TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

KOALİSYON HÜKÜMETLERİ, KOALİSYON PROTOKOLLERİ, HÜKÜMET PROGRAMLARI VE GENEL KURUL GÖRÜŞMELERİ

CİLT 1

HAZIRLAYANLAR

Dr. İrfan NEZİROĞLU **Dr. Tuncer YILMAZ**

EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

KOALİSYON HÜKÜMETLERİ, KOALİSYON PROTOKOLLERİ, HÜKÜMET PROGRAMLARI VE GENEL KURUL GÖRÜŞMELERİ

CİLT 1

HAZIRLAYANLAR

Dr. İrfan NEZİROĞLU

Dr. Tuncer YILMAZ

EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI

Koalisyon Hükümetleri, Koalisyon Protokolleri, Hükümet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri – CİLT 1

Hazırlayanlar
Dr. İrfan NEZİROĞLU
TBMM Genel Sekreteri

Dr. Tuncer YILMAZ
TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkan Yardımcısı

Düzenleme
Gülşah ERDEM EFE

Grafik-Tasarım
Uğur SAÇI
(Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı – Grafiker)

Baskı
TBMM Basımevi

Haziran 2015

Ön Söz

24 Nisan 1920 tarihinde Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilerek görevlendirilmiş Muvakkat İcra Encümenleri Heyeti'nden Cumhuriyetin ilan edildiği 29 Ekim 1923 tarihine kadar geçen sürede beş İcra Vekilleri Heyeti, 1923 yılından günümüze kadar ise 62 hükümet görev yapmıştır.

Bu eserde, 1961-2002 yılları arasında koalisyon hükümeti olarak görev yapan VIII. İnönü Hükümeti, IX. İnönü Hükümeti, Talu Hükümeti, I. Ecevit Hükümeti, IV. Demirel Hükümeti, V. Demirel Hükümeti, VII. Demirel Hükümeti, I. Çiller Hükümeti, III. Çiller Hükümeti, II. Yılmaz Hükümeti, Erbakan Hükümeti, III. Yılmaz Hükümeti ve V. Ecevit Hükümeti'nde görev alan Bakanlar Kurulu üyeleri, söz konusu dönemlere ait hükümet programları, koalisyon protokolleri, hükümet programlarına ilişkin Genel Kurul görüşmelerinin tutanakları ile güven oylaması sonuçlarına yer verilmiştir.

Daha önce yayınlamış olduğumuz Hükümetler, Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri isimli kitapta da yer alan metinler bu defa ayrı bir çalışmada bir araya getirilmiştir.

Yakın siyasi tarihimize dair bu önemli bilgilere toplu halde ve kolaylıkla erişilmesi bakımından faydalı olacağı düşünülen bu derlemeyi araştırmacı ve okuyucuların hizmetine sunuyor, başta Gülşah Erdem Efe ve Uğur Saçı olmak üzere hazırlanmasında emeği geçen mesai arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Dr. İrfan NEZİROĞLU
Türkiye Büyük Millet Meclisi
Genel Sekreteri

İÇİNDEKİLER

CİLT 1

ÖNSÖZ iii

1. **VIII. İnönü Hükümeti** (20.11.1961-25.06.1962) 1
   - Bakanlar Kurulu 2
   - Koalisyon Protokolü 4
   - Hükümet Programının Okunması
     - A- Millet Meclisi 6
     - B- Cumhuriyet Senatosu 18
   - Hükümet Programının Görüşülmesi
     - A- Cumhuriyet Senatosu 19
     - B- Millet Meclisi 90
   - Güvenoylaması 145

2. **IX. İnönü Hükümeti** (25.06.1962-25.12.1963) 157
   - Bakanlar Kurulu 158
   - Koalisyon Protokolü 160
   - Hükümet Programının Okunması
     - A- Millet Meclisi 165
     - B- Cumhuriyet Senatosu 184
   - Hükümet Programının Görüşülmesi
     - A- Cumhuriyet Senatosu 185
     - B- Millet Meclisi 263
   - Güvenoylaması 387

3. **Talu Hükümeti** (15.04.1973-26.01.1974) 411
   - Bakanlar Kurulu 412
   - Koalisyon Protokolü 414
   - Hükümet Programının Okunması
     - A- Millet Meclisi 417
     - B- Cumhuriyet Senatosu 426
   - Hükümet Programının Görüşülmesi
     - A- Millet Meclisi 427
     - B- Cumhuriyet Senatosu 496
   - Güvenoylaması 565

4. I. Ecevit Hükümeti (26.01.1974-17.11.1974) 577
Bakanlar Kurulu 578
Koalisyon Protokolü 580
Hükümet Programının Okunması
A- Millet Meclisi 592
B- Cumhuriyet Senatosu 614
Hükümet Programının Görüşülmesi
A- Millet Meclisi 615
B- Cumhuriyet Senatosu 849
Güvenoylaması 952
Güvenoylaması Tablosu 976

CİLT 2

ÖNSÖZ iii

5. IV. Demirel Hükümeti (31.03.1975-21.06.1977) 977
Bakanlar Kurulu 978
Koalisyon Protokolü 980
Hükümet Programının Okunması
A- Millet Meclisi 993
B- Cumhuriyet Senatosu 1016
Hükümet Programının Görüşülmesi
A- Millet Meclisi 1017
B- Cumhuriyet Senatosu 1167
Güvenoylaması 1307

6. V. Demirel Hükümeti (21.07.1977-05.01.1978) 1323
Bakanlar Kurulu 1324
Koalisyon Protokolü 1326
Hükümet Programının Okunması
A- Millet Meclisi 1338
B- Cumhuriyet Senatosu 1364
Hükümet Programının Görüşülmesi
A- Cumhuriyet Senatosu 1365
B- Millet Meclisi 1499
Güvenoylaması 1611

7. VII. Demirel Hükümeti (20.11.1991-25.06.1993) 1627
Bakanlar Kurulu 1628
Koalisyon Protokolü 1630
Hükümet Programının Okunması 1665
Hükümet Programının Görüşülmesi 1702
Güvenoylaması 1805

8. I. Çiller Hükümeti (25.06.1993-05.10.1995) 1815
Bakanlar Kurulu 1816
Koalisyon Protokolü 1819
Hükümet Programının Okunması 1831
Hükümet Programının Görüşülmesi 1863
Güvenoylaması 2004

CİLT 3

ÖNSÖZ iii

9. III. Çiller Hükümeti (30.10.1995-06.03.1996) 2017
Bakanlar Kurulu 2018
Koalisyon Protokolü 2020
Hükümet Programının Okunması 2021
Hükümet Programının Görüşülmesi 2032
Güvenoylaması 2147

10. II. Yılmaz Hükümeti (06.03.1996-28.06.1996) 2159
Bakanlar Kurulu 2160
Koalisyon Protokolü 2162
Hükümet Programının Okunması 2181
Hükümet Programının Görüşülmesi 2204
Güvenoylaması 2335

11. Erbakan Hükümeti (28.06.1996-30.06.1997) 2349
Bakanlar Kurulu 2350
Koalisyon Protokolü 2352
Hükümet Programının Okunması 2360
Hükümet Programının Görüşülmesi 2379
Güvenoylaması 2504

12. III. Yılmaz Hükümeti (30.06.1997-11.01.1999) 2521
Bakanlar Kurulu 2522
Koalisyon Protokolü 2525
Hükümet Programının Okunması 2529
Hükümet Programının Görüşülmesi 2553
Güvenoylaması 2701

13. V. Ecevit Hükümeti (28.05.1999-18.11.2002) 2721
Bakanlar Kurulu 2722
Koalisyon Protokolü 2725
Hükümet Programının Okunması 2732
Hükümet Programının Görüşülmesi 2749
Güvenoylaması 2827

VIII. İnönü Hükümeti
20.11.1961-25.06.1962

Bakanlar Kurulu

Başbakan
Mustafa İsmet İNÖNÜ (Malatya, CHP) 20.11.1961-25.06.1962

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı
Ali Akif EYİDOĞAN 20.11.1961-25.06.1962
(C. S. Zonguldak Üyesi, AP) 20.11.1961-25.06.1962

Devlet Bakanı
Turhan FEYZİOĞLU (Kayseri, CHP) 20.11.1961-25.06.1962

Devlet Bakanı
Avni DOĞAN (Kastamonu, CHP) 20.11.1961-23.05.1962
Hıfzı Oğuz BEKATA 23.05.1962-25.06.1962
(C.S. Ankara Üyesi, CHP)

Devlet Bakanı
Necmi ÖKTEN (Çorum, AP) 20.11.1961-25.06.1962

Devlet Bakanı
Nihat SU (Antalya, AP) 20.11.1961-25.06.1962

Adalet Bakanı
Kemal Sahir KURUTLUOĞLU 20.11.1961-25.06.1962
(C.S. Kontenjan üyesi)

Milli Savunma Bakanı
Mehmet İlhami SANCAR 20.11.1961-25.06.1962
(İstanbul, CHP)

İçişleri Bakanı
Ahmet TOPALOĞLU (Adana, AP) 20.11.1961-25.06.1962

Dışişleri Bakanı
Selim Rauf SARPER (İstanbul, CHP) 20.11.1961-26.03.1962
Feridun Cemal ERKİN 26.03.1962-25.06.1962
(TBMM dışından)

Maliye Bakanı
Osman Şefik İNAN (Çanakkale, CHP) 20.11.1961-25.06.1962

Milli Eğitim Bakanı
Mehmet Hilmi İNCESULU 20.11.1961-25.06.1962
(Çorum, CHP)

Bayındırlık Bakanı
Mehmet Emin PAKSÜT (Ankara, CHP) 20.11.1961-25.06.1962

Ticaret Bakanı
Mehmet İhsan GÜRSAN (İzmir, AP) 20.11.1961-25.06.1962

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı
Süleyman Suat SEREN — 20.11.1961-25.06.1962
(C.S. Isparta Üyesi, AP)

Gümrük ve Tekel Bakanı
Şevket PULATOĞLU — 20.11.1961-25.06.1962
(C.S. Trabzon Üyesi, AP)

Tarım Bakanı
Ali Cavit ORAL (Adana, AP) — 20.11.1961-25.06.1962

Ulaştırma Bakanı
Mustafa Cahit AKYAR — 20.11.1961-25.06.1962
(C.S. Denizli Üyesi, AP)

Çalışma Bakanı
Bülent ECEVİT (Ankara, CHP) — 20.11.1961-25.06.1962

Sanayi Bakanı
Fethi ÇELİKBAŞ (Burdur, CHP) — 20.11.1961-25.06.1962

Basın - Yayın ve Turizm Bakanı
Kamran EVLİYAOĞLU (Samsun, AP) — 20.11.1961-25.06.1962

İmar ve İskan Bakanı
Mehmet Muhittin GÜVEN — 20.11.1961-25.06.1962
(İstanbul, AP)

Koalisyon Protokolü

(CHP-AP)

C.H.P. ile A.P. günlerden beri bir hükümet kurma hususunda karşılaşılan güçlüklere çare bulmak üzere, bir karma hükümet kurmaya müştereken karar vermişlerdir.

15 Ekim seçimleri sonuçlarına göre, Millet Meclisinde hiçbir siyâsi parti tek başına çoğunluk sağlayamadığı için, birden çok partinin elbirliği ile hükümet teşkili normal parlamenter ve demokratik rejimin tabii ve kaçınılmaz bir icabıdır.

Memleketimizin bugün karşı karşıya bulunduğu iç ve dış şartların, hiç vakit kaybetmeden, istikrarlı ve güven verici bir hükümet kurulmasını zaruret haline getirdiği aşikârdır.

Vatandaşlar arasında iyi münâsebetlerin hakim olması ve siyâsi husumet fikrinin yerini, medeni bir siyâset anlayışına terketmesi suretiyle yurtta huzurun kurulması bakımından da, bir karma hükümet teşkilinde zaruret bulunduğu inancı, her iki partiye hakim olmuştur.

İktisâdi hayatımızın içinde bulunduğu durum, hükümetin bir an önce kurulmasını ve acil tedbirlerle vatandaş dert ve ıztıraplarına çare aranılmasını gerekli kılmaktadır.

Her iki siyâsi teşekkül, 15 Ekim seçimlerinde milletten en fazla oy alan ve Millet Meclisinde en geniş şekilde temsil edilen partiler olduklarına göre, bu partilerin iktidar yetki ve sorumluluğunu paylaşmaları seçim sonuçlarına da uygun bir hal şeklidir.

Bu inançlardan ve vatanseverce duygulardan hareket edilerek teşkil edilen karma hükümetin programı, Adalet Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisinin programlarında ve seçim beyannâmelerinde yer alan esasların muhasalası olacaktır.

T.B.M.M. ne dayanan, ondan kuvvet alan ve Meclise karşı sorumlu bulunan hükümet, normal demokratik rejimin bütün icapları ile işler halde bulunmasını başlıca vazife bilecektir.

Hükümetin kurulması ile fevkalâde tedbirleri lüzumsuz kılacak bir huzur devri başlıyacak ve Anayasanın hükümlerine uygun şekilde işliyen tarafsız bir idarenin nimetlerinden bütün vatandaşlarımız fark gözetilmeden faydalanacaklardır.

Mevzuatımızın yeni Anayasaya uygunluğunu sağlayıcı tadillerin en kısa zamanda yapılmasına çalışılacak ve Anayasa ile getirilen yeni müesseselerin gereği gibi kurulması ve işlemesi maksadiyle lüzumlu bütün kanunlar çıkarılacaktır.

Geçmiş siyâsi mücadelelerin vatandaşlarımız arasında yaratmış olduğu ayrılıkların ortadan kalkması, vatandaş arasında milli kader birliği şuurunun her türlü husumet fikrine galebe çalması ve yurtta tam bir huzurun yerleşmesi için gerekli bütün tedbirler alınacaktır. Yakın geçmişin bütün yaralarını insani duygular ve şefkat hisleriyle kapatmak yolunda her türlü gayret gösterilecektir.

Bugün iktisâdi hayatımızın içinde bulunduğu durgunluk, işsizlik ve sıkıntıların bir an evvel çareleri aranacak, iktisâdi durgunluğun ruhi ve iktisâdi sebeplerini

ortadan kaldırmak üzere karma hükümete katılan her iki partinin üzerinde ittifak ettikleri ve halka vadettikleri ferahlatıcı tedbirler alınacaktır.

İnanıyoruz ki, iki büyük partinin istikrarlı, ömürlü ve güven verici bir hükümet kurmağı kararlaştırmaları dahi, iktisadi hayatımıza arız olan tereddüt ve durgunluğu gidermek hususunda tek başına faydalı bir tesir icra edecektir.

Memleketimizin hürriyet nizamı içinde hızla kalkınmasını sağlıyacak istikamette çalışmak hükümetin ana hedeflerinden biri olacaktır. Yerli ve yabancı iş muhitlerine güven verecek, yatırımların süratle artmasına imkân hazırlayacak iktisâdi ve mali tedbirler alınacaktır.

Bu cümleden olmak üzere, vergi mevzuatı ve tatbikatının, geçirilen tecrübelerin de ışığı altında, vatandaşa kolaylık sağlıyacak şekilde düzeltilmesi yoluna gidilecektir. Vergi adaletine ve hakkaniyetine aykırı mevzuat ve tatbikat esaslı bir reforma tabi tutulacaktır.

Zirâat arazisinden arazi vergisi kaldırılacaktır. Zirai gelir vergisi, bu verginin bünyesinden doğan ve tatbikatla sabit olan güçlükler gözönünde tutularak, esaslı surette ıslah olunacaktır.

İşçi davalarının halli yolunda alınacak ilk tedbirlerden biri olarak, işçi kazançlarından Tasarruf Bonosu kesilmesine son verilecektir. Diğer mükellefler için de, Tasarruf Bonoları usulünden doğan haksızlık ve aksaklıklar tedricen giderilecektir.

Dış politikamız; Türk milletinin Batılı anlamda demokratik rejimi kabul etmiş olmasının tabii sonucudur. Bu itibarla, Batı demokrasileriyle samimi ittifakımız, NATO ve CENTO'ya karşı taahhütlerimiz ve bütün komşularımızla iyi komşuluk prensibi dahilinde normal münâsebetleri devam ettirmek arzusu, dış politikamızın esasıdır.

Bağımsızlığımızın bekçisi olan şanlı ordumuz ile, kültürel ve milli kalkınmamızın öncüleri olan irfan ordusu mensuplarının maddi ve manevi ihtiyaçları ön planda düşünülecek, yurdun her köşesinde, her çeşit amme hizmeti gören personelin rahat ve huzur içinde çalışmaları sağlanacaktır.

İnsan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik ve layik cumhuriyet prensiplerine bağlı olan her iki parti, memleketimizi aşırı sol ve aşırı sağ cereyanlardan ve totaliterliğin her şeklinden korumak hususundaki müşterek azimlerini bir defa daha teyit ederler.

Netice itibariyle aziz milletimize şunu arzetmek isteriz ki, iç ve dış meseleler bakımından memleketimizin içinde bulunduğu nazik şartları gözönünde tutan partilerimiz, siyâsi hüviyetlerini müstakillen muhafaza etmekle beraber, memleket davalarını halletmek gayesiyle bir karma hükümet içinde samimiyetle el ele çalışmağa kararlı ve azimlidirler.

Karma hükümetin çalışmalarına hâkim olacak diğer esaslar, hükümet programında teferruatlı olarak açıklanacaktır.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi
Dönem 1 Cilt 1 Birleşim 13
Sayfa 118-125
27.11.1961 Pazartesi

BİRİNCİ OTURUM
BAŞKAN — *Fuad Sirmen*
KÂTİPLER: *Nurettin Ok (Çankırı)*
Nurettin Akyurt (Malatya)
Açılma Saati: *15.00*

Hükümet Programının Okunması

BAŞKAN — Söz Sayın Başbakanındır.

BAŞBAKAN İSMET İNÖNÜ (Malatya) —

Millet Meclisinin Sayın Üyeleri,

Hükümet programını arz etmek için yüce huzurunuzda bulunmakla şeref duyuyorum. Başkanı bulunduğum karma Hükümet siyâsi hayatımızda geçmiş misâli olmayan yeni bir teşekküldür. Uzun bir ayrılık devri içinde bir araya gelmeleri ve bir dilden konuşmaları imkânsız sanılan siyâsi partiler, anlaşarak bir Hükümet kurabilmişlerdir.

Bu netice, milletimizin siyâsi olgunluğunun ve her güçlüğü yenme hususundaki denenmiş kudretinin yeni bir örneğidir.

Yüksek huzurunuzda bulunan Hükümetin üyeleri, kısa çalışmalar süresinde, düşünüşte ve siyâsi anlayışta ahenk ve mutabakat içinde bulunduklarını görmüşlerdir.

Cumhuriyet Hükümeti, bütün üyeleriyle, Atatürk ıslahatının ilkeleri üzerinde kararlıdır. *(Alkışlar)* Anayasa'nın mutlak hâkimiyetini temin etmek her siyasetin üstünde hedefimizdir. *(Alkışlar)*

Hükümet teşkili esnasında muhalefette ve iktidarda bulunan siyâsi partilerimizin başkanları ile temas ve münasebetimi muhafaza ettim. Karşılıklı olarak demokratik rejimin temel prensipleri üzerinde görüş birliğinde olduğumuzu bir defa daha tespit etmiş bulunuyorum.

Hülâsa olarak söyleyebilirim ki, karma Hükümet memlekette demokratik rejimin tam manasıyla bir vasıtası olarak işleyecek durumda ve kudrettedir. *(Alkışlar)*

Sayın Milletvekilleri,

Memleketin iç politikasında karşımızda bulunan mesele, vatandaşlar arasında huzuru ve iyi münâsebeti sağlamaktır. Siyâsi mücadelelerin yarattığı uzaklık ve çekişmenin karma Hükümet zamanında huzura çevrilmesi için bütün imkânlar mev-

cuttur. *(Alkışlar)* Siyâsi ayrılık esas itibariyle, siyasetin yukarı kademesini işgal eden idareciler ve hususiyle iktidarda bulunanlar tarafından beslenir. Millet Meclisi kesin bir karar ile temin ederiz ki, memleket idaresinde vatandaşın münâsebetleri ve hakları, siyâsi kanâat ayrılığından dolayı hiçbir fark göstermeyecektir. *(Bravo sesleri*, *alkışlar)* Jandarma karakolundan ve köy muhtarlarından yüksek idare makamına ve banka kredilerine kadar hiçbir yerde, vatandaş, hiçbir sebeple eşit olmayan muamele görmeyecektir. *(Bravo sesleri ve alkışlar)* Umumiyetle sade olan bu karar ve hükmün, tatbikatta tam yerleşmesi için zaman geçmesi ihtimali olduğunu biliyoruz. Bu, ancak idari ve adli, büyük küçük mercilerin devamlı takipleriyle sağlanabilir. Biz bu neticeyi elde edebileceğimize güveniyoruz. Bu siyâsetimizin haksız talepler için istismar vasıtası olması ihtimalini de gözönüne alıyoruz. Bütün bu güçlüklerin içinden çıkacağız, Devlet kapısında ve amme müessesesinde partizanlığı imkânsız hale getireceğiz. *(Bravo sesleri ve alkışlar)* Vatandaşlar arasında ahenk ve huzuru temin etmek için bu hastalığın tedavisine başlıca ehemmiyet veriyoruz.

Sayın Milletvekilleri,

İç politikada acele olan bir ihtiyacımız, asayiş kuvvetlerinin kanun içinde başarılı bir suretle çalışacak bir hale getirilmeleridir. Geçmiş olayların tesiri altında, asker çekildikten sonra, en ehemmiyetli mesele, polis ve jandarmanın kıymetini ve manevi itibarını vatandaş gözünde sağlamaktadır. *(Alkışlar)* Vatandaşın itibarı yanında asayiş kuvvetlerinin nefsine güveni ve vazifesine bağlılığı kuvvetlenecektir. Bu neticeyi elde etmek hem idare makamlarımızın, hem vatandaşlarımızın salim anlayışı ile mümkün olabilir.

Yüksek meclise, siyasi huzurun temini için ilk yapılmış ve yapılacak vazifeleri, ilk temin edilmiş ve edilecek unsurları arz etmiş olduğumu sanıyorum. Bu unsurlar, siyasetin yüksek kademesinde bir karma Hükümetin kurulabilmesi, memleketin bütün resmi hayatında partizanlığın kaldırılıp eşitliğin temini ve asayiş kuvvetlerinin itibarlı ve işler hale getirilmesi suretinde hülasa edilebilir.

Sayın Milletvekilleri,

Hükümet programının hedefi, hürriyet nizamı içinde hızlı bir kalkınmanın sağlanmasıdır. Bunun ameli çaresi, Devlet ve özel teşebbüs olarak, mümkün olan en geniş ölçüde yatırım yapılmasıdır. *(Alkışlar)*

Devlet sektörü yatırımlarının verimli olabilmesi için, her şeyden önce siyasi iktidarın planlı kalkınma fikrine yatkın olması, yatırımların isabetli bir plana dayanması ve mali kaynakların sıhhatli yollardan sağlanması şarttır.

Memleketimizin umumiyetle bilinmekte olan çeşitli ihtiyaçlarını süratle giderecek usul ve tedbirleri seçerken, Devlet Planlama Teşkilâtının çalışmalarından ciddi olarak faydalanmak kararındayız.

Bu yıldan başlayarak, bütçelerimizi güvenilir bir plana istinat ettirebileceğimize inanıyoruz. 1962 bütçesiyle, geçmiş yıllara nazaran daha geniş bir yatırım hacmine ulaşacağımızı ümit ediyoruz.

Bilhassa tarım, sanayi ve eğitim alanlarında göze çarpacak olan bu yatırımlar, Devletin bütün hizmet kollarına makul nispetlerle yayılacaktır.

Amme sektörü yatırımlarındaki artış, Devletten her türlü teşvik ve kolaylığı görecek olan hususi sektör yatırımlarına da hız verecektir.

Kalkınma siyâseti şudur; her sene umumi gelişmemizde mutlaka bir ilerleme sağlamalıdır. Nüfusumuzun hızla artmakta oluşu da hesaba katılmalıdır. Milli gelirimizdeki yıllık yükselme nispeti öyle bir seviyeye varmalıdır ki, nüfus artış payı karşılandıktan başka, ileri memleketlerle aramızdaki mesafenin görünür bir gelecekte kapanması da sağlanabilsin.

Büyük Meclisin Sayın Üyeleri,

Hızlı kalkınmanın istediği yatırımı yapabilmek için milletçe mutlaka israftan uzak bir hayata girip gerekli yatırım payını sağlamak mecburiyetindeyiz. Geleceğini düşünmeyen veyahut hesabını bilmeyen bir millet halinde kalmamak bugünkü ve yarınki hükümetlerin değişmez kararları olmak lazımdır. Siyâsi partilerin birbirinin halefi durumunda hep bu istikamette birbirlerini uyarmaları ve tamamlamaları icap ettiği inancındayız. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Sayın Milletvekilleri,

Şimdi muhtelif bakanlıkların ayrı çalışmaları hakkında Hükümetimizin düşüncelerini arz etmeğe çalışacağım.

Bakanlıkların ihtiyaçlarını karşılamak ve yatırımların kaynaklarını bulmak zorunda olan Maliyemiz, her şeyden önce istikrar içinde hızlı gelişme ilkesine bağlı kalacaktır.

Hükümet olarak, enflasyon tehlikesine düşmeden, ekonomimizi durgunluktan kurtaracak tedbirleri süratle alacağız. Hızlı gelişme ile birlikte yüksek istihdam seviyesini, fiyat istikrarını ve adil gelir tevziini gözönünde tutacağız.

Bu maksada ulaşmak için, vergi sistemimizi toplu bir halde dikkate alarak lüzumlu ıslahat tedbirlerini huzurunuza getireceğiz. Devlet gelirlerinde azalmaya ve yatırım imkânlarımızda daralmaya meydan vermeden, zirâat arazisinden arazi vergisini ve dar işçi kazançlarından tasarruf bonosunu kaldırmak gibi kolaylıkları gerçekleştirmek azmindeyiz. *(Alkışlar)*

Adalet Bakanlığımız, bağımsız adaletin ihtiyaçlarını sağlamak, idari ve kanuni müesseselerini vücuda getirmek için çalışacaktır. Anayasa Mahkemesi, Yüksek Hakimler Kurulu gibi Anayasamızın mühletlere bağladığı temel kuruluş kanunları süratle hazırlanarak Yüksek Meclise takdim edilecektir.

Gelecekte ihtiyacımız olan hâkimlerin, belli bir program içinde, yetiştirilmesi konusunda ciddi tedbirler alınacaktır.

Adaletin sürat ve emniyet içinde tahakkuku için memleket ihtiyacına cevap vermeyen kanunlar, bu arada şikâyet konusu olan İcra İflas Kanunu düzeltilecek, Anayasa ile mutabakat arz etmeyen kanunların bir an önce değiştirilmesi ve yeni-

den düzenlenmesi için başlamış olan çalışmalar en kısa zamanda neticelendirilecektir.

İnfaz sistemini ıslah etmek ve cezasını çekmiş mahkûmların cemiyete intibaklarını kolaylaştırmak yolunda çalışmalara devam edilecektir.

Memleketin bünyesinde ve Devletin bütün teşkilâtında devamlı huzurun temin edilmesiyle birlikte, vatandaş münâsebetlerinde geçmiş siyasi mücadelelerin yaralarını tamamıyla tedavi etmek, dikkat ve ehemmiyetle göz önünde bulunduracağımız ve üzerinde çalışmaya başlayacağımız bir husus olacaktır. *(Alkışlar, bravo sesleri)*

Nüfusunun büyük çoğunluğunu köylü ve çiftçi teşkil eden, milli gelirinin ve ihracatının en büyük kısmını toprak mahsullerinden sağlayan memleketimizde, tarım sahasında kalkınmayı temel dava saymaktayız. *(Bravo sesleri)*

Memleketimiz ekilebilir topraklarının sınırına varmıştır. Bundan sonra, zirai istihsâli artırmanın yolu dekar başına verimi yükseltmek olacaktır. Bunun için sulama, toprağı besleme ve koruma, tohumluk ihtiyacını tam olarak karşılama, hastalık ve haşerelerle mücadele konuları azimle takip olunacaktır.

Müstahsile ihtiyacını karşılayacak miktarda zirai krediyi elverişli şartlarla sağlamak hedefimizdir.

Toprak reformunu, Anayasamızın ruhuna, ekonomik ve zirai bünyemize uygun ve dengeli şekilde gerçekleştirecek kanuni tedbirler dikkatle hazırlanacaktır.

Hayvancılığımızın gelişmesi ve hayvan ürünlerimizin değerlendirilmesi için gerekli tedbirler başlanacaktır.

Gerçekleştirilmesi uzun zamana bağlı güç bir konu olan zirai sigorta alanında ilk hazırlıklara başlanacaktır.

Orman davamızın esasını, Anayasaya uygun olarak orman varlığımızın titizlikle korunması teşkil edecektir.

Bu arada, insan ve orman münâsebeti düzenlenecek, orman bölgelerinde yaşayan halkımızın geçim ve çalışma imkânları üzerinde önemle durulacaktır.

Bayındırlık alanı, esas itibariyle, kalkınmamızın önemli yükünü taşımaktadır.

Bayındırlık politikamız, Hükümetin diğer sahalardaki çalışmalarına muvazi olarak yürütülecek, özellikle, zirai kalkınmada başlıca amil olan küçük ve büyük sulama işlerine önem verilecektir. Bu maksatla yeraltı sularından da geniş ölçüde faydalanılacaktır.

İçme suyundan yoksun köylerimizin bir an önce suya kavuşturulması, taşkınların önlenmesi, bataklıkların kurutulması, iktisâdi ölçü ve sosyal adaletin gerektirdiği önceliklere göre gerçekleştirilecektir.

Hidroelektrik santrallerin iktisâdi verimlilik esaslarına göre kurulması, barajların sulama ve enerji istihsâli maksatlarına uygun tesislerle tamamlanması ta-

mamlanan her tesisin bir an evvel işletmeye açılması suretiyle istihsâlin çoğaltılması başlıca hedeflerimizdendir.

Karayollarımızın inşaatına program dâhilinde devam edilecek, özellikle, köy ve il yollarının yapım ve bakımlarına teknik eleman ve vasıta noktasından yapılan yardımlar artırılacaktır. Karayolları konusunda yol şebekesinin devamlı bakımının bu şebekenin genişletilmesi kadar önem taşıdığına inanmaktayız.

Demiryolları inşaatının trafik kesafetinin gerektiği ve Milli Savunmamızın zaruri kıldığı sahalara hasretmek, bu meyanda iktisâdi gelişmemize göre, iltisak hatlarını ve şube hatlarını inşa eylemek ve inşa halindeki hatları tamamlayarak noksanlıklarını gidermek kararındayız.

Hava meydanları, limanları ve iskeleler bakımından ele alınması gereken işler arasında özellikle ulaştırma hizmetlerini kolaylaştırıcı tesislerin tamamlanmasını lüzumlu buluyoruz.

Hükümet bayındırlık alanında özel sektörün de yardımcısı olmayı vazife bilecektir.

Ulaştırma hizmetlerimizin, sosyal ve ekonomik olarak verimli bir şekilde yürütülmesi için tedbirler alınacaktır. Mülhak bütçeli müesseseler İktisâdi Devlet Teşekkülleri ve anonim şirketler gibi birbirinden farklı kanun ve esaslara bağlı hükmi şahsiyetlerin idaresi için yeni müeyyidelere ihtiyaç vardır.

Tarife sistemi ulaştırma bünyesinde bütün memleketi alâkadar eden kuvvetli bir unsurdur. Bu bakımdan tarifeler üzerinde ehemmiyetle çalışılacaktır.

Demiryolları idaremiz, ulaştırma şebekesi olarak taşıdığı iktisâdi ve stratejik ehemmiyet yanında, atölye ve fabrikaları ile de büyük bir sınai teşekkül olarak gözönünde bulundurulacaktır.

Posta, telefon, telgraf ihtiyaçlarımız ikmale muhtaçtır. Denizcilik Bankası, Devlet ve özel teşebbüs elindeki deniz ticaret filosu ve deniz nakliyatı, Hükümetin hususiyle ehemmiyet vereceği konulardır.

Ticaret politikamızda, alenilik ve umumilik esaslarına dikkat edilecektir. Ticaret hayatımızda, huzur ve güvenin hakim olması mutlaka sağlanacaktır.

İç piyasanın tanziminde, verimsiz neticeleri çok denenmiş suni ve zecri usuller yerine normal iktisâdi tedbirler esas tutulacaktır.

Mahsullerimizin dış piyasalarda sürümü ve değerlendirilmesi hususuna önem verilecektir. Kredi imkânlarının bilhassa ve ihracatı teşvike yöneltilmesi ve her alanda kooperatifçiliğin geliştirilmesi dikkat edeceğimiz hususlardandır.

Esnaf ve küçük sanatkârlarımızın mesleki davaları ve ihtiyaçları ihtimamla gözönünde bulundurulacaktır.

Milli ekonomimizin gelişmesinde, yabancı sermaye, teknik ve teşebbüs kabiliyetinden de, iktisâdi ölçülerle, faydalanmak kararındayız.

Gümrüklerle ilgili mevzuatımızı bugünün icaplarına uygun hale getirmek için başlamış olan çalışmalar kısa zamanda sonuçlandırılacaktır.

Tekel işlerimiz, yalnız Devlete gelir sağlamak yönünden değil, aynı zamanda ekonomik gelişme kaynağı olarak da değerlendirilecektir.

Gümrük ve Tekel Bakanlığı, kredi faaliyet alanında, birçok yeni çay fabrikalarının kurulması da dahil olmak üzere, zirai ve sınai kalkınmamıza hizmet edecektir.

Sanayi alanında problemlerimiz çoktur ve çeşitlidir. Hulasa olarak, şu ihtiyaçları belirtmek isteriz. Gerek Devlet sektöründe, gerek hususi sektörde mevcut teşekkülleri tam kapasite ile çalıştıramıyoruz. Evvela bunu temin etmek lazımdır.

İktisâdi gelişmemizde, Devlet sektöründe vücuda getireceğimiz eserlerin, gerek yeni tesis, gerek gelişme şeklinde olsun, mutlaka plana bağlı olmasına itina edeceğiz. Kurulmuş iktisâdi müesseseleri kendi kendilerine gelişebilen müesseseler haline getirmek icabeder. Hususi sektörde sınaî gayretleri emniyette bulundurmak ve kredi, vergi, gümrük politikamızla teşvik etmek lüzumuna inanıyoruz. Genel olarak, sanayimizde kaliteyi ıslah etmek, istihsâl maliyetlerini düşürmek hedefimiz olacaktır.

Yeraltı servetlerimizin kıymetlendirilebilmesinde hususi bir dikkatle çalışacağız.

Enerji kaynaklarımızdan azami ölçüde ve verimli tarzda faydalanmayı mümkün kılacak teknik ve idari tedbirler ihtiyaçtır.

İktisâdi Devlet Teşekküllerinin politika mülahazalarından masun bir ehliyet kadrosuna ve idaresine kavuşturulması başlıca ihtiyaçtır.

Küçük sanayi ve el sanatları konusu ile bilhassa meşgul olacağız.

İktisâdi kalkınma, özellikle sınaî gelişme sırasında işçi haklarının korunması, hükümetin ehemmiyetli meselesidir. İktisâdi kalkınmanın nimetleriyle külfetlerinin yurttaşlar arasında adil bir şekilde dağıtılmasını temin edecek tedbirler alınacaktır. Bu arada asgari ücret tespit mekanizması islah edilecektir.

İşçinin refahı her şeyden önce yeni iş alanlarının açılmasına bağlıdır. İşsizliğin çaresi de esas itibariyle budur.

İşçinin evinde ve işinde, huzur, sağlık ve güvenliğin korunmasını, verim artışının şartı sayıyoruz. Çalışanlar ile çalıştıranlar arasındaki münasebetleri ahenkli bir halde muhafaza için Hükümet dikkatle vazife görecektir. İşçilerin siyasi inanış veya parti ayrılıklarına göre farklı muamele görmeleri kesin olarak önlenecektir. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Anayasamızın iktisâdi haklar ve ödevler arasında önemle belirttiği sosyal güvenlik tedbirlerini sağlamak için mevzuat ve müesseseler üzerinde çalışılacaktır. İşçilerin iktisâdi ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek amacıyla kullanacakları toplu sözleşme ve grev hakkını düzenleyici kanunlar Yüksek Meclise sunulacaktır. *(Alkışlar)*

Çırakların yetiştirilmesi ve hukuki statülerinin düzenlenmesi için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Teftiş ve murakabe işlerinin ve işyerlerindeki iş sağlığı ve iş güvenliği şartlarının düzeltilmesine önem verilecektir.

İmar ve İskân Bakanlığı, Hükümet içinde yeni bir zihniyetin ve geniş ihtiyacın unsuru olarak faaliyet gösterecek ve teşkilâtlanacaktır. Şehir planlamalarını, memleket ihtiyaçlarına dayanan doğru, sağlam verilere ve modern şehirciliğin prensiplerine göre ele alacağız.

Mesken ihtiyacı memleketin büyük meselesidir. Vatandaş ve toplum yararına bir mesken politikası takip edilecektir. Şehirde ve köyde vatandaşlara mesken teminine devletin kılavuz, örnek ve yardımcı olarak vazifeleri olduğuna inanıyoruz.

Gecekondu davasının halli büyük emelimizdir. Mevcutları ıslah etmek, gecekonduyu doğuran ihtiyacı bir düzen içinde ve daha geniş ölçüde köyden şehre doğru akının ortaya çıkardığı çetin meseleler üzerine eğilmek lüzumuna inanıyoruz. Mesken ve toprak davasında, muhtelif bakanlıkların yani Tarım, Bayındırlık, Milli Eğitim, Sağlık, Sanayi ve Çalışma Bakanlıkları ile İmar ve İskân Bakanlığının işbirliği temin edilecektir.

Bölge planlaması çalışmalarının önemine inanıyoruz. Yurdumuzun geri kalmış bölgelerinin kalkınması için, bütün imkânlarımızı kullanacağız. *(Alkışlar)*

Geniş halk kitlelerinin her türlü sağlık ve sosyal yardım hizmetlerinden faydalanmasını temin etmek, sağlık hizmetlerini köylünün ayağına kadar götürmek sağlık politikamızın hedefini teşkil edecektir.

Devlet Planlama Teşkilâtının çalışmalarına dayanılarak, sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi konusunda denemelere girişilmesini lüzumlu sayıyoruz.

Sağlık hizmetlerinde vazife göreceklerin yetiştirilmesi ve sayıca artırılması maksadıyla eğitim müesseselerinin kurulması ve geliştirilmesinin sağlık davasının halinde, temel başarı şartı teşkil edeceğine kaniyiz.

Hükümet olarak, memleket sağlığı bakımından koruyucu hekimlik hizmetlerinin gelişmesine özel bir önem vereceğiz.

Hükümet, yerli ilaç sanayinin ve özel hastanelerin kuruluşlarını teşvik edici tedbirler almayı vazife bilecektir.

Basın-Yayın ve Turizm işlerimizle meşgul olan Bakanlık, gelişme halindedir. Bu konuda sağlam prensiplere dayanıyoruz. Teşkilât Kanunu Meclise sevk edilecektir. Bu kanunla turizm mevzuuna inkişaf vermeğe çalışacağız. Turizm endüstrisi bizim memlekette öteden beri hepimizin bilir göründüğümüz ve hepimizin şikâyet ettiğimiz bir konudur. Tecrübe göstermiştir ki, bu konuda başarı temin etmek sanıldığı kadar sade ve kolay olmayacaktır. Biz bu konuyu en sade vatandaştan en yüksek kültür ve teknik müesseselerine kadar anlatmağa ve teşkilatlandırmağa çalışacağız.

Basın-Yayın politikamızın esasını, basın ve yayının Anayasa ile temin edilen haklarına riayet teşkil edecektir. Basın-Yayın aleminde sosyal ihtiyaçların sağlanması hedefimizdir.

Muhtar bir idare haline getirilecek olan radyoların işlemesinde, siyâsi tarafsızlık esas tutulacaktır. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Yapılmakta olan bölge radyolarının ikmal edilmesi için gayret sarf edeceğiz.

Milli Eğitim, sadece genç nesilleri yetiştirmenin bir vasıtası değil, aynı zamanda özellikle milli kalkınmayı hızlandıracak ve gerçekleştirecek verimli bir yatırım olarak öne alınmıştır. Bütün faaliyetimizi, uzun vadeli ve esaslı bir plana bağlamak amacındayız. İlköğretim on yıllık bir süre içinde sağlanmak tertibine bağlanmıştır. İlkokulu bitiren ve çeşitli sebeplerle orta öğretime devam imkânı bulamayan çocuklar ve yetişkinler için kısa süreli yetiştirme programları hazırlanacaktır. Bu arada tarım ve el sanatları alanında mesleki ve teknik öğretim kursları ve okuma yazma öğretimi çalışmaları temin olunacaktır. Orta ve yüksek öğretim kurumlarımız iyi yetiştirme esasına göre düzenlenecektir. Devlet Planlama Teşkilâtının lüzumlu gördüğü sektörlerin ihtiyaç ve gelişmeleri dikkate alınacaktır. Teknik öğretim ve mesleki öğretim kalkınma mukadderatımıza sıkı sıkıya bağlıdır. Bu alana daha çok öğrenci sevkine çalışacağız.

Büyük meselemiz, her konuda ehliyetli ve yeter sayıda öğretmen bulunmamasıdır.

Kültür ve sanat fâaliyetlerimiz, mahdut zümrelere değil, en geniş halk kütlelerine hitap edecektir.

Güzel sanatlar, müzeler, kütüphaneler ve yayın gibi alanlarda her çeşit kültür hareketlerinin yurt ölçüsünde yayılmasına çalışılacaktır.

Halk eğitimine önem vereceğiz. Türlü iş alanlarında ehil işçilerin yetiştirilmesine gayret sarf edilecektir.

Eğitim müesseselerinden bahsederken özel müesseseleri de beraber düşünüyoruz.

Maddi imkândan yoksun kabiliyetlerin yetiştirilmesi hedefimizdir.

Memleketin ihtiyacı olan alanlarda yüksek vasıflı ilim ve fen adamları ve araştırıcılar yetiştirmek için tedbirler alacağız.

İlim, teknik ve güzel sanatlar alanlarında yapılan araştırmalar ve meydana getirilen eserler desteklenecektir.

Başbakanlığa bağlı olan müessesler arasında, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü için mütehassısların eliyle takip edilen programın tatbikine çalışacağız. İstatistik çalışmalarına önem vereceğiz.

Diyanet İşleri Başkanlığının ihtiyaçları ehemmiyetli ve kıymetli tutularak görevlerini yeterlikle başaracak imkanlara kavuşturulacaktır.

Vatandaşın vicdan, dini inanç kanaat hürriyeti, Anayasa'nın hükümlerine göre dikkatle korunacaktır.

Maddi varlığı bir milyarın üstünde olan vakıfların tesis hikmeti bulunan sosyal adalet ve hayır işlerini eldeki imkânlarla temin etmeye gayret edeceğiz. Bütün iktisâdi müesseseler gibi vakıfların da mali durumu dikkatle düzenlemeye ve verimli hale getirilmeye muhtaçtır.

Bakanlıkların, gerek iç bünyelerinde gerekse bakanlıklara bağlı müesseselerin yönetim ve denetiminde, koordinasyonu ve verimliliği sağlamak için, beliren ihtiyaçlar gözönünde tutularak kuruluş ve yetki kanunları ele alınacak ve bu konulardaki boşluklar giderilecektir.

Dış politikamızın temelini, "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesi teşkil etmektedir. *(Alkışlar)*

Birleşmiş Milletler Yasasına uygun olarak, bütün milletler için barış, hürriyet adalet ve hak eşitliği esaslarına dayanan devamlı bir dünya nizamının kurulması, başlıca hedefimizdir. *(Alkışlar)*

Her şeyin üstünde tuttuğumuz bağımsızlığımızın bütün milli menfaatlerimizin, ancak böyle bir nizam içinde en iyi şekilde korunabileceğine inanıyoruz.

Bu ana hedefleri geliştirme yolunda Türkiye Cumhuriyeti, kurulduğundan beri, Milletlerarası İşbirliğine, ortak güvenlik prensibine, taahhütlerimizin sadakatle yerine getirilmesine ve ihtilâfların barışçı yollarla halli usulüne önem vermiştir.

Hükümetimiz, Milletlerarası alanda aynı esaslar dairesinde ve faal bir şekilde çalışmaya devam edecektir.

Bu çalışmalarımızda NATO ve CENTO ittifaklarının hususi ve önemli bir yeri vardır. *(Alkışlar)*

NATO, hür ve bağımsız yaşamak, Batı medeniyetinin prensiplerini yaymak, Demokratik müesseseleri korumak ve teşvik etmek azminde bulunan memleketlerin, Birleşmiş Milletler yasasına uygun olarak kurdukları bir savunma teşkilâtıdır.

Atatürk devrimleri neticesinde yalnız siyâsi alanda değil her alanda kendileriyle kuvvetli bağlar kurmuş olduğumuz NATO müttefik ve dostlarımızla münâsebetlerimizi eşitlik ve egemenlik esasları dairesinde yürütmek ve daha da geliştirmek için tarafımızdan her türlü gayret sarf edilecektir. *(Alkışlar)*

NATO ittifakı dâhilindeki bağlarımıza ilâveten, Amerika Birleşik Devletleri ve diğer üye devletler ile iki taraflı olarak da samimi ve ileri dostluk münâsebetlerimiz mevcuttur.

Yine Birleşmiş Milletler yasasına uygun olarak kurulmuş bir savunma teşkilatı olan CENTO'ya da samimiyetle bağlı bulunmaktayız. Bu teşkilâtın diğer bölge üyeleri İran ve Pakistan ile son derece yakın münâsebetler idame etmekteyiz. CENTO'nun bütün üyeleri arasında çeşitli alanlarda gelişen işbirliğinin kuvvetlendirilmesi yolunda yeni gayretler sarf edilmesi lüzumuna kaniyiz.

Müşterek batı medeniyetinin gelişmesi ve milletlerin birbirlerine yaklaşması idealine hizmet eden Avrupa Konseyinin bir üyesi olarak, batı camiası içindeki şerefli yerimiz ile mütenâsip yapıcı faaliyetlerde bulunmaktan geri kalmayacağız.

Avrupa entegrasyonu hareketinin bugün iktisâdi sahada varmış olduğu en ileri merhaleyi temsil eden ve dış ticaret bağları bakımından memleketimize en yakın olan Avrupa İktisâdi Camiasına katılmayı samimiyetle arzu etmekteyiz. Bu hususta teşebbüslerin, camia ile memleketimizin karşılıklı menfaatleri bakımından mesut bir neticeye, ulaşması, şüphesiz ki, ortak pazar üyesi olan dost ve müttefiklerimizin gösterecekleri anlayışa bağlıdır.

Kıbrıs Cumhuriyeti ile Türkiye Yunanistan ve İngiltere arasındaki özel bağlar malumdur. Samimi dileğimiz, Kıbrıs Cumhuriyetinin mevcut anlaşmalar dairesinde sükun ve ahenk içinde bütün vatandaşlarını refah ve saadete ulaştırmasıdır. Kıbrıs'ın bu gayretlerini ve bölgemizin barış ve istikrarına yararlı faaliyetlerini yakın bir ilgi ile takip edeceğiz. *(Alkışlar)*

Komşumuz Yunanistan ile, Kıbrıs meselesinin halinden sonra dostluk ve ittifak bağlarımıza ve uygun olarak gelişen münasebetlerimizin daha da kuvvet bulmasına önem vermekteyiz.

Mensup bulunduğumuz ittifaklar manzumesi dışında kalan bütün memleketlerle münâsebetlerimizi, Birleşmiş Milletler prensipleri dairesinde geliştirmek emelimizdir.

Bu arada komşu memleketlerle, hususiyle büyük kuzey komşumuz Sovyetler Birliğiyle münâsebetlerimizi, mevcut Milletlerarası taahhütlerimize uygun olarak, karşılıklı saygı esasına dayanan iyi komşuluk münâsebetleri çerçevesinde geliştirmeyi samimiyetle arzu etmekteyiz.

Bütün Orta ve Yakın Doğu memleketlerine karşı ilgi ve yakınlık duymaktayız. Özellikle, uzun bir müşterek mazinin sonucu olan samimi dostluk hisleriyle, Arap memleketlerinin hürriyet ve bağımsızlık içinde refah yolunda ilerlemeye devam etmelerini candan temenni etmekteyiz.

Sınır komşularımız Irak ve Suriye ile aramızda mevcut dostluk bağlarının daha da kuvvetlenmesi hususunda, karşılıklı anlayış içinde bulunduğumuzu görmekten büyük memnuniyet duymaktayız.

Afganistan ile mevcut anânevi dostluk münâsebetlerimizin gelişmesine hususi bir önem veriyoruz.

Dost Yugoslavya ile karşılıklı münasebetlerimizin müşterek menfâatlerimize uygun olarak gelişmesini arzu etmekteyiz.

Milletlerarası alanda önemli rol ve mevkileri olan Latin Amerika memleketleriyle münasebetlerimizin, mevcut dostluk havası içinde geliştirilmesine çalışılacaktır.

Başta Japonya olmak üzere, hür dünyanın müşterek ideallerini paylaştığımız Uzak Doğu memleketleriyle münasebetlerimiz karşılıklı dostluk çerçevesinde yürütülecek ve geliştirilecektir.

Dünyada adil ve devamlı bir barışın gerçekleşmesi, şüphe yok ki, Milletlerarası alanda gerginliğin giderilmesi ve emniyet ve istikrarın kurulması yolunda bütün milletler tarafından sarf edilecek müşterek gayretlerin semere vermesiyle mümkün olacaktır. Hâlihazır dünya durumu, bu yoldaki iyi niyetli gayretlerin arzu ettiğimiz neticeyi pek yakın bir gelecekte sağlayabileceği hususunda mâalesef ümit verici değildir.

Her an vahim bir safhaya intikâl etmesi mümkün olan Almanya ve Berlin meselelerinden mütevellit ciddi durumu dikkatle izliyoruz. NATO'nun samimi bir üyesi sıfatıyla müttefiklerimizle birlikte durumun gerektirdiği istişarelere devam edeceğiz. Diğer taraftan, bu buhranın barış ve müzakere yoluyla hallini yürekten temenni etmekteyiz.

Dünyada gerçek güvenlik ve barışın kurulması bakımından büyük önem taşıyan bir konu da, milletlerarası müessir bir kontrol altında, klasik ve nükleer silahların hepsine şamil olmak ve kademeli bir şekilde tatbik edilmek suretiyle, genel ve muvazeneli bir silahsızlanmanın gerçekleştirilmesidir.

Mevcut ve gelecek nesillerin sağlığını tehdit eden nükleer denemelere son verecek bir anlaşmaya bir an önce varılmasının, beşeriyetin selameti bakımından zaruri olduğu kanaatindeyiz. *(Alkışlar)*

Son yıllarda birçok memleketlerin bağımsızlığa kavuşarak Birleşmiş Milletler Camiasına katılmalarını büyük memnuniyetle karşılamaktayız. Bu milletlerin meşru haklarını elde etmeleri ve refah ve saadet yolunda ilerlemeleri, halis dileğimizdir.

Bu yeni memleketlere ve umumiyetle az gelişmiş milletlere iktisâdi yardım meselesi, dünyada huzur ve istikrarın gerçek anlamda vücut bulması bakımından büyük önem arz etmektedir. Bu itibarla, insan topluluklarının muhtaç oldukları maddi ve manevi imkânlardan kabul olduğu kadar geniş kütlelerin faydalanmasını sağlamak için sarf edilen gayretleri takdirle karşılamaktayız.

Kendi bakımımızdan, batı camiasının üyeleri arasında mevcut karşılıklı dayanışmanın, işbirliğinin ve savunma yüklerini iktisâdi güç ile mütenâsip şekilde dağıtma prensibinin tabi bir sonucu olarak ekonomik kalkınmamız hususunda bu camia ile işbirliğimizin kuvvetlendirilmesine ve artırılmasına Hükümetimizin büyük önem verecektir. Bu meyanda, NATO'nun müşterek emniyet alanında vücuda getirmiş olduğu kuvvetli dayanışmanın, ekonomik ve kültürel alanlarda da geliştirilmesi için tarafımızdan yapılan teklifleri müttefiklerimizin anlayışla karşılamış olmaları keyfiyetini, memnuniyetle belirtmek isteriz.

Milli Savunmanın karakteri itibariyle teferruatını arz etmeme imkân yoktur. Ordumuz, varlığımızın başlıca teminâtı olarak milletçe aziz bildiğimiz bir müessesedir. *(Sürekli Alkışlar)* Bu büyük milli müessesenin her bakımdan vazifesini ifâ edecek kudretle olmasını Hükümet daima göz önünde bulunduracaktır. *(Alkışlar)*

Anayasamızın hükümlerine göre, silahlı kuvvetlerle ilgili yeni kanun tasarıları Yüksek Meclisin tasvibine sunulacaktır. Bu arada, ordu mensuplarının sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak tedbirler alınacaktır.

Ordumuz, memleket savunması ve barışın korunması için başlıca teminât olarak şerefli vazifesini ifaya kudretli bir halde tutulacaktır. *(Sürekli Alkışlar)*

Sayın Milletvekilleri,

Muhtelif bakanlıkların işleri arasında, bütün tafsilâtı değil, sadece bizim görüşümüze göre esasları ve belli başlı konuları arz etmek isterim. Esas itibariyle huzurunuzda bulunan Karma Hükümet büyük hadiselerden sonra gelmiş bir milli huzur ve planlı kalkınma Hükümeti olmak amacındadır. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Hükümetin başarısı, ancak Yüksek Meclisin güvenoyu sayesinde, devamlı, kararlı bir varlık göstermesine bağlıdır. Yalnız sizin güveninizle kuvvet kazanacak olan Hükümet, muhalefet partilerinin murakabesini yardımcı bilecektir. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Karar Yüce Heyetinizindir. *(Bravo sesleri, sürekli alkışlar)*

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi
Dönem 1 Cilt 1 Birleşim 9
Sayfa 110-112
27.11.1961 Pazartesi

BİRİNCİ OTURUM
BAŞKAN —*Suad Hayri Ürgüblü*
KÂTİPLER: *Fikret Turhangil (Aydın)*
Şevki Köksal (Ordu)
Açılma Saati: *17.00*

Hükümet Programının Okunması

BAŞKAN — Çoğunluğumuz var oturumu açıyorum.

BAŞKAN — Gündemimize tevfikan Hükümet programı okunacaktır. Sayın Başbakanı rica ediyorum.

(Başbakan İsmet İnönü kürsüye geldi, alkışlandı)

BAŞBAKAN İSMET İNÖNÜ (Malatya Milletvekili) — Cumhuriyet Senatosunun Sayın üyeleri

Program metni Millet Meclisinde de okunduğundan tekrar alınmamıştır.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi
Toplantı Yılı 1 Cilt 1 Birleşim 10
Sayfa 114-163
29.11.1961 Çarşamba

BİRİNCİ OTURUM
BAŞKAN —*Suad Hayri Ürgüblü*
KÂTİPLER: *Şevket Köksal (Ordu)*
Kudret Bayhan (Niğde)
Açılma Saati: *10.00*

Hükümet Programının Görüşülmesi

BAŞKAN — Yüksek Heyetinize, evvelâ Program üzerinde görüşmek üzere söz alan Sayın üyelerin adlarını okuyorum.

1.	Mehmet Hazer	(Kars) C.H.P.
2.	Celâl Tevfik Karasapan	(Afyon K) C.K.M.P.
3.	Fikret Turhangil	(Aydın) A.P.
4.	Âmil Artus	Kontenjan
5.	Sami Küçük	T. Üye
6.	Kâzım Yurdakul	(Sakarya) A.P.
7.	Kamil Karavelioğlu	T. Üye
8.	Hüseyin Otan	(Burdur) C.H.P.
9.	Mehmet Özgüneş	T. Üye
10.	Osman Saim Sarıgöllü	(Aydın) A.P.
11.	Fehmi Alpaslan	(Artvin) C.H.P.
12.	Hüsnü Dikeçliğil	(Kayseri) A.P.
13.	Ahmet Yıldız	T. Üye
14.	Fethi Tevetoğlu	(Samsun) A.P.
15.	Tevfik İnci	(Zonguldak) A.P.
16.	Rasim Güray	(Elâzığ) A.P.
17.	Cemal Tarlan	(Tekirdağ) Y.T.P.
18.	Hıfzı Oğuz Bekata	(Ankara) C.H.P.
19.	Esat Cağa	Kontenjan
20.	İbrahim Saffet Omay	(Ankara) C.H.P.

21.	Vasfi Gerger	(Urfa) C.H.P.
22.	Kâmil Coşkunoğlu	(Uşak) C.H.P.
23.	Ali Aksoy	(Çanakkale) C.H.P.
24.	Osman Koksal	T. Üye
25.	İhsan Sabri Çağlıyangil	(Bursa) A.P.
26.	Celâl Ertuğ	(Elâzığ) A.P.
27.	Esat Mahmut Karakurt	(Urfa) C.H.P.
28.	İzzet Birand	(İzmir) A.P.
29.	Özel Şahingiray	(İstanbul) A.P.
30.	Niyazi Ağırnaslı	(Ankara) C.K.M.P.
31.	Rifat Öçten	(Sivas) Y.T.P.
32.	Ömer Bozcalı	(İzmir) A.P.
33.	Cenap Aksu	(Maraş) A.P.
34.	Macit Zeren	(Amasya) A.P.
35.	Burhanettin Uluç	Kontenjan
36.	Rasim Hancıoğlu	(Afyon K) C.K.M.P.
37.	Cahit Okurer	(İzmir) A.P.
38.	Turhan Kapanlı	(Sakarya) A.P.

Bunun dışında söz almak istiyen arkadaşlar isimlerini Kâtipliğe yazdırabilirler.

Söz Mehmet Hazer'in.

MEHMET HAZER (Kars) - Muhterem arkadaşlar, Hükümetin sıkışık bir durumda olduğunu düşünerek maruzatımı kısa keseceğim.

Türkiye Cumhuriyetinin bu ilk karma Hükümet teşebbüs ve programını siyasi hayatımızın başarılı bir eseri saymaktayım. Programın temellerinden birini siyasi çekişme yerine anlayışlı bir müşterek çalışına teşkil etmektedir.

Günün şartları içinde; memleketin huzuru, hattâ demokrasimizin tutunup gelişmesi böyle müşterek bir çalışmanın sağlayacağı istikrara bağlı görünmektedir. Program, Hükümetin adını da beraberinde getirmiş bir acık kalplilik eseridir. "Milli huzur ve plânlı kalkınma hükümeti." Bu hükümet muallâkta kalan Devlet islerinin, durgunluk krizi geçiren piyasanın, huzura muhtaç vatandaşların hasretle beklediği hükümet olacaktır. Henüz güvenoyu ile tamamlanmamış olmasına rağmen Anayasayı hâkim kılma fikrine dayanan bu Hükümet anlayışı dada şimdiden Devlet sektöründe çalışanlar üzerinde feyizli tesirlerini göstermiştir. Memur iktidar - muhalefet farklarının istismar edilegelen zararlı tesirlerinden kurtulmak üzeredir. Bu itimat havası tarafsız idarenin sağlam bir mesnedini teşkil edeceğine inanmaktayım.

Kabul etmek lâzımdır ki, her insan eseri gibi bu programda da eksikler vardır. Fakat ihtilâl sonrasının bu ilk Hükümet programını kendi hüviyeti ve esas maksadı, içinde mütalâa etmek onun eksiklerini tamamlamaya yeter sanırım. Bu sebepledir ki, programı umumi esasları ile tasvip ve takdir etmekteyim.

Bazı temennim ve tenkitlerimi de ilâve ederek sözlerimi bitireceğim. Programda, ağır mali sıkıntılar içinde bulunan mahallî idarenin hal ve âtisine temas olunmamıştır. Arazi Vergisinin kaldırılması halinde özel idarelerin nasıl bir hal alacağı programda işaret olunmamıştır. Bu idarenin fonksiyonu kalmamış bir haldedir. Bu günkü durumunu muhafaza etmektense ıslah edilmesi veya hattâ ilga edilmesi düşünülüyorsa, şahsan buna iltihak ederim. Mahallî İdarelerin muhtariyeti ve malî meseleleri, umumi Devlet maliyesi kadar endişe verici ve âcil tedbirler bek -üyen bir durum arz etmektedir.

Programın, takdirle kaydedeceğim bir pasajı da, geri kalmış bölgelerin kalkınması için bütün imkânlar kullanılacağı kaydıdır. Bunları takdirle kaydederim. Yalnız zamana muhtaç bu kalkınma tedbirleri yanında bu geri kalmış bölgelerin âcil tedbirler istiyen çok sıkışık durumları da vardır. İnsanları açlık tehlikesiyle, hayvanları telefatla karşı karşıya bulunan bu bölge, acilen bir Hükümet tedbirine her zamandan ve her yerden daha fazla yardıma muhtaç durumdadır ki, Hükümetin bu, derde kısa zamanda bir deva bulmasını gönülden temenni etmekteyim. Programın millî eğitimde alâkalı kısmında bugünün çok âcil, çok mühim bir memleket meselesi halinde bulunan lise tahsilini bitirmiş gençlerin durumlarının nasıl ıslah edileceğine dair bir kayda rastlanmamıştır. İmtihan barajları yerinde ve zamanında tatbik edilmediği için ortaokulu bitirip liseye imtihansız giren ve liseyi bitirince de fakülteye alınılacağı düşünülerek yetişmiş olan 18-20 yaşlarındaki gençler 20 yaşından sonra, çıkarılan engellerle karşı karşıyadır. Bu tedbirle, bunların, hayatlarına istikamet vermek mümkün olmayacağı için, Hükümetin bu karışık vaziyeti ıslah etmesi ve bugüne kadar devam edegelen bu akına doğru bir istikamet vermesi, onu kanalize etmesi lâzım gelir. İmtihan barajları ve talebenin kabiliyetine, göre istikametlendirilmesi ortaokullarda ele alınması lâzım gelen bir meseledir. Bugünün bu sıkışık durumu karşısında üniversitelerimizin, diğer okullarda tatbik edilegelen çifte tedrisata başvurması, kanaatimce bu âcil meseleye bal çaresi olabilir.

Programın takdirle kaydedeceğim bir diğer noktası da Devlet zabıtasının itibarının iade edileceği meselesidir. Huzurun temelini teşkil eden ve bugün dikkatle üzerinde durulmaya değer bir hal alan asayiş meselesi yeni Hükümet Programında istikrar vâdeden esas hedeflere uygun bir düzene kavuşturulmalıdır. Bu itibarla her şeyin üstünde Devlet zabıtasının içine sızmış bulunan ehliyetsizlerin tasfiyesi yanında, vatandaşa itimat telkin eden tedbirlere de önem verilmelidir.

Kısaca temas ettiğim bu cihetleri Hükümetin nazara alacağını ümidederek, sıkışık bir durumda olan ağır malî külfetlerin mevcut gelir kaynakları ile sağlanması mümkün olmıyan bir devirde iş başına gelen Hükümete halisane başarılar temenni eder, ömürlü olmasını dilerim. Hepinizi hürmetle selâmlarım, *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Celâl Tevfik Karasapan buyurun.

CELÂL TEVFİK KARASAPAN (Afyon Karahisar) — Muhterem ve değerli arkadaşlar,

İkinci Cumhuriyetin ilk Hükümetinin Programı hakkındaki fikirlerimi ve temennilerimi arza çalışacağım.

Her şeyden önce, İhtilâl devresinin ve milletimizin siyahi hayatında ilk defa tatbik edilen nispî seçimin bence hiç beklenmedik bir tarafı olmıyan neticelerinin doğurduğu oldukça nazik ve güç şartlar içinde Karma Hükümetin kurulmuş olmasını, milletimize hâs olan sağduyunun mesut tecellisi olarak selâmlamak isterim.

Bu itibarla Hükümetin Atatürk inkılâpları ve demokratik esaslar üzerine dayanan Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına uygun olarak girişeceği faaliyetlerinde muvaffak olması ve normal idareyi bütün icaplariyle kurabilmesi en halisane dileğimizdir.

Muhterem arkadaşlar, Hükümetin Programında vatandaşlar arasında huzur ve iyi münasebetlerin kurulmasına, vatandaşların jandarma karakolundan ve köy muhtarından en yüksek idare makamına ve banka kredilerine kadar eşil muamele görmelerine ve bunun yanında millî iradenin kanım dairesinde bütün nüfuzunu iadeye aynı derecede bir önem verildiği görülmektedir. Hükümeti bu görüşünde tamamiyle tasvibederken, muhtar seçimlerine gidilerek halkın demokratik haklarını kullanma imkânına bir an önce kavuşturulmasında geç kalmayacağından da emin bulunmaktayım. Bu suretle vatandaşlar arasındaki huzur da, köylerden başlamak suretiyle, gerçekleşmiş olacaktır,

Değerli arkadaşlar, Hükümetin, pek haklı olarak aslında her türlü huzursuzluğu kökünden kaldıracak ekonomik kalkınma işlerine ilk safta bir yer verdiğini memnunlukla müşahede etmekteyim.

Hükümetin Programında "hürriyet içinde hızlı bir kalkınma" olarak tarif ettiği ekonomik gelişmenin Devlet ve özel teşebbüs olarak mümkün olan en geniş ölçüde yatırımlarla gerçekleştirilebileceği ve bunun da isabetli bir plâna göre ayarlanacağı ve bu hususta Devlet, Plânlama Teşkilâtının çalışmaları adan faydalanılacağı anlaşılmaktadır. Buradaki "Hürriyet" kelimesinin ekonomik liberalizmden ziyade vatandaşın demokratik ve ferdî hakkını kısmadan bir kalkınma mânasını taşıdığı kabul olunduğu takdirde âmme sektörüyle özel sektörün gelişme imkânlarını, sağlayacak rasyonel bir plânlama ile memleketimizin ekonomik potansiyelinin tesisine gidileceğinin anlaşılması icabeder ki böyle bir anlayışı, partimin programına sadık olarak, bütün kalbimle tasvibederim.

Ancak programın ortaya koyduğu bu prensip yanında, Hükümetin hangi kaynaklara dayanarak hemen 1962 bütçesiyle geçmiş yıllara nazaran daha geniş bir yatırım hacmına ulaşabileceğini, bütün iyi niyetlerime rağmen şahsan anlıyamamaktayım. "Hızlı kalkınmanın istediği yatırımları" yapabilmek için milletin de, komşu milletlere nisbetle ve hatta mütevazı olan masraflarından ne şekilde bir in-

dirme yapılabileceği noktasında bir sarahat görülememektedir. Devlet bütçesinden sağlanacak tasarrufların geçmiş yıllara nazaran daha geniş yatırımlar yapılmasına imkân verecek bir yekûn tutacağını kabul etmek güç olsa gerektir. Nâçiz kanaatime göre, programın mûtat ekonomik kavramları tatmin etmiyen bu kısımları Hükümetin gereği gibi hazırlanmağa fırsat bulamamasının bir tecellisidir ve tatbikatta daha vazıh bir görüşe varmak mümkün olacaktır.

Bununla beraber Hükümet programında denildiği gibi "hızlı kalkınmanın istediği yatırımı yapabilmek için israftan uzak bir hayattan kaçınmak, düşünmiyen veya hesabını bilmiyen bir millet halinde kalmamak" esaslarının iktidara gelecek bütün hükümetler için mûtat bir kaide olmasını tamamiyle tasvibetmekteyim. Bununla beraber Hükümetin programıyla Maliye ve Hazineye verdiği direktif esas itibariyle doğru olmakla beraber, bu direktifin tatbikinde bazı zorlukların da görüleceğine işaret etmek isteriz. Enflâsyon tehlikesine düşmeden ekonomimizi durgunluktan kurtarmak, hızlı gelişme ile birlikte yüksek istihdam seviyesini, fiyat istikrarını ve âdil gelir tevziini gözönünde tutmak kolayca gerçekleşebilecek bir siyaset manzarasını aksettirmemektedir. Vatandaşların haklı olarak şikâyet ettikleri vergi sistemini toplu olarak gözden geçirerek gerekli ıslahatı yapmak, ziraat arazisinden Arazi Vergisi ve dar işçi kazançlarından tasarruf bonosunu kaldırmak gibi tedbirlerin isabeti aşikârdır. Dar gelirli memurların da tasarruf bonosundan istisna edildiklerini görmek isterdim.

Adalet Bakanlığında bir yandan âcil bir mahiyet arz eden bağımsız adaletin ihtiyaçlarını sağlamak, idari ve kanuni müesseseleri vücuda getirmek, Anayasa Mahkemesine, Yüksek Hâkimler Kuruluna ait kanun tasarıları için hazırlıklar yapılırken, öte yandan bütün bir hukuk sistemimizin gözden geçirilerek, çeşitli ecnebi kaynaklardan istifade edilerek alınmış olan adlî mevzuatın, Cumhuriyet devrindeki tatbikat ve ihtiyaçlar göz önünde bulundurulmak suretiyle, ıslah ve hattâ tek bir hukuk kavramı içinde yeniden tedvinine gitmenin de millî bünyemiz için sosyal bir zaruret olduğuna inanmaktayım.

Programın memleketin bünyesinde ve Devletin bütün teşkilâtında devamlı huzurun temin edilmesiyle birlikte vatandaş münasebetlerinde geçmiş siyasi mücadelenin yaralarını tamamiyle tedavi etmek ve bu hususta çalışmaya başlamak hususundaki kararını büyük bir sempati ile karşılamaktayım. Hükümetin bu mevzuun en münasip bir zamanda ele alması memleketimizin içeride olduğu gibi dış âlemdeki siyasi itibarımız bakımından da müspet ve derin tesirleri olacağından şüphe etmemekteyim.

Zirai istihsalin artırılmasına ve her yıl artan sekiz yüz bin nüfusumuzu mutlak bir açlık tehlikesinden kurtarmaya matuf her türlü tedbiri desteklememiz icabeder kanaatindeyim.

Zirai kredi hususundaki tedbirlerin Anayasanın ruhuna ve memleketin ekonomik ve sosyal bünyesine uygun bir toprak reformunun gerçekleşmesi en asil gayelerdir.

Hükümetin programda belirtildiği gibi hayvancılığın ve orman bölgelerinde yaşayan halkımızın gerçek ihtiyaçları göz önünde tutulmak üzere, ormancılığın, yerüstü ve yeraltı sulama işlerinin, köylerin içme su ihtiyaçlarının ıslahına ve geliştirilmesine ait icraatını büyük bir zevkle takibedeceğim. Bayındırlık, ulaştırma, posta ve telekomünikasyon sahalarında programda yer alan müspet düşüncelerin gerçekleşmesi hepimizi memnun eder düşüncesindeyim. İç ve dış ticaretin, programda işaret edildiği gibi suni ve zecri usuller yerine normal iktisadi tedbirlerle geliştirilebilmesini çok isabetli bir kalkınma hareketi sayarım. Bu vesile ile Hükümetin demokratik serbest rejimlerde mûtadolmıyan ve memleketimizde tatbiki de, maalesef, ya sermayenin ürkerek memleketimizden kaçmasına, ya da saklanıp dondurulmasından başka bir netice vermiyen servet beyanı, doble imposition (muzaaf vergi) usulüne benzeyen Kurum ve Şirket vergileri, ticari faiz hadlerinin fahişliği gibi tedbirler üzerinde önemle ve müstaceliyetle durmasını da temenni ederim. Esnaf ve küçük sanat sahiplerinin meslekî dâvalarının ve ihtiyaçlarının yakından takibolunması hususundaki program fıkrasını özel bir ilgi ile karşıladım. Hükümetin bu sahadaki icraatı da alâka ile beklenecektir.

Kanaatime göre programda, millî ekonomimizin gelişmesindeki muhtemel rolüne işaret olunan yabancı sermaye teknik ve teşebbüs kabiliyeti inlen yeraltı servetlerimizin ve özellikle petrolün meydana çıkarılarak değerlendirilmesi hususunda da istifade edilmesi mümkündür. Hükümetimizin bu hususdaki teşebbüslerini genişleterek kendileriyle iş birliği yapmakta siyasi bir sakınca olmıyan bütün memleketlerle temasa geçmesini temenni ederiz. Bir misal olarak Irak, Kuveyt ve Suudi Arabistan gibi bölge komşularımızın, büyük Amerikan ve İngiliz şirketleri yanında, pek kârlı şartlarla Japon firmalariyle de anlaşmaya vararak bunlardan memleketlerindeki, hattâ kara sularındaki petrol rezervlerinin işletilmesi hususunda faydalandığına işaret etmek isterim.

İktisadi kalkınma özellikle sınaî gelişme sırasında işçi haklarının, sosyal nizamı ve muvazeneyi bozmamak ve adilâne ve insan haysiyetine uygun bir yaşama ve ücret ve sosyal güvenlik esaslarını sağlayacak şekilde korunması esaslı prensiplerden olduğuna göre, bu hususta programda yer alan her çeşit tedbiri ancak tasvip görür.

Şehircilik, şehirde ve köyde mesken ihtiyacı, bölge plânlaması, sağlık ve sosyal yardım işleri, sağlık hizmetlerini köylünün ayağına götürmek, sağlık teşkilâtının sosyalleştirilmesi, sağlık personelinin yetiştirilmesi, koruyucu hekimlik, ilâç politikası gibi sahalarda programın müspet valilerinin gerçekleşmesi büyük memnunlukla karşılanacak hususlardandır.

Basın ve yayında Anayasa teminatının titizlikle tatbiki ve gazeteciliğin seviyeli bir meslek halinde geliştirilmesi, üzerinde önemle durulması gereken meselelerdendir.

Programın Millî Eğitime ait bölümleri, hiç şüphesiz ki, millî kalkınmamızda hayati derecede rol oynayacak en önemli bir davamızdır. Bu hususta kemiyet kadar keyfiyete de önem verilmesini, Devlet okulları ve kültür müesseseleri yanında özel

okulların ve müesseselerin de Devletten himaye görerek öğretim ve kültürün yayılması hususunda yardımcı hale getirilmeleri temenni olunur.

Halk eğitimi, bilhassa nükleer kudretin ve feza keşiflerinin medeniyete yeni istikametler hazırladığı bu ileri çağda, Hükümetimizin yüksek ve gerçek ilim ve fen adamları ve araştırıcılar yetiştirmeye son derece önem vermesi çok yerindedir. Ancak bu hususta Hükümetin, milletlerarası âlemle sıkı temasa ve karşılıklı burslar tesisi suretiyle öğrenci ve araştırıcı mübadelesine büyük önem verilmesi, ecnebi memleketlerde öğretim ve eğitim görenleri yakından kontrol ederek beyhude vakit ve nakit kaybına imkân bırakmaması da üzerinde önemle durulacak noktalardır.

Beden terbiyesi ve spor sahasında programın bazı mertebe kanaatkârlık gösterdiğini kaydetmeden kendimi alamıyacağım. Hükümetin gençliğin sıhhati kadar ahlakını da ilgilendiren bu iki konu ile esaslı bir şekilde meşgul olması temenniye şayandır.

Programın Diyanet İşleri Başkanlığının ihtiyaçlarına verilen önemi belirten cümlelerini memnuniyetle mütalâa etmemek mümkün değildir. Taassup ve gericiliğin halk kütleleri arasında tamamıyla silinmesi için vicdani ve ruhi ihtiyaçları karşılayacak tedbirlerin ihmal edilmemesi başlıca çaredir. Seviyeli ve uyanık din adamları yetiştirerek bunları köylere kadar yaymakla halkın ruh ve kültür seviyesine geleneklerimize uygun ve ilerlemeye müstait bir seviye vermek imkânını elde etmiş oluruz.

Programın dış politika, kısmına gelince:

Millî varlığımızın ebediyete kadar payidar olması için dış politikasının, zamanımızın bütün nezaket ve güçlüklerine uygun bir vukuf ve maharetle idare edilmesi gerektiği kanaatindeyim.

Hiç şüphesiz ki İkinci Dünya Harbinin yalnız fiilen sona ermiş olmasından sonra geçirdiğimiz ilk harb sonrası yıllarında dış güvenlik hususunda tek güvenimiz hakkımızdan emin olmamız ve bütün esir milletlere bir örnek olan istiklâl Mücadelemizden beri büyük Atatürk'ün çok uzakları gören derin nüfuziyle millî benliğimiz üzerinde son derece kıskanç, sergüzeştlerden müçtenip, milletlerarası ahitlere sadık millî bir dış politika geleneğine sahip olmuş bulunmamızdır.

Bu esastan hareket etmek suretiyledir ki Hükümet programının dış siyasete dair hatlarını mütalâa etmek, "Birleşmiş Milletler Anayasasına uygun olarak bütün milletler için barış, hürriyet, adalet ve hak eşitliği esaslarına dayanan devamlı bir dünya nizamının kurulması" ndan ibaret olan esas hedefinin değerini takdir etmek gerekir.

Cumhuriyet Türkiyesi bu yüksek ideale bağlılığını göstermek için anavatandan binlerce mil uzakta, Uzak-Doğuda, Kore'de öz evlâtlarının asil kanlarını dökmekte tereddüt etmemiş ve bir medeniyet âlemi namına, yapılan bu jest başta müttefikimiz Birleşik Amerika olmak üzere bütün dünyanın hayranlığını kazanmıştır.

Gerçekte programda açıklandığı gibi Türkiye Cumhuriyetinin dış siyaset geleneği, kuruluşundan beri milletlerarası iş birliğine, ortaklaşa güvenlik prensibine,

taahhütlerini sadakatle yerine getirmek hasletine ve anlaşmazlıkların barışçı yollarla halli usulüne daima bağlı kalmak olmuştur. Anayurdun kurtuluşundan sonra boğazlar meselesinin Montreue'de millî Hatay dâvamızın Cenevre'de Milletler Cemiyetinin sinesinde hal olunması ve nihayet İkinci Dünya Harbinden sonraki devrede de Kıbrıs meselesinin bir yoluna konması millî siyasetimizin prensipleri dairesinde olmuştur.

Programda Hükümetin milletler arası alanda aynı esaslar dairesinde ve "faal" bir şekilde çalışmaya devam edeceğini bildirmesi bizleri bilhassa alâkadar ve memnun etmiştir. Şu kadar ki biz bu faal siyasetin, dünya ve bilhassa, içinde bulunduğumuz bölge, içinde derin bir şahsiyeti olması gerektiğine de inanmaktayız.

BAŞKAN — Sayın Karasaban, affedersiniz, müdahale etmek mecburiyetindeyim: 88'nci madde mucibince yazılı nutukların 20 dakikadan fazla sürmemesi icabeder. İrticalen devam edebilirsiniz.

CELÂL TEVKİK KARASABAN (Devamla) — Efendim, muayyen bir gaye ile hazırlandım. Uzunca olan bu izahatımı burada kesmek istemem, fakat elimden geldiği kadar mühim olan mevzulara kısaca temas edeyim.

Dış siyasette arz ettiğim gibi bağlı kaldığımız muayyen prensiplere sadık kalmakla beraber şahsiyete de çok önem verilmesi lâzım geldiği kanaatindeyim. Böyle bir politika bizi zayıflatmaz, bilâkis insanlık camiası içinde durumumuzu kuvvetlendirir. Orta - Doğu ve bilhassa komşularımızla olan münasebetlerimizde bu esaslardan mülhem olmamız yerinde olur.

Milletlerin hürriyet mücadelesinde kendilerine zahir olmamız lâzımdır. Bunların aralarının bulunmasının beklenmesi bize daima zarar vermiştir. Bu intizar siyaseti milletlerarası âlemde itibarımızı maalesef biraz sarsmıştır. Bilhassa Atatürk Türkiyesi gibi bu bölgede İstiklâl Mücadelesinin ilk misalini veren bir memleket olarak, milletlerin esaretten kurtulmasını evvelâ bizim alkışlamamız icabeder kanaatindeyim. Bu bakımdan 7 seneden beri devam etmekte olan Cezayir meselesinde Hükümetimizin daha faal bir rol alan bir vaziyete geçmesi lâzımdır. Hükümetimizin bizzat De Gaulle'nin kendisiyle müzakereye, giriştiği Cezayir Muvakkat Hükümetine daha yakın bir alâka göstermesi ve Birleşik Amerika gibi, mümkünse bir ajan göndermesi çok şayanı arzudur. *(Alkışlar)*

Bunun haricinde, dış siyasetin bütün esaslarının, parti ayrılığı gözetmeksizin, millî bir gelenek haline gelmiş olduğuna kaniim. Bunu burada, ifade etmek isterim.

Dış yardımlar hususunda Hükümetimizin, bilhassa Avrupa İktisadi İş Birliği Teşkilâtı ile yakından meşgul olmasını, bu teşkilâtın bize verdiği fırsatlardan âzami derecede faydalanmasını temenni ederim.

Malûmdur ki, bu teşkilât 1949 da kurulmuş ve evvelâ Başbakanlığa bağlanmış, sonra 1952 de Dışişleri Bakanlığına raptedilmiş, sonra da benim pek anlamadığım sebeplerle 1960'da, bir kanun ile Maliye Bakanlığına eklenmiştir.

Maliye Vekâletinin işleri pek çok bir vekâlet olduğu ve mahiyeti itibariyle de, iktisadi bir teşekkül olmadığı Yüksek Heyetinizin malûmudur. Bu itibarla bu teşkilâtın, mutlaka ya Hariciyeye veyahut eskiden olduğu gibi Başvekâlete bağlı bir müessese halinde canlandırılması her bakımdan faydalı olur.

Ordumuz hakkındaki temennimiz memleketimizin öz bir parçası olan, en küçük erinden en yüksek generaline kadar onu temsil eden bu aziz varlığını, memleketin en yüksek menfaatlerini koruyacak şekilde daima kuvvetli, mesut ve müreffeh olmasıdır. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlarım nazarı dikkatini celbetmeye mecburiyet hissediyorum, 37 arkadaşımız söz almıştır. Bugünkü şartlar içinde ve Hükümetin bulunduğu vazifeler karşısında müzakerelerimizi, eğer arkadaşlar tekrara giderlerse ve uzun konuşmalar yaparlarsa, zamanında bitirmek mümkün olmaz. Bu arada iki arkadaşımız konuşmaların onar dakika ile tahdidini teklif etmişlerdir. Fakat henüz konuşmanın başında olduğumuz için böyle bir tahdidi Başkanlık Divanı doğru görmüyor. Arkadaşlarımız konuşmalarında tekrara kaçmıyacak şekilde esaslı noktalara temas etmelerini rica edeceğim. Esasen Hükümet milletvekillerinin bu mevzular üzerinde yapacağı uzun mütalâalariyle karşı karşıya bulunacaktır. Bunun da nazarı dikkate alınmasını bilhassa rica ediyorum.

Buyurun, Saim Sarıgöllü,

OSMAN SAİM SARIGÖLLÜ (Aydın) — Muhterem arkadaşlarım, söz sıramı başlangıç konuşmasını yapmak üzere, arkadaşımız Fikret Turhangil'e veriyorum. Ondan sonra maruzatta bulunacağımı hürmetlerimle arz ederim.

BAŞKAN — Buyurun, Fikret Turhangil.

FİKRET TURHANGİL (Aydın) — Sayın Başkan!

Muhterem Cumhuriyet Senatosu üyeleri! Sayın Hükümet Başkanı ve Hükümet üyeleri.

Cumhuriyetimizin ilk Koalisyon Hükümetinin Sayın Başkanı Hükümet programlarını 27.11.1961 tarihinde, Cumhuriyet tarihimizde ilk defa tesis edilmiş bulunan, Cumhuriyet Senatosu Meclisi önünde okudular.

Programın sonunda da Yüksek Senato Meclisinin irşatlarını beklediklerini belirtmek suretiyle C. Senatosunun ebediyen payidar olacağı ve olmasını en büyük arzu bildiğimiz Cumhuriyetin irşat edici bir toplumu olarak kabul ve tasrih buyurmalarından dolayı şükran hislerimizi arz ederiz.

Yeni Anayasamızın getirdiği yepyeni bir hüviyet, kuruluş ve ruh taşıyan C. Senatosu hakikaten renkli bir hükümetle karşı karşıyadır.

Dünya milletlerinin tecrübe ettikleri ve siyasi hayatımızda geçmişi olmıyan bu sebeple tecrübesi yapılmıyan koalisyon hükümetinin parlâmento hayatımıza mutlu günler getirmesini ve aziz Türk milleti için verimli, başarılı olmasını temenni etmek en büyük ve sarsılmaz arzumuzdur.

Siyasi partilerin gayeleri kendilerini doğuran ve besliyen aziz ve asil milletimize hizmet etmektir. Yeni Anayasamızın getirdiği nispî seçim sistemi Meclis içinde mutlaka hâkimiyeti temin edemiyecek şekilde tahakkuk etmiştir. Bu hal karşısında koalisyon zarureti doğmuş ve bunun neticesi olarak Koalisyon Hükümeti kurulmuştur.

Her şeyin önünde vatan ve milletin beklediği huzur, sükûn ve Anayasanın mutlak hâkimiyetini temin ve millî iradeyi neticelendirecek bir hükümetin tahakkuku ile mümkün olacağı sonuna bizleri getirmiş bulunmaktadır.

Her şey mazi yapılmış ve müstakbel Türkiye ve Aziz Türk Milletinin refah ve saadetini her şeyin önünde gören bir Adalet Partili olarak en büyük millet ve memleket hizmetini ifa etmenin gururu içinde koalisyon hükümetimin teşkili suretiyle bugüne erişmiş bulunduğumuz kanaatindeyim.

Cumhuriyet Hükümetinin bütün üyelerinin Atatürk ilkeleri üzerinde kararlı olmalarından başka bir şey esasen düşünülemez.

Yalnız Hükümet üyeleri değil, bütün C. Senatosu onun ilkelerine bağlıyız. Onun izindeyiz. Daima ondan ilham alacak ve Cumhuriyetimizi en yakın bir gelecekte büyük Ata'nın arzuladığı muasır medeniyet seviyesine ulaştıracağız.

Atatürk, Türk Milleti için bir varlık olmaktan çıkmış fikir manzumelerinin toplandığı bir kudret olmuştur.

Adalet Partisine mensup C. Senatosu üyesi olarak; Anayasanın mutlak hâkimiyetini temin etmek hususundaki Hükümet kararının programa alınmasını şükranla karşılarız!

Bütün halkların onun korunmasına ve hassasiyetle tatbik edilmesine bağlı bulunduğu münakaşa kabul etmez bir hakikattir. Millî iradenin üstünde bir kuvvet tanımanın bir ifadesi olarak anlamaktayız. Hükümet programında iç politika mevzuundaki doktrinde yer alan hususlara ek olarak vatandaş - memur ve memur - vatandaş münasebetlerinin de dikkate alınmasını temenni ederiz. Hükümet fonksiyonlarının iyi işlemesi emin ve inkişaf edecek iyi yol alabilmesi için memur - vatandaş münasebetlerinde karşılıklı anlayışın tahakkukuna şiddetle lüzum olduğuna inandığımız bir sevgi ve hürmetin tesis edilmesi başta gelen ve gözden uzak bulundurulmaması lâzım gelen ana unsurdur.

Hakikat şudur ki, kanun, nizam ve emirler ancak, onu tatbik edenlerin elinde kıymetlenir ve değerlenir ve vatandaş Hükümet hizmetlerinin ölçüşünü bu münasebete göre takdir ve tâyin eder.

Hükümetçe lüzumlu bir kalkınmanın ana unsuru olan yatırımların yapılabilmesi için milletçe mutlaka bir israftan kaçınılması zarureti görülmüştür.

Ancak, Hükümetin de âzami tasarrufa riayet etmesi ve bilhassa Devlet ve Hükümet, emrinde çalışmış ve çalışmakta olanlar arasında hayat seviye ve yaşayış şartları bakımından farklı statüler doğuran ve adalet ve hizmet kaideleriyle bağ-

daşamıyan aykırılık ve tefriklerin giderilmesi hem tasarrufu temin, aynı zamanda Devletle ilgililer arasında bir inanış ve güvenin unsuru olacaktır.

Senato Meclisinin Sayın üyeleri:

Dünya tarihinde büyük mevki işgal eden Türk Milletline mensubiyet bizler için en büyük hazinedir.

Vatan topraklarımızın üç yanı sularla çevrili olduğu gibi muhtelif göllere ide sahip bulunmaktayız.

Bazı komşu devletlerin sık sık kara sularımıza sokularak bizim önem vermediğimiz büyük bir millî servet ve gıda membamız olabilecek balık ve sualtı senetlerimizle geçinmek istedikleri bir hakikattir.

Hükümet programında yer almıyan ve ifadesini bulmıyan ve bize muazzam döviz temin edebilecek ve iç bünyede de gıda kollarımızın bir kanadını teşkil edecek balıkçılık ve buna bağlı sanayiin kurulması ve ehemmiyetle inkişafının temini şayanı arzu bir mesele olduğu kanaatindeyiz.

Mesken ihtiyacı dâvasının büyük bir mesele olduğuna inanıyoruz. Bu arada Emekli Sandığı ve işçi Sigortaları gibi kurumların gayeleri dışındaki yatırımlardan uzaklaşarak kendi mensupları lehine hu dâvaya ehemmiyet vererek mensuplarını plânlı bir şekilde mesken sahibi etme sabasına gitmesi temenniye şayan bir husustur.

Bu arada yıllardan beri devam edip gelen ve bir türlü âdil bir sisteme bağlanamıyan kiracı - ev sahibi münasebetlerinin halli de bugünkü cemiyetlimiz için bir an evvel halli icabeden büyük iktisadi ve içtimai bir mevzu olduğu kanaatini taşımaktayız.

Milletimizin en büyük irfan ocağı olan ve muhtar bir hüviyet taşıyan üniversitelerimiz ile kurulmuş ve kurulması zaruri bulunan yeni müesseseler hakkında görüş ve düşünüşlerine Hükümet programında rastlamak büyük arzumuzdur.

Atatürk ilkelerinin bariz bir umdesi ve vecizesi olmaktan çıkan ve dış politikada takip edilecek siyasi yolun meşalesi olan; "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" politikasının Hükümetimizce de kabulünü şükranla karşılarız.

Senato Meclisine takdim edilen programın sonunda: Teşekkül eden Hükümetin büyük hâdiselerden sonra gelen karma Hükümet olduğu beyan edilmekle; büyük bir hakikate işaret edilmiştir.

Karma Hükümetin en büyük amacı da millî huzuru temin ve bu huzur üzerinde plânlı kalkınma Hükümeti olmak arzusudur.

Millî huzur, tek kelime ile huzur fertlerin, toplumların başta gelen muvaffakiyet kaynaklarının kendisidir. Huzur, sükûn ve birlik olmıyan cemiyetlerde muvaffakiyeti temin etmek gayri mümkündür.

Muvaffak olmuş zannedebilse dahi haklı ve emin ve toplumu ileriye götürücü bir muvaffakiyet olarak kabul edilmemelidir.

Hükümet programında her şeyin önünde kabul ettiğimiz bir noktayı belirtmek isterim.

Memleket bünyesinde ve Devletin bütün teşkilâtında devamlı huzurun temin edilmesinin unsurunu vatandaş münasebetlerinde yer almış bulunan geçmiş siyasi mücadelelerin yarattığı yaraların tamamiyle tedavi edilmek ve bu hususa dikkat ve ehemmiyetle üzerinde bulunmak ve gerekli çalışmalara başlamaktadır.

Millî tesanüt, millî huzur Türkün tarihlere geçen âdil hislerine uygun olan davranış ve tutumundan dolayı Hükümetin ifa edeceği ve millî varlığımızın ana unsuru olan bu hareket tarzından dolayı Hükümeti, Adalet Partisinin bir üyesi olarak şükranla selâmlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Buyurun, Âmil Artus.

ÂMİL ARTUS — Muhterem arkadaşlarım, Sayın Başkan, Sayın Kabine üyeleri;

Hükümet programı hakkındaki düşüncelerimi kısaca arz etmek üzere söz almış bulunuyorum. Bizzat Başbakan tarafından yüksek huzurunuzda okunmuş ve basılmış nüshaları Sayın üyelere dağıtılmış olan Hükümet programı, fazla tafsilâta girişmeden esaslı noktaları ve belli başlı konulan ihtiva etmektedir. Bendeniz şahsan programın bu hüviyetini yerinde buluyorum. Hükümet, programda ifade ettiğine göre, bir millî huzur ve plânlı kalkınma Hükümeti olmak amacındadır. Esas itibariyle program bu amaca uygun şekilde kaleme alınmıştır. Bir ihtilâl sonrası Hükümetidir ve bütün ihtilâl sonrası hükümetleri gibi birçok sosyal ve ekonomik problemleri halletmek zorundadır. Piyasa durgundur, özel sermaye kısmen iş hayatını ve hattâ bankaları terk etmiş ve özel kasalara sığınmıştır. Memlekette işsizlik vardır. İşçiye dar gelirli vatandaşın, yapılan zamlara rağmen, seçim sıkıntısı azalmamıştır. Memleketin birçok bölgelerinde kuraklık hüküm sürmektedir. Bütün bunlara ilâveten programın diliyle (Vatandaş münasebetlerinde geçmiş siyasi mücadelelerin yaralarını tamamıyla tedavi etmek) görevi de bir Hükümete düşmektedir. Bu kadar büyük meselelerle karsı karşıya olan Hükümet bunların azamet ve ciddiyetine nüfuz ederek güzel bir program hazırlamıştır. Bazı konularda umumi ve hattâ müphem ifadeler kullanıldığı doğrudur. Birçok yerlerde tedbirlerden bahsedilmiş, bu tedbirlerin nelerden ibaret olacağı açıklanmamıştır. Bazı paragraflarda, (ehemmiyetle çalışılacaktır), (göz önünde bulundurulacaktır), (gerekli tedbirler alınacaktır) gibi sarih olmıyan yuvarlak sözler kullanılmıştır. Fakat bunları ben şahsan programın za'fına değil, ciddiyetine bir delil sayıyorum. Çünkü Anayasaya göre bir hafta gibi kısa bir zaman içinde hazırlanan programın bütün memleket meselelerinin teferruatına inmesine ve ciddi incelemelere ihtiyaç gösteren konularda, bu incelemeleri uzmanlara yaptırmadan valilerde bulunmasına imkân yoktu. Programın başında Hükümetin Atatürk inkılâplarına, bağlılığı ve Anayasanın mutlak hâkimiyetini temin etmek amacında olduğunu belirtmesi çok isabetlidir.

Yine programın genel kısmında Hükümetin ilk hedefinin vatandaşlar sırasında huzur ve iyi münasebetlerin sağlanması olduğunun ifade edilmesini şükranla, karşılıyorum. Siyasi kanaatlerimiz veya mensubu olduğumuz siyasi partiler farklı

da olsa bu topraklar üzerinde hepimiz aynı vatanın ve ayın milletin evlâtları olarak beraber yaşamak zorundayız. Türk Milleti için yeni ve alışılmamış bir sistem olan demokratik sistem, arkamızda kayan on beş yıllık devrede ayırıcı ve husumet yaratıcı bir sistem gibi tatbik olunmuştur. Koalisyon Hükümeti bu yanlış tatbikatın izlerini silmek ve millî birliği ve bütünlüğü yeniden satha çıkarmak mevkiindedir. Hükümetin bu konuda kararlı olması bizi memnun etmiştir.

Programda vatandaşlar arasında siyasi kanaat ayrılığından dolayı hiçbir fark gözetilmiyeceği, vatandaşın hiçbir sebeple hiçbir yerde eşit olmayan muamele görmiyeceği temin edilmektedir. Tatbikatta, bunun yerleşmesi için zaman geçmesi ihtimali üzerinde durulmakta ve pek haklı olarak, bu neticenin ancak idari ve adlî büyük küçük mercilerin devamlı takipleriyle sağlanacağı ifade edilmektedir. Çok doğru olan bu görüş programın hayalden uzak ve realist bir karakter taşıdığının delilidir.

Vatandaşlar arasında, ahenk ve huzuru temin için partizanlığın tamamen ortadan kaldırılması zaruridir. Koalisyon Hükümetini bu konudaki azimli görünüşünden dolayı tebrik ederiz.

Hükümetin programında yer alan diğer bir ihtilâl sonrası problemi de geçmiş olayların tesiri altında, asker çekildikten sonra, polis ve jandarmanın kıymetini ve mânevi itibarını vatandaş güzünde sağlamak konusudur. Programda bu neticenin idare makamlarımızın ve vatandaşlarımızın salim anlayışı ile mümkün olacağı işaret edilmektedir. Biz bunun kâfi olmadığı kanaatindeyiz. Geçmiş hâdiselerin tesiriyle polis yılgın ve ürkektir. Onu bu yılgınlıktan ve ürkeklikten kurtarmak lâzımdır. Bunun için de polisin vazife ve salâhiyetlerini kanunla, açıkça tesbit etmek ve bunu polise öğretmek icabeder. Polisi sorumluluk endişesiyle hâdiselere müdahaleden çekinir durumdan kurtarmak lâzımdır. Bilhassa büyük şehirlerimizin asayişi bakımından buna şiddetle lüzum vardır.

Programda, Devlet Plânlama teşkilâtına önem verilmesi ve bütün yatırımların plân dâhilinde yapılacağının ifade olunması çok yerindedir ve Anayasa hükümlerine uygundur.

Yine programda israftan ve enflâsyondan uzak kalınacağının kabul edilmesini şükranla karşılarız. Enflâsyon konusunda bir mülâhazamızı arz etmemize müsaadenizi rica ederim: Geçmiş hâdiselerin tesiriyle özel sermayenin mühim bir kısmı piyasadan çekilmiştir. Önümüzdeki aylarda yeni Hükümetin sağlıyacağını kuvvetle umduğumuz emniyet ve itimat havası içinde bu gizlenmiş olan özel sermaye yeniden piyasaya çıkacaktır. Bu suretle piyasada bir para bolluğu ve bunun neticesi olarak bir fiyat yükselmesi ve para değerinde bir düşme kaydedilebilir. Koalisyon Hükümetinin bu ihtimali den uzak bulundurmamasını ve buna karşı tedbirli olmasını temenni ederiz.

Programın Adalet Bakanlığına aidolan kısmında ifade edilen esaslarla tam anı on mutabakat halindeyiz. Ancak bu mevzuda bazı mülahazalarımızı kaydetmemize yüksek müsaadelerinizi rica ederim.

Mahkemelerimiz hususiyle Yargıtay büyük bir iş kesafeti altında ezilmektedir. Yargı tayı biraz ferahlatmak için son senelerde geçici tedbirlere başvurulmuş ve daire sayısı artırılmıştır. Bu suretle halen Yargıtay 16 dairesi ve 112 hâkimi olan ve dünyada bir benzeri bulunmuyan bir yüksek mahkemedir. Bu mahkeme, iş çokluğu yüzünden içtihat ve hukuk yaratmak görevini ifa edememektedir. Yargıtay hâkimleri ancak insan takatinin üstünde bir mesai sarf etmek suretiyle bu ağır yükü taşıyabilmektedirler. Fakat bu duruma artık normal Hükümetin ol koyması ve çare bulması lâzımdır. Yargıtay'a daire ilâvesiyle bu işin halledilmesine imkân olmadığını son on yılın tecrübeleri göstermiştir. İşin esaslı şekilde halli gerekir.

Bundan başka hâkimlerin yardımcısı olan mesai saatlerinin dışında geç saatlere kadar çalışan zabıt kâtiplerine bir ödenek verilmesi için imkân araştırılmasını yeni Hükümetin dikkatinden beklemekteyiz.

Kurulacak olan Anayasa Mahkemesi ve Yüksek Hâkimler Kurulu gibi teşekküllere de ve Yargıtay dairelerinde yabancı Hukuk fakültelerinde ihtisas yapmış elemanlara ihtiyaç vardır. Bu maksatla önümüzdeki bütçeye yeni Hükümetin gerekli tahsisatı koymasını ve önümüzdeki yıl hukuk mezunları arasından yabancı memleketlere mühimce bir sayıda öğrenci gönderilmesini temenni ederim.

Müstahsile sağlanacağı vadedilen zirai kredilerin köylü tarafından kendi özel ihtiyaçları için kullanılmasına mâni olacak tedbirlerin de Hükümetçe düşünülmesi yerinde olur. Programda orman varlığımızın titizlikle korunmasından bahsedilmiş, fakat yeni orman yetiştirmek konusuna temas edilmemiştir. Ormanlarımızın korunması kadar yeni orman yetiştirilmesi meselesi de ehemmiyet arz etmektedir. Hükümetin bunu ehemmiyetle ele alması icabeder.

Hükümet programında, her alanda kooperatifçiliğin geliştirileceği ifade edilmektedir. Bu konuda 1958'den evvel kurulmuş ve kredilerin kesilmesi yüzünden inşaatı yarım kalmış veya hiç inşaata başlıyamamış olan yapı kooperatiflerinin durumunu da düşünmek lâzımdır. Bunların ekserisi dar gelirli vatandaşlar tarafından kurulmuştur. Bu kooperatifler arsalarını temin etmişler, plân ve projelerini belediyelere tasdik ettirmişlerdir. Fakat krediler kesildiği için arsalar kooperatifini elinde kalmış ve ortaklar da oldukları meskenlere kavuşamamışlardır. Bu üzücü duruma nihayet vermek ve bu kooperatifleri tasfiye etmiş olmak için bu kooperatiflere eskiden olduğu gibi inşaat kredisi açılması yerinde olur.

Programın Diyanet İşlerinden bahseden satırlarını memnuniyetle okuduk. Diyanet işleri teşkilâtı yeni Anayasamızın 154'ncü maddesiyle genel idare içinde yer almıştır. Hepinizin malûmu olmakla beraber, burada şunu kaydetmek isterim: Sosyal bir olay olan dinden eğitim dâvamızın kökleşmesi ve halk tabakalarında inkılâpların yerleşmesi için faydalanmak yerinde olur. Hinden başka, gayelerle ve başka maksatların gerçekleşmesi için istifade edilmesine bu suretle daha kesin olarak mâni olabiliriz. Yeni Hükümetin Diyanet İşleri konusunda bu gerçeği gözden uzak tutmayacağını umarım.

Dış politika alanında milletin yeni Hükümetten beklediği şey memleketin iktisadi yaralarını saracak ve kalkınmamızı gerçekleştirecek mühim bir dış yardımın

sağlanmasıdır. Bunu temini için Koalisyon Hükümetinin elinden geleni yapacağına biz şahsan inanıyoruz.

Değerli arkadaşlarım,

Hükümet, programı hakkındaki bazı düşüncelerimi kısaca arz ettim. Bu program memleket dâvalarına ve İhtilâl sonrası problemlerine isabetle teşhis koymuş ve bunların çözülmesi itin gayret sarf edeceğini vadetmiştir. Milletçe bu mühim gayeye ulaşılması için yeni Hükümete yardımcı olmak hepimize düşen bir borçtur. Getirdiği programdan dolayı Hükümeti tebrik eder ve çetin olan mesaisinde başarılar dilerim.

Saygılarımla. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Sami Küçük; buyurun.

SAMİ KÜÇÜK (Tabiî Üye) — Sayın Başkan, Muhterem Senato üyeleri, Başbakan ve Bakanlar Kurulu üyeleri:

B.M. Meclisinde en çok üye bulunduran iki büyük partinin millet ve memleket hizmetinde sübjektif duygulara yer vermeksizin vazife ve mesuliyet deruhte etmede gösterdikleri anlayış ve. Hükümet kurmadaki azimlerini her türlü takdirin üstünde bir hisle karşılar ve bunun bir gelenek halinde devam etmesini samimi olarak temenni ederim.

Devlet idaresinde fazilet, feragat, ihtisasa hürmet, şerci ve mesuliyet duygularının değerine, söz ve fiillerin birbirine intibakının zaruretine ve faydalarına inanmaktayım.

En az yarım asra varan, çok partili demokrasi mücadelesinde, rejimimizi dejenere eden ve bu suretle de memleketi çıkmazlara ve ihtilâllere sürükleyen, parti menfaatlerini millet ve memleket menfaatlerinden üstün tutan menfaate, partizan zihniyet ve idarenin, kötülüklerini teşhis ederek bütün çıplaklığı ile ortaya atan, vatandaşlara eşit muamele vadeden ve bu vadini samimî olarak devam ettireceğini taahhüd eden Hükümetimizin bu tutumunu demokratik rejimimizin istikbali bakımından takdirle karşılar ve bunu memleketimizin yarını için büyük bir teminat telâkki etmekteyim. Hükümete bu samimî ve açık tutumundan ötürü şükranlarımı arz etmek isterim.

Milletini muasır medeniyet seviyesine ulaştırmada büyük gayretler sarf eden ve tarihi boyunca demokrasiye inanmış bulunan Türk Silâhlı Kuvvetlerimin, bu memlekette son defa yeniden demokrasiyi, bütün müesseseleri ite kurmada sarf etmiş bulunduğu büyük gayretleri burada şükranla anmayı bir borç bilirim.

Hükümet, programının, memleketimizin ve milletimizin halli gereken dâvalarını plân ve program fikri esas olmak üzere angro olarak kapsamakta olduğunu görmekteyim. Programın bu meseleleri zaman ve mekân ölçüsünde nasıl tahakkuk ettireceğini ifade etmesi uygun olurdu. Ancak Hükümetin bu şekilde detaylı bir program hazırlamasına zaman, ölçüsünün mâni olduğuna kaani bulunmaktayım.

Devlet hizmetinin istikrarlı ve devamlılığını sağlamak üzere, idarenin tarafsız ve müdahaleden uzak durmadan işliyen bir mekanizmaya sahip olması ve bunun daha da olgunlaştırılarak devam ettirilmesi zaruretine inanmaktayım. Bilhassa uygulamakta bulunduğumuz seçim sistemi muvacehesinde idarenin bu vasfının önemi çok daha büyüktür. Hükümetimizin bunu tahakkuk ettireceğine kuvvetle inanmaktayım.. Bu meyanda bakanlıkları mazın, iç çalışma düzeni erinin de modem idare prensiplerine uygun tarzda yeniden düzenleneceğine ve idare edileceğine kaani bulunmaktayım. Bilhassa plânlı bir kalkınma devresine girdiğimiz şu sırada bakanlıkların iç bünyelerinde Devlet Plânlama Teşkilâtına paralel çalışacak organların taazzuv ettirilmesi zarureti aşikârdır.

Hükümet programında personel dâvasının halli hususunda neler düşünüldüğü müphem bulunmaktadır. Kurulmuş bulunan Personel Dairesinin verimli bir şekilde çalıştırılarak personel meselelerinin halli hususunda dikkatten ussak tutulmamalıdır. Bu arada bakanlıklar arası iş birliğinin ve idarede ve organizasyonun lüzumuna işaret etmekten kendimi alamayacağım.

Adalet Bakanlığı:

Mahkemelerdeki iş hacminin çokluğu, usullerin muğlâklığı ve personelin sayıca yetersizliği dâvaların süratle neticelenmesine engel teşkil etmektedir.

Programda teklif edilenlerden başka tek hâkimli belediye ve trafik mahkemelerinin teşkili, muhakeme usullerinin basite ircaı bugün artık kati bir zaruret halini alan Kat mülkiyeti Kanun unun Meclise sevki, İş mahkemeleri Kanununda görülen aksaklıkların giderilmesi için gerekli tedbirlerin alınması faydalı mülâhaza edilmektedir.

Çalışma Bakanlığı:

İşçinin iktisadi ve sosyal kurumlarını korumayı ve düzenlemeyi vadeden, toplu sözleşme ve grev hakkını düzenleyici kanunları Meclise sevk edeceğini bildiren Hükümete teşekkür ederim.

Hükümetin İşçi Sigortaları Kurumunu da bir şikâyet konusu olmaktan çıkararak lüks ve fantaziden âri işçinin refahını sağlayacak bir hale getireceğine inanmaktayım.

Basın - Yayın ve Turizm Bakanlığı:

Hükümetin basın - yayın ve turizm mevzuunda, getireceğini vadettiği teklifleri samimiyetle desteklerim. Ancak her sahada geri kalmış bulunan memleketlerimizin radyo ve kısa zamanda kurulacağına inandığımız televizyon servislerinden de geniş halk kütlelerinin eğitim ve öğretiminde faydalanılacağını ümit ederim.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı:

Hükümetin sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi konusundaki hassasiyetini takdirle karşılar ve bunun bütçede lâyık olacağı aksi bulacağına kuvvetle inanıyorum. Bu arada ilâçların ucuzlatılması mevzuundaki çalışmalara devam edileceğini,

kimsesiz çocukların yetiştirilmesinin ele alınacağına ve sağlık hizmetlerinin de bir yatırım olduğunun gözden uzak tutulmayacağına kaani bulunmaktayım.

Diyanet İşleri:

Din adamlarımıza cemiyette lâyık oldukları mevkii kazandıracak olan Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilât Kanununun da önemle ele alınacağına inanmaktayım.

Vakıflar Umum Müdürlüğü:

Ata yadigârı vakıfların korunma işlerinin önemle ele alınacağına ve vakıfların gelir kaynaklarının en azından kendilerini tamir ettirecek hale getirilmeleri için bunların kira nizamlarının da tekrar gözden geçirileceğine ve bu görüşüme Hükümetin de iştirak edeceğini kuvvetle ümidediyorum.

Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü:

Arazi ihtilâflarına ve kan dâvalarına sebep olan tapulama nizamının günlük ihtiyaçlara göre düzenlenmesi için Tapulama Kanununun yeniden gözden geçirileceğine inanıyorum.

Dışişleri Bakanlığı:

Hükümetimizin anlaşmalara, anlaşmaların karşılıklı menfaatlere uygun bulunması hususuna ve umumi silâhsızlanmaya dair görüşlerini takdirle karşılarım.

Hükümet Programında Asya - Afrika devletler grubuna yeteri kadar Önem verilmediğini müşahede etmekteyim. Bunun sehven belirtilmediğine ve bu arada Balkan Yarımadasındaki diğer komşu devletlerle de samimî dostluk münasebetlerine devam edileceğine inanıyorum.

Ayrıca potansiyel güçleri itibariyle varlıkları inkâr edilemeyecek olan devletlerle ticari, iktisadi ve siyasi münasebetler tesis ve idamesinde gelecek için büyük menfaatler sağlanacağına inanmaktayım.

Hükümetin Kıbrıs Cumhuriyetine karşı gösterdiği yakın alâkayı takdirle karşılar ve "Hürriyet Mücadelesi" yapan milletlerin bu mücadelelerine Hükümetimizin müzahir olmakta devam edeceğine kaani bulunmaktayım.

Millî Savunma Bakanlığı:

Hükümetimizin, varlık ve bekamızın yegâne temeli olan Silâhlı Kuvvetlerimize karşı göstermiş olduğu yakın alâkayı takdirle karşılar ve bu konuda hiçbir fedakârlıktan çekinmeyeceğine inanıyorum. Anayasa ilkelerini ve bu arada, bilhassa sosyal adalet ilkesini ön plânda tutan Hükümetin kısa zamanda hazırladığı ve memleketin bütün ihtiyaçlarına cevap verecek mahiyetteki bu programının halk efkârında okluğu gibi Millet Meclisinde de umumi tasvip göreceğini ümideder, Hükümete başarılar diler, hepinizi saygı ile selâmlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Buyurun Kâzım Yurdakul.

KÂZIM YURDAKUL (Sakarya) — Sayın başkanım, Sayın Senato üyeleri ve Heyeti Vekile. Tarihimizde birçok hükümetler gelip geçmiştir. Bu hükümetlerin bir

kısmının iktisadi tutumu dar bir iktisat anlayışı içinde cereyan etmiş ve külfetler ve hizmetler ondan sonraki nesillere intikal etmiştir. Bunun aksi olarak çok açık bir iktisadi tutum ile birçok külfetlerin ondan sonraki nesillere intikal ettiğine de şâhidolduk. Hükümetimizin çok uzun olmıyan programında, birbirine uymıyan bu iki zıt tutumun yer almadığını gördük. Hükümetimizin en mâkul tutumu kendisine hedef ittihaz edeceğini kabul etmek mecburiyetindeyiz.

Koalisyon hükümetlerinde ekseriyetle programlan birbirine uymıyan ve birbirine tezat teşkil eden programlarını tatbik ve teferruatıyla tanzim etmek itiyadı vardı. Ben Hükümetimizin bu yola gitmemiş olmasını ve karşılıklı olarak birbirlerine gösterdikleri hüsnüniyetin bu geniş müsamahamın bir eseri olarak telâkki etmekteyim. Bu geniş hüsnüniyetten dolayı hiçbir zaman ihtilâfa düşmeyecekleri kanaatini taşımaktayım.

Umumî, iktisadi hayatımızın gelişmesinde Hükümetimizin, programında muhtelif noktaların gösterildiği ve ele alınmış olduğu müşahede ediliyor. Yatırımlar büyük bir kıymet taşımaktadır. Yatırımların yapılmasında, Devlet Plânlama Teşkilâtına büyük ehemmiyet verileceği açıklanıyor. Yalnız, Devlet Plânlama Teşkilatımız umumiyetle, umumi plânlan yapmakta fakat, teferruat plânlarını hazırlamamaktadır. Devlet Plânlama Teşkilâtına mütenazır olarak vekâletlerde ve gerekli Devlet müesseselerinde tatbikat plânlarının hazırlanmasına da zaruret vardır. Bu itibarla bu tip müesseselerde plânlama teşkilâtına mütenazır olarak tatbikat plânlarının hazırlanması zaruretini de güzden uzak tutmamak lâzımdır. Şimdiye kadar ihmal edilmiş olan bu tatbikat plânlarının kısa zamanda hazırlanması arzusundayız. Bu noktaya programda temas edilmemiş olduğunu görüyoruz. Tatbikat plânlarının yapılmamış olması maalesef bizi güç duruma sokmaktadır. Deflâsyonist siyasetin muvaffak olduğu günlerde Beynelmilel Kalkınma Bankasının bize verdiği 20 milyon dolarlık bir krediyi maalesef kullanılacak yeri bulamamak gibi bir acayip dununa düştüğümüzü itiraf etmek mecburiyetindeyim. Bundan, sonraki yatırım işlerimizde daha dikkatli olmak ve organizasyonu daha ziyade kıymet vermek mecburiyetindeyiz.

Milletimizin nüfus artışı dolayısıyla ele alınacak birçok tedbirlerin mevcut olduğu muhakkaktır. Milletimizi iktisadi rahatlığa kavuşturmak için yapılan yatırımların yavaş yavaş artırılması zarureti vardır. Bugün millî gelirimizin yüzde onu nîsbetinde bir yatırını yapılmaktadır. Bu nisbeti asgari yüzde 17'ye çıkarmaya mecburuz. Bu nisbet Avrupa'nın en geri memleketlerinde bile yüzde 25'tir. Bütün bunlar nazarı itibara alınırsa, 17 veya 18 rakamı büyük bir artış demek değildir. Fakat bu artış, kısa bir zamanda ele alınmayı icabettirdiğine göre, plânların yapılması, en verimli veya kısa zamanda verim sağlıyacak yatırımların mahiyetini tesbit etmedikçe bu rakama yükselmekte fayda değil zarar görülecektir. Eski plânlar ele alınacak veya yenilenecek ve belki de başka yollara gidilmek suretiyle, bu yatırımlarda, israfa, da gidilmiş olacaktır. Bu hususta dikkatli davranmak zaruretindeyiz. Bu yatırımlar daha ziyade Milli Eğitim işlerine sarf edilecektir. Diğerlerine ise mütenasip şekillerde sarf edilecektir. Programda yazılmıştır.

Arkadaşlar; ben zannediyorum ki en mühim bir konu bu yatırım mevzuunda unutulmuştur. Bizim, bugün bir maden mevzuumuz, bir toprakaltı mevzuumuz var. Buna yapılacak yardımdan bahsedilmemektedir. Hâlbuki on - on beş sene memleketimizde hiçbir arama yapılmamış olsa bile halen bulunmuş olan madenleri işletmek memleketimizi büyük bir refaha kavuşturacaktır. Bu nokta, her halde unutulmuş olacak. Bu çok yanlış bir harekettir. Bu meselenin derhal ele alınması ve yatırımların büyük bir kısmının bu cepheye sarf edilmesi zaruretiyle karşı karşıya bulunmaktayız. Bir arkadaşın söylediği gibi, yatırımların hangi membalardan temin edileceği hususu dikkatle ele alınacak bir mevzudur, geçen seneki iktisadi hayatımızın sıkıntıları hepinizin malûmudur. Bu sıkıntıların bu bütçeye akisleri de pek parlak olmıyacaktır. Bu seneki bütçemizin mühim açıklarla karşı karşıya kalacağı muhakkaktır, yatırımların sahalarının ayarlanması, dikkatle ayarlanması lâzımdır.

Program içinde gelir membalarının sağlam esaslara bağlanacağı kaydı da vardır. Hükümetin bu hususstaki vaidi bizi rahatlığa kavuşturmaktadır. Bunun için müsterihiz.

Vergi ıslahatımız, mevzuu ele alınmıştır. Fakat bu kısım sarih değildir. Son zamanlarda, bundan evvelki Hükümet tarafından, hazırlanmış bir ıslahat rapora mevcuttur. Hakikaten memleketimiz için büyük ümitler vadeden ve büyük, faydalar sağlıyacağına inandığımız bu hazırlık, son defa Türkiye'ye gelmiş olan ecnebi mütehassısların da tetkikinden geçirilmek suretiyle, son şeklini almıştır. Binaenaleyh, ıslahat programının en kısa zamanda ele alınması ve gerekli kanunların çıkarılması zarureti vardır. Bu suretle, birçok sahalarda istihsalin artırılması imkânları sağlanmış olacak ve bu suretle de, ileride belki de bir iki sene çok parlak olmıyacak. Ama ileride malî bakımdan bundan çok iyi neticeler elde edileceği muhakkaktır. Bunun için bilhassa, malî ıslahat kanunlarının kısa zamanda Meclise getirilmesini istirham ediyorum.

Bütçe açığı ile karşı karşıya kalacağımızı zulmediyorum. Bir açık olursa bunun nasıl kapatılacağı hakkında, programda hiçbir satıra rastlamadım. Vasıtalı ve vasıtasız vergilere bazı zamlar yapılacağı belirtilmektedir. Bu zamların vatandaş üzerinde çok ağır tesirleri olacağını düşünmek mecburiyetindeyiz. Elbette ki Hükümetimiz bu mevzuda da, hassa, davranacaktır. Belki teferruat, telâkki edilebilir. Ama üzerinde durulması gerekir kanaatindeyim.

Hükümete bir ricam daha olacaktır; geçen sene vergi cezalarının affına dair bir kanun çıkmıştı. Fakat iktisadi sıkıntılar dolayısiyle bu cezalardan af mevzuunda tüccarın ve mükellefin istifade nisbeti maalesef pek az olmuştur.

Bu vergi cezalarından af zincirinin halkasını biraz daha genişletmek lâzımdır. Bu suretle tüccar ve mükellefler biraz daha rahatlığa kavuşmuş olacaklardır.

Bugün büyük bir mesele ile karşı karşıyayız arkadaşlar. Memur arkadaşlarımızın ne kadar büyük sıkıntılar geçirdiğini hepimiz bilmekteyiz. İktisadi hayatın zorlukları, hayat pahalılığının artışı, memurlarımız arasında büyük sıkıntılar ya-

ratmaktadır. Memurlar için geçen sene vadedilmiş olan zam farkı bugün şüpheli bir durum göstermektedir. Bu durum kulaklarımıza kadar gelmektedir. Memur, bu memleketin bütün hizmetlerini sırtında taşıyan ve en çok ıstırap çeken bir unsurdur.

Onlar hakkında düşünülen zammın mutlaka ve mutlaka verilmesi ve yaralarının biraz olsun sarılması lâzım ve bunda da zaruret vardır. Bunu Hükümetimiz biran evvel ele almalı ve mutlaka karar vererek gerçekleştirmelidir. Bu hususu bilhassa belirtmek isterim arkadaşlar. *(Alkışlar)*

Ticaret politikamızdaki aleniyet hakkında Hükümetimizin temenni ve kararlarını hakikaten tebrikle karşılamak lâzımdır. Kota sisteminin zarureti içindeyiz. Yalnız zaman zaman beyan ettiğimiz gibi maliyet unsurlarının yüksek seviyede bulunmaması kalitenin, düzeltilmesi için bazı kotaların hazır bulundurulmasına ihtiyaç vardır. Ticaret Bakanlığımızdan, bir miktar kota tefriki suretiyle piyasada, rekabet imkânlarını elde tutmasını bilhassa rica ediyorum.

İç piyasanın tanziminde suni usullere başvurulmaması, hakikaten alkışlanacak bir husustur. Çok ıstırap çekilmiştir, bu suni ve zecri tedbirlerden. Bunun bir ferahlık yaratacağı muhakkaktır. Bundan dolayı Hükümeti ayrıca tebrik ederiz.

Çok mühim bir meseleye programda maalesef temas edilmemiştir. Bu da: buğday meselesidir.

Muhterem arkadaşlarım; bu yıl dışardan külliyetli miktarda buğday ithal etmek zaruretinde kaldık. 700 hin ton buğday ithal ettik. Ve bunun bir yarısı kadarına da ihtiyacımız var. Ye bu henüz teinin edilmiş değildir. Günlük ihtiyaç, vapurlar temin edilerek fabrikalara sevk edilmektedir. O kadar sıkışığız. Bunu yalnız çiftçinin buğday ekmemesinde aramak doğru değildir. Biz, memlekette 63 kuruşa buğday alırken, hariçten ithal ettiğimiz buğdaylar 73 kuruşun üstündedir. Ayrıca bunlar yarı yarıya ecnebi ve Türk vapurlarıyla yurda gelmektedir. Ecnebi vapurlar için ayrıca döviz ödüyoruz. Binaenaleyh, yarınki gelecek mahsul devresi için bugünden çiftçiye bazı vaatkâr sözler söylemek ve normal fiyatların ele alınacağını bildirmek ve gelecek yıl ekim mevsiminden evvel bu politikayı çiftçiye bildirmek lâzımıdır. Aksi halde, her zaman ve her zaman, Dünyada 4'ncü olarak buğday istihsal eden bu memleket, buğday ithal eden bir memleketin ıstırabını çekmeye mecbur olacaktır. *(Bravo, sesleri, alkışlar)*

Ticaret Bakanlığımızın hassasiyetle üzerinde durduğu kooperatiflere önem verilmelidir. Fakat, kooperatiflerin zirai sahaya intikal ettirilmemesini rica ederim. İstihsal ve istihlâk kooperatiflerine, kuvvetli sermaye kooperatiflerine ihtiyaç olduğu muhakkaktır.

İhracatı Teşvik Merkezi diye bir müessesemiz mevcuttur. Programda maalesef buna yer verilmemiştir. İhracatla ilgilenenler, Bakanlıkta genel müdür gibi arkadaşlardır. Bunlar esasen görevli arkadaşlarımız oldukları için elbette lâyıkı derecede meşgul olamamışlardır.

Dış ticareti teşvik için hariçten mütehassıs getirerek onların fikirlerinden istifade etmek zarureti âcil bir ihtiyaç olarak ortadadır. Bilhassa yeni senedeki mesaide bu ihracatı teşvik için hariçten mütehassıs getirilmesi zaruretiyle karşı karşıya bulunuyoruz. Bu teşkilât mutlak ıslah edilmelidir. Birçok mevzularımız vardır ki, ihracata, müsaittir. Misal vererek sizi yormayayım; fakat memlekette çürüyüp giden birçok mallar mevcuttur. İhracatın teşvik edileceği söyleniyor. Bu güzel bir şey. Ama nasıl yapılacaktır? Bunun hakkında programda bir şey yok. Bu, acaba faiz hadleri indirilerek mi temin edilecektir. Yalnız kredileri genişletmek normal neticeyi vermiyor. Bu bakımdan meçhulümüz kalıyor. Bilhassa bu noktaya, Ticaret Vekili Beyin programda temas etmesini arzu ederdim. Memleketimizde daima bir felâket; olmuş olan hususi, kontenjan, ve takas sistemine sureti katiyede gidilmiyeceğinin beyan edilmesini arzu ederdim. Çünkü duyduğumuza göre; takas mahiyetinde olan bazı yepyeni teşebbüslerle karşı karşıyayız. Hükümetimizin bu konuda dikkatli olmasını beyan etmek zorundayım.

Anlaşmalı memleketlerle uzun zamandan beri mücadele halindeyiz. İhracatın hedefini aramak bulmak istiyoruz. Fakat bu çalışmalarda fayda, vardır, devam ettirmek zorundayız.

Arkadaşlar, sanayiin kalkınması için yalnız yatırımlara lüzum yok. Bugün sanayiimizde, aşağı - yukarı 50 milyardan fazla, Devlet sektöründe yatırım var. Fakat bunların çoğu rantabl değildir. Binaenaleyh, bugün asıl iş, bunları rantabl hale sokmaktır. Bundan evvel bu sahada faaliyette bulunuldu, uzmanlar getirildi ve bunlar her branşta incelemeler yaptılar; reorganizasyon incelemeleri yaptılar. Bu uzmanların her branş için raporları hazırdır. Fakat, bunları maalesef ele alıp tatbik etmiyoruz. Bence, yatırımlardan evvel, sanayi programımızda bu çok değerli raporları inceleyip, bu raporları tatbik cihetine gitmek, ilk rahatlığı yaratacak vasıtalardan birisi olacaktır. Bu bakımdan etüdü takdirle karşılıyacağımız gibi tatbikatına hemen geçilirse Hükümetin memlekete çok şeyler kazandıracağına kaniim. 125'den istihsal ettiğimiz kömürü 110'a satarken, bugün eğer Hükümet 135 e satabilecekse, bu yola gidelim. Aksi halde bu müesseseler kendi kendilerini besliyemezler. Enerji mevzuu da böyledir. 6, 7, 8, 9'a sattığı bu enerjinin yükünü biz maalesef madenin sırtından alamayız. Hakikat şudur ki; maden servetinin kârlarını enerji serveti yutuyor. Binaenaleyh Hükümetimizin bu mevzuda cesaret göstermesini ve kısa zaman için dahi olsa, bu yolda tedbirler alarak, daha rasyonel çalışmakla daha iyi neticeler elde edilecek bu yola girmek cesaretini göstererek, fiyat dengelerini, fiyat uygunluklarını yeni baştan gözden geçirmesi gerekmektedir.

Arkadaşlar, fabrikaların tam kapasite ile çalışması konusu üzerinde duruldu. Fabrikaların tam kapasite ile çalışması enflâsyon faaliyetinin devam ettiği bir devrenin hesabıdır. Bugün maalesef deflâsyonist bir devre içindeyiz. Nitekim, bundan evvelki Devlet muamelelerinde iç borçların konsolide edilmesi zorundu kalınmıştır. Fakat bugün de 30 milyon bir borç olmuştur.

Malî müesseselerin reorganizasyonunu yapmak, onları yeni yeni çalışmalara sokmak lâzımdır. Onun için, evvelâ reorganizasyon yapmalı ve istihsalde kaliteye

dikkat etmelidir. İstihsalde bazı muafiyetler tanımalı ve ondan sonra tam kapasite yoluna gidilmelidir. Böyle olmadan tam kapasite yoluna gitmek yek işe yaramayacaktır. Bu bilâkis aksine bir netice verecektir.

Arkadaşlar; Hükümetin üzerinde dikkatle durması lâzım gelen daha evvel ifade ettiğim gibi - bir maden mevzuu vardır. Bu mevzuda elimizde eskimiş bir kanun var. Bunu artık atıp yerine yepyeni bir zihniyetle ve bugünün ihtiyaçlarını karşılıyacak yepyeni bir kanunun hazırlanarak Meclise getirilmesinde zaruret var. Ve bunun da en kısa zamanda yapılması lâzımdı.

Bunun yarımda madencilerimizin kredi imkânlarının temini için bir maden bankasının kurulması - Hükümet tarafından bir fon temin edilmek suretiyle - zamanı gelmiş ve hattâ geçmiştir bile.

Arkadaşlar; iktisadi meselelerimizin halli için üç büyük teşvike ihtiyacımız vardır:

1. Ziraatta istihsali teşvik etmek,

2. Sanayide istihsali teşvik etmek,

3. İhracatı teşvik etmek.

Hükümetimizin, bu 3 teşvike bazı muafiyetler tanıyan yeni kanunları en kısa zamanda Meclise getirmesinde zorunluk vardır. Aksi halde istihsali artırmaya, memleketi rahatlığa kavuşturmaya imkân yoktur. Bu itibarla, bir istihsal seferberliğine girmek, bütün Senatör arkadaşların, bütün memleketi gezerek bunu bütün çiftçilere, köylülere yayması zorunluğu vardır. Bu, millî bir görev olarak ele alınmalıdır. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Son olarak, arkadaşlar, memur meselesine rücu etmek zorunda kalıyorum. Her bakanlığın Teşkilât Kanununu dikkate almak, ihtiyaçlarını ele almak zorundayız. 45 sayılı Kanunun, memur vicdanında yarattığı tahribat için eğer bazı tedbirler alınmazsa, memur kaçacak ve mesuliyetten korkacaktır. *(Bravo sesleri)* Binaenaleyh, kalkmış olan bu kanunun bıraktığı hatıraların memur vicdanlarında yarattığı yaraları ebediyen devam ettirmek için tedbirler almak zorundayız. Eğer elimizde üç beş arkadaş, üç beş kıymetli arkadaş kaldı ise ve onları da kaçırmamak istiyorsak vazifesini gören memura kanuni teminat altına almak ve vazifesini görmeyeni tecziye etmek mecburiyetindeyiz. *(Alkışlar)* Bunu yaptığımız gün memleket meseleleri kolaylıkla gayretli memurun elinde müsbet sahaya girecek, ve memleketimiz refaha kolayca kavuşacaktır.

Hepinizi hürmetle selâmlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Kâmil Karavelioğlu, buyurun.

KÂMİL KARAVELİOĞLU (Tabiî Üye) — Muhterem arkadaşlar; Muhterem Hükümet üyeleri:

Karma Hükümetin kurulmasını ve anlayış birliği içinde vazifeye başlamasını başarılı bir başlangıç saydığımı, hattâ içinde bulunduğumuz şartlar altında bu tip

bir Hükümetin millî birliğin teessüsüne yardım edeceği kanaatinde olduğumu sözlerime başlarken ifade etmekten zevk duyuyorum. Hükümetin teşkili ile başlayan huzur havasının müspet icraatla kökleşeceğine demokrasiye inanç fikri üzerinde hasıl olan endişelerin tamamen kaybolacağına inanıyorum. Hükümetimizin başarılı çalışmalarının nimetlerini milletçe asgari zaman içinde müşahede etmek temennimizdir.

Hükümet programını asıl meselelerimizi kavrayan ve bunlara cesur hal tarzları arayan yapıcı karakterde görüyoruz ve pek çok hususlarda iştirak halinde bulunuyoruz. Tatbikatta da aynı karakteri muhafaza etmesini dileriz.

Programdaki iktisadi hususlar için geçmişte kendisini problem olarak kabul ettiren ve bazılarına müspet hal şekilleri hazırlanan meseleler hakkında görüşlerimi arz etmeme müsaade ediniz.

Hükümetimizin özel ve Devlet sektörü için en geniş ölçüde yatırımı gaye edinmesi, Devlet sektörü için sıhhatli malî kaynakla beslenen plânlı kalkınma fikrini benimsemesi isabetlidir ve tecrübe ile teshil edilen neticelerdir.

Devlet Plânlama Teşkilâtının benimsenmesi sevindiricidir. Bu teşkilât asıl dâvamız olan sosyal ve ekonomik meselelerin sorumlu makamlarca öncelik almasında ve hal tarzlarını bulmasında, övgü değer ve verimli gayretler içindedir.

Burada hiç olmazsa başlangıçta mühimce sorumluluğu olan Devlet Personel Dairesinin faaliyetlerine de Hükümetimizin dikkatini çekmek isterim. Onun da personel dâvasını kavrayıp hal şekilleriyle beraber umumi efkâra benimsetmesini beklerdik. Bütçe tetkikinde personel dâvasının aşırı malî külfetiyle, ihtisas kifayetsizliği ve sayı bolluğu ile, verim azlığında müessir ölçüde olduğu tesbit edilecektir. Bu konuda bir gün evvel gayret sarfına zaruret vardır. Bu dâvanın hal tarzının Devlet Plânlama Teşkilâtının tetkik ve tavsiyelerinde yer alan idari reformla paralel yürütülmesi de uygun görülebilir.

Maliyemize Millî Birlik İdaresi boyunca hâkim olan iktisat fikrinin devamını ümit ederiz. Bürokratik sistem ve usul meseleleriyle iktisadi gelişmemizin kısılmasına razı olamayız. İstikrar içinde hızlı gelişme gayretinde olan Hükümetimiz gerekli yatırım payını ararken maliyemizin kullanacağı sıhhatli metodların milletimizce benimseneceğine güvenmek isteriz. Esasen genel vergi reformunu hazırlayan İhtisas Heyetinin tespit ettiğine göre millî gelirden en az Devlet hissesi alan Türkiye'dir. Millî gelirin yüzde 16-17'si bize en yakın durumda bulunan Yunanistan ve İtalya'da bu nisbet yüzde 26 ve 27'yi bulunmaktadır. Diğer devletler ise %31'den başlıyarak yükselmektedir. Vergi Reform Komisyonunun Gelir ve Kurumlar vergilerinin tekâmülü için hazırladıkları tasarıların Meclise sevkini beklerken Hükümetimizin yeni gelirler sağlamak için gayretler sarf etmesini haklı buluruz.

Mahalli idareler geniş kütlelere zayıf kaynaklarıyla hizmet zarureti içindedirler. Bunlar Arazi Vergisinde yapılan düzeltme ile bünyelerine göre önemlice bir imkâna kavuşmuşlardı. Bu başlıca gelir kaynağından onları mahrum ederken benzeri imkânlar sağlanılabilecek mi?

Millî Birlik Hükümetinin belediyelerin feci durumunu ıslah için hazırladığı kanun tasarısının yeni Hükümetçe de benimsenmesini temenni ederiz. Tasarının belediyelere sağlayacağı fayda Hazineye yüklediği külfet yanında büyük olacaktır.

Zirai reform için büyük gayretler sarfına devamı pek isabetli ve zaruri bulmaktayız. Hazırlanmış bulunan Toprak Reformu kanun tasarısının uzun ve titiz bir gayretin mahsulü olduğunu biliyoruz. En kısa zamanda, kanunlaşmasını dileriz.

Sanayimiz içinde bulunduğu geniş ve karışık meselelerin teşhisinden sevinçliyiz. Kendilerine mahdut millî gelirimizin büyük kısmının harcandığı iktisadi Devlet teşebbüslerinin tatminkâr olmamakta devam ettiği herkesçe bilinmektedir. Artık uzun mazili sayılabilecek teşebbüslerin zarardan kurtulması ve kendi yatırımlarını karşılamaları tabiî saymak lâzım gelir. Bu konuda da geçmiş Hükümetin, verimli bir çalışması olmuştur. Yerli ve yabancı büyük sayıda ihtisas heyetleri uzun süre içerisinde tetkikler yaparak raporlar neşrettiler ve bu raporlara, istinaden gerekli ıslahat kanun tasarısı hazırlanmıştı. Bunun da tetkik ve teklifini beklemekteyiz. Bu tasarının vereceği yeni şekille beraber tavsiye edilen diğer tedbirler de alınınca iktisadi Devlet teşebbüslerinin sıhhatli bir sonuca ulaştırılmaları yeni Hükümetimizin önemli bir başarısı olacaktır.

Ticaret politikasında tetkik edilegelmekte olan alenilik ve umumilik, esasları Ticaret Vekâletini haklı, haksız isnatlardan da kurtarmıştır. Ticaret politikamızdan yerli ve sağlam bünyeli sanayimizi korumak için daha titiz gayretler sarfına ihtiyaç vardır. İhracatı genişletme merkezinin de ölü doğmuş bir müessese durumunda kalmış olmasına gönlümüz razı olmaz.

Artırma Eksiltme ve İhale Kanununun süratle ıslaha muntaç olduğunun Hükümetin gözünden kaçmıyacağını ümidederiz.

Sözlerimi tamamlarken Hükümetimizin ömürlü, kuvvetli ve başarıları zamanla artan bir kuruluş olmasını candan dileriz. İcraatına daima yardımcı olacağımızı tekrarlamanın zevkini duyuyorum. Hepinizi saygılarla selâmlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Hüseyin Otan, buyurun.

HÜSEYİN OTAN (Burdur) — Aziz arkadaşlarım; Karma Hükümeti Sayın Başkanı İnönü, programının sonunda, Yüksek Senatonun irşatlarına muhtacız ifadesiyle nazikâne bir şekilde Senato üyelerinin görüş ve fikirlerini açıklamaya imkân veren ve yeni çift Meclisli Parlâmento hayatımızda Cumhuriyetin ilk Senatosuna güzel bir gelenek getiren jestlerine teşekkürü bir borç bilirim.

Arkadaşlarımın uzun boylu program üzerindeki konuşmalarından sonra ben ancak iki noktaya temas ederek fikirlerimi söyliyeceğim. Hürriyet içinde kalkınma parolasını getiren Karma Hükümetin kalkınmayı temin edecek membaları düşünmesi kadar tabiî bir şey olamaz. Kalkınmada, bilhassa programda zikredildiği veçhile, resmî sektörde bugüne kadar yapılmış olan ve en âzami şekilde propagandası, kalkınma edebiyatı yapılmış olan kalkınmanın ve yatırımın en azından iki misli tatbik edileceğinin mânasını sezmiş olmakla bahtiyarız. Resmî sektörün dışında

özel teşebbüse kıymet veren ve özel teşebbüsü yatırımla destekliyeceğini vadeden Hükümetin bu va'dini şükranla kaydederim. Memlekette huzur içinde, demokratik rejim içinde bir kalkınmayı esas tutan bugünkü Karma Hükümetin, muhakkak ki memleketi huzura kavuşturma ve geri kalmış memleketler safından medenî memleketler safına yükseltme yolunu bulmuş olması, dışta bizi seven, memleketleri bize yardıma teşvik edecektir. Bu bakımdan, dış yardımların esaslı şekilde artacağını ümidediyoruz.

Benim temas etmek istediğim nokta; bu kalkınmada, programda bahsedilen Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununun 10 yıldan beri Türkiye'de tatbiki ilerlememiş ve kısır kalmıştır. İki defa kanunda değişiklik yapılmış olmasına, önce 5821 ve bunu tadil eden 6224 sayılı kanunlarla yabancı Sermayenin memleketimize gelmesi çareleri aranmış olmasına rağmen katî bir netice alınamamıştır. Ancak Türkiye'ye gelen yabancı sermaye avantüriye sermaye vaziyetinden ileri gidememiştir. Ve yüz binler değil, ancak birkaç yüz bin dolarlık yabancı sermaye girmiştir ki, bu da, yatırımını dâhilde piyasa kuran ve iç istihlâkle ilgili sanayi koluna yatırım yapmakla yetinmiştir. Komşu memleketlerden misal alalım; bu memleketlerin kalkınmasını bilhassa Yunanistan'ın yabancı sermayeyi teşvik Kanununu dikkate alarak bugünkü karma Hükümetten, bu katlanmayı birinci gaye edinen Karma Hükümetten şunu temenni ediyoruz ki, gelir getiren bir yabancı sermaye teşvik Kanunu ile artık bu memlekette avantüriye dış sermayeye değil, ancak memleketin ihracatını teşvik eden ve hariçte imalâtına müşteri bulan ve rekabet edebilecek vasıfta ve fiyatta maliyeti düşük imalât yapan bir yatırımı teşvik eden bir sermayenin girmesini kolaylaştıracak hükümleri getirmek lâzımdır.

Aziz arkadaşlarım, geçmiş hâdiseleri uzun boylu tahlil etmeye lüzum yok. Bir misal vereyim; bugüne kadar memleket içinde yabancı sermaye ile ihraç, konusu olarak ancak, Antalya'da kurulan Ferro - Krom tesisi var. Bu da, Türkiye'nin yeraltı servetlerinden olan kromu Ferro -Krom haline getirerek ihraç, etmek suretiyle döviz sağlamak için bir yatırım ifadesidir. Geçmiş devirde, memleketimizin, yeraltı kaynaklarından birini teşkil eden ve Akseki'de Boksit madeninden alüminyum yapmak istiyen yabancı sermaye formalite ve dolayısiyle anlayışsızlık sebebiyle elden kaçırılmıştır. Bugün bu iş Yunanistan'da 70 milyon dolarla, 40 bin ton alüminyum istihsal eden bir tesis kurulmakla sonuçlanmıştır. Bunu arz etmekten maksadım; Hükümetçe yabancı sermayenin dikkate alınarak, en az birkaç milyon dalar bir yekûna baliğ olmasını ve onun dışında arz ettiğim gibi yapacağı imalâtın ihraç mevzuu olabilecek kalitede ve maliyette olmasını, her zaman dış piyasada rekabet imkânını bulmasını temini edecek bir şekilde kurulmasıdır.

Aziz arkadaşlar, bugün Karma Hükümet olarak karşınızda bize bu konuşma imkânını veren Hükümetin memlekette iç huzuru temin etmesini candan temenni eden bir arkadaşınız sıfatiyle, Hükümetin programında vatandaşlar arasında huzuru ve iyi münasebeti sağlatmak olduğunu ve siyasi ayrılık esas itibariyle siyasetin yukarı kademesini işgal eden idareciler ve hususiyle iktidarda olanlar tarafından beslenir hakikatimi ortaya koymakla karma Hükümet teşhise varmıştır. Hastalık

teşhis edildikten sonra tedavisi de mutlaktır ve mümkündür. On senelik ve zaman zaman nifak politikası haline gelen bu politikanın sona erdiğini ve ereceğini içten gelen bir arzu ile bunun gerçekleşmesini istiyoruz. Bu isteğimizin gerçekleşeceğine inanıyoruz. Çünkü Karma Hükümetin başında 1945'te tek partiden çok partili hayata geçen, şeflikten demokrasiye geçen bir İnönü vardır. Çünkü 1946-1950 devresi içinde, bir tarafsızlıktan, o günün muhalefet partisine mensup bir milletvekili ve diğer tarafta, iktidara mensup milletvekiline tavsiyede bulunan, 12 Temmuz Beyannamesini gerçekleştiren bir Devlet adamı bulunduğu için buna inanıyoruz. Ve her şeyin üstünde, Karma Hükümet teşkil eden, Hükümet üyeleriyle ateşli bir şekilde ve senelerden beri karşılıklı mücadele etmiş olan iki büyük kütlenin bir arada bugün Hükümet idaresinde inanarak, sağduyusuyla, mantığı ile ve aklı ile birleşerek bir araya gelmiş olmasından ve vatansever duygulardan bu memlekette artık nifak tohumlarının ortadan kaldırılacağına hakikaten inanıyoruz. Memleket çapında bağdaşmamızı da temine çalışacağız. Ve nihayet Karma Hükümetin, eski devrin yaralarının tedavisini büyük bir ehemmiyetle hazırlamakta olduğunu size temin edebiliriz. Halk Partisi olarak bu ahengin esasen bizlerde mevcut olan ve içten gelen bir arzunun neticesi olduğunu belirtmek istiyorum. Büyük hâdiselerden sonra gelmiş Karma Hükümetin, iç huzur ve plânlı kalkınmada ve demokratik rejimin bekasını temin edecek çalışmalarda muvaffak olmasını candan temenni ederim. Hürmetlerimle. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Buyurun, Mehmet Özgüneş.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) — Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun Sayın Üyeleri, Sayın Başbakan ve Bakanlar; vaktin darlığı dolayısiyle ben Hükümet programının yalnız Millî Eğitim bölümüne temas edeceğim. Programda Millî Eğitim dâvalarımızın ana unsurlarına vukufla temas edilmiştir. Bu dâvaları bir devrede değil, birkaç devrede dahi tahakkuk ettirmek, kanaatimce, bir Hükümet için büyük bir başarıdır. Bu problemlerin çözümünde Hükümete ve bilhassa Millî Eğitim Bakanlığına başarılar dilerim.

Muhterem arkadaşlarım, bu hususları böylece belirttikten sonra birkaç noktaya temas etmek istiyorum. Programda sadece meselelerin zikredilmiş, fakat bu meselelerin nasıl çözümleneceği cevabı ekseriya dercedilmemiştir. Çeşitli problemlerin, çeşitli çözüm yollarından hangisi veya hangilerini taşıdığının programda zikredilmesinin büyük faydaları olduğu kanaatindeyim. Muhterem arkadaşlarım, bugün Millî Eğitimimizin iki ana dâvası vardır. Bunlardan birincisi aded tazyikıdır. İstiklâl Harbinden sonra devamlı olarak artan nüfusu ve bu arada halkımızın tahsile karşı günden güne artan alâkası okullarımızı hergün biraz daha artan bir ders tazyiki karşısında bırakmıştır. Bu aded tazyiki kaldırılmadıkça veya hafifletilmedikçe birçok Millî Eğitim problemlerinin hal yollarını aramak, ancak insanı başarısızlığa götürebilir. Ben programda bu aded tazyikini kaldırmak için ve hele henüz Millî Eğitimin ışığı hiç görülmemiş, hiç girmemiş, bölgeleri modern bir hale getirmek için ne gibi bir yol takibedilecektir? Bunların malî desteklerinin nasıl sağlanacağını görmek isterim.

Aziz arkadaşlarım, bu mevzu açılmış iken, adedi tazyiki kaldırmak için Millî Birlik Hükümetinin maarifimize getirmiş olduğu iki yenilikten bahsetmek isterim. Bu yeniliklerden birisi; 97 sayılı Kanunla getirilmiş olan Yedek Subay öğretmen kanunudur. Bu müessese yalnız memleketimiz içinde değil, dış matbuatta ve dış âlemde de büyük alâka görmüştür. Öyle zannediyorum ki okullarımız üzerinde, ilkokuldan üniversiteye kadar bütün okullarımız üzerindeki tazyiki bir an evvel kaldırıp, yedek subay öğretmenlerden, uzunca bir müddet faydalanmak zorundayız.

Millî Birlik Hükümetinin maarifimize getirmiş olduğu ikinci yenilik, uzun vadeli bir ön plânlamadır. Zannediyorum ki, maarif talihimizde ilk defa olarak bir yaz boyunca devam eden ve uzun vâdeyi ihtiva eden bir ön plânlama yapılmıştır. Bu plânlamanın, masa başında yapılan bütün plânlamalar gibi, birçok eksikleri olabilir. Fakat on yıllık olan bu plânın her yıl biraz daha mükemmelleştirilmesi ve her yıl elde edilen tecrübelerden, faydalanılarak daha verimli bir hale getirilmesi mümkündür ve zaruridir sanıyorum. Bu ana plânda iki büyük eksiklikten bahsetmek isterim. Maalesef bütün gayretimize rağmen bu plânın malî plânı ile personel plânı yapılmamıştır. Bunların, tamamlanması bu ana plânın muvaffakiyet şansını artıracaktır. On yıllık olan bu plânın dörder yıllık devrelere ayrılması ve malî plânı personel plânlama da dörder yıllık devrelere ayrılması muvaffakiyet için şarttır.

Muhterem arkadaşlar, Maarifin ikinci ana dâvası verim düşüklüğüdür. Uzunca bir zamandan beri Millî Eğitim Bakanlarımız bu kürsüde okullardan mezun olanların çokluğu ile öğünmüşlerdir. Uzun zaman verimi kemiyette aramışlardır. Verimi sadece kemiyette aramanın acılarını bugün resmî ve hususi sektörde çekiyoruz. Zannediyorum ki, uzunca bir müddet daha bu acıyı çekmekte devam edeceğiz. İlkokullarda kemiyet ve keyfiyet mefhumları birlikte ele alınmalıdır. İlkokuldan üniversiteye doğru çıkıldıkça bu denge keyfiyetin lehinde gelişmelidir. Keyfiyet meselesi birinci dereceye, kemiyet meselesi, ikinci dereceye alınmalıdır. Öğretmenlerin moralinin verim üzerindeki tesirlerini zikretmemeye imkân yoktur. Moralin ön unsurlarından birisi iktisadi sıhhattir. Her vesile ile her fedakârlığa göğüs geren öğretmenlerimizin iktisadi durumlarının düzeltilmesi ve bilhassa müzmin bir hal almış olan İntibak Kanununun bu devrede Hükümet tarafından getirilmesi şayanı temennidir. Bu arada söz açılmışken fedakârlık cephesinin daima ön cephesini işgal etmiş olan, fakat mükâfat dağıtılırken büyük bir tevazu ile geride kalan Türk öğretmenlerini huzurunuzda, selâmlamaktan büyük bir zevk duyuyorum. *(Alkışlar)*

Muhterem arkadaşlarım, verim üzerinde büyük tesiri olan unsurlardan birisi de Maarif Vekâletinin merkez ve taşra teşkilâtıdır. Çok eski bir zamanda yapılan ve her bakan tarafından bir ilâve yapılmış olan Merkez ve Taşra Teşkilâtının reorganizasyonu bir zarurettir. Bunun için çeşitli kurumlar ve şahıslar tarafından Maarif Vekâletine çeşitli raporlar verilmiştir. Bu raporlar Şubatta açılacağını ümidettiğimiz Eğitim Şurasında görüşülmelidir. Bu raporların alâka ile izlenmesi Maarif Vekâleti için tavsiyeye şayandır. Verim hususunda, bir noktayı daha belirtmeden geçemeyeceğim. Bu da öğretim metodudur. Muasır cemiyetler tarafından asırlardan beri terk edilmiş metotlara sıkı sıkıya sarılmak, verimi artırmak şöyle dursun, günden

güne düşürmektedir. Türk ordusunda 1948 yılından beri denenen ve büyük başarı kazanan modern öğretim metotlarının, mutlak surette milli eğitime de getirilmesi artık bir zaruret haline gelmiştir.

Aziz arkadaşlarım, milli Eğitim konusunda belirtmeyi arzu ettiğim hususlardan birisi de halk eğitimidir. Kanaatimce halk eğitimi, sadece Millî Eğilim Bakanlığına ait bir görev değildir. Aksine bütün Bakanlıkların görev ve sorumluluk taşıması lâzım gelen bir sahadır. Milli Eğitim Bakanlığının halk eğitimindeki görevi sadece koordinatörlük olabilir. Diğer Bakanlıklar bu görevlerini iyice kavramalı ve mutlak surette Millî Eğitim Bakanlığına yardım etmelidir. Halk eğitiminde Millî Eğitim Bakanlığının büyük bir hatası bunu geniş bir memurlar teşkilâtı haline getirmesidir. Bu halk eğitiminin verimini günden güne azaltacaktır. Halk eğitimi mutlak surette mevcut Hükümet teşkilâtı ile yapılmalıdır. Hiçbir zaman yeni memurlarla ve yeni teşkilâtla bu işe girişilmemelidir. Halk eğitiminde nazardan uzak tutulmaması icabeden bir husus halka nazari bilgiler yerine halkın günlük hayatında faydalı olabilecek bilgilerin daha önce verilmesidir. Halkın hoşlandığı bir tâbirle halk eğitiminde nutuk çekmekten mutlaka sarfınazar edilmelidir.

Hepinizi hürmetle selâmlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Buyurun Sarıgöllü.

OSMAN SAİM SARIGÖLLÜ (Aydın) — Muhterem Başkan. Muhterem Senato üyeleri ve Muhterem Hükümet Başkanı ve üyeleri;

Senatomuzda okunmuş olan Hükümet programı üzerinde muhtelif arkadaşlarım görüşlerini etraflı olarak izah ettiler. Ben de gördüğüm bazı hususların Hükümet icraatında ve programının infazında yer almasını temenni edeceğim. Programın adalet paragrafında yalnız hâkimler mevzuu ile, infaz sistemi ve bir de icra iflâs ile Anayasaya muhalif kanunlara temas edildiğini gördüm. Bunlar gayet tabiî ve yerindedir. Bunlarla beraber çok ehemmiyetli olan bir hususa infaz sistemi ve cemiyet hayatımızı ve bilhassa, adliyeyi ilgilendiren hususlardır. Bugünkü infaz ve terbiye sistemler ile, doğrudan doğruya Ceza Kanununun hedef tuttuğu ıslah veyahut terbiye sistemi yerine tatbik edilen sistem arasında, ceza usulü bakımından büyük fark vardır. Adliye Vekâletinde, bugüne kadar çocuklar mevzuu üzerinde birçok teklifler ve çalışmalarla karşılaşmış olmamıza rağmen, maalesef bu mevzuda ileri bir hattıhareket tâyin edilmemiş olduğu kanaatindeyim. Bugün bu mevzu üzerinde Adliye Vekâletinde çalışmalar yapılarak, Çocuk mahkemeleri Kanuniyle, çocuk mevzuatının tedvini ve bu mahkemelerde sâdır olacak kararlar neticesinde, terbiye müesseselerinin göz önünde bulundurulacağını muhterem arkadaşım Adliye Vekilinden öğrenmiş olmakla memnunum. Ancak tasrihini bir vait olarak lüzumlu görmekteyim. Diğer husus; Anayasaya muhalif kanunlar gözden geçirilirken, memleketimizde 8 bine yaklaşan bir kanun mecmuasiyle karşı karşıya bulunduğumuzdur. Binaenaleyh, bizde bu mevzu ele alınırken, kodifikasyon müessesesinden istifade ile bunun bir mecmua haline getirilerek, gerek meslekte çalışanların, gerekse diğer vatandaşların hizmete arz dilmesi, herhalde adliye politikası bakımından mühim

bir hususdur kanaatindeyim. Bunlar birçok memleketlerde 30 sene, 40 senede bir yapılan icraatdandır. Bizde ise Cumhuriyetten bugüne kadar yapılmamış olduğuna göre çok mühim bir mevzudur kanaatindeyim. Muhtelif anlaşmalarla insan hakları ile ilgili birçok kongrelere ve teşekküllere katılmış olmamıza rağmen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine katılmadık. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine katılma gibi bir hususun her halde gözden uzak tutulamıyacağını mütalâaten arz ederim.

Hâkimlerimizin yetişmesi hususunda şunu arz etmek isterim. Memleketimizde mademki, demokratik sisteme gidilmektedir. Demokratik sistemin esası halk idaresidir. Halk için kurulmuş bir müessesedir. Bu itibarla hâkimlerimizi yetiştirmek gibi bir külfeti Hükümete yüklemektense bundan sonra, memleketimizde kâfi miktarda hukuk mezunu ve bu mevzuda yetişmiş vatandaşlarımız olduğuna, göre bundan böyle intahap yolu ile hâkimlik müessesesinin işlemesinin - gayet tabiî müktesep haklar göz önünde tutularak - faydalı olacağını mütalâaten dermeyan ederim.

Ne yazık ki, hukuk sistemini, mevzuatını Üçüncü Hanri zamanında İngiltere bizden aldığına göre ve yine bir maarifçimizin yazısından okuduğuma göre Amerika Maarifinde bizim sistemimizden ilham aldığını belirttiğine göre bu icraat mevzuunda, eski müesseselerimizin gözden uzak tutulmamasını esas itibariyle faydalı görmekteyim.

Bir de mühim olan bir mevzu; bizde adlî polisin de müstakil olarak ihdası lüzumludur. Turizm mevzuuna gelince, memleketimiz turistik sanayi bakımdan fevkalâde zengin fakat bugüne kadar gereği şekilde el atılmamış bulunmaktadır. Hükümet Programında da oldukça kısa bir ifade görüyoruz. Turizm müesseseleriyle milyarları aşan gelir temin eden İtalya, Yunanistan, Fransa ve buna benzer birçok memleketlerin bu sınai müesseseler üzerinde ne şekilde çalıştıklarını tetkik etmek ve bunları yatırdığının tam karşılığını garanti edecek bir şekilde rantabl bir hale ifrağ etmek ve turizm müessesesinin esasını teşkil edecek oteller, moteller ve onunla ilgili her türlü hususatı sağlamak imkânını bulabiliriz. Turizm mevzuunda, bir şahsın yapacağı ilmî veya zevkî müşahedatta rahatlığın, temin edilmesi esastır. Yalnız bu mevzu sadece Turizm Bakanlığını ilgilendirmez. Koordine olarak Dâhiliye Vekâletinin, Münakalât Vekâletinin, Maarif Vekâletinin velhasıl bu mevzularda ilgili bakanlıkların gayet cesurane ve yerinde karar almalariyle mümkündür kanaatindeyim. Ancak mühim hâdiselerden birisi de biliyorsunuz, Katolik dinine sâlik olanların hacılık müessesesi olarak İzmir'deki Meryem Ana mahallini kabul etmiş olmalarıdır. Bu husus Muhterem Papalık makamınca alınan bir kararla bütün dünyaya bildirilmiştir. Bu da turizmle çok yakından alâkalı bir mevzudur. Binaenaleyh, buna gereken ehemmiyetin verilmesi hem turistik bakımdan, hem de Katolik din sâliklerinin örf ve âdetleri bakımından çok lüzumludur.

Toprak reformu mevzuuna gelince: Burada kısaca söylenilir. Benim şahsi mütalâam şudur ki, toprak reformu çok ihtilaflı bir mevzudur. Amerika Birleşik Devletlerinin kuruluşunda "vatandaş Garba git" parola olmuştu. Biz de "vatandaş Şarka git" parolası ile ve oradaki büyük araziyi tevzi ve tahsis etmekle bu reformu

gerçekleştirebiliriz. Hattâ oraya götürmek istediğimiz ileriliği de bu suretle götürmüş oluruz kanaatindeyim.

Eczayı tıbbiye hususundaki müesseselere yardım edileceğini beyan etmelerini şükranla karşılamakla beraber yalnız müstahzarları değil bütün imalâtın kurulacak bir murakabe heyeti tarafından kontrol edilmesi lüzumuna kaniim. Bu suretle hem vatandaş parasının israf edilmemesine hem de kaliteli mal istihsalinin teminine imkân hâsıl olacaktır. Memleketimizin en mühim dertlerinden birisi de zannediyorum ki, Devlet Tiyatrosu, operası ve bale kısmıdır. Bunları tetkik ettiğimiz zaman maalesef bunların müstakil bir hüviyette çalışmadığını ve sanatkârların gereği şekilde istiklâle sahip bulunmadığı neticesine varıyoruz. Gerek terbiyesinde ve gerekse birçok hususlarda faydalı olan ve memleketimizde çok değerli salikleri bulunan bu müesseselerin müstakil hale ve fakat koordine bir şekilde çalışmasının Hükümetçe nazarı itibara alınacağından eminim.

Muhterem arkadaşlarım, kıymetli vakitlerinizi bir hayli aldım. Diğer arkadaşlarım da birçok mevzulara temas ettiler. Ancak bendeniz de bu hususlara temas ettikten sonra Karma Hükümetin bu mevzularda daha kararlı ve icraatkâr olarak memlekete faydalı olacağına inanarak huzurunuzdan ayrılıyorum.

Hürmetlerimle *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Bir arkadaşımıza daha söz verdikten sonra sabah oturumumuza ara vereceğim efendim, buyurun Fehmi Alpaslan.

FEHMİ ALPASLAN (Artvin) — Teşekkür ederim efendim, konuşmıyacağım.

BAŞKAN — Hüsnü Dikeçligil, buyurun.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Kayseri) — Efendim, hepinizi hürmetle selâmlarım. Arkadaşlarımız umumi olarak programlara temas ettiler. Hakikaten Hükümet programında bir samimiyet vardır. Kuruculuğu, yapıcılığı vardır. Memleket işlerine, dertlerine huzur getiricilik vasfı vardır. Bu bakımdan sevinç duymaktayım. Yapıcılık var dedim. 2 parti elele vererek burada parti mülâhazaları düşünmeksizin, memleket dertlerine ve davalarına çare aramayı düşündüler. Bu bakımdan da sevinçliyiz, çünkü mevzuubahis olan memleketi onarma meselesi, memleket dâvalarını halletme meselesidir. Parti mülâhazaları arkada bırakılmıştır. Programda hakikaten gönlümüzü açıcı maddeler olduğunu belirttik. Yalnız bu hususta bazı temennilerim olacak ve bunları arz edeceğim.

Ticaret politikasında alenilik esası üzerinde duruluyor. Bu yerindedir. Fakat şuna temas etmek isterim ki, mal beyanı meselesi sermayeyi ürkütüyor. Halka korku veriyor, ticaretin gelişmesine engel oluyor. Hükümetin bu mesele üzerinde durmasını ve mal beyanı meselesini bir an evvel halletmesini temenni etmekle yetineceğim.

Kuruluşta kaliteli ve bir taraf memur meselesi üzerinde duruluyor. Bu da çok mühimdir. Hakikaten memur ne kadar kaliteli ve bir tartaf ise memleket meseleleri o kadar çabuk ve iyi halledilir.

Kanuni Devrinin Viyana Sefiri Baron Busberk, Şark mektupları adlı eserinde diyor ki "Bu Kanuni'nin etrafındaki insanlar yani yüksek rütbeli zevat çobanlıktan bu mevkiye yükselmişlerdir. Padişah bunlara bu mevkileri verirken şahsî meziyet, kabiliyet, ahlâk, fazilet ve işinde muvaffak olmalarına bakar. Rica, minnete bakmaz. Fakat aziz dostum; bizde öylemi? Filân baronun falan kontun şusu, busu...

Allah bizi Türk'lerin şerrinden korusun.

O halde muhterem beyefendiler, bir kuruluşta esas olan hakikaten Devlet memuru vazifeye tevzi edilirken ehliyet, kabiliyet, meziyet aranmalıdır, buna, değer verilmelidir. Bu kıymetlendirme tevziinde evet efendimciler değil, vazifesinde ehliyet göstermiş, bitaraf insanlara yer verilmelidir. Zamansız mekânsız bu değerli kıymetler harcanmamalıdır. İkinci bir mesele de Devlet bareminde ayrılık olmamalıdır. Bir bakıyoruz hususi sektör şu kadar alıyor, öteki Devlet hizmetinin muhtelif kademelerinde aynı işi gören başka alıyor. Şu halde aslolan adaleti, memuriyete eşit şekilde tevzi ederek, ücretlerin dağılışının aynı ölçüde olmasını temenni etmekle yetineceğim.

Diğer mühim bir mesele, sanayi meselesidir. Hakikaten memleketimizin dertlerinin giderilmesinde başlıca faktör; yerli sanayiimizin kalkınması meselesidir.

Ben, Koca Yavuz'un Venedik'ten getirtilen kristal bir bardak içinde kendisine verilen suyu içmediğini ve bunu alıp kırdığını tarihten hatırlıyorum. Bu, memleket mallarına değer vermek keyfiyetidir. O halde, mutlaka ve mutlaka sanayiimizin kalkınması meselesi, yerli mallarına değer vermekle mümkündür. Yerli mallarını baştan sona kullanmak fikri bizde hâkim olmalıdır. Bakınız Üçüncü Selim ne diyor. "Benim Lalam, bakıyorum ki, benim erkân İran'kâri, Hint'kâri kumaş giyiniyorlar. Ben ise Ankara'kâri, İstanbulkâri kumaş giyiyorum. Söyleyin onlara onlar da Ankara'kâri, İstanbul'kâri kumaş giyinsinler." Bu zihniyetledir ki, 17'nci asıra kadar Türk sanatının yükselişi vardır. Ondan sonra Avrupa hayranlığı başlıyor ve Türk sanatında da bir gerileme başlıyor.

Bilhassa Hükümet erkânından istirham edeceğim bizler de dâhil yerli malı kullanmaya ehemmiyet verelim. Dedelerimizin kurmuş olduğu lonca teşkilâtını kalkındırmak lâzımdır.

Orman dâvasına gelince, yeşil Türkiye kurmak karar ve azmindeyiz. Orman dâvasını halledebilmek için orman köylerinde bulunan köylünün durumu ile yakından alâkadar olmak ve onların refahını temin edebilmek için orman köylerinin sanayileştirilmesini ele almak lâzımdır, öyle orman köylerimiz vardır ki, sıkıntı içindedirler. Onun için iç iskân meselesine önem vermek ve bu dâvaya parmak basmak vazifemizdir.

Gelelim maarif meselelerine; bence bir teşkilât kurulurken birçok şeylere dikkat etmek lâzımdır. Bizim maarifimize kopyacılık hâkim olmuştur. Bazan Alman, bazan Fransız, bazan İngiltere ve bazan da Amerika maarifini örnek almak suretiyle, mütemadiyen değişiklik yapılmaktadır. Bugün içerisine düştüğümüz gerçekler meydandadır.

Maarif programı bize ışıklar sunmaktadır, bu ışıkların ölçüleri elbette ilerde belirecektir.

Muhterem Hükümet Başkanı, Senato üyelerinin fikirlerini öğrenmek lûtfunu gösterdiler. Biz de samimiyetle fikirlerimizi açıklıyacağız. O halde bize göre bir maarif sisteminin, bir terbiye sisteminin ne olacağı açıkça ifade edilmelidir. Şu hususu bilhassa itiraf etmek lâzımdır ki, aile ile okul, okul ile cemiyet arasında namütenahi kopukluklar vardır. Bu kopukluklar doğrudan doğruya terbiye sisteminden ileri gelmektedir. Eskiden aileye verilen sistem yavaş yavaş kaybolmaktadır. O halde Sayın Maarif Vekilinden istirhamım şu olacaktır. Maarif Vekâletinin bir sistem vekâleti olması için düşünen insanları, bilhassa Avrupa, terbiye sisteminde olduğu gibi, Türk çocuklarının kendi bünyelerine uygun bir terbiye sisteminin içine konulmasını memleket hayrına görmekteyim. Maarif konusunda ikinci bir mesele de bölge meselesidir. Biz Türkiye'yi rengine, havasına coğrafi faktörlerine göre nazarı itibara almak mecburiyetindeyiz. Yalnız maarif sahasında değil, bütün sahalarda bunu düşünmek lâzımdır. Her sahayı maarif sahası gibi düşünmek imkânsız olduğu gibi, her sahanın aynı olmasını da düşünmemiz imkânsızdır. Her bölgenin kendisine göre hususiyetleri vardır. O halde bölgenin hususiyetlerine göre maarif meselesini düşünmemiz lâzımdır. Hattâ her yerin öğretmeni dahi bir olmaz. Memleketin şartlarına ve meselelerine göre mefkûreci öğretmen yetiştirmek iktiza eder.

Genç kabiliyetlere yer verilmesi üzerinde durulmasından da memnun oluyoruz. Sayın Maarif Vekilinin samimiyetine güveniyoruz. Meselâ arz edeyim. Maarif Bakanlığı ile diğer Bakanlıklar arasında bir koordinasyon kurmak zaruridir. Bir kaç sene Bayındırlık Bakanlığının hangi elemana ihtiyacı olacaktır, bunu evvelden bilmek lâzımdır. Diğer Bakanlıkların durumu da aynı mahiyettedir. Bu memlekette bir münevver enflâsyonu olduğunu kabul etmek lâzımdır. Meselâ bir kademede üniversiteler fazla gelişiyor, diğer bir kademede durgunluk hâsıl oluyor. Çinin 200 bin Jeolog yetiştirdiğini söylersem hayret etmeyiniz. Bu memlekette ne kadar teknik elemana ihtiyaç olduğunu takdir buyurursunuz. Bunu tesbit etmek lâzımdır. Bakıyorsunuz hukuk sahasında bir gelişme vardır, vaktiyle bir şehirde on avukat varken, bakıyorsunuz 100 avukata yükseliyor. Devlet babanın bu yüzden çok sıkıntı çekeceğini hepiniz biliyorsunuz. Devlet babanın üzerine düşecek ağırlığı düşünüyorum da doğrusu üzülüyorum. Memleket gençliğine istikamet verirken onları kendi istedikleri yönlere değil, psikolojik ve teknik meseleler göz önüne alınmak suretiyle, onların istidat ve kabiliyetlerine göre bir istikamet verilmelidir. Üniversiteler ve Teknik okullar üzerinde durmak suretiyle memleketin havasına, rengine uygun olarak dağılmalıdırlar.

Selçuklar Anodolu'ya yerleştikleri zaman, plânlı bir hareketleri vardı. Onlar büyük merkezler meydana getirmişlerdi.

Diğer taraftan teftiş sistemimizde de bir ahenk olmalıdır. Özgüneş arkadaşımız, halk eğitimi meselesine temas ettiler. Bu mevzu Maarif Komisyonunda, etraflıca açıklanacağından bunun üzerinde durmaktan vazgeçiyorum.

Öğretmenin yetiştirilmesi ve değerlendirilmesi: İnsanoğlu her şeye kaadirdir. Arkadaşlar, her şeyden evvel kabiliyeti öğretmen, tatmin edilmiş öğretmen lâzımdır. Mesela öğretmenlerin en büyük ıstırabı, çocuklarını okutamamak meselesidir. Sosyal dâvalar mevzuuna diğer Bakanlıklar el basmış vaziyettedirler. Maarif Bakanlığının da sosyal dâvalara el basmasını gönül arzu eder. Öğretmen çocuklarının okutulabilmesi için yurtlar kurulabilir. Köy öğretmenlerinin çocuklarını binbir sıkıntı içinde okuttuklarını düşünüyorum. Lisesi olan yerlerde yurtlar açmak, üniversitesi olan yerde yurtlar açmak, öğretmen meselesinde sosyal sigortalar düşünülecek meselelerdir.

Mehmet Özgüneş arkadaşımızın temas ettiği gibi öğretmenlik inhisarcılıktan kurtarılmalıdır. Ben öğretmen okulundan yetişmiş, öğretmenliğin muhtelif kademelerinden geçmiş bir arkadaşınızım. Yedek subay olan öğretmenlerden muvaffak olanların miktarı çoktur. Öğretmen olmak istiyen gençlere pedagoji kursları açılarak öğretmen olmalarını sağlamak lazımdır.

Bir de öğretim sisteminde memleket çocuklarına kasıt yapılmaktadır. İmam - Hatip Okullarından çıkanlar İlahiyat Fakültesine, Sanat okullarından çıkanlar meslekleri ile ilgili teknik okullara gidemez. Yapı enstitüsünden çıkan ve teknik bilgilerle mücehhez insanların bu sahada istikballerini temin etmek için daha geniş okullar açılmaz mı? Bunları düşünmeyi gönlüm çok arzu ederdi. Hakikaten memleket yaralarını birlikte sarmak istiyen iki partinin ilim ışığı altında, bilhassa ilmin politikaya hâkim olacağına inanıyorum, bu işi yürüteceğine inanıyorum. Allah'tan hepinize başarılar diler, hürmetle selamlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Efendim, daha 28 üye arkadaş söz almış bulunuyor. Saat 14'te de C.H.P. Grubunda Sayın Başbakanın izahları vardır, saat 15.30'da da Adalet Partisinde konuşacaklardır. bunları nazarı dikkate alarak oturumu saat 16.30'a tâlik ediyorum.

Kapanma saati: 12.50

İKİNCİ OTURUM
BAŞKAN *— Suad Hayri Ürgüblü*
KÂTİPLER*: Şevket Köksal (Ordu)*
Kudret Bayhan (Niğde)
Açılma saati*: 16.30*

BAŞKAN — Oturumu, açıyorum. Yoklama yapılacaktır.

(Cumhurbaşkanlığınca seçilen üyelere kadar yoklama yapıldı)

BAŞKAN — Çoğunluğumuz vardır, oturumu; açıyorum.

Başbakan İsmet İnönü tarafından teşkil olunan Bakanlar Kurulunun programının görüşülmesi.

BAŞKAN — Program üzerindeki görüşmelere devam ediyoruz. Söz Ahmet Yıldız'ındır. Buyurun efendim.

AHMET YILDIZ (Tabiî üye) — Sayın senatörler ve Hükümetimizin, güzide üyeleri!

Ben, konuşmamda, alışılmış programı tenkitlerinden tamamen farklı olarak, içinde bulunduğumuz duruma, uygunluğu, hazırlanması takdimi ve ifadesindeki genel espriye değerek, Hükümet Programı üzerindeki düşünce ve görüşlerimi sunmaya etmek çalışacağım. Esasen her hangi bir olayı incelerken doğru kanılara ulaşmak için onu içinde geliştiği şartlarla birlikte ele almak gerekir.

Dünya tarihinde ilk defa, bir İhtilâlden çok kısa zamanda demokrasiye geçiyor ve kendi tarihimizde de ilk defa gerçek bir koalisyon Hükümetini kuruyoruz.

Çalkanan toplum düzenin yarattığı türlü güçlüklerle karşılıklı kabaran ve her yönden tahrik edilen beşerî duygu ve zaafların, her türlü tepkilerini göğüslemek suretiyle, çok güç ve tarihî bir sorumluluğu yüklenmiş olan böyle bir Hükümetin Programını tenkid ederken de, arz ettiğim açıdan bakışın bizlere en yaraşan bir davranış olduğu inancındayım.

İhtilâlden normal düzene geçiş hususundaki vait ve taahhütlere inanmak da çok güçlük çekerler. Böyle bir Hükümetin kurulabilmesini tam bir hayal sayıyor ve bunu Nasreddin Hocanın gölü mayalamasını andıran tipik bir örnek olarak vasıflandırıyorlardı.

Fakat iki büyük olay da şimdi gerçekleşmiş bulunuyor.

Çünkü ikisini de başaranlar, aynı büyük milletin çocukları olarak, onun sağduyusuna karşı besledikleri sonsuz saygı ve güven sayesinde, karşılaştıkları bütün güçlükler karşısında aynı yurtsever davranışı yürekten benimsemişlerdir.

Siyasi partilerimizin gösterdiği bu paha biçilmez olgunluğun hayranı olduğumu ifade etmeyi bir borç bilirim. *(Alkışlar)* Bunu bütün bozguncu ceryanlara karşı sağduyunun en kesin zaferi diye selâmlarım.

Seçimlerden önce ve bütün partilerin katıldığı ve müeyyidesi sadece moral ve teminatı da âmme vicdanı karşısında verilen şeref sözü olan centilmen anlaşmasına sadakatin bir güzel örneğini vermiş bulunan siyaset adamlarının bundan sonra da, bütün hareketlerinde aynı saygı değer davranışın hâkim olacağı inancındayız.

Başta Sayın Başbakanımız olmak üzere, siyasi, partilerimizi ve yeni hükümet üyelerini, bu büyük başarılarından ötürü yürekten tebrik ederim.

Bir asra yaklaşan ömrü boyunca kazandığı engin tecrübeleriyle hepimizde büyük bir güven yaratan Sayın İnönü ve bütün Kabine arkadaşlarında gördüğümüz azim ve vazife severlik, önümüzdeki devrenin çok başarılı geçeceğine bizleri yürekten inandırmaktadır.

Bu mesut gelişme, iktidarı böyle seçkin bir heyete teslim etmiş olan biz eski M.B.K. üyesi arkadaşlarınız için en büyük bir mutluluk vesilesi teşkil etmektedir. *(Alkışlar)*

Muhterem arkadaşlar bir zihniyet inkılâbını esas umde olarak alan Hükümet programının genel karakterinde şu noktalar belirli şekilde yer almıştır.

1. Siyasi kutuplar halinde tarif edilen teşekküllerin samimî bir iş birliği arzusu (artık siyasi husumet yerine siyasi rekabetin esas alındığı bir anlayışın siyasi münasebetlerimizi düzenlemede hareket mihverimizi teşkil etmesinin taraflarca benimsenmesi) bu en mutlu bir gelişmedir.

2. Atatürk ilkelerine ve Anayasamızın mutlak hâkimiyetine bağlılık. Siyasi ve sosyal hayatımızı tanzim eden bu iki ana konuda tavsif kabul etmiyen görüşü yürekten alkışlarım.

3. Her türlü partizanca davranışın kesin olarak reddi. Bunu bir hastalık olarak tarif eden Sayın İnönü tedavisi için beslediği arzuyu ifade ederken çok inançlıydı.

Sayın İçişleri Bakanı da, "en başta gelen vazifem burada, başlıyan koalisyonu köye götürmektir." diyerek aynı görüşü benimsediğini en veciz şekilde ifade etmiştir.

4. Siyasi huzur ve istikrar vatandaşlar arasında iyi münasebet ve geçmişe değil geleceğe bakmak Millî Birliğe kaynak olan temel davranıştır.

5. Plânlı ve programlı bir idare ve kalkınma.

Bunun tersi gidişten, o derece ıstıraplı idik ki, Devlet Plânlama Teşkilâtını Anayasaya bile koydurmak lüzumunu hissetmiştik. Fakat şayanı şükrandır ki, Hükümet programında buna gereken önem verilmiştir. Programda derpiş edilen büyük yatırımlar ancak bu sayede verimli olabilir.

6. Tarım Sanayi ve eğitim gibi temel dâvalara birinci önceliğin verilmesi, bu kalkınmamızın gerçek amacına ve yönüne yöneltilmiş bulunduğunun en güzel belirtilerindendir.

7. Kamu ve özel sektörlerin tam bir ahenk içinde ve muvazeneli şekilde ekonomik kalkınmamıza katılmasını sağlamak taahhüdü.

8. Enflâsyon hastalığını bir daha hortlatmamak sosyal ve ekonomik alanda olduğu gibi ferdî ahlâkta da büyük tahribat yapan bu hastalığı tedavi arzusunu candan alkışlarım.

9. Devlet elinin köye kadar uzanması suretiyle tam bir halkçılık politikası güdüleceği vaadi. Sultan Süleyman'dan beri söylenen fakat bir türlü gerçekleşemeyen bu vaadi bu Hükümetin hal yoluna koyması bizleri mesut edecektir.

10. Sosyal Adalet ilkesine sadakat bugünkü dünyanın sosyal, ekonomik ve siyasi düzenlenmesinin gerek gelişmesi karşısında sosyal adalete yer vermiyen memleketleri büyük sosyal ve siyasi buhranlar beklemektedir. Sosyal dengenin bozukluğundan faydalanmak istiyen her türlü aşırı cereyan ve buhranların tedavi çaresi sosyal adalettir.

11. Başlanılan reform ve gelişme hareketlerine devam edileceği bu her gelen yeniden başlar şeklindeki doğulu davranışın reddiyle Devlet hayatında devamlılık ve istikrarı tesis eden ve vatandaşa geleceğe dair güven yaratan medeni bir davranıştır.

12. Dış politikaya geniş ve bugünkü dünya görüşü çerçevesi içinde yer verilmiş olmasını çok yerinde görmek gerekir.

Ben teferruata girmeden programın genel karakterini ana çizgileriyle belirtmek istedim. Teferruata girilince tenkid edilecek veya başka türlü olması temenni edilecek birçok hususlar mevcudolabilir. Fakat esasen birbirlerini dahi yeni tanımanın psikolojik çekingenliği içinde ve giriştikleri tarihî teşebbüsün, tasarlamakta dahi güçlük çektikleri, türlü tepkileri karşısında ve bir hafta kadar çok kısa bir zaman içinde hem programını ve hem bütçesini hazırlıyarak Büyük Millet Meclisine sunmak gibi çok muazzam işleri başaran hükümet üyeleri ilk ve en çetin imtihanı vermektedirler.

Bu bakımdan kendilerine üstün başarılar dilerken, onlara tam bir destek sağlamak hususundaki temennimin bütün arkadaşlarım tarafından da paylaşılacağına inanıyorum. Hazırlama şartları bakımından bazı eksiklikleri bulunması normal karşılanması gereken Hükümet programının uygulanmasında hâkim olacak iyi niyet ve genel olarak, temsil ettiği esprini bütün eksikliklerinin gidereceğine biç şüphe yoktur.

Gerçekleşmesini bütün gücümüzle desteklemekte olduğumuz ve memleketimizin siyasi ekonomik ve sosyal kaderi yönünden hayati önem taşıdığına inandığımız amaçlara büyük bir yer veren programı ana hatları ile memleketimizin bugünkü realitelerine uygun olduğu inancındayım. Benim de birkaç teklif ve temennim olacaktır.

Tarihimizde ilk defa denenen ve çok büyük sorumluluğu kadar da başarı halinde hâtırası şerefle anılacak olan bu günkü kabinenin bütün güçlüklerimiz ve çözmemiz gereken meseleleri en realist bir şekilde halkımızın yüksek takdirlerine sunması ve ona göre alınacak tedbirleri ve milletçe katlanmamız gereken fedakârlıkları

cesaretle milletten istemesi en gerçekçi bir davranış olacağına inanıyorum. Memleketin büyük feragat ve fedakârlık istiyen istihsal, sosyal organizasyon ve eğitim alanında gerçek bir seferberlik ihtiyacı vardır. Devlet binamızın yeni baştan kurulmakta olduğu, sosyal ve ekonomik düzenimizin yeniden düzenlemekte bulunduğu ve derin özlemini çektiğimiz siyasi geleneklerimizin, tesisine çalışıldığı bu tarihî dönemde, bu büyük milletin her ferdi elinden gelen her şeyi yapmakta birbiriyle yarışa katılacağına inanıyorum. İçinde bulunduğumuz sosyal ve politik şartlar göz önünde bulunduracağına inandığımız Hükümet sosyal ve siyasi huzur ve istikrarı temin ve idame ettirmeyi başlıca vazifesi sayacağı kanısındayım. Başlıca, dâvamız toplum düzenimizi bir bütün olarak huzur ve istikrara ve rejimin yerleşmesi olduğu cihetle memleketin süratle çözüm istiyen meselelerine cevap teşkil etmiyen veya toplum düzeninde menfi tepkiler yaratacak olan her türlü davranıştan kaçmayacağına inanmaktayız.

Doğu kalkınmasına özel bir önem verilmelidir. Memleketimizin sosyal ve siyasi kaderi üzerinde gelecekte daha da büyük önemi olan Doğu kalkınmasına büyük önceliğin verilmesini Hükümetten bilhassa istirham ederim.

Teşvik ve örnek Hükümetten gelir ve Büyük Millet Meclisi de buna gönülden katılırsa tarihimizin açılan hu çok ümit verici devrimin hepimize şeref ve gurur verecek bir devir olacağına asla, şüphe edilmemelidir. Cumhuriyetimizin ilk kabinesine üstün başarılar diler hepinizi saygıyla selâmlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar, söz almış daha 25 hatip arkadaşımız var. Her bir arkadaşımız 10 dakika konuşacak olsa oturumun 4 saat 10 dakika devam etmesi icabediyor. Şayet tensib ederseniz, arkadaşlarımızın verdiği ve konuşmaların on dakika ile tahdid edilmesini ifade eden bir takrirleri var. Bu takriri reylerinize arz etmek istiyorum. Başka türlü müzakerelerin ikmâline imkân bulunamayacaktır. *(Beş dakika olsun; 15 dakika olsun sesleri)*

On dakika olması için takrir var, başka takrir yoktur. Müsaade ederseniz Riyaset Divanı elinde bulunan takriri okumağa mecburdur. Takriri okutuyorum.

Sayın Başkanlığa

Hükümet programı hakkında konuşmak istiyen hatiplerin çokluğu sebebiyle muayyen olan zaman içinde söz alan arkadaşlarımızın fikirlerini beyan etmelerini teminen konuşma zamanının on dakika olarak tahdidini arz ve teklif ederiz.

Ali Aksoy (Çanakkale) **Vehbi Aksoy (Hatay)**

BAŞKAN — Şimdi gelen bir takrir daha var, okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Konuşmaların 5 dakikaya hasrını arz ve teklif ederim.

R. Özdeş (Kocaeli)

BAŞKAN — İkinci takrir, müddetin daha az olmasını istediği için evvelâ bu takriri reylerinize arz edeceğim. Takriri tekrar okutuyorum.

(R. Özdeş'in önergesi tekrar okundu)

BAŞKAN — Takriri kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir. Buyurun Tevfik İnci.

TEVFİK İNCİ (Zonguldak) — Muhterem arkadaşlarım, Hükümet programını tetkik ettiğimiz zaman huzur duymamaya, güven hissetmemeye imkân yoktur. Böyle güven ifade eden bir muvaffak program hazırlıyan Karma Hükümete huzurunuzda teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Program hakkındaki görüşümü apaçık bu ifade ile müspet şekilde belirttikten sonra, bir konuda yapacağım konuşmamın tenkit mahiyetinde telâkki edilmemesini, ancak Hükümetin Senato üyelerinin irşatlarına muhtacız şeklindeki nâzik isteğine cevap olarak kabul edilmesini bilhassa rica ediyorum.

Programa bir zaviyeden bakıldığı zaman her nasılsa unutulmuş olan ana bir dâvamıza temas edeceğim. Program sanki Türkiye Cumhuriyetinin denizlerle hiçbir alakası yokmuş, hattâ bir karış yalı boyuna dahi sahip değilmiş gibi garip bir his veriyor. Temas etmek istediğim mevzu şudur:

Eskiden, beri gelmiş geçmiş bütün Hükümetler tabiî kaynaklarımızı, toprak altı ve toprak üstü servetlerimizi mütalaa etmiş oldukları halde, deniz altı servetlerimiz akıl ve mantığın kabul etmiyeceği şekilde nazara alınmamıştır.

Biz iki büyük parti, Adalet Partisi, C.H.P. olarak, programlarımızın icabı ve Adalet Partisinin seçim beyannamesinde esaslı bir şekilde yer verdiği bu hususa programda yer verileceğini ümidediyorduk. Her halde bir eseri zühul olacak, buna programda yer verilmediğini gördük.

Deniz altı servetimizin bulunduğu gerçeği kabul edildiği takdirde buna gereken ehemmiyet verilmesi gerekir. Bakir vaziyetini muhafaza eden denizaltı etmek servetimizin işleyişi, balıkçı tekneleri ile iptidai bir şekilde olmaktadır. Bunu bu halinden kurtarmak bizim için büyük bir davadır. Komşularımız olan Devletler hem hudut sularda balıkçılığı modern usullerle yapmakladırlar. Rusya, bu sahada muazzam bir balıkçı filosuna sahiptir. Aynı şekilde Yunanistan, Bulgaristan modern filolara sahiptir. Bizde ise orta çağdan kalma bir iptidailik hüküm sürmektedir. Komşularımızın bu modern ve teknik usulleri karşısında bizim balıkçılarımız "Heya, mola" sadaları ile büyük bir iptidailik içinde balık avlamaktadırlar.

Maksadım kısaca sudur arkadaşlar: 1948 senesinde Amerikan yardım tirajından ısmarladığımız malzeme 1950 senesinden sonra Türkiye'ye gelmiştir. Fakat, maalesef, eski devrin lüks bir teşekkülü, habis bir ur olan Et ve Balık Kurumu, gelen aletleri bugüne kadar bir hurda gibi terk etmiştir. Bugün etmek iktisadi ve malî vaziyetimizin arz ettiği durum dolayısiyle, ihtiyacımız olan modern tesisleri filoları hemen tedarike imkân yoktur. Ama, hiç olmazsa bu modern tekneleri faaliyete geçirmek, ama Devlet eliyle değil, hususi şahıslara devretmek suretiyle faaliyete geçirmek hususunu Hükümete teklif ederim.

BAŞKAN — Bir dakikanız kaldı, efendim.

TEVFİK İNCİ (Devamla) — Peki efendim. İkinci teklifim; bugüne kadar garip bir zihniyetle yalnız çiftçilere verilen zirai kredilerin balıkçılarımıza da onları deniz çiftçisi kabul ederek verilmelerini arz ve teklif ederim.

Hükümete başarılar temenni ediyorum. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Rasim Giray, buyurun.

RASİM GİRAY (Elazığ) — Muhterem Başkan, muhterem Senato ve Hükümet üyeleri; kısa bir zaman içinde hazırlanmış olmasına rağmen Hükümet programının birçok memleket meselelerine temas ettiği ve bir kısmına çare aradığı muhakkaktır.

Bendeniz programın maarifle ilgili bölümünde dikkatimizi çeken bir hususa temas etmek ihtiyacındayım. Programda aynen "Büyük meselemiz her sahada ehliyetli ve yeter sayıda öğretmen bulunmamasıdır." denmektedir. Takdir buyurulur ki, kıymetli Öğretmen bulunamayacağına ve ithal de edilemeyeceğine göre bunun çaresi sükûtla karşılanıyor. Bu ifade otuz küsur sem evvelden beri zihnimizde yer alan bir hususun ihyasına vesile oldu. Evet otuz sene kadar evvel yapılan bir beyanda, aynen "Muallimlerimiz kemiyet ve keyfiyeten noksandır." denmişti. Dikkat buyurulmuştur ki, kemiyet kelimesi bugün, yeter sayıda, keyfiyet kelimesi de ehliyet kelimesiyle aynen tekrar edilmiştir.

Bu dert; esaslı ve ehemmiyetli bir dert olarak maalesef 30 sene fâsılasız olarak tekrar edilmiş bulunmaktadır.

O halde verimizde mi sayıyoruz? Belki hayır. Ama aynı şekilde devam etmektedir. Aradan geçen zaman içerisinde esaslı şekilde bazı tedbirlerin alındığı meydandadır. Okuryazar için halk eğitimi, müteakiben köy enstitüleri, hilâli ara da öğretmen okulları ile bu karşılanmak istenmiştir. Halen bu mevzu benden evvel konuşan arkadaşlar, beni mazur görsünler, yedek subay öğretmen istihdamı da bu mevzuu içinden çıkılmaz bir hale koydu. Zira müeyyidesiz olan bu öğretmen kendisini yedek subay, Bakanlık ise onu öğretmen saymaktadır. Teşkilât kanununa göre okulu açmayan öğretmen ecza görür. Fakat; müeyyidesi olmıyan bu öğretmene maarifin teşkilât kanunları tatbik edilememiş ve edilmediği içindir ki, netice malumdu. Teferruata girip zamanınızı daha fazla almayı istememekteyim. Kanaatimce mühim nokta şudur. Şimdiye kadar öğretmenlik, sadece okur - yazar yetiştirmekten ibaret, sayılmıştır. Öğretmene, cemiyet içinde lâyık olduğu mevki verilmemiş olduğu için alınan tedbirler kati gelmemiştir. Bu itibarla durumu, yalnız büyük mesele, büyük dert olarak değil; feci kelimesiyle ifade etmek yerinde olur. Halen de iki bin köyde okul, öğretmen hatta müdür; 70 küsur orta dereceli okulda da müdür ve öğretmen ihtiyacı ile karşı karşıya bulunmaktayız. Aslolan, mesleğin esaslı rüknü bulunan öğretmenin cemiyetteki yerinin tâyin edilmesi ve meslekin cazip hale getirilmesidir. Bu lüzum; yılda liseden mezun olan on binlerce öğrenciden 100 tanesinin Yüksek Öğretmen Okuluna gitmemekte olmaları sebebiyle de kendisini göstermektedir.

BAŞKAN — Bir dakikanız kaldı.

RASİM GİRAY (Devamla) — Şimdi lûtfedilsin, teşhisi yapılan bu durumun çaresine ait ne gibi tedbirler alınacağı da ifade edilmek suretiyle inşiraha kavuşmamız imkânı bahşedilsin.

Yeni Hükümete bu bakımdan da başarılar diler, hürmetlerimi sunarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Cemal Tarlan, buyurun.

CEMAL TARLAN (Tekirdağ) — Muhterem Başkan, muhterem Cumhuriyet Senatosu üyeleri muhterem Hükümet Başkanı ve üyeler; Geçen Pazartesi günü Hükümet programının Cumhuriyet Senatosunda okunmasını müteakip program metninin sonunda "Yüksek Senatonun irşatlarına muhtacız" şeklinde nazigane temenni üzerinde verilen takrirler ve yapılan konuşma ve görüşmeler sonunda muhterem Heyetinizce bugün bir toplantı yapılarak program üzerinde müzakere açılmasına karar verilmiş ve bu karar gereğince bugün konuşmalar başlamış bulunuyor.

Hemen ifade edeyim ki, Yüksek Senatonun geçen toplantısında verilmiş olan karara hürmetkarız. Ayrıca bu karara uyularak burada yapılmış ve yapılmakta olan görüşmelerin neticeler sağlıyacağını memnuniyetle müşahede etmekteyim.

Ancak Yüksek Heyetinizce geçen toplantıda verilmiş olan karar ve esasın müzakeresi sırasında muhtelif arkadaşlarımızca ileri sürülmüş olan mütalaalar istikametinde Yeni Türkiye Partisi Senato grubu olarak yapmış olduğumuz incelemelerden sonra, Hükümet programı üzerinde görüşmelerin Millet Meclisinde yapılmasının Anayasanın ruhuna daha uygun düşeceği netice sine varmış bulunmaktadır.

İkinci Cumhuriyetin, teşriî hayatımızda yer alması gereken ve bir gerçek olan; Millet Meclisinden çıkan kanun ve kararları, muahharan müzakere etmek esası başta gelmektedir. Kaldı ki geçen toplantıda burada cereyan eden görüşmeler sırasında Hükümet programının Senatoda müzakere edilmesi hususunda Anayasa bakımından tereddütler izhar edilmişti. Bu hususlara binaen, Hükümetten gelen teklifi nazara alan Y.T.P. Senato grubu olarak, program üzerindeki görüşlerimizin, prensip itibariyle Millet Meclisi müzakeratından sonraya bırakılması kifayetini Anayasa esprisine uygun bir teamül tesisi bakımından muvafık bulduğumuzu ve bu maksatla, program üzerinde konuşma, yapmıyacagımızı ifade etmek için yüksek huzurlarınıza çıkmış bulunuyorum. Hükümde muvaffakiyet dilerken hepinizi derin hürmetlerimle selâmlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Buyurun, Hıfzı Oğuz Bekata.

HIFZI OĞUZ BEKATA (Ankara) — Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlarım,

Hükümet programı üzerindeki görüşlerimi yüksek huzurunuzda ana hatlariyle arz ediyorum.

Yeni seçim sisteminin, tabiî görülmesi gereken bir neticesi olarak Türkiye'de ilk defa kurulan Karma Hükümeti memleket hesabına en iyi duygularla karşılıyorum.

Pek kısa zamanda, düşünüşte ve siyasi anlayışta ahenk ve mutabakat sağladıklarını müjdeleyen Karma Hükümet üyelerinin; Atatürk ıslahatının ilkeleri üzerinde birlik, Anayasanın mutlak, hâkimiyetini sağlamakta kararlı olduklarını ve demokratik rejimin temel prensiplerine sadık kalacaklarını müştereken izhar ve bunu programla taahhüd etmelerinden ise büyük ferahlık duyuyoruz.

Demek ki milleti temsil eden insanlar, hangi şartların ve siyasi mücadelelerin içinden gelirse gelsinler, bir masa etrafında toplanarak, memleket meselelerine millî sorumluluk duyguları içinde ve halisane niyetlerle konuşma idrâkine kavuştukları; vatan ve etmek millet menfaatlerini parti mülâhazalarının üstünde tutmasını bildikleri takdirde, buhranlar çözülecek, güçlükler yenilecek, yurda hayır gelecek ve vatansever düşünüşler siyasi kaderimize hâkim olacaktır.

Bu neticeyi, siyasi hayatımızın gelişmesinde mesut bir merhale sayarak övüyor ve takdir ediyorum.

Her şeyden önce şunu kabul etmeliyiz ki:

Bugün memleketimizin içinde bunaldığı siyasi, sosyal ve ekonomik şartların da zaruri kıldığı bir Karma Hükümetin kurulması, içerde ve dışarıda beklenilmeyen bir büyük başarı olarak, iyi karşılanmıştır.

Şimdi bu Hükümete düşen baş vazife: Geniş bir vatan ve millet hizmeti anlayışı ve ahenk içinde; için, dışın ve küçük siyasi hesapların tazyiklerini birlikte göğüslemesini bilerek, devamlı ve muvaffak olmanın yolunu bulmak ve kendisine milletçe bağladığımız ümitleri boşa çıkarmamaktır.

Şunu asla unutmamak gerektir ki: Yer yüzünde kimsesiz bir topluluk gibi çok geri bırakılan, malın ve canını vatan uğrunda esirgemeden harcıyan, buna rağmen, uzun yılların ihmali ve ıstırabı içinde çilesi bir türlü dolmıyan bu aziz ve büyük milleti yeni bir hayal sukutuna uğratmaya artık hiç kimsenin hakkı yoktur.

İşte Hükümetin programını bu güzel ümitlere bel bağlayarak ve bu zihniyetle ele alıyorum.

Muhterem arkadaşlarım, bakanlıklarla alâkalı hizmet konularına muhtelif arkadaşlar temas ettikleri için bunlar üzerinde durmıyacağım.

Bugün Hükümetin karşı karşıya bulunduğu meseleleri, teferruattan kaçınarak, şöyle özetlemek mümkündür:

1. Her sınıf vatandaşın içinde yaşadığı mânevi buhranı bertaraf etmek, uzun zamandır hasretini çektiği mânevi huzuru ve güveni her sahada sağlamak ve bunun geçici olmıyacağı, bugünler ve yarınlar devamlı ve emin olacağı itimadın yerleştirmek için gerekli bütün tedbirleri almak.

2. İktisadi, sınaî, ticari... Hülâsa bütün iş hayatını; içinde bocaladığı maddi ve müzmin buhrandan süratle çıkarmanın gerektirdiği her türlü çarelere başvurmak, halkımızı çekmekte olduğu ağır maddi sakıntılardan, bir an önce kurtarmak ve her işteki vatandaşı emin, teminatlı, istikrarlı, insanca, normal bir hayatın devamlı huzuruna kavuşturmak.

3. Siyasi ve idari hataların, devlet ve millet olarak, millî bünyemizde yaptığı tahripler üzerinde hassasiyetle durmak, devletle millet arasındaki boşlukları doldurmak, devleti içte ve dışta itibarlı kılınanın bütün şartlarını mutlaka gerçekleştirmek.

4. Ve nihayet bu âcil ve zaruri tedbirler yanında, dünyanın ileri milletleri ile aramızdaki mesafeyi iyi tesbit ederek; plânlı, programlı ve süratli kalkınmanın; yoluna ciddiyetle girmek, heba olmuş yıllarla heder edilmiş imkânları, da hızla telâfi edecek rasyonel bir yatırım ve kalkınma politikasını başarmak...

Muhterem arkadaşlar,

Bu suretle kısaca hülâsa ettiğim ana prensiplere uygunluğu bakımından, Hükümet programını müspet karşılıyorum.

Şu kadar ki, bütün bu meselelerin teşhisi ve hedeflerin ifade edilmiş olması kâfi değildir. Asıl dâva bunların hangi usul ve vasıtalarla ve hangi çarelerle, ne kadar zamanda halledileceğinin gösterilmesidir.

Diğer taraftan, bütün bu millî meselelerin yoluna girebilmesi için alınması zaruri tedbirlerin önüne, yarın gündelik politikanın cereyan ve çıkarları dikilirse, bu engellere de; geriliğe, arka düşüncelere ve küçük hesaplara tâviz vermeden, karma Hükümetin hep birlikte mütesanit bir mukavemetle karşı koymuşun, da diliyor ve millî menfaatlerin daima, her türlü dar siyasi mülâhazaların üstünde tutulacağına inanmak istiyorum.

Bu yolda, vatanseverliği bütün işlerinde hâkim kılarak çalışacak bir Hükümete güvenmek ve ona yardımcı olmak vazifedir.

Hükümete, Türk siyasi tarihinde, örnek bir zihniyetle çalışarak yepyeni bir devir açmasını ve başarılı hizmetlerin nasip olmasını yürekten, dilerim. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Esat Çağa, buyurun.

ESAT ÇAĞA — Muhterem arkadaşlarım; zaman tahdidi dolayısiyle program hakkındaki düşüncelerimi, yalnız satır başlarını vermek suretiyle iktifa edeceğim.

Zirai ekonomi Talihimizde zirai ihtiyaçların hiç de parlak olmıyan menabi ile karşılanmakta olduğu ve bunun çok yetersiz bulunduğu herkesin malûmudur. O halde bizim, bir taraftan tasarrufa ve bir taraftan da çalışma gücünü, sermaye ve tabiî servet olarak elimizde mevcut bütün imkânları kullanırken bunları her türlü israftan meneyliyecek hükümleri, memleket işlerinin ehemmi mühimme takdim ederek yapılmasını sağlıyacak sıkı bir plâna ihtiyaç vardır. Hükümet programında, Devlet Plânlama Dairesinin mesaisinden ciddî şekilde istifade edileceği vadedilmektedir. Fakat bu; kalkınmamızda bir plân takibedileceği mânasına gelemez. Benim şahsi kanaatime göre, siyasi iktidarlar, uzmanlar tarafından memleket realitelerine ve ilmin mütalâalarına göre yapılan kalkınma plânlariyle ekonomik plânların ancak icraatçısıdırlar. Bu suretledir ki, ekonomi politikamız partilerin oy hesaplarından ve kaprislerinden kurtulmuş olacaktır. Bendeniz Hükümet programında bu plân fikrinin daha bariz bir şekilde belirtilmiş olmasını çok arzu ederim.

İkinci nokta, ziraate, sanayie, maarife yatırım yapacağız ve diğer Devlet sektörlerine de hisselerini vereceğiz diyor. Bu, eldeki imkânların bütün ihtiyaçlara dağıtılması demektir ki, bizi bugün içinde bulunduğumuz çıkmazdan kurtaracak bir politika değildir. Biz ya ziraat ve maarif yahut sanayi ve maarif diye bir tercih yapmak mecburiyetindeyiz. Benim şahsi kanaatime göre nüfusumuzun %80'i ziraatle uğraştığına ve hepimizin doymasının bu membadan gelen gıdaya bağlı olduğuna göre, ziraatle maarifin tercih edilmesi ve sanayi meselesinde yalnızca eldeki mevcut tesislerin randımanının âzami şekilde artırılması suretiyle meşgul edilmesi, fakat diğer yeni sanayi tesislerinin millî hususi sermaye ile yabancı sermayeye bırakılması doğru olacaktır. Bu suretledir ki, bir noktadan önümüzdeki müşküle hücum etmek imkânını bulacağız. Bu tercihin yapılmaması noktasından bendeniz programı keza noksan bulmaktayım.

Hükümetin millî eğitim anlayışını istikbalin bir müjdecisi olarak sevinçle selâmlıyorum. İlk defadır ki, bu Karma Hükümet bize Millî Eğitimin bir yatırım meselesi olduğunu söylemiştir. Hakikaten Millî Eğitim bizim en çok yatırıma muhtaç olan bir meselemizdir. İnsanlarda fikrî olgunlaşma olmazsa, onların diğer taraflarda yapacağı yatırımların bir netice vermesi beklenemez. Şimdiye kadar yapılmış olan yatırımlardan aldığımız neticeler bu fikrî değerlenişi göstermektedir. Bendenizin bu mevzuda iki temennim olacaktır. Bunlardan birincisi; gençlerimizin yetiştirilmesini istihdaf eden muntazam tahsil, Avrupai, ümanist düşünce, cemiyetimizin gelişmesini temin edecek usulün takibi, ikincisi de, halkın geçimini temin etmek hususunda uğradığı müşkülâta Devletin yardım etmesi mânasına gelen halk eğitimine icabeden ehemmiyetin verilmesi ve halk eğitiminde, bütün Devlet daireleri arasında bir koordinasyonu icabettirdiğinden, Başbakanlığa merbut bir halk eğitim dairesi kurularak bunun Devlet Bakanlıklarından birisinin idaresine verilmesi icabedeceği kanaatindeyim.

BAŞKAN — Bir dakikanız kaldı Esat Bey.

ESAT ÇAĞA (Devamla) — İkinci mesele; iş sahasına taallûk eden buradaki vaatleridir. Bendeniz kifayetli bulmuyorum. Eldeki mevcut İş Kanunu, bütün sigorta kanunları, Sendika kanunları kadük hale gelmiştir.

Yeni Anayasamızda sosyal devlet, sosyal adalet ve emniyet ilkelerinin elbette tekrar tanzimi icabeder. Bir de Adalet Bakanlığına teveccüh eden bir temennim olacaktır. Garp demokrasileri yalnızca Devlet organları arasındaki muvazeneden ibaret değildir. Sermaye ile emek arasında da bir muvazene kurmak mecburiyetindeyiz. Bunun için de artık emeğin teşkilâtlanması, yani sol partilerin teşkilâtlanması ve gelişme imkânlarının kanunla hazırlanması icabeder. Anayasamız da bunu âmirdir. Çünkü Anayasamız demin bahsettiğim muvazeneyi bir hukuki vesika halinde temin etmiş bulunmaktadır. Bizde demokrasinin teessüs edememesinin sebeplerinden bir tanesi de daima kalkınma süratinin bir kısmını dondurmak suretiyle muvazene temin etmek gibi olmıyacak bir işle uğraşmamızdan ileri gelmektedir. Bu bakımdan bendeniz Adalet Bakanından Ceza Kanununun 141 ve 142'nci maddeleri gibi Faşist İtalyan Ceza Kanunundan alınıp, bizde de...

BAŞKAN — Müddetiniz dolmuştur.

ESAT ÇAĞA (Devamla) — Bitiriyorum efendim. Bizde de gayri millî birtakım tadillere uğratmak suretiyle bugünkü perişan şeklini almış bir kanunu kaldırmalarını rica edeceğim.

Hükümete başarılar ve başındaki Başkanı ile birlikte uzun ömürler dilerim ve Hükümetimizi girmiş olduğumuz kalkınma devresinde hepinizin desteklemesini temenni eder, hürmetle selâmlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın arkadaşlarım, müzakerelerin yeterliği hakkında bir önerge vardır.

NİYAZİ AĞIRNASLI (Ankara) — Aleyhinde konuşacağım.

BAŞKAN — Müzakereler başlayalı henüz bir saat olmuştur. Bu itibarla önergenin lehinde ve aleyhinde konuşmalar olacaktır endişesini duymaktayım. Arkadaşlarımızdan rica ediyorum ısrar etmiyorlarsa reye koymayacağım. Aksi halde büyük zaman kaybından başka bir netice vermiyecektir. Bu itibarla müzakerelere devamı tavsiye edeceğim arkadaşlarımıza. *(Devam devam sesleri)*

İbrahim Saffet Omay, buyurun.

İBRAHİM SAFFET OMAY (Ankara) — Muhterem arkadaşlar; Hükümet programında da belirtildiği veçhile uzun bir ayrılık devri içinde bir araya gelmeleri ve bir dilden konuşmaları imkânsız sanılan siyasi partilerin anlaşarak bir hükümet kurabilmiş olmalarını dünya ve büyük milletimiz önünde bu kürsüden şükranlarla ifadeyi baş vazife sayıyorum.

Programın giriş kısmında açıklanan hususlardan Hükümet üyelerinin düşünüşte ve siyasi anlayışta ahenk ve mutabakat içinde bulunmaları, Atatürk ıslâhatının ilkeleri üzerinde kararlı olmaları, Anayasanın mutlak hâkimiyetini temin etmenin her siyasetin üstünde hedef alınması ve kısa bir deyimle Hükümetin memleketle demokratik rejimin tam mânasiyle bir vasıtası olarak işliyecek durumda ve kudrette olduğunun tesbit ve ilânı bilhassa koalisyon Hükümetimizin espirisi bakımından cidden çok ferahlatıcı ve sevindirici olmuştur.

Programda gerçekleştirilmesine çalışılacağı vadolunan hususlar göz önüne alınınca koalisyon Hükümetimizin; her türlü didişmeyi bir tarafa bırakıp büyük memleket dâvalariyle müştereken uğraşmayı tam bir yurtseverlik duyusu ile ve şuuru ile prensip olarak kabul ettiği kolayca anlaşılmaktadır.

Program, "memleketin iç politikasında karşıda bulunan meselenin vatandaşlar arasında huzuru ve iyi münasebeti sağlamak" olduğunu söylerken cemiyetimizde yıllardır işlemekte olan bir yaraya parmak basmış ve üzerine de eğilmiş olmak suretiyle milletçe öteden beri arzulanan ve istenen şeyleri getirmeyi vadediyor demektir.

Muhterem arkadaşlar; hükümetler veya iktidarlar bir şeyi umumiyetle kendiliklerinden yapıvermezler. Onların gidişatlarına ve tutumlarına zaruretler istika-

met verirler, yeter ki, hükümetli hizmetlerine girdikleri milletin sesine kulak vermeyi ve dinlemeyi bilebilsinler. Ve samimiyeti rehber alsınlar.

Koalisyon Hükümetimizin tetkik etmekte olduğumuz programında vadedilen büyük ve ciddi işler milletimizin uzun yıllar idare edenlerce kulak verilmesini istediği meselelerin herhalde hallini gerektiren zaruretlerdir.

Şu halde geçmişin kötülüklerinden alınan, derslerin ışığında yeni demokratik rejimi bütün teminatlarıyla kurmak, partiler ve vatandaşlar arasında iyi münasebetler sağlamak suretiyle memleketi özlenen huzura kavuşturmak bu Hükümetin asıl vazifesi oluyor, demektir. Zira Büyük Türk milleti; sonu gelmeyen çekişmelerde, partilerin birbirlerini karşılıklı düşman karargâhları halinde görmelerinden çok üzülmüştür ve şikâyetleri çoğalmıştır.

Son ayların havası da ayrıca çok gergindir ve elektriklidir. Bugün partilere mensubolan ve olmıyan tarafsızlar, velhâsıl bütün millet artık huzur istiyor, tam bir iç rahatlığı ile işinde, gücünde olmanın hasreti ile yanıyor. Öyle ki, büyük Türk milleti bu ulvi sakfın etrafında âdeta, bir ruh halinde halelenmiş olarak Meclislerimizden medet bekliyor.

Aziz arkadaşlarım; mevzuat neresinden bakılırsa bakılsın Komisyon Hükümetinin ilk işi insanların, içlerini kin, garaz, haset, nefret, partizanlık, düşmanlık gibi kötü duygulardan yıkamanın herhalde çarelerini bulmak ve her şeyin, üstünde vatanın ve milletin selâmeti, memleketin yüksek menfaatleri bulunduğunu umumi kanaat halinde hâkim kılmanın esbabını, sağlamak olacaktır.

BAŞKAN — Bir dakikanız kaldı efendim.

İBRAHİM SAFFET OMAY (Devamla) — Bitiriyorum.

Muhterem arkadaşlar; Kurucu Meclisin verimli çalışmalariyle rejim meselelerimiz hukuki yönden umumiyetle halledilmiştir. Yani, rejimin dayanak müesseselerinin temelleri atılmıştır.

Şimdi, Koalisyon Hükümetimizin, bu yöndeki vazifeleri yeni Anayasamızın getirdiği müesseseleri kurmak, yerleştirmek ve gereği gibi çalıştırmak olacaktır. Memleketi huzur ve istikrara kavuşturacak yol; hiç şüphe yok ki rejim meselelerimizin tam bir dikkatle ıslahı yoludur.

Hükümete iyi niyet hâkim olduğuna göre Hukuk Devleti nizamının uzak telâkki edilmeyecek bir zamanda kurulacağına inanmak istiyorum.

Kanaatim odur ki, bu program kendisinden beklenen ferahlığı getirmiştir. Hükümeti tebrik eder muvaffakiyetler dilerim. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Vasfi Gerger, buyurun.

VASFİ GERGER (Urfa) — Muhterem arkadaşlar; Hükümet Programının Atatürk ıslahatının ilkeleri üzerinde kararlı olan ve memlekette demokratik rejimin tam mânasiyle bir vasıtası olarak işliyecek durumda ve kudrette olduğunu temin eden Hükümetin devamlı ve istikrarlı ve memlekete hayırlı olmasını candan dilerim.

Bendeniz, muvaffak bir eser halinde olan bu Programda noksan gördüğüm bazı hususata işaret etmek istiyorum.

Başbakanlığa bağlı müesseseler arasında bulunan Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğünün durumu hakkında Programda bir kayıt yoktur.

Muhterem arkadaşlar; kadastro bir memleketin kan damarıdır. Bizde toprak mülkiyetinin durumu her sene yüzlerce vatandaşın ölümünü intacedecek kadar acıdır. Dünya milletleri arasında en yüksek seviyeyi bulan İsviçre gibi bir Devletin: Hitam bulan kadastrosu halka ölçüsüz menfaat sağlamış ve İsviçre'nin yüksek teknik medeniyetine geniş ölçüde yardım etmiştir. Bu benim değil mütehassısların raporunda belirtilen bir keyfiyettir.

Gerçi, bizde kadastro çalışması büyük bir merhale almıştır. Ancak; maddi durum müesseseyi faydalı hale sokamamaktadır. Teknik elemanlar ihtiyaca cevap verebilmekte ise de, bilhassa kadastroda havadan alınan fotoğrafları kıymetlendirmekte eli ve kolu bağlıdır. Binaenaleyh, bunu Hükümetin mutlaka ele alması şarttır ve nihayet iki üç milyon liralık bir yardıma bağlıdır ki, memleketin kadastrosu bu takdirde bile ancak 20 senede ikmâl edilebilecektir. Programda toprak reformuna işaret edilirken memleket topraklarının kadastrosunu tamamlamak en büyük bir ihtiyaçtır.

Yeni Anayasanın 115 ve 116'ncı maddelerinde ele alınan mülki teşkilât ile mahallî idareler hakkında da Programda bir görüşe rastlayamadım.

Muhterem arkadaşlar; memleketin coğrafi, iktisadi şartları ile âmme hizmetlerinin tam mânasiyle ifası hususlarının mutlaka ele alınarak idare kuruluşun aksaksız işlemesini temin zarureti vardır. Hükümetin bunu düşünmesi şarttır.

Mahallî idarelerin, gerek bünyeleri ve gerekse malî vaziyetleri gizli olmıyan esaslı buhranlar geçirmektedir, Hükümetin bu mevzuu hiçbir surette ihmal etmeden ele alması lüzumuna inanıyorum.

Muhterem arkadaşlar, bugün vatandaş hak ve hürriyeti bakımından büyük bir ıstırap kaynağı olan bir hal vardır. Bu da mahallî idarelerin yüzlerce milyonu aşan borçlarıdır. Programda bu mevzu üzerinde Hükümetin her hangi bir görüşü yoktur. Keyfî ve şahsi düşüncelerin yarattığı bu borçların tasfiyesi neye mal olursa olsun bu yeni Hükümetin başlı başına muvaffakiyetini sağlıyacak mühim bir mevzuudur. Ve kanaatimce bir şeref borcudur.

Yüksek tahsile devam için memleket gençlerini tatmin edecek her hangi bir işaret de Programda yer almamıştır.

Kısaca ana hatlarıyla işaret eylediğim bu noksanların hiç olmazsa meclislere takdim edilecek bütçe esbabı mucibesinde tatmin edici bir şekilde yer almasını bilhassa arz ve istirham eder, Hükümete tekrar candan başarılar dilerim.

Hürmetlerimle. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Kâmil Coşkunoğlu, buyurun.

KÂMİL COŞKUNOĞLU (Uşak) — Muhterem Başkan, Sayın Senatörler, Sayın Başbakan ve Bakanlar; siyasi hayatımızda ilk defa karma bir Hükümet iş başına gelmekte ve programını Meclislere takdim etmiş bulunmaktadır. Hükümet programı; ayrı programları ve farklı siyasi kanaat sahibi bulunan partilerin memleket meseleleri üzerinde müşterek görüş ve anlayışlarını ifade etmesi bakımından memleketimiz hesabına öğünülecek ve başarı sayılacak bir vesikadır.

Sayın etmek arkadaşlar; program, iki kısmı ihtiva etmektedir. Birinci kısım; Cumhuriyet Hükümetlerinin daima temel olarak kabul etmeleri gereken umumi prensip ve esasları, ikinci kısım ise; her bakanlığın kendi sahasındaki çalışmaları hakkında Hükümet düşüncesini ihtiva ediyor.

Birinci kısımda; Hükümeti kurmak görevini üzerine alan Sayın İnönü'nün, kanaatleri uzlaştırmak hususunda siyasi partilerimizle temasını ve Karma Hükümeti kurmak, etmek memleketi dâhilde huzura ve hariçte de itibara kavuşturmak için sarf ettiği samimi gayreti ve bunun yanında da siyasi partilerin vatansever düşüncelerle ve iyi niyetlerle bu gayreti desteklediklerini ve müşterek olarak memleket menfaatlerini, Atatürk ıslahatı ilkelerini ve Anayasa hâkimiyetini hedef tuttuklarını iftiharla görmekteyiz.

Programda; maddi konulara taallûk eden hususlarda, noksanlıklar bulunabilir. Fakat bunların hepsi, memleket meselelerini iyi niyetle ve Anayasanın koyduğu temel prensiplerin ışığı altında halletmek hususunda birleşen partilerin ortadan kaldırabilecekleri meselelerdir. Esas mesele, bu temel hedef üzerinde birleşilmesidir. Bunu programda memnuniyetle görüyoruz. Bu itibarla programın umumi prensip ve esaslar diyebileceğimiz kısmı kanaatimce mükemmel olarak tesbit edilmiş ve hazırlanmış bulunmaktadır. Bu bakımdan Sayın İnönü'yü ve Hükümetini candan tebrik etmeyi vicdani bir vazife saymaktayım.

Muhterem arkadaşlar; programın ikinci yani, her bakanlığın kendi sahasındaki çalışmaları hakkında Hükümetin beyanlarına gelince; benden evvel arkadaşlarım bu hususta etraflı bir şekilde konuştukları için ben tafsilâta girmeyi faydalı telâkki etmedim. Bakanlıklara ait çalışmalar kısmında da program esaslı fikirler ve prensipleri ihtiva etmektedir. Şüphesiz detaylara ve tâli noktalara bir Hükümet programında yer verilmemesi doğrudur. Bununla beraber programda gereği gibi yer almamış olduğunu gördüğüm hususlara temas etmekliğime müsaade buyrulmasını rica ederim. Meselâ; bunlar arasında Adalet Bakanlığına ait kısmı ele alacağım. Programda Adalet Bakanlığına ait kısımda Bakanlığın çalışma sahası gayet mahdut şekilde ifade edilmiştir. Anayasa ile tesbit edilen müesseseler daha da kısa bir şekilde ele alınmıştır. Bu müesseseleri hattâ biraz daha vuzuhtu olarak Anayasada bulmak mümkündür. Hükümetin bu meseleleri nasıl düzenleyeceğini programda kısaca göstermesi faydalı olurdu.

BAŞKAN — Müddetiniz dolmuştur, efendim.

KÂMİL COŞKUNOĞLU (Devamla) — Bitiriyorum efendim.

Temel fikirler üzerinde mutabakat, memleket meselelerini çözmek hususunda iyi niyet güçlükleri ortadan kaldıracaktır. Millet bunu bekliyor.

Hükümeti tekrar tebrik eder, kendisine milletimiz ve memleketimiz için hayırlı başarılar dilerim. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın arkadaşlar, ikinci yeterlik takriri divana gelmiş bulunuyor, okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Hükümet programı üzerinde etraflı ve yeter derecede görüşülmüş olduğundan müzakerelerin kifayetini arz ve teklif ederiz.

24.11.1961

Galip Avşar (Adana)	***Turgut Göle (Kars)***
Enver Kök (Kontenjan)	***Sabahattin Tanınan (İstanbul)***

BAŞKAN — Niyazi Ağırnaslı, kifayet aleyhinde buyurun.

NİYAZİ AĞIRNASLI (Ankara) — Muhterem arkadaşlar, memleketin idaresiyle, yarınımızla ve topyekûn kaderimizle ilgili meseleler konuşulurken bir sabırsızlanma ve bir titizlenme havası esti. Evvelce 10 dakikaya, sonra da beş dakikaya indirilmesi ve sonra da müzakerelerin kifayeti teklifi ileri sürüldü. Neden endişe ediliyor? Programda olmıyan ve tamamen yepyeni fikirleri taşıyan fikirlerin ileri sürüldüğünü müşahede, ettik. Bunların hepsi Hükümet için faydalı ışıklar değil midir? Niçin söz tahdidi yoluna başvurulmak istenmiştir? Müsaade ederlerse beşer dakika ile geri kalan arkadaşlar da konuşsunlar.

Bu bakımdan, takriri kabul buyurmamanızı istirham ediyorum. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın arkadaşlar; sözleri beşer dakika ile tahdit buyurmuştunuz. Kifayeti müzakere takriri verildiğine göre, oyunuza arz edeceğim; karar Yüksek Heyetinizindir. Bu itibarla takriri tekrar okutup oyunuza arz edeceğim.

(Galip Avşar ve arkadaşlarının kifayet takriri tekrar okundu)

BAŞKAN — Takrir yüksek oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmiyenler... Kabul edilmemiştir. Müzakereye devam ediyoruz. Buyurun Ali Aksoy.

ALİ AKSOY (Çanakkale) — Muhterem Hükümet üyeleri ve saygı değer arkadaşlarım, her iki Meclisin tetkikine arz edilmiş olan Hükümet programının muhteva bakımından realiteleri dile getirmiş ve memleketin ana dâvalarını belirtmiş olarak Türk milletinin nazarı ıttılaına arz edilmiş bulunmaktadır.

Benden evvel konuşmuş olan kıymetli arkadaşlarım program hakkındaki görüşlerini, mütalâalarım ve kanaatlerini belirtmişlerdir. Ben de programın mühim bir noktasına temas etmekle iktifa edeceğim.

Saygı değer arkadaşlarım; Hükümetin bu programının tahakkuku yolundaki tatbikat ve çalışmaları sırasında meydana gelecek zorlukları görebilmesi ve bu suretle umumi efkârda Hükümet lehinde tam bir itimat havasının yaratılabilmesi için evvelemirde her sınıf halk kütlesine memleketin içinde bulunduğu malî, iktisadi, sosyal ve kültürel şartların ağırlığını bütün samimiyetle ve tam açıklıkla anlatmak, duyurmak ve inandırmak için gerekli bütün tedbirleri almasını lüzumlu saymaktayım. Ancak bu sayededir ki, Hükümet faaliyetleri neticesinin her gün biraz daha iyiye, güzele, doğruya yöneldiğini müşahede imkânını bulacak olan vatandaşın Hükümete karşı olan itimat ve sevgisi artacaktır. Bu artış onu her gün biraz daha muhtacolduğu huzura ve nihayet refaha götürecektir.

Sayın üyeler; iç politikada acele olan bir ihtiyacımız, asayiş kuvvetlerinin kanun içinde başarılı bir surette çalışacak bir hale getirilmelidir Geçmiş olayların tesiri altında, asker çekildikten sonra, en ehemmiyetli mesele polis ve jandarmanın kıymetini ve mânevi itibarını vatandaş gözünde sağlamaktır. Bunun için de asayiş kuvvetlerimiz mensuplarının kanun çerçevesi içinde kıymetli ve başarılı olabilmeleri, sarsılan mânevi itibarlarına kavuşabilmeleri için, evvelemirde bu kanuni vazifelerini ifaya muktedir, ehliyet, liyakat ve kifayette yetiştirilmiş olmalarına ve bu mümeyyiz vasıfları müktesep bulunmalarına, buna mukabil Polis vazife ve salâhiyet Kanunu ile, Jandarma Teşkilât ve Vazife Nizamnamesinin alâkalılarına tahmil ve tevdi ettiği hizmet, vazife ve salâhiyetlerinin bugünkü değişen şartlarına göre tadil, tebdil ve ıslahı ve bu meyanda salâhiyet hudutlarının genişletilmesine bağlıdır. Bunu temin şarttır ve elzemdir. Saniyen iktidar hükümetlerini murakabe etmekle mükellef olan diğer siyasi partilerin gerek Meclis içi ve gerekse Meclis dışı faaliyet ve davranışlarında Devletin zabıta kuvvetlerini itibardan düşürecek her türlü konuşmalardan, hareketlerden sakınmaları lâzımdır. Ancak bu suretle gerek idare makamlarının ve gerekse vatandaşlarımızın salim anlayışlarını elde etmek ve bu sayede asayiş kuvvetlerimizin arızî olan yılgınlık ve çekingenlikten kurtarılmalarının ve kanun içinde, başarılı, nefsine güvenir, vazifelerine bağlı, itibarlı ve işler bir hale getirilmelerinin mümkün olabileceğine kaani bulunuyorum.

Memleketimizde kuruluşu ile itimat yaratmış olan Koalisyon Hükümetinin değerli üyelerinin uhdelerine mevdu ağır, müşkül ve fakat çok şerefli olan hizmet ve vazifelerini azimle başaracaklarından emin olarak kendilerini tebrik ve başarılar diliyorum. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Osman Köksal, buyurun.

OSMAN KÖKSAL (Tabiî Üye) — Muhterem Başkanım, kıymetli Senatörler, aziz Hükümet erkânı; sizleri dinledim, programı okudum, basını takibettim. Şimdi çok kısa olarak program üzerinde fikirlerimi açıklıyacağım.

Programın baş tarafında Karma Hükümet yer almaktadır. Seçim neticelerinin doğurduğu zaruret ve memleketteki siyasi huzurun icabı olarak iki kuvvetli partinin Karma Hükümet teşkilinde gösterdiği cesaret ve vatanperverliği dolayısiyle,

her vatandaş gibi, ben de çok ferahladım ve çok memnun oldum. Bu bakımdan, bu iki partinin Sayın Genel Başkanları başta olmak üzere, bütün parti mensuplarına teşekkür ederim. Diğer iki partimizin de muhalefette kalma kararı takdirden uzak kalamaz.

Hükümet üyelerinin düşünüşte ve siyasi anlayışta, ahenk ve mutabakat içinde kalmalarının belirtilmesi halinin programa sıhhat verdiğine ve Hükümetin tatbikatta muvaffak olacağına işaret saymaktayım. Yine programın baş tarafında, Atatürk ilkelerine sadık kalınacağına dair vaitler bu programa asalet, zindelik ve kuvvet vermiştir. Yine aynı kısımda Anayasa hâkimiyetinin tam olarak sağlanacağının belirtilmesini rejim dâvasının kökleştirileceğine işaret saymaktayım. Bu bakımdan da Hükümeti alkışlarım.

Müteakiben iç politika hususunda bahis açılmaktadır. Burada siyasi huzur, millî huzur üzerinde ısrarla durulması icabeden bir mesele olarak kabul edilmekte, hattâ huzursuzluğun memlekette bir hastalık halinde olduğu belirtilmektedir. Teşhis doğrudur, burada gösterilen tedavi yolları yerindedir, yalnız kâfi değildir. Ben huzursuzluğu yalnız siyasi hâdiselerin değil, iktisadi, sosyal ve kültürel hâdiselerin de doğuracağına inananlardanım.

Bu bakımdan, şu elimizdeki Program bir zaman plânına dayanılarak tatbik edildiği takdirde, millî huzur sağlanabilecektir. Takdir buyurudur ki, zaman faktörünün dâvaları halletmede mühim rolü vardır. Bir dâvayı halletmede zaman faktörü iyi ayarlanmazsa, neticesi belki hüsranla karşılanabilir.

Bu Hükümet Programının yine baş tarafında "Siyasi ayrılık, esas itibariyle, siyasetin yukarı kademesini işgal eden idareciler ve hususiyle iktidarda bulunanlar tarafından beslenir" denmek suretiyle huzursuzluğun, baştan sona doğru bir kanal içerisinde akmakta olduğunu ifade etmektedir. Ve yine Hükümet ifade etmektedir ki: Hükümet asla bu kanala girmemektedir. Bunda da bizlerin her zaman için vazifeli olduğumuzu hatırlatmaktadır. Ben şuna kaniim ki, Ankara'da şu binada Hükümet, Millet Meclisinden fışkıran huzur şualarının bütün Türkiye sathında daima esmesini sağlayacaktır. O halde arkadaşlar huzurun sağlanmasında biz de vazifeliyiz ve mesulüz. Şunu anlıyorum ki, Hükümet huzuru sağlamakta kararlıdır ve azimlidir. Kendilerini şiddetle alkışlarım. *(Alkışlar)*

Muhterem arkadaşlar, Hükümet huzur hakkındaki düşüncelerini müteakip kalkınma hakkındaki fikirlerini beyan etmektedir. Kalkınma hususunda tesbit ettikleri siyasi hedef ve programları isabetlidir. Hükümet Devlet Plânlama Teşkilâtının çalışmalarına çok önem vereceğini belirtmektedir. Çok memnun oldum. Bu, Anayasanın maddei mahsusası demek olduğu gibi plâna önem verileceği belirtilmektedir. Takdir buyurursunuz ki, demokratik bir düzende hızlı, ısrarlı bir kalkınma mutlaka plâna dayanacaktır. Kendilerine binlerce defa teşekkür ederim. Yeni Hükümet israfın tamamen karşısındadır. Öyle karşısındadır ki, milletten de israftan kaçınmasını istediği gibi, siyasi partiler de tavsiye etmekte ve hattâ gelecek hükümetlere de hatırlatmaktadır. Bu bizi çok memnun edebilir.

Muhterem arkadaşlar; zaman darlığı dolayısiyle sizlere şunu söylemek istiyorum. Bu ahval ve şerait içinde Türk milletinin her ferdi üç dâvanın hallini istemektedir. Birincisi; seçimle birlikte giden İhtilâl idaresinden sonra Bâtı âleminde olduğu gibi demokratik rejime girmiş bulunuyoruz. Bu demokrasi rejiminin kökleşmesini, kuvvetlenmesini istemektedir.

İkincisi; millî huzur ve teminatı arz etmek, üçüncüsü de millî kalkınmanın sağlanmasını istemektedir. Şu elimizdeki Programda edebî sözler yoktur, gayet sade üslûp ve lisanla yazılmıştır. Görülüyor ki, bu Program üç büyük dâvayı halledecek durumdadır. İşte Programın ruh bakımından ana esası budur. Bütün bunlar iki, üç sözün üzerinde oturmaktadır. Efendim, şunu da arz edeceğim: Program tam mânasiyle memleket, imkânlariyle bağdaşmaktadır. Program yapıcıdır ve çok tatmin edicidir. Program, tecrübe ile yapılmıştır. Program, halka sarih fikir ve huzur verecek durumdadır. Program, Türk milletinin istediği millî kalkınmayı, millî huzuru ve rejim dâvasını içine almaktadır.

Binaenaleyh; bu kuvvetli Programı, iki kuvvetli parti tarafından kuvvetli bir lider tahtında teşkil edilen Hükümetin tatbik edeceğine ve muvaffakiyete ulaşacağına inanıyorum. Yalnız, Millet Meclisinin şans vermesini arzu ediyorum. Hürmetlerimle. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Çağlayangil. *(Yok sesleri)*

Celâl Ertuğ, buyurun.

CELÂL ERTUĞ (Elâzığ) — Muhterem Başkan, değerli Senatörler ve muhterem Hükümet üyeleri; bir ihtilâlin getirdiği sosyal, ekonomik ve moral plâtformu üzerinde çalışmaya namzet, nispî seçimden doğma bir Karma Hükümetin programı üzerinde, Senato olarak, eğilmiş bulunmaktayız.

Program, İkinci Cumhuriyetin ilk Hükümetinin gelecekteki icraatının bütün safhalarını göstermektedir. Bunun ötesinde yasama organlarının daimî murakabe ve denetlenmesi altında işliyecek olan icrai safha mevcuttur. O halde Hükümet, programı ile asla mukayyet değildir ve hiçbir zaman Hükümetin programının rijit kalıplar içine konmuş bir taahhütname olmadığını da kabul buyurursunuz. Normal şartlar içinde bulunmadığımız bir devirde ve Hükümetin işbaşına geçmek üzere olduğu sırada bu programın geleceğini tetkik ve tenkidde insaflı olmak ve yumuşak, müsamaha ile onları teşvik etmek, cesaretlendirmek zaruretindeyiz. Tarihî olayları da bu noktadan göz önünde bulundurmak mecburiyetindeyiz. Bugün heyetimizi teşkil eden üyelerimizin pek çoğu siyasette yıpranmamış taptaze şahsiyetlerdir. İleride riskli bir çalışmaya hazır vaziyettedir. Bendeniz Hükümet programım global bir mefhum olarak mütalâa ettiğim zaman, belli açılardan ana hatlarıyla uygun gördüğüm cihetleri şunlardır: Gaye ve doktrinler bakımından Anayasayı gerçekleştirecek, Anayasa müesseselerini gerçekleştirecek yeterliktedir. Atatürk ilkeleri teminat altına alınmıştır. Sosyal ve millî bünyemize uygundur. Malî porteleri ekonomik ölçüleri hesaba katmıştır. Nihayet muhtevasındaki teferruat gelmektedir. Bu teferruat üzerinde çok kıymetli mütalâalar serd edildi. Ancak bunlar, Hükümetin icrai

safhasına ışık tutacak değerli mütalâalardır. O halde Hükümeti daima murakabe etmek ve daima istikâmet vermek yetkisini haiz olan meclislerimiz, şu devrede bu Hükümeti cesaretlendirmek; teşvik etmek gibi bir vazifeyle görevli bulunabilir kanaatindeyim. Bendeniz programda tek bir hususu aradım. Bu husus, eşitliğe, adalete, insan haklarına ve hukuk nizamına dayanan demokratik bir rejimin kurulması sağlanıyor mu sağlanmıyor mu, hususu idi. Bu mevcuttur. Benim bir vatandaş olarak, bir parlâmento üyesi olarak tek temennimi bu dileğimin tahakkukudur.

Ondan sonra, burada teker teker dile getirilen hususlar, temenniler kendiliğinden gerçekleşecektir. Bu Meclisin bir üyesi olarak ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin bir mensubu olarak temenni ediyorum; Hükümeti destekliyelim, teşvik edelim, cesaretlendirelim; bu bizim için millî bir vazifedir. Çünkü bir ihtilâl plâtformundan bir huzur ve bir refah plâtformuna ancak bu şekilde geçebiliriz.

Hükümete candan başarılar dileyerek hepinizi hürmetle selâmlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Buyurun Çağlayangil.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Bursa) — Muhterem üyeleriyle beraber Yüce Heyetinizi hürmetle selâmlarım. İlk Koalisyon Kabinesi Hükümet programını getirdi ve Yüksek Heyetinizin görüşlerine irşatlarına ihtiyacı olduğunu belirtti. İsabetli bir kararla bu mevzuda görüşme, açılması kabul buyuruldu ve müzakereler başladı. Ancak bu müzakerelerden istihdaf edilmesi icabeden maksat üzerinde biraz durmak istiyorum. Benim kanaatimce Hükümet programı icraat ve hareket ifade eden bir hüviyet taşıyor. Hükümetin programına hâkim olan ana temayüller ve zihniyetler ancak Hükümetin açıklamasiyle değer kazanacaktır. Programlar bünyeleri icabı fazla tafsilâta girmezler. Tekliflerin, kararların mucip sebeplerini taşıyamazlar ama Hükümetle hali temasa gelince bu ana temayüllerin hangi mebdeden hareket ettiğini lâyıkıyle anlamış oluruz ve Yüce Heyetinizin de müzakerelerden kazancı bu olacaktır kanaatindeyim. Diğer taraftan İcrada Yüksek Heyetinizin, memleketin ana dâvaları etrafında hangi noktalara ehemmiyet verdiği, temayüllerinin hangi istikamete müteveccih olduğu bu müzakereler sırasında nasıl olsa öğrenilecek ve müstakbel icraatlarda Senatonun sempatik bulduğu veya sempatik bulmadığı noktalarda kâfi derecede fikir sahibi olacaktır. Eğer bu konuşmalardan maksat bu ise ve esasen tasvip ve ademi tasvip gibi bir neticeye müncer olmak bahis mevzuu olmadığına göre, o halde konuşmaların tahdidinde veya kesilmesinde ne fayda olduğunu bendeniz pek kavrıyamadım. Bu noktada Sayın Ağırnaslı arkadaşımla ittifak halindeyim. Bence bir küçük hatamız oldu. Mademki, konuşmalarımızın gayesi ana temayüllerimizin, fikirlerimizin, zihniyetimizin mübadelesi idi. Öyle ise zamanı daraltmaya lüzum yoktu. Kabine güvenoyunu alırdı, sonra buraya gelirdi, rahatlıkla onun görüşlerine vukuf peyda edebilirdik. Kısa zamana sıkıştırmak, bu darlığı yarattı. Beş dakikalık zamanım olduğuna göre, sermayesini yiyen tüccar gibi, bu nokta üzerinde daha fazla durmadan fikirlerimi açıklamak istiyorum.

Bence, büyük bir vergi reformundan, malî işlerde reformdan bahsedilirken, hiçbir malî külfete ihtiyaç hissetmiyen idari reform üzerine Sayın Hükümetimizin bi-

raz eğilmesi icabeder. Bir Programda bazı şeylerin mevcudolmaması onların ihmal edilmesi unutulması veya terk edilmesi demek değildir. Ben bir tekrar veya tenkid gayreti içinde konuşmadım. Bu müzakerelerden maksat ne idi, bunu bidayette arza çalıştım. Ben fikirlerimi yüksek huzurunuzda Hükümete arz ederken, imkân nisbetinde bunların Hükümet icraatında yer alması temennisinden gayrı, ondan ileri bir maksat gütmüyorum. İdari reforma muhtacız. Bürokrasinin uzun zamandan beri ıstırabını çeken bir millet olduğumuzu, aynı zamanda idari reform derken bunun içinde bir personel dâvasının da gizli olduğunu açıklamak isterim. Bu memlekette memur vatandaşın memurla Hükümet arasındaki münasebetlerin ıslahının lüzumlu olduğuna kaniim. Bunu iki yönden mütalâa ediyorum. Bir kere personel moral bakımından ıslaha muhtaçtır. Bunun ile şunu arz etmek istiyorum. Geçirdiğimiz İhtilâlden sonra bazı memurlar hakkında yürütülen tahkikat ve takibat onu dejenere etmiş, memurları salâhiyetlerini kullanmakta müteredditt, isterseniz daha açık söyliyeyim, korkak bir hüviyete sokmuştur. Memura, salâhiyetini kullanmamanın da kötü kullanmak kadar mesuliyeti mucip bir hareket olduğunu anlatmak ve onu mesuliyet psikozundan kurtarmak ve ona bu huzur ve teminatı vermek mecburiyeti karşısında olduğumuza kaniiz. Memur, ancak salâhiyetini kötü kullanmaktan dolayı mesul olabilir. Memurun salâhiyetini kullanmamasının, salâhiyetini kötü kullanması kadar kötü bir hareket olduğunu unutmamak lâzımdır.

Personel, organizasyon bakımından da ıslaha muhtaçtır. Bazı dairelerimiz ihtiyacından az memurlar elinde esir iken, bazı dairelerimiz ihtiyacının fevkinde memurla beslenmektedir. O halde idari reform derken bunun bir tensikat mânasına alınmamasını, bilâkis memurlar arasında vazifelerine ve ihtiyaç mevkilerine göre ayarlama yapılması hususuna, reorganizasyonun lüzum ve zaruretine işaret etmek istiyorum.

İktisadi problemler üzerinde, kredi meselesinin üzerinde önemle durulması lüzumuna kaniim. Tüccar ve sanayi kredilerinin yeter hale getirilmesi birinci şart olarak gözükmektedir.

Sanayi kredisi bugün pahalı bir kredidir. Yüzde 16-18 arasında faizle verilen sanayi kredisinin bilhassa ortak pazara girildiği zaman sanayiimizi himaye vasfını taşımadığı kanaatindeyim. Sanayi kredilerinin sanayicinin alıcı ile yaptığı vaitle denk olması lâzımdır. Alıcı ile uzun vadeli bir anlaşmaya giren sanayicinin 3 ay vadeli kredi ile bu işi çevirmesine imkân olmadığı kanaatindeyim.

BAŞKAN — Müddetiniz doldu, Çağlayangil.

SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) — Servet beyanının piyasada, yarattığı, buhran ve emniyetsizlik dolayısiyle ve her iki partinin seçim beyannamelerinde kaldırılması kaydı bulunduğu için süratle kaldırılması lâzım gelmekte olduğuna inanıyorum. Vaktim dolduğu için mâruzâtımın mütabaki kısmını yapamıyacağım. Yeni Hükümete başarılar temenni eder hepimizi hürmetle selâmlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Karakurt, buyurun.

ESAT MAHMUT KARAKURT (Urfa) — Efendim, Hükümet Programı üzerinde arkadaşlarımın etraflıca durmaları ve bu mevzu üzerinde söylenen bütün fikirlerin toplanmasından sonra vaktin müsaadesi nisbetinde bu mevzulara avdet etmek biraz kolay değil. Yalnız Adalet Partisine mensup Sakarya Senatörü Kâzım Beyin, memur statüsü ve mesken dâvası hakkındaki beyanlarına şiddetle taraftar olduğumuzu ve aynı şekilde bu mevzuda kendisini kuvvetle tasvib ettiğimizi beyan ederim. Hakikaten Muhterem Senatörün memurlar hakkında, memurların terfii hakkında söylediği hususlar bir hakikatin ifadesidir. Bilhassa ve bilhassa kanuni, müktesep bir hak olarak verilmiş olan bu %15 zammın memurlardan, her ne suretle olursa olsun, diriğ edilmesinin halk psikolojisi bakımından doğru olmıyacağı noktai nazarına da aynen iştirak ederiz.

Beyefendiler, hakikaten memleketin %80'nin üstünde münevver sınıfı teşkil eden memur ve emekli dediğimiz bu sınıf, bu memlekette her türlü fedakârlığa, her türlü kahramanlığa daima mevzuu olmuş bir kütledir. İşittiğimize göre, gazetelerin neşriyatına, göre kanuni, müktesep bir hak olmasına rağmen maliye bu %15 zammı bir sene tehir etmek kararına doğru gidiyor muyuz? Bu, doğru bir hareket değildir, katiyen doğru hareket değildir. Bilhassa emekliler hakkında bunun tatbiki asla caiz olamaz. Eytam ve Eramil, yoksullar bu yüzde 15'leri alacaklarını hesaba katarak, bundan bir sene evvel bütçelerini buna göre tanzim etmişlerdir. Ama para yoktur, doğru. Hakikaten Hükümetin önümüzde halledeceği en müşkül dâva malî sahadaki dâvalardır. Ama tasarruf talebi, ama iktisada riayet talebi, ama kemerlerin sıkılması talebine memurların ve eytam ve eramilin kemerlerinden başlamak halk psikolojisi bakımından en kötü harekettir. Binaenaleyh 9 milyarlık bir bütçe içinde 300 küsur milyonu bulan bu zammın ne olursa olsun, müstakar bir hükümet manzarası arz eden, huzur ve sükûnu temin edeceğine inandığımız Karma Hükümetin ilk adımda bu hususu temin etmesi en birinci vazifesidir. Asla bu zam tehir edilmemelidir. Kötü haleti ruhiye, daha işe başlarken, halk arasında kendisini gösterecektir. Bu bakımdan tekrar ediyorum, 9 milyar tutan bir bütçede 300 milyonu temin etmek üstat bir Maliye Vekili için her zaman kabil olan bir harekettir. Eğer bu kabil olmıyacaksa, hiç olmazsa bu zammın yetimlere ve emeklilere ve maaşları elli liraya kadar olan memurlara yapılması günün şartları içinde bir zaruret olduğunu kabul etmek lâzımdır. Bu sene bunlara bu zam yapılırsa, müteakip sene de diğerlerine zammı yapmak imkânı belki hâsıl olur.

Mesken dâvasına gelince; kiracı, ev sahibi dâvası, hakikaten üzerinde durulmaya ve Hükümet programında yer almasına değer ehemmiyetli bir mevzudur. Böyle ehemmiyetli bir mevzuun birtakım suni kanunlar neşretmek suretiyle, halledilemiyeceğini geçen 20 sene bize göstermiştir. Hapis cezasından korkarak evini muayyen bir miktar üzerinden kiraya veren ev sahibi ile oturacak ev bulmak mecburiyeti karşısında olan kiracılar arasındaki münasebetler kanunlarla temin edilemez. Mesken dâvasına Hükümetin şiddetle el koyması zaruri olan bir keyfiyettir. Blok apartmanlar yapılmak icabeder. Bilhassa Şimal memleketlerinin tatbik ettiği sistem, İmar ve İskân Vekâleti tarafından tetkik edilip memleketimize getirilmelidir. İki odalı

küçük daireleri teşkil eden blok apartmanlar yapılmak suretiyle bu mesken dâvası halledilebilir. Kanunlarla halledilmez. Bu şekilde apartman yapmak suretiyle memleket ihtiyacına yarayacak mesken yapmakla dâva halledilir.

BAŞKAN — Bir dakikanız kaldı.

ESAT MAHMUT KAKAKURT (Devamla) — Bir de programda mühim ve muvaffak bir teşkilâtımızın daha müsait şartlarla çalışmasını temin edecek bazı hususların bulunmasını isterdim. Karayolları teşkilâtımız hakikaten, iftihar edilecek bir teşkilât halinde çalışmaktadır. Kurulan bu teşkilât memleketin yollarını zevk verecek bir şekilde, bizi tatmin edecek bir şekilde yapmaya devam etmektedir. Bu hususta Hükümetten Karayolları teşkilâtına daha fazla bir ehemmiyet atfetmelerini ve bu teşkilâtın daha fazla genişletilmesini temin eylemesini bilhassa rica ederim. Hürmetlerimle. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Şahingiray, buyurun.

ÖZEL ŞAHİNGİRAY (İstanbul) — Muhterem üyeler;

Kısa zamanda ele alınmış programı tetkik ettiğim zaman ilk dikkatimi çeken "Cumhuriyet Hükümeti, bütün üyeleriyle, Atatürk ıslahatının ilkeleri üzerinde kararlıdır", cümlesi olmuştur. Bunun Atatürk İnkılâbı olması gerektiğine kaniim.

Muhterem üyeler,

Mesuliyeti ve tarihî önemi büyük olan bir intikâl devresi içine girmiş bulunuyoruz. Gelecek nesillerin mesut veya bedbaht olmaları bu intikal devresinde yapılacak işlere dayanmaktadır. Bunun için temennim şu ki, bu memlekette hakiki huzurun sağlanması için Atatürk'ün, Türk milletine bağışladığı Misakı Millînin getirdiği milliyetçilik ve diğer prensiplere hakikaten ve samimî olarak bağlanmak şarttır.

Bunun başında, millet kanun ışığı altında adaletin meşalesini gördüğü anda emniyet ve huzura kavuşabilir. Bunun için her şeyden evvel hukuk müesseselerimizin ve hukukçularımızın insanlığın ve ilmin ışığı altında kendilerini yetiştirmelerini şart görüyorum.

Muhterem üyeler,

Millî kalkınmayı bir memleket için yolda atbaşı giden iki problemde görmekteyim.

Ekonomi ve Millî Eğitim.

Bu iki problemi bir arabaya koş ve kamçıyı ikisine de aynı şiddetle vurursanız millî kalkınmanın sıhhatli olacağına inanırım. Ve aynı zamanda millî kudretimizin temel direğini de bu iki unsurda bulurum.

Fabrika, baraj, yol gibi vasıtaların her yükselişinde millî şuur ve eğitimin bunlarla beraber yükselmesini isterim.

Yine isterim ki, bu eğitim artık tekerleme haline gelen "Batı medeniyeti seviyesine" erişmek için hakiki yolu bulsun. Garp kültürüne ışık tutan fikirler ve prensipler bizim, eğitimimizde yer alsın. Ve hakiki mütefekkirler Batının bilgi ışığı altında

kendi benliklerini kaybetmeden yetişsinler. Ne olduğumuzu ve nasıl olmamız lâzım geldiğini iyice düşünmek şarttır.

Millî Eğitim ve Ekonomi Bakanlarına düşen vazifelerin büyük yüklerini görmekteyim; Tanrıdan dilerim ki, politik mülâhazalardan uzak bir zihniyetle çalışsınlar ve bu milletin, yeni yetişecek çocukları hiç olmazsa mesud olsunlar. Bizim çektiklerimizi bir daha hiçbir nesil çekmesin.

Sizi hürmetle selâmlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Buyurun Ağırnaslı.

NİYAZİ AĞIRNASLI (Ankara) — A.P. - C.H.P. Koalisyon Hükümetine bu aziz memlekete hizmet yolunda muvaffakiyet dileriz. Biz yapıcı murakabemizle Karma Hükümetin müsbet icraatına yardımcı olacağız.

Beş dakikalık zaman içinde, Hükümet programı hakkındaki bazı temel görüşlerimi, Cumhuriyet Senatosunun yüksek huzuruna arz etmek için söz aldım. Esas itibariyle programın, arzuya şayan olan açıklığı ihtiva etmediği meselelere, müphem bazı temaslarla iktifa olunduğu yolundaki mülâhazamı arzla sözlerime başlıyorum.

Anayasanın mutlak hâkimiyetini temin etmek hususunda Hükümet programında yer alan işareti, Anayasanın tatbikat kanunlarının, demokrasiyi engelleyici hükümleri kaldıran tekliflerin süratle meclislere sevk olunacağı mânasında anlıyoruz. Demokles'in kılıcı gibi vatandaşların omuzları üstünde sallanan antidemokratik hükümler ve kanunlar kaldırılmalı fikir hürriyetini dizgin altında tutan ve rejimi güdümlü halden bir türlü çıkarmıyan engeller süratle bertaraf edilmelidir.

İç politikada huzur sağlayıcı tedbirlerin süratle alınacağı yolundaki işaretleri sevinçle karşıladım. Jandarma karakolundan başlıyarak yukarıya doğru birçok kademelerde parti gayretkeşliklerinden kendilerini kurtaramayan, birtakım vazifelileri - miktarları mahdut da olsa - ciddiyetle takibetmek, bundan kendilerini alamayanları vazifeden uzaklaştırmak vatandaşları idarenin tarafsızlığına inandıracak ve idarede istikrarı sağlıyacak en belli başlı âmillerden birisi olacaktır. İç huzuru getirecek âmillerin başında Karma Hükümetin, bizzat mensub oldukları siyasi partiye yaranma gayreti güdenleri ön plânda tutarak bu meseleye ciddiyetle el koymalarını ahlâka dayanan istikrarlı bir idare mekanizmasının teessüsünü kolaylaştırma bakımından bilhassa tavsiyeye değer görürüz.

Hükümet programının 4'ncü sayfasında "Hürriyet nizamı içinde hızlı bir kalkınma" ya ve bunun ameli çarelerine temas olunmaktadır. "Mümkün olan en geniş ölçüde yatırım yapılması" tâbirini biz daha ziyade istihsali artırma, maksadına elverişli yatırımlar mânasında anlıyoruz. Böyle olunca da daha kurulurken gümrük duvarlarının himayesi olmaksızın da barınabilecek rantabl işletmelerin meydana gelmesini temin ve teşvik etmek ve bunu da muvazene ölçülerinden hareket eden bir plân dâhilinde yapmak zaruretiyle karşı karşıya gelinir.

Hususi teşebbüsün kârı, daha fazla ve daha teminatlı kazançları hedef tuttuğunu Devlet işletmeciliğinde ise bürokrasiye fazla yer verilip israfa kaçıldığını göz önünde bulundurarak her iki sektöre dâhil yatırımların millî ekonomiye hizmet

edecek iktisadi kanallardan geçirilmesini sağlıyacak tedbirlerin alınmasını tavsiyeye şayan görürüz. En kısa zamanda amortismanı hedef tutan yatırımların kontrol altına alınmasını, millî gelirin âdil surette taksim ve tevziin, vergide adaletin tesisi bakımlarından dikkatle takibetmeyi zaruri görüyoruz.

İçtimai bünyeyi sarsan gizli ve açık işsizliğin önlenmesi, âdil ücret politikasının tahakkuku, hep yatırım politikasiyle ilgili görülür. Geniş mahalleler halinde bilhassa büyük şehirleri saran sefalet manzaralarının üzerine, yatırımlar mevzuunun ışığı altında eğilmesini, ücret politikasını fiyatlarla ve geçinme endeksleriyle ayarlanan bir sisteme bağlıyarak sosyal adalet esaslarını tahakkuk ettirme yoluna girmesini Hükümetten bihakkın temenni eyleriz.

Vergi dışı kalan büyük kazançlara maliyemizin dikkat nazarını çekerken asgari geçim indiriminden müteessir dar kazançların bu meyanda işçilerle küçük memurların vergi yönünden olsun hususi bir himayeye mazhar kılınmasını lüzumlu görürüz.

Hazineye varidatı artırma yolundaki gayretlerle millî geliri artırma yolunda alınacak tedbirlerin birbirine muvazi yürütülmesi, daha ziyade dar gelirli vatandaşların bütçesine yüklenen vasıtalı vergilerin azaltılması tavsiyeye şayan olur. Düşüncesindeyiz.

Dış politikada Hükümetin daha şahsiyetli bir yol takibetmesini, İstiklâl Savaşı ile hürriyetini ve benliğini idrâk etmiş bir millet olduğumuz için istiklâlleri için mücadele eden milletlerin ve bu meyanda Cezayir kurtuluş hareketlerinin daha anlayışla ve sempati ile takibetmesini bilhassa tavsiyeye değer görürüz.

Adetleri sekiz bine varan kanunların tatbikatçıları ve nazariyatçıları ne derece güçlüklerle karşı karşıya bulundurduğu hukuk müntesiplerinin malûmudur. Bu itibarla bir kodifikasyonu komitesi kurularak bütün kanunları tadil ve tefsirleriyle birlikte yeniden gözden geçirip antidemokratik hükümlerinden de ayıklamak suretiyle yeniden kanunlaştırma teşebbüsüne hemen geçilmesi ve ana kanunlara 10-15 sene gibi müddetler için tadil hususlarında dokunulmazlık prensibi tanınmalıdır.

Adliye Vekili arkadaşımızın adalet teşkilâtını ve bilhassa mahkemelerin perişan durum arz eden kalem kuruluşlarını, kâtiplerin ve mübaşirlerin geçim güçlükleri başta olarak ele alınmasını ve süratle ıslahı yoluna gidilmesini, infaz müesseselerindeki ağır hayat şartları üzerine titizlikle eğilmesini ehemmiyetle temenniye şayan görürüz.

Hükümet programında toprak reformu mevzuuna da temas olunmuştur. Topraksız veya az topraklı vatandaşlara toprağı işletecek vasıtalar, tohum ve işletme sermayesi de temin olunmadıkça sadece toprak tevziinin bir mâna taşımayacağını, bu toprakların tekrar muayyen mülkiyetlerde temerküzlerinin önüne geçilemeyeceğini tesbit etmekte fayda mütalâa ederiz. Zirai kalkınma ve toprak ürünleri mevzuunda istihsali artırıcı tedbirlerin ciddi bir plân mevzuu olduğunu gözden uzak tutmamak icabeder kanaatindeyiz. Bürokrasi ile mücadele mevzuunda Hükümetin ciddî tedbirler almasını, salâhiyetleri yukarıya, mesuliyetleri alt kademelere doğru

çeken sakim sistemden süratle uzaklaşılarak, salâhiyetlerle ölçülü mesuliyet sisteminin kurulmasını, Hükümet programında ehemmiyeti ile ölçülü yer almıyan bu mevzu üzerinde ciddiyetle durulmasını da tavsiyeye şayan görürüz.

Esat Çağa arkadaşımın, Ceza Kanununun antidemokratik hükümlerine dair söylediklerine tamamiyle iştirak ederim.

Karma Hükümetin yurda huzur, emniyet ve saadet getirmesini bütün kalbimle temenni eder, hepinizi hürmetlerimle selâmlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Rifat Öçten (Sivas), *(yok sesleri),* Ömer Bozcalı, buyurun.

ÖMER LÛTFİ BOZCALI (İzmir) — Muhterem arkadaşlarım; Hükümetin kısa zamanda, bütün partilerin taahhütlerini ve programlarını nazara almak suretiyle hazırlamış olduğu programını dinledik. Kendilerine tebriklerimi, takdirlerimi ve teşekkürlerimi arz etmek isterim.

Ancak, benim de muhterem Hükümetten temenni edeceğim bazı hususlar olacaktır; konuşmam bir iki noktaya inhisar edecektir.

Bunlardan birincisi, programda aynen, "Ticaret hayatımıza huzur ve güvenin hâkim olması mutlaka sağlanacaktır" ifadesidir. Böyle dendiğine göre, Gelir Vergisi erbabı tüccarların huzur ve güvenle ticaret hayatına katılmasının, çok kritik şartların hüküm sürdüğü bir devirde alınmış olan servet beyanlarının üzerine hiç el sürmeden aynen ve acilen tüccarlarımıza kredi verilmesine vabeste olduğu; muhterem Hükümetimizin bu vecibeyi biran evvel yerine getirmek suretiyle memlekette arzulanan huzurun sağlanmasını istirham ediyorum.

İkinci nokta tasarruf bonosu hususudur. Programda; işçilerden alınmakta olan tasarruf bonolarının durdurulacağı vaat edilmektedir. Programdaki bu vaadin, daha da genişletilerek önümüzdeki seneler için teminine yani tasarruf bonolarının tamamen kaldırılması için şimdiden gerekli hazırlıkların yapılmasının bir zaruret olduğunu arz etmek istiyorum. Bu bonolar, her gün Maliyemizi muazzam bir borç altında bırakacak ve bunun ilerde ödenmesi dahi maliyemizi müşkül bir duruma sokacaktır. Bu iki temennimin muhterem hükümetimizce nazara alınmasını arz eder, Cenabı Haktan muvaffakiyetler diliyerek, hepinizi hürmetle selamlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Buyurun Macit Zeren.

MACİT ZEREN (Amasya) — Çok Sayın Başkanım, kıymetli arkadaşlarım, muhterem Hükümet erkânı, hepinizi hürmetle selâmlarım.

Bir Hükümet programının müzakere edildiğini duyduğum zaman hatırıma gelen ilk mevzu güvenoyu olmuştur. Bu hissiyatımı diğer arkadaşlarımla olan görüşmelerde de müşahede ettim. Demek ki, bir programın müzakeresiyle güvenoyu arasında sıkı bir illiyet ve hattâ ayniyete yakın bir müşabehet vardır.

Bu böyle olmakla beraber, Hükümet programları mutlaka güvenoyunun yegâne kaynağım teşkil etmezler. Bunu birkaç, misalle izah etmek isterim.

Bir Hükümet en vaitkâr, en tatminkâr Programı ihzar ederek Meclisin huzuruna, Parlâmentonun huzuruna çıktığı halde, Hükümeti teşkil eden zevatın İçinde, itibarı yıpranmış kimselerin bulunması noktasından veya başka sebeplerle, bu kıymetli program itimat almayabilir.

Aksi de varittir. Çok zayıf bir program, herkesi tatminden uzak bir program hazırlamış olan bir Hükümet, Hükümeti teşkil, eden zevatın memleket ölçüsünde, yurt ölçüsünde kazanmış bulunduğu şahsiyetinin itibarı sayesinde itimat oyu alabilir. Böylece itimat oyu alan bir Hükümet, yıllarca icrayı hükümet edebilir. Bu bakımdan, daha şimdiden Hükümet erkânımızı tebrike lâyık görmekteyim. Mamafih bu konuşmamla izah etmek istediğim bir cihet var; onu da açıklıyayım. Demek istediğim asi olan, iyi niyettir.

Programlar, tek başına ve mücerret olarak hiç bir şey ifade etmezler. Fakat onlara hayat veren, güç veren, kuvvet veren, eller ve yüreklerdir. İşte bunlar programları harekete getiren, bir itimat müessesesi olmasını sağlıyan sebeplerdir. Bu sübjektif sebebin yanında birde objektif sebep ihmal edilmemiştir. Bu konuşmamla programın değerini noksanlaştırmak istemedim. Bilâkis programda üzerinde durulacak bir hususdur. Bu itibarla programı dikkatle tetkik ettim. Bir gazetede okudum: Hükümet programında komünistlerle ve bunların zararlı ideolojileriyle mücadele edileceğine dair bir kayıt bulunmamaktadır, deniyor. Bu, doğrudur. Fakat arkadaşlar, ben bunu programın bir hatası veya kusuru olarak kabul etmiyorum. Çünkü bu memlekette komünistler ve onların zararlı inançları kanun dışıdır. Hattâ daha kuvvetli bir deyişle ahlâk dışı olmuştur. Bu itibarla bu kadar sarih olan bir hükmü tekrar ilân etmek, Programda sadece bir tekrar meydana getirmiş olurdu.

BAŞKAN — Bir dakikanız kaldı, efendim.

MACİT ZEREN (Devamla) — Bu itibarla, ben bunu bir ihmal olarak kabul etmiyorum. İhmal bile olsa, basiretli bir ihmal olarak telâkki ediyorum.

Asıl ihmal edilen taraf bence mahallî idarelerin durumu üzerinde hiçbir mütalâa serd edilmemiş olmasıdır. Mahallî idareler, halkın en yakından ilgilendiği idarelerdir. Bunların yeni seçimleri yapılacak, statüleri tâyin edilecektir.

Şimdi akla geliyor: Seçimler ne zaman yapılacaktır? Eski nizamları aynen muhafaza edilecek mi? Halkın en çok beklemiş olduğu işler bunlardır. Çünkü bir mahallede muhtar ve bekçi yoksa bir şehirde belediye yoksa o şehirde Hükümet yok sayılır.

Bu bakımdan bu noktanın ihmal edilmiş olduğunu zannetmekteyim. Fakat iyi niyetin, bidayette de söylemiş olduğu gibi, her şeyi halledeceğine şimdiden kaniim.

Muhterem arkadaşlar, müddetim dolduğu için hepinizi ve aynı zamanda Hükümetimizi de hürmetle selâmlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Buyurun Cahit Okurer.

CAHİT OKURER (İzmir) — Muhterem Başkan, Sayın Senatörler, ve Hükümet üyeleri! Hükümet programında yer alan bazı hususlar, günün şartları içinde,

giderilmesi gereken birtakım anormal durumları ifade ediyor. Memlekette partizanlığı ortadan kaldırmak, huzuru temin etmek... Bunlar istenilen şeylerdir. Gerek memurlar arasında partizanlığın kaldırılması, gerek memlekette huzurun tesisi, her şeyden evvel, memlekette objektif ve müspet zihniyetin hâkim bir hale gelmesini gerektirir. Bu itibarla objektif ve müspet zihniyet memlekette hâkim bir hale gelmedikçe alınacak tedbirlerin köklü sayılmaması lâzımdır. Objektif ve köklü zihniyetin hâkim hale gelmesi de memlekette ancak ilmin hakim hale gelmesiyle mümkündür. Bu itibarla mesele, dönüp dolaşıp, ilmin hakim olmasına dayanmaktadır.

Diğer taraftan programda yer almasını istediğim ve devamlı meselelerimiz arasında telâkki edilecek husus, Türkiye'nin bekası ile yakından ilgili, memleketimizin dilediğimiz medeni Batı memleketlerinin seviyesine ulaşması ile alâkalıdır.

Bunun iyin Türkiye'de her meselede, ilgilenilecek her sahada, geniş ölçüde, meselelerimizi istediğimiz şekilde halledebilecek ehliyette, yeter sayıda, birinci sınıf ilim adamlarına, mütehassıslara ihtiyaç vardır. Görüyorsunuz ki, meseleyi neresinden ele alırsak alalım, dönüp dolaşıp gene memlekette ilmin hâkim kılınmasına dayanmaktadır. Lâik ve medenî Batı memleketlerinin seviyesine ulaşmayı ifade eden milliyetçilik de bu itibarla genç memlekette ilmin hâkim hale gelmesine dayanmaktadır. O halde bugün gerek muvakkat gerek Türkiye'nin istikbaline matuf, bekası ile alâkalı, bütün meselelerin başında, Türkiye'de ilmin hâkim hale gelmesi bulunmaktadır.

Bugün imrendiğimiz Batı memleketlerinin ve son defa kalkınmalarını tamamlamış olan, Japonya gibi memleketlerin tuttuğu yol, bu olmuştur. Bu itibarla Türkiye'nin içtimai, maddi, mânevi, kültürel ve ekonomik sahada ihtiyacı olan yeter sayı ve kapasitede birinci sınıf ilim adamlariyle mütehassıslarını yetiştirmek, hükümetin her şeyden evvel ele alması lâzım gelen ana mesele olmalıdır. Biraz evvel arz ettiğim gibi bütün medenî Batı memleketleriyle Japonya ve Rusya ilmi memleketlerinde hâkim kılmakla bugünkü hale gelmişlerdir. Bugün Batı memleketleri ilim adamlarının yetiştirilmesine ve ilmî araştırma enstitülerine her şeyden fazla kıymet vermektedirler.

Çünkü bugün istatistikler göstermiştir ki, en neticeli yatırım, ilmî araştırmalara yapılan yatırımdır. İlmî araştırmalara yapılan yatırım, bire 500 den başlamak üzere, bire 2.000'e kadar yükselmektedir.

BAŞKAN — Bir dakikanız kalmıştır, efendim.

CAHİT OKURER (Devamla) — O halde en mühim dâvalarımızdan birisi, birinci sınıf ilim adamı yetiştirmektir. Diğer taraftan bu ilim adamlarının, mütehassısların, içinde çalışacağı, araştırmalar yapacağı ilmî araştırma merkezleri tesis etmek Hükümetin ana dâvası olmalıdır.

Aksi takdirde, bu ana dâvayı ele alıp, ilk hazırlıklarını yapmaya başlamadığımız takdirde, programda alınacağı söylenen tedbirler, tek başlarına birşey ifade etmezler. Bunlarsız program, ancak palyetik birtakım tedbirlerden ibaret kalır. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın arkadaşlar, bir yeterlik takriri vardır.

Söz almış üç arkadaşımız kalmıştır, eğer tensibederseniz bu üç arkadaş da konuşsun.

CELİL CEVHERİOGLU — Kifayet takriri var okunsun efendim.

BAŞKAN — Yeniden söz istiyen arkadaşımız yoktur, bu arkadaşları konuşmalarından mahrum etmeyelim, ondan sonra söz vermiyerek müzakereyi keselim.

BAŞKAN — Buyurun Turhan Kapanlı.

TURHAN KAPANLI (Sakarya) — Muhterem Başkan, Muhterem Hükümet ve Muhterem senatörler, Seçim Kanununun espirisi anlaşma ve Hükümette birleşme esasına dayanır. İlk tatbikatını verecek Hükümetimize gönülden muvaffakiyet dilerim.

Hükümetin Atatürk ıslahatının ilkeleri üzerinde kararlı oluşu bir teminattır. Ancak ifadenin bir yenilik getirmediğine işaret etmek isterim. Bu memlekette ilk Atatürkçü Hükümetin II'nci Cumhuriyetin I'nci Hükümeti olmadığının ifadesinde vefalı bir fayda umarım. Hükümetin vatandaşlar arasında huzur teminine mâtuf beyanını hürmetle karşılarım. Ancak 27 Mayıs 1960 tarihini takibeden günler içinde kendilerini bir siyasi kanaate yakın hisseden vatandaşlarımız hakkında alınan karardan rücu şartına bağlı bulunduğu, Devlet dairelerinin bu anlayış içinde tertiplenen son kadrolarının yeniden tetkika muhtaç bulunduğuna inanıyorum. Bir mânaya göre haysiyeti zedelediği için emniyet ve asayiş kuvvetlerimize mânevi kıymetlerini iade edecek tedbirleri getireceğini vâdeden Hükümete ve sempatik Dâhiliye Vekiline hudutsuz şükran.

"Memleketin bünyesinde ve Devletin bütün teşkilâtında devamlı huzurun temin edilmesiyle birlikte vatandaş münasebetlerinde geçmiş siyasi mücadelelerin yaralarını tamamiyle tedavi etmek, dikkat ve ehemmiyetle göz önünde bulunduracağımız ve üzerinde çalışmaya başlıyacağımız bir husus olacaktır" şeklinde ifadesini bulan beyan bir affa delâlet ediyorsa; Hükümetin hangi sebeple affı bu şekilde ifade mecburiyetinde kaldığı hususunu öğrenmenin heyecanı içinde iken Hükümet Reisinin partimiz grubunda verdiği tatminkâr ifade karşısında ancak vazifem kendilerine teşekkürden ibaret olacaktır. Tetkik ettiğimiz ve münakaşasını yaptığımız Hükümet Programı umum çizgileri içinde huzur getirecek mahiyettedir. Bir itimat oyu müessesesi olmamakla beraber Hükümet Programının türlü müşküller içinde muvaffak bir eda taşıdığını arz etmek isterim. İyi niyetle icraatlarının muhafızı olmanın süruru içinde huzurunuzdan ayrılıyorum. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Veysi Yardımcı, buyurun.

VEYSİ YARDIMCI (Ağrı) —- Muhterem Senato üyeleri, Sayın Hükümet Başkanı ve kıymetli üyeleri; bütün arkadaşlarımın üzerinde ısrarla durduğu Hükümet Programının çerçevesi içinde zikri geçmiş olan maarif dâvamız hakkında birkaç kelime de ben konuşmak istiyorum. Konuşmak istediğim mevzuun birincisi şudur: İlk, orta, lise, üniversite ve sanat mekteplerimizdir.

İkinci mevzuum da bu mekteplerimizde hayatları boyunca çalışacak olan kaliteli öğretmenlerimizin yetişmesi mevzuudur. Dünya tarihine ışık salan, ta Orta Asya'dan beri devam edegelen, Türk milletinin medeniyetini yükseltmemiz lâzımdır. Dünya dev adımları ile ilerlerken, öğretmenlerimize kalitesiz diyemiyorum, Batı medeniyetinde hızla ilerliyen memleketlere ulaşabilmemiz için gerekli olan tedbirlerin alınması hususunda düşüncelerimizi söylerken daha açık konuşmalıyız.

Üçüncü mevzuum şu: Türk milletinin refahı için alınacak tedbirler arasında bulunan eğitim dâvası için Programda: "Uzun vadeli, esaslı bir plân ve programa maarifin bağlanması keyfiyetidir." denmektedir.

Evet, bu hiç şüphesizdir ki, müphem olmakla beraber, derinliğine, varmak istediğimiz ve aynı zamanda umumi ve güzel bir neticenin alınabileceğine bir işarettir. Ancak şu dakikalara kadar gelmiş ve geçmiş hükümetlerimizin programlarında bu vaitler yapılmış olmasına rağmen, tatbikat cihetine gidilmemesi üzüntüsü içindeyim. Temenni ederim ki, İkinci Cumhuriyet Hükümetimiz, bu dâvamızı lâyıkı ile yürütecek, bize inşirah verecek bir eser ve vaziyetinde olsun.

Ancak vaktin kifayetsizliği karşısında, konuşmamı kısa kesmek mecburiyetindeyim. Hâlbuki ben evvelâ, öğretmen kaliteli öğretmen mevzuunu işlemek istiyordum. Fakat görüyorsunuz bunun için vaktim yok. Bu itibarla konuşmalarımı lâyıkı ile veremiyeceğim. Bu mevzuda Hükümetimizi şimdiden tebrik eder, huzurunuzdan saygı ve selâmla ayrılırım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Öztürkçine, buyurun.

RİFAT ÖZTÜRKÇİNE (İstanbul) - Sayın Başkan, Sayın Cumhuriyet Senatosu üyeleri ve Muhterem Bakanlar Kurulu. Hükümet Programında:

1. Hususi sektörde: kapital teminatının olduğuna kaniiz.

2. Sosyal Sigortanın ve İhtiyarlık Sigortasının, zaruri ve elzem olduğuna kaniiz.

3. İşçi Sigortaları; işçiye karşı başkalaşmış, işlemez bir durumda olduğu; işçinin, İşçi Sigortası ile olan hukuki durumunun nazarı itibara alınmaması, elem verici bir hakikattir.

4. Hekimliğin bir an önce sosyalleştirilmesi, 224 sayılı Kanunun bir an evvel yürürlüğe girmesi elzemdir.

Hekimlerin ve hekimliğin Garp medeniyetinin anlayış seviyesine çıkartılması hususunda, alınması icabeden tedbirlerden bahsedilmemiştir. 17 sene okumuş, bir sene yedek subaylığını yapmış bir hekimi yine 350 lira gibi bir maaşla çalıştırmak çok ve pek çok üzücüdür.

Nafıa Bakanlığında bir mühendis, 150-200 lira gündelik ücret alırken, bir hekimin 350 lira ile bir ay gece ve gündüz çalıştırılması gibi bir sosyal adaletsizliğin devam etmemesini yürekten temenni ederim. Yeni Hükümet hekimliğe bir kıymet vermediği takdirde, on sene sonra Türkiye'de bir hekimin kalmıyacağını, bunların

hepsinin Amerika'ya ve Avrupa'ya göç edeceklerim bir üzüntü ile ifade ederek hakiki durumu hatırlatmak isterim.

Nafıa Bakanlığı, bir mühendise günde 100-150 lira ücreti hangi yollardan ve hangi kanunlara dayanarak veriyorsa Sağlık Bakanlığına da o kanunların derhal tatbikinin zaruri olduğunu, zamanın çoktan gelmiş ve geçmiş bulunduğunu bir üzüntü ile hatırlatırım. Hükümet Programında:

5. Ucuzluğun temini, alım ve satım kabiliyetinin artırılması için icabeden tedbirlerden bahsedilmemiştir.

6. Üniversiteden hele hiç bahsedilmemiştir. Bugün üniversite huzursuzluk içerisindedir. Son çıkan kanun hoca ve asistan arasındaki saygı ve sevgiyi kaldırmıştır. İlmî otorite tamamen yıkılmıştır... Bunun derhal ele alınması en başta gelen bir dâva olmasını beklerken üniversiteye ait bir satırın bulunmaması bu mevcut huzursuzluğu büsbütün artıracağından Hükümetimizin bu durumu nazarı itibara almasını ve üniversiteye gereken şahsiyetinin verilmesini yürekten temenni ederim.

Hariciye: Kore'den bahsedilmemiştir. Bir ideal uğruna şehit düşen bu vatan evlâtlarından bahsedilmemesi hataların en büyüğü olduğundan bunun da Programda yer almasını isterim.

Sayın Başbakan ve Bakanlar Kurulu;

Cumhuriyet Senatosunda sizlere hitabedilen bu hususların Hükümet Programını milletimiz için hayırlı ve uğurlu olmasını en derin hislerimin iştiyakiyle dilerken hiç olmazsa bütçelerimizin hazırlanmasında bu dileklerimizin dikkate alınmasını saygı ile dilerim.

Netice itibariyi o Hükümetimizin Programı gayet yerindedir. Yeter ki, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri bir anlayış göstersinler ve toptan itimat oyu vermek suretiyle, gerek dâhilde ve gerekse hariçte itibarımızı daha da yükseltecek olan bu Programı desteklemiş olsunlar. Hepinizi saygı ile selâmlarım. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın arkadaşlar; konuşmalar bitmiştir. Şimdi müzakerenin kifayetini reye koyacağım ve ondan sonra da Hükümete söz vereceğim.

Yüksek Başkanlığa

Hükümet programı, muhtelif yönlerden mütalâa edilmiş ve fikirler tebellür etmiştir.

Cereyan eden müzakereler, Hükümet programı hakkında müspet kanaat ve intibaın tecellisine vesile teşkil etmiştir.

Bu itibarla müzakerenin yeterliğine karar verilmesini arz ve teklif ederim.

Celil Cevherioğlu (İstanbul)

BAŞKAN — Kifayeti reyinize arz ediyorum. Kabul edenler, kabul etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Hükümet namına buyurun Akif Eyidoğan.

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI AKİF EYİDOĞAN (Zonguldak) — Sayın Başkanım; muhterem arkadaşlar; nâçiz bir ferdi olmakla mefharet duyduğum Cumhuriyet Senatosu, kuruluşunun ilk günlerinde güzel bir anane başlangıcı tesis ederek, Hükümet programı üzerinde memleketin ihtiyaçları ve Devletin teşkilâtı üzerinde mükemmel bir siyasi seminer yapmıştır. Sayın arkadaşlarımı tebrik eder, kendilerinin irşatlarına ne derece muhtaç olduğumuzu arz etmiş olmaktaki isabetin teeyyüdünden memnuniyet duyduğumu gizleyemem, arz ederim efendim. *(Alkışlar)*

Hüviyetleri, şahsiyetleri, tüzükleri ve siyasi programları mahfuz olarak, iki ana partinin bir ana Karma Hükümet teşkil etmelerindeki muvaffakiyet, Türk milletinin kabul ettiği Anayasa ruhuna uygun olarak, yine memleketin nispî temsil esasını kabul ile ve Seçim Kanununun muhassalası olarak vücuda gelme neticesinde böyle bir teşekküle gitmenin esprisi içinde, millî iradenin bizi teyidettiğine kaani olarak Hükümet programında muhterem arkadaşların iliştikleri noktalara bu vesile ile arzı cevap etmek isterim.

Program üzerinde, Yüce Heyetinizin tamsayısının üçte birine yakın arkadaşın lütfedip konuşmaları göstermiştir ki, program esasları Muhterem Heyetinizce benimsenmiştir. Yarın da Millet Meclisi huzuruna bu programla çıkacağız. Orada da münakaşalar cereyan edecektir. Bu irşatların, tenkidlerin, münakaşaların sonunda programımız meclislerce benimsenirse ve nihayet milletçe benimsenirse Hükümetimiz için başlıca kuvvet kaynağı olacaktır.

Aziz arkadaşlarım; biz, katiyen, hikmetinden sual edilmez bir hükümet vaziyetinde bulunmak istemeyiz. Bütün işlerimizde Özü ve sözü mutabakat halinde bir hükümet olarak çalışmak emelindeyiz. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Bu hükümetin işine vatanın en uzak köyündeki vatandaşın dahi aklının ermesini isteriz. Milletin istediğini yerine getirmek isteriz ve istenmiyenin vücuda gelmesine katiyen meydan vermemek kararındayız. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Atatürk İnkılâplarının emanet edildiği tarihte, Yüksek Huzurunuzda bulunan arkadaşınız 30 yaşında idi.

Bugün Hükümeti terkibedenler arasında daha ve çok daha genç arkadaşlarınız vardır, Atatürk'ün yakın mesai arkadaşı ak saçlı zatın Başkanlığı altında toplanmışlardır, huzur ve kalkınma Hükümeti olarak karşınızda isbatı vücut etmektedirler. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Anayasanın hâkimiyeti başlıca nigehbanı olduğumuz bir esastır.

Arkadaşlar; Anayasanın mühlete bağlı olan âmir hükümleri ile, yapılmasını iltizam ettiği kanunları mühleti içinde Yüksek Huzurunuza getireceğiz. Mühlete bağlı olmıyan kanunların da huzurunuza getirilmesine çalışacağız. Bütün bunlarla artık

ihtilâl devri de, intikal devri de tamam olmuştur. Bundan böyle, Anayasaya karşı fiil, söz ve hareketleri takibetmekle, kovalamakta ve Anayasanın tam hâkimiyetini temin etmekte Hükümetiniz azimli ve kararlıdır. *(Sürekli alkışlar)* Anayasamızın bize getirmiş olduğu demokratik, sosyal hukuk devleti anlayışına iki Meclis yasama organları ve huzurunuzda Hükümet icra organı olarak ruh vermek azmindedir. Bu bakımdan, programda ayrıca, hâsılı tahsil kabilinden, tasrih edilmiyen aşırı sağ ve aşırı sol cereyanlarla mücadele keyfiyeti bizim, Anayasa hâkimiyeti anlayışımızın içinde maksudumuzdur. Bu noktada da muhterem arkadaşlarımızın belirttikleri hususlarda da Hükümetiniz daima vazife başında olacaktır.

Yarın akşam saat 12'de nihayet bulacak olan örfi idareden sonra polis ve jandarma kendi başlarına memleket asayişini tutmakla başlıca vazifeli kuvvetlerimiz olacaktır. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Bizim emniyet anlayışımız namuslu, masum vatandaşın polis mevcudiyetini, emniyet teşkilâtı mevcudiyetini bir havayı nesimi gibi hissetmesinden ibarettir. Mütecasirlerin ensesinde hissettikleri bir pençe olacaktır. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Emniyet ve jandarma teşkilâtımızın tensikında hâkim fikrin bu olduğunu arz etmek suretiyle muhterem heyetinizi tatmin edeceğimize kaniiz.

Bunların haricinde umumi olarak Anayasamız hükmünce ruh bulunca hukuk devletinden yıllardan beri beklenen, arzulanan, ciddî, iyi bir idare, müşfik ve vatandaşın yanında bir idarenin teessüsüne gideceğiz arkadaşlar. Her türlü fevri, sürprizli kararlardan uzak kalacağız. Vatandaşlar, Karma Hükümetin vazifedar olduğu müddetçe ve bundan böyle gelecek Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinin temin ettiği huzur, emniyet ve hürriyet şartları içinde hal ve istikbalinden emin yaşıyacaklardır.

Arkadaşlar; israftan uzaklaşacağız, dedik, tasarrufa gideceğiz, dedik. Dengeyi tesis edeceğiz, dedik. Bizim istediğimiz denge statik denge değildir. Bu, seyir halinde bulunan bir geminin, seyir halinde bulunan bir uçağın dinamik dengesidir. İktisadi çarkın harekete başlaması ve feyzini vermesi başlıca emelimizdir. Muhtelif sebeplerle muhtelif devrelerde çok adam harcanmış. Bu memlekette artık insan kıymetinin bilinmesini istiyoruz. *(Bravo sesleri, alkışlar)* ve insanlarımızı küçük yaştan itibaren değerlendirmeye ihtimam edilmesini istiyoruz. Zamana değer vermek başlıca şiarımız olacaktır.

Arkadaşlar, idari reformdan, idari ıslahattan bahsettiler. Hükümetimizin önemle üzerinde durduğu meselelerden biri de fikir ve ihtisasa, kıymet vermek konusudur. Şimdiye kadar elde edilmiş raporlar, plânlama teşkilâtının raporları, mütehassısların hazırladıkları raporlar daima işlerimizde, ihtiyaçlarımız karşısında objektif ölçülerle rehberimiz olacaktır. Mahallî idare, demokrasinin neşvünema bulduğu başlıca halkın en yakın çevreleridir. Bu bakımdan köylerden başlıyarak belediyelerimizde, vilâyetlerimizde mahallî meclislerin seçimlerini kendi kuruluş kanunlarındaki zamanda yetiştirecek surette seçim kodlumuzu tamamlıyacak kanunları, Adalet ve İçişleri Bakanlıkları hazırlamaktadırlar. Mülki Teşkilâttan prog-

ramda bahsedilmemiştir. Fakat, bu, memleketin devamlı surette takip edilecek bir ihtiyacıdır ve İçişleri Bakanlığı öteden beri hazırladığı, tesbit ettiği birtakım projelerin üzerinde çalışmaktadır. Devre devre bu teşkilât getirilecek, fakat bütçeye aksi malî olmadan kendi bünyesi içinde bürokrasi ile mücadele edeceğiz. Sizlere bugün aldığımız bir tedbirin misalini arz edeyim. Bugün Kars'ta kuraklıktan mütevellit bazı muztar vaziyetler vardır. Kızılay'ın yardım olarak temin ettiği yüz ton unun derhal sevkini, kezalik, aç kalan hayvanların beslenmesi için lâzım olan yemlerin Devlet Demiryolları vagonları ile sevkini, üç aya mahsus olmak üzere, yüzde doksan tenzilâtlı tarife ile sevkini, hiçbir yazışmaya ihtiyaç kalmadan, temin etmiş bulunuyoruz. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

İdari reform bahsinde Personel Dairesi, âdeta iğne ile kuyu kazar gibi çalışmaktadır. Çalışmalarının bu sene içinde bitirilmesini, verimlenmesini ve bunun 1962 değil 1963 bütçesine kadar inikasını temine çalışmasını temenni ederiz. Hükümetiniz bu çalışmaları göz önünde bulunduracaktır.

Aziz ve muhterem arkadaşlarım, demin bir arkadaşımın temas ettiği husus, 113 sayılı Af Kanununa dâhil bulunmayan, 45 sayılı Kanuna tâbi olan memurların afta şümul ve afta eşitlik esasına aykırı olan durumlarını dikkate alarak 30 bin memuru zan altında bulunduran böyle bir durumu halletmek üzere Adalet Bakanlığınız çalışmaktadır.

Vergi bahsine gelince; her iki partinin programlarında ve seçim beyannamelerinde yer alan müşterek hususlar olarak vergi reformu ve bunun için de Arazi Vergisi işinin, aynı zamanda servet beyannamesi keyfiyetinin halli dâhil olmak üzere, vergi reformu ile alâkalı kanunlar etmek hazırlanmaktadır. Ticarette alenilik ve serbestlik esaslarını göze almış bulunuyoruz. Suni tedbirlerden uzaklaşmak kararındayız. Bunu programımızda ifade etmiş olmakla beraber, tekrarını zevkli bir iş bilirim, hususi sektöre güven vermek başlıca amacımızdır. Ecnebi sermayesinin teşviki ile ilgili teşebbüslerimizin ilk örneklerine yakında şahid olacaksınız ve bu yoldaki kanuni tadilleri de yüksek huzurunuza getireceğiz.

İmar ve İskân bahsinde muhterem arkadaşlarımın temas ettikleri memur meskeni, emekli, dul ve yetimlere mesken temini ve gecekondular sakinlerinin barınacakları muntazam meskenlerin teinini ile, gecekondu işi ile mücadele edilmesi mevzuları, İmar ve İskân Bakanlığının ele aldığı başlıca mevzulardır. Bunun yanında bölge plânları memleket ihtiyaçlarına cevap verecek başlıca müspet ve objektif tedbirleri ihtiva etmektedir. Artık şahıstan şahısa, bakandan bakana, partiden partiye, iktidardan iktidara değişecek pek az pay kalmak üzere bütün memleketin uzunca bir istikbal için, görünür istikbal için plâna, programa dayalı icraat ile ilerlemesi başlıca emelimizdir arkadaşlar.

Söz alıp kıymetli mütalâalarını bizlere lütfetmiş olan Senatör arkadaşlarıma, Hükümetim adına teşekkürlerimi arz ederim. Turhan Feyzioğlu arkadaşım benim temas etmediğim hususlara, bilhassa maarif, plânlama ve yatırım konularına dair izahat verecektir. Sayın Başbakanım da âb-ü-tâblı üslubu içinde bir finiş konuşması

ile bu mevzuu tamamlamak lûtfunda bulunacaklardır. Cümlenize arzı şükran ederim. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın Devlet Bakanı Turhan Feyzioğlu, buyurun.

DEVLET BAKANI TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) — Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun Muhterem üyeleri Senatonun Hükümet Programı üzerinde değerli görüşlerini, büyük istifade ve zevkle dinlemiş bulunuyoruz. Ben de sözlerime, Sayın Başbakan Yardımcısı gibi, Koalisyon Hükümetine katılan partilere mensup senatörlerin olduğu kadar, bu Hükümeti murakabe etmek gibi şerefli bir vazifeyi deruhde etmiş olan partilere mensup senatörlerin ve bağımsız üyelerin fikir ve tenkitlerine Hükümet adına yürekten şükranlarımı arz etmekle sözlerime başlamak istiyorum.

Aziz arkadaşlarım; gerek uyarıcı tenkitler, gerek teşvik edici sözler, bizim için bir kuvvet kaynağı olmuştur. Senato müzakerelerine, her türlü parti düşüncesi dışında, millî menfaati üstün tutma duygusu, vatanın dertlerine çare bulma kaygusu hâkim olmuştur. Nasıl olmasın ki, Karma Hükümetin kurulmasına saik olan, iki büyük ana partiyi birlikte Hükümet kurmaya sevk eden düşünce de, vatanın dertlerine çare bulmak düşüncesidir.

Karma Hükümetin kurulmasında harç vazifesi gören temel fikirler üzerinde bütün hatiplerin birleşmiş olduklarını bahtiyarlıkla müşahede ettik. Atatürk ıslahatına, başka deyimle ve bir hatibin belirttiği gibi, inkılâplarına yürekten bağlılık, Hükümetin Senatonun ve bütün milletimizin üzerinde birleştiği bir temel fikridir.

Anayasamızın mutlak hâkimiyetini gerçekleştirmek ve artık demokratik rejimi bütün icaplariyle bu topraklarda hâkim kılmak ikinci temel fikirdir. Türk Milleti için artık vazgeçilmez bir hayat tarzı haline gelmiş olan, hava gibi, su gibi, vazgeçilmez ihtiyaç olan demokratik rejimi bütün şartlariyle gerçekleştirmek, Hükümet Programında olduğu gibi, Senato müzakerelerinde de hâkim bir fikir olarak belirmiştir.

Hükümetin kuruluşunda âmil olan ve Senatodaki bütün konuşmalarda belirmiş olan temel fikirlerinden biri de, hürriyet nizamı içinde, demokratik nizam içinde, totaliter usullere başvurmadan, hızlı iktisadi kalkınmayı başarma fikridir. Bu hususta da Hükümet azimli ve kararlı bulunmaktadır. Millî imkânlarımızın elverdiği ölçüde, bu büyük ideale doğru âzami hızla koşmak, milletimize malolmuş temel fikirlerden biridir.

Bu hedeflere ulaşmak için takibedilecek yollar ve usuller hakkında Hükümet Programında yeteri derecede açıklama bulunmadığı birçok arkadaşlarımız tarafından bahis konusu edildi. Bu yollar ve usuller üzerinde çok fazla teferruata girmemiş olmamızı, Hükümetin meseleleri ciddiyetle ele almış olması ve alelacele peşin hükümler vermekten kaçınması şeklinde vasıflandıran arkadaşlarımız da oldu.

Temel prensipler üzerinde birleştiğimize göre, takibedilecek yollar ve usuller hakkında, pek yakında sunulacak bütçe ile ve birbiri ardında Programda vâdedilen

hususları gerçekleştirmek için sunulacak kanunlarla, Hükümet görüşlerini arz edecek ve bu müzakerelerde olduğu gibi, çok değerli irşatlarınızdan, uyarmalarınızdan, yol göstermelerinizden faydalanacaktır.

Muhterem arkadaşlarım, yine teferruata girmeden ve vaktinizi lüzumsuz yere almadan bazı noktalara kısaca temas etmek istiyorum. Yüksek huzurunuzda Doğu kalkınmasının ehemmiyetinden bahsedildi. Hükümet Programında, yurdun geri kalmış bölgelerinin kalkındırılması konusuna önemle yer verilmiş bulunmaktadır.

Bu arada Halk Eğitimi konusunda da bahsedilmiş bulunulmaktadır. Halk Eğitimiyle ilgili kanun, en kısa zamanda, sevk edilecektir. Esasen bu konuda hazırlanmış ciddî bir tasarı da vardır. Bir defa gözden geçirildikten sonra, Meclise sevk edilecektir.

Sayın Okurer arkadaşımızın, ilim adamı yetiştirmek için ilmi hâkim kılmak konusundaki görüşlerine programda yer verildiği inancındayız. Yüksek vasıflı ilim adamları yetiştirmek için imkânlar ölçüsünde lüzumlu tedbirler alınacaktır.

İlmî araştırmalara yapılacak yatırımların en verimli yatırım olduğu hususundaki görüşe tamamen katılıyoruz.

Millî Eğitim konusunda, Sayın Özgüneş ve diğer hatipler tarafından belirtilmiş olan öğretmen konusu hakikaten bugün eğitim alanındaki büyük derdimizdir. Orta öğretim alanındaki 13.888 kadrodan 7 bin küsur dolu, 6.100 küsur öğretmen kadrosu boştur. Yani, orta öğretim kadrolarımızda öğretmen kadrolarının yarıya yakın denebilecek kısmı boştur. Ve hazırlanmış olan plânlara göre, önümüzdeki on yıl içinde 90 bin öğretmen yetiştirmek zaruretiyle karşı karşıya bulunuyoruz, öğretmen buhranı yalnız memleketimize has bir keyfiyet de değildir. Otuz yıl evvel nerede isek, gene oradayız mânasında bir beyanda bulundu bir arkadaşımız hakikaten otuz yıl evvel kemmiyet ve keyfiyet bakımından öğretmenlerimizden şikâyet edilmişti. Bugün de gönlümüz daha fazla miktarda ve kemmiyet bakımından daha vasıflı öğretmene kavuşmayı arzu ediyor. Dâvanın çığ gibi büyümesi, nüfusumuzun çok hızla artmasından ve eğitim hizmetinin çok mahdut merkezlere inhisar etmek yerine, yurt sathına git gide yayılmasından doğmaktadır, öğretmen buhranı bizim memleketimizde biraz daha hâd halde olmakla beraber, bütün dünyada kendisini hissettiren bir meseledir. Meslekîn cazip hale getirilmesi için, malî imkânlarımız nisbetinde tedbir almak ve öğretmen yetiştirmek Hükümetin başlıca vazifelerinden biri olacaktır. Bu işleri on yıllık eğitim plânı içinde yürütmek zarureti vardır. Devlet Plânlama Teşkilâtı insan gücü etütleri yapmaktadır. Türkiye'nin her alanda muhtaç olduğu ve iktisadi gelişme istikâmetlerine göre önümüzdeki yıllarda muhtacolacağı elemanları tesbit etmektedir. Millî eğitim plânı da umumi kalkınma plânının bir parçası olarak en kısa zamanda intacedilmeye çalışılacaktır.

Dış politika konusunda, Hükümet programının bu konuya ayrılmış kısmının genel olarak tasviple karşılanması hakikaten cesaret vericidir. Bu, Türk dış politikasının millî bir mahiyet aldığının yeni bir delilidir. Bu konuda, Hükümetin takibedeceği yola ışık tutan çok kıymetli fikirler serd edilmiştir. Bilhassa, iktisadi iş

birliği ve kalkınma teşkilâtının yardım imkânlarından âzami derecede faydalanmak hususundaki fikirlere Hükümet bilhassa önem verecek ve dış yardım sağlanmaması için elinden geleni yapacaktır.

Genel olarak Afrika - Asya devletlerine ve Cezayir dâvasına daha fazla ilgi gösterilmesi temennisinde bulunuluyor. Programda yeni bağımsızlığa kavuşmuş olan memleketlere sempati ve yakınlık açık olarak ifade edilmiş bulunuyor. Hükümet olarak, izhar olunan temenniler istikâmetinde ve muvazi duygular içindeyiz. Bunu arz etmekle kıvanç duyuyorum. *(Alkışlar)*

Madencilik konusunda da temennilerde bulunuldu.

Sanayi Vekili arkadaşım, sanayi yatırımları tâbiri içinde maden yatırımlarının da önemli yer işgal ettiğini ve maden işinin asla ihmal edilmeyeceğini temin etmektedir. Elbette ki, önemli bir döviz kaynağı da olan madencilik ve üzerinde çok haklı olarak durulmuş bulunan deniz servetlerimizin daha iyi bir şekilde değerlendirilmesi konusu ele alınacaktır.

Vergi ıslahatı konusunda, birçok hatipler tarafından mevzuubahis edilen rapor şimdiden incelenmeye başlanmıştır. Toplu olarak vergi ıslahatını sağlıyacak olan kanunî tedbirlerin Meclise sevki huşunda prensip kararı verilmiştir. Hükümet, güvenoyu alır ve vazife başında kalırsa, ıslahat tedbirlerini Meclise sunacaktır.

Islahat tedbirleri arasında vadetmekte güçlük çektiğimiz ve asla vadedemiyeceğimiz husus, tasarruf bonolarını tamamen kaldıracağız, falan vergiyi indireceğiz kabilinden aşırı tedbirlerdir. Bu yola hafiflikle gitmek demek, yatırım imkânlarını ortadan kaldırmak demektir. Tasarruf bonolarının kaldırılıp kaldırılmaması hususunu daha evvel ve Hükümet programı hazırlanırken düşündük. Bu yıl bütçesinde 450 küsur milyon, 1962 yılı bütçesinde 500 küsur milyon yatırım imkânı sağlıyan tasarruf bonolarını kaldırmak memleketimiz için büyük mahzur teşkil edeceğine kaani olduk. Kaldırılan bir gelir kaynağı yerine başka gelir kaynakları bulunmadan, tasarruf bonolarının tamamen kaldırılması hususunu vadetmeyi, sözünde mutlaka durmaya azimli bir Hükümetin ciddiyetiyle kaabili telif görmediğimiz için vadetmekten kaçındık arkadaşlarım.

Yalnız, ücretlerine zam yapılmamış olan işçi arkadaşlarımızın geçen yıl zarfında %3 tutarında munzam bir külfete tâbi tutulmalarının yarattığı şikâyetler göz önünde tutularak, dar işçi kazançlarından tasarruf bonolarının kaldırılmasını, yapılması mümkün bir fedakârlık gibi düşündük. Bu kadarını açıkça programda vadettik. Bu demek değildir ki; vergi ıslahatı tedbirleri alınırken, arkadaşlarımızın şikâyet mevzuu yaptığı hususların telâfi edilmesi kabil ise ve hürriyet içinde hızlı gelişme imkânlarımızı, yatırım gücümüzü daraltmadan düzeltmeler yapabilirsek, bunlar ele alınmıyacaktır.

Görünür bir gelecekte komşumuz Yunanistan'ın millî gelir seviyesine ve yine görünür bir gelecekte Batının seviyesine ulaşmak hedefinin zedelenmemesi, şarttır, arkadaşlarım. Vergi almadan yatırım ve yatırmışız gelişme olamaz. Vergide adalet ve hakkaniyet sağlanmalıdır. Fakat, kalkınma ve süratle kalkınma tehlikeye

düşürülmemelidir. Nitekim bir Senatör arkadaşımız, Türkiye'nin millî gelirden en az vergi payı alan bir memleket olduğunu vukufla ifade etmiştir.

Devlet Plânlama Teşkilâtına önem verilmesini birçok arkadaşlarımız şükranla karşıladılar. Bu müessesenin kuruluşunda emeği geçen arkadaşlarımız bilhassa bundan bahsettiler. Ben de burada, yalnız Devlet Plânlama Teşkilâtı kurulmasına değil, fakat bu memlekette hür, eşit ve tarafsız bir seçimin yapılmasına ve her harfine sahip çıkacağımız bir Anayasanın hazırlanmasına hizmeti geçen bu arkadaşlarımıza şükran borcumu ifade etmek isterim. Artık bundan sonra, her gelen iktidar bir- evvelki iktidarı kötülemek değil, başlamış güzel eserleri devam ettirmek çabası içinde çalışmalıdır, diyen arkadaşımızla tamamen beraberiz. Hükümet başlamış güzel işleri devam ettirmek kararındadır. Bu arada Devlet Plânlama Teşkilâtı, hakikaten faydalı bir teşkilât olarak, korunacaktır. Devlet Personel Dairesi de bu derecede gelişmiş olmamakla beraber faydalı ve inkişafına dikkat edeceğimiz bir kuruluştur.

Sayın arkadaşlar, daha birçok teferruatlı hususlar vardır. Fakat fazla vaktinizi almak istemiyorum. Senatonun olgun seviyeli müzakereleri işlerimizde bize kuvvet ve şevk verecektir. Tenkidlerinize minnettarız. Teşviklerinize minnettarız. Bu teşviklere lâyık olmaya çalışacağız.

Bir arkadaşımız, Koalisyon Hükümetinin kurulması sağduyunun zaferidir, demiştir. Tanrıdan dileriz ki, Hükümetin icraatı da, verilen sözün, sadakatin zaferi olsun etmek muhterem arkadaşlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Başbakan, buyurun.

BAŞBAKAN İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Sayın. Başkanım, muhterem arkadaşlarım; Cumhuriyet Senatosunun tenkidlerini baştan sonuna kadar dikkatle dinledik. Not ettik, istifade ettik. Bütün mesuliyetimiz zamanında sizin yardımımız gibi sizin irşatlarınız, sözleriniz bizim için kılavuz olacaktır. Bundan emin olabilirsiniz. Hükümet güç şartlar içinde kurulmuştur. Müstesna tecrübelerden sonra hükümet kurulamıyacak zannolunurken belki de şimdiye kadar kurulmuş olan hükümetlerin en kuvvetlisi meydana gelmiştir. *(Alkışlar)* Bir partinin ekseriyetle, çok ekseriyet kazanarak iktidara gelmesi halinde bugün memleketin muhtaç olduğu umumi ve derin huzuru temin etmek belki bu kadar kolay olmıyacaktı. Bu kadar kaydını korken yani Kanma Hükümetin kurulması gibi işlemesinin de ümitleri tahakkuk ettireceğini kabul etmiş oluyorum. O şart ile bu hükümet devamlı, kudretli ve çok verimli olacaktır.

Muhterem arkadaşlarım; güç şartlardan bahsederken seçim neticesi olarak geldiğimiz müstesna şartlar, müstesna hallerin tesirini göz önüne aldığımız gibi, takibettiğimiz programla elimizde bulunan vasıtaların nispetsizliğini de dikkatinize arz etmek isterim. Vasıtalarımız hakikaten azdır. İçine girdikçe, teferruat arttıkça, çalışıldıkça geniş mikyasta tedbirlere ve yardımlara muhtaç olduğumuzu fark ediyoruz. Bu programın tatbikinde bize rehber olan fikir, bir defa, biz kendi milletimize, kendi meselelerimize hâkim ve sahibolmalıyız. Bizim elimizde bulunan imkânlar arttıkça, elimizde bulunan imkânları yerinde ve isabetle kullanacak bir

hale getirmeliyiz. Ancak, ondan sonra başka tedbirler, başka yardımlar aramak için hem cesaretimiz, hem yollarımız açılmış olur.

Esas itibariyle iki nokta üzerinde program hulâsa edilmiştir; millî huzuru sağlıyacağız ve bir kalkınma yatırımı yapacağız. Ondan sonra bunu muhtelif bakanlıkların ihtiyaçları arasına mâkul bir nisbette yayacağız, destekleyeceğiz. Bakanlıkların ihtiyaçları çoktur. Ve burada arkadaşlarımın her birisi çok isabetli olarak eksikler ve ikazlar göstermişlerdir. Bu şartlar altında bu kadar geniş ihtiyaçlar için de Hükümet bahsolunan münferit herhangi bir ihtiyacı tenkid etmeye ve reddetmeye haklı değildir. Böyle bir şey düşünmüyoruz yalnız Hükümet bir imkân mekanizmasıdır. Bütün ihtiyaçları mâkul, eldeki vasıtalarla mâkul bir tertip içinde vücutlandırarak tatbike geçecektir. Her şeyden evvel devamlı istikrarlı bir Hükümet manzarasiyle memleket karşısına çıkmaya mecburuz. Huzuru tesis ve temin edecek ilk temel taşı budur. Bunun şartlarını Karma Hükümette temin ettiğimizi sanıyoruz. Bunun tatbikatının da memlekete ümit verici olacağını ümidediyoruz. İç âlem ve dış âlem; dâvasını bilen memlekette huzuru temin etmeye kudreti vardır, Meclisler kendisine müzahirdir, bu kanaati edinirlerse Hükümetin başarısı âzami nisbette olur ümidindeyim. Hükümetin bu anlattığım şekilde başarısı bugünkü şartlarda her Hükümet için böyledir. Fakat bugünkü şartlarda daha ziyade Meclislerin başarısı ve Meclislerin memleketin mukadderatına hâkim olması için, doğru istikâmet vermesi için, hem isabetli, hem azimli ve iradeli bir hüviyet göstermeleriyle mümkün olacaktır.

Senato konuşmalarımız ilk imtihanımızdır. Bu imtihandan güvenimiz, huzurumuz artmış olarak, başarı ümitlerimiz artmış olarak ayrılıyoruz.

Hürmetlerimi sunarım. *(Sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın arkadaşlar, Hükümet Programı üzerinde 34 arkadaşımız değerli görüşmeler yapmış ve yapıcı tenkid ve temennilerde bulunmuşlardır. Bu nisbet, senatör sayısına göre cidden ümit verici ve bundan sonraki çalışmalarımız için bir teminattır. Hükümetin yakın ilgisini gördüğümüz bu güzel ananenin müspet ve faydalı yolda devam edeceğine inanmaktayız. Yurdun geçirdiği uzun ve çetin yıllardan sonra bugün karşımızda, karma bir Hükümetin tam ahenk ve iş birliği içinde kurulmasını aziz vatanın bir tali i olarak sayabiliriz. Hepiniz adına Hükümete teşekkür ederken devamlı muvaffakiyetler dilerim. *(Alkışlar)*

Muhterem arkadaşlarım; gündemde başka madde bulunmadığından encümenlerin bir an evvel seçilmesi için arkadaşlara imkân vermek maksadiyle ve yardımlarınızı rica ederek toplantımızı 4 Aralık Pazartesi saat 15'e talik ediyorum.

Kapanma saati: 20.00

Millet Meclisi Tutanak Dergisi
Dönem 1 Cilt 1 Birleşim 15
Sayfa 137-175
30.11.1961 Perşembe

BİRİNCİ OTURUM
BAŞKAN — *Fuad Sirmen*
KÂTİPLER: *Nurettin Ok (Çankırı)*
Nurettin Akyurt (Malatya)
Açılma Saati: *15.00*

Hükümet Programının Görüşülmesi

BAŞKAN — Bugünkü gündem, yüksek malûmunuz olduğu üzere, Hükümet programının görüşülmesidir. İlk sözü Yeni Türkiye Partisi Meclis Grubu adına konuşacak olan Sayın Ekrem Alican'a veriyorum. *(Alkışlar)*

Y.T.P. GENEL BAŞKANI EKREM ALİCAN (Sakarya) — Muhterem arkadaşlarım,

27 Kasım 1961 Pazartesi günü, bu kürsüden, bizzat Sayın Başbakan tarafından okunan, ikinci Cumhuriyetimizin ilk Hükümet programını, dikkatle dinlemiş ve tetkik etmiş bulunmaktayız.

Program üzerindeki partimiz Meclis Grubu görüşlerinin izahına geçmeden önce, memleketimizde ilk defa yapılmış nispî temsil esasına müstenit bir umumi seçimden sonra, iki partinin koalisyon halinde kurmaya muvaffak oldukları yeni Türk Hükümetine, memleket ve millet hizmetlerinde başarılar dilediğimizi ve iyi niyetli çalışmalarında kendilerine her türlü müzahereti yapmaktan geri kalmayacağım zevkli bir vazife olarak ifade etmek isterim. *(Alkışlar)*

1946 yılından bu yana, memleketimizde tatbika konulan ve millî hayatımızın bölünmez bir parçası haline getirilmeye çalışılan demokratik rejim gayretlerimizde, bugüne kadar temelli ilerlemeler kaydedememiş olmamamızın başlıca sebepleri, siyasi bünyemizin demokratik anlayış ve zihniyet bakımından bir türlü verimli bir çalışma düzenine girememiş, partiler arası münasebetlerin partizan düşüncelerden sıyrılamamış, Devlet idaresinin siyasi tesirlerden uzak, ilmî ve tarafsız ölçülerle tespit edilmiş, sarih, katî ve ciddî millî hedefler istikametine yönelememiş olmasıdır, öyle zannediyoruz ki; onbeş yıllık çeşitli tecrübelerden sonra ve yeni Anayasamızın siyasi partiler ve demokratik rejim mevzuundaki hükümlerinin tatbika girmesi ile, müşküller kısa zamanda bertaraf olunacak ve Türk siyasi hayatının kâmil manada millet iradesine dayanan hakiki hüviyeti meydana çıkacaktır.

Anayasamızın getirdiği yeni esasların bilhassa, dikkate şayan ve memnuniyeti mucip veçhesi, haklar ve salâhiyetlerin vazifeler ve mesuliyetlerle birlikte yürütülmesidir.

Nitekim Anayasamız, 56'ncı maddesinde, bir taraftan "siyasi partiler, ister iktidarda, ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır" hükmünü koyarken, diğer taraftan 57'nci maddeci ile siyasi partilerin uymak mecburiyetinde oldukları demokratik esasları tespit etmektedir.

Bu hükümleri Meclis Grubumuz, Devlet idadinde, demokratik rejim tatbikatında, iktidar ve muhalefet partilerinin eşit salâhiyetler ve eşit mesuliyetlerle faaliyette bulundukları, hangi hüviyeti taşırlarsa taşısınlar bu salâhiyet ve bu mesuliyetlerini bir an dahi dikkatten uzak tutmayarak millet menfaatleri için gayret sarf etmek mecburiyetinde oldukları mânasında anlamaktadır.

Binaenaleyh, demokratik düzenin kurulabilmesi için vücutlarına mutlak surette ihtiyaç olan siyasi partilerin, kuruluş ve faaliyet imkânlarının her türlü serbesti içerisinde sağlanması ne derece demokratik bir esas ise, siyasi parti adı altında kurulmuş hükmi varlıkların da, faaliyetlerini demokratik düzenin tam ve kâmil bir şekilde sağlanması istikametinde tanzim etmeleri aynı derecede ehemmiyetli bir esas olmak icap eder.

Bu görüşümüzün tabiî neticesi olarak, Devletin idaresinde işgal ettikleri mevki ve sıfat ne olursa olsun, siyasi partiler, temsil ettikleri zihniyet, tatbika koydukları icraat ile demokratik siyasi hayatın icaplarına uygun hareket ettikleri müddetçe, Türk Anayasasının benimsediği mânada siyasi parti hüviyetini muhafaza ederler. Aksine bir tutuma girdikleri anda bu hüviyetin dışına çıkmak gibi bir istikamete yönelmiş olurlar.

Biz o kanaatteyiz ki, iktidar partileri, Devletin işlerini bizzat ve bilfiil yürütmek suretiyle doğrudan doğruya, muhalefet partileri de onların icraatını murakabe ve kontrol altında tutmak suretiyle dolayısıyla, demokratik rejimin ve Devlet idaresinin birer vasıtasıdırlar.

Her iki tarafın çalışma metotlarında ayniyet ve benzerlik olması, birinin diğerine nazaran her hangi bir şekilde üstünlük ve imtiyazlılık iddiasında bulunmaması, milletçe erişilmesi zaruri müspet neticeler bakımından başlıca şarttır. *(Alkışlar)*

Muhalefette bulunanlar tenkit etmesini bilecek, tenkitlerinde kırıcı, küçük düşürücü, istismarcı; olmayacak. *(Bravo sesleri ve alkışlar)* İktidarda bulunanlar da tenkide tahammül etmesini, tenkitlerden istifade etmesini, tenkitlere değer vermesini bilecektir. *(Alkışlar)* Ancak bu suretledir ki, demokratik idareler, bir küskünler rejimi olmaktan kurtulur ve bu idarelerin büyük muhassenatı olan üstün fikirlerin Devlet idaresine hâkimiyeti imkânı sağlanır.

Bu müşterek mesuliyet anlayışı içerisinde, bundan böyle, iktidar ve muhalefet partileri mesulleri Ve mensuplarının zaman zaman, ciddî memleket meselelerini, beraberce, bir masa etrafında mütalâa etmelerini, memleketin hayrına olacak kararlara beraberce varmalarını en tabiî ve en medenî demokratik usul ve icaplar olarak kabul etmekteyiz. *(Bravo sesleri)*

Bu bakımdan Sayın Hükümet Başkanının Hükümetin kurulması safhasında, Hükümet dışı partiler başkanlarıyla de görüşme geleneğinin, siyasi hayatımıza

yerleştirilmesi hususundaki gayretlerini ve Hükümet programında ifadesini bulan partizan idareden kaçınılacağı taahhütlerini memnuniyetle karşılamış bulunmaktayız. *(Bravo sesleri ve alkışlar)*

Meclis Grubumuz, Devlet idaresinden ve millet hayatından partizan tutum ve zihniyeti mutlak surette tasfiye etmek lüzumunu, tarafsız idareyi memlekette tabiî bir hayat tarzı haline getirmek mecburiyetini, demokratik siyasi rejimin asli unsuru, millî birlik, beraberlik ve huzurun ihmal edilmez bir şartı telâkki etmektedir.

Şüphesiz bu mevzuda vazife, programlara ve beyannamelere böyle bir idareye taraftar olduğumuz şeklinde güzel cümleler geçirmekle bitmemekte, en küçük idare ve parti kademelerinden, en yüksek idare ve parti kademelerine kadar bu anlayışı benimsetmek, zihinlere ve icraata bu anlayışı yerleştirmek lâzım gelmektedir.

Şu hususu açıkça ve samimiyetle ifade edelim ki, mesul makamları işgal edenler, şahıslarına ve mensup oldukları siyasi teşekküllere hoş görünmek maksadıyla kanun ve nizamları bir yana itenleri, kendilerini bu istikamette harekete teşvik edenleri sevimli görmekte, bu gibilere müsamahakâr davranmakta ve hattâ bu gibilerin arzularına karşı koymak cesaretini nefislerinde bulamamakta devam ettikleri müddetçe, söylenen bütün sözlere kaleme alınan bütün beyanlara rağmen memlekette ne demokratik rejim tesis olunabilir, ne de millî huzur lâyıkıyla sağlanabilir.

Bu itibarla büyük ehemmiyet verdiğimiz bu mevzuda, Hükümetimizin programına geçirdiği taahhütleri takdirle karşılamakla beraber, müspet ve inandırıcı tatbikatı görünceye kadar nihai sözümüzü söylememeyi tercih etmekteyiz.

Milletimizin modern dünyadaki yerinin Atatürk devrimlerine sadık kalmak ve onların yerleşmesi ve gerçekleşmesine çalışmak suretiyle temin edilebileceğine inanmış bir parti olarak, Hükümet programının, Atatürk ıslahatının ilkeleri üzerinde kararlılık ifade eden beyanlarını, Anayasa esaslarına mutlak hâkimiyet kazandırmak hedefini memnuniyetle karşılamaktayız. Bu istikametlerdeki çalışmaların muvaffakiyetinin, sağlam ve sıhhatli bir iktisadi politika ile mümkün olacağında şüphe yoktur.

İktisadi politikada muvaffakiyet demek, iktisadi hayatta huzur ve istikrar demektir. İktisadi hayatta elde edilecek huzur ve istikrar sayesinde de millî hayatın her sahasında huzur ve istikrarın sağlanması, her türlü ıslahatın yapılması imkân dâhiline girer. Yani lâfın değil işin hâkim kılınabilmesi için her şeyden önce sağlam ve sıhhatli bir iktisadi bünyeye sahip olmak şarttır.

Bu itibarla programın iktisadi politikaya müteallik mütalâaları üzerindeki görüşlerimizi fazla tafsilâta girmeden ortaya koymak isteriz.

Takip edilmesi düşünülen umumi iktisadi politikanın temel görüşleri, yatırımlarımıza verilmesi düşünülen ana istikametler üzerinde, Hükümet programında daha sarih, daha katî mütalâalar bulmayı arzulardık.

Türkiye'miz iktisadi ve içtimai sahalarda az gelişmiş bir memlekettir.. Yıllık çok süratli nüfus artışı, plânlı, bir iktisadi kalkınma ve içtimai ıslahat hareketinin bir türlü tatbikata konulamamış olması dolayısıyla, az gelişmiş hüviyetimiz devam

etmekte, medenî âlem ile aramızdaki mesafe süratle kapanmak lâzım gelirken belki her gün biraz daha açılmaktadır.

Bunun yanında bir de, iç bünyemizde, çeşitli bölgelerin ekonomik ve sosyal durumları arasında mühim seviye farklılıkları mevcut bulunmaktadır. Vatanın bir kısım parçaları ileri denilebilecek hayat şartları içinde yaşarken, diğer bir kısım parçalarının her türlü iktisadi ve içtimai mahrumiyetlerle boğuşmak mecburiyetinde kalmaları, şüphesiz, millî huzur bakımından da üzerinde ehemmiyetle durulmayı icap ettiren bir mesele olmaktadır.

Bu itibarla yeni Hükümetten, 1962 bütçesinden başlayarak vatanın topyekûn gelişmesi mevzuuna vereceği ehemmiyet yanında, vatanın mahrumiyetleri nefsinde cemetmiş bölgelerinin en kısa zamanda bu mahrumiyetlerden kurtarılması mevzuuna da hususi bir alâka göstermesini temenni etmek isteriz. *(Bravo, sesleri ve alkışlar)*

Hükümet Programı, gelişmede takip edilecek yolu tespit ederken, hedefi, "hürriyet nizamı içinde hızlı bir kalkınma" olarak tarif etmekte ve bu kalkınmayı Devlet sektörü yatırımlarında plân fikrine istinat ettirmektedir. Hususi sektör için ise, Devlet sektöründe olduğu gibi bu sektörde de mümkün olan en geniş ölçüde yatırım, yapılması fikri üzerinde durulmaktadır.

Prensip olarak bu ana hedeflerin reddedilmesi tabiatıyla bahis mevzuu olamaz. Fakat bu umumi hedefler yanında bazı temel iktisadi gömüşlerin öğretilmesi ihtiyacı da aşikârdır.

Hükümet, acaba Devlet sektörü ile hususi sektör arasında nasıl bir münasebet düşünmektedir? Umumi yatırım hacmimizle millî gelir arasında bir münasebet tesisine ihtiyaç görmekte midir? Böyle bir ihtiyaç görmekte ise bu nispet ne olmalıdır ve nasıl sağlanmalıdır. Umumi yatırım hacmi içinde ziraat ve sanayi kollarımızın işgal etmeleri gerekli mevkiler nasıl mütalâa olmaktadır?

Kalkınma siyaseti; millî gelirimizdeki yıllık yükselme nispetinin, nüfus artışı ile birlikte, ileri memleketlerle aramızdaki mesafenin görünür bir gelecekte kapatılması esasına istinat ettirildiğine göre, bu neticelerin hangi kaynaklarımızın hangi nispetlerde geliştirilmesi suretiyle temin edilebileceği ümit olunmaktadır?

Hükümetin iktisadi politika anlayışının temel felsefesini ortaya çıkaracak olan bu suallere cevap verici mütalâaları programda bulmaya imkân yoktur.

Programın; "memleketimizin umumiyetle bilinmekte olan çeşitli ihtiyaçlarını süratle giderecek tedbirleri seçerken, Devlet Plânlama Teşkilâtının çalışmalarından ciddi olarak faydalanmak kararındayız." şeklindeki beyanından, bu mevzuudaki görüşlerin tespitinin Devlet Plânlama Teşkilâtına bırakılacağı anlaşılmaktadır.

Şüphesiz, memleket kalkınmasında mütehassıs elemanların ilmî mütalâalarını temel sayan böyle bir görüşü hizmetle karşılamaya imkân yoktur. Fakat siyasi iktidarların, memleketin umumi iktisadi şartlarını dikkate alarak, varılmak istenen büyük hedefe memleketi en iyi şekilde götüreceğine inandıkları temel iktisadi gö-

rüşlerinin de mevcut olması icap eder. Parti programlarının kaleme alınış sebeplerinden biri de bu olsa gerektir. Hükümet programını bu mevzuda vuzuhtan mahrum bulduğumuzu ifade etmek isteriz.

Bugün mesul ve mütehassıs elemanlarımızın sarih ve katı ifadelerinden anladığımıza göre; gerekli yatırımların yapılmaması, yanlış tatbikat ve icraat dolayısıyla, ziraat kolumuzda tabiî kaynaklarımız israf ve tahrip edilmekte, zirai istihsal her gün biraz daha yetersiz ve düşük hale gelmektedir. Yine mütehassısların ve mesul elemanların ifadelerine göre, memleketimiz iklim şartları bakımından ziraatta büyük ihtiyaç hâlinde sulu ziraata geçmek mecburiyetinde olduğu halde yatırım kifayetsizliği, yanlış ve noksan sulama ve drenaj tesisleri dolayısıyla hem sulu ziraata geçmek imkânından mahrum kalmış, hem de çok cüzi miktarlarda yapılan sulamalar topraklarımızın çoraklaşmasına sebebiyet vermiştir.

O halde, bu vakıaların meydana çıkardığı bir hakikate Hükümet olarak el koymak, umumi yatırım politikasında bu işe çok ciddî yer vermek zamanı gelmiş demektir.

Hükümet Programı üzerindeki mütalâaları ortaya koyarken, fazla teferruata, girmenin doğru olmayacağı tabiidir. Kısaca ve bir iki cümle ile yukarıki hususlara temas etmekten maksadımız, yatırım politikasının çeşitli veçhelerine verilmesini gerekli gördüğümüz ehemmiyete işarettir, öyle zannediyoruz ki, bu mevzuda, bundan böyle çok kararlı olmak ve yatırım siyasetimizi tâyin ederken memleket realitelerine en uygun istikametleri sarih ve katî şekilde tespit etmek lâzımdır.

BAŞKAN — Sayın Ekrem Bey, bir dakika müsaadenizi rica edeceğim.

Muhterem arkadaşlar; İçtüzüğün 88'nci maddesi, tahrirî nutukların 20 dakikadan fazla olmayacağını âmirdir. *(Sağdan teamül vardır, sesleri)* Müsaade buyurursanız, grup sözcülerinin, Tüzüğün bu kaydıyla mukayyet olmayarak, yazılı nutuklarının hitamına kadar konuşmalarına devam buyurmalarını oylarınıza arz edeceğim. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Buyurun Beyefendi.

Y.T.P. GENEL BAŞKANI EKREM ALİCAN (Devamla) — Teşekkür ederim.

Yeni Türkiye Partisinin Meclis Grubu olarak, muhterem Hükümetimizden, ziraat kolunda yapılması zaruri reformu tahakkuk ettirebilmek için bu kol yatırımlarına bugüne kadar alışılmış usuller dışında, çok daha ciddî bir ehemmiyet atfetmesini temenni etmekteyiz.

Bu mütalâalarımızla sanayimizin ihmal edilmesi mânasında bir görüşü elbet müdafaa etmemekteyiz. Fakat bu memlekette muvaffak bir yatırım politikasının, ziraat kolunda yatan tabiî servetlerin âtıl bırakılması ve hattâ israf edilmesi bahasına sağlanamayacağında da şüphe yoktur.

Senenin büyük kısmını, gizli veya açık işsiz geçiren Türk köylüsünün, boş zamanlarını değerlendirmek bakımından zirai meşgale yanında, birtakım el ve ev

sanatları ile müstahsil hale getirilmesi mevzuu da, zirai yatırım politikası içinde üzerinde ayrıca durulmaya değer bir mesele olsa gerektir.

Biz nüfusumuzun % 70 ini teşkil eden Türk köylüsünün kuvvetli bir müstehlik halinde Türk ekonomisine yararlı olma imkânından mahrum bulunduğu, müddetçe, hızlı bir kalkınma imkânının kolayca elde edilebileceğine inanmamaktayız. Bu neticeyi elde edebilmek için bir taraftan zirai reform ile zirai gelirlerin artırılması, bir taraftan bu nüfusun bir kısmının sanayie intikali, bir taraftan da bulundukları yerlerde yardımcı istihsal imkânlarına kavuşturulmaları gerektiği kanaatindeyiz.

Mevcut sanayimizin, bilhassa devlet sektörünün, çeşitli meseleleri bulunduğunda şüphe yoktur. Bu meselelerden mühim kısmının, mali bünyelerin takviyesi, işletme faaliyetlerinin her türlü siyasi müdahaleden masun kılınması suretiyle halledilebileceği kanaatindeyiz.

Her halükârda, mevcut ve bundan sonra kurulacak sanayiin her şeyden önce, yüksek maliyetlerden kurtarılması, dâhilî istihlâk hudutları dışına çıkacak istihsal kapasitelerinde, ihraç imkânlarının mutlaka dikkate alınması zaruridir. Aksi halde Türk ekonomisine hizmet gayesiyle kurulan bir kısım sanayiin Türk Ekonomisine yük olması önlenememektedir.

Hükümet Programının; sanayi politikasında kaliteyi ıslâh etmek, istihsal maliyetlerini düşürmek şeklinde tarif edilen genel hedefini memnuniyetle karşılıyor, kredi, vergi ve gümrük politikaları yoluyla hususi sektör gelişmelerini teşvik kararını müspet bir görüş olarak kabul ediyoruz.

Hususi sektör yatırımlarını teşvik bakımından vergi politikasında yatırım indirimi müessesesinin ihdasını, sınai tesislere işletme kredisi sağlayacak bir kredi müessesesinin kurulmasını süratle halli gereken mevzular telâkki etmekteyiz. Hususi sektör yatırım kredileri mevzuunda Türkiye Sınaî Kalkınma Bankasının daha verimli bir çalışma düzenine sokulabileceği kanaatindeyiz.

İç istihlâk hudutları dışında istihsal imkânlarına sahip olduğumuz sınaî mamullerimizin ihracı kolaylıklarının sağlanması yolundaki tedbirlerin de bir an önce alınması lüzumuna işaret etmek isteriz. Bu vesile ile Türk dış tediye muvazenesi mevzuunun, Türk ekonomisi bakımından taşıdığı fevkalâde mühim ve fevkalâde acil mahiyetini de burada bahis konusu etmeden geçemeyeceğiz. Yeni Hükümetimiz, programında, nedense bu mevzua temas ihtiyacını duymamıştır.

İCA yardımları hariç, bugünkü dış ticaret hacmi hudutları içerisinde dahi, yıllık 100 milyon dolara yakın tediye muvazenesi açıklarımız artık müzmin bir hal almış bulunmaktadır.

Her yıl uzun müzakerelerden sonra, milletlerarası teşekküllerden temin edilen kısa vadeli borçlanmalarla karşılanan bu açıkların devamının; Türk ekonomisi bakımından bizi ciddî surette düşündürmesi lâzım geldiğinde şüphe yoktur.

Yeni Türkiye Partisi Meclis Grubu olarak, Hükümetin uzun vadeli yatırım plânları yanında bir "orta ve kısa vadeli dış gelirleri geliştirme programı" içinde bu mevzuu hal yoluna girmesinin zaruretine işaret etmekte fayda mülâhaza ederiz.

Yine yatırım meselelerimiz içinde, üzerinde ehemmiyetle durulmaya değer gördüğümüz bir başka hususa da, yeni Hükümetin dikkatini çekmek isteriz. Malûm olduğu üzere 27 Mayıs 1960 tarihine kadar Türkiye'de başlanmış veya projeye bağlanmış yatırım mevzuları, 72 sayılı Kanunla yeni bir düzene tâbi tutulmuş ve mütehassıslarla millî ekonomimiz bakımından lüzumu tespit edilmiş bulunan yatırım projelerinin ikmalleri imkânlarının teminat altına alınması yoluna gidilmiştir.

Yekûn tutarları milyarları bulan ve tatbika konulmalarının millî ekonomimiz bakımından zarureti kararlaştırılmış olan yüzlerce projenin tatbik imkânından mahrum bir şekilde bırakılmasının isabetli olmayacağı kanaatindeyiz. Milletlerarası yatırım kredisi müesseselerinden dış finansman kredilerinin sağlanması mümkün olan bu projelerin, Devlet Plânlama Teşkilâtı ile varılacak mutabakat çerçevesi dâhilinde, gecikmelere meydan bırakılmadan tatbikleri hususunun sağlanmasını Hükümetten temenni ederiz. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Yatırım politikamızın muvaffakiyetinin, yatırımlarımıza bulunacak malî kaynakların verimlilik ve sıhhatlilik derecesine bağlı bulunduğunda şüphe yoktur. Bu bakımdan meselenin en büyük sorumluluğunun Maliye Bakanlığı tarafından yüklenilmiş olduğu meydandadır.

Kanaatimizce, memleketin malî politikasını ellerinde tutanlar; enflâsyonist siyaseti reddettikleri nispette, her türlü genişleme hareketinin karşısına enflâsyon korkusunun çıkarılması temayüllerini de önlemek mecburiyetindedirler. Bu itibarla, gerek Devlet bütçesinin tanziminde, gerek yatırım tahsislerinin tespitinde, gerekse kredi politikasının tayininde, az gelişmiş bir ekonomiye sahip olan memleketimizin, gelişme ihtiyaçlarının dar ve kısır görüşler içerisinde mütalâasından kaçınılması lüzumuna inanmaktayım. Ekonomimizi durgunluktan kurtarmanın ve hele istikrar içinde hızla gelişmenin yolu bu olsa gerektir.

Vergi sistemimizin, bilhassa vasıtasız vergiler manzumemizin en büyük kifayetsizliğin, kaçakçılıkları önleyici teşkilâtının noksanlığında olduğu kanaatindeyiz. Her yıl vergi dairelerimize verilen 300 bin civarındaki Gelir Vergisi beyannamesinden sadece yüzde dördünün, beşinin kontrol edilebildiği bir memlekette vergi kaçakçılığının önlenmesi imkânı olamayacağında şüphe yoktur.

Türk vergi hukuku dünyanın hakikaten mazbut vergi hukuklarından biridir. Islaha muhtaç hususlar zaman içinde elbet ıslâh edileceklerdir. Gelir Vergisi sistemimizin yatırımları himaye, sosyal adaleti temin mevzularındaki ihtiyaçları bugünden tespit edilmiş bulunmaktadır.

Yukarda da ifade ettiğimiz gibi bu mevzuda asıl bir ihtiyacımız kaçakçılıkları önleyecek ehliyetli, kifayetli ye lüzumlu genişlikte kontrol ve murakabe teşkilâtına malik olabilmektir.

Vergi sistemimizde getirileceği vadedilen toplu ıslahat tedbirlerinin, Devlet gelirlerinde azalmaya ve yatırım imkânlarımızda daralmaya meydan vermeden ziraat arazisinden Arazi Vergisinin, dar işçi kazançlarından tasarruf bonolarının kaldırılması esaslarını da ihtiva etmekte bulunmasını memnuniyetle karşılamaktayız.

Bu vesile ile Devlet borçlarından mahdut olan tasarruf bonolarının bir nevi vergi şeklinde mütalâasını da uygun bulmadığımızı ifade etmek isteriz.

Her ne kadar 223 sayılı Kanunun 16'ncı maddesi hükümlerinden istifade ile 1961 malî yılı Devlet bütçesine 448 küsur milyon liralık bono hâsılatı gelir kaydedilmek suretiyle bu bütçe denkleştirilmiş ise de, tasarruf bonoları hasılatının Devlet borçları olduğunda şüphe yoktur.

Tasarruf bonolarından temin olunan hâsılatın Devlet bütçesi gelirleri içerisine karıştırılmaksızın 223 sayılı Kanunun birinci maddesiyle ihdas ettiği Yatırımlar Finansman Fonu'nda biriktirilmesi ve yine aynı kanunun aynı maddesinde ifadesini bulan tarım, sanayi ve ulaştırma yatırımlarımıza ait müşahhas yatırım projelerinin finansmanında kullanılması daha isabet olur kanaatindeyiz.

Bugünkü tatbikat, bonolar hâsıllarının bir nevi vergi haline getirmekte, Devletin bütçe varidatı içerisinde bu hâsılat da sarf olunup gitmektedir. Bu suretle Devlet hazır bir imkâna sahip olduğundan bütçe gelirlerinin verimini artırma gayretinden uzak kalmaktadır.

Yatırım politikasında; memleketin umumi olarak bayındırlığını sağlayan ve dolayısıyla istihsal kudretini geliştiren temal tesisler yatırımlarının da müstahsil yatırımları kadar ehemmiyetli bir mevki işgal ettiğinde şüphe yoktur. Bu bakımdan, plânlı gelişme hamlemizde, Hükümetin, Devlet ulaştırma tesisleri, Devlet Su İşleri, barajlar, hidroelektrik tesisleri, köy yolları, köy içme suları, kültür ve sağlık tesisleri gibi hizmetlere büyük bir ehemmiyet verileceğini öğrenmiş bulunmaktayım.

Bir nevi envanter tanzimi şeklinde bu çeşit memleket hizmetlerinin listeler halinde sıralanması her zaman mümkün olan bir şeydir. Mesele bu listelerde adı geçen hizmetlerin muayyen Devlet görüşleri içerisinde ve muayyen millî hedefler istikametinde tahakkuku imkânlarının sağlanmasıdır. Bu itibarla Sayın Hükümet Başkanının bu yoldaki vait ve taahhütlerini de memnuniyetle kaydetmiş bulunmaktayız.

Yatırım politikasının muvaffakiyetinde emeğin diğer istihsal unsurları kadar ehemmiyetli bir unsur olduğu inancının yeni Türk Hükümetine hâkim bulunduğunu görmek takdirle karşıladığımız bir müşahede olmuştur. "İşçinin refahının her şeyden önce yeni iş alanlarının açılmasına, yani süratli bir iktisadi gelişme hareketinin tatbik halinde bulunmasına bağlıdır" şeklindeki anlayış ise aynı derecede isabetli bir görüştür.

Hükümetin tarafsız idare mevzuundaki taahhütlerinin bilhassa İktisadi Devlet Teşekküllerimizde çalışan işçilerimiz bakımından ehemmiyetli bir mâna taşıdığına işaret etmek isteriz. Bugüne kadar partizan idareler, partizanlığın köklerini, İktisadi Devlet Teşekküllerimizin işçi toplulukları ihtiva eden müesseselerine salmak imkânını daima bulmuşlardır. Bugün do, alışılmış usuller içerisinde yeni Hükümetin siyasi kanaatleri emrinde bir partizan tutum hortlatılmak istenebilir. Bu hususta Hükümetimizi şimdiden uyarmakta fayda mülâhaza ederiz.

Millî eğitim politikamızın, millî kalkınma politikamızla çok yakın münasebetinin dikkatten uzak tutulmayarak mütalâa edilmekte olmasını ileri ve yeni şartlara

uygun bir anlayış olarak kabul ediyoruz. Orta ve yüksek öğrenim kurumlarımızın kuruluş ve çalışma esaslarının tâyininde Devlet Plânlama Teşkilâtı ile yakın münasebet kurulacağı yolundaki beyanları takdirle karşılarız.

İlköğrenim dâvamızın da 10 yıllık bir süre içinde sağlanacağı taahhüdünü, ciddî bir harekete girişmek arzusunun ifadesi olarak kabul etmekteyiz. Dünyanın en az okur - yazar nüfusa sahip memleketlerinden biri olan Türkiye'mizde millî eğitimin en büyük meselesinin, ilköğrenim dâvasını halletmek olduğunda şüphe yoktur.

Adalet cihazımızdan istediğimiz ucuz, çabuk ve emniyetli adalettir. Bu neticeyi sağlamakta yardımcı olacak her türlü tedbiri Yeni Türkiye Partisi Meclis Grubu şükranla karşılayacaktır.

İnfaz sistemimizi ıslah etmek, infaz müesseselerimizi bugünkü perişan durumdan kurtarmak, her hangi bir şekilde hapse düşmüş vatandaşlarımızı bir daha dürüst bir insan olarak cemiyete dönme imkânından mahrum bırakmamak Adalet Bakanlığımızın üzerinde hassasiyetle duracağı meselelerden olsa gerektir.

Yeni Hükümetin vatandaş münasebetlerinde geçmiş siyasi mücadelelerin yaralarını, tamamıyla tedavi etmek hususunda dikkatle çalışacağı yolundaki beyanlarını, millî huzur ve sükûn bakımından anlayışlı bir görüş olarak kabul edeniz. *(Şiddetli alkışlar, bravo sesleri)*

Bu maksatla alınması düşünülen tedbirlerin, hasis, parti menfaatleri endişesiyle bir nevi pazarlık mevzuu yapılamamasına uygun mütalâa etmekteyiz. Bu memlekette millî huzurun bir an imce temini hepimizin müşterek kanaat ve arzusudur. *(Şiddetli alkışlar)* Bu kanaat ve arzunun tatbika konulmasında küçük takaddüm hesaplarına kapılmanın, siyasi bayatımıza temel yapmaya çalıştığımız ahlâkilik ve samimiyet ölçüleriyle bağdaşamayacağında şüphe yoktur. *(Alkışlar ve bravo sesler)*

Bu itibarla hu çeşit tedbirlerin partiler üstü meseleler halinde müştereken kararlaştırılmalarını en uygum, hal sureti olarak görmekteyiz. *(Alkışlar)*

Memleketin iç politikasında, vatandaşlar arasında huzur ve iyi münasebetlerin sağlanması lüzumu, muhalif - muvafık bütün siyasi- teşekküllerimizin ve Devlet idarecinde mesuliyet almış insanların başlıca kaygıları olmak icabeder. Hükümetin partizan idareye son vermek mevzuunda kararlı bir tutum içerisinde bulunacağı yolundaki taahhütlerimi yukarıda kaydetmiştik. Bütün idari personelin sadece kanunların emrinde ve her türlü siyasi endişeden uzak bir şekilde vazife görmeleri memleketlim huzur, emniyet ve istikrarı içim başlıca şarttır. *(Bravo sesleri)* Hürriyet anlayışınım iç politikada anarşi mânasına gelmeyeceğimde şüphe yoktur. Bu itibarla asayiş kuvvetlerimizin kanunların kendilerimi vazifeli kıldığı tedbirleri almalarında, milletçe bu vazifelerimi kolaylaştırıcı gayretler göstermemiz gerektiğine inanmaktayız.

Hükümetin haklı Olarak üzerinde durduğunu mevzuun hayati ehemmiyetine biz de işaret etmek isteriz. Polis ve jandarmamın esas vazifesi emniyet ve asayişini, huzur ve sükûnun teminidir. Böyle ağır ve şerefli bir vazifenin mesuliyeti altında

bulunan bu kuvvetlerin, kıymetlerinin ve manevi itibarlarının zedelenmemesini, nefislerine güven ve vazifelerine bağlılık hislerinin, sarsılmamasını temim etmek başlıca kaygımız olmak icabeder. Yeni Türkiye Partisi Meclis Grubu, Hükümetin bu yoldu alacağı her türlü tedbirleri en iyi niyetlerle destekleyecektir.

Hükümet programımda mahallî seçimler mevzuunda bir işaret görmeyi arzulardık. Fakat nedense bu husus dikkatten uzak kalmış bulunmaktadır. Yeni rejimim oturuşma ve yerleşme devresi içerisinde bulunduğumuza göre, mahallî seçimlerim bir an önce yapılacak vazifelerin millet reyi ile seçilmiş vazifelilere intikal ettirilmesinde sayılamayacak kadar çok faydalar olduğu kanaatindeyiz. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Yeni Anayasamızın temsil ettiği zihniyet içerisinde sosyal adalet ve sosyal güvenlik mevzularının bundan sonraki hükümetleri yakından ilgilendirecek meseleler olduğu muhakkaktır. Hükümet programında çeşitli bakanlıklar icraatına verilmesi düşünülen istikametler arasında bu görüşlerin benimsendiği ifade olunmaktadır.

Bugünün refah Devleti anlayışında; bütün sosyal adalet fikirlerimin temelli, milletlerim maddi ve mânevi ihtiyaçlar bakımından, ihtiyaçlardan azade bir hale getirilmesi olduğuna göre, Hükümetim bu istikametteki çalışmalarını yakından izlemek, muvaffak neticeleri takdirle karşılamak, noksanları ikmal ettirmeye çalışmak bizim vazifemiz olacaktır. *(Alkışlar)*

Millî gelirimizi medenî Garp âlemi ile aramızdaki mesafeyi en kusa zamanda kapatacak şekilde yıldan yıla artırmamız ne kadar zaruri ise, artan gelirlerim vatandaşlar arasında muvazeneli bir şekilde dağılması imkânlarını sağlamak da aynı derecede zaruri olmak gerekir. Bu itibarla Hükümetin âdil temellere dayanan sosyal hizmet, sosyal sağlık, kültür çalışmalarını ümitle beklemekteyiz.

Basın ve haber alma hürriyetinin memlekette kemaliyle yerleşmesi yolunda Hükümetin sarf edeceği gayretleri Yeni Türkiye Partisi Meclis Grubu olarak memnuniyetle karşılayacağız. Bu mevzuda Anayasamızın 22'nci maddesiyle millî güvenliği, genel ahlâkı koruma, kişilerin haysiyet, şeref ve haklarına tecavüzü önleme hususlarında ortaya koyduğu esasların da aynı dikkat ve hassasiyetle takip edileceğinden emin bulunmak isteriz.

Anayasamızın 19'ncu maddesiyle vicdan ve din hürriyetti mevzuunda konulmuş esasların ciddiyetle takibi lüzumuna inanmaktayız.

Dinin siyasete alet edilmemesi hususundaki Anayasa hükmünün her türlü istismar imkânlarını ortadan kaldıracak şekilde tatbikinin millî bir zaruret olduğuna inanmaktayız. *(Alkışlar)* Bunun yanında din eğitim ve öğretiminin de yine Anayasamızın benimsediği esaslar içerisinde tanzimi hususunda ciddî gayretler "sarfının lüzumlu olduğu kanaatindeyiz.

Dış politikamızın ana hedefi olarak Büyük Atatürk tarafından tespit edilmiş bulunan "Yurtta sulh, Cihanda sulh!" ilkesinin Hükümet programında yer almış bulunması partimiz Meclis grubunu sadece memnun eden bir husustur.

Esasen dış politika mevzuunda partilerimizin görüşlerinde her hangi bir farklılık düşünmeye de imkân yoktur. Millet olarak hudutlarımız içerisinde millî gelişmemiz için çalışmakta, hür milletler camiasının, hürriyetler nizamına müstenit Dünya sulhunu sabama gayretlerine bütün mevcudiyetimizle iştirak etmekteyiz. Dış politikada bu ana hedefler istikametinde, şahsiyetini hissettiren ve millî haysiyeti her türlü gölgelenmeden koruyan çalışmalar partimiz Meclis Grubunca samimiyetle desteklenecektir. Varlığımızın, millî birlik ve beraberliğimizin büyük teminatı Ordumuzu her bakımdan vazifesini liyakatle yapacak kuvvet ve kudrette tutmak şeklindeki Hükümet anlayışını bir millî arzunun ifadesi olarak görüyoruz. *(Alkışlar)*

Muhterem arkadaşlarım; buraya kadar yeni Hükümetimizin programı üzerindeki görüşlerimizi fazla teferruata girmeden izaha çalıştım. İzahlarımızdan anlaşıldığı üzere, Hükümet programının tasvip ettiğimiz taraflarını açıkça beyan etmekten, noksan bulduğumuz taraflarını belirtmekten çekinmedik.

Program hakkındaki muhassala düşüncemizi hulasaten ifade etmek icap edersе şöyle bir neticeye varmak mümkündür.

Hükümetimiz, demokratik rejimimizin büyük hastalığı partizan idareyi yok etmek, tarafsız idare mefhumunu milletimiz hayatına yerleştirmek kararlılığı içerisinde gözükmektedir. Hükümetin bu kararlılığının muvaffak tatbikat haline gelebilmesi için birtakım şartların tahakkukuna lüzum vardır. Bu şartların başında Hükümetin dayandığı siyasi teşkilâtın, en küçük kademeden en yüksek kademeye kadar bu zihniyete aynı samimiyetle intibak edebilmesi, Hükümeti teşkil eden Sayın üyelerin müspet neticeyi istihsal hususunda tam bir kararlılık içinde bulunabilmeleri, idare mekanizmasında yer almış personelin mutlak tarafsız ölçülerle hareket etmenin şahsi kaderleri üzerinde menfi tesir yapmayacağı inancını umumi olarak benimseyebilmeleri gelmektedir. Bunun yanında muhalif partiler mensuplarının da tarafsız idare yolundaki gayretleri istismar etme temayüllerinden uzak, aynı tarafsızlık zihniyetine kendilerini alıştırabilmiş olmaları lüzumu aşikârdır. *(Bravo sesleri)*

Yeni Türkiye Partisinin Meclis Grubu, Hükümetin kararlılık ifade eden bu beyanları karşısında ve kendisine düşen vazifenin mesuliyet idraki içinde, icraat ve tatbikat ile meydana çıkacak durumu takip etmek kararındadır.

Bu mevzuda, milletçe kaydedeceğimiz muvaffakiyet, Karma Hükümetin millî huzur Hükümeti olma yolundaki büyük hedefine ulaşma imkânlarını sağlayacak başlıca unsur olacaktır. *(Bravo sesleri)*

Hükümetimizin ikinci büyük hedefi, hürriyet nizamı içinde gelişen bir Türkiye meydana getirmektir. Bu neticenin elde edilebilmesi de, yatırım politikasına verilecek kat'i, sarih ve azimli istikâmetle meydana çıkacaktır. Bu mevzuda da görüşlerimizi teferruatlı olarak izah etmiş bulunmaktayız.

Meclis grubumuzu teşkil eden arkadaşlarımız, bu görüşlerimizin ve program üzerinde cereyan edecek müzakerelerin ışığı altında yeni Hükümet hakkında varacakları kanaati oylarıyla ifade edeceklerdir.

Hükümetimize başarı dileklerimizi tekrar ederek hepinizi hürmetle selâmlarım. *(Şiddetli alkışlar ve bravo sesleri)*

BAŞKAN — Arkadaşlar, şimdi söz, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Meclis Grubu adına. Sayın Ahmet Oğuz'undur. *(Alkışlar)*

CUMHURİYETÇİ KÖYLÜ MİLLET PARTİSİ MECLİS GRUBU ADINA AHMET OĞUZ (İstanbul) — Millet Meclisinin Sayın üyeleri. Hükümet Programı hakkında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Meclis Grubunun görüşlerini ifade etmek üzere yüksek huzurunuza çıkmış bulunuyoruz. Siyasi hayatımızda bir muvazene, itidal ve istikrar unsuru olarak vazife görmeyi gaye edinmiş bulunan bir partinin Meclis Grubu olarak büyük hâdiselerden sonra girmiş bulunduğumuz şu devrede bu gayeye daha büyük bir hassasiyetle sadık kalmaya gayret edeceğiz.

Ciddî bir muhalefetin içte ve dışta iktidarın en yakın ve müessir bir yardımcısı olduğuna kaniiz. İktidarın yanlış icraatından nemalanmayı fırsat bilen ve onun muvaffakiyetinden rahatsız olan sakîm bir muhalefet görüşünü reddeder ve bilhassa memleketimizin bugün içinde bulunduğu şartlar muvacehesinde, yapıcı ve huzur getirici bir zihniyece vazife gören bir muhalefet partisinin, iktidarların işini kolaylaştıracağına ve onların mânevi itibarlarını artıracağına inanıyoruz. *(Alkışlar)* Hükümet Programı hakkında yapacağımız bu tenkitlerde ve ileri süreceğimiz temennilerde aynı görüşe sadık kalacağımız şüphesizdir.

Muhterem arkadaşlar,

Program üzerindeki görüşlerimizin arzına başlarken, bu programın umumi karakteri itibariyle murakabeyi güçleştiren, seyyal ve vuzuhsuz bir hüviyet taşıdığını ifade etmek isteriz. Program, memleketin ana meselelerini derinliğine ve genişliğine içine almamakta ve eksik olarak temas ettiği mevzulara taallûk eden tedbirlerin nelerden ibaret olduğunu da müşahhas bir şekilde gösterememiş bulunmamaktadır. Birçok mevzularda sadece arz ettikleri ehemmiyetler tebarüz ettirilmekle yetinilmiş ve fakat bunların hal yolları gösterilmemiştir. Bu haliyle program memleket meselelerine ait bazı mütearifeleri umumi kelimelerle dile getirmekten ileri gidemeyen dağınık ve sarahatten mahrum bir siyasi nutuk manzarası arz etmektedir.

Sayın milletvekilleri,

Programda Karma Hükümet kendini bariz vasıflarıyla "büyük hâdiselerden sonra gelmiş bir millî huzur ve kalkınma Hükümeti" olarak takdim etmektedir. Hiç şüphesiz İhtilâl sonrası şartı içinde iş başına gelen bir Hükümetin ana vasıfları da bunlar olmak lâzımdır. Bu Hükümet siyasi, hukuki, ekonomik ve sosyal sahalarda huzuru tesis edebilmelidir. Bunun tesisi yolunda programın ortaya koyduğu dağınık meseleleri biz, bu tasnif içinde ele alacağız ve düşündüklerimizi söyleyeceğiz.

Programda ifade edildiği gibi, memleketin bugün karşısında bulunduğu baş meselelerden biri, vatandaşlar arasında iyi münasebetleri sağlamak, siyasi mücadelelerin vatandaş kütleleri arasında yarattığı uzaklık ve çekişmeyi huzura çevirmektir.

Geçen siyasi mücadelelerin vatandaş kütleleri arasında ektiği husumet tohumları hemen düne kadar yeşermiş ve boy atmış bir halde kendini göstermiştir. Kütleler arasındaki husumet hislerinin ne dereceye kadar korkunç ve gayri insani hareketlere sebep olabileceği, tarihin sergüzeştlerini hikâye ettiği birçok milletlerin hayatında görülmektedir...

Ne dünya ve ne vatan, husumet hisleriyle birbirlerini gözleyen ve izleyen insan kütlelerinin davranışlarıyla huzura kavuşamaz. Şiddetin şiddet davet ettiğini, intikam almak için müsait an gelince husumet hislerinin galeyanıyla ne gibi faciaların meydana geldiğini gösteren misaller birçok milletlerin tarihinde yer almıştır. Hâkim idareciler daima gerek millî, gerek milletlerarası anlarda, kütleler arasındaki husumet hislerini silmeye çalışmışlar, muvaffak oldukları nispette de insanları huzura kavuşturmuşlardır. Husumet hislerini zemin ve zamanın şartlarına uygun olarak şefkat ve atıfetle yok etmeye çalışmak, insanları kardeşlik hisleriyle birbirlerine bağlamaya gayret etmek, memleketleri idare etmek mesuliyetini üzerine almış olanların en başta gelen vazifelerindendir.

Siyasi ayrılıkların, esas itibariyle, siyasetin yukarı kademesini işgal eden idareciler ve hususiyle iktidarda bulunanlar tarafından beslendiği hususunda programda konmuş bulunan teşhise de tamamen iştirak etmekteyiz. Bu bakımdan, biz C.H.P. ile A.P.'nin bir karma hükümet bünyesi içinde iş birliği yapmalarını iyi bir başlangıç saymaktayız. Bu hâdise, uzun siyasi mücadeleler sonunda birbirine karşı ayrılık duyan kütlelerin de yaklaşmasını temin ederse memleket bundan fayda görecektir ve bu halin huzurun teessüsünde mühim rol oynayacağını ummak yerindedir. *(Alkışlar)*

Diğer taraftan, programda yer alan "Geçmiş siyasi mücadelelerin yaralarını tamamıyla tedavi etmenin dikkat ve ehemmiyetle göz önünde bulundurulacağı ve üzerinde çalışmaya başlanacağı" hakkındaki görüşe de Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi olarak katılmaktayız. *(Alkışlar)* Programın meskût bıraktığı cihetlerden birisi, mahallî seçimler olmuştur. Siyasi huzur ve istikrarın tesisi için muhtar ve belediye seçimlerinin mümkün olan en kısa zamanda yapılmasında Hükümetin hassasiyet göstermesini istemekteyiz. Muhterem arkadaşlar;

Siyasi ve hukuki istikrarın tesisiyle paralel olarak rejimin tarsini, şüphesiz ki, bugün Meclisimizin ve onun Hükümetinin karşısında bulunan en başta gelen mevzudur. Fakat hemen ifade edelim ki, Karma Hükümet programının hazırlanışında ehemmiyetiyle mütenasip bir derli toplulukla ele alınmamıştır.

ihtilâl, uzun sürçen bir rejim mücadelesi sonunda tekevvün etmiştir. Kurucu Meclis eliyle bir Anayasa tedvin edilmiş ve halkoyundan geçmiştir. Şimdi içinde bulunduğumuz merhalede Yüksek Meclisin tarih önünde ilk vazifesi, bu Anayasaya göre hukuk devletini bütün icap ve müesseseleriyle kurmak, rejim mevzuundaki yıllar süren çabayı artık nihayete erdirmektir. Bu bakımdan Meclisimiz, diğer teşriî meclislere nazaran çok farklı ve çok önemli tarihî bir vazifeyi deruhte ettiğine inanmış bulunmaktadır.

İzahtan varestedir ki, mücerret bir Anayasanın yapılmasıyla, demokratik rejimin tamamen kurulmuş bulunduğu kabul edilemez. Bu Anayasanın ışığı altında bir hukuk reformu yapılmadıkça, Anayasanın emrettiği tatbikat kanunları - ki, kanaatimizce, bu kanunlar Anayasa, kadar mühimdir - bir an evvel çıkarılmadıkça ve bütün mevzuat Anayasanın ruh ve prensiplerinin ışığı altında bir tâdile tâbi tutulmadıkça demokratik Hukuk Devleti tekemmül ettirilmiş ve tesis olunmuş sayılamaz. İşte Meclisimiz, bu hukuk reformunu yaparak demokratik Hukuk Devleti Nizamın tekemmül ettirecek ve bilfiil tesis edecektir. Tabiidir ki, bu Meclisin karşısına çıkan ilk Hükümet olarak C.H.P. - A.P. Karma Hükümeti de programında ve icraatında her şeyden evvel bunun teminini göz önünde tutmak mecburiyetindedir.

Hükümet programında "Anayasanın mutlak hâkimiyetini temin etmek her siyasetin üstünde hedefimizdir." Anayasa hâkimiyeti için mücadele yapmış bir partinin Meclis Grubu olarak bu görüşü tamamıyla desteklemekteyiz. Ancak, Hükümet programında rejimi ikmal ve tesis edecek teşebbüslerin nelerden ibaret bulunduğu, biraz evvel arz ettiğimiz gibi, bir sistem dâhilinde mütalâa olunmamıştır. Bu mevzua dokunan izahat dağınık ve gayri kâfidir. Anayasanın hâkimiyetini sağlamak ve huzuru tesis için onun prensiplerine uymayan geçmiş tasarrufların da ıslahı icap ettiğine kaniiz. Bunlar meyanında, hiçbir suçu olmayan vatandaşların 105 sayılı Kanuna dayanan idarî bir tasarrufla sürgüne tâbi tutulmalarını zikretmek isteriz.

Anayasa, hukuki mevzuatımız sisteminde birçok kanunların yeniden tedvinini ve bir çoğunun da tadilini emretmektedir. Programda, Anayasanın, kuruluşunu kesin bir mühlete bağladığı Anayasa Mahkemesi Kanunu ve Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun getirileceğinden bahsedilmekte ve iktisadi sosyal haklar bölümüne taallûk eden kanunlardan da söz edilmektedir. Buna karşılık, rejimin temel kanunları olan Basın Kanununun, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri. Kanununun, Cemiyetler Kanununun ne zaman ve ne suretle ele alınacağı hakkında program sâkittir. Basın rejiminin Anayasanın 22-27'nci maddelerindeki esaslar ve ispat hakkı da nazara alınarak süratle ıslahı lâzımdır.

Anayasa, özellikle, 57'nci maddesiyle bir, "Siyasi partiler kanunu" yapılmasını emretmektedir. Bunun da bir an evvel ele alınması gerekmektedir.

Adlî ve idarî sahada da Karma Hükümet, demokratik rejimin icapları ve akışı içinde ıslahat yapmakla görevlidir. Hükümet bu sahada da detayları dahi ihtiva etmesi gayri kabili içtinap olan bir ıslahat planıyla karşımıza çıkmış değildir.

Hâkimler Kanunu ile kademe mahkemelerinin, Yargıtayın, Askerî Yargı cihazlarının, Danıştayın kuruluş kanunları Anayasanın getirdiği esaslar içinde ve ciddî surette ıslaha muhtaçtırlar. Hükümet Programında da ifade edildiği gibi, şikâyet, yalnız icra ve iflâs Kanunundan değildir. Bütün Muhakeme usulü kanunları çok geniş ölçüde yeniden düzenlenmelidir. Türkiye'de, Adalet mekanizması batî ve pahalı işlemektedir. Mahkemelerimiz, yıllar sürünmüş ve masrafı dâva kıymetini aşmış dosyalarla dolup taşmaktadır. Türk vatandaşının yıllardır şikâyetçi olduğu mevzuların başında bu gelmektedir. Usul kanunlarının ve mahkemelerin işleyişinin

behemehal süratli ve ucuz adaleti sağlayacak şekilde değiştirilmesi zamanı çoktan gelmiştir.

Hükümet Programında infaz sistemimizin ıslahı ye cezasını çekmiş olanların cemiyete intibaklarını kolaylaştırmak yolunda çalışmalara devanı edileceği hakkındaki ifadeyi, cemiyetimizin istikbali bakımından faydalı görmekte ve memnuniyet duymaktayız. Mahkûmların işlemiş oldukları suçlar ne derece ağır olursa olsun insanlık sıfatları ortadan kalkmaz. Mahkûmiyet müddetlerinin cemiyete düşman olmayı mucip olacak şartlar içinde geçirilmesi önlenmelidir. Mahkûmların hapishanelerde bir intikam hissinin mağdurları oldukları yollu bir kanaat sahibi olmalarına sebep olacak çok ağır ve gayri insani şartlara tâbi tutulmamalarının cemiyetin hali ve geleceği için lüzumlu okluğuna kaniiz.

Mevzuatı, zihniyeti ve işleri tutuş şekli itibariyle, memleketimizin idari sahada muhtaç olduğu ıslahat, yine, belli başlı bir konu olarak Karma Hükümet Programında yer almamıştır. Bu sahada, Anayasa, bazı yeni kanunların yapılmasını veya mevcutların değiştirilmesini derpiş etmiştir. Mahallî idareler mevzuatının, Memurin Kanununun, kamu kurumu niteliğindeki meslekî teşekküllerin statülerinin, olağanüstü hal ve sıkıyönetim bahislerinin yeni tanzimlere ihtiyaçları vardır. Diğer taraftan, mücerret bu tanzimlerin yapılmasıyla ve demokratik ıslahatın bu sahada, sırf mevzuat bakımından icra edilmesiyle bir idari reformun gerçekleşmeyeceği de bir hakikattir. İdarenin zihniyetinde, kavrayışında, sakît ananeleri bertaraf edici geniş bir yeniliğe ihtiyaç vardır ki, bu reform, ancak bu yenilik geldiği takdirde, tam anılanabilecektir.

Sayın arkadaşlar;

Hükümet Programında jandarma karakolundan ve köy muhtarından yüksek idare makamına ve banka kredilerine kadar hiçbir yerde vatandaşın hiçbir sebeple eşit olmayan muameleye tâbi olmayacağını, asayiş kuvvetlerini kanun içinde başarılı bir surette çalışacak bir hale getirmenin, polis ve jandarmanın kıymetini ve mânevi itibarını sağlamanın acele bir ihtiyaç olduğu ve partizanlığın imkânsız hale getirileceği ifade olunmaktadır.

Vatandaşın eşit şartlar ve emniyet içinde yaşamasını sağlamak Hükümetlerin esaslı vazifesi olduğunda şüphe yoktur. Emniyet içinde yaşamanın vasıtası, olan asayiş kuvvetlerinin, polis ve jandarmanın kıymet ve itibarını sağlamakta elbette zaruridir. *(Alkışlar)* Ancak, polis ve jandarmanın vazifesini müdrik olarak hareket etmesi ve bu suretle kendilerine karşı eskiden beri mevcut olan fobinin vatandaşın içinden silinmesi icabeder. Şahsi temayüllere veya şahsi tesirlere tabi olarak kendilerine karşı, yahut iktidarda, bulunanların iktidarların devanı ettirmek veya iktidara gelmesini istediği partinin iktidarını teinin etmek, vazifesi imiş gibi hareket eden bazı gayretkeşlere karşı idareyi elinde tutanların derece derece uyanık bulunması da lâzımdır. İdarede tarafsızlığı sağlamak hususunda merkezden verilecek emir ve talimat esaslı müeyyidelere ve müteyakkız bir murakabeye bağlanmalıdır. İktidarın arzularına uygun hareket eden partizan memurların cezalandırılmalarını

fiilen imkânsız kılan bir imtiyaz vasıtası olduğu tecrübe ile sabit bulunan Memurin Muhakemat Kanunu mutlaka kaldırılmalıdır. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

İdare ve zabıta teşkilâtı, mevzuata ve hâdiselerin mahiyetine o derece uygun çalışmalıdır ki, bu kürsüye bir soru önergesi ve şikâyet getirmek hususunda, en küçük hâdiseler karşısında isyan eden en ateşli bir milletvekili dahi imkân bulamamalıdır. *(Alkışlar)*

Sayın üyeler,

Siyasi hayatımızda geçmiş misali bulunmayan bu Karma Hükümet teşekkülünde iki partinin, programlarında iktisadi yönden erişmek istedikleri gayeler için kullandıkları vasıtaları, ne dereceye kadar mezcedebildiklerini veyahut onları bir kenara bırakarak her hangi bir yeni fikir ve görüş sisteminde anlaştıklarını tespitte de fayda mülâhaza etmekteyiz.

Yeni Anayasa ile istikametini bulan ve yukarda temas edilen hukuk devletinin icapları bir yana bırakılırsa, bu iki parti bünyesindeki sosyal devlet telâkkisinin birbiriyle bağdaşmasının mümkün olamayacağı da bir hakikattir. Filhakika, geniş anlamıyla iktisadi alanda,

CHP nin devletçiliğe ve A.P. nin şahsi teşebbüse atfettikleri ehemmiyette bunun bariz bir misali addedilebilir. Belki de bu sebepledir ki, Hükümet programının iktisadi hiçbir bahsinde, erişilmesi istenilen neticelerin ne şekilde, ne yollarla ve ne sistemle sağlanacağına temas edilmemektedir. Program, mevcut düzenin seyrini aynen tekabül etmekte ve her sistem için cari ve makbul olan bazı umumi fikirleri açıklamakla yetinmektedir. Şu hale göre, yüksek huzurunuza sunulan Hükümet programı ilgili partilerin programlan ve sosyal devlet telâkkileri haricinde bazı müşterek fikirler üzerine bina edilmiştir. Esasen program, bu zaviyeden tetkik edilirse, yakın geçmişin millet hayatında iz bırakan bazı şikâyetleri ve sıkıntıları bertaraf etmeye müteveccih bir ruh haleti içinde hazırlandığı görülür. Filhakika, vatandaşlar arasındaki huzuru tesis, plân fikrine yakın bir iktidar ve vatandaşların siyasi inanış veya parti ayrılıklarına göre muamele görmelerine mâni olma gibi hareket noktaları bu görüşü teyit etmektedir. Şu hale göre, program ilk sayfasında "Hükümetin üyeleri, düşünüşle ve siyasi anlayışta ahenk ve mutabakat içinde bulunduklarını görmüşlerdir" cümlesi, idare mesuliyetini üzerine alanların yalnız yukarda arz edilen ve normal idarelerde pek tabiî ve basit olan hususlarda, anlaşıp yüksek huzurunuza çıktıklarının bir ifadesi sayılmak icap eder.

Muhterem arkadaşlar,

Memleketi huzursuzluğun sebeplerini, rejim ve idareye müteveccih cephe yarımda, iktisadi köklere de dayanmış görüyoruz. Bugün Türkiye'de huzursuzluğun mühim amillerinden biri de iktisadi kifayetsizlik ve düzensizlikten doğmaktadır. Her yıl artan nüfus yanında, istihsal azlığı, millî gelir kaynaklarından gayri âdil pay alanların mevcudiyeti, bilhassa ücret politikası yönünden âdil ve umumi esasların kaybedilmiş olması, malî mevzuatın muayyen bir iktisat politikası sağlayacak istikamette işletilememesi ve hedefin tâyin edilmemiş olması, her türlü iktisadi

teşebbüsün kâmil bir mahiyet iktisap edebilmesine imkân verecek şart ve vasatın yaratılamamış olması, iş hayatını aksatan ve huzursuzluk yaratan mevzuatın ayakta bulunması gibi benzer faktörler, Karma Hükümet programının derinliğine bu mevzulara el atmaktan uzak kaldığını göstermektedir.

Karma Hükümet programında yer alan, "Hükümet programının hedefi, hürriyet nizamı içinde hızlı bir kalkınmanın sağlanmasıdır" ve onu takibeden paragrafta da "Siyasi iktidarın plânlı kalkınma fikrine yatkın olması... şarttır." Görüşleri, Karma Hükümet icraatının iktisadi hareket mebdeini teşkil etmektedir. Bir toplumda, hürriyet nizamı içinde plâna dayanan bir kalkınmayı benimsememek mümkün değildir. Esasen, yeni Anayasa da bu konuda Devlete direktif vermektedir. Yalnız bu hedefin sağlanmasında da muhtelif yolların ve metotların mevcut olduğu malûmdur. Nitekim Karma Hükümeti teşkil eden iki parti de, programları muvacehesinde, bu yönden ayrı inanışlara sahiptir.

Hal böyle olunca Programdaki hedeflere hangi usullerle erişilecektir? Bu suali aydınlatmak Karma Hükümet görüşünü vuzuha, kavuşturma yolunda faydalı olacaktır.

Bir bakıma hürriyeti geniş mânasıyla ele almak ve iktisadi kalkınmayı da yine iktisadi hürriyet içinde tahakkuk ettirmek istendiği neticesine varılabilir, iktisadi hürriyet mefhumu ise, ferdin teşebbüslerinde, köstekleyici Devlet tahditleri ve takyitlerinden azade olarak serbestçe ve kendisi için kârlı gördüğü sahalarda çalışabilmesini gerektirir. Hâlbuki plânlı iktisat, Devletin iktisadi ve sosyal hayata kendince uygun gördüğü ölçü ve nispette ve bir plân dâhilinde müdahalesini icap ettirir. Bu iki mefhumun, yani hem iktisadi hürriyetin ve hem de Devlet müdahalesine dayanan plân ekonomisinin memzuç, bir sistem olarak bir arada mütalâası son derece müşküldür. Çünkü, plân ekonomisi Devlet müdahalesini zaruri kılar. Bu müdahalenin hudut ve şümulü ne olacaktır? Fert, teşebbüslerinin her an bir müdahaleye uğrayacağı düşüncesiyle serbest hareket edemez. Binaenaleyh sırf bu düşünce saikasıyla de olsa hususi teşebbüs daha bidayette kısılır, hususi yatırımlar müşkülleşir. Hürriyet içinde kalkınma politikası ferdî mülkiyete ve hususi teşebbüse ön plânda yer vermek zorundadır. Hükümet hürriyet içinde kalkınmaktan bahsederken acaba bu zarureti kabul etmekte midir?

Şu açıklamalardan sonra görülüyor ki hürriyet nizamı içinde hızlı ve plâna dayanan bir kalkınmanın yolu, vasıtası Karma Hükümet Programında bir vuzuha bağlanamamıştır.

Türkiye, ekonomik takati, istihsal güç ve imkânları bakımından zayıf ve kifayetsiz bir memleket değildir. Beşeri ve tabiî istihsal faktörleri bakımından memleketimiz bilâkis, bize nazaran çok daha ileri gitmiş memleketlere kıyasla rüçhanlı durumdadır. Bizim içeriğinde bulunduğumuz müşkülleri doğuran esas âmil, bu faktörlerin sıhhatli bir ekonomi düzeni içerisinde ve belirli bir iktisadi sistem dâhilinde ve ilmî icaplara uyularak meze ve terkip edilmek suretiyle kullanılmalarından ileri gelmektedir.

Şayet, durumu bir motor misali ile izah etmek lâzım gelirse, Türkiye'nin ekonomik potansiyeli yüksektir. Yani motor haddizatında kuvvetlidir, düşük randıman vermesinin sebebi bidayette montaj hatası, zaman içinde şartların emrettiği revizyonun yapılmamasıdır. İşlerinin ehli montörler, motoru ilmin ve tekniğin icaplarına göre ve motor bünyesinin zaruri kıldığı sistem içerisinde yeni baştan monte edebilirler ve revizyona tâbi tutabilirlerse ehil ellerden motorun büyük randıman sağlamaması için hiçbir sebep yoktur. *(Alkışlar)* Bu misalle şu vakıaya işaret etmek istiyoruz. Türkiye'de tabiat unsuru ve iş gücü, bu imkânları yerinde ve en büyük faydayı sağlayacak şekilde kullanmayı başardığımız takdirde mevcut nüfusumuzun daha bir mislini refah içinde geçindirecek kadar zengindir. Bu itibarla, Türkiye'nin ihtiyaçlarına ve dertlerine eğilirken Hükümet Programındaki görüşlerin bu istikamete doğru yöneltilmesi kaçınılmaz bir zaruret olmak lâzım gelirdi.

Sayın üyeler;

Hükümet Programının birçok yerinde kalkınma ve buna muktezi yatırımlardan bahsedilmektedir. Hattâ Programın bir yerinde hızlı kalkınmamızın istediği yatıranı yapabilmek için milletçe mutlaka israftan uzak bir hayata girip gerekli yatırım payını sağlamak mecburiyeti olduğuna işaret edilmektedir.

Şüphesiz ki, her memleketin iktisadi gelişmesinde yatırımın mühim rolü olacaktır. Ancak, yatırım iktisadi gaye değil, istihsal ve istihlâkin ve dolayısıyla millî refaha erişilmede kullanılan bir vasıtadır. Bir an önce karşılanacak ihtiyaçlarımızın çokluğu ve tenevvüü karşısında, daha büyük bir yatırıma gidilmek suretiyle hızlı bir kalkınma yoluna girileceğine Programda işaret edilirken, bu işlerin nasıl finanse edileceği hususuna temas edilmemiştir. *(Alkışlar)* Yatırımların enflâsyon tehlikesine düşmeden yürütülebilmesi için gereken malî kaynaklar bütçe yönünden mahdut ve muayyendir. Vergiler bir zam yapılamayacağına ve hattâ bazı müteferrik vergilerde derpiş edilen fedakârlıklar muvacehesinde iç kaynaklar bakımından imkânlarımız ancak vergilerin ıslahatından doğacak netice ve tasarruflara bağlı kalmaktadır. Bunların ise, ne dereceye kadar tatminkâr olacağı da belli değildir. Şu hale göre, Karma Hükümetin programına aldığı bu yatırım ve hızlı kalkınma plânları nasıl tahakkuk ettirilecektir. Beklenen ve kayda değer bir dış yardım veya istikraz mı bahis mevzuudur? Bunların sükût ile geçiştirilmiş olması programda ele alınan meselelerin tahakkuk yoluna girip girmeyeceği hususunda bizleri haklı olarak bir tereddüde sevk etmektedir. Kaynakları emniyet altına almadan yapılacak yatırımların fayda yerine çok kere zarar tevlit ettiklerini hatırlatmak isteriz. Ayrıca, işçi, hammadde tedariki kadar istihsal olunan maddelerin iç ve dış piyasalara sürümü ile alâkadar fiyat mevzuları halledilmeden yapılacak yatırımların gayri iktisadi kalmaya mahkûm olabileceğini daima göz önünde tutmak lâzımdır.

Bu tetkikler ve hesaplar ortada olmadıkça yalnız ve yalnız yatırımlardan bahsedilmesini tatminkâr bulmamaktayız.

Söz buraya intikal etmiş iken, şu noktayı da belirtmek isteriz ki, Türkiye, NATO ve Orta-Doğu Devletleri arasında muhtelif yönlerden hususiyet arz eden bir

devlettir. Son yıllarda geçirdiği iç ağrıları, onun zaafından değil, geleceğe bakan, büyük vaidlerle dolu iktisadi potansiyelinin bir ifadesi olarak ele alınmalıdır. Bu itibarla Türkiye'ye 5-10 yıllık uzun vadeli ve büyük çaplı iktisadi yardımlarda bulunulması, ümitlerin üstünde neticeler sağlayacak bir bölgede emniyet ve sulhu hedef tutan NATO camiasının kudret ve kuvvetini çok artıracaktır. Bu inançla Hükümetin mümkün ilan teşebbüsleri yapacağına, bu talebin dostlarımız tarafından da anlayışla karşılanacağına inanıyoruz. *(Alkışlar, bravo sesleri)* Bu konuda bir muhalefet partisi olarak Hükümeti desteklemek kararındayız. *(Alkışlar)*

Muhterem milletvekilleri,

Programda iktisadi Devlet Teşekküllerinin politika mülâhazalarından masun bir ehliye kadrosuna ve idaresine kavuşturulması vardır. Devlet idaresinde olduğu kadar, İktisadi Devlet Teşekküllerinin en mühim dâvalarından birinin memurların iyi intihap edilmesi ve sık sık değiştirilmemeleri olduğu muhakkaktır.

İktisadi Devlet Teşekküllerinin kullandıkları öz ve yabancı kaynaklarının toplamı 1959 yılında yapılan Yüksek Murakabe Heyeti raporlarına nazaran 36,8 milyara ulaşmış bulunmaktadır. Ayni senede Devlet bütçesinin tutarı ise 7,2 milyardır. Bugün her iki yekûn da artmış bulunduğuna nazaran, ziraat, sanayi, münakalât, ticaret ve sosyal hizmetlerde çalışan Devlet işletmelerinin faaliyetleri hakkında Hükümet programında daha fazla bilgiye rastlamak isterdik.

Eski rejimde bu teşebbüslerin sabit ve mütedavil sermayelerinin nasıl bir enflâsyona yol açtıkları malûmunuzdur. Binaenaleyh, bunlardan hangilerinin Devlet elinde muhafaza edileceği, hangilerinin bir araya getirileceği ve aktüel bir mahiyet arz eden finansman ihtiyaçlarının halli mevzuunda bazı işaretler görmek isterdik. Gerek Yüksek Murakabe Heyeti ve gerekse 154 sayılı kanunun 17'nci maddesi gereğince bunların bünyelerinde yapılması gereken ıslahat hakkında bakanlıklar arası teşkil edilen komisyonların verdiği Raporları bir an önce tatbik mevkiine sokmak suretiyle İktisadi Devlet Teşekkül ve teşebbüslerine verilecek istikamet belli olacaktır.

Devlet bütçelerinin 3,5 mislini teşkil eden bu kurumlar hakkında Hükümetin daha sarih fikirlere sahip olmasını istemek gayet tabiî hakkımızdı!.

Sayın arkadaşlar,

Hükümet programında iktisada müteallik meseleler toplu ve sistemli olarak gösterilmiş değildir. Birçok mühim mevzular, maalesef gayet umumi kelimelerle ifade edilmiştir. Ziraate ehemmiyet vereceğiz, ziraat ve hayvan mahsullerinin kıymetlendirilmesine önem vereceğiz demekle büyük bir şey ifade etmiş olmuyoruz. Şu nevi ziraat ve hayvan mahsullerimizin istihsal ve sürümlerini artırmakla hem yerli gıda ihtiyacını, hem de ihracat imkânlarını artırmış olacağız demek lâzımdı. Eski ziraat mahsullerimizden hangisinde ısrar edeceğiz, hangisini teşvik veya tahdit tedbirlerine başvuracağız, bunları umumi hatlarıyla dahi olsa belirtmiş olmamız gerekiyor.

Sanayide üzerinde duracağımız belli başlı mevzular, enerji ve maden politikamızın esas hatları bu arada belirtilecek noktalardandır.

Hele Avrupa Müşterek Pazarına katılmak istediğimiz şu sıralarda hangi ziraat ve sanayi mevzularında ısrar etmek istediğimizin şimdiden belirtilmiş olması gerekmektedir. Bir taraftan, milletlerarası münasebetlerin sağlayacağı menfaatleri özlerken, diğer taraftan birçok mevzuları dâhilde imal etmek sevdasından vazgeçmemekle tezatlara girmekteyiz.

Şurasını bilhassa göz önünde tutmamız icabeder ki, kalkınmamızın mühim bir kısmımı ihracatımızla karşılamaya mecburuz. Halen çok sıkıntılı bir vaziyet arz eden ihracatımız ancak terkibinin değişmesiyle imkânlar kaydedebilir. Tütün, fındık, üzüm, incir gibi klâsik maddelerimizin yanında yaş meyve ve sebzelerimizin zamanında ihraç piyasalarına sevki ile ihracat artabilir. Bunlar arasında en fazla artması mümkün olan ve Türkiye için büyük bir istikbal vadeden turizm mevzunun ne şekilde ele alınacağına dair esaslı bir işaret yoktur.

Millî gelirin mühim bir kısmını teşkil eden zirai istihsalin ilk safta ve süratle artırılmasının varlığımızın bekası için kaçınılmaz bir zaruret olduğuna kaniiz. Bu hedefe müteveccih her türlü gayretin yerinde olacağına inanıyoruz. Hükümetin bu istikametteki fiilî çalışmalarını da destekleyeceğiz. *(Alkışlar)*

Ancak, Programın, daha yatırım işlerini ele alırken "Memleketimiz ekilebilir topraklarının sınırına varmıştır. Bundan sonra zirai istihsali artırmanın yolu dekar başına, verimi yükseltmek olacaktır." Şeklindeki şamil bir düşünce hatalıdır. Zira Türkiye gibi arazi teşekkülü ve iklim şartları yeknesaklık arz etmeyen bir ülkenin zirai istihsal çeşitleri, diğer bir deyimle, zirai istihsali pek mütenevvidir. Binaenaleyh Türkiye için zirai istihsal kavramı, yalnız hububat ve emsaline tahsis edilen ekilebilir arazi mahsullerine münhasır değildir. Filhakika Türkiye'nin başlıca ürünlerinden olan zeytin, üzüm, incir, fındık, fıstık, narenciye, palamut, mazı, her türlü meyveler ve hattâ orman ve emsali gibi ürünleri de göz önünde tutmak gerekir.

İstihsalin artırılmasında bütün ürünlere şamil olarak verimlerin yükseltilmesinin payı elbette ki, pek mühimdir. Fakat bunun yanı sıra, memlekette mahsûl çeşitlerine göre istifade edilebilir, ekilebilir büyük çapta arazinin mevcudiyetini de kabul etmek zaruridir. Ayrıca Türkiye'de zirai istihsalin hangi istikamette artırılması lâzım geldiği hususunun da ayrıca bir tetkik mevzuu olduğuna inanıyor ve yeni Hükümetin konuyu bu genişlik içerisinde ele almasını ve yeniden kazanılacak kabili istifade araziler üzerinde mesai sarfını lüzumlu ve faydalı buluyoruz.

Zirai istihsalin artırılmasında büyük rolü olan küçük - büyük su işlerinden ve yeraltı sularından geniş ölçüde faydalanılacağını belirten Programda, bu mühim ve büyük işlerin ne şekilde ele alınacağı ve nasıl başarılacağı açıklanmamıştır. Plânlama Dairesinin verdiği bilgilere göre, yılda en az 100-150 bin hektar ilâve arazinin sulanması gerekirken, halen ancak 25-30 bin hektar arazinin sulanabilmesi için ehemmiyetini bir kere daha ortaya koymaktadır. Bu meyanda az masrafla

büyük neticeler sağlayacak olan sondaj, derin kuyu pompaları üzerinde durmanın isabetine kaniiz.

Bugüne kadar tatbik edilen zirai kredi sisteminin miktar ve neticeleri bakımından kayda değer bir tesir icra ettiği söylenemez. 100 liralık bir zirai kredi sağlamak için 20 lira iştirak, payı ve 10 lira da faiz ödeyerek ele geçen 70 lira ile bir çiftçi ailesinin istihsalini nasıl artırabileceği cidden teemmüle muhtaçtır. Hal böyle iken, Hükümet Programında zirai kredinin elverişli şartlarla sağlanacağına kısaca temas edip geçilmesini tatmin edici bulmuyoruz. Bu itibarla da zirai kredilerin bir istihlâk vasıtası olmaktan çıkarılarak istihsali artırıcı yeni bir şekle konmasında, icap edersе fakir çiftçi ailelerinin borç yüklerinin kısmen zayıflatılmasında isabet olduğuna kaniiz.

"Ekilebilir arazi sınırını bulmuştur" kanaatiyle ele alınan Programda bahis konusu edilen toprak reformunun tek cepheli yani yalnız sosyal yönden mütalâa edildiği anlaşılmaktadır. Bu görüşü geniş iktisadi cephesi ile mütalâada zaruret olduğuna bilhassa işaret etmek isteriz.

Hayvancılığımızın gelişmesi bahsinde programdaki yeni ürünlerin değerlendirilmesi için gerekli tedbirler alınacağı umumi ve kolay bir görüşün ifadesidir. Türkiye'de hayvancılıktan beklenen neticeler ancak, mevcut meralar muvacehesinde besi ve ahır hayvancılığı ile sağlanacaktır. Bunun için de hayvan yemi, yonca ve emsali yemler istihsalinin teşvik edilmesi gerekir.

Ormancılığımızın Anayasaya uygun olarak korunması hususuna işaretle yetinmek Hükümet Programı için kâfi değildir. Asıl olan ormanların muhafaza ve geliştirilmesi için gidilecek yolların belirtilmesi ve bilhassa uzun vadeli plânların hazırlatılması ve tatbikinde güdülecek metodun tespitidir.

Sayın arkadaşlar,

Programda vergi sisteminde yapılacağı söylenen ıslahatın istikamet ve şümulünü belirtmek çok daha isabetli olurdu. Bu arada, câri vergilerle Kurumlar Vergisi gibi ve ödenen Bina vergileri arasındaki münasebet ve tekerrürler hakkında kısa da olsa bilgilere sahip olmamız gerekirdi. İş hayatını köstekleyen ve teşebbüs hızını kesen vergilerle Zirai Vergi konusu üzerinde Hükümetin görüşlerini bilmede fayda vardır.

Arazi Vergisinin ve işçi kazançlarından Tasarruf Bonosu keseneğinin kaldırılması hususundaki vaitleri memnuniyetle karşılarken, az gelirli memur maaşlarından da bono bedellerinin kesilmemesini temenniye şayan buluyoruz.

Yıllardan beri vatandaşları üzen ve onları büyük külfetlere sokan istimlâk borçlarının ne zaman ve ne şekilde ödeneceği hususunun programda açıkça belirtilmesi vatandaşa karşı olan vazifelerin asgari bir icabı idi. Bu konuya temas edilmemesini üzüntü ile karşılıyoruz.

İş hayatında huzuru sağlamaya matuf olarak, Muamele Vergisi gibi ilga edilen kanunlardan doğan müterakim vergi ihtilâf, borç ve cezalarının kısa zamanda vatandaş lehine halledilme yolunun bulunmasında isabet görüyoruz.

İş hayatı ve piyasayı rahatsız eden bir konu da faiz hadlerinin yüksekliğidir. Bugün piyasada çeşitli namlar altında bankalara yüzde 17-21 kadar faiz ödenmektedir. Para piyasasının bu kadar ağır şartlar altında bulunması ber türlü istihsal ve iş bayatını kösteklemekte ve maliyetleri yükseltmektedir. Bu noktaya Hükümetin dikkat nazarlarını çekmede fayda mülâhaza ediyoruz.

Muhterem Milletvekilleri,

Halen Devlet mekanizmasında İktisadi Devlet Teşekküllerinde tatbik edilen ücret şekilleri girift, belirsiz ve bazı kısımlarda hizmetleri muattal kılan büyük nispetsizlikler içinde çalkalanmaktadır. İşçi ücretleri, işçi ve patron kazanç münasebetleri büyük düzensizlik arz etmektedir. Bu itibarla her şeyden evvel Hükümet Programının bu konuyu cesaretle ele alması gerekirdi. Mesele, memleket çapında halledilmedikçe hizmet arz edenlerin millî gelirden payları, memleketin ödeme gücüne göre ayarlanması yapılmadıkça bu yönden de bir huzur beklemenin yersiz olacağı aşikârdır.

Bu vesile ile şunu da kaydetmek isteriz, ki sayıları halen 60 bini aşan emekli, dul ve yetimin bağlı bulunduğu Emekli Sandığının şimdiden 1 milyar 400 milyon lira açık verdiği, önümüzdeki 8 yıl zarfında bu açığın 6 milyara yükseleceği göz önünde tutulursa, Hükümetin karşılaştığı dâvanın ehemmiyeti meydana çıkar. Bu mevzu derhal ele alınarak gerekli tedbirlere süratle başvurulmazsa, Devletin altından kalkamayacağı siyasi, malî ve içtimai gaileler pek büyük olacaktır. Programda İm nevi konulara yer verilmemiş olması meselelerin, önemi ile mütenasip ölçülerde ele alınmadığının bir delilidir.

Programda ulaştırma hizmetleri hakkında ileri sürülen tedbirler umumi ve sathidir, asıl yaraya dokunulmamıştır. Bilindiğine göre, yalnız Devlet Demiryollarının 200 milyon dolarlık borcu yanında, kapasitesinin ancak yarı imkânı ile işletildiği ve gerekli kadronun da bir misli ile çalıştırıldığı bir vakıadır. Ulaştırmada kara ve demiryolları münasebetleri ve tarifeleri üzerinde neler düşünüldüğü de açıklanmamıştır.

Sayın arkadaşlar,

Türkiye'nin bir idari reorganizasyona ihtiyacı bulunduğunda kimsenin tereddüdü yoktur. Birçok mühim hizmetlere eleman bulamayan memleketimizin bazı idarelerinde yığınak şeklinde elemana rastlandığı ve verimsiz bir kadro taşkınlığı içinde çalıştığı da hakikattir. Ayrıca her sahada kullanılan elemanların vasıflarının da tatmin edici seviyede olmadığı yüksek malûmunuzdur.

Bu tablo karşısında iş normlarına istinat ettirilen, rasyonel çalışma esaslarını sağlayan, kırtasiyecilikten uzak bir sistemin en kısa zamanda kurulmasının kaçınılmaz bir zaruret olduğuna kaniiz. *(Alkışlar)* Esasen bu sahada yerli ve yabancı birçok mütehassısların yapmış oldukları tetkikler de mevcuttur. Konu buraya gelmişken, idarede reformun Türkiye için mutlaka bir tensikat mânasına gelmeyeceğini de belirtmek isteriz. Her yıl artan ve karşılanmayan hizmetlerin bu yolla da tanzim ve tatmin edilebileceğini kabul ediyoruz.

Karma Hükümete mensup partilerin bu alandaki görüşlerine seçim beyannamelerinde yer verdikleri halde Hükümet programında temas etmemelerini ve iş mevzuları arasına almamalarını bir türlü izah edemedik. Kaldı ki, kurulmuş bir Personel Dairesinin mevcudiyeti de kendiliğinden Hükümette bu vazifeyi tahmil eder mahiyettedir.

Muhterem Milletvekilleri,

Hükümet programında "Büyük meselemiz" olarak her sahada ehliyetli ve yeter sayıda öğretmenin bulunmadığından bahsedilmekte, fakat öğretmelerin ne şekilde yetiştirileceği, maddi ve mânevi ne gibi teminat altına alınacağı ifade edilmemektedir. Biz, esas itibariyle öğretmenleri yetiştiren müesseselerim birleştirilmesi ve öğretmene üniversite tahsili vermenin zaruretine ve ilkokul öğretmenlerimizin de bu görüşle yetiştirilerek aynı seviyeye eriştirilmeleri lüzumunla inanmaktayız.

Öğretmenlik mesleği, bir taraftan bu şekilde mânevi, diğer taraftan esaslı surette maddi teminat altına alınmalıdır. Bu teminat sağlanmadığı ve Öğretmenin şerefi kadar da maddi cephesiyle cazip bir meslek haline getirilmediği takdirde gerek ilkokul ve gerekse ortaokul öğrenim ve öğretim kadrolarında bulunan ve daha da artacak olan boşluğun giderilmesi imkân dâhiline giremeyecektir.

Bir kısım okullarımızın öğretmensizlik ve müdürsüzlük yüzünden kapandıklarını, öğretmenlerin mesleklerini terk ederek hayatlarını başka iş sahalarında aradıklarını görmek, bu davaya bugüne kadar verilen ehemmiyetin yetersiz olduğuna başlıca delildir. Sayın arkadaşlar,

Program hakkındaki görüşlerimizin arzında bu noktaya gelmiş iken, millî varlığımızın koruyucusu ve bekçisi olan kahraman Ordumuzun, maddi ve mânevi ihtiyaçlarının karşılanması ve gücünün artırılması ve huzur içinde vazife görmesi konusundaki Hükümet noktai nazarına tamamen iştirak ettiğimizi ifade etmekten zevk duyarız. *(Alkışlar)*

Dünyanın içinde bulunduğu tehlikeli şartlar muvacehesinde yurdumuzun ve medeniyet aleninin korunmasında üzerine çok mühim bir vazife ve külfet almış bulunan Türk Ordusu bu ihtiyaçlarının karşılanmasında, kâfi olduğuna banmadığımız dış yardımların artırılması için vâki olacak Hükümet teşebbüslerini de candan destekleyeceğimizi belirtiriz. *(Alkışlar)*

Muhterem arkadaşlar,

Ana hatları itibariyle dış politika prensiplerinde partimiz, Hükümet programındaki ana görüşlerde mutabakat halindedir. Şu kadar ki, milletlerarası münasebetlerin endişe verici son gelişmeleri karşısında Hükümetin daha müspet daha müşahhas bir programla Meclisin karşısına çıkacağı umulurdu.

Cumhuriyet Hükümetlerinin Birleşmiş Milletler Anayasasına, Milletlerarası İş Birliğine ortaklaşa güvenlik prensibine uygun olarak müşterek bir medeniyet telâkkisi içinde milletlerin ferdi ve sosyal hürriyetlerini muhafaza için dost milletlerle kader birliği halinde bir millî dış politika takip edilmekte olduğu malûmdur.

NATO ve CENTO gibi tedafüi teşekküller ve dostumuz Birleşik Amerika ile olduğu gibi ikili anlaşmalar bu gayeye matuftur. Programa memnuniyetle müşahede ettiğimiz bir yenilik Hükümetin bu politikayı faal bir çalışma ile takip edeceği hususundaki teminattır, "faal" vasfına biz bir de "şahsiyetli" kelimesinin katılmış olmasını isterdik. *(Alkışlar)*

Programda belirtildiği gibi, bütün Orta ve Yakın - Doğu memleketlerinin, özellikle, uzun, müşterek bir mazinin tabiî bir neticesi olarak Arap memleketlerinin hürriyet ve bağımsızlık içinde refah yolunda ilerlemekte devam etmelerini bütün kalbimizle temenni deriz. Bu itibarla, partimizin kanaatine göre, yıldan beri en güç ve eşit olmayan şartlar içinde mücadelesini takip ettiğimiz Cezayirli kardeşlerimize karşı daha faal ve daha şahsiyetli, istiklâl ve hürriyeti uğrunda yaptığı mücadeleyle mazlum milletlere örnek olan asil milletimizin tarih ve geleneklerine ve Akdeniz Bölgesindeki yüksek menfaatlerimize uygun bir ilgi göstermemizin zamanı geldiğine kaniiz. *(Alkışlar)* Dostumuz ve müttefikimiz Fransa'nın bile resmî bir muhatap sayarak kendisiyle müzakerelere giriştiği ve Birleşik Amerika'nın nezdinde siyasi bir temsilci gönderdiği Cezayir Geçici Hükümeti ile bir an önce münasebetlere girişmekte tereddüt etmememiz lâzımdır.

Kıbrıs Cumhuriyeti ile Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasındaki özel bağlar hususunda Hükümetin programına akseden kanaatlerin fazla bir iyimserlik. taşıdığını, Anayurdun coğrafi bir temadisi olan Ada'da, cemaatler arasında huzursuzluğa doğru giden bazı hareketlerin saklanmaması gerektiğini kaydetmek isteriz. Komşumuz ve müttefikimiz Yunanistan'la aramızda artık bir anlaşmazlık değil, bilâkis kuvvetli bir ahenk plâtformu olmasını dilediğimiz Kıbrıs'taki olayların Hükümetimizce daha yakından takip olunarak umumi efkârımızın aydınlatılmasını zaruri saymaktayız. *(Alkışlar)*

Suriye ve Irak'la olan dostluk bağlarımız hakkında programda, yer alan sözler, hiç şüphesiz, büyük bir haz uyandırmaktadır. Bununla beraber bu komşularımızla münasebetlerimizin yalnız umumi siyasi formüllerden ibaret kalmaması, bilhassa Suriye ile 1926 yılı içinde akdedilen dostluk ve iyi komşuluk sözleşmelerine dayanan hudut münasebetlerimizin, Dışişleri Bakanlığımızın çok iyi bildiği, siyasi, iktisadi ye hukuki bütün cepheleriyle ele alınması memleketimiz için birinci derecede önemi haiz meselelerdendir. Ancak bu suretledir ki, Arap âlemi içinde en yakınlarımız olan bu memleketlerle esaslı ve devamlı bir dostluğun temelleri takviye edilmiş olur. Bilhassa 800 kilometrelik ve son derece anormal bir hudut üzerinde Suriye ile Türkiye arasında karşılıklı bir afet halinde devam eden kaçakçılık derdi, kanaatimize göre, hudut bölgelerinde alınan ve oralardaki vatandaşlarımıza devamlı bir ıstırap konusu olan zecrî tedbirlerden ziyade, iyi niyet sahibi bir Suriye Hükümeti ile yapılacak ticari ve iktisadi anlaşmalarla kökünden kaldırılabilir.

Dış politika kısmının en önemli noktalarından birini de az gelişmiş memleketlere yapılan iktisadi yardım meselesi teşkil etmektedir. Hükümetin bu konudaki görüşüne iştirak etmekle beraber, bizim için ekonomik kalkınmamızın önemli bir desteği olması itibariyle başta Birleşik Amerika olmak üzere Batılı müttefiklerimi-

zin bu hususta ki temayül ve siyasetlerinin programda yer bulmamış olmasını bir noksanlık telâkki etmekteyiz.

"Memleketimiz Marshall plânı ile ortaya atılmış bulunan yardımdan 1948 yılından beri faydalanmaya başlamıştır. İkinci Dünya Harbinden sonra milletimiz siyasi varlığını tehdit eden tehlikelerle karşı karşıya bulunmuş ve sırf kendi imkânlarıyla kuvvetli bir orduyu 5 bin kilometre uzunluğundaki hudutlarının muhafazası için ayakta tutmak zorunda kalmıştır. Bu konudaki müşküller ufuklardaki büyük tehlikeleri sezen Birleşik Amerika'nın yardım elini uzatmasıyla ve NATO camiasına katılmamızla bir dereceye kadar azalmış sayılır ise de, Türk Milletinin bulunduğu bölgede ye dünyada barışın muhafazası için katlandığı maddi fedakârlık azalmamış, artmıştır. Bu bakımdan başta Birleşik Amerika olmak üzere NATO camiasındaki müttefiklerimizin daha etraflı bir anlayışla durumumuzu kavramalarını medeniyet dâvasına yaptığımız hizmet ve mâruz bulunduğumuz tehlikelerle mütenasip olarak bize düşen külfeti karşılamalarını istemek hakkımızdır.

Hükümet Programında pek sarih olmayan ifadelerle temas olunan ve NATO'nun müşterek emniyet alanında vücuda getirmiş olduğu kuvvetli dayanışmanın ekonomik ve kültürel alanda geliştirilmesi için tarafımızdan yapılan ve müttefiklerimiz tarafından anlayışla karşılandığı belirtilen tekliflerimizin nelerden ibaret olduğunun ve gösterilen anlayışın mahiyetinin açıklanmasında fayda mülahaza etmekteyiz.

İktisadi işbirliğinin geçen 16 Kasım'da yaptığı toplantıya memleketimizde katılmıştır. Bu toplantı hakkında yuvarlak cümleli bir takım mütalaalar dışında davamızın orada ne şekilde fasledilmiş: olduğuna dair bir bilgiye de maalesef rastlayamadık.

Muhterem arkadaşlar,

Tenkit ve temennilerimizi böylece arz ettikten sonra, bugünkü şartlar içinde vazife deruhte eden Hükümetin muvaffakiyeti en halisane temennimizdir. *(Alkışlar)*

BURHAN APAYDIN (Ankara) — Millet Meclisinin değerli azaları, muhterem arkadaşlarım;

Hükümet programı üzerinde açılan müzakereler dolayısıyla söz aldığım şu anda, maruzatıma başlamadan evvel Yüksek Heyetinizi Adalet Partisi Meclis Grubu adına hürmetle selâmlarım. *(Sürekli alkışlar)*

Türkiye'mizin, millî ve siyasi istiklâl mücadelesinde ki muvaffakiyetinin, T.B.M.M. nin ifade, azim ve kudretine istinat ettiğini bilhassa kaydetmekte fayda görmekteyim. Türk Ordusunun Başkumandanlığına aziz Atatürk'ümüzü tâyin eden, Ordumuzun millî varlığımızı müdafaadaki cansiperane ve vatanperverane savaşının istikametini tâyin ve harp plânlarının tatbik kontrolünü dahi ifa eden T.B.M.M. kurulduğu andan itibaren, memleketin bütün görüşünü temsil kudretine sahip olmuştur. Türkiye'nin medenî âlemde lâyık olduğu mertebelere hızla ulaşa-

bilmenin temin yolundaki çalışma ve gayretlerin ilham merkezi ve hükümetlerin faaliyet ve devamlarının yegâne istinatgahı daima Büyük Meclis olmuştur.

Bu sebepledir ki; yüksek huzurunuza güven oyu isteğiyle gelen Hükümet; hayatiyetini ancak Yüksek Meclisinizin varlığından alacak, devamlı iradenize bağlı kalacak, faaliyetlerinin inkişaf seyri ve serbestîsini Anayasa muvacehesinde tezahür edecek kararlarınızdan başka hudut tanımayacaktır.

Hükümet programında yer alan, Atatürk ıslahatının prensipleri üzerinde kararlı olmayan ve Anayasa hâkimiyetini temin hedefini, bir bakıma, bu mânada anlıyoruz.

Muhterem arkadaşlarım;

Malûm olduğu üzere siyasi hayatımızda vukua gelen hâdiseler dalgalanması ve bünye çalkantıları sonunda yapılan serbest seçimler yoluyla Yüksek Meclisiniz teşekkül etmiştir. Seçimler icrasına kadar olan safhadaki çeşitli hareket ve vazifeler tarihe intikal etmiş ve âmme vicdanında hüküm ve değerini bulmuştur. Yeni safha, Türkiye'nin zinde bir kuvvet halinde dünya milletleri camiasında ileri ve hamleci bir duruma geçmesi ve bu maksatla da memleketimizin her yönden sarsıntılardan uzak bir hale getirilecek inkişaf ve terakkisini temini düşüncesine dayanmalarıdır.

İşte bu kuvvet tahtında hareket eden Adalet Partisi, memleketimizin içinde bulunduğu nazik ve ciddî şartları nazarı itibara alarak millet varlığını tehdit eden tehlikelerin bertarafını tenine matuf imkânların başında Hükümet teşkiline duyulan zarureti vatanperverine hisleri ön plâna, alarak takdir etmiş ve C.H.P. ile Karma bir Hükümet teşkiline karar vermiştir. *(Alkışlar)* Bu kararın ittihazında; memleketin partiler için var olmayıp, partilerin memleket için var olduğu esası başlıca rehberimiz olmuştur. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Binaenaleyh huzurunuza güvenoyu için gelen Karma Hükümet parti mülâhazalarını ve partizanca anlayışlarının tamamıyla dışında olarak, memleket menfaatlerini koruma ve parlamenter hayatın tesis ve devamı inancının bir neticesi olarak teşekkül etmiştir. Bir hükümet buhranının memleketi vahim akıbetlere sürükleyeceği ihtimalini varit gören Adalet Partisi; Hükümet buhranının alelade bir mahiyet taşımaktan çok uzak olup parlâmento buhranına müncer olabileceği hakikatini takdir etmekle tarihî vazifelerini hüsnüniyetle ifa ettiği kanaatindedir. *(Alkışlar)* Yüksek Meclisimizin bu hususu ayrıca nazarı itibara alarak Karma Hükümete itimat reyini esirgemeyeceğine inanıyoruz.

Muhterem Milletvekili arkadaşlarım nispî temsil sistemine istinaden bir Karma Hükümetin kurulabilmesinin, programda, siyasi hayatımızın geçmişte bir misali bulunmayan bir teşekkül olarak tavsifi münasebetiyle işaret etmek istediğim bir husus vardır. Nispî temsil, dünyanın demokratik memleketlerinin birçoğunda denenmiş ve halen benimsenmekte devam eden bir sistemdir. Bu müessesenin lehinde ve aleyhinde nazariyatta değişik noktai nazarlar serdedildikten başka; tatbikatta da lehe veya aleyhine bir istikameti takip ettiren vaziyetlere rastlanmış ve rastlanılmaktadır. Memleketimizde de, bu usul, evvelce, bir vatandaş en ileri demokratik bir usul şeklinde, diğer yandan da, bir memleketin hercümerç ve felâkete

sürükleyebilecek bir sistem olarak münakaşa mevzuu yapılmıştır. Münakaşa ve görüşler ne merkezde, olursa olsun, programda belirtildiği veçhile, milletimizin, siyahi olgunluğu ve güçlükleri yenebilme kudreti; nispî temsil sistemine, dayanan hükümetlerin en zor şartlar altında dahi sağlam bir şekilde kurulabileceği hakikatini dünya efkârına ispat etmiştir. Bu yolda varılan neticeyi, Türk milletinin demokrasiye karşı olan iman ve sevgisini, umumi kanaat ve hürriyet farkları ne olursa olsun Türkiye'de siyasi partilerin demokrasiyi halka hizmet mânasına almalarını muzaffer bir tezahürü olarak kabul etmek iktiza eder. Karma Hükümet, iktidar hıra ve endişelerin dışında vatana hizmet gayesiyle teşekkül etmiş olmakla ve bu gaye ister hükümete iştirak etsin ister etmesin Yüksek Mecliste bulunan partilerin tamamında mevcut bulunmakla devamlı ve istikrarlı karakter taşıyacaktır. Memleket ve dünya efkârına bilhassa ifade ve ilân etmek isteriz ki, kurulan bu Meclisin güvenine mazhar olacağına inandığımız Karma Hükümet nispî temsilin politika zaaf ve siyasi istismar hislerinden tamamıyla uzak kalabilmenin kuvvetini taşıyacaktır. Karakteri ile memleket içinde olduğu kadar bütün dünyada da inan ve güven kazanacak ve memleketimiz bundan dolayı çok büyük fayda ve kazançlara mazhar olacaktır.

Fakat Karma Hükümet de şu noktayı bilhassa göz önünde bulundurmalıdır ki; Hükümet teşkili ve devamlı zaruretine inanımız ne derece kuvvetli ise bu Hükümeti Meclisçe şiddetle murakabe etmek o derece katî kararımızdır.

Arkadaşlarımızı yenmek azminde olduğumuz siyasi güçlükler ile karşı karşıya bulunmanın memleket için ehemmiyetini takdir, Hükümet teşkilinde nasıl amil olmuş ise; memleketin huzur ve güvenini temin ile birlikte içinde bulunduğu ekonomik ve malî zorluklardan süratle kurtarılmasının âcil çarelerini tespit ve bu yolda harekete geçmek o nispette ehemmiyetli bir rol oynamıştır.

Bu bakımdan, programın bize inşirah ve emniyet, veren prensipleri ve müşahedeleriyle ihtiva ettiğin ve meselelerin hallinde kararlı bir Hükümet ile karşı karşıya bulunduğumuzu görmekle memnuniyetimizi ifade eylemek isteriz, inanıyoruz ki; farklı siyasi kanaat ve hüviyetlere sahip iki parti memlekete hizmet gayesi tahtında nasıl bir Hükümet teşkili cihetine gidebilmiş iseler; o suretle vatandaşlar arasında siyasi görüş ve kanaat ayrılıklarının farklı gruplarına tesirini önleyecek, varsa bertaraf edecek bir idare ve kanun tatbikatı içine girebileceğiz. Bu yola girebilmemizin esas şartları millî huzuru bozucu istidatlar gösterebilecek sebep ve âmillerin izalesi olarak da mütalâa edilebilmelidir. Maddi asayiş kadar, mânevi asayişi teminde zaruret görmekteyiz. Nitekim, Programda, yer alan şu kısım,. Hükümetin mânevi huzur şartlarının en ehemmiyetlileri arasında bulunan hususlar üzerinde ehemmiyetle duracağını göstermektedir. Bahsi geçen kısmı aynen okuyorum...

Bunun istilzam ettiği ve delâlet ettiği mâna aşikârdır. Bu mânanın, süratli bir seyir takip ederek çalışmalarla realize edilmesi ve tatbikat ile neticeye varılacağına inanıyoruz. *(Soldan, bravo sesleri alkışlar)* Halli gereken meseleler zincirinin irtibatlı bir suretle çözümü ile ilgili gördüğümüz bu mevzuun neticeye bağlanmasında,

Hükümete Yüksek Meclisinizin temayülünü tespitte gösterdiği dikkat ve itinadan dolayı teşekkürlerimizi arz etmeyi bir vazife telâkki ederim. *(Soldan, alkışlar)*

Arkadaşlar; Hükümetin güç ve ciddî meseleler ile karşı karşıya olduğunu biliyoruz. Malî, iktisadi ve ticari tedbirler yanında içtimai bünyemize teveccüh eden sarsıntılara karşı koruma yolunda mühim kararlar ittihazı ve tatbikatı hususunun ehemmiyetini müdrikiz. Murakabeyi elden bırakmayacak olan Yüksek Meclisin, memleketin yapıcı ve müspet eser ve neticelere kavuşup, vatandaşın ferah ve huzurunu temine matuf çalışmalarda Hükümete müzahir olacağı muhakkaktır. Başka bir münasebetle de arz ettiğim gibi, murakabe vazifelerini de titizlikle ifa edeceği bir hakikattir. Bu itibarladır ki, Program üzerindeki tenkidi, mülâhazalarımızı, bir nevi tâvize veya hatırlatma ve o suretle Programda mevcut olduğunu gördüğümüz boşlukların ilerideki çalışmalarda doldurulabilmesi maksadıyla şimdiden arz etmeyi de, murakabe vazifemizin tabiî ve samimî icabatından telâkki ederiz.

Çalışma usulü Programdaki nüansı takip ile aşağıdaki hususları kısaca arz ve zikre müsaadelerinizi istirham ederim. Program üzerinde diğer parti sözcülerini, pek kıymetli arkadaşlarımı dikkatle dinledik. Bunlar arasında tenkit mütalâaları olduğu gibi tavsiye makamında., mütalâalar da bulunmaktadır.

Arkadaşlar, şuna, samimiyetle işaret etmek isterim ki, diğer muhterem partilerin, görüşlerini açıklarken yaptıkları bir kısım tenkit ve tavsiye mahiyetindeki sözlerine tamamıyla iştirak etmiş bulunuyoruz. Buna iştiraki, her şey den önce, politika ve gönül beraberliğimizin bir işareti ve delili saymakla beraber aynı zaman da mesuliyetlerde de müşterek olduğumuzu! bir işareti olarak telâkki ediyoruz ve bu mesuliyetlerde iştirak hisseleri bulunması meselesinde aynı fikir ve kanaatte oluşumuz, bizi vazifede ve gaye yolunda, aynı şekilde birlik olarak muvaffak ve muzaffer kılacaktır.

Program üzerindeki nokta nazarımız Programda yer alış sırasına göre konular üzerinde duruyorum. Programdı bazı konulara sadece işaret edilmiştir. Bu hususta muhterem arkadaşlarla aynı görüşe sahibiz. Bunun için huzurunuzda bunların tekrarına lüzum kalmamış bulunmakla beraber bendeniz de bu hususlar üzerinde dikkat çekmenin faydalı olacağını mülâhaza ederek bir iki husus üzerinde de fikirlerimizi arz edeceğim

I. Müstakil adaletin ihtiyaçlarını sağlanmanın, hâkimlerimizin mesken dâvası üzerinde bir seyir takip etmekle beraber, geçim endişesinden tamamıyla uzak bir hayat yaşamaları suretiyle kürsüye çıkan hâkimin maddi gailelerinden uzak bir ruh haleti içinde karar verebilme hürriyetinin tahakkukunda zaruret görmekteyiz.

İlmî neşriyatı ve kanunlar külliyatını takip ve el altında bulundurabilmenin huzuruna ayrıca kavuşturulmalıdır.

Bu arada; her kademedeki adalet mensuplarının tahammülü aşan güç şartlarının maddi refahlarına itina gösterilerek hafifletilmesi gerekmektedir. Sağlam ve sıhhatli bir adalet sisteminin mânevi şartlarla beraber maddi şartların tahakkukuna da bağlı olduğunu hatırlatmak isteriz.

Anayasa ile mutabakat arz etmeyen kanunların düzenlenmesi yolundaki çalışmaların: Bilhassa faşist İtalyan Ceza Kanunundan tercüme ve hattâ bazı hükümetlerin daha da ağırlaştırılması suretiyle vücuda getirilen Türk Ceza Kanununun Devletin şahsiyeti aleyhindeki cürümler halinin demokratik zihniyete uygun olarak yeniden ele alındığı yolundaki istikamet taşıdığına delâlet eden bir kaydı programda bilhassa görmek isterdik.

Ayrıca 30 bine yakın memuru takibat ve zan altında bulunduran 45 sayılı Kanunun mahzurlarına ve meriyetten kaldırılması icap ettiğine dair bir görüşe programda tesadüf edememiş bulunmaktayız. Bu hususa ait hükümet kanaatini öğrenmek ihtiyacındayız.

Fevkalâde tedbirlerin ve bununla ilgili müesseselerin devamına zaruret kalmadığı bir hakikattir. Buna rağmen 1924 tarihli Teşkilâtı Esasiye Kanununu tâdil eden 1 numaralı Kanun ile kurulmuş olan Yüksek Adalet Divanının istinat ettiği kanlın mülga olduğuna göre; hukuken mevcudiyeti sonra eren ve normal bir rejime intikal ettiğimize nazaran bir fevkalâde mahkeme hüviyetini taşıyan bu mahkemenin faaliyetine devam etmesi mümkün değildir. Bu mahkemede vazife gören hâkim ve savcıların esas vazifelerine dönmeleri ve ellerindeki dosyaların normal mahkemelere tevdi edilmesi kanuni bir lâzımedir. *(Bir kısım alkışlar)*

Arkadaşlar, Yüksek Adalet Divanı Başkanı dün, "Yüksek Adalet Divanında mevcut dâva dosyaları hakkında, üzerlerinde duruşma açılmadan, dosyalar tetkik edilmek suretiyle kararlar verilecektir" tarzında bir beyanda bulunmuşlardır.

Hâlbuki Anayasamızın sarih hükmü icabıdır. Bir şahsın tevkifinden sonra, hâkimin huzuruna çıkarılması icabeder. Bu Anayasamızın sarih hükmü icabındandır. Dâva dosyaları ile ilgili şahısların müdafaaları alınmadan, ne suretle tahliye edildikleri hakkında, Hükümetin düşüncelerini öğrenmek ihtiyacındayız.

Şimdi tarım işlerimize geçiyorum:

II - Tarım sahasında; Toprak reformu cazip ve fakat cazip olduğu kadar da tatbikatı dikkat ve itina isteyen bir mevzudur. Türk köylüsünün toprak sahibi olması hepimizin idealidir. Bunun kadar ehemmiyetli bir mesele programda yer aldığı veçhile zirai istihsalin artırılmasıdır. Toprak mülkiyetinin parçalanmasının istihsal neticelerine inikâsını düşünmek lâzımdır.

III - Nafıa sahasında köy ve il yollarının yapımı ve bakımına teknik eleman ve vasıta yardımı yapılması, ihtiyaçların süratle sağlanmasına asla kifayet etmeyeceği kanaatindeyiz. Köy ve il yollarının inşasının Nafıa Vekâleti programına alınması gerekmektedir.

IV - Sanayi sahasında, Devlet sektöründe ve hususi sektörde mevcut teşekküllerin tam kapasiteyle çalıştırılmasından bahsedildiği halde imzası yarı kalmışsa faaliyeti durdurulmuş olan sınai teşebbüslerden bahsedilmemektedir.

V - Mahallî seçimlerin bir an önce yapılmasını memlekette Demokratik nizamın teessüsüne yardım edeceği kanaatindeyiz. Buna ait kanun tekliflerini bekliyoruz.

Anayasanın hükmü gereğince gerekli kanunda Hükümet tarafından Meclise sevk edileceğinin Programda keza, yer alması lâzım gelirdi. Diğer bir mesele de; yüksek vâsıfta ilim ve fen adamlarının yetiştirilmesi meselesidir. Bu sene üniversitelerin açılması sırasında rektörlerin, evvelce ayrılmış olan hocaların üniversiteye dönmüş olmalarını istedikleri hususundaki, arzularını izhar etmişlerdir. Diğer taraftan Programda vasıflı ilim ve fen adamlarına olan ihtiyaçtan bahsedilmektedir. Bunları yetiştirmek için bazı tedbirlerin alınması öne sürülmektedir. Böyle ehemmiyetli bir mevzu hakkında Hükümet görüşünün memleket efkârı muvacehesinde açıklanması lâzım geleceği kanaatindeyiz. Diğer taraftan üniversiteler tesisi hakkında Programda bir kayda tesadüf etmemekteyiz. Aynı gamanda talebe yurtları ve talebe meseleleri hakkında da Hükümet görüşü olarak bu meselelerin nasıl halledileceği hususunda bir beyana tesadüf edilmemiştir.

Muhterem arkadaşlar, Hükümet Programı üzerinde arz edeceğimiz mülâhaza bunlardan ibarettir. Yalnız bir hususu sarahatle ifade etmek isterim. Hükümet programları umumi prensipleri ihtiva ederler. Bu bakımdan Hükümetin takip edeceği siyasi hareketlerin ve bazı düşüncelerin prensipleri bakımından Meclis karşısında uzun ye büyük çalışma programları şeklinde takdim etmek lâzımdır.

Bu itibarla, biz sadece prensipler üzerinde, durduk. Yoksa bu prensipler şeklindeki Program bu kadarla kalmayacak, ebetteki bakanlıkların ayrı ayrı çalışma programlarında, prensiplerde işaret edilmek istenen hususlar daha sarih olarak yer almıştır veya alınacaktır.

Bu münasebetle, Muhterem Ahmet Oğuz Bey

arkadaşımızın tenkitlerine de parti sözcüsü olarak cevap vermek İsterim.. Yüksek müsaadelerinizle, kısaca arz etmek isterim ki, biz prensipler üzerinde durduk.

Esasen tenkitlerinin çoğu Hükümete ait olduğundan elbette onlara Hükümet cevap vermeyi bir vazife bilecektir.

Fakat arkadaşımız, her iki partinin prensiplerinin farklı olması üzerinde durdular. Cumhuriyet Halk Partisinin Devletçi görüşü ile, Adalet Partisinin Liberalist görüşüne temas ettiler.

Şunu belirteyim ki, iki partinin bu ayrı görüşü, Hükümet Programında telif edildiği gibi, teferruata ait hususlar da, Hükümetçe kararlaştırılacaktır.

Biz bu prensipler meselesinde Hükümetin teşekkül edebilmesini koalisyonun tahakkuk edebilmesini esas aldık.

Koalisyonlarda partiler bir araya gelmek suretiyle Hükümeti teşkil ederler, elbette ki programlarında fark olacaktır. Yalnız mesele surdadır ki; meseleler karşısında bunlar programlarında (her iki taraf) gereken ölçüde fedakârlık yapar. Bazı programlar muayyen noktaları telif etme cihetine gider. Nitekim Almanya'da son günlerde rastlamış olduğumuz koalisyon bunun sarih ve açık bir delilidir. Bu itibarla, bizim prensip bakımından bağlı bulunduğumuz beyan edilen C.H.P. ile koalisyon teşkilimizde, hiçbir gayri tabilik bulunmamaktadır.

Muhterem arkadaşlarım, sözlerime nihayet verirken müsaadenizle iki husus hakkında noktai nazarımızı arz etmek isterim: Birisi, basın politikamızın esasını ve basının Anayasa ile teminat altına alınan haklarına riayeti teşkil edeceği hükmü ile, basın âlemimizin sosyal ihtiyaçlarının sağlanması hedefimizdir. Bu, demokrasi nizamının esas unsurlarıdır. Anayasamızda temin edilmiş olan haklara riayetin Hükümet tarafından beyan edilmesi ayrıca şayanı şükrandır. Bununla beraber arkadaşlar, tatbikatta görülüyor ki, matbuat hürriyeti sadece kanunda haklan tanımak suretiyle tahakkuk etmemektedir. Nasıl ki, basın âleminde çalışan fikir adamlarının sosyal ihtiyaçlarını temin etmek, fikir hürriyetinin temin edilmesi mânasına geliyorsa, bir gazetenin matbuat hürriyetinden istifadesi meselesi sadece hakların iadesi şeklînde kâfi geleceği tarzında ifade edilmemelidir. Bir gazetenin basılacağı kâğıt, mürekkep ve sair matbuat levazımının inhisar altında olması basın hürriyetini tam mânasıyla gerçekleştiremez. Bu hürriyet ancak inhisarın kaldırılması ile mümkün olabilir. Bugün biz Hükümetin bu noktada, matbuat hürriyetinin fiilen temini sadedinde, gazete ile müessesesini alâkadar eden ihtiyaçların gümrükten muaf olarak geçirilmesi hususunda grup olarak kararımız da vardır. *(Alkışlar)*

Bu hususu matbuat hürriyetinin tahakkuku bakımından samimiyetle arz ediyoruz, arkadaşlar. *(Alkışlar)*

Hükümet Programının son kısmındaki "Ordumuz, memleket savunması ve barışın korunması için başlıca teminat olarak şerefli vazifesini ifaya kudretli bir halde tutulacaktır." şeklindeki cümleyi şükranla karşılıyoruz. Dünyanın en nazik noktasında bulunmaktayız. Bu sebeple, Millî İstiklâl ve bekamızın teminatını temsil eden kuvvetli ordumuzun, büyük bir teminat olarak kabul eylemekteyiz. Bu münasebetle, Adalet Partisi Meclis Grubu olarak, Ordumuza selâm ve güvenimizi bu Meclis kürsüsünden sunmakla ayrıca bahtiyarlığımızı ifade etmek isteriz. *(Alkışlar)*

Muhterem arkadaşlarım; Grubumuz Hükümet programını günlerce tetkik etmiştir. Bunun neticesinde Grubumuzca Hükümete itimat oyu, güven oyu verilmesine karar verilmiş bulunmaktadır.

Keyfiyeti sizlere arz ederken, Grubumuzun samimî vicdanlarından kopup gelecek reylerinin neticesi ne olursa olsun, hürmet edilmesini bilhassa arz ve istirham ederim.

Bu vesile ile Yüksek Huzurunuzda konuşmak zevk ve şerefini müdrik bir arkadaşınız olarak sizleri muhabbet ve hürmetle selâmlayarak huzurunuzdan ayrılıyorum. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Şimdi söz, C.H.P. Meclis Grubu adına Sayın İsmail Rüştü Aksal'ındır. Buyurun.

(İsmail Rüştü Aksal, C.H.P. Grubunun alkışları arasında kürsüye geldi)

C.H.P. MECLİS GRUBU ADINA İSMAİL RÜŞTÜ AKSAL (Ankara) — Muhterem arkadaşlarım. Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu adına, karma Hükümetinin programı üzerindeki görüşlerimizi açıklarken her şeyden evvel, bu hüküme-

tin nasıl bir siyasi vasatta ve hangi şartlar altında kurulduğunu kısaca belirtmekte fayda ve hattâ zaruret olduğu kanaatindeyiz. Memnuniyetle ifade edebiliriz ki, bundan sadece bir ay önce bir hükümet kuramamanın tehlikeli ve zararlı ihtimalleri kargısında bulunan memleketimizde, hükümet programının başında da açıkça ifade edildiği gibi, bir araya gelmeleri ve bir dilden konuşmaları imkânsız sayılan siyasi partilerin bir hükümet teşkiline muvaffak olmaları hiç şüphe yok ki siyasi tarihimizde yeni bir merhale ve siyasi hayatımızda müstesna bir hâdisedir.

Başlangıçta aşılması imkânsız gibi görülen engellere ve güçlüklere rağmen, bu mesut neticenin gerçekleşmesinde, şüphesiz, büyük milletimizin siyasi olgunluğu ve her güçlüğü yenme hususunda denenmiş kudreti yanında, bugün ister iktidarda, ister muhalefette yer almış olsun bütün siyasi partilerimizin ve sağduyu sahibi siyaset adamlarımızın, içinde bulunduğumuz çok nazik ve çetin şartlar karşısında Türk Parlâmentosuna ebedi şeref verecek bir mesuliyet duygusu ile hareket etmelerinin de büyük hissesi vardır. *(Alkışlar)* İftiharla ifade edebiliriz ki, siyasi hayatımızdaki bu yeni gelişme, Türk demokrasisinin mânevi temellerinin sağlamlığını ve kuvvetini, reddedilmez bir kesinlikle ortaya koymuş bulunmaktadır. Yine memleket ve siyasi hayatımız hesabına memnuniyetle kaydetmeliyiz ki, bu neticeye varabilmek için daha çok hissi plânda karşılaştığımız güçlüklerin yenilmesinde bir diğer kıymetli unsur, siyasi partilerimiz arasında derin ideolojide uçurumların bulunmamasıdır. Memlekete hizmet yolunda takip edilecek usuller ve davranışlar bakımından ne kadar farklı prensip ve fikirlerden mülhem olurlarsa olsunlar, aynı dünya görüşüne, aynı hayat anlayışının ve siyasi felsefeye sahip olan siyasi partilerimizin, kabul ettiğimiz seçim sisteminin tabiî bir neticesi olarak, müstakil hüviyetlerini muhafaza etmek partiyle zaman zaman yan yana, zaman zaman karşı karşıya ve fakat daima medeni münasebetler çerçevesi içerisinde birlikte çalışmaları kaçınılmaz bir zarurettir.

Bugün yan yana çalışmaların, yarın karşıya gelmeleri, buna mukabil bugün karşı karşıya olanların yarın yan yana gelmeleri mümkündür. Bu zaruret ve ihtimallerin siyasi hayatımızın derin bir yarası haline gelen vatandaşlar arasında ayrılıkların giderilmesi, husumetin tedavisi ve memlekette bundan böyle siyasi sulhun ve huzurun sağlanması bakımından ayrıca müstesna, bir fırsat teşkil ettiğine de bu vesile ile işaret etmek isterim. *(Bravo sesleri)*

Aziz arkadaşlarım,

Büyük hâdiselerin, içinden geliyoruz. Bir buçuk yıldan beri, en halis niyetlerle Batılı mânada hür ve demokratik bir rejimin kurulması çabası içindeyiz. Bu şartlar altında ve böyle bir zemin üzerinde bu kadar kısa bir zamanda, hür ve demokratik yeni bir düzen kurabilmek ve bunu emniyetle yürütebilmek milletlerin hayatında çok nadir görülen büyük başarılardandır. Bu mesut gelişme ve bugüne kadar kaydedilen başarı; aslında Türk vatandaşının, genel oya ve serbest seçime dayanan hür ve demokratik düzenden başka hiçbir düzeni kabul etmeyeceğini ve bütün dertlerinin devasını da, ancak T.B.M.M. sinde gördüğünü bir defa daha ispat etmiştir. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Hemen ilâve etmeliyiz ki, bugün vasıl olduğumuz merhale ve elde

ettiğimiz neticeden, bütün güçlükleri arkada bıraktığımız mânası çıkarılmamalıdır. Demokratik rejimin vazgeçilmez unsurları olan siyasi partilerimizin ve hususiyle siyaset ve fikir adamlarımızın, bundan sonra çıkabilecek güçlükleri de, bugüne kadar olduğu gibi, aynı basiret, itidal ve temkini göstererek yetineceklerine samimî olarak inanmaktayız.

Muhterem arkadaşlarım,

Büyük siyasi hâdiselerden sonra gelen bir Hükümetin, memlekette siyasi huzurun tesisini, Programında başlı başına ve en ehemmiyetli bir bir mevzu olarak ele alması pek tabiidir. Bu bakımdan, yakın zamana kadar birbirinin tam karşısında bulunan iki büyük siyasi partinin teşkil ettiği Karma Hükümet üyelerinin, Programın başında, kısa çalışmaları süresince düşünüşte ve siyasi anlayışta ahenk ve mutabakat içinde bulunduklarını kesin bir şekilde ifade etmeleri, memlekette siyasi huzurun ve asayişin süratle gerçekleşmesi bakımından başlı başına bir değer taşımaktadır. Ve siyasi hayatımızın geleceği bakımından ehemmiyette saydığımız bu mevzuda, Karma Hükümetçe konulan teşhis, girişilen taahhütleri ve düşünülen tedbirleri, C.H.P. Meclis Grubu olarak büyük bir memnuniyetle karşılıyoruz. *(Alkışlar)*

Bunun gibi, Karma Hükümetin bütün üyeleri ile Atatürk ıslahatının ilkeleri üzerindeki kararlılıklarını hususi bir dikkatle belirtmeleri ve Anayasanın mutlak hâkimiyetini temin etmeyi, her siyasetin üstünde bir hedef olarak benimsemeleri de bizim için pek değerlidir. *(Alkışlar)*

Memleketimizin şartları ve hususiyetleri bakımından hayati bir ehemmiyet arz eden bu noktalar dışında, Hükümet Programı, hürriyet nizamı içinde hızlı kalkınmayı başlıca hedef olarak almakta ve milletimizin çeşitli sahalarda karşılaştığı meseleler ve ihtiyaçlarla ilgili görüşlerini, takip edilecek politikayı, bazen umumi hatları ile, bazen da teferruata inerek açıklamaktadır.

Hemen ilâve edelim ki, bunca hâdiselerden sonra iş başına gelen Karma Hükümetin, mali ve iktisadi durumumuzun sıhhatli bir envanterini memleketin ve vatandaş huzuruna tam bir açıkla sermemiş bulunmasını, Hükümet Programının zikre değer bir noksanı olarak görmekteyiz. Bununla beraber birkaç gün sonra başlayacak olan bütçe tetkiklerinde ve tartışmalarında bu mevzular üzerine daha etraflı bir şekilde eğilme imkânının mevcut bulunması, Hükümet Programındaki bu noksanın, mâkul sayılabilecek bir mazereti olarak öne sürülebilir.

Muhterem arkadaşlarım, bugün malı ve iktisadi sahada karşılaştığımız ağır şartlar ve âmme hayatında acele hal çaresi bekleyen çeşitli meseleler göz önünde tutulunca, Hükümet Programının üzerimizde bıraktığı ilk intiba fazlaca iyimser olmasıdır. Mesul Hükümetin, bugün memleketin çeşitli sahalarda karşılaştığı dert ve meseleleri hafife aldığına, elbette ihtimal verilemez, bazılarına göre mübalâğalı sayılabilecek bu iyimserlik, bizim kanaatimizce, büyük bir iyi niyetin, azmin ve nefse itimadın bir neticesidir. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Şüphe yok ki, sadece iyi niyet, azim ve nefse itimat gibi mânevi unsurlar, hususiyle malî, iktisadi ve sosyal sahada

karşılaştığımız güçlükleri yenmek, hal çareleri bekleyen meseleleri çözmek için kâfi değildir. Bununla beraber şartlar ne kadar çetin olursa olsun, mesuliyet sahiplerindeki iyi niyet, azim ve nefse itimadın, başarıya ulaşmanın temel şartlarından biri olduğu gerçeği de unutulmamalıdır. Bu sebeple biz, Hükümet Programındaki bu iyimserliği bir kusur olarak değil, aksine, başarıya ulaşma bakımından Karma Hükümetin lehine kaydedilecek bir unsur olarak karşılıyoruz.

Muhterem arkadaşlarım; Hükümet Programının bütünü hakkında umumi mahiyetteki intiba ve mülâhazalarımızı belirttikten sonra, şimdi bizce ehemmiyetli görülen bazı konulardaki görüşlerimizi kısaca belirtmek isterim.

Topyekûn kalkınmanın süratli bir iktisadi gelişme ile mümkün olacağı göz önünde tutulur ve süratli iktisadi gelişmenin ancak, gerek Devlet sektöründe, gerek hususi sektörde yatırım hacmini artırmak suretiyle sağlanabileceği hesaba katılırsa, Hükümet programında bu konunun başlıca hedef olarak ele alınması ve üzerinde hususi bir itina ile durulması pek tabiidir. Âmme hizmetleri sahasındaki ihtiyaçların pek çeşitli ve geniş buna mukabil, malî imkânların çok dar ve şartların ağır olmasına rağmen, 1962 bütçesi ile geçmiş yıllara nazaran daha geniş bir yatırım hacmine ulaşılacağı yolunda hükümet programında belirtilen ümit, yapıcı bir bütçe zihniyetinin ifadesi olmak bakımından sevindiricidir.

Diğer taraftan, yatırımlar mevzuunda Hükümetimi plân fikrini ciddî olarak benimsemiş olmasını kalkınma gayretlerimizde esaslı bir merhale olarak kaydetmek isteriz. C.H.P. olarak bizim yıllardan beri plân fikrini savunduğumuz malûmdur. Plânsız gidişin memlekete ne kadar pahalıya mal olduğunu ise tekrara ihtiyaç yoktur. İktisatça kâfi derecede gelişmemiş imkânları mahdut, binbir ihtiyaç içinde kıvranan memleketlerde, ekonomik sahada israfların önlenmesi, yatırım kaynaklarının artırılması ve yatırımların, ekonomi ve toplum için en uygun öncelikler dairesinde yürütülebilmesinin ancak plân fikrini benimsemiş bir zihniyetle mümkün olabileceğine inanmaktayız.

C.H.P. Meclis Grubu olarak, Karma Hükümetin bu konuda, yeni Anayasamızın da ışığı altında tam- bir anlayışa sahip olmasından ve hattâ daha bugünden, Devlet Plânlama Dairesi ile sıkı iş birliği halinde, 1962 bütçe yatırımlarını bu esasa uygun olarak ayarlamaya çalışmasından, memleket hesabına büyük bir memnuniyet duyduğumuzu belirtmek isterim. Bu münasebetle memleketimizin hususiyetleri bakımından ciddî bir ehemmiyet arz eden bir konuya da temas etmek yerinde olur. Memleketimiz nüfus başına düşen gelir bakımından, gelir seviyesi memleket ortalamasından çok düşük ve iktisadi gelişmeden ve Devlet hizmetlerinden diğer bölgeler kadar faydalanamamış bölgelere sahiptir. C.H.P. Meclis Grubu olarak bölgeler arasındaki bu eşitsizliği ortadan kaldıracak veya hiç olmazsa farkı azaltacak tedbirlere hususi bir ehemmiyet verilmesi lüzumuna kaniiz. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Hükümet programında, geri kalmış bölgelerimizi kalkındırma mevzuunda, bölge plânlama çalışmalarına ehemmiyet verileceği ve bu maksada uygun olarak yeni imkânlar tahsis edileceği taahhüdünü de memnuniyetle kaydettiğimizi ifade etmek isterim. *(Alkışlar)*

Muhterem arkadaşlarım; Devlet hayatında ve ekonomide israfı önlemenin, istihsali ve yatırım hacmini artırmanın bir yolu da bilhassa âmme sektöründe rasyonel çalışma esasının, daima göz önünde tutulmasıdır. Âmme sektöründe gerek teşkilât ve gerek personel olarak büyük bir ıslahata ihtiyaç vardır. Âmme sektörünün Devlet dairelerinden İktisadi Devlet Teşekküllerine kadar yeniden gözden geçirilmesi, İktisadi Devlet Teşekküllerinde finansman metotlarının ve murakabe sistemlerinin ele alınması ve bu konu ile âmme sektörünün kalkınma plânlarının zaruri kıldığı şartlara uyabilmesinin, başlı başına muazzam bir dâva olduğunu, söylenmesi ne kadar kolaysa, gerçekleştirilmesinin o nispette güç ve zamana muhtaç bulunduğunu müdrikiz. Bununla beraber hızlı kalkınmanın zaruri kıldığı yatırımı yapabilmek için, milletçe mutlaka israftan uzak bir hayata girip gerekli yatırım payını sağlamak mecburiyetinde olduğumuza programında pek haklı ve yerinde olarak işaret eden hükümetin, programda temas edilmemiş olmasına rağmen, âmme sektörü ile ilgili bu konu üzerine hususi bir dikkatle eğileceği ümidini beslemekteyiz.

Yine bu konu ile ilgili olarak, Devlet Personel Dairesinin bir an önce gerekli şekilde faaliyetini hızlandırmasını zaruri saymaktayız.

Aziz arkadaşlarım memleketimizin iktisadi kalkınmasını başarı ile yürütmek konusunda, takip edilecek malî politikanın ehemmiyeti aşikârdır. Hükümet Programında, bu politika ile ilgili olarak belirtilen temel görüşlere katılmamak mümkün değildir. Her halde C.H.P. olarak biz, ekonomimizi süratle durgunluktan kurtaracak ve hızlı gelişme ile birlikte yüksek istihdam seviyesini, fiyat istikrarını ve âdil gelir tevziini sağlayacak vasıta ve tedbirler hususunda ve daha fazla aydınlanmak ihtiyacında olduğumuzu belirtmek isteriz. Bu arada vergi sistemimizin toplu bir halde dikkate alan gerekli ıslahat tedbirleri üzerindeki çalışmaların süratlendirilmesi ve bir an önce ikmal edilmesi lüzumuna kaniiz. Biz, C.H.P. Meclis Grubu olarak, bu istikametteki çalışmalar sırasında, Zirai Gelir Vergisinin ıslahı, asgarî geçim indirimi ve Gelir Vergisi nispetlerinin sosyal adalete daha uygun bir şekilde ayarlanması, yatırım yapmak isteyen özel teşebbüsler için teşvik edici tedbirler alınması amortisman ve ihtiyatlar konusunda modern esaslara daha uygun kolaylıklar getirilmesi, Bina Vergisinin Gelir Vergisinden mahsubu sisteminin iadesi, esnaf muaflığı hududunun yeniden gözden geçirilmesi gibi konular üzerinde ehemmiyetle durulması gerektiğine inanmaktayız.

Muhterem arkadaşlarım,

İktisadi kalkınma dâvamız ve malî politika ile ilgili görüşlerimizi tamamlarken, dış iktisadi münasebetlerimize ve hususiyle dış yardım konusuna da bir nebze temas etmek isterim. Kalkınmamızın her şeyden evvel, kendi gayretlerimizle ve kaynaklarımızla gerçekleştirilebileceğine şüphe yoktur. Ancak az gelişmiş memleketlerin hızla kalkınabilmeleri ve enflâsyon olmasa bile karşılaşmaları mukadder olan dış tediye tıkanıklıkları ve güçlüklerini yenebilmeleri, kalkınma gayretlerinde dış yardımların ehemmiyetini artırmaktadır. C.H.P. Grubu olarak biz, bu yardımları bir atıfet değil bizim de dâhil olduğumuz Batı camiasının üyeleri arasında mevcut

karşılıklı dayanışma, iş birliği, savunma yüklerinin eşit olarak dağılması, bir kelime ile kader birliği anlayışının bir sonucu saymaktayız. *(Bravo sesleri. Alkışlar)* Bugün Batılı savunma sistemi içerisinde en ağır yükü taşıyan memleketlerden biri durumunda olduğumuz bir vakıadır. Bu durum, dış yardım mevzuunda bizi çok haklı bir mevkide bulundurmaktadır. Bu mülâhazalarla, Batı savunma sistemi içinde ittifaklarına bağlı, israftan ve enflâsyondan uzak, plânlı ve istikrarlı kalkınma fikrini ciddiyetle benimsemiş bir Hükümetin, dost ve müttefiklerimizden gereken yardımı sağlayabileceğine inanmaktayız. Karma Hükümetin bu mevzua gereken ehemmiyeti vermesini ve mümkün olan neticeyi süratle istihsal etmesini kendi başarısına yardımcı olması kadar, memleketin hızla kalkınması bakımından da üzerinde dikkat ve ısrarla durulması lâzım gelen mesele saymaktayız. Karma Hükümet programının temel hedef olarak gösterdiği siyasi huzurla hürriyet nizamı içinde hızla kalkınma ve bununla ilgili konular dışında, her mevzua ayrı ayrı, temas ederek vaktinizi ve sabrınızı suiistimal etmek istemiyorum. Yalnız şu kadarını belirtmeliyim ki, C.H.P. Meclis Grubu olarak, bu konularda esas itibariyle Karma Hükümetin görüşlerine katılmaktayız. Kaldı ki program konusunda asıl ehemmiyetli ve umumi noktanın, icraat olduğuna da şüphe yoktur.

Muhterem arkadaşlarım,

Bilindiği gibi Karma Hükümetin bir kanadını, C.H.P. teşkil etmektedir bu münasebetle, Karma Hükümet karşısında C.H.P. Meclis Grubunun vazife anlayışının ve mesuliyet duygusunun huzurunda açıkça belirtmek isterim.

C.H.P. Meclis Grubu, yeni Anayasamızın da ışığı altında vazifesini ve mesuliyetini, sadece bir kanadını teşkil ettiği hükümetin desteklenmesi mânasına almamaktadır. Aksine, Karma Hükümete katılmış olmasının, Meclis Grubu olarak, bu Hükümeti, devamlı şekilde uyarma ve murakabe hususunda, ve kendilerine daha büyük ve ağır sorumluluk yüklediği kanaatindedir Bugünün nazik ve ağır şartları içinde Hükümetin başarısını parti mülâhazaları dışında ve üstünde, memleketin yüksek menfaatlerini açısından gören C.H.P. Meclis Grubu, Karma Hükümeti, ilân ettiği politikasına ve taahhütlerine bağlı ve onları gerçekleştirmeye hulûs ile çalıştığı müddetçe destekleyecek, aksi halde güven oyunu esirgemekte tereddüt etmeyecektir. Bu anlayış mahfuz kalmak şartıyla, Karma Hükümete, C.H.P. Meclis Grubu güvenoyu vermek kararındadır. *(Alkışlar)*

Grubumuz adına siyasi tarihimizde ilk defa vücuda getirdiğimiz Karma Hükümetin memleket için hayırlı, başarılı ve ömürlü olmasını diler, hepinizi hürmetle salamlarım. *(Bravo sesleri ve şiddetli alkışlar)*

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlarım; Parti Meclis grupları adına söz almış arkadaşlarımızın konuşmaları burada bitmiştir. Ayrıca, 19 arkadaşımız söz almış bulunmaktadır. Kendilerine isimlerini yazdırma sırasına göre söz vereceğim.

Fahir Giritlioğlu, buyurun.

FAHİR GİRİTLİOĞLU (Edirne) — Sayın Başkan, Sayın üyeler ve Sayın hükümet mensupları;

Hükümet Programı hakkında konuşmak üzere söz aldığım §u sırada, bir buçuk yıldan beri ve her türlü olağanüstü şartların hâkim bulunduğu Türkiye'mizde, çetin şartlara rağmen Sirayet ve feragatle hükümet etmek vazifesini yerine getirmiş bulunan eski Hükümet mensuplarına Büyük Millet Meclisinin bir ferdi sıfatıyla şükranlarımı arz etmeyi bir borç bilirim.

Sayın İsmet İnönü'nün bir vesile olarak kullandığı çok veciz bir cümlesini bugünkü ahvâl karşısında aynen kullanmak istiyorum. (Tarihin bize hayranlıkla henüz muhafaza ettiği bir acaba ile ve her halde ibretle baktığı günler içerisindeyiz) Ve filhakika; memleketin en güç durumda kaldığı bir anda ve artık çıkar yolun kalmadığı ittifakına varıldığı bir sırada: Anlaşmaları imkânsız sayılan siyasi partiler birleşerek bir Hükümet kurmuşlardır. Memleketin güç meselelerini kendi evlâlarındı müşterek anlayışları ve müşterek mesaileri ile halledilebilmek imkânına milletçe erişmenin bahtiyarlığını duyuyoruz.

Çok müşkül şartlar içinde Hükümet kurmak gibi çok çetin bir vazifeyi kabul eden Sayın İsmet İnönü'nün bu hareketi feragat ölçülerinin üstünü aşan çok müstesna bir vatanperverlik hizmetidir.

Sayın üyeler:

Okunan Hükümet Programı ve bu Program üzerinde tam bir anlayışa varan Hükümet erkânının durumları ve tutumları bize şunu telkin etmiştir ki:

Kendi deyimleri ile Hükümet, plânlı ve millî huzur getirici bir Hükümettir. Ciddi bir Hükümettir. İyi niyetli, açık kalpli, güler yüzlü ve vatansever bir karakter taşımaktadır.

Programı iki kısım altında mütalâa etmek kabildir. Birinci kısmı teşkil eden umumi prensipler kısmı, cidden büyük bir itina ile hazırlanmıştır ve muhteva, bakımımdan realiteleri dile getirmiştir.

Umumi prensipler kısmı ile Program cemiyetimize yepyeni karar, prensip ve taahhütleri getiriyor.

Çok yapıcı ve müspet karakter taşıyan Programın özellikle getirmiş olduğu prensiplerin başlıcalarını şöylece hülâsa edebiliriz.

1 — Yeni Hükümet, bütün mânasıyla ve mutlak surette Atatürk'lüdür. Onun ilkelerine sadık kalacak hüviyettedir.

2. Hükümet, partizanlığı ayıp ilân etmiştir. Devlet dairelerinin en küçük kapısından em büyük kapısına kadar, partizanlığın kovulacağı, çok kesin bir dille ifade edilmiştir.

3. Plân fikrînin Hükümet tasarruflarında tatbik edileceği fikrini telkin etmiştir.

4. İsrafın karşısında bulunduğu ilân edilmektedir. Siyasi sulh ilân etmiştir.

Buna mukabil Programın umumi prensiplerinde eksik gördüğümüz bazı hususların mevcudiyetini de belirtmek isteriz:

Şöyle ki:

1. Politikamızın ana hatlarını ve istikâmetini çizen Hükümet Programı bunu hangi suretle ve şekilde tahakkuk ettireceğini tatminkâr bir dille açıklayamamıştır.

2. Cemiyetimize musallat olan bürokrasi hastalığından ne suretle kurtulacağımıza dair en ufak bir noktaya temas edilmemiştir.

3. İktisadi alanda Devlet sektörü ile hususi sektör arasındaki münasebet tâyin edilmemiştir.

Programın ikinci kısmı, yani, bakanlıkların çalışmalarına ait kısmında bazı eksiklikleri müşahede etmekteyiz. Sırası ile arz edelim:

1. Rejim meseleleri hakkında: Tatbikat kanunlarının istikâmet ve esaslarını Program çizmemiştir.

Zabıta kuvvetlerinin itibarının iadesini sağlamakla dâvanın bitmeyeceği aşikârdır. Bilhassa Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun tatbikinden sarfı nazar edildiğine göre bu boşluğun ne suretle doldurulacağının açıklanması gerekirdi.

2. Masrafsız temin edilen adalet ve süratle dağıtılan adalet; adalet müessesesinin Programda toprak reformuna işaret edildiği halde toprak mülkiyetini birinci plânda ilgilendiren tapulama ve kadastro faaliyetlerine temas edilmemesini Programda bir noksan kabul ediyoruz. Cemiyetin müzmin ve amansız hastalıklarından birisi olan tapu ihtilâflarını süratle halletmek çaresini bulmasını yeni Hükümetimizden temenni ederiz.

3. Enflâsyon tehlikesine düşmeden ekonomimizi durgunluktan kurtaracak tedbirlerin süratle alınacağını Programda açıklayan Hükümet, 4 Ağustos 1958 tarihli kararları almaya vesile veren tavsiye ve telkinlerden ve o tarihte alınan prensiplerden ne derece inhiraf edileceğini ve bu prensiplere ne kadar itibar edileceğini açıklamamıştır.

4. Hususi sektörün plânlama işine nasıl alınacağı, hangi iktisadi siyasetin takip edileceği gösterilmemiştir.

5. Mesken dâvası memleketimiz için bir hayat dâvası haline gelmiştir. Mesken dâvasına en fazla önem verilmesini temenni ederiz.

6. Programın millî eğitime temas eden noktalarını takdir ve şükranla karşılarız. Ancak sokaklarda dolaşan öğrenciler günün konusu iken üniversite öğretimine temas edilmemesini ciddi bir kusur sayarız.

7. Millî Hâkimiyetin tamamlanması için mahallî seçimlerin bir an evvel yapılması zaruridir. Programda mahallî seçimlere temas edilmemesini büyük bir noksanlık sayarız.

Ve nihayet Program hakkında belirteceğimiz en mühim nokta Programın tecrübe ile bağdaştırılmış olması keyfiyetidir.

Sayın üyeler, yüksek huzurunuzda itimat bekleyen Hükümet demokrasinin kökleşmesi, millî huzurun temini ve millî kalkınmanın tahakkuk ettirilmesi amacındadır.

Bu gayeye Hükümetin ulaşabilmesi için devamlı karakter taşıyan reylere muhtaçtır. Siyaset alanımızda yeni bir zihniyetin ve geniş bir ihtiyacın unsuru olarak meydana gelen Karma Hükümet daha henüz teşekkülü ile beraber siyasî güçlükleri yenmiştir. Hayati güçlükleri yenmesi çok değerli oylarınızla itimat gösterilmesine bağlıdır.

Yüksek Meclisinize en derin hürmetlerimi arz ederken, Hükümetimize büyük bir ekseriyetle güvenoyu alıp memleket hizmetinde başarıya ulaşmasını dilerim Hürmetlerimle *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Oturumun yarın saat 10 a bırakılması hakkında bir takrir var. Okutuyorum.

Millet Meclisi Başkanlığına

Hükümet programının müzakeresi mevzuunda daha 18 arkadaşın konuşacağı anlaşılmıştır.

Vakit gecikmiş olduğundan yarın saat 10 da toplanılmasını arz ve teklif eylerim.

30.11.1961

(Ordu) Ata Topaloğlu

BAŞKAN — Takriri reylerinize arz ediyorum. *("Ekseriyet yok" sesleri)* Efendim, Meclisin teamülüne göre, arkadaşlarımız koridorda bulunurlarsa, ekseriyet var demektir.

Yarın saat 10 da toplanılmasını kabul buyuranlar lütfen işaret buyursunlar... Müzakereye devam edilmesini isteyenler... devam edilmesi kabul edilmiştir.

Malik Yolaç, buyurun.

MALİK YOLAÇ (İstanbul) — Sayın arkadaşlar,

Hükümet programını dinlemiş bulunuyoruz. Yüksek Meclisinizin hiçbir partiye mensup olmayan, bağımsız bir üyesi olarak, naçiz görüşümü ve düşüncelerimi hulûs ile arz etmek istiyorum. Şu anda tarihimizin, bir dönüm noktasında bulunduğumuz hususunda hiçbirimizin tereddüdü yoktur kanaatindeyim. Bir İhtilâl olmuştur. İhtilâller milletlerin hayatında tabiatları icabı bir gayrı tabiliktir. Bizim İhtilâlimiz, demokratik yolda devam kararını vermiş ve bir seçimi kendisine gaye bilmiştir. İtiraf etmemiz lâzımdır ki, bu da bir gayrı tabiliktir. Zira askerî darbeler, tarihin her devrinde kendilerine başka hedefler çizmiştir. Bu bizde de yollara sapmak isteyenler olmuşsa da bunlar milletin bünyesinde müsait bir ortam bulamamışlardır. 15 Ekim idrak olunmuştur. Ogün seçmen sandık başına gitmiş, oyunu

tam bir serbesti içinde kullanmıştır. O oylardır ki şu mensubu bulunmakla şeref duyduğumuz Türkiye Büyük Millet Meclisini kurmuş, millî iradenin temsilcisi olarak, memleket kaderine ol koymuştur.

İçimizden bir başkan çıkarmış bulunuyoruz. İçimizden güzide arkadaşlarımız İkinci Cumhuriyetin ilk iktidarını teşkil etmek üzere görev alınışlardır. Nihayet içimizden bazı parti grupları, demokratik rejimimizin muhalefetini teşkil etmişlerdir. Şimdi, demokrasi imtihanını muvaffakiyetle veren seçmenlerimizden sonra biz kullanacağımız oylarla bu sistemi ya yürüteceğiz veya bu sistemi mahkûm edeceğiz. Kanaatimce, karşı karşıya bulunduğumuz durum budur.

Sevgili arkadaşlarım.

Siyasetin, bir "imkânlar sanatı" olarak tarifi pek eski, âdeta klâsik bir tariftir. Mevcut olmayan imkânlar peşinde koşan, elindeki imkânları iyi kullanamayan pek çok siyaset adamı hüsrana uğramıştır. Biz, gayri tabiîlikten doğan bir durumu, sağduyumuz ve basiretimizle, bir tabiî durum haline sokmaya muvaffak olur, sonra da onu devam ettirebilirsek, şu anda gözlerini bize dikmiş olan her partiden ve çoğu partisiz vatandaşlarımızı tatmin etmiş oluruz. Gayri tabiîlikten doğan bir durumun ideal bir şekilde, aklın, mantığın ve hislerin bütün icaplarına uygun olmasına İmkân yoktur. Bugünkü fiilî durumun bazılarımızı rencide etmesi ve ekserimiz tarafından yadırganması bu yüzdendir.

Yani ne istiyorduk arkadaşlar? Bir köprü dinamitle atılsın, sonra tren hiçbir şey olmamışçasına, ilk denemede raya girsin ve son sürat ilerlemeye koyulsun. Bunu beklemenin hayal olduğuna bütün kalbimle inandığımı belirtmek isterim. Zaten, eğer böyle olsaydı, bize hiçbir ödev düşmezdi ve her şey kendiliğinden halledilir, giderdi, Türk milleti, oyunu kullanma tarzıyla bize, temsilcilerine memleketi selâmete çıkarma yolunu kendi aramızda, hiçbir düşmanlık hissine kapılmaksızın, sadece sağduyumuzu kullanarak bulma mecburiyetini yüklemiştir, Demokrasiye, Türk milletinin değil onun temsilcilerinin lâyık olup olmadığını, içinde bulunduğumuz bu karışık durumdaki tutumumuz belli edecektir. Arkadaşlar, Türk milleti şu anda bizi en sıkı ve hayati imtihana tâbi tutmaktadırlar. Meseleye yürüklerimizde bu inançla bir çözüm arama zorunda bulunuyoruz.

Şimdi sizi elimizi Vicdanımıza koymaya ve düşünmeye davet ediyorum. Seçmenlerimiz bizi buraya niçin gönderdiler? Seçmen istiyor ki bir huzur ve sükûn devresi açılsın demokratik prensiplerin hâkim olacağı bu devre içinde geçmişin siyasi tartışma ve çekişmelerinin yaraları tamamıyla tedavi olunsun. Seçmen istiyor ki huzurla birlikte maddi sıkıntı ve darlıklar sona ersin, bir plânlı ekonomik kalkınma başlasın vatandaşı can evinden vuran ve son zamanlarda tahammül edilmez hal alan iktisadi durgunluk sona ersin. Bu iç meselelerin yanında seçmen vakur, itibarlı, şerefli ve haysiyetli bir dış politikanın takip edilmesinin sağlanmasını bizden istiyor. Bunlar, Hükümet Programında bize yapılan vaatlerdir.

Bizim oylarımızda, göz önünde tutmamız gereken husus gayedir. Eğer arzuladığımız gayelere bizi götürecek bir yol önümüzde açılıyorsa sadece hislerimiz, sa-

dece kinlerimiz, sadece iptidai düşüncelerimiz dolayısıyla bu yolu, millete kapamak hakkına malik olduğumuza inanmıyorum. *(Alkışlar)* Arkadaşlar, biz üzerimizde bir vekâletle bu çatının altına geldik. Eğer, o vekâletimizin gerektirdiği hususların tatbik sahası bulmasına biz mani olursak, bizi buraya gönderenler bizi ebediyen affetmezler. *(Alkışlar)* Nazik konular üzerinde teferruata kaçacak sözler söylemek istemiyorum. Ama, bilmemiz lâzımdır ki, eğer biz bugün geçmişin yaralarını sarmak imkânını kaçırırsak, o yaralar asla, başka hiç kimse tarafından sarılamayacağı gibi, yeni, çok daha derin, vahim, ıstıraplı yaraların açılmasına hiç kimse, mâni olamayacaktır.

Programını dinlediğimiz Hükümete kusur bulmak istersek, sıkıntı mı çekeriz? Ne münasebet... Bin kusuru bin objektifte büyüterek bin kere göz önüne sermek kabildir, Gönül isterdi ki, kabinenin içinde, para kazanmak zorunda olduğu için para kazanmanın, Devlet Hazinesini daha rahat doldurmanın yolunu bilen serbest meslek erbabı daha fazla bulunsun. Gönül isterdi ki, Hükümet, Programında, daha esaslı bilgiler versin ve bilhassa iktisadi sahada dertlerimizi halletmek için yeni kaynaklar bulma zorunda olduğunu belirtsin. Ve gönlümüz daha pek çok şeyler isteyebilirdi. Ama bunların hiç ehemmiyeti yoktur arkadaşlar.

Milletçe kaderimizin öyle bir noktasına gelmiş bulunuyoruz ki bunların hepsi artık teferruat mesabesindedir, önümüze bir talih çıkmış bulunuyor. Ya bundan faydalanacağız ve bunun için bütün hislerimizi bir kenara iterek aklın mantığın basiretin yoluna sapacağız. Ya da bizi dönemecin ucunda bekleyen ve tarifinin dahi tüyleri ürperttiği hâdiselerle burun buruna geleceğiz. O gaflete düşersek bugün bizi kurtarabilecek tek çareyi yeniden ele geçirmek ihtimalimiz olmayacaktır. Bu gerçek ağızların en yetkilisi tarafından ifade olunmuştur.

Sayın arkadaşlar, politika tecrübeni yok. Yüksek Meclisinizin kürsüsünden ilk defa konuşuyorum. Ve böylesine mümtaz bir heyete ilk defa olarak hitap ediyorum. Söyleyeceğim şudur: Sadece seçmenin emrinde, hizmetinde bir milletvekili olarak kabineye ve onun programına huzur ve gönül rahatlığı içinde güvenoyu vereceğiz. Zira bütün kalbimle inanıyorum ki beni, sizi, hepimizi seçmen buraya bunun için göndermiştir. Hürmetlerimle. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Turan Şahin *(Yok sesleri)*, Ahmet Gürkan *(Yok sesleri)*, Reşit Ülker

REŞİT ÜLKER (İstanbul) — Millet Meclisinin Sayın üyeleri; İkinci Cumhuriyetin ilk Karma Hükümetinin programı üzerinde birkaç ufak söz söylemek istiyorum.

Muhterem arkadaşlar; huzurunuza sunulmuş olan bu programın önde gelen en açık niteliği, Cumhuriyet tarihinde bir Koalisyon Hükümeti olarak getirilmekte olan ilk hükümet programı olmasıdır. Büyük milletimizin el birliği ve gönül birliği ile ne güzel eserler vereceğinin açık bir delili olarak kabul ediyoruz. Bu program dikkatle incelendiği zaman iki esas temel üzerine oturmuş olduğu müşahede olunur. Bunlardan bir tanesi felsefî bir temel, prensipler kısmı; ikincisi de milletimizin günlük işlerini içine alan bir kısımdır. Birinci kısmı ile Cumhuriyet tarihinin

Hükümet programları içinde müstesna bir mevki almak vasfındadır. Burada prensipler olarak "Cumhuriyet Hükümeti bütün üyeleriyle Atatürk ıslahatının ilkeleri üzerinde kararlıdır" denmek suretiyle 2'nci Cumhuriyet Anayasasının, Atatürk devrimlerini benimseyen Türk milletinin, hiçbir kesinti vermeksizin, o ilkeler, o prensipler, o devrimler üzerinde durmadan geleceğe doğru yürüdüğünü anlamaktayız, yine felsefî olarak "Anayasaya mutlaka hâkimiyeti sağlamamız her hususta hedefimizdir" denmektedir. Hükümet programları, esas itibariyle milletlerin günlük ihtiyaçlarını gidermeye çalışan programlardır. Bu programlar, aynı zamanda. Türk milletinin, Anayasa hâkimiyetinin, hukuk devleti fikrinin, Karma Hükümet tarafından tam olarak benimsendiğini ve büyük bir açık kalplilikle bu ilkelerin, bu prensiplerin muhafaza ve müdafaa edileceğini göstermektedir.

Bundan sonra bu program -bir prensip, bir felsefe olarak- "vatandaşlar arasındaki iç huzurun" su, yol, okul, grev hakkı gibi ihtiyaçların üstünde bir mesele olduğunu ortaya koymaktadır.

Türk ülkesinde, güzel vatanımızda kardeşlik bağları teessüs etmedikçe, ne yol, ne su, ne fabrikanın, ne şunun ne bunun ehemmiyeti olmadığı kesin bir şekilde ifade edilmiş bulunmaktadır.

Gene burada bir felsefî ilke olarak Hükümet programının hedefi, "hürriyet içinde hızla kalkınmadır". Türkiye'de yapılacak her işin, Hükümet tarafından yapılacak her icraatın, hürriyet ışığı altında yapılacağı vaadini Karma Hükümetten almış bulunuyoruz. Bu bakımdan hükümet programının bu felsefî kısmı övünülecek bir niteliktedir.

Muhterem arkadaşlarım; diğer kısma gelince; bazı arkadaşlarımızın görüşlerinin zıddına olarak bu program bütün memleket meselelerine ana hatları itibariyle teker teker temas etmiştir. Ve üstelik kullanılan cümleler ve ibareler bunların esas istikametlerini ve geniş sınırlarını göstermiş ve fakat muhtevasının derinliğine inmemek suretiyle Büyük Meclisin murakabesini ve bu işlere millet iradesine uygun şekli vermek imkânını sağlamıştır. Bendeniz huzurunuzda yaptığım görevi, yalnızca Hükümet programının nasıl tatbik edileceğinin, bizim tarafımızdan nasıl anlaşılmakta olduğunun bir ışık olarak size sunulması şeklinde anlıyorum. Yarın, bu konuşmaları Hükümet önüne koyacak, tutanakları okuyacak; birbirlerine zıt fikirler düşünmüş olsak bile, onların içinde Türk milletine yararlı noktaları tespit edecektir. Konuşmaları bu mânada anlamanızı istirham ediyorum.

Sayın arkadaşlar; milletimizin en büyü meselelerinden birisi de millî eğitim davamızdır.. Millî Eğitim dâvamıza programda fazlaca yer verilmiştir. Yalnız son zamanlarda her gün gözlerimizin önünde cereyan eden, (Biz serseri olmak istemiyoruz, biz okumak istiyoruz) diye haykıran gençlerin okuma isteklerine çare bulmak yolunda hiç olmazsa bir cümlenin bu Hükümet Programında yer almış olmasını canı gönülden arzu ederdik. Ve kanaatimizce bu meselenin hiçbir, malî külfete girmeden rasyonel bir tutumla halledilmesi de mümkündür ve Karma Hükümetimizden bunu istemek en tabiî hakkımızdır.

Yine bir millî eğitim meselesi olarak, yedek subay öğretmen arkadaşlarımızın durumu var. Bunlar bugünün ve yarının kültür ordusunu hazırlayan insanlardır. Yurdun dört bir tarafına dağılmışlar, vatan hizmetini iki yönden ifa etmekteler. Bunların da dertleri var. Dün, Sayın Senato Üyesi Özgüneş, yedek subay olan arkadaşlarımızın bu şekilde 10 yıl daha memlekete hizmet etmeleri lâzım geldiğini söylediler. Çok doğrudur, üzerinde durulması lâzımdır. Yalnız, yedek subay öğretmenlerin kendi dertleri de vardır. Onlar askerî bir giyim istiyorlar. Türk milleti asker bir millettir, yedek subay öğretmenin giyeceği şerefli üniformanın büyük mânevi değeri vardır. Bunun için, onlar, bu elbise meselesini bir şeref meselesi yapmaktadırlar ve bunda haklıdırlar.

Yine, yedek subay öğretmenlerin maaş meseleleri vardır. Kimisi kasaba içinde, kimisi derin mahrumiyet bölgelerinde hizmet görmektedirler. Ya, talim alaylarındaki durumları?

Yine kendilerinin asker mi, yoksa sivil mi oldukları meseleleri vardır. Birçok ahvalde askerdirler, birçok ahvalde sivildirler. Askerlik ve sivillik yekdiğerine karışmıştır. Bu onların büyük derdidir. Biz bunlardan tam randıman almak istiyorsak Hükümet olarak bu dertleri üzerine eğilmek zorundayız.

Hükümet Programında maarifin takviye edileceği ve fikir ordusuna ihtiyaç olduğu belirtilmektedir. Bu arada öğrenim görevinden ayrılmış üniversite mensuplarını hatırlamamak mümkün değildir. Hükümetin bu mesele üzerine eğilmesi memleketin zorunlu bir meselesidir.

Yine Türk gençliğine bağışlanmış hakkı olan bir 351 sayılı Kanun var. Yüksek tahsil gençleri için yurt ve kredi fonu. Bu kanun halen işlemez bir durumdadır. Bunun da işletilmesini, üzerinde durulmasını büyük bir zaruret telâkki ediyoruz. Bugünün gençleri yarının büyükleri ve Atatürkleridir.

Muhterem arkadaşlarım; 2'nci bir mesele olarak, mesken meselesi üzerinde durmak isterim.

Sayın Karma Hükümet, mesken meselesi üzerinde durmuştur. Evet, Program şu anda büyük bir yara olarak kanamakta olan gecekondu hakkındaki kısmı bilhassa, şudur: "Gecekondu meselesi üzerine eğileceğiz" Evet, gecekondu meselesi üzerine eğileceğiz, bunu biliyoruz. Fakat gecekondu meselesinin derin bir tarafı vardır, kökleri vardır, önümüzde bir, köyden şehirlere hicret meselesi vardır. Bunun altında, bir, bölge plânlama meselesi vardır. Bunun altında bir mesken kredisi ve bunun kimlere verileceği meselesi vardır. Bunun altında inşaat meselesi vardır ve nihayet bunun altında, hepsinden önemli olarak, arazi değerlerinin çok yüksek olması dolayısıyla bu dâvanın dumura uğramış olması meselesi vardır. Burada, meselâ, bir arsa spekülâsyonunun önleneceği hakkında bir kanunun getirileceğinden bahsedilmesi her türlü geniş bir ferahlık yaratırdı ve önümüzdeki günlerde bunu işitmek isteriz. Aynı zamanda Hazine elinde iken belediyelere devredilmiş olan ve vatandaşa dağıtılmamasında hiçbir engel görülmeyen arazilerin dağıtılması meselesinin de

kısa zamanda hiçbir malî külfeti olmayan bir mesele olması dolayısıyla yapıldığını görmek isteriz.

Gecekondu meselesine eğileceğiz; arkadaşlar; gecekondu meselesi üzerine eğildiğimiz zaman şunu görüyoruz: Her gecekondunun içinde her an "benim evim ne zaman yıkılacak?" diye tirtir titreyen vatandaşlar vardır. Acaba Hükümet esaslı, ciddî etütlere dayanan kanunları hiç olmazsa altı ay veya bir seneden evvel getiremez. Sözlerimiz zapta geçiyor. Bu çilekeş vatandaşları huzura kavuşturalım arkadaşlar. Bir muvakkat kanunla esas kanun çıkıncaya kadar hiçbir gecekondunun yıkılmayacağı hükmünü getirelim böyle bir kanun. Şimdiye kadar hükümetlerin başında bulunanlar daima, "sizin binalarınıza el dokundurmayacağız, kazma vurdurmayacağız" diye söz vermişlerdir. Bir defa söz verenlerin sözlerinde durmaları noktasına önem verelim.

Bir mülkiyet meselesi, bir mülkiyet anlayışı vardır, fakat getirilmek istenen şey, mülkiyetin ne lehinde, ne aleyhindedir, statükonun, belli bir müddet esaslı bir kanun çıkıncaya kadar, muhafazasından ibaret bir kanun olmalıdır.

Sayın arkadaşlar, son bir mesele olarak - bunu bir mesele olarak telâkki etmeye imkân yok, zira Hükümetin böyle bir beyanı yok - dedikodu ve şayia olarak kulaklarımıza gelen bir şey var. Memur maaşlarıma % 35 olarak yapılan ve geçen yıl %20 si tahakkuk ettirilmiş olup, 1962 Mart ayında da %15 i tahakkuk ettirilecek olan zammın bu kısmının kaldırılacağı hakkında bir şayia vardır.

Değerli arkadaşlarım; biz Meclis olarak bir kanunu getirebiliriz. Mademki, mevcut bir kanun vardır, bu ancak Meclisiniz tarafından karar verildiği takdirde kalkar; bunu biliyoruz, bundan dolayı mutmainiz. Ama şunu da ifade edeyim ki; Karma Hükümet bize tarihimizin en çetin bir devrinde malî, idari büyük reformlar yapmayı vadediyor. Bunları kiminle yapacaktır? Türk Devletinin betonu içinde çelik gibi duran Türk memurlarıyla! Bu ıslahatı tahakkuk ettirmek için bu memlekete hizmet eden insanlara o bile azdır, ama ne yapalım ki; Türk Milletinin ekonomik vaziyeti bunu sınırlamaktadır. Bilhassa bu noktayı tebarüz ettirmekte zaruret gördüm. Türk memuru bu programı gerçekleştirecek beşerî unsurdur. Hepinizi hürmetle selâmlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın arkadaşlar, Sayın Başbakan hatiplere cevap vermek istiyorlar. İçtüzük hükmüne göre, Hükümet söz istediğinde takdim edilmek durumu vardır. Ancak, Başbakanın, cevaplarını milletvekili arkadaşlarımızın toplu bir halde dinlemeleri faydalı olacağı için, arkadaşlarımızın toplanmalarına imkân vermek üzere, oturuma 10 dakika ara veriyorum.

Kapanma Saati: 18.45

İKİNCİ OTURUM

BAŞKAN — *Fuad Sirmen*

KÂTİPLER: *Nurettin Ok (Çankırı)*
Nurettin Akyurt (Malatya)

Açılış Saati: *18.55*

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlarım, oturum açılmıştır.

Ekseriyet olup olmadığında tereddüt ediyoruz. Yoklama yapacağız.

(Yoklama yapıldı)

Ekseriyet vardır. Söz Başbakanın.

(Başbakan İsmet İnönü alkışlar arasında kürsüye geldi)

BAŞBAKAN İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Muhterem arkadaşlarım; Hükümet programı üzerinde siyasi partilerimizin ve hatiplerin mütalâa ve tenkitlerini dikkatle dinledim. Umumi olarak, siyasi partilerimiz Hükümet programına karşı nazik davranmışlar, teşvik etmişlerdir. Mütalâalarını istifadeli kılmak için esaslı bir çalışma yaptıklarını göstermişlerdir. Kendilerine teşekkür etmekle söze başlamayı vazife biliyorum. *(Alkışlar)*

Muhalefet partileriyle, iktidarda bulunan partiler bazı mütalâalarında tabiî olarak birbirinden farklıdırlar. Murakabede bulunan arkadaşlarımız müşterek tenkit noktaları bulmuşlardır. Fakat her şeyden evvel Hükümet programında esas olan fikirleri tekrar belirtmek ve bu fikirler üzerinde muhalefet partilerinin ehemmiyet vererek durdukları noktaları izah etmek isterim:

Umumi olarak bir millî huzur tesis etmek fikrinin Hükümet programında esaslı bir nokta olduğu dikkati celbetmiştir. Buna memnun oldum. Programımızın birçok maksadı arasında en ehemmiyetli konusu baştan bahsettiğimiz millî huzur bahsidir. Büyük hâdiselerden sonra vatandaşlar arasında iyi münasebeti temin etmek için ciddî olarak çare aramaktayız. Bu konuda muhalefet partileri teşvik edici bir vaziyet almışlardır.

Haber vereyim ki, millî huzur, vatandaşlar arası huzur ve iyi münasebet meselesi, her şeyden evvel Millet Meclisinde ve Senatoda siyasi partilerimiz arasındaki münasebetlerin şeklinden gıda alacaktır. Bizim münasebetlerimiz ne kadar yüksek seviyede, ne kadar medenî ölçüde ve yapıcı şekilde olursa, bunun memlekette inikası o kadar müspet ve verimli olacaktır. Memlekette bu suretle kuvvetlenecek olan unsur, Hükümet otoritesinden çok daha yüksek ve önemli olan başka bir unsurdur: Memlekette iç huzur ve istikrar unsuru olması, millet olarak bünyemizde salim karakter bulunduğunun ifadesi olacaktır.

Hatırdan çıkarmamalıyız ki, son zamanlarda geçirdiğimiz buhranlardan en mühimini rejim buhranı olmuştur. İhtilâlden beri rejim buhranı şu şekle girmiştir: Nispî temsil usulünün de verdiği alışılmamış seçim sonuçları arasında, vatandaşa

şu fikir gelmiştir: "Acaba biz bu nispî temsil usulünden ve demokratik rejimden yapıcı, kuvvetli, devamlı bir Hükümet sistemi kuramayacak mıyız?" İşte biz bu imtihanı veriyoruz.

Siyasi partilerin itibarı kurtuluyor, siyasi partileri idare edenler vatandaş gözünde itibar kazanıyorlar. Bu suretle demokratik rejimin sağlam zeminde sağlam istikbali vardır ve bu da memleketimizi selâmete, saadete götürebilir. Bu kanaat, son zamanlarda geçirdiğimiz buhrandan sonra, bugün ufukta görülen hayırlı bir işaret olarak siyasi hayatımıza girmektedir. Karma Hükümet bünyesi üzerinde muhalefet partileri de durmuşlardır. Karma Hükümet kolay olmamıştır; Aramalardan ve çalışmalardan sonra, hâdiselerin ve ihtiyaçların şevkiyle, seçimde en çok rey almış olan iki parti bir Karma Hükümet kurabilmişlerdir. Muhalefet partileri bu neticeyi iyi karşılamış olduklarını söylüyorlar. Bunu memnuniyetle kaydederiz. Yalnız Hükümet kanadını teşkil eden iki partinin programları arasında farklar olmasından, bu iki partinin devamlı olarak çalışıp çalışamayacağına dair tereddütler gösterilmiştir. Kanaatle cevap vereyim ki, programlarımız arasında olan bu farkların bizim verimli çalışmamız üzerinde menfi bir tesiri olmayacaktır. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Hükümet Programını teşkil eden partilerin programları arasındaki fark zannedildiği kadar çok değildir. Hatta bizde liberal bir sistem takip eden yahut devletçi bir sistem takip eden partilerim bile tatbikatı vakit vakit hangisinin liberal hangisinin devletçi olduğu fark edilmeyecek kadar birbirine tedahül etmektedir.

Memlekette huzuru tesis etmek için bizim çok ehemmiyet vererek üzerinde durduğumuz, tarafsız idare tesis etmek ve vatandaşları kanun önünde eşit muamele ile tatmin etmek kararı iyi karşılanmıştır. Bunun güçlüğü takdir edilmekte, bunun tatbikatının ehemmiyetle takip edileceği söylenmektedir.

Güçlüğün takdir edilmesi bize yalnız memnuniyet verir. Tecrübeler göstermiştir ki, hakikaten bu, zamana muhtaç olan bir mevzudur. Fakat Hükümet kanadını teşkil eden partiler bu konuda kati kararlıdırlar. Burada kendi aralarında hâsıl olan görüş birliğini vatanın her köşesine nakledeceklerdir. Ve bütün bu çalışmalardan muhalefette bulunan partiler ve mensupları her türlü emniyeti bulacaklardır. Biz memlekette muhalefet partilerinin, idare makamlarından iktidar partisine mensup olan vatandaşlardan her hangi bir surette güçlük gördükleri şikâyetlerini işitirsek bunları ehemmiyetle dikkat nazarına alacağız. Yalnız, Programımızda da belirttiğimiz gibi, bu konu ister istemez bir siyasi istismar vesilesi olabilir. Arkadaşlarımız buna dikkat edeceklerini söylediler. Sayın Alican bu hususta bilhassa sarahatle tefsirde bulundu. Karşılıklı böyle bir iş birliği halinde bu hastalığı memlekette tedavi edebilecek miyiz? Edebileceğimizi ümit ediyoruz. Muhalefet partilerinde, tabiî olarak bütün bu tatbikat için bekleyici bir eda vardır. Esas itibariyle memnuniyetlerini söylerken, tatbikatlarını da kuracaklarını, takip edeceklerini soyuyorlar. Ben bu ihtirazı kayıtları tabiî olarak karşılıyorum.

Biz huzur meselesinden bahsederken, polis ve jandarmanın itibarını, kuvvetini iade etmek lüzumuna Programda işaret etmiştik.

Bunun mahiyeti takdir edilmiştir. C.K.M.P. bu itibarı temin etmek için geçmiş hâdiselerde olduğu gibi polisin ve jandarmamın bu itibarı temin edecek surette hareket etmesinin temin edilmesine işaret etmişlerdir. Biz, yalnız polis ve zabıta kuvvetlerine kalmış olan asayişin ve vatandaş emniyetinin muhafazası için polis ve jandarmanın başlı başına bir vasıta ve bir yardımcı olduğunu belirtmek için bunu söyledik. Bir an evvel kıymetini ve mânevi itibarını vatandaşın gözünde kazanmasına birinci derecede ehemmiyet veriyoruz.

Tabiatıyla temas ettikleri bütün tedbirleri alacağız. Yalnız ricamız şudur: Polisi umumi huzur ve asayiş için vatandaşın yardımcısı kılan bir müesseseyi, biz siyasi partiler olarak vatandaşlarımıza telkin etmeye çalışalım. Polis geçmiş hâdiselerden yalnız başına mesul olan bir unsur değildir. Daha ziyade umumi hâdiselerin tesiri altında onlar da muhtelif müşküllere gark olmuş bir vaziyettedir. Onları itibarlandırmak ve kıymetlendirmek için her şeyden önce vatandaşların onları iyi gözle görmelerini temin etmek lâzımdır. Bu suretle onların vazifelerini de kolaylaştırmış ve onları, her şeyden mühim olan memleketin asayişini temin etmek yeterliğine kavuşturmuş oluruz.

Kalkınma bahsinde arkadaşlar hem kıymetli tavsiyelerde bulunmuşlar, hem de geniş ölçüde tenkit etmişlerdir. Hürriyet nizamı içinde kalkınmamız, hızla kalkınmamız lâzımdır. Ancak Garp mânasında anladığımız demokratik nizam bütün icaplarıyla kullanıldığı halde kalkınma mümkündür ve plânlı kalkınma tatbik edilebilir. Daha çok tafsilât istiyorlar, daha geniş bilgi almak istiyorlardı. Biz bugün daha çok umumi hatları ile bir prensip vazedip bunun tatbik imkânını söyleyebiliriz. Gözünüzden kaçmamıştır ki, Hükümet teşkiline çalışılırken, Hükümet daha henüz güvenoyunu almamışken, bugün 30 Kasımda Meclise bütçeyi vermek zorundadır. Birçok hâdiselerin birbirini takip edip sıkıştırdığı bir devrede bizim tarafımızdan hazırlanmamış plânların teferruatı üzerinde daha geniş bilgi vermek mümkün olamazdı. Fakat lâzım olan mikyasta lâzım olan hususlarda fikirlerimizin esasını anlatacak hatları ifade ettiğimizi zannediyorum.

Hangi konular kalkınmada nasıl bir sıraya konacak ve nasıl tedbirler sağlanacak? Bu, merak mevzuu olmuştur. Biz bunu, son senelerin büyük bir mesele olarak meydana çıkardığı bir sıraya koyduğumuzu zannediyoruz. Ziraati ön plâna aldık. Ziraati ön plâna, çünkü son zamanlarda bu yüzden gördüğümüz sıkıntı ve eksiklikler hakikaten endişe verecek bir hal almıştır. Hepinizin bildiğiniz bu eksiklikleri ve ihtiyaçları söyleyerek üzüntünüzü artırmak istemem. Ziraat son senelerde ilk önce geniş mikyasta ele alınması gereken bir kalkınma mevzuu olarak belirmiştir. Ziraatte öteden beri bilinen eksik: Toprak eksiğidir. Güya müstahsile kâfi miktarda toprak verilirse ve pek çok topraklarımız boş bulunduğu için bunlar işletmeye açılırsa ziraat meselesi halledilecek zannı uzun müddetten beri bu memlekette cari olmuştur. Şimdi eğer varsa ekilmemiş topraklar tevzi edilecektir. Bu balkımdan toprak meselesi ehemmiyeti ikinci dereceye düşmüştür. Çünkü, bunların hemen hemen hududuna varmış durumdayız. Ziraatte kalkınmanın başlıca şartı, geniş ölçüde toprak tevzii değildir. Nasıl olacak bu? Cevabını veriyoruz. Ziraatte verimli

netice almak için zirai istihsale randımanı artırmanın çaresini bulmak lâzımdır. Ziraatımızın derdi işte budur.

Arkadaşlarımızın söyledikleri gibi biz bunların çaresini yalnız hububat ziraatinde aramıyoruz. Gerçi dekardan, topraktan bahsediyoruz ama, bunları yalnız misal olarak zikrediyoruz.

Umumi olarak ziraat mahsullerindeki istihsalimiz eksiktir, azdır. İlerlemiş memleketlerin ister topraktan deyiniz, ister ağaçtan deyiniz, aldığı mahsuller bize nazaran iki üç misli fazladır. Bunu temin etmek kolay bir mesele, değildir arkadaşlar. Bizim dört, beş cümle içinde söylediğimizin her birisi bir silsile tedbiri istemektedir. Bilgi ister diyoruz, araç ister diyoruz, toprağın beslenmesi ister diyoruz. Toprağın beslenmeden uzun müddet verimini devam ettirmesi imkânsızdır. Toprağı gübrelendirmek meselesi hem ithalât hem de sanayi meselesidir. Ziraatten sonra sulama meselesi vardır. Bunun üzerinde durdular. Birinci derecede ehemmiyet vereceğimiz sulama için elimizde plânları hazır olan konular vardır. Ama hazır olmayanlar da vardır. Hazır elan hemen tatbika konulabilecek olan plânları gerçekleştirmek dahi bugün bir büyük meseledir.

Hulâsa ziraat için, ziraatte kalkınma yapmak için çok esaslı şeyler söylediğimizi zannediyoruz, ön plâna alacağız, istihsali artırmayı esas tutacağız. Bu, "geniş toprak işlenmemiş duruyor" nazariyesinin cevabıdır ve bunun vasıtaları da 4-5 maddeden ibarettir ki, bunları tahakkuk ettirmek için milyarlar sarf etmek ve çok zaman geçirmek lâzımdır.

Şimdi sanayi kısmında söylediklerimiz yine maksuda kifayet edecek, esaslı işaret olacak ehemmiyettedir. En başta biz mevcut tesisleri tam kapasite ile işletemiyoruz dedik. En başta, biz yarım kalmış tesislerin tamamlanması ihtiyacından bahsediyoruz. Sadece bunları yapmak bile az bir zamanda bizim için bir ferahlık vesilesi olacaktır.

İstihsal meselesi, ithalât ve ihracat muvazenemizdeki şikâyetlerin temelidir.

Dün Senatoda bir hatip, pek isabetli olarak, "Türkiye'de bugün mevcut olan ehemmiyetli mesele istihsal seferberliğine girmektir" dedi. Çok doğru bir söz. Ama bu bir kelimeyi, bu bir cümleyi söylerken de onun tatbikindeki girift birçok tedbirler ayrı bir âlem tutmaktadır.

Arkadaşlarımız haklı olarak, "Bütün bu yatırımların kaynakları için ne düşünüyorsunuz, kaynaklar hakkında bir şey söylemiyorsunuz" diye bizi tenkit ettiler. Çok temenni ederdik ki, bunların kaynakları dış yardımlardan şu kadar milyon falan yerde emrinizde hazır durmaktadır, içerde hazinelerimiz de dolu, faydalanılmaktır, şu kadar servet hazırdır diyebilelim, *(Alkışlar)* Ama vaziyet bu değildir. Bugünkü vaziyette güçlüklerden imkânlar çıkarmak mecburiyetiyle karşınızda bulunan bir Hükümet vardır. Hatırınıza gelen ve arzu ettiğiniz kaynakların hepsinden istifade etmeye çalışacağız. Sizin burada şikâyetiniz ve bizi tenkit ederken yardım için Türkiye'ye kâfi derecede alâka gösterilmediğinden şikâyetlerinizin millî hissiyatın bir tezahürü olarak bizim müracaatlarımızı, aramalarımıza faydalı bir tesir yapa-

cağını ümit eder ve bunu temenni ederim. Bu hususta muhalefet partileri Devlet sektörü ile hususi sektörün hudutlarını ve vazifelerini ayırmak için dikkat göstermişlerdir. Bu öteden beri kolayca münakaşa edilebilen bir konudur. Esas itibariyle bizim, Devlet elinde bulunan müesseselerimiz vardır. Bunun yanında özel sektör serbest bırakılmıştır. Ne denirse densin, bizde Devlet işletmeciliğinde, özel sektörün geniş çapta çalışmasına mâni olunmayacak, ona müşkülât çıkarmayacak bir usul tutulmuştur. O kadar tutulmuştur ki, yan yana çalışan iki endüstriden Devlet sektörü işlerken ziyan eder, onun yanında hususi sektörde bulunan bir teşebbüs aynı mahiyettedir. Meselâ iki dokuma fabrikasından biri, o gelişir bu istifade eder, birbirine mâni olmazlar. Devlet sektöründe bulunana büyük sermayeler yatırılmıştır, bunların gelişme tarzını henüz temin edememişiz. Sebebi basit, arkadaşlar: Devlet elinde bulununca, muhtelif zamanlarda hükümetler çok karışmışlardır, ama her şeyine karışmışlardır. Ne vakit bir yardım almak icap ederse onlara müracaat etmişlerdir. Kazançlarını kendi gelişmelerinde kullanamazlar. Dahası var; Devlet kapısına sattıkları, verdikleri kömür olsun kumaş olsun, ne olursa olsun, bunlar alacaklarını da alamazlar. Hangisinin alacak hesabına bakarsanız bakınız Devlet Demiryollarından diğer bazı iktisadi teşebbüslerin alacağı yüz milyonlarca lira tutmaktadır. Bunlara; hesabı kaybolmuş Devlet bütçesi ve Devlet masrafları için bedava bir varidat gibi öteden beri kullanılmıştır Hangi hükümetler başa geçmek istediyse muazzam mesele karşısında bulunmaktadır. Bunlar önümüzdeki zamanlarda da bizim için en güç meselelerden olacaktır. Bunları salim bir işleyişe götürebilmek için Meclisten ve bütün arkadaşlardan irşat ve yardım bekleriz.

Bunu şunun için söylüyorum, nasıl bir seyir takip edileceğini, nasıl ehemmiyet verileceğini kâfi derecede söylemiş olduğumu zannediyorum.

Umumiyetle çok tafsilât vermeden, az tafsilâtla konuşmamızdan şikâyet etmişlerdir.

İsmail Rüştü Aksal'ın söylediği gibi, belki bir bakıma bu, programın meziyeti sayılabilir. Meselâ mütemadiyen millî eğitim, millî eğitim diyoruz. Biz bunu anlatırken, bu cümleyi canımız yanarak söylüyoruz. Millî eğitimin en büyük meselesi, her sahada ehliyetli ve yeter sayıda öğretmenin bulunmamasıdır demişizdir. Bir hastalık doğru teşhisle ifade edildikten sonra Bakanlığı tedbir istikametine sevk etmiş ve bunu sizlere karşı taahhüt etmiş oluyoruz. İlköğretimde hoca eksik, ortaöğretimde hoca eksik, yükseköğretimde hoca eksikse, nereden ve nasıl yetiştirilecek, hangi külfetlere katlanılarak yetiştirilecek, bu umumi olarak bellidir. Müstesna bir vaziyet almak icap ederse onu zikredebiliriz. Hastalıkları olduğu gibi söylemek, umumi olarak malûm olan vasıtaların teminini öne sürmek bunları taahhüt etmek demektir.

Sonra; yüksek maliyetten ve kalite bahsinden şikâyet olunmuştur. Biz de programımızda aynı esasları müdafaa ettik.

Bilhassa hususi görüşmelerimde de söylemişimdir, burada temas ettiler, Ekrem Alican Bey enflâsyona gitmeden biraz daha geniş para tedavülü yapılabileceği

kanaatindedirler. Bu münasebetle de burada tekrar söylüyorlar, bu tılsımı bulabilirlerse Maliye Bakanı çok memnun olacaktır. Yalnız bir şey söyleyeyim ki; bu parayı temin için malî kısımdan enternasyonal sahada takarrür etmiş olan tedbirlere riayet etmek ve dikkat etmek kararındayız ve takip edeceğiz. Çalışma imkânı vardır, diyen arkadaşların istikrar tedbirlerini muhafaza etmek kaydı içinde daha darlıktan kurtulan bir usul bulmak mümkündür fikrini ileri sürdüklerini tahmin ediyorum.

Millî huzur bahsinde bütün partiler geçmiş hâdiselerin bıraktığı yaraları tedavi etmek için Hükümetin gösterdiği dikkate iştirak etmişlerdir. Bu hususta fikirler hemen hemen aynı gibidir. Biz programımızda söylediğimizi, imkânlar içinde tahakkuk ettirmek ve memlekette millî huzuru tesis etmekle bütün yaraların tedavi olunacağı neticesine varabileceğimizi ümit ediyoruz. Bundan eminiz, bu neticeye varacağız. *(Alkışlar)*

Arkadaşlarımız, mahallî seçimler için arzu izhar etmişlerdir. Bunun kanuni hazırlıkları bitirilerek, yakında meclislere takdim olunacaktır. Bu arzuyu yerine getireceğim.

Biz programımızda, hemen ıslah edilmesi lâzım gelen daha birtakım konular vardır ki, onlardan ayrı ayrı bahsetmedik, hazırlık halindedirler, üzerinde çalışmak lâzımdır ve büyük meclislerde tam ölçüsünü bulmak için münakaşalar cereyan edecektir; bunlardan bahsetmedik.

Hukuki sahalar ve adalet sahaları mevzuunda muhtelif kanunlar için gösterilen arzulara, eğer müzakere devam edecekse, arkadaşlarımız cevap vereceklerdir.

Bütün partiler iki noktada mutabakat göstermişlerdir, bu, milletimizin kuvvetli tarafıdır: Ordumuzun kıymetini takdir etmekte, onu bu zamanın ihtiyaçlarına göre vazifelerini ifa edebilecek maddi ve mânevi kudrette bulundurmakta bütün partilerimiz aynı arzudadırlar, samimi karardadırlar. Bu hedefi hep birlikte tatbik etmekteyiz, tatbik edeceğiz.

Dış politikada bizim partilerimiz arasında bir ayrılık olmadığı bu müzakerelerle de bir defa daha meydana çıkmaktadır. Dış politikamıza istikrar ve kuvvet verilecektir, bunu memnuniyetle kaydediyoruz. Temenni olarak zikredilen, ortaya sürülen konularda cevap vermediklerimi, sırası gelirse, Dışişleri Bakanı arkadaşımız cevap verecek ve anlatacaklardır. Cevap vermediğim nazarı dikkate almadığımızdan değil, bugün cevap vermeyi doğru bulmadığımızdandır.

Her iki muhalefet partisinin mülâhazalarını ayrı ayrı dikkatle dinledim. Her birisine ayrı ayrı cevap vermeye çalıştığımı zannediyorum. Anayasanın mutlak hâkimiyetini temin etmek kaydıyla Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinin bir başka yönden kullandıkları ifade dikkatimi celbetti. Bir tatbikat karşısında, Anayasa hâkimiyetini temin etmekten kastedilen mâna hakkında tafsilât istiyorlar gibi bir mâna çıkardım. Eğer böyle değilse, maksadı tasrih edeyim: Anayasa bu son zamanlarda başlıca mesele olmuştur. Belki beş on seneden beri hepimiz Anayasa dâvası, Anayasa esasları üzerinde mücadele etmekteyiz. Anayasaya uygun olmalıdır, Anayasaya aykırı olmamalıdır demek suretiyle muhalefette bulunduğumuz zaman mü-

cadelesini ettiğimiz gibi, İhtilâl devri esnasında da yine Anayasa meselesi muvakkat seldi ile hazırlanmakla ve her çeşit tatbikatı ile bizim daimî siyasi bir mevzuumuz olmuştur. Bunların teferruatına girmeksizin umumi olarak söylediğimiz şudur ki, milletin reyine iktiran etmiş bir Anayasamız mevcuttur. Bu Anayasa bütün milletçe kabul edilmiş ve riayeti mecburi hale gelmiştir. Hükümet bu mecburiyetin mesul bir bekçisi olarak meclisler karşısında mevzuu daima siyasi hedeflerin en önünde tutacaktır. Bu fikri ifade etmek Programımıza mevzu olmuştur. *(Alkışlar)*

Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, Adalet Partisi ile C.H.P. nin programları arasındaki esaslı farklara rağmen beraber nasıl çalışabileceklerini merak etmektedirler. Ben zannediyorum birlikte ve gruplarımızı da iyi telif ettiğimiz bir ahenk içinde bulundurarak çalıştığımızı germekten memnun olacaklardır. *(Alkışlar)*

Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi yatırım ve kaynaklar için çok dikkatlidir ve bunları öğrenmek ister. Bu mevzuda daha evvel söylediğim gibi; daha geniş bilgiler elde ettiğimiz zaman hususi ve resmî olarak kendilerini haberdar edeceğimizi vadediyorum.

Zirai; kredi sistemi murakabe edilen bir konu olmuştur. Bu münasebetle şunu açıklayayım ki, bizim zirai kredimiz hemen hemen donmuş gibidir. Her sene yüz milyonları bulan zirai krediler yapıldığından bahsolunur. Bunun pek büyük kısmı sadece bir senet yenilemesinden ibaret hale gelmiştir. Bu haklı olarak ibaret edildiği gibi, zirai kredilerin bir istihlâk membaı olarak kullanılmasından ileri gelmiştir. Bugüne bunun verimli ve iktisadi sahada kullanılmasının lüzum ve ehemmiyeti dikkatimizi celbetmektedir.

Bütçede zirai kredilerin artırılması için hususî olarak tedbirler derpiş edilmiştir. Meselâ, Ziraat Bankasına 15-20 seneden beri verilmemiş olan hakları ve hisseleri, bu seneki bütçeden verilmeye çalışılacaktır. Fakat bunun hangi hususlar dâhilinde muvaffak olacağını söyleyecek durumda değilim. Ama Hükümet olarak bu konuyu ehemmiyetle nazarı dikkate aldık.

Eksik; kısımlar çok... İstimlâkten bahsedilmemiştir denilmekle ve Emekli Sandığının durumu, ulaştırma ve bunların yanında orman meselesinin nasıl hallolunabileceği sorulmaktadır.

Şimdi; orman meselesi, ilk ormanların zirai bünyede işletmecilikte, Devlet İşletmeciliği ile bir nizama bağlanması mevzubahis olduğu zaman, buraya gelen mütehassıslar, hatırlarım, çok partili hayata girmeden, belki 15 sene evvel, ilk söz olarak; "Siz bu orman meselesini, işletmeciliği, bütün tedbirleri ile ele almak istiyorsunuz; bunun siyasi bir istismar vasıtası olmasına nasıl mâni olacaksınız?" diye sorarlardı.

Bu sözlerin ehemmiyetini vaktiyle gereği kadar kavrayamazdım. Çok partili hayata girip siyasi partilerin elinde orman meselesinin nasıl ve kuvvetli propaganda ve istismar vasıtası olduğunu gördükten sonra bütün eskileri hatırladım. Orman meselesi büyük, zararlı devrelerden geçtikten sonra bir defa tahribatın durdurulması için Anayasada başlı başına bir kaide mevzuu olmuştur. Anayasaya hâkim olan

fikir bu mevzuu bir siyasi parti mevzuu olmaktan çıkarmak ve bütün partilerin üstünde bir konu haline getirmektir. Ancak bu tahribat ve fena istismar karşısında sadece koruyucu bir ibaredir.

Devlet işletmeciliği yanında, hususi orman işletmeciliği vardır. Ve bütün bu işletmeler İçinde ormanda yaşayan insanlar ve hayvanlar vardır. Bunların geçimleri, bunların Devlet tarafından nasıl kolaylaştırıcı tedbirlere mazhar olacakları uzun bir tetkik mevzuudur. Bundan daha ziyade geniş imkân ve yardım mevzuudur. Orman ve insan münasebetlerinin tanzimi gibi bir işaretle bu mevzuu geçirmemiz, meselenin büyük ehemmiyetini belirtmek için ve ona göre geniş tetkikler ve tedbirlerle işe girişileceğine işaret etmek için konulmuştur. Büyük bir mevzuumuz olduğuna şüphe yoktur.

Vergi ıslahatı toplu olarak tetkik edilecek ve huzurunuza getirilecektir) diyoruz. Bu da Hükümet için çok ehemmiyetli ve çok muğlâk konulardan birisidir. Şimdi biz bütçeyi verirken hemen hemen hiçbir vergi teklifi hazırlamış değiliz. Ama arkadaşlar, ihtiyaç mütemadiyen artar ve yatırım ihtiyacı kendisini gösterirken Bu adaletli vergi meselesi ile bunun icabı olan memleket hizmetlerinin telif edilmesi çok karışık bir dâvadır. Vatandaşların er geç fedakârlığı meselesidir. Vergi verme meselesi memleketimizde vatandaşlarımızın imkânlarıyla sınırlı olmakla beraber acaba biz millî gelirimize nispetle her memlekette alınan ölçüde vergileri tam olarak alıyor muyuz? Bu ehemmiyetli bir meseledir. Asıl konu gelirin adaletli taksim edilmemiş olması yüzünden vergi tarh etmekte güçlüğe mâruz kalmamızdır. Bunu, uzun tedbirlerle iktisadi bir mevzu olarak ele almaya mecbur olacağız.

Adalet Partisi sözcüsü ehemmiyetli bir mevzuu Meclisin huzurunda belirtmiştir. "A.P. ile C.H.P. nin meydana getirdiği karma Hükümet devamlı ve kuvvetli bir Hükümet olacaktır" kaydını koymakla Adalet Partisi ciddî bir hizmet ifa etmiştir. *(Alkışlar)*

Henüz Meclisten katî güvenoyu almadığımız, teşekkül halinde bulunduğumuz için; Hükümet kanaatlerini teşkil eden her iki partiye aynı derecede iktidarda bulunan her iki partiye henüz alışamamışlardır. Adalet Partisinin Hükümetin kurulmasında gösterdiği yakın alâkayı her bakımdan iyi bir işaret sayıyorum. Adalet Partisi hâkimlerin statüsünde ve muhtelif kanunlarda bir takım yeni mevzular beklemektedir. Bunları fırsat verirseniz, Adalet Bakanı arkadaşımız, cevaplandıracaktır.

Hemen getirmediğimiz mevzular arasında, yine Adalet Partisinin bahsettiği, 147'ler dediğimiz hocalar meselesi vardır. *(Alkışlar)* Umumi olarak hepinizin bu meseleyi bildiğinizi biliyorum. Ama bunun gibi bir takım mevzular vardır ki, tetkik edilerek etraflı bir surette Meclisçe nazarı dikkate alınması için hazırlanacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisinin tenkitleri; ehemmiyetli olarak, memleketin iç huzuruna ve Karma Hükümetin kuvvetine işaret ettikten sonra gelirin adaletle tevzi edilmesi ve iyi plânların tatbik edilmesi üzerinde durmuştur. Fakat iktidar partilerinin Meclis huzurunda dikkatle tebarüz ettirdikleri, belirttikleri nokta, Hükümete güvenoyu vereceklerini söylemeleri yanında, Hükümeti ciddi bir surette murakabe

edecekleri ve söylediklerini yapmadıklarını görürlerse hakkından gelecekleri hususudur. *(Gülüşmeler, alkışlar)*

Hükümet olarak ne yapacağımızı, nereye sığınacağımızı henüz bilmiyoruz. *(Gülüşmeler, alkışlar)*

Sevgili arkadaşlarım; bütün bu sözlerle beraber Meclisin umumi havasından kuvvet aldık. Muhalefet partilerinin gösterdikleri yapıcı vasıf iktidarda bulunan partilerin nefislerine güvenilir kuvvetli bir Hükümet kurmak hususundaki kararları, memlekete huzur ve istikrar getirecektir. Her şeyden evvel aradığımız hususlar memlekette büyük mikyasta huzurun ve emniyetin olmasıdır. Evvelce de söylediğim gibi Meclisteki havadan gıda alıyoruz. Bugünkü müzakerelerden başarı ile çıktığımıza ve memlekette bundan sonra yeni bir hayatın doğması için bütün şartların sizin elinizle hazırlanmakta olduğuna inanıyorum. Hepinizi hürmetle selâmlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Arkadaşlar, söz alıp da henüz konuşmamış olan 15 arkadaşımız daha vardır. Buna rağmen bir kifayet takriri gelmiştir. Onu okutacağım.

Millet Meclisi Başkanlığına

Sayın Başvekilin konuşmasından sonra Hükümet Programı üzerindeki müzakerenin kâfi görülmesini arz ve teklif ederiz.

Bursa	**İçel**	**İzmir**
Sadrettin Çanga	Yahya Dermancı	Necip Mirkelâmoğlu

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar, bu takriri şimdi reyinize sunacağım. Kabul Duyurulduğu takdirde söz almış olan arkadaşlardan en başta olan bir arkadaşa söz vereceğim. Çünkü İçtüzüğümüz son sözün milletvekiline ait olduğunu âmir bulunmaktadır.

Takriri reylerinize arz ediyorum. Kabul buyuranlar.. Kabul etmeyenler... İyi anlaşılmadı efendim, tekrar reyinize arz edeceğim.

Program üzerindeki müzakerenin kifayetini, yani bundan sonra Hükümet âzalarının da artık cevap veremeyeceği esasını kabul.. *("Lehte, aleyhte söz istedik" sesleri)* İstemediniz ki efendim, söz isteseydiniz verirdim. *("Oylama sırasında olmaz" sesleri)* Arkadaşlar birinci oylamaya geçmeden evvel, kifayet takriri okunduktan sonra hiçbir arkadaşımız aleyhte söz istemedi. Oylamaya arz ettim. Oylamaya arz ettikten sonra tekrar söz vermekte mazurum. Esasen tüzükte bunu menetmektedir.

Evvelce arz ettiğim gibi kifayeti müzakereyi kabul buyuranlar lütfen işaret buyursunlar... Kabul etmeyenler işaret buyursunlar... Kifayeti müzakere kabul edilmiştir.

Şimdi son söz olarak, evvelce söz almış olup da kendisi burada bulunmadığı için konuşamamış olan Ahmet Gürkan arkadaşımıza söz veriyorum. *(Alkışlar)*

AHMET GÜRKAN (Konya) — Çok kıymetli arkadaşlarım; evvelâ şunu ifade edeyim ki, bendeniz konuşmalarım komprime fikirler halinde ifade etmeye çalışacağım, gayet kısa maruzatta bulunacağım.

Grubumuzun sözcüsü olan Burhan Bey arkadaşımız eğer benim tevcih edeceğim sualleri Hükümete tevcih etmiş olsaydı huzurunuzu hiç işgal etmeyecektim. Onun İçin evvelâ özür dilerim. Bundan başka; fasılai Cumhuriyetten sonra kurulan, ikinci Cumhuriyet demeyeyim, evvelki Cumhuriyetin devamı olan ve fakat muvazenei kuvva sistemiyle kabul edilmiş bulunan Anayasa gereğince nispî temsil sistemiyle vücuda gelen Hükümetin Programı üzerinde konuşma şerefini iktisap etmek için söz almış bulunduğumu da ilâve etmek isterim.

Sevgili arkadaşlarım; Hükümet Programının esasını teşkil eden ruh ve mâna millî huzurdur. Her sahada başlıca millî huzurun teminatının Anayasanın mutlak hâkimiyetiyle vücut bulacağında elbette şüphe yoktur. Memleketimizin siyasi tarihinde eğer zaman zaman huzursuzluklar doğmuşsa, bu kabul edilmiş bulunan Anayasaların hemen akabinde o Anayasalara aykırı kanunların çıkmasından doğmuştur ve bunun tek Meclis sistemi ile tek Meclis diktatoryası kuran Anayasaların eseri olduğunu unutmamak icap eder. O halde bugünkü Anayasamızın elbetteki daha mütekâmil olduğunu kabul etmekle beraber, memleketin iktisadi bünyesine uymayan ve daha doğrusu aykırı gelen bazı maddeleri de elbette vardır. Belki zaman bunların üzerinde yüksek meclisleri eğilmeye icbar edecektir.

Anayasanın hâkimiyetini tesis etmek Hükümetin başlıca vazifesi olduğundan dolayı, bu meselede Hükümetin taahhüde girdiğini görmekle bahtiyarlık duymaktayız. Bununla beraber şunu da ifade edeyim ki, Büyük Millet Meclisini çalışmaları esnasında, gerek reylerin kullanılması sırasında hariçten veya dâhilden, ima suretiyle dahi olsa, kimsenin her hangi bir beyan veya yazı ile tazyik altında tutmağa hakkı yoktur. *(A.P. milletvekillerinden alkışlar)*

Sevgili arkadaşlarım; bunu söylerken bilhassa matbuattan bazı gazetelerin sütunlarını göstermekle yetineceğim.

BAŞKAN — Ahmet Bey, Program üzerinde lütfen

AHMET GÜRKAN (Devamla) — Hükümet Programı üzerinde, yani millî huzur mevzuu üzerinde Hükümetin bilhassa bu gibi beyanlar dikkatle ve teyakkuzla üzerinde durmasını rica ediyorum.

Bundan başka piyasaya ferahlık temin edeceğini zannettiğim bazı hususlardan bahsedeceğim.

Bu memlekette biz, eğer hakikaten ticari bir huzur tesisine çalışıyorsak, evvelâ piyasaya teminat verici beyanlarım Hükümet programında yer alması gerekirdi.

Biliyorsunuz ki, bir servet beyanı meselesi vardır. Bu servet beyannameleri, sosyalizan beyanların ve yazıların fırtına ve kasırgalarının bütün memleket sema-

larını kapladığı bir zamanda verilmiştir. Bu beyanlara göre, tüccar kendi sermayesini gizlemiştir. Bugün bunlar her hangi bir korku veya kanun tazyiki karşısında paralarını plase etmezlerse, bu sermayeler dinmuş kalır veyahut bunlardan istifade edilemez. Bu hususu Hükümetten sual mahiyetinde istirham ediyorum; bu mevzu üzerinde ne düşünüyorlar?

İkincisi; programda, dış sermayenin celbi hususuna gayet hafif bir şekilde dokunulmakla yetinilmiş bulunuluyor. Halbuki geri kalmış memleketimizin dış sermayeye olan ihtiyacı, hattâ mübrem ihtiyacı aşikârdır. Bundan yalnız istifade edeceğiz demekten ziyade, dış sermayenin celbi için icap eden bütün kolaylığın temin edileceğini bütün dünyaya bu programda Hükümetin ifade etmesini arzu ederim.

Bundan başka, millî eğitimle alâkalı kısmını tetkik ettim. Bu birkaç gün içinde gazete sütunlarında yer alan ve halkımızı üzen bazı neşriyat vardır. Bu hususta bana da bazı mektuplar geldi. Bu neşriyata göre İmam - Hatip okullarından bir kısmının kaldırılacağı ifade edilmektedir. Bu şekilde bir rapor verildiği söylenmektedir.

Ben Hükümetin bunun üzerinde titizlikle duracağını elbette biliyorum. Umumi kanaat de bu merkezdedir. *("Programda yok" sesleri)* Çok arzu ederim ki, programda da dinî eğitime lâyıkı veçhile ehemmiyet verileceği ifade edilmiş olsun. *("Programda var" sesleri)* Yalnız Diyanet işlerine ait kısım var beyefendiler, ama dinî eğitime ait bir şey yok. Terakkiyatını hayranlıkla temaşa ettiğimiz memleketlerin buna nasıl ulaştıklarını biliriz. Hepimiz aynı şeyi istiyoruz. Fakat aramızda metot farkı var. Memleket, yalnız materyal bakımdan değil, aynı zamanda o memleketler gibi moral bakımından da yükselmeye muhtaçtır. Bundan başka en, tehlikeli bir unsur olan aşırı cereyanlarla mücadele üzerinde Hükümetin durmasını ve buna ehemmiyetle yer vermesini arzu ediyoruz. Bu mevzuda Hükümetin ne tedbir düşüldüğünü öğrenmek istiyorum.

Hükümete muvaffakiyetler dileyerek huzurunuzdan ayrılıyorum. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Arkadaşlar, Anayasanın 103'ncü maddesi; güvenoyuna müracaat için program üzerindeki görüşmelerin bitiminden tam bir gün geçmesini âmirdir. Bu, itibarla önümüzdeki birleşimin Cumartesi günü saat onda yapılması uygun olacaktır.

Bu hususu tasvibinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

2 Aralık 1961 Cumartesi günü saat onda toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

Kapanma saati: 20.15

Millet Meclisi Tutanak Dergisi
Dönem 1 Cilt 1 Birleşim 16
Sayfa 179
02.12.1961 Cumartesi

BİRİNCİ OTURUM
BAŞKAN — *Fuad Sirmen*
KÂTİPLER: *Nurettin Ok (Çankırı)*
Nurettin Akyurt (Malatya)
Açılma Saati: *15.00*

Güvenoylaması

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar, bugünkü gündem Hükümet programı üzerinde güvenoyuna başvurmaktan ibarettir. Yüksek malûmlarınız olduğu üzere, beyaz oy güveni, kırmızı güvensizliği, yeşil de istinkâfı gösterir.

Şimdi, hangi intihap dairesinden oyların toplanacağını kur'a ile tespit edeceğiz: Edirne

(Edirne seçim çevresinden itibaren oylar toplandı)

BAŞKAN — Oyunu kullanmayan arkadaş var mı?

Oy toplama muamelesi bitmiştir, efendim.

Muhterem arkadaşlar; oy neticelerini arz ediyorum.

Malatya Milletvekili Sayın İsmet İnönü tarafından kurulan Bakanlar Kurulu hakkında, Anayasa'nın 103'ncü maddesi gereğince güven oylaması oy sayısı yani reye iştirak edenler sayısı (351), güvenoyu verenler (269), güvensizlik oyu verenler (4), çekinserler (78) dir. *(Şiddetli alkışlar ve bravo sesleri)*

Buyurun Sayın İsmet İnönü.

(Başbakan İsmet İnönü, şiddetli alkışlar ve bravo sesleri arasında kürsüye geldi)

BAŞBAKAN İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Muhterem arkadaşlar; Karma Hükümet teşebbüsünün istikrarlı bir neticeye varması Meclis için ehemmiyetli bir başarıdır ve memleketimiz için, demokrasi rejimimiz için kıymetli bir neticedir. Hükümet teveccühünüze lâyık olmaya çalışacaktır.

Hükümet bütün çalışmalarında muhalefet partilerinin ve iktidar mesuliyeti taşıyan partilerin daima yardımlarına muhtaçtır. Hürmetlerimi sunarım. *(Şiddetli alkışlar, bravo sesleri)*

BAŞKAN — Gündemde görüşülecek başka madde yoktur.

4 Aralık 1961 Pazartesi günü saat 15.00'te toplanılmak üzere Birleşime son veriyorum.

Kapanma Saati: 10.35

Malatya Milletvekili İsmet İnönü'nün başkanlığı altındaki Bakanlar Kuruluna verilen oyların sonucu

(Güvenoyu verilmiştir)

Program:	*27.11.1961*
Güvenoylaması:	*02.12.1961*
Üye sayısı:	*450*
Oy verenler:	*351*
Güvenoyu verenler:	*269*
Güvensizlik oyu verenler:	*4*
Çekinserler:	*78*
Oya katılmıyanlar:	*98*
Açık Milletvekilliği:	*1*

(Kabul edenler)

ADANA
Ahmet Karamüftüoğlu, Ahmet Savrun, Ahmet Topaloğlu, Cavit Oral, Kasım Gülek, Kemal Sarıibrahimoğlu, Mehmet Geçioğlu, Yusuf Aktimur

ADIYAMAN
Mahmut Deniz, Mehmet Özbay

AFYON KARAHİSAR
Asım Tıknaz, Halûk Nur Baki, Şükrü Yüzbaşıoğlu

AMASYA
Mustafa Kemal Karan, Reşat Arpacıoğlu

ANKARA
Ahmet Üstün, Burhan Apaydın, Bülent Ecevit, Emin Paksüt, Ferhat Nuri Yıldırım, Fuat Börekçi, İbrahim İmirzalıoğlu, İbrahim Sıtkı Hatipoğlu, İlyas Seçkin, İhsan Köknel, İsmail Rüştü Aksal, Mehdi Mıhçıoğlu, Nihat Berkkan

ANTALYA
İhsan Ataöv, Nazmi Kerimoğlu, Nihat Su, Ömer Eken, Rafet Eker

ARTVİN
Nihat Ata, Sabit Osman Avcı, Saffet Eminağaoğlu

AYDIN
Hilmi Aydınçer, İsmet Sezgin, Mehmet Yavaş, Nedim Müren, Orhan Apaydın, Mustafa Şükrü Koç

BALIKESİR
Ahmet Aydın Bolak, Cevat Kanpulat, Cihat Turgut, Fennî İslimyeli, Mithat Şükrü Çavdaroğlu, Mehmet Tiritioğlu, Süreyya Koç

BİLECİK
Orhan Tuğrul, Şadi Binay

BİTLİS
Müştak Okumuş

BOLU
Kâmil İnal, Kemal Demir, Zeki Baltacıoğlu

BURDUR
Fethi Çelikbaş, Nadir Yavuzkan

BURSA
Ahmet Türkel, Cevdet Perin, Edip Rüştü Akyürek, Ekrem Paksoy, Hikmet Akalın, İbrahim Öktem, İsmail Yılmaz, Sadrettin Çanga, Ziya Uğur

ÇANAKKALE
Şefik İnan

ÇORUM
Abdurrahman Güler, Hilmi İncesulu, İhsan Tombuş, Muzaffer Dündar, Necmi Ökten, Nuri Ahıskalıoğlu

DENİZLİ
Atıf Şohoğlu, Hüdai Oral, İbrahim Kocatürk, İsmail Ertan, Mehmet Çobanoğlu, Remzi Şenel

DİYARBAKIR
Hilmi Güldoğan, Şehmus Arslan, Vefik Pirinççioğlu

EDİRNE
İlhamı Ertem, Süleyman Bilgen

ELAZIĞ
Hürrem Müftügil, Kemal Satır, Naci Güray, Ömer Faruk Sanaç

ERZİNCAN
Naci Yıldırım, Zeynel Gündoğdu

ERZURUM
Adnan Şenyurt, Cevat Dursunoğlu, Giyasettin Karaca

ESKİŞEHİR
Aziz Zeytinoğlu, Celâlettin Üzer, Ertuğrul Gazi Sakarya, İbrahim Cemalcılar, Şevket Asbuzoğlu

GAZİANTEP
Ali İhsan Göğüş, Hüseyin İncioğlu, Kudret Mavitan, Muzaffer Canbolat, Osman Orhan Bilen

GİRESUN
Mustafa Kemal Çilesiz, Naim Tirali

GÜMÜŞANE
Halis Bayramoğlu, Nureddin Özdemir, Sabahattin Savcı

HAKKÂRİ
Ahmet Zeydan

HATAY
Abdullah Cilli, Ahmet Sırrı Hocaoğlu, Bahri Bahadır, İnayet Mursaloğlu, Sâki Zorlu

İÇEL
Burhan Bozdoğan, Celâl Kılıç, Mazhar Arıkan, Mehmet Ali Arslan, Sadık Kutlay, Yahya Dermancı

İSPARTA
Lokman Başaran

İSTANBUL
Abdurrahman Yazgan, Cihad Baban, Ali Coşkun Kırca, Hilmi Oben, İlhami Sancar, İsmail Hakkı Tekinel, Mahmut Rıza Bertan, Malik Yolaç, Muhiddin Güven, Nurettin Bulak, Oğuz Oran, Orhan Eyüboğlu, Ratip Tahir Burak, Reşit Ülker, Sabri Vardarlı, Selim Sarper, Suphi Baykam, Şahabettin Orhon, Vahyi Özarar, Zeki Zeren

İZMİR
Arif Ertunga, İhsan Gürsan, Kadri Özek, Lebit Yurdoğlu, Mustafa Uyar, Necip Mirkelâmoğlu, Nihat Kürşat, Osman Sabri Adal, Ragıp Gümüşpala, Şeref Bakşık, Şinasi Osma, Ziya Hanhan

KARS
Bahtiyar Vural, Hasan Erdoğan, Kemal Güven, Kemal Okyay, Lâtif Aküzüm, Necmettin Akan

KASTAMONU
Ali Özdikmenli, Avni Doğan, Fethi Doğançay

KAYSERİ
Bahri Yazır, Hüsamettin Gümüşpala, Mehmet Göker, Mehmet Yüceler, Mehmet Sağlam, Turhan Feyzioğlu

KIRKLARELİ
Abdurrahman Altuğ, Hasan Tahsin Uzun

KOCAELİ
Cemal Babaç, Hâldan Kısayol, Nihat Erim, Şahabettin Bilgisu

KONYA
Ahmet Gürkan, Fakih Özfakih, Fakih Özlen, İhsan Kabadayı, Rüştü Özal, Abdüssamet Kuzucu, Vefa Tanır

KÜTAHYA
Ahmet Bozbay, Ali Erbek, Rauf Kıray, Sezai Sarpaşar

MALATYA
Ahmet Fırat, Halit Ziya Özkan, İsmet İnönü, Mehmet Delikaya, Nurettin Akyurt

MANİSA
Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu, Hilmi Okçu, Hurrem Kubat, Muammer Erten, Nahit Yenişehirlioğlu, Şevket Raşit Hatipoğlu, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yâkup Yakut

MARAŞ
Ali Hüdaioğlu, Hasan Fehmi Evliya, Kemal Bağcıoğlu, Kemali Bayazıt

MARDİN
Mehmet Ali Arıkan, Şevki Aysan, Vahap Dizdaroğlu

MUĞLA
Adnan Akarca, Cevdet Oskay, Hilmi Baydur, Turan Şahin

NİĞDE
Asım Eren, Haydar Özalp, Ruhi Soyer

ORDU
Arif Hikmet Onat, Ata Topaloğlu, Ferda Güley, Yusuf İzzettin Ağaoğlu, Orhan Naim Hazinedar, Rafet Aksoy

RİZE
Erol Yılmaz Akçal

SAKARYA
Burhan Akdağ, Nuri Bayar, Yusuf Ulusoy

SAMSUN
Ali Fuat Alişan, Fevzi Geveci, Hâmit Kiper, İlyas Kılıç, Kâmran Evliyaoğlu, Mehmet Başaran, Nurettin Ceritoğlu, Osman Şahinoğlu

SİİRT
Cevdet Aydın, Süreyya Öner

SİNOP
Haşim Tarı, Mahmut Alicanoğlu

SİVAS
Adil Altay, Ahmet Kangal, İbrahim Göker, Rahmi Çeltekli, Rahmi Günay

TEKİRDAĞ
Hayri Mumcuoğlu, Orhan Öztrak, Turhan Kut

TOKAT
Ali Rıza Ulusoy, Bekir Şeyhoğlu, Sabahattin Baybura

TRABZON
Ahmet Cemil Kara, Ahmet Şener, Ali Rıza Uzuner, Ali Şakir Ağanoğlu, Kâmuran Ural, Nazmi Ökten, Selâhattin Güven, Zeki Yağmurdereli

TUNCELİ
Fethi Ülkü

URFA
Atalay Akan, Bekir Sami Karahanlı, Osman Ağan, Sabri Kılıç

UŞAK
Ali Rıza Akbıyıkoğlu, İbrahim Bulanalp

YOZGAT
Celâl Sungur, Veli Uyar

ZONGULDAK
Fevzi Fırat, Ahmet Fuat Ak, Kenan Esengin, Mehmet Ali Pestilci, Nuri Beşer, Suphi Konak Sadık Tekin Müftüoğlu

(Güvensizlik oyu verenler)

ERZURUM
Cevat Önder, Nihat Diler, Turhan Bilgin

KARS
Kemal Kaya

(Çekinserler)
ADIYAMAN
Ali Turanlı, Arif Atalay

AFYON KARAHİSAR
Hasan Dinçer, Şevki Güler

AĞRI
Kerem Özcan, Nevzat Güngör

ANKARA
Abdülhak Kemal Yörük, Muhlis Ete, Mustafa Kemal Erkovan, Raif Aybar, Osman Bölükbaşı, Zühtü Pehlivanlı

BİNGÖL
Halit Rıza Ünal

BİTLİS
Nafiz Giray

BOLU
Ahmet Çakmak, Fuat Ümit

ÇANKIRI
Kâzım Arar, Nurettin Ok, Rahmi İnceler, Şaban Keskin

ÇORUM
Faruk Küreli

DİYARBAKIR
Recai İskenderoğlu, Yusuf Azizoğlu

EDİRNE
Talât Asal

ERZİNCAN
Hüsamettin Atabeyli, Sadık Perinçek

ERZURUM
Şerafettin Konuray, Tahsin Telli

ESKİŞEHİR
Seyfi Öztürk

GAZİANTEP
Mithat San

GİRESUN
Ali Cüceoğlu

GÜMÜŞANE
Necmeddin Küçüker

HATAY
Ali Muhsin Bereketoğlu, Şekip İnal

İSTANBUL
Ahmet Oğuz, Fahrettin Kerim Gökay

KARS
Sırrı Öktem

KASTAMONU
İsmail Hakkı Yılanlıoğlu, İhsan Şeref Dura, Osman Zeki Oktay

KIRKLARELİ
Mehmet Alâaddin Eriş

KIRŞEHİR
Ahmet Bilgin, Memduh Erdemir

KONYA
İrfan Baran, Kadircan Kaflı, Kemal Ataman, Ömer Kart

MANİSA
Nusret Köklü

MARDİN
Esat Kemal Aybar, Seyfi Güneştan

MUŞ
Sait Mutlu, Sami Öztürk

NEVŞEHİR
Ali Baran Numanoğlu, Halit Fikret Aka, Ramazan Demirsoy

NİĞDE
Mehmet Altınsoy, Oğuzdemir Tüzün

SAKARYA
Ekrem Alican

SAMSUN
Bahri Cömert

SİİRT
Adil Yaşa

SİNOP
Cemil Karahan

SİVAS
Cevad Odyakmaz, Güner Sarısözen, Mehmet Vural, Reşat Turhan

TOKAT
H. Ali Dizman, Mehmet Kazova, Zeyyat Kocamemi

TUNCELİ
Vahap Kışoğlu

URFA
Celâl Öncel, Kemal Badıllı

UŞAK
Ahmet Tahtakılıç

VAN
İhsan Bedirhanoğlu, Şükrü Kösereisoğlu

YOZGAT
İsmail Hakkı Akdoğan, İsmet Kapısız, Turgut Nizamoğlu

ZONGULDAK
Yusuf Ziya Yücebilgin

(Oya katılmayanlar)
ADANA
Ali Bozdoğanoğlu, Hasan Aksay, İbrahim Tekin, Melih Kemal Küçüktepepınar

AFYON KARAHİSAR
Mehmet Turgut, Veli Başaran

AĞRI
Rıza Polat

AMASYA
İsmail Sarıgöz, Nevzat Şener

ANKARA
Hüseyin Ataman, İsmail Gence

ANTALYA
Etem Ağva, Hasan Fehmi Boztepe

AYDIN
Melâhat Gedik, Reşat Özarda

BALIKESİR
Ahmet İhsan Kırımlı, Cihat Bilgehan, Gökhan Evliyaoğlu, Kaya Bulut

BİNGÖL
M. Sıddık Aydar

BOLU
Turgut Çulha

BURDUR
Mehmet Özbey

BURSA
Baha Cemal Zağra, Mustafa Tayyar

ÇANAKKALE
Ahmet Nihat Akay, Burhan Arat, Refet Sezgin, Süreyya Endik

DENİZLİ
Sinan Bosna

DİYARBAKIR
Adnan Aral, Alp Doğan Şen

EDİRNE
Fahir Giritlioğlu, Nazmi Özoğul

ELÂZIĞ
Nurettin Ardıçoğlu,

ERZURUM
Ertuğrul Akça

GAZİANTEP
Süleyman Ünlü

GİRESUN
Ali Köymen, Ethem Kılıçoğlu, Nizamettin Erkmen

İÇEL
İhsan Önal

İSPARTA
Ali İhsan Balım, Mustafa Gülcügil, Sadettin Bilgiç

İSTANBUL
Ferruh Bozbeyli, Fuat Arna, Hüsamettin Tiyanşan, İbrahim Abak, Naci Öktem, Saadet Evren, Tahsin Demiray, Ömer Zekâi Dorman, Ziya Altınoğlu

İZMİR
Ali Naili Erdem, Mehmet Ali Aytaş, Muzaffer Döşemeci, Saim Kaygan, Şükrü Akkan

KARS
Rıza Yalçın

KASTAMONU
Sabri Keskin

KAYSERİ
Abdülhalim Aras, Vedat Âli Özkan

KIRKLARELİ
Fikret Filiz

KIRŞEHİR
Halil Özmen

KOCAELİ
Süreyya Sofuoğlu

KONYA
Cahit Yılmaz, Faruk Sükan, Mekki Keskin, Sait Sına Yücesoy, Selçuk Aytan

KÜTAHYA
Mehmet Kesen, Sadrettin Tosbi

MALATYA
H. Avni Akşit

MANİSA
Neriman Ağaoğlu, Süleyman Çağlar

MARAŞ
Adnan Karaküçük, Enver Kaplan

MARDİN
Talât Oğuz

MUĞLA
İlhan Tekinalp

ORDU
Ata Bodur, Şadi Pehlivanoğlu

RİZE
Arif Hikmet Güner, Cevat Yalçın, Fuad Sirmen

SAKARYA
Hami Tezkan, Muslihittin Gürer

SAMSUN
Fevzi Ceylân, Hüseyin Özalp

SİİRT
Hayrettin Özgen

SİNOP
Mustafa Kaptan

SİVAS
Sebati Hastaoğlu, Tahsin Türkay

TEKİRDAĞ
Fethi Mahramlı

TOKAT
Reşit Önder

TRABZON
Ekrem Dikmen

URFA
Kadri Eroğan

VAN
Muslih Görentaş

YOZGAT
Mustafa Kepir

ZONGULDAK
Ramiz Karakaşoğlu

(Açık üyelikler)

Muş: 1

IX. İnönü Hükümeti
25.06.1962-25.12.1963

Bakanlar Kurulu

Başbakan	
Mustafa İsmet İNÖNÜ (CHP Malatya)	25.06.1962-25.12.1963
Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı	
Ekrem ALİCAN (YTP Sakarya)	25.06.1962-25.12.1963
Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı	
Hasan DİNÇER (CKMP A. Karahisar)	25.06.1962-25.12.1963
Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı	
Turhan FEYZİOĞLU (CHP Kayseri)	25.06.1962-25.12.1963
Devlet Bakanı	
Hıfzı Oğuz BEKATA (C.S. Ankara Üyesi, CHP)	25.06.1962-18.10.1962
Ali Şakir AĞANOĞLU (CHP Trabzon)	01.11.1962-17.06.1963
Vefik PİRİNÇÇİOĞLU (CHP Diyarbakır)	17.06.1963-25.12.1963
Devlet Bakanı	
Raif AYBAR (YTP Ankara)	25.06.1962-25.12.1963
Devlet Bakanı	
Necmi ÖKTEN (Çorum, Bağımsız)	25.06.1962-25.12.1963
Adalet Bakanı	
Abdülhak Kemal YÖRÜK (CKMP Ankara)	25.06.1962-25.12.1963
Milli Savunma Bakanı	
Mehmet İlhami SANCAR (CHP İstanbul)	25.06.1962-25.12.1963
İçişleri Bakanı	
Kemal Sahir KURUTLUOĞLU (C.S. Kontenjan Üyesi)	25.06.1962-10.10.1962
Hıfzı Oğuz BEKATA (C.S. Ankara Üyesi, CHP)	18.10.1962-08.10.1963
İlyas SEÇKİN (CHP Ankara)	22.10.1963-25.12.1963
Dışişleri Bakanı	
Feridun Cemal ERKİN (TBMM dışından)	25.06.1962-25.12.1963
Maliye Bakanı	
Ferit MELEN (TBMM dışından)	25.06.1962-25.12.1963
Milli Eğitim Bakanı	
Şevket Raşit HATİPOĞLU (CHP Manisa)	25.06.1962-12.06.1963
İbrahim Hulusi ÖKTEM (CHP Bursa)	12.06.1963-25.12.1963

Bayındırlık Bakanı

İlyas SEÇKİN (CHP Ankara)	25.06.1962-22.10.1963
Arif Hikmet ONAT (CHP Ordu)	22.10.1963-25.12.1963

Ticaret Bakanı

Mehmet Muhlis ETE (CHP Ankara)	25.06.1962-17.06.1963
Ahmet OĞUZ (CKMP İstanbul)	17.06.1963-25.12.1963

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı

Yusuf AZİZOĞLU (YTP Diyarbakır)	25.06.1962-27.11.1963
Fahrettin Kerim GÖKAY (YTP İstanbul)	27.11.1963-25.12.1963

Gümrük ve Tekel Bakanı

Orhan ÖZTRAK (CHP Tekirdağ)	25.06.1962-25.12.1963

Tarım Bakanı

Mehmet İZMEN (C.S. Giresun Üyesi, YTP)	25.06.1962-25.12.1963

Ulaştırma Bakanı

Rıfat ÖÇTEN (C.S. Sivas Üyesi, YTP)	25.06.1962-10.06.1963
İhsan Şeref DURA (Kastamonu, Bağımsız)	13.06.1963-25.12.1963

Çalışma Bakanı

Bülent ECEVİT (CHP Ankara)	25.06.1962-25.12.1963

Sanayi Bakanı

Fethi ÇELİKBAŞ (CHP Burdur)	25.06.1962-25.12.1963

Basın - Yayın ve Turizm Bakanı

Celal Tevfik KARASAPAN (C.S. Afyonkarahisar Üyesi, CKMP)	25.06.1962-17.06.1963
Nurettin ARDIÇOĞLU (CKMP Elazığ)	17.06.1963-19.07.1963

Turizm ve Tanıtma Bakanı

Nurettin ARDIÇOĞLU (CKMP Elazığ)	19.07.1963-25.12.1963

İmar ve İskân Bakanı

Fahrettin Kerim GÖKAY (YTP İstanbul)	25.06.1962-27.11.1963
Mehmet Hayri MUMCUOĞLU (Tekirdağ, Bağımsız)	27.11.1963-25.12.1963

Koalisyon Protokolü

(CHP-CKMP-YTP-Bağımsızlar)

Sayın Cumhurbaşkanı tarafından yeni Hükümetin teşkiline memur edilen Malatya Milletvekili Sayın İsmet İnönü'nün daveti üzerine toplanan ve CHP ve CKMP, YTP temsilcileri ile TBMM Bağımsız üyelerinin bir temsilcisinden meydana gelen heyetimiz 16 Haziran 1962 Cumartesi gününden başlayarak sürekli çalışmalar yapmış ve siyâsi durumu inceleyerek adı geçen üç parti ve bağımsızların katılacağı bir karma hükümet kurulması şartlarını ve imkânlarını araştırmıştır.

Memleketimiz bir inkılap sonrasında, yeni bir Anayasa nizamı içinde hür ve müstakil, mutlu bir geleceğe doğru yönelmiş olmakla beraber bir intikal devrinin güçlükleri ile karşı karşıya kalmış bulunmaktadır. Bu devrede kurulacak hükümetler bir yandan sarsılmış olan iktisâdi ve sosyal düzeni yoluna koymak, vatandaşın güven duygusunu, gelecek hakkındaki ümitlerini ve demokratik iradeye inancını kuvvetlendirmek zorundadırlar. Bir yandan da Anayasamızın gözönüne aldığı sosyal ve kültürel reformları gerçekleştirmekle ve demokratik nizam içinde planlı ve ciddi bir iktisâdi kalkınmayı başarmakla vazifelidirler.

Heyetimiz kaani olmuştur ki, bu vazifeleri başarmaya ehil ve devamlı bir Hükümet kurulabilmesi için partilerimiz arasında belirli esaslarda tam bir anlayış birliği ve sürekli bir davranış birliği şarttır. Bu olmadıkça hiçbir hükümet yeteri kadar cesur ve dinamik olamayacaktır. Bu itibarla partilerimizin ve gruplarımızın geniş ölçüde vatanseverlik ve fedakârlık duygularına başvurmak zorundayız.

Aramızda baş gösteren bazı fikir ayrılıklarını bu duygular içinde giderdik ve aşağıdaki işbirliği esaslarını böyle bir görüş birliği ile tesbit ettik.

I. PRENSİPLER

1 - Türkiye'de rejim Atatürk devrimleri üzerine kurulmuş bir demokrasi idaresidir. Anayasamızda tarifini bulan Atatürk milliyetçiliği ve laiklik devlet idaresi esastır. Partilerimiz aşırı sağcılık ve solculuk akımlarına karşı koyacaktır.

2 - 27 Mayıs ihtilali meşruluğunu kaybetmiş bir idareye karşı Türk milletinin direnme hakkını kullanmasıdır. Bu hareket amacına ulaşmış ve memlekette demokratik Cumhuriyet nizamının yeniden kurulmasını sağlamıştır. Partilerimiz 27 Mayıs devriminin meşruluğunu gölgeleyecek her türlü gayret ve fâaliyetlerin karşısında bulunacaktır.

3 - Yeni Anayasamız modern Türk Devletinin ana kuruluşunu şekillendirmiş olmakla beraber, Türk topluluğunun yeni dünya görüşünü ve gelişen iktisâdi, kültürel ve sosyal emellerini sinesinde toplamıştır. Anayasada belirtilen yeni müesseleri tamamlamakla birlikte burada gösterilen milli hedefleri gerçekleştirmek başlıca vazifemiz olacaktır.

II. İKTİSADİ VE MALİ POLİTİKA

Türk toplumu için tek yaşayış şekli olan demokratik nizam içinde iktisadi kalkınmanın gerçekleştirilmesi başlıca hedeftir. Batılı demokrasi anlayışı içinde iktisâdi gelişmenin başarılması, milletçe en büyük davamızdır.

İktisâdi gelişme halinde memleketlerin meseleleri ile karşı karşıya memleketimizin iktisâdi ve sosyal davalarını süratle halletmek için gerekli bütün tedbirlerin kısa vadeli ve dar parti mülâhazaları dışında, memleketçi bir görüşle ele alınması lüzumuna inanıyoruz.

Türk ekonomisinin kalkınma hedefine özel teşebbüsün ve devlet sektörünün yan yana ve ahenkli şekilde çalışacağı bir ekonomik düzen içinde ulaşacağına ve özelteşebbüsün yaratıcı gücünden olduğu kadar, devletin kalkınma yolundaki vazgeçilmez gayretlerinden de ahenkli şekilde faydalanma lüzumuna kaaniyiz.

Özel mülkiyetin Anayasa himayesi altında bulunması ve özel teşebbüsün güven içinde çalışması, hürriyet içinde kalkınmanın şartıdır. Kalkınmanın, plan ve program içinde ve halen yürürlükte olan (plan hedefleri ve stratejisi) kararındaki esaslar dahilinde gerçekleştirilmesinde mutabıkız.

Bu temel kararda da açıkca belirtildiği gibi, özel teşebbüsün yatırımlarının artırılması, hızlı ve muvazeneli kalkınmanın gerektirdiği sahalara yöneltilmesi devletçe teşvik edilmelidir. Ancak, bu teşvik, kabul ettiğimiz siyâsi ve iktisâdi düzenle bağdaşamayacak olan doğrudan doğruya müdahale usülleriyle değil, Maliye ve kredi politikası, sermaye piyasasının teşekkülü, yol gösterme, teknik bilgi sağlama gibi usüllerle yapılmalıdır.

Devlet, iktisâdi alandaki vazifelerini yaparken özel teşebbüsün yatırım şeklini veya güven ve istikrar içinde çalışma imkânlarını engelleyici kırtasiyeci ve frenleyici lüzumsuz müdahalelerden uzak kalmalıdır.

Devletin iktisâdi politikasında açıklık ve kararlılık esas olmalı, Maliye, para, fiyat, dış ticaret ve yatırım politikaları ve bunların tatbikatı, özel teşebbüse uzağı görme ve devamlı bir güven duygusu içinde çalışma imkânını sağlıyacak şekilde tanzim edilmelidir.

Sadece özel sektörü iktisâdi ve sosyal gelişmenin vasıtası saymak davayı halle yetmiyeceği için, devlete de iktisâdi hayatta önemli bir mevki tanımak Türkiye'nin gerçeklerinden doğan bir zarurettir.

Devlet eliyle yapılacak işlerde esas prensip, stratejik yatırımaları, uzun süreli gelişme için gerekli yatırımları ve özel teşübbüsün gerçekleştiremediği yatırımları yapmak olacaktır.

İktisaden gelişmiş memleketlerle aramızdaki büyük mesafenin gitgide genişlemesi yerine, daralmasını sağlayacak bir kalkınma hızını gerçekleştirecek, Türk toplumunu gerekli refah seviyesine ulaştırabilmek için, gayri safi milli hasıladan gerekli miktarın yatırımlara ayrılması zaruri olduğuna göre, umumi yatırım hacminin lüzumlu seviyeye ulaştırılması esastır.

Türk ekonomisinin yılda ortalama yüzde 7 civarında bir gelişme hızına kavuşabilmesi ve muvazeneli bir kalkınmanın sağlanabilmesi için, devlet yatırımları uzun vadeli plan ve programlara bağlanacaktır.Yüzde 7 gelişme hızından fedakarlık yapmamak kararındayız.

1963-1967 devresine ait ilk beş yıllık planın hükümetçe kabulünden sonra, planın ilmi bütünlüğünü ve ahengini bozmaya imkân vermeyecek bir şekilde TBMM tarafından zamanında kabulü için işbirliği yapılacaktır.

Kamu harcamalarında yatırımlara öncelik verilecek, daha çok istihlâk mahiyeti arzeden harcamaların kalkınma hızını tehlikeye düşürecek şekilde artması önemle gözönünde tutulacaktır.

Kalkınmanın, istikrarlı bir mali siyâsetle mümkün olacağına inanıyoruz. İktisâdi gelişmeyi tahrik ve teşvik eden genişleyici bir iktisat politikası takip edilmekle beraber kaynakların israfına, istikrarsızlığa ve her türlü içtimai çalkantıya yol açması bakımından hatalı bir yol olduğu şüphesiz bulunan enflasyondan sakınılması lüzumuna inanıyoruz.

İktisâdi kalkınma politikasının sosyal adalet ilkesini gözönünde tutması lazımdır.

Muvazeneli gelişme ve sosyal adalet cihetinden ehemmiyetli gördüğümüz konulardan biri de, memleketimizin çeşitli coğrafi bölgeleri arasında iktisâdi fâaliyet hacmi ve gelir seviyesi bakımından mevcut olan büyük farkları ortadan kaldırmaya çalışmaktır. Bunun için plan hedefleri ve stratejisinde yer almış bulunan tedbirlerin ciddi bir şekilde tatbike konulmasını, karma hükümet, yurdumuzun geri kalmış bölgelerinde yaşayan vatandaşlara karşı önemli bir vazife olarak kabul edecektir. Gerek beş yıllık planda, gerek yıllık programlarda ve bölge planlaması çalışmalarında bu husus öncelikle gözönünde tutulacaktır.

Genel olarak, mevcut vergi sistemimizin islahı cihetine gidilecektir. Bu islahatta, tatbikat kolaylığı, vergi adaleti ve verim artırıcı tedbirler bilhassa göz önünde tutulacaktır.

Zirai kazançların ve küçük ticaret ve sanat erbabı kazançların vergilendirilmesi konusunda, haklı şikayetlere çare bulan mevzuat değişiklikleri bir an önce gerçekleştirilerek yeni hükümler uygulanacaktır.

Bu arada, 1961 ve 1962 yıllarında alınmış olan servet beyannâmelerinin iade edilmesi ve münâsip bir süre içinde 1962 başlangıcı itibariyle yeni bir beyânname alınması, kararlaştırılmıştır.

Bu suretle, esasında vergi kontrolü bakımından lüzumlu bir müessese olmakla beraber, psikolojik sebeplerle iş hayatına menfi tesirler icra ettiği ileri sürülmüş olan servet beynnâmesi konusu, prensibi muhafaza ve şikayetleri izale eden bir hal şekline bağlanmış olacaktır.

Karma hükümete katılan partiler ve gruplar, Hükümetin istikrar içinde kalkınma politikasına aykırı olacak şekilde gider çoğaltıcı ve gelir azaltıcı davranışları önlemek üzere işbirliği yapacaklardır.

İktisâdi Devlet Teşekküllerini rasyonel çalışma imkânlarına kavuşturmak üzere şimdiye kadar yapılmış tetkikleri ve çalışmaları değerlendirmek, bu teşekküllerin reorganizasyonu işini bir an önce sonuçlandırmak, kararındayız. Bu teşekküllerin yatırım kaynağı yaratma fonksiyonunu başaracak hale getirilmesi hedeftir.

İktisâdi kalkınmanın zaruri şartı olan idari reform ve toprak reformu gibi temel ıslahat tedbirleri mümkün olan en kısa zamanda gerçekleştirilecektir.

İşçi ve işveren münâsebetlerini Anayasaya uygun olarak düzenleyen kanunlar çıkarılacak, işverenin ve işçinin karşılıklı güven içinde çalışmaları sağlanacaktır.

Bütün gelişme halindeki ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'mizde küçük müstahsillerin çalışmalarını desteklemek ve daha verimli kılabilmek maksadiyle, başta zirai saha gelmek üzere, kooperetifçiliği geliştirmeyi lüzumlu görüyoruz.

Memleketimizin dış ticaret münâsebetlerinde mühim bir yeri olan Avrupa İktisâdi Camiası (Müşterek Pazar) memleketleriyle Türkiye'nin iktisâdi gerçeklerini ve batı alemi ile kader birliğini gözönünde tutan bir ortaklık anlaşması akdini lüzumlu sayıyor.

III. BAZI KANUNLAR HAKKINDA SİYASİ SUÇLARIN AFFI

Siyâsi mahkumların affı aşağıdaki esaslara bağlanmıştır:

a) Evvelki hükümet zamanında yapılan görüşmeler sırasında tezekkür edildiği üzere, 4, 5, ve 6 seneye mahkum olanların mahkumiyet ilâmında yazılı cezaları bir atıfet olarak özel af yolu ile kaldırılacak ve bundan yukarı müddetle mahkum olanların cezalarından da 4 sene indirilecektir.

b) Bu özel aftan istifade edecek olanların amme hizmetlerinden mahrumiyet cezaları devam edecek ve bunlar her ne suretle olursa olsun siyasi fâaliyette bulunamıyacaklardır.

c) Bu suretle aftan istifade edenlerden, hususi kanunların gereğince mesleki fâaliyetten mahrum kalmış olanların mesleklerini icra etmeleri mümkün hale getirilecektir.

d) Bu özel af kanunu 1962 yılı Ekim ayı içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sevkedilecek ve bu ay içinde yürürlüğe girmesi gerçekleştirilecektir.

e) Karma hükümete dahil partiler tarafından affın istismar konusu yapılmaması için partilerimiz gerekli gayreti sarfedecektir.

IV. 113 SAYILI KANUN

134 sayılı kanunla değiştirilen 113 sayılı kanun konusunda:

a)Kanunun 3'ncü L bendinin kaldırılması

b)45 sayılı kanun hükümlerine tabi memurlara bunların şeriklerinin sıfat ve vazifelerini suistimâl suretiyle işledikleri suçlardan: Kendilerine veya başkalarına menfaat teminine matuf veyahut Devlet veya İktisâdi Devlet Teşekkülleri mahalli idareler ile kuruluşunda Devlet hissesi bulunan her nevi ticari, sinai ve mali mü-

esseselerin maddi zararını mucip olan fiillerin dışında kalanların affını sağlıyacak şekilde kanunun 3'ncü maddesinin (M) bendinin değiştirilmesi;

c) Bu maddenin (G) bendinin de yukarıdaki fıkra hükümlerine göre tadil edilmesi hususlarında mutabakata varılmıştır.

105 SAYILI KANUN

a) 2510 sayılı İskân Kanununa ek 105 sayılı kanunun kaldırılmasında mutabakata varılmıştır.

b) Bu kanun gereğince ve Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu hükümleri dairesinde muamele görmüş ve kamulaştırılmış olan gayrimenkullerin 4753 sayılı kanunun kamulaştırmadan istisna eylediği 5 bin dönüme kadar gayrimenkullerin sahiplerine iade edilecek ve bundan fazlası iadeye tabi olmayacaktır.

c) Kamulaştırılmış olan gayrimenkuller 5 bin dönümden aşağı ise, usülü dairesinde sahiplerine iade olunacaktır.

d) Kamulaştırılmış gayrimenkullerden tevzi edilmiş olan varsa, bunların iadesi bahis mevzuu olmayacaktır.

e) Tasfiye edilmesi gereken menkul mallardan mevcut olanları arsa bunlar da iade olunacaktır.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi
Dönem 1 Cilt 6 Birleşim 108
Sayfa 150-162
02.07.1962 Pazartesi

BİRİNCİ OTURUM
BAŞKAN — *Fuad Sirmen*
KÂTİPLER: *Nurettin Ok, (Çankırı)*
Nurettin Akyurt (Malatya)
Açılma Saati: *15.00*

Hükümet Programının Okunması

BAŞKAN — Arkadaşlar, şimdi Sayın Başbakanımız Hükümet Programını okuyacaklar. Söz Sayın Başbakanındır. *(Alkışlar)*

BAŞBAKAN İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Millet Meclisinin Sayın üyeleri,

Yüce huzurunuzda bulunmakla şeref duyan yeni Hükümetin programını sunuyorum.

Hükümet, siyasi tarihimizde yer alan karma Hükümet teşebbüslerinin bir yenisidir ve Büyük Mecliste temsil olunan üç siyasi partinin ve bağımsızların sorumlulukları ile kurulmuştur.

Türkiyemiz; sosyal ve ekonomik şartlar itibariyle gelişme halinde bir memlekettir. Bu gelişmenin istikrarlı ve süratli bir şekilde devam etmesi, gelişmiş ülkelerle aramızdaki mesafenin en kısa zamanda kapatılabilmesi için, millî hayatımızda ve Devlet idaresinin çeşitli dallarında sağlam esaslara dayanan ıslahat ihtiyaçları ile karşı karşıya bulunmaktayız.

Hükümetiniz, yüklendiği sorumluluğun bu yönlerden taşıdığı önemi kavramış olarak vazifeye başlamaktadır. Bu yüklü çalışmalarımız ve gayretlerimizde, Büyük Meclisin ciddî, samimî ve bilgili yardımları başarımızın teminatını teşkil edecektir.

Başlıca konularda takibedilecek Hükümet politikasının esasları üzerinde, koalisyona katılan grupların önceden açık mutabakatlara varmaları suretiyle kurulan Karma Hükümet, Anayasa rejimini kökleştirme ve demokratik nizam içinde kalkınmayı gerçekleştirme yolunda atılmış yeni bir adımdır.

Uzun yıllardan beri Türkiye'nin çok partili demokrasi hayatına hâkim olan başlıca konuları artık geride kalmıştır. 27 Mayıstan sonra kabul edilen yeni Anayasa ve bu Anayasaya uygun olarak seçimlerden önce ve sonra çıkarılan önemli kanunlarla, bu tartışma konularının çoğu, sağlam hâl şekillerine bağlanmış bulunmaktadır.

Bugün, Anayasaya aykırı olduğu iddia edilen kanunlar için kazai murakabe yolu açılmış, Anayasa Mahkemesi kurulmuş, üyeleri seçilerek yüksek görevlerine başlamışlardır.

Yıllarca mücadele konusu olan adaletin bağımsızlığı, Yüksek Hâkimler Kurulu teşkili hakkındaki Kanunla, tam teminata kavuşturulmuştur.

Basın Hürriyeti teminat altındadır. Demokratik esaslara uygun bir toplantılar rejimi getirmeyi hedef tutan yeni bir tasarı Yüce Meclistedir.

Seçim sisteminde adalet ve seçimlerin güven verici şekilde yürütülmesi dâvası halledilmiştir.

İdarenin tarafsızlığı ve haksız siyasi baskılardan masun olarak çalışması yolunda büyük mesafe alınmıştır.

Radyo, tek taraflı propaganda vasıtası değildir.

Üniversiteler ilim hürriyetine ve akademik teminata sahiptir.

Son 16 yılın tecrübelerine insafla bakılırsa görülecektir ki, Türkiye'de demokratik rejimin canlılığı ve yaşama gücü konusunda hiçbir tereddüde yer bırakmıyacak mesafeler alınmış; çetin imtihanlardan milletçe başariyle çıkılmış ve bugün, çok partili hayata girdiğimizden beri çekişme konusu olan başlıca şikâyet sebeplerinin ortadan kalktığı bir merhaleye ulaşılmıştır.

Sayın Milletvekilleri,

Demokratik rejim içinde plânlı ve hızlı kalkınmayı gerçekleştirme yolunda esaslı temeller atılmıştır. Karma Hükümet, Türkiye'nin iktisadi, sosyal ve kültürel alanlarda çetin meselelerle karşı karşıya bulunduğunu ve büyük hamlelere muhtacolduğunu bilerek; bütün bu hamlelerin demokratik nizam içinde yapılabileceği ve Türk toplumu için başka bir yaşayış şeklinin düşünülemiyeceği inancı ile görevine başlamaktadır. *(Ortadan ve Sağdan, bravo sesleri, alkışlar)*.

Aziz Milletvekilleri,

Karma Hükümete katılan partiler ve bağımsızlar Devlet hizmetinde takibedecekleri siyaset yollan ve açık ilkeler üzerinde anlaşarak huzurunuza gelmişlerdir. Öyle zannediyoruz ki, bu suretle, karma Hükümeti teşkil eden partilerin Meclis Grupları arasındaki çalışmaların ahenk ve istikrar içinde yürütülmesi bakımından, ileri bir netice elde edilmiş bulunmaktadır.

Koalisyona katılan siyasi partilerin bir müşterek protokol ile tesbit ettikleri ve Hükümet programına esas teşkil eden bu ilkeleri, bir kere daha arz etmekle şeref duyarım. *(Ortadan ve sağdan bravo sesleri alkışlar)*

Türkiye'de rejim Atatürk devrimleri üzerine kurulmuş bir demokrasi idaresidir. Anayasamızda tarifini bulan Atatürk milliyetçiliği ve lâik Devlet idaresi esastır. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Hükümetimiz aşırı sağcılık ve solculuk akımlarına karşı koyacaktır. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Karma Hükümet, memleketin kaderini demokratik rejimin payidar olmasiyle sıkı-sıkıya ilgili görmekte ve Anayasanın mutlak hâkimiyetini sağlamayı başta gelen vazifesi saymaktadır. *(Bravo sesleri, ortadan ve sağdan alkışlar)*

Bu görüşümüzün tabiî sonucu olarak, demokratik rejmi tehlikeye düşürecek ve Anayasa hâkimiyetini zedeliyecek mahiyetteki hiç bir tahrike müsamaha etmiyeceğiz. *(Ortadan ve sağdan, bravo sesleri, alkışlar)*

27 Mayıs İhtilâli, meşruluğunu kaybetmiş bir idareye karşı Türk Milletinin direnme hakkını kullanmasıdır. *(Ortadan ve sağdan, bravo sesleri, sürekli alkışlar)* Bu hareket amacına ulaşmış ve memlekette demokratik Cumhuriyet nizamının yeniden kurulmasını sağlamıştır.

Hükümetin siyaseti, 27 Mayıs Devriminin meşruluğunu gölgeliyecek her türlü hareketlerin karşısında bulunacaktır. *(Ortadan ve cağdan, bravo sesleri, alkışlar)*

Yeni Anayasamız, Türk topluluğunun yenidünya görüşünü ve gelişen iktisadi, kültürel ve sosyal emellerini sinesinde toplamıştır. Anayasanın istediği yeni müesseseleri tamamlamak ve işaret ettiği millî hedefleri gerçekleştirmek, başlıca vazifemiz olacaktır.

Karma hükümetlerin vatandaşlar arasında siyasi münasebetleri zararlı bir çekişme haline gelmekten korumak istidadında oldukları tecrübe edilmiştir. Yeni Hükümetiniz zamanında da, memleketteki siyasi partilerimiz arasında münasebetlerin salim ölçülerde yürümesine önem vereceğiz *(Ortadan ve sağdan, bravo sesleri)*

Büyük Mecliste iktidar ve muhalefet münasebetlerinin vatanda ve vatandaşta huzuru ve güveni sağlıyacak tabiatta olması için, Hükümet elinden gelen gayreti sarf edecektir. Bütün siyasi partilerimizin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin Büyük Meclisten memlekete güven, itibar ve kuvvet dağılmasındaki ehemmiyeti takdir ettiklerini bilen Hükümet, kendisine düşen vazifeyi ifada titiz bir dikkat gösterecektir. *(Ortadan ve sağdan, bravo sesleri)*

Millet Meclisinin Sayın Üyeleri,

Demokratik nizam içinde iktisadi gelişmenin başarılmasını milletçe büyük dâvamız sayıyoruz.

İktisadi gelişme halindeki memleketlerin meseleleri ile karşı karşıya bulunan memleketimizin iktisadi ve sosyal dâvalarını süratle halletmek için gerekli bütün tedbirlerin, kısa vadeli ve dar parti mülâhazaları dışında, memleketçi bir görüşle ele alınması lüzumuna inanıyoruz. *(Ortadan ve sağdan, bravo sesleri)*

Türk ekonomisinin, kalkınma hedefine, özel teşebbüsün ve Devlet sektörünün yanyana ve ahenkli şekilde çalışacağı bir ekonomik düzen içinde ulaşacağına ve özel teşebbüsün yaratıcı gücünden olduğu kadar, Devletin kalkınma yolundaki vazgeçilmez gayretlerinden de ahenkli şekilde faydalanma lüzumuna kaaniyiz.

Özel mülkiyetin Anayasa himayesi altında bulunması ve özel teşebbüsün güven içinde çalışması, hürriyet içinde kalkınmanın şartıdır.

Kalkınmanın, plân ve program içinde ve halen yürürlükte olan (Plân hedefleri ve stratejisi) kararındaki esaslar dâhilinde gerçekleştirilmesi lüzumuna inanıyoruz.

Bu temel kararda da açıkça belirtildiği gibi, Özel teşebbüsün yatırımlarının artırılması, hızlı ve muvazeneli kalkınmanın gerektirdiği sahalara yöneltilmesi Dev-

letçe teşvik edilecektir. Ancak, bu teşvik, kabul ettiğimiz siyasi ve iktisadi düzenle bağdaşamıyacak olan doğrudan doğruya müdahale usulleriyle değil, maliye ve kredi politikası, sermaye piyasasının teşekkülü, yol gösterme, teknik bilgi sağlama gibi usullerle yapılacaktır.

Devlet, iktisadi alandaki vazifelerini yaparken, özel teşebbüsün yatırım şevkini veya güven ve istikrar içinde çalışma imkânlarını engelleyici, kırtasiyeci ve frenleyici lüzumsuz müdahalelerden uzak kalacaktır.

Devletin iktisadi politikasında açıklık ve kararlılık esas olacak, maliye, para, fiyat, dış ticaret ve yatırım politikaları ve bunların tatbikatı, özel teşebbüse, uzağı görme ve devamlı bir güven duygusu içinde çalışma imkânı sağlıyacak şekilde tanzim edilecektir.

Sadece özel sektörü iktisadi ve sosyal gelişmenin vasıtası saymak dâvayı halle yetmiyeceği için, Devlete de iktisadi hayatta önemli bir mevki tanımak, memleketimizin gerçeklerinden doğan bir zarurettir.

Devlet eliyle yapılacak işlerde esas prensibimiz, stratejik yatırımları, uzun süreli gelişme için gerekli yatırımları ve özel teşebbüsün gerçekleştiremediği yatırımları yapmak olacaktır.

İktisaden gelişmiş memleketlerle aramızdaki büyük mesafenin gitgide genişlemesi yerine, daralmasını sağlıyacak bir kalkınma hızını gerçekleştirerek, Türk toplumunu gerekli refah seviyesine ulaştırabilmek için, gayrisâfi millî hâsıladan gerekli miktarın yatırımlara ayrılması zaruri olduğuna göre, umumi yatırım hacminin lüzumlu seviyeye ulaştırılması esastır.

İktisadi kalkınma politikasının sosyal adalet ilkesini göz önünde tutması lâzımdır.

Muvazeneli gelişme ve sosyal adalet cihetinden ehemmiyetli gördüğümüz konulardan biri de, memleketimizin çeşitli bölgeleri arasında iktisadi faaliyet hacmi ve gelir seviyesi bakımından mevcudolan büyük farkları ortadan kaldırmaya çalışmaktır. *(Ortadan ve sağdan alkışlar)* Bunun için, Plân Hedefleri ve Stratejisinde yer almış bulunan tedbirlerin ciddî bir şekilde tatbika konulmasını, Karma Hükümet, yurdumuzun geri kalmış bölgelerinde yaşıyan vatandaşlara karşı önemli bir vazife olarak kabul edecektir. *(Alkışlar)* Gerek beş yıllık plânda, gerek yıllık programlarda ve bölge plânlaması çalışmalarında, bu husus öncelikle göz önünde tutulacaktır. *(Ortadan ve sağdan alkışlar)*

Türk ekonomisinin yılda ortalama % 7 civarında bir gelişme hızına kavuşabilmesi ve muvazeneli bir kalkınmanın sağlanabilmesi için, Devlet yatırımları uzun vadeli plân ve programlara bağlanacaktır. % 7 gelişme hızından fedakârlık yapmamak kararındayız. *(Ortadan, bravo sesleri)*

Hazırlanmakta olan 1963-1967 devresine ait ilk beş yıllık plân, bu temel prensiplerin ışığı altında, Hükümetçe incelenip Yüksek Meclise sunulacaktır.

Kamu harcamalarında yatırımlara öncelik verilecek, daha çok istihlâk mahiyeti arz eden harcamaların kalkınma hızını tehlikeye düşürecek şekilde artmaması önemle göz önünde tutulacaktır.

Kalkınmanın, istikrarlı bir malî siyasetle mümkün olacağına inanıyoruz. İktisadi gelişmeyi tahrik ve teşvik eden genişleyici bir iktisat politikası takibedilmekle beraber, kaynakların israfına, istikrarsızlığa ve her türlü içtimai sarsıntıya yol açması bakımından, enfilâsyondan sakınılması lüzumuna inanıyoruz.

Genel olarak, mevcut vergi sistemimizin ıslahı cihetine gidilecektir. Bu ıslahatta, tatbikat kolaylığı, vergi adaleti ve verim artırıcı tedbirler bilhassa göz önünde tutulacaktır.

Zirai kazançların ve küçük ticaret ve sanat erbabı kazançlarının vergilendirilmesi konusunda, haklı şikâyetlere çare bulan mevzuat değişiklikleri bir an önce gerçekleştirilerek yeni hükümler uygulanacaktır.

Muhasebe-i Umumiye, Artırma ve Eksiltme kanunları gibi ana malî kanunların, plânlı kalkınma devresinin icaplarına göre yeniden tedvininde zaruret vardır. Bu konularda hazırlanacak yeni kanun tasarıları bu malî yıl içinde Yüksek Meclise sunulacaktır.

Bu arada, 1961 ve 1962 yıllarında alınmış olan servet beyannamelerinin iade edilmesi ve münasip bir süre içinde 1962 başlangıcı itibariyle, yeni bir beyanname alınması yoluna gidilecektir.

Bu suretle, esasında vergi kontrolü bakımından lüzumlu bir müessese olmakla beraber, psikolojik sebeplerle iş hayatına menfi tesirler icra ettiği ileri sürülmüş olan servet beyannamesi konusu, prensibi muhafaza ve şikâyetleri izale eden bir hal şekline bağlanmış olacaktır.

İktisadi ve malî politikanın bu esaslar içinde yürütülmesini, özel sektör ve âmme yatırımlarının âzami şekilde artırılmasını ve kaynakların en müessir surette kullanılmasını, kalkınmamızın başlıca şartı olduğu kadar, dış finansman talebimizin de haklı ve mâkul izahı olarak telâkki etmekteyiz.

Bu suretle, iktisadi istikrar ve Batılı demokrasi anlayışı içinde, kalkınmamızın lüzumlu kıldığı dış yardım ihtiyacının, üyesi bulunduğumuz Milletlerarası teşekküller ile dost ve müttefik memleketlerden temin edebileceğine kaani bulunmaktayız.

Sayın milletvekilleri,

İktisadi Devlet Teşekküllerini rasyonel çalışma imkânlarına kavuşturmak üzere şimdiye kadar yapılmış tetkikleri ve çalışmaları değerlendirmek, bu teşekkülleri yeniden düzenleme işini bir an önce sonuçlandırmak kararındayız. Bu teşekküllerin yatırım kaynağı yaratma görevini başaracak hale getirilmesi hedeftir.

Yatırım, işletme ve ihracat kredileri mevzularında, ekonomimizin, plânlı ve hızlı kalkınmanın icaplarına uygun, teşvik edici, ölçülü ve müesir tedbirlere muhtaçtır.

Bu itibarla, bir taraftan sermaye piyasasının tesisi için gerekli ekonomik ve hukuki tedbirler süratle alınırken, diğer taraftan da kalkınma bankacılığı esaslarının tatbik edilmesini lüzumlu buluyoruz.

Bu hususların temini için, menkul kıymetler borsalarının faaliyetlerini tanzim etmek üzere hazırlanan kanun tasarısı, kısa zamanda, Yüksek Meclise sunulacaktır. Yüksek Meclise sunulmuş olan Kalkınma ve Yatırım Bankaları tasarısının kanunlaşması, sanayi, maden, turizm ve ulaştırma sektörlerinde, özel teşebbüse yatırım ve işletme sermayesi finansmanını tatminkâr ve gerekli şartlar ile sağlıyacaktır.

Belirtmeyi lüzumlu buluyoruz ki, özel sektörün bu mevzularda çalışacak müesseseleri, geçmişte misalleri görüldüğü gibi, zayıf bünyeli ve anormal ekonomik şartlara göre kurulmamak; aksine, sağlam bünyeli, rasyonel ve rantabl esaslara göre çalışacak müesseseler şeklinde tesis edilmek zaruretindedir.

Yeraltı servetlerimizin aranıp bulunması ve işletilmesi hususunda kolaylık ve sürat temin etmek üzere, Maden Kanununda lüzumlu tadillerin yapılması için hazırlanan tasarı, Yüksek Meclise kısa zamanda sunulacaktır. Bir taraftan da Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü daha geniş ve verimli faaliyet gösterebilecek şekilde tevsi ve ıslah edilecektir.

Sanayimizi ihracata yöneltebilmek üzere, sınai mamullerimizin vasıflarının ıslahı ile birlikte, istihsal masraflarını azaltacak tedbirler üzerinde durmak lüzumuna inanıyoruz.

Mevcut tesislerimizi tam gücü ile çalıştırmak için alınması lâzımgelen tedbirler, bu alandaki çalışmalarımızda ilk hedefi teşkil etmektedir.

Enerji kaynaklarımızın en verimli tarzda ve ahenkli olarak kullanılması için gerekli idari ve teknik ıslahat süratle tamamlanacak; enerji politikamız, sanayiin belli merkezlerde toplanmasından ziyade memleket sathına yayılmasını hedef tutacaktır.

Küçük sanayi ve el sanatları özellikle üzerine eğilmeye kararlı olduğumuz bir konudur. Bu alanda çalışanları desteklemek, eğitimleri ile meşgul olmak ve teşkilâtlandırmak için gerekli tedbirleri almak ve lüzumlu müesseseleri kurmak kararındayız.

Sayın arkadaşlarım,

İktisadi ve sosyal kalkınmamızda, millî ekonomimizin temeli olan tarıma büyük önem vermekteyiz. Tarım alanında sağlanacak gelişme, nüfusumuzun üçte ikisinin yaşama şartlarını iyileştirecek ve aynı zamanda diğer sektörlerdeki gelişmelere kaynak ve dayanak teşkil edecektir.

Zirai istihsalin artırılmasında, kolay olan, saha genişlemesi imkânlarının sınırına gelindiği için, birim başına verimi yükseltmek suretiyle istihsal artışını sağlamak zorundayız. Hazırlanmakta olan tarım plânı, bu amaca ulaşmak için gerekli bütün tedbirleri göz önünde tutmaktadır. Plânda da derpiş edildiği gibi, verimi ve dolayısiyle istihsali artırıcı tedbirlerin başlıcaları olan sulama, iyi tohumluk, da-

mızlık, fidan, ve gübrelerin daha fazla miktarlarda kullanılması, nebati ve hayvani hastalık ve zararlarla mücadele, hayvanların daha iyi beslenmesi ve bakımı işlerine önem verilecektir.

Zirai kalkınmamızda ve zirai istihsalin artışında çok önemli rolü bulunan zirai kredi rejiminin daha tesirli bir hale getirilmesini, Hükümet, önemli bir konu olarak görmektedir.

Zirai ekonomi bakımından lüzumlu, fakat o nispette güç bir konu olan zirai sigorta alanında temel çalışmalara devam olunacaktır.

Toprak, orman ve mer'a gibi tabiî kaynaklarımızın korunmasında ve istihsal güçlerinin artırılmasında, Anayasamızın koyduğu prensipler bütün çalışmalarımıza rehber olacaktır, özellikle, orman yetiştirme hizmetleri hızlandırılacak ve hazırlanan uzun vadeli plânlar gereğince yürütülecektir.

Orman konusunun önemli bir veçhesi de, insan ve orman münasebetlerinin Milli menfaaftlere uygun bir şekilde düzenlenmesi ve ormancı bölgeler halkının geçim ve çalışma durumlarının ıslahı olacaktır.

Sayın milletvekilleri,

Yurdumuzda zirai kalkınmayı gerçekleştirmek için sosyal ve ekonomik bünyede bazı reformlar yapılmasının zaruretine inanıyoruz.

Bunların başında, Anayasa hükümlerine, yurt gerçeklerine ve zirai kalkınma dâvamızın icaplarına uygun bir toprak reformu gelmektedir. Bu maksatla hazırlanmış olan ön proje, Hükümetçe dikkat ve titizlikle incelenip nihai şeklini aldıktan sonra en kısa zamanda Yüksek Meclisin tetkik ve tasvibine sunulacaktır. *(Ortadan ve sağdan bravo sesleri)*

Tarım teşkilâtının, müstahsılla çok sıkı iş birliği yapmak suretiyle, tarım politikamızın uygulanmasında daha müessir hale getirilmesi, üzerinde önemle duracağımız bir konudur.

Sayın arkadaşlar,

Ticaret politikamızın yürütülmesinde, istikrar, açıklık, umumilik ve eşitlik temel prensiplerimiz olacaktır. *(Ortadan ve sağdan bravo sesleri)*

İş hayatımızı sıkan lüzumsuz formalite ve kayıtların kaldırılmasına ve sadeleştirilmesine gayret edeceğiz.

İş hayatının tanziminde, verimsiz neticeleri çok denenmiş suni ve zecri tedbirler yerine, normal ve iktisadi tedbir ve yollar esas alınacaktır.

İktisadi dâvalarımızın çözümünde iş hayatımızın salahiyetli meslek teşekküleriyle istişareye bilhassa önem vermekteyiz.

İktisadi kalkınmamızda, iktisadi ölçüler içinde gelecek yabancı sermaye, teknik bilgi ve teşebbüs kabiliyetinden faydalanmaya kıymet vermekteyiz. Bu konuda, tecrübelerin ilham ettiği tedbirleri alacağız.

Ticaret politikamız ve tediye muvazenemiz bakımından, ihracatımızın geliştirilmesi hayati önem taşıyan bir dâvadır. Bu dâvanın halli için, ilgili Bakanlıkların birlikte çalışmaları yolu ile gerekli bütün tedbirleri almak başlıca hedeflerimizden biri olacaktır.

Bütün gelişme halindeki ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'mizde küçük müstahsılların çalışmalarını desteklemek ve daha verimli kılabilmek maksadiyle, başta zirai saha gelmek üzere, kooperatifçiliği geliştirmeyi lüzumlu görüyoruz.

Aziz milletvekilleri,

Bayındırlık işleri, plânlı ve hızlı kalkınma içinde önemli yer tutmaktadır. Karayolları, Devlet Su İşleri, Demiryolu ve liman inşaatı, hava meydanları ve akaryakıt tesisleri, Devlet yapı işleri alanlarında, 1962 yılına ait bütün işler sağlam programlara bağlanmıştır.

Bu yatırımların zamanında ve intizamla gerçekleşmesi için gerekli takip dikkatle yapılacaktır. Karayolları şebekemizin, hazırlanan program gereğince ve imkânlarımızın en iyi kullanılması suretiyle tamamlanması hedefimizdir. Mevcut yolların bakım ve idamesine de yeni inşaat kadar önem verilecektir.

Devlet yollarından ayrı olarak, il ve köy yolları bakımından karşı karşıya bulunduğumuz pek büyük ihtiyaçların mâkul bir süre içinde karşılanabilmesi, vatandaşlarımızın geniş çapta müzaheretini icabettirecek mahiyetedir Köy yollarının yapılmasında ve bakımında gönüllü olarak yardımcı olacak köylere, Hükümetçe öncelik tanımak suretiyle her türlü imkân sağlanacaktır. *(Ortadan ve sağdan bravo sesleri, alkışlar)*

Su işleri; zirai sulama, enerji istihsali ve taşkından koruma amaçlarına göre ve program dairesinde faaliyetlerine devam edecektir. Toplum kalkınmasında önemli yeri olan küçük sulama işleri, Devletle vatandaşın elele çalışacağı verimli sahalardan biridir. Bu alanda vatandaş gayretlerini değerlendirmek ve tamamlamak suretiyle, zirai istihsali artırma yolunda büyük sonuçlar alınabileceğine inanıyoruz.

Köylerimize içme suyu getirme dâvası da, plânlı şekilde, ekonomik ölçüler ve sosyal öncelikler göz önünde tutularak azimle yürütülecektir.

Devlet yapılarında, israfil gösteriş yerine, gayeye uygunluk ve sağlamlık esasında ısrar edeceğiz.

Bayındırlık işlerinde, tesirli kontrol usulleri tesisine çalışacağız.

Aziz arkadaşlar,

Ulaştırma hizmetlerinin, kalkınma plânına uygun olarak geliştirilmesi esastır. Bu alandaki İktisadi Devlet Teşebbüslerinin verimli çalışma usullerine kavuşturulması, tarife sisteminin iktisadi ölçülerle düzenlenmesi yolunda çalışmalara devam edilecektir. Ulaştırma şebekesi olarak iktisadi ve stratejik yönden önemli olduğu kadar, sınai teşekkül olarak da ekonomimizde büyük yeri olan Demiryollarımızın ihtiyaçları göz önünde tutulacaktır.

Deniz ticaret filomuzun, Devlet gayreti ve özel teşebbüsün teşviki suretiyle geliştirilmesi amacımızdır.

Devletin ulaştırma alanındaki çalışmaları ile özel teşebbüsün faaliyetleri arasında bir ahenk kurmaya çalışacağız.

Sayın arkadaşlar,

Milletlerarası ekonomik ve sosyal münasebetlerin gelişmekte olması dolayısiyle gümrüklerimizin ehemmiyeti günden güne artmaktadır.

Bu itibarla, Milletlerarası teşekküllerle olan irtibatımız da nazara alınarak mer'i Gümrük Kanunumuzun bu faaliyet ve münasebetlere muvazi ve günün icap ve ihtiyaçlarını karşılıyacak hale getirilmesine çalışılacaktır.

Geniş ve çeşitli ekonomik ve sosyal faaliyetleri bulunan Tekel Genel Müdürlüğünün, çalışma alanında tütün en mühim yeri işgal etmektedir. Umumi ihracatımızda ehemmiyetli bir yeri olan tütünün, dış piyasalarda mevkiini muhafaza ve sürümünü artırmak yolundaki gayretlerimize devam edilecektir.

Geçen seneden beri tütünlerimize arız olan maviküf hastalığı ile mücadelede Tarım Bakanlığı ile sıkı bir işbirliği yapılmaktadır.

Günden güne artan istihsal seviyesine muvazi olarak, mevcut çay fabrika ve atelyelerimize, yatırım plânımız çerçevesi dâhilinde, yenileri ilâve edilecektir.

İmar ve İskân Bakanlığı sosyal bünyemizde yeni ve önemli hizmetler başarmak vazifesi ile karşı karşıya bulunmaktadır.

Özellikle, yıldan yıla ileri nisbette artan nüfusumuzun şehircilik ve mesken ihtiyacı konularında ortaya çıkardığı meselelere hal çareleri arayıp bulmak ödevi, bu bakanlığımızı yakından ilgilendirmektedir.

Şehir ve bölge plânlaması konularının her gün biraz daha ehemmiyet kazanan durumunu göz önünde tutarak gerekli dikkat ve titizliği göstereceğiz.

Mesken kredisi konusunda dar gelirli ailelerin ihtiyaçlarını ön plânda tutan sosyal mesken politikası güdülecektir. Gecekondu dâvasının da böyle bir politika ile ve Devletin kılavuz, örnek ve yardımcı olması suretiyle halledilmesi gerektiğine inanıyoruz.

Topraklandırma ve iskân alanlarındaki çalışmalar, ilgili bakanlıklarla sıkı iş birliği yapmak suretiyle, verimli bir hale getirilecektir.

Yapı malzemesinin standart hale getirilmesi için kurulmuş bulunan Araştırma Enstitüsü çalışmalarını titizlikle takibedeceğiz.

Sağlık politikamızın hedefi, sağlık hizmetlerini, yurdun her köşesine, bilhassa geri kalmış bölgelerine de yönelterek, hizmetlerin dağılışında, sosyal adalet prensiplerini gerçekleştirmektir.

Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi alanındaki tecrübe dikkatle ve önemle takibettiğimiz bir konudur.

Memleket gerçeklerini göz önünde bulundurarak, bir taraftan tedavi edici müesseselerin ihtiyaca yeter bir seviyeye çıkarılmasına çalışılırken, diğer taraftan koruyucu hekimlik çalışmaları da hızlandırılacaktır.

Sağlık merkezlerinin yeterli malzeme ve elemanlarla donatılması hedefimizdir.

Sağlık personelinin mahrumiyet bölgelerinde istekle çalışmaları için gerekli imkânlar, genel personel rejimi ıslahatı içinde göz önünde bulundurulacaktır. Sağlık personeli yetiştiren kurumlar çoğaltılacak ve geliştirilecektir.

Sosyal hizmetler sistemli bir şekilde inkişaf ettirilecektir.

Özel teşebbüse ait sağlık müesseselerinin çoğalma ve büyümeleri ve ilâç sanayiimizin gelişmesi için, teşvik edici tedbirler alınacaktır.

Aziz milletvekilleri,

İşçi ve işveren münasebetlerini Anayasaya uygun olarak düzenlemek, işverenin ve işçinin karşılıklı güven içinde çalışmalarını sağlamak hedefimizdir. Sosyal adalete ve sosyal güvenliğe bu suretle ulaşılabileceği inancındayız.

İşçinin refahını sağlamanın ve işsizliği yenmenin esas tedbiri, iş sahalarını ve iş verimini artırmak; istihsali geliştirmek, mevcut tesisleri tam güç ile çalışır hale getirmektir. Kalkınma plânında, âtıl iş gücünü değerlendirme unsuruna büyük önem verilmesi fikrindeyiz.

Çalışma hayatımızı ileri demokratik ülkelerdeki verimli ve ahenkli düzene kavuşturmak üzere hazırlanan toplu sözleşme, grev ve lokavt kanunu tasarısı, Hükümetin Büyük Millet Meclisine kısa zamanda sunacağı tasarılardan biri olacaktır. *(Ortadan* ve sağdan, bravo, *sesleri)*

Günün ihtiyaçlarını karşılıyamaz duruma gelmiş bulunan İş Kanunu da, kısa zamanda, yeni bir metin halinde Büyük Millet Meclisi huzuruna getirilecektir.

İş kazalarını ve meslek hastalıklarını azaltabilmek için gerekli önleyici tedbir ve kontrolları daha tesirli bir şekilde yürütme imkânını Çalışma Bakanlığına ve İşçi Sigortaları Kurumuna sağlıyacak bir kanun tasarısı da, yakında Büyük Millet Meclisine sunulacaktır.

Çalışma Bakanlığı ve İşçi Sigortaları Kurumu Teşkilâtı, artmakta olan ve yeni kanunlarla daha da artacak olan ödevlerini gereği gibi yapabilecek şekilde ıslah edilecektir.

Bir kısım işçi ücretlerinin ödenmesindeki gecikmeleri kesin olarak önleyici tedbirler alınacaktır. Devlet sektöründe, işçilere ödenen ikramiyeler ücretlere eklenecektir.

Tarım işçilerinin haklarını koruyucu tedbirler üzerindeki çalışmalar hızlandırılacaktır.

Hür sendikacılığın gelişmesi için gerekli bütün imkânlar sağlanacaktır.

Sosyal ve ekonomik meselelerin çözümünde, sendikalar, Devlete yardımcı müesseseler olarak itibar göreceklerdir.

Âmme sektöründeki işletmelerin yönetiminde, işçilerin tecrübe ve görüşlerinden faydalanmayı sağlayıcı bir danışma ve dayanışma düzeni kurulacak; işçiyi verim artışına ve maliyet düşüşüne yapacağı hizmetin karşılığını elde edebilme imkânına kavuşturma çareleri üzerinde önemle durulacaktır.

İş ve İşçi Bulma Kurumunu daha sağlam gelir kaynaklarına kavuşturma imkânları aranacaktır. İşçilerin eğitimine önem verilecektir.

Türk işçisinin emeğinin karşılığını almak yolundaki samimî ve dürüst gayretlerini, millî menfaatlere aykırı, yıkıcı maksatlar için sömürmek istiyecek teşebbüslere karşı koyacağız, *(orta ve sağ sıralardan bravo sesleri alkışlar)* Bu davranışla, hem vatansever ve milliyetçi Türk işçisini, hem de yurdun yüksek menfaatlerini korumuş olacağımıza inanıyoruz. *(Ortadan bravo sesleri)*

Aziz Milletvekilleri,

Adaletin sürat, emniyet ve huzur içinde gerçekşleşmesini sağlamak amaciyle, usul kanunları dâhil, ana kanunlarda gerekli değişiklikleri yapmak üzere girişilen hazırlıklar tamamlanacaktır.

Bu arada, yürürlükteki mevzuatın yeni Anayasaya uygunluğunu sağlama yolundaki çalışmalara hızla devam edilecektir.

Hâkimler Kanunu, Yargıtay ve mahkemeler teşkilâtı kanunları, Adalet Bakanlığı Merkez Teşkilâtı Kanunu, kabul buyurulan Yüksek Hâkimler Kurulu Teşkili hakkındaki Kanuna paralel olarak değiştirilecektir.

İcra ve İflâs Kanununun, toplumun sosyal ve iktisadi bünyesine uygunluğunu temin konusundaki çalışmalar sonuçlanmıştır. Hazırlanan tasan kısa zamanda Yüksek Meclise sunulacaktır.

İnfaz sistemimizi ıslah etmek ve mükerrer-liğini önliyecek usulleri geliştirmek, cezasını çekmiş suçluların cemiyete yeniden intibaklarını kolaylaştırmak; suçluluğun önlenmesinde büyük önemi olan çocuk suçluluğu ile mücadele etmek yolundaki çalışmalara hız vermektir.

Danıştay'ın, yeni Anayasaya uygun şekilde yeniden teşkilâtlanması ve ağır iş yükünü karşılıyacak hale getirilmesi lüzumuna kaniyiz.

Son bir sene zarfında memleketin siyasi huzurunu zedelemiş olan siyasi af konusunun, sarih hudutlar içinde halledilmesi kararlaştırılmıştır.

Kararlaştırılan esaslar, Hükümete katılan siyasi partiler ve bağımsızlar tarafından müştereken hazırlanmış bulunan Koalisyon Protokolünde yer almıştır. Bu konuda ehemmiyetli olan husus, vatandaşı huzurdan ve çalışmaktan alıkoyan siyasi istismarın durdurulmasıdır. *(Ortadan ve sağdan bravo sesleri)*

Büyük Meclisin Sayın Üyeleri,

İdarede tarafsızlığı, vatandaşa eşit muameleyi, halk işlerinde sürat ve kolaylığı sağlamak amacımızdır. Partizan idare acısını milletimize çektirmemeye azimliyiz. *(Ortadan alkışlar)*

Yurtta emniyet ve asayişin sağlanması, kanun ve nizamların vatandaşlara eşit olarak tatbiki ile mükellef olan emniyet ve jandarma, günün şartlarına uygun olarak, halk hizmetinde daha süratle ve daha müessir çalışan bir kuvvet haline getirilecektir.

Millî güvenliğin bir dalı olan sivil savunmayı yurt savunmasının tamamlayıcısı olarak kabul ediyoruz.

Mahallî idarelerimizin; Anayasasının ışığı altında bünyelerine uygun seçimlerinin bir an evvel yapılması; gelirlerinin hizmetleri karşılar hale getirilmesi; teşkilât, görev ve yetkilerinin yeniden düzenlenmesi ile ilgili mevzuatı en kısa zamanda tasvibinize sunacağız.

Âmme idaremizin her alanda daha verimli çalışmasını sağlıyacak bir idari reformu, iktisadi kalkınmanın da zaruri şartı sayıyoruz. Bu konuda başlamış olan çalışmaların süratle tamamlanmasına önem veriyoruz.

Aziz Arkadaşlar,

Devlet Personel İdaresini düzenleyen mevzuatı plânlı bir çalışma ile ıslah yolundayız. Devlet personel politikasında ilk prensibimiz, memurun, kanunların emrinde ve milletin hizmetinde vazife ve sorumluluk duygusu içinde çalışmasını sağlamak olacaktır. Kifayetli ve verimli bir personel sistemi kurmak hususunda kararlıyız. Anayasamızın kamu hizmetlerine alınmada ödevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayrım gözetilmiyeceği esasına uyularak, bütün demokratik rejimlerde tatbik edilen açık müsabaka imtihanlarını geniş ölçüde uygulamak ve teşkilâtlandırmak hususunda, Devlet Personel Dairemiz çalışmaya başlamış bulunmaktadır.

Sayın milletvekilleri,

Millî eğitimde amacımız, her yaştaki yurttaşlarımızı eşit eğitim imkânları içinde, istidat ve kabiliyetlerine göre üstün seviyede yetiştirmek; milletimize ve insanlığa yararlı, iyi ve verimli yurttaşlar haline getirmek; sosyal ve ekonomik kalkınma programlarının uygulanması için gereken çeşitli vasıftaki insan gücünü hazırlamaktır.

Böylece, millî eğitimi sadece gençlerimizi yetiştirmenin ve halkımızı aydınlatmanın bir vasıtası değil, aynı zamanda ve özellikle memleketimizin sosyal ve ekonomik gelişmesini gerçekleştirecek ve hızlandıracak verimli bir yatırım olarak telâkki etmekteyiz.

Bu temel ilkelere dayanmak suretiyle, Türk eğitim sisteminin toptan gözden geçirilmesi ve millî eğitim gelişmesinin uzun süreli bir plâna bağlanması hususunda girişilmiş bulunan çalışmalara, bilhassa aşağıdaki hususlar göz önünde tutularak devam olunacaktır.

İlköğretimde, 1970 yılına kadar, okuma çağında bulunan bütün çocuklar okul içine alınacaktır.

İlkokuldan sonra öğrenime devam imkânını bulamıyan çocuklar ve yetişkinler için, okuma - yazma öğretimi ile birlikte, çevrenin ekonomik ve sosyal şartları göz önünde tutulmak suretiyle tarım ve el sanatları alanında, devamlı bir programa bağlanmış, tamamlayıcı ve yetiştirici müesseseler açılacaktır.

Her derece ve tipteki genel ve meslekî teknik öğretim kurumlarımızın, Devlet plânlamasına paralel bir anlayış ve düzen içinde, belli bir plâna göre gelişip yayılmaları sağlanacaktır.

Orta ve yüksek seviyede genel ve meslekî öğretim kurumlarımızın açılmasında, Devlet Plânlama Teşkilâtımızca belirtilen sektörlerin ihtiyaçları dikkate alınacak; böylece genel ve meslekî öğretim arasında memleket ihtiyaçlarına cevap verecek bir dengenin kurulmasına çalışılacaktır. Orta ve yüksek seviyede öğretim kurumlarımızda, âzami verimi sağlayıcı tedbirler süratle alınacak ve yeni öğretim kurumları, vazifelerini en iyi şekilde yapmalarını mümkün kılan bütün şartlar hazırlanmak suretiyle, açılacaktır.

Her kademe ve tipteki öğretim kurumlarımızın öğretmen ihtiyaçlarının karşılanması konusuna öncelik verilecektir.

Öğretmen yetiştirmek için yapılan büyük yatırımların ve harcanan emeklerin arzu edilen sonuca ulaşması için, öğretmenlik meslekini cazip kılacak tedbirlerin alınması zaruretine inanmaktayız. *(Ortadan ve sağdan bravo sesleri)*

Özel öğretim kurumlarının, resmî öğretim kurumlarının seviyesine uygun şekilde gelişip yayılması için teşvik edici ve destekleyici tedbirler alınacaktır.

Maddi imkânlardan yoksul öğrencilerimizin kabiliyetleri yönünde ve ölçüsünde öğrenim görebilmeleri için alınmış tedbirler genişletilecektir.

Sosyal ve ekonomik kalkınmamızın gerçekleşmesi için ihtiyaç duyulan alanlarda, yüksek seviyede ilim ve fen adamı araştırıcılar yetiştirmek işi bir plâna bağlanacaktır. Bu arada, tasarısı Meclise sunulmuş olan Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumunun bir an önce faaliyete geçmesine çalışılacaktır.

Plânlı kalkınma içinde, yurttaşlarımızın çalışma gücünü artırmak, yaşayış seviyesini yükseltmek ve boş zamanlarını değerlendirmek için, okul eğitimi dışında ve yanında halk eğitimi çalışmalarına önem verilecektir.

Eğitim politikamızda, memleketimizin az gelişmiş bölgeleriyle diğer bölgeleri arasındaki farklılıkları ortadan kaldırıcı tedbirler ehemmiyetle dikkate alınacaktır. *(Ortadan ve sağdan alkışlar)*

Aziz milletvekilleri,

Anayasamızın teminatı altında bulunan vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetini korumayı vazife sayıyoruz. *(Ortadan ve sağdan bravo sesleri, alkışlar)*

Diyanet işleri Başkanlığının çalışmalarını halkımızın bugünkü ve yarınki ihtiyaçlarını karşılıyacak yeterliğe ve verimli bir gelişmeye kavuşturabilmek, aydın

din adamları yetiştirmek ve bunları lâyık oldukları refah seviyesine ulaştırmak için gerekli tedbirler alınacaktır. *(Alkışlar)*

Ecdadımızın sosyal hizmet ve hayır sahasındaki örnek tarihî müessesesi olan vakıfların canlılığını muhafaza etmek, verimini ve faydasını artırarak devam ettirmek ve dünya çapında tarihî değer taşıyan eski eser ve âbidelerimizin gelecek nesillere intikalini sağlamak amacımızdır.

Bu suretle, vakıflar idaresi, plânlı bir çalışma ve ilerleme hayatına girerek, milletçe kalkınma ve yatırım politikamızda kendine düşen vazifeyi başaracaktır.

Tapu ve kadastro hizmetlerinin daha süratli ve düzenli bir şekilde yürütülmesi için gerekli tedbirler alınacaktır. Bu cümleden olarak, ihtiyaçlara göre yeniden hazırlanan ve Yüksek Meclise sunulan tapulama kanun tasarısının bir an evvel kanunlaşmasına ve Teşkilât Kanununun ihtiyaçlara uygun hale getirilmesine çalışılacaktır. Kadastro işlerinin hızlandırılması için gerekli vasıta ve malzeme sağlanacaktır.

Büyük Meclis tarafından kabul buyurulan yeni Kuruluş, görev ve yetki Kanunu ile hamuleli çalışma imkânlarına kavuşturulmuş olan istatistik teşkilâtımızı, maddi imkânlar ve yeterli personel bakımından takviye etmek kararındayız.

Basın - Yayın ve Turizm Bakanlığı gelişme yalımdadır.

Yüksek Meclise sunulmuş olan "Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Kanunu" nun müspet sonuçlar doğuracağına inanıyoruz.

Radyolarımızın aydınlatıcı, istifadeli ve iç siyaset yönünden tarafsız çalışmasını sağlam teminata bağlıyacak kanun tasarısı yakında Yüksek Meclise sevk olunacaktır. *(Bravo sesleri)*

Turizm mevzuu üzerinde lâyık olduğu önemle durmak kararındayız. Bu konuyu, memleketin ekonomik meselelerinin hallinde de yardımcı olabilecek ve gelişme ümitlerine sahip bir saha olarak görüyoruz. Turizmin yürütülmesinde, yabancı sermaye ve teknik imkânlarından faydalanmayı lüzumlu saymaktayız.

Sayın milletvekilleri,

Dış politikamız, esasları Büyük Millet Meclisindeki bütün siyasi partilerce benimsenmiş, millî politika hüviyetini muhafaza edecektir. *(Ortadan ve sağdan bravo sesleri ve alkışlar)*

Bilindiği gibi, dış politikamızın başlıca hedefi, Birleşmiş Milletler Yasasına uygun olarak, bütün milletler için barış, hürriyet, adalet ve hak eşitliği esaslarına dayanan devamlı bir dünya nizamının kurulmasıdır.

Geçen devredeki milletlerarası durumda, arzuladığımız dünya nizamının kurulması yolunda ümit verici yeni gelişmeler vukubulmadığını esefle müşahede ediyoruz. Benlin, Doğu - Batı münasebetleri, kontrollü silâhsızlanma, ilgililer arasında varılacak bir anlaşma dairesinde atom denemelerine son verilmesi gibi dünya barış ve güvenliğine birinci derecede müessir meselelerde müspet ve müşahhas terakkiler elde edilmemiştir.

Bu durum ve genel güvensizliğin tahrik ettiği silâhlanma yüzünden milletlerarası münasebetler nezaketini muhafaza etmektedir. Bağımsızlık ve bütünlüklerine önem veren memleketler için bu durumun ortaya koyduğu gerçek, teyakkuz ve basiret ile hareket zaruretinin bir an dahi göz önünden uzak tutulamıyacağıdır.

Türkiye Hükümeti âdil ve devamlı bir barış nizamının gerçekleşmesi uğrunda milletlerarası iş birliğinin kuvvetlendirilmesi ve ihtilâfların barışçı yollarla halledilmesi için, hep zaman olduğu gibi, bundan sonra da, elinden gelen gayreti esirgemiyecektir. *(Bravo sesleri)* Böyle bir nizamın ancak milletlerarası gerginliğin giderilmesi ve güvenlik ve istikrarın kurulması yolunda bütün milletler tarafından aynı samimîlik ve aynı iyi niyetle sarf edilecek müşterek gayretler sayesinde gerçekleşebileceğine şüphe yoktur. Biz bu sahada uhdemize düşen vazifeleri yaparken, diğer taraftan da öteden beri bağlı olduğumuz ortak güvenlik prensibine uygun olarak, dâhil bulunduğumuz ittifaklar içerisinde, barış ve güvenliğin korunması ve hür dünyanın savunmasının takviyesi maksadiyle çalışma ve gayretlerimize devam edeceğiz. *(Ortadan ve sağdan alkışlar)*

Memleketimizin üyesi bulunduğu NATO ve CENTO'nun son mûtat toplantılarında yapılan görüşmeler ve alınan kararlar, gerek üye memleketlerin savunmaları, gerek barışın korunması bakımlarından müspet sonuçlar sağlamıştır. *(Sağdan* bravo *sesleri)*

Dünya barışının muhafazasında ve hür milletler camiasının müdafaasında makûs ihtimallere meydan bırakmıyacak en kuvvetli teminatı teşkil eden NATO ittifakının bu kudretini daha da artırmakta olduğunu müşahede etmekten büyük bir memnunluk duymaktayız. *(Ortadan ve sağdan alkışlar)*

Türkiye, Birleşmiş Milletler Yasasına uygun olarak kurulmuş savunma teşekkülleri ve üyelerinin refah yolunda gelişmesi amacını güden iktisadi milletlerarası kurullar çerçevesinde Batı ile ideal ve kader ortağıdır

Son NATO toplantısında alınmış olan ve memleketimiz ile Yunanistan'ın iktisadi kalkınmalarını süratlendirebilmelerini hedef tutan kararla bir kere daha sabit olduğu veçhile bu ideal ve kader birliğine diğer Batı devletleri de memleketimiz derecesinde kıymet ve ehemmiyet atfetmektedirler.

Hür Batı ideallerini paylaşan memleketler arasındaki bu yeni dayanışma gösterisi her bakımdan güven vericidir.

NATO ittifakı içindeki bağlarımıza ilâve olarak, Amerika Birleşik Devletleri, Federal Almanya Cumhuriyeti, İngiltere, Fransa, İtalya ve diğer bütün üye devletlerle iki taraflı münasebetlerimiz samimî ve ileri dostluk seviyesinde gelişmeye devam etmektedir, *(Alkışlar)*

CENTO'nun da kendisine ideal edindiği barış, güvenlik ve refah hedeflerinde başarılı olması için gayretlerimize devam edeceğiz.

CENTO Teşkilâtının bölge üyeleri İran ve Pakistan ile karşılıklı münasebetlerimiz mesut inkişaflar kaydetmektedir. Bu dostluk, Dışişleri Bakanımızın, vâki nazik

davete icabet ederek, komşumuz ve müttefikimiz İran'ın başşehrine pek yakında yapacağı resmî seyahat ile daha da artacaktır.

Kendisi ile özel bağlarımız malûm olan Kıbrıs Cumhuriyetinde, devamlı huzurun, gerek Kıbrıs Cumhuriyetinin iç gelişmesi, gerek kendisi ile özel bağlan olan Türkiye, Yunanistan ve İngiltere ile münasebetleri bakımından önemi açıktır. Biz, Kıbrıs'ın, bir bütün teşkil eden mevcut andlaşmalar dairesinde bütün vatandaşlarını refah ve saadete ulaştırmasını ve bölgemizin barış istikrarına yararlı olmasını samimiyetle temenni etmekteyiz *(Alkışlar)*.

Komşumuz ve müttefikimiz Yunanistan ile münasebetlerimizdeki son gelişmeler arzu edilen seviyeye yönelme müjdesini taşımaktadır. Mevcut pürüzlerin giderilerek, münasebetlerimizin müşterek menfaatlerimize ve dostluk ve ittifak bağlarımıza uygun bir seviyeye getirilmesi hususunda duyduğumuz samimî ve kuvvetli arzunun Yunan Hükümetince de aynı tarzda paylaşıldığını görmekle çok bahtiyarız. *(Bravo sesleri)* Bu yolda devam etmekte olan müşterek gayret ve çalışmalarımızın hem iki memleket, hem de mensubolduğumuz ittifak camiası menfaatleri bakımından çok verimli olacağına inanmaktayız.

Mensub olduğumuz ittifaklar manzumesi dışında kalan bütün memleketlerle, Birleşmiş Milletler prensipleri dairesinde münasebetlerimizi geliştirmeyi arzuladığımız malûmdur.

Kendilerine karşı özel bir yakınlık duyduğumuz bütün Orta ve Yakın - Doğu memleketlerinin hürriyet ve bağımsızlık içinde daha ileri bir refah seviyesine ulaşmaları samimî temennimizdir.

Afganistan ile ananevi dostluk münasebetlerimizin gelişmesine hususi bir itina gösterilmektedir.

Hindistan ile mevcut dostça münasebetlere devam olunacaktır.

Yeni bağımsızlığına kavuşarak, Birleşmiş Milletler Camiasına katılmakta olan milletlerin meşru haklarını elde etmelerinden büyük memnunluk duymakta ve bu milletlerin refah ve saadet yolunda ilerlemelerini gönülden dilemekteyiz. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Son yıllar zarfında bu suretle Birleşmiş Milletlere katılmış olan genç Afrika memleketlerine duyduğumuz yakın ilgiyi belirtmek ve çeşitli ticaret ve kültür münasebetleri kurmak veya geliştirmek maksadiyle, bu memleketlere gönderilen İyi Niyet Heyetleri vazifelerini başarı ile yerine getirerek avdet etmişlerdir. Temaslarımızdan memnunuz. Bu münasebetlerin karşılıklı olarak geliştirilmesine çalışacağız.

1 Temmuz referandumu ile mukadderatını bizzat tâyin etmiş olan Cezayir halkına karşı müşterek bir mazinin mahsulü olarak beslediğimiz samimî dostluk hisleri malûmdur. *(Alkışlar ve bravo sesleri)* Bu münasebetle, Türk milletinin ve Hükümetinin kardeş Cezayir milletine kalbî tebrik ve en iyi temennilerini ifade etmek isteriz. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Referandumun gerçekleşmesinde büyük ve cesur bir rol oynıyan muhterem Fransız Devlet Başkanı General De Gaulle'ün üstün gayret-

lerini bu vesile ile takdirle anıyoruz. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Uzun seneler büyük ıstıraplara sebebolan hâdiselerin, Fransız ve Cezayirli liderlerin basiretli tutumları sayesinde mutlu bir sonuca bağlanmış olmasından fevkalâde bahtiyarız.

Büyük Kuzey komşumuz Sovyetler Birliği ile münasebetlerimizi, mevcut milletlerarası taahhütlerimizle ahenkli olmak ve karşılıklı saygı esasına dayanmak üzere, iyi komşuluk münasebetleri çerçevesi içinde geliştirmek arzumuzdur.

Yugoslavya ile münasebetlerimizin müşterek menfaatlerimize uygun olarak gelişmesine önem vermekteyiz. Bağımsız benliğini muhafazaya azimli bulunduğunu gördüğümüz bu dost memleket ile karşılıklı münasebetlerimizin daimî gelişmeler kaydetmesi samimî temennimizdir.

Türkiye Cumhuriyeti diğer bütün komşu memleketlerle barış ve dostluk münasebetleri yürütmeyi arzu etmektedir. Bulgar Hükümetince aynı yolda izhar edilmiş olan arzuya uygun olarak, 1961 Eylül ayında, bu memleket ile karşılıklı münasebetlerimizi geliştirmeye faydalı olacağını düşündüğümüz bâzı telkin ve tekliflerde bulunmuştuk. Bu tekliflere bir karşılık alınamamıştır. Buna mukabil, Bulgar basını ve Bulgar idarecileri son zamanlarda memleketimizin aleyhinde bir propaganda kampanyasına girişmişlerdir.

Hür dünya ideallerini paylaşmak yönünden kendilerine özel bir yakınlık duyduğumuz Japonya ve diğer Uzak - Doğu memleketleri ile dostluk münasebetlerimizin geliştirilmesine önem vermekteyiz.

Kendileri ile dostane münasebetler idame ettiğimiz Lâtin Amerika memleketleri ile de bu münasebetlerin kuvvetlendirilmesine çalışılacaktır.

Avrupa entegrasyon hareketlerinin, özellikle ekonomik alandakilerin gelişmesinde en önemli rolü ifa eden Avrupa İktisadi Camiasının üye adedinin çoğalması sonucunu verecek teşebbüsler gittikçe kesafet peyda etmektedir. Bu camia çerçevesinde yürütülmekte olan siyasi entegrasyonla ilgili temaslar da artmakta ve her iki amaçla en yüksek seviyede görüşmeler yapılmaktadır.

Biz, Avrupa İktisadi Camiası (Müşterek Pazar) memleketleri ile Türkiye'nin iktisadi gerçeklerini ve Batı âlemi ile kader birliğini göz önünde tutan bir ortaklık anlaşması akdini lüzumlu saymaktayız.

Avrupa İktisadi Camiasına ortak üye olarak katılmak üzere tarafımızdan yapılmış olan teşebbüsler neticesinde Müşterek Pazar Konseyi memleketimizle bu konuda müzakerelere girmeyi kabul etmiştir. Halen Camia ile aramızda müzakereler cereyan etmektedir. Müzakerelerin, ümidettiğimiz gibi tarafların menfaatlerini telif edecek bir anlaşma ile sonuçlanmasını temenni etmekteyiz.

Kurulduğu günden beri içinde bulunduğumuz Avrupa Konseyinin çalışmalarına yakın bir ilgi ile katılmaktayız.

Sayın Milletvekilleri,

Silâhlı Kuvvetlerimiz, vatanımızın ve milletimizin mâruz kalacağı tehlikelere karşı millî varlığımızı idame ettirecek en büyük güven kaynağımızdır. *(Umumi alkışlar ve bravo, sesleri)*

Türk Silâhlı Kuvvetleri, modern harb ihtiyaçlarına göre teçhiz ve teslih edilmeye devam edilerek, NATO Müşterek Savunma sisteminde, kendisine düşen görevleri en iyi şekilde yapacak hale getirilecektir.

Anayasanın Silâhlı Kuvvetlerle ilgili olarak getirdiği yenilikler üzerinde çalışmalar devam etmektedir. Bu meyanda Millî Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı Teşkilât ve Görev Kanunu tasarısı, Askerî yargı Teşkilâtı ile ilgili kanun tasarıları, Askerî Ceza ve örfi idare kanunlarında yapılması gerekli değişikliklere ait kanun tasarıları vardır. Bu tasarılar kısa zamanda Meclise sunulacaktır. Millî Güvenlik Kurulunu yeni Anayasamıza uygun olarak teşkilâtlandıran bir tasarı, Yüksek Meclise sunulmuş bulunmaktadır.

Ayrıca Subay Terfi Kanunu tasarısı, Silâhlı Kuvvetler İaşe Kanunu tasarısı, İç Hizmet Kanununa göre Silâhlı Kuvvetler mensupları ile emeklilerinin faydalanmakta oldukları sağlık tesislerinden bunların dul ve yetimlerinin de faydalanmaları hususunda çalışmalar yapılmaktadır.

Silâhlı Kuvvetlerimizin garnizon, lojman ihtiyaçlariyle çeşitli sosyal problemleri üzerinde plânlı çalışmalara devam olunacaktır.

Sayın Milletvekilleri,

Milletimizin en kıymetli vasıtalarla silâhlandırıp teçhiz ettiği, eğitimi ve yetiştirilmesi için hiçbir fedakârlıktan sakınmadığı Silâhlı Kuvvetlerimizin, bütün sınıfları ile yüksek vazife şuuru içinde, kendisine teveccüh edecek vazifeleri yerine getirecek maddi ve mânevi kuvvette olduğuna Büyük Meclis emin olabilir. *(Bravo sesleri, sürekli alkışlar)*

Sayın Milletvekilleri,

Hükümetimizin çeşitli memleket meseleleri hakkında Yüce Meclise, program olarak sunduğu esaslar burada sona ermektedir.

Yüce Meclisin güvenine mazhar olduğumuz takdirde, programımızı hulûs ile tatbik ederek, bu güvene lâyık olmaya çalışacağız. Çalışmalarımızda muhalefet partilerinin murakabelerini de değerli bir yardım sayacağız. *(Alkışlar)*

Karar Büyük Meclisindir. *(Ortadan ve sağdan bravo sesleri, sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar, şimdi gündeme geçiyoruz. Hükümet, gündemdeki sözlü sorular ve kanun tasarıları için hazır mı efendim? *("Hayır, güvenoyu almadı" sesleri)* Bu hususta Hükümetin bir görüşü yok mu? Hazır mısınız, değil misiniz?

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI EKREM ALİCAN (Sakarya) — *(Ortadan* ve sağdan şiddetli *alkışlar)* Sözlü soruların ve kanunların müzakeresi mevzuunda Hükümetiniz güvenoyu alıncaya kadar müsaadenizi istirham etmektedir. Bu hususu arz ederim. *(*Şiddetli *alkışlar)*

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar; Anayasamızın 103'ncü maddesi mucibince, Hükümet programı üzerinde görüşmeler ancak programın okunmasından tam

iki gün geçtikten sonra mümkündür. Bu itibarla, gündeme geçemiyeceğimize göre, önümüzdeki Millet Meclisi Birleşimini 5 Temmuz 1962 Perşembe gününe bırakalım. Çünkü, 5 parti sözcüsü konuşacaktır ve şimdiye kadar program üzerinde konuşmak için söz isteyen müstakil ve partili arkadaşların isimleri bir hayli kabarıktır; 20 ye yakındır. Bu itibarla, görüşmeleri bir günde bitirirsek iyi olur.

Onun için, 5 Temmuz 1962 Perşembe günü saat 10 da toplanılması hususunu oyunuza arz ediyorum. Kabul buyuranlar... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Arkadaşlar, birleşimi kapatmadan evvel bir hususu arz edeceğim.

Yarın saat 15'te Türkiye Büyük Millet Meclisi müşterek olarak toplanacaktır.., Arkadaşların yarın bu saatte hazır bulunmalarını rica ederim.

5 Temmuz 1962 Perşembe günü saat 10 da toplanılmak üzere birleşimi kapatıyorum.

Kapanma saati: 16.40

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi
Toplantı Yılı 1 Cilt 4 Birleşim 75
Sayfa 341-353
02.07.1962 Pazartesi

BİRİNCİ OTURUM
BAŞKAN —*Suad Hayri Ürgüblü*
KÂTİPLER: *Ahmet Naci Arı (Kırklareli)*
Mehmet Ali Demir (Tunceli)
Açılma Saati: *17.00*

Hükümet Programının Okunması

BAŞKAN — Birleşimi açıyorum.

Yoklama yapılacaktır. (Yoklama yapıldı)

BAŞKAN — Çoğunluğumuz vardır, gündeme başlıyoruz.

Başbakan İsmet İnönü tarafından teşkil teşkil olunan Bakanlar Kurulunun Programı

BAŞKAN — Ittılaınıza arz olunur.

Gündemin birinci maddesinde Sayın İnönü'nün başkanlığında kurulan yeni Hükümetin programı vardır. Hükümet programı Yüce Senatoya arz edilecektir. Buyurun Hükümet adına Başbakan Yardımcısı Sayın Alican.

BAŞBAKAN YARDIMCISI EKREM ALİCAN (Sakarya Milletvekili) — Cumhuriyet Senatosunun Sayın üyeleri;

Yüce huzurunuzda bulunmakla şeref duyan yeni Hükümetin programını sunuyorum.

Program metni Millet Meclisinde de okunduğundan tekrar alınmamıştır.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi
Toplantı Yılı 1 Cilt 4 Birleşim 76
04.07.1962 Çarşamba
Sayfa 359-411

BİRİNCİ OTURUM
BAŞKAN: *Suad Hayri Ürgüplü*
KÂTİPLER: *Ahmet Naci Arı (Kırklareli)*
Kudret Bayhan (Niğde)
Açılma Saati: *10.00*

Hükümet Programının Görüşülmesi

BAŞKAN — Birleşimi açıyorum.

BAŞKAN — Yoklama yapılacaktır. (Soyadları (E) harfiyle başlıyan Cumhuriyet Senatosu üyeliklerine kadar yoklama yapıldı)

BAŞKAN — Yeter sayımız vardır, gündeme geçiyoruz arkadaşlar.

Yalnız Hükümet programı üzerinde görüşmelere başlamadan evvel şu hususu arz edeyim: Bu hafta sonuna kadar intacetmek mecburiyetinde olduğumuz bâzı lâyihalar, Bütçe Komisyonu, Anayasa, Adalet Komisyonu, Millî Eğitim Komisyonu, Sayıştay ve Cumhuriyet Senatosu Hesaplarını İnceleme Komisyonu ile Sosyal İşler komisyonlarındadır. Bu komisyonların bugün toplantıları vardır. Komisyon üyesi arkadaşlarımızın bu toplantılarda bulunup, bekliyen tasarılara intaç imkânı vermelerini rica ediyoruz. Yarın, öbürgün ve Cumartesi gününe kadar çıkacak olan tasarılar hemen gündeme alınıp görüşülecektir.

Başbakan İsmet İnönü tarafından teşkil olunan Bakanlar Kurulunun programının görüşülmesi.

BAŞKAN — Hükümet programını görüşmek için söz alan arkadaşların sayısı 38'dir.

Bu arkadaşların adlarını Genel Kurula arz ediyorum.

Osman Saim Sarıgöllü	(A.P.)
Fikret Kuytak	(Tabiî Üye)
Niyazi Ağırnaslı	(C.K.M.P.)
İzzet Gener	(M.P.)
Mehmet Ali Demir	(Y.T.P.)
Ahmet Yıldız	(Tabiî Üye)
İbrahim Saffet Omay	(C.H.P)
Tarık Remzi Baltan	

Sadık Artukmaç	(C.K.M.P.)
Kâmil Karavelioğlu	(Tabiî Üye)
İhsan Akpolat	(Y.T.P)
Cevdet Geboloğlu	(Y.T.P)
Mehmet özgüneş	(Tabiî Üye)
Fikret Turhangil	(A.P.)
Hüsnü Dikeçligil	(A.P.)
Cavit Okyayuz	(A.P.)
Cahit Tokgöz	(A.P.)
İskender Cenap Ege	(A.P.)
Baki Güzey	(A.P.)
Berç Turan	(A.P.)
Muallâ Akarca	(A.P.)
Fethi Tevetoğlu	(A.P.)
Gavsi Uçagök	(A.P.)
Kadri Oztaş	(A.P.)
Macit Zeren	(A.P.)
Celâl Ertuğ	(A.P.)
Fehmi Alpaslan	(C.H.P.)
Turhan Kananlı	(Müstakil)
Âdil Türkoğlu	(C.H.P.)
Sırrı Uzunhasanoğlu	(Y.T.P.)
Ahmet Naci Arı	(C.H.P.)
Rifat Öztürkciiic	(A.P.)
Cahit Okurer	(A.P.)
Mansur Ulusoy	(M.P.)
Rasim Giray	(A.P.)
Cahit Ortaç	(A.P.)

Başbakan İsmet İnönü tarafından teşkil olunan Bakanlar Kurulunun programının görüşülmesi.

BAŞKAN — Hükümet programını görüşmek için söz alan arkadaşların sayısı 38'dir.

Bu arkadaşların adlarını Genel Kurula arz ediyorum.

Şimdi söz muhalefet partilerinden A.P. namına Saim Sarıgöllü arkadaşımızındır. Buyurun.

OSMAN SAİM SARIGÖLLÜ (Aydın) — Çok Muhterem Başkan, Cumhuriyet Senatosunun kıymetli üyeleri, Muhterem Başvekil ve Kabine üyeleri; koalisyon zarureti karşısında, bugün İkinci Koalisyon Hükümeti programının müzakeresi bahis mevzuu olmaktadır.

Takdir buyururlar ki, muhalefete geçmiş olan Adalet Partisinin umumi görüşü, güvenoyu sebebiyle, Millet Meclisinde Genel Başkan tarafından ifade edilecektir. Yüksek Senatoda güvenoyu olmadığı için, burada hâdiseleri prensip ve aynı zamanda doktrin itibariyle müzakere etmek icabet inektedir. Hükümet programının getirdiği mevzular üzerinde bu yolda, görüşme yapmak suretiyle söze başlamak istiyorum.

Yalnız, bu konuşmaların parti adına olmaktan ziyade, bir muhalefet sözcüsü, bir muhalefet Senatörü olarak kabul buyurulmasını da ayrıca beyan ve arz ediyorum.

Hükümetin getirmiş olduğu program umumiyetle Birinci Koalisyon Hükümetinin programından pek fazla bir değişikliği ihtiva etmemekte ve o tarihte de söylediğimiz gibi kati ifadeleri ve çarelerini de muhtevi bulunmaması bakımından pek tatminkâr görülmemektedir.

Türkiye'de 27 Mayıstan sonra Anayasanın getirmiş olduğu çok partili sistemle bir zaruret haline gelen bu koalisyon hükümetlerinin teşkili çok tabiidir ki, memlekette, bilhassa halk arasında yaklaştırıcı tarafları olmakla beraber, koalisyondaki muvaffakiyet şartı, oldukça caba, oldukça anlayış, oldukça devamlı musir ve muhalefet partileri ile de her zaman bir anlayış içinde çalışmaya vabestedir.

Bu programın, ilk kısmında, Atatürk ilkeleri ile demokratik bir rejim kurulduğundan bahsedilmektedir. Ve hemen akabinde memleketteki aşırı sağcılık ve solculuk cereyanları ile mücadele edileceği de yazılı bulunuyor.

Takdir buyursunuz ki, bir şeyin hududu, tarifi yapılmadıkça, onun nerede başlayıp nerede biteceği sarahatle anlaşılmaz. Programın hemen hemen en noksan kısımlarından bir kısmı da budur. Acaba aşırı sağcılık dendiği zaman, sağcılık nerede başlayıp nerede biter? Aşırı solculuk dendiği zaman, solculuk nedir ki, bunun nerede başlayıp nerede biteceği bahis konusu olsun. Binaenaleyh, bu hususlar kati olarak ifade edilmediği için hedef ve mevzu da bizim meçhulümüz bulunmaktadır. Aşırı solculuk takdir buyuracağınız gibi hukuk ve içtimai hukuk ve içtimai mezhepler edebiyatında komünizme verilen bir addır. Acaba, kanunla bugün hüküm altında bulunan bu mevzuun yeniden fecrimi, cihetine gidileceğini beyan, tekerrürden ibaret olmaz mı? Bu itibarla, biz bu kısmın daha vazıh olmasını beklerdik.

Bir pasajda aynen şöyle deniyor: "Büyük Mecliste iktidar, muhalefet münasebetlerinin vatanda ve vatandaşta huzuru ve güveni, sağlıyacak tabiatta olması için, Hükümet elinden gelen gayreti sarf edecektir. Bütün siyasi partilerimizin ve T.B.M.M. üyelerinin Büyük Mecliste memlekete güven, itibar ve kuvvet dağıtmasındaki ehemmiyeti takdir edeceklerini bilen Hükümet, kendisine düşen vazifeyi ifada titiz bir dikkat gösterecektir" ve devamla rejimin teminatı olarak Hükümet

kendisini görmekte olduğunu ifade ediyor. Takdir buyurursunuz ki, hiçbir memlekette ve bilhassa demokrasinin mevzubahsolduğu yerde, rejimin teminatı Hükümet olamaz. Rejim, Atatürk tarafından Türk gençliğine ve milletine emanet edilmiştir. Bugün de Anayasa ile ve içtimai bir mücadele sonunda yine milleti' mal edilmiştir. Bu itibarla Hükümetin, milletten ve Türkiye Büyük Millet Meclisinden daha ileri bir bekçilik yapmasını, kanaatimizce demokratik zihniyetle bağdaştıramıyoruz.

Türk ekonomisinin, plânlı bir şekilde kalkınma üzerindeki programında yer almış olan hususları biz de anlayışla kabul ediyoruz.

Bu program ve plânlamanın detayları üzerindeki görüş ve anlayışımızı, ancak bu plânlar ve detay plânlarının elimize geldiği anda açıklamak üzere şimdilik mahfuz tutuyoruz.

İktisadi sistem bakımından memleketimizde Özel teşebbüs ve Devlet sektörüne icabı halinde her ikisine de yer verilmesi calibi memnuniyettir. Ancak hususi sektör ve Devlet sektörünün hudutları tâyin edilmemiştir. Binaenaleyh hususi sektörün, hususi mülkiyetin Anayasanın teminatı altında, bulunması muvacehesinde eğer memlekette devanı etmekte olan ve memleketin iktisadi politikasını teşkil eden tüccarlar, esnaf, iş adamları hâlâ, bir hırsızdır zihniyeti altında bir itham politikası devam ettirilirse, bu memlekette iktisadi kalkınmanın biraz da güç olacağını ve memlekette aynı zamanda servet düşmanlığının doğacağını berveçhi peşin arzı vecibe bilirim. Binaenaleyh, Hükümet, tüccarı, iş adamını takiple mükelleftir. Kanun nazarında bir itham kesinleşmedikçe hiç kimseye "siz susunuz" elemeye hakkımız yoktur. Tüccar, bu memleketin iktisadi temelinde en mühim rol oynıyan unsurlardan biridir. Bu itibarla tüccarı itham eden zihniyetin, bu yoldaki politikanın aleyhindeyiz. Buna müsamaha etmemek iktiza eder. Rejim meselesine gelince: Memlekette 27 Mayıstan sonra gelen, Anayasa ile kurulmuş çok partili sistem ve demokratik nizam, Anayasanın icapları ile kendi müessesesinin kurulmasına devam etmektedir. Anayasa Mahkemesi, Yüksek Hâkimler Kurulu v.s.

Yalnız, memlekette, Anayasa, millete mal olmakla beraber, hâlâ bir rejim buhranının arada bir zuhur ettiğini ve yaratılmak istendiğini de müşahede etmekteyiz. Binaenaleyh, memlekette eğer bir Anayasa mevcut ise (ki tatbik edilmektedir, referanduma arz edilmiştir) artık bu hususta rejim üzerindeki hareketlere hiçbir suretle müsamaha etmemek iktiza eder. Yalnız, müsamaha etmemeyi Hükümetten değil, aynı zamanda Parlâmentodan ve tefriki kuvvece izahına göre ayrıca tarafsız makamlardan ve adliyeden beklemek ve Anayasa rejimini himayesi bakımından, bu mesele üzerine eğilmelerinin lüzumuna da kaaniiz.

Programın kalkınmaya temas eden kısmında memleketi, geri kalmış bulunan bir memleket olarak kabul ile ileri iktisadiyata sahip memleketler seviyesine çıkabilmek ve millî gelir hâsılasında yüzde yediyi temin ve bunu düşürmemek için, bu nisbette millî gelir hâsılasının yatırımlara tahsisinin programda yer almasını çok yerinde buluyor ve Hükümeti vazifeli görüyoruz. Ancak millî gelir hâsılası dendiği zaman Devlet sektörü ile hususi sektörün de millî gelirimizde aynı toplam için-

de, bulunduğunu göz önünde tutarsak Hükümetin bu karar ve prensibinde hususi sektörün iştiraki hususunun daha vazıh ve daha açık prensiplere bağlı olarak yazılı bulunmasında fayda görüyoruz.

Programda kalkınma ve iktisadi politika bakımından, memleketimizde kurulması düşünülen Yatırım Bankası ve diğer bu yoldaki bankalarla sermaye piyasası ve sair çareler dermeyan edilmiş olmakla beraber memleketin bugünkü millî kapasitesi itibariyle bu mevzuubahis bankalara ve müesseselere enflâsyonist bir siyaset takibetmeden ne suretle sermaye temin edileceği yazılı bulunmamaktadır. Gönül isterdi ki, bu hususlar etraflıca ve geniş bir şekilde yazılı bulunsun. Kalkınmak istiyen bütün memleketler, ana ve büyük sermayeye muhtaçtır. Hususi sektörün, programda yazılı olduğu gibi, yatırımlara iştiraki ve memleket vazifesinde gereken iktisadi hamleleri yapabilmesi için hususi sektörde sermaye terakümünün vücudu şarttır. Bu sermaye terakümü olmadıkça bu husus himaye ve teşvik edilmedikçe hususi sektörün millî gelir bakımından iştirak etmesini arzuladığımız ve bugün bir iktisadi doktrin halinde bulunan iştirak vasfı maalesef, denildiği gibi mümkün ve mükemmel olamıyacaktır.

Muhterem arkadaşlarım; program, muhteva itibariyle her hususa temas etmekte, fakat berveçhi peşin arz ettiğim gibi, ifadeler daima, yuvarlak, daima detaydan ve tariften, vuzuhtan uzaktır. Meselâ, İktisadi Devlet Teşekkülleri mevzuu, keza aynı şekilde vuzuhtan ayrılmış durumdadır. İktisadi Devlet Teşekküllerinin zarureti yüksek malûmunuzdur ki memlekete, büyük sermayenin doğumu ve büyük işlerin yapılabilmesi için tek şahıs şirketi yolu ile girmiştir. Yani Devlet bir eliyle, bir müessese ve banka kurmuş, buna iktisadi bir vasıf vermek istemiş. Binaenaleyh, ticari hayatımızda kalkınma zorluğundan "tok şahıs şirketi" doğmuştur. İşte, İktisadi Devlet Teşebbüslerinin hukuki mahiyetini aradığımızda doğrudan doğruya, Devlete bağlı bir "tek şahıs şirketi" ile karşılaşırız ve bu "tek şahıs şirketi" yani İktisadi Devlet Teşekkülleri, muhtelif vekâletler kanalı ile Başbakanlığa bağlıdır, öyle zannediyoruz ki, dünyanın, hiçbir yerinde bu kadar geniş bir iktisadi teşebbüs ve sermayenin bağlandığı bir Hükümet kurulamaz kanaatindeyiz. Bu itibarla bağlandığı bir Hükümet kurulamaz kanaatindeyim. Bu itibarla bu İktisadi Devlet Teşebbüsleri ele alınarak o kadar üzerinde hassasiyetle durmak iktiza eder ki, bunlar Hükümet elinde bir baskı vasıtası olmasın ve aynı zamanda bu görüşü ve iktidarı destekleme bakımından bir israf ve ziyan vasıtası olmasın. Temenniler gayet güzel ve iyi olmakla beraber biz İktisadi Devlet Teşebbüslerinin yani ekserisi tek şahıs şirketlerinin inkişaf ve düzenlenmesinde, katî olarak ne gibi şeylerin düşünüldüğünün de yazılı bulunmasını istiyoruz. Memleketimizin en mühim meselelerinden bir tanesi tarım mevzuudur.

Program tarım mevzuunda kâfi miktarda yapılması gereken ve istenen şeyleri ihtiva etmekle beraber, muhteva noksanı olarak, tatbikatın şekli gösterilmemiştir. Yalnız gübreleme, sulama ve sair hususlar, bir nevi koruyucu tedbirler bizim tarım mevzuumuzun halline kâfi değildir. Bir bakımdan esasın halli için lüzumlu mevzular maalesef meskût geçilmiştir.

Asırların ve medeniyetlerin akıp gittiği bu memlekette; toprak, bakımsızlık ve kültür noksanlığı ve gereken vecibelerin ifa edilmemesi sebebiyle fakirleşmiştir. Cinsleri bozulmuş hayvancılığımız ıslahı gibi, bu arada muazzam bir hayvancılık mevzuu ile karşı karşıyayız. Ona yalnız yem vermek veya yalnız sıhhi cephesini mütalâa etmek kâfi değildir, kanaatindeyiz.

Memleketimizde 70 milyona yakın bir varlığın cinslerinin ıslahı, bölgelerinin tâyini ve sahiplerinin onu değerlendirmesi bakımından iktiza eden esasların bilinmesi ve etinin değerlendirilmesi bakımından ele alınması lüzumludur, kanaatindeyiz. Bu itibarla, memleketimizde tarım bakımından hayvancılık ve aynı zamanda, çürük meyvelerden meselâ istihsal edilen alkolün dışarıya ihracı gibi hususlar kâfi miktarda yer almamış bulunmaktadır.

Memlekette yalnız Tarım Bakanlığı adı altındaki müessese kendisini takviye edecek iktisadi müesseselerden mahrumdur. Meselâ, tütün müstahsilinden yüzde beşler, yüzde üçler olarak kesilmiş meblâğlar Ziraat Bankasında birikmiş, yüz küsur milyon lira gibi bir meblâğ olmasına rağmen, 1950'de, o tarihteki Meclisten çıkmış olan bir kanunla, bir iktisadi teşebbüs, bir şirketin kurulması derpiş edilmiş 1950 den 1962 yılına kadar bu gerçekleştirilememiş, kendi paraları bankada ve inhisarlar Vekâletinin elinde bulunmasına rağmen, bugün tütün ekicileri kredisizlikten kıvranmakta, kendilerine kredi açmak mevzuunda en çok yardımda bulunan Ziraat Bankasının da, mevzuun çok geniş olması sebebiyle, gereken yardımı yapamadığını müşahede etmekteyiz. Bu mevzuda Yüksek Meclise sevk edilmiş bir "Tütün Ekicileri Bankası kanun tasarısı" aynı zamanda, inhisarlar mevzuundaki kanunun da bir kısmının tadili, fakat, Hükümete ve Devlete sağladığı gelir nazarı itibara alınmak suretiyle, gereken birçok mevzuları muhtevi bir kanunla sevk edilmiş bulunmaktadır. Gönlümüz isterdi ki, programa bu zaruretler de çareleriyle derpiş edilmiş bulunsun.

Ticaret alanında, iktisadi sahada ve hattâ her sahada, muhtacolduğumuz en mühim husus, aleniyet meselesidir. Kırtasiyecilik iyi bir şey değildir. Fakat iyi formalize edilmiş bir usul aleniyeti temin eder. Bugün memleketimize yabancı sermayenin girmesini istiyoruz. Bu sermaye kolay kolay gelmiyor. Sebebine gelince: Sermayedar; hangi usuller ve şekiller altında, müracaat ettiği takdirde Türkiye'de yatırım yapabileceğini katî olarak bilmiyor. Yalnız müracaat edilecek, bu müracaat muayyen vekâletlerden geçecek; sonra ne olacak, ya evet veya hayır denecek... Böyle bir iktisadi sistem olmaz. Ticarette katî, sarih ve açık formalitelere ihtiyaç vardır. Şu şartlar tahakkuk ettiği takdirde (X) Türkiye'de şu kadar para yatırabilir, şeklinde olmalıdır. Bu evvelce tetkik edilip derpiş edilebilir. Bu yalnız bunda değil, memleketlerin imar plânlarında da böyle olmalıdır, İstanbul'da hâlâ birçok yerlerin hangi imar rejimine bitişik mi, ayrı mı olduğu bilinememektedir.

İmar mevzuumuz, memleketin en mühim işlerinden birisidir. Çünkü, evvelâ memleketin kadastrosu yapılmamıştır. Şehir plânlarımız yeni ele alınmıştır. Bu şehir plânlarının zamanında teferruatiyle ve geniş olarak yapılmamış olması yüzünden, memlekette bir gecekondu buhranı doğmuştur. Gecekondu buhranını, bugün

yapılmakta olan plânlar kâfi derecede ve süratle önliyemiyecektir. Çünkü, bu yapılmakta olan plânlar nüfusun artması, zaruretler, bölge ihtiyaçları sebebiyle ihtiyaca cevap verememekte ve veremiyecektir. Yalnız plân yapmak kâfi değildi. Aynı zamanda iskân sahalarının hangi şartlar altında dar gelirliye, işçiye ve aynı zamanda esnafa tevzi edileceği şekillendirilmeli ve bunların malî porteleri tâyin ve tesbit edilmelidir. Bunlar koordine bir şekilde hazırlanıp, yine aleniyet, esasına göre sarahatle belirtilmedikçe, bu işlerin faydalı olmasına imkân yoktur, kanaatindeyiz.

Memleketimizin en büyük dertlerinden birisi de işsizliktir. Bu işsizliğin birisi bildiğimiz ve gördüğümüz işsizlik, birisi de malûmu saminiz, gizli işsizliktir. Birinci Koalisyon Hükümet kurulduğundan bugüne kadar yatırımı kâfi süratle yapılmadığı için, memleketimizdeki işsizlik zaman zaman gösteri haline gelmiştir. Binaenaleyh, bir taraftan Devlet sektörünün, bir taraftan da hususi teşebbüsün, yatırımlara gelebilmesi için, çok acele olarak harekete geçilmesi, bu işsizlik meselesinin ileride, bir içtimai dâva olmasını da önlemesi bakımından faydalı olur, kanaatindeyiz. Bundan evvel de bu mevzu müzakere edildiği için, üzerinde daha fazla durmıyacağım. Yalnız, dünya milletleri arasında işçi problemi o karlar mühim bir önem taşımaktadır ki, memleketimizde sanayileşmeye doğru gitmekte olduğundan, bu mevzuda sendikacılığın ve bilhassa, hür sendikacılığın Hükümet Programında yer almasını takdirle karşılıyor ve bu anlayışı da yerinde buluyoruz.

Anayasanın mecbur ettiği hükümlerden bir tanesi de. Toprak reformu ve Tapulandırma Kanunudur. Haber aldığımıza göre, Toprak Reformu Kanununun bazı noksanları, bulunduğunu da öğrenmiş durumdayız. Kanun yalnız olarak tevzii mevzuu ile meşgul olmuş fakat toprak tevzii ve iskân hususlariyle kredi hususlarının kâfi derecede yer almadığını ve memlekette çok az bulunan büyük arazi sahiplerine bir nevi yönetilmiş hususlar bulunduğunu da üzüntü ile müşahede etmiş bulunuyoruz

Sosyal adalet mevzuunu biz; birisinin zengin, birisinin fakir olmasında değil, aynen İsveç'te olduğu gibi, birisinin çok zengin olmasına hiçbir surette engel olmamak, fakat onun yanında, çalışanların ve onunla iş birliği yapanların da sosyal adalet, çerçevesi içinde asgari bir hayat seviyesine erişmiş olmasını da arıyoruz. Yoksa yalnız toprak tevzii, kanaatimizce ne çiftçiyi, ne şahsı, ne herhangi bir kimseyi refaha ve rahata kavuşturmaz.

Maliye bakımından, harçlar ve resimler kanunlarının tevhidi mevzuu, vatandaşı yeni bir mükellefiyet altına koyar, kanaatindeyiz. Hükümetin bu hususta gayet hassas davranıp, her hangi bir külfet tahmil, etmiyeceğini berveçhi peşin düşünmekteyiz. Ama böyle bir vaka ile de karşı karşıya bulunuyoruz. Köy Maliye Kanunu diye bir kanun hazırlandığını işitmiş bulunuyoruz. Eğer bu hakikaten köylünün Devlet masrafına, mesuliyetine para ile iştirak etsin zihniyeti ve esbabı mucibesiyle hazırlanır çıkarsa, bu fakir ve klâsik vatandaşımızı müşkül duruma sokar ve zedeler. Çünkü programda köy yolları, köy mevzuu yine çok eskiden olduğu gibi Devletin eliyle değil, köylüye yardımla yapılacağı esasından ele alınırsa, bu masraflara

iştirak, etmesini sağlamak için çıkması düşünülen bu kanun, kanunlaştığı zaman köylüye, halka fayda yerine zarar verir kanaatindeyiz.

Krediler mevzuunda çok geniş vaitlere, çok İyi niyetli ifadelere rastladık. Bunlar için müteşekkiriz. Ancak, memlekette cari olan kredi usullerinin hakiki bankacılık zihniyetiyle ve gayet formalist olarak yapılması iktiza eder. Bunun dışında ayrı bir kredi mevzuu, kalıyor, bu kredi bir nevi yardım mânasında, Hükümetin tâyin ve tesbit edeceği şekilde, yapılması iktiza eder. Bugün memlekette Ziraat bankasının, çiftçiye yapmış olduğu yardım, bir bakıma, muayyen formalitelerin ikmaliyle mümkündür. Bir bakıma da, Devletin bir nevi yardım olarak temin ettiği krediler şeklindedir. Krediler mevzuunun çok daha sarih ve çok daha vazıh olarak ele almanın faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Memleketimizin en mühim mevzularından bir tanesi de İçişlerimizdeki hizmetlerin ayrı ayrı ponksiyonlarla ayrı ayrı yerlerden idare edilmesi ve bunun yarattığı birtakım ihtilâtlardır. Bunların tek elden idare edilmesinin ve kendi güçlükleri muvacehesinde de gereken şekilde himaye edilmelerinin lüzumuna kaaniiz.

Maarif mevzuuna gelince: memleketimizde eğer bir daha rejim buhranının doğmamasını istiyorsak, eğer bu memlekette demokrasinin mânasının herkes tarafından anlaşılmasını istiyorsak, demokrasinin bir terbiye müessesesi olduğunu ve bunun da ancak mekteplerden başlıyabileceğini kabul etmek ve maarifi de en ön plâna almak ve hattâ ana mektebinden itibaren bunların okutulmasını, öğretilmesini sağlamak zaruretindeyiz. Memleketle istediğimiz kadar mektep açalım. Eğer bu mekteplerin temelleri esaslı şekilde atılmamışsa, kâfi miktarda değerli hoca yoksa bu mektepler, memlekete fayda yerine, özür diliyerek arz edeyim ki, zarar getirir. Binaenaleyh, memlekette maarif dâvamızı yalnız bir bina ve içine toplanmış çocuklar ve gençlerden ibaret değil, bunu hakikaten bir dâva olarak ele alıp, bir prensip ve program içerisinde yürütmek ve geliştirmek zorundayız. Bilhassa hususi sektöre birinci plândaki beyan ettikleri gibi Hükümetin önem vermesi ve Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlanıp Maliye Bakanlığına bâzı mevzuların sorulması için tezkeresi dahi yazılmış hususi mektepler kanun tasarısının bir an evvel Meclise getirilmesi hem maarifin Hükümet bakımından yükünü hafifletmek ve hem de maarif sistemimizde hususi sektörün alâkasını artırmak ve aynı zamanda da millî eğitim politikamızın esaslarından birisini tesbit etmenin faideli olacağına kaaniim.

Diyanet işleri; memleketimizde maarife gereken ehemmiyeti henüz vermemiştir. Memleketimizde münevver hakiki din adamları yetişmedikçe maalesef bu memlekette dinî müesseselerimiz, dinî terbiyemiz ve inançlarımız cevapsız kalmaya mahkûmdur. Her memlekette bu müesseseler bir bakıma müstakil, ancak iç politika bakımından bâzı kayıtlara tâbidir. Biz de gereken ehemmiyet ve önemi vermek zorundayız.

Tapu ve kadastro en mühim mevzularımızdan biridir. Bu mevzu gereken dikkatle ele alınıp memleketin kadastrosunun yapılması lâzımdır. Pek tabiî olarak yıl-

larca sürecek olan bu işin masraflarını göze almak ve bu meseleyi en iyi şekilde organize etmek bir zarurettir.

Programda gayet kısa yer alan siyasi af mevzuu, temenni ederiz ki, hukuki anlamiyle hakiki bir af şeklinde tecelli ettirilebilsin. Her ne kadar Anayasada üç kuvvet, diye Meclis, yani yasama organı, yargılama ve Hükümet, diye bahsedilirse de memlekette çok mühim bir kuvvet daha vardır ki, bu, memleketin varlığının temelidir. Yeni Anayasanın Millî Güvenlik Konseyi namı altında bu meseleyi de organize etmiş olması yönünden icra organiyle koordineli bir çalışma temini derpiş edilmelidir.

Hükümet programında yer alan Türk Silâhlı Kuvvetlerine yapılması gereken gerek teçhizat, gerek ikmal, gerek içtimai sigortalar bugünkü hizmetliler ve hizmetten şu veya bu sebeple ayrılmışlar hakkında sevk ettiği veya getirilmesini vâdettiği, hususları çok yerinde, çok isabetli bulmaktayız. En büyük meşakkat içinde, en büyük sıkıntılar içinde, canını, malını, her şeyini, her zaman vermeye, en ücra hudut köşelerinde yıllarca gençliğini feda edecek kadar gayretli ve bize istiklâlimizi kavuşturmakta en mühim rolü oynıyan ve yeni Anayasayı getiren Türk Silâhlı Kuvvetlerine yapılması vâdedilen şeyleri hattâ az gördüğümüzü ve bunun fazlalaştırılması talebini zevkle beyan ederiz.

Muhterem arkadaşlarım, ikinci Koalisyon Hükümetinin muvaffak olmasını ve muhalefette kendilerini bir nevi murakabe suretiyle gayret göstereceğimizi, fakat hiçbir zaman yıkıcı, hiçbir surette zedeleyici ve hiçbir surette rahatsız edici bir harekette bulunmıyacağımızı da bu arada söylemeyi vazife biliriz. Adalet Partisi muhalefette tam vazifesini yapacak ve bu devrede yapacağı muhalefet vazifesi bundan sonraki çok partili devrelere örnek olacaktır. Buna kaaniiz.

Hürmetlerimle. *(Şiddetli ve sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar, bu arada, üç önerge sunulmuştur. Bunları evvelâ okuyup, sonra teker teker oyunuza sunacağız.

Sayın Başkanlığa

Konuşmaların, lehte, aleyhte ve üstünde olmak üzere, sıraya konulmasını arz ve teklif ederiz.

Muammer Obuz (Konya) Sedat Çumralı (Konya)

BAŞKAN — Yüksek malûmunuzdur ki, 85'nci madde mucibince, kayıt sırasına göre hatiplere söz vermek mecburiyeti vardır. Ancak Umumi Heyet tensip ve tasvibederse, lehte ve aleyhte ve üzerinde olarak konuşmalar sıralanabilir. Binaenaleyh, bu hususu reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmemiştir, ikinci önergeyi okutacağını:

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Hükümet programı üzerinde yapılacak müzakereler, Hükümete ışık tutmak amaciyle yapılacağı ve sonunda itimat oyuna başvurulmıyacağına göre parti grupları adına konuşulmaması gerekmektedir.

Yüksek Senato Umumi Heyetinde bu doğru görüşün bir teamül haline gelmesi için gruplar adına konuşmaların kaldırılmasını arz ve teklif ederiz.

Ethem Menemencioğlu (İstanbul)	Nevzat Özerdendi (İzmir)	Özel Şahingiray (İstanbul)
Sabahattin Tanınan (İstanbul)	Cahit Okurer (İzmir)	

BAŞKAN — Şimdi Sayın arkadaşlar, yüksek malûmunuzdur ki, 85'nci madde parti ve gruplar adına konuşma imkânını tanımıştır. Kaldı ki, bundan evvelki Hükümet programı üzerinde, parti adına grup sözcüleri konuşmuşlardır ve kendilerine bu hak tanınmıştır. Fakat hâdisenin yeniden tetkik ve içtihadını arkadaşlar ısrarla arzu ederlerse işin ehemmiyetine binaen ve bugün parti adına başka söz almış hatip arkadaşımız da bulunmadığına göre. Başkanlık Divanı bu işi tezekkür ettikten sonra heyeti umumiyeye arz etmeyi faideli bulmaktadır. Bu şekilde teshilini uygun görüyoruz.

İki önerge vardır, onları da okutuyorum:

Yüksek Başkanlığa

Hükümet programı hakkında konuşmak istiyenlerin çokluğu karşısında, partileri adına yapılacak konuşmalardan sonra, hatiplerin konuşmalarının beşer dakikayı geçmiyecek şekilde tanzimini arz ve teklif ederim.

Cahit Ortaç (Bursa)

Yüksek Başkanlığa,

Hükümet programı üzerinde 40'a yakın arkadaşın söz aldığı ifade Duyurulduğuna göre konuşmaların muayyen bir müddetle takyidi zarureti aşikârdır.

Bu itibarla; konuşmaların 15'er dakika ile hudutlandırılması hususunun Umumi Heyetin oyuna sunulmasını arz ve teklif ederim.

Nedim Evliya (Maraş)

FİKRET TURHANGİL (Aydın) — Efendim, takrirler aleyhinde konuşacağım.

BAŞKAN — Buyurun. Yalnız Turhangil arkadaşımdan ve önergeler hakkında konuşacak diğer arkadaşlardan rica edeceğim, sözleri uzatmasınlar. Zira önergeler hakkındaki umumi düşünce oylama ile belli olacaktır.

FİKRET TURHANGİL (Aydın) — Efendim, takrirlerin mahiyeti, oturumumuzun mahiyet ve gayesine uygun değildir. Çünkü Hükümet, programı hakkında Senato tarafından yapılacak yapıcı ve tenkidedici konuşma ve fikirlere intizar etmektedir.

Hatipler henüz konuşmadan, onların konuşma şekli ve müddeti tebellür etmeden daha oturumun ilk ânında böyle bir teklifin Senato Heyeti Umumiyesince kabul edilmemesini, gayenin aslı bakımından, istirham ediyorum.

Maruzatım bundan ibarettir, hürmetlerimle.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) — Söz istiyorum, efendim.

BAŞKAN — Buyurun.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) — Muhterem arkadaşlar, 40 arkadaşımız konuşmak üzere söz almışlardır. Konuşmalarımızın, Hükümete ışık tutucu birer konuşma olacağını düşünürsek ve konuşacaklar da maksatlarını ifadeyi esas alacak olursa beş dakikada arzu edilen birçok şey ifade edilmiş olur. Zaten şahıslar adına yapılacak konuşmalarda, hatiplerin, kendi branşları ve mevzulariyle ilgili konuşmalar yapacakları malûmdur. Bu beş dakikalık müddet de kimseyi sıkmaz. Konuşmaların beş dakikaya indirilmesi hakkındaki teklifi havi takririn Yüksek Heyetinizce kabulünü istirham edeceğim.

BAŞKAN — Arkadaşlar, üçüncü bir takrir daha vardır, onu da okuttuktan sonra reylerinize arz edeceğim.

Yüksek Başkanlığa

Sayın üyelerin konuşmalarının 10'ar dakika olarak tahdidini arz ve teklif ederim.

Esat Mahmut Karakurt (Urfa)

BAŞKAN — Evvelâ müddetin kısaltılmasını teklif eden takrirden başlıyarak 15 dakikaya indirilmesine dair olan takrirleri okutacağım:

(Bursa Senatörü Cahit Ortaç'ın takriri tekrar okundu)

BAŞKAN — Takriri oyunuza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Reddedilmiştir.

İkinci takriri okutuyorum:

(Urfa Senatörü Esat Mahmut Karakurt'un önergesi tekrar okundu)

NEDİM EVLİYA (Maraş) — Takririmi geri alıyorum.

BAŞKAN — Okunan takriri oyunuza arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Sayın Evliya takrirlerini geri almışlardır. Devam ediyoruz. Sayın Ağırnaslı.

C.K.M.P. SENATO GRUPU ADINA NİYAZİ AĞIRNASLI (Ankara) — Cumhuriyet Senatosunun muhterem üyeleri:

Güvenoyuna müncer bir netice tevlit eylememesi Cumhuriyet Senatosunun fonksiyonları itibarıyle bir noksanlık arz etmesine, diğer bâzı eksiklikleriyle birlikte bu bakımdan da Anayasamızın ikmalinde zaruret bulunmasına işaretle yetineceğimiz Hükümet programı müzakeresinde görüşlerimizi kısaca arza çalışacağım.

Nispi temsilin, parlamentoya verdiği hüviyet memleketimizin Koalisyon Hükümetleri tarafından idare edilmesini zaruri kıldığına ve yurdumuzun temel dâvaları himmet ve gayret beklediğine ve esasen Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsil edilen siyasi partilerin programları arasında büyük farklar da bulunmadığına göre burada birbirimize anlayış göstererek, müsbet çalışmalarında Hükümeti destekliyerek hizmet yarışmasının güzel örneklerini vermemiz gerekiyor kanısındayız. İntikal devresinin sarsıntısızca idraki liberal, muhafazakâr ve sosyalist eğilimli doktrin partileri kurularak ve gelişerek bütün şartları ve icaplariyle, Garp anlamında demokrasinin vücut bulması, ileride çoğunun belki de aynı saflarda, toplanacağı muhterem arkadaşlarımızın gösterecekleri uygun gayrete ve anlayışa bağlıdır. Programları birbirinden sadece nüanslarında farklı partilerimiz, gelecekte bu hüviyetleriyle memleket Kaderine hâkim olma iddia ve sevdasını terk ederlerse ve her birerlerimiz müteakip devrede buraya gelmemeyi peşinen kabul ve ince hesaplı siyasi yatırımlardan sakınırsa meselelerimizin halli çok kolaylaşmış olur zannederim. Programların doktrinci mânada aydınlığa kavuşması, siyasi teşekküllerin temel sınıflarını seçmeleri on altı yıldan beri süregelen çalışmalara nihayet verecek ve herkese kendi sınıfında, zihniyetine ve inançlarına uygun, huzurlu bir çalışma sistemi içine girebilme imkânını sağlıyacaktır. Partilerin iç bünyelerindeki huzursuzluğun Hükümet programlarındaki vuzuhsuzluğun asıl sebebi budur, mütalâasındayız.

İkinci Koalisyon Hükümeti programında hâkim olan zihniyete böylece işaret ettikten ve birbirine karşı peşin hükümlere sahip görünüşte partilerin idareye iştiraklerindeki güçlükler, partizanca zihniyetten kendilerini kurtarmaları nisbetinde yenilebilir inancındayız. Garip ve zamansız bir parçalanışla adedi bakımdan eksilen partimize vatanperverlik şuurunun hâkim bulunduğu ve Koalisyon Hükümetinde vazife ve mesuliyet kabul ederken kuvvetimizi bu şuurdan ve hudutsuz hizmet iştiyakından aldığımızı Yüce Senatonun ve aziz milletimizin kabul buyuracağından, hareketimizi takdirle ve anlayışla karşılıyacağından eminiz.

Daha uzun ömürlü ve başarılı olmasını bütün kalbimizle istediğimiz ilk Koalisyon Hükümetinin devamı boyunca muhalefette gösterdiğimiz yapıcılığın hafızalardaki sıcak yeri, yeni Koalisyon Hükümetinde bizlere, şimdi muhalefete geçen

kıymetli arkadaşlarımızın müzaheretlerini sağlıyacak bir kaynaktır. Bu aziz yurda hizmette muhalefetin, iktidarla yarışa gireceğinden, büyük halk çoğunluğumuzun hakları ve menfaatleri üzerine ciddiyetle eğileceğinden eminiz.

İkinci Koalisyon Hükümeti programında lüzumu kadar açıklıkla ifadesini bulmadığı mütalâasında olduğumuz bâzı hususlara kısa kısa işaret etmek isteriz. Hemen şunu ifade edelim ki, millî geliri artırmaya matuf hamlelerin, hususi sektöre veya Devlet İktisadi Teşebbüslerine dâhil olmasından dolayı bir fark gözetmeksizin korumayı hedef tutan tedbirler takdire değer. Gerçekten, iptidai araçlar ve gayri mütekâmil bir teknikle yapılan istihsalimizi hızla artırmak ve millî gelir seviyesiyle mütenasip âdil gelir taksimi esasları dairesinde vatandaşların refah seviyelerini yükseltmek en yakın hedeflerimizden olmalıdır.

İstihsal artırıcı tedbirlerle millî hâsıla dağılışını hangi esaslar ve ölçüler içinde tahakkuk ettireceğinin Hükümetimiz programında daha vuzuhla belirtilmiş olması temenni edilirdi.

Gizli ve acık işsizliğin hangi yollardan, hangi ölçüler içinde ve ne kadar bir zaman zarfında bertaraf edileceğinin, işçi sınıfı ile az ücretli veya, aylıklı memur vatandaşların satınalma gücünü artırıcı ve bu gücü yitirmemelerini sağlayıcı bir fiyat politikasının nasıl tahakkuk ettirileceğinin kanat verici ve ferahlatıcı bir açıklıkla programda ifade edilmemesini de bir noksanlık saymak mümkündür.

Büyük şehirlerde vücut bulan kalın gecekondu çemberleri üzerine şefkatle ve yapıcı bir zihniyetle eğilmek, bu vatandaşlarımızı rahat birer yuvaya, istikrarlı birer işe, yarınlarından da emin huzurlu ve müreffeh bir hayata kavuşturmak vazifesini Hükümetimizin ciddiyetle ele alacağı inancındayız. Zirai istihsal dâvasının sadece topraksız vatandaşlara toprak dağıtmakla halledileceğine inanmadığımıza göre, istihsal birliklerine vücut veren koperatif veya kolektif işletmeler sisteminin prensibine programda cesaretle yer verilmiş olması da şayanı arzu idi. Parçalanma nisbetinde işletenlerini açlığa sürükliyen toprağın susuzluktan veya gayritabiî bölünüşlerinden ihtilâfların, hattâ cinayetlerin meydana geldiğini Hükümetimizin nazardan uzak tutmamasını ehemmiyetle temenni ederiz. Orta halkın ve esnafın sıkıntıları üzerine ferahlatıcı ifadelerle programda yer verilmiş olmasından duyduğumuz memnuniyeti ifade etmek isteriz. Demokrasiye aykırı kanunların ayıklanacağını programda açıkça belirtmek yerine Anayasa Mahkemesine bir atıf yapılmakla yetinilmesinde isabet görülemez. Af mevzuunda, Hükümetimizin atıfet ve şefkat noktasından hareketle, mevzuu süratle ve içtimai menfaatlere ve icaplara en uygun şekilde halledileceğine inanıyoruz.

Programda açık ifade edilmiyen ana dâvalarda da Hükümetimizin halk kütleleri menfaatine tedbirler almaktan geri durmıyacağını ve yoksul kütlelerin refah ve saadetinin teminini hedef tutacağını ümidetmek isteriz.

Aded itibariyle küçülen partimizin idare mesuliyetlerine iştirakini vatanperverlik şuuru içinde anlıyacağınızdan ve değerlendireceğinizden eminiz.

Programda partizan idareye son verme istikametindeki ifadeleri memnuniyetle belirtmek isteriz. Bu beyanın samimiyetle tahakkuk ettirilmesini gördüğümüz nisbette huzur ve bahtiyarlık duyacağız. Nispî temsilin tabiî icabı, birbirine görünüşte değil, gerçekte zıt görüş ve zihniyet sahibi siyasi partilerin bile memleket idaresine ortak olmak zorunda bıraktığına göre siyasi partilerin ve şahsiyetlerin daimî bir otopratikle sivri noktalarını törpülemesi, karışık fikirleri soğukkanlılıkla ve anlayışla dinlemeyi bilmesi meseleleri çok kolaylaştırır kanaatindeyim.

Hükümete muvaffakiyet, aziz milletimize bahtiyarlık temenni ederiz. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın Gener.

İZZET GENER (Niğde) — Sayın Başkan Sayın Başbakan ve Kabine üyeleri, muhterem arkadaşlar:

İkinci Karma Hükümet programında memleket temel meseleleri izah edilmiş, bunların tesir sahaları açıklanmış. Ancak hangi yollar ve hangi usullerle bu meselelerin çözüleceğine temas ve işaret edilmemiştir.

Denilebilir ki, Hükümet programının karakteri vuzuhtan, sarahatten mahrum, müphem ve mücerret bir vaat ve temenni mahiyetinde bir manzara arz etmesidir. Bâzı konularda müphem ve umumi ifadeler kullanılmıştır. Birçok yerlerde ihtiyaçlardan, temel meselelerden bahsedilmiş, fakat alınacak tedbirlerin mahiyetleri belirtilmemiştir.

Toprak reformu, sosyal adalet, vergi reformu gibi ana dâvalarımızın ne suretle gerçekleştirileceği, hudutları, şümulü, gaye ve vasıtaları gösterilmemiştir.

Birinci Karma Hükümet tecrübesinden sonra, İkinci Karma Hükümet hemen hemen aynı üyeler tarafından teşkil edildiğine göre, temel meselelerimiz hakkında programda daha sarih fikirler ve ifadelere yer verilmesi gerekirdi.

Hızlı bir kalkınma hareketini derpiş eden Hükümet, bunun için lüzumlu kaynakları dışardan sağlamak imkânını bulamamış ise, vatandaşlara ağır vergi yükleri tahmil etmesine beklemek kehanet sayılmamalıdır.

Programın daha realist bir açıdan hazırlanması, ihtiyaçların yanında tedbirlerin, hedeflerin, usullerin ve yolların nelerden ibaret bulunduğuna da kısmen olsun temas edilmesi, yüreklerimize ferahlık vermesi lâzımdır.

Programda, Devlet Plânlama teşkilâtına önem verilmesi ve yatırımların plân dâhilinde tatbik edilmesi çok yerinde olmuştur. Ancak bu çalışmaların fiilî ve tatbiki neticelerinin kısa bir zamanda tahakkuk ettirilmesi şayanı arzudur.

Yeraltı servetlerimizin aranıp bulunması ve işletilmesi hususunda kolaylık ve sürat temin etmek üzere Maden Kanununda tâdiller yapılacağına, bir taraftan da Maden Tetkik ve Arama Enstitüsüne daha geniş ve verimli faaliyet gösterebilecek şekilde tevsi ve islah edileceğine işaret edilmiştir.

Toprakaltı servetlerimizin rasyonel bir şekilde işletilmesi ve piyasalara arz edilmesi yolunda gerçek tedbirlerin derhal alınmasına lüzum vardır. Bunların perakende, kontrolsüz ve hesapsız ve hedefsiz bir şekilde yürütülmesinden milletçe edindiğimiz zararlar hesapsızdır. Bu konunun plânlaştırılması ve bölgelere ayrılması ve işletmenin verimli ve rasyonel esaslara bağlanması lâzımdır.

Zirai kredinin gerçekleşmesi ve bilhassa çok büyük bir geçim zorluğu içinde kıvranan köylü ve çiftçilerimizin kalkınmasını sağlıyacak tedbirlerin ön plânda alınması yerinde olacaktır.

Programda yer alan zirai sigorta sisteminin yerleşmesini, zirai kalkınmamız için bir teminat olarak telâkki etmekteyiz. Memleketin ekonomik ve sosyal gerçeklerine uygun olarak her imkânları ve gelişmeleri kapsıyacak düzende bir toprak reformunun geciktirilmemesi lâzımdır.

Bayındırlık konuları arasında ele alınan küçük sulamaların yağışları, akar ve durgun suları zayıf olan ve kaderini tamamiyle toprağa ve buluta bağlıyan Orta - Anadolu'da büyük ve geniş çapta tatbik edilmesi gerekmektedir. Büyük sulama ünitelerinin uzun zamana ve büyük masraflara muhtaç bulunması bakımından, neticelere kısa bir zamanda ulaşmak üzere küçük sulamalara yer verilmesi yerinde olacaktır.

Bayındırlık ve Tarım bakanlıklarının müşterek çalışmalarının daha verimli olacağını, son ayların tatbikatı göstermiştir. Zirai kredilerin, özel ihtiyaçlar için kullanılmasına mâni olacak tedbirler alınmalıdır.

Hayvancılığımızın geliştirilmesi hususunda gerekli tedbirlerin alınması ve millî servetimizin bir kaynağı olan bu dalın bugünkü acıklı durumdan kurtarılması yerinde olur.

Programda, Devlet yolları şebekemizin geliştirilmesi ve mevcutların bakımları ve noksanlarının tamamlanması yolunda alınması düşünülen tedbirler yerindedir.

Yalnız il ve köy yollarımızın, Devlet yolları faaliyetine muvazi bir şekilde geliştirilmemesi halinde beklenilen ulaştırma ve hareketlerin tam bir şekilde temin edilmesine imkân yoktur.

Devlet yollarına ulanan ve bağlanan il ve köy yollarına lâyık olan önemi vermek zorundayız. Bu faaliyetlerimize hız vermek gerektir. Bilhassa köy yollarımızın yapılmasında ve bakımında daha verimli tedbirlere başvurulmalıdır. Yardımcı olamıyan köylerin yoldan mahrum bırakılmaları sosyal adalete sığmaz. Programla, ifadesini bulan bu noktayı böyle telâkki etmemekteyiz.

Köy yolları faaliyetinin gelişigüzel ve günlük ihtiyaçlara, cevap verecek şekilde olmadan hakiki ihtiyaç ve kaidelere istinadettirilmesi ve programlaştırılması lâzımdır. Köy içme su işleri de bu şekilde yürütülmelidir.

Şehirlerin imar ve iskân işlerini kolaylaştırmak için, bilhassa büyük şehirlerimizde plân ve projelerin tetkik ve tasdik mercilerinin her türlü kırtasiyecilikten uzak köstekleyici mahiyette olan formalitelerin daha kolay ve normal şekillere bağ-

lanması bu sahaya yatırım yapacak teşebbüs erbabının baskı altında bulundurulmaması iktiza eder.

İşçilerin iktisadi ve sosyal kurumlara kavuşturulması yönünden alınacak tedbirlere dair programda yer alan hususların kısa bir zamanda tahakkuk ettirilmesi ve bunların bir vaat ve temenni olmaktan kurtarılması lâzımdır. Toplu sözleşme, grev ve lokavt haklarının düzenleyici kanun tasarılarının Meclise getirilmesini temenni ediyoruz.

Hükümetin İşçi Sigortaları Kurumunu bir şikâyet konusu halinden çıkarmasını, lüks ve fantaziye kaçmadan işçinin sağlığını ve sosyal ihtiyaçlarını temin eder bir hale getirmesi temenniye şayandır. Programda bilhassa tarım işçilerinin haklarını koruyucu tedbirler üzerinde çalışmaların hızlandırılacağına işaret edilmesini büyük bir davaya, el konulması bakımından çok önemli bulmaklayız.

Tarih boyunca en çok ihmal edilen tarım işçilerden derilerine, sosyal ihtiyaçlarına ve emeklerine bir düzen verilmesi ve bunların gelişigüzel İstismar edilen bir saha olmaktan kurtarılması zamanı çoktan gelmiştir. Orta - Anadolu'dan akın halinde Batı ve Güney illerimize, çalışmak üzere giden köylülerimizin çok ağır şartlar, mahrumiyetler ve tehlikelerle başbaşa bırakıldıkları bir gerçektir. Bunların iş ve emeklerinin verimli ve normal şartlar içinde işlemesini sağlayıcı tedbirlere şiddetle ihtiyaç vardır.

Sağlık hizmetlerinin bütün yurt köşelerine ulaştırılacak şekilde genişletilmesi yolunda programda, yer alan hususlar memnuniyetimize mucip olmuştur. Köylerimizin sağlık bakımından ne kadar güç bir durumda oldukları en kısa bir zamanda, köyleri programı içine alan bir sağlık faaliyetinin geniş ölçüde gerçekleştirilmesi lüzumlu ve zaruridir. Bugüne kadar bu bakımdan en çok ihmal edilen ve tabiatla başbaşa bırakılan vatandaşlar köylülerimizdir. Tedavi hekimliği yanında, koruyucu hekimliğin köylere kadar ulaştırılması konusunda önemle durulmalıdır. Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi konusunda Hükümetin gösterdiği hassasiyet yerinde ve isabetlidir. Programda Millî Eğitimin sadece senelerimizi yetiştirmenin ve halkımızı aydınlatmanın bir vasıtası değil, aynı zamanda memleketimizin sosyal ve ekonomik gelişmesini gerçekleştirecek ve hızlandıracak bir yatırım olarak telâkki edildiği açıklanmıştır.

İlk ve ortaokullarda tatbik edilmekle olan eğitim sistemlerinin birbirini tamamlayıcı ve olgunlaştırıcı mahiyette olması lâzımdır. İlkokuldan ortaokula intikal eden gençlerimizin eğitim, sistemindeki farklardan dolayı geçirdikleri sarsıntı hepimizce malûmdur. Halk eğitimine geniş ölçüde devam edilmesi bilhassa köylerde buna daha, çok yer verilmesi isabetli olacaktır. İleri kademe öğretim müesseselerimizin yüksek vasıf ve kalitede öğretmen ihtiyacının giderilmesi yolunda, esaslı tedbirler şimdiye kadar ihmal edilmiştir. Bu hususa programda önemle yer verilmiş olması şayanı şükrandır. Gençliğin moral eğitimine programda temas edilmemiştir. Çanakkale Abidesinin açılış töreni münasebetiyle cereyan eden Kadeş vapuru faciası meydandadır. Buna benzer örnekler gözlerimizin önündedir. Bu dâvanın hangi

yollarla çözüleceğine işaret edilmemiştir. Bilhassa köy öğretmenlerinin çok yüksek vasıflarda ve meziyetlerde olmasına dikkat edilmelidir. Bu milletin kaderini elinde tutanların lâyık oldukları yaşama ve geçinme imkânlariyle birlikte huzur ve emniyet içinde çalışmalarını temin edici vasıtalara yer verilmesi gerektir. Köylerde geniş bölgeleri saplayacak şekilde; sanat okullariyle zirai ve pratik bilgileri verecek ve geliştirecek ziraat meslek okullarının açılması uygun olacaktır. Eğitim politikamızda memleketimizin çok geri kalmış köyleriyle şehirleri arasındaki farkları ortadan kaldıracak tedbirler ve müesseselere yer verilmesini dikkate almak lâzımdır.

Birinci Koalisyon Hükümeti programında radyonun tarafsızlığına dikkat edileceği ve bunu bütün bir milletin yayın organı olacak şekilde çalıştırılacağı vadedilmiştir. Bu programda, da "radyo taraflı propaganda vasıtası değildir" diye ifadesini bulan isteğimizin gerçek tatbikatını beklemekteyiz. Hâlbuki yedi aylık tatbikat zaman zaman bu isteği hedefinden uzaklaştırıcı mahiyette, tecelli etmiştir. Nitekim bu konu Millet Meclisinde bir sözlü soru konusu da olmuştur. Radyo haberlerinde iktidar parti hareketleri kadar muhalefet partilerinin, memleket hizmetinde hareket ve faaliyetlerine tarafsızca yer verilmelidir. İkinci Koalisyon Hükümetinin bu konuda daha dikkatli ve hassas olmasını temenni etmekteyiz. Hürriyet içinde kalkınma, politikası ferdî mülkiyete ve hususi teşebbüse ön plânda yer vermek zorundadır. İktisadi, faaliyetleri devletleştirmede fazlı ileri giden bir rejimin insan haklarını ve feri hürriyetlerini tahdide mecbur kalmaması mümkün değildir. Bu itibarla Türk ekonomisinin ferdî mülkiyet ve hususi teşebbüsü temel olarak benimsemesi, hürriyetlerin muhafazası bakımından la lüzumludur. Kalkınmamız için muhtaç bulunduğumuz yıllık yatırımlardan mümkün mertebe büyük bir kısmını hususi teşebbüs tarafından yapılabilmesi için Devletin birçok sahalarda tesirli tedbirler alması icabeder. Bu tedbirlerin başında uzun vadeli emniyet ve itimat telkini gelir. Kredi kolaylıkları, çeşitli vergi muaflıkları başlıca bu gayeye hizmet edecek şekilde ayarlanmak icabeder.

Muhterem arkadaşlar:

Türkiye'nin refahı her şeyden evvel sanayileşmesine bağlıdır. Başkalarına pazar vazifesi gören bir ziraat memleketi olmaktan süratle kurtulmalıyız. Bununla beraber sanayi kalkınmamızın temeli zirai sahadaki kalkınma olmalıdır. İktisadi kalkınmamızın muvaffakiyeti, diğer birtakım şartların da yerine getirilmesini zaruri kılar. Bu şartların başında emek sahiplerinin hayat şartlarının ıslahı gelir, çalışanların insanca bir hayat sürmesi imkânları sağlanmadıkça istenilen randımanın alınması mümkün olamaz. İstismar edildiğine inanan ve yarınından endişeli bulunan bir insanın işine şevkle sarılması beklenemez. Emek ve sermaye arasında âdil münasebetler kurulmadıkça içtimai sulh ve sükûn da sağlanamaz. Ferdi işsizlik açlık ve sefalet korkusundan kurtarmak, zayıfları korumak ve saadetlerini inşaada onlara yardımcı olmak Devletin başlıca vazifesi olmalıdır. Zamanımızda Devletin sosyal adalet ve sosyal güvenlik tedbirleriyle bu vazifeyi yüklenmesi, müfrit solcu cereyanlara, karşı en müayyerdir bir mücadele ve müdafaa vasıtası telâkki edilmektedir. Bütün bu tedbirlerin hedefi, herkesi, insanca yaşama şartlarına kavuştur-

mak, işsizlik ve sefalet korkusunu ortadan kaldırmaktır. Bu cemiyete hakiki sulh ve sükûn, ancak bu yoldan teinin olunabilir, Millî Devletin aynı zamanda sosyal olma vasfı, bu görüş ve zaruretin mahsulüdür.

Dünya milletleri arasında kimsesiz bir topluluk gibi geri bırakılan, malını, canını, bütün varlığını vatan uğrunda harcamaktan çekinmeyen, buna rağmen senelerin baskısı ve ağır şartları altında ihmal edilen, kendi dertleri ve ıstıraplariyle başbaşa bırakılan aziz ve büyük milletimizi yeni bir hayal sükûtuna, uğratmıyacağımızı ümid etmekteyiz.

Yedi aylık tatbikat bizi gerçeklere eğilmeye fırsat ve imkân verememiş ve birinci Hükümet programında yer alan ihtiyaçlar ve meselelerin en önemlileri askıda bırakılmış ve tahakkuk ettirilememiştir.

Bu programda da temas edilen ve hayati önemi taşıyan temel memleket meselelerini her türlü çekişmeden ve partizan zihniyetlerden uzak bir davranışla ele alınmasını temenni ediyoruz.

Piyasa durgundur, özel sermaye iş hayatından uzaklaşmış ve hattâ bankalardan çekilmiştir. Memlekette geniş ölçüde işsizlik vardır. Geçimini buraya bağlıyan büyük kütleler çok zor ve ağır şartlar altındadır. Birinci Hükümet bu dâvayı çözememiş ve işsizliği önleyici tedbirleri alamamıştır. Memleketin birçok yerlerinde bilhassa Orta - Anadolu'da kuraklık, geçimini toprağa bağlayan köylümüzü tehdit etmektedir. Bu sene tohumunu dahi alamıyacak durumda binlerce çiftçi vardır. Yeni Hükümetin bilhassa, bu meselelere ön plânda yer vermesini, şimdiden tedbirler almasını zaruri görmekteyiz.

Görüşlerimiz ne olursa olsun, nazik şartlar içinde vazifeye başlayan Hükümetin muvaffak olmasını bütün samimiyetimizle temenni etmekteyiz. Hükümetin müspet icraatına bütün gücümüzle yardımcı olmak kararında ve azmindeyiz. Sabırsızlıkla müspet ve verimli tatbikatın beklediğimiz Hükümet programının büyük milletimize hayırlı olmasını diler, Yüksek Heyetinizi hürmetle selâmlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın Mehmet Ali Demir,

MEHMET ALİ DEMİR (Tunceli) — Muhterem Başkan, muhterem Senato üyeleri, Sayın Hükümet Başkanı ve Sayın Hükümet erkânı, Memleketimizde İnkılâp Hükümetinden sonra ilk defa uygulanan yeni bir seçim sisteminin neticesi olarak iki parti arasında kurulan Hükümetin programında yer alan hususların tatbikatına geçilmeden çözülmesini üzüntü ile ifade etmek isterim.

Ortaklığın kısa zamanda bozulmasında, Hükümetin verimsiz çalışmasında partiler değil, millet, memleket zarar görmüştür.

Muhterem arkadaşlar,

Bu seçim sistemini uygulayan memleketler de her an Hükümet buhranı beklenildiği gibi buhranın 40 - 50 gün ve daha fazla devam ettiği görülmüştür. Fakat bizim gibi her yönden hamleler yapmak mecburiyetinde olan memleketlerde hü-

kümetlerin ömürlerinin kısa olması Hükümet buhranının sık sık tekerrür etmesi, uzaması, memleketin vatandaşın hayrına olmayacağı kanaatindeyim. *(Bravo)* 20-25 günlük Hükümet buhranının esasen durgun olan iktisadi hayatımıza indirdiği darbenin millî gelirimiz üzerindeki etkisi de az olmamıştır.

Muhalefet ve iktidar partisi mensupları olarak türlü partizan düşünce ve hareketlerden uzak, millet, memleket hizmetinde bulunmak vatanın ve vatandaşın hayrına olacağına kaaniim.

Karma Hükümette vazife alan partilerin, program ve tüzüklerinde az ve çok fedakârlık yaparak hazırladıkları Hükümet programında tam bir mutakabata varmalarını hayırlı ve başarılı bir netice telâkki ediyorum. *(Bravo)*

Arkadaşlar, Hükümetin programda demokratik rejimi tehlikeye düşürecek, Anayasa hâkimiyetini zedeleyecek mahiyetteki hiçbir tehlikeye müsamaha etmiyeceğiz şeklindeki beyanlarını genç demokrasimizin bekası için esaslı bir teminat kabul etmekte. Senatonun nâçiz bir uzvu olarak bu hareketi şükranla anmaktayım.

Karma. Hükümetin, vatandaşlar ve siyasi partiler arasındaki her türlü iyi münasebetleri kurma vadini müspet, yapım, yaşatıcı görmek hepimiz için büyük bir bahtiyarlık olacaktır. *(Bravo)*

Bilhassa iktisadi bir krizin sonucu olarak özel teşebbüsü geçirdiği buhrandan kurtarmak, huzur ve emniyet, içerisinde yatırımların artırılması, özel teşebbüsü engelleyen her türlü mânilerden uzak tutmak, Devlet Sektörü ile yan yana ve ahenkli olarak eşitlik şartları içinde çalışmalarının temininin Hükümet programında yer alması, Türk ekonomisinin gelişmesinde büyük rolü olduğuna inananlardanım. Ulaştırma, bayındırlık, sağlık, millî eğitim, imar ve iskân bunlar ve bunlara mümasil diğer bakanlıkların hizmetlerinden mahrum kalan, hiçbir devirde hakiki nasibini alamıyan az gelişmiş coğrafi bölgelerde yaşayanların, orta çağ hayat şartlarının ortadan kaldırılmasını, yalnız Hükümet programında yer almasını uzun vadeli olmasını değil en kısa zamanda tatbikata konmasını arzu etmekteyiz. Asırlardan beri maarif nimetlerinden mahrum bırakılan bölgelerde yaşayan vatandaşların resmî dilimiz olan Türkçeyi konuşmaktan mahrum oldukları, resmî makamlarda tercümanlar vasıtasıyla meramlarını ifade ettikleri bir an için düşünülürse maarif seferberliğine hangi bölgelerden başlanılması kendiliğinden meydana çıkacaktır. *(Bravo)*

7-8 ay motorlu vasıtadan, bir bardak menba suyundan, dikili bir ağaçtan mahrum bölgelere Hükümetimizin artık yardım elini uzatması zamanı çoktan gelip geçmiştir.

Arkadaşlar: Programda yer verilen ve verilmiyen bilûmum meselelerin müspet olarak halli, başarıya ulaşması ancak lüzumlu elemanların yetiştirilmesi ile mümkün olacağından programda millî eğitime verilen önemi yerinde bulmaktayım. Fakat programda yer alan hususların her yıl millî eğitim bütçesine konan tahsisatla mümkün olmıyacağına şahsan kaani bulunmaktayım.

Millî eğitim dâvamızın ve sanayideki kalkınmamızın bel kemiğini teşkil eden meslekî teknik öğretime verilen önemi yerinde, fakat az bulmaktayım. Bu müesseselerin bugünün şartlarına göre eleman, avadanlık, makina ile takviye edilmesi istenilen tahsisat verilmesinde hasis davranılmaması hissî meselelerle teşkilatının baltalanılmaması, daha geniş kadrolarla ve salahiyetlerle çalışılmasının sağlanması, Sayın Hükümet Başkanımızın geçmiş tarihlerde bu müesseselere uzattığı elini, gösterdiği alâkayı bir kere daha uzatmasını ve göstermesini arzulamaktayız. İngiltere'de ve yabancı memleketlerde olduğu gibi bu müesseselere lâyık olduğu değerini bulmalıdır. *(Alkışlar)*

Muhterem arkadaşlar:

Programa da öğretmenlik mesleğini, cazip kılacak tedbirlerin alınmasına zaruret olduğuna inanmakta denilmektedir.

Maarif ordusunun naçiz bir uzvu olarak programa böyle bir paragrafın yerleştirilmesini görmekten duyduğum sevinç sonsuzdur. *(Bravo)*

Zira hizmet ve deruhde edilen vazifeye göre bugüne kadar en az alâka gören meslek ve meslek mensupları, üzülerek ifade edeyim ki, öğretmenler olmuştur.

Af buyurunuz, mahkeme kapısında yalnız bir ismi çağırmakla görevli kimselere tazminat verilmesi düşünülürken (ona verilmesi de bir haktır) Hazarda ve seferde memleket mukadderatında büyük rol oynıyan, inkılâplarımızın koruyucusu, bekçisi, gençliğin ve hepimizin yetiştiricisi maarif ordusuna hiçbir hak tanınmamıştır. Hakkı dahi verilmemiş, bilâkis verilen haklardan bazıları da zamanla elinden alınmıştır, temennim, Hükümetin 100 bine yaklaşan maarif ordusu mensuplarının haklı dâvalarının üzerine eğilmeleridir. Her gün basında yer alan bu zümrenin feryatlarına da kulak vermelidirler.

Muhterem arkadaşlar;

Bakanlıklar, İktisadi Devlet Teşekkülleri arasında da farklı bir ücret ödenmesinden dolayı bir göç manzarası arz eden, dolayısiyle müesseselerin çalışmalarının felce uğratan memur kaymalarını önliyecek, aralarındaki huzursuzluğu, husumeti, adaletsizliği giderecek Personel Kanununun dil programda yer almasını memnuniyetle karşılarken, personel kanunu çıkarılıncaya kadar bir ilâ 20 yıldan beri aynı kadrolarda, kadrosuzluk yüzünden bekliyen 9.850 memurun durumlarının ne olacağının programda yer almamasını üzüntü ile karşılamaktayım. (Alkışlar ve bravo)

Çok muhterem arkadaşlar;

Gecmişte en çok şikâyet konusu olan ve yedi avlık Koalisyon Hükümeti zamanında Meclis kürsüsünde şikâyet konusu teşkil eden, radyolarımızın iç siyaset yönünden tarafsız olarak çalışmasının teminata bağlanmasını görmek, partili, partisiz, bütün vatandaşların Hükümete olan güven ve bağlılığı artacağına kaaniim. *(Alkışlar, bravo)*

İktidar partisi mensuplarına tanınan haklar kadar muhalefet partisi mensuplarına da aynı hakların tanınmasını, tarafsızlığın yalnız programa konan kelimenin ve cümlenin mânasında bırakılmamasını görmek yalnız şahsımın değil, bütün vatandaşların arzusunun da olduğunu bilmek lâzımdır. *(Bravo)*

Muhterem arkadaşlar;

Basın ve mensuplarının şikâyet konusu olan problemlerinin üzerinde durulması, haklarının ve haklı isteklerinin teminatlara bağlanması, Anadolu basın mensuplarının feryatlarına artık kulak verilmesi, dâvalarının üzerine eğilme zaman: gelmiştir. *(Bravo)*

Muhterem arkadaşlar;

İktisadi ve sosyal bakımdan millî ekonomimizin temeli olan, memleketimizin ana gıda ve ihraç maddelerini bünyesinde toplıyan tarıma, programda verilen değeri yerinde görmekteyim. Yalnız malî mevzuatın yersiz müdahaleleri ve maddi imkânsızlıklar yüzünden yeteri kadar çeşitli haşerat ve hastalıklarla mücadele yapılmadığından yılda asgari iki ilâ iki buçuk milyar lira değerinde yok olup giden mahsullerimizin heba edilmemesi arzumuzdur.

Ormanlık bölgelerde yaşıyan vatandaşlarımızın, geçimini ıslah etmek ve bu bölgelerde ziraat yapan vatandaşlarımızın mülkiyet haklarını zedeliyen kanunlarımızın mevcudolduğunu, bunların ıslah edilmesine zaruret bulunduğunu Hükümetimizin nazarı dikkatlerine arz etmek isterim.

Bilhassa köylü vatandaşlarımızın ölü iş mevsimlerinde 7-8 milyar lira değerinde âtıl kalan işgücünün değerlendirilmeni Hükümetimizin en önde gelen bir problemi olmalıdır. *(Bravo)*

Memleketimize döviz getiren unsurlar arasında ver alan, 80 milyar lira değerinde olduğu tahmin edilen, yeraltı servetlerimizi kıymetlendirmek için, müteşebbisleri köstekliyen, iktisadi gelişmemizin zararlarına çalışan, bir imzanın eksikliği, ruhsat bedellerinin zamanında yatırılmaması gibi çok basit formaliteler yüzünden dosyaların kenara atılmasını doğru bulmuyorum. Müspet hizmetlerine şahidi olduğum Muhterem Bakanımızdan bu aksaklıkların kısa zamanda giderilmesini beklemekteyiz.

Muhterem arkadaşlar;

Programın son paragraflarını ihtiva eden rejimimizin, istikbalimizin, varlığımızın ve bütünlüğümüzün idamesini koruyan, teminat altına alan Türk Silâhlı Kuvvetlerine verilen ve verilmesi arzu edilen önemi ve hakları şükranla karşılamaktayım.

Burada konuşmama son verirken, İkinci Koalisyonun memlekete huzur, refah getirmesini, uzun ömürlü olmasını candan diler, hepinizi hürmetle selâmlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın Yıldız.

AHMET YILDIZ (Tabiî Üye) — Sayın Başkan, Sayın Başbakan, Hükümetin değerli üyeleri, Sayın senatörler hepinizi arkadaşlarım namına saygı ile selâmlarım.

Ben programda ve Hükümet icraatında önemli telakki ettiğimiz bâzı hususlar üzerindeki görüşlerimizi sunacak, programa hâkim olan temel politik espri ve ilkelere değinerek, bâzı müteferrik hususları arz ve özellikle dış politikamız üzerinde durarak görüşlerimizi sunacağım:

Yaşadığımız olağanüstü dönemin, gerçek mahiyetini gereği gibi kavranamamasından doğan uzun siyasi çekişmeleri esnasında sağlam bir parlâmento desteğinden yoksun bulunuşu hissini ve vakıaları içinde ümit kırıcı bir tutumu hiç öncelik alamıyacak nitelikteki meselelerle zaman israfı ve kötümserlik yaratacak istidattaki türlü belirtilerle, Karma Hükümet işleyişinin belki de en garip örneklerinden birini siyasi tarihimize hediye ettikten sonra, şimdi bir de en iyi örneğini verebilmemizi yürekten temenni ederek görüşlerimizi sunacağız.

Gerçekten, son 8 ay, tecrübe kazanma ve ders alma dışında öğünülecek tarafı pek de bulunamıyacak şekilde geçmiş ve özellikle siyasi tarihimizin en kritik bir döneminde ve yılın topluma hayat vermesi beklenen ayları esnasında, içerde ve dışardaki kayıplarımızın derin sarsıntılarının yarattığı üzüntüleri gidererek, büyük sorumluluğumuzun gereğini ifa edecek, bir davranışı ortaklaşa benimseyeceğimizi ümidetmek isteriz.

Geçen süre içinde Devlet otoritesinin duçar olduğu ve tarihimizde pek de örneği bıulunmıyan zaıfını gidererek Cumhuriyete onun kurum ve ilkelerini tam bir saygının en kısa zamanda fert ve toplumumuzun bütün davranışlarını, hâkim kılınmasında İkinci Karma Hükümetin, her türlü çabayı harcıyarak üstün bir başarı kazanmasını temenni ederiz.

Rejim aleyhtarı akım ve hareketler karşısında Birinci Karma Hükümete hâkim olan davranışı Yeni Karma Hükümete de sirayet etmemesi temennisiyle, birkaç önemli nokta üzerinde durmayı yasama görevimizin tabiî bir gereği addetmekteyiz. Birinci olarak aşırı solcu hareket ve yayınlara dikkati çekmek isteriz.

Bugün memleketimizde "Humanitee le Combat" ve "Daily Warker" gibi tanınmış organları dahi geriye bırakacak derecede marksist yayınlar ve tahriklere karşı, olumlu hiçbir tepki gösteremiyerek toplumumuzun kaderine yöneltilen tahripkârlıkların işlediği, cürümlere, Hükümetin bundan sonra da bigâne kalmıyacağını ümidetmek isteriz.

Her türlü yüksek kavramların ve temel ilkelerin arkasına sığınarak, millî varlığımıza yöneltilen bu tip yayınlara karşı mücadele elbirliği ile Hükümeti desteklemek hepimizin başlıca ödevlerimizdendir. Atatürk'ü dahi kalkan yaparak toplumumuzun mânevi yapısını tahribeyleten bu tip aşırıcılara karşı kesin tutumumuzu artık belli etmeliyiz. Kendilerine ilerici adı takıp körpe dimağlara ve memleketçi kalplere, zehir akıtmak istiyen bu en korkunç mürtecilere meydanı boş bırakamayız. *(Alkışlar)*

İkincisi, kendilerini sağcı ve memleketçi göstererek, memleketimizde artık çok eskimiş ve aşınmış metotlarla bu tip duyguların sömürülmesi suretiyle her türlü ilerici hamleleri kösteki iyen, gerici akımlarda meydanı boş bulmuş görünmektedirler. Geçirdiğimiz buhranların başlıca sebepleri arasında bulunan bu tip davranışlara ve ne istediği belirsiz sömürücü yayınlara büzün dahi tanık olmak çok üzücü olmaktadır. Bunlar karşısında bulunduklarını iddia ettikleri, komünist propogandalarına bölücü ayırıcı ve yıkıcı faaliyetleriyle en iyi gerekçelerini vererek onların etkilerinin de artmasına hizmet etmektedirler. Anayasamızca yasak olmasına ve Türk Ceza Kanununda, ağır cezalar bulunmasına rağmen, aşırı sol ve aşırı sağı savunarak, toplumda bir anarşi yaratmak istiyen maksatlılara karşı, Hükümetimizin bugüne kadarki tutumunu hayret ve üzüntü ile izlediğimizi itiraf etmeliyiz.

Türkiye'de ihtilâlci sosyalizmin açıktan savunulduğu yegâne devir Birinci Karma Hükümetin iktidarda bulunduğu süreye rastlamaktadır. Bu gibi akımlara karşı Anayasamızın getirdiği sosyal Devlet ilkesini gerçekleştirmek ve Atatürk milliyetçiliği birleştirici umdesine tam bir sadakat, yegâne çaredir. Başta T.B.M.M. ve Hükümet olmak üzere bütün yetkililer ve gerçek aydınların yeter derecede uyarılmış bulunduğu ve gereken tepkiyi göstereceği inancı en büyük tesellimizdir. Bir ihtilâl sonrasının olağanüstü şartları içinde yaşadığımız intikâl devresinin güçlüklerini Birinci Karma Hükümetten daha iyi kavramasını ümidettiğimiz ve bu alandaki başarılı ortaklığın fikir ortamını hazırlamak maksadıyla imzalanarak millet karşısında kesin bir taahhütle çıkmasını arzu etmemize rağmen tam bir görüş birliğine varamadığımızı üzüntü ile belirtmeye mecbur olduğumuz koalisyon protokolünden ilham alan Hükümet programının politik esprisi ve dayandığı temel ilkeler hakkındaki görüşlerimizi kısaca belirtmek isteriz. Atatürkçülüğü ve Anayasamızın hukuki ve siyasi temelini teşkil ederek onun genel esprisine kaynak olan 27 Mayıs Devrimini ve bunun gerektirdiği sosyal Devlet kavramı içinde, toplumumuzun muhtacolduğu köklü reform ve reorganizasyonları gerçekleştirme arzusunu benimsiyen Hükümet programının siyasi veçhesini memnunlukla karşılamaktayız. Bu hususu açıkça belirterek ortak bir taahhüdü ifade eden koalisyon protokolünü de bir siyasi teminat saymaktayız.

Bu arada, 27 Mayıs amacına ulaşamadığı sloganı arkasına sığınarak, özel amaçlı proprogandalara da gerekli kısmi cevabın ortaklaşa, verilmiş olduğuna tanık olmaktayız.

Bu sloganın hiçbir gerçeğe uymadan ancak özel maksatlara gerekçe imal etme çabası ile yatırıldığım en açık bir ifade ile belirtmekte fayda olduğu inancındayız. *(Alkışlar)*

Gerçekten 27 Mayıs amacına ulaşamadı diyenlere onların ve bir bir kül halinde toplumumuzun bu amacı 27 Mayıstan önce mi, sonra mı tesbit etmesi gerektiğini sormak isteriz. Eğer hasta olmıyan her mantığın ve yakın geçmişi hatırlıyan herkesin de kabul edebileceği gibi, böyle bir amacın harekâttan önce tesbitine inanıyorlarsa, ihtilâl idaresi devrinde bu amaca tamamen ulaşıldığını hiç tereddüt etmeden kabul etmeleri gerekir. Yok, eğer bu amacı kendileri ve toplumun 1961 veya 1962

de tesbit ettiğini kabul ediyorlarsa, bu illiyet ilkesinden tam bir habersizliği ifade eder.

Gerçekten 27 Mayısa kadar devam eden mücadelelere kaynaklık eden bütün fikir ve arzuların ulaşmayı hayal ettikleri siyasi ve hukuki tablo tamamen işlenmiş bulunmaktadır. Hattâ o devrin mücadelesinde ön safı işgal edenler için böyle bir tablodan söz açıldığı zaman gerçekleşmesi imkânsız "Ütopya" dan bahsedildiğini söz birliği halinde ifade ediyorlardı. İhtilâl idaresi birinci safha olarak plânladığı bu amacı, yanı hukuk devleti düzenini bütün gerekleri ile tamamlıyan siyasi hedeflerine ulaşmakla yetinmedi.

İkinci safha olarak, sosyal ve ekonomik hedefler olarak toplumumuzun mıhtacolduğu birçok köklü ekonomik ve sosyal reformlara da girişmişti. Bu suretle, sosyal ve politik gelişmenin tabiî seyri içinde toplumsal mantığın daha kolaylıkla benimsiyeceği ikinci safhanın amaçları milletin yüksek takdirlerine sunuldu. 27 Mayıs fikir dinamizminin kütleye benimsettiği bu amaçlara ulaşma bugünkü çabalarımızın esasını teşkil eder.

BAŞKAN — İki dakikanız kaldı.

AHMET YILDIZ (Devamla) — Grup adına konuşuyorum.

BAŞKAN — Müsaadenizle arkadaşların reyine arz edeyim. Efendim, arkadaşımızın alâka çekici konulmasına verdiğiniz 10 dakikalık kararın dışında devam etmesi hususunu tasvibinize arz edeceğim. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir. Devam buyurun.

AHMET YILDIZ (Devamla) — Böylece toplumsal gelişme ve tepkilere uygun olarak yeni hedeflerin kütleye arzı ve onlara ulanma vetiresi beşerî toplumun hayat seyrinin en belirli niteliklerindendir.

Eğer 27 Mayıs ikinci safha hedefleri olarak topluma sunduğu hususların henüz gerçekleşmediği iddia ediliyorsa bu doğrudur. Zira bu alanda, devam edecek gelişmede son hedefe ulaşma sadece ütopik bir arzudur. İhtilâl devresinde kütleye sunulan bu amaçların gerektirdiği reformların bir kısmına hemen başlanmış, bir kısmının hazırlıkları tamamlanmış, diğerlerinin de hazırlıklarına girişilmiş ve hepsinin fikriyatı topluma mal edilmeye çalışılarak bunları Anayasa teminatına bağladıktan sonra çok uzun sürecek mahiyette olan bu hamlelere ilk safhanın getirdiği demokratik düzen içinde devam edileceği inancını beslenmekteydi. Birçok iktidar devresini kapsıyacak kadar çok zaman istiyecek bu reformları İkinci Karma Hükümetin de gerçekleştirmeyi taahhüdetmiş bulunması programın en ümit verici veçhesini teşkil etmektedir ve bu taahhüde sadık kalmak güçlüklerimizin gerçekçi çarelerini teşkil eder. İkinci Cumhuriyetin toplumsal bünyesine 27 Mayısın vermeyi amaç güttüğü düzeni gerçekleştirecek olan bu köklü hamlelerin el birliği ile destekleneceği inancını T.B.M.M. üyeleri olarak paylaştığımız kanısındayız.

Bâzı münferit konular hakkındaki görüşlerimiz.

1. Siyasi af konusu: Şimdiye kadarki, siyasi huzursuzluğun başlıca sebebi toplumumuzu devamlı surette rahatsız edegelen bu konunun Hükümet programında yer

almamasını temenni ederdik. Esasen bir af konusunun Hükümet programına dâhil edilmiş bulunmasını garip karşıladığımızı belirtmek isteriz.

2. 105 sayılı Kanun: Bu kanun millî iradenin tecellisini tam anlamı ile sağlamaktır, Demokratik rejimin nimetlerinden ferdin faydalanmasına, diğer bir ferdin engel olmasını önlemek amacını gütmekteydi. Âmme vicdanını rahatsız edegelen bu toplumsal hastalığın tedavisini sağlamak istiyen böyle bir kanun kaldırılmadan önce hastalığın tedavisinde en iyi çarelerden olan Toprak Reformu Kanunu çıkarılmış olmasını temenni ederiz. Ancak böyle bir tedbir alındığı ve 105 sayılı Kanunun gerekçesini doğuran âmiller ortadan kaldırıldığı takdirde böyle bir tasarrufun doğru olabileceğini belirtmek isteriz.

3. Servet beyannamesi; Servet beyannamesi kaldırılacaktır, kaldırılmıyacaktır tartışmalarının cesaret verdiği kimseler parlâmentoyu ve Hükümeti büyük bir tazyik altında bulundurmuştur. Bu tazyikin etkilerinden Hükümet programının da kurtulamadığına üzüntü ile tanık olmaktayız. Hükümetin belirttiği gibi yenileri ile değiştirmeyi düşündüğü tasarrufa gitmeden önce uzun süreli vergi kaçakçılığına fırsat verecek şekilde yanlış servet beyanlarına imkân vermiyecek ve bunun için kuvvetli müeyyidelerin ihtiva edecek tedbirlere girişilmesini temenni ederiz. Aksi halde zararları büyük bir teşebbüsü, girişilmiş olduğu hususundaki görüşümüzü belirtmek isteriz.

4. Ordu Yardımlaşma Kurumu: 202 sayılı Kanunla kurulan Ordu Yardımlaşma Kurumunun bir yıllık faaliyeti çok verimli olmuş ve ordu personeli için güven veren bir sosyal hizmet ifa etmektedir. Böyle bir kanunla bütün Devlet memurlarını içine alacak şekilde genel bir yardımlaşma kurumunun kurulmasını sosyal devlet kavramının da tabiî bir gereği saymaktayız, memurların istikbali için büyük bir maddî imkân hazırlıyacağı gibi memuriyet hayatı süresince de güvenli bir yardımlaşma fonksiyonunu ifaya imkân verecek olan böyle bir kanunun Önümüzdeki bütçe yılı içinde yürürlüğe girmesinin sağlanmasını Hükümetten beklemekteyiz.

Fertlerinin vicdanlarından doğan ve uzun yılların besliyerek kuvvetlendirdiği imanla, mücadeleye atılıp bir doğum sancısı içinde bulunan milletlerin ümitlerini hiç de arzulamadığımız yönlere çevirmemeleri için, biz devlet olarak, elimizden geleni yapmakla yetinenleyiz. Gerekli gördüğümüz dostların nezdinde de hayırlı teşebbüslerde bulunmalıyız. Yanımızda bulunması tabiî olanları karşı tarafa iten faaliyetlere katılma günahı ve vebali büyük olup millî menfaatlerimize çok zarar verebilir,

5. Kıbrıs konusunda, her an çıkması muhtemel anlaşmazlığı, bugünkü Türk ve Yunan hükümetlerinin anlayışlı davranışı önlemektedir. Bu konudaki acı tecrübelerden ders almalıyız.

Senelerce, bir ölü sükûtu içinde olaylara seyirci kalan Hükümetimiz, kadere boyun eğerek, başkalarından atıfet beklerken, Yunanistan'ın da desteklediği Kıbrıs'taki mücadele son safhasına girdiği sırada ve mesele tamamen bir İngiliz - Yunan meselesi haline getirilip, **"**Türklerle ne ilgisi vardır, dedirtinceye kadar hiçbir olumlu harekete girişemiyen ve bundan sonra ela ne istediği bilinmez, her an fikir

değiştirir ve Devletimizin haysiyeti ile asla bağdaşamaz tertiplere başvuran bir politikanın acı hatırasını unutamayız.

Bizleri tam tatmin etmemesine rağmen, memleketlerimiz arasındaki çok önem taşıyan dostluğun hatırı ve ada halkının huzura olan ihtiyacı yönünden bugünkü statünün bozulmaması için uyanık ve yapıcı bir politika izlemeliyiz. Yunanistan'la aramızda çıkacak her ihtilâf her iki taraf için de zararlıdır.

Bizleri ayıran değil, birleştiren bir anılar beşiği ve ortak jeopolitik kaderin şah damarını teşkil eden, Ege Denizini bugünkü dostluğun sembolü saydığımız ve gerektiğini yaptığımızı açıkça belirtmeliyiz.

6. Hür dünya ile ideal ve kader- ortaklığımızın iki ana politik temelini teşkil eden NATO ve CENTO üzerinde önemle durmak gerekir.

Bugün kazandıkları önem ve şümul ile ilgili milletlerin kaderleri üzerinde derin etkileri olabilecek ve halen şikâyet konusu olan bâzı zaıflardan bu ittifakları kurtarabilmek için, Türkiye'miz çok aktif bir rol oynamalıdır. Başkan Kennedy'nin de ifade ettiği gibi; biz uhdemize düşeni yapıyoruz. Fakat, artık gün ışığına çıkmış bulunan bâzı zaıf, güçlük ve fikir aykırılıklarında da bize düşen tesirli rolü ifa etmeliyiz.

NATO Milletleri arasında, tam bir ahenk ve dolayısiyle birlik sağlıyacak şekilde, politik, ekonomik ve kültürel münasebetlerin çok daha geliştirilmesi hür dünyanın kaderi ile yakından ilgili bir konudur. Diğer taraftan, bugün politik yönü ekonomik yönünden daha ağır basmakta olan, Ortak Pazar da, aynı yönde, çok ümitli bir teşebbüs olarak, sadece bugün düşünülen faydalarından değil, daha uzak bir perspektif içinde ele alınmalıdır.

Mensubu olduğumuz ve dünya medeniyet beşiği olan Avrupa camiası, tarihteki üstün mevkiinden bugün çok şeyler kaybettiği gibi, bu gidişle geleceği de pek parlak görülmüyor.

Kutuplaşan dünya politik kuvvet zıtlaşması karşısında, tarihî ve jeopolitik önemine yaraşan şekilde, gerçek dengeyi kurmayı başaracak bir Avrupa, insanlığın geleceği için en güvenilir teminat olabilecek yegâne ümit kaynağı ve dayanaktır.

Bu alandaki başarı, Avrupa milletleri arasındaki iş ve anlayış birliği ve en iyi çözüm şekli de, gerçek ve samimî bir Avrupa entekrasyonudur.

NATO ve Ortak Pazar gibi teşebbüsler, ilgili milletleri bu ideale yükseltecek merdivenin basamakları ve bu mekanizmaların işlemesinde hâkim olacak iş ve anlayış birliğini ele, Avrupa entegrasyonunun moral temelini teşkil edecek, psikolojik ortamın yaratılması ümitlerine kuvvet veren unsurlar olarak girdiğimiz için bu tip anlaşmalara gerekli önemin verilmesi gerektiği inancındayız.

Henüz arzu edilen gelişmeyi gösterememiş olan CENTO alanında, Türkiye'nin rolü çok daha önemlidir.

Amerika ve İngiltere gibi, çok kuvvetli dostluk ve ittifak bağları ile bağlı bulunduğumuz iki büyük Devletle İran ve Pakistan gibi, coğrafi elemanlardan baş-

ka, önemli hiçbir ayrılığımız bulunmıyan, iki kardeş memleketle kurduğumuz, CENTO'nun çok daha fazla gelişmesi için gereken bütün, unsurlar mevcuttur.

Bölge memleketleri arasında politik, ekonomik ve kültürel münasebetler yanında, ulaştırma, İmkânlarını da artırarak "Bengal" den İstanbul'a gelmek istiyen bir Pakistanlı, kendi memleketinde yolculuk yapıyormuş gibi yola çıkabilmelidir.

Trabzon'a ulaşan tarihî transit yolu ile İskenderun'a ulaşmak üzere; yapılmakta olan yol gibi, İran'dan Avrupaya giden en ucuz ve kısa yollar memleketimizden geçerken, dostlarımız çok daha uzun ve ve daha pahalı yollar üzerinden ulaştırma ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Bunda Türkiye'nin payına da önemli bir teşebbüs yetersizliği düşmektedir.

İranlı dostlarımızın, müttefik Türkiye'den geçen yolların avantajlarından faydalanmalarını, sağlıyacak mevzuat kolaylıkları ve her türlü teşebbüs yapılmalıdır.

7. Dış politikamızın yönü, Batı ile kader birliğimiz ve bu alandaki önemli rolümüze bütün gücümüzle devam etmekte olduğumuz tam bir kesinlikle bilinmektedir.

Bunun bizi ekonomik gücümüzü çok aşan, bir külfete katlanmaya zorladığı da, aynı derecede bilinmesi gerekir. NATO konferanslarında ve bizzat Başkan Kennedy'nin de açıkça ifade ettiği gibi ittifaklarımızın bütün vecibelerini yerine getirdiğimiz hususu söz birliği ile belirtilmektedir.

Bu kadir bilir beyanlara teşekkürü bir borç bilmekle beraber, takatimizi tüketecek derecede, büyük güçlükler karşısında bulunduğumuzu ve bunun bütün dostlarımız tarafından da gereği gibi anlaşılmasını temenni ederiz.

NATO ve CENTO'nun, jeopolitik bakımdan tabiî olarak, çok ağır yükler yüklendiği, Türkiye'nin ekonomik gücünü iyi kavrıyan her insaf sahibinin endişe duymaması imkânsızdı?

Gerçekten, 2'nci Dünya Savaşından beri 500.000 ilâ 1.000.000 insanı müstahsil durumdan alıp, müstehlik durumda silâhaltında besliyen 1,5 milyar dolara yaklaşan dış ve 1 milyar dolarlık iç borçlarla, ekonomik bir çöküntüye itildikten sonra, 27 Mayısla daha açıkça yüze çıkan sayısız ciddî ekonomik ve sosyal problemler ve bunların süratle çözülmesini iştiyakla beklediği için, Hükümete yönelen ağır toplumsal baskı altında bulunan, bir memleketiz.

Sosyal ve ekonomik bünyesi bu derece ağır basyikler altında olan bir memleketle kader birliği halinde bulunan çok daha kalkınmış memleketlerin ondan bekledikleri fedakârlıklara katlanabilecek bir güç kazanmasını sağlamaları, aynı zamanda, ortak dâvanınla bir gereği olmak lâzım gelir.

Bu açık gerçek karşısında, dış borçlarımızın toptan yeniden gözden geçirilerek tasfiyesini mümkün ölçülerde süratle sağlıyacak mâkul bir anlaşma ile Türk ekonomisini ve Türk toplumunu taşıması çok ağır yükten bir an önce kurtarmayı istemek, bugünkü dünya politik konjonktürü içinde aşırı bir talep sayılmaması gerektiğini açıkça ifade etmeliyiz.

Durumumuzu yıllarca izleyen bugünkü alacaklılar borçlarımızı artırmada bir beis görmeden, batakçı bir gidişi desteklemenin sorumluluğunu yalnız bize yüklemeleri gerekir. Ayrıca, öyle borçlarımız vardır ki, alacaklıların bunların hâlâ istemeye devam etmelerine, hayret etmemek mümkün değildir. Meselâ; 22 yıl önce aldığımız ve ortak dâvada kullandıktan sonra, hurda haline gelmiş silâhlar için ödediğimiz milyonlara rağmen hâlâ borçlu durumdayız. Memleketimize gelen birçok yetkili yabancı ile yaptığım temaslara dayanarak şunu ifade edebilirim ki, bu durumların en üst seviyedeki yetkililerimiz tarafından, gereği gibi anlatılamayışının ve dâvanın savunulamayışının da bunda büyük payı olmuştur.

En yetkili ve sorumlu Devlet adamlarımızla, dost devletlerin aynı kademedeki temsilcileri, tarafından bir arada ve yüzyüze memleketimizin ciddî problemlerinin enine boyuna görüşülmesi ve artık kesin bir çözüm şeklinin bulunması için zaman kaybetmememiz gerekir.

Türkiye'nin zaıfı, Avrupa Entegrasyonu ve Batı savunması sisteminde, onun giderme külfetinden çok daha ağır, fedakârlıklar bahasına dahi, telâfi edilemiyecek bir durum yaratacağı artık iyice bilinmek lâzım gelir.

Bugünkü realist politika ve açık diplomasi devrinde, böyle bir dâvada ortak çözüm bulunamazsa, tarihin sorumlu tutacağı memleket yalnız Türkiye olmıyacaktır.

Program hakkındaki görüşlerimizi bitirirken İkinci Karma Hükümetin uzun ömürlü olmasını ve İkinci Cumhuriyete muhtacolduğu hayati dâvalarda memlekete başarılı hizmetlerde bulunmasını temenni ederiz.

Bugün kazandıkları önem ve şümul ile ilgili milletlerin kaderleri üzerinde derin etkileri olabilecek ve halen şikâyet konusu olan bâzı zaıflardan bu ittifakları kurtarabilmek için, Türkiye'miz çok aktif bir rol oynamalıdır. Başkan Kennedy'nin de ifade ettiği gibi; biz uhdemize düşeni yapıyoruz. Fakat, arık gün ışığına çıkmış bulunan bâzı zaıf, güçlük ve fikir aykırılıklarında da bize düşen tesirli rolü ifa etmeliyiz.

NATO milletleri arasında, tam bir ahenk ve dolayısı ile birlik sağlıyacak şekilde, politik, ekonomik ve kültürel münasebetlerin çok daha geliştirilmesi hür dünyanın kaderi ile yakından ilgili bir konudur. Diğer taraftan, bugün politik yönü ekonomik yönünden daha ağır basmakta olan, Ortak Pazar da, aynı yönde, çok ümitli bir teşebbüs olarak, sadece bugün düşünülen faydalarından değil, daha uzak bir perspektif içinde ele alınmalıdır.

Mensubolduğumuz ve dünya medeniyet beşiği olan Avrupa camiası, tarihteki üstün mevkiinden bugün çok şeyler kaybettiği gibi, bu gidişle geleceği de pek parlak görülmüyor.

Kutuplaşan dünya politik kuvvet zıtlaşması karşısında, tarihi ve jeopolitik önemine yaraşan şekilde, gerçek dengeyi kurmayı başaracak bir Avrupa, insanlığın geleceği için en güvenilir teminat olabilecek yegâne ümit kaynağı ve dayanaktır.

Bu alandaki başarı, Avrupa milletleri arasındaki iş ve anlayış birliği ve en iyi çözüm şekli de, gerçek ve samimî bir Avrupa entegrasyonudur.

NATO ve Ortak Pazar gibi teşebbüsler, ilgili milletleri bu ideale yükseltecek merdivenin basamakları ve bu mekanizmaların işlemesinde hâkim olacak iş ve anlayış birliğini de, Avrupa entegrasyonunun moral temelini teşkil edecek, psikolojik ortamın yaratılması ümitlerine kuvvet veren unsurlar olarak girdiğimiz için bu tip anlaşmalara gerekli önemin verilmesi gerektiği inancındayız.

Temel felsefesini Atatürk'ten alan ve o zamandan beri dünya olaylarının gelişimine göre, gerçekçi bir görüşle ilkeleri teshil edilerek, tamamen millî bir mahiyet kazanan dış politikamıza, Hükümet programında önemli bir yer verilmiş bulunmasını memnunlukla karşılamaktayım.

Yönü, ilkeleri ve amaçları ile tamamen belli olan dış politikamızın, yürütülmesindeki metot ların, genel uygulanması ve bugünkü dünya politik konjonktürü içinde, üzerinde önemle durulmasını gerekli gördüğüm bâzı veçheleri hakkındaki görüşlerimi yüksek takdirlerinize sunmak isterim.

1. Çok kıymetli elemanları sinesinde bulunduran Dışişleri teşkilâtımızın, bazan gereği gibi faal olamıyarak hareketsiz kalışı yüzünden uğradığımız kayıpların, meslekten yetişme kıymetli bir diplomat olan Sayın Dışişleri Bakanımızın dirayeti sayesinde, telâfi edilmesini ve bunun gerektirdiği dinamizmin de, dış işlerimize hâkim olmasını görebilmek en samimî temennimdir.

Yabancı memleketlerde, gerçeklerle hiçbir ilgisi olmıyan ve sadece türlü politik akımlara hizmet maksadı ile yapılan birçok yayınlar karşısında, yerleşmiş diplomatik gelenekler çerçevesi içerisinde olumlu bir tepki gösteremeyişimizin verdiği derin üzüntülerden artık kurtulacağımızı ümidederim.

Dost ve müttefiklerimi karsı gösterdiği say gıyı ve vefayı aynı ile beklemek, T.C. nin de tabiî hakkı olması en basit bir devletler hukuku ilkesi ve geleneği, gereği olduğunu unutmamanın ve gerekenlere de hatırlatmanın dış temsilcilerimizin temel ödevlerinden olduğunu katletme ihtiyacını duymamayı temenni ederdim.

2. Bâzı devletlerin bize karşı takındıkları çelişik davranışlara da değinmek isterim. Bunlar, bir taraftan, hararetle el sıkışıp, dostluk edebiyatını dillerinden eksik etmezken kontrolları altında bulunan ve müsaade etmedikleri takdirde nefes alma inisiyatifinden dahi yoksun olan, yayın organlarının halk efkârımızı zehirlemek için devam ettirdikleri haince yayım kampanyalarına hiçbir an ara vermediklerine üzüntü ile tanık olmaktayız.

Bir elleri ile ellerimizi sıkarken, diğer ellerindeki hançeri sırtımıza saplamak istiyenlere gereken karşılığı vermeliyiz.

Sahte ve gerçek dostluklar arasında kesin bir tercih yaptığımızı açıkça belirtmeliyiz.

3. Orta - Doğu devletlerine karşı güdülegelen politikanın da, tarihî münasebetlerimize, ortak geleneklerimize ve bugünkü gerçek menfaatlerimize yarıyan şekilde düzenlenip, geliştirilmesi gerektiğine özellikle işaret etmek isterim.

Ecdadımızın attığı temeller üzerinde ve aramızda mevcut kuvvetli moral bağları sayesinde, herkesin gıpta edebileceği dostluklar kurmak için zuhur eden büyük fırsatlardan, yeter derecede faydalanmamıza engel olan tutumların gelecekte tekerrür edemiyeceğini ümidetmek isteriz.

Diğer taraftan, hürriyet mücadelesi yapan milletleri destekleme prensibimizi de bütün dostlarımızın gereği gibi anlamakta olduğunu ve bu görüşün onlarca da paylaşıldığını belirten ve Hükümet programının da bunu yansıtan ifadeleri hepimizi memnun etmektedir.

Birleşmiş Milletlerce İtibar gören "Turistee Ship" müessesesinin bu alandaki faaliyetlerinin hak ve hürriyete saygı besliyen bütün milletler tarafından desteklenmesi zaruretini işaret etmek isterim.

4. Yaşadığımız devrin genel niteliği karşısında, sadece hükümetlere dayanan dış politikalar, heran mahiyet değiştirebileceği cihetle milletten millete esası üzerinden yürütülerek, geniş bir bağa dayanan dış politika görüşünü Hükümetimizin de benimsemiş olduğunu memnunlukla karşılarız, Bu görüşün tatbikatı bilhassa yeni bağımsızlık kazanan milletler için çok önemlidir.

Hükümet programı hakkındaki görüşlerimizi bu suretle bitirdikten sonra, hükümetimizi uzun ömürlü olmasını ve başarılı hizmetleriyle memleketimizde İkinci Cumhuriyetin arzuladığı bütün hususları gerçekleştirmesini temenni eder, hepinizi hürmetle selâmlarım. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

BAŞKAN — Söz sırası Sayın Gülay'dadır. Fakat, Cumhuriyet Halk Partisi Grup Başkanı, grubu adına söz istemiş bulunuyor. Binaenaleyh, İçtüzüğün 85'nci maddesinin 4'ncü fıkrası mucibince size takaddüm ederek söz alması mümkündür.

Buyurun, efendim.

C.H.P. GRUP SÖZCÜSÜ TAHSİN BANGUOĞLU (Edirne) — Çok değerli senatör arkadaşlarım. Hükümet programında, Karma Hükümetin dayanacağı prensipler hakkında, bir söz işitilmiştir. Programın baş tarafında, memleketteki rejim meselesi bahis konusu olmuştur. Bu kürsüden söz alan değerli arkadaşlar, bu konulara temas ederek, Hükümeti kuran partilerin rejim anlayışı üzerindeki fikirlerinden takdirle bahsettiler. Bunu açıkladılar ve bunu genişlettiler. Bu açıklamalarından istifade ettik. Burada bu konu üzerinde kısaca durmak istiyorum.

Bir Hükümet programında rejim bahsinin bulunması mutlaka şart değildir. Pek çok Hükümet programlarında böyle bir fasıl açmaya mahal yoktur. Ama biz öyle bir tarihî devirde bulunuyoruz ki, Hükümet programlarında evvelâ rejim meselesi hakkındaki inançlarımız beyan edilmelidir. Hususîyle üç parti ve bağımsızlardan meydana gelen bir Hükümetin rejim anlayışı bu devirde iyice tesbit edilmeli ve

umumi efkâra bildirilmelidir. Nitekim bu partiler arasında hazırlanan protokolde ve Hükümet programında bu bahse yer verilmiştir.

Sayın arkadaşlar, çok önemli ve tarihî bir devirde bulunuyoruz. Büyük inkılâplar, içtimaî, siyasî inkılâplar geçirdikten sonra, bir demokrasi nizamına girdik. Bu nizamın türlü bozuk cepheleriyle savaşarak, hattâ bir de ihtilâl geçirerek bugünkü devre vardık. Bu devrin bize getirdiği anlayışlar üzerinde milletçe, fakat hususiyle parlâmento ve milletin mukadderatını idare edenlerce mutabık olmamız lazımdır.

Hükümet programında belirtildiği gibi, Türkiye'de rejim, Atatürk inkilâpları temeli üzeri ne kurulmuş bulunmaktadır. Bu hususta Hükümeti teşkil eden partilerin ve bağımsızların hiçbir fikir ayrılığı olmadığı tesbit edilmiştir. Böyle bir fikir ayrılığı, hattâ Hükümete iştirak etmemiş olan partiler arasında da yoktur. Nitekim, bu partiler adına konuşan arkadaşlarımız, bu noktalarda, fikir birliği olduğunu beyan etmektedirler... Geri bir ortaçağ nizamından ileri batılı ve modern bir yaşama nizamına geçtik.

Bunun temellerini Atatürk attı. Memlekette pek çok sosyal, kültürel ve idari reformlar meydana getirdi. Memleketin içinde bulunduğu hayat şartlarını değiştirerek, muasır hayat seviyesine yükseltti ve böylece ilerleme imkanlarını yarattı. Bugün. Hükümet programımda da belirtildiği gibi, bu yaşayış tarzı üzerinde, politikacılar ve fikir adamları arasında bir ayrılık yoktur. Biz, milletçe böyle büyük bir istihale geçirmiş ve böyle bir programla değişik bir devir açmış bulunuyoruz. Bu da, bugünkü muasır Avrupa medeniyeti yaşayışıdır. Bütün millî ve dinî mukaddeslerimizi muhafaza etmekle beraber Türk Milleti olarak yeni, feyizli bir hayata geçmiş bulunuyoruz. Bir hazırlık devresinden sonra bu yeni hayatın gerektirdiği, bu yeni nizamın bulduğu en iyi idare tarzını benimsemiş ve gerçekleştirmiş bulunuyoruz, Bu benimsediğimiz idare, uzun gelişme ve merhaleler geçirmiş oları Demokrasi idaresidir, Demokrasi idaresi çok partili ve serbest seçime dayanan bir idaredir. Biz uzun zaman tek parti hayatı yaşadıktan ve bir parti tarafından idare edildikten sonra nihayet 17 yıl öncesinden başlayarak serbest seçime dayanan çok partili bir hayata girdik. O zaman bir nizamın, bu demokrasi idaresinin münakaşaları yapılmıştır. Bütün bir zaman boyunca bu münakaşalar yapılmıştır, zamanımızda da yapılmaktadır. Türk milleti böyle bir nizamı yürütebilir mi? Böyle bir idare tarzını hazmedebilir mi? Bütün bu münakaşalar arasında Türk milleti demokrasi nizamının gerektirdiği bütün disiplinlere intibak etmek kabiliyetini başarı ile göstermiştir. Hatırlarsak, çok müşkül safhalardan geçimsizdir. Çift dereceli seçim sisteminden, tek dereceli seçim sistemine, bir idare murakabesinden adlî murakabeye geçmişiz ve bu geçişlerde seçimi sağlamlaştırmak ve kuvvetlendirmek, herkesin anlıyacağı bir seçim usulü meydana getirmek çabasını yapmışız ve muvaffak da olmuşuzdur. 1946 seçimlerine yapılan itirazları hatırlarsınız. 1950 de ilk defa iyi bir seçim geçirmişiz. 1954-1957 seçimlerinde geniş şikâyetler vukubuldu. Bugün Türkiye'de Yüksek Heyetinizden hiç kimsenin şikâyet edemiyeceği dürüst ve murakabelı bir seçimle buraya gelmiş ve milletin mukadderatını ele almışız.

Bir milletin hayatında güçlükleri yenmek, tecrübelere bağlıdır. Arada bir talihsiz devir vardır. Her milletin tarihinde böyle talihsiz devirler olur. Fransız milletinin tarihini tetkik edin, çok talihsiz devirleri vardır. Böyle bir devir bir milletin şerefine halel getirmez. Böyle müşkülleri milletler yener ve ileriye doğru aydın bir devir açabilir. Böyle bir devir açabilen milletler muvaffak olur ve istiklâllerini kazanır. Bizim milletimiz de böyle yeni bir devir açmıştır. Böyle bir devir ihtilâlle neticelenmiştir. Bu ihtilâli başaranların iradesiyle, arzusiyle ve idealizmi ile yeni bir demokratik devire, yeni bir demokratik nizama kavuşulmuştur.

İşte Hükümet programında, bu bahislerde kurucu partiler arasında hiçbir fikir ayrılığı olmadığı belirtilmektedir. Buna göre.

Bir; bizim memleketimizde rejimi, Atatürk ilkeleri üzerine, Atatürk inkilâpları üzerine kurulmuş bir demokrasi rejimidir ve demokrasi idaresidir.

İkincisi; bu demokrasi, bir tecrübe devresi geçirmiştir; talihsizlik devirleri geçirmiştir; ihtilâl devirleri geçirmiştir. Fakat, yine Türkiye'de baki kalmış, yine Türkiye'de baki kalacağını ispat etmiştir. 27 Mayıs İhtilâli, meşruluğunu kaybetmiş bir idarenin değiştirilmesi için, millet tarafından yapılmış bir hamledir. Bunlar üzerinde partilerin mutabakatları tesbit edildikten sonra bilhassa şu noktaya işaret edilmiştir, 27 Mayıs İhtilâli bize yeni bir Anayasa getirmiştir. Yani, milletimiz bu değişiklikler arasında, bir Anayasa değişikliği yapmak ve daha ileri bir Anayasa meydana getirmek arzusunu duymuş ve bunu başarmıştır. Bu Anayasanın getirdiği yeni nizamı yürütmek, tatbik etmek hususunda da partiler arasında bir anlayış ve birlik vardır. Bir davranış birliği olacaktır. Yeni Türk Anayasası 20'nci yüzyılın, son yarısında, yeryüzünde insan hakları olarak tanınan bütün şeyleri, sinesinde toplamıştır. 1924 Anayasasına nazaran, çok ileri bir Anayasadır. Sadece demokrasi nizamım korumak hususundaki tedbirleri almak, müesseseleri kurmak cihetinde değil, aynı zamanda toplumu yeni bir yaşayış nizamına sokmak hususunda da en ileri hükümleri ihtiva etmektedir. Bu hususta mutabık kalan iktidar partileri, Anayasanın istediği nizamı, milletin arzusu ve emeli olan nizamı koymayı da üzerine almaktadır. Anayasanın emrettiği müesseseler kısmen kurulmuş ve kurulacaktır. Ayrıca, Anayasanın emrettiği sosyal nizam kurulacaktır. Anayasa, bugün kabul edilmiş olan insan haklarının en ileri ilkelerini ihtiva etmektedir, işsize iş, topraksıza toprak, insanlara çalışma hakkı ve bütün ileri Garp memleketlerinde olduğu gibi Türk milleti için de korkudan azade bir hayat... Her türlü korkudan azade bir hayat... İşsizlik korkusundan azade bir hayat sağlamak, meskensizlik korkusundan azade bir hayat temin etmek, açlık korkusundan azade bir hayat sağlamak... Anayasamızın koyduğu esaslar bunlardır.

Kurulan Hükümet, bütün bu esasları temin etmek ve yürütmek hususunda fikir birliğinde olduğunu, bize programında ifade etmektedir.

Umumi olarak arkadaşlar, prensipler cihetinden yeni Hükümetin getirdiği anlayış birliğini ileri bir fikir birliği olarak vasıflandırabiliriz. İki bahislerde Hükümetimizi muvaffak görmek isteriz ve muvaffak kılmak da vazifemizdir. Bu, Hükümeti

teşkil eden partilerin değil, sadece tarafsızların değil, bu Mecliste Milleti temsil eden bütün arkadaşların, iki Meclisteki bütün siyasi teşekküllerin vazifesidir. Biz ümit ve temenni ediyoruz ki, bunu desteklemek, bu davranış birliği bu defa Meclisimizde gerçekleşecektir.

Hükümet programının geri kalan kısmı geniş bir iş programı manzarası arz etmektedir. İzhar buyurduğunuz arzuya göre daha fazla vaktinizi almak istemiyorum. Bu iş programı üzerinde birçok, arkadaşlarımız zaten durmuşlardır. Bu fikirlere iştirak ediyorum.

Yeni Hükümetin bu iş programını başarmasını, başarı ile bitirmesini temenni ediyoruz. Hürmetlerimle. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın Omay.

İBRAHİM SAFFET OMAY (Ankara) — Pek muhterem arkadaşlarım.

İkinci Koalisyon Hükümetinin; huzurlarınızdaki programiyle; Devlet idaresinin çeşitli dallarında sağlam esaslara dayanan ıslahat, ihtiyaçlariyle karşı karşıya bulunulduğunu esas mesele olarak ele almış oluşunu teşekkürle karşılarım. Filhakika bugün yurtta en çok muhtaç bulunduğumuz cemiyet nizamını kurtarıcı ve koruyucu olabilmenin tek şartı; tam bir sorumluluk duygusu ile ve her halde cesaretle ve azimle âdeta içtimai bir yara halini almış olan çeşitli konular da, ciddî ıslahat yapabilmektir.

Anayasa, rejimimiz ancak bu suretle kökleşebilecek ve demokratik nizam içinde kalkınma ancak bu sayede gerçekleşebilecektir. Memleketimizin mali ve iktisadi durumunun akıllara durgunluk verecek kadar kötü halde; devralındığı reddi ve inkârı mümkün olmıyan bir gerçektir.

Gırtlağına kadar borca batmış, içte ve dışta itibarı çok sarsılmış olan memleketimizde ayrıca büyük ölçüde huzursuzluk vardır.

Fitne ve fesat mevcut rahatsızlığı alabildiği ne besliyor ve cemiyet nizamının bozulması istikametinde her gün biraz daha yıkıcı olmaya istidatlı hale getirmeyi çalışıyor.

Şu halde evvelâ sosyal güçlükleri yenebilecek, yurttaşa, ümitli, taze heyecanlar yaratabilecek, kısaca memlekete yeniden hayatiyet ve kuvvet kazandırabilecek cesur hamleler lâzımdır.

Sosyal ıslahat yolunun üzerindeki . . . sun'i olanlariyle de ayrıca çoğalmış engeller azim, irade, iman ve cesaretle bertaraf edilir ve aşılabilirse meselelerimiz nefes aldırtıcı ve ferahlatıcı olmak yönlerinden kendiliğinden hal yoluna girmiş olacaktır.

O takdirde vatandaş arasında iyi münasebetler medeni mânada çok partili siyasi hayatın icaplarına uygun olarak gerçekleşebilecektir.

Esasen bugün ilk merhale olarak istenilen de budur. Kısa bir deyimle partizanlık muhakkak giderilmeli, vatandaş eşit haklara sahibolduğuna mutlaka yürekten inanmalıdır.

İki münasebetle mâruzâtımı günün realitesi olan bir konuya intikal ettirmek isterim.

Bugün vatandaş Devlet dairelerinden ve memurlardan şikâyetçidir. Maalesef çark iyi çalışmadığı için ıstıraplar her gün biraz daha ağırlaşmaktadır. Bugün vatandaşlar arasında bir kısım devlet dairelerindeki keyfî muamelelerden hasis menfaatlerin nerede duracağı belli olmıyan üzücü bir zemin üzerinde işlediğinden yana yakıla şikâyet olunmaktadır.

Şu halde bu şikâyetler mutlaka samimi, dürüst ve açık icraatla bertaraf olunmalıdır.

Arkadaşlar;

Programda asayiş mevzuundaki ihtiyaca, temas olunmaktadır.

Filhakika, yurtta asayişin süratle temini baş meselemizdir. Çünkü kökü ve saikleri geçmiş yıllara uzanan şekavet hâdiseleri artmıştır. Bâzı bölgelerde mal ve can emniyeti sarsılmıştır.

Bu münasebetle arz etmek isterim ki, birinci Koalisyon Hükümetinin programında polis ve jandarmanın kıymetini ve mânevi itibarını vatandaş gözünde sağlamak kaydının yanında bu programda emniyet ve jandarmanın günün şartlarına uygun olarak halk hizmetinde daha süratle, daha müessir çalışan bir kuvvet haline getirileceğini ümit verici bir vait sayıyoruz.

Ancak itibar; bilgi ile şefkatle ve her halde kontrollü bir sevkü idare ile ancak sağlanabilir. Hükümetin bu mühim konuya dikkatini çekmek isterim.

Arkadaşlar: Toprak reformu; rahatlıkla öyle kolay, kolay başarılabilecek bir dâva değildir. Bu reformun yolu üzerinde büyük güçlükler yatmaktadır. Bunları itebilmek veya aşabilmek Tapu Kadastro, Sular İdaresi, İmar ve İskân, Harita Umum Müdürlüğü gibi daire ve müesseseler arasında tam bir koordinasyon sağlamakla ve her halde peşinen ve her halde arazinin tercüme-i halinin tesbit edilmesi ve bir arazi kadastrosu yapılmak mümkündür. Çünkü, bu reforma göre aynı bölgede şahıslara ait ve dağınık halde bulunan parseller birleştirilecektir, normlar ayrılacak, toprak kabiliyetine göre sınıflandırılacak ayrıca yollar, kanallar açılacak ve büyük sulama tesisleri yapılacaktır. Aksi takdirde ciddî bir sonuç elde etmeyi ummak hayaldir.

Arkadaşlar: Hükümetlere hassasiyet gerekir. Hele bu kürsüden verilen sözlerde ayrıca titizlikle dikkatli olmak lâzımdır. Şimdi bir sitemde bulunmak isterim.

Bütçe müzakereleri sırasında yine şahsım adına konuşmuştum. Vasiyet müessesesi hususi bir kanunla hiçe sayılarak C.H.P. den ölmez Atatürk'ün şahsi eşyası meyanında alınan tarihî bâzı evrak ve dosyaların ne halde olduklarını Hükümet tarafından açıklanmasını ve bunların Türk tarihi bakımından kıymetlendirilmelerini istemiştim.

O zaman Hükümet adına verilen cevapta gereken hassasiyetin gösterilerek bilginin verileceği vadolunmuş idi. Hal böyle iken bugüne kadar Hükümet bir nevi

aldırışsızlık tutumu halinde kalmıştır. Bunu münasip bulmadığımı ve üzüntümü açıklamak isterim.

Muhterem arkadaşlar, memleket dertleri ve dâvaları önümüzde yığınlar halinde, bu yığınlarla mücadele edecek Hükümetin şüphesiz ki, rahatlıkla çalışması da şarttır. Bu itibarla bir iki cümle ile konumuza dönmek isterim. Bugün Türkiye Büyük Millet Meclisi azalarına Hükümet nezdindeki taleplerinde insaflı ve ölçülü olmak düşüyor. Bakanların lüzumundan fazla meşgul olmaları Hükümet için âdeta bir dert ve çile halini almıştır. Buna her halde bir çare aranmalı ve neticede bakanların tesirli ve verimli çalışmalarına imkân ve zaman verebilecek bir sistem mutlaka bulunmalıdır. Böyle bir sistemi icabında beraberce bulmak; bizim için de bir vazifedir. Aksi takdirde işler bir türlü salim bir mecraya giremiyecek ve bakanlar âdeta canlarından bıkar hale gelecektir. Hal böyle olunca da keşmekeş artacak, resmî daireler ve müesseselerde halkla doğrudan doğruya temasta olan vazifelilerin bir nevi başı boşluk içindeki hareketleri ve vatandaşların güvensizliğini artırmada ayrıca âmil olacaktır.

Arkadaşlarım, Hükümette ve siyasi partilerimizde her türlü didişme bir tarafa bırakılıp yarının büyük memleket dâvaları ile müştereken uğraşmak tam yurtseverlik duygusu ve şuuriyle artık prensipleşmelidir. Bu memlekette insanların içleri kin, garez, haset, nefret, partizanlık ve düşmanlık gibi kötü duygulardan yıkanmadıkça büyük memleket meselelerinde başarıya ulaşmak gayretleri serap olur.

Ve bütün bunların ve neticesinde Vatandaşa bizim için yeni bir tarz olan koalisyon partilerinin ve hükümetlerinin rahat iş görme kudretinde oldukları ispat edilmelidir,

Muhterem arkadaşlar, maruzatımı bitirirken diyeceğim ki: Yıllardır devam edegelen bir türlü durmak ve dinlenmek bilmiyen ihtilâflar içinde büyük Türk Milleti çeşitli içtimai sancılarla kıvranmaktadır. Ve şöyle sorar olmuştur. Devlet nereye gidiyor? Memleketin yarım ne halde olacaktır! Bu sualler; ancak, Hükümetin istikrarlı olması ile ve müstemir idaresi ile cevaplanabilir.

Hükümet olarak siz; doğruluğu, açıklığı ve tarafsızlığı tam bir samimiyetle rehber aldıkça (hiç şüphe etmeyiz) bizler vicdanlarımızı çalıştırarak sizi desteklemeyi vazife bileceğiz. İkinci Koalisyon Hükümetimize tanrıdan muvaffakiyetler diler yüce senatoyu saygı ile selamlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın Tokgöz.

CAHİT TOKGÖZ (SAMSUN) — Sayın Başkan Sayın Senato üyeleri ve Hükümet erkânı:

Hükümet programında yer alması temennisiyle yara gibi kanayan bir mevzuu Yüksek meclisinize arz edeceğim

Konu, 27 Mayıs ihtilâlini o günkü hedeflerine inanarak bilfiil ordu saflarında vazife görmek suretiyle yapmış insanların uğradıkları büyük mağduriyettir.

Bu memleket için her türlü mahrumiyet ve fedakârlıkları yurt ve ordu hizmetinde, keza düşman karşısında ölümle pençeleşerek gözlerini kırpmadan feragatle

yapan 7.500 asil Türk çocuğundan, emekli, inkılâp subaylarından bahsedeceğim. Bu subayların ihtilâl tasarrufu olarak belki de ihtilâlin kolaylıkla hedefe ulaşılmasında bir mâni gibi görülerek mesleklerinden, ümit ve istikballerinden hiçbir ölçü, hiçbir tatminkâr sebep zikrolunmıyarak mahrum bırakılmışlardır. Nedir bunların suçları?

Ya memleketin büyük kayıpları Daha meslekinin baharında olanların yanında, ancak zamanın ve tecrübenin yaratabileceği, memleketin milyonlara mal olmuş kıymetleri bir kalemde heba edilmeleri ne kadar acıdır.

Bu arkadaşların memleket ve meslek sevgilerini, ümit ve istikballerini bağladıkları aziz gayelerinden uzaklaştırılmalarını karşılıyacak dünyada hiçbir maddi kıymet olamıyacağı aşikârdır Eminim ki bütün memleket yerinde, memlekete hizmet enerjisiyle dolu bu büyük kütlenin çektiği ıstırabı bugün ordu saflarındaki arkadaşları da vicdanlarında yanan bir ateş olarak hissetmektedirler. Ve yine kabul etmek zorundadırlar ki hiçbir üstünlükleri, hiçbir aşırı fedakârlıkları olmadığı halde ulaştıkları mevkiler dünkü silâh arkadaşlarının hakları ıstırapları ve istikballeri üzerine kurulmuştur Yarın kendileri de aynı şartlarla vaktiyle omuz omuza çalıştıkları bu mağdur kardeşlerinin durumuna tabiî olarak gelecekler ve onların gözlerine bakabilmenin büyük acısını duyacaklardır...

Sayın Senato üyeleri; Hakiki demokrasinin memlekette kurulması için fedakârlıkların en büyüğüne katlanmış olan bu kütleye insan haklarının verdiği imkânları tanımayı medeniyetimiz namına kabul etmeye mecburuz. Büyük Meclisiniz bunun yakın bir misalini 147 öğretim üyesini vazifelerine iade suretiyle göstermiştir. Eminim ki, Parlâmentomuz emekli inkılâp subaylarını da uğradıkları haksızlığı telâfi adaletini göstermekle büyüklüğünü ve milletin kayıtsız, şartsız hâkimiyetini temsil vazifesini ispat edecektir.

Bu bakımdan emekli inkılâp subayları davasının Hükümet programına alınmasını şahsi teklifim olarak Yüce Meclisinize arzı bir vazife biliyorum. Meselenin halli kolay değildir. Fakat halledilmez bir mesele de değildir. Bu dâva içinde yurdumuzun, huzuru da yatmaktadır. Halledilirse memleket hesabına büyük kazancımız olacaktır: Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Artukmaç.

SADIK ARTUKMAÇ (Yozgat) — Sayın Başkan, muhterem senatörler, Sayın Hükümet erkânı; İkinci Karma Hükümet programında memleket gerçeklerinin ele alınmak istendiği görülmekte ve programda yer alan konuların tatbik ve tahakkuk safhasına konulacağının, yuvarlak cümlelerle değil, kesin ifadelerle belirtildiği de memnuniyetle müşahede olunmaktadır.

Şu kadar ki, programda, ehemmi mühimme tercih gibi bir hususun dikkat nazarına alınmadığı müşahede olunmaktadır. Bu cümleden olmak üzere, programda, bugün memleketin başta gelen dâvalarından birisi olan köy kalkınması mevzuuna esaslı bir şekilde temas edilmemiştir. Köylümüzün iktisadi, içtimai ve kültürel bakımdan rüştün bir seviyeye gelmesini ve medeni camiaya girmesini istihdaf eden köy kalkınması hakkında, programda, en ufak bir işaret mevcut değildir. Hâlbuki

köy kalkınması, bizde, bizatihi memleket kalkınması demektir. Günkü, malûmları olduğu üzere, nüfusumuzun büyük bir kısmı %80'i köylüdür. Şu halde bu kadar önemli ve azametli bir dâvaya, her şeyden önce el konulması icabederdi. Gerçi Hükümet programının muhtelif pasajlarında köyü ve köylüyü ilgilendiren hususlar vardır. Fakat bunlar, benim anladığım mânada doğrudan doğruya köy kalkınmasını hedef tutan hususlar değildir.

Muhterem arkadaşlar,

Bugün, mahalle ve obalar dâhil olmak üzere,

60.000 (altmışbin küsur) köyümüz vardır. Bunların ekserisi, ufak parçalar halinde, yurdun muhtelif bölgelerine dağılmış bulunmaktadır. Köylerimizden pek çoğunun böyle küçük parçalar halinde âdeta kuş uçmaz, kervan geçmez yerlerde kurulmasının ve köylülerimizden ekserisinin köstebek yuvasından farksız evlere girmesinin iktisadi sebepleri kadar ve belki daha fazla., tarihî sebepleri de mevcuttur. Bu sebeplerin başında, Osmanlı İmparatorluğunun son devirlerindeki kötü idareden doğan asayişsizlik ve suiistimaller gelir. Bilhassa 17'nci asrın başlarından Cumhuriyet devrine kadar, köye; bir yardım ve şefkat eli uzatılmamış, bilâkis ondan her şey alınmış ve fakat ona hiçbir şey verilmemiştir. Köy, kendi halinde tabiî bir teşekkül ve taazzuv olarak, olduğu gibi bırakılmış ve köylü, daima himayesiz ve yalnız başına kalmıştır.

Asırlardır Sipahilerin, mültezimlerin, paşaların ve ağaların elinde idaresinde kalan ve haddizatında hakiki bir enerji ve kabiliyet kaynağı olan köylümüz; kazancından pek çoğunun vergi ve sair namlarla elinden alındığını, gaspedildiğini gördüğü ve bildiği için, aç kalmayacak derecede çalışmak yolunu tutmuş ve bu suretle atalete, tembelliğe, tevekküle ve hattâ sefalete, biraz da mecburi olarak alışmıştır.

Bugün, bunun izlerini görüyorsak, bunu, eski devirlerin kötü idaresine hamletmemiz doğru olur.

Muhterem arkadaşlarım;

Köylümüz, Cumhuriyet devrine kısaca bahsettiğimiz bu ruh haleti ve sefalet İçinde girdi. Cumhuriyet idareci asayişi ve içtimai hayattaki istikrarı temin etti, herkese ve bilhassa köylüye rahat çalışma imkânını sağladı ve vergi sistemini ıslah eyledi, mütegalibenin ve mümkün olduğu derecede suiistimallerin yok edilmesine çalıştı ve bir hayli de muvaffak oldu. Dinle Devlet işleri birbirinden ayrıldığı için köylüyü, kara taassubun kurbanı olmaktan nisbeten kurtardı. Bu devirde köylü, medeni ve siyasi haklarına tam manasıyla sahiboldu, Hükümete ve Devlet memurlarına inanmaya başladı.

Cumhuriyet devrinde köylüyü kalkındıracak çarelere başvuruldu. Köy okullarına ve öğretimine ve netice olarak köylünün fikren kalkınmasına çok önem verildi. Köyün sağlık işlerine el atıldı ve köylünün hayatiyete kavuşması ilk plânda tutuldu, Zirai sahada köylünün kalkındırılmasına çalışıldı; istihsali artıracak ve binnetice köylüyü refaha kavuşturacak tedbirler alındı. İdare mekanizmasının halkın yardım-

cısı olmasına önem verildi. Kısaca, Cumhuriyet devrinde, köylünün kalkınması için bir hayli emek sarf edildi ve tedbirler alındı.

Bahsettiğimiz bu tedbirler ve sarf edilen gayretler, şükranla anılmaya değer mahiyette olmakla beraber, ufak parçalar halinde memleket sathına yayılmış olan köylerimizi ve köylümüzü tam manasıyla kalkındırmaya kifayet etmedi. Bu tedbir ve gayretlerle köylümüz; tamamiyle kalkınamadı, iptidailikten kurtulamadı, normal bir medenî seviyeye ulaşamadı. Çünkü asırların ihmalini ve bu ihmalin yarattığı her sahadaki kötülükleri kısa bir zamanda bertaraf etmeye maddeten imkân yoktu ve olamazdı.

Diğer taraftan, alınan tedbirler noksandı Köylünün kalkındırılması umumi bir Devlet plânına ve bu plâna ayak uyduracak ve mahallî icapları da göz önünde tutacak tâli plânlara istinadettirilmedi. Realitelere kıymet ve amelî hayattan alınmış tecrübelere ehemmiyet verilmeksizin nazari mütalâaların tatbikine geçildi, âdeta gelişi güzel hareket olunarak aynı prensipler, memleketin çeşitli iklim ve karaktere sahip her bölgesine teşmil olundu.. Bâzı bölgelerde tesadüfen müspet netice veren bu tedbirler, diğer bölgelerde faydalı olmadı. Hulâsa nazari bakımdan tahakkuku mümkün görülen herhangi bir işin tatbikatta tahakkuk ettirilmesinin gayri mümkün oluşu aksaklığı tevlidetti.

Ayrıca, mesuliyet deruhde eden zevatın şahsî görüş ve kanaatleri İle kalkınma hareketine istikamet verilmek istendi. Bu ise, bir istikrarsızlık havası yarattı ekseriya, halef, selefin işini yarıda bıraktı ve şahsi mütalâasına göre, kendisine faaliyet sahası aradı.

Devlet daireleri arasında bir koordinasyon da tesis edilmedi. Bir daireden çıkan icrai kararı diğerinin nakzettiği çok defa görüldü.

Kısaca, bütün bu aksaklıklar ve gayeye ulaşa mayış, koordine edilmiş, bir köy, kalkınma ana plânının yapılmamış ve tatbik mevkiine konulmamış olmasından ileri geldi ve netice olarak köylümüz, bugüne kadar hakiki kalkınma imkânlarına bir türlü kavuşamadı.

Muhterem arkadaşlarım; safahatını kısaca arz ettiğim köy kalkınması dâvasının bugün de lâyıkı veçhile ele alınmamış olmasını ve Hükümet programında bu konuya dokunulmamış bulunmasını bendeniz teessürle karşılamaktayım.

Kanaatimce, köy idaresine yeni bir veçhe vermek lâzımdır. Bu maksatla hükmi şahsiyeti haiz nahiye idaresi kurulmalı ve köy mânevi şahsiyeti, nahiye mânevi şahsiyeti içinde eritilmelidir. Yani köy hükmi şahsiyeti kaldırılmalıdır.

Bu durum muvacehesinde, köy muhtarları ile ihtiyar meclislerine, belediye idarelerindeki mahalle muhtarları ile ihtiyar heyetlerine müşabih vazife ve salâhiyetler verilmelidir. Nahiye mânevi şahsiyeti yeni gelir kaynakları ile ikdar edilmeli ve ayrıca, munzam kesir olarak, köy kalkınma vergisi ihdas edilmelidir. Bu değişiklikler yapıldıktan sonra Hükümet tarafından bir koy kalkınma ana plânı yapılmalı ve bu plân esasları dâhilinde, mahallî icap ve zaruretleri göz önünde tutan nahiye kalkınma programı da tânzim edilmelidir.

Maruzatımın dikkat nazarına alınmasını temenni eder ve yeni Hükümetimize başarılar dilerim. Hürmetlerimle. *(Alkışlar)*

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) — Sayın Başkan, Sayın arkadaşlarım; Sayın Hükümet üyeleri, üç siyasi parti ve bağımsız bir grubun anlaşarak bir Hükümet kurması siyasi tarihimizde ilk defa vâki olmaktadır. Bu işin güçlüklerini takdir etmemeye imkân yoktur. Bu başarılarından dolayı Hükümete iştirak eden siyasi grupları tebrik eder ve Allahtan Karma Hükümete uzun ömürler dilerim. *(Soldan alkışlar)*

Arkadaşlarım; öteden beri bizde Hükümet programları imkânların sınırlarına pek iltifat etmezler. Bundan dolayı her hangi bir Hükümetin neleri yapıp neleri yapamıyacağını anlamak için programlarına değil bütçelerine bakmak iktiza eder. Bu arz ettiğim hususta İkinci Cumhuriyetin ikinci kabinesi de bir istisna teşkil etmemektedir. Hükümet programlarında kelimelerin ve cümlelerin arasına kolayca sıkışabilen hayaller, bütçe rakamlarının sert ve realist duvarlarına çarptığı zaman yerlerini kolayca realiteye terk etmektedir.

Birinci Koalisyon Hükümetinin programı ve bütçesi üzerinde konuşurken, bütçe ve program arasındaki tezatları misaller vererek arz etmiştim. Şimdi de İkinci Hükümetin programı ile bütçesi arasındaki tezatları, burada bana tahsis edilen zaman içinde kalabilmek için, sadece madde madde arz edeceğim. İkinci Hükümetin programında, 16'ncı sayfada deniliyor ki, 1970 yılına kadar okuma çağında bulunan bütün çocuklar okul içine alınacaktır.

Efendim ben yakinen ilgili bulunduğum içlin örnekleri sadece millî eğitimden vereceğim, diğer sahalarda da aynı durumlar vardır.

Şimdi 1970 yılına, kadar bütün okuma çağına giren çocukların nasıl okula alınabileceğini bu işin maliye ve personel plânını görmeyi cidden çok arzu ederdim. Hükümet eğer sadece 222 sayılı Kanuna güveniyorsa, hesaplarını yeniden tetkik etmesini âcizane tavsiye ederim. Yine 16'ncı sayfada deniliyor ki; "orta ve yüksek seviyede öğretim kurumlarımızda âzami verimi sağlayıcı tedbirleri süratle alacağız"

Bugün orta ve yüksek seviyeli öğretimin millî eğitim zincirinin en zayıf halkalarını teşkil ettiği gayet açıktır. Bu husus daha evvelki Hükümet programında da vardır. Orta öğretimin içersinde bulunduğu aded tazyiki ve verim düşüklüğünü gidermek için bakanlık 224 milyon lira istemişti. Fakat Maliye Bakanından sadece 45 milyon lira koparabilmişti. Şu halde 224 milyon lira ile başarılabilecek bir işi, bu miktar 45 milyon liraya indiğine göre, acaba Hükümet hangi para ile yapacaktır? Bunu merak ettiğimi ifade etmek isterim.

Yine 16 ncı sayfada deniliyor ki; "her kademe ve tipteki öğretim kurumlarının öğretmen ihtiyaçlarını karşılama konusuna öncelik verilecektir" öğretmenlerin gerek sayı, gerekse kalite bakımından kifayetsiz olduğunu, birinci Hükümet kendi programında ifade etmiş, bunun için tedbir alınacağını vaadetmiş ve bunun içinde 47 milyon lira istemişti. Fakat sadece 4 milyon lira alabilmişti. Bunu da arz ederim.

Hükümet programında, daha ilk bakışta dikkate çarpan hususlardan biri de, programdaki ifadelerle icraat arasındaki tezattır. Bir misal de bunun için vereyim:

17'nci sayfada, "aydın din adamı yetiştirmek için gerekli tedbirler alınacaktır" deniliyor.

Son zamanlarda bu cümlenin her Hükümet programına girmesi, fakat aksinin yapılması âdet haline gelmiş bulunmaktadır. *(Alkışlar)*

Bizim zamanımızda, yani Millî Birlik idaresi zamanında hükümetlerin programında aynı cümle vardır. Fakat bu cümle ne Yüksek İslâm Enstitüsünü bir ilkokulun, çatı katına sığınmaktan kurtarabildi ve ne de bir Maarif Vekilimizin el çabukluğuna getirerek İlahiyat Fakültesinin bütün kurslarını kesmesine mâni olabildi.

Şimdi, Hükümet programında bir taraftan "aydın din adamları yetiştirmek için gerekli tedbirler alınacaktır" denilirken, öbür taraftan yedi yıllık İmam Hatip okullarının dört yıllık orta kısımları lâğvedilerek üç yıla indirilmeye çalışılmaktadır. Üç yıllık İmam Hatip okullarında öğrenciler neler öğrenecek Arapçanın yanında bir Batı dilini de Öğrenecek, kültürünü lise seviyesine çıkaracak, bundan başka da aydın din adamı olarak yetişecek.

Arkadaşlarım, şimdi insaflarınıza sığınarak şu hususu arz edeyim:

Yüksek İslâm Enstitüsü bir ilkokulun çatı katına tıkılmış, zavallı bir durumda. Bir kütüphanesi dahi yok. İlahiyat Fakültesinin bütün bursları kesilmiş, müsaadenizle çok sevdiğim bir halk tâbiri ile ifade edeyim. İmam Hatip okulları kuşa benzetilmek üzere. Şu halde, bu aydın din adamları nerede yetişecek? *(Alkışlar, bravo sesleri)*

Programın yine ilk bakışta göze çarpan hususiyetlerinden biri de vuzuhsuzluktur. Yuvarlak ifadeler hakikatte programı vuzuhtan çok uzaklaştırmıştır. Programda ricat hattını acık bırakan ifadeler vardır. Hükümetin kesin ifadeler kullanmasını tercih ederim.

Yine programda nazarı dikkati çeken bir hususiyet daha var, bu hususiyet programın hem bölümlerine hem de heyeti mecmuasına, şâmildir. Bu hususiyet güç yaygınlığı, mezkûr tabiriyle, sıklet merkezi noksanlığıdır. Hükümet her sahada her şeyi mükemmel yapacağım vadetmektedir. Arkadaşlarım, şayet imkânlar her şeyi yapmaya müsait değilse, her sahada kuvvetli olma hevesi her sahada zayıf kalmakla neticelenir. Şu halde elimizdeki gücü hayatî sahalara tevcih etmeliyiz.

Hükümetin elindeki güçleri çeşitli sahalara tercih ederken bir sıklet merkezi edasında hareket etmesi şayanı tercihtir. Biz öyle inanıyoruz ki, Hükümet programları seçim nutuklarından çok farklı olmalıdır. Hükümet programları bir vaadler mecmuası değil, bir fikri mudiller mecmuasıdır. Bir hareketler konseptidir. Bu vasfı ile Hükümet programlan yalnız Devlet sektörüne değil, özel sektöre de bir plânlama faktörü olarak ışık tutar. Hükümet programında yapılacak işler gidilecek istikametler açık ve saçık olarak belirtilmelidir ki, yalnız Devlet sektörü değil özel sektör de hangi istikamette nasıl bir plânlama yapacağım kestirebilsin.

Bunu yapabilmek için, yani Hükümeti programı ile bütçeleri arasındaki tezadı kaldırabilmek için, kanaatimce Hükümet programları yalnız politikacılar tarafından hazırlanmamalıdır. Bir program hazırlığına başlamadan önce Hükümet mutla-

ka ilgili mütehassıslardan bir (durum ve imkânlar tahlili) istemelidir. Politikacı mütehassıs münasebetlerinin ahenkli bir hale getirilmesi, politikacının çeşitli sahalara ait kararını vermeden önce mütehassısların (durum ve imkânla tahlilini) dinlemesi çok programla bütçe arasındaki ahenk bakımında, hem de plânlama ve icraat bakımından çok faydalıdır.

Hepinizi hürmetle selâmlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Öğleden sonra saat onbeşte toplanılmak üzere oturumu kapatıyorum.

Kapanma Saati: 13.00

İKİNCİ OTURUM

BAŞKAN — *Suad Hayri Ürgüplü*

KÂTİPLER: *Ahmet Naci Arı (Kırklareli)*

Mehmet Ali Demir (Tunceli)

Açılma saati: *15.00*

BAŞKAN — Oturumu açıyorum. Yoklama yapılacaktır,

(Soyadları "ö" harfi ile başlıyan Senato üyelerinin sonuna kadar yoklama yapıldı)

BAŞKAN — Yeter sayı vardır, görüşmeye devam ediyoruz. Söz sırası Sayın Sırrı Uzunhasanoğlu'nundur. Fakat Yeni Türkiye Partisinin Grup Başkanvekili Sayın Osman Hacıbaloğlu söz istemiş bulunduğundan İçtüzüğün 85'nci maddesinin 4'ncü fıkrası uyarınca kendilerine söz veriyorum.

YENİ TÜRKİYE PARTİSİ CUMHURİYET SENATOSU GRUPU ADINA OSMAN HACIBALOĞLU (Tokat) — Muhterem arkadaşlar; 2 gün evvel bu kürsüde Sayın Ekrem Alican tarafından okunan İkinci Koalisyon Hükümetinin programı hakkındaki Yeni Türkiye Partisi Senato Grupunun görüş ve mütalaalarını arz etmek için söz almış ve huzurunuzu işgal etmiş bulunuyorum.

Bu vesile ile Sayın Senato üyelerini, mensupolduğum parti adına hürmetle selâmlarım.

Sayın Senatörler:

Programını müzakereye başladığımız bu Hükümet Birinci Koalisyon Hükümetinden farklı olarak siyasi parti ve müstakillerden teşekkül etmektedir. Bu hal çok partili rejim ve nispi temsil usulüne milletçe, kolayca, intibak eyliyebildiğimizin güzel bir örneğini teşkil eylemektedir.

Bu başlangıcın, mesut neticelere erişmesini cenabı haktan temenni eyleriz.

Birinci Hükümet programının baş kısmında ki:

Bu netice milletimizin siyasi olgunluğunun ve her güçlüğü yenme hususundaki denenmiş kudretinin yeni bir örneğidir, tarzındaki veciz mütalâaya iştirak ediyoruz.

Yeni programın: (Türkiye ekonomik ve sosyal şartlar itibariyle gelişme halinde bir memlekettir. Bu gelişmenin süratle yapılabilmesi ve gelişmiş memleketlerle olan aradaki mesafenin kapatılması, Devlet hayatında sağlam esaslara dayanan bir ıslahat ihtiyacı ile karşı karşıyayız) şeklindeki beyanını takdirle karşılıyoruz. Bu ifadesiyle yeni Hükümet bugüne kadar üzerinde ciddi olarak durulmıyan yeni ve farklı bir hususu gözlerimizin önüne sermektedir. Bu önemli noktaya Hükümet parmağını basar, basiret ve vukufla bu icraatını yapabilirse en büyük sıkıntı membalarından birisinin bertaraf edilmiş olacağına inanıyoruz.

Programda; esaslı meseleler üzerinde koalisyona iştirak eden partilerin mutabakata vardıkları beyan olunmaktadır.

Koalisyonu teşkil eden siyasi partiler, bu isabetli hareket tarziyle hayatımıza yeni bir sistem getirmiş ve koalisyon kurmanın ananesini ve teamülünü tesbit eylemişlerdir.

Esaslar üzerindeki evvelden temin edilen bir mutabakatın o ortaklığın uzun ömürlü olmasının ve tabii ve ciddî bir şartı olduğunu kabul ediyoruz.

Programda, mesut bir hâdise olarak mütalâa, olunan Anayasa Mahkemesinin kurulmuş ve işleyecek hale gelmiş, kazai murakabe yolunun açılmış olması keyfiyetini, aynı samimi duygularla mütalâa ediyor ve fakat yeni Hükümetten, bu kıymetli organın gereği gibi isi işleyerek anti demokratik ve Anayasaya aykırı kanunların en kısa zamanda bertaraf edilmesi yolunda aktif bir rol oynamasını ehemmiyetle rica ediyor, hakiki sevincimizin o zaman tahakkuk edeceğine işaret etmek istiyoruz.

Adaletin bağımsızlığı, Yüksek Hâkimler Kurulunun teşkili hakkındaki Kanunla tam teminata kavuşturulmuştur, yolundaki inşirah verici beyanın bu konudaki müspet tatbikat ve icraatı, Hükümetin teşvik ve tesri edici tutum ve edasını görmekle daha, fazla değerleneceğini ifade etmekte fayda, mülâhaza ediyoruz

Bir mütefekkir;

"Devlet idare edenler dürüst olmak gerektir. Devleti idare edenler dürüst olursa, Devleti kanunsuz da idare etmek mümkündür. Devleti idare edenler dürüst olmazsa kendilerinin tanımayacağı kanunu yapmak neye yarar", diyor.

Biz, Muhterem Koalisyon Hükümetinin bu veciz ifadede yerini bulan dürüst olarak tavsif edilen idarecilerden olmasını canı gönülden istiyoruz. Bu vasıftaki Hükümet adamlarımızın değerli kurullar ve veciz kanunlarla hemahenk olarak verecekleri hizmet sonunda yarının mesut Türkiye'sine ümitle bakmak hayalperestlik olmıyacaktır.

Yeni Türkiye Partisi olarak bu neticeyi bekliyor ve var kuvvetimizle bu mânadaki Hükümeti destekliyeceğimizi vaat ediyoruz.

Programda:

Seçim sisteminin adalet, seçmenlere güven verici şekilde yürütülmesi dâvasının halledildiği, idarenin tarafsız ve haksız siyasi baskılardan masun olarak çalışması yolunda büyük mesafe alındığı derpiş edilmektedir.

Bu mütalâayı en mesut bir müjde olarak kabul ediyor, milletin hasretle beklediği mahallî seçimlere ait kanunların en kısa zamanda ihzar, yüksek meclislere sevk ve tatbikatına geçilerek, hâkimlerin teminatı ve idarenin bitaraflığı altında dürüst bir seçim yapılmak suretiyle, programda yer alan bu veciz beyanın tatbikat ve tecelliyatını görmek bahtiyarlığımızı artıracaktır.

Basın ve vatandaş hürriyeti ile yakinen ilgili bulunan Tedbirler Kanununun bir tezvir vasıtası olarak çalışmasına mâni olunmasını Hükümetten hassaten istirham ediyoruz.

Son 16 yıl içindeki demokratik rejim tecrübelerinin Türk Milleti üzerinde, büyük bir ilerleme kaydettiğinde Muhterem Hükümetle hemfikiriz.

Rejimin yaşatılması hususunda Türk köylüsünden, Türk münevverine kadar, her ferdin kararlı olduğunda hiç şüphemiz yoktur.

Samimî ve inanarak veya kasdı mahsusla, bu memlekette demokrasiden gayrı şu sistem veya bu tarzın memleket idaresine tatbikini istiyenlerin, bu arzularının hiçbir zaman tahakkuk etmiyeceğine bir atı için tahakkuk etse dahi payidar ve uzun ömürlü olamıyacağına mutlak inanıyoruz. Türk vatandaşının her gün müşahede ettiğimiz kâfi tutumunu bu beyanımızın en büyük mesnet ve teminatı olarak görmekteyiz.

Programın, Atatürk inkılâplarına sadâkat, demokratik rejime inanç, Anayasa hakîmiyetine ve iradei milliyeye hürmet babındaki fikir ve kanaatlerine aynen iştirak ediyor ve bu hususlarda Hükümetle beraber olduğumuzu iç huzuriyle ifade ediyoruz.

Demokratik rejimi tehlikeye düşürecek ve bu Anayasa hâkimiyetim zedeliyecek mahiyetteki hiçbir tahrik ve çıkışlara müsamaha etmiyeceğiz şeklindeki mütalâa ve beyanını takdirle karşılıyoruz. Siyasi partiler arasında iyi münasebetler tesisine mütedair arzu ve gayretlerin yanındayız.

Hükümetin devamlı icraatında koalisyon partileriyle temas ve mutabakatlarını temin eylemek gayretini koalisyonun selâmet ve hayatiyeti için şart telâkki eylemekteyiz.

Programın şimdilik teferruata girmeden memleket meselelerini ana hatlarıyla ifade eylemesinde isabet mütalâa etmekteyiz:

Yeni Hükümetin demokratik rejimi en üstün siyasi akide olarak yerleştirmek hususundaki gayretlerini takdirle karşılıyacağız.

Memleket bünyesini yıkıcı ve temelinden sarsıcı bir mahiyet taşıdığında hiç şüphe olmayan ileri sağ ve sol cereyanlarla mücadele azametinin yanında yer almaktayız.

İyi niyetle yapılacak tenkidlerin mutlaka, fayda temin edeceğine inanmaktayız.

Matbuatın bu alandaki yapıcı ve müspet rolünü ifade ve tekrar eyleminin lüzumuna kaniiz.

Bugün milletçe en büyük ıstırap vesilemiz olan iktisadi ve malî sıkıntılarımızın giderilmesi, memleketin refaha kavuşması hususunda Hükümet Programında yer alan ve partimizin inanış ve düşüncelerine umumiyetle mutabık bulunan tedbirler manzumesine aynen iştirak ediyor ve bu nokta üzerinde fazlaca tevakkuf etmek suretiyle kıymetli vaktinizi israf etmek istemiyoruz.

Bu meyanda bir iki noktaya da temas etmekliğimizi müsaade ve müsamaha buyrulmasını da istirham eyliyoruz.

Su ve yeraltı kıymetlerimizin süratle değerlendirilmesini lüzumlu görüyoruz. İşçi Sigortaları Kurumu ve Emekli Sandığı gibi bol para zengin ve devamlı gelir kaynağına sahip müesseselerin bu paralarını disiplinsiz ve dağınık surette kullanma-

larından ziyade, memleketin mühim bir ihtiyacını karşılıyacak ve döviz tasarrufu yaptıracak bir istihsal alanında teksif olunması lüzumuna işaret etmek istiyoruz.

İhraç mallarımızın standart hale getirilmesi ve devamlı pazarlar bulunması istikametinde gayretler sarf olunması lüzumuna kaniiz.

En büyük ihraç malımız olan tütün ve Tütüncülük Bankası üzerinde tevakkuf edilmesindeki faydayı işaret etmek istiyoruz.

Millî sanayiin kurulma safhasında, himaye tedbirlerinin alınmasını zaruri görmekteyiz.

Yabancı sermayenin memlekete gelmesi için gayret sarf etmeliyiz.

İktisadi Devlet Teşekküllerinin basiretli bir tüccar gibi serbest çalışması prensibini zedelemeden, icraatının avakibini sıkı bir kontrol ve Murakabe sistemine tâbi tutmanın lüzumuna işaret etmek istiyoruz.

Bir ziraat memleketi olarak tanınan, yurdun mevcut topraklarından orman, ziraat ve hayvancılık alanında gerekli randımanı almak için ilmin ve tekniğin icaplarına hürmetkâr ve riayetkar kalarak yeni bir çalışma programı takibetmenin zaruretine inanıyoruz.

Dünyada eşi az bulunan ve her iklim şartını sinesinde toplıyan yurdumuzda memleketin her türlü asgari ihtiyaçlarını temin edecek bir istihsal seviyesine ulaşmanın lüzumuna kaaniiz.

Ormanla köylünün münasebetlerini yeniden düzenliyecek, arazi ihtilâflarında orman idaresinin keyfî ve indî hareketleriyle köylüyü bir anda bütün varlığından mahrum bırakacak mevzuatın ıslahı yoluna müstacelen gidilmesinin lüzumuna kaaniiz.

Koalisyon esaslarını tesbit eden protokolde ve Hükümet Programında tafsilen arz ve izah olunan şartlar dahilindeki zirai reforma taraftarız.

Dış politikamızda toprak bütünlüğümüze ve hükümranlık hakkımıza iyi niyetle hürmetkâr kalınmasını istiyoruz.

Prensip olarak milletçe ve Hükümetçe diğer milletlerin hâkimiyet haklarına hürmetkâr, dostluklarına vefakâr, barışı hedef tutan ve karşılığını bekler bir görüş ve tutuma sahibiz.

Bu şartlar altında dış taahhütlerimize sadık ve vefalı kalmak istiyoruz.

Bu tutumumuzla Yakın Şarkın istikrarı ile de yakinen alâkalı bulunuyoruz.

Dış münasebetlerde devletlerarası bir ahenk, huzur ve istikrar unsuru olarak devam etmek ve öyle kalmak arzusundayız.

Uzak ve yakın zamanlarda kader birliği ettiğimiz insan topluluklarına bigâne değiliz.

İyi münasebetler tesis eylediğimiz komşu devletlerin terakki yolundaki gelişmelerini mesut birer hâdise olarak değerlendiriyoruz.

Kıbrıs konusu ile Hükümetin yakinen alâkasını istiyoruz.

Hulâsa Yurtta sulh, Cihanda sulh ana prensibine inanıyoruz.

Millî Müdafaa:

Millî Savunma alanında programda mâkesini bulan icraata şiddetle taraftarız. Bahis konusu olan kanunların en kısa zamanda çıkması en büyük arzumuzdur.

Cumhuriyet Ordusunun Devletin şerefini, milletin ve vatanın emniyetini iç ve dışta koruyabilmek için daima daha kuvvetli olması şarttır.

Mânevi gücü hiçbir suretle eksilmiyen Türk Ordusunun maddi, malzeme ve teçhizat kudretinin muasır memleket orduları seviyesinin daha üstüne çıkarılması millî menfaatlerimiz icabındandır.

Sağlık işlerimizin daha düzenli yürütülmesini ve bu hizmetlerin memleketin her tarafına yayılarak daha verimli bir hale gelmesinin lüzumuna şiddetle kaaniiz.

Bayındırlık Bakanlığını memleket hizmetinde devam edegelen vukuflu ve randımanlı çalışmalarının günün teknik icaplarından da faydalanarak daha verimli ve süratli bir hale getirilmesinde millî menfaat mülâhaza etmekteyiz. Devlet Su İşleri ve Karayolları Umum Müdürlüğünün memlekete büyük imkânlar hazırlıyan hayırlı mesaisinin hızlandırılması ve teşkilât olarak takviye edilmesi lüzumuna kaaniiz. Karayolları Umum Müdürlüğünün, karayollarının, yapım ve bakımının tevsii yolundaki beş senelik plânının Hükümetçe kabul edilerek bir an evvel vatan sathında tatbik mevkiine konulmasını görmekle bahtiyar olacağız.

Köy içme suyu faaliyetinin hızlandırılmasını ve bütün köylerimizin temiz içme suyuna kavuştuğu müjdesinin Büyük Meclise ne kadar zamanda verileceğinin bu vekâletçe vâdedilmesi zamanının geldiğini işaret etmekle haksız bir talepte bulunmadığımızı yüksek takdirlerinize arz ediyorum. Köy içme suyu ve köy yolları yapımının Hükümet alâka ve yardımına muhtacolduğunu işaret etmek istiyorum. Bu hizmetlerin ifasında köylünün unutmak üzere olduğu angarya zihniyetinin tekrar hortlatılmasını asla tecviz etmiyoruz.

Maarif alanında kalbi tahsil ve ilim aşkiyle yanan Türk çocuklarına yeteri kadar okul, okullara lüzumu kadar öğretmen ve ders levazımatının temini hususunun her branş ve kademede, müstakbel artış ve inkişafta göz önünde tutularak müddetli olarak plâna bağlanması ve taassupla, tatbiki lüzumuna işaret etmek istiyoruz.

Yüksek okullar ve üniversiteye girememeleri sebebiyle Kızılay'da Güven Parkında karargâh kuran talebe topluluğunun tekerrürüne önümüzdeki ders yılında Sayın Hükümetin meydan bırakmıyacağını ve tedbirlerini çok evvelden alacağını ümidederek neticeye emniyetle intizar edeceğiz.

Mânevi mânada yurdun ve yurttaşın düzenini tembi ve muhafaza, vazifesini üzerine almış olan Adalet Teşkilâtımızın mevzuatı gözden geçirme bugüne kadar söylenegelen ve fakat bir türlü tatbik mevkiine konulamıyan, hâkimlerin mevcut bilgilerini takviyeye medar olacak adlî mevzuat ve neşriyatın, her yerde ve her ka-

demedeki hâkimlerimize temin ve tevzi olunması isinin bu Hükümet zamanında ele alınmasını temenniye şayan görmekteyiz.

Mevcut iş hacmi ve vüsati muvacehesinde ne kadar tevsi edilirse edilsin yine de kifayet edemiyecek olan Temyiz teşkilâtının takviye olunarak normal mesai yapmak imkânını bu kıymetli müesseseye ve mensuplarına temin edilmesi gayretlerini beklemekteyiz.

Mahkemelerin en büyük yükünü taşıyan ve esasında bir ihtisas işi olan zabıt kâtiplerinin yetiştirilmesi için bir meslek mektebi kurulması ve mesleğin, itibarlı ve vasıflı bir hale getirilmesi hususunu istirham eylemekteyiz.

Temenni ve arzularımızın Hükümet programında yer aldığını gördüğümüz Basın - Yayın ve Turizm, Gümrük ve Tekel Bakanlıkları ile ilgili hususatın bir an evvel tahakkuk eylemesini arzu etmekteyiz.

Çalışma sahasındaki mevzuatın işçinin ve işverenin hukukunun vikâyesi yolundaki tadil ve inkişaf teşebbüslerini arzu ile beklemekteyiz.

Yeni bir bakanlık olan ve fakat memleketin mühim dâvalarının sorumluluğunu üzerine yüklenmiş bulunan imar ve İskân Vekâletinden büyük işler beklemekteyiz. Nüfusu 20 bini bulan bir kasabada günün sıhhi şartlarına uygun on aded mesken bulmak mümkün değildir. Az gelirli vatandaşların ıstırap mevzuu olan gecekondu meselesini kökünden halletmenin zamanı gelmiş ve geçmiştir. Büyük şehirlerimizin etrafında arzı endam eylemiş bulunan gecekondulara sarf olunan emek ve paranın yekûnu milyarlara baliğ olmaktadır. Millî servetin israfının en canlı misalini buralarda görmekteyiz.

Büyük şehirlerimizin imarında, vatandaşlara mesken temininde büyük himmet ve gayreti sebk etmiş olan Emlâk Kredi Bankasını geçmiş hizmetlerinden dolayı takdirle anarken bu bankanın imkânlarının artırılması hususunda muhterem Hükümetin dikkatini çeker, badema bu bankadan lüzumu kadar faydalanamıyan bölgelere de bankanın yardım elinin bir plân ve program tahtında uzatmasının lüzumunu işaret etmek istiyoruz.

Belediyelerimizin ve belde hizmetlerimizin görülmesinde büyük himmetleri sevk eden İller Bankasının mesaisini de takdir ediyoruz.

Ulaştırma hizmetlerinin tanziminde, Millî Savunma, iktisat, refah, huzur, emniyet mülâhazasının göz önünde bulundurulmasında zaruret vardır. Süratle inkişaf eden turizmde ulaştırma hizmetleriyle yakinen ilgilidir.

Devlet Demir, Deniz ve Havayollarının hem memleket ihtiyacını ve müstakbel inkişafı kapsıyacak ve hem de diğer memleketlerdeki emsalleriyle boy ölçüşecek seviye ve kalitede bulunması emelindeyiz.

Akdeniz seferlerinde millî mevcudiyetimizi hissettiren ve iktisadi bir unsur olarak çalışan, memlekete döviz temin eden yolcu taşıma işine önem verilmesi lüzumunu işaret etmek isteriz. Birçok şehirlerimizde ve kazalarımızda şehirlerarası telefon zarar ediyorsa günün muayyen saatlerinden sonra telefon görüşme ve mu-

havere imkânlarının yine teşkilât ve personel yetersizliğinden ileri geldiğini kabule mecburuz, Zarar ettiği iddia ve mülâhazasıyla birçok posta şubeleri iptal olunmuştur. Devlet Demir, Deniz ve Hava Yollarının tarifelerinin pahalılığı yüzünden bu vasıtalara, vatandaş iltifat, etmez veya az biner hale gelmiştir.

Sadece günün şartları değil, müstakbel inkişaflar da göz önünde bulundurularak, tarifelerin tanzim ve tatbik edilmesi lüzumuna kaaniiz.

Geçen kış Şarkta vuku bulan hayvan yemi sıkıntısı şimendifer tarifesinde yapılan büyük çaptaki tenzilâtla önlenebilmiştir. Bu suretle millî büyük bir felâketin önüne geçilmiştir. Beş on gün evvel Ankara Ticaret Odasındaki bir toplantıda bir tüccar tarifelerinin pahalılığı yüzünden maden cevherlerinin nakil ve harice ihracı mümkün olmadığı hususunu yana yakıla anlatmıştır.

Bu yönden maruzatımızı hulâsa edecek olursak, ulaştırma teşekküllerinin, kendi imkânlarıyla idare edebilecek bir seviyeye gelinceye kadar, Devlet yardım ve desteğinden malınım bırakılmaması lüzumuna işaret etmek istiyoruz.

Memleketçe ve milletçe yaşadığımız bu intikal ve kuruluş devrinde içişleri durumumuz önem ve hususiyet arz etmektedir. İdarenin bitaraflığı memlekette vatandaşın kanuna hürmet, Devlet ve Hükümetine muhabbet ve itimat havasını yaratacaktır. Muayyen bir zümre lehine ve biricisini insanların aleyhine gibi bir tutum vatandaşın memlekete olan bağlarını da zayıflatır.

İdare edenlerle idare edilenlerin mutlaka birbirine inanması, güvenmesi şarttır. Bu itimadın zail olduğu yerde otoriteye itimatsızlık doğar. Zorla tesis edilmek istenen otoritede bir şiddet ve zulüm mahiyeti mevcuttur.

Jandarma ve polisin memleket hizmetinde haysiyetli, Devlet otoritesini şeref-le temsil eden bir kütle haline getirilmesi şarttır. Her gün vatandaşla karşı karşıya bulunan bu hizmet erbabının keyfiyet bakımından yükseltilmesi hem hizmetin iyi işlemesini ve hem de vatandaşın kanuna hürmet, Devlete itaat fikir ve duygusunun kökleşmesini icabettirecektir.

İnsan haklarına, fert hürriyetine günden güne büyük kıymet ve ehemmiyet veren Türk vatandaşının kifayetsiz zabıtanın icapsız, yersiz, haksız müdahale ve çıkışlarına karşı nahoş hadiselere mâruz kalacak, her gün vatanın bir köşesinden feryatlar yükselecektir.

Çok partili hayatın ve demokratik zihniyetin memlekette yerleştiği bu zamanda idare ile partilerin ve alelumum vatandaşların birbirleriyle ve idare mekanizmasiyle münasebetleri önem peyda etmiştir.

Aletderecat bütün idare amirliğimizin mutlak bir bitaraflık havası içinde ve kanunların ışığı altında bütün vatandaşlara sıyyanen muamele etmesi şarttır.

Bir filezof "büyüklerin fazileti rüzgâra, küçüklerin fazileti otlara benzer... Rüzgârın karşısında otlar eğilir" diyor.

Bu vecizede olduğu gibi rüzgâra benzetebileceğimiz faziletli idare âmirlerinin iş başında bulunmasını bu millet, canı gönülden arzu etmektedir.

Türk vatandaşı olarak dünyaya gelen bu toprak üzerinde yaşamaya hak kazanan herkesin cemiyetin nimetlerinden bir nisbet dâhilinde his sesini alması ve külfetlerine katlanması vatandaşlığın normal icaplarındandır.

Nimetlerin ve külfetlerin dağıtımında bitaraflık, sıyyanen muamele etmek taraf gütmemek, keyfî muameleden kaçınmak idari mekanizma için bir zaruret olduğu gibi, bütün Devlet teşkilâtı ve kademeleri için de lüzumludur. Bu tarz idaredir ki ancak vatandaşa, huzur verebilir.

Koalisyon Hükümeti bütün iyi niyetine rağmen temkin ve tedbirde de kusur etmezse o zaman memleket huzur ve sükûna kavuşur. Aksine gayretlerin hiçbir fayda temin etmiyeceğini söylemek abesle iştigal sayılmaz. Burada huzur konusu üzerinde bir nebze tevakkuf etmekte fayda mülâhaza ediyoruz. Huzuru maddi ve mânevi olarak mütalâa etmek mümkündür.

Mânevi manadaki huzurun gelebilmesi, kabarık bütçe rakamları, teknik imkân ve mütehassıs eleman istiyen bir şey değildir. Fert ve insan topluluğunun iç âlemiyle ilgili olan bu ruh haleti inanmak ile itimat ile sevmek ile beğenmekle husule gelir. Bunu Devlet ve millet hayatına teşmil ettiğimizde idare edilenlerin kendisini idare edenlerin iyi niyetine, temkin ve tedbirine, şefkatine itimat eylemesi gerekir. Bu tahakkuk ettiği zaman mânevi huzur gelmiş olur.

Efradı millet bizde bu iyi niyeti görür ve bize güvenirse birçok noksanlarımızı dahi müsamaha ile karşılıyabilir ve kendisini mânevi mânada memnun ve mesut addeder.

Maddi huzura gelince: Bu biraz daha emek ve gayret ve imkân istiyen bir şeydir. Zaman mefhumu da bu vakıanın tahakkukuna yardım eder. Bozulmuş bir iktisadi düzenin avdeti ve kütleyi maddeten memnun eder hale gelmesi mahirane ve kuvvetli müdahaleler ve teşebbüslerle mümkün olacaktır. Bunda da itimat unsuru başlıca rol oynıyan âmillerdendir. İyi niyetlerimizin devam ettiğine Muhterem Hükümetin bu müşkülâtı yenecek kudreti ve vukuflu elemanlara sahibolduğuna inanıyoruz.

İyi bir organizasyon, lüzumlu tedbirleri almak bizleri salim neticeye ulaştırabilir. Şunu da hemen ilâve etmek isterim ki, maddi huzur kâfi değildir. Mânevi huzur mutlak şarttır. Aksi takdirde cebi dolu, midesi dolu mustaripler camiası olmaktan ileri gidilemez. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu günden bugüne kadar geçen zaman içinde bâzı Meclis ve Hükümet tasarruflarında bulunulmuştur. Bu tasarruflar bugünün ihtiyaçlarına cevap vermemekte, Anayasa rejimi ile bağdaşamamaktadır.

Bunların adı ister kanun, ister tüzük, ister kararname olsun, ısdar olundukları zaman ve şartlara bakmadan, bugünün iktisadi ve içtimai şartlarına en uygun bir hale getirilmesi lüzumuna işaret etmek istiyorum.

Muhterem arkadaşlar; bu arada siyasi af, 105 ve 113 sayılı kanunlar konusuna da bir nebze teması lüzumlu buluyoruz.

Af her içtimai topluluk gibi bizim hayatımıza da karışmış bir içtimai müessesedir. Hukuk edebiyatında her suçlu affa mazhar olmaya müstahaktır. Siyasi suçlular evleviyetle affolunurlar.

Siyasi suçlulara farklı muamele yapmak her memlekette cari bir usul haline gelmiştir. Affın memleketimizde büyük ölçüde bir huzur vesilesi olacağına inanıyoruz.

Koalisyon partileri arasında kararlaştırılan şartlar dâhilinde affın tahakkukuna başlanmasını şiddetle arzu ediyoruz. Ve bunun memleket sathında veya yurt dışında büyük bir ferahlık yaratacağına inanmanızı bilhassa rica ediyoruz.

Meri Anayasamızın teminatı altında bulunan fert mülkiyeti prensibini zedelemivecek ve onunla bağdaşacak şekil ve şartlar dâhilinde 105 sayılı Kanunun ilgası zaruretine işaret etmek istiyoruz.

113 sayılı Kanunun üzerinde yapılacak tasarruflarda çok dikkatli olmanın lüzumuna temas etmek isterim. Devlet memuriyeti ve sıfatını ve vazifesini kötüye kullanmak suretiyle, hakkı olmıyan Devlet parasına veya malına, veya aharın emvaline tesahübetmek kasıt ve niyetiyle bilerek ve düşünerek tesahübetmek istiyenlere Yeni Türkiye Partisi olarak bizim de şefkat ve acıma duygularımız az harekete geçecektir. Fakat dar formüllere, elâstiki tâbirlere bağlı kalarak başkasının inalında gözü olmadığı anlaşılan ve fakat şeklen suçlu duruma düşmüş insanları da bu şefkat ve atıfetten mahrum bırakmayı doğru bulmuyoruz. Hakikaten hırsızlık yapmış olanların daima karşısında kalacağız.

İhtilâli müteakip vazifeden çıkarılan, mahkemeye verilerek beraat eden, isnadolunan suçla hiçbir alâkası olmadığı tahkikat ve mahkeme ile sabit olan işçi, müstahdem ve memur vatandaşların aynı zamanda çoluk çocuklarının maişet kaynağı olan müktesep haklarının bütün şümulü ile iadesini Hükümetten bekliyoruz. Gerekli ve lüzumlu formalitenin bir an evvel alınmasını istirham ediyoruz.

Muhterem arkadaşlar, mâruzâtıma burada son verirken hepinizi tekrar hürmetle selâmlar. Yüksek Senatonun İkinci Koalisyon Kabinesinden her türlü müzaheretini esirgememesini dilerim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Uzunhasanoğlu.

SIRRI UZUNHASANOĞLU (Bolu) — Muhterem arkadaşlar;

Takdim olunan Hükümet programının umumiyet itibariyle ümit verici olduğunu müpheyet arz eden yerlerin yanında birçok kısımlarının mükemmeliyet derecesinde bulunduğunu peşinen söyledikten sonra diğer sahalarına temas etmeden yalnız programın birkaç paragrafı üzerinde biraz durmak istiyorum: Programın 4, 5, 15 ve en son 22'nci sayfalarında serpiştirilmiş bulunan bâzı paragrafları okuyup hülâsa ettiğimiz zaman programın, ferahlandırıcı büyük bir gerçeğin ifadesi olduğu kanaati aynı zamanda bu gerçeği halâ anlamamış ve idrak edememiş veyahut anlamak ve idrak etmek istememiş olanlara da büyük bir cevap teşkil ettiğini görürüz.

Programda 27 Mayıs olayının mâna ve mahiyetine vuzuhla ve geniş mikyasta yer verildiğini memnuniyetle müşahede etmekteyiz. Hakikaten dayandığı sebep-

lerin vuzuh ve kuvveti karşısında meşruluğu kabul olunan 27 Mayıs İhtilâline ve onun getirdiği eserlere bugüne kadar kimse dil uzatmadı, varlığına gölge düşüren olmadı. Bu millet ve onun mümessili olan bizler; ihtilâlin maksat ve gayesine uygun şekilde hareket ederek çizdiği istikamette kolaylıkla mesafeler kat edebilmesi için ne mümkün ise hepsini büyük bir soğukkanlılık, feragat ve samimiyetle yapmaya çalıştık, hepimiz gereken anlayışı gösterdik. Topyekûn millet olarak artık şerefli tarihimize mal ettiğimiz, inkılâp ve demokrasi yolunda daha seri ve köklü merhaleler kat etmek için büyük bir hamle olarak kabul ve inkiyat eylediğimiz 27 Mayıs olayının yarattığı dünyada ender denilebilecek kadar hür ve demokratik bir seçimle gelen bizler, sunulan bu hürriyet ve demokrasi nimetlerini inkâr edecek kadar nankör olmadığımızı sanıyorum.

Hâl böyle iken, Meclis içinde ve dışında geldiğimiz günden bugüne kadar söz, yazı ve hareketle muhtelif vesilelerle tehdit ve hakaretimiz birtakım efal ile karşılaştık.

Hürriyet ve müsavat prensiplerine dayanan ideallere sarılarak, iktisadi ve içtimai gelişme ümitlerinin henüz ufuklarda gözüken belirtilerine bakarak ve her şeyden önce memleketin yüksek menfaatlerini düşünerek sabrın ve olgunluğun en güzel örneklerini verdik. Bunun mükâfatını hiç görmedik demek düpedüz insafsızlık olur, tam gördük demek de şimdilik biraz mübalâğalı olur, lâkin karşılığını beklemekte haklı olduğumuzu söylemek ise yerinde olur kanaatindeyim.

Milletçe kabul olunan yepyeni ve modern bir Anayasaya ve onun iç bünyesini aksettiren bir seçim kanununa dayanarak yapılmış bir seçimle tecelli eden millî iradeyi ve bu millî iradenin ifadesi olan mevzuatı ve ezcümle tedbirler Kanununu birkaç ağızdan çıkmış beyanatla dahi olsa rencide ve ihlâl edercesine pervasız görünmek elbette ki, 27 Mayıs İhtilâlinin ruh ve fikriyatiyle kabili telif olmıyan kanun ve hürriyet ve müspet bir durum yaratır ve elbette ki, bunun karşısında Hükümet erkânından kendilerine vazife düşenlerin ne gibi bir harekete tevessül etmiş olduklarını açıkça görememiş olmaklığımız da ayrıca teessür uyandırır.

Hükümetin, tenkid ve müzakere mevzuu olarak ele aldığım bu paragraflarda yapacağını bildirdiği hususların ve teessüs etmiş müesseselerin ve vikayesine ve bilhassa Anayasa hâkimiyetini sağlamaya matuf ve bunu zedeliyecek mahiyetteki hiçbir tahrike müsamaha etmiyeceği ve hedefine ulaşan 27 Mayısı gölgelendirecek her türlü hareket karşısında bulunacağı yolundaki vaatlerinin sözde kalmayıp fiiliyatta yer bulması zamanının çoktan gelip geçtiğini bu meyanda hatırlatmayı lüzumlu buluyorum.

Bilûmum kanun ahkâmının tamamiyle yerine getirilmesini, müsavat dairesinde ve bilaistisna hepsine zamanında ve titizlikle uygulanmasını temenniye şayan görüyorum. İnkılâp ve onun getirdiği eserlere ve bunlara vücut vererek gelişmesini temin eden kökleşmiş esaslara gölge düşürenlere karşı evvelki Hükümetin zecri ve müsmir bir işleme tevessül ettiğini veya gözle görünür bir tedbir aldığını müşahede edemedik, şimdiki karma Hükümetten bunu beklemekteyiz.

Daha evvel muhtelif vesilelerle cereyan etmiş ve hattâ senatomuza da intikal eylemiş olan demokratik esasları yıkıcı, Anayasanın getirdiği eser ve müesseselere meydan okuyucu, korku ve endişe yaratıcı, emniyet, asayiş ve huzur bozucu beyanat ve sözlerden sarfınazar son bir kulüpte konuşmalardan bir cümlesini zikretmek ve misal olarak önünüze sermek kâfidir, bakınız, 27 Mayıs Fikir Kulübünün açılışındaki konuşmalardan bir cümle alıyorum.

"Yapılacak bir ihtilâl 27 Mayıstaki gibi beyaz eldivenli, romantik bir ihtilâl olmayacak, hemoglobinli bir ihtilâl olacaktır. Bundan o gün Hükümetin başında bulunanlar mesuldür.." Gibi birtakım cümleler sarf olunduğunu 1 Temmuz tarihli Zafer Gazetesinden öğrendiğim bu kulübün taşıdığı haleti ruhiyenin ne olduğunu kesin olarak söylemeye maalesef imkân bulamıyorum.

Biz programda da açıklandığı gibi 27 Mayısın hedefine ulaştığını biliyorduk. Ve ihtilâlin beyaz oluşundan dolayı takdir ediyor ve o beyazlığa lâyık olmak için elimizden geldiği kadar çalışıyorduk. Acaba 27 Mayısın hedefine varması için ne olması ve ne yapmaklığımız lâzım? Şayet ortada bir Büyük Millet Meclisi ve bir Hükümet varsa o konuşmayı yapanların lâubaliliği nereden geliyor ve neden önlenmiyor? Şayet onlar Meclisten ve Hükümetten daha büyük bir kuvvet ise ve böyle kabul olunuyorsa bizim burada işimiz nedir? İşte anlayamadığım ve programdaki ele aldığım paragraflarla hemahenk ve kabili izah göremediğim hususlar bunlardır. Ben bil hâdiseyi paragrafları teyit değil tekzip ettiği için misal olarak alıyorum. Ben bu hâdiseyi 27 Mayıs inkılâbını ve onun getirdiği eserleri ve varmak istediği hedefine doğru yol almasına kimselerin mâni olmaya çalıştıklarım göstermek için alıyorum. Ben bu hâdiseyi, Hükümetin kimlerle ve nelerle mücadele etmek zorunda olduğunu hatırlatmak, ikaz etmek ve yol göstermek için alıyorum. Ben bu hâdiseyi, bütün huzursuzlukların menbaı nereden geldiğini ve ne gibi efal ve beyanatın cemiyette infial uyandırmaya, vesile olduğunu göstermek için alıyorum. Ben bu hâdiseyi, yazılı veya sözlü soru yapmaya lüzum görmeden Hükümet programı dolayısiyle ihbar, Dâhiliye Bakanı ile bilhassa Adliye Bakanının ıttılaına arz etmek için alıyorum. Ben bu hâdiseyi, bilâhara bu husus hakkında ne gibi bir muamelenin yapıldığını sormak, yapılmamış ise neden yapılmadığını öğrenmek ve o zaman Karma Hükümeti asla affetmiyeceğim ve zira programdaki vaatlerini yerine getirmemekle itham edeceğimi şimdiden ve önceden belirtmek için alıyorum.

Bir kere okuyun ismi fikir olduktan sonra hemoglobinin burada işi ne? Mademki hemoglobinle bu kadar kafasını müşkül etmiş fikrin orada işi ne? *(Bravo sesleri ve alkışlar)* Hem de bu milletin yalnız cephede aklına gelen hemoglobin kelimesini bu kadar hatırlatmakta ne mâna var? İstikbalde bir daha huzur bozucu ve bu misillû hâdiselerin tekerrürünü intaçedecek hallerin zuhuruna imkân verilmemesini ve bir daha hür ve demokratik çalışmayı sekteye uğratacak, vatandaşların kalbinde ve zihninde bu neviden heyecan ve endişe yaratacak söylentilerin dahi, değil Büyük Millet Meclisinin duvarlarına ve evlerimizin kapılarına, vatanın sınırlarına bile çarpmaması için Hükümetin geceli gündüzlü çalışmasını ve her hususta çok daha uyanık hareket etmesini temenniye değer görmekteyim. Huzursuzluk

yaratacak her türlü beyanat milletçe merduttur. İşaretin en yakın dostu olan korku ve endişenin, ezeli ve ebedi düşmanı bulunduğu hürriyet ve demokrasi ile asla imtizaç edemiyeceği hepimizce ve herkesçe malûmdur. Meclise geldiğimizden bu yana mevcut dertlere deva olabilmek şöyle dursun, her türlü elem ve ıstırapların gittikçe derinleşip yayıldığını büyük bir üzüntü ile müşahede etmekteyiz. Bunun sebebi nedir? Çok güzel bir seçimle içimize yerleştirdiğimiz hürriyet ve demokrasi rejiminin hazımsızlığından ve bu hazımsızlıktan ya partilerin yapılarında ve iç organlarındaki bir kusurdan veyahut hariçten esen soğuk rüzgârların partilerin bünyesini üşütmüş olmasından ileri geldiğini anlıyorum. Buna teşhis konduktan sonra, güven, samimiyet ve birlik gibi unsurlar üstünde tesis olunmuş mânevi bir huzurun mezkûr hazımsızlığa ilâç olacağına ve bin netice iktisadi sahada emniyet ve istikrar vücut bulacağına ve dolayısiyle ona bağlı içtimai huzursuzluğun da giderileceğine inanıyorum.

Bugünün mâruz bulunduğu şartlar ve hususiyetler niçin göz önünde tutulmadı ve tutulmuyor? Artık işin bu ciheti ele alınmalıdır. Vatan sathı baştanbaşa dertler ve ıstıraplar içinde kaynamakta, sızlamakta ve inlemektedir, iktisadi yönden nereye parmak bassan yara gibidir. Demokratik ve bitaraf seçim esasına dayanan bir rejimin sahibi olan milletimizin, nereden ve ne gibi bir parti veya teşekkülden veya hangi nam taşıyan bir şahsiyetten gelirse gelsin, huzur bozucu hiçbir beyanat ve maceraya artık zerre kadar tahammülü kalmadığını açık olarak beyan ve ifade etmeyi bir vazife ve borç telakki etmekteyim. Üzülerek işaret ettiğim bu noktalar üzerinde vatanperverane bir inançla eğilerek, hassasiyetle ve ehemmiyetle durulması hususunu bilhassa arz etmek isterim. Huzurun bel kemiğini kıran ve her türlü huzursuzluğun ihdasına sebebiyet veren, her şeyden evvel hüsnüniyet ve samimiyet fıkdanıdır. Sağdan ve bahusus gittikçe artan bir hızla, soldan gelen muhtelif ve soğuk fikir cereyanlarının, zıt zihniyet ihtilâflarının ve anlaşmazlıklarının memleketimizde yerleşmek istidadını gösterdiği bu zamanlarda bizlere düşen en büyük görev ve mutlaka kazanmamız gereken en asıl dâva, bugünün her türlü partizanlığını ve şahsi kaygıyı bertaraf ederek ve yarının şahsi seçim ve geçim endişesini bir kenara iterek memleketi, müesses rejim ve onun temeli olan demokratik prensipler ve esaslarla birlikte kurtarmaktır. Bunun için yapacağımız fedakârlığın ve mücadelenin son hududunu çizmek güçtür. Vatan ve milletin selâmeti uğruna...

BAŞKAN — Müddetiniz dolmuştur efendim.

SIRRI UZUNHASANOĞLU (Devamla) — Peki efendim, maalesef "vicdanımız, akıl ve izanımız" kelimelerinde sözlerimi bitirmek zorundayım. Hepinizi hürmetle selâmlarım. Hoşçakalınız. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Buyurun Geboloğlu.

CEVDET GEBOLOĞLU (Bitlis) — Muhterem Başkan, sayın arkadaşlar ve muhterem Hükümet erkânı;

Birinci Karma Hükümet programından daha şümullü ve bâzı noktaları vuzuha kavuşturmuş bulunan Yeni Hükümet programı üzerinde parti grupları ve şahıslar

adına yapılan geniş temennileri ve tenkidleri ihtiva eden konuşmaları tekiben kısaca bir iki noktada fikir ve temennilerde bulunacağım.

Tarihte Türk Milletinin en büyük kabiliyetlerinden biri de kolayca Devlet kurabilmeleridir.

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin gelmiş geçmiş Hükümetlerinin hizmet ve bâzı ihmallerinin muhasebesini tarih yapacaktır. Yalnız bir Hükümet işe başlarken evvelki Hükümetlerin noksanlarını görerek programlarını tanzim ederler. İşte bugünkü Hükümet programında gelmiş geçmiş Hükümetlerin üzerinden geçtikleri ve memleketin büyük bir dâvası olan bir gerçeği cesaretle ve plânlı bir şekilde ortaya atmalarını büyük bir sevinç ve ümitle izlemekteyiz.

Bu gerçek mahrumiyet diyarlarının iktisaden ve kültürel bakımdan kalkınması da sosyal adaleti ve millî beraberliği, yalnız bu bölgelerin değil bütün memleketin toptan kalkınmasını temin edecek bir hareketin muvaffak olması en büyük arzumuzdur.

Hükümet programının bir pasajını aynen okuyorum:

"Muvazeneli gelişme ve sosyal adalet cihetinden ehemmiyetli gördüğümüz konulardan biri de, memleketimizin çeşitli coğrafi bölgeleri arasında iktisadi faaliyet hacmi ve gelir seviyesi bakımından mevcut olan büyük farkları ortadan kaldırmaya çalışmaktır" Başka bölgelerde mahrumiyet bölgeleri bulunmasına rağmen mahrumiyet bölgesinin büyük parçası Doğuda olduğundan, Doğu bölgesi akla gelmektedir.

O Doğu ki, Büyük Atatürk Milli Mücadelenin temellerini orada atmış ve güzel bir tesadüfle dün yıldönümünü kutladığımız Erzurum Kongresi ve Sivas Kongreleri bu bölgelerin asil temsilcilerinin birlik ve beraberliği ile toplanmış ve topluca Türk Milleti istiklâl Mücadelesini yapmış, Batıda Yunan ve İtalyanlarla savaşırken Doğu ve Güney - Doğuda Ruslar ve Fransızlarla çarpışılmıştır. Geçen kış büyük bir insan ve hayvan açlığı tehlikesi geçiren ve Hükümetimizin şükranla karşıladığımız yardımlariyle geçici olarak bu krizi atlatan bu bölgelerin artık plânlı ve ciddî bir şekilde ele alınmasını millî bir vazife olarak saymaktayız.

Bu bölgelere yatırım yapacak olanlara vergi muafiyeti tanıyarak özel sektörleri teşvik etmek ve beş yıllık ve onbeş yıllık plânlamalarda gerekli yatırımların samimî ve ciddiyetle ele alınmasını büyük bir ümitle beklemekteyiz.

Muhterem arkadaşlar;

Karma Hükümet protokolünde kaldırılması yer alan yüzbeş sayılı Kanunun; Toprak reformu Kanunu çıkıncaya kadar durdurulmasını arzulayan Sayın Ahmet Yıldız'ın ben hissiyatına iştirak edemiyeceğim.

Cumhuriyet Senatosu Tabiî üyelerini M.B.K. Hükümetlerinin bâzı tasarruflarının tadil veya kaldırılması bahis mevzuu olduğunda, çok alerjik bir tutum içinde görmekteyiz.

27 Mayıs İhtilâlinin hedefine vardığına inanıyoruz. Ben bu inancın bir neticesi olarak ta dürüst bir seçimle millî iradenin ve parlâmentonun ve onun Hükümetlerinin teşekkül ettiğine de inanıyoruz.

Bu itibarla Karına Hükümetin 105 sayılı Kanun hakkındaki görüşünü müspet olarak mütalâa etmek icabeder. 105 sayılı Kanuna tâbi olan ve mahkemelerce hiçbir suçu olmadığından beraat eden 22 kişinin hiçbir dikili ağacı olmadığı gibi, yalnız 3 kişinin 5.000 dönümden fazla toprağı tesbit edilmekle de esasen bir tedbir kanunu olan 105 sayılı Kanunun esbabı mucibesinin Toprak reformu Kanunu ile hiçbir ilgisi olmasa gerektir. Yeni Hükümetimizin, muvaffak olmasını Cenabı Haktan temenni eder, son olarak milletimizin mânevi yapısında hizmetleri olan ve uzun yıllardan beri sıkıntı çeken din adamlarımızın terfihini sağlıyacak olan Diyanet işleri teşkilât Kanununun çıkarılmasını temenni eder ve Hükümetimizin muvaffak olmasını Cenabı Haktan niyaz ederim.*(Alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın Karavelioğlu yerini, Sayın Cevat Açıkalın'a bırakmıştır. Buyurun Sayın Açıkalın.

CEVAT AÇIKALIN — Muhterem senatör arkadaşlarım, Muhterem Hükümet erkânı ve Sayın Başbakan; Türk Milletinin iradesi ile mevkii meriyete giren Anayasanın kabulünden sonra doğan ikinci Cumhuriyetin teessüsünden itibaren, bugün ikinci defa olarak bir Karma Hükümetin teessüs etmiş olduğuna şahit oluyoruz. Saadetini memleketin mukadderatında gören her fert için, bu mesut neticenin ne kadar ehemmiyetli ve mucibi memnuniyet bir hâdise olduğunu söylemeye lüzum görmüyorum.

Eğer, 27 Mayıs İhtilâl ve İnkılâbının gayesi bu memlekette demokrasiyi ihdas etmek idi ise, muhakkak ki, mesut bir netice ile tam olarak tahakkuk etmiş bir ihtilâl ve inkılâptır ve bugünkü demokrasinin tezahürünün buna bağlı olduğuna ben âcizane kaniim. Memleketin karşılaşmış olduğu problemleri ve dâvaları bu Hükümetin halledeceğine inanmak elbetteki fazla bir hüsnüniyet beslemek demektir. Memleketin mevcut problemleri ve dâvalarının halli uzun zaman istiyen, dürüst ve huzur içinde bir mesaiyi icabettiren bir zamana mütevakkıftır.

Bugünkü Hükümetin getirmiş olduğu Hükümet programını, bu dâvaların hangi zâviyei niyetten mütalâa edileceğini gösteren bir mukaddime olarak telâkki ediyorum. Bu mukaddimede, müstakbel devrin çalışmalarına ait gördüğümüz, esasları tamamen bizim memnuniyetle karşılamamız lâzım gelen müspet bir program olarak telâkki ediyorum. Zira tam mânasiyle, tâbiri hakikisi olarak. Kemalist bir zihniyetle hazırlanmış ve ayrı ayrı problemleri Kemalist bir zaviyeden mütalâa ederekten bize arz etmiş bulunuyor. Teferruatına girmek benim için çok büyük külfettir, itiraf ederim. Yalnız, müsaade ederseniz bir iki nokta hakkında, bir iki söz söylemek isterim.

Birincisi: Özel sektörle Devlet sektörü meselelerinin telifi, bilhassa bunu ehemmiyetli olarak görmüş olması dolayısiyle, Hükümeti ayrıca tebrik ederim, *(Bravo, sesleri)*

Çünkü işte Kemalizm Telâkkisini tam mânasiyle gösteren budur. Çünkü istesek de, istemesek de dış yardımsız, şimendiferi yapmış, memlekette istikrarı kurmuş bir rejim vardır ki, bu Kemalist rejimin bir semeresidir. Bugün dahi o zamanki devletçilikle, hususi sektörün tefrikini yapmış ve tekrar bunu ifade ettiklerinden dolayı, çok isabetli ve muvaffakiyetli bir tedbiri tekrar almışlardır.

İkinci mesele: Biraz atlıyarak geçiyorum. Aydın din adamı yaratma meselesidir. Aydın din adamları yaratabilmek meselesi, günün en mühim problemidir. Çünkü memleketteki kara yobazlık, benim, çocukluğumdaki yobazlıktan çok daha ileri ve istismara müsaidolup istismar da edilmektedir. Ben şu kanaatteyim: İyi bir Müslüman olarak, Kuranı Türkçe okuyan adam yobaz olamaz. Kuranı anlıyarak okumak ve onu anlamak için gayret göstermek günah değil onu anlamamak günahtır. Bu, cihetten de Hükümetin bu cesaretli hareketi de ayrıca tebrike şayandır.

Bu Hükümetin önünde bulunan problemler, arz ettiğim gibi, çok büyüktür. Bu programların bertafsil arzı eda etmiş bulunuyorlar. Bunlar arasında, sosyal adalet elbette ki, çok mühim bir mevzudur. Sosyal adalet, birinin sırtından diğer bir kütlenin geçmesi demek olmadığı da izahtan varestedir. Sosyal adalet, büyük demokrasiyi, büyük çalışmayı ve büyük disiplinli bir hayatın kurulmasını intaceder. Zaten Anayasamızın teminatı altında olan bu meselenin, Hükümet taraflıdan muhakkak esaslı bir surette, program dâhilinde intikal ettireceğini arzu etmek isteriz.

Üçüncü meseleye saiki itiyatla temas edeyim, müsaade ederseniz; siyaseti hariciyemiz meselesidir. Teessüsünden beri Türkiye, siyaseti hariciyesini daima kendi inisiyatifi dâhilinde takibetmiş bir memlekettir. Türkiye, siyasetini haricin şuuruna kapılarak takibetmemiş, Türkiye daima siyasetini kendisi yürütmüş, kendisi takibetmiş bir memlekettir. Nasıl İstiklâl mücadelesinde "Müdafaa hattı yoktur, müdafaa sathı vardır" kaidesini Türk kumandanları ve Türk kumandanlarının en büyüğü ortaya attı ise, siyaseti hariciyesinde mıntakai siyaseti hiçbir zaman kabul etmeyip, dünya siyasetini, güden, bugünkü Hükümet Başkanı bulunan yine Sayın İsmet İnönü'dür. Binaenaleyh, bu bakımdan şüphe yoktur ki, bu sözlerim bâzı arkadaşların söylediklerine cevap da, teşkil edebilir. Memleketin siyaseti hariciyesinde takibedilecek yol, memleketin hayrına olan yolun takibedileceğidir. Siyaseti hariciyede memleketin hayrına olan kararların alınacağından katiyen şüphemiz yoktur. Bu mevzu, hem Hükümet Başkanının, hem de siyaseti hariciyenin kıymetli bir hariciyecimizi elinde olmasından tam bir itminan ile mütalâa edebileceğimiz bir mevzudur.

Hariçteki dostlarımızın durumuna gelince: Dostluk ittihaz etmiş olduğumuz memleketler arasında çok kuvvetli bir dostluğa sahibolduğumuzdan hiç şüphemiz yoktur.

Arkadaşlar, sözlerimi bitirirken, Karma Hükümetin kurulması için canla başla çalışan Hükümet Başkanı Sayın İnönü'yü, tarihe geçmiş büyük bir adam olarak değil, yine memleketin hayrına ve demokrasinin teessüsüne hayatını vakfetmiş bir insan olarak selamlamayı kendim için bir vazife bilirim. Bundan gayrı bu Hüküme-

tin kurulmasına çalışan ve kendi prensipleriyle, başka partilerin prensiplerini mezcetmek suretiyle, bugünkü Hükümet programını huzurunuza getirmiş olan diğer parti liderlerinden de teşekkürlerimi sunarım.

Ben şuna kaaniim ister Hükümet içinde, ister Hükümetin dışında bulunanlar, ister koalisyonu teşkil eden partilerden olsun, ister Hükümetin dışında olanlar olsun, hepsinin canla başla bu memlekete hizmet edeceklerine kaaniim.

Allah, memleketimize ve Hükümetimize muvaffakiyetler ihsan etsin. Teşekkür ederim. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın Turhangil.

FİKRET TURHANGİL (Aydın) — Sayın Başkan, muhterem senatörler, Sayın Hükümet Üyeleri; benden evvel konuşan birçok hatipler, yeni Hükümet programının muvaffakiyetin temenni eder mahiyette konuşmalar yaptılar. Bendeniz, İkinci Hükümet programının, koalisyon Hükümet programının bu şekilde gelmiş olmasından mütevellit, Meclisin bir üyesi ve Türk milletinin bir vatandaşı olmanı dolayısıyla, üzüntü duymakta olduğumu arz ederim. Birinci koalisyonun kısa bir ömür geçirmiş olmasında, demokrasimiz adına ve yeni kuruluş nizamı içinde üzüntü teşkil edebilecek bir olay olarak bakmaktayım. Bu sebeple, evvelâ bu programı bize tevdi eden ve henüz itimat oyu almamış bulunan Hükümet görüşüne atfı nazar ettiğimizle, yeni Koalisyonu maalesef kütlelere dayanan, mümessillerinin tamamını teşkil etmiyen bir koalisyon olarak müşahede etmekteyiz. Çünkü koalisyonun kurulduğu bir esnada C.K.M. Partisinin ikiye bölündüğünü teessürle müşahede etlik. C.K.M.P. ne rey veren kütlenin bugün Millet Partisi saflarında mı, yoksa koalisyona katılmış olan C.K.M. Partisi saflarında mı olduğu tereddüdü ifade eden bir noktadır.

Yine programda müstakillerden bahsedilmektedir. Hakikaten müstakil grupların parlamento içinde temsil edilmeleri arzu edilir. Fakat anormal şartlar içinde istiklâllerini ilân edenlerle kurulmakta olan koalisyonun zeminden mahrum olduğunu, Hükümeti teşkil eden Sayın büyük siyaset adamının çok iyi takdir ettiğini bilen bir arkadaşınızım.

Muhterem arkadaşlarım; bundan evvelki Hükümet programlarını ve bugün önümüzde bulunan Hükümet programını tetkik ettiğimizde, aynen sanki ondan alınmış ve tashih edilmekte olan bir kitap, bir broşür mahiyetinde olduğunu görmekteyiz. Nispî seçim sistemi üzerine kurulan bir koalisyon tesis eden hükümetlerde biz, dünün programlarını taklideden ve kati ifade ve neticeler göstermiyen bir program değil, bugünün şartlarını halleden kati ve kesin ifadeler ve ibareler taşıyan bir program olarak görmek isterdik. Bu program da geçmiş günlerin muhasebesidir. Yeni Hükümeti kurma yetkisiyle görevlenmiş olan hakanları salahiyetli addetmiyorum. Çünkü yeni Hükümet, vazifesini deruhde ettiği andan itibaren, geçmiş günlerin muhasebesini programında bize bildirmekle değil, gelecek günlerde yapacağı işlerin mahiyetini ve hangi şekilde yapacağını bildirmekle mükelleftir.

Muhterem arkadaşlarım, eski bir başvekilin bir zarf içine koyduğu bir vasiyetnamenin açılması zamanı gelmiştir. Merhum Refik Saydam bundan 20 sene evvel Hükümet teşkilâtının A dan Z ye kadar değişmesi icabettiğini o günden söylediği halde; biz, maalesef, bunları ıslah edecek yeni tedbirleri koymaktan ziyade günlerimizi boş yere geçirmekteyiz. Bu güzel vatan, bu asil milletin yaşadığı topraklar üzerinde geçmiş bir başvekilin vasiyet halini alan ve cesaretle söylenmiş olan A dan Z ye kadar tanzim edilmesi lâzım gelen devlet idareleri ve personel hizmetleri halledilmediği takdirde, bir Hükümet ne kadar iyi niyet sahibi olursa olsun, kanunları en son bunlar tatbik edeceklerinden bu hükümetlerden muvaffakiyet beklemek asla mümkün olmayacaktır, arkadaşlar.

Muhterem arkadaşlar, hizmet beklediğimiz insanlar arasında bugün nifak vardır. Sebebini açıklıyayım; müteaddit defalar bu kürsüden bunu müdafaa ettim. Sekiz aylık Hükümet devresinde Maliye Vekâletinden birçok sualler sordum. Bugün memleket içerisinde bugünkü rejimimiz, bugünkü Anayasamız sosyal adaleti kapsıyor, fakat bundan 20 sene evvel emekli olmuş bir generalle, bugün emekli olmuş bir generalin maaşları arasında mühim farklar mevcuttur. Meselâ, İktisat Fakültesinden mezun olmuş bir insan, gider, şunun bunun yardımı ile bir iş bulur, ayda iki üç bin lira maaş alır, diğer taraftan aynı fakülteden mezun olmuş diğer bir kimse 800 lira maaş alır. Bu durum karşısında Devletten iş beklemek hayal peşinde koşmak olur. Evet tatmin edemiyoruz, onları üzen yama şeklindeki tahsisatlar, yevmiyeler, farklı yevmiyeler ihdasıdır, muhterem arkadaşlarım.

İşte Devlet nizamını yürütenler bakanlar değil, en küçüğünden, en büyüğüne kadar Devlet memurlarıdır. Polisinden müsteşarına kadar bunları Devlet hizmetine aşkla bağlıyamadığımız takdirde âmme hizmetlerini yürütemiyeceğiz ve demokrasinin muvaffakiyetini baltalamış olacağız.

Muhterem arkadaşlarım, Sanayi Vekâletinin bütçesinin tetkiki sırasında İktisadi Devlet Teşekküllerinin reorganizasyona tâbi tutulacağından bahsedilmişti. Hayaldir, arkadaşlar. Biz, Personel Kanununun ıslahını istemiştik. Eski Maliye Bakanı bunun halledileceğini vadetmişti. Biz, Personel Kanununu ve İktisadi Devlet Teşekküllerinin reorganizasyonunu temin ettiğimiz anda da Devlet hizmetine aldığımız kişilerden, programda zikredildiği gibi, takdirle bahsetmek isterim. Ehliyeti sabit olan, müsabaka kazanmış insanların da muvaffak olamamaları mümkündür. Medeni devletlerde olduğu gibi rasyonel çalışma imkânlarını sağlamak üzere gerekli kanunların getirilmesi zaruridir.

Muhterem arkadaşlarım, son bir noktaya temas etmekten geçemiyeceğim. Bugüne kadar geçen müddet zarfında Hükümeti kuran ve bugün burada bulunan kabinenin programında, geçen zamanın siyasi huzursuzluğunun bir af mevzuu olduğunu kabul ve bunu kati bir neticeye bağladıklarını ve partiler arasında programda kesin bir neticeye bağlandığını duymuş ve okumuş olmakla büyük bir huzur içindeyim. Kendilerine bu huzursuzluğu giderecek olan tedbiri almış olmalarından dolayı teşekkür eder, bir Türk evlâdı olarak, vatanını seven ve binnetice bu mübarek vatanın muvaffak olmasını istiyen bir insan olarak medeniyete ulaşmasını,

dertlerin halli hususunda Hükümete büyük Allahın yardımcı olmasını diler, hepinizi hürmetle selâmlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Hüsnü Dikeçligil

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Kayseri) — Muhterem Başkan, sayın senatörler ve sayın Hükümet erkanını hürmetle selâmlarım. Arkadaşlarımız bundan önceki Hükümet programı üzerinde durdular, fakat bendeniz arkadaşlarımızın temas ettikleri noktalar üzerinde durmayacağım. Biliyorsunuz bir şey kaleme alınır. Fakat bu yazışlar fiiliyatta kendisini göstermezse, o zaman, insanlar hüsrana uğrar. Hakikaten bu memlekette çok şeyler söylendi, çok şeyler vaadedildi. Bunların tatbikat safhasında neleri gördük, neleri görmedik, hepimizin hafızalarındadır.

Şuna eminim ki, hükümetler samimî olmalıdır. Ben Hükümet samimî değildir, demiyorum. Fakat Hükümet programları, Batı anlayışında bir kesinlik göstermelidir. Hükümetlerin, yapacaklarını kesin olarak millete bildirmeleri lâzımdır. Bu bakımdan bendeniz Hükümet programını biraz muğlâk bulmaktayım. Ancak bundan sonradır ki Hükümet programlarının kesinlik ihtiva, etmesi lâzımdır. Ve meselâ şu noktalar üzerinde durabiliriz; birinci paragrafında diyor ki: "Devlet idaresinin çeşitli dallarında sağlam esaslara dayanan ıslâhat ihtiyaçları ile karşı karşıya bulunmaktayız." Bu karşı karşıya bulunduğumuz ıslâhat ihtiyaçları nelerdir? Hakikaten Hükümet, programını ele aldığı vakit milleti böyle kucaklamak. Ama memleketin içinde bir fikir buhranı, bir mânevi buhran, ahlâk buhranı var mıdır yok mudur? Devlet idaresinde kırtasiyecilik, adam kayırına yapılıyor mu yapılmıyor mu? Devlet idaresinde şahsi meziyetlere, kabiliyetlere yer veriliyor mu, yer verilmiyor mu? Bu memleketin ıstırabını duyan bir memleket evlâdı olarak şunu arz edebilirim ki bu memleketin tarafsız, ehliyete yer veren, mutlaka kabiliyetleri yükselten, karşısına çıkanların dertlerini dinleyen ve halleden insanlara ihtiyacı vardır. Diğer taraftan şunu da kabul etmek lâzımdır ki memleketlinizde bir ahlâk buhranı vardır. Kırk yıla yaklaşan bir zamandan beri birbirini seven ve sayan ve birbirine dayanışma halinde bağlı bulunan bir insan topluluğu olarak elele verilmiş ve çalışılmış mıdır? Meseleleri bu açıdan ele almak ve araştırmak lâzımdır. Hükümet meseleleri realist olarak ortaya atmak mecburiyetindedir. Bizim bir atasözümüz vardır: "Dost acı söyler" Ben acı söyleyen bir insanım.

Demokratik rejimi hepimiz istiyor ve onun sağlam olarak yerleşmesini temin için uğraşıyoruz. Fakat tanı mânası ile niçin muvaffak olamadığımız noktası üzerine gereği gibi eğilmiyoruz.

1908 tarihînde, Meşrutiyet Devrinde, bu memlekette üç tane parti vardı. Bunlardan birisi Prens Sabahattin Beyin kurduğu, Teşebbüsü Şahsi Ademi Merkeziyet Fırkası idi. Bu insanlar, memleketi fikren kucaklamaya çalışıyorlardı. İlk defa konferansa çıkmışlardır. Nihat Reşat Bey Edirne'de konferans vermiştir. Zannederim bu konferansa Sayın İsmet İnönü'de katılmıştır. Şu halde arkadaşlar, partiler, bir fikir partisi, bir doktrin partisi olarak milletin karşısına, çıkmalıdırlar. Hükümet olsun, partiler olsun halkı kendilerine inandırabilmelidirler.

Demokratik nizamın Türkiye'de gelişmeme sinin yegâne sebebi, partilerin şahıs partisi haline gelmiş olmasıdır. Ben isterim ki, bundan sonra demokratik hayata intibak edebilmek için partiler, bir şahıs partisi olmaktan çıksın, fikir partisi olsun. Ayın zamanda partilerde şahıs rekabetlerine de son verilsin.

Bu memleketin bir çocuğu ve tarihini inceliyen bir insan olarak ıstırabını çekmekteyiz. Bundan sonra bu gibi şeylere son verilmelidir. Bizler vatandaşları birbirini sevdirmeye çalışmalıyız. Diğer taraftan ıslâhat meselesine de temas edeceğim. Bendeniz kültür buhranı vardır dedim. Eskiden bir millî terbiye vardı, millet gönülden birbirine bağlı idi. Bugün aşırı sağ ve sol diye bir şey vardır. Bunu bendeniz istediğim, gibi tefsir edebilirim. Bizim komşumuz Rusya alabildiğine damgalar vurmaktadır. Arkadaşlar, memleketi sevmek ve ona göre hareket etmek hakikaten bugünkü kalkınan Türkiye için elzemdir. O halde bu hususun bir tarifi de yapılmak lâzım gelir.

Bu programların hududunu, nasıl çizebiliriz? Benim kanaatime göre ve yapılan etütlere göre sosyalizm kisvesi altında dünyanın her tarafından komünizm perende; atmaktadır. Neşriyatları takib edelim. Bir servet düşmanlığı ve sınıf ayrılığı yaratılmak istenmektedir. Bu tamamen komimiz m in propagandasından, başka bir şey değildir. Hâlbuki sosyalist bir doktrin böyle sınıf mücadelesi ve servet düşmanlığı yaratan bir doktrin değildir. Bu bakımdan Hükümet bu fikirler ve bu meseleleri hudutlandırmalıdır. Bilhassa Maarif Bakanlığı bu işle uğraşmalıdır.

Bendeniz Maarif Bakanlığı meselelerine temas edeceğim.

Maarif meselelerimiz muğlâktır. Millî Eğitim Bakanlığı millî terbiyeyi nazarı itibara almamıştır.

Arkadaşımız temas ettiler, İmam Hatip okulları, İslâm Enstitüsü, münevver gençlik yetiştirilmesi... Türk çocuğunun nesi vardır? Türkiye'de sadece adam yetiştirmek... Fikrî terbiyesi olmıyan nesilden bana ne hayır gelir? Maarif Bakanlığının verdiği terbiye de Millî Eğitim terbiyesi değildir, boş hayallere kapılmıyalım.

Plânlama dairesi test tatbik ediyor. Bu testlere baktım durdum. Böyle test olmaz arkadaşlar.

Tekrar ifade edeyim; böyle masa başından plân olmaz. Bana göre her şeyde bölge usulü tatbik edilmelidir. Benim yetiştireceğim öğretmen memleketin şurası için başka, burası için daha başka şartları haiz olmalıdır. Bir işe oy kaygusu girerse o hükümetlerin muvaffak olmaları mümkün değildir. Ama Allah'tan bütün hükümetin muvaffak olmasıdır, vatan ve milletimize hayırlı olmasını temenni etmek her Türk çocuğunun vazifesidir. Hürmetlerimi sunarım, başarılar dilerim efendim. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Buyurun Sayın Okyayuz.

CAVİT OKYAYUZ (İçel) — Sayın Başkan, Sayın Üyeler ve Sayın Hükümet Erkânı;

Senatomuza göre Hükümet programları, o Hükümetin iktisadi, sosyal ve hukuki alanlarda hangi ölçü ve hangi kanaat ve kararla çalışacağını açıkça belirtmelidir.

İkinci koalisyon Hükümetinin programında idari sahadaki çalışma ve kararlarım tesbit eden kısmın bilhassa çok kısa ve hattâ müphem oluşu dikkati çekmektedir. Programlarda tafsilâta girilemiyeceği itirazı her zaman varit olmakla beraber, bilinen bir hakikattir ki, bu hizmet sahası Hükümet çalışmalarında; iç huzurumuzun ve millî iradenin tam ve bütün âmilleriyle yerleşmesinde ve gelişmesinde en müessir ve en çok hissedilir kanalıdır.

Beşikten mezara kadar bin ihtilâf ve ihtirasın çarpıştığı bir sahada alınacak tedbirleri, âmme hizmet ve mesuliyetlerini 19 kısa satırda yuvarlak lâflarla ifade eden bir programın Hükümetin ciddiyet ve samimiyetledir ki alabileceği davranışı ile bağdaşamıyacağı mütalâasındayım. İdarenin meslek hayatına hükmeden mânevi âmiller, hukuk ölçüleri, fikrimizce kütlelerin sevk ve idaresinde en mühim bir faktör olarak yer ve değer almaktadır. Milletlerin yalnızca maddi kuvvetlerle sevk ve idare edilemiyeceği, idarenin dehşet metodu yerine, şefkat metodunu, milletin hizmetinde olduğu fikir ve ihtilâfını daima birinci plânda değerlendirerek işletmeleri zaruri bir tatbikattır. İdarede muvaffakiyetin en büyük sırrı; şüphe yok ki; fikrî ve mânevi kifayet ölçüsünde kıymet olan idareci yetiştirmekle sağlanabilir. Millet Meclisinin sevk edeceği kanunların topyekun ve eşit bir ahlâk ölçüsünün huzur verici hükümleriyle tatbikatçısı olacak ve kalkınma plânlarının tatbikatında müessir ve mantıki bir işleyişi kıymetlendirip organize edecek idare adamlarının yetiştirilmelerine ait hükümleri Hükümetten beklemek ve istemek hakkımızdır. Bu ancak bâzı vekâletlerde tatbik edilen hükümlere muvazi ve muadil tatmin edici imkânlarla kazanılabilir. İdare kademelerindeki münhallerin en kısa zamanda alınacak müessir tedbirlerle doldurularak hizmetin lâyık olduğu ellere tevdiinde milletin huzuru bütün ihtiyaç ve hizmetlerin çabuk ve âdil şekilde görülmesi bakımından fayda aşikâr olmakla, Hükümetin bu tedbirlerini takip ve beklediğimizi ifade etmek istiyorum.

Anayasamızın kesin hükümleri içinde değerlendirdiği ilkelerle bağdaşamıyacak tatbikattan süratle ayrılarak hukuk devleti nizamının tabiî neticesi olarak; iktisadi, sosyal ve siyasi bütün engellerin kaldırılması zaruri bulunduğuna göre; mahallî idarelere ademi merkeziyet sistemi ve tam demokratik bir nizam içinde inkişaf ve ilerleme hakkı verilmesi kanuni bir neticedir. Bu tatbikat ile memleket bu ideal rejimin hürriyet içindeki verimli işleyişinden tam olarak faydalanabilecektir. Programda bu husus aydınlatılmamış, yalnızca, mahallî idarelerin Anayasanın ışığı altında bünyelerine uygun seçimlerinin bir an evvel yapılmasından bahsedilmiştir. Hükümet, halk iradesinin bütün hukuki usul ve icaplar içinde hâkimiyetine ve işleyişine imkân verecek ademi merkeziyet sisteminin getirilmesi bahsinde kararlı olduğunu ve bir an evvel bu mevzuda çalışmalara başlıyacağını sarahatle tesbit ve ilân etse idi çok güven verici olurdu. Bu idarelerin; özel idareler, belediyeler ve köy idareleri olarak yeni müeyyide ve malî kaynaklarla teçhiz edilmesinde millete hayırlı ve yararlı olmak bakımından zaruret vardır. Bu idarelerin bugüne kadar umulan inkişafı ve müessir hizmetleri tam ve kâmil şekilde yapamamalarının sebebi; merkeziyetçilikten ve çalışmalarına demokratik nizamı ve plân fikrini hâkim kılamamalarından

ileri gelmiştir. Bu sistemi bu müesseseler için kazandığımız takdirde; bu idareler; salâhiyetin ve mesuliyetin bir ve beraber yürüdüğü hür bir nizam içinde memlekete müessir ve muzaffer bir hizmet yapmanın hukuki, maddi ve mânevi âmillerine sahibolacaklardır.

Bugün Anayasamızın tesbit ettiği ideal müesseseler olarak Anayasa Mahkemesi ve Yüksek Hâkimler Kurulu kurulmuş ve kurulmakta bulunmuş olmasına rağmen; bir zaruret neticesinde meydana gelmiş bir tatbikat olarak, valiliğin ve belediye reisliğinin aynı insan elinde toplanması, seçimle gelmiş bütün mahalle ve köy muhtarlarının işten ayrılması sebebiyle, emirle mühürlerin kendilerim; tevdi ve teslim edildiği insanların muhtarlık vazifelerine devam etmeleri; kanunlarımız ve içinde bulunduğumuz hukuk devleti ve demokratik nizam ile hiçbir şart içinde bağdaşamıyan bir tatbikat olarak devam etmektedir. Programda yalnızca seçimlerin bir an evvel yapılmasından bahsedilmesi; bu ağır ve mutlak sebepler içinde hakikaten tatmin edici olmamıştır. Bu lüzumlu seçim mevzuatının tesbit edilecek kısa bir süre içinde Meclise sevk edilerek, hürriyete taallûk eden haklarımızın gerçeğinde tahakkuk edecek, vazife ve mesuliyet sahibi insan ve meclislerin vazife başına getirilmelerinde ısrar ediyoruz.

Memleketimizin sosyal, iktisadi ve millî hayatında daima esas olan, esaslı bir kuvvet olan köylümüzün ve köylerimizin fikri, iktisadi ve mânevi cihazlanmasında alınacak tedbirlerden hemen, hemen hiç bahsedilmemesi de bu mevzuun lâyık olduğu ehemmiyetle ele alınmadığı zehabını yaratmaktadır. Tarih boyunca örnek mânevi meziyet feriyle bütün bir dünyaya hürmet ve muhabbet telkin eden köylerimizin ileri bir inkişaf içinde saadet getirici bir hüviyetle gidişmelerine âmil olacak Köy Kanununun, demokratik ideallere uygun, hak ve hürriyet rejimine imkân verir hükümlerle teçhiz edilmiş olarak kısa zamanda çıkarılacağından bahsedilmesini, haklı sebepler içinde bekler ve temenni ederdik... Hazırlanacak Köy Kanununun, Devlet Plânlama Dairesinin hazırladığı topyekun kalkınma hareketiyle tam bir koordinasyon temin ve tesis edici hükümlerle ileri bir hüviyette olmasından büyük faydalar bulunacağına inanmaktayız. Hesaplı, dikkatli ve plânlı bir çalışmanın maddi ve mânevi faktörlerinden faydalanarak kalkınacak Türk köyleri ve Türk köylüsü ile hakikatte Türk vatanı, umduğu saadet ve selâmetine kavuşacaktır. İdarede teftiş usullerinde de esaslı değişiklik yapılması fikrini muhafaza ve müdafaa ediyorum. Vazife verdiği vatan parçasında kütle adam olmasını bilecek idare adamlarının yetişmesine tesir edecek bir tetkik ve teftiş usulü sevk edilirse, bundan memleketin geniş ölçüde faydalanacağı kanaat ve mütalâasındayım. Hükümet programında bu kati ve esaslı ve müspet hareketlere mütedair kararların bulunması bu sahadaki vazife ve mesuliyet sahibi insanlara, güven verici olurdu.

Muhterem arkadaşlarım, İdarede hakiki adalet ve fazilet ölçüleri içinde çalışabilmesinin ve gerçekleri objektif ölçülerle tesbit edebilmesinin ve bu istikamette her tesir ve tazyikimi uzak kalması ve mümkün olabileceğine inanıyorum. Bu sebeple bugün müfettişlerimizi; hukuki teminat tanınmasına zaruret bulunduğu kanaatindeyim. Programda, yapılacak ve emniyet hizmetleri çok kısa olarak ifade

edilmiş, polis ve jandarmanın halk hizmetinde daha hızlı çalışmasından bahsedilmiştir. Polisimiz ve jandarmalarımız ayrı kuvvetler ve ayrı teşkilât olarak, ayrı birer nizam ile sevk ve İdare edilmekledir. Tecrübeler göstermiştir ki; bu tatbikat emniyeti tam olarak temin ve tesis etmekle müessir bir işleyiş ve tam mânasiyle verimli bir çalışma kuramamıştır. Zabıtamızı maddi ve mânevi kifayeti ve her türlü modern teçhizatıyla tek bir kuvvet halinde teşkilâtlandırmak vatanı huzur ve selâmetini bu istikamette tam olarak kazanmak bakımından çok dahi faydalı ve müessir bir tatbikat olacağı kanaat ve kararındayım. Fikrî ve mânevi kitabet ölçüsünün kıymet ve ehemmiyet ifade eder bir polis teşkilâtı kurulması için lüzumlu malî, maddi ve eğitime taallûk eden tedbirlerin alınacağından bahsedilmesi, gerçeği görmek ve zaruretleri karşılamak bakımından güven ve huzur verici olurdu.

Sayın arkadaşlarım;

Programda Hükümetin aşırı sağcılık ve solculuk akımlarına karşı koyacağı ifade edilmektedir. Bugün bilinen bir gerçektir ki, mânevi kıymet hükümlerinin insanlığa haysiyet huzurdan değerlerini topyekun inkâr eden yabancı bir ideolojinin tahripkâr işleyişi, her fırsatı karanlık maksatları dışında kullanarak ve milletçe istinadettiğimiz millî inanış ve bağlanışımızın büyük temellerini yıkmaya çalışarak, millî huzurumuza, vatanımıza, aziz ve asil milletimize büyük ölçüde zarar vermeye uğraşmaktadır. Millî bağlılığımızın, hepimize ve tarihimize daima şeref ve zafer kazındıran o büyük kuvvetiyle mücehhez, Türkiye büyük Millet Meclisinin ve onun bağrından kayan ve kuvvet alan Hükümetin bu sinsi ve maksatlı tahriklere asla hiçbir şart içimle müsamaha ve müsaade etmiyeceğine inanıyoruz.

Sayın arkadaşlarım;

Programda af meselesinden bahsedilirken, memleketin siyasi huzurunu zedeliyen... tâbir ve beyaniyle bu mevzuun memleketin millî hayatındaki ehemmiyeti ifade edilmiş bulunuyor. Bilinen bir hakikattir ki, nefretlerin ve husumetlerin tarih boyunca insanlığın hiçbir meselesini hallettiği görülmemiştir. Bu mutlak hakikatin bize, hepimize telkin ettiği, hattâ öğrettiği gerçeğe uyarak, Hükümetin sevk ettiği bu af kararı, Türk milletinin büyük bir ekseriyetini memnun ve mesut edici olmuştur. Memleket idaresinde siyasi vazife ve mesuliyet almış insanların, hür bir vicdan ve hür bir irfan ölçüsüyle verecekleri kararlarla kurulacak ve tam kemaline ulaşacak demokratik nizam da bu karardan geniş ölçüde faydalanacaktır. Ancak af tasarrufunun protokol hükümleri içinde sıkıştırılarak şevki ve bunu evvelki konuşmalarında partilerüstü bir mesele olarak gören liderlerin bu kanaat ve kararlanma uygun olmıyacak bir tatbikat için derhal çalışılması huzur verici bir neticenin kazanılmasına engel olabilir. Bu işin parti menfaati endişesiyle bir nevi pazarlık mevzuu yapılmasını istiyen ve bugün Hükümette vazifeli bir liderin kendi ifadesiyle Millî huzurun bir an önce teminini istiyen ve küçük tekaddüm hesaplarından vazgeçilerek siyasi hayatımıza temel yapmaya çalıştığımız ahlâkilik ve samimiyet ölçüleriyle bu mevzuun bağdaşabilecek bir usul içinde tetkik ve tatbiki bu hususun partilerüstü hususiyet ve ehemmiyetine dikkat edilmesi lâzım geldiği fikrini müdafaa ve muhafaza ediyoruz.

Diğer arkadaşlar kendi sahalarına giren mevzularda tetkik ve tenkidlerini yaptıkları için aynı konuları tekrardan sakınarak, konuşmayı burada bitiriyor ve İkinci Koalisyon Hükümetine icraatında muvaffak olması temennisi ile Senatoyu ve Aziz Başkanını hürmetle selâmlıyorum. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Buyurun Sayın Ege

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) — Sayın Başkan, C. Senatosunun Sayın Üyeleri, Sayın Hükümet Başkanı ve üyeleri; İkinci Koalisyon Hükümetinin programına ait görüşlerimi huzurunuzda arz edebilmek imkânına kavuştuğumdan dolayı memnuniyetimi beyanla sözlerime başlıyorum.

Efendim, Hükümet programını dikkatle okudum. Bende klâsik bir anlayışla kaleme alınmış olduğu intibaını uyandırdı. Baş kısımlarda rejim ve Anayasa müesseselerinin tadadına geniş yer ayrılmış. Meselâ: Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, Yüksek Hâkimler Kurulunun teşekkülü, basın hürriyeti ve teminatı, radyoların tarafsızlığı, üniversitelerin hürriyet ve muhtariyeti Anayasanın ihlâl edilemiyeceği, 27 Mayıs İhtilâlinin meşruluğu gibi...

Aziz arkadaşlarım, programın bu kısımlarındaki üslûbu bir çeşit savunma edası taşıyor. Neden? Ve kime karşı?

Anayasanın teminatı altında, meşru seçimlerle Büyük Millet Meclisine gelmiş olan üyelerin, tadadolunan hususlar hakkında bir şüphe ve tereddütleri mi var? Yoksa vatandaşlar hak ve hürriyetlere veya Anayasaya ve onun müesseselerine karşı karanlıklar içerisinde midir?

Asla... Bu topraklar üzerinde yaşıyan insanlar demokratik rejime ve onun tabiî neticesi olan Anayasa ve parlâmentoya karşı çok sıcak hislerle bağlıdırlar. Hattâ bu his duygu olmaktan çoktan çıkmış, şuurlara yerleşmiştir. Bu bakımdan uzun buldum baş kısmı. Buna karşılık vergi sistemi, resmî ve özel sektör, sınaî ve zirai kalkınma, orman dâvası, çok aktüel olan işsizlik konusu, eğitim dâvası, turizm sanayii, gümrük ve mevzuat meseleleri arz ettikleri ciddiyet nisbetinde vuzuha kavuşturulmamışlardır.

Savın Üyeler, zamandan tasarruf edebilmemiz düşüncesiyle konuşmalarımı âzami kısmaya çalışacağım. Hükümet programının tümü üzerindeki sözlerimi mecburen burada kesip turizm ve radyo gibi iki konuya kısaca temas edeceğim.

Programda, "Turizm mevzuu üzerinde lâyık olduğu önemle durmak kararındayız. Bu konuyu memleketin ekonomik meselelerinin hallinde de yardımcı olabilecek ve gelişme ümitlerine sahip bir saha olarak görüyoruz." deniliyor.

Bu mevzu yukarda zikrolunduğu gibi kabul edilirse bir vuzuhsuzluk içinde kalıyor demektir. Turizm, bugün bütün dünyada ikinci sanayi olarak isimlendirilmektedir. Yabancı memleketlerin turizmden kazançları bütçelerindeki açıkları kapattığı gibi, o memleketleri refaha ve zenginliğe kavuşturmaktadır. Bizde de turizm gelirleri millî ekonomimize büyük destek olabilir. Fakat programda olduğu gibi, hâlâ, "gelişme ümitleri" şeklinde mütalâa edilirse, elbette tereddütlere düşeriz.

Elimizde, mevcut, yabancı uzman raporlarına göre, Türkiye'nin tediye muvazene açığı gittikçe artacaktır. Hattâ mevcut istihsal kaynaklarımız yüzde yüz nisbetinde artırılabilse dâhi süratle çoğalan nüfusumuz karşısında, on yıl içinde 300 milyon dolarlık bir tediye açığı meydana gelecektir. Bu açığın Turizmden sağlanacak gelirle kapatılabileceğine inanıyorum. Bu büyük dâvanın tahakkuku dinamik bir çalışmayı icabettirir.

Dünya çapında, turizm uzmanı olan İsviçre Turizm Dairesi Başkanı bulunan Mösyö Bittel ve Prof. Baade'nin vermiş oldukları raporlar gerektiği gibi kıymetlendirilebilseydi turizm sahasında, bugüne kadar büyük mesafe katetmiş olurduk.

Basın - Yayın ve Turizm Bakanlığının garip bir talihi vardır. Bu teşkilâtın, kanun tasarısı defalarca B.M. Meclisine sevk olunduğu halde henüz kanunlaşamamıştır. İfade olunduğu gibi, B.M. Meclisi yakında tatile girecekse, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Teşkilât Kanunu bir uzun süre daha gerilere itilmiş olacaktır.

Bu tasarının, tatilden önce kanunlaşmasında memleketimiz için sayılamıyacak faydalar vardır.

Çok iyi niyetlerle kurulmuş bulunan T.C. Turizm Bankası, bugün müflis haldedir. Bu müesseseye vâdolunan yardımlar derhal yapılmalıdır. Banka, fonksiyonu icabı olan turizm sanayiine ait yatırımları süratle destekliyebilmelidir.

Radyolar:

Türk radyoculuğu çok geri kalmıştır. Orta -Doğu ve Balkan devletleri arasında Türkiye, radyo istasyonu ve kuvveti itibariyle en geridedir... Anayasaya, tarafsızlığına dair bir hüküm koymak ve radyoları muhtar hale getirmekle dâva halledilmiş olamaz.

Radyo, en müessir propaganda silâhıdır. O kadar ki, 2'nci Dünya Savaşı için radyo savaşı diyenler vardır.

Memleketimizi, halen, neşriyatiyle tehdideden kırkı mütecaviz yabancı radyo vardır. Bu istasyonlar, geceli gündüzlü halkımıza zehirli fikirler aşılamaya çalışıyorlar.

Bu neşriyattan nasıl korunacağını pekâlâ biliyoruz. Hükümet bu mevzu üzerine ehemmiyetle eğilmelidir.

İkinci mesele, radyo bir eğitim vasıtasıdır. Halkın bilgisini artırmak, kültürünü yükseltmek, zevklerini olgunlaştırmak hususlarında ehemmiyetli rol oynar.

Radyolarımızın neşriyatını, bu noktadan tetkik ettiğimiz zaman ne seviyede bulundukları hakkında söz söylemeyi zait addediyorum.

Televizyon fantezisinden evvel radyolarımızı ehemmiyetle ele alıp onlara müspet bir istikamet vermeniz gerekir.

Sözlerime son verirken Hükümete çalışmalarında başarılar dilerim. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın Baki Güzey? Yok.

Sayın, Berç Turan, buyurun.

BERÇ TURAN (İstanbul) — Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlar, muhterem Hükümet Başkanı ve onun erkânı:

Bütçenin en mühim bir kısmını masseden, Türkiye'mizin ekonomik hayatında en önemli rolü oynıyan bayındırlık işlerine ait Hükümet programı hakkındaki mütalâamız şudur:

Piyasada para darlığını giderecek, işsizliği önliyecek böylece inşaat sanayii, el emeği ile buna bağlı ticaret sahalarında büyük inkişaflar temin edilebilecek yatırımlara, ait ihale formaliteleri, Birinci Koalisyon Hükümetince maalesef bugüne kadar tamamlanamadığından inşaat faaliyetine geçilememiştir.

Bu şartlar altında plânlı ve hızlı kalkınma sloganiyle ve sağlam programlara istinadettiği ileri sürülerek huzurunuza arz edilen İkinci Koalisyon Hükümeti, bayındırlık programının da karayolları, Devlet su işleri, demiryolları ve liman inşaatı, hava meydanları ve akaryakıt tesisleri ve yapı İşleri sahalarında, gerek bütçenin tam tatbiki, gerekse neticesi itibariyle bizleri inandıracak bir açıklık ve katiyette olmadığını beyan etmek isteriz.

Vatandaşın âmine ihtiyaçlarının kesif bulunduğu Anadolu'da ve bilhassa Şark'ta, inşaat mevsiminin en çok 4 ay sonra sona ereceğini bilerek, Bayındırlık Bakanlığını ilgilendiren her saha ve mevzuda, plân, program, proje ve bütçeye göre âmme hizmetlerinin biran evvel objektif sabaya intikalini temin etmek için Hükümetin derhal harekete geçmesini lüzumlu ve zaruri telâkki etmekteyiz.

İhtisaslaşmanın kaçınılmaz bir realite olarak kabul edildiği 20'nci asrın son yarısında kabine içindeki teknik ihtisası icabettiren bakanlıklarda diğer sebeplerle bu kritere riayet edilmemesinin, teknik elemanlarca üzüntüyle karşılandığını ifade etmeden geçemiyeceğiz.

Muhterem arkadaşlarım,

Bayındırlık camiasının en önemli yardımcı unsurları, şüphesiz müteahhitlerdir. Bu camiayı, idarelerine karşı giriştikleri taahhüt eşlerinde gerekli müzaheretin yapılması, girişilen eserlerin bir an evvel meydana gelmesi için zaruridir. Formaliteler dolayısiyle işlerin sürüncemede kalmamasını, ön plânda göz önünde tutulması icabeden bir husus olarak arz etmek isteriz.

Bayındırlık bütçesinin tek kuruşuna kadar yerine sarfını kontrol eden tatbikatçı teknik elemanların, vazifelerini lâyıkıyla yapabilmeleri için, teknik personel kanununun bir an evvel çıkarılmasını da zaruri görmekteyiz.

Ayrıca, idare ile müteahhit münasebetlerini düzenleyen ve tek taraflı tip mukavelelerle, bayındırlık genel şartnamesi ve yapı işleri fennî şartnamesinin, günün şartlarına uygun olarak kabul edilmesini de şayanı tavsiye bulmaktayız.

Yukarda mâruz nâmüsait şartlar tahtında dâhi Hükümetin muvaffakiyeti için yurdun yüksek menfaatlerini göz önünde bulundurarak, yardımlarımızı ve samimi

temenni ve tavsiyelerimizi esirgemiyeceğimizi ve her müspet alanda icracıları destekliyeceğimizi arz eder İkinci Koalisyon Hükümetine ulu Tanrıdan başarılar diler, saygılarımı sunarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın Tevetoğlu sırasını Sayın Ertuğ'a bırakmıştır. Buyurun Sayın Ertuğ.

CELÂL ERTUĞ (Elâzığ) — Sayın Başkan, değerli senatörler, muhterem Hükümet üyeleri, bugün, Yüksek Senatoda İkinci Koalisyon Hükümetinin programı üzerinde müzakere açılmış bulunmaktadır. Bundan önce, İkinci Koalisyon Hükümetinin işe başladığı ortama tekaddüm eden devreyi gözden geçirmek, demokratik gelişmemizin bir bilânçosunu, muhasebesini yapmak bakımından faydalı olacaktır.

Birinci Koalisyon Hükümetinin, partilerin iktidar mesuliyetini almaktan çekindiği bir sırada, iki büyük parti tarafından kurulmuş olduğu yüksek malumlarınızdır. Memleketimiz demokratik bir gelişim devresi içindedir. Bu devre, seçim öncesi ve seçim sonrası sosyal ortamı nazarı dikkate alırsak, bir kısım hususiyetler arz etmektedir. Bu hususiyetlerin başında memleketin birbirine küskün iki büyük kütleye ayrılmış olması ve bu iki kütle arasında âdeta bir psikolojik duvarın mevcudiyetidir. İşte bu psikolojik faktörler ve içinde bulunduğumuz intikal devri, Birinci Koalisyon Hükümetinin ömrünü muayyen bir hadde kadar devam ettirmiş ve bildiğimiz şekilde Birinci Koalisyon sona ermiştir. Fakat, bugün İkinci bir Koalisyon Hükümetinin kurulması mümkün ve kabil olduysa, bu evvelâ Türkiye Büyük Millet Meclisinin, ondan sonra da Birinci Koalisyonun kendine düşen vazifeyi bu intikal safhası içerisinde iyi yapabilmiş olmasiyle kabil olmuştur. O halde bugünkü zemini, bugünün temelini atmış olan eski hizmetlerin anılmasını kadirşinaslık vazifesi bilmeliyiz.

Memleketteki iktisadi, sosyal buhranın, işsizliğin, piyasa durgunluğunun gerçek sebebi, umumi efkârda parlamenter rejime karşı umumi itimadın teessüs edememesi ile izah edilebilir. Bu durum, Yüksek Meclise geldiğimiz günden bugüne kadar geçen mücadeleli safhalar içerisinde büyük bir ıslaha doğru götürülmüş, geçirdiğimiz acı tatlı tecrübeler bizi demokratik rejimde daha ileriye gitme imkânına kavuşturmuştur.

25 gün süren Hükümet krizi memleket için büyük bir risk teşkil ediyordu. Bu esnada yurt dışında, milletlerarası bir vazife ile bulunuyordum. Bir İngiliz mebusu bana telefon ile Hükümet Başkanının, Hükümeti kurmaktan istinkâf ettiğini endişe ile söyledi. Yarım saat sonra bir Hollanda mebusu aynı şeyi endişe ile tekrar etti. Bunu, yabancı parlamenterlerin, bizim meselelerimizi hassasiyetle takibettiklerine ve dış âlemde mukadderatımızın hassasiyetle takibedildiğine bir misal olarak arz ediyorum.

Bu güç bir imtihandı. Askerî bir darbe tehlikesini henüz geçirmiş bir millet olarak, bu üç haftalık tereddüt safhasından sonra Hükümet kurmak, parlamenter rejimin tereddütle karşılanmasından mevcut güçlüğü ancak takviye etmiş vaziyettedir. O halde, İkinci Koalisyon Hükümeti demokratik temelleri daha sağlam olan

müsait şartlar içerisinde vazifeye başlamış bulunmaktadır. Allah yardımcıları olsun, başarılar dileriz,

BAŞKAN — İki dakikanız kaldı.

CELÂL ERTUĞ (Devamla) — Şimdi, müsaade buyurursanız birkaç kelimeyle Hükümet programının ana hatları üzerinde global bir tenkidde bulunacağım.

Hükümet programının özelliği; geniş, hudutsuz vaitlerle iktisadi ve sosyal bünyemizin değiştirilmesi gibi bir zihniyet içerisinde ortaya konulmasıdır. Sistemler bakımından kategorileri yoktur denilebilir. Dikkatli bir tasnif şekli görmemekteyiz. Bâzı yerlerde Devletçilikle özel teşebbüs arasında kaçamaklı farklar mevcuttur. Bâzı yerlerde Devletçilikle sosyalizasyon projelerini yanyana görüyoruz. Buna bir misal olmak üzere sağlık programımızda tahsis edilen kısımdan birkaç örnek alacağım:

Memleket gerçeklerini göz önünde bulundurarak, bir taraftan tedavi edici müesseselerin ihtiyaca yeter bir seviyeye çıkarılmasına çalışılırken, diğer taraftan koruyucu hekimlik çalışmaları da hızlandırılacaktır.

Sağlık merkezlerinin yeterli malzeme ve elemanlarla donatılması da hedefimizdir.

Sağlık personelinin mahrumiyet bölgelerinde istekle çalışmaları için gerekli imkânlar genel personel reisliği ıslahatı içinde göz önünde bulundurulacaktır. Sağlık personeli yetiştiren kurumlar çoğaltılacak ve geliştirilecektir.

Bu, senelerden beri âdeta itiyat haline gelmiş, program yazma tekniğine uygun bir tahrir tarzıdır, denebilir. Fakat biz, daha reformist bir zihniyetle bu programın hazırlanmasını, imkânlarla yapılacak işlerin kesafetine göre denkleştirilmiş bir şekilde ortaya çıkarılmasını arzu ederdik.

Bugün bizim, Devletin çeşitli sektöründeki hizmetleri bu ihtiyaç seviyesine çıkarabilmemizin ne gibi bir malî külfete bağlı olduğunu hesaplamamız, bu vaitlerin, katiyen gayrikabili tahakkuk olduğunun hemen, ilk nazarda tasdik edilmesiyle neticelenecektir.

Bugün bir kasabadan köye, yahut bir vilâyet merkezinden köylere gidecek bir vasıta bulamıyan hükümet tabiplerimiz, benim seçim bölgem olan Elâzığ'a 1,5 senedir bir sağlık müdürünün bulunamamış olması gibi, maddi imkânlar ve kalifiye eleman kısırlığı karşısında, bu kadar hudutsuz vaitlerde bulunulması belki politik sempatiyi çekmek için ilk nazarda cazip görülebilir. Ama bunların artık demode addedilmesini ve bundan sonraki Hükümet programında daha realist ve daha hesaplı vaitlerde bulunulmasını temenni edeceğiz.

Ana hatlariyle bu geniş ve hudutsuz vaitleri ve bu vaitlerle ekonomik karşılıklarının denkleştirilmemesi hususunu programın birçok yerlerinde görüyoruz. Bu husus programda böyle yazıldığı için bu şekilde konuşuyorum.

Gene çok iyi takdir etmek icabeder ki, bugüne kadar geçen intikal devri içerisinde, ihtilâl platosundan demokratik alana gitmek için birçok kayalı, taşlı yollar-

dan geçmek mecburiyetindeyiz. Bu realiteyi kabul ederdik, eğer Hükümet bu kadar teferruatlı, geniş vaitte bulunmasaydı. Bu çok çetin işler karşısında kendilerine murakabe organının bir uzvu olarak, elimizden gelen bütün yardımı yapacağımızı samimiyetle ifade eder, en büyük başarılar temenni ederiz.

Saygılarımla. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın Gavsi Uçagök, yok. Sayın Kadri Öztaş, yok. Sayın Zeren, yok. Sayın Fehmi Alpaslan, yok. Sayın Turhan Kapanlı, yok. Sayın Âdil Türkoğlu, buyurun.

ÂDİL TÜRKOĞLU (Hakkâri) — Çok muhterem Başkan, muhterem Hükümet Erkânı arkadaşlarım, İkinci karma Hükümetimizin büyük bir itina ile hazırlanmış olan programını memnuniyetle karşıladım. Programın Savunma, Bakanlığı bölümündeki bâzı noktalar üzerinde fikirlerimi açıklıyacağım.

Sivil savunmaya, ait bir hüküm mevcuttur. Bu önemli konunun maksadını ve istihdaf ettiği hedefi sizlere anlatmaya, çalışacağım.

Genel ve stratejik sevkü idarede; gelecek harblerin çok tahripkâr zararlarına karşı bir milletin topyekûn gücünü ayakta tutmak ve harb hedeflerine sevk edebilmek için sivil savunma idaresini ve teşkilâtını esaslı surette ele almasının zamanı gelmiştir.

Yaşamak istiyen ve savunmaya azmetmiş milletlerin sivil savunma teşkilât ve faaliyetinde gösterilecek ihmalin telafisi gayrı kabil çok ağır zayiatlara sebebolacağını unutmamalıyız.

Muhterem arkadaşlarım,

Maddî ve manevi kuvvetlerin birleştirilmesi, harbin kazanılması için tek çaredir. İşte millî savunma politikasının çerçevesi içinde sivil savunma sisteminin iyi bir şekilde çalışması ile mümkündür. Bu sayededir ki ana Vatan ve Silahlı kuvvetlerimizi besliyen her türlü kaynakları tahrip ve tacizlerden kurtarmak ve esas hedefi olan zinde kuvvetlerimizin cephelerde her türlü ikmalini sağlamak kolaylıklarını İkinci Cihan harbinin tecrübeleri ispat etmiştir.

Muhterem arkadaşlarım,

Bugün bu teşkilât ayrı ayrı iki makama bağlı ve bakanlıklar ile umum müdürlerin emrinde dağılmış lir şekilde çalışmaktadır. Ve istenilen gaye de elde edilememiştir.

Bu teşkilâtın üzerinde Hükümetin eğilmesi ve müstakil bir bütçeli daire halinde Devlet Bakanlarından birinin emrinde de toplu çalıştırıldığı takdirde hizmete dâhil olacağı kanaatindeyim.

Başlarımızı NATO Devletlerine çevirdiğimiz zaman bu teşkilâtın önemine ve hedefine ulaştığını görebiliyoruz.

Bir Amerikan mecmuasında gördüğüm bir makalede Ekselans Kennedy'i Washington'da bir toplantıya çağıran halk; "karşımızdaki dev düşman Atom silah-

larına mâliktir, harbin ilânı ile bizler bir anda yok olacağız. Sen bizim hayatımızı ve cepheye gidecek evlatlarımızı besliyen her türlü kaynaklarımızın müdafaasını ihmâl ediyorsun, sivil savunma hizmetlerini tan etmenizi istiyoruz," demişlerdir.

Ekselans Kennedy "1962 senesinde iki sivil savunma tümeni teşkil ettim ve sığmaklar da yaptıracağım, 1963 senesinde sivil savunma tümenlerini daha da fazlalaştıracağım ve sığınakları tekâmül ettireceğim" demiştir.

Atom harbini yapacak devletlerin sivil savunmaya ne kadar çok ehemmiyet verdikleri bu sözlerden anlaşılmaktadır. Hükümetin bu işe ehemmiyet vermesini bir an evvel bu hususstaki kanunların Büyük Millet Meclisine sevkini temenni ederim.

Çok muhterem arkadaşlarım,

Hükümet Programının Millî Savunma bölümünde Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 7'nci maddesine subay, askerî memur ve üst subay ve emeklileri yine ilâve olarak dul ve yetimlerinin de hastanelerde tedavilerinin mümkün olacağını işaret eden bu iyi haber büyük bir kütleyi memnuniyete sevk etmiştir. Hükümeti bu hususta tebrik ederim.

Memleket içersinde tedavisi gayrimümkün hastalıkların, dış memleketlerde tedavi edileceğine dair Kanunun 69'ncu maddesinin subay, askerî memur ve astsubaylara teşmil edildiği halde bunların ailelerine ve emsali subaylara, ait bir hüküm olmadığından kendi paraları ile tedavi olmak zarureti karşısındadırlar. Bu çok önemlidir. Hariçte tedavi için bir subay veya astsubayın altından kalkamıyacağı parayı bulup Avrupa'ya gitmeleri imkânsızdır. Bunu Millî Savunma Bakanlığı başka yollarla halletmek cihetine gitmektedir ki bu da Devlete çok pahalıya mal olmaktadır. Bu hüküm ilâve edildiği takdirde subaylar daha çok huzura kavuşacaklar ve Devlet bütçesinden de tasarruf edilecektir.

Muhterem arkadaşlarım,

Bir önemli noktaya daha işaret etmek isterim. Anayasamızın 110'ncu maddesi gereğince Genel Kurmay Başkanı Başbakanlığa bağlıdır. Bu halde Millî Savunma Bakanı ile olan münasebetlerini gösteren Teşkilât Kanunu altı aydan beri geldi gelecek şeklinde söylenmektedir. Bu önemli bir iştir. Bu kanunun bir an evvel Meclise sevk edilmesini beklemekteyiz. Hürmetlerimle. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar, bir yeterlik önergesi var, onu okutuyorum. Daha altı arkadaşımız yazılıdır, fakat yeterlik önergesi de gelmiştir.

Yüksek Başkanlığa

Hükümet Programı üzerindeki müzakereler vuzuh kesbetmiştir. Müzakerenin kifayetini arz ederim,

Nihat Pasinli (Erzurum)

BAŞKAN — Önergeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir, efendim.

Görüşmelere karşı Hükümet cevap verecek mi efendim?

Buyurunuz.

BAŞBAKAN İSMET İNÖNÜ (Malatya Milletvekili) — Sayın Başkan, Sayın Senato üyeleri,

Hükümet Programı üzerinde, Yüce Senato üyelerinin lütfettikleri tenkidler Hükümetçe çok dikkatle dinlenmiştir. Senato üyelerimiz, genel olarak, Hükümete ilham verici ve istifade sağlayıcı açıklamalarda bulunmuşlardır.

Sayın Senato üyeleri; Hükümet Programının genel hatlarını iki üç esasta hulâsa etmek mümkündür. Bunların başında, uzunca süren bir buhrandan sonra sağlam bir Hükümetin kurulmuş olduğu kanaatidir. Bundan sonra memleketin siyasi idaresinde ve iktisadı durumunda iyilik vücuda getirmek için, birtakım ana prensiplerdir.

Evvelâ, siyasi bakımdan vaziyet mütalâa edilirse, en mühim unsur siyasi istikrarın mevcudolmasıdır. Her türlü asayişsizlik, gevşeklik umumi siyasi istikrarın bulunmadığı zehabından doğar. Arkadaşlarımın asayiş hususunda, muhtelif bölgeler için yaptıkları şikâyetler büyük ölçüde siyasi buhranın devam edeceğine ve siyasi istikrarın kurulup kurulamıyacağına bağlanabilir, Aslında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Muhterem Senato üyeleri emin olabilirler ki, memleketimizde asayişi en uzak köylere, en ücra noktalara, dağbaşına kadar götürme kudretini temin etmeye muktedir. *(Soldan alkışlar)* Gelip geçici vakaların ve henüz adalete teslim edilmemiş olan hâdiselerin akıbetlerini kanun içinde temin etmek çok yakın bir olay olacaktır. *(Alkışlar)*

Siyasi istikrar konusu, biraz da yeni alışmaya çalıştığımız siyasi düzenimizin tabiatından geliyor. Evvelce ikili bir koalisyon yapmıştık. Vücuda getirilen eserin kıymeti az gibi görüldü; güçlükler, yapılan münakaşalar biraz da mübalâğaya uğradı ve neticede ümitsizlik havası yayıldı. Zaman gösterecektir ki geçen Koalisyonda tarihi tekâmülümüzde kıymeti olan bir devir idi, başarısız geçmemiştir. Demokratik siyasi hayatımızda, geniş ölçüde ve lüzumlu derecede istikrar ve ilerleme getirmiştir.

İkinci Koalisyona gitmeye mecbur okluğumuz zaman siyaset adamlarımız tekrar birleştiler. Bu Karma Hükümeti kurmak için iyi niyetle tedbirler aramaya çalıştılar. Şüphesiz ki bu İkinci Karma Hükümetin hazırlanmasında ilk Karma Hükümetin tecrübelerinden istifade edilerek daha sağlam zeminler aranmış ve bir dereceye kadar bulunmuştur.

Bir defa; Koalisyona katılan partiler, liderleri ile beraber, mesuliyete iştirak etmişlerdir.

Ümidediyoruz ki, bu suretle Koalisyona katılan partilerin, merkezi teşkilâtları ve Hükümete katılanları ile hep beraber elele çalışmak imkânı birçok güçlükleri önliyecektir.

Hükümet programı ilk bakışta biraz fazla görülebilecek tafsilâtla başlamaktadır demokratik rejimi, 27 Mayıs İnkılâbı ve ondan sonraki işleri saymaktadır.

Her cemiyette yapılıp bitirilmiş olan iş kolay unutulur. Ve başka, türlü neticelenmesi esasen mümkün olmıyan sade işler zannedilir. Hakikatte, yapılmış olan işler, -Anayasa Mahkemesinin kurulması, adaletin bağımsızlığının temin edilmesi, idarede alışılmış amansız partizanlığın büyük ölçüde yenilmesi- büyük başarılardır. Bunu hatırlatmakla, biz lüzumsuz bir şey söylemiş olmuyoruz. Bizim memleketimizde demokratik rejimin yürütülmesi için lâzım olan zemin, müessese ve müeyyidelerin mevcudolmadığını hattâ olamıyacağını zannederek az çok karamsarlık içinde bulunanları ikna edici, bunlara sükûnet getirici birtakım deliller üzerinde düşünülmesini istiyoruz.

İdarenin tarafsız olması, vatandaşların Devlet kapılarında haklarını temin etmek için köy muhtarından banka kredilerine kadar her sahada eşit muamele görmeleri hususunda her Hükümet, azası ve Hükümete iştirak eden partiler esaslı olarak kararlıdırlar. Bunu tatbik etmek için her türlü gayreti göstereceklerdir.

Muhterem bir arkadaşımızın, İktisadi Devlet Teşekküllerinde, muhtelif müesseselerde baskı yapılmasın, eşit muamele yürütülsün tarzındaki temennileri bizim de kararımızdır ve ümidederiz ki kolaylıkla tatbik olunacak ve kendilerini üzüntüden kurtaracaktır.

Siyasi bahisler içinde, siyasi af meselesine de temas edilmiştir.

Sayın arkadaşlarım; genel olarak, arkadaşlarımızın bu mevzuu, ölçüsünde ve kararında gördükleri intibaını aldık. Bunu minnetle kaydediyoruz. Bütün partiler, bu mevzuun bir siyasi istismar konusu olmaması üzerinde, uzun ve acı tecrübelerden sonra, müşterek karara varmış görünüyorlar. Her meselenin halli için onun üzerinde insafla, itidalle bir karara varılması başlangıçta esaslı bir tedbirdir. Bu münasebet ile Koalisyona iştirak, eden partilerin, diğer konular üzerinde vardıkları mutabakatı da muhterem meclislere sevk edilecek kanunlarla tahakkuk ettirmek kesin kararımızdır.

Sayın arkadaşlarım, zannediyorum ki; siyasi kısımla ilgili başlıca esaslarda yüce senatörleri aydınlatabildim. Bundan sonra arkadaşlarım, memleketin büyük bir meselesi olan iktisadi kal kıtıma konusuna geçiyorum. Hükümet programında, bu konudaki görüşlerimizi etraflı şekilde açıklamaya çalıştık.

Memleket dâvalarımızın büyüğü, Özü, "iktisadi kalkınma" halinde hulâsa, edilmiştir. Türlü hâdiselerden sonra, iktisadi kalkınma konusunda, umumi efkârda haklı bir sabırsızlık hâsıl olmuştur. Devlet idaresinde, iktisadi kalkınma mevzuunda, vatandaşlarımızın ümitlerini kuvvetlendirecek, istikbale emniyetle bakmalarını hazırlıyacak ve kolaylaştıracak tedbirleri süratle tatbik etmeye ehemmiyet veriyoruz. Amelî olarak bu konuda ne kadar başarı elde edilebilirse, memlekete her yönden fayda, huzur ve istikrar gelmiş olacaktır. Arkadaşlarını, kendilerinin Hükümete söyliyecekleri sözleri benim tekrar etmemi garip bulsalar da, memleketin büyük meselelerini anlamakta ve bunları tahakkuk ettirmekte Hükümetle sayın meclis-

ler ne kadar mutabakat gösterirlerse neticenin alınmasının o kadar kolay olacağını zannediyorum.

İktisadi kalkınmada görüşümüz birkaç esaslı prensipe bağlanıyor. Bunlardan biri plân fikridir. Plân fikri, denilebilir ki, 27 Mayıs İnkılâbiyle beraber öteden beri hissedilen bir ihtiyacın, birinci derecede ehemmiyetli olarak ön plâna geçmiş olması ile müesseselerimiz arasına girmiştir. Plân fikri, iktisadi sahada millî eğitimden turizme kadar her sahada yapılacak iş ve teşebbüslerin temeli olan bir unsur kıymetini almıştır. Bunu garipsememelidir. Bugünkü medeniyetin esaslı ihtiyaçlarından ve kudretlerinden birisi de budur. Hangi mesele halledilmek isteniyorsa, evvelâ onun nasıl halledileceğinin, mahiyetinin ne olduğunun araştırılıp birtakım plânlara, tedbirlere bağlanmasının lâzım geldiği kabul edilmiştir. Bu bir felsefe, bir prensip, bir hayat tarzıdır. Plân fikrine kavuşmuş olan memleketler, ifasından sonuna kadar, küçük büyük Devlet işlerinde plânı çalışmaya dikkat ederler. Hakikatte vazife sahipleri, mesul olan hükümetlerdir. Bu vazifeleri, ahenk içinde tutacak, onların hudutlarını tâyin edecek olan siyasi heyetlerdir. İşlerin hangi yollardan ifa ve İdare edeceğini, teşkil edilecek hükümetler ve memleketteki seçimlerle, millet meclisleri tâyin edeceklerdir. Siyasi tercih ve mesuliyet kısmı bir tarafa, kalkınma gayretinin verimli olması için mutlaka araştırmalar yapılmasına ve plâna bağlanmasına bağlıdır.

Şimdi programda, bu fikri birinci derecede önde ve ilerde bulacaksınız. Plân fikri birçok arkadaşlarımızın; "Hükümetin çok vaitleri vardır, bunların hepsi aynı zamanda olamaz, nasıl halledilecektir?" tarzındaki endişelerine cevap vermektedir. Plânla bütün bu ihtiyaçlar araştırılarak sıraya girecek, plân içinde yerini alacak; teknik ve malî imkânlar ayrı ayrı tahlil edilecek ve tatbik etmek imkânı temin edilecektir. Büyük Meclislere arz edilmesi için dikkat gösterildiği şeklinde telâkki buyurulmalıdır. Bunların tatbiki ve netice alınması için takibedilecek sıralar, yine murakabeniz altında, feyizli ve verimli bir yola, plân sayesinde girecektir.

Program, günün meselesi olan başlıca ıslahat esaslarına da dokunmaktadır. İktisadi sahada bu ıslahat tarımda toprak reformu şeklinde, maliyede malî ıslahat şeklinde görülüyor. Her bakanlıkla ilgili olarak, kendisine göre esaslı bir ıslahat zemini, Büyük Meclisin dikkatine arz edilmiştir.

Tarımdaki toprak reformu projesi, bir ön proje olarak hazırlanmıştır. Geçen Hükümette tetkik edilmesi için vakit, bulunamamıştır. Yeni Hükümet de toprak reformu meselesini esaslı bir Devlet işi olarak ilk günden ele almaya çalışacak ve kısa zamanda Büyük Meclise arz edecektir.

Burada, gerek toprağın, tevzi edilmesi ve gerek zirai meselelerin hangi esaslar içinde halledilmesi gerektiği hususunda ileri sürülen birçok konular yer alacaktır. Tasarı, bir tedbirler silsilesi olarak huzurunuza getirilecektir. O zaman etraflı olarak, enine - boyuna tetkik buyuracaksınız.

Yergi ıslahatı da mühim bir konudur. Bir cümle ile programda buna da temas ettik. Muhterem meclisler vergi ıslahatının ne kadar etraflı olduğunu ve bu yüzden

vatandaşların türlü şekilde mustaribolduklarını bilirler. Yine vergi ıslahatı, Zirai Gelir Vergisi ve Küçük ticaret ve sanat, erbabı vergilerinden mâruz kalınan dertler ve ortaya çıkan şikâyetler sebebiyle bunların süratle ıslahını tazammun etmektedir. Bunları da yakında huzurunuza âcil meselelerimiz olarak, takdim edeceğiz.

Elimde bulunan notlarda arkadaşlarımın temas ettikleri bâzı suallere kısaca cevap vermek istiyorum. Asayiş meselesine temas eden arkadaşlarıma ve Devlet dairelerinde eşit muamele görülmesine dair temennilerde bulunan arkadaşlarıma cevap verdiğimi zannediyorum,

Eski emeklilerle yeni emeklilerin maaşları arasındaki fark meselesi, cemiyetimizin daimî bir meselesidir. Hükümetler bunun üzerinde mütemadiyen çalışırlar, uğraşırlar ve zaman zaman, radikal bir çare bulamasalar bile ıstırabı hafifletici çarelerin bulunmasına çalışmaktadırlar.

Rahmetli Refik Saydam zamanında, idarenin A dan Z ye kadar ıslahata muhtaç olduğundan bahsedilmesi, samimî bir şikâyetin ifadesi olarak büyük yankılar yapmıştı. Görülüyor ki hâtırası hâlâ canlı olarak yaşamaktadır. Benim bildiğime göre milletler daha binlerce sene kendi işlerinin A dan Z ye kadar düzelmeye muhtaç olduğunu iddia edeceklerdir.

Bir arkadaşımız da turizmden vukufla ve heyecanla bahsetmiştir. Turizm meselesi, hepimizin her gün şikâyet ettiğimiz ve memlekette hepimizin bildiğimiz bir ihtiyaçtır. Kristof Kolomb'un yumurtası gibi basit görünen, fakat bugüne kadar çok sözü edildiği halde büyük neticeler elde edilemiyen bir sahadır. Bu sözlerimle meseleyi hafif gördüğümü değil bilâkis her gün bunun üzerinde, herkesle birlikte hükümetlerin de zihin yorduklarını belirtmek istiyorum.

Şimdi vaziyet daha ümitli olduğundan bahsediliyor. Son zamanlarda memleketimize birçok uzmanlar gelmişlerdir. Muhtelif meseleleri dairelerimizde görüşürler ve veda etmek için bana geldikleri zaman bir usulüm vardır. Dört beş gün dairelerde çok dolgun dosyalar içinde çalışıp işini bitirdikten sonra en büyük mütehassısa sorarım:

Şimdi gidiyorsunuz; burada çalıştıklarınızın hepsini daireler bana anlatacaklardır ve bunları öğreneceğim, çalışacağım. Şimdi, bu beş dakikalık görüşmem esnasında, siz bu işin mütehassısı olarak, benim hatırımda kalmasını faydalı göreceğiniz bir cümle söyleyebilir misiniz? Onu söyleyin, sizin yadigârınız olarak hatırımda kalsın, derim. Çoğu, bu beş dakikalık görüşme içinde, 10 dakika bu cümleyi bulmak için uğraşırlar. Fakat, size söyleyeyim ki, son zamanlarda, muhtelif vesilelerle bu çeşit kendilerinden akıl istediğim uzmanlar bir iki mesele üzerinde durdularsa, bunlardan birisi turizmdir. Her memleket, bundan fevkalâde İstifade ediyor, Türkiye'nin Hazinesi geniştir, istifade edebilirsiniz, bunun çaresini bulunuz, derler.

Şimdi bu hikâyelerden sonra, size arz edeyim ki, Turizm Bakanlığına müracaatlar vardır. Yabancı sermaye iştirak etmek istiyor. Biz; her türlü kolaylığı göstermek içindeyiz. İyi neticeler alabileceğimizi ümidediyoruz. Hükümet olarak turiz-

min gelişmesi için aklımızın erdiği ve imkân bulduğumuz her çare ve vasıtayı tatbik etmek kararındayız.

Bir arkadaşımız sanal okullarının halinden şikâyet etti. Sonra kendisi ile konuştuğum vakit anladım ki yüksek bir sanat eğitimi mütehassıslarındandır. Teknik öğretim için, millî eğitim mevzuunda, programımızda söyledik. Arkadaşlarımız bunun her dalına geniş ölçüde temas ettiler.

Bir arkadaşımız, teknik öğretimden ayrıca bahsettiler, Cevap olsun diye söylüyorum, Teknik öğretimde şikâyet konusu olan hususlar: bir an evvel temin etmek ciddî arzumuzdur. Bunların vasıtalarını bu İstikamette toplamaya çalışacağız.

Sanayi kalkınmada, ilerleme her şeyden evvel teknik öğretimin geniş ölçüde yerleşmesine bağlıdır. Müsterih olabilirler.

Yine öğretmen olan bir arkadaşımız, kadroların eksik olmasından dolayı birçok öğretmenlerin terfi edemediklerinden bahsettiler. Öğrendiğimize göre, yakında meclislerden çıkmış olan bir kanun bu hususta oldukça bir İmkân ve genişlemeyi temin etmiştir.

Aşırı sağ ve aşırı solculuk meselesi üzerinde arkadaşlarım vukuf ile duruyorlar. Bu memleketimizin bir meselesi halindedir.

Muhterem arkadaşlarım; muhtelif inkılâplar geçirmiş olan memleketlerde bu inkılâpların aleyhtarları vardır. İlk günlerde mukavemet ederler. Ondan sonra, pasif bir kuvvet olarak, inkılâp aleyhtarı bir grup halinde kalır ve azalırlar. Fakat bunların büsbütün günahlarına girmek de doğru değildir. Bir defa böyle bir zan altına girmiş olan ve aslında inkılâp aleyhtarı olmayan birçok zavallılar, sonuna kadar inkılâp aleyhtarı gibi kalırlar. İnkılâp leyhtarlığı ile mücadele aslında inkılâp memleketlerinde, üzerinde hassasiyetle durulacak bir meseledir. Bir inkılâp, büyük ıslahat ilân edildiği gün, tamamiyle her türlü rüzgârdan masun hale gelmiş değildir. Bir inkılâp cemiyetin ihtiyacı olarak kabul edilir. Cemiyetin ihtiyacı olarak kabul edilen bu inkılâbın cemiyetin büyük kütlesine ne kadar yerleşmiş olduğu bir tek miyarla anlaşılır: Zamanla...

Atatürk İnkılâpları bu memlekette yerleşmiş midir, yerleşmemiş midir? Benim kanaatimce demokratik rejim gelinceye kadar Atatürk inkılâplarının yerleşmiş olup olmadığı konusunda şüpheler devam etti.

Demokratik inkılâp oldu, herkesin dili açıldı, her parti konuşmaya başladı, inkılâp aleyhtarı bulunmuş olanlar da ne söyliyebildilerse, söylediler. Meydana çıkan hakikat şudur ki, Atatürk inkılâpları bu memlekette geniş ölçüde yerleşmiştir. *(Umumi şiddetli alkışlar ve bravo sesleri)* Cemiyet, bu İnkılâpları savunmaktadır. Bir daha kadını zorla çarşafa sokmak, kadını cemiyetlerden, üniversitelerden, mekteplerden, iş yerlerinden çıkarıp atmak mümkün değildir. Dernek ki, köşede bucakta gördüğümüz kadın hürriyeti aleyhindeki manzara ürkütücü olmamalıdır. Anlayış içinde bunun kalıntıları giderilebilir.

Harf inkılâbı da böyle. Ciddi olarak söylüyorum, en çok korktuğum inkılâp, harf inkılâbı idi. Bunun yerleşmesi için zamandan başka bir miyar düşünülemezdi.

Şimdi birçok milletvekilleri eski harfi bilmiyor. Şimdi bu meclislerde eski harfleri bilenler azınlıktayız. Ben varım, benim yaşımda 10 - 15 kişi varız. Yeni harf nesli Millet Meclisine kadar gelmiştir. Bunu artık geriye çevirmek mümkün değildir. Her inkılâp bir ihtiyaçtan doğar. Cemiyetin ciddî bir ihtiyacına mukabele ediyorsa, çoğunluk tarafından benimsenir. Aleyhtarlarına karşı uzun müddet müdafaa olunur, İnkılâp aleyhtarı nasıl çalışır. Son zamanın modası şudur: Arkadaşlarım isabetle teşhis etmişlerdir; bir inkılâpla mücadele etmenin, ona aleyhtar olmanın kolay geçen modası, o inkılâp prensiplerini kendisi aleyhine kullanmaktır. Atatürk İnkılâbı aleyhinde bulunan, 27 Mayıs İnkılâbı aleyhinde bulunan, her hangi bir inkılâp aleyhinde bulunan insan, bu inkılâp prensiplerini esas olarak alır. O inkılâbı koruyormuş gibi, ondan bahsediyormuş gibi yıkıcı faaliyette bulunur, yıkıcı işler yapar, ama bunlar, alışılmış olan usul ve metotlardır. Cemiyet bunlara karşı mâkul ölçülerde kendisini müdafaa edecek anlayıştadır, kudrettedir. İnkılâpların muhafazasında müşkülâtımız onun prensiplerini istediği gibi kullanarak, hakikatte onun aleyhinde bulunan marifetlilerin usullerini anlamaktadır. Bunu anlıyabildiğimiz nisbette, inkılâpların korunması kolay olacaktır.

Cemiyet içinde yapılmış olan ıslahatı sevmemiş ve benimsememiş olan köşeler, kütleler ve insanlar varsa, bunların siyasi teveccühünü kazanmak için, anlayış olarak yahut siyasi istismar olarak gayret gösterecekler bulunabilir. Siyasi bünyemizin hastalıklarından birisi budur. Ama bu istismar gittikçe kuvvetini kaybetmektedir ve zamanla ehemmiyetleri kalmıyacaktır.

Aydın din adamlarının yetişmesini temenni etmekte, Hükümet samimîdir. Elinden gelen tedbirleri alacaktır.

Din adamlarımızın geçimlerini, vazife görmelerini kolaylaştıracak tedbirleri almakta kusur etmiyeceğiz.

Arkadaşlarım, programda sıklet merkezlerini tâyin etmediğimizi Öne sürerek şikâyet etmişler dir. Dikkat buyururlarsa, sıklet merkezî 2-3 ana mevzu üzerinde toplanmıştır.

Servet beyannamesi üzerinde birçok sözler söylendi. Hükümeti teşkil eden partiler bu mevzuu etraflı olarak tetkik etti. Şikâyetleri mâkûl ölçüde tedavi etmeye çalışarak, servet beyannamesinin esasını muhafaza etmeye çalıştık.

Burada iki ayrı nokta vardır. Birisi, beyanname alma prensibidir. İkincisi, bu servet beyannamesinin verilmesinin bir an evvel başlamasıdır. Servet beyannamesi kontrol vazifesini, seneler biriktikçe, yapacak hale gelir. 1961'de başlı yan servet beyannamesi 1961-1962 de iki defa verilmiştir. Önümüzdeki, 1963 senesinde de verilecektir. 1961 yılına ait beyanname ile 1962 beyannamesi geri verilecek; 1961 yılındaki tekrar istenmiyecektir. 1962 senesi başlangıç olarak muhafaza edilecektir. Böylece, faydası zamanla anlaşılacak bir müessese kuruluyor. Bizim memleketimizin bünyesine göre, bu müesseseyi yerleştirmek için bidayette çıkan anlaşmazlıkları tabii görmeyi, Büyük Meclislerden bilhassa İstirham edeceğim. Ben, Gelir Vergisinin konulduğu zamanı hatırlarım. Çok şikâyet vardı. Bizim bünyemize uy-

mıyacağından bahsediliyordu. Bu şikâyetler senelerce devam etti. Fakat bâzı eksikliklerle bir Gelir Vergisi sistemi bünyemize girdi. Ama 8-10 senelik bir zaman içinde ne kadar tekâmül ettiğini ve memleketimizin malî bünyesinde çok sağlam bir direk olduğunu her gün görmekteyiz. Tabiî eksikleri zamanla tamamlanmıştır, ıslah edilmiştir ve edilecektir.

Şimdi arkadaşlarım, bu vergi meselesi, yalnız bir iç meselemiz de değildir. Aynı zamanda Devletimizin medeni âlemle iş birliği içinde beraber çalışması, bir dâvaya iştirak etmesi bakımlarından milletler birbirlerinin idareleriyle ve medeni tedbirleriyle yakından alâkalı hale gelmişlerdir. Başka milletlerden kalkınma için yardım beklerken, kendi kaynağımızla temin etmeye mecbur olduğumuz ihtiyaçlar için kendimize düşeni yapmamayı başkalarına izah edemeyiz. Onun için, vergilerimiz, mükellefiyetlerimiz, usullerimiz, bağlı olduğumuz garp camiasının usulleri içinde tekâmül etmek mecburiyetindedir.

Kalkınma nasıl olacak?

İki üç basit esası belirteyim. 1963'te beş senelik plân başlıyacaktır. Kalkınma plânını Türkiye'ye yılda ortalama %7 gelişme temin edebilecek ölçüde tatbik edebilmeliyiz. Bu hıza ulaşmanın tedbirlerini almalıyız. Bunu yaparsak, derhal göz kamaştırıcı tesiri olmasa bile âti bakımından büyük ufuk açacak bir kıymet taşıyacaktır.

Başka bir suale geçiyorum:

27 Mayısın hedefine ulaştığı meselesinde Hükümetin görüşü ile büyük çoğunluğun mutabık olduğunu görmek bizi bahtiyar etmiştir. Ekonomik ve sosyal meselelerin halli, bu alandaki hedeflere varılması uzun bir çalışma işidir. Bu meseleler daha birçok hükümetleri bu vadide etraflı olarak çalışmaya sevk edecek vüsattedir. Ama demokratik idare mevzuundaki hedefler temin edilmiştir. Memleketimiz yeni bir demokratik çığır üzerinde ilerlemektedir.

Bu programda halletmeye çalıştığımız bir konu da, Devletçilik ve özel teşebbüs arasındaki münakaşaya, vuzuh vermektir. Bizim Devletçiliğimiz zaruretleri doğmuştur. Sermayesi olmıyan, harap olmuş bir memlekette en iptidaî ihtiyacı temin edecek insan ve sermaye olarak mahrumiyet içerisinde bulunduğumuz bir devirde devletin müdahalesinden başka, Devletin işe başlamasından başka çare olmadığı için bu yola girilmiştir. Esasında özel teşebbüs daima emniyet altında tutulmuştur. Fakat tatbikat ve zaman bu ikisi arasında birtakım sürçmeler olduğu zannım vermiştir. Bütün şikâyetler, şurada burada tatbikattan doğan yanlış anlamalar üzerinde toplanmaktadır. Esasında özel teşebbüsle bizim devletçiliğimiz arasında hiçbir tartışma ve çelişme yoktur. Bununla beraber, ifadelerimizde, özel teşebbüsün emniyette bulunduğu hususunu, özel teşebbüsün memleketin kalkınmasında önemli bir rolü olduğunu belirtmek için emek sarf etmekten geri kalmadık. Özel teşebbüsler umumi olarak siyasi istikrar ister, siyasi emniyet ister ve iktisadi emniyet ister. Bunları temin etmeye çalışıyoruz. Siyasi istikrarın temini yalnız Hükümetin elinde olmaz. Meclisler de bu mesele üzerinde durur, bu meseleyi memleketin başlıca me-

selelerinden biri olarak görürlerse, meselenin halli kolaylaşır. Onun için, Hükümet programında, Büyük Millet Meclisi kürsülerinden memlekete güven, itibar, emniyet dağılacağını bütün milletvekillerimizin, senatörlerimizin ve bütün partilerimizin bilmekte olduklarını belirtmekten kuvvet aldık. Bu konuda minnetle ifade ederim ki, Senatodaki arkadaşlarımızın konuşmaları, iktidarda ve muhalefette bulunan partilerin umumiyetle ifade tarzları, memlekete geniş ölçüde huzur verecek istidattadır.

Arkadaşlarım, bâzı arkadaşlarım Hükümetin teşekkül ediş tarzına göre yeler ve dayanağı olmadığına işaret ettiler. Benim kanaatimce Hükümet, bir koalisyon hükümetinde bulunması lâzım olan kuvvetin en üstününe sahiptir. *(Alkışlar)*

Koalisyon hükümetleri, onu teşkil eden partilerin nazari kuvvetleri yekûnuna göre hesaplanır. Bir koalisyon Hükümetinin 600 kişilik B.M.M.'nde 560 kişiye istinat etmesi beklenemez. Nisbi temsildeyiz, koalisyon Hükümeti kuruyoruz. Koalisyon hükümetleri, Mecliste 15 kişilik çoğunluk toplamışlarsa kuvvetlidirler. Bir şartla ki; bu çoğunluk istikrarlı olsun. Bugün var, yarın var olup olmadığı belli olmazsa o zaman istikrarsızlık ve o zaman zayıflık vardır. Böyle bir hale düşmemek için, bu Hükümeti teşkil eden partiler, bağımsızlar uzun boylu görüşmeler ve aralarında yakın bir ihtilaf çıkmaması için çalışmışlardır. Akıllarının erebildiği bütün tedbirleri almışlardır. Bunun yanında, dün koalisyonda beraber bulunduğumuz ve ayrıldığımız ve bugün muhalefette olan partinin bizi teveccühle karşılayıp destekler, teşvik eder, başarı diler sözleri bize ayrıca cesaret ve kuvvet vermiştir. *(Soldan, alkışlar)*

Sevgili arkadaşlarım, Büyük Mecliste bulunan partilerin hepsi, Milletvekillerinin ve Sayın senatörlerin hepsi, Türkiye'nin siyasi tekâmül hayatında, büyük bir dâvanın peşindedirler. Türkiye'yi medeni, Garplı usûllerle demokratik rejim içinde yürütmek, ilerletmek, kalkındırmak ve selâmette bulundurmak iddiasındadırlar. Büyük Millet Meclisi üyelerine, siyasi partilerimize bu dâvalarında muvaffak olmaları başarıya ulaşmaları için Hükümet olarak her türlü hizmeti yapmaya ve emirlerinde bulunmaya çalışacağız.

Hükümetin icraatında sizlerin daima irşatlarınıza, ikazlarınıza ve murakabenize muhtacız *(Şiddetli ve sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar, Hükümet programı üzerindeki görüşmelerimizi bitirmiş bulunuyoruz. Bu mühim müzakerede arkadaşlarımın Başkanlık Divanına göstermiş olduğu yardıma bilhassa teşekkür etmek isterim. Muhterem arkadaşlarımın yapıcı tenkid ve mütalâalarının ikinci karma Hükümetimizin çalışmalarında onlara kuvvet kaynağı olacağına ve kendilerine başarılar sağlıyacağına inanarak hepimiz adına Hükümetimizi tebrik ederim, *(Alkışlar)*

Gündemimizde bugün başka bir müzakere mevzuu olmadığı için yarın 5 Temmuz 1962 Perşembe günü saat 10'da toplanmak üzere Birleşime son veriyorum.

Kapanma Saati: 13.15

Millet Meclisi Tutanak Dergisi
Dönem 1 Cilt 6 Birleşim 109
Sayfa 166-248
05.07.1962

BİRİNCİ OTURUM
BAŞKAN — *Fuad Sirmen*
KÂTİPLER: *Nurettin Ok (Çankırı)*
Nurettin Akyurt (Malatya)
Açılma Saati: *10.00*

Hükümet Programının Görüşülmesi

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar, Millet Meclisinde mevcut beş partinin sözcüsü Hükümet programı üzerinde söz istemişlerdir. Müsaade ederseniz, söz isteme sırasına göre değil de, evvelâ muhalefette bulunan parti sözcülerine ve ondan sonra iktidarda bulunan parti sözcülerine söz verelim. Bu hususu tasvibinize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Muhalefet partilerinden talebe göre, söz sırası Millet Partisi sözcüsünün.

FERRUH BOZBEYLİ (İstanbul) — Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun efendim.

FERRUH BOZBEYLİ (İstanbul) — Muhterem arkadaşlarım, usule müteallik olan bir meselenin arzı için söz almış bulunuyorum. Yüksek malûmunuzdur ki, eski Anayasamıza göre, Hükümet programının müzakeresi, programın okunmasını müteakip başlardı. Yeni Anayasamız bu mevzuda bir yenilik getirmiştir. Sayın üyelerin mevzuu daha etraflıca inceleme imkânlarına sahip olabilmelerini ve mevzu üzerinde düşünerek, daha derli toplu tenkit ve temenni içinde görüşlerini arz etmeyi temin için, yeni Anayasamızın 103'ncü maddesi şu yeniliği getirmiştir. (Millet Meclisinde güvenoyuna başvurulur. Güvenoyu için görüşmeler programın okunmasından iki tam gün geçtikten sonra başlar) denilmektedir. Bizim anladığımıza göre Anayasanın, getirdiği bu yenilik usule müteallik bir yeniliktir. Zira güvenoyunda Hükümet programının Mecliste okunması ayrı bir gündem mevzuu, okunan bu program üzerinde müzakerelerin açılması ayrı bir gündem mevzuudur. Meselenin bu şekilde ele alındığını iki ayrı hususta arz etmek istiyorum.

Birincisi; 2.7.1962 tarihli Riyaset Divanınca tab ve tevzi ettirilen tutanak özetinde, "Hükümetin programı okuduğu 5.7.1962 Perşembe günü saat 15,00 de toplanılmak üzere Birleşime son verildi" denmektedir. Bugünkü, Hükümet programı müzakeresi ayrı bir gündem konusudur. Ayrı bir, gündem konusu olduğuna göre, her gündem hakkında, o mevzuun gündeme girdiği andan itibaren söz alınabilir. Şu halde, Hükümet programının görüşülmesi" mevzuunun gündeme alındığı dünkü tarihten itibaren alınmış olan sözlerin muteber olması, ondan evvel, yani, Hükümet

programının okunmasının gündeme girdiği Pazar gününden evvel söz almış kimselerin söz alma haklarının muteber addedilmemesi icap etmektedir. Bu sebeple Riyaset Divanının tespit etmiş olduğu ve şahısları adına söz almış olan kimselerin, bu usule göre sıraya konması icap eder. İçtüzüğün 84'ncü maddesinde, "Ruznamede bulunmayan maddeler hakkında kâtipler söz kaydedemezler" sarahati mevcuttur. Hükümetin programı hakkındaki müzakere ruznameye dün yani bu gündemin tab ve tevzi edildiği tarihte girdiğine göre, bu tarihten itibaren alınan sözlerin muteber olması lâzım gelir. Biz bu hususta maruzatımızı bir takrirle Sayın Riyaset Divanına takdim ediyoruz. Karar Yüksek Heyetinizindir. Bu mevzuda verilecek olan karar müspet veya menfi şekilde tecelli edecektir.

Bu mevzuda ikinci bir maruzatımız daha vardır. O da şudur: Yüksek Heyetiniz bu takririm hakkında karar verdikten sonra, yine tensip buyurulursa İçtüzüğün 85'nci maddesine göre, bir lehte bir aleyhte ve bir üzerinde olmak üzere, söz, sıranın taayyünün daha uygun olacağı ve müzakerelerin selâmetini temin edeceği kanaatindeyiz. Bu hususta ikinci takririmi de Riyasete takdim ediyorum. Maruzatım bundan ibarettir. Hürmetlerimle.

KÂZIM ARAR (Çankırı) — Efendim, benden evvel konuşan muhterem arkadaşım, müracaatların gündeme alındığı tarihten itibaren mer'i olması iktiza ettiğini söylediler. Hâlbuki Mecliste böyle bir teamül yoktur. Gerek bütçe müzakeratında, gerekse diğer müzakeratta daha önce müracaat edenler sıraya konur der. Nitekim Riyaset Divanı da bu nokta üzerinde durmuş, Heyeti Umumiyenin oyuna arz etmiş ve kabul edilmiştir. Bunun üzerinde yeni bir mütearife kabul etmeye imkân yoktur kanaatindeyiz.

BAŞKAN — Sayın arkadaşlar, Ferruh Bozbeyli arkadaşımızın görüşü şudur: Hükümet programının okunacağı güne ait gündem tab ve tevzi edildikten sonra alınmış olan sözler muteber değildir, program üzerinde görüşmeler için söz isteyenlerin sırasının, programın görüşüleceği güne ait gündem tab ve tevzi edildikten sonraki müracaat sırasına göre yapılmasına mütedairdir.

Riyaset Divanınız, Ferruh Bozbeyli arkadaşımızın bu görüşüne, şimdi arz edeceğim sebeplerden dolayı iştirak etmemektedir. Hükümet programı ve önün üzerindeki görüşmeler bir küldür, bir bütündür. Hükümet programının okunması gündeme girdiği anda bütün milletvekilleri program üzerinde hangi gün görüşme yapılacağını katî olarak zaten bilmektedir. Çünkü, Anayasamız sarahaten ve katiyetle demiştir ki: "Hükümet programının okunmasını takip eden günden itibaren iki tam gün geçtikten sonra görüşme yapılacaktır." Bu itibarla, İçtüzüğümüzün 84, 85, 86'ncı maddelerindeki hükümler, şimdi Riyaset Divanınızın tatbik etmekte olduğu usule aykırı değildir, tamamıyla onun ruhuna uygun olarak yapılmaktadır. Esasen Meclisimizin ilk hükümetin kuruluşu zamanındaki teamülü de budur. Bunun dışında zannediyorum, arkadaşımız Ferruh Bozbeyli bu mütalâasında, şimdi reyinize arz ederek evvelâ muhalefet partileri grup sözcülerine söz verelim, diye aldığım karar ile karıştırdılar. Ferruh Bozbeyli arkadaşım, bu karara zaten itiraz etmiş değildirler. Şimdi, Ferruh Bozbeyli arkadaşımın izah ettiğim hususa dair olan takririni okutacağım ve reyinize arz edeceğim.

Millet Meclisi Başkanlığına

Anayasanın 103'ncü maddesi gereğince; Hükümet programının okunması ayrı, görüşülmesi ayrı gündem mevzuudur.

Bu sebeple, İçtüzüğün 84'ncü maddesine uygun olarak, program hakkında görüşmelerin gündeme girdiği zamandan sonra söz alan milletvekillerine söz verilmesi hususunu arz ve teklif ederim.

5.6.1962

Ferruh Bozbeyli *(İstanbul)*

FERDA GÜLEY (Ordu) — Önerge hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

FERDA GÜLEY (Ordu) — Muhterem arkadaşlarım, Sayın Başkanlık bu önerge üzerinde mütalâalarını ifade buyurmuşlar ise de, bendeniz oya geçmeden evvel Ferruh Bozbeyli arkadaşımızın verdiği önergenin lehinde olduğumu ifade etmek için huzurunuza geldim.

Her ne kadar, programın Hükümet tarafından okunması, bilâhare iki tam gün geçmesi, bilâhare müzakereye arz edilmesi, bilâhare bir tam gün geçtikten sonra oylanması bir kül ifade eder mahiyette ise de - böyle bir tefsire gitmek mümkün ise de - hattâ bundan evvelki yılların tatbikatı olarak böyle bir anlayış mümkün ise de 84'ncü maddenin son fıkrasının sarahati, açık ifadesi karşısında, şimdilik bu yola gidilmemesini, açık metne uyulmasını bendeniz daha uygun görmekteyim. Mademki, mer'i olan İçtüzüğün 84'ncü maddesinin son fıkrası; "her hangi bir konu ruznameye girmeden kâtipler söz kaydedemezler" demektedir ve programın müzakeresi de Sayın Başkanımızın ifadelerine rağmen, kendi başına müstakil bir hüviyet ifade etmektedir, bu açık, âmir tüzük hükmü gereğince, müzakereler için alınan sözlerin ancak ruznamenin onunla ilgili bölümünün tab ve tevzi edilmesinden sonra yapılmasının daha uygun ve mer'î Tüzüğe intibaklı bir keyfiyet olduğuna inanıyorum. İlerde yeni içtüzük tanzim edilirken, yeni içtüzüğün tanzimi esnasında pekâlâ, Anayasanın 103'ncü maddesi hükümleri, Hükümet programı için bu şekilde tedvin edilebilir, bu şekilde tüzük maddeleri tertip edilebilir. Fakat halihazırda bu yoktur. Mer'i tüzük (ruznamede bulunmayan maddeler hakkında kâtipler söz kaydedemezler) diyor. Mer'i âmir metin mevcutken böyle bir tefsire ihtiyaç yoktur, bu doğru değildir, kanaatindeyim. Bendeniz de 2-3 gün evvel söz almıştım, ruznameden evvel söz almış olduğum için, ismimi sildirdim. Ferruh Bozbeyli arkadaşımızın önergesinin iltifatınıza mazhar olmasını sevgi ve saygılarımla rica ederim.

KÂZIM ARAR (Çankırı) — Söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

KÂZIM ARAR (Çankırı) — Efendim, Riyaset Divanı mevzuu gayet açık olarak izah ettiler. Bunu bir kül olarak mütalâa etmek iktiza eder. Ne zamanı, konuşulacağı belli olan bir mevzu için o mevzuun gündeme alındığı andan itibaren söz sırası mevzu esasen tüzüğün sâkit bıraktığı bir husustur.

Bu itibarla, biz müracaatımızı 3 Temmuz 1962 tarihinde yazılı olarak Meclis Başkanlığına verdik. Temasımız neticesinde anlaşılmıştır ki, bizden evvel hiçbir parti Meclis grubu adına söz alınmamıştır. Şu halde, bu sıra mevzuunda, tüzüğün âmir hükmüne ve Riyaset Divanının mütalâasına aynen iştirak ediyoruz. Bu takrire iltifat edilmemesini hassaten rica ediyoruz.

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar, takriri reyinize koymadan evvel, deminki mâruzâtımda görüşlerimizi tamamen izah edemedim kanaatine vardığımı söylemek, isterim. Çünkü biraz evvel söz almış olan Ferda Güley arkadaşımızın mütalâaları, Riyaset Divanında bu kanaati hâsıl ederek şu açıklamayı yapmaya zorlamıştır.

Riyaset Divanınızın görüşü şudur: Hükümet programının okunması, görüşülmesi, oylanması bir bütündür. Bunun bölünmesine, tıpkı gündeme giren müteaddit maddeler gibi, ayrı ayrı mütalâa edilmesine imkân yoktur. Program gündeme girdiği anda görüşülmesi ve neticede güvenoyuna müracaat edilmesi zaruridir. Bu, Anayasa emri iktizasındandır. Riyaset Divanınız bu görüşe istinaden tatbikatta olan bu şeklin ve şimdi arz ettiğimiz usulün gerek Anayasa hükmüne ve gerekse İçtüzüğün 84'ncü maddesine ve onun ruhuna tamamen uygun olduğu kanaatindeyim. Mesele zannediyorum ki, tavazzuh etmiştir. Başka söz isteyen arkadaşımız yoksa takriri reylerinize sunacağım.

AHMET TAHTAKILIÇ (Uşak) — Bir sözüm var efendim. Şimdi açıklamış olduğunuz başlangıç tarihi, okunmaya başlandığı andan itibaren ki, başlangıç tarihi midir? Bunun tasrihini rica ederim.

BAŞKAN — Bundan evvelki mâruzâtımda da arz etmiştim. Bu okumaya başlandığı tarih değil, programın görüşüleceğini gösteren gündemin tabı ve tevzi edilip arkadaşlarımıza dağıtıldığı tarihtir.

Takriri, oylarınıza sunuyorum *("Kimin takriri?" sesleri)* Ferruh Bozbeyli arkadaşımızın takririni oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Takrir kabul edilmemiştir.

Efendim, ikinci takrir şudur: Söz alanlar çok olduğuna göre, söz alanlara sıra ile ve lehinde, aleyhinde, üzerinde olmak üzere münavebe ile söz verilmesi ve fakat münavebe ile söz verirken tabiatıyla söz sırasına riayet edilmesi... Bu takriri okutup oyunuza sunacağım.

Millet Meclisi Başkanlığına

Program hakkında şahısları adına söz alan milletvekillerinin; içtüzüğün 85'nci maddesi gereğince lehte, aleyhte ve hakkında olmak üzere sıraya konulmasının ve konuşmaların bu sıraya göre yapılmasının daha faydalı olacağı kanaatindeyim.

Teklifimin oya konulmasını arz ederim.

5.6.1962

Ferruh Bozbeyli (İstanbul)

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlarım, yine, Yüce Heyetinizi tenvir bakımından İçtüzüğün, bu hususa ait maddesini okuyorum. 85'nci madde şöyle demektedir:

"Söz, talep ve kayıt sırasına göre verilir. Heyet isterse, müzakere olunan meselelerin lehinde, aleyhinde, hakkında münavebe ile söz söylemek takarrür eder"

Bu hükme göre, bu takrirde teklif edilen husus, Yüksek Heyetin takdirine kalmış bir keyfiyettir. Yüksek Heyetiniz nasıl tensip ederse, öyle hareket edilir.

Takriri oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Şimdi, arkadaşlar, bu şekilde hareket edebilmek için, söz almış olan arkadaşlar müracaatlarında "lehinde mi, aleyhinde mi, hakkında mı" konuşacaklarını bildirmediklerine göre, grup sözcüleri dışında söz almış olan milletvekili arkadaşlarımızın isimlerini okutacağım. Söz almış olan arkadaşlar ne şekilde söz söyleyeceklerini ifade buyursunlar. Şimdi ittihaz buyuracağınız karara göre biz de vazifemizi yapabilelim.

BAŞKAN — Rauf Kıray?

RAUF KIRAY (Kütahya) — Lehinde efendim.

BAŞKAN — Arif Ertunga

ARİF ERTUNGA (İzmir) — Lehinde.

BAŞKAN — Şevki Güler?

ŞEVKİ GÜLER (Afyon) — Üzerinde.

BAŞKAN — İsmail Hakkı Yılanlıoğlu?

İSMAİL HAKKI YILANLIOĞLU (Kastamonu) — Üzerinde.

BAŞKAN —Sami Öztürk?

SAMİ ÖZTÜRK (Muş) — Lehinde.

BAŞKAN — Nadir Yavuzkan?

NADİR YAVUZKAN (Burdur) — Lehinde efendim.

BAŞKAN — Halûk Nur Baki?

HALÛK NUR BÂKİ (Afyon Karahisar) — Hakkında.

BAŞKAN — Kadri Özek?

KADRİ ÖZEK (İzmir) — Hakkında.

BAŞKAN — Sıddık Aydar?

SIDDIK AYDAR (Bingöl) — Aleyhinde.

BAŞKAN — Kadri Eroğan?

KADRİ EROĞAN (Urfa) — Aleyhinde.

BAŞKAN — Yusuf Ziya Yücebilgin?

YUSUF ZİYA YÜCEBİLGİN (Zonguldak) — Üzerinde

BAŞKAN — Nihat Kürşat?

NİHAT KÜRŞAT (İzmir) — Aleyhinde.

BAŞKAN — Kâmran Evliyaoğlu?

KÂMRAN EVLİYAOĞLU (Samsun) — Üzerinde.

BAŞKAN — Turhan Bilgin ?

TURHAN BİLGİN (Erzurum) — Aleyhinde.

BAŞKAN — Fahir Giritlioğlu?

FAHİR GİRİTLİOĞLU (Edirne) — Lehinde.

BAŞKAN — Hilmi Baydur?

HİLMİ BAYDUR (Muğla) — Lehinde.

BAŞKAN — Etem Kılıçoğlu?

ETEM KILIÇOĞLU (Giresun) Aleyhinde..

BAŞKAN — Ali Rıza Uzuner?

ALÎ RIZA UZUNER (Trabzon) — Üzerinde.

BAŞKAN — Zeyyat Kocamemi ?

ZEYYAT KOCAMEMİ (Tokat) — Üzerinde.

BAŞKAN — Abdurrahman Altuğ?

ABDURRAHMAN ALTUĞ (Kırklareli) — Üzerinde

BAŞKAN — Cahit Yılmaz?

CAHİT YILMAZ (Konya) — Aleyhinde.

BAŞKAN — Ömer Eken?

ÖMER EKEN (Antalya) — Aleyhinde

BAŞKAN — Ruhi Soyer?

RUHİ SOYER (Niğde) — Lehinde.

BAŞKAN — Nazmi Özoğul?

NAZMİ ÖZOĞUL (Edirne) — Aleyhinde.

BAŞKAN — Ali İhsan Balım?

ALİ İHSAN BALIM (Isparta) — Üzerinde.

BAŞKAN — Kâmil İnal?

KÂMİL İNAL (Bolu) — Üzerinde

BAŞKAN — Mehmet Turgut?

MEHMT TURGUT (Afyon Karahisar) — Aleyhinde.

BAŞKAN — Tahsin Demiray?

TAHSİN DEMİRAY (İstanbul) — Aleyhinde.

BAŞKAN — Ahmet Tahtakılıç?

AHMET TAHTAKILIÇ (Uşak) — Üzerinde.

BAŞKAN — Mehmet Ali Arslan?

MEHMET ALİ ARSLAN (İçel) — Lehinde.

BAŞKAN — Şadi Binay?

ŞADÎ BÎNAY (Bilecik) — Aleyhinde.

BAŞKAN —Faruk Sükan?

FARUK SÜKAN (Konya) — Aleyhinde.

BAŞKAN — Mehmet Kazova?

MEHMET KAZOVA (Tokat) — Üzerinde.

BAŞKAN — Hilmi Aydınçer?

HİLMİ AYDINÇER (Aydın) — Aleyhinde.

BAŞKAN — İhsan Ataöv?

İHSAN ATAÖV (Antalya) — Son söz.

BAŞKAN — Lâtif Aküzüm?

LÂTİF AKÜZÜM (Kars) — Aleyhinde.

BAŞKAN — Adnan Karaküçük?

ADNAN KARAKÜÇÜK (Maraş) — Aleyhinde.

BAŞKAN — Mehmet Alicanoğlu?

MEHMET ALİCANOĞLU (Sinop) — Üzerinde.

BAŞKAN — Burhan Arat?

BURHAN ARAT (Çanakkale) — Üzerinde.

BAŞKAN — Hasan Aksay?

HASAN AKSAY (Adana) — Aleyhinde.

BAŞKAN — Arif Hikmet Güner?

ARİF HİKMET GÜNER (Rize) — Aleyhinde.

BAŞKAN — Turgut Çulha?

TURGUT ÇULHA (Bolu) — Üzerinde

BAŞKAN — Ali Dizman?

ALİ DİZMAN (Tokat) — Üzerinde.

BAŞKAN — Esat Kemal Aybar?

ESAT KEMAL AYBAR (Mardin) — Üzerinde.

BAŞKAN — Veli Başaran?

VELİ BAŞARAN (Afyon Karahisar) — Üzerinde.

BAŞKAN — Mehmet Ali Aytaş?

MEHMET ALİ AYTAŞ (İzmir) — Aleyhinde

BAŞKAN — İbrahim Sıtkı Hatipoğlu?

İBRAHİM SITKI HATİPOĞLU (Ankara) — Lehinde.

BAŞKAN — Mustafa Uyar?

MUSTAFA UYAR (İzmir) — Lehinde.

BAŞKAN — Sadık Tekin Müftüoğlu?

SADIK TEKİN MÜFTÜOĞLU (Zonguldak) — Üzerinde.

BAŞKAN — Mustafa Kepir?

MUSTAFA KEPİR (Yozgat) — Üzerinde

BAŞKAN —Ali Cüceoğlu?

ALİ CÜCEOĞLU (Giresun) — Üzerinde.

BAŞKAN — Yahya Dermancı?

YAHYA DERMANCI (İçel) — Lehinde

BAŞKAN — Naim Tirali?

NAİM TİRALİ (Giresun) — Üzerinde.

BAŞKAN — Efendim, İhsan Ataöv arkadaşımız talebinin sonuna "Son söz benimdir" ifadesini koymuş. *(Gülüşmeler)*. Fakat İçtüzük buna müsait olmadığından bunu yapamayacağım. Sırası gelince söz vereceğim.

Şimdi Millet Partisi adına Sayın Osman Bölükbaşı'na söz veriyorum.

MİLLET PARTİSİ MECLİS GRUBU ADINA PARTİ GENEL BAŞKANI OSMAN BÖLÜKBAŞI (Ankara) — Muhterem Başkan muhterem arkadaşlar; Millet Partisi Meclis Grubu adına, İkinci Karma Hükümetin programı ile alâkalı görüş ve temennilerimizi arz etmeden evvel, memleketi bugünkü merhaleye getiren Birinci Karma Hükümet tecrübesinin verdiği neticeler üzerinde kısaca durmakta fayda mülâhaza ediyoruz. Bu neticeler tenkit ve temennilerimizi kıymetlendirilmeye ve yarın hakkındaki ümitlerimizin ne dereceye kadar tahakkuk edebileceğini tayine yarayacaktır. Görüşlerimiz ne olursa olsun nazik şartlar içinde vazife alan Karma Hükümetin muvaffakiyetini grubumuz bütün samimiyeti ile temenni etmektedir. *(Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

Muhterem arkadaşlar;

Birinci Karma Hükümetin muvaffakiyeti, programında temas ettiği iki mânevi temelin kurulmasına sıkı sıkıya bağlı idi. Bu temellerden birincisi, İhtilâlden çıkmış

bir memlekette Anayasanın mutlak hâkimiyetini tesis etmek ve demokratik rejimi yerleştirmekti. İkincisi de, geçmiş hâdiselerin ve mücadelelerin birbirlerinden uzaklaştırdığı kütleleri yaklaştırmak ve huzuru sağlamaktı.

Memleket ekonomisini tahrip eden istikrarsızlık ve itimatsızlık, ancak bu temellerin teessüsü ile ortadan kalkabilirdi.

Üzülerek ifade edelim ki, Birinci Karma Hükümet, tarihimizin hiçbir devrinde görülmedik bir itidal, temkin ve vatanseverlik numunesi vermiş olan muhalefetin destek ve yardımına rağmen bu gayeleri gerçekleştirememiştir. *(Muhalefet sıralarından bravo sesleri, alkışlar)*

Hükümete vücut veren siyasi partiler ise, memlekette huzur bozan fiil ve hareketlerden dikkatle kaçınmak mevkiinde bulundukları halde, maalesef huzur bozucu hâdise ve tahriklerin başlıca kaynakları olmuşlardır. *(Muhalefet sıralarından bravo sesleri)* Kötü niyetlilerin, maceracıların ve dikta heveslilerinin cüret ve cesaretlerini artırmak ve varlığımızı imha için fırsat bekleyen yıkıcı sol cereyanlara zemin hazırlamaktan başka neticesi olmayan huzursuzluk havası karşısında Hükümetin enerji ve basiretle hareket ettiğini görmek mümkün olamamıştır.

Hükümet, hâdiselere takaddüm edip tedbir alacak yerde çok zaman hâdiselerin peşinden sürüklenmiş ve palyatif tedbirlerle işi oluruna bırakmıştır. Hattâ Hükümet Koalisyona dâhil partiler arasında bile ahenk ve tesanütü sağlayamamıştır. Bu suretle zaman zaman vatandaş bu memlekette Hükümet var mıdır? Sualini kendine sormak mecburiyetinde kalmıştır.

Bizi bu hükümlere sevk eden hâdiseler üzerinde şimdilik durmak istemiyoruz. Lüzum hâsıl olursa mecbur olursak onları da bu kürsüden ifadeye amadeyiz.

Hulâsa; Birinci Karma Hükümet tecrübesinin devamı müddetince Türkiye'de demokratik rejimin yaşayıp yaşayamayacağı, içte ve dışta bir endişe ve münakaşa mevzuu olmakta devam etmiş, huzursuzluk ve güvensizlik her gün biraz daha artmış ve rejime taallûk eden bâzı kanunların çıkarılması hariç, memleketin acil hiçbir temel meselesini halletmek mümkün olmamıştır. Her türlü tahrike müsait bir zemin teşkil eden ekonomik ve sosyal düzensizlikler devam etmiştir.

Yeni Hükümet programında yer alan temel meseleler üzerinde durmadan bu programa hâkim olan ana karakteri tebarüz ettirmek isteriz. Bundan evvelki Hükümet programı ile bu program arasında vuzuh ve katiyet bakımından bir fark müşahede etmek maalesef mümkün değildir. Hattâ mahiyet bakımından da esaslı bir fark mevcut değildir.

Program, temas ettiği çeşitli meselelerin hal tarzlarını ana hatlarıyla bile ifadeden uzak bulunmaktadır. O kadar ki, mahiyetleri birbirinden tamamen ayrı icraat nevileri bu programa uygun düşebilir ve temas ettiği formüllerin içine girebilir. Meselâ, toprak reformu, vergi reformu gibi çok hayati meselelerin ne suretle gerçekleştirileceği, hudutları, şümulleri ve vasıtaları gösterilmemiştir.

Hâlbuki Birinci Hükümet programından bu yana geçen yedi aylık bir devre, bütün bu meseleler hakkında yeni Hükümetin sarih bir görüş tarzına sahip olmasını sağlayacak hazırlıklar için fazlasıyla kâfi idi.

Program, bu karakteri ile bir tedbirler manzumesi olmaktan ziyade müphem teşhislerden, temennilerden ve mücerret vaatlerden ibaret bulunmaktadır. Program, tabir caizse, kesin bir teşhis konamayan, tedavi yolları tespit edilemeyen bir hastalık için yazılmış muvakkat bir reçete mahiyetindedir. Programın bu mahiyeti murakabeyi güçleştirdiği gibi, yarın Hükümeti teşkil eden partiler arasında ihtilâf ve buhranlara da sebebiyet verebilir. İleride ihtilâfa düşmemek için temel meselelerde sarih anlaşmalara varmaları yolunda Hükümet kurulmadan evvel Başvekile yaptığımız tavsiyelerin nazara alınmadığını da burada üzüntü ile kaydetmek isteriz. *(Muhalefet sıralarından, bravo sesleri)*

Muhterem arkadaşlar;

Karma Hükümet programında Türkiye'nin siyasi gelişmesiyle alâkalı ve hepimizce malûm birtakım bilgiler verildikten sonra "demokratik rejimi tehlikeye düşürecek ve Anayasa hâkimiyetini zedeleyecek hiçbir tahrike müsaade etmeyeceğiz" denilmektedir.

Anayasa ile müesses meşru nizamı tahribe matuf tahrikler ile bekamızı dahi tehlikeye düşürebilecek intikamcı cereyanlar karşısında bir Hükümetin hassas olması ve bu gibi hareketler kargısında Devletin mevcut müeyyidelerini ve kuvvetlerini derhal harekete geçirmesi en tabiî vazifesidir. Hükümetin verdiği bu teminatı memnuniyetle karşılarken geçmiş hâdiselerin bize telkin ettiği endişe ve temennileri ifade etmekten de kendimizi men edemeyeceğiz.

Evvelce bu kürsüden bir kere daha ifade ettiğimiz gibi bu memlekette Anayasa mutlak mânada hâkim olacak ve bizler haysiyetli ve itibarlı bir müessesenin şerefli azaları olarak vazife görecek isek, her şahıs, her makam ve her kuvvet Anayasa ve kanunların emrettiği hudut içinde kalmaya mecburdur. *(M.P. den alkışlar)* Birtakım indi mülâhazalarla kendini bu mütearifenin üstünde telâkki edenler karşısında Hükümet sükûtu ihtiyar ederse, onun bu taahhüdü, millet vicdanını yaralayan boş bir söz olmaktan öteye gidemeyecektir. *(Bravo sesleri)*

Bu memlekette Anayasa mutlak mânada hâkim olacaksa ve meşru nizam yürüyecekse, ordu filânı istiyor, filânı istemiyor şeklinde umumi efkârı ve Yüksek Meclisi baskı altında tutmaya matuf siyasi bidata artık katî olarak nihayet verilmelidir. Bu bidatin devamına davranışlarıyla ve sükûtu ile imkân veren eski Hükümetten yeni Hükümet hiç olmazsa bu noktadan farklı olmalıdır.

Son günlere ordu İnönü'yü istiyor şeklindeki neşriyat karşısında mesul Hükümetin, Başvekilin ve Genelkurmay Başkanının sükûtu ihtiyar etmeleri bu endişeli tenkitlerimizin reddedilmez ve en taze delilidir.

Bu tarz neşriyat ve telkinler, bir bütün olması icap eden Şerefli Ordumuzla milletimizin arasını açabilecek, meşru nizamı ve ordunun haysiyet ve itibarını zedeleyebilecek mahiyettedir.

Bugünkü nizamın kuruluşunda büyük şeref payı olan ordunun vazifesi, siyasetin içinde bulunmak değil, bu nizamı yıkmaya kalkışacak bedbahtlar çıkarsa onların karşısında meşru ve yetkili organların emrinde koruyucu bir kuvvet olarak kalmaktır. *(M.P. den bravo sesleri)* Onu, eserini yıkmak isteyen talihsiz bir kuvvet olarak göstermeye hiçbir politikacının ve hiçbir zümrenin hakkı yoktur. *(Alkışlar)*

Bu bidat ve tehditlerin devam ettiği bir memlekette, rejimin içte ve dışta itibar kazanmasına, maddi ve mânevi kalkınmamız için vücudu ilk şart olan huzur ve emniyet duygusunun teessüsüne imkân tasavvur olunamaz. Hiçbir devlet her gün bir ihtilâle namzet gösterilen istikrarsız bir memlekete güvenilir müttefik gözü ile bakamaz ve gönül rahatlığı ile ona yardım edemez.

Orduyu huzur ve emniyet içinde yaşatmak ve üzerine aldığı kutsi vatan vazifesini lâyıkıyla yapacak maddi ve mânevi şartlara kavuşturmak milleti temsil eden bizlere düşen en mühim vazifelerdendir. İhtilâlcı ve 27 Mayıs aleyhtarı intikamcı tahrikleri durdurmaya matuf tedbirler Kanununa işte bu mülâhazalarla, orduyu siyasete çeken sebepleri ortadan kaldırmak gayesiyle diğer liderler gibi biz de imza koyduk. Ordu filânı istiyor, filânı istemiyor terane ve tehditlerinin gölgesinde siyaset yapmak isteyenlere hizmet etmek için imza koymadık. *(Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

Bu mevzuda son olarak şunu ifade edelim ki: Anayasayı ihlâl suçundan insanların asılmış olduğu bir memlekette, hâdiselerden ibret almayanların şahsi takdirlerine göre, meşru nizamı bertaraf etmek hususunda kendilerini yetkili görmeleri ve sabahtan akşama ihtilâlden bahsedilebilmesi bir cemiyet için ancak izmihlal işareti olabilir. *(Alkışlar)* Bu vesile ile bir temel kanaatimizi daha ifade etmek isteriz. Bize göre açık bir diktatörlük güdümlü bir demokrasiden çok daha az zararlıdır. Hiç olmazsa milletin ahlâkını yıkmaz ve riyayı siyaset haline sokmaz. *(M.P. den bravo sesleri, alkışlar)* Türk Milleti açık diktatörlüğü de, güdümlü demokrasiyi de şiddetle reddetmektedir. *(M.P. den bravo sesleri, şiddetli alkışlar)* Muhterem arkadaşlar:

Dünkü Hükümetin olduğu kadar bugünkü Hükümetin de bizce en esaslı vazifesi demokratik rejimi yerleştirmek ve vatanda maddi ve mânevi huzuru sağlamaktır. Bu itibarla huzurla alâkalı bir diğer mesele üzerinde de durmak istiyoruz.

Hükümet programında bu meseleyle alâkalı olarak şu satırlar yer almaktadır.

"Son bir sene zarfında memleketin siyasi huzurunu zedelemiş olan siyasi af konusunun, sarih hudutlar içinde halledilmesi kararlaştırılmıştır. Kararlaştırılan esaslar, Hükümete katılan siyasi partiler ve bağımsızlar tarafından müştereken hazırlanmış bulunan koalisyon protokolünde yer almıştır. Bu konu da ehemmiyetli olan husus, vatandaşı huzurdan ve çalışmaktan alıkoyan siyasi istismarın durdurulmasıdır."

Muhterem arkadaşlar;

Hükümet programına göre, siyasi affın istismarı bugüne kadar vatandaşı huzurdan ve çalışmaktan alıkoymuştur. Bu teşhis doğrudur. Acaba buldukları formül,

iddiaları veçhile bu istismarı önleyecek ve vatandaşa huzur içinde çalışma imkânı hazırlayacak mıdır?

Koalisyon protokolü tetkik edildiği takdirde siyasi affın küllî olarak değil, kısmi olarak derpiş edildiği görülür. Bir kısım siyasi mahkûmların affı hakkında hiçbir anlaşma yapılmadığına göre, bunların durumu münakaşa edilebilecek ve bizzat Hükümetin koyduğu teşhise göre de, vatandaşı huzurdan ve çalışmaktan alıkoyacak bir mesele olmakta devam edebilecektir. Şu hale göre bulunan formül, vatandaşı huzur içinde çalışma imkânına kavuşturmaktan uzaktır.

Muhterem arkadaşlar;

Afla alâkalı Hükümet görüşünün kifayetsizliğini ve bâzı karanlık noktaları belirtmek maksadıyla bu mevzu üzerinde biraz daha duracağız. Birinci Hükümet programında "memleket bünyesinde ve Devletin bütün teşkilâtında, devamlı huzurun temin edilmesi ile birlikte, vatandaş münasebetlerinde geçmiş siyasi mücadelelerin yaralarını tamamıyla tedavi etmek dikkat ve ehemmiyetle göz önünde bulunduracağımız ve üzerinde çalışmaya başlayacağımız bir husus olacaktır" denilmekte idi.

Bu yaraları tamamıyla tedavi etmek ifadesinin şümulüne siyasi mahkûmların affı mevzuunun da dâhil bulunduğu Başvekilin bir sual takririne Meclis kürsüsünden verdiği cevapta açıkça ifade edilmişti. Bu defa imzalanan koalisyon protokolünde yaraların tamamıyla tedavisinden ziyade, kısmen tedavisi derpiş olunmakta ve bu tedavi için de "memleket bünyesinde ve Devletin bütün teşkilâtında devamlı huzurun temin edilmesi" şartından vazgeçilmiş bulunmaktadır.

Birinci Hükümet programında siyasi mahkûmların affı için ileri sürülen devamlı huzurun tesisinden vazgeçildiğine göre, affın küllî olmamasının ve yalnız cezası az olanlara hasır ve tahsis edilmesinin sebebi bir türlü anlaşılamamaktadır.

Muhterem arkadaşlar;

Uzun bir tarihî tekâmülden alınan derslerle hak ve hürriyetleri koruyacak tedbir ve müesseseleri bünyesine alan yeni Anayasa muvacehesinde bir iktidarın meşruiyet dışına çıkabilmesi hiç de kolay değildir. Böyle bir yola sapmayı düşünebilecekler olursa, karşılarında Anayasa Mahkemesini, hürriyet nizamına bağlı bütün kuvvetleri, basını, gençliği, 27 Mayıs İhtilâlinin ibret dersini ve haklarına bağlı bütün bir milletin hudutsuz mukavemetini bulacaklardır. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın Bölükbaşı bir dakika.

Muhterem arkadaşlar, İçtüzüğün 88'nci maddesi mucibince yazılı nutuklar 20 dakikadan fazla olamaz. Müsaade buyurursanız yalnız grup sözcülerine mahsus olmak üzere bu kayıttan kendilerini vareste kılalım.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Teamül bu yoldadır, birçok kararlar bu yolda alınmıştır Reis Beyefendi.

BAŞKAN — Bu hususu reyinize arz ediyorum. Kabul buyuranlar... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Ne olur ne olmaz sağlama bağladık.

BAŞKAN — O teamülü tesis eden Başkanınızdır efendim. Heyete arz edip. *(Alkışlar)*

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Bütün bu teminatlara, imzalanan Koalisyon protokolünde affedileceklerin siyasi faaliyetlerini yasak eden hükme rağmen, arta kalan bir avuç insanın milletin şefkat ve atıfetinin bir tezahürü olarak yuvalarına dönmelerinden endişe etmenin mâkul bir izah tarzını bulmak kalay değildir. Nitekim koalisyona katılan partilerden ikisi liderler toplantısında affın küllî olmasını, bir an evvel gerçekleşmesini istemişlerdi. İleri sürdükleri bu samimî taleplerinden onları derhal vazgeçiren meşru ve mâkûl sebeplerin neler olduğu bugün umumi efkârın ve bizim meçhulümüzdür. *(Muhalefet sıralarından alkışlar) (Orta sıralardan "Rey avcılığı" sesleri)* Rey avcılığından bahseden aziz arkadaşlarıma şunu söyleyeyim ki, burada Bölükbaşı'nın hissinden ziyade bir mantık konuşuyor. Tamları varsa mantığa karşı yapsınlar. *(Gürültüler)* Bu cihetler açıklanırsa âmme vicdanı tereddütlerden kurtulur ve huzura kavuşur. Rey avcılığı yapmıyoruz arkadaşlar. *(Orta sıralardan rey avcılığı yapıyorsun sesleri)* Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinin Genel Başkanvekili Sayın Hasan Dinçer burada Başvekil Yardımcısı olarak bulunuyor. Kendisiyle görüştüğümüz zaman affın küllî olmasını ve en kısa zamanda gerçekleştirilmesini liderler toplantısında istemesini bir arkadaşı olarak kendilerine tavsiye etmiştim. Değişen bir kanaat yok, ister iştirak ediniz, ister etmeyiniz. *(Orta sıralardan müdahaleler, gürültüler)*

BAŞKAN — Müsaade buyurun efendim, karşılıklı konuşma olmasın. Devam edin efendim.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — *(C.H.P. sıralarına işaretle)* müsaade buyurursanız siz kanaatlere tahammül etmeme hastalığından kurtulmadıkça bin sene geçse iktidara gelemezsiniz. *(Soldan ve sağdan, bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)* Bir fikir doğru olabilir, yanlış olabilir ama bir insanın samimî kanaatinin karşısına birtakım yersiz tarizlerle iftiralarla çıkmak her halde bu parlâmentoda milleti temsil etmek şerefine sahip olanlara yakışan bir hareket değildir. *(Soldan ve sağdan, alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın Bölükbaşı, *(Ortadan istismarcılık yapıyorsun sesleri)*

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Ben istismarı düşünseydim seçimlerden bu tarafa bu Meclisteki nice fırtınalar hâsıl olurdu. *(Şiddetli gürültüler, ayağa kalkmalar) ("Neler söylüyor?" sesleri)*

BAŞKAN — Arkadaşlar karşılıklı konuşma olmasın.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Halkçı dostlarımızın bu kadar hücumuna mâruz kalmaktan hususi bir zevk duyuyorum. *(Ortadan, şiddetli gürültüler) (Sağdan ve soldan, şiddetli alkışlar)*

BAŞKAN — Devam edin efendim, devam edin. Hatibin sözünü kesmeyin rica ederim. *(Ortadan, gürültüler)*

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Benim dostlarım, kanaatlerim ve inanışlarımdır. Onun dışında hiçbir partiye hiçbir şahsa hayatımda köle olmuş insan değilim. *(Bravo sesleri, alkışlar)* İsmet Paşanızın yüzüne söylediğimi sizler gıyabında söylememişsinizdir. *(Sağdan ve soldan, bravo sesleri, alkışlar, ortadan, şiddetli gürültüler)*

BAŞKAN — Devam ediniz efendim, devam ediniz.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — O halde sabırlı olun, dinlemesini öğrenin. Dinlemesini lütfen öğrenin.

BAŞKAN — Bölükbaşı, rica ederim, devam ediniz efendim.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Mazide yaptığınız muhalefet örneğine devam etmeye çalışmayın. *(M.P. ve A. P. sıralarından bravo sesleri, şiddetli alkışlar) (A.P. lileri göstererek)* bunların alkışlarına bakıp da keyif duyduğumu mu zannediyorsunuz? Onların da zihniyetinin karşısındayım. *(M.P. ve A.P. sıralarından bravo, sesleri, şiddetli alkışlar)*, *(Ortadan, gürültüler)*

BAŞKAN — Arkadaşlar, hatibin sözünü kesmeyiniz, efendim. Karşılıklı konuşma yapmayınız, çok rica ederim, efendim. Devam ediniz, efendim.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Hatip gayet sakindir ama sizde tahammül yok, dostlarım. Hatip gayet sakin. Samimî insanlar dâvasına inanan insanlar, kuvvetli mevkide bulunanlar sinirlenmezler.

Af mevzuunun vatandaşı huzurdan ve çalışmaktan alıkoyan bir mesele haline getirildiği bizzat Hükümet tarafından ifade ve itiraf edildiğine göre bizce küllî bir affa gitmek, bu sahaya ait yaraları tam tedavi etmek ve bu mevzuu siyasi münakaşa konusu olmaktan çıkarmak daha yerinde bir hareket olurdu. *(Ortadan gürültüler, müdahaleler) ("İktidara gel de sen yap" sesleri)*

BAŞKAN — Arkadaşlar, rica ederim, hatibin sözünü kesmeyiniz, efendim. Söz sıranız geldiği zaman konuşursunuz. Buyurun efendim.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Bir arkadaş iktidara gel de sen yap, diyor. Nasip olursa elbette yapacağız. *("Yapamazsın" sesleri)* Hiç şüphe etme.

BAŞKAN — Bölükbaşı, rica ediyorum, cevap vermeyin, efendim. Devam edin, efendim.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Biz halka güvenen insanlarız, silâhların gölgesinde Türk Milletini tehdit eden insanlar değiliz. *(M.P. ve A. P. sıralarından "bravo" sesleri, şiddetli alkışlar) (Ortadan şiddetli gürültüler, ayağa kalkmalar, kürsüye doğru yürümeler), (Riyaset çanı sesleri) ("Orduyu siyasete karıştırma" sesleri), ("Sözünü geri al" sesleri)*

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — (Ortadan kürsüye doğru gelenlere işaretle) Buyurun bakalım, buyurun bakalım. Tahrike devam etmeyiniz, tahrike devam etmeyiniz, alacağınız cevaplar daha sert olacaktır. *(Ortadan şiddetli gürültüler, bağırmalar*)

BAŞKAN — Arkadaşlar, oturunuz efendim.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — *(Kürsünün etrafını saranlara işaretle)* Haydi, haydi çekiliniz.

İBRAHİM ÖKTEM (Bursa) — Silâhların gölgesinde gelmeye kim tenezzül ediyor?.

HASAN ERDOĞAN (Kars) — Tımarhaneye git, tımarhaneye! Muayeneye sevk edin, Reis Bey!

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — En masum kanaatlere tahammül etmeyen insanların haktan bahsetmeye, demokrasiden bahsetmeye hakları olmasa gerektir. *(Ortadan şiddetli gürültüler)*

BAŞKAN — Arkadaşlar, rica ederim, müdahale etmeyiniz. Bölükbaşı rica ediyorum, cevap vermeyiniz.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Gelirdiniz bu kürsüye, gelirdiniz bu kürsüye iştirak etmediğiniz kanaate, iştirak etmediğiniz kanaatlere cevap verirdiniz.

BAŞKAN — Yerlerinize oturunuz. *(Millî iradeyle geldik, sesleri)*

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Biz de millî iradeyle geldik. *(Ortadan gürültüler, ayakta müdahaleler, kürsüye yürümeler)*

BAŞKAN — Oturunuz efendim, oturunuz.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Pekâlâ, buyurun bakalım, buyurun! Halk Partisi demokrasisini görüyorsunuz, Halk Partisi demokrasisi buyurun buyuran buyurun, ben bir kişiyim. Buyurun. *(Şiddetli gürültüler, kürsüye doğru yürümeler)*

BAŞKAN — Arkadaşlar yerinize oturunuz, efendim.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Muhalefetiyle, iktidarıyla Türk Milletinin başına belâ olanlar, buyurun, buyurun sizin millî şeflik devrinizde sizinle mücadele etmiş adamım. Bu tehditleriniz tesir etmez. Buyurun istediğinizi yapınız. Haydi, haydi haydi haydi. *(Ortadan tımarhaneye, sesleri)*

BAŞKAN — Arkadaşlar, sükûnetinizi muhafaza ediniz.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Bu memleket sizin babanızın çiftliği değildir, herkes konuşacaktır. *(Ortadan gürültüler, bağırmalar)*

BAŞKAN — Bölükbaşı rica ediyorum, efendim, cevap vermeyiniz. Münakaşaya sebebiyet vermeyiniz. Celseyi tatil edeceğim. Arkadaşlar, oturunuz, yerinize.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Reis Bey bu tecavüzlerin karşısında onları susturacak yerde bana mı hitap ediyorsunuz? *(Gürültüler, müdahaleler)* Kanaatlere tahammül etmeyen eski devrin mümessilleri.

BAŞKAN — Arkadaşlar, yerinize oturun. *(Gürültüler), ("22 Şubattaki yazdıklarını unuttun mu?" sesleri)*

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — 22 Şubattaki yazımı inkâr etmiyorum. Ben fikirlerime sonuna kadar sâdıkım. *(Şiddetli gürültüler, bağırmalar, müdahaleler)*

Arkadaşlar, bu kadar tahammülsüzseniz, tahammülünüz yoksa kudretiniz varsa şu Meclisi dağıtın da haysiyetlerimiz kurtulsun. *(Ortadan şiddetli gürültüler)*

BAŞKAN — Bölükbaşı, rica ederim, arkadaşlar rica ederim sükûtu muhafaza edin, efendim. *(Gürültüler)* Arkadaşlar oturunuz efendim.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — İşte 10 yıllık muhalefetten sonra ıslahı nefseden parti... *(Ortadan şiddetli gürültüler)*

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar, sükûtu muhafaza ediniz efendim. Celseyi tatil edeceğim yoksa.

C.H.P. Lİ BİR MİLLETVEKİLİ — Orduyu siyasete sokuyorsun!

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Orduyu siyasete ben sokmuyorum, siz sokuyorsunuz. Ona dayanmak istiyorsunuz. *(Ortadan şiddetli gürültüler, müdahaleler*)

BAŞKAN — Bölükbaşı siz de cevap vermeyiniz efendim. Sükûnet avdet etsin, devam edersiniz. *(Ayakta müdahaleler, şiddetli ve devamlı gürültüler)*

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Hakaretiniz ancak sizleri hakir kılar.

BAŞKAN — Bölükbaşı, rica ediyorum efendim. Arkadaşlar, susunuz efendim, sükûtu muhafaza ediniz efendim. Celseyi talik etmek mecburiyetinde kalacağım. Rica ediyorum, ne oluyorsunuz. Hatip konuşur, çıkar cevap verirsiniz. Konuşurken müdahale etmeyiniz efendim. Müsaade edin efendim. *(Gürültüler, müdahaleler*)

BİR CHP Lİ MİLLETVEKİLİ — Bak Adaletçiler memnun oluyor, berabersiniz.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Ha onlar, benim müttefikim değil sizin dünkü ortaklarınız, dünkü sevgilileriniz. Benim verilmeyecek hesabım yoktur. Kürsüde her şeyin hesabını vermeye amadeyim. Tahammülsüzler, demokrasiyi kendi saltanatları için vasıta kılanlar ya susarsınız, ya millet sizi susturmasını bilecektir. *(Ortadan gürültüler, bağırmalar)*

BAŞKAN — Bölükbaşı rica ediyorum, sözünüzü keseceğim. Arkadaşları sükûta davet ediyorum, karşılıklı cevap vermeyiniz. Cevap verdiğiniz müddetçe...

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Millet Meclisinin muhterem azaları; bu kürsüde ne söyledik? Af mevzuunda her vatandaşın kanaatini söylemesi hakkı değil midir? Kanaatimizi söyledik, hâdiseleri konuşturduk, iki Hükümet programı arasındaki farkı tebarüz ettirdik. Neye tahammül edemiyorsunuz? *(Ortadan gürültüler)*

BAŞKAN — Bölükbaşı nutkunuza devam ediniz rica ediyorum efendim.

RUHİ SOYER (Niğde) — Türk Ordusunu tahrik ediyorsun.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Müsaade buyurun, Türk Ordusunu kimlerin tahrik ettiğini şimdi göstereceğim size. *(Orduyu karıştırma sesleri)*

BAŞKAN — Bölükbaşı rica ediyorum, nutkunuza devam ediniz efendim. Osman Bey, Bölükbaşı yoksa indireceğim kürsüden, celseyi talik edeceğim. *(Ortadan gürültüler)*

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Şerefli Türk Ordusunu siyasetin çamuruna çekmek isteyenlerin kimler olduğunu *(elindeki Hürriyet gazetesini göstererek)* şu manşetten anlıyabilirsiniz. "Ordu İnönü'yü istiyor" *(Ortadan "yazan gazetedir" sesleri)* Neye tekzip etmez Başvekil, neye tekzip etmez Hükümet, neye tekzip etmez Genelkurmay Başkanı, *("gazeteye sor" sesleri)* Vazifelilere soruyorum, gazeteye değil. Neden tekzip etmez Başvekil, neden tekzip etmez Genelkurmay Başkanı, neden tekzip etmez Hükümet? Bunu söylüyorum. *(Gürültüler, "sözünü geri al" sesleri)* Arkadaşlar, ben geri alacak söz söylemem. Ben bir vakıaya temas ediyorum.

BAŞKAN — Bölükbaşı, arkadaşlar, müsaade buyurun, Riyaset içtüzük hükümlerini tatbika mecbur kalmaktadır. Eğer Bölükbaşı'ya sataşan olursa kendileri hakkında Tüzük hükmünü tatbik edeceğim. Eğer sataşana karşı Bölükbaşı ihtara rağmen cevap vermekte devam ederse kendisini bu mesele üzerinde konuşmaktan men edeceğim, ihtar ediyorum, devam buyurunuz.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Usulî bir noktayı hatırlatmak isterim: Tecavüze mâruz kalanın cevap verme hakkını men eden bir Tüzük hükmü varsa Reis açıklasın. Evvelâ o tecavüzü sustur, ondan sonra benim cevabımdan bahset Reis Bey.

BAŞKAN — Bölükbaşı sataşanlara cevap vermek için Riyasetten izin almanız lâzım gelir. Binaenaleyh siz cevap verdikçe heyetin sükûna avdetine imkân yoktur. Binaenaleyh arkadaşlarımdan rica ediyorum. Hatibin sözleri üzerine şahsi müdahalelerde bulunmasınlar bir. Hatip arkadaşımız da böyle müdahale bulunanlar olursa cevap vermesin iki. Buna devam ettiğiniz takdirde celseyi talik edeceğim efendim. Devam edin efendim. *(Gürültüler)* Müsaade buyurun. Devam edin efendim. *(Devamlı gürültüler)*

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Reis Bey bu Meclis Halk Partisi Meclisi ise lütfen açıklayın. Milletin Meclisiyse susturun mütecavizleri. *(Şiddetli gürültüler, C.H.P. milletvekillerinden ayağa kalkmalar)*

BAŞKAN — Müsaade buyurun efendim, müdahale etmeyiniz. *("Böyle konuşmaya devam edemez" sesleri)* Onu Riyaset takdir eder. Arkadaşlar sükûtu muhafaza ediniz, gürültüyle iş hallolmaz. Meseleyi karşılıklı münakaşa ile halledenleyiz. Çok rica ediyorum efendim. Buyurun efendim, *("İn kürsüden" sesleri)*

ARİF ERTUNGA (İzmir) — Hasta, vallahi hasta

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Her hastalık tedavi olur ama sizin diktatörlük hastalığınız tedavi olmaz. *(Şiddetli gürültüler)*

RATİP TAHİR BURAK (İstanbul) — Senin de ukalâlığın tedavi olunmaz.

BAŞKAN — Bölükbaşı bir daha karşılıklı konuştuğunuz takdirde rica ediyorum, indireceğim kürsüden.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Evvelâ susturun mütecavizleri.

BAŞKAN — Susturulacaklar kalabalıktır. Ancak teker teker haklarında muamele yaparım.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Tecavüz karşısında konuşulur. Evvelâ onları susturun.

BAŞKAN — Efendim, siz cevap verdikçe sataşmalar devam edecektir.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Yani onlar tecavüz edecek, biz susacak mıyız?

BAŞKAN — Tecavüz eden arkadaşı siz bize söylersiniz. Biz sözlerdeki tecavüzün mahiyetini, *(gürültüden duyamıyoruz)* Kimin ne dediğini gürültüden duyamıyorum ki, herkes rica ederim sükûneti muhafaza etsin, karşılıklı atışma ile bunun önüne geçilemez ki. Buyurun efendim, nutkunuza devam edin.

FERDA GÜLEY (Ordu) — Tahrikten başka neyin var?

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Reis Bey neler söylüyorlar, "alet oluyorsun" diyorlar cevap vermeyelim mi?

BAŞKAN — Ben duymadım efendim, hangi milletvekili söylüyor?

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Ferda Güley Bey söylüyor, alet oluyorsun diyor. Alet olsak kudret sahiplerine ömrümüz boyunca alet olurduk. Ne kudretleri var ki, alet olacağız. *(Ortadan gürültüler)*

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar, Meclisin vakarına uymayan hareketten içtinabı bütün arkadaşlara tavsiye ederim. Çok rica ediyorum, hatibin sözünü kesmeyiniz, sözlerinde şahıslarınıza, Meclise, Devletin kuvvetlerine karşı müstehcen kelimeler varsa onlar hakkında icap eden muameleyi yaparız. Fakat gürültünüzden dolayı Bölükbaşı'nın ve milletvekili arkadaşlarımın ne dediğini ben dahi duyamıyorum. Riyaset bu bakımdan vazifesini yapamamaktadır. Çok rica ediyorum, Meclisin vakarını, itibarını muhafazaya hepimiz mecburuz. Dinleyeceğiz, sükûnla dinlerseniz, hatibin sözlerinde Meclis kürsüsünden ifadesi caiz olmayan lâkırdılar olursa Riyaset vazifesini yapar. Sükûnla dinlemenizi ve hatip arkadaşımdan da sataşanlar dursa kürsüden cevap verip münakaşaya sebebiyet vermemesini rica ediyorum. Sussunlar, o vaziyette bulunan arkadaş hakkında Riyaset yapılacak muameleyi tâyin eder. Riyaset gürültüden bir şey anlayamıyor ki, kim ne diyor. Buyurun efendim.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Muhterem arkadaşlar, memlekette, huzurun tesisi bakımından idarenin tarafsızlığı başta gelen şartlardandır. Bunun tahakkuku ise her şeyden evvel

Devletin yukarı kademelerinde vazife görenlerin samimî olarak bu zarureti kabul etmelerine bağlıdır. Hükümet programında "İdarenin tarafsızlığı ve haksız baskılardan masun olarak çalışması yolunda büyük mesafe alınmıştır." denilmektedir.

Bu iddiaya rağmen, yukarı kademelerin partizan zarflardan kurtulamadıklarını gösteren icraata da sık sık tesadüf edilmektedir. Bu cümleden olarak, idare meclisi âzalıkları yerine kaim olan makamlar, iktidar partileri emektarları için bir siyasi geçinme yeri olmakta devam etmektedir. *(Alkışlar, ortadan itirazlar)* Partizanlık ortadan kalkacaksa evvelâ bu görüşe baştakiler uymalıdır.

Muhterem arkadaşlar;

Radyonun tarafsızlığı yolundaki iddialar da tatmin edici olmaktan uzaktır. Mecliste yapılan ve rejimle alâkalı bulunan bâzı mühim konuşmaların radyodan millete duyurulmasından her nedense itina ile kaçınılmış olmasını, bu iddiamızı teyit eden misallerden biri olarak zikredebiliriz.

Merak ediyorsanız o misali de arz edelim. *(Merak etmiyoruz sesleri)*

BAŞKAN — Devam efendim, devam.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Ben arz edeceğim, siz merak etmeseniz bile.

Cumhurbaşkanı Sayın Gürsel'in Anayasanın hudutlarını taşan siyasi beyanları karşısında bu Mecliste yaptığım, matbuatta ve efkârı umumiyede geniş akisler yapan, konuşmadan radyo bir kelime ile dahi bahsetmemiştir. Tarafsız radyo bu mudur? Pek çoğunuz memnundunuz "Ne güzel bir hareket yaptınız, Anayasanın hâkimiyetini sağlamak mevzuunda güzel bir çıkış yaptınız" diye elimi sıkıyordunuz. Radyo bir kelime bahsetmiyor. Tarafsız radyo böyle mi olur? Türk milleti hakem olacaksa burada olup bitenleri bilmek mecburiyetindedir. Onu karanlık içinde tutmaya çalışanların niyetlerinin aydınlık olduğunu kabul etmeye imkân yoktur.

Sabık iktidar devrinde Hükümet programı ve bütçe üzerinde yapılan müzakerelerde Hükümet sözcülerinin beyanları Meclisten nakil suretiyle radyodan aynen millete duyurulurdu. Fakat muhalefetin cevabı duyurulmazdı. Eşitlik esasına uymayan ve milletin mukayeseli ve doğru bir hüküm vermesini imkânsız kılan bu nevi hareketlerden o zaman şikâyetçi olanlar ve aynı hakkı isteyenler şimdi iktidarda bulunuyorlar. Delilsiz söz kabul etmeyiz derseniz bir delili okuyalım, imza sahiplerini zikredelim. *(Müdahaleler, lüzum yok sesleri)* Var, var, hicap hissini tahrik etmek için lüzum var.

ARİF HİKMET ONAT (Ordu) — Gökten zembille mi indi bu zat?

BAŞKAN — Müsaade buyurun, efendim, müdahale etmeyiniz. Sayın Onat rica ediyorum, müdahale etmeyiniz. *(Müdahaleler)* Efendim her hatip serbesttir, istediği şekilde mütalâa beyan eder, rica ediyorum efendim. Buyurun, efendim.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — 20 Şubat 1957 tarihli Meclis zaptı sayfa 324:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Riyasetine;

Bütçenin heyeti umumiyesi üzerinde Maliye Vekilinin yapmış olduğu konuşmanın radyo vasıtasıyla yayınlanacağı radyonun sabah bülteninde ilân edilmiş bulunmaktadır. Meclis kürsüsünde bunun için bâzı tesisat yapıldığı görülmektedir. 1955 bütçe müzakereleri sırasında Hükümet Reisi müteakip bütçelerde Maliye Vekiline bu imkân verildiği takdirde muhalefetin de bundan istifade edeceğini taahhüt ve ifade etmişti. Bu itibarla muhalefet grup sözcülerinin bütçe hakkındaki görüşlerinin de aynı vasıta ile vatandaşa ulaştırılmasına karar verilmesini arz ve teklif ederiz.

C.H.P.Grup Başkanvekili
Malatya Mebusu
Nüvit Yetkin

Kars Mebusu
Mehmet Hazer

Yani "memleketin hayatiyle alâkalı mühim bir mevzuda iktidarın görüşünü radyo ile millete duyuran bir Hükümet, muhalefetin de cevabını duyurmak ki, millet mukayese edip doğru bir hükme varabilsin" diyor, sizin dünkü mücadelenizi temsil eden arkadaşlar. Osman Bölükbaşı da bir takrir vermiş: Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisliğine

Maliye Vekilinin bütçe hakkındaki konuşması radyo ile millete duyurulmuştur. Vatandaşların mukayeseli ve isabetli bir hükme varabilmesi için muhalefet grupları adına yapılacak konuşmaların da radyo ile millete duyurulması uygun olacaktır. Bu cihetin karar altına alınmasını arz ve teklif ederim.

Kırşehir

Osman Bölükbaşı

Bu görüşün müdafaasını da şimdi, Bakanlar Kurulu arasında bulunan Sayın Fethi Çelikbaş büyük bir liyakat, ve samimiyetle Meclis kürsüsünde yapmıştır. Şimdi ne oluyor? İkinci bir karma hükümet kuruluyor. Memleketi nasıl idare edeceğini bir programla millete ilân ediyor. O program radyodan ve buradan naklen millete duyuruluyor. Muhalefet ne söylüyor o duyulmuyor. Bunun duyurulması için dün grubumuz aldığı bir kararla Sayın Başvekile geçmiş mücadelelerini ve mânevi taahhütlerini hatırlatmış, aynı şekilde muhalefet sözcülerinin görüşlerinin de millete duyurulmasını istemiştir. Bugün görüyoruz bu tesisat kurulmamış, bu iş yapılmamış, Meclis Reisine de bildirmişiz. O halde maziyi mahkûm edenler kendilerini mahkûm edecek durumda bulunmamaya mecburdurlar. *(Bravo sesleri, sağdan ve soldan alkışlar)*

Eşitlik esasına uymayan ve milletin mukayeseli ve doğru bir hüküm vermesini imkânsız kılan bu nevi hareketlerden o zaman şikâyetçi olanlar ve aynı hakkı isteyenler şimdi iktidarda bulunuyorlar. Bugünkü tatbikatlarıyla fikirlerine ve mücadelelerine ne dereceye kadar sadık kaldıklarını muhalefet sözcülerinin tenkitlerini radyo ile millete duyurup duyurmamalarıyla ölçmek imkânını bulacağız. Tarafsız idare iddiası da böylece bir imtihan geçirmiş olacaktır.

Muhterem arkadaşlar:

Seçimle iş başına gelmiş muhtar, belediye âzası ve genel meclis üyeleri yerine ihtilâlden sonra tâyin yolu ile getirilenler halen vazife başında bulunmaktadırlar. Daha çok muayyen bir zümreye itimat esasına dayanan bu tâyinler, bugün bir ıstırap konusu olmakta devam etmektedir. Mahallî seçimlerin bir an evvel yapılması suretiyle bu memnuniyetsizlik âmilinin de ortadan kaldırılması ve milletin itimadını kazanacak insanların vazife başına getirilmeleri, umumi huzurun teessüsüne hizmet edecek mühim bir unsur olacaktır. *(Alkışlar)*

Ayrıca ihtilâlden sonra meslek dışından idari vazifelere tâyin edilmiş bulunan kimselerin bu vazifelerde devamları umumiyetle bir memnuniyetsizlik konusu olmaktadır. Bu duruma da nihayet verilmelidir.

Muhterem arkadaşlar:

Hükümet Programında yer alan çeşitli vaitlerin bilhassa paraya mütevakkıf olanlarının tahakkuk kabiliyeti, nihayet kabul edilmiş olan bütçedeki imkânlarla mukayyettir. Bu imkânları aşan vaitleri yeni tahsisat istenmeyecekse, ciddî ve samimî telâkki etmek elbetteki mümkün değildir. Bu itibarla bu nevi mevzular üzerinde fazla durmayacağız. Zamanın ve icraatın konuşmasına intizar etmeyi tercih edeceğiz.

Muhterem arkadaşlar:

Türkiye'nin maddi ve mânevi sahada yükselmesi şüphe yok ki cehalet ve sefaletle yapılacak mücadelenin vereceği neticelere bağlıdır. Bu mütearifeden hareket edildiği takdirde, Hükümet Programında çok mühim bir meseleye gereği gibi yer verilmediği görülmektedir. Mânevi sahada kalkınmanın en ehemmiyetli unsuru olan öğretim ailesinin maddi ve mânevi huzura kavuşturulması ve mesleğin cazip hale getirilmesi için, programda sarih ve itminan verici hiçbir tedbir derpiş olunmamakta ve her sahada olduğu gibi sadece tedbirler alınacağı şeklinde müphem ifadelerle iktifa edilmektedir.

Muhterem arkadaşlar:

Türkiye'nin, içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal şartlar, bilcümle huzur bozucu tahrikler için müsait bir zemin teşkil etmektedir. Bilhassa son zamanlarda tehlikeli bir hal alan aşın sol cereyanların istismar ettiği bu zemin mutlaka ve süratle ıslah edilmelidir. Anayasamızda ver alan sosyal adalet, sosyal güvenlik, işçi haklarıyla, süratli iktisadi kalkınma bu ıslahın başlıca unsurlarıdır.

BİR C.H.P. MİLLETVEKİLİ — Ya sağcılar ne olacak?

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Bir arkadaş sual soruyor. Devletin Anayasa ile müesses nizamına aykırı olarak faaliyette bulunan her kim varsa Devletin onun başını ezmesi vazifesidir. İster solcu olsun, ister sağcı olsun. *(Alkışlar)* Tahammül buyursaydınız sonunda ona ait de bir kısım vardır.

Muhterem arkadaşlar:

Hükümet programında ifade edilen hürriyet içinde kalkınma politikası, ferdî mülkiyete ve hususi teşebbüse ön plânda yer vermek zorundadır. İktisadi faaliyet-

leri devletleştirmede fazla ileri giden bir rejimin, insan haklarını ve ferd hürriyetlerini tehdide mecbur kalmaması mümkün değildir. Bu itibarla Türk ekonomisinin ferdî mülkiyet ve hususi teşebbüsü temel olarak benimsemesi, hürriyetlerin muhafazası bakımından da lüzumludur. Kalkınmamız için muhtaç bulunduğumuz yıllık yatırımlardan mühim bir kısmının hususi teşebbüs tarafından yapılabilmesi Devletin birçok sahalarda tesirli tedbirler almasını iktiza eder. Bu tedbirlerin başında uzun vadeli emniyet ve itimat telkini gelir. Kredi kolaylıkları, çeşitli vergi masrafları başlıca bu gayeye hizmet edecek şekilde ayarlanmak icap eder.

Yeri gelmişken bir hususu tebarüz ettirmek isteriz, iktisadi görüşleri birbirinden farklı olan üç partinin bir iktisadi politikayı nasıl yürütecekleri üzerinde durulacak mühim bir meseledir. Programdaki umumi ve mücerret formüller, temel görüşleri ayrı olan bu partiler arasında ciddî ve samimî bir anlaşmanın kanaatimizce ifadesi telâkki edilemez.

Muhterem arkadaşlar,

Türkiye'nin refahı her şeyden evvel sanayileşmesine bağlıdır. Başkalarına pazar vazifesi gören geri bir ziraat memleketi olmaktan süratle kurtulmalıyız. Bugün Ziraat Bankasına olan birkaç, yüz lira borcunu bile veremeyecek kadar acıklı bir durumda olan Türk çiftçisi, teknik bilgiler ve vasıtalar ile süratle teçhiz edilmeli ye lüzumlu krediye kavuşturulmalıdır, iktisadi kalkınmanın muvaffakiyeti diğer birtakım şartların da yerine getirilmesini zaruri kılar. Bunların başında emek sahiplerinin hayat şartlarının ıslahı gelir. Çalışanların insanca bir hayat sürmesi sağlanmadıkça istenilen randımanın alınması mümkün olamaz, istismar edildiğine inanan ve yarınından endişeli bulunan bir insanın işine şevkle sarılması beklenemez. Emek ve sermaye arasında âdil münasebetler kurulmadıkça içtimai sulh ve sükûn da sağlanamaz.

Ferdî işsizlik, açlık ve sefalet korkusundan kurtarmak ve zayıfları korumak Devletin başlıca vazifesi olmalıdır. Zamanımızda Devletin sosyal adalet ve sosyal güvenlik tedbirleri ile bu vazifeyi yüklenmesi, müfrit solcu cereyanlara karşı en tesirli bir mücadele ve müdafaa vasıtası telâkki edilmektedir. Bir cemiyette hakiki sulh ve sükûn ancak bu yoldan temin edilebilir. Yeni Anayasamızın benimsediği sosyal Devlet telâkkisi iktisadi kalkınmada daima göz önünde bulundurulmalıdır.

Hükümet programında bu gayeleri sağlayacak müphem taahhütlerin değeri ancak tatbikatta kendini gösterecektir.

Muhterem arkadaşlar:

İktisadi kalkınma, yıllık millî gelirin hızla artırılmasını ve onun fertler arasında mümkün olduğu kadar âdil bir şekilde dağılmasını sağlamakla varılan bir hedeftir. Batının bugünkü refah seviyesine az çok yaklaşabilmemiz için uzun yıllar milletçe bir çalışma ve fedakârlık seferberliği içinde bulunmak mecburiyetindeyiz.

İktisadi kalkınma için geniş ölçüde yatırımlara ve bu yatırımların da en verimli sahalara tevcihine ihtiyaç vardır. Hükümet bu kalkınmayı bir plân ve program çerçevesi içinde gerçekleştirmeyi ve Türk ekonomisinin yılda ortalama %7 civarında

bir gelişme hızına kavuşturulmasını düşünmektedir. Bu kalkınmanın zaruri kıldığı iç ve dış harcamalar hangi kaynaklardan temin edilecektir? Program, iç kaynakların en müessir şekilde kullanılmasını, kalkınmamızın başlıca şartı olduğu kadar dış finansman talebimizin de haklı ve mâkul izahı olarak telâkki etmektedir, Hükümet bu suretle kalkınmamızın lüzumlu kıldığı dış yardım ihtiyaçlarının üyesi bulunduğumuz milletlerarası teşekküllerle dost ve müttefik devletlerden temin edileceğine kani bulunduğunu da ifade etmektedir.

Bu sözlerden anlaşıldığına göre, Hükümet kalkınma plânının gerçekleşmesi için Devlet gelirlerini artırmayı düşünmektedir. Yeni vergi ihdas etmeden veya mevcut vergilerin nispetini artırmadan geniş bir kalkınma plânının gerçekleşmesini sağlayacak gelir artışı hangi sihirli vasıta ile temin edilecektir? Böyle sihirli bir vasıtanın mevcudiyetini pek tahmin etmiyoruz. Demek ki, vatandaşlara yeni külfetler yükletilecektir. Yani vergilerin nispeti artırılacak ve yeni vergiler ihdas olunacaktır. Mahiyeti açıklanmayan vergi reformunun başlıca gayesinin bu olduğu da anlaşılmaktadır. Memleket ekonomisinin, içinde bulunduğu müşkül şartlar ve vatandaşın şiddetle hissettiği geçim sıkıntısı muvacehesinde bu yeni ve ağır yükün nasıl taşınabileceği de üzerinde durulacak bir mesele teşkil etmektedir. Bu yükün hangi saha ve zümrelere yükleneceği de malûm değildir.

Türkiye'nin ekonomik ve sosyal bakımdan çok müşkül şartlar altında, tehlikeli bir bölgede Garbın müşterek medeniyet anlayışının ve dünya sulhunun bekçiliğini yaptığını ve bu uğurda imkânlarını aşan fedakârlıklarda bulunduğunu, dostlarımızın ve müttefiklerimizin nazara almalarını ve taşıyamayacağımız yükler altında bizi bırakmamalarını bu vesile ile bir kere daha temenni etmek isteriz.

Muhterem arkadaşlar;

Hükümet mümkün olduğu kadar süratli bir kalkınmayı, iktisadi istikrarı ve iktisadi mekanizmasının normal işlemesini bozmadan gerçekleştirmeyi düşünmektedir.

Bilhassa uzun vadeli yatırımların enflâsyonist bir tazyik yapması tabiidir. Ayrıca iade edilecek servet beyannameleriyle tedavülden uzaklaşmış bulunan yüzmilyonlar piyasaya dökülecektir. Diğer taraftan Hükümet, millî gelirden yeni vergiler ihdası veya nispetleri artırmak suretiyle daha fazla bir pay almayı ve bunun tamamını harcamayı düşündüğüne göre, bu da enflâsyonist bir tazyik yapabilecektir. Bu itibarla Hükümetin para, kredi ve ithalât politikasını bu iktisadi gerçeklere göre ayarlaması, fiyat artışlarını önlemesi girişeceği kalkınma hareketinin muvaffakiyeti için bir şarttır.

Muhterem arkadaşlar;

Hükümet programında psikolojik sebeplerle iş hayatında menfi tesirler icra ettiği ileri sürülen servet beyannamelerini tekrar almak üzere iadeyi derpiş etmektedir. Servet beyannamelerinin iade edilip derhal geri istenmesi bizce maksadı temine kâfi değildir. Bu beyannameler memlekette güven ve istikrar tamamıyla teessüs etmeden geri istenmemelidir. Zira hakiki servet miktarının beyannamelere yazılmasına mâni olan sebepler bugün tamamıyla ortadan kalkmış değildir.

Muhterem arkadaşlar;

Dış politika üzerinde de bâzı görüş ve temennilerimizi ifade etmek isteriz. Hükümet programında da belirtildiği üzere dış politikamızın gaye ve prensipleri bakımından partiler arasında bir fark mevcut değildir.

Devamlı bir dünya sulbü içinde mesut bir Türkiye görmek düşüncesinde hepimiz mutabıkız. Birleşmiş Milletler yasasına uygun olarak bütün milletler için barış, hürriyet, adalet ve hak eşitliği esaslarına dayanan bir dünya nizamı kurulması müşterek hedefimizdir.

NATO ve CENTO ittifaklarına ve başta dostumuz Birleşik Amerika olmak üzere diğer milletlerle yapılmış anlaşmalara samimî olarak bağlıyız. Bu taahhütlerimizin çerçevesi içinde diğer milletlerle de karşılıklı iyi niyete dayanan münasebetler tesis ve idame etmek azmindeyiz.

Mânevi ve tarihî bağlarla bağlı bulunduğumuz Orta ve Yakın - Doğu memleketleriyle münasebetlerimizin ıslâh ve takviyesi ve mazideki hataların tekrar edilmemesi en samimî temennimizdir. Bu vesile ile uzun ve kahramanca bir mücadeleden sonra, kanı ile istiklâl ve hürriyetini tescil ettiren Cezayir Milletini en samimî doygularla selâmlamak ve tebrik etmek isteriz. *(Alkışlar)* Mazlum milletlere Öncülük etmiş olan Türkiye'nin Cezayir'le münasebet kurmakta ve ona yardımcı olmakta çok geç kalmış olmasından doğan üşüntümüzü de bu vesile ile belirtmeden geçemeyeceğim.

Çok nazik bir bölgede, muayyen bir medeniyet anlayışını ve dünya sulhunun bekçiliğini yapan milletimize karşı, ayni idealleri paylaşan ve bizimle kader birliği halinde bulunan dostlarımızın ve müttefiklerimizin daha yakın alâka ve yardımlarını beklemek hakkımızdır sanırız.

Türkiye'nin iktisadi kalkınmasını süratlendirebilmesi maksadıyla son NATO toplantısında alındığı bildirilen kararların mahiyeti hakkında programda bir sarahat mevcut değildir. Hükümetin bu mevzuda aydınlatıcı ve ferahlatıcı bilgiler vermesini ehemmiyetle rica ederiz. Bu vesile ile şunu da belirtelim ki, Türkiye muhalifi ve muvafıkı ile NATO ittifakına samimiyetle bağlıdır. Bu mertebede bağlı başka bir memleket daha göstermek kolay değildir.

Muhterem arkadaşlar;

Hükümet programında yer alan meselelerden hususi bir önem atfettiğimiz kısımlar üzerinde görüş ve temennilerimizi arz etmiş bulunuyoruz. Şimdi memlekettin ve rejimin kaderiyle alâkalı gördüğümüz diğer bir meseleye temas ederek maruzatımıza son vereceğiz.

Muhterem arkadaşlar;

Seçimlerden sonra Türk Milletini içinden yıkmağa matuf çeşitli gayretler, hızını artırmış ve milleti yeis ve ümitsizliğe sevk etmek gayesi ile güvenilebilecek şahısları ve müesseseleri çürütmek taktiğini takip etmiştir. Güvenilebilecek şahıslardan ve müesseselerden ümidini kesen ve böylece yeise düşen milletlerin nasıl ve hangi

renkte bir felâketin pençesine düşeceğini ise dünya tecrübe etmiştir. Vasıtası yalan, iftira, tezyif ve tertip olan ve sureti haktan gözüken bu gayretlerin tecavüzlerine ilk hedef olarak seçtiği müessese de maalesef Büyük Millet Meclisi olmuştur. Rengi ne olursa olsun bir dikta rejimine zemin hazırlamak isteyen bu gayretlerin karşısında Büyük Millet Meclisine ve Hükümete düşen vazifeler olduğuna kaniyiz. Büyük Millet Meclisi çalışmalarıyla ve davranışlarıyla ve Hükümet de Meclise karşı göstereceği büyük saygı ile tahrikçileri hüsrana uğratmak ve bu müessesenin itibarım yükseltmek mevkiindedirler. *(M.P. den alkışlar)* Büyük Millet Meclisi kürsüsü, rejimi yıkmak isti-yenlere tahrik malzemesi veren bir yer olmaktan kesin olarak kurtarılmalıdır. Hükümet de mühim memleket meselelerini sık sık Meclis kürsüsüne getirmeli ve müzakerelere imkân vermelidir.

Dünyanın her yerinde, demokrasiye inanmış her memlekette, memleket meselelerinin konuşulacağı yer her şeyden evvel meclislerdir. Milletvekillerinin memleket meseleleri hakkında Hükümet görüşlerini gazetelerden ve radyodan öğrenmeleri bu müessesenin itibarını gölgeleyecek hatalı bir hareket sayılmalıdır.

Kısacası: Büyük Millet Meclisi bütün nazarları ve ümitleri üstünde toplayan mukaddes bir müessese hüviyetinde olmalıdır. Hepimiz bunu sağlamak için çalışmalıyız.

Muhterem arkadaşlar;

Milletin Hükümetten beklediği her şeyden evvel huzur, güven, iş ve ekmektir. Karma Hükümetin bu gayelerini süratle gerçekleştirmesini temenni eder, başarı dileklerimizle maruzatımıza son veririz. *(Sağdan, soldan, alkışlar)*

ADALET PARTİSİ MECLİS GRUPU ADINA A. P. GENEL BAŞKANI RAGIP GÜMÜŞPALA. (İzmir) — Millet Meclisinin sayın üyeleri, muhterem arkadaşlar;

İkinci Koalisyon Hükümetinin programı hakkında Adalet Partisinin görüşünü açıklamak üzere huzurunuza çıkmış bulunuyorum. Geçen yedi aylık süre içinde, dâhil bulunduğumuz Birinci Koalisyon Hükümetinden henüz ayrılmış bir parti olarak İkinci Koalisyon Hükümetinin programını dikkatle inceledik.

Muhalefet cephesinde vazife aldığı bugünde Adalet Partisi yeni Hükümetin muvaffak olmasını en halisane duygularla temenni eder. Kritik bir dünyada, güç şartlar ve dar imkânlar içinde çetin meselelerle karşı karşıya bulunan büyük milletimizin hizmetine giren Karma Hükümete prensipler üzerinde durarak yapıcı bir muhalefetle müzahir olacağımızı sözlerimizin başında açıklamak isteriz.

Bizim bu şekil muhalefetten anlayışımıza göre Mecliste temsil edilen partiler millet ve Devlet işlerinin yürütülmesinde her an vazifeli olmaları dolayısıyla aralarında iktidar ve muhalefet diye bir tefrik yapılması dahi isabetli sayılamaz. Partiler tek veya müşterek olarak hizmetin ağır yükü altına girdikleri zaman diğerleri onların elinden tutarak yardımcı olmak ve muvazeneyi temine çalışmak; sıkıntılı, anlarda, bunaldıkları anlarda onlara doğru istikameti göstermek, hızlı ve kuvvetli yürüyüşlerinde de devamlı murakabe voliyle her an bir emniyet freni olarak yanı

başlarında yer almak suretiyle hem Devletin selâmetini ve hem de milletin gönül rahatlığını sağlamaktır.

Bizler bu iki vazifeden hangisinin daha şerefli ve üstün olduğunun münakaşasını dahi yersiz bulmaktayız. Millete ve Devlete bir hizmet yapacağız, bu hizmet tam bir mesuliyet duygusu içinde ve kâmil kanaatlere, sağlam prensiplere dayandığı ölçüde şereflidir.

Programda da ifade edildiği gibi memleketimiz sosyal ve ekonomik şartlar itibariyle durulma ve gelişme halindedir. Türk vatandaşının haysiyetli, medenî insan gibi yaşayan bir varlık haline gelmesi için Devlet idaresinin çeşitli dallarında sağlam esaslara dayanan ıslahat yapmak zarureti vardır. Hükümet bu ıslahata girişmek, sarsılmış olan içtimai ve idari nizamda birtakım reformlara başlamak durumundadır. Girişilecek hareketlerde başarı derecesi, memleketin realiteleri ve ananeleri göz önünde bulundurularak politik davranışlardan ziyade teknik ve ekonomik hal çareleri arayıp bulmakla olacaktır. Adalet Partisinin muhalefet tutumu işte bu ışık altında inkişaf edecektir.

Yeni Anayasa ve Seçim Kanunu ile T. B. M. Meclisine katılan Adalet Partisi Türk Milletinin büyük bir ekseriyetini temsil etmek itibariyle ifaya mecbur olduğu hizmetlerin ehemmiyetini müdriktir.

"Anayasa rejimini kökleştirmek ve demokratik nizam içinde kalkınmayı gerçekleştirmek gayesiyle kurulduğu; Türk toplumu için başka bir yaşayış şeklinin düşünülemeyeceği inancında olduğu" ifade edilen karma Hükümeti Adalet Partisi samimî duygularla selâmlar ve bu hususların gerçekleştirilmesini diler.

Muhterem arkadaşlar,

Huzurunuza getirilen Hükümet programında; "Demokratik düzen içinde plânla kalkınma" çekirdeği etrafında üç partinin ve bağımsızların gayretleri uygun şekilde koordine edilmek istenmiştir. Buna mukabil hedefleri gerektiği derecede tarif, tavzih edilmemiş olan bu vesika cemiyet ve zaman unsurlarından da mahrum olarak kâmil bir icraat programı vasfını ihraz etmiş sayılamaz.

Yeri gelmişken şu hususu bilhassa belirtmek isteriz ki, yeni Anayasamızın getirdiği zihniyet ve müesseseler bütün manalarıyla gerçekleştirilmiş olmadığından dolayı karşılaşılan Hükümet buhranları, aslında devam edegelen bir rejim buhranı neticesidir.

Adalet Partisi, Hükümet buhranlarının rejim buhranları doğuracağı telâkkilerine karşıdır. Bilâkis rejim buhranı Hükümet, buhranlarına sebep olduğundan, bundan böyle bu türlü krizlere sürüklenmemek için karma Hükümetin esaslı bir derinliğine tedbirler alma lüzumunu hissetmediğini görüyoruz.

Aktüel memleket meselelerinin ve içinden çıkılmaz gibi görünen siyasi problemlerin, milletin sosyal ve psikolojik bünyesindeki sebepleri araştırılmadan demokrasinin bütün icapları taahhüt edilmeden müstakar bir Hükümet kurmanın imkânsız olduğuna kaniiz.

Antidemokratik kanunlar henüz kaldırılmadan demokratik vaitlerde bulunmak bir kısım gazeteciler hapislere girerken ve bir kısmı da girmek için ağır ceza mahkemelerinde sıra beklerken basın hürriyetinin teminat altında bulunduğundan bahsetmek kâfi değildir. Yeni Anayasamızın getirdiği hukuki ve siyasi müesseselerle, millî hâkimiyet müesseselerimiz ehemmiyet ve fonksiyon bakımından değerlendirilmemiştir. Bu konuda yanlış ve kasıtlı tefsirler, antiparlamenter cereyanlar vardır. Karma Hükümet programında bu inkişaflara seyirci kalmış olduğu anlaşılmaktadır. Rejim sağlam teminatlara ve taahhütlere bağlanmadan hiçbir memleket meselesini demokratik yolla halledenleyiz. Hükümetin metodu belli değildir, sarih değildir.

"Türkiye'de rejimin Atatürk devrimleri üzerinde kurulmuş bir demokrasi" olduğunu bütün siyasi partilerimizin müşterek anlayışı olarak kabul etmeyi tabiî buluyoruz.

Hükümetin aşırı sağcılık ve solculuk cereyanları ile mücadele programını da müphem ve noksan buluyoruz. Bu pek mühim konuda Hükümet, öteden beri devam edegelen şaşırtıcı bir taktiğin tesiri altında kalmıştır, ikinci Dünya Savaşından beri enternasyonal mahiyetini kaybeden sağcılık hareketleri bugünkü dünya için artık tarihe karışmış cereyanlar arasındadır. Fakat enternasyonal komünizm bugün her zamankinden daha fazla bir kuvvetle bütün dünyayı ve bu arada aziz vatanımızı tehdit etmektedir.

Hakikat şudur ki, Türkiye'de zabıta vakıaları mahiyetindeki küçük, hâdiselerden manalar dışında, bir sağcılık cereyanı olmamıştır. Bu konuda, muarızlarını daima ve her yerde sağcılıkla itham eden aşırı sol kampanyanın iddialarına iltifat etmemek gerekir. Fakat Türkiye'de, Türkiye'nin varlığını tehdit edecek bir cesamette solculuk cereyanları vardır.

Karma Hükümet Programında iktisadi refahın, özel sektörle Devletçiliği muvazene haline getirmekle sağlanacağı belirtildiğine göre Türkiye'nin aktüle gerçeklerinin mutedil solculuğu bile fantezi haline getirdiği meydandadır. Bunun yani solculuğun bir de aşırı mahiyet alması hakikaten üzerinde önemle durulmaya değer cereyanlar karşısında bulunduğumuzu gösterir. Bu konuda daha esaslı ve katî bir mücadele programını rejimin selâmeti namına zaruri görmekteyiz. Buna muvazi olarak antiparlamenter cereyanların memleket içindeki yıkıcı faaliyetlerine karşı konulmasını da temenni ediyoruz. Kabul eylediğimiz İnsan Hakları Beyannamesi gereğince kurulan, Türk hâkiminin de dâhil bulunduğu Avrupa İnsan Hakları Divanına Türk vatandaşlarına re'sen müracaat hakkı tanınmasını derpiş eden kanun teklifinin bir an evvel kanunlaştırılmasını bekliyoruz. Karma Hükümetin Programında noksan olan bu hususu, dâhil bulunduğumuz demokratik Batı camiasına karşı da ifası lüzumlu bir teminat sayıyoruz.

Muhterem Milletvekilleri,

"Ekonomimizin kalkınma hedefine özel teşebbüsün ve Devlet sektörünün yan yana ve ahenkli şekilde çalışacağı bir ekonomik düzen içinde ulaşacağına ve özel

teşebbüsün yaratıcı gücünden faydalanacağı; özel mülkiyetin Anayasa himayesinde bulunması hürriyet içinde kalkınmanın, Özel teşebbüsün güven içinde çalışmasına bağlı olması" hakkındaki program maddesini Devletçilik telâkkisinde, esas olan özel sektöre Devletin yardımını ilâve etmek ve müspet bir merhale katedildiğinin işareti olarak anlıyoruz. Bu bizi milletçe kalkınmamızın umumi iktisadi psikolojisine de uygundur. Bu maddenin ışığında özel teşebbüsün esas, Devletin yardımcı olduğu hakikati teyit edilmiştir. Fakat bu hususun katî ölçülerle bir an önce tespiti ve her iki sahanın hudutlarının tâyini şarttır. Burada Hükümetin açık ve kararlı bir ekonomik politika güdeceği ve özel teşebbüsle rekabet halinde bulunmayacağı açıkça ifade edilmelidir. Aksi halde yukarıdaki beyanlar mücerret ifadeler olarak kalacaktır, özel teşebbüsün yapabileceği her sahada "Devletin maliye, para fiyat, dış ticaret ve yatırım politikaları; icabında teknik rehberlik, standartlar vaz'ederek ona devamlı bir güven duygusu içinde" çalışma imkânı sağlanmalıdır. Hattâ Devlet eliyle yapılmış veya yapılacak işlerde şartları hazırlayarak işletmelerin özel teşebbüse devri kapıları açık tutulmalıdır.

"Muvazeneli gelişme ve sosyal adalet cihetinden memleketimizin çeşitli coğrafi bölgeleri arasında iktisadi faaliyet hacmi ve gelir seviyesi bakımından mevcut büyük farkları ortadan kaldırmaya" matuf beyanı müspet karşılamakla beraber, bölgelerin işlenmesinde iktisadi potansiyelin karar unsuru olarak mütalâasını hızlı kalkınma ve genel memleket ekonomisi yönünden telifi gereken bir husus telâkki ediyoruz.

Hazırlanmakta olduğu bildirilen beş yıllık plân Yüksek Meclise sunulduğundan AP tarafından dikkatle incelenecektir. Şimdilik şu kadarını kaydedelim ki, ancak totaliter unsurlardan âri, sosyal, ve köstekleyici olmayan memleket realite ve ananelerinden doğan ve teknik ve ekonomik esaslara dayanan demokratik bir kalkınma plânı partimizce desteklenecektir.

Programda "istihlâk mahiyeti arz eden harcamalarda" kaçınılacağı ifade edilerek bürokratik israfa meydan verilmeyeceği beyan edilmektedir. Tatbikatta hiçbir değer ifade etmediğini göre geldiğimiz bu hususun nasıl gerçekleştirileceğini merak ediyoruz.

Vergi sistemimizin ıslahında "Tatbikat kolaylığı, vergi adaleti ve verim artırıcı tedbirler göz önünde tutulacak; zirai kazançlarla küçük ticaret ve sanat erbabının kazançlarının vergilendirilmesi mevzuatı değiştirilecektir" şeklindeki umumi beyan kabule şayan olmakla beraber malî politikamızın belkemiğini teşkil eden bu konuda Hükümetin daha geniş ve açık ifadelerle neler yapmayı tasarladığını bildirmesi icap ederdi. Türkiye'de vergilerin ağır olduğunu kabul etmek lâzımdır. Asgari geçim haddi de günün icaplarına uygun değildir. Şirketlerin çalışmasını engelleyecek malî tedbirlerden kaçınılmalıdır. Yeni bir vergi haline getirilen tasarruf bonoları, Devlet geliri olmak vasfından çıkarılarak, münhasıran ekonomik karakterli istihsal yatırımlarına tahsis edilmeli ve mâkûl bir zaman sonra da kaldırılmalıdır.

Servet beyannamelerinin bir daha alınmamak üzere iadesini istiyoruz.

Maden Kanununda yapılacağı bildirilen değişikliğin özel teşebbüsü baltalamayacak şekilde olmasını temenni ediyoruz.

Enerji kaynaklarımızın inkişaf ve işletilmesindeki politikayı vaz'edecek mevzuatın bir an önce tedvin ve koordinasyonun temin edilmesi gerektiğine kaniiz.

Yerli sanayiin kalkındırılmasında Devletçe takip edilecek norm ve standartlarla teknik yönden, memleket şartlarına uygun bir ithalât rejimi ile ticari yönden tedbirler düşünülmelidir.

Halen büyük bir buhran içinde bulunan sanayi müesseselerimizin ıstırabını kısmen olsun giderecek âcil tedbirlerden biri olarak vergi borçlarının Devlet sektöründe olduğu gibi konsolide edilmesini zaruri görmekteyiz. Buna ait kanunun en kısa zamanda getirilmesini temenni etmekteyiz.

"Zirai kalkınmayı gerçekleştirmek için sosyal ve ekonomik bünyede bâzı reformlara inan" Hükümet bunlar hakkında, hele toprak reformu hakkında bilgi vermemektedir. Türk toplumunu derinden uzun yıllar alâkadar edecek böyle çok hayati bir konu üzerinde sırası geldiğinde görüşümüzü açıklayacağız.

"Demokratik nizam içinde hızlı ve plânlı kalkınma" düsturunu millî politika haline getiren ve halkının %70 i çiftçi olan bir memlekette köylünün kalkındırılması başlıca kaygılarımızdan biridir.

Karma Hükümetin belli başlı dâvalarda çok umumi ve kapalı beyanlarla yetinmesi, program doneleri yönünden tamamen beş yıllık plâna bağlandığını gösteriyor. Bu durum ya önceden buna angaje olmasında veya müşterek sarih fikirlere sahip olmamasındandır. Bu durumda Hükümetin büyük dâvalarımızı lâyık olan dinamizm ile sarılıp sarılamayacağı hususunda endişeliyiz.

Programda hayvancılığa dokunulmamış olmasını büyük bir noksanlık addediyoruz.

Hükümet programında deniz ürünlerine hiç yer verilmemiştir. İktisadi kalkınmamıza kaynak olacak ve aynı zamanda zengin döviz membaı olan balıkçılığımızın kalkındırılması teşkilâtlandırılması ve modernize edilmesini zaruri görüyoruz.

Bir memlekette zirai kalkınmanın tahakkukunda en başta gelen faktörlerden birisi zirai mahsullerin fiyatı politikasıdır. Hükümet programında memleketimiz için senelerce sonra düşünülebilecek zirai sigortaya yer verilip fiyat politikasından bahsedilmemesini büyük bir noksan olarak görüyoruz. Son yapılan fiyat ayarlamasının çiftçilerimizi tatmin etmediğini ve burada işaret etmek isteriz.

Nüfusumuzun artışı ile istihsal artışımız arasında hal ve istikbal için endişe doğurucu bir münasebet mevcuttur. Dâhil bulunduğumuz medeni milletler camiası memleketlerde aşırı istihsal ve fiyat düşmeleri sıkıntılarının başladığı bir sırada mümeyyiz vasfı ile tarım memleketi denen Türkiye, nüfusunu besleyememek gibi bir tehlike ile karşı karşıyadır.

Adalet Partisi vatandaşlarımızın hürriyet nizamı içinde iş ve ekmek sahibi olmasını bir var olmak ve olmamak dâvası kabul eder. Ve bu hedefe varıncaya kadar kendini millete karşı borçlu hisseder.

Erozyon konusuna da dokunmak istiyoruz. Çocuklarımıza vatan sevgisi öğretilirken erozyon tehlikesi de halledilmelidir. Ağaç sevgisini onlara bir ibadet olarak takdim etmeliyiz.

Ziraat Bankasının kredi imkânlarını çiftçinin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde ve gayesine uygun olarak genişletmesini ve umumi kredi politikamızı tarım politikamıza muvazi bir şekilde ayarlamanın zaruretine inanıyoruz.

Ziraat alet ve makinelerinin imalâtında yerli sanayi teşvik için gerekli tedbirlerin derhal alınmasını lüzumlu buluyoruz.

Ticari hayatımızda "istikrar, açıklık, umumilik ve eşitlik" prensipleri esas alınırken yabancı sermaye ve iş gücüne hangi "iktisadi ölçüler" içinde müsaade edileceği karanlık kalmıştır.

İçtimai ve iktisadi bünyemiz "küçük müstahsili desteklemeyi" icap ettiriyor ve bunun için "başta zirai saha gelmek üzere kooperatifçiliğin geliştirilmesini" memnuniyetle karşılıyoruz, fakat bunun yanında sermaye şirketlerinin de aynı derecede teşvik edileceğinin açık ve kesin bir ifade ile belirtilmesini de görmek isterdik. Süratli devir, verimli sanayi hamleleri ve dolayısıyla geniş iş sahaları yaratmak için buna ihtiyacımız vardır. Müstekar ve açık politika takip edeceğimizi ilân eden Hükümetin sesi dışarıdan da duyulacaktır. Programı bu hususta tam bir anlayış birliği içinde görmüyoruz.

Aziz milletvekilleri;

Bayındırlık işlerimizi Devlet eliyle yapılan âmme yatırımları olarak kabul ediyoruz. Karayolları, Su İşleri, Demiryolları, limanlar, meydanlar, Devlet bina ve tesislerinin yapım ve idamesi Devlet tarafından politik mülâhazalar dışında tamamen memleket gerçeklerine uyan teknik, ekonomik, sosyal ve stratejik esaslar çerçevesinde yürütülmelidir.

Partimiz başlanmış ve kararlaştırılmış olan bütün bayındırlık hizmetlerinin aralıksız devam edilmesi zaruretine kanidir. Bu konuda kaybedecek zamanımız yoktur.

Ayrıca bitirilmiş işlere bağlı bulunan diğer işleri de ikmâl etmek suretiyle ekonomik ünitelerin meydana çıkarılmasına devam edilmelidir.

"1962 yılına ait bütün işlerin sağlam programlara bağlanmış" olmasını memnuniyetle karşılıyor ve inşaat mevsiminin ortasında iş olarak programının yüzde kaçının tahakkuk ettirilmiş olduğunu merak ediyoruz.

Devletin fonksiyonu âmme hizmeti görmek ve sosyal karakterli bayındırlık işlerini finanse etmek olduğuna göre "İl ve köy yolları ile ilgili Yönetmeliği" nüfusunun yüzde 70 i köylerde oturan bir memlekette, demokratik nizam içinde kalkınma

düsturu ile telif etmek mümkün değildir. Birinci Koalisyon Hükümeti tarafından kabul edilen bu yönetmelik yerine, köy yolları yapım ve bakım işleriyle, köy içme suyu meselesinin bir mükellefiyet şeklinde değil, yeni demokratik nizam içinde ve yıllardır beklenen Köy Kanunu Meclise kısa zamanda getirilerek mütalâa etmenin doğru olacağı kanaatindeyiz.

Türkiye ikliminin kurak olması dolayısıyla sulama suyu temini için barajlar yapmak zorundayız. Halkımızın aç ve işsiz kalmaması için ziraatın istediği suyu biriktirmek ve sanayiin istediği enerjiyi temin etmek için yeni barajlar plânlamaya zaruret vardır. Türkiye'yi binlerce yeşil noktalarla bezemek ve zirai istihsali artırmak için küçük su işlerini teşvik etmek zorundayız.

Bayındırlık hizmetleri hem doğrudan doğruya istihsal faktörü olmak, hem de başka istihsal unsurlarına esas olmak ve geniş sahaları açmak bakımından millet hayatında mühim bir yer tutar.

Denizyolları işletmelerinde özel teşebbüse de eşit muamele yapılmasını, rekabet imkânı verilmesini lüzumlu buluyoruz.

Milletlerarası ekonomik ve sosyal münasebetlerin gelişmesine muvazi olarak gümrük teşkilât, zihniyet ve mevzuatımızda ve tatbik usullerinde de ıslahat yapmak gerektiğine kaniiz.

Aynı şekilde Tekel Genel Müdürlüğü faaliyetleri de gözden geçirilmeli; "Tekel" anlayışımız yeniden tespit edilmelidir. Tekelciliğin Devlet fabrikatör ve tacirliği anlayışından ayırmak lüzumuna kaniiz. Tekel maddelerinin ihracında özel teşebbüse imkânlar hazırlanmalıdır.

Tütün müstahsilini yakından ilgilendiren tütün ekicileri ile ilgili kanun tasarılarının kısa zamanda hazırlanarak Meclise getirilmesini istiyoruz.

Avrupa piyasasında Türk tütününün mevkii sarsılmaktadır.

Hükümet programında umumi ve uzun vadeli bir iskân politikası takip edilip edilmeyeceği hakkında bir kayıt yoktur. Kendi imkânları ile bir ev sahibi olamayacak dar gelirli ve işçi vatandaşlarımızın gelirleri nispetinde rahatça oturabilecekleri bir meskene sahip olmalarını partimiz esas meselelerinden biri olarak kabul etmektedir. Nüfusumuzun süratle artması ve içinde bulunduğumuz ekonomik ve sosyal tekâmül dolayısıyla şehirleşmenin hâd safhaya girmiş olması meselenin ehemmiyetini bir kat daha artırmaktadır. Bu itibarla gerek özel sektör faaliyetlerinin bu yöne çevrilmesi, gerekse âmme sektörünün kendine düşen rolü yapması için lüzumlu tedbirler alınmalıdır.

Programda zikredilmeyişini bir eksiklik olarak gördüğümüz, Birinci Karma Hükümet tarafından hazırlanan Mesken kanunu tasarısının kısa zamanda Meclise sevkini zaruri görüyoruz.

Batı memleketlerinde, özellikle harpte tahrip görmüş şehirlerde başarı ile tatbik edilmekte olan sosyal mesken politikasının tahakkuk ettirilmesi zaruretine kaaniiz.

Yapı malzemesi sanayiinin teşviki, standartlara uygun, kaliteli ve ucuz imalât için özel sektörle iş birliği şarttır.

Hükümetin takip edeceği sağlık politikasını programda kesin olarak istihraç etmek mümkün değildir.

Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesine ait tecrübenin sonu ne olacaktır? Bu tecrübenin muvaffak olmaması ihtimali var mıdır? Bu denemenin müşahhas bir örneği olması icabeden ve malî imkânları müemmen olan işçi sigortaları sağlık teşkilâtının hizmet görme hedefine varıp varmayacağı hakkında Hükümetin görüşü nedir?

Geniş yatırım imkânlarına ve personel gücüne ihtiyaç gösteren sağlık hizmetlerinde ve ilâç sanayinde özel teşebbüsün mâkul vergi ve kredi politikası ve Özel döviz imkânları ile teşvik ve himaye edilmesi gerektiğine kaaniiz. Ağırlık merkezi Devletin uhdesinde olması icabeden sağlık teşkilâtı personeli için işin icaplarına uygun tatminkâr bir ücret politikası takip edilmelidir.

Memleketimiz için mühim bir sosyal problem halinde bulunan kimsesiz çocuklar mevzuu üzerinde durulmasını ve patronaj müesseselerinin tesisini zaruri görmekteyiz.

"İşsizliği yenmek için iş sahalarını artırmak ve iş verimini yükseltmek gerekir" bu çok mühim meselede program vazıh değildir. Bunun içinde 5 yıllık plânı beklemek gerektiği anlaşılıyor. Toplu sözleşme, grev ve lokavt kanunları ile iş kanunu tadil tasarılarının kısa zamanda Meclise getirileceği, hür sendikacılığın geliştirileceğini memnuniyetle karşılıyoruz.

İşçi, işveren münasebetlerinin medeni ve âdil ölçüler içinde tavazzuh edebilmesi için Devlet işletmeciliğinin, Devlet tacirliğinin mümkün olan asgari sınırlar içine çekilmesi gerektiği hakkındaki inancımızı tekrar etmek isteriz.

İşçi sigortaları sağlık hizmetlerinin iyi işlemediğine bu müessesenin mevzuatında ve tatbikat usullerinde ıslahat yapmak gerektiğine, işçi ve işverenin, kurumun yönetimine daha geniş yetki ile katılması lüzumuna kaaniiz. İhtiyarlık, analık sigortaları ile iş kazalarına ait mevzuatın değiştirilmesini temenni ediyoruz.

Tarım işçilerinin haklarının korunması için Hükümet ne gibi tedbirler alacaktır?

Muhterem milletvekilleri,

Adaletin emniyet ve süratle, tahakkukunu teminat altına almak üzere ana kanunlarımızla usul kanunlarında yapılması zaruri değişikliklerin bir an evvel tamamlanmasını lüzumlu görüyoruz. Diğer taraftan mevzuatın Anayasaya uygunluğunu sağlamak ve Anayasanın getirdiği yeni prensipleri kanunlarımıza hâkim kılmak yolundaki çalışmalara hız verilmesini temenni ediyoruz. Hususi kanunlar üzerinde de durularak bu kanunlarda yer alan hükümlerin Anayasa ile tatbikatı kontrol edilmelidir. Bu hükümlerin ana kanunlarımızın umumi prensipleriyle de ahenkli bir hale getirilmesini arzu ediyoruz.

Her şeyden evvel antidemokratik kanun hükümlerinin süratle tasfiyesi ile bunların tatbikatından doğan haksızlıkların ve huzursuzlukların ortadan kaldırılması zaruretine Hükümetin dikkatini çekmek isteriz.

Sosyal ve iktisadi bünyemize uygun olarak hazırlandığı ve yakında Meclise sunulacağı bildirilen icra ve iflâs kanunu tasarısının kısa zamanda kanuniyet kesbederek ihtiyaçları karşılamasını ve cemiyete huzur getirmesini temenni ederiz.

Hâkimler Kanunu ile infaz sistemimizin ıslahını hedef tutan kanunun ve Yargıtay ve mahkemeler teşkilâtı ile Adalet Bakanlığı merkez teşkilâtını yeni baştan düzenleyecek kanunların daha evvel bu konularda yapılmış çalışmalardan da faydalanılarak kısa zamanda hazırlanması zaruretine inanıyoruz.

Ehemmiyetle ele alınması gerektiğine kani bulunduğumuz çocuk suçluluğu ile mücadele, çocuk mahkemesi teşkili konusunu da göz önünde bulundurmak lüzumuna işaret etmek isteriz.

Ehemmiyetle Hükümetin dikkatini çekmek istediğimiz bir husus da şudur: Kanunlarımızın sayısı o kadar artmıştır ki, bugün vatandaşların hattâ hukukçularımızın kanunları ve bunlarda sık sık yapılmakta olan değişiklikleri takip ve yürürlükte bulunanlarla tadil ve ilga edilmiş olanları tefrik etmeleri çok güçleşmiş, bâzı ahvalde de âdeta imkânsız hale gelmiştir.

Anayasaya uygunluklarını kontrol etmek bakımından hemen bütün kanunları gözden geçirmek zorunda bulunduğumuz bu devrede, mevzuatımızı ciddî bir revizyona tâbi tutmak zarureti vardır. Sarih veya zımnî olarak mülga addedilmesi gereken kanunlarla yürürlükteki kanunların ilga edilen hükümleri tespit edilmeli, yürürlükte olanlar bir araya getirilerek diğerleri tasfiye olunmalı ve böylece mevzuatımız kolaylıkla anlaşılabilecek ve tefrik olunabilecek derli toplu bir hale konmalıdır.

Siyasi suçların affı konusundaki görüşümüzü de ilk defa olarak Yüksek Meclisin huzurunda ifade etmek istiyoruz. Peşinen arz etmek isteriz ki, bu konu şimdiye kadar yanlış bir şekilde anlatılmak istenmiş ve Adalet Partisinin aftan başka bir şeyle meşgul olmadığı fikri haksız olarak iddia edilmiştir. Kanaatimizce, programda ve 3 partinin koalisyon protokolünde yer alan siyasi af şekli bu konunun tarihî ehemmiyeti ile mütenasip olarak ele alınmadığını göstermektedir.

Adalet Partisi af konusunun birçoklarının ve muarızlarının iddialarının tamamen aksine bir düşünce ile takip etmektedir. Biz, 28 milyon içinde bir avuç demek olan insanı kurtarma peşinde değiliz, tarihimizde bir devri sabık yaratılmasını önlemek gibi halisane bir düşüncenin sahibiyiz. Memleketimizin siyasi sahada geçirdiği sarsıntının içtimai sahada yaptığı derin tesirlerin ihtilâtlarını önlemenin umumi bir af tesviyesi ile mümkün olacağı kanaatindeyiz. *(Soldan alkışlar)* Bu itibarla biz af meselesini tamamen partiler üstü bir dâva olarak mütalâa ve kabul etmekteyiz. Bununla beraber evvelce dâhi olduğumuz Karma Hükümet içerisinde uzlaşmazlık yaratmamak için 10 yıla kadar cezaların affı ile kalanlarının akıbetinin hükme bağlanmasını Grubumuz temenni etmiştir. O zamanki Hükümet görüşünden çok

farklı olmayan bu teklif Hükümetin istifasına sebep gösterilmek istendi. Biz bu kanaatte olmadığımız gibi efkârı umumiyenin de bunu takdir ettiğine kaaniiz.

Karma Hükümetin programında yer alan "idarede tarafsızlık; vatandaşlara eşit muamele; halk hizmetlerinde sürat ve kolaylık sağlanması; en geniş manasıyla partizan davranışlara son verilmesi" gayretlerini tasvip ederiz. 27 Mayıstan sonra işlerinden çıkartılan ve bilahare suçsuz oldukları sabit olan memur ve işçilerin vazifelerine, iadelerini temenni ederiz. *(Soldan, bravo sesleri, alkışlar)* Vatandaşın Devletten ürkmeyeceği bir idari sistem kurmalıyız. Son günlerde yurdun muhtelif bölgelerinde asayiş vakaları endişe uyandıracak şekilde artmıştır.

Mahallî idarelerin bünyeleri ile ilgili olarak kısa zamanda tahakkuk ettirileceği bildirilen hususları memnuniyetle karşılıyoruz. Mahallî idarelerin şartlarımıza uyacak tarzda malî ve hukuki muhtariyete kavuşturulması Türk demokrasisinin ileri bir adımı olacaktır. Ne kadar demokratik olursa olsun merkezî idarenin daima totaliter bir yanı mevcuttur. Halk topluluklarının özelliklerini de nazarı itibara alan mahallî idareler kadim devirlerden beri demokrasinin tipik örnekleri olmuştur. Adalet Partisinin program hedefleri arasında mahallî idarelerin bünyelerinin takviyesi, muhtariyet ve derecesinin geliştirilmesi bugün Avrupa'da "demokrasinin yeniden keşfi" şeklinde ifadesini bulmaktadır.

Demokratik idare tarzı bakımından çok mühim olan mahallî idare seçimlerinin bir an önce yapılacağı bildirilmektedir. Seçimlerin en geç önümüzdeki sonbaharda yapılmasını ve hazır olduğunu bildiğimiz Seçim Kanunu çıkmadan Meclisin tatile girmemesini istiyoruz. *(Soldan, bravo sesleri, alkışlar)*

Devlet Personel idaresini düzenleyen mevzuatın esaslı bir çalışma ile ıslahını zaruri görüyoruz. Verimli ve kifayetli bir personel politikası takip ederek milletin işini gören Devlet mekanizmasının ucuz ve süratli işlemesi esas olmalıdır. Büyük bir münevver kütlesini temsil eden Devlet personel kadrosunun demokratik ananelere uygun olarak eğitilmiş, bilgili, hür fikirli mesuliyetten korkmayan unsurlarla dolu olmasına itina edilmelidir.

Devlet memurluğunun rasyonel esaslara bağlanması ve memurların teminat altına alınmasını zaruri görüyoruz.

Genel müdürlük, reislik gibi yüksek mevkilere meslekinde ihtisas kazanmış, idare sanatına vâkıf dirayetli kimseler getirilmeli mütekabil mesuliyet ve salâhiyetlerle teçhiz edilmelidir. Yüksek idare âmirlerinin tâyininde kendini mesleğe vakfetmiş, kariyer yapmış memurlar tercih edilmelidir.

Müsteşarlık müessesesine gerçek hüviyeti verilmelidir.

Sayın milletvekilleri;

En büyük hazinemiz olan insan varlığımızın iyi vatandaşlar, üstün kaliteli insanlar olarak yetiştirilmesi başta gördüğümüz Millî Eğitim dâvamızın konusudur.

Millî Eğitim üzerindeki fikirlerimizin babında demokrasinin bir eğitim meselesi olduğunu belirtmek isteriz. Demokratik idarenin tatbik edilebilmesi, verimli olabilmesi için, genç nesillerin demokratik terbiyeye Önem veren bir sistem için-

de yetiştirilmeleri zaruretine inanıyoruz. Bu itibarla millî eğitim sistemimiz ve usullerimizin üstüne bu zihniyetle eğilmek zorundayız. Bundan sonra millî eğitim dâvasının geniş bir yatının meselesi olduğu meydandadır. Genel plânlama içinde millî eğitim yatırımlarının ne şekilde karşılanacağı objektif olarak tespit edilmelidir. Bir şûranın temenni ve tavsiyeleri gibi vazedilmiş genel esaslarla Hükümet programının yetersizliğine işaret etmek isteriz.

"İlköğretimde, 1970 yılına kadar, okuma çağında bulunan bütün çocukların okul içine alınacağı" ifade edilmiştir. Bunu sevindirici bir husus olarak kabul etmek isteriz. Bununla birlikte bu işin nasıl tahakkuk ettirilebileceğini ve ilköğretimin ne zaman bir mesele olmaktan çıkacağını bilmek istiyoruz. Cemiyetimizin sağlam ve ileri bir hüviyet kazanması için orta ve yüksek derecedeki kültür ve meslek eğitimini ayrı ve önemli bir mesele olarak görüyoruz. Çocukluk çağı ile yetişkinlik çağı arasındaki gençliğin, cemiyette lâyık olduğu ilgiyi görmediği hususundaki kanaatimizi de ifade ederken mahallî idarelerin özellikle bu sahada büyük hizmetler göreceğine inanıyoruz.

Programda üniversiteler konusuna gerekli yer verilmemiştir. Üstelik programda mevcut üniversiteler unutulmuş gibi yüksek seviyede ilim ve fen adamı araştırıcılar yetiştirmek işi bir plâna, bağlanacaktır denilmiştir.

Gençliğin yetiştirilmesinde, millî ve ahlaki bakımdan sarsılmaz esaslara dayanan bir sistemin tatbik edilmesini ısrarla temenni etmekteyiz. *(Soldan, alkışlar)*

Üniversite şehirlerimizde öğrencilerin pansiyoner kalması bugün için mümkün olmadığından bakanlığın talebe cemiyetleriyle ilgilenmesini ve kendi kendine yeten yurt işletmeleri vücuda getirmek için uzun vadeli kredi imkânları araştırılmasını lüzumlu buluyoruz.

Devlet personel politikası içinde Öğretmenliğin cazip bir meslek haline getirilmesi için maddi imkânlar sağlanmalıdır.

Talim ve Terbiye Dairesinin müessir bir fonksiyon ifa etmesi sağlanmalı, maarifçilerden dirayetli idareciler yetiştirilmelidir.

Yabancı memleketlerde tahsil imkânları tevsi edilirken seçme ve takip esasları üzerinde dikkatle durulmalıdır.

Sıkı murakabe ve teftiş metotları takip etmekle beraber özel okullar teşvik edilmelidir.

Genç nesillerin Batı camiası ile tanıştırılması ve "Batı anlayışı ile teçhiz edilmesi için Avrupa memleketleri ile mübadele teşvik edilmelidir."

Diyanet işleri Başkanlığının daha geniş imkânlara kavuşturulması gerektiğine ve bugünkü haliyle bu teşkilâtın kemiyet ve keyfiyet bakımından ihtiyaca yetmediğine kaaniiz. "Aydın din adamları yetiştirmek ve bunları lâyık oldukları refah seviyesine ulaştırmak için" ne gibi tedbirler düşünülmektedir?

Din adamı yetiştiren müesseseler teknik ve malî bakımdan takviye edilmelidir. İmam-Hatip okullarının orta kısmının kaldırılması fikrini doğru bulmuyoruz. *(Soldan, alkışlar)*

Vakıf müessesesi mevzuatının gözden geçirilmesi; vakıflara daha geniş muhtariyet tanınması, vakfetmek duygularının köreltilmemesi ve vakıf veya hibe muamelelerini köstekleyici malî mevzuatın düzeltilmesi lüzumuna kaaniiz.

Medenî ve asil bir düşüncenin tezahürü ve Türk'ün icadı olan vakfetme müessesesinin Avrupa ve Amerika'daki örneklerine bugün imrenerek bakıyoruz.

Vakıfların maksadına hizmet etmesi düşüncesindeyiz.

Anadolu'daki basının meselelerinin gereği gibi ele alınmasını temenni ederiz.

Devlet elinde bulunan radyonun katî surette tarafsızlığı sağlanmalıdır. Müessir bir eğitim ve yayın vasıtası olan radyolar vatandaşların bir gün güvenebileceği demokratik bir haber alma vasıtası haline getirilmelidir. Verici istasyonlarımızın takatlarının yükseltilmesi ve cazip bir halk eğitimi vasıtası olarak kullanılması zaruretine kaaniiz.

Memleketimiz tabiî güzellikleri yanında, başka pek az memlekete nasip olan, geniş tarihî eserlere sahiptir Sadece işletme ve organizasyon kolaylıkları sağlandığı takdirde bugün dahi büyük turistik değerler ifa edebilecek olan bu kaynaklarımız, maalesef layıkıyla işletilememektedir. Başlı başına bir sanayi kolu halini alan turizm sanayiinin süratle kalkındırılması lüzumuna kaaniiz. Yabancı sermaye ve turistlerin celbini zorlaştıran formalite ve mevzuatın basitleştirilmesini zaruri görmekteyiz.

Muhterem arkadaşlar,

Programda sözü geçen bütün devletlerle dostane münasebetlerin idamesini istihdaf eden dış politikamızın millî politika hüviyetini muhafaza edeceği keyfiyetini memnuniyetle karşılıyoruz.

Dâhil bulunduğumuz milletlerarası anlaşma ve ittifakları, insanlığın yükselmesi ve dünyada demokrasinin devamı için teminat kabul ediyoruz. Avrupa bütünlüğü fikrinin esasını Avrupa Konseyi teşkil etmektedir. Yıllardan beri bu teşekkülün üyesi bulunuyoruz. 16 memleketin hür seçimle teşekkül etmiş parlâmento temsilcilerinden müteşekkil istişarî assamble komisyonlarının, müzakere, tavsiye ve kararlarının üzerinde Hükümetin dikkatle eğilmesini temenni ederiz.

Kıbrıs konusunda mevcut anlaşmaların titizlikle yürütüleceği hususundaki inancımızı tekrar eder bu meselenin Yunanistan'la bizi dostluk içinde birleştiren bir bağ olmasını temenni ederiz *(Soldan alkışlar)*

Kardeş Cezayir milletinin 1 Temmuz referandumu ile vâsıl olduğu neticeden dolayı milletçe bahtiyarlığımızı tekrar etmek isteriz *(Soldan alkışlar)*.

Batı ile ideal birliği ve kader ortaklığı yapan Türkiye'nin iktisadi gerçekleri göz önünde bulundurularak Avrupa İktisadi Camiası memleketleri ile bir anlaşmaya varılması yolundaki gayretlere devam edilmesini lüzumlu görüyoruz.

Aziz milletvekilleri,

27 Mayıs ihtilâli ile demokratik gelişmemize yeni bir veçhe veren ordumuzun, vatanımızın mâruz kalacağı tehlikelere karşı vazifesini şerefle yapacağına dair gü-

venimizi teyit ederiz. *(Soldan alkışlar)* Ordumuzun günün icaplarına göre teçhiz ve teslihi ile NATO Savunma sistemindeki gerekli yerini muhafaza etmesi gayretlerini memnuniyetle karşılarız.

Muhterem milletvekilleri,

Buraya kadar olan mâruzâtımla Karma Hükümetin programı hakkında partimizin görüşlerini ifadeye çalıştım. Bu açıklamalarımız dikkatle dinlendiği zaman kolayca görülecektir ki, A.P. olarak Karma Hükümet programının Türkiye'mizin içinde bulunduğu siyasi ve iktisadi buhranları önleme yolunda sarih ve müspet tedbirleri ihtiva etmediği kanaatine varmış bulunuyoruz. Memleket meseleleri ilmî ölçüler içerisinde ve gerçek hüviyetleriyle değerlendirilememiş ve ortaya konamamış problemler ancak satıhtaki görünüşleriyle ele alınarak hal şekilleri düşünülmüştür. Bu itibarla böyle bir programın başarı sağlayamayacağı inancını taşıyoruz. Bu karakter ve zihniyetteki bir icraanın mesuliyetlerine iştirak edemeyeceğimiz için kırmızı oy kullanacağız. Ancak takdir yüce Meclisindir. Yüksek Meclisimiz Karma Hükümet programını tasvip ederse A. P. kendi görüş ve programı esaslarına göre başarı imkânları hazırlayıcı teşviklerine ve hataları tenkide devam edecektir.

Biz muhalefeti "Kolay ve zevkli" bir iş olmaktan ziyade bilgi, ehliyet ve yapıcı bir zihniyet ile ifası gereken şerefli bir vazife olarak kabul ediyoruz. *(Soldan* şiddetli *alkışlar)* Karma Hükümete başarılar diler, yüce heyetinizi saygı ile selâmlarım. *(Soldan; şiddetli alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın arkadaşlar, söz sırası şimdi Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi adına Sayın Cevad Odyakmaz'ındır. *("Yemek vakti geldi, öğleden sonra" sesleri)* İktidar partileri sözcülerinin konuşmalarını öğleden sonra yapmaları hakkında bir temenni var. Bu hususu oylarınızla tespit etmek istiyorum. Daha söz almış 50 milletvekili vardır. İktidar partisi sözcülerinin öğleden sonra konuşmalarını oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. O halde oturumu öğleden sonra saat 15'te toplanılmak üzere... *(Saat 14'de sesleri)* 14'de toplanılmasını kabul edenler işaret versinler... 15'de toplanılmasını isteyenler işaret versinler... Saat 14'te toplanmak üzere Oturumu kapatıyorum.

Kapanma saati: 12.45

İKİNCİ OTURUM

BAŞKAN — *Fuad Sirmen*
KÂTİPLER: *Nurettin Akyurt (Malatya)*
Ferruh Bozbeyli (İstanbul)
Açılma saati: *14.00*

BAŞKAN — Sayın arkadaşlar; Oturumu açıyorum.

Yoklama yapılacak.

Giresun Milletvekili İbrahim Etem Kılıçoğlu'nun, bağımsızlığa kavuşan kardeş Cezayir Milletine, Türk Milletinin takdir hisleriyle tebriklerinin ulaştırılması hakkındaki önergesi

BAŞKAN — Söz sırası gelmiş olan C.K.M.P. Sözcüsüne söz vermeden evvel, verilmiş olan bir takriri okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa 1 Temmuz'da yapılan bir referandumda, büyük Cezayir Milletinin istiklâline kavuştuğu yüksek malûmlarıdır.

8 yıl, maddi mahrumiyetler içerisinde fakat imanla ve bir milletin yapabileceği bütün fedakârlıkları, neticeyi alıcı şekilde başarmasını bilen kardeş Cezayir Milletinin bu büyük bayramında;

Milletimizin takdir ve tebrik hislerine tercüman olarak bu hususun Geçici Cezayir Hükümeti Başkanlığına ulaştırılmasının karar altına alınmasını arz ve teklif ederim.

Giresun Etem Kılıçoğlu

(Alkışlar)

BAŞKAN — Takrir hakkında söz mü istiyorsunuz efendim?

COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Evet efendim.

BAŞKAN — Buyurun.

COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Sayın Etem Kılıçoğlu arkadaşımın takririne tamamen iştirak etmekle beraber, hâlen Cezayir Cumhuriyeti Geçici Hükümetinin, yeni Cezayir Devletinin hâkimiyet hakkını Devletler Hukuku bakımından temsil etmediği ve binaenaleyh Yüksek Meclisin tebriklerinin, Geçici Cezayir Hükümetine değil, fakat Cezayir Geçici icra Organı Başkanlığına hitaben çekilmesi lüzumunu yüksek dikkatinize arz ederim.

BAŞKAN — Sayın Kılıçoğlu, Coşkun Kırca arkadaşımızın sözlerine iştirak ediyor musunuz?

İBRAHİM ETEM KILIÇOĞLU (Giresun) — İştirak ediyorum efendim.

BAŞKAN — Takriri bu kayıtla oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. *(Sürekli, alkışlar)*

Söz sırası şimdi C.K.M.P. Grubu adına Cevad Odyakmaz'ındır. Buyurun Sayın Odyakmaz. *(Sürekli, alkışlar)*

C. K. M. PARTİSİ MECLİS GRUPU ADINA CEVAD ODYAKMAZ (Sivas) — Millet Meclisinin sayın üyeleri,

Üç siyasi parti ve bağımsızların vazife aldığı yeni Hükümetin, ne gibi çetin şartlar içinde ve gayretler sonunda kurulduğu yüksek malûmunuzdur. Bugün de bir ihtilâl sonrasının şartları içinde millî varlık ve vahdeti, demokratik nizam altında ayakta tutma çabasında olduğumuz bir hakikattir. Bu itibarla yüksek huzurunuza sunulan ikinci Karma Hükümet programının, normal icapların dışında, bambaşka bir açıdan ele almayı ve tahlil etmeyi; hâdiselerin içyüzünü ortaya koyma bakımından, zaruri ve faydalı görmekteyiz. Ancak, bu metotla henüz neyin peşinde gittiğimizi ve nelere vâsıl olduğumuzu ve Türk Milletini bekleyen büyük işlerle, bu işleri karşılayacak imkânlarımızı gözden geçirmek mümkün olacaktır. Birinci Karma Hükümetin, "Büyük hâdiselerden sonra gelmiş bir millî huzur ve kalkınma Hükümeti" olabilme gayreti, yeni Anayasanın yüklediği temel kanunlar ve bunlarla ilgili bâzı mevzuat hududunu aşamamış ve cemiyet bünyesinde bir türlü sükûn ve huzuru istenilen ölçüye ulaştıramamıştır. Bunda politikacılarımızın maziden tevarüs ettikleri dar ve partizan görüşlerinin müessir olduğuna kaaniiz.

Bugün, memleketin ortada duran büyük ve mühim işlerinin, her türlü particilik ve zümre görüşleri dışında, millî ve vatanperver davranışlarla ele alınması lâzım geldiği inancındayız. Bu inanca ulaşmayanların ve fiiliyatta bu inanca hizmet etmeyenlerin memleket dertlerine deva bulamayacaklarını ve cemiyetin günden güne inhitata sürükleneceğini teessürle ifade etmek zorundayız.

Memleketin içinde bulunduğu siyasi, içtimai ve iktisadi güçlüklerin hal yoluna girebilmesi, her şeyden evvel bu dümeni ele alacak ve yürütecek bir hükümete sahip olma zaruretini tahmil etmektedir.

Bunun sağlanamaması, tesisine çalışılan rejimin tehlikeye düşürülmesi istidadını da doğuracak bir mahiyettedir.

Diğer taraftan, sosyal alanda olduğu kadar iktisadi, ticari ve malî sahada da memleketin çok kritik bir devre içine girmiş bulunduğunu kabul etmemiz tabiîdir. Bu şartlar altında memleketin kalkınabilmesi; iç ve dış imkânlardan bir an evvel istifade yoluna gidilmesini zaruri kılmaktadır. Bu karşı direnmek, bu imkânların sağlanmasına mâni olmak bugünkü şartlar muvacehesinde memleketin yüksek ve millî menfaatlerini düşünmek mânasına de gelebilir.

Sayın milletvekilleri,

Bir Hükümet programı, mâkesini, kısmen de olsa, tanzim edilen bütçesinde bulur. Hâlbuki birinci Karma Hükümet programının tahakkuku için hazırlanan bütçenin (4) aylık tatbikatı sağlanabilmiş ve fakat geriye kalan (8) aylık tatbikat süresi otomatik olarak yeni Hükümet programı devresine girmiştir. Bu itibarla yeni Hükümet programının bütçeye taallûk eden kısımlarında bir yenilik arz etmesi fiilen mümkün değildir.

Muhterem arkadaşlar,

Kısaca arz olunan bu hususlar göz önünde tutulursa sunulan yeni Hükümet programını normal zaman ve icapların gerektirdiği bir programdan farklı telâkki etmek ve ayrı bir açıdan ele alarak tetkik ve tenkit eylemek lâzım gelir.

İşte belirttiğimiz bu anlayış ve inanışla koalisyona giren Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinin yeni Hükümet programı hakkındaki görüşlerini arz etmek istiyoruz.

Hükümet programında, Demokratik rejimi tehlikeye düşürecek ve Anayasa hâkimiyetini zedeleyecek mahiyetteki hiçbir tahrike müsamaha edilmeyeceği hususundaki görüşü destekler, hangi şartlar altında olursa olsun, bu davranışı ikinci Karma Hükümetin ana hareket noktası ve bekasının mesnedi olarak ele alırız.

Dün olduğu gibi bugün de memleketin karşısında bulunduğu baş meselelerden biri vatandaşlar arasında iyi münasebetleri sağlamak, siyasi mücadelelerin ve davranışların yarattığı soğukluk ve çekişmeyi sona erdirmek ve huzura çevirmektir. Birinci Karma Hükümet devresinde bu yolda maalesef bir başarı sağlanamamıştır.

Türk Milletini yeni bir anlayışa ve ufka yöneltmek için bütün parti idarecilerinin ve bilhassa mesuliyet makamını işgal edenlerin bir partili olmak hüviyet ve sıfatlarını unutarak, en ufak bir tereddüde mahal bırakmayacak şekilde insanları kardeşlik hisleri ile birbirlerine bağlamaya gayret sarf etmeleri, cemiyette sevgi ve saygıyı yerleştirmeleri en önemli vazifelerinden biridir. Bir hukuk devletinin ve organlarının kurulmuş olması, kanaatimizce, bu neticeleri sağlamaya kâfi gelmez.

Ancak hâkim ve asil idarecilerin Türk varlığım yeniden tahkim edebileceklerine inanıyoruz ve birbirlerini ilerici, gerici gibi çeşitli sıfatlarla tavsif edenlerin ayırıcı ve dağıtıcı faaliyetlerine artık son vermek zamanının geldiğine kaani bulunuyoruz.

Sayın milletvekilleri,

Hiç şüphesiz memleketin bir an evvel sükûn ve huzura, bilhassa iş hayatının hasletini çektiği emniyet ve itimada kavuşturulması, sosyal ve iktisadi kalkınma ve gelişme teşebbüslerinin ilk şartıdır.

Gayritabiî şartlar altında alınan servet beyannamelerinin iade edilmesini, özel teşebbüs ve Devlet sektörünün yan yana ve ahenkli bir şekilde çalışabilen bir ekonomik düzene ulaşmasını, özel teşebbüs" yatırımlarının artırılmasını ve gerekli istikametlere yöneltilmesinin Devletçe teşvik olunmasını ve bunlarla ilgili teşebbüsleri memnuniyetle karşılarız.

Bu arada memleketin çeşitli coğrafi bölgeleri arasında iktisadi faaliyet hacmi ye gelir seviyesi bakımından mevcut olan büyük farkların ortadan kaldırılması hususundaki görüşlerin, ancak iktisadilik, verimlilik ve en uygun maliyetle istihsal yapma imkânları ile hızlandırılması lâzım geldiğini de belirtmek isteriz.

Türk ekonomisinin yılda ortalama yüzde 7 bir gelişme hızına kavuşabilmesi için yapılması gerekli yatırımların, iç ve dış finansman miktarları ve imkânlarının

belirtilmemiş ve bunların tedarik yollarının vuzuha kavuşturulamamış bulunması keyfiyeti, Yüksek Meclisi yakından ilgilendiren mevzular olmakta devam edecektir.

İktisadi gelişmeyi tahrik ve teşvik ederi genişletici bir iktisat politikasının takip edeceği vâdedilirken, enflasyondan sakınılması lüzumuna inanmış bulunan yeni Hükümetin bu konuda çok dikkatli ve titiz davranması gerektiğine ehemmiyetle işaret etmek isteriz.

Devletin bugünkü malî takati ve bilhassa vecibeleri karşısında yalnız yergi sisteminin ıslahım ve verimlerinin artırılması suretiyle istenilene erişmeye imkân olamayacağına göre, yeni Hükümet Programında alınacak tedbirlerin daha sarih olarak dile getirilmesi uygun olurdu kanaatindeyiz.

Devlet Plânlama Teşkilâtının hususi sektörü daha yakından ve daha ciddî takip ve tetkik ederek Devlet sektörüne ona göre yön vermesini faydalı buluruz.

Muhterem arkadaşlar,

İktisadi Devlet Teşekküllerinin rasyonel çalışma imkânlarına kavuşturulması hususundaki teşebbüsü" bir an önce gerçekleştirilmesini beklemekteyiz. Sanayiimizi ihracata yöneltecek, sınai mamullerimizin vasıflarını ıslah edecek ve istihsal masraflarını azaltacak tedbirler yanında bilhassa tekstil sanayinin dış pazar imkânlarını araştırmak ve sağlamak, Afrika'da kurulmuş yeni devletlere tevcih etmek memleket ekonomisi yönünden çok faydalı olacaktır, inancındayız. İş hayatında istikrar, açlık, umumilik ve eşitlik prensiplerinin fiilen yürütülmesi piyasayı ferahlatacak, suni ve zecri tedbirler yerine normal iktisadi yolların esas alınması memlekette iş güvenini artıracaktır.

İhracatın teşviki sırasında bir kısım sınai mamullerin de dış pazarlarda yer alabilmesi için gerekli tedbirlerin süratle ittihazını tavsiye ederiz.

Programda yer almayan balıkçılık ve sanayinin ehemmiyetle göz önünde tutulmasını ve gereken ciddî teşebbüslere girişilmesini temenni ve tavsiyeye şayan görürüz.

Sermaye terakümü pek zayıf olan ekonomimizde tasarruf politikasına hususi bir kıymet atfı aile fert, aile ve Devlet hayatında israfla mücadelenin yeni Hükümetin belli başlı vazifelerinden biri olduğuna ve hayat pahalılığını önleyici her türlü tedbirler üzerine eğilmenin, zaruretine işaret etmek isteriz.

Sayın arkadaşlar;

Zirai istihsali artırmaya müteveccih alınacağı söylenen tedbirlerin bugüne kadar yapılanların çok üstünde bir seviyeye ulaşmasının ve sulama, gübre, iyi tohumluk ve sair ihtiyaçlar için sağlanacak büyük dış kredilerden istifade yolunun düşünülmesinin, bir zaruret olduğuna kaniiz.

Bugüne kadar hakiki fonksiyonunu bir türlü göremeyen zirai kredi siyasetinin değiştirilerek istihsale müessir bir hale ifrağında, istihsal ve satış kooperatifleri kanallarıyla verimin artırılmasında ve ürünün değerlendirilmesinde bu arada pazar imkânlarının teminat altına alınmasında isabet bulunduğuna inanıyoruz.

Memleketin zirai sahada olduğu kadar her bakımdan kalkınmasının sağlanabilmesi için yurdun muhtelif bölgelerinin arz ettiği hususiyetler göz önünde tutulmak suretiyle, uzun vadeli bir plân dairesinde dağınık köylerin imkân ve istihsal güçlerini birleştirmeye matuf tetkik ve çalışmalara bir an evvel başlanılmasındaki zaruret ve faydaya işaret etmek isteriz.

Aziz milletvekilleri;

Orman konusunda, mevcut ormanları muhafaza, yenilerini yetiştirme ve halk ile orman münasebetlerini düzenleme dâvalarıyla karşı karşıyayız. Bu dâvaların her biri, üzerinde çok ciddî çalışmaları ve cezri tedbirlerin alınmasını gerektirir.

Bugünkü orman rejiminin ıslahı zaruridir. Orman içinde ve civarında oturan milyonlarca nüfusun kalkınmasını temin maksadıyla köy hükmi şahsiyetlerine orman intifaları verilmesi ve buralarda kooperatifler yolu ile her çeşit ağaç sanayiinin geliştirilmesinin teşvik ve himayesi lâzımdır.

Diğer taraftan gerek ormanların korunması ve gerek zirai gelirimizin büyük kısmını teşkil eden gübrenin gübre olarak kullanılmasını sağlamak için memleketimizin yakıt problemi, linyit işletmeciliğinin geliştirilmesi ve linyit sobalarının imalâtının teşvik yoluyla halledilmelidir.

Zirai gelirimizin temeli olan hayvancılığa dair programdaki kaydı kifayetsiz bulduğumuzu bilhassa belirtmek isteriz. Türkiye, bir taraftan mevcut halkın beslenmesi, öbür taraftan her yıl büyük bir hızla artan nüfusun gıda ihtiyacını karşılamak mecburiyetindedir. Bu ise hayvancılık endüstrisinin geliştirilmesine bağlıdır. Hükümetin; yüksek verimli hayvan popülasyonunun yetiştirilmesi, rasyonel yemleme metotlarının uygulanması, hayvan ziyamın önlenmesi, hayvanı gıda istihsalinin pazar isteklerine göre ayarlanması, fiyat politikasının izlenmesi ile pazar imkânlarının hazırlanması, çayır ve meraların muhafaza ve ıslahı, hayvan yetiştiriciler ile besleyicilerin teşvik ve zirai kredilerden istihsale müessir olacak nispette faydalandırılmaları hususlarında lüzumlu tedbirleri acilen alınmasında millî menfaat görüyoruz.

Millet Meclisinin sayın üyeleri;

Hükümet programında işçi ve işveren münasebetlerinin tanzimi hakkında izhar edilen niyet ve vaitler; bilhassa işçinin maddi ve mânevi refahını en üstün seviyede sağlamayı hedef tutan demokratik usul ve yollar memnuniyetimizi mucip olmuştur.

İşçilerin meşru haklarının müdafaası ve sağlanması amacıyla hür sendikacılığın geliştirilmesi, toplu sözleşme, grev ve lokavtın gerçekleştirilmesi yolundaki gayretleri, demokrasinin yerleşmesi bakımından atılmış çok müspet adımlar olarak telâkki etmekteyiz. İşçi Sigortaları Kurumunun ıslahı yoluna gidilirken bu kurumun yapmış olduğu sosyal yardımların kifayetini ve verimli bir seviyeye ulaştırılması gözden uzak tutulmamalı ve kurumun yakın bir gelecekte bütün vatandaşların istifade edebileceği sosyal "bir sigorta vasfını alması imkân ve şartları ihzar olunmalıdır.

Aziz arkadaşlar,

Hükümet programında işçi dâvaları hakkında müspet görüşlere rağmen işçinin medeni bir insan gibi yaşamasını sağlayacak asgari ücret sisteminden ve bu asgari ücretin içinde bulunduğumuz şartlar muvacehesinde memleketin her mıntıkası için ne kadar olabileceğinin tespit edilmemiş olmamasını ehemmiyetli bir eksik sayarız.

İşçileri daha verimli bir şekilde çalışmaya teşvik edecek prim sistemlerinin bir an evvel ihdasını lüzumlu görmekteyiz.

Bütün demokratik memleketlerde olduğu gibi istihsali artırmak ve işçi ile işveren münasebetlerini her iki tarafın menfaatine uygun bir tarzda geliştirmek maksadıyla; işçilerin muayyen bir nispet dâhinde işletmenin kârına ve icabında idaresine iştiraklerini sağlamaya matuf çalışmalara başlanmalıdır.

Programda mevcut olmayan bu hususları, Karma Hükümetçe tatbikatta göz önünde bulundurularak gerçekleştirileceğini ümit etmekteyiz.

Sayın milletvekilleri,

Bugün memlekette büyük bir ıstırap mevzuu olan işsizliğin giderilmesi için, Hükümetin tekmil faaliyetlerinin ve özellikle iktisadi icraatının bu hedefe yöneltilmesi ve bilhassa bu yıl derpiş edilen Devlet yatırımlarının daha fazla geciktirilmeden yapılması zaruridir.

Sayın arkadaşlar, Adaletin sürat, emniyet ve huzur içinde gerçekleşmesini sağlamak amacıyla girişilen hazırlıkları memnuniyetle karşıladığımızı belirtmek isteriz. Ancak Türkiye'de adaletin çok pahalı olduğu da bir gerçektir. Masrafı kıymetini aşmış ve vatandaşın devamlı şikâyetini mucibolmuş davalar karşısında ciddî tedbirler almak zamanının çoktan geçtiğine kaaniiz. Mahkemelerin fedakâr elemanları zabıt kâtiplerinin yetiştirilmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır.

Ana kanunların tamamında ve bilhassa Medenî Kanun ile Ceza Kanununda, bugüne kadar devam eden tatbikat ile memleketimizin şartları ve icapları göz önünde bulundurularak gerekli tadilâtın yapılmasını lüzumlu görmekteyiz. Medenî Kanunun yürürlüğe girdiği çeyrek yüz yıldan beri hâlâ çıkarılmamış bulunan tüzüklerin ufak bir himmet ve gayretle düzenlenerek tatbik sahasına konmaları ikinci Karma Hükümete nasip olması bizi sevindirecektir.

Vatandaşı ve tatbikatçıyı kanun enflâsyonundan kurtarmak ve meriyetleri münakaşa konusu olan kanunlarla Osmanlı imparatorluğu zamanından kalma hayatiyetini ve tatbik kabiliyetini kaybetmiş bulunan mevzuatı ayıklamak maksadıyla bütün kanunları tek metin haline getirerek yeniden yürürlüğe koymak, bu memlekete yapılacak büyük hizmetlerden biri olacaktır inancındayız. Son bir sene zarfında memleketin siyasi huzurunu zedelemiş olan siyasi af konusunun sarih hudutlar içinde halledilmesi ve Anayasa, insan haklarına, cezaların şahsiliği prensibine aykırı bulunan 105 sayılı Kanunun kaldırılmasının Hükümetçe benimsenmesi inşirah vericidir.

Muhterem arkadaşlar;

Partisi adına konuşan Sayın Osman Bölükbaşı kademesiz siyasi affa taraftar görünmekte ve tüm siyasi af istemektedir.

Kendisi düne kadar, affın şahıslar ve partiler tarafından siyasi istismar konusu yapılmamasını en hararetli savunucusu bulunmaktaydı. Eski partisinde bunun bir parti görüşü olarak kabulünde de âmil olmuş; nihayet bu yolda teşebbüs ve gayretlerinde de bulunmuştu. Bölükbaşı affı istismar konusu yapanlardan hep şikâyetçi idi. Tedbirler Kanununun bir numaralı ve en hararetli savunuculuğunu yapmasında da yine affın istismarını önleyici olacağı düşüncesi de rol oynamıştır. Yakın zamanda bir arkadaşımızın af kanunu teklifine katılmasını Bay Osman Bölükbaşı tehlikeli temayüllere taviz verme olarak tavsif etti. Ona göre af isteyenler, partiyi A. P. sinin şubesi haline getirmeye çalışmaktaydılar. Bütün bunları neşrettirdiği tebliğlerde öne sürüp partisinden de istifa sebebi olarak göstermişti. Affı şimdi siyasi istismar vasıtası yapmaya kalkışması; düne kadar takibettiği usulü terk ederek başkalarında af edilmez kusurlar telakki ettiği davranışları kendisi için mubah saymasını şayanı hayret bulmaktayız.

Düştüğü siyasi çıkmazdan kurtulabilmek için düne kadar aleyhtarı olduğu usullere başvurarak siyasi affı şahsi ve partisi için siyasi bir istismar vasıtası yapabilme çabası içindedir.

Merhamet hislerini istismar gayretlerinin geçmişte olduğu gibi bugün de Türk Milleti tarafından iltifat görmeyeceğine eminiz.

Aziz arkadaşlar,

Karma Hükümetin idarede tarafsızlığı, vatandaşa eşit muameleyi, halk işlerinde süratle kolaylığı sağlamak amacını ve partizan idare acısını milletimize çektirmeme hususundaki gayretini şükranla karşılamaktayız.

Mahallî idareler mevzuatı ile Memurin Kanununun, Kamu Kurumu niteliğindeki meslekî teşekküller statülerinin, olağanüstü hal ve sıkıyönetim bahislerinin yeni tanzimlere ihtiyacı vardır.

İktidarın arzularına uygun hareket eden partizan memurların cezalandırılmasını fiilen imkânsız kılan ve bir imtiyaz vasıtası olduğu tecrübe ile sabit bulunan Memurin Muhakematı Kanunu mutlaka kaldırılmalıdır.

Cemiyetler Kanunu ıslâh edilmeli ve siyasi partiler Kanunu bir an evvel Yüksek Meclise getirilmelidir. Köyün kalkınması için nahiyelerin hükmi şahsiyete haiz idareler haline getirilmesi ve yayla ve mera hukukunun yeniden tanzimini lüzumlu görmekteyiz.

Sayın Milletvekilleri;

Karma Hükümetin Millî Eğitim alanındaki görüşlerini memnuniyetle karşılamaktayız. Yalnız (Millî Eğitim) de esas hedefin, sadece (Eğitim) olmayıp Anayasamızın derpiş ettiği mânada (Milliyetçilik) olduğunu gözden uzak tutmamak ve Millî Eğitimi, millî bir yüz tevcih etmek zaruretini bilhassa hatırlatmak isteriz.

Sayın arkadaşlar;

Anayasamızın 19'ncu maddesiyle teminat altına alınmış bulunan ve insanlık tarihinin derinliklerinden kopup gelen vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetlerinin Karma Hükümet programında yer almış bulunmasını memnuniyetle karşılamaktayız.

Ancak Anayasamızın düşünceye inanç hak ve hürriyetleri kısmı altında toplanan hükümleri her türlü istismarcı görüş ve davranışlara imkân vermeyecek şekilde tatbik edilmelidir.

Bilhassa bâzı aydınların, kendilerini cemiyet içinde halktan ayrı bir sosyal grup gibi görerek; dinî inançlarını demokratik rejim içinde muhafaza ve bu inançların icaplarını ifa etmek isteyen kütleleri gericilikle veya irtica ile itham suretiyle bu hak ve hürriyetlerin zedelenmesi yolunda gayretlerine Karma Hükümetin dikkatini çekmek isteriz.

Programda yetiştirileceği bildirilen aydın din adamlarının hangi kaynaktan faydalanarak yetiştirilecekleri meskût geçilmiştir.

Halen istenilen seviyeye erişmemiş olmakla beraber kısmen ihtiyaca cevap vermekte bulunan İmam - Hatip okullarının kaldırılması teşebbüsü ile bu görüşü bağdaştıramıyoruz. Bununla beraber müspet ilimlerle birlikte din tedrisatı yapacak ilahiyat liselerinden yetiştirilecek ve bilhassa köy öğretmeni ve din adamı sıfatını taşıyacak elemanların her bakımdan yararlı olacağına kaaniiz. Böylece öğretmen - hoca ikiliği kalkacak ve büyük köylü kütlesi de benimseyeceği, seveceği, inanıp itimat edeceği bir aydına kavuşmuş olacaktır.

Aziz arkadaşlar;

Türkiye'mizde hudut ve şümul sahası bakımından büyük vatandaş topluluklarını yakından ilgilendiren içtimai, hukuki ve idari bakımdan birçok meselelerin çözüm noktası olan Tapu ve Kadastro hizmetlerinin fotogrametri gibi modern ve seri bir usulle bir an evvel halledilmesini temenni etmekteyiz.

Tapulama Kanunu, tapu ve kadastro işlerini ve kadastro mahkemelerini; Hükümet programında yer alan toprak reformu ile her bakımdan ilgili görmekte ve sosyal adaletin tahakkuk ve temini için hepsinin müştereken mütalâa edilmesi zaruretine inanmaktayız. Bu itibarla toprak reformu ile arzu edilen neticenin istihsali için tapu ve kadastro, toprak ve iskân gibi hizmetlerin bir elden yürütülmesinde fayda mülâhaza etmekleyiz.

Sayın milletvekilleri;

Hükümet programının Basın - Yayın ve Turizm Bakanlığının müstakbel faaliyeti hakkındaki kısımlarına da kısaca temas etmek isteriz.

Hürriyeti Anayasanın teminatı altında bulunan basın üzerinde bu bakanlığın her hangi bir kontrol yetkisi olmadığı ve olamayacağı malûmdur. Ancak müesses Anayasa rejimini yıkmayı hedef tutan aşırı yayınlar üzerinde Hükümetin mevcut kanuni müeyyideleri titizlikle tatbik etmesini çok lüzumlu görürüz.

Basın ve radyo yayınlarının memlekette bir diktatorya tesis veya komünizmi teşvik edici neşriyata alet olmamasının çarelerinin araştırılmasını, bu bakımdan zaruri bulmaktayız.

Programda memleketimize büyük ekonomik gelişmeler sağlayacak en verimli bir kaynak olan iç ve dış turizm üzerinde daha fazla durulmuş olmasını temenni ederdik. Bizim için yeni ve bakir olan bu konu da yabancı sermayenin iş birliğinden ve en ileri Batı tekniğinden faydalanılmasını ve bu işin vakit geçirilmeden tatbik sahasına konmasını ve Devlet maliyeciliğinin dar çerçevelinden kurtarılmasını hararetle dileriz.

İç ve dış turizmden beklediğimiz verimin tahakkukunda Türk el sanatları ile hediyelik turistik eşya konusunu süratle ele almak ve bu kollarda gelişme imkânlarının sağlanması için sürekli tedbirleri geciktirmeden ittihaz etmek lâzım geldiği kanaatindeyiz.

Muhterem arkadaşlar;

Dış siyasete dair Hükümet programında yer alan konuların, bugüne kadar olduğu gibi bütün siyasi partiler tarafından benimsenmiş millî ve müşterek bir politika mahiyetini arz ettiğini ifade etmek isteriz.

Birinci Karma Hükümet programı tenkidinde belirttiğimiz Cezayir'in bağımsızlık mücadelesinde Hükümet tarafından faal ve şahsiyetli bir siyaset güdülmesine matuf temennimizin 1 Temmuz referandumundan sonra bu devletin derhal tanınması suretiyle tahakkuk yoluna sermiş bulunduğunu görmekle kıvanç duymaktayız.

Esir milletlere bağımsızlık yolunda mücadele azmi ve örneği göstermiş olan büyük milletimizin Hükümeti, dünyanın neresinde olursa olsun bu uğurda mücadele eden milletlere her bakımdan müzahir olmalıdır.

Hükümetin dış ülkelerde yaşayan Türklerin hak ve hukuku ile mevcut antlaşmalar hükümleri ve insan hakları prensipleri çerçevesinde ilgilenmesini ve onların hak ve hukukunun ziyama meydan vermemesini kültür sahasında kendilerine gerekli her türlü yardımda bulunmasını kaçınılmaz bir zaruret ve insanlık borcu sayarız.

Aziz arkadaşlar;

Vatan ve milletimizin korunmasında milli varlığımızın devamında en büyük güven kaynağımız Türk Silâhlı Kuvvetlerinin aslî görevlerini yerine getirecek maddi ve moral güce tam mânasıyla sahip olduğuna inanıyoruz. Türk Silâhlı Kuvvetlerinin çeşitli yönlerdeki grevlerini daha, kolay daha iyi ve daha mükemmel ifa edebilmesini temin için Hükümet programında derpiş edilen teşriî, meslekî ve ekonomik tedbirlerin isabetine kaani bulunmaktayız.

Bunların bir an evvel tahakkuku, bize inşirah ve huzur verecektir.

Büyük Meclisin sayın üyeleri,

Hükümet programı hakkındaki görüş ve temennilerimizi böylece belirttikten sonra bugünkü şartlar içinde vazife ve mesuliyet deruhte eden Karma Hükümete

başarılar diler, bu yolda daima kendilerine yardımcı olacağımızı arz etmek isteriz. *(Ortadan ve sağdan, alkışlar)*

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Ankara) — Söz istiyorum, Şahsıma taarruz vuku bulmuştur.

BAŞKAN — Söz istiyorsunuz hangi sözleri hakkında şahsınıza taarruz vuku bulduğunu beyan edin.

Dinleyin beni efendim, ondan sonra konuşun. Cevad Odyakmaz arkadaşımızın hangi sözleriyle size taarruz vuku bulduğunu iddia ediyorsunuz yalnız bu hususu ifade edin. Riyaset takdir eder efendim.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Samimiyetsiz hareketlerde bulunduğumu söylüyor hilafı hakikat isnatlarda bulunuyor.

BAŞKAN — Yalnız bu hususa münhasır olmak üzere söz veriyorum. Bu hususa münhasır olmak üzere.

OSMAN BÖLÜKBAŞI — Tecavüzlerine münhasır olmak üzere

BAŞKAN — Bu hususa tecavüzü tazammun eden husus yalnız bu dediğiniz kısımdan ibarettir.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Ankara) — Muhterem arkadaşlar, eski bir arkadaşın burada vakıalarla hiçbir alâka ve münasebeti olmayan birtakım yersiz ithamları şahsıma reva gördüğünü esefle dinledim. Kendilerine şimdi vakıaları dile getirmek suretiyle cevap vereceğim. Bir Hükümet programının müzakeresinde, affa taallûk eden kısmı kifayetsiz bulmak, bunun başka türlü olmasını temenni etmek eğer istismar sayılacaksa bu takdirde bu kürsüde konuşmak imkânı ortadan kaldırılmış demektir. Affın nesini istismar etmişiz? Kendileri af mevzuunu bir protokolle tespit etmiştir. Böylelikle memleket için hayırlı hareket ettiklerini zannetmişler. Bir başka partinin lideri de tespit ettikleri bu formülün kifayetsiz olduğunu ve başka bir şekilde tespit edilmesi icap ettiğini burada söylemiş. Bunun neresinde istismar varsa kendilerini açıklamaya davet ediyorum. Evvelce bir partinin çatısı altında bulunduğumuz zaman geçmiş hâdiselere burada üstü kapalı temas etmek suretiyle şahsiyetimizi yanlayacaklarını zannediyorlarsa vereceğimiz cevaplar ve açıklayacağımız hakikatler hem kendisini yaralayacak hem kendisini bu kürsüye gönderenleri yaralayacaktır. *(Şiddetli alkışlar)* Osman Bölükbaşı affın siyasi istismar mevzu yapılmasına dün taraftar değildi, bugün de taraftar değildir. 13 Mart tarihinde Başvekile tevdi edilen muhtıra parti umumi idare heyeti ve grup idare heyeti tarafından kabul edilmekle beraber Bölükbaşı'nın düşündüğü ve teklif ettiği bir hususta, ne diyordu o, af partiler ve şahıslar tarafından istismar mevzuu yapılmasın, zamanında Hükümet Başkanı ile dört parti lideri bunu müştereken ele alsınlar imzalarını ihtiva eden bir teklifle Meclisin huzuruna getirsinler, bu suretle hem af gayesine hizmet edilmiş olur, hem de memleketin huzuruna hizmet edilmiş olur diyordu. Nitekim Sayın İnönü dört gün sonra yaptığı davetle bu fikre iltihak ettiğini, Halk Partisinin de bu görüşü benimsediğini, bana bildirdi, söylediklerini yazdım. Şimdi kendilerini bu

kürsüye çıkarken arkadaşlara, vazifelilere götürdüm okudum. Ondan sonra araya hâdiseler girdi, af mevzuu görüşülmedi. Bölükbaşı'nın af mevzuu hakkında şimdiye kadar hiçbir kanaat izhar etmeyip de bugün kanaat izhar ettiği iddia ediliyorsa bu da tamamıyla hilafı hakikattir. Bunu huzurunuzda canlandıracak, bir Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Genel idare Kurulu üyesinin el yazısıyla yazılmış bir beyanatımı huzurunuzda okuyacağım. Bu beyanat tanzim edildiği zaman, Sayın Hasan Dinçer de mevcuttu Sayın Genel Sekreter de bu beyanatı müştereken kaleme aldık ve altında "ittifakla kabul edilmiştir" ifadesi Sayın Mustafa Kepir tarafından yazılmak suretiyle bu görüş tespit edilmiştir.

Bölükbaşı'nın bu mevzuda ne kadar samimi davrandığını ona samimiyetsizlik izafe etmek cüretini gösterenler şayet bugüne kadar anlamamışlarsa biraz sonra anlayacaklardır.

Okuyalım Sayın Mustafa Kepir'in el yazısını, Sayın Hasan Dinçer'in Genel Sekreterin, Celâl Tevfik Karasapan'ın v.s. hazır bulunduğu 11 Mayıs 1962 tarihinde yapılan toplantıda ittifakla kabul edilen metni okuyorum. Bu benim şahsi beyanatımdı, ben partinin başkanlığından çekilmiştim. Ama partiyle alâkalı, siyasetle alâkalı hiçbir mühim meselede arkadaşlarla istişare etmeden, konuşmak, beyanat, vermek karar vermek âdetim değildir. Bu âdet icabıdır ki, hususi olarak toplandık. Şu beyanat üzerinde mutabakata vardık, okuyalım. "13 Mart 1962 tarihinde partim adına sayın Başvekile tevdi ettiğim muhtırada, bugünkü liderler toplantısına müncer olan siyasi afla alâkalı bir madde mevcuttu. O günkü görüşmede Başvekille askerî ve siyasi af üzerinde geniş fikir teatisinde bulunduk. 27 Mayısın ikinci seneyi devriyesinde siyasi mahkûmların affını düşünüp düşünmediklerini sayın Başvekilden sordum. Bunu mümkün görmediklerini müşahede ettim. Bilâhare 10 Nisan 1962 tarihinde sayın Genel Başkan vekilimiz Dinçer'in bu mevzu üzerinde tekrar durması muvacehesinde siyasi mahkûmların affını önümüzdeki sonbaharda ele alabileceğini Başvekil kendilerine ifade etmişlerdir. Aynı günün akşamı Sayın Genel Başkanvekilimiz Hasan Dinçer'in ve Sayın Genel Sekreterimiz Ordinaryüs Profesör Abdülhak Kemal Yörük'ün de huzurlarıyla Sayın Başvekille aramızda bir görüşme cereyan etti. Bu görüşme Hariciye Köşkünde oldu. Siyasi affı sonbaharda ele alacaklarına dair olan sözlerini bu mevzuda ilk defa bir tarih ifade etmesi bakımından ehemmiyetli görerek memnuniyetimi kendilerine bildirdim ve "bu sözlerinizi senet telâkki ediyorum, teminat telâkki ediyorum" dedim. (Başvekil de burada, şahitler de burada) Maksada zarar vermemek ve birtakım ihtilâflar yaratmamak gayesiyle de bu durumu bugüne kadar umumi efkâra açıklamadım. Siyasi affın en kısa zamanda tahakkuku için partimizin yetkili organları karar almış ve Genel Başkanvekilimiz Sayın Hasan Dinçer de bu kararlar çerçevesinde görüşmelere devam etmektedir. Liderler toplantısının henüz neticelenmediği bu merhalede, bu mevzuda daha fazla bir şey söylemeyi mevsimsiz telâkki ederim. Bu metnin tespitinde hazır bulunan, rey veren, eliyle yazanların hepsi buradadır. O halde Osman Bölükbaşı af mevzuunu, hem affın tahakkuku bakımından, hem memleketin huzuru bakımından en salim şekilde ele alınmasını daima düşünmüş, müdafaa etmiş bu mevzuu da

Başvekil nezdinde teşebbüslerde bulunmuştur. Bölükbaşı affı istemiyordu da şimdi istiyordu, gibi eğer bir iftiranın gölgesine sığınmak isteyenler varsa, o gölge kendilerini ezecek bir enkaz gibi üzerlerine düşecektir. *(Şiddetli alkışlar)*

Arkadaşlar, bu beyanat gazetelerde çıkmıştır, sadece arkadaşlar arasında tespit edilmiş de cepte kalmış bir kâğıt değildir. Gazetelerde çıkmıştır, müsaade buyurursanız gazeteyi de ibraz edelim. 11 Mayısta tespit edilen ve partinin Genel Sekreterinin, Genel Başkanvekilinin ve diğer Genel Kurul üyelerinin rey verdiği bu beyanat 12 Mayıs tarihinde de Kudret Gazetesinde ve diğer gazetelerde aynen intişar etmiştir. Şu duruma göre Bölükbaşı siyasi affa taraftar değildi, birdenbire yeni bir parti kurup ayrılınca af mevzunda kendisine bir ilham geldi, gibi iddialar iftiradan başka bir şey değildir.

Bir milletvekili olarak, Hükümet programında yer alan her mevzuda fikirlerimizi, kanaatlerimizi burada söylemek en tabiî hakkımızdır. İstismar ediyor, yatırım yapıyor, gibi yersiz ve mesnetsiz iddialar hiçbir zaman bizi teşriî vazife ifa etmekten alıkoyamayacaktır.

Arkadaşlar, burada konuşan Cevad Odyakmaz arkadaşımız, benim hakikaten şahsına muhabbet beslediğim bir insandı, fakat siyaset insanları çok değiştirmiş olacak ki, burada kendine yakışmayacak sözleri de söyledi.

BAŞKAN — Sayın Bölükbaşı meseleyi tavzif buyurdunuz, şimdi tavzih buyurduğunuz meseleden sonra kendilerine karşı sizin tarafınızdan da ikinci bir taarruzun vukuu bu takdirde bu görüşmelerin sonu gelmez.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Pekâlâ kendisinden bahsetmeyelim, mevzudan bahsedelim.

BAŞKAN — Evvelce söylediğim gibi, kısa kesiniz ve aynı mevzu içinde kalınız.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Şimdi Reis Beyefendi mevzuun kısası uzunu benim takdirime kalmıştır. Mevzu dâhilinde kalmak şartıyla konuşurum, kimse buna mâni olmaz. Af mevzuuna burada temas ettim diye *(Müdahaleler)* bana ta'an edenler bir de Tedbirler Kanununun hareketli müdafii olduğumdan bahsettiler, şimdi hepsi buradadır. Tedbirler Kanunun liderler toplantısında gece kabul ve imza edilmeden evvel partinin umumi idare heyetini, grup idare heyetini ve Profesör Faruk Erim'i toplantıya davet ettim. Orada evvelâ Anayasa bakımından herkesin mütalâasını söylemesini rica ettim. Umumi idare, heyeti de grup idare heyeti de profesörde ittifakla bu metnin Anayasaya aykırı olmadığını, hukukun ana prensiplerini zedelemediğini ifade ettiler. O toplantıda Sayın Hasan Dinçer de sağ tarafımda oturuyordu, böyle bir kararı aldıktan sonradır ki, Bölükbaşı liderler toplantısına gitti ve yanında Hasan Dinçer, Fuat Arna ve Nurettin Ardıçoğlu olduğu halde, sabaha kadar kılı kırk yararcasına kanunun metni üzerinde durdu. Ve iftira rejimine vesile olmasın diye bizzat "Osman Bölükbaşı hassasiyet gösterdi ve profesörler çağrılıp Anayasaya uygunluğu hakkında mütalâa alınmadıkça böyle bir kanun teklifinin altına imza koyamayacağım" dedi. Onun ısrarı karşısında, Hükümet üyelerinden bazıları abdestimizden şüphemiz mi var ki, profesör çağırıyorsunuz

gibi mütalâalar serd etmiş olmasına rağmen profesörler gelip mütalâalarını almadıkça bu kanunu imza etmem diyen Bölükbaşı oldu. *(Meclisin her tarafını göstererek)* Şahitler orada var burada var inkâr edilemeyecek kadar bir hakikattir. Ondan sonra profesörler mütalâalarını serd ettiler. Anayasaya hukukun umumi esaslarına uygun bulduk, altına imza koyduk. Acaba "kendi attıkları imzadan verdikleri reyden pişman mıdırlar ki, Bölükbaşı Tedbirler Kanununu müdafaa etti diye bu Meclis kürsüsünde bir nevi jurnal ifade eden sözler söylüyorlar. Af mevzuunda Fuat Arna, Kanunun altına imza atmış da Bölükbaşı onu zararlı bilmem neler taviz veriyor demiş. Hayır, arkadaşlar, tamamen hilâfı hakikattir. Hâdise şudur. *(Müdahaleler)* Benim istifamın münakaşa yeri burası değil. Fuat Arna mevzuuna temas etti açıklayacağım.

Arkadaşlar, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, Meclis Grubunun aldığı bir karar üzerine, umumi idare heyeti bir tebliğ neşretti.

Ve bu tebliğde o günün mevzuu haline gelen af hakkındaki görüşünü açıkladı. Ve orada dedi iki, biz her zaman prensip itibariyle affa taraftar olduk. Bu görüşümüzü Meclis kürsüsünde yaptığımız konuşmalarda, Devlet Reisiyle ve Başvekille yapılan temaslarda -ki o temasları Bölükbaşı yapıyordu, ifade ettik-13 Martta da afla alâkalı bir muhtıra verdik, eğer siyasi partiler bu muhtıra çerçevesinde affı samimiyetle ele alırlarsa, hem af bir an evvel tahakkuk eder, hem de memleket için huzur bozucu bir tahrik vasıtası olmaktan çıkar dedik. Şayet partiler bu samimiyeti göstermezler, meseleyi ele almazlarsa o zaman parti olarak bu işi ele alıp kendimize düşeni yapacağız" dedi. Umumi idare heyetinin tebliği grubun kararına dayanan tebliği, partinin bütün mensuplarını Mecliste ve umumi idare heyetinde bağlayacak bir tebliğ idi. Bu, tebliğin mürekkebi kurumadan 3 Mayıs için liderler toplantıya çağırıldı. Tam parti liderinin müzakerede bulunduğu bir sırada bir arkadaşın başka bir partiye mensup bir zat tarafından hazırlanan bir kanun teklifinin altına imza koyduğunu bende şahsan hayretle gördüm. Hayretim affa aleyhtarlığımdan değil bir partinin umumi idare heyeti âzası ve mensubunun tâbi olması icabeden nizamın dışına çıkmasından ileri gelmiştir. Affın esasiyle mahiyetiyle alâkalı değildir. Nitekim bu mesele Sayın Hasan Dinçer'in de bulunduğu bir toplantıda arkadaşlar arasında görüşüldü. Bu hareketi hatalı bulduklarını herkes söylediler, hattâ bir arkadaş yazılı bir sual soralım nasıl bu hareketi yapıyor dedi. Benim cevabım fazla ileri götürmeyim, umumi idare heyeti toplantısında neden böyle yaptın diye sual sorarsanız bu suretle hâdisenin gruba sirayeti önlenir dedim. 29 Mayıs 1962 deyiz arkadaşlar, grupta bu mevzu görüşüldü, Sayın Hasan Dinçer umumi idare heyeti adına şu cevabı verdi. "Münferiden af teklifinin altına imza konmasını doğru bulmuyoruz. Bizim bu mevzuda neşrettiğimiz tebliğ yar, aldığımız kararlar var, münferiden hareket etmek doğru değildir" dedi. Şayet Bölükbaşı genel kurul adına Hasan Dinçer'in dediğini üç gün evvel söylemişse kusur da bu ise, ben bu kusuru şerefle kabul ederim.

BAŞKAN — Bölükbaşı, gündeme devama mecburuz efendim. Tavazzuh etti vaziyet, Bölükbaşı tamamdır.

KENAN ESENGİN (Zonguldak) — Bunlar bizi alâkadar etmez.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Sayın paşam, bunlar sizi alâkadar eder diye konuşulmuyor. Bir insan taarruza mâruz kalıyor, hakikatleri açıklıyor. Bunu Tüzük kabul etmiş. Ben bu hakkı kullanmaktayım. Sizi alâkadar etmez.

BAŞKAN — Karşılıklı konuşmayın. Tavazzuh etti mesele Bölükbaşı.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Zararlı tavizlere yol açılıyor demişim. Evet dedim.

Arkadaşlar, 29 Mayıs Grup toplantısında bir muhterem milletvekili çıkıyor, partinin umumi politikasına çok ağır hücumlar yapıyor. Partinin umumi politikasını aylarca yürütmüş onun eski başkanı sıfatıyla çıkıp cevap veriyorum. Beni takiben Hasan Dinçer çıkıyor "Bölükbaşı'nın partinin umumi politikasıyla alâkalı olarak verdiği izahata ilâve edecek hiçbir husus görmüyoruz, umumi idare heyeti olarak ittifakla katılıyoruz" diyor. Demek ki, şimdi Bölükbaşı için bir ayıp gibi hâdiseleri zikredenler, o zaman bu sözün söylendiğini unutmuş oluyorlar.

BAŞKAN — Bölükbaşı tamam, sözünüzü kesmeye mecburum. Mesele tavazzuh etti, efendim.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Beyefendi bitmedi bir cümlem var. Hücuma bakınız arkadaşlar, bir zat çıkıyor "Gürsel'i siyasi nutuklarından dolayı tenkit ediyorsunuz da garnizonlar dolaşan İnönü'yü niçin tenkit etmiyorsunuz" arkadaşım,

BAŞKAN — Bölükbaşı!

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Müsaade buyurun, müsaade buyurun, anlayınız.

BAŞKAN — Bölükbaşı, Bölükbaşı;

OSMAN BÖLÜKBAŞI — Söylenmedi mi Reis Beyefendi bunlar? Cevapsız mı kalsın?

BAŞKAN — Bölükbaşı, şimdi burada söylenen hususlara cevap vermekle mukayyetsiniz.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Burada ne dendi? Zararlı temayüllere taviz veriliyor dediğimden bahsedildi. Bunu açıklayacağım.

BAŞKAN — Samimiyetsizlik iddia edildiği için söz verdim. Onun dışında veremem efendim. O hususları izah ettiniz.

OSMAN BOLÜKBAŞI (Devamla) — O kadar söylemeyeceğim, bir tek cümle söyleyeceğim

BAŞKAN — Söyleyeceğim diyorsunuz ama yarım saattir konuşuyorsunuz.

OSMAN BOLÜKBAŞI (Devamla) — "Ben lüzum görürsem hatalı gördüğüm hareketi tenkit ederim. Bir Başvekil garnizonları dolaşabilir. Başvekildir bütün müesseseler emrindedir. Eğer dolaşmış memleket için orduya zararlı bir telkin yapmış

ise muhterem mebuslar muhterem senatörler bildiğiniz bir husus var ise bana o bilgiyi verin yarın Çarşamba'dır kürsüye çıkıp en ağır hücumu İnönü'ye yapayım" dedim. Binaenaleyh zararlı tavizler ve politikada samimiyetsizlikler bize bu nevi şeyleri izafe edenlerin, uhdesinde kalacaktır. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Söz sırası şimdi Y.T.P. adına Mahmut Vural'ındır. *(Ortadan ve sağdan şiddetli alkışlar)*

Y.T.P. GRUBU ADINA MAHMUT VURAL (Sivas) — Muhterem arkadaşlarım.

2 Temmuz 1962 Pazartesi günü Sayın Başbakan ismet İnönü'nün okuduğu Hükümet Programını tetkik etmiş bulunmaktayız.

Kuruluşundan bu yana Türk siyasi hayatında gerek muhalefette ve gerekse iktidarda memleketin yüksek menfaatlerini daima birinci plânda tutarak bir muvazene, itidal ve istikrar unsuru olarak ve siyasette ahlâkilik prensibinden ayrılmamak amacıyla hareket eden Yeni Türkiye Partisi Meclis Grubu, bu tutumunu Birinci Koalisyon Hükümeti sırasında muhalefet saflarında gerçekleştirdiği gibi, bugün memleketimizin içinde bulunduğu şartların, seyri ve inkişafı karşısında Türkiye Cumhuriyetinin ikinci Koalisyon Hükümeti içinde yer alırken de Türk politika hayatında işgal ettiği mevkie ve taşıdığı tarihî sorumluluğa uygun olarak millî menfaatler muvacehesinde; hizmete hazır, aynı memleketçi görüş ve düşünceden hareket etmekteyiz.

Meclis Grubumuz ikinci Koalisyon Hükümetinde yer alırken, dar ve hasis particilik zaviyesinden hareket etmeyip, Hükümetin bir an evvel teşkilinde zarureti görmüş ve vatanperverlik hislerini günün politik yatırımlarının üstünde tutarak Kabineye iştirake ve memlekete iyi yolda hizmete karar vermiştir.

Grubumuz dün muhalefette Hükümeti murakabede kâmil mânada örnek verdiği gibi, bugün de iktidarda yine olgun mânada memleket meselelerinin halline ve dertlere deva olacak tedbirlerin alınmasına ve Türk ekonomik ve sosyal hayatının gelişmesine üzerine düşen mesuliyet payı içinde sonuna kadar azimle çalışacaktır.

Hükümette yer alırken, siyasî hayatın huzura kavuşmasını ve millet iradesine dayanan hakiki hüviyetli, parlamenter rejimin kökleşmesini esas hedeflerimizden biri telâkki etmekteyiz.

Birinci Karma Hükümetin dünkü ortaklarından Adalet Partisi bugün muhalefette yer almış bulunmaktadır. Biz iktidar ve muhalefet partilerinin eşit salâhiyetler ve eşit mesuliyetlerle faaliyette bulundukları kanaatindeyiz.

Demokratik nizamın normal bir şekilde, Türk toplum hayatına yerleşmesi hususunda milletimizin anlayışlı ve azimli gayretlerinin her gün yeni gelişmeler kaydettiği inancındayız. Bu itibarla demokratik nizamın kaidesine oturtulması sırasında, şurada burada, ortaya konulan, acelecilik ve kestirmecilik teşebbüslerini tasvipli karşılamaktayız.

Zaman zaman 27 Mayısın hedefine ulaşamadığı gerekli reformların yapılmadığı, tezini savunan kimselere rastlamaktayız. Muhterem arkadaşlarım; 27 Mayısın hedefi, memlekette demokratik cumhuriyet rejimini kurmak, yeni Anayasanın kabulü ile demokratik nizamı tesis etmek olduğuna göre, bu hareket hedefine ulaşmış bulunmaktadır. Bundan sonraki iyi niyetli çalışmalarımız ekonomik, sosyal ve kültürel alanlardaki noksanlıklarımızın da ikmali yolunda ciddî neticeler alınmasını sağlayacaktır.

Yeni Türkiye Partisi Meclis Grubu ister iktidarda, ister muhalefette olsun, Parlâmento fonksiyonunu; yapıcı ve yol gösterici istikamette yaparak, hükümetlerin istikrarlı ve verimli çalışmaları hususunda üzerine düşen millî vazifeyi yerine getirmek azim ve kararındadır.

Devlet idaresinden partizanca tutum ve zihniyeti tamamıyla çıkarmayı, tarafsız idareyi memleketimiz için tabiî bir hayat tarzı haline getirmeyi başta gelen vazifelerimizden saymaktayız. Bu husus sağlandığı takdirde; millî birlik ve beraberliğin getireceği huzur içinde memleket meselelerinin kolaylıkla halledileceğinde şüphe yoktur.

Grubumuz; ortağı bulunduğu İkinci Koalisyon, Hükümetini yapıcı ve teşvik edici bir istikamette desteklerken, Hükümetten de "icraat korkaklığından uzak bir Devlet otoritesi" örneği vermesini beklemektedir. Biz; basını, teşrîî, icrai ve kazai kuvvetlerin meydana getirdiği, kuvvetler manzumesinde ve onların yanında iyi niyetli ve uyarıcı taraflarıyla dördüncü bir kuvvet olarak kabul etmekteyiz.

Milletimizin medeni dünyadaki yerinin Atatürk devrimlerine sadık kalmakla, temin edileceğine ve onların demokratik rejimin temel unsurları olduğuna, inanmış bir parti olarak; Hükümet programında yer alan (Türkiye'de rejim Atatürk devrimleri üzerine kurulmuş bir demokrasi idaresidir*)* ibaresini İkinci Koalisyon Hükümetinin ileride karşılaşacağı türlü, siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel meselelere ışık tutacağına mutlak surette kani bulunmaktayız.

Aşırı sağ ve sol cereyanlara karşı kuvvetli ve otoriter olmasını candan temenni ettiğimiz, İkinci Koalisyon Hükümetinin, Anayasanın mutlak hâkimiyetini sağlamayı başta gelen bir vazife olarak benimsemesini takdirle karşılıyoruz.

Türk topluluğunun, yeni dünya görüşünü ve gelişen iktisadi, kültürel ve sosyal emellerini sinesinde toplayan yeni Anayasamızın; istediği yeni müesseselerden Anayasa Mahkemesi kurulmuş, Anayasaya aykırı olduğu iddia edilen kanunlar için kazai murakabe yolu açılmış, yıllarca mücadele konusu olan adaletin bağımsızlığı; Yüksek Hâkimler Kurulu teşkili hakkındaki Kanunla tam teminata bağlanmıştır.

Memlekette ki, siyasi partiler arasında, münasebetlerin salim ölçülerle yürümesine önem vermesini iktidar muhalefet münasebetlerinin huzur ve güven verici şekle getirilmesini ve idamesini demokratik nizam içinde, iktisadi gelişmesinin başarılması için lüzumlu görmekteyiz.

Millî gelirimizdeki yıllık artma nispetinin nüfus artışıyla birlikte, ileri memleketlerle aramızdaki mesafenin yakın bir gelecekte kapatılması esasına istinat

ettirilmesi, memleket kalkınmasında mütehassıs elemanların ilmî mütalâalarına dayanan iktisadi kalkınmanın plân ve program içinde (plân hedefleri ve stratejisi) esaslarına göre yapılması görüşünü benimsememeye imkân yoktur.

Siyasi iktidarların memleketin iktisadi şartlarını da göz önüne alarak varmak istedikleri temel hedeflere varabilmesi için, aynı zamanda iktisadi görüşlere de sahip olmaları iktiza eder.

Yeni Hükümet programının Yeni Türkiye Partisi Grubunca beğenilen ve takdir edilen taraflarından biri iktisadi politikamıza vuzuh verici esasları ehemmiyetle tespit etmiş olmasıdır.

Türk ekonomisinin kalkınma hedefine varabilmesi için özel teşebbüsün ve Devlet sektörünün yan yana yer alması ve Devlet sektörünün, özel sektöre yardımcı olması, Hükümetin kalkınma yolundaki azminin delilidir.

Karma Hükümeti teşkil eden, üç partinin, Türkiye'nin iktisadi politikasına istikamet verirken, Devletimizin kurucusu Atatürk'ün; Devletçiliğin müdahaleci olmadığı, özel sektörü teşvik edici bir siyaset olduğu şeklindeki tarifine uygun bir müşterek anlayış üzerinde birleşmiş olmalarını mesut bir hâdise olarak memnuniyetle müşahede etmiş bulunuyoruz.

Hürriyet içinde kalkınmanın şartım, özel mülkiyetin Anayasa teminatına bağlanması ve özel teşebbüsün güven içinde çalışmasında görmekteyiz. Yatırımların artırılması, hızlı ve muvazeneli kalkınmanın gerektirdiği sahalara yöneltilmesinin Devletçe de teşviki memleketimiz şartlarının doğurduğu zarurettir. Devlet müdahaleci olmayıp, teşvik edici olduğu müddetçe iktisadi güçlüklerin bertaraf edilmesi kolaylaşacaktır.

Yeni Hükümetin büyük bir anlayış göstererek programına aldığı, servet beyannamelerinin geri iadesi ve münasip bir süre sonra tekrar geri alınması esası, piyasaya emniyet ve canlılık verecektir.

Memleketimizin çeşitli coğrafi bölgeleri arasında iktisadi faaliyet hacmi ve gelir seviyesi bakımından büyük farklar vardır. Memleketin iktisadi verimi az ve dar bölgelerinde kendilerine yurt tutmuş, tabiatın bütün mahrumiyetleriyle asırlardan beri karın tokluğu için mücadele eden iktisadi, içtimai ve kültürel bakımdan çok geri kalmış, mahrumiyet bölgelerinin dertlerine eğilmek, tırnağı ile taştan ekmek çıkaran yirminci asırda Ortaçağ Devrinin şartları içinde yaşayan bölgeler halkının dertlerini bugünkü Anayasamızda yer alan sosyal adalet düzeni içinde ele almamaya imkân var mıdır?

Muhterem Hükümetin içtimai dertlerimizin en büyüğünü teşkil eden böyle mühim bir meseleyi ele almasını ve bunu bu bölgelerde yaşayan vatandaşlara karşı önemli bir vazife kabul etmesini şükranla belirtmek isteriz.

Bu mahrumiyet bölgelerimizin kalkınması ve insanca yaşama imkânına kavuşması, iktisadi, içtimai ve kültürel kalkınmadan nasibini alması için gerek beş yıllık plânlamada ve gerekse yıllık programlarda ve bölge plânlamaları çalışmalarında

öncelikle nazara alınması hususuna teşekkürü bir borç biliriz. Geri kalmış mahrumiyet bölgelerine yapılacak özel sektör yatırımlarının muayyen bir süre vergiden muaf tutulmasını faydalı mütalâa etmekteyiz.

İlk müspet hareket olarak, Keban barajı projesinin beş yıllık plânlamaya dâhil edilmesini temenni ediyoruz. Bu suretle sadece etrafındaki bölgelerin değil, bütün Türkiye'nin iktisadi sahada gelişmesinde müessir neticeler alınacaktır.

Yeni Türkiye Partisi Meclis Grubu olarak Hükümet programında iktisadi meselelere bütün açıklığıyla yer verilmesini memleketin iktisadi durgunluğunun giderilmesi için âcil tedbirlerin belirtilmesi ve prensiplerinin vaazını takdir ettiğimizi işaret etmek isteriz.

İktisadi ve sosyal bakımdan, millî ekonomimizin temeli olan tarıma, Hükümetin büyük önem vermesi ve diğer sektörlerdeki gelişmelere kaynak ve dayanak kabul etmesi ileri ve hamleci bir görüştür. Zirai istihsalin artırılmasında birim başına verimi yükseltme tedbirlerinin alınması ve zirai kredi rejiminin tesirli hale getirilmesi prensibini ziraatla iştigal eden vatandaşlarımızın iktisaden kalkınması için lüzumlu ve temel görüş olarak benimsemekteyiz.

Zirai kalkınmanın gerçekleşmesi için yapılacak sosyal ve ekonomik reformların başında gelen toprak reformunun; ikinci Koalisyon Hükümeti tarafından memleket gerçeklerine ve zirai kalkınma dâvamızın icaplarına uygun şekilde başarılmasını temenni etmekteyiz.

Ticaret politikamızın yürütülmesinde, iç istihlâk hudutları dışında, istihsal imkânlarına sahip olduğumuz sınai mamullerimizin ihracı kolaylıklarının sağlanması için lüzumlu tedbirlerin alınmasını zaruri görmekteyiz.

Türk dış tediye muvazenesi mevzuunun ekonomimiz bakımından taşıdığı fevkalâde mühim ve âcil mahiyetini belirtmek isteriz.

ICA yardımları hariç, bugünkü dış ticaret hacmi içinde dahi 100 milyon dolara yakın tediye muvazenesi açıklığı vardır ve bu hal müzminleşmiştir. Her yıl uzunca süren milletlerarası müzakerelerden sonra temin edebildiğimiz kısa vadeli borçlanmalarla tutulan yol, Türk ekonomisi bakımından ciddî ve düşündürücü bir hal iken Hükümet programında bu hususa kâfi ehemmiyet ve vuzuh verilmemesini doğru karşılamıyoruz.

Yatırım politikası heyeti umumiyesi içinde memleketin bayındırlığını sağlayan ve dolayısıyla istihsal gücünü geliştiren Devlet Su İşleri, hidroelektrik tesisleri, barajlar, ulaştırma tesisleri, köy yolları, köy içme suları, kültür ve sağlık tesisleri gibi temel tesisler yatırımlarının ehemmiyetlerine binaen bir an önce ele alınmasını ve yatırımların hızlandırılmasını bilhassa beklemekteyiz.

Son derece geniş yatırım sahası içinde randımansız çalışma gücü ve sistemi ile âdeta malûl bulunan ulaştırma işlerimiz tam mânasıyla feci durumdadır. Yılsonu bilançolarında milyonlara varan zarar bilançoları için gerekli tedbirleri almakta geç kalmamalıyız. Kısa zamanda müspet tesirler icra edecek tedbirleri Hükümet; meseleler üzerine eğildiği takdirde bulacak durumdadır.

Milletlerarası ekonomik ve sosyal münasebetlerin gelişmekte olması dolayısıyla, gümrüklerimizin ehemmiyetinin artışını takdirde çok geç kalmış bulunmaktayız. Milletçe halline çalıştığımız turizm dâvamızın anahtarları gümrük kapılarımızdadır. Medenî dünya anlayış ve ihtiyacına uygun koordine bir mevzuat manzumesi tedvininde zaruret görmekteyiz.

İmar ve iskân mevzuunda bölge planlanması üzerinde ehemmiyetle durulması zaruridir. Memleketin muhtelif bölgelerine yapılacak sanayileşme merkezlerinin kurulması muayyen bölgelere olan nüfus tazyikini azaltacaktır. Devlet yatırımlarının da; sanayileşmede bu plân içinde mütalâası isabetli olacaktır.

Dar gelirli vatandaşların sosyal mesken ihtiyaçlarını organize edici tedbirlerin acilen ele alınacağına güvenimiz vardır.

Sağlık işlerimizin birçok dertleri yanında koruyucu hekimliğin ön plânda mütalâasını isabetli görmekteyiz.

Yıllardır mahrumiyet bölgelerinin yüzlerini görmedikleri sağlık personelinin istekle gidip bu bölgelerde çalışmalarına gerekli imkân verilmesini ve bu hususun Hükümetçe ön plânda benimsenmesini memnuniyetle karşılamaktayız.

İşçinin refahını sağlamanın ve işsizliği yenmenin esas tedbiri iş sahalarını ve iş verimini artırmak olmakla beraber, emeğin diğer istihsal unsurları kadar ehemmiyetli bir unsur olduğu inancının benimsenmesine bağlıdır.

Memleketimizde iş yerlerinde çalışan işçilerin ücretleri arasındaki fahiş farkın sosyal düzen içinde açtığı yara derindir. Bilhassa İktisadi Devlet Teşekküllerine ait iş yerlerinde işçinin emeğinin istismarına derhal mâni olunmasının âcil en lüzumlu bir tedbir olacağı kanaatindeyiz.

İşçilerin mesken dâvalarının halli iktiza eden bir mesele olmalıdır. Ucuz, çabuk ve emniyetli adaletin sağlanması, ana kanunlarda yapılacak tadiller, infaz sisteminin ıslahı ve bugünkü perişan durumdan kurtarılması ve hangi şartlarla olursa olsun, hapishaneye düşmüş vatandaşları cemiyete küskün ve düşman insanlar haline getirilmesi, onların cemiyete dürüst ve iyi insan olarak dönmelerinin temin edilmesi Adalet Bakanlığının hassasiyetle üzerinde duracağı bir meseleler manzumesidir.

Memleketin huzurunu zedelemiş olan siyasi af konusunun sarih hudutlar içinde halline karar verilmesi içtimai hayatımızda vatandaşı huzurdan ve çalışmaktan alıkoyan siyasi istismarın önlenmesi bakımından mühimdir.

Yeni Türkiye Partisi seçimler esnasında ve seçimlerden sonraki devrede de olduğu gibi hiçbir zaman siyasi affı bir istismar konusu yapmamıştır ve yapmayacaktır. Bu mevzudaki tutumumuz daima memleket realitelerine ve günün şartlarına uygun olmuştur. Siyasi bir affın Yüksek Meclisin şahsında bütün Türk Milletinin bir atıfeti olduğuna inanmış bulunmaktayız. Koalisyon Hükümetinin tespit ettiği şartlar dâhilinde siyasi affın tahakkukunun memlekete huzur getireceğine inanmaktayız. Memleketin idari hayatında bütün vatandaşlar arasında iyi münasebetin sağlanması, partizanca tutumlara itibar edilmemesi en mühim temennimizdir.

İdari personelin A dan Z ye kadar siyasi endişelerden uzak bir şekilde gönül rahatlığı ile vazife görmesi huzur ve emniyet için başlıca şarttır.

Asayiş kuvvetlerinin kanunların kendilerine bahşettiği salâhiyetlerin çerçevesi içinde gerekli emniyet tedbirlerini alışında milletçe kanunlara itaat prensibine uymanın zaruretini belirtmek isteriz.

Millî Eğitim politikamızın millî kalkınma politikasıyla olan yakın ilgisinin Hükümet programında belirtilmesini memnuniyetle karşılıyoruz. Ancak millî eğitim politikası hususunda bilhassa ilköğretim dâvasının hallinde Hükümetin aşırı derecede iyimserlik örneği gösterdiğini işaret etmek isteriz.

Vakıflar Türk sosyal hayatında asırlardan beri mümtaz bir mevki işgal etmiş, kuruluş kökleri çok derin birer millî yadigâr oldukları gibi, ekonomik ve sosyal hayatımızdaki rolleri de büyük olmuştur. Yıllardan beri ihmal edilen bu içtimai ve iktisadi müessese âdeta canlılığını kaybetmiş, ya bir tarafta yıkık duvarların süslediği harabeler yahut da tabiatın insafına terk edilmiş arazi parçaları hâline gelmişlerdir.

Değerleri milyonları aşan vakıfların bugünün içtimai ihtiyaçlarına uygun şekilde hazırlanacak bir mevzuat sistemine bağlanmasını ve yapılarak reformla asırların ataletini silkip bir tarafa atmanın zaruretine inanıyoruz.

Hükümetin dış politika hakkında mufassal bilgi vermesine teşekkür ederiz.

Bugünkü siyasi ve iktisadi görüşler, maksat ve gaye itibariyle tek Devlet fikrinden devletler topluluğu sistemine kaymaktadır. Bütün komşu ve dostlarımızla olan siyasi münasebetleri bilmekte fayda vardır.

Hükümetimizin yeni teşekkül eden Cezayir Hükümetini derhal tanımasından memnuniyet duymaktayız.

Ancak; birçok vatandaşlarımızın hukuken ilgili bulunduğu Mısır Hükümeti ile. vatandaşların haklarının korunması bakımından, endirekt olarak münasebetimizin durumunu bilmekte fayda varken, bu hususa temas edilmemesini bir noksan olarak işaret etmek isteriz.

Bilhassa mukadderat birlimi yaptığımız dost memleketlerin birçoklarına yıllardır elçi gönderememenin doğru olmadığı kanaatindeyiz.

İktisadi ve siyasi kaderimiz üzerinde büyük rolü olacağına inandığımız müşterek pazar meselesinin müspet surette hallinde büyük faydalar mülâhaza etmekteyiz.

Muhterem arkadaşlar,

Türk Silâhlı Kuvvetlerinin; aslî vazifesi olan Türkiye Cumhuriyetinin siyasi bütünlüğünün sorumlusu, Anayasanın, demokratik rejimin, Cumhuriyetin ve devrimlerin korunması yanında Devletin üzerinde bina edildiği kuvvetler manzumesinin her türlü siyasi dalgalanmaları dışında tarafsız koruyucusu telâkki etmekteyiz.

Vatanımızın ve milletimizin mâruz kalacağı tehlikelere karşı; millî varlığımızı idame ettirecek en büyük güven kaynağı Türk Silâhlı kuvvetlerinin modern şekilde teçhizi ve sulhun bekçisi olarak şerefli mevkiini muhafazası millî gururumuzdur.

Anayasanın Türk Silâhlı Kuvvetleriyle ilgili olarak getirdiği yenilikler üzerinde çalışılmasını ihtiyaçların teminini ve Türk Silâhlı Kuvvetlerinin yüksek vazife şuuru içinde kendisine teveccüh edecek vazifeleri yerine getirecek maddi ve mânevi kuvvette olmasını memnuniyetle karşıladığımızı işaret etmek isteriz.

Muhterem arkadaşlar, Yeni Türkiye Partisi Meclis Grubu içinde vazife aldığı Hükümetin mesuliyetini paylaşarak ciddî ve müşterek bir çalışmanın en iyi örneğini vermeye inanmış bulunmaktadır.

Hükümete başarılar diler, hepinizi hürmetle selâmlanın. *(Alkışlar ve bravo sesleri)*

BAŞKAN — Söz sırası C.H.P. Meclis Grubu adına Sayın İbrahim Öktem'indir. *(Alkışlar)*

C.H.P. MECLİS GRUPU ADINA C.H.P. GRUP BAŞKANVEKİLİ İBRAHİM ÖKTEM (Bursa) — Yüce Meclisin Sayın Başkanı,

Sayın milletvekilleri;

Yeni Anayasamızın bütünü ile yürürlüğe girmiş olduğu 15 Ekim 1961 gününden bu yana Yüce Meclisin güvenini isteyen İkinci Karma Hükümetin programı üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Millet Meclisi Grubunun görüşlerini huzurunuzda arz etmek bahtiyarlığı içinde muhterem heyetinizi saygı ile selâmlarım.

Bu Hükümetin programını ve kendisinden beklenen görevleri gözden geçirmeden önce, memleketimizin bugün karşı karşıya bulunduğu belli başlı meseleleri ve bunların istikametlerini yakın tarihimiz içinde manalandırarak arz etmek istiyoruz.

Sayın milletvekilleri;

Bugün öyle sanıyoruz ki, Türkiye biri siyasi rejime taallûk eden, diğeri vatandaşlarının insanlık haysiyetine yaraşır bir hayat seviyesine ve tarzına erişmeleriyle ilgili olan birbirine bağlı iki ana dâvanın karşısında bulunmaktadır. Diğer bir deyimle, iki çeşit meselemiz vardır: Biri siyasi, diğeri de iktisadidir.

Türkiye'nin yakın tarihi ve bu tarihin şeref sayfalarını yazanların bütün cehitleri, Türk milletinin siyasi sahada hür ve medeni bir toplum halinde yaşamasına müteveccih olmuştur. Türk Cumhuriyetinin kuruluşundan bugüne Türk toplumuna istikamet verenler, kendilerine siyasi bakımdan nihai hedef olarak demokratik düzeni almışlardır. Başarılan devrimler, kurulan bütün müesseseler ancak Batı medeniyetinin felsefî hedefine ulaşabilen demokratik düzeni gerçekleştirmek için yapılmıştır. Onun içindir ki, Atatürk devrimleri ve onların temel dayanağı olan lâiklik ilkesi Türkiye'de demokratik rejime doğru, adım adım, fakat emin surette gidilmesini sağlamıştır.

Huzurunuzda kuvvetle belirtmek isteriz ki, Atatürk'ün kurmuş olduğu parti şerefini taşıyan Cumhuriyet Partisi, demokrasinin bu memlekette ancak Atatürk ilkeleri kesin, olarak hâkim oldukça vaz olacağına inanmaktadır. *(Alkışlar)*

Muhterem arkadaşlar,

Cumhuriyet Halk Partisi demokratik düzenin en sadık ve yorulmaz bekçisi olarak, yıllardır bu düzeni savunurken, bu görüşünü şu felsefî temele dayamıştır: Biz, insanı bir nimet ve bir varlık sayıyoruz ve bu varlığını ancak hürriyet içinde geliştirebileceği inancını taşıyoruz. Siyasi hürriyetten mahrum bir düzende insanın bu mânevi varlığının inkâr edildiğini gördüğümüz için de, demokratik düzene karşı olan her cereyanın amansız düşmanı bulunuyoruz. *(Bravo sesleri)* Türk toplumunun, Cumhuriyetin kuruluşundan beri, Büyük Atatürk'ün gösterdiği yolda gelişmesi, bu hür insan tipini bugün bir gerçek haline getirmiştir. Bunun içindir ki, Türk milletinin demokratik olmayan yollarla idare edilebileceğini sananları sadece hüsran beklemektedir. Yakın tarihimizin büyük ve ibret verici olayları bunun en büyük delilidir. Türkiye'nin demokratik düzen yolunda hür insan topluluğu olarak yürümesini engellemek isteyenler, 27 Mayısta hukukun ve adaletin olduğu kadar, tarihin de kesin hükmünü giymişlerdir.

Sayın milletvekilleri,

27 Mayıs Devrimi yalnız hukuk bakımından meşru değildir; 27 Mayıs Devrimi, Türk tarihinin akış istikametini değiştirmek isteyenlerin bu bedbaht teşebbüslerini de yok ettiği içindir ki, tarihin de meşruiyet beratını almış bulunmaktadır.

İnsan haklarını inkâr etmeden, memleket mukadderatının tek hâkimi Türkiye Büyük Millet Menlisinin varlığını reddetmeden ve 27 Mayısın yegâne amacı olan demokrasiyi yok etmeden bu devrimin karşısında olmaya imkân yoktur. Türkiye 27 Mayıs Devrimiyle ve onun getirdiği Anayasa ile tekrar Büyük Atanın çizdiği medeniyet ve hürriyet yoluna girmiştir.

Sayın milletvekilleri;

Şimdi, yer yer, bu rejim aleyhine yönelen bâzı cereyanlarla karşı karşıya bulunmaktayız.

Demokratik düzene karşı olan propagandaların sahipleri çok garip ve hayret verici bir halita teşkil etmektedirler. Bir yandan iktisadi ve sosyal reformların demokratik rejim içinde başarılamayacağını sanan bedbinler ve yabancı ideolojilerin temsilcileri ve hayranları; diğer yandan Türkiye'yi bir totaliter idarenin kamçısı altında idare etmek sevdasında olanlar, demokratik düzeni yıkmak hevesi içindedirler.

Kuvvetle ve bütün samimiyetimizle belirtelim ki, Türk milleti işçisi, çiftçisi zengini ve fakiriyle demokratik düzene gönülden bağlıdır. Biz, bu büyük milletin sağduyusuna ve oylarıyla memleket mukadderatına en sağlam istikameti vereceğine inanıyoruz. Demokratik rejimi beğenmeyenler, demokratik düzende toplum yararına hamleler yapılabileceğine inanmayanlar, aslında Türk milletiyle açık konuşma yapacak gücü kendilerinde görmeyenler, millete inanmayanlar ve onu hak sahibi değil, fakat onun dışında bir siyasi iktidarın sadece mevzuu telâkki edenlerdir.

Türk milletini iradesiz, taş, toprak gibi bir inşaatın sadece malzemesi sayma temayülüne, şiddet ve nefretle daima karşı koyacağız. *(Alkışlar)*

Sayın milletvekilleri;

Bir imanımızı daha huzurunuzda belirtmek isteriz. Biz, bahis konusu reformların ancak demokratik düzen içinde gerçekleştirilebileceğine ve böyle bir düzen içinde gerçekleştirilen reformların büyük kütlenin hasretini duyduğu refahı ve insanlık haysiyetine yaraşır hayatı getirebileceğine inanıyoruz. Halktan yana olanlar, halk için olanlar, ancak demokrasiden yana olanlardır. *(Alkışlar)*

Muhterem arkadaşlar,

İşte, bugün huzurunuzda bulunan Hükümetin belli başlı görevlerinden biri, Türk halkının gönülden bağlı bulunduğu demokratik düzen inancına gölge düşürülmesine asla müsaade etmemektir. Bu konuda bugün büyük merhaleler açılmış olmasına rağmen, Hükümetin çalışmalarıyla, tutumuyla halka vereceği güven ve şevkle daha büyük mesafeler alınacağı muhakkaktır.

Hükümetten, ümitsizlikleri yok edecek, gönüllere şevk verecek, kötü niyetlilerin kafasındaki karanlık düşünceleri iflâs ettirecek canlı bir tutum, imanlı bir davranış bekliyoruz.

Sayın Milletvekilleri,

Türkiye'nin iktisadi kalkınma dâvası, yukarda izah ettiğimiz demokratik düzen dâvasının ayrılmaz bir parçası ve onun nihai ve felsefi hedefidir.

İnsanlarının müreffeh yaşadığı; baskıdan, tehditten ve zorlamalardan olduğu kadar açlıktan, istismardan korkmadığı, medeni sıcak ve canlı bir toplum; işte, üzerinde yürüdüğümüz siyasi rejim yolunun varacağı iktisadi ve içtimai hayat merhalesi...

Bu merhaleye varmak için parti olarak uygun bulduğumuz usulleri Anayasanın ışığı altında nasıl gördüğümüzü birazdan arz ve izah edeceğiz.

Sayın Milletvekilleri,

Türkiye'mizin 25 Ekim'den beri bu yolda katettiği merhaleler nelerdir? Demokrasiye olan müşterek inancımızı pekleştirmek için, bunları kısaca özetlemekte fayda umuyoruz.

En büyük kazançlarımızdan biri, artık rejim münakaşalarını geride bırakmış olmamızdır. Bugün Türkiye'de hukuk tekniğinin tasavvur edebileceği bütün teminat müesseselerini getirmiş bir Anayasa yürürlüktedir. Seçim kanunları âdil ve dürüst bir seçimin bütün şartlarını toplamıştır. Tenkit hürriyetini tamamen saklı tutan bir Bakın Kanunu vardır. Toplantı hürriyetini bütün kemaliyle tesis edecek bir tasarı halen Yüce Meclisin komisyonlarında müzakere edilmektedir. Bu vesile ile Cemiyetler Kanununun da yeni esasların ışığı akında değiştirilmesi lüzumunu belirtmek isteriz. Hâkim bağımsızlığını ve teminatını tam mânasıyla kuran Yüksek Hâkimler Kurulu Kanunu yürürlüğe girmiştir. Anayasa Mahkemesini kuran kanun

da yürürlüğe girmiş ve bu Yüce Mahkemenin üyeleri seçilerek İçtüzüklerini yapmaya koyulmuşlardır.

Birinci Karma Hükümeti tenkit ederken kolaylıkla unutuluveren bir diğer başarı, bu Hükümetin bir ihtilâlden hemen sonra, birbirinden çok ayrı farz edilen iki cephenin temsilcileri tarafından kurulması ile beklenen her şeyi getirmemiş olsa bile hiç değilse, birikmiş hislerin, memleket menfaatlerini unutturacak şekilde patlamasını önlemiş olması ve beklenen siyasi barış henüz ruhlara tam olarak sinmemiş olsa bile siyasi hayatımızın normal mecrasına doğru sevk edilebilmiş bulunmasıdır.

Bu arada, partizan idarenin alışkanlıklarını gidermekte büyük adımlar atılmıştır.

Yine Birinci Karma Hükümet zamanında, memleketin koskoca bir bölgesine yerleşen açlık tehdidi, idari mekanizması sık sık haklı olarak tenkit edilen bu memlekette bir teşkilâtçılık örneği gösterilerek, idare mekanizmasının değişik unsurlarının hızlı ve ahenkli çalışmaları sonunda kısa zamanda yenilmiştir.

Birinci Karma Hükümet devrinde, başta kalkınma plânı olmak üzere, memleketin beklediği büyük iktisadi, sosyal, kültürel ve idari reformların 27 Mayıs 1960 tan beri devam edegelen hazırlıkları, birçok alanlarda son saflarına ulaştırılabilmiştir.

Yine aynı devirde, bir yandan, istikrar içinde azami yatırım yapabilmemizi sağlayacak bir bütçe yürürlüğe konmuş; öbür yandan, asla enflâsyon tehlikesi yaratmaksızın köylümüz ve çiftçimiz hububat fiyatlarında, tütün fiyatlarında ve pancar bedellerinin ödenmemde şimdiye kadar görmediği kolaylıklara kavuşturulmuş ve nihayet aynı devirde, Cumhuriyet Hükümeti, kahraman Türk Silâhlı Kuvvetlerinin yardımıyla, 22 Şubat 1962 de patlak veren ve sonu meş'um olabilecek bir hareketi en kısa bir zamanda bastırmış ve içerde ve dışarıda memleket istikrarını baltalamak isteyen bütün propagandaların gayretlerine rağmen, dış itibarımız artmış ve dost müttefik devletler, memleketimize tarihinde görmediği bir dış yardımın prensip vaadinde bulunabilmelerdir.

Sayın milletvekilleri,

Birinci Karma Hükümette, Cumhuriyet Halk Partili Bakanların yanında yer alan Adalet Partili Bakanlar, o Hükümetin hizmetlerine canı gönülden iştirak etmiş insanlar olarak, yarın daha iyi anlaşılacak olan bu başarıların mimarları arasında yer almışlardır. Onlara ve partilerinde Bakan arkadaşlarını desteklemesini ve anlamasını bilmiş olan milletvekillerine ne kadar ayrı siyasi çevrelerden gelirlerse gelsinler, Türk siyaset adamlarının vatan menfaatlerinin güdülmesinde ve yurt hizmetlerinin yürütülmesinde elele, tam bir ahenk içinde çalışabildiğini çok güzel bir örneğini vermiş olduklarından dolayı teşekkür borcumuzu burada açıkça eda etmek isteriz.

Aslında, birinci Karma Hükümete karşı yöneltilen tenkitlerin çoğu, zaman mefhumunu hiçe sayan bir insafsızlıktan ileri gelmiyorsa; türlü siyasi istismar kay-

gılarının memleket realitelerini bir yana istercesine yarattığı bulanık havanın, bu hükümetin müspet icraatını halk oyunun gözünde gölgelemiş olması yüzündendir.

Sayın milletvekilleri,

Cumhuriyet Halk Partisi Millet Meclisi Grubu bu gibi istismarın daima karşısında olacaktır.

Hükümet programında siyasi af konusunun bu gibi istismarların dışında tutulacağının belirtilmiş olmasını, bu bakımdan tasviple karşılıyoruz. Geçmiş siyasi mücadelelerin yaralarının sarılması, ancak, siyasi af konusunu sanki bu vatanın baş meseleymiş gibi takdim etmeye çalışan zihniyetin dışında mütalâa edilirse, mümkün olabilir. Ancak bu takdirdedir ki, bir nispet ve ölçü içinde kalmak şartıyla, siyasi af, milletin şefkat ve atıfeti olarak görülebilir. Aksi halde, siyasi af talepleri, ister istemez, 27 Mayıs Devrimine karşı bir hareket olarak görünür. Bu memlekette hiç kimsenin milletin bir lûtfunu siyasi istismar ve pazarlık konusu yapmaya ve onu bir haksızlığın telâfisiymiş gibi göstererek yürürlükteki Anayasa düzeninin meşru temelini teşkil eden bir devrimi zedelemeye kalkışmaya asla hakkı yoktur.

Cumhuriyet Halk Partisi Meclisi Grubunun nazarında, geçmiş siyasi mücadelelerin yaralarının sarılması, sadece, siyasi mahkûmların bir kısmının affı ile gerçekleştirilemez. 27 Mayıs Devriminin bu memleketten ilelebet sildiği hukuk dışı tasarruflardan zarar gören vatandaşların, bilhassa memurların, haklarının uygun şekilde telâfi edilmesini de, biz, zaruri sayıyor ve bunu Hükümetten istiyoruz.

Muhterem arkadaşlar,

Bu kısmı bitirmeden Sayın Bölükbaşı'ya zaruri bir cevap vereceğiz. Siyasi af konusunu istismar etmenin güya aleyhinde görünen Bölükbaşı'nın bu bakımdan hayli renkli sayılabilecek fikirlerine tevcih olunan itirazlara karşı olacağı yerde, Cumhuriyet Halk Partisinin mânevi şahsiyetini hedef tutan yersiz ve tarihî gerçeklere aykırı hücumlarını üzüntü ve esefle kaydetmiş bulunuyoruz. Biz, Genel Başkan sıfatını taşıyan bir zatın bu beyanlarını ve seçtiği üslûbu itibara lâyık görmüyoruz.

Yalnız, bu vesileyle bir defa daha ifade etmek isteriz ki, Cumhuriyet Halk Partisinin bu memleketi demokratik düzene emin adımlarla götürdüğü hususu, artık, milletlerarası siyaset ilminin benimsediği bir gerçek olmuştur. Cumhuriyet tarihi de, Cumhuriyet Halk Partisinin bu uğurda, sarf ettiği büyük gayretleri elbette ki, kaydedecektir. Bizzat Bölükbaşı'nın da bunu böylece bilecek mevkide olduğuna kaniiz.

Cumhuriyet Halk Partisinin demokrasi mücadelelerindeki gayret ve fedakârlıklarını hiçe sayan bir zihniyetin, gerçeklere asla itibar etmeyen inkârcı bir zihniyet olduğunda kimsenin şüphesi olamaz.

Kaldı ki, Bölükbaşı, bugünkü sözleriyle kendi kendisini de inkâr etmiştir. Daha bundan dört ay evvel 27 Mayısı ve demokrasiyi koruyucu Tedbirler Kanunu münasebetiyle gerek komisyonda, gerek bu kürsüden söylediği sözleri hatırlayanlar cidden hayret içinde kalmışlardır.

Cumhuriyet Halk Partisinin on yıllık muhalefetini ağır tabirlerle tavsif eden Bölükbaşı, bu müddet içinde Cumhuriyet Halk Partisi ile sık sık iş birliği içinde olduğunu ve hattâ onu, muhalefette çeşitli usullerle geçmeye çalıştığını unutmuş görünerek, muhalefet sırasındaki tutumunu bizzat kendisi inkâr etmiş oldu.

Bu vesileyle, Bölükbaşı'ya da, yeni partisine de, Cumhuriyet Halk Partisinin hizmet kaderine benzer bir kaderin nasip olmasını dileriz.

Sayın milletvekilleri,

Geçmiş siyasi mücadelelerin hâtıralarını unutturmanın en iyi çaresi, şüphesiz, milletimize kalkınma yolunu açmaktır. Halen basınımızda ve halk efkârımızda kalkınma, meselelerimiz günün meselesi halindedir. Bir zamanlar demokratik rejimi kurmanın mücadeleleri içinde iken, siyaset adamlarının siyasi partilerin kalkınma dâvalarımıza yeter derecede yer vermedikleri bir açık hakikattir. İnsafla düşünürlerse, o mücadeleler sırasında bu memleketin mukadderatı üzerinde söz sahibi hangi müessese içinde, basın dâhil, kalkınma davalarımız Ön plânı işgal ediyordu!

O mücadeleler devrinde, Türk Milleti kalkınmanın ancak demokratik rejim içinde yapılabileceğine inanmış olarak, insan hak ve hürriyetleri için, demokrasi için mücadele ediyordu. Bu bakımdan, rejim meselelerimizin artık tasfiye edilmiş olduğu bugünkü devrede, aydınlarımızın, basınımızın ve halkımızın kalkınmanın iktisadi, sosyal ve kültürel meseleleri üzerine hızla atılmış olmasını ve bazen aşırı da olsa, sabırsızlık göstermesini, bir kazanç olarak memnuniyetle müşahede etmeliyiz.

Biraz önce kalkınma meselelerimizin halledilebilmesinin demokratik rejimi yaşatabilmenin temel şartlarından biri olduğunu ifade etmiştik. Şimdi, Cumhuriyet Halk Partisi Millet Meclisi Grubu adına bu konudaki temel görüşlerimizi de açıklamak isteriz.

Sayın milletvekilleri,

Halen bâzı çevreler halk efkârımızı kısır bir ideoloji münakaşasının içine atmak emelinde görünüyorlar. Şunu derhal belirtelim ki, bugün iktisat ilminin, siyasi ve sosyal ilimlerin ulaştığı ilerleme seviyesinde, artık XIX ncu asrın liberalizm ve sosyalizm münakaşaları çok geride kalmıştır. Türkiye için bugün, az gelişmiş bir memleket olmanın realiteleri ve bunları yenmek için ilmin gösterdiği çarelerden başka hiçbir şey yoktur.

Bu gerçekleri hangi çerçeve içinde yeneceğiz? Başvurulacak çareler nerede başlayacak, nerede bitecektir? Bunları Anayasamızın 1'nci maddesinden 62'nci maddesine kadar yer alan hükümlerde teker teker bütün teferruatıyla görüyoruz.

Bu Anayasa, özel teşebbüsü, kalkınmanın tek ve başlıca motörü telâkki eden ve her nevi Devlet müdahalesini reddeden bir anlayışa sahip değildir. Anayasamız 40'ncı maddesinde; "özel teşebbüsler kurmak serbesttir" derken, son fıkrasında da "Devlet özel teşebbüslerin, millî iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini sağlayacak tedbirleri alır" hükmünü ilâve etmektedir. Anayasanın 41'nci

maddesinin son fıkrasında, "iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı gerçekleştirmeyi; bu maksatla, millî tasarrufu artırmayı her sektördeki yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmeyi ve kalkınma plânlarını yapmayı" Devlete ödev olarak vermektedir. Görülüyor ki, Anayasamız açıkça, Devletin iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmada belli başlı rolü ve nâzım rolünü oynayacağını söylemektedir.

Ama, aynı Anayasa asla özel teşebbüsü ortadan kaldırıcı bir istikamet getirmemiş; yine 40'ncı maddesiyle Devlete; "özel teşebbüsün güvenlik ve istikrar içinde çalışmasını sağlayıcı tedbirleri almak" görevini de yüklemiştir. Görülüyor ki, Anayasamız Marksist bir anlayışın tamamıyla dışında olarak, kamu sektörüyle özel sektörün bir arada bulunacağı bir karma ekonomiyi esas almıştır. Yeni Anayasa elbetteki, kalkınmada kullanılacak usullerin insan hak ve hürriyetlerine aykırı usuller olmasını da reddetmektedir.

C.H.P. Millet Meclisi Grubunun kalkınma ve Devletçilik anlayışı, işte Anayasanın getirdiği sosyal devlet ilkesinin yine Anayasada yer alan bu icaplarına tamamen uygun olarak, kalkınmayı temel hürriyetler ve karma ekonomi düzeni içinde mütalâa eden ve her yönden gelen ideoloji taassuplarını reddeden pragmatik bir plancılıktır.

Karma Hükümetin, kalkınma politikasındaki anlayışının da, bu anlayışa uygun olduğunu görmekten büyük memnuniyet duymaktayız.

Karma Hükümet programında resmen yürürlükte olan plân hedefleri ve stratejisi hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararnamesinin benimsenmesi de, bu bakımdan son derece memnuniyet vericidir.

C.H.P. Millet Meclisi Grubu, kalkınmada özel teşebbüsün yaratıcı gücünden istifade etmenin ne kadar lehinde ise, Devlet yatırımlarının sadece özel teşebbüsün gerçekleştiremediği alanlara inhisar ettirilmemiş olmasının da o kadar lehindedir. Gerçekten, Hükümet programında özel teşebbüs tarafından gerçekleştirilmesi mümkün olsa bile meselâ, Demir - Çelik Sanayii gibi, stratejik yatırımların ve uzun süreli kalkınma için gerekli olan, ezcümle, sektörler arası ve bölgeler arası muvazeneli kalkınmayı sağlayacak yatırımların Devlet eliyle yapılabilmesi esasının kabul edilmiş olmasından da büyük memnuniyet duyuyoruz.

Bunun gibi, Hükümet programında özel teşebbüsü teşvik etmenin, maliye ve kredi politikası, sermaye piyasasının teşekkülü, yol gösterme ve teknik yardım yollarıyla gerçekleştirilmesinin bir prensip olarak kabul edilmiş olmasını ne kadar tabiî karşılıyorsak; gerektiği takdirde, kabul ettiğimiz siyasi ve iktisadi düzenle bağdaşabilecek yeni Anayasanın cevaz verdiği doğrudan doğruya müdahale usullerine başvurabileceğinin de kabul edilmiş bulunmasını da o kadar memnuniyetle karşılıyoruz, özel sektörle ilgili dış ticaret ve bin netice yatırım siyasetimizde halen uygulanan kota sisteminin bu anlayışın bir sonucu olduğunu belirtmek isteriz.

Sayın milletvekilleri,

İşte, bu temel anlayışlar içerisinde, bu Hükümetin, huzurunuza temel reformlara dair kanunları ve uzun vadeli kalkınma plânı kanunu en kısa zaman zarfında

getirilmesini bekliyorduk. C.H.P. Millet Meclisi Grubu, temel reform kanunlarının ve plânın bir an önce Meclise sunulmasının yorulmak bilmez takipçisi olmak azmindedir.

Bu temel reformların başında vergi reformu gelmektedir.

Memleketimizin özlenen yıllık ortalama %7 gelişme hızına kavuşabilmesi için reel millî gelirimizin %14 ünü yatırımlara ayırmak zorundayız. Bu gayretin başarı sağlayabilmesi, aynı zamanda, reel millî gelirimizin %4 üne baliğ olacak bir dış yardımın sağlanmasına bağlıdır. Bu yatırım gayretinin yapılabilmesi ve dış yardımın elde edilebilmesi her şeyden önce, gereken iç tasarruf kaynaklarının sağlanabilmesine bağlıdır, özel sektörün gereken iç tasarruf kaynağını kendi başına sağlayacak kadar genişlememiş ve gelişmemiş bulunduğu ve az gelişmiş bir memleket olarak fertlerin istihlâk temayüllerinin büyük olduğu inkâr kabul etmez bir gerçektir. Bu durumda, hayati yatırımlar için gerekli kaynaklar, enflâsyon gibi bizatihi bu kaynakları kurutan ve türlü tıkanıklar ve toplumsal önceliklere uymayan temayüller yaratan bir yola başvurmamak azminde olduğumuza göre, ancak ve ancak kamu gelirlerinin artırılmasıyla mümkündür.

Bu ise ancak, programda belirtildiği gibi, tatbikat kolaylığını, verimi artırmayı ve vergi adaletini esas tutan bir vergi reformuyla mümkün olabilir.

Yergi reformunun, şimdiye kadar alışageldiğimiz kısır mefhumlar dışında, az gelişmiş bir memleket oluşumuzun realitelerine dayanan bir reform olması lâzımdır. Bu reformda dikkat nazarına alınacak husus, vergi kaçakçılığının vergi sistemimizin unsurlarını teşkil edecek olan muhtelif vergilerin birbirlerini kendiliğinden tamamlaması suretiyle zincirleme bir tarzda önlenmesi esasıdır. Vergi formaliteleri basit olmalıdır. Vergiler, mümkün mertebe, vergi yükü istihsali artırabilmek suretiyle hafifletilebilecek tarzda tanzim edilmelidir. Büyük kütlelerin ödediği vergiler, mümkün mertebe, mahallî idarelere bırakılmak suretiyle, verginin psikolojik ağırlığı azaltılmalı ve bu gelirler mahallî kalkınma faaliyetlerinin finansmanında kullanılmalıdır. Böyle bir vergi reformunun, aslında memleketteki gelir dağılışındaki adaletsizliği gidermek şeklinde ve vatandaşın geliri nispetinde ve ödeme gücüne uygun şekilde mütalâa edilmesi lâzımdır.

Bu vesile ile Gelir Vergisi içerisinde zaruri bir kontrol sistemi olan servet beyanlarının programda ön görülen tarzda bir defalık iadesini, C.H.P. Millet Meclisi Grubunun, bu konuda bahis mevzuu kontrol usulünün olağanüstü bir devrede konmuş olmasından doğduğu ileri sürülen ruhi rahatsızlıklar delilinin bundan böyle ortaya atılmamasını sağlamak ve bu münakaşaları bitirmek için kabul etmiş olduğunu belirtmek isteriz.

Sayın milletvekilleri,

Tarım reformu ve onun bir parçası olan toprak reformu, Anayasamızın 37'nci maddesiyle emredilmektedir. Biz, tarım ve toprak reformunu çiftçiye sadece toprak sağlayan; ancak, o toprakta istihsali artırıcı tedbirleri unutan bir reform olarak görmüyoruz. Bu reformdan beklediğimiz statüler, sosyal, iktisadi ve toptan teknik bir ıslahattır. Tarım reformunun başlıca gayesi, özel mülkiyet veya yarıcılık esasları

içinde cüce işletmeler halinde verimsizliğe terk edilmiş olan zirai işletmelerimizi, çiftçiyi kendi toprağının sahibi yapmak ve özel mülkiyet esasını saklı tutmak suretiyle istihsal kooperatifleri halinde çalıştırmak olmalıdır. Tarım sektöründe verimi ve istihsali artırmanın ve bu yoldan yeni yatırım kaynaklan yaratmanın başka yolu yoktur. Ancak, bunun yanı sıra, tarım ve toprak reformunun bir diğer temel gayesinin de, tarım sektöründeki gelirin dağılışında mevcut adaletsizlikleri gidermek olduğuna, plân hedefleri ve stratejisi hakkındaki kararnamede belirtildiği üzere inanmaktayız. Bunun için, Anayasanın, 38'nci maddesinin 2 ve 3'ncü fıkralarında açılan bütün imkânların kullanılmasını ve toprağın asgari ve âzami genişliğinin, ailenin geçim ve iş kuvvetlerinin kıymetlendirilmesi esasına göre tespitini zaruri görürüz. C.H.P. Millet Meclisi Grubu olarak, tarım ve toprak reformunu kâğıt üzerinde bırakacak her türlü bahanenin ve geciktirmenin azimle karşısında olacağımızı da, bilhassa belirtmek isteriz.

Sayın milletvekilleri,

Ormanlarımızın korunması, bakımı ve orman halkının ormanla münasebetlerinin Anayasamız hükümleri dairesinde ve onların geçim ve çalışma durumlarını ıslâh etmek suretiyle tanzimi yolunda Hükümet programında mevcut vaade bütün kalbimizle katılıyoruz.

Toprak kaybıyla mücadelenin hayati önemine de bu vesile ile bilhassa işaret etmek isteriz.

Sayın milletvekilleri;

Küçük çiftçinin Ziraat Bankasından aldığı muhtelif kredilerin tasfiyesi ile konsolidasyonunda halen uygulanan bâzı esaslar, gerçeklere uygun değildir. Küçük ve muhtaç çiftçinin muacceliyet kesbeden borç taksitinin ödenmemesi halinde bütün borç miktarının muaccel olmasını, değiştirilmeye muhtaç çok ağır bir hüküm telâkki ederiz. Kanaatimiz odur ki, bu takdirde, icra tatbikatını muaccel olan taksit miktarına inhisar ettirmek, gerek, adalete, gerek küçük ve muhtaç çiftçinin fiilî ve hakiki borç ödeme kabiliyetine daha uygun düşecektir. Küçük çiftçiye verilmiş olan tohumluk kredisinde konsolidasyona tâbi tutulmuş olanlar için ayrıca bir konsolidasyon faizi alınması da değiştirilmesi gereken ağır bir hükümdür. Nihayet, her nevi zirai kredilerde muacceliyet halinde gecikme zamlarıyla faiz yekûnu aşağı - yukarı %39 a baliğ olmaktadır ki, bu da bu çalışkan sınıfın nefesini kesmeye sebep olmaktadır.

Geçen yıllarda memleketimize çok değişik tipte traktör girmiş olmasının, bunların bakımı ve idamesi hususlarında ne kadar büyük bir dert yarattığı bilinmektedir. Memleketimizdeki traktör tiplerinin belli birkaç kategoriye inhisar ettirilerek, bunların bakımhanelerinin ve yedek parça stoklarının yeteri kadar sağlanması yolunda yapılmakta olan çalışmaların hızlandırılmasını da önemli bir dâva olarak görmekteyiz.

Sayın milletvekilleri;

Hükümet programında kamu iktisadi teşebbüslerinin temel görevinin yatırım kaynağı sağlamak olarak tespit edilmiş olmasını büyük memnuniyetle karşılıyoruz.

Kamu iktisadi teşebbüsleri, bu bakımdan, az gelişmiş bir memlekette asla vazgeçilmez bir zarurettir. Kamu iktisadi teşebbüslerimizin bu görevi lâyıkıyla yerine getirebilecek şekilde yeniden teşkilâtlandırılması hakkındaki reform tasarılarının bir an önce Meclise getirilmesi lâzımdır. Bu reorganizasyonun, bâzı yetersiz hukuki işletmecilik şekillerini kaldırmak; büyük holding teşekküllerin içinde yer alan teşebbüsleri daha rasyonel bir şekilde bir araya toplamak; bankacılık hizmetleriyle diğer hizmetleri birbirinden ayırarak finansman işlerini teli elde toplamak ve kamu iştiraklerinin de daha kontrollü bir tarzda tek elden yürütülmesini sağlamak esaslarına dayanması lâzımdır. İnancımız şudur ki, yatırım kaynağı yaratma görevini yerine getiremeyen birkaç istisnai teşebbüsün özel sektöre devri dışında, mevcut iktisadi Devlet Teşebbüslerimiz kamu malı olarak muhafaza edilecek ve kısa zamanda ıslah edilerek yenilerini kurmak mümkün olabilecektir.

Özel sektörün gereği gibi gelişebilmesi için bankacılık sistemimiz ve sermaye piyasalarının teşkilâtlandırılması konularında Hükümet programında yer alan hususlar tam tasvibimizle karşılanmıştır.

Sayın milletvekilleri;

Ticaret ve hizmetler sektöründe müstahsille müstehliki birbirine yaklaştıracak kooperatifçilik tedbirlerini, millî gelirimizin israf edilmemesi ve gerek müstahsilin emeğinin karşılığını bulabilmesi, gerek müstehlikin menfaatlerinin korunması bakımından zaruri saymaktayız.

Küçük sanatlar ve esnaflık sektöründe yeni ve sağlam bir düzen getiren kanunun en kısa zamanda komisyonlardan çıkması belli başlı temennilerimizdendir.

İthalât ve ihracatımızda, her nevi israfları önleyici bir teşkilâtlanma gayretini de zaruri sayarız.

Sayın milletvekilleri,

Kalkınma gayretlerinin ancak iyi bir idare ile mümkün olacağı açıktır. Bu bakımdan, idari teşkilâtımızın ve Devlet personeli ücret sisteminin bir an önce yeknesak esaslara bağlanarak ıslah edilmesi, yapılacak temel reformlardandır. Bu hususun önümüzdeki bütçe yılından önce gerçekleştirilmesini bekleriz.

Grubumuz, ayrıca, her alanda, Hükümetin muvafakati dışında masraf artırıcı ve gelir azaltıcı kanun tekliflerinden kaçınmaya kararlıdır.

Muhterem arkadaşlar,

Diğer bir reform alanı da, eğitim hizmetlerimizdir. Bu konuda Grubumuzun üzerinde durduğu en önemli konu, ilköğretim seferberliği, teknik öğretim ve halk eğitimidir.

İlköğretim seferberliğinde temel esas, köy Öğretmenlerinin köyde sadece ilkokul derslerini okutacak vasıfta olmamasıdır. Köy öğretmeni, aynı zamanda, Türk köyünü ortaçağ kalıntılarından kurtaracak bütün medeni hizmetlerin öncüsü olabilecek şekilde teçhiz edilmelidir.

Genel eğitim siyasetimiz bakımından bugünkü sistemimiz hakkında ileri sürülecek en büyük tenkit, ilkokul üzerindeki kademelerde klâsik eğitime, teknik öğretime nispetle çok fazla yer verilmekte olmasıdır. Kalkınma ve yatırım gayretlerimizin başarısı, bu, dengesizliğin giderilmesine bağlıdır.

Nihayet, Atatürk'ün büyük önem verdiği halk eğitim ve kültür kurumlarının Devlet eliyle bir an önce kurulmasını zaruri görmekteyiz.

Sayın milletvekilleri,

Halkın mahallî kalkınma programları çerçevesi içinde yatırım gayretlerine kendi gönül rızasıyla iştiraki prensibini Anayasamızın 42'nci maddesi muvacehesinde, Hükümet programında bulmakla sevinç duyduk. Bu konunun, birtakım gayri ilmî ve indi istismarlara vesile vermemesi en büyük temennimizdir.

Bu gayretler içerisinde, gençliğin yeter derecede kullanılmayan büyük şevk ve enerjisinin de teşkilâtlandırılması gerektiğine inanıyoruz.

Sayın, milletvekilleri,

Sosyal meselelerimiz, başta işçi davaları olmak üzere, Hükümet programında müstesna bir yer almıştır.

Toplu sözleşme, grev ve lokavt tasarısının bir an önce Yüce Meclise sunulmasını bekliyoruz.

Millet Meclisi Grubumuz, sendika hukukumuzun yeniden düzenlenmesi gayesiyle, naçiz bir yardım olmak üzere, birkaç gün içinde bir Sendikalar kanunu teklifini Yüksek Meclise sunmak kararındadır.

Sayın milletvekilleri,

Kalkınma halinde bulunan yurdumuzun sosyal dâvalarından bir önemlisi de sağlık hizmetleri davasıdır.

İnsan gücünün ekonomik değeri bizde yeni anlaşılmaktadır. Millî istihsalde büyük önemi olan bu gücün sahiplerinin sağlıklarının korunması modern devletin başlıca vazifelerinden biridir. Hükümet programında sağlık hizmetlerinin "yurdun her köşesine, bilhassa geri kalmış bölgelerine yöneltilerek, hizmetlerin dağılışında sosyal adalet prensiplerinin gerçekleştireceğiz" vaadinden büyük memnuniyet duyduk. Filhakika, bugünkü haliyle, sağlık hizmetlerinin, yurt bölgelerine dağılışında büyük bir adaletsizlik mevcuttur. Bu bakımdan, yurdu Batı bölgesi, Orta Anadolu bölgesi ve Doğu bölgesi birbirleriyle nispet kabul etmez bir manzara arz etmektedir. Sağlık teşkilâtının bilhassa Doğu bölgelerinde zaten mevcut olan zaafı, bir de kadrolarındaki korkunç boşluklar yüzünden bu yurt parçasının aslında son derece geri olan sosyal ve ekonomik bünyesi dolayısıyla duyulan sağlık hizmetleri ihtiyacını hiç karşılamayacak bir ölçüdedir.

Ciddî ve âcil tedbirlerle bu bölgenin ihtiyacına Devletin koşması lüzumuna inanıyoruz.

Sırası gelmişken burada, Hükümet programında eksik gördüğümüz bir gerçeğe işaret etmeden geçmeyeceğiz. Modern Devletin, sağlık sahasındaki hizmet rolü, her şeyden evvel koruyucu hizmetler sahasıdır. Geri kalmış bir memlekette Devlet bu ana hizmetin yanı sıra tedavi edici hizmetleri de yüklenmek mecburiyetindedir. Tedavi edici hekimlik ise çok masraflıdır. Devlet ilânihaye, normal gelir yolundan, bunun gerektirdiği külfetlere tahammül edemez veyahut şimdi bizdeki iptidai durumundan ileri görülemez. Binaenaleyh, medeni memleketlerin çok evvel başvurdukları en kestirme ve verimli yol olan sağlık sigortasını kurmak mecburiyetindeyiz. Bu konu üzerinde çok konuşulmuş ve yabancı mütehassıslar da bu hususta ısrarlı tavsiyelerde bulunmuşlardır. Sigorta sisteminin tekemmülü uzun zamana muhtaçtır. Diğer taraftan, Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Kanununun gerektirdiği hizmetlerin yurt ölçüsünde gerçekleştirilmesi de başka türlü mümkün değildir. Sorumluluğunu taşıdığımız bu Hükümetin bu konuda vakit kaybetmeden ciddî ve bilgili adımlar atması en halis temennimizdir.

Bir diğer temennimiz de, sağlık hizmetlerinin, bugünkü teşkilât durumunda dahi, alınacak ciddî ve rasyonel tedbirlerle verimlerini bir misli artırmanın mümkün olduğu ve dolayısıyla, bunun icaplarını yerine getirilmesi olacaktır.

Bundan başka, şehir kasaba ve bilhassa köylerimizin toplum ve iskân hijyeni konusu da bir an evvel ele alınmalıdır.

Bu arada, mesken politikası konusunu da programda yeterli bulmadığımızı hemen belirtmek isteriz. Mesken politikamız, millî gelirimizden mesken inşaatına daha fazla pay ayıramayacağımıza göre, lüks mesken inşaatına ayrılan kaynakların sosyal mesken inşaatına aktarılması şeklinde olmalıdır. Bu takdirde dahi, zirai sektörde artan nüfusun, gizli işsizliğin saklı problemlerini hızla ortaya çıkarmak suretiyle halkı köylerden şehirlere ister istemez aktarması karşısında, gecekondu dâvası, daha uzun zaman halledilemeyecek bir dâva halinde sürüncemede kalmamalıdır. Bunun çaresi, gecekondu vakıasını tanımak; onu esas itibariyle gayri meşru saymamak; ancak, bu vakıayı, kanunla tanzim etmektir. Gecekondu bölgelerinin belediyelerce tespiti; bu bölgeler içindeki arazinin Devlet eliyle ve Anayasanın 38'nci maddesinin 2 ve 3'ncü fıkralarında tanınan imkânları kullanarak, mesken ihtiyacı olan ve bu ihtiyacı bizzat ve ucuza gidermek isteyen çalışkan vatandaşlarımızın istifadesine tahsisi; gecekondu inşası, kiralanması ve devrinin kütlenin istismarına yol açmayacak esaslara bağlanması; bu bölgelere temel eğitim, belediye ve sağlık hizmetlerinin sağlanması ve bu gecekonduların yavaş yavaş eskilerinden başlayarak uzun vadeli ve düşük faizli krediler ve teknik yardım yoluyla peyderpey sosyal meskenlere tahvili zaruridir. Hükümetten hu konuda daha enerjik davranmasını istiyoruz.

Sayın Milletvekilleri,

Hükümet Programında yer verilmemiş olan bir ana gelir konusuna burada işaret etmeden geçmeyeceğiz.

Tarihi oluşlar sonucunda birçok medeniyetlerin kucaklaştığı güzel yurdumuz, dünya turizm endüstrisi için tamamen bakir bir sahadır. Hükümetten bu konuda ciddî çalışmalar beklemek hakkımızdır. Bu konuda Batı komşumuz Yunanistan'la Güney komşumuz Lübnan'dan ders almak zorundayız.

Ekonomik kalkınmamızdan gelir kaynağı olan turizm sabasına bilgili ve plânlı bir yatırımın en süratli bir şekilde ele alınmasında önem görmekteyiz.

Sayın Milletvekilleri,

İktisadi, sosyal, kültürel ve idari reformlar hakkında Grubumuzun görüşlerini kısaca arz etmiş bulunuyoruz. Bütün bu reformların, aslında, kamu sektörünü ve özel sektörü kapsayan plânlı bir kalkınmanın şartı olduğunu ve bu reformların da; plânlı bir kalkınma olmadan beklenen verimi veremeyeceğini, bu vesile ile bir defa daha belirtmek isteriz.

Sayın Milletvekilleri,

Programın dış politika konusundaki kısımlarına Grubumuz tamamıyla katılmaktadır. Bu vesile ile bu memlekette reform taraftarı olmanın, demokrasiyi inkâr etmek için sebep teşkil etmeyeceği gibi; Türkiye'yi Batı ittifakından ve onun temel unsuru NATO'dan ayırıp, jeopolitik gerçekler dışında nötralist bir politikaya sürüklemek demek olmadığını da bilhassa belirtmek isteriz.

Avrupa ekonomik camiasıyla ortaklık müzakerelerinin az gelişmiş bir memleket oluşumuzun icaplarıyla, plânlama için lüzumlu iktisat siyaseti vasıtalarını saklı tutan bir sonuca ulaşması candan temennimizdir.

Sayın Milletvekilleri,

Programda Silâhlı Kuvvetlerimiz için derpiş edilen hususları büyük sevinçle karşıladık. Belli başlı vazifemizin, demokrasiye ve hürriyete âşık, Anayasa düzenine sâdık ve her siyasi cereyanın dışında olmasını bilen kahraman Silâhlı Kuvvetlerimizi, her nevi tahriklerden mâsun tutmak olduğunu, C.H.P. Millet Meclisi Grubu tam mânasıyla müdriktir. Bu itibarla, Grubumuzun Silâhlı Kuvvetlerimize olan güveni, Yüksek Meclisin mustere güveninin içinde yer almaktadır.

Sayın Milletvekilleri,

C.H.P. Millet Meclisi Grubu, yeni Hükümetin Programını tasvip etmektedir.

Hiç şüphe yok ki, bu Hükümetin başarısı, onu kuran siyasi parti gruplarının yasama meclislerinde disiplinli bir iş birliği içinde bulunmalarına bağlıdır. Bu iş birliğinin temellerinin kısa zamanda atılmış olmasını görmek, ilerisi için ümit verici bir unsur olmaktadır. Hükümete katılan siyasi parti gruplarının, onu, Anayasa, bu program ve koalisyon protokolü içinde murakabe ederken, işte böyle bir anlayış içinde hareket edeceklerinden eminiz.

Bu vesile ile Hükümetin ve ona katılan siyasi parti gruplarının, muhalefet partilerinin ciddî ve kıymetli tenkitlerinden ancak istifade edeceklerini belirtmeyi de bir vazife sayarım. Şiarımız Hükümete katılan siyasi parti grupları arasında olduğu

kadar, iktidar grupları ile muhalefet grupları arasında da dostane ve medeni münasebetleri idame ettirmek olacaktır.

Muhterem arkadaşlarım,

Bu noktaya gelmişken, zihnimde ve kalbimde yer tutan bir düşünceyi sizlere duyurmaya müsaadelerinizi dilerim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, millet iradesinin tecelligâhı olan bir yüce varlıktır. Onu teşkil eden millet mümessillerinden mürekkep muhterem heyetlerin, bu yüce varlık içerisinde millet adına kullandıkları salâhiyetler nispetinde, sorumluluklarının da hududu engindir. Yüz yıllardır keyfî idarelerin tasarrufundan kurtularak kendi kendine idare yolunu ariyan büyük Türk Milleti, tarihî bir özlem içinde, bütün ümidini bu yüce Meclise bağlamış bulunmaktadır ve Meclis, bu özleme cevap verdiği ölçüde gerçek itibarına ulaşacaktır. Binbir mihnet, meşakkat ve yokluk içinde kıvranan, refaha, medeniyete ve adalete susamış olan bir milletin mümessilleri oluşumuz, her birimizin parti ve program farkı ne olursa olsun, bizim için asıl olan şeyin, onun kaderini en kısa zaman içinde değiştirmekte, insan haysiyetinin her sahadaki icaplarını ona temin etmekte toplanan inancımızı kaybetmemek ve bunu gerçekleştirmek olduğunu unutmamamızı gerektirir.

Talihsiz olduğu kadar, öğretici olan geçmiş mücadelelerin kısırlığını ve büyük zararlarını göz önünde tutmak; hatalı parti münasebetleri alışkanlıklarından sıyrılarak objektif ve yapıcı bir istikamete yönelmek ve millete borçlu bulunduğumuz hizmetleri bütün imkânlarla yerine getirme heyecanını ve zevkini müşterek bir duygu haline sokmak başlıca hedefimiz olmalıdır. *(Alkışlar)*

Aziz arkadaşlarım,

Uzak ve yakın geçmişimizin tarihî zaruret ve gerçeklerinden doğan ve acilen halledilmeyi bekleyen binbir meselemiz vardır. Bu mukaddes vatan ve bu aziz millet, bu uğurda bizden büyük çaba ve feragat beklemektedir.

Bundan daha ulvi bir ülkü tasavvur edilebilir mi? içinde bulunduğumuz bu intikal devrinde, bizi birbirimize düşürerek yurdumuzu parçalamak isteyen düşmanlıkların yanı başında, maceracı ihtirasların alabildiğine at koşturmak istediği tehlikeli bir ortamda, akıllı - hem de çok akıllı, - sabırlı - hem de çok sabırlı, - feragatli - hem de çok feragatli - olmak ve bir ülküye inanan insanların, bir uzun süre, mümkün olan bütün gayretlerini birleştirmek mecburiyetinde olduğumuza inanıyoruz. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Aziz arkadaşlarım,

Müşterek olan bu inancı huzurunuzda bir defa daha dile getirmek mecburiyetini duyduğum için müsamahanıza sığmıyorum. Yürekten inanıyorum ki, Türkiye'mizi kalkındırma ülküsü, hepimizin ve bütün Türk Milletinin ülküsüdür. Bir tarihî vazife ve bir tarihî şeref sizleri beklemektedir.

Yüce Millet Meclisinin Sayın Başkanı, Sayın milletvekilleri,

Sözlerime, C.H.P. Millet Meclisi Grubunun Malatya Milletvekili İsmet İnönü'nün Başkanlığındaki ikinci Karma Hükümete güvenoyu vereceğini arz ederek son verir ve Yüce Meclisi en derin saygılarımla selâmlarım.

BAŞKAN — Sayın arkadaşlar, grup adına söz isteyen arkadaşlarımız bitti. Şimdi şahısları adına söz istemiş olan arkadaşlara söz vereceğim.

Fakat bu kısma geçmeden evvel Başkanlık Divanınız Yüce Heyetin bilgisine sunmaya zaruret duyduğu bir hususu arz etmek istiyor.

Öğleden evvelki oturumda Başkanlığınızın eline saat 12 de gelmiş bulunan ve Millet Partisi tarafından Meclis Başkanlığına çekilmiş bir telgraf vardır. Bu telgraf Millet Partisi Grubu Başkanı arkadaşımız tarafından "Hükümet programı okunurken Meclisten naklen efkârı umumiyeye bu program intikal ettirildi. Muhalefet partilerinin tenkitlerinin de radyo ile efkârı umumiyeye intikal ettirilmesini isteriz" diye Başbakanlığa yazılmış ve bir örneği de Başkanlığa gönderilmiştir. Bu telgraf elimize geçmiş oldu. Millet Partisi Başkanı Sayın Osman Bölükbaşı, tenkit nutuklarında da bu hususa kısmen işaret etmişlerdi. Telgraf kendilerinin tenkitleri bittikten sonra elimize geçtiği için, bu arzularını Riyaset yapma imkânını bulamadı. Telgrafın tevdi tarihi dün akşam saat 8.20 dir. Bizim postaneye gelişi 11.50 dir ve Kâtibi Umumiliğe tevdii de bu saattir. Bu saatte Bölükbaşı arkadaşımız tenkitlerini yapmış idi. Gönül çok arzu ederdi ki, Hükümet programı okunurken efkârı umumiyeye intikal ettirilmesi üzerine kendi tenkitlerinin de efkârı umumiyeye intikalini istedikleri hususunda o gün müracaat etmiş olsalardı. Arada 48 saatlik bir müddet vardı. Riyaset tedbir alır ve grup sözcülerinin tenkitlerini de efkârı umumiyeye intikaline tevessül ederdi.

Şimdi, öğleden sonra Adalet Partisi Grup Başkanı arkadaşımız da bir tezkere ile Meclis Riyasetine ve Meclis Kâtibi Umumiliğine müracaat etmiştir.

A.P. Grubu Başkanı der ki, "Grubumuz Başkanının sözlerini Mecliste ifadesi esnasında, radyo vasıtasıyla efkârı umumiyeye intikalinin temin edilmediğini gördük. Bundan üzüldük. Fakat radyoda bu nutuk aynen okutulsun ve bunun icabını Riyaset istikmal etsin." Bu hususta yine, eğer kendileri "Millet Partisi Başkanı için söylemiş olduğum gibi" Hükümet programının okunmasının akabinde Riyaseti ikaz etselerdi, bunun tedbirini alabilirdik. Şimdiki halde müracaat tekliflerini İçtüzüğümüzün 222'nci maddesine göre, maalesef oylarınıza sunmak mevkiinde değilim. Çünkü 222'nci madde aynen şöyledir:

"İcra hususlarına dair Heyeti Umumiyeye mebuslar tarafından temenni takrirleri verilemez."

Bu bir temennidir. Hükümet muhalefet gruplarının bu arzusunu duymuştur. Kendi takdirine göre bunu yapar. Hükümetin hareketinde doğru olmayan bir husus varsa, bütün milletvekilleri bu kürsüden Hükümeti bu hareketinden dolayı tenkit ve icabeden muameleye tevessül edebilirler. Binaenaleyh, bu hususta da Riyasetin yapabileceği bir şey yoktur.

Bu vesile ile şunu arz edeyim ki, Hükümetin Meclis kürsüsündeki beyanlarının ve programlarının intikalinin yapıldığı anda; bundan sonra müsaade buyurursanız Meclisteki parti grupları adına söz isteyen arkadaşların beyan ve tenkitlerini de radyo ile ilân edelim. *("Güzel, güzel" sesleri)* Riyaset, bunu bundan sonra usul ittihaz eder, bu şekilde hareket ederiz. Bu arada bunu arz etmeyi bir vazife bilirim.

Şimdi, şahısları adına söz istemiş olan arkadaşlara...

MEMDUH ERDEMİR (Kırşehir) — Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Ne usulü hakkında?.

MEMDUH ERDEMİR (Kırşehir) — Bu mevzu hakkında.

BAŞKAN — Buyurun.

MEMDUH ERDEMİR (Kırşehir) — Muhterem arkadaşlar,

Reis Beyin izah buyurduğu, bizim Genel Başkanımız Osman Bölükbaşı'nın tenkitleri meyanında yer almış bulunan muhalefet tenkitlerinin radyo ile umumi efkâra intikal ettirilmesi keyfiyetini, dün grupta karara bağladığımız andan itibaren, tam hatırlayamıyorum, fakat saat 17,00 - 18,00 arasında, bizzat ben Meclis Postanesinden Sayın İnönü'ye Hükümet Reisine acele telgrafla durumu bildirmiş bulunuyorum. Bir müddet sonra, Sayın Reisin de izah buyurduğu saatte de Meclis Riyasetine bir telgraf çekmiş bulunuyoruz.

Burada Hükümet programının halka intikali bahis mevzuudur, icraatı Hükümet yapmış bulunmaktadır. Acele telgrafı Hükümet almıştır. Bu telgraf bültenlerde ve sabah gazetelerinde yer almıştır. Hükümet programı radyo tarafından halka intikal ettirilirken, muhalefet partilerinin konuşmalarını intikal ettirmeyi unutmak çok calibi dikkat bulunmaktadır. Bundan sonra

Riyaset bir usul ittihaz etmiş bulunmaktadır. Durumu tavzih etmek için arz ettim, hürmetlerimle.

BAŞKAN — Mesele tavazzuh etmiştir. Riyasetçe ayrıca bir beyanatta bulunmaya lüzum görülmemektedir.

Elimizdeki listeye göre, söz almış olan arkadaşlardan, evvelâ lehte, sonra aleyhte, sonra üzerinde söz almış olanları söz alma sırasına göre kürsüye davet edeceğim.

Bu vesile ile şunu arz edeyim ki, gerek hatip arkadaşlarımız konuşurlarken, gerek onu dinleyen sayın milletvekili arkadaşlardan, hatibin sözlerini kesmemelerini ve hatibi tahrik edici hareketlerde bulunmamalarını rica eder, hatiplerden de gerek şahısları ve gerekse muayyen parti grupları adına konuşurlarken, tahrik edici veya sataşmayı tazammun edici mahiyette konuşmamalarını rica ederim.

Şimdi, verilmiş olan 4-5 takrir vardır, bu takrirlerden beş tanesi kendi adlarına söz almış olan arkadaşların konuşma müddetlerinin 10 dakika olarak tahdidini istemektedir. Bir tanesi de 15 dakika olarak tahdidini istemektedir.

Bu takrirleri okutarak reylerinize sunacağım.

Başkanlığa

Hükümet programı üzerinde leh ve aleyhinde söz alan 50 yi mütecaviz sayın üye bulunduğundan konuşmaların onar dakikaya tahsisini arz ve teklif ederiz.

Mardin	Ağrı
Talât Oğuz	Nevzat Şener

Millet Meclisi Sayın Başkanlığına Söz almış bulunan bütün milletvekillerinin konuşmalarını sağlamak maksadıyla, hatiplerin konuşmalarının 15 er dakika olarak tahdidini arz ve teklif ederim. Saygılarımla.

Erzurum
Cevat Önder

BAŞKAN — Takrirler aleyhinde söz isteyen var mı efendim? Bir kişiye söz vereceğim. Sayın Tahtakılıç buyurun.

Bu arada şunu arz edeyim ki, bu ana kadar şahısları adına söz isteyen arkadaşların adedi 54 dür.

Buyurun efendim.

AHMET TAHTAKILIÇ (Uşak) — Muhterem arkadaşlarım; söz tahdit etmek suretiyle, 7 ay zarfında kurulmuş Birinci Koalisyonun istifasından sonra kurulan ikinci Karma Hükümetin programı üzerinde şahısları namına söz söylemek üzere isimlerini yazdırmış arkadaşlara imkân verilmeyecek mi? 10 dakika diye tahdit yapacağımıza, her milletvekili arkadaş elbette burada şimdiye kadar söz konusu olan tenkitleri nazarı itibara alarak görüşlerini, mutlaka söylemek istediği noktalara toplamak suretiyle serbestçe söylemelidir.

Bizi her hangi bir şekilde zorlayan bir kuvvet yoktur. Hükümet kurulmuştur. Güvenoyunu bir gün sonra almakta hiçbir mahzur yoktur. Bu kadar çeşitli meseleler konuşuluyor, hele "reform" kelimesi ki, o da bu memleketin siyasi edebiyatında, devlet hayatında dejenere olmak üzeredir, o halde bu kadar çeşitli meselelerimizin derin bir şekilde konuşulduğu bir sırada, ve 7 ay zarfında meydana gelmiş olan Hükümet krizinden sonra yeni kurulmuş olan Hükümetin programında memleketin ayakta olan meselelerinin halledilmesine medar olacak tenkitleri yapmak imkânını vermek suretiyle Büyük Millet Meclisine hâkim olan zaman unsurundan biraz fedakârlık yapmanızı hepinizden istirham edeceğim.

Güvenoyunun bir gün sonra neticelenmesi bir şey yapmaz. Bu bahisle açılmış olan konuşmaların enine boyuna aydınlanmasından fayda geleceği kanaatindeyim. Hepinizden bunu istirham edeceğim. Hürmetlerimle. *(Alkışlar)*.

BAŞKAN — Başka söz isteyen olmadığına göre takrirlerden en aykırısını oya koyacağım: Görüşmelerin 10 dakikaya indirilmesini tazammum eden takriri kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Görüşmelere 10 ar dakika olarak devam edilecektir. Listedeki sıraya göre davet edeceğim.

Rauf Kiray, lehte. Buyurun efendim.

RAUF KİRAY (Kütahya) — Muhterem arkadaşlar, ikinci Karma Hükümetin okunan programı münasebetiyle memleket menfaatini ve vatandaş hukukunu bağımsız olarak azimli bir arkadaşınız olarak söz almış bulunuyorum.

Yeni hükümet programının bundan evvelki programda olduğu gibi millet ve memleket menfaatlerini en iyi şekilde sağlamak gayesiyle hazırlanmış olduğuna asla şüphem yoktur.

Bu böyle olmakla beraber birçok zaman muhtelif sebeplerle bu iyi niyetin nazari ifade seviyesinden ileriye geçmemiş olduğu da görülmüştür.

Bugünün medeni devletlerinden zekâ ve çalışkanlık bakımından asla geri olmayan ve hattâ yaradılış itibariyle üstün vasfa mazhar olan ve bu sayede tarihte büyük inkişaflar, terakkiler ve başarılar sağlamış bulunan milletimiz tarih boyunca dünya milletlerine yardımlarda bulunmuş olmasına rağmen, fikir ve kabiliyet üstünlüğü ile dünyaya hükmetmiş iken bugün bu milletlerden yardım kabulüne düşmüştür.

Bu acı hakikati bu kürsüden içim sızlayarak arz ediyorum ve ecdadımızdan af diliyorum, inşallah bu ıstırap bize memleket dâvalarını her şeyin üstünde sağlar.

Muhterem Meclisin sayın üyelerine şunu arz ederim ki, Meclis azaları tarihte bugüne kadar emsali olmayan büyük mesuliyet taşımaktadırlar. Bizler normal bir devrin vazifelileri değil, bir rejim dâvasını halletme mecburiyetinde olan sorumlularız.

Muhterem arkadaşlar bu vazifemizi yerine getirdiğimiz gün bu mübarek yurdu, bu asil milleti muasır devletler seviyesinde yükseltmiş olacağız. Cumhuriyetimizin banisi büyük Atatürk'ün güvendiği asil millet olarak bu basanda muktedir ve azimli olduğumuza asla şüphem yoktur.

Hükümet programında her sahada yapılabilmesi icabeden hususlar nazarı dikkate alınmıştır. Bundan evvelki Koalisyon Hükümetinin okunan programını da alkışlamıştık Fakat birçok siyasi gayelerden dolayı, zamanında lâzım gelen iktisadi ve malı tedbirlerin iyi halledilmemesi yüzünden memleketin birçok yerinde meydana gelen işsizlik ıstırabının fiilî hareketi, birkaç, ay evvel Meclis kapılarına dayanmıştı.

Programda da bugünkü gibi işsizliğin ve iktisadi meselelerin halledileceğine işaret edilmişti.

Bendeniz yeni Hükümetin programından ümit var olmakla beraber bugün memleketi tehdit eden bir iki âcil tedbire işaret edeceğim.

Aziz arkadaşlarım,

İşçi vatandaşlar programsızlık ve koordinasyon yoksunluğu yüzünden emniyetli çalışmaya mazhar olamamışlar başı boş iş arama hareketleri sebebiyle korkunç duruma düşmüşlerdir.

Bir iki ay evvel Meclise kadar gelmiş bulunan işsizlere bir vilâyet kadrosu içinde harman zamanı yani iş mevsimine kadar bir vazife verilebilmesi imkânı var iken bu

yapılmamış ve yanlış propagandalara sebep olacak işsizlik ve ıstırapları ile baş başa bırakılmışlardır.

Bir başka vaka:

Bu sene büyük işçi kütlesini sinesinde vazifelendiren Adana bölgesine fazla yağmur yağması yüzünden mahsulde gecikme olmuştur. Zamanında lâzım gelen tedbirlerin alınmamış olduğu için işçi merkezlerine ihbar yapılamamış ve işçi kendi anlayış ve itiyadı ile iş sahasına gelmiştir.

İşin zamanında başlamamış olması yüzünden işsiz ve perişan kalmıştır. Hattâ o kadar ki, arkadaşlar bu mıntıkada yetişen ve gelinali denen otu yiyerek korkunç açlıkla mücadele etmişlerdir.

İşçi vatandaş yalnız iş sahasında değil sosyal dâvalarında da ıstıraplıdır.

Hastaneler, dispanserler ve doktorlar gayri kâfidir.

Gazetelerde okudum veremden kurtulmak için hastane sırası bekleyen bir vatandaşın hakkın rahmetine kavuştuktan iki sene sonra hastane sırasının geldiği bildirilmiş bu suretle zavallı ailenin ıstırabı tekrar kamçılanmıştır.

Bu kötü propagandayı bu ıstırap çeken vatandaşlardan nasıl sileceğiz.

Programda grev ve lokavt Kanununun getirileceğini memnuniyetle, okudum. Çok sevindim. Hakikaten geç bile kalınmıştır.

İşçi vatandaşlarımız her şeyden evvel işinden, istikbalinden, sosyal durumundan emin olmak istiyor. Haklı isteği bundan başka bir şey değildir.

İşçi sigortalarına kesilmekte olan paraların işçi dâvalarına yatırım yapılması ehemmiyetle göz önünde bulundurulması icabeden mühim meseledir.

Sayın arkadaşlarım,

Köylü vatandaşlarımız refah içinde midir sanki: Hayır arkadaşlar her gittiğimiz yerde ve her zaman karşılaştığımız bu vatandaşların durumları ile alâkalanıyoruz.

Görüyoruz ki, yegâne istinatgâhı olan mahsulle bu vatandaşların evlerinin, tarlalarının ipotekten kurtulmasına ve borçlarından sıyrılmasına asla imkân yoktur.

Çünkü köylü birçok noksan sebepler dolayısıyla buğdayını 70 kuruştan aşağıya mal edemiyor. Hâlbuki alım bunun altındadır. Bu durum karşısında köylümüz borcundan kurtulamadığı gibi hava şartları müsait gitmediği anlarda günlük gıdasının bile yardım kanalı ile teminine muhtaç kalmaktadır.

Köylümüz yapılan münferit yardım ve makineli ziraat hevesi sebebiyle toprağı az ve çok olanın bu hevese kapılması yüzünden bugünkü elim duruma düşmüştür.

Eline geçirdiği aracı tam randımanla kullanamadığı için ödediği parayı amorti edememiş ve hâlâ yedek parça sıkıntısı yüzünden de işler vaziyette tutamadığı için araçların çoğu da bugün mefluç hale gelmiş ve köylüye ancak, istihsale medar olamayan bu araçların borcunu ödeme kalmıştır.

Tarlası kısır istihsali yetersiz borcu ve ipoteği bol köylü, işte bu suretle perişan hale düşmüştür. Araçları tam randımanla çalıştırabilmek ve rasyonel istihsali sağlamak için bunların gruplar halinde bir merkezden idare edilmesi faydalıdır. Bu suretle daima işler vaziyette bulundurma imkânı sağlanmış ve makineli ziraattan her vatandaş istifade etmiş olur.

Kıymetli arkadaşlarım; şimdi de bizi barındıran toprağımızın karşılaştığı feci akıbetten bahsedeceğim. Bu durum her şeyin üstünde bütün vatandaşı alâkadar eden korkunç bir vaziyettir. Bâzı dış ve iç yayınlardan ve alâkalılarla yaptığım temaslardan öğrendiğime göre çok kısa zamanda hattâ bir insan ömrü içinde vatanımızın bir çöle dönebileceği ve âcil tedbirler alınmadığı takdirde feci akıbetle karşı karşıya kalınacağıdır.

Bunun en yakın misali 20 gün evvel alâkalı bakanlık uzmanlarının mahalline gidip, tetkikat yaptıkları ve renkli resimlerini çektikleri Karaman topraklarının kumla örtülmekte olduğu feci akıbetidir.

Lâkayt kalındığı takdirde maalesef bir gün mesul de bulamayacağız. Ormansızlık yüzünden her sene sellerle denize akan topraklarımızın yekûnu dörtyüz milyon tonu geçmektedir.

İnsanların ve keçilerin tahribiyle perişan olan ormanlarımızın ömrü istatistiğe göre kırk seneyi geçemeyecektir. Orman bölgeleri civarında veya hududu içinde bulunan köylerimizin yekûnu 20,333, hane 1.587.597 nüfus 9.091.672 dir.

Her sene yakıt olarak yarısı kaçak olmak üzere 17 milyon metreküp kesim yapılmaktadır. Dikili ağaç servetimiz 661 milyon olduğuna göre 40 senelik müddeti bu tempo ile uzatmaya imkân yoktur.

Ormansızlıktan mesellerin tahribiyle kumla kaplanırken bir taraftan da erozyonunu kaybetmekte ve asırlarca beslenmeden bizi beslemeye çabalayan topraklarımız gübresizlik yüzünden her gün bir parça daha verimden düşmektedir.

Her sene kuru gübre olarak 14 milyon ton tezek yakıtta kullanılmaktadır. Bu (70 milyon yaş gübre) eder.

Suni gübrenin vasıflarından üstün olan ve toprağın muhtaç olduğu gıdayı temin eden bakterilerin husulüne sebebiyet veren gübreden bir dekar toprağa bir ton verildiği takdirde 20 kilogram buğday fazlasına sebep olur ki, bunun tutarı 1.340.000 ton buğday eder.

Bu durumun bizi hariçten buğday teminine mecbur bırakmadığı gibi depolarımızı da dolduracağına şüphe yoktur. Bu artışın para değeri 800 milyon lira gibi mühim bir tasarrufa baliğ olabilir.

Bu kadar kati tehlike ve açık istatistik hesapları bizleri sükûnetle iş görmeye devam ettirebilir mi?

Toprak verimini artırmak için girişilen sulama işlerinde de esaslı etütler icap etmektedir.

Toprak haritası yapılmadan ve etütleri ikmal edilmeden yapılacak sulamalarda, hemen toprak altında bulunabilecek tuz tabakasının birkaç sulamada yüze çıkmasına sebep olur ki, bu da fayda yerine zarardan başka bir şey olamaz.

Görülüyor ki, arkadaşlar yegâne istinatgâhımız olan ve uğrunda canımızı vermeye hazır olduğumuz ecdadımızın emaneti topraklarımız çok âcil tedbirlere başvurulmadığı takdirde bizleri müşkül ve mesul durumda bırakacaktır.

Hükümetimizin her şeyden evvel katî ve enerjik kararlarla bu âcil durumu ele almasını ve her zaman bu kürsüden alınmakta olan tedbirleri izah etmelerini bilhassa istirham edeceğim.

Muhterem arkadaşlar;

İktisaden geri kalmış milletlerin, dış yardım, iç ve dış sermayenin iş sahasına emniyetle intikal etmesiyle yükselebildiği bir hakikattir.

Bunun en canlı misali 14 senelik İsrail Hükümetidir. Dış yardım ve yabancı sermayeden tam plânla istifade eden bu Hükümet bugün yardıma muhtaç milletler listesinden çıkarak kendi malî ve iktisadi istiklâline hâkim olmuştur.

Bir memleketin iktisadi bünyesi ne olursa dış sermaye celbine muvaffak olabilirse büyük başarılar sağlamış olur. Ancak dış sermaye çok ürkektir. Yüzde yüz emniyet görmediği yerlere asla uğramaz.

İstikrarlı tedbirlerin en kısa zamanda düşünülmesi lüzumu aşikârdır. Yeni Hükümetimizden bu hususun tahakkukunu candan temenni ederim.

Muhterem arkadaşlarım;

Biraz evvel arz ettiğim gibi Hükümet halkın huzurunu emniyetini ve saadetini teminle mükelleftir. Bu muhterem parlâmento âzalarının omuzlarına yüklenen yük pek ağır ve mesuliyetlidir. O nispette de tarihîdir ve çok şereflidir.

Bu mesuliyetin zevki içinde yeni Hükümete uzun mesai temenni ederken, memleketin, âcil dertlerine temas ederek getireceği kanunlara hepimizin tam yardımcı olacağına asla şüphem yoktur.

Dinamik ve enerjik hareket etmek zamanındayız.

Muhterem Bakan arkadaşlarımızın memleket dertlerine eğilerek âcil çare aramalarını ve tedbir getirmelerini bekliyoruz.

Bu şekilde devam ettikleri müddetçe kendilerine sonsuz itimat ve güvenimizi esirgemeyeceğiz. Bu tedbirlere her ne suretle olursa olsun bir çare bulamamak durumunda kaldıkları takdirde vazifelerini tedbir bulacak arkadaşa terk etmelerinin bir vatan borcu olduğunu hatırlatmak isterim.

Muhterem Meclisin kıymetli azalarından memleket dâvalarından başka hiçbir düşünceye sahip bulunmayan bağımsız arkadaşınızın hislerden uzak istirhamını bu âcil tedbirler karşısında parti politikasından sıyrılarak millî davalarımızın birinci plânda mütalâa etmelerinin zaruret olduğunu kabul buyurmalarını istirham eder, hepinizi saygı ve hürmetle selâmlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın Kıray vaktiniz dolmuştur.

RAUF KIRAY (Kütahya) — Peki efendim. *(Orta sıralardan, alkışlar)*

BAŞKAN — Şimdi aleyhte söz almış arkadaşlardan en baştakine söz vereceğim.

Buyurun, Sıddık Aydar.

SIDDIK AYDAR (Bingöl) — Sayın Başkan, sayın arkadaşlar, millî irade ile iktidar için şu ana kadar hiç denenmemiş tertemiz iki siyasi parti ile çok partili hayat öncesi ve sonrası içinde iktidar için denen C.H.P. nin teşkil ettiği 2'nci Karma Hükümetin programı hakkında söz almış bulunuyorum.

2'nci Karma Hükümetin programı, parti liderleri ile partilerin yetkili organları tarafından imza altına alınan protokolün ruh ve esaslarını havidir.

Y. T. Partisinin birleşik grup toplantısında bu protokole menfi rey verdim. Huzurunuzla müzakeresi yapılan programa öz anlayışımla ve ahlâkilik prensibi içinde grup arkadaşlarımın kararına itibar edeceğim. Sevgili arkadaşlarım, birinci Karma Hükümetin büyük Türk milletini 50 yıl ileri götürmüş diyenlerin yanında diğer bir eda ile gruplardan soğan - kabak ve patlıcanı fiyat esprisinden de bahsedilmiştir. Büyük Türk milletinin arzu ve ihtiyaçlarını, saniyen ıstıraplarını keskin sirke inandığında dahi böylesine göremeyen hükümetlerin çabaları boşa gider.

Büyük ve beyzi vaitlerle düzenlenen programın tatbikatına ümide intizar etmekteyim. Sevgili arkadaşlarım; Birinci Karma Hükümetin programında da yer alan ve fakat evlâdı "Tedbirler Kanunu" olan "Basın hürriyeti teminat altındadır." sloganı bu programda da yer almıştır. Oysaki "Basın hürriyeti teminat altındadır" ibaresi ve ifade kim bilir ne tedbirlerle hâmiledir. Atatürk ilkeleri üzerinde kurulan demokratik rejimin politik, ekonomik, kültürel ve sosyal adalet felsefesini bilim anlamı içinde millî bünyeye seyyanen tatbikatını gördüğüm gün Sayın Hükümete müteşekkir kalacağım. Bu itibarla programda ibaresini ve esprisini gördüğüm az gelişmiş bölgeler ile gelişmiş coğrafi bölgeler arasındaki büyük farkların ortadan kaldırılması müjdesi ancak sevincimi mucip olmuştur. Tatbikatı görmekle bahtiyar olacağım. (Ayinesi lâftır, kişinin işe bakılmaz şeklinde tezahür ederse, bedbinliğim devam edecektir*)*

NURETTİN ÖZDEMİR (Gümüşane) — Ayinesi iştir kişinin lâfa bakılmaz, olacak.

M. SIDDIK AYDAR (Devamla) — Sayın Başkanım sataşıyor.

BAŞKAN — Karşılıklı konuşmayın efendim.

M. SIDDIK AYDAR (Devamla) — Cevap vermeye mecburum.

BAŞKAN — Size söylemiyorum, müdahale eden arkadaşa söylüyorum, siz devam edin.

NURETTİN ÖZDEMİR (Gümüşane) — Sataşmıyorum, yanlışınızı düzeltiyorum.

M. SIDDIK AYDAR (Devamla) — Müsaade buyurun, sözlerimi tekrar, edeyim. Söz aslında, "âyinesi iştir kişinin, lâfa bakılmaz" dır. Fakat ben, "âyinesi lâftır kişinin, işe bakılmaz" denirse bedbin olacağımı size bildirmek istiyorum Beyefendi. Hükümetin tatbikatının ne olacağını merak ettiğimi anlatmak istiyorum.

BAŞKAN — Devam edin efendim.

M. SIDDIK AYDAR (Devamla) — Şu anda Karma Hükümetin karma fikir programını yadırgamıyorum. Tatbikatının istikametinin ne olabileceğini merak ediyorum.

Sevgili arkadaşlar, her vesile ile ifade edildiğine göre, kaderin, kıvancı ve tasarının kolektif ruhunu müşterek ideal olarak sancak yaptığımızı ifade ediyoruz. Bu doğru. O halde kabul edilen Anayasaya inanmak, onun getirdiği seçimle milli iradeye güvenmek lâzım. O Anayasa ki, kendisinin çelişik olan zihniyet, karar ve kanunların kalkmasını arzular. O halde nedir bu telâş? Toprak reformu kanununun çıkmasına kadar 105 sayılı Kanunun defini istemeyen tabiî senatörlerin, Hükümeti teşkil eden siyasi partilerin imza altına aldığı protokolün pasajına üzüldüklerini Senatoda dinledim. Hikâye şu: Bir kanun çıkar, adı 105. Genel olan bu kanunun tatbikatı özeldir. 55 kişi tehcire tâbi tutulur ve nihayet arazileri kamulaştırılır. Kamulaştırılmak istenen arazi 46 bin dönümdür, karşılığı ise 229 bin Türk lirasıdır. Aşağı - yukarı arazinin dönümü 5 liradır. Böylesine bir tatbikat nerede olmuştur? Toprak reformu ve içtimai adalet bu mudur? Millî vicdan bundan mı müteessir oluyor?

Sevgili arkadaşlarım; vatandaşların medeni haklar mücadelesini yapmak ve tabiî hakların iadesini istemek, millî vicdanı huzura kavuşturur. Hükümetler, vatandaşların medeni haklarını iade etmekten ketum davrandıkları takdirde ihtilal yemiş hükümetlerden daha geridirler. Bunu bilmek icabeder.

Sayın arkadaşlarım; ıslahat temenni ile olmaz; kuvveden fiile çıkarılması tasavvur edilen icraatı bir umde olarak kabul etmek ve ona dört elle sarılmakla olur. Fransa Kralı IV. Henri "Her Fransız haftada bir gün sofrasında bir tavuk bulundurabilmelidir" demiş ve buna da muvaffak olmuştur. Avcı Sultan Mehmed'in huzuruna getirilen tecrübeli ve ihtiyar Köprülü Mehmet Paşaya sorulmuş: "Nasıl Lala? Devleti; bulunduğu müşkül durumdan çıkarabilecek misin?" Cevap şu olmuştur: "Elden ne gelirse yaparız. Allah da tevfikini ihsan ederse inşallah muvaffak oluruz. Gördünüz mü programı. Bu Hükümetin birinci Karma Hükümet gibi olmasın değil, mutlaka muvaffak olmasını Allahtan dilerim. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Şimdi arkadaşlar, üzerinde söz isteyen arkadaşlardan birincisi Şevki Güler.

ŞEVKİ GÜLER (Afyon Karahisar) — Muhterem arkadaşlarım, İkinci Koalisyon Hükümetinin memleketimiz ve milletimiz için hayırlı ve uğurlu olmasını temenni ederek sözlerime başlayacağım.

Hükümet programında, demokratik rejimi tehlikeye düşürecek ve Anayasanın hâkimiyetini zedeleyecek mahiyetteki hiçbir tahrike müsaade etmeyeceğiz, diye,

ifade edilen ve Anayasanın hâkimiyetini sağlama prensibini müdafaa eden ve Atatürk inkılâplarının demokratik esasları üzerinde yürümemizi hedef tutan kesin ifadeyi, bir Atatürk çocuğu olarak, bir Cumhuriyet çocuğu olarak bütün kalbimle tasvip ediyorum.

Muhterem arkadaşlarım; zaman kısa olduğu için ben de kısaltarak görüşlerimi arz edeceğim.

Arkadaşlar, bugün belediye reislerimiz ve köy muhtarlarımız tâyin ile gelmiş kimselerdir. Bunların bir an evvel seçimle iş başına gelecek kimselerden olmasını ve bilhassa âtıl vaziyette kalan belediyelerimizin seçimle iş başına gelmiş olan belediye reisleri vasıtası ile işler hale getirilmesini temenni edeceğim.

Muhterem arkadaşlarım, Hükümet programında aydın din adamlarının yetiştirilmesinden bahsedilmektedir.

Eğer aydın din adamlarını ilahiyat liseleri açılmak suretiyle yapılacaksa kendilerine her bakımdan teşekkür etmeyi ve bu liselerin açılmasını temenni ederiz. Ama beri taraftan okuduklarımız var, alınan bâzı kararların tatbikinden bahsediliyor. İmam-Hatip okullarının orta kısımlarının kaldırılacağından bahsediliyor. Eğer böyle olursa bu, din adamı yetiştirmeyeceğiz, demek değil de nedir? Bu bakımdan Hükümetin bu mevzuda nazarı dikkatini celbetmek isterim.

Arkadaşlarım; memleketimizin iktisadi sahada kritik bir safhaya geldiği, işsizliğin arttığı, ticaretin tamamen durduğu, vatandaşın maalesef çok acıklı bir duruma düştüğü bugün de Hükümetin derhal yatırımlara başlamak ve enerjik tedbirlere başvurmak ve bizlerin de partilerimiz, programlarımız, görüşlerimiz ne olursa olsun, yokluk içinde çırpman bir milletin temsilcileri olduğumuza inanmamız, içerde ve dışarıda parçalayıcı birçok düşmanlıkların vâki olduğunu, ihtiras peşinde koşanların mevcut bulunduğunu düşünerek elele, gönül gönüle hep birlikte çalışmamız gerektiğine inanıyorum. Ama böyle oluyor mu arkadaşlar?

Türkiye'nin çekmiş olduğu ıstırap ve buhranların temelini teşkil eden bir konuya temas edeceğim. Bu, inandığını söylemeyen, söylediğine inanmayan siyasetçilerin yarattığı ahlâk buhranıdır.

Hazindir ki, masum milleti her gün başka bir istikamete sürükleyenin de kim olduğu teşhis edilememiştir. Bence milleti aldatmak isteyen siyaset yatırımcılarının maskesini düşürmek ve bu tarz politika saltanatına son vermek ve rejimin kaderine ışık tutmak vatan için, millet için bir hayırdır, arkadaşlarım. *(Bravo, sesleri)*

Muhterem arkadaşlarım, kendi partisi içerisinde huzur ve ahengi sağlayamayan, şahsi ihtiraslarını tatmin edemeyen...

BAŞKAN — Şevki Bey şahsiyat yapmayın rica ederim.

ŞEVKİ GÜLER (Devamla) — Şahsiyat yapmıyorum, Reis Bey.

MEMDUH ERDEMİR (Kırşehir) — Afyon'a resmî otomobil ile seyahat edenler var, 237 sayılı Kanunun tatbikini rica ediyorum.

ŞEVKİ GÜLER (Devamla) — Buraya inandığımız dâvaları müdafaa için gelmiş kimseleriz, yoksa şunun veya bunun kurulmuş plâkları gibi konuşacak kimseler değiliz biz. *(Sağdan: "bravo" sesleri)*

Muhterem arkadaşlar, biz de yeri gelince bir şeyler konuşturabilirdik, ama vakit çok kısadır. Ve mevzuumuz bu memleketin hayrınadır. Bu memleketin rejim buhranından, Hükümet buhranından kurtarılmasıdır. Benim temennim odur ki; inşallah İkinci Karma Hükümet muvaffak olur, rejim veya Hükümet buhranı, diye bir şeyi bir daha görmeyiz, şu sen - ben kavgasına düşmeyiz, memlekete hayırlı hizmet etme çaresini ararız. Hepinizi hürmetle selâmlarım. *(Orta sıralardan alkışlar)*

BAŞKAN — Şimdi lehte söz istemiş olan arkadaşa söz vereceğim.

Sıra Arif Ertunga'da.

ARİF ERTUNGA (İzmir) — Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri;

İkinci Koalisyon Hükümetinin Programının müzakeresine ait konuşmamı bir tarafa bırakarak, ondan çok daha mühim gördüğüm, bugün bu Mecliste horlatılmak istenen bir zihniyetin tezahürüne cevap vermekle sözlerime başlayacağım.

Arkadaşlarım, 62'nci Birleşimde Tedbirler Kanununun konuşulması sırasında Millet Meclisinin tutanak dergisinde Bölükbaşı'nın yapmış olduğu konuşmadan birkaç pasajı sizlere okuyacağım: "Başkasının sırtından kurban kesmek bir memleketin yarınıyla oynamak hakkını başkalarına vermek, bizim müdafaa edeceğimiz bir hürriyet anlayışı değildir. İyilik mi oluyor onlara, hayır arkadaşlar. Bu alerji bir taraftan intikamcı cereyanların yarattığı alerji, bir taraftan ihtilâlcı cereyanların dayattığı alerji devam ettikçe, Kayseri'de bulunanlara hizmet edilmiyor, benim anlayışıma göre kötülük yapılıyor. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Bırakınız, bırakınız nisyana, bu memleket bir an huzura kavuşsun, hisler bir yatışsın, bu memlekette vicdan sahipleri vardır. Geçmiş mücadelelerin yaralarını sarmayı samimiyetle isteyen insanlar vardır. Onların iş görmelerine imkân veriniz."

İşte arkadaşlar, Osman Bölükbaşı af mevzuunda dört ay evvel dünya parlâmentolarının hiçbirinde görülmeyen siyasi bir karakter değişikliği içinde o gün bunları söylemiş, bugün ise neler söylemiş bulunduklarının sizler şahidi olmuşsunuzdur. *(Millet Partisi sıralarından gürültüler)* Dinleyin. Hazmedemiyor musunuz? Dinlemesini lütfen öğreniniz.

Osman Bölükbaşı bu milletin C.H.P. zihniyetinden çek çektiğini söylemiştir. C.H.P. nin yapıcı ve yaratıcı zihniyeti, millete sayısız eserler vermiştir. Eserlerimiz ortadadır.

Bölükbaşı'ya Meclis kürsüsünden ucuz kahramanlık yapmaya imkân veren demokratik gelişme de C.H.P. nin eseridir. *(Alkışlar)* Asıl bu milletin bunca çektiği çile ve belâ dün söylediğini bugün unutan ve inkâr eden samimiyetsiz politikacılar yüzündendir.

Bu kürsü ucuz kahramanlıklara, havaya pala sallama hareketlerine vasıta edilmemelidir. Eski devirden kalma bayatlamış edebiyatın millet vicdanında hiçbir tesiri olmayacaktır.

Orduyu tahrik etmeme mevzuunda bakın dört ay evvel neler söylemiş: "Fakat arkadaşlar haysiyetli olmak, şerefli olmak insanlara mesuliyetlerini, realiteleri unutturamaz.

Biz orduyu hareketlerimizle siyasete çekmezsek, üç beş muhteris, üç beş maceracı Türk ordusunu siyasetin çamuruna sokamaz."

Arkadaşlar, Bölükbaşı, C.H.P. yi silâhların gölgesinde seçim kazanmakla suçlamaktadır. Bu söz açık bir şekilde Türk Silâhlı Kuvvetlerini itham etmektir.

Çünkü Türk Silâhlı Kuvvetleri gayri meşru bir idareye son verdikleri gün, yaptıkları şeref yeminine sadık kalarak 15 Ekimde dünyanın en namuslu ve berrak seçimlerini Türk siyasi tarihine kazandırmıştır.

Bu büyük ve şanlı müesseseyi, bir siyasi partiyi korumuş ve gölgesine almış olmak töhmetinden tenzih ederiz, ayrıca şerefli C.H.P. yede gölgelere sığınmak ayıbını yakıştırmanın çok daha ayıp ve pek çok ayıp olduğunu söylemek isteriz.

Politikacılar kendilerini düştükleri aciz çukurundan kurtarmak için bu şerefli teşekkülü iftira batağına sürüklemeye çalışmasınlar. Çünkü bu gayret kendilerini batırmaktan başka netice vermez. Gerçi bir gölgeye sığınma müşahede ediliyor, kokusu seziliyor; fakat o silâhların gölgesine sığınma değil, küçülmek suretiyle rey toplamak için, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin süngüleriyle devrilmiş olan, Kayseri'deki iktidar kalıntılarının gölgesine sığınmadır. Hürmetlerimle *(Ortadan alkışlar)*

BAŞKAN — Arkadaşlar, şimdi aleyhte söz isteyenlerden sırası gelmiş olan Kadri Eroğan'a söz veriyorum.

İHSAN ATAÖV (Antalya) — Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Ne hakkında?

İHSAN ATAÖV (Devamla) — Herkes birbirleriyle münakaşa yapıyor, biz de bunları dinliyoruz.

BAŞKAN — Size söz veremeyeceğim. Çünkü usul Heyeti Umumiyenin kararına iktiran etmiştir.

İHSAN ATAÖV (Devamla) — Usulsüzlük yaptığınız hakkında konuşacaktım.

ARİF ERTUNGA (İzmir) — 10 dakikada bu kadar konuşulur, İhsan Bey. Vaktim olsaydı daha da konuşacaktım.

BAŞKAN — Buyurun Kadri Bey.

KADRİ EROĞAN (Urfa) — Sayın Başkan, büyük milletimin hakiki mümessilleri muhterem arkadaşlarım,

Aziz milletimizin içerisinde bulunduğu günlük ve gelecekte ihtiyaçlarını, birer birer ele alıp, ilmin tecrübenin ve imkânların müsaadesi nispetinde süratle gidermek gayesini istihdaf etmesi lâzım gelen İkinci Koalisyon Hükümetinin programını inceliyoruz.

Bu mevzuda, Hükümet olarak, milletvekilleri olarak ne kadar çok bitaraflığa yer verir, politika oyunlarından kaçınırsak, memleket meselelerine ne kadar ciddi-

yetle eğilir ve hakikatleri ne kadar açıklığıyla vaz'eder, yaralara ne kadar cesaretle bıçak atmasını bilirsek, doğru bildiğimiz memleket işlerini ne kadar samimiyetle ve ciddiyetle serd ve müdafaa edersek dâvalarımızı o kadar çabuk ve emniyetle hallet-miş oluruz.

İşte bendeniz görüşlerimi bu zaviyeden arz etmeye hazırlanırken Hükümet programında bu zihniyeti güdemediğimi tebarüz ettirerek sözlerime başlıyorum.

Bizi bu kanaate sevk eden husus; programın tamamıyla normal şartlar içeri-sinde kaleme alınmış olması hususiyle her çeşit münakaşaların geride bırakıldığı yolundaki sarahat ve daha mühim telâkki ettiğimiz bir cihet de, milletin maddi gü-cünün yanında ondan çok daha kıymetli olan mânevi kudretine hiç yer verilmemiş bulunması ve hele bugün, ekmekten sudan da evvel dense caiz, millî huzura, millî birliğe kardeşliğe hiç temas edilmemiş bulunması yalnız dikkatimizi değil hayreti-mizi ve üzüntümüzü mucip olmuştur.

Şayet Birinci ve İkinci Hükümet tamamıyla birebirinden ayrı olsaydı, belki bu kadar hayrete düşmeyecektik.

Aziz arkadaşlarım, bilirsiniz ki, Hükümetler, Hükümet reisinin ismiyle adlan-dırılır ve o nâma muvaffak olurdu olmazdı denir.

Birinci Koalisyon Hükümeti, İsmet Paşa Hükümetidir. İkinci Koalisyon Hükü-meti de, İsmet Paşa Hükümetidir, programları aşağı -yukarı aynıdır. O halde değiş-en mühim bir şey yoktur. Zira baş aynı yalnız azalar değişmiş oluyor. Gerçi burada-ki azalar da baş kadar mesuliyet taşımakta olup aynı kudrete sahip olabilirler. Şayet baştaki zihniyet değişirse, işte bütün iş buradadır.

Evet, aziz arkadaşlarım,

Birinci Koalisyon Hükümeti, milletçe bilinmektedir ki, büyük fedakârlıklarla ve vatanperverane düşüncelerle kuruldu. Bunun sebebi vatanın, milletin içinde bu-lunduğu müşküllerin birer birer giderilmesi idi.

Ne idi bu müşküller: Rejimi oturtmak. Yani, parlâmento hâkimiyeti kurmak, Anayasa hâkimiyetini tesis, bozulmuş olan iktisadi düzeni yerine getirmek, müsta-cel işsizliği ve açlığı önlemek, normal emniyet ve asayiş düzenini tesis, vatandaşı iş ve gücü ile huzur içinde bırakmak, en mühimi olarak da yakın mazide geçmiş olan siyasi mücadelelerin yarattığı millî huzursuzluğu gidermek, yaraları sarmak.

"Bütün bu işleri yaparsa ancak İsmet Paşa yapar" telakkileriyle başlayan bir propaganda ve inandırış için Birinci Koalisyon Hükümeti kuruldu. Ve kurulduktan sonra muvafık muhalif hepsi, hattâ bu inanışta olmayanlar da, Devletin ve milletin menfaatini burada görerek bu fikri destekledi.

Ama muhterem arkadaşlarım, netice böyle çıkmadı. Çarşıda, pazarda açık açık konuşulmasına, herkes tarafından ifade edilmesine, hattâ şahsan grup ikinci baş-kanı ve başkan vekili olarak ikazlarımıza rağmen Hükümetin dirayetsizliği, kud-retsizliği yüzünden bir 22 Şubat vakası zuhur etti. İşsizler ve açlar kapımızı sardı ve çevirdi. Normal asayiş bir mesele oldu. Dâhiliye ve Devlet vekilleri Mardin'de

taşlandı. Millî huzursuzluk ise, azalmak şöyle dursun, Birkaç misli arttı. İktisadi hayatta en küçük bir ferahlık olmadı.

İşte bu Hükümet Reisi geliyor huzura, Birinci Hükümetteki hatalarını itiraf şöyle dursun, bir cümle ile temasa dahi lüzum görmeden İkinci Hükümeti için güvenoyu istiyor. Ben evvelâ bu anlayışta samimiyet görmüyorum.

Muhterem Hükümet başkanından evvelâ Birinci Hükümetteki hatalarının İkinci Hükümette tekrar edilmeyeceğine dair sarih bir cevap bekliyorum.

Eğer bugünkü Türk Devletinin idare tarzı demokrasi ise, bu idare de asıl olan millet çoğunluğunun arzusunun yerine getirilmesi Hükümetin vazifesi ise, eğer demokraside her şeyin hakkı varsa ve millî irade üstünde bir kuvvet olamayacağı Anayasanın âmir hükmü ise, milletin isteklerine kulak vermeğe ve emirlerini yerine getirmeğe mecburuz. Bundan kaçınılamaz ve kaçınıldığı nispette hüsranla, muvaffakiyetsizlikle karşı karşıya olduğumuzu bilmek lâzımdır. Hükümet ise "Ben ne istersem o olur" diyor, bu zihniyetle demokrasi ilerleyemez.

Aziz arkadaşlarım, bakınız büyük milletimiz ne diyor, neler istiyor:

1. Yeter, artık bu tehditler, bu tahrikler, bıktık bu kaba kuvvet göz korkutmalarıyla. Susturun bu baykuş seslerini, ey Meclis, Türk Parlâmentosunun hâkimiyetini tesis et, iradesini hâkim kıl, sana emanet ettiğim Anayasayı bütün gücünle koru.

2. Ey Hükümet işsizim, açım diyor. Tok insan açlığını ilândan şeref duymaz, derdime çare bul, ekmek isteyen yavrularıma el uzat diyor.

3. Ey Hükümet, bilesin ki, Türkiye işi bozulmayan, durumu, sarsılmayan kimse kalmadı. İktisadi hayat altüst oldu. Yüzlerce ve binlerce iflâslar, felâketleri ilân ediyor, sen hâlâ dediğini demekle vakit geçiriyorsun.

4. İlâve ediyor: Ey muhterem Hükümet günlük politika oyunlarından vazgeç. Partinin menfaatini benim menfaatimden üstün tutma. Sen hakka, halka hizmeti, adalet ve eşitliği şiar edin, ben senin kadrini kıymetini bilirim, hizmetini unutmam diyor.

5. Ey partiler birbirinize girmeyin, kardeş olun, birbirinizi sevin, sayın ikmal edin biz de sizlerden örnek alalım, siz aksini yaparsanız biz daha berbat oluruz. Bunun acısını biz çekiyoruz, bari çocuklarımız çekmesin.

6. Vatan sathında huzur yok. Kardeşler birbirine taraf değil düşman oldu, her kim ki bizi birbirimize yaklaştırır, kucaklaştırırsa onun kölesi olacağız. Zira her çeşit kötülük bundan doğar. Düşman bundan faydalanıyor.

7. Ey Hükümet, korkma, evvel Allah sonra bana dayan. Hiç mi tarih okumadın. Millî dâvalar milletle elele vererek giderilir. Bu her zaman böyle olagelmiştir. Demokrasilerde ise bu bir vazifedir.

8. Millî ahlâk, ananevi faziletlerimiz yok oluyor. Çökeriyoruz, buna mâni ol diyor.

BAŞKAN — Sayın Kadri Eroğan, iki dakikanız kaldı.

KADRİ EROĞAN (Devamla) — Senatoda, 37 arkadaş konuşur. Burada 10 dakikada Hükümet programı arz edilemez.

BAŞKAN — Yüce Heyetin kararıdır.

KADRİ EROĞAN (Devamla) — Yüce Heyetin kararına hürmet ederim. Hiç olmazsa, müsaade edin cümlemi tamamlayayım.

Aziz ve muhterem arkadaşlarım, bu isteklerin hangisini ret ve cerh etmek mümkün. İşte Hükümetin programında baş yeri alacak müstacel memleket meseleleri. Bunlar birer, birer bu kürsüden izah edilmeli. Yeni Hükümet bu problemleri nasıl vaz ve halledecektir?

Son on altı yılı çok partili rejim olmak üzere 40 yıldır ölmez Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyetle idare edilen bu mukaddes memlekette, daha iyi yer bulmak için bir de ihtilâl yapıldı. İhtilâli yapanlar ve onun en büyük mümessili Türk Silâhlı Kuvvetleri millet huzurunda verdiği şeref sözünü tutarak -ki, ne kadar övülse azdır- tekrar demokrasiyi yepyeni bir Anayasa ile büyük millete armağan etti. Tertemiz bir seçimle millî iradeyi temsil eden milletin vekillerine emaneti teslim ederek de "Ben artık "asli vazifeme dönüyorum, kışlaya çekiliyorum, Allah millet hizmetinde sizlere hayırlı hamleler nasip etsin" dedi.

Şimdiye kadar da, salahiyetlilerinden bu anlayışın dışında bir anlayış demokratik nizamın muhafaza babında gösterdiği hassasiyetten başka bir şey görmedik.

Bu yeni rejimi milletine armağan edenler ve kuvvetler elbette ki muhafazasında herkesten çok hissesi olmak lâzımdır.

Ama şu cihet de bilinmelidir ki, Anayasa oylamaya sokulduktan sonra artık biç kimsenin inhisarında değildir ve yalnız Türk Milletinin malı olmuştur. Türk Ordusu, hattâ milletin emrinde olarak onun bekçisi ve en sadık muhafızıdır ve böyle olmaktadır.

O halde aziz arkadaşlarım,

Millet ve ordu olarak durum böyle olduğuna göre bundan sonra hükümetler işe başlarken bu tereddüdü yüzde yüz ret değil, ispat ederek vazifeye başlamalıdır. Bütün düğümler burada toplanmaktadır.

Denecek ki, bu memlekette erken kalkanın dilinde teşbih ettiği ikinci bir ihtilâl olmayacaktır. Çünkü bunu millet istemiyor. Çünkü ortada meşru bir nizam, çiçeği burnunda bir Anayasa, henüz vazifeye başlamış bir Anayasa Mahkemesi var.

Millet olarak herkesin huzurunda hürmetle eğileceği ve severek itaat edeceği bir Anayasa rejimi onu muhafaza ve tatbikle mükellef bir parlâmento ve Hükümet var dedirtmeye mecburuz. Ve milletin bütün mukadderatını bu anlayışa bağlamış bulunduğunu, bunun dışında her çeşit düşünce ve kaba kuvvetin milletçe karşısında olduğumuzu bağıra bağıra duyuracağız.

Kurtuluşumuz buradadır. Hükümet evvelâ normal rejimi getirmekle mükelleftir. Her düğüm burada çözülecektir. *(Soldan alkışlar)*

BAŞKAN — Üzerinde söz isteyenlerden sıra İsmail Hakkı Yılanlıoğlu'nda.

İSMAİL HAKKI YILANLIOĞLU (Kastamonu) — Muhterem arkadaşlarım, yüksek huzurunuza sunulan ikinci Koalisyon Hükümetinin programı hakkındaki görüşlerimi arz etmeden önce birkaç hususu hüsnüniyet ve samimiyet çerçevesi içinde açıkça belirtmek isterim. Bir kere Birinci Koalisyonun bozulması sebepleri arasında ciddî ve mühim sebepler mevcut olup olmadığı malûm değildir. Kabine Reisinin efkârı umumiyeyi tenvir ve tatmin etmeden çekilmesi ve buhran yaratmasını hiç doğru bulmadım.

Muhterem arkadaşlarım, bugün Hükümetiyle, Meclisiyle topyekûn milletçe sıkıntı ve huzursuzluk içinde bulunduğumuzu açıkça ifade etmek isterim. Bu durum karşısında milleti sevdiğini iddia edenlerin ve en pasta milletin vekâlet şerefini taşıyanların çok hassas davranmaları namus ve şeref borcudur. Bu milleti sıkıntıdan ve huzursuzluktan kim kurtaracak arkadaşlar? Millet sıkıntı içinde ise bunun mesuliyeti kimin üzerindedir? Düşünmeye lüzum yok: Bu milletin vebali de, vekâleti de her türlü mesuliyeti de milletvekillerinin üzerindedir. Mesuliyetini müdrik olan her arkadaşın her şeyin üstünde parti menfaatini değil, milletin menfaatini düşünmesi gerekir. Artık millet siyaset simsarlarından bıkmıştır. Her hangi bir meseleyi istismar ederek şu veya bu şekilde şahıs ve zümre menfaati sağlamaya kalkışmak millete acımamak olur. Şerefli Türk Ordusu vazifesini müdrik bir şekilde kışlasına çekilmiş vazifesiyle meşguldür. Türk subayı artık siyasi şahısların dilinde ve elinde istismar edilmek istemiyor, Bir taraftan orduyu siyasetten uzak tutmak memleketteki tahriklere son vermek için Tedbirler Kanununun müdafaasını yapanların sözleriyle fiilleri arasındaki tenakuzları görmekle üzüntü duymaktayız. Milletin yükselmesini, huzur ve refaha kavuşmasını istiyorsak evvelâ birbirimizi sevmesini bilmeliyiz, icra organı olan ve bu Meclisin bünyesinden çıkan Hükümete rahat bir şekilde çalışma imkânı verelim ki, Meclisin de milletin de yüzü gülsün her hakikati dürüst ve samimî bir şekilde açıklamak, derdi teşhis etmek, derdi ortadan kaldırmak demektir. Birinci Koalisyon Hükümeti iktisadi ıstırabı dindirilmekle hiçbir müspet icraatta bulunamamış, bilâkis günden güne memleketi daha fazla bir itimatsızlık ve endişe içinde bırakarak sükût etmiş gitmiştir. Yeni Hükümetin kurulmasına ve ekseriyetle yeni simalarla karşılaşmamıza rağmen bizi eski Hükümeti âciz ve zaaflarıyla hatırlatmaya sevk eden âmil sadece aynı kaynağın mevcudiyeti değil, bilhassa onun programı olmuştur. Muvaffak olamayan bir Hükümetin yeni programında âdeta muvaffak olmuş bir Hükümet gibi gösterilmek istenmesi, yerinde bir hareket olmasa gerek, ikinci Koalisyon Hükümetinin programının milletin ıstıraplarına deva olacak şekilde çok kuvvetli olması iktiza ederdi. Yalnız kuvvetli değil, samimî, açık ve realiteye uygun ifadelerin bulunması zaruri idi. Hâlbuki programda yer alan halledilmiş gibi gösterilmek istenen bâzı hususlar üzerinde duracak olursak bu programın realiteye uygun olmadığı neticesine varabiliriz.

Meselâ; (seçim sisteminde adalet ve seçimlerin güven içinde yürütülmesi dâvası halledilmiştir*)* (idarenin tarafsızlığı ve haksız siyasi baskılardan masun olarak çalışması yolunda büyük mesafe alınmıştır*)* (Radyo tek taraflı, propaganda va-

sıtası değildir*)* (Türkiye'de demokratik rejimin canlılığı ve yaşama gücü konusunda hiçbir tereddüde yer bırakmayacak mesafeler alınmıştır*)* işte benim bu mesafeye aklım ermedi. Ne ölçebildim ne görebildim. Bu mesele üzerinde biraz duracak olursak; Birinci Koalisyon Hükümeti zamanında bu mukaddes varlık ve müesseseler birçok neşriyat ve hareketlerle tecavüzlere uğramış ve bu ağır fiiller karşısında Hükümetin hiçbir kanuni müeyyideye başvurmamış olması cidden hayret ve ıstırapla müşahede edilmiştir. Böyle bir durumda iktisadi hayatın canlanmasını beklemek huzur ve istikrardan bahsetmek tabiatıyla gülünç olurdu.

Programda "Hükümetimiz aşırı sağcılık ve solculuk akınlarına karşı koyacaktır." denilmekte ise de, Birinci Koalisyon Hükümeti zamanında komünizmi kanun dışı sayan memleketlerde dahi yıkıcı faaliyetlerin bu derece arttığı görülmemiştir. Her varlık gibi Devletin de kendisine karşı girişilen bu tecavüzler muvacehesinde kayıtsız kaldığına dair tek misali her halde geçen Hükümetin idaresi teşkil eder. Her memlekette olduğu gibi Türkiye'de de hüsnüniyetle anarşinin hudutları kanunla çizilmiş olduğu halde Hükümetin bu tecavüzlere kayıtsız kalması bir türlü anlaşılamamıştır. Hükümetin aşın sol neşriyat ve tahrikler karşısındaki müsamahasına mukabil bâzı milliyetçi veya siyasi tenkitçi gazeteler üzerinde mikroskopla tetkik yaparak suç aradığına dair dâvalar ise Hükümetin demokrasi anlayışında bir ölçüsüzlüğün içinde bulunduğuna delâlet eder. Bu ölçüsüzlük bizde programda aşın sağ ve sol hakkındaki maddenin aynı mânada tatbik edileceği endişesini uyandırmaktadır. Böylece kanunların sarahatine ve memleketin mâruz kaldığı komünist tehlikesine rağmen aşın sol karşısında sıkı bir şekilde aşırı bir sağ tehlikesi var sayılmıştır. Komünizmin daima bir avuç çeteler tarafından milletleri esarete sürüklediği hakikati karşısında yeni Hükümetin çok ciddî ve uyanık davranmasını temenni etmek vazifemiz olacaktır.

Koalisyona iştirak eden partilerin evvelâ Hükümetin dışta ve içte kuvvetli olması için partizan zihniyetten uzak bulunmaları şayanı arzudur. Bütün temennimiz Hükümetimizin uzun ömürlü olması ve memlekette mevcut huzursuzluğu gidermesi ve rejimi yerleştirip kökleştirmesidir. Millî iradeye samimî olarak, uyarak ve memleketin ıstırapları karşısında her türlü fedakârlığı göze alarak katıldığımız ikinci Koalisyon Hükümetine (şahsan partimiz İnönü Başkanlığında teşekkül edecek kabineye girmesine muhalif olduğum halde) samimiyetlerinden emin bulunduğum C.K.M.P. Meclis Grubunca verilen karara uyarak güvenoyu vereceğimi arz ederken aynı şekilde hüsnüniyet ve vatanperverliklerinden emin bulunduğum Adalet Partili arkadaşlarımın da beyaz oy vereceklerini kuvvetle ümit etmekteyim. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın arkadaşlar, şimdi söz sırası lehte konuşmak için söz isteyenlerden Nadir Yavuzkan'ındır.

(Okundu)

NADİR YAVUZKAN (Burdur) — Muhterem arkadaşlarım,

2'nci Karma Hükümet programı, memleketin karşısında bulunduğu meseleleri teker teker ele alarak samimiyetle kaleme alınmış, çalışma arzusu taşıyan iyi niyet mahsulü bir vesika mahiyetindedir.

Bilhassa iktisadi ve sosyal gelişmenin demokratik nizam içinde başarılacağını belirten hükümet görüşü, yürekten desteklediğimiz bizimde arzumuzdur.

Nazari bakımından beğendiğimiz programın bizim için mühim tarafı tatbikatı olacaktır.

Zira milletimizin ekonomik ve sosyal dertler yüzünden şiddetli ıstırap çekmekte olduğu devrimizde yeni Hükümeti birçok zorluklar beklemektedir.

Ezcümle, vatandaşlarımızın %65'i cahil, millî istihsal düşük, tarım verimsiz, sanayi kendini kurtarmış değil, gizli ve aşikâr işsizlik mevcut, buna mukabil nüfus süratle çoğalmakta, medeni ihtiyaçlar artmakta, yıllık 560 milyon dolar ithalât mecburiyetine ilâveten yılda 125 milyon dolar civarındaki dış borç taksidine mukabil ihracatımız ancak 325 milyon dolar raddesindedir. Yani millî ihtiyaçlardaki artış, millî gelirdeki artıştan daha süratli olmaktadır.

Hulâsa dış yardım ve borçlarla yaşar durumdayız. Bunların yanında sosyal cereyanlar da hızlanmaktadır.

Bu kadar çetin problemlerin mevcut olduğu memleketimizde siyasi huzurun da tam teessüs etmediği nazarı itibara alınırsa yeni Hükümetin omuzladığı ağır yükü tahayyül etmek mümkün olur.

Çok samimî arzularla işe başladığına inandığım ikinci Karma Hükümetten benim dileğim, memleketin dertlerinin temellerine inerek akıl ve ilim yoluyla iyi teşhise kıymet vermeleri doğru tedavi ve kurtuluş yolunu sarih olarak göstermeleri, milletimizi topyekûn çalışmaya sevk edecek millî mücadele ruhunu doğurmalarıdır.

Memleketimizi istediğimiz vasıfta bir kalkınmaya götürecek en salim yolun, gerçekçi bir hayat görüşünü birinci plânda tutan, sağlam bir eğitim olduğunda hem fikir bulunmaktayız.

Bu bakımdan programda eğitim dâvasının sosyal ve ekonomik gelişmeyi gerçekleştirecek verimli bir yatırım telâkki edilmesinden memnunluk duymaktayım.

Eğitimin programdaki esaslar dâhilinde ele alınması yanında, milletimizin büyük kütlesi olan köylümüzün çocuklarına, ilkokulda tarım bilgileri verilmesini ve daha çok tarım okulları açılmasını zirai istihsalin artırılması yönünden ehemmiyetli görmekteyim,

Köylü ile en çok temasta olan köy öğretmeninin köyün şartlarını, dertlerini ve ihtiyaçlarını bilecek vasıfta köye bağlı olması içinde tercihen köy çocuklarından yetiştirilmesini, köyde bulunduğu müddetçe de maddi ve mânevi tatmin edilmesini beklemekteyim.

Programda, maddi imkânlardan yoksun öğrencilerimizin kabiliyetleri yönünde ve ölçüsünde öğrenim görmeleri için alınmış tedbirlerin genişletileceği ifade edilmektedir.

Bu işin bir sosyal fonksiyonun süratle yerine getirilmesi yönünden, imkânları zorlayarak hemen bu seneden tatbikini bekliyorum.

Zirai sahada, yeni Hükümetin, millî istihsali artırmak için, dekar başına verimi artırmak fikrini gayet yerinde buluyoruz. Geçmişte takip edilmiş olan daha çok sahanın tarıma açılması fikri, meraların tarla haline getirilmesi ile hayvancılığın gerilemesine ve geniş ölçüde toprak aşınmana sebebiyet vermişti.

1'nci Karma Hükümetin zirai istihsali artırmak için suni, gübre fiyatlarını düşürmesi buna mukabil tahıl fiyatlarında teşvik edici fiyat artışına gitmesi, köylünün yüzünü güldürecek yerinde bir tedbir olmuştur.

Sulama, iyi tohumluk, damızlık fidan, gübre ve zirai araçların mâkûl fiyatlarla zamanında remin edilmesini, zirai kredilerin istihsale matuf organizasyonunu, eski zirai kredilerin, müsait taksite bağlanılmasını zirai mahsullerin değerlendirilmesini, ihraç pazarları bulunmasını, ziraat teşkilâtının ataletten kurtarılmasını yeni Hükümetten eklemekteyim.

Hayvancılığın, balıkçılık, arıcılık ve kümes hayvancılığının, ıslah ve veriminin artırılmasıyla, milletimize iyi ve bol besi maddeleri teminini bu sahada veteriner teşkilâtının çalışır hale getirilmesini, iyi bir ihraç malı olan hayvanın canlı şekilde ihracındaki iptidailiği bırakıp et, kemik, kan, deri, tırnak, kıl olarak ayrı ayrı kıymetlendirilmesini bekliyoruz.

Orman tahribatının önlenmesi için köylünün büyük sıkıntısı olan yakıt meselemiz acele ele alınmalı, geniş sahalar halindeki linyitlerimizden istifade yolu sağlanmalıdır.

Halen yakıtlarımızın % 48 ini teşkil eden tezeğin yakılmaktan kurtarılıp tarlaya atılma çaresi de linyitlerden istifade ile mümkün olacaktır.

Köy kalkınması, köylüye, boş geçen zamanlarını değerlendirecek el sanatları öğretilmesi diğer iş ve çalışma sahaları temin edilerek köylünün munzam gelire kavuşması sağlanırsa, hem köyden şehre doğru geçim kaynakları aramak için yapılan akın durdurulmuş olacak, hem de geçim sıkıntısı yüzünden yapılan orman katliamı önlenmiş olacaktır. Memleketin bu ehemmiyetli meselesi hal çarelerine kavuşturulmalıdır.

Türkiye ziraatın faaliyete geçen her makineli araç kargılığında açıkta kalacak insan gücüne geçimini sağlayacak iş yeri hazırlanması mecburi yeti Hükümetin gözünden kaçmamalıdır. Ticari krediler mevzunda, tüccarın, maddi varlığının tetkiki ve banka genel müdürlüğünün tasdiki ile açılmış kredisini, kendi imzası ile veya gayrimenkul ipoteği mukabili kefilsiz kullanması sağlanarak, hem tüccar, tefecilerden kurtarılmalı, hem de piyasada hareket sağlanmalıdır.

Küçük esnaf ve sanatkârların yetiştirilmesi, kredi ve satış meseleleri organize edilmelidir, işçi ve işveren münasebetlerini istismara meydan vermeyecek muvazeneli tedbirlere kavuşturmak, bir kutupta patronu velinimet kabul eden anlayışla diğer kutupta patronu sırtta geçinen tufeyli kabul eden iki zıt zihniyet arasında, memleketimizin yüksek menfaatlerine ve demokratik Anayasamız nizamına uygun sosyal dengemizi kurmak, böylece memleketimizi çeşitli sosyal cereyanların tesirinden korumak yeni Hükümetin müstacel vazifelerinden birisidir.

Biz, memleketimizin sosyal ve ekonomik kalkınmasının birbirine destek bir çalışma düzeni içindeki özel teşebbüsle onun yetişemediği yerde Devlet teşebbüsü tarafından bir karma ekonomi ile elele sağlanacağına inanıyor, yeni Hükümetin programında da bu görüşlere sahip olmasından memnunluk duyuyoruz. Bugün, Devlet sektörü ve özel sektörde dağınık birçok imkânlar, memleket çapında serpilmiş bulunmaktadır. İyi bir sanayi sayımı yapılarak bu bölük pürçük millî servetlerin koordinasyonu temin edilmelidir.

Hükümet programında bulunmamakla beraber, yerini yurdunu bırakarak Anavatana gelmiş göçmenlerin haklı şikâyet konuları ile de alâkalanılacağı inancındayım. Bu sebeple özel teşebbüsün gereken teşvik ve desteğe kavuşturulmasıyla, Devletin büyük görevlerinin yanındaki, teferruatlı birçok memleket iş ve ihtiyaçlarını gidermeyi düşünür ve vazife görür hale getirilmesini, özel teşebbüsün hamlesinden istifade prensibinin yerleştirilmesini, Devlete destek bir çalışma havasının doğurulmasını, yeni vergi reformunda özel yatırımları teşvik edici tedbirler getirilmesini, alınacak vergi tedbirleriyle özel yatırımların geri kalmış bölgelere doğru kaymasının temin edilmesini bekliyoruz.

Muhtelif zamanlarda kurulmuş bu sanayi teşekkülleri arasında iş birliği yapılırsa halen ithal edilen birtakım sanayi mamulleri ve ihtiyaç maddelerinin memleket içinde karşılanacağına, hattâ tam randımanla çalıştırılabilirse ihracat yapılabileceğine inanıyorum.

Milletçe medeni yaşayış çevresine ulaşabilmek için halen el sürülmemiş birçok tabiî servetlerin işletilmesi yönünde bir seri ıslahat ve inkişaf tedbirleri alınması, bunun için de evvelemirde israfı katiyetle önleyip, geçmiş devrelerdeki hatalardan ders alarak plânlı çalışmaya sarılmak, dar olan imkânlarımızı yerinde ve çok dikkatli kullanmak icap etmektedir.

Devlet sektörünü yürütmek durumunda olan idare kadrosuna halen tatbik edilen ücret sistemi, bu kadroyu daha verimli çalışmaya, düşünce mahsullerini artırmaya, yaratıcı olmaya teşvik edici istikamette değildir.

Bu kadroyu çalışması ve çıkardığı iş ile mütenasip ücret ve imkânlara kavuşturmak suretiyle, Devlet sektöründe verimi artıracak bir sistemin tatbik edilmesini yeni Hükümetten bekliyoruz.

İdari reform ve uzun zamandır lâfı edilen personel meselelerini bir an evvel ele alarak Devlet mekanizmasına süratli çalışma temin edilmesini, idarecilere, görevlerinin, görüşlerinin ve kararlarının icap ettirdiği mesuliyeti taşımak cesaretinin kazandırılmasını, kırtasiyecilik ve bürokrasinin azaltılmasını istiyoruz.

Vatandaşlarımıza, imkânlarımız ve ihtiyaçlarımızla iktisadi durumumuzun nerede olduğu, fedakârlık ve kazançlarımızın ne olacağı, samimiyetle anlatılmalı, faaliyetimizin nasıl olması icap ettiği ilmî olarak ortaya konulmalı, böylece imkânların kalmadığı sanılan zamanlarda mucizeler yaratmakta büyük kabiliyetler göstermiş olan aziz Türk Milletine millî birlik içinde çalışma ruh ve heyecan gösterme fırsatı verilmelidir.

Zira Devletin içinde bulunduğu zemini bilmeyen bir millet veya milletin içinde bulunduğu şartları göremeyen bir Devlet olarak çalışmalardan müspet çıktığı şimdiye kadar görülmemiştir.

Tarihî tecrübeleri ile İsmet İnönü'nün başında bulunduğu 2'nci Karma Hükümetten millet ve Devlet olarak karşılıklı bağların kuvvetlendirilmesini, Devletin adalet ölçüleri içerisinde vatandaşları birbirine bağlayıcı olmasını vicdanlarda tereddüt uyandıracak tasarruflardan kaçınılmasını, partizanlıktan şiddetle sakınılmasını, hizmetlerin adalet ve ihtiyaç ölçüleri içinde tevziini, vatandaşlara siyasi görüşleri dışında eşit şans ile imkânlar karşısında bulunma hakkı verilmesini, hulâsa Devlet ve millet olarak iş birlisini yaratacak mânevi zeminin yaratılmasını istiyoruz. İsmet Paşayı, Hükümeti ile birlikte ileri bir örnek verme bir usul koyma, iyi ve düzenli bir teamül yerleştirme vazifesi ile karşı karşıya görmekteyim. Bunun başarılacağına da inanıyorum.

Memleketin içerisinde bulunduğu ekonomik ve sosyal meselelerin azametini buna mukabil imkânlarımızın darlığını biraz evvel ifade ettim. Fakat bazen öyle hizmetler görülmüştür ki, hizmeti meydana getirenler, hizmetin yapılması imkânsız sanıldığı zamanda başarıya ulaşacak çalışma seyri ve yaratıcı kabiliyet göstermişlerdir. Biz, yeni Hükümetten zor, hattâ imkânsız kabul edilmekte bulunan birçok meseleyi, böyle bir çalışma seyri ile 27 Mayısın getirdiği demokratik rejimin serbest düşünce ve geniş hürriyet havası içinde halletmelerini bekliyoruz. Başka ümitlere bel bağlayanlara demokratik rejimin en büyük imkân ve en iyi yol olduğunu göstermelidirler. İşçi alımı ve memur tayinlerinde iş ve işçi Bulma Kurumu ile imtihan açma usullerinden istifade yolunun dışına katiyetle çıkılmamalı, umumi ahlâkı bozma istidadı gösteren tavassutsuz ve torpilsiz adam almıyor havasının kalkması temin edilmelidir.

Nispî sistem içerisinde, iktidarda bulunmak için çok müsait fırsatlar bulan siyasi partilerin de, bugün iktidarda bulunanın yarın muhalefette, bugün muhalefette bulunanın yarın iktidarda olabileceğini hesaba katarak, bulundukları iktidar veya muhalefet sandalyelerinin icap ettirdiği ciddiyet içinde aralarında medeni temas vasatı kurarak iyi niyetle vazife göreceklerine olan inancımızı muhafaza edebilmek arzusu içerisindeyim.

Ayrıca nispî sistemin, ekseriyet sisteminde olduğu gibi uzun süreli iktidarlara meydan vermemesi, uzun iktidar ve muhalefet yılları içinde partiler, dolayısıyla partililer arasında doğan derin siyasi küskünlüklerin gittikçe azalmasına böylece siyasi huzurun teessüs etmesine yardım etmekte olduğu da bir hakikattir.

Bu arada nispî sistemin birçok faydaları yanında bünyesi icabı olan Hükümet buhranlarının normal görülmesi yeterliğinin Devlet teşkilâtı ve vatandaşlara kazandırılmasını, buhran esnasında Devlet mekanizmasının normal işleyişine devam etmesi alışkanlığının yerleştirilmesini yeni Hükümetten bekliyor.

Dört ortaklı koalisyon Hükümetinde hizmet yerlerinde bulmak fırsatını elde etmiş siyasiler; çok şikâyet ettiğimiz çok acısını çektiğimiz, siyasi görüşlerle adam

almak veya atmak yerine, kanun ve millet emrinde kalacak ehil ve lâyık elemanları vazifeye çağırarak, ihtisasa kıymet vermek memleket severliğini teşkilâtlarında göstermelidirler.

Karakter ve faziletli oluşun değeri bilinmeli, karakter ve fazilet imtihanı verenler aranmalı, akıl ve vicdanının sesine uyduğu için zulüm ve kahra uğramış, adaletsizlik görmüş olanlar haklarına sahip kılınmalıdırlar. Sırası gelmişken müsamahanıza güvenerek ifade edeceğim siyasi partiler, bir partiye girişin dar, şahsi menfaat ölçüleri içinde olmayacağını; fikir yapılarında millî menfaatler görülerek, tüzük ve programa inanılarak girilmesi lâzım geldiğini bunu bilmeyen vatandaşlara kazandıracak istikamette davranmalıdırlar.

Demokrasilerde büyük bir kuvvet olan basının, bu büyük kuvvet oluşun asaletine ve basın ahlâk yasasına uygun faaliyetler içinde kalmalarını beklemeyi demokrasimizin ve millî menfaatlerimizin istikbali için lüzumlu telâkki ediyorum.

İsmet İnönü başkanlığındaki İkinci Koalisyon Hükümetinin milletimiz için mutlu olmasını yürekten temenni eder hayırlı başarılar diler. Yüksek Meclise en derin hürmetlerimi sunarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Müzakerenin kifayeti hakkında bir takrir gelmiştir, okutuyorum.

Millet Meclisi Sayın Reisliğine Yeni Hükümet programı hakkında parti grupları, sözcüleri görüşlerini açıklamışlar, şahıslar adına söz alan milletvekilleri de gerekli hususla temas etmişler ve durum aydınlanmıştır. Müzakerelerin kifayetini saygılarımla arz elerim.

Kastamonu Sabri Keskin

CİHAT BİLGEHAN (Balıkesir) — Takrir aleyhinde söz istiyorum.

BAŞKAN — Aleyhte Cihat Bilgehan *(Aleyhte söz istiyoruz, sesleri)* Efendim, aleyhte ancak bir kişiye söz verilebilir.

CİHAT BİLGEHAN (Balıkesir) — Çok muhterem arkadaşlarım, bendeniz kifayeti müzakerenin aleyhinde konuşmak istiyorum.

İlk Karma Hükümet kurulduğu zaman Sayın Başbakan İsmet İnönü, Hükümet programı Anayasa mucibince Senatoda okunduğu zaman, "Ben sizin irşatlarınıza muhtacım" demekle bu arkadaşlarımızın da, Anayasamızda böyle bir hüküm olmamasına rağmen fikirlerini almak gibi iyi bir yola girmişti.

Bu İkinci Hükümet de aynı yola tevessül etmiş ve günlerce bu husus Senatoda görüşülmüştür.

Öyle tahmin ederim ki, bir müddet sonra, Meclis tatile girmek durumunda olacaktır. Hükümet tahmin ederim ki, kıymetli arkadaşlarımızın tenvir edici, ikaz edici irşatlarına muhtaçtır. Binaenaleyh, her arkadaşa on dakikalık bir mehil verilmek suretiyle bâzı arkadaşlarımızın yazılı konuşmalarını komik bir hale sokan bir durum kabul edildikten sonra, bir de kifayeti müzakere takririnin kabul edilmesi, zannederim ki, Yüksek Meclisin müteamel âdetlerine, ananelerine aykırı olacak-

tır. Binaenaleyh, müzakereler müsaade buyurun, devam etsin. Böylece, memleket meseleleri ayrı ayrı dile gelmek suretiyle hem biz, hem de ihtiyacı varsa Hükümet tenevvür eder. Aynı zamanda, bir müddet sonra tatile gireceğimize göre, Meclisin murakabesinden bir müddet için azade kalacak olan Hükümete bâzı telmihlerde ve bâzı ikazlarda bulunulması memleketin lehinde olur?

Bu itibarla, kifayeti müzakere aleyhinde oy kullanmanızı rica eder, hepinizi hürmetle selâmlarım.

BAŞKAN — Kifayeti müzakereyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir efendim.

Şimdi sıra aleyhte söz alanlardan Nihat Kürşat'ındır.

NİHAT KÜRŞAT (İzmir) — Millet Meclisinin değerli azaları, muhterem arkadaşlarım;

Hükümet programı üzerinde açılan müzakereler dolayısıyla bendenizi söz almaya sevk eden başlıca âmil, programda müşahede ettiğim bir noksanlığa işaret etmektir. Bu vesileyle duyduğum üzüntüyü de ifade edeceğim.

Muhterem arkadaşlar, İkinci Koalisyon Hükümetinin programını birinci satırından son kelimesine kadar okuyup tetkik ettikten sonra bir nokta üzerindeki kanaatimi şu şekilde ifade etmekten kendimi alamıyorum: Türk parlâmentolarına arz edilmiş, gelmiş, geçmiş Hükümet programı bakımından hiçbirisi bugünkü Koalisyon Hükümetinin beyannamesi kadar matbuatın dert ve meselelerine lakayt kalmamış, onlara bigâne davranmamıştır.

Filhakika müzakere edilmekte bulunan mezkûr programda basından sadece dört kelime ile bahsedilmektedir. Bu dört kelimelik ibare şudur: "Basın hürriyeti teminat altındadır."

Aziz arkadaşlarım, Anayasamızda temin edilmiş bir hakkın Hükümet tarafından bu şekilde beyanı şayanı şükran ise de; tatbikatta kanan metinlerinde yazılı hakları tanımak suretiyle matbuat hürriyetinin tahakkuk ettirilemeyeceği aşikâr bulunmaktadır.

Bu itibarla Anayasamızın bir tek maddesini zikretmek suretiyle bir Hükümetin basın hürriyetini temin edeceğine ve matbuatın dertlerine çare bulacağına inanmak biraz güçtür.

Demokratik bir nizam içinde işbaşına gelerek icraatta bulunacak bir iktidarın aynı nizamın vazgeçilmez unsuru olan ve kendi çalışma ve gayretlerinin hem destekleyicisi, hem de denetleyicisi hüviyetinde bulunan bir müessesenin dert ve ihtiyaçları üzerine eğilmemiş bulunmasında hazin bir tenakuz vardır.

Muhterem arkadaşlarım, matbuat müessesesi gerek teşkilât, teknik ve fikir gerekse kadroları itibariyle bizim iftihar edeceğimiz bir seviyeye ulaşmıştır. Ancak, bu inkişafın süratle bir nizama bağlanması gereken dert ve meseleleri de beraberinde getirmiştir.

Maddi ve hukuki esaslar ihtiva eden bu meselelerin halli için son zamanlarda ortaya konulan mevzuat ve tatbikat işleri karıştırmaktan ileriye gidememiştir.

Basın âleminde çalışan fikir adamlarına sosyal haklarını korumak için çıkarılmış olan kanunlar ve kararnameler işverene adilâne olmayan mükellefiyetler yüklediği gibi bizatihi fikir işçilerinin menfaatlerini köstekleyici anormal durumlar yaratmıştır. Bu mevzudaki şikâyetler basın camiasını şiddetli bir surette rahatsız eder ve son toplanan Çalışma Meclisi buna ait tedbir ve kararlar düşünmüş iken Hükümetin bunlardan habersiz görülmesi hoş görülür bir hata değildir.

Millî Birlik Komitesi İdaresi tarafından Kurucu Mecliste tetkik ve müzakere edilmeden alelacele çıkarılan 212 sayılı Kanun gibi Basın İlân Kurumu Kanunu şikâyetleri mucip olmaktadır. Basını sosyal ve malî bakımdan yakinen alâkadar eden bu kanunla kurulu müessese iyi işlememekte, Anayasaya aykırı hüküm ve tasarruflarla bir kısım matbuat üzerinde baskı yapmakta, kaza organı gibi hareket ederek gazetecileri para cezalarına çarptırmaktadır.

Aynı Kuruma tanınan inhisar hakları iç ve dış ilân piyasasını baltalamakta, böylelikle gazetelerimizi ilândan mahrum etmekle kalmayarak memleketimizi döviz kaybına uğratmaktadır. Hükümetin bu gibi mevzuat ve tatbikatı hakkında görüşlerini programda bulmak isterdik.

Muhterem arkadaşlarım, basın müesseselerinin bugün büyük sıkıntılar içinde bulundukları ve yıkıntıya müncer olabilecek malî krizler geçirdikleri bir vakıadır. Her hangi bir sanayi kolunda doğan buhranı bütün vahametiyle sütunlarında dile getirebilen matbuat kendi sıkıntılarına ait meseleleri pek tabiî yapamamakta umumi efkârda durumu muhkem ve kârlı olduğu zehabı uyanmaktadır. Böyledir diye Hükümetin de buna bigâne davranması icap etmez.

Bugün matbuatın belli başlı iptidai maddesi olan kâğıt mubayaa edilmesi şöyle dursun, dünyanın hiçbir memleketiyle mukayese edilemeyecek derecede Devlet inhisarı neticesi pahalıya mal olmaktadır. Yıllar yılı gazetelerin sırtından kâr sağlayan Devlet, bugün dünya fiyatlarının artması karşısında ithalâtı serbest bıraktırmak istemekle mürekkep ve diğer malzeme yabancı memleketlerin aksine gümrük ve diğer resim muafiyetlerinden mahrum olduğu cihetle yüksek fiyatla ithal edilmekte ve gazetelere ağır mükellefiyetler yüklemektedir.

Muhterem arkadaşlarım, matbuatın müsamahanıza güvenerek kısaca temas ettiğim bu ağır maddi sıkıntıların yanında ve belki bunlardan daha mühim olarak Matbuat Kanunundan ve hususiyle Tedbirler Kanunundan doğan dert ve ıstıraplarının üzerine edilmemiş bulunan yeni Hükümet beyannamesini kifayetsiz bulmakta haklı olduğumuzu düşünmekteyiz. Bizim bu düşüncemi, şu bakımdan da haklı görülmelidir.

Bugünkü koalisyon uzun süren bir iktidar karşısında yıllar yılı mücadele etmiş bir muhalefetler topluluğudur. Bu itibarla bu eski ve yıllanmış muhalefetlerin iktidara gelir gelmez Yüksek Meclise sunacakları programlarında muhalefet yıllarında

matbuata va'dettikleri tahakkuk ettirecek bir ruhun işareti ve teminatına yer vermeleri beklenirdi.

Matbuat hakkında ki düşünce ve tasavvurları muhalefette ve iktidarda iken başka başka kalıplara dökülen politikacıların matbuata Plan samimiyetlerine inanmak kolay olmayacaktır. Bugünlerin hâdisesi olması dolayısıyla şunu ifade edebiliriz:

Bir iktidar gazetesinin neşriyat müdürü Avrupa ve Paris'te resmen gezintiye çıkmışken bir muhalif gazetenin mesul müdürleri hapishanede yatmaktadırlar. Tesadüfî de olsa bu iki hâdisenin yanyana gelmesi muhalefette yürütülmekte bulunan basın politikası için menfi bir not olarak tezahür etmektedir.

Muhterem arkadaşlarım, müsaadenizle sözlerime kısa bir hulâsa ile son vermek istiyorum. Matbuatı türlü dert ve sıkıntılar içinde bulunan bir memlekette icrayı hükümet edecek olan bir iktidarın kendisi de rahat çalışamayacak ve hele programlarda görüleceği gibi basma sırt çevirmekle en mühim istinatlarından birincisini farkında olmadan çökertecektir. Benim bu bakımdan bir milletvekili olarak kısaca arz ettiğim mülâhazaların doğurduğu vicdani kanaatle Hükümet programına karşı reyimi menfi olarak kullanacağımı beyan ederek Yüksek Huzurunuzdan ayrılırım. *(Soldan, alkışlar)*

BAŞKAN — Söz sırası, üzerinde konuşmak üzere söz isteyen arkadaşlarımızdan Sami Öztürk'ündür. *(Gürültüler)*

Nihat Bey, karşılıklı konuşmayalım lütfen...

SAMİ ÖZTÜRK (Muş) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar,

Hükümet Programında geniş yer bulmuş olan davaların bazıları hakkında, fikirlerimi, temenni ve ikaz mahiyetinde arz etmekte, fayda olur düşüncesi ile huzurunuzu işgal etmiş bulunuyorum.

Programda tebarüz ettirildiği gibi, tahakkuk ettirilmek çabasında bulunulan husus, rejimin istikrara kavuşturulması ile Türkiye'yi ağır gelişme durumundan kurtaracak iktisadi, içtimai ve kültürel problemlerin, hür nizam içerisinde süratle ve plânlı olarak gerçekleştirilmesi keyfiyetidir.

Demokratik düzenle ilgili tartışma mevzularının geride kaldığı ve birçok ana müesseselerin gerçekleştiği bir hakikattir. Bugün ise demokratik düzenle ilgili tartışma ve müesseselerin teşekkülü esnasında, ikinci plânda kalmak talihsizliğine uğramış, iktisadi, içtimai ve kültürel meseleler, memleketteki çeşitli istihaleler neticesi, rejimin kaderi ile alâkalı bir durum arz eder istidatta görülmektedir.

Demokratik düzen içerisinde plânlı ve süratli kalkınma dâvası karşısında, Türkiye'yi içinde bulunduğu güç gelişme durumundan kurtarıp, muasır medeniyet seviyesine ulaştıracak hızı temin edecek reformların, kısa vadeli ve dar görüşlü kısır parti mülâhazaları ile tahakkuk ettirilemeyeceği iddiaları varittir.

İkinci fikre temayül istidadında olanlar arasında, samimî olarak memleketin kalkınması arzusunda bulunanlar olabileceği gibi, içinde bulunulan ağır şartlar mu-

vacehesinde, hassasiyet arz eden meseleleri tahrik vasıtası yapmak suretiyle memlekette yıkıcı gayretler sarf eden karanlık emellilerin bulunduğu da, nazarı dikkatten uzak tutulmayacak bir husus olsa gerektir.

Bu fikrin demokratik düzenin vazgeçilmez unsurları olduğu, halkoyu ile kabul edilen yeni Anayasamızda yer almış, siyasi partilerimizin, memlekete hizmet yolunda aynı vatanın ve milletin evlâtları olarak, seviyeli bir rekabet zihniyetine, tam mânasıyla ulaşamamış, iktidara gelmek düşüncesi ile oy temini hususunda yıpratıcı, ayırıcı, zararlı çekişmelere yol açıcı taktikleri kullanma anlayışına istinat ettirilmekte olduğu söylenebilir.

Siyasi partilerimiz arasındaki münasebetlerin salim ölçülerde yürümesine önem verilmesi, vatandaşa huzur ve güven sağlayıcı tabiatta olması için gayret sarfı hususunun, programda vuzuhla yer almış olmasını memnunlukla karşılamaktayım. Memlekette, sükûn ve istikrarın teessüs edip, hayırlı bir geleceğe emniyetle ilerlemesini önleyici, Devlet otoritesini zaafa düşürücü, istilâcı zihniyetin, tuzak yemi olarak kullanılan, bir ideoloji taraftarlarınca bölücü, ayırıcı, yıkıcı kardeşi kardeşe düşman edici milletin ve Devletin var olma dayanağı olan içtimai düzen ile müesseseleri yıpratıcı ve tahrik edici, hulâsa memleketi anarşiye götürücü istikametlerde tevali eden menfi faaliyetlerini, bertaraf etmek hususunda, Hükümetten olumlu ve enerjik gayretler ümit ve temenni etmek lüzumuna inanıyorum.

Muhterem arkadaşlar, demokratik rejim içerisinde süratli ve plânlı kalkınma dâvasının gerekli önemle Hükümet Programında yer almasını memnuniyetle karşılarken; hızlı kalkınmanın ıslahat kanunlarının süratle Meclise getirilip çıkarılmasına ve tatbik sahasına konmasına bağlı olduğunu ve bilhassa sürat faktörüne de plân faktörü kadar önem verilmesi lâzım geldiğini işarette zaruret hissetmekteyim.

Memlekette gelişme ve yerleşme yoluna girmiş bulunan plânlı ve hızlı kalkınma mevzuunda, pilot bölge olarak intihap edilen vilâyette yapılması lâzım gelen hususların ağır gitme temayülünde olduğu kanaatiyle bir iki noktaya temas etmek mecburiyetindeyim. 222 sayılı ilköğretim ve eğitim, 224 sayılı sağlık hizmetlerinin sosyalizasyonu, 4481 sayılı Ziraat öğretmeninin köylere teşmili kanunları, 1961 yılında çıkmış, gerekli tahsisat ayrılmış, plânlar hazırlanmış bulunmasına, kılavuz veya pilot bölge tespit edilerek, faaliyete başlama ve tatbikattan elde edilecek neticelere göre yurdun diğer kısımlarına teşmili tarihleri kanunla tespit etmiş bulunmasına, gerek basında ve gerek efkârı umumiyede yaygın yer bulmuş olmasına rağmen bugüne kadar yapılan faaliyetlerin 22 Mayıs 1962 de yer tespiti ve rapor hazırlamak maksadıyla bir heyetin gidip gelmesi ve birkaç gün evvel bir miktar hemşirenin gönderilmesinden ibaret kaldığını, 1962 senesinde yalnız istimlâklerin yapılması ile iktifa edileceğinin ifade edildiğini, ilk tespit edilen ücret ve tazminatlarla istekli personel miktarı yüksek olduğu halde, bilâhare ihtisas, seyyar hizmet ve mahrumiyet tazminatlarından sarfınazar edilmesi üzerine hemen, hemen hiç denecek kadar az istekli kaldığını, bölgenin iklim şartları nazarı itibara alındığı takdirde bu senenin boş geçme istidadında olduğunu ve bu tutumun memleketin içinde bulunduğu şartların icabı olan süratli kalkınma zihniyeti ile kabili telif ola-

mayacağım bir misal olur düşüncesiyle işaret etmek isterim. Programda geniş yer bulan ıslahat kanunlarının gecikmeye meydan vermeden Meclise şevki, çıkarılıp tatbik sahasına konarak müspet neticelere yöneltilmesinin büyük millî faydaları yanında bilhassa demokratik düzen içinde kalkınmanın tahakkuk ettirilemeyeceği fikrine mütemayil zihinlerdeki endişeyi bertaraf edeceğini, memleketi anarşiye götürücü istikamette tahrik ve istismar vasıtası yapanları da sermayesiz bırakacağını belirtirken, memleket menfaatleri istikametindeki gayretlerin arzu edilen plân gereğince ve zamanında müspet neticeye vasıl olabilmesinin her şeyden evvel, vatan ve milletin içinde bulunduğu şartları müdrik kırtasiyeci ve idarei maslahatçı zihniyetten uzak, idealist dinamik, vatanperver bir idareci kadrosu ile kabil olacağını işarette de, fayda mülâhaza etmekteyim.

Reformlar, sağlık hizmetlerini sosyalizasyonu, pilot bölge, hızlı kalkınma sloganlarının azameti yanında yavaş hareket ve gecikmenin plânlı kalkınma zihniyetini dejenere etme tehlikesini doğurabileceğini Hükümetin nazarı dikkatine arz etmeyi, ifası önemli bir vazife telâkki ediyorum.

Memleketin istikrar içinde mesut bir istikbale yönelmesi hususunda büyük önemi haiz faktörlere geniş yer verilen Hükümet programının, memleketin hayrına başarıya ulaşmasını kalben temenni ederken, muhterem Heyetinizi saygı ile selâmlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Şimdi söz sırası, lehte söz istemiş olan arkadaşlardan Fahir Giritlioğlu'nundur. Buyurun, Fahir Bey.

FAHİR GİRİTLİOĞLU (Edirne) — Sayın Başkan, değerli milletvekilleri. 15 Ekim seçimlerinden sonra demokratik hedefe ulaşmak uğrunda oldukça ehemmiyetli mesafeleri geçerek ve ihtilâl sonrası rejimin çeşitli güçlüklerini yenerek bugün 5 Temmuz 1962 tarihinde 2 nolu Koalisyon Hükümetinin programının mesut müzakeresini idrak etmiş bulunuyoruz.

Müzakeresini yaptığımız Hükümet programı; memleketin siyasi, hukuki ve iktisadi tablosunu gözlerimizin önüne en ince teferruatına kadar sermiş bulunmaktadır.

2'nci koalisyon denemesinin başarı kazanması, bir mânada demokrasi rejimimizin zafere erişmesi demektir.

Üç parti grubu ve bağımsız grup arasında 2'nci koalisyonun sağlanabilmiş olmasıyla memleketimiz sahipsiz olmaktan ve âdeta mukadderatı sokağa terk edilmiş bulunmaktan kurtarılmıştır.

İkinci Koalisyon Hükümetinin programında getirilen büyük yenilikleri zaman tahdidi dolayısıyla etraflıca inceleyemeyeceğim.

Grubumuz adına konuşan Sayın Öktem'in beyanları benimsediğim fikirlerdir.

Bâzı temas edilmeyen noktalara kısaca işaretle yetineceğim.

Devletçilik ve özel teşebbüs, programın çok önem taşıyan bir noktası olmuştur.

Devletçilik prensibi ve özel teşebbüs fikri ayrı ayrı olarak hem savunulmuş ve hem de birbirine zıt gibi gözüken bu iki iktisadi görüşün mükemmel bir teklifi yapılmıştır.

Karma Hükümetin bir kanadını teşkil eden C.H.P. Devletçiliği temsil etmektedir.

C.H.P. nin devletçiliği: Doktrinci, dogmatik bir sosyalizm değildir. Yıllarca devam eden harbler ve asırlarca süren kötü idare neticesinde sermayesi harap olan memleketimize sermaye bulmak, sanattan mahrum olan milletimize sanatkâr yetiştirmek ve teknik mahrumiyetimizi gidermek için gereken fabrikaları tesis etmek için önce Devletin işe başlaması icap ediyordu.

Bizim devletçiliğimiz böyle bir zaruretten doğmuştur.

İktisadi gelişme halindeki bir memleketin gerçeklerinden doğan devletçiliğimiz, özel teşebbüsün yaratıcı gücünü ve Devletin iktisadi kalkınmadaki zaruri rolünü telif eden bir görüştür.

Programda özel teşebbüs ve devletçilik prensipleri birbirini reddetmeyecek hudutlarla sınırlandırılmış ve bu iki müessese Hükümet programında, mükemmelce telif edilmiştir.

Sayın milletvekilleri,

Biz; Meclis ve partiler olarak, Büyük Meclisin her sahada üstün kudretini hâkim kılarsak Anayasamızın ilkelerini ve hükümlerini muhafazada titizlik gösterirsek.

Hulâsa: Memleket hizmetinde partiler olarak medeni münasebetler ananesini süratle yerleştirebilirsek:

Hükümet icraatının o nispette verimi artırılmış bulunacaktır.

Bugüne kadar olan kısır politik çekişmelerin geniş vatandaş kütlesi üzerinde çok menfi tesirleri olmuştur.

Türkiye'de çok partili rejimin işleyemeyeceği yolundaki menfi ve yıkıcı telkinleri birbirimize yaptıkça: Geniş vatandaş kütlesi ve hususi ile iş hayatı kararsızlık içinde kalmaktadır.

Bugün saat gibi işleyen bir bütçemiz olduğu ve bütçe istikrarı ile muvazenesi en mükemmel şekilde sağlandığı halde: Maalesef menfi telkinler marazı ve arızi etkiler siyaset ve iş hayatımızda tesirini göstermiştir.

Bunun neticesi olarak bugün vatandaş işsizdir, parasızdır, alış veriş durmuş. Küçük sanayicinin iki eli yakasında kalmış. Çiftçi, seçim kampanyasında va'dedilenlere teşebbüs dahi edilmediğini görmekte, âcil tedbirler beklemektedir.

Sayın İnönü: Millet adına senelerce ötesi için kalkınma yatırımı yapıyor. Rejimi garantilemek, kalkınmayı plânlamak, bedavacılığı önlemek, sosyal adaleti kökleştirmek istiyor, ileriye matuf olan bu çalışmaların icap ettirdiği sabır içindedirler.

Vatandaş ise: Günlük yokluk ve yoksullukların sabırsızlığı içindedir. Hükümet Başkanı ile millet heyeti umumiyesi arasında bu yönden bir, muvazene noksanlığı vardır.

Partizan idare ve parti baskısı alışkanlığı, vatandaşın zihninden yavaş yavaş silinmektedir. Hükümet programında partizanlığı ayıp telâkki edenler, bir siyasi ahlâk anlayışının hâkim olduğunu memnuniyetle görmekteyiz. Şu kadar ki, partizanca baskıdan sıyrılan resmî merciler, keyfî muameleyi artırmışlardır. Vatandaşın resmî makamlardan şikâyeti artmıştır. Fert ile Devlet, bugün tekrar karşı karşıya getirilmiş olduğu için sıkı teftiş ve kontrol müesseselerinin kurulmasının zamanı ve zarureti gelmiştir. Zabıta makamlarının mezalimi artmış ve bunlardan basma aksedenler hakkında; Hükümetçe bir açıklama yapılmaması, âmme vicdanını rencide etmektedir.

Vatandaş; Hükümet organları üzerinde parti baskısının zararlarını idrakten umumiyetle acizdir. Bu itibarla memur suiistimali arttıkça; mağdur vatandaş kütlelerinin adeta eski devrim partizanlığının özlemini çekeceği muhakkaktır.

İdaremizdeki, bürokrasi ve kırtasiyecilik, cemiyetimizin kangrenleşmiş meseleleri haline gelmiştir. Bu hastalık en mükemmel ve en hüsnüniyetli unsurlardan kurulacak hükümleri bile zaafa uğratacak bir vahamet taşır. Bu vesile; ortaya samimiyetle bir iddiamı atmak isterim. İrtikâp ve rüşvet yaygın hale gelmiştir. Ve daha fenası; rüşvet vermek âdet ve rüşvet almakta, mahzur görülmemeğe başlanmış meslek alışkanlığı haline gelmiştir, yeni Hükümetin 1609 sayılı Kanunu işler hale getirmesini, rüşvet ve irtikâba karşı amansız bir mücadele unsuru olan 1609 sayılı Kanunun kütüphanelerin unutulan raflarından indirtip tatbikatçıların masası başına getirilmesinin teminini temenni ederim.

Muhterem arkadaşlarım, Hükümetçe geçmiş devrin, mirası açığa vurulmuş bulunuyor. Kapalı rejimden açık rejime geçişimizin tabiî bir sonucu olarak meselelerimiz ve noksanlarımız çıplaklığı ile gözler önüne serilmiştir.

Kalkınma rüyalarından hep beraber dehşetle uyandık. Lâkin bu sefer de umumi efkâr olarak yoksulluğun, işsizliğin, borçluluğun acı bedbinliğine düştük. Yeni kurulan Hükümetimizin cemiyetimizi bu bedbinlikten kurtarmak gibi bir vazifesi olmalıdır. Halkımız 40 seneden beri bugünkü kadar karamsar hale düşmemiştir.

Bugün Hükümetimiz, memleketimizi yeni başarı hedeflerine ulaştırabilmesi için tekmil mali ve iktisadi imkânlara sahip bulunuyor.

Hükümetin başında bulunan Sayın Hükümet Başkanı İsmet İnönü ise bir fâninin erişebileceği mânevi kredilerin en yüksek seviyesine erişmiş bulunmaktadır.

Büyük Meclisinizin teşkil eden muvafık cephede ve muhalif cephede bulunan bütün partiler teşvik edici ve teveccüh gösterici vatanperverane örnekler vermektedirler.

Bugünkü şartlar altında siyasi istikrarı sağlamak ve iktisadi kalkınma hedeflerine süratle ulaşmak kabildir.

İktisadi sahaya katacağı imkânlarla vatandaş Hükümeti değerlendirmiş olacaktır. Zor devir yenilmiş ve yenilmiştir.

BAŞKAN — Vaktiniz tamamdır.

FAHİR GİRİTLİOĞLU (Devamla) — Muhterem arkadaşlar, muhterem Reisin emirlerine uyarak sözlerimi burada bitirirken, Cenabı Allahtan 2'nci Koalisyon Hükümetinin çök uzun olmasını ve demokratik vasat içerisinde memleket dâvalarını muvaffakiyetle halletmesini diler, saygılarımı sunarım. *(Alkışlar, bravo sesleri)*

BAŞKAN — Aleyhte söz isteyenlerden sıra Sayın Turhan Bilgin'in.

TURHAN BİLGİN (Erzurum) — Pek muhterem arkadaşlar, konuşmama Hükümet programının ikinci paragrafına itiraz etmekle başlayacağım. İtiraz tabirini bilerek kullanıyorum. Müsaadenizle ikinci paragrafı okuyacağım: "Hükümet siyasi tarihimizde yer alan Karma Hükümet teşebbüslerinin bir yenisidir ve Büyük Mecliste temsil olunan üç siyasi partinin ve bağımsızların ortak sorumluluklarıyla kurulmuştur." Bağımsızların ortak sorumluluğu tabirine bir bağımsız olarak itiraz ediyorum. Ve benim gibi itiraz eden arkadaşlarımın mevcudiyetini de burada işaret ediyorum. Asla Hükümetin sorumluluğuna iştirak etmiyorum. Anayasanın açık hükmü bağımsızların bir grup olamayacağını âmirdir. Şu halde saygıdeğer Hükümetin programın bu paragrafını bâzı bağımsızlar olarak tashihini kendilerinden istirham ediyorum. Eğer Hükümet lütfeder de, bu program radyo ile okunduğuna ve bütün vatan sathına yayıldığına göre, bu tavzihi de radyo ile yaparlarsa kendilerine huzurunuzda teşekkürü de şimdiden bir vazife bileyim.

Muhterem arkadaşlar, programında "Basın hürriyeti teminat altındadır" denilmektedir. Basın hürriyeti yeni Anayasanın 22, 23, 24, 25 ve 26'nci maddelerinde en güzel ifadesini bulmuştur. Bu Anayasa hükümlerini tam ve kâmil mânasıyla tahakkuk ettirmek lâzım gelir. Ancak bu suretle basın hürriyeti teminat altına alınmış olur.

Basın ahlâk yasası maalesef iyi işlememektedir. Basın Şeref Divanı objektif ölçüler içinde çalışmamaktadır. Basın Şeref Divanının ve Basın İlân Kurulunun tutumu ve davranışı basın hürriyetini zedelemek istidadındadır. Meşhur Tedbirler Kanunu basın hürriyetini zedelemiştir. Basın hürriyetini zedeleyen mevzuat ilga olunmamıştır. Hükümetin bu yolda da dikkatini çekmek bizim için ayrı bir vecibedir.

Muhterem arkadaşlarım, yüksek malûmunuz olduğu üzere, muasır parlamenter rejimin siyasi bakımdan ifade ettiği mâna, Bakanlar Kurulunun parlâmentonun itimadına haiz olması değil, ekseriyetin Hükümeti teşkil etmesidir. Ekseriyetin Hükümeti prensibi parlâmentoda adedi ekseriyet mânasında anlaşılamaz. Bu ekseriyet millet ekseriyetidir. İktidar partileri millet ekseriyetini süratle kaybetmektedirler ve hattâ samimiyetle ifade edebilirim ki, kaybetmişlerdir. Bunu ara seçimlerinde göreceğiz.

Pek muhterem arkadaşlar, menşeini hakikatten ve faziletten alan demokrasinin gayesi, bir nebat gibi yalnız yaşamak için yaşayanları da insan payesine ulaştırmaktır. Hükümet programının toplumcu görüşü maalesef çok kısırdır. İşçi me-

selelerinde Hükümet ürkeklik içindedir. Anayasamızın sosyal devlet ilkelerine bu tutumla değil erişmek, yaklaşabileceğine dahi kani değilim. İnsanca yaşamak isteyenlerin hakkı verilmelidir. Servet beyannamelerinin iadesi ve tekrar geri alınması toplumcu görüş sahiplerinin haklı mücadelesini davet edecektir.

Bizde tabu addedilen iki mevzudan biri de dış politikadır. Dış politika meseleleri lâfı edilir, çekiştirilir hale getirilmelidir. Hattâ bâzı olayların iç yüzleri ve arka düşünceleri Mecliste araştırılmalıdır. Dış politikamızın felsefesi, prensipleri hakkında milletçe belirli kanaatlere varmalıyız. Karşılıklı münasebetlerde inkişafların başşehirlere yapılan ziyaretlerle artacağını iddia etmek kanaatimizce fazla iyimserlik olur.

Muhterem arkadaşlarım, üzerinde en fazla bâzı çevrelerin alerjisini çeken bir mevzua, yüksek müsamahanıza sığınarak, temas etmek istiyorum. Af mevzuuna... ki, bu mevzu birinci koalisyonun yıkılmasına sebebiyet vermiştir. Bu yıkılmaya zemin teşkil eden toplantıda parlâmentoda temsil edilen partilerin "af partiler üstü bir mesele addedilmelidir" prensibi üstüne yapılan toplantıdan sonra istifa vuku bulmuştur.

Şimdi pek muhterem arkadaşlarımıza sormak isterim: Af mademki partiler üstü bir meseledir, şu hale göre bu meselenin geçen defaki şekil üzerine yani tekrar bütün partilerin toplanmaları ve meseleye şekli hal bulmaları icabederdi. Bundan geriye dönülmüştür. Bunun prensibine de itiraz etmekteyim. Muhterem arkadaşlar, 1662 de yani bundan tam 300 yıl önce Marki Beccaria aynen şöyle söylemiştir : "Af icrai organın bir fazileti değil, fakat teşriî organın bir faziletidir." Şefkat ve atıfet müessesesi olan af, hukukta unutmak olarak da vasıflandırılır. Biz unutmak için af istiyoruz. Unutmak ve yeni ufukların arkasına gizlenen mutluluğa milletçe ulaşmak için af istiyoruz. *(C.H.P. sıralarından gürültüler)*

BAŞKAN — Müdahale etmeyin, müsaade buyurun efendim. İki dakikanız kaldı Bilgin.

TURHAN BİLGİN (Devamla) — Muhterem arkadaşlar, arkadaşımızın müdahalesine bir şey söylemeyeceğim. Yalnız Sayın Başkan müsaade ederlerse pek Muhterem Başkan müsaade ederlerse...

BAŞKAN — Devam buyurun efendim.

TURHAN BİLGİN (Devamla) — Pek Muhterem Başkan, müsaade ederlerse Sayın Hükümet Başkanıma hitap etmek isterim. Sayın İsmet İnönü'nün 16 Nisan 1954 tarihli Manisa söylevi:

"İktidara geldiğimiz gün ilk imtihanımızı muhalefete, yani bugün bize türlü haksızlıklar yapan iktidara ve iktidar mensuplarına eşit muamele ederek vereceğiz. Onların sözlerini kesmeyeceğiz."

Evet, Manisa Söylevi "16 Nisan 1954." Muhterem arkadaşlar, bu ilk imtihandır. Bana müdahale eden arkadaşa bu ilk imtihanda muvaffak olamadığını da hatırlatmak istiyorum. *(Sağdan ve soldan alkışlar)*

Muhterem arkadaşlar, yüksek müsamahanıza sığınarak sözlerimi bitireceğim, geçirdiğimiz acı tecrübeler ve tarihin bütün dersleri fani şahsiyetlere ve tek parti hegemonyasına değil, çok partili bir demokrasinin temeli olan Anayasa hâkimiyetine ve millî irade prensibine dayanmamızı bize emrediyor. Bu itibarla 1920 yılından beri şanlı bir mücadele mazisi olan ve nice üstün kıymetleri sinesinden çıkaran Büyük Meclisin Anayasadan aldığı salâhiyet ve mesuliyetlerine tam sahip olarak bütün buhranları, gerçek ve suni buhranları, atlatacağına, bağrından yeni simalar, yeni başvekiller çıkaracağına bütün kalbimle inanıyor ve hepinizi hürmetle selâmlıyorum. *(Sağdan ve soldan şiddetli ve sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Şimdi söz sırası, üzerinde konuşacaklardan Halûk Nur Bâki'nindir.

HALÛK NUR BÂKİ (Afyon Karahisar) — Çok muhterem arkadaşlarım, Hükümet programının konuşulmasının kısa bir zamana hasredilmesi dolay isiyle, bendeniz de hazırlamış olduğum konuşmalardan ziyade umumi noktalara temas edeceğim.

Şimdiye kadar konuşan bütün arkadaşların konuşmalarından çıkan vasati bir sonuç var: Bu sonuç da, memleketimizin içinde bulunduğu siyasi ve iktisadi ortamın ümit verici olmadığı, aksine elbirliğiyle düzeltilmesi lâzım gelen hasta bir manzara arz ettiğidir.

Bu gerçek o kadar ciddî bir şeydir ki arkadaşlar, Osmanlı İmparatorluğunun izmihlal devresinde sosyal bünyesinde büyük krizler geçiren ve iktisadi bünyesinde büyük çöküntüler bulunan bir memleket için yapıldığı ölçüde şu geçirdiğimiz ihtilâl sonunda memleketi iyi bir demokrasiye kavuşturmak, bunu gerçekleştirmek üzere buraya toplanmış çeşitli parti elemanlarının teşkil ettiği parlâmentomuzda, rejimin ciddi bir buhran devresinden sıyrılması için lâzım gelen titizlik gösterilmemektedir.

Arkadaşlar; Hükümet programını. eleştirirken, her Hükümetin takmaya mecbur olduğu iki kanattan, yani iktisadi kanat ile siyasi kanattan bahsedilir. Dikkat edersek, büyük bir iktisadi nizam, çare ve imkânlarına sahip olmamız, konuşan arkadaşlarımızın konuşmalarının merkezi sıkletini bu noktaya teksif etmeleri lâzım geldiği halde herkes daha ziyade siyasi kanat üzerinde durdu. O halde arkadaşlar, memleketimizin rejim mevzuu ciddî olarak her parlâmento üyesinin üzerinde titizlikle duracağı, tamamlanmasına çalışacağı, itmam edilmemiş bir problemdir. Bu mesele halledilmezse herkes çıkar, "Ordu siyasetin dışında olsun" diye orduyu, bu hoparlörlerin içine çeker. Buna son vermek lâzımdır.

Bâzı arkadaşlar zannediyorlar ki, kendi davranışları ordunun dışındadır; başkalarının ki ordunun içindedir. Bu böyle değil arkadaşlar. Orduyu siyasetten uzaklaştırmanın tek metodu, parlâmentonun kendi mevzuuna eğilmesi ve orduyu, memlekette demokrasiyi, cumhuriyeti koruyucu vasfıyla haşhaşa bırakmasıdır. *(Bravo sesleri)*

Arkadaşlar, unutmayalım ki Türk Ordusu cidden dürüst bir seçimle demokrasiyi süngülerinin himayesinde bize vermiştir. Bu, kendileriyle iftihar edilecek bir

şeydir! *(Bravo sesleri)* Arkadaşlar hal böyle iken parti taassupları içinde rejim buhranına gitmeye göz yummak, rejim buhranına doğru bir milimetre daha kaymaya sebep olmak, her halde mebusluk vazifesiyle kabili telif olmasa gerektir.

Muhterem arkadaşlarım, bugünkü kabinenin programı olsun, bünyesi olsun çok kolay tenkit edilebilir. Dünyada hiçbir Hükümet programı yoktur ki ele alınıp ilmî surette tenkit edilmesin, her zaman tenkit edilebilir. Sonra biz henüz rejim köprüsünü geçmiş değiliz. Bunun böyle olduğu bir realitedir. Hükümeti tenkit etmek çok kolay şeydir, fakat tatbikatını yapmak zor şeydir. Hükümet iyimser olarak programını takdim etmiştir. Gönül isterdi ki realiteleri açıkça ortaya koysun ve realitelerin ışığı altında da Parlamento Hükümete yardım etsin. Memleketimizdeki, rejim buhranı, memleketimizin kritik durumu dolayısıyla lalettayin bir buhran olamaz. Türkiye'deki hükümetlerin var veya yok olması öyle bir safhaya gelmiştir ki, Türkiye'nin var veya yok olmasıyla birleşmek üzeredir. Bu bakımdan bunu elbirliği ile birbirinden ayırmak zorundadır.

Arkadaşlar, mebus olmak, siyasi, iktisadi yatırım yapmak gayet tabiidir. Ama arkadaşlar, bu köprüden geçmeden, bu rejimi buhrandan kurtarmadan hiç kimsenin, hiçbir şekilde yatırım yapmaya hakkı yoktur.

1961 seçimlerinde gayet rahat olarak hepimiz yatırım yaptık. *("Biz yapmadık" sesleri)* Hattâ arkadaşlar, yatırımın ötesinde bir davranış gösteren bir Parlâmento üyemiz, en güzel yatırımları yaptı, öyle yatırımlar yaptı ki, ben, listenin başında olduğum halde neredeyse mebus çıkamıyordum. *(Soldan* "keşke çıkmasaydın" *sesleri)* Evet, keşke ben çıkmasaydım, sizler daha beter olurdunuz. *(Orta sıralardan, gülüşmeler*)

Muhterem arkadaşlarım, bunu söylemekteki kastım şudur. Yani herkes yatırım yapar. Dünkü yatırımlardan dolayı hiç kimseyi telmih etmeye hakkımız yoktur. Ben çok arzu ederim, yatırım noktası gelsin de hakikaten öyle yatırımlar yapayım ki, beni en çok sempatik bulanlar dahi "sen bu muydun?" desinler. Ama henüz bu noktada değiliz arkadaşlar.

Hükümetin iktisadi kanadı zayıftır, buna rağmen Hükümeti destekleyeceğim. Buradaki noktai nazarım, her ne şekilde olursa olsun rejimin buhrana gitmesine mâni olmak için kendi sistemimize bir hizmet etmektir.

Muhterem arkadaşlarını, şimdiye kadar geçirdiğimiz rejim krizleri malûmdur. Bendenize göre bu Türkiye'nin çok şanslı bir Devlet olduğunu ispat eder. Bizim geçirdiğimiz rejim krizlerini dünyanın hiçbir devleti geçirmemiştir. Allah'ın yardımı ile bu krizler atlatılmıştır. Rejim buhranı yaratmak için birtakım oyunlar oynamaya hiç kimsenin hakkı yoktur. Onun için bugünkü rejimi elimizden çıkarmamaya gayret etmeliyiz. Yerine hangi rejim gelirse gelsin, ben polis rejimine bağlanmanın zaruretini hissetmiyorum. Bu rejimin var veya yok olmasını yaratmamaya gayret etmemiz lâzımdı. Bunu hepimiz bildiğimiz halde yine itiyatlarımızdan vazgeçemiyoruz. Hükümet programı üzerine tenkitlerimizi yapıcı olarak yapmak ve bu şartı muhafaza etmek şartıyla, rejimi kurtarırız inşallah.

Hepinizi hürmetle ve sevgiyle selâmlarım. *(Ortadan ve en sağdan, alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın arkadaşlar, şimdi söz sırası, lehte konuşacak olanlardan Hilmi Baydur'undur.

HİLMİ BAYDUR (Muğla) — Çok Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım, yeni kabinenin değerli üyeleri;

Tarihî mukadderatımız, siyasi icaplar ve bilhassa memleketimizin yüksek menfaatleri bir kısım partilerimizi yeni bir Koalisyon Hükümetini kurmaya doğru teşvik etti. Bu vazifenin, her hususta evvel memleketimiz için uğurlu, politik tekâmül yolunda esaslı bir merhale olmasını dilerim. Çünkü, programları, düşünce tarzları ayrı partilerin milletimizin hayır ve selâmeti için zıt ve menfi fikirleri ve hisleri bir tarafa bırakarak karşılıklı müsamaha ve hoşgörürlükle uyuşmaları ve birleşmeleri demokrasinin bütün icaplarıyla tahakkuku yolunda mühim bir adımdır. Kısa bir girişle aziz milletimiz ve onun işlerini görecek olan yeni Koalisyon Hükümetimiz hakkında iyi dilek ve temennilerimizi ifade ettikten sonra programın bâzı hususları hakkındaki mütalâalarımı arz etmeye çalışacağım.

Aziz arkadaşlarım,

Tenkit ve münakaşasını yaptığımız yeni Hükümet programında memleketimizin bütün meseleleri ve hal çareleri kısa veya uzun olarak ifade ve tebarüz ettirilmeye çalışılmıştır. Her hususta evvel devrimlerimizin ve hattâ devletimizin esası olan Atatürk ilkeleri ve onun çok samimî ve fedakâr müdafaası olan 27 Mayıs, yeni Anayasa ve bunlara dayanan demokrasimizin mahfuziyeti hakkında verilen teminat yeni Hükümete güven için en mühim bir âmildir.

Sevgili arkadaşlarım,

Memleketimizin kültürel, içtimai, iktisadi, siyasi ve teknik meselelerimizin halli hususunun bir ilerleme temin edebilmek için her şeyden evvel programda ifade ve taahhüt edildiği gibi âmme idaremizin her alanında daha verimli çalışmasını sağlayacak idari reformu tahakkuk ettirmekliğimiz lâzımdır. Devlet teşkilâtımızın, bugünkü gerçeklerin istediği bir şekilde süratle çalıştığını ve yeni zamanın iş felsefesi zihniyetiyle hareket ettiğini iddia edemeyiz ve evvelâ bu fabrikayı iyi monte edip çalışanlara modern ve halka hizmet düşüncesini ve sorumluluk anlayışını telkin etmek lâzımdır. Halk Devlet kapılarında işlerini güçlükle ve normalin üstünde zaman zarfında görebilmektedir. Bilhassa büyük şehirlerde bu hakikat kendisini daha kuvvetli göstermektedir. Milletvekili arkadaşlarımın her gün bu gerçeğin içinde bulunduklarını tahmin ederim. Demokrasi denilen halk idaresinde artık halkın işleri güler yüzle ve içten gelen vazife duygusu ile bitirilmelidir. Yeni Hükümet bu noktaya daha şâmil bir ehemmiyet vererek, bu hususun teminini kalkınmanın da zaruri bir şartı olarak saymaktayız. Devlet personel idaresini düzenleyen ıslahatın tahakkuku ilk temennimizdir. Garpta bu mevzuda (Technique de l'Etat) Devlet ve Hükümet idare tekniği namı altında ilmî bir ilerlemenin olduğunu Meclisimizin kıymetli kütüphanesine gelen eserlerden öğreniyoruz. Netice olarak deriz ki: Devlet makinemizi daha süratli, isabetli ve rasyonel bir şekilde döndürmek imkânı

olmadıkça medeni dünya ile aramızdaki mesafeyi gidermenin, hiç olmazsa azaltmanın imkânı olamayacaktır. Aziz arkadaşlarım,

Programda, içinde bulunduğumuz iktisadi ve sosyal problemleri halletmek için gerekli bütün tedbirlerin alınmak azminde bulunulduğu ifade edilmektedir. Memleketimizin bugün başlıca ihtiyacı düzensiz ve kifayetsiz bir halde bulunan iktisadi hayatımıza canlılık vererek herkese refah teminidir. Bu refah, yalnız her hangi bir zümrenin değil Alman İktisatçısı Erhard'ın dediği gibi; "Herkes bu nimetten payını alabilmelidir." bugün bütün Türk Milletinin askerin, sivilin, köylüsünün kentlisinin, çiftçisinin, işçisinin isteği ve ihtiyacı budur. Bunun için de ilk şart istihsali çoğaltmak, istihlâki geliştirmek ve mahsulü değerlendirmektir. Bugün az olan istihsalimizin dahi gereği gibi değerlenmediği bir vakıadır. İyi idare ile ve umumi refahı temin etmek suretiyle fakir zengin münaferetine meydan vermemek lâzımdır. Ne yapıp yapıp, kalkınan memleketlerde olduğu gibi gittikçe artan insan koluna ve kafasına tam çalışma imkânını vermek ve yüksek seviyeli ve standartlı bir hayat temin etmek ilk hedefimiz olmalıdır.

Muhterem arkadaşlarım,

Yukarda arz ettiğim iktisadi ve sosyal kalkınmamızın memleketimiz için en mühim dayanağının tarım olduğu hepinizin takdir buyurduğu bir gerçektir. Çıkarılacak toprak reformu Kanununun realitelere uyması, birtakım yanlış anlamlara sebebiyet vermemesi ve çiftçimizin, köylümüzün hayat seviyesini yükseltmesi yegâne dileğimizdir. Kalkınan köylü demek, kalkınan Türkiye demektir. Çünkü nüfusumuzun %80 i köylüdür.

Topraksız köylü ve çiftçi çoktur. Evvelâ maliye, belediye, özel idare elindeki araziyi, daha verimli kılacak şekilde çiftçiye devretmek lâzımdır. Bu hususta isabetli kararlar alabilmek için toprak reformu yapan milletleri iyice tetkik etmek suretiyle gerçeklerimize uydurmak gerekmektedir. Son senelerde gördüğümüz köylü ve Devlet arazisi hududu ihtilâflarına son vermek suretiyle çiftçinin ıstırabını dindirmek lâzımdır. Senelerden beri dedelerinden, babalarından kalan tarlalar kadastro hesabı dışındadır, diye ellerinden alınmaktadır. Bu ihtilaflı tarlaları, süratle, ücretsiz veya mâkul bir ücretle köylüye iade etmek köylümüzün ve çiftçimizin huzuru noktasından icap etmektedir.

Memleket bütçesinde temin ettiği döviz dolayısıyla tütün üzerinde ehemmiyetle durmak, tütün hastalığına karşı daha kuvvetle mücadele etmek ve tütüncülere verilen krediyi zamanında ve yeteri kadar temin etmeye çalışmak lâzımdır. Vatandaşlarımızdan aldığımız mektuplarda ve çıkan mahallî gazetelerde kredi işlerinden şikâyet okumaktayız. Tütüncülerden kesilen % 5 lerle Tütüncüler Bankası kurmak zamanı gelmiş ve geçmiştir bile...

Aziz arkadaşlarım,

Yine iktisadi vaziyetimiz ve bütçemizde mühim rol oynayacak olan turizm üzerinde daha kuvvetle dikkatimizi teksif etmek lâzımdır. Eski eserler ve tabiat güzelliği itibariyle hiçbir memlekete nasip olmayan bir hazineye malikiz. Maalesef

bugünlere kadar esaslı bir şekilde istifade edilememiştir. Komşumuz Yunanistan'ın bu hususta ne kadar faydalar temin ettiği düşünülecek olursa bizim için hüzün vericidir. Bu hususta mühim rol oynayacak olan Cenup sahil yolunun acele bitirilmesi lâzımdır. İki üç sene evvel uğradığım Rodos adasında bir gecede üç bin turistin bulunduğunu belediye reisinden öğrendim. Mütemadiyen oteller yapılmakta dünyanın her tarafından turist celbine çalışmaktadır.

Muhterem arkadaşlarım,

Halkımızın ve köylümüzün en mühim dertlerinin birisi de sağlık işidir. Tedavi işi fakire ve köylüye çok yıkım olmaktadır. Bu sebeple sağlık işlerini daha çok genişletmek, köye kadar daha kuvvetle götürmek lâzımdır.

Muhterem arkadaşlarım,

Programda mevcut ve yukarıda bahsettiğim ve edemediğim hususların hepsinin hedefi, memleketimizin süratle maddi ve mânevi kalkınma ve medenî bir cemiyet olma davasıdır. Kültür işlerine verilecek olan ehemmiyetle mânevi kalkınma, iktisadi ve teknik meselelere gösterilecek ilgi ve itina ile de maddi kalkınma yolunu tutmuş olacağız, memleketimizin kültürel, sosyal ve iktisadi realiteleri, milletimizin muhtelif zümrelerinin problemlerinin aynı ehemmiyetle ve ahenkli bir şekilde ele alınmasını icap ettirmektedir. Bu sebeple, Cumhuriyet idaremiz, kurulduğu günden beri bu açıdan memleket meselelerini ele almıştır. Memleketimizin kalkınmasında Devlet gücü ve şahsi teşebbüs kudretinin isabetli ve itidalli birleşmesinden ve teklifinden meydana gelen büyük kuvvet ancak memleketimizi kalkındıracaktır. Bununla beraber içtimai adalet ölçümüze hakiki yardım prensibimiz olmalıdır. Bu muazzam işleri başarmak için her zamandan fazla milletçe birlik ve beraberliğe ihtiyacımız vardır. Almanya'nın veya Japonya'nın mucizeyi andıran kalkınmaları, yalnız idarecilerin dirayeti değil, mensup oldukları milletlerinin de yüksek anlayışları, çalışkanlıkları, telâkkileri isabetli yolu tutmuş olan devlete destek ve zahir olmalarıdır. İyi numuneler, iyi rehberler gören Türk milleti pek mükemmel bir şekilde büyük eserler meydana getirecek enerjiye ve zekâya bol bol sahiptir.

Sözlerime son verirken, İkinci Koalisyon Hükümetine başarılar diler hepinizi hürmetlerimle selâmlarım efendim. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın arkadaşlarım, müzakerelerin kifayeti hakkında yeni bir takrir gelmiştir, okutacağım.

Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına Hükümet programı üzerinde lehte ve aleyhte konuşmalar yapılmıştır. Yüksek Meclisin büyük bir vukufla duruma muttali olduğu anlaşılmıştır. Hükümetin tenkitlere cevap vermesine imkân vermek için müzakerelerin kâfi olduğuna kaniim. Kifayeti müzakere teklifini oya sunulmasını arz ve teklif eylerim.

Ordu Ata Topaloğlu

BAŞKAN — Aleyhte Ethem Kılıçoğlu.

ETHEM KILIÇOĞLU (Giresun) — Çok muhterem arkadaşlar, var kuvvetiyle hangi kaynaktan cüret ve fikir aldığı belli olmayan kimseler mütemadiyen Büyük Meclisinizin çalışmadığını, hiçbir işle meşgul olmadığını türlü ifadelerle türlü yerlerde, türlü fırsatlardan istifade ederek ileri sürerler. Bugün ikinci Koalisyon Hükümetinin programı üzerinde, kabul buyurduğunuz bir usul üzerine, lehte, aleyhte ve üzerinde olarak konuşan arkadaşlar fikirlerini serd ediyorlar ve bu şekilde Meclisinizin fikri tebellür etmiş oluyor. Eğer muayyen insanları konuşturmamak için şunun bunun taktiği bu Mecliste hâkim olursa, artık bizim için yapılacak hiçbir şey kalmamış olur. Kaldı ki, muhterem arkadaşlarım, şimdi Hükümet programından aynen okuyorum: "Hükümetiniz yüklendiği sorumluluğun bu yönlerden taşıdığı önemi kavramış olarak vazifeye başlamaktadır. Bu yüklü çalışmalarımız ve gayretlerimizde, Büyük Meclisin ciddî, samimî ve bilgili yardımları başarılarımızın teminatını teşkil edecektir."

Hükümet böyle istiyor. Diyor ki, "Milletvekilleri, düşündüklerinizi söyleviniz, belki, muvaffakiyetimizi temin edecek fikirler serd edeceksiniz." bir memlekette milletvekilinin ne düşündüğü meydana çıkmazsa orada demokrasiden bahsetmek imkânı kalmaz.

Biz arkadaşlarımızı sabırla dinledik. Bizim de kendimize göre görüşlerimiz vardır. Bunu baltalamak için ikide birde kifayeti müzakere takriri vermeyi doğru bulmuyorum.

Arkadaşlarımızın, parlâmento usulüdür, hakkıdır, önerge verebilirler, ama kalkıp konuşmak içimizi dökmek mümkün iken, ikide birde kifayeti müzakere takriri ile gelinmesin. Zaten söz müddeti on dakikaya indirilmiştir. Hiçbir şeyi ortaya koyamadan, su gibi kıraat okuyarak buradan inme hakkını olsun kısmamak üzere bu kifayeti müzakere takriri aleyhine rey vermenizi rica ve istirham ederim.

BAŞKAN — Kifayet takririni oyunuza sunuyorum. Kabul edenler,.. Kabul etmeyenler...

Belli olmadı. Lütfen ayağa kalkınız. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kifayet kabul edilmemiştir.

Şimdi sıra, aleyhte konuşacak olan Ethem Kılıçoğlu'nundur. Buyurun.

İ. ETEM KILIÇOĞLU (Giresun) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarını. İkinci Karma Hükümete başarılar dileyerek sözlerime başlamak isterim.

Muhterem arkadaşlar;

Hükümet Programı, memleketin bütün dert ve ıstıraplarına; partilerin seçim beyannamelerindeki üslûp ile edebî, politik ve psikolojik terimleri maharetle bir araya getirerek temas etmiş bulunmaktadır. Bu telifçi ve prensipleri muğlâk, müphem programın milletimizin dert ve ıstıraplarına deva olamayacağı kanaatindeyim. Esasen, Programın hakiki hüviyeti 34 ana kanunun Yüksek Meclisinizce kabulü ile ortaya çıkacaktır.

Muhterem arkadaşlar, hakiki durum şudur:

Rejim düşmanları, Atatürk ilkelerini büyük milletimizin de tasvibiyle bir yeni Anayasa ile vatanımızın kaderini tâyin eden sağlam ve ebedî bir yapı haline getiren Türk Silâhlı Kuvvetlerin kurduğu düzeni bozacak yıkıcı bir kuvvet olarak umumi efkâra göstermeye çalışmakta ve bu hal istikrarsızlığın hakiki âmili olmaktadır.

Siyasi istikrarın bu vatandaşlar tarafından bozulduğu şu kritik günlerde demokratik, anlamda sağlam bir Hükümetin vazife başına gelmesi hakiki arzusu iken, mevcut Hükümeti devam ettirmeyen bir muhterem ve tarihî şahsiyetin, iki küçük partinin vatanseverlik duygularını zorlayarak ve bir büyük partiyi parçalamak için sözde bağımsızların da iştirakiyle İkinci Karma Hükümeti kurmasını demokratik saymıyor ve bunu büyük milletimizin talihsizliğinin yeni bir tezahürü olarak mütalâa ediyorum. Bu hareketler partizanlığın devam edeceğinin yeni işaretleri olsa gerektir.

Muhterem arkadaşlar,

Hükümet Programı, kısa ve uzun vadeli birçok tedbirlerin alınacağını ifade etmektedir. Kısa vadeli tedbirlerin neler olduğu

1962 yılı bütçesiyle tatbikata konmuş bulunmaktadır. Istırapların dinmesine yardım etmediği görülen bu tedbirlere kırmızı rey vermiş Y.T.P. nin Karma Hükümete hangi düşüncelerle katıldığını anlamak mümkün değildir. Bunu vatanseverliğin son zorlaması olarak kabul edenlerin haklı çıkmasını temenni ederim.

Muhterem arkadaşlarım, uzun vadeli vaitlerin başka bir deyimle hızlı ve plânlı kalkınmalım halen yürürlükte olan "plân hedefleri ve stratejisi" kararındaki esaslar dairesinde gerçekleştirileceği ifade edildiğine ve enflâsyonist bir iktisadi ve malî politika takip edilmeyeceği katî olarak beyan buyurulduğuna göre hangi sihirli elin gayrisâfi millî hâsılayı artırarak, bunun gerekli kısmını yatırımlara ayrılmasını temin edeceğini ve Türk ekonomisinin yılda ortalama %7 civarında bir geliştirme hızına kavuşturulmasının temin edilebileceğini haklı olarak düşünmek zorundayız. Fakirliğin belini büktüğü sabırlı, temkinli, cefakâr büyük milletimizi, yeni Hükümetin (ömrü vefa ederse) yeni isimler altında mükellefiyetlerle karşı karşıya getirmesinden endişeliyim.

Muhterem arkadaşlarım, özel teşebbüsü kalkınmasının önemli bir unsuru kabul buyuran Hükümetin, (Garplı mânasıyla) vergi mükellefiyetinin şümulünü geniş tutmadan ve beyannameye tâbi gelirlerin artırılmasını temin etmeden ve asıl önemlisi siyasi istikran sağlamadan ve Varlık Vergisi facialarının hatıralarını unutturmadan servet beyannamesinin alınmasında ısrar etmesini anlayamamaktayım. Her şahıs ve müessese kazancının ve servetinin hesabını normal düzen içinde verdiğini şuurunda hissetmelidir. Hakiki demokrasi ve malî ıslahat budur.

Muhterem arkadaşlar, Hükümet Programının üzerinde önemle durduğu bir konu da, sosyal adalettir. Ciddî, samimî ve lâik Cumhuriyet esaslarına riayetkâr olarak; dinimizin ve gerçek milliyetçiliğimizin de esaslarından biri olan sosyal adalet anlamının kültürel sosyal ve iktisadi gelişmeden mahrum memleketimizde malûm ve meşhur kimse, teşkilât ve dış tahriklerle mukadderat ve mukaddesatımı-

zın düşmanı komünist emellerine yardımcı olmalarını önlemek yeni hükümetlerin dikkatlerinden kaçmamalıdır. Sosyal adaletin her şahıs ve müessesenin kabiliyet ve gayreti nispetinde emeğinin karşılığını alabileceği ve Devletin fertler ve müesseseler arasında bir üstünlük tanımayacağını ve refah seviyesi meşru sebeplerle yükselmiş olanların geriye götürülmesi şekliyle değil sefalet içinde olanların millî servet ve külfetleri âdil ve eşit ölçüler içinde dağıtılmasıyla refah seviyelerinin artırılmasından ibaret olduğu hususu milletimize ısrarla anlatılmalıdır.

Muhterem arkadaşlarım, açısı sağ ve sol cereyanlarla mücadelesi (bu mefhumların hudutları sarih olarak tespit olunmadan) yapılacağını ifade etmek, keyfiliğe gidişin yeni tezahürleri olsa gerektir. Bu kötümser düşünceden uzaklaşmanın tek yolu Hükümetten sarih icraatları davranışları olacaktır.

Muhterem arkadaşlarım, partizan idare mevzuu memleketin en esaslı dertleri arasındadır.

Bu derdi kökünden kazımağa karar verdiğini ifade eden Hükümetin kabineye aldığı şahısların tutum ve davranışlarını millete güven verecek hale getireceklerini icraatlarıyla temin etmelidirler.

Muhterem arkadaşlarım, başta Türk Silâhlı Kuvvetleri mensupları, öğretmenler ve bütün memurların âmme sektörünün tahmil ettiği külfetleri omuzlayacak bir güce erişmesini temin edecek tedbirleri alacağını vadeden Yeni Hükümetin Devlet personel dairelerinin çalışmalarıyla yakinen alâkadar olmadığı anlaşılmaktadır.

Personel dairesi salahiyetlilerinden aldığımız izahatta bu iyilik yollarının prensiplerinin dahi tespit olunmadığını açıklamış bulunmaktadır. Bu nevi teşekküllerin iktidar partilerine mensup olan kimselerin maişet yuvaları haline gelmemesini temenni ederim.

BAŞKAN — 2 dakikanız kaldı ona göre toparlayınız.

ETEM KILIÇOĞLU (Devamla) — Muhterem arkadaşlarım memleketin ekseriyetini teşkil eden cefakeş Türk köylüsünün köy içme suları ve yolları çalışmalarına gönüllü olarak katılması kararının malûm alışılmış usuller ve belli idareciler elinde siyasi baskı vasıtası olması ve Anayasamıza rağmen angarya usulünün yeniden ihdası mânasına gelmesinden endişeli bulunduğumu beyan etmek isterim.

Muhterem arkadaşlarım, programda millî eğitim hizmetlerinde medeni ölçüler seviyesine çıkarmak ve din adamlarının yetiştirilmesi için her türlü tedbirleri alacağını vadeden Hükümetin, bunların malî portesini unutturmak için sevindirici ifadeler kullanırken diğer huzursuzluk konuları büyük siyasi af 105'nci ve 113'ncü sayılı kanun gibi önemli konuları Meclisten ve dâvaların hakiki sahibi büyük Türk Milletinden sakladığı koalisyon protokolün Karma Hükümete katılan partiler ve gruplar, Hükümetin istikrar içinde kalkınma politikasına aykırı olacak şekilde gider çoğaltıcı ve gelir azaltıcı...

BAŞKAN — Vaktiniz bitmiştir, Sayın Kılıçoğlu.

ETEM KILIÇOĞLU (Devamla) — Bir cümle söyleyebilir miyim Sayın Başkan.

BAŞKAN — Bir cümle olabilir.

ETEM KILIÇOĞLU (Devamla) — Çok muhterem arkadaşlarım, Birinci Koalisyona bir Halk Partili, Başbakana girmeme kararını veren ve bütçeye kırmızı oy kullanan Yeni Türkiye Partisinin siyasi ahlâk kaidelerine riayetkâr bir ferdi olarak kırmızı oy vereceğimi beyan eder, hepinizi hürmetle selâmlarım. *(Soldan alkışlar)*

BAŞKAN — Şimdi söz sırası, üzerinde konuşacak olanlardan Sayın Kadri Özek'indir.

KADRİ ÖZEK (İzmir) — Millet Meclisinin muhterem üyeleri;

Umumiyet itibariyle, meselelerin halli birden fazla fertlerin veya teşekküllerin çalışmada iştiraklerinin zaruri bulunduğu ahvalde, tarafların karşılıklı olarak hüsnüniyet ve samimiyet prensiplerine mutlak riayetleri şartına burada işaret etmenin zait olduğuna kaani bulunmaktayım.

Filhakika Devlet hizmetlerini ifa durumda bulunan Hükümetin kurulması, nispî seçim usulünün zaruri bir neticesi olarak birden fazla partilerin iştiraki ile mümkün olabilmektedir. Şu halde Hükümet bir icra organı olduğuna göre, icranın da büyük kuvvetin tahassulü ile mümkün olacağı hakikati kendiliğinden doğmaktadır.

Kanaatimce dünyada mevcut kuvvetlerin yenilmeyeni hüsnüniyete dayanan davranış ve hareketlerdir.

Bu itibarladır ki, şu veya bu sivil veya askerî cunta bir kuvvetin ifadesi ise, hukukun bünyesine sokmadığı ve dışına attığı bu kuvvete karşı koymanın tek yolu mukabil kuvveti hüsnüniyete dayanan telifçi bir politikanın, Devlet idaresinde esas tutulmasındadır.

Esasen, nispî seçim esasının kabul edildiği memleketlerde telifçi bir politikanın takibi, bilhassa politikacıların ve mensup bulundukları siyasi teşekkülün memleket severliğinin en bariz bir tezahürü olarak kabul edilmelidir. Çünkü nispî seçimlerin tatbik edildiği memleketlerde, memleket ve millet nef'ine büyük faydalar kabul edilerek, tek partilerin hükümranlığının doğurduğu mahzurları bertaraf etmek maksadına mâtufen, iktidar ve binnetice icra kudretinin bir parti tarafından yürütülmesi mümkün değildir.

Bu sebeple daima icra kuvveti olan Hükümet, birden fazla partiler tarafından teşkil olunabilmektedir.

Devlet hizmetini icra organı durumunda olan Hükümete iştirak edecek, koalisyona vücut veren partiler önceden ve icrai hükümet ettikleri müddetçe, anlaşabilmek için de peşinen telifçi bir politika yolunu tutmak durumundadırlar. Telifçi bir politikanın kabulü, partilerin bir slogan haline getirdikleri, memleket, millet hizmetleri, vatanperverlik, memleket severlik iddialarının, tahakkukuna imkân veren tek yoldur.

Telifçi politikayı kabul etmek, asla bir politikacının mensup bulunduğu siyasi bir teşekkülden, memleket pahasına anlaştığı diğer bir partiye angaje olması demek olmayacaktır.

Memleket ve millet hizmetine hadim olan bu telifçi politika yolunu tutanlara, hangi ideoloji ile ve hangi maksada hizmet ettikleri, artık bütün efkârı umumiyenin malûmu olan ve sırası geldikçe bu maksatları sarahatle açıklanacak olan, memleket menfaatleri ile tutumlarının telifine imkân olmayan, en hafif tâbiri ile basit politikacıların, C.H.P. li İnönist gibi tâbirleri kullanmaları ne siyasi ve ne de umumi ahlâk kaideleri ile kabili izah değildir. *(Alkışlar)*

Muhterem arkadaşlarım, benim gibi birçok arkadaşlarım da az önce arz ettiğim "İnönist, Cumhuriyet Halk Partili" gibi birtakım ağır, belki de mensup bulunduğu parti itibariyle, ağır ithamlarla karşı karşıya kalmıştır. *(Gülüşmeler)* Yalnız, burada şunu arz edeyim ki, sözlerimde gülünecek bir şey olmasa gerek. Lütfen dinlerseniz, söylenenden sonra söyleneceğin ne olduğunu, söylendikten sonra anlayabilirsiniz.

Muhterem arkadaşlarım, demin de arz ettiğim gibi, nispî temsil sistemi telifçi bir politika takip edebilmeyi mümkün kılmaktadır. Binaenaleyh ben, bir parti mensubu olarak, farzımuhal Cumhuriyet Halk Partisi, farzımuhal Yeni Türkiye Partisi veya Millet Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ile anlaşmak mecburiyetinde kalmışsam, bu, memleket severliğinin en bariz bir tezahürü sayılmalıdır.

Muhterem arkadaşlar, hüsnüniyet ve samimiyetin neticesi, insanları ileride birtakım tenakuzlardan muhakkak ki, kurtaracaktır.

Muhterem arkadaşlar, okutulan Hükümet programında dikkat nazarıma çarpan bir hususu ben izah etmek imkânını bulamadım. Benden önce konuşan Muhterem Ethem Kılıçoğlu arkadaşımın temas ettiği nokta hakkında ben de temas etmek zaruretiyle karşı karşıyayım. Bundan önceki koalisyon Hükümetinin hazırlamış olduğu bütçe, kısa bir müddet evvel henüz yalnız câri masraflara mütedair olan fasıllarda ki, paralar hariç, yatırıma mütedair olan masraflara ait her hangi bir sarfiyat ve tatbikat yapılmamıştır.

Muhterem arkadaşlarım, vaktiyle koalisyonun dışında kalarak bugün de İkinci Koalisyona giren bâzı partilerin, bütçe müzakerelerinde daima aleyhte rey kullanmaları ve hazırlanan bütçe hakkında da enflâsyonist bir bütçe olduğu hususunu kabul etmeleri bir vakıa olarak karşımızdadır. O bütçeye kırmızı oy kullanan bu iki partinin bugün koalisyona iştirak etme neticesinde bu bütçenin tatbikini mümkün kılan bir programa nasıl beyaz oy verecekleri cidden düşünülmeye değer. (*Soldan, gülüşmeler*) Kanaatimce, hükümetlerin hazırlamış oldukları programa o Hükümeti kuran partilerin beyaz oy kullanmaları mantıki ve normal bir hâdisedir ama bununla önceki hareketlerini nasıl izah edeceklerini çözmek imkânını ben bir türlü bulamadım. Bu itibarla muhterem arkadaşlarımın, koalisyon Hükümetinin daima değişmesi ve Hükümeti teşkil eden partilerin değişik partiler olması ihtimallerini nazarı itibara alarak yapılan tenkitlerin samimî ve hüsnüniyete müstenit olmaları canı gönülden arzulanan bir husus olmalıdır.

Yeni Hükümete muvaffakiyet temennisiyle hepinizi hürmetle selâmlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Söz sırası lehte konuşacak olanlardan Ruhi Soyer'de.

RUHİ SOYER (Niğde) — Aziz arkadaşlarım, İkinci Cumhuriyetin İkinci Karma Hükümetinin programı üzerinde gerek parti temsilcisi arkadaşlarımız ve gerekse milletvekilleri uzun uzun konuştular.

Ben umumi hatları ve tedbirleri bakımından içinde bulunduğumuz siyasal, sosyal ve ekonomik şartlara tamamen uygun bulduğum bu program üzerinde bâzı temennilerde bulunmak üzere söz almış bulunuyorum.

Muhterem arkadaşlarım,

İhtilâl sonrası bir intikal devrinin ilk Karma Hükümetinin içinde bulunduğu şartlara nazaran hakikaten iyi çalıştığını ve şartların müsait olduğu nispette de esaslı işler gördüğünü söylemek bir vicdan borcudur. Bilhassa kurulamayacağı iddia olunan bir koalisyonu kurmuş ve 7 ay yürütmüştür.

Nispî temsil sisteminin aşikâr bir icabı olarak kurulmuş bulunan dörtlü Karma Hükümetin ise, daha geniş imkânlara mazhar olarak daha büyük muvaffakiyetler kazanmasını dilemek ve yardım etmek millî vazifemizdir.

Muhterem arkadaşlarım,

30 yılı aşan meslek hayatına sahip bir hekim olarak en başta temennim sağlık mevzularımıza ve Türk Milletinin ekseriyetini teşkil eden Türk köylüsünün beslenme ve iskân mevzuları üzerinde olacaktır.

Aziz arkadaşlarım,

Türk köylüsünün, gerek içinde bulunduğu sağlık şartları, gerek geçmişte ve gerekse 1962 bütçesinde sağlık mevzularımıza atfedilen ehemmiyet; Anayasamızla sağlığa ait bütün tedbirleri almayı taahhüt etmiş bulunduğumuz milletimizin hakiki ihtiyaçları karşısında çok kifayetsizdir.

Medeniyet ve refah seviyeleri bizden çok üstün bulunan Avrupa memleketlerinde sağlık tahsisatı umumi bütçenin % 12 sini teşkil ettiği halde sağlık bakımından perişan bir halde bulunan memleketimizde bu nispetin, bütçemizin ancak %4,7 sinden ibaret olması elem vericidir. Böyle bir sağlık tahsisatı ile istenilen hizmeti göremeyeceği aşikâr olan Karma Hükümetin hazırlayacağı 1963 bütçesinde olsun bu mühim, ihtiyacı göz önünde bulundurmasını temenni ederim.

Bugün, her köyde değil, her kaza merkezinde bile bir hasta arabamız, hattâ hastasını haber verecek bir telefon teşkilâtımız bile yoktur.

Hastanelerimiz ve hasta yataklarının yetersizliği yüzünden millet hastane kapılarında (seni sıraya koyduk, sıran gelince çağırırız) cevaplarıyla geri çevrilmekte ve bu suretle kaderine terk edilmektedir.

Hekimlere verilmekte olan maaş bareminin diğer fen mensuplarına nazaran çok düşük bir seviyede olması yüzünden bugün 4 000 kadar meslektaşımız yurt dışında çalışmaktadır. 1956 ya kadar 8 senelik operatörünü 800 mark ücretle kullanan Almanya'nın bugün bir yıllık genç ve tecrübesiz Türk cerrahlarını 1.300 mark ücretle alıp çalıştırmaya mecbur kaldığını hatırlatır, Hükümeti ve Büyük Meclisi ikaz ederim.

Sağlık Vekâletimizin köy sağlığı ile daha yakından meşgul olmasını ve köylülerimizin sıhhi iskân durumu ile sıhhi beslenme durumları üzerinde çalışmalar yaparak içinde bulunduğumuz feci sağlık realitelerimizi Büyük Meclisin gözleri önüne sermesini temenni ederim. Bütün dünyada verem hastalığına tutulma nispeti, modern anti tüberkülöz ilâçların kullanılması ile büyük nispette gerilediği halde, ıstırapla arz ederim ki, bu nispet memleketimizde artmaktadır. Tarihin muhtelif devirlerinin tahripkâr tesirleri altında nevama çölleşmiş ve verimsiz bir hale gelmiş bulunan Orta Anadolu'nun asırlardan beri devam edegelen ihmaline son verilecek bu bölgede yaşayan vatandaşlarımızın fakrü zaruretine son verecek istikamette çalışılmasını dilerim.

Memlekette ilmî bir toprak tetkik ve tasnifi yapılarak pek çoğu 25 ile 150 haneden ibaret ve her türlü medeni ve sıhhi imkândan mahrum bulunan 40 bine yakın köyümüzün verimli topraklar üzerinde beşer yüz haneli her türlü medeni şarta sahip sosyal bir ünite haline getirilecek bir iç iskân mevzuunun ele alınması ve toprak reformunun bu çalışmaya paralel olarak tatbik edilmesi milletimizin kalkınmasında mühim âmil olacağı kanaatindeyim.

Aziz milletvekilleri,

Memleketimizin içinde bulunduğu iktisadi, siyasal ve sosyal şartlar tarihimizin hiçbir devresinde bu kadar ağır ve ezici olmamıştır.

Bizleri seçen vatandaşlarımızın, her gün artmakta bulunan ıstıraplarına bir an evvel çare bulacağımız ümidi içinde sabırsızlıkla beklemekte oldukları malûmdur.

Bu acı hakikatler karşısında Büyük Meclisin ilk vazifesi: Her türlü parti mülâhaza ve düşüncelerinden sıyrılarak dert ve ıstıraplarımıza el birliği ile çare bulmak ve memlekette demokratik rejimle çalışma ve kalkınmamızın mümkün olduğu inancını tam olarak yerleştirmektir.

Türk Milletine, Büyük Meclise ve çok iyi niyetlerle kurulan ikinci Karma Hükümetimize büyük başarılar dilerim, hepinizi hürmetle selâmlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın arkadaşlar, şimdi söz sırası aleyhte konuşacak olanlardan Cahit Yılmaz'dadır. *(Yok sesleri)* Ondan sonra gene aleyhte konuşacakların sırasında bulunan Ömer Eken. *(Yok sesleri)* Ondan sonra sıra aleyhte konuşacak olanlardan Nazmi Özoğul'undur. Buyurun.

NAZMİ ÖZOĞUL (Edirne) — Sayın milletvekilleri, Hükümetin 22 sayfalık programını aldık ve okuduk. Hükümet programının içinde birçok temenniler olduğunu görüyoruz. Arkadaşlar, bir memlekette bir hükümetin, bir icra organı olarak vazife yapması icabeder. Halbuki bu program içinde tamamıyla temennilerle, yuvarlak lâflarla karşımıza çıkmış bulunuyor.

Burada arkadaşlarınız programın muhtelif cihetlerini tenkit ettiler. 10 dakikalık zaman zarfında, hazırladığım konuşmamı burada okumak imkânını bulamıyorum. Yalnız, arkadaşlarımın temas etmedikleri birkaç noktaya temas edeceğim.

Birinci Koalisyon Hükümeti kurulduğundan bugüne kadar devamlı olarak rejim davasından bahsedilir. Gazetelerde muhtelif şekillerde tefsirlerle karşılaşırız.

Arkadaşlar, Türk Ordusu, Türk Milletinin özüdür. Türk Milleti de Türk ordusunun özüdür. Bâzı muhteris politikacılar, siyasi hedeflerini temin etmek için ikide bir Meclis koridorlarında hepinizin duyduğu tomson sözlerini kullanmışlardır.

Arkadaşlar, Türk kumandanını iyi tanımamız lâzım. Türk kumandanı 15 Ekimde bir seçim yaptı ve bize seçimden sonra Büyük Millet Meclisindeki teşri vazifemizi verdi. Biz o günden bugüne kadar halen köylerde bulunan muhtarların, şehirlerde bulunan belediye âzalarının, reislerinin ve vilâyet encümen âzalarının seçim kanununu buraya getirmedi. Birinci Koalisyon Hükümeti zamanında Başbakan İsmet Paşa şöyle buyuruyorlardı: Şu, şu kanunları çıkartmadan tatile gitmeyelim. Şimdi duyuyoruz ki, bu toplantıdan sonra hemen tatile gidecekmişiz. Arkadaşlar, seçim kanununu çıkartmadan tatile asla gitmememiz lâzımdır ve gitmeyeceğiz. *(Alkışlar)*.

Arkadaşlar, biraz da mühim davalarımız olan iktisadi durumumuzdan bahsetmek isterim. Geçenlerde Büyük Millet Meclisinin kapısına kadar işsiz, aç vatandaşlarımız gelmişti. Program tetkik ediyoruz, bu hususa yer verilmemiştir. Burada sorulmuş olan bir soruya karşı Çalışma Bakanı, köylerde 3,5 milyon gizli işsizin bulunduğunu ifade ettiler.

Programda ziraatımızı sulama, iyi tohumluk, fındıklık tesisi ve gübreme esasına göre kalkındıracaklarını ifade ediyorlar. Bugün Türk köylüsü bize hakikati haykırıyor ve diyor ki; bu memlekette bereket kalmamıştır. Arkadaşlar bâzı edebiyatçılar ve tahrikçiler, Atatürk'ün ifade ettiği memleketin hakiki efendisi olan Türk köylüsünü gericilikle itham etmektedirler. Hayır arkadaşlar. Memleketin efendisi olan Türk köylüsü hakikati öğrenmiştir. Bereket kalmamıştır. Asırlardan beri bu topraklar ekile ekile ihtiyacımızı karşılayamaz hale gelmiş bulunmaktadır.

Arkadaşlar, gittiğim il ve ilçelerdeki ziraat memurları ve müdürlerine, ne kadar gübreye ihtiyacınız var diye soruyorum. Cevap vermiyorlar. Ziraat Vekâletine gidiyorum, ilgili müdürlerle konuşuyorum, yine bize bir rakam veremiyorlar.

Arkadaşlar, Türk köylüsünün emeğinin karşılığını ancak ve ancak 67 ilimizde kuracağımız toprak tahlil laboratuarlarıyla temin etmek mümkündür. Bu tahlil laboratuarları kurulduktan ve topraklarımızın tahlili yapıldıktan sonra Türk köylüsü altın devrini yaşayacaktır. *(Yaşa sesleri)* Bir arkadaşımız yaşa dedi. Size bu hususta bir misal vermek isterim: 1954 den bugüne kadar Edirne'den geçen Meriç nehrinin sacında ve solunda geçen sene kurutulan bataklıklarda ve İpsala Ovasında eken köylü bire 35 almıştır. Bunun 1,5 kilometre kuzeyinde bulunan yüksek arazideki verim bire dört buçuktur.

Edirne'de, büyük arazisi olan bir doktor arkadaşım, topraklarını tahlil ettirdi. Neticede yüzde 12 kirece ihtiyacı olduğu ortaya çıktı. Bu kireci kullandı. O zaman verim bire onaltıya çıktı. O halde Hükümet programında yazıldığı şekilde topraklarımızın yalnız suni gübreye değil, birçok maddelere ihtiyacı olduğu meydana çıkar.

BAŞKAN — Sayın Özoğul, iki dakikanız kaldı.

NAZMİ ÖZOĞUL (Devamla) — Arkadaşlar, programda üniversite dâvasının ele alınmadığını görüyoruz. Geçen sene üniversiteli arkadaşlarımızın Meclisin kapısına kadar geldiğini gördük. Bu dâvanın mutlaka ele alınması ve Atatürk'ün ifade ettiği "Hakiki mürşit ilimdir" ibaresinin bu memlekette gerçekleşmesi icabeder.

Arkadaşlar, bir noktaya daha temas etmek isterim, ihtilâlden sonra 7.200 subay emekli oldular. Bilâhare o zamanın Devlet Başkanı ve şimdiki Cumhurbaşkanı Orgeneral Cemal Gürsel; "Türk Ordusunun kolunu kanadını kırdık" dediler. Arkadaşlar, demokrasi devresine girdiği, Sayın Devlet Başkanının ifade ettikleri bu kol, kanat kırılma meselesinin halledilmesi lâzımdır, İnkılâp emeklileri arasında, Kore muharebelerinde komünistlere karşı süngü muharebesi yapmış, Bayrağımızı dalgalandırmış ve Amerika Hava Kuvvetlerine kumanda etmiş subaylar mevcuttur.

Şunu da belirtmek isterim ki, 7.200 subay fakir Türk milletine 6 milyar liraya mal olmuştur. Bunlardan istifade etmek için Hükümetin Programına konulması icabederdi.

BAŞKAN — Vaktiniz tamamdır.

NAZMI ÖZOĞUL (Devamla) — Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın arkadaşlar, kifayeti müzakere hakkında iki takrir gelmiştir, okutuyorum.

Millet Meclisi Başkanlığına

Hükümet Programını lehinde, aleyhinde ve üzerinde olmak üzere haylice üye konuşmuş bulunmaktadır. Müzakere kâfidir, konuşmalara karşı Hükümetin cevap verme hakkı mahfuz kalmak şartıyla, kifayetini oya vaz'ını arz ve teklif ederiz.

Konya	**Sivas**	**Bursa**
Fakih Özfakih	**Cevad Odyakmaz**	**Cevdet Perin**

Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

Konu aydınlanmıştır. Görüşmelerin yeterliğini arz ve teklif ederim.

Mardin
Şevki Aysan

HİLMİ AYDINGER (Aydın) — Kifayet aleyhinde söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurunuz efendim.

HİLMİ AYDINGER (Aydın) — Pek muhterem arkadaşlarım, kifayeti müzakere aleyhinde konuşmak üzere huzurunuza çıkmış bulunuyorum. Yeni Hükümetin takip edeceği politika hakkındaki programda çok mühim ve binlerce insanı alâkadar eden bir nokta yer almıştır. O da Silâhlı Kuvvetlerimiz hakkındadır; yurdumuzun bekası ve korunması hakkında Türk efkârı umumiyesini pek yakından alâkadar eden bu mevzua hiç de temas edilmemiştir.

BAŞKAN — Efendim, program üzerinde konuşacak değilsiniz, kifayet aleyhinde konuşacaksınız.

HİLMİ AYDINÇER (Devamla) — Evet efendim. Bu mevzuu burada konuşmak mecburiyetindeyiz. Bu itibarla konuşmalar tamam değildir. Bu hayati mevzua temas etmek lâzımdır. Bu hususta Riyaset Makamına bir önerge takdim ediyorum. Oya konulmasını ve tasvip buyurmanızı istirham ederim. Hürmetlerimle...

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlarım, Tüzük mucibince kifayet aleyhinde bir kişiye söz verilir. Ben de Tüzük hükmüne ittibaen bu arkadaşımıza söz verdim. Arkadaşımız şimdi vermiş olduğu takrirde kifayeti müzakerenin reddini istiyor. Bu olmadığı takdirde bir dakika için konuşma imkânı verilmesini istiyor.

Böyle bir talebe Tüzük hükmü mânidir. Bu bakımdan verdikleri takriri oyunuza sunmuyorum, kifayet takrirlerini oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Söz Başbakanındır,

BAŞBAKAN İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Muhterem arkadaşlarım, Hükümet programı üzerinde hatipler birbirinden daha kıymetli daha istifadeli sözler söylediler. Hepsini yakın bir ilgi ile takip ettim. Evvelâ sayın muhalefet partilerinin bahis konusu ettikleri mevzulara temas etmek istiyorum.

Millet Partisi adına konuşan Sayın Bölükbaşı, Birinci Koalisyon Hükümetinin çalışmasını teşrih ettikten sonra, İkinci Koalisyon Hükümetine aynı gözle bakarak onu da zayıf bulduğunu belirtmek istedi. Birinci Koalisyon Hükümetin Yüce Senatoda bahsini ettiğim zaman onun hakkında biraz malûmat vermiştim. Ben çalıştığım müesseselerin ve temasta bulunduğum insanların daima müspet taraflarını ön plânda hatırımda tutmayı ve dile getirmeyi severim. Onun için, Birinci Koalisyon Hükümetinde, ortak partiden bahsettiğim zaman başarılı işlerin yapıldığını söylemişimdir. Benim bu tarzda Birinci Koalisyon Hükümetinin başarılı işler yaptığı hakkındaki sözlerim samimîdir. Garip bir tecellidir ki, muhalefet partilerinden yalnız Sayın Osman Bölükbaşı değil, bizzat Sayın A.P. Başkanı, 1'nci Koalisyon. Hükümetini başarısız bir Hükümet olarak burada tavsif etmişlerdir. Bu sözlerimde ısrar ediyorum.

Evvelâ Sayın Osman Bölükbaşı'ya cevap vereyim.

1'nci Koalisyon Hükümetinin kurulduğunda şartların çok güç olduğunu hatırlayacaklardır. 1'nci Koalisyon Hükümetinin kurulması âdeta imkânsız sanılıyordu. Senatoda da söylediğim gibi, orada bir talihsizliğimiz; A.P. Sayın Genel Başkanının, seçmenlerine söz vermiş olduğunu ileriye sürerek, Hükümete iştirak etmemeleridir. Bu suretle o zamanki Hükümetle ortak A.P. Merkez Teşkilâtı arasında daima bir ayrıldık olmuş ayrı bir Hükümeti kontrol eder gibi davranmışlardır.

Sayın Bölükbaşı 1'nci Hükümette gördüğü müsamahaların 2'nci Hükümette görülmemesini temenni ediyor. Biz yeni Hükümette vazifeleri ciddî, bir ortaklık yapmaya kararlıyız. Partiler arasındaki münasebetleri ise geniş yürekli ve müsamahalı olmasına ehemmiyet vererek yürüteceğiz.

Ordunun siyasete karışmasından Bölükbaşı, Ordu ve siyasetten" şikâyet ettiler. Ordunun siyasete karıştırılması gibi bir hareket, Birinci Hükümette de, şimdi de vâki olmamıştır. Ordunun bizzat yüksek seviyeli idaresi siyasetten uzak, vazifesine bütün gücü ile girişmeye, onun içinde kalmaya ciddî olarak kararlı bir durumdadır. Bölükbaşı; misal olarak bir gazetede benden, "Ordu İnönü'yü istiyor" sözünü zikretmiştir. Bunu ne benim, ne ordu mensuplarının tekzip etmemiş olmasını kusur addetmektedir. Kusurum bu ise, kusurumu bağışlamasını temenni ederim. Bu mevzuda, "Ordu İnönü'yü istiyor" sözüne karşı, tekzip tarzında, izah tarzında bir cevap vermek, hakikaten güçtür. Tekzip etmek için "Ordu İnönü'yü istemiyor" mu demek lâzım, "Ordu böyle bir şeyle alâkadar değildir" demek mi lâzım, bunu tâyin etmekte güçlük vardır.

Benim hakkımda türlü şekilde muhtelif gazetelerde her gün yazılmakta olan sözlere çok bağlı olarak, vesvese ile cevap yetiştirmek âdetinde değilim. Kusurum belki bundadır. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Siyasi af konusunda bizim aradığımız; bu konu, siyasi istismara zemin teşkil etmemelidir. .

Millet Partisi Sayın Genel Başkanı; evvelce bu konuda takdir edilecek bir ölçüde çok hassas bulunuyorlardı. Ümit ederim, bundan sonra da af konusunun siyasi istismar sebebi olarak kalmaması hususunu takip edecektir.

Arkadaşlarım, her iki muhalefet lideri ile Hükümet teşkilinden sonra da görüştüğümüz zaman, gerek Sayın Bölükbaşı ile gerek A.P. Genel Başkanı Sayın Gümüşpala ile Meclisteki münasebetlerimizin vatandaşa huzur telkin edecek bir istikamette olması için gayret göstereceğimizi vadettik.

Arkadaşlarım, bugünkü müzakerelere Bölükbaşı daha sert olmak üzere tartışmalı bir mizaçla başladılar. Kendilerini bu yolda takip etmek niyetinde değilim. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Ümit ediyorum ki, iyi münasebetler kurmak için bize düşen, Hükümete düşen vazifeleri sabırla ve kendi teveccühlerimi celbetmeye gayret ederek yürütmeye çalışacağım. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Sayın Gümüşpala beyanatında muhtelif konulara temas etmektedir. Kendi partisinin de iştiraki ile kurulan Hükümet, tamamen gönüllü olarak kendi işlerine yardım etmek isteyen köylere Hükümetin de öncelikle yardıma koşması hakkında bir karar vermişti.

Sayın Gümüşpala, o zaman olduğu gibi, şimdiki beyanatında da bunun yanlış tatbikata müncer olmasından endişe etmektedir. Hiçbir zaman bu tarzda yardımların ve köylülerin çalışmalarını kolaylaştırmanın, bir angaryaya, ve vatandaşlarımızın rızaları, arzulan hilâfında bir teşebbüse mahal vermeyeceğini kendilerine temin ederim."

İşçiler meselesinde de çok hassasiyet gösteriyorlar. İşçiler mevzuu, bugünkü Hükümet tarafından önemli bir konu olarak ciddî ilgi ile ele alınmaktadır. Evvelce, işçiler grev hakkının adından dahi serbestçe bahsedemezdi. Şimdi bu konu her gün

konuşuluyor ve toplu sözleşme, grev hakkı gibi konularla ilgili kanunlar yakında Meclise takdim edilecek durumdadır. Sendikalar, türlü baskılar altında, türlü vesilelerle idari kararlarla kapatılmamakta; itibarlı müesseseler olarak her gün Hükümetle karşılıklı, iyi münasebetler halinde temaslarına devam etmektedirler.

Eskiden işçi teşekkülleri, hiçbir suretle beynelmilel teşekküllerle temas edemezlerdi. Şimdi ise, serbestçe, milletlerarası âlemde Türk işçileri, mevcudiyetlerini hissettirmektedirler. İşçi mevzuu, Hükümetçe, sosyal bünyemize uygun, millî ihtiyaçlara uygun ve işçi vatandaşlarımıza geniş itibar ve güven besleyen bir zihniyet içinde ele alınmıştır. İşveren ve işçi münasebetlerinin karşılıklı salim ölçüler içinde işlemesini, Hükümet, ciddî olarak, iktisadi ve karşılıklı sosyal gelişmemizin unsuru saymaktadır.

Umumi olarak tenkitler, siyasi, konularda ve iktisadi konularda toplanmaktadır. Siyasi konularda başlıca meselelerimiz bellidir Partizanlık olmasın, eşit muamele yapılsın, vatandaşlar arasında iyi münasebetler olsun... Bunlar, yeni programımızın da siyasi bakımdan esasını, teşkil etmektedir. Cemiyetimizde esefle kaydedilecek partizanlık hareketlerini, memur olarak ve vatandaş olarak düzeltmek için, seçimden sonra kurulan birinci Hükümet gibi şimdiki Hükümet de ciddî gayretler sarf edecektir. Bunda bütün Hükümet erkânı kararlıdır.

Akşamdan sabaha, bir cemiyetin bu konudaki bütün şikâyetlerden kurtulacağını tahmin etmek kolay değildir. Ama zamanla, ısrarla, demokratik bünyemize arız olan bu gibi hâdiseleri, olayları vatandaşın hoş görmediği bir kusur haline getireceğiz; bu zihniyeti yerleştirmeye çalışacağız, hastalığı yeneceğiz.

İmam - Hatip okullarının orta sınıflarının kaldırılacağına dair çıkan haber, Millî Eğitim Bakanı tarafından kesinlikle asılsız olarak vasıflandırılmıştır. Sınıfların lâğvedilmesi şöyle dursun, bilâkis genel kültürlerinin genişletilmesi ve bunların daha aydın yetiştirilmesi için gerekli tedbirleri almak kararındayız.

Mahallî seçimler ile ilgili kanun vaktinde yetiştirilerek bu sene seçimlere gidilecektir.

Anayasa nizâmının bekçisi olmayı ve Anayasanın, vatandaşa hakikaten huzur ve emniyet verecek sağlam bir zemin üzerinde işlemesini temin etmeyi Meclisle beraber, Hükümet de kendi aslı vazifelerinden saymaktadır.

İktisadi vaziyet hakkında programda geniş ölçüde tafsilât verilmiştir, özel teşebbüsle Devlet sektöründeki çalışmaların, ahenkli bir surette memleket kalkınmasına hizmet etmesini temin etmeye, çalışıyoruz.. Esaslı hazırlanmış bir plân üzerinde iktisadi kalkınmanın tanzim edilmesini, yürütülmesini Hükümet, programının temeli olarak ele almıştır.

Şayet Meclis güven gösterir ve Hükümet programına oy verirse, uzunca bir müddet, Hükümet kalkınma plânının tetkiki ve bunun Büyük Meclise sunulacak bir hale getirilmesi için çalışacağız. Bu üzün ve yorucu bir dikkatle yapılması lâzım olan bir iştir. Ondan sonra Büyük Meclis plânı münakaşa edecek; Mecliste kabul

edildikten sonra kesin şeklini almış olacaktır. Bu sene 1962 programını teferruatıyla tanzim eden vesikalar, plânlar yardır. Bunların malî imkânları da temin edilmiştir. Bütçemizdeki açıktan memleket idaresini müteessir etmeyecek surette karşılıklar bulunacak Hazinenin kudreti sağlanmıştır. Onun için, yatırımları elinde ne kadarı bulunuyorsa, değerlendirebilmek için, Hükümet bütün kuvvetiyle çalışacak, 1962 programındaki işleri takip edecektir.

Muhterem arkadaşlarım; siyasi af konusunda fikirler muhtelif şekilde... Bildiğimiz fikirlerde bir değişiklik görülmüyor. Yalnız bu meselenin bir siyasi istismar konusu olmaması için mutabakat halinde bulunanlar, şimdi çoğunluğu teşkil etmektedirler. Ümit ediyorum ki, sağduyu herkese hâkim olacak ve siyasi af, tâyin ettiğimiz sarih hudutlar içinde, bu Sonbaharda tatbik edilecektir.

Bir muhterem arkadaşımız, 1954 yılında, Manisa'da verdiğim bir nutukta, "Biz iktidara gelince muhalefete, muhaliflerimize iyi muamele yapacağız, söz haklarına hürmet edeceğiz" dediğimi, galiba benim bugün yaptıklarını beğendiğini göstermek için zikretmiştir. *(Bravo sesleri ve alkışlar)*.

Söylediklerimi fazlasıyla tuttuğumu ve takip ettiğimi zannediyorum. Ümit ederim ki, bundan sonra biraz daha dikkat sarf ederse, benden daha çok memnun olacaktır.

Muhterem arkadaşlarım, basınımız her zamandan ziyade, memleketin siyasi kaderine tesir edecek ve iyi yollar gösterecek bir iktidarda ve vazifededir.

Hükümet olarak, bilhassa şahıslarımız olarak, muhtelif cereyanların karşısında olduğumuz için, bizim için yapılanları ve memleket meseleleri için söylenen birbirine zıt fikirleri serinkanlılıkla takip ediyoruz. Ancak, memleketin huzuru, selâmeti ve iyi yollardan gelişme hamlelerinde müspet neticeler alması için, basınımıza büyük hizmetler düştüğünü her gün bir defa daha tecrübe etmekteyiz.

Basındaki cereyanlar, hasın mensuplarımızın hususi dikkatlerini celbedecek kadar ehemmiyetli bir hal almaktadır. Bilhassa ordu ile çok teklifsiz şekilde ve ordu erkânını müteessir eden bir genişlikte meşgul olma temayülü vardır.

Bir memleketin ordusunu, bütün ricali ile o memleketin kıymetli varlığı, desteği ve Hazinesi addetmek, her millet için bir gelenektir. Türk milleti için ise bu, eski bir maziye dayanan çok kıymetli bir gelenektir.

Bugün, bâzı gazetelerde "ifsat" namı altında birçok şeyler yazılmaktadır ki, bunların devam etmesinden memleket yalnız zarar görecektir. Basınımızın, ordu meseleleriyle iştigal ederken, kendi vazifelerinin icap ettirdiği doğru ölçülerle hareket etmesini; tahrik edici ve kırıcı usulleri salim usullerden ayırmakta dikkatli olmalarını, bilhassa sizin huzurlarınızda, rica etmek istiyorum.

Ordudan siyaseti kaldırmak ve birçok hâdiselere zaruri olarak karışmış olan ordumuzu siyasetten tamamen sıyırıp, vazifesi içinde kalmasını kolaylaştırmak, hepimiz için bir vazife olsa gerektir. *(Bravo Paşam sesleri)*

Bu maksatla, bu siyasi olaylara bir set çekip, bir sınır çekip, bundan sonra ordunun tamamıyla kendi vazifesi içinde çalışmasını kolaylaştırmak maksadıyla çıkardığımı" afların, tamamıyla aksi bir hareket için teşvik manasını taşır gibi bir inal göstermesinden cidden müteessir oluyorum. Arkadaşlar dikkat ederlerse ve hep beraber bu mesele ile alâkadar olursak, bu tarz taşkınlıkları önleyecek tesirler bulabileceğimizi ümit ederim.

Muhterem arkadaşlar, Hükümet Programı ve muhtelif meseleler hakkında fikirlerimi arz ettim. Bundan sonra, muhterem milletvekilleri güvenoyu için oy vermeye davet olunacaklardır.

Vereceğiniz karar ne olursa olsun, bizim için muhteremdir. Ondan sonra münasebetlerimizde de, daima bu Büyük Meclis kürsüsünden memlekete kuvvet, itibar ve güven sağlamayı, birlik ve beraberlikle, iktidar ve muhalefet olarak, temin etmeye çalışacağız.

Derin saygılarımla şimdilik huzurunuzdan ayrılıyorum. *(C.H.P. sıralarından şiddetli alkışlar)*

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Ankara) — Sayın Başkan, son söz milletvekilinindir. Grubum adına söz istiyorum.

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar; Hükümetin konuşmasından sonra, "grubum adına söz istiyorum" diye Başkanlığımıza, Millet partisi Grubu Başkanvekili Kazım Arar imzasıyla bir takrir gelmiştir. Bundan maada, Sayın Tahtakılıç tarafından da bir söz talebinde bulunulmuştur. İçtüzük hükümleri malûmunuzdur. İçtüzüğe göre, son söz milletvekilinindir. Şüphesiz ki, bundan evvelki tatbikatımızda olduğu gibi; bir milletvekili arkadaşa söz vereceğiz. Şu noktayı Yüce Heyete arz etmek isterim ki, biraz evvel kabul buyurduğunuz kifayet takririn deki kayıt şöyledir: "Hükümet Programının lehinde, aleyhinde ve üzerinde olmak üzere haylice üye konuşmuş bulunmaktadır. Müzakere kâfidir. Konuşmalara karşı Hükümetin cevap' verme hakkı mahfuz kalmak şartıyla, kifayetin oya vaz'ını arz ve teklif ederim."

Bu takriri Yüce Heyetiniz kabul buyurdu. Şimdi bu takrir kabul edildiğine göre, Hükümet görüşmeler üzerindeki mütalâasını serd ettikten sonra yeni bir görüşme açılamaz. Yalnız İçtüzüğün hükmünü yerine getirmek ve son sözü milletvekiline vermek icap ediyor. Çünkü, İçtüzüğün 85'nci maddesi sarih olarak bunu âmirdir. Birinci Koalisyon Hükümetinin Programının kabulündeki teamül ve bütçenin kabulündeki teamül şudur: (Hükümet konuştuktan sonra, söz almış olan arkadaşlardan söz sırası gelip de kifayet takririnin kabulü dolayısıyla konuşamamış olan arkadaşa söz verildiği ve bu arkadaş da konuştuktan sonra müzakerelerin bittiği sarih olarak görülmüştür*)*

Şimdi, önümüzde grup adına söz isteyen Bölükbaşı, şahsı adına söz isteyen Tahtakılıç ve sırası gelmiş olan arkadaşımız Yusuf Ziya Yücebilgin'dir.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Ankara) — Grup için sıra olmaz.

BAŞKAN — Sayın Bölükbaşı'ya şu noktayı hatırlatmak isterim. Grup adına sözde tekaddüm Söz istenen mevzular için bir keredir. Bir mevzu üzerinde bir grup konuştuğu, tekaddüm hakkını kullandığı halde mütemadiyen diğer milletvekillerine tekaddüm hakkı verilirse bunun altından kalkılmaz zannediyorum.

Bu itibarla Riyasetin görüşü şudur: Eski teamüllere uyarak söz sırası gelmiş olan Yusuf Ziya Yücebilgin'e söz vereceğim.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Ankara) — Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Ankara) — Arkadaşlar, Muhterem Riyasetin izahatı Tüzük hükümlerinden ziyade indî mütalâalara dayanmaktadır. Konuşan bir milletvekili bir müddet sonra tekrar söz istemek hakkına nasıl sahipse bir grubun sözcüsü de müteaddit defalar söz istemek hakkına sahiptir. Ve İçtüzük (gereğince grup sözcüsü bir defa tercih hakkına sahiptir sıraya tâbi değildir, İkinci de sıraya girer) diye bir hüküm ihtiva etmediği gibi, burada çok eski arkadaşlar vardır, bunun hilâfına da bir teamül de bahis mevzuu değildir. Tüzüğün sarih hükmü karşısında esasen teamülün bir kıymeti olmaz arkadaşlar. Müzakereler devam ederken bir tezkere göndererek "Hükümetten sonra söz milletvekilinindir, söz istiyoruz grup adına" dedik. Şimdi bize bu söz hakkı verilmezse Tüzük açıkça ihlâl edilmiş olur, ve biz de cevap vermek imkânımızdan bir parti olarak mahrum edilmiş bulunuruz. Böyle bir karara varacağınızı ve Riyaseti tasvip edeceğinizi katiyen ümit etmiyoruz.

COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Muhterem arkadaşlarım; çok muhterem Bölükbaşı'ya bir noktada hak vermemek imkânsızdır. Tıpkı komisyon başkan ve sözcüleri ile Hükümet adına konuşan bakanlar gibi grup başkanlarının, başkanvekillerinin ve sözcülerinin de müzakerenin devamı sırasında istedikleri zaman söz almalarına ve aldıkları takdirde sıra ne olursa olsun, diğer milletvekillerine takaddüm etmek hakkına sahip bulunduklarına şüphe yoktur. Ancak, *(Gülüşmeler*) Bu hak müzakerelerin devamı sırasında mevcuttur. Şayet sayın Bölükbaşı'nın mütalâalarını kabul edecek olursak, "son söz milletvekilinindir" kaydı hiçbir kıymet ifade etmez hale gelir.

Niçin? Bir kifayeti müzakere takriri verilmiştir. Şu anda kifayet kabul edilmiştir. Bundan sonra artık müzakere cereyan edemez. Ama son söz milletvekilinindir. Bundan maksat, özel sıfatı dolayısıyla takaddüm hakkını kullanan milletvekili değildir. Çünkü son sözü haiz olan milletvekilinin de konuştuğunu kabul edelim. Acaba İçtüzük bu milletvekili konuştuktan sonra Hükümete bu milletvekiline cevap verme hakkını tanıyor mu? Tanımıyor, arkadaşlar. *(Bravo, sesleri)* Bu itibarla, İçtüzüğün doğru olarak, tefsiri zannederim ki, Hükümete, gruplara ve komisyonlara takaddüm hakkını müzakerenin devam ettiği müddetçe tanıdığı yolunda olmalıdır. Aksi halde zaten, milletvekili, olan bir" bakan Hükümet adına söz alarak,

tıpkı sayın Bölükbaşı gibi, sıradaki milletvekilinin yerini alı verir ve Hükümetin takaddüm hakkı diğer takaddüm haklarından üstün olduğundan, böylelikle kimseye söz bırakmaz. Kaldı ki, kabul ettiğiniz kifayeti müzakere takriri ile müzakere sona ermiştir. Bundan sonra sıradaki milletvekiline, ne komisyonun, ne Hükümetin, ve ne de grupların takaddüm hakkı vardır. Bu takaddüm hakkı tanınırsa, kifayeti müzakerenin de hiç kıymeti kalmaz. O zaman müzakere yeniden açılacak demektir. Bu imkân tanınırsa, milletvekiline komisyon, komisyona Hükümet, Hükümete grup cevap verir ve müzakere devam eder, gider. *(Gülüşmeler*) Bu suretle kifayeti müzakerenin kıymeti kalmaz ve Yüksek Heyetinizin de arzusu yerine gelmemiş olur. *(Alkışlar)*

MEMDUH ERDEMİR (Kırşehir) — Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

MEMDUH ERDEMİR (Kırşehir) — Muhterem arkadaşlarım, grup sözcüsü de tıpkı bir milletvekili gibidir. Tüzükte hiçbir surette Coşkun Kırca arkadaşımızın bahsettiği husus mevcut değildir. Biraz önce Sayın Reisin kendi görüşü nasıl şahsi ve indi ise Sayın Coşkun Kırca'nın da grup sözcülerini bir milletvekili telâkki etmemeleri o kadar indîdir. Grup sözcüleri de milletvekili olduğuna göre takaddüm hakkı her zaman için mevcuttur. Tüzükte bunun aksine bir hüküm mevcut değildir, Arz ederim.

BAŞKAN — Mesele tavazzuh etmiştir. Ne Riyasetin görüşü, ne sayın milletvekillerinin görüşü, indî tabiriyle ifade edilemez. Herkes, kanaatini ifade edebilir. Bu kanaatler şüphesiz ki, birbirlerine uymayabilir de. Binaenaleyh, Sayın Bölükbaşı'ya şunu hatırlatmak isterim ki, Riyasetin görüşü, İçtüzük hükümlerine uygundur ve Yüce Meclisin kabul ettiği esasa da uygundur. Bu şekilde muameleleri Yüce Meclis, müteaddit defalar kabul etmiştir.

Riyasetin görüşü, İçtüzük hükümlerine tamamen uygundur.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Ankara) — Katiyen, katiyen!

BAŞKAN — Ve Yüce Meclisin kabul ettiği esasa da uygundur. Bu şekilde teamüller de mevcuttur.

Mesele esasen tavazzuh etmiştir. Mamafih, Bölükbaşı, evvelâ kendilerine söz verilmesi hususunda ısrar ediyorlarsa, bu hususu oyunuza arz edeceğim.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Ankara) — Elbette, elbette.

BAŞKAN — Bölükbaşı'nın arzusu şudur: "Son söz olarak kendi partim adına söz istediğim için takaddüm hakkı vardır, bana söz veriniz" demektedir. Bölükbaşı'nın bu mütalâasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir. Buyurun Sayın Yücebilgin.

YUSUF ZİYA YÜCEBİLGİN (Zonguldak) — Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlarım, birçok hatipler partileri ve şahısları adına ikinci Koalisyon Hükümetinin programı üzerinde kıymetli fikirlerini beyan ettiler. Ve çok muhterem Hükümet Başkanı da onlara cevap vermiş bulunmaktadır.

Bu Hükümete niçin beyaz oy vermek lâzımdır? Bunun sebeplerini burada tahlil etmek icap ederse, iki mühim sebep vardır. Birisi; memleketin içinde bulunduğu iktisadi ve sosyal krizin ağırlığıdır.

İkincisi, bilhassa dışarıdan gelecek yardımları yapacak hükümetler bilhassa yardım edecekleri memlekette istikrarlı bir Hükümetin mevcudiyetini şart koşmaktadır. Memleketin âli menfaatleri için bu koalisyonu desteklemek bizler için vicdani bir borçtur. "Bugünkü Hükümette bulunan arkadaşlar ağır yük altındadırlar. Bütün arkadaşlar bunu bu şekilde telâkki ederek, fedakârlık yapmak mecburiyetindedirler. Şu halde bugün Hükümette bulunmak bir nimet değildir, büyük bir külfettir. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Onun için bunlara gerek icraatlarında ve gerekse oy verirken müşkülât göstermek memleketin harabesini istemek olur. Ben Hükümet programı üzerinde fazla fikir beyan etmeden sözlerimi burada keser, hepinizi hürmetle selâmlarım ve yeni Hükümete başarılar dilerim. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlarım, Sayın Kılıçoğlu'nun, Hükümet programı hakkındaki konuşmasında, "ahlâk kaidelerine uyan bir insan sıfatıyla kırmızı oy vereceğim." demesini, Yeni Türkiye Partisi Grup Başkanı, partilerinin şahsiyeti mâneviyesine bir hakaret telâkki etmekte ve kendilerine bu şekilde sataşıldığından dolayı cevap vermek için söz istemektedirler.

Muhterem arkadaşlar, Kılıçoğlu kendi ifadelerinde "ahlâk kaidelerine riayetkar bir insan olmak sıfatıyla" diyor. Fakat, bunda ne Yeni Türkiye Partisinin şahsiyeti mâneviyesine tecavüz, ne de muayyen bir isim zikrederek onlara bir ahlâksızlık izafe etme mânası yoktur. Yalnız, bunun mefhumu muhalifinden şu çıkabilir diye söz istemek, Riyaset olarak da bu yolda konuşan arkadaşların bütün taleplerini kabul etmek, uygun olmasa gerektir. Bendeniz zannediyorum, Kılıçoğlu'nun maksadı kendi telâkkisine göre bu şekilde hareketin ahlâka uygun olduğu merkezindedir. Yoksa, partinin tutumu umumi ahlâk kaidelerine aykırıdır diye bir mütalâada bulunmuş değillerdir. Onun için Başkanlığımız burada Y.T.P.'nin mânevi şahsiyetine bir tecavüz mahiyeti görmemiştir. Bu itibarla söz vermiyorum.

Anayasanın maddei mahsusasına göre program üzerindeki görüşmelerin bitiminden tam 24 saat geçtikten sonra güvenoyu alınması lazım geldiğine göre, 7 Temmuz Cumartesi günü saat 10'da toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

Kapanma saati: 20.20

Millet Meclisi Tutanak Dergisi
Dönem 1 Cilt 6 Birleşim 110
Sayfa 251-260
07.07.1962 Cumartesi

BİRİNCİ OTURUM
BAŞKAN — *Fuad Sirmen*
KÂTİPLER: *Nurettin Ok (Çankırı)*
Nurettin Akyurt (Malatya)
Açılma Saati: *10.00*

Güvenoylaması

BAŞKAN — Bugünkü gündemimiz, Bakanlar Kurulu hakkında güvenoyuna başvurmaktan ibarettir.

Şimdi, oy toplama muamelesine hangi intihap dairesinden başlayacağımızı tespit etmek için kur'a çekiyorum: Çorum.

Muhterem arkadaşlarım, bir noktayı aydınlatmak lüzumunu hissetmekteyim:

Oylamada: Üzerinde isimlerinizin yazılı bulunduğu matbu oy pusulaları kullanılacaktır. Bildiğiniz gibi beyaz pusula güveni, kırmızı pusula güvensizliği ve yeşil pusula da istinkâfı ifade etmektedir. Şayet üzerinde ismi yazılı matbu pusulası yanında bulunmayan arkadaşlarımız varsa, bu arkadaşlarımız oylamadan evvel isimlerini Başkanlık Divanı Kâtipliğine yazdıracaklar ve diğer arkadaşlarının oy pusulalarına değil, düz beyaz kâğıt üzerine isimlerini, intihap dairelerini yazacaklar ve reyin mahiyetini yani, kabul, ret ve müstenkif kayıtlarını ilâve edeceklerdir. Bu bildirdiğim şekilde olmayan oy pusulaları muteber addedilmeyecektir. Şimdi Çorum'dan itibaren isimleri okumak suretiyle oy toplama muamelesine başlıyoruz.

(Oylar toplandı)

(Malatya seçim bölgesi milletvekillerinden İsmet İnönü'nün oy vermesi sırasında; C.H.P. ve Y.T.P. milletvekillerinin alkışlarına dinleyicilerin de katılması üzerine bir kısım A.P. milletvekillerinin ayağa kalkması ve alkışlayan dinleyicileri protesto etmeleri), (C.H.P. milletvekillerinden bir kısmının ayağa kalkmaları) (yer yer tartışmalar, gürültüler, kavgalar)

BAŞKAN — Arkadaşlar, rica ederim, yerinize oturunuz. Lazım gelen ihtarı yapacağım. Dinleyicilerin vaziyet almamasını, alkış veya sair surette tezahürat yapmamasını rica ederim. Grup idarecilerinin de arkadaşlarını teskin etmelerini rica ederim. *(Gürültüler, tartışmalar)* Arkadaşlar, tekrar rica ediyorum. Yerinize oturunuz.

Kapısız, Özgün. Bozbeyli, lütfen yerinize oturunuz, efendim. *(Gürültüler, devamlı tartışmalar)* Arkadaşlar, karşılıklı söz atışları yapmayınız. Çok rica ediyorum.

Bütün milletvekilleri serbestçe reylerini kullansınlar. Meclisin vakarına yakışır bir şekilde hareket etmek hepimizin vazifesidir.

ADNAN KARAKÜÇÜK (Maraş) — Dinleyicilerin alkışa katılmaması lâzımdır, bunu Başkanlık Divanı temin etmekle mükelleftir.

BAŞKAN — Bunu söyledim efendim, dinleyicilerden de rica ediyorum, taraftgirane hareket etmesinler. *(Gürültüler, tartışmalar)* Arkadaşlar, müsaade buyurun, ilk söz atanı tespit etmek imkânını bulamıyoruz. Tombuş, Arıkan, rica ediyorum, karşılıklı konuşma yapmayınız efendim. Dinleyicilerden alkışa katılanlar vazifeliler tarafından dışarı çıkarılacaktır. *(Milletvekilleri yerlerine oturdular, sükûnet avdet etti)*

BAŞKAN — Oylamaya devam ediyoruz, efendim.

(Oylamaya devam edildi*)*

BAŞKAN — Oylarını kullanmayan arkadaşlar lütfen kullansınlar... Oylama muamelesi bitmiştir.

FERRUH BOZBEYLİ (İstanbul) — Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

FERRUH BOZBEYLİ (İstanbul) — Türkiye Büyük Millet Meclisinin aziz üyeleri... İçtüzüğün sarih hükümleri, samiin locasında bulunan kimselerin her hangi bir vesile ile. *(Ortadan, gürültüler)*

Beyler, öfkeleriniz geçinceye kadar burada bekleyeceğim. Öfkeniz geçtikten sonra konuşmaya başlayacağım. *(Soldan, alkışlar) (devam sesleri)*

BAŞKAN — Bütün arkadaşlardan rica ediyorum; hatibin sözünü kesmeyiniz...

FERRUH BOZBEYLİ (Devamla) — İçtüzüğün sarih hükümleri, samiin locasında bulunan kimselerin şu veya bu şekilde kanaatlerini izhar etmelerini men etmiştir. *("Başkanlık vazifesini yaptı" sesleri)*

Bu hususta Sayın Riyaset Divanının, bir arkadaşın yerinden söylediği gibi, hakikaten vazifesini yapmış olduğunu ben de söyleyeceğim. Fakat her nedense Sayın Riyaset Divanı üç-dört günden beri hâdiseleri ancak geriden takip etmekte, bazan da yetişememektedir.

Nitekim bundan üç - dört gün evvel, Pazartesi günü, Hükümet programının Mecliste okunması, radyo ile halka duyurulduğu halde maalesef radyo bundan sonraki konuşmaları efkârı umumiyeye intikal ettirmemiştir. Bunun esbabı mucibesi olarak da bir gün evvel saat 18,00 de Meclis Postanesinden çekilen telgrafın, bir gün sonra saat 11,50 de Meclise geldiği dermeyan edilmiştir. *(Ortadan, gürültüler)*

BAŞKAN — Efendim, hatibin sözünü lütfen kesmeyin, müsaade buyurursanız lâzım gelen cevabı Başkanlık verecektir.

FERRUH BOZBEYLİ (Devamla) — Efendim, Sayın Riyaset, şayet hu telgraf vaktinde gelmiş olsaydı muhalefetin konuşmalarının da radyodan halka duyurulacağını beyan etmişti.

Muhterem arkadaşlar, Anayasada radyonun millî bir müessese olduğu yolunda tasrihat vardır. Keza on senelik muhalefet yıllarında radyonun tek taraflı çalıştığı yolunda devamlı feryatları vardır. Bunun kâfi bir ikaz olamadığı aşikârdır. Ayrıca yeni bir ikaz durumunda olan Riyasetin bu tutumunu, onun tarafsızlığı ile kabili telif bulmuyorum *(Soldan, alkışlar)* Bugün, filhakika Riyaset, İçtüzüğü ihlâl eden seyircilerin bu durumu karşısında bir ikazda bulunmuştur, fakat her nedense yine bu ikaz, hâdiselere yetişememiş, onların arkasından koşmuştur. Biz, alkışlardan gocunarak bu sözleri söylemek lüzumunu hissetmiş değiliz. Biz, bir milletin alkışına mazhar olmanın, hakiki mazhariyet olduğunu bilmekteyiz. Bunu, herkes de böyle bilmektedir. *(Soldan, alkışlar)*

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar; Ferruh Bozbeyli arkadaşımızın ileri sürdüğü hususlara Başkanlığın cevabı şudur:

Hangi partiye mensup olursa olsun, Meclis müzakereleri devam ederken, bâzı arkadaşlarımız maalesef hislerine hâkim olamayarak birbirlerini tahrik edici sözler sarf etmektedirler. Bunu, kendisinin grup başkanvekili olduğu parti mensupları da yapmaktadırlar.

Radyo için bahsettikleri hususu, geçen celsede Riyaset izah etmişti. O izahatı iyi dinlemedikleri anlaşılıyor. Başkanlığa gönderilen telgraf, şimdi burada bahsettikleri gibi, Meclis Postanesinden verilmiş demi, Bakanlıklar telgrafhanesinden verilmiştir. Bu postaneye verilen telgraflar, PTT İdaresinin usulü mucibince; son yaptırımız tahkikattan da anlaşıldığına göre, evvelâ Ankara merkezine gidermiş, ondan sonra buraya gelirmiş ve Başkanlığa, Genel Sekreterliğe tevzii saati 11,50 dir. Tam o anda Sayın Osman Bölükbaşı konuşmasını bitirmişti. Riyasetin tarafsız hareketi hakkında, kendisi de Riyaset Divanı mensubu olması itibariyle, herkesten ziyade fikir sahibi olmalı, tarafsızlığını takdir etmeli idi. *(Ortadan, bravo sesleri)*

Hâdiselere gelince: Riyaset, evvelden vatandaşlara bir ikaz yapmaya lüzum görmemiştir. Çünkü şimdiye kadar böyle bir hareket olmamıştır. Olduktan sonradır ki, Riyaset bu ikazını yapmış ve vazifeli olanlara emir vermiştir. Ben, bu tenkitlerde bulunan arkadaşımdan, kendisi grup başkanvekili olduğu için, bu Meclisin sinesinde onun itibarına zarar verebilecek bir hareket yapan, kendi parti mensupları üzerinde de yetkisini kullanmasını bu vesile ile rica eder ve bütün arkadaşların da, Riyaset vazifesini görürken yardımcı olmalarını dilerim.

Riyasetin söyleyeceği bundan ibarettir arkadaşlar. *(Alkışlar, Adalet Partisi saflarından "tarafsız başkan, yaşa!" sesleri) (C.H.P. Milletvekillerinin mukabil protestoları, gürültüleri)*

KÂZIM ARAR (Çankırı) — Söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

KÂZIM ARAR (Çankırı) — Muhterem arkadaşlarım, Hükümet Programının okunması, Türkiye Büyük Millet Meclisinden naklen intişar etmiştir. Biz keyfiyeti, grup olarak toplandık bir karara bağladık ve dedik ki; muhalefet zamanlarında bun-

dan acı acı şikâyet edenlerin bu kaziyeye hürmet etmesi ve muhalefet zamanında söylediği sözlere sadakat göstermesi bakımından bugün iktidarda bulunan zevatın bunu tatbik etmesi lâzımdır. Bunu tatbik edip etmediğine misal telgraf hadisesidir. Telgraf Sayın Başvekil İsmet İnönü'ye ve bir sureti de Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına gönderilmişti. Bu telgrafın gönderilip gönderilmemesi keyfiyetinden önce farz ediniz ki telgraf gitmemiştir. Muhalefette iken bu derece üzerinde durdukları, acı acı şikâyet ettikleri halde bu defa, Hükümetin konuşmasını naklen intişar ettiren T.B.M.M. Sayın Başkanının, bu mevzuu bu yönden ele alarak, telgraf çekilmese dahi yerine getirmesi iktiza eder.

Telgrafın geç geldiği iddiasıyla bunu, başka bir yönde imaleye hakları yoktur.

Muhterem arkadaşlarım, radyo mevzuu, dün olduğu gibi bugün de partizan bir zihniyetle idare edilmekte ve bu halin idamesine kararlı görünülmektedir. Grubumuzda bu mevzu üzerinde zamanı geldiği vakit temas edilmek üzere müzakereler cereyan etmiştir. Fakat şunu katiyetle belirtelim ki, bu duruma bir son verilmelidir Bu verilmede dünkü verdikleri sözün, en beliğ bir misali olacaktır hürmetlerimle.

BAŞKAN — Buyurun sayın Bilgehan.

CİHAT BİLGEHAN (Balıkesir) — Çok muhterem arkadaşlarım, Türkiye Büyük Millet Meclisinin açıldığı günden bugüne kadar bütün milletin enzarı sizlerin üzerindedir. Evvelâ bu milletin hakiki mümessilleri olarak, bu milletin fikir ve kanaatlerine uymaya mecburuz. Binaenaleyh hangi partiye mensup olursa olsun, arkadaşlarımızın burada konuşmaları sükûnetle dinlemeleri mecburiyetini, bir kaidei asliye olarak vaz'etmek mecburiyetindeyiz.

Bunu böylece işaret ettikten sonra Sayın Riyaset Divanının, arkadaşım Ferruh Bozbeyli'nin konuşması üzerine vâki cevabında, "Adalet Partisinin bu Meclisin vakarını korumakla itham ettiği" yolundaki sözlerini kabul etmediğimizi bir kere daha burada teyit ederiz. *(C.H.P. sıralarından "böyle bir şey yok" sesleri)* Çok istirham ediyorum, burası forumdur. Burası bir forumdur, ama burada aslanlar parçalamaz; burada fikirler konuşur. Başkalarının fikirlerine tahammül edemeyenler, başkaları tarafından sevilemez... Başkalarını seviniz ki, siz de sevilesiniz... Başkalarına hürmet ediniz ki, onlar da size hürmetle mukabele etsin. *(A.P. sıralarından alkışlar, bravo sesleri) (C.H.P. sıralarından gürültüler)* Eğer müsaade ederseniz konuşayım, hoşunuza gitmiyorsa ineyim.

Binaenaleyh, Riyaset Divanının bu hususta beyanatını bir kere daha sarahatle ifade etmesini, eğer biz yanlış anlamışsak, bunun böyle olmadığını ifade etmesini istirham edeceğim. Saniyen arkadaşımızın İçtüzük hükümlerine göre dinleyicilerin her hangi bir tezahüratta bulunmaması talebinin ehemmiyet ve dikkatle üzerinde durulması Riyaset makamının bir vecibesi olduğu kanaatindeyiz. Burada bugün alkışlayanların, tedbir alınmadığı takdirde, bir gün sizlere küfür etmeleri de mümkündür.

Binaenaleyh Riyaset Makamının bu hususta hassas davranmasını grubumuz adına bilhassa istirham eder, hepinizi saygıyla selâmlarım. *(Soldan, alkışlar)*

BAŞKAN — Melih Kemal Küçüktepepınar.

MELİH KEMAL KÜÇÜKTEPEPINAR (Adana) — Pek muhterem milletvekilleri ve pek muhterem hâzırûn! *(Soldan "Aaaa!" sesleri)* Tabiî...

Sayın İnönü'nün oyunu kullanması vesilesiyle Adalet Partili hatipler tarafından ittihaz edilen usul meselesi hakkında bendeniz de bir nebze noktai nazarımı arz etmek istiyorum.

Sayın arkadaşlar, samiinin, Dâhili Nizamnamemize göre, Mecliste vuku bulan hâdiselere iştiraki ve her nevi tezahürata katılmaları men edilmiştir. Bunun aksine hareket vâki olduğu zaman, Riyaset Divanının Dâhilî Nizamnameyi tatbik etmek suretiyle, tezahüratı menetmesi, Riyaset Divanının en tabiî vazifesidir. Ancak, bu hâdise dolayısıyla vuku bulan davranışların, henüz Riyasetin insiyatifini kullanmasına ve müdahalesine de imkân kalmadan, Yine A. P. sine mensup milletvekilleri tarafından, nasıl istismar edildiğini, esef ve elemle müşahede ettik. *(A.P. Sıralarından "Ooo" sesleri)*

BAŞKAN — Müsaade buyurunuz efendim.

MELİH KEMAL KÜÇÜKTEPEPINAR (Devamla) — Bugün, Riyaset divanının tarafsız olmadığını iddia eden hatip milletvekili arkadaşlarımız, acaba, hakikaten Riyaset Divanının tarafgirane hareket ettiğine samimiyetle emin midirler?

Arkadaşlar, bu vesile ile bir hakikat daha ortaya çıkıyor. Asıl bu hâdise dolayısıyla, hareket eden arkadaşlarımızın sahip oldukları zihniyetin T.B.M.M. inde bir kere daha anlaşılmış olmasıdır. *(C.H.P. milletvekillerinden bravo sesleri)*

Şimdi, kimler Riyaset Divanının tarafsızlığından şikâyet ediyor! *("Tarafgirliğinden" sesleri)* Evet, tarafgirliğinden kimler şikâyet ediyor? Daha dün, Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu kürsüsünden ve mikrofonundan mebusları, sadece fikirlerini söylediklerinden dolayı kulağından, bir mektep talebesi gibi tutup Meclis dışına atan ve maaşlarını kesen, mebusların üzerine polisleri saldırtan bir zihniyetin mürevviçleri! Onlar, bugünkü Riyaset Divanının tarafgirliğinden şikâyet edemezler. *(C.H.P. sıralarından şiddetli alkışlar, bravo, sesleri), (A.P. sıralarından gürültüler)*

Memlekette; Meclisinden, Riyaset Divanından, Riyaset Divanı Başkanından itibaren bütün demokratik müesseseleri teker teker imha edilirken, memlekette söz hürriyeti, basın hürriyeti ve her nevi demokratik hürriyetler imha edilirken, geçmiş bir zalim idarenin yanında yer alan insanların hasbelkader burada bulunmalarına imkân yoktur. *(A.P. sıralarından şiddetli* gürültüler; *"Biz buraya hasbelkader gelmedik" serleri), (C.H.P. sıralarından alkışlar, bravo, sesleri)*

BAŞKAN — Çok rica ederim efendim, gürültüye meydan vermeyiniz. Oturunuz, lütfen.

MELİH KEMAL KÜÇÜKTEPEPINAR (Devamla) — Biz, burada sekiz aydan beri susan, fakat içleri dolu, buna rağmen azimli ve imanlı insanlarız; burada sizinle her türlü mücadeleyi yapacak pek çok insan vardır. *(Ortadan, alkışlar), (Soldan, gürültüler)*

Beyefendi, hasbelkader diyorum. Çünkü dünün cürümlerine iştirak etmiş olan insanları siyasi haklardan mahrum etmek suretiyle buraya gelmelerini önlemek mümkündü. *(C.H.P. sıralarından alkışlar), (Soldan, gürültüler)* Bu yapılmadı. O zaman bu Meclise kocasının müdafaasını yapacak mebus gelmezdi. *(Soldan, gürültüler, C.H.P. sıralarından alkışlar)*

Sözlerimi bitireceğim. *(Soldan, gürültüler)* Her zaman siz konuşuyorsunuz, dinleyiniz. *(Ortadan "devam, devam" sesleri)*

BAŞKAN — Melih Bey, sözlerinizi usule bağlayın. Şahıslara teşmil etmeyiniz. Arkadaşlar, Riyasetin tutumu hakkında söz istediler ve konuştular. Siz de bu hususta konuşun.

MELİH KEMAL KÜÇÜKTEPEPINAR (Devamla) — Şimdi, bugünkü Riyaset Divanına, Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaset Divanına tarafgirlik isnat etmeye kimsenin hakkı yoktur. *(Sağ arka sıralardan gürültüler, ayağa kalkmalar)*

Bu Meclisin... *(Gürültüler)*

BAŞKAN —- Arkadaşlar, sükûnetinizi muhafaza ediniz. Karşılıklı konuşmayınız, birbirinize sataşmayınız.

Lâtif Bey, Kılıçoğlu rica ederim, sükûneti muhafaza ediniz. Küçüktepepınar siz devam buyurun, efendim. *(Gürültüler)*

Rica ederim Kılıçoğlu, müsaade buyurun. Necip Mirkelâmoğlu, lütfen sükûtu muhafaza ediniz. *(Gürültüler ve arka sıralarda ayağa kalkmalar)*

Tahtakılıç, müsaade buyurunuz arkadaşlar... Sükûneti muhafaza ediniz. Riyasetin bir mâruzâtı olacaktır.

KADRİ EROĞAN (Urfa) — Reis Bey, söz rica ediyorum.

HASAN ERDOĞAN (Kars) — Hükümet programı konuşuluyor, oylanıyor. Hakikaten Riyaset Divanı vazifesini yapmıyor. Şimdi bu duamda oylamadan başka hiçbir şey yapılamaz, kimseye söz verilemez.

AHMET TAHTAKILIÇ (Uşak) — Muhterem milletvekilleri, Riyaset Divanının tutumu mevzuu üzerindeki hassasiyeti dikkatle takip etmezsek Büyük Millet Meclisi vazife yapamaz.

Riyaset Divanından ben şu kemali bekliyordum: Hükümet programının okunması mademki radyo ile neşredildi; muhalefetin konuşmalarını da radyo ile neşrettirebilirlerdi.

Sayın milletvekilleri, Kurucu Meclisi bir çizgi kabul ederek, Kurucu Meclisten evvel cereyan etmiş olan hâdiseleri milletin menfaati namına tamamen tarihe intikal etmiş bir ibret dersi olarak telâkki etmezsek bu devrede muvaffak olamayız.

Şimdi size açık bir misal vereceğim. Riyaset Divanının üzerindeki hassasiyetimizi beyhude görmeyin: Dün, "son söz milletvekilinindir" müessesesini Riyaset yanlış bir karara bağladı. Son söz niçin milletvekilinindir? Hükümetin konuşması-

na karşı bir konuşması olan milletvekilinindir. Yoksa Hükümetin sözlerini tasvip edecek insana son sözü vermenin burada hiçbir alâkası yoktur. Bu millî iradenin, Hükümetin sözlerini Meclise dinleyici halinde bırakmamak için ihdas ettiği bir usuldür. Onun için Riyaset Divanından şu kemali bekliyoruz; Riyaset Divanının niyetinden şüphemiz yoktur. Esasen hiç kimse de birbirinden şüphe etmemelidir. Riyaset Divanı celselerin idaresi mevzuunda hassas davranmamaktadır. Bu sözlerimi teyit edebilmek için size taze bir misal vereyim. Bugün oy sayısını milletvekilleri öğrenmeden Hükümet öğrenmiştir. Bir hademe vasıtasıyla Devlet Bakanına gönderilmiş ve oy sayısı bildirilmiştir...

SADRETTİN ÇANGA (Bursa) — Bu sözlerin usulle ne ilgisi vardır, usul hakkında konuşacağım diye söz aldınız, usul üzerinde konuşsanıza...

AHMET TAHTAKILIÇ (Devamla) — Arkadaşlar, mesele ciddiyet meselesidir. Devletin bütün meselelerinde ciddî hareket etmezsek evvelden âdil hareket etmezsek, sonradan şikâyet yoluyla adalet tesis edilemez. Onun için evvelâ Riyasetten ve sizlerden rica ediyorum, bugünkü hatalarımızın çoğu, Mecliste bâzı prensipleri yaşatamadığımız içindir; Mecliste konuşan arkadaşların, konuşmalarında yalnız birbirine cevap verme müessesesini yaşatmamayı temin edemediğimiz içindir. Onun için Riyaset Divanından rica ediyorum, evvelâ radyo hakkında bir prensip kararı alarak bize tebliğ etsin. Hükümetin her hangi bir müzakeredeki konuşması radyoya verildiği andan itibaren, yani Meclisten yayın yapıldığı andan itibaren hiçbir parti veya milletvekilinin müracaatına intizar etmeden muhalefetteki ve Hükümetteki bütün arkadaşların konuşmalarının radyodan vatandaşa aynen intikal ettirilmesi, bir prensip kararı olarak vaz'edilmelidir. Müracaat vaktinde gelseydi Riyaset tedbirini alırdı dediler. Böyle şey olmaz. Onun için sizlerden rica ediyorum, Kurucu Meclis çizgidir, Kurucu Meclisten sonra biz Devleti, Devlet yapmaya mecburuz. Riyasetin yalnız Meclisin âdil bir idarecisi halinde tecelli ettiğini görmek mecburiyetindeyiz. Onun için Riyaset Divanından rica ediyorum, hata yapmak da olabilir, geç kalmak da olabilir, işi prensip kararlarına bağlasın ve Mecliste bu gibi hâdiselere meydan vermesin. Hepinizi hürmetle selâmlarım, *(Ortadan, gürültüler)*

BAŞKAN — Arkadaşlar, içtüzük hükümlerine göre sayın milletvekillerinin Riyasetten sual sorması, icraatı denetlemesi haklarıdır, bu haklarının her zaman mevcut bulunduğu da aşikârdır. Radyo meselesi için görüşmeler yapılırken program üzerine bâzı arkadaşlarımız mütalâalarını serd ettiler, Riyaset de buna icabeden cevabı verdi. Bundan sonra Hükümet programı radyo ile ilân edildiği takdirde yalnız muhaliflerin değil, Meclis içindeki bütün parti sözcülerinin okudukları nutukların da radyo ile ilân edileceği ifade edildi. Ve bu suretle bu iş kapandı gitti. Kapanan bir hâdise, bugün hâsıl olan başka bir hâdise dolayısıyla tekrar ele alınır ve bu hususta müzakere açılırsa Riyaset Divanının vazifelerinin ve Meclis çalışmalarının ne kadar güçleşeceğini takdirlerinize arz ederim.

Şu noktayı da arkadaşlara bildirmek isterim ki, Meclis içinden radyo ile konuşmaların efkârı umumiyeye verilebilmesi halinde, radyo tesislerinin Meclis salonuna yerleştirilmesi için, şüphesiz Riyasetten izin almak lâzımdı.

Ancak, radyo neşriyatına, Büyük Millet Meclisi ve Millet Meclisi Reislerinin bu hususta her hangi bir yetkileri yoktur, icraya taallûk eden bir hususdur. Bu hususun temini için teşebbüse geçip netice almak lâzım gelir.

Bu vesile ile bir noktaya daha temas edeyim: Programın okunduğu gün bunun dışarıya verileceğinden Reisiniz hu kürsüyü işgal ettiği ana kadar haberdar değildi. Bunun niçin böyle olduğunu Reisiniz tahkik ettirmiştir. Bu tahkikat neticesinde Basın - Yayının bu tertibi alması için Daire Müdürlüğüne ve Emniyet Amirliğine müracaat ettiğini ve Emniyet Âmirinin idareci üyelerden birisiyle telefon ile görüşerek izin alması üzerine yapıldığını öğrenmiştim. Bu idareci üyenin kim olduğunu ve Riyasete niçin malûmat vermediğini tetkik ettirmekteyim. Telefonla görüştüğü için bu emrin hangi idareci üye tarafından verildiği, Emniyet Âmiri tarafından bildirilememiştir. Şimdi insaf ile size soruyorum: Vaziyet böyle olunca ve demin de arz ettiğim gibi, Millet Partisi Sözcüsünün nutkunun radyo ile ilân edilmesi için vâki talebi arz ettiğim sebepler dolayısıyla elimize bu nutuk geddikten sonra geldiğine göre, Riyasetçe yapılacak bir iş yoktu. Bu mesele söylendi. Bundan sonra bu şekilde bir müracaat olduğu zaman idareci üyelerden emir telâkki edilse dahi, Kâtibi Umumiye haber verilip, onun da Reise haber vermesi esası, ilgililere tamimen bildirilmiştir.

Bütün bu açıklamalardan ve yapılan konuşmalardan sonra bu mevzii üzerinde uzun boylu konuşmanın mânası kalmamıştır, zannediyorum.

Arkadaşlar, şimdi de bir noktayı tavzih etmek isterim: Cihat Bilgehan, "Grubumuzun tutumuna, dair, bizim içtüzüğü ihlâl ettiğimiz iddiasıyla Reis bizi itham etti" dedi. Yanlış anlamadımsa böyle dediler. Benim sözlerimi dikkatle dinlemedikleri anlaşılıyor. Ben dedim ki; her partiye mensup milletvekilleri, oturdukları yerden birbirlerine sataşıyorlar. Sataşanlar, birbirine cevap yerdiğinden bâzı ateşli arkadaşlarımız yerlerinden kalkarak birbirlerinin üzerine saldırıyor. Ben dedim ki, milletvekili arkadaşlarımız bilhassa dikkatli olsunlar. Bu hareketler Meclisin vakarını, itibarını sarsacak mahiyettedir.

Adalet Partisi Grubunun bunu niçin üzerine aldığını ben anlamadım. Sözlerim aynen böyle idi. Efendim, ben dedim ki, "tezahürat yaparken ve karşılıklı birbirine atışma olurken eğer kendi arkadaşlarını da Grup Başkanvekili Ferruh Bozbeyli arkadaşımız yatıştırmış olsaydı bu gibi işlerin hiçbiri olmayacaktı" dedim. Bu izahatımın da Mecliste vukua gelen hâdiselere uygun olduğu kanaatindeyim. Şimdi bu hususta bu kadar izahatı kâfi addetmekteyim.

Tahtakılıç arkadaşımız, İçtüzük hükmünün "son söz milletvekilinindir" fıkrasının tatbikinde bizim görüşümüze ve Meclisin teamülüne aykırı bir kanaattedirler Bu fikirlerini bu kürsüden müteaddit defalar izhar etmişlerdir. Ye bunun aksine Meclis yine teamülüne devam etmiştir. Hattâ evvelki günkü celsede bu husus reylerinize arz edilmiş ve reylerinizle halledilmiştir. Binaenaleyh Meclis ekseriyetinin reyleriyle halledilmiş bir hususta, Meclisin kararına uygun hareket eden Riyaset Divanının tutumunu, başka türlü anlayan bir zihniyeti Başkanlığınız kabulde mazurdur.

İçtüzüğün ne olduğu ve onun mânalandırılması hususunu evvelâ sizler namına Başkanlık Divanı yapar. Bunun aksine bir fikir ve teklif izhar edildiği zaman, Başkanlık meseleyi hakem olarak reylerinize sunar. Reylerinizle ne kabul edilirse, Başkanlık onu tatbik eder. Bu itibarla Ahmet Tahtakılıç'ın sözlerinden de Riyaseti tenkit edecek bir nokta olmadığı kanaatindeyim.

Bu vesileyle sözlerimi bitirirken şunu da arz edeyim ki, bugün Başkanlık Divanında Anayasa hükümlerine göre her parti temsil edilmektedir. Ve benim bilebildiğim, Başkanlık Divanı vazifesini görürken bugüne kadar ahenk içinde çalışmıştır. Bunlardan birisi de Ferruh Bozbeyli arkadaşımızdır. Şüphesiz ki, bizim aramızda bâzı hususlarda görüş ayrılıkları oluyor, fakat biz bunu kendi bünyemiz içinde hallediyor, ekseriyetimizin görüşüne göre tatbik ediyoruz. Vaziyet böyle olunca şunu söyleyerek sözlerimi bitireceğim: Başkanınız ve Başkanlık Divanınız bu Meclis Heyetinin itimadı ile bu vazifeye gelmiş ve itimadınız devam ettiği müddetçe vazifesini yapacaktır. Hangi partiye mensup olursa olsun tek tük arkadaşların mütalâalarının bizim tutumumuz ve hattıhareketimiz üzerinde tesiri olmayacaktır. Müsaade ederseniz bu izahatı kâfi görelim.

Şimdi yapılmış olan güvenoyu neticesini arz edeceğim.

HASAN ERDOĞAN (Kars) — Usul hakkında söz istiyorum, Riyasetin tutumu hakkında söz istemiştim

BAŞKAN — Riyasetin tutumu hakkında gündeme giren bir hususta yazılı önerge verilmediği zaman Riyaset bunun cevabını verir. Eğer bu cevabı, Heyeti Umumiye tatminkâr görürse mesele kapanır.

HASAN ERDOĞAN (Kars) — Efendim, gündem tatbik olunmuyor ve lüzumsuz hâdiseler oluyor, usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Müsaade buyurun efendim; arkadaşlar, şimdi gündemimiz tek bir maddedir. Bu tek madde, ikmâl edilmiştir. Müsaade buyurun, bunun neticesini arz ediyorum. Bundan sonra verilmiş iki takrir vardır, okunmasına geçmeden evvel Riyasetin tutumu hakkında söz söylemiş olan arkadaşlara verdiğim izahatın, Heyeti Umumiyece kâfi olup olmadığını oylarınıza sunacağım. Kâfi görülmemişse diğer söz istemiş olan arkadaşlarımıza da söz vereceğim.

KADRİ EROĞAN (Urfa) — Reis Beyefendi söz vermiyor musunuz?

BAŞKAN — Arz ettim efendim, dinlemediniz mi?

Muhterem arkadaşlar; Malatya Milletvekili İsmet İnönü'nün Başkanlığında kurulmuş olan Bakanlar Kurulu hakkındaki oylamanın neticesini arz ediyorum:

Oylamaya, 397 arkadaş iştirak etmiştir: 259 arkadaş güvenoyu vermiş 134 arkadaşımız güvensizlik oyu vermiş, 4 arkadaşımız da çekinser kalmışlardır.

(Koalisyon partilerinden alkışlar, bravo sesleri)

Başbakan söz istiyorlar mı, efendim?

Buyurun, Başvekil İsmet İnönü.

(Başvekil İsmet İnönü orta sıralardan ve sağdan alkışlar ve bravo sesleri arasında kürsüye geldi)

BAŞBAKAN İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Muhterem arkadaşlar, Hükümeti güvenoyu ile teyit ettiniz. Verdiğiniz oylar Hükümet için çok kıymetlidir, çalışmasında başlıca desteği ve başarı mesnedi olacaktır. Hükümet Büyük Meclisin güvenoyuna lâyık olmak için bütün gücünü sarf edecektir. Daima irşadınıza, yardımınıza muhtacız.

Pek muhterem milletvekilleri; belki yakında Meclis çalışmalarına bir aralık vermeği düşüneceksiniz. Memleketin huzuru ve rejim istikrarı, emniyeti bakımından Büyük Meclisin şimdiye kadar çalışmasının mühim başarılarla geçmiş olduğu şüphesizdir. Bu devrin büyük olayları askerî bir ihtilâlden demokratik rejime bütün icapları ve fedakârlığı ile geçiş ameliyesinin tatbiki ve bunun tabiatından olan tezahürleridir. Millet olarak büyük bir imtihan vermişizdir. Mesele, askerî idarenin kendi rızasıyla, ihtilâlcilerin her türlü rizikoları fedakârlıkla üzerlerine alarak demokratik rejime geçip geçmeyeceklerinin meçhul olması idi. İlk günden beri ihtilâl idaresi bir an önce demokratik rejime geçeceğini ilân etmişti. Bu asil düşünce tatbik olununcaya kadar içerde tereddüt vardı, dışarıda büyük ölçüde şüphe hüküm sürüyordu. Türlü güçlükler atlatılarak, sivil ve asker arasında endişeler ve tereddütler yenilerek 25 Ekimde Büyük Meclisin toplanması tahakkuk ettirilmiştir. *(Alkışlar)*

Buna rağmen, ondan sonra da demokratik rejimin Türkiye'ye uygun olmayacağı ve Hükümet kurulamayacağı iddia olunmuştur. Bu iddiayı bâzı mahdut çevreler beslemeğe çalışmışlardır. Ordu içinde bir avuç demokratik nizam aleyhtarı 22 Şubatta vahim bir tecrübeye teşebbüs etmişlerdir. Ordunun kendisi, hemen bütünlüğü ile sergüzeştçileri reddetmiştir. Kesin olarak sabit olmuştur ki, ordu memleketin idaresini ve selâmetini demokratik rejimde ve Anayasa nizamında görmektedir. *(Alkışlar)* Sergüzeştçilerin hareketleri millet pazarında ve ordu içinde tam bir tatbike uğramıştır. Büyük Millet Meclisi rejimi o kadar kuvvetli görmüştür ki, orduya olan güvenin delili olarak ve ordunun siyasetten kurtulmak için gösterdiği gayreti kolaylaştırmak üzere ağır suçluları affetmeyi bile düşünmüştür.

İhtilâlden bugüne kadar Riyasetin türlü hâdiselerinden geçmiş bir ordunun, milletle bu kadar yakın bir beraberlik içinde siyasetten uzaklaşmaya çalışması tarihte emsali güç bulunan büyük vasıflardandır. *(Bravo, sesleri)* Memleketin selâmeti Anayasa nizamının işlemesinde, Büyük Millet Meclisinin mutlak itibarında ve hâkimiyetinde ve Büyük Millet Meclisinin ordusuna güveninin, sevgisinin tamamıyla bilinmesindedir. *(Şiddetli alkışlar)*

Bu mukaddemeden sonra dikkatinizi soğukkanlılıkla bugünkü bazı hâdiseler üzerine çekmek istiyorum. Memlekete hesapsız zararlar vermiş olan 22-23 Şubat itaatsizliği şimdi ordu içinde bir nifak yaratmak ve Büyük Millet Meclisinin orduya olan güvenini sarsmak için bir vesile olarak istismar edilmek isteniyor. Buna alet olanlar iyi niyetten mahrum olanlardır. Vesika, diye neşrolunan yazılar, Büyük Millet Meclisinin bildiği, tahmin ettiği ve nihayet bir ihtilâl rejiminin demokratik

rejime intikali esnasında tedavi tedbirlerine bağladığı hâdiselerdir. *(Alkışlar)* Büyük Meclisin açılıp açılmayacağının münakaşa edildiği günlerde ordu ile bütün siyasi partiler arasında vuku bulan temaslar, neticeleri ve demokratik rejimin nihayet kurulmasının başlangıç devresi Yüksek Heyetinizin meçhulü değildir. Bugün vesika, diye neşrolunan yazılar dikkatle okunursa ordunun emir ve kumandasını elinde bulunduran geniş şevki idare kadrosunun ordunun siyasete karışmasının bütün mahzurlarına nihayet vererek memleketi demokratik rejime kavuşturmak için ne kadar büyük güçlükleri yenmeye çalıştığını isafla göreceklerdir. *(Alkışlar)*

Millet ve Büyük Meclis ile onun aziz evlâdı olan ordusu arasında bir itimatsızlık yaratmak maksadı asla muvaffak olamayacaklardır. *(Şiddetli alkışlar)* Asil hissiyatınıza tercüman olduğumu bilerek söylüyorum ki, T.B.M.M. ve onun mesul Hükümeti ordunun şerefine ve itibarına ve en yüksek kumandanından erine kadar bu ordu mensuplarının millet nazarındaki yüksek kıymetlerine asla toz kondurmayacaktır. *(Şiddetli alkışlar)* Ordu aleyhine olan bütün tezvirleri ve fesatları kesin olarak men edecektir. Bu mülâhazaları şunun için söylüyorum.

Hiç kimse, ordu ile Büyük Meclis arasında ayrılık yaratmaya muvaffak olamayacaktır. *(Şiddetli alkışlar)*

Aksine, şimdiye kadar itaatsizlik ve memleketi anarşiye götürmek teşebbüslerine girişenler nasıl perişan olarak çıkmışlarsa, bundan sonra orduya dil uzatmak teşebbüslerinden daha da pişman olarak çıkacaklardır. *(Sürekli alkışlar)*

Hürmetlerimle. *(Şiddetli alkışlar)*

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar, Riyasetin tutumu hakkındaki müzakerelerin kifayetine dair takrirler vardır, okutacağım.

Yüksek Başkanlığa

Usul hakkındaki müzakerelerin kifayetini arz ve teklif ederim.

Coşkun Kırca (İstanbul)

Yüksek Başkanlığa

Başkanlık Divanının tutumu hakkındaki müzakereler kâfidir. Oya konulmasını arz ederiz.

Asım Yılmaz (Afyon) ***Yahya Dermancı (***İçel)

BAŞKAN — Aleyhte konuşmak üzere Mehmet Ali Arıkan, buyurun.

MEHMET ALİ ARIKAN (Mardin) — Muhterem arkadaşlarım, Riyasetin tutumu hakkında yapılmakta olan görüşmelerin, bendeniz, kâfi olmadığı kanaatindeyim.

Sebebi, naçiz kanaatime göre, usulsüz konuşma yapanlara Riyasetin söz vermek suretiyle, Tüzük hükümlerine aykırı harekette bulunmasıdır. Riyasetin tutu-

mu hakkındaki konuşmalar devam edecek olursa, bendeniz, bu kürsüyü muallâyı haksız yere, ve tamamen usulsüz olarak konuşmalar yapmak suretiyle, bâzı arkadaşlarımızın nasıl işgal ettiğini ispat edeceğim. Bu itibarla Riyasetin mi usulsüz hareket ettiğini, yoksa bâzı arkadaşların mı tüzük hükümlerini çiğnediklerini ispat etmek sadedinde müzakereye devam edilebilmesi için oy vermenizi istirham ederim. *(Ortadan alkışlar) (Soldan gürültüler)*

BAŞKAN — Arkadaşlar, müsaade buyurunuz, takrir okundu ve sizler bunu dinlediniz. Bu hususta müzakerelerin kifayetini kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Muhterem arkadaşlar, Cihat Bilgehan, "Grubumuza sataşma olmuştur, buna cevap vermek üzere söz istiyorum" diyor. Kendilerine burada gereken izahat verilmiştir, sataşma mahiyetinde bir söz yoktur efendim. Bütün milletvekillerinden, 4 parti grubuna mensup arkadaşlardan ricada bulunmuştum *("Dört parti değil beş parti" sesleri)* Binaenaleyh kendilerine bu bakımdan söz vermeyeceğim *(Şahıslar tarafından sataşma olmamıştır. "Reye konulsun" sesleri).*

Eski devrin bâzı tatbikatından bahsedilmiştir. Binaenaleyh... *(Soldan, gürültüler)* Arkadaşlar, müsaade buyurun, sizin grubunuzun mânevi şahsiyetine karşı taarruzu tazammun eden bir söz sarf ettiler mi ki... *("Evet, evet" sesleri)* Efendim, umumi tabir kullanarak, eski bir partinin tutumunu mevzuubahsettiler... *("Hayır" sesleri) (Soldan gürültüler)*

KADRİ EROĞAN (Urfa) — 220 kişi hasbelkader gelmemiştir!..

BAŞKAN — Doğrudan doğruya sizin partinin ismini ifade etmediği gibi... *("Evet, etti" sesleri) (tavzih etsin" sesleri) (Gürültüler)*

BAŞKAN — Bir dakika efendim, sükûneti muhafaza edin lütfen. Melih Bey!.. Ben buradan tamamen duyamadım, ifadeleriniz eski bir tutuma mı ait idi; yoksa "Eski devrin tutumu gibi hareket eden muayyen bir parti grubu Meclis içinde var" mı dediniz? Bunu tavzih buyurunuz.

MELİH KEMAL KÜÇÜKTEPEPINAR (Adana) — Aziz arkadaşlarım, görüyorsunuz ki, biraz önce yüksek huzurunuzda arz ettiğim fikirlerim; bir grup nezdinde tenkitler yaratmıştır. *("3 grup nezdinde" sesleri)* Ben üç gruptan bahsetmedim, eğer üç grup içinde de benim bu sözlerimden alınanlar varsa elbette ki, sözlerimin onlara da raci olacağı pek tabiî olarak ortaya çıkar.

Sayın arkadaşlarım, ben arz ettim ki, eski Dahilî Nizamname yürürlükte olmasına ve bu nizamnamenin pek çok hükümleri rijit olmasına rağmen, nizamnamenin hükümleri bu Mecliste tam olarak tatbik edildiği zaman, kürsüde konuşma hürriyetini, söz hürriyetini ve hattâ teşriî masuniyeti haleldar edebilmesi mümkün olabilir düşüncesiyle, Riyaset Divanının hakikaten hukuk ve hürriyet anlayışı ile hareket etmiş olduğunda şüphe yoktur. Türkiye Büyük Millet Meclisi çok rahat ve çok demokratik usullerle çalışmaktadır. Buna rağmen bir alkış hâdisesini, tarihî bir şahsiyetin, buraya gelmiş olan vatandaşlar tarafından alkışlanmasını, geçmiş dev-

rin hasretini çeken bâzı mebusların - ki maalesef vardır - vesile ittihaz ederek, asıl saklı olan zihniyetlerini açıkça ortaya koymaları şayanı teessürdür, elim olan taraf budur, dedim. *(Gürültüler)*

Şimdi niçin "hasbelkader" dedim, onu da izah edeyim.

Arkadaşlar, Türkiye Büyük Millet Meclisinin bir türlü normal usullerle çalışamamasına, demin Sayın İnönü'nün söylediği ihtilâtların meydana çıkmasına, hattâ Türkiye Büyük Millet Meclisinin kapılarına kadar gelen tankların davet edilmesine sebebiyet veren acaba kimlerdir? Sizsiniz, sizin zihniyetinizdir. *(Gürültüler ve "sözünü geri al" sesleri) ("in aşağı" sesleri, soldan, gürültüler)*

Görüyor musunuz arkadaşlar, hem tutumlarıyla buna sebep oluyorlar, hem de tanklar buraya geldiği zaman kaçacak yer arıyorlar. *(Soldan, gürültüler, "in aşağıya" sesleri) ("Burası senin değil milletin malıdır" sesleri)*

BAŞKAN — Müsaade ediniz arkadaşlar... Melih Bey izahatınızı bitirdiniz mi? *(Kâfi sesleri) (Soldan, şiddetli gürültüler)*

BAŞKAN — Melih Bey, "Hasbelkader" kelimesini ne maksatla söylediğinizi izah ettiniz. Kâfidir, buyurun.

İBRAHİM TEKİN (Adana) — Kemal Bey, bir Adanalı olarak hasbelkader gelip gelmediğimizi hesaplaşabilir miyiz? *(Gürültüler)*

İBRAHİM ÖKTEM (Bursa) — C.H.P. Meclis Grubu adına söz istiyorum.

BAŞKAN — Efendim, kifayet takriri var, mesele kapandı. Yeniden müzakere açmayalım. *(Gürültüler)*

Arkadaşlar, Melih Kemal Küçüktepepınar arkadaşımız izahatta bulundu. Sataşma vardır diyen bâzı arkadaşlarımız da vardır. *(Gürültüler)*

(A. P. Milletvekilleri salonu terk ettiler)

İSMAİL HAKKI YILANLIOĞLU (Kastamonu) — Ben de söz istiyorum.

BAŞKAN — Arkadaşlar, karşılıklı konuşmayınız, burada iş göreceğiz. Riyaset Divanının tutumu hakkındaki müzakere bitti. Bu arada Riyasetin tutumu hakkında söz almış olan Melih Kemal Küçüktepepınar arkadaşımızın sözlerinde kendi gruplarına bir sataşma olduğunu iddia eden bâzı arkadaşlarımız söz istedi. Ben bu sözlerde grubun mânevi şahsiyetini tahkir eder bir mahiyet görmüyorum dedim. Tavzih etmek ürere Melih Kemal Küçüktepepınar'a söz verdim. Kürsüye geldi, tavzihte bulundu. Şimdi bu tavzihin neticesinde kendilerine sataşıldığını iddia eden arkadaş eğer söz istemekte direniyorsa, İçtüzük hükümleri gereğince reye koyacağım.

İSMAİL HAKKI YILANLIOĞLU (Kastamonu) — Ben de söz istemiştim, Sayın Başkan!

BAŞKAN — Size ne münasebetle söz vereyim, efendim? Söz alan arkadaşlar konuştu, kifayet takriri geldikten sonra, söz veremem. İçtüzük hükümleri sarihtir. Takrir gelir gelmez aleyhinde bir kişiye söz verildi, reyle de halledildi. Binaenaleyh, size söz vermeyişimin sebebi budur. Bunu sizin de bilmeniz icabeder.

Şimdi arkadaşlar, grubuna tecavüz ve taarruz vuku bulduğuna dair Cihat Bilgehan söz istemişti. Bu hususta görüşünde ısrar edip etmediğini kendisine soracağım. Ancak kendisi burada yok. A.P. Grubu adına bu hususta söz söyleyecek bir arkadaş var mı?

MUSLİHİTTİN GÜLER (Sakarya) — Cihat Bilgehan'ın yerine tekabül ediyorum. *(Vazgeç sesleri)* Vazgeçtim.

BAŞKAN — Arkadaşlar müzakereye devam ediyoruz.

Kapanma Saati: 13.30

IX. İnönü Kabinesine Verilen Güvenoylarının Sonucu

(Kabul edilmiştir)

Program:	*02.07.1962*
Güvenoylaması:	*07.07.1962*
Üye sayısı*:*	*450*
Oy verenler:	*397*
Kabul edenler:	*259*
Reddedenler:	*134*
Çekinserler*:*	*4*
Oya katılmıyanlar:	*50*
Açık üyelikler:	*3*

(Kabul edenler)

ADANA
Mehmet Geçioğlu, Melih Kemal Küçüktepepınar, Kemal Sarıibrahimoğlu

ADIYAMAN
Arif Atalay, Mahmut Deniz, Mehmet Özbay, Ali Turanlı

AFYON KARAHİSAR
Halûk Nur Baki, Veli Başaran, Hasan Dinçer, Şevki Güler, Asım Yılmaz, Şükrü Yüzbaşıoğlu

AMASYA
Reşat Arpacıoğlu, Mustafa Kemal Karan

ANKARA
İsmail Rüştü Aksal, Raif Aybar, Nihat Berkkan, Fuat Börekçi, Bülent Ecevit, Muhlis Ete, İsmail Gence, İbrahim Sıtkı Hatipoğlu, İbrahim İmirzalıoğlu, Emin Paksüt, Zühtü Pehlivanlı, İlyas Seçkin, Ahmet Üstün, Abdülhak Kemal Yörük

ANTALYA
Etem Ağva, Rafet Eker

ARTVİN
Saffet Eminağaoğlu

AYDIN
Mustafa Şükrü Koç, Nedim Müren

BALIKESİR
Ahmet Aydın Bolak, Fennî İslimyeli, Süreyya Koç, Mehmet Tiritoğlu

BİNGÖL
M. Sıddık Aydar, Halit Rıza Ünal

BİTLİS
Nafiz Giray, Müştak Okumuş

BOLU
Zeki Baltacıoğlu, Ahmet Çakmak, Kemal Demir, Fuat Ümit

BURDUR
Fethi Çelikbaş, Nadir Yavuzkan

BURSA
Edip Rüştü Akyürek, Sadrettin Çanga, İbrahim Öktem, Cevdet Perin

ÇANAKKALE
Burhan Arat, Süreyya Endik, Şefik İnan

ÇANKIRI
Rahmi İnceler, Şaban Keskin, Nurettin Ok

ÇORUM
Nuri Alhıskalıoğlu, Hilmi İncesulu, Faruk Küreli, Necmi Ökten

DENİZLİ
İsmail Ertan, Hüdai Oral, Atıf Şohoğlu

DİYARBAKIR
Adnan Aral, Şehmus Arslan, Yusuf Azizoğlu, Hilmi Güldoğan, Recai İskenderoğlu, Vefik Pirinççioğlu

EDİRNE
Süleyman Bilgen, Fahir Giritlioğlu

ELAZIĞ
Nurettin Ardıçoğlu, Hürrem Müftügil, Kemal Satır

ERZİNCAN
Hüsamettin Atabeyli, Zeynel Gündoğdu, Sadık Perinçek, Naci Yıldırım

ERZURUM
Nihat Diler, Cevat Dursunoğlu, Giyasettin Karaca, Şerafettin Konuray, Adnan Şenyurt, Tahsin Telli

ESKİŞEHİR
Şevket Asbuzoğlu, İbrahim Cemalcılar, Seyfi Öztürk, Celâlettin Üzer

GAZİANTEP
Osman Orhan Bilen, Muzaffer Canbolat, Ali İhsan Göğüş, Hüseyin İncioğlu, Mithat San

GİRESUN
Ali Cüceoğlu, Mustafa Kemal Çilesiz, Ali Köymen, Naim Tirali

GÜMÜŞANE
Halis Bayramoğlu, Necmeddin Küçüker, Nureddin Özdemir

HAKKÂRİ
Ahmet Zeydan

HATAY
Bahri Bahadır, Abdullah Çilli, Ahmet Sırrı Hocaoğlu, Şekip İnal, Sâki Zorlu

İÇEL
Mehmet Ali Arslan, Yahya Dermancı, Sadık Kutlay

İSPARTA
Lokman Başaran

İSTANBUL
Cihad Baban, Suphi Baykam, Ratip Tahir Burak, Saadet Evren, Orhan Eyüboğlu, Fahrettin Kerim Gökay, Ali Coşkun Kırca, Hilmi Oben, Ahmet Oğuz, Oğuz Oran, Vahyi Özarar, İlhami Sancar, Selim Sarper, Reşit Ülker, Sabri Vardarlı, Malik Yolaç, Zeki Zeren

İZMİR
Osman Sabri Adal, Şeref Bakşık, Arif Ertunga, İhsan Gürsan, Ziya Hanhan, Necip Mirkelâmoğlu, Kadri Özek, Mustafa Uyar, Lebit Yurdoğlu

KARS
Hasan Erdoğan, Kemal Güven, Kemal Kaya, Kemal Okyay, Sırrı Öktem, Bahtiyar Vural, Rıza Yalçın

KASTAMONU
Fethi Doğançay, Sabri Keskin, Osman Zeki Oktay, Ali Özdikmenli, İsmail Hakkı Yılanlıoğlu

KAYSERİ
Turhan Feyzioğlu, Mehmet Göker, Mehmet Sağlam, Bahri Yazır

KIRKLARELİ
Abdurrahman Altuğ, Mehmet Alâaddin Eriş, Hasan Tahsin Uzun

KOCAELİ
Sahabettin Bilgisu, Nihat Erim

KONYA
Selçuk Aytan, İrfan Baran, İhsan Kabadayı, Kadircan Kaflı, Mekki Keskin, Abdüssamet Kuzucu, Rüştü Özal, Fakih Özfakih, Fakih Özlen, Vefa Tanır

KÜTAHYA
Ahmet Bozbay, Ali Erbek, Mehmet Kesen, Rauf Kıray, Sadrettin Tosbi

MALATYA
H. Avni Akşit, Nurettin Akyurt, Mehmet Delikaya, Ahmet Fırat, İsmet İnönü, Halit Ziya Özkan

MANİSA
Muammer Erten, Şevket Raşit Hatipoğlu, Yakup Kadri Karaosmanoğlu

MARAŞ
Kemali Bayazıt, Hasan Fehmi Evliya

MARDİN
Mehmet Ali Arıkan, Esat Kemal Aybar, Şevki Aysan, Vahap Dizdaroğlu, Seyfi Güneştan

MUĞLA
Hilmi Baydur, Turan Şahin

MUŞ
Sait Mutlu, Sami Öztürk

NEVŞEHİR
Ramazan Demirsoy

NİĞDE
Ruhi Soyer

ORDU
Yusuf İzzettin Ağaoğlu, Ata Bodur, Ferda Güley, Orhan Naim Hazinedar, Arif Hikmet Onat, Ata Topaloğlu

SAKARYA
Burhan Akdağ, Ekrem Alican, Yusuf Ulusoy

SAMSUN
Nurettin Ceritoğlu, Fevzi Ceylân, Kâmran Evliyaoğlu, Fevzi Geveci, İlyas Kılıç

SİİRT
Cevdet Aydın, Süreyya Öner, Hayrettin Özgen, Adil Yaşa

SİNOP
Mahmut Alicanoğlu, Haşim Tarı

SİVAS
Adil Altay, Rahmi Çeltekli, İbrahim Göker, Rahmi Günay, Sebati Hastaoğlu, Ahmet Kangal, Cevad Odyakmaz, Güner Sarısözen, Reşat Turhan, Tahsin Türkay, Mahmut Vural

TEKİRDAĞ
Turhan Kut, Fethi Mahramlı, Hayri Mumcuoğlu, Orhan Öztrak

TOKAT
Mehmet Kazova, Zeyyat Kocamemi, Reşit Önder, Bekir Şeyhoğlu, Ali Rıza Ulusoy

TRABZON
Ali Şakir Ağanoğlu, Ahmet Şener, Kâmuran Ural, Ali Rıza Uzuner

TUNCELİ
Vahap Kışoğlu, Fethi Ülkü

URFA
Osman Ağan, Atalay Akan, Kemal Badıllı, Bekir Sami Karahanlı, Sabri Kılıç, Celâl Öncel

UŞAK
İbrahim Bulanalp

VAN
İhsan Bedirhanoğlu, Muslih Görentaş, Şükrü Kösereisoğlu

YOZGAT
Mustafa Kepir, Celâl Sungur, Veli Uyar

ZONGULDAK
Kenan Esengin, Suphi Konak, Mehmet Ali Pestilci, Yusuf Ziya Yücebilgin

(Reddedenler)
ADANA
Hasan Aksay, Yusuf Aktimur, Ali Bozdoğanoğlu, Ahmet Savrun, İbrahim Tekin

AFYON KARAHİSAR
Mehmet Turgut

AĞRI
Rıza Polat

AMASYA
İsmail Sarıgöz, Nevzat Şener

ANKARA
Burhan Apaydın, Osman Bölükbaşı, İhsan Köknel, Mehdi Mıhçıoğlu

ANTALYA
İhsan Ataöv, Ömer Eken, Hasan Fehmi Boztepe, Nazmi Kerimoğlu, Nihat Su

ARTVİN
Sabit Osman Avcı

AYDIN
Orhan Apaydın, Hilmi Aydınçer, Melâhat Gedik, Reşat Özarda İsmet Sezgin, Mehmet Yavaş

BALIKESİR
Cihat Bilgehan, Mithat Şükrü Çavdaroğlu, Gökhan Evliyaoğlu, Cevat Kanpulat, Cihat Turgut

BİLECİK
Şadi Binay, Orhan Tuğrul

BOLU
Turgut Çulha, Kâmil İnal

BURSA
Hikmet Akalın, Mustafa Tayyar, Ahmet Türkel, Ziya Uğur, İsmail Yılmaz, Baha Cemal Zağra

ÇANAKKALE
Ahmet Nihat Akay

ÇANKIRI
Kâzım Arar

ÇORUM
Muzaffer Dündar, İhsan Tombuş

DENİZLİ
Sinan Bosna, Mehmet Çobanoğlu, Remzi Şenel

DİYARBAKIR
Alp Doğan Şen

EDİRNE
Nazmi Özoğul

ELAZIĞ
Naci Güray, Ömer Faruk Sanaç

ERZURUM
Turhan Bilgin, Cevat Önder

ESKİŞEHİR
Ertuğrul Gazi Sakarya

GAZİANTEP
Kudret Mavitan, Süleyman Ünlü

GİRESUN
İ. Etem Kılıçoğlu

GÜMÜŞANE
Sabahattin Savacı

İÇEL
Mazhar Arıkan, Burhan Bozdoğan, Celâl Kılıç, İhsan Önal

İSPARTA
Ali İhsan Balım, Sadettin Bilgiç

İSTANBUL
İbrahim Abak, Ziya Altınoğlu, Fuat Arna, Mahmut Rıza Bertan, Ferruh Bozbeyli, Nurettin Bulak, Tahsin Demiray, Ömer Zekâi Dorman, Şahabettin Orhon, Naci Öktem, İsmail Hakkı Tekinel, Hüsamettin Tiyanşan

İZMİR
Şükrü Akkan, Mehmet Ali Aytaş, Ragıp Gümüşpala, Saim Kaygan, Nihat Kürşat, Şinasi Osma

KARS
Necmettin Akan

KAYSERİ
Abdülhalim Aras, Hüsamettin Gümüşpala, Vedat Âli Özkan, Mehmet Yüceler

KIRKLARELİ
Fikret Filiz

KIRŞEHİR
Ahmet Bilgin, Memduh Erdemir, Halil Özmen

KOCAELİ
Hâldan Kısayol, Süreyya Sofuoğlu

KONYA
Kemal Ataman, Ahmet Gürkan, Ömer Kart, Faruk Sükan, Cahit Yılmaz, Sait Sına Yücesoy

KÜTAHYA
Sezai Sarpaşar

MANİSA
Nusret Köklü, Hürrem Kubat, Hilmi Okçu, Yakup Yakut, Nahit Yenişehirlioğlu

MARAŞ
Kemal Bağcıoğlu, Ali Hüdayioğlu, Enver Kaplan, Adnan Karaküçük

MUĞLA
Adnan Akarca, İlhan Tekinalp

NEVŞEHİR
Halit Fikret Aka

NİĞDE
Haydar Özalp, Oğuzdemir Tüzün

RİZE
Erol Yılmaz Akçal, Arif Hikmet Güner, Cevat Yalçın

SAKARYA
Muslihittin Gürer, Hami Tezkan

SAMSUN
Ali Fuat Alişan, Mehmet Başaran, Bahri Cömert, Hüseyin Özalp

TRABZON
Ekrem Dikmen, Nazmi Ökten, Zeki Yağmurdereli

URFA
Kadri Eroğan

YOZGAT
İsmail Hakkı Akdoğan, İsmet Kapısız, Turgut Nizamoğlu

ZONGULDAK
Ahmet Fuat Ak, Fevzi Fırat, Ramiz Karakaşoğlu Sadık Tekin Müftüoğlu

(Çekinserler)
AĞRI
Nevzat Güngör, Kerem Özcan

MARDİN
Talat Oğuz

UŞAK
Ahmet Tahtakılıç,

(Oya katılmayanlar)
ADANA
Kasım Gülek, Ahmet Karamüftüoğlu, Cavit Oral, Ahmet Topaloğlu

ANKARA
Hüseyin Ataman, Mustafa Kemal Erkovan, Ferhat Nuri Yıldırım

ARTVİN
Nihat Ata

BALIKESİR
Kaya Bulut, Ahmet İhsan Kırımlı

BURDUR
Mehmet Özbey

BURSA
Ekrem Paksoy

ÇANAKKALE
Refet Sezgin

ÇORUM
Abdurrahman Güler

DENİZLİ
İbrahim Kocatürk

EDİRNE
Talât Asal, İlhami Ertem

ERZURUM
Ertuğrul Akça

ESKİŞEHİR
Aziz Zeytinoğlu

GİRESUN
Nizamettin Erkmen

HATAY
Ali Muhsin Bereketoğlu

İSPARTA
Mustafa Gülcügil

İSTANBUL
Muhiddin Güven, Abdurrahman Yazgan

İZMİR
Muzaffer Döşemeci, Ali Naili Erdem

KARS
Lâtif Aküzüm

KASTAMONU
Avni Doğan, İhsan Şeref Dura

KOCAELİ
Cemal Babaç

MANİSA
Neriman Ağaoğlu, Süleyman Çağlar

MUĞLA
Cevdet Oskay

NEVŞEHİR
Ali Baran Numanoğlu

NİĞDE
Mehmet Altınsoy, Asım Eren

ORDU
Refet Aksoy (Başkan v.), Şadi Pehlivanoğlu

RİZE
Fuad Sirmen (Başkan)

SAKARYA
Nuri Bayar

SAMSUN
Hâmit Kiper, Osman Şahinoğlu

SİNOP
Mustafa Kaptan, Cemil Karahan

TOKAT
Sabahattin Baybura, H. Ali Dizman

TRABZON
Selâhattin Güven, Ahmet Cemil Kara

UŞAK
Ali Rıza Akbıyıkoğlu (İ.)

ZONGULDAK
Nuri Beşer

(Açık üyelikler)

Hatay	1
Manisa	1
Muş	1
Yekûn	3

Talu Hükümeti
15.04.1973-26.01.1974

Bakanlar Kurulu

Başbakan
Mehmet Naim TALU (C.S. Kontenjan Üyesi)

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı
Nizamettin ERKMEN (Giresun, AP)

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı
Kemal SATIR (Adana, CGP)

Devlet Bakanı
İsmail Hakkı TEKİNEL (İstanbul, AP)

Devlet Bakanı
İlhan ÖZTRAK (CGP, TBMM dışından)

Adalet Bakanı
Mehmet Hayri MUMCUOĞLU (C.S. Tekirdağ Üyesi Bağımsız)

Milli Savunma Bakanı
Mehmet İlhami SANCAR (İstanbul, CGP)

İçişleri Bakanı
Mukadder ÖZTEKİN (C.S. Adana Üyesi Bağımsız)

Dışişleri Bakanı
Ümit Haluk BAYÜLKEN (TBMM Dışından)

Maliye Bakanı
Sadık Tekin MÜFTÜOĞLU (Zonguldak, AP)

Milli Eğitim Bakanı
Orhan DENGİZ (Uşak, AP)

Bayındırlık Bakanı
Nurettin OK (Çankırı, AP)

Ticaret Bakanı
Ahmet TÜRKEL (Bursa, AP)

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı
Vefa TANIR (Konya, CGP)

Gümrük ve Tekel Bakanı
Fethi ÇELİKBAŞ (C. S. Kontenjan Üyesi, CGP)

Tarım Bakanı
Ahmet Nusret TUNA (C.S. Kastamonu Üyesi AP)

Ulaştırma Bakanı
Ahmet Sabahattin ÖZBEK (C.S. Kontenjan Üyesi)

Çalışma Bakanı
Ali Naili ERDEM (İzmir, AP)

Sanayi ve Teknoloji Bakanı
Nuri Kemal BAYAR (Sakarya, AP)

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı
Kemal DEMİR (Bolu, CGP)

Turizm ve Tanıtma Bakanı
Ahmet İhsan KIRIMLI (Balıkesir, AP)

İmar ve İskan Bakanı
Mehmet Nebil OKTAY (Siirt, CGP)

Köyişleri Bakanı
Orhan KÜRÜMOĞLU (C.S. Bitlis Üyesi AP)

Orman Bakanı
İsa Hisan BİNGÖL (C. S. Muş Üyesi AP)

Gençlik ve Spor Bakanı
Ali Celalettin COŞKUN (C. S. Üyesi)

Koalisyon Protokolü

(AP -CGP- Bağımsızlar)

İnsan hak ve hürriyetlerine dayalı demokratik düzenin aziz milletimiz için vazgeçilmez bir yaşayış tarzı olduğuna inanan,

Atatürk'ün en büyük eseri olan Türkiye Cumhuriyetinin 50. yıldönümünde, hür demokratik rejimin, bütün yurttaşlarımıza ve bütün milli kuruluşlarımıza huzur ve güven verecek şekilde işler hale gelmesini amaç bilen, Milli, demokratik, lâik ve sosyal hukuk devletini ayakta tutmak için her türlü aşırı akımlara, yıkıcı faaliyetlere, komünizme ve yoksulluğa karşı cesur ve inançlı mücadeleyi zaruri sayan partilerimiz, seçimlere kadar geçecek süre içinde, aşağıdaki esaslara uygun olarak, Sayın Cumhurbaşkanı tarafından hükümeti kurmakla görevlendirilen Cumhuriyet Senatosu Üyesi Naim Talu başkanlığında bir "Koalisyon Hükümeti" kurmaya karar vermişlerdir.

1- Kurulacak hükümet, parlamentoda yeterli çoğunluğu temsil eden iki partiye dayanacaktır. Fakat, anlayışı ve tutumu ile bazı zümre ve sınıfların, yahut hükümet kuruluşuna katılan siyasi partilerin değil, bütün Türk milletinin hizmetinde olacaktır.

2- Demokratik kurallara göre bir koalisyon şeklinde kurulacak olan bu Cumhuriyet hükümetinin siyasi sorumluluğuna, hükümet kuruluşunu birlikte gerçekleştiren partiler katılmaktadır.

Bu protokolde belirtilen hedeflere ulaşılması için, hükümete gerekli desteği tam olarak sağlamayı partilerimiz kabul ve taahhüt ederler.

3- Milli hâkimiyet inancına dayalı devlet anlayışımızın gereği olarak, genel seçimlerin Anayasada öngörüldüğü gibi 14 Ekim 1973'de yapılmasını sağlamak, hükümetin temel hedeflerinden biri olacaktır.

12 Mart öncesinin ve sonrasının olağanüstü şartlarından olağan şartlara doğru adım adım ilerleyen memleketimizin, demokratik düzenin sıhhatli ve verimli şekilde işleyeceği bir ortama ulaşması için, seçimlerin zamanında yapılması kesin bir zarurettir. Bu Anayasa emrinin yerine getirilmesi konusunda bütün siyasi partilerin ve bütün milli kuruluşların görüş birliği içinde bulunmaları, Türk demokrasisinin geleceği bakımından büyük bir teminat teşkil etmektedir.

Partilerimiz evvelce 1973 yılına ertelenmiş bulunan mahalli seçimlerin de genel seçimleri takiben ve mutlaka bu yıl içinde yapılması hususunda kararlıdırlar.

4- Anarşinin önlenmesi, kanun hâkimiyetinin sağlanması ve Anayasada öngörülen reformların Atatürkçü çizgide gerçekleştirilmesi amaçlarına yönelmiş olan başlıca tasarıların seçimlerden önce kanunlaşması, önümüzdeki aylarda hükümet ve parlamento faaliyetlerinin mihverini teşkil edecektir.

Bu amaçla:

a) Toprak ve Tarım Reformu tasarısı,

b) Üniversite Reformu tasarısı,

c) Temel Eğitim Kanunu tasarısı,

d) Maden Reformu Tasarısı,

e) Devlet Güvenlik Mahkemesinin Kurulması ile ilgili tasarı kanunlaştırılacaktır;

f) Partiler Kanununda gerekli değişiklikler yapılacak;

g) Seçim Kanunu hükümlerinde genel şikâyet konusu olan aksaklıklar giderilecektir.

h) Anayasadaki yeni hükümlerin gereği olarak belli bir süre içinde yapılması lüzumlu olan diğer kanun değişiklikleri tamamlanacaktır.

5- Millet hayatında, değişen şartlara ve belirecek ihtiyaçlara göre, her alanda yeni ıslahata, yeni ekonomik ve sosyal tedbirlere lüzum hasıl olacağını kabul eden partilerimiz, gerçekçi bir anlayışla seçimlerden önceki kısa çalışma döneminde, eldeki başlıca tasarıları mümkün olan süratle sonuçlandırmak için, yoğun bir parlamento çalışması yapılmasında mutabıktırlar.

6- Son iki yılda TBMM'nin çalışmaları sonucunda,

- Devletimizi daha güçlü hale getirmek ve hür düzeni yol olma tehlikesinden korumak amacıyla yapılan bazı Anayasa değişiklikleri,
- Parlamentonun daha verimli ve daha hızlı çalışmasını kolaylaştırmak için yapılan yeni içtüzük,
- Adli kanunlarla ilgili reform kanunları,
- Petrol konusunun milli menfaatlere daha uygun şekilde düzenlenmesine imkân veren Petrol Reformu Kanunu,
- Toprak ve Tarım Reformu için ön hazırlıkların yapılmasına imkân vermiş olan Toprak ve Tarım Reformu Ön tedbirler Kanunu,
- Esnaf ve sanatkârlarımızı, sosyal güvenliğe kavuşturmak için hazırlanan kanun,
- Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı,
- Anarşiye ve yıkıcı faaliyetlere karşı daha etkili mücadele imkânları veren ve idari reform niteliğinde olan kanunlar,
- Personel Reformunun aksaklığını düzeltmek amacını güden mevzuat,
- Milli Savunma gücümüzü arttırma amacını güden çeşitli kanunlar, kabul edilmiş olduğuna göre, yukarıda belirtilen işlerin de yapılmasıyla, Türkiye'nin önemli sorunları çözüm yoluna girmiş ve bir huzur ortamının doğması için TBMM kendisine düşen görevleri yerine getirmiş bulunacaktır.

7- Partilerimiz kurulacak koalisyon hükümeti tarafından iktisadi hayatımıza daha fazla canlılık kazandırmak, zirai mahsulleri değerlendirerek köylü yurttaşlarımızın gelirini arttırmak, özellikle işçi, küçük esnaf ve sanatkârlar gibi dar gelirli zümrelerin geçim şartlarını iyileştirmek amacıyla, mümkün olan her tedbirin alınması hususunda mutabıktırlar.

Hükümet, pahalılık, işsizlik ve yoksullukla da, komünizmle de mücadeleye önem verecektir.

Planlı ve istikrarlı iktisadi kalkınma ile sosyal adaleti ve sosyal güvenliği birlikte gerçekleştirme anlayışı ve dengeli bir karma ekonomi görüşü için de çalışacak olan hükümet, her konuda yapıcı ve memleketçi bir politikanın izleyicisi olacaktır.

8- Koalisyon Hükümeti, Türkiye'nin sıkıyönetimsiz de huzur ve güven içinde yaşayabilmesi için gerekli idari tedbirleri bir an önce tamamlamaya gayret edecektir.

9- Cumhuriyet Hükümetlerinin barışçı milli dış politikasının izlenmesine, milli menfaatlerimiz titizlikle korunarak devam edilecektir.

10- Hükümetin devamlı ve istikrarlı bir parlamento desteği ile ahenkli ve verimli bir çalışma yapabilmesi ve Hükümet programının aksamadan uygulanabilmesi için partilerimiz ortak bir çaba göstereceklerdir.

Bu protokolde yer alan hususların gerçekleştirilmesi için parlamento gruplarımız arasında ahenkli işbirliğini kolaylaştırmak üzere, gereken hallerde, partilerarası bir koordinasyon komitesi görevlendirilecektir.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi
Dönem 3 Cilt 36 Birleşim 97
Sayfa 694-699
20.04.1973 Cuma

BİRİNCİ OTURUM
BAŞKAN — *Sabit Osman Avcı*
KÂTİPLER: *Tufan Doğan Avşargil (Kayseri)*
Şevket Doğan (Kayseri)
Açılma Saati: *15.00*

Hükümet Programının Okunması

BAŞKAN — Hükümet programını okumak üzere Başbakan Sayın Naim Talû, buyurun efendim. *(A.P. ve C.G.P. sıralarından alkışlar)*

BAŞBAKAN NAİM TALÛ (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) — Sayın Başkan, Yüce Meclisin Üyeleri,

Anayasa Hükümleri uyarınca, Hükümet Programını Yüce Meclisimize sunmak üzere huzurunuzda bulunmaktayız. Görev ve yetkilerimizin tek kaynağını teşkil eden, milletin yegâne ve hakiki temsilcisi olan Yüksek Heyetinizi, şahsım ve arkadaşlarım adına saygı ile selamlarım.

Hükümetimizin programında, 14 Ekim 1973 Genel Seçimlerine kadar geçecek kısa sürede, yeniden, uzun vadeli hedef ve tedbirlere yer vermesi elbetteki beklenemez. Bununla beraber, güveninize mazhar olduğumuz takdirde, kamu hizmetlerinin yürütülmesinde, vatandaşın güven duygusunu güçlendirmeye ve 1973 yılı programında öngörülen yatırımları zamanında ve program uyarınca gerçekleştirmeye gayret edeceğiz. Özellikle Üçüncü Beş Yıllık Plan hedeflerine ulaşmak bakımından önem taşıyan ve öngörülen ekonomik yapıyı sağlamada hayati ehemmiyetli büyük projelerin bu yıla düşen dilimlerini gerçekleştirmeye özel bir dikkat göstereceğiz.

Hükümetimizin başlıca amacı, milli, demokratik, lâik ve sosyal hukuk devletini daha güçlü hale getirmek için her türlü aşırı sol ve sağ akımları, yıkıcı ve bölücü faaliyetleri yok etmek komünizme karşı cesur ve inançlı bir mücadele vermek ve ekonomik sosyal kültürel kalkınmamızı sağlayıcı tedbirleri işsizliği ve yoksulluğu ortadan kaldırmak olacaktır.

Hükümetimiz Devlet Güvenlik Mahkemeleri Kuruluş Kanunu ile asayiş ve huzurun devamını sağlayacak diğer mevzuatın kişinin Anayasa teminatı altında bulunan temel hak ve hürriyetlerine dokunmayacak şekilde düzenlenip yürürlüğe girmesini teminen yapılacak çalışmaları bu görevi tamamlayıcı nitelikte görmektedir.

Anayasal hürriyetlerin kötüye kullanılması suretiyle, Devletin temel düzenine yurt bütünlüğüne laik ve demokratik Cumhuriyete kastedenlere karşı ciddi tedbirler alınmasını öngörmekteyiz.

Anarşik ve yıkıcı faaliyetlerle mücadelenin ortaya koyduğu gerçeklerin ışığı altında, devletin bekası, huzurun, asayişin sağlanması için güçlü ve etkili bir idarenin mevcudiyetini zorunlu saymaktayız. Böylece memleketimizin sıkıyönetim kaldırıldıktan sonra da huzur ve sükûn içinde yaşamasının sağlanacağı inancındayız.

Sayın Üyeler,

Önceki Hükümetlerce başlatılmış bulunan reform çalışmalarını sonuçlandırmak, temel sorunlarımız arasındadır. Bu reformların Türk Milletinin ileri bir ülke olma yolundaki dinamik hamlelerini güçlendirecek nitelikte olmasına Anayasa çizgisi içinde Atatürkçü bir görüşle gerçekleştirilmesine ve doktrinci sapmalardan uzak kalmasına bilhassa itina edilecektir.

Seçim ve Partiler Kanununun genel şikâyet konusu olan aksaklıkları giderilerek, demokratik parlamenter rejimin pürüzsüz işlemesi ve Genel Seçimlerin Anayasa'da öngörüldüğü gibi 14 Ekim 1973 de yapılması sağlanacaktır.

1973 yılına ertelenmiş bulunan mahalli seçimlerin de Genel Seçimleri takiben ve mutlaka bu yıl içinde yapılmasını sağlayıcı tedbirler alınacaktır.

Sayın Üyeler,

Devletin temel düzenine ve yurt bütünlüğüne karşı girişilen eylemlerin önlenmesi, yıkıcı faaliyetlerin tesirsiz hale getirilmesi, kanun hâkimiyetinin sağlanması ve reformların ülke yararına uygun olarak gerçekleşmesi amacına yönelmiş olan, başlıca tasarılarla Anayasa'nın süreli olarak çıkarılmasını öngördüğü tasarıların Genel Seçimlerden önce kanunlaşması, Hükümet çalışmalarının mihverini teşkil edecektir.

Yurt topraklarının en verimli bir şekilde işletilmesini, topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçilerimizin topraklandırılmalarını ve donatılmalarını tarımsal üretimin artırılması ve tarımla uğraşanların emeklerinin en iyi şekilde değerlendirilmesini öngören, Anayasamızın 37, 41 ve 52'nci maddelerinde yer alan ilkeler doğrultusunda hazırlanmış bulunan Toprak ve Tarım Reform Kanunu Tasarısı önümüzdeki günlerde Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmeye başlanacaktır.

Toprak ve Tarım Reformu Kanunu ile çiftçi ve köylülerimizin gelir ve yaşama düzeylerinin yükseltilmesi, tarım kesiminde gelir dağılımının sosyal adalet ilkelerine göre düzenlenmesi, tarımda verim ve üretimin artırılarak tarımla uğraşan vatandaşlarımızın refaha ve mutluluğa kavuşturulması öngörülmek suretiyle, reformun gerek ekonomik ve gerekse sosyal amaçlarına aynı ölçüde ağırlık verilmiş olacaktır.

Topraksız veya az topraklı çiftçi ve köylülerimizin kendilerine demokratik esaslara uygun olarak ve memleket gerçeklerinin elverdiği azami imkânlar içinde dağıtılacak toprağı verimli tarım işletmeleri olarak işleyebilmelerini sağlayacak gerekli ana tedbirler kanun tasarısında yer almış bulunmaktadır.

Çiftçilerimizin emek ve ürünlerini en iyi şekilde değerlendirebilmeleri için, çok amaçlı Toprak ve Tarım Reformu Kooperatifleri halinde teşkilatlanmalarını sağlayacak tedbirlere, özel bir önem vermekteyiz. Ayrıca reform bölgeleri dışında da krediden işletmeye ve işletmeden yetiştirilen ürünlerin pazarlanmasına kadar, çiftçilerimizin kooperatifleşmelerini özendirici ve destekleyici tedbirler geliştirerek uygulamak kararındayız.

Toprak ve Tarım Reformunu yurt kalkınmasının en önemli faktörlerinden biri olarak gören Hükümetimizin reformun başarılı bir biçimde uygulamaya konmasını sağlamak bakımından üzerinde durduğu en önemli husus reform bölgelerinde plan ilkelerine uygun olarak ekonomik ve sosyal kalkınmayı tüm unsurları ile gerçekleştirecek bir ortamı yaratmaktır.

Bunun için bölgelerin özel koşullarına ve her bölgeye en uygun tarım çeşitlerine göre, çiftçilerimizin işletmelerini verimli tarımsal işletmeler haline getirmelerinin ve böylece verim ve üretimin artırılmasının gerekli olduğuna inanıyoruz.

Toprak ve Tarım tatbikatı içinde düşünülen alt yapı yatırımlarının reform uygulamasıyla ahenkli bir şekilde ele alınarak, ilgili bölgelere bütün hizmetlerle birlikte götürülmesinin gereğine inanıyoruz.

Toprak ve Tarım Reformu Kanunu Tasarısının, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosundaki müzakereleri sonunda, memleket gerçeklerine ve yararlarına en uygun bir şekilde kanunlaşacağı inancındayız.

Sayın Üyeler,

Milli Eğitim Politikamız, bir yanda Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planımızın öngördüğü hedeflere göre iktisadi ve sosyal kalkınmamızın dayandığı insan gücü ve teknoloji ihtiyaçlarımıza cevap verecek, diğer yandan Cumhuriyete, insan hak ve hürriyetlerine, Türk Milliyetçiliğine demokratik, lâik, sosyal hukuk devleti anlayışına sahip, Atatürk inkılâplarının koruyucusu bir gençlik yetiştirmek amacına yöneltilecektir.

Halen Parlamentoda bulunan "Milli Eğitim Temel Kanunu Tasarısı" ile "Üniversiteler Kanun Tasarısı"nı bu amacı gerçekleştirmek için kanunlaştırmaya çalışacağız.

Sayın Üyeler,

Ekonomik politikamızın dayanağı, Anayasanın ekonomik faaliyetlerin yürütülmesi konusunda çizdiği çerçevedir. Bu çerçeve kamu ve özel kesimlerin birbirinin tamamlayıcısı olarak düşünüldüğü, karma ekonomi düzenini belirlemektedir.

Ekonomik sosyal ve kültürel kalkınmamızı bu çerçevede, hür demokratik sistem içinde sosyal adalet ilkelerine uygun olarak istikrarlı, hızlı dengeli ve planlı şekilde yürüteceğiz. Hükümetimiz ekonomik kalkınmaya devlet kesiminin olduğu kadar özel kesimin de büyük katkısı olacağı ve özel kesimin böyle bir potansiyeli bulunduğu inancını taşımaktadır. Bu inançla özel müteşebbislerin faaliyetlerini kalkınma planında geliştirilmesi öngörülen alanlarda yoğunlaştıracak tedbirleri

alacağız. Bu tedbirlerin idari takdire en az yer veren açık genel ve kararlı bir sisteme bağlı olmasını gözeteceğiz. Özel kesimin devletin ekonomik faaliyet konularındaki sorumluluklarını paylaşmasını amaçlamaktayız.

Kalkınmamızda sanayi sektörüne büyük önem vermekte, hızlı ve devamlı bir kalkınmanın ancak hızlı sanayileşme ile mümkün olduğuna inanmaktayız.

Süratle çoğalan nüfusumuzun daha iyi beslenmesi, ihracat gelirlerimizin artırılması, yerli sanayimizin ham madde ihtiyacının karşılanması, tarımdan geçinenlerin gelirlerinin çoğaltılması, sınaî mamullerimize memleket içinde daha fazla satın alma gücü yaratılması için tarım sektörünün bütün imkânlar kullanılmak suretiyle desteklenmesi gerektiğine inanmaktayız.

Yurdumuzun gelişmesinde, bölgeler arasında ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerden dengeli kalkınmayı sağlayıcı tedbirleri yoğunlaştıracağız.

Yüce Meclisin Sayın Üyeleri,

Kalkınmanın istikrar içinde gerçekleştirilmesine, hızlı olması kadar önem verdiğimizi belirtmek isteriz. Bu nedenle bütçe, para, kredi ve dış ticaret politikalarını hızlı kalkınmayı sağlayacak fakat ekonomik istikrarı bozmayacak bir denge içinde yürütmeye kararlıyız.

Hayat pahalılığı suni fiyat artışları ve haksız kazanç edinenlerle mücadele için gerekli iktisadi ve hukuki tedbirleri alacak ve 1973 yılında memleketimiz şartlarına uygun bir fiyat istikrarının teminine azami gayret sarf edeceğiz.

Bu maksatla yıllık istihsal hacmini azami hadde çıkaracak, fakat aşırı likidite yaratmayacak bir para kredi politikası ve dengeli bir mali politika izlenecek, devlet sektörünün ürettiği malların fiyatları artırılmayacak, fiyatları aşırı artış gösteren malların yerli üretimi kısıtlamamak kaydı ile ithali cihetine gidilecek veya tahdit edilecektir.

İhracatımızda özellikle son dönemlerde görülen artışın devamına ve ihraç ürünlerimizin geleneksel ürünler dışında çeşitlenmesine çalışacağız. Daha fazla sanayi ürünü üretebilmek ve ihraç edebilmek için teşvik tedbirlerini uygulamaya devam edeceğiz.

Gerek Sanayi gerek piyasanın ihtiyacı olan yatırım mallarıyla hammaddeleri zamanında ve yeter miktarda sağlayacak böylece ekonomide dar boğazlara yol açmayacak bir ithalat politikası izleyeceğiz.

Taban fiyatları üreticinin emeğinin en iyi şekilde değerlendirilmesi ve hayat seviyesinin yükseltilmesi amacıyla düzenlenecek ve destekleme alımlarına bu anlayışla devam edilecektir. Tarımda girdi maliyetlerinin artmaması için gerekli tedbirler alınacak taban fiyatlarının tespitinde özellikle dünya fiyatları üretim miktarı ve maliyetler göz önünde bulundurulacaktır.

İşçi, küçük esnaf ve sanatkârlar gibi dar gelirlilerin geçim şartlarını iyileştirici sosyal adalet ve sosyal güvenliği sağlayıcı tedbirleri almak ve uygulamak için her türlü gayreti göstereceğiz. Bu arada işçi işveren münasebetlerinin çalışanlar aley-

hine gelişmesine imkân vermeyeceğimiz gibi bugüne kadar işçilerimize sağlanan hakların da geri alınmasına asla müsaade etmeyeceğiz.

Küçük esnaf ve sanatkârların kullandıkları kredilerin faizlerinde meydana gelmiş bulunan tatbikat aksaklıklarını gidereceğiz.

Kamu görevlilerinin Personel Kanununun uygulanmasından doğan şikâyetlerini giderici çalışmalara devam edeceğiz.

Yabancı sermaye yatırımları kalkınma plan ve programlarımızda geliştirilmesi öngörülen alanlarda yapılmak istenmeleri teknolojik gelişmemize katkıda bulunmaları ihracatı artırıcı veya ithalatı azaltıcı nitelikte üretim yapmaları kaydıyla teşvik edilecektir.

Sayın Üyeler,

Kamu hizmetlerinin zamanında ve nitelikli şekilde görülebilmesi kalkınma planımızda öngörülen iktisadi ve sosyal hedeflerin gerçekleştirilmesi etkin bir devlet idaresini zorunlu kılmaktadır. Bugünkü devlet idaremiz, özellikle hızlı kalkınmanın gereklerini karşılayacak dinamizme ve esnekliğe sahip bulunmamaktadır. Bu idareye artan kamu hizmetlerinin ve hızlandırılması gereken kalkınmanın icap ettirdiği modern yapıyı ve etkinliği kazandırmak için başlanmış olan reform çalışmaları belli aşamalarda bulunmaktadır. Kamu İktisadi Kuruluşlarının planda öngörülen sanayileşme hedefini gerçekleştirecek kalkınmanın itici gücünü teşkil edecek kamuya en az yük olacak Avrupa Ekonomik Topluluğu üyeleriyle rekabet edebilecek maliyet ve niteliklerde üretim yapabilecek bir yapıya ve işleyişe kavuşmalarını sağlayacak reformun stratejisi tespit edilmiş ve yayınlanmıştır. Bu stratejinin başarıya ulaştırılmasını temin edici tedbirleri almayı görev saymaktayız.

Bugün Türkiye'mizin karşı karşıya bulunduğu sorunların çoğunun, ülkenin yeterli bir gelişmişlik düzeyine ulaşamamış olmasından ileri geldiği bilinen bir gerçektir. Bu sorunların çözümlenebilmesi için kalkınmaya ayrılacak kaynakların artırılması ve kalkınmanın hızlandırılması gerekmektedir. İçinde bulunduğumuz gelişmişlik aşamasında bu konuda Devlete düşen sorumlulukların yoğun olduğunu takdir etmekteyiz. Alt yapının kurulmasından özel kesimin gücünü aşan sanayi tesislerin yapılmasına kadar çok çeşitli alanlara yayılan bu görevleri yeterince yerine getirebilmek için kamu kaynaklarının artırılmasının zorunlu olduğu ortadadır. Bu kaynakların halka en az yük olacak sosyal adalet ilkelerini zedelemeyecek ve özel müteşebbislerin yatırım imkânlarını ortadan kaldırmayacak şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Öte yandan kalkınmaya ayrılacak kaynakları artırmak için, cari harcamaların israfı önleyecek şekilde yapılması bu işe ayrılan kaynakların etkili bir tarzda kullanılması gerektiği kanaatindeyiz. Yatırımlardaki gecikmeleri ve israfların önlenmesinin de aynı amaca hizmet edeceği inancındayız. Bunun için gayret göstereceğiz.

Sayın Üyeler,

Milli hüviyeti dolayısıyla milletimizce bir bütün olarak benimsenen dış politikamıza, Atatürk ilkeleri ilham vermeye devam edecektir.

Bu politikanın uygulanmasında egemenlik bağımsızlık, toprak bütünlüğüne saygı, içişlerine karışmama gibi temel prensiplere bağlı kalınacak ve milli çıkarlarımız daima göz önünde bulundurulacaktır. Keza ilişkilerimizin düzenlenmesinde ahte vefa prensibine riayet ve mütekabiliyet esasları titizlikle gözetilecektir. Dış siyasetimizde ana hedefimiz, barış ve güvenliğin korunmasıdır.

Bu nedenle Hükümetimiz Kuzey Atlantik Teşkilatını memleketimizin dış güvenliği açısından hayati bir unsur telakki etmeye devam edecektir. İttifakın bir savunma teşkilatı olmak vasfı yanında caydırıcı gücüyle bir barış ve denge unsuru olarak da büyük faydalar sağladığı bir gerçektir.

Bu itibarla NATO'nun gelişmekte olan Dünya karşısında hem savunma gücüne hem de üyeleri arasında eşitlik prensibine istinat eden dayanışmayı muhafazaya büyük önem atfediyoruz.

Merkezi andlaşma teşkilatı (CENTO) nun bütün üyeleri için sağladığı faydaları takdir ediyoruz. Ve çeşitli dallardaki faaliyetlerine destek olmakta devam edeceğiz.

Orta Doğu anlaşmazlığının başından beri gayet açık bir siyaset izlemekte olan Türkiye, kuvvet kullanılması veya tehdidiyle toprak ve siyasi avantaj kazancı sağlanmasına karşıdır. Hükümetimiz bu esas prensipten hareketle anlaşmazlığın olupbittiler yaratılmasına tevessül olunmadan, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 22 Kasım 1967 tarihinde kabul ettiği 242 sayılı kararı çerçevesinde, adil şerefli ve devamlı bir çözüme bağlanmasını samimiyetle dilemektedir.

İkili ilişkilerimize gelince:

Amerika Birleşik Devletleriyle dostluk ve ittifak bağlarımız mevcuttur. Karşılıklı anlayış ve saygı esasları çerçevesinde gelişerek, sağlam temellere dayanmış olan ilişkilerimizin olumlu yönde daha da ilerlemesi için, Hükümetimiz azami gayret gösterecektir.

Kuzey Atlantik Andlaşması üyesi diğer müttefiklerimizle olan ilişkilerimizin her alanda daha da şümullendirilmesi hedeflerimizden biridir.

Hükümetimiz Kuzey komşumuz Sovyetler Birliğiyle olan iyi ilişkilerimize değer vermektedir. Gerek bu memleket gerek Doğu Avrupa ülkeleriyle ilişkilerimizin egemenlik, bağımsızlık, toprak bütünlüğüne saygı, hak eşitliği ve içişlerine karışmama esasları çerçevesinde geliştirilmesi için, samimi çabalar sarf edilecektir.

Yakın komşumuz ve dostumuz İran ve Pakistan ile sağlam temellere dayanan ilişkilerimizi aramızda esasen mevcut olan ikili ve CENTO ve RCD gibi çok taraflı yakın işbirliği çerçevesinde daha da ilerletmeye çalışacağız.

Malum olduğu üzere, Arap ülkeleri ile aramızda tarihi ve kültürel bağlar mevcuttur. Hükümetimiz karşılıklı hak ve menfaatlere saygı prensibine istinaden, bu ülkelerle olan ilişkilerimizi kuvvetlendirmek ve geliştirmek arzusundadır.

Balkan ülkeleriyle çeşitli alanlarda olan ilişkilerimizin geleneksel iyi komşuluk karşılıklı anlayış ve dış politikamızın esasları içinde geliştirilmesine Hükümetimiz çaba harcayacaktır.

Çin Halk Cumhuriyeti ile münasebetlerimizin ilişki kurma bildirisinde saptanan ilkeler çerçevesinde yürütülmesine devam edilecektir.

Afrika ve Asya ülkeleriyle karşılıklı olarak iyi niyet ve dostluk üzerinde kurulmuş bulunan ilişkilerin daha da geliştirilmesi için Hükümetimiz mümkün olan gayretleri sarf etmeye kararlı bulunmaktadır.

Güney Amerika ülkeleriyle de aynı şekilde ilişkilerimizin geliştirilmesi amacımızdır.

Sayın Üyeler;

Türkiye, Dünya Barışı ve Milletlerin refahı için, Yasasında mevcut ilkeleri benimsediği Birleşmiş Milletlerin kuruluşundan beri üyesi bulunmakta gerek bu teşkilatta ve gerek ona bağlı ihtisas teşekküllerinde kendisine düşen görevi yapmaktadır. Hükümetimiz bu alanlardaki faaliyetlerini samimiyetle sürdürmeye azimlidir.

Bunun yanısıra Türkiye, Demokrasi Hürriyet ve İnsan Hakları yolunda Avrupa entegrasyonu amacına yönelmiş olan Avrupa Konseyi'ne ilk kurduğu günlerden itibaren katılmış ve bu teşkilatta işbirliği anlayışı içinde verimli faaliyetler göstermiştir.

Türkiye demokrasiye bağlılığı ve memleketimizde insan hakları ve temel hürriyetleri ile ilgili uygulamaların temel hukuk prensipleri ve milletlerarası taahhüt ve vecibelerimizle bağdaşırlığı konusunda Avrupa Konseyi gibi Türkiye'nin üyesi bulunduğu ve üyesi kalmaya kararlı olduğu bir uluslararası kuruluşta da yansıyan bazı tereddütler görülmektedir. Çoğunluğu itibariyle yanlış bilgi ve yorumlara dayanan bu tereddütleri ortadan kaldırmak için azami gayreti sarf edeceğiz.

Avrupa Ekonomik topluluğu ile girmiş olduğumuz ortaklık ilişkisine büyük önem vermeğe Hükümetimiz de devam edecektir.

AET ile politik ve ekonomik ilişkilerimizin ortaklığımızın topluluğa tam üye sıfatıyla katılma olan nihai hedefinin gerçekleşmesini sağlayacak bir anlayışla yürütüp geliştirilmesi amacımızdır.

Yurt dışındaki bütün vatandaşlarımızın çocuklarının bakım ve eğitiminden, anavatanla bağlarının ve milli duygularının güçlendirilmesine zararlı akım ve propagandalara karşı korunmasına kadar uzanan çeşitli sorunlarını ele almak bunlara süratli ve etkili çözüm yolları getirmek kararındayız.

Keza yurt dışındaki yaşayan soydaşlarımızın mevcut andlaşmalar veya milletlerarası sözleşmelerden doğan haklarına riayet edilmesi tabi hakları olan kültür varlıklarının korunması hususlarında gerekli çabalar harcanacaktır.

Sayın Üyeler,

Şimdi de milli davamız olan Kıbrıs sorununa değinmek istiyorum.

Sorunun ortaya çıkmasından bu yana bütün Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerince en önemli bir mesele olarak takip edilmekte olan bu konunun Hükümetimizce de hayati bir milli dava olarak yakından takip edileceği tabiidir. Bilindiği gibi Kıb-

rıs Devleti Milletlerarası bir andlaşma sonucunda kurulmuştur. Ayrıca Türkiye'ye bazı hak ve vecibeler doğuran bir de garanti andlaşması mevcuttur. Kıbrıs Devletini meydana getiren andlaşmalar her şeyden önce Ada'da bulunan iki toplumun ortaklığı esasına dayanmaktadır. Kıbrıs Devletini meydana getiren temel ilke bu ortaklık esasıdır. Türkiye'nin öteden beri savunageldiği Kıbrıs Cumhuriyetinin bağımsız bir devlet olarak yaşamasını Rum toplumu da arzu ettiği takdirde bu ortaklık ilkesini esas tutması gerekir.

Türkiye'nin Kıbrıs sorununun daima barışçı yoldan çözümlenmesini tercih ettiği malumdur. Bu nedenle de şimdiye kadar bu yönde bütün olumlu teşebbüslere ya ön ayak olmuş ya da onları desteklemiştir. Filhakika son bir yıldır sürdürülen genişletilmiş toplumlararası görüşmelere de iyi niyetle destek olmuştur. Ada'da ahiren Rum toplumunun içerisinde de vukua gelen gelişmeler ve olaylar Türk Cemaatinde haklı bir endişe uyandırmakta ve böyle bir ortamda görüşmelerin sonuç vermesi ihtimali zayıflamaktadır. Biz de bu gelişmeleri en büyük hassasiyetle izliyoruz. Sorunun barışçı yollarla çözümlenmesini istemekle beraber burada bir daha kesinlikle tekrar edelim ki Türkiye'ye ve Türk toplumuna andlaşmalarla tanınan haklara karşı girişilecek olupbitti teşebbüslerine veya fiili bir tecavüze derhal gereken karşılığın verileceğinden asla şüphe edilmemelidir. *(A.P. ve C.G.P. sıralarından alkışlar)*

Sayın Üyeler;

Hükümetimiz Cumhuriyetimizin insan hak ve hürriyetlerine, dayanan demokratik rejimimizin iç ve dış tehlikelere karşı ulusal varlık ve bütünlüğümüzün başlıca teminatı olan Silahlı Kuvvetlerimizin her an zinde ve kudretli olmasını sağlamayı görevlerinin başında saymaktadır.

Silahlı Kuvvetlerimize gerek yurt savunmasında gerekse dünya sulhuna etkili yardımda bulunmasını sağlayıcı tedbirlerin alınmasında Hükümetimizin ve yüce Meclisimizin gereken her fedakârlığı yapacağı şüphesizdir.

Silahlı Kuvvetlerimiz Anayasa'mıza ve hür demokratik düzene bağlılığın yeni bir örneğini daha vermek suretiyle hür demokratik rejimimizi tahribe yönelen her türlü gayreti hüsrana uğratmıştır. *(A.P. sıralarından alkışlar)*

Silahlı Kuvvetlerimizle iftihar ettiğimizi söylerken aziz milletimizin yegâne temsilcisi olan Yüce Meclislerimizin de hissiyatına tercüman olduğumuz kesin inancı içindeyiz.

Yüce Meclisin Sayın Üyeleri,

Dikkat nazarınızdan kaçmadığına emin olarak bir kere daha ifade etmek isteriz ki Hükümetimiz 12 Mart 1971 den bu yana kurulmuş Hükümetlerden ayrı bir karakter taşımaktadır. Bu özelliği hizmet anlayışı farkından değil kuruluş tarzından ve siyasi sorumluluğuna, iki partinin iştirakinden ileri gelmektedir.

Huzurunuzda bulunan Hükümetimiz kanımızca bu kuruluş tarzıyla demokratik rejimimiz için olumlu bir aşamadır.

Yüce Meclisin Sayın Üyeleri,

Programımızı ana hatları ile takdirinize sunmuş bulunuyorum. Sayın Parti sözcüleri ve Sayın Üyeler tarafından yapılacak uyarı ve tenkitler de rehberimiz olacaktır.

Güveninize layık görürseniz hizmete devam edeceğiz.

Yüce Meclisin Sayın Üyelerini Hükümetimiz adına saygıyla selamlarım. *(A.P. ve C.G.P. sıralarından sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Hükümet programı Yüce Meclise sunulmuştur. Anayasanın 103'üncü maddesi gereğince, Hükümet programı üzerinde yapılacak görüşmeler, 23 Nisan 1973 Pazartesi gününün Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı olması nedeniyle, 24 Nisan 1973 Salı günü saat 15.00 de yapılacaktır.

Bundan önceki uygulamalarımıza da uyarak, yarın Hükümet programının görüşülmesiyle ilgili güne ait gündem basılıp Sayın üyelere dağıtılacaktır.

Yine bu uygulamalarımıza paralel olarak, Sayın üyelerden program üzerindeki görüşmelere de söz kaydettirmek isteyenlerin söz kayıt işlemi yarın, yani 21 Nisan 1973 Cumartesi günü saat 9.00'dan itibaren Millet Meclisi Kanunlar Müdürlüğünde yapılacaktır.

Bu sebeplerle, 24 Nisan 1973 Salı günü saat 15.00'de toplanılmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

Kapanma saati: 15.43

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi
Toplantı Yılı 12 Cilt 11 Birleşim 57
Sayfa 4-9
20.04.1973 Cuma

BİRİNCİ OTURUM

BAŞKAN — *Başkanvekili Mehmet Ünaldı*
KÂTİPLER: *Hüseyin Öztürk (Sivas)*
Bahriye Üçok (C.S. Cumhurbaşkanınca Seçilen Üyesi)
Açılma Saati: *16.00*

Hükümet Programının Okunması

BAŞKAN — Başbakan Sayın Naim Talû Hükümet Programının takdim konuşmasını yapacaklardır.

Sayın Başbakan, buyurunuz. *(Alkışlar)*

Talû Hükümetinin Programı Millet Meclisi'nin 20.04.1973 tarihli 97. Birleşiminde aynen okunduğundan metin tekrar alınmamıştır.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi
Dönem 3 Cilt 36 Birleşim 98
Sayfa 703-751
24.04.1973 Salı

BİRİNCİ OTURUM
BAŞKAN — *Başkanvekili Fikret Turhangil*
KÂTİPLER: *M. Orhan Daut (Manisa)*
Vehbi Meşhur (Amasya)
Açılma Saati: *15.00*

Hükümet Programının Görüşülmesi

BAŞKAN — 20.4.1973 gün ve 97'nci Birleşimde Genel Kurul'a sunulmuş bulunan Hükümet Programı üzerindeki müzakereye geçiyoruz.

Hükümet Programı üzerinde grupları ve şahısları adına söz almış bulunan Sayın milletvekillerini arz ediyorum. Grupları adına:

Birinci sırada CGP Grubu adına Sayın Sezai Orkunt, DP Grubu adına Sayın Ferruh Bozbeyli.

Kişisel görüşlerini arz etmek üzere, Sayın Şemsettin Sönmez, Sayın Hasan Tosyalı, Sayın Hüseyin Abbas, Sayın Abdülkadir Özmen, Sayın Münir Daldal, Sayın İhsan Ataöv, Sayın Nuri Eroğan, Sayın Yavuz Acar, Sayın Ahmet Buldanlı söz almış bulunmaktadırlar.

İlk söz CGP Grubu adına Sayın Sezai Orkunt'da; buyurunuz efendim. *(CGP sıralarından alkışlar)*

CGP GRUBU ADINA SEZAİ ORKUNT (İstanbul) — Sayın Başkan, Sayın milletvekilleri;

AP - CGP karma Hükümeti şeklinde kurulmuş bulunan Talû Hükümetinin programı üzerinde CGP Grubunun görüşlerini arz etmek üzere huzurunuza gelmiş bulunuyorum.

Bugün programını müzakere ettiğimiz Hükümet, Türkiye'yi normal demokratik düzenin eksiksiz işleyeceği bir ortama kavuşturma yolunda şimdiye kadar atılmış olumlu adımları nihaî hedefe ulaştırmak üzere kurulmuştur.

Hükümeti bir koalisyon protokolü ile kurmuş olan siyasî partiler, bu Hükümete vücut veren ortak inançlarını şöyle belirtmişlerdir:

- İnsan hak ve hürriyetlerine dayalı demokratik düzen, aziz milletimiz için vazgeçilmez bir yaşayış tarzıdır.
- Atatürk'ün en büyük eseri olan Türkiye Cumhuriyetinin 50'nci yıldönümünde, hür demokratik rejimin, bütün yurttaşlarımıza ve bütün millî kuruluşlarımıza huzur ve güven verecek şekilde işler hale gelmesi şarttır.

– Millî, demokratik, lâik ve sosyal hukuk devletini ayakta tutmak için, her türlü aşırı akımlara, yıkıcı faaliyetlere, komünizme ve yoksulluğa karşı cesur ve inançlı mücadele zaruridir.

Ülkemiz, 12 Mart öncesinde başıboş hale gelen yıkıcı faaliyetlerle, huzur ve güveni yok eden anarşik olaylarla, olağanüstü şartlara sürüklenmişti. Türkiye, kanun hâkimiyetinin sağlanamadığı, şiddetin kol gezdiği bir ülke haline gelmişti. 12 Marttan bu yana, Türkiye Büyük Millet Meclisinin, Cumhuriyet Hükümetlerinin ve Türk Silâhlı Kuvvetlerin im çabalarıyla, yıkıcı faaliyetlere karşı etkili bir mücadele yapılmıştır. Anayasalda, kanunlarda yapılan değişikliklerle, Cumhuriyetin ve hür demokratik rejimin, yıkıcı faaliyetlere karşı daha etkili tarzda korunması imkânlar sağlanmıştır.

Şartlar normale döndükçe, Hükümet kuruluşunda da daha çok parlâmentoya dayalı, daha normal usullere doğru bir gelişme olması tabiî idi.

Cumhurbaşkanı seçiminde, Başkanlık süresinin seçimsiz uzatılması yoluna gidilse idi, normal şartlara yaklaşılmış olmayacaktı. Cumhurbaşkanı seçiminin mutlaka yapılması ve kuralları içinde yapılması lâzımdı.

Melen Hükümeti, demokratik inanca ve usullere bağlılığın güzel bar örneğini vererek, yeni Cumhurbaşkanı seçilir seçilmez istifasını Sayın Cumhurbaşkanına sunacağını çok önceden açıklamıştı. Melen Hükümetinin kurulduğu ve görevden şerefle ayrıldığı günler arasında geçen süre, Türkiye'yi normal şartlara daha da yaklaştırmıştır.

Bugün programını görüştüğümüz Adalet Partisi - Cumhuriyetçi Güven Partisi karma Hükümeti, Parlâmentoda yeterli çoğunluğa sahip olarak iki siyasî partiye dayanmakladır. Hükümet, hizmet anlayışı bakımından şüphesiz bütün Türk milletinin hizmetindedir. Fakat iki siyasî partinin desteği ile kurulmuştur. Bu siyasî partiler, Hükümetin koalisyon protokolü çerçevesinde yapacağı icraata sahip çıkacak ve onun siyasî sorumluluğunu yükleneceklerdir. Protokolde ve Hükümet Programında belirtilen hedeflere ulaşılması için Hükümet, Türkiye Büyük Millet Meclisi çoğunluğunun samimî desteğine güvenebilecektir.

Hükümet kuruluşunun bu özelliği, demokratik düzenin normal işleyişini içtenlikle isteyen herkesi sevindirecek ve Hükümet çalışmalarımı kolaylaştıracak hayırlı bir gelişmedir.

Sayın Üyeler;

Cumhuriyetçi Güven Partisi olarak Hükümetten beklediğimiz bazı hususlar vardır. Bunları madde olarak arz edeceğim.

1. Hükümetin ilk görevi; ülkede huzur ve asayişin korunması, kanun hâkimiyetinin sağlanmasıdır. Yeni Hükümetten yıkıcı faaliyet şebekelerine, yeraltı örgütlerine, anarşist çetelere karşı girişilmiş olan ve bugüne kadar olumlu sonuçlar Yermiş bulunan mücadelenin - hızı kesilmeden - sürdürülmesini bekliyoruz.

2. 14 Ekim 1973 de, yasama meclisleri için genel seçimlerim yapılması Anayasa emridir. Yüksek Seçim Kurulu, seçim tarihini resmen ilân etmiştir.

Seçimlerin selâmetle, dürüstlükle, serbest olarak yapılması; seçim öncesinde ve seçim sonrasında "millî hâkimiyet" ilkesine sahip çıkılması, Hükümetten beklediğimiz başlıca görevlerden biridir.

3. Seçimlerde yurttaşlar diledikleri partiye oy vermekte serbest olacaklardır. Ancak yurttaşlar, beğendikleri bir partinin adayları arasında tercih yapmak imkânının bir ölçüde kendilerine tanınmasını istemekte, önseçim usulünün bazı aksaklıklarından şikâyet etmektedirler. Bu şikâyetleri azaltacak mâkul tedbirlerin seçimlerden önce alınması şarttır.

4. Koalisyon protokolünde ve Hükümet Programında yer alan Toprak ve Tarım Reformu tasarısı, Üniversite Reformu tasarısı, Temel Eğitim Kanunu tasarısı ve Anayasada yapılan değişikliklere paralel olarak belli süre içinde çıkarılması öngörülen başka kanunlar, ciddî bir takiple, sonuçlandırılmalıdır.

5. Önümüzdeki aylarda, ziraî mahsulleri daha iyi değerlendirecek bir fiyat politikası izlenmesini de istiyoruz. Köylüye emeğinin karşılığını vermek lâzımdır. Bu yıl, iklim şartları, Türkiye'nin çoğu yerlerinde ziraî üretimi olumsuz yönde etkilemiştir. Fiyat politikası köylünün geçim derdini hafifletmeli, köylü yurttaşlarımızın yüzü güldürülmelidir.

Melen Hükümetinin, ihraç malı ziraî ürünlere uygulanan kur farkımın kaldırılması, müstahsile ve köylüye hizmet yolunda atılmış bir adımdır. Ancak pancar üreticisi, hububat üreticisi gibi, ihraç malı üretmeyen köylü yurttaşlarımızın durumu da bu yıl öncelikle düşünülmelidir. Yalnız büyük çiftçilere yarayacak bir fiyat politikası yerine, dar gelirli, orta halli, küçük çiftçilere, küçük köylü işletmelerine de yarayacak bir yol izlenmelidir. Ziraî âlet ve makineleri, kimyevî gübreyi, ziraî mücadele ilâçlarını, akaryakıtı, tohumu pahalı olmaktan çıkarmak şarttır.

Devalüasyon ve başka sebeplerin etkisi ile son yıllarda köylünün kullandığı âlet ve makineler, ilâçlar, akaryakıt, çeşitli istihsal unsurları pahalılaşmaktadır. Bu pahalılaşma hareketi durdurulmalı, Devlet yardımının yalnız büyük üreticilere değil, dar gelirli köylülere ulaşması için gübre, tohum gibi çeşitli girdilerin ucuz olması sağlanmalıdır. Bir cümle ile Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu olarak, ziraî fiyatların köylüyü memnun etmesini, üretimi teşvik etmesini istiyoruz.

Bu arada, hayvancılıktan geçinen bölgelerin ve yurttaşlarım meselelerine de yakın bir ilgi bekliyoruz.

6. 1970'deki durgunluktan ve 1971 deki kararsızlıktan sonra, geçen yıl bir hayli hız kazanmış olan yatırımların, hızı kesilmeden devamı şarttır. Yıllık programda öngörülen kamu yatırımları, zamanında gerçekleştirilmeli, hür teşebbüse yeterli güven duygusu ve yatırım şevki verilmelidir. Yatırımları köstekleyen, geciktiren bürokratik engelleri kaldırmak, bu alanda başlıca görevdir.

7. Hükümetin, esnaf ve sanatkârlarımızın dertleriyle, sosyal güvenlik ve kredi ihtiyaçlarıyla yakından ilgilenmesini de istiyoruz. Esnaf ve sanatkâr kuruluşlarımızın yıllardan beri üzerinde durdukları dertlerinde ele alınmasını diliyoruz.

8. Hayat pahalılığının yükünü çeken dar gelirli yurttaşlarımızın hayat şartlarını ve geçim sıkıntılarını hafifletecek amelî tedbirlere de ihtiyaç olduğu kanaatindeyiz.

Hükümet programında, işçilerimizin meselelerine önemle yer verilmiştir. Ekonomik imkânlarımızın elverdiği ölçüde, işçilerimizin refahım sağlayacak, işçilerimizi konut sahibi yapacak, işçi sağlığını koruyacak, sosyal sigorta ile ilgili şikâyetleri giderecek tedbirlere de önem verilmesini istiyoruz.

9. Yurt dışındaki işçilerimizin ve beraberlerinde bulunan eşlerinin ve çocuklarının bütün ihtiyaçlarıyla daha yakından ilgilenip gerekli tedbirleri süratle almak lâzımdır. Hükümet programında yurt dışındaki işçilerimizin zararlı akım ve propagandalara karşı korunmasına, anavatanla bağlarının ve millî duygularının güçlendirilmesine önem verileceği belirtilmiştir. Bu işçilerimizin hayat şartları, sosyal hakları ile de etkili şekilde ilgilenilmesini, teşkilât yetersizliğinden doğan şikâyetlerinin giderilmesini de beklemekteyiz.

10. — Bundan önceki Hükümet zamanında, gelişmeğe muhtaç bölgelerimizi kalkındırmak, kalkınmada öncelik verilmesi gerekli il ve ilçelere yapılacak yatırımları artırmak, bu durumdaki illerimizi yeni fabrikalara kavuşturmak için başlanmış olan ciddî çalışmalara hızla devam edilmesi lâzımdır.

11. — Personel Kanununun orta yere koyduğu kargaşalık ve adaletsizliklere de, Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu olarak, bir defa daha dikkati çekmek isteriz. Personel Kanununun hataları milletimize pahalıya mal olmuş, bütçeye büyük külfetler yüklemiş; fakat kalkınmamız bakımından hayatî önem taşıyan teknik elemanlar başta olmak üzere, çeşitli personel zümrelerini huzursuzluğa sürüklemiştir. Melen Hükümeti zamanında düzeltme çalışmalarına girişilmiştir. Yeni Hükümet, kısa zamanda bütün şikâyetleri gideremese bile, güçlü ve yetenekli bir uzmanlar ekibi kurarak, Personel Kanunu keşmekeşine nasıl bir çar bulunabileceğini inceletmeğe önem vermelidir. Böyle bir ilmî inceleme, hiç değilse ileride alınacak köklü tedbirlere ışık tutacak ve yeni hataları önleyecektir.

12. Verimli çalışan, dürüst, vatandaşa güçlük çıkarma yerine, onun dertlerine şefkatle eğilen bir idare mekanizmasının devlet hayatındaki ünlemine bu vesileyle işaret etmek isteriz.

13. Cumhuriyetin 50'nci yıldönümü münasebetiyle çıkarılması düşünülen af konusunu incelerken, Hükümetin şu hususları göz önünde tutması lüzumuna inanıyoruz: Af insanî bir müessesedir. İyi kullanıldığı zaman yararlıdır. Af bir siyasî istismar konusu olarak değil, kader kurbanlarını cemiyete yeniden kazandırmak için kullanılmalıdır. Türk devletini içten yıkmak istedikleri bütün delilleriyle ortaya çıkmış bulunan ve hiç bir nedamet göstermeyen yıkıcı faaliyet suçlularının, komünist faillerin affına Cumhuriyetçi Güven Partisi taraftar değildir. Bu arada afla ilgili hazırlıkların tamamlanmasını da beklemekteyiz; fakat af, suç işlemeği teşvik edecek şekilde kullanılmamalı, yeniden cürüm işleyecekleri belli olanlar cemiyetin içine alınmamalıdır.

14. Hükümetin, millî eğitim çalışmalarına yeterli önem vermesini diliyoruz. Bir cemiyeti yükselten, her şeyden önce iyi yetişmiş, karakter ve bilgi gücüne sahip

olan insanlardır. Gönülleri millet sevgisiyle, kafaları ilimle dolu, milletimizi tarih boyunca ayakta tutmuş olan hasletlere ve meziyetlere sahip, hür demokratik rejim ülküsüne ve millî değerlere bağlı, Atatürkçü, milliyetçi kuşaklar yetiştirmek için gerekli olan hiç bir tedbir ihmal edilmemelidir. *(CGP sıralarından "Bravo" sesleri)* İrfan ordumuzun değerli mensupları olan öğretmenlerimizin, aşırı alkımların ve örgütlerinin etkisi dışında, Atatürkçü ve milliyetçi yolda, huzur ve güven içinde, maddî sıkıntılardan uzak olarak görev yapmalarını sağlamak şarttır. Millî Eğitim camiası, kökü dışarıda akımların ve yıkıcı faaliyetlerin etkisinden kesinlikle kurtarılmalıdır.

Sayın Milletvekilleri,

Hükümet Programının Silâhlı Kuvvetlerimizle ilgili kısa, fakat özlü bölümünde yer alan yapıcı kanaat ve temennilere aynen katılmaktayız.

12 Mart 1971 tarihinden önceki dönemde, Türkiye'mizde şekillenen ve kanun boşluklarından da yararlanarak kuvvetlenen yıkıcı akımların ve eylemlerin karşısına çıkan ve anarşiyi ortadan kaldıran Silâhlı Kuvvetlerimizin, millî varlığımızı ve demokratik Cumhuriyetimizi koruma gayretleri her türlü övgünün üstündedir.

Olağanüstü şartların etkisiyle, siyaset ordu ilişkilerinin geçirdiği bazı zor safhalara rağmen, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin Anayasaya ve hür demokratik rejime bağlılığı, başarılı sınavlar vermiştir. Türk Milleti, iç ve dış tehlikelere karşı millî varlık ve bütünlüğümüzün teminatı olan Silâhlı Kuvvetlerimizin vatanseverliği ile bir defa daha iftihar etmek imkânını bulmuştur.

Sayın Milletvekilleri; dış politikamız üzerinde Hükümet Programında yer verilen hususlarla mutabakatlımız vardır. Ancak, bu münasebetle, son günlerde çevremizde oluşan bazı endişe verici olaylara temas etmek lüzumunu da duymaktayız.

Dış ilişkilerimizin düzenlenmesinde ahde vefa prensibine ve mütekabiliyet esaslarına tarafımızdan gösterilen titizliğin, komşularımız tarafından da aynen gösterilmesini beklemek hakkımızdır.

Dış siyasetimizde ana hedefimizin barış ve güvenliğin korunması olduğu hususunda bugüne kadarki davranışlarımızın komşularımız için ciddî bir teminat olması da lâzımdır.

Bu iyi niyetimizin ihlâl edilmemesi, karşılıksız bırakılmaması en samimî dileğimizdir.

Yunanistan'da Batı Trakya Türklerine karşı girişilen ve basınımızda akislerini bulan yeni olayların iki hükümet ve milletlerimiz arasında bir huzursuzluk hâsıl edecek yönlere sürüklenmemesi de şarttır. Yunanistan Hükümetinden bu konuda kendisine düşenleri yerine getirmesini beklemekteyiz. Batı Trakya Türklerinin tüm haklarına riayet olunduğunu, eşit muameleye tabi tutulduklarını, insanca yaşama şart ve haklarının zedelenmediğini de bilmek isteriz.

Bir savunma ittifakı içinde aynı hedefte birleşmiş iki devletin dostluklarının devamındaki zaruret açıktır. Batı Trakya Türklerine karşı öteden beri girişilen baskıların durması, savunma ittifakının selâmeti bakımından da zorunludur.

Kıbrıs sorunu, Türkiye'nin millî güvenliğimin vazgeçilmez bir parçasıdır. Kıbrıs'taki toplumlar arasındaki ihtilâfların barışçı yoldan çözülmesinde Türkiye'nin gösterdiği gayretlere bütün tarafların yardımcı olması da gereklidir.

Kıbrıs Devletini meydana getiren andlaşmalar iki toplumun birlik ve ortaklığı esasına dayalı bulunduğundan Rum toplumu yöneticilerinin bunun aksinde gösterecekleri davranışların karşısında bizim de tepki göstereceğimiz tabiidir.

Genişletilmiş toplumlar arasındaki görüşmelerde bugüne kadar gösterilen iyi niyetin samimiyetinden ve oyalama amacı taşımadığından da emin olmak isteriz.

Adadaki Rum toplumu içimde vukua gelen anlaşmazlıklar, sadece Türk cemaatinde bir endişe doğurmamakta; bu anlaşmazlıkların büyümesi hâlinde ortaya çıkabilecek ağır sonuçları itibariyle bizim de müşterek endişemiz olmaktadır.

Dostlarımızda Türkiye'nin içinde bulunduğu şartların bir dış politika zaafı doğuracağı gibi bir kanaat hâsıl olmuş ise, bunun en kısa zamanda tashih edilmesi gerektiğini de hatırlatmak lüzumunu duymaktayız.

Kıbrıs'ta Türk toplumuna anıtlaşmalarla tanınan haklara karşı girişilecek oldu - bitti teşebbüslerine veya fiilî bir tecavüze karşı millî tepkilerimizin âni ve ezici olacağından hiç kimse şüphe etmemelidir. *(CGP sıralarından "Bravo" sesleri)*

Sayın Milletvekilleri; her yıl Nisan ayı bazı ermeni cemiyetlerinin Türk - Ermeni ilişkilerine gölge düşürme çabalarının yoğunlaştığı bir aydır.

Los Angeles'taki cinayetle yeniden hortlayan ve Fransa'da bir ermeni kilisesinin avlusunda dikilen âbidenin kitâbesindeki kinden ifadelerle körüklenen düşmanlığın durdurulması aklıselimin icabıdır.

Türkiye'de en iyi şartlar içinde yaşayan ermeni vatandaşlarımızın ve dünyanın diğer ülkelerinde bulunan Ermenilerin bu gibi olayları tasvip etmediklerini görmek memnuniyet vericidir.

Türk - Ermeni ilişkilerini bozmaya gayret gösteren bir avuç tahrikçi, cinayetlerinin lekesinden başka bir şey elde edemeyeceklerini kesin olarak bilmelidirler.

Sayın Milletvekilleri; Cumhuriyetçi Güven Partisinin temel görüşleri bellidir. Biz, Atatürkçü, milliyetçi, hür demokratik rejime bağlı, milletimizi tarih boyunca ayakta tutan bütün değerlere saygılı; dengeli kanma ekonomi görüşünü benimsemiş, sosyal adalete hür düzen içinde ulaşılacağına inanan, Türkiye'yi yıkıcı faaliyetlerin şerrinden de, yoksulluktan ve adaletsizlikten de kurtarmayı amaç bilen bir siyasî teşekkülüz. *(CGP sıralarından alkışlar)*

Hükümete bu inançlarımızla katıldık. Bu inançlarla güvenoyu vereceğiz. Hükümetin memleket yararınla çalışmalarını, bu temel görüşlerden hareket ederek destekleyeceğiz. Hükümeti denetleme görevimizi, yapıcı ve memleketçi bir tutumla, bu temel görüşlerimize sâdık kalarak yerine getireceğiz.

Milletimizin iç ve dış düşmanlarına, hür demokratik Cumhuriyetimizi çökertmek isteyenlere, yoksulluğa, işsizliğe, pahalılığa adaletsizliğe karşı yapacağı mücadelede; kalkınmamızı hızlandırmak, ülkemizi refaha doğru ilerletmek yolunda gös-

tereceği gayretlerde, Hükümete başarılar diler, yüce Meclisi Grubum adına sevgi ve saygıyla selâmlarım. *(CGP sıralarından alkışlar)*

BAŞKAN — DP Grubu adına Sayın Ferruh Bozbeyli, buyurunuz efendim. *(DP sıralarından alkışlar)*

DP GRUBU ADINA FERRUH BOZBEYLİ (İstanbul) — Sayın Başkan, muhterem milletvekili arkadaşlarım;

12 Marttan sonra teşekkül eden olağan dışı hükümetlerden bir yenisinin, Sayın Talû Hükümetinin programını müzakere ediyoruz.

Kuruluşlunda mevcudolan zaaflar ve kural dışı usuller 12 Mart Hükümetlerini arka arkaya tüketmiştir. Hükümetlere üye vererek iştirak etmiş, güvenoyu vererek desteklemiş olan partiler, hükümetlere sahip çıkamamış, bu hükümetleri gruplar, dolayısıyla parlâmento desteğinden mahrum hale getirmişlerdir. Parlâmento dışı bir desteğe dayandığı intibaını, hatta fikrini telkin etmeğe başlamış olan hükümetler, bu hal kanısında Parlâmento hattâ politika dışı bazı çevreleri politika içine çekmiş, partiler dışı politika, partiler politikasına yön vermeye başlamıştır. Böylece memleketimizde bir olağan dışı yönettim usulü süregelmiştir. Bu olağan dışı yönetim usulü, Anayasamızda yer alan olağanüstü yönetim usullerinden tamamıyla farklı bir usuldür. Anayasa esaslarına, demokratik usul ve geleneklere sığmayan değişik ve mevcut bir modelidir. Gerçi bu modeli icadedenler, oy verip destekleyenler, zaman zaman kendi icatlarını beğenmediklerini söylemişlerdir, ama her nedense görünmez veya görünür bir himayeyle günümüze kadar gelmiştir.

Olağan dışı yönetimde, partiler demokrasisi ihmal edilmiş, partiler ve Parlâmento dışı çevreler Devlet yönetiminde öncelik kazanmıştır.

Anayasalımız, "Siyasî Partiler demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır" dermektedir. Anayasamızın vaz geçilmez saydığı siyasî partilerden geniş ölçüde vazgeçilmiş, hükümetler daha çok partiler ve Parlâmento dışından gelen şahıslardan kurulmuştur. Partilere sadece güvenoyu verme görevi düşmüştür. Bazı partilerimiz de bu görevlerimi yerine getirmişleridir. Bütün bunlar da "Olağanüstü şartlar", "Olağan dışı şartlar" veya "Cari durum" diye isimlendirilen sebeplerle izah edilmiştir. "Cari durum ve şartlar" zaman zaman Anayasadan önce gelmiş, kendi emrimi yürütmüştür.

Muhterem arkadaşlarım; bu olağan dışı şartlar ve cari durum nereden çıktı? Kimler ihdas etti, kimler sebebiyet verdi. Bugün hâlâ olağan dışı şartlar ve sebepler devam ediyor mu? Talû Hükümetinin kuruluşunda bu olağan dışı şartların rolü olmuş mudur? Normal demokratik usullere dönüşümüzü engelleyen, demokrasimizin tekerine çomak sokanlar kimlerdir? Bunlar bütün açıklığıyla ortaya konmalı, herkes bildiğini söylemeli, "Anayasanın dediği değil, benim sözüm geçer, bizim sözümüz geçer" diyenler varsa bunları tanımalıyız. Bu mesele şu veya bu partinin iç meselesi olamaz; bu mesele topyekûn Parlâmento ve rejim meselesidir.

Olağan dışı şartları komünist eylemciler mi ihdas etmiştir? İşgaller, boykotlar, sabotajlar, adam kaçırma ve banka soyma olaylarımın failleri; anarşik eylemciler,

Türkiye Cumhuriyetini yıkıp, yerine halk cumhuriyeti kurmak isteyen kimselerdir? Bu husus en sağır idraki dahi uyandıracak bir açıklıkla ortaya çıkmıştır.

Her ne kadar Parlâmento çatısı altında, bu eylemcilere kanat geren, şefkat gösteren kimseler çıkmışsa da mahkeme huzurunda verdikleri açık ifadeler eylemcilere şefkat gösterenleri de uyarmıştır kanaatindeyiz.

Anarşik olaylar, sıkıyönetim ilânına, olağanüstü usuller uygulanmasına sebep olmuştur, ama buradaki "Olağan dışı hal", "Cari durum" diye ifade edilen husus, Hükümetlerin demokratik kurallar içimde teşekkülüne mâni olan hal, anarşistlerden gelmiş olamaz.

Anayasamızın 124'ncü maddesindeki olağanüstü yönetim, usulü Anayasanın kanunların gösterdiği ve gerektiğinde müracaat olunan hukukî bir yoldur. Buradaki "Olağanüstü" veya "Olağan dışı" şartlar ve "Cari durum" tamamen hukuk dışı fiilî bir durumdur. Normal demokratik kuralların uygulanmasını engelliyor ve dediğini yaptırıyor. 4 partinin teşkil ettiği partilerarası komisyonda ittifakla kabul edilen ve parti gruplarına imzalanmak için sunulan siyasî hakların iadesiyle ilgili Anayasa değişikliğini durdurmadı mı?

Bilindiği üzere, siyasî hakların iadesiyle ilgili iki tane Anayasa değişiklik teklifi vardır. İkisi de Anayasa Komisyonunda idi. Bir zamanlar Anayasa Komisyonu Sayın Başkanı, bunları görüşmek üzere gündemine aldığını ilân etmişti, fakat bir türlü görüşülemedi. Süresi içinde görüşülemediği için de, siyasî haklarla ilgili teklif, daha sonra bir kararla doğrudan doğruya Meclis gündemline alındı ve hâlâ gündemde sırasını beklemektedir; bütün partilerin ittifak ettiği bir teklifti bu. Bütün partiler Cumhuriyetimizin 50'nci yılına girerken, "Bu mesele halledilmelidir," diye beyanda bulunmuşlardı. Olmadı, olmadı, Ortaklık protokolünde ve Hükümet programında yer verilmedi veya verilemedi. Niçin? "Cari şartlar" böyle mi emrediyor? Bunu yapmayacaksınız diyen birisi mi varıdır, Parlâmentonun iradesine müdahale edem birisi mi vardır? Siyasî partilerimiz bu konuda ne düşünüyorlar açıkça ortaya koymalıdırlar. Cumhuriyetimizin 50'nci yılı dolayısıyla bir genel af teklifini düşünenler hattâ anarşistlere bile ümit verenler, siyasî hakların iadesi konusunda eski taahhütlerini hatırlamalıdırlar ve bazı vatandaşlarımız Cumhuriyetimizin 50'nci yılına siyasî haklarından mahrum olarak girmemelidirler.

Diğer taraftan bu "Cari durum ve şartlar" Parlâmento çoğunluğunun dediği değil, benim istediğim olacak diyor ve dediğini de yaptırıyor.

Mecliste bir çoğunluk partisi vardır 436 kişilik Mecliste 236 üyeyle temsil olunuyor. Karşısındaki bütün partilerin ve bağımsızların toplamı 209'dur. Buna rağmen çoğunluk partisi kendi müstakil Hükümetini kuramıyor ortak arıyor, bağımsız Başbakan arıyor. Görünmez veya görünür bir müessirin yani "yetkili çevrelerin" dediği oluyor.

Anayasamız partiler demokrasisini öngörmüştür. Siyasî partiler demokratik siyası hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır. Bağımsızların ve Parlâmento dışı çevrelerin siyası faaliyetlere iştiraki istisnadır. Seçim zamanında bazı bakanlıklara inhisar

eder, mahdut bazı ölçülere istinat eder. Bütün bu Anayasa gerçekleri ihmal edilecek veya "Olağan dışı" tesirler henüz silinmedi diye seçimlere kadar mehil verilecek.

Hükümet programının bir yerinde "Dikkat nazarınızdan kaçmadığına emin olarak bir kere daha ifade etmek isteriz ki, Hükümetimiz 12 Mart 1971'den bu yana kurulmuş bulunan Hükümetlerden ayrı bir karakter taşımaktadır. Bu özelliği hizmet anlayışı farkından değil, kuruluş tarzından ve siyasî sorumluluğuna iki partinin iştirakinden ileri gelmektedir" denilmektedir.

Böylece demokratik usûl ve teamüllere biraz daha yaklaşıldığından bahsedilmektedir. Normale tam dönülememiş, fakat biraz ilerleme olmuş. Anlatılmak istenen budur. Bu konuda önce şunu söylemek istiyoruz. Sayın Talû biraz ihtiyatlı olmalıdır, belli olmaz. Sayın Erim de Meclisten "300 küsur oyla güvenoyu aldım. Benim Hükümetim en büyük oyla güvenoyuna mazhar oldu. Parlâmentoya dayalı çok güçlü bir Hükümet kurdum" deyip sık sık övünürdü. Sonunda güvenoyu veren partilerin güvensiz davranışlarından en çok şikâyet eden yine Sayın Erim olmuştur.

Parlâmentonun seçimi desteğine ve iki partinin sorumluluğuna dayandığını Hükümet değil de, Hükümete ortak parti sözcüleri açıklıkla söylesin ve söylediklerini de tutsunlar; bu daha önemlidir. Hükümet programının Mecliste müzakere edildiği bugün de Meclisteki çoğunluk durumu dikkat çekicidir.

12 Mart'tan sonra kurulan diğer Hükümetlerden farklı olarak normal demokratik usul ve teamüllere biraz daha yaklaşılmış olduğu iddiasına gelince; bu durum da tam normale gidilemediğini, bir maninin varlığını belirtmek bakımından önem taşır. Niçin tam normale dönülemiyor? Bizi tutan, bağlayan ne? Parlâmento ve partiler dışı zevata taviz üstüne taviz niçin verilir?

Hükümet kurulur yurt dışından insan çağrılır. Parlâmento içinde bakan olacak kimse yok fikrinden hareket edilir. Cumhurbaşkanı seçimine gidilir. Parlâmento dışından aday aranır. "Parlâmento içinde kimse yok" denir. Hattâ Parlâmento Cumhurbaşkanını seçemez. Öyleyse süreyi uzatalım derler. Başbakan aranır ille de bağımsızlardan olmalıdır, hattâ kontenjan senatörlerinden bir üyenin yeri münhaldir diye Parlâmento dışından senatörleştirme yoluyla Başbakan adayı arandı. Bütün bunlara sebep ne? Bizi bir zorlayan mı var? Normale dönüşü engelleyen veya engelleyenler kimlerdir? Açık konuşalım. Türk Silâhlı Kuvvetleri mi "Cari durumu" ihdas etmiştir? Normal çoğunluk Hükümetlerinin kurulması bu sebeple mi mümkün olmuyor? Böyleyse bu tüm Silâhlı Kuvvetlerin isteği midir, yoksa birkaç kumandanın isteği midir? Bütün bunlar açıklıkla konuşulmalı ve tedbirleri hep beraber alınmalıdır. Bu konu şu veya bu partinin iç işi olarak gösterilemez. Hepimizin, bütün üyeleriyle Parlâmentomuzun ve milletimizin işidir. Siyasetin içine girenler, tenkidin dışında kalamazlar.

Bu cari durum meselesi bu çevrelerden hiçbirinin eseri değil de, bazı siyasî hesapların gereği olarak ortaya konuyorsa Hükümetçi partilerin kendi içlerinden gelen bir tereddüdün ve güvensizliğin ve seçimlere girerken sorumluluktan kaçmak şeklinde plânlanmış bir işin gereği ise, bu da ya belli, meydanda bir durumdur yahut da kısa zamanda bütün ayıbıyla meydana çıkacaktır. *(DP sıralarından alkışlar)*

12 Marttan bugüne kadar süregelen bu "olağandışı cari şartların" devam etmesi veya ettirilmesi memleketimize çok pahalıya mal olmuştur. Hukukî ve ahlâkî değerler sistemi altüst olmuş, Devlet hizmetleri geniş ölçüde hukuk dışına kaymış, vatandaş - Devlet ilişkileri bozulmuş, geçim, sıkıntısı, pahalılık almış yürümüş, arkası, aracısı, iltimasçısı bulunmayan büyük vatandaş kitleleri hırpalanmış, ezilmiş, mağdur olmuştur. Dumanlı havayı kollayanlar, kolay kazanç usullerini bilenler, alın terini sermaye yapan işçi, köylü, esnaf ve dar gelirli vatandaşlarımızı içinden çıkılmaz sıkıntılara duçar etmiştir.

Pahalılıktan ve geçim derdinden habersiz, karnı tok, sırtı bütün, işi gümüş bazı çevreler vardır. Bunlar her devirde bütün Hükümetlerle iyi ilişkiler kurmanın yollarını ve usullerini iyi bilirler. Sanayi Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı çevrelerinde ziyade görünürler, Devlet nimetlerinden büyük paylar koparabilmenin marifetine sahiptirler. İşte buhranlı, dumanlı ve sisli günler onların günleridir. Kökü dışarıda gizli cemiyetlere azadırlar. *(DP sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Bunların kurdukları menfaat çarkından halkın hakkını kurtarmak oldukça zordur. Halkın hakkı, fakirin ekmeği artık aslanağzında değil, aslanın midesine inmiştir. Biz Parlâmento üyeleri olarak Sayın Talû Hükümetinin programını bugün müzakere ediyoruz. Müzakereleri bugün bitirebilirsek, yarından sonra, Perşembe günü güven oylaması yapılacaktır. Ama dikkat buyurulsun, bazı çevreler Sayın Talû Hükümetine Parlâmentodan evvel güvenoyu vermişlerdir. İstanbul'dan, İzmir'den gelen beyanlara kulak verelim.

Muhterem arkadaşlarım, Hükümet programında bazı konulara çok geniş yer verildiği halde, bazı önemli memleket meselelerine hiç temas edilmemiştir. Nitekim Toprak ve Tarım Reformu kısa Hükümet programı içinde en geniş yeri işgal etmiştir. Toprak ve Tarım reformunun memleketin içinde bulunduğu güç şartları bertaraf edecek sihirli bir anahtar olduğu intibaı verilmiştir. Ayrıca, Toprak ve tarım reformunun bütün tatbikatının bu Hükümet tarafından yapılacağı fikri programda yer almaktadır. Programda toprak reformu ile ilgili olarak "Çok amaçlı toprak ve tarım reformu kooperatifleri halinde teşkilâtlanmalarını sağlayacak tedbirlere özel bir önem vermekteyiz" denilmekte ve ilâve olarak reform bölgeleri dışındaki kooperatifler için ise, "Krediden işletmeye ve işletmeden yetiştirilen ürünlerin pazarlanmasına kadar çiftçilerimizin kooperatifleşmelerini özendirici ve destekleyici tedbirleri geliştirerek uygulamak kararındayız" ibaresi yer almaktadır. Bu ifadelerden reform bölgelerindeki kooperatifleşmenin üretimden pazarlamaya kadar her safhaya teşmil edilmek üzere mecburî olduğu neticesi çıkmaktadır. Bu mecburiyettin sınırı son derece önemlidir. Konu açıklıkla ortaya konmalıdır. Aksi halde, bu sınırın kolektifleştirmeye kadar gidebileceği endişesini taşıyoruz.

Programın Millî Eğitim politikası kısmında Üçüncü Beş Yıllık Plâna atıf yapılmaktadır. Hâlbuki Üçüncü Beş Yıllık Plân Meclislerde geniş tenkidlere uğramıştır. Aynı zamanda millî eğitim sistemini düzelterek düzenlenmek hususunda yeni bir fikir, yeni bir görüş ve metot getirmemiştir. Hattâ Milli Eğitim sektörüyle ilgili kısım birtakım tenakuzlarla doludur. Tespit edilen teknik hedeflerle, bu hedeflere ulaşmak için düşünülen finansman imkânları arasında ölçülü bir münasebet yok-

tur. Meselâ eğitim sektörü için ayrılan miktarının toplam yatırım miktarına olan oranı en düşük olan plân, Üçüncü Beş Yıllık Plândır. Hükümet eğitim meselelerini Üçüncü Beş Yıllık Plân çerçevesinde halletmeyi düşündüğüne göre, Türkiye'nin geleceğini yakından ilgilendiren bu çok ciddî konuda arzu edilen gelişmenin temini istikâmetinde bir hazırlığın ortaya konulamayacağı endişesini taşıyoruz.

Muhterem arkadaşlarım, memleketimizin içinde bulunduğu önemli problemlerin başında fiyat istikrarı meselesi gelmektedir. Bu istikrar bir türlü temin edilememiştir. Bugün fiyatlar hızlı artış temposunu devam ettirmektedir. Toplu sözleşmeler belirli bir sisteme bağlanamamıştır. Kontrol mekanizması işlememektedir. Mesul şahıslar fiyatların belirli bir seviyede tutulması için gerekli tedbirleri getirecekleri yerde, vatandaşlarla birlikte pahalılıktan şikâyet korosuna dâhil olmuşlardır. Hükümet programında bu meselenin gerekli ve yeterli bir önemle ele alınmadığı görülmektedir.

Nitekim programda "Hayat pahalılığı, sunî fiyat artışları ve haksız kazanç edinenlerle mücadele için gerekli iktisadî ve hukukî tedbirleri alacak ve 1973 yılında memleketimiz şartlarına uygun bir fiyat istikrarının sağlanmasına azamî gayret sarf edeceğiz" denilmektedir. Bu ifadeden belirli herhangi bir tedbirin alınacağı sonucunu çıkarmak mümkün değildir. Nitekim Sayın Başbakan, Ticaret Bakanlığı yaptığı sırada buna benzer ifadelerle 1972 yılı için her türlü tedbirin alındığını ve fiyatların % 10 civarında artacağını iddia ettiği halde, rakamlar 1972 de farklı olmuş ve fiyatlar % 15'in üstünde artmıştır. Ayrıca, memleketimize uygun fiyat artışı ifadesinden de kasdedildiğini de anlamak güçtür. Bu ifade, fiyat artışları ne olursa olsun, "memleket şartlarına uygun artış, işte bu nispettir" diyebilmenin şimdiden bir hazırlığı mıdır?

Programda, fiyatları aşırı artış gösteren malların ithali yoluna gidileceği iddiası da yer almıştır. İthal sistemimiz, dünya piyasa durumu ve ithal süresi bilindiğine göre, fiyatları artan malların ithal ikâmesi yoluyla fiyatlarını düşürmek fiilen imkânsızdır. Demir ve gübre fiyatlarında Türkiye şimdiden bir çıkmazın kenarına gelmiştir. Bugünkü dünya fiyatları muvacehesinde bu ilki konuda, ya fiyatlar süratle artarak karaborsa kanunları cari olacak veya gümrük muafiyetleri gibi Devlette milyarlara malolacak birtakım gayri iktisadî tedbirlere gidilecektir. Çünkü ihtiyaçlar zamanında tespit edilip gerekli tedbirlerin alınması yoluna gidilmemiştir. Bundan sonra da, âcil tedbirlere başvurulacağı konusunda programda bir sarahat yoktur. Aslında bu gibi geçici tedbirlerle fiyatlara istikrar getirilebileceğini de sanmıyoruz.

Gerek Sayın Talû'nun Ticaret Bakanlığındaki tutumu, gerek Hükümet Programında yer alan hususlar, Türk ekonomisinde görülen istikrarsızlığa ve fiyat artışlarına 1973 yılı için bir deva getirebileceği ümidini vermemektedir.

1978 yılının ilik üç ayında görülen fiyat artışları, geçen yılın ilk üç ayındaki fiyat artışları seviyesindedir. Bu durum 1973 yılı fiyatlarının % 10'unun üstünde bir artış göstereceğinin işaretidir. Devalüasyonun üçüncü yılında ton nispette bir artışı, devalüasyon sonuçlarımdan ziyade, ekonomimizin içinde bulunduğu darboğazlara ve alınan tedbirlerin kifayetsizliğine bağlamak gerekir.

Hükümet programı, ithalât ve ihracat hususumda getirmiş olduğu politika bakımından da realist olmaktan uzaktır. Bugünkü realite şudur: İhracatta görülen artış, ihraç mallarının miktar olarak artmasından veya ihraç malları çeşidinin çoğalmasından çok, kısmen dolar devalüasyonunun yarattığı yükselme ve pamuk gibi bazı geleneksel ihraç mallarımızın fiyatlarındaki geçici yükselmeden gelmektedir.

Nitekim ihracatta görülen artışlara rağmen, dış ticaret açığı daha da büyümüştür. İhracat için programda mevcudolan iddiayı da hakikatle bağdaştırmak imkânı yoktur. Bugün traktörden, otomobile ve otobüse, lâstikten gübreye kadar birçok mamullerin sıkıntısı çekilmektedir. Yeterli kapasite mevcut olduğu halde, vatandaş bir traktöre sahip olmak için peşin parasıyla aylarca beklemektedir. Diğer taraftan, sadede iş ve dış lâstiği yokluğundan yüzlerce traktör fabrikaların parkında yatarak, milyonlarca servetin âtıl vaziyette kalmasına sebebiyet vermektedir.

Pirinç, kuyrukları ise günden güne uzamaktadır.

Huzurunuzda görüşülmekte olan programın mesuliyetini taşıyan Sayın Başbakan, Meclisimizde daha önce yapmış olduğu bir konuşmada, fiyat artışlarını dört ana sebebe bağlamıştı. Kendi ifadeleriyle: "Bunlardan birincisi, yurt dışı fiyat hareketlerinin yurt içine yansıması; ikincisi devamlı bütçe açıkları; üçüncüsü taban fiyat politikaları; dördüncüsü bunlara bağlı olarak ortaya çıkan ücret ve fiyat spiralidir." Hükümet programında, fiyat istikrarının temini için bu dört hususta hangisine müdahale ve tesir edilebileceğini tespite imkân yoktur. Dış fiyatların yükselmesini kontrol altına almak elimizde olan bir husus değildir. 1973 yılı Bütçesinin de, önceki yıllar bütçeleri gibi açık vereceği herkes tarafından kabul ve beyan edilmiştir. Ücret - fiyat münasebetleri belirli bir sisteme bağlanmamıştır. Bu konuda programda bir tedbir de gösterilmemiştir. Geriye, - geçen yıl olduğu gibi - taban fiyatlar meselesi kalmaktadır.

Her ne kadar programda "Taban fiyatları, üreticinin emeğinin en iyi şekilde değerlendirilmesi ve hayat seviyesinin yükseltilmesi amacıyla düzenlenecek ve destekleme alımlarına bu anlayışla devam edilecektir." denilmekte ise de; hemen altında taban fiyatlarının tespitini birtakım şartlara bağlayan ve taban fiyatlarının artırılmayacağı intibaını veren hükümler gelmektedir. Bu arada, "Tarımda girdi maliyetlerinin artmaması için gerekli tedbirler alınacaktır" denilmektedir. Bu tedbirler şimdiye kadar alınamamıştır. Şimdiden sonra da alınacağı çok şüphelidir. Zira traktör fiyatları geride bıraktığımız iki yıl içinde % 50'den fazla artmıştır ve tespit edilen fiyatlarla da traktör bulma imkânı olmadığı gibi, ileride fiyatlar daha da artacaktır.

Gübre fiyatları büyük ölçüde artmıştır ve daha da artacaktır.

Akaryakıt fiyatları da aynı şekilde artmıştır ve artacaktır.

Ziraî mücadele ilâçları fiyatları aynı şekilde artmış ve daha da artacaktır. Bunlara ilâve olarak, köylünün ve çiftçinin tükettiği bütün malların fiyatları yükselmiştir. Bütün bu şartlar muvacehesinde girdi fiyatlarını sabit tutacak formüllerden hiç olmazsa bir kısmımı Hükümet programında görmek islerdik veya şimdi Sayın Başbakandan dinlemek işitiyoruz.

Görülüyor ki; geçen yıl olduğu gibi bu yıl ela ekonomimizde sağlanacağı söylenen fiyat istikrarının ağır yükü, zaten güç şartlar altında olan köylü ve çiftçilerimizin omuzlarında kalacaktır. *(DP sıralarından "Bravo" sesleri)*

Muhterem arkadaşlarım; işçi, küçük esnaf ve sanatkârların da meseleleri, Hükümet programında dar bir çerçeve içinde ele alınmıştır. Nitekim işçi, küçük esnaf ve sanatkârların gerek hayat seviyelerinin yükseltilmesi, gerek tasarruflarının değerlendirilmesi ve gerekse sosyal adalet ve sosyal güvenliğe kavuşturulması yeterince ele alınmamıştır. Bu konuda en tesirli bir vasıta olan Sermaye Piyasası Kanunu tasarısı bir kenara itilmiş bulunmaktadır.

Partilerarası protokolde ve Hükümet programında bu konuya ait bir işaret yoktur. Hâlbuki ücret - fiyat münasebetlerinin istikrarlı bir sisteme bağlanması, küçük tasarrufların yatırım, sahalarına aktarılarak, kalkınmanın hızlandırılması bakımından sermaye piyasasının kurulmasına şiddetle ihtiyaç vardır. Ancak bu sayede, köylü, işçi, esnaf ve memur gibi küçük tasarruf sahiplerinin büyük tesislere ortak olarak bu tesislerin gelirlerinden istifade etmeleri, dolayısıyla sosyal adaletin bir ölçüde sağlanması mümkün olacaktır.

Toprak reformu, maden reformu ve petrol reformu gibi bir kısmı çıkan ve bir kısmı da çıkmak üzere olan reform tasarıları hakkında gerek protokolde ve gerekse Hükümet programında açık ve kesin taahhütlere girişildiği halde; Sermaye Piyasası Kanunu gibi, geniş vatandaş kitlelerinin faydasına olan ve kalkınmamızı büyük ölçüde hızlandıracak bir kanun tasarısının ele alınmaması, eğer bazı çevreleri küstürmemek hesabiyle ilgili değilse, bize anlaşılır bir şey görünmüyor. *(DP sıralarından "Bravo" sesleri)*

HİLMİ TÜRKMEN (İçel) — Masonik çevreleri...

DP GRUBU ADINA FERRUH BOZBEYLİ (Devamla) — Artık zirve zenginlikler devri kapanmıştır. Soyadı şirketleri yerine, köylü, işçi, esnaf, memur ve dar gelirli vatandaşlar olarak geniş halk kitlelerinin katılacağı halka açık şirketler kurulmalıdır. Vatandaşlarımızın küçük tasarruflarının toplanarak büyük teşebbüslere ve yatırımlara yöneltmek mecburiyetindeyiz. Bu suretle hür teşebbüs, geniş halk kitlelerinin desteğine ve sahipliğine kavuşacaktır. Böylece vatandaşlarımız da devamlı zarar halinde olan Devlet teşebbüslerinin zararını kapatmak için her gün artan vergi yükümden bir ölçüde kurtulmuş olacaklardır. Bankalara para yatırma alışkanlığının, halka açık büyük ve emin şirketlerden hisse senedi alma alışkanlığına yönelmesi, ekonomik hayatımızda büyük bir gelişme sağlayacaktır. Karşısında bulunan gizli ve açık mukavemet kırılarak, Sermaye Piyasası Kanunu Meclislerimizden geçmelidir. *(DP sıralarından "Bravo" sesleri)* Bu arada yurt dışında çalışan işçilerimizin de durumuna kısaca temas etmek istiyoruz. Yurt dışında bulunan işçilerimizi sadece bir döviz kaynağı olarak görmek alışkanlığından artık kurtulmalıyız. Bu vatandaşlarımızın sosyal, ekonomik, psikolojik ve idarî birçok meselesi vardır. Yunanistan ve İspanya gibi memleketlerin dış ülkelerde çalışan işçilerinin; gıdalarından, giyimine, çalışma şartlarından, yaşama imkânlarına ve kazandıkları

dövizin kendi memleketlerinde değerlendirilmesine kadar her türlü meseleleriyle meşgul olan büyük ve müessir teşkilâtları vardır.

Bizim yurt dışında çalışan işçilerimizin miktar olarak daha fazla, çalıştıkları memleketlerdeki problemleri daha çeşitli ve Türkiye'ye sağladıkları imkânlar daha geniştir.

Hükümet programında bu vatandaşlarımızın problemlerine tesirli bir tarzda müdahale edileceğini gösterir bir açıklığa rastlayamadık. Sadece genel mahiyette bazı cümlelere yer verilmiştir. Hükümetin konuya tesirli bir şekilde eğilmesi, bu işçilerimizin gerek yurt dışında çalıştıkları süre içinde, gerekse, yurda döndükten sonra doğacak problemlerini halledecek güçlü, organizasyonlara gidilmesi zarureti vardır.

Kanaatimizce programla en eksik hattâ unutulmuş görünen konulardan biri de Personel Kanunu konusudur. Bitirdiği gibi bu kanun bütçenin yarısına ortak olmuştur. Getirdiği yük de günden güne artmaktadır. Ayrıca memur kitleleri arasında da huzursuzluğa, adaletsizliğe sizliğe yol açmıştır. Meseleye en kısa zamanda bir çözüm bulmak zarureti ortada iken, programda "bugüne kadar yapılan çalışmalara devam edecektir" demekle yetinilmiştir.

Hükümete kanun kuvvetinde kararname yetkisi verilmiştir. Kararname çıkmış ve uygulanması devam etmektedir. Bu kararname yeni huzursuzluklar getirmiştir. Mecliste düzeltilebileceği düşünülen kanun - kararname yeterli bir süratle ele alınmamıştır. Hükümetten kanunun önemine uygun bir alâka bekliyoruz.

Hükümet programında "Kamu hizmetlerinin zamanında ve nitelikli şekilde görülebilmesi kalkınma plânımızda öngörülen iktisadî ve sosyal hedeflerin gerçekleştirilmesi, etkin bir Devlet idaresini zorunlu kılmaktadır. Bugünkü Devlet idaremiz özellikle hızlı kalkınmanın gereklerini karşılayacak dinamizme ve esnekliğe sahip bulunmaktadır." denilmektedir. Bu hükme katılmamak mümkün değildir Filhakika, İdarî, mekanizma vatandaşın işlerini süratle halledecek ve kalkınma hamlelerini gereği gibi yürütecek bir şekilde organize edilmemiştir, dolayısıyla böyle bir güçten mahrumdur. Durum bu iken, idarî mekanizmayı işler hale getirecek ve güçlü kılacak bir idarî reformun mutlaka yapılması lâzımdır. Bu konuyu Hükümetin ele almaması büyük bir eksikliktir. Altı aylık bir Hükümetten bu kadar şey istemek belki fazla görülebilir. İnancımız odur ki, Sayın Başbakan sadece idarî reformu ele alsa ve tahakkuk ettirse çok önemli bir konu halledilmiş olacaktır.

Program. Hükümetin takibedeceği vergi politikasına da bir açıklık getirmemiştir, Bütçe müzakereleri sırasında, yeni vergiler getirilmeyeceği zamanın Hükümet yetkililerince ifade edilmişti. Ancak Mecliste Gelir, Kurumlar, İşletme ve diğer bazı vergi kanunları ile ilgili tadil tasarıları vardır. Bu tasarılar bugünkü vergi yükünü daha da ağırlaştırıcı hükümler getirmektedir. Hükümet programında "Altyapının kurulmasından özel kesimin gücünü aşan sanayi tesislerinin yapılmasına kadar çok çeşitli alanlara yayılan bu görevleri yeterince yerine getirebilmek için kamu kaynaklarının artırılmasının zorunlu olduğu ortadır." denilmektedir. Kamu kaynakları

hangi yoldan artırılacaktır, Bu üstü kapalı sözler yeni vergilerin habercisi midir? Program bu konuda şöyle devam ediyor. Bu kaynakların halka en az yük olacak, sosyal adalet ilkelerini zedelemeyecek ve özel müteşebbislerin yatırım imkânlarını ortadan kaldırmayacak şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Hem özel teşebbüsün yatırım imkânlarını ortadan kaldırmayacak, hem halka en az yük olacak, sosyal adalet ilkelerini zedelemeyecek ve hem de kamu kaynakları artırılacak. Bütün bunlar bir arada nasıl olacaktır. Hükümeti bu konuda açıklığa davet ediyoruz.

Muhterem arkadaşlarım, 12 Mart öncesinde ve 12 Marttan sonra cereyan eden bazı olaylar, Devlet ve millet bütünlüğümüzün korunması ve demokratik kurallar içinde devamlılığının sağlanması bakımından bazı meseleler getirmiştir. Zaten mevcudolan bazı meseleleri de su yüzüne çıkarmıştır. Demokratik devlet hayatımız dışarıdan ve kendi içinden bazı saldırılara ve sarsıntılara uğramıştır. Milletimizi kendi değerler sisteminden koparark, birbirinin malına, canına göz diken ve sadece kendi menfaatlerini hesabeden tedirgin bir toplum haline getirmek isteyenlerin hesapları plânları bütün açıklığıyla ortaya çıkmıştır. Bunların öğreticileri, propagandacıları, plânları usulleri silâhlı eylemcileri ve hattâ şefaatçileri belli olmuştur.

Millî ve manevî değerlerinden soyulmuş bir toplum meydana getirmek ve kolayca yutulur bir lokma halinde varlığımızı komünizme yem etmek isteyen bu tehlike karşısında, Sıkıyönetim makamlarının aldığı tedbirler dışında hukukî ve fikrî sahada alınmış yeterli tedbirlerimiz yoktur. Üniversitelerde ve yüksek öğretim kurumlarındaki sessizlik zahiridir. Mesele esasından ele alınmalıdır.

Bir araştırmacımızın ortaya koyduğu rakamlara - göre, resmî yurtlar, ihtiyacın % 9,64'ünü karşılayabilmekte, öğrencilerin % 13,78'i akraba yanında, % 31,96'sı özel veya memleket yurtlarıyla otel, pansiyon ve kiralık odalarda kalmaktadırlar. Halen üniversite öğrencisinin % 96,7'si burslardan yararlanamamaktadır. Kredi alamayanların oranı ise % 98,42'dir. Okuma, barınma ve yetişme imkânları bakımından bu durumda bulunan gençlerimizin, manen yetiştirilmesi, daha önemli bir gerçek olarak karşımızdadır.

Bir milletin kalkınmasında ekonomi çok önemli bir yer tutar. Ama ekonomi de yetişmiş insan iradesiyle şekillenir ve mânasını bulur. Yetişmiş insanın ahlâkî ve manevî cephesi vardır. İnsanımızın bu cephesine yıllardan beri devam eden bir ihmalle hemen hiç önem, verilmemiştir. Manevî bağlarından koparılmış bir insanı başka yollara sürüklemek kolaydır. Komünistlerin bu hesabını Türkiye'de uygulayan ortaklar vardır. Hâlâ onlarla uğraşıyoruz. Bu sebeplerle okuyan yetişen nesillerin, ananevi değerlere saygılı nizam fikrine sahip, milliyetçilik ideallerine bağlı insanlar olarak yetişmelerine büyük önem vermeliyiz. *(DP sıralarından "Bravo" sesleri)*

İtiraf edelim ki, millî eğitim vatan sathında bir müessiriyete kavuşmamıştır. Mahallî ve zümrevî eğitim mihrakları vardır. Komünist ayrı öğretir, faşist ayrı öğretir; gizli açık bazı cemiyetlerin de ayrı ayrı eğitim faaliyetleri vardır. Aile ayrı, sokak ayrı, sinema ayrı hattâ turist ayrı şeyler öğretir. Cami ayrı, okul ayrı dilden konuşur. Hattâ TRT'nin 12 Mart öncesinde ayrı bir eğitim faaliyeti vardı. Hattâ bugün bile, herkesin gözü önünde televizyonda bir maymun programı var. Çocuklarımızın uyu-

madığı erken saatlerde gösteriliyor. Şımarık bir Amerikan ailesinin macerası evin içinde en kıymetli varlık maymun, ondan sonra çocuklar, sonra anne ve en sonra baba. Evin içinde babanın sözü geçmiyor; maymunun sözü geçiyor.

Türk ile telâkkisine, görgü ve göreneklerimize aykırı bir telkinat; bu da bir eğitim. Eğitim millî bir müessiriyete kavuşmadıkça, her köşede bir eğitim mihrakı yetişebilir.

Gene insan geleceği arayan insandır. Hayatının büyük parçası önünde olan insandır. Genç insana millî hedefler gösterilmelidir. Genç ihsanın eğitimine Devlet sahip çıkmazsa komünist sahip çıkıyor. Okulda, üniversitede neler öğretildiğini, duyuyor, görüyor ve biliyoruz. Sonra da kendi çocuklarımız karşımıza çıkıp bizse silâh çekince şaşırıyoruz.

Çocuklarımıza ve gençlerimize maddî ve manevî ihtiyaçları ile sahip çıkmalıyız. Bu millî bir meseledir.

Muhterem arkadaşlarım; yukarda arz ettiğim dönem içinde demokratik uygulama, millî hâkimiyet, seçme hakkı, sandık, parti içi demokrasi, önseçim, politika ve politikacı gibi konularda acı tatlı, hattâ bazen alaylı eleştirilere yol açmıştır.

Demokratik uygulama bakımından çeyrek asırlık bir zaman geçmiş olmasına rağmen hâlâ demokrasi mücadelesi devam ediyorsa, bu konuda önemli ve ciddî meselelerimiz var demektir. Aksilikler, anlayışsızlıklar, tahammülsüzlükler, fazilet dışı inançsız davranışlar, yâran kayırma hesapları demokrasimizin karşısında önemli pürüzler olarak bulunmaktadır.

Diğer taraftan, politikayı gözden düşürme politikası başlamıştır. Politikacının görev aldığı Anayasa organları da bu tesir altında tutulmak istenmektedir. Kısır parti çekişmeleri sözü sık sık ve mübalâğalı şekilde ortaya atılmaktadır. Politik davranışların kalkınmamızı ve ilerleme çabalarımızı kösteklediği öne sürülmektedir. Demokrasiye inanmayanlar fikirlerini açıkça ortaya koymuşlardır. Demokratik uygulama yönünden ortaya konmuş olan samimî tenkidlere kulak vermek mecburiyetindeyiz. Hukukun üstünlüğü yerine politikanın üstünlüğü fikrine rağbet edilmesin. Münasip kalem ve yaranma hesabı yerine; doğru söz ve samimî tenkid yolu açık tutulmalıdır. Partiler içinde liyakat, çalışanlık, hizmet etme ve yetişme şevkini kıran usullere itibar edilmemelidir. Partiler demokrasisi seçme ve seçilme hesap ve tedirginliklerinin üstüne çıkabilmelidir.

Muhterem arkadaşlarım; Geçirdiğimiz ve geçirmekte olduğumuz dönem bakımından üzerinde durmayı doğru gördüğümüz bir diğer husus da şudur: Milletimiz kendi Devletini ve Devlet organlarını ne gözle görüyor ve onlardan neler bekliyor. Milletimiz kendi Meclislerini ne gözle görüyor? Hükümeti, partilerimizi, üniversitelerimizi, yargı organlarımızı ne gözle görüyor ve bunlardan neler bekliyor? Çalışmalarından ve hizmetlerinden memnun mudur?

Bunun yanında Anayasa organları arasındaki ilişkiler nasıldır? Onlar birbirlerini nasıl görüyor ve halka nasıl anlatıyorlar? Üniversitelerde, asker–sivil, Devlet

dairelerinde çalışanlar politikacıları, politikacılar üniversitemizi ve ordumuzu nasıl anlıyor ve halka nasıl anlatıyor?

Vatandaş - Devlet ilişkileri, Devlet ve millet bütünlüğü ve ahengi bakımından bu konuları da önemli konular olarak kaydetmek istiyorum.

Muhterem arkadaşlarım; Hükümet programında yer verilen hususlardan biri de, seçim kanunlarındaki, ıslahat konusudur.

Vatandaş iradesini sıhhatle ve isabetle ortaya koyacak ve bugünkü mahzurlarından arınmış, bir seçim kanunu, seçimlerden önce mutlaka hazırlanmalıdır. Seçimler demokratik siyasî hayatta kesin çözüm yollarıdır. Her türlü anlaşmazlık ve her türlü buhran millet iradesiyle kesin sonuca bağlanır. Bu sebeple sonuçları saygı ile karşılanacak ve siyasî istikrarı sağlayacak bir seçimin ön tedbirleri mutlaka alınmalıdır. Seçim sonrasına buhran artıkları ve pürüzlü meseleler kalmamalıdır.

Demokrasimizi kendi içinden kemiren âfetlere karşı, onu koruyucu tedbirler alınmalıdır. Demokratik hayat ancak milletin lehine işlemeli, milletin sesini ve iradesini aksettirmelidir. Demokrasiyi kendi işine yaratma, millî irade bahanesiyle kendi iradesini hâkim kılma düşüncesi, parti içi murakabe yollarının tıkanması demokratik hayatı za'fa sürüklemektedir. Devlet hayatında sık sık ve yeniden başlama zarureti artık bitmeli istikrar içinde devamlılık sağlanmalıdır.

Muhterem arkadaşlarım; hür dünya içindeki yerimiz ve dış politikamızdaki başarımız kendi iç düzenimizdeki istikrara, demokratik Devlet hayatımızın sıhhatle işlerliğine bağlıdır. Amerika'da, Fransa'da cereyan eden Türklük aleyhindeki hareketler, memleketimizde iç sıkıntıların cereyan ettiği zamanı seçmiştir. Kıbrıs'ta ve Orta - Doğuda cereyan eden hâdiseleri ve muhtemel gelişmeleri dikkatle takip etmeliyiz.

12 Marttan bugüne kadar memleketimizdeki siyasî gelişmeler ve demokratik yönetim konusunda hür dünyada bize yöneltilen kasıtlı hareketler dışında, dostça ve samimî tenkitler de vardır. Bunları anlayışla karşılamalıyız. Türkiye'de millî iradeye dayalı, demokratik bir yönetim tarzının uygulanmasını isteyen dost ülkeler vardır.

Muhterem arkadaşlarım; Anayasamız herkese bir iş, bir mesuliyet vermiştir. Herkes Anayasa içindeki yerini iyi bilmelidir. Her şahıs ve organ Anayasamızın kendisine verdiği işe ve sorumluluğa eğilmelidir. Askerlik askerlerin, politika politikacıların işidir. Anayasa itibarını yitirirse, kimse kendi yerini ve itibarını muhafaza edemez.

Beynelmilel komünizm, kendine yerli ortaklarda bularak, Devlet ve millet bütünlüğümüze karşı giriştiği yıkıcı faaliyetler ve bunlar karşısında tesirsiz kalan bir yönetimin yapamadığını yaparak 12 Martta millî varlığımızı koruyan Türk Silâhlı Kuvvetlerimize şükran borcumuz vardır. Bunu her vesile ile tekrar ediyoruz, ama bundan öteye Parlâmento ve Hükümete siyasî reçeteler, karar suretleri sunmak, Anayasa gerçekleri dışında kalır. *(DP sıralarından "Bravo" sesleri)* Demokratik niza-

ma inanmış ve 26 yıllık tecrübe ile ona sahibolmuş bulunan milletimiz bu durumu şayanı kabul görmemiştir.

Nitekim Sayın Gürler'in adaylığı karşısında, vatandaşlarımız arasında ve Parlâmentoda duyulan reaksiyon bunun ifadesidir. Bu Sayın Gürler'in şahsı ile ilgili değildir. Türk Ordusuna baş olma şerefine mazhar olmuş bir zatın Devletimize baş olması niçin mümkün olmasın? Daha önce olmamış mıydı? Ama millî vicdanı inciten husus Gürler'in şahsı değil, geliş tarzıdır. Parlâmentodan gelen bir istek değil, Parlâmento dışından gelen bir ısrar şeklinde görülmüş ve gösterilmiştir. Bundan herkesin alacağı dersler vardır. Silâh omuzda politika yapılamaz. Askerlere politika kapısı kapalı değildir. İşte Parlâmentomuzda askerlikten gelme birçok üye arkadaşlarımız vardır.

Muhterem arkadaşlarım; bütün bunları normal döneme, olağan olması lâzım gelen döneme ulaşmanın şartları ve gerekleri olarak söylüyoruz. Bizim olağan dönem, olması lâzım gelen dönem dediğimiz husus da, söylenegelen olağan dönem kavramından çok farktır. Biz olağan dönem, olması lâzım gelen dönem derken, Anayasamızın ve Cumhuriyet kanunlarının bahşettiği imkân ve nimetlerin dökülüp saçılmadan, vatanın en ücra köşesindeki vatandaşa kadar ulaştığı dönemi kastediyoruz.

Anayasamızın bahsettiği hak ve hürriyetlerin bir huduttan bir hududa şerefle yaşandığı okuma, yetişme, sağlık ve kazanç imkânlarının; ona musallat olan, yol kesici, harami tarifesinin tasallutundan kurtarılarak büyük merkezlerden, şehirlere, kasabalara, köylere ve mezarlara kadar ulaştığı dönemi kasdediyoruz. *(DP sıralarından alkışlar)*

Mehmet Ali Paşanın, sırmalar ve nişanlarla süslü askerlerinin ihtişam şakırtıları arasında, geçişini seyreden bir fakirin: "Hey Allahım bir senin kuluna bak, bir de Mehmet Ali Paşanın kullarına." dediğini herkes bilir.

Seneler sonra, bugün Türkiye'mizde bir kendi hayat şartlarına bakıp, bir de Devlet nimetlerine büyük payla sahibolmuş, hakkından kat kat fazlasını koparabilmiş, karnı tok, sırtı bütün, işi yolunda olan kimselerin sürdükleri safaya bakarak:

"Ey Cumhuriyet bir senin vatandaşlarına bak, bir de siyasî kudretin koltuk altını mesken tutmuş, Devlet kapısında işini kolay halleden sadık bendegânın hayatına bak." dediğini kim inkâr edebilir? *(DP sıralarından "Bravo" sesleri)*

Sosyal adaletin hayat damarlarını tıkayan, oligarşik kalıntılar ayıklanmalı, Cumhuriyetimizin nimetleri bir uçtan bir uca vatan sathına yayılmalıdır.

Hukukun üstünlüğüne inanan, ilme, ihtisasa, sanata ve fazilete itibar eden iktidarlar için bu hedefler hayal değildir. Yeter ki, şahsî hesaplarımızı millet hukuku üstünde görmeyelim, *(DP sıralarından "Bravo" sesleri)* yeter ki millet hükümranlığı yerine; şahıs, aile akraba ve zümre saltanatı ikame etme heveslerine son verelim, *(DP sıralarından "Bravo" sesleri)* yeter ki, yalan, riya, kin, öfke, hile ve çeşitli perendebâzlıklara son verelim, *(DP sıralarından "Bravo" sesleri)* yeter ki, kanunların

verdiğinden fazlasına göz dikmeyelim, Köylümün, işçimin, esnafın ve tüm vatandaşlarımızın vebalini boynumuzda bilelim.

İktidar olmayı Devlet sofrasına yakın olma hesabı olarak görmeyelim. Çeşme akarken kovamızı dolduralım, hesabından uzak kalalım.

Yeter ki, Cumhurbaşkanı seçiyoruz diye, baştan yapılması gereken işi, en son güne bırakarak, iktisadî istikrarın ve içtimaî huzurun altüst olması pahasına, Başkenti, heyecanlı bir müsabaka meydanı haline getirmeyelim ve tüm vatandaşlarımızı "Ha seçildi, ha seçilecek" diye bu müsabakanın, heyecanlı seyircileri ve takipçileri haline düşürmeyelim.

Bizim söyleyeceklerimiz bu kadar, gerisi millet buzulunda Hükümet ve iktidar olma mesuliyetini kabul etmiş kimselere aittir. Kendilerine millet ve memleket için hayırlı hizmetlerinde başarılar diler, Yüce Meclise saygılar sunarım. *(DP sıralarından "Bravo" sesleri ve sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Sayın Ahmet Durakoğlu, buyurunuz efendim. *(CHP sıralarından alkışlar)*

CHP GRUBU ADINA AHMET DURAKOĞLU (Sivas) — Sayın Başkan, Sayın milletvekilleri,

Bu program, genel özelliği itibariyle, görevleri ve görev süresi belli bir hükümet programıdır. Hükümeti kuran iki partinin önceden anlaştıkları protokol esasları dairesinde, bir anayasal gereğin ifasını en kestirme yoldan yerine getirmeğe yönelen bir programdır.

Genel niteliği bakımından, esastan ziyade şekli birinci plâna alarak, tanzim edilmiştir.

Çok partili demokratik hayata geçtikten bu yana Yüce Meclislerim ilk defa tanık olduklarına inandığımız en kısa ve bir o kadar da ilginç bir programdır.

Aslında Hükümet de bu hali ile programlının fazla ciddiye alınmamasını sağlayacak yolu tercih ettiğini göstermiştir.

Bir bakıma bunu doğal karşılamak mümkündür. 12 Marttan bu yana kurulan Hükümetlerin büyük iddialarla ortaya çıkışın şaşaası ile bağdaşmayan kısır faaliyetlerle uzaklaşmalarına, partilerüstü hükümet biçimine ters düşen çalışmalara girişmenin başarısız sonuçlarına rağmen, Talû Hükümeti, aynı hizmet anlayışına sahip çıkmak cesaretini göstermiş ve fakat, Erim ve Melen Hükümetlerinin Türk kamuoyunda umut ve güven duygusunu nasıl tükettiklerini hesaba katmamıştır.

İki yılı aşan siyasal deneylerin ortaya çıkardığı bazı gerçekler vardır. Türk halkı, kendisine iktidar yetkisi vermediği hükümetlerin, sürekli emrivakilerine sessiz seyirci durumunda kalmıştır. Anayasanın kendisine tanıdığı hakların, hükümetlerce verilmesi şöyle dursun, Anayasa değişiklikleriyle sahip olduklarından mahrum bırakılmak teşebbüsleriyle karşı karşıya getirtilmiştir. Bu arada sınırlama adı altında hür demokratik rejimin gereği olan birçok özgürlükler kısıtlanmıştır. Bu türden tasarıların bir kısmı hâlâ Yüce Meclislerdedir. Talû Hükümeti bunların çıkarılmasını

görev saymaktadır. Programında ilân ettiği hizmet anlayışının gereği saymaktadır. Hükümet kanatlarının, bugüne kadar içinde bulunduğumuz ara rejimin koşullarını fırsat sayarak, özgürlükleri kısıtlamada yarışmış olmalarını da yeterli teminat görmektedir.

Hâlbuki bu sonuçlar yıllardan beri Adalet Partisinin, tek başına iktidarda bulunduğu zamanda dahi yapmayı göze alamadığı hususlardı. 12 Mart an sonra Sayın Erim ve Melen Hükümetleri sayesinde, bunların önemli bir kısmı sağlandı ve gerisini tamamlamak işti Sayın Talû Hükümetine kalmıştır. Anlaşılıyor ki, içinde bulunduğumuz siyasal koşulların hizmet anlayışı Adalet Partisinin bu siyasal tercihlerini ikmal etmek şeklinde tecelli edecektir. Hükümetin diğer kanadı ise, bu sonucun alınmasına destek olacaktır. Bu görevin karşılığı olarak Hükümet kurulmasında gerekli tavizler, bu partiye cömertçe tanınmıştır.

CHP olarak biz bunları defalarca dile getirmiştik. Söylediklerimiz 12 Marttan sonra açık seçik ortaya çıkan gerçeklere dayanılarak söylenmiş olmaktan ibaret değildir.

12 Mart öncesinde de bu hususların Partimizin yetkilileri tarafından açık bir şekilde söylendiği sabittir.

Bu konuda sizlere bu kürsüden 12 Marttan bir yıl önce, 16 Nisan 1970'de, o zaman Genel Sekreter olan Genel Başkanımız Sayın Ecevit'in AP iktidarda iken söylediklerinin bir kısmını nakletmekte yarar görmekteyiz.

Sayın Genel Başkanımız aynen şöyle diyordu:

"Öte yandan Sayın Demirel'in de demokrasiyle ilgili düşünceleri bilinmektedir.

Sayın Demirel, demokrasiye yürekten bağlı olduğu iddiasındadır. Ancak demokrasi ile ilgili bazı koşulları vardır"

M. SELÂHATTİN KILIÇ (Adana) — Demirel'i bırak kardeşim; Allah, Allah...

AHMET DURAKOĞLU (Devamla) — Eğitim özgürlüğü, düşünce ve anlatım özgürlüğü sınırlı bir demokrasi istemektedir.

– Radyosu özerk olmayan bir demokrasi istemektedir.

– Yürütme gücünün sınırlanmadığı bir demokrasi istemektedir.

– Adaletin tam bağımsız olmadığı bir demokrasi istemektedir.

– Kanun çıkarma işlerine Büyük Millet Meclisinin pek karışamayacağı; Hükümetin kanun gücünde kararnamelerle ülkeyi yöneltebileceği bir demokrasi istemektedir."

Sayın Kılıç buna da Allah Allah diyebilir misiniz? Gerçeklendi.

M. SELÂHATTİN KILIÇ (Adana) — Değişikliğe siz de oy verdiniz.

AHMET DURAKOĞLU (Devamla) — Millet Meclisinin; Başbakandan nüfuz suiistimalleri için bile hesap soramayacağı bir demokrasi istemektedir.

Bu çağda, bugünkü demokrasimiz gibi bir rejimle iktidar olabilmenin, ülkeyi yönetebilmenin kendisine çok güç geldiğini Sayın Başbakan defalarca söylemiştir.

Yani Sayın Başbakan, demokrasiyi demokrasi yapan bütün niteliklerden soyunmuş bir demokrasi, kuşa çevrilmiş bir demokrasi istememektedir.

Bu bakımdan sağ faşistlerin ve sol faşistlerin özledikleri rejimle, Sayın Demirel'in özlediği rejim arasında büyük bir ayrılık yoktur.

Yollar, rejim bakımından özlenen amaca kadar birdir, ancak ondan sonra ayrılmaktadır."

MEHMET İSMET ANGI (Eskişehir) — O söylediklerinizi hayallerden başka bir şey değil.

AHMET DURAKOĞLU (Devamla) — Bu konuşmayı zabıtlardan okudum, bunlar söylendiği zaman Adalet Partisi saflarından bir tek itiraz yoktur. *(AP sıralarından "Oooo..." sesleri)* O günün şartları içerisinde gayet haklı görünüyordunuz.

Bu hayallerin nasıl hakikat olduğunu da anlatacağım.

MEHMET İSMET ANGI (Eskişehir) — Çok yakında görürsünüz.

AHMET DURAKOĞLU (Devamla) — "Yollar rejim bakımından özlenen amaca kadar birdir, ancak ondan sonra ayrılmaktadır."

Bundan tam üç yıl önce Sayın Genel Başkanımız tarafından, Sayın Demirel'in sadece istekleri olarak söylenen bu hususların, bugün 12 Marttan sonra kurulan hükümetler sayesinde nasıl gerçekleştiğini göstermek suretiyle, Sayın Talû'nun, Erim ve Melen hükümetlerinin hizmet anlayışına sahip çıkmasının anlamına açıklık kazandırdığımıza inanmaktayız.

Öyle görülüyor ki, "güçlü ve etkili bir idare", "etkin bir devlet idaresi" zorunluğunun, hak ve özgürlüklerin kısıtlanması yolu ile sağlanacağı görüşü Hükümete hâkimdir.

Türkiye'de demokratik rejimin geçirdiği bunalım, kısıtlamalara gerekçe olmaktadır. Aslında bunalım, yıllardır arzulanan siyasî hedeflere doğru gidilmek için belli tercihlere göre değerlendirilmektedir.

12 Mart sonrası hak ve özgürlük kısıtlamaları ve ceza hükümleri, daha önceki olaylara tatbik edilmeden de silâhlı tethiş eylemlerinde bulunanların takibi ve tecziyeleri mümkün olmuştur.

Bütün bunların sıkıyönetimsiz Türkiye için yapıldığı iddiaları da; Hükümetin sıkıyönetimin kaldırılması yolunda bir görüş getirmemesinden de anlaşılmaktadır ki, toplumun huzur ve asayişi için değil, yöneticilerin kendilerine özgü, "güçlü ve etkili idare" anlayışı içindir.

12 Mart sonrası hükümetlerinin bu sakin anlayışından dolayı Türk demokrasisi, daha bir bunalımdan çıkmadan yarınının bunalımlarına aday olmaktadır.

Yeni Hükümetin Türk ulusu ve tarih karşısında görevi, içinde bulunduğumuz bunalımdan çıkmak kadar yarının huzurlu Türkiye'sinin yaratılması yolunda olumlu çabalarda bulunmaktadır.

Bunun yolu, hiçbir zaman çoğunluk partisinin siyasal tercihlerine, iktidarda kalmak pahasına itibar etmek değildir. Hele hele, hak ve özgürlüklerin kısıtlanması ise hiç değildir.

"Oysa demokrasinin önemli bir kuralı da, hükümet yetkililerinin ve siyasal iktidarın etkili biçimde sınırlanmasıdır. Bu sınırlar yeterli ölçüye varmadıkça keyfî yönetim, baskı, hattâ mutlakiyet kapıları açık bırakılmış olur. Türkiye'de de 1960 öncesi böyle olmuştur."

Hükümetin, sıkıyönetim konusunda sessiz geçiştirme yolunu tercih etmesi ve AP Genel Başkanının bu konudaki demeci bir arada değerlendirildiği zaman, demokrasiye yürekten bağlı olduğu iddiasında bulunan Hükümetlerin niyetleri yüze çıkmaktadır.

Sayın Demirel, Talû Hükümetinin kurulması hazırlıkları sırasında verdiği bir demeçte; genel seçimlerin yapılmamasının, sıkıyönetimin varlığına bağlanması halinde, genel seçimlerin sıkıyönetim altında yapılması tercihine itibar edeceğini ifade etmiştir.

Bununla da kalmayarak, Sayın Demirel, sıkıyönetimin devam edip etmeyeceğinin takdirinin, Anayasada görev ve yetkilerini çok iyi bildiğini sandığımız Millî Güvenlik Kuruluna alt olduğunu sözlerine eklemekte, günün şartlarına göre ya zaruret, ya da yarar görmüş veya ummuştur.

SALÂHATTİN KILIÇ (Adana) — Yalan...

AHMET DURAKOĞLU (Devamla) — Gazeteleri tekzip edeydiniz Sayın Demirel.

SÜLEYMAN DEMİREL (İsparta) — Şimdi konuşmanızı bitirin edeceğim. Tahrif ediyorsunuz.

AHMET DURAKOĞLU (Devamla) — Edeceksiniz... Güzel güzel..

İHSAN ATAÖV (Antalya) — Demirel sizin Partinizi ortak alsaydı bunları söylemezdiniz.

AHMET DURAKOĞLU (Devamla) — Zaten daima sizin isliminiz sonra gelir.

BAŞKAN — Devam buyurun.

AHMET DURAKOĞLU (Devamla) — Sayın Demirel'in bu görüşleri karşısında önce bir noktayı açmakta fayda vardır. O da; demokrasiye inancın asgarî şartı, onun kuralları içinde yürümektir. Aksi halde demokrasiyi, kendi politik çıkarlarına uygun düştüğü sürece, kuralları içinde yürütülmesini benimsemek; çıkarlarına uygun düşmediği takdirde, kuralların dışına çıkarak yürütmeye çalışmak, demokratik rejime inançla da, taraftarlıkla da bağdaşmaz.

Evvelâ kesinlikle bilinmelidir ki, genel seçimlerin sıkıyönetim altında yapılması, hukuka bağlı bir devlet yönetiminde düşünülemez. Hukuka bağlılığın en önde gelen şartı; başta Anayasa olmak üzere yasalara, yürütmede görev almış olanların saygılı olmaları ve kendilerini bunlara bağlı saymalarıdır. *(CHP sıralarından "Bravo" sesleri)*

Demokratik özgürlüklerin tam işlemediği bir ülkede yapılan seçimlerle ortaya çıkan sonucun, millî irade ile isimlendirilemeyeceğini, millî hâkimiyet ilkesine uygun düşmeyeceğini kabul etmek gerekir.

Sıkıyönetim altında seçim, Cumhuriyetim 50'nci yılında yapılmak isteniyor. Hemen her alanda sürekli olarak daima ileri gitmeyi amaçlayan Ulu Önder Atatürk'ün Türk ulusuna öğütlediği, siyasal çizginin dışına çıkmak isteniyor. Bu, Atatürkçü görüşlere dilleriyle değil, kalpleriyle inananların düşünemeyeceği bir husustur. *(CHP sıralarından "Bravo;" sesleri)*

Kaldı ki, demokrasinin bir başka kuralı da kamuoyunu oluşturucu kurumların ve araçların serbest çalışabilmesi ve bütün düşüncelere açık olabilmesidir. Bu serbestlik ve açıklık sağlanmadıkça, oy serbestliği bir anlam taşımaz.

Normal olan, yurttaşın, kendi dertlerini ve sorunlarını serbestçe ve etkili biçimde ortaya dökebilmesi ve bu dertler ve sorunlar için önerilen değişik çözümleri aynı serbestlikle öğrenerek aralarından seçim yapabilmesidir.

Genel seçimlerin zamanında yapılmasını kendisine görev sayan Hükümet, sadece seçimlerin yapılmasını değil, millî iradenin tam ve kâmil anlamda tezahürüne imkân verecek bir ortam içinde yapılmasını sağlamak zorunluğundadır.

Bunu yapmak Türk ulusunun çıkarlarının gereğidir. Genel seçimlerin sıkıyönetim altında yapılmasını kendi siyasal çıkarlarına uygun gören partiler bulunabilir. Ancak Türkiye Cumhuriyetinin Hükümeti, ulus çıkarlarına göre hareket etmeyi, siyasal iktidar olmaktan daha kutsal olan, tarihî ve siyasî sorumluluğunun gerektirdiği, vicdanî bir mecburiyet olarak daima duymalıdır ve asla unutmamalıdır.

Aksi halde, iki partiye dayalı bir koalisyon olan Talû Hükümeti, normal demokratik koşullar altında görev yapmaya yanaşmayan, olağanüstü olmak" niteliğinde varlık nedenini gören, kendisinden önceki Erim ve Melen Hükümetlerinin durumuna düşer.

Etkili hükümet, görev ve yetkilerini bilerek zamanında kullanan hükümettir; olağanüstü yetkilerle donanan hükümet değildir.

Sayın Milletvekilleri, Hükümet programında, özellikle affa hiç değinilmediği gözden kaçmamaktadır. CHP olarak, bunu, önemli bir eksiklik sayıyoruz.

Bilindiği gibi, Melen Hükümeti, Cumhuriyetin 50'nci yılı nedeniyle geniş kapsamlı bir af kanunu hazırlığı yaptığını ilgili Bakanı vasıtası ile açıklamış ve gelecek hükümete devredeceğini bildirmiş ve bu suretle Hükümet kamuoyuna angaje olmuştur.

Ancak, hükümetlerin devamlılığı ilkesi uyarınca Talû Hükümeti, kendisinden önceki hükümetlerin hazırlıklarını tamamlamayı görev bildiğini kabul ettiği halde, Melen Hükümetinin af konusundaki çalışmalarından söz etmemeyi tercih etmiştir.

Hâlbuki af, arz ettiğimiz gibi kamuoyunda bir sorun haline gelmiştir. Hükümetin ortaya attığı ve çözüm getireceğini ifade ettiği bir sorun haline gelmiştir. Basını ile kurumu ile kuruluşları ile ve ilgilileri ile kamuoyunu meşgul eden, önemli bir sorun olmuştur.

Bu durumda Hükümetin bu soruna bigâne kalması beklenemez. Çünkü mahiyeti itibariyle bu sorunun uzatılmasında değil, biran önce çözüme bağlanmasına toplunun yararı vardır.

Öte yandan 1973 yılı içinde tarihlimiz bakımından son derece önemli bir yıldönümü kutlayacağız.

Gerçekte, Cumhuriyetimizin 50'nci yıldönümü, ulusumuzun uzun ve şerefli tarihinde, çok önemli ve bir o kadar da mutlu bir aşamadır.

Ayrıca, bu yıldönümünün, demokratik rejimimizin geçirdiği sarsıntı ve bunalımlardan kurtularak daha sağlıklı bir ortama kavuşacağı umulan günlere rastladığı da bir gerçektir.

Böyle bir yıldönümü sevincinin, bütün milletçe, eksiksiz duyulabilmesi, bir sosyal ve siyasal barış dönemine de başlangıç olacaktır. Bunu sağlayacak bir genel af kanununun çıkarılması, bugün kamuoyu vicdanında yer etmiştir.

Kaldı ki, bu konuda tarihî bir ilham kaynağına da sahibiz. Cumhuriyetin 10'ncu yıldönümünde, Devletimizin Kurucusu Büyük Atatürk'ün, insan sevgisini ve hoşgörürlüğünü yansıtan, âdi suçlarla beraber, hattâ onların da üstünde siyasal suçları da içine alarak çıkardığı genel af kanunu, Cumhuriyetin 50'nci yıldönümünde bizler için yeterli ve geçerli bir işaret ve örnektir.

Konuyu bir başka görüş açısından da ele almakta yarar görmekteyiz. Bilindiği gibi suçların işlenmesinde ve suçlulukta tek etken kişiler değildir. İçinde yaşadığımız toplunun da suçta ve suçlulukta müessir rolleri inkâr edilemez. Her toplum için doğru olan bu sonuç Türk toplumu için de, aynı derecede geçerlidir.

Ülkemizde de, giderek artan, siyasal, sosyal ve ekonomik gelişmeler karşısında; işlenmiş bir kısım suçlara verilmiş cezaların çektirilmesinde ve bazı suçların, takibinde artık sosyal bir yarar kalmamıştır.

Bu nedenle af, toplumumuzda huzuru ve barışı sağlayacak önemli bir unsur haline gelmiştir.

Bir başka açıdan ise, af insancıl duyguların tezahürüne fırsat veren bir araçtır. Mezarda yatan, rahmet diler deriz, esirgemeyiz. Hapiste yatan merhamet diler, biliriz, esirgememeliyiz. Yeri ve zamanı geldiğinde affetmesini bilmeliyiz, nitekim yeri ve zamanı gelince affettiğimizi ve bunu bildiğimizi göstermişizdir.

Bugün bir noktaya gelmişiz. İnsan şahsiyetine önem veren Cumhuriyet İdaresinin 50'nci yılını idrak ediyoruz. 49 yıl, her 29 Ekimde bayram yaparak geldik bugünlere. Yıllar yılı bu mutluluğu paylaşamayanlar vardır, dört duvar arasında.. Bugün bunlar 50'nci yılını idrak eden Cumhuriyetin faziletine ve Yüce Meclislerin atıfetine sığınmaktadırlar.

Ayrıca, aradan geçen bu 50 yılın bir özelliği daha vardır. Cumhuriyet idaresi altında geçen bu süre içinde Türk Milleti, bir savaş görmemiştir. Tarihinin hiçbir döneminde erişemediği bu mazhariyeti, Türk Ulusuna Cumhuriyet idareleri sağlamıştır.

Bu mazhariyeti, şerefli tarihine tescil eden TBM Meclisleridir. Onu yine Yüce Meclislerimiz koruyacaktır. Hiç kuşkusuz bu müstesna yıldönümünü de; yine Yüce Meclislerimiz değerlendirecektir. İnsancıl davranışların eserleriyle, iç barış ve huzur araçları ile duygusallıktan, bencillikten uzak, sosyal, yarar düşüncesiyle, bundan 40 yıl önce Büyük Atatürk'ün yaptığı gibi, insan sevgisini ve hoşgörürlüğünü yansıtan ölçüler içinde, bir genel af kanununun Yüce Meclislerce çıkarılmasını biz, CHP Grubu olarak zorunlu bulmaktayız.

Ancak son yıllarda, Devlet bütünlüğüne ve hür demokratik rejime karşı işlenmiş bulunan ve silahlı şiddet eylemi niteliğini taşıyan suçların, toplumdaki olumsuz etkileri henüz tamamen ortadan kalkmış oluşunun, nazara alınmasında zorunluluk bulunduğunu kabul etmek lâzımdır.

Bu nedenle, gerek Anayasanın eşitlik ilkesi ve gerekse ceza adaleti esaslarından uzaklaşmadan, bu suçları işleyenler hakkında affın, aynı ölçüler içinde uygulanamayacağı da hiç şüphesiz nazara alınmalıdır.

Hükümet programında sözü edildiği gibi, huzur ve iç barış, yalnız asayiş tedbirleriyle sağlanamaz. Hoşgörü de, toplumda huzur ve iç barışı sağlayacak etken bir unsurdur.

CHP olarak bu eksikliği gideren bir çalışma sonucunda Millet Meclisi Sayın Başkanlığına bir genel af teklifi sunmuş bulunuyoruz.

Hükümete katılan partilerin aralarında tanzim ettikleri protokolde, affın yer almamış olması, bizi bu yolda çalışmaya ve zaman geçirmeden teklif getirmeye sevk etmiştir.

CHP olarak, affın sosyal yararlarına engel olacak, siyasal çıkar hesaplarından uzak durmaya özellikle itina göstermekteyiz. Bu davranışımıza, Hükümetin ve diğer partilerin de katılmalarından, ulus çıkarları açısından yarar görmekteyiz.

Bugün ceza ve tutuk evlerinde bulunanların sayısı gayri resmî bilgilere göre 70 bine yaklaşmaktadır. Sadece bu sayı bile bir af zorunluğu hakkında fikir vermeye yeterlidir kanısındayız.

Arz ettiğimiz bu nedenlerle Hükümet, af sorununa eğilmeli ve vakit geçirmeden bu konuda olumlu davranışlara girmelidir.

Sayın Milletvekilleri, Hükümet, halen Millet Meclisi gündeminde bulunan Toprak ve Tarım Reformu tasarısının, Anayasada derpiş olunan amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenlendiğini ileri sürmektedir.

Ayrıca, Sayın Talû'nun da dâhil olduğu Hükümetin başı Sayın Melen, bu tasarının adı geçen komisyondan yara alarak çıktığını ifade etmişti.

Tasarı hakkında Hükümet programında yer alan beyanlara bakılırsa, Hükümet, tasarının Birinci Erim Hükümeti zamanında çıkarılan Toprak Reformunun Temel İlkeleri Stratejisine dair kararname esaslarına uygunluğunu artık aramamaktadır.

Nitekim adı geçen Bakanlar Kurulu kararnamesinde, toprak reformu, sosyal, ekonomik ve siyasal olmak üzere üç amacı gerçekleştirmeyi hedef tuttuğu halde, Talû Hükümeti siyasal amaçtan hiç bahsetmemektedir.

Oysa Hükümet, tasarısının gerekçesinde, siyasal amaçtan aynen şu cümlelerle bahsedilmektedir: "Siyasal amaç: 20'nci yüzyıl gereklerine uymayan çağ dışı kalıntılara son vererek, Anayasanın öngördüğü hakları özgürce kullanmayı kısıtlayan engelleri ortadan kaldırmaktır."

"Gerekçede bu zorunluğu duyan Hükümet, tasarı metninde bunu gerçekleştirecek bir hüküm getirmemekte özel itina göstermiştir.

Şu hale göre Talû Hükümeti, çiftçi ve köylüyü toprağa kavuşturma da, onu, 20'nci yüzyıl gereklerine uymayan çağdışı kalıntılara son vermemek suretiyle Anayasanın öngördüğü hakları özgürce kullanmasını kısıtlayan engelleri ortadan kaldırmayacaktır.

Demek oluyor ki, Talû Hükümeti, Türk köylü ve çiftçini, köylerde, ekonomik güçlerinden daha çok, aşırı siyasal güce sahip olanların emrinde ve hizmetin tutmaya devam edecektir.

Aksine Türk köylü ve çiftçisi, mâruz bulunduğu haksız, ekonomik baskılardan kurtarılmalıdır.

Yine, köylümüz ve çiftçimiz, Anayasanın öngördüğü hakları özgürce kullanabilmelidir. Bunlar ancak, siyasal amacı olan bir toprak reformu ile sağlanabilir.

Bu nedenlerledir ki, CHP olarak biz, ülkemiz için, siyasal amaçtan mahrum bir toprak ve tarım reformunun, Anayasal gerekleri yerine getirdiğine inanmamaktayız.

Aslında bu tutuma şaşmamak lâzımdır.

12 Mart öncesi toprak reformuna inanmayanlar, 12 Marttan sonra reformun karşısına çıkamayanlar, son çare olarak reformu, reformluluktan çıkarmanın yolunu bulmuşlardır.

Toprak ve tarım reform tasarının başına gelenler bunun tipik bir örneğini teşkil eder. Şimdi bir reformun ne hale geldiğini bir bir sayalım.

1. Reformdan siyasal amaç çıkarılmış, çağ dışı feodal kalıntıların devamı sağlanmış, köylü ve çiftçi Anayasal haklarını kullanmaktan uzaklaştırılmıştır.

2. Toprak işlenmesinin yeni tanımı yapılmış, toprağını işlemeyen, işletiyor sayılmış, toprak rezervi azaltılmıştır.

3. Bu da yeterli görülmemiş, modern işletme adı altında kavramlar, tasarıya sokularak, toprak rezervi bir daha azaltılmıştır.

4. Yeni bir "Sulu arazi" tarifi yapılmış, bilimsellikten uzaklaşılma pahasına, toprak rezervini, önemli bir miktarda azaltan bir yol daha bulunmuştur.

5. Kamulaştırma sınırları genişletilerek; toprak rezervine son darbe indirilmiştir.

6. Özel hükümlerle sulu arazi ve modern işletme sahiplerinin hakları dikkatlice korunmuştur.

7. Kamulaştırma karşılıklarının ödenmesine dair hükümlerle reformun maliyetini, takatini üstüne çıkarmak başarılmıştır.

Bu suretle Talû Hükümetine, reform kalıntılarını tedvin etmek görevi düşmüştür. Sayın Talû ise bu göreve hahişkâr bir şekilde talip olmuştur. Öyle anlaşılıyor ki, bu sonuç, Sayın Talû'nun temsil ettiği ekonomik ve siyasal felsefeye de uygun düşmüştür.

Bu nedenlerle Hükümet programında toprak ve tarım reformu tasarısı ile Anayasanın emirlerinin yerine getirildiğinden bahsedilmesine hayret etmediğimizi ifade etmiştik.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; görünen yanı ile bugün toplumumuzu zorlayan sorunlardan en önemlileri üniversiteler ve eğitim sorunlarıdır. Toplum düzenlinin zorbalar elinde bulunduğu yerlerde üniversitelerin özerkliği diye bir şey olamıyor. Gerek bir kısım doğmalarından gelsin, gerek hükümetlerden gelsin yabancı etkilerin başladığı noktada üniversitelerin özerkliği sona eriyor, işlemez oluyor. Son anarşik olaylar bunu açıkça ortaya koymuş bulunuyorlar. Bu durumlar üniversitelerimizi yaralamış, tahribetmiştir. Ancak, biz ve bazı siyasal organlar bu ortaya çıkan durum karşısında kendi sorumluluklarından kolayca sıyrılabilmek için kusur ve suçu münhasıran üniversitelerle, gençlere yıkmayı doğru bir yol saymaktadırlar. Bu bir kere temelinden yanlıştır. Üniversitelerimizin kusurları olmamış mıdır? Elbette olmuştur. Fakat yapılacak iş ve soruna getirilecek çözüm yolu bir tepki davranışı olmamalıdır.

Şimdi Hükümet, bundan evvel Meclise verilmiş Üniversiteler Reform Kanun tasarısının aynen çıkarılması gerektiğini söylüyor. Gerçekte bu kanun tasarısı aynen kabul edildiği takdirde çağdaş ve bilime değer veren, çağamızın istediği kişileri yetiştirebilen, bilimsel özerkliği bulunabilen bir üniversiteden söz etmek olanağı kalmayacaktır. Çünkü tasarı, üniversiteyi doğrudan doğruya siyasal iktidarın güdümüne sokmaktadır.

Biz, Cumhuriyet Halk Partisi olarak, özgür üniversiteyi, demokratik üniversiteyi elbetteki anarşiden uzak üniversiteyi savunuyoruz. Bunun yolu Anayasada mevcuttur ve bu yol mutlak bulunmalıdır.

İkinci sorun, eğitim reformu olanak Meclislere sunulan eğitim kanunu tasarısıdır.

Değerli arkadaşlarım, Türkiye'de yaptırılmak istenen, karalanmak istenilen Atatürkçü, Anayasacı, Cumhuriyete yürekten bağlı bir millî eğitim topluluğu vardır. Bu topluluk gerçekten bazı siyasî eylemler sonucu, doğru veya yanlış küstürülmüştür. Türk öğretmeni, toplumumuzun gelecek kuşaklarını yetiştirecek özverili, bilinçli bir topluluktur. Bu topluluğa değer vermeye mecburuz, onu anlamalıyız; onu devamlı küstürmemenin yollarını aramalıyız.

Hükümet tarafından Meclislere sunulmuş ve hali hazırda Bütçe Plân Komisyonunda bulunan Eğitim Kanunu, özgürlükçe ve çağdaş değerlerden, birçok yönlerden eksik bir tasarıdır. Bir kez bu tasarı, yine öğretmeni siyasal iktidarın güdümüne

sokmaktadır. Eğitim ve öğretimin demokratik esaslarla, yurt gerçeklerine ve toplumcu yapısına eğilmeyen uluslar, kendi eğitim sitemlini yaratamazlar. Tasarıda, özellikle iş eğitimi esaslarından, üretici toplum yetiştirme yönlünden bilinerek kaçınılmıştır.

Diğer taraftan öğretmemin maddî değerler ve manevî unsurlar yönünden çağdaş nitelikte düşünce ve fikirleri yönünden kalıplaştırılması yoluna sapılmıştır.

Bu kanun tasarısını da Hükümet aynen benimsemiş görünüyor. Gerçekte bu Hükümetim öğretmen topluluğuna gerice bir sosyal görüş içerisinde bakmasını doğal sayıyoruz. Ancak bilmeli ki, Türkiye'de bu yöntemlerle, bu tutumlarla ve bu uygulamalarla eğitimde kalkınma olmaz ve biz bunu sadece belirtmeyi ve olması gerekenleri hatırlatmayı görev sayıyoruz.

Sayın Milletvekilleri, Hükümet programının 10'ncu sayfasının 2'nci paragrafında: "Altyapının kurulmasından, özel kesimin gücünü aşan sanayi tesislerinin yapılmasına kadar, çok çeşitli alanlara yayılan bu görevleri yerline getirebilmek için kamu kaynaklarının artırılmasının zorunlu olduğu ortadadır." dendikten sonra, devam edilerek, "Bu kaynakların halka en az yük olacak, sosyal adalet ilkelerini zedelemeyecek ve özel müteşebbislerin yatırım imkânlarını ortadan kaldırmayacak şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir." sözleri yer almaktadır.

Bu beyanlar ile Hükümet, yeni vergi veya vergiler getireceğini açıklamaktadır. Yatırımlar için bunu zorunlu gömlektedir. Ancak, bu vergi veya vergilerin, halka en az yük olacak ve sosyal adalet ilkelerini zedelemeyecek şekilde çıkarılacağını ifade etmek kâfi değildir.

Bu vergi veya vergilerin nispetlerinin artırılması veya yeni vergiler ihdası halinde özel müteşebbislerin de korunacağı özellikle belirtilmektedir. Muhatabı, etkinlik derecesi ve muhtevası belirtildiğine göre, kamu kaynaklarını artırmaya matuf yeni vergi veya vergilerin neler olduğu hiç şüphesiz Hükümet tarafından bilinmektedir.

Öyleyse, bu yeni vergi veya vergiler nelerdir?

Bunlarla sağlanacak kaynak artırılmasının miktarı ne olacaktır?

Ve nihayet Hükümet, bunları programımda açıklamaktan niçin kaçınmaktadır?

Bu arada Hükümet programında, yine aynı sahifede "Devletin, özel kesimin gücünü aşan sanayi tesisleri" için faaliyet göstereceğinden, söz edilmektedir.

Yine Hükümet, karma ekonomi düzeni anlayışı içinde "özel kesimin" yerini itina ile belirtirken "Ekonomik kalkınmaya, Devlet kesiminin olduğu kadar özel kesimin de büyük katkısı olacağından" bahsetmekte ve ilâve ederek "Hükümetin, özel kesimin böyle bir potansiyele sahip bulunduğu inancı" içinde olduklarından, bu inanç ile de özel müteşebbislerin kalkınma plânı da geliştirilmesi öngörülen alanlarda, tedbirleri yoğunlaştırarak alacağından bahsetmektedir.

Bütün bunlar, önce Adalet Partisinin, bilâhare Sayın Talû'nun Ticaret Bakanlığı sırasında temsil ettiğine tanık olduğumuz ekonomik felsefesinin doğal gerekleri olarak programda yer almıştır.

Bizim bu arada hatırlatmakta yarar gördüğümüz bir husus vardır, özellikle bunu belirtmek isteriz.

Devlet yatırımcılığı ve işletmeciliğini bir yönü ile ele almakta yarar bulunmamaktadır. Özel kesimden farklı olarak Devlet yatırımcılığının ekonomik amaçları yanında sosyal amaçları da vardır; ekonominin halk yararına sonuçlar vermesini sağlar.

Ayrıca özel sektör, çoğu kere ortaya çıkan tekelcilik eğilimlerinin önlenmesinin etkin aracıdır.

Yine özel sektörün spekülâsyon eğilimlerini, Devlet yatırımcılığı ve işletmeciliğinin, önleyici ve engelleyici faaliyetlerini inkâr ve kabul etmez rolleri vardır.

Hükümetlerce izlenen ekonomi politikasında, özel sektörün, tekelcilik ve spekülâsyon eğilimleri sürekli uğraşı konusudur.

Bu nedenlerle programda sözü edilen faaliyetlerle, adı geçen amaçlara erişilemeyeceğinin Hükümetçe bilinmesinde yarar görmekteyiz.

Bu arada programda sözü edilen bazı ilginç noktalara da temas etmek işitiyoruz.

Hükümet, genel seçimlere kadar geçecek kısa süre için görev yapacağından bahsederek, programımda uzun vadeli hedef ve tedbirlere yer verilmesinin kendilerinden beklenemeyeceğini açıklamasına rağmen, aynı sayfanın sonuna doğru, büyük bir iddia ileri sürmekten kendini alamamıştır. Nitekim Hükümet, işsizliği ve yoksulluğu ortadan kandıracağını başlıca amaçlarından saymaktadır.

En iyimser görüşle dahi bu iddiaya inanmak mümkün değildir. Hele fiyat yükselişleri konusunda Hükümetin dahi inkâr edemediği başarısızlıklardan sonra Sayın Talû Hükümetinden, iddia edilen sonucu altı ay içinde gerçekleştireceğini beklemek, bir mucizeye inanmak olur.

Asılında ekonomimizin içinde bulunduğu sorunları bilen, bir Hükümetin değil, hiç kimsenin Türkiye'de altı ay içinde işsizlik ve yoksulluğu ortadan kaldıracağını iddia etmesine, buna inanmasına, hem mantıkî, hem ekonomik olanak bulunmadığını bilirler.

Ancak Yüce Meclise sunduğu programının birinci sahifesinde, birbiri ile açık açık çelişen beyanları ile dikkatsizliği sabit, sorumluluk duygusu zayıf hükümetlerin elinde, bu sonuçlar, öncelikle gerçekleşemez.

Yine Hükümet, Sayın Talû'nun Ticaret Bakanı olarak izlediği taban fiyat politikasının olumsuz tepkilerinden sıyrılmak için, üreticiye; altında işçilerimizin gelirlerinin artırılmayacağı gerçeği yatan beyanlara rağmen, verilmiş haklarının geri alınamayacağını ifade etmek suretiyle işçiye, yine kredi faizlerindeki uygulama aksaklıklarını gidereceğini vadetmek suretiyle küçük esnaf ve sanatkâra, yılan

hikâyesine dönen Personel Kanununun uygulamasından doğan aksaklıkları giderece-ğini söylemek suretiyle memura, hoş görünmek politikasını da ihmal etmemek zorunluğunu duyduğu görülmektedir.

Bu konularda kısa programdan uzun izahları gerektiren sonuçlara gitmektense, çelişki olarak görülen ve açıklamaya muhtaç bulunan bazı hususlara temas etmeyi daha uygun bulmaktayız.

Programda; taban fiyatlarının tespitinde özellikle Dünya fiyatlarının göz önünde bulundurulacağı ifade edilmiş olmasına rağmen, sanayi mallarının ülke içinde, daha fazla satın alınmasını temin bakımından, satmalına gücünün artırılması yoluna gidileceği beyan edilirken bu arada ihracatın artırılmasının sağlanacağı da ihmal edilmezken, yine devletin ürettiği malların fiyatlarının artırılmayacağı hususumda teminat verilirken, özel sektörüm ürettiği, dayanıklı tüketim mallarımın fiyatlarının artırılmayacağına dair tedbirlerin alınacağı konusunda bir beyanda bulunulmamasının sakıncalı sonuçlarının varidolup olmadığını özellikle bilmek isteriz.

Zira Avrupa Ekonomik Topluluğunun bir üyesi olan Türkiye'nin, Sanayi sektöründe, dünya fiyatlarının izlenmesinde gerekli titizliği, Hükümet olarak gösterdiğinin belirtmesi zorunluğu vardır.

Özel sektörün üretiminin artırılmasının daha ziyade satın alma gücü sağlanmasının arkasından geleceği tabiidir. Böyle olduğuna göre, Hükümet politikasının, bu sanayiinin gerektirdiği hammadde için döviz tahsisinde cömert davranacağını da ilân ettiğini kabul etmek gerekir.

İhracatını düşünmediği bir sektörde, ülkemiz içinde, üretim karşılığında elde etmediğimiz döviz kaynaklarımızın - ki bu dövizler işçi emeklerinin mahsulüdür - büyük ölçüde sarf edileceği anlaşılmaktadır.

Sanayi mallarının, dünya fiyatları nazara alınmadan, üretiminin artırılmasından birkaç yüz sanayicinin kazançlı çıkacağı sabittir. Ancak bunun yanında AET topluluğu içindeki bir Türkiye ekonomisinin kazancı ne olacaktır? Hükümetin bu konuda tatminkâr açıklamalarda bulunmasında zorunluk vardır.

Sanayiciye bu imkânları tanıyacağını programına alan Hükümetin tarım girdi maliyetlilerinin arıtmaması için alınacağından bahsettiği tedbirlerin neler olacağını açıklamaya yanaşmaması bir tereddüt konusu olmuştur.

Hükümetin hangi tedbirler ile bu sonuca varmak kararında olduğunu açıklamasının geniş üretici kitlesi bakımından bir ferahlık yaratacağını kabul etmek lâzımdır. Özellikle bu konuda etraflı bir açıklanmayı Hükümetten beklemek hakkımızdır.

Bu arada gerek Erim hükümetlerinin ve gerek Melen Hükümetinin, ısrarla üzerinde durdukları ve ülkemizin en büyük sorunu olarak takdim ettikleri, âcil tedbirlerin alınması zorunluğu üzerinde birleştikleri istihdam sorununun Talû Hükümetince bir meçhul olduğu programın tetkikinden anlaşılmaktadır. İhmali hiçbir şekilde mazerete bağlanamayacak, gerçekten Türkiye'nin bu en önemli sorunu hak-

kında Talû Hükümeti bir görüşe varmış mıdır? Bu konuda Yüce Meclise verecekleri olması gereken bilgiler nelerdir? Bilinmesinde ziyadesiyle yarar vardır.

Hükümet, "yatırımlardaki gecikmelerin ve israfın önlenmesine gayret edeceğin" den bahsetmektedir.

Bu konuda bilhassa öğrenmek isteriz, bu geciken yatırımlarda mesullerin ortaya çıkarılmasında da Hükümet olarak gayret gösterecekler midir? Hükümetin böyle bir yola girmesinde, bundan böyle ide devlet yatırımlarının gecikmemesi bakımından yarar gördüğümüzü ifade etmek isteriz.

Sayın Milletvekilleri,

Öyle görünmektedir ki, Talû Hükümetinin de uğraşı konularının başında, yine hayat pahalılığı ile mücadele gelmektedir. Hükümetin bu yolda başarıya ulaşmasını candan temenni etmekle beraber, izlenen ekonomik politikanın doğal sonucu olarak, bu konuda, iyimser olamadığımızı söylemek zorundayız.

Ayrıca Sayın Talû'nun Ticaret Bakanı olarak fiyat yükselişlerine engel olamadığı gerçeği, bizim bu endişemizi ispatlayan yeterli bir kanıt olarak karşımızda bulunmaktadır.

Hükümet programında, hayat pahalılığı ile mücadele için ileri sürülen şartlar, bugüne kadar Melen hükümetlerinin başarısızlığı sabit olmuş şartlarıdır.

Bu hal de gösteriyor ki, Talû Hükümeti ile de hayat pahalılığında bir değişme olmayacaktır.

Sayın Talû, programda açıkladığı tedbirlere rağmen, Melen Hükümetinin baş görev saydığı hayat pahalılığı ile başa çıkamamış, sonunda bu baş görevi, valilere ve belediye başkanlarına devrederek, hükümet yetkileri ile başa çıkamadığı bu konuda, vali ve belediye başkanlarının 1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı Belediye Kanununun cılız hükümleri ile alacakları tedbirlere sığınmayı tercih etmişti.

Hayat pahalılığı ve fiyat artışları ile mücadelede Hükümet, yeni ve değişik bir tedbir getirmemektedir. Şu hale göre fiyat artışları devam edecek, dar ve mahdut gelirli çiftçi, esnaf, sanatkâr, işçi ve memur yine aynı ekonomik çemberin kıskacı içinde seçimlere kadar kıvranacaktır.

Sayın Milletvekilleri;

Hükümet programında, Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Türkiye arasındaki anlaşmamızda düzeltmeler yapılması için çaba gösterileceğine dair hiçbir umut verilmiyor.

Üçüncü Beş Yıllık Plânda, AET üyeliği için atılan adımın yüklediği sorumluluğun altından kalkabilmenin güçlüğü ve alınması gerekli tedbirler gerçekçi bir şekilde dile getirilmiştir.

Aradan geçen süre içinde, programda zikredilen çalışmaların bu kuşkuları bertaraf etmeye yeterli olamayacağı bir gerçektir.

Bu nedenle, Hükümetin, bu konuda gereken açıklamalarda bulunmasına ve AET ile aramızdaki anlaşmanın düzeltilmesi görüşümde olup olmadıklarının Yüce Meclise bildirilmesinde zorunluk olduğunu kabul etmesi gerekmektedir.

Muhterem arkadaşlarım;

Son günlerin aktüel konusu haline gelen büyük mağazalar tasarısı hakkında CHP olarak görüşlerimizi açıklamakta yarar görmekteyiz.

Öncelikle konuya açıklık getirmesi bakımından büyük mağazalar tasarısının niçin ortaya atıldığı üzerinde durmak lâzımdır.

Hükümete gözü kapalı sahip çıkan büyük sermaye çevrelerinin gerekçesi şudur: Büyük mağazalar ile Türk ticarî hayatı ıslâh edilecektir.

Biz ticarî hayatın da yeni bir düzene girmesinden yanayız. Ancak bu gerekçe ile Türk ekonomisinin sayısı belli ve mahdut birkaç büyük sermayedarın tekeline girmesine şiddetle karşıyız.

Devletin ve toplumun malî kaynaklarının, muayyen ellerde toplanmasına rıza gösteremeyiz.

Uygulanan fiyat politikası ile Türkiye'de ağırlığı günden güne artarak duyulan enflasyon baskısını ekonomik güçsüzlüğü sabit halk kitlelerine yükleyen bir Hükümetin, muayyen zümrelerin çıkarlarına dokunmamak şöyle dursun o çıkarları daha da çoğaltmayı hedef alan politikasının, büyük mağazaları araç yapmasına karşıyız.

Küçük işletmelerin birleşerek, daha verimli çalışması ve ucuzluk sağlaması bizim de arzumuzdur.

Bu tasarının amacı büyük aracıları kaldırmak da değildir. Aksine birkaç büyük sermaye sahibinin küçük işletmeleri ve esnafı yiyip bitirmesi davasıdır.

Aracının kaldırılması bahanesine sığınılmaktadır. Hemen söyleyelim ki, aracının kaldırılması, küçüğün yerine büyüğü koymakla değil, üreticiyi ve tüketiciyi iyi örgütlemekle mümkündür.

Bu nedenlerle Büyük Mağazalar kanunu tasarısının karşısına geçmeyi halk yararının gereği saymaktayız.

Sayın Milletvekilleri,

Her ne kadar Hükümetin partilere dayalı bir koalisyon olarak kurulmuş olmasını bir aşama olarak kabul ediyorsak da; böyle bir Hükümetin normal demokratik rejime geçerken özgürlüklerin kısıtlanmasını görev edinmesini, hür demokratik rejim açısından uygun göremediğimiz için;

Normal demokratik düzene geçerken Talû Hükümetinin tarihimizin son derece önemli bir döneminde sosyal barış taraflısı olmadığı için;

Bir Hükümet programında yazılanlardan çok, uygulama yapacak olanların kişilikleri önemlidir. Onların siyasal tercihleri önemlidir. Bu açıdan bakıldığı zaman, başında; başarısızlığı tecrübe ile sabit bir Başbakan ile hür demokratik rejimde özgürlüklerin kısıtlanması konusunda birbiri ile yarışan demokratik inancı haklı te-

reddütleri davet eden iki partiden kurulmuş ve bunca deneylerden sonra aynı yolda devama kararlı bir Hükümet olduğu için;

İzlediği ekonomik politika kamuoyunun tepkisini ve sadece sermaye çevrelerinin takdirini toplayan Sayın Talû'nun bu defa görüşlerini Hükümete mal etmiş olmasından dolayı, halk yararına hizmet etmek olanağını görmediğimiz için;

Reform tasarılarını Devlet ve büyük halk kitleleri aleyhine hükümler taşımasına rağmen, bunları Anayasa gereği olarak takdim etmesine rıza gösteremediğimiz için;

12 Marttan sonra Avrupa Konseyinde ve hür dünyada, ülkemiz hakkında bazı tereddüt ve tepkilerin doğmuş olduğunu Hükümet dile getirmektedir.

Bu konuda Hükümet sadece dışa dönük gayretlerle bu tereddüt ve tepkilerin önleneceği inancını yeterli görmektedir.

Söz konusu tereddütlerin giderilmesi şarttır, faydalıdır. Bütünleşme politikasının da gereğidir.

Ancak bu tereddütleri gidermenin yolu sadece tek taraflı dışa dönük gayretlere bağlı değildir.

Bunları gidermek için Hükümetin, içerde alınması gereken rejimle ilgili tedbirlerin de büyük önem taşıdığı inancından uzak olmaması gereği bir vakıadır.

Çünkü Cumhurbaşkanı seçimi, bu tereddüt sahiplerinin ülkemize karşı bir önyargı içinde olmadıklarını göstermiştir. Bu olay ile yaratılan olumlu hava dışa dönük bir gayretin eseri değildir.

Bu gerçeklere rağmen Talû Hükümetinin kendinden önceki Hükümetlerin izledikleri yolda ısrarlı olduğu için,

CHP si Millet Meclisi Grubu olarak; Talû Hükümetinin programını, ulus çıkarları açısından uygun görmüyor, kırmızı oyla karşılıyor, Yüce Meclisi saygı ile selâmlıyoruz. *(CHP sıralarından alkışlar)*

BAŞKAN — Adalet Partisi Grubu adına Sayın Selâhattin Kılıç, buyurunuz efendim. *(AP sıralarından alkışlar)*

AP GRUBU ADINA SELÂHATTİN KILIÇ (Adana) — Sayın Başkan, Sayın milletvekilleri; Adalet Partisi Millet Meclisi Grubunun, Hükümetin Programı hakkındaki görüşlerini arz etmek üzere huzurunuzda bulunuyorum. Bu vesile ile Yüce Heyetinize saygılar sunar, yeni Hükümete başarılar dilerim.

Hükümet, 12 Mart 1971 den bu yana 25 ay içinde kurulan beşinci hükümettir. Adalet Partisi 1971 tarihiyle başlayan dönem hakkındaki teşhisini daha ilk günden ortaya koymuş ve tedbirlerini bulmada büyük çabalar harcamıştır.

Adalet Partisinin Grup sözcüsü 5 Nisan 1971 günü, 1'nci Erim Hükümetinin Programı görüşülürken sözlerine şöyle başlamıştır:

"Herkesin bildiği gibi, memleketimiz ağır bir buhran içindedir. Buhranın sebepleri ve mahiyeti türlü çevrelere göre türlü şekillerde izah edilebilir. Ancak, bu-

nun bir rejim buhranı olduğu inkâr edilemez. Kanaatimizce Meclislerimizin evvelemirde ele alması ve halletmesi gereken mesele budur."

İşte bugün geldiğimiz merhale, Adalet Partisinin, 12 Mart'ta hadiselere koyduğu teşhisin doğruluğunu ve büyük bir çaba göstererek, partilerüstü Hükümet modelinden, partiler demokrasisine çok yakın bir halkanın, Parlâmentonun gayretleri ve desteği ile elde edilmiş olduğunu en güzel bir şekilde göstermektedir.

Hükümet, 12 Mart 1971 tarihinden sonra kurulan hükümetlerden farklıdır. Bu farklılık, olağanüstü şartlarla izah edilen partilerüstü Hükümet modelinin terk edilerek, Adalet Partisi ile Cumhuriyet Güven Partisinin anlaşması ile kurulmuş olmasından gelmektedir. Böylece demokratik parlamenter usûllere ve olağan şartlara büyük oranda dönülmüş olmaktadır.

Esasen Anayasamızın tarif ettiği de budur; Anayasa gereklerine ve demokratik geleneklere göre olması zorunlu olan da budur. Meclislerde bir partinin Hükümet kuracak çoğunluğu yoksa takibedilecek yol; ya partilerin mümkün olan bir uzlaşma ile bir araya gelmeleri, yani koalisyon veya seçimlere giderek milletin hakemliğine müracaat etmektir. Adalet Partisi, milletin hakemliğine süratle gitme yolunu da denemiştir.

Bir ara söz olarak ifade etmek istiyorum ki, siyasî bunalımlara çare olarak seçimlere gitme, Batı ülkelerinde - İngiltere ve Almanya'da - olduğu gibi, memleketimizde de pratik usullere bağlanmalı ve kolaylaştırılmalıdır.

Sayın Milletvekilleri, koalisyona iştirak eden partiler bir süre için, Ekim 1973 seçimlerine kadar asgarî müştereklerde anlaşarak yeni Hükümete vücut vermişlerdir ve sorumluluk yüklenmişlerdir. Bu Hükümetin yapacağı işler bir protokolle tespit edilmiştir ve Hükümet Programı da bu esaslar dâhilinde hazırlanarak Yüce Meclislere sunulmuştur. O itibarla, kimsenin siyasî istikrarın sağlanması bakımından endişesi olmasın ki, Hükümet, koalisyona iştirak eden partilerin denetimi altındadır ve partiler bu koalisyondan sorumludur. Bu, parlamenter demokratik usullere dönüşün en güzel noktasını teşkil eder.

Hükümet, Anayasa esaslarına ve demokratik parlamenter geleneklere uygun ve bütün milletin ve memleketin Hükümetidir. Hükümetin Program ve icraatını beğenip beğenmemekle ilgili olmaksızın, ifade ettiğim demokratik parlamenter vasfı dolayısıyla, bütün vatandaşlar ve tüm administirasyon onun icraatına güvenmelidirler. Böylece olağana geçişin, memleket ve millet hayatında sağladığı rahatlamayı, yine memleket ve millet yararına değerlendirmek mümkün olur.

Sayın Milletvekilleri, geçmiş olayların sadece ileriye yönelmiş faydalı bir tahlilini yapmak için söylüyorum ki, eski hükümetler şeklen Parlâmentoya dayalı idiler. Çünkü Başbakanlar, Meclislerde güvenoyu almak durumunda oldukları siyasî partilerle temas edilmeden tayin edilmişlerdi. Partiler sorumluluk yüklenmemişlerdi ve her meselede, inandıkları, siyasî prensiplere göre, ayrı bir tutum alacaklarım ifade etmişlerdi. İşte, "Şeklen Parlâmentoya dayalı idiler," derken kasdettiğim budur.

Hiç şüphesiz, partilerin sorumluluk almadıkları ve her meselede hareket serbestilerini korumuş oldukları halde, siyasî istikrar sağlanamazdı. Buna olağanüstü şartların vücut verdiği hükümetlerin, eşyanın tabiatı icabı, olağana geçişteki isteksizlikleri de eklenince, 1971-1972 yıllarını bir siyasî istikrarsızlık dönemi olarak nitelemek doğrudur zannındayım.

Demokratik geleneklerden ayrılarak, yeni keşfedilmiş usulleri Devlet ve millet hayatında denemek pahalıya mal olmuştur. Zaman kaybına sebebolmuştur. Ancak, olaylardan ders almasını bilenler için, hataların fayda hanesine kaydı da mümkündür.

Yeni Hükümete vücut veren protokolün koalisyon partilerini bağlaması ve onların taahhüdü altında bulunması, büyük oranda sağlanmış olan siyasî istikrarın özünü teşkil eder. Siyasî istikrar ise, demokratik rejimimiz, gelişmemiz ve toplum düzenimiz için son derece değerli bir unsurdur; yurtta kurmaya çalıştığımız huzur ve güvenin lâzım şartıdır.

Sayın Milletvekilleri, 12 Mart sonrası hükümetlerinin olağanüstü şartların Hükümeti oluşu, zamanın Cumhurbaşkanı Sayın Sunay'ın 19 Mart 1971 tarihli ve partilere gönderilen mektubundan ileri gelmektedir. Biz, bizden evvel mütalâa serdeden parti sözcülerinin beyanlarına göre zannediyoruz ki, âdeta bu mektup bazı partilere gitmemiş gibi mütâlâa beyan etmişlerdir.

ZEKİ ÇELİKER (Siirt) — Ona itibar etmedik biz Sayın sözcü.

SELÂHATTİN KILIÇ (Devamla) — Hatırlanacağı üzere, bu mektupla, Cumhuriyet Halk Partisinden istifa eden veya ettirilen Sayın Erim, bağımsız farz edilerek Başbakan tayin edilmiştir. Partilerin hiçbir şart ileri sürmeden Hükümete iştiraki, güvenoyuna mazhar kılınması ve yürütme görevinin desteklenmesi rica ediliyordu, Sayın Reisicumhurun partilere gönderdiği 19 Mart 1971 tarihli mektubunda. İşte o zamanki hükümetlerin partilerüstü ve olağanüstü şartların hükümetleri olduğunu tespit eden vesika budur.

ZEKİ ÇELİKER (Siirt) — Biz güvenoyu vermemekle o mektuba itibar etmediğimizi gösterdik.

SELÂHATTİN KILIÇ (Devamla) — Onu siz bilirsiniz.

BAŞKAN — Sayın Çeliker, müdahale etmeyiniz, böyle bir nizamımız yok.

SELÂHATTİN KILIÇ (Devamla) — Her parti kendi tutumuna girer. Acaba, sizi o zamanki partilerin iştirak ettiği Hükümete almadıkları için mi itibar etmediniz, yoksa reyinize mi ihtiyaç kalmamıştı? Orası başka bir mesele.

ZEKİ ÇELİKER (Siirt) — Onu çok iyi biliyorsunuz.

KADRİ EROĞAN (Sivas) — Ne alâkası var.

BAŞKAN — Sayın Kılıç, cevap vermeyiniz. Görüşmenize devam etmenizi rica edeceğim efendim. Lütfen...

SELÂHATTİN KILIÇ (Devamla) — Böylece hükümetlerin Parlâmento güveni ile ayakta durabilme ilkesi büyük bir yara almış ve Parlâmentonun yetkileri kısıtlanmış oluyordu. Diğer yandan, gensoru oylamasında birkaç gün önce, Parlâmento dışı çevrelerce "Melen Hükümetine güvenimiz vardır" beyanı, olağanüstü şartların devamını isteminin başka türlü bir ifadesi olmuştur.

Yeni Hükümet Programına: "Yüce Meclisleri görev ve yetkilerin tek kaynağı, milletin yegâne ve hakiki temsilcisi" ifadesi ile başlanmış bulunmaktadır. Olması lâzım gelen de budur; gereken söylenmiştir.

Böylece, Parlâmento dışından güvenoyu alma görüntüsü yaratan hükümetler dönemi kapanmış, Parlâmento yetkilerine dönüş dönemi başlamıştır.

Geçmiş hâdiselerin ışığında, bir uyarma olarak ifade ediyorum ki, Parlâmentoyu yegâne yetkili olarak söylemek başka, yapmak başkadır. Bunu yapmak, demokrasiye ve Anayasaya inanmakla, bir gün daha fazla Hükümet olmayı el tersi ile itebilecek niteliklere sahip ve art fikirlerden uzak olmakla mümkündür.

Olağan şartlara dönüşte hizmeti geçen, başta Parlâmento olmak üzere, bütün müesseselerin ve hattâ şahısların hizmetleri, millet nazarında büyük bir değer taşımıştır. Millet nazarında değerli olmak ise değerlerin en yücesidir.

Sayın Milletvekilleri;

1961 Anayasası, bütün Devlet müesseselerinin ve organların, mütevellit organ Türkiye Büyük Millet Meclisi ile onun etrafında birleşerek Devletin bütünlüğünü sağlamayı hedef almıştır.

12 Mart 1971den bu yana geçen zaman, hepimiz için, açık rejimin değerini ortaya koymuştur. Belki senelerce tartışsak bu sonuca ulaşamazdık.

Parlamenter usullere dönüş ve Parlâmento üstünlüğünün kabulü ile milletimiz ve Devletimiz ve bütün kuruluşlar, içte ve dışta itibar kazanmışlardır. İstisnasız, milletimizin her ferdi itibar kazanmıştır. Bu sonuçtan sadece milletimizin ve Devletimizin düşmanlarının olmaması, ulaşılan merhalenin büyüklüğünü gösteren en manalı işarettir.

Bu merhale ile "Cumhurbaşkanı seçimleri şu sonucu vermezse gökkubbe başınıza yıkılır" spekülâsyonları son bulmuştur. Artık, milletimiz, hangi yürek hoplatıcı haberi verecek endişesiyle radyoların başına salkım - salkım üşüşmüyor. İşte, katedilen merhalenin değerini anlamak için, yeni kurulan Hükümetin demokratik usullerle kuruluşunun değerini anlamak için bunları hatırlamak kâfidir zannediyorum.

Her zaman, milletimizin her bunalımdan millî bir silkiniş ile ve bir hamle gücü kazanarak çıkacağına inandık. Büyük Atatürk'ün milletimize itimadı ve "Hâkimiyet Kayıtsız Şartsız Milletindir" düsturu bir slogan olmanın çok Ötesinde, büyük bir inançtır. Cumhuriyeti kuran ve yaşatan bu inançtır. Atatürkçülük, kafa ve gönül bütünlüğü içinde bu inancın paylaşılmasıdır. Son iki yıl içerisinde parlamenter demokrasiye dönüş, Atatürk ilkeleri doğrultusunda atılan en büyük ve en değerli adımdır.

14 Ekim 1973 seçimleri, rejim bunalımını ortadan kaldıran son halka olacaktır. Zekâ zorlamaları, dolaylı veya ortadan sözlerle seçimlerin şarta bağlı gibi gösterilmesi devri kapanmıştır.

Hatırlamakta fayda vardır değerli arkadaşlarım, Genel Başkanımız ilk seçim sözünü ettiği ve Anayasanın emrini en sade bir sekilide dile getirdiği zaman kimilerde ve ne tür tedirginlikler uyanmıştı. Hattâ demokrasiden ve millete inançtan nasibi olmayanlar, "Adalet Partisi, kazanacağı için seçim istiyor" diyerek kendilerini ele vermişlerdir. Bu iddia, "benim istediğim kazanamayacağına göre, seçim yapılmasın" demeye eşittir. Hattâ "madem ki, Adalet Partisi seçimi kazanacak, seçimi yaptırmayın" mânasında bir tahriktir, bir jurnalciliktir.

14 Ekim 1973 genel seçimlerinin partilerarası koalisyon protokolünde ve bunun sonucu olarak Hükümet programında ağırlığınca yer almış olması milletimizin ve memleketimizin demokrasiye inanan dostlarını rahatlatmıştır.

Sayın Milletvekilleri;

Türkiye yeni bir döneme girmiştir. Son iki yılda kazanılan tecrübelerin başında, milletimizin, demokrasiden başka bir idare şeklini kabul etmeyeceğini açıklıkla ortaya koymuş olması gelir. Bunu millet ortaya koymuştur.

12 Mart 1971 tarihinden bugüne kadar kazandığımız tecrübelerin en değerlisi, Türk Milletinin demokratik rejimin dışında hiçbir rejimi kabul etmeyeceğini, hiçbir yönetimi kabul etmeyeceğini ortaya koymuş olması, geçen hadiseler içerisinde en değerli tecrübe ve milletimiz için ebediyete kadar uzanacak bir tecrübe olmuştur.

Bugün ulaştığımız merhale ile bürokrasinin ve kendi fikirlerine hayran olanların değil, vatandaşın Hükümeti olma yolları açılmıştır. Meselelerimiz vuzuh kazanmıştır.

Geçmiş hadiselerin kısa bir tahlilini, sadece kazanılan tecrübelerin ve bugün ulaşılan merhalenin değerini belirtmek ve millet yararına müşterek sonuçlar çıkarmak ve elde edileni korumak maksadıyla yapmış bulunuyorum.

Sözlerimin başında da belirttiğim gibi, Adalet Partisi, 12 Mart 1971den önce de, sonra da hadiselere doğru teşhis koymuştur. Demokrasi inancı, millet sevgisi ve tutarlı bir politika ile memleketimize hizmet ettiğimize kaniiz. Bundan sonra da aynı politikayı uygulamaya devam edeceğiz.

Kafalarımızı dolduran dünün muhasebesi değildir, yarının meseleleridir. Hür demokratik nizam içinde kalkınmış, müreffeh ve mesut Türkiye'yi kurma davasının takipçileriyiz

Sayın Milletvekilleri;

Bugün Türkiye'nin en önemli meselesi siyasî istikrarın tamamlanmasıdır. 14 Ekim 1973 seçimleri memleketimizi bu hedefe ulaştıracak son halka olduğuna göne, seçimlere giden yolları bütün açıklığı ile işler tutmak Hükümetin başta gelen görevlidir.

İstikrar, vatandaşın bütün kanunları eksiksiz uygulayacak, her türlü kanunsuzlukları önleyecek, güçlü ve âdil Devletin mevcudolduğuna inanmasıyla başlar.

Memleketimizin gelişmesinde, güven ve huzurun sağlanabilmesi de istikrar, en önemli ön şarttır. Devletin ve ferdin bütün faaliyetlerinin başarıya ulaşabilmesi, hattâ her hangi bir faaliyetin düşünülüp plânlanabilmesi, istikrarın mevcudiyetine bağlıdır. Devlet düzeninde istikrar mevcut iken, vatandaşa bu o kadar tabiî gelir ki, değil değerini, mevcudiyetini dahi düşünmez. Âdeta, her an nefes alıp verdiği, mevcudiyetini düşünmediği hava gibi. Ancak toplum ve Devlet hayatında istikrar kaybolunca, değerinin ne kadar büyük olduğu anlaşılır. Mevcudiyetini çok tabiî bulduğumuz havanın büyük değerinin, ancak, havasız kalınınca tümüyle anlaşıldığı gibi... Adalet Partisi siyasî hayatın neresinde bulunursa, bulunsun; "İstikrar"ı dilinden düşürmemiştir, istikrar ve nizam anlayışının baş savunucusu olmuştur.

İstikrarın sağlanması için Devletin güçlenmesi ve bütün organların birbirini tamamlayarak, ahenk içinde ve cesaretle görev yapması şarttır. Görev yapmak, her kuruluş ve şahsın taşıdığı sorumluluğun gereğidir ve şerefli bir işitir. Kendi işini yapmak yerine başkalarının işine karışmak ve başkalarına suç yüklemek, toplumumuzda, giderilmesi gereken rahatsızlıklardan birisidir.

Devletin güçlenmesi, özellikle kendini yıkmağa cesaret edenleri, hukuk düzeni içinde tesirsiz hale getirmesi en önemli meselelerimizden birisidir.

Sayın Milletvekilleri,

Devletimizi aşırı akımlara, özellikle hürriyetçi Cumhuriyetimizi, bağımsızlığımızı ve milletimizin bütün değer hükümlerini tehdit eden komünizmle mücadele etmekte güçlü kılmak görevimizdir.

Bu maksatla yüce Meclislerce, güvenlik mahkemeleri kurulmasını da ilcine alan birçok Anayasa değişiklikleri yapılmıştır. Güvenlik Mahkemelerinin kurulması ve diğer Devlet kuruluşlarının anarşik ve yıkıcı faaliyetlerle karşı mücadelede güçlü ve etkili kalınmaları, koalisyon protokolünde ve Hükümet Programında öngörülmüştür. Bu hususun süratle ve ihtiyaçların gerektirdiği nitelikte yerine getirilmesini Adalet Partisi bütün gücü ile destekleyecek ve takipçisi olacaktır.

Komünizm ve onun tertipleyerek sahneye koyduğu anarşik hareketlere iyice teşhis koymak lâzımdır. Bu teşhisin doğruluğu, alınacak tedbirlerin geçerliliği ve işlerliği yönünden zaruridir. Adalet Partisinin bugün de, 12 Mart 1971 tarihinden önce de, sonra da söylediği gibi, Türkiye'deki anarşik hareketleri plânlayan, icra eden beynelmilel komünizm organları, yerli komünistler ve onların teşvikçileridir. Türkiye'deki anarşistler komünisttir, komünistler de anarşisttir. Maksatları, Devletimizi devirmektir; Sovyet Cumhuriyetlerine bölerek bağımsızlığımızı ortadan kaldırmak ve milletimizi komünizmin sultası altında yöneltmektir veya Kızıl Çin'in, Orta Şarkta bir ileri üssü haline getirmektir. Adalet Partisinin hadiselere koyduğu teşhis budur. Alınacak tedbirlerin bu teşhise dayanmadıkça etkili olamayacağı inancındayız ve etkili tedbirlerin alınması için de bütün gücümüzle gayret sarf edeceğiz.

Sayın Milletvekilleri, reformlara kendi dilediği biçimi vererek, reformların yapılmadığı gerekçesini sol anarşizmin sebebi saymak tümü ile yanlıştır. Bunca hadiselerden sonra, hâlâ reformları sebep olarak zikretmek iyi niyetle bağdaşmaz ve komünizme şemsiye açmak, onu himayesi altına almak demek olur.

Hemen, 12 Martı takiben Sayın Erim; dosyalara agâh olduktan sonra, Cumhuriyetimizin dışarıdan komünizmin saldırısına mâruz kaldığını ifade etmiştir. O halde olay çok basittir, başka şekil vermeğe ihtiyaç yoktur. Türkiye, komünizmin saldırısına mâruz kalmıştır. Türkiye'de reformlar yapılınca Moskova ve Pekin, komünizmden veya onu yaymaktan vaz mı geçecekler ki, meselelere reformla ilgili olarak teşhis koyabiliyoruz.

Türkiye'den yıllarca önce kalkınmasını tamamlamış memleketlerde, komünizm tahribat yapıyor mu? Her şeyi istismar ederek faaliyet göstermiyor mu?

Biten ve devam eden mahkemelerde, sol elini havaya kaldırıp enternasyonali söyleyerek

"Marksistiz, Leninistiz, Maoistis" diyorlar. Maksatlarının, rejimi devirmek olduğunu açık açık söylüyorlar. Bunların reformlarla ilişkisi ne?

12 Marttan sonra kurulan ve kendisine ve yine kendi ağzıyla türlü vasıflar ve bu arada reformculuğu da izafe eden Sayın Erim, Hükümet Başkanı iken anarşik eylemler durdu mu? Hayır, Sayın Erim, reform yapma iddiasıyla geldi. O halde anarşik hareketlerin sebebi reform olsaydı ki 15-20 gün, 1 ay anarşik hareketlerin durması gerekirdi. Olan bu mu? Daha kesif ve daha cüretkâr eylemlere giriştiler.

O halde komünizmle ve onun plânladığı, uyguladığı anarşik eylemlerle memleketimizin reform ihtiyacını ve kalkınma ihtiyacını karıştırmamak gerekir; hele su yüzüne çıkan bunca gerçekler ve olaylardan sonra. Elbette memleketimiz kalkınacaktır; ekonomik, sosyal ve kültürel meselelerini süratle halletmek için çaba harcayacaktır. Adalet Partisi 6 yıllık iktidarı süresince bu alanda çaba harcamış ve büyük başarılar sağlamıştır. Bu gayret ve sonucu elbette komünistin uyduracağı bahaneleri elinden almak için değil, milletimiz en yüksek bir hayat standardına lâyık olduğu için yapmıştır ve her zaman yapacaktır.

Esasen bir siyasî tercih olan komünizmin elindeki bahaneleri tüketemezsiniz, ta ki ona teslim oluncaya kadar.

Hükümet Programında; aşırı akımlarla, anarşizmle mücadele kısa ve özlü ifadelerle yer almıştır. Bunların gereği gibi ve samimiyetle uygulanmasını istiyoruz.

Güvenlik mahkemelerinin kurulması, genellikle yargı organının sıhhatli, süratli, isabetli karar verebilecek imkân ve usullerle teçhizi, güvenlik kuvvetlerinin çağın gereklerine uygun seviyeye çıkarılması, üniversite ve temel eğitim reformlarının yapılması ve Anayasa değişikliklerine paralel uygulama kanunlarının çıkarılması, alınması gereken tedbirler cümlesindedir.

Sayın Milletvekilleri,

Anarşizmle mücadelede, geçmiş hükümetler döneminde de belirttiğimiz gibi, hükümet ile Sıkıyönetim makamlarının şükranla karşıladığımız uygulamaları ara-

sındaki çelişkiyi kaldırmak gerekir. Kanunsuzluğu teşvik için kurulmuş Direnç Komitesi üyeleri, mükâfaten daha yüksek makamlara getirilmiş, Komünizmle mücadelede uzman, inançlı emniyet mensupları dağıtılmış ve rejim aleyhtarları devlete sızmıştır. Yeni hükümet bu noktalarda süratle gereken tedbirleri almalıdır.

Özetle, yapılacak iş, verilecek mücadele; komünizmi bertaraf etmek, rejime yönelmiş ve yönelecek tecavüzleri zararsız hale getirmek, demokratik Cumhuriyeti kendi gücüyle meşru yollarla ve hukuk nizamı içinde korumak ve ayakta durur hale getirmektir.

Sayın Milletvekilleri, biraz önce Cumhuriyet Halk Partisine mensup Sayın Durakoğlu arkadaşımızın, Sayın Genel Başkanımızın seçimlerle Sıkıyönetime ilişkin söylediği sözler, katiyen gerçeğe uymamaktadır. Şimdi Sayın Genel Başkanımızın söylediklerinin özetini de içine alan ve Adalet Partisinin Sıkıyönetim - seçim ilişkilerini huzurunuzda tafsilen anlatacağım.

Koalisyon protokolü ve Hükümet programı, yalnız seçimler için değil, tüm yaşantımız için, Türkiye'nin sıkıyönetimsiz de huzur ve güven içinde yaşayabilmesi bakımından gerekli idarî tedbirleri bir an önce alacağını derpiş etmiştir. Yani Sıkıyönetimli seçim gaye değil, Sıkıyönetimsiz seçim ve Sıkıyönetimsiz yaşantı gayedir. Hükümet de ve onun sorumluluğunu taşıyan koalisyon partileri de bunu protokolle taahhüt etmişlerdir. Bunun mânası açıktır; ne koalisyon ortakları, ne Hükümet ve ne de sıkıyönetim ilgilileri Sıkıyönetimin devamını istemezler. Aksine Sıkıyönetimsiz idare şartlarının bir an evvel tesisi için gayret göstermektedirler.

Sıkıyönetim, Anayasada yazılı idare şekilleri arasında olup, gerekliliği (Bilhassa Cumhuriyet Halk Partisinin Sayın Sözcüsünün dikkatine arz ediyorum) Millî Güvenlik Kurulu (Çünkü onlar bilir, Devletin emniyet kuvvetleri onlara bağlıdır) ve hükümetlerce tespit edilerek Parlâmentomuzun nihaî karar vermesine bağlı olan bir yönetim şeklidir. Yani Hükümet isterse mutlaka Sıkıyönetim olur, mânası çıkmaz. Nihaî karar mercii, Yüce Meclislerdir. Bu iki hususun, yani ihtiyacın icradan geldiği, nihaî karar yetkisinin de Parlâmentomuza ait olduğu, yapılacak tartışmalarda ve öne sürülecek iddialarda göz önüne alınmalıdır.

Gereği yokken, ne görevi yapanlar, yani Sıkıyönetim ilgilileri, ne Millî Güvenlik Kurulu, ne Hükümet ve ne de Parlâmento Sıkıyönetim istemez. Meselenin hareket noktası, yani ihtiyacın tesbit edildiği yer Devletin güvenlik kuruluşlarıdır. O halde "Seçimler Sıkıyönetim altında yapılamaz" demek yerine, "Sıkıyönetime ihtiyaç yoktur" demek, konuyu mantıkî bir tartışma düzeyine getirir. Tabiî ki, bu ahvalde de Yüce Meclisler, Hükümetin Sıkıyönetim gerekçesine gerek olmadığı iddialarını karşılıklı olarak değerlendirerek hükme varır.

"Sıkıyönetim altında seçim olmaz" demek, meseleye tersten girmektir. Türkiye'de biz Sıkıyönetimi istediğimiz için değil, Sıkıyönetim altında seçim olsun istediğimiz için değil; fakat bir gerçeği ifade için söyleyelim ki; Türkiye'de Sıkıyönetim altında seçim olmuş, hattâ Anayasa oylaması olmuştur. Sıkıyönetim altında seçim olmaz demek, meseleye tersten girmektir. Meclisler, Sıkıyönetimin gereğine

kani olur ve siz de Sıkıyönetimle seçim olmaz kaziyesiyle hareket ederseniz ne olacaktır? O zaman ortaya zaruri iki çözüm çıkıyor:

Bunlardan birisi; Sıkıyönetime ihtiyaç kalmayacağı tarihe kadar seçimler yapılmasın demektir ve buna Adalet Partisi Dünyada razı olmaz... *(AP sıralarından "Bravo" sesleri)* veya Sıkıyönetim altında ben seçime girmem demektir. Yani, iddia sahipleri ben Sıkıyönetim altında seçime girmem der, mesele olur biter. Tabiî bunu, başkasına ait bir mesele olduğu için "bu noktada mütalaa serdetmek bizim hakkımız değildir" Sırf mantıkî teselsülü tamamlamak bakımından söylüyorum. Ee, Meclis diyor ki Sıkıyönetim gereklidir, siz de diyorsunuz ki, Sıkıyönetim altında secim olmaz; ne yapacaksınız? İsterseniz girmeyeceksiniz... Meselenin başka türlü çözümü yoktur. O itibarla; Sıkıyönetim altında seçim olmaz sözüyle meseleye başlamamalı; Türkiye'de Sıkıyönetime gerek yoktur diyerek, mucip sebeplerini ortaya koyarak yalnız seçimi değil, bütün günlük yaşantımızı Sıkıyönetimsiz hale getirecek şartları ortaya koymalıdır.

Sonuç olarak, esasen endişeye de mahal yoktur. Hükümet, Sıkıyönetimsiz şartları yaratmak için gerekli gayret içinde olacağını taahhüt etmiştir ve bundan daha önemlisi, Sıkıyönetime ihtiyaç olması da, olmaması da Meclislerin yetkisinde oldukça, meseleye daima çözüm bulmak imkânı vardır.

Sayın Milletvekilleri;

5,5 aylık bir Hükümetten, yıllar alacak ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetlerle ilgili taleplerde bulunmak ve tavsiyeler yapmak yerinde değildir. Ancak, Hükümet ve emrindeki administrasyon nasıl olsa geçiciyiz diyerek bir çekingenlik, tutukluk ve hele hele korkaklık içinde olmamalıdırlar. Bu noktayı bilhassa belirtmek istiyorum. Çünkü siyasî istikrarın kaybolması ile zaten ağır işleyen Devlet çarkının nasıl işlemez hale geldiği, iş yapmaksızın pusuda hadiseleri kolladığı, tabirimi mazur görürseniz, yakın ve uzak mazimizin tecrübeleriyle sabitti. Hiç dağılmadan Plânın ve Yıllık Programın öngördüğü yatırımlar yapılmalı ve tedbirler alınmalıdır. Hem Hükümet ve hem administrasyon, tenkitlerden korkmadan, cesaretle ileride yapılacak kalkınma hamlelerine esas teşkil edecek büyük yatırım projeleri hazırlamalıdır. Böylece zamanlarını, en iyi, memleket için en güzel bir şekilde değerlendirmiş olurlar. Büyük projelerden korkmamak lâzımdır Sayın milletvekilleri; yakın tarihimiz şahit olmuştur; televizyonu lüks sayanlar televizyon sevdalısı kesilmişlerdir. İstanbul Köprüsünü Koleraya karşı tutanlar, Köprünün maketi ile birlikte uyuyacak kadar Köprüyü benimsemişlerdir. *(AP sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Mamafih, Adalet Partisi, büyük ve güzel eserlerinin bugün sahip ve ortaklarının çoğalmasından şikâyetçi değildir.

Sayın Milletvekilleri;

Ulaşılan siyasî istikrardan yararlanarak tutarlı bir politika ile ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmaya müsait bir atmosferin yaratılması Hükümetin hedefi olmalıdır.

12 Mart 1971den sonra cereyan eden hadiseler, yalnız siyasî yönden değil, kalkınma felsefesi yönünden de memleketimize önemli tecrübeler kazandırmıştır.

Son iki yılda doktrin sapmalarına dayanan sihirli formüllerin iflâsına hep birlikte şahit olduk. Ümit ediyoruz ki, komünizmin ve anarşizmin sebebini teşhiste hataya düşenler, çağ dışı fikirler ve yanlış kalkınma modeli saplantılarından kurtulmuş olsunlar. Kalkınma meselemizi, ileride daha geniş şekilde tartışma imkânları bulacağız. Başkaları bizden farklı düşünseler de, Adalet Partisinden farklı düşünseler de, kalkınmanın tartışmalarda baş konu olmasından Adalet Partisi memnunluk duyar.

Sayın Milletvekilleri;

Anayasamızın Üçüncü Bölümlünün başlığı: "Sosyal ve Siyasî Haklar ve Görevler" dir. Böylece, hem Devlete, hem fertlere sosyal ve iktisadî alanlarda görev vermiştir Anayasamız, haklar tanınmıştır. Haklarla görevler, sosyal meselelerle iktisadî meseleler dengeli bir ağırlık içinde tutulmuştur.

Anayasamız, kamu ve özel kesimin ahenk ve eşitlik içinde birbirini tamamlayarak kalkınma hedefine karma ekonomi düzeni içinde ulaşmayı öngörmüştür. Devlet, kendine düşen görevi yapacaktır ve âmme menfaatinin gerektirdiği yerlerde, kanun ve usullerine göre de uygun olarak haklarını kullanacaktır.

Herkes, mülkiyet ve miras hakkına, çalışma ve sözleşme hürriyetine sahiptir, özel teşebbüs kurmak serbesttir. Hürriyetlerin ve hakların özü bunlardır ve ancak kamu yararı amacıyla hürriyetlerin özüne dokunulmaksızın sınırlanabilir. Yeni Anayasamızın 40'ncı maddesi Devlete, özel teşebbüsün millî iktisadın gereklerine, sosyal amaçlara uygun olarak yürümesini, güvenlik içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alma görevi vermiştir.

Çalışma hürriyetinin ve özel teşebbüs kurma hakkının mevcut olduğu bir memlekette, bunların tabiî sonucu olan mal edinme ve kâr horlanamaz. Tam aksine, vatandaşın kaynak yaratması, kalkınmaya istekle iştiraki ve yaratıcı kabiliyeti teşvik görmelidir. Sömürü düzeni, menfaat çevreleri gibi çirkin sözler terk edilmelidir. Vatandaşın katkısı olmadan sadece Kamunun yaratacağı kaynaklarla kalkınmak hayâldir.

Anayasamız XIX'ncu Asır Liberalizmi'ni de reddetmiştir. Herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesinin sağlanmasını hedef almıştır. Çalışmayı hem hak, hem de görev saymıştır. Son derece enteresandır; kimse, çalışma görevini yerine getirmeden çalışanlara tanınan haklardan yararlanamaz. Durduğunuz yerde sosyal adalet olamaz; bunun mânası açıkça budur. Anayasamız, özel teşebbüs kurmayı bir taraftan serbest bırakırken, çalışanların muhtelif hak ve menfaatlerini teminat altına almıştır. Sosyal adalet ve sosyal güvenliğin sağlanması, sendika kurma hakkı, toplu sözleşme ve grev hakkı bu meyandadır.

Meseleye, böylece doktriner saplantılardan kurtularak bakarsak, Sayın milletvekilleri hiç şüphe etmiyorum ki, Türkiye'nin bir model arama ihtiyacında mutabık kalırız, anlaşırız. İşte, sözlerimin bir yerinde, "12 Marttan bu yana geçen hadiseler yalnız siyasî meselelerde değil, ekonomik meselelerde ele müşterek anlayışa varabilmemiz bakımından faydalı olmuştur" demekle kasdettiğim budur. Türkiye doğru yolu bulmuştur.

Sayın Milletvekilleri;

Çağın Devleti, hürriyet ve hukuk nizamı içinde ekonomik ve sosyal refah Devletidir. Refah Devleti, partimizin, Adalet Partisinin damgasıdır.

Bugün vatandaşın en çok şikâyet ettiği konuya geliyorum, o da fiyat artışları konusudur.

Gerçekten de, 1971 ve 1972 yıllarında fiyatlar % 40'ın üzerinde artmıştır. Hiç şüphesiz bundan en çok dar ve sabit gelirli çiftçi, işçi, esnaf, sanatkâr ve memur müteessir olmuşlardır. Fiyat artmaları mutlaka durdurulmalıdır. Bu alanda cesaretle tedbirler almak gerektir. Alınan tedbirlerin geçerliliğine halkımız ikna edilmelidir.

İstihsâl ve yatırımların artması için teşvik tedbirleri şartlara uydurularak cesaretle uygulanmalı, ekonomik hayatın kesiksiz ve darboğazlara mâruz kalmaksızın işlemesi sağlanmalıdır.

Fiyat artışlarının asıl sebebi, 10 Ağustos 1970 kararlarının bir bütün halinde ve gereğince uygulanmaması, hattâ ters istikamette kararlar alınmış olmasıdır. Diğer yandan siyasî istikrarla bozulan ekonomik istikrar, özellikle Erim Hükümetleri zamanında, her meseleyi Devletçilikle çözmeyi esas alan bir tutumla büsbütün bozulmuştur. Serbest teşebbüs fikri büyük yaralar almıştır.

Son iki yılda % 40 fiyat artması ile birlikte Türk ekonomisi hiç bir yeni istihsal gücü kazanmamıştır. 10 Ağustos 1970 kararlarının sonucu olarak artan işçi, ihracat ve turizm döviz gelirlerinin 1,2 milyara ulaşmasına rağmen, bunlar yatırıma ve üretime çevrilememiştir. Ne gariptir ki, Türkiye'de çok ziraî mahsul ve çok işçi dövizinden şikâyet edildiği bir devir olmuştur.

Fiyatları durdurma çabasına ilâveten yeni bir devalüasyon ihtiyacını önleme büyük ekonomik meselelerimizden biridir. Bu noktaya önemle ve ısrarla parmak basıyorum. İleriki yıllarda yeni bir devalüasyon ihtiyacı hem 10 Ağustos 1970 kararlarının getirdiklerini götürür, hem de Türk ekonomisinin ağır bir ameliyata tâbi tutulmasını zorunlu kılar. Meseleye bu büyüklük ve hayati önemde bakarak tedbirler bulunmalı ve uygulanmalıdır.

Hükümet programında yer alan kamu sektörünün ürettiği mal ve hizmetlerin fiyatının artırılmaması taahhüdünü olumlu bir karar olarak karşılıyoruz.

Fiyat artmalarını izahta Hükümeti bir noktada ikaz etmek istiyorum. Türkiye, kapalı bir ekonomi içinde değildir. Serbest piyasa ekonomisi uygulayan ve diğer memleketlerle önemli ekonomik ilişkileri olan bir ülkedir. Meseleye böyle bakınca dünyada vâki olan fiyat hareketlerinden müteessir olmamız mümkün değildir. Ancak her meseleyi âdeta tartışılamaz bir mazeret niş gibi dış ekonomilerle izah etmek ve onlarla paralellik kurmak alışkanlığından da kurtulmak gerektir. Kalkınmasını tamamlamış, tüketim dönemine girmiş ekonomilerin gücüyle Türk ekonomisinin gücü aynı değildir. Aynı faktörlerin etkisi farklı olabilir. Bu itibarla Türkiye'deki ekonomik hareketleri, kalkınmış dış ülkeler ekonomilerindeki hareketlerle izah etmek bizi yanlış sonuçlara götürebilir.

Sayın Milletvekilleri;

Adalet Partisi olarak bundan evvelce de birçok kereler ve özellikle mevsim geçmeden Grup Sözcümüz Sayın Seyfi Öztürk'ün konuşması ile de belirttiğimiz gibi, bugüne kadarki Hükümetlerin takip ettiği tarım mahsulleri fiyat politikasıyla mutabık değiliz ve bu politikadan memnun değiliz. Yeni Hükümetin mümkün olanı yapacağına inanmakla beraber, bu meselenin en gerçekçi, en yakın ve iddialı bir takipçisi olacağız.

Ziraî mahsul taban fiyatları ve destekleme politikası bir girdi - çıktı veya bir kasa hesabı değildir. Bu politikayı tespit ve uygularken hiç kimse Anayasanın: "Devlet, tarım ürünleri ve tarımla uğraşanların emeğini korumak için gereken tedbirleri alır", hükmünü görmezlikten gelemez. Bu işle uğraşan sorumlular bu hükmü kafalarına ve gönüllerine yazmalıdırlar.

23 milyon köylüyü satın alma gücüne kavuşturmadan refahın tabana yayılması ve sanayileşme mümkün değildir. Çiftçinin satın alma gücü olmazsa, kim alır sizin tekstil mamullerinizi Kim alır sizin dayanıklı tüketim mallarınızı? Kim alır buzdolabınızı, otomobilinizi? Köye götürdüğünüz elektriği kim kullanır? Özetle, tarım mahsulleri taban fiyatları, ekonomik ve sosyal refahın tabana yayılması ve topyekûn kalkınma ile birleşik çok yönlü bir meseledir.

Burada Adalet Partisinin ziraî mahsul fiyatları meselesini hangi açıdan ve ne önemde gördüğünü izah eden iki hususu hatırlatmakta fayda görüyorum.

10 Ağustos 1970 para ayarlaması kararı alınırken, zamanın Başbakanı Sayın Demirel radyoda yaptığı seri konuşmalarda, para ayarlamasının en aslî faktörlerinden birisinin, çiftçi mallarının değerlendirilmesi olduğunu belirtmiştir.

İkinci husus, Adalet Partisi 1965 yılında İktidar olduktan sonra altı ziraî mahsule ilk defa taban fiyatı uygulamış, yeni ve eski fiyatları ayarlayarak ve para ayarlamasını göz önüne alarak 1970 yılı sonunda çiftçi emeğinin değerlendirilmesini en yüksek düzeyine getirmiştir.

Hulâsa, ziraî mahsullerin taban fiyatları ve destekleme politikası, Adalet Partisi yönünden ekonomik karakteriyle, sosyal karakteriyle, memleketin kalkınması ile ilgili son derece hayatî bir meseledir ve bu mesele üzerinde bu ağırlık oranında duracağımızı Hükümete tekrar hatırlatıyorum.

Sayın Milletvekilleri,

Köylü, işçi ve esnaf meseleleri, gençlik sorunları, kamu personeli, üniversite, eğitim, sağlık, vergilendirme, sanayi ve kredi politikası, tabiî kaynaklar ve enerji üretimi, ulaşım, haberleşme, şehirleşme, imar ve iskân hareketleri ve turizm politikası Adalet Partisinin çözüm bulma gayretlerine ve yakından denetlemelerine konu teşkil edecek olan önemli sorunlardır.

Her zaman olduğu gibi, Hükümetlerin yurdumuzun Doğu ve Güneydoğu bölgeleriyle geri kalmış bölgelerine Devlet hizmetlerini ve kalkınma imkânlarını öncelikle götürmesi gereğine inanıyoruz.

Ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün teşkil eden memleketimizin kalkınmışlık farklarının süratle giderilmesi üzerinde titizlikle duracağız. Geri kalmış bölgelere altyapı, enerji, sulama, sanayi tesisleri, eğitim ve sağlık hizmetleri, plân bütünlüğü içinde özel projelerle götürülmelidir.

Hükümet programındaki: "Yurdumuzun gelişmesinde bölgeler arasında ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerden dengeli kalkınmayı sağlayıcı tedbirleri yoğunlaştıracağız:" ifadesini memnunlukla karşılamakla beraber, cevabı konuşmalarda bu meselenin daha geniş, isimlendirilmiş ve boyutlandırılmış taahhütlere bağlanmasını rica ediyoruz.

Sayın Milletvekilleri;

Adalet Partisi, reformları; doktrin sapmalarından arınmış sosyal, ekonomik ve kültürel hayatımızın ıslahı ve iyileştirilmesi suretiyle ve güçlü hamlelerle çağın gereklerine uydurulması ve en ileri seviyeye ulaştırılması şeklinde anlamaktadır. Bu anlayışın sonucu olarak da 1965 ve 1969 seçim beyannamelerinde, millet ve devlet hayatımızın türlü kesimi erini içme alan ıslahat programlarıyla halkımızın karşısına çıkmıştır. Esasen milletimiz, her iyi, yeni ve güzel fikri kabule hazırdır. Yeter ki, sizin götürdüğünüz reform fikirleri iyi ve güzel olsun, şartlara uygun ve kabili tatbik olsun...

Bu noktadan hareketle reformların yapılabilmesinin ilk ve lâzım şartı milletimizin bu fikre inanmasıdır. Ancak milletimizin arzusu, desteği ve rızasıyla reform yapmak kabildir. Milisti ve onun yegâne temsilcisi olan Mec1 isleri bir kenara iterek ütopik ve zararlı fikirleri reform diye uygulamak mümkün değildir.

Reform, ne sadece bir kanun ve ne de akşam dikilip sabaha meyve veren bir ağaç değildir; inanç, azim ve devamlılık ister. Esasen Cumhuriyet Hükümetleri reformist çalışma ve gayretler içinde olmuşlar ve zaman zaman da bunda başarılı sonuçlar almışlardır. Reform, mevcudu her ne pahasına olursa olsun değiştirme tutkusu değildir, mümkün olan nispette ileriye ve mükemmele götürmektir. Bu itibarla reformun ne getireceği ve ne götüreceği iyice düşünülmek ve hesaplanmak gerektir.

Reformlar; ekonomik, sosyal ve kültürel, dengeli ve topyekûn kalkınmamızdan ayrı olarak düşünülemez. Kalkınma ayrı, reform ayrı bir mesele değildir.

Reformların şekil, muhteva, kapsam ve zamanına karar veren yegâne merci Meclislerimizdir. Meclislerin kararlarını, "Sulandırılmıştır, yozlaştırılmıştır" diye küçültmeye kalkmak, sadece demokrasi inançsızlığını ifade eder.

"Seçilmiş Meclislerle reform yapılmaz" fikri yanlıştır ve bu, Kurucu Meclis hevesleriyle sapık fikir sahiplerinin ve parlâmento düşmanlarının iddiasıdır. *(AP sıralarından "Bravo" sesleri)*

Meclislerimizin her zaman olduğu gibi son iki yılda da reform tasarıları üzerinde kesif çalışmalar yapmışlardır. Bu tasarıların bir kısmı kanunlaşmış, bir kısmı da komisyonlarda, incelenmektedir.

Son iki yılda Anayasa değişiklikleri, İçtüzük, adlî konularla ilgili reform kanunları, Petrol Reformu Kanunu, Toprak ve Tarım Reformu Öntedbirler Kanunu, esnaf ve sanatkârlara sosyal güvenlik sağlayan kanun, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı, anarşik ve yıkıcı faaliyetlerle mücadele imkânı veren ve idarî reform niteliğindeki kanunlar, Millî Savunma ve Silâhlı Kuvvetlerimizle ilgili muhtelif kanunlar kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.

Önümüzdeki kısa sürede de Toprak ve Tarım Reformu kanun tasarısı, Üniversite, Reformu, Temel Eğitim Reformu, Maden Reformu ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri kanun tasarıları kanunlaşacaktır. Seçim ve Partiler Kanunu ihtiyaca göre de değiştirilecek ve Anayasa değişikliklerine paralel olarak gerekli önemli kanun değişiklikleri tahakkuk ettirilecektir. Bütün bunlar koalisyon protokolünde açıklıkla tespit edilmiş olan hususlardır.

Sayın Milletvekilleri,

Adalet Partisi, yukarıda tarifini verdiğimiz reformların yanında ve takipçisi olacaktır. Sol doktrinlerden ilham alan ve reform tâbirini kendi maksatlarına âlet eden, iyileştirmeye değil, memleketi adım adım komünizme götürmek isteyen fikirlerin de dâima karşısında olacağız.

Her türlü reform fikri, Anayasanın 36'ncı maddesine uymak ve vatandaşın mülkiyet hakkına, çalışma, mal edinme ve zenginleşme fikrine aykırı düşmemelidir reform kanunları özellikle mülkiyet fikrini zedeleyici gasp mahiyetinde hiçbir hükmü ihtiva etmemelidirler.

Bilindiği gibi, Toprak ve Tarım Reformu kanun tasarısı, Millet Meclisi Geçici Komisyonunda son şeklini almış, Umumî Heyetinize gelmiştir. Burada görüşülerek en son şeklini de alacaktır. Adalet Partisi, komisyon çalışmalarında olduğu gibi Millet Meclisi ve Senatomuzda da Anayasamızın 37'nci maddesine ve yukarıda ifade ettiğim ilkelere göre hareket edecektir. Bilindiği gibi Anayasamız bu konuda ekonomik fayda ve sosyal adalet prensiplerini dengeli bir şekilde öngören hükümler getirmiştir.

Sayın Durakoğlu'nun biraz önce ifade ettiği gibi, Anayasamızda bir siyasî amaç, bir siyasî maksat yoktur. Bizim inandığımız Toprak ve Tarım Reformu Kanunu Anayasadaki ekonomik fayda ve sosyal adalet prensiplerini dengeleyen reformdur.

Sayın Milletvekilleri;

Türk Silâhlı Kuvvetleri, bir bütün olarak millî maksat ve hedeflerin tahakkuku için, en geniş mânasıyle Türk Milletinin emrindedir ve onun ayrılmaz bir parçasıdır. Yurt savunmasının yegâne dayanağı, millî varlık, Cumhuriyet ve Anayasa düzeninin koruyucusu Silâhlı Kuvvetlerimizdir.

Silâhlı Kuvvetlerimiz, milletimizin ve Anayasanın kendine verdiği şerefli mevkide her zaman kanun ve nizamlar ve hukuk düzenine bağlı olduğunu ispat etmiştir.

Bu ifadeden sonra bundan sonra söyleyeceklerim, Silâhlı Kuvvetlerimizi kendi politik maksatlarının desteği gibi göstermek isteyen politikacılara ve politika heveslilerinedir. Hiç kimse Silâhlı Kuvvetlerimizi kendi fikirlerinin takipçisi gibi gösterme hakkına sahip değildir.

Politikacılar ve politika heveslileri, Silâhlı Kuvvetlerimizi rahat bırakın!

Türk Silâhlı Kuvvetleri Büyük Atatürk'ün prensiplerine sadık kalarak daima politika dışında kalma eğilimini korumuştur. Zaman zaman yanlış intiba vermek isteyenler olmuşsa da Silâhlı Kuvvetlerimiz en kısa bir zamanda bunların mesnetsiz olduğunu ortaya koymuştur. Esasen bütün milletlerin uzak, yakın tarihleri politikaya karışmış silâhlı kuvvetlerin savaş gücünü kaybederek milletlerini ve memleketlerini felâketli sonuçlara götüren misallerle doludur.

Bugün Türk politika hayatının sıkıntısı milletten kopmuş, seçmensiz siyasî ihtiras grupları yüzündendir. Milletimiz bunun tedbirini mutlaka bulacaktır. *(AP sıralarından "Bravo" sesleri)*

Siyasî görüşlerin halka ulaştırılması yolları herkese açıktır. Huzur ve refahın sihirli formülleri kafalarımızda ise, millet de karşımızdadır. İktidarın yegâne yolu ona ikna etmektir. Ancak milleti cahil oy çoğunluğu farz ederek, ne onu ikna etmek ve ne de ona hizmet etmek mümkün değildir.

Sayın Milletvekilleri,

Dış politikamız, geleneksel olarak millî menfaatlere dayalı, memleketimizin güvenliğini artırıcı ittifak manzumeleri ile iyi komşuluk esaslarına istinat etmiştir.

Millî davamız olan Kıbrıs meselesinin Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk Cemaatinin haklarına ve menfaatlerine uygun bir şekilde çözümü değişmez hedefimizdir.

Hükümet programının dış politika bölümünde Çin Halk Cumhuriyeti ile ilgili ibarenin maksadının, genel dış politika hedeflerimiz yönünden ne değer ifade ettiğini anlayamamış bulunuyoruz.

Dış ülkelerde ve özellikle Avrupa'daki sol eğilimli basın ve politikacıların, memleketimiz aleyhindeki faaliyetleri üzerine Hükümetin dikkatini çekmek istiyorum. Geleneksel olarak, maksat ve niyeti ne olursa olsun, dış tesirler milletimiz tarafından hoş karşılanmaz.

Fedakârlıkla çalışan örfî idare makamlarının ve güvenlik kuvvetlerimizin, solcu anarşistlere insanlık dışı muamele yaptığı beyan ve yazılarına rastlanmaktadır. Bu beyan ve yazılar özellikle Avrupa Konseyinde, sol kanadın propaganda malzemesi olarak kullanılmaktadır. Ayrı ve kapalı bir dünyada yaşamadığımıza göre, bu haksız iddialara kulak tıkayanlayız. Hükümet, bu iftiraların karşısında daha aktif bir yol izlemelidir.

Sayın Milletvekilleri, TRT, milletin büyük bir çoğunluğunu rahatsız edecek şekilde, kendinin ve istediğinin propagandasını yapar hale gelmiştir. Sayın Genel Müdür kendi iradesiyle, kendisini problem olarak sunmağa devam etmektedir. Bir

satırlık haberler, dakikalarca süren nutuk ve gereksiz merasim, tafsilâtları ile en pahalı bir şekilde milletimize duyurulmaktadır.

TRT, millete hizmet için kurulmuştur. Millet bu maksatla vergi öder ve Meclislerimiz bu maksatla ödenek ayırır; elbette, hiç kimsenin nutuk ve merasimlerini yayma aracı değildir.

Hadiselerden ders almamış görünüyoruz. TRT'nin veya herhangi bir organın taraf tutması, ters netice verir. Türk tarihi bunun misalleriyle doludur.

Hatırladığımıza göre, merasimleri kısıtlayan, hattâ karşılamaları yasaklayan bir tamim de Sayın Erim zamanında yapılmış ve yürürlüktedir. Gelin görün ki TRT, karşılama noktasının km.'sini, konvoyun uzunluğunu, nutuk balkonunun yerini duyurmayı görev sayacak kadar bir umursamazlık içindedir.

TRT, 22 Nisan 1973 Pazar günü, (bu birçok kereler tekrarlandı; ama ben en çok nazari dikkati celbeden kısmı tekrar ediyorum) Sayın Millî Eğitim Bakanına ayrılan zamanın iki katını, Hakkâri Radyo İstasyonunun açılış merasiminin tafsilâtını vermeye harcamıştır; bundan evvelki ve sonraki yayınlar da hariç. Hakkâri'de radyo istasyonu kurulması, hepimiz için memnuniyet vericidir. Ancak, yayınlara bakarak şaşıyorsunuz; kurulan, Hakkâri Radyo İstasyonu mu, yoksa Sayın Musa Öğün'ün övünme istasyonu mu? *(AP sıralarından "Bravo" sesleri)*

1971 yılı başında yurda şâmil radyo ve televizyon şebekelerinin genişletilmesine imkân veren radyolink tesisinin tamamı inşa halinde ve bir kısmı da bitmek üzere idi. Bu husus, bütün konuşmalarda dikkatle gizlenmekte ve her şeyin son iki senede yapıldığı intibaı verilmek istenmektedir. Ama milletimiz yapanı bilir ve her zaman sahip değiştirme gayretlerini de boşa çıkarmıştır. 700 bin liralık televizyon direklerini hizmete koymak için, Devletin temsilcisi valilerimizin ikinci plâna itildiği pahalı merasimler tertiplemekte ve bu merasimler, radyo ve televizyonlarla, en gereksiz ayrıntılarına kadar milletimize duyurulmaktadır. Hele, İstanbul televizyon direğine Sayın Cumhurbaşkanından başlayarak Genel Müdür Muaviniyle biten ve kimlerin hizmet döneminde bu direğin dikildiğini gösteren bir liste asılmış ki, olsa olsa karikatür mevzuu... Başka türlü ifade edemiyorum Hükümetten, bu meseleye tez elden bir çare bulmasını rica ediyoruz.

Sayın Milletvekilleri, Atatürk ilkelerine bağlılık, millî hâkimiyet ve cumhuriyete yürekten inanmakla kabildir. 50'nci Kuruluş Yıldönümünü kutlamağa hazırlandığımız Cumhuriyetimizi her türlü aşırı akımlara ve tecavüzlere karşı korumak, hepimizin birlikte ve fert olarak görevidir.

Cumhuriyet, dudaklarda bir kelime değil, büyük bir muhtevadır.

Cumhuriyet kendi kendine doğmadı. Büyük fedakârlıklar, ıstıraplar ve tarihî tecrübelerle kuruldu. Böylece kurulan Cumhuriyet, kendi haline bırakılarak da yaşayamaz; ona inananların fedakârlığı ve savunması ile yaşar.

Değerli arkadaşlarım; bulutlar dağılmış, ufuk görülmüştür. Demokrasinin ve hürriyetlerin koruyucusu olan genel seçimler, 14 Ekim 1973 tarihimde yapılacaktır. Milletin vereceği oylarla, milletin gönlündeki parti veya partiler millete hizmet

için iktidar olacaktır. Böylece, ülkeyi kimin idare edeceği hususundan doğan bunalım, 14 Ekim 1973 tarihinde milletimizin hakemliği ile son bulacaktır.

Herkes, milletim vereceği kadarıyla yetinmeye mecburdur. Biz Adalet Partisi olarak, sadece Türk Milletinin vereceği vazifeyi kabule hazırız, kabul ederiz. Çünkü güzel olan, makbul olan ve şerefli olan, milletin verdiğidir.

Sayın Milletvekilleri, uzak ve yakın mazinin siyasî hâdiseleri arkada kalmıştır; olumlu ve olumsuz yönleriyle tecrübe hanesine kaydedilmiştir. Adalet Partisi bunlardan, sadece milletimizin geleceği için yararlanmak gerektiğine kanidir. Büyük ve zengin kaynakları olan bir vatana sahibiz, devletler kurmuş, ikbal ve kahır görmüş, çalışan, fedakâr ve kabiliyetli bir milletin mensuplarıyız. Uzun ve acı tecrübelerden sonra doğru yol bulunmuştur ve bu, millî hâkimiyet yoludur. Bu yegâne yoldur, başka yol yoktur. Çünkü hâkimiyetim kaynağı millettir. Kurumayan göl, tükenmeyen pınar odur. Ancak bu yol bizi, büyük Atatürk'ün vasiyet - hedef olarak verdiği çağdaş batı medeniyeti seviyesine ulaştırır.

Sözlerime burada son verirken, yeni Hükümetin millet ve memleket hizmetinde başarılı olmasını diler, olumlu güvenoyu vereceğimizi beyan eder, Yüce Meclise saygılar sunarım. *(AP sıralarından alkışlar)*

BAŞKAN — Hükümet programı üzerinde gruplar adına söz isteyen Sayın milletvekilleri görüşmüş bulunuyor. Kişisel görüşlerini arz etmek üzere söz isteyen, Sayın milletvekillerine söz vereceğim.

Sayın Şemsettin Sönmez, buyurunuz.

ŞEMSETTİN SÖNMEZ (Eskişehir) — Sayın Başkan, Sayın milletvekilleri;

Çok değerli grup sözcülerinden sonra, Hükümet programını tenkid veya tasvip mahiyetindeki bir konuşmayı fazla uzatmamak kararındayım. Yalnız, şimdiki Hükümetin vazifesi (seçimlere kadar olması dolayısıyla) oldukça tahdit edilmiş bulunmaktadır. Böyle süresi tahdit edilmiş bir Hükümetten, çok fazla teferruatlı büyük işler beklemek her halde hatalı bir yol olur. Fakat programını dikkatle dinlediğimiz Sayın Başbakanın ifadelerinde; memleketin ana davalarına ve memleketin gerçek ihtiyaçlarına özet olarak çok iyi temas edildiğini müşahede etmiş bulunuyoruz.

Bu bakımdan, Cumhuriyet Hükümeti, şüphesiz ki, Yüce Meclisin Hükümeti olarak, memleket gerçeklerini oldukça vukufla ele almış ve bu gerçeklere programında, önemli prensipler halinde yer vermiştir.

Nitekim memleketimizdeki sosyal adalet bakımından, milletimizin gerçek topluluğunu aynı seviyede kalkındırabilmek için, yedi asırdan beri süregelen ihmalleri dile getirmesi dahi bizleri sevince ulaştıran bir Hükümet programı olarak takdim edilmiş bulunmaktadır.

Mesela; taban fiyatları konusunda, bilhassa hububat ve kuru ziraatla meşgul olan çiftçimizin elde ettiği ürünlerin taban fiyatı konusunda gerçekleri görebilmiş olması; bu Cumhuriyet Hükümetinin, daha evvelki hükümetlere nazaran milletimizin aşağı - yukarı 20 milyonunu teşkil eden hububat çiftçisinin hayat seviyesini

yükseltmeye çalışma yönünde Anayasa doğrultusunda en esaslı reformlardan birini ele almış olması bakımından da, programı ayrıca bir önem taşımaktadır.

Yalnız; Hükümet programında deniliyor ki; "Bugün, Türkiye'mizin karşı karşıya bulunduğu sorunlarının çoğunun, ülkenin yeterli bir gelişmişlik yüzeyine ulaşamamış olmasından ileri geldiği bilinen bir gerçektir."

Evet muhterem arkadaşlarım, Türk münevveri tarafından bu gerçek çoktan beri bilindiği halde, memleketin nüfusunun 20 milyonumdan fazlasını teşkil eden, kuru ziraatle, hububatla geçinen köylümüzün hayat seviyesi son senelerde bilhassa, oldukça ihmal edilmiştir. Buna da sebep, yine üzerine basa basa söylüyorum taban fiyatlarının vaktinde ve gerçeğe uygun olarak tespit edilememiş olmasıdır.

İşte, ben asıl, buğdayım, hububatım ve pancarın bu seneki taban fiyatlarını tespit ederken Hükümetin, hayat pahalılığının en az % 100 arttığını da göz önünde tutarak gerçek fiyatları getirmesini temenni etmekteyim. Yalnız, buğday fiyatına zam yapıldığı takdirde, pancara zam yapıldığı takdirde, şekere ve buğdayın mahsulü olan fakir halkımızın yediği ekmeğe de çok miktarda bir zam geldiği takdirde, o zaman daireyi fâside haline gelmiş olan hayat pahalılığına bir kez daha girmiş olacağız ki, bu da, köylüye bir elden verdiğimiz paranın öbür elden tekrar geri alınmasına müncer olacağından, taban fiyatları yükseltilirken, daha doğrusu gerçek fiyatlarına vaktinde getirilirken bunların mahsullerinin de fiyatlarını müstakâr bir seviyede tutmayı unutmamak icabetmektedir.

Meselâ diyeceksiniz ki, "Pancar fiyatını yükseltirsen, şeker fiyatını nasıl eski seviyesinde tutabilirsin?"

Muhterem arkadaşlarım, bütçeden çok az bir fedakârlık yapmak ve şekerden alınan vergiyi indirmek suretiyle pekâlâ, şeker fiyatları normal seviyesinde tutulabilir ve bu da, pancara yapılacak zamdan dolayı bazı çıkarcıların meydana getireceği suni hayat pahalılığını önlemek bakımından akla gelen en kısa tedbir olsa gerektir.

Diğer taraftan, Hükümetimizin programında yine fiyat istikran konusu ele alınmaktadır.

Değerli arkadaşlarım, 13 Eylülde ve yine 13 Şubatta yaptığım gündem dışı konuşmalarda, memleketimizde suni bir hayat pahalılığının olduğunu, traktör ve yedek parça fiyatlarından tutunuz da, bilumum emtia üzerinde size misaller vererek arz etmiş bulunuyorum.

Yine 21 Nisan tarihli, günlük bir siyasî gazetede şu havadisi okudum:

"10 milyonluk vergi kaçıran bir karı - koca yakalandı.." ve altında izah ediyor; "..... paravan şirketler kurmak suretiyle hem hayat pahalılığını getirmişler, hem de İsrail'le ile ilgili olarak iki taraflı çalışmak suretiyle 10 milyonluk bir vergi kaçırarak memlekete yaptıkları kötülük, yine Cumhuriyet Hükümetinin zabıtası tarafından tespit edilmiş bulunuyor."

Değerli arkadaşlarım, Cumhuriyetin 50'nci yılına varırken dahi memleketimizdeki haksız iktisapları, haksız kazançları, Anadolu'nun ve Trakya'nın fakir halkını

sömüren haksız kazanç sahibi bir avuç insanı yola getirebilecek nitelikte formülleri ve prensipleri getirememiş olmanın üzüntüsünü ifade etmek istiyorum. Bilhassa son reform hükümetleri zamanında bu gibi çıkarcılara ve haksız iktisaplara mani olacak formaliteler elde mevcudolmadığı için ve reform hükümetlerinin de aklına bu husus gelmediği içindir ki, son iki yılda maalesef, memleketimizde sunî bir hayat pahalılığı almış yürümüştür. Sayın Hükümet üyeleri "% 30-40 pahalılık var" desinler; fakat perakendeci piyasasında son iki yılda asgarî % 100 bir hayat pahalılığının olduğu muhakkaktır.

Yine Hükümet programında, memleketteki montaj sanayii ile ilgili güzel cümleler var.

Montaj sanayii şüphesiz ki, ağır sanayie geçişte bir merhalede. Bunu her zaman kabul ediyorum, yalnız, bu da Devlet tarafından muayyen formüllerle, muayyen prensiplerle ve kanunlarla kontrol altında tutulmadığı takdirde, o memlekete faydalı olmaktan ziyade zararlı hale geliyor. Nitekim 13 Şubatta yaptığım gündem dışı konuşmada misal olarak vermiştim; Türkiye'de monte edilen kamyonların westhinghouse'ın tamir takımı - hattâ o zaman markasını da söylemiştim, firmayı rencide etmemek için tekrar etmiyorum - bir lastik parçasından ibaretmiş, % 300 kârla dahi satılmış olsa, bu lastik parçasının 100 liradan fazlaya satılmaması gerekiyormuş; fakat bu montaj sanayiini getiren ecnebi firma bu Westinghouse'un parçasını buradaki mümessiline Hükümet döviz verdiği halde göndermiyor, onun yerine onun onun komple aparatını gönderiyor, 1.235 liraya satılıyor.

Şimdi, kamyonu olan şoför 100 liralık bir parça ile arabasını tamir edebileceği yerde, bu montaj sanayii ile ilgili firma dışarıya fazla döviz akıtmak için, onun komple aparatını yollamak suretiyle 100 lira yerine bizden 1.235 lira almaya başarmış bulunuyor. Binaenaleyh, montaj sanayiinde de, sanayi kurulurken, yedek parçanın en ufak teferruatına kadar memleketimize ithalini öngören tedbirlerin prensiplerle ve kanunlarla ele alınması iktiza etmektedir. Bu bakımdan da Cumhuriyet Hükümetini peşinen uyarmayı bir vecibe sayıyorum. Çünkü "Bu hatalar olduysa eski hükümetler zamanında olmuştur, bu Hükümetin ne kabahati var da yüzüne vuruyorsun?" diyebilirsiniz. Geç vakit olduğu için Nasrettin Hocanın hikâyesini nakletmekte fayda umuyorum.

Biliyorsunuz, Nasrettin Hoca çocuğunu çeşmeye gönderirken evvelâ dövmüş, "Bu çocuğun ne suçu var da dövüyorsun, Hoca?" demişler. "Ya testiyi kırarsa" demiş Hoca, "Peki kırdıktan sonra döv, niye kırmadan dövüyorsun?" demişler... "Kırıldıktan sonra dövmüşüm para etmez, kırılmadan döveyim ki, testiyi kırmadan getirsin" demiş.

Ben de onun için, eski hataları bundan evvelki hükümetleri yermek için getirmiyorum, böyle bir niyetim de yok; fakat yemi Hükümetin aynı hatalara düşmemesini sağlamak bakımından eski hükümetlerin affını dileyerek, bu hataları huzurunuzda dile getirmiş bulunuyorum.

Değerli arkadaşlarım, köylünün ürettiği mahsulün taban fiyatları ve hayat pahalılığı ile mücadele konusunda gene bir noktayı unutmamak lâzımdır, o da gübre fiyatlarıdır.

Gübre pahalı olarak temim edildiği takdirde istihsal de pahalı oluyor; yani, yine fasit dairenin dönmesini temin ediyor. Binaenaleyh, Avrupa memleketlerimde ben bundan 20 sene evvel müşahede ettim; İngiltere'de bile gübre köylüye, maliyet fiyatının çok altında bir fiyatla veriliyor. Ben o zaman, ilgili bir zata sorduğum zaman dedi ki, "köylünün ürettiği ürüne fazla bir fiyat koymak belki enflâsyon yaratabilir; ama biz onun ihtiyacı olan gübreyi ve aleti, maliyetinden de ucuza, hattâ bütçeden para ödemek suretiyle maliyetinden de ucuza sağlamış bulunuyoruz ki, köylü yetiştirdiği malı ucuza, istihsal etsin ve ucuza satsın; hem kendisi kazansın, hem çok ürün elde etmek, suretiyle İngiltere, dışarıya döviz vermekten kurtulsun. İşte bunun içindir ki, biz gübreyi ve ziraat aletlerini köylüye maliyetimden ile ucuza sağlamak politikasını bu yönden takibediyoruz" demişti.

Tasavvur buyurun, dünyada aşağı - yukarı 1 milyar insanı sömüren İngiltere dahi kendi çiftçisini, yani, nispeti çok az olan çiftçisini bu şekilde himaye etmeyi düşünürse, bizim Cumhuriyet hükümetleri, nüfusumuzun yarısından fazlasını teşkil eden Türk çiftçisinin gübre ihtiyacını ve ziraat aleti ihtiyacını neden, bütçeden ufak bir fedakârlık yapmak suretiyle daha ucuza temin etmek yoluna gitmesin? İşte, beni hayrete düşünen nokta buradadır arkadaşlar.

Dış politikamıza da kısaca değinmek istiyorum.

Değerli arkadaşlarım, dış politikada daha aktif bir tutum içinde olmanın şiddetle ihtiyaç duyulduğu günlerde yaşıyoruz. Biliyorsunuz, dış memleketlerde, hattâ dostumuz ve müttefikimiz olan memleketlerde, gerek dışarıdaki Türklere karşı ve gerekse Cumhuriyet Hükümetinin resmî mümessillerine karşı yer yer suikastlar tertibedilmekte ve Hükümetimiz, dışarıdaki Türklerin emniyetini, ilgili devletlerden sormak zorunda kalmaktadır. Binaenaleyh, bu şartlar altında Dışişleri Bakanlığımızın çok aktif bir politika ile gerek dışarıda bulunan Türklere veya dışarıdaki temsilcilerimize yapılacak hakaretamiz jestlerin ilgili devletler tarafından önlenmesi hususunda büyük bir hassasiyet bir vecibe haline gelmiş bulunuyor.

Bugünkü gazetede yine Batı Trakya Türklerine ait bir haberde, bir gazetecimizin kilise de hırsızlık yapan bir şahısla elleri bir arada kelepçeye vurulmak suretiyle adliyeye getirilişini gösteren resmi de mevcuttur. Binaenaleyh, ecnebi memleketler, "Sizin memleketinizde bizim bir çocuğumuz yatıyor, heyetler gönderip kendisini göreceğiz" diyorlar; fakat bir Türk gazetecisi, Batı Trakya'da kilise hırsızlığı yapan bir adî suçlu ile aynı kelepçeye vurulmak suretiyle adalet huzuruna çıkarılıyor da, bizim Hükümetimizden ses seda çıkmıyor. İşte, benim protesto etmek istediğim husus budur arkadaşlarım.

Bir diğer husus olarak da, üniversite reform konusuna değinmek istiyorum: Bu konuyu, üniversite reform konusu şeklinde değil, millî eğitimde reform konusu şeklinde ele almak ihtiyacında bulunuyoruz. Zira ilkokuldan itibaren mekteplerde verilecek cemiyet terbiyesinin, müspet bir cemiyet terbiyesi olmasını sağlamak muhakkak ki, Cumhuriyet Hükümetinin eğitim politikasını ilgilendiren bir hususdur. Hükümet programımda bu konuya eğilinmiş olduğunu görmemin inşirahını duyuyoruz.

Hükümetimizin, toprak ve tarım reformu konusundaki fikirlerine de değinmek istiyorum. Yalnız, toprak ve tarım reformunu yaparken, bütçeye çok ağıra mal olacak hususlardan kaçınılmasını ve yeni enflâsyonist bir politikaya bizi götürmek gibi bir badireye düşürmemesini bilhassa Cumhuriyet Hükümetimden istirham ediyorum. Çünkü söylentiler eğer doğruysa, toprak ve tarım reformunun gerçekleştirilebilmesi için aşağı - yukarı 90 milyar liraya ihtiyaç olduğu ifade ediliyor. Binaenaleyh, sanayimize ve enerji kaynaklarımızla harcanacak paraların bu tarafa aktarılmak suretiyle, memlekette enflâsyonist bir politika yaratılmasını bilhassa önlemek bakımından, toprak ve tarım reformuna taraftar olmakla beraber, bunun bütçeye çok ağır bir yük teşkil etmemesi hususunda, tatbikat esnasında, Cumhuriyet Hükümetlimin hassasiyet göstermesini de hatırlatmakta fayda görüyorum.

Değerli arkadaşlarım, bütün bu temennilerimden sonra; Cumhuriyet Hükümeti nihayet Yüce Meclisimizin Hükümetidir, bu bakımdan; başarılı olmasını ve milletimizin hayat seviyesini yükseltmek hususunda alacağı tedbirlerin bilhassa başarılı olmasını temenni eder, muhterem Heyetinizi hürmetle selâmlarım. *(AP sıralarından alkışlar)*

BAŞKAN — Kifayeti müzakere önergeleri gelmiştir. Sayın Başbakana söz verdikten sonra, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adıma ikinci kez Sayın Durakoğlu söz istemiş olduğu cihetle, son sözü Sayın Durakoğlu'na vereceğim,

Sayın Başbakan Naim Talû, buyurunuz efendim.

BAŞBAKAN NAİM TALÛ (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri;

Hükümetimizin programı üzerinde yapılan tenkitleri ve bu mevzudaki temennileri büyük bir dikkatle izlemiş bulunuyorum. Bu tenkit ve temenniler içinde memleket menfaatlerine uygun ve tatbik kabiliyeti bulunanların üzerinde nazarı itibara alacağımızı bilhassa ifade etmek isterim.

Konuşmacılar yer yer, programımızın muhtevası ve hacmi üzerinde durdular ve görüşlerini ifade buyurdular. Zannediyorum, bu meselenin sarahate kavuşması için Hükümetimizin şekli ve vazifeleri üzerinde durmakta fayda vardır.

Bilindiği gibi, memleketimizin 12 Mart 1971 Muhtırasıyla olağanüstü diye tavsif edilen bir düzen içine girmiş bulunmaktadır. 12 Mart Muhtırasının verildiği sıralarda, bu Muhtıra hakkında muhtelif fikirler ileri sürülmüştür. Ancak, geçen zaman içinde anlaşılmıştır ki, o tarihlerde memleketimiz büyük bir tehlikeyle karşı karşıya bulunmaktaydı. Ordumuz ve kumandanlar, bu tehlikeyi isabetle ve zamanında görmüşler; fakat aynı zamanda, direkt bir Ordu müdahalesinin memlekete zarar vereceğini yine isabetle teşhis ederek, böyle bir hareket yerine bir muhtıra vermek suretiyle memleket meselelerinin salâha gitmesini tercih etmişlerdir.

Muhtıraya baktığımız zaman esasını şöyle görüyoruz: Memleket meselelerinin, partilerüstü bir anlayışla ele alınması ve muayyen reformların çıkarılması; ana hedef bu. Bu Muhtıranın verilişini takip eden iki yıl zarfında muhtelif hükümetler kurulmuş bulunmaktadır. Hiç şüphe etmiyorum ki, Birinci Nihat Erim Hüküme-

tinden Ferid Melen Hükümetine kadar bütün hükümetler, Muhtıranın anlayışına uygun ve memleket menfaatlerine uygun gördükleri istikamette kararlar almışlar ve memleketin normal şartlara bir an evvel kavuşması için gayret sarf etmişlerdir. Bu hükümetlerin muvaffak olup olmadıkları meselesi üzerinde ben şahsen durmak istemiyorum; fakat inancım şudur ki, bütün hükümetler memlekete hizmet etmek aşkıyla hareket etmişler ve ellerinden gelen bütün gayretleri göstermişlerdir. Bu hususta esasen karar vermeye imkân da yoktur. Çünkü bu icraatı değerlendirecek bir hakem yoktur ortada. Demokrasinin, bilindiği üzere birtakım aksaklıkları, güçlükleri vardır; ama inkâr kabul etmez bir kuvveti vardır; o da milletten destek almak ve milletin hakemliğine dayanmaktır.

Böyle bir hakemden mahrum olunduğu zaman, ileri sürülen fikirler, gayet tabiî, kişisel fikirleri olmaktan ileri gidemeyecektir.

12 Mart Muhtırasından sonra gelen hükümetleri birtakım müşküller beklemekteydi. Bu müşkülât, hükümetlerin Parlâmentoya ve partilere tam olarak dayanmamasından ileri geliyordu; daha doğrusu Parlâmentoyla, partilerle ilişkilerinden doğuyordu. Zannediyorum, bütün hükümetler bu müşkülâtı bir miktar çekmişlerdir. Birinci Nihat Erim Hükümetinin anlayışı, "Biz partilerüstü bir Hükümetiz, binaenaleyh doğru gördüğümüz istikamette kararlar alırız ve aldığımız bu kararlar mutlak doğrudur" şeklindeydi. Bunun mânası, bir Parlâmento vardı; ama Parlâmentonun fikri, görüşü, kuvveti yoktu; Parlâmento, hükümetlerden gelecek tekliflerin bir tescil merciî şeklindeydi. Tabiî, bu anlayış derhal müşkülâtını gösterdi ve bu anlayış içinde hükümetin devam etmesi imkânı olmadığı çok çabuk anlaşıldı. İkinci Nihat Erim ve Melen Hükümetlerinin bu anlayışı terk ettiğini ve Parlâmentoya dayalı Hükümet şeklini kabul ettiklerini görüyoruz.

Nitekim gerek Sayın Erim ve gerekse Sayın Melen muhtelif vesilelerle yapmış oldukları konuşmalara da müteaddit defalar, Hükümetlerinin Parlâmentoya dayalı olduğunu ifade etmişlerdir. Tabiî bu, meseleleri biraz kolaylaştırdı; ama yine de güvenoyu alınmış olmasına rağmen, bir partiye, anlaşmış partiler grubuna dayanmadığı için, müşkülât zaman zaman kendini gösterdi. İşte bu tecrübelerden sonradır ki, bugün, kurulmuş olan Hükümet, daha iyi vazife görebilmek ve normal rejime geçişin son halkasını teşkil etmek üzere anlaşan iki partimizin kurmuş olduğu koalisyon hükümeti şeklinde ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Hükümetler hakkındaki bu görüşlerden sonra, şimdi de Hükümetimizin programı üzerinde kısaca durmak isterim. Evvelâ şu hususu arz edeyim ki, Hükümetimizin, bizden evvelki hükümetlerden bazı farkları vardır. Bunlardan, kanaatımca mühim olanlardan birisi; bundan evvelki hükümetlerin aksine, bir mânâda, kısa bir zaman içinde vazife görmek üzere gelmiş bulunmasıdır. Yani, çalışmalarımız takriben 5,5 aylık bir devreyle mahduttur. Eğer, Parlâmento çalışmalarını nazarı itibara alacak olursak bu, belki de 1,5 ay ile mahdut bulunmaktadır. Bu bakımdan, programımızın bazı hususiyetlerinin bulunmasını kabul etmek lâzımdır zannediyorum.

Diğer bir hususiyeti; biraz evvel de ifade ettiğim gibi Hükümetin siyasî mesuliyetine iki partinin iştirak etmesidir ve bunun, bu iştirakin bir protokolle tespit

edilmiş bulunmasıdır. Bu bakımdan, biz programı hazırlarken, bu program, yerine getirilemeyecek bir vaatler listesi haline gelmemesine bilhassa dikkat ettik ve ancak protokolde gösterilen ve bu müddet zarfında yapılabilecek işlere ehemmiyet vermeye azamî gayret sarf ettik.

Programımıza baktığımız zaman, esas itibariyle bir - iki ana hedefin mevcud olduğunu görüyoruz. Bunlardan bir tanesi; 12 Mart Muhtırasının öngördüğü reform kanunlarının çıkarılmasıdır. Şuna inanıyoruz ki, Meclislerimizin yoğun ve hızlı çalışması neticesinde bu husus temin edilebilecektir ve bu hususa memleketimizin geleceği bakımından da büyük bir ehemmiyet atfediyoruz.

Burada muhtelif arkadaşlarımız değindiler; - zaten basında da zaman zaman çıkmaktadır - reformların istenilen şekilde çıkıp, çıkmayacağı meselesi vardır. Burada zannediyorum bir sarahate kavuşmak icabedecektir. Gayet tabidir ki, muhtelif şahısların, muhtelif zümrelerin, muhtelif partilerin değişik görüşleri olacaktır. Binaenaleyh, Hükümetler kendi anlayışlarına göre hazırlayacakları tasarıları Parlâmentoya sevk edecekler ve tasarılar kanunlaşması halinde son şeklini Parlâmentoda alacaktır. Bunun başka bir şekli yoktur. Demokratik rejimimizin icabı olarak bu yola gayet tabiî gidilecektir. Ama inanıyorum ki, partilerimiz ve Parlâmento, memlekete hizmet etme aşkı içinde, bu reformları memleket menfaatlerine en uygun bir hale getireceklerdir.

Programımızda öngörülen ikinci husus; tesis edilmiş olan huzurun devamı ve bilhassa sıkıyönetimin kaldırılmasından sonra bu huzurun devam etmesi için gerekli tedbirleri almaktır. Bu mesele üzerinde hassasiyetle durduğumuzu programımızda ifade etmiştik. Devleti daha güçlü hale getirmek için her türlü aşırı sol ve aşırı sağ ile yıkıcı ve bölücü faaliyetlerle mücadele edilecektir ve bu mücadeleye hiç hız kesilmeden devam edilecektir. Bittabi olağanüstü şartlardan normal şartlara dönülürken asayiş ve huzurun devamını sağlayacak mevzuat ile alınacak tedbirler, kişinin, Anayasa teminatı altında bulunan temel hak ve hürriyetlerine dokunmayacak şekilde düzenlenecektir.

Programımızda üçüncü nokta; seçimlerin zamanında ve tam bir bitaraflık içinde yapılması hususudur. Bu zaten, kanunların teminatı altındadır. Fakat biz Hükümet olarak da bu mevzuda elimizden gelen her türlü gayreti sarf edeceğiz. Seçimler zamanında ve en bitaraf şekilde yapılacaktır.

Burada temas edildiği için sıkıyönetim meselesine ben de değinmek isterim. Çünkü bu mevzu ile alâkalı olarak ifade edilmiştir, daha evvel de ifade edildi, programımızda hakikaten, sıkıyönetimin kaldırılıp, kaldıramayacağı hususunda bir şey söylemedik. Zannediyoruz ki, söylemek mümkün de değildir. Çünkü sıkıyönetim muayyen sebeplere dayanılmak suretiyle getirilmiş bir sistemdir. Bu mecburiyetlerin önümüzdeki aylar içinde ortadan kalkıp, kalkmayacağını bilmeden bir vaitte bulunmak, bizim program anlayışımızla, Hükümet vaadiyle kabili telif görülmemiştir. Bu bakımdan, bir şey getirmedik; ama temennimiz, biran evvel normal rejime dönmek ve sıkıyönetimi kaldırmaktır. Şartlar elverdiği takdirde, bittabi kaldırılacaktır; ama böyle bir vaadi yapamıyoruz, şartların ne olacağını bilmeden.

Bu ana hedefler dışında, programımızda, Hükümetimizin ekonomik görüşlerine ve büyük halk kitlelerini alâkadar eden muayyen mevzulara dokunmak ihtiyacını duyduk ve dokunduk.

Ekonomik, politika mevzuunda şunu kısaca ifade etmek isterim: Hükümetimizin görüşü ki, Anayasada da ifade edilmiştir. Karma ekonomi sistemidir. Bu mevzu memleketimizde, kanaatimce lüzumundan fazla münakaşa edilmektedir. Karma ekonomi sistemi dediğiniz zaman - Anayasamız da bunu böyle kabul etmiştir - hem kamu kesimi olacaktır, hem özel kesim olacaktır ve her zaman ifade ettiğim gibi, memleketin tüm kaynaklarını seferber etmek suretiyle biran evvel memleketin kalkınmasını sağlayacağız. Gaye budur. Böyle olduğuna göre, zannetmiyorum ki hiçbir Hükümet; (bizden evvel gelmiş veya bizden sonra gelecek hiçbir Hükümet) kamu kesimi için gerekli tahsisatı vermesin (eğer imkânı varsa) ve bunu başka sahada kullansın... Böyle bir şey yok. Memlekette olmamıştır ve bundan sonra olmayacaktır. Hattâ o kadar olmamıştır ki, birçok hükümetler bütçeleri zorlamak suretiyle, açık finansmana gitmek suretiyle kamu kesimi yatırımlarını tahakkuk ettirmek için azamî gayret sarf etmişlerdir.

Bu bakımdan, kamu kesiminden kesip, özel sektöre vermek diye bir şey mevzubahis değildir. Burada belki şu olabilir: "Kamu kesimi içinde hangi sahalara yatırım yapmalıyız, hangi sektörü desteklemeliyiz?" Bunun münakaşası yapılabilir ve gayet tabiî partiler arasında belki de bu mevzuda bazı farklar da olabilir. Bizim anlayışımız (ki, bizim anlayışımız demek doğru da değil, plân bu anlayışı getirmiştir) plân, kamu yatırımlarının hangi sahaya ne ölçüde yapılacağını sarahatle göstermiştir. Bu plân da yetkili mercilerden geçtiğine göre, bizim Hükümetimizin de bu plâna uyması, zannediyorum zaruridir.

Özel sektöre gelince; burada da bir yanlış anlayış var zannediyorum. Meseleyi, âdeta muayyen anlayışlar içinde bir servet düşmanlığına kadar götürmek suretiyle başka noktalara geçmek isteyenler oluyor zaman zaman. Ama şunu düşünmek lâzımdı: Özel sektör, ekonomi içinde, gereği kadar çalışma imkânı bulamadığı takdirde, gerekli yatırımları yapamadığı takdirde gayet tabiî, kalkınmamız aksayacaktır, bu birinci noktadır.

İkinci nokta, - bu bizi otomatikman vergi politikasına da götürür - eğer özel kesime imkân vermezseniz, gelirini artırma, yatırımları yapma imkânını vermezseniz; derhal, belki hemen değil; ama çok kısa bir devrede sizin gelirleriniz düşer; kamu yatırımları yapamaz hale gelirsiniz ve işte, ortadan kaldırmak istediğiniz işsizlik tam mânasıyla o zaman çıkar.

Binaenaleyh (tekrar ediyorum) şu anlayış içindeyiz: Kamu kesimine de, özel kesime de ehemmiyet vereceksiniz. Bütün kaynakları memleketin kalkınmasına hasredeceksiniz ve bu suretle biran evvel kalkınmanın çarelerini arayacaksınız. Vergi mevzuunda da öyle bir vergi politikası takibedeceksiniz ki; bu, verginin kaynağını kurutmasın. Kısa devrede bunu halletmek çok kolaydır; vergileri çok artırırsınız ve bir sene için belki vergi gelirleriniz artmış gözükür. Ama özel kesimin yatırım imkânını ortadan kaldırdığınız zaman, artık, büyüyen ekonomiye uygun bir vergi

artışı bekleyemezsiniz ve neticede, himaye etmek istediğiniz sektörleri himayeden mahrum kalırsınız ve Türk ekonomisinin kalkınmasına hizmet edemezsiniz.

Onun için; her şey bir denge meselesidir. Ekonomi bir dengeye dayanmaktadır, her sahada dengeyi muhafaza edeceksiniz. Evet; sosyal adalet yerini bulmalıdır. Yani, az kazanandan az, çok kazanandan çok alacaksınız. Bunda hiç şüphe yoktur. Ama çok kazanandan öyle çok alacaksınız ki, o çok kazananın tekrar yatırım yapma, imkânını ortadan kaldırmayacaksınız. Aksi takdirde (arz ettiğim gibi) ilerisini tehlikeye sokarsınız.

Biz programımızda, kalkınmamın hangi yollardan yapılacağına da bir nebze dokunduk; plânlarda okluğu için teferruatına girmedik. Ama dedik ki; "Hızlı kalkınmanın yolu, hızlı sanayileşmektir." Binaenaleyh, bu kısa devrede elimizden gelen bütün imkânları kullanmak suretiyle sanayileşme yolunda gerekli tedbirleri alacağız; bize düşen vazife ne ise (plânlarda gösterilmiştir) bunun hepsini tam olarak yerine getireceğiz.

Bunun yanında dedik ki; "Evet; sanayileşme memleket için çok mühimidir. Ama tarım sektörünü ihmal edemezsiniz." ve tarım sektörünü niçin ihmal edemeyeceğimizi de, belki de şimdiye kadar hiçbir programda gözükmeyen bir açıklıkla ifade etmiş bulunuyoruz. Sebeplerimi saydık. Bu sebepleri ben ilk defa, Bakan olduğum zaman bütçe müzakereleri sırasında Bütçe Komisyonunda da bir nebze ifade etmiştim.

Binaenaleyh politikamız, sanayileşmek için gerekli tedbirleri almak; fakat ziraate de gerekli ehemmiyeti vermektir ve bu da verilecektir. Bu bizi, çok tenkit mevzuu yapılan ve çok konuştuğumuz, taban fiyatları politikasına götürür.

Yine, 1971 senesi bütçe müzakereleri sırasında, taban fiyatlarıyla ilgili olarak şöyle söylemiştim:

"Taban fiyatlarının birçok maksadı vardır. Bunlardan bir tanesi, büyük bir kitlenin gelirini artırmaktır ve bu suretle sosyal adalete yardımcı olmaktır.

İkincisi, nüfusumuz artıyor; 5-10 sene içinde 50 milyonu bulacağız. Binaenaleyh, gıda maddesi ithal eden memleket haline gelmemek için de ziraate ehemmiyet vermek lâzımdır.

Ayrıca, ziraî mahsûllerimizin çoğu ihraç ediliyor. İhracat gelirlerimizin azalmaması için, taban fiyatları politikasına ehemmiyet vermek lâzımdır.

Ve nihayet, sanayileşmek bakımımdan en güzel araçtır. Çünkü münhasıran ihracata dayanan bir sanayi kuramazsınız. Bunu yapan bir iki memleket vardır, çok enderdir. Devamlı olarak ihracata dayanan bir sanayi ile meseleyi yürütemezsiniz. Binaenaleyh, sanayi tesislerinin muayyen büyüklükte olması zarureti vardır, kapasitelerin muayyen seviyede bulunması lâzımdır. Bunun için dâhilî pazarın yaratılması lâzımdır. Binaenaleyh, taban fiyatı politikasını sanayileşmenin bir aracı olarak kullanacaksınız" demiştim.

Bu görüşlerimde bugüne de hiçbir değişiklik yoktur ve bunun bir kısmını programımıza koymak suretiyle ifade ettik.

Ama derhal şu sual karşıma çıkabilir: Denir ki, "Geçen sene, sizin de dâhil bulunduğunuz Hükümet politikası buna uygun mu idi?" Bir defa, bu mevzuu çok konuştum; onun için tekrar üzerinde uzun boylu durmak istemiyorum. Yalnız, şu kadar söyleyeyim ki; yanlış bazı şeyler söyleniyor. Meselâ, "Geçen sene taban fiyatları hiç artırılmadı, dondurulduu" lâfı, mütemadi tekrar edilip durmaktadır. Bu yanlıştır. Müteaddit defalar ifade ettim: "İki mahsul hariç, hepsi artırılmıştır ve eski senelere nazaran oldukça iyi nispetlerde artırılmıştır." Ama kâfidir, kâfi gelir?.. Bu, kabili münakaşadır; fakat artırılmıştır. *(CHP sıralarından "Artırılmayan mahsuller var" sesleri)*

"İki mahsul hariç" dedim efendim.

İkinci nokta; yine müteaddit defalar ifade ettim: "Her senenin ekonomik şartları değişiktir." politika doğrudur, doğru politika budur. Ama bazı ahvalde, memleketin umumî menfaatleri ve tüm ekonomik meseleleri ele aldığınız zaman, bazı fedakârlıklar yapmak zarureti ortaya çıkar. Geçen seneki politikamız, Hükümetin politikası bu idi ve bunda zaruret vardı.

Yine ifade edeyim, (çünkü biraz sonra fiyatlar meselesine geleceğim) eğer bu ve buna benzeyen diğer tedbirleri geçen sene almamış olsaydık, bugün şikâyet ettiğimiz fiyatların nereye gideceğini - zannediyorum - biraz düşünmek icabedecekti.

Fakat şunu ifade edeyim ki, bu sene biraz daha rahat durumdayız birçok sebepler dolayısıyla ve taban fiyatları politikamızı daha rahat tatbik etmek imkânı vardır. Programımızda da ifade ettiğimiz gibi, "Üreticinin emeğini en iyi şekilde değerlendirmek için gerekli tedbirler alınacaktır."

Çok temas edilen ve hakikaten, üzerinde en çok durulması lâzım gelen bir mesele olan "Fiyat politikası" na da bir nebze değinmek istiyorum.

Bu politikaya değinmeden evvel, fiyatlara bir göz atmakta fayda vardır. Çünkü bu mevzuda, yine çok değişik rakamlar ortaya çıkmakta, bu mesele, çok değişik şekilde bir tefsire tabi tutulmaktadır. Daha evvel ifade etmiştim ve bilindiği gibi, 1971 senesinde toptan eşya fiyatları % 23 nispetinde artış göstermiştir. Bu, 1972 senesinde artış nispeti olarak % 14,9'a inmiştir. Bunu yıllık vasatiler şeklinde almak suretiyle değişik rakamlar ortaya çıkıyor, şimdi bunu yeri olmadığı için ifade etmiyorum, bunun münakaşası yapılabilir. Söylediğim rakamlar, ekonomiyi gösteren, fiyat hareketleri olarak gösteren rakamlardır ve 1971 senesinde % 23 nispetinde artış gösteren toptan eşya fiyatları, 1972 senesinde % 14,9 nispetinde bir artışla kapanmıştır.

Daha evvelde bu kürsüden ilân etmiştim: Hedefimiz % 10'dur demiştim. Ama bu % 10'u tutamadık. Bunun muhtelif sebepleri vardır, yine, yeri olmadığı için teferruata girişmiyorum; hedefe vâsıl olamadık. Ama kabul etmek lâzımdır ki, o büyük artışa nazaran oldukça düşük bir seviyeye artış temposu getirilmiştir. O zaman da ifade etmiştim: "Gaye, 1973'te bu memleketin şartlarına uygun bir istikrarın teminidir." Zaten bu sual soruldu. Onun için ne olduğunu ifade edeceğim.

Bunu esasen böyle yapmak da lâzımdı. Çünkü yine evvelce de ifade etmiştim: "Ekonomide olsun, sosyal meselelerde olsun, birbirine zıt ve şiddetli kararlar aldığınız zaman, ekonomiyi büyük bir sarsıntıya uğratırsınız ve bundan büyük ölçüde zararlar meydana gelebilir. O bakımdan, yavaş tedbir almakta vardır. Bu anlayış içerisinde, 1973 senesini hedef aldığımızı ve 1973 senesinde mâkûl bir istikrarı temin etmeye gayret sarf edeceğimizi, çok daha evvel ifade etmiştim.

Binaenaleyh, 1973 senesinde fiyatların mâkul seviyede, mâkul ölçüler içerisinde artması için gerekli tedbirler alınacaktır. Bunları da programınızda, yine belki de birçok programlarda olmayan bir açıklıkla ifade ettik:

Fiyat hareketlerini tek bir şeye bağlamaya imkân yoktur. Fiyat hareketlerinin fevkalâde geniş ve değişik sebepleri vardır. Bütün bu değişik sebepleri bir arada mütalâa etmek ve değişik tedbirleri almak suretiyle ancak, istikrarı sağlamak mümkündür. Binaenaleyh, bu tedbirlerin hepsini bir program içinde sıralamaya imkân olmadığı için göstermedik. Ama esas itibariyle para - kredi politikamızı, maliye politikamızı, ithalât, ihracat politikamızı ne şekilde kullanacağımızı bu meselede göstermiş olduk.

BAŞKAN — Sayın Başbakan, bir dakikanızı istirham edebilir miyim; lütfen... Hükümet Programı üzerinde görüşmeler bitinceye kadar birleşimin devamı hususunu oylarınıza arz ediyorum.

Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir. Devam buyurun Sayın Başbakan.

BAŞBAKAN NAİM TALÛ (Devamla) — Bu memleket için mâkul olan, fiat istikrarı nedir? Hakikaten bu meseleyi bir açıklığa kavuşturmak lâzımdır. Bu memleketin fiat hareketlerinde, kırk senelik konjonktürü takip ettiğiniz zaman görürsünüz ki, % 3 ilâ 4 arasında daimî bir artış vardır. Bizim memleketimizde, nasıl tedbir alırsanız alım, her sene toptan eşya Hatlarında, vasatî olarak % 3-4 civarında bir artış görülmüştür. Zaten, dünya memleketlerine de baktığınız zaman, tam istikrarı temin eden memleket yoktur. Kaldı ki, birçok bakımlardan, hele kalkman memleketler için bu doğru da değildir... Amerika bunu bir müddet yaptı; fiatları, zannediyorum, on sene kadar aynı seviyede tutma imkânıma sahip oldu; bunun dışında hemen hemen hiç yoktur denilebilir. Onlarda da zaman zaman % 2-3 civarında fiyat artışları olmuştur; fakat son senelerde bu artışlar, Batı Avrupa memleketleri için söylüyorum- % 5 ilâ 9 arasında oynayan bir hale gelmiştir.

Bizim memleketimizde, senelerden beri % 3-4 civarında bir fiyat artışı olduğuna ithalât dolayısıyla dünyadaki fiatların da otomatikman tesiri altında kaldığımıza ve hızlı bir kalkınma hamlesi içinde bulunduğumuza göre, fiatların, bu biraz evvel arz etmiş olduğumu, normalin üzerinde bir artış göstermesini beklemek lâzımdır. Bu normal zamanlarda olmuş olsa idi, dünya konjonktüründe bir değişiklik olmamış olsaydı, derdim ki; bu memleket için ideal fiat artışı % 3 ilâ 5 arasındadır. Ama bugün bu imkâna sahip değiliz; bunu bu ölçüler içinde tutmaya hemen hemen imkân yoktur. Fevkalâde aşırı tedbirler almak suretiyle belki tutulur; fakat ekonomiyi öyle bir durgunluk içine sokarsınız ki, tesirleri çok daha menfi olur.

O bakımdan, şu anda benim söyleyebileceğim şudur; % 5 ilâ 8 arasındaki bir fiat artışı, memleketimiz için normal kabul edilen bir fiat artışı olması lâzım gelir ve gayesinin de bu olması icap eder. Ama tam yapılabilir, tutulabilir mi? Onu bilmiyorum; fakat gayemin azamî % 8 civarında bir fiat artışı şeklinde tespit edilmesinde fayda vardır. Bu memleket şartlarına uygun derken bunu kastediyoruz. Toptan eşya fiatlarının 1973 senesinde % 8 civarında bir artış göstermesi halinde bu gaye tahakkuk etmiş olacaktır; daha aşağıda tutulabilirse çok daha iyidir.

Bu mevzuu kapamadan evvel, bir rakamı da arz etmek istiyorum; bu da söylendi... "Üç aylık rakamlara bakıldığı zaman, geçen seneden pek farkı yoktur." dendi. Evet, doğrudur, hakikaten fark yoktur. Ama mühim olan mesele, bu üç aylık neticeler değildir. Mesele; Mayıs ayından sonra fiatlarda düşmenin olup olmayacağıdır. Çünkü % 1'lik mevsimlik hareket vardır; bu mevsimlik harekete uyarak düşmeye başlayıp başlamayacağı mühimdir. Başladığı takdirde meseleyi rahatlıkla çözme imkânı vardır. Eğer düşmezse o zaman tedbir almak lâzım gelecektir. Fakat şu rakamlar da bana göre biraz mühimdir; Mart sonuna kadar olmak şartıyla, 1972 senesinde toptan eşya fiyatları artışı % 21 idi; bu sene % 16 dır. Ankara geçinme endeksi geçen sene % 21 idi, bu sene % 13,6 dır. İstanbul geçinme endeksi geçen sene % 19,6 iken, bu sene % 11,4dür. Bu rakamlar da, geçen senenin Mart devresine nazaran, bu sene çok daha iyi bir fiyat artışı temposu içine girdiğimizi göstermektedir.

Programımızda işçi ve işveren meselelerine temas ettik ve yapacağımız bazı hususları da belirttik. Bu arada bir tenkit mevzuu oldu; onda haklıdırlar. Yani, "bu kadar daraltılmış bir çerçeve içinde hazırlanmış bir programa, çok uzun vadeli gözüken ve işsizliğin ortadan kaldırılacağı" gibi iddialı, bir kısmın da girdiğini ifade ettiler. Doğrudur. Yalnız, zannediyorum onu şöyle düşünmek lâzımdır; ekonomi devamlılık arz eder. Binaenaleyh, hangi hükümet olursa olsun, gaye; memlekette tam istihdamın temini, işsizliğin, yoksulluğun kaldırılmasıdır. Binaenaleyh, bizim devremiz 5,5 ay olsa dahi, bu gayeye hizmet edecek şekilde tertibat almaya mecburuz, mecbursunuz; aksi takdirde, aksaklıklar, boşluklar meydana gelir ve meselenin çözülmesinde müşkülâta uğrarsınız. Burada kastımız budur; yoksa takdir edersiniz ki, 5,5 ay zarfında memleketteki işsizliği, yoksulluğu kaldıracak bir ifadede herhalde bulunmazdık.

Bu arada yine konuşmaların arasında çok mühim gördüğüm ifadeler vardır; toprak ve tarım reformu dolaylısıyla kooperatifçilikle alâkalı olarak dediler ki, "reform bölgeleri dışındaki kooperatifler mecburî mi olacaktır?" Zannediyorum bu hususta programımızda kâfi sarahat vardır. Böyle bir düşünce mevcut değildir. Ancak, toprak reformundan istifade etmeyi arzu edenler için, reform sahaları içinde olanlara mecburi kooperatifçilik getirilmiş; bunun dışında olanlara veya bu kanundan istifade etmeyecek olanlar için bir mecburiyet yoktur. Bizim kooperatifçilik anlayışımız tamamen demokratik sisteme uygun bir kooperatifçiliktir. O bakımdan bir endişenin bulunmaması lâzımdır. Yalnız, bu kooperatifçilik mevzuu açılmışken, burada bir noktaya işaret etmek istiyorum; maalesef kooperatiflerimiz istenildiği şekilde, umumî olarak söylüyorum iyi çalışmamaktadır ve zaman zaman parti me-

selelerine âlet edilmek istenilmektedir; bu hususa dikkat edildiği takdirde kooperatiflerimiz çok daha rahat gelişme imkânını bulacaklardır.

Bir de, son zamanlarda çok konuşulan, aslında bana göre o kadar fazla konuşmaya değmeyen bir mevzua, temas edildiği için ben de temas etmeden geçemeyeceğim; bu da büyük mağazacılık hakkındaki görüşlerdir. Burada ifade edilmedi, ama bu, gazetelerde, hattâ benim tarafımdan ortaya atılmış bir fikir olarak da söylendi. Eğer öyle olsa idi bundan şeref duyardım, ama benden çok daha evvel ortaya atılmış bir fikirdir bu... Ve bu plânımıza girmiş bir fikirdir. İkinci Beş Yıllık Plânda ve Üçüncü Beş Yıllık Plânda yerini almıştır ve büyük mağazaların geliştirilmesi konusu İkinci Beş Yıllık Plânda da, Üçüncü Beş Yıllık Plânda da Ticaret Bakanlığına vazife olarak verilmiş bulunmaktadır. Binaenaleyh; biz bunu söylediğimiz zaman sadece Ticaret Bakanlığına verilmiş bir vazifeyi ifa etmek için söylemiştik. Kaldı ki esasına da indiğimiz zaman gene meselede bir yanlış anlayış olduğu kanısına varmak mümkün zannediyorum.

Şöyle ifade etmek isterim; büyük mağazaların ki büyük mağaza tâbiri tam yerinde midir bilmiyorum, Türkçe karşılığını belki tam bulmakta güçlük çekildiği için bu tabir kullanılmıştır. Gelişmesini önlemeye imkân yoktur. Daha doğrusu, ekonomi muayyen bir safhaya, muayyen bir noktaya geldiği zaman bu zaten kendiliğinden olacaktır; Bu, bütün dünyada böyle olmuştur, her halükârda olacaktır. Plânın öngördüğü husus bu; faydalı enstrümanı teşvik etmek suretiyle bir an evvel meydana çıkmasını teşvik etmektir, bundan kimsenin korkması için sebep yoktur. Bilakis, her zaman şikâyet edilen aracıların ortadan kaldırılması için belki de tek vasıtadır. Kooperatifçiliği teşvik edecektir, Büyük mağazacılık aynı zamanda büyük yapıcılığı teşvik edecektir, başkaca yürütülmesine imkân yoktur. Direkt temas edeceklerdir, muhtelif kooperatifler kurulacaktır ve herkese açıktır.

Binaenaleyh, fevkalâde ekonomiye faydalı olacak ve kaçınılması imkânsız, zamanla nasıl olsa olacak ve şikâyet edilen birçok mevzuları ortadan kaldıracak kuvvette bir müesseseyi, sadece muayyen kimselere hizmet etmek şeklinde ifade etmek suretiyle tenkit etmeyi ben şahsen doğru bulmuyorum; tabiî takdir sizlerindir. Ama tekrar ediyorum ki, bu mesele Naim Talû'nun çıkardığı bir mesele değildir; bunu ben çıkarmış olsaydım, bundan şeref duyardım.

Ama çok evvel bilinen bir meseledir ve Plânımıza, programlımıza çoktan girmiş bir meseledir.

Bu suretle, mühim gördüğüm noktalara temas etmek suretiyle, Hükümetimiz ve programımız hakkında gerekli gördüğüm izahatı vermiş bulunuyorum.

Son mesele olarak af meselesine temas etmek isterim. Filhakika, programımızda affa değinilmemiştir. Zannetmiyorum ki, Cumhuriyetimizin 50'nci yılı gibi çok önemli bir devrede affın karşısına çıkmak isteyen bulunsun. Mühim olan nokta affın şümulüdür; kimlere tatbik edileceğidir; ne şekilde tatbik edileceğidir ve büyük tetkike ihtiyaç gösteren bir hususdur. Ben, eminim ki, Parlâmentomuz ve Hükümetimiz bu meseleye gerekli önemi verecek, gerekli tetkikleri yapacaktır. Benim burada aklıma gelen bir husus var ve daha evvel ele istirhamım, şu olacaktır. Birtakım

vaitlerde bulunmak suretiyle suç işleyecekleri yahut suç işleme durumunda olabilecek insanları tahrik ve teşvik etmeyelim. İtimat buyurun ki, benim hiç şüphem yoktur, bu Parlâmento en doğru yolu bulacaktır.

Son olarak şahsıma taallûk eden bazı noktalar vardır; bu mevzuda konuşmak istemiyorum. Her fikre hürmetim vardır, takdir sizlere ait bulunmaktadır. Eğer Hükümetimize güvenoyu verecek olursanız, elimizden gelen bütün imkânları kullanmak suretiyle, memlekete hizmet etmeye çalışacağımızdan şüphe etmemenizi bilhassa istirham eder, hepinizi hürmetle selâmlarım. *(AP ve CGP sıralarından alkışlar)*

BAŞKAN — CHP Grubu adına ikinci defa Sayın Ahmet Durakoğlu, buyurun.

CHP GRUBU ADINA AHMET DURAKOĞLU (Sivas) — Sayın Başkan, Sayın milletvekilleri; evvelâ, Sayın Başbakana şükranlarımı sunmakla sözlerime başlayacağım. Kendisinin Hükümet programı olarak getirdiği metin üzerinde, muhtelif partilere ait arkadaşlarımızın yaptıkları eleştirilere, bir Başbakandan beklenen ağırlık, vakar ve ciddiyet içerisinde cevap verdiler. Bu sözlerimizle, Sayın Başbakanın politik davranışına takdirlerimizi ifade etmek istiyorum. Çünkü biz bu kürsüden, kendisini tenkit eden partilerin genel başkanlarını hedef tutmak suretiyle, onların sahiboldukları fikirleri söyledikleri takdirde, uyguladıkları takdirde memlekete hizmet etmeyeceğine inandığını söyleyen başbakanları gördük. Bütün bunları gördükten sonra, gerçekten Sayın Talû'nun ortaya koyduğu devlet adamlığı ciddiyet ve ağırlığına şükranı bir görev saydık.

Sayın Başbakan bizim sıkıyönetim konusundaki eleştirilerimizi ele alarak, "sıkıyönetimin gereği hakkında yetkili organlar mütalâa ve karar vermeden Hükümetin bu konuda bir beyanda bulunmasının mümkün olmadığını" ifade ettiler. Bu arada ülkemizin içinde bulunduğu durumu, asayişi izah ederken de; "sulh ve sükûn içerisinde, ülkemizin sükûna erdiği bir durumda bu hali devam ettirmenin kendileri için bir görev olduğunu" da ifade ettiler. Ülkemizin huzur ve sükûna erdiğini kabul eden bir Hükümetin, tabiatıyla sıkıyönetimin görevinin de sona erdiğini kabul etmesi mantıkî bir zarurettir. Üstelik, Millî Güvenlik Kurulunun Yüce Meclislere getirecek olan da gene kendi Hükümetleridir. Bugünden, asayiş bakımından, huzur ve sükûna erdiğine inandığı ülkesinde, sıkıyönetimin devamı suretiyle lüzumsuz, bir yola gittiğini de kabul etmiş olmak lâzımdır. Ama gene de, Adalet Partisi Sözcüsü Sayın Kılıç'ın, bizim sıkıyönetim konusundaki eleştirilerimize verdiği cevaplara bakınca, Sayın Başbakana hak vermemeğe imkân yok. Çünkü Sayın Kılıç hem sıkıyönetime taraftar değil, hem sıkıyönetimsiz bir seçime taraftar; hem sıkıyönetimdi bir seçim olabilir, hem sıkıyönetimsiz bir seçim olabilir. Ama birini diğerine bağlamak zaruretini de mutlaka bir ihtiyaç olarak duyar ve ifade ederler. Dikkatle dinledim, gerçekten Sayın Kılıç sıkıyönetime taraftar mı, değil mi; bendenizi mazur görün belki anlamakta güçlük çekiyorum; kesin bir sonuca varamadım.

Muhterem arkadaşlarım, Sayın Başbakan, kamu sektörü ve özel sektör konusunda, yapılan ayırımın, özel sektör konusu bahsedilince servet düşmanlığına kadar götürüldüğünden bahsettiler. Bunlar bulunabilir, açık ve kesin olarak söylüyorum; CHP olarak biz ortanın solunda bir partiyiz; ister beğenin, ister beğenmeyin,

ortanın solunda bir partiyiz. Ama biz, Türk ekonomisinde, özel sektörün kökünün kazınmasını isteyen bir iktisadî felsefenin sahibi değiliz. Şimdi Sayın Başbakan derler ki; "özel sektörle kamu sektörünün Türk ekonomisini içerisinde dengeli şekilde ele alınmasında zaruret vardır."

Muhterem arkadaşlarım, söz olarak gayet doğru bir sözdür. Ama bu denge takdire bağlıdır ve bu uygulamayı yapacak olanların ekonomik felsefelerine bağlıdır. Size göre denge, kamu sektörü için ziyadedir, bize göre azdır. Size göre denge, kamu sektörü için ağırlık vermektir, bize göre de gerçekten öyle değildir.

Şimdi bütün mesele şurada toplanıyor. Memleketin iktisadî meseleleri üzerine eğilmek kadar bir Parlâmentonun görevi olan başka bir şey yoktur. Hem bu tatlı bir görevdir; ama bizde uzun yıllar siyasî hayatımız; "dedi ki, demiş, sen kötüsün, ben iyiyim, sen yeme, ben yiyeyim" esasına istinat edip, kısır çekişmelere dayandığı için, şimdi memleketin ekonomik meseleleri üzerine eğildiğiniz zaman, vay efendim işte komünist...

Şimdi aziz arkadaşlarım, biz hüviyetimizi gizlemek ihtiyacını duyanlardan değiliz; ama Yüce Parlâmentonun içinde de, dışında da, şunu veya bunu, şu veya bu partiyi komünist görmek isteyenler çıkabilir; ama onlar istiyor diye biz de komünist olmaya mecbur değiliz. O mecburiyeti duyanlar bilsin... Şimdi bunu politika haline getirenler de var, ama bizim bunlara dönüp baktığımız yok. Biz kendisinden şüphesi olan insanlar değiliz.

Şimdi Sayın arkadaşlarım, fiyat artışları konusunda Sayın Başbakanı dinleyince; kendilerinin, ortaya koydukları ve Türkiye için fiyat artışlarının % 5 veya % 8 olmasını normal gördüklerini, bunu normal karşıladıklarını anlıyoruz. Ama kendi Ticaret Bakanlıkları zamanında 1 yılda fiyat artışı % 18'dir; bu yalnız Devletin resmî rakamı olarak % 18dir. Şimdi, bu da gösteriyor ki, Sayın Başbakan, kendi ölçüleri içinde dahi, başarısızlığını tescil ediyorlar.

Şimdi, taban fiyatları konusunda Sayın Başbakanın ortaya koyduğu, taban fiyatlarının iktisadî faktör olarak değerlendirilmesini yaptığı zaman ortaya koyduğu hususlara katılmamaya imkân yok. Ama ortada bir gerçek var arkadaşlar; siz buraya iktisadın, maliyenin en doğru verilerini getirseniz dahi, vatandaş kendi geliri, alıp verdiği ile bunları değerlendirdiği zaman size haklı veya haksız der. Bugün üretici, gecen yıl 90-95 kuruşa sattığı buğdayın kepeğini 115 kuruşa satın alıyor. Fiyat yükselişleri ziyade olacak diye taban fiyatlarını esirgersiniz; fiyat yükselişlerini önleyemezsiniz; üreticiyi, bir de, esirgediğiniz taban fiyatları yüzünden uğrattığınız zarara ilâveten, fiyat yükselişlerinin baskısı altında kalmaya mahkûm hale getirirsiniz. Ondan sonra da bu politikanın başarısından bahsetmek cesaretini gösterebilirsiniz.

Şimdi, Sayın arkadaşlarım, büyük mağazalar konusunda Sayın Başbakanın fikre sahip olmasını yadırgamıyoruz. Gerçekten İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık plânlarda büyük mağazaların yer aldığı da bellidir. Ancak, büyük mağazalar hususunda bizim konuşmamız dikkatle takibedilmişse eğer, görülecektir ki, büyük mağaza fikrinin karşısında değiliz. Aracıyı ortadan kaldıracağız diye küçüklerini bertaraf edip, bü-

yüğünü aracı olarak ikâme etme yolunun sakatlığına işaret ediyoruz. Kooperatifçiliğin teşvik edilmesini sağlayacak şekilde büyük mağazaların kurulmasında biz de varız. Ama büyük sermaye sahiplerinin inhisarına bırakılacak olan büyük mağazanın biz karşısındayız. Dikkat buyurulursa büyük mağaza fikri ayrı şeydir, büyük mağazayı gerçekleştirmek için kullanılacak yöntemler ayrı şeydir.

Şimdi müsaade ederseniz, Adalet Partisi Sözcüsü Sayın Selâhattin Kılıç'ın, konuşmalarımıza verdiği cevapları karşılamak isteriz.

Sayın Kılıç konuşmasında, Erim hükümetlerinin kuruluşundan, tutumundan uzun uzun şikâyet ettiler. Erim hükümetleri sırasında kendileri bu Hükümetin ortağı idiler. Sorumluluk Erim'e...

FUAT AZMİOĞLU (Kütahya) — Erim'e ha? Ortağı idik Erim'in ha... Yemin et...

AHMET DURAKOĞLU (Devamla) — Şartlarını sayıyorum Sayın Azizoğlu. Biraz sabır buyur, göreceksin ki, öyle değil; yemini gerektirecek bir durum değil.

FUAT AZMİOĞLU (Kütahya) — Siz de inanmıyorsunuz ama mızrak çuvala girmiyor. Siz de sığdıramıyorsunuz.

AHMET DURAKOĞLU (Devamla) — Sahibolduğu mızrağın kullanma devri çoktan geçti. Onun için ne mızrağımız var, ne de çuval ihtiyacı duyuyoruz.

BAŞKAN — Müdahale mi edeyim muhakkak efendim yani? Sayın Azmioğlu müdahale etmeyiniz; meselenin müzakeresinin devamına Genel Kurul karar verdi; normal çalışmanın dışına çıktık.

Buyurun efendim devam ediniz.

AHMET DURAKOĞLU (Devamla) — Sayın Kılıç, Erim Hükümetlerinin kuruluşundan tutunuz, işleyiş tarzına kadar şikâyet ettiler. Fakat işleyiş tarzında, bilhassa kendi partisi zaviyesinden, sandalyesiz bakan olarak zikredilen kişilerle bugün ortak halindedirler, inşallah ahenk içinde çalışırlar.

BAŞKAN — Sayın Durakoğlu istirham edeyim. Genel Kuruldan rica edeceğim, muhterem arkadaşlar lâf atmayınız, program dışına çıkarılıyor; hatip mecburen çıkıyor. Zatıâlinizden de istirham edeceğim Hükümet Programı üzerinde lütfen efendim.

AHMET DURAKOĞLU (Devamla) — Sayın Başkan devamlı müdahale olmazsa benim öyle bir niyetim yok. Ama beni söylemek mecburiyetinde bırakıyorlar.

BAŞKAN — Efendim, Hükümet kuruluşu değil, Hükümet Programı üzerinde görüşüyoruz. Devam buyurunuz efendim.

FUAT AZMİOĞLU (Kütahya) — Tövbe, tövbe yapmayacağız.

BAŞKAN — Sayın Azmioğlu vadettiler, lâf atmayacaklar efendim. Buyurun.

AHMET DURAKOĞLU (Devamla) — Teşekkür ederim.

Efendim Sayın Kılıç, konuşmasının bir yerinde, sömürü düzeni gibi çirkin kelimelerin kullanılmasından vazgeçilmesini istediler. Bu sözler, bu Mecliste uzun yıl-

lardan beri söylenen sözlerdir ve garip bir tesadüf, 1970 bütçesinde bu sözler, CHP sözcüsü olarak bir muhterem arkadaşımız tarafından da ziyadesiyle kullanılmıştır; ama bugün o muhterem arkadaşımız saflarımızda değil, Hükümet saflarındadır.

GÜNGÖR HUN (Sakarya) — Olabilir.

AHMET DURAKOĞLU (Devamla) — Mühim olan bu söz değildir, bu sözü kullanmak değildir. Çirkine çirkin denir, güzele güzel denir. Mühim olan bu memlekette sömürünün, sömürü düzeninin olup olmadığı meselesidir.

Şimdi efendim, Türkiye'deki dar gelirli vatandaşların elindeki, avucundakini alacaksınız, özel teşebbüsün zirvesinde bulunan iş adamlarına aktaracaksınız; bunu söylediğiniz zaman, sömürü düzeni dediğiniz zaman; efendim bu çirkin sözü terk edin diyeceksiniz... Aşırı teşvik tedbirleriyle yararlandırdığınız kişilerin elde ettikleri imkânlar, muayyen kişilerin sömürülmesine vesile olacak, bu düzene işaret ettiğiniz zaman; bu çirkin kelimeyi terk edin diyeceksiniz... Perakendeciliği bile esnafa çok göreceksiniz, demin arz ettiğim şekilde büyük sermaye sahiplerinin iştirakiyle büyük mağazalar kuracak, onları büyük sermayenin yiyip bitirmesine seyirci kalacaksınız, bu durumun sömürücülükle ilgisi olduğunu söyleyene de bu düzenin bir sömürü düzeni olduğunu söyleyene de, bu sözü terk et diyeceksiniz...

İHSAN ATAÖV (Antalya) — Ordu Pazarına karşılık oluyor bu.

AHMET DURAKOĞLU (Devamla) — Ordu Pazarı ile bunun uzaktan yakından ilgisi yok. MEYAK'la da ilgisi yok, eğer kurulursa ÖYAK'la da ilgisi yok.

İSMET KAPISIZ (Yozgat) — Gima?..

AHMET DURAKOĞLU (Devamla) — Gima da bu değildir. Gima'ya dikkat ederseniz ki, fiyatları ayarlama gayesine matuf olarak kurulan teşekküller ayrı şeydir, icabında bir araya gelip tröst kuracak, tekelcilik tesis edecek ve bu suretle kendi kârını kendisi tespit edecek mağazalar kurmak ayrı şeydir. Bunu pekâlâ biliyorsunuz, ama bana iştirak işinize gelmiyor. *(AP sıralarından gülüşmeler)*

ABDURRAHMAN GÜLER (Çorum) — Bu o da değil. Nedir bu?

AHMET DURAKOĞLU (Devamla) — Çirkin olan, sömürü düzenini devam ettirmenin çabasına girmektir. Mühim olan da budur. Eğer Adalet Partisi, dediğimiz şekilde büyük mağazalar kanun tasarısı gelir de bunu desteklerse, gerçekten sömürü düzenine sahip çıkıyor demektir.

ŞEVKİ GÜLER (Afyon Karahisar) — Hadi be sen de...

AHMET DURAKOĞLU (Devamla) — Şimdiden hatırlatırım.

BAŞKAN — Sayın...

ŞEVKİ GÜLER (Afyon Karahisar) — Lütfen 19 Mayıs mağazaları ne haldedir, ona bakın. Sömürü, sömürü... Adalet Partisi kadar başınıza taş düşsün.

BAŞKAN — Sayın Güler, Sayın Güler... Çok rica ederim.

AHMET DURAKOĞLU (Devamla) — Sayın Güler benim taşa ihtiyacım yok. Eğer başınızın belâya ihtiyacı varsa duanızı iade ediyorum.

BAŞKAN — Yalnız, Sayın Durakoğlu... Sayın Milletvekillerinden rica edeceğim müdahale etmeyiniz; Sayın Durakoğlu'nun da Hükümet Programı üzerinde durmasını rica ediyorum. Umumî Mağazalar Kanun tasarısının müzakeresini yapmıyoruz. Kanun tasarısı gelecek, çıkacak, faydalı mı zararlı mı olduğu o zaman münakaşa edilir efendim.

Bugün programı konuluyoruz. Siz de sataşmalara imkân vermeyin Sayın hatip.

AHMET DURAKOĞLU (Devamla) — Anlıyorum Sayın Başkan; siz de, Hükümet gibi, "kısa kesin" diyorsunuz.

BAŞKAN — Bilmiyorum, nasıl keserseniz kesin.

Siz, Hükümet Başkanının beyanından memnun olduğunuzu ifade ettiniz.

AHMET DURAKOĞLU (Devamla) — Ama ne yazık ki, Sayın Demirel Büyük Mağazalar kanun tasarısına sahip çıkıyor.

Sayın AP sözcüsünün, taban fiyatları konusunda olsun, hayat pahalılığı konusunda olsun, bundan önceki hükümetleri eleştirmesini hem memnunlukla, hem de hayretle karşıladık. Hattâ Sayın Kılıç, hükümetleri o kadar eleştirdi ki, Bakan olan Sayın AP'li arkadaşlarına karşı insafsızlık ettiğini söylemek bana düşüyor gibi geliyor.

REFET SEZGİN (Çanakkale) — Bakanların politikası olmaz, Hükümetlerin politikası olur.

AHMET DURAKOĞLU (Devamla) — Hükümetin, taban fiyatları politikası ile hayat pahalılığına sebep olduğuna asla katılmıyor. Hem Bakan vermek suretiyle Hükümete iştirak edeceksiniz, hem her türlü eleştiriyi yapacaksınız; hattâ bu konuda açılmış olan gensoruya karşı, Hükümet buhranı yaratacak endişesini ileri sürerek, güvenoyu da vereceksiniz; bu Hükümet geçtikten sonra da rahatlıkla karşısına çıkıp diyeceksiniz ki; "Biz bu Hükümetin taban fiyat politikasını beğenmiyorduk zaten."

Bu taban fiyat politikasının âmil ve faili Sayın Ticaret Bakanı idi. Ticaret Bakanını, yani Sayın Talû'yu Başbakan olarak isteyen kim? Yine siz, Adalet Partisi...

EMİN PAKSÜT (Ankara) — Siz de AP'yi toptan istiyordunuz ya?

AHMET DURAKOĞLU (Devamla) — Her halde Cumhurbaşkanından sonra Başbakanı da siz istediniz Sayın Paksüt?

EMİN PAKSÜT (Ankara) — İstediğimizi yaparız; doğru.

BAŞKAN — Sayın Durakoğlu maahaza müzakere çok tatlı geçiyor; fakat Hükümetin kuruluşu meselelerini...

AHMET DURAKOĞLU (Devamla) — Benim burada ifade etmek istediğim şu; hem tenkid edeceksiniz, hem sahip çıkacaksınız. Bu çelişki ile ve rahatlıkla çıkacaksınız; "Adalet Partisi, bütün meselelere, zamanında; isabetli teşhisini koymuştur" diyeceksiniz. Hattâ bunu söylerken 12 Mart'a geldiğinizi de unutacaksınız.

Sayın AP sözcüsünün ileri sürdüğü bir tenkide katılmamaya imkân yok. Gerçekten TRT konusunda yaptığı tenkidlerde yerden göğe kadar haklıdır. Bu haklılık sizin şikâyetiniz sebebiyle değil; bu haklılık uygulama nedeniyledir. Gerçekten uygulama şikâyete hak verdiği içindir, sizden geldiği için değil; ama sizden gelmesinin bir özelliği vardır. Biz TRT'nin özerkliğinin alınmasını istemediğimiz zaman, tarafsız olmasını isteyen Adalet Partisi idi; ama bugün bu hale gelmesinden şikâyet edilmesi Adalet Partisinden geldiği için tenkidinize hayret ediyor, sizden geldiği için de, bizim iddialarımıza haklılık kazandırdığınız ortaya çıktığından da memnunluk duyuyoruz.

Gönül arzu eder ki, 12 Marttan bu yana gelen özgürlükleri kısıtlayıcı kanunların uygulanmasından da aynı derecede pişman olmayasınız. Tek temennimiz budur.

Toprak reformunda siyasî amacın bulunmadığını iddia ettiğim zaman, Sayın Kılıç, "Anayasada siyasal amaç yoktur" dediler.

Anayasanın 37'nci, 41'nci ve 52'nci maddelerinde ekonomik ve sosyal amaç da yoktur. Açık açık yazmaz; ama bu maddelerin Kurucu Meclisteki müzakerelerini eğer okursanız, göreceksiniz ki, orada bu amaçlar zikredilmiştir. Zannediyorum Sayın Paksüt beni tekzip etmezler. Bilhassa, bilâhare 52'nci madde olan 51'nci maddenin müzakeresi sırasında bunun, devamlı surette bunu gerçekleştirecek şekilde formüle edildiğinden de bahsedilmiştir.

Diyelim ki, Anayasada siyasî amaç yoktur. Peki, Anayasada toprak rezervini azaltmak var mıdır?; Anayasada modern işletme var mıdır?; Anayasada sulu araziye yeniden tarif yapıp rezervi azaltma var mıdır?; kamulaştırmanın maliyetini yükseltmek suretiyle reformu baltalamak var mıdır ve bütün bu Anayasada olmayan şeyleri bir araya getirdikten sonra masum bir siyasî amacın varlığı veya yokluğu sizi neden bu derece şiddetle ilgilendirdi? Çünkü bütün mesele, siyasî amacın gerçekleşmesi suretiyle 20'nci Asırda Türk köylüsünün siyasî haklarını özgürce kullanabilmesini sağlamaktır; ekonomik gücünden daha ziyade olan aşırı siyasal güçlerin baskısı altında tutmamaktır köylüyü. Ancak, bunu sağladığınız zaman toprak reformu siyasal amacıyla tam ve kâmil anlama kavuşabilir.

Maruzatım bu kadar. Saygılar sunarım. *(CHP sıralarından alkışlar)*

BAŞKAN — Kifayeti müzakere önergeleri gelmiştir, okutuyorum.

İHSAN ATAÖV (Antalya) — Aleyhinde söz istiyorum.

BAŞKAN — Peki efendim.

HASAN TOSYALI (Kastamonu) — Sayın Başkanım, Mecliste şahsı adına bir tek üye konuştu.

BAŞKAN — İçtüzük hükümlerini uyguluyorum beyefendi. Başka yapılacak hiçbir şey yok.

Kifayet önergelerini okutuyorum.

Sayın Başkanlığa

Müzakerelerin kifayetini arz ve teklif ederim.

Şevkli Güler (Afyon Karahisar)

Sayın Başkanlığa

Görüşmekte olduğumuz Hükümet programa üzerindeki görüşmelerin kâfi olduğu kanaati ile kifayetini arz ile saygılar sunarım.

Mustafa Fevzi Güngör (İstanbul)

BAŞKAN — Kifayet aleyhinde Sayın Ataöv, buyurun.

İHSAN ATAÖV (Antalya) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Sayın Başbakan konuştuktan sonra kifayetin lehinde idim; ama bir grup sözcüsü konuştuktan sonra kifayetin aleyhinde olmam icap etti. Çünkü daha anlatılacak bazı konular olduğuna kanaat getirdim.

Bu kifayet kabul edilmemeli ki, bazı hususlar daha da açıklansın. Şimdi burada öyle şeyler beyan edildi ki, meselâ; "Efendim, bir parti TRT'nin özerkliğine şunu demiş, bunu demiş" ... Ama arkadaşımız demedi ki, o zaman İrfan Uçar ile TRT röportaj yaptı televizyonda gösterdi; Deniz Gezmiş ile röportaj yaptı, televizyonda gösterdi; gazeteler yazdı. O zaman Adalet Partisi böyle bir TRT ile mücadele ediyordu. Arkadaşımız bunu söylemedi; "O zamanki kanaatinizi değiştirdiniz" gibi beyanlarda bulundu.

Kifayet kabul edilmezse, bu gruba, bu gibi hususlarda da bazı şeyler anlatılabilir, anlatmak lâzım.

Kifayet kabul edilmemeli ki, daha bazı şeyleri söyleyelim.

Burada Hükümet programı eleştirilecek yerde Adalet Partisi eleştiriliyor. Yani Adalet Partisinin karşısında olanlara, nedense mevzu, Hükümet de olsa, Devlet de olsa hiçbiri görünmüyor, yalnız Adalet Partisi görülüyor. Bu itibarla bunlara anlatmalı Adalet Partisini. Gerçi Adalet Partisini biliyorlar, bilmeseler bu kadar eleştirmezler zaten. Bunlara onu da anlatmalı.

Adalet Partisi Genel Başkanı Sayın Demirel demiş ki, falan... 10 gün evvel çıkacaksın Sayın Demirel Başbakan olsun diyeceksin, şimdi Demirel'i eleştireceksin. Ondan sonra Hükümet ortaklığı sende olsaydı Demirel'i övecektin, sende olmadığı için şimdi söveceksin.

Bunları açıklamak için fırsat verin gelin şu kifayeti kabul etmeyin sevgili arkadaşlarım.

Saygılar sunarım. *(AP sıralarından alkışlar)*

BAŞKAN — Kifayeti müzakere önergesini oylarınıza arz ediyorum. Kabul buyuranlar... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir efendim.

Bu suretle Hükümet Programı üzerindeki müzakereler bitmiş bulunmaktadır.

Anayasa hükmü gereğince, bir tam gün geçtikten sonra, güvenoyuna başvurulacağı cihetle, 26 Nisan 1973 Perşembe günü saat 15.00'de toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

Kapanma saati: 19.40

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi
Toplantı 12 Cilt 11 Birleşim 58
Sayfa 13-62
25.4.1973 Çarşamba

BİRİNCİ OTURUM
BAŞKAN: *Başkanvekili Mehmet* **Ünaldı**
KÂTİPLER: *Mehmet Çamlıca (Kastamonu)*
Hüseyin Atmaca (Denizi)
Açılma Saati: *15.00*

Hükümet Programının Görüşülmesi

BAŞKAN — Hükümet Programı üzerindeki müzakerelere başlıyoruz.

Grupları adına söz almış olan Sayın Üyeleri sırasıyla takdim ediyorum:

Millî Birlik Grubu adına Sayın Haydar Tunçkanat, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Sayın Fikret Gündoğan, Kontenjan Grubu adına Sayın Nihat Erim, Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına Sayın Sami Turan, Adalet Partisi Grubu adına Sayın Fethi Tevetoğlu.

Kişisel görüşlerini belirtmek üzere söz almış olan Sayın Üyeleri sırasıyla takdim ediyorum:

Sayın Hamdi Özer, Sayın Sırrı Atalay, Sayın Hüseyin Öztürk, Sayın Suphi Karaman, Sayın Hikmet İsmen, Sayın Hüsnü Dikeçligil,

Sayın Osman Gümüşoğlu, Sayın Osman Alihoca Millî Birlik Grubu adına Sayın Haydar Tunçkanat.

MİLLÎ BİRLİK GRUBU ADINA HAYDAR TUNÇKANAT (Tabiî Üye) — Sayın Senatörler;

Hükümetin Programı üzerinde, M.B. Grubunun görüş ve kanaatlerini açıklamak üzere huzurunuza gelmiş bulunuyorum.

12 Mart döneminin kendisinden beklenen yönde ve yeterlikte olumlu bir düzeye erişemediği bilinen bir gerçektir.

Durum böyle olduğuna göre; geçmişi eleştirmek gibi kolay bir yolu seçmiş görünmemek için, 12 Mart 1971'den hemen sonra, T.B.M.M. de ve C. Senatosunda ortaya koymuş olduğumuz ve bugün hemen her yönüyle gerçekleşen teşhis ve önerilerimizi yansıtan konuşmalarımızı hatırlatmakla yetineceğiz. Kıvançla belirtmek isteriz ki; Cumhurbaşkanı seçiminde Anayasamızı zorlamak suretiyle denenen çeşitli yöntemler, Yasama Meclislerimizde itibar görmemiş ve çok daha olumlu, Anayasaya uygun bir çözümle sonuca ulaşılmıştır. Bu durumun, millî irade, parlamenter demokrasi, parlâmentonun üstünlüğü kavramları açısından rejimimize ve hepimize itibar sağlamış olduğunu burada belirtmeyi bir görev sayıyoruz. Geliş

tarzı ve kişiliği ile toplumumuza ferahlık getiren Sayın Cumhur Başkanımızın, basiretli ve gerçekçi bir tutumla ilgililer arasında kurduğu diyalog ile hükümetin süratle kurulmasına yardımcı olması sevindirici olmuştur.

Bugün; 12 Mart 1971'den sonra yanlış bir anlayışla, siyasî hayatımızda yer alan partiler üstü Hükümet modelinden vazgeçilerek, bir koalisyon hükümetinin programını müzakere ettiğimize göre hu, Demokratik düzeyde olumlu bir merhale kazanılmış olduğu kanaatinin yaygınlaştığını göstermektedir.

Temennimiz odur ki; zaman, bu kanaatlerin somut bir değerlendirmeye istinat ettirilmiş olduğunu göstersin.

Sayın Başbakanın Hükümet Programında çok gerçekçi olarak belirttiği gibi, bu kabinenin uzun dönemli işlerin takip ve uygulayıcısı olmayıp, 6 ay sonra yapılacak genel seçimler için huzur ve barış ortamını sağlayacak, ilerisi için politikada anlayış ve dostluğu geliştirecek bir görevle yükümlü olduğu açıktır. Bununla beraber, biz, Hükümetin daha geniş bir Koalisyona dayandırılmasını, Partilerimizin tümünün katılmasıyla bu hassas dönemin sorumluluğunu yüklenmiş olmalarını temenni ederdik.

Bir intikal süreci içindeyiz, bu Hükümet yalnız bir seçim Hükümeti değil, aynı zamanda bir intikal Hükümeti olacaktır. Geçmiş olaylardan ders alınarak bu intikal devresinin de, seçimlere kadar tamamlanarak olağan döneme ulaşılmasını temenni ediyoruz. Demokrasimizin geleceği, kuşkusuz, geçmiş olaylardan çıkaracağımız olumlu derslere bağlı olacaktır.

Sayın Senatörler;

12 Mart Döneminde bundan önce kurulmuş olan Hükümetlerin Parlâmentodan güvenoyu almalarına rağmen, yine de yeteri kadar bir çoğunluğa sahip olamadıkları, icraatlarındaki tereddütlerle ortadaydı.

Bu durum, o Hükümetlerdeki partili Bakanlar için de farklı değildi.

Bununla beraber yine bu dönem T.C. tarihinde ve belki de Dünya tarihinde ilk kez, bir çoğunluk partisinin hiç bir riske girmeden ve herhangi bir sorumluluk yüklenmeden, tarafsız veya partiler üstü Hükümetler aracılığıyla iktidar olanaklarından en geniş ölçüde yararlanılabilindiğini de ispatlamıştır.

Bugün Parlâmentoda iki partinin desteğiyle kurulan bu partiler Hükümetini, durumumuza daha uygun, daha demokratik ve daha gerçekçi buluyoruz.

25 ay içinde Demirel Hükümetiyle birlikte 5 hükümetin değişmiş olmasının siyasî, ekonomik ve toplumsal hayatımıza vermiş olduğu zararlar ve yarattığı huzursuzluk, istikrar bozucu etkileri uzun yıllar sürecektir.

Sayın Senatörler;

Programın ikinci paragrafında; "Hükümetimizin programında, 14 Ekim 1973 Genel Seçimlerine kadar geçecek kısa sürede, yeniden uzun vadeli hedef ve tedbirlere yer vermesi elbette ki beklenemez. Bununla beraber, güveninize mazhar olduğumuz takdirde, kamu hizmetlerinin yürütülmesinde vatandaşın güven duygusunu

güçlendirmeye ve 1973 yılı programında öngörülen yatırımları zamanında ve program uyarınca gerçekleştirmeye gayret edeceğiz" demek suretiyle seçim ve intikal hükümetinin görevleri gerçekçi bir biçimde ifade edilmiştir. Yeni Hükümet, yasama meclisleriyle bir ilâ bir buçuk ay gibi kısa bir süre çalışabilecektir.

En geç Haziran ayı ortasında, Parlâmento seçim çalışmaları nedeniyle, tatile girecektir. Yasama faaliyetleri bir buçuk aylık bir süreyle sınırlıdır. Bu nedenle, reform adı altında hükümetlerce Meclise sevk edilmiş olan kanun tasarılarının yozlaştırılarak, reform niteliğinden yoksun bir biçimde çıkmaları yerine, çıkmamalarının daha yararlı olacağı kanısındayız. Petrol Reformu Kanunu olarak getirilen tasarının başına gelenler göstermiştir ki; bunlardan bir yarar beklemek boşunadır.

Kanaatimizce Toprak ve Tarım Reformu kanun tasarısı Komisyonda çok değiştirilmiş ve reform niteliğini kaybetmiştir. Bunu Sayın Melen Hükümetinin bu işle ilgili Devlet Bakanının ağzından da işittik.

12 Marttan önce, Anayasanın öngördüğü toprak reformunu savunanların karşısında olanlar, "tarım reformu" deyimiyle buna karşı çıkmışlardı. Gerçekte, tarım ve toprak reformu aynı anlama gelmesine rağmen; bizde tarım reformu, toprak reformuna karşı bir anlamda kullanılmıştır. Millet Meclisi Komisyonundan çıkan tasarının bu haliyle kanunlaşması, gerçek bir toprak reformu yapılmasını önleyici niteliği ile toplumumuza ve kalkınmamıza yararlı olamayacağı kanısındayız. Kaldı ki, toprak reformunun siyasî yönünün de büyük bir ağırlığı vardır. Anayasamızın 10'ncu maddesinde, "Devlet, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacak suretle sınırlayan siyasî, iktisadî ve sosyal bütün engelleri kaldırır" der.

Ekonomik bağımsızlığı olmayan kimselerin siyasî bağımsızlıkları da olamayacağı açıktır. Gerçek bir toprak reformu alt yapıyı değiştirecek, topraksız, fakat toprakla geçimini sağlayan vatandaşlar ekonomik bağımsızlıklarıyla birlikte siyasî bağımsızlıklarını da kazanacaklardır.

Bu da demokratik rejimimizin kökleşip yerleşmesini sağlayacaktır. Kalkınmış ve hattâ kalkınmamış ülkelerin çoğunda toprak reformu ya çok önceden yapılmış veya bir kısmında yapılagelmektedir.

Türkiye içinde bunun yapılması zorunlu ve bir Anayasa emridir. Geciktirilmesinin doğuracağı sosyal, ekonomik ve siyasî problemler önemlidir; ihmal edilemez.

Programın 3'ncü paragrafında "her türlü aşırı sol ve aşırı sağ akımları, yıkıcı ve bölücü faaliyetleri yok etmek, komünizme karşı cesur ve inançlı bir mücadele vermek" şeklindeki ifadeyi memnunlukla karşıladık.

Buna karşılık, eğitim birliğini bozan ve birliğe aykırı çağ dışı eğitim yapan, yurt sathına yaydan, örgütlenmiş kanunsuz faaliyetlerle azimle ve inançla mücadele edileceğine ilişkin bir tedbire rastlamadığımızı üzüntü ile belirtmek isteriz. Yoksa Anayasamızın 153'ncü maddesindeki devrim kanunlarının korunması yine askıda mı kalacaktır?

Atatürkçü olduğunu söyleyen, aşırı sol ve aşırı sağla mücadeleyi programına alan bu Hükümetin de sağı görmezlikten gelerek onun zehirli, yıkıcı ve bölücü faaliyetlerine arkasını çevireceği, Devlet gücünü sadece aşırı sola karşı kullanarak devrim kanunlarını uygulama görevini ihmal edeceği gibi bir yorum yapmak istemiyoruz. Bunu zamanla göreceğiz.

Programın millî eğitimle ilgili kısmında millî eğitim politikasının insan hak ve hürriyetlerine, Türk milliyetçiliğine, demokratik, lâik, sosyal hukuk devleti anlayışına sahip Atatürk inkılâplarının koruyucusu bir gençlik yetiştirmek amacına yöneltileceği belirtilmiştir. Bu kısa sürede bunu başarmak oldukça güç olmakla beraber, Hükümetin böyle bir politika izlemek arzusunda olduğu anlaşılıyor. Bir tarafta, sayıları 100 bine yaklaşan müsaadeli ve müsaadesiz; çağdışı eğitim kurumlarını da, lâikliğe, Cumhuriyete ve Atatürk'e karşı yetiştirilen milyonun üstünde Türk genci; diğer taraftan, müspet bilim veren ilk, orta ve liselerle, sanat okullarından yetişen milyonlarca genci, millî birlik ve beraberlik için nasıl birleştireceğiz? Biri ümmetçi diğeri milliyetçi, biri Cumhuriyetçi, öbürü şeriatçi ve hilafetçi, biri Atatürkçü, diğeri Atatürkçülüğe karşı. Eğitim birliğini getirmeyecek bir Millî Eğitim Temel Kanun Tasarısının kanunlaşması ve devrim kanunlarından Tevhidi Tedrisat Kanununu uygulamayan hiç bir hükümet, bu programda gösterilmiş amaca ulaşamaz.

Bu her dönemde oyalama ve aldatmaca için bir araç olarak kullanılagelmiştir. Bu gerçeği burada bir kez daha açıkça ortaya koymakta yarar görüyoruz:

Büyük Atatürk tarafından ülkemizin ekonomik kalkınması için bir ilke olarak geliştirilen devletçilik, dış sömürüye karşı millileştirme ve karma ekonomi uygulamaları, kalkınmakta olan ve de kalkınmış ülkelerde dahi yaygın bir uygulama alanı bulunmakta ve her gün biraz daha önem kazanmaktadır. Avrupa'nın kalkınmış ülkelerinde, karma ekonomi fikri ve uygulaması gün geçtikçe itibar kazanmaktadır. Devlet sektörü yanında özel sektör olanaklarından en geniş ölçüde yararlanmak, fakat kâr oranlarının devletin sıkı denetimine tabi tutulması, işçilerin yönetime katılmaları ve özel sektörün genel bir plân içinde toplum yararına hizmet edecek biçimde faaliyet göstermelerinin sağlanması öngörülmektedir: Bası boş ve plân dışı gelişen ve sadece kâr gayesiyle hareket eden bir özel sektörün karma ekonomi düzeni içinde yararlı olmayacağı bir gerçektir. Büyük bir malî sıkıntı, idarî düzensizlik ve siyasî müdahalelerle verimli çalışamayan kamu teşebbüslerinin de kalkınmamızı yeterince destekleyemediğine üzülerek tanık olmaktayız. Her iki sektöründe, uzun süreden beri bilinen rahatsızlıklarının giderilerek, kalkınmamızın düzene konulup hızlandırılmasını temenni ederiz.

Sayın Senatörler, hayat pahalılığıyla mücadele, geçim şartlarının iyileştirilmesi gibi söylenmesi kolay, işitilmesi hoş, fakat başarılması köklü malî ve ekonomik tedbirler yanında cezaî müeyyidelerle donatılmış etkin bir kontrol ve denetim teşkilâtını da gerektirir. Bunlar yapılmadan bu konuda söylenen sözler ve yapılan vaatler hoş bir seda olmaktan ileriye geçemez. Halkın büyük bir kısmı her gün biraz daha zorlaşan geçim şartları altında ezilmektedir. Fiyat artışlarının normal bir seviyede tutulması için gerekli tedbirlerin alınmasında da geç kalındığı inancındayız.

Memur aylıklarıyla işçi ücretlerime 2 yıl önce yapılmış olan zamları, artan hayat pahalılığı çoktan silip götürmüştür. Hükümetin bazı ferahlatıcı tedbirleri süratle getirmesi kaçınılmaz bir hal almıştır. Sayın Senatörler; kamu görevlilerinin Personel Kanunundan doğan şikâyetlerini önlemenin, şimdiden yamalı bir bohçaya dönen ve birçok yerlerinden yırtılan mevcut Personel Kanunu ve kararnamelerle mümkün olamayacağı inancındayız.

Devlet Personel Dairesi tarafından, Personel Kanununu başarı ile uygulayan devletlerin kanunları ve bu yoldaki uygulamaları da incelenerek, kendi tecrübe ve uygulamalarımızda karşılaştığımız güçlük ve şikâyetler de dikkate alınarak, ilmî esaslardan ayrılmadan, politik müdahale yapılmadan yeni bir kanun hazırlanarak Parlamentodan sistematiği ve bütünlüğü bozulmadan geçirilmeli ve belirli bir zaman süresi içinde, (10-20 yıl olabilir) kademe kademe uygulanarak, kamu görevlilerinin personel işleri âdil ve ileri bir sisteme bağlanabilir. İdarî reformla bu personel kanunun birbiriyle çok yakından ilgili olduğunu da belirtmek isteriz. İyi bir personel kanunu bir ölçüde idarî reformu da birlikte getirecektir.

Sayın Senatörler, bir kaç yıl öncesine kadar, Amerika müttefikleri adına uygun gördüğü politikayı ve siyasî manevraları Washington'dan yürütüyordu. Batı bloku Amerika, Doğu bloku da Sovyetler etrafında toplanmıştı. Çin, Japonya ve Ortak Pazarın yeni güç merkezleri haline gelmeleri, kuvvet dengesini değiştirmiş, iki kuvvet merkezi yerine 5 kuvvet merkezi meydana gelmiş bulunuyordu. Amerika ve Sovyet politikası da bu yeni kuvvet merkezlerini tanımak zorunda kalmışlardır. Bugün Ortak Pazarın ekonomik politikası ile Amerika birçok noktalarda çatışmaktadır. Çin ile Rusya ayrı politikalar izlemektedirler.

Değişen bu durumdan Türk dış politikası da elbette etkilenecek ve dış politikamızda bazı düzeltmeler yapılmasını zorunlu kılacaktır. Amerika'nın dış yardımındaki kısıtlamasının Türkiye'nin ekonomisini ve silahlı kuvvetlerinin donatım ve ikmalini de çok yakından etkileyeceğinden kuşku duymuyoruz. NATO da değişen dünya koşullarına ve Avrupa'daki son gelişmelere uygun olarak bazı değişikliklere gebe bulunmaktadır. Türkiye, NATO andlaşmasında kendi haklarını eşitlik içerisinde koruyabilmek ve ittifaktan tamamıyla yararlanabilmek için şimdiden gerekli hazırlıkları yapmış olması gerekir-. Ekonomik bir işbirliği teşkilâtı olan Ortak Pazar bir taraftan siyasî olarak Avrupa bütünlüğüne doğru giderken, NATO Savunma Teşkilâtı da Ortak Pazar üyelerinin ağır bastığı bir askerî ittifak haline gelmektedir. Ekonomik çıkarlar açısından Ortak Pazarla, Amerika yer yer nasıl çatışıyorsa, NATO'nun politikası yönünden de yer yer fikir ayrılıkları ve bazı çatlakların olduğu bir gerçektir. Kısacası, Amerika'ya daha az bağımlı bir NATO savunma teşkilâtına gidilmesini uzak bir ihtimal olarak görmüyoruz.

Askerî bir ittifak olarak herhangi bir yarar sağlamayan CENTO yerine, Bölgesel İşbirliği Teşkilâtının (RCD) güçlendirilerek yararlı bir biçimde işler hale getirilmesinde, İran, Pakistan ve Türkiye'nin ekonomik çıkarları olacağı inancındayız.

Orta - Doğu'da, Arap devletleriyle İsrail arasında sürüp giden anlaşmazlığa bir çözüm bulunamamış olmasını üzüntü ile karşılıyoruz.

Sayın Senatörler, konuşmamın sonuna gelmiş bulunuyorum. A.P. ve Cumhuriyetçi Güven Partisinin bir koalisyon protokolü ile kurulmuş olan Sayın Talû Hükümetinin 6 aylık kısa bir süre içinde iş başında kalarak, ülkeyi genel seçimlere götürecek bir intikal hükümeti olarak karşıladığımızı belirtmiştik. Yasama Meclislerinin pek kısa olan çalışma süresi içinde, kendilerinden fazla isteklerde bulunmak ve çok şeyler ümit etmek gerçeklerle bağdaşmaz, zaten kendileri de programlarında bunu açıkça belirtmişlerdir. Kaybedilmiş zamanın geri gelmesi mümkün olmayacağına göre, boş ve kısır tartışmalarla vakit geçirmeyelim, geçmiş olaylardan herkesin kendi payına düşen dersi almış olduğunu temenni ederiz. Ülkemizi kalkındırmak ve demokrasiyi Türkiye'de kökleştirmek ve yaratmak için hiçbir fedakârlıktan kaçınmadan, geriye değil, ileriye dönüp, daha mutlu yarınlar için çalışalım.

Demokrasi gibi çok nazlı bir ağacın yurdumuzda da gelişip kökleşmesi için gerekenleri usanmadan ve sabırla yapalım. Bunda başta Türk Ulusu olmak üzere hepimizin çıkarları vardır.

Şimdiye kadar yapılan hatalar ve yanlış uygulamalar yüzünden büyük çapta, siyasî ekonomik ve sosyal bunalımlara sürüklendik. Geçmişte olduğu gibi olaylara ve bunalımlara yanlış teşhis koymakta devam edersek, gelecekte de daha şiddetli bunalımlarla karşılaşmamız mukadderdir.

Hürriyetlerin ölçüsüz kullanılması veya Anayasayı suçlama gibi yanlış teşhislerle kendimizi aldatmaya devam edersek, asıl nedenleri bulup gidermek olanağını da geçmişte olduğu gibi yitirmiş olur ve bunalımlar karşısında güçsüz ve çaresiz kalırız.

İktidar döneminde Anayasanın verdiği yetkileri yeterli bulmayanların, iktidardan ayrılınca yeni iktidarın Anayasanın verdiği yetkilerden daha fazlasını kullanma arzularına karşı cephe almalarını, bir uyanışın işareti olarak kabul ediyoruz. Bu uyanışın içten ve sürekli olması geleceğe daha umutla bakabilme, yeni bunalımlara düşmeme olanağını verecektir.

Görevli kişi ve kurumlar Anayasanın vermiş olduğu, yetkilerden daha fazlasını kullanma arzusunda bulunmamalıdırlar. Anayasadan alınmayan bir yetkinin kullanılması âdet haline gelince, ne demokrasi ve ne de hukuk devleti kalır. Onun yerini diktanın keyfî idaresi ve terör alır. Anayasanın teminatı altında bulunan temel hak ve özgürlüklerden eser kalmaz.

Sayın Senatörler, bilim ve teknolojinin hızla geliştiği çağımızda refah devleti niteliğine erişmiş ülkeler dahi, sürekli bir değişme içerisinde bulunmaktadırlar. Hızlı gelişme çabalarımız, değişen dünya koşulları, Ortak Pazara katılma hazırlıkları için gerekli tedbirler zamanında alınmadığı takdirde, hızla artan nüfusumuz şiddetli ekonomik ve sosyal bunalımlar ve hattâ patlamalar yaratma istidadındadır. Az gelişmiş bir ülke olan Türkiye'de, eğer gerçek anlamda köklü reformlar zamanında yapılamazsa, toplumun çığ gibi büyüyen istek ve ihtiyaçları karşısında hiç bir hükümetin istikrar içinde uzun süre görev yapamayacağı kabul edilmelidir. Bizim de Anayasamızda yer alan sosyal Devlet ilkesinin uygulanmasıyladır ki, 2'nci Dünya Savaşından harap ve perişan bir şekilde çıkan Avrupa uluslarının komünizme kar-

şı durarak süratle kalkınıp refah devleti olabilme olanağını elde etmiş olduklarını unutmamak lâzımdır.

Az gelişmiş bir ülke olarak sanayileşmenin ve hızlı kalkınmanın sancılarını da çekmeğe hazır olmalıyız. Kalkınmış ülkelerin kurduğu ortak pazara katılmak için her geçen gün biraz daha ileriye doğru gidiyoruz. Ortak Pazarın potasında erirken katlanmak zorunda olduğumuz sosyal ve ekonomik, hatta siyasî sıkıntıları da iyice hesap etmeliyiz. Aksi halde, bunlar rejim ve toplumumuzu sarsacak bunalımlar halinde gelişerek bizi zor durumda bırakabilir.

Sayın Senatörler, millî huzurun temel taşlarından biri de, sosyal barışın sağlanmasıdır. Cumhuriyet 50'nci yıldönümünde, Hükümet programında bununla ilgili bir açıklamaya rastlamadığımızı üzüntü ile belirtmek isteriz. Ancak. Sayın Başbakan dünkü konuşmalarında bir af çıkarılması üzerinde durulmakta olduğunu bildirmelerini, memnunlukla karşıladığımızı ifade etmek isteriz. Sayın Senatörler, programda çeşitli konulara yer verilmiştir. Bizim kanaatimiz odur ki; Hükümetin en başta gelen görevi ülkeyi 14 Ekim 1973'te, sağlıklı bir ortam içinde güvenle seçime götürmektir.

Seçim kampanyası devresinde, partilere eşit ölçüde imkânlar verilmeli ve iktidar partileri de Devlet ve Hükümet olanaklarından iktidarda olmayanlardan fazla yararlanmam alıdır. Partizanlık idareye intikal ettirilmemeli ve idarenin tarafsızlığı muhakkak surette korunmalı ve sağlanmalıdır. Bu davranışın, seçim sonrasında da, siyasal istikrarın sürdürülmesinde büyük etkisi olacaktır.

Bu geçiş döneminde de, seçimlerin tarafsızlığı üzerinde, bugüne dek, en küçük bir şikâyet duyulmamış olan 15 Ekim 1961 seçimleri gibi yapılması, demokrasimize güç katacak ve toplumumuza huzur getirecektir. Eğer, bu Hükümet belirttiğimiz yoldan böyle bir amaçla sonuca ulaşabilirse, millet ve tarih önünde görevini yapmış olmanın huzuruna erişmiş olacaktır.

Biz, Millî Birlik Grubu olarak bu yolda Hükümeti destekleyeceğimizi belirtirken, bu kısa hizmet süresinde kendilerine başarılar dileriz.

Millî Birlik Grubu adına hepinizi saygı ile selâmlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın Fikret Gündoğan, C.H.P. Grubu adına.

C.H.P. GRUBU ADINA FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) — Sayın Başkan, yüce Senatonun değerli üyeleri; Talû Hükümeti adıyla anılan yeni tür kuruluşun yüce Senatoda okunan programı üzerine açılan müzakerelerde, C.H.P. Senato Grubunun görüşlerini ve eleştirilerini açıklamak amacıyla huzurunuzda bulunuyorum. Yüce Senatonun değerli üyelerini saygı ile selâmlarım. Değerli senatörler, Türk siyasî tarihine ara rejimi adiyle geçecek olan ve 1971 yılı Mart ayında başlayan özel dönemin, son bölümünü yaşayacak bir Hükümeti ve onun programını eleştirmek görevini yaparken, düşüncelerimizi özgürce söylemekten geri kalmayacağımızı, gerçekleri açıklık ve kesinlikle ortaya koymaktan öteye bir kaygıya kapılmayacağımızı peşin olarak belirtmekte yarar görürüm.

Değerli senatörler, program ve maddeleri üzerinde görüş ve düşüncelerimizi açıklamaya girişmeden önce, bu Hükümetin kuruluş şekli ve kuruluş maksadından oluşan genel karakterleri üzerinde bazı tanımlamalarda bulunacağız.

Bize göre; bu Hükümet ortak toplumsal ihtiyaçlardan doğmuş, gerçek anlamıyla demokratik türden bir koalisyon hükümeti değildir. Bu teşekkül, Türkiye gerçekleri ve geniş halk kitlelerinin özlem ve istekleriyle bağdaşmayacak: ölçüde sağa kayık, geriye dönük, eskiye bağlı takma başlı, dıştan güdümlü ve bencil amaçlı bir karışım hükümetidir.

Bu hükümet, yeni ve ortak özlemlere dayalı bir programa göre iş görmek ve hizmet etmek için değil, sırf iktidarda gözükmek, hükümette bulunmak için hükümet kurmak telâşı içinde bulunanların alelacele derleyip çattıkları bir kuruluştur.

Bu Hükümet, olağanüstü rejim koşullarını sürdürmek, serbest tartışma ortamına geçişi önlemek, açık ve eşit demokratik mücadeleden kaçışı örtmek için, 12 Mart kanatları altında girişilen ürkek bir tertibin tipik örneğidir. Bu hükümet hiç değilse bir kanadı yönünden halkoyu ile değil, hükümet ile ve olağanüstü tedbirlerden sonra yararlanma yolu ile iktidara gelmek ya da, iktidara ortak olmak hayali ve hesabı ile kurulmuş bir teşekküldür.

Bu Hükümet uygulamaya vakit bulamayacağını bildiği ve programında açıkça ikrar ettiği reform kanunlarını bugün hangi siyasî eğilimlerin temsil ettiği kesin olarak saptanması mümkün olmayan bir parlâmentodan çok kısa süre içinde, alabildiğine yozlaştırılmış ve saptırılmış olarak geçirmeyi zorlamakla, Türk toplumunun değişme ve ilerleme dinamiği olan Anayasa buyruğu köklü reform ihtiyacını körlemek ve baştan savmak için kurulmuş bir organdır.

Sayın Senatörler, işte böylesine örtülü amaçlar, zahmetsiz çıkarlar ve politik manevraları ile üstünlük kazanmayı düşleyenlerin derleyip kurduğu hükümetlerin programlarıdır ki, ancak bu denli yabanlık, siliklik ve yuvarlaklıkla yazılır ve politika sahnesine böylesine masum görünümler içinde sürülür. Ne var ki, gene ancak böyle hükümetlerin programlarıdır ki, bunca saklama gayretlerine büyük sözlerden oluşmuş edebiyat süslemelerine rağmen, çelişkilerin, tutarsızlıkların ve anlamsızlıkların bütün türlerini bir arada bulundurma zarfından kendilerini kurtaramazlar.

Değerli arkadaşların, şimdi yukardaki bölümlerde açık bir dille ortaya koyduğumuz tanımlamalarımızı ve savlarımızı, program maddeleri ve bu maddelerde yer alan görüş ve anlayışları, hükümeti kuran siyasal partilerin yetkili kişilerinin son iki yıllık dönem içinde Hükümet ve Devlet meseleleri, politika ve diğer konular hakkında ileri sürdükleri görüş ve düşünceleri ile geçen hükümetlere yönelttikleri eleştirilerini karşılaştırmak ve memleket gerçeklerine vurmak suretiyle ispatlamaya ve açıklamaya çalışacağım.

Muhterem senatörler, bu Hükümetin gerçek anlamda demokratik ve ortak toplumsal ihtiyaçlardan doğmuş, yeniden kendini vücuda getiren siyasal partilerin programlarından esinlenmiş ve düzenlenmiş karma bir program esasına dayalı Koalisyon Hükümeti olmadığı; geriye dönük, alabildiğine sağa kayık ve eskiye bağlı

soyut bir hükümet ortaklaşması olduğu bizzat programın muhtevası ile sabittir. Programın son sahifesinde dikkat nazarınızdan kaçmadığına emin olarak bir kere daha ifade etmek isteriz ki, Hükümetimiz 12 Mart 1971'den bu yana kurulmuş bulunan hükümetlerden ayrı bir karakter taşımaktadır. Bu özelliği hizmet anlayışı farkından değil, kuruluş tarzından ve siyasî sorumluluğu iki partinin iştirakinden ileri gelmektedir denilmektedir.

Değerli arkadaşlarım, bu hükümetin yukarıda tanımladığımız vasıf ve mahiyette geriye dönük, eskiye bağlı ve tam sağa kayık özel amaçlı bir kuruluş olduğunu ispata yarar bundan daha veciz bir ifade bulmak mümkün müdür?

Nasıl bir mantığa ve anlayışa sahipsiniz ki, normal demokratik rejimlerin ürünü olan partilerarası koalisyon kurmakta tüm demokratik olanaklardan serbestçe yararlanabiliyorsunuz da, kurduğunuz hükümetle hizmet etmeye gelince, 12 Mart 1971'den sonra partilerüstü ve olağan dışı usullerle kurulan ve icraat yapan hükümetlerin kullandığı olağanüstü yetkilerden ve tedbirlerden tıpkı onlar gibi yararlanmaya kalkışıyorsunuz. Bu iki hüviyeti kullanma yetkisini nereden aldınız? Ya gerçek demokratik ortam vardır, o takdirde özel amaçlı dahi olsa partilerarası koalisyon kurmaya yetkinizi tanırız, ancak şu şartla ki; demokratik usullere dayanarak kurduğunuz hükümetiniz olağanüstü dönemlerin ve partilerüstü hükümetlerin kullandıkları ve o dönemlerde alınmış olağanüstü tedbirleri sürdürmeyesiniz. Demokratik olanaklardan yararlanarak hükümet kuranlar, iktidarlarını hiçbir surette demokratik usuller ve yetkiler dışına taşıramazlar olağanüstü yetkiler kullanamazlar ve olağanüstü tedbirlerin devamını isteyemezler. Demokratik hükümetlerin görevleri derhal serbest tartışma ortamının bütün gerekleri ile yerleşmesini ve bu ortamın eşit koşullar içinde demokratik mücadele olanağı veren güvenceli siyasal bir düzeye erişmesini sağlamak ve dönüşmesine tavizsiz, kuşkusuz tevessül etmek ve temin etmektir. Aksi takdirde, yalnız iktidarda gözükmek için demokrasiye bağlı, fakat Hükümet icraatında olağanüstü tedbirlerden demokrasi dışı usullerden yararlanmaya kalkışmak, düpedüz bir art niyetin, zahmetsiz çıkar ve yarar sağlamak gibi özel amaçlara hizmet etmekten öteye hiçbir anlam taşımaz. Bu ikili hüviyetinizi Parlâmentoda ve siyaset meydanlarında daima ve en kesin biçimde kamuoyunda ve Türk insanına açıkça anlatmakta demokratik bir görev yaptığımız inancıyla ısrarlı olacağız ve bu aldatmacaya bütün gücümüzle mâni olmaya çalışacağız.

Değerli arkadaşlarım, bundan sonraki bölümlerde konuşmamı satırbaşı olarak not aldığım konulara değinmek suretiyle sürdüreceğim ve şimdiden bazı hatalarımın bağışlanmasını sizden dileyeceğim.

Önce bu Hükümet programında çok derin bir çelişkinin, daha programın baş sayfasında yer almasını, programdan birkaç cümle okumak suretiyle işaret edeceğim ve sözlerimin başında arz ettiğim gibi, ancak böylesine şartlar içinde ve amaçlarla kurulu hükümetlerin programında bulunacak derin çelişkilerden birine işaret etmiş olacağım.

Dikkat buyurursanız programın 1'nci sayfasında "Hükümetimizin programında, 14 Ekim 1973 genel seçimlerine kadar geçecek kısa sürede, yeniden, uzun va-

deli hedef ve tedbirlere yer vermesi elbette ki beklenemez." Hükümetimiz bir geçiş dönemi Hükümetidir ve kısa sürelidir, denilmiştir; ama programın aynı sayfasının 3'ncü paragrafında "Komünizme karşı cesur ve inançlı bir mücadele vermek..." ve "Hükümetimizin başlıca amacı..." "ekonomik, sosyal, kültürel kalkınmamızı sağlayıcı tedbirleri alarak, işsizliği ve yoksulluğu ortadan kaldırmak olacaktır." denilmektedir. Hakikaten latifeye değer bir çelişkidir, bu programın bunun gibi daha nice nice çelişkilerle dolu olduğunu sırası geldikçe arz edeceğim.

Değerli arkadaşlarım, bu programın eleştirilerimizi en kesif biçimde yoğunlaştıracağımız bir diğer yönü "Reform Kanunları" adı ile programa alınmış ve topyekûn reform konusunda ileriye sürülmüş görüş ve düşüncelerin ne derece büyük bir aldatmaca, büyük bir savsaklama, baştan savma ve Türk toplumunun kalkınma dinamiği olan Anayasa gereği, köklü reform anlayışını körletme amacıyla düzenlenmiş bir program olduğunu size göstermeye çalışacağım.

Arkadaşlarım, bu reform sözcüğü bildiğiniz gibi 1961 Anayasasında Türk toplumunun kalkınma dinamiği olarak çok önemli bir unsur halinde hükme bağlanmıştır. Ama, Anayasanın uygulanmaya başladığından 1971 tarihine kadar, özellikle 1965 den sonraki dönemlerde iktidarda bulunan partiler reform sözcüğünden ve anlayışından ve hareketlerinden bütün güçleriyle uzaklaşmışlar ve bu hal Türk toplumunu 1971 Mart'ında içine düştüğü çok korkunç duruma getirmiştir. Bunun böyle olduğu, 1971 Mart'ının 12 sinde muhtıra veren kuvvet kumandanlarının muhtırası üzerine iktidardan indirilip, yerine kurulan Birinci Nihat Erim Hükümetinin programının daha 1'nci sayfasında yazıldığı gözükür.

Dikkat buyurursanız bu programın 1'nci sayfasında gerçekten bu eleştiriler sırasında gözden uzak tutulmaması ve bu Hükümet ve onun ortaklarının reform hakkındaki görüş ve düşüncelerini iyice kafalara nakşetmeyi sağlamak için bu 1'nci sayfayı okumama müsaadelerinizi rica edeceğim.

"Gerçekleştirilmesi zorunlu yapısal ve kuramsal değişikliklere türlü nedenlerle girişileni emiş ve sorunları çözmede olayların arkasında kalınmıştır. Bu durum toplum yapısıyla Devlet- düzeni arasında önemli gerilimlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Devlet ve toplumda gelişen çeşitli güçler arasında kuralları belli ilişkiler kurulamamış ve karşılıklı bir güvensizlik ortamı doğmuştur. Bu ortam son ayların karışıklıklarına ve 12 Mart Muhtırasının 2'nci maddesiyle çözümlenmesi istenen siyasal bunalıma yol açmıştır. Bu muhtıra ile tutulan yol yurt sorunları karşısında çok hassas olan Türk Silahlı Kuvvetlerinin demokratik rejime ve Anayasa düzenine bağlılığının en açık delilidir. Bu karışık duruma ve bunun yarattığı alışkanlıklara son vermek, Hükümetin çözmesi zorunlu olan önemli bir konudur. Fakat asıl görev düştükleri sonuçlara değil, temel nedenlere yönelen bir yaklaşımla ele almaktır. Bu ise Anayasanın gösterdiği doğrultuda, yapılması zorunlu reformların hiç bekletilmeden gerçekleştirilmesiyle mümkündür. İşte bu nedenlerle Türk kamuoyu karşısına reform Hükümeti olarak çıkıyor, bu niteliğe uygun bir program sunuyoruz."

Görüldüğü gibi Türk toplumunun gerçekten eşine ender rastlanır, toplumsal ve sosyal bir bunalımın içinde yaşadığı sırada, ta ki müdahalenin bu bunalımı yaratan

toplumsal sebep ve saikin Anayasanın öngördüğü yapısal ve kuramsal değişiklik getirici, köklü ve soylu reformların yapılmamış olması nedeni, 12 Mart Hükümetlerinin baş görevi olmuştur; ama o tarihten itibaren reformcu olmayan, cevherinde reforma, köklü dönüşümlere atılımlara Anayasa gereği dahi olsa yanaşmayan Adalet Partisi ve onun Meclisteki çoğunluğu, daha Birinci Erim Hükümetinin Nisan ayının 2 sinde okunan programına verdiği cevapta; beraberimde getirdiğim Meclis tutanaklarında söylediklerine bir bakınız ve Adalet Partisinin, bugünkü Hükümeti kuran en büyük partinin şimdi programına "Reform Kanunları" adı altında getirdiği reform anlayışına yetkili ağzından Meclisteki ve Senatodaki Parti sözcüsünün verdiği cevabı bir ölçüde okuyarak size arz edeceğim.

Adalet Partisi sözcülerinin Meclisteki ve Senatodaki konuşmalarında deniyor ki; "Filhakika Hükümet Programında, gerçekleştirilmesi zorunlu yapısal ve kurumsal değişikliklere girişilmediği, sorunları çözmede olayların arkasında kalındığı, bu durumun, toplum yapısıyle Devlet düzeni arasında önemli gerilimlerin ortaya çıkmasına yol açtığı, Devlet ve toplumda gelişen güçler arasında ilişkilerin kurulmaması nedeniyle karşılıklı bir güvensizlik ortamımın doğduğu, bununla karışıklıklara ve siyasal bunalımlara yol artığı öne sürülmekte ve hal çaresi olarak Anayasanın gösterdiği doğrultuda yapılması zorunlu reformların derhal gerçekleştirilmesi lüzumuna" işaret edilmektedir.

İşte bizim bu teşhisle mutabık olmamız mümkün değildir. Adalet Partisinin, Birinci Erim Hükümeti Programının Millet Meclisinde müzakeresi sırasında o zaman Grup Başkanvekili olan halen Hükümette görev almış bulunan Sayın Orhan Dengiz'in zabıtlara geçmiş olan sözlerini Adalet Partisinin reform konusunda ne düşündüğünün daha 12 Mart 1971'den henüz bir ay geçtiği zaman açıkça belgeli olarak huzurunuza seriyorum.

Aynı surette Senatoda da konuşan yine yanılmış olmayayım Hükümette tahmin ediyorum yer alan Hadi o İkinci Erim Hükümetindeyken konuşmuşlar Sayın Nusret Tuna hemen hemen aynı temel düşünceye dayanarak, Türk toplumunun içine düştüğü ağır bunalımın Hükümet Programında belirtildiği gibi kurumsal ve yapısal reformların yapılmaması nedenine bağlanması Adalet Partisince reddediliyor, hattâ calibi dikkattir, ilginçtir, konuşmanın biraz aşağısında Adalet Partisinin o zamanki sözcüsü diyor ki, 1971 senesinde ağırlaşan ve yoğunlaşan bunalım bu Hükümet Programında ve Muhtırada işaret edildiği gibi kurumsal ve yapısal değişiklik getirecek reformların yapılmasından doğmamıştır. Anarşik olaylar olmuşsa birtakım silahlı eylemlere bu ülkede rastlanmışsa bunlar her ülkede eşine rastlanan ve dünyayı boydan boya saran birtakım gençlik hareketleridir. Anarşi bile değildir.

Hattâ daha ileri gidilmiş bu savı, bu iddiayı doğrulamak için "Fert başına gelir düzeyi çok yükseklere 4 bin dolara yükselmiş ülkelerde dahi bizde olduğu gibi birtakım gençlik hareketlerinin zuhur ettiğine bakarsanız, demek ki bunalımların sosyal, ekonomsal kökenliği adaletsiz bir toplum yapısından, bozuk bir düzenin zorunlu baş kaldırışlarını ifade eden bir bunalım olmadığını anlarsınız, ya bunları birer gençlik hareketi olarak alırsınız. Asıl bunalım Anayasanın, 1961 Anayasasının

Türk Ulusuna ve Türk insanına tanıdığı insan hak ve özgürlüklerinden doğmuştur diye girişimine başlamışlar ve Birinci Erim Hükümetini arkasında dayalı bulunduğu bütün güçlerin haşmetli, kudretli varlıklarına rağmen kısa süre içinde, özellikle reform yapmayı kasdettiği için, amaçladığı için ve Programının birinci maddesine bunu aldığı için ve bunalımı gidermenin tek yolunun köklü toplumsal reformların yapılmasına önem verdiği için kısa dönem içinde Adalet Partisi ve onun dıştan destekleri egemen çevreler reformlardan zarar göreceği ve kapalı bir toplum halinde bozuk düzen içinde bunalttıkları halk kesimini baskıları altında tutmak isteyen çevreler derhal harekete geçtiler ve Türkiye'de geçerli olan bir yola başvurdular, reformcu anlayışa bağlı Hükümet ve onun içindeki 11, - artık tarihe öyle geçti - 11 Bakanın komünist olduklarına varıncaya kadar geniş, tertipli düzenli maksatlı bir propaganda ile Hükümetin içinde şuriş yarattılar, ikilik yarattılar ve işte o sırada bugün görev almış Sayın Talû, sahneyi siyasette tulü eyledi. İşte o zaman Merkez Bankası Müdürü iken, Allah daha büyüğünü versin doğdu.. İşte o zaman şimdi yanımda bir parçası bulunan meşhur demecini verdi ve aslında kuruluş biçimine, gelişine ve beni bağışlasınlar olmayacağını bilmeyecek kadar feraset sahibi olmadığını sandığım Nihat Erim'in kurduğu Hükümeti düşürmeye muvaffak oldular ve çok büyük dersler almış olarak Sayın -Nihat Erim, İkinci Erim Hükümetini kurmaya memur edildi ve İkinci Hükümetine kendisinin kurduğu ilk Hükümette doktriner sapmalarla malul kişilerin yerine tek başına ikâme olma olanağını da buldu. Ondan bu yana ve hâlâ ve bakalım nereye kadar Talû devri yaşayacağız, yaşıyoruz.

Ye ne gariptir ki, bir taraftan Nihat Erim Hükümetini düşürme olanağı sağlamış bulunan çevreler, onun spikerleri, gerçekten İkinci Nihat Erim Hükümeti sırasında reform konusunda Birinci Nihat Erim Hükümetiyle İkinci Nihat Erim Hükümetinin birbirini tanımayacak kadar ayrı bir felsefeye bağlandığını görme bahtiyarlığına eriştiler. Gördüğünüz gibi İkinci Nihat Erim Hükümetinin programında reformdan, eskiden olduğu gibi kurumsal ve yapısal değişiklik getirecek soylu atılım adıyla bahsedilmez oldu. Anayasanın öngördüğü. Anayasanın çerçevesi içinde bazı düzeltmeler ve değiştirmeler ve ya da arasında reformları yapmak görevimizdir" diye de madde koydurdular. İşte o zaman, bugünkü Hükümetin en kudretli kanadını teşkil eden Adalet Partisi sözcüleri, yine yanımda getirdiğim Meclis zabıtlarına söyledikleri sözleri geçirmeye muvaffak oldular.

Şimdi bu Hükümetin içinde görev almış olan Sayın Nusret Tuna çok veciz ve fakat veciz olduğu kadar güçlü ve direktif verici ifadelerle Sayın Erim Hükümetini şöyle eleştirdiler. Tehdit demiyorum; bu biraz ilkel söz olacaktır, ama içinde mündemiç. "Yeni Hükümet programının, bir evvelkiyle beraber mütalâa edilmek suretiyle kurulan irtibatın prensiplerle ilgili olacağı ve icraatına, da sirayet etmeyeceği ümidini muhafaza etmek istiyoruz. Hedefe şerik olmak tatbikata da peşinen rıza göstermek mânasına gelmeyeceğine göre, gayelerin gerçekleştirilmesi için tutulacak yolda yeni Hükümetin Parlâmento ile anlayışlı bir işbirliği iklimi yaratacağını umuyor ve bunu bekliyoruz" diyor.

Bugün Türkiye'de Atatürkçülüğü, devrimciliği, reformculuğu, Cumhuriyet ilkelerini savunmayan yoktur. Herkesin aynı iddiada olmasına rağmen mücadelenin

ortadan kalkmaması, bir kavram kargaşalığının nelere sebebiyet verdiğinin açık delilidir. O itibarla Hükümete güven söz konusu olduğu zaman, oy verenle güven kazananın sadece kelimelerle değil fikirlerle de mutabık olmasında zaruret vardır. Eğer güvenoyu Parlâmento ile Hükümet arasında programa dayanan bir itimat mukavelesi ise, beraber konuştuğumuz ve savunduğumuz mefhumların özünde ve mânasında da beraber olmak ihtiyacındayız." Diyor ve çeşitli reform konularına temas ediyor. Dikkatle, özenle şu hususu tarih içinde her şeye rağmen geliştirmeyi yeğ görüyor: "Biz sizin anladığınız anlamda ve Anayasanın gerek gördüğü biçimde köklü kurumsal ve yapısal değişiklik getirecek reform hareketlerine yanaşmayız. Biz ancak reform adı altında sadece bu kelimeyi kullanmak suretiyle kamuoyunda çok makes bıraktığından ve ters düşmek gibi bir olumsuz sonuçla karşılaşmamak, için sadece bu sözden bahseder; ama gerçekte, ancak lüzum ve zaruretine kendimiz inandığımız koruduğumuz toplumsal sınıf ve katların çıkarlarına uygun düşerse bazı iyileştirmeler yaparız" demişlerdir, demektedirler.

Hattâ değerli arkadaşlarım, tekzip etmediği için kendisinden sadır olduğuna inanmak zorunda olduğum ve Sayın Abdi İpekçi'nin yaptığı bir görüşmede Sayın Demirel bu Hükümet programında yazılı deyimlerin dahi gereksiz bir uğraş olduğuna işaret ediyor ve acı bir istizah ile "Reform dediğiniz nedir ki? Bunlar, bizim icraatımız sırasında yaptığımız her harekete isim olarak takılabilir. Meselâ siz maden reformu, petrol reformu, toprak reformu diyorsunuz; yok canım, onlar Maden Kanunu, Toprak Kanunu, Petrol Kanunudur" diyor. Gerçekten saygıdeğer bir anlatım. İnanmadığı, yüklenmediği kabul etmediği bir toplumsal veya sosyal veya ekonomsal görevi veya inanışı başkalarının halk aldatmacası olarak kullanmalarını müsaade etmeye dahi imkân vermiyor ve gerçekten Maden Kanunu, Petrol Kanunu ve Toprak Kanunu deyimlerini kullanarak bizzat programı cerh ediyor, yaralıyor. Zaten aynı Demirel; biz ta başından beri 1971 yılında Cumhuriyetin yok olmasına varıncaya dek ağır tehlikelere düşürülmüş olmasını, reformların yapılmamasına bağlamıyoruz diye, yine bu mülakatta açıkça belirtiyor. Ama, buna ne Nihat Erim Hükümeti ne onun arkasındaki güçler hiçbir türlü çare bulamıyorlar; her şey, bu Hükümet programında ele alınan her şey özellikle reformlar, yalnız ve sadece Adalet Partisinin müsaade ettiği ölçüler içinde ve Demirel'in doğru söylediği gibi kanunlar şeklinde düzenlenebiliyor. O kadar ki; bilir misiniz biz bir reformcu parti olarak sırası geldiğinde nasıl düşündüğümüzü anlatacağım, bu reformların reform adı altında Meclislere sunulan kanunların gerçek bir reform hüviyeti taşımasını temin etmek için bunca gayret sarf etmişizdir.

Bu gayretlerimizin hemen hemen hiçbirisi kaale alınmamıştır; ama bundan evvelki Hükümetin başında bulunan Melen, reform kanunu tasarıları adı altında Meclise sunulan tasarıların Adalet Partisi çoğunluğu eliyle komisyonlarda ve Meclislerde nasıl saptırıldığından bizzat şikâyetçi olduğuna tanık oluyoruz. Bir Melen Hükümetini düşününüz. Tam sağ anlayışlı, reformdan oldukça uzak düşünceli bir kişinin başkanlığındaki Hükümet dahi, hazırlanmış ve Meclise sevk edilmiş reform tasarılarının Adalet Partisi eliyle yozlaştırıldığı ve saptırıldığından şikâyetçi oluyor; müracaatlarda bulunuyor komisyonlara. "Yapmayınız efendiler" diyor, "Büsbütün

bu derece yıkmayınız bu kanunları veya reform adı altında yapılmak istenen iyileştirmeleri ve düzeltmeleri" diyor.

Arkadaşlarım, burada kınanacak hiçbir şey yok. Ama aldatmacaya da tahammül yok. Reformcu olmayan bir partiye, silâh zoruyla dahi reform yaptırmanın mümkün olmayacağını Türkiye'de hemen son iki yıllık dönem ispatlamıştır ve bunu biz 1971 senesinin Nisan ayınla bu kürsüden açıkça ifade etmişizdir. Müsaade edersiniz kendimizin ürününü kendimiz kendimize kullanalım. Bakınız reformlar konusunda ne demişiz; "Çağımız koşullarının oluşturduğu evrensel ve sosyal bir kanun gereği devrimler ve reformlar gibi düzen değişikliği sağlayıcı soylu ve köklü atılımlar, siyasal parti şeklinde örgütlenmiş kurumlar dışında hiçbir kişi, zümre, topluluk ya da kurulun eliyle gerçekleştirilemez.

Kişiler ne ölçüde üstün düzeyde bilgi ve erdem sahibi, kurumlar ne derece iyi niyetli ve kararlı olurlarsa olsunlar; değil devrim ve reform gibi soylu ve köklü değişim hareketlerini, ıslahat gibi yüzeysel düzeltmeleri dahi yürütüp yerleştirmeye kadir olamıyorlar. Sosyal ve ekonomik alanlarda devrim ve reform gibi köklü değişiklikler ancak uyumlu ve tutarlı sistemlere bağlanmış, halkçı ve devrimci programlara sahip siyasal partilerin demokratik iktidarı ile başarılacak büyük, toplumsal atılımlardır"

Gerçekte biz her zaman olduğu gibi, tarih içinde devrimci atılımların önderi olan bir parti olarak o zamanın en ağır şartları içinde dahi doğruları söylemekten kaçınmamışız ve eğrileri, memleket yararına olmayan hareketleri yapanları da siyaset meydanında teşhir etmekten kendimizi alıkoyamamışız. Şimdi, bu Hükümet programında reform kanunları adı altında dile getirilen ve gerçekleştirilecekleri söylenen kanunların her birisine bakınız. Bunlar reform olmaktan çoktan çıkmışlar; alabildiğine yozlaşmışlar, sapmışlar ve artık bu toplumun aşağı gelir kesimlerinde yaşayanların, çalışanların, köylülerin ve işçilerin yararına bir toplumsal iyileştirme aracı olmak yerine, aksine bu toplumun üstünde egemenliklerini sürdüren, dışa bağımlı, tekelci, yüksek kâr marjları ile çalışan, aracı, tefeci, merkantil burjuvanın emrine verilmesini sağlıyacak araçlar haline getirilmişlerdir. Petrol Kanununa bakınız. Türkiye Cumhuriyetinin 502'nci yıl dönümüzü idrak ediyoruz efendiler. 50 yıl sonra Türkiye'de petrol çıkarmaya ve petrolü işlemeye gücü olmayan bir ülke olarak kendimizi kanunlar içinde tescil ediyoruz. "Neyimiz eksiktir?" diye sorduğumuz zaman bu kürsüden bize cevap verecek bir kişi bulunmuyor. Gerçekten bugün, Türk petrollerini, 50 yıl sonra, uluslararası, dev cüsseli, çok milletli, çok kudretli, kartelin mensupları, isimleri belli şirketler eliyle ve onların inhisarında olarak, onların eline bırakan bir kanunu daha bir hafta evvel çıkarıyoruz, adına reform diyorsunuz. Rica ederim. Bir mücadelenin peşindeyiz. İktidar, muhalefet önemli değil; ama önemli olan bir şey var; bu ülke kaynaklarını hangi güçler için, nasıl ve hangi yollardan ne oranda açacağız, Onları çalışan insanların yararlarına nasıl hazırlayacağız? Dâvamız bu. Maden Kanununda da aynı şeyi yapacaksınız. Görüyorum; ne bor minerallerinde, hattâ hattâ diğer stratejik madenlerde göreceksiniz yine yabancı parmakları vesaireyi koyacaksınız, o kanun gelecek. Toprak reformunda yaptıklarınız az mıdır? Bugünkü Toprak Reformu kanun tasarısına "toprak reformu" demeye diliniz varı-

yor mu? Varırsa. Neden varıyor; bilimsel verilere, Türkiye'nin toplumsal gerçeklerine ve isterlerine, halk çıkarlarına uygun bir toprak reformunu gözlemediğiniz, istemediğiniz içindir ki siz toprak reformuna "toprak reformu" diyorsunuz. Eğer gerçekten bizim gibi değil, Türk halkı gibi düşünseniz, toprak reformunu bu haliyle toprak reformu olarak bu halka sunamazsınız. Sunamazsınız; çünkü toprak reformunu öyle yozlaştırdınız, öyle çıkmaz bir darboğaza ittiniz ki Türkiye'de toprak reformu adı altında yapılacak her şey bir yasak savmadan ve ihtiyacı körlemeden ileriye gitmeyecektir. Gitmeyecektir, çünkü siz böyle arzu ediyorsunuz. Böyle arzu ettiğinizi, bilimseldir, memleket gerçeklerine uygundur diye anlatıp duruyorsunuz. Bütün gücünüzü de, fevkalâde dönemlerden, açık konuşayım, bazı müdahalelerden mağdur olmuş insanlar ve partiler hüviyetinizden alıyorsunuz ve iktidara gelip Türk Milletinin başına açmadığınız dert kalmıyor. Şimdi, kalkmışsınız; "Bu programda reform kanunları ele alınacaktır" diye de söylüyorsunuz. Hele buraya gelip de bu kürsülerde "reformların doktriner sapmalara uğramamasını temin edeceğiz" diye iri iri lâflar ettiğiniz zaman, söylediğiniz sözlerin kulaklarınızda hiç makes bırakmadığına kaç kere şahit olmuşumdur. Evet, reformların doktriner sapmalara uğratılmaması sizden çok evvel ve çok daha güç ile bizim arzumuz ve emelimizdir. Neden? Çünkü, biz Türk toplumunun alması gereken genel biçimi ve içeriyi yaptığımız Anayasada saptamışız, programlarımıza koymuşuz ve asla toplumcu dedikleri veya bilmem sizin dilinizde ne anlamına gelen birtakım radikal ve devletleştirici ya da sosyalleştirici bir istikamete yöneltmek için uğraşmamışız.

Toprak reformu isteriz; çok toprak dağılsın diye gücümüzün yettiği kadar bağırırız, çok mülkiyet sahibi yetiştirmeye çalışırız. Maden reformu isteriz, yahut madende yabancıların sermaye sahibi veya hak sahibi olmamasını isteriz, bu ülke varlıklarının Türk insanına, Türk sermayedarına kalmasını öngörürüz. Petrolde yabancı istemeyiz, Türk sermayesi ile kurulmuş şirketlerin çalışmasını isteriz; maksadımız ülke varlıklarının Türklere kalması ve Türk işverenlerine ve işçilerine gitmesidir; ama siz bunları, bu milliciliği, gerçek milliyetçilik olan bu ekonomik milliyetçiliği tutarsınız halkın kandırılması yolunda sosyalistliktir, komünistliktir diye söyler söyler durursunuz.

Asıl dokriner sapmalara yer veren ve her işi doktriner sapma içinde yapan parti sizsiniz. Nasıl mı? İspat edeceğim: Türkiye'de sizin çıkardığınız her kanun, Türkiye'de gelişmekte olan sağlıksız kapitalizmin biraz daha gelişmesine ve semirmesine yardımcı olmak için çıkarılmış kanunlardır. Kapitalizm bir doktrin değil midir? Adıyla sanıyla dört başı mamur, içinden sosyalizmin çıktığı doktrin değil midir? Siz büyük mülk nasiplerini, büyük sermaye sahiplerini, aracıyı, tefeciyi, merkantil burjuvayı, dışa bağlılığı, sağlıksız kapitalistleri; her yerden, her yönden kamu kaynaklarının tümünü emirlerine vermek suretiyle, çıkardığınız bütün kanunlardaki olanaklarla o kesimin eline vermiyor musunuz? Siz o takdirde doktrinci değil misiniz? Asıl doktrin sapmalarına Türkiye'nin iç meselelerini uğratan siz değil misiniz? Ama, Türkiye'de gerçekten "hürriyet vardır" derler, ben de inanırım. Bir zamanlar vardı. Şimdi o büyük ölçüde azaldı; ama Türkiye'de kapitalist doktrinin takipçilerini tanımladığınız zaman bundan sevinen, bundan hoşlanan, böyle bir gidişin varlığını

duyup da duygulanan çok insan bulursunuz ve onların elinde, güçlü haberleşme araçları, gazeteler, radyolar, televizyonlar vardır ve böyledir gidişi, kapitalist sapmaları, kapitalist doktrine bağlılığı oralarda propaganda ederler; ama halktan yana olan, her türlü görüş, düşünüş ve inanışı yazılı belgelere bağlamış bulunan orta sol, sosyo - ekonomik felsefeye bağlı, halkçı Cumhuriyet Halk Partisi veya ona yandaş olan bilginler veya yazarların bu kapitalist sapmaları işaret etmesini birer komünist davranış diye telâkki eder; ama halktan yana olan partinin tabanındaki insanın elinde, güçlü burjuvanın elinde bulunan haberleşme araçları, gazete vesaire bulunmadığı için de bir türlü o da sesini duyuramaz; fakat sırası gelmiş veya gelmemiş, Türkiye'nin tarih içinde eriştiği bir düzeyde artık hiç kimse, isterse bir muhtıradan sonra kurulmuş bir Hükümeti altı ay sonra Merkez Bankası Müdürü iken düşürmeye kadir olacak kişi dahi Devletin başına geçse...

HALİL ÖZMEN (Kırşehir) — O ne biçim lâf öyle...

C.H.P. GRUBU ADINA FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) — O dahi geçse ve.

BAŞKAN — Bir dakika efendim, Sayın Gündoğan... *(A.P. ve C.G.P. sıralarından müdahaleler)* Müsaade edin efendim, müsaade edin...

HALİL ÖZMEN (Kırşehir) — Öyle de denmez ki...

C.H.P. GRUBU ADINA FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) — Beyefendi, ne söylediğimi bilirim ben.

BAŞKAN — Sayın Gündoğan, müsaade buyurun, siz Hükümet Programını tenkit ediyorsunuz. Şahıslara tecavüz veya onların şahsiyetine herhangi bir gölge düşürecek ifadeleri kullanmamanızı hassaten rica ediyorum. Çünkü sizin, konuşmalarınız aynı şiddetle başka konuşmaları da davet eder. Bu da Cumhuriyet Senatosundaki müzakerelerin usulü dairesinde cereyan etmesine mâni teşkil eder. Bu itibarla rica ediyorum, konuşmalarınızı program üzerine teksif ediniz.

C.H.P. GRUBU ADINA FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) — Biz kişilerden, kişilikleri hudutları içinde neleri varsa onları ele alarak bahsetmeyiz Sayın Başkan. Biz kişilerin kamuya hizmet için ortaya çıktıkları günden itibaren, artık kendi hudutları içinde kalamayacakları, herkesin eleştirilerine ve yaptıkları bütün hareketlerin hesaplarını vermek üzere bu kürsülere her yönleriyle getirilmelerine müsaade etmelerine inanan bir partiyiz. *(C.H.P sıralarından "bravo" sesleri)* Yoksa bizim Sayın arkadaşımızla, şahsen, ne bir alacağımız vardır, ne bir vereceğimiz vardır. Hatta belki hemşehriliğimiz dahi vardır; ama öylesine bir insan eliyle kurulmuş ve bize takdim edilen programını eleştirirken. Türkiye toplumunun içinde bulunduğu düzeyin Türk Halkının edindiği büyük tecrübeler sonunda sahip olduğu bilinç: 250 kuruşa müstahsilin elinden büyük aracı ve tefeciye toplattırdığı üzümün, iki ay sonra. 3 misli fiyata başka ülkelerle satmak suretiyle müstahsilin cebinden 3 katlı kazanç temin eden bir politikanın amili ve üreticisi insanın, bu hareketini söylemem için başka hangi kelimeleri bulayım? 11 liraya müstahsilin elinden alınan zeytinyağını 14 liradan aşağı sattırmamak suretiyle müstahsili ihracatçı komisyoncuya boğdu-

ran bir politikanın sahibini artık bu hak, ben söylemesem de yaşamından edindiği bilinçle, görmeyecek mi, anlamayacak mı?

Bilmeyecek mi ki bu halk, 1972'de, Haziran ayında 90 kuruşa sattığı buğdayını kepek olacak 100 kuruşa alıyor, bu politikanın sahiplerini bu halk görüp tanımayacak mı?

Bilmeyecek mi ki bu halk, taban fiyatlarını tespit eden Hükümet, aynı zamanda taban fiyatlarını tespit ettiği köylü ve çiftçinin üretim aracı olarak kullandığı montajcı sanayiinin mamulleri traktörü, gübreyi, ekipmanı, ziraî ilâcı yine Hükümetin tespit ettiği ağır fiyatlarla alırken, maruz kaldığı bu resmî aldatmayı öğrenmeyecek mi sanıyorsunuz? Bilmeyecek mi sanıyorsunuz?

Şimdi bu Programda neye rastlıyoruz? "Taban fiyatları yeniden ele alınarak "evet. Evet" düzenlenecektir" diye bir maddeye rastlıyoruz. Hey.. Garip tecellidir bu, Türk Milletinin garip tecellisidir. Kim bu taban fiyatlarını ele alacak yeniden? Bu Hükümet, Bu Hükümetin başında kim var? Beki bir zatı muhterem. Bu Hükümetin başındaki belli zatı muhterem bundan evvelki Hükümette ne idi? Ticaret Bakanıydı. Ne diyordu? "Taban fiyatlarına zam isteyenler Türk ekonomisine kastedenlerdir. Fiyatlara zam ettiğimiz zaman zaten doludizgin giden azgın enflasyon daha da artacaktır. Binaenaleyh, zam yapamayız" diyordu. Ne oldu? Ne oldu 6 aydan bu yana da yeni Hükümeti kurarken taban fiyatlarını yeniden ele alma lüzumu hasıl oldu? O vakit bir gereksinme idiyse, o vakit bir ekonomik zorunluluk idi ise, bugün neden aynı zorunlulukla karşınıza çıkmıyor? Ama bilirim, Türkiye'de âdettir, gayet rahatça büyük kişiler görmüşüzdür; "dün dündür bugün bugündür" derler. Bunlar da "geçen sene gecen sene idi bu sene bu senedir" derler. Aslında bunun temelinde ne yatar bilir misiniz?

Bu kürsüden söylemişimdir, Adalet Partisinin gerçekten ekonomi - politikası demeye elverişli ve o kıratta uyumlu, tutarlı, sistemli bir anlayışı yok gibidir. Çok dağınık, çok değişik birtakım amaçlar peşinde koşar, toplum ve Devlet ve siyasal hayatı kaos içine sokmakta mahirdir. Sebebi de, onların sandıkları gibi ne bilmem ne Anayasasının hangi maddesindeki özgürlüklerdir, ne şudur, ne budur.. Kendi kaoslarını yaratırlar; ama ustadırlar, başkasını suçlarlar.

Adalet Partisinin bir ekonomi - Politikası yoktur; ama, çok iyi bildiği ve yürüttüğü bir politika - ekonomisi vardır. Şimdi seçimlere yaklaştık, bir seçim konjonktürü yaratır partiler, özellikle Adalet Partisi.. Adalet Partisi bu koalisyonun en büyük kanadını teşkil edecek de, geçen Hükümette Ticaret Bakanı görevini ifa etmiş zatın kurduğu Hükümette taban fiyatlarına eskiden olduğu gözle bakmasına müsaade edecek.. Olmaz böyle şey olmaz.

Onun için biz Hükümeti tanımlarken başının da ne sıfatta olduğunu anlatmış idik.

Değerli arkadaşlarım, size daha da açıkça söylemek zorunda olduğum birçok konular var, eğer imkânınız varsa devam edeceğim.

Sayın arkadaşlarını. Bu Hükümetin en çok önem verdiği, programındaki yazılış biçiminden belli olan bir diğer konuya geçmeme müsaadelerinizi rica edeceğim;

Bu Hükümet iddialıdır. Fiyat artışları ve hayat pahalılığını önleyecek tedbirler getirecektir. Gerçekten Türkiye'nin, Türk halkının en ziyade önem verdiği bir hayatî mesele olan bu hayat pahalılığı ve fiyat artışlarını önlemek isteyen bu Hükümetin nasıl bir politika izleyeceğini programda araştırdım hiç bir çözüm göremedim; ama Hükümet başında bulunan muhterem Talû'nun Hükümet başına geçmeden önceki Hükümette Ticaret Bakanı iken fiyat artışları ve hayat pahalılığı konusunda verdiği demeçleri gazetelerden izledim; hatta bir kısmını buraya yapıştırdım. Bakınız Sayın Talû ne buyuruyorlar; "Türkiye'deki fiyat artışlarının ve hayat pahalılığının baş nedeni belediyelerin kontrol görevini yapmamalarıdır" diyorlar, işte gazete burada. Eğer belediyeler kontrol görevini yapsalar imiş, fiyat artışları duracak, hayat pahalılığı yavaşlayacak imiş.. Belediyelerin memurlarına maaş vermeye imkanları kalmamış, çöpleri toplamaya dahi kadir olamayan gırtlağına kadar partizanlığa gömülmüş zavallı belediyeler demek ki, Türkiye'deki bu azgın fiyat artışlarının tek müsebbibleri Eğer onlar kontrollerini yapsalarmış hayat pahalılığı kalmayacakmış, fiyatlar da artmayacakmış..

Bir başka beyanlarına da rastladım, ayakkabı fiyatları konusunda bir beyanım yine gazetelerde gördüm. Perakende ayakkabı fiyatlarının maliyeti 100 - 125 lira civarında olduğu halde 200 - 225 lira olduğunu söyleyen Sayın Talû bu fiyat marjının artış farkının nereden ileri geldiğini söylüyor biliyor musunuz; Perakende mal satan insanların sattıkları malın maliyetini tespite imkân verecek bir kanunun olmayışına yüklüyor. Haa, demek ki hemen yarın bir kanun getirseler, perakende malların maliyetini hesap etmeye imkân verecek bir yetkiyi kendilerine versek öbür gün ayakkabılar birdenbire 130 liraya 150 liraya düşecek demektir (ki, açık ve seçik, gayet kesin beyanlarından biri budur)

Dahası var, Sayın Talû, "Hayat pahalılığının, fiyat artışlarının önüne geçmek istiyorsanız size bir salık vereceğim; sabrediniz" diyor. Sabır tavsiye ediyor ve bu sabırla iktifa etmeyi öneriyor. Başkaca hiç bir ekonomik müessir politikayı önermiyor. Görmedim, programda da görmedim. Tahmin ediyorum ki, bu Hükümet hiç bir suret ve veçhile fiyat artışlarına ve hayat pahalılığına ufacık bir çare dahi getirmeye kalır olamayacaktır. Gene Türk halkı aracıların, tefecilerin, sömürücülerin istedikleri gibi at oynattığı, hatta Hükümet eliyle desteklendikleri bu ortamda Türk halkı sömürülecektir, soyulacaktır ve hayat pahalılığı altında ezilecektir, inleyecektir.

Arkadaşlarım, Türkiye'de hayat pahalılığı ile fiyat artışları insanı canından bezdirecek ölçülere varmıştır. Dayanılmaz, katlanılmaz bir hale gelmiştir. Susan, bütün bir Türk toplumunun söylediği tek şey budur; ama olağanüstü tedbirler yüzünden toplum suskun, dertlerini söyleyemez, çare bulamaz halde bırakılmıştır.

Şimdi, fevkalâde tedbirlerin devamını öngören şart koşan bu Hükümet, mesela ne Sıkıyönetimi kaldırmak gibi bir düşünce sahibi olmadığını, ne de Anayasada yapılan değişikliklerle kurulacak Güvenlik Mahkemelerini kurmamak gibi her hangi bir, ortamı serbest ve özgür hale getirici atılımda bulunmayacaktır. Gene halkı

susturacaklar, gene bütün özgürlükler kısıtlı kalacak, olağanüstü tedbirler devam edecek ve bu Hükümet de herhangi bir dişe dokunur ekonomi politikasına sahip olmadığı için Türk halkının canı cendereye girmekte devam edecek.

Arkadaşlarım, oysa fiyat artışları ve hayat pahalılığı konusu, sanıldığı gibi yalnız şu veya bu perakendecinin mevzuat olmadığı için dilediği gibi fiyat koymasından veya belediyelerin kontrolsuzluğundan ileri gelmemektedir: Fiyat artışları ve hayat pahalılığı bundan evvelki de, bu Hükümetin de izlediği ekonomi politikalarından ileri gelmektedir. Bu hükümetler devalüasyon, enflasyon - enflasyon, devalüasyon kısır döngüsünün analarıdır. 1970 de bir, 1972 bir olmak üzere iki defa devalüasyon yapmış olan Hükümettir aynı insanlardır. Enflasyon, yahut pahalılık, fiyat artışları çok ciddî bir sorundur; ama bunu Türkiye'de başaracak, daha doğrusu başarma niyetinde olan, hatta o güçte bulunan ne bir kişiye ne ele hükümete rastlamıyoruz.

Bir merak saiki ile araştırdım, Ortak Pazar ülkelerinde özellikle fiyat artışları konusunda alınan tedbirlere bir göz attım da bizim hükümetlerimizle, o hükümetlerin müşterek olarak adıldan kararların, ya da önerdikleri politikaların uzaktan, yakından ilgisini göremedim ve üzüldüm.

Bakınız enflâsyonla mücadele için Avrupa Ekonomik Topluluğu ülkeleri para hacmini daraltmak, iskonto hadlerini yükseltmek, kredileri sınırlandırmak, ortak dış gümrük tarifelerini belli bir ölçüde indirmek, bütçe açıklarını emisyonla değil, tasarrufla kapatmak, rantabl olmayan işletmelere sübvansiyon vermemek, fiyat artışlarını % 4 civarında tutmak, seçim konjonktürü gibi ekonomiyi sağlıksız yönlere saptıracak yöntemlere başvurmamak gibi ortak kararlar almışlar.

Şimdi, Sayın Hükümetten programında yazdığı için soruyorum: Bunlardan hangisini ne ölçüde, ne zaman, ne maksatla hangi uyumluluk ve tutarlılık içinde, hangi araçlarla alacaksınız ve Türkiye'nin özelliğini nazari itibara alarak hu tedbirlerden daha başkalarını düşünüyor musunuz, yapabilecek misiniz, yoksa Türkiye'de fiyat artışları ve hayat pahalılığı daha "ilâ yevmil kıyame" devam edecek gidecek midir? Bunu hakikaten sormak istiyoruz.

Değerli arkadaşlarım;

Sırası geldiğince tekrar bu konuya değinmek imkânım var; ancak başka bir konuya da değinmeye müsaadelerinizi rica edeceğim.

Arkadaşlarım; bu Programda ilginç bulduğumuz ve Türkiye'nin kör döğüşü şartları içinde yürüte geldiği ve her hükümetin bu kör döğüşü oyunu içinde rol aldığı bir başka konuya değineceğim.

Bu Programda deniyor ki, "Anayasanın öngördüğü karma ekonomi düzeni sürdürülecektir. Bu karma ekonomi düzeni, birbirini tamamlayıcı surette, o şartlar içinde yürütülecektir"

Arkadaşlarım, hemen ve açıkça belirteyim; bu sözler uzun senelerden beri Türk toplumunu bugünkü bunalımlı ortamlara getiren ekonomi politikalarının tekrarlanacağının en aşikâr delilidir. Bu memlekette birbirini tamamlayıcı olarak çalışan iki

kesimden söz eden bütün hükümetler ve bu Hükümet büyük bir aldatmacayı sürdürüp gidiyorlar. Bu memlekette; birbirini tamamlayan iki kesim eşit şartlar içinde, birinin diğeri üzerinde istediği gibi hegemonya kurması birinin diğerinden dilediğini dilediği kadar ve dilediği ölçülerde alarak büyüyüp semirmesi, birinin diğerini halsiz mecalsiz bırakacak kadar bütün kaynaklarına el atan bir ekonomi politikası hüküm sürüyor. Ne zaman gördünüz siz özel kesimin kamu kesimini tamamlayıcı bir hareketini? Oysa, özel kesime çil para verirsiniz adına teşvik tedbiri dersiniz, Oysa kamu gelirlerini vergileri birtakım düzenler içinde muafiyet dersiniz, vergi iadesi dersiniz, taksitlendirme dersiniz, aktarırsınız özel sektöre. Daha ileri gidersiniz, kamu kesiminin ürettiği malların fiyatlarını siyasal amaçlarla ve özel sektöre çıkar sağlamak için düşük tutarsınız, özel sektör kamu sektörünün ürettiği bu ara mallarını ucuz girdi olarak imalâtında kullanır; daha ileri gidersiniz kamu sektörünün milyonlar lira vererek yetiştirdiği elemanlarını güttüğünüz sakim, yanlış, insaf ölçüleriyle bağdaşmayacak personel politikanız yüzünden oraya akmaya bırakırsınız, bunu gözlersiniz, kastedersiniz, milyonlarca lira sarfiyle yetişmiş kişilerin kamu sektöründen özel sektöre geçmesini özel sektörün bütün Dünya'da yetişmiş insan için yaptığı yatırımları kamu sektörüne yaptırırsınız. Bütün bunları yaparsınız, teşvik tedbirleri adı altında yaparsınız, başka adlar altında yaparsınız, fiyatlar yoluyla yaparsınız, bu kamu sektörünü özel sektörün yemliği halline getirirsiniz; ama resmî ağızlarınızda veya programlarınızda, birbirini tamamlayan iki sektörden oluşan karma ekonomi düzeni diye de gerçekle hiç ilişkisi olmayan ve Türkiye'yi bu noktalara getiren bir politikanın izleyicisi olursunuz ve siz Hükümet olarak da aynı yolun yolcusunuz, bundan hiçbir surette kendinizi kurtaramıyacağınızı bilirim, bilirsiniz; kurtaramadınız da nitekim.

Oysa, değerli arkadaşlarım bu memlekette kamu sektörünün kalkınmada, sanayileşmede behemahal kendi eliyle ve kamu kaynaklarını en rasyonel biçimde kullanarak yatırım yapmak, işletmecilik yapmak, anama ve ara mal üretmek gibi memleketin tarihî gerçeklerinden oluşmuş zorunluklar vardır. Bu iddiamız, bağlı olduğumuz partinin büyük Atatürk'ün gününden bugüne gelen devletçiliğimizin zorunlu, zarurî dile getirilişi değildir. Bu ülkenin gerçeklerini bilenlerin, bu ülkede bu ülkeye özgü olarak kamu kesiminin bugünkü politikalar içinde giderek ezilmesine, tarumar olmasına ve kaldırılmaz ağır yükler teşkil eder birlikler haline gelmesine sebep olan politikalarınızdan çok büyük zarar görmekteyiz.

Arkadaşlarım; Sayın Başbakan dünkü konuşmasında; özel Sektöre yapılacak kamu kaynakları aktarmalarının, onların kazançlarını sağlayacağını ve ondan da vergi alınacağını, evet, böylece kamu kaynaklarının arttırılacağını, evet; fakat sonra aynı kaynakların yine özel sektöre gideceğini söylemeyi ihmal ettiğini gördüm.

Ne demektir bu memlekette kamu sektörü, özel sektör? Bunu artık lütfen karşılıklı ve siyasal olmayan anlayışlar içinde anlayalım ve bilelim ve bir kere daha tekrar etmeme müsaade ediniz; Türkiye'de kamu sektörü ve özel sektör konusu, esefle ifade edeyim ki, 1950'lere uzanan bir zihniyet içinde ele alınmıştır bugünkü Hükümet tarafından. Neymiş diye araştırdım. Özel sektörün kamu sektörüne tamamlayıcı görev olarak yahut hizmet olarak yapacağı şey; kamu kesimindeki

kuruluşlar hisse senetlerine bölünmüş holdingler haline getirilecek imiş, onları da halkın satınalmasına arz edeceklermiş, böylece kamu kesimi özel sektörden yararlanmış olacakmış...

Değerli arkadaşlarım; ne haline getirirseniz getiriniz, ister adına holding deyiniz, ister başka şey deyiniz; bilinen bir gerçektir ki, hisse senetleri özel kişilerin elinde bulunan kuruluşlar, bir kere bizim ülkemizdeki kamu kuruluşlarına tarihîn ve ekonomimizin gereği verilmiş görevi göremezler. Büyük ve içinden çıkamadığınız hata şudur; Özel sektörü ve kamu sektörünü tümünü birden kapsayan bir ekonomi politikası inancına sahipsiniz. Ne dersiniz? Bu memlekette serbest piyasa ekonomisi kuralları cereyan eder. Bu, gerçekten bir soylu politikadır; ama özel sektör kendi ürünlerini alırken ve satarken bu serbest piyasa koşullarından yararlanır. Kamu sektörü, söyler misiniz bana serbest piyasa koşulları içinde mal alıp satmaya yetkili midir? Bırakmış mısınızdır böyle bir imkân? Tarihin hangi döneminde kamu sektörü serbest piyasa şartları içinde oluşturduğu fiyatlarla mal satmıştır? Bunu, bu büyük aldatmacayı da daima söylemeden kendimizi alamayacağız.

Değerli arkadaşlarını, programın değinilmesi gereken başka yerlerine de geleceğim. Pek kısa zamanınızı alacağını, Sonra sizin, sırası gelmişken söyleyeyim kamu kesiminden kaynak aktarmak suretiyle muhtelif yollarla, özel sektörü besleme politikanızın sonucunda doğan özel sektörün, özellikle sanayileşmenin ne tür bir sanayileşme ve özel sektör olduğuna dair, bizim bilgilerimizin dışında bizi, yalanlayacak bir bilginiz var mı? Biz iddia diyoruz; bu suretle bir besleme sektör giderek, kapitalizmin en olumsuz aşamasını bir anda sıçrayarak yaşamaya başlıyor ve çalışıyor. Kapitalizmin rekabetçi, faziletli rekabetçi döneminden saptığı, bugün Türkiye'deki kapitalistleşmenin tam anlamıyla bir tekelcilik görünümüne büründüğü, dışa bağımlı olduğu, kendi kendini besler olmaktan uzak olduğu, kapasitelerinin atıl kaynak israfına açık ve yüksek kâr marjları içinde çalışsan, bu yüzden Avrupa Ekonomik Topluluğu ile entergre olması çok güç bulunduğu resmî kaynaklarda ifade edilen bir biçime büründüğünü kabul etmiyor musunuz? Bu sizi rahatsız etmiyor mu? Bu Amerika'yı rahatsız ediyor, İngiltere'yi rahatsız ediyor, Fransa'yı rahatsız ediyor. En sağlıksız biçimde bir kapitalistleşmenin bu nitelikleri haiz olduğunu yazan kitapların adedi binleri geçti.

Beslediğiniz özel sektörü böyle yapmaya, böyle sağlıksız bir biçimde geliştirmeye, tekelci etmeye siz sebepsiniz, politikalarınız sebeptir. Buna mani olmanız lâzım. Besleyiniz; fakat Türk gerçeklerinin ve ihtiyaçlarının istikametinde makul ölçüler içinde ve kamu kesimini muattal bırakacak biçimde beslemeyiniz. Sizin denk bütçe diye övündüğünüz bütçenin denkliğini getiren, denkliğini sağlayan politik, ekonomik ve malî nedenin ne olduğunu geçen gün araştırdım; bulabildiğim şudur; Meğer bu yıl denk kapanan bütçe, kamu kesiminde yapılması öngörülen yatırımların plân hedeflerinden, program hedeflerinden çok daha düşük düzeyde kaldığı ya da esasen daha başından beri plân ve program hedeflerinin düşük tutulduğuna bağlı olduğu gözüküyor.

Plân ve programın öngördüğü ödenekleri kamu kesimine vermeyeceksiniz; özel sektöre aktarma yolları bulacaksınız, mağaza açmaya kadar böyle bir yolu izleyeceksiniz. Sonradan da kamu kesimi ile özel sektörün birbirini tamamlayan ve birbirine yardım eden düzen içinde çalıştığından bahsedeceksiniz. Bu, hakikaten insanı önce tebessüme sonra da hüzne sevk ediyor.

Değerli arkadaşlarım, şimdi programda hiç değinilmeyen, ya da hiç değinilmeden geçilen çok önemli bir konuya dikkatinizi çekmek istiyorum. Sabırlarınızı taşırmam ak için.

Arkadaşlarım, Türkiye'nin en önemli sorunlarından birisi ve belki birincisi, Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Türkiye ilişkileridir. Bu ilişkilerden ve bu ilişkilerin bugünkü durumundan şu programda bir satır bulmak mümkün olsa idi, çok sevinecektim. Ama ne yazık ki, öyle bir satıra ancak şöyle rastlıyoruz. Bakınız değerli arkadaşlarım:

"Avrupa Ekonomik Topluluğu ile girmiş olduğumuz ortaklık ilişkisine büyük önem vermeye Hükümetimiz de devam edecektir."

Soruyorum size, (Bir satır daha var, o da bunun kadar yavan ve yuvarlak) Türkiye'nin önemli ve birinci meselesi, Avrupa Ekonomik Topluluğu Türkiye ilişkileri.

Sözlerimi esasa taalluk eden biçime sokmadan önce, Hükümetten ve özellikle Sayın Dışişleri Bakanından bir istirhamda bulunacağım. Belki kendisi burada yok.

Bir münasebetle yine bu kürsüden arz etmiştim. Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Türkiye arasındaki ilişkilerin, hemen her gün yeni yeni şekiller, biçimler, uzantılar, doğrultular kapandığı dönemlerde yaşıyoruz. Bu doğaldır. Hele özellikle 1970 senesinde imzalanan geçiş dönemini düzenleyen Katma Protokol'dan bu yana bu konu, Türkiye için hayatî önemi haiz, birinci derecede, birinci sırada bir konu oldu.

Ama, Türkiye'de parlâmento üyeleri, sizler, hattâ ilim adamları dahil, Türkiye'de, Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Türkiye münasebetlerini bize "günü, gününe" yi bıraktım, ayda bir defa olsun, inanılır kaynaklardan verecek bir makam, bir merci yok mudur, bulunmayacak mıdır? Nereden öğreneceğiz biz bu toplulukla olan münasebetlerimizin ne düzeyde ve ne biçimde geliştiğini ve oluştuğunu? Bir mecmua geliyor; gözlerimize atılıyor, bedava Avrupa Topluluğu Ortak Pazar" diye, üstünde de şöyle bir dama resmi var. Bundan bazı bilgiler edinerek geliyoruz burada önemli konu saydığımız için ve bir vazife yapma haysiyeti İçinde meseleyi dile getirmeye çalışıyoruz.

Binaenaleyh, eğer eksik ve yanlış bir şeyden bahsediyorsam, bu benim, hatam değil. Bu memleketin parlâmento üyesine dahi, Avrupa Ekonomik Topluluğu ile münasebetlerimizi anlatacak bir belgeye rastlamak mümkün olmadığı bir düzende, yapacak başka bir şeyimiz yoktur. Belki denecektir ki Hariciye vekilinin vekâletine geliniz, size belge verilir; ama müsaade buyurur musunuz arkadaşlarını, onlar, bu öneriler çok eski öneriler, kimse Dışişleri Bakanlığına gidip te bu konuda bilgi edinmek için ne vakit bulabilir ne de adam bulabilir, başka mesele.

Şimdi, bu girişten sonra, bir nevi serzenişten sonra Sayın Dışişleri Bakanından bu konuda bütün parlâmento üyelerini aydınlatacak ve oriyante edecek birtakım bilgileri verecek ne imkân varsa sağlamasını rica edeceğim.

Arkadaşlarım, bildiğiniz gibi ve izleyenlerinizin hatırlayacağı gibi, Üçüncü Beş Yıllık Plânın Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına eleştirmesini yaptığım sırada da açıkça ifade ettiğim gibi, Türkiye'nin 22 yıllık Perspektif içinde kalkınmasını düzenleyen Anayasa gereği bu yılbaşı derlenip Yüce meclislerden geçirilen ve ilk bölümüne Üçüncü Beş Yıllık Plân dediğimiz doküman; baştan sona Türk Ulusunun ve Türk toplumunun istikbalinin, geleceğinin çok hayatî bir şartın, bir koşulun behemahal ve Türk Toplumunun isterlerine uygun biçimde yerine getirilmesine bağlanmış bulunmaktadır. Üçüncü Beş Yıllık Plân, birinci sayfasından sonuncu sayfasına kadar; şayet Türkiye ile Avrupa Ortak Pazarı arasındaki ilişkiler, geçiş dönemini düzenleyen Katına Protokol'da yazılı olduğu biçimde yürütülecek ise, Türkiye kalkınmasından ümit kesiniz. Türkiye'nin sanayileşmesinden ümidini kesiniz, Türkiye'nin sanayileşmesi; yani kalkınması toplumsal, ekonomik ve kültürel kalkınması ancak ve zorunlu olarak Avrupa Ekonomik Topluluğu ile geçiş dönemini düzenleyen Protokolün yeniden ele alınmasına ve A.P. Hükümeti zamanında kabul edilen anlaşmanın hükümlerinin Türkiye lehine değiştirilmesine bağlıdır, diyor. Bu kadar önemli bir konudur bu; ama gelin görün ki bu Hükümet, bize takdim ettiği küçücük programında bu önemli konuya, bir küçük satırla değinmekten öteye bir şey yapmamış. Ama Plânlama Teşkilâtının çok vatanperver mensupları arkadaşlarım, biri de ölmüş Allah rahmet eylesin, burada anmayı bir vazife bilirim; bu konuya, mazur görünüz edep dışı değildir, gerçekten ve yürekten içtenlikle asılmışlardır ve geçen bütün iktidarların her turla savsaklamalarına, yanlış adımlarına, hatalı politikalarına gerçekten büyük bir yüreklilikle karsı durmuşlardır, bir ölçüde onların yüzünden Ortak Pazarla olan ilişkilerimiz bugün bir müzakere dönemine girmiş bulunmaktadır.

Evet arkadaşlarım, Ortak Pazar ülkeleri ile Türkiye arasında, Ortak Pazar ülkelerinin 6'dan 9'a çıkmasından istifade ederek, geçen yıl bütün ilişkilerimizi tümden kapsayıcı yeni müzakerelere oturmak talebinde bulunduk ve onlardan birkaç önemli hususu protokol-da bizim lehimize değişiklik yapmak suretiyle istedik. Birisi, bazı tarımsal ürünlerimize daha fazla tavizli bir rejim sağlanmasıdır. Diğeri de. Ortak Pazar ülkelerinin "77'ler" diye isimlendirdiği ve gelişmekte olan ülkelere vermeyi tasarladığı bazı tavizleri, "Genel preteranslar" adı ile anılan iktisadî uzlaşma ve anlaşma şartlarının bize de uygulanmasını istedik. Yine Avrupa Ekonomik Topluluğundan Akdeniz ülkelerine tanınan imkânların bize de tanınmasını istedik. Yine Avrupa Ekonomik Topluluğu ülkelerinden oy yıl müddetle geliştirme ve kurana gereğini duyduğumuz temel sanayiimizin gelişmesi ve büyümesini sağlayacak bazı tedbirlerin özellikle, tek taraflı olarak ithal kısıtlamalarına yetki vermelerini ve Ortaklık Konseyinin yetkileri içinde bulunan bu işlemin tek taraflı olarak Türkiye'ye tanınmasını istedik. Belki bundan daha fazla şeyler yahut daha az şeyler de istedik ya tam böyle istemedik; ama dediğim gibi, elimde "Ortak Pazar" adı altında intişar eden bir mecmuadan başka veya buna benzer birtakım dergilerden

başka bir doküman, bir belge yok. Ne oldu, bu taleplerimize ne cevap verdi Ortak Pazar? Bu Hükümet Programında bunu göremedik. Halbuki heyecanla bekliyoruz. Çünkü büyük haksızlıklara, dengesiz tavizlere ve yükümlülüklere mâruz bırakılmış bir ülkenin feryadı içindeyiz. Daha Katma Protokol yapılırken Türkiye maçı kaybetmiş oluyor ve bir türlü kendine gelmeye imkân bulamıyor. Oysa, plân biraz evvel arz ettiğim isteklerin yerine getirilmesini mutlaka istiyor; ama Hükümet buna el atmamış.

Bakınız Emil Noel adlı kişi bizim bu taleplerimize karşı bu mecmuada yazdığı makalesinde ne diyor:

Geçtiğimiz Nisan ayında Topluluğa tevdi edilmiş bulunan Türk memorandumu, Brüksel'de belirli bir heyecan uyandırmıştır. Bu heyecanın tonunu da Topluluğa mensup bir şahsiyetin beyanatında bulmak mümkün olmuştur. Bizi hayrete düşüren husus, memorandumda ileri sürülen taleplerin alışılmamış mahiyetidir. Şöyle ki bu talepler, Türkiye'nin Topluluktan bir nevi beyaz çek almak istediği intibaını uyandırmaktadır"

Arkadaşlarım, karşılaştığımız cevap budur. Belki bundan sonra yapılan müzakerelerde daha olumlu cevaplar almışızdır; ama öğrenmek istiyoruz, Hükümet olarak bu konuda hangi teşebbüsün içindedirler, müzakereler ne safhadadır, neyi elde etmenini neyi kaybetmenin ya da plânda yazıldığı şekilde, olmak veya olmamak gibi bir durumla karşı karşıya kalmış olan Türk toplumunun, Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkilerinin yeniden düzenlenmesinde, Türk yararına yeni bir düzen kurulmasında sayısız faydalar olduğunu söylemek görevimizdir, söylüyorum. Tabiî birtakım resmî bilgilere sahip kişilerin şimdi daha geniş tutarak, bazı meselelerde bizim söylediklerimizin söyle veya böyle olduğunu arzı cevap ederken belirtmelerinden çok şeyler istifade ederiz inşallah.

Arkadaşlarım, şimdi kısa kısa iki konudan da bahsedip sözlerimi bitirmek istiyorum.

Bu Hükümet, Programında sıkıyönetimli bir seçimin takipçisi olduğu kararını vermiş bir Hükümetmiş gibi gözüküyor. Belki cevap verecek kişi, biz böyle bir şey söylemedik gerekirse kaldırırız, veya işletmeyiz, diyebilirler; ama kaldırmayacaklar. Sıkıyönetime karar verecek mercilerin hükümetler olmadığını söyleyen başbakanlara ve parti başkanlarına tesadüf ettiğimiz ve onların beyanlarını dinlediğimiz hepimizin bilgisi dahilindedir. En az bu yönden Anayasada ve kanununda, Başbakanın sorumluluğunda çalışan ve Hükümet, teklifi olarak Meclise getirilip, oradan onaylanmak suretiyle sürdürülen sıkıyönetim hakkında eski bir deyimle şafi ve kesin beyanda bulunulmasını istirham ediyorum, parti olarak da bunu rica ediyorum. Çünkü bizim millî iradenin tecellisinde çok önemli rol oynayacak serbest tartışma, eşit demokratik mücadele ortamına Türkiye'nin ihtiyacı olduğu kanımız, değişmez bir kanıdır.

Arkadaşlarını, af konusundaki düşüncemizin özü şudur:

Bir Devlet kendine karşı gelenleri koruduğu ölçüde güçlüdür, düşüncesine inanırız ve bu inançladır ki, yaklaşan seçimler, Cumhuriyetin 50'nci yıldönümü gibi mesut tesadüfler, bu ülkenin çok muhtaç olduğu millî ve sosyal barışın sağlanmasına her türlü çıkar, dar oy hesapları dışına çıkarak bu konuyu âdil ölçüler içinde bağışlayıcı, esirgeyici ve koruyucu bir dinin mensupları olarak da çıkarmaya mecbur olarak eğilmenizi istirham ederiz.

Değerli arkadaşlarım, ortanın solunda ve düzen değişikliğini gerçekleştirmek için her gün biraz daha sağlam inanç ve temellere oturmuş fikir ve anlayışımızı ve devrimci atılımlar üzerine kurduğumuz siyasal partimizi sizin huzurunuzda, şimdi bir Hükümet Programı eleştiren bir siyasal teşekkül olarak göstermeye çalıştık.

Bizim için önce ülke, o ülkede yaşayan insanlar, çalışmalar, emeklerinin ve alınterlerinin karşılığında geçinenler kutsaldır; onların savaşçısıyız, programı bu açıdan eleştirdik; kabulünüze şayan olursa teşekkür ederiz, olmadıysa, hiçbir şikâyetimiz yoktur.

Saygılar sunarız. *(C.H.P. ve M.B. sıralarından alkışlar)*

BAŞKAN — Eski Eserler Kanunu tasarısına oyunu kullanmayan Sayın üye var mı efendim?.. Yok. Oylama işlemi bitmiştir.

Kontenjan Grubu adına Sayın Nihat Erim.

KONTENJAN GRUBU ADINA NİHAT ERİM (Cumhurbaşkanınca S.Ü) — Sayın Başkan, Sayın senato üyeleri;

Yeni Hükümetin Programı üzerinde Cumhurbaşkanlığı Kontenjanı Grubunun düşüncelerini Yüce Senatoya sunmaya çalışacağım.

Her şeyden önce bu programın Ekim 1973'de yapılacak seçimlere kadar kısa bir uygulama dönemini öngördüğünü hesaba katmaktayız. Ekim'e kadarki beş ay içinde Parlâmentomuz ancak daha iki ay çalışabilecektir. Sonra, Sayın Üyeler seçim bölgelerine gideceklerdir. Bununla beraber, Hükümet Programında işaret edilen kanun tasarıları yoğun bir çalışma ile bu sekiz hafta içinde hem Millet Meclisinde, hem Senatoda görüşülebilir.

Tasarılar Parlâmentodan Hükümetten geldiği şekilde çıkmamaktadır. Hükümet ya kendi görüşünü sonuna kadar savunmakta veya burada yapılan değişikliği benimsemektedir. Bunda yadırganacak bir şey yoktur.

Hükümetlerce Parlâmentoya, sunulan tasarıların orada hiç değiştirilmeden kesinleşmesi her zaman beklenemez. Son söz daima Parlâmentonundur. O günkü çoğunluğun anlayışına, o günkü değerlendirmesine uygun değişiklikler elbette yapılacaktır. Hükümetler, hayatî önemde saydıkları prensiplerin Parlâmentoca değiştirildiği inancında iseler, görevden ayrıldıktan veya Parlâmentoya boyun eğmekten başka bir şey yapamazlar.

Ancak, her kanun yürürlüğe girdikten sonra, önemine göre vatandaşların, kamuoyunun beğenisi veya eleştirisi ile karşılaşır. Eleştiriler bir kanunun yeniden göz-

den geçirilmesini gerektiren ölçülere varırsa, onu yeniden ele almak Parlâmentonun görevi olur.

Kamuoyunun isteklerine kulak vermemenin sakıncaları büyüktür. Modern demokrasilerde seçmenler, partilerin dışındaki örgütler içinde güçlü baskı grupları meydana getirebilmektedirler. Baskı gruplarının nitelikleri bazen niceliklerinden daha etkili ve daha güçlü olabilmektedir.

Bu, reform kanunları için de böyledir. 12 Mart 1971'den sonra gelen hükümetler reform tasarılarını belli bir partinin programını, felsefesini değil, genel olarak millî ihtiyaçları gözönünde tutarak hazırlamışlardır. Parlâmentoda ise her parti kendi programı, kendi felsefesi ve kendi seçmen zümresine yaptığı vaatlerle bağlı olduğu için, sırf parti politikası yönünden bir değerlendirme yapınca, normal koşullar altında, bir uzlaşma güçleşiyor.

Bu durumda önemli olan, partilerarası bir uzlaşma, karşılıklı anlayış ve fedakârlıkla olağanüstü tedbirlere ve çabukluğa zorunluk duyurmuş olan 12 Mart öncesi ortamının isteklerini gereği gibi karşılayabilmektedir.

Sayın Talû Hükümeti belli başlı reform tasarılarını seçimden önce kesinleştirmeyi programında vadederek, çabukluk ihtiyacını kabul etmiştir.

Anarşi ve tedhiş olayları 12 Mart 1971 öncesinde yurtdaşların huzurunu bozmuş, ciddî endişelere yol açmıştır. Analar, babalar sabahleyin okullarına giden çocuklarının akşama eve dönüşünü heyecanla bekler olmuşlardı.

Örgütlenmiş tedhiş olaylarını durdurabilmek, anarşinin yayılıp büyümesini önleyebilmek için sıkıyönetim ilân etmek, Anayasada değişiklikler yapmak zorunluğu doğmuştur.

Alınan bu acele tedbirler hastalığın dış nedenlerini, dışa bağlı etkilerini o anda karşılamaya yetmişti. Yurdumuzun ne gibi iç ve dış tehlikelerle karşı karşıya kaldığı, sıkıyönetim mahkemelerinde görülen dâvalar esnasında açığa çıkmaktadır.

Fakat 12 Mart öncesinde ve sonra, sıkıyönetim ilân edilinceye kadar sürüp giden olayların dıştan yönetilir, desteklenir, beslenir olması başka bir gerçeği asla unutturmamalıdır.

12 Mart 1971 Muhtırasında ve daha 1961'de Anayasamızda yer bulmuş olduğu üzere, Türkiye'de bazı köklü reformlar yapılmak lâzımdır. Genel Devlet idaresinde, siyasî ve idarî alanda, sosyal ve ekonomik konularda reformlara kesin zorunluk vardır. Gençlerden bir kısmının aşırılıklara sürükleyen nedenler arasında gelişmesini belli bir aşamaya henüz ulaştırmamış ülkelere özgü koşulların etkisi imkân edilemez. Bu hal kışkırtıcılara elverişli bir ortam hazırlamaktadır. Reformların yapılması uzun vâdede daha dengeli bir toplum olmayı sağlayacaktır.

Hükümet, Programında: "Önceki hükümetlerce başlatılmış bulunan reform çalışmalarını sonuçlandırmak, temel sorumluluklarımız arasındadır" demekle grubumuzca memnunlukla kaydedilen bir tutumu ilân etmiş, bir taahhüt altına girmiştir. Atatürk'çü bir görüşle gerçekleştirilecek reformlar kalkınmamızı hızlandıracaktır.

12 Marttan bu yana reformlar, Anayasa sayfaları arasından uygulama alanına geçmiş, tasarılar hazırlanmış, Parlâmentoya sunulmuş, meclislerde görüşülmeye başlanmış, hattâ içlerinde kanunlaşanları da olmuştur. Şimdi, yeni Hükümet seçimlerden önce büyük reform tasarılarından bir kısmını daha kesinleştirmeyi Parlâmentodan istemektedir. Bu bakımdan 12 Mart Muhtırası bir yön düzeltme ve bir hız kazandırma etkisi yapmıştır.

Tekrar edelim ki, bunu büyük bir memnunlukla karşılıyoruz.

Hükümeti kurma görevinin Sayın Talû'ya verildiği Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinin bir bildirisi ile duyurulmuştu. Bu bildiride Sayın Cumhurbaşkanın yeni Hükümetten neler beklediğini ortaya koymuştur.

Bunlar, Türkiye'nin bugünkü tablosunun, devletin en Yüce makamındaki, uzun yılların tecrübeleri ve dersleriyle yoğrulmuş pek Sayın bir zat tarafından, çizilmesi olarak değerlendirilmelidir.

Sayın Cumhurbaşkanı adı geçen bildiride:

1. Hür demokratik sistemi bütün gerekleriyle sürdürme inancını;

2. Bütün siyasî parti liderlerinin ve grup başkanlarının aynı ilke etrafındaki samimî arzularını;

3. Özellikle 12 Mart muhtırasının hedefine ulaşması konusunda bugüne kadar görev almış hükümetlerin çabaları için takdirlerini belirtmişler;

4. Yüce Meclise sevkedilmiş olan reform tasarılarının Devlet ve milletin yararına ve Anayasa çizgisinde gerçekleştirilmesini;

5. Seçim, ye siyasî partiler kanunlarının millî iradeyi en iyi şekilde yansıtacak biçimde değiştirilmesini;

6. Tesis edilmiş olan asayiş ve huzurun devamını sağlayacak tedbirlere ilişkin mevzuatın, Anayasamızda teminat altına alınmış olan temel hak ve hürriyetleri zedelemeyecek şekilde saptanmasını işaret buyurmuşlar;

7. Ulusumuzun sosyal ve ekonomik refahını;

8. Cumhuriyetimizin 50'nci yılının daha güçlü ve mutlu olarak idrakini;

9. Serbest genel seçimlerin zamanında yapılmasını sağlayacak tedbirlerin alınması lüzumunu ve bu maksat için;

10. Parlâmentoya dayalı bir Hükümetin bağımsız bir zat tarafından kurulması arzusunu ilân etmişlerdir.

Sayın Cumhurbaşkanının dikkatleri üzerine çektiği konuların hepsi önemlidir. Her birini Hükümetin gereği gibi değerlendirmesi beklenir. Bunlar arasında, seçimlerin zamanında yapılması ve millî iradeyi en iyi şekilde belirtecek esas ve usullerin, Seçim Kanunu ve Siyasî Partiler Kanunu değişikliğinde gözönünde tutulması, bugünkü koşullar altında, demokratik rejimin geleceği bakımından en önemli iştir.

Gerçekten, birkaç yıldır gerek siyasî partiler, gerekse seçim kanunları üzerinde her çevreden yakınmalar yükselmektedir. Bu konuda titizlik istemek yerindedir.

Demokrasinin temeli vatandaşların oylarıdır. Bu oyların serbestçe, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak, hiçbir engelle karşılaşmadan sonuç alabilmesidir. Yani, vatandaşların istediği kişiyi seçebilmesidir. Seçimlerin ise, aynı serbestlik ve güvenle görev yapabilmeleridir.

Siyasî Partiler Kanunu ve Seçim Kanunu ele alındığında bu bakımdan düzeltilmeye muhtaç noktalar meydana çıkacaktır. Meselâ, siyasî partilerin genel merkezlerinin elinde veto yetkisi, merkez adayları gösterine yetkisi, illerdeki kurulları görevden uzaklaştırıp geçici kurullar tâyin, edebilme yetkisi ve Devlet bütçesinden alınan milyonların, yarattığı imkânlar, parti içine dönük bir politikanın uygulanmasında kullanıldığı zaman, bundan doğacak gücün demokrasi prensibinin lehine mi, aleyhine mi sonuç vereceğini ciddî bir araştırma ile belirlenmelidir. Bu dört silâhın İyi niyetle ve isabetle kullanıldığı hallerde sakıncalar az olabilir. Fakat seçmenler yönünden düşünülünce demokrasi temelinden kaymaktadır denilebilir. İşe bir de parti içinde eleştirilerden sıyrılma hevesi karışınca demokrasinin oligarşiye dönüşmesi yolu açılmış demektir. İşaret edilen genel merkez yetkileri ve imkânları kötü kullanılınca, temelin sarsılması ve denetleme hakkının bir kısır döngü içinde kaybolması tehlikesi belirir.

Aşağıdan yukarı doğru seçme ve denetleme sözde ve şekilde kalır. Parti içinde disiplin şarttır. Fakat disiplin ihtiyacını tatmin edelim, derken demokrasinin temelini sarsacak bir uygulamaya yol açılmamalıdır.

Buna bir de, önseçimin şimdiki işleyiş tarzından, delege usulünden doğan sakıncalar eklenince seçim sisteminin kökten düzeltilmesi gereği daha da belirli bir hal alır. Önseçimler üzerindeki eleştiriler herkesçe bilinmektedir. Yeniden saymaya lüzum yoktur. Önseçim ve merkez adaylarının ilâvesiyle meydana gelen, adaylar listesinde seçmen vatandaşın hiçbir değişiklik yapanı ayışı, listeyi, olduğu gibi sandığa atma. zorunluğu seçmenleri oy hakkını kullanmaktan soğutmaktadır.

Bu sakıncaları, giderecek çareler vardır. Hem nispî temsil usulünü korumak, hem de seçmenin dilediğini Anayasanın 55'nci maddesindeki güvence altında tercih edebilmesi birlikte sağlanabilir.

Anayasada son yapılan değişikliğe paralel olarak siyasî partiler konusunda getirilecek kanunun da, Anayasamızın 57'nci maddesindeki esaslara uygun olmasına ve seçimden önce çıkarılmasına itina edilmelidir.

Çok partili rejim, yalnızca birden ziyade partinin faaliyet göstermesi değildir. Anayasamızın 57'nci maddesinin emri gereğince, partilerin iç çalışmaları da demokrasi esaslarına uygun olmalıdır.

Teşebbüsü daima elinde tutmasını dilediğimiz Hükümetin ve siyasî partilerin bu noktaları gereken önemle inceleyeceklerine inanmak istiyoruz. Sayın Cumhurbaşkanının "Millî iradeyi en iyi şekilde yansıtacak bir secim sistemi" istemesinin, rejimin niteliği ve geleceği bakımından üstün değerini takdir ederek, konuya dikkatleri bilhassa çekmeyi faydalı sayıyoruz.

14 Ekim 1973 seçimlerine demokrasinin gereği gibi işlemesini sağlayacak bir seçim kanunu ve siyasî partiler Kanunu ile gidilebilmesi Türk Parlâmanter rejiminin dar boğazdan çıkabilmesine ve bunun sürekliliğine yardımcı olacaktır.

Sözlerimizin başında da işaret ettiğimiz gibi Hükümetin görev süresinin kısıldığını göz-önünde tutarak, programında ortaya konmuş olan sosyal, ekonomik ve kültürel konular üzerinde şimdilik durmayacağız. Yalnız, seçimlere kadar geçecek zaman içinde Avrupa Ekonomik Topluluğu ile sürdürülen müzakerede, Üçüncü Beş Yıllık Plânda öngörülen amaçlara varmayı engelleyecek hususlar varsa, bunların törpülenmesine, düzeltilmesi sağlanmaya çalışılmalıdır.

Hükümet Programının son paragraflarının birinde, Hükümetin kuruluş tarzı ve iki partiye dayalı oluşu üzerinde durulmuştur. Bu bir seçim hazırlama Hükümeti olduğuna göre, keski grubu olan öteki iki partinin de katılmaları mümkün olabilseydi. Çünkü Türkiye acı olayların içinden henüz tam çıkmış değildir. Sıkıyönetim kalktığında nelerle karşılaşılacağını şu anda kimse bilemez. Partizanlıklardan, ufak parti hesaplarından ve bilhassa bu konularda karşılıklı haksız ve aşırı suçlamalardan ne kadar uzak kalınabilirse o derece iyi olur. Bir siyasî mütarekeye zorunluk vardır. Kıran kırana seçim savaşı tehlikeli olacaktır. Dört veya üç parti Hükümetin içinde ortak sorumluluk alsalardı seçim çatışmaları, söz düelloları ölçülü olurdu. Ne yazık ki Hükümet böyle kurulamadı.

Burada bir de şu nokta üzerinde durmakta fayda buluyoruz.

Hükümet, iki parti arasında yazılı bir protokolle meydana gelmiş klâsik anlamda bir koalisyondur. Geçmişte aynı şekilde kurulmuş 1961-1965 koalisyonlarının uğradığı sıkıntılar hatırda tutularak, uygulamada işin bünyesinden doğacak güçlüklere yeniden düşülmemesi için gerekli uyanıklık gösterilmelidir.

Hükümete katılan iki parti arasındaki protokol ve Hükümet programı ahengi ve Parlâmento ile ilişkiler büyük itina isteyen bir konulardır.

Şimdi dilediğimiz, bütün ilgililerin sağduyu ile davranmaları ve Hükümetin serinkanlılığı daima korumasıdır.

Sayın Talû Hükümetinin yurdumuza yararlı hizmetlerde başarılı olmasını diliyoruz.

Yüce Senatoya saygılar sunuyoruz. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Eski Eserler kanun tasarısının açık oylamasına 125 Sayın üye iştirak etmiş, 123 kabul, 2 çekinser tasarı kabul edilmiş ve kanunlaşmıştır.

Sayın Sami Turan, Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına.

CUMHURİYETÇİ GÜYEN PARTİSİ GRUBU ADINA SAMİ TURAN (Kayseri) — Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun değerli üyeleri;

Türk siyasî hayatının geçirdiği olumlu gelişmeler sonunda, Adalet Partisi ile Cumhuriyetçi Güven Partisinin karma Hükümeti şeklinde Parlâmentoya ve bir koalisyon protokolüne dayalı olarak kurulan Talû Hükümetinin programı üzerinde

Cumhuriyetçi Güven Partisi Senato Grubunun görüşlerini arz etmek üzere huzurunuz da bulunuyorum.

Bu Hükümetin kuruluşunu, Türkiye'nin, normal demokratik düzenin eksizsiz ve arızasız işleyeceği bir ortama doğru atılmış büyük bir adım saymak lâzımdır.

Hükümeti birlikte kuran partiler temel inançlarını ve seçimlere kadar geçecek kısa süre içinde yapılmasını öngördükleri işleri bir protokolle tespit etmişler ve kamuoyuna açıklamışlardır.

Adalet Partisi ve Cumhuriyetçi Güven Partisi, bu esaslar dâhilinde görev yapacak olan karma hükümetin icraatını ve programını desteklemeyi taahhüt etmişlerdir. Hükümet icraatının siyasî sorumluluğuna katılmayı, Hükümeti desteksiz bırakmamayı kabul etmişlerdir.

Parlâmentoda yeterli bir çoğunluğa dayanan Hükümet, bu çoğunluğun içten desteğine güvenerek çalışabilecektir. Hükümet kuruluşunun bu özelliği, demokratik sistemin normal işleyişini içtenlikle isteyen herkesi sevindirecek ve Hükümet çalışmalarını kolaylaştıracak hayırlı bir gelişmedir.

Hükümet protokolünde de belirtildiği gibi, karma Hükümetin dayandığı temel inançlar şunlardır.

İnsan hak ve hürriyetlerine dayalı demokratik düzen korunacaktır.

Cumhuriyetin 50'nci yıldönümünde hür demokratik rejimin, bütün yurttaşlarımıza ve bütün millî kuruluşlarımıza huzur ve güven verecek şekilde işler hale gelmesi lâzımdır.

Millî, demokratik, lâik ve sosyal hukuk devletini ayakta tutmak şarttır. Bunun için her türlü yıkıcı faaliyete, anarşik olaylara, kanun dışı kışkırtmalara karşı cesur ve inançlı mücadele sürdürülecektir. Hem komünizme, hem yoksulluğa karşı gerekli her tedbir alınacaktır.

Bundan önce kurulan hükümetlerin, Türk Silahlı Kuvvetlerinin vatansever desteği, zabıta kuvvetlerimizin fedakârlığı sayesinde, anarşiye ve yıkıcı faaliyetlere karşı mücadelede önemli başarılar sağladıkları insaf ile teslim edilmelidir.

Kuruluş şartlarının ortaya çıkardığı güçlüklere rağmen, huzur ve asayişin sağlanmasında ve birçok önemli reform tasarılarının hazırlanmasında yapılmış hizmetleri takdirle anarken, yeni Hükümetin bu çalışmaları seçimlerden önce tamamlama konusundaki taahhüdünü şükranla karşılıyoruz.

Melen Hükümeti, yeni Cumhurbaşkanı seçilir seçilmez, demokratik geleneklere uyarak istifasını derhal takdim edeceğini aylarca önceden açıklamıştı. Demokratik inancın güzel bir örneğini vererek yerini, daha normal şartlar içinde, daha normal usullerle kurulmuş yeni bir Hükümete bırakan Melen Hükümetine, güç şartlar içinde yaptığı memleket hizmetinden dolayı, grubumuz adına teşekkür etmeyi vazife biliyorum.

Cumhuriyet Senatosunun değerli üyeleri, Cumhuriyetçi Güven Partisi olarak, bugün programını görüştüğümüz Talû Hükümetinin, hem asayiş ve huzuru koru-

mak, hem memleketimizi Anayasanın öngördüğü tarihte seçimlere götürmek, hem de iktisadî dertlerimizi hafifletecek tedbirler almak gibi çeşitli görevlerinde başarı sağlayacağına inanıyor ve bu başarıya yardımcı olmayı va'dediyoruz.

Hükümet, hiç şüphe etmiyoruz ki, 12 Mart öncesinde ve sonrasında memleket asayişini sarsan, hattâ Türk Devletinin ve demokratik rejimimizin temellerini çökertmeye çalışan yeraltı örgütlerine, anarşist çetelere karşı girişilmiş mücadeleyi, hızını kesmeden sürdürecektir.

Yüksek Seçim Kurulunca Anayasaya uygun olarak ilân edilmiş bulunan tarihte yasama meclisleri için genel seçimlerin yapılması, Hükümetin en başta önem vereceği görevdir. Millî hâkimiyet ilkesinin icapları tam olarak yerine getirilecek, seçimler dürüst ve serbest olarak yapılacaktır.

Seçim konusunda, özellikle önseçim uygulamalarıyle ilgili olarak ortaya çıkan şikâyetleri giderecek değişikliklerin yapılmasında, bütün partilerin Hükümete yardımcı olacakları inancındayız.

Temel Eğitim Kanunu, Üniversite Reformu Kanunu, Toprak ve Tarım Reformu Kanunu, Devlet güvenliği mahkemesiyle ilgili kanun ve koalisyon protokolünde yer alan başka kanunlar seçimlerden önce sonuca ulaştırılmalıdır. Bu konuda grubumuz bütün gücüyle Hükümete destek sağlayacaktır.

Bu konularda partiler arasında bazı görüş farkları bulunması tabiîdir. Cumhuriyetçi Güven Partisi öteden beri, reformların, sosyalist düzen değişikliği demek olmadığını ısrarla savunmuştur. Memleketimize sefalet, darlık, kargaşalık getirecek tedbirler değil, Atatürkçü ve milliyetçi çizgide reformlar yapılması lâzımdır. Vatandaşın çalışma ve üretme şevkini kırmadan, ekonomiyi güçlendirmek, sosyal adaleti geliştirmek gerektiğine inanıyoruz.

Hükümetten önemle beklediğimiz bir hususu burada ısrarla belirtmek isterim. Cumhuriyetçi Güven Partisi, ziraî mahsullerin daha iyi değerlendirilmesine imkân verecek bir fiyat politikası istemektedir.

Köylü yurtdaşlarımız en çok ilgiye ve şefkate muhtaç olan yurtdaşlarımızdır. Ziraî mahsullere uygulanacak fiyat politikasının, köylüye emeğinin karşılığını vermesi şarttır. Köylünün geçim derdini hafifletmek Hükümetin başta gelen görevlerinden biri olmalıdır.

Tütün, pamuk, fındık, üzüm gibi ihraç malı ziraî ürünlerin hepsine 1973 yılında, sınaî mamûllere uygulanan yüksek dolar kurunun aynen uygulanmasına Melen Hükümeti karar vermiştir. Bu karar köylü ve çiftçi yurttaşlarımız lehinde alınmış bir karardır. Bu yıl hükümetin taban fiyatlarını tesbit ederken, ziraî mahsullerin artan maliyetlerini nazara almasını ve pancar gibi, hububat gibi ziraî mahsullerin de fiyatını ihtiyaca uygun seviyeye yükseltmesini Cumhuriyetçi Güven Partisi olarak beklemekteyiz.

Ziraî âlet ve makinaların, kimyevî gübrenin, ziraî mücadele ilâçlarının, akaryakıt'ın ve ziraatte kullanılan bütün diğer ihtiyaç maddelerinin, fiyatlarının yükseltilmemesi de Cumhuriyetçi Güven Partisinin başlıca dilekleri arasındadır.

Türkiye'de son yıllarda görülen büyük fiyat artışlarının sebepleri bellidir. Bunların başında 1970 devalüasyonu gelir. Personel Kanunu ve büyük bütçe açıkları fiyatları arttıran diğer sebepler arasındadır. Dış ticaret ilişkilerimiz bulunan ülkelerde fiyatların olağanüstü yükselmeler göstermesi de ithâl mallarının fiyatlarının artmasına yol açmıştır.

Ancak, insaf ile teslim etmek lâzımdır ki, devalüasyon zarurî hale gelmişti. Bu kararın alınması dış ticaretimize, ihracatımıza, işçi dövizleri akımına ve resmî turizm gelirlerine olumlu etkiler yapmıştır.

1972 yılında alınan ciddî tedbirler fiyat artışlarının hızını kesmiştir. Dörtnalla ilerleyen Enflâsyonu, hızlı fiyat artışlarını kısa zamanda durdurmak mümkün değildir. Ekonomiyi tam bir durgunluğa sürüklemeden, bir yılda tam istikrar sağlanamazdı. Melen Hükümeti, hem ekonominin ve yatırımların canlanmasına, hem de fiyat artış hızının yavaşlatılmasına gayret göstermiş, önemli sonuçlar elde etmiştir.

1971'de toptan eşya fiyatlarındaki artış % 23 iken, 1972'de bu artış hızı % 14,9'a düşmüştür. Geçinme endeksleri rakamları da, 1970 devalüasyonundan sonra şahlanan ve 1971 de korkunç bir hızla artan hayat pahalılığının hızının 1972 de kesildiğini göstermektedir.

1971 bütçesi 7 milyara yakın açık vermişti. 1972 bütçesinin en çok 1 milyar civarında bir açıkla kapanacağı anlaşılmaktadır. 1970'de sıfırın altında olan net turizm gelirleri, 1971'de 4 milyon dolardı. 1972'de bu rakam 44 milyon dolara yükseldi. 1970'de, ihracatımızda sanayi ürünlerinin payı % 17 iken, 1972'de sanayi ürünlerinin ihracattaki payı % 27'ye yükselmiştir. 1970 de 273 milyon dolar olan işçi dövizleri 1972'de 740 milyon dolara yükselmiştir.

1970 ve 1971 yıllarının sınaî üretim artışları yetersiz iken, 1972 yılında sınaî üretimde çok sevindirici bir gelişme göze çarpmaktadır. Hükümetten, seçimlere kadar geçecek dönemde, yatırımları hızla yürütmesini bekliyoruz. Bir taraftan yıllık programda öngörülen kamu yatırımları gecikmeye mahal verilmeden yapılmalı, öte yandan hür teşebbüsün yatırım şevki ve güven duygusu arttırılmalıdır.

Hükümetten esnaf ve sanatkârlarımızın ve işçilerimizin dertleri ile yakından ilgilenmesini bekliyoruz. Esnaf ve sanatkârlarımızın mevcut mevzuattan doğan bazı haklı şikâyetleri giderilmeli, kredi imkânları arttırılmalı, işçilerimizin konut ihtiyacı daha enerjik tedbirlerle karşılanmalı, sosyal güvenlik alanındaki boşlukları dolduracak adımlar atılmalıdır.

Bu arada, Hükümetin, kısa görev süresi içinde, yurt dışındaki işçilerimizin ve ailelerinin dertleriyle de yakından ilgileneceğini ümit ediyoruz. İşçilerimizin zararlı propagandalardan korunmaları, öğretmen din adamı gibi ihtiyaçlarının karşılanması, konsolosluk işlemlerinin kolaylaştırılması ve bütün sosyal haklarının etkili şekilde korunması önem taşımaktadır.

Gelişmeğe muhtaç il ve ilçelerimizi kalkındırmak ve sanayii bugüne kadar fabrikadan mahrum kalmış yurt köşelerine yaymak hususunda bundan önceki hü-

kümetin başlattığı isabetli politikaya devam edilmesi Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubunun dilekleri arasındadır.

Personel Kanunundan doğan şikâyetleri giderecek çalışmalara devam olunmalı, idare mekanizmasının verimli ve dürüst çalışması yolunda gayret sarfedilmelidir.

Türk çocuklarının millî ve manevî değerlerimize bağlı, Atatürkçü - ve milliyetçi gençler olarak yetişmeleri yolunda hiç bir gayret esirgenmemelidir.

Bu arada TRT konusuna da değinmek istiyoruz. TRT'nin çalışmaları ile ilgili olarak dün Millet Meclisinde yapılan tenkitleri çok haksız ve insafsız bulduğumuzu belirtmeyi borç sayıyoruz. TRT ekranında güvenlik kuvvetleri tarafından aranan komünist eşkiyanın serbestçe kışkırtmalar yaptıkları devirler geride kalmamış mıdır? Televizyonu iki büyük şehrimizin bazı mahallelerine hitab eden bir araç olmaktan çıkarıp, bütün kıyı ve sınır illerimize yaymak suretiyle millî güvenliğimize ve millî kültürümüze yapılan hizmeti küçümsemek insafla bağdaşır mı? Vatansever, çalışkan, milliyetçi ve yapıcı insanları insafa sığmayan ölçülerle tenkit etmek değil, tam aksine hizmet görenleri takdir etmek lâzımdır. Ancak yapılan hizmetlerin kadrini bilen milletler vatansever evlâtlarının çalışma şevkini arttırırlar.

Sayın Senatörler, Programın dış politika ve Kahraman Silahlı Kuvvetlerimizle ilgili bölümlerine aynen katılıyoruz.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin vatanseverliği, Türkiye'yi yıkıcı faaliyetlerden koruma hususunda yaptıkları büyük hizmetler, Anayasaya ve hür demokratik rejime olan bağlılığı son yıllarda birçok defa imtihandan geçmiştir. Millî varlık ve bütünlüğümüzün teminatı olan Türk Silahlı Kuvvetlerinin güçlendirilmesi yolunda sarfedilen gayretleri yeni hükümetin de devam ettireceğinden eminiz.

Dış politika alanında, bazı aşırı Ermeni örgütlerinin, milletlerarası komünizmle yer yer irtibat kurarak giriştikleri kışkırtmalara dikkati çekmek isteriz. Kıbrıs'taki huzursuzluk ve Batı Trakya Türklerine karşı artırılan baskılar da gözden uzak tutulmaması ve dikkatle izlenmesi gereken gelişmelerdir. Bu vesile ile ifade edelim ki, Türkiye'nin ve soydaşlarımızın güvenliğine ve meşru haklarına karşı girişilecek her tertip, Türk Milleti tarafından, yekvücut olarak karşılanacak ve haklarımıza göz diken herkes hüsrana uğrayacaktır.

Sayın Senatörler, Cumhuriyetçi Güven Partisi milliyetçi bir partidir. Hür demokratik rejime inançla bağlıdır. Yabancı ideolojilerin değil, Atatürk milliyetçiliğinin ve millî hâkimiyet ilkesinin Türkiye'yi yücelteceğine inanır. Karma Ekonomi düzeni içinde sosyal adaleti ve güvenliği gerçekleştirmek mümkün olduğu görüşüyle, Cumhuriyetçi Güven Partisi, Türkiye'yi hem komünizmden, hem yoksulluktan ve adaletsizliklerden korumak ve kurtarmak amacını güder. Yeni Hükümetin bu amaçları gerçekleştirmek azminde olduğuna inanıyoruz. Bu sebeple, Hükümete katıldık. Bu sebeple Hükümeti destekleyeceğiz. Güvenoylarınızı verirken, Hükümeti, programına uygun olarak memleket yararına yapacağı hizmetlerde var gücümüzle desteklemeyi vaat ediyoruz.

Denetleme görevimizi, her zamanki gibi yapıcı ve memleketçi bir tutumla yerine getireceğiz.

Cumhuriyet Senatosunun Sayın Üyeleri, Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına, Hükümete, aziz milletimizin hizmetinde başarılar diler, Yüce Senatoyu sevgi ve saygılarla selâmlarım" *(C.G.P. ve A.P. sıralarından alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın Fethi Tevetoğlu, Adalet Partisi Grubu adına,

A.P. GRUBU ADINA FETHİ TEVETOĞLU (Samsun) — Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun Sayın Üyeleri;

Adalet Partisi Cumhuriyet Senatosu Grubu adına, Sayın Başbakan Naim Talû'nun 20 Nisan 1973 Cuma günü huzurlarınızda okudukları Hükümet Programı üzerindeki görüş ve temennilerimizi arz edeceğim. Bu vesileyle sözlerimin başında Grubumuz adına Yüce Senatoya saygılar sunar, yeni Hükümete başarılar dilerim.

12 Mart 1971 tarihinden bu yana, yani son iki yıl içinde, 2 Erim Hükümeti, 1 Ürgüplü denemesi ve 1 Melen Hükümeti olmak üzere olağanüstü şartlarla kurulmuş 4 Hükümetten sonra bugün, partisiz bir Kontenjan Senatörü Başbakanlığında 5'nci Cumhuriyet Hükümeti vazifeye gelmiştir.

Sayın Naim Talû, iki partinin, Adalet Partisiyle Cumhuriyetçi Güven Partisinin, hakkında rıza gösterdikleri tarafsız bir Başbakandır. İki partinin aralarında imzaladıkları protokole uygun Olarak kurulan Talû Hükümeti, 1961 - 1965'teki 4 koalisyon Hükümetinden sonra, çok partili parlamenter ve siyasî hayatımızda kurulan beşinci koalisyon Hükümetidir.

Kuruluşu, teşekkülü bakımından kendisinden önceki hükümetlere kıyasla hayli değişiklik ve müspet mânada başkalık, farklılık arz eden Talû Hükümeti, Parlâmentoda yeterli çoğunluğu sağlayan iki partinin gruplarından güç alan; görünümü ile de, gerçek durumu ile de artık Parlâmento dışı bir güce değil, Büyük Atatürk'ün deyimi ile bu ülkede büyük milletin en büyük millî gücünü ve iradesini temsil eden Parlâmentoya, Yüce Meclislerimize dayanan bir Cumhuriyet Hükümetidir.

Bu yeni Hükümetle Türkiye'miz, 2 yıllık bir siyasî buhrandan, bir rejim bunalımından sonra partilerüstü Hükümet modelini geride bırakarak yeniden partiler demokrasisine, parlamenter demokrasiye dönmüş bulunmaktadır.

Türk umumî efkârına ferahlık, güven ve ümit getiren bu yeni Hükümetin kuruluşu ile rejim bunalımını ortadan kaldıracak asıl hedefin, 14 Ekim 1973 genel seçiminin yolu açılmış, mânası ve sonucu berraklaşmış, ufku ışımıştır.

Demokratik parlamenter usullere ve normal şartlara dönüşün ilk delili ve ileri bir merhalesi olan Talû Hükümeti daha kurulmadan, programı henüz açıklanmadan ve hiçbir icraatı görülmeden belirli mihraklarca açılan haksız, gereksiz ve insafsız yıpratma kampanyaları; patolojik alışkanlık haline sokulmuş verici, küçültücü adlandırma ve ithamları, demokrasi ve politika edebi ile bağdaştırmak mümkün değildir.

Siyasî hayatımızda huzursuzluk ve hoşnutsuzluk yaratacak bu gibi kötü huy ve davranışlardan, hu kadar ders ve tecrübelerden sonra olsun artık vazgeçilmeli, kaçınılmalıdır.

Haksız peşin hükümler, millet huzurunda daima sahibini mahkûm eder. Tenkitlere bir sorumluluk anlayışı getirmek şarttır. Ancak, önyargıdan uzak, gerçeklere uygun, ilmî, yapıcı, isabetli tenkitler değer ve mâna taşır, dikkate alınır. Bunun aksi ise memlekete, demokratik rejime ve bizzat gerçekten uzak yıkıcı tenkit sahibine zarar getirir.

Konuşmamızın burasında Sayın C.H.P. sözcüsü arkadaşımızın bir Hükümet programı görüşmesinin sınırlarını çok aşan ve âdeta seçim kampanyasına kısa bir müddet kalmış bulunmasına rağmen sabredemeyen bir çabuklukla burada yaptıkları geniş ve uzun ve hakikaten birçok kırıcı ve haksız isnatlar yağdırdıkları ve her tarafa savun olukları konuşmalarında, hususiyle partimizi ilgilendiren iki, üç nokta üzerinde cevap ver. meyi ve açıklama yapmayı lüzumlu görüyorum.

Evvelâ böyle tarihî ve kritik bir günde vazife ve sorumluluk kabul ederek memlekete belirli bir süre içinde büyük bir vazife, hizmet görmeye talibolmuş bir değerli arkadaşımıza, gerçeklere, ilme ve hakikaten mensubu bulunduğu partinin vakarına yakışır bir konuşma yapmasını beklediğimiz değerli sözcü arkadaşımızın, burada sarf ettiği sözlerle, aynı partinin çok muhterem sözcüsünün dün akşam Millet Meclisinde yaptıkları ikinci konuşmada, Sayın Başbakan'ın gerçekten müspet, gerçekten olumlu ve seviyeli konuşması hakkında hayranlık ifade ettikleri halde, aynı partinin Cumhuriyet Senatosu gibi daha ağırbaşlı ve daha müspet, yapıcı konuşmalara daima sahne olmuş kürsüsünden Sayın sözcü arkadaşımızın bugün yakıştırdığı sözleri ben bu partinin, bu Hükümetin bir kanadını teşkil eden grubun Başkanı olarak hakikaten üzüntü ile karşıladığımı burada ifade etmek isterim.

Sayın sözcü burada ve diğer kürsülerde ve plâtformlarda defalarca münakaşa edildiği reform konusunda yine ısrarla partimizi itham etmek ve bilhassa son yıllarda büyük milletimiz için üzüntü, tehlike ve tehdit halinde tezahür etmiş anarşik hareketlerin bu reformlarla ilgili olduğunu burada ısrarla söylemek suretiyle, bizim reform anlayışımızı kendi açılarından değerlendirmeye, izah etmeye kalkmışlardır. Ne gariptir ki, bugün Cumhuriyet Halk Partisinin haklarında af çıkarmakta lüzum ve çıkar gördükleri Marks'çı, Lenin'ci, Mao'cu tutuklular, anarşistler Türk mahkemeleri huzurunda verdikleri ifadelerde Sayın Cumhuriyet Halk Partisi sözcüsünün reformları siyasî bunalımlara sebep gösteren ve bu kürsüden defalarca ileri sürülmüş, ısrarlı iddialarını şiddetle reddetmektedirler.

Sayın sözcü arkadaşımız yine bize atfen, "koruduğunuz sınıflar" diye bizi sınıf koruyuculuğuyle itham eden bir tâbir kullandılar, bir ifadede bulundular. Huzurunuzda şiddetle reddederim, bu yanlış değil, yalandır. Bizim bir sınıf partisi olmadığımızı Türk Milleti ve bütün dünya bilmektedir ve sınıf partisi, sınıf kavgası güden ideolojik siyasî teşekküllerin dünyada ve Türkiye'mizde kimler olduğunu Sayın sözcü her halde en az benim kadar bilirler.

Yine Sayın sözcü reformlar konusunu eleştirirken burada daima iddia ettikleri gibi, parlamenterlerin, grupların, partilerin en tabiî hakları olan tasarı ve teklifler üzerindeki değiştirme haklarını, reform kanunlarını yozlaştırma şeklinde ifade buyurdular.

Evvelâ yozlaştırmadan neyi kastettiklerini ve neyi ölçü aklıklarını, kriter ve kıstas olarak neyi hesaba aldıklarını ifade etmeleri gerekir. Kendileri için kıstas, kriter alınan hususların bizim için ne mânaya geleceklerini biz biliriz. Bu hususta objektif olarak ortaya fikirlerini koymadıkları takdirde şüphesiz tâbir ve konuşmaları ve isnatları kavli mücerrette kalmaya mahkûmdur.

Muhterem senatörler konuşmama devam ediyorum:

Anayasa esaslarına ve demokratik parlamenter geleneklere uyularak Adalet Partisi ile Cumhuriyetçi Güven Partisi arasında imzalanan protokole göre kurulmuş bulunan Talû Hükümetinin programı, kısa fakat özlü, ölçülü ve gerçekçi bir programdır. Hükümetin 14 Ekim 1973 genel seçimlerine kadar geçecek kısa sürede yapabileceği başlıca hizmetler bu programda yer almış bulunmaktadır. Talû Hükümetinin teşriî güçle beraber çalışma süresi ve imkânı son derece kısıtlıdır, sınırlıdır. Nihayet iki ay kadardır. Hükümetin programında bu kadar kısa bir zamanda çıkarmayı hedef aldığı kanunlar mühim, gerçekleştirmeye çalışacağı işler ise ağırdır. Hükümeti teşkil eden Adalet Partisi ile Cumhuriyetçi Güven Partisi, imzaladıkları protokol çerçevesinde siyasî sorumluluk yüklenerek zaman ve imkân ölçüsünde Hükümetin başarı sağlamasına bütün güçleri ile yardımcı olacaklardır.

Yurda huzur ve ferahlık getirecek asayiş ve istikrarın sağlanması ve devamında, reform kanunlarının çıkarılmasında, genel seçimlere elverişli güven vasatının hazırlanmasında muhalefet de İktidar kadar sorumluluğunu idraki, üzerine düşen vazifeyi yerine getirmeye mecburdur. Hükümetlerin devamlılığı her ne kadar umumî bir prensip ise de, Talû Hükümetinin bazı mühim noktalarda bozulmuş, tamir yerine tahrif hattâ tahribedilmiş aksak işler bir Devlet çarkını, istikrarsız bir administirasyonu; yatırımlarla, kalkınma ile ilgili mesele ve mevzuları ne halde, hizmetin hangi nokta ve devresinde teslim aldığını hesaba katarak 6 aylık belirli, sınırlı bir görev süresinde kendilerinden isteyebileceğimiz azamî hizmetin değerlendirilmesinde insaflı ve gerçekçi olmaya mecburuz.

Hükümetleri iyi çalıştırmak ve başarılı kılmak sorumluluğu yalnız iktidarın değil, yapıcı tenkit, ikaz, kontrol ve murakabesiyle muhalefetin de vazifesidir.

Yüce Meclislere sunulmuş Talû Hükümeti programı, 14 Ekim 1973 genel seçimlerine kadar geçecek kısa sürede Kamu hizmetlerinin yürütülmesinde vatandaşın, güven duygusunu güçlendirmeyi ve 1973 yılı programında öngörülen yatırımları zamanında ve program uyarınca gerçekleştirmeyi" vaat etmekte; bilhassa 3'ncü Beş Yıllık Plân hedeflerine ulaşmak yolunda önem taşıyan ve öngörülen ekonomik yapıyı sağlamada hayatî ehemmiyeti büyük projelerin bu yıla düşen dilimlerini tamamlamada dikkat ve itina gösterileceğini belirtmektedir.

Bilhassa ana meseleleri, anarşi ve komünizmle mücadeleyi, daha önce başlatılmış olan reform çalışmalarını sonuçlandırmayı ve hür, demokratik seçim ortamını hazırlamayı başlıca hedef almış bulunan Talû Hükümetinin programı okununca görülmektedir ki; Hükümet, çiftçinin, işçinin, esnafın, az gelirli vatandaşın yanındadır. Taban fiyatları, üreticinin emeğini en iyi değerlendirecek şekilde düzenlenecektir. İşçi - işveren ilişkilerinin, çalışanlar aleyhine değiştirilmesine ve işçi haklarının kısıtlanmasına, zedelenmesine asla imkân verilmeyecektir. Hayat pahalılığına karşı ciddî tedbirler alınarak dar gelirli vatandaşa geçim imkânı ve ferahlığı sağlanacaktır.

En büyük vasfı, partîlerüstü denilen Hükümet şeklini tarih sayfalarında bırakarak yeniden demokratik usullere geçiş örneği olan Talû Hükümeti, programında aşırı cereyanlarla, bilhassa hürriyetçi Cumhuriyetimizi yıkmak, milletimizin bütün değer hükümlerini yok etmek isteyen komünizmle, düzen değişikliği bahanesiyle Türkiye'deki demokratik rejimi Marks'çı, Lenin'ci ve Mao'cu bir kızıl esaret rejimine çevirmeyi hedef aldıkları adalet, huzurundaki ikrar ve ifadeleriyle de açıkça anlaşılan anarşist komünistlerle mücadeleyi daha tesirli olarak yürüteceğini vaat etmektedir. Hükümet, iç ve dış kızılların, ortak ve işbirlikçilerinin düzenleyip sahneye koydukları, uygulamaya geçtikleri anarşi oyun ve hareketlerini tamamen yok edecek ciddî ve sürekli tedbirleri almakta kararlıdır.

Devletin güçlenmesini sağlamak, -bilhassa Devletimizi, Cumhuriyet rejimimizi yıkmak kasıt ve cesaretini ortaya koyanları hukuk kaideleri içinde tesirsiz hale getirmek birimizin değil hepimizin vazifesidir. Bunun için Yüce Meclislerce Anayasada güvenlik mahkemeleri kurulmasını da zarurî gören değişiklikler yapılmıştır.

Bu değişiklikler uyarınca güvenlik mahkemelerinin kurulması ve bütün Devlet kuruluşlarının anarşik ve yıkıcı faaliyetlerle köklü mücadelede daha güçlü ve tam tesirli kılınmaları koalisyon protokolünde ve Hükümet programında öngörülmüştür. Bu hususların en kısa zamanda ve ihtiyaçların, zaruretlerin gerektirdiği esaslı bir şekilde yerine getirilmesini Adalet Partisi bütün gücü ile destekleyecek ve takibedecektir.

Vatan ve milletimizin, Atatürk'ten emanet 50 yıllık Cumhuriyetimizin, demokrasi rejimimizin karşılaştığı kızıl tehlikenin tam olarak tanınma ve teşhisinde geç de olsa birleşen, bu yurdu seven her Türk evlâdı artık anlamıştır ki; Türkiye'deki anarşik hareketler, beynelmilel komünizm organları ile yerli komünistlerin ve bunların ortak, işbirlikçi, teşvikçi, savunucu ve koruyucularının gizli ve açık müşterek faaliyetlerinden görünürdeki bazı sahnelerdir.

Ta 1961'den itibaren yine bu kürsüden yine Adalet Partisi sözcüsü olarak belgelerle yüce huzurunuza getirip büyük milletimize açıkladığımız, vazifelilere duyurduğumuz acı gerçekler, ancak 12 Mart 1971'den sonradır ki, suçluların da açıkça ikrar ve ifadeleri üzerine, büyük Türk çoğunluğunca yurdumuzu ve rejimimizi tehdit eden ciddî bir, kızıl tehlike olarak kabul edilmiş ve bununla, mücadeleye geçilmiştir.

Komünizmle mücadele, yalnız güvenlik kuvvetlerinin ve Örfi İdare mahkemelerinin vazifesi olmadığı cihetle, üniversitelerden parlâmentosuna, işçisinden, iş-

verenine kadar sivil, asker bütün vazifelilerin ve sorumluların, bu vatan ve milleti seven her Türk evlâdının yer aldığı bir millî cephe halinde yürütülmelidir.

Kahraman Türk Silahlı Kuvvetlerinin cesur, çalışkan ve bilgili sıkıyönetim mensuplarının, son iki yıldır Türkiye'de anarşistin ve komünistin yakalanmasında, yok edilmesinde ve cezaya çarptırılmasında çeşitli Devlet kuruluşlarından ve kişilerden, vazife ve sorumlulardan gördükleri ters karar tasarruf ve köstekleme davranışlarına rağmen gösterdikleri üstün başarı her türlü takdire ve şükrana lâyıktır.

Fakat Türkiye'deki komünistler yakalanan ve muhakeme edilenlerden ibaret değildir. Türkiye' de komünistlerle ve komünizmle mücadelenin her sahada köklü olarak ele alınması, ciddî ve tesirli, âcil ve uzun vadeli tedbirlerle yürütülmesi şarttır, zarurettir.

Anarşi olayları, yapanlardan yakalanan piyonlar kadar; bunları yetiştirenler, tahrik, teşvik ve himaye edenler, bunların plânlarını gerçekleştirmekte aracı olanlar da suçludurlar, vatana ve rejime ihanet etmişlerdir. Kızıl mamulü imal eden komünist imalâtçı tezgâhı ile birlikte çalışamaz hale getirilmedikçe, yok edilmedikçe, alınacak geçici tedbirlerin, akciğer kanserini veya beyin tümörünü asprinle tedaviye kalkışmaktan ileriye varmıyacağı aşikârdır.

Talû Hükümetinin, programında belirttiği ve vadettiği şekilde bu dâvaya ciddiyet ve ehemmiyetle eğilmesi en samimî dileğimiz; kendilerini bu yolda desteklemek, kontrol ve takibetmek de başlıca vazifemizdir. Şuna katiyetle inanıyoruz ki; hükümetlerle sıkıyönetim mahkemelerinin şükranla belirttiğimiz müspet uygulamaları arasında geçmişte görülen çelişkilere bundan böyle asla rastlanılmayacaktır.

Yine inanıyoruz ki; bundan böyle kanunsuzluğu teşvik etmiş direnç komitesi üyelerinin mükâfatlandırılarak daha yüksek makamlara getirilişi gibi düzen ve disiplini, Devlet çarkındaki işlemeyi temelden dinamitleyerek yok olmaya götürecek şuursuzca tasarruflar tekrarlanmayacak, ancak tamir ve tedavi göreceklerdir. Komünizmle mücadelede yeterli bilgi ve tecrübeye sahip değerli mütehassıslar, dürüst, vatansever ve inançlı emniyet mensupları Devletin en mühim güvenlik kuruluşlarından uzaklaştırılarak; birtakım rejim aleyhtarlarının mühim Devlet kademelerine sızmalarına göz yumularak işlenmiş hatalı tasarruflar süratle tashih ve tamir edilmelidirler.

Sayın Senatörler, bugün Türk Milletini kızıl komünizm belâsı kadar tehdit edip düşündüren, halkımızın acı feryadına sebebolan büyük bir ıstırap konusu iliklerimize kadar işleyen yüksek rüşvet belasıdır. Milletimizi bu korkunç belâdan kurtarmak yolunda göstereceği her cesur ve tesirli teşebbüs ve davranışta Talû Hükümeti Yüce Meclislerimizden, Adalet Partisi Grubundan büyük destek görecektir.

Hükümet ancak beş, altı ay gibi kısa bir süre işbaşında bulunabilecektir ve nasıl olsa geçicidir düşüncesi hiç kimseyi uyuşukluğa sevk etmemelidir. Sık değişen hükümetlerin ve bakanların siyasî iktidarın çalışma huzur ve sürekliliğini bozmasındaki tesirleriyle Devlet personeline son iki yıldır büsbütün ârız olan çekingenlik, gevşeklik ve tutukluğun sona erdirilmesi ancak Talû Hükümetindeki genç ve dina-

mik bütün bakan arkadaşlarımızın bu tarihî dönemde yapacakları cesur, atılgan ve isabetli hizmet örnekleriyle mümkün olacaktır.

Talû Hükümetinin bugün ulaştığımız ileri sayılacak merhaleden ve kısmî istikrardan yararlanarak izleyeceği tutarlı bir politika ile ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı elverişli bir vasata eriştirmesi mümkün olacaktır.

Fiyat artışları mutlaka durdurulmalı, bu alanda cesaretle tesirli tedbirler alınmalıdır.

Üretim ve yatırımların artırılması teşvik edilmeli, ekonomik hayatın ve piyasanın canlılığı, güveni ve istikrarı sağlanmalıdır.

Programda yer alan kamu sektörünün ürettiği mal ve gördüğü hizmetlerde fiyat ve ücret artırılmamayı taahhüdünü müspet bir karar olarak memnunlukla karşılıyoruz. Adalet Partisi olarak daima görüş ve inancımız odur ki; 23 milyon Türk köylüsünü satınalma gücüne kavuşturmadan refah ve tabana yayılamaz ve sanayileşme bu memlekette mümkün olamaz. Bu itibarla Hükümetin, çiftçimizin satınalma gücünü artırmak yolundaki her çabası çeşitli köylü, işçi ve esnaf meseleleri, çözüm bekleyen gençlik, üniversite ve eğitim problemleri, kamu personeli, sağlık, vergilendirme, sanayi ve kredi politikası, tabiî kaynaklar ve enerji üretimi, ulaşım, haberleşme, imar ve iskân hareket ve hizmetleri ve turizm politikası gibi konulardaki her verimli, müspet faaliyet ve teşebbüsleri daima Adalet Partisi Grubunun desteğini görecektir.

Yeni Cumhuriyet Hükümetimizin de yurdumuzun Doğu ve Güney - Doğu bölgeleriyle geri kalmış bölgelerine Devlet hizmetlerini ve Cumhuriyet nimetlerini götürmekte öncelik tanıyacağına inanıyoruz.

Talû Hükümetinin programında vadettiği kanunların çıkarılmasında Adalet Partisi Grubu olarak bütün gücümüzle yardımcı ve destek olmayı belirtmek isterim.

Hükümet programında dış politika bölümünde Çin Halk Cumhuriyetiyle ilgili satırların genel dış politika hedeflerimiz yönünden ne değer ve mâna taşıdığını, Türkiye'mizin bugünkü ortamında anlamak mânalandırmak güçtür. Dost ve müttefik ülkelerde milletimiz aleyhinde geliştirilen propaganda ve suikastların hızla olurdu-dünyada yapılan yıkıcı propagandaların bertaraf edilmelerinde büyük hassasiyet gösterilmeli ve çaba harcanmalıdır.

Sayın Senatörler; 50'nci yılını çok yakın bir gelecekte kutlayacağımız Cumhuriyetimizin mutlu gününden tam iki hafta önce, 14 Ekim 1973' de siyasî partilerimiz yüce milletimizin huzurunda hesap verecekler ve büyük milletin bütün yurt ve millet meseleleri üzerindeki tercih ve hakemliğine başvurarak ülkeyi kimin idare edeceği hususunda vereceği tarihi kararla Türk siyasî hayatında yeni, tecrübeli ve aydınlık bir döneme gireceklerdir.

Müzakeresini tamamladığımız programını gerçekleştirme yolunda kendisine büyük güven taşıdığımız Talû Hükümetinin başarısı, yalnız Hükümeti teşkil eden siyasî partilerin değil, yüce Meclislerimizin ve gerçek demokrasi taraftarlarının bir başarısı olacaktır.

Türk tarihinde büyük bir yer, değer ve mâna taşıyan 14 Ekim 1973 genel seçimlerine millet ve memleketimizi güven içinde ulaştıracak Talû Hükümetine millet ve memleketimize hizmetler yolunda Adalet Partisi Grubu adına sonsuz başarılar diler, Yüce Senatoda saygılar sunarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Bir önerge var, takdim ediyorum.

Sayın Başkanlığa

Kişisel konuşmaların 10'ar dakika ile sınırlandırılmasını arz ve teklif ederim.

Nuri Demirel (Balıkesir)

BAŞKAN — Önergenin aleyhinde, buyurun Sayın Atalay.

SIRRI ATALAY (Kars) — Sayın arkadaşımızın yeterlik için verdiği önergenin gerekçesiz olduğu açıkça görülmektedir. Cumhuriyet Senatosunda kurulmuş bulunan yeni Hükümetin programı görüşülmektedir. Bu programın görüşülmesinde gruplar görüşlerini açıklamış bulunmaktadırlar. Üyeler görüşlerini belirli bir sınır içerisinde açıklama zorunluğuna götürülürken bunun ciddî sebeplerinin ve gerçek nedenlerinin olması gerekir idi. Mücerret kişisel görüşlerin 10'ar dakika ile sınırlandırılması sağlam bir düşünce prensibini içerisinde hiç de mâkul ve muteber sayılmamalıdır.

Hükümet programı üzerinde belirli görüşleri açık olan siyasî partilerin dışında, Sayın Üyelerin kendilerine ait ve ne biçimde olacakları bilinmeyen görüşleri vardır. Hiç şüphesiz ki, yeni Hükümetin başarısında yardımcı olabilmeye uğraşanlarla, eleştirileriyle yön vermek isteyenler olacaklardır.

Böylesine önemli bir konunun görüşülmesi sırasında hiçbir neden göstermeden, gerçekçi bir ifade etmeden mücerret bir deyimle görüşmeler 10'ar dakika ile sınırlansın; ama niçin? Hep beraber cevap vereceğiz, hiçbir niçini yok.. Hiçbir niçini olmadan, hiçbir gerekçe gösterilmeden ifade hürriyetinin, görüşme haklarının sınırlandırılması doğru değildir.

Sayın Demirel arkadaşımdan özellikle istirham ediyorum, 6 üye ancak konuşabilecektir, geniş bir zaman almayacaktır. Görüşmelerin devam imkânını sağlamak için lütfetsin önergesini geri alsınlar. Almadıkları takdirde Genel Kuruldan istirham ediyorum, Cumhuriyet Senatosunda tarafsız bir Başbakanın başkanlığı altında kurulan Hükümetin programının görüşülmesi sırasında üyelerin ifade hürriyetleri dakika ile sınırlandırılmasın. Daha işin başında bir taraftan görüşme hürriyetlerini sınırlandırılmıştır diye tartışmaların ve eleştirilerin kapısı açılmasın.

Arkadaşım lütfetsinler, izin versinler görüşmeler yapılsın. Sınırlanmazsa etse etse, toplansa toplansa yarını saat veya bir saat belki görüşmeler devam edebilir; ama öte yandan Cumhuriyet Senatosunda Hükümet programı üzerinde görüşmeler Adalet Partisinden gelen bir takrir ile, şüphesiz Adalet Partisinin görüşü değil-

dir, bir arkadaşımızın görüşüdür - Adalet Partili bir arkadaşımızdan - yani iktidarı paylaşan bir partiden gelen bir önerge Hükümet programı üzerindeki görüşmeler sınırlandırılmıştır şeklindeki bir tedaî bile verdirmek yerinde olmaz. Arkadaşlarımdan özellikle rica ediyorum bu imkânı bağışlayın.

BAŞKAN — Önergeyi oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... *(15 dakika olsun başka önerge var sesleri)* Efendim, bu aykırı olduğu için önce bunu koymaya mecburum. Bunu reddederseniz öbürüne gelir sıra.

NAHİT ALTAN (Çanakkale) — Arkadaşımız iştirak ediyor.

BAŞKAN — Sayın Demirel, 15 dakikaya mı iştirak ediyorsunuz?

NURİ DEMİREL (Balıkesir) — Evet,

BAŞKAN — Peki efendim, öbür önergeyi takdim ediyorum.

Sayın Başkanlığa Kişisel görüşmelerin 15 dakika ile sınırlanmasını arz ve teklif ederim.

Konya Mehmet Varışlı

BAŞKAN — Önergeyi oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Önerge kabul edilmiştir.

Sayın Hamdi Özer.

HAMDİ ÖZER (Malatya) — Sayın Başkan, Sayın Senatörler;

Sayın Talû Hükümetinin programı üzerinde görüş ve dileklerimi sunacağım.

Milletimiz yıllardan beri güçlü ve inandırıcı bir hükümetin özlemini çekmektedir. Anayasaya bağlı, programına sahip ve emrindeki kuruluşlara hâkim bir hükümet istemektedir.

Demokrasinin devamını gerekçe yaparak demokrasiden taviz veren, yürütme alanı içindeki buhranları Parlâmentoya sokan bir hükümet istemiyor.

Emrindeki güçlere teslim olan, tehditleri emir, blöfleri gerçek kabul ederek millet iradesini paniğe uğratan ve paniğe alıştıran bir hükümet istemiyor.

Bu paniği yaratanlara hesap soracak ve Parlâmentoya hesap verecek güçte ve güvençte bir hükümet istiyor.

Millet iradesinin karargâhı olan Yüce Parlâmentoya ihtiras ve ikbal oyunlarının tuzak sahnesi haline getirmek isteyenlere buyur eden bir hükümet istemiyor.

Anayasa dışı zorlamalara Parlâmentonun kapısını tazimle açarak, parlamenterleri demokrasinin kurtarılması telâşı içine sürükleyen ve onların hür iradelerini renkten renge sokarak bozguna uğratan bir hükümet istemiyor.

Devletin korunması gerekçesini ikbal maskesi yaparak, rejime saldıranlara boyun büken bir hükümet istemiyor.

Anayasamıza göre meşru olan her güç, hükümetin emrindedir ve ona itaata mecburdur. Hükümete itaat etmeyen güçler meşru olmaktan çıktığı için itaat al-

tına alınmalıdır. Milletine itibar eden her güç ve her organ, Anayasadaki yerlerine çekilmeli ve Parlâmentonun içinden ve üstünden ellerini çekmelidir. İşte güçlü ve inandırıcı bir hükümetin en başta gelen vazifesi bunu sağlamak olmalıdır.

Devletin aktif gücü olan hükümet, Anayasayı cesaretle korumalıdır. Entrika ve buhranları Parlâmentonun kapısından girmeden yok etmelidir. Güçlü saldırılar karşısında Parlâmentoya danışmadan görevinden kaçmamalı ve direnme gücünü Parlâmentodan alacağına inanarak, millet iradesine güvenmelidir. Her çeşit beyan ve görüntülerin kaynak ve ciddiyetini çekinmeden araştırmak ve her gürültü karşısında Parlâmentoyu ve rejimi olağanüstü bir ortama sürüklemekten sakınmalıdır.

12 Marttan önceki hükümet ve siyasî partiler millet iradesini savunmada tek vücut olmak basiret ve cesaretini gösteremedikleri için, demokrasimiz yaralanmıştır. Meşru iktidarın devrilmesini kabul etmek ve 21 Şubat Bildirisine de aynı itaatla susmak, Parlâmentomuzu millet iradesinden ve itibarından koparmıştır. Ancak Cumhurbaşkanı seçimindeki isabetle Parlâmentomuz hem kendi haysiyetini hem de milletin haysiyetini kurtararak kendisini yeniden millete bağlamıştır. Dikte ettirilen formülleri reddederek, hür irade formülünü uygulamak suretiyle millî irade egemenliğine itaat edilmesini herkese ihtar etmiştir. Vicdanları zorlayan formüllerden herhangi birini reddettiği için kurban edilen Parlamenterler, millet iradesini kurban edilmekten kurtarmışlardır.

Bunların mükâfatını demokrasi tarihimiz verecektir. İthamların yerini haysiyet, cezaların yerini şeref alacaktır. Türk demokrasisi elbet bir gün parti diktasını da yıkarak hür vicdanların hâkimiyetine ulaşacaktır. Artık şahsî ihtiras oyunlarına ne demokrasinin hatırı ve ne de milletin huzur ve selâmeti gerekçe olarak gösterilemeyecektir.

Anayasamız kendi kendini savunacak ve koruyacak güce kavuşacaktır. Ancak ve ancak güvenini ve gücünü Anayasadan alan bir hükümet güçlü, inandırıcı ve başarılı olmak şerefini taşıyacak ve bunun adı gerçekten demokratik cumhuriyet hükümeti olacaktır.

Yeni Hükümetimizin böyle bir hüviyete sahip olmasını diler, kendisine ve yüce Senatoya saygılar sunarım.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Atalay.

SIRRI ATALAY (Kars) — 1971 ara rejiminin dördüncü hükümetini kuran Sayın Talû, toplumun belirli katlarının güvenine sahiptir. Bu güven öncelikle ülkenin büyük ve ticarî sermayesinden gelmektedir. Adalet Partisi ve öteki iktidar ortağının yasama organlarındaki güvenoylarından önceye geçmiştir, bu övgülü, özlemli tasvip, aslında bu sevinçli, hesaplı onaylama hiç de yadırganmamalı. Egemen güçlerin olmasını istedikleri olmaktadır.

Sayın Talû Hükümetinin programından çok, Hükümetin şekli dikkat çekicidir. Sorumluluktan çekinen çoğunluğun yeni bir iktidar biçimidir bu.

Son 50 günün siyasî hayatımız için ilginç olayları vardır. Bu olaylar için yorumlar, söylentiler devam etmektedir. Cumhuriyet Halk Partisinin seçim öncesi

dönemde Hükümete katılma umudu olmuş da bir oyuna gelmiş sanılmakta, hattâ bundan övünme payı aranmaktadır. Son 50 günün yeniden tekrar edilmesi mümkün olsa idi, Cumhuriyet Halk Partisinin bütün girişim ve teşebbüslerini eksiksiz ve olduğu gibi yapacağından hiç kimsenin kuşkusu olmamalıdır.

Batılı demokrasilerde programları ve amaçları birbirinden çok farklı siyasî partilerin bunalım, hatta normal dönemde müşterek hükümet kurmaları olağandır ve çok görülmekte olan demokratik bir usuldür, bir sistemdir. Biz bunu söylemişizdir. Türkiye için böylesine bir demokratik kuralın işlemesinin garip olmadığını ifade etmişizdir. Cumhuriyet Halk Partisi bir önceki hükümetin çekilme talebinin Sayın Cumhurbaşkanı tarafından kabulünden sonra, yeni hükümetin teşkili temasları sırasında Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı, Cumhuriyet Halk Partisinin tam temayülünün ifadesi olarak, hükümetin Adalet Partisi tarafından kurulmasını Anayasa Hukukunun ve Parlâmento geleneklerinin icabı olarak önermiştir. Bu öneriyi, bir Adalet Partilinin başkanlığındaki hükümet teşkili formülü izlemiştir. Cumhuriyet Halk Partisinin bu önerileri Adalet Partisinin iç işlerine karışma anlamına gelemez ve bu nitelikte yorumlamaya da kimsenin hakkı olamaz.

Hukuk ve geleneklerin doğrultusunda öneride bulunma, güçlü bir haklılığın örneğidir. Adalet Partisinin bu önerilere karşı aldığı vaziyet ilginçtir. Adalet Partisi Genel Başkanının, hükümetin Sayın Talû başkanlığında kurulmasını teklifi karşısında; Cumhuriyet Halk Partisinin ayrıntılara girme veya böylesine bir teklifte ortak olma yolunda hiçbir tereddüdü olmadan kesin bir "hayır" diyerek açık vaziyet alması, ancak Cumhuriyet Halk Partisinin ve Genel Başkanının yapabileceği gerçekçilik, demokrasiye ve inançlılığa bağlılığın örneğidir.

Cumhuriyet Halk Partisi siyasî hayatımızda güçlükle kabul edilebileceğini çok iyi bildiğimiz, yeni bir unsuru getirmektedir: "Berrak politika". Olup bitenleri olduğu gibi bütün ayrıntılarıyle kamuoyuna ulaştırmak ve halkın bilgisi içinde girişimlerde bulunmak.. Bunun güçlüklerini biliyor ve çekiyoruz. Demokratik hayat tarzına bütün icaplarıyle dönebilmek için, Cumhuriyet Halk Partisi cesaretle güçlükleri yenmenin örneklerini vermiştir, vermektedir, verecektir. Fedakârlıklar yapılır, güçlükler göğüslenirken Adalet Partisinin ince iktidar hesapları bizim için çok geri plânda kalan konulardır.

Marifetlere bulaşmamış, tutarlı ve güçlü, berrak politika yürüten Cumhuriyet Halk Partisinin fedakârlıkları bilebileceği, yapabileceği zaman ve sorunların belli ve sayılı olduğunu da ifade etmeliyim.

Demokrasinin sosyal hukuk devlet niteliği ve bütünlüğü içinde yerleşmesi, işlemesi, ulusun birliği, selâmeti, özgürlüğü ve halkın mutluluğu... İşte bu kadar...

Siyasî hayata bir demeç üzerine belli çevrelerin yanlısı olarak çağırılan Sayın Talû, tarımsal destek alım fiyatlarının düşük tutulmasının sorumlusu görülerek hakkında Cumhuriyet Halk Partisi Yasama Organı üyeleri, yasama denetimi hükümlerinin uygulanmasını istemişlerdi. Başında bulunduğu Hükümeti teşkil eden siyasî partiler, bu denetimi işletmeye engel olmuşlardı.

Tarımda çalışan, yaptığı masrafı karşılamayacak, emeği, umudu içinde yitirecek milyonlarca üreticinin kaderini toplumun belirli katlarının yararına darboğazlara sürükleyen Sayın Talû başkanlığında bir Hükümete katılmayı düşünmek hakkını bile kendisinde bulamazdı Cumhuriyet Halk Partisi, 14 Ekim seçimlerine giderken Sayın Talû'nun tarih önünde yüklendiği görevde, dayandığı siyasî partilerin hangi ölçülerde etkilerinde kalıp veya kurtulacağını şimdiden kestirmek güçtür. Ancak, ufukta gözüken sisli bulutlar dikkat çekicidir.

Bizleri, yüzbinleri bünyesinde toplayan çeşitli meslek kuruluşlarının memleket sorunları üzerinde görüşlerini açıklamaları şartlara, sansüre bağlanmışken, kamu içinde kamu ile ilgili olmayan sorumsuz kişilerin veya Ticaret Odalarının güçlü başkanlarının demeç ve cevapları Devletin haber araçlarında uzun uzun ve devamlı olarak yer almaktadır. TRT'de Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanına sıcağı sıcağına karşı çıkanların tantanalı sözleri özel itina görmektedir. Toplumcu, ilerici, halkçı görüşlerin etrafında bir çember örülmektedir.

Söz gerimi, büyük mağaza kuruluşları karşısında Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı kaygılarını dile getirdi. Adalet Partisi Genel Başkanı aksi görüşü savundu. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanının yürekten benimsediğimiz kaygılan karşısında, siyasî bir partinin genel başkanı olarak Sayın Demirel'in partisinin genel politikasına uygun demecini saygı ile karşılıyor ve TRT'de yer almasını olağan buluyoruz. Ne var ki, büyük iş çevrelerinin ve onlardan gelen sesleri aynı ölçüler içinde değerlendirebilmemiz için, sınır boyunda yoksulluğun kahrını çeken esnafın, tüccarın, işçinin, köylünün görüşlerini TRT'de aynı şekilde verebiliyor muyuz, dinleyebiliyor muyuz? İşte demokrasi budur. Eşitlik, adalet, insanlık ve insanlık haysiyetine karşı saygılı olmak budur.

Meşru ve demokratik solu halkın temayüllerini, gerçek eğilimlerini temsil eden Cumhuriyet Halk Partisine karşı her fısıltıyı, her çabayı, her çıkışı bir kıskaç hareketine çevirme demokrasi değildir ve demokrasi olmayacaktır.

Sosyal tepkilerin insanca yaşama ümitlerini talihlerini daha iyiye yöneltme isteklerini baskı altında tutma hevesleri birleşik bir cephe içindedir. Teşvik tedbirlerinden ve onların yeni kılığı tezgâhlanırken gerçekleri, ortaya atanlara cevap üstüne cevap yığanların içinde iş adamları ve sanayicilerin birlik örgütünde teşvik tedbirlerini teşvik yarışçılarının amaçlarına dikkat etmeliyiz. Sosyal reform tezleri dünyanın sayılı sağ iktidarlarının bulunduğu ülkelerde gelişmektedir. Batılı gelişmiş ülkelerde meşru ve demokratik sol ya iktidardadır, ya muhalefette güçlü ve itibardadır.

Protokolde Hükümet pahalılık, işsizlik ve yoksullukla da, komünizmle de mücadeleye önem verecektir kaydı bulunmaktadır.

Komünizmle mücadeleye önem vermek, önlemek Hükümet kuran partilerin Devleti koruma kaygısı da haklarıdır. Mücadelenin kapsamı içinde köklü ekonomik, sosyal, kültürel kalkınmayı ve diğer yasal cezaî ve idarî tedbirleri düşüneceklerini sanıyoruz. Ne var ki, kısacık bir cümle içinde işsizlikle, pahalılıkla, yoksullukla, komünizmle mücadeleye önem verileceği dikkat çekicidir. Oysa işsizlik vardır. İş bulma, işsizliği önleme için yeterli ve gereği kadar tedbir alınması çeşitli yönlüdür, bir mücadele konusu değildir. Sosyal, ekonomik ve kültürel büyük bir sorundur.

Yoksulluk vardır, yürekler acısıdır. İnsan haysiyetini kahredicidir. Hem öyle az da değil, yoksullukla mücadele edilmez, yoksulluktan kurtulmak için ekonomik ve sosyal ciddî emekler ve tedbirler gereklidir. Protokolde pahalılık, yoksulluk, işsizlikle mücadeleye önem verileceği, komünizmle de mücadeleye önem verileceği görüşleri bir cümle içinde tesadüfen yer almamıştır. Yoksullukla, işsizlikle, pahalılıkla mücadele amaç olarak alınsa idi, belirli yerini bulurdu. Yoksulluktan, işsizlikten, pahalılıktan bahsetmenin komünist suçlamaya yatkın gözdağını bulmak evham ve alınganlık sayılmamalıdır.

Toplumcu demokratik mücadelede ülkenin gerçekleri açıkça ortaya atılabilmelidir. Halkın yaşadığı şartlar, çektiği sıkıntılar dile getirilebilmelidir. Protokol ön bir yargı ile bunların önleme belgesidir ve bir belgesi haline gelmiştir. Yoksulluktan, işsizlikten, pahalılıktan ölçülü ve belli sınırlar içinde bahsetmenin lüzumu yatmaktadır bu protokolde. Anarşizmin ve yıkıcı faaliyetlerin alanı ile toplumcu meşru demokratik mücadele alanını sağ güçler Türkiye'de çizmek istiyor.

Hükümet Programında her türlü aşırı sol ve aşırı sağ akımları yıkıcı ve bölücü faaliyetleri yok-etmek, komünizmle komünizme karşı cesur inançlı bir mücadele vermek ve buraya kadar bu kısmı ile Hükümetle beraber olmak mümkün değildir.

Devleti güçlü hale getirmek için belirtilen tedbirleri almak objektif ve âdil ölçüler içinde her hükümete düşen ödevdir. Bu konu başlı başına bir sorundur. Oysa cümlenin sonu vardır ve ekonomik, sosyal, kültürel kalkınmamızı sağlayıcı tedbirleri alarak işsizliği ve yoksulluğu ortadan kaldırmak olacaktır. İşsizlik ve yoksulluğu ortadan kaldırmak ülkenin başlıca temel sorunudur, toplumsal büyük sorunudur. İki temel sorunu aynı cümle içinde toplamanın anlamı vardır. Yoksulluktan, işsizlikten, pahalılıktan bahsetme çaresiz, muzdarip, arkasız, umutsuz insanları kaderi ile başbaşa bırakıp, egemen güçlerin vereceğini "duacı" bir toplum istemektir. Bu toplumda halkın daha iyi günlere kavuşması, yaşadığı şartların iyileştirmesini isteyenler kurulu, adaletsiz tutucu düzenin düşmanları sayılacaktır. Halka hakkını aramasını sesini yükseltmesini kaşlarını çatmasını öğrenmemeli. Kalkınma kaderinde sözü olmamalı. Sadece razı olacak, bekleyecek, susacak itaatli bir toplum özlemidir bu.

Yoksulluktan, pahalılıktan, işsizlikten bahsetme anarşi, komünizm tedavisi olarak eşdeğer sayılacak. Mevcut kurulu düzenin komünizm ve anarşi umacısıyle korunma yarışından başka bir şey değildir bu. Nüfusun % 90'ının yaklaşık olarak gelirin ancak % 55'ini alırken, nüfusun % 10'unun gelirin % 45'ini almasını, nüfusun % 1'inin tüm gelirin % 14,8'ini alması olağan sayılmaktadır. Adaletsizliğin, haksızlığın böylesine büyümüş oluşuna kader diyeceksiniz ve devam diyeceksiniz. Devletin korunması ile bağlı sayacaksınız, beş parmak bir değil; elbette gelirde bu sınırsız farklar olacaktır devam diyeceksiniz. Karşı görüş, Anayasanın insan haysiyetine yaraşır bir yaşama hakkı tanıyor bu sağlanmalıdır diye yükseldi mi, korunmuş çıkarlar, oy çarkları, ikbal tasaları, daha çok zengin olma kaygıları, iftira ve kötülemenin hünerleri ve ustalıkları olarak karşımıza çıkacaktır. Kredi düzeninde 100 lira pay almayan çaresiz köylü yanında milyonlarca, yüz milyonlarca kredi olarak alanların toplumsal hayattaki derin izlerine değindiğiniz mi şüphe ve hışımlar başınıza toplanacaktır.

İlköğretim öncesi eğitimden 10 bin çocuktan 4 çocuğun yararlandığını, eğitim fırsat ve imkân eşitliğinden çoğunluğun mahrum olduğunu yahut bu gerçekleri söyleyen öğretmenlerin kıyım kuyusuna atıldığını söylerseniz rejimin yıkıcısı sayılacaksınız.

Canlı, sığır, koyun ve dana üretiminden eline İstanbul'daki, Ankara'daki çoğu dar gelirli tüketicinin ödediği paranın ortalama ancak % 24'ü geçmektedir. Üretici ve tüketicinin canını bezdiren böylesine bir sistemde geriye kalan % 76'sını kim almaktadır? Sorarsanız, bir kilo şekere, bir torba çimentoya, bir paket çaya yoksul köylünün ödediği paranın yüzde kaçı vergidir? O çaya, o şekere, o çimentoya millî gelirden milyonları alan, kredinin çoğunu alan tatlı kârı hesapsız olan aynı miktarı ödemektedir vergi olarak dediniz mi; hışımlar başımıza yağacaktır.

Sayın Talû, bu yoksullukla, bu pahalılıkla mücadele edeceğini taahhüt ediyor. Sayın Talû Ticaret Bakanı olduğu sürece Cumhuriyet altınının iki kat arttığını, Reşat altınının tanesinin iki yüz lira artış kaydettiğini acaba unutuyorlar mı?

BAŞKAN — Vaktiniz doldu efendim, lütfen bağlayınız.

SIRRI ATALAY (Devamla) — Sayın Talû'nun Ticaret Bakanı olduğu dönemde, Devletin resmen 600 bin liraya satıldığını sandığı bir otobüsün, 920 bin liraya satıldığım, böylesine bir sömürünün rahat biçimde işlemesinin nedenlerini bilmemezlikten gelebilecek miyiz?

İki parti arası protokol ve Hükümet Programı üstesinden gelemeyeceğini bildiğinden değil, değiştirmesini isteyemediği ve isteyemeyeceği toplumun ıstırabı olan işsizliği, pahalılığı, yoksulluğu yasak sınırlan içinde almak için söylemektedir, bu sözleri.

Hükümet Programında Cumhuriyetin ellinci yılı için milletin bağışlama, barışma, ulaşma, ıstırapları dindirme, yuvalarda birer gülme erdemliği görmeden söz edilmiyor. Sıkıyönetimsiz bir seçimin, demokratik sistemin temel şartı olduğunu Hükümet Programı hatırlamış bile gözükse de...

BAŞKAN — Sayın Atalay, bağlıyor musunuz efendim? Siz de senelerce bunun ıstırabını çekmiş...

SIRRI ATALAY (Devamla) — Sayın Başkan bağlayayım.

14 Ekim seçimlerinin, partizanlığını her çeşit etki ve teşebbüsünden, kayırmaların yarışından uzak bir ortanı içinde yürütülmesinde Sayın Talû tarih önünde ciddî bir sorumluluk yüklenmiştir.

14 Ekim seçimlerinin asıl önemi, hürriyetçi, âdil, serbest, eşit bir ortamda yapılmasının sağlanmasıdır. Bütün dikkatler bu konu üzerinde toplanacaktır ve değerlenecektir.

Sayın Talû'ya iyi talihler dileyelim.

Saygılar sunarım.

BAŞKAN — Bir önerge var, takdim ediyorum.

Divan Başkanlığına

Görüşmelerin bitimine kadar Birleşimin devamına karar verilmesini arz ve teklif ederim.

Kâzım Karaağaçlıoğlu (Afyon Karahisar)

BAŞKAN — Önergeyi oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Sayın Öztürk.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) — Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun değerli üyeleri;

Sayın Naim Talû Hükümetinin programı üzerinde görüş ve fikirlerimi belirtirken, programda yer verilmeyen veya önemli olmasına rağmen, çok az yer verilen konulara dokunmaya çalışacağım. Ayrıca programda Hükümetin, siyasal kapasitesini aşan ve zaman bakımından, yapılmasına imkân olamayacak işlere verilen yer ve zamanın da mümkün olmayacağını ortaya koyarak, Hükümetin bu kısa süre içinde yapması gerekli sorunları açıklamaya çalışacağım ve bütün çıplaklığı ve gerçekliği ile ortaya koymaya çalışacağım.

Ayrıca Anayasa gereği olan reformları yaparak, ülkeyi ve ulusu mutlu kılacak düzen değişikliği ile Anayasa ve Anayasa kuruluşlarını ortadan kaldırmak isteyen fikir karmaşıklığı içinde bulunan anarşistlerin birbirine benzetilmemesinin ve bunların arasındaki farklara da dokunmaya çalışacağım.

Programın üçüncü sayfasında; "Ekonomik, sosyal, kültürel kalkınmamızı sağlayıcı tedbirleri alarak işsizliği ve yoksulluğu ortadan kaldırmak," 4'ncü sayfada ise: "Önceki hükümetlerce başlatılmış reform çalışmalarını sonuçlandırmak, temel sorumluluklarımız arasındadır" Denmektedir.

Genellikle toplumcu görüş ve tartışmanın etkili olmaktan alıkonduğu sosyo politik bir düzende ve beş altı aylık kısa bir süre içinde bu sorunların ülke yararına çözülmesi kolay değildir. Gerçi işsizlik sorunu, yatırımlar, teşvik tedbirleri, hayat pahalılığı ile savaş, öncelikle ele alınıp, çözümlenmesi gereken sorunlardır, fakat ekonomik bir model olan ve reformların yapılmasında daha iyi işleyecek, ekonomik düzenin kurulmasında ulusal iradenin siyasî programlarda biçimlenen bir parlâmento ve partiler ile mümkün olacağını unutmamak gerekir. Bu bakımdan, Sayın Naim Talû Hükümetinin en önemli görevi olağanüstü koşullarla iyice kısıtlanmış olan demokratik hakların iadesi için gereken tedbirleri almak, seçimin özgür bir ortam içinde yapılmasını sağlamaktır.

Ayrıca ekonomik kalkınmayı ve sanayi yatırımlarını aksatmadan ulusal gelirin dengeli dağılımını temeldeki huzursuzluğu giderecek ve azaltacak şekilde çözümlemeye çalışmaktır.

Daha önemlisi ve Hükümetin programında gerekli yerini almış olan anayasal hakların ve özgürlüklerin işlemesinin bir güven duygusuna bağlanması ve normale

dönüşmesi dikkate alınmamış gözükmektedir. Oysa Anayasanın temel haklar ve ödevler bölümünde, ferdin kişiliğine bağlı dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlerine sahip olduğu, Devletin, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, huzurunu yok edecek sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşamıyacak bir sınırlamayı koymaması; bilâkis kişinin maddî, manevî varlığının gelişmesini sağlayacak ortamların hazırlanması esas kabul edilmiştir. Çıkarılacak yasalarda temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunulmayacağı saptanmıştır. Yine Anayasamızın 20'nci maddesinde; "Herkes düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir, yazabilir" Denmektedir.

Çükün, son yıllarda özgür düşünceye karşı sürdürülen ve demokratik sistemlerle bağdaşması mümkün olmayan olanak ve koşullar hüküm sürmektedir. Aydın kişiler, fikir adamları, Atatürkçü basın ve öğretmenler yobazca bir baskının altında ezdirilmeye çalışılmaktadır.

Başkalarının hürriyetini kısarak, ağızını kapatarak kendileri gibi düşünmeyenleri vatan ihaneti ile suçlamak, ülkemizde bugün tek taraflı işlemektedir. Bu biçim davranışlar, tarih boyu kişileri, toplumları ve devletleri yüceltmemiştir, yüceltememiştir, küçültmüştür, kara bir damga olarak üzerinde devam etmektedir. Eğer uygar bir ulus olmayı amaçlamışsak, inanç ve vicdan, fikir özgürlüğünü Anayasadaki hükümlere uygun olarak yürütmeliyiz. Yoksa uygar ulus olma amacına ters düşeriz. İnsanları kafaları ile kalpleri ile kazanmanın yöntemleri uygulanmalıdır. Baskı kanunları ile polis yöntemleri ile uygulamalara girişmek kendileri gibi düşünmeyenleri, fikirlerini benimsemeyenleri baskı altına almak, demokrasi ile bağdaşmayan, susan vicdanlar ve küskünlükler topluluğu yaratmak; demokrasi ile bağdaşmayan susan insanların bir gün başkalarının çıkarları ve onların semizlenmesi yönünde kullanılmasına doğru gidilmesi, demokrasi için en büyük felâket olur. Çünkü, Anayasamızda bir ilke olarak yer alan lâiklikte amaç; vicdan, inanç ve fikir özgürlüğünün gerçekleşmesini kapsamaktadır. Kişiye değer verildiği sürece, adaletli olmak ve ahlâklılık yerleşir. Kişiye değer vermeyen, adaletli olmayan vicdanları ve fikirleri baskı altında tutan yasalar ve uygulamalar varsa, bunlar da özünde lâiklik ilkesine ve ilkeyi kapsamına almış Anayasaya aykırıdır.

Kamuoyunun özgür bir ortamda oluşturulması, demokrasinin kaçınılmaz bir amacıdır. Bu amacı engelleyen sistem ve yöntemler, uygulamaya devam edildikçe, demokrasiyi sulandırmak, yapılacak işlere gölge düşürülmekten başka bir anlam taşımaz.

Hâlâ yargının bütünlük ilkesini zedeleyen, genel hukukun amacına ters düşen, doğal yargıç gerçeğine sırt dönen bir hukuk sistemi uydurması ile kurulan özel mahkemeler önünde yurttaşlarımızı çıkarmaya devam etme hevesleri sürdürüldükçe, demokrasimizin geleceği tehlikeye sokulur.

Bu bakımdan, Hükümet olarak olayları bilimsel bir çözüme vurarak, toplumsal gelişmenin bütünlüğü içinde ele alarak, yasaları ve yöntemleri ona göre uygulaya-

rak, bugün karşı karşıya bulunduğumuz sorunların çözümünde başarı sağlama yolu tutulmalıdır.

Toplumun temelindeki sosyo ekonomik ve politik çakışmaların, sermaye, emek ilişkilerindeki eşitsizliğin, uyuşmazlığın, kaynak dağılımındaki adaletsizliğin tespit edilip, iyi saptanması ve çözümlenmesi lâzımdır. Bu yapılmazsa, bilimsel yöntemlerle çalışma olanağından çoğunlukla yoksun, sanayileşmesi gerçekleşmemiş, kalkınması yapılmamış, gelişme ve değişmelere kapalı kalmış eğitimsiz topluluklarda, çağın gelişimine ayak uydurma işi zor olduğundan, sosyal depremler kolayca gelişir ve oluşur. Doğal gelişimle bağdaşık olarak yenileşen fikir alkımları engellenirse, idare edenlerin politik amaçlarına uygun yöntemlerin uygulanması sonunda, oligarşiye ve biçimsel demokrasiye dönüş hızlanır. Dikta heveslileri için ortam doğar, anarşik olaylar da bu ortamda başlar, başladığı gibi... Hükümet böyle bir ortamın yaratılmaması, hattâ bugünkü olağanüstü durumun düzeltilmesinde en büyük göreve karşı karşıyadır.

Türkiye'de önemli olan idarenin yeni baştan düzenlenmesidir. Hükümetin yapacağı asıl önemli işleri iş başındakilerin iyi yetişmiş, çalışkan kimseler olmasının sağlanmasıdır. Halka hizmeti ucuz, süratli ve verimli olarak götürmeyi engelleyen bu kötü yönetim şeklinin ve yöneticilerin yeni baştan düzeltilmesi ve iyileştirilmesidir. Günün koşullarına, ülkenin gerçeklerine dayalı verimli ve etkin bir çalışma sisteminin sağlanması zorunluluğu vardır.

Kontrolsüz şekilde hızla yükselen hayat pahalılığı altında ezilen dar gelirli yurttaşlarımızın ıstırabını duymamak mümkün değildir. Her yıl toptan eşya fiyatlarında ortalama % 15 oranındaki yükseliş durdurulmalı, düşürülme olanakları bulunup mutlaka uygulanmalıdır. Hayat pahalılığın yarattığı sosyal ve ahlakî çöküntü önlenmelidir.

Bu dileğimi sunarken, umutlu değilim, umutlu olmadığımı söyleyebilirim. Çünkü Sayın Talû Ticaret Bakanı olduktan sonra, eski Ticaret Bakanı Sayın Çilingiroğlu tarafından hazırlanıp, Bakanlar Kuruluna verilen "Piyasa Fiyat Hareketleri Kontrol Yasası"nı geri almış, piyasa mallarının üretimden sonra tüketimine kadar fiyat değişiklerinin Hükümetçe kontrolünü sağlayacak olanaklara sırt dönülmüş, bu yüzden hayat pahalılığı perakende mallarında 1972 yılından beri asgarî % 20'den fazla artış göstermiştir.

Sermaye piyasası kurulamamış, sanayi teşvik tedbirleri gerçekleştirilememiştir. Tekelci sermayeciler bu ortamda palazlanmaya olanak bulurken, dar gelirli milyonlarca yurtdaş ulusal gelirden sosyal adalet ilkesine dayalı paylarına düşeni alamamışlardır. 1970 yılında Merkez Bankasının bıraktığı 4,5 milyon karşılıksız paranın yarattığı devalüasyon ve bunun arkasından memleketteki küçük esnafın ve çeşitli dar gelirli vatandaşların gerçekten ezilmeleri, bugünkü Sayın Başbakanın zamanında olmuştur. İşte Sayın Talû bu zihniyette, bu ekonomik anlayışta bir insan; bugün de Adalet Partisi, Cumhuriyetçi Güven Partisinden Kayseri imalâtı yuvarlanıp kapağını bulmuş bir tencere, bu tencerenin sesini ifade edecek, eğer imalâtı yapan müsaade ederse.

Türkiye'de çiftçinin bugün içinde bulunduğu en önemli sorun verimliliğin düşüklüğüdür. Devletin üreticiye olumlu yardımı, ucuz ve bol gübre verme, kullandırma, verimi yükseltme, tohumlukların uygun fiyatla temini, ucuz tarım araçları sağlanması, tarımın makinalaştırılması, sulu tarımın çoğaltılması, kalitenin yükseltilmesi, tarım kredi kooperatiflerinin kurulması ve daha birçok imkânların sağlanması ile mümkün olacağının kanısındayım.

Ülkenin ve ulusun gerçek eğitim sorunlarını içine alan ekonomik sosyal meseleleri kapsayan, amaçlayan, değerlendiren çağımızın değişen ve gelişen koşullarına göre düzenlenmesini öngören bir eğitim felsefesinden programda söz edilmemektedir. Son yıllarda hızla işletilen ceza sistemi sayesinde binlerce öğretmen mağdur edilmiş, bir kısmı istifa etmiş, bir kısmı yabancı ülkelere işçi olarak gitmiştir. Böylece okullar güçlü öğretmenlerden yoksun kalmış, binlerce ders saati boş geçmektedir.

Bu hatalı tutum nasıl düzeltilecektir? Programda buna dair hiçbir bilgi verilmemektedir. Millî Eğitimin ilk şartı ve başarının kaynağı güven içinde geçim sıkıntısından kurtulmuş, iftira ve baskı kampanyası son bulmuş bir ortamın yaratılmasına bağlıdır. Lâik eğitim düzenini bozan, eğitim birliğini yok eden, yanlış uygulamalardan kurtulmak için alınacak tedbirler de eğitim alanındaki başarıyı etkileyecektir.

Dilde, kültürde, kıvançta, ulusal bütünleşmede, insan sevgisi ve özgecilikte mânasını bulan Atatürk milliyetçiliğinin tutucu çevrelerin tahribinden kurtarılması da başarıya tesir edecektir.

Çağdaş bir üniversite yaratabilmek için ülke sorumlarına çözüm getirecek, çağdaş eğitim esaslarına göre işleyecek, bilimsel araştırmalarda öncülük yapacak genç kuşakların özgür çalışma düzeni içinde yeteneklerine göre yetişmelerinde olanak sağlayacak, yeniliklere açık özerk bir üniversite reformundan söz edilmemektedir. Cezaî hükümlerle donatılmış bilimsel görüşlerin ve çalışmaların yozlaşmasına etkili olacak paralı bir üniversite reform tasarısının Hükümetçe kabullenmiş görünmesini, acı bir gerçek olarak söylenmesinde fayda vardır, sanıyorum.

Yine bu kanunun, ayrıca toprak reformu özelliğini kaybetmiş tarım reformu isteyen toprak ağaları istikametinde şekillenmiş olan her iki kanunun da bu Hükümet zamanında çıkarılmamasının, çıkarılmamaya çalışılmasının bilhassa ulusun, memleketin hayrına olacağı inancındayım. Çünkü bu kanunlar bu şekilde çıkarıldığı zaman, bu memleketin hiçbir işine yaramayacağı gibi, büyük meselelerin doğmasına, daha çok huzursuzlukların meydana gelmesine sebep olacaktır.

Yine radikal yaşın özelliklerini taşıyan gençlerimizi yalnızlıktan, irdelenmişlikten, idealsizlikten kurtaracak tedbirlerin ve çarelerin programda yer almış olması acı bir gerçektir. Yıllardır dinlemekten usandığımız programlardaki yuvarlak sözlerin en yuvarlağına da bu programda rastlıyoruz ve görüyoruz, diğerlerinin başarıya ulaşamadığını gördükten sonra da, bunun hiç başarıya ulaşamayacağı inancı içinde hepinize sonsuz saygılar sunuyorum.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Sayın Gümüşoğlu.

O. ZEKİ GÜMÜŞOĞLU (İstanbul) — Sayın Başkan, Yüce Senatonun değerli üyeleri;

Hükümet Programı üzerinde kişisel görüşlerimi arz için yüksek huzurlarınızı işgal etmiş bulunuyorum. Beni dinlemek lütfunda bulunan Sayın Üyelere ve Hükümet azalarına peşinen şükranlarımı arz ediyorum.

Bugün Programı müzakere edilmekte olan Talû Hükümeti, olağanüstü hükümetler döneminden, halka dayalı, normal hükümetler dönemine geçişte son ve sevindirici bir merhale olarak kendilerini hür demokratik parlamenter sistem içinde görmekte ve bu inanç içinde kendilerini selâmlamaktayız.

Hukuken Meclise dayalı görünen Erim ve Melen Hükümetlerinden farklı olarak, bu Hükümet halka ve hukuka dayalı bir hükümet niteliğinde görülmüştür. Bu arada peşinen şu hususu arz edeyim ki, Sayın Erim ve Melen Hükümetlerinin fiilî bir iktidar olduğu telmihinde değilim. Yine hukuka bağlı olarak olağanüstü şartlar içinde vazifelerini yapmış hükümetler olarak nitelediğimi de arz etmek isterim.

Programda yer alan hususlardan çok, bizi Hükümetin bu geliş tarzı ilgilendirmiş ve daha çok bu vasfı ile bizi duygulandırmıştır. Geçici bir dönem için olsa dahi, millî hayatımızda tüm vatandaşları rahatlatıcı ve sevindirici bir hüviyet iktisap etmişlerdir. Hükümet programında öngörülen hususların bir protokolle iki siyasî parti tarafından halka karşı müştereken taahhüt edilmesi toplum düzenimiz için siyasî ve iktisadî hayatımızın istikrar içinde gelişmesi için ve nihayet, vatandaşın gelecek günlere inanç ve ümit içinde bakmaları için yarınki dünyalarının, çoluk çocuğuna ait geleceklerinin daha iyi olacağını düşünme imkânlarını buldukları için son derece isabetli ve değerli bir unsur olmuşlardır.

Bu ve buna benzer nedenlerle Hükümet, henüz güvenoyu almamış olmasına rağmen, kamuoyunda büyük bir itibara ulaşmış bulunmaktadır.

Türk Devletinin itibarı, vatan ve milletin bütünlüğü, Türk toplumunun gelişmesi ve kalkınması bahis konusu olunca, devleti yönetecek ve milletin iradesine hükmedecek siyasî iktidarın önemi aşikâr hale gelmiştir.

Devlet fikri ne ölçüde devamlı ve somut bir kavram ise, devleti yöneten siyasî iktidarlar da o derece şartlara ve toplumun ihtiyaçlarına bağlı olarak gelişen ve değişen siyasî kadrolar olarak ortaya çıkmaktadır.

Her siyasî iktidarın vazifesi toplumun huzur, güven, refah ve mutluluk içinde yaşamalarını ve gelişmelerini sağlamak; mevcut siyasî ve hukukî statüyü korumaktan ibarettir. Siyasî iktidarlar, hükümetler bu vazife ve sorumluluklarını yerine getirirken, devlet adına, millet adına hükümranlık haklarını istimal ederlerken, kendilerine güç veren kaynağın millet olduğunu, millet temsilcisi olan Parlâmento olduğunu sadece söz olarak değil, lâfız olarak değil, her vesileyle uygulamada açıkça ispata mecburdurlar.

Hükümeti, gelecek hükümetleri bu konuda ikaz, bir parlamenter olarak bize düşen vazife bulunmaktadır. Müesseseleşmiş parti hükümetlerinin tavize ihtiyacı yoktur. İki gün evvel kutladığımız Millî Egemenlik bayramının anlamı, Aziz Atatürk'ün millî irade ve Meclis üstünlüğü fikrini ayakta tutamayan bir iktidarın meşruiyeti iddia edilemez.

Üzerine basarak söylüyorum; milletimizin karar ve iradesine saygı duymayan, Meclis üstünlüğünü kabul etmeyen hiç kimsenin, Atatürk'çü olduğunu iddia etmesi mümkün değildir.

İnancımız odur ki, Talû Hükümeti bu fikrin eseridir. Kısa bir süre içinde olsa dahi, her türlü faaliyetlerinde kamu yararını hedef alacağına, hukuka bağlı devlet fikrinin gereklerini yerine getireceğine, memleket idaresinde hak ve adaletin emrinde meşru bir güç olacağına inanmaktayım.

Sırası gelmişken derhal ifade edelim ki, Sayın Talû Hükümetinin bu kısa zaman fasılası içinde uzun vadeli büyük ve millî menfaatlerin elde edilmesinde müessir bir vasıta olacağını düşünmek, kabul etmek zordur, hattâ imkânsızdır. Yalnız, biz kendilerinden bu ruh ve heyecanın getirilmesini arzu etmekteyiz. Bugüne kadar ülkemizde devletin meşru, itici ve zorlayıcı gücünü muayyen süre ile ellerinde bulunduran siyasî iktidarların ve partilerin millî gayelerde ve hedeflerde birleştiklerini görmek bahtiyarlığına ulaşamamış bulunmaktayız. İktidar ve muhalefet arasında olduğu gibi bütün siyasî partiler arasında yekdiğerinden farklı görüş ve iddiaların olabileceği ne kadar tabiî ve olağan ise, demokratik rejimin korunmasında ve geliştirilmesinde bir Anayasa emri olarak bütün siyasî par-tilerin aynı ölçüde sorumlu olduğunu kabul etmek zorunluğu vardır.

Ülkemizde siyasî partiler memleket sorunları üzerinde çok defa farklı görüşlere sahiptirler ve farklı görüşlerini kamuoyunda devamlı olarak savunmaktadırlar. İktidarları dönemlerinde aynı işleri yaptıklarına; başka bir ifade ile iktidarları zamanında aynı fikirde birleştiklerine şahit olmaktayız.

Böylece, siyasî kadrolar genellikle kendilerine vücut veren toplumun genel eğilimlerini çok defa bir tarafa iterek, idarî teşkilâtın gösterdiği veya tespit ettiği kamu yararının takipçisi olmuşlardır. Siyasî partiler millî gaye ve hedeflerde sadece ve ancak iktidarları zamanında devlet teşkilâtının ya da bürokratların telkini ve baskısı altında, muhalefette söylediklerinin tamamen aksine devlet idaresinde sorumluluk mazeretine sığınarak birleştiklerini görmekteyiz.

Kanaatimce bu mazeret, bir zaafın eseridir, siyasî partilerin çeşitli nedenlerle devlet idaresine kendi damgalarını koyamamaları, idareye tam ve kâmil mânada hâkim olamamaları hür demokratik rejimi gölgeleyen bir mesele olarak Türkiye'mizde devam etmektedir.

Türkiye'de her seçimde beliren kesin bir gerçek vardır, muhterem arkadaşlar. Partiler devletten ne ölçüde şikâyet ederlerse; halktan, o derece büyük itibar ve iltifat görmektedirler; bu bir gerçektir.

O halde, devleti şikâyet edilir halden kurtarmak lâzımdır. Halk ile devlet fikri yapısı arasında uzlaştırıcı ve barıştırıcı bir yol bulmanın zamanı gelmiştir.

Bu konu, ülkemizde millî bütünlüğümüzle ilgili çok önemli bir husus olarak ortada durmaktadır. Bu konu üzerinde Hükümeti ciddiyete ve hassasiyete davet ediyorum.

Bugün ülkemizin diğer önemli bir sorunu fiyat artışlarının makul bir seviyede tutulamaması gerçeğidir: Para transferinin süratlendirilmiş olması, ithalâtın tıkanıklık derecesinden çıkmış bulunması, ithal mallarının maliyetine giren akreditif faizlerinin azalması, gümrük muafiyetlerinin gelmiş olması, ithalât damga resminin düşürülmüş olması ve piyasaya arzu edildiği kadar mal gelmiş olmasına rağmen, istenildiği kadar fiyatlara hâkim olunamamıştır.

Sayın Başbakan, Ticaret Bakanı bulunduğu sırada, 1972 bütçesinin müzakeresi sırasında bu nedenlerle fiyatların dondurulacağını söylemiş olmasına rağmen ve büyük ölçüde bu beyanına iltifat ettiğimiz halde bu gerçeği de tam ve kâmil mânada görememiş bulunmaktayız.

Biz bu arada fiyat istikrarının ekonomik dengeyle olan aşikâr irtibatını nazara alarak, halkın muhtaç bulunduğu zarurî ihtiyaç maddelerinin belli fiyatlarla arzını temin bakımından büyük satış mağazalarının açılmasını tasvip ve takdirle karşılıyoruz. Mevcut bütçe, fiyat istikrarı bakımından iyi bir haberci olmamasına rağmen, yine Sayın Başbakanın Meclisteki, fiyatların % 8 bir artış seviyesinde tutulacağı teminatına inanmaktayız.

Ülkemizde destekleme mübayası politikası ve taban fiyatla ilgili politika bugüne kadar iyi bir şekilde uygulanamamıştır. Bütçe imkânlarını ve Merkez Bankası kaynaklarını zorlayan ve birçok fedakârlığa rağmen yürütülen teşvik tedbirlerinin gereği kadar istifadeli olduğunu iddia etmek güçtür. Çeşitli bakanlık ve kuruluşlar tarafından yürütülen teşvik tedbirlerinde bugüne kadar koordinasyon sağlanamamıştır. Bu meselenin çok ciddî mânada ele alınması ve tek bir otoriteye bağlanması lâzımdır. Birçok ülkelerde olduğu gibi destek fiyatlarının mahsulün idrakinden evvel ilân edilmesi zaruretine inanmaktayız. Çünkü, serbest piyasa fiyatının bu destek fiyatlarla teşekkülünde fayda mütalâa ediyoruz ve müstahsilin böylece aracıların haksız tasallutundan da bir ölçüde kurtarılmasını istiyoruz.

Anayasamız, iktisadî ve sosyal hayatın, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşama düzeyinin sağlanması amacına göre düzenlenmesini emretmiştir. Böylesine bir gayeye ulaştırmak için demokratik yollardan geçileceğini, karma ekonomik nizam içinde kalınacağını, millî tasarrufların artırılacağını, yatırımların toplum yararının gerektirdiği önceliklere tahsis edileceğini emretmiş bulunmaktadır. Şu halde Devletin ekonomik sahaya müdahalesi bir Anayasa emri olmuştur.

Yalnız, devletin ekonomik sahaya müdahalesinin çeşitli yolları ve şekilleri vardır. Bir yandan, insan haklarına dayalı, hür ve demokratik nizamı müdafaa ederken, diğer yandan ekonomik alanda çalışma hak ve hürriyetini kısıtlayan bir düşünceye taraftar değiliz. Çünkü, bu türlü bir düşünce hür, demokratik nizam ile çelişmektedir. Sosyal hayatımızda şahsa bağlı haklar, kamu düzeni, genel ahlâk mülâhazaları ne ölçüde tahdit ediliyorsa, ekonomik alanda da kamu yararı mülâhazalarının an-

cak o ölçüde tahdidi şarttır. Özel sektörün muvaffak olduğu bir alanda kamu sektörüne birtakım imtiyazlar, haklar tanımak suretiyle dengeyi bozmanın ve kamu sektörü lehine millî kaynakları aynı iş dalında israf etmenin anlamı yoktur. Bir işin en iyi ve en ucuz, en kolay kimin tarafından yapılması mümkünse, üretimde millî ekonomiye kimin daha büyük ölçüde katkısı olacaksa ve aslında iktisatta rant ve fayda düşünülüyorsa, ekonomik büyüme isteniyorsa bunun takipçisi olmak şarttır.

Sayın Başkan, vaktin dolması sebebiyle sözlerimin burada bitmesi gerekirdi. Yalnız, bir hususu kesin bir dil ile arz etmek istiyorum.

Senelerdir birtakım çilelerden, buhranlardan gelip geçiyoruz. Bu buhranların yarattığı ıstıraplar yıllardır bir ölçü içinde sarılmakta, tedavi için, birtakım üzüntüleri bertaraf için milletçe her türlü fedakârlığın içine giriyoruz. Şimdi, Cumhuriyetin 50'nci Yıldönümü münasebetiyle bir af kanununun daha çıkacağı anlaşılmaktadır. Ama, bunlar arasında bu buhranların sonucu olarak, ekonomik ilişki içinde bulunan şahıslar arasında bozulan dengenin sebebi olarak, siyasî ve iktisadî istikrarsızlığın bir nedeni olarak protesto olan bir sürü esnafımız da var. Bunların yeniden iktisadî sahada bir güç olması, bunların kredi müesseseleriyle yeniden irtibatlarının sağlanması, istihdam sorununa bir ölçü içinde cevap aramak ve nihayet ekonomik gelişmede katkılarını, heyecanlarını, enerjilerini emeklerini katmak için, olağan şartların kendilerine yarattığı bu zaafı bertaraf etmek için Hükümetin düşünmesini rica ediyorum.

Bir defaya mahsus olmak üzere protesto olan esnafın ve tacirin affını bankalar nezdiyle mi olur, Bankalar Kredi Komitesi yoluyla mı olur, hükümet kararnamesi yoluyla mı olur, bilmem, ama bu insanları geçmişin ıstıraplarından kurtarmak için Hükümetçe bir çare aranmasını diliyorum.

Saygılarımı sunarım.

BAŞKAN — Sayın İşmen.

HİKMET İŞMEN (Kocaeli) — Sayın Başkan, Sayın Senatörler;

16 sayfayı bulan Talû Hükümeti Programını inceledik; hemen hemen yarısına yakın bir bölümü dış münasebetler ve Kıbrıs sorununa ayrılmış. Geri kalan bölümde ise, Hükümetin 5 aylık kısa bir sürede çok işler yapmayı göze almış olduğu görülüyor.

Bu, yapılacağı vadedilen işlerden en önemlisi, Programda da en başta yer aldığı gibi, 14 Ekim genel seçimlerinin tam anlamıyle demokratik, sıkıyönetimsiz bir ortamda salimen başarılması ortak özlemidir.

Programda yer almamış olmakla beraber, dün Millet Meclisinde Hükümet Programı üzerinde yapılan görüşmelere Sayın Başbakanın verdiği cevap, genel af konusuna olumlu bir tutum içinde yaklaştığını ifade etmektedir. Bu, kamuoyunda memnuniyet verici olmuştur.

Programda yer alan ve Birinci Erim Hükümetinden bu yana bol bol sözü edilen "Reformlar" konusunda bugünkü kapitalist ekonomik yapı içinde kalmak şartı ile

bu sistemi geliştirmek amacına yönelmiş reformların kalmadığını her fırsatta dile getirdim. Bu düzende yapılacak iş mevcut yapıyı düzenli bir şekilde geliştirmektir. Örneğin, eğitim reformu değil, fakat her kademedeki eğitim imkânlarını artırmaya, sanki çok kolay bir işmiş gibi böylesine üniversite öğretim görevlisi kıtlığında 3-5 üniversite daha açılacağı beyanları verileceğine, mevcut üniversiteleri işler hale getirmek öğretim görevlileri atamak için çabaya, yetişmiş öğretmenleri kıyımdan vazgeçip yerlerinde istihdama muhtaçtır Türkiye.

Memleketin ihtiyacı, toprak reformu olmaktan uzak toprak reformları yerine, genellikle Doğu, Güney - Doğu Anadolu'da toplanmış feodal kalıntıyı, Çiftçiyi Topraklandırma Kanununu işleterek bir gelişmenin sağlanmasına ihtiyaç vardır.

Geçtiğimiz günlerde Parlâmentodan hiçbir reform niteliği olmayan, fakat adına "reform kanunu" denilen bir Petrol Kanunu çıkarıldı. Terimleri bu kadar yozlaştırmaya fırsat verilmemelidir.

Sayın Üyeler, Talû Hükümetinin kurulduğu sıralarda, Sayın Talû'nun Hükümet Başkanı seçilmesinin büyük sermaye çevrelerinin rahat nefes almasına sebeboldu-ğu basında geniş yer almıştır. Ancak, bu memlekette asıl özlenen 38 milyona yaklaşan tüm toplumumuzun rahat bir nefes alması hususudur.

Hükümet, kanunlarımızın imkân vermediği gümrük muafiyeti uygulaması ile işe başlamıştır. Bilineceği gibi Türkiye'de Gümrük vergi ve resimlerinde muafiyet, 1967 yılında çıkarılan 933 sayılı Kanunun 2'nci (b) maddesi ile uygulanmaya başlamıştı. Bu uygulamanın Anayasaya aykırılığı gerekçesi ve Anayasa Mahkemesinde açılan dâvada - kapatılmış İşçi Partisi tarafından açılmıştır - bazı maddelerle birlikte bu madde de iptal edilmişti. Ancak, zamanın Hükümeti önceden mevcut 474 sayılı Kanunu, imkân vermediği halde onun yerine uygulayagelmişti. Oysa ki 474 sayılı Kanun, gümrük muafiyeti tanıma imkânı vermediği gibi, gümrük indirimini bir mal veya proje esasına dayandırılmasını da yasaklamıştır. Ama ne var ki, Demirel Hükümeti, "Sıfırlama" adı altında Anayasaya aykırılığı Yüksek Mahkemece saptanmış bir uygulamayı başka bir ad altında devam ettirdi. Kaldı ki, Birinci Erim Hükümeti zamanında bu durum bir zamanlar uzmanlar heyetince incelettirilmiş ve sonuç, olarak bu uygulamadan vazgeçilmişti. Mamafih, İkinci Erim Hükümeti yine onu uygulamıştı.

Hatırlanacağı gibi Melen Hükümeti döneminde Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları tarafından ithal edilecek yassı hadde ürünlerinin, memleket içinde fiyatlarının yükseltilmemesi halinde gümrük muafiyeti tanınması istenmişti. Bu, o zamanın Sanayi Bakanı ile o müessese arasında hayli tartışmalara yol açmıştı. Fakat, Erez direndiyse de Erdemir'in isteği baskın çıkmıştı.

İşte, bu Anayasaya aykırılığı bir tarafa itilerek Talû Hükümeti ilk icraat olarak bu çarpışık işten başlamıştır. Hükümet Programında ihracatımızın artışına ve sanayii geliştirmek için mevcut teşvik imkânlarının kullanılmasına devanı edileceği anlaşılmaktadır.

Bilineceği gibi çeşitli teşvik imkânlarından birisi de, ihracatta vergi indirimidir. Yani, ihraç fiyatının belki belli bir yüzdesi ihraç edilen mamulün içindeki vergilerin karşılığı olarak ihracatçıya iade edilmesidir. Ancak, bu uygulamada da 1963 yılında yürürlüğe giren 261 sayılı kanun uyarınca hareket edilmediği bilinmektedir. Yani kanun, ihracatta vergi indirimi, ihracat gücünü artırmak için, yalnızca mamul madde ihracatına uygulanmak üzere çıkarılmıştır, ama zamanla tarım ürünlerine de uygulanmıştır ve ihraç değerinin yüzde 40'ına kadar bir oranda vergi iadesi sürdürülmüştür.

Böylece, bir yandan kanun gerekçesine sadık kalınmamış, bir yandan da iade oranı yükseltilmiştir, fakat zamanla artan fiyatlar karşısında, ihracatı teşvik sınırlarını aşmış, yüksek meblağlara ulaşmıştır. Özellikle 1970 devalüasyonunda, bu değişmede etkili olmuş ve hattâ Maliye Bakanlığı vergi iade oranlarında bütün malları içine alan % 11 indirim teklif etmiş, nihayet % 5 olarak kabul edilmiştir. Buna göre, vergi iade oranı % 35 olmuştu. Bu % 35 vergi iadesi imkânı, döviz kaçakçılığı yapmak isteyenlerin arayıp da bulamadıkları bir imkândır. Kaçak olarak getirilmesi istenen dövizler kadar, ihracatı fazla göstermekle istekleri yerini bulur.

İşin içinde olanlar tabiî kendilerine daha birçok kolaylıklar sağlayabilirler, biz ancak resmî kaynaklı haberlerin sınırı içinde görüşebiliyoruz. Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulunca hazırlanan resmî bir yayın kamuoyuna sunulmuş ve bundan Türkiye'de resmî ihracatın dışında milyonlarca doları bulan ihracat olduğu anlaşılmaktadır.

Demek ki, teşvik imkânlarından biri olan vergi iadesi, döviz kaçakçılığında olanak sağlayabilmektedir. Öte taraftan böyle döviz kaçırma işlemi içinde gerçek dışı fazla ihracat varmış gibi de gösterilebiliyor, bir yandan da ihracat rakamlarının şişirilmesine yol açabiliyor. Ancak, bu düzmece fazlalığı saptayabilmek bir zaman istemektedir, bu da dış ticaret istatistikleriyle karşılaştırılmakla kesinlikle meydana çıkabilir, senelere bağlıdır.

Bir yandan sanayii teşvik imkânı verilirken, bir yandan da döviz kaçırmaları önleyecek tedbirleri mutlaka almak gerekir. Türkiye'nin yıllık döviz kaçağı milyarları aştığı herkesçe bilinmektedir.

Sayın Üyeler, 12 Mart Muhtırasından bugüne kadar geçen süre içinde her kesimin aydın kitlelerinin sesi sedası kestirilmiş ve bu kesimin demokratik bir gelişme bekler olduğu açıktır. Bu zamanda değişen Anayasa hükümleri memleketimizi oldukça gerilere atmaktadır ve 1961 Anayasasının tüm ilerici ilkelerinin yok edilmesi isteği de açıktır.

BAŞKAN — Beş dakikanız var efendim.

FATMA HİKMET İŞMEN (Devamla) — Teşekkür ederim.

Kanunlarımız, insanlarımız yeterince hırpalanmıştır, bu yaraların artık kesinlikle sarılmaları gerekir. Normal Anayasal düzene dönülmesi özlemi her kesimi sarmıştır, gerçekten demokratik bir seçim ortamına kavuşmak umuduyla senatoyu selâmlarım.

BAŞKAN — Sayın Dikeçligil.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Kayseri) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar;

Şahsi görüşlerini izah edecek arkadaşlara sıra geldiği zaman konuşma süresi kısaltılıyor, hazırlığımız başka türlü olduğu için, sadece bazı noktalara işaret etmek mecburiyetinde kalıyoruz.

Efendim, kanaatimce demokrasi samimiyet ister. Hükümeti tenkid konuşmalarını dinledim, bazı meselelerde karşılıklı anlaşabilen partiler bir birlerini itham edebiliyor. Meselâ, Reisicumhurluk seçiminde, Sayın Sunay'ın süresinin uzatılması meselesinde Adalet Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisi mükemmelen anlaştı, halbuki olmamalıydı. Rejimi zedelemesi bakımından olmaz, nitekim Anayasa aykırılığından dolayı döndü. Dışarıdan Cumhurbaşkanı arama meselesinde yine anlaşabiliyorlar ve o zaman gayet iyi. Cumhuriyetçi Güven Partili arkadaşlarımız karşı fikri savunuyorlardı, seçime gidileceği zaman, elbette Hükümetin nimetlerinden faydalanmak için, - inşallah olmaz - o maksatla müşterek koalisyon kuruyorlar.

Milliyetçi olan insanlar millî meseleleri samimiyetle söylemeli. 12 Mart 1971 hâdisesi, Türk Ordusunun, Türk Devletinin bekâsını sağlamak için yapılmış bir harekettir. Ama, bunu burada söyleyip, dışarıda başka türlü konuşma, ben milliyetçiyim demeye sığmaz, bunlar parti oyunlarıdır.

Demokratik Parti olarak biz vaktiyle dedik ki, olağanüstü hükümet şekli olmaz, bu fikri arkadaşlarımız şimdi benimsiyorlar, Ben isterdim ki o zaman samimî olan insanlar, demokrasiye inanan insanlar ve kahramanlık vecizelerini söyleyen insanlar vaktiyle bunu söylemeliydi. Beyefendiler böyle hükümet olmaz, acırım o zamanın devlet adamlarına. Biz buradan tenkitlerimizi yaparken söyledim, bu oyun içinde oyundur, böyle hükümet olmaz diye. Mademki çoğunluk partisi vardır, çoğunlukta olan partiler birleşip ayrı bir başbakanın emrinde parlâmentoya dayalı Hükümet kurulmalıdır dedik, başından sonuna kadar bunu savunduk, savunduğumuz fikrin haklı olduğu şimdi meydana çıkmıştır, öbür arkadaşlar dönüyorlar dolaşıyorlar şimdi bizim fikrimizi benimsiyorlar. Ne garip şey. Eğer bu başından itibaren yapılmış olsaydı, şimdi çok merhaleler katedilmiş olacaktı. Samimi Devlet vazifesi görenler, "ben o zaman Sayın Nihat Beyi tenkid ettim" O arkadaşlar da yıpranmayacaklardı, yıpranmasına da fırsat verilmeyecekti.

Neden oluyor samimiyetsizlik demokraside; nimetlerine gelince, - Burada seçim kanununa temas edilmiş, onun misaliyle söyleyeceğim seçmenlerin gelince ben partinin içerisindeyim dersin, Hükümetin nimetlerinden faydalanırsın, ama Nihat Erim Hükümeti, Melen Hükümeti muvaffak olmadığı zaman, ben bu Hükümetin içinde değilim, dışındayım dersin. Halka parolayı böyle verirsin, görüyorsun ya ben varken iyi idi, ama benden sonra 12 Mart oldu ve olağanüstü hükümetlerde başarı sağlamadı. Bunda kim yıpranıyor? Samimi olan, milliyetçilik dediğimiz millî kuvvet yıpranıyor.

O halde, demokraside samimî olanlar muvaffak olacaktır inşallah, memleketin yüzü o zaman gülecektir. Ben şunu kaydederim, Goltz Paşa, - Biz millî kuvvetle-

rimizi yıprandırmayalım deriz - hatırasında Wilhelm'e gönderiyor; "Türk Ordusu siyasete karışır mı, karışmaz mı" Diyor? Geniş raporunun sonunda diyor ki; "Türk Ordusu, milleti, memleketi tehlikeye düştüğü anda siyasete karışır, yoksa karışmak istemez, böyle müdahale eder." Bu bir gerçektir. Bu idare edenlerin suçları ve kabahatlarıdır. Çünkü, tarihte ihtilâller sebepsiz değildir, mutlaka içtimaî sebeplere dayanmaktadır, devlet idaresinin noksan taraflarıdır.

Bu ne olabilir? Benim burada göremediğim şey şu, sağ, sol meselesi, aşırı sağ, aşırı sol, güzel. Hiçbir partinin hükümetinde bununla mücadele tarzını görmedim. Bu mücadele tarzı şeklidir, emin olunuz gençliği ileriye hazırlayıcı, ülkü verici, vicdanen doyurucu tam millî meselelere bir tez ortaya atarak inandırıcı bir hükümet çıkmadıkça, örfî idarelerle onu siz şeklen muvaffak olmuş gösterirsiniz, fakat hakikatte o muvaffak olmuş değildir.

Sayın Millî Eğitim Bakanı burada oturuyor, eski Millî Eğitim Bakanı ile oturur konuşurduk, dert yanıyorum. Okullar hiç de muntazam değildir, maalesef kaynıyor. Millî eğitim meselesi burada tam mânasiyle ele alınamamıştır, yapılamamıştır, beş aylık hükümet de bunu yapamayacaktır, göreceksiniz sonundaki doğacak ihtilâfları. Bunu söylediydi diyeceksiniz, bu kürsüden, haksız çıkmayacağız.

Çünkü, vaktiyle biz 1969'da o zamanın Millî Eğitim Bakanlığını ikaz etmişizdir. Çünkü maarifin felsefesi yoktur siyasî partiler ağır basıyor. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinin öğrenimini geceli yapmak istiyordu. Ben onu o zaman tenkit ettim, bunlara ihtiyaç yoktur, doğru değildir dedim. Millî Eğitim Bakanı savundu, bugünkü Millî Eğitim Bakanı. Çünkü, Millî Eğitim Bakanlığı prensipler bakanlığı olmuş değildir ki, plân diyorsun, ben şuna göre gençlik yetiştireceğim diyorsun, bu istikâmete yön vereceğim diyorsun, bir de bakıyorsun siyasî baskılarla okulların istikâmetini değiştiriyorsun. Çünkü, işin içerisinde gayri samimilik var. Ondan sonra ne olursa olsun iktidarı muhafaza edeyim düşüncesi var içinde. Aşırı sağ aşırı sol meselesi bu...

Pekiyi sorarım ben Sayın Hükümete, - beyefendiler ben tetkik eden, araştıran adamım -beynelmilel cemiyet olan Masonluk üzerinde niçin durulmuyor. Türk Milletinin millî Kahramanı olan Kâzım Karabekir Şark'ı ve bilhassa Osmanlı İmparatorluğunu iki kuvvet yıkmıştır der.

Bir, ekaliyet okulları. Tarihi yaşayanlar benden iyi bilir, silâh deposu halinde idi ekalliyet okulları, Amerikan okulları, doğru idi o zaman. Ondan sonra büyük mevkiler vererek kendi menfaatini halletme keyfiyetinin de, o mevkilere getiren imparatorluğun, yıkılmasında büyük rol oynadığını söyler. Bu beynelmilel cemiyet, kapitalizmin öncülüğünü yapan, kendi şahsî menfaatlerini kollayan, kendinden olup da en ehliyetsizleri üst mevkilere getirip de Devlet idaresini sarsakların eline teslim eden bir cemiyettir. Masonik hükümetler bunun için Türkiye'de muvaffak olamaz, Türkiye'yi renksiz, şekilsiz hale getirir, getirmiştir ve getirecektir. Nitekim, 12 Mart hâdisesinin müsebbibi böyle renksiz bir tutuştur.

Efendim, şimdi Sayın Talû bu noktaya işaret ediyorum. İlerde milliyetçi bir kadro gelecektir. Mutlaka hâdiseler gebedir, sancılar olmayınca memleket hakikî

değerlerini bulamaz. O zaman gelecek insanlar bu gizli cemiyete paydos deyip Türkiye'nin menfaatlerini çiğnetmeyecektir ve çiğneme imkânını da bulamayacaktır. Bunun mücadelesini her ne pahasına olursa olsun hakikî milliyetçiler verecektir, vermek mecburiyetindedir. Milliyetçilik budur.

Şimdi gelelim pahalılık var mı yok mu? Biz tabanlarımızı, ayaklarımızı yere basıyoruz. İnsanlar bazen yürür ama, ayaklarının yerde olduğunun farkına varmaz. Hamdolsun, halktan ayrılmadık, alış verişimizi biz yaparız. Türkiye'de pahalılık yok efendim eleniyor, söyleniyor. Ondan sonra halk hakikat karşısında gülüyor. Rica ve istirham ederim, 300 liraya ayakkabının görüldüğü, 250 liraya görüldüğü olmuş mudur? Bu karma ekonomi değildir, anlayın yanlıştır bu çorba ekonomidir. Karma ekonomiden maksat, Devletin nazım rol oynamasıdır.

Şoförler Cemiyetini dinliyorsun, bir Magirus otobüs 900 bin liraya çıktı. Bundan önceki Sanayi Bakanı şöyle yapacağız, böyle yapacağız, diyordu. Sayın eski Ticaret Bakanı, şimdi Başbakan olan, tarafsız Başbakan olan Sayın Talû da söylüyor, şöyle yapacağız, böyle yapacağız, ama ortada hiçbir şey yok. İstirham ederim Kızılay'da Et Balık Kurumu var, et satar, dikkat buyurun.

BAŞKAN — Beş dakikanız var, ona göre, ayarlayın.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) — Pekiyi Sayın Başkanım. Orada, kuyruğa girmiş vatandaşları göreceksiniz, saatlerinin heba olduğunu göreceksiniz. Niçin? Dışardaki fiyatlardan" üç lira daha ucuz. Bunlar kimdir? Dar gelirli vatandaştır. Bir de bugün ekmek sıkıntısı vardır. E, pekiyi taban fiyatlarına zam yapmayacağız, ama müstahsilin, çoğunluğun alacağı emtiayı niçin donduramıyorsunuz? Bu milliyetçilerin vazifesidir. Alın teri ile kazanmak vardır, milliyetçilerin anlayışında, İslâm akidesinde. Alın teri ile kazanmanın seve seve taraftarıyız, fakat memleketin sırtından geçinerek, gayri meşru kazançların her zaman milliyetperver insanlar karşısında olacaktır. Bu yüzde yüz, binde bin kazanmalar çok, ama şimdi göreceksiniz beyefendiler pahalılık hızla artacaktır. Çünkü ben samimiyet göremiyorum, ama demokrasiyi bu şartlarda zor yaşatacaklardır.

Çünkü bu partili arkadaşlarımız beyhude yere bir araya gelip de Hükümet kurmadılar. Tenzih ederim bazılarını. Çünkü, Hükümetin nimetlerinden kampanya açarak rey avcılığına çıkma imkânlarını arayacaklardır ve hakiki program dahilinde değil, programın dışında yolların, şunların, bunların yapıldıklarını göreceksiniz. Kredilerin, yatırımların nereye gideceğine müsaade edeceksiniz, ama biz onu izleyeceğiz, takibedeceğiz ve artık Türkiye'de böyle siyasî yatırımlarla Hükümet olmak ve milleti aldatmak isteyenlerin karşısına kafamız pahasına olsa da çıkacağız. Kafamız, Allahtan başka biz hiç kimseden korkmuyoruz.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) — Bravo..

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) — Şimdi seçim meselesine.. Evet, çıkıp da yalaklık yaptığımız yok.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) — Bravo dedik, başka bir şey söylemedim.

BAŞKAN — Lütfen efendim, müdahale etmeyin.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) — Efendim, Seçim Kanunu meselesinde, elbette böyle olduğu müddetçe parti diktası olur. Kim Reisicumhur seçiminde vicdanının sesine uyarak rey verebilmiştir. Çünkü, öyle bir nizam kurulmuştur ki, sen partinin içerisine girmişsin, Milletvekilisin, denemelere gireceksin, veto edilebileceksin. O zaman fikir hürriyeti, demokrasi, mukayese, tenkid nerede kalıyor, nerede olabilir bu? Onun için Seçim Kanununda mutlaka değişiklik yapmak lâzımdır. Türkiye'deki yolsuzluklar, haksızlıklar her şey olabiliyor, işte şurada bir mektup, yeni geldi. Pirinç fiyatları üzerinde Hükümet daha evvelden tedbir alabilirdi diyor. Müstahsile 8 liradan yedirdikten sonra şimdi mi pirinç ithali düşünülüyor. Doğru. Bir meslekdaşım disiplin kalmadı diyor Türk çocukları da. Giresun'daki Fisko Birlik sahipleri, aile efradına vizon mantolar aldırmak için Avrupalara gönderiliyor diyor, doğru.

Evet Türkiye'de ben isterdim ki, Hükümetin programında bunlar belirtilsin. Suiistimaller var, yolsuzluklar var filân. Çünkü parlâmento yolsuzlukları kapatıyor. Ben bir şey getirdim, senelerce İmar ve İskân Bakanı bu kürsüye çıkıp da cevap veremedi. Çünkü, parti diktası var herkes vicdanının sesinde değildir. Onun tesiri ile mükemmelen yolsuzluklar kapanabiliyor. O halde cemiyette ahlâk nizamının teessüsü lâzımdır. Fazilet nizamının teessüsü lâzımdır. Bugün vatandaşa sorun, yolsuzluklar yok mu, suiistimal yok mu? Hangi hükümet milletin yüz milyonlarını dolandırıp da kaçan Şellefyan'dan hesap sordu? Bu Türk Milletinin kanı..

NAHİT ALTAN (Çanakkale) — Parlâmentoya hakaret ediyor.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) — Ben programda yolsuzlukların olacağını söylemek istiyorum. Kürsü değil, bu milletin hakkı.

MEHMET VARIŞLI (Konya) — Kürsüyü istismar ediyorsun.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) — Senin vicdanın kabul ediyor mu Şellefyan'ın 100 milyonu alıp gitmesini ve bundan hiç soru sorulmamasını. Kim bunun mesulleri. Kim?.. Kim?..

BAŞKAN — Vaktiniz doldu efendim.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) — Sayın Başkandan istirham ediyorum. Bağlıyorum efendim. Bu işin müsebbiplerinin aranması lâzımdır. Türkiye yolsuzluklara, o suistimallere, ondan sonra vurgunculuklara, adam kayırmalara paydos denmelidir. Ben Talû Hükümetimden tarafsızca bunu beklerim, başkasını değil.

Saygılarımla.

BAŞKAN — Bir önerge var takdim ediyorum.

Sayın Başkanlığa

Hükümet programı üzerindeki gruplar ve kişiler adına yapılan konuşmalarla Yüce Senato yeterince tenvir edilmiştir, kanısındayım. Müzakerenin kifayetini arz ve teklif ederim.

Kâzım Karaağaçlıoğlu (Afyon Karahisar)

BAŞKAN — Buyurun Sayın Alihocagil.

OSMAN ALİHOCAGİL (Erzurum) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar;

Senatomuzda müzakereleri devamlı surette izleyen Sayın Üyelerde dahi bir yorgunluk müşahede edilmektedir. Bundan şunu çıkarmak istiyorum: Gruplar adına konuşmalar çok uzun yapılıyor. Grup adına konuşan arkadaşlarımızın temas etmediği hemen hiçbir mesele kalmadı. Belki her bir grubumuzun üyesi 500 çeşit meseleye temas etti. Ondan sonra esnemeler, yorgunluklar ve dinleme hususunda sabırsızlıklar. Arkadaşlar bu gayet tabiî bir şey, yani bir bakıma; ama buna imkân vermemek lâzım. Senelerden beri bu kürsülerden söylüyoruz, arkadaşlar az konuşmak lâzım, öz konuşmak lâzım.

Sırrı At alay arkadaşımız konuştu, hiçbir şey bırakmadı, hiçbir mesele bırakmadı, falan arkadaşımız konuştu, hiçbir mesele bırakmadı. Muhterem arkadaş, sadece gruplar adına konuşulacaksa bu 183 üyenin burada oturmasının mânası nedir? Yani, üyeler hiçbir şey konuşmayacak mı, hiçbir şey söylemeyecek mi?

SIRRI ATALAY (Kars) — Ben 15 dakika konuştum.

OSMAN ALİHOCAGİL (Devamla) — Muhterem arkadaşlar, ben esasında belki 3 - 4 seneden beri kürsüye de çıkmıyorum. Konuşmak için fazla bir merakım da yok; fakat 183 kişilik Senatoda 30 kişi ile müzakere edilir ve bu 30 kişi de bıkkınlık içinde bulunursa bunun zevki neresinde, soruyorum size? Sonra Sayın Hükümet üyelerine soralım, yoruldular mı, yorulmadılar mı: Mutlaka yoruldular. İşte arkadaşlar yalnız bu meselede değil, her şeyde birbirimizi yoruyoruz, her şeyde ölçüyü kaçırıyoruz, özür dilerim rencide olmayınız sözümden.

Ondan sonra da kifayet önergesi geliyor tabiî, yorgunlukta kâfi derecede olduğu için lehinde oy kullanılıyor.

Muhterem arkadaşlar, konuşulacak bir şey kalmadı mı diyeceksiniz ki böyle söylüyorsun. Belki kalmadı; ama, biz de kendi üslûbumuz içinde bir şeyler söylemek istiyorduk. Karşımızda Devletimizin büyükleri oturmaktadır. Genelkurmay Başkanımız buradadır, Cumhurbaşkanımız buradadır; bakınız bizi dinliyorlar. Başkaca, devlete büyük hizmetler vermiş olan eski başbakanlar vardır. Belki ben kendi üslûbuma göre onlardan bir şey soracaktım. Belki bir şey sormak işitiyordum, belki bir şey anlamak istiyordum. Milletin gerçek mümessili Türkiye Büyük Millet Meclisidir diyoruz, millî irade burada tecelli eder diyoruz, egemenlik kayıtsız şartsız milletindir diyoruz, ondan sonra birbirimizden korkuyoruz. Asker, sivil, üniversite, millet, Parlâmento; çok özür dilerim, kimseyi rencide etmek için söylemiyorum; ama 12 Mart 1971' den beri cereyan eden hâdiselerde bir şey çıkarıyorum, gerçekleri söylememek, samimî olmamak, ondan sonra da -özür dilerim- birbirimizden korkmak.

Bir Sayın Genelkurmay Başkanı...

BAŞKAN — Sayın Alihocagil, diyorsunuz ki, birbirimizi yormayalım, siz yoruyorsunuz. Müzakereler 5 saatten beri devam ediyor.

OSMAN ALİHOCAGİL (Devamla) — Çok istirham ederim, bitiliyorum, bitiriyorum efendim. Fazla hiçbir şey söylemiyorum, kimseyi rencide edecek bir şey söylemiyorum.

İftihar ediyoruz, eski bir Genelkurmay Başkanımız aramızda senatör olarak bulunuyor, büyük görev ifa ediyor. Çok büyük görevleri ifa etti ve onlara devam ediyor. 12 Mart 1971 Muhtırası verilmiştir, bunda bu değerli devlet adamının da imzası vardır. Ben sormak istiyordum arkadaşlar, 12 Mart 1971 Muhtırası Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiştir ve Muhtıranın sonunda; yani Türkiye Büyük Millet Meclisine saygı ifade eden bir kelime yoktur. Ama, bugün çok değerli eski Genelkurmay Başkanımız ve büyük devlet adamlarımızdan Faruk Gürler Paşamız aramızda ve "Yüce Meclisin oyuna müracaat ediyorum" dedi.

BAŞKAN — Sadede gelin efendim. Takririn aleyhinde konuşuyorsunuz.

OSMAN ALİHOCAGİL (Devamla) — Yani demek istiyorum ki, muhterem arkadaşlar; biz birbirimizi seveceğiz, biz birbirimize hakikatleri söyleyeceğiz, barış içinde yaşıyacağız. Hepimizin bu memleket...

SIRRI ATALAY (Kars) — Konuşalım.

NAHİT ALTAN (Çanakkale) — Takririn lehinde söz istiyorum.

OSMAN ALİHOCAGİL (Devamla) — Sırrı Atâlay'a sorarım, ilkimizde 27 Mayıs 1960...

BAŞKAN — Sayın Alihocagil, Sayın Alihocagil...

OSMAN ALİHOCAGİL (Devamla) — Bağıra bağıra, birbirimizin aleyhinde ola ola, kavga ede ede 27 Mayıs 1960 oldu arkadaşlar. Ondan sonra?... Ben daha fazla söylemiyorum arkadaşlar. Öğrenmek istediğim birçok şeyler var idi, demek ki, buna imkân kalmadı. Özür dilerim hiç kimseyi rencide etmek istemiyorum. Çünkü, açıklığa kavuşmazsak seçimden sonra dahi bu memlekette huzur olmayacaktır.

Saygılar sunarım.

BAŞKAN — Takririn aleyhinde konuşuldu. Takriri oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Takrir kabul edilmiştir.

Görüşlerin cevabını vermek üzere Sayın Naim Talû, Başbakan. *(A.P. ve C.G.P. sıralarından alkışlar)*

BAŞBAKAN NAİM TALÛ (Cumhurbaşkanınca S.Ü) — Sayın Başkan, muhterem Senatörler;

Yüce Senatoya takdim edilmiş bulunan Hükümet programımız üzerinde yapılan tenkit ve temennileri büyük bir dikkatle dinlemiş bulunuyorum. Bu tenkit ve temennilerin en iyi şekilde kıymetlendirileceğine itimat buyurmanızı bilhassa istirham ederim.

Sayın sözcüler Hükümetimizin şekli üzerinde durdular. Bilindiği gibi 12 Mart Muhtırasını takiben 3 Hükümet kurulmuştur, biz dördüncüsü oluyoruz:

Bu hükümetlerden birincisi, Birinci Nihat Erim Hükümetinin anlayışı diğer hükümetlerden biraz farklı idi. O zamanki düşünceye göre bu Hükümet doğru gördüğü istikamette kararlanın alacak ve bu kararlar Parlâmentodan geçmek suretiyle aynen tatbik yeri bulacaktı. Bu düşünce o zamanki anlayış içinde belki doğru idi, belki bu istikamette gitmek lâzımdır; ama bir çelişkiyi de beraberinde getirmekte idi. Bu çelişki de hem Parlâmento mevcudolacak; fakat bu Parlâmentonun bir mânada söz hakkı bulunmayacaktı. Bu yüzdem Birinci Nihat Erim Hükümeti bazı müşküllerle karşı karşıya kaldı. Bundan sonra gelen 2'nci Nihat Erim ve Melen hükümetleri kendilerinin Parlâmentoya dayalı olduğunu müteaddit defalar ifade ettiler. Böyle olmasına rağmen bu hükümetlerin de bir partiye ve partilere dayalı olmaması veyahut partilerin hükümetlerin mesuliyetine iştirak etmemesi sebebiyle yine bazı müşküller çıktı. Bu anlayışladır iki, bu kere kurulan Hükümet biraz değişik şekilde kuruldu, İki partinin koalisyonu olarak meydana geldi. Bu, normal rejime dönmenin oldukça mühim bir aşamadır ve ümit ediyoruz ki, seçimden sonra tam mânasıyle işleyecek parlamenter demokratik rejime geçişin son halkasını teşkili edecektir.

Bu arada şunu ifade etmek isterim ki, bu devre içinde kurulmuş bütün Hükümetler memlekete hizmet etmek ve bir an evvel normal rejime dönmek için azamî gayret sarf etmişler ve ellerinden gelen bütün imkânlarıyla memleketi salâha götürmek için gayret sarf etmişlerdir. Bittabiî her Hükümetin, her müesesenin zaman zaman yanıldığı noktalar olabilir; ama ben şahit olduğum kadarıyle söyleyebilirim ki, eğer yanlış tutumlar zaman zaman meydana çıkmışsa, bütün bunlar hüsnüniyet içinde alınmış kararlardır.

Bu izahatımı şu açıklamayı yapmak için arz etmiş bulunuyorum; bugün konuşulan programımızdır, programımızın mahiyetini anlatmak bakımından Hükümet şekli üzerinde durmak zaruretini duydum, bu bakımdan bu ifadelerde bulundum.

Bilindiği gibi Hükümetimiz iki partiye dayanan bir Koalisyon Hükümetidir ve daha evvel bir Protokol tanzim edilmiş bulunmaktadır. Binaenaleyh, programımızın yapılmış olan bu Protokol esaslarına uygun şekilde tanzimi zaruretini zannediyorum kabul etmek lâzımdır. Programımızda esas itibariyle üç nokta üzerinde durulmuştu:

Bunlardan birincisi, asayiş ve huzurun devamının temini ve sıkıyönetim kalktıktan sonra dahi bu huzurun devanı etmesi için gerekli tedbirlerin alınmasıdır. Bu mevzuda Hükümetimiz azamî gayret sarf edecek ve bu gayeye erişmek için elinden gelen bütün gayretleri sarf edecektir.

İkinci mevzu, reformlar mevzuudur. Bu mevzuda da esas vazife Parlâmentoya düşmekle beraber, Hükümetimiz elinden gelen bütün gayreti sarf etmek suretiyle reformların en iyi şekilde çıkmasına çalışacaktır.

Üçüncü mevzu, Seçim Kanununun değiştirilmesi ve seçimlerin zamanında yapılması meselesidir. Esasen seçimler mevzuu bir mânada yapılmış şekli bakımından halledilmiştir, kanun teminatı altındadır; ama Hükümet olarak da bu seçimlerin en bitaraf bir şekilde yapılması için her türlü gayreti bilhassa sarf edeceğiz.

Programımızın bu anahedefleri dışında bittabiî Hükümetin ekonomik görüşleri, sanayi hakkındaki, tarım hakkındaki fikirleri, taban fiyatları mevzuu gibi büyük kitleleri alâkadar eden birtakım hususlara da temas edilmiştir.

Bu meselelere kısaca temas etmek istiyorum; fakat ondan evvel işaret etmek istediğim bir nokta reformlar meselesidir. Zannediyorum memleketimizde bu mevzuda bir anlaşmaya varmak zarureti vardır. Bir taraftan, zaman zaman diyoruz ki, hattâ bugünkü Hükümetin kuruluş şekli bakımından da bunu ifade ediyoruz; diyoruz ki, "Demokratik sistem tam işlememektedir." Başka meseleler dolayısıyle ifade ediyoruz, diyoruz ki; "Bu demokrasiye aykırıdır." Ama, reform mevzuu geldiği zaman diyoruz ki; "Demokrasi burada pek yürümemesi lâzımdır, reform mutlak surette benim veya benim temsil ettiğim zümrenin anlayışına göre yapılacaktır." Zannediyorum burada bir çelişki vardır. Bir neticeye varmak için bu çelişkiyi ortadan kaldırmaya mecburuz. Çünkü reformların ne şekilde çıkarılacağı bizim sistemimizde belli olmuştur, belli edilmiştir. Bunun da yolu, eğer Hükümetler tarafından geliyorsa Hükümet, tasarıları sevk edecektir, bunlar normal prosedürden geçmek suretiyle Parlâmentoda kanunlaşma imkânına sahibolacaktır. Eğer demokrasiye inanıyorsak, bu takdirde Parlâmentodan çıkan bu kanunları artık hakikî kanun olarak kabul, etmekten başka çare yoktur, yok eğer demokrasiye inanmıyorsak o zaman bunu bırakıp - bu da münakaşa edilebilir - başka bir sisteme gitmek lâzımdır. Ama, görüyorum ki, memleketimizde herkes demokrasiyi istemektedir, öyleyse demokratik sisteme uygun hareket etmeye mecburuz ve Parlâmentodan çıkan kanunlar hakkında birtakım yanıltıcı hükümler vazetmek âdetinden vazgeçmemiz lâzımdır. Çünkü bunun hakemi yoktur. Bu memlekette herkes, ben daha iyi biliyorum, her zümre ben daha iyi biliyorum, benden daha iyi bilen kimse yoktur şeklinde ifadede bulunmak imkânına sahiptir, bunu herkes söyleyebilir. E.. Bunun doğru olduğuna kim karar verecek? Kimdir bunun hakemi? Bu olmadığı müddetçe bu esaslar dâhilinde demokratik sistemin icaplarına uygun hareket etmekten başka çare yoktur zannediyorum.

Ekonomik görüşlerimizi uzun izah etmedik, buna lüzum da görmedik. Çünkü esasen Anayasamız ekonomik sistemimizin diyebiliriz ki, temelini atmış bulunmaktadır. Bu da karma ekonomi sistemidir. Binaenaleyh, biz de karma ekonomi sistemine bağlı olduğumuzu ifade etmiş bulunuyoruz. Bunun gayet tabiî münakaşası çok yapılabilir; ama bunu bilâhare şahsıma taallûk eden meselelere temas ettiğim zaman arz edeceğim, fakat şu kadarını söyleyeyim ki, bunu ne ben icat ettim, ne de ben yürütmekteyim. Bu memlekette senelerden beri karma ekonomi sistemi caridir, yürümektedir, aksaklıkları eğer var ise bu aksaklıkları bulunup, gösterilmesi lâzımdır. Sadece muayyen meseleleri ele almak suretiyle tenkit yoluna gittiğimiz takdirde bir neticeye varamayız. Aksayan noktalar nedir, hangi hususlarda yanlış hareket edilmiştir? Bunları umumî lâflar şeklinde değil, madde gösterilmek suretiyle izahı lâzımdır ki, gerekli tedbirler alınabilsin.

Zannediyorum ki, karma ekonominin, karma ekonomi sisteminin karşısında olan kimse yoktur. Daha dün bir parti sözcümüz ki, bir miktar karşısında gözüküyorlardı, kendileri de İfade ettiler, "Biz özel sektörün karşısında değiliz" dediler.

Ben şahsen çok memnun oldum ama bunun hududu meselesidir, ne ağırlıkta olması lâzım geldiği meselesidir. Bunu da hükümetler, partiler kendi anlayışları içinde tayin edeceklerdir ve bunun hesabını da seçimlerde millete vereceklerdir.

Biz bu arada yine ekonomik meselelere temas ederken sanayi anlayışımızı ifade ettik ve sanayiye büyük bir ehemmiyet verdiğimizi ve hızlı kalkınmanın ancak hızlı bir sanayileşmeyle mümkün alabileceğini ifade ettik. Bunun teferruatına girmeye lüzum görmedik, çünkü zaten plânlı bir devrede yaşıyoruz, hangi noktalara ağırlık verileceği, hangi işlerin yapılacağı oldukça teferruatlı şekilde plânlarımızda gösterilmiştir. Biz Hükümet olarak plânda öngörülen hususların tahakkuku için elimizden gelen bütün gayreti sarf edeceğiz.

Bu arada tarıma da temas ettik ve zannediyorum belki de birçok programlardan daha açık şekilde tarım sektörü anlayışımızı ifade ettik. Dedik ki, bu memleketin nüfusu 50 milyona gitmektedir, binaenaleyh bu artan nüfusu beslemek için tarıma ehemmiyet vermeye mecbursunuz, sosyal adaleti ve âdil gelir dağılımını temin bakımından tarıma ehemmiyet vermeye mecbursunuz, ihracat gelirlerimizin büyük kısmı tarımdan geldiği için şu anda tarıma ehemmiyet vermeye mecbursunuz ve nihayet sanayileşmenin bir aracı olduğu için tarıma ehemmiyet vermeye mecbursunuz. Bunları ifade ettik ve bu şekilde bir açıklık getirdiğimize de inanıyoruz.

Bu arada taban fiyatları politikamız da bir nebze temas ettim. Mevzuda şu mânada fazla konuşmak istemiyorum; çok konuştuk, çok anlattık, çok tenkit edildik, gerekli cevapları verdik. Yalnız bir hususa temas etmek isterim. Bu 1972 senesinde tatbik edilen, yürütülen anlayışımız ile acaba 1973 senesindeki anlayışımız arasında bir fark mı meydana gelecektir, eğer bir fark meydana gelecekse bunun bir mânada siyasî, politik sebepleri mi vardır, bunu arz etmek istiyorum.

Bir kere lütfen bakmak zahmetine katlanılırsa görülür ki, ben 1971 senesinin sonunda Sayın Erim Hükümetine girdiğim zaman bütçe müzakereleri dolayısı ile Bütçe Komisyonunda taban fiyatlarından ne anladığımı teferruatı ile izah etmiştim. O zaman taban fiyatları politikasının ne olduğunu, kendi anlayışım içinde, etraflı şekilde izaha çalışmıştım. Kısaca söylemek icabederse biraz evvel söylemiş olduğum tarım politikasına muvazi bir anlayıştı bu. Taban fiyatlarını öyle ayarlayacaksınız ki; hem muayyen bir sektörün gelirini artıracaksınız, bu vesile ile sanayileşme imkânı yaratacaksınız, sosyal adaleti, sosyal gelir dağılımını temin edeceksiniz ilâhiri., Buna benzeyen ifadeleri rahatlıkla o zamanlar ifade etmiştim.

Bu görüşümde bugün de hiçbir şekilde değişiklik yoktur. Ancak zannediyorum bilmek lâzımdır ki; ekonomik hâdiselerde muhtelif elemanlar mevcuttur. Ekonomiyi idare ederken münhasıran muayyen anlayışlara göre hareket etme imkânını zaman zaman bulamazsınız. Hele fiyat hareketleri gibi diğer ekonomik hâdiseler fevkalâde muğlâk meselelerdir, içinde çok elemanı vardır. Hattâ o kadar diyebilirim ki; bugün için 36 milyon halkın kişisel tutumları dahi ekonomiye tesir eder. Binaenaleyh, ekonomiyi idare ederken muayyen esaslardan zaman zaman ayrılmak mecburiyeti çıkar. Bazen prensip çok doğrudur; ama o andaki ekonomik şartlar o prensibi tatbik etmek imkânını size vermez. Eğer onu tatbik ederseniz ekonomi muhtelif zaaflara uğrayabilir.

Anlayışımızın çok sarih olmasına rağmen daha evvel de ifade etmiştim; 1972 senesinde 1971 senesinde yüksek bir fiyat artışının meydana çıkmış olması sebebiyle, fiyatları, fiyat artışlarını indirmek, yavaşlatmak zarureti vardı ve bunun için çok değişik tedbirlere ihtiyaç vardı.

1971 senesinde fiyatların neye arttığı ayrı mevzudur, orayı gelmek istemiyorum; ama bir hakikattir ki, 1971 senesinde toptan eşya fiyatları 23 nispetinde sene sonu rakamlarına nazaran artış göstermiştir. O zaman da ifade etmiştim; Türk ekonomisinin bu derece yüksek fiyat artışlarına tahammülü yoktur. Bu fiyat artıslarını her ne pahasına olursa olsun yavaşlatmak, artış hızını yavaşlatmak zarureti vardır. O zaman da ifade etmiştim, demiştim ki; "Bu artış hızını yavaşlatırken çok şiddetli tedbirlere gitmek de tehlikelidir." Hattâ vülgarize etmiş şunu da söylemiştim; "Çok hızlı giden bir otomobile ani fren yaparsanız tökezlenir" demiştim. Ekonomi de böyledir. Alacağınız tedbirlerin yavaş yavaş, sindire sindire ekonomiye girmesi lâzımdır. Binaenaleyh, 1972 senesinde bu fiyat artışlarının bir miktar hızını kesmek için tedbir almak lâzımdır. Nitekim, 1972 senesi içinde muhtelif tedbirler alınmıştır. Bunu Hükümete verilmiş olan muhtelif raporlar içinde görmek mümkündür. Bunların arasında bir tanesi de taban fiyatları politikasıydı. Burada şu hususu tashih etmek isterim; müteaddit defalar tashih etmeme rağmen daima bu lâf söyleniyor; "1972 senesinde taban fiyatları dondurulmuştur, artma yapılmamıştır" deniyor. Mütemadiyen, ısrarla bu söyleniyor. Bu da doğru değildir.. Çünkü iki mahsul dışında diğerleri % 10 ve daha fazla olmak üzere artırılmıştır ki, bu mahsullerin hepsi, belki de büyük kısmı itibariyle 1970 ve 1971 senelerinde de zam görmüşlerdi. Binaenaleyh, 1972 senesinde taban fiyatları dondurulmuştur, şeklindeki ifade katiyen doğru değildir; iki mahsul dışında.

Deniliyor ki; "1972 senesinde bu tedbirleri aldınız da fiyat hareketleri ne oldu? Hayat pahalılığı gidiyor"

Biraz evvel ifade ettim. Biz hiçbir zaman fiyat hareketleri artış göstermeyecek, fiyatlar artış göstermeyecek, fiyatlar geriye gidecektir diye bir şey söylemedik. İfadelerimize bakılırsa daima böyledir. "Bu memleket için mâkul sayılabilecek bir istikrarın temini için gayret sarf edeceğiz" demişizdir. O zamanlar yine ifade etmiştim; "1972 için hedefimiz toptan eşya fiyatlarındaki artışı sene sonu rakamları itibariyle % 10 civarında tutabilmekti. Buna gayret sarf ettik; ama % 10'da tutamadık, bu % 14,9 oldu. Bunun sebepleri vardır, zamanınızı almak istemiyorum. Teferruatı ile izahat vermek imkânına gayet tabiî sahibim. Hepsinin sebepleri mevcuttur; ne için burada tutulmamıştır, ne için yükselmiştir.

1973 meselesine gelince: Programımızda yine aynı ifadeyi kullandık; "1973 senesi için mâkul görülebilecek bir fiyat istikrarı için gayret sarf edilecektir" Bunu da şöyle anlamaktayız: Bu sene, 1972 senesinde fiyat hareketleri % 14,9 olmuştur, aynı esaslar dâhilinde 1973 senesinde de hedef olarak % 8'i almak lâzımdır; ama % 8 tutulabilir mi, tutulamaz mı? Şu anda hüküm vermek için gayet tabiî çok erkendir; fakat bu istikamette çalışmalar yapılması lâzımdır ve bazı hususlara hâkim olunabilirse bu neticeyi elde etmek de mümkündür zannediyorum.

Hükümetin kuruluşu mevzuunda; iki parti yerine daha fazla parti olsaydı daha iyi olurdu" denildi. Bu hususta ben kendimi bir şey söylemeye yetkili görmüyorum. Bu partilerimizin anlaşması meselesidir. O bakımdan bu mevzuda bir mütalâa serdetmek istemem.

"Aşırı sağ ve aşırı solla mücadele edilecek ve bölücü faaliyetlere imkân verilmeyecek" şeklindeki raporumuzda geçen pasaja temas etmek suretiyle "eğitim birliğini bozan ve birliğe aykırı, çağ dışı eğitim yapan kanunsuz faaliyetlerle mücadele edilmeyecek mi?" şeklinde bir mütalâa ileri sürüldü. Gayet tabiî bu umumî ifade içinde her şey yerini bulmaktadır. Hükümetimiz bilindiği gibi o, 5 - 6 aylık bir müddetle vazife başında kalabilecektir, bunu en iyi ihtimalle söylüyorum.

Ayrıca Parlâmento çalışması bakımından da daha evvel ifade edildiği gibi 1, 5 - 2 aylık bir müddet vardır. Böyle az bir müddet için vazife başında bulunacak bir Hükümetin programını birtakım yerine getirilemeyecek vaatler listesi haline getirmeye azamî dikkat et-tik, mümkün gördüğümüz hususları koyduk ve hacminin de lüzumsuz genişlemesine azamî gayret sarf etik. Onun için bazı meseleleri biraz toparlak ifadeler içinde yerini buldurmaya çalışırsak bunu bu şekilde anlamanızı bilhassa istirham ederim.

Bu arada Sayın Halk Partisi sözcüsü bir çelişkiye işaret buyurdular; çok kısa bir devre için çalışacak bir Hükümettir. Zaten Programı da o anlayış içinde yazılmıştır; ama bunun yanında bir pasaj vardır. Buna göre işsizlik, yolsuzluk kaldırılacaktır. Bu çok iddialı ve gülünç bir ifadedir" dediler. Zannediyorum hükümetlerde, bilhassa ekonomik ve sosyal mevzularda bir devamlılığın bulunması lâzımdır. Bu bir gayedir ve zannediyorum her Hükümetin gayesidir. Biz onu bir amaç olarak ortaya koyduk ve bu amaçtan bizim Hükümetimizin hissesine düşen kısmı yapmaya gayret sarf edeceğiz. Bunun mânası budur ve başka şekilde anlamaya imkân yoktur. Bu anlayış içinde hareket etmediğimiz takdirde kesiklikler meydana gelir, gecikmeler, meydana gelir her halükârda bundan memleket pek rahatsız hale gelebilir. Bu bakımdan bu maksatla bu pasaj konulmuştur. Bu şekilde anlamak lâzımdır. zannediyorum.

Hayat pahalılığı mevzuuna şu mânada biraz daha temas etmek istiyorum; çünkü teması buyuruldu. Biraz evvel ifade etmiştim; hayat pahalılığı yahut da fiyat hareketleri fevkalâde kompleks bir mekanizmadır. Hem meydana gelişinin sebepleri çok değişiktir, hem tedbirler çok değişiktir. Binaenaleyh, gazetelerin şu veya bu şekilde, şuradan veya buradan bir beyanat değil de yahut, sorulan bir sualine belki cevap olabilir, muayyen bir noktaya verdiğimiz bir cevap almak suretiyle neticeye varmak hatalıdır zannediyorum. Meselâ işaret ettiler, dediler ki, "belediyeler görevini yapmadığı için hayat pahalı oluyormuş" Tabiî ki, herkes okuduğunu istediği şekilde anlamakta serbesttir; ama biz müteaddit defalar ifade ettik, dedik ki; para kredi politikası mühimdir, malî politika mühimdir, dış âlem fiyatları mühimdir, ithalât mühimdir, ihracat mühimdir, daha bunun gibi 15 - 20 tane sebep sayabilirsiniz. Bu arada dedik ki; "kontrol da mühimdir." Kontrolsuz bir ekonomi ne kadar iyi tedbirler alırsanız alınız zaman zaman aksaklıklar meydana getirir. O bakımdan kontrol sistemlerinin işlemesi lâzımdır. Yine dedik ki; "Bugün Ticaret Bakanlığın

veya diğer bazı bakanlıkların kâfi selâhiyetleri yoktur. Onun için bir kanun sevk edelim" Nitekim bu kanunu sevk etmiş bulunuyoruz; ama bu arada belediyeye düşen bazı vazifeler de vardır. Bizim oradaki maksadımız belediyelerin kendi vazifelerini yapmalarını istemekten ibarettir. Yoksa belediyeler bunun müsebbibidir veya belediyeler bu işi yapmadıkları için hayat pahalı oluyor şeklinde anlamaya zannediyorum imkân yoktur.

Ayrıca deniyor ki; hükümetler bir fiyat politikası tespit etmemişlerdir. Ben bundan evvel çalıştığım iki Hükümet devresinde de fiyat meseleleri üzerinde hassasiyetle durulmuştur, politika tespit edilmiştir, büyük raporlar yazılmıştır, neticeler alınmıştır ve buna göre hareket edilmiştir; ama Hükümetin ne yaptığı hakkında fikir sahibi olmadan münhasıran gazetelere geçen bir iki havadise bakmak suretiyle karar verildiği takdirde belki de yanlış yollara gitmek imkânı çıkabilecektir. Bunu bilhassa ifade etmek isterim.

Bu suretle mühim gördüğüm noktalara temas etmiş bulunuyorum. Bu arada iki hususa daha temas etmek isterim:

Bunlardan birisi af meselesidir. Bu mevzuda Programımıza bir şey almadık; fakat dün Mecliste ifade ettim, aynı ifadeleri de burada aynen kabul buyurmanızı bu mevzuda istirham ederim. Yani bu bir tetkik mevzuudur, şümulünün tetkik edilmesi lâzımdır. İnanıyorum ki, affın karşısına böyle mühim bir devrede çıkmak isteyen kimse yoktur. Bunu Parlâmento ve Hükümet en iyi şekilde neticeye bağlayacaktır. Bundan şüphem yoktur.

İkincisi; sıkıyönetim meselesidir. Bunu da dün ifade ettim. Programımızda buna da temas etmedik. Çünkü sıkıyönetim muayyen şartların getirdiği bir sistemdir. Bu şartların önümüzdeki günlerde, aylarda ne olacağını bilmeden bir taahüttte bulunmayı ciddiyetle kabili telif görmedik. O bakımdan temas etmedik. Gayet tabiî yetkili merciler bu işi tetkik edeceklerdir; sıkıyönetimin ne zaman kalkması icabederse o zaman gayet tabiî kalkacaktır.

Bu suretle anahatları itibariyle Programımız hakkındaki görüşlerimizi bir kere daha ifade etmiş bulunuyorum.

Şimdi bazı arkadaşlarımızın şahsım hakkında ileri sürdüğü hususlar vardır. Onlara temas etmek isterim. Şu mânada ki, daha evvel de ben bunu ifade etim, şahsım hakkında söylenecek meselelere cevap vermeyeceğim, buna lüzum da görmemekteyim. Benim her şeyim açıktır ve herkesin fikrine de hürmet ederim. Kendi fikirleridir, takdir kendilerine aittir. İstedikleri gibi konuşmakta serbesttirler.

Ancak temas etmek istediğim nokta şudur: Benim şahsımdan bahsederken bir müessese ortaya atılmıştır. Bu beni hiç temas etmek istemediğim halde yapmış olduğum bir beyanat meselesine de götürür. O zaman da aynı hislerle hareket etmiştim. Ben uzun seneler Merkez Bankasında çalıştım ve Merkez Bankasının ehemmiyetini, memleket ekonomisi içindeki yerini çok iyi bildiğimi zanneden bir insanım ve bu müesseseye, müesseselere karşı büyük hürmetim vardır. Binaenaleyh, benim şahsıma istediğinizi söyleyebilirsiniz; ama bu memleketin çok şerefli bir müesse-

sesini küçük düşürücü anlayış içinde konuşmanıza ben şahsen, özür dileyerek, tahammül edemiyorum ve aynı anlayış içindedir ki, Sayın arkadaşımızın da bulunduğu bir kabinenin istifasından sonra, istifa mektuplarında Merkez Bankasından bahsedilmiş olması sebebiyle ve o tarihte benim o müessesenin başında bulunmam hasebiyle o cevabı vermek zaruretini duydum. Ben çalıştığım müesseselere bir hizmet anlayışı ile bağlıyımdır ve hangi müessese olursa olsun, hele Merkez Bankası gibi şerefli bir müesseseye hiçbir zaman toz kondurmam ve ne zaman Merkez Bankası hakkında bir lâf söylenirse herkes aynı cevabı alacaktır. Bundan kimsenin şüphesi olmasın.

Bu münasebetle hepinizi hürmetle selamlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Tüzüğümüzün 130'ncu maddesi gereğince yapılmış olan müzakereler sona ermiştir.

SUPHİ KARAMAN (Tabiî Üye) — Son söz...

BAŞKAN — Son söz olmaz efendim, Tüzük sarih.

26.4.1973 Perşembe günü saat 15.00'de toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

Kapanma Saati: 20.35

Millet Meclisi Tutanak Dergisi
Dönem 3 Cilt 36 Birleşim 99
Sayfa 755-756
26.04.1973 Perşembe

BİRİNCİ OTURUM
BAŞKAN — *Sabit Osman Avcı*
KÂTİPLER: *M. Orhan Daut (Manisa)*
Vehbi Meşhur (Amasya)
Açılma Saati: *15.00*

Güvenoylaması

BAŞKAN — Başbakan Naim Talû tarafından kurulan Bakanlar Kurulu hakkında Anayasanın 103'ncü maddesi uyarınca güven oylaması yapılacaktır. Ancak, Sayın üyelerden bir ricam var; güvenoyundan sonra Başkanlık Divanı üye adedinin tespiti ve açık bulunan Divan üyeliklerine seçim vardır, Sayın üyelerin ayrılmamalarını rica ediyorum.

Oylama ad okumak suretiyle yapılacaktır. Yalnız, beş Sayın üye rahatsız olduğundan oylarını önceden tespit edeceğiz; Sayın Mehmet Turgut, Sayın Sait Reşa, Sayın Hasan Güngör, Sayın İlyas Kılıç, Sayın Behzat Eğilli.

Sayın Mehmet Turgut. Ret

Sayın Sait Reşa. Ret

Sayın Hasan Güngör. Kabul

Sayın İlyas Kılıç. Ret

Sayın Behzat Eğilli. Kabul

Hasta ve mazeretlilerin oylarını aldıktan sonra oylama işlemine hangi seçim çevresinden başlanacağına dair ad çekiyorum... Sayın Hüseyin Çınar; Sivas'tan başlıyoruz efendim.

(Sivas milletvekillerinden başlayarak oylar tespit olundu)

BAŞKAN — Oyunu kullanmayan başka Sayın üye var mı? Yok.

Oylama işlemi bitmiştir.

(Oyların ayrımı yapıldı)

BAŞKAN — Başbakan Naim Talû tarafından kurulan Bakanlar Kurulu hakkında Anayasanın 103'ncü maddesi uyarınca yapılan güven oylaması sonucunu arz ediyorum:

Oylamaya 357 Sayın üye katılmış; 261 kabul, 94 ret ve 2 çekinser oy kullanılmıştır.

Bu suretle; Sayın Talû tarafından kurulan Bakanlar Kuruluna Millet Meclisince güvenoyu verilmiştir.

Milletimize ve memleketimize hayırlı olması dileğiyle... *(AP ve CGP sıralarından sürekli alkışlar)*... başarılı bir çalışma dönemi temenni ederim. *(AP ve CGP sıralarından alkışlar)*

Buyurun Sayın Başbakan *(AP ve CGP sıralarından alkışlar)*

BAŞBAKAN NAİM TALÛ (Cumhurbaşkanınca, S.Ü.) — Sayın Başkan, Yüce Meclisin muhterem üyeleri;

Biraz önce tezahür eden oylama neticelerine göre Hükümetimize güvenoyu vermiş bulunuyorsunuz.

Parlâmentoya sunduğumuz Hükümet Programımızda öngörülen hedeflerle, bu hedeflere varabilmek için yapmayı tasarladığımız çalışmaların Yüksek Meclisçe tasvip buyrulduğunu belirten güvenoylarınız, parlamenter demokrasinin bütün icaplarıyla bağlı olarak, millet hikmetinde bulunmaktan şeref duyan Hükümetimiz için en değerli bir kuvvet kaynağı olacaktır.

Programımızın yüksek tasvibine mazhar olmasından aldığımız şevk ve heyecanla, bu programda taahhüt ettiğimiz hizmet ve faaliyetlerimizi derhal uygulamaya başlayacağımızı, huzurunuzda şimdi, bir kere daha ifade ve temin etmek benim için zevkli bir görevdir.

En çok 5,5 aylık kısa bir dönem için işbaşında kalabilmek durumunda olmamızla ilgili bazı güçlükleri, Hükümetimizin Parlâmentonuzda temsil edilen iki kuvvetli siyasî partinin müşterek sorumluluğuna dayalı olarak vazife görmesinden sağlanacak kolaylık ve desteklerle telâfi edebileceğinizi ümit ediyorum.

Yüksek Meclisin şimdi ifade etmiş olduğu güvenoylarını, milletçe olağanüstü durumdan olağan duruma geçilebilmesi, önümüzdeki seçimlerin tam bir emniyet, huzur ve tarafsızlık içlinde yapılması bakımından gerekli kanun tasarıları ile bazı reformların kanunlaşması için beklediğimiz müzaheretin değerli bir işareti saymaktayım.

Programda da işaret ettiğimiz gibi, 12 Marttan bu yana kuruluşu bakımından demokratik rejimimiz için olumlu bir aşama teşkil ettiğine inandığımız Hükümetimizin, görevlerini yerine getirirken, memleketimizde parlamenter demokrasinin başarısına hizmet etme sorumluluğunun tam bilinci içinde olacağını ve daima Yüce Parlâmentomuzun denetimi altında, onun tenkit ve uyarlarından faydalanma yolunda hareket edeceğini bu vesileyle bilhassa belirtmek isterim.

Cumhuriyetimizin ölümsüz kurucusu Büyük Atatürk'ün ilkeleriyle ışıklanan demokrasi yolunda lütfedip bizden esirgemeyeceğiniz kıymetli irşat, tenkit ve yardımlarınızla görevimizi güvenlinize lâyık şekilde başarıya ulaştıracağımıza inanıyorum.

Bize oy veren ve vermeyen muhterem üyelere teşekkürlerimi arz ederken, hepinizi hürmetle selâmlarım. *(AP, CGP ve DP sıralarından sürekli alkışlar)*

Başbakan Naim Talû tarafından kurulan Bakanlar Kurulu hakkında yapılan güven oylaması sonucu

(Güvenoyu verilmiştir)

Program:	20.04.1973
Güvenoylaması:	26.04.1973
Üye sayısı:	*450*
Oy verenler:	*357*
Kabul edenler:	*261*
Reddedenler:	*94*
Çekinserler:	*2*
Oya katılmayanlar:	*70*
Açık üyelikler:	*4*

(Kabul edenler)

ADANA
Cevdet Akçalı, Fazıl Güleç, M. Salâhattin Kılıç, Ali Cavit Oral, Kemal Satır, Ahmet Topaloğlu, Turgut Topaloğlu, Hüsamettin Uslu, Şevket Yılmaz

ADIYAMAN
M. Zeki Adıyaman, Ali Avni Turanlı, Yusuf Ziya Yılmaz

AFYON KARAHİSAR
Mehmet Rıza Çerçel, Hasan Dinçer, Şevki Güler, Hamdi Hamamcıoğlu, Ali İhsan Ulubahşi, Kâzım Uysal

AĞRI
Abdülkerim Bayazıt, Kasım Küfrevi

AMASYA
Yavuz Acar, Salih Aygün

ANKARA
Orhan Alp, Oğuz Aygün, Hüseyin Balan, Sinan Bosna, Musa Kâzım Coşkun, Orhan Eren, Mustafa Maden, Emin Paksüt, H. Turgut Toker, Ferhat Nuri Yıldırım, Şerafettin Yıldırım, Mustafa Kemal Yılmaz

ANTALYA
İhsan Ataöv, Ömer Eken, Rafet Eker, Hasan Ali Gülcan

ARTVİN
Mustafa Rona

AYDIN
Nahit Menteşe, İsmet Sezgin, Fikret Turhangil

BALIKESİR
Salih Zeki Altunbaş, İbrahim Aytaç, Cihat Bilgehan, M. Şükrü Çavdaroğlu, Kemal Erdem, Ahmet İhsan Kırımlı, Osman Tarı, Mevlüt Yılmaz

BİLECİK
Şadi Binay

BİNGÖL
Mehmet Sıddık Aydar, Mehmet Bilgin

BİTLİS
Abidin İnan Gaydalı

BOLU
Nihat Bayramoğlu, Halil İbrahim Cop, Ahmet Çakmak, Kemal Demir, M. Şükrü Kıykıoğlu

BURDUR
A. Mukadder Çiloğlu, Mehmet Özbey

BURSA
Barlas Küntay, Ertuğrul Mat, Kasım Önadım, Mustafa Tayyar, Ahmet Türkel

ÇANAKKALE
Kemal Bağcıoğlu, Zekiye Gülsen, Mesut Hulki Önür, Refet Sezgin

ÇANKIRI
Nurettin Ok, Hazım Dağlı, Arif Tosyalıoğlu

ÇORUM
Yakup Çağlayan, Kemal Demirer, Abdurrahman Güler, Arslan Topçubaşı, Ali Naki Ulusoy

DENİZLİ
Fuat Avcı, Mehmet Emin Durul, Ali Uslu

DİYARBAKIR
Behzat Eğilli, Abdüllâtif Ensarioğlu, Sabahattin Savcı

EDİRNE
İlhami Ertem, Veli Gülkan

ELAZIĞ
Hayretim Hanağası, Ali Rıza Septioğlu

ERZİNCAN
Hüsamettin Atabeyli, Sadık Perinçek, Naci Yıldırım

ERZURUM
Sabahattin Aras, Turhan Bilgin, Rıfkı Danışman, Fethullah Taşkesenlioğlu

ESKİŞEHİR
Mehmet İsmet Angı, Şevket Asbuzoğlu, B. Sıtkı Karacaşehir, Orhan Oğuz, Seyfi Öztürk, M. Şemsettin Sönmez

GAZİANTEP
Ali İhsan Göğüş, İ. Hüseyin İncioğlu, Erdem Ocak, Muhittin Sayın, Mehmet Lütfi Söylemez

GİRESUN
Nizamettin Erkmen, Hidayet İpek, İ. Kayhan Naipoğlu, M. Emin Turgutalp

GÜMÜŞANE
Mustafa Karaman, Ekrem Saatçi

HAKKÂRİ
Ahmet Zeydan

HATAY
Halil Akgöl, Abdullah Cilli, Talât Köseoğlu, Hüsnü Özkan, Ali Yılmaz

İSPARTA
Ali İhsan Balım, Süleyman Demirel, Yusuf Uysal

İÇEL
Mazhar Arıkan, Kadir Çetin, Cavit Okyayuz

İSTANBUL
Eşref Derinçay, Tekin Erer, Orhan Cemal Fersoy, Hasan Güngör, Mustafa Fevzi Güngör, Orhan Kabibay, A. Şeref Lâç, Sezai Orkunt, Osman Özer, İlhami Sancar, Akgün Silivrili, İsmail Hakkı Tekinel, Naime İkbal Tokgöz, Hasan Türkay, Mehmet Yardımcı

İZMİR
Şevket Adalan, Mustafa Akan, Muzaffer Fazlı Arınç, Burhanettin Asutay, Münir Daldal, Ali Naili Erdem, Nihad Kürşad, Talât Orhan, Şinasi Osma, Akın Özdemir, Orhan Demir Sorguç

KAHRAMAN MARAŞ
M. Nejat Çuhadar, Atillâ İmamoğlu, Veysi Kadıoğlu, M. Zekeriya Kürşad

KARS
İsmail Hakkı Alaca, Musa Doğan, Kemal Kaya, Veyis Koçulu, Osman Yeltekin

KASTAMONU
Muzaffer Akdoğanlı, Sabri Keskin, Mustafa Topçular, Hasan Tosyalı

KAYSERİ
M. Şevket Doğan, Turhan Feyzioğlu, Hayrettin Nakiboğlu, Vedat Âli Özkan, Enver Turgut, Mehmet Türkmenoğlu

KIRKLARELİ
Mehmet Atagün, Feyzullah Çarıkçı, Hasan Korkut

KIRŞEHİR
Cevat Eroğlu, Mustafa Kemal Güneş

KOCAELİ
Cevat Âdemoğlu, Sabri Yahşi

KONYA
İrfan Baran, Sezai Ergun, Baha Müderrisoğlu, Tahsin Yılmaz Öztuna, Vefa Tanır

KÜTAHYA
Ahmet Fuat Azmioğlu, Mesut Erez, İlhan Ersoy, Kemal Kaçar

MALATYA
Mustafa Kaftan, Ahmet Karaaslan, İsmail Hakkı Şengüler

MANİSA
Ertuğrul Akça, Süleyman Çağlar, Mustafa Orhan Daut, Muammer Erten, C. Selçuk Gümüşpala, Hilmi Okçu, Kâmil Şahinoğlu, Önol Şakar

MARDİN
Esat Kemal Aybar, Seyfi Güneştan, Abdülkadir Kermooğlu, Abdülkadir Özmen

MUĞLA
Ahmet Buldanlı, İzzet Oktay

MUŞ
Kasım Emre, Nermin Neftçi

NEVŞEHİR
Hüsamettin Başer, Esat Kıratlıoğlu

NİĞDE
M. Naci Çerezci, H. Avni Kavurmacıoğlu, M. Nuri Kodamanoğlu, Haydar Özalp

ORDU
Cengiz Ekinci, Hamdi Mağden, Kemal Şensoy

RİZE
Erol Akçal, Salih Zeki Köseoğlu

SAKARYA
Nuri Bayar, Yaşar Bir, Güngör Hun

SAMSUN
Mustafa Boyar, Nafiz Yavuz Kurt, Hüseyin Özalp, Bahattin Uzunoğlu, İsmet Yalçıner

SİİRT
Mehmet Nebil Oktay, Selâhattin Oran

SİNOP
Hilmi Biçer, Mustafa Kaptan

SİVAS
Enver Akova, Vahit Bozatlı, Hüseyin Çınar, Tevfik Koraltan, Yusuf Ziya Önder

TEKİRDAĞ
Nedim Karahalil, Orhan Öztrak

TOKAT
İsmet Hilmi Balcı, Osman Hacıbaloğlu, Mehmet Kazova, Reşit Önder

TRABZON
Ahmet İhsan Birincioğlu, Selâhattin Güven, Mehmet Ali Oksal

TUNCELİ
Kenan Aral

URFA
Mehmet Aksoy, Necmettin Cevheri, Mehmet Ali Göklü, Bahri Karakeçili

UŞAK
Orhan Dengiz, M. Fahri Uğrasızoğlu

VAN
Kinyas Kartal, Fuat Türkoğlu, Mehmet Salih Yıldız

YOZGAT
İsmail Hakkı Akdoğan, İsmet Kapısız, Turgut Nizamoğlu, Neşet Tanrıdağ

ZONGULDAK
Fuat Ak, Ahmet Nihat Akın, Fevzi Fırat, Ahmet Güner, S. Tekin Müftüoğlu

(Reddedenler)

ADANA
Ali Rıza Güllüoğlu, Melih Kemal Küçüktepepınar, Emir H. Postacı

ADIYAMAN
Kâmil Kırıkoğlu

AFYON KARAHİSAR
Süleyman Mutlu

AMASYA
Vehbi Meşhur

ANKARA
Kemal Ataman, Orhan Birgit, Şinasi Özdenoğlu, Osman Soğukpınar, Yusuf Ziya Yağcı, Cengizhan Yorulmaz

ANTALYA
Ömer Buyrukçu

ARTVİN
Abdullah Naci Budak

AYDIN
M. Kemal Yılmaz

BALIKESİR
Mehmet Niyazi Gürer, Mehmet Nurettin Sandıkçıoğlu

BİLECİK
Mehmet Ergül

BİTLİS
Kenan Mümtaz Akışık

BURDUR
Nadir Yavuzkan

BURSA
Nail Atlı, İbrahim Öktem, Mehmet Turgut

ÇANAKKALE
Mustafa Çalıkoğlu

ÇORUM
Cahit Angın

DENİZLİ
İlhan Açıkalın, Hüdai Oral

EDİRNE
Cevat Sayın

ERZURUM
Selçuk Erverdi, Gıyasettin Karaca

GAZİANTEP
Mehmet Kılıç

GİRESUN
Abdullah İzmen

GÜMÜŞANE
Necati Alp

HATAY
M. Sait Reşa

İÇEL
Turhan Özgüner, Hilmi Türkmen, Çetin Yılmaz

İSTANBUL
Mehmet Ali Aybar, Ferruh Bozbeyli, Hüseyin Dolun, Bahir Ersoy, Orhan Eyüboğlu, M. Kâzım Özeke, Necdet Uğur, Reşit Ülker

İZMİR
Şükrü Akkan, Şeref Bakşık, M. Hulusi Çakır, Coşkun Karagözoğlu, Kemal Önder, Ali Naki Üner,

KAHRAMANMARAŞ
İbrahim Öztürk

KARS
Turgut Artaç, Kemal Güven, Kemal Okyay

KASTAMONU
Mehmet Seydibeyoğlu

KAYSERİ
Tufan Doğan Avşargil, Mehmet Yüceler

KIRŞEHİR
Mustafa Aksoy

KOCAELİ
Vehbi Engiz

KONYA
Necati Kalaycıoğlu, Orhan Okay, Özer Ölçmen, Faruk Sükan, Mustafa Üstündağ

KÜTAHYA
Mehmet Ersoy

MANİSA
Mustafa Ok

MUŞ
Nimet Ağaoğlu

NİĞDE
Mevlüt Ocakçıoğlu

ORDU
Memduh Ekşi, Ferda Güley

RİZE
Sami Kumbasar

SAKARYA
B. Turgut Boztepe, Hayrettin Uysal

SAMSUN
Yaşar Akal, Nihat Kale, İlyas Kılıç

SİİRT
Zeki Çeliker, Âdil Yaşa

SİVAS
Ahmet Durakoğlu, Ekrem Kangal, Mustafa Timisi

TEKİRDAĞ
Yılmaz Alpaslan

TOKAT
İsmail Hakkı Birler

TRABZON
Mehmet Arslantürk, Ahmet Şener

TUNCELİ
Hüseyin Yenipınar

URFA
Necati Aksoy, Vehbi Melik

UŞAK
Adil Turan

VAN
Mehmet Emin Erdinç

YOZGAT
Abdullah Baştürk

ZONGULDAK
Hüseyin Baytürk, Bülent Ecevit

(Çekimserler)

ANKARA
Osman Bölükbaşı

İSTANBUL
İbrahim Elmalı

(Oya Katılmayanlar)

ADANA
Alpaslan Türkeş

AMASYA
Kâzım Ulusoy

ANKARA
İbrahim Cüceoğlu, İ. Sıtkı Hatipoğlu, A. Sakıp Hiçerimez, Suna Tural, Aydın Yalçın

ANTALYA
Hasan Akçalıoğlu, Süleyman Çiloğlu

ARTVİN
Sabit Osman Avcı (Başkan)

AYDIN
Mehmet Çelik, Kemal Ziya Öztürk (Bşk. V.)

BURSA
Sadrettin Çanga, Cemal Külâhlı

ÇANKIRI
Nuri Çelik Yazıcıoğlu

ÇORUM
İhsan Tombuş

DENİZLİ
Sami Arslan, Hasan Korkmazcan

DİYARBAKIR
Hasan Değer, Necmettin Gönenç, Nafiz Yıldırım

ELÂZIĞ
Samet Güldoğan

ERZİNCAN
Hasan Çetinkaya

ERZURUM
Rasim Cinisli, Naci Gacıroğlu, Cevat Önder

GAZİANTEP
Şinasi Çolakoğlu

GİRESUN
Mustafa Kemal Çilesiz

GÜMÜŞHANE
Nurettin Özdemir

İSPARTA
Hüsamettin Akmumcu

İÇEL
Celâl Kargılı

İSTANBUL
İbrahim Abak, İsmail Arar (B.), Sadettin Bilgiç, İlhan (Egemen) Darendelioğlu, Nuri Eroğan, Rıza Kuas, Haydar Özdemir, A. Turgut Topaloğlu, Lebit Yurdoğlu

İZMİR
İhsan Gürsan

KAHRAMAN MARAŞ
Mehmet Özdal

KARS
Lâtif Aküzüm

KASTAMONU
Orhan Deniz

KIRKLARELİ
Beyti Arda

KONYA
Bahri Dağdaş, Necmettin Erbakan, Mustafa Kubilay İmer, İhsan Kabadayı, İ. Etem Kılıçoğlu, Sadi Koçaş

KÜTAHYA
Ali Erbek

MALATYA
Hakkı Gökçe (Bşk. V.)

MANİSA
Veli Bakırlı, Vehbi Sınmaz

MARDİN
Şevki Altındağ

MUĞLA
Adnan Akarca, Muallâ Akarca, Ali Döğerli

ORDU
Ata Bodur, Ata Topaloğlu, Orhan Vural

RİZE
Hasan Basri Albayrak

SAKARYA
M. Vedat Önsal

SAMSUN
Talât Asal, Kâmran Evliyaoğlu, Doğan Kitaplı

SİNOP
Hilmi İşgüzar, Tevfik Fikret Övet

SİVAS
Kadri Eroğan, M. Kemal Palaoğlu

TEKİRDAĞ
Mustafa Sabri Sözeri

TOKAT
Hüseyin Abbas, Yusuf Ulusoy

TRABZON
Necati Çakıroğlu, Ekrem Dikmen, Cevat Küçük, Ali Rıza Uzuner

YOZGAT
Celâl Ahmet Sungur

ZONGULDAK
Cahit Karakaş

(Açık üyelikler)

Ağrı	1
Aydın	1
Bursa	1
Diyarbakır	1
Edirne	1
Elâzığ	2
Hatay	1
Kocaeli	1
Malatya	2
Mardin	1
Nevşehir	1
Zonguldak	1
Yekûn	14

I. Ecevit Hükümeti
26.01.1974-17.11.1974

Bakanlar Kurulu

Başbakan Bülent ECEVİT (Zonguldak, CHP)	26.01.1974-17.11.1974
Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Necmettin ERBAKAN (Konya, MSP)	26.01.1974-17.11.1974
Devlet Bakanı Orhan Ferruh EYÜPOĞLU (İstanbul, CHP)	26.01.1974-17.11.1974
Devlet Bakanı İsmail Hakkı BİRLER (Tokat, CHP)	26.01.1974-17.11.1974
Devlet Bakanı Süleyman Arif EMRE (İstanbul, MSP)	26.01.1974-17.11.1974
Adalet Bakanı Şevket KAZAN (Kocaeli, MSP)	26.01.1974-17.11.1974
Milli Savunma Bakanı Hasan Esat IŞIK (Bursa, CHP)	26.01.1974-17.11.1974
İçişleri Bakanı Oğuzhan ASİLTÜRK (Ankara, MSP)	26.01.1974-17.11.1974
Dışişleri Bakanı Turan GÜNEŞ (Kocaeli, CHP)	26.01.1974-17.11.1974
Maliye Bakanı Deniz BAYKAL (Antalya, CHP)	26.01.1974-17.11.1974
Milli Eğitim Bakanı Mustafa ÜSTÜNDAĞ (Konya, CHP)	26.01.1974-17.11.1974
Bayındırlık Bakanı Erol ÇEVİKÇE (Adana, CHP)	26.01.1974-17.11.1974
Ticaret Bakanı Fehim ADAK (Mardin, MSP)	26.01.1974-17.11.1974
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Selahattin CİZRELİOĞLU (C. S. Diyarbakır Üyesi, CHP)	26.01.1974-17.11.1974
Gümrük ve Tekel Bakanı Mahmut TÜRKMENOĞLU (İzmir, CHP)	26.01.1974-17.11.1974
Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut ÖZAL (Erzurum, MSP)	26.01.1974-17.11.1974
Ulaştırma Bakanı Hasan Ferda GÜLEY (Ordu, CHP)	26.01.1974-17.11.1974

Çalışma Bakanı
Önder SAV (Ankara, CHP) 26.01.1974-17.11.1974

Sanayi ve Teknoloji Bakanı
Abdülkerim DOĞRU (Kars, MSP) 26.01.1974-17.11.1974

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı
Cahit KAYRA (Ankara, CHP) 26.01.1974-17.11.1974

Turizm ve Tanıtma Bakanı
Orhan BİRGİT (İstanbul, CHP) 26.01.1974-17.11.1974

İmar ve İskân Bakanı
Ali TOPUZ (İstanbul, CHP) 26.01.1974-17.11.1974

Köyişleri ve Kooperatifler Bakanı
Mustafa OK (Manisa, CHP) 26.01.1974-17.11.1974

Orman Bakanı
Ahmet ŞENER (Trabzon, CHP) 26.01.1974-17.11.1974

Gençlik ve Spor Bakanı
Muslihittin Yılmaz METE 26.01.1974-17.11.1974
(C. S. Adana Üyesi, CHP)

Koalisyon Protokolü

(CHP-MSP)

1. Milli, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti ilkesine yürekten inanan; hukukun üstünlüğüne, demokratik hak ve hürriyetlere saygılı Cumhuriyet Halk Partisi ve Milli Selamet Partisinin ortak gayesi, kanunları herkese eşit olarak uygulayan, Atatürk ilkelerine bağlı bir devlet idaresiyle anlayış, kardeşlik ve sosyal adalete dayanan bir toplum düzeninin kurulmasıdır.

2. Partiler arasında kurulan koalisyonlar, bu koalisyona katılan partilerden her birinin kendi görüşlerinde belli ölçülerde fedakârlık yapmasını gerektirir. Bu bakımdan, Cumhuriyet Halk Partisi ve Milli Selamet Partisi koalisyonundan da bu Partilerin kendi programlarını tam olarak tatbik etmeleri, eksiksiz olarak gerçekleştirmeleri beklenemez.

3. Bununla birlikte CHP-MSP koalisyon hükümeti kırgınlık ve acıları gidererek, bütün geçmişin bir yana bırakılmasını; karşılıklı bağışlama ve hoşgörüye dayanan bir kardeşlik ortamının kurulmasını ilk görev sayar.

4. Türkiye, bugün dünyadaki ve memleketimizdeki hızlı gelişmelerin gerisinde kalan bir politikanın meydana getirdiği çözümü güç iktisadi ve sosyal meselelerle karşı karşıyadır. Koalisyonumuz bu meselelerin idare-i maslahatçılıkla değil, ancak köklü ve cesaretli hamleler, devlet ve millet kaynaşmasından doğacak güçle halledileceğine inanır.

5. Bu maksatla iki Parti, ana hatları aşağıda sıralanan politikayı takip edecekler ve tedbirleri alacaklardır.

Hükümetin Kuruluşu ve Koalisyon Partileri Arasındaki Münasebetler;

6. Parlamento planında iki Partinin grup yetkilileri sürekli temas ile işbirliğini sağlayacaklardır. Hükümetin ve Bakanların sahip olduğu haklar ve yetkiler saklı kalmak üzere her iki Partinin yetkilileri ve diğer ilgililer gerektiğinde temaslarda bulunacaklardır. Bu suretle koalisyon protokolünün ahenkli bir şekilde yürütülmesi sağlanacaktır.

7. Bakanlar Kurulunda Başbakan, Devlet Bakanı, Devlet Bakanı, Milli Savunma Bakanı, Maliye Bakanı, Dışişleri Bakanı, Milli Eğitim Bakanı, Bayındırlık Bakanı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı, Çalışma Bakanı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı, Turizm ve Tanıtma Bakanı, İmar ve İskân Bakanı, Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı, Orman Bakanı, Gümrük ve Tekel Bakanı, Gençlik ve Spor Bakanı Cumhuriyet Halk Partisinden; Başbakan Yardımcısı, Devlet Bakanı, Adalet Bakanı, İçişleri Bakanı, Ticaret Bakanı, Tarım Bakanı, Sanayi Bakanı Milli Selamet Partisinden olacaklardır.

8. Bakanlar Kurulu ve üyeleri aşağıda belirtilen protokol bölümlerini ve bu protokole uygun olarak hazırlanacak hükümet programını süratle ve tümüyle gerçekleştirebilmek üzere ahenk ve işbirliği içinde çalışacaklardır.

9. Kabinede bir Başbakan Yardımcısı bulunacaktır. Başbakan Yardımcısı hükümet politikasının yürütülmesinde ve bu ahengin sağlanmasında Başbakana yardımcı olacaktır. Başbakan Yardımcısı Yüksek Planlama Kurulunun oy sahibi üyesi ve Bakanlıklararası Ekonomik Kurulun Başkanı olacaktır.

10. Başbakanlığa bağlı kuruluşlardan, Devlet Personel Dairesi, Kültür Müsteşarlığı, Devlet İstatistik Enstitüsü, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Toprak Reformu Müsteşarlığı, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü (Bu Genel Müdürlük, Turizm ve Tanıtma Bakanlığına bağlanacaktır), Cumhuriyet Halk Partisine ait Devlet Bakanlıklarına; Diyanet İşleri Başkanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Danıştay, Atom Enerjisi Komisyonu, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu ve Yüksek Denetleme Kurulu Milli Selamet Partisine ait Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanlığına bağlı olacaktır.

11. Yüksek Planlama Kuruluna Başbakan, Başbakan Yardımcısı, Maliye Bakanı, Sanayi Bakanı tam üye olarak katılacaklardır. Bunlara ek olarak hemen bir yasa değişikliği ve Bakanlar Kurulu kararıyla Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının da Yüksek Planlama Kuruluna tam üye olarak katılması sağlanacaktır.

12. Kooperatifçilik hareketini desteklemek ve geliştirmek için Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığına bağlı bir "Kooperatifler Bankası" kurulacaktır. Bu banka kuruluncaya kadar Ticaret Bakanlığına bağlı Halk Bankası ve Halk Sandıkları Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığına bağlanacaktır. Halk Bankasının finansman politikası tespit edilirken Sanayi Bakanlığı ile Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı; Ticaret Bakanlığına bağlı Ziraat Bankasının finansman politikası tespit edilirken, Tarım ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı ile Ticaret Bakanlığı bir işbirliği anlayışı içinde müştereken hareket edeceklerdir.

13. Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğüne bağlı "Genel hükümlere tabi kooperatifler" ile "Tarım Kredi Kooperatifleri" ve "Tarım Satış Kooperatifleri" ve bunların üst kuruluşları Köy İşleri ve Kooperatif Bakanlığına bağlanacaktır. Bu kooperatiflerin ortaklarına hizmet edecek serbest, demokratik ve verimli birer kooperatif haline getirilmesi ve idari bağımlılıktan kurtarılması için gerekli çalışmalar hızla sürdürülecektir.

Siyasi Konular;

14. Toplumda iç barışı yeniden kurmak gayesiyle, düşünce ve inanç suçlarını içine alan bir genel af ile orman suçlarına ilişkin af kanunu derhal çıkarılacaktır.

15. Anayasamızın 68. maddesindeki mevcut "Affa uğramış olsalar bile" ibaresinin kaldırılması çabuklaştırılarak, siyasi hakların iadesi sağlanacaktır.

16. Hak ve hürriyetlerde, demokratik anlayışa uymayan kısıntılar kaldırılacak, düşünce, inanç ve ifade hürriyetini sınırlayan bütün kısıntılar kanunlarımızdan çıkarılacak, basın hürriyeti bütün yönleriyle teminat altında tutulacaktır.

17. Seçimlerde yurttaşların oy kullanmalarını zorlaştıran bütün engeller kaldırılacak, daha yaygın ve yüksek oranda oy kullanılmasını sağlamak amacıyla,

a) Bütün seçmenlerin oy kullanmalarını sağlayacak tedbirler alınacaktır.

b) Ortaöğretim seviyesindeki okullarda kayıtlı öğrenci durumunda bulunanlar hariç 18 yaşını bitirmiş bütün vatandaşlara oy hakkı tanınacaktır.

c) Yurt dışında bulunan vatandaşların oy haklarını kullanma imkânı sağlanacaktır.

d) Kütük sisteminde gerekli değişiklikler yapılarak, icabında nüfus kâğıdı ile oy kullanma imkânları getirilecektir.

e) Parti sözcülerinin seçim kampanyası sırasında televizyonda da propaganda konuşmaları yapabilmeleri gerçekleştirilecektir.

Kamu Yönetimi;

18. Halkın kamu yönetimine daha çok katılabilmesi, devletle ilişkilerinde karşılaştığı bütün güçlüklerden kurtarılabilmesi ve halkın hizmetlerinde etkili bir idare kurulması temel amacımızdır.

Bakanlıkların ve bütün kamu kuruluşlarının kendi amaç ve görevlerine uygun olarak çalışmaları sağlanacak ve bunlar arasındaki tıkanıklıklar giderilecektir.

19. Kamu yönetiminde yetkiler genişletilecek, işlerin hızla yürümesi sağlanacaktır. Kamu görevlileri için geniş kapsamlı eğitim programlarının hızlanmasına ve uygulanmasına, kamu personelinin yetki ve sorumluluklarının genişletilmesi yoluyla halkın kamu yönetiminden beklediği hizmetlerin yerine getirilmesine hız kazandırılacaktır.

20. Kamu yöneticileri yalnız görev ve yetkilerini kötüye kullandıkları zaman değil, görevlerini yerine getirmekten ve yetkilerini kullanmaktan kaçındıkları zaman da sorumlu olacaklardır.

21. Devlet harcamalarının en önemli kalemi olan personel maaş ve özlük haklarında, mevcut aksaklık ve karışıklığın giderilmesi için gerekli mevzuat çalışmaları yapılacak ve kurumlarla ilgili düzenlemelere gidilecek ve bu arada Devlet Personel Dairesine de yeni bir şekil verilecektir.

22. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin kuruluş amaçlarına uygun şekilde çalışabilmelerini sağlamak üzere demokratik esaslara dayalı ve etkili bir sistem kurulacaktır. Bu kuruluşlarda çalışanların yönetime etkili olarak katılmaları ve tatmin edici ölçüde pay almaları sağlanacaktır.

Kamu Maliyesi ve Ekonominin Finansmanı;

23. Vergi sistemi daha adil bir yapıya kavuşturulacak ve kabil olduğu kadar basit, kolay uygulanır hale getirilecektir.

24. Daha hakça bir vergi düzeni sağlamak ve gerçek vergi hâsılasını arttırmak için, gelir ve kurumlar vergilerinin tarifeleri ile en az geçim indirimi haddi yeniden gözden geçirilecektir.

25. Vergi mevzuatının israfları teşvik eden hükümleri kaldırılacak, vergi sisteminde sosyal adalet ve kalkınma amaçlarına hizmet edecek değişiklikler gerçekleştirilecektir. Vergi sisteminin yatırımları güçleştiren hükümleri değiştirilecektir.

26. Bankalar Kanunu ve kredilerle ilgili mevzuat gözden geçirilecek, banka kaynaklarının, sanayide Maliyetleri artırmaksızın ekonomik kalkınmaya daha yararlı alanlara yöneltilmesini ve başta kooperatifler olmak üzere halk teşebbüslerinin kredilerden yeterli ölçüde yararlanabilmelerini sağlamak amacıyla finansman kurumlarında yeni düzenlemeler yapılacaktır.

27. Halk yararına işleyecek ve gerçek halk girişimciliğini teşvik edecek etkili ve güvenilir bir sermaye piyasasının teşekkülü için gerekli mevzuat çıkarılacaktır.

28. Merkez Bankası Kanunu gözden geçirilecek, etkin ve dinamik bir ekonomi politikasının uygulanmasını sağlayacak değiştirmeler yapılacaktır. Mevcut döviz rezervlerimizden yurt kalkınmasında en iyi şekilde yararlanma imkânları geliştirilecektir.

29. Kamu idaresindeki israflar önlenecek, devlet harcamaları ile ilgili temel mevzuatın israflara, hizmetlerin gereği gibi yapılmamasına, gecikmelere yol açan hükümleri değiştirilerek kamu hizmetlerinin yerine getirilmesine ve yatırımların gerçekleştirilmesine hız kazandırılacaktır.

Tarım - Hayvancılık ve Ormancılık;

30. Tarımın hava şartlarına bağlılığını azaltmak ve tarımsal üretimi çeşitlendirmek ve verimini arttırmak için sulama drenaj, toprak ıslahı, erozyon kontrolü, makineleşme ve gübrelemeyi içine alan yoğun bir tarım uygulamasına geçilmesi hedef alınacaktır. 31. Tarımın yurt ekonomisi ve köy kalkınması için taşıdığı büyük önem göz önüne alınarak, tarımın genel planlaması bütün yönleriyle yeniden ilmi bir şekilde ele alınacaktır.

32. Tarım Bakanlığının adı "Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı" olarak değiştirilerek, bu görevleri güçlü, hızlı ve verimli bir şekilde yerine getirebilmesi için gerekli imkânlarla desteklenecektir.

33. Köylünün aracıya ve tefeciye muhtaç olmadan, doğrudan doğruya tarım kredilerinden faydalanabilmesini sağlayacak tedbirler aranacak, bu kredilerin sadece ipotek veya kefalet karşılığı değil, zirai işletmenin istihsal ve ödeme gücüne veya proje esasına göre verilmesi sağlanacaktır. Bu kredilerin veriliş amaçlarına uygun olarak kullanılması tedbirleri alınacaktır.

34. Tarım üreticisinin emeğinin karşılığını almasını sağlayacak bir taban fiyatı politikası geliştirilecek ve üreticinin mahsulünü düşük fiyatla elden çıkarmasını önlemek için taban fiyatları kabil olduğu kadar önceden ilan edilecektir. Bunun yanında, esnek ve etkin destekleme tedbirleri uygulanacaktır.

35. Tarım veriminin arttırılması, mahsulün değerlendirilmesi ve köylülerimizin modern tarımın icaplarına intibak ettirilmesi ve yetiştirilmesi, gerekli tarım araç ve gereçlerinin sağlanması ve kooperatifleşmeye büyük önem verilecektir.

36. Tarım ürünlerinin iç ve dış pazarlamasında ve tarım araç ve gereçlerinin ithal ve dağıtımında kooperatifler ve üst kuruluşları daha etkili duruma getirilecek, tarım girdilerindeki spekülatif fiyat artışları önlenecektir. Bu araç ve gereçlerin yurt içinde imali için gerekli tedbirler alınacaktır.

37. Büyük gelişme imkânı ve eğilimi gösteren meyvecilik, sebzecilik, turfandacılık alanında ulaştırma, depolama dağıtım ve pazarlama ve finansman güçlüklerini çözecek tedbirler alınacaktır.

38. Anayasanın yürürlüğe girişinden önce orman niteliğini yitirmiş olan tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında ve hayvancılıkta kullanılmasında yarar olan toprakların orman sınırı dışına çıkarılması, tarım veya hayvancılık için kullanılmak üzere adil bir toprak dağılımı düzeni içinde o yerdeki köylülerin yararına sunulması ile ilgili işlemler kısa sürede tamamlanacaktır.

39. Orman köylülerinin güçlü kooperatiflerde birleşmeleri ve bu kooperatiflerle orman işçileri sendikasının devletçe işletilen ormanların yönetim ve gözetimine etkili olarak katılmaları sağlanacaktır.

40. Ormanlarımızın amenajman planlarının hızla hazırlanmasına imkân verecek bütün tedbirler alınacaktır. Orman köylülerinin sosyal ve ekonomik meselelerinin çözümüne önem verilecektir. Orman ürünlerinin ticaretinde orman köylülerinin kooperatiflerine öncelik tanınacak, orman köylülerinin yapacak ve yakacak ihtiyaçlarının köylüler yararına adilane bir şekilde karşılanması esasları getirilecektir. Orman ürünlerinin satışından elde edilen gelirlerden orman köylülerinin kalkınmasına pay ayrılacaktır. Orman yolları başta olmak üzere, altyapı tesislerinin yapımına önem verilecektir.

41. Haşhaş sorununa bir yandan insani kaygıları tatmin edici öte yandan haşhaş üreticilerinin mağdur durumlarına son verici çözüm yolları süratle bulunup uygulanacaktır.

42. Bugüne kadar yeteri önemle ele alınmayan hayvancılık konusuna gereken önem verilecektir. Hayvancılığın gelişmesini önleyen nesil ıslahı, yem sanayii, pazarlama alanlarındaki tıkanıklıklar, planlama eksiklikleri, teşkilat aksaklıkları ve finansman yetersizlikleri gibi dar boğazlar giderilecek ve modern teknolojinin, yaygın ve başarılı olarak uygulanabilmesi için devletçe teknoloji, örgütlenme ve finansman imkânları sağlanarak güçlü ve etkili iç ve dış pazarlama kanalları geliştirilecektir.

43. Yüksek üretim potansiyeli taşıdığı halde yeteri ölçüde korunup geliştirilemediği için tükenme tehlikesiyle karşı karşıya bulunan deniz ürünlerini bollaştıracak tedbirler alınacaktır. Balıkçı kooperatiflerine ve balıkçılıkla uğraşanlara kıyı ve açık deniz balıkçılığının geliştirilmesi için her türlü araç ve gerecin ucuza temini için gerekli tedbirler alınacaktır. Zararlı avlanma usulleri ve su kirlenmeleri önlenecektir.

Sanayi

44. Türkiye'nin iktisadi ve sosyal kalkınması için; milli, güçlü, sürekli ve yaygın bir sanayileşmenin gerçekleştirilmesi ana hedeftir.

45. Milli kaynak imkânlarımıza uygun, modern teknolojiye dayalı ve uyumlu olarak derinliğine, topyekün sanayileşme geliştirilirken kalkınmayı ve sanayi toplumuna geçişi bütün yurtta dengeli olarak hızlandırıcı bir usulle, küçük ve orta boy

sanayi kuruluşlarını da çağın gerçeklerine uygun şekilde güçlendiren ve bunlarla büyük kuruluşlar arasında organik bağlantı kuran, modern teknoloji ile yüksek istihdamı bağdaştıran, temel üretim malları başta olmak üzere ağır sanayi ve milli harp sanayiinin yurdumuzda geliştirilmesini hedef alan bir sanayi politikası izlenecektir.

46. Sanayileşmemize hız katmak, dağınık tasarrufları değerlendirmek, kalkınmanın nimetlerinden daha yaygın ve adil bir şekilde faydalanılmasını sağlamak üzere, kamu ve özel kesimlerin yanı sıra, halkın teşebbüs gücünü harekete geçirecek bir halk sektörü de geliştirilecektir.

47. Halkımızın sanayileşme hareketlerine yaygın bir şekilde katılmasını ve mahalli inisiyatifin güçlü bir şekilde harekete geçirilmesini sağlamak için kurulacak bölgesel kalkınma ortaklıklarına gerek finansman, gerek diğer teşvik tedbirleri bakımından gerekli destekler ve kolaylıklar sağlanacaktır.

48. Sanayileşme hareketinin memleketin bölgeleri arasında dengeli bir şekilde yer alması ve başta istihdam olmak üzere sanayileşmenin getireceği nimetlerin coğrafi denge ve sosyal adalete uygun bir şekilde dağıtılmasını sağlayacak her türlü köklü tedbirler alınacaktır.

49. Taşıdığı özellikler ve son yıllardaki önemi dolayısıyla yurt dışındaki işçilerimizin tasarruflarının ve teknik maharetlerinin, karlılığı yüksek, itici gücü fazla olan temel sanayi projelerine yönelmesi halk sektörünün bir uygulaması olarak ele alınacaktır.

50. Kalkınma planlarının yurt gerçeklerine uygun olarak hazırlanmasını temin edecek temel sanayi bilgilerini hazırlamak ve planda öngörülen sanayileşme hedeflerine varılmada en uygun proje alternatiflerini geliştirme amacıyla yurda yaygın olarak hangi sanayi tesislerinin kurulmasının uygun olacağını ortaya koyacak etütlerin yapılmasına ve kurulması düşünülen tesislerin projelerinin hazırlanmasına özel bir ağırlık verilecek ve bu çalışmaların sevk ve idaresi amacıyla Sanayi Bakanlığı bünyesinde bir teşkilat kurulacaktır.

51. Sanayileşme için en uygun şartların hazırlanması, sanayileşme teşebbüslerinden en yüksek verimin alınması ve teşebbüs sahiplerinin güçlük ve engellerle karşılaşmadan, en uygun şartlar içinde sanayi tesisleri kurma ve işletmelerini sağlamak amacıyla başta sanayi sektörü olmak üzere, teşvik konusu olan diğer sektörlerde uygulanacak etkili ve objektif teşvik tedbirleri kanunlaştırılacaktır.

52. Devletçe desteklenen sanayi teşebbüslerini finanse etmek amacıyla Sanayi Bakanlığına bağlı özel bir kuruluş kanununa sahip güçlü bir Sanayi Bankası kurulacaktır.

53. Sanayi Bakanlığının teşkilatı, kendisine verilen görevleri en iyi şekilde yerine getirilmesini mümkün kılacak yönde yeniden düzenlenecektir.

54. Yurdumuz şartlarına uygun teknolojinin geliştirilmesi için devlet her türlü desteği ve yardımı yapacaktır.

55. Yabancı sermaye konusunda ileri teknoloji getirmesi, dinamik bir sanayileşmeye yardımcı ve bu konuda eğitici olması, ihracata dönük bulunması gibi özellikler göz önüne alınarak müteşebbislere imkân sağlanacaktır. Bu konudaki politika uluslararası alandaki son gelişmelerden faydalanılacak şekilde yeniden düzenlenecek, ancak yabancı sermayeden yararlanmada belirli ülkelere bağımlı duruma gelme tehlikesini önleme konusunda büyük bir dikkat gösterilecek; devletin ekonomiye yön verme gücü titizlikle korunacaktır.

56. Bu tip sanayice üretilecek malların ara malı ithal Maliyetleri ve kar transferleri de dâhil, nihai Maliyetlerinin dünya fiyatları önünde makul bir seviyede tutulmasına önem verilecektir. Yabancı sermayenin kâr transferleri makul ölçüler içinde tutulacaktır.

Enerji ve Tabii Kaynaklar;

57. Enerji politikamızda esas, Türk ekonomisinin ihtiyaç duyacağı miktar ve vasıftaki enerjiyi istenilen zaman ve yerde milli menfaatlerimizle ahenk halindeki en uygun Maliyet tertibinde temin etmektir. Ekonomideki enerji açığının hızla kapatılması için kısa ve uzun vadeli programlar uygulanacak, elektrik enerji üretimi esas itibariyle hidrolik ve kömürle işleyen termik santrallere dayandırılacaktır.

58. Petrol, tabii gaz, kömür gibi temel enerji kaynaklarının aranması çalışmalarına büyük önem ve hız verilecektir. Milli ihtiyaçlara ve cari dünya şartlarına cevap vermekten uzak olan petrol kanunu yeniden ele alınacak ve milli menfaatlerimize aykırı düşen hükümleri değiştirilecektir.

59. Gerek asli enerji kaynaklarının ve gerek bu kaynaklardan enerji üreten makina ve teçhizatın azami ölçüde yerli imkânlardan temini için, aramadan işletmeye kadar bütün faaliyetler, köklü tedbirler alınmak suretiyle hızlandırılacak ve etkili hale getirilecektir.

60. Yeraltı kaynaklarımızın işletilmesinin devletçe tanzimi sağlanacak, bu arada stratejik nitelik taşıyan bor mineralleri hukuk kuralları çerçevesinde devletleştirilecektir.

61. Madenlerimizin cevher veya yarı mamul yerine işlenmiş, imal edilmiş olarak ihracı için gerekli tedbirler alınacak ve uygulanacaktır.

62. Maden, petrol ve öteki tabii kaynaklarımızın potansiyelinin bir an önce ve güvenilir şekilde tespiti ve geliştirilmesi için arama çalışmalarına daha büyük kaynaklar ayrılacak ve bu gibi hizmetleri gören kamu kuruluşları yeniden düzenlenecektir.

63. Üzerinde Türkiye'nin hakkı bulunan deniz yatağındaki ve deniz yatağı altındaki doğal kaynakların aranması, bunlara sahip çıkılması ve işletilmesi için gerekli değişiklikler yapılacaktır.

İç ve Dış Ticaret**;**

64. İç ticarette, piyasaların düzenlenmesi, düzenli bir fiyat sisteminin kurulması ve yürütülmesi, üretici ve tüketicinin korunması maksatları ile iş hayatını

zorlaştırmayan, çağdaş anlayışa uygun mevzuat değişiklikleri yapılacak ve etkili bir tedbirler dizisi geliştirilip uygulanacaktır.

65. Piyasada darlığı çekilen, o yüzden fiyatları aşırı ölçüde yükselen mallarda fiyat istikrarının sağlanması maksadı ile bu tür malların kamu kuruluşları ya da kooperatifler eliyle dış ülkelerden zamanında ve yeterli ölçüde ithal edilerek yurt içinde dağıtımı sağlanacaktır. Kamu kesimine gerekli temel mallar kamu kuruluşları eliyle ithal edilecektir.

66. İç ve dış piyasalardaki aşırı fiyat hareketlerine veya mal bulamama tehlikelerine karşı iç piyasalarımıza düzgün bir şekilde mal arzını devam ettirecek bir stok rejimi geliştirilecek, icabında gerekli malların, iç ve dış piyasalardan devlet eliyle satın alınarak stok edilmesini sağlayacak tedbirler geliştirilecektir.

67. Değişen uluslararası ilişkiler, gelişmeler ve petrol sorununun ortaya çıkardığı gerçekler, Türkiye'nin dış iktisadi ilişkiler politikasının ve dış ödemeler dengesine ilişkin kararlarının ciddi ve köklü biçimde gözden geçirilmesi gereğini açıkça göstermiştir. Bu açıdan bakılınca dış ekonomik ve ticari ilişkilerimizi çok unsurlu denge kavramına uygun biçimde yönetme gereği vardır.

68. Bu nedenle ihracatımızın değişik pazarlara yöneltilmesi ilkesi kabul edilecek ve Ortadoğu, Afrika ve Asya ülkeleri ile karşılıklı ticari ve iktisadi ilişkilerin geliştirilmesine özel önem verilecektir. Öte yandan AET ile olan ilişkilerin esas anlaşmalar doğrultusunda yürütülmesine devam edilmekle birlikte ek protokoller yeniden ele alınacak, Topluluğun ortaklık dışı ilişkisi bulunduğu diğer ülkelerin şartları ve bu ülkelere uygulanan rejimler göz önünde bulundurularak Türkiye'ye en uygun şartların sağlanması için gerekli teşebbüsler yapılacaktır.

69. İhracatın geliştirilmesine özel önem verilecektir. Bu maksatla Ticaret Bakanlığınca lüzumlu çalışmalar yapılacak ve ihracatın finansmanı için lüzumlu kuruluşlar geliştirilecek ve gerekli tedbirler alınacaktır.

Çalışma, Sosyal Güvenlik ve Sağlık**;**

70. Sosyal güvenliğin yurt ölçüsünde bütün çalışanlara ulaştırılabilmesi amacıyla aşağıdaki tedbirler alınacaktır.

a) Kooperatifleşme hareketine paralel olarak ve kooperatiflerce kurulacak yeni bir sosyal sigorta ve tarım sigortası sistemi geliştirilerek, köylülerimizin bir taraftan sosyal güvenliğe kavuşmaları, diğer taraftan kötü ürün yıllarında veya tabii afetler karşısında geçim zorluğundan kurtulmaları sağlanacaktır.

b) Ülkemiz şartları göz önünde tutularak belli bir zaman süresi içinde bütün ülkeye yaygınlaştırılmak üzere, işçiler için işsizlik sigortası kurulmasına başlanacaktır.

71. Bütün sosyal güvenlik kurumlarının tek bir çatı altında toplanması sağlanacaktır. Kurulmuş ve kurulacak güvenlik sistemlerinin dışında kalan muhtaç durumdaki yurttaşlar için, sosyal yardımlar bir düzene bağlanacaktır. O arada gelirsiz kalan yaşlılara, kimsesiz çocuklara ve sakatlara özel ilgi gösterilecektir.

72. Sağlık alanında hizmetler ve kurumlar bakımından ahenksizliği ve dağınıklığı giderici bir düzen kurulacaktır. Bütün yurttaşların sağlık hizmetlerinden yararlandırılmaları hedef alınacaktır. Bu arada;

a) Koruyucu hekimlik faaliyetlerinin yeniden etkili şekilde düzenlenmesi ve geliştirilmesi,

b) Çevre sağlığı bakımından hava ve su kirlenmelerinin vatandaşın sağlığını tehdit eden, tabiat şartlarını kötüleştiren etkilerinin önlenmesi için gerekli araştırmaların yapılması ve sistemli biçimde tedbirler alınması,

c) Köyler ve gecekondu bölgelerindeki yetersiz ve kötü yaşama şartlarının düzeltilmesi ve buralarda yaşayan vatandaşlara daha sağlıklı hayat şartlarının hazırlanmasına ilişkin çalışmaların yapılması, tedbirlerin alınması,

d) Hastane ve hasta yatağı sayısının arttırılması, sağlık hizmetlerinde etkinlik kazandırılması, sağlanacaktır.

73. İşçilerin özlük haklarıyla ilgili olarak;

a) İşçilerin asgari kıdem tazminatı bir yıla yarım aylık yerine, bir yıla bir aylık üzerinden hesaplanacaktır.

b) Toplu iş sözleşmeleri için, yetkili sendika saptanmasında anlaşmazlık çıktığında yargı denetiminde işçilerin gizli oyuna başvurulacaktır.

74. Memur Yardımlaşma Kurumu ve İşçi Yardımlaşma Kurumları kanunları çıkarılacak ve bu kurumların gerek sosyal güvenlik, gerek yatırım alanlarında faaliyete geçmeleri gerçekleştirilecektir.

75. Çırak, kalfa ve ustalar kanunu çıkarılacaktır. İş başında eğitim düzeni kurulacaktır

76. Yurt dışındaki işçilerin haklarını daha sağlam teminata bağlamak, işçilerin ve çocuklarının bulundukları ülkelerdeki eğitim imkânlarından daha geniş ölçüde faydalanmalarını ve işçilerin yurda dönüşlerinde tecrübe ve kabiliyetlerine uygun iş bulmalarını sağlamak için gerekli tedbirler alınacaktır.

77. Yurt dışındaki işçilerimizin çocuklarının milli ve dini eğitimlerinin yürümesi ve bu hususlaki ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli tedbirler alınacaktır.

Yerleşme Düzeni;

78. Köylerimiz çevresinde yeni iş ve kazanç imkânlarının açılması, çağdaş uygarlık nimetlerinin yeterli sağlık ve eğitim kurumlarıyla ve her türlü kamu hizmetleriyle buralara ulaşması ve nüfusun büyük merkezlerde aşırı şekilde yoğunlaşmasının önlenmesi amaçlarına uygun olarak, demokratik bir anlayış içerisinde köy-kentlerin kurulması yoluna gidilecektir.

79. Şehirlerin gereğinden fazla ve düzensiz bir biçimde büyümesini önlemek, çevre sağlığı sorunlarını asgariye indirmek, konut ve arsa sorunlarına adil çözümler getirmek, insan hayatını yerleşme bakımından güzelleştirip mutlulaştırmak için,

şehirlerin gelişme alanlarındaki arsaların kamulaştırılması ve büyük şehirlerin çevrelerinde uydu-kentler kurulması da dâhil olmak üzere gerekli tedbirler alınacaktır.

80. Kıyılardan, kumsallardan ve tabii güzelliklerden bütün halkın serbestçe yararlanabileceği sosyal tesislerin geliştirilebilmesi için, kıyılar ve kumsallar üzerindeki kamu hakları toplum yararına değerlendirilecektir.

81. Gecekondu konusundaki mevcut zaman sınırlaması değiştirilerek, 1973 sonuna kadar yapılmış bütün gecekondular meşrulaştırılacaktır. Özel kişilerin arsaları üzerinde kurulmuş gecekondularla ilgili olarak ya arsaların kamulaştırılması yoluna gidilecek veya bu gecekondularda oturanlara başka konut sağlanacaktır.

82. Kendi evini kendi yapmak isteyenlere uygun alanlar ayrılacak ve bu alanların altyapıları kamu kuruluşlarınca sağlanacaktır.

83. Belediyelerin mali imkânlarını genişletici kanuni tedbirler alınacaktır.

84. Hizmetleri aksatmadan şehircilik alanında yeni hamleler yapılabilmesi için belediye borçları konsolide edilecektir.

Bayındırlık;

85. Altyapı hizmetlerindeki bölgelerarası dengesizliğin giderilmesine önem verilecektir.

86. Yol şebekesinin geliştirilmesi daha da hızlandırılacak, özellikle zirai ve sınaî ürünlerimizin pazarlanmasına yardımcı ve milletimize emniyetli bir ulaşım sağlayan karayolları yapımına ağırlık verilecektir.

87. Karayollarımızın yapım, bakım ve onarımı için lüzumlu makina ve teçhizatın yurdumuzda imaline önem verilecektir.

88. Hava meydanları ve uçuş hatları ile uçak seferleri gerekli teçhizatla donatılacak ve daha düzgün çalışır hale getirilecektir. Havayollarımızın daha verimli çalışması yönünde filonun geliştirilmesine önem verilecektir.

Eğitim;

89. Kalkınma planının eğitilmiş insan gücü hedeflerine ulaşabilme gayesi ile orta eğitimde, özellikle teknik konulara yönelmeyi hızlandıracak tedbirler uygulanacaktır.

90. Çocuklarımıza töre ve geleneklerimizle milli hasletlerimize uygun ahlak kaidelerinin öğretilmesi gayesi ile ilk ve ortaöğretime mecburi ahlak dersleri konulacaktır. Bu dersleri okutacak öğretmenlerin gerekli vasıfları taşımasına özel bir önem verilecektir.

91. Bütün meslek ve sanat dallarında eğitim ilköğretime dayalı olacak, ortaokullarda meslek ve sanat eğitimi veren çeşitli bölümler bulunacaktır. Ortaokuldan sonra öğretim dalını değiştirmek isteyenlere hazırlayıcı imkânlar temin edilecektir. Liselerde de, şartlara göre değişen çeşitli bölümler bulunacaktır. Ortaokulda mesleki öğretim görenler, gerekli şartları yerine getirmek kaydı ile liselerin yüksek öğrenime hazırlayan bölümüne geçebileceklerdir. Böylelikle öğrenimde kimsenin

önünün tıkanmama ilkesi gerçekleştirilmiş olacaktır. Üniversite ve yüksekokullara giriş, liselerde yükseköğrenime yönelen öğrenciler için imtihansız olacaktır.

92. Bu sistem işler duruma getirilinceye kadar, meslek okullarının orta kısımları öncelikle açılacak ortaöğretimdeki meslek okullarının ikinci döneminden mezun olanların üniversite ve yüksekokulların giriş imtihanlarına girebilmeleri sağlanacaktır. Üniversite ve yüksekokullara girme imkânı bulamayan öğrencilere, özellikle teknik eleman ve fen dalları öğretmeni olarak yetiştirilmelerini sağlamak üzere mevcut öğrenim kuruluşlarının fiziki kapasitelerinden de faydalanılarak eğitim imkânları geliştirilecektir.

Halk yardımıyla yapılıp da bugüne kadar öğrenime açılmamış bulunan okul binaları, yapılış maksatlarına uygun olarak bir an önce hizmete açılacaktır.

93. Yükseköğrenim parasız olacak, yükseköğrenime alınacak öğrenci sayısı ve bunların fakülte ve bölümler arasındaki dağılımı kalkınma planlarında öngörülen yetişmiş insan gücü hedeflerine göre tespit olunacaktır.

94. Sporda gençliğin ve halkın beden ve ruh sağlığının geliştirilebilmesine yardımcı olunması esas alınarak seyir sporundan çok kitle sporuna, profesyonel spordan çok amatör spora ve bu meyanda okul içi spora ağırlık verilecektir.

Diyanet İşleri;

95. Diyanet İşleri Başkanlığı her türlü siyasi mülahazaların üstünde tutulacak ve yüksek manevi değeri göz önünde bulundurularak, 633 sayılı kanunun 1. maddesinde belirtilen görevlerini yerine getirmesi imkânları sağlanacaktır.

96. Din görevlilerinin toplumumuzdaki manevi yeri ve değeri dikkate alınarak ekonomik ve sosyal kalkınmamızda kendilerinden yararlanılacaktır.

97. Din görevlilerinin demokratik düşünce ve inanç özgürlüğü çerçevesinde sürekli eğitimden yararlanmaları sağlanacaktır.

98. Vekil imamların eğitim eksiklikleri tamamlanarak asıl kadroya geçmeleri imkânları geliştirilecek ve vekil imam meselesi adil şekilde çözüldükten sonra, vekil imamlık uygulaması son bulacaktır.

99. Köylere hızlandırılmış bir programla imam kadroları temin edilecek ve camiye ihtiyacı olan köylerin cami projeleri ve cami yapımı için gerekli malzemenin devletçe sağlanması gerçekleştirilecektir.

100. Tarihi vakıf camiler ve eserlerin bakım ve onarımı çalışmalarına büyük bir hız kazandırılacak ve bunlar gayelerine matuf olarak kullanılacaktır.

Ulusal Güvenlik ve Dış Politika;

101. Dış politikada temel görüşümüz barışçı, devletler hukuku kurallarına saygılı, Türkiye'nin bağımsızlığını gözeten ve kışkırtıcı olmayan bir politika izlemektir.

102. Atatürk'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesi gereğince Türkiye, bloklar ve büyük devletlerarasındaki yumuşamaya katkıda bulunmak için elinden geleni

yapacaktır. Ancak bu sırada kendi güvenliğinin tehlikeye düşürülmesine karşı son derece dikkatli olacaktır.

103. İçinde bulunduğumuz ortak güvenlik sistemine ve mevcut ittifaklarımıza bağlı kalınacaktır.

104. Ancak milli güvenliğimiz ve savunmamız için yalnızca ortak güvenlik sistemleriyle yetinilmeyecek, kendi milli savunma politikamız, stratejimiz ve olanaklarımız da geliştirilecektir. Bu arada ordumuzun vurucu gücü arttırılacaktır.

105. Ortak güvenlik sistemi dışında bütün ülkelerle dostane ilişkiler sürdürülecek, özellikle komşu ve yakın ülkelerle de sıkı dostluk ilişkileri kurulacak ve yürütülecektir.

106. Topraklarımızdaki ortak savunma üs ve tesislerinin, savaş araç ve gereçlerinin Türk devletinin denetimi altında bulunmasını gerekli görüyoruz.

107. Anayasamızın 60. maddesinin verdiği imkân değerlendirilerek askerlik veya yedek subaylık çağı gelmiş bulunanlardan modern bir ordunun ihtiyaç fazlası sayılabilecek olanlar, yurt kalkınmasına yararlı başka kamu hizmetlerinde çalıştırılacaktır.

108. Kıbrıs sorunu için Türkiye'nin ve Kıbrıs Türklerinin yararına ve bölge barışına en uygun çözümün, Kıbrıs'ı bağımsız federatif devlet statüsüne kavuşturmak olduğuna inanıyoruz. Bu federatif devlette, Türkler devlet yönetimine eşit egemenlik hakları ile katılacaklardır. Kıbrıs Türklerinin toprak mülkiyetleri ve ekonomik gelişme olanakları teminat altına alınacaktır.

SONUÇ

109. Ülkemizin ve bütün dünyanın karşı karşıya bulunduğu şartlardan doğan büyük güçlükleri, yüce milletimize güvenerek, güçle ve cesaretle göğüslemeye kararlı olan Cumhuriyet Halk Partisi ile Milli Selamet Partisinin kurduğu Koalisyon Hükümeti, engin tarihimizde yeni bir dönemin başlangıcı olacaktır. Bu dönemin milletimize hayırlı olmasını dileriz.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi
Dönem 4 Cilt 1 Birleşim 35
Sayfa 349-364
01.02.1974 Cuma

BİRİNCİ OTURUM
BAŞKAN; *Kemal Güven*
KÂTİPLER; *Zekâi Yaylalı (Erzurum)*
İlhami Çetin *(Yozgat)*
Açılma Saati; *15.00*

Hükümet Programının Okunması

BAŞKAN — Millet Meclisinin 35'nci Birleşimini açıyorum. Çoğunluğumuz vardır, görüşmelere başlıyoruz.

Hükümet programını okumak üzere Başbakan Sayın Bülent Ecevit, buyurun efendim. *(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından sürekli alkışlar)*

AHMET BULDANLI (Muğla) — Sayın dinleyiciler de alkışlıyor.

Dinleyicilerin herhangi bir şekilde tezahürata iştirak etmeleri, sureti katiyede içtüzüğümüze göre mümkün değildir. İlgililerin dikkatini çekerim.

Buyurun efendim.

Hükümet programını okumak üzere Başbakan Sayın Bülent Ecevit, buyurun efendim. *(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından sürekli alkışlar)*

AHMET BULDANLI (Muğla) — Sayın dinleyiciler de alkışlıyor.

Dinleyicilerin herhangi bir şekilde tezahürata iştirak etmeleri, sureti katiyede içtüzüğümüze göre mümkün değildir. İlgililerin dikkatini çekerim.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Zonguldak) Sayın Başkan, Millet Meclisinin Sayın Üyeleri, 14 Ekim 1973 Seçimlerinin sonuçları ve ülkemizin içinde bulunduğu koşullar Hükümet kurulmasını güçleştirmiştir. Yeni bir Hükümet kurulabilmesi yolundaki partilerarası temaslar ve çalışmalar üç aydan uzun sürmüştür. Fakat öyle inanıyoruz ki bu güçlüklerin içinden demokratik anlamda güçlü bir Hükümet çıkmıştır. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)* Bu inancımızın başlıca dayanağı şudur;

Karma Hükümetimizi meydana getiren iki parti Cumhuriyet Halk Partisi ve Milli Selamet Partisi Hükümet görevini birlikte üstlenme kararını vermeden önce aralarında her konuyla ilgili genişliğine ve derinliğine görüşmeler yapmışlardır. Her alanda izleyecekleri politikaların ilkelerinde ve doğrultusunda tam bir anlaşmaya varmışlardır. Bir karma Hükümet içinde temel konularda hatta bazı önemli ayrıntılarda ortaya çıkabilecek tartışmaları geride Hükümet kuruluşundan önceki aşamada bırakmışlardır. Neleri yapacaklarında birleştikleri gibi neleri yapmayacaklarında da birleşmişlerdir.

Bir partinin tek başına iktidar olduğu zaman yapacaklarından yapmayı tasarladıklarından bir başka parti ile Hükümet ortaklığı kurarken bazı fedakârlıklara razı olması doğaldır. Fakat Cumhuriyet Halk Partisi ve Milli Selamet Partisinin başlıca ekonomik sosyal ve siyasal sorunlarla ilgili olarak görüşlerinin birleştirdiği noktalar yapmak zorunda kaldıkları karşılıklı fedakârlıklarla kıyaslanamayacak kadar çoktur ve önemlidir. İki partinin üzerinde birleştiği noktalar Türk toplumu için yeni ve mutlu bir dönem başlatabilecek değerdedir. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

Şimdi kendini programıyla yüce takdirlerinize sunan Hükümet bu bakımdan tutarlı, uyumlu ve etkin bir Hükümet olabileceği güçlü bir Hükümet olarak görev yapabileceği inancındadır.

Fakat bir Hükümetin kendi içinde tutarlı ve uyumlu olması ancak milletin ve parlamentonun güven ve desteği ile tamamlanırsa gerçek değer ve anlam taşır. Onun için Hükümet olarak kendi gücümüzün de üstünde Milletimizin ve yüce Meclislerimizin güven ve desteğinden güç alacağız. Bu güveni ve desteği tutumumuzla, davranışımızla kazanmağa ve korumaya çalışacağız.

Yalnız iki partinin değil bütün Milletimizin Hükümeti olma bilinciyle görevimizi yapacağız. Kendi partilerimizin desteğine olduğu kadar Hükümet dışındaki partilerin de yardımlarına uyarılarına eleştirilerine değer vereceğiz. Hiç bir ayrım gözetmeksizin tüm milletimize hizmet etmeyi yararlı olmayı ödev bileceğiz. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

Sayın Milletvekilleri,

Demokrasiyi benimsemiş bir toplumda geçerli olan birlik mutlaka düşüncelerde ve çözümlerde birleşmekle değil düşüncelerdeki ve çözümlerdeki ayrılıklara rağmen Milletin mutluluğu ülkenin esenliği ve demokrasinin bütün kurallarıyla ve özgürlükleriyle işlerliği için iyi niyetleri ve çabaları uyumlu kılmakla sağlanan birliktir.

İyi işleyen bir demokraside düşünce ayrılıkları, toplumu kargaşalığa iç düşmanlığa bunalımlara sürüklemez; tam tersine toplum yaşamını zenginleştirir. Toplum yapısına canlılık kazandırır, her alanda gelişmeyi ve ilerlemeyi hızlandırır, Devleti zayıflatmaz güçlendirir. Milleti bölmez bütünleştirir. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

Bu anlamda iyi işleyen bir demokrasinin temel koşulu olan geniş görüşlülüğü eleştiriye tahammülü karşı düşüncelere saygıyı en başta Hükümet göstermelidir. Hükümetimiz buna kararlı olarak göreve başlıyor. Buna kararlı olduğu için de Programının temel unsurları arasında rejimin sıkıntılı yıllarından arta kalmış kırgınlıkları ve kavgaları tarihe gömecek geniş kapsamlı bir genel af çıkarma ve demokrasimizi her bakımdan yüksek bir düzeye eriştirmek üzere düşünce ve inanç özgürlüğü önündeki sınırlamaları kaldırma kararı yer alıyor. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

Sayın Milletvekilleri,

Türk milletinin en ileri ölçüde demokratik özgürlüklere layık olduğu inancındayız. Dünya coğrafyasındaki yerimizin de çağdaş dünya koşullarının da ekonomi veya eğitim alanlarındaki eksikliklerimizin de Millet olarak bizi gerçek demokrasi-

nin gerektirdiğinden daha az özgürlükle yetinmek durumunda bırakmadığı kanısındayız. Zengin devlet tecrübeleriyle dolu engin tarihi Türk Milletine ekonomik gelişme çizgisinin ve eğitim düzeyinin çok üstünde bir siyasal olgunluk kazandırmıştır. Türk toplumunun gelişmişliği çağdaş sosyal bilimlerin öncelik, verdiği maddi ölçüleri aşan onların dışına taşan kendi tarihi içinde kendi sosyal yapısı içinde oluşmuş kendine özgü bir gelişmişliktir.

Milletimizin bu özelliğinin bize verdiği sonsuz güven duygusuyladır ki, Hükümet olarak siyasal alanda amacımız bugünkü ileri demokrasiler noktasında da kalmamaktadır. O noktanın da ötesinde halkın yönetime daha büyük ölçüde ağırlığını koyabileceği ve başka ulusların da örnek alabileceği bir Türk Demokrasisidir, asıl amacımız. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

Çağdaş demokrasi düzeyinin üstünde bir demokrasiye eriştiğimizde Atatürk'ün istediği anlamda, çağdaş uygarlık düzeyinin de üstüne yükselme yolu Milletimize açılmış olacaktır inancındayız.

Geride bıraktığımız dönem bu iyimserliğimizi doğrulayan gelişmeler göstermiştir. Bu iyimserliğimizin haklılığını ortaya çıkarmıştır.

Türk Milletinin ağır siyasal bunalımlardan ve bir ara rejimden demokrasi aydınlığına çıkabilmesine iki buçuk yıl gibi kısa bir süre yetmiştir. Öyle bir bunalımlı dönemin sonunda sivili ile askeri ile Parlamentosuyla ve partileriyle bütün Millet üç aydan uzun süren bir Hükümet bunalımı döneminin bir rejim bunalımına dönüşmesini kesin olarak önleyebilmiştir. Geride bıraktığımız üç yılın deneyleri Milletimizin en ileri anlamda demokrasiye layık olduğunu ehil olduğunu kuşkuya yer bırakmayacak bir açıklıkla göstermiştir.

Hükümeti oluşturan iki parti demokrasinin ve toplumun güçlenmesine yalnız özgürlükleri genişletmenin yetmeyeceğini bilmektedir. Bütün topluma yaygın bir sosyal adalet düzeninin de siyasal haklar ve özgürlükler kadar düşünce ve inanç özgürlüğü kadar gerekli olduğu kanısındayız. Özgürlük içinde yaygın sosyal adaletin ise hızlı ve dengeli ekonomik kalkınmadan ayrı düşünülemeyeceğini biliyoruz.

Onun için en geniş anlamda demokratik özgürlükleri yaygın sosyal adaletle ve hızlı ekonomik kalkınmayla bir arada gerçekleştirmeye ve yaşatmaya kararlıyız.

Bu amaca Anayasamızın çizdiği yoldan ulaşabileceğimize inanıyoruz.

Bu Hükümet Programına temel olan Koalisyon Protokolünde de belirtildiği gibi "Milli, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti" ilkesine yürekten inanan; hukukun üstünlüğüne demokratik hak ve hürriyetlere saygılı, Cumhuriyet Halk Partisinin ve Milli Selamet Partisinin ortak gayesi kanunları herkese eşit olarak uygulayan, Atatürk ilkelerine bağlı bir Devlet idaresiyle anlayış kardeşlik ve sosyal adalete dayanan bir toplum düzeninin kurulmasıdır.

Böyle bir toplum düzenini kurma yolunda atacağımız her adım karşı karşıya bulunduğumuz çetin dünya koşullarına ve son yılların biriktirdiği güçlüklere rağmen ekonomik sorunları çözme ve kalkınmayı hızlandırma yolundaki çabalarımıza da hız katacaktır.

Hükümetimiz bu soruların ve güçlüklerin idare-i maslahatçılıkla değil ancak köklü ve cesaretli hamlelerle ve Devlet ve millet kaynaşmasından doğacak güçle çözüleceğine inanmaktadır.

Sayın Üyeler,

Anayasamız "Devlet kişinin temel hak ve hürriyetlerini fert huzurunu sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleri ile bağdaşamayacak surette sınırlayan siyasi, iktisadi ve sosyal bütün engelleri kaldırır" esasını getirmiştir.

Hükümetimiz ferdin ve toplumun huzur ve refahını demokratik hukuk devleti anlayışı içinde ve ekonomik sosyal ve kültürel kalkınmanın plana bağlanacağını emreden Anayasa hükmü çerçevesinde sağlamayı hedef almaktadır.

Ancak Hükümet Programının temel konularına geçmeden ekonomik ve sosyal politikalara yön veren önemli iç ve dış etkenlerin belirtilmesinde yarar görmekteyiz.

Ekonomik kalkınmamızın bugün ulaştığı düzeyde ve nitelikte diğer ülkelerle olan ekonomik sosyal kültürel ve siyasal ilişkilerimiz giderek artan bir biçimde bu ekonomilerden etkilenmemize yol açmaktadır. Özellikle son yıllarda para sorunlarıyla ilişkili olarak ortaya çıkan uluslararası bunalımlar temel ham madde kıtlıkları nedeni ile artan sanayi ürünleri fiyatları enerji sorunu teknolojik yeniliklerin transferinde ortaya çıkan dar boğazlar ve petrol fiyatlarındaki aşırı yükselişler ekonomimizi olumsuz yönde etkilemektedir. Öte yandan ülkemiz 1970'lere gelişen ve değişen bir ekonomik ve sosyal yapı yanında büyük bir kalkınma potansiyeli ile girmiştir. Ancak çeşitli etkenler ve karşılaşılan bazı sorunlar nedeni ile bu potansiyel gereği gibi değerlendirilememiştir. Uluslararası olayların yol açtığı olumsuz etkileşmeler öncelikle gelişmiş toplumlardaki fiyat hareket ve dalgalanmalarının hızla Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere aktarılmasına yol açmaktadır. Bu oluşum ekonomimizin bugünkü durumundan ileri gelen enflasyonist özellikle birleşerek ülkemizde gelir artışı ile uyumlu olmayan hızlı fiyat artışlarına yol açmakta ve kaynak kullanımı yönünden ekonomik dengesizlikler doğurarak kalkınma çabalarını aksatmaktadır. Öte yandan bu aksaklıkların yükü dengesiz ve haksız bir biçimde toplumdaki orta dar veya sabit gelirli kitleler üzerinde yoğunlaşmakta ve geçim sıkıntısı doğurmaktadır.

Ekonomik ve sosyal kalkınma yolunda karşılaşılan güçlükleri ve dengesizlikleri gidermek toplumumuzu bu güçlük ve dengesizliklerden süratle ve en az zararla çıkacak biçimde mutlu ve müreffeh bir yaşama düzeyine ulaştırmak ekonomik ve sosyal politikamızın temel hedefi olacaktır.

Bu hedefin gereği olarak içinde bulunduğumuz zor dönemde izlenecek ekonomik politikaların sosyal adalet ilkesine uygun olması dikkatle gözetilecektir. Uluslararası ekonomik konjonktürün zorunlu kılabileceği bazı fiyat ayarlamalarının geniş halk topluluklarını etkilememesi ve hayatı pahalılaştırmaması için gelirlerle fiyatlar arasında sağlıklı adaletli ve dinamik bir dengenin kurulmasına özen gösterilecektir.

Ekonomik ve sosyal yapıda kalkınmayı engelleyen her türlü sınırlamayı kaldırma, toplumumuzun gelişmesinin temel dinamiklerini oluşturma, ferdin ve toplumun yarınını teminat altına alma ve daha yüksek bir refah düzeyine ulaştırma amacı ile hür ve demokratik düzen içinde uygulamak üzere aşağıdaki tedbirler dizisini getirmekteyiz.

Hükümetimiz geçmişin kırgınlık ve acılarını giderecek karşılıklı bağışlama ve hoşgörüye dayanan bir kardeşlik ortamının kurulmasını ilk görev saymaktadır. Toplumumuzdaki iç barışı korumak üzere düşünce ve inanç suçlarını da kapsayan bir genel af ile orman suçlarına ilişkin affın gerçekleşmesini zorunlu görüyoruz.

Düşünce inanç ve ifade hürriyetlerinin ve diğer temel hak ve hürriyetlerin Anayasanın gösterdiği yönde kullanılmasına engel olan ve demokratik anlayışla bağdaşmayan hükümler bu hürriyetlerin varoluş nedenlerine vücut veren ilkelerin ışığı altında gözden geçirilerek düşünce, inanç ve ifade hürriyetlerini sınırlayan bütün kısıntılar kanunlarımızdan çıkarılacak basın hürriyeti her yönü ile teminat altında tutulacaktır.

Adalet hizmetlerinin süratle külfetsiz bir şekilde ve adil ölçüler içerisinde tahakkuku ve vatandaşın adalete olan inanç ve güveninin pekleştirilmesi için gerekli hukuki tedbirler alınacaktır. Kamuya düzen veren temel kanunlar bu amaçla gözden geçirilip tadil tasarıları hazırlanacaktır.

Seçimlerde yurttaşların oy kullanmalarını zorlaştıran bütün engeller kaldırılacak daha yaygın ve yüksek oranda oy kullanılmasını sağlamak üzere öncelikle;

Bütün seçmenlerin oy kullanmalarını sağlayıcı tedbirler alınacaktır.

Ortaöğretim seviyesindeki okullarda kayıtlı öğrenci durumunda bulunanlar hariç 18 yaşını bitirmiş bütün vatandaşlara oy hakkı tanınacaktır.

Yurt dışında bulunan vatandaşlarımızın oy haklarını kullanma imkânı sağlanacaktır.

Kütük sisteminde gerekli değişiklikler yapılarak icabında nüfus cüzdanı ile oy kullanma imkânları getirilecektir.

Parti sözcülerinin seçim kampanyası sırasında televizyonda da propaganda konuşmaları yapabilmeleri gerçekleştirilecektir.

Sayın Üyeler,

Halkın kamu yönetimine daha çok katılabilmesi Devletle ilişkilerin de karşılaştığı bütün güçlüklerden kurtarılabilmesi ve halkın hizmetlerinde etkili bir idare kurulması temel amacımızdır.

İdari yargının daha süratli ve etkili işleyebilmesini sağlayacak mevzuat tedbirleri alınacaktır.

Bakanlıkların ve bütün kamu kuruluşlarının kendi amaç ve görevlerine uygun olarak çalışmalarını sağlayıcı düzenleme ve yasa değişiklikleri yapılacak ve bunlar arasındaki tıkanıklar giderilecektir.

Halka dönük hizmetler hizmetin en iyi ve kolay sağlanacağı şekilde düzenlenecek ve işlemler basitleştirilecektir.

Devlet harcamalarının en önemli kalemi olan personel maaş ve özlük haklarında mevcut aksaklık ve karışıklığın giderilmesi için gerekli mevzuat çalışmaları ve kurumlarla ilgili düzenlemeler yapılacaktır. Bu arada Devlet Personel Dairesine de yine bir şekil verilecektir. İşçi-memur ayırımına süratle adil ve vazıh bir çözüm getirilecektir. Hizmetlerde Türk kamu idaresinin yapısına uygun bir sınıflandırmaya gidilecek ve kamu görevlilerinin ücretlerinde adil bir denge gerçekleştirilecektir. Memurlara yapılan sosyal yardımlar mahiyet ve miktar bakımından maksatlarına uygun seviyelere ulaştırılacaktır.

Kamu yönetiminde görevlilerin yetkileri ve sorumlulukları genişletilerek halkın Devletten beklediği hizmetlerin yerine getirilmesine hız kazandırılacaktır.

Kamu yöneticileri yalnız görev ve yetkilerini kötüye kullandıkları zaman değil görevlerini yerine getirmekten ve yetkilerini kullanmaktan kaçındıkları zaman da sorumlu olacaktır.

Kamu yönetiminin çeşitli kademelerindeki memur ve yöneticilerin belli programlara göre hizmet içi eğitimlerine önem verilecektir.

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin kuruluş amaçlarına uygun şekilde çalışabilmelerini sağlamak üzere demokratik esaslara dayalı etkin bir sistem kurulacaktır. Bu kuruluşlarda çalışanların yönetime etkili olarak katılmaları ve katkıları ile ilgili olarak tatmin edici ölçüde pay almaları sağlanacaktır.

Hükümet Programında açıklanan hedeflere ulaşılabilmesi için personel mevzuat ve uygulamadaki dar boğazlar giderilecektir. Teknik personelden en iyi ve etkin biçimde yararlanmak için gerekli tedbirler alınacaktır. Başta 2490 sayılı Arttırma ve Eksiltme Kanunu olmak üzere mevzuatta gerekli değişiklikler yapılarak kaynak israfı ve verim düşüklüğüne yol açan bürokratik engeller ve tıkanıklar giderilecektir.

Kamu hizmetlerinde elektronik bilgi-işlem makine ve teçhizatının daha yaygın olarak kullanılması imkânları geliştirilecektir.

Yüksek Denetleme Kurulunun görevini etkili bir şekilde yapması ve hiçbir kamu kuruluşunun denetim dışında kalmamasını sağlayacak tedbirler alınacaktır.

Sayın Üyeler,

Kamu düzeninin korunması Anayasal hak ve hürriyetlerin rahatça kullanılabilmesi düşünce inanç ve ifade hürriyetlerine gereken saygının gösterilmesi sağlanacaktır. Yurttaşlarımızın her türlü düşünce ve kanaatlerini korkusuzca açıklayabilecekleri bir ortam asayişin demokratik hukuk kurallarına uygun insani ve etkili bir şekilde idame ettirildiği şartlar içinde gerçekleştirilecektir.

İç güvenlik kuvvetleri günün gelişen ve değişen koşullarına uygun biçimde nicelik ve nitelik yönlerinden yeterli duruma getirilmek üzere güçlendirilecek personelin bu amaçla eğitimine büyük önem verilecektir. İç Güvenlik Kuvvetlerimizin

asıl amaçlarına yöneltilebilmesi için bu teşkilat gereksiz yüklerden kurtarılacaktır. Adli zabıta kurulması konusu ele alınacaktır.

Ekonomimiz için büyük önem taşıyan kaçakçılığın önlenmesinde etkin ve çok yönlü tedbirler alınacak ve mevzuat günün şartlarına uyacak bir şekilde değiştirilecektir. Güney sınırlarımızdaki mayınlanmış sahaların kaçakçılığı önleyecek sosyal, ekonomik, kültürel ve başka tedbirler getirilerek mayınlardan arınması ve tarım için kullanılması imkânları aranacaktır.

Çok sayıda can ve mal kaybına yol açan trafik kazalarının önlenmesi için etkin tedbirler alınacaktır.

Sayın Üyeler,

Vergi kanunlarının hepsi yeniden gözden geçirilecek vergi eşitliğini zedeleyen farklılıklara yol açan ve sosyal adalet ilkelerine aykırı düşen hükümler ayıklanacak ve böylece herkesin mali gücüne göre vergi ödemesi yolundaki Anayasa emrinin yerine getirilmesine çalışılacaktır. Bunlar arasında özellikle şu tedbirler öngörülmektedir.

Vergi sistemi daha adil bir yapıya kavuşturulacak ve kabil olduğu kadar basit kolay uygulanır hale getirilecektir.

Daha hakça bir vergi düzeni sağlamak ve gerçek vergi hasılatını arttırmak için gelir ve kurumlar vergilerinin tarifeleri ile en az geçim indirimi haddi yeniden gözden geçirilecektir.

Vergi mevzuatının israfları teşvik eden hükümleri kaldırılacak vergi sisteminde sosyal adalet ve kalkınma amaçlarına uygun değişiklikler gerçekleştirilecektir. Vergi sisteminin, yatırımları güçleştiren hükümleri değiştirilecektir.

Muafiyet ve istisnalar ülkemizin değişen koşullarına uydurulacaktır. Vergi kanunlarında yer alan anlaşılması ve uygulanması güç hükümler ayıklanacak ve bu konulara açıklık getirilecektir.

Ayrıca vergi uyuşmazlıklarının hızlı ve adil bir şekilde çözülmesi amacıyla vergi yargı sistemi değiştirilecektir.

Kamu İktisadi Teşebbüslerinde ve mahalli idarelerde iç ve dış fiyat artışlarının olumsuz etkilerinin giderilmesine çalışılacak, bu teşebbüs ve idarelerin mali güçlerinin arttırılması temin edilecek ve 31.12.1973 tarihine kadar olan borçları kapsayan geniş bir iç borç konsolidasyonuna gidilecektir.

İç borçlanma sisteminde günün gereklerine uygun değişiklikler yapılacak ve bu sitemin maliye ve ekonomi politikalarının uygulanma ve izlenmesinde etken bir araç olması sağlanacaktır.

Türk Parası Kıymetini Koruma Kanunu ve buna dayalı olarak çıkarılan kararnameler dikkatle gözden geçirilecek günün ekonomik koşullarına uygun ve bu arada hem üreticinin hem de tüketicinin yararlarını gözetir yönde geliştirilecektir.

Serbest mali müşavirlik müessesesinin kurulması çalışmalarına geçilecektir.

Sosyal güvenlik ile ilgili mevzuat ilmi aktüerya hesaplarına dayanılmak suretiyle katkılar ve sağlanan menfaatler yönünden dengeli ve tutarlı bir hale getirilecektir.

Bankalar Kanunu ve kredilerle ilgili mevzuat gözden geçirilecek banka kaynaklarının sanayide maliyetleri arttırmaksızın ekonomik kalkınmaya daha yararlı alanlara yöneltilmesini ve başta kooperatifler olmak üzere halk teşebbüslerinin kredilerden yeterli ölçüde yararlanabilmelerini sağlamak amacıyla finansman kurumlarında yeni düzenlemeler yapılacaktır.

Halk yararına işleyecek ve gerçek halk teşebbüslerini teşvik edecek etkili ve güvenilir bir sermaye piyasasının teşekkülü için gerekli mevzuat çıkarılacaktır.

Merkez Bankası Kanununda etkin ve dinamik bir ekonomi politikasının uygulanmasını sağlayıcı değiştirmeler yapılacaktır. Döviz rezervlerimizdeki artıştan yurt kalkınmasında en iyi şekilde yararlanmak imkânları geliştirilecektir.

Öncelikle kamu idaresindeki israflar önlenecektir. Devlet harcamaları ile ilgili temel mevzuatın israflara hizmetlerin gereği gibi yapılmamasına gecikmelere yol açan hükümleri değiştirilerek kamu hizmetlerinin yerine getirilmesine ve yatırımların gerçekleşmesine hız kazandırılacaktır.

Ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerçekleştirilmesinde Hükümetimizin izleyeceği tasarruf ve finansmana ilişkin politikalar üretim ve yatırımlarda gerekli görülen büyüme hızlarından fedakârlık etmeksizin genel istikrarı sağlamak amacına dönük olacaktır.

Böylece kaynakların kullanılmasında kayıplara meydan vermeyecek tedbirlerin alınması ve bu tedbirlerin yatırım para-kredi dış ekonomik ilişkiler ve teşvik politikaları ile tutarlı olması sağlanacaktır.

Sayın Üyeler,

Nüfusumuzun büyük çoğunluğunun geçim kaynağı olan tarımda üretimden tüketime kadar bütün faaliyet alanlarında ekonomik gelişme gereklerinin yerine getirilmesini ve gelişme nimetlerinin coğrafi dengeye ve sosyal adalete uygun olarak dağıtılmasını sağlamak amacımızdır.

Tarımın hava şartlarına bağlılığını azaltmak ve tarımsal üretimin çeşidini ve verimini arttırmak için sulama drenaj, toprak ıslahı, erozyon kontrolü, makineleşme ve gübrelemeyi kapsayan yoğun tarım uygulaması yaygınlaştırılacak ve hızlandırılacaktır.

Yurt ekonomisi ve köy kalkınması için büyük önem taşıyan tarımın genel planlaması bütün yönleriyle yeniden ilmi bir şekilde ele alınacaktır.

"Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı" görevlerini güçlü hızlı ve verimli bir şekilde yerine getirebilmesi için yeni bir yapıya ve dinamizme kavuşturulacaktır.

Tarımda su kaynaklarının gelişmesi ve sulama alanlarının genişletilmesi amacı ile yeraltı suları ve küçük su kaynakları hızla hizmete konulacak ve kısa sürede etkili olmaları sağlanacaktır. Orta, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun kurak ovalarının

sulanmasının kalkınmayı yaygınlaştırma açısından da önemi göz önünde tutularak gerekli projeler hemen uygulanacaktır.

Çiftçinin üretimini ve gelirini arttıran kontrollü zirai kalkınma kredileri uygulaması yurt düzeyine yaygınlaştırılacak ve daha hızlı işleyen bir yapıya kavuşturulacaktır.

Köylünün aracıya ve tefeciye muhtaç olmadan doğrudan doğruya tarım kredilerinden faydalanabilmesini sağlayıcı tedbirler geliştirilecektir. Bu krediler sadece ipotek veya kefalet karşılığı değil zirai işletmenin istihsal ve ödeme gücüne veya proje esasına göre de verilecek ve amaçlarına uygun olarak kullandırılacaktır.

Tarım üreticisinin emeğinin karşılığını almasını sağlayan tarımsal üretime ekonomik gereklere göre yön veren ve sosyal adalet ilkelerini gözeten bir taban fiyat politikası yürütülecek ve üreticinin ürününü düşük fiyatla elden çıkarmasını önlemek için taban fiyatları mümkün olduğu kadar erken ilan edilecektir. Bunun yanında pazarlama tesislerinin geliştirilmesi destekleme alımlarının düzenlenmesi önceden bağlantı yapılması gibi esnek ve etkin tedbirler uygulanacaktır.

Tarımsal üretimin arttırılmasında tarım ürünlerinin iç ve dış pazarlamasında ve tarım araç ve gereçlerinin ithal ve dağıtımında kooperatifler ve üst kuruluşları daha etkili duruma getirilecektir. Tarım girdilerindeki spekülatif fiyat artışları önlenecektir. Tarımda verimliliğin arttırılmasını sağlayacak girdilerin fiyatları, bunların yoğun biçimde kullanılmasını özendirici bir düzeyde tutulacaktır. Bu araç ve gereçlerin yurt içinde imali için gerekli tedbirler alınacaktır.

Büyük gelişme imkân ve eğilimi gösteren meyvecilik, sebzecilik, turfandacılık ve çiçekçilik alanında fidan, tohum, fide ulaştırma depolama dağıtım pazarlama ve finansman güçlüklerini giderici tedbirler alınacaktır. Taze meyve, sebze ve çiçek üretim ve ihracatını arttırıcı projeler hızla uygulanacaktır.

Haşhaş sorununa bir yandan insani kaygıları tatmin edici öte yandan haşhaş üreticilerinin mağdur durumlarına son verici çözüm yolları süratle bulunup uygulanacaktır.

Arazi kullanımında sadece hububat üretiminin arttırılması değil mera ihtiyacı ve yem üretimi de göz önüne, alınarak bu sahalardan en yüksek toplam verimin sağlanması hedef alınacaktır.

Sayın Üyeler,

1961 Anayasasının yürürlüğe girişinden önce bilim ve fen bakımından tam olarak orman niteliğini kaybetmiş olan tarla bağ meyvelik zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında ve hayvancılıkta kullanılmasında yarar olan toprakların orman sınırı dışına çıkarılması ve tarım veya hayvancılıkta kullanılmak üzere adil bir toprak dağılımı düzeniyle o yerlerdeki köylülerin yararına sunulmasına ilişkin işlemler kısa sürede tamamlanacaktır.

Orman köylülerinin güçlü kooperatiflerde birleşmeleri ve bu kooperatiflerle orman işçileri sendikalarının orman yönetim ve gözetimine etkili olarak katılmaları sağlanacaktır.

Amenajman planlarının orman varlığımızın korunmasını geliştirilmesini ve yaygın biçimde ağaçlandırmayı sağlayıcı projelerin uygulanmasına ağırlık verilecektir.

Orman yolları başta olmak üzere alt yapı tesislerinin yapımına ve hızlı ve yaygın biçimde ağaçlandırmayı sağlayıcı projelerin uygulanmasına ağırlık verilecektir.

Orman sanayii, odun ham maddesine en büyük değeri kazandıracak entegre tesisler şeklinde ve ormanlara mümkün olan yakınlıkta kurulacak kırsal nüfusa yeni istihdam ve gelir olanakları sağlanacaktır. Mevcut sanayiin de aynı düzene kavuşturulması hedef alınacaktır.

Her türlü mülkiyet ihtilaflarının çözümünü sağlamak üzere orman kadastrosu çalışmaları hızlandırılacaktır.

Orman köylülerinin sosyal ve ekonomik sorunlarının çözümüne önem verilecektir.

Orman ürünlerinin ticaretinde orman köylülerinin kooperatiflerine öncelik tanınacaktır. Yapacak ve yakacak ihtiyaçlarının köylüler yararına adilane ölçülerle karşılanması esasları sanayiin ham madde ihtiyaçları ile dengeli bir biçimde geliştirilecektir. Orman ürünlerinin satışından elde edilen gelirlerden orman köylülerinin kalkınmasına pay ayrılacaktır.

Dar gelirli orman köylülerinin diğer alanlardaki iş imkânlarından da faydalanmaları sağlanacaktır.

Sayın Üyeler,

Bugüne kadar ihmal edilen hayvancılık konusuna gerekli önem verilecektir. Köylümüzün kararlı bir gelir kaynağına sahip olmasında ve tarımımızın daha sağlam bir yapıya kavuşmasında hayvancılığın etkisi göz önünde tutulacaktır. Hayvancılığın daha hızlı gelişmesi için yem üretimi arttırılacak, pazarlama alanlarındaki tıkanıklıklar planlama eksiklikleri, örgütlenme aksaklıkları ve finansman yetersizlikleri gibi dar boğazlar giderilecektir. Hayvan hastalıkları ile savaşın yaygın ve etkili olarak yürütülmesi için Devletçe her çaba gösterilecektir.

Hayvan alımları düzenlenecektir. Hayvancılık bölgelerinde yem süt, et ve deri gibi hayvancılıkla ilgili sanayilerin geliştirilmesine önem verilecektir.

Yüksek üretim potansiyeli taşıdığı halde yeteri ölçüde kurulup geliştirilemediği için tükenme tehlikesi ile karşı karşıya bulunan su ürünlerini bollaştırıcı tedbirler alınacaktır. Balıkçılık kooperatiflerine ve balıkçılıkla uğraşanlara her türlü araç ve gereç ucuza temin edilecektir. İç sular balıkçılığı köylülerimize yeni bir gelir kaynağı sağlayacak yönde geliştirilecektir. Zararlı avlanma usulleri ve su kirlenmeleri önlenecektir.

Kooperatifçilik hareketlerini desteklemek ve geliştirmek üzere Köyişleri ve Kooperatifler Bakanlığına bağlı Kooperatifler Bankası kurulacaktır.

Köylerimizin insan sağlığına uygun içme ve kullanma suyu ihtiyaçlarının karşılanmasına hız verilecek kuraklığın büyük çapta etkilediği ve susuzluktan ızdırap

çekmekte bulunan Güneydoğu bölgesi köylerimizin ve benzer durumdaki yörelerin su ihtiyaçlarının sağlanması için gerekli köklü tedbirler süratle alınacaktır.

Mevcut ve kurulacak kooperatifler ortaklarına hizmet eden bağımsız demokratik ve verimli kuruluşlar haline getirileceklerdir. Kooperatifçilik hareketinin yayılması ve geliştirilmesi için gerekli eğitim çalışmalarına hız verilecektir.

Sayın Üyeler,

Türkiye'nin iktisadi ve sosyal kalkınması için milli, güçlü, sürekli ve yaygın bir sanayileşmenin gerçekleştirilmesi ana hedeftir.

Milli kaynak imkânlarımıza uygun modern teknolojiye dayalı ve uyumlu olarak derinliğine topyekün sanayileşme geliştirilirken kalkınmayı ve sanayi toplumuna geçişi bütün yurtta dengeli olarak hızlandırıcı bir usulle küçük ve orta boy sanayi kuruluşlarını da çağın gerçeklerine uygun şekilde güçlendiren ve bunlarla büyük kuruluşlar arasında organik bağlantı kuran modern teknoloji ile yüksek istihdamı bağdaştıran temel üretim malları başta olmak üzere ağır sanayi ve milli harp sanayinin yurdumuzda geliştirilmesini hedef alan bir sanayi politikası izlenecektir.

Ağır sanayi ara malları ve yatırım malları sanayiinin gelişmesine Hükümetimizce büyük önem verilecektir. Sanayii geliştirme çabalarımızda imalat sanayi ürünleri ile tüketim ara ve yatırım malları sanayileri arasındaki irtibatlar kurulacak ve sanayi ürünlerinin toplam ihracat içindeki payı arttırılacaktır. Özellikle temel üretim malları sanayii ve ağır sanayi yatırımlarında modern teknolojinin uygulanmasına öncelik verilecektir. Bu tür yatırımlarda tekelleşmeyi önleme amacıyla Devlet öncülüğü esas alınacaktır.

Her türlü alt yapı tesislerine haiz organize sanayi bölgelerinin yurdun her tarafından hızla tesis ve geliştirilmelerine özel bir itina gösterilecektir.

Sanayileşmemize hız katmak dağınık tasarrufları değerlendirmek, kalkınmanın nimetlerinden daha yaygın ve adil bir şekilde faydalanılmasını sağlamak üzere kamu sektörü ve özel sektörün yanısıra halkın teşebbüs gücünü harekete geçirecek bir halk sektörü de geliştirilecektir.

Halkımızın sanayileşmeye yaygın bir şekilde katılmasını ve mahalli inisiyatifin güçlü bir şekilde harekete geçirilmesini sağlamak için kurulacak bölgesel kalkınma ortaklıklarına finansman ve diğer teşvik tedbirleri bakımından gerekli destekler ve kolaylıklar sağlanacaktır.

Sanayileşme memleketin bütün bölgelerine dengeli olarak yayılacaktır. Başta istihdam olmak üzere sanayileşme ile gelen nimetlerin coğrafi dengeye ve sosyal adalete uygun bir şekilde bütün yurda dağıtılmasını sağlayacak her türlü köklü tedbirler alınacaktır.

Taşıdığı özellikler ve son yıllardaki önemi dolayısıyla yurt dışındaki işçilerimizin tasarruflarının ve teknik maharetlerinin karlılığı yüksek itici gücü fazla olan, temel sanayi projelerine yönelmesi halk sektörünün önemli bir uygulaması olarak ele alınacaktır.

Kalkınma planlarının, yurt gerçeklerine uygun olarak hazırlanmasına imkân verecek temel sanayi bilgilerini temin etmek ve planda öngörülen sanayileşme hedeflerine varılmada en uygun proje alternatiflerini geliştirmek amacıyla, yurdun her bölgesinde hangi sanayi tesislerinin kurulmasının elverişli olacağını ortaya koyacak etüdlerin yapılmasına ve kurulması düşünülen tesislerin projelerinin hazırlanmasına özel bir ağırlık verilecektir. Bu çalışmaların sevk ve idaresi amacıyla Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bünyesinde bir teşkilat kurulacaktır.

Sanayileşme için en uygun şartların hazırlanması sanayileşmeye yönelik çalışmalardan en yüksek verimin alınması ve teşebbüs sahiplerinin güçlük ve engellerle karşılaşmadan en uygun şartlar içinde sanayi tesisleri kurmaları ve işletmeleri sağlanacaktır. Bu amaçla başta sanayi sektörü olmak üzere teşvik konusu olan diğer sektörlerde de uygulanacak etkili ve objektif teşvik tedbirleri kanunlaştırılacaktır.

Devletçe desteklenen sanayi teşebbüslerini finanse etmek amacıyla Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına bağlı özel bir kuruluş kanununa sahip güçlü bir Sanayi Bankası kurulacaktır.

Yurdumuzun şartlarına uygun teknolojinin geliştirilmesi için, Devlet her türlü desteği ve yardımı yapacaktır.

Sanayide standartlaşmaya büyük bir önem verilecektir.

İleri teknoloji getirmesi dinamik bir sanayileşmeye yardımcı ve bu konuda eğitici olması ihracata dönük bulunması gibi özellikler göz önüne alınarak yabancı sermaye teşebbüslerine imkân sağlanacaktır.

Bu konudaki politika uluslararası alandaki son gelişmelerden faydalanılacak şekilde yeniden düzenlenecektir. Yabancı sermayeden yararlanmada belirli ülkelere bağımlı duruma gelinmemesine dikkat edilecektir. Devletin ekonomiye yön verme gücü titizlikle korunacaktır.

Bu tür sanayide üretilen malların ara malı ithal maliyetleri ve kar transferleri de dahil nihai maliyetlerinin dünya fiyatları önünde makul bir seviyede tutulmasına önem verilecektir. Yabancı sermayenin kar transferleri de makul ölçüler içinde tutulacaktır.

Büyük bir gelişme potansiyeline sahip olan ve teşviki halinde kalkınma hamlelerimize büyük katkıda bulunacak küçük sanayici esnaf ve sanatkârların içinde bulundukları iş yeri edinme, finansman, tedarik, eğitim, pazarlama müşküllerini süratle ortadan kaldırıcı tedbirler alınacaktır.

Küçük sanayicilerimizi günün şartlarına uygun bir sistemde toplama işbirliği yapmalarını ve müşterek imalatta bulunmalarını sağlama ve sanayii yurt sathına yayma gayesiyle kurulmakta olan sanayi siteleri inşaatına artan bir hızla devam edilecektir. Küçük sanayicilerimizin kredilerden azami istifade etmeleri sağlanacaktır.

Bu sektör mensuplarının verimli işletmelere geçmelerini sağlamak için kooperatifleşme ve birleşmeleri teşvik edilecektir.

Tarihi zenginliği ve bol çeşidi ile özellikle gelişmiş ülkelerde çok aranan büyük ihracat imkânı olan aynı zamanda halkımızın boş zamanlarını değerlendirecek ve ek gelir sağlayacak el sanatlarının geliştirilmesine önem verilecektir. Halen çeşitli bakanlıklar ve kuruluşlar tarafından yürütülen dağınık çalışmaların etkin bir hale getirilmesi sağlanacaktır.

Sayın Üyeler,

Enerji politikamızda esas Türk Ekonomisinin ihtiyaç duyacağı miktar ve vasıftaki enerjiyi istenilen zaman ve yerde ve milli menfaatlerimizle ahenk halindeki en uygun maliyet ve terkibinde temin etmektedir. Ekonomideki enerji açığının hızla kapatılması için kısa ve uzun vadeli programlar uygulanacak elektrik enerjisi üretimi esas itibariyle hidrolik ve kömürle işleyen termik santrallere dayandırılacaktır.

Petrol tabii gaz kömür gibi temel enerji kaynaklarının aranması çalışmalarına büyük önem ve hız verilecektir. Milli ihtiyaçlara ve cari dünya şartlarına cevap vermekten uzak olan Petrol Kanunu yeniden ele alınacak ve milli menfaatlerimize aykırı düşen hükümleri değiştirilecektir.

Asli enerji kaynaklarının ve bu kaynaklardan enerji üreten makina ve teçhizatın azami ölçüde yerli imkânlardan temini için aramadan işletmeye kadar bütün faaliyetler köklü tedbirler alınmak suretiyle hızlandırılacak ve etkili hale getirilecektir.

Yeraltı kaynaklarımızın işletilmesinin Devletçe tanzimi sağlanacak bu arada stratejik nitelik taşıyan bor mineralleri hukuk kuralları çerçevesinde devletleştirilecektir.

Madenlerimizin cevher veya yarı mamul yerine işlenmiş ve imal edilmiş olarak ihracı için gerekli tedbirler uygulanacaktır.

Maden petrol ve öteki tabii kaynaklarımızın bu arada özellikle demir fosfat, bakır, kurşun, çinko, uranyum ve benzeri temel madenlerimizin potansiyelinin biran önce güvenilir şekilde tespiti ve değerlendirilmesi için arama çalışmalarına daha büyük kaynaklar ayrılacak ve bu gibi hizmetleri gören kamu kuruluşları yeniden düzenlenecektir.

Bilimsel ve teknolojik nükleer araştırmalar memleket kalkınmasını destekleyici yönde özel bir itina ile yürütülecektir.

Sayın Üyeler,

Geniş halk kitlelerini ilgilendiren zaruri tüketim mallarında mal kıtlıklarının önlenmesi ve fiyat artışlarının kontrol edilmesi amacıyla tüketim malları endüstrilerine uygulanan dış rekabete karşı koruma tedbirleri uzun dönemde azaltılarak bu tedbirler ara malları ve yatırım malları sanayilerine kaydırılacaktır.

İç ticarette piyasaların düzenlenmesi düzenli bir fiyat sisteminin kurulması ve yürütülmesi üretici ve tüketicinin korunması maksatları ile iş hayatını zorlaştırmayan çağdaş anlayışa uygun mevzuat değişiklikleri yapılacak ve etkili bir tedbirler dizisi geliştirilip uygulanacaktır.

Piyasada darlığı çekilen o yüzden fiyatları aşırı ölçüde yükselen mallarda fiyat istikrarının sağlanması maksadı ile bu tür malların kamu kuruluşları ya da kooperatifler eliyle dış ülkelerden zamanında ve yeterli ölçüde ithal edilerek yurt içinde dağıtımı sağlanacaktır. Kamu kesimine gerekli temel mallar kamu kuruluşları eliyle ithal edilecektir.

İç ve dış piyasalardaki aşırı fiyat hareketlerine veya mal bulamama tehlikelerine karşı iç piyasalarımıza düzgün bir şekilde mal arzını devam ettirmek üzere bir stok rejimi kurulacak icabında gerekli malların iç ve dış piyasalardan Devlet eliyle satın alınarak stok edilmesini sağlayıcı tedbirler geliştirilecektir.

Uluslararası ilişkilerdeki gelişmeler ve petrol sorununun ortaya çıkardığı gerçekler, Türkiye'nin dış iktisadi ilişkiler politikasının ve dış ödemeler dengesine ilişkin kararlarının ciddi ve köklü biçimde gözden geçirilmesi gereğini açıkça göstermiştir. Bu açıdan bakılınca dış ekonomik ve ticari ilişkilerimizi çok unsurlu denge kavramına uygun biçimde yöneltme gereği vardır. Bu nedenle ihracatımızın değişik pazarlara yöneltilmesi ilkesinden hareket edilerek Ortadoğu, Afrika ve Asya ülkeleri ile karşılıklı ticaret ve iktisadi ilişkilerin geliştirilmesine önem verilecektir. Öte yandan AET ile olan ilişkilerin esas anlaşmalar doğrultusunda yürütülmesine devam edilmekle birlikte geçiş dönemi koşullarını düzenleyen protokoller yeniden ele alınacak toplumun ortaklık dışı ilişki kurduğu diğer ülkelerin şartları ve bu ülkelere uygulanan rejimler göz önünde bulundurularak Türkiye'ye en uygun şartların sağlanması için gerekenler yapılacaktır.

İhracatın geliştirilmesine özel önem verilecektir. Bu maksatla Ticaret Bakanlığınca lüzumlu çalışmalar yapılacak ve ihracatın finansmanı için lüzumlu kuruluşlar geliştirilecek gerekli tedbirler alınacaktır.

Sayın Üyeler,

Kalkınma planının eğitilmiş insan gücü hedeflerine ulaşabilme gayesi ile ortaöğretimde özellikle teknik konulara yönelmeyi hızlandırıcı tedbirler uygulanacaktır.

Çocuklarımıza töre ve geleneklerimizle milli hasletlerimize uygun ahlak kaidelerinin öğretilmesi gayesi ile ilk ve orta öğretime mecburi ahlak dersleri konulacaktır. Bu dersleri okutacak öğretmenlerin gerekli vasıfları taşımasına özel bir önem verilecektir.

Bütün meslek ve sanat dallarında eğitim ilköğretime dayalı olacak ortaokullarda meslek ve sanat eğitimi veren çeşitli bölüm ve programlar bulunacaktır. Ortaokuldan sonra öğretim dalını değiştirmek isteyenlere hazırlayıcı imkânlar temin edilecektir. Liselerde de şartlara göre değişen çeşitli bölümler bulunacaktır. Ortaokulda mesleki öğretim görenler gerekli şartları yerine getirmek kaydı ile liselerin yükseköğrenime hazırlayan bölümüne geçebileceklerdir. Böylelikle öğrenimde kimsenin önünün tıkanmaması ilkesi gerçekleştirilmiş olacaktır. Üniversite ve yüksekokullara giriş yükseköğrenime yönelik programları izleyen öğrenciler için imtihansız olacaktır.

Bu sistem işler duruma getirilinceye kadar mevcut öğretim kurumlarının eğitim kapasiteleri azami ölçülerde kullanılarak yükseköğretim yapmak isteyen öğrencilerin açıkta kalmamaları sağlanmaya çalışılacaktır.

Gene bu sistemin işler duruma getirilmesine kadar meslek okullarının orta kısımları öncelikle açılacak ve orta öğretimdeki meslek okullarının ikinci dönem mezunlarının üniversite ve yüksekokul giriş imtihanlarına girebilmeleri sağlanacaktır.

Halk yardımı ile yapılıp da bugüne kadar öğrenime açılmamış bulunan okul binaları yapılış maksatlarına uygun olarak biran önce hizmete açılacaktır.

Yükseköğrenim parasız olacak, öğrenime alınacak öğrenci sayısı bunların ve fakülte ve bölümler arasındaki dağılımı kalkınma planlarında öngörülen yetişmiş insan gücü hedeflerine göre tespit olunacaktır.

Eğitim kurumlarımız ihtiyaç ve imkânlara göre yaygın eğitim faaliyetlerine girecektir. Yaygın eğitim çalışmaları koşullara göre her seviyede ve çeşitli alanlarda programlara bağlanarak zamanında eğitim fırsatı bulamamış olanlara bu imkân verilecektir. Böylelikle bir taraftan toplumun ihtiyacı olan yetişmiş insan gücü sağlanırken diğer taraftan eğitimde süreklilik imkânları geliştirilecektir.

Eğitim kurumları modern araç ve gereç ve laboratuvarlarla donatılacak öğretim programları taklitçilikten kurtarılarak milli koşullarımıza uygun hale getirilecektir. Öğretimin her kademesinde kitaba ve ezbere dayanan öğretim yerine deneye, gözleme, milletlerarası seviyede araştırma yapmaya metot ve teknik maharet kazanmaya kişisel inisiyatifin geliştirilmesine, işe ve üretime yönelmiş bir eğitime ağırlık verilecektir.

Kültür ve sanat kuruluşlarının daha verimli hale getirilmesini sanatın halka dönük ve herkesin faydalanabileceği bir biçimde gelişmesini ve bu faaliyetlerin yurdun en uzak bölgelerine kadar yayılmasını sağlayacak tedbirler alınacaktır.

Çocuklarımızı zararlı yayınlardan koruyacak eğitici ve öğrenmeyi özendirici milli ve insani duyguları güçlendirici yeni bir yayın programı geliştirilecektir.

Bilimsel ve teknik araştırmalar özel teşvik görecektir. Birçok ilimlerin kurucusu insanları yetiştirmiş olan Milletimizin bundan böyle de araştırıcı ve bulucu yetiştirmesine, başarılı ve ileri çalışmaları yapmasına elverişli şartlar tesis edilecektir.

Yüksek İslam Enstitüleri, Eğitim Enstitüleri ve benzeri diğer yüksekokullara geniş bilimsel araştırma yapma imkânları sağlanacaktır.

Eğitimin bütün kademelerinde sosyal adalet ve eşit imkân sağlamak amacıyla özellikle dar gelirli ailelerin çocukları için geniş bir yatılılık kredi ve burs sistemi geliştirilecek ve eğitim yatırımları yurt düzeyine dengeli olarak dağıtılacaktır.

Bütün öğretim kurumları ve öğrenci yurtlarında çocuklarımızın ve gençlerimizin huzur ve güven içinde yaşama ve çalışmaları sağlanacaktır.

Sporda gençliğin ve halkın beden ve ruh sağlığının geliştirilmesine yardımcı olunması esas alınarak seyir sporundan çok kitle sporuna profesyonel spordan çok amatör spora ve bu meyanda okul için spora ağırlık verilecektir.

Okul içi ve dışı gençliğin spor, izcilik, beden eğitim, boş zamanları değerlendirme ve gönüllü olarak toplum kalkınmasına hizmet imkânları geliştirilecektir.

Güreş atıcılık, okçuluk, binicilik ve cirit gibi geleneksel spor dalları ile jimnastik, atletizm ve yüzme gibi spor dallarına önem ve öncelik verilecektir.

Sayın Üyeler,

Diyanet İşleri Başkanlığı her türlü siyasi mülahazaların üstünde tutulacak ve yüksek manevi değeri göz önünde bulundurulacak 633 sayılı Kanunun 1'nci maddesinde belirtilen görevlerini yerine getirmesi imkânları sağlanacaktır.

Din görevlilerinin toplumdaki manevi yeri ve değeri dikkate alınarak ekonomik ve sosyal kalkınmamızda kendilerinden yararlanılacaktır.

Din görevlilerinin demokratik düşünce ve inanç özgürlüğü çerçevesinde sürekli eğitimden yararlanmaları sağlanacaktır.

Vekil imamların eğitim eksiklikleri tamamlanarak asıl kadroya geçme imkânları geliştirilecek ve vekil imam meselesi adil şekilde çözüldükten sonra vekil imamlık uygulaması son bulacaktır.

Köylere hızlandırılmış bir programla imam kadroları temin edilecek ve camiye ihtiyacı olan köylerin cami projeleri ve cami yapımı için gerekli malzemenin Devletçe sağlanması gerçekleştirilecektir.

Vakıfların camilerin ve tarihi eserlerin bakım ve onarımı çalışmalarına büyük bir hız kazandırılacak ve bunlar gayelerine matuf olarak kullanılacaktır.

Sayın Üyeler,

Köylerimiz çevresinde yeni iş ve kazanç imkânlarının açılması çağdaş uygarlık nimetlerinin yeterli sağlık ve eğitim kurumlarıyla ve her türlü kamu hizmetleriyle buralara ulaşması nüfusun büyük merkezlerde aşırı şekilde yoğunlaşmasının önlenmesi amaçlarına uygun olarak demokratik bir anlayış içerisinde köy-kentlerin kurulması yoluna gidilecektir.

Şehirlerin gereğinden fazla düzensiz biçimde büyümesini önlemek, çevre sağlığı sorunlarını asgariye indirmek, konut ve arsa sorunlarına adil çözümler getirmek, insan hayatını şehirleşme bakımından güzelleştirilip mutlulaştırmak için, şehirlerin gelişme alanlarındaki arsaların kamulaştırılması ve büyük şehirlerin çevrelerinde uydu kentler kurulması da dahil olmak üzere gerekli tedbirler alınacaktır.

Kıyılardan kumsallardan ve tabii güzelliklerden bütün halkın serbestçe yararlanabileceği sosyal tesislerin geliştirilmesi için kıyılar ve kumsallar üzerinde kamu hakları süratle toplum yararına değerlendirilecektir.

Gecekondu konusundaki mevcut zaman sınırlaması değiştirilecek 1973 sonuna kadar yapılmış bütün gecekondular meşrulaştırılacaktır. Özel kişilerin arsaları üzerinde kurulmuş gecekondularla ilgili olarak ya arsaların kamulaştırılması yoluna gidilecek veya bu gecekondularda oturanlara başka konut sağlanacaktır.

Kalkınma planları ile fiziki planlamalar arasında bütünleşme sağlanacak metropoliten planlama ve şehir planlaması rasyonel bir ilişki içinde sürdürülecektir.

Yerleşme düzeninde sanayi bölgelerinin süratle tespitine önem verilecektir.

Konut sorununu çözücü milli bir konut politikası geliştirilecektir. Yapı malzemesi ve yapı teknolojisi çalışmaları hızlandırılacaktır. Kamu kuruluşları ile halkın konuta ayırdığı mali kaynakların ahenkli bir şekilde kullanılması sağlanacaktır.

Türkiye Emlak-Kredi Bankası halka dönük ucuz ve toplu konut yapımında daha verimli ve etkin hale getirilecektir.

Kendi evini kendi yapmak isteyenlere uygun alanlar ayrılacak ve bu alanların alt yapıları kamu kuruluşlarınca sağlanacaktır.

Kamu hizmetleriyle ilgili yapılar çevrenin ve göreceği hizmetin şartlarına uygun ve sade olarak yapılacaktır.

Sayın Üyeler,

Alt yapı hizmetlerinde bölgelerarası dengesizliğin giderilmesine önem verilecektir.

Yol şebekesinin geliştirilmesi hızlandırılacak özellikle zirai ve sınai ürünlerimizin pazarlanmasına yardımcı ve milletimize emniyetli bir ulaşım sağlayan yolların yapımına ağırlık verilecektir.

Uzun dönemde ulaşım maliyetlerini en aza indiren, ekonomik sosyal ve kültürel kalkınma yönünden ülke yararlarını en iyi şekilde sağlayan kara, hava, su ve demiryollarından oluşan dengeli bir ulaşım sisteminin geliştirilmesi ana amaç olacaktır.

Yol hizmetlerinin aksamadan yürütülmesi için makina parkının yenileştirilmesine önem ve öncelik verilecektir. İhtiyaç duyulan makina ve yedek parçaların yerli kaynaklardan sağlanması oranı arttırılacak ve bu sanayi dalının geliştirilmesi özendirilecektir. Demiryolu ağımızın büyük bir kısmı bugünün ihtiyaçlarını karşılamayacak düşük standartlı hatlardan oluşmaktadır. Ulaşımda ve özellikle büyük hacimli yük taşımasında demiryollarından daha geniş ölçüde yararlanılmasını zorunlu gören Hükümetimiz demiryollarımızın gelişmesine ve modernleştirilmesine önem verecektir.

Deniz ulaşımının daha hızlı ve yoğun bir hale getirilmesi için deniz ulaşım araçları çoğaltılacak ve modernleştirilecektir. Kendi ihtiyaçlarımızı karşılamanın ötesinde ihracata da dönük bir gemi inşa sanayiinin süratle kurulması ve mevcutlarının daha verimli çalışması sağlanacaktır. Kıyı tesisleri ihtiyaçlara cevap verecek şekilde geliştirilecektir.

Hava ulaştırmasından daha geniş ölçüde yararlanılacak hava meydanları ve uçaklar modern ihtiyaçlara cevap verecek şekilde araç ve gereçlerle donatılacak ve geliştirilmeleri hızlandırılacaktır.

Büyük ölçüde can ve mal kaybına sebep olan trafik kazalarının önlenmesi için karayolu taşımacılığı hizmetlerinin tesis, yönetim, işletme ve trafik kontrolü yönlerinden düzenli hale getirmek üzere kurumsal ve yasal tedbirler alınacaktır.

Posta telefon ve telgraf hizmetleri ve televizyon nakil olanakları plan hedefleri yönünde dengeli yaygın ve çağdaş standartlara uygun hale getirilecektir.

Sayın Üyeler,

Tekel kendi faaliyet alanı ile ilgili üretici kooperatifleri ve üst kuruluşları ile ortaklık kurarak ve işbirliği yaparak halk sektörünün geliştirilmesine katkıda bulunacaktır.

Uluslararası anlaşmalar dış turizmdeki gelişmeler ve yurt dışındaki bir milyona yakın işçimizin yurda geliş gidişlerinin ortaya çıkardığı çok yönlü sorunların çözümü amacı ile gümrüklerimizin ve bu alanda izlenmesi gerekli politika çağdaş anlayışa uygun bir şekilde düzenlenecektir.

İç ve dış turizmin ekonomik sosyal ve kültürel katkılarından yurdumuzun ve ulusumuzun gereğince yararlanabilmesi sağlanacaktır.

Dar ve orta gelirli yurttaşlarımızın da turizmin imkânlarından faydalandırılmaları kolaylaştırılacaktır.

Tarihi anıtlarımızın ve milli eserlerimizin korunmasına önem verilecek ve bunlar onarılarak turizme yararlı biçimde değerlendirilecektir.

El sanatlarımızın folklorumuzun yozlaşmaktan kurtarılması ve bundan turizmde ve tanıtma çalışmalarında yararlanılması için gerekli özendirme geliştirme eğitim ve örgütlendirme tedbirleri alınacaktır.

Türkiye radyolarının yurt dışından daha kolaylıkla dinlenebilmesi için gerekli yatırımlar yapılacaktır.

Televizyon eğitim programlarından yaygın eğitim için olduğu kadar belli dallarda yazışma yoluyla yükseköğrenim yapabilecek olanlar içinde yararlanılacaktır.

Sayın Üyeler,

Sağlık politikasında amaç halkın sağlık hizmetlerinden yararlanma seviyesini yükseltmek ve geri kalmış bölgelere öncelik vererek, sağlık hizmetlerinin dağılışında sosyal adaleti gerçekleştirmektir.

Bu amaçla sağlık alanında hizmetler ve kurumlar bakımından ahenksizliği ve dağınıklığı giderici bir düzen kurulacaktır. Bütün yurttaşların, sağlık hizmetlerinden yararlandırılmaları hedef alınacaktır. Özellikle mali gücü yetersiz olanların sağlık tesislerinden faydalanmalarında çıkarılan zorluk ve engeller kaldırılacaktır.

Koruyucu hekimlik hizmetlerine daha etkinlik ve yaygınlık kazandırılacak tedavi hekimliği hizmetleri koruyucu hekimlik çalışmalarını tamamlayan bir unsur olarak ele alınacak hastanede evde ve ayakta tedavi hizmetleri hem kendi içinde ve hem de koruyucu hekimlik hizmetleri ile bir bütün olarak yürütülecektir.

Yataklı tedavide hizmetler ve kurumlar bakımından mevcut dengesizlik ve dağınıklığı gidermek üzere bu hizmetlerin tek bir sistem içinde yürütülmesi sağlanacak ayrıca boş yatak kapasitesinin etkin hale getirilmesi için gerekli tedbirler alınacak ve gelişen ihtiyaçlar oranında yatak sayıları artırılacaktır.

Bir genel sağlık sigortası sistemi kurulması hususunda gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Köyler ve gecekondu bölgelerindeki yetersiz ve kötü yaşama şartları düzeltilerek buralarda yaşayan vatandaşlara daha sağlıklı hayat şartlarının hazırlanmasına ilişkin çalışmalar yapılacaktır.

Geri kalmış bölgelerdeki sağlık ocakları evleri merkezleri ve hastaneleri yeterli şekle getirilecektir.

Çevre sağlığı bakımından hava ve su kirlenmelerinin vatandaşın sağlığını tehdit eden tabiat şartlarını kötüleştiren etkilerin önlenmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

İlaç fiyatlarının objektif esaslara göre tespiti uygulamasına devam edilecek ilaç sanayinin güçlenmesi ve ham madde üretimine de yönelmesi özendirilecektir. Piyasada eş değerli ilaç enflasyonu önlenecek tedavi değeri azalmış ilaçlara ait ruhsatlar kaldırılacak ilaç üretim ve pazarlamasının etkin şekilde denetimi sağlanacaktır.

Kan ürünlerinin istihsali nakli ve stoklanması üzerinde bugünkü dağınık ve disiplinsiz uygulamayı giderici milli bir kan politikası geliştirilecektir.

Gıda maddelerinin sağlık yönünden denetimine önem verilecek tüm beslenme konusu üzerinde önemle durulacak ve özellikle iyi beslenemeyen ve satınalma gücü yeterli olmayan okul öncesi ve okul çağındaki çocukların gereğince beslenmeleri sağlanacaktır.

Sayın Üyeler,

Çalışma hayatı ile ilgili haklar süratle yaygınlaştırılacak yürüyen hayatın gerisinde kalmış yasa hükümleri değiştirilecek ve gerekli yeni yasalar çıkarılacaktır.

İşçilerin asgari kıdem tazminatı bir yıla yarım aylık yerine bir yıla bir aylık üzerinden hesaplanacaktır.

Toplu iş sözleşmeleri için yetkili sendika saptanmasında anlaşmazlık çıktığında yargı denetiminde işçilerin gizli oyuna başvurulacaktır.

Tarım ve orman kesiminde çalışan işçilerin hakları kanunla teminat altına alınacaktır.

Çırak kalfa ve ustalar kanunu çıkarılacak işbaşında eğitim düzeni kurulacaktır.

Sosyal güvenliğin yurt ölçüsünde bütün çalışanlara ulaştırılabilmesi amacıyla aşağıdaki tedbirler alınacaktır;

Kooperatifleşme hareketine paralel olarak ve kooperatiflerce kurulacak yeni bir sosyal sigorta ve tarım sigortası sistemi geliştirilerek köylülerimizin bir taraf-

tan sosyal güvenliğe kavuşturulmaları diğer taraftan kötü ürün yıllarında veya tabii afetler karşısında geçim zorluğundan kurtulmaları sağlanacaktır.

Ülkemiz şartları göz önünde tutularak belli bir zaman süresi içinde bütün ülkeye yaygınlaştırılmak üzere işçiler için işsizlik sigortası kurulmasına başlanacaktır.

Çalışan kadınlardan isteyenlere daha erken emekliye ayrılabilme olanakları sağlanacaktır.

Bütün sosyal güvenlik kurumları bir çatı altına toplanacaktır. Kurulmuş ve kurulacak güvenlik sistemlerinin dışında kalan muhtaç durumdaki yurttaşlar için sosyal yardımlar bir düzene bağlanacaktır. O arada gelirsiz kalan yaşlılara kimsesiz çocuklara ve sakatlara özel ilgi gösterilecektir.

Halen sosyal sigortalar kapsamına girmemiş ve yaşamları iyi kalpli fertlerin ilgisinin devamına bağlı olan çocuk kadın ve ihtiyarlara sosyal yardım hizmeti götürülecektir.

Memur Yardımlaşma Kurumu ve İşçi Yardımlaşma Kurumu Kanunları çıkartılacak ve bu kurumların gerek sosyal güvenlik gerek yatırım alanlarında faaliyetlere geçmeleri sağlanacaktır.

Yurt dışındaki işçilerin haklarını daha sağlam teminata bağlamak işçilerin ve çocuklarının bulundukları ülkelerdeki eğitim imkânlarından daha geniş ölçüde faydalanmalarını ve işçilerin yurda dönüşlerinde tecrübe ve kabiliyetlerine uygun iş bulmalarını sağlamak için gerekli tedbirler alınacaktır. Yurt dışındaki işçilerimizin çocuklarının milli ve dini eğitimleri aksamadan yürütülecektir.

Değerli Milletvekilleri,

Ulusal güvenliğimiz için olduğu gibi ulusal varlığımız birliğimiz ve bütünlüğümüz için de hayati önemi olan Silahlı Kuvvetlerimizin yapısını ve vurucu gücünün eşsiz tarihi ve geleneği ile mütenasip ve gelişen ilim ve teknoloji icaplarına uygun bir seviyede olması temel hedefimizdir.

Milli güvenliğimiz ve savunmamız için yalnız ortak sistemlerle yetinilmeyecek kendi milli savunma politikamız stratejimiz ve imkânlarımız da geliştirilecektir.

Silahlı Kuvvetlerimizin geliştirilmesi artan şekilde milli kaynaklarımıza dayandırılacaktır. Bunun için savunma icapları ile ekonomik ve sosyal gelişme arasında verimli ve uyumlu bir denge tesis ve idame ettirilecektir. Topraklarımızdaki ortak savunma tesislerinin savaş araç ve gereçlerinin Türk Devletinin denetimi altında bulunmasına daima itina edilecektir.

Anayasamızın 60'ıncı maddesinin verdiği imkân değerlendirilerek askerlik veya yedek subaylık çağı gelmiş bulunanlardan modern bir ordunun ihtiyaç fazlası olanlar tahsil meslek ve ihtisaslarına uygun diğer kamu görevlerinde çalışabileceklerdir.

Dış politikada amacımız Atatürk'ün kurduğu temeller üzerinde barışçı Devletler Hukuku kurallarına saygılı Türkiye'nin bağımsızlığını gözeten bir politika izlemektir

Birleşmiş Milletlerin kuruluşundan beri üyesi olan Türkiye devletlerarası ilişkilerde her şeyden önce bu örgütün yasasındaki ilkelere uymayı dış politikasında açıklık ve samimiyetten uzaklaşmamayı amaç edinmiştir.

Bu ülkelerle dostluk ilişkileri sürdürmek azminde olan Hükümetimiz özellikle müttefiklerimiz komşu ülkelerle ve aramızda tarihsel geleneksel ve manevi bağlar bulunan ülkelerle iyi ilişkilerin geliştirilmesine büyük önem vermektedir.

Türk Milleti ulusların özgürlüğü ve sömürgeciliğin tasviyesi hareketine öncülük etmiş millet olarak bağımsızlığına yeni kavuşmuş veya kavuşma çabasında olan ülkelere özel bir yakınlık duymaktadır.

İçinde bulunduğumuz ortak güvenlik sistemine ve ittifaklara bağlı kalınacak ve bunların gelişen şartlara intibak edecek şekilde uygulanabilmesinin sağlanmasına dikkat edilecektir. Gerçek barış ve güvenliğin sağlanmasına samimi arzusu ile yapılacak her türlü teşebbüsü destekleyecek ve bu yönde olumlu gayretler sarf edeceğiz. Bu maksatla düzenlenen çeşitli konferanslarda bütün ilgililer için geçerli güvenlik şartlarının sağlanmasına dikkatli ve yardımcı olacağız.

Ortadoğu'da adil ve devamlı bir barışın gerçekleşmesi içten dileğimizdir.

Milletlerarası hayatta tek taraflı çözüm yollarının kuvvete başvurularak kabul ettirilmesine karşı olan Türkiye Ortadoğu'da silahlı çatışmaya son verilip tarafların anlaşmazlığa müzakere yoluyla çözüm aramalarını memnuniyetle karşılamaktadır. Vuku bulmuş haksızlıkların bu müzakerelerle ortadan kalkmasını temenni ediyoruz. Güvenlik Konseyinin 242 sayılı kararının uygulanmasının Ortadoğu'da barışın tesisi yolunda önemli bir adım olduğuna kaniyiz.

Yurt dışındaki Türklerin her şeyden önce uluslararası andlaşmalarda kendilerine tanınmış bulunan haklardan tam olarak yararlanmalarını sağlamak önemli hedeflerimizden biridir. Yabancı memleketlerdeki soydaşlarımızın Türk kültür ve varlıklarının korunup geliştirilmesine bulundukları ülke halkına tanınan her türlü haktan tam ve eşit olarak yararlanabilmelerine önem vermekteyiz.

Yurt dışında Türk kültür varlığının korunması faaliyetlerinin yanısıra Türk kültür ve sanatının gereği gibi tanıtılması için anlaşmalar ve mübadele programları çerçevesinde gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Öte yandan vatandaşlarımızın yabancı memleketlerdeki emlaki ve hakları ile ilgili sorunların da süratle çözülmesine önem verilecektir.

İki cemaatten oluşan Kıbrıs'ta Türk Toplumunun eşit egemenlik statüsünün korunması ve Devlet yönetiminde iki cemaat arasında her yönü ile huzurlu bir işbirliğinin sağlanması için en isabetli çözüm şeklinin fedaratif bir sistem de bulunacağına inanıyoruz. Böyle bir çözüm yolunun Kıbrıs'ın ülke bütünlüğünü ve bağımsızlığını kuvvetlendirecek bir temel teşkil edeceği inancındayız. Halen yürütülmekte olan müzakerelerin Kıbrıs Andlaşmalarının ortaya koyduğu esaslardan hareketle, gerçekçilik ve iyi niyet içinde böyle bir sonuca ulaşması ilgili bütün tarafların uzun vadeli ortak çıkarlarına ve bölge barışına en iyi şekilde hizmet edecektir.

Denizlere ve deniz yataklarına ilişkin sorunların zamanımız ihtiyaçları uyarınca çözülmesi amacı ile yapılmakta olan uluslararası deniz hukuku çalışmalarında Türkiye'nin güvenliğine ve her türlü hak ve yararına değinen konular üzerinde hassasiyetle durulacaktır. Bu alanda gelişmekte olan Devletler Hukuku kurulları ve uygulamalar çerçevesinde ulusal hak ve çıkarlarımızı dikkatle izlemek korumak ve değerlendirmek kararındayız.

Millet Meclisinin Değerli Üyeleri;

Programımızı takdirlerinize ve eleştirilerinize sunarken bir inancımızı daha belirtmek isteriz.

Cumhuriyet Halk Partisi ile Milli Selamet Partisinin kurdukları Hükümet ortaklığı uzun süre milli bütünlüğümüzü zedelemiş kalkınma hamlelerimizi güçlendirmiş bazı tarihi yanılgıların doğurduğu suni ayrılıklara da son veren bir yeni dönem açmaktadır ülkemizde.

Sömürünün örtülü bir araç olarak yüzyıllardır körüklenen bazı sun'i ayrılıkların yerini artık ülkemizde sağlıklı bir demokrasinin gereği olan ve çağdaş toplum yapısının ve sorunlarının yarattığı çelişkileri yansıtan düşünce ayrılıkları almaktadır. Bu anlamdaki düşünce ayrılıkları ise Hükümet Programının başlangıcında da belirttiğimiz gibi toplum yaşamına zenginlik getirecektir; toplum yapısını sarsmayacak canlandıracaktır; milleti bölmeyecek, bütünleştirecektir.

Böyle bir oluşumun bir mutlu belirtisidir bu Hükümet.

Cumhuriyet Halk Partisi ile Milli Selamet Partisinin temel sorunlara cesaretle inebilen bir programla Hükümet ortaklığı kurabilmiş olmaları gerçek bir huzur döneminin de başlangıcı olacaktır.

Kimsenin birbirine kuşku ile bakmadığı bir huzur dönemi olacaktır bu. Ayrı düşüncelerin barış içinde tartışıldığı ve yan yana yaşayabildiği bir dönem olacaktır. Kimsenin kimseyi ezemediği bir dönem olacaktır.

Gençliğe kuşkuyla ve korkuyla değil, güvenle ve sevgiyle bakacağız. Siyasal ve sosyal düşünceleri ne kadar ayrı olursa olsun gençlerimiz çocuklarımız arasında kardeşliğin gerçekleşeceği sevginin yeşereceği bir ortam hazırlamayı başta gelen ödevlerimizden biri sayacağız. Böylece toplumsal barış ve huzur ilk filizlerini gençliğimiz içinden verecektir.

Bu inançla ve sözde Yüce Kurulumuza Hükümet adına saygılar sunarım.

Hükümet Programı Yüce Meclise sunulmuştur. Anayasanın 108'ncü, İçtüzüğümüzün 105'nci maddeleri gereğince, Hükümet Programının görüşülmesi için 4.2.11974 Pazartesi günü saat 15,00'te toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

Kapanma, Saati; 16.20

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi
Toplantı 13 Cilt 13 Birleşim 25
Sayfa 352-367
01.02.1974 Cuma

BİRİNCİ OTURUM

***BAŞKAN**; Başkanvekili Kemal Ünaldı*
***KÂTİPLER;** Mehmet Çamlıca (Kastamonu)*
Azmi Erdoğan (Diyarbakır)
***Açılma Saati;** 15.00*

Hükümet Programının Okunması

BAŞKAN — 25'nci Birleşimi açıyorum. Çoğunluğumuz vardır, müzakerelere başlıyoruz.

BAŞKAN — Başbakan Sayın Bülent Ecevit tarafından Hükümet programının takdimi yapılacaktır.

Buyurun Sayın Ecevit. *(Alkışlar)*

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Zonguldak Milletvekili) — Cumhuriyet Senatosunun Sayın Üyeleri;

Buyurun efendim.

I. Ecevit Hükümetinin Programı Millet Meclisi'nin 01.02.1974 tarihli 35. Birleşiminde de aynen okunduğundan tekrar alınmamıştır.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi
Dönem 4 Cilt 1 Birleşim 36
Sayfa;368-477
04.02.1974 Pazartesi

BİRİNCİ OTURUM

BAŞKAN: *Başkanvekili Ahmet Çakmak*
DİVAN ÜYELERİ: *Enver Akova (Sivas)*
Tufan Doğan Avşargil (Kayseri)
Açılma Saati: *15.00*

Hükümet Programının Görüşülmesi

BAŞKAN — Sayın arkadaşlarım, gündemimiz gereğince Cuma günü Genel Kurula sunulmuş olan Hükümet Programının görüşülmesine başlıyoruz.

Bu görüşmelerde grupları ve şahısları adına söz alan Sayın Milletvekillerinin isimlerini sunuyorum;

Adalet Partisi Grubu adına Sayın Süleyman Demirel.

Demokratik Parti Grubu adına Sayın Hasan Korkmazcan.

Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına Sayın Turhan Feyzioğlu.

Şahısları adına söz alan milletvekilleri;

Mustafa Timisi	(Sivas)
Vahit Bozatlı	(Sivas)
İbrahim Göktepe	(İçel)
Mehdi Keskin	(Kastamonu)
Naldır Lâtif İslâm	(Sakarya)
Mustafa Asri Ünsür	(Yozgat)
Hasan Tosyalı	(Kastamonu)
İhsan Ataöv	(Antalya)
Hayrettin Uysal	(Sakarya)
Alparslan Türkeş	(Adana)
A. Fuat Eyüboğlu	(Yozgat)
Mustafa Kemal Erkovan	(Ankara)
Nâzım Baş	(İçel)

Sayın arkadaşlar, Hükümet Programı üzerindeki görüşmelerin, İçtüzüğün 61'nci maddesindeki sürelerle kayıtlı kalmaksızın siyasi parti grupları için süre konmaması, kişisel konuşmaların 20'şer dakika olması; görüşmelere devam önergesi verildiği takdirde gruplara 30'ar, kişisel konuşmalara 10'ar dakikalık bir süre daha tanınması, Hükümetçe yapılacak konuşmaların sınırlandırılmaması hususlarında karara varılmıştır.

Kabul olunan bu usule göre söz vereceğim.

Şimdi ilk sözü Adalet Partisi Grubu adına Genel Başkan Sayın Süleyman Demirel'e veriyorum.

Buyurun Sayın Demirel. *(A.P. sıralarından sürekli alkışlar)*

A.P. GRUBU ADINA SÜLEYMAN DEMİREL (Isparta) — Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri, hepinizi saygıyle selamlıyorum.

Hükümet programı üzerinde Adalet Partisi Grubunun görüşlerini açıklamak üzere huzurunuzda bulunuyorum; huzurunuzu bir süre işgal edeceğim.

14 Ekim 1973 seçimlerine gelinebilmesi fevkalade önemli bir hadise idi. Ona takaddüm eden dönemde karşılaşılmış bulunan bunalım esnasında politika, politikacı, seçim müessesesi, Parlamento müessesesi ve ona dayanan Hükümet müessesesi önemli eleştirilere muhattab olmuştur.

Bu eleştiriler, bir rejim bunalımının delilleriydi. Parlamenter demokrasinin sistem olarak memleketin meselelerini çözmeye yetmeyeceğini ve bu sebeple; seçimle, parlamentoyla bir şeyin hallolmayacağı iddiaları ortaya atılmış ve bu iddialar tesir sahaları bulmuştu.

Bu itibarla, seçimin yeniden yapılabilmesi ve daha sonra Parlamentonun, bütün yetkileriyle yeniden teşekkül etmiş olmasını sevinçle karşılandığımızı sözlerimin başında ifade etmek isterim. Böylece, rejim bunalımı aşılmış ve hürriyetçi demokrasi yeniden işlerlik kazanmıştır.

Türkiye Parlamentosu milletimizin en büyük eseridir; hür bir millet olmamızın en güçlü delili ve teminatıdır. Hür parlamento, hür kürsüleri olan Parlamento diğer bütün hak ve hürriyetlerin kilit taşıdır. Üstünlüğü tartışma konusu olmayan hür Parlamento her türlü bunalımın çaresidir. Hürriyetçi demokrasinin bütün müesseseleri teminatlarını yine hür Parlamentoda bulurlar. Hür Parlamento, yetkilerini kullanma serbestisine haiz olan bir müessesedir Hür iradesi ile yasa yapmak Hükümetlere vücut vermek veya onları değiştirmek, Cumhurbaşkanı seçmek bir Parlamentonun en önemli hak ve yetkileri arasındadır. Bu yetkilerini hiçbir tesir altında kalmadan kullanabilecek şekilde yeniden vücut bulmuş olan Parlamentomuzun itibarını yüksek tutmada herkesin birleşmesi gereğine inanıyorum. Bu hususu gayrisiyasi telakki ediyorum; bunalımlara maruz kalmaması için önemli çare görüyorum.

Rejim bunalımları siyasi istikrarsızlık demektir. Siyasi iktidarsızlık, bir ülkenin aşılması zor önemli meselesidir. Siyasi istikrar, gelişmekte olan memleketimizin

en baş ihtiyacıdır. Rejim bunalımları daima, getirdiklerinden fazlasını götürürler. Rejim bunalımlarının yarattığı rejim inançsızlığı, bundan doğan otorite boşluğu; telafisi fevkalade zor ve neticede memleket için büyük zararlar veren bir durumdur. Bu işin son ne olacak diye düşünülmeye başlanıldığı zaman tereddüt, endişe ve güvensizlikler kısa zamanda yaygın hale gelebilmektedir. Kim ve neye güvenileceği bir kere soru konusu olunca; rejimin bütün müesseseleri yıpranmakta, yeniden her şeyi rayına oturtmak ve ahenk içinde çalışır hale getirmek, aşınmaları restore etmek fevkalade önemli bir mesele haline gelmektedir.

Bir büyük rejim bunalımından henüz çıkmış olan ülkemizin, Devlet olarak önemli meselelerle karşı karşıya bulunduğunu kimse inkâr edemez. Hükümet bunalımı da istikrarsızlık demektir; ama rejim işlerse Hükümet bunalımını aşmak daima imkân dahilindedir. Hükümet bunalımının zaman, zaman kaçınılmaz olduğu demokratik tecrübe içinde mevcuttur, ancak rejim bunalımlarının kaçınılmazlığını kabul ettiğimiz takdirde işin içinden çıkamayız. Buna rağmen zaman zaman rejim bunalımları ile karşılaşınca bunları, memlekete en az zararla aşmaya çalışmaktan başka bir çare bulunduğuna kani değiliz.

Bu büyük müessesenin çatısı altında milletin oyları ile görev almış bulunan değerli üyelerin her birinin, bu büyük müesseseyi her hal ve şart altında savunması lazımgeldiğine kaniiz.

Siyasi iktidarları veya Hükümetleri eskitmek, yıpratmak daima mümkündür, ama onların yenilenmesi kabildir. Parlamentoyu müessese olarak yıpratmanın açacağı yaraları kapatmak mümkün değildir.

Politika ve politikacıyı itibarsız hale getirme gayretleri yaygın hale gelirse, rejimi çürütmenin en kestirme yolu bulunmuş demektir. Bu takdirde siyasi kadrolar yerine elit bürokrat ve teknokrat kadrolar aranmaya başlanır.

Şayet, Parlamento müessese olarak, mana taşıyor ise, ona dayanan diğer şeylerin de manası olacaktır. Ancak, Hükümet müessese olarak mana taşımıyorsa, yapılacak eleştiriler zaman kaybından ibarettir. Bugün hem Parlamentonun, hem onun vücut verdiği Hükümetin müessese olarak mana taşır halde olması sevinilecek bir olaydır. Bu olay aslında bir uçtur, köküne inmekte zaruret görüyorum.

İnsanlık tarihinin en önemli vesikalarından biri olan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin ortaya koyduğu şartlara uyabilen ülkeler, kendilerini medeni alemin şerefli üyesi saymakla gurur ve iftihar içinde olabilirler. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 21'nci maddesinin 3'ncü fıkrası; "Hükümet otoritesinin esası, halkın iradesidir" diyor, bu iradenin genel oy ile ifadesini bulduğunu öngörüyor. Böylece, bir memleketin idaresine giden yolun genel oydan geçmesi lazımgeldiği ortaya konuluyor, meşruiyetin temeli millet iradesi oluyor.

"Hakimiyetin kayıtsız şartsız millete ait bulunduğu" şeklinde de ifade edilebilecek olan meşru otoritenin kaynağında, yani millet iradesi ile birleşmek ile Parlamentonun üstünlüğünde birleşmek eş manaya geliyor. Genel oyun, seçimin ve Parlamentonun, Hükümet otoritesinin kaynağı anlamında birleşebilmeyi, yine Türkiye'de rejim önlemenin en önlemli vasıtası sayıyoruz.

Ekim 1973 seçimleri şayet bu gerçeğin daha çok kişi tarafından anlaşılmasını sağlamışsa bundan bahtiyarlık duymak lazımdır. *(A.P. Sıralarından Alkışlar)*

"Bir millet üzerinde kullanılan her iktidarın bir başlangıcı olmak gerekir. Bu iktidar ya millet tarafından verilmiş, ya hodbehot alınmış olmak icabeder. Başka kaynak yoktur. Milletin verdiği her iktidar bir emanettir. Hodbehot alınan her iktidar bir gasptır. Zaman bunların hiçbirinin mahiyetini ve vasfını da değiştiremez" diyor Thomasa Paine; *(CHP Sıralarından Gülüşmeler)*

Milletin hür iradesi ile seçilmiş Parlamento ve Parlamentonun hür iradesi ile güvenine mazhar olmuş Hükümet, müessese olarak, bir milletin kendi kendisini idare hakkının neticeleridir. Bu müesseseler varsa milletin idare hakkı yürürlüktedir, yoksa bu hak yürürlükte değildir. Adalet Partisi olarak biz hep bu düşüncede olduk, hep bu büyük fikri savunduk. Bunu kendimiz için değil, milletimiz için savunduk. Milletimizin hür iradesi ile verdiği karar başımızın tacıdır. Milletimizin ülkede son söze sahib olması ve her şeyin onun kararına ve rızasına bağlı bulunması bizim davamızdır. *(A.P. Sıralarından "Bravo" Sesleri Alkışlar)*

Bunun geçerli olması hangi şekilde tezahür ederse etsin bizi bahtiyar kılar. Hükümetler gelir, Hükümetler gider. Önemli olan mesele Hükümetlerin gelmesinin de, gitmesinin de milletin rızasına dayanmasıdır. Önemli olan; nasıl gelinip, nasıl gidileceğinin kaideye bağlanmış olmasıdır. Bu kaidenin fairplay prensibine bağlı kalınarak işlerliğidir. Başka bir deyimle, kaideliğinin muhafazasıdır. Bunu başarabilen ülkeler, kendilerini, idareyi başarmış sayılırlar. Diğer meseleleri halletmek, bu meselenin başarılmış olmasına geniş ölçüde bağlıdır. İktidarlar kavgasız dövüşsüz, kansız ve milletin iradesi ile değiştirilebiliyorsa ve bu anane haline gelmişse, medeniyetçilik mücadelesinde çok önemli bir merhale aşılmış demektir.

En büyük arzumuz; milletimizin, ülkeyi idare edecekleri kendisinin tayin etmesi bunları kendisinin değiştirmesidir. Bir kere, milletimiz kendisinin çıkardığı iktidarları kendisi değiştirebilirse Türk demokrasisi çok önemli bir tecrübe kazanmış olacaktır. Rejimin işlerliğinde, rejimin kaidelerinin asıl manasını ve zeminlerinin dışına çıkılmamasını kastediyoruz. Zeminlere sadık kalınırsa ve kaideler sabırla riayet olunursa, hürriyetçi demokrasinin, bunalımları aşacak güce sahipolduğu görülecektir.

14 Ekim 1973 seçimlerinde oy dağılmasından doğan Hükümet kurulamaması güçlüğünün ortaya koyduğu bunalımın aşılması ile de demokrasimiz yeni bir tecrübe daha kazanmıştır.

Hükümet, kurulmuş, Programını okumuş bulunmaktadır. Hükümet, iki partinin koalisyonudur. Bu programın eleştirilmesine başlarken bir hususu belirtmek istiyorum.

Hükümet programının tetkikinden, iki partinin görüşlerinin birleştiği noktaların, birleşemeyerek sarfınazar ettikleri, hususlardan çok daha fazla ve önemli olduğunun kaydedildiğini görmekteyiz. Bu durumda; koalisyonu teşkil eden partiler, Hükümet şeklinin koalisyon olduğundan dolayı programlarını icra edemedikleri

gibi bir şikâyeti sonradan yapamayacaklardır sanırız. *(A.P. Sıralarından "Bravo" Sesleri Alkışlar)*

Esasen "Ortanın solu" "Düzen değişikliği" sloganlariyle başlayıp "Ak günlere" sloganına gelip dayanmış bulunan Cumhuriyet Halk Partisinin Seçim Beyannamesi, Koalisyon Protokolü ve Hükümet Programiyle karşılaştırılırsa, (Biraz değişik üslupla yer yer örtülü ifadeler kullanılması suretiyle) Cumhuriyet Halk Partisi Seçim Beyannamesinin anahtarlarının Hükümet Programında hemen tümüyle yer aldığını söylemek mümkündür. *(A.P. Sıralarından "Bravo" Sesleri Alkışlar)*

Milli Selamet Partisinin, "Milli görüş" sloganiyle ortaya koyduğu düşüncelerinin de bu program içinde aksini bulduğu iddia olunduğuna göre, artık, koalisyon Hükümeti, programları icra edememenin bir mazereti olarak ileri sürülemeyecektir.

Dünya bir sistem mücadelesi içindedir. Hürriyetçi demokrasi, diktatörlük, krallık, komünist partisi, cunta idareleri belli başlı yönetim şekilleridir. Hürriyetçi demokrasi, ileri medeni memleketlerin hayat ve idare tarzı olarak benimsedikleri bir sistemdir. Hürriyetçi demokrasinin, yerini almak isteyen diğer idare şekilleriyle mücadele içinde olacağı tabiidir. Türkiye; dünyada, hürriyetçi demokrasiyi yaşatmaya çalışan, aynı zamanda hürriyetçi demokrasi için de kalkınmaya çalışan birkaç ülkeden biridir. Beynelmilel komünizm, bütün dünyaya hakim olma arzusu içerisinde çeşitli yollara başvurmaktadır. Türkiye, beynelmilel komünizmin önemli hedeflerinden birisidir. Devletimizin bekasına, milletimizin birlik ve beraberliğine, ülkemizin bütünlüğüne ve Cumhuriyetimize yönelmiş bulunan bu büyük tehdidin üzerinde hassasiyetle durmayı, yerine getirilmesi gereken görev sayıyoruz. *(A.P. Sıralarından "Bravo" Sesleri Alkışlar)*

Türkiye'de neler olmuştur? Bunun bize, Türkiye'nin hangi tehlike ile karşı karşıya kaldığını göstermesi bakımından önemle üzerinde durulması gereken hususlardan birisi olarak göründüğünü ifade etmek isterim. Hiçbir şey olmamış farzederek hareket edilmesi ülkemizi karanlıklara sürükleyebilir. Tehlikeleri ve düşmanları bilmeye mecburuz.

"Anarşik olaylar, şiddet hareketleri, yıkıcı faaliyetler" diye isimlendirilen, son yıllarda Türkiye'nin büyük bir bunalıma girmesine sebebiyet veren olay ve faaliyetlerin maksadı neydi? Türkiye'yi nereye sürüklemek istiyorlardı? Ekonomik ve sosyal reformların yapılmayışından meydana gelen, "daha adil bir düzen özleminin ifadesi miydi bunlar? Uzun yıllar iddia edildiği gibi, masum talebe hareketleri miydi? Gençlikle ilişkisi neydi? Hakikati herhalde, uzun süreden beri hazırlıkları sürdürülen, Devlete karşı bir Marksist - Leninist bir düzen kurmak mıydı?

Bütün bu faaliyet ve hareketlerin içyüzü, bizzat olayları organize eden kişi ve kuruluşların kendi beyan veya yazılı dokümanlarından, tarafsız yargı mercilerinin resmi vesikalarından, anarşik olaylara karşı Devletin savunmasını yapmış Sıkıyönetim komutanlıklarının resmi tespit ve bildirilerinden, 12 Mart sonrası Hükümetlerinin resmi ifadelerinden ortaya konulacaktır. Türkiye ne gibi bir tehlike ile karşı

karşıya kalmıştır? Yıkıcı ve anarşik faaliyetlerde bulunan birkaç kuruluş ve bu kuruluşların önde gelen idarecileri, bakınız kendilerini nasıl anlatıyorlar?

Dev-Genç Örgütüne ait Kurtuluş Gazetesinin Ocak 1971 tarihli nüshasında çıkan "Dev-Genç neyin kavgasını veriyor?" başlıklı yazıda, "Devrimci cephenin en önemli eksikliği, örgütlenme seviyesinin düşük olmasıdır. Bugün elimizdeki tek militan örgüt Dev-Gençtir. Dev-Genç, devrimci gençliğin kütlevi teşkilatıdır. Ne var ki, bugün ülkemizde devrimci mücadeleyi yönlendirecek bir siyasi partinin olmaması, Dev- Genç'in bu görevi de üstlenmesi zorunluğunu ortaya çıkarmaktadır.

Gençlik hareketleri ve Dev-Genç'in mücadelesi, faaliyetlerin dar çerçevesiyle sınırlı değildir. Bugün işçilerle, köylülerle devrimci gençler bağlar kuruyor. Gözünü kırpmadan onlar ölüme gidiyor. Dev-Genç bugünkü teşkilat yapısıyla bu mücadeleyi nereye kadar götürebilir? Bugün bütün aksak ve yetersiz yanlarına rağmen proleter devrimin ideolojisinin yönetiminde olduğu sürece devrim cephesi içinde ancak Dev-Genç bir toparlanma sağlayabilir" Devam ediyor...

Proleter Devrimci Aydınlık Dergisinin 23, 29, 30 sayılı nüshalarında şunlar yazılmıştır;

"Yurdun muhtelif yerlerinde mitingler düzenlenmiş, toprak işgallerine girişilmiş yürüyüşler yapılmıştır. Gençler, mahalli devrimcilerle ve devrimci örgütlerle sıkı bağlar kurarak geniş köy çalışmaları içine girmişlerdir. Bu çalışmalardan, Dev-Genç militanları yeni tecrübeler kazanmışlardır. Proleter devrimciler yurdun en ücra köşelerine kadar seslerini duyurmuşlardır, kitle hareketleri düzenlemişlerdir"

Türkiye Halk Kurtuluş Partisinin Tüzüğünün 7'nci maddesinde şöyle deniliyor;

"Türkiye Halk Kurtuluş Partisi, bizzat savaşan partizanlardan oluşmaktadır. Türkiye Halk Kurtuluş Partisi, politik askeri liderliğin birliği ilkesini esas almaktadır. Türkiye Halk Kurtuluş Partisinin önderliğinde yürütülen gerilla savaşı halkın gerçek ordusunu doğuracaktır. Türkiye ihtilalinin yolu partimizin yoludur" deniliyor.

Aynı kuruluş tarafından yayınlanan 1 numaralı bültende, yaptıkları ve yapacakları faaliyetlerin muhtelif merhaleleri şöyle anlatılmaktadır.

"İçinde bulunduğumuz bu aşama başta işçi sınıfımız olmak üzere bütün halk kitlelerinde var olan memnuniyetsizlik ve başkaldırma duygularını güçlendirme, onları silahlı mücadeleye ajite etme ve partimizin teşkilat yapısını sağlamlaştırma aşamasıdır. Savaşın ikinci aşaması, gerilla savaşının yurt çapında yapılması şehir gerillası yanında kır gerillasının başlatılması aşamasıdır. Üçüncü ve dördüncü aşamalar, gerilla kuvvetlerinin düzenli orduya dönüşme aşamalarıdır"

Yine bu yıkıcı kuruluşlardan biri olan Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi programının 16'ncı maddesinde, "Hareketimiz uluslararası proleteryanın büyük lideri Marx, Engels Lenin ve Stalin'in yolunda mücadele vermiş Türkiye Komünist Partisinden devraldığı, kızıl sancağı Türkiye işçi ve köylülerinin elinde daha yükseklere kaldırmak azmini bütün halkımıza açıklar, Türkiye Komünist Partisinin gerçek mirasçısı olduğunu ilan eder'' diyor.

Aynı programın 37'nci maddesinde, "Sosyalizme giden esas yolda görev, demokratik, halk rejimdir. Hareketimiz işçi-köylü ittifakına dayanan Halkın diktatörlüğünü kurmaktır"

Aynı programın 39'ncu maddesi faaliyet metotlarını da büyük bir açıklıkla ortaya koymaktadır. Şöyle diyor...

"Ülkemizde halk savaşı, esasa olarak silahlı mücadele yoluyle iktidarın parça parça kazanılması, şehirlerin büyük alanlarından kuşatılıp, gerici iktidarın ülke çapında yıkılması halkın devrimci iktidarının kurulmasıyle başarıya ulaşır"

15, 16 Haziran olaylarından sonra yayınlanan, "15 -16 Haziran yolunda ileri" başlıklı kitapta, bu olayların gerçek hedefi açıklıkla ifade edilmiştir. Bu kitaptan birkaç cümleyi, hadiselerin bizzat failleri tarafından nasıl ifade ve takdim edildiğini belirtmek maksadıyle dikkatlerinize sunuyorum; "Askerler, subaylar, polisler; zulüm emirlerini dinlemeyin, halkla birleşiniz. Marksizm, Leninizm, Maoizm düşüncesinin devrimci, ihtilalci bayrağını yükseltelim"

Devrim, bir sınıfın bir diğer sınıfı yıktığı bir isyan, bir şiddet eylemidir. Şiddet eylemleri ve yıkıcı faaliyetlere karışan bazı organizasyonlar, kendileri ve gayelerini yine kendi lisanlarıyle böyle anlatmaktadırlar. Ne gaye ve ne de eylemini gizlemek lüzumunu duymamaktadırlar. Şimdi biraz da tarafsız adli mercilerin elde ettikleri deliller ve bunların değerlendirilmesinden, yine bu mercilerin resmi vesikalarına dayanarak misaller vereceğiz.

226 sanıklı Dev-Genç Davası iddianamesine göre, maznunlar, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasını tağyir ve tebdil ve ilga ederek, onun yerine Marksçı ve Leninci komünist bir düzen kurmayı gaye olarak almışlardır. Bu düzen komünist faaliyetler Cumhuriyet rejimine karşı muhtelif devirlerde illegal olarak elli yıldan beri yürütülegelmiştir. Bu örgütün yayın organlarında şu fikirler yer almaktadır. "Türkiye'de devrimci mücadelenin savaşçı örgütü Dev-Gençtir. Ülkede sosyalizm kurulmadıkça devrimciler silahlarını bırakmazlar ve bırakmayacaklardır. Savaşımız, işçi sınıfının öncülüğünde kesintisiz bir şekilde millî demokratik devrim yolu ile sosyalizme varmak içindir"

Diğer taraftan, Dev-Genç Tüzüğünde, "Milli demokratik devrim mücadelesinde sosyalist gençliğin düşünce ve eylemi ve geliştirilmesi" çalışmaları amaç olarak gösterilmektedir.

Marksın desteklediği ve sözünü ettiği devrim, sosyalist devrimdir. Burada, solun kimlerden ve ne şekilde yardım ve destek gördüğü de ayrıca açıklanmaktadır.

Türkiye'de komünist hareketlerin 1916-1917 yıllarında başladığını tespit ve kısa bir özentini yapıldığı Türkiye İşçi Partisi dosyasında, daha sonra yakın tarihimize ait şu tespitlere yer verilmektedir.

Bir ara legal partiler kurmak yolunu da deneyen komünistler Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisini ve ayrıca Türkiye Sosyalist Partisini kurdular. Ancak, bunların mahiyeti kolayca tespit edildi ve devrin sıkıyönetim komutanlığı tarafından kapatıldılar. Daha sonra 1954'te Dr. Hikmet Kıvılcımlı tarafından "Vatan

Partisi“ kuruldu ve 1957'den sonra kapatıldı. 1960 yılı başlarında kurulan Türkiye Sosyalist Partisinin bir kısım kurucuları, enselerinde komünizmin soğuk nefesini duyduklarını beyan ederek kurdukları partiden ayrıldılar. Böylece, bir sosyalist partinin bile komünistlerle işbirliği yapamayacağı gerçeği ortaya çıktı.

27 Mayıs 1960 hareketinden sonra Milli Birlik Komitesi üyelerine tesir etmeye çalıştılar ve 18 Şubat 1961'de de Türkiye İşçi Partisi kuruldu. Bu teşekkül, kurulduğu günden kapatıldığı ana kadar amacını kamufle gayreti içinde bulundu" diyor iddianame ve devam ediyor. "Gizli ve açık yıkıcı çalışmalar, siyasi olayların getirdiği türlü dengesizlik içinde bazı savcı ve hakim bilirkişilerin hoşgörü ve çekingenlikleri de inzimam edince, memleket, 1969-1970 yıllarının karışık ortamına geldi. Komünizm, Millîyetçilikten daha fazla hürriyete sahip olabilmiştir" diyor. (T.İ.P dosyası iddianamesi sayfa 22-28)

Daha sonra Türkiye İşçi Partisi; Anayasa Mahkemesine, Anayasanın 57'nci maddesine ve Siyasi Partiler Kanununa aykırı olarak, ülke ve millet bütünlüğünü bölücü faaliyetlerinden dolayı temelli kapatılmıştır. Bu partinin Genel Başkanı ve yönetici kadrosu komünist bir düzen kurmak için cemiyeti teşkil ve propaganda yapmaktan, Anayasanın tanıdığı kamu haklarını ırk mülahazasıyle ortadan kaldırmayı hedef alan mili duyguları yok etmeye matuf faaliyetleri tanzim, sevke ve idare ve yol göstermekten ve aynı maksatlarla propaganda yapmaktan, sınıf kavgası kışkırtmacılığından; bir suçun işlenmesini tahrik ve teşvik etmekten Sıkıyönetim mahkemesince yargılanmış, Türk Ceza Kanununun 141'nci maddesine dayanılarak ağır cezalara mahkum edilmişlerdir.

Anayasaya aykırı faaliyette bulunduğu gerekçesiyle kapatılan T.İ.P hakkında adli mercilerin vermiş oldukları bu karardan sonra, şimdi de; yine bu tip faaliyetleriyle tanınan, Genel Başkanı, bir kısım yöneticileri hakkında, "Sosyal bir sınıfın, diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakküm tesis etmek, sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmak, memleket içinde müesses iktisadi ve sosyal temel nizamları devirmeye matuf cemiyet kurmak, sevk ve idare etmek, propaganda yapmak " suçu ile takibe uğramış TÖS hakkında adli mercilerin tespitlerinden kısa bilgiler arz ediyorum. TÖS iddianamesinin 47'nci sayfasında şöyle deniyor; "Türkiye'nin iç huzurunu bozmak, iktisadi yönden kalkınmamıza engel olmak, her ideolojinin rahat olarak çalıştığı bir ülke haline getirmek, birlik ve beraberliği bozmak, iç ve dış düşmanlarımızın başlıca hedefleri ve prensipleridir"

Aynı iddianamenin 98 sayfasında şöyle deniyor; "1968 yılında başlayan eylemci öğrenci olaylarının hemen hepsi, bir kısım öğretmenlerce desteklenmiştir. Bu, işin başlangıç safhasıdır. Bu safhada aşağı yukarı her aydın, bunların iyi niyetli oldukları kanısındadır. 1969 yılanda; öğretmenlerin boykot yapmaya kanuni hakları olmadığı halde, TÖS Başkanı vasıtasıyle öğretmen camiası boykota zorlanmıştır. Bazı okullarda da boykot, Dev-Genç'e mensup öğrencilerin okulları işgalleriyle başlamıştır. Boykot bildirileri Dev-Genç'li öğrenciler tarafından dağıtılmıştır"

TÖS'ün hangi istikamette bir faaliyet içinde bulunduğunu da adli merciler şöyle tespit etmektedir. Yine iddianamenin 99'ncu sayfasında; "Mezkür sendika

müntesiplerinin bir kısmı 12 Mart 1971 tarihine kadar neler yapmışsa, 12 Mart 1971 tarihinden sonrada tutum ve davranışlarında hiçbir değişiklik yapmamıştır. Muhtıradan sonra kurulan yeni Hükümeti kendi paralelerinde görmedikleri için mücadele ve savaşa devam edeceklerini açık olarak ilan etmişlerdir. TÖS, bir ideolojik mücadeleye girişmiştir. Bu mücadelenin müşterek cephesi TÖS, T.İ.P, DİSK ve Dev-Gençtir" denilmektedir.

Şimdi aynı istikamette çalışan; fakat hiçbir zaman legal bir kuruluş haline gelmeyen bir başka teşkilatın durumuna geçiyorum. Bu kuruluşun da ne olduğunu, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı esas 1973/1 numaralı dosyasında bulunan iddianameden; bölümler vermek suretiyle açıklayacağım.

İddianamenin 65 inci sayfasında; "Türkiye Halk Kurtuluş Partisi ve Cephesi, ülkemizde Marksist - Leninist bir düzenin ihtilal yolu ile getirilmesi amacıyla kurulmuş iç içe illegal bir örgüttür. Bütün gizli ve silahlı eylemlere girişen teşekküller, militan kadrolar itibariyle Dev-Genç teşkilatına dayanmaktadırlar" deniyor.

İddianamenin 68'nci sayfasında şu deniyor; "Dev-Genç'in broşüründe, Dev-Genç'in faaliyetlerinin bir kısmı şöylece özetlenmektedir. Pirelli, Kartal Çelik Montaj, Montaj Sanayii, Java ve Skoda, İstanbul Demir Döküm, Gamak Elektrik Motorları fabrikalarında vukubulan grev ve işçi hareketlerinde Dev-Genç'in; yerini aldığı; işçilere politik bilinç göstermeye, güçleri yettiğince desteklemeye çalıştığı, köylülerle birlikte Malatya'da antiemperyalist miting yapıldığı, 1969 Aralık ayında Türkiye Öğretmenler Sendikasının başlattığı genel öğretmen boykotunda devrimci gençlik olarak omuz vermeye çalışıldığı, İstanbul ve İzmir' de 15-16 Haziran olayları olarak bilinen işçi hareketinde işçilerle omuz omuza dövüşüldüğü, şehirlerde de en önemli antiemperyalist kitle hareketlerinin tertiplendiği belirtilmektedir"

Bu iddianameden enteresan bir iki pasajı daha nakletmede yarar görmekteyim. İddianamenin 69'ncu sayfasında şöyle deniyor; "Mahir Çayan 17 Ekim günkü kurultayda yaptığı konuşmada; devrimi gerçekleştirecek iki unsurun profesyonel devrimciler ve geniş işçi -köylü kitlesi olduğunu, kitlelerle bağ kuruldukça örgütün sınıfsal önem kazanacağını, kurulacak örgütün düzen örgütü olmayıp, bir savaş örgütü olacağını'' devam ediyor. Ertuğrul Kürkçü, Ege Üniversitesinde 6 Nisan1971 günü yaptığı konuşmada. (Böylece, parti bir mücadele için kurulacaktır. Bugünkü buhranı derinleştirmek için elimizden geleni yapmalı ve en etkili eylemlere girmeliyiz. Teori ile pratiğimizi birleştirmek Marksist - Leninist mücadele yolunda, sapmadan ilerlemeliyiz) diyor" Bu kabil irade ve davranışların 12 Mart öncesi ve sonrası olarak herhangi bir farklılık göstermediği ve esas gayenin ne olduğunun gözden kaçırılmaması bakımından dikkate değer bir husustur.

İddianamenin 72'nci sayfasında, yapılmış olan tespitlerin sonucu şöyle ifade edilmektedir, "Ortaya konan bu teorinin ışığı altında, Türkiye Halk Kurtuluş Partisi eylemlerinin yeri belli olmuştur. Dev-Genç eğitim ve öğretim çalışmalarıyle (ki bu çalışmalar eylemlerin içinde yetişmeyi de öngörmektedir) devrim aşamasını yapmış, devrim aşamasına geçiş devresi de ülkemizde 1970 yılı sonlarında ve 1971 yılı

başlarında meydana gelen grevler, nümayişler, boykotlarla sağlanmıştır. Sanıkların eylemleri taktik taarruz devresinde mütalaa edilebilir"

Yıkıcı faaliyetlerde bulunan bir başka kanunsuz teşekkül de; Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisidir. Bu teşekkül hakkında açılan dava ile ilgili iddianameden örnekler vereceğim. İddianamenin 43'ncü sayfasında; "Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi programında Türk İstiklal Harbinin mahiyeti ve neticeleri bakımından işçilerin ve köylülerin teşkilatsız olduğu için millî ihtilalin önderliğini ele geçiremedikleri, devrimi sonuna kadar ilerletemedikleri, Kurtuluş Savaşının burjuva önderliğinin işçi ve köylülerin omuzları üzerinde kurduğu takı zaferleri geçerek sağlamca yerleşmek imkânı bulur bulmaz işçi ve köylüleri baskı altına aldığı bir diktatörlük kurulduğu " iddia olunuyordu.

Yine "Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi hareketinin, uluslararası Komünist hareketinin Türkiye' deki öncü müfrezesi olduğu " belirtiliyor.

İddianamenin 48 inci sayfasında;

Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi 1971 yılının Şubat ayında aldığı kararda; Halk savaşının gelişmesi için elverişli şartlar yaratılacaktır. Mao düşüncesinin halk yığınları elinde devrimci bir silah olması için bütün teşkilat ve partiler mücadeleye davet edilmektedir" deniyor.

Bu kanunsuz teşekkülün orduya sızma gayretleri hakkında da iddianamede kayıtlar vardır. İddianamenin 97'nci sayfasında; "Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisinin Ordu ile münasebet tesis ve Ordu içinde yuvalanıp faaliyet göstermek istemesinin sebepleri, münderecatı zikredilen çeşitli belgelerden de anlaşılacağı üzere, Marksist -Leninist fikirleri Ordu içinde subaylar ve askerler arasında yaymak, askeri şahıslara bu fikirleri benimsetmek, kendi saflarına çekip ihtilalci mücadeleye parti saflarında katmaktır"

Adli mercilerde, hep birlikte yaşadığımız olayların, münhasıran zor kullanarak Türkiye'de mevcut anayasal düzeni değiştirmek ve yerine bir komünist rejim getirmek mücadelesi olduğuna dair yapılmış olan bu kesin tespitleri daha çok uzatmak mümkündür.

Devleti ve rejimi koruma görevini yapan örfi idare makamlarının da hadiselere nasıl bir teşhis koyduğunu belirtmekte fayda vardır;

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığının 3 Temmuz 1971 tarih ve 36 sayılı bildirisinde;

"Maalesef bazı bilim adamları ve örgütlerin de kendilerini desteklemesiyle kuvvetlenen bu drijanlar eylemlerini tahakkuk ettirecek militanları da temin etmekte güçlük çekmeyerek bilim yuvalarını harp meydanları haline getirmişlerdir"

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığının 72 numaralı tebliğinde ise;

"12 Mart Muhtırasından evvel illegal örgütler halinde gelerek anayasal demokratik düzeni yıkıp, Marksist-Leninist ve Maoist bir düzen kurma çabasında bulunan şahıslar"

Yine Ankara Sıkıyönetim Komutanlığının 77 no'lu bildirisinde; "Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Eken'e suikastte bulunmak, uçak kaçırmak fiilleriyle, ayrıca demokratik anayasal düzeni bir halk ihtilali ile yıkarak bunun yerine Marksist- Leninist bir düzen kurma amacı ile illegal şekilde Türkiye sathında faaliyet gösteren(İhtilalci İşçi Köylü Partisi) adı altında faaliyet gösteren örgüt mensuplarından şimdilik 68 kişi yakalanmıştır" denilmektedir.

Yine Ankara Sıkıyönetim Komutanlığının 89 numaralı bildirisinde;

1961 Anayasasının öngördüğü kişisel hak ve özgürlüklerden faydalanan bir kısım vatandaşlarımızın, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasını tebdil ve tağyir ederek yine bu Anayasanın öngördüğü demokratik düzeni ortadan kaldırıp, bunun yerine Marksist - Leninnist bir düzen meydana getirme amacıyle örgütlendikleri. Kanun dışı örgütlerle sonradan fiili durumlar yaratılmış, umuma mahsusu binalarda patlama adam kaldırma, adam öldürme, banka soyma olayları ile tedhiş havası yaratılarak komünist taktiklerine uygun şehir gerillacılığı başlatılmıştır. Şunu da belirtmek isteriz ki, elde edilen bütün silah ve mühimmat dış ülkelerden temin edilmekte denilerek, bu teşekküllerin nerelerden destek gördüğü belirtilmektedir.

Bu kuruluşlar hakkında benzer tespitleri diğer komutanlıkların bildirilerinde de görmekteyiz. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığının 44 numaralı bildirisinde;

"Bilindiği üzere geçen birkaç yıl içinde kendilerine Türk Halk Kurtuluş Ordusu, Türk Halk Kurtuluş Cephesi adını veren örgütler Türkiye'de ikinci bir kurtuluş savaşını vermek ve buna göre Türk halkını emperyalizmin pençesinden kurtarmak gibi sahte bir sloganla bir takım eylemlere girişmişlerdir.

"Bu eylemlerin, kendilerinin halk savaşı adını verdikleri, gerçekte aziz yurdumuzu kana boğacak bir kardeş kavgasının ilk aşaması olduğu, ele geçirilen vesikalarda açıkça beyan edilmektedir"

12 Mart 1971'den sonra devam ettirilen anarşik hareketler ve eylemler hakkında, kurulmuş olan hükümetlerin görüşlerine de kısaca temas etmek istiyorum. 26 Mart 1971 tarihinde ilan edilen Erim Hükümetinin Hükümet Programında; "Cumhuriyet kanunlarını hiçe sayarcasına ve eylem yapıyoruz, devrimciyiz" Gibi sözlerle Devlet düzenine karşı zorlama davranışlarını sürdürenler, Devleti bütün heybetiyle karşılarında bulacaklarından ve Cumhuriyet kanunlarının pençesine verileceklerinden bir an bile şüphe ederlerse, çok yanılmış olacaklardır.

Aynı Programın görüşülmesi sırasında, 5 Nisan 1971 tarih ve Millet Meclisi 81'nci Birleşiminde söz alan günün Başbakanı, anarşik hareketler karşısında Hükümetinin tavrını; "Birinci vazifemizin, memlekette huzuru ve sükûnu temin etmek olduğunu gayet iyi biliyoruz. Böyle Devlet olmaz. Böyle üniversite muhtariyeti olmaz. Medeni bir memlekette kürsüye çıksın, azami kürsü hürriyeti ile Mao'yu, Che Guevera'yı methetsin, kimi isterse methetsin ama mukabilinde kapitalizm de methedilirse edilecek, ona zorla mani olmak yok. Sokağa çıkıp, "Eylem yapıyorum" diye cam kırmak yok, kurşunlamak yok. Bunu yapan, Devleti karşısında bulacaktır. Bunun yanında öğrencilerin meseleleri olabilir; o meseleler üzerine eğiliriz, çarele-

rini ararız. Ama illa ben devrim, yani şu manada devrim, ihtilal yapacağım diyene ben Devletin boynunu uzatırım. Seni öldüreceğim diyeni ben evvela öldürürüm" diyerek ifade etmiştir.

Aynı Hükümet Başkanı aradan 15 gün geçtikten sonra şunları söyleyecektir" Ben bekliyordum ki, bu anarşi, tedhiş, zorla rejimi devirme teşebbüsleri dursun. Niçin? Çünkü onlar başlıca sebep olarak diyorlardı ki; "Efendim bu Anayasa uygulansa idi, Anayasanın öngördüğü reformlar yapılsaydı, memlekette bu ortam hasıl olmazdı. Peki ben geldim Hükümet kurdum, bekleyin iki üç ay bakalım ne yapacağız, beklemediler. Niçin? Onun da teşhisini koydum; Çünkü bu örgütler gerçekte, Türkiye'de demokratik düzen yaşasın ve hürriyetleri devem etsin bunu istemiyorlar. Açıkça söylüyorlar. "Biz diyorlar, bunu devireceğiz. Yerine Marksist - Leninist - Maoist bir düzen gelmedikçe " Faaliyetlerimize devam edeceğiz.

Aralık 1971 tarihinde kurulan İkinci Hükümetin Programında da "Dikta heveslilerine, Türk Milletini parçalamak isteyenlerin, demokratik hukuk devletini zorla devirmek peşinde koşan anarşistlerin, tedhişçilerin 1961 Anayasasının getirdiği hak ve hürriyetleri kötüye kullanmalarını önleyecek Anayasa değişiklikleri bu dönemde gerçekleştirilmiştir" denilerek, tedhişçi ve anarşistlerin hangi gayenin peşinde oldukları böylece sarahaten ifadeye kavuşmuş oluyor.

Mayıs 1972'de kurulan Üçüncü Hükümetin Programında da; "Komünizm ve her türlü bölücü aşırı faaliyetler öncelikle üzerinde duracağımız konular olacaktır" denildikten sonra, "Türkiye'yi içinden yıkmak, parçalamak, demokratik rejimi ortadan kaldırmak isteyenlere ve bu amaçla silahlı saldırılara girişmiş olanlara. Amaçları Türkiye'yi karanlık bir zulüm rejimine götürmek olan bu unsurların" diyerek ve bunlara karşı mücadeledeki azimlilik ifade edilerek kendisinden önce ki partilerüstü iki Hükümetin bu işlerin komünist saldırısı olduğu şeklindeki teşhislerine aynen iştirak edilmektedir.

Partilerüstü Hükümetten sonra, Nisan 1973'te kurulan Koalisyon Hükümet Programında da aynı teşhislere, varılarak ve "Anayasalar, hürriyetlerin kötüye kullanılması suretiyle Devletin temel düzenine, yurt bütünlüğüne, laik ve demokratik Cumhuriyete kastedenlere karşı ciddi tedbirler alınmasını öngörmekteyiz. Anarşik ve yıkıcı faaliyetlerle mücadelenin ışığı altında Devletin bekası, huzurun, asayişin sağlanması için güçlü ve etkili idarenin mevcudiyetini zorunlu saymaktayız" denilerek anarşik ve yıkıcı faaliyetlerin amacının, Devletin temel düzenine ve Cumhuriyete karşı olduğu bir defa daha belirtilmiştir.

Sıkıyönetimin ilanı ile ilgili müzakerelerin yapıldığı Türkiye Büyük Millet Meclisinin 28 Nisan 1971 tarihli 7'nci Birleşiminde söz alan günün Başbakanı, "Arkadaşlar, bu aşırı uçlardaki anarşistler, zorbalık hareketine başvuranlar, biz o reformları yaptığımız gün dahi tatmin edilmiş olmayacaklardır. Çünkü onlar dogmatik bir tarzda, mesela, Türkiye demokratik rejim içinde kalkınamaz inancındadırlar. Bu inançta olanları, biz, reformları yapmakla bu inancından çeviremeyiz. Onlar öyle bir dogmatik bir saplantı içine girmişlerdik ki, mesela, Türkiye'de Maoist, Leninist, Marksist bir rejim olmadıkça rahat edemeyeceklerdir" diyerek reformlarla, anarşi

hadiselerinin bir ilgisi bulunmadığını; bu teşebbüslerden maksadın Türkiye'ye komünist bir rejim getirmek olduğunu açıkça ifade etmiştir.

Sıkıyönetimin uzatılması müzakerelerinin yapıldığı Türkiye Büyük Millet Meclisinin 25 Mayıs 1971 tarih ve 8'nci Birleşiminde söz olan devrin adalet Bakanı; "Bu olayların hepsi gözlerimizin önünde cereyan etmekte, Türkiye'yi parçalamak, bölmek, ya da Türkiye'de Marksist bir rejim kurmak isteyenlerin süregelen faaliyetleri, saldırıları, banka soyma, adam kaçırma, hatta son günlerde esefle gördüğümüz adam öldürme gibi suçları" diyerek anarşik faaliyetler hakkında Hükümetin teşhisini bir defa daha ifade ediyor.

Sıkıyönetimin uzatılması müzakerelerinin yapıldığı Türkiye Büyük Millet Meclisinin 23.7.1971 tarih ve 10'ncu Birleşiminde söz alan zamanın İçişleri Bakanı, "Aşırı solcuların, aziz vatanımızın bütünlüğüne kastettikleri, dışta ve içte koordineli bir merkezden idare olundukları, elimize geçen gizli belgelerle de sabit olunmuştur" diyerek aşırı solcuların kastının ne olduğu ve nasıl idare edildiğini resmi belgelere dayanarak ifade etmiştir.

Sıkıyönetimin uzatılması müzakerelerinin yapıldığı Türkiye Büyük Millet Meclisinin 25.1.1973 tarih 3'ncü Birleşiminde söz olan zamanın İçişleri Bakanı" Olayların aşırı sol taktiklerine uygun olarak özellikle şu istikametlerde geliştirilmek istendiği görülmektedir"

"Komünist rejimi, anarşistlerin kişiliği ve bunların yarattığı tedhiş olayları methedilmek suretiyle, özellikle öğrenciler aşırı akımların tesiri altında bırakılmakta ve genç dimağların birer komünist sempatizanı olarak yetişmesi için gayret sarfedilmektedir"

Çeşitli illerimizde cadde ve sokaklara atılan, ya da yapıştırılan afişlerde yazılı aşırı sol sloganlarla işçi, köylü ve öğrenciler tahrik edilmekte, Hükümet ve Ordu yerilmekte, müttefiki ve dostu bulunduğumuz devletlere hücum edilerek, Marksist- Leninist düzen methedilerek, halk bir yönde bir ihtilale teşvik edilmektedir"

Buraya kadar açıkladığımız bütün olaylar. Marksist - Leninist ve Maoistlerin yurdumuzda örgütlenme çabaları, taktikleri ve buna uygun davranışlarıyla birlikte ele alındığı zaman, bunların asıl mahiyeti her ikisinin genel amaçları, yani Türk Devletini ve Anayasa nizamını yıkmak ve yerine Marksist bir düzen getirmek düşüncesiyle ilişkisi ve bağlantısı ortaya çıkmaktadır" deniyor.

Görülüyor ki, 12 Mart Muhtırasından sonra kurulan bütün hükümetler, anarşik hareketlerin gayesinin, devleti yıkmak ve yerine komünist bir rejim kurmak olduğunda ve bu hareketlerin, cemiyetin içinde bulunduğu ekonomik veya sosyal sıkıntılar ve reformlarla bir ilişkisi bulunmadığında ve ihtilal yoluyle Devleti ele geçirme gayesine matuf olduğunda ittifak etmişlerdir.

Memleketimizde anarşi ve şiddet hareketlerine girişenlerin ve onları teşvik edenlerin gayesinin ne olduğu sarahatle ortaya çıkmıştır. Demokratik rejime vakı bu saldırının tesirsiz hale getirilmesi için önemli gayretler sarfedilmiştir. Buna rağmen bütün bu işlerin yöneticisi olan beyin ele geçirilememiş ve mihrakları tümü ile tehlike olmaktan çıkarılamamıştır. Halen birçok mahkeme devam etmektedir.

Milli demokratik devrim stratejisi namı altında yeni beyin yıkamalar ve yeni aldatmalar devam edecektir. Nitekim bu stratejinin liderleri yeni direktifler ve taktikler vermektedir. Bu direktif Mihri Belli'nin "Devrimci Hareketimizin Eleştirisi" adlı kitabının 103'ncü sayfasında şöylece ifade olunmaktadır.

Faşist terörün aracı olan sıkıyönetim kaldırılmalıdır. Hapisanedeki devrimciler derhal serbest bırakılmalı, bunlar hakkında kovuşturmalar durdurulmalıdır. Devrimci kanına giren kiralık katiller, bunları kiralayanlar, siyasi cinayetlerin, işkencelerin tüm sorumluları yakalanarak yargılanmalı, cezalandırılmalıdır. Basın TRT ve bütün kültür alanlarında faşist zihniyetle uygulanan millî sansüre son verilmelidir. Düşünce özgürlüğü ve Anayasada yazılı tüm demokratik hak ve özgürlükler eksiksiz uygulanmalıdır"

Bu pasaj Mihri Belli'nin demokratik devrim stratejisi olarak verdiği direktiftir.

Devleti kendi gücü ile ve meşru kuvvetleriyle, kendi güvenliğini sağlanmasını, bütün olup bitenlerden sonra fevkalade önemli bir mesele saymamak mümkün değildir. Tekrarlayacağım. Devletin kendi gücü ile ve meşru kuvvetleriyle kendi güvenliğini sağlaması, bütün bu olup bitenlerden sonra, bu hususu fevkalade önemli bir mesele saymamak mümkün değildir.

Adalet Partisi olarak, aşırı cereyanlar karşısında Devlet güvenliğinin sağlanmasını en önemli mesele telakki ediyoruz. *(A.P. Sıralarından "Bravo" Sesleri Alkışlar)*

Gerek koalisyon protokolünde, gerekse, Hükümet programında aşırı cereyanlara hiç yer verilmemiş ve bunlarla mücadele için hiç bir tedbir öngörülmemiştir. *(A.P. Sıralarından "Bravo" Sesleri Alkışlar)*

Çıkan ve reddedilmesi mümkün olmayan sonuç, Türk Devletinin Beynelmilel Komünizm saldırısına maruz bulunduğudur. Şimdi Hükümetten sormak istiyorum. İfade ettiğimiz bu deliller muvacehesinde ki, bunları siz de biliyorsunuz; Türkiye'nin beynelmilel bir komünist saldırısına hedef olduğunu kabul ediyor musunuz, etmiyor musunuz? Bu komünist saldırısının amaç edindiği hedefi, kendileri ve devletin resmi makamları tarafından açıkça ve ısrarla ifade edilmiş olması karşısında, Türkiye'nin halen böyle bir tehlikeye maruz bulunduğunu ve bu tehdidin henüz kalkmamış olduğunu kabul ediyor musunuz etmiyor musunuz? Bu iki asgari müşterekte bütün parlamento olarak ittifak halinde bulunmamız hayati önemde görülmektedir. *(A.P. Sıralarından "Bravo" Sesleri Alkışlar)*

Türkiye'de Marksist bir rejimi kurmayı gaye edinip bunu ihtilal yoluyle gerçekleştirmeyi hedef aldıklarını, açıkça ifade edenler ve bu durumları Devletin resmi belgeleriyle tevsik olunanların Türkiye'de iç barışı istediklerini iddia da etmek mümkün müdür? Yurt dışarıdan idare edildikleri ve beslendikleri sabit olan bu kuruluş mensuplarının aynı eylemlere devam etmemelerini imkân dahilinde görüyor musunuz? Vatanın bütünlüğüne ve Devletin varlığına bilerek, isteyerek, yabancı bir ideolojinin emirleriyle kastedenlerin faaliyetlerini masum haklı ve olağan sayıyor musunuz? *(A.P. Sıralarından "Bravo" Sesleri Alkışlar)*

Devleti yıkma ve ülkeyi bölme faaliyetlerini fikir özgürlüğü sayıyor musunuz? *(A.P. Sıralarından Şiddetli Alkışlar)*

Yine Hükümetten, şu hususların cevaplandırılmasını rica ediyoruz;

Acaba Hükümet, rejime ve Devlete yönelmiş yıkıcı faaliyetlerin, mücadele edilmesi gereken değerde bir ciddiyet taşımadığı kanaatinde midir? Başka bir deyimle, Türkiye'nin komünizm tehlikesi karşısında bulunmadığına mı kanidir?

Hürriyetçi demokrasinin, yıkıcı cereyanlar karşısında savunma ihtiyacı içinde olmadığına mı kanidir?

Bu hususların açıklığa kavuşmasında zaruret görüyoruz. Pek çok konuda en küçük ayrıntıya kadar inilmesine rağmen, bu hususa hiç temas edilmemesini hayretle karşılıyoruz. *(A.P. Sıralarından Alkışlar)*

Hükümetin, Türkiye'de rejimin maruz kaldığı tasallutların teşvikçileri, takipçileri, eylemcileri fikir özgürlüğü içinde mütalaa edeceğini sanmıyoruz. Düşünce ve fikir özgürlüğü konusunu bir vuzuha kavuşturmak bakımdan gerekecektir. Bundan kimin ne anladığını kamuoyu iyi bilmelidir. Komünizm propagandası yapmanın, düşünce hürriyetine girip girmeyeceği hususunda Hükümetin ne düşündüğünü bilmek mecburiyetindeyiz.

Düşüncenin, en büyük insan varlığı olduğuna şüphe yoktur. İnsanın insanlığı ancak düşünce ile kabildir. Bilimde, sanatta, teknikte en büyük güç, düşüncenindir. Topyekün medeniyet, düşüncenin eseridir.

Bununla beraber, medeniyetleri alt üst eden hareketin yine düşünce olduğunu görüyoruz, Bir zafer sahnesinin arkasında, kazanan ve kaybeden taraflarda düşünceyi bulursunuz. Milletlerin birbirleriyle mücadelesinde, bir milletin diğerini içinden bozmak için başvurduğu yollarda düşüncenin mahsulüdür. Yapıcı olduğu kadar yıkıcı, yaratıcı olduğu kadar öldürücü, iyiliğin olduğu kadar kötülüğün aleti haline getirilebilen yine düşüncedir.

Var olmak, güçlenmek, huzur, refah ve güven sağlamak için lehimizde ve aleyhimizde olan düşünceyi ayırt etmek mecburiyetindeyiz. Casuslar, beşinci kollar, iç kundakçılar fikir ve düşünceden faydalanacaklardır. Büyük veya küçük, zengin veya fakir her devlet, kendisi için yıkıcı faaliyetlerin esası olan düşünce ve fikri ayırmak zorunda kalmış ve ceza kanunları da bunları önleyici müeyyideler getirmiştir. Zira, Devletin hayat hakkını koruması kadar tabii bir şey olamaz. Bir insanın zihninin içine kimse karışamaz. Söz, yazı resim gibi vasıtalarla yıkıcılık ve bozgunculuk yapmak, her halde fikir ve düşünce özgürlüğü içinde addolunamaz.

Yıkıcılık, bozgunculuk ve bölücülüğün ne olduğunu ayırt etmek de o kadar zor bir şey değildir.

Son zamanlarda, "Düşünce suçu olamayacağı şeklinde bir fikir işlenmektedir ve bu iddiada bulunanlar, Anayasamızın 20'nci maddesine sığınmaktadırlar. Anayasamızın 20'nci maddesi... Hep biliyoruz; ama Anayasa sadece 20 maddeden ibaret değildir; başka maddeleri de vardır. Anayasanın 20'nci maddesinin, "Herkesin düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir" hükmüne bakarak, Anayasanın bu yolla yapılacak açıklamaları sınırlamadığını kabul etmek, Anayasanın diğer maddelerindeki hükümleri görme-

mezlikten gelmektir. Evet, herkes düşünce ve kanaatlerini açıklayabilir, - yayabilir; ama bu düşünce ve kanaatler Anayasının diğer maddeleri de vazedilmiş bulunan hükümlere aykırı düşmeyen düşünce ve kanaatlerdir.

Anayasamız, başlangıç bölümünde ve 2'nci, 3'ncü ve 4'ncü maddelerinde Türkiye Cumhuriyetinin temel ilkelerini ortaya koymuştur. Türkiye Cumhuriyetinin temel ilkesi, Türk Milletinin bütün fertlerini kaderde, kıvançta, tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde millî şuur ve ülkü etrafında toplanan bir millet olmasını amirdir.

Anayasanın 20'nci maddesinde sınır konmadı diye, milleti sınıf sınıf ayıran, millî şuuru şovenlik, millî ülküyü gericilik sayan bir görüşle bunları yok etmeye kalkmak, bölücülük, kışkırtıcılık yapmak mümkün değildir.

Anayasanın 20'nci maddesi diğer maddelerin koyduğu ve koruduğu ilkeleri tahrip hakkını kimseye vermez. Böyle yapmaya kalkanlar tabii ki, suç işlemiş olurlar. Anayasanın 21'nci maddesi; "Eğitim ve öğretim, Devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir" diyor. Anayasanın 22'nci maddesi; "Basın ve haber alma hürriyeti, ancak Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünü, kamu düzenini, millî güvenliği ve millî güvenliğin gerektirdiği gizliliği veya genel ahlakı korumak, kişilerin haysiyet, şeref ve haklarına tecavüzü, suç işlemeye kışkırtmayı önlemek veya yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için kanunla sınırlanabilir" ölçüsünü getiriyor. Anayasanın 23'ncü maddesi ise "Gazete ve dergilerin çıkarılması, yayımı, mali kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili şartlar kanunla düzenlenir" şeklindeki hükmüyle düşünce hürriyetini sınırlıyor.

Ayrıca, Anayasa Mahkemesi 8.4.1963 tarih ve 1963/83 sayılı kararıyle 20'nci maddedeki düşünce hürriyetlerinin sınırlı olduğunu kabul etmiş ve ancak" Kişinin iç aleminde kaldığı sürece mutlak ve sınırsız olan düşünce ve kanaat hürriyeti, toplum hayatını ilgilendirdiği andan itibaren hukukun, kanunun sahasına girer ve toplumsal yaşayışın gerektirdiği bazı kayıtlamalara bağlanabilir. Toplumsal yaşayışın sürekliliği sağlanmak için belli esaslara ve kurallara bağlanmak suretiyle kayıtlanmasını zorunlu kılar. Zira, toplum hayatına zarar veren düşünce ve kanaatlerin açığa vurulması, toplumu huzursuzluğa sevk ederek toplumsal yaşayışı ve Devletin güvenliğini sarsar.

Bu bakımdan, diğer hak ve hürriyetler gibi düşünce hak ve hürriyeti de her türlü sorumsuzluklara cevaz veren mutlak ve sınırsız hürriyet olarak telakki ve kabul edilemez" denmiştir.

Maddenin Temsilciler Meclisinde görüşüldüğü sırada, maddenin ters anlaşılabileceği ve mesela komünizme, nasyonal sosyalizme veya irticaa kayan düşünceleri veyahut ahlaksızlığı teşvik eden fikirleri de açıklamak ve yaymak hususunda serbest bırakılmış oldukları gibi bir mana taşıdığı öne sürülünce; Anayasa Komisyonu Sözcüsü söz almış ve " Maddeyi yalnız başına alarak, yani diğer hükümlerden tecrid ederek manâlandırmanın caiz bulunmadığı, hukukta doğru olan tefsirin gaitefsir olduğunu; Anayasanın esas itibariyle hürriyetleri imha edici faaliyetleri yasak ettiğini, herkese düşünce hürriyetinin, Anayasa ile tespit olunan Devlet nizamını ve

demokratik nizama uygun kanaatlerini belirtmek için sağlandığını, bu sebeple laik ve demokratik nizamı yıkmak, Devletin ve milletin bütünlüğünü parçalamak isteyen düşüncelerin açıklanmasının düşünce hürriyetinden dahi sayılamayacağını, bilakis suç teşkil edeceğini" ifade etmiştir.

Böylece, Anayasa hükümleri Temsilciler Komisyonunda görüşülürken bu anayasa esprisini dile getiren Anayasa Komisyonu sözcüsü, Anayasa Mahkemesinin kararı, salim akıl ve mantık, fikir suçlarının olabileceğini bütün açıklığı ile belirtmiş ve bu icabın bir sonucu olarak ceza kanunlarımızda bu biçim suçların cezaları gösterilmiştir.

Anayasamızın birçok maddelerinde, özel ve tüzel kişilere, siyasi partilere, kamu kuruluşlarına birçok haklar, hürriyetler, görev ve sorumluluklar verilmiş bulunmaktadır. Bunların içerisinde düşünce ve inanç hak ve hürriyetleri, vicdan ve din hürriyeti, bilim ve sanat hürriyeti, basın hürriyeti, gazete ve dergi çıkarma hakkı, dernek kurma hakkı, sendika kurma hakkı, seyahat hürriyeti, haberleşme hürriyeti, öğrenim ve öğretim hürriyeti gibi maddelerde birçok haklar ve hürriyetler tarif ve tespit edilmiştir.

Çıkarılacak kanunların bu tespitler çerçevesinde Anayasaya uygun biçimde yürürlükte olması tabiidir. Esasen, Anayasaya aykırı kanunların Anayasa Mahkemesi tarafından iptali yolu her zaman açık bulunmaktadır.

Burada kaydetmek istediğimiz husus şudur;

Bütün bu maddelerin bir şapka maddesi vardır. Bu madde, geçen dönemde, yani 1971 -1973 döneminde Partilerarası Komisyon tarafından verilen mutabakat çerçevesinde hazırlanmış ve Meclislerimiz tarafından kabul edilmiş bulunan Anayasanın 11'nci maddesidir. Anayasanın 11'nci maddesinin ilgili fıkrasını zikretmekte fayda görüyoruz. Bu fıkra aynen şöyledir; "Bu Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, insan hak ve hürriyetlerini veya Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü veya dil, ırk, sınıf, din ve mezhep ayrımına dayanarak, nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyeti ortadan kaldırmak kastı ile kullanılamaz.

Bu hükümlere aykırı eylem ve davranışların cezası kanunda gösterilir" Anayasanın; hem eylemi, hem davranışı, yukarıdaki hükmü içinde değerlendirmiş bulunduğu açıktır. 20'nci madde ve diğer maddeler dahil hepsi bu temel görüşün ve çerçevenin içerisindedir. Yine bu maddeden mülhem olarak, Anayasamızın 136'nci maddesi değiştirilmiş, Devlet güvenliğini ilgilendiren ve belli suçlara bakmakla görevli Devlet Güvenlik Mahkemesi kurulmuştur.

Hükümet, bu Anayasanın emredici hükümlerini ve getirdiği müesseseleri bir tarafa bırakarak, kendi anlayışına göre mi icraat yapacaktır? Çıkacak kanunlar Anayasaya aykırı olamayacağına göre, fikir özgürlüğünü tarif eden Anayasanın dışarıda nasıl bir özgürlükten yanadır? Bunu da öğrenmek istiyoruz.

Türk Ceza Kanunun 141 ve 142'nci maddelerine, kapatılan Türkiye İşçi Partisinin ve daha birçok zevatın karşı olduğunu Türk kamuoyu çok iyi bilmektedir. Bu

maddeleri yasalardan çıkardığımız takdirde komünizmi yaymak imkânları sınırsız hale getirilmiş olunacaktır ki, bu, devlet için ve rejim için en büyük tehlikedir. *(A.P. Sıralarından "Bravo" Sesleri Alkışlar)*

1930 yılından bu tarafa, illegal faaliyet gösteren Cumhuriyet düşmanı yıkıcı cereyanlar hep bu maddelerden şikâyetçi olmuşlardır. Bu maddelerin iptali için Türkiye İşçi Partisi tarafından Anayasa Mahkemesine açılmış ve sonuçlanmış bir dava da mevcuttur. Anayasamıza tamamen uygun olan bu maddelerin kaldırılmasını düşünmek dahi toplum huzuru bakımından endişe vericidir.

Diğer taraftan, devletin varlığına yönelen bir kısım suçları tarifle cezalandıran kanun maddelerini fikir suçu diye vasıflandırıp yürürlükten kaldırmak, hukuk devletini kendi koruma gücünden mahrum etmek olur.

Büyük Atatürk'ün hatırasını tezyif maksadıyle her türlü neşriyat ve davranış fikir suçu sayılır. Kanun yürürlükten kaldırılırsa, üzerinde hassasiyet gösterdiğimiz bir manevi varlığı saygıyle korumak inancımızda zaafa uğrarız.

Diğer taraftan, mesela, Türk Ceza Kanununun 174'ncü maddesinin son fıkrasında, din ve mezhepleri tezyif serbest hale gelecektir. Din ve vicdan hürriyetinin korunmasından yana görünmek, sonra da böyle bir tezyif yolunu başka bir biçimde açmak, hiçbir şekilde samimiyetle bağdaştırılamaz. *(A.P. Sıralarından "Bravo" Sesleri Alkışlar)*

Denilecektir ki, "Bunları kaldırmaya falan kalkan yok" . Biz burada, fikir suçundan ne anlaşılması lazımgeldiği hususunu, şayet fikir suçundan bunlar anlaşılacaksa, daha doğrusu bunların hepsi serbest olsun denecekse, bunların doğuracağı birtakım mahzurları ortaya koymaya çalışıyoruz. Yani "Herşey serbest olsun" derseniz bunlarında serbest olması lazım. Bunlar da serbest olunca Devleti nasıl ayakta tutarız? Bunu soruyoruz.

Suça azmettirme, suça teşvik ve suçu işleme kararını takviye, Türk Ceza Kanununa göre suçtur. Birçok maddelerde bu suçlar için ayrı ayrı cezalar tertibolunmuştur. Devlet şahsiyetine karşı işlenen cürümlerde, mesela Türk Ceza Kanununun 127'nci maddesine göre; Türk Devletini bitaraflık alanına, veya bitaraflığı muhafazasına veya harp ilanına mecbur kılmak için yabancı ile anlaşan kimse cezalandırılacağı gibi, bu anlaşmanın basın yoluyla propagandası ayrıca suç sayılmıştır. Propaganda ve telkin, suçu teşvikte en önemli vasıtadır. Propaganda ve telkin suçunu, maddelerden, "fikir suçu" diye çıkardınız mı, Türkiye'de komünizm propagandasını yapmak serbest olur; Devlet aleyhine işlenen birçok cürümlerin işlemesine ve yayılmasına imkân verilir.

Ceza kanunumuzun 311'nci maddesi, bir suçun işlenmesini aleni olarak tahrik eden kimseyi cezalandırdığı gibi, 312'nci maddesinde de, kanunun cürüm saydığı bir fiili övmeyi veya halkı kanuna itaatsizliğe tahrik eylemeyi de cezalandırmıştır.

Türk Ceza Kanununun 426'nci maddesi, müstehcen ve hayasızca yazılmış bir nevi kitap, gazete, risale, mecmua, varaka gibi neşriyatı basıp dağıtan, nakleden, bu kabil hitabeleri söyleyenleri cezalandırmıştır. Fikir özgürlüğü adı altında bu madde

kaldırılırsa, genel ahlakın kısa zamanda bozulmasına sebebolunur. Gerçi, programda çocukların ahlakını bozmamak için bu çeşit kitapların karşısına çıkacağı yazılı, ama bu sadece çocuklarla bitmiyor, onu ifade etmek istedik.

Gerek Anayasamızın hazırlanmasında ve gerekse bu Anayasaya uygun kanunların çıkarılmasında bize nazaran demokratik rejimde çok daha ileri tecrübeye sahip devletlerin anayasalarından ve hukuki tecrübelerinden daima yararlanılmıştır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 30'ncu maddesi "İşbu beyannamenin hiç bir hükmü, içinde ilan olunan hak ve hürriyetlerin bir devlet, zümre veya fert tarafından yok edilmesini güden bir faaliyete girişmeye veya bilfiil bunu işlemeye her hangi bir hak gerektirir mahiyette yorumlanamaz" diyor.

Demek oluyor ki, hürriyetleri yok etme hürriyeti kimseye verilmemiştir. İnsan Haklarını ve Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşmenin 17'nci maddesinde de ki, biz bunların hepsine tarafız, "Bu Sözleşme hükümlerinden hiçbiri, bir devlete, topluluğa veya ferde, işbu sözleşmede tanınan hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya mezkur sözleşmede derpiş edildiğinden daha geniş ölçüde tahditlere tabii tutulmasını istihdaf eden bir faaliyete girişmeye veya harekette bulunmaya matuf her hangi bir hak sağladığı şeklinde tefsir olunamaz" demekte ve 10'ncu maddesi de; "Kullanılması vazife ve mesuliyeti tazammun eden bu hürriyetler, demokratik bir toplulukta zaruri tedbirler mahiyetinde olursa, millî güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya amme emniyetini nizamı muhafazasının, suçun önlenmesinin, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli haberlerin ifşasına mani olunması veya adalet kuvvetinin üstünlüğünün ve tarafsızlığın sağlanması için ancak ve kanunla muayyen merasime, şartlara, tahditlere veya müeyyidelere tabi tutulabilir" diyor.

Federal Almanya Cumhuriyetinin Anayasanın 5'nci maddesinde, fikri serbestçe açıklama hakkını teminat altına aldıktan sonra sanatla, ilim, araştırma ve öğretim serbestisinin yanısıra, öğretim hürriyetinin Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmayacağını kesin şekilde tespit etmiştir.

Ayrıca Alman Anayasa Mahkemesi, Komünist Partisinin kapatılmasına karar vermiş, İkinci Cihan Harbi felaketine sebep olan Nazizm'in her türlü faaliyetini kanun dışı saymıştır.

İtalyan Anayasasının 21'nci maddesi de bizim Anayasamızın 20'nci maddesine uygun bir hüküm getirmiştir. İtalyan Anayasa Mahkemesi de fikir suçunun var olacağı görüşünü benimsemiştir.

Amerikan Anayasasına zeyl olan bir kanunla, düşünce hürriyetinin sınırlanamayacağı tespit edilmiş olmasına rağmen, Federal Mahkeme, düşünce hürriyetini sınırlayan kanunların belirli gerekçelerle Anayasaya aykırı düşmeyeceği görüşünü savunmuş ve karara bağlamıştır.

Fransız Cumhuriyet ve Birlik Anayasası, bir taraftan özgürlüklerin sınırını geniş tutarken, 16'ncı maddesiyle Cumhurbaşkanının millî hakimiyeti belli sebepler tahtında ve bütün müesseselerin üstünde, şahsında toplama ve kullanma yetkisini vermiştir.

Her devlet kendi ihtiyaçlarından esinlenerek kurduğu rejimi koruma tedbirlerini almıştır. Bizim Anayasamız ve Anayasamıza uygun olarak yürürlükte bulunan yasalarımız, tarihi gelişim içerisinde, ülkemizin jeopolitik durumunu nazara alarak ülke ve millet bütünlüğünü korumayı, başta gelen güvenlik meselesi olarak mütalâa etmiştir" Yeni bir devir açıyoruz" diyerek devletin devamlılığını bir tarafa bırakmak ve toplumumuzun tarihi misyonunu inkâr etmek, yakın gelecekte anarşinin tekrar boy atmasına ve ülkenin huzursuz ortama itilmesine imkân ve fırsat verecektir.

Adalet Partisi olarak, taşıdığımız sorumluluğun idrak ve şuuru içinde bu tarihi görevi yaptığımız şu anda Türk Milletine, devlet ve rejim güvenliği açısından düşündüklerimizi intikal ettirmek ve sizlerin takdirinize sunma fırsatını bu suretle kullanmış bulunuyoruz. Bundan sonraki icraatı, her safhasında millî menfaatten mülhem bir anlayışla, yakından takibedeceğimizi belirtmek isteriz.

Hükümet programında "Düşünce, inanç ve ifade hürriyetlerini sınırlayan bütün kısıntılar kanunlarımızdan çıkartılacaktır" denilmektedir. Hangi kanunlarımızdan neler çıkartılacaktır? Bunu soruyoruz. Türk Ceza Kanununun hangi maddeleri değiştirilecektir?

Devletin arsıulusal şahsiyetine karşı, alelumum devletin şahsiyetine karşı cürümler fikir suçu mu sayılacaktır? Bunları soruyoruz. Öyle olacaksa şayet, o takdirde devlet güvenliği nasıl sağlanacaktır; Devlet, kendi gücüyle kendisini nasıl ayakta tutacaktır? Bunları soruyoruz.

Genel af hakkındaki Hükümet görüşü üzerinde durmakta fayda vardır. Henüz genel affın tam şümulünü bilmiyoruz. Hükümet tam şümul olarak ne getirecektir, tam kapsam nedir bilmiyoruz; ama yapılan münakaşalardan edindiğimiz intibaa göre fikirlerimizi arz edeceğiz.

Hükümet programında; " Geniş kapsamlı bir af çıkarılacaktır; böylece kırgınlıklar, dargınlıklar kaldırılacaktır" deniyor. Bu "geniş" in ne kadar geniş olacağını bilmediğimiz için, kendiliğimizden bir geniş farz edip, ona göre bazı mülahazalar serdedeceğiz. *(A.P.* sıralarından gülüşmeler; C.H.P. ve *M.S.P. sıralarından alkışlar, A.P. sıralarından alkışlar)*

Adalet Partisi olarak iktidarda bulunduğumuz zaman zarfında, sınırı ve şümulü memleket gerçeklerine uygun af kanunları çıkarmışızdır. 14 Ekim seçimlerinden sonra da hazırladığımız af teklifimizi Meclis Başkanlığına takdim ettik. Burada, devlete karşı girilmiş olan suçlara, diğer suçları ayırmışızdır. Devlete karşı girilmiş suçlar, devleti yıkma teşebbüsleridir. Bu suçların dışında kalan birtakım suçlar var ki, hakikaten bunlar ibreti müessire teşkil ettiyse, artık cezanın çekilmesini toplum için yararı kalmamıştır. Cezanın çekilmesinin toplum için yararı kalmadığı ahvalde af bir atıfettir, toplum yeni fertler kazanacaktır, ama şayet ceza, ibreti müessire fonksiyonunu ifa etmemişse, o zaman mütemadiyen af çıkarma, kanunları tatbik edilemez hale getirir. Çünkü kanunların müeyyidesi, af müessesesi suretiyle işletilemez hale getirilmiştir. Öyle olur. *(A.P. Sıralarından "Bravo" Sesleri Alkışlar)* O zaman, hukuk devletini yürütmek imkânsızlığı ile veya asgariden zorluğu ile karşı kaşıya kalırız. Mahkemeler işlemeyecektir. Çünkü her gelen suç, mahkeme bitin-

ceye kadar nasıl olsa affa uğrayacağından dolayı. Eh o zaman mağdur ne olacaktır? Mağdur ne olacaktır?

Onun içindir ki, bu, gayrisiyasi bir beyandır.

Ceza, ne zaman ibreti müessire fonksiyonunu yapmış, ne zaman artık bunun çekilmesinde toplum için fayda kalmamıştır; gayet tabii ki, o gibi ahvalde affa gidilir. Ve biz hakikaten bu düşünce ile bugün cezaevlerinde yatmakta olan ve bu şekilde mütalaa edilebilecek pek çok vatandaşımızın oralardan kurtulmasını düşünerek af teklifi yapmışızdır. Ama devlete karşı girişilmiş, devleti yıkmak için girişilmiş ve kanunların suç saydığı birtakım hususları var ki, bunları konuşmamın başında ariz amik izah ettim. Bunlar hakkındaki mütalaalarımız da arz ve izah edeceğiz.

Bugüne kadar çıkarılan af kanunları, affın şartlı çıkması, kademeli çıkması, sınırlı çıkması gibi bir takım vasıfları haizdir. Bunlar da hep memleket gerçeklerinden ilham alınarak yapılmıştır. İçinde bulunduğumuz dönemde çıkarılacak bir affın, (yani bilhassa devlete karşı girişilmiş suçlar için söylüyorum) bir atıfet duygusunun tezahürü olmaktan öteye istismar konusu yapıldığı, hatta istismarın ötesinde bir takım hedefleri kapsadığı gözden kaçmamaktadır.

Devleti ve rejimi yıkmak için anarşik olaylara fiilen girenlerle, bu olayları tahrik ve teşvik edenler, suçların işlenmesinde her türlü manevi ortamı telkin ve propaganda yoluyle hazırlayarak fikren yürütenler, birbirlerinden ayrılarak genel bir af kapsamı içinde düşürüldüğü takdirde, devlet güvenliği bakımından böyle bir affın yarar ve zararı üzerinde hassasiyetle durmamız gerekecektir. Fiilleri işleyenler var, fiilleri işletenler var. Hükümetin ileri sürdüğü genel af kavramı ile yapılan açıklamalardan anlaşılan, genel affın mahiyet ve şümulü özellik taşımaktadır.

Genel af konusu, ülkemizin bugün içinde bulunduğu noktada cezanın muayyen miktarının belli suçlar için indirilmesi, ceza mahiyetinin değiştirilmesi veya suçluların salıverilmesi gibi işlemlerin çok ötesinde bir anlam kazanmaktadır. Geçirdiğimiz bunalımlı dönemde, özellikle sıkıyönetim tatbikatı içinde verilmiş olan yargı kararlarını hükümsüz sayma, yapılan tahkikatları işkenceye dayandırma, işlenen suçları mevcut düzene yükleme ve devlete karşı işlenmiş suçlarda suçu işleyeni haklı ve mağdur sayma düşünce ve inancı içinde devlet ve rejim düşmanlarını genel af kapsamı içine alma ve böylesine şümullü bir af çıkarma kamu düzeni bakımından telafisi imkânsız zararlar doğuracaktır. *(A.P. Sıralarından "Bravo" Sesleri Alkışlar)*

Af, kanunlarla tayin edilmiş cezaların ibreti müessire, olma ve müeyyide olma vasfını ortadan kaldıracak mahiyette olmamalıdır. Devlete ve rejime karşı işlenen suçlarda bu kabil çıkarılan afların tekerrürü, cezanın caydırıcı tesirini ortadan kaldırmaktadır. Devlet ve rejime karşı suç işlemeyi adeta teşvik etmekte; memlekete huzursuzluk getirmektedir.

Suçlusunda en ufak nedamet hissi bulunmayan fanatik ve kararlı suçlular için af çıkarmanın, hem kendileri için, hem toplum için bir yararı yoktur. Çıkarılacak af, görev yapan yargı organlarının müeyyide tatbik etmek sorumluluğu ve vazife şuurunu zaafa uğratacak anlam ve muhteva taşımamalıdır. Bir başka deyimle, millî

müesseseleri yaralayacak, onları yıpratacak bir zorlama sonucu ve böyle bir gerekçeye dayanarak geniş kapsamlı bir af çıkarmanın devlet güvenliğine ve kişilerin şahıs, mal güvenliğine yarar değil zarar vereceği dikkate alınmalıdır.

Anayasamızın geçici 21'nci maddesi özel bir hukuki durum ihdas etmiştir. Anayasa ile ihdas olunan bu durumun kabulünden bu tarafa geçen kısa süre içinde, hangi olay ve sebeplerin belli suçların affını gerektirdiğini anlamak güçtür. Sıkıyönetimin kaldırıldığı tarihte, sıkıyönetim mahkemelerinde görülmekte bulunan davalar sonuçlandırılıncaya kadar, bu mahkemelerin görev ve yetkilerinin de devam edeceği kabul olunmuş ve bu hükümler sıkıyönetim kalktıktan sonra dahi devlet emniyetinin en sağlam şekilde ve her sarsıntıdan uzak biçimde sağlanabilmesi için böyle bir anayasal tedbire başvurulmuştur. Şimdi ise, iç barışın şümullü bir afla sağlanacağı kabul ve beyan edilmektedir. Barış kimler arasında ne şekilde olacaktır? Başka bir deyimle, kim kiminle barışacaktır? Türk Toplumu bütünüyle demokratik hukuk devleti içinde ve Anayasa teminatı altında kanun hakimiyetine tabii olarak barış içinde yaşamaktadır. Devlete karşı, rejimi yıkıp yerine başka bir rejimi getirmek maksadıyle saldıranlar ile devlet barışma zorunluğunu hangi sebepten duymaktadır? Bu anlayış temelinden sakattır. Hukuk devletinde devleti koruyacak hukuki tedbirleri işlemez hale getirmek veya işlemiş olanları tesirsiz bırakarak, devletin kendi kendisini koruma imkânlarını ortadan kaldırmak demek olur bu.

Devlet düzenine karşı çıkmış, Komünist, Maoist ve Leninist bir rejim kuracaklarını haykırmış bulunanların Dev-Genç Türk Halk Kurtuluş Ordusu, Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi, Türk Kurtuluş Partisi, Türk Halk Kurtuluş Cephesi gibi ve sair namlar altında devlete karşı teşkilatlanmış, silahlanmış, cinayetler işlemiş şebekelerin mensupları affedilince, devletin güvenlik kuvvetleriyle, mahkemeleri bundan sonra acaba nasıl görev ifa edecek ve Devlet güvenliği kiminle ve nasıl sağlanacaktır?

Devlete karşı ayaklanmış bulunan bu örgütlerin mensuplarının suç işlediği kabul edilmekte midir? Şayet bunların suç işlemediği kanaati varsa, o zaman üç senedir Meclisler, hükümetler, sıkıyönetim, mahkemeleri neyle ve kiminle uğraşmışlardır ve niçin uğraşmışlardır? Yoksa, Cumhuriyeti korumak suç, yıkmaya kalkmak suçsuzluk mudur? *(A.P. Sıralarından "Bravo" Sesleri Alkışlar)* Bu hususların vuzuha kavuşması lazımdır.

Devlet; güvenliğini, devletin meşru kuvvetleriyle sağlayacaktır. Devletin meşru kuvvetleri zaman zaman töhmet altında bırakılmıştır. Bu hususlar açıklığa kavuşmadıkça devlet görevlilerinin görev yapması fevkalade zordur.

Diğer taraftan, millî müesseselerimiz zaman zaman suçlanmıştır. Bu suçlamaların da açıklığa kavuşması lazımdır.

Şu anda, Cumhuriyet Halk Partisinin Sayın Genel Başkanı Ecevit'le, Sayın Başbakan Ecevit karşı karşıyadır. Şöyle karşı karşıyadır.

Cumhuriyet Halk Partisi Sayın Genel Başkanı "Ak Günlere" adlı secim bildirgesinin 146'nci sayfasında ve daha sonra 7, 8, 9, 10 ve 12 Ekim 1973 tarihli se-

çim konuşmalarında şöyle diyor; "12 Mart öncesi iktidarın, gençlik çatışmalarını teşvik edici tutumu ve kışkırtıcı devlet ajanlarının gençlik arasındaki kışkırtmaları da bunlara eklenince, gençlik olayları rejimi tehdidedici, toplumda huzursuzluk ve tepki uyandırıcı boyutlara erişti. 12 Mart öncesi iktidarın da istediği de bu idi zaten. Çünkü o iktidarın yöneticileri, 1961 Anayasası ile bu Anayasanın sağladığı Batı demokrasi örneğine uygun özgürlükçü demokrasiyle Türkiye'nin yönetilemeyeceğini, Türkiye'de huzur sağlanamayacağını göstermek istiyorlardı" Sayın Ecevit, Cumhuriyet Halk Partisi Başkanı olarak böyle diyor. *(CHP Sıralarında "Doğru, Doğru" Sesleri)* Ben de böyle demenizi bekliyordum zaten, ben de böyle demenizi bekliyordum. *(A.P. ve C.H.P. sıralarından* **"***Bravo sesleri, sürekli alkışlar)* "Doğru" diyene beyyine külfeti yüklenir; yani, "Doğru" dediğinizi ispatla mükellefsiniz. *(C.H.P. sıralarından gürültüler, "Programın her tarafını oku! Demagoji yapıyorsun" sesleri)* **Şimdi** oraya geliyorum zaten, onu talebedeceğim. *(C.H.P. sıralarından gürültüler)* Onu talebedeceğim; şimdi oraya geliyorum, onu talebedeceğim; yazılı zaten, siz söylediniz diye aklıma geldi değil; onu talebedeceğim açıkça.

Şimdi Sayın Ecevit, Devletin arşivine ve bütün belge ve bilgilere sahiptir, Hükümet başkanı olarak büyük yetkilere sahiptir. Aynı zamanda bir Anayasa kuruluşu olan Milli Güvenlik Kurulunun da üyesidir. Bu iddiasını ispatlamakla mükelleftir. *(A.P. Sıralarından "Bravo sesleri Şiddetli ve Sürekli Alkışlar)* Bunu istemek bizim hakkımızdır. Neyi istiyoruz? Bakınız neyi istiyoruz, ispatlanması gereken iddia ne, bizim anladığımız kadarıyla; Hangi kışkırtıcı devlet ajanlarının gençler arasına girip onları anarşiye ittiğini ve kışkırttığını... *(CHP Sıralarından Gürültüler)*

KEMAL ANADOL (Zonguldak) — Mahir Kaynak, Mahir Kaynak...

Müdahele etmeyin lütfen.

SÜLEYMAN DEMİREL (Devamla) — Hani özgürlük olacaktı, hani bir özgürlük olacaktı? *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, sürekli ve şiddetli alkışlar, C.H.P. sıralarından "Demogoji yok, demagoji yapma" sesleri, gürültüler)* Siz de kısıtlıyorsunuz o zaman, özgürlüğü kısıtlıyorsunuz. Bunu istemek bizim hakkımızdır. Hangi kışkırtıcı Devlet ajanlarının, hangi gençler arasına nerede girip onları anarşiye nasıl ittiğini ve kışkırttığını delilleriyle ortaya koymasını istiyoruz. Burada da kalmıyoruz, birşey daha istiyoruz; Mademki iddia, birtakım Devlet ajanları gençlerin arasına sokulmuş, kışkırtılmıştır, bunu bir yaptıran olması lazımdır; yaptıranın da ortaya konulmasını istiyoruz; kim yaptırmıştır bunu? *(A.P. Sıralarından "Bravo sesleri Şiddetli ve Sürekli Alkışlar)*

12 Mart sonrası Anayasa değişikliklerinin büyük bir kısmında Cumhuriyet Halk Partisinin oyları da mevcuttur, çok büyük bir kısmında; yüzde 95'inde, % 98'inde. Aynı zamanda partilerarası bir komisyon teşekkül etmiş ve partilerarası komisyonda Cumhuriyet Halk Partisinin Sayın üyeleri de bulunmuş ve bunlar partilerin mutabakatıyla yapılmıştır. Kendilerinin de iştirakiyle yapılan Anayasa değişikliklerini sonradan, özgürlükleri kısıtlama olarak halka takdim etmiş olanların aynı kanaati muhafaza edip etmediklerini de bilmek istiyoruz. Yani, mesela Anayasanın 11'nci maddesi özgürlükleri, kısıtlayan bir madde midir? Sizin reyleriniz

vardır. Öyle takdim ettiniz, bizi özgürlükleri boğmakla, boğazlamakla suçlandırdınız. Acaba (Sizin reylerinizle de) değişen bu Anayasa maddelerinden hangisi (Bizi suçladınız topyekün) özgürlükleri kısıtlamaktadır? Sizin de oylarınız vardır onların içerisinde. Acaba, meydanlardaki fikirlerinizi muhafaza ediyor musunuz? Onu bilmek istiyoruz. *(A.P. Sıralarından "Bravo sesleri Alkışlar)*

Yine Cumhuriyet Halk Partisi Sayın Genel Başkanının seçim konuşmalarında belirttiği bir husus var. Ayrıca bu konu; "Ak Günlere" adlı seçim bildirgesinin 173 ve 174'ncü sayfalarında şu şekilde yer almıştır. İmzasız, asılsız tertiplere, kasıtlı, sahte jurnallere itibar edilmesi, bir Devlet politikası haline getirilerek, birçok suçsuz kimseler gözaltına alınmıştır. Birçok devlet memurlarıyle öğretmenler, uzmanlar üzerindeki baskılar, Devlet yönetiminde ciddi, rahatsızlıklara yol açacak ölçülere varmıştır. Bir resmi Devlet örgütü olan Milli İstihbarat Teşkilatının bütün bu gibi işlemlerdeki rolü inkâr edilemeyecek kadar ortaya çıkmıştır. Bu arada artık gözden saklanamayacak hale gelen işkenceler, dünyada Türkiye'nin itibarını sarsmaya başlamıştır.

Sıkıyönetim kanadı altında faaliyet gösterdiği anlaşılan "kontrgerilla" diye bir örgütün faaliyeti, bütün dünyada duyulduğu halde, resmi makamlarca üzerinde bile durulmamıştır" Beyan bu. *(CHP Sıralarından "Doğru, Doğru" Sesleri)* Cumhuriyet Halk Partisi Sayın Genel Başkanı Ecevit'in bu ithamlarına, Başbakan Sayın Ecevit cevap vermedikçe ve itibarıyle oynanan millî müesseselerin görev yapma hevesine ve şevkine gölge düşüren bu isnatlar aydınlığa kavuşmadıkça, Devlet güvenliğinin korunmasında gerçekten sıkıntılı bir döneme girileceğini belirtmek isteriz. *(A.P. Sıralarından Alkışlar)*

Sıkıyönetim idaresi, hükümet sorumluluğu altında yürüyen bir Anayasa ve hukuk müessesesidir. Ve otoritesini, Türkiye Büyük Millet Meclisinden almaktadır, Anayasadan almaktadır. Sıkıyönetimde görev yapan Silahlı Kuvvetlerimizin şerefli mensupları, tam bir vatanseverlik ve vazife; şuuru içinde millî görevlerini yapmışlardır; Bu görev de, Cumhuriyeti koruma görevidir. Onların yaptığı bu görevleri şu veya bu şekilde çürütmeye ve tahribe kalkışmak, bizatihi müessesenin kendisini tahrip etmek olur.

Milli İstihbarat Teşkilatının, iddia edildiği şekilde olaylarla ilgili kanunsuz bir tutumu varsa, bunlar nelerdir? Şimdi, Milli İstihbarat Teşkilatı Başbakana bağlıdır. Binaenaleyh, "Bunları bilemiyoruz" demek mümkün değil.

Bunlar kimlerden emir almışlardır? İşkenceyi kimler, ne zaman ne suretle yapmışlardır? Ülke dışında başlatılıp, paralelinde ülke içinde yürütülen bu tahrip kampanyasının, şu anda muhatabı olan Sayın Ecevit'in Sıkıyönetim kanadı altında kontrgerilla örgütünün kimler tarafından kurulup faaliyete geçirildiğini de Yüce Meclise ve kamuoyuna açıklaması lazımdır.

Keza, işkence iddiaları hakkında da aynı açıklıktaki bilgiyi Yüce Meclise vermek sorumluluğu vardır. Ya vardır, yahut da "Böyle şeyler yoktur" demek durumundadır; ya bunlar vardır ortaya konacaktır, ya bunlar yoktur, "yoktur" denecektir.

Bir zamanlar, Türk Devletinin itibarını küçültücü mahiyette ve fakat meşru siyasi iktidarları tahrip etmek için ortaya atılmış olan bu ve benzeri ithamların mesnedi olup olmadığını öğrenmek mevkiinde bulunan Başbakanın bu konuları vuzuha kavuşturmasını, sorumlu olduğu millî müesseselerle çelişkili durumunu tashih etmesi gerekir. Bunlar vuzuha kavuşmazsa, sorumlu olduğu millî müesseselerle çelişkili durum tashih edilmemiş olur.

Kanun ve nizam anlayışı üzerinde duracağız. Ülkede kanunları icra etmek, hükümetlerin görevidir. Kanun ve nizam anlayışının programlarda yer alması beklenemez. Ancak, bugünkü Hükümeti teşkil eden partilerin Sayın Genel Başkanlarının mazide kanun ve nizam anlayışları vardır. Şayet bu anlayışlarında devam ediyorlarsa, Türkiye'de kanunların tatbikinde asayiş, güven ve huzurun sağlanmasında büyük zorluklarla karşılaşılacağından endişe ederiz. Bu sebeple suç ve ceza kavramlarının üzerinde durmak mecburiyetindeyiz.

Bilindiği gibi, suçu kanunlar tarif eder ve cezayı kanunları tespit eder; Mahkemeler takdir eder. Kanunları hükümetler, idare ve yargı organı tatbik eder, böylece kanun düzeni korunur; böylece hukuk devleti ilkesi gerçekleşir.

Gayet tabii ki, her suçun bir sebebi vardır. Buna rağmen bu sebep, suçluluğu ortadan kaldırmaz. Şayet, sebep suçluluğu ortadan kaldırsa, suç ve suçlu bulmak mümkün değildir. Kanunların suç saydığı bir fiili bizzat ve bilfiil kim işlemişse, asıl suçlu odur. İşlenen suçlara daima özel mazeret bulunarak kişi sorumluluğunu sorumsuzluğa çevirmek, Cumhuriyet Halk Partisine hakim olan bir düşünce tarzıdır mazide. Bir yerde suç mu işlendi? Kusur, düzen bozukluğundadır. Bu düşüncede olan Cumhuriyet Halk Partisi, şimdi kanunları tatbik etme mevkiindedir. Acaba, kanunların suç saydığı fiilleri işleyenlerin yakasına yapışacak mıdır, yoksa, düzen bozukluğuna hamledip yapışmayacak mıdır? Bu hususun da vuzuha kavuşmasında fayda mülahaza etmekteyiz. Anayasanın, herkesi bağladığı ve Anayasanın üstünde bir yasa bulunmadığı düşüncesinde midir Hükümet? Mesela kanunsuz toprak işgallerini devrimci eylem saymaya devam edecek misiniz" Topraksız köylü olmaz" diye kendi yazdıkları dövizi alıp yürüyüşe geçen köylülere "Durun" mu diyeceksiniz, "Yürüyün" mü diyeceksiniz? Bunu bilmek istiyoruz. *(A.P. Sıralarından Alkışlar)*

Bu çeşit hareketlerin önlenemeyeceği kanaatini muhafaza etmekte misiniz? Bu gibi hallerde, esas şuraya geliyorum, 5917 sayılı Kanunun birinci maddesine göre tecavüzün defi ile mükellef olan idarecilere ne yapacaklardır? Kökünde haklılık var; bir suç işlenmiş, gelmiş toprakları işgal etmiş köylüler" Topraksız köylü, gayet tabiidir ki işgal edecektir" deyip bırakacaklar mı, yoksa bu tecavüzü defedecekler mi? Onun için soruyoruz ve sorumuzu devam ettiriyoruz; Mazide kalmış şeyleri ortaya koymak için söylemiyorum. Sadece bugünden itibaren rejimin işlerliği, Devletin güvenliği, şahısların mal ve can emniyeti, sanıyorum ki bir ülkenin idaresinde en önemli konulardır, bunları bilmek istiyoruz. Yoksa bu görev mal sahiplerine mi bırakılıyor? Mal sahipleri, Medeni Kanunun 894'ncü maddesine göre, gasp ve tecavüz fiillerini kendileri kuvvet kullanarak mı defedeceklerdir? Bu hususların açıklığa kavuşması gerekmektedir.

Bir hususun daha açıklığa kavuşması lazım. Meclislerin yapmış bulunduğu yasalara Cumhuriyet Halk Partisi iştirak etmediği zaman, bu yasaların Adalet Partisinin oyları ile kanunlaştığını daima ifade edegelmiştir. Bu, bir durum tespitinden ziyade, yasayı özürlü göstermek maksadını gütmüştür. Adalet Partisinin çoğunlukta olduğu zaman çıkarılmış bulunan yasaları, "Adalet Partililerin parmaklarıyla" diye vasıflandırmış bulunan Cumhuriyet Halk Partisi, şimdi kendisi çoğunluktadır koalisyon olarak; Adalet Partisinin iştirak etmediği yasaları kendi parmakları ile mi çıkarılmış sayacaktır; bunu da bilmek istiyoruz.

Cumhuriyet Halk Partisi, Meclislerin çıkardığı yasaları çok kere halka şikâyeti adet haline getirmişti. Nitekim 15-16 Haziran 1970 de meydana gelen olaylardan sonra, "Ben işçi olsaydım böyle bir kanuna isyan ederdim" şeklinde adeta haklı gösterilmeye kalkışılmıştır.

Parlamentonun çıkaracağı yasalara acaba, şimdi Cumhuriyet Halk Partisi nasıl bakacaktır? Anarşi hareketlerinde görev ifa eden Cumhuriyet polisine karşı Cumhuriyet Halk Partisinin takındığı tavır, daima kanuni görevlerini yapanları ve yapmakla mükellef olanları iktidarın uşağı gibi gösterme ve böylece görev yapmak durumunda olanların morallerini kırma şeklinde olmuştur. Acaba bu tutumlar şimdi nasıl olacaktır?

Maksadım, geçmişte olup bitenleri dile getirmek değil, kanun anlayışı, kanunsuzlukları himaye şeklinde olanların kanunları nasıl ve kiminle tatbik edecekleri hususunda kamuoyunun tereddüdünü aydınlığa kavuşturmaktır.

Rejimin işlerliği, Devlet güvenliğini, vatandaşın can ve mal güvenliği takip etmektedir. Can ve mal güvenliğini sağlamak her Devletin en önemli görevidir.

Hükümet Programı; Koalisyon partilerinin, memleketin meselelerini ve bu meselelerin gereği olan çözümleri Hükümet olduktan sonra öğrenecekleri intibaını vermektedir. *(A.P. Sıralarından "Bravo sesleri Şiddetli ve Sürekli Alkışlar)* Zira pek çok konuda kesin bir tavır takınılmamakta, sadece mesele zikredilmekte, çözüm, prensip itibarıyle dahi olsa ortaya konmamaktadır. Birçok konuların üzerinde çalışılacağı, hal yolu bulmak için gayret sarf edileceği beyan olunmaktadır. Birçok konularda da "Gerekli tedbirler alınacaktır" denmektedir. Bu sebeple, biraz önce ifade ettiğimiz intiba bizde hasıl olmaktadır.

Mesele bellidir. Bu mesele için birkaç çözüm yolu olabilir; Hükümeti kuran partilerin tercihini yapmış, Parlamentonun önüne ne yapacağını, gerekli tedbirin ne olduğunu ifade ederek gelmesi lazımdı. Zaten belirli olan meselelerin çözümlerini aramak için değil, bu çözümleri bilerek Hükümet olunur. Fikrimizi tespit için birkaç misal vermek istiyoruz. Deniyor ki Hükümet Programında, "Vatandaşın adalete olan inanç ve güveninin pekleştirilmesi için gerekli hukuki tedbirler alınacaktır" Böyle deniyor. Adaletin tevzii ülkenin en önemli meselesidir. Vatandaşın şikâyetçi olduğu bir konudur. Hükümetin bu hususta gerekli hukuki tedbirlerin ne olduğunu söylemesi lazımdı. Yani ne yapılacaktır bu işi düzeltmek için? Söylemesi lazımdı ki, bunların hakikaten vatandaşın şikâyetlerine deva olup olmayacaklarını söylemek imkânını biz bulalım. Ve böylece muhalefet görevimizi yapalım.

Yoksa Hükümet bunların ne olduğunu bilmiyor mu? Başka bir misal; Programda "İşçi- memur ayrımına süratle adil ve vazıh bir çözüm getirilecektir" deniliyor.

İşçi- memur meselesi yeni çıkmış bir mesele değildir. Bu adil ve vazıh çözüm nedir? Hükümet bunu biliyorsa, "Şunu yapacağım" niçin demiyor programında? Bu çeşit kıstaslar herkese göre değişik" Adil, vazıh" Neyi yapacağını milletin önünde söylerse Hükümet, Meclisin önünde söylerse biz de görev yapma imkânımızı buluruz, yine buluruz ya...

Hükümet getireceği çözümü tavzih edeceğini ifade etseydi bu hususta fikir söylemek imkânını bulurduk. Acaba hükümet, bu çözümün ne olduğunu Hükümet olduktan sonra mı öğrenecektir?

İBRAHİM AKDOĞAN (Kocaeli) — Senin gibi... *(C.H.P. sıralarından gülüşmeler)*

SÜLEYMAN DEMİREL (Devamla) — Hükümet programında, hoşgörüden bahsediyorsunuz. Ben muhalefet olarak hakkımı kullanıyorum canım. Ben aslında lâf atmalardan falan da şikâyetçi olmam. Yani o bakımdan üzülmeyin hiç. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Yine programda "Kamu görevlilerinin ücretlerinde adil bir denge gerçekleştirilecektir" deniliyor. Kamu görevlilerinin ücretleri meselesi yeni bir mesele değildir" Adil bir denge gerçekleştirilecektir" demek yerine, bu adil dengenin ne olduğunu Hükümet, programına koymuş olsaydı, bizi, bunu ne olabileceğini, farzedip, ona göre fikirlerimizi söylemek gibi bir yola itmezdi.

Hükümet Programında "Teknik personelden en iyi ve etkin bir biçimde yararlanmak için gerekli tedbirler alınacaktır" deniyor. Yine, teknik personel problemi yeni değildir. Hükümetin bu probleme nasıl şekil vereceğini ifade etmiş olması lazım ki, ona göre fikirlerimizi söyleyebilelim. Yani meseleleri alt alta sıralamak, Hükümet olmak için kâfi değil, çarelerini sıralamak lazım.

Programda "Türk Parasını Koruma Kanunu ile buna dair çıkarılan kararnameler dikkatle gözden geçirilerek, günün ekonomik koşullarına uygun ve bu arada hem üreticinin ve hem de tüketicinin yararını gözetir yönde geliştirilecektir" deniliyor. Ne yapılacaktır? Soruyoruz. Türk Parasını Koruma Kanunu, kararnameler, üretici, tüketici, ekonomik koşullar yeniden öğrenilecek değildi ki, bunların hepsi belli ne yapacaksınız? Yani Türk Parasını Koruma Kanununu mu kaldıracaksınız, bu kararnameleri mi kaldıracaksınız? Bunların yerine ne koyacaksınız? Bunlar, fevkalade önemli şeyler.

Programda, yine aynı programda "vergi yargı sistemi değiştirilecektir" deniliyor. Ne yapılacaktır, nasıl değiştirilecektir? Ne söylenebilirse, şimdiden söylenebilir.

Programda "Sosyal güvenlikle ilgili mevzuat dengeli ve tutarlı bir hale getirilecektir" deniliyor. Bu dengeli ve tutarlı falan sözleri çok geniş yuvarlak sözlerdir. Yani, neyi yaparsanız tutarlı ve dengeli olacaktır ve onu ne zaman karara bağlayacaksınız. Acaba administrasyona danıştıktan sonra mı bunları yapacaksınız, yoksa

siyasi kuvvet olarak bunların cevaplarını siz mi administrasyona söyleyeceksiniz, administrasyon size mi söyleyecek? Bunlar önemli konulardır.

Şimdi, birkaç kararsızlık örneğine temas etmek istiyorum. Programda "Serbest Mali Müşavirlik müessesesinin kurulması çalışmalarına geçilecektir" deniliyor. Aynısı, yani aynı şey, aynen aldım böyle. Yani mali müşavirlik müessesesi kurulacak mı, yoksa kurulup kurulmaması birtakım çalışmalar yapıldıktan sonra mı ortaya çıkacaktır? Bu cümleyi okuyunca; kurulacak mı, kurulmayacak mı, kurulup kurulmayacağına karar verilecek mi? Bunu anlamak mümkün değil, buradan. *(CHP Sıralarından Gülüşmeler, AP Sıralarından Alkışlar)*

Hemen şunu söyleyelim; Türkiye'de mali müşavirlik müessesesi, bize göre, lazımdır, kurulmalıdır. Kurulacak mıdır, kurulmayacak mıdır? Ama sizin bizim fikrimize uymanız şart değil. Biz zaten fikirlerimiz söyleriz, biz bu meseleleri söyleriz. *(CHP Sıralarından "İktidardayken neden yapmadınız" sesleri)*

Yapamadık buyurun siz yapın *(A.P. Sıralarından "Bravo Sesleri" Alkışlar)*

Programda bir başka kararsızlık örneği "Haşhaş sorununa, bir yandan insani kaygıları tatmin edici, öte yandan haşhaş üreticilerinin mağdur durumlarına son verici çözüm yolları süratle bulunup uygulanacaktır" deniliyor.

Bunu şöyle tahlil ediyoruz; Seçim öncesi pek çok istismar edilen bu konuda, koalisyonu teşkil eden her iki partinin de, bildiğimiz kadarıyle, haşhaş ekimine müsaade edeceklerine dair halka verilmiş sözleri vardır. E.., bu sözler varsa, bu sözleri buraya aksettirmek gayet kolaydır. Programda yer alan ibareden bir şey anlaşılmıyor. Âdeta bir mavi boncuk bu. Hükümetin bu konuda sarih olması lâzımdır. Ne yapacaktır? Seçim öncesinde vaat ettikleri gibi, haşhaş ekimine Hükümet müsaade edecek midir, etmeyecek midir? Gayet kısa ve gayet açık cevaba ihtiyaç vardır. "Müsaade edeceğim veya müsaade etmeyeceğim" diye vuzuhla konuşmak mümkün iken, konuyu anlaşılmaz haile getirmek, programı muğlak duruma sokmaktadır. İşaret etmek istediğimiz odur.

Başka bir konu; programda, "Vekil imamların eğitim eksiklikleri tamamlanarak asıl kadroya geçme imkânları geliştirilecek ve vekil imam meselesi âdil şekilde çözüldükten sonra, vekil imamlık uygulaması son bulacaktır" deniliyor.

Vekil imamlar kadroya geçecek midir, geçmeyecek midir? *(C.H.P. sıralarından "Geçecek, geçecek" sesleri)* Pekâla "Vekil imamlar kadroya geçecektir" diye yazılırdı. Mamafih geçmiş bir şey yok. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Yani, kaybolmuş bir şey yok. Biz sadece Hükümetli, şu anda bir tek dokümanla değerlendiriyoruz. O doküman da, yüksek huzurunuzda okunan Hükümet programıdır. Bir iki doküman var; her iki partinin seçim beyannameleri ve beyanları. Ara sıra onlara rücu ediyoruz. Başkaca bir vasıtamız yok elimizde. Programda, bu vekil imamlar meselesi için böyle deniliyor. Vekil imam müessesesinin âdil bir şekilde çözümü nedir? Yani, bu âdil nedir? Bu âdil her şeyin başına geçirilebilir mi? Her şeyin başına geçirildiği zaman, onun çözümü olur mu? Mesele, halen mevcut olduğuna göre, bu vekil imam meselesi 16 bin tanedir. Bunun âdil çözümle ölçülmesi için ne yapıla-

caktır? Eğer kadroya geçirmeyi Hükümet düşünüyorsa, "kadroya geçireceğim" der. İmtihan yapmayı düşünüyorsa, "imtihan yapmak suretiyle kadroya geçineceğim" der. Sanıyorum ki, biter. Hükümetin neleri, nasıl söyleyeceği bizi alâkadar etmez de. Biz bu meseleyi anlıyamadıkta...

İLHAMİ ÇETİN (Yozgat) — Bravo, bravo; böyle söyle.

A.P. GRUBU ADINA SÜLEYMAN DEMİREL (Devamla) — Onun için anlaşılır hale getirmeğe çalışıyoruz. *(A.P. sıralarından alkışlar)*

Yine programda; "Bir Genel Sağlık Sigortası Sistemi kurulması hususunda gerekli çalışmalar yapılacaktır" deniliyor.

Genel sağlık sigortası kurulacak mı, kurulmayacak mı? Yani, kurulacaksa, gayet tabiî, kurulması için gerekli çalışmalar yapılır; ama burada sağlık sigortasının kurulmasından ziyade, birtakım çalışmaların yapılacağından bahsediliyor. Gönül isterdi ki, Hükümet; "Genel sağlık sigortası kurulacaktır" desin. Belki derler; yani, bizim sorularımıza cevap verirken; yahutta kurulmayacaktır derler. O zaman mesele vuzuha kavuşur.

Yine programda; "Gelirsiz kalan yaşlılara ve sakatlara özel ilgi gösterilecektir" deniliyor.

Bunun hakçası, ki bunun hemen altında bir cümle daha var; protokolde bu yalnız bu kadar yazılmış ve bunun altına bir cümle daha konmuş. O cümlede deniliyor ki, Sosyali güvenlik götürülecektir, filan. Ben, onu da muğlak buluyorum. Zira Cumhuriyet Halk Partisinin de, bizim de bu konuda "Yaşlılara maaş bağlanacaktır" diye sarih beyanlarımız vardır. Biz bu hususta bir kanun teklifi hazırladık ve zaten Meclislere verdik. Nihayet kanun teklif etmek milletvekillerinin görevi olduğuna göre, o görevimizi kullanarak teklifi yaptık. Ama gönül isterdi ki, Hükümet, hakikaten muayyen yaşı doldurmuş yaşlılara maaş bağlanacaktır desin. Çünkü seçim meydanlarında Hükümeti kuran partilerden hiç olmazsa birisi bunu açıkça demeliydi. "65 yaşını dolduran, muhtaç vaziyette olan, kadın - erkek bütün yaşlılara maaş bağlayacağız. Maaşın miktarı da 300 lira olacak, 600 lira olacak" diye bir şey demeliydi. *("İhtiyacı olanlara" sesleri)*

Tabiî, tabiî ihtiyacı olanlara.

İLHAMİ ÇETİN (Yozgat) — İktidardayken niye yapmadınız?

A.P. GRUBU ADINA SÜLEYMAN DEMİREL (Devamla) — E, her şeyi biz yapsak size bir şey kalmazdı canım. *(A.P.* sıralarından alkışlar*)*

Bu misalleri çoğaltmak mümkündür. Mesele, şu programın; Hükümetin ne yapacağını bilmediği, önüne ne gelirse onunla uğraşacağı gibi bir intiba vermiş olduğudur. İddia değil, böyle bir intiba veriyor. Daha önce koalisyon partilerinin yaptıkları vaatlerden, Hükümet olduktan sonra, saptıklarını göstermek için bunları zikrettim.

Muhterem Milletvekilleri, siyasi rejimlerle iktisadî sistemler arasında gayet kesin bir ilişki bulunmaktadır. Şimdi bu konuyle ilgili fikirlerimizi arz edeceğim.

Ekonomik sistemle, yani bir memleketteki cari ekonomik düzen ile siyasi rejim birbirinden bağımsız kavramlar değildir. İktisadî sistem birtakım temel hukuk kurallarına dayanır. Bu temel hukuk kuralları, her rejimin değil, belli bir iktisadî sistemin yaşamasına ve gelişmesine elverişli olabilir. Ekonomik düzenin ne olduğunu, ne olabileceğini tespit eden kaideler, Anayasa kaideleridir.

Halen dünyamızda iki çeşit iktisadî sistem bulunmaktadır. Hür teşebbüs sistemiyle, kolektivist sistem. Bu iki temel sistemin muhtelif nüanslarla uygulanması, ayrı modellerin varlığına işaret etmeyip, esas prensibe sadık kalarak, en iyi uygulama biçiminin şartlara göre tayininden ibarettir. Rejimi tayin eden temel kaideler, hürriyetçi demokrasi ve genel oy esasına dayanıyorsa, böyle bir düzenle, kolektivist iktisadî sistemin uyuşması imkânı yoktur.

Şayet genel oy ve hürriyetçi demokrasi kavramlarını siyasi rejimimiz kabul etmiyorsa, böyle bir düzende de hür teşebbüs ve rekabet mekanizmasına dayalı bir ekonomik nizamın yaşamasına imkân yoktur.

Hürriyetçi demokratik nizamı, genel oy esasını siyasi rejimin temeli olarak kabul edip, hür teşebbüs ve serbest rekabet esasına dayanan bir ekonomik düzen reddedilir veya bu nizamı işlemez kılacak birtakım uygulamalar öngörülürse, ya bu bağdaşmazlığı kavrayamamak veya siyasi rejimi temelinden değiştirmeyi hedef alan bir uygulamaya girmek söz konusu olabilir.

Hürriyetçi demokratik nizamın ve genel oy esasının, nelerin garantisi olduğu, hangi müesseselerin yaşamasının ortamını meydana getirdiği hususunu gözden uzak bulundurmamak lâzımdır. Hürriyetçi demokratik nizam, ferde sadece siyasi kişilik değil, iktisadî kişilik de tanıyan bir nizamdır. Siyasi hürriyetlerin mevcudiyetinden ve bunların, ikisinin hür kararlariyle kullanıldığından bahsedebilmek için, kişinin, ekonomik hürriyetlerine de sahip bulunması ve bunların teminat altına alınması gerekmektedir.

Ekonomik hürriyetlerin mevcudiyetinden bahsedilmek için ise, üç temel şartın birlikte bulunması gerekmektedir. Bunların birinin bulunmadığı yerde, ne iktisadî hürriyetlerden ne de hür teşebbüsten bahsetmek imkânı vardır. Bunlar, mülkiyettir, miras hakkıdır, çalışma ve sözleşme hürriyetleridir. İşçi, işveren, sendika, toplu sözleşme hürriyetleri, hür teşebbüs kurma hakkı, bu üç temel esastan doğar. Mülkiyet hakkı, çalışma ve sözleşme hürriyetleri, sadece ekonomik alanda değil, kişinin bütün hayatı ve faaliyetlerinde, hürriyetinin temel garantisidir. Ekip biçtiği tarlasında, neyi ne kadar üreteceğine, bakıp büyüttüğü hayvanını nasıl değerlendireceğine, hür iradesiyle karar veremeyen kişinin, hürriyete sahibolduğundan, hele siyasi hürriyetlerini kullanabileceğinden bahsetmeye imkân yoktur. *(A.P. sıralarından alkışlar)*

Devletin, işçiyi belli yerde veya yerlerde çalışmaya zorladığı; iş şartlarını tespitte, her noktayı kamu yararıyle ilgili görüp, bizzat kararlaştırdığı bir sistemde, kişi hürriyetlerinden bahsetmeye imkân var mıdır? Devletin veya onun yerine geçen bir organizasyonun, herkesin ücretini, gelirini sırf kendi tespit ettiği kıstaslara göre ayarlayabildiği bir ülkede, işçi haklarından, hür sendikacılıktan, toplu sözleşme ve

grevden bahsetmeye imkân yoktur. Böyle bir düzende çalışma ve sözleşme hürriyetinden bahsedilemez, Devletin tek patron olduğu bir ülkede, daha iyi şartları, daha yüksek ücret ve dolayısıyle sosyal adaleti bulmak değil, aramak imkânı dahi yoktur. Bunun gibi, çalışacak halde olmayan vatandaşın, bir gün tek merci olarak sığınabileceği ve sırf kendi karar çerçevesi içine dahil olan, Devlete ait, başkasının karışamayacağı bir damı, bir malı olmazsa o kimsenin emniyetinden ve hürriyetinden bahsetmek mümkün olabilir mi?

Bir toplumda Sosyal Sigortalar, Devlet eliyle ne kadar geliştirilmiş olursa olsun, ferdin sırf kendi iradesinin hakim olduğu serbestçe tasarruf edilebileceği ve ölümünde ailesine intikal ettirebileceği, kendi ferdi mülkiyetine tabi menkul ve gayrimenkul malları olmazsa, bu malları edinme imkânlarından bile mahrumsa, kendi ve ailesinin emniyetini en sağlam şekilde bulduğu inancında olamayacağı da ortadadır. Bu iki model arasındaki temel farkı ortaya koymak lazımdır. Kolektivist ekonomik düzenlerde, kamu yararı, kamu teşebbüsü, kamu kararı kişinin ferdi menfaatlerini korumaya ve gerçekleştirmeye en elverişli bir model olarak takdim edilir. O halde, gelişmeyi mümkün kılacak güç ve imkânları kamunun elinde bulunması veya aynı sonucu verecek bir doğrultuda gidilmesi savunulur. Ferdin elinden sahip olduğu imkânları alınır veya kendi karar sahasından çıkaracak bir uygulama getirilirse, ferdin, evvela güç olmaktan çıkarılması öngörülür demektir. Böyle bir model uygulamaya koyulduğunda, bunu münakaşa mümkün değildir. Direnme mümkün değildir. Kişiye tercih imkânı bırakılmamıştır. Merkezi karar alma gücüne karşı denge unsuru ve icabında mukavemet unsuru olabilecek güçler bertaraf edilmiş olmaktadır.

Hangi kuvvet bu merkezi gücü sınırlayacaktır? Hürriyetleri koruma imkânlarında belli bir güce sahip olmayan kişi veya topluluklarda bu nasıl yapılacaktır? İşte bu sebeplerdir ki özel mülkiyet ve miras hakları, çalışma ve sözleşme hürriyetleri, siyasi hürriyetin, hatta ondan da ötede, şahsi hürriyetlerin de vazgeçilmez teminatı ve şartı mesabesindedir. Mülkiyet, miras hakkı, çalışma ve sözleşme hürriyetlerinin olmadığı yerde, siyasi hürriyetler ve dolayısıyle demokrasi de, bu sebepten olmaz.

Bu sebepledir ki, mülkiyeti, mirası, çalışma ve sözleşme hürriyetini ortadan kaldırmaya matuf teşebbüsleri, hürriyet nizamına, demokrasiye ve dolayısıyle Anayasaya aykırı buluruz.

1961 Anayasamızı bu açıdan değerlendirmeye ve getirmiş olduğu ekonomik düzenin de ne olduğunu kesinlikle ortaya koymaya mecburuz. Hürriyetçi demokrasiyle neyin bağdaşıp neyin bağdaşamayacağını; ekonomik yapının esasını teşkil eden temel hürriyetleri tehlikeye attığımız takdirde, hangi nizama varabileceğimizi ve burada ferdin bir istihsal unsuru, bir makina parçasından farkı olmayacağını; haklardan ve hürriyetlerden fedakârlık yapıldığı takdirde, sadece ekonomik düzenin değil, aynı zamanda siyasi düzenin de feda edilmiş olacağını iddia ediyoruz.

Anayasamız, üçüncü bölümünde, 35 ila 53'ncü maddeleriyle bu düzenin kesin hatlarını hiç bir yanılmaya ve tevile meydan vermeyecek şekilde tespit etmiştir.

35'nci maddede mülkiyet ve miras hakkını, 40'ncı maddede çalışma ve sözleşme hakkını görmekteyiz. Bu haklar, bütün siyasi haklarla, yani hürriyetçi demokrasi nizamıyle bir bütünleşme halindedir. Her hangi birinin zedelenmesi, hürriyetçi demokratik nizamın temel yapısını tahribe müncer olacaktır. Anayasa nizamımıza sadık isek, mülkiyete azami saygıyı göstermeye mecburuz. O halde mülkiyet hakkının özüne dokunucu veya onun muhtevasını (ki bu muhteva içinde kullanma, istifade ve tasarruf ehliyetleri vardır)tahrip edici bir uygulamanın öngörülmesi, anayasa çizgileri dışına çıkılması demektir.

Çalışma ve sözleşme hürriyetlerini tanıdığımız halde, şayet kişiyi belli yerlerde çalışmaya mecbur edici bir yeni organizasyon düşünüyorsak; dilediği işi yapmak hürriyetini tanıdığımız halde, ona ancak bizim tayin ettiğimiz işyerlerinde çalışma imkânı bırakıyorsak; hür teşebbüs kurmak imkânını tanıdığımız halde, tesis ettiğimiz düzenle rekabet şartlarını ortadan kaldırıyor ve uyguladığımız ekonomik tedbirlerle, meydana getirdiğimiz yeni ekonomik üretim biçimleriyle ve ancak bu biçimdeki teşebbüslere imtiyaz ve yaşama şartlarını tanıyan bir tutumla, hür teşebbüs faaliyetlerini yavaş yavaş terkedilecek bir meşgale haline getiriyorsak. Anayasanın tespit etmiş olduğu ekonomik düzenin içinde bulunduğumuzu iddia edemeyiz.

İşte, Adalet Partisi olarak mücadelesini yaptığımız dava budur. Davamız, siyasi rejimimizde yaşama şartı olan ekonomik hürriyetlerin müdafaası davasıdır. Hakkın bizatihi varlığını müdafaa ediyoruz. Hakkın suistimaliyle, mevcudiyeti meselesini hassasiyetle ayırıyoruz. Hakkın suiistimalini savunmuyoruz. Haksız kazancı savunmuyoruz. Alın terinin, göz nurunun, teşebbüsün hasılasını savunuyoruz. Alın teri sahibinin, teşebbüsün emeğinin, gayretinin değerine sahip olmasını, hakkıyla sahip olmasını savunuyoruz. Hakkını aramak, dilediği iyi bir iş tutma imkânının vatandaşın elinde bulunması hakkını savunuyoruz. Kişinin kişiyi istismar etmesine karşı olduğumuz kadar, kişinin Devlet tarafından da istismarına karşıyız. *(A.P. Sıralarından "Bravo "Sesleri alkışlar)*

Vatandaşın hakkını aramak gücünde kalmasının mücadelesini yapıyoruz. Anayasal hakların korunabilmesi için, kişinin güçlendirilmesi gerektiğine kesin olarak inanıyoruz. Adalet Partisi bu maksatla, Anayasanın temel haklarının kullanılmasını güçleştirecek veya imkânsız kılacak her teşebbüsün karşısında olmaya devam edecektir.

İktisadi hürriyetleri inkâr eden veya ferdin haklarını ve onun neticelerini çeşitli husumetlere hedef yapan, kazancını, malını, mülkünü kıskanan bir sistemin adı hürriyetçi demokrasi olamaz. Sosyal adalet ve sosyal güvenliği gerçekleştirmenin yolu, ferdin istediği işi tutması hakkına ve onun neticelerine karşı çıkmak olamaz. Ferdin çalışması engellenirse, en büyük adaletsizlik yapılmış olur. Sosyal adalet ve sosyal güvenlik, hürriyetçi demokrasinin gerçekleştirmeye azmettiği en önemli hedeftir. Bu hedefe, hürriyetçi demokrasinin diğer vasıflarını ortadan kaldırarak varamayız.

Anayasamız, kalkınma modelini ve kalkınmamızın yolunu tayin etmiştir. Kalkınmanın plana göre yapılacağı bir Anayasa gereğidir. Bu noktaya, uzun yıllar plan-

sızlık tenkitleri yapılarak gelinmiştir. Hükümet Programında kalkınmanın temel belgesi olan plan hakkında hiç bir görüş serdedilmemiş bulunuyor; bunu hayretle karşılıyoruz.

Plan, Devletin bütün faaliyetlerine istikamet verecektir. Devletin gelirlerini ve giderlerini istikametlendirecektir. Yeni gelen hükümetin plan hakkında, bu kadar önemli bir müessese hakkında, hiçbir mütalaayı programında serdetmemiş olmasını doğrusu üzüntü ile karşılıyoruz.

Hükümet programında plan sadece bir veya iki yerde geçiyor; o da şöyle; "Planın öngördüğü eğitim, planın öngördüğü sanayileşme" gibi. Bizatihi ben, plan müessesesi hakkında Hükümet ne düşünüyor, onu bilmek istiyorum. Müessese olarak plan hakkında ne düşünüyorsunuz.

Üçüncü Beş Yıllık Planın ikinci dilimi, 1974 bütçesinin veçhesini tayin edecektir. Üçüncü Beş Yıllık Plana hükümet uyacak mıdır, uymayacak mıdır? Uymayacaksa, Üçüncü Beş Yıllık Planda değişiklik düşünmesi gerekir. Üçüncü Beş Yıllık Planda Hükümet değişiklik düşünmekte midir, düşünmekte midir? Değişiklik düşünüyorsa, hangi sahalarda değişiklik düşünmektedir?

Hükümet, şayet Üçüncü Beş Yıllık Plana uyacaksa, esasen statükoyu muhafaza eden ileriye gidemez. Kendi iddiaları ile kendi programı ile bu doküman bağdaşıyorsa, o zaman kim neyin kavgasını yapıyor? Onun içindir ki, planda değişiklik yapmadan, plana aykırı tatbikat yapılmasının karşısına çıkarız. Planda değişiklik yapmak hakkınızdır; gelirsiniz, biz de karşısına çıkarız, fikirlerimizi söyleriz; sizler de kendinizi savunursunuz. İşte burada usulüne göre karar verilir; ama değişiklik yapmadan, plan bir tarafa, icraat bir tarafa olursa, bunun karşısına çıkarız.

Bizatihi kalkınmanın aracı olarak plana hakkında Hükümetin fikirlerinin bilinmesine lüzum vardır. Bugün, kamu sektörü için emredici, onun dışında kalan faaliyetler için yol gösterici plan tatbik edilmektedir. Hükümet acaba bu tatbikatı muhafaza edecek midir; yoksa merkezi plan, herkes için emredici bir plan mı söz konusudur?

Adalet Partisi olarak Devlet idaresinin bu en önemli aracı hakkında Hükümete bu soruları yöneltiyoruz.

Ali KÖKBUDAK (Konya) — Her halde pilâv değil?

A.P. GRUBU ADINA SÜLEYMAN DEMİREL (Devamla) — Muhterem Milletvekilleri, Türkiye'nin daha iyi planlar yapması lazımdır. Üçüncü plan döneminin ikinci yılındayız. İkinci plan, birinciden iyidir; Üçüncü plan, ikinciden iyidir; ama şunu gayet hulusu kalb ile ifade edelim ki, daha iyi planların yapılması lazımdır. Türkiye daha iyi planlar yaparken mutlaka bölge planlarına inmek mecburiyetindedir.

Bugün, Ankara'dan Türkiye'nin planını yapmak imkânları hemen hemen ortadan kalkmıştır. Yapılacak planlar, memleketin kaynaklarına istikamet vereceğine göre, yapılacak planlar memleketin kaynaklarına, priyorite hakkı, rüçhaniyet önce-

lik vereceğine göre memleketin kıt kaynaklarını en doğru yola sevk edebilmek için planların iyi yapılması lazımdır.

Plan yapmanın zor olduğunu biliyoruz. Plancı yetiştirmenin zorluklarını da biliyoruz. Planda demokratik mekanizmanın bağdaşmasında çeşitli müşküllerin bulunduğunu da biliyoruz; ama bütün bunlara rağmen, daha iyi planlar yapmak mecburiyetinden bizi alıkoyan bir durumun olmadığını ifade etmek istiyoruz.

Bölge planları yapılmasına Hükümet taraftar mıdır, değil midir? Taraftar ise, bunlar için nasıl hareket edecektir?

Bilhassa kalkınmamış bölgeler için, artık bugün ve bu arada Doğu bölgesi için özel bir plan yapılması kaçınılmazdır. Gerçi, Anayasanın müzakeresi esnasında, planla ilgili 41'nci ve 129'ncu maddelerin müzakeresi esnasında, o günkü komisyon sözcüsü, (Sanıyorum bugün Bakandır) planın millî bir plan olduğunu ve Bonale planı gibi planlar düşünülemeyeceğini yani bölge planları, Güney İtalya için yapılan plan gibi planlar düşünülemeyeceğini ifade etmiştir. Ama biz, millî plan çerçevesi içerisinde, memleketi bölmeye değil, bilakis memlekette dengeyi sağlamaya, bilhassa kalkınmamış bölgeler ve bu arada Doğu ve Güney - Doğu Anadolu'nun kalkınmasına yönelmiş bir özel plânın yapılmasına mutlak zaruret bulunduğunu ifade ediyoruz, *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar, C.H.P. sıralarından "Yaptınız mı" sesleri)* mutlak zaruret" vardır.

Doğu Anadolu için özel plân yapılması gerektiği 1969 Hükümet Programında mevcuttur. O hükümet programının 28 ilkesi mevcuttur. Gayet tabiî ki, Üçüncü Beş Yıllık Plân yapılırken onlar yapılacaktı. Biliyorsunuz araya bunalımlar girdi; yaptık, yapmadık meselesi...

ALİ KÖKBUDAK (Konya) — Isparta'ca yaptınız herhalde?

A.P. GRUBU ADINA SÜLEYMAN DEMİREL (Devamla) — Isparta'da Türkiye'nin bir köşesi, o da bir köşesi. *(A.P. sıralarından "Bravo sesleri alkışlar)*

Gayet tabiî her Birimizin geldiği il hepimizindir. Isparta'da sizin memleketinizin bir köşesi. *(A.P. saralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Gayet tabiî... *(A.P. sıralarından alkışlar)*

AHMET BULDANLI (Muğla) — Haritadan çıkaramazsın Isparta'yı.

Lütfen müdahale etmeyelim devam buyurun Sayın hatip.

SÜLEYMAN DEMİREL (Devamla) — Ülke büyüktür, meseleleri çoktur. Gönül isterdi ki, hiç vakit geçirmeden, çeşitli bölgelerin meselelerini içine alan, onlarla uğraşacak bölge plancılığı geliştirilsin ve bunlar bir millî plânın hedefleri, bir millî plânın çerçevesi içerisinde mütalâa olunsun.

Hükümet Programında karma ekonomi tabirine, hemen hemen hiçbir yerde rastlanmamaktadır; kelime olarak değil, mefhum olarak rastlanmamaktadır.

Kalkınma; bir ülkenin fukaralıktan, işsizlikten, çaresizlikten, cahillikten kurtulması hamlesinin adıdır. Kalkınma topyekün olacaktır, yani iktisadi, sosyal ve kültürel kapsamı bulunacaktır. Kalkınma dengeli ve adil olacaktır, yani kalkınma-

nın nimetleri iktisaden güçsüz kütlelere ve bölgelere daha iyi yayılacaktır. Kalkınma sürekli olacaktır. Kendi kendisini ileriye götürme gücünü kazanma, yani viabiliteye erişme sürekliliği sağlayacaktır.

Kalkınma rasyonel olacaktır. Memleketin kaynakları israf edilmeyecek; en yüksek fayda sağlanacak şekilde öncelikler verilecek, en faydalı sahalar seçilecek, en acil problemlerin üzerine öncelikle eğilinecek, böylece şikâyet edilen durumdan daha çabuk çıkılacaktır.

Türkiye'nin meseleleri çoktur, hepsini birden kimse halledemez. Plan buradan doğmaktadır; ne zaman yeter, ne güç yeter. En yüksek faydayı elde edecek şekilde memleketin kaynaklarını yöneltmek ve bu kaynaklardan istihsal edilen nemayı en acil sosyal problemlerinden başlayarak kullanmak suretiyle, sanıyorum ki, çok kısa zamanda kalkınmayı başarıya ulaştırabiliriz.

Mucizevi reçeteler, harika vaat eden sloganlar ile kalkınma mümkün değildir. Bunlara bel bağlamak sadece zaman kaybı olur. Türkiye doğru bir kalkınma modeli seçmiştir. Rejiminin gereği de odur. Kaynaklar azami şekilde harekete geçirilecek, her imkândan faydalanılacak, iktisadi büyüme sağlanacaktır.

İktisadi büyümenin sağlanması demek, refahın yaratılması demektir. İktisadi büyümeyi öngörmeyen bir icraat sosyal devleti gerçekleştiremez. Orta yerde dağıtılacak birşey olmalıdır. Onu iktisadi büyüme meydana çıkarır. Refah yaratılırken aynı zamanda dağıtılabilir de. Böylece, yeni işyerleri açılacağı için işsizliğe; yeni üretim meydana getirileceği için fukaralığa; yeni kaynaklar meydana geleceği içinde çaresizliğe, cahilliğe karşı çıkmak mümkün olur. İktisadi büyüme, kaynakları harekete geçirme, bunları en iyi şekilde kullanma ile mümkündür.

Üretim biçimi münakaşasını yapanlar zaman zaman gayeyi vasıtaya feda etmektedirler. Gaye üretim mi, gaye üretimin biçimi mi? Hiç bir ülkenin bütün problemlerini halleden bir siyasi ve ekonomik doktrin ifade edilememiştir. Zira düşünürler de, insan olarak, çevrelerinin dava ve problemlerinin etkisi altında, temel fikirler tesis etmişlerdir. Bunlar anahtarlar gibidir. Her kapıyı açmazlar.

Ülkenin genel düzenini yeni baştan bozup yaparak kalkınabileceğimizi sanmıyoruz. Ancak, milletimizin maşeri inançlarının hudutları içerisinde geleceğin Türkiye'sini bütün imkânları kullanarak, zorlayarak, yeniden imkânlar yaratarak tesis etmeyi ülkü edinmişizdir. İmkânlar nelerdir? Üretimin unsurları, tabiat, say ve sermayedir. Bu üçlü unsuru; sermaye, emek, teşebbüs, sevki idare ve teknoloji gibi ayrıntılara ayırmakta fayda görürüm. Bu unsurların her birinin üretimi meydana getirmede değeri vardır. Hürriyet nizamı içinde kalkınmayı esas alınca, sermayeyi teraküm ettirmenin, üretime tahsis etmenin tek yolu, vergi ve gönüllü tasarruflardır.

Türk Anayasası merkezi plan ve sosyalist kalkınma teorisi uygulayan ülkelerin başvurdukları müsadere ve zor metotlarını reddetmektedir. Bunu yaparken çağ dışı kalmamak tercih edilmiştir. Sosyalist kalkınma teorisi, pazar ekonomisi mekanizmasını reddeder. Bu takdir de de, ürettiği malları zorla tükettirme gibi bir duru-

ma düşer Sosyalist kalkınma teorisi, insan unsurunu verimsiz hale getirdiğinden, ekonomik büyümeyi engellemektedir. Piyasa ekonomisi ve hür teşebbüs nizamı, ekonomik kalkınma için en uygun nizamı yaratır. Dünya kurulalı bir insanoğlunu menfaat saiki kadar verimli çalıştıran bir diğer metot keşfedilmemiştir. Kazanmak ve sahip olmak arzusu, bir toplumu en çok verimli çalışma içine sokar. Bütün kalkınma denemeleri, zor unsurunun kazanma arzusuna galip gelmediğini ortaya koymuştur.

Türkiye kalkınmasının hedefi; büyüyen, rekabet gücü olan, büyümeyi ve sosyal refah devletinin masraflarını karşılayabilecek olan bir ekonomiyi, mutlaka yaratmak ve istikrar içinde devam ettirmektir. Türk vatandaşının saadeti ve Devletimizin güçlülüğü buna bağlıdır

Ekonominin kurumlarını, ekonominin kanunlarını heveslerle başka yönlere çevirmek mümkün değildir. Ekonominin kanunları sınırları aşar, hayalleri, maceraları, hevesleri ve yanlışları hep mağlup eder. *(A.P. Sıralarından "Bravo" sesleri)*

Kim yapsın meselesi, aslında üretim biçimi münakaşası da önemlidir. Bunun sınırını Türkiye doğru çizmiştir. Fertlerin teker teker ve beraberce yapabildikleri işleri Devlet yapmamalıdır. Fertlerin teker teker veya beraberce yapamadıkları işleri ve fakat ülke için lazım olan işleri Devlet yapmalıdır. Altyapıyı Devlet yapmalıdır. Temel hammadde, fevkalade zor büyük işlerdir; bunları Devlet yapmalıdır. Bunda hem mantık, hem de hesap vardır.

Neden hem mantık, hem de hesap vardır? Gaye en yüksek faydayı elde etmektir. Her şeyi Devlet yapsın demek kâfi değildir. Her şeyi Devlet iyi mi yapar? Bir şeyin yapılması lazımsa iyi yapılması lazım. İyi yapılmıyorsa israf vardır. İsraf ülkeyi zenginliğe değil, fukaralığa götürür. Devletin iktisadi ve ticari meselelerde rasyonel hareket edemediği, hem ülkemizde hem de başka ülkelerde görülmüştür.

Hükümet Programında kalkınma meselesiyle ilgili olarak enine boyuna eleştirebileceğimiz bir takdim bulamadık. Onun içindir ki, tereddütlerimizi ifadeyi zaruret sayıyoruz.

Türkiye'yi kalkındırmak için ne yapılacaktır? Nasıl yapılacaktır? Sahip olunan millî kaynakların, ekonominin emrinde, en verimli tarzda ve süratle kullanılması nasıl sağlanacaktır? Bu sualleri yöneltiyoruz.

Refahı büyük halk kitlelerine intikal ettirecek tedbir ve teklifler nelerdir? Türk vatandaşının daha müreffeh ve daha mutlu kılınmasını hürriyet nizamı içinde nasıl gerçekleştireceksiniz? Nasıl? Gerçekleştireceğiz demek kâfi değil. Nasıl gerçekleştireceksiniz? *(C.H.P. sıralarından "Gerçekleştireceğiz" sesleri)*

Ekonominin, bugün içinde bulunduğu durumda, öncelikle halledilmesi gereken meseleleri nelerdir? Ne gibi hal tarzları bu meselelerin çözümü için getirilmektedir? Türkiye'nin nereye varması hedef alınmıştır? Bu hedefe hangi yolla gidilecektir.

Gerçekçi, memleketsever bir yaklaşımla bu soruların cevabını programda aradık. *(C.H.P. sıralarından "Bekle Görürsün" sesleri)*

Koalisyon partileri kendi program ve seçim beyannamelerindeki çözüm tarzlarına verdikleri, kifayetsiz sarahati dahi, müşterek programlarında esirgemiş bulunmaktadırlar.

Vatandaşın bugün öncelikle ele alınmasını beklediği, Türk ekonomisinin geleceği, bakımından hayati önem taşıyan konuların program içinde bir ağırlıkla yer almadığını veya bu konulara hiç değinilmediğini tespit ettik, bu konuların başında pahalılık gelmektedir. Seçim meydanlarında pek çok istismarı yapılmış olan bu konu için Hükümet Programında daha değişik bir teşhis getirilmektedir. Seçim meydanlarında bizim üstümüze yıkılmıştır pahalılık; programda ise memleket enflasyonu, dünya enflasyonu gibi şartlara bağlamıştır. Hızlı fiyat artışlarını durdurmak, yani pahalılığı önlemek için hükümet ne gibi tedbirler düşünmektedir? 1974 Yılı içinde, Türkiye'de çeşitli mal ve hizmetlerde ne ölçüde bir pahalılık beklenmektedir? Bu sorularımıza cevap arıyoruz; kendimizi tatmin etmek için değil, kamuoyunun bunları öğrenmesi için.

İkinci konu; dünya enflasyonu karşısında ne düşünülmektedir? Türkiye'mizin dikkatle takip etmesi ve zamanında gerekli tedbirleri almasını zaruri kılan bir diğer mesele de, bütün dünyada büyüme ve yayılma istidadı gösteren ekonomik kriz ve buna bağlı hammadde bunalımı meselesidir. Tediye muvazenemize, fiyat istikrarımıza, yatırımlarımıza, topyekün kalkınmamıza büyük etkileri olabilecek bu problem hakkında Hükümet ne düşünmektedir?

Avrupa Ekonomik Topluluğu ülkeleriyle aramızdaki gelişmişlik mesafesinin kapatılmasında önümüze müstesna fırsatlar çıkmaktadır. Batı Avrupa'da başlayan krizin Türkiye'ye tahripkâr tesirlerini önlemek ve bundan gelişmemiz yararına faydalanmak için ne gibi tedbirler düşünüyorsunuz. Kalkınmamız bundan nasıl etkilenebilir?

Yine bugün herkesi alakadar eden acil bir konu, işsizliktir. İşsizlikten daha büyük bir adaletsizlik tasavvur olunamaz. Yılda yarım milyonu aşan ve devamlı artacak olan bir vatandaş topluluğuna tatmin edici iş imkânlarını yaratacak ortamları hazırlamak Devletin başta gelen görevlerinden birisidir. İş sahası açmak, bu vatandaşları üretici duruma getirmek kalkınmamızın hayati davasıdır. Yeni değer yaratıcı sahaları öngören bir istihdam politikasının, programda, inandırıcı, gerçeklere uygun bir tarzda ve konunun ağırlığıyle mütenasip bir yer işgal etmesi gerekirdi. Her sene yarım milyon vatandaşa nasıl ve nerede iş verilecektir. Onları nasıl müstahsil hale getireceksiniz? Müşahhas tedbirleriniz nelerdir? Ülkeyi dengeli ve adil bir ekonomik gelişme ve genişleme hamlesinde tutmakla meselenin çözümüne varılabilir. Çalışılan yerin ortağı olmak veya olmamaktan daha önemli olanı, evvela çalışılacak yeri bulmaktır. Yılda hangi sektörlerde, ne gibi teşebbüslerle, ne kadar istihdam imkânı meydana getirilecektir? Bu hangi kaynakla ve nasıl yapılacaktır? Bütün çalışanları ve çalışma gücünde olanları ilgilendiren bu konuda Hükümetten kesin ve net bir tavır bekliyoruz.

Ekonomik kalkınma, sosyal huzur ve topyekün refah, bu konuyu doğru bir yaklaşımla ele almaya bağlı olacaktır.

Dördüncü konu; dış ülkelerde çalışan vatandaşlarımızın durumudur. Bu vatandaşlarımızın büyük bir kısmının yurda dönmesi zorunluluğuyla karşılaşılması halinde ne düşünülmektedir veya bunu önlemek için ne düşünülmektedir?

Beşinci konu; fukaralıktır. Türk Köylüsünü, Türk işçisini, Türk esnaf ve sanatkârını ve fakir Türk vatandaşını daha fazla satınalma gücüne kavuşturmak için ne yapılacaktır? Alt gelir gruplarında olan vatandaşlara daha fazla refah nasıl götürülecektir? Bu, refahın tabana yayılması; başka bir deyimle, fukaralıkla mücadele konusudur, sosyal adaleti gerçekleştirme problemidir.

Koalisyon Hükümetinin Programında bu gayeyi gerçekleştirmeye elverişli inandırıcı tedbirler ve belirli kararlar bulunmamaktadır. Kalkınmayı köyden başlatmak iddiası, Türkiye'yi egemen güçler ve ezilenler diye iki kampta gösterme gayretleri, ezilenin yanında adil bir düzen sloganları programa kadar erişme şansını bulamamışlardır. *(A.P. Sıralarından "Bravo" sesleri)*

Burada şunu ifade etmek istiyorum; köy ve köylü davasına bu programda hiç yer verilmemiştir.

Köy ve köylü davası Türkiye'nin insaniyet davasıdır ve köye medeni hizmetleri götürme, köye iştira gücü götürme; bunlar dağınık pasajların içinde olur. Köylünün banka borçlarını tasfiye seçim zamanlarında söylenir, hatta banka borçlarının 500 liraya kadar olan kısmının affedileceği söylenir. Köye götürülen medeni hizmetlerden; elektrik, su, yol gibi hizmetlerden katılma payı alınmayacağı söylenir; fakat programda bunların izleri bulunmaz. *(A.P. Sıralarından "Bravo" sesleri)*

ÇETİN YILMAZ (İçel) — Ne verilmemiş beyefendi?

SÜLEYMAN DEMİREL (Devamla) — Sizin sözcünüz de çıkar verilmiştir der. Ben verilmemiştir diyorum, Allah Allah...

ÇETİN YILMAZ (İçel) — Aferin, aferin.

SÜLEYMAN DEMİREL (Devamla) — Köye götürülecek medeni hizmetlerden katılma payı alınmasına artık son verilmelidir. Bu hususta Hükümetin tavrını bilmek istiyoruz. Bu hususta hazırlanmış kanun teklifimiz vardır ve kanun teklifimiz yüce Meclise takdim olunmuştur.

Fakir vatandaşlara kalkınmanın nimetlerini götürmek ve onların reel gelirini yükseltmek, sosyal adaleti gerçekleştirmek, kısacası topyekün kalkınmayı, refah toplumunu, mutluluk toplumunu elde etmenin bir yolu vardır; o da ekonomik büyümedir, dengeli kalkınmadır, bütün millî kaynakları gelişmenin emrinde en iyi kullanabilmektir. Hükümeti teşkil eden partiler şimdi vaid değil icraat safhasındadırlar. Muhalefette değil, iktidardadırlar. Bu sebeple sadece söylemek değil, hem söylemek, hem de söylediklerinizi yapmak mecburiyetindesiniz. Neyi yapacağınızı, nasıl yapacağınızı, ne zaman yapacağınızı göstermeniz gerekir.

Milletimizin istekleri her gün artacaktır. Kendisini idare edenlerin bunları nasıl karşılayacağını bilmesi hakkıdır.

Yukarıda bahsettiğimiz bir konu Türkiye'de geniş kitlelerin üzerinde haklı bir hassasiyetle durdukları, önceliği olan meselelerdir. Programda bu meselelerin her

birinin ayrı bir bölümde incelenmesini ve ağırlıklarıyla mütenasip tedbirlerin düşünülmesini isterdik. Bunları görmedik. Seçim meydanlarının bu en aktüel konuları, Hükümet Programında adeta görünmez hale gelmiştir.

Vergi sistemi üzerinde de durmadan geçemeyeceğiz. Vergi sisteminin daha adil bir yapıya kavuşturulması, bu sistemin kabil olduğu kadar basit, kolay, uygulanır hale getirilmesi gerçek vergi hasılatının artırılması gereklidir. Hemen şunu kabul ve ifade ediyoruz ki, ne yapsanız, ne kadar yapsanız vergi sistemi yine daimi bir ıslahatı gerektirecektir. Yani vergi sistemi gibi bir sistemi, bir memleketin ekonomik kalkınmasıyle, bir memleketin sosyal kalkınmasıyla, bir memleketin gelir seviyesiyle ilgili olan bir sistemi "En iyisi budur" diye dondurmaya mahal yoktur. Burada, şunu sormak isterim Hükümetten; Katma Değer Vergisi hakkında ne düşünmekte olduğunu bilmek isteriz. Katma Değer Vergisi bir yenilik olarak ufukta durmaktadır.

Vergi adaletinden; çok kazandıran çok vergi, düşük gelir seviyesinde bulunan vatandaşlarından en az geçim indirimi hallerini günün şartlarına göre ayarlayarak, hiç vergi almamak, veya az vergi almak anlaşılmalıdır. Verginin ödeme gücüyle mütenasip olması, kaynaklarını tükenmesi ve tasarruf eğilimlerini ortadan kaldırmayacak bir anlayışla vazedilmesi icap eder. Gelir ve Kurumlar vergilerinin tarifelerinin zaman zaman gözden geçirilmesi, ekonomik gelişmenin ve konjonktürün icabıdır. Ancak, tarifelerde yapılacak değişikliklerin istikametlerini ne olacağının önceden sarahate kavuşturulması gereklidir. Burada kıstas, artan ödeme gücü ve ödeme imkânlarıyle mütenasip bir tashih mi yoksa özel teşebbüsten kamuya yeni kaynak aktarmalarını tatmin etmek fikri mi olacaktır? Özel tasarrufların, yani özel teşebbüslerde kullanılan imkânlarını kısıtlayıcı bir uygulama mı düşünülmektedir? Vergi mevzuatından, israfları teşvik edici hükümlerin kaldırılması lazımdır. Ancak, burada vergi tahsil masrafları mı, vergi ziyanına sebebiyet veren formalite veya organizasyon aksaklıkları mı yoksa matrahtan tenzili mümkün masraf kalemleri mi kastedilmektedir? Bu açıklığa kavuşturulmalıdır.

Vergi sisteminde, sosyal adalet ve kalkınma amaçlarına hizmet eden değişiklikler yapılması ve bu sistemin yatırımları güçlendiren hükümlerinin ıslah edilmesine çalışılmalıdır. Ancak, sosyal adaleti ve kalkınma amaçlarını, hangi anlayış içinde gerçekleştirmeyi Hükümetin düşündüğünü anlamak mümkün değildir.

Vergi mekanizması, tasarruflarına yönlendirilmesi, Devletin plan uygulamasında rehberlik ve destek görevini ifada çok tesirli bir araçtır. Anayasanın tanımış olduğu ekonomik düzenin geliştirilmesi istikametinde özendirici, teşvikedici muhtevalar olması gerekir.

Vergi politikalarından bahsederken, kamunun finansmanını sağlamak gayesinin güdüldüğü tabiidir. Kamunun finansmanında, kamu idaresinin masraflarının karşılanması, Devletin ekonomik faaliyetlerinin finansmanı, Devletin sosyal vecibelerinin iflası için gerekli finansman kalemlerinin ayrı ayrı şumulünün bilinmesi gereklidir. Burada, Devletin ekonomik faaliyetleri için, Devletin sosyal gayelere aktaracağı fonlar için, Devletin kamu idaresi için sarf edeceği masraflar ne olacaktır? Bu fevkalade önemli bir yer tutmaktadır.

Kamu masraflarında önemli olan, Devletin güvenliğiyle ilgili tedbirlerin karşılığı ve Devletin eğitim masraflariyle Devletin sağlık masrafları gibi masraflardır. Binaenaleyh, Türkiye şartları içerisinde, esasen Devletin ekonomiye ayırabileceği kaynaklar fevkalade mahduttur. Hükümetin, Devletin güvenliği ile ilgili masraflar konusunda ne düşündüğünü bilmeniz lazımdır. Buradan gayet açıklıkla ifade edelim; Hükümet Türk Silahlı Kuvvetlerinin mevcudunda bir azaltma düşünmekte midir? Bunu bilmemiz lazımdır.

Finansman kurumlarında yapılacağından bahsedilen yeni düzenlemeler ve bu ifadeyi takibeden hükümler, koalisyon ortaklarının ekonomik idare hakkındaki anlayışları bakımından bizi ciddi endişelere sevk etmektedir. Her ne kadar koalisyonun bir kanadını teşkil eden Milli Selamet Partisinin faizsiz kredi, yatırım ve kar ortaklığı şeklinde ileri sürdüğü ve ne serbest piyasa nizamiyle, ne de çağın ekonomik gerekleriyle bağdaşabilen taahhütleri terkedilmişse de, koalisyonun diğer ortağı Cumhuriyet Halk Partisinin banka kaynaklarını adeta kamu fonları gibi kullanma eğilimi endişemizin kaynağını teşkil etmektedir. *(A.P. Sıralarından "Bravo" sesleri)*

Banka kaynakları özel kesimin tasarruflarından oluşagelmektedir. Bu tasarruflar üzerinde, ekonominin ve planın öngördüğü sahalara yönlendirme şeklinde bir tasarrufta bulunabilmek, kaynağın mahiyeti ve cari hukuk düzeni bakımından nasıl yapılacaktır? Bankadaki mevduatlar Devletin değil ki bunun açıklığa kavuşturulması faydalı olacaktır.

Banka kaynaklarının, nedense hür teşebbüsten farklı mütalaa edilmesine titizlikle çalışılan halk teşebbüsleri ve kooperatiflere öncelikle yönlendirilmesi gaye olarak belirtildiği halde, gerçekleştirilmesinin hangi araçlarla olacağı ortaya konmamıştır. Banka kaynaklarının yönlendirilmesi, faiz, vergi ve merkez bankası kolaylıkları gibi destekleyici ve özendirici tedbirlerle mi, yoksa plasman programları üzerinde ayrı bir karar ve vize mekanizması kurularak mı sağlanacaktır.

Burada hemen şunu ilave edelim ki, gerek protokolde gerekse Hükümet Programında, merkez Bankasıyle ilgili, anlamadığımız bazı hükümler vardır?

Merkez Bankası, bir memleketin iktisadi hayatında, kalp mesafesindedir. Merkez bankasına tarafımızdan bir otonom, bir müstakil hüviyet verilmiştir. Müstakil hüviyet verilmiştir ki, siyasi birtakım amaçlar altında zorlanıp, Merkez Bankası enflasyonist veya deflasyonist bir para politikasına itilmesin. Bunun için yapılmıştır. Binaenaleyh, doğru ekonomik kurallara daha çok riayetkâr olabilmek için böyle yapılmıştır. O itibarla, Merkez Bankasında ne yapılacaktır? Bu çağda, sanmıyoruz ki, bir açık finansmana gitmeyi kimse göze alsın. Açık finansman çıkar yol değildir. Herkesi yarıda bırakır. Siyasetteki istikrar kadar ekonomideki istikrarda fevkalade önemlidir ve birbirleriyle zaten bağlantılıdır. Siyasi istikrarsızlıkların büyük sebeplerinden biriside gayet hızlı enflasyonlardır. Onun içindir ki, Merkez Bankasının enflasyonu teşvik edici istikamette kullanılacağını ummuyorum; ama yine de hükümetin Merkez Bankası hakkında ne düşündüğünü ifade etmesinde, sanıyorum ki, fayda vardır.

Ekonominin dengesi dediğimiz tüm harcamalarla tüm gelirlerin dengesi sağlanmadıkça, sağlam kaynaklar yerine suni kaynaklarla bu dengenin sağlanmasına kalkıldıkça, ekonomide istikrarı sağlamak mümkün değildir, fiyatları tutmak, mümkün değildir, çeşitli haksızlıkları önlemek mümkün değildir. Binaenaleyh, para politikası ve Merkez Bankası fevkalade önemli bir araçtır. Onun için bunun üzerinde ısrarla duruyoruz.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri için, "Kurtuluş amaçlarına uygun çalışma imkânları sağlamak ve verimlerini artırmak maksadıyla yeni düzenlemelerle gidilmesi için demokratik esaslara dayalı, etkin bir sistem kurulması" gibi bir beyanı yeterli bulmuyoruz. Kamu İktisadi Teşebbüsleri Türkiye'nin en önemli müesseselerindendir. Bu teşebbüslerde Devletin 100 milyarlık yatırımı vardır. Gerçi, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin bir kısmının aslında Kamu İktisadi Teşebbüs sayılmaması lazımdır. Demiryollarının nesi Kamu İktisadi Teşebbüsü? O doğrudan doğruya bir kamu hizmet teşebbüsüdür.

Başkası yapmadığı için bu hizmeti Devlet yapar. Telefon idaresinin nesi İktisadi Devlet Teşebbüsü olur? Denizcilik İdaresinin nesi İktisadi Devlet Teşebbüsüdür? (Sadece yolcu kısmından bahsediyorum; yük kısmı ayrı bir meseledir, yük kısmı iktisadi bir teşebbüsüdür.) Binaenaleyh, böyle bir takım şeyleri çıkardıktan sonra dahi, yine geride 50 milyar liranın üstünde fiili yatırım yapılmış değer vardır. Bundan azami bir şekilde faydalanmak, gelip geçen her hükümetin gayesi olmuştur. Binaenaleyh, sadece, "Kamu İktisadi Teşebbüsleriyle ilgili reorganizasyonu yapacağız, etkin biçimde bunları düzenleyeceğiz" şeklindeki, bu kadar kısa bir açıklamayı kâfi bulmuyoruz.

Ne yapacaksınız kamu iktisadi teşebbüslerini. Daha fazla kaynak yapar hale getirmek için ne yapacaksınız? Türkiye'nin kaynağa ihtiyacı var. Bu yatırımlardan nasıl kaynak yaratır hale getireceksiniz? Bunlar bazen başabaş, bazen birkaç milyar lira zarar eder, bazen birkaç milyar lira kar eder. Bunlar böyle yürüyegelmektedir, kaynak yaratmazlar. Yani nasıl kaynak yaratır hale getireceksiniz? Hiç olmazsa kaynak yaratma çabasını programda görmek isterdik ve tabii tedbirleriyle birlikte. Kamu iktisadi teşebbüslerinin idaresine çalışanların iştirakiyle, kaynak yaratma meselesi halledilemez. Çalışanların iştirakinden sonra bir kademe var. Kamu iktisadi teşebbüsü diyoruz. İktisadi teşebbüs aslında sevki idare meselesidir. Türkiye'nin kamu iktisadi teşebbüslerindeki en büyük zorluğu, yüksek sevki idaredeki sıkıntısından ileri gelmektedir. Yani çalışanı, sevki idareci yaptırdığınız zaman. Yapın ama yaptığınız zaman. meselenin hallolunacağını sanmıyorum. Ve hele kamu iktisadi teşebbüslerinin karlarını çalışanlara dağıtma meselesinde adalet olmaz. Çünkü kamu iktisadi teşebbüsünün sermayesi millete aittir; sadece onu çalışana vermek suretiyle adalet olmaz.

Maaşlarını verin, mükâfat verin. Prodüktiviteyi artırmak mümkünse yapın ve prodüktivite artışından çok daha büyük mükâfatlar verin, primler verin; ama kazandığını ona vereceğiz derseniz olmaz. Öyle demiyorsanız mesele başkadır. Ben o intibadayım ve onun için söylüyorum personelini bir yere kadar memnun edersi-

niz. ama Kamu iktisadi Teşebbüsleri birçok sahada Türkiye'de nazım rol oynamıştır ve halen de oynamaktadır. Onların fiyat seviyeleri Türkiye'deki fiyat seviyelerini tespit ediyor O fiyat seviyeleri, israftan şu veya bu sebepten dolayı çok yüksek olursa Türk tüketicisini ezdirirsiniz. İşte buna işaret etmek istiyorum.

Üzerinde durmak istediğim diğer bir konu da, Türkiye'nin alt yapı konusudur. Benim kullandığım altyapı deyimiyle, iktisatçıların ve sosyal bilimcilerin kullandığı altyapı deyimi aynı şeyler değildir. Ben bunu değişik manada anlıyorum. Altyapı olarak, Türkiye'nin fiziki yapısını kastediyorum. Altyapıyı kısa zamanda meydana getirmek mümkün değildir. Altyapıyı meydana getirmek fevkalade zor. Altyapıyı, altyapı ihtiyacı doğmadan meydana getirmek lazımdır. Maalesef, ülkemiz gibi kalkınma çabası içinde bulunan memleketlerin en büyük handikaplarından birisi, altyapıya kaynaklarının büyük bir kısmını tahsis etmek mecburiyetinde, sarf etmek mecburiyetinde olmasıdır. Altyapıya eğer zamanında başlanmaz ve ihtiyaç doğduğundan önce meydana getirilmezse o zaman darboğazlar meydana gelir.

Binaenaleyh, Türkiye'nin10 sene sonraki ihtiyaçlarına şimdiden başlamak zarureti vardır. Altyapının zorluklarının biliyoruz; altyapı meselesinde hükümetler, daima, hiç olmazsa biz öyle karşı karşıya kaldık, zorluklarla karşı karşıya kalmışlardır. Bir kere açık rejimlerde altyapı tenkide uğrar.

Tenkitler şöyle olur; "Buna ne lüzum var; bu kadar büyük şeyi yapmaya ne lüzum var; ne ile yapacaksınız; memleketi batıracak mısınız? " şeklinde tenkitler yapılır. Çünkü altyapı bir tasavvur, bir tahayyül meselesidir. Bir ülkeyi büyük tasavvur ve tahayyül ettikten sonra, onu büyük yapacak ana arterleri ortaya koyabilme meselesidir. *(A.P. Sıralarından "Bravo" sesleri alkışlar)*

İfrata kaçmadan, dar ve kısır düşüncelere saplanmadan altyapıyı meydana getirmek lazımdır.

Programın, Türkiye'nin en önemli bir diğer meselesi olan, tarım ve sanayi ile ilgili paragraflarını da tatminkâr bulmuyoruz.

Tarımın ele alınış tarzı, meselelerine teşhis ve getirilmesi düşünülen tedbirlerde, Türkiye'nin bu en önemli konusunda yetersiz kalındığı gözden kaçmıyor. Öncelikle, tarımda güdülecek politikaların temel hedef ve prensiplerinin ortaya konmamış olması büyük bir eksikliktir. Gerçi, tarımda hava şartlarının tesirini azaltmak mümkün, sulama drenaj, toprak ıslahı, makineleşmeye önem vermek gibi. Hava şartlarını tesirini azaltmak gibi şeyler var ama Türkiye'de 250 milyon dönüm arazi ekiliyor. Senede bir milyon dönümü azami olarak sulamaya koyabilirsiniz ve 60-70 milyon dönüm sulanacak araziniz vardır. Buna çalışmak lazım, ama hava şartlarının tesirini, sulama şebekeleriyle, hissedilir derecede azaltmanın zaman meselesi olduğunu herkes kabul etmelidir.

Öyle ise, tarımda ne yapacaksınız? Tarımda hedef üretim olmalıdır. Aslında, Türkiye'nin, büyük reform ve himmet bekleyen, bu zamana kadar tuttuğumuzdan çok daha farklı bir tutumla yenilmesi lazım gelen meselesi tarımdır. 30 milyon Türk vatandaşının refahı buna bağlıdır. Yalnız, 30 milyon Türk vatandaşının refahı

da buna bağlı değil, Türkiye 1974 senesinde 700 milyon ton buğday ithal edecek, yağ ithal edecek, pirinç ithal edecek, tereyağı ithal edecek. Türkiye'yi evvela kendi kendisini besleyecek hale getirmemiz lazımdır. Bu bir millî meseledir. Bu millî meselede hakikaten demokratik hür düşünceye uygun, fevkalade ileri tedbirlere, fevkalade önemli ve müessiriyet sağlayacak tedbirlere gitmek zarureti vardır. Tarım ürünlerinin değerlendirilmesi gerekir. Bugün Türkiye'nin üç tane tarım ürünü var ki, özel itina ister. Bunlardan birisi üzümdür, birisi tütündür birisi çaydır. Yalnız Gaziantep bölgemizde 500 milyon kilo üzüm yetiştirilmektedir; bu değerlenmiyor Yalnız Gaziantep'te 550 kilo, yalnız Nevşehir'de 200 milyon kilo üzüm yetiştirmektedir. Bu, Türkiye için büyük bir nimettir. Bunu kurutuyoruz ve kuruttuktan sonra ki, beş kilo yaş üzümden bir kilo kuru üzüm çıkıyor ve beş kilo yaş üzümün bedeli olan bir kilo kuru üzümde aşağı yukarı aynı fiyata satılıyor. Bu sene fiyatlar iyi ama geçen senelerde öyle olagelmiştir.

Tekelin elinde çok büyük imkânlar vardır Gönül isterdi ki, bu sahaya özel itina gösterilsin. Aynı şeyi diğer iki mahsul içinde düşünüyoruz. Daha doğrusu düşünmek lazımdır diyoruz.

Türk tarımının en önemli meselesi prodüktivitedir. Bir dönüm topraktan ne alırsınız? Pamuk ekiyorsanız kaç kilo alırsınız? Başka mahsuller ekiyorsanız, kaç kilo alırsınız? Tek mahsule dayanan Orta Anadolu köylüsünün geliri buğdaydır. Yine tek mahsule dayanan Güneydoğu Anadolu köylüsü, olduğu zaman, bir dönüm topraktan azami 80 ila 150 kilo alır. 400-500 kilo seviyesine çıkma çabaları, mutlaka ve hareketle götürmek lazımdır. Bunlar mümkündür. Başka ülkelerde yapılmıştır. Bizim ülkemizde de tohum değişikliği ve başka usullerle yüksek verimlere yer, yer ulaşılmıştır, Binaenaleyh, tarımda genetiğin getirdiği birtakım, hakikaten mucize telakki edilebilecek hususlar var ki, bunlara eğilinmesi şarttır. Verimlilik çıkaramazsak refahı çıkaramayız. Refah, prodüktivitenin neticesi olacaktır.

Kooperatifler meselesi üzerinde, burada, durmak istiyorum. Kooperatiflere büyük ümit bağlanmıştır. Aşağı yukarı "Ak Günlere" sloganının bütün ağırlığını, kooperatifler ile halk sektörü çekmektedir (ki, ona da biraz sonra geleceğim.) evvela kooperatifler meselesi üzerinde durmak istiyorum.

Gayet tabii ki, kooperatiflerin teşviki Anayasanın emridir, teşvik edilmesi de lazımdır. Yalnız kooperatifler teşvik edildiği zaman ve kooperatifleşme çok yaygın hale getirildiği zaman, Türkiye'nin ekonomik kalkınma meselesinin hallolacağı kanaatinde değiliz. Çünkü Türkiye'nin ekonomik kalkınması tek faktöre bağlı değil. Prodüktivite gücü olmayan birçok kimseyi yan yana getirseniz prodüktivite gücü çıkmıyor ki. . Öyle ise, istihsalin başka unsurlarını kaale almadan sadece örgütlenmek suretiyle bir neticeye varmaya çok fazla ümit bağlanmış görünüyor. Burada bazı hususların aydınlığa kavuşmasını istiyoruz,

Kooperatifler, bir hizmet, bir değerlendirme ve gönüllü olarak iştirak edilen bir kuruluş olarak mı kabul edilmekte, yoksa istihsali planlayıcı, üretim kararları verici, hasılayı ortaklar arasında dağıtıcı, kollektif üretim ve planlama esasına dayanan ve buna ilaveten değerlendirme hizmetleri gören bir kuruluş mu kabul edilmektedir?

Kooperatifleri ayrı ve büyük bir sektör şeklinde aldığına göre ve programın sanayi ile ilgili bölümünde de açıkça belirtildiğine göre kooperatiflerin bir üretim birimi telakki edildiği intibaı uyanmaktadır. Bu takdirde, tarımla ilgili olarak teşekkül ettirilecek kooperatiflerin kollektif bir üretim düzeni meydana getirmesi kaçınılmaz olmaktadır. Böyle bir düzende, üretime katılacak sermaye ve toprak bağlılığı üzerinde, mülkiyet fertlerde kalsa dahi, tasarruf ve karar yetkilerinin kooperatiflere alınmasiyle, hakkın özünün ihlal edileceği endişesini duymaktayız.

Taban fiyatlarının tespitinde göz önüne alınan kıstası doğru bulmamaktayız. Programda üreticinin emeğinin karşılığını almasını sağlayacak bir taban fiyatı politikasının takip edileceğinden bahsedilmektedir.

Refahı tabana götüreceksek, refahı yaygın hale getireceksek, bu kâfi değildir. Türk köylüsüne reel satın alma gücü götüreceksek bu kâfi değildir; lazımdır fakat kâfi değildir. Taban fiyatı mevzuu olan tarım ürünleri maliyetinde bulunan yegâne unsur emek değildir. Sadece emeğin karşılığını ödemekle, görünüşte çiftçinin lehine bir uygulama getirildiği intibaı yaratılmak istenilmekte, gerçek halde, diğer maliyet unsurları dikkate alınmayarak, tarımdan başka kesimlere ehemmiyetli kaynak aktarmaları yapmanın bir formülü ortaya konmaktadır. Böyle bir taban fiyatı politikasıyla köylüye ne fazla gelir, ne de refah götürmeye imkân yoktur.

Taban fiyatlarının tespitinde, tarım ürününün gerçek değeri ile satılmasını temin etmek ilk gayedir. Gerçek değeri bulabilmek için maliyetin bütün unsurları hesaba katılmalıdır. Yani tarıma tahsis edilen sermayenin makul geliri, tarım girdilerinin maliyet içindeki payı, kredi şartları, bizzat kendi toprağında çalışmış olsa dahi çiftçinin harcadığı emeğin gerçek karşılığı ve bunlara ilave edilecek makul bir kar taban fiyatının tespitine esas olmalıdır. Ayrıca, tarım ürününün çeşidine, üretimle meşgul çiftçilerin, genel ekonomik politika icabı, himaye edilme gereklerine göre, yukarıda vermiş olduğumuz objektif kıstaslara, sosyal gayeli ilaveler de yapılmalıdır. Sosyal gayeli ilavelerin maksadı; hiç olmazsa Türk köylüsüne, asgari hayat seviyesine yetecek kadar gelir sağlamaktır. Binaenaleyh, "Emeğin karşılığı budur" deyip, "Asgari hayat çizgisi için sana bu kadar para lazımdır" diyebilmek noktasına Türkiye gelebilmelidir.

Tarım kredilerinin çiftçiye intikalini daha kolaylaştırıcı bir düzenlemeye gidilmesine taraftarız. Özellikle bu kredilerin projeye dayalı ve kontrollü kredi haline getirilmesi, müessiriyeti bakımından zaruridir ve şimdiye kadar ki uygulama da bu istikamette olmuştur. Ancak, kredi verilmesinde, özellikle teminat bakımından, kolaylık getirilirken, ne kredinin bir bağışa dönüşmesi, ne de üreticinin mahsul üzerinde tasarruflarını takyit edici bir yola gidilmelidir. Tek mahsule dayanan çiftçinin emeğinin nasıl görüldüğü özellikle Türkiye'nin bir meselesidir.

Hükümet Programının tarımla ilgili meseleleri ele alış tarzında, konunun organizasyon ve ekonomik altyapının yeni bir biçimde düzenlenmesine ağırlık verilerek hallinin umulduğu görülmektedir. Bunun ne getireceğini zaman gösterecektir.

Tarımda, üretimin ihtiyacı tam karşılayacak seviyenin üstüne çıkarılması, pahalılık ve beslenme problemlerin hallinde en önemli çare olacaktır. En kısa zaman-

da Türk çiftçisi ve köylüsünün reel gelirini, satınalma gücünü iki misline çıkarmak lazımdır. Türk köylüsünü ve çiftçisini, kazandırılacak istihdam imkânları ve satınalma gücüyle bir tüketim toplumu yapmak, yani pazar ekonomisinin parçası haline getirmek, böylece medeni ihtiyaçlarını satınalabilecek iktisadi güce kavuşturmak lazımdır. Türkiye'nin bugünkü ekonomik seviyesinde, sadece 10-15 milyon insan tüketici, pazar ekonomisinin bir parçasıdır. Onu pazara ekonomisinin bir parçası haline getirebilmek için, mutlaka bir iştira gücüne, satınalma gücüne eriştirmek lazımdır. Bu ancak üretimle mümkündür.

Tarımla ilgili dertlerin hallini, kalkınma meselesinin gerçekleşmesiyle birlikte mütalaa etmek zaruridir. Tarımın davası, ekonomik ve sosyal bir davadır. Bulacağımız çözüm; toprağı insanın efendisi değil, insanı toprağın efendisi yapmaktır.

Ormanların korunması ve orman köylülerinin kalkınması için programda; "orman köylülerinin güçlü kooperatiflerde birleşmeleri ve bu kooperatiflerle orman işçileri sendikalarının Devletçe işletilen ormanların yönetim ve gözetimine etkili bir şekilde katılmaları " en tesirli hal tarzı olarak gösterilmektedir.

Şunu ifade edelim ki, bir rivayete göre tarımda, orman köylerinde 3 milyon insan vardır. Rivayete göre demeyelim de, değişik tariflere göre. Orman içinde yaşayan köylünün geliri mahdut; fevkalade fukara köylünün nüfusu 3 milyondur. Başka bir deyime göre de, ormana 10 kilometre mesafedekiyle beraber yaşayan orman köylüsünün nüfusu 10 milyondur. Bunları kooperatife dahil etmek orman köylüsüne iş sağlamaz ki. Yani kooperetifleştirme orman köylüsünün işsizlik davasını çözmez ki. İş olacak Kooperatife aldınız bunları; ne yaptıracaksınız. Ağaç mı kestireceksiniz; yol mu yaptıracaksınız; nakliye mi yaptıracaksınız; ağaç mı diktireceksiniz; yangın mı bekleteceksiniz; ne yaptıracaksınız? *(A.P. Sıralarından alkışlar)* Peki, bunları yapacak mahdut kişiye iş var. Yani, ormanın içinde, orman köylüsünün tümüne iş var da verilmiyor mu?

Muhterem Milletvekilleri, orman meselesi Türkiye'nin fevkalade hayati bir meselesidir ve yine bir hesaba göre Türkiye'nin 10 milyon hektar, yani 100 milyon dönüm ormanı vardır. Başka bir hesaba göre de, Türkiye'nin bozuk ormanlar ve saire dahil 18 milyon hektar, yani 180 milyon dönüm ormanı vardır. Bu, Türkiye'nin hemen hemen 1/5 ine tekabül ediyor. Türkiye bu 1/5 ten istifade etmez durumda kalamaz. Ormandan çıkardığımız varlık, bugün birkaç milyarın içindedir ve bu da masraflarını ancak karşılamaktadır. Yani, Türkiye'nin 1/5 sahasından çok daha iyi istifade etme yollarının aranması lazımdır. Kooperatifleşme, iş varsa işi daha iyi tanzim etme, istihsali, istihlaki ve saireyi daha iyi düzenleme, bunların hepsi iyi; ama 10 kilometre çevresiyle beraber 10 milyon nüfus o orman nasıl geçindirilecektir? Cevabı bulunması lazım gelen soru bu. Kooperatifleşmek suretiyle istihsal meydana gelmiyor ki, iş yeri de meydana gelmiyor.

Hükümet programının sanayi ile ilgili bölümünde tespit edilen politikalar, özellikle organizasyon tedbirlerine ağırlık verildiğini göstermektedir. Sanayileşmede Türkiye'nin fevkalade önemli bir noktaya geldiğini, hiç birimizin aklından çıkarmaması lazımdır.

Türkiye daha sanayileşmenin başlangıcındadır ve rekabet gücü olan bir sanayileşmeye gitmektedir. Türkiye, bugünkü sanayileşme seviyesinde, ikame malları sanayiinden, başka sanayi dallarına kayma durumundadır; ikame malları sanayinin hemen hemen sınırına gelmiştir. Rekabet gücü olan bir sanayi açık pazarlara çıkacaksınız. Rekabet gücü olan bir sanayii hisle heyecanla kuramayız. Rekabet gücü olan bir sanayi hesapla kuracağız. Mukayeseli üstünlük prensibinin tatbik edilmesi dönemi gelmiştir. Türkiye'nin her tarafına bir şey yapın. Bundan biz ancak memnun oluruz. Ancak şunu da unutmamak lazımdır ki, memleketin mahdut olan kaynaklarını, yanlış priyoritelere bağlamak suretiyle halka da yaramayan, memleketin iktisadi gücünü de artırmayan, işletilemeyen bir takım atıl kaynaklar, atıl tesisler meydana getirilmemelidir. Binaenaleyh, sanayileşme probleminin bu noktasında, bulunduğumuz bugünkü noktada rekabet gücüne dayanan bir sanayi kurmak, Türkiye için hayati önem taşır. Ne satacaksınız Orta Doğu memleketlerine? Veya Avrupa memleketlerine ne satacaksınız? Dev endüstriyel memleketler var, onlarla rekabet edemedikten sonra "Efendim ucuz fiyatla satarız" Aradaki farkı kim kapatacak? İşte aradaki fark rasyonalizasyon meselesidir, produktivite meselesidir. Rasyonalizasyon ve produktiviteye dayanmayan bir endüstriyi kurduğunuz takdirde fevkalade zor sıkıntıların içine gireriz. Endüstri kurulmalıdır, kurulması hızlandırılmalıdır. Gerek kapasitelerde, gerekse endüstrinin planlanmasında fevkalade önemli bir safhaya Türkiye gelmiştir. Bu imkânı kaçırdığımız zaman, daha uzun seneler yakalayamayız.

Anayasanın tespit etmiş olduğu karma ekonomi düzeni, kamu ve özel kesimin bir arada faaliyette bulunması gerçeği reddedilmemekle beraber, halk sektörü, dengesel kalkınma ortaklıkları gibi yeni üretim birimleri meydana getirilmekte, sanayileşmenin ağırlığının kamu ile bu birimleri arasında tevzi edileceği anlaşılmaktadır. Halk sektörü veya dengesel kalkınma ortaklıklarının özel mi, kamu mu, yoksa karma bir kuruluş mu olduğu hakkında bir açıklık bulunmamaktadır. Halen mevcut ve en büyük ortağının payı % 1'in üstünde olmayan, binlerce ortağa sahip sanayi kuruluşlarının halk sektörü telakki edilmeyip hangi tip bir sektör öngörüldüğü anlaşılamamaktadır.

Yine, tespit edilmeye çalışılan yapıda, karma teşebbüse hiçbir yer verilmemekte, devlet ile özel teşebbüsün, iştirak halinde, ortaklıklar ve sanayi tesisleri kurması düşünülmediği gibi, bu ortaklıkların tasfiye edileceği de seçim beyannamelerinde ifade edilmektedir. Anayasanın anladığı manada, kamu ve özel kesimlerin birlikte faaliyet göstereceği ekonomik düzen değiştirilmek mi istenmektedir? Halk sektörü, hür teşebbüs nizamının bir kuruluşu ise özel sektördür; böyle değilse, yeri neresidir? Nasıl sanayileşeceğiz? Sanayileşmeye yararlı potansiyel imkânlarımız nasıl ortaya çıkarılacaktı? Kalkınma için gerekli unsurlar nasıl harekete getirilecek? Nasıl tedarik edilecek? Sermaye, emek, teşebbüs, teknoloji, sevki idare olarak sıralayacağımız bu zaruri unsurları, beraberce kalkınmanın emrine nasıl tahsis edeceğimiz konusu programda görülmemektedir. Dünya pazarları şartlarına uygun ve ihracata açık, yani rekabet gücü olan bir sanayi nasıl gerçekleştirilecektir?

Türkiye'nin taraf olduğu ekonomik anlaşmaların gerektirdiği şartlar nasıl hazırlanacaktır? İçe dönük, kendi kendine yeterli bir sanayi stratejisini mi düşünmektesiniz, yoksa geniş pazarlara açık bir sanayi mi Türkiye'de kurmak istemektesiniz? Sanayiin finansman ve teknoloji açıklarını nasıl karşılamayı düşünüyorsunuz? Bu suallerin açıklanması, sanayi politikalarınızı daha belirli hale getirmek bakımından lüzumlu görülmektedir.

Sanayileşmeyi ve sanayiinin getireceği nimetlerin, coğrafi denge ve sosyal adalete uygun olarak dağıtılmasındaki araçlarınız nedir? Bu araçların plan ile ilişkisi nasıl kurulacaktır. Yani, bununla merkezi bir planlamayı mı kastetmektesiniz, yoksa özendirici ve teşvik edici müessif tedbirlerle bu dağılımı gerçekleştirmeyi mi düşünmektesiniz?

Teşvik tedbirlerinin muhafaza edileceği ve geliştirileceği ifade olunmaktadır. Ancak, araçlar gösterilmemiştir. Objektif teşvik tedbirinden ne anlaşıldığı da belirtilmemiştir. Objektif teşvik, otomatik bir uygulamayı mı öngörmektedir, yoksa sektörler ve şartlar önceden tespit ve ilan edilerek projelerin bu şartlara uygunluğunun araştırılması mı kastedilmektedir? Teşvik tedbirlerinden istifade de; sektör, üretim tipi, proje mi öncelik alacaktır; yoksa yatırım organizasyonunun şekli mi öncelik alacaktır? Sanayiin gelişmesini desteklemek için özel bir banka kurulacağı ifade olunmaktadır. Adalet Partisi iktidarı döneminde, "Yatırım ve İhracat Bankası" adı altında bir bankanın kuruluş hazırlıkları, tasarı safhasına kadar ilerletilmiş idi. Ancak, bankanın teşvik edilen yatırımları desteklemesi, teşebbüs tipinin, bir ayrıcalığa meydan vermemesi, bağlantı yerinin Sanayi Bakanlığı değil bütün finansman kuruluşlarının haiz olduğu statüye paralel olması daha uygun olur kanaatindeyiz.

Programda getirilen yabancı sermaye politikası, özellikle, koalisyonun büyük ortağının program ve beyannamesindeki hükümlerinden daha değişik bir şekilde tanzim edilmiştir. Tasarruf açıkları, teknolojik açıklar ve pazar imkânlarına muhtaç olunduğu sürece, memleket gerçeklerine ve menfaatlerine uygun yabancı sermayeli teşebbüslerden vazgeçilmemesi gerekir. Ayrıca, yabancı sermayenin, özellikle ciddi yabancı sermayenin aradığı istikrar ortamını muhafazada hükümetin titizlik göstermesi gerekmektedir.

Yabancı sermaye münakaşaları bu Mecliste, Türkiye'de çok yapıldı. Türkiye'de gelmiş bulunan yabancı sermaye, topu topu 500 milyon dolardır. Bu 500 milyon doların 350 milyon doları da petrol ile ilgili olarak gelmiştir. Binaenaleyh, yabancı sermaye fevkalade hassastır. Dünya öyle bir noktaya gelmiştir ki, hudutlarından kuş uçurtmayan sosyalist memleketler dahi, kalkınmanın aracı olarak, yabancı sermayeden faydalanmaktadırlar. İşte Sovyetler Birliği, Sibirya'da maden aranması, maden bulunması için Japonlarla, Fransızlarla, Amerikalılarla anlaşmıştır. Sovyetler Birliği, Moskova' da senede 1 milyon otomobil yapmak için İtalyan FİAT firmasıyla anlaşmıştır. Yugoslavya' da Bulgaristan'da Romanya'da Coca - Cola'ya kadar varan yabancı tesisler kurulmuştur. Amerikan sigarası imaline kadar varan yabancı tesisleri kurmuşlardır bunlar. Binaenaleyh, vasıta gayeye feda edilmemelidir; gaye, memleketin kalkınmasını sağlamak, Fayda görüyorsanız yaparsınız. Peşinen, apri-

ori olarak ben buna karşıyım diye çıkmakta memlekete fayda olmadığını, kerrat ile söyledik, tekrar ediyoruz.

Tabii kaynaklarımızın, kalkınmanın istifadesine en kısa sürede, en verimli şekilde nasıl arz edileceği programda görülmemektedir. Kalkınmanın gerektirdiği hammadde, yine kalkınma için zaruri istihdam ve dış ödeme imkânları, yeraltı servetlerimizin yurt çıkarlarına biran önce hizmet eder hale getirilmesine bağlıdır. Yeraltı servetlerinin bekçiliğini yaparak fakir kalmayı öngören alternatiflerle mutabık olmayız. Ülkenin gelişmesiyle bağdaştırma imkânı mutlaka bulundurulmalıdır. Yeraltı servetlerin değerlendirilmesi, aranması ve işletilmesi için programınız nedir? Ne kadar kaynak tahsisi ile nasıl bir finansman imkânı ile bu programı yürütmeyi öngörmektesiniz? Azami istifade ve süratli istifade, ülkeyi zenginleştirmek için şart olduğuna göre, bunu nasıl gerçekleştireceğinizi ortaya koymanız gerekir. Yeraltı servetleri esasen Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Böyle olunca, çıkarılmasının işletilmesinin tanzimi, kontrolü tabiatıyle Devlet tarafından yapılacaktır. Ancak hüküm ve tasarrufu altında olmayla bizzat işletmeyi aynı şey olarak mı telakki ediyorsunuz? Eğer böyle bir telakkiye sahipseniz, azami randımanı sağlayacak kaynağınız ve formülünüz nedir? Bunları bilmemiz lazım.

İç ticarette piyasayı tanzim, darlıkları önlemek, aşırı, fahiş karlara mani olmak, üreticinin ve tüketicinin korunması için gerekli tedbirleri almak Devletin görevidir. Ancak, bunu piyasa nizamı içinde, onun şartları ile hür teşebbüs mefhumunu zedelemeden yapmak da icabeder.

Bu itibarla piyasayı tanzim maksadiyle, gerektiğinde ithalat dağıtım ve stok yapmak faaliyetlerini Devletin veya kooperatiflerin münhasıp tasarrufuna bırakmak, iç ticaretin kısmen devletleştirilmesi veya hiç olmazsa Devlet kontrolü altına alınması manasını taşımaktadır ki, bu da mer'i ekonomik nizamımızla bağdaşmamaktadır. Fayda getirmez, Türkiye'yi malsız bırakır ve pahalılandırır.

Programda, çalışma düzeni ve sosyal güvenlikle ilgili bölümler, kifayetli ve emniyet verici olmadığı gibi, kendi içinde bir takım uyuşmazlıkları da ifade etmektedir.

Bütün çalışanları sosyal güvenliğe kavuşturmak, çalışamıyacak durumda olanlara asgari geçim seviyesi ve yaşama şartı sağlamak devletin görevi olup, Adalet Partisi iktidarı döneminde bu konuda önemli gelişmeler kayıt edilmiştir. 1965 yılında 700 bin civarında olan sigortalı işçi sayısı 1971 yılında 1,4 milyon'a ulaşmış ve sosyal güvenlik sisteminden yararlanan çalışanların sayısı 2, 5 milyonu bulmuştur.

Programda sosyal güvenlik imkânlarının yaygınlaştırılması maksadıyle kooperatiflerce kurulacak yeni bir sosyal sigorta ve tarım sigortasından bahsedilmektedir.

Anayasanın 48'nci maddesinde "Sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilatı kurmak ve kurdurmak Devletin ödevlerindendir" şeklinde hüküm varken ve bağlayıcı bir hüküm iken, gönüllü bir organizasyon olan kooperatiflere bu görevi intikal ettirmek, Anayasa ile açık bir çelişki teşkil etmektedir.

Sosyal güvenlik kurumlarının bir çatı altında toplanmasını sağlamak gayesi de, ayrıca yeni geliştirilmek istenen uygulama ile bir çelişki teşkil etmektedir. Sosyal güvenlik sistemi dışında kalanlardan, özellikle çalışamayacak olanlara, muhtaçlara yapılacak yardımın nasıl bir düzenlemeye sokulacağının açıklanması gerekmektedir.

Adalet Partisi, belli şartlar içinde, bu durumda olanlara maaş bağlanmasını öngören bir uygulamaya programında yer verdiği gibi, gerçekleşmesi için de gerekli teşebbüsleri yapmış bulunmaktadır.

Programın sosyal güvenlik ile ilgili bölümü yeterli ve emniyet verici değildir. Tarımda çalışanların kooperatif güvenliğine değil, Sosyal Sigortalar kapsamına alınarak Devlet güvenliğine biran önce kavuşturulması gerekir. BAĞ-KUR uygulamasının geliştirilmesiyle de çalışanların sosyal güvenlik mekanizması tamamlanmış olacaktır.

Çalışan kadınların 20 yılda veya genel emeklilik hadlerinden daha önce emekli olabilmelerini sağlamak, koalisyonu meydana getiren her iki partinin seçim beyannamelerinde yer aldığı halde, bu taahhüt Hükümet Programında 20 yıl kaydı olmaksızın yer almıştır.

Hükümet Programında kayıt var; çalışan kadınlar daha evvel tekaüt olabilmesi şeklinde bu kayıt. Ne kadar evvel? Meydanlarda söylenen, "20 yıl çalışan tekaüt olabilecek" tir; programlara konan da bu.

Şimdi, biz bilmek istiyoruz; bu 20 yıl, tavan mı, taban mı, yoksa bir şey değil mi? Yani vadedilen 20 yıl ne? Onu bilmek istiyoruz.

İşçilerin kıdem tazminatlarını 15 günden 1 aya çıkartmak yanında, aynı ölçülerle hesaplanacak bir ödemenin, emeklilik halinde de yapılmasını sağlamak gerektiğine inanıyoruz. Çalışma şartlarının ıslahı, işçi eğitimi, işçi konutları gibi meseleler, programda yer almamakla beraber, Hükümetin bunların üzerinde ehemmiyetle durması gerektiğini hatırlatmak istiyoruz.

Sağlık konusunda sadece genel tabirlerle yetinilmiştir. Daha evvel de ifade ettiğim, genel sağlık sigortası mutlaka getirilmelidir. Programın yerleşme düzeni bölümünde, gelişme ve özellikle sanayileşme neticesi şehirleşme hareketlerinin nasıl anlaşıldığı, ne gibi tedbirlerle halledileceğine temas edilmemektedir. Köy - kenti olarak getirilen yeni müessese, şehirleşmeyi engelleyecek bir düşüncenin mahsulü müdür; yoksa düzenli şehirleşme ve daha fazla medeni imkânlara sahip ekonomik entegrasyon düzeyine yaklaşmış bir yerleşme ünitesi midir? Köy - kentlerden, kooperatifleşmenin haiz olacağı şümul içinde, birlikte çalışılan, ihtiyaçların birlikte karşılandığı yerleşme birimleri mi kastedilmektedir? Köy - kente geçişin uygulanması nasıl olacaktır, finansman nasıl sağlanacaktır? Köy - kentte oturanlar geçimlerini neyle sağlayacaklardır? 10 tane köyün ortasına bir köy - kent kurdunuz; neyle geçimini sağlayacaklar? Türkiye'de köylerin dağılımına dikkat ediniz; köylerin dağılımı, geçim esasına göredir. Köyler, köylünün geçinebileceği yerlerde kurulmuştur. İmar ve iskân tatbikatında görülmüştür ki, yıkılmış köyün yerine, 1 Km ilerisinden

yepyeni köyler yapılmıştır, fakat köylü oraya gitmemektedir. Niye? Sadece alıştığından, sadece babasının mezarı orada olduğundan, sadece hislerle oraya bağlı olduğundan dolayı değil, geçimini, yerleştiği yerin etrafında temin etmektedir de ondan.

Binaenaleyh, köy -kent projesi nasıl işleyecek? Bunu bilmek istiyoruz. Bu düşünceler zaman zaman ortaya atılmıştır. Bazı ülkelerde de tatbikatları yapılmıştır, köyleri birleştirme ve bu suretle, köyleri birleştirmek suretiyle de altyapı yani kamu hizmetlerinden tasarruf etme. Peki, yaptınız köyü, orada neyle geçinecek? İşte bunu soruyoruz; eğer bizim anladığımız doğru ise.

Hızlı sanayileşmenin tabii sonucu olan büyük şehirler ve metropollerin problemlerine ne gibi çözümler düşünülmektedir. Büyük şehirlerin oturulabilir, yaşanabilir halde muhafazası için önemli altyapı hizmetlerine ihtiyaç vardır. Çevre yolları, metrolar, banliyö trenleri, su ve kanalizasyon ihtiyaçları ile meydanlar, parklar, çok sayıda konut inşası gibi, problemlerle mutlaka başa çıkabilmek lazımdır.

Gecekondu meselesinde getirilen tedbiri yetersiz buluyoruz. Mülkiyet düzeniyle çelişkili buluyoruz. Gecekonduları kendi kaderlerine terk ki, sayısız arsa ihtilafları vardır, bunları vatandaşlar arasında bir huzursuzluk unsuru olarak görüyoruz.

Belli bir tarihe kadar özel mülkiyet konusu olmayan arsalar üzerinde yapılan gecekonduların meşrulaştırılmasında, yani tapularının verilmesine gerek vardır. Ancak, özel arsalar üzerinde kurulan gecekonduların, bu arsaların kamulaştırılması gibi yolla meşruiyetini sağlamak, özel mülkiyeti ihlal olacaktır. Ondan sonra tutamazsınız artık. Nasıl olsa bir defa örnek oldum, bir defa daha denilecek ve yapılacak. O zaman da, kim gözüne nereyi kestirirse oraya gecekondu yapar. E. , o zaman nizamı tutamazsınız.

Onun için, programda iki tedbir getiriliyor, kamulaştırılacaktır veyahut başka yerlere götürülecektir "Kamulaştırılacaktır" tedbirini doğru bulmuyoruz. Başka yere götürün, ev verin, bunların hepsini destekleriz; ama başkasının kesesinden başkasına bir şey vermek kolay değil, Devlet verir onu.

Gecekondu meselesinin halli, bir yerleşme problemi ve bir sosyal konut problemiyle mümkündür. Gecekonduda yaşayan vatandaşları, daha iyi ve sıhhi şartlara haiz sosyal konutlara kavuşturmak ve bu şekilde de gecekondu problemini hallet-mek gerekir. Devlet, kendisine düşen görevi güç de olsa yapmaya muktedirdir. Devletin bu yükümlülüğü, temel hakları ihlal ederek, vatandaşları birbirine düşürücü, huzursuz bir uygulamasıyla bertaraf edilemez

Eğitimde insangücü ihtiyaçlarıyle daha ahenkli bir uyum sağlanması esas olmalıdır. Özellikle yükseköğretim için programda getirilen hükümlerin samimiyeti ve geçerliliği üzerinde haklı şüpheler duymaktayız.

Bir taraftan yüksekokullara girişin imtihansız olacağı ilan edilirken, ki, bunu üzerinde daha sonra duracağım-programda bunun liselerde yükseköğretime yönelme şartına bağlanmasıyla ne gibi baraj getirilmek istendiğini anlayamamaktayız.

Yükseköğretimin parasız olmak kaydını, bir genel uygulama halinde takdim etmeyi eşitlik prensibiyle bağdaşır görmüyoruz. Yükseköğretimde Devletin, daha fazla kapasite yaratabilmesi, daha iyi öğretim ve eğitim standartları geliştirilmesi için ağır masraflar yapmak mecburiyeti vardır.

Muhterem Milletvekilleri, Türkiye bugün yükseköğretim yapma çağında bulunan çocuklarının ancak % 6'sını okutabiliyor. Bu rakam en ileri memleketlerde % 28 ve % 30 mesabesindedir. Bizde 1965'te % 3 mesabesinde idi bu, şimdi % 6 mesabesine çıkmıştır. Türkiye'nin okutma imkânları, okul kapasiteleri, öğretim üyeleri, öğretim araçları var da, çocuklarını okutmuyor mu?

Binaenaleyh, okuma, evvela okunulacak yerin mevcudiyetinden başlar. Bu da çok ağır masraflar gerektirir. Bir üniversitenin kurulması 400 milyon liraya maloluyor; sadece kuruluş masrafı 5 bin talebeyi okutacak bir üniversite 400 milyon liraya mal oluyor. 2 bin öğrenciyi okutan bir üniversitede bir öğrencinin Devlete maliyeti 48 ila 50 bin lirayı buluyor. Onun içindir ki, bu yükseköğretim masrafları fevkalade ağır masraflardır.

Varlıklı ailelerin çocuklarının yurt dışında yüksek ücretlerle okumak imkânı varken, Türkiye'deki yüksekokullara ücret ödemeden muaf tutulmaları, ne sosyal adalet, ne de eşitlik ilkesiyle uyuşmaktadır. Para veremeyecek, bundan dolayı okuyamayacak Türk çocuklarına, (Bu gün 50 bin kişiye) Devlet burs veriyor; 150 bine, 250 bine çıkarınız, ama Boğaziçi Üniversitesinde 6000 liraya, 8000 bin liraya vatandaş çocuğunu okutuyorsa, okutabiliyorsa, dış ülkelerde okutuyorsa, okutabiliyorsa, Devletin okuluna, Devletin üniversitesine geldiği zaman verebilecek olandan para almanın ve bununla yeni mektepler yapmanın, okuyamayacak çocuğu okutmanın ne mahzuru var yani? *(A.P. Sıralarından alkışlar)* Ama yine siz bilirsiniz, biz sadece, gayet açık söylüyorum, buradan bir kaynak yaratmanın mümkün olduğunu ve bu kaynakla da okuyamayacak fakir fukara çocuklarına yardımcı olunması gerektiğini düşündük. Ne ile yapacaksınız bunları? Hükümet oldunuz, yapacağım dediğiniz herşeyin milyonlara, milyarlara baliğ olduğunu göreceksiniz ve o milyonların, milyarlarında Ulus'ta Maliye Bakanlığının alt katında olmadığını göreceksiniz. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Onun içindir ki, kaynak yaratalım diye gayet iyi niyetle getirilmiştir, ama fevkalâde istismar edilmiştir. *(C.H.P. sıralarından "Hacı Ali'nin okulundan bahset" sesleri)*

Ne diyelim yani...

Devam buyurun lütfen Sayın hatip.

A.P. GRUBU ADINA SÜLEYMAN DEMİREL (Devamla) — Şimdi Başkan ikaz edecek, "Karşılıklı konuşmayın" falan diye... Karşılıklı konuşma arzusu içinde olanlarla konuşmaya hazırım. Kimse, gelsin dışarı çıkalım, müsait bir yere gidelim; biz medenî insanlarız. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Medenî insanlarız, konuşuruz, karşılıklı otururuz, fikirlerinizi söylersiniz, ben de söylerim; beğenmezsiniz; şart da değil zaten.

Eğitimden öncelikle yararlanan Türk vatandaşını yetiştirmek gaye alınmalıdır. Bu ise, millî demokratik hukuka saygılı, Cumhuriyet prensiplerine saygılı bir kafa yapısını hazırlamayı gerektirir. Milli eğitimin herhalde ilk vasfı millîlik olmalıdır. Millilik için millî şuur aşılaması olmalıdır. Bu noktada büyük eksiklikler görmekteyiz.

Muhterem Milletvekilleri, Türkiye'nin fevkalade önemli diğer bir konusundan bahsedeceğim. Bu enerji konusudur.

Türkiye elektrik enerjisine çok geç kavuşmuştur. 1950 yılında, (ki bu yılı ele alışım bir mukayese içindir, herhangi bir maksat için değildir) ürettiği bütün elektrik enerjisinin yekünü bir milyar kilovatsaatten az, yani 790 milyon kilovatsaat idi. O tarihte Türkiye'nin ancak 123 köyünde elektrik vardı. 790 milyon kilovatsaati bugün Sarıyar - Gökçekaya kombinezonu üretmektedir. 1960'ta bu miktar 2 milyar kilovatsaat seviyesine çıkabildi. 1965'te 4 milyar kilovatsaat seviyesine çıkabildi. 1970'de 8 milyar kilovatsaat seviyesine çıkabildi. Ama gerek birinci Beş Yıllık Plan tatbikatı, gerek İkinci Beş Yıllık Planın öngördüğü tedbirlerle 17 milyar kilovatsaatlik tesislerin yapılmasına girişildi. Bu tesislerin bir kısmının 1973 senesi sonunda bitmesi lazımdı, bitmedi. Bir kısmı 1972 senesi sonunda bitmeli idi, bitmedi, 1973 sonuna doğru bitecektir veya 1974 yılı başında. Bu tesisler bittiği zaman Türkiye'nin elektrik üretimi 17 milyar kilovatsaat olacaktır. Yalnız Keban projesi 5 milyar kilovatsaat, yani Türkiye'nin 1964'teki bütün elektriğinden daha fazla elektrik üretecektir. Yalnız Ayvacık projesi 1,5 milyar kilovatsaat arasında elektrik üretecektir. Yalnız Fırat'ın Keban ile Bozova arasındaki kesiminde, Siverek'in biraz aşağısında 20 milyar kilovatsaat elektrik üretebilecek kabili inşa projeleri vardır Türkiye'nin; beş milyara alınacaktır.

Türkiye, elektrik istihsalini 50 milyar kilovatsaate en kısa zamanda çıkarmalıdır. Üçüncü Beş Yıllık Planın yirmi senelik perspektifine 20 milyon kilovat kapasite konulması gerekiyor.

Öyle ise her sene için bir milyon kilovatsaatlik elektrik enerjisi koyacaksınız. Bir milyon kilovat kapasite koyacaksınız, ki bunu koyabilmek için de her sene 5 milyar lira para sarfedeceksiniz. Türkiye her sene bir milyon kilovatsaatlik kapasiteyi koyamazsa, 20 milyon kilovatsaatlik takate ulaşması, 50 milyar kilovatsaat elektriğe ulaşması için endüstrisini geliştirmesi mümkün değildir.

Elektrik sadece endüstri meselesi de değildir. Elektrik medeniyet meselesidir. Elektriği Türkiye'nin her köşesine götürmek lazımdır. Bugün 5-6 bin köye götürülebilmiştir. En kısa zamanda elektriği Türkiye'nin her köşesine bir enterkonnekte sistemle götürmek lazımdır. Bu enterkonnekte sistem hali inşadadır. Hakkâri'den Edirne'ye kadar aynı sistemden elektrik alacak şekilde, Hopa'dan Marmaris'e, Hopa'dan Datça'ya kadar aynı sistemle elektrik alacak şekilde Türkiye'de elektrik şebekesi yapılıyor. Temennimiz odur ki, bunlar kısa zamanda yapılır, biter ve Türkiye'nin her tarafı bu enterkonnekte sistemden elektrik alır.

Şimdi, geliyoruz elektriği neden üreteceksiniz meselesine.

Elektriği kömürden mi üretelim, sudan mı üretelim, mazottan mı üretelim? Bu münakaşa, çağın gerisinde bir münakaşadır, bana göre. Önemli olan elektriğin varlığı, bolluğu ve devamlılığıdır. Hatta, ucuzluğu bile değildir, varlığı, bolluğu ve devamlılığıdır. Öyle ise, eğer bunu yapmazsanız; kilovatsaatini 15 kuruşa üretebildiğiniz Ambarlı tesislerini kötülerseniz, ondan sonra da benzeri tesis yapmazsanız, 72 kuruşa kilovatsaatini üreten gaz türbinleri korsunuz; oraya varır iş.

Onun içindir ki, kömürden mi üretelim? Varsa kömürünüz kömürden üretin. Sudan mı üretelim? Haa, bir anlayışı da tashih etmek isterim. Türkiye'nin akarsularının elektrik kapasitesi 536 milyar kilovatsaattir. Bunun kullanılabilir 100 milyar kilovat saattir. Teknisyenler bunu bazen 75'e indirirler, bazen 150'ye çıkarırlar; ama 100 milyar kilovatsaat civarında sularımızdan elektrik alınır. Keban ve Gökçekaya'nın hizmete girmesiyle, takriben 8-9 milyon kilovatsaat enerji sulardan alınmış olacak. Yalnız, sular boşa akıp gidiyor, şundan elektrik alalım. Fişi sokmak suretiyle oradan elektrik alamazsınız. Tesisler yapmak lazımdır üzerine. Bu tesisleri yapmak zaman ister ve bir milyon kilovatlık bir tesis meydana getirmek altı sene alır. Öyle ise, bir taraftan devamlı olarak sudan elektrik istihsal edeceksiniz, diğer taraftan kömürünüz varsa ondan çıkaracaksınız. Artık Türkiye'de bin kilovat, on bin kilovat, yüz bin kilovat santral takatleri bitmiştir. Milyonluk tesisler kuracaksınız, bir milyon kilovatlık tesis kurduğunuz zaman, Elbistan cinsi kömür üzerine, on milyon ton kömür işletmesi yapacaksınız. Ama nerede Türkiye'nin kömürü? İşte Ege bölgesindeki kömürler, azami yüz milyon ton; on sene gider böyle bir santrale. En büyük rezervimiz 1000, 1200 kilokalorilik ve fevkalade düşük kaliteli Elbistan kömürüdür. O tesislerde kuruluyor; biran evvel yapılması lazımdır.

Peki fuel-oil? Gayet tabiidir ki fuel-oil dünyanın her tarafında elektrik üretiminde çok önemli hizmetler gördü. Fuel- oilin pahalanmış olması dahi, hala bugün, bu tesisleri zaman zaman çok ekonomik yapmaya devam eder.

Tabii gaz? Varsa tabii gazınız, ondanda yaparsınız tabii

Jeotermik enerji? Jeotermik enerjiniz varsa, ki bunu yalnız İzlanda'da yapıyorlar, ondan da yaparsınız.

Programda gördüğümüz en önemli noksanlardan birisi de, ki bu münakaşa akademik bir münakaşadır aslında, bununla, sırf birşeyi ifade etmek istiyorum; Türkiye'nin elektriksiz kalmaması akademik değildir. O siyaset meselesidir. Yani elektriksiz bıraktınız mı, onun akademikle alakası yoktur, o bir siyaset meselesidir. Bırakmamak aslolandır. Binaenaleyh, üzerinde hassasiyetle durduğumuz konu, her sene 1 milyon kilovatlık elektrik santrali yeniden başlamalıdır Türkiye'de ve her kaynaktan faydalanarak başlamalıdır. Atom enerjisinden faydalanmada Türkiye çok geç kalmıştır. Atom enerjisinden faydalanma için projeler tanzim edilmiş, fizibiliteleri yapılmıştır. Programda atom enerjisinden faydalanma bir kenara itilmiş görülüyor. Gerçi, atom enerjisi birçok memlekette fevkalade geniş tatbikata sahne olmakla beraber, çevre kirlenmesiyle ilgili olarak şimdi birtakım mülahazalar var; ama Türkiye henüz o şekilde kesafette iskân edilmiş bir ülke olmadığı için, atom enerjisinden faydalanmayı bir kenara atamaz. Onun için programda, bütün

hükümetlerin programlarında, son üç- dört sene zarfında atom enerjisinden faydalanma hususu vardı; bu defa terkedilmiş görülüyor. Atomun gerisinde kalmayalım. Elektriğin ve buharın gerisinde kaldık, kapatmaya uğraşıyoruz. Teknoloji dünyasında atomun gerisinde kalmayalım. Mutlaka Türkiye'nin bir atom santrali olması lazımdır. Sadece elektrik bakımından da değil, atom endüstriye tatbik edildiği zaman, bunun uzmanlarını aramaya gitmememiz için de lazımdır diyoruz. Üzerinde durmak istediğim konu; nereden bulursanız elektrik üretin, gözü kapalı üretin; ucuzdu, pahalıydı demeden üretin; ama elektrik bulun, elektriğin varlığı çok büyük katma değerler meydana getirir ve elektriğin, zannedildiği gibi metalurji endüstrisinin dışında, malların maliyetindeki iştiraki çok büyük değildir, varlığı esastır. Yoksa, istihdam imkânı yaratamazsınız. Doğu bölgemizin her kasabasına, her köyüne, her iline, her nüfus merkezine elektrik götürmedikçe kurduğunuz fabrikayı ne ile işleteceksiniz? Onun içindir ki, bunun üzerinde hassasiyetle duruyoruz. Programda görmedik, dikkatle tetkik ettik, ama görmedik. .

Türkiye'nin en önemli diğer bir meselesi de demir- çelik konusudur. Türkiye bugün 1,5 milyon ton civarında demir-çelik üretiyor. Ama Türkiye senede 600-700 milyon dolar demir çeliğe para vermek mecburiyeti ile karşı karşıya. Türkiye'nin bugün 5 milyon ton demir - çeliğe ihtiyacı var. Ereğli tevsii, İskenderun ikinci ünitesi ile beraber 5 milyon tona ulaştırır. Türkiye'yi. Türkiye 4'ncü demir - çelik fabrikasını kurmaya mecbur ve 10 milyon ton kapasiteye çıkacak şekilde demir-çeliği kurmaya mecbur. Eğer bunlar yapılmazsa zaten refahı doğurmak mümkün değil, karanlığı kaldırmak mümkün değil, iş sahaları açmak mümkün değil, yetişen insana işleyeceği malzemeyi vermek mümkün değil. İşte onun için, bunun üzerinde de hassasiyetle duruyoruz.

Hükümet programında bir de bor meselesi var. Borun devletleştirilmesi. Bu bor tartışması bir talihsiz tartışmadır. Mamatif bu talihsiz tartışmaya belki son defa veya sondan bir evvel bir defa daha iştirak etmek istiyorum.

Bor, Türkiye'de bor. Bor'u biz herşey sanırız. Aya falan gidenlerin borla gittiğini sanırız. Aya ne ile gidildiğini, (doğrusunu isterseniz bugün bir yakıtla gidiliyor ama) o gidenlerden başkası bilmiyor. Borun stratejik bir madde olmadığını Amerikalılar ilan ettiler. Dünyanın bor ihtiyacı 2, 5 milyon ton. Bütün dünyanın bor ihtiyacı 2, 5 milyon ton ve sadece 400 bin tonunu biz veriyoruz. Yani biz fiyat dikte ettiren bir memleket değiliz. Başka memleketlerde de var bor. Türkiye'de bor maden ise 1 milyar ton rezervi haiz.

Muhterem Milletvekilleri, maden durduğu yerde bir potansiyel, servettir, ama fukaralığı izale etmez. Şayet fukaralığı izale etse idi, Libya petrol buluncaya kadar fukara kalmazdı. Ama bor petrol gibi değil. 2,5 milyon ton kullanılıyor; bunun 400 bin tonunu Türkiye veriyor. Arjantin'de Rodezya'da, Kanada'da ve Güney Amerika'nın başka memleketlerinde, Birleşik Amerika'da, Sovyetler Birliğinde geniş yataklar var. Devir değişir bor'u tamamen hükümsüz bırakır. 1 milyar ton bor'umuz var; bugünkü fiyatı 35 dolar, yani 35 milyar liralık servetimiz var. Böyle düşünemeyiz, çünkü bor, buğday tarlası değil. Buğday tarlasını biçersiniz buğdayı

toplarsınız. Bor orada duruyor. Burada söylemek istediğimiz şey şudur; Türkiye'nin şimdi paraya ihtiyacı var. Dünyanın satılan 2, 5 milyon tonun hepsini biz versek, ki, hesaplayın 35'er dolardan, 70-80 milyon dolar veya 90 milyon dolar eder bu. İşte budur bor'un maliyeti.

Binaenaleyh, bor'u kim işletsin? Devlet mi işletsin, özel sektör mü işletsin? Buradaki durumu da tespit edelim. Bu gün Türkiye'deki bor yataklarının % 95'i Devletin elindedir ve en zengin madenler de Seyitgazi'nin Kırka madenleridir. Kalan % 5'i özel sektör tarafından işletilir. Bu özel sektör tarafından işletilen madenlerin bir kısmı da, derin su altı yataklarıdır. Devletleştirdiğiniz takdirde ki aslında bunları Devletin işletip işletmeyeceği dahi meçhuldür. Yani Devletin elinde öyle güzel yataklar var ki, gidip suyun altında, suyun içerisinde çalışan. 100 metre derinden bor çıkarmak yerine fevkalade rahatlıkla Devlet kendi yataklarını kullanır. Devlet, onu, Devletleştirdiği takdirde eninde sonunda kapatacaktır. Kapatmayacağı da olabilir, ama bir kısmını kapatacaktır. Eh, bugün vatandaş, oradan bor'u çıkarıyor ta yerin dibinden. Çıkarıyor ve satıyor. Devletten ucuz mu satıyor? Elimizde 1973 senesinin değerleri var; vatandaş 35 dolara satıyor, Devlet 31 dolara satıyor. Ne kadarını o, ne kadarını öbürü satıyor? Ona da bakalım 400 bin tonda, 281 bin tonunu özel sektör, 120 bin tonunu da Devlet satıyor. Kaynak bu. Yani 120 bin ton. Daha çok çıkarmaya, daha çok satmaya mani değil ki, özel teşebbüs. Buyurun, 1 milyar ton rezerviniz var; çok kolay çıkarmak mümkün, çıkarın satın, E, bunlar bir hüner.

Sonra birşey daha söyleyelim; bor vesaire bu gibi şeyler kartelleşmiş. Öyle piyasalarda tutunmak, vesaire kolay işler değil. Devlet aslında sattığı adama yine komisyon veriyor. Devlet bunu doğrudan doğruya alıcıya vermiyor; o, kartele bağlı. Dünya piyasaları bu. Dünya piyasalarında devler çarpışıyor. Şöyle olur; fiyat dikte edecek durumda olursunuz. (Zaman zaman fındıkta ve zaman zaman kuru üzümde olduğu gibi) o zaman üzerinde durursunuz. Arapların yaptığı gibi petrolde fiyat dikte edecek durumda olursunuz ve bunu almaya mecburdur ve ikame malı da yoktur, olur. Fındığın fiyatını ilanihaye çıkaramazsınız. Muayyen bir yerde duracaksınız. İkame malları geliyor. Petrole ikame malı bulsa, oraya gidecek. Onun içindir ki, bor işi iddiaya bindi. Yani Hükümet yine "Devletleştireceğiz" diyor. Devletleştirme. Devletleştirme uğruna Devletleştirmeye itiraz ediyoruz. Söylediğimiz şey aklidir, hesabidir. Ne getirir, ne götürür? Bunu hesaplayın diyoruz. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Hakikaten memlekete ne getirir, ne götürür?

Bir diğer konuya dönmek istiyorum ki bu da fevkalade önemli bir konudur; Anayasanın 60'ncı maddesinde değişiklik yapmamızı gerektirmiş bir konudur. 1977 yılından itibaren, bildiğime göre, Türkiye'de 1 milyon gencimiz askerlik çağına gelecektir, her sene...

Muhterem Milletvekilleri, Türkiye genç bir Devlet. Nüfusunun % 42'si 15 yaşından aşağı.

Binaenaleyh, 1 milyon gencimiz talim terbiye yaşına gelmektedir. 1 milyon gencimizi talim ettirmek mümkün olmadığından dolayı, Anayasanın 60'ncı maddesini değiştirdik geçen sene. Yalnız, askere almadığınız vatandaşa ne yapacaksınız?

Türkiye bunu henüz karara bağlamış değildir. Bedel mi alacaksınız, yoksa memleketin diğer hizmetlerinde mi çalıştıracaksınız? Köyden gelmiş çocuğu nerede çalıştıracaksınız? Yani, öğretmenlik vesaire yapma durumunda olanı anladık; köyden gelmiş çocuğu nerede çalıştıracaksınız, kasabadan gelmiş çocuğu nerede çalıştıracaksınız? *(A.P. sıralarından "Angaryada" sesleri)* İşte, angarya devrinin açılmaması lazımdır. Onun için söylüyorum bunları. Bir amele-i mükellefe devrinin bir takım heveslerle açılmaması lazımdır. Açılacağına ihtimal veremiyorum, sadece açılmaması lazım geldiğine işaret etmek istiyorum.

Huzurunuzu çok işgal ettim, biliyorum; ama 10, 15 dakika daha beni dinlemenizi rica edeceğim.

Hükümet programı reformlardan hiç söz etmemektedir. Üç senedir reform münakaşası yapılır; "Reform" kelimesine dahi rastlamak mümkün değil Hükümet Programında. Eğer kıyıya köşeye bir yere sıkışmışsa. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Halbuki, Türkiye'de reform münakaşası büyük ihtilaflara sebep oldu. Atatürkçü doğrultuda reformlar yapılmadığından dolayı çeşitli iddialarda bulunuldu. Ama deniliyorsa, ki, bu "Ak Günlere" bildirgesinin hepsi reform; o ayrı meseledir. *(A.P. sıralarından alkışlar)* Öyle bile olsa, bir değinilse iyi olurdu derim.

Reformların sulandırıldığından, reformların yozlaştırıldığından Sayın Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı, bugünkü Sayın Başbakan çok bahsettiler. Bu yozlaşan reformları haslaştırmak ve sulanan reformları arındırmak görevi kendisinindir. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Bu arada "toprak işleyenin su kullananın " sloganının sahibi Sayın Başbakan, "Düzen değişikliğini sağlayıcı toprak reformu yapılmadıkça teknik tedbirler sonuç vermez" diyordu. Toprak ve Tarım Reformu hakkında, Hükümet Programında bu kadar önemli bir konuda bir şeye rastlamıyoruz. Ee, "Bunları yazsak Hükümet programı kocaman bir kitap olurdu. "Hayır, bunlar çok önemli konulardır diye biz söylüyoruz; ama telakki meselesidir denilebilir.

Toprak ve tarım reformunu tatbik etmek için ne yapacaksınız? Nereden başlayacaksınız? 1974 senesinde kaç para ayıracaksınız? Kaç aileye toprak vereceksiniz 1974 senesinde? Toprak ve tarım reformu 1936'dan beri münakaşa ediliyor, sekiz sene biz burada hükümet olarak bunların münakaşasına girdik, nihayet Reform Kanununu çıkardık, bu defa Reform Kanununa sahip olan yok. Şikâyetim budur, bundan şikâyet ediyorum. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Meydanlarda pek çok istismarı yapılmış diğer bir konu; Üniversiteye girecek talebe konusu. Biraz evvel bahsettim burada yine bahsedeceğim, o zaman başka bir veçhesini söyledim.

Herkesin üniversiteye gireceğini, liseyi bitiren herkesin üniversiteye gireceğini Cumhuriyet Halk Partisi meydanlarda söyledi. Herkesi sokacağız üniversiteye diye; ama o "Ak Günlere'yi" dinleyen, herkes okumadığı için, oraya biraz başka türlü yazılmış bu. Ve Hükümet Programına da başka türlü girmiş; ama intiba, herkesi Cumhuriyet Halk Partisinin bir yol bulup üniversiteye sokacağıdır,

1973 senesinde114 bin kişi üniversite imtihanına girmiş, 33 bin kişilik kapasite mevcutmuş, 33 bin kişi alınmış.

Şimdi, program diyor ki; " Liselerden üniversiteye yönelmiş bulunan öğrenciler üniversiteye imtihansız girecek"

Liselerdeki bütün talebenin üniversitede okuması arzusu vardır. Ee, niye bütün talebeyi üniversiteye almıyorsunuz da üniversiteye yönelen veya yönelmeyen diye ikiye ayırıyorsunuz? Ve bunu nasıl ayırıyorsunuz, nasıl ayırıyorsunuz, bunu? Yani, demek ki yine bir kısım liseyi bitiren veya muadili okulları bitiren gençlerimiz üniversiteye gidecek bir kısmı gitmeyecek. Hani herkes gidecekti? *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Öyle demedik diyebilirsiniz, gayet tabii, ben de fikrimi tashih ederim, hakikaten öyle dememişler derim. Çünkü birçok yerlerde bununla karşı karşıya kaldık, 114 bin kişinin imtihana girdiği, 33 bin kişinin alınabildiği bir yerde 114 bin kişiyi nasıl nereye oturtacaksınız diye merak etmiştim ben aslında. Eğer, yapılabilen bir şeyse niye biz yapmayalım? Niye Cumhuriyet Halk Partisinden başka partiler şayet üniversitelerde oturacak yer varsa, okutacak hoca varsa Türk çocuklarının okumasına engel olsunlar? Niye üniversitenin bizatihi profesörleri, idarecileri, buna karşı çıksınlar? *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Şimdi anlaşılan yapılan şey, merkezi sistemle yapılan, ayırmayı, seleksiyonu, yine üniversitelerin, yüksekokulların kapasitesine göre liselerde yapılacak. Acaba bu mu daha doğru öbürü mü daha doğru? Çünkü Türkiye'nin 500 tane lisesi var, 500 lisede 500 ayrı metotla ayırmak mı daha doğru, yoksa merkezi sistemle mi ayırmak doğru? Netice itibariyle, üniversitelere sınavsız girme kalkmış değil, yalnız sınavın yeri değişmiş. Yani, üniversite kapısında sınav yerine, lise kapısından çıkmadan, bir test, bir sınav yahut karne gibi birşey, pekiyi derece ile çıkanlar vesaire gibi öyle bir hale getirilmiş.

Muhterem Milletvekilleri, üniversiteye gidecek talebeyi lisede ayırmanın sakıncalarına işaret etmek isterim. Hepiniz bilirsiniz, eğitimciler çok daha iyi bilir, öyle talebeler vardır ki, liselerde muayyen sahalarda göstermedikleri kabiliyeti, yüksekokullarda fevkalade değişik ve parlak biçimde gösterirler. Onun içindir ki, geliniz, evvela yapacağımız iş. sınavı üniversite kapısında mı yapalım, yoksa lise bahçesinde mi yapalım dan önce, üniversite kapasitelerini yüksekokul kapasitelerini artıralım da % 6'yı % 12'ye % 12'yi yani üniversitelere gidebilen talebeyi % 12'ye çıkaralım.

Ortak Pazar, Hükümet Programında diğer bir konudur. Muhterem Milletvekilleri, Ortak Pazar konusu Hükümet Programında ve Protokolde şöyle yer almıştır;

"Esas anlaşmanın doğrultusunda Ortak Pazarla olan ilişkilerimiz geliştirilecek. Ama ek protokoller birtakım müzakerelere tabi tutulacak"

Ek protokollerin müzakerelere tabii tutulması suretiyle elde edilebilecek birşey varsa bunun elde edilmesinden ancak memnun oluruz, ancak, bu ek protokoller ikinci, üçüncü defa müzakereye tabii tutuluyor. Batılılar ciddidir; gayriciddi duruma düşmeyelim onların yanında derim. Bununla beraber, hakikaten Hükümet, bu protokolleri yeniden bir müzakereye tabii tutmak suretiyle memlekete menfaat

sağlayabilecekse buyursun sağlasın; ama sırf konuşmuş olmak için konuşmak suretiyle veya işte konuşuyoruz demek suretiyle meseleyi sürüncemede bırakıp gitmek suretiyle gayriciddi bir duruma Devletimizi sokacaksa, bu itibar sarsıcı olur. Ben bu ölçüye işaret etmek istiyorum, bir.

İkinci; Ortak Pazar 150 milyar dolarlık bir ticaret hacmini temsil eder. Türkiye'nin toplam ticaret hacmi henüz 4 milyar dolar, 5 milyon dolara gidiyoruz. 150 milyar dolarlık ticaret hacmi içinde esasen biz Ortak pazara üye olsak da olmasak da ihtiyaçlarımızın % 45'ini Ortak Pazar memleketlerinden tedarik ederiz. Ve ihracatımızın takriben % 35'ini de Ortak pazar memleketlerine yaparız. Binaenaleyh, bizim zaten bu ülkelerle ilişkimiz var. Aslında Türkiye'nin Ortak Pazar üyeliği sadece bir iktisadi mesele değildir. Türkiye'nin Ortak Pazar üyeliği, Büyük Atatürk'ün koyduğu muasır medeniyet seviyesine ulaşmada Türkiye'nin kendi kendisini mecbur etmesi zorlaması hadisesidir. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Düşününüz Ortak Pazarın ekonomisi ile rekabet edebilen bir ekonomi kurmuşsunuz. Ama 15 sene sonra; ama 20 sene sonra. Ama hedef hiç olmazsa o. 20 sene sonra bu hedef hala 20 sene ötemizde olacağına, 20 sene sonra yakalarız bunu. Ortak Pazarın ekonomisi ile boy ölçüşebilen, rekabet edebilen bir ekonomi, bir sanayi kurmuşsunuz, başka şeyler kurmuşsunuz ve bu suretle Türkiye, sadece kuruyemişle biraz cevher imal eden, ihraceden memleket olmaktan çıkar, sanayi mamülleri ihraceden memleketler arasına girer. Ortak Pazar budur. Ortak Pazarla ilgili meydanlarda bize çok laf geldi, lafın çoğu bize geldi. Ortak Pazar biliyorsunuz. 1963 senesinde imzalanmıştır. Daha sonra biz Katma Protokolünü imzaladık. Geçiş dönemi. Ve meclislerimizden geçti.

Biz Ortak Pazara taraftar olduğumuzu kerratı ile ifade ettik ve Ortak Pazarı hararetle savunduk. Türkiye'yi satmak için mi savunduk? Burada öyle deniyor, seçim beyannamesi. Ortak Pazarın bir Katolik, Siyonist teşkilatı olduğu savunulmuştur. Ortak Pazar adeta bu beyannamede Milli Selamet Partisinin beyannamesinde bir Cehennem gibi gösterilmiştir; ama" Ortak Pazar esas doğrultusunda yürüyecektir" diye hem Protokole, hem de Hükümet beyannamesine imza koydunuz. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Anlaşılıyor ki, Selamet Partimiz bizi haksız yere itham etmiştir "Bizi" dediğim zaman, Ortak Pazarın destekçisi olarak en önde görünen bizdik. Haksız yere itham etmiştir. Bu suretle hidayete ermiş bulunduklarından dolayı memnuniyetlerimizi ifade etmek istiyoruz. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

"Halk Sektörü" deyimine dokunmak istiyorum. Doğrusunu isterseniz "Halk sektörü "nün ne olduğunu bu beyannamenin içinde anlamak mümkün değil. Aslında bir şeyin başına "Halk" kelimesini getirince onun mutlaka ismi ile müsemma olması mümkün değildir. Yani şimdi gelelim, nedir bu "Halk sektörü"? Yani birtakım teşebbüsler kurulacak, kooperatifler kurulacak, başka şeyler kurulacak, halk bunlara ortak olacak, ortak olanlar halk sektörüne dahil olacak, olmayanlar ne olacak? Olmayanlar ne olacak? Yani bunlar umumi kelimelerdir, umumi kelimelerdir. Çünkü ne yaparsanız yapın Türkiye'de yüzde yüzü tarafınıza çekemezsiniz, mecbur da edemezsiniz. "Biz halk sektörü kurduk, gelin buraya girin" dediniz. Girmedi, adam

halk olmaktan çıkacak mı? *(A.P. sıralarından alkışlar)* Ne olacak? Bu halk sektörü dediğiniz şeyin içine girmeyenlerin, sanayicisini, tüccarının, esnafının, çiftçisinin, köylüsünün, yani sizin tesmiye ettiğiniz halk sektörünün içine girmeyenler halk değildir manasına gelebilir ve bu da bölücülük olur, Bu da bölücülük olur. Onun içindir ki, halk sektöründen kastınız kamu sektörünün dışında kalanları, özel sektör tabirini beğenmediğinizden dolayı onları kasdediyorsanız mesele yok.

Bir hususa daha temas etmek istiyorum. Bu da İmam-Hatip Okullarıdır.

İmam-Hatip Okullarının 12 Marttan sonra kapatılan orta kısımlarının yeniden eğitime açılıp açılmayacağı hususunun açıklığa kavuşturulmasını istiyoruz. Açılacak mı, açılmayacak mı?

HÜSEYİN ABBAS (Tokat) — 1968'de kapatıldı. Yalan söyleme. *(M.S.P. sıralarından "Açılacak" sesleri)*

SÜLEYMAN DEMİBEL (Devamla) — İşte onun buradan, yani Hükümet adına ifadesini istiyoruz, öyle istiyoruz. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* 1969 bütçe müzakerelerinde, "Eğer İmam-Hatip olmak, doktor olmak, mühendis olmaktan kalkınmamız için çok yararlı ve gerekli görülüyor da onun için böyle bir tutum izleniyorsa, lütfen önce Adalet Partili Sayın bakanlar, milletvekilleri, Sayın Senatörler kendi çocuklarını İmam-Hatip Okullarına göndersinler, manevi kalkınma yolunda millete örnek olsunlar" diyen Sayın Ecevit bu konuşmasına şöyle devam ediyor; "1968 ders yılında ilk öğretmen okulu sayısındaki artış iki, İmam-Hatip Okulu sayısındaki artış ise onbir Demirel Hükümeti çok önem verir görünmek istediği ekonomik gelişmeyi, endüstriyel toplum yapısına geçişi, böyle bir eğitim düzeni ile mi gerçekleştirecektir? " diye bize çatmakta idi. Sanırım ki, bu fikirlerini değiştirmiş olmalıdırlar. Binaenaleyh Sayın Hükümet Başkanının, Sayın Başbakanının, İmam-Hatip Okulları hakkındaki görüşünün bu kürsüden ifadesini rica ediyoruz. Şayet böyle ise hakikaten tarihi yanılgıda yanılan ortaya çıkmaktadır. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Yeni bir dönem açıldığı iddia olunmaktadır. Umarız ki, öyle olsun. Bu dönemin tabii ki bazı alametleri olacaktır. Bunları da önümüzdeki günler gösterecektir. Hükümet Programında bu hususta şayanı dikkat olan şey, uzun süre millî bütünlüğümüzü zedelemiş, kalkınma hamlelerimizi güçleştirmiş bazı tarihi yanılgıların doğurduğu suni ayrılıklara son verilmiş olduğu şeklindeki ibaredir ki, bu dönemi yeni dönem olarak tavsif etmeye sebeb olmaktadır sanırız. Tarihi yanılgıların ne olduğu, kimin yanıldığı meçhulümüzdür. Kim yanılmış da bu yanılmasını tashih etmiş; meçhulümüzdür. Bu sebeple ortadan kalkan tarihi yanılgı üzerinde mülahaza serdetmek güç olmakla beraber, bu yargıya varanların, koalisyon ortakları olduklarına göre, çünkü yanılgı iddiasında bulunan doküman koalisyon ortaklarına ait, evvela bunun içinde aranacak yanılanı, evvela birbirlerini çok yadırgadıkları, sonradan da çok sevdikleri anlaşılıyor. Bundan memnuniyet duyuyoruz.

Tarihi yanılgı acaba Cumhuriyet Halk Partisinin din ve vicdan hürriyeti ile ilgili olarak uzun seneler takındığı tavrın yanlışlığının adı mıdır? Hal böyle ise yine ortada bir hidayete eren vardır. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Artık Türkiye'de devrimcilik, ilericilik, gericilik, tutuculuk gibi münakaşalar yapılmayacak demektir. Artık Türkiye'de çıkar çevreleri, sömürü düzeni, aracı-tefeci münakaşaları yapılmayacak demektir. Zira bu deyimlerin sahipleri şimdi icra merciindedirler. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Türkiye'de bozuk düzen münakaşaları yapılmayacak demektir. Elinizi çabuk tutun. Gayet açık söylüyorum, bundan sonra bozuk düzen iddialarını yapamazsınız muayyen bir süre sonra. Neresi bozuksa bu düzenin düzeltsin. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Bir süre sonra bu münakaşaları yapamazsınız artık, Çünkü biz siz diyoruz ki, siz düzenin bozuk olduğunu söylediniz, buyurun düzeltin, buyurun, buyurun düzeltin. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

İLHAMİ ÇETİN (Yozgat) — Millet verdi, siz vermediniz.

MEHMET ZEKİ TEKİNER (Nevşehir) — Her tarafı bozuk.

SÜLEYMAN DEMİREL (Devamla) — Tabiî, tabiî... Biz sadece diyoruz ki, buyurun düzeltin diyoruz canım. Biz vermedik. Gayet tabiî verir miyiz biz? Biz niye verelim yani? Tabiî canım. Zaten bunu söylemeniz benim fikrimin, benim düşüncemin, benim davamın ispatlanmasıdır. Çok memnun oldum.

Düzenin neresi bozuksa düzeltme imkânlarına sahipsiniz, düzeltiniz. Bunu bir aşama sayarız. Bu münakaşaları zaten biz icad etmedik. Bunları icad edenler yanılmışız diyorsa bundan herkes memnun olur.

Şimdi ilerici kim olacak, gerici kim olacak, tutucu kim olacak? Binaenaleyh, biz bu çeşit şeylere muhatap olmaktan çıktığımız için memnuniyet ifade ediyoruz ve diyoruz ki, böylece münakaşalarda biter.

Komünizm ve diğer yıkıcı cereyanlar karşısında devleti ve rejimi savunma ihtiyacını duymayan ve bunun üzerine ciddiyetle eğilmeyen devlete Cumhuriyete, devletin güvenlik kuvvetlerine Marksist, Leninist, Maoist bir rejim kurmak için baş kaldıran anarşistlerin adeta masum Türk gençliği imiş gibi gösterip masum ve mağdur, duruma düşmüş sayan, Anarşi ve tedhiş yollarıyla komünizmi yerleştirmeye kalkanları teşvik eden ve fikir suçu sayıp affetmeye kalkan, bunu bir barışma sayan, hiçbir hürriyetçi demokratik ülkede mevcut olmayan bir takım tedbirleri, ekonomik ve sosyal kalkınmanın mucizesi addeden ve böylece programa koyan,

İç ve dış ticarette devletleştirme hazırlıkları olduğu intibaını veren, kalkınma veya yatırım hamlesini yanlış modellerle sekteye uğratacağından şüphe bulunmayan, Devletleştirmeci kamulaştırmacı, bir zihniyetle, vatandaşın istediği işçi tutma ve mülkiyet haklarına saygılı olmayacağı intibaını veren, halkı sektör içi ve sektör dışı diye ikiye ayıran ve bunu ileri demokrasi icabı sayan,

Kalkınmamızın en önemli kesimleri olan tarım, endüstri, madencilik gibi sektörleri ileriye götürmede bir fikri bulunmayan.

Doğu bölgesi kalkınmasına özel bir itina göstermiyen, köy ve köylü meselesine eğilmeyen, Pahalılık, fukaralık, işsizlik, enflasyon gibi fevkalade önemli konulara hiç bir çözüm getirmeyen,

Ülkeyi temel mal ve hizmetlerden ve gerekli alt yapıdan mahrum bırakacağı intibaını veren,

Bu programla aziz milletimizin ve Yüce meclisin huzuruna çıkan Hükümete güvenoyu vermiyeceğimizi, oyumuzun güvensizlik oyu olacağını belirtir, beni uzun saatler dinlediğiniz için hepinizi saygı ile selamlarım. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, sürekli alkışlar)*

Sayın Milletvekilleri, bir önerge vardır, okutuyorum;

Millet Meclisi Başkanlığına

Hükümet programı üzerinde Cumhuriyet Senatosunda yarın yapılacak görüşmelere imkân vermek üzere, konunun bitimine kadar birleşime devam, olunması hususunun Genel Kurulun tasviplerine sunulmasını arz ve teklif ederiz.

C.H.P. Grup Başkanvekili	Selçuk Erverdi	(Erzurum)
A.P. Grup Başkanvekili	Nahit Menteşe	(Aydın)
M.S.P. Grup Başkanvekili	Hasan Aksay	(İstanbul)
D.P. Grup Başkanvekili	Vedat Önsal	(Sakarya)
C.G.P. Grup Başkanvekili Y.	Salih Yıldız	(Van)

Önergeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler, Kabul. Etmeyenler. Kabul edilmiştir. Görüşmelerin bitimine kadar birleşime devam olunacaktır.

Yalnız bu arada birleşime 19.30'a kadar ara veriyorum.

Kapanma Saati; 19.05

İKİNCİ OTURUM

***BAŞKAN**; Başkanvekili Memduh Ekşi*
***DİVAN ÜYELERİ** Tufan Doğan Avşargil* **(Kayseri)**
İ*dris Arıkan (Siirt)*
***Açılma Saati;** 19.30*

BAŞKAN — Millet Meclisinin 36'ncı Birleşiminin İkinci Oturumunu açıyorum.

Hükümet Programı üzerindeki görüşmelere devam ediyoruz.

Söz sırası Demokratik Parti Grubu adına Hasan Korkmazcan'ın. Buyurunuz Sayın Korkmazcan *(D.P. sıralarından alkışlar)*

MEHMET NECATİ KALAYCIOĞLU (Konya) — Hükümet yok Sayın Başkan.

Hükümet burada efendim.

MEHMET NECATİ KALAYCIOĞLU (Konya) — Sayın Başbakan yoklar. Henüz teşrif etmediler

Hükümet burada efendim.

SAMİ ARSLAN. (Denizli) — Arıyordunuz, buldunuz mu?

D.P. GRUBU ADINA HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri;

Uzun süren bir bunalımdan sonra kurulan Koalisyon Hükümeti, Yüce Meclisin güvenine başvurmak üzere huzurunuzdadır.

Kurulan her yeni Hükümet değişik çevrelerde değişik değerlendirmelere konu olur. Güveninizi isteyen yeni Koalisyon Hükümeti ise üzerinde her çevrenin birleşeceği bir özellik taşımaktadır.

Bu Hükümet solcu bir Hükümettir.

Böyle bir Hükümet karşısında Demokratik parti sağcı, milliyetçi, demokrat muhalefeti temsil etmektedir.

Tarih önünde şerefle yüklendiğimiz, şerefle yürüteceğimiz sağcı, milliyetçi, demokrat muhalefet görevinin İlk Meclis konuşmasını yapmak üzere huzurunuzdayım. *(D.P. sıralarından alkışlar)*

Bu münasebetle yeni Hükümetin faaliyetlerinden Büyük Milletimiz için hayırlı sonuçlar doğmasını Cenab-ı haktan niyaz eder, Yüce Meclis'e Demokratik Parti Grubunun saygılarını sunarım.

Değerli arkadaşlarım,

Büyük milletlimizin tarihi, siyasi tecrübenin her çeşidiyle dolu engin bir laboratuvardır. Hiçbir millet İnancının ve davasının önünde zamanı ve coğrafyayı bizim ölçümüzde dize getirememiştir. Tarihin bu eşsiz misyonu gerçekleşirken milletimiz

birçok iniş çıkışı görmüş, zafer coşkunluğunun da, çilenin de her türlüsünü tatmıştır.

Ancak tarihin hiçbir döneminde Türk milleti solcu bir Hükümet tarafından yönetilmemişti.

Şimdi milletimizin siyasi tecrübe laboratuvarına solcu bir Hükümetin yönetimi de girmektedir. Sayın Ecevit tarafından kurulan Koalisyon Hükümeti siyasi tarihimize (Türkiye'nin ilk solcu Hükümeti) olarak geçecektir.

Bugün solculuğun ve solun her çeşidi umudunu bu Hükümete bağlamış, amacının koridora olarak Ecevit Hükümetini seçmiş görünmektedir.

Bunlar arasında Türkiye'deki siyasi, mücadeleyi sınıf kavgası durumuna getirmek isteyenler vardır.

(Ekonomik milliyetçilik) sloganıyla milleti inançların ve ideallerin değil, çıkarların oluşturduğunu yaymağa çalışanlar vardır.

Bunlar arasında devrimin bir aşaması gözüyle demokrasiye bakanlar vardır.

Genç memleket çocuklarını inanç cellatlığı uğrana malzeme gibi kullanan ve bugün sinsi bir gözü dönmüşlükle yeni maceralarının deney anaçlarını bekleyenler vardır.

Bunlara, kendilerine Marksist materyalizmin çıkarcılık olmadığı söylenince, materyalizmin inançların çekirdeğini yok edici bir virüs olduğunu öğrenmeyenler katılmıştır.

Böylece solculuğun ve solun her rengi için Ecevit Hükümeti (solun yeni bir aşaması) yeni bir dönemin başlangıcı olarak değerlendirilmektedir.

Gerçi Sayın Ecevit'in kurduğu Hükümet bir koalisyondur. Fakat hükümeti teşkil eden iki partinin yetkililerince ifade edildiği gibi koalisyonun iki kanadı arasında kurulan ahenk, hükümetin rengini ve yönünü etkilememektedir.

Nitekim koalisyon ortaklarından küçüğünün görüşlü, koalisyonda iki partinin adeta tek bir parti hallinde bütünleştiği şeklinde ifade edilmiştir. Böylece vaktiyle halka "Tekbir Partisi" kurduklarını söyleyip, mahkemede bunu "Bir tek parti" diye anlatanlar, şimdi mübarek "Tekbir" kelimesinin polifonik aranjmanını yapmışlardır.

Hükümet programında da koalisyonun iki ortağı arasındaki ahenkli bütünleşme konusu şu şekilde yer alınıştır;

"Bir partinin, tek başına iktidar olunca yapacaklarından bir başka parti ile Hükümet ortaklığı kurarken bazı fedakârlıklara, razı olması doğaldır; fakat Cumhuriyet Halk Partisi ile Millî Selâmet Partisinin başlıca ekonomik, sosyal ve siyasal sorumlarla ilgili olarak görüşlerinin birleştiği noktalar, yapmak zorunda kaldıkları karşılıklı fedakârlıklarla kıyaslanamayacak kadar çoktur ve önemlidir. İki partinin üzerinde birleştiği noktalar, Türk toplumu için yeni ve mutlu bir dönem başlatacak değerdedir"

Gerçekten solculuğun ve solun yeni bir aşamasını bağlatmağa hazırlanan koalisyon gemisi yola çıkarken bir taraf rotasını önceden çizdiği için, diğer tarafta "Ya biter, ya biter" çağrısı üzerine güverteye yerleşiverdiği için İki tarafa da fazla fedakârlık düşmemiştir.

Sayın Milletvekilleri, Hükümet Programının ayrıntıları ve Hükümetin dayandığı teorik, zeminle ilgili görüşlerimizi belirtmeden önce. Koalisyonun hangi koridorlardan -.geçilerek kurulduğunu ifade etmeğe çalışacağız.

Bilindiği gibi 14 Ekim seçimlerimden sonra üç aydan fazla bir süre Hükümet bunalımı dönemi devam etmiştir. Bu dönemin önemli bazı olaylarını kısaca değerlendirmeden Hükümet bunalımının Türk demokrasisine neler kazandırdığını, neler kaybettirdiğini iyice anlamak imkânı yoktur. Bu dönemin olayları, 14 Ekimde sandık başına giden vatandaşın iradesiyle tarihimizin ilk solcu iktidarı arasındaki yapma ilişkinin hangi zigzaklarla kurulduğunu ortaya koyacaktır;

Türk Milleti, 14 Ekim seçimleri ile sözünü söylemişti. Bu söz neydi, milleti ne istiyordu?

14 Ekim seçimlerinin ortaya koyduğu en önemli gerçek tek başına hiçbir partinin iktidara gelememiş olmasıydı. Nispî temsilin yürürlükte olduğu demokratik ülkelerde sık sık karşılaşılan bu durum, partiler arasında iktidar ve muhalefet görevlerinin Hükümetin kuruluşundan sonra belirlenmesini gerektirir.

Halbuki seçimleri takip eden günlerde iktidar şenliği yapanlar da, küskün muhalefete özenenler de, iki taraf arasında stili kendilerine mahsus gösterilere girişenler de bulunuyordu.

Seçim sonuçlarının vatandaş temayüllerine en uygun değerlendirmesi 17 Ekim 1973 günü Demokratik Parti Genel Başkanı tarafından yapılmıştır;

Milletimiz hiçbir partiye tek başına iktidar olma veya muhalefette kalma görevi vermemiştir. Her parti iktidarda olabilir her parti muhalefette kalabilir. Herkesin yeni Hükümetin kuruluşundan sonra ortaya çıkacaktır.

Bize göre milletimiz sağ bir iktidar istemiştir. Milletimizin büyük çoğunluğu, kendisini sağcı gösteren veya öyle sanılan partileri desteklemiştir. Yapılan iş, milletin ne istediğini iyi ve doğru olarak değerlendirmek ve gereğini yerine getirmektir"

Hemen belirtmek üsteniz ki, ta başlangıçta ortaya koyduğumuz bu görüşü, millî arzu ve eğilimin bir gereği sayarak, geçerli şartlar altımda daima savunduk. Bu tutumumuz; Demokratik Partinin her davranışında gösterdiği millet iradesine saygılı, faziletin, açık, inançlı ve kararlı politikasının bir sonucudur.

Aynı olaylar koridorunda diğer partilerin takip ettikleri yol ise, dönülen dönemeçler sayısınca demokrasimiz için ibret dersleriyle doludur.

Cumhuriyet Halk Partisi, önce Hükümet ortağı bulmak için bütün partilerin kapılarım çalmıştır. Sonra ortaklık teklifini kabul etmeyen Adalet Partisini, "Halkın reddettiği kendisiyle ortak olursa umutların kırılmasına yol açacak bir parti" olarak suçlamıştır.

Cumhuriyet Halk Partisi, Demokratik Parti' ye de ortaklık teklif etmiş, olumlu cevap alamayınca da, Demokratik Parti ile arasındaki "Devlet ve millet anlayışı" farkını hatırlamıştır.

Cumhuriyet Halk Partisinin macerası bununla bitmemiş, ortaklık kurmak istediği Millî Selâmet Partisi koridorları ile erken seçim kanununa imza toplama gösterileri yaptığı hastane koridorları arasında gidip gelmiştir.

Adalet Partisi ise başlangıçta küskün muhalefet rolünü benimsemiş, sonra Cumhuriyet halk Partisi ile ortaklıktan, sanki kendisi tek bağına, iktidarda imiş gibi gönlünce hükümet kurma denemelerine kadar çeşitli tutarsızlıklara düşmüştür. Adalet Partisinin bu dönemdeki hedefi, Mecliste çoğunluktayken yapamadığını azınlığa düştükten sonra yapmaya gayret etmek, milletin kendisine vermediğini başkalarının yardımıyle temin etmeye çalışmak olmuştur.

Değerli arkadaşlarım; Hükümet bunalımı döneminde bir diğer partinin düştüğü durum ise yüzbinlerce inançlı vatandaşımızı hayal kırıklığına uğratmıştır. Söz konusu partinin yöneticileri, ihtilâl Fransa'sının ünlü Nâzırı Fouche'nin ömrü boyunca döndüğünden fazla virajı birkaç haftada hem de rahat bir kayganlıkla dönmüşlerdir.

Bunlar 17 Ekim 1978 günü Cumhuriyet Halk Partisi ile koalisyona prensip olarak hazır olduklarını açıklamışlardır. M.S.P.'nin C.H.P. ile kurmaya hazır olduğu açıklandıktan ilki gün sonra ilk viraj almıyor. Gazetelerdeki açıklama şöyledir;

Millî Selâmet Partisi Cumhuriyet Halk Partisine tek başına Hükümet kurma imkânı vermelidir. Cumhuriyet Halk Partisine, yani solcu görüşe bağlanan ümitleri engellemek gibi bir tutum içinde olmayacağız. Bu parti, seçimlerden tek başına iktidarı almış olarak çıkmış gibi kendi fikirlerini uygulama anlamına çıkabilir ve bizden destek görür. Bu bir Cumhuriyet Halk Partisi Azınlık Hükümeti önerisiydi.

Millî Selâmet Partisi 1 Kasım 1973 tarihinde de Adalet Partisi Genel Başkanından mektupla "Koalisyona hiçbir şekilde katılmama" kararını geri almasını istiyor.

Demokratik Parti tarafından teklif edilen "Sağ Koalisyonu" da "olumlu" ve "iyi niyetle" karşılandığını bildiriyor.

Aradan dört gün geçtikten sonra Millî Selâmet Partisi tekrar görüş değiştiriyor. Bu seferki ifade "C.H.P. ile ortaklıkta fayda var" şeklindedir.

6 Kasım 1973 tarihinde M.S.P. Grubunda C.H.P. ile koalisyon için karar almıyor.

7 Kasım 1973 tarihinde ilse, gazetelerde şu haber yer alıyor;

"M.S.P. son anda C.H.P. ile koalisyondan vazgeçti"...

Aynı gün yayımlanan M.S.P. bildirisinde aynen şöyle deniyor;

"Bugünkü şartlar içinde partimizin C.H.P. ile koalisyon yapmasının beklenen hizmetler bakımından faydalı ve verimli olmayacağı kanaatline varılmıştır"

16 Kasım 1973 tarihli gazete haber başlıkları ise şöyledir;

"Demirel veya bir başkası, M.S.P. lideri için fark etmiyor"

"M.S.P. lideri, A.P. Genel Başkanı Demirel'e kendisinin başkanlığında kurulacak bir Hükümetle katılabileceğimizi söyledik" diyor.

21 Kasım 1973 tarihinde Sayın Demirel şu açıklamayı yapıyor;

"Erbakan bana, Hükümette sağ ağır bassın dedi" 21 Kasımda İse Sayın M.S.P. lideri başka bir formül teklif ediyor.

"C.H.P. - A.P. - M.S.P. arasında koalisyon kurulabilir. Önemli olan üç partinin prensip birliğine varmasıdır. Bu koalisyonun başı kim olacaktır, bu talî bir konudur"

11 Aralıkta ise M.S.P. Sayın Cumhurbaşkanına verdiği cevapla A.P. - M.S.P. - C.G.P. Azınlık Hükümeti virajıma giriyor.

Hükümet bunalımı döneminde her gün değişen tutumunu takibetmekte epeyce güçlük çektiğimiz M.S.P. nihayet 25.1.1974 tarihli takvim yapraklarının asılı olduğu son durakta, C.H.P. istasyonunda karar kılıyor.

Millî, demokratik, lâik ve sosyal hukuk Devleti ilkesine yürekten inananı; hukukun üstünlüğüne, demokratik hak ve hürriyetlere saygılı Cumhuriyet Halk Partisi ile Millî Selâmet Partisinin ortak gayesi, kanunları herkese eşit olarak uygulayan, Atatürk ilkelerine bağlı bir Devlet idaresiyle anlayış, kardeşlik ve sosyal adalete dayanan bir toplum düzeninin kurulmasıdır" cümlesiyle başlayan koalisyon protokolünü imzaladıktan sonra M.S. P. lideri teminat veriyor.

İki parti bir parti imiş gibi çalışacak" sözleriyle verilen bu teminat belki M.S.P. liderinin bu dönemdeki en içten davranışı oluyor.

Gerçekten bu teminatın içtenliği Hükümet Programıyle ortaya çıkmıştır.

Hükümet Programında ve programa esas olan Koalisyon Protokolünde hemen hemen tek başına C.H.P. nin görüşleri yer almıştır. Hükümet Programına C.H.P. seçim bildirgesinin bir özeti gözüyle bakmak mümkündür.

M.S.P.'nin Hükümet Programıma koydurduğu tek önemli husus okullarda mecburî ahlâk dersi verilmesi olmuştur. Hatta Programdaki din görevlilerinin eğitimi, meslek okullarının orta kısımlarının açılması, vekil imamlar uygulanması ve cami yapımlarına malzeme yardımı yapılması ile ilgili bölümler dahi C.H.P. seçim bildirgesine dayanmaktadır.

Öyle anlaşılıyor ki, M.S.P'nin Hükümet Programına biricik katkısı, bu programın "Hayırlı Cuma günü okunmasını" temin etmek olmuştur. *(D.P. sıralarından alkışlar)*

Değerli milletvekili arkadaşlarım,

Şimdi Demokratik Parti Grubunun Hükümet Programı üzerindeki görüşlerimi ayrıntılı olarak sunmaya çalışacağız.

Öncelikle şunu ifade edelim ki, tetkiklerinize sunulmuş bulunan protokol ve program, Türkiye'de solun bir aşamasını gerçekleştirme amacı taşıyan solcu bir Hükümetin kamuflâj politikası yönünden başarılıdır. Toplumumuzun bugün sahibol-

duğu değerler sistemli önünde söylenmesi güç olan hususlar ya hiç söylenmemek suretiyle, ya başka biçimlerde ifade edilerek saklanmıştır.

Solcu Hükümet Programını kamuoyuna klâsik bir ambalâj içinde sunmaktadır. Dış görünüşü dile program, fazla yenilik getirmeyen, problemleri yuvarlak sözlerle geçiştiren, daha önceki hükümetlerin yazıp çizdiklerini tekrarlayan bir metin; hüviyetindedir. Programın birkaç bölümlünde yer alan sivri görüntüler de daha önceki propagandaların etkisiyle göze batmayacak kıvama getirilmiştir.

Velhasıl Hükümet üzerinde birkaç buz kümesinin yüzdüğü durgun bir deniz tablosu sergilemektedir.

Ancak bu durgun denizde yüzen buz kümelerinin dibi araştırıldığında meşhur benzetmeyle bunların birer aysberg olduğu, görünmektedir. Programdaki aysberglerin su altındaki asıl büyük bölümleri C.H.P.'nin "Ak Günlere" adiyle nümayişli ve eğlenceli satışlara konu olan 1973 seçim bildirgesinde bulunmaktadır.

Aslında Cuma günü Yüce meclisler huzurunda okunan Programı C.H.P. seçim bildirgesi ve solun, değişik taktiklerini yansıtan yayınların ışığında incelendiği zaman gerçek anlamını bulmaktadır ve bu programda "Gerçek demokrasi - gerçek halk teşebbüsü gerçek barış, gerçek, güvenlik" tamlamalarında tekrarlanan "Gerçek" kelimesinin hangi "Gerçeğe" benzediği o zaman anlatılmaktadır.

Sayın Milletvekilleri, Hükümet Programının bütün cepheleriyle aydınlığa çıkmasını sağlamak doğruluğun ve sorumluluk duygusunun gereğidir.

Bu sebeple programda belirlenen ve "ilkeleriyle doğrultusunda iki partinin tam bir anlaşmaya vardıkları" belirtilen politikanın sağcı politika açısından net bir değerlendirmesini yapacağız.

Bizim eleştirilerimizi aynı zamanda Hükümetten açıklama isteğidir ve Hükümeti açıklığa çağırma mahiyetindedir.

Bu tutumumuz bazı gerçeklerin daha iyi anlaşılması imkânımı verirse Hükümet uygulamada nereye kadar gidebileceğini daha iyi görecek, biz de muhalefetteki mücadelemizi hangi çizgide yürüteceğimizi kesinlikle tayin edeceğiz.

Programla Hükümetin ilk ve önemli iş olarak yüklendiği husus, geniş kapsamlı bir genel af çıkarılması konusudur.

Seçimlere katılan bütün siyasi partiler genel af çıkarılması konusunda görüş birliği içimdedirler. Demokratik Parti seçim öncesinde Meclise sunulan değişik alanları kapsayan üç teklifin sahibi olduğu gibi, seçimden sonra bu tekliflerini İçtüzüğümüz gereğince yenilemiş bulunmaktadır.

Bununla beraber Hükümetin getireceği af teklifinin kapsamına ve dayandığı gerçeklere katılmıyoruz.

Biz Cumhuriyetin 50'nci yılında kader kurbanı birçok ailenin ıstırabı millî atıfetle dindirilsin istiyoruz. Bizim getirdiğimiz af teklifinin siyasi ve ideolojik hesap güdülmesi politikasının aftan beklenecek iç barış ve huzuru getirmeyeceği ortadadır.

Hükümetin getirmeyi düşündüğü af tasarısı ise kapsamı itibariyle solculuğun milletlerarası bir aksiyonunun sonucudur.

Bilindiği gibi 12 Marttan sonra Devlet düzenini yıkmak, millet ve ülke bütünlüğünü bozmak maksadıyle anarşik eylemlere geçenler adalete teslim edilmişti. Sıkıyönetim mahkemelerinde o tarihlerde başlayan dâvalardan bir kısmı sonuçlanmış, bir kısmı hâlâ devamı etmektedir.

Türkiye'de insanları her türlü hak ve hürriyetten yoksun eden bir rejimi kurmak için yurt içi ve yurt dışı bağlantılarla kanlı terör hareketlerine girişenlere o zamandan beri yurt içinde ve yurt dışında arka çıkanlar olmuştur. Türkiye'nin kendi varlığını savunmak için aldığı tedbirleri, yabancı ülkelerde "Faşist uygulamalar" diyerek jurnal edenler çıkmıştır.

Hükümetin af hakkındaki tasavvuru işte bu çok yönlü aksiyonun sonuçlarını yansıtmaktadır. Hükümet kader kurbanı vatandaşların affı konusunda beliren millî arzuyu hedefinden saptırarak anarşik eylemleri plânlayanları da atıfet çemberine sokmaya çalışmakladır.

Hükümet silahlı eylemlere katılanların affı hakkında tereddüt geçirmektedir. Bu tereddüt Sayın Ecevit'in bir konuşmasında açıkladığına göre "Etkin güçlerin" etkisinden doğmaktadır.

Bununla beraber Adalet Bakanı müşfik bir baba mantığı ile eylemlerle ilgili aile meselesinin de kısa zamanda çözümleneceğini müjdelemiştir.

İşin sadece bu son cephesi dâhi Hükümetin affı iç barış ve sosyal fayda yönünden ele almadığını göstermektedir.

Hükümetin af tasavvuru solculuğun belli bir aksiyonunun son halkasını teşkil edecek mahiyettedir.

12 Mart sonrası devrede aşırı sol bütün eylemini militanlarını ve kurbanlarını kollama ve kurtarma hareketine teksif etmiştir. Bunun için milletlerarası komünizmin basmakalıp metotlarının her türlüsü kullanılmıştır;

Mahkemelerde gösterilene başvurulmuştur. Bütün olup bitenler Devlet Güvenlik kuruluşlarınca tertiplenmiş kontrgerilla hareketi olarak sıfatlandırılmıştır. İşkence iddiaları sergilenmiştir. Devletin ordusu, adliyesi, güvenlik kuruluşları küçük düşürülmek istenmiştir.

Bu propagandalar aslında anarşik olayların hangi çevrelere tertiplendiğini açığa çıkarmaktadır. Bu propagandaların mihrakları ile anarşik komünist terörizminin kaynaklarının aynı merkezler okluğu ortadadır.

Fakat bu propaganda birçok çevrede başarılı sonuçlara ulaşmış bulunmaktadır. Artık bir Cumhuriyet Hükümetinin Adalet Bakanı, Milletlerarası komünizmin Türk Milletinin gırtlağına uzanan elini babasına tokat atan yaramaz bir çocuk eli olarak görebilmektedir. Artık bir Cumhuriyet Hükümetinin Başbakanı etkin güçlerin gönlünce bir affa müsaade etmedikleri gibi, hukukla bağdaşması imkânsız mazeretler ileri sürmek zorunluğunu duymaktadır.

Komünizmin gerek propaganda yoluyle gerekse silahlı eylem yoluyle Türk Milletine yönelttiği yıkıcı harekete âlet olanlar yaptıklarından henüz pişmanlık duymuş değillerdir. Bunlardan bazıları asıl suçlunun Anayasayı değiştiren Meclis olduğunu yazacak kadar gözü dönmüşlük içine girmişlerdir.

Bu belirtiler göstermektedir ki milletin atıfetine lâyık olmayanların af kapsamına alınması yeni kışkırtmaların kaynağı olacaktır. Komünizmin ıslâh olacak ölçüde nefis muhasebesine fırsat bulamadıklarından aftan sonra iyi bir yurtsever olma şansını büsbütün kaybedeceklerdir. Belki bunlara daha birçok masum genelimiz katılacak, bu memleketin evlâtlarını kendi milletlerine karşı silah çekmeye yöneltenler yeni malzemeler bulmak imkânına kavuşacaklardır.

Sayın Milletvekilleri,

Sözü bu noktaya getirmişken geniş kapsamlı affın tutarsız ve maksatlı gerçeklerinden birini daha dikkatinize sunmak istiyoruz;

Komünizm propagandası yapanların affını savunanlar uzun süreden beri "bu suçların düşünce suçu olduğunu tileri sürmektedirler. "Düşünce suç olur mu? İnsan düşüncesinden dolayı cezalandırılır mı? Katil affediliyor da düşüncesinden dolayı hapis yatanlar niçin affedilmiyor?" sorularını kamuoyunda dalgalandırmak istemektedirler.

Bu konuda üzerinde durulması gerekli bazı noktalar vardır;

Öncelikle belirtmeliyiz ki, Türk Ceza Hukukunda hiçbir düşünce, fikir ve inanç, suç değildir. Kanunlarımızca suç sayılmış fikir ve inanç yoktur. "Düşünce suçu" sözünü dillerinden düşürmeyenler hiçbir kanunumuzun, hiçbir maddesinde İnsan kafasındaki tefekkürün, İnsan gönlündeki inancın suç sayılmadığını gösteremezler.

Suç olan, toplum düzenini, milli ahlâkı ve millet varlığını hedef alan bazı ideolojilerin belli maksatlarla ve belli usullerle açıklanmalıdır. Meselâ Tük Ceza Kanununun 141 ve 143'ncü maddesi düşünceyi değil komünist ideolojinin yıkıcı hedefine varması için cemiyet kurmak ve propaganda yapmak eylemlerini esas almıştır.

Ayrıca bilinen bir şeydir ki, komünizm, ihtilâlci eylemi metot kabul eden bir sistemdir.

Karşı görüş olarak bazılarınca ortaya atılan zararlı fikirlerin suç olması gerektiği yanlışı da "düşünce suçu" safsatasını yaymağa çalınanlara fırsat vermiştir.

Düşünce, hukukun eylem söz ve yazı haline gelmedikçe meşgul olduğu bir husus değildir. Böyle olunca "düşünceyi suç olmaktan çıkaracağız" yolundaki propaganda, siyasi edebiyatın Sön zamanlardaki en dayanıksız İddiasıdır.

Af konusundaki teşebbüsleri Demokratik Parti Grubunun teklifi ölçüsünde desteklediğimizi ifade ettikten sonra, programın düşünce ve İnanç, özgüllüğü ile ilgili bölümüne geçiyoruz.

Değerli arkadaşlarım,

CHP - MSP ortaklığının demokrasi anlayışı, düşünce, İnanç ve ifade hürriyeti hakkındaki görüşleri üzerinde önemle durulması gerekli hususları ihtiva etmektedir.

Protokolün ve programın bu konuyla ilgili bölümleri konuşmamızın başında sözünü ettiğimiz kamuflajın en ustalıkla kullanıldığı yerlerdir.

Koalisyon protokolünün 16'ncı maddesinde aynen şöyle denilmektedir;

"Halk ve hürriyetlerde, demokratik anlayışa uymayan kısıntılar kaldırılacaktır. Düşünce, inanç ve ifade hürriyetini sınırlayan bütün kısıntılar kaldırılacaktır"

Hükümet programının 4 ve 7'nci sayfalarında da koalisyon protokolüne paralel ibareler vardır.

Programda her ne kadar "Anayasanın gösterdiği yönde" ibaresi mevcutsa da ayıklama kriteri olarak" bu hürriyetlerin varoluş nedenlerine vücut veren ilkelerin göz önüne alınacağı ifade edilmiştir.

Şimdi bu noktada hükümetin görüşünün iyice açıklığa kavuşturulması gereklidir;

Acaba hükümet "Demokratik anlayışa uymayan bütün kısıntıları" kaldırmak ibaresi ile bugün suçlularını af tasarısı kapsamına aldığı Türk Ceza Kanununun 141 ve 142'nci maddelerini kaldırmayı, Ak Günlere kitabında ifade edilen Anayasanın bazı müesseselerini işletmemeyi mi kastediyor?

Yani hükümet kendi demokratik anlayışı, kendi hak ve hürriyet görüşü ille Anayasanın birtakım niteliklerini ortadan kaldırmayı mı düşünüyor? Yoksa Anayasaya ve Anayasanın belirlediği demokratik anlayışa uygun bulmadığı bazı kanun maddelerini mi değiştirmek amacındadır?

Eğer hükümetin amacı birinci ihtimali gerçekleştirmekse açıkça ifade edelim ki, böyle bir görüşün kapatılan Türkiye İşçi Partisinin görüşünden hatta "Millî Demokratik Devrim" şampiyonlarının düşüncelerinden eksiği yok fazlası vardır.

Eğer hükümet Anayasamızı esas alan bir değerlendirmeden yola çıkıyorsa bu takdirde ilân edilen iddialara büyük bir ciddiyet izafe etmek yersiz olacaktır.

Birinci halde bir Anayasa bunalımı, ikinci halde ise bir Anayasa problemi ile Türkiye'miz karşı karşıya gelecektir.

Meselenin biraz daha detayına inmek için "Demokratik anlayış ve hürriyet anlayışı" üzerinde durulması gerekmektedir.

Bize göre her hükümetin, her siyasi partinin ayrı bir "Demokratik anlayışı olabilir. Ancak bu anlayış Anayasanın çizdiği sınırlar içindeki bir uygulama alanı dışına çıkamaz. Hukuk devletinde hakkın da, hürriyetin de, demokratik anlayışın da kapsamını ve sınırlarını Anayasa çizer.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına göre halk Cumhuriyeti, sınıf Cumhuriyeti anlayışlarına hukuk sistemimizde yer yoktur.

Bunun gibi anarşik bir siyasi liberalizme de Türkiye Cumhuriyeti Anayasası mânidir. Anayasamızın koyduğu hürriyet anlayışı da, demokratik anlayışta nitelikleri Anayasanın ikinci maddesinde, belirlenen Cumhuriyetin gerektirdiği Devlet sistemi ile ortaya konulmuştur.

Kanunlarımızda Anayasanın hürriyet ve demokrasi anlayışı İle bağdaşmayan hükümler varsa bunlar şüphesiz ortadan kaldırılabilir. Fakat Anayasanın çizdiği hudutların dışına taşan keyfî anlayışlarla kanun değişiklikleri yapmak, kanunlar koymak mümkün değildir.

Anayasanın demokrasi ve hürriyet anlayışı dışında bir kanun yapabilmek için öncelikle Anayasayı değiştirmeli? Gerekecektir. Ancak bunun bir istisnası, Cumhuriyetin ve onun niteliklerinin değiştirilemeyeceği yolundaki dokuzuncu maddedir. Dokuzuncu madde Devletin Cumhuriyet olması ve Cumhuriyetin niteliklerinin demokratik yoldan değişmesine imkân tanımamıştır.

Bu durum karşısında "Hürriyetleri sınırlayan bütün kısıntıların kaldırılacağını" ilân eden Hükümet görüşünün ayrıntılarını bütün açıklığı ile ortaya, koymalıdır.

Söz konusu kısıntılar Anayasa değişikliğine başvurulmadan mı kaldırılacaktır? Yoksa Hükümet hürriyetleri kısıtlayıcı hükümler taşıyor gerekçesiyle bazı Anayasa değişikliklerini önerecektir.

Değerli arkadaşlarım,

Eğer Hükümet Türk Ceza Kanunundaki 141 ve 142'nci maddelerle buna paralel maddeleri kaldırmak niyetindeyse buna ne bugünkü Anayasa hükümleri karşısında ne de Anayasa değişikliği yaparak imkân bulamayacaktır.

141 ve 142'nci maddeler yürürlükteki Anayasanın müeyyidesini teşkil etmektedir. Anayasanın 2 ve 11'nci maddelerine paraleldirler. Hatta Anayasanın 11'nci maddesi taşıdığı hükümlerin müeyyidesi olarak Türk Ceza Kanununun mevcut hükümlerini yeterli bulmamış yeni müeyyideler getirilmesini kanun koyucuya emretmiştir.

Anayasa koyucu olarak meclislerin işaret ettiği bu direktifin gereklerine uyulmazsa selbî bir Anayasa ihlâli söz konusu olacaktır.

Öte yandan Türk Ceza Kanununun 141 ve 142'nci maddeleri doğrudan doğruya Cumhuriyetin niteliklerini koruyucu cezaî hükümler olduğu için bunları Anayasanın bazı maddelerini değiştirdikten sonra dâhi ortadan kaldırmanın hukukî imkânı yoktur. Çünkü Anayasamızın Cumhuriyetle ilgili maddesini hiçbir demokratik güç değiştiremez.

Sayın Milletvekilleri,

Hükümetlin "Sınırsız hürriyet" önerisi hukukun içinde kalındığı sürece sonuçsuz kalacaktır1.

Türkiye'de Anayasa dışı ideolojilerin ya-yılabilmesi için hürriyetlerin teminatı olan bazı ceza kanunu hükümlerine ilk defa karşı çıkamamaktadır. Komünizmin "Yeraltı ve yerüstü örgütleri" ısrarlı saldırılarını daima bu hükümlere yöneltmişlerdir.

Türkiye İşçi Partisi bu konuda Anayasa Mahkemesinde dava da açmıştır. Ancak "Çağdaş demokrasi anlayışına uymadığı" gerekçesiyle açılan iptal davasında, Ana-

yasa Mahkemesi Ceza Kanununun 141 ve 142'nci maddelerinin millî, demokratik, lâik ve sosyali bir hukuk Devleti olan Cumhuriyeti ve rejimi koruyucu hükümler ihtiva ettiğini kabul ederek Oranların Anayasaya aykırı olmadığına karar vermiştir. Esasen dünyanın hiçbir hukuk sistemli kendisini yıkmayı amaçlayan, topyekûn hürriyet düzenini devirmeye yönelen teşebbüs ve eylemleri hürriyetler arasında mütalâa etmemiştir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine, Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkeme kararlarından Fransız ve Alman Anayasallarına kadar çağdaş Batının bütün hukuk belgelerinde hürriyetleri tahrip anarşisini önleyici hükümler mevcuttur.

Türkiye'de hürriyetlerin sınırsız olması gerektiğini savunanlar ise nedense komünist ideolojinin hâkim olduğu ülkelerde gerçekten gönlündeki inancın da, kafadaki fikrin de fırınla veya tımarhane ile sınırlı olduğunu unutmuş görünürler.

Türkiye'de fikir anarşisi İsteyenlerin asıl maksadı insanları köleleştiren sistemin vasatını hazırlamaktır.

Gerçek hürriyet severler hürriyetlerle hürriyet adı altındaki anarşinin farkını daima göz önünde tutmaktadırlar.

Sayın Hükümetin fikir hürriyeti ile fikir anarşisti, arasındaki farkı bilmemesi imkânsızdır.

Bizim için de sosyal ve ekonomik sahada güdümlü, müdahaleci, devletçi bir anlayışa sahib olan Hükümetim siyasi sahada en aşırı liberalizmi savunmasının sebebini anlamak aynı ölçüde güçtür.

Türk Milletinin siyasi erginliği, Türk Milletinin hürriyet severliği her türlü tartışmanın ötesindedir. Türk Milleti hür demokratik rejime bağlıdır ve bu sebeplerle Türk Milleti daima anarşiden yalanmıştır.

Kölelik rejimi olan komünizmin kök salmasını engelleyen Anayasa ve Ceza Hukuku hükümlerinin şikâyetçisi hiçbir zaman Türk Milleti olmamıştır. *(D.P. sıralarından "Bravo" sesleri)*

Aziz milletimiz hürriyetin değerini bilen her insan toplumu gibi hürriyetin teminatını koyan sınırlara dalma sahip çıkmıştır.

Bu sebeple toplumumuzu topyekûn hürriyetleri yitirme rizikosuyle karşı karşıya bırakacak ultra - liberal bir siyasi sistemle vatandaşın ekmeğini Devlet güdümüne verecek bir sosyal düzeni milletimiz kabul etmeyecektir. *(D.P. sıralarından alkışlar)*

Sayın Milletvekilleri,

Şimdi Hükümet programında yer alan diğer hususlara geçiyoruz;

Programın belirgin özelliklerinden biri de; tütün tarlasından, orman köyüne, traktör satımından, sanayi sitelerine, ziraî krediden bankacılık hizmetlerine kadar yaygın ve güdümlü bir kooperatifçiliğin ticarî ve sosyal hayatta hâkim; kılınması

gayretleridir. Burada tutulan hedefin; Devletin güdümü altındaki bir kooperatifçilik sistemi ile köyden şehire kadar ticarî ve sosyal yaşantıyı kontrol altına almak olduğu açıktır.

Programda; bankalar ve kredili mevzuatının gözden geçirilerek kredi dağıtımında kooperatiflere öncelik tanınacağı, öte yandan tarım ürünlerinin iç ve dış pazarlamasının kooperatiflere verileceği, bundan başka orman yönetiminin ve orman ürünlerinden yararlanmanın kooperatifler kanalıyle yaptırılacağının yer almış olması ve bunların finansmanı için Köy İşleri Bakanlığına bağlı bir banka kurulacağının ilânı bu endişelerimizi doğrulamaktadır. Bu suretle her alanda maddî ve manevî yönden Hükümet ve Devlete bağlı bir kooperatif sistem ağı kurulmuş olacaktır.

Program kurulacağı vadedilen köy - kentlerde; "Akgünere bildirgesinden anladığımıza göre kooperatiflerin büyük ağırlığı olacak ve bu ağırlık mahallî idareler seçim ve yönetimine kadar intikâl ettirilecektir. Bu suretle köy - kentler projesi ide güdümlü kooperatif ağının bir parçasını teşkil edecektir.

Biz, Demokratik Parti olarak Anayasada öngörülmüş olan kooperatifçiliğin ekonomik verimliliği gerektirdiği alanlarda desteklenmesine taraftarız. Fakat kooperatiflerin, sosyalist sistemin bir taklidi olarak ve ekonomik olamayacağı ispatlanmış olanlara da yaygınlaştırılarak köyden şehire, tarladan atölyeye kadar Devletin bir sosyo - ekonomik örgütü haline sokulmasını ülke yararına görmüyor ve tehlikeli buluyoruz. Bu sistemle, alınterinin karşılığını alamayan mağdur Türk köylüsünün durumunun düzelmesi yerine hem ekonomik, hem içtimai alanda Devlete bağımlılığı artırılmış olacaktır.

Yaygın kooperatifçiliğin Devlet güdümü altında uygulandığı birçok sosyalist ülkede dertlere deva olmadığı, Hindistan'da ise, 15 milyon köylü ailesinin üyesi bulunduğu 180 bin tarım kredi kooperatifine rağmen açlığın devam ettiği ortadır.

Sayın Milletvekilleri,

Ecevit Hükümetlinin Programıyle ekonomik Sözlüğümüze yeni bir deyim daha ilâve edilmiştir. Bu da, Anayasamızda anlayışı mevcut olmayan "Halk sektörü" tâbiridir. Anayasanın özel ve kamu sektörleri arasında, öngördüğü, "Karma ekonomi" ülkesi açısından bu yeni buluşunu Sayın Hükümet hangi kategoride mütalâa etmektedir bilemiyoruz. Bizim endişe duyduğumuz husus özel teşebbüsün Hükümet nezdinde halktan sayılmaması ve ondan ayrı mütalâa edilmesi keyfiyetidir. Nitekim programda kapsamı belli olmadığa için yine "Ak-günler" bildirgesinden, halk sektörünün; Kooperatifler, sosyal kurumlar, sendikalar ve işçi ortaklıklarından oluştuğunu tespit ediyoruz, Bu durumda tarafın kapsamı dışında kalan, hayatlarını kendi teşebbüsleriyle kazanan seyyar satıcısından, fabrikatörüne kadar milyonlarca vatandaş esnaf ve sanatkâr halk sektörünün dışında kalmaktadır. Böyle bir sınıf yaratıcılığını çok tehlikeli bulmaktayız.

Demokratik Parti olarak vatandaşların küçük tasarruflarını değerlendirebilme İmkânının biran evvel yaratılmasını arzu ediyoruz. Bunun yolu olarak da başında güvenilir ve tecrübeli müteşebbüslerin ve yöneticilerin bulunacağı, Devletin ga-

ranti" altındaki halka açık anonim şirketleri görmekteyiz. Aksi takdirde mahdut sayıdaki aile şirketlerinin ekonomik hegemonyası devam edecek ve geniş kitlelerin ekonomiye katılmaları ve pay almaları önlenmiş olacaktır.

Bu açıdan da programdaki "Halk sektörü" deyimini çözüm getirici değil, tersine güdümlü kooperatifleşme ve sendikalaşma politikasının aracı olarak görüyor ve bir sınıf imtiyazı yaratacağı kanaatini taşıyoruz.

Türkiye'nin sanayileşmede iki önemli dar boğazı vardır; bunlar güçlü sanayinin kurulmasına yeterli kaynak bulunmaması ve mevcut kuruluşların AET standartları gerisinde kalmış olmasıdır. Önümüzdeki dönemde kurulacak endüstri tesislerinin mutlaka AET standartları göz önünde tutularak gerçekleştirilmesi lazımdır. Bu açıdan bakınca ağırlığı devletçiliğe ve kooperatifçiliğe dayalı bir sanayi politikası Türkiye'de rantabl olmayan cüce ve dağınık bir endüstrinin doğmasına yol açabilir. Kamu ve özel sektörle, halk elindeki küçük tasarrufların birbirini destekleyici ve tamamlayıcı katkıları olmadıkça sanayiimiz dış rekabet gücünden yoksun kalacaktır.

Hükümetin öngördüğü politika bu gerçeklerin tam aksine kaynakları dağıtacak, sektörleri bölecek ve ancak birbiriyle rekabet edebilen dağınık, güçsüz tesislerden oluşan bir endüstriye vücut verecektir. Modern ekonomimin bu kadar uzağındaki bir uygulamaya olsa olsa ideolojik saplantılarla geçilebilir. Türkiye'nin ise ideolojik saplantıların tecrübe alanı olmaya yeterli zenginliği ve zamanı yoktur.

Sayın Milletvekilleri,

Kamu İktisadî Teşebbüslerinin bugünkü ekonomik ve idarî yönelen tatminkâr olmayan ve millî ekonomimize yeterince katkıda bulunmayan durumu açıkça ortadadır. Programda bu kuruluşların ekonomik ıslahına ait hiçbir ibareye rastlayamadık. Buna karşılık; Kamu İktisadî Teşebbüslerinde demokratik esaslara dayalı etkin bir sistem kurulacağı ve burada çalışanların yönetime etkili olarak katılacakları ve tatmin edici ölçüde pay almalarının sağlanacağı belirtilmektedir. Bu ifadelerde yeterli açıklık olmadığından yine "Ak Günlere" bildirisinin bu konuyu açıklayan bölümünden "C.H.P. iktidarında bu kuruluşları doğrudan doğruya içinde çalışanların yöneteceğini, fakat bunun işçi temsilcisi marifetiyle göz boyayıcı bir şekilde değil, en küçük atölyeden en üst kurullara kadar çalışanların işyerini yönetmeleri şeklinde olacağını ve bilanço yılı sonunda kârdan pay alacaklarını" tespit etmiş bulunuyoruz.

Düşünülen bu sistem mevcut ekonomi modelinden apayrı bir sistem uygulamayı amaç edinmekte ve Kamu İktisadî Teşebbüslerinin çalışanlar tarafından sevk ve idare edilmesini ve nemalandırılmasını öngörmektedir. Bu sistem yıllardır sosyalist Yugoslavya'da uygulanmaktadır. Eğer başarıya ulaşsaydı bir milyona yakın Yugoslav'ın ülkesini terkederek kendi tanımlarıyle "Kapitalist Batı Almanya'ya" işçilik için göçlerine lüzum kalmazdı.

Bunun yanı sıra Türkiye'de birçok Kamu İktisadî Teşebbüsünün bilançosunu zararla kapadığını hatırlatmak isteriz. Hükümet bu kuruluşlarda çalışanları bu tesislerin zararına mı ortak edecektir? Her şeyden önce bunların verimli ve kârlı ça-

lışan millî ekonomiye katkıda bulunan tesisler haline getirilmesi lâzımdır. Ancak ondan sonradır ki, geniş halk kitlelerini ve burada çalışanları hissedar olarak ortak yapmak suretiyle hem sosyal, hem ekonomik bir fayda sağlamış olabilir.

Açıklığa kavuşturulmasını istediğimiz diğer bir mesele programdaki Merkez Bankası Kanununda yapılacağı söylenen değişikliklerdir. Bunların doğrultusu ve mahiyeti ne olacaktır? Eğer Merkez Bankasındaki döviz Stoklarının Hükümetin emrine verilmesi istikametinde bir değişiklik düşünülüyorsa bunun ekonomimize ölçüsüzlük, hesapsızlık ve yeni problemler getireceğine işaret etmek isteriz.

Sayın Milletvekilleri;

Türkiye'de gecekondu meselesinin, sosyal şartların vatandaşı zorlaması sonucu olarak çıktığını görüyoruz. Devletin zor durumda kalan vatandaşa mutlaka yardımcı olması gereğine inanıyoruz. Ancak programda bu konudaki özel kişilerin arsaları üzerinde kurulmuş gecekondularla ilgili olarak "ya arsaların mülk sahibinden alınarak kamulaştırılacağı veya bu gecekonduyu yapanlara başka konut verileceği" şeklindeki ifadede mülkiyet hakkına tecavüze yol açacak bir teşvik unsuru görmekteyiz. "Arsa nasıl olsa sahibinden alınıp kamulaştırılacak" diye sosyal ve ekonomik baskı altındaki vatandaşı tapulu mülke tecavüze teşvik etmek bir Hükümet için kolaydır. Hükümet etmek ise dertleri hukuk içinde çözümlemektir. Sayın Ecevit'in meşhur "Toprak işleyenin, su kullananın" sloganına artık yeni bir ibare eklenmesinden, bu suretle "Arsa da gecekondu dikenindir" denilmesinden endişe ediyoruz. *(D.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Mal ve mülk sahibinin hakkını kim koruyacaktır? Can ve mal güvenliğini sağlamak Devlete vücut veren ilk kurallardır. Bu kurala gölge düşerse ne olacaktır? Sayın Hükümet de mülk sahiplerine, bir eski başbakanın anarşistlerce yolu kesilen otobüs yolcularına tavsiye ettiği gibi, kendi başlarının çaresine bakmaları öğüdünü mü tekrarlayacaktır?

Kamulaştırmanın belli şartları vardır. Bu şartların istikrarı bozulursa bir başka tapulu mülke gecekondu diken vatandaş da beklemediği bir zarara uğrayabilir. Programda öngörüldüğü gibi belli bir kişi yararına kamulaştırma yapılamaz.

Biz programın bu hükmünde bazı olumsuz örnekleri ele alıp mülkiyet hakkı ile alay eden Ak-günlerin sesini görüyoruz. Mülkiyet hakkının her türlü kötü kullanımına karşı tedbir alınabilir; fakat birtakım emrivakilerle bu hak geçersiz hale getirilemez.

Sayın Milletvekilleri,

Enerji bunalımının, dünyanın olduğu kadar Türkiye'nin de en önemli meselelerinden biri olduğunu düşünerek Hükümetin bu konuda ideolojik saplantılardan uzak kalması gerektiği görüşündeyiz. Önemli olan yeraltı kaynaklarımızın millî ekonomimize en kısa zamanda, en verimli ve en yararlı bir şekilde amade kılınmasıdır.

Devletleştirme taassubu altında ekonomik kuralların çiğnenmesine ve servetlerimizin atıl kalmasına karşıyız. Devlet kuruluşlarının rantabiliteden uzak çalıştığı sürece, her şeyi Devlet tekeline alma eğiliminin Ekonomimizde yaralar açmaya

devam etmesi önlenemez. Programın enerji ve yeraltı servetleri bölümünde de bu taassubun kamufle edilmiş izlerine rastladığımız için endişe duymaktayız.

Modern teknoloji ışığında denizde ve karada petrol aramalarına set çekmek değil, imkân yaratmak gereklidir. Bu hususta finansman ve teknoloji konusunda, petrol bunalımı içinde bulunan Ortak Pazar ülkelerinden yararlanılabilir. İngiltere adası civarında denizde gaz ve petrol arayan 200'ü aşkın milletlerarası şirket bize de örnek olmalıdır. Yabancı sermayeye ilke olarak karşı olmadığını belirten Hükümetin yabancı sermayeden ve teknolojiden en iyi şekilde yararlanılabilecek bir alan olan petrol arama konusundaki saplantılarını anlamak güçtür. Bilhassa denizlerdeki aramalarda yabancı teknolojiden yararlanmaktan ekonomimiz âcil istifadeler sağlayacaktır. Millî çıkarlar yabancı sermaye ile temasa gelmekten zedelenmez, millî çıkarları kollayacak pazarlıkların gerçekleştirilememesinden zedelenir.

Petrol arama tedbirlerinin yanı sıra mevcut rafinerilerimizin kapasitelerinin artırılmasına gidilerek mamul madde ihracı yoluyle döviz tasarrufu sağlamamız temin edilmelidir. Petrol üreten ülkelerle bu konuda anlaşmalar yapılabileceği kanısındayız.

Ayrıca enerji tasarrufu için Hükümetin ciddî tedbirler alması gerekmektedir. Bu tedbirlerin arasında; kısa süre içinde hafta sonu tatilinin yurdun çeşitli sanayi merkezlerinde pazardan başka haftanın değişik günlerinde uygulanması suretiyle enerji kullanımını 7 güne dağıtmayı ve bu suretle sanayii elektrik yönünden biraz olsun ferahlatmayı teklif ediyoruz. Eğer petrole zam düşünülüyorsa bunun da hayatı daha az pahalılandıracak bir biçimde ve kademeli olarak ayarlanmasında, ulaşım ve üretimde kullanılan kısımda zammın daha az tutulmasında yarar görüyoruz.

Sayın Milletvekilleri, Programdaki ifadeden C.H.P.-M.S.P. ortak Hükümetinin AET, yani Ortak Pazar ile ilişkilerini esas anlaşmalar doğrultusunda yürüteceği ve sadece ek protokolleri yeniden ele alacağı anlaşılmaktadır. Bu ifadeler, Sayın Erbakan'ın Genel Başkanı bulunduğu bir partinin ortak olmadığı bir Hükümet Programında bulunmuş olsaydı ve Sayın Erbakan'da bu Hükümetin Başbakan Yardımcısı olmasaydı gayet normal karşılanacaktı. Ancak söylenmiş bazı sözlerin de hafızalardan ve zabıtlardan silinmesi imkânsızdır.

Şimdi Yüksek Heyetinize arz edeceğim pasajlar 15 Mayıs 1970 tarihinde Başbakan Yardımcısı ve M.S.P. Genel Başkanı Sayın Erbakan tarafından bu kürsüden yapılmış olan bir konuşmadan alınmıştır. Meclis zabıtlarından aynen naklediyorum;

"Müşterek Pazar Türkiye'nin Batı memleketlerinin bir sömürgesi ve işçisi haline gelmesi neticesini doğuracak mahiyettedir"

"Müşterek Pazar Türkiye'nin topraklarının kapitalist çevreler tarafından satın alınmasını gerçekleştirecektir"

"Ortak Pazar, asırlar boyu sömürgeci olmuş Katolik emperyalist Batı Avrupa memleketlerinin çağımızın şartlarına uygun olarak yeni bir sömürgecilik geliştirme sistemidir"

"Batı memleketlerinde istismarcı sömürgecilik, bunların Yahudi, Hıristiyan, Grek Medeniyetine mensub olmalarından ileriye gelmektedir"

"Aslında Ortak Pazar bazı Siyonist çevrelerin sahib oldukları büyük kapitali nemalandırmak için kurdukları bir şirkettir ve Türkiye'yi İsrail'in bir vilâyeti yapmak neticesini intacedebilir"

"Türk milletinin, hakiki mânası bir inanç ve kültürel sistem içinde erimek olan Müşterek Pazar'a girmesi mümkün değildir"

Sayın Erbakan bahsettiğimiz konuşmasında C.H.P.'yi muhatab olarak şöyle devam etmektedir.

"Müşterek Pazarın maddeleri, bizim kanaatimizce, Halk Partisinin bütün felsefesiyle taban tabana zıttır. Sermaye hareketlerini tamamen serbest bırakmakta, Türkiye'deki toprakları her türlü yabancıya satmaktadır" "Siz (ağalar) Türk olduğu zaman karşısına çakacaksınız da, (yabancı) olduğu zaman çıkmayacak mısınız?

Siz nasıl olurda "efendim, biz temelinde Müşterek Pazara girmeye hazırız" dersiniz? Diyemezsiniz. Ciddî bir parti iseniz diyemezsiniz.

Siz, müşterek pazarın karşısında olmaya mecbursunuz. Çünkü ortaya koyduğunuz (Ortanın solu) felsefesiyle taban tabana zıttır.

Sayın Milletvekilleri, ne garip tecellidir ki, bu konuşmayı bu çatının altında yapan zat aradan 3,5 sene geçtikten sonra bir hükümetin mesul ortağı olarak huzurunuza geliyor ve hazırladıkları programda Ortak Pazar ile ilişkilerin esas anlaşmalar doğrultusunda yürütüleceğini beyan eden ifadeyi imza ediyor ve Yüksek Heyetinizden bunu tasvip buyurmanızı, güvenoyu vermenizi istiyor. Hem de "Bu Ortak Pazar sizin ortanın solu felsefenizle taban tabana zıttır" dediği C.H.P. ile birlikte ve ortak olarak.

Sayın Milletvekilleri, AET'den ülke yararına birçok haklı isteğimiz olacaktır. Çünkü bundan evvel çeşitli zamanlarda belirtmiş olduğumuz üzere, gerek Katma Protokolde gerekse Ek Protokollerde Türk tarımını ve sanayiini geliştirmeye yönelik hükümlerde ve Ortak Pazar ülkelerinde çalışan vatandaşlarımızın teminatları konusunda önemli eksiklikler mevcuttur. Bunları gidermek üzere ciddî, sözüne güvenilir, ilgili hükümetlerin Avrupalılarla masa başına oturması gerekecektir.

Dün, "Türkiye'yi; sömüreceğini, İsrail'in bir eyaleti yapacağını" iddia ettiği bu Siyonist ve Katolik emperyalistlerin bugün karşısına oturup" ben fikrimi değiştirdim sizinle ortaklığa devanı edeceğim diyen bir hükümet kanadının ne derece ciddiye alınacağını yüksek takdirlerinize bırakıyorum.

ABDÜLKADİR ÖNCEL (Urfa) — Eski görüşümüzde ısrar ediyoruz. Fikrimizi değiştirmiş değiliz.

HASAN KORKMAZCAN (Devamla) — 1967 yılında Odalar Birliği Genel Sekreteri iken Ortak Pazarın Türk ekonomi ve sanayiine sağlayacağı faydaları sayan ve öven, 1970 yılında Ortak Pazar'a katılmamızın vatanın Hıristiyanlara satılması demek olacağını savunan ve bunu seçim beyannamelerinde ve miting meydanla-

rında daha da ileri götüren Sayın Erbakan'ın bugün gene kanaat değiştirerek Ortak Pazarla ilişkilerimizin anlaşmalar istikâmetinde yürütüleceğini söylemesini belki Sayın Başbakan Yardımcısının şakacılığına yeni yeni alışmaya başlamış olan Türk kamuoyu gülerek karşılar. *(A.P. ve D.P. sıralarından alkışlar)* Ama milletlerarası bir müzakere masasında muhatabımız olacak ülkelerin temsilcilerinin meseleye hangi açıdan bakacaklarını kestirmek mümkün değildir.

Sayın Milletvekilleri, programda yer alan; fakat açıklığa kavuşturulmasını istediğimiz bir konu da haşhaş ekimidir.

C.H.P. seçim bildirgesinde "Uluslararası kaygıları tatmin edecek etkin bir kontrol sistemi atlında haşhaş ekimini düzenleme" vadinde bulunulmuştur.

M.S.P. ve C.H.P. sözcüleri seçim propagandaları sırasında haşhaş ekiminin tekrar serbest bırakılacağına dair açık taahhütlerde bulunmuşlardır.

Buna rağmen programda bu vaatleri teyideden bir ifadeden dikkatle kaçınılmış olması ilgi çekicidir.

Programdaki insani kaygıların tatmin edici, öte yandan "Haşhaş üreticilerinin mağdur durumlarına son verici çözüm yolları süratle bulunup uygulanacaktır" ifadesi metnin tümündeki sathîliği ve yuvarlaklığı yansıtmaktadır.

Sayın Erim'de, Amerika dönüşü haşhaş ekimi yasağını ilân ederken buna benzer ifadeler kullanmışlardı.

Bugün ortadaki gerçek, fakir Anadolu çiftçisinin haşhaş ekimi yasağından dolayı mağdur bulunduğu ve kendisine hükümetlerce bir ikame imkânın sağlanamamış olduğudur. Aslında haşhaş yalnız ekicisinin meselesi de değildir. Sanayiciden tüketiciye kadar geniş bir zümrenin ekmek kapısını teşkil etmiştir.

D.P. olarak görüşümüz; dünya sağlığını da göz önüne alarak Devlet kontrolü altında ekimin serbest bırakılması ve fakat ekiminin ve sınaî işlemlerinin Devlet tarafından yapılmasıdır.

Bu suretle, köylümüz tarafından çok yönlü bir kullanma imkânı bulunan haşhaş hem üreticinin, hem de Devletin zararına bir tatbikattan kurtarılabilecektir.

Sayın Milletvekilleri; yurt dışında çalışmak zorunda olan bir milyona yakın vatandaşımızın meseleleri konusunda da, programdaki genel yuvarlaklık hâkini unsurdur.

Bu vatandaşlarımızın müşkül şartlar altında yaptıkları tasarrufların nasıl değerlendirileceğine, kuruluşlara kendilerinin ele ortak edilip edilmeyeceğine, döndüklerinde bir işyeri teinini için ne gibi hazırlıklar yapılacağına, yurt dışındaki dertlerine Hükümetin ne şekilde yardımcı olacağına dair ayrıntılı bir açıklık mevcut değildir.

Tarım üreticisini zarardan korumak için taban fiyatlarının erken ilân edilmesi konusunu da hemen kabul edilebilir pratiklikte bulmuyoruz.

Dünya ve Türkiye şartlarına ve konjonktürüne göre bir ürünün değeri bir mahsûl yılı içinde büyük oranlarda artabilmektedir. Bu bakımdan, köylünün ürü-

nünü erken ilân edilen fiyat yüzünden değerinin çok altında elden çıkarma zorunluğunun doğabileceğini de hesaplamak lâzımdır. Meselâ; Geçen yıl 115 Krş. fiyat verilen buğday iç piyasada 2 Türk lirasının üzerine çıkmıştır. Dünya borsalarında ise 3 Türk lirasının üzerinde muamele görmektedir.

Devamlı değişen dünya pamuk fiyatları da taban fiyatların tespiti ve ilânı konusunda daha etraflı çalışmalar yapılmasını gerektiğini göstermektedir.

Sayın Milletvekilleri, Hükümetin dış ülkelerdeki Türklerin siyasi, sosyal ve kültürel durumlarıyle ilgili vaatkâr tutumunu memnunlukla karşılıyoruz. Bu konuda çok yönlü tedbirler üzerinde çalışılmalı ve plânlı bir faaliyet gösterilmelidir.

Milli davalarımızdan Kıbrıs konusunda bazı açıklamalara ihtiyacımız vardır.

Bilindiği gibi Zürich ve Londra anlaşmaları hükümleri Türkiye'nin Kıbrıs üzerinde söz sahibi olmasını sağlamıştır. Bugün adada Türk Askerî güvenlik kuvveti vardır.

Hal böyle iken, Hükümet programında ileri sürülen federal devlet ve bu şekilde Kıbrıs'ın, ülke bütünlüğü ve bağımsızlık meselesinin bize temin edeceği fayda nedir? Oradaki Türklerin emniyeti için Türkiye'nin bu konuda söz sahibi olmakta devamı imkânı mı yoksa ancak bir veya iki eyaleti Türklerin idaresinde şeklen bağımsız bir devlet idaresi mi millî menfaatlerimize uygundur?

Türk asıllıların sayısı toplam nüfusun 1/3'i kadardır. Bir federal devlet terkibinde, yukarıda belirttiğimiz gibi, ancak bir veya iki eyalet Türklerin idaresinde olabilir. Bu, adanın iç işlerinde Türkleri, bugünkü kadar söz sahibi yapamaz kanaatindeyiz.

Hükümet programının kamu görevlileri ile ilgili bölümlerinde dikkat çekici bazı özellikler bulunmaktadır,

Görevini savsaklayan memurların da sorumlu tutulacağı hususu, esasen idare hukukunuzun prensiplerinden olmakla beraber, bugüne kadar ciddiyetle uygulanamamıştır; Kamu idaresinin hukuka uygun bir disipline sokulması toplum hayatındaki huzursuzlukların ve kalkınmadaki gecikmelerin önemli ölçüde azalmasını sağlayacaktır.

Ancak, Hükümet bir taraftan memur sendikalarını güçlendirme tasavvuru taşırken, diğer taraftan açıkça memurların kendi politikası paraleline girmesini sağlamak amacındadır. Böyle bir teşebbüs, kanuna bağlı memur yerine iktidara bağlı memuru ikame edebilir ve bu hal partizan idarenin temeli olabilir.

Kamu görevlilerinin sendikacılık yoluyla politikaya itilmesi de, objektif hukuk kuralları içindeki güvenden yoksun bırakılmaları da ayrı mahzurlar doğuracaktır. Aslında kamu idaresi idare-i maslahatçılıktan arınmış hamlelerle ele alınmalı ve yaz - boz tahtasına dönen Personel Kanunu Ve bu kanunla ilgili kararnameler yeni baştan modern sevk ve idarenin prensiplerine Uydurulmalıdır.

633 sayılı Diyanet İşleri Teşkilât Kanununun tedvin maksadına uygun bir uygulamaya kavuşturulması bizi de memnun edecektir. Ancak vekil imamların eğitim eksikliklerinin nasıl giderileceği yolunda açıklık olmadığı için, bunun çok dar geçim

şartları ile hizmet yapan din görevlilerini tasfiye yolunda kullanılmasından endişe etmekteyiz. Maksat, vekil imamların klâsik eğitim eksikliğimi gidermek ise, zaten vekil imamlık müessesesini doğuran sebep, ihtiyaca yetecek sayıda klâsik eğitim görmüş eleman bulunmamasıdır. Eğer maksat dinî bilgiler yönünden bir eğitimin verilmesi ise bu, vekil imamların göreve alınışında esasen aranmış ve tespit edilmiş bir hususdur.

Hükümet programının eğitim ile ilgili bölümü, bir yönü ile gelip geçmiş hükümetlerin programlarında da bulunan ibareler taşıması, diğer bir yönü ile de çok yeni sayılan bazı kuruluşlar getirme çabasında olması sebebiyle çelişik hususlar kapsamaktadır.

"Ortaöğretimde özellikle teknik konulara yönelmeyi hızlandıracak tedbirler alma ve bu maksatla da meslekî ve sanat eğitiminin ilkokullara dayalı olarak ayırımı" bir yenilik gibi görünüyorsa da, bu usul Türkiye'de evvelce denenmiş olumlu sonuç alınamamıştır.

Ortaokullardan sonra, genel kültür veren ve mahiyeti itibariyle de üniversiteye hazırlayıcı olan bildiğiniz klâsik liselere kayıt 1963 ve 1964 yıllarında sınırlanmıştı. Sanat Enstitüleri, tekniker okulları ve Yüksek Tekniker Okulu yapımının hızlandırılması da bu maksatla öngörülmüştür. Bu ayırımın sonunda çocuklarını liseye kaydettirmek için ailelerin göç ettiği dahi hafızalardan silinmemiştir. Tekniker okulu öğrencilerinin okulu bitirince ne işe yarayacakları bir türlü belli edilemediği için, giriştikleri açlık grevi ve boykotlar henüz unutulmamıştır. O zaman bu uygulama da tenkit olunmuştu.

Sanayi kalkınmamız belli bir seviyeye gelmedikçe ve orta dereceli okullardan mezun olan teknik elemanı ve meslek mensuplarını istihdamı edecek, işyerleri çoğalmadıkça meslek ve sanat kollarında işgücü yığıntıları meydana gelecektir. Bu yığıntıyı önlemek için okullara girişte ayırım yapılırsa bu takdirde de eğitim de birtakım dar boğazlar meydana gelecektir. Yedinci Millî Eğitim Şûrasında bu meseleler tartışılmış kısmen uygulama yapılmış ve tamı bir başarısızlıkla sonuçlandırılıp tek edilmişti.

Bir yenilik getirmeyen bu teklif Millî Eğitim Bakanlığı arşivlerindeki aynı konudaki raporlar dikkatlice ele alınarak uygulanmalıdır. Eğitim hayatımızın başarısız kalacak denemelere ve uygulamalara fazla tahammülü bulunmamaktadır.

İlkokula dayalı meslekî eğitimi İmam - Hatip okulları ile öğretmen okullarında uygulamanın ise mesleklerin özelliği yönünden zorunluk vardır.

Okullara ahlâk dersleri konulması takdirle karşıladığımız bir yeniliktir. Ancak, bu derslerin esasen Millî Eğitimin çeşitli derecedeki kurumu için öngörülen program hedeflerinde de belirtildiği gibi öğrencilerin moral hayatında sağlıklı bir gelişme sağlayacak şekilde ciddiyetle okutulmasını temenni ediyoruz.

Sayın Milletvekilleri,

Yükseköğrenimin yeniden parasız hale getirilmesini olumlu buluyoruz. Daha önce yükseköğrenimin paralı hale getirilmesi yolundaki kanun değişikliğine Demokratik Partinin karşı çıktığı hatırlardadır.

Yükseköğrenime girişin imtihansız olacağı yolundaki Geçim sloganının ise şimdi geçersiz hale geldiği programdan anlaşılmaktadır. Gerçi yine imtihansız giriş hususu programda yer almıştır. Ama öte yandan üniversiteye yönetmede istihdam planlanmasının ve ihtiyaçların göz önünde tutulacağı da ilâve edilmiştir.

Hükümetin bu konuda memleketimizin ve gençlerimizin çıkarlarına en uygun yolu seçmekte rahat hareket etmesi dileğimizdir Koalisyon ortaklarından birinin seçim sloganını yerine getrime endişesi ve psikolojik baskısı konunun çözümünü yanlış doğrultulara götürmemelidir. Her durumda yeni şartlara uyacak imkânlar önce hazırlamalı sonra uygulamaya geçilmelidir.

Millî Eğitimimizin bütün derecelerinde memleket çocuklarının en iyi moral değerlerle, yapıcı ve akılcı bir kafayla ve temiz inançlarla yetiştirilmesi esastır. Eğitim meselelerinin partiler politikası dışında Millî Eğitimin hedefleri içinde yürütülmesini temenni etmekteyiz.

Değerli arkadaşlarım,

Hükümet programının göze çarpan ayrıntıları üzerindeki düşüncelerimizi arz etmiş bulunuyoruz.

Demokratik Parti Grubunun programa iyi niyetli ve yapıcı bir muhalefetin itinası ile eğildiği ve eleştirilerimize hedef olan konularda bizce çözüm yolu sayılan hususların belirtildiği yüksek dikkatinizden kaçmamıştır.

Ayrıca huzurunuzdaki Hükümetin bir koalisyon Hükümeti olmasından doğan özellik sebebiyle program metninden, açıkça ilişkisi anlaşılmadıkça koalisyon partilerinin diğer resmî belgelerindeki ayrıntılara girmemeye dikkat ettik. Partilerin görüşlerini ancak koalisyon protokolüne ve Hükümet programına yansıdıkları ölçüde ele aldık.

Şimdi Ecevit koalisyonunun dayandığı teorik zemini ortaya koymaya çalışarak mâruzatımızı tamamlamak istiyoruz.

Sayın Milletvekilleri, Yüce Meclisin bu değerlendirmelerin bize göreliğini ve Sayın Ecevit'in, mümkünse bugün yapacakları açıklamalarla ve bundan sonraki uygulamalarla bizi ve kamuoyunu bazı şüpheler içinde kalmaktan kurtarmasına imkân hazırladığımızı takdir edeceği kanaatindeyiz.

Konuşmamızın başlangıcında Ecevit Hükümetinin solcu bir Hükümet olduğunu ve siyasi tarihimize Türkiye'nin ilk solcu Hükümeti olarak geçeceğini ifade etmiştik.

Bu Hükümetin dayandığı teorik ve ideolojik zeminde, solculuğun bilinen stratejisinin bilinen taktiklerine yaklaşım aktadır.

Sadetçe müzakeresini yapmakta olduğumuz Hükümet programının ve bu programın dayandığı Koalisyon Protokolünün muhtevası dahi bu sonuca varmaya kâfidir. Sayın Ecevit'in şimdiye kadar kamuoyu önüne çıkan düşünceleri de duruma açıklık getirmektedir.

Hükümetin âcil çözüm bekleyen meselelere az ilgi göstermesine karşılık, ideolojik metot hususunda ayrı bir hassasiyet ortaya koyması dikkat çekicidir.

Kamuoyunun hassasiyetle üzerinde durduğu hayat pahalılığı ve geçim sıkıntısı için hangi tedbirlerin getirileceği konusunda program âdeta susmaktadır.

Açık ve gizli işsizlik, yurt dışındaki işçilerimizin meseleleri ve istihdam problemiyle ilgili ayrıntılara girmekten kaçınılmıştır.

Ele alınan birçok konularda da, daha önceki izahlarımızdan anlaşılacağı gibi, eski hükümetlerden beri yuvarlak ifadelerle aktarılmasına alıştığımız vuzuhsuz vaitler çerçevesinde bırakılmıştır. Bu konuların hangi imkânlarla ve hangi yöntemlerle çözümleneceği hususu ise karanlık bırakılmıştır.

Bu hususlar programın kamuflâj bölümüyle ilgilidir.

Programın bir de strateji ve taktik malzemesinin sergilendiği ikinci yüzü vardır. Programın bu yüzündeki ipuçlarından hareket ederek taktik malzemeleri bir araya toplanırsa, şöyle bir manzara ortaya çıkmaktadır;

Yaygın bir kooperatifleşme her derdin ilâcı olarak gösterilmiştir. Kooperatifçilik esasına dayanan bir ekonominin kaç yılda işler hale geleceği, milletlerarası yarışta ve kalkınmada bize ne kadar zaman kaybettireceği hesap edilmemiştir.

Bir zamanlar hem başı ağrıyana hem kanserli hastaya yutturulan reform hapının yerini bu programda kooperatifçilik enjeksiyonu almıştır.

Köy - kentlerin ve Kamu iktisadî Teşebbüslerinin yeni yönetim biçiminin programa itinayla yerleştirildiği, tabiî kaynaklarla ithalât ve ihracatta Devlet güdümünün ustalıkla önerildiği ortadadır.

Programın stratejiyle ilgili malzemelerini, geniş kapsamlı afla fikir anarşisi karşısında hürriyetlerin ve Anayasa düzeninin işlememesine dönüşecek bir siyasi liberalizm önerisi tamamlamaktadır.

Sosyo - ekonomik alanda güdümlü tutum, müdahalecilik ve Devletçilikle teşebbüs hürriyetini yengeç kıskacına alanlar, siyasi alanda Anayasanın kollarını bağlayıp hürriyet ve inanç düşmanlarını başıboş bırakmaktadırlar.

Ultra - liberal bir vurdumduymazlığın geçtiğimiz yıllarda ülkemizi hangi uçurumun kenarına getirdiğini hepimiz hâtırlamaktayız, "Sokaklar yürümekle aşınmaz felsefesinin" sokakları kimin hâkimiyetine terk ettiği ortadadır.

Biraz önce bir eski Başbakan bu kürsüden, devri iktidarında öğrenmeye vakit bulamadığı, önleyemediği ve bu yüzden milletin emânetini bırakıp kaçmaya mecbur kaldığı anarşik olayların mahkeme zabıtlarına geçen hikâyelerini yakındırıcı bir sesle ve güldürücü üslûbuyle okudu. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Bugün güveninize başvurmak üzere huzurunuza gelen Hükümetin İde aynı âkibete uğramaması en büyük, en içten temennimizdir. *(D.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Sayın Milletvekilleri, bu Hükümet halen Sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanan yüzlerce anarşist bulunduğunu bilmiyor mu? Memleketimizde ellerinde Rus ve

Çin yapısı silahlar, kafalarında Lenin ve Mao'nun insan soyuna düşmanlığı endüstrileştirmiş öğretileri ve nefret otundan başka inancın yaşamadığı kalplerle millet varlığına saldıranlar unutuldu mu?

Unutulmadıysa, hani Hükümet programında, çocuklarımızı komünizmin ağına düşmekten kurtaracak tedbir?

Bu Hükümet, komünizmin milletler için bir tehlike olduğunun anlaşıldığı dönemden beri programına komünizmle mücadele hususunda tek kelime koymayan ilk Cumhuriyet Hükümeti olmaktadır. *(D.P. sıralarından "Bravo" sesleri)*

Aracı diye zavallı simitçinin peşine düşeceksiniz, ama komünist kölelik endüstrisinin ajanlarını düşünür diye selâmlıyacaksınız. *(D.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Milletin inançlarının ve manevî değerlerinin "tarihî yanılgısıyla sömürü aracı olarak kullanıldığını" söyleyeceksiniz. Komünizm'den tek kelimeyle bahsetmeyeceksiniz...

Acaba bütün kabahat bayrak nöbetindeyken komünist kurşunuyla şehit edilen Anadolu çocuğu Mehmetlerin, Mevlütlerin miydi?

Sayın Milletvekilleri, söyledikleriyle, sustuklarıyle belirttiğimiz özellikleriyle bu program bir altyapı devrimciliğinin elde tutulur belgesidir.

Taktiğin özü şudur;

Sınırsız hürriyet naralarıyle büyük çoğunluğu gerçekleşen üstyapı devrimleri tamamlanacaktır.

Ölçüsüz müdahalecilikle altyapı devrimleri oluşturulacak tarihî boyunca sınıf kavgası görmeyen Türk toplumunum ekonomik ve sosyal yapısı değiştirilecektir.

Türkiye'de siyasi mücadele artık inançlar çelişkisinden çıkarılıp çıkarlar çelişkisine oturtulacaktır.

Programım ütopyası bizce budur.

Fakat unutulan bir şey vardır; Bu kadar kolay başarıyı hiçbir demokratik maskeyle kamuflâjı yapılmış taktik sağlayamamıştır.

Dünya demokrasilerine, dünyadaki halk demokrasilerine örmek olmaya özenenler çıkmıştır; fakat hiçbirisi arkalarında hayatları altüst edilmiş toplumlardan başka bir şey bırakamamışlardır.

Türkiye'de ise maceranın hiçbir türlüsüne at koşturacak alan yoktur. Türkiye'de de Radoniro Tomiç'ler bulunabilir. Fakat inançlarını çıkarlarıyla değişecek bir halk topluluğu bulunamaz.

Türkiye'de, belki aldatılmış üç - beş yüz genç bulanabilir; fakat Türk gençliği milletin ruh köküne bağlılıktan uzaklaştırılamaz.

Türkiye'de dinin, millî tarih şuuruna bağlılığın, topyekûn manevî değerlerin, sömürümün; aracı olarak kullanıldığını yayanlar, mücadelenin çıkarlar çelişkisi diyalektiğine dönüştürülmesini isteyenler çıkabilir.

Türkiye'de sömürünün de solculuğun da dışardan geldiğime, sömürüyle de solculukla da en çetin savaşı yüzyıllarca manevî değerlere bağlananların yürüttüğüne inanlar vardır.

Üst yapı devrimciliği sırasında sömürümün ajanlığını yapıp sağcıları horlayanlar, sıra kendilerince altyapı devrimciliğine gelince sağcılığı sömürücülükle suçlayabilirler.

Sağcılık, dün nasıl kökü dışarıda sömürücülüğün milletin maddî ve manevî değerlerini zaptetmesini durdurmuşsa, bugün de kökü dışarıda solculuğun maceralarına dur diyecektir. *(D.P. sıralarından* "Bravo" sesleri, alkışlar)

Sağcı, milliyetçi, demokrat düşünce, milletimizin bütün evlâtlarına işçi, memur, çiftçi, sanayici, köylü, esnaf ayırımı gözetmeksizin sahip çıkmakta; vatandaşlarımızın hak ve hürriyetlerimi korumakta, tapunun, inancın, ahlâkım, mukaddesatım bekçiliğimi yapmakta kararlıdır.

Sağcılık, şerefli muhalefet sıralarında da her zaman olduğu gibi Türkiye'nin yapıcı, dinamik, ileri, hamleci kafası ve yüreği olmaya devam edecektir.

Yüce Meclise Demokratik Parti Grubunun, saygılarını sunarım. *(D.P. sıralarından alkışlar*)

Teşekkür ederim Sayın Korkmazcan.

Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adıma Sayın Turhan Feyzioğlu, buyurun efendim. *(C.G.P. sıralarından alkışlar)*

C.G.P. GRUBU ADINA TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) — Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri,

Ecevit Hükümetinin programı üzerinde Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubunun görüşlerini sunacağım.

Sözlerime başlarken, her şeyden önce, 14 Ekim seçimlerinin, Anayasada öngörülen zamanda, kimsenin şikâyet edemeyeceği hürriyet şartları içinde yapılmış olmasından duyduğumuz haklı iftiharı belirtmek isterim. Sonuçları ne olursa olsun, seçimin zamanında ve hür olarak yapılabilmesi, milletimiz için başlı başına bir zafer teşkil etmiştir.

Hükümet kuruluşu, bilinen sebeplerle, kolay olmamıştır. Aslında, bir C.H.P. - M.S.P. koalisyonunun kurulması imkânı, Sayın Cumhurbaşkanı tarafından seçimlerden hemen sonra Sayın Ecevit'e görev verildiği zaman, bu iki partiye tanınmış idi. Hatta C.H.P. - M.S.P. koalisyonunun kuruluşuyla ilgili olarak, daha Kasım 1973'te, bu iki parti arasında uzunca süren temaslar yapılmıştı.

Üç ay süren gecikme karşısında şöyle düşünülebilir; "Madem ki bu iki parti bir anlaşmaya vararak Hükümeti kuracaklardır, madem ki, böyle bir niyet daha ilk günlerde belirmişti, o safhada Hükümetin kurulamamış olması lüzumsuz zaman kaybına yol açmıştır" Ve bu zaman kaybından dolayı da bu iki partinin sanırım kimseyi suçlamaya hakları olmadığı sabit olmuştur.

Bu düşüncede bir gerçek payı olsa bile uzun süren Hükümet bunalımının, yarattığı çeşitli sakıncalar yanında, en azından bir fayda sağladığı söylenebilir. Her bunalıma demokratik usuller içinde çare bulunabileceği inancının doğruluğu bir defa daha sabit olmuştur.

Ülkemizde, demokratik rejimin ne kadar sağlam ve köklü temellere oturduğu görülmüştür.

Başta Sayın Cumhurbaşkanlığı, makamı olmak üzere, bütün Anayasa kuruluşları, çetin bir dönemde, Anayasa çizgisinden sapmadan, sabırla görev yapmışlardır.

Sayın Milletvekilleri,

Bir C.H.P. - M.S.P. karma Hükümetinin kuruluşu söz konusu olduğu sırada, Cumhuriyetçi Güven Partisi olarak, biz kamuoyuna durumumuzu şöyle açıklamıştık;

Bir C.H.P. - M.S.P. Hükümetinin karşısında, Cumhuriyetçi Güven Partisine düşen görev açıktır. Anayasa çizgisinde, Devletimize sadık olarak, muhalefet vazifemizi tam bir dürüstlükle, inançla, azim ve cesaretle yapacağız. Cumhuriyetçi Güven Partisi, muhalefette de, millet menfaatini her düşüncenin üstünde tutarak çalışmasını bilen partidir. Geçmişte bunun en güzel örneklerini verdik. Gelecekte de vereceğiz.

Hükümet çalışmalarını denetlerken, muhalefet görevimizi yaparken, hangi temel görüşlerden hareket edeceğimizi kısaca açıklamak isterim;

Cumhuriyetçi Güven Partisi milliyetçi, Atatürkçü, hür demokratik rejime bağlı, sosyal adaletçi, karma ekonomiye inanan, iktisadî ve sosyal kalkınmamız için gerekli reformların millî bünyemize ve ilme uygun şekilde gerçekleştirilmesine taraftar, aşırılıklara ve yıkıcı faaliyetlere karşı mücadeleye kararlı bir partidir.

Cumhuriyetçi Güven Partisi, Anayasamıza uygun, sağlam, apaçık bir lâiklik anlayışına sahiptir. Lâik devlet, herkesin inancına, ibadetine saygı duyar. Din ve vicdan hürriyeti, insanın dokunulmaz, vazgeçilmez temel hakları arasındadır. Bu vazgeçilmez hürriyetin bulunmadığı bir ülkede demokrasi yok demektir. Hür bir ülkede, insanların dini de, vicdanı da, ibadeti de hür olur. Cumhuriyetçi Güven Partisi, dinin baskı altına alınmasını da, dinin siyasi ve şahsî çıkarlar için istismar edilmesini de kabul etmez.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, lâikliği din düşmanlığı şeklinde yorumlayan, "din halkın afyonudur" diyen materyalist, Markscı, Leninci zihniyeti reddeder. Anayasamız, lâik Cumhuriyet yerine, teokratik bir düzen kurma özentisine de karşıdır.

Cumhuriyetçi Güven Partisi karma ekonomiye inanır. Millî kalkınmada devletin ve hür teşebbüsün yapıcı gücünden en iyi şekilde yararlanmak lâzımdır. Devlet sektörü ile hür teşebbüs sektörü, birbirini tamamlayarak, ahenk ve güven içinde çalışabilmelidir. Hızlı ekonomik kalkınmanın, siyasi demokrasisinin ve kişi hürriyetinin teminatı olan hür teşebbüs, sosyal adaleti gerçekleştirecek şekilde ve millî menfaatlere; uygun tarzda gelişebilmelidir.

Herkese insanca yaşama imkânı veren sosyal adaletin ve sosyal güvenliğin inançlı savunucusuyuz. Fakirlik, kölelik ve esaretten başka bir şey getirmeyeceği belli olan materyalist, sosyalist, kollektivist maceraların karşısındayız.

Önce kalkınma, sonra sosyal adalet diyen görüşlere karşıyız. Sosyal adalet ve kalkınma yan yana yürüyecek, birlikte gerçekleştirilecektir. Bu hedeflere hür demokratik düzen içinde ulaşılacaktır.

Kalkınma olmadan, tarımda ve sanayide üretimi artırmadan, somunu büyütmeden sadece sosyal dağılım tedbirleriyle milletimizin refaha ulaşmayacağını biliriz. Yoksulluğu, fakirliği yaygın hale getirmek, bizim nazarımızda, sosyal adalet değildir. Ekonomik hedeflerle sosyal hedeflerin iyi dengelenmesini ve bu hedeflerden birinin ötekine feda edilmemesini, kalkınma halindeki hür bir ülkede temel dava sayarız.

Cumhuriyetçi Güven Partisi, hür demokratik rejime inanır. Bize göre demokrasi, hür düşünceye, hür seçime, kanun hâkimiyetine dayanır. Demokrasi, Anayasa dışı faaliyetlerin, anarşi teşvikçiliğinin, suç işleme kışkırtıcılığının, totaliter dikta idaresi kurma örgütlenmesinin ve propagandasının başıboş bırakılması demek değildir.

Türkiye Cumhuriyeti başka ülkelerin içişlerine karışmaz; fakat dış ülkelerde tezgâhlanan birtakım oyunların da dolaylı yollardan Türkiye'de sahneye konmasına ve yabancı akımların ülkemize hükmetmeğe kalkışmasına milletçe müsaade etmeyiz.

Cumhuriyetçi Güven Partisi, tarih boyunca milletimizi ayakta tutan millî ve manevî değerlerden kuvvet alarak, çağımızın en ileri ilim ve tekniğine, en ileri medeniyet ve kalkınma düzeyine ulaşmak mümkün ve zarurî olduğu inancındadır.

Bizim milliyetçilik anlayışımız toplayıcı, birleştirici bir milliyetçilik anlayışıdır. Bölünmez bir bütün olan aziz milletinize vatandaşlık bağlarıyle bağlı bulunan, vatana, millî ülkülerimize Türkiye Cumhuriyetine sadık olan aziz Türk yurttaşları arasında ayrım kabul etmeyiz, farklı muamele kabul etmeyiz. Irk, mezhep, sınıf kavgalarının karşısındayız. Atatürk yolunda milliyetçiyiz.

Bu temel anlayışlar içinde görev yaparken, Cumhuriyet Hükümetinin Anayasa ve millî menfaatler doğrultusunda atacağı her faydalı adımı içtenlikle destekleyeceğiz. Bizim parolamız "ne pahasına olursa olsun muhalefet" değildir, olmamıştır. Memleket yararına muhalefettir. Elbette millî menfaatlere, Cumhuriyetimizin temel niteliklerine, Anayasamızın metnine ve ruhuna aykırı olduğuna inandığımız her durumda kendimize düşen görevi bütünüyle yerine getireceğiz.

Hükümet programında, orta ve uzun vâdede gerçekleşebilecek birtakım olumlu hedefler gösterilmiştir. Bunlardan birçoğu, biraz sonra açıklayacağım gibi, bizim de katıldığımız bundan önceki hükümetlerin izledikleri, kalkınma plânlarına koydukları, hazırlıklarına başladıkları veya kanunlaştırdıkları ve gerçekleştirilmeleri için uygulamaya geçtikleri hususlardır. Programda bundan, bunları görmekten memleket hesabına sevinç duyduk; fakat bu hükümetin programında bulunması

gereken birçok hususlar, programda yoktur. Hükümet, memleketin bugün karşı karşıya bulunduğu belli başlı ve âcil sorunlar üzerinde ne düşündüğünü yeteri kadar açıklıkla hatta bazı hallerde hiç ortaya koymamıştır.

Türkiye 1974 yılına girerken hayat pahalılığı ile karşı karşıyadır. Petrol fiyatları yükselmiştir. Dış ödeme dengemizde yıllardan beri göze çarpan son derecede olumlu gelişmenin, yerini bazı olumsuz gelişmelere terketmesi ihtimali belirmiştir. Bunu önlemek için alınması gerekli tedbirler vardır. Hamdolsun ki, dünyayı saran bunalım Türkiye'yi hazırlıksız yakalamamıştır. Bazı tavsiyelere uyulsaydı hazırlıksız yakalanabilirdi Türkiye; ama hazırlıksız yakalanmamıştır. Büyük hatalar işlenmez ve döviz rezervleri çok ihtiyatsız bir şekilde eritilmezse, Türkiye, birkaç yıllık bir fırtınayı rahatlıkla atlatabilecek imkânlara sahiptir; fakat, Hükümet, Türkiye'nin kısa vâdede karşı karşıya kalabileceği bazı sıkıntıların ekonomik bünyede sarsıntılara yol açmaması için nasıl bir politika izleyeceğini hiç de açıklığa kavuşturmuş görünmüyor.

Fiyat artışları, artan ithalât ihtiyacı, yeniden belirmesi muhtemel carî işlemler açığı, döviz rezervlerindeki artış seyrinin duraklaması, belki de azalmaya başlaması ihtimali, böyle bir gelişmenin zamanla, ortaya çıkarabileceği para sorunları, dış ödeme dengesi ve para sorunlarının yatırım ve istihdam üzerinde yapacağı etkiler, bugün Türkiye'de, iktisatçılar arasında devamlı olarak hararetle tartışılan konulardır.

Türkiye şüphesiz bu ihtimalleri göğüsleyebilecek ekonomik güce sahiptir. Milletlerarası alanda görülebilecek en çetin, en olumsuz gelişmeleri göğüsleyebilme bakımından Türkiye büyük döviz rezervleri ile genişlemiş ihracat imkânlarıyle, 400 milyon dolara ulaştığımız zaman bu kürsüye başbakanlar çıkıp, ses duvarını aşmışız gibi "400 milyon doları aştık" demiştir. Daha dün denen tarihtir bu 10 yılı aşkın bir süre, üçle başlayan bir ihracat rakamını aşamamıştır Türkiye, Bugün 1,5 milyar dolara varan bir ihracat hacmi vardır Türkiye'de.

Bu rakamlar çok çok gerilerde kalmıştır. Türkiye millî ihtiyacı geniş ölçüde karşılayabilen yerli sanayii ile 1974 yılında üretime geçecek olan Keban Barajı gibi yeni dev enerji tesisleri ile ve 1974 programında bu yıl üretime başlayacakları belirtilmiş birçok dev yeni sanayi tesisleri ile hazırlıklıdır ve güçlüdür. Bununla beraber, 1974 yılı içinde karşılaşabileceğimiz iç ve dış ekonomik sorunların bir dizi ahenkli, birbirini tamamlayıcı tedbire ihtiyaç göstereceği de şimdiden görülmektedir. Para, maliye, dış ticaret, kredi, tarım ve sanayi politikaları, yani tüm halinde ekonomi politikası bu muhtemel gelişmeleri en iyi göğüsleyecek şekilde düzenlenmelidir.

Koalisyon protokolünde de, Hükümet programında da bu konuda, yeterli açıklıkta işaretlere rastlamak mümkün, değil. Hükümetin felsefesini ve genel istikametini sempati ile karşıladıklarını gizlemeyen sol eğilimli bazı ekonomistler bile kısa vadeli; fakat hayatî memleket sorunları ile ilgili olan bu boşluğa, bu yetersizliğe dikkati çekmekten kendilerini alamamışlardır.

Değerli arkadaşlarım, hayat pahalılığı konusuna geliyorum. Hükümeti teşkil eden partiler seçim kampanyaların, hepiniz biliyorsunuz, gerçi Hükümet bunalı-

mı uzun sürdü; ama seçim kampanyalarını unutacak kadar zaman geçmedi. Seçim kampanyalarını geniş ölçüde ucuzluk vaadi üzerine kurmuşlardır. Hayat pahalılığını durdurma, hatta hayâtı ucuzlatma vaatleri, Mersinde on kuruşa satılan, domates hikâyesi, faizin yasaklanması ile 250 liralık ayakkabıyı 45 liraya satma taahhüdü ve ucuzlukla ilgili buna benzer sayısız vait, meydanlardan, antenlerden bütün Türkiye'ye bol bol yapılmıştır.

Hükümetin hayatı ucuzlatma konusu ile ilgili icraatını çok yakından izlemeyi ye denetlemeyi görev sayacağız. Bunu yapmakla Hükümetten seldin öncesindeki valilerini gerçekleştirmesini haklı olarak bekleyen Türk vatandaşının arzusuna da tercüman alacağımıza inanıyoruz. Vatandaş, Sayın Başbakandan ve Sayın yardımcısından yiyecek, giyecek, yakacak gibi temel ihtiyaç maddelerini ilaha ucuza sağlayabileceği yolunda çok sözler dinlemiştir. Şu anda bunları bir bir hatırlatmakta yarar görmüyoruz. Hatırlatmak gerekli olacak günler gelebilir. Yalnız bir gerçeğe dokunmakla yetineceğiz.

Bugün Türkiye'de dar gelirli, orta, halli vatandaşı en çok ilgilendiren konu şudur; Gelecek yılların bu aylarında haftalık veya aylık geliri ile bir yıl öncesine göre daha mı çok gıda maddesi, giyim eşyası, ey eşyası alabilecektir, yoksa, daha mı az? Geçim şartları, vadedilen ölçüde rahatlayacak mıdır, yoksa geçim sıkıntısı devamı edecek midir? Gelirindeki artış reel bir artış olacak mıdır, yoksa fiyatların gerisinde mi kalacaktır? Hepimiz biliyoruz ki, vatandaş, bu ve buna benzer Somut, elle tutulur sorunlara en büyük önemi vermektedir; teorik şemalardan çok daha fazla önem vermektedir. Nasıl işleyeceği pek ile belli olmayan birtakım, teorik şemaların çizilmesi yurttaşların bu gerçek özlemlerini gidermeye yetmez. Biz, Hükümetin icraatını, elle tutulur sonuçlarına bakarak değerlendirecek ve eleştireceğiz.

Türk halkının yararına olan gelişmeler görürsek sevinçle destekleyeceğiz. Fakat Türk halkını sıkıntılara, geçim darlıklarına sürükleyecek halalar görürsek, bir hataları, hiç vakit geçirmeden milletin kürsüsüne getirecek ve kamuoyuna duyuracağız.

Sayın Ecevit'in 2 gün önce okuduğu Hükümet programı, fiyat artışlarının dünya konjonktürü ile ilişkisine dikkati çekmektedir.

Şimdi bazı belgeler okuyarak karşılaştırma yapalım;

Devlet Plânlama Tevdiatımızın hazırladığı ve bundan önceki Hükümetin onayından geçerek yayınlanan, Resmî Gazetede yayınlanan belgede 1973'teki fiyat yükselişleri izah edilirken dünya konjonktürünün etkisine değinilmekte ve şöyle denmektedir;

1973 yılında, fiyat artışlarını hızlandıran en önemli faktörlerden birincisi, ülke içinde uygulanabilen ekonomik kontrol araçları ile kontrol edilme olanağı bulunmayan, dünya konjonktüründeki gelişmelerdir. Dünya, talebindeki genişlemenin yol açtığı talep baskısının yanı sıra, özellikle gıda maddeleri fiyatlarını etkileyen bitkisel üretim açısından 1973 yılı, hemen bütün dünya ülkeleri için şanssız bir yıl niteliği göstermektedir. Bilindiği gibi, tarımsal üretim, teknolojik açıdan en geliş-

miş ülkelerde bile hava koşullarının etkisinden tamamıyla bağımsız hale getirilememiştir" Resmî belge böyle diyor.

Gerçekten geçen yıl, birçok temel ürünlerinin dünya üretimlerinde gerilemeler olmuş ve arz noksanı da talep fazlalığı ile birlikte fiyatlara tesir etmiştir.

Aynı resmî belge, 1973'teki uluslararası ekonomik konjonktürü değerlendirirken haklı olarak, milletlerarası para bunalımına temas ediyor; bu yüzden birçok ülkenin iç para politikalarının kontrolde uğradıkları zorluklara değiniyor; dalgalı kur uygulamasının yol açtığı fiyat istikrarsızlığına dikkati çekiyor.

İktisadî işbirliği ve Kalkınma Teşkilâtının, Türkiye'nin de üye olduğu hür ve bazıları da hür olmayan Avrupa ülkelerinin ive Kuzey Amerika devletlerinin, Kanada dâhil ve Japonya'nın üye oldukları bu teşkilâtın çeşitli ülkelerde fiyat hareketleriyle ilgili olarak yaptığı inceleme şunu gösteriyor. 1960 - 1970 yılları arasında görülen yıllık ortalama fiyat artışı ortalamalarıyle aynı ülkelerde 1973'te görülen fiyat artışı yüzdelerini kıyaslayan bir tablo şöyle bir gerçek ortaya koyuyor. 1960 - 1970 arasındaki yıllık ortalama fiyat artışına kıyasla 1973'teki fiyat artışı;

Fransa, İspanya, Hollanda, Japonya, gibi birçok ülkede en az iki misli, Almanya'da iki buçuk misli, İtalya ve Kanada' da üç misli; Yunanistan'da 6 misli olmuştur.

Milletlerarası konjonktürde göze çarpan hızlı fiyat artışları Türkiye'yi en az üç yoldan etkilemiştir;

Birincisi; dış ticaret ilişkimiz bulunan ülkelerdeki fiyat artışları ithalât yoluyle yurdumuza yansımıştır. İthal malları daha pahalıya gelmiştir.

İkincisi; ihraç ettiğimiz birçok ürünlerin milletlerarası piyasadaki fiyatları hızla yükselince, bu ihraç mallarımızın iç fiyatları da milletlerarası piyasadaki fiyatları izlemiştir. Bazı zarurî gıda maddelerinin, ihraç metaı gıda maddelerinin fiyatlarındaki çok aşırı artışlar üzerine ihracat yasakları ve sınırlamaların konması bu yüzden olmuştur.

Üçüncüsü; bazı dış paraların dalgalı kur uygulamaları bizim için, dolaylı bir devalüasyon etkisi yaratmıştır. Meselâ Alman Markının iki defa üst üste revalüe edilmesi, yoğun ticarî ilişkilerimiz bulunan bu ülkeden yapılan ithalâtın Türk lirası olarak maliyetini tabiatıyle yükseltmiştir.

Elbette fiyat artışlarına milletlerarası konjonktürle, ilgili olarak saydığını bu önemli etkiler dışında başka etkenler de tesir etmiştir. İç ve dış başka sebepler vardır. Fiyat artışlarını bir veya birkaç sebebe bağlıyarak, diğer sebepleri gözden kaçırmak şüphesiz hata olur Diğer sebepler de, bahsettiğim resmî dokümanda, Devlet Plânlama Teşkilâtımızca Objektif olarak tahlil edilmiştir.

Şimdi, geçen yıla ait bu gözlemlerin ışığı altında, Hükümetin programında yer alan bazı ifadelere Yüce Meclisin dikkatini önemle çekmek istiyorum;

Ecevit Hükümetinin programında, programın 7'nci sayfasında;

"Uluslararası ekonomik konjonktürün zorunlu kılabileceği fiyat ayarlamalarından" bahsedilmektedir.

Yine Ecevit Hükümetinin programında, fiyat yükselişlerine yol açan çeşitli uluslararası etkiler sayıldıktan sonra, şöyle denmektedir;

Uluslararası olayların yol açtığı olumsuz etkileşmeler, öncelikle gelişmiş toplumlardaki fiyat hareket ve dalgalanmalarının, hızla, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere aktarılmasına yol açmaktadır"

Değerli arkadaşlarım,

Dünyanın pek çok ülkesinde, hatta en tecrübeli demokrasilerinde bazı partiler, muhalefette iken, fiyat artışlarının bütün sorumluluğunu iktidardaki siyasi rakiplerine yüklerler. Fakat iktidara geçer geçmez, aynı partiler, nedense fiyat artışlarının başka sebeplerini keşfederler ve sorumluluğu talihsiz olaylara ve tercihen dış olaylara yüklemeye başlarlar.

Ecevit Hükümeti de, daha şimdiden, bu kurala kendisini kaptırmış görünüyor. Buna hayret etmiyoruz. Hatta başka ülkelerde de örneklerini gördüğümüz bu tutumu, pek fazla yadırgamıyoruz.

Programda, açık bir ucuzluk vaadi yoktur. Hatta fiyat istikrarının sağlanacağı konusunda umut verici herhangi bir taahhüt göze çarpmıyor. Aksine, vukubulacak muhtemel fiyat artışlarını, şimdiden dış konjonktüre bağlama çabası göze çarpıyor.

Bu durumda, bizim hükümetten bir dileğimiz var; Programında vaat ettiği gibi, fiyat yükselişlerinin etkisini dar ve orta gelirli insanların çekmesine engel olacak tedbirleri getirişin. Köylüye, işçiye, memura, emekliye, dar gelirliye, küçük esnaf ve sanatkâra bir eliyle vereceğini, artan fiyatlar ve bozulan denge yüzünden öteki eliyle geri almasın. Dar ve orta gelirli yurttaşlar Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan elmasın. Bizim, Hükümetten dilediğimiz budur.

Aziz milletvekilleri, ucuzluk konusunda seçim konuşmalarının aksine bir umut ışığı getirmeyen Hükümet programında Cumhuriyetçi Güven Partisi olarak memnuniyetle karşıladığımız ve katıldığımız bazı hususlar da var.

Parti olarak daha önce oy verdiğimiz, hazırlanışına, şerefle sorumluluğuna katıldığımız kanunlarda, oy verdiğimiz beş yıllık Kalkınma Plânında partimizin resmî beyannamelerinde yer alan görüşlere tamamiyle uyan bazı noktalar bizi memleket hesabına sevindirmiştir. Bunlardan bir kısmını ana hatlariyle şöyle sıralayabilirim;

İttifaklarımıza bağlılık, güvenliğimizi yalnız ittifaklardan beklememek, dış politikada devletler hukukuna saygılı, kışkırtıcı olmayan bir tutum izlemek,

Millî Savunma gücümüzü geliştirmek, ortak savunma üs ve tesislerinin savaş araç ve gereçlerinin Türk Devletinin denetiminde olması, Kıbrıs'ta Türklerin toprak mülkiyetlerinin ve ekonomik gelişme imkânlarının teminat altına alınması, Devlet idaresinde hizmet içi eğitime önem verilmesi, İsrafla mücadele.

Vergide hem kalkınma amacına, hem sosyal adalet amaçlarına hizmet edecek tutum izleme vaadi,

Orman niteliğini yitirmiş, tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında ve hayvancılıkta kullanılmasında yarar olan toprakların orman sınırı dışına çıkarılması,

Balıkçılığı desteklemek, zararlı avlanmayı ve su kirlenmesini önlemek, hayvancılığın geliştirilmesi,

Madenlerimizin işlenmiş ve imal edilmiş olarak ihracı, yabancı sermaye için konan ve öteden beri savunduğumuz görüşlere genellikle uyan kıstaslar.

Bor mineralleriyle ilgili hüküm de, eksik bulduğumuz yönlerine rağmen bunlar arasındadır.

Köy - kentler ve uydu - kentler kurma zorunluluğu, yurt dışındaki işçilerimizin eğitim imkânlarından yararlandırılmaları, işçi çocuklarının millî ve dinî eğitimlerinin sağlanması,

Çırak - Kalfa Kanununun çıkarılması,

MEYAK ve İYAK'ın, Memur Yardımlaşma ve İşçi Yardımlaşma Kurumlarının kurulması,

Koruyucu hekimliğe ve çevre sağlığına önem verilmesi,

Eğitimde kalkınmanın gerektirdiği insan gücü ihtiyaçlarına göre dağılmayı sağlama Meslekî okulların orta kısımlarının açılması, Teknik öğretime yönelmeyi hızlandırma, İhtiyaç fazlası er ve yedek subay adaylarının yurt kalkınmasına yararlı başka kamu hizmetlerinde çalıştırılmaları, gibi noktalar vardır ki, bu listeye başka kalemler de ekleyebiliriz.

Bu saydığım hususların pek çoğu esasen Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânında (bizim oy verdiğimiz, bizim kabul ettiğimiz plânda) ve 1974 tarihli yıllık programda yer almış, bir kısmının şimdi arz edeceğim gibi, kanunları çıkarılmış, uygulanmasına geçilmiş hususlardır. Bazılarının tasarıları çoktan hazırlanmış; Yüce Meclise sevk edilmiş; komisyonlarda incelenmiş, kadük olmuş, yeniden ele alınmak için Hükümetin himmetini bekleyen konular. Birkaç örnek arz edeyim;

Meselâ, ihtiyaç fazlası er ve yedek subayların başka kamu hizmetlerinde çalıştırılmalarına imkân verecek Anayasa değişikliği yapılmıştır. Kanun tasarısı hazırlanmıştır. Millî eğitimle ilgili olarak geçen dönemde kabul edilen çok önemli bir temel kanun, bazıları tarafından şu veya bu noktada kusurlu görülse bile. Gençleri daha üretici olarak yetiştirme, Teknik eğitime yöneltme, kalkınmanın gerekli kıldığı alanlarda, plânın ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirme alanında son derecede önemli yenilikler getirmiş olan son derecede değerli bir kanundur. Bunun tedbirleri kanunlaşmıştır. Orman niteliğini tamamiyle yetişmiş ve tarla, bağ, meyvalık, zeytinlik gibi tarım alanlarında ve hayvancılıkla ilgili olarak mera ve sair şeklinde kullanılması mümkün olan toprakların orman sınırı dışına çıkarılması ve o yerlerdeki köylerin yararına sunulması konusu geçen dönemde bundan önceki iktidarlar zamanında, önce Anayasanın 131'nci maddesi değiştirilerek gerçekleşme imkânına kavuşturulmuştur, daha sonra bu tedbir, geçen dönem hükümetlerince

ve plânın kabulü sırasında, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânına konmuştur. Nihayet bu plân hükmünü gerçekleştirmek üzere 20 Haziran 1973 tarihinde 1744 sayılı Kanun kabul edilmiş ve bu hüküm aynen kanunlaşmıştır. Şimdi Hükümetin vaadettiği bu kanunun uygulanmasıdır ve her Cumhuriyet Hükümeti de, Cumhuriyet kanunlarını uygulamakla sorumlu ve yükümlüdür.

Bu konunun çözümü için bütün imkânları sebatla hazırlamış olan partilerden biri olarak bu uygulamanın süratle yapılmasından ancak sevinç duyarız.

Memur Yardımlaşma Kurumu tasarısı da geçen dönemde Meclise sevk edilmiş tasarılar arasındadır. Komisyonlarda incelenmiş; kadük olmuştur birçok faydalı tasarılar gibi. Seçim Kanunu, memleketi seçime götürme ihtiyacı ve bildiğiniz siyasi rejimle ilgili konular ön plâna geçtiği için, gelmişti.

Daha önce sevk edilmiş olan bu tasarının gerekirse değişiklikler de yapılarak, İşçi Yardımlaşma Kurumu tasarısı ile birlikte Türkiye Büyük Millet Meclisine süratle sevk edilmesini bizde rica ederiz. Bu kurumların sosyal adalet ve sosyal güvenlik açısından kendi mensuplarına sağlayacakları faydalar yanında, millet açısından tasarruf hacmini ve millî yatırım gücümüzü artıracağına inanıyoruz.

Silahlı Kuvvetlerimizi güçlendirme konusunda, geçen dönemde Silahlı Kuvvetlerimizi güçlendirme ve çağdaş silahlarla donatmak için çıkarılmış olan ve kademeli olarak 16 milyar lira harcanmasını öngören bir kanun vardır. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiştir. Yürürlüğe girmiştir. İlk dilimi uygulanmıştır ve belli bir zaman kademesi içinde Türk Silahlı Kuvvetlerini çağdaşlaştırma ve güçlendirme için bu 16 milyarlık ödenek imkânının sarfedilmesi gücü Hükümete, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından geçen dönemde verilmiştir. Güvenlik kuvvetleriyle ilgili olarak benzin kanunları çıkarılmıştır.

Madenler konusunda, Cumhuriyetçi Güven Partisinin oy verdiği ve desteklediği kalkınma plânının madenlerle ilgili hükmü, Hükümet programının, bor maneralleriyle ilgili hükmünü kapsar, onu ihtiva eder. Hatta bunun ötesinde radyoaktif maneralleri, tungsteni ve stratejik nitelikteki elektrik enerjisi istihsali bakımından hayatî önem arz eden linyit yataklarını ihtiva eder. Madenler konusunda, bor manerallerinim Devlet eliyle işletilmesine Cumhuriyetçi Güven Partisi daima taraftar olmuştur. Bu konuda Parlâmentonun yaptığı bir araştırmanın konuyu aydınlatmaya çok yaradığını hatırlatmak isterim. Araştırma müessesesinin faydalı sonuçlarından biridir, bor konusunda gerçeğin ortaya çıkması. Bu araştırma raporu birçok gerçeği aydınlattı.

Hemen belirteyim ki, bor manerallerinin pek büyük kısmı bir hesaba göre % 95'i, bir hesaba göre % 96'sı sınırlı bazı işletmeler dışında tümüne yakını, esasen artık kamunun malı olmuştur. Devletin malı olmuştur. Bu yolda büyük mesafeler esasen aşılmıştır. Şimdi bizim parti olarak oy verdiğimiz plân hükmünü, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânının 601'nci paragrafının üçüncü bendini Yüce Meclisin dikkatine aynen arz ediyorum; halen yürürlükte olan plân hükmü, bor ve başka maneraller konusunda şunu söylüyor; "Elektrik enerjisi üretimi için kullanılması zorunlu olan veya yurt ekonomisine uygun ve verimli biçimde işletilmeyen linyit yatakları

ile stratejik madenler (Radyoaktif mineraller, tungsten ve bor tuzları) Anayasanın 130'ncu maddesine uygun bir anlayışla kamu kuruluşlarınca işletilecektir. Stratejik madenlerin saptanması veya bu nitelikten çıkarılması; ilgili kuruluşlarla Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanlığının görüşü ve Devlet Plânlama Teşkilâtının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca kararlaştırılacaktır" Bakanlar Kuruluna haklı olarak bu imkânı veren, ilâveler yapmak, çıkarmalar yapmak imkânı veren bir hüküm.

Hükümet programı bu bakımdan bize çeşitli açılardan eksik görünmüştür. Burada bir noktayı işarette ayrıca fayda görürüz;

Bizim taraftar olduğumuz, devletleştirme için devletleştirme değildir. Millet yararı bulunduğu hallerde ve millet yararına işletilmek üzere devletleştirmedir. Hem kamulaştırma parası vermek, hem de kamulaştırılan bir madeni; "bu madeni su basıyor, yerin altındadır, benim dozerle toplayabileceğim yer üstünde hudutsuz rezervlerim vardır, onu işletirim daha iyi" diye âtıl bırakmak, memleketin parasını ziyan etmektir. İşletmemek üzere devletleştirmeyi kabul etmeyeceğimizi daha evvel de açıkladık. İşletmek kaydıyle devletleştirmek imkânı plânla verilmiştir. Maden kanunu ile verilmelidir ve Cumhuriyetçi Güven Partisi olarak biz, kapatmak üzere, bir üretim kapısını yok etmek üzere, bir istihdam kapısını yok etmek üzere değil; Devlet eliyle millet yararına işletmek üzene bu stratejik alanda, Devlet eliyle işletmeyi faydalı görüyoruz; destekledik ve desteklemeye devamı edeceğiz.

Yalnız kamulaştırma parası verip sonra kapatmak; bunlar tartışılmıştır. Teknisyenler arasında tartışılmıştır. Sorulmuş cevaplar alınmıştır, teferruatına girmeyeyim. Kapatmak üzere devletleştirmek; milletin sınırlı kaynaklarını ekonomik şekilde kullanmak fikriyle bağdaşmaz. Efendim, rekabet yaparlar, daha ucuza satarlar, daha ucuza ihraç etmedikleri bir vakıaya. İhraç konusunda, tek elden ihraca mâni olan ne vardır? Yalnız Etibank eliyle ihraç edilir demeye engel olan ne vardır? Şayet kapatacaksanız; ama kapatmayacak ve işletecekseniz; üretim kapısı, istihdam kapısı, işçiler için ekmek kapısı kapanmayacakla, % 96'sı zaten milletin olan Devletin olan bor minerallerinin geri kalan pek cüzî kısmının da tümünün Devlet eliyle işletilmesinde, özellikle şimdi bazı stratejik mineraller konusunda milletlerarası ekonomik savaşın ve bazen politik etkili mücadelelerin devam ettiği bir dönemde faydası olabileceği kanısındayız. Bunda bir sakınca görmüyoruz Cumhuriyetçi Güven Partisi olarak, destekleyeceğiz.

Petrol konusunda, geçen dönemde yapılmış olan faydalı kanun değişikliklerine ek olarak yerli üretimi artırmak hedefini ön plânda tutmak şartıyle yapılması gerekli olan yeni değişiklikler bulunduğuna kaniiz. Arama ve üretim hızını kesmek değil, Türkiye'de bol petrol üretmek, bundan Türk Milletini yararlandırmak hedef olmalıdır.

Geçen Hükümet bu konuda faydalı adımlar atmıştır. Yeni Hükümetin getireceği tedbirleri de sabırsızlıkla bekleyeceğiz.

Arsa konusunda; yeni iskân projelerinin gerçekleşmesi için gerekli kamulaştırmaları taksitle yapabilme imkânı yeni bir şey değildir. Daha geçen dönemde Anayasanın bir maddesi, Anayasanın 38'nci maddesinde değişiklik yapılmak suretiyle,

şehirlerin kenarındaki yeni yerleşme bölgelerinin kamulaştırılması, hatta Devletin, belediyelerin parası bir anda kamulaştırma bedelini ödemeye yetmez denerek, toplu iskân bölgeleri için taksitle kamulaştırma imkânı sağlanmıştır.

6830 sayılı Kamulaştırma Kanununda Anayasadaki bu değişikliğe paralel olarak, yeni Anayasa hükmüne uygun bir değişiklik yapılması lâzımdır. Bununla ilgili bir tasarı da geçen iktidarlar zamanında hazırlanmış, Yüce Meclise sevk edilmiştir. Yeni Hükümet çalışmaları kaldığı yerden izlenirse, hızlı şehirleşmenin yarattığı arsa konusunu millet yararına, vatandaş yararına çözmek için bugüne kadar sarf edilmiş olumlu çabalar boşa gitmemiş olacaktır.

Ortak savunma tesisleri ve bu tesislerin Türk Devletince denetimiyle ilgili olarak bilindiği gibi çok önemli adımlar atılmıştır ve bu konu Türkiye Büyük Millet Meclisinde gizli oturumda enine, boyuna tartışılmıştır. Şüphesiz konunun teferruatına girmemiz mümkün ve doğru değildir. Bu konunun teferruatına girmeden şunu söylemek isterim ki, Cumhuriyetçi Güven Partisi, geçmişte bu konuda millî yararlar istikametinde büyük çaba harcamıştır ve aynı yöndeki çabaları yine içtenlikle destekleyecektir.

Değerli arkadaşlarım, şimdi iktidar partilerinden, hiç değilse birinin seçimler sırasında ısrarla yaptığı; fakat Hükümet Programında çok sulandırılan bir başka vaadine temas etmek istiyorum.

Tıpkı ucuzluk vahi eri gibi, üniversiteye ve yüksekokullara girişin imtihansız olacağı yolundaki çok cazip seçim vaadi de Hükümet Programında bir hayli sulandırılmış görünüyor. Üniversite ve yüksekokullara imtihansız girme hakkı liselerin belli bir bölümü, yükseköğretime hazırlayan bölümünü bitirecek olanlara tanınacak bir hak olarak belirtiliyor. Böylece, daha ortaokul ve lise çağlarında bir eleme yapılarak, bir ayıklama yapılarak, bir seçme yapılarak öğrencilerin sınırlı bir kısmının yükseköğretime hazırlanması ve o bölümde okumaları öngörülüyor Ortaokul ve lise öğrencilerinin büyük kısmının, yükseköğrenim hakkı vermeyen bölümlerde ve dallarda yetiştirilmesi düşünülüyor.

Şüphesiz, bu sistemin bazı faydaları ve üstünlükleri vardır. Bu sistem elemeyi, yaklaşık olarak 18 yaşlarında ve lise öğreniminin sonlarında yapmak yerine, çok daha erken yaşlarda ve ortaöğretim sıralarında yapmak anlamını taşıyor. Sınavsız değil, çok daha erken çağda yapılan bir ayırım.

Bölümden bölüme geçme yolları nazarî olarak açık tutulsa bile bu, sınırlı sayıda öğrenciler için işleyebilecek istisnaî bir yoldur. Gerçekte çok sayıda öğrenci için, sınavlı veya sınavsız olacağı programda belirtilmemiş bulunan bir ayırımla, nasıl yapılacağı belirtilmemiş olan bir ayırımla ve çok daha küçük yaşta, kader birçok öğrenciler için çizilmiş olacaktır ve yükseköğretim kapısı bazı öğrenciler için açılmış, ya da bölüm değiştirme gibi istisnaî haller dışında öğrencilerin çoğu için kapanmış olacaktır.

Bilinen bir gerçektir ki, köy çevresinden ve dar gelirli aile çevrelerinden gelen yetenekli çocuklar, çalışkan çocuklar yaşları ilerledikçe, öğretim basamaklarını

tırmandıkça ilk yetiştikleri aile veya coğrafya ortamının başlangıçta yarattığı mesafeyi fıtrî zekâlariyle ve çalışkanlıklariyle kapattılar. Ayırım ne kadar erken yaşa alınırsa, ayırım ne kadar eğitimin alt kademelerine doğru kaydırılırsa, bu ayırımın birçok yetenekli memleket evlâdı için adaletsiz ve telâfisi zor sonuçlar doğurması ihtimali hesaba katılmalıdır.

Bu hususa dikkati çekerken, her sistemin sakıncaları ve faydaları olduğunu hulûs ile belirtmeyi vazife sayıyorum. Bugünkü sistemin büyük sakıncalarını görmemek de mümkün değildir. Teklif edilen sistemin de, bugünkü sistemin de ciddî sakıncaları olduğunu hulûs ile kabul etmek lâzımdır.

Üniversite ve yüksekokulların kapısındaki yığılmayı azaltma, gençlerin bir bölümünü çok daha erken yaşlarda pratik bilgilerle donatıp hayata hazırlamanın yararlarını kabul ediyoruz.

Yüce Meclisin geçen dönemde kabul ettiği ve halen yürürlükte olan Eğitim Reform Kanununun, temelde ortaöğretim sorununa isabetli bir çözüm yolu getirdiğine inanıyoruz. Ancak, bir noktayı açıklığa kavuşturmak için bu konu üzerinde durduk. Hükümet Programında, hem de ilerideki bir tarih için, belirlenmeyen bir tarih için vaat edilen husus şundan ibarettir;

Seçim propagandasında söylendiği gibi yükseköğretime sınavsız giriş değil, daha erken yaşta ve eğitimin daha alt basamağında uygulanacak bir ayırım.

Belki de zaruretler sebebiyle böyle bir ayırım ilden ile ilçeden ilçeye çok değişiklik arz edebilecek, büyük adaletsizlikler taşıyabilecek ölçülerle yapılacaktır. Bunun yaratabileceği adaletsizliklere çare bulmak lâzımdır.

Programda yakın gelecek için elle tutulur vaat şudur; Bu sistem işler hale getirilinceye kadar, mevcut öğretim kurumlarının eğitim kapasitelerinin azamî ölçülerde kullanılması, yani fakültelerin, üniversitelerin kontenjanlarını biraz daha artırmaya çalışmak, yani bundan önceki Hükümetlerin, üniversite senatolarının, yönetim kurullarının yapageldiklerini yapmaya devam etmek. Bugüne kadar yapılmasına çalışılan husus da buydu.

Hemen belirtelim ki, binalardan ve öğretim kadrosundan azamî istifade sağlanması için Hükümetin getireceği her uygulanabilir ve mâkul tedbiri içtenlikle, destekleyeceğiz; fakat bu tedbirin adı, sınavla yükseköğretime alınacak öğrencilerin sayısını artırmaya çalışmaktır. Bunun adı üniversiteye sınavsız giriş değildir.

Bu arada Hükümet Programı aynen şöyle diyor; "Meslek okullarının ikinci dönem mezunlarının üniversite ve yüksekokul giriş imtihanlarına girebilmeleri sağlanacaktır"

Yanlış okumadım arkadaşlar, Programdan okudum; Üniversite ve yüksekokulların giriş imtihanlarından bahsediliyor. Bu ifade de açıkça gösteriyor ki,

Hükümetin üniversite ve yüksekokul giriş imtihanlarını bugünden yarına kaldırması söz konusu değildir. Zaten bunu beklemek de mümkün değildir; fakat seçim vaatleri fazla ciddiye alanların, durumu yanlış değerlendirenlerin hayal kırıklığına uğrayacakları da muhakkaktır.

Daha seçim sonuçları belli olur olmaz, daha seçim gecesi elindeki düşük puanlı sınav sonuçları belgesini havaya fırlatıp; "artık buna lüzum kalmadı, imtihansız olarak üniversiteye kaydoluyorum" diye sevinçle zıplayanlar, herhalde imtihansız giriş vaadinin bu kadar sulandırılmasından ve bir başka bahara ertelenmesinden pek memnun olmayacaklardır.

Sayın Milletvekilleri, personel rejimi konusunda Programda yer alan vaatlerin gerçekleştirilişini dikkatle izlemeye kararlıyız. Personel Kanununun müzakeresi sırasında gerek Komisyonda, gerekse Genel Kurullarda partimiz mensuplarının ileri sürdükleri endişeler ne yazık ki fazlasıyle haklı çıkmıştır. Personel rejimini düzeltmek için yapılan çalışmalar, bazı göze çarpan haksızlıkları bir ölçüde düzeltmiş olsa bile karışıklık ve adaletsizlik sürüp gitmektedir, özellikle teknik elemanların kamu hizmetinde çalışma şevkini iade edecek ciddî ıslahata ihtiyaç vardır.

Devlet Personel Dairesinin yeni bir kuruluş ve çalışma şekline kavuşturulmaya muhtaç olduğu şüphe götürmeyen bir gerçektir.

Sıhhatli bir personel rejiminin temel şartlarından biri, her kademede devlet hizmetine girmek isteyenlere iltimas, tavsiye mektubu, tavassut yerine; objektif, ehliyete değer veren bir müsabaka imtihanı usulünün uygulanmasıdır.

Yıllardan beri bu konuda çok şey söylenmiştir. Devlet Personel Dairesinin yapması lâzım gelen en büyük işin bu olduğu inancındayım. Zaman isteyen, zor teşkilâtlanabilecek bir iştir; ama bunu yapacak olan hükümet, bunu gerçekleştirecek olan bakan Türk personel tarihinin, idare reformu tarihinin şerefli bir sayfasında yer alacaktır.

Devlet Personel Dairesinin başlıca görevlerinden biri, bütün Devlet teşkilâtı için işe alma konusunu objektif ve sıhhatli kıstaslara, objektif sınavlara, yoklamalar, mülakatlara bağlamak olmalıdır kanaatındayız. Bunun örnekleri vardır, çok iyi uygulayan ülkeler vardır. Türkiye'de uygulanmaması için sebep yoktur.

İşe alınmalarda keyfiliği ve kayırmayı ne kadar önleyebilirsek idare o kadar güçlenecektir, lâtife yollu ilâve edeyim, milletvekilleri de o kadar rahatlayacaklardır.

Çekilmez bir şeydir; her odacı almışında her şube müdürünün on milletvekilinden tavsiye mektubu alması; Millet Meclisine girecek her odacı için, bir komisyonda çalışacak her kâtip için, tapu dairesine alınacak herhangi bir kimse için, Burdur veya Erzurum Şeker Fabrikasına alınacak bir işçi için, Adıyaman'ın Karayolları şubesinde çalışacak bir greyder operatörü için ehliyet değil; ama bir milletvekilinin, bir hatırlının tavsiye mektubu gibi birtakım yollara başvurulması gerçekten bugünkü Türkiye'de, 20'nci asırda üzerinde durulması lâzım gelen başlıca meseledir "Devlet Personel Dairesi yeniden ele alınacaktır" va'dine dayanarak söylüyorum; bir görev verilecekse, en başta verilecek olan görev, İngiltere'de Civil Service Commission'un yaptığı gibi, bu işi en küçüğünden en büyüğüne kadar bir objektif işe alınma usulüne bağlamaktır. Bu, devleti rahatlatır, milleti rahatlatır.

ZEKÂİ ALTINAY (Zonguldak) — Nermin Neftçi nerede?

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — İdare meclisi üyeliğinin ne olduğunu bilmiyorsanız, biraz hukuku okuyun, hukuk öğrenin. Bundan sonra yapılacak olan tayinlere bakın görürsünüz. *(A.P. ve C.G.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

İBRAHİM AKDOĞAN (Kocaeli) — Zatıâliniz de öyle...

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Alâkası yok... Bu mantıkla milletvekillerini de Personel Dairesine tayin ettirirsiniz.

İBRAHİM AKDOĞAN (Kocaeli) — Zatıâliniz de öyle...

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — O kadar değil, her siyasi makam, herkes Devlet Personel Dairesinden geçmez.

Şayet yapılacak ıslahat bu yolda olursa var gücümüzle destekleyeceğiz.

Program, kamu hizmetinde çalışan görevlilerin yetkilerini kullanmalarını ve sorumluluklarının gereğini yerine getirmelerini de belirtiyor ki, haklı bir görüştür. Hükümet acısından çok haklı bir görüştür. Yalnız, kamu görevlilerinin de siyasi iktidardan beklemekte haklı oldukları hususlar vardır. Uzun emeklerin ve tecrübelerin sonucu olarak bugünkü hizmet mevkilerine gelebilmiş olan güç yetişmiş, yetkili, ehliyetli devlet memurları huzur ve güven duygusu içinde çalışabilmek isterler. Siyasi çalkantıların kendilerini hallaç pamuğu gibi savunmayacağından emin olmak isterler. Hükümetin yetkisi içindeki siyasi tercihlere saygı göstererek hizmet yapmak, kişisel tercihlerini vazifesinin ve hükümetin siyasi tercihlerinin önüne geçirmemek nasıl Devlet memurları için bir görev ise; teknik görüşünü âmirine korkmadan söyleyebilmek, siyasi partilerin keyfine ve siyasi çalkantıların seyrine göre kolaylıkla harcanmamak, güven duygusu içinde çalışabilmek de memurların hakkıdır. *(C.H.P. sıralarından, "Seçimlerde kaybeden milletvekilleri de" sesleri)* "Seçimlerde kaybeden milletvekilleri" mi dediniz? Bu Hükümet bir taahhütte bulunuyor mu; "seçimlerde kaybeden arkadaşlarımızdan kimseyi tayin etmeyeceğiz" diye? *(A.P. ve C. G. P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Var mı böyle bir taahhüdü Başbakanın? Dinlemek istiyorum siz açtığınız için; ama böyle bir taahhüdü ben beklemiyorum, size cevap versin hana değil. Size cevap versin, ben bu suali sormuyorum.

Karşılıklı görüşme usulü yoktur Sayın Feyzioğlu

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Ben Başbakandan böyle bir şey talep etmiyorum, bunu beklemiyorum; ama siz madem bu fikirdesiniz size cevap versin.

Gecekondular konusunda da bir noktaya temas etmek istiyorum.

Sevgili arkadaşlarım, 1973 sonuna kadar yapılmış olan gecekonduları meşrulaştırma görüşü C.G.P.'nin fikrine tamamiyle uygundur. Kendi evini yapana, dar gelirli yurttaşlara, plân, proje, kredi kolaylıkları sağlanması yerinde bir görüştür.

Dar ve orta gelirli memurları konut sahibi yapmak için Hükümetten rica ettiğimiz, Programda yer almayan bir husus vardır; Emekli Sandığının imkânları ile Emlâk ve Kredi Bankasının imkânlarını birleştirerek ve bu iki büyük müessesenin iş birliği yapmasını sağlayarak, dar ve orta gelirli memurların mesken sahibi yapılmasına çalışılmalıdır.

İşçi yurttaşların konut ihtiyaçlarını daha süratli bir tempo ile karşılamak için Sosyal Sigortalar Kurumunun konut kredilerini geliştirmek lüzumuna inanıyoruz. Geçen dönemde bu konuda faydalı bazı adımlar atılmış, kredi limitleri genişletilmiş, miktarlar artırılmıştır. Bu konuda yapılması gerekli yeni işler vardır.

Bu arada Hükümet Programında yer alan bir hususa temas etmek isterim.

Devlet parası ile kanunsuzluğu teşvik etmek olmaz. Deniyor ki; "Özel arsa üzerine gecekondu yapılmış ise, bu arsalar kamulaştırılacaktır"

Değerli arkadaşlarım, kamu yararı olan yerde biz kamulaştırmaya karşı değiliz, bunların hiçbiri kamulaştırılmasın da demiyoruz. Anayasanın 38'nci maddesinin ve 6830 sayılı kanunun, hatta bu kanunun biraz evvel söylediğim sosyal düşünceye uygun olarak değişmeyi gereken, değişikliği de Meclise daha önce teklif edilmiş bulunan yeni esasının ışığı altında kamulaştırma gereken yerlerde kamulaştırma yapılsın; ama Hükümet bir şeyi açıklamalıdır.

Devlet parası ile kanunsuz olarak arsa işgalciliğinin teşvikçisi olmadığını; "bundan böyle de gider özel arsa üzerine işgalcilik yaparız, işgal ettik mi, yarın Devlete döneriz, gel kamulaştır" deriz. "Yani özel arsaları Devlet parası ile biz işgal eder ve bunlara sahip oluruz" Arsa başkasının, parayı veren Devlet, düdüğü çalan biz olacağız. Oh ne âlâ... Bir yerde özel arsa bulalım, topluca gidip oraya yerleşelim ve Devlete dönelim; "biz kanunsuz işgal yaptık, öde faturasını" diyelim. Böyle bir teşvikçilik içinde bulunulmadığı açıkça ortaya konmalıdır, çünkü bunun sonu gelmez.

Bir de küçük soru; Hükümet bu vaadi yaparken, halen mevcut bulunan özel arsa üzerindeki gecekonduların sayısı üzerinde ve bir kamulaştırma halinde ödemesi gerekli olacak kamulaştırma bedelinin takribi miktarı üzerinde, çok yaklaşık olarak bir fikir sahibi midir ve bu miktarın çok yaklaşık olarak ne olduğunu Yüce Meclise söyleyebilir mi? Bunu öğrenmeyi istiyorum.

Sevgili arkadaşlarım af konusunda C.G.P. nin görüşünü af tasarısı geldiği zaman geniş olarak arz edeceğiz ama protokolde ve Hükümet programında konu anahatları ile yer aldığı için ve henüz üzerinde Hükümetçe çalışmalar yapılabildiği bir dönemde faydalı olur ümidi ile bazı kaygularımızı belirtmek istiyorum.

Bir sıra gözetmeden bazı sorular arz edeyim. Milyonlar vuran döviz kaçakçısını affetmekte ne yarar olduğunu biz C.G.P. olarak bugüne kadar çözemedik.

Kaçak yabancı sigaradan, esrar ticaretinden her türlü kaçak mal ticaretinden, milyonlar vuranların daha dün, (bir ay, iki ay evvel değil) şu kadar milyonluk kaçakçılık yaparken yakalandığı gazetelerde yazılanların, malî polis tarafından; şu kadar milyonluk, 10 milyonluk, 40 milyonluk kaçak yakalandı diye adları ortaya çıkarılanların hemen, 1973 Aralık sonundan evveli suç işlemiştir diye af edilmelerinden ne fayda beklediğini çözemedik.

Halkın sağlığıyla oynayarak, halkı zehirleyerek vurgunlar vuranların affından ne beklendiğini çözemedik. Orman kaçakçılığıyla milyonlar vuran büyük orman vurgunculârının yurdun ve milletin geleceğini tahrip ederek kendi kasalarını, ceple-

rini hudutsuz şekilde şişirmiş olanların, servet yapmış olanların affında yarar olup olmadığını sorma mevkiinde olduğumuzu sanıyoruz.

Milyonlarca liralık vergi kaçırmış olanların affında ne yarar bulunduğunu anlamıyoruz. Türk Devletini bölmek, parçalamak, Türk Devletini içinden yıkmak İstedikleri daha dün denecek kadar yakın tarihte ilâma bağlanmış olanların, daha birkaç, gün evvel Askerî Yargıtayın onayladığı ilâmla mahkûm olanların, suçu 1973 Aralığından önce işlemiştir diye; daha üç dört gün evvel Türk Devletini yıkmak, bölmek, bu vatandan birçok başka Devletler çıkarmak istedikleri için mahkûm olanların affında, aftan bunların da yararlanmasında ne fayda ola bileceğini çözemedik.

Dışa bağlı komünist örgüt kurdukları için, komünizm propagandası yaptıkları için mahkûm olanların, hemen salıverildikleri takdirde nedamet getireceklerine ve faaliyetlerine bıraktıkları noktadan daha da azgın ve şımarmış olarak başlamıyacaklarına kani değiliz. Bunların kendilerini suçlu saymadıklarına dair beyanları basınımızda çıkıyor, dış basında çıkıyor. "Biz af istemiyoruz, bizden af dilenmesini bekliyoruz" diyenleri Yüce Meclisin affetmesi için hangi sosyal, hukukî, siyasi sebep bulunduğunu çözemedik. *(A.P., C.G. P. ve D.P. sıralarından alkışlar)*

Büyük, çaptaki rüşvetlerle, yolsuzluklarla, irtikâpla, ihtilasla Devlet malı çalanların affında herhangi bir yarlar görmüyoruz.

Irz düşmanlığıyla... *(C.H.P. ve A.P. sıralarından "Bravo" sesleri alkışlar)*

DAVUT AKSU (Kars) — Senin şerbetin bol Hocam. *(C.H.P. sıralarından anlaşılmayan müdahaleler)*

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Keşke bu düşünceler seçim beyannamenizde yer alsaydı. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

METİN TÜZÜN (İstanbul) — Buna da bravo.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Bu rüşvet, ihtilas, irtikâp yolsuzluklarını affetmeyeceğiz, Devlet malı çalanları atfetmeyeceğiz, diye ben bunu meydan meydan söylediğim zaman aldığım protesto mektuplarını dosyala sam (dosyaladım bir kısmını) göstersem, şaşarsınız. Beni alkışlayanlar dahil, herkes birden söyleseydi, bu kadar protesto mektubu almazdım. Ama neyse, gene de doğruyu söylemekte devam edelim. Protesto eden edecek tabiî...

ZEKÂİ ALTINAY (Zonguldak) — O protesto seçimde oldu Hocam...

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Sevgili arkadaşlarım, birkaç misal ve neyim;

Adam sahte evrak tanzim etmiş, götürmüş ticaret odası yetkililerine, onları iğfal, ederek onaylatmış.. Bununla gitmiş, Devletçe dağıtılan bir maldan bol bol. tahsis almış...

DAVUT AKSU (Kars) — Sizin devrinizde...

Müdahale etmeyiniz efendim.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Hayır hayır, sizin iktidarda olduğunuz devirde... *(C.G.P. sıralarından "Bravo" sesleri)*

Kararı var... Hayâl kurmuyorum, Yargıtayın neşrettiği ceza kararlarına bakarak seçtim bu örnekleri On yıllık ceza kararlarını avukat arkadaşımdan rica ettim, baktım...

Ondan sonra gitmiş, fakir köylüye fahiş fiyatla satmış; yakalanmış, mahkûm olmuş.

Arkadaşlar, sahte evrak tanzim ederek böyle tahsislerle vurgun vurmuş adamı bugün affedeceksiniz ide ne fayda sağlayacaksınız? Bunda hangi maşerî zaruret vardır, bunu çözebilmiş değilim.

Sevgili arkadaşlarım, daha dün denecek kadar yakın tarihten bir misal; Yılbaşı geçirdi memleket. Memur var, yarım kilo kuru yemişi alıp evine, yavrularına götüremedi, bir muhasebede çalışıyor... Memur var, aynı gün, yılbaşından bir gün evvel, af için koyduğunuz tarihten on saat evvel, aynı muhasebede çalışan memur, gitmiş oradan kırk bin lirayı cebine indirmiş; yılbaşı gecesi çocuklarına kuru yemişini de almış, eğlenmiş, içmiş, patlayıncaya kadar... Şimdi bunu affederseniz, o dürüst çalışan memurun durumu ne olur? Bunu affetmede hangi içtimaî yarar okluğunu anlayamadık.

Af lüzumludur; bir affa ihtiyaç vardır, kader kurbanları vardır, nedamet getirmiş olanlar vardır, uzun yıllar hapishanede kaldıktan sonra artık; bir daha suç işlemeye tövbe etmiş olanlar vardır. Hapishanelerimizin şartları, insanî bakımdan gerçekten ıstırap vericidir. Affı kim istemez? Ama af, kolay oy toplama aracı olmamalı; af huzur getirmeli, huzursuzluk değil... *(C.G.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Af asayiş getirmeli, asayişsizlik değil Af kardeşlik getirmeli, yenliden anarşi ve iç kavga değil. Af millî bütünlüğe hizmet etmeli, millî bütünlüğü yıkmak isteyenlere değil. Af demokrasiye hizmet etmeli, demokrasiyi yıkıp, kızıl dikta idaresi kurmak isteyenlere değil... *(A.P., C.G. P., D.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

ZEKÂİ ALTINAY (Zonguldak) — O senin demokrasinde...

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Ha, sizin demokrasiniz onların istediği demokrasi mi? *(C.H.P. sıralarından "senin" sesleri)*

Sizin demokrasiniz, bizim demokrasimiz mi var? Ben bunu bilmiyorum.

Sevgili arkadaşlarım, bir yanda şerefli hâkimler, Sivil hâkimler, asker hakimler, hayatları bakımından tehdit altında bulundurularak; (Evet hâdiseler biliyoruz. Devlet arşivlerine bakarsanız göreceksiniz; iktidardasınız) çolukları, çocukları, hayatları tehdit edilerek, Türk Devletini kurtarmak için, Türk Milletinin varlığını, hürriyetini, nitelikleri Anayasada yazılmış Türkiye Cumhuriyetini korumak ve kurtarmak için fedakârılıkla hizmet görecekler; bir taraftan, onların daha dün mahkûm ettikleri, nedamet getirmemiş, çıktıkları gün aynı suçu işleyecekleri muhakkak olanları affa hazırlanılacak...

ZEKÂİ ALTINAY (Zonguldak) — Nereden biliyorsun?

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — "Nereden biliyorsun?" diyorsunuz. Hiç takip etmediğiniz belli... Hiç mi takip etmediğiniz için söylüyorsunuz, yoksa nedamet getirdiklerini bilecek kadar, iddia edecek kadar yakını mısınız?

ZEKÂİ ALTINAY (Zonguldak) — Yakınıyım... *(C.H.P. sıralarından gürültüler)*

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Nedamet getirmediklerini biliyorum ben, takip ediyorum.

VELİ BAKIRLI (Manisa) — Solmazer'den mektup aldın mı?

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Arkadaşım, bana çok söz atmayın. Bana söz atmakla davama zarar vermezsiniz, bana hizmet edersiniz.

İBRAHİM AKDOĞAN (Kocaeli) — Pasaportu siz verdiniz.

Sayın Feyzioğlu, siz devam buyurun.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Yeni olduğunuz için çok müdahale ediyorsunuz, bu size değil, benim davama hizmet eder benim fikrimi daha açık söylememe hizmet edersiniz. Ben size müteşekkir olurum ama müzakereyi uzatıyorsunuz, o kadar. Ne asabımı bozarsınız, ne silsileî kelâmımı. İsterseniz devam edin.

VELİ BAKIRLI (Manisa) — Hocam, Solmazer'den mektup aldınız mı?

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Onun hesabını gördük geçen dönemde. O size mektup yazar.

DAVUT AKSU (Kars) — Yalan söylüyorsun.

Lütfen müdahale etmeyin.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Affetmeyin beyefendi, bunları söylemek iş değil... Biz, bunlar affedilmesin diyoruz. Affetmeyeceğiz deyin bitsin, yersin herkes hesabını. Bu kadar kolay; affetmeyin efendim. *(C.H.P. sıralarından gürültüler)*

Sayın Feyzioğlu, buna da sıra gelecek efendim lütfen siz sadede gelin ve sözlerinize devam edin.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Ben mücadele ettim onun karşısında, ben! Bunun! Hesabını gördük.

DAVUT AKSU (Kars) — Pasaportu Melen verdi.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Bunun hesabını gördük, yalan bunlar. Seçim meydanlarında tek taraflı söylediklerinizi burada söylemek mümkün değil kardeşim. Çünkü burada cevabını veririz. Bunun cevabı yüz defa verildi. Burası köy kahvesi değil, burası Türkiye Büyük Millet Meclisi... *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri; C.H.P sıralarından "Yuh" sesleri)*

Burada bunların cevabı verilir.

Sevgili arkadaşlarım... *(C.H.P. sıralarının arka tarafından İzmir Milletvekili Süleyman Gencin ayağa kalkarak hatibe hitaben anlaşılmayan konuşmaları)*

Kim konuşuyor? Süleyman Genç... Çıkarayım mı vesikaları?

Sayın Feyzioğlu, Sayın Feyzioğlu...

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Çıkarayım mı vesikaları? *(C.H.P. sıralarından gürültüler)*

Sayın Feyzioğlu, Meclise hitaben konuşacaksınız efendim. Lütfen Hükümet Programı konusundaki görüşlerinizi ifade edin.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Siz lütfen söz kesenlere hitap edin Sayın Başkanım.

(Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı'nın Başkana işaretle ikazları)

Sayın Tosyalı, siz de telaş buyurmayın efendim.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Sayın Başkanım ve değerli arkadaşlarım, bu meselenin en kolay hâl yolu şudur; Madem ki bazı insanların zararlı olduğunda heyecanlı bir ittifak içinde bulunan veya görünen arkadaşlar var; bunun en basit yolu bunları affetmemektir. Bunun en basit yolu, af kanunu geldiği zaman, bırakalım anarşi suçlarını, anarşi tahrikçilerini affetmeyelim Yalnız bomba savuranları değil, onları teşvik etmiş olanları, *(A.P. ve C.G.P. sıralarından "Bravo" sesleri)* "Bomba savurmak sevaptır, memleket hizmetidir" diye propaganda yapmış, yazı yazmış 18 yaşında filiz delikanlıları anarşiye teşvik etmiş olan komünist propagandacıları affetmeyelim. *(C.H.P. sıralarından "Orman konusuna gel" sesleri)*

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Şimdi oraya geleceğim, biraz sonra değineceğim o konuya da *(C.H.P. ve A.P. milletvekilleri arasında karşılıklı ve anlaşılmayan müdahaleler)*

Sevgili arkadaşlarım; orman konusunda da bazı noktaları arz edeceğim.. *(A.P. ve C.H.P. sıralarından yer yer ayağa kalkmalar, anlaşılamayan müdahaleler)*

Sayın Buldanlı lütfen oturun efendim. Meclisi ben yönetiyorum siz değil.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Sevgili arkadaşlarım biz, fakir, dar gelirli yüzbinlerce orman köylüsünün affından yanayız..

TEVFİK FİKRET ÖVET (Sinop) — Ayıp ayıp utan be! Yazık, alkışlayan da yok.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Orman köylüsü affa lâyıktır...

Lütfen müdahale etmeyelim efendim.

AHMET BULDANDI (Muğla) — Sayın Başkan, müdahale ediyorlar.

Lütfen efendim, lütfen.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Dar gelirli orman köylüsünü mutlaka affedeceğiz. Arabası, atı haczedilmiş, evinin damını örtmek için bir dal kesmiş, ısınmak için bir parça odun aramış, bir torba kömür yaptığı için mahkemelerde sürünen, çoluğu çocuğu aç kalmış çilekeş orman köylüsünü affetmek lâzımdır. *(C.H.P.* sıralarından, "Doğru doğru" sesleri)

Hükümet programında yer alan bir hüküm var. Diyor ki, "Orman ürünlerinin satışından, bu çilekeş orman köylerinin kalkınması için bir fon ayrılsın". Buna yüzde yüz katılıyoruz, Tosyalı arkadaşımın imzası ile Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına 14 Ekim seçimlerinden sonra Yüce Meclise verdiğimiz ilk teklifin, Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubunun bu Meclise sunduğu birinci kanun teklifinin adı ve konusu orman ürünlerinin satışından, orman köylerinin kalkınması için fon ayrılması hakkında kanun teklifidir. Bunun gerçekleşmesinden sadece iftihar ve sevinç duyarız. Hükümete bu konuda yardımcı olacağız.

TEVFİK FİKRET ÖVET (Sinop) — Hükümette iken nerede idin?

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Sevgili arkadaşlarım, yalnız bir noktayı belirteyim; 1970'lere girerken ormanla ilgili bir gerçeği bilmeye mecburuz. Sayın Orman Bakanı karşımda oturuyor, bilhassa orman sevgisinden emin olduğum bir eski arkadaşa, hayatı toprak ve ormanla, ziraatla haşır neşir olmuş bu eski arkadaşa hitabederken bu gerçeği içten duygularla söylemeyi vazife sayıyorum.

Arkadaşlar, servetler vardır bitmeye mahkûmdur. Petrol biter, kömür biter, demir biter, fosfat biter, linyit biter, bakır bite, krom biter. 1970'lere girerken dünya bir gerçeği keşfetmiştir ki...

ALEV COŞKUN (İzmir) — Af kanunu geldiği zaman konuşursunuz bunları.

TURHAN FEYZİ0ĞLU (Devamla) — Sen de mi Brütüs? *(A.P. ve C.H.P. sıralarından, "Gülüşmeler")*

Dünya bir gerçeği keşfetmiştir ki, tabiatta tükenmeyen servet, tabiattan aldığını tekrar tabiata veren, topraktan aldığını tekrar tabiata veren, atmosferden aldığını tekrar atmosfere veren bir ebedî servet vardır korunursa, o da, bu toprağın üstündeki ağaç örtüşüdür, bitki örtüşüdür. Bunu tahribettiğiniz zaman o vatan yaşanmaz olur. İnsanlık petrolsüz yaşamanın yolunu bulacak, bir maddenin yerine bir başkasını ikame edecek; fakat insanoğlunun, toprağın üzerindeki bu yeşil örtü bittiği zaman ne yapacağını, hava ve su bakımından, zarurî yaşama şartları bakımından ne yapacağını bugün dünyanın âlimleri derin derin düşünüyor ve inceliyor.

İşte bu durum sebebiyledir ki, 1970'lerin başından beri Devlet Plânlama Teşkilâtımızın resmî belgelerine girmiş olan bir gerçeği arz ediyorum; orman serveti tükenmez gibi görünen birtakım ülkeler bile bize nazaran kat kat üstün orman yüzeyine sahibolan ülkeler bile bu gerçeği görüp orman ürünlerini daha az üretmeye, orman servetlerini daha çok korumaya, ağaçlama faaliyetlerini daha çok hızlandırmaya önem vermişlerdir. Birkaç yıldan beri her türlü orman ürününün fiyatlarında milletlerarası piyasada görülen baş döndürücü fiyat yükselmesinin temel nedeni, işte çevre problemlerinin şuuruma birdenbire varan dünyanın, orman konusuna yepyeni bir açıdan bakmaya başlamasıdır.

Değerli Orman Bakanı arkadaşımdan ricam; Türkiye'de orman affını yapalım, ama orman affını yaparken hiç değilse Orman Bakanı arkadaşım yardımcı olsun, orman mühendislerinin geçen gün açıklamalarında istedikleri gibi; kasıtlı orman yakan, orman açan, odun veya kereste ticaretimden vurgun vuranlar kesinlikle af-

fın dışında kalsın. *(C.H.P. sıralarından, "Bravo" sesleri, C.G.P. sıralarından, alkışlar)* Cumhuriyetçi Güven Partisi olarak ricamız budur ve hızlı yetişen orman türlerinin hızlı yetişen ağaç türlerinin, ülkemiz bakımından kavak gibi türlerin dikimine büyük bir hızla girişelim. Türkiye'nin geleceği bakımından, su rejimi bakımından, varlığımız bakımından bunun önemi büyüktür.

Bu konudan toprak ve tarım reformu konusuna geçiyorum. Cumhuriyetçi Güven Partisi uzun yıllar bu kürsüde, beyannamelerinde ve seçim kampanyasında, sosyal adalete ulaşmanın temel çaresi olarak, çarelerin en başında gelen çare olarak toprak reformumu öne sürmüştür.

Toprak reformu olarak geçen dönemde bu Meclise içinde kabul edilmesi mümkün olmayan, çünkü Türkiye'nin tarımını da, toprağını da, köyünü de, köylüsünü de perişan edecek, gerçeklerimize aykırı hükümler ihtiva eden, ilme aykırı hükümler ihtiva eden tasarılar da geldi, dengeli, aklı başında, gerçek bir toprak ve tarım reformu niteliğini taşıyan tasarılar da geldi.

Türkiye'de ilk toprak reformunu yapmış olan Şevket Raşit Hatiboğlu hocamızın, inançlı dava arkadaşımız, sevgili merhum arkadaşımızın ruhu şâd olsun. Bir defa o çıkardı, bir defa da geçen dönemde Yüce Meclis bir Toprak ve Tarım Reformu Kanununu çıkardı. Kulun yaptığı her şey kusurlu, Allah'tan başka kusursuz varlık yok, onun eserinden başka kusursuz eser yok. Elbette ki, kusurlu, olabilir. *(M.S.P. sıralarından, alkışlar)* Ama insan eseridir, kusurludur diye, şunu kabul edelim ki, bizim inancımıza göre bu toprak reformu ileri bir adımdır ve hiç şüphe yok ki, Türkiye'nin gerçeklerine, ilini gerçeklere uygun olduğu inancı ile geçirilmiştir.

Bu tasarıya "yozlaşmış" dendi, "bu tasarı toprak reformunu bozdu" dendi. Ne yapmıştır? Vaktiyle Cumhuriyet Halk Partisinin de Hükümetteyken savunduğu gibi, resmî belgelerinde ileri sürdüğü gibi verimli, düzenli işletmelere iki misli genişlik tanıyalım demiştik. Denebilir ki, sizin tanıdığınız şekil bizim düşündüğümüzden farklıdır. Olabilir, belki de farklıdır. Fakat bu, o zamanki iktidarın ve o zamanki Meclis çoğunluğunun görüşü idi. O gün azınlıkta olan, muhalefette olan arkadaşlarımız pek tabiî haklı olarak dediler ki; "Düzenli işletme, düzensiz işletme, toprağı verimli kullanma, verimsiz kullanma tanımayız. Bunların hepsine aynı büyüklük ölçüsünü uygulamak lâzımdır, reform dediğin böyle olur" iddiasını ileri sürdüler ve bu noktadan itiraz ettiler. Bu noktadan ve daha birçok başka noktadan. Büyüklüklere itiraz ettiler, "toprakta düzen değişikliği lâzımdır" diyerek bizim katılamadığımız bazı görüşler ileri sürdüler.

Ne dedikse "Olmaz" dediler ve "Biz iktidara gelir gelmez bunları değiştireceğiz. Bu yaptığınız ileri bir adım olsa bile çok yetersiz, zayıf, cılız bir adımdır, yozlaşmış bir adımdır; biz daha iyisini yapacağız" dediler. Kanun çıktı, Toprak Reformu Müsteşarlığı kuruldu, pilot bölge seçildi, bu Devletin bütçesine, (şimdi geri alınmış olan tasarıya) bundan önceki Hükümet reformu ciddiye aldığı için 920 milyon lira gibi hiç küçümsenmeyecek bir meblâğı toprak reformu davası uğruna yalnız 1974 yılında sarf edilmek üzere bir kalem olarak koydu. Bu 920 milyon liranın yanılmıyorsam, arkadaşların görüşü nedir bilmiyorum. Bu, ilgili bakandan aklığım rakam-

dır) içlinde hayvancılıkla ilgili, mera gelişmesiyle ilgili, o bölgede yeraltı sularını, Türkiye'nin belki de en mümbit toprakları arasına girmesi beklenebilecek olan Urfa Ovasını suya kavuşturmak için" sarfedilecek; olan paralar da vardır. Bir proje hazırlandı, bir çalışma yapılıyor.

Şimdi dikkatle, Hükümet ne söylüyor diye baktım.. Öyle ya bu, yıllardan beri bir numaralı dâva idi. Dağ taş "Toprak reformu" diye inletilmişti. Topraksız vatandaşların kulağı Hükümet Programındaydı, az topraklı vatandaşların kulağı Hükümet Programındaydı, umut verilmişti kendilerine; "Bu Hükümet gelecek toprak reformunu öyle yapacak, topraksız vatandaş kalmayacak, az topraklı vatandaş kalmayacak" diye. Baktık programa ve toprak reformu konusunda tek kelime göremedik. Ne protokolde, ne Hükümet programında.. Ve doğrusunu isterseniz bunun sırrını çözemedik. Hani bundan vaz mı geçtiler diye düşündük. E, tanıyoruz da biraz arkadaşlarımızı ve vazgeçmiş olduklarına ihtimal vermiyoruz. Vaz geçmedilerse neden bundan hiç bahsetmediler? Bunun sırrını çözemedim. Bunun sırrını Hükümet bu sorulara cevap verdiği zaman çözebiliriz inşallah, diye bekliyoruz.

Ucuzluk vadet, programında ucuzluktan bahsetme, fiyat artışlarının milletlerarası konjonktürün sonucu olacağına dair izahlar yap. Sınavsız üniversiteye giriş vaadet, onu bir başka bahara ertele, hatta, sınavı daha alt kademeye almak anlamına bir sistem teklif et. Toprak işleyenindir diye yıllarca dağı, taşı inlet, bu yozlaşmış reformun yerine iktidara gelir gelmez çok daha iyisini yapacağız de, iktidara gelir gelmez toprak reformundan tek kelime ile bahsetme... Bunu doğrusu anlamak ve izah etmek kolay değil.

Değerli arkadaşlarım, bir ele esnaf ve sanatkârların defter tutma külfetinden kurtarılması dâvası var. Bu, önemle üzerinde durulma ya değer gördüğümüz bir konu olduğu için birkaç kelime ile bahsetmeme izin verin. Bu da unutulmuş görünüyor. Bu vaatte yapıldı. Soruyoruz, acaba Hükümet Programına girecek kadar önemli mi sayılmadı, yoksa vaz mı geçildi? Bunun da açıklanmasını istiyoruz ve Hükümet şayet küçük esnaf ve sanatkârları defter tutma külfetinden kurtaracak bir teklif getireceğini söylerse bundan esnaf ve sanatkârlarımız hesabına sevinç duyacağız.

Halk Bankası ve halk sandıklariyle ilgili program hükmünden ufak, bir endişeye kapıldığımızı da arz etmek isterim; Halk Bankası ve halk sandıkları küçük esnaf ve sanatkârın müessesesidir. Bunlar, küçük esnaf ve sanatkârın teşkilâtı ile meşgul bakanlığa bağlı idi. Şimdi Köy İşleri Bakanlığına bağlanıyor ve böylece yeni bir sisteme bağlanmakla "Halk sektörü" diye ne olduğu, sınırlarının neler olduğu, ne, yapacağı pek de belli olmayan bir kavram içinde eritiliyor. Çok umarız ki, küçük esnaf ve sanatkârlarımız, bütün bu operasyon arasında kendilerinin belli başlı dayanağı olan ve son yıllarda mütemadiyen yapılan kanun değişikliği ile artırılan sermaye ile getirilen yeni bükümlerle küçük esnaf ve sanatkâra her geçen gün daha büyük imkânlar sağlayan bu müessesenin nimetlerinden mahrum edilmezler.

İmam-Hatip Okullariyle ilgili olarak, nedense adı söylenmeden (ama biz söyleyelim çünkü daha evvel de bu kürsüde söyledik) programa girmiş olan vaade

gelince; arkadaşlar anlaşılıyor ki, program açıkça adını koymasa da İmam - Hatip Okullarının orta kısımlarının yeniden açılmasını öngörüyor. O, "Vatandaşın parasıyle yapılmış okullar açılacaktır" sözünün altında yatan mânanın da ne olduğunu bu mevzuda çok mücadele vermiş parti olarak biz biliriz. Belli, yeni İmam - Hatip Okulları da açacağız vaadi veriliyor. Pekâlâ bir uzlaşmaya varılmış, yalnız bunu okurken bazı hatıralar gözümün önünde canlandı. Bunların teferruatına girmeyeyim, gerekirse gireriz; zabıtlar, belgeler burada. İsteyen de merak ederse bütün teferruatını okur. Bu konu geçen dönemde de buraya geldi. Bir Millî Eğitim Bakanı İmam - Hatip Okullarının orta kısmını kapattı. Bu kapatma kararı bize göre kanunsuzdu, plâna aykırıydı. Türkiye Büyük Millet Meclisi bir plân kabul etmiş. Millet Meclisinin ve Senatonun iradesiyle kabul edilmiş bir metin diyor ki; "Ebe Okullariyle İmam - Hatip okulları ilkokula dayalı olacaktır" Bunu da havadan söylememiş; değerli ilim adamlarının, eğiticilerin katıldığı özel ihtisas komisyonu toplanmış, Devlet Plânlama Teşkilâtının özel ihtisas komisyonlarından birisi, diğer meslek okullarının ilkokula dayalı olmasını lüzumlu görmemiş, ortaokula dayalı olmaları daha faydalıdır, demiş. Ama din eğitimi için mutlaka daha küçük yaşta eğitime başlamanın zorunluğunu bir ilmî zorunluk olarak görmüş ve özel ihtisas komisyonu bu tavsiyede bulunduğu için Devlet Plânlama Teşkilâtı böyle lüzum görmüş, Bakanlar Kurulu böyle kabul etmiş, Millet Meclisi bunu onaylamış, Cumhuriyet Senatosu onaylamış ve Resmî Gazetede bir devlet belgesi olarak Meclis iradesine kavuşmuş bir belge olarak yayınlanmış. Bir bakan çıkacak Meclisin kararını kararname ile değiştirecek. Bunun doğru olduğunu kabul etmedik.

Bu konuda Yüce Meclise D.P.li bir arkadaşımız tarafından bir Gensoru Önergesi verildi. D.P.'li bir arkadaşımı tarafından verilen bu gensoru burada tartışıldı. Bu tartışma sırasında siyasi partilerin nasıl bir tavır takındıkları tarihe malolmuştur. Biz Gensoru önergesine müspet oy kullandık, C.G.P. olarak ve Grup Başkanvekilimizin ağzından bu kürsüye çıkıp parti adına dedik ki; "Bu karar kanuna uygun değildir, alınan bu karar plâna aykırıdır, yerinde değildir ve Bakan gerçekten kanun dışı bir tasarrufta bulunmuştur, verilen önerge yerindedir" O sırada, bu İmam - Hatip Okullarının orta kısımlarının zararları hakkında neler dinlemedik, ne nutuklar söylendi, neler söylendi... Bunların eğitim politikamız bakımından ne kadar zararlı olduğu hakkında ne fikirler dinledik biz; buralarda. O vesile ile başka vesilelerle bu kürsüye bunların sadece bir kısmı getirildiği için vaktinizi daha fazla almak istemiyorum; bir kısmı söylendi, belge olarak getirildi, çok daha başkaları da var.

Şimdi arkadaşlarım görüyoruz iki burada gerçekten bir yanılgı düzeltilmiş, ama bu yanılgıyı kimin yaptığı tescil edilsin ve bilinsin diye meseleyi getirmekte fayda gördük.

Sevgili arkadaşlarım, seçmen yaşı olarak 18 yaş konusuna geliyorum. Hemen bir noktayı belirteyim; seçmen yaşını seçilme yaşından ayrı olarak düşünmeyi C.G.P. olarak biz başından beri doğru bulmuyoruz. Türkiye'de seçme yaşı değil, seçilme yaşı da ele alınması gerekli olan bir konudur. Dünyanın en eski parlâmentosu olan İngiltere Parlâmentosuna çok daha genç yaşta insanlar girer. Cumhuriyet Senatosuna 40 yaşına kadar kimse girmezmiş, Millet Meclisine 30 yaşına kadar kimse

girmezmiş... Neden? 30 yaşından evvel Nobel alacak kadar ünlü, bir kimya âlimi oluyor. Ekseri ilim adamları bilirler; Nobel kazandıran büyük keşifleri fizikçiler genellikle 30 yaşına kadar yapmışlardır. Newton'dan en yeni keşifleri; yapanlara kadar bakınız, 30 undan sonra büyük fizik keşfi yapana pek rastlanmıyor. Türkiye'de 30 yaşından önce böyle büyük keşif yapan bir Türk çıksa ve Nobel'e hak kazansa, işte Anayasanın söylediği; "Olağanüstü hizmetler yaptığı için Kontenjan Senatörü olur" ibaresi var ya, bunlar için konmuş Anayasa hükmü aslında. *(A.P. sıralarından alkışlar)* Böylesi çıksa, "Hayır 40 yaşını doldurmamıştır" diye mebus seçemeyeceksiniz Nobel kazanmış adamı. Üniversitede profesör yapıyorsunuz, umum müdür yapıyorsunuz, teftiş heyeti reisi yapıyorsunuz, milyarlık müessesenin başına getiriyorsunuz" fakat Millet Meclisine getirmiyorsunuz. Arkadaşlarım, 26 yaşında seçilme imkânı verdiğiniz zaman gençlere, onları sadece rey makinesi olmaktan çıkarırsınız. Onları, omuzlarına binip Meclise gelmek için rey makinesi yapmayalım, biraz daha erken yaşta seçilme imkânı verelim. Çok sayıda genç gelir, birdenbire Meclis tamamen tecrübesizlerle dolar diye merak etmeyin, yok böyle bir şey 25 yaşında gençler gelsin ziyanı yok; ama 25 ile 30 yaş arasında bir kısım kabiliyetli dinamik kendini kabul ettirmiş insanlar da gelirse bundan memleketin zararı olmaz ve böylelerini Parlâmento içine almak, Parlâmento dışında islim salmalarına imkân vermekten belki daha yararlı olur. Bunu, İngiltere Parlâmentosuna çok daha erken yaşta insanların seçildiğini bilerek arz ediyorum. Çok popüler bir teklif olmadığını bilirim. Parlâmentoda bu teklifi yapmanın çok popüler olmadığını bilirim... Bir latifeyi mazur görün, bu gergin saatte Feyzioğlu değiştirme birliklerini artırmaya çalışıyor diyeceksiniz, bazılarınız. O maksatla söylemiyorum. Sahiden uzun yıllardan beri savunduğum bir görüştür. *(C.H.P. sıralarından gülüşmeler)*

Seçmen yaşına gelince; 18 yaş konusunda tereddütler var idi, sebepleri de açıktı. Askerlik yapma çağında olanlar var, 18 - 21 yaş arasında, 18 yaşındakilere seçme hakkı veren ülkelerde askerde olanlar rey veriyor, Türk kanunları bu imkânı vermiyor. Türk Milleti, Ordusu üzerinde hassastır. Türk Milleti Silahlı Kuvvetlerinin içine seçim sandığını, seçim afişini, kışlaya seçim propagandasını götürmeyi istemediği için bunu bir kanun hükmüyle, Anayasadan esasını alan bir kanun hükmüyle sınırlamış. Anayasadan kuvvet alan bir hükümle sınırlamış.

Şimdi, 18 - 21 yaş arasında bir kısım insanlar silah altında, bir kısmı tecilli. Köy çocuğu silah altında; şehirli, üniversiteye falan gidebilen ailenin çocuğu da eğitimde olduğundan tecilli. O rey verecek, öbürü vermeyecek. Silah altında olduğu için bir kuşak rey vermeyecek, halk çocukları rey vermeyecek; önemli sayıda, bazı yaş dilimlerinde.

Bir de 18 yaş deniyor ama arkasından "Ortaöğrenim çağında ise rey vermesin" deniyor. Bunun ortaya çıkaracağı zorluklar üzerinde acaba Hükümet durdu mu? Nüfus tezkeresine bakacaksınız, bir de öğrenci kartı mı arayacaksınız? Öğrenci olup olmadığını ispat o kadar kolay mı? Sonra okuldan kovulana prim vermek niye? Okuldan tardedilmişse seçmendir, tahsiline lisede devam ediyorsa seçmen değildir.. Okumak kusur gibi.. Bunu geçen gün, "Acaba okumamaya prim mi veriliyor"

diye yorumlayan bir yorumcu da oldu. Hülâsa bu konu, üzerinde durulmaya değer yönleri olan bir konudur.

Yabancı ülkelerdeki işçilerin rey verme konusu mutlaka gerçekleştirilmesi icabeden bir konudur. Partilerin bu prensipte ittifakı vardır ama bunun yolu kolay bulunamamıştır. Cumhuriyetçi Güven Partisinin bu konuda pratik iki teklifi olmuştur maalesef geçen dönemde kabul ettiremedik. İkisi de pratik ve birbirinden farklı;

Birisi bugünkü seçim sistemi içinde uygulanabilecek, birisi de seçim Sisteminde ufak bir değişiklik yaparak, yabancı ülkelerdeki işçilerimize büyük bir kolaylıkla oy verdirecek iki pratik ye olumlu teklif.

Bu teklifler veya belki daha iyi bulunabilir bir teklif kabul edilmedikçe çözüm yolu bulmak zor ölüyor.

Programda bizi çok endişeye sevkeden bir hüküm var. Şimdiye kadar diğer parti sözcüleri tarafından dokunulmadığı için belki ben duymadım dikkati çekmek isterim. Sayın Çalışma Bakanına bilhassa yönelerek, dikkatini çekmek isterim.

Sevgili arkadaşlarım, programda deniyor ki; "Bir işyerinde toplu sözleşme yapma hakkının hangi sendikaya ait olduğu konusu, çok sık ihtilâf konusu oluyor bu biliyorsunuz yargı denetiminde, yerinde oylama yapılmak suretiyle çözülecektir" Bunun Türkiye'de bir geçmişi var. Türkiye'deki bunun geçmişi şudur; Türkiye'de muhtelif konfederasyonlar var, bilirsiniz sorumlusu var, daha az sorumlusu var; milliyetçisi var, daha az milliyetçisi var. Demokratik rejime bağlı olanı var, "Parlâmento bir araçtır, Parlâmento bir amaç değildir, biz bu burjuva düzeninin müessesesini nasıl olsa ortadan kaldıracağız" diye raporlarına yazmış olanlar var Böyle işyerlerinde yapılan oylamaları isteyenler kimlerdir? Biraz bu işin arşivini karıştırın görürsünüz.

Sevgili arkadaşlarını, hangi sendika bu işyerinde toplu sözleşme yapmaya yetkili olacaktır konusunda bir ihtilâf çıkarmaktan kolay bir şey yoktur. Bir azınlık sendikası için, bir sorumsuz azınlık sendikası için, böyle bir sorumsuz azınlık sendikası, böyle bir ihtilâfı çıkardığı zaman işçinin oyuna başvurma noktasına geldiniz mi, hangi sendika işi müzayedeye çıkarırsa, hangisi daha ulaşmaz, daha sorumsuz, yerine göre daha açık artırmaya çıkmış bir tavır takınır ise, oylamada onun kazanmasının, kayıtlı üye durumuna rağmen onun kazanmasının mümkün olduğu da görülmüştür. Kayıtlı üye sayısı ile...

SABRİ TIĞLI (Kastamonu) — Bu kayıtlı sözünden...

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Müsaade buyurun Sayın Tığlı ben fikrimi söylüyorum.. Ben fikrimi söylüyorum, siz ele söylersiniz; ama böyle bir usul yoktur. Böyle bir usul yoktur Sayın Tığlı.

SABRİ TIĞLI (Kastamonu) — Türk işçisini, bu kadar saf sanmayın.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Ha! Türk işçisine saygım çok büyük olduğu için onu söylüyorum...

Sayın Tığlı, lütfen müdahale etmeyin efendim, lütfen.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Bunu siz de bilirsiniz.

SABRİ TIĞLI (Kastamonu) — Bu kadar saf zannetmeyin

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Sendikalar Kanununun Toplu Sözleşme Kanununun ilk hazırlayıcılarından biri olarak, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk defa bu Meclise siz de dâhil olmak üzere 5 işçi arkadaşın gelmesi için, eline o gün bir tesadüfün vermiş olduğu, bir kanun yapma fırsatından faydalanarak (siz de dâhil olmak üzere) bazı sendikacı arkadaşların girmesi için hazırladığım bir Anayasa taslağına hüküm koymuş, Kurucu Meclis tasarısına hüküm koymuş insan olarak; grev hakkı, toplu sözleşme hakkı için mücadele etmiş insan olarak; fakat geçen dönemde bu kürsüde 15-16 Haziran olaylarından evvel belgeler getirmiş ve birtakım belgeleri Türkiye'ye örnek diye Çekoslovakya'yı, Rusya'yı, Doğu Almanya'yı, Bulgaristan'ı, resmî raporlarında bu ülkeleri örnek diye göstermiş olan sendikaları imzalı raporlarıyle bu kürsüye getirmiş, delillerle ortaya koymuş insan olarak müsaade buyurun görüşümü arz edeyim. Sizinle aynı, şeyleri düşünmediğimiz belli, ayrı saflardayız. Sizi ikna etmek için de söylemiyorum aziz kardeşim; ama kabul buyurun, düşünce özgürlüğü diyorsunuz da, düşünce özgürlüğünün kalesi olması lâzım gelen Türkiye Büyük Millet Meclisinde, bu kürsüde bir muhalefet partisinin fikrini söylemesine niye tahammül etmiyordunuz? Hükümet bir "la" sesi vermiş, "Evvelâ Hükümet düşer" diğeri "Hoşgörü göstermek, düşünceye tahammül Hükümete düşer" demek, hükümetlerin partisine de düşer demektir canım. *(C.H.P. sıralarından "Sabaha kadar konuşalım canım" sesleri)* Hoşgörü sizden gelecek, tahammül sizden gelecek. Eleştirip söylemeye mecburuz. Bu yanlış bir hükümdür, bunun yanlış olduğunu göreceksiniz, kabul ederseniz...

SABRİ TIĞLI (Kastamonu) — Olmadığını da göreceğiz.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Bundan iktidar da zarar görecektir Buna hiçbir iktidar tahammül etmeyecektir, buna hiçbir Kamu İktisadî Teşebbüsü dayanamayacaktır. Böyle şey olmaz. Hangi sendikanın yetkili olduğu konusu oylanmaz, grev yapalım, mı konusu oylanır. İmzalanmış bir toplu sözleşmeyi kabul edelim mi etmeyelim mi konusu, hatta imzalanmadan evvel, müzakere edilirken; "Arkadaşlar bunu kabul edelim mi, etmeyelim mi" diye oylamaya gidilir, üyeler toplanır, oylanır. Bunlar demokratiktir. Bunlar her yerele yapılır; ama bir yerele bir azınlık sendikacı var, bir de çoğunluk üyeleri var. Kanun bunlardan birine yetki vermiş, buna rağmen kayıtlı üyeler, bir sendikada müzayedeye çıkaran, taşkınlık yapan, hatta misali görülmüştür; Dev - Gencin fakültelerde yaptığı, % 5 ile seçim kazanma gibi, eli sopalı ürkütmelerle ne oylamalar yapılabileceğini ve yapıldığını biliriz. Sevgili arkadaşlarım, böyle şey olmaz. Hukuk düzeni içinde yetki o hukuk düzenine göre halledilmek lazımdır. Bundan nasıl bir anarşi çıkabileceğini tahmin ederek uyarma vazifemizi yapıyoruz. Dinlersiniz, kanaatimizce memleket bundan yarar görür.

MEHMET ZEKİ TEKİNER (Nevşehir) — Sağol dinliyoruz.

TUHRAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Dinlemezsiniz, memleket bir tecrübe kazanmış olur, tecrübenin sonunda birçok noktada olduğu gibi bu noktada da belki zaman hak verir.

Gelişmeye muhtaç, bölgeler konusunda da Hükümet programı yetersizdir, külliyen yetersizidir. Son yıllarla bu konuda yapılmış işler var; teferruatına, girmiyeyim, vakit uzadı üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânında öngörülen birtakım güzel hükümler var. Devlet Plânlama Teşkilâtınca 34 il ve 200'e yakın ilçe, gelişmeye muhtaç il ve ilçeler olarak ayrıldı. Kalkınmada öncelikli yöreler tespit edildi. 1974 programını okursanız, 1974 programında bu yıl başlanacak, temeli atılacak, ikmal edilecek çok ciddî yatırımlar vardır gelişmeye muhtaç bölgelerde. Biz Hükümetten en azından bunların bu yıl gerçekleştirilmesine önem verileceği, başlanmış işlerin olsun yürütüleceği hususunda bir sarih vaat bekliyorduk. En azından bu hakkımızdı. Yapılmış bunca çalışma, Devlet Plânlama Teşkilâtında öncelikle kalkındırılacak yöreler için kurulmuş ayrı bir daire, bunun yıllardan beri yaptığı verimli, faydalı çalışmalar, ortaya koyduğu mahsuller varken, bu konuda programda hemen hemen hiçbir şey yoktur, yetersizdir. Daha fazla teferruatına girmek istemiyorum.

Haşhaş konusu çok huzursuz. Soru soruldu, tekrar soralım; köylüye haşhaş ektirecek misiniz, köylüye haşhaş ektirmeyecek misiniz? Köylü vatandaşın sorduğu bu. İstanbul ve Ankara'da vatandaş domatesi kaça yiyeceğim diye soruyor, ayakkabıyı 45 liraya giyecek miyim diye bekliyor, haşhaş ekecek miyim diye bekliyor, Afyon'da bu vaadi dinlemiş vatandaş... Bunun cevabını yuvarlak sözlerden uzak söylemenin zamanıdır, günüdür.

Sevgili arkadaşlarım, Ortak Pazarla ilişkiler konusunda çek şeyler söylendi. Sayın Adalet Partisi sözcüsünün, Sayın Demokratik Parti Sözcüsünün Söylediklerine fazla bir şey ilâve edecek değilim, ama bu konuyu tartışmak için, belgelerle tartışmak için yine vakit gelecek. Ben şu kadarını söyleyeyim, Hükümet programındaki ifadeye katılıyorum.

Hükümet programı ne diyor? Avrupa Ekonomik Topluluğu ile olan ilişkilerin esas anlaşmalar doğrultusunda yürütülmesine devam edilecektir. Bununla beraber, ek protokoller yeniden ele alınacak, memleket yararına yeni değiştirmeler yapmak imkânı aranacak. Hayırlı olsun, çalışsınlar, biz, memleket yararına yapılacak olan bütün bu gayretlerde içtenlikle destekçi oluruz.

İdareci maslahata haklı olarak çatılmış, iktisadî ve sosyal tedbirlerin cesaretle alınacağından bahsedilmiş. Bir cümle söyleyip geçeyim, bu cümleler üzerinde çek şey söylenebilir.

İktisadî ve sosyal tedbirlerin cesaretli olmasından çok, isabetli olması önemlidir. Meselelerin giriftliğini kavramamaktan ileri gelen cesaret bazan öyle isabetsizliklere yol açar ki, bunun adına cesaret denmez, başka şey elenir.

Sevgili, arkadaşlarım, düşünce, inanç, propaganda ve örgütlenme konusuna temas ederek sözlerimi bitireceğim.

Hükümet programı, iyi işleyen bir demokraside temel koşulun geniş görüşlülük, eleştiriye tahammül, karşı düşüncelere saygı olduğunu belirtiyor. Bu konuya herkesten önce ve en başta iktidarın itina etmesi gerektiğini de kabul ediyor. Bu anlayışa yürekten katılıyoruz. Basının ve muhalefetin tenkitlerini hoşgörü ile din-

leyebilmek, bu tenkitlere katlanabilmek bir iktidarın demokrasiye bağlılığının en iyi işaretidir. Hükümetin bu konuda kararlı olarak göreve başladığını söylemesi cidden sevindiricidir. Ancak, protokolden, programdan ve daha önce bu konuda başlıca ilgililerin yazıp söylediklerinden çıkan anlamlara, bakılırsa, Hükümet, sözle ve yazı ile ifade hürriyetini, propaganda hürriyetini hatta örgütlenme hürriyetini sınırlayan kayıtları kanunlardan çıkarmak kararında görünüyor.

Konu, sadece kanunların hoşgörü ile uygulanması şeklinde değil, kanunlarda mevcut kayıtların ve sınırların kaldırılması, sözle ve yazı ile sınırsız ifade hürriyetinin getirilmesi şeklinde ortaya konunca, aydınlatılmaya muhtaç bazı maddeler üzerinde durmak zorunluğu kendiliğinden ortaya çıkar.

Bu noktada Hükümet programında yeterli açıklık bulunmaydı, kanunlarda yapılacak olan değişikliklerin ölçüsü, mahiyeti belirtilseydi, böyle hallerde gerekli olduğu üzere hangi kanunların hangi hükümlerinin kaldırılacağı hususunda az çok bir açıklama yapılsaydı, Hükümetle hangi noktada ve niçin beraber, hangi noktada ve niçin ayrı düşündüğümüzü ortaya koymamız çek daha, kolay olurdu. Ne yazık ki, bu tartışma açıldığında, daima yapılageldiği gibi bu defa da genel sözlerle yetinilmiştir. Aynen okuyorum; (Başı da var tabiî, ama üzerinde durmak istediğim kısım bu) "İfade hürriyetini sınırlayan bütün kısıntılar kanunlarımızdan çıkarılacaktır" deniyor.

Bu sözle kastedilen kanun hükümleri hangileridir? Bir Hükümet programında hiç değilse en önemli gördükleri, madem buna ihtiyaç duymuşlar, mademki böyle bir şey yapmak zorunluğunu görmüşler, bu kadar geniş yer ayırmışlar, biliyorlardır, hangi kanunlar, hangi maddeler söz konusudur. Bunlar hakkında bir işaret verilmesi, bu maddeler hakkında bir bilgi verilmesi gerekirdi, şu kanun, şu maddeler diye...

Şüphesiz, kanun tasarıları ilerde önümüze geldiği zaman bu genel ifadenin neyi kasdettiğini daha iyi göreceğiz ve görüşlerimizi daha somut olarak belirtmek imkânını bulacağız.

Düşünce ve inanç hürriyetini daima savunmuş, bu uğurda mücadeleler vermiş; lâikliğin, din düşmanlığı şeklinde anlaşılmasına karşı çıkmış bir partiyiz. Dalma belirttiğimiz gibi, insanın kafasındaki düşüncesi, yüreğin deki Allah sevgisi, inancı sökülüp atılamaz. Düşünce, inanç, din saç değildir ki kesilebilsin, diş değildir ki Devlet zoru ile Devlet kerpeteniyle sökülsün veya takılsın. Bunun için faşist, komünist veya teokratik dikta idarelerinin karşısında hür, demokratik, lâik, ama doğru manada lâik Devlet anlayışını savunuyoruz.

Demokrasi, her insanın hata yapabileceği yolundaki basit bir inanca dayanır. Demin de söyledim, "Kul kusursuz olmaz" atasözümüzün belirttiği gibi, "Beşer şaşar", demokrasinin ruhu bu iki kelimede yatar. Hiçbir insan veya insanlardan kurulu hiçbir heyet tenkidin dışında tutulamaz. Çünkü hatadan münezzeh değildir. Doğruyu yalnız onun bildiği farzedilemez. Hiçbir insana veya insanlardan kurulu hiçbir heyetle mutlak ve sınırsız iktidar verilemez. Totaliterizmin, demokrasi dışı

akınların, despotizmin her şekline karşı olmak zorunluğu işte bu basit gerçekten "Beşer şaşar" gerçeğinden doğar.

Düşünce ve inanç hürriyetinin ve onun ayrılmaz parçası, tamamlayıcısı olan ifade hürriyetinin önemi de bundan doğar. Ancak, konuyu hukuk ve siyaset ilmî açısından objektif bir tahlile tabi tutarsak şunu görürüz;

Bilimsel açıdan, düşünce ve inanç hürriyeti başka şeydir, fikir ve inançlarını yaymak için söylemek, yazmak, propaganda yapmak, örgüt kurmak hürriyetti başka şeydir.

Daima belirttiğimiz gibi, sonsuz olan, sınırsız olan, sınırsız olması tabiî bulunan hiçbir kanunî kayıt ve sınırla daraltılması asla kabil olmayan hürriyet, derunî olan düşünce, vicdan, din ve inanç hürriyetidir. Çağımızda kanunlar esasen düşünce ve inançla uğraşmaz. İnsanların derunundakini keşfedip ceza vermeye kalkışan çağdaş kanun düşünülemez; fakat ifade, propaganda, örgütleşme konusuna gelindiği andan itibaren, burada kişinin hürriyetiyle, diğer bütün kişilerin hürriyetleri ve içinde yaşadıkları toplumun haklarını dengeleştirmek zorunluğu kendiliğinden doğar.

Söz, yazı, ifade hürriyeti şüphesiz düşünce hürriyetinden ayrılamaz. İfade hürriyetiyle tamamlanmayan düşünce hürriyeti şüphesiz yeterli değildir. Bu doğru, fakat ihmal edilmesi mümkün olmayan başka doğrular, başka gerçekler de var. Toplum hayatı için başka fertlerin şerefi, başka fertlerin haysiyeti için milletin güvenliği ve bütünlüğü için, adaletin tarafsız işleyebilmesi için, Devlet sırlarının sokağa dökülmemesi için, iç kavga, şiddet ve zulüm kışkırtmalarının alabildiğine yapılamaması, hürriyetlerin kötüye kullanılmasıyle bütün hürriyetlerin elden gitmemesi için, en âdi suçların bile mubah, meşru, hatta öğünülecek fiiller gibi gösterilememesi en iğrenç fiillerin bile övülmemesi için, insanların mukaddes bildikleri şeylere açıkça ve alenen sövülmemesi için ifade hürriyetinin, yazı, söz hürriyetinin, propaganda hürriyetinin; örgütlenme hürriyetinin bazı sınırları vardır; kanunlar bu sınırları getirirler, Cumhuriyet kanunları bu sınırları getirmişlerdir. Bu sınırlar lüzumludur.

İşte bunun içindir ki, Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasi grupların hepsinin, bu arada Cumhuriyet Halk Partisinin yalnız eski Cumhuriyet Halk Particinin değil, yeni Cumhuriyet Halk Partisinin, bugünkü Cumhuriyet Halk Partisi yöneticilerinin, bugünkü yöneticilerimin kabul ettikleri Anayasanın 11'nci maddesi istisnasız bütün hürriyetler için geçerli bazı sınırlar koymuştur.

Bir kimsenin, Cumhuriyetimizi yıkmak kastiyle de olsa, istediğini söylemesine ve yazılmasına karşı Türk Devletinin eli kolu bağlı mı kalacaktır? Dine, mukaddesata sövmek isteyen, millî ahlâkı tahripte yarar gören bir kimse, sözde düşünce ve ifade hürriyeti adına bunu yapmakta serbest mi olacaktır? Millî güvenlik bakımından açıkça zararlı olan yayınlar karşısında bir Devlet, kendi millî güvenliğini koruma hakkından mahrum mu olacaktır? Bir kimse, kanunların suç saydığı bir fiilî açıkça övecek, bankalarını suç işlemeye, şiddete, kanunları çiğnemeye teşvik edecek olsa

dahi, herkes dilediği gibi düşürtmekte ve düşündüğünü dilediği gibi söylemekte şeşbeştir, diye bir fetva verip bunu mazur mu göreceğiz? Elbette ki, hayır!

Söz, yazı, propaganda hürriyetleri, bir kelime de ifade hürriyeti ve örgütlenme hürriyeti sınırsız olamaz. Bütün mesele, sınırı çizmektedir. Bütün mesele, kişi hürriyetiyle toplumlun hakları, bir kişinin hürriyetiyle başka kişilerin hürriyetleri ve hakları arasındaki çizgiyi iyi çizebilmek, yani sınırın nereden ve nasıl geçeceğini doğru tayin edebilmektir. Siyasi hukukun, hürriyetler hukukunun en çetin sorunu budur, sınırsız ifade hürriyeti söz konusu değildir, yanlıştır.

Bu sınırı kim çizer? Bu sının en başta anayasalar çizer. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 11'nci maddesinin, bugünkü iktidar kanadı dâhil, bütün gruplarca oylanmış üçüncü fıkrası aynen şöyle eliyor; "Bu Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi bunun içinde şüphesiz söz, yazı, ifade, propaganda hürriyetleri dâhil, insan hak ve hürriyetlerini veya Türk Devletinin ülkesi ve milletliyle bölünmez bütünlüğünü veya dil, ırk, sınıf, din ve mezhep ayrımına dayanarak nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyeti ortadan kaldırmak kasdiyle kullanılamaz. Bu hükümlere aykırı eylem ve davranışların cezası kanunda gösterilir" Bu maddenin dışına çıkamayız ki, Meclis olarak.

Anayasa, sınırlamayı koymakla yetinmemiş, bunların Ceza Kanununda suç olarak tecrim edileceğini ve cezasının kanunda göstereceğini de bir âmir hüküm olarak koymuş.

Cumhuriyetçi Güven Partisi, hürriyetleri bu Anayasa çerçevesinde kabil olduğu kadar geniş tutmanın karşısında değildir; fakat bu Anayasa çerçevesinde kalmak ve sınırsız hürriyet olamayacağını iyice bilmek kayıt ve şartıyle, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 11'nci maddesi yok farz edilemez. Kimse, Devletin sosyal, iktisadî siyasi veya hukukî temel düzenini kısmen ele olsa, din kurallarına dayandırmaya veya siyasi veya şahsî çıkar ve nüfus sağlama amacıyle, her ne suretle olursa olsun, dinî veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz. Bu yasak dışına çıkan veya başkasını bu yola kışkırtanlar kanuna göre cezalandırılır, diyen Anayasanın 19'ncu maddesi, şu veya bu çevreye şirin görünmek uğruna yok farz edilemez. Anayasa bütün kişileri, bütün kuruluşları, bütün hükümetleri, bütün siyasi partileri bağlar.

Düşünce özgürlüğü, suç işlemeye teşvik değildir. Açıktan açığa millî bütünlüğü parçalayacak yayınlar, yurttaşların ahlâk, aile ve elin duygularını ve bağlarını sarsacak, toplumda çok zararlı etkiler yaratacak, cinayetlerin artmasına yol açacak, suç işlemeyi teşvik edecek yayınlar birtakım kayıtlara tabi tutuluyor diye düşünce özgürlüğü yok edilmiştir, denebilir mi? Bütün mesele, getirilen kayıtların ve sınırların makul oluşundadır.

"Sınırsız ifade hürriyeti" sözü, şayet bir kalem sürçmesi değilse, Allah milletimizi böyle bir gafletin zararlarından korusun, demek gerekiyor.

Fikir özgüllüğü ile suç övgüsünü ve suça tahriki bir tutmak için ya hukuk bilmemek, ya da anarşi ortamının doğmasında yarar görmek lâzımdır. Şunu unut-

mamalıdır ki, hukuk millî olmak ve millî ihtiyaçlara cevap vermek zorundadır. Özentiler uğruna bir milletini varlığı, bağımsızlığı, hürriyetleri tehlikeye atılamaz. Demokrasinin de kendisini savunma hakkı vardır. Hür demokratik rejimi yaşatmak için bunu yıkmak isteyenlere karşı bazı tedbirler almak zannedildiği kadar yanlış bir tutum değildir. Şüphesiz yalnız kanunî yasaklamalarla netice alınamaz. iktisadî ve sosyal alanda alınması gerekli tedbirler ihmal edilerek, yalnız yasaklarla tedbir alınamaz. Fikir alanında mücadele konusu en az kanun tedbirleri kadar önem taşır. İnançlı bir fikir mücadelesiyle, sağlam iktisadî ve sosyal tedbirlerle desteklenmeyen kuru yasakların meseleleri çözmeye yetmeyeceği aşikârdır. Yine de kamun müeyyidelerinden vazgeçilemez.

Anayasanın insan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik ve lâik cumhuriyet ilkelerine ve devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmüne karşı gelen siyasi parti kurulamayacağı yolundaki 57'nci maddesi yok farzedilemez. Siyasi Partiler Kanununa bu saydığım maddelere dayanarak ve en başta o zamanı C.H.P. Grupunun ısrarıyla girmiş olan sınırlayıcı hükümlerin hiç bir anlam taşımadığı ve faydasız olduğu asla farzedilemez.

Türkiye'nin de imzaladığı ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayladığı Avrupa İnsan Haklar Sözleşmesinin fikir ve ifade hürriyetiyle ilgili 10'ncu maddesinin ikinci fıkrası şöyledir. Bu metni, Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazetesinde yayınlanan resmî tercümesinden, üslubu ve zamanla eskimiş olan bazı kelimeleri hiç değiştirmeden aynen okuyorum; hür ülkelerin insan hakları sözleşmesi bu düşünce, inanç ve ifade hürriyetiyle ilgili madde;

"Kullanılması vazife ve mesuliyeti de tazazammun eden bu hürriyetler demokratik bir toplulukta zaruri tedbirler mahiyetinde olarak millî güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya âmme emniyetinin nizam muhafazasının, suçu önlememin, sağlığın veya ahlâkın, başkalarının şeref veya haklarının korunması, gizli haberlerin ifşasına mâni olunması veya adalet kuvvetinin üstünlüğünün ve tarafsızlığının sağlanması için ancak kanunla muayyen merasime, şartlara tahditlere veya müeyyidelere tâbi tutulabilir"

Türk milletinim devlet kurmakta ve devlet yaşatmakta engin tecrübesi vardır. Türk Milletinin şan, şeref ve çilelerle dolu engin tarihi gerçekten Türk Milletine, pek az millete nasip olacak bir siyasi olgunluk kazandırmıştır. İşte bu siyasi ve olgun tecrübe dolayısiyle, işte bu engin tarih dolayısiyladır ki, Türk Milleti demokratik rejimi bütün gerekleriyle uygularken, kendi varlığını, burunluğumla korumayı, kızıl totaliterizmin kucağına ve ağına düşmemeyi her şart altında bilecektir ve bunun tedbirlerini kanunlarımda muhafaza etmeyi başaracaktır. *(C.G.P. ve A.P. sıralarından "Bravo" sesleri ve alkışlar)*

Hukukun, bütün medeni ve hür ülkeler için geçerli temel ilkeleri vardır; fakat hukuk, cebir veya fizikten farklı olarak, sosyal bir müessesedir, aynen kopya edilemez, millî bünyelere ve ihtiyaçlara göre düşünülmesi gereken yönleri vardır. Hükümetim getireceği tasarıları dikkatli inceleyeceğiz; komünizm propagandasını ve örgütlenmesini ilgilendiren Türk Ceza Kanununun 141 ve 142'nci maddeleri ile ilgili

olarak ne düşünüyorlar? Programda söylemiş değillerdir, göreceğiz. 163'ncü madde ile ilgili olarak nasıl bir değişiklik getireceklerini programdan anlamak mümkün değildir, göreceğiz. Getirecekleri tasarıları lâyık olduğu önemle inceleyeceğiz. Bu konuda Anayasamız ve Anayasa Mahkememizin içtihatları bize rehber olacak. Biz genel olarak her konuda millet yararıma göreceğimiz, Anayasaya uygun olduğuma inanacağımız değişiklikleri destekleyeceğiz.

Anayasaya aykırı gördüğümüz, millî menfaate ters düştüğüne inandığımız hangi teklif gelirse karşı çıkacağız. Bunu yaparken çoğunluğun kararına ve iradesine saygı göstermeyi de bileceğiz. Biz farklı düşünüyoruz diye çoğunluk bir karar verirse, bu çoğunluğun kararının karar olmadığını iddia etmeyeceğiz; fakat gerekli gördüğümüz yerde, biraz evvel okuduğum maddelere dayanarak, Anayasa Mahkemesi önünde İnandığımız istikamette milletimizin haklarını savunmaya devam edeceğiz.

Uygulamada bazen çok gevşek, bazen çok katı davranılmasından doğan adaletsizlikler bulunduğunu biliyoruz. Hiç kimseye zararı olmayan, Anayasa ile kurulmuş olan Cumhuriyet düzenini yıkmak hedefini gütmeyen, topluma hiç bir zarar vermeden, hiç bir Anayasa kuralını çiğnemeden sadece dinî ve vicdanî inancının gereğini yerine getiren bir yurttaşın ceza görmesine gidilir ise, buna hiç bir şart altında razı olmayız. Uygulama hataları bulunduğunu biliyoruz. Bir tarafta katı ve yanlış bir uygulama ile klâsik bir kitabın mütercimi ceza görürken, öte yanda bir gevşek uygulama dönemine rastladığı için açıktan açığa suç tahrikçiliğinin, gerilla savaşı tahrikçiliğinin, yıkıcı propagandanın başıboş kalmasından memleketin zarar gördüğünü ve düzeltilmeye muhtaç, hususlar bulunduğunu biliyoruz. Getirilecek değişiklik tasarılarını bu açıklıdan değerlendireceğiz.

Millî, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti elan Türk Devletini yıkmak isteyenlere propaganda ve örgütlenme serbestliği verilemez. Ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olan Türkiye Cumhuriyetini çökertmek isteyenlerin bütün halk ve hürriyetleri, bu arada düşünce ve inanç hürriyetini de, en mukaddes hürriyetleri ide temelinden yok edecek bir dikta düzeni kurmak isteyen aşırı sol ihtilâl örgütlerinin ve propagandacılarının başıboş bırakılmasına yürürlükteki Anayasamızın cevaz vermediği ve milletimizin de buna müsaade etmeyeceği bilinmelidir.

Sevgili arkadaşlarım, Anayasa çerçevesi içinde tamamıyle meşru olarak 33 ve % 12 civarında rey almış elan iki siyasi parti Hükümet olmuşlardır. Millet Meclisinde çoğunluğu vardır, güvenoyu aldığı andan itibaren Türkiye Cumhuriyetinin meşru hükümetidir. Bir noktada Hükümetin mütevazı olması gereğine işaret etmek istiyorum. O da şudur;

Bu konularda, şimdi arz ettiğim konuda hassasiyet gösteren siyasi partilere bakınız; bunların aldıkları oyları toplayınız ve millet iradesinin yüzde kaçını temsil ettiklerine bir bakınız.

TEVFİK FİKRET ÖVET (Sinop) — % 95.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Değil, hesabını yapınız. Hesabını gayet ciddî olarak yaptık biz.

TEVFİK FİKRET ÖVET (Sinop) — Bizimki tesadüfi hoca.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Eğer bütçeyi filân da böyle yaparsanız yandık. Ekonomik sorunları da böyle yekûn ediyorsanız yandı millet.

Sevgili arkadaşlarım, yani Türk Milleti buna razı olmaz derken, matematik olarak millet çoğunluğunun buna razı olmadığını da belirtmek istiyorum.

TEVFİK FİKRET ÖVET (Sinop) — Var mısın bir seçime daha?

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Matematik olarak Türk Milletinin büyük çoğunluğu komünizm örgütlenmesinin, komünizm propagandasının serbest bırakılmasının yanında değildir. *(A.P. ve C.G.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

TEVFİK FİKRET ÖVET (Sinop) — Alâkası var mı bunun?

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Hükümet kanadında bulunanlara rey veren seçin enlerin bir kısmı kanun karşısındadır. Bunu bilmek lâzımdır. Sınırsız hürriyet dene; nelerinin zamanla anarşiye ve tepki yoluyla ana hürriyetlerin aşırı kısıtlanmasına yol açtıkları dünya tarihinde çok defa görülmüştür. İfratla tefrit birbirine sanıldığından daha yakındır. Doğrar yol ifrattan da tefritten de uzak olan yoldur.

Değerli arkadaşlarım, konuşmamın sonuna geldim. Türkiye'nin bugün karşı karşıya bulunduğu temel iktisadî sorunlara çözüm getirme umudu vermeyen, seçim öncesinde yaptığı ucuzluk vaatlerimi daha programını yazarken unutmuş görünen ve hayat pahalılığına çare bulma hususunda umut verici olmayan, üniversite ve yüksekokullara sınavsız giriş konusunu seçimlerde oy toplama aracı olarak kullanıp, Hükümet programında bu vaadini erit eleyen ve sulandıran, bizim çıkardığımız millî menfaatlere, ilmî gerçeklere, millî bünyeye uygun toprak reformu tasarısını alabildiğine eleştirip çok aşırı tekliflerle ortaya çıkıp köy köy, meydan meydan her topraksıza, az topraklıya toprak vadettikten sonra iktidara geçince programında bu konuya bir tek kelime ile yer vermeyen, sınırsız ifade hürriyeti ve daha önceki beyanlarına bakılırsa aşırı sol için bile örgütlenme hürriyeti gibi Anayasamıza aykırı, millî menfaate aykırı, anarşiyi davet edici görüşleri benimseyen, gelişmeye muhtaç yurt bölgeleri bakımından tamamiyle yetersiz görüşler getiren, vuzuhsuz teorik şemalar dışında temel konularda açık seçik çözüm yolları göstermeyen, oy hakkı konusunda adalete ve eşitliğe aykırı istisnalar tasarlayan, "Halk sektörü" sözüyle ne kastettiği, İktisadî Devlet Teşekküllerini hangi hale getireceği, karma ekonomi anlayışının ve hür teşebbüs karşısındaki gerçek tutumunun ne olduğu aydınlığa kavuşmamış olan, af konusunda barış değil iç kavga, huzur değil huzursuzluk, asayiş değil asayişsizlik getirmeyi muhtemel ters görüşlere sahibolduğu anlaşılan, nedamet getirmemiş bir kısım Devlet ve millet yıkıcılarını affa hazırlanan, seçim beyannamelerinde ve seçim propagandalarında ortaya koydukları görüşlerle açıklıktan yoksun Hükümet programı arasında sayısız çelişkiler bulunan ve evvelce bilinen görüş ve tutumlarıyle güven verici sayamadığımız bu Hükümete, Cumhuriyetçi Güven Partisi olarak güven oyu veremeyeceğimizi arz eder, Yüce Meclisi sevgi ve saygılarla selâmlarım. *(C.G.P. ve A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Teşekkür ederim Sayın Feyzioğlu.

SÜLEYMAN GENÇ (İzmir) — Sayın Başkan, İsim vererek Sayın Feyzioğlu; "Kim konuşuyor? Süleyman Genç. Çıkarırım vesikaları" diye sataşmıştır. Bu konuda söz istiyorum.

Sayın Genç, bu konudaki talebinizi tetkik edeceğim. Sataşma varsa size söz vereceğim efendim.

SÜLEYMAN GENÇ (İzmir) — İsim vererek Sayın Başkan.

TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) — Ne söylemişim?

SÜLEYMAN GENÇ (İzmir) — Sayın Başkan, zabıttan okuyorum...

Söz sırası, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Sayın Hasan Aksay'ın.

Buyurunuz Sayın Aksay *(M.S.P. ve C.H.P. sıralarından alkışlar)*

M.S.P. GRUBU ADINA HASAN AKSAY (İstanbul) — Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri;

Hükümet programı üzerinde, Millî Selâmet Partisi Grubunun görüş ve temennilerini arz etmek; üzere huzurlarınıza çıkmış bulunuyorum.

Bu hususta düşünce ve fikirlerimizi açıklamadan önce, Hükümetin nasıl bir siyasi vasatta ve hangi şartlar altında kurulduğunu kısaca belirtmekte fayda, hatta zaruret olduğu kanaatindeyiz.

14 Ekim seçimleri ile 12 Mart 1971'den bu yana hüküm süren olağanüstü bir devreyi geride bırakmış bulunuyoruz. Bu seçimlerde milletimiz, biç bir partiye ve görüşe tek başına hükümet kurma imkânını vermemiştir.

Millî iradenin bu tecellisi karşısında Parlâmentodan güvenoyu alabilecek bir hükümetin kurulabilmesi için üç ay boyunca çeşitli imkânlara başvurulmuş ve Türk siyasi hayatında her alternatifin denendiği hükümet kurma çalışmaları yapılmış, demokrasimiz bu tecrübeyi de başarı ile geçirmiştir. Bu buhranlı devrenin daha fazla uzamasında memleketimiz için çeşitli iktisadî, içtimaî, siyasi mahzurlar gören ve kuracakları bir koalisyonla milletimizin karşı karşıya bulunduğu birçok güçlüklere köklü ve temel çözümler getirebileceklerine inanarak M.S.P. ile C.H.P demokratik usul ve teamüllere uygun olarak aralarında anlaşmak suretiyle bir koalisyon kurma kararıma varmışlar ve bu koalisyonun protokolünü imzalamışlardır.

Bu koalisyon, Devlet idaresini çok çetin bir dönemde devir almaktadır. Böyle bir devrenin mühim meselelerini yüklenmeden Önce, her iki parti aralarında temel mevzularla alâkalı genişliğine ve derinliğine müzakereler yapmak ihtiyacını duymuşlardır.

Yapmakta ve yapmamakta anlaştıkları meselelerin Türk toplumu için yeni ve mutlu bir devir başlatacak değerde olduğuna kanaat getirildikten sonra bu koalisyon teşekkül etmiştir.

Bir partinin tek başına iktidar olduğu zaman programıyle ortaya koyduğu yapacaklarından ve tasarladıklarından farklı olarak, başka bir parti ile Hükümet ortaklığı kurarken bazı fedakârlıklarda bulunması tabiî ve zaruridir.

Karma Hükümeti meydana getiren M.S.P. ile C.H.P. nin, tam ve kâmil manâda fikir ve inanç hürriyetine taraftar ve bunu tahakkuk ettirmekte kararlı olmakta, her türlü şiddet ve tahakküm hareketlerine karşı bulunmakta, iç barışın teessüsünde 40 milyon memleket evlâdını bilgininin kardeşi bilmekte Devlet - Millet kaynaşmasının daha da kuvvetlendirilmesinde, meşru yoldan çalışıp "kazananları teşvik etmekte, mülkiyet hakkına hürmetkâr olmakta, yoksulluk ve imkânsızlık içinde bırakılan mahrumiyet içinde bulunanlara hizmet getirmek, imkân hazırlamak ve yardımcı olmakta, millî, güçlü süratli, yaygın ve dengeli bir kalkınmayı gerçekleştirmek hususunda, yurdumuz insanlarının ahlâkî, manevî yönde gelişmelerinde, yurdumuzun maddî ve manevî kalkınmasında, canlı ve güçlü hamlelerin yapılmasında ve bunlar kadar mühim olan diğer bir çok temel meselelerde anlaşmış olmalarımın değeri büyüktür.

Bu umumî tespitten sonra, Hükümet programının tahliline geçmeden önce bir hususun daha altını çizerek zikrini vazife telakki ediyoruz.

Bir ay, iki ay, üç ay önce bir hükümet teşkilinde aşılması oklukça güç birçok engeller vardı ve bu çıkmazda bir bunalım doğuyordu. Büyük milletlimizin siyasi olgunluğunun ve sağduyu sahibi siyaset ve Devlet adamlarımızın bu neticenin istihsalinde büyük hisseleri olduğu şüphesizdir.

Üç aydan uzum süren bir hükümet buhranı döneminin bir rejim buhranı şekline inkılabının kesin olarak önlenmiş olması demokrasimize güç kazandırmıştır. Bu koalisyon, sadece bu yönü ile dahi mesut bir hadisedir.

Büyük bir imtihan başarı ile verilmiştir. Ancak hemen ilâve etmeliyiz ki, bugün vâsıl olduğumuz bu merhale ve elde ettiğimiz bu neticeden bütün güçlükleri arkada bıraktığımız sonucu çıkarılmamalıdır.

Gerek siyasi partilerimizin ve gerek siyaset ve fikir adamlarımızın bundan sonra da çıkabilecek güçlükleri aynı şekilde basiret, temkin, anlayış ve fedakârlık göstererek yeneceklerine inanıyoruz. Aksini telkin eden hiç bir sebep görmemekle memnun oluyoruz.

Muhterem Milletvekilleri, Hükümet programı hakkındaki görüşlerimizi belirtmeye geçerken aşağıdaki hususlara özellikle işarette fayda vardır;

Geçirdiğimiz buhranlı devrelerden sonra milletimizin birçok meselelerinin biran evvel halledilerek bir ferahlığa kavuşmak hasretini çektiği bu sırada, nasıl bir Hükümet, hangi programla işleri ele almalıdır. Bu hususta ihtiyaç nedir?

Her şeyden evvel mutlak ve mücerret mânada bu sualin cevabını ortaya koyarak işe başlamak faydalı olacaktır.

Millî Selâmet Partisi olarak, yurdumuzun meselelerini halletmek için ciddî bir Hükümetin köklü icraat yapmak üzere işleri ele almasında zaruret bulunduğuna inanıyoruz.

İşlerin ve milletimizin idare-i maslahatçılığa tahammülü yoktur. Başarı için bir Hükümet programı aşağıdaki beş esası mutlaka ihtiva etmeye mecburdur;

1. — Yurdumuzda her şeyden önce iç barış, huzur ve siyasi istikrar tesis edilmeli ve 40 milyon, insan birbirinin kardeşi olarak hizmet ve kalkınma yolunda el ve gönül birliği içinde olmalıdır.

2. — Köklü ve ciddî icraatın başarılabilmesi için, bütün Devlet kuruluşlarına görevlerini ifa edebilecek yeni şekillerin verilmesi ve bütün teşkilâta zindelik, tazelik getirilmesi ve hamleci ruhun aşılanması, bürokrasinin yenilmesi.

3. — Maddî sahada millî, güçlü, süratli, yaygın kalkınmanın başarılması.

4. — Manevî sahada, yurdumuz insanlarının ahlâkî ve manevî gelişmelerinin sağlanması, birbirini seven, sayan mesut ve gayretli insan topluluğunun meydana getirilmesi.

5. — Milletlimizin büyük ve eşsiz tarihinden hız alarak, ruhlarda ve gönüllerde yeniden Büyük Türkiye'nin kurulması meşalesinin yakılması.

Muhterem Milletvekilleri; yukarıda zikrettiğimiz şartların, buhranların içerisinden çıkıp gelen, bir Hükümetin, siyasi huzurun tesisini programının başına alması tabiî olduğu kadar zarurî bir vazifedir. Onun içindir ki, Hükümetimiz, geniş kapsamlı affı, Devlet - millet kaynaşmasını, iç barışı, fikir ve vicdan hürriyeti kanununun çıkarılması zaruretini lâyık oldukları ehemmiyetle programıma koymuştur. Kapsamları farklı da olsa bütün partilerin genel bir affın gerekliliğinde birleşmeleri vakıayı, kendisini kabul ettiren gücünü göstermesi bakımından önemlidir.

Affın tek başına gere ekleşmesi şüphesiz huzur ve sükûnun yerleşmesinde yeter bir sebep olmamaktadır. Onun için af, mutlaka bir düşünce ve inanç hürriyeti ile tamamlanmalı sık sık af kanunu çıkarıma zarureti, düşünce ve inanç kanunuyle ortadan kaldırılmalıdır. Aksi takdirde af ile varılmak istenen huzur ve sükûn vasatı yeni tahakkümlerle tahribedilmektedir. Bu önemli mevzu Hükümet programımızda şu şekilde ifadesini bulmaktadır;

Bu anlamda iyi işleyen bir demokrasinin temel şartı olan geniş görüşlülüğü, tenkide tahammülü, karşı düşüncelere saygıyı en başta Hükümet göstermelidir. Hükümetimiz buna kararlı olarak göreve haşlıyor. Buna kararlı olduğu için de programının temel unsurları arasında, rejimin sıkıntılı yıllarından arta kalmış kırgınlıkları ve kavgaları tarihe gömecek geniş kapsamlı bir genel af çıkarma ve demokrasimizi her bakımdan yüksek bir düzeye eriştirmek üzere düşünce ve inanç özgürlüğü önündeki sınırlamaları kaldırma kararı yer alıyor.

Hükümetimiz, geçmişin kırgınlık ve acılarını giderecek karşılıklı bağışlama ve hoşgörüye dayanan bir kardeşlik ortamının kurulmasını ilk görev saymaktadır. Toplumumuzda iç barışı kurmak üzere düşünce ve inanç suçlarını da kapsayan bir genel af ile orman suçlarına ilişkin affın gerçekleşmesini görüyoruz.

Düşünce, inanç ve ifade hürriyetlerinin ve diğer temel hak ve hürriyetlerin Anayasanın gösterdiği yönde kullanılmasına engel olan ve demokratik anlayışla bağdaşmayan hükümler, bu hürriyetlerin varoluş nedenlerine vücut veren ilkelerin ışığı altında gözden geçirilerek düşünce, inanç ve ifade hürriyetlerini sınırlayan

bütün kısıntılar kanunlarımızdan çıkarılacak, basın hürriyeti her yönü ile teminat altında tutulacaktır.

Kamu düzeninin korunması, anayasal hak ve hürriyetlerin rahatça kullanılabilmesi, düşünce, inanç ve ifade hürriyetlerine gereken saygının gösterilmesi sağlanacaktır. Yurttaşlarımızın her türlü düşünce ve kanaatlerini korkusuzca açıklayabilecekleri bir ortam, asayişin demokratik hukuk kurallarına uygun, insanî ve etkili bir şekilde idame ettirildiği şartlar içinde gerçekleştirilecektir.

Şüphesiz bu temel hakların kullanılmasında ve nizâmın muhafazasında mülkün temeli olan adalet üzerinde hassasiyetle durulması gerekmektedir. Hakkın, bir kısım formaliteler içinde kaybedilmesine imkân verilmemelidir. Adalet ucuz, kolay, çabuk işlemeli ve isabetli olmalıdır. Bunun için adlî temel kanunlarımız millî yapımıza, geleneklerimize ve içtimaî gerçeklerimize uygun bir şekilde yeniden ele alınıp gereken ıslahat yapılmalıdır. Bütün bu hususları dikkatle tespit eden Hükümet programındaki;

"Adalet hizmetlerinin süratle, külfetsiz bir şekilde ve âdil ölçüler içerisinde tahakkuku ve vatandaşın adalete olan inanç ve güveninin pekleştirilmesi için gerekli hukukî tedbirler alınacaktır. Kamuya düzen veren temel kanunlar bu amaçla gözden geçirilip tadil tasarıları hazırlanacaktır" şeklindeki Hükümet taahhüdünü, ihtiyacın isabetli bir cevabı olarak memnuniyetle karşılıyoruz. *(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından alkışlar)*

Muhterem Milletvekilleri; af, fikir ve inanç hürriyeti vesilesi ile bir noktaya daha işaret etmekte fayda vardır.

İçtimaî hadiseler karmaşıktır, bıçakla keser gibi birbirinden tefrik etmek güçtür. Onun için af, fikir ve inanç hürriyeti deyince bomba ve dinamide giden bir serbestinin gelebileceği ihtimalinden endişelenebilenlerin bulunması mümkündür.

Ancak, bomba ve dinamit bahanesiyle fikir ve inanç hürriyeti gibi temel hak ve hürriyetlerin ortadan kaldırılması, Allah diyen, kitap okuyan bir kimsenin hapse atılması ve mazlum ahlarına kulakların tıkanması... İşte, olmaması lâzımgelen husus asıl budur. Bir mazlum ahinin cihanı titrettiğini ifade eden veciz sözün hakikati önemlidir. Geçirdiğimiz devre ile yeni devre arasındaki en büyük fark da bu olacaktır. Bu hususun Hükümet programında 40 milyonu kardeş bilme şuurundan gelen tam ve kâmil bir heyecanla;

Kimsenin birbirine kuşku ile bakmadığı bir huzur dönemi olacaktır bu. Ayrı düşüncelerin barış içinde tartışıldığı ve yanyana yaşayabildiği bir dönem olacaktır. Kimsenin kimseyi ezmediği bir dönem olacaktır. *(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* şeklinde ifadesini bulmasını mesut bir merhale olarak karşılıyoruz ve ümidediyoruz ki, bu yeni devrede hiç kimse tahakküm, kendi fikir ve düşünüşünden başka bir düşünceye, inanca hayat hakkı tanımama imkân ve fırsatını bulamayacak.

İyilik, temenni etmenin beş sene mahkûmiyeti gerektirecek suç sayıldığı devreler sadece tarihte kalacaktır. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar.*

Muhterem Milletvekilleri, Hükümetten beklenen ikinci husus olarak; Devlet mekanizmasının kendini tazelemeyi, bürokrasiden kurtulup iş yapabilir bir hale gelmesi şartlarının gereken ehemmiyetle programda yerini bulması memnuniyet verici bir hadisedir.

Devlet çarkı ağır işler bir hale gelmiştir. Bürokrasiye bir hal tarzı bulmak imkânlarının araştırılması, her yıl biraz daha kuvvet kazanan, senelerin meselesi olarak devam etmektedir.

Hükümet programında yerini bulmuş olan şu üç tedavi yolunu isabetli ve netice alıcı buluyoruz.

Birincisi; işlemler basitleştirilecektir. Hakikaten işlemleri basitleştirilmeden, işlerin sürüncemede kalmasını önlemek mümkün değildir.

İkinci; yetkisiz ve mesuliyetsiz havale memurları ile her gün artan ve karmaşıklaşan Devlet işlerinin yürütülebilmesi son derece güçtür. Bu durumu tespit eden programda; "Kamu yönetiminde görevlilerin yetkileri ve sorumlulukları genişletilerek halkın Devletten beklediği hizmetlerin yerine getirilmesine hız kazandırılacaktır" denmektedir.

Üçüncüsü; İşlemler basiti eştirildikten, yetki ve mesuliyet artırıldıktan sonra işleyişi güçleştiren tıkanıklıkların zorlanması vaadedilmektedir. Bu husus programda şöyle ifadesini bulmaktadır; "Kamu yöneticileri yalnız görev ve yetkilerini kötüye kullandıkları zaman değil, görevlerini yerine getirmekten ve yetkilerini kullanmaktan kaçındıkları zaman da sorumlu olacaklardır"

Bu genel teşhislerden başka Devlet mekanizmasının münferit meselelerde de yenilenmeyi ve tazelenmesi esas alınmıştır. Meselâ vergi sistemimizin ağır, karmaşık ve İçinden çıkılmaz bir hal aldığını gerektiği şekilde değerlendirmenin tabiî bir neticesi olarak şu tedbirler zikredilmektedir;

"Vergi Kanunlarının hepsi yeniden gözden geçirilecek, vergi eşitliğini zedeleyen, farklılıklara yol açan ve sosyal adalet ilkelerine aykırı düşen hükümler ayıklanacak ve böylece herkesin malî gücüne göre vergi ödemesi yolundaki Anayasa emrinin yerine getirilmesine çalışılacaktır. Vergi sistemi daha âdil bir yapıya kavuşturulacak ve kabil olduğu kadar basit, kolay uygulanır hale getirilecektir"

Muhterem Milletvekilleri, maddî sahada hükümetlerden beklenen millî, güçlü, süratli ve yaygın kalkınmanın başarılmasıdır.

Bugün içinde bulunduğumuz dünya şartları, özellikle son yıllarda para sorunlarıyla alâkalı olarak ortaya çıkan milletlerarası bunalımlar, hammadde kıtlıkları, enerji ve petrol meseleleri gibi ülkemizi de aşan genel meseleler yanında kalkınmamız için imkânlar da vardır. Her sahada yetişmiş kıymetli mütehassıs teknisyenlerimiz, sanatkârlarımız kalifiye işçilerimiz, büyük bir insan gücü potansiyelimiz vardır. Döviz rezervlerimiz iki milyar doları aşmaktadır. Yurt dışındaki işçilerimizin tasarrufları, milletimizin tasarrufları vardır. Yenidünya şartları karşısında ümit ediyoruz ki, büyük dış kredi temin imkânlarımız olacaktır. Komşu ülkeler, Asya ve Afrika ülkeleriyle, batı ülkeleri pazarlarında önemli yer tutma imkânlarımız mev-

cuttur. Hükümet programımızın, güçlüklerle beraber kolaylıkları da gözden uzak tutmayarak canlı ve dinamik bir ruhla hazırlanmış olmasını memnuniyet verici buluyoruz.

Sanayiin temel üretim malları imal eden, ağır sanayi ve özellikle harp sanayi kurulmasına imkân verecek bir yapıda gelişmesi, sanayileşmenin getireceği neticelerde coğrafî ve zümrevî bakımlardan dengesizliklerin giderilmesi, âdilâne bir şekilde dağıtılması, bunun için mahallî inisiyatiflerin güçlü bir şekilde harekete geçirilmesi, bölgesel kalkınma şirketleri kurulmayı, organize sanayi bölgelerinin ve sanayi sitelerinin kurulup geliştirilmesi esastır.

Türkiye'nin temel programlarından bini olan sanayileşmemiz için mevzuatın yeniden düzenlenmesi, bir sanayi teşvik kanununun çıkarılması, sanayileşmeye yakından tesir eden para, kredi, enerji, ulaştırma, fiyat ve vergi gibi temel politikaların sanayi politikası ile ahenk haline getirilip tatbik edilmesine özel bir itina göstermekte zaruret vardır.

Yabancı sermaye ile gelen teknolojinin Türkiye'de tesisine imkân verecek bir sürenin hitanımda bu teşebbüslerin yerli sermayeye aktarılma imkânlarının temini; bürokrasinin geciktirici tedbirlerinden arınmış, sanayinin temel ihtiyaçlarından biri olan yetişmiş personel ihtiyacını karşılamak için meslek okullarına, çıraklık - kalfalık eğitimine ve işte eğitim ile teknik eğitim yanında, temel ahlakî eğitimin de yapılmasında fayda ve zaruret vardır.

Sanayileşmenin temel esasları olarak zikredebileceğimiz bütün bu hususların Hükümet Programının 14-15-16-17-18-24 ve 25'nci sayfalarında gerektiği ehemiyetle ele alındığını görmekten memnuniyet duymaktayız.

Tarımda, ormanda, hayvancılıkta, su ürünlerinde, köy kalkınmasında isabetli teşhislerin gereği olan tedbirleri Hükümet Programında gerekli ölçüler içerisinde görmenin memnuniyetini duyuyoruz. Ayrıca bütün bu hizmetlerin dengeli ve ahenkli bir şekilde yurt sathına yayılacağının teminatını Hükümetimizin taahhüdü olarak müşahede etmek ayrı bir memnuniyet sebebidir. Bu hususdaki birkaç program maddesi şöyledir;

"Başta istihdam olmak üzere sanayileşme ile gelen nimetlerin coğrafî dengeye ve içtimaî adalete uygun bir şekilde bütün yurda dağıtılmasını sağlayacak her türlü köklü tedbirler alınacaktır"

"Sağlık politikasında gaye, halkın sağlık politikasından yararlanma seviyesini yükseltmek ve geri kalmış bölgelere öncelik vererek sağlık hizmetlerinin dağılışında sosyal adaleti gerçekleştirmektir"

Ayrıca, programda yerleşme problemi üzerine ciddiyetle eğilinilmesini memnuniyetle karşılıyoruz.

"Gecekondu konusundaki mevcut zaman sınırlandırılması değiştirilerek 1973 yılı sonuna kadar yapılmış bütün gecekondular meşrulaştırılacaktır, özel kişilerin arsaları üzerinde kurulmuş gecekondularla ilgili olarak ya arsaların kamulaştırılması yoluna gidilecek veya bu gecekondularda oturanlara başka konut sağlanacak-

tır" gibi kesin ifadelerle uydu - kent, köy - kent, sanayi bölgeleri gibi yerleşme meselelerine getirilen çözümler ileri ve ciddî çözümlerdir.

Bu arada köy kooperatiflerini ayrı bir ehemmiyetle ele almayı değer bulmaktayız. Şimdiye kadar bütün programlarda köye yol, su, elektrik gibi temel ihtiyaçların götürülmesi planlanmaktaydı. Şimdi ise aynı temel ihtiyaçlara verilen ehemmiyet yanında ve fazla olarak gerek sanayi bölümünde zikredilen yaygın özel sektör, gerekse önemle ele alınan kooperatif mevzuu yeni, ileri ve başka bir mâna taşımaktadır.

Kooperatif ve yaygın özel sektör köye ve Anadolu'ya sadece temel altyapı hizmetlerini götürmekle yetinmek değil, iktisadî inkişaf, imkân ve vasıtalarını da götürmek demektir. Konu bu bakımdan ayrı bir ehemmiyet, ayrı bir ağırlık taşımaktadır.

Muhterem Milletvekilleri, dördüncü olarak, bir Hükümetten beklediğimiz ahlâkî ve manevî gelişmeyi, mesut ve gayretli insan topluluklarının meydana getirilmesini sağlayıcı tedbirler sahasında da Hükümet Programımızda büyük bir hamle yapılmış olmasından Millî Selâmet Partisi Grubu müstesna bir memnuniyet duymaktadır.

Anayasamızın, temel hak ve ödevler bölümünde Devlete vazife olarak verdiği, insanın mânevi yapısının geliştirilmesini emrettiği prensiplere paralel olarak Millî Eğitim, Diyanet, fikir ve inanç hürriyeti sahasında yapılması gereken hizmetleri bir Hükümet programında lâyık olduğu ağırlıkta görmekten bahtiyarlık duymaktayız.

Örf ve adetlerimizle, millî hasletlerimize uygun ahlâk kaidelerinin öğretilmesi gayesi ile ilk ve ortaöğretime mecburî ahlâk dersleri konulması ve bu derslerin İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslâm Enstitüsü ve İmam - Hatip okulu mezunları ile bu konu ile ilgili diğer ihtisas gruplarından mezun ehliyetli öğretmenler tarafından okutulması milletimizin yıllardan beri hasretini çektiği bir husustur.

İmam - Hatip okullarının kapatılmış orta kısımlarının tekrar açılması ve halkımız tarafından yapılıp ta bugüne kadar öğrenime açılmamış bulunan İmam - Hatip okullarının, yapılış maksatlarına uygun olarak bir an önce hizmete açılması programa alınmış olmakla, mânevi kalkınmanın en önemli adımlarının atılmış olduğunda şüphe yoktur.

Bütün lise muadili meslek okulları ile birlikte İmam - Hatip okulu mezunlarına da fark imtihanı vermeden Üniversitelere girme imkânının sağlanması hususunun bir prensip kararı olarak programa girmiş olması, maddî ve mânevi varlığını geliştirmek, öğrenmek istiyenlere imkân vermek ve kimsenin önünü takamamak bakımından son derece faydalı bir harekettir.

Hükümetin; çocuklarımızı zararlı müstehcen yayınlardan korumayı, okuma ve öğrenmeyi özendirici, millî ahlâkı, ilmî ve insanî duyguları güçlendirici yeni bir yayın programı uygulamayı programına alması ferahlatıcı ve önemli bir husustur.

Bütün bu tedbirleri, ahlâk nizamının teessüsü ile Türkiye'yi mesut insanlar diyarı yapmak istemenin, Devletin maddî ve mânevi güçlerle kuvvetlenmesini gaye edinen ileri bir görüşün müjdesi olarak görüyoruz.

Hükümetimizin gerçek bir millî eğitim programı uygulayacağına, tarih, edebiyat derslerinde milli tarih ve mefahire ve millî edebiyat mevzularına ağırlık vereceğine ve felsefe, sosyoloji derslerinde milletimiz evlâtlarının temel kıymet hükümlerini zedeleyici gayriilmî ve art maksatlı fikirlerin çocuklarımıza aşılanmasını önleyeceğine, müspet ilim kurucularının bizim âlimlerimiz ve ecdadımız olduğu gerçeğini çocuklarımıza öğreterek genç nesilleri taklitçilik ve aşağılık kompleksinden kurtaracak tedbirleri getireceğine inanıyoruz.

Hükümetimizin, Devletin temeli olan aile nizamını maksatlı veya maksatsız olarak tahribe yönelmiş yıkıcı ve müstehcen elan kötü ve kirli işlere temayülü teşvik eden filmleri, millî ahlâkımızı çürüten müstehcen ve zararlı neşriyatı önlemek suretiyle, milletimiz fertlerini zararlı, tahripkâr yayından korumak hususundaki vadini ve Anayasamızın 11, 19, 22, 26, 29'ncu maddelerinde büyük bir ehemmiyetle üzerinde durulan umumî ahlâkın korunması görevini büyük bir titizlikle yerine getireceğinden emin bulunuyoruz.

Üniversitelerimizle sanayi ve yurt hizmetleri arasındaki ilişkilerin artırılmasına, araştırıcı, bulucu zihniyet ve çalışmaların gelişmesine, böylece üniversitelerimizin yurt kalkınmasındaki faydalarının daha da artmasına ehemmiyet verilmesi memnuniyet verici hususlardır.

Bütün tarihi boyunca eşsiz maneviyatı ile tarihin en şerefli mevkiine oturmuş olan mümtaz Ordumuza, bütün dünya ordularına paralel bir şekilde moral subaylarının verilmesi, hem de müspet genel politikanın tabiî bir icabı, hem de bugüne kadar tatbik edilemeyen mevcut mevzuatın bir gerçeğidir. Hükümetimizin bu gereği de yerine getireceğinden emin olarak bunun buradan ifadesini müstesna bir zevk ve mazhariyet olarak kabul ediyoruz.

Muhterem Milletvekilleri, millî iradenin tam ve kâmil olarak teşekkül etmesi, bütün rey sahiplerinin memleket yönetiminde oylarıyle katılabilmesi temel meselelerden biridir. Programda bu hususa oldukça geniş yer ayrılmasında isabet vardır.

Yurt dışında işçi olarak bulunan yetişmiş bir milyon kardeşimizin, mükellefiyet yaşı olan 18 yaşını bitirmişlerin oylarını kullanabilmesi imkânlarının hazırlanması, kütük sisteminde gerekli değişiklikler yapılarak icabında nüfus cüzdanı ile oy verebilme imkânın getirilmesi, daha yaygın ve yüksek soranda oy kullanılmasını sağlayıcı olması bakımından demokrasimiz için ileri bir merhale olacaktır.

Muhterem Milletvekilleri,

Netice olarak, Hükümet programımızda dinamizmin, heyecanın tarih şuurunun, başka bir ifadeyle mânanın ve ruhun bulunmasından, bunun açıkça görülmesinden Millî Selâmet Partisi Grubu olarak büyük bir memnuniyet duymaktayız.

Muhterem Milletvekilleri,

Hükümet programının ilk sayfasında; "Yalnız iki partinin değil bütün milletimizin Hükümeti olma şuuruyla görevimizi yapacağız. Kendi partilerimizin desteğine olduğu kadar, Hükümet dışındaki partilerin de yardımlarına, ikazlarına, tenkit-

lerine değer vereceğiz. Hiçbir ayrım gözetmeksizin tüm milletimize hizmet etmeyi, yararlı olmayı ödev bileceğiz"

Taahhüdünü temele koyan Hükümet programının, taklidi reddeden kendi tarihine ve millî bünyesine dayalı ifadeleri programda millî karakterin en büyük ağırlığı taşıdığının ifadesidir.

Tarihinde büyükler ve büyüklükler bulunmayan milletler ister istemez küçük doğar, küçük yaşarlar. Tarihinde büyükler büyüklüler bulunduğu halde bunlardan gafil kalan nesiller bahtsızdırlar. Biz üç günlük bir toplum değiliz. Yeryüzünün en şerefli tarihine sahibolan bir milletiz. Hükümet programında bu temel güce şuurla işaret edilmiş olması yeni bir dikkat gerektirmektedir.

Programın bir yerinde, "Zengin Devlet tecrübeleriyle dolu engin tarihi" diye işaret edilen bu büyük potansiyel, meselâ millî eğitim bölümündeki şu ifadelerle programa sinmiş bir esas ruh olduğunu hissettirmektedir; Sayfa; 19 "... öğretim programları taklitçilikten kurtarılarak millî koşullarımıza uygun hale getirilecektir"

Diğer bir paragrafta; "Birçok ilimlerin kurucusu insanları yetiştirmiş olan milletimizin, bundan böyle de araştırıcı ve bulucu yetiştirmesine başarılı ve ileri çalışmaları yapmasına elverişli şartlar tesis edilecektir" 25'nci sayfada "Yurt dışındaki işçilerimizin çocuklarının millî ve dinî eğitimleri aksamadan yürütülecektir"

Böylece teksif edilen dikkat ve programın her sayfasındaki temel ruh millîlik kaynağından gelmektedir.

Muhterem Milletvekilleri, Kıbrıs konusundaki, "İki cemaatten meydana gelen Kıbrıs'ta Türk toplumunun eşit egemenlik statüsünün korunması ve devlet yönetiminde iki cemaat arasında her yönü ile huzurlu bir işbirliği sağlanması, en isabetli çözüm şeklinin fedaratif bir sistemde bulunacağına inanıyoruz" şeklinde ifadesini bulan bal tarzına aynen iştirak ediyor ve bu hususun bir an önce gerçekleştirilmesi için daima Hükümetimizin yanında bulunduğumuzu zevkli bir vazife olarak ifade ediyoruz.

Programda mevcut ittifaklarımızın ve dostluklarımızın sürdürüleceğine, özellikle,

"Komşu ülkelerle ve aramızda tarihsel, geleneksel ve manevî bağlar bulunan ülkelerle iyi ilişkilerin geliştirilmesine büyük önem verileceğini" bildiren ifade ile, "Türk milleti ulusların özgürlüğü ve sömürgeciliğin tasfiyesi hareketine öncülük etmiş bir millet olarak, bağımsızlığına yeni kavuşmuş veya kavuşma çabasında olan ülkelere özel bir yakınlık duymaktadır" ve "Yabancı memleketlerdeki soydaşlarımızın Türk kültür ve varlıklarının korunup geliştirilmesine, bulundukları ülke halkına tanınan her türlü haktan tam ve eşit olarak yararlanabilmelerine önem vermekteyiz"

Şeklindeki ifadelerle Ortadoğu'da barışın tesisi yolundaki alâkayı memnuniyetle karşılıyoruz.

Nihayet, "Cumhuriyet Halk Partisi ile Millî Selâmet Partisinin kurdukları hükümet ortaklığı, uzun süre millî bütünlüğümüzü zedelemiş, kalkınma hamlelerimi-

zi güçleştirmiş bazı tarihî yanılgıların doğurduğu sunî ayrılıklara da son veren bir yeni dönem açmaktadır" *(C.H.P. ve M.S.P.* sıralarından alkışlar*)*

Sözlerinden sonraki; "Düşünce ve inanç hürriyetlerinin milleti bölmeyip bütünleştireceği", "Temel meselelere cesaretle inilebilmesinin gerçek bir huzur döneminin başlangıcı olacağı" ve "Kimsenin kimseyi ezemiyeceği bir dönemin başlayacağı" İfadelerine aynı heyecanla iştirak ediyoruz. *(M.S.P. ve C.H.P. sıralarından, "Bravo" sesleri ve alkışlar)*

Ye bu güzel programın daha güzel bir tatbikatla daha da ileri bir seviyeye ulaşmasını, milletimize saadet ve selâmet getirmesini Allah'tan niyaz ediyor, yüce Heyetinize Millî Selâmet Partisi Grubu adına saygılar sunuyorum. *(M.S.P. ve C.H.P. sıralarından* sürekli *alkışlar*)

Muhterem Milletvekilleri, bizden önce burada konuşan kıymetli kardeşlerimiz, Hükümete yardımcı olacak fikirlerden ziyade, neresinden çelme takılacağı gibi hususlara daha büyük ağırlık verdiler ve köy kahvelerinde... *(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* konuşulabilecek birtakım şeyleri de mesnet olacak tarzda bazı iddialara bulundular.

Nezih huzurlarınızdaki vakti, bütün bunların hepsine ayrı ayrı cevap vermekle geçirmeyeceğiz. Yalnız bir kaç hususa, önemi bakımından değilse bile özel durumu bakımından kısaca işaret etmek istiyorum. *(A.P. sıralarından "Ortak Pazara bir cevap ver" sesleri)*

Peki, Ortak Pazardan başlayalım o zaman.

Ortak Pazarla alâkalı hususlara burada temas edilmiştir. Bu temaslarda Millî Selâmet Partimize atfen söylenmiş bazı sözler olmasaydı, Ortak Pazara temas edilmesi isteği karşısında dahi bu nokta üzerinde durmayacaktık.

Millî Selâmet Partisi olarak Ortak Pazar hakkındaki görüşlerimiz bellidir ve açıktır. Bu görüşlerimizde herhangi bir değişiklik mevzubahis değildir. *(M.S.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Koalisyon Protokolünde ve Hükümet Programında da sarahaten açıklandığı gibi, her koalisyonda partilerin bazı fedakârlıkta bulunmaları tabiîdir. Bu koalisyonda nasıl Cumhuriyet Halk Partisi kendi görüşlerinden birçok fedakârlıklarda bulunmak mecburiyetinde kalmışsa; meselâ toprak reformu hususunda bizim ısrarımız üzerine bugünkü kanunla yetinmeyi kabul etmiş bulunuyorsa; biz de Ortak Pazar konusunda bazı fedakârlıklarda bulunuyoruz. *(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Yalnız bu tavizler ve fedakârlıklar neden ibarettir, onu açıklamakta fayda ve zaruret vardır.

Ortak Pazar konusunda, muhterem Genel Başkanımızın bundan önce yaptığı açıklamalardaki endişe verici hususların hepsinin, bu münasebetle, iyi sevk ve idare edilmezse bütün şiddetiyle varit olabileceğini yine büyük bir ehemmiyetle belirtmeye mecburuz. Bu tehlike ve endişeler bundan önceki iktidarın zihniyet ve

tutumu muvacehesinde bilhassa varit olabilecek tehlikelerdir. *(A.P. sıralarından "O zaman sen de içindeydin" sesleri)*

Bugünkü şartlar altında, bu konudaki tutumumuz şudur;

Ankara Anlaşmasıyle Ortak Pazara girişimiz varit olmamıştır. Ankara Anlaşması girmeye hazırlık yapılması anlaşmasıdır. 22 yıl sonra girip girmeyeceğimiz yeniden ele alınacak, bizim varit alabileceğine işaret ettiğimiz tehlikelerin asıl o zaman ele alınması gerekecektir.

Millî Selâmet Partisi olarak biz, Avrupa ile tek bir devlet olmayı asla kabul etmeyiz. Bunun milletimizin hükümranlık haklarına veya Anayasamızın âmir hükümlerine aykırı olduğu kanaatindeyiz. Tarihî ve millî yapımızda esasen buna, imkân vermez. Yabancıların istediği yeri satınalmalarına, istedikleri yere yerleşmelerine müsade edilmesine taraftar değiliz. *(A.P. sıralarından,* "Yok öyle şey" *sesleri)* Bunda, büyük mahzurlar olduğuna kaniyiz.

Ara yerde imzalanan katma protokollerin ise, ekonomik yönelen, millî menfaatimize aykırı, kalkınmamızı ve sanayileşmemin engel yönlerinin bulunduğuna da kaniyiz.

Esasen Sayın Genel Başkanımız, Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan'ın vaktiyle bu yolda yaptığı itirazlar vardır. Bilhassa Üçüncü Beş Yıllık Plânda itiraz edilmiştir.

Bu meselelerde, millî menfaatlerimizi son derece titizlikle gözetecek olan yeni Hükümetin memleketimiz aleyhine olan bu maddeleri değiştirme karar ve azmini işte bu sebeplerden dolayı büyük bir memnuniyetle karşılıyoruz. *(M.S.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

"Komünizmle mücadele ve anarşik mücadele bu programda yok" dendi. Bu mücadele lâfla yapılmaz. *(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Bunun çarelerine ciddî olarak başvurulacaktır. Maddî sahada; millî, güçlü, süratli, yaygın kalkınma komünizmle mücadeledir. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Manevî sahada ahlâk ve maneviyata ehemmiyet vermek, fikir hürriyetini tesis etmek, şiddete karşı uyanık olmak komünizmle mücadeledir.

İşaret edebileceğimiz diğer bir husus şudur; "Fikir hürriyetiyle ne yapmak istiyorsunuz, Anayasaya aykırı bir hürriyet mi getirmek istiyorsunuz? Dinin tezyifine mi yol açacaksınız?" gibi sualler soruluyor. Bu suallerde son derece dikkatli bir taktik kullanılmaktadır. O da şudur; Mevzuu anlatmak için hep komünizmden misal veriliyor ve fakat bu misallerden netice çıkarılmak istenirken, hüküm hemen liberal görüş dışındaki diğer görüşleri tahakküm altına almaya yöneliyor.

SABRİ KESKİN (Kastamonu) — Bunu bir tercüme et, anlayamadık. *(A.P. ve M.S.P. sıraları arasında karşılıklı konuşmalar)*

HASAN AKSAY **(Devamla) —** "Fikir hürriyeti ile ne yapmak istiyorsunuz?" Suali sorulurken, "Anayasaya aykırı bir hürriyet mi getirmek istiyorsunuz, dinin tezyifine mi yol açacaksınız?" havası verilmek istemiyor. Fikir hürriyeti olursa din

tezyif edilecekmiş de, onun karşısına çıkılacakmış gibi bir hava vermek için, "Dinin tezyifine mi yol açılmak isteniyor?" deniyor.

Fikir hürriyetiyle ne yapmak istediğimiz, fikir ve inanç, hürriyeti kanunu geldiği zaman orada açıkça görülecek ve bu hususlar burada müzakere edilecektir... *(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Ancak burada, "Fikir hürriyetinden neyi kastediyordunuz?" derken, fikir hürriyetinin neticesinde hep komünizm hortlayacakmış gibi gösteriliyor, ondan sonra da komünizmin karşısındaki bütün kuvvetler ithamı altında tutuluyor. *(M.S.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

REFET SEZGİN (Çanakkale) — Sen buna inanıyor musun?

HASAN AKSAY (Devamla) — Bunlar inandığımız şeyler beyefendi. Bunlar o kadar inandığımız şeyler ki, fikir hürriyetinin niye kaldırıldığını... *(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından, "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Biz hâdiselerin içerisinde yaşıyoruz elbette. Burada kimse, "Niye mi masonluktan bahsedilmiyor?" diye bir sual getirmemiştir. *(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* "Hükümet programında niye böyle bir şey vardır?" denmemiştir... *(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Ama fikir ve vicdan hürriyeti kanunuyle 163'ncü madde kaldırılacaktır. Mazlumlara zulüm edilme imkânı kaldırılacaktır. *(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Biz bir kongrede, "Bu kongremizin, bütün İslâm dünyasına ve bütün insanlığa hayırlı olması temennisi ile toplantıyı açıyoruz" dediğimiz için üç sene mahkemeye girmişizdir. Fikir hürriyeti bunun için getirilmektedir. *(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar; A.P. sıralarından gürültülüler)* Mahkeme halen devam etmekte idi buraya geldiğimiz zaman, ancak...

Hatibi sükûnetle dinleyelim arkadaşlar, istirham ediyorum.

HASAN AKSAY (Devamla) — Bu hususa da böylece işaret ettikten sonra Yüce Meclisi hürmetle selâmlıyorum muhterem kardeşlerim. *(M.S.P. ve C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Teşekkür ederim Sayın Aksay Söz sırası C.H.P. Grubu adına Sayın Necdet Uğur'da.

Buyurun Sayın Uğur *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

C.H.P. GRUBU ADINA NECDET UĞUR (İstanbul) — Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri;

Bugün çok partili siyasi hayatımızın önemli bir gününü yaşıyoruz. Yeni bir hükümete güvenoyu verip vermeme kararının alınacağı gün olduğu için değil; Türk siyasal hayatında yeri bir dönem başlatacağı için önemli bir gün.

Bugün gerçekten yeni bir dönem başlıyacaktır. Çünkü 12 Mart 1971 askerî müdahalesiyle başlayan ara rejim bugün sona ermektedir. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Üç yıla yakın bir süredir devam eden olağanüstü hükümetlerin sonuncusu görevinden ayrılmış yerine karşımızda gördüğümüz Hükümet gelmiştir.

Siyasi partilerimiz son üç yılını ağır bunalımlı günlerinde çetin sınavlardan geçerek bugüne erişmişlerdir. Üç yıldır ilk kez tam demokratik koşullar içinde kurulmuş olan bu Hükümet, iktidar olsun, muhalefet olsun bütün siyasi partilerimizin ortaklaşa çabalarının sonucudur. Bu nedenle siyasi partilerimizi bu tarihî günde kutlamak isteriz, Ayrıca demokratik rejime bağlılığını ve millet iradesine saygısını bir kez daha kanıtlamış olan Ordumuzu da övgü ile anmak isteriz.

Bugün yeni bir dönem başlamaktadır. Yalnız ara rejim sona erdiği için değil; Yüce Meclisten güven isteyen yeni Hükümetin kuruluşu ve programının niteliği bakımından da yeni bir dönem başlamaktadır.

Yeni Hükümetin kurulması zaman almıştır. Geçirdiğimiz üç yılın bazı alışkanlıklarının etkisinden kurtulunmasını ve siyasal partilerin özgür irade ve kararlarıyla kurulan hükümetlerin dışında demokratik bir hükümet kurulamıyacağının anlaşılmasını beklemek gerekmiştir. Sabır, doğru teşhis, uzak görürlük gerekmiştir. İki Partinin yalnız kendi aralarında değil, kamuoyundaki ön yargıları ve kuşkuları yenmeleri kolay olmamıştır.

Sonunda iki parti C.H.P. ve M.S.P. temel sorunlara cesaretle inebilen bir programla hükümet ortaklığı kurabilmişlerdir. Yoğun bir propagandanın yıllardır birbirinin karşıtı diye takdim ettiği iki görüşün ekonomik, toplumsal ve siyasal sorunların teşhis ve çözümünde önemli ölçüde birleşmesi, millî bütünlüğü güçlendirecek ve kalkınma atılımlarınla kuvvet kıracak niteliktedir. Bu nedenle de bugün yeni bir dönem başlıyor diyoruz.

Sayın Milletvekilleri.

Yeni bir dönem ancak karşılıklı bağışlama ve hoşgörüye dayanan bir kardeşlik ortamında yeşerip gelişebilir. Rejimin bunalım yıllarından kalmış kırgınlık ve kavgaları geride bırakıp düşünce ve inanç suçlarını da içine alan geniş kapsamlı bir af çıkararak iç barışın kurulması bu bakımdan bir zorunluktur. Kaldı ki, özgürlükçü bir demokraside düşünce ve anlatım özgünlüğüne sınır konamaz; düşünce suçu" diye bir suç tanınamaz. *(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Yeni Hükümetin düşünce ve inanç suçlarını da kapsayan bir genel af çıkarması; düşünce, inanç ve anlatım özgürlüklerinin ve öteki temel hak ve özgürlüklerin Anayasanın gösterdiği yönde kullanılmasına engel olan ve demokratik anlayışla bağdaşmıyan hükümlerinin değiştirilmesi kararını memnunlukla karşılıyoruz.

Yeni Hükümet böylesine bir iç barışı getireceği için; geniş görüşlülüğü, eleştiriye dayanabilmeyi, karşı düşüncelere saygıyı demokrasinin temel koşulu olarak saydığını ilân ettiği için de bugün yeni bir dönem başlıyacaktır diyoruz.

Sayın Milletvekilleri,

Yeni Hükümet Programının niteliği ve özü bundan Öncekilerden değişiktir.

Yeni Hükümet, en geniş anlamda özgürlükleri, yaygın sosyal adaletle ve hızı ekonomik kalkınmayla bir arada gerçekleştirmeyi ve yaşatmayı amaç almıştır.

Bugüne kadar yürütülen ekonomik kalkınma politikasını belirli kişilere sürekli birikim kaynaklan yaratma ve bu kişilerin gelişmesini toplumun gelişmesiyle bir tutma olarak özetlemek mümkündür.

Yeni Hükümetin ekonomik kalkınma politikası ise, geniş, halk kitlelerinde ekonomik birikim kaynakları yaratma ve geniş halk kitlelerini gelişmenin nimetlerinden yararlandırma olarak özetlenebilir.

Hükümet Programının bu niteliğinde yeni bir dönemi başlatmaktadır.

Bu açıdan Program incelendiğinde hemen her kesimde olanakların geniş halk yığınlarına yöneltildiği görülmektedir.

örneğin, tarımsal üretimin arttırılmasında tarım ürünlerinin iç ve dış pazarlamasında, tarım araç ve gereçlerinin ithal ve dağıtımında kooperatifler ve üst kuruluşları etkili duruma getirilecek; tarım girdilerinde spekülatif fiyat, artıkları önlenecektir.

Köylünün aracı ve tefeciye muhtaç olmadan doğrudan doğruya tarım, kredilerinden faydalanabilmesini sağlayıcı tedbirler gerçekleştirilecek; bu krediler sadece ipotek ya da kefalet karşılığı değil, tanımsal işletmenin üretim ve ödeme gücüne veya proje esasına göre de verilecektir.

Taban fiyat politikası, üreticinin emeğinin karşılığını almasını sağlayacak, tarımsal üretime ekonomik gereklere göre yön verecek, sosyal adalet ilkelerini gözetecek biçimde yürütülecektir. Üreticinin ürününü düşük fiyatla elden çıkarmasını önlemek için de taban fiyatları mümkün olduğu kadar erken ilân edilecektir.

Orman köylülerinin güçlü kooperatiflerde birleşmeleri ve bu kooperatiflerle orman işçileri sendikalarının orman yönetim ve gözetimine etkili olarak katılmaları sağlanacak; orman ürünlerinin ticaretinde orman köylülerinin kooperatiflerine öncelik tanınacak; yapacak ve yakacak ihtiyaçlarının köylüler yararına adaletli ölçülerde karşılanması esasları, sanayiin hammadde ihtiyaçları ile dengeli bir biçimde geliştirilecektir.

Orman ürünlerinin satışından elde edilen gelirlerden orman köylülerinin kalkınmasına pay ayrılacaktır.

1961 Anayasasının yürürlüğe girişinden önce bilim ve fen bakımından tam olarak orman niteliğini kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında ve hayvancılıkta kullanılmasında yarar olan toprakların orman sınırı dışına çıkarılması, tarım veya hayvancılıkta kullanılmak üzere adaletli bir toprak dağılımı düzeniyle o yerlerdeki köylülerin kısa sürede istifadesine sunulması sağlanacaktır.

Kooperatifçilik hareketlerini desteklemek ve geliştirmek üzere bir "Kooperatifler Bankası" kurulacaktır.

Yine örneğin, ağır sanayii, ara malları ve yatırım malları sanayiinin gelişmesine önem verilerek, çağdaş teknoloji uygulanarak, tekelleşmeyi önleyici tedbirler alınarak bir millî, güçlü, sürekli ve yaygın sanayi politikası izlenecek ve Devletçe desteklemem sanayi girişimlerini finanse etmek amaciyle bir "Sanayi Bankası" kurulacaktır.

Yurt dışındaki işçilerimizin tasarrufları ve teknik becerileri, kârlılığı yüksek, itici gücü fazla olan temel sanayi projelerine yöneltilecek; İşçi Yardımlaşma Kurumu ve Memur Yardımlaşma Kurumu kanunları çıkartılarak bu kurumların yatırım alanlarında etkili bir biçimde ve geniş ölçüde girişimde bulunması sağlanacaktır.

Küçük sanayicilerin günün koşullarına uygun bir biçimde bir araya gelmelerine ve kooperatifleşme yelliyle verimli işletmelere geçmelerine yardımcı olunacaktır.

Banka kaynaklarının sanayide maliyetleri artırmaksızın kalkınmaya yararlı alanlara yöneltilmesi ve kooperatifler ve halk girişimlerinin yeterli ölçüde kredilerden yararlanmaları için finansman kurumlarında yeniden düzenlemeler yapılacaktır.

Piyasada darlığı çekilen, o yüzden fiyatları aşırı ölçüde yükselen mallar, kamu kuruluşları ya da kooperatifler eliyle dış ülkelerden zamanında ve yeter ölçüde ithal edilecek ve yurt içinde dağıtım sağlanacaktır.

Kamu kesimine gerekli temel mallar kamu kuruluşları eliyle ithal edilecektir.

Sayın Milletvekilleri,

Eğitimde, sosyal güvenlik ve çalışma alanında ve konut kesiminde de yeni Hükümet geniş halk kitlelerine dönük bir politika izleyecektir.

Eğitimde işe, üretime ve teknik konulara dönük bir politika uygulanacaktır. Ortaöğretimin herhangi bir bölümünü bitiren öğrenci, yeter meslek ve sanat eğitimi görmüş olacağından bugünkünden çok daha yüksek düzeyde para kazanma olanağını bulacaktır.

Yükseköğrenim parasız olacak, özellikle dar gelirli ailelerin çocukları için geniş bir yatılılık, kredi ve burs sistemi geliştirilecektir.

Konut kesiminde kentlerin gelişme alanlarındaki arsaları kamulaştırılacak; Türkiye Emlâk Kredi Bankası halka dönük ucuz ve toplu konut yapımı için yeniden düzenlenecek; 1973 sonuna kadar yapılmış bütün gecekondular meşrulaştırılacaktır.

Bütün sosyal güvenlik kurumları bir çatı altında toplanacak ve sosyal güvenliğin kapsamı genişletilecektir.

Kooperatifleşme hareketine paralel olarak ve kooperatiflerce kurulacak yeni bir sosyal sigorta ve tarım sigortası sistemi geliştirilerek köylülerimizin sosyal güvenliğe kavuşturulmaları ve kötü ürün yıllarında ya da tabiî âfetler karşısında geçim zorluğundan kurtulmaları sağlanacaktır.

Yurt dışındaki işçilerin haklarını daha sağlam teminata bağlamak, işçilerin ve çocuklarının bulundukları ülkelerdeki eğitim imkânlarından daha geniş ölçüde faydalanmalarını ve işçilerin yurda dönüşlerinde tecrübe ve kabiliyetlerine uygun iş bulmalarını sağlamak için gerekli tedbirler alınacaktır.

Çalışan kadınlardan isteyenlere daha erken emekliye ayrılabilme olanakları verilecektir.

İşçilerin asgarî kıdem tazminatı bir yıla yarım aylık yerine, bir yıla bir aylık üzerinden hesaplanacaktır.

Çırak, kalfa ve ustalık kanunu çıkarılacak, iş başında eğitim düzeni kurulacaktır.

Toplu iş sözleşmesi için yetkili sendikanın hangisi olacağından bir anlaşmazlık çıkarsa, o işyerinde işçilerin yargı denetiminde gizli oyuna başvurulacaktır.

Sayın Milletvekilleri,

Yeni Hükümet, Silahlı Kuvvetlerimizin yapı ve vurucu güçlerinin bilim ve teknoloji gereklerine uygun bir düzeyden olmasını amaç edinmiştir.

Millî güvenlik ve savunmamız için yalnız ortak sistemlerle yerinilmeyecek, kendi millî savunma politikamız, stratejimiz ve olanaklarımız geliştirilecektir.

Silahlı Kuvvetlerimizin geliştirilmesi, artan oranda, millî kaynaklarımıza dayandırılacaktır.

Topraklarımızdaki ortak savunma tesislerinin, savaş araç ve gereçlerinin Türk Devletinin denetimi altında bulunmasına daima itina gösterilecektir. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Anayasamızın 60'ncı maddesinin verdiği imkân değerlendirilerek askerlik ya da yedek subaylık çağı gelmiş bulunanlardan, çağdaş bir ordunun ihtiyaç fazlası olanlar eğitim, meslek ve uzmanlıklarına uygun başka kamu görevlerinde çalıştırılacaklardır.

Yeni Hükümet, içinde bulunduğumuz ortak güvenlik sistemi ve ittifaklara bağlı kalırken, Türkiye'nin değişen şartlara uymasında gecikmemek; millî çıkarlarını ve bağımsızlığını korumak için gerekli titizliği göstermekte gecikmeyecektir.

Yeni Hükümetin Kıbrıs'ta Türk toplumunun eşit egemenlik statüsünün korunması ve devlet yönetiminde iki topluluk arasında her yönü ile huzurlu bir işbirliğinin sağlanması için en isabetli çözüm şeklinin federatif bir sistemde bulduğunu ifade etmesini ve Kıbrıs konusundaki bu millî politikamızı inançla izlemek kararlılığını göstermiş olmasını memnunlukla karşıladık. Biz de böyle bir çözüm yolumun Kıbrıs'ın ülke bütünlüğü ve bağımsızlığını güçlendirecek bir temel olacağına inanıyoruz.

Sayın Milletvekilleri, burada bizden evvel diğer siyasi partileri temsil en konuşan değerli sözcülerin konuşmalarını hep beraber dinlemiş bulunuyoruz. Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına, özellikle Anamuhalefet Partisi lideri Sayın Demirel'in, yeni kurulan Hükümet üzerindeki görüşlerine cevap vermek istiyorum. Bu arada D.P. ve C.G.P. Sayın, liderlerinin de dokundukları bazı noktaları, not alabildiğim kadarıyle cevaplandırmak istiyorum.

Anamuhalefet Partisi lideri Sayın Demirel, "Koalisyon Protokolü ve Hükümet Programı C.H.P'nin. Seçim Beyannamesiyle karşılaştırılırsa, biraz değişik üslûpla, yer yer örtülü ifadeler kullanılmak suretiyle, C.H.P'nin seçim beyannamesi ana hatlarıyle programa geçmiştir" diyorlar ve programın başındaki bir cümleyi kulla-

nıyorlar. "Her iki partinin anlaştıkları hususlar o kadar çok fazla ve önemlidir ki" şeklinde programda bir cümle var. "Mademki, böyle bir cümle söylediniz, artık bu Hükümet, Programını bir gün yürütemezse, ileriye sürecek mazereti kalmaz" Yani, "iki tarafın da ortağından şikâyet edecek hali yoktur" diyorlar.

Bir defa gerçeği tanı tespit ettikten sonra bu konuya bir başka açıdan da değinmek istiyoruz.

Cumhuriyet Halik Partisi ile Millî Selâmet Partisi arasında yapılan protokolün 2'nci maddesini okuyorum; "Partilerarasında kurulan koalisyonlar, bu koalisyona katılan partilerden her birinin kendi görüşlerinde, belli ölçülerde fedakârlık yapmasını gerektirir. Bu bakımdan Cumhuriyet Halk Partisi ile Millî Selâmet Partisi koalisyonundan da bu partilerin kendi programlarını tam olarak tatbik etmeleri, eksiksiz olarak gerçekleştirmeleri beklenilemez. Bununla birlikte Cumhuriyet Halk Partisi ve Millî Selâmet Partisi Koalisyon Hükümeti diyor ve buna rağmen, bütün bunlardan sonra tespit ettikleri müşterek noktalarla neler yapabileceklerini anlatıyor ve bir tespit yapıyor; "Sosyal, ekonomik ve politik sorunların çok önemli bir kısmına, her iki parti birleştikleri noktalarla cevap verebileceklerini tespit etmişlerdir ve bunu da çok olumlu bulmuşlardır" diyor.

Koalisyonun esası olan protokol maddesini okuduktan sonra, Hükümet Programındaki o maddeye nazaran daha yumuşak, ama aslında onu belirten maddemin nedenini de anlatayım;

Bu koalisyon daha başlangıçta, tarafların birbirlerini ne zaman ve nasıl atlatırım düşüncesiyle kurdukları bir koalisyon değildir ki mızıkçılık bahanelerini koalisyonun daha birinci sayfasına serpiştirsinler... *(C.H.P. sıralarından, "Bravo" sesleri, alkışlar)* İyi niyetle, yapıcı zihniyetle yapmışlardır, ama el bette ortada bir de inkâr edilemez bir vakıa vardır. Cumhuriyet Halk Partisi ayrı bir partidir, Millî Selâmet Partisi ayrı bir partidir, koalisyonun; gereği olarak birleşmişlerdir. Birleştikleri noktalar da, önemli hizmetleri yapma imkânını kendilerine vermiştir. Birleşmedikleri noktalar da vardır; meselâ, biraz evvel bir tanesini Sayın sözcü arkadaşımız Hasan Aksay ifade buyurdular.

Eğer her iki parti sıkı sıkıya bunu programlarında belirtmedilerse, bu, o anda birbirlerine duydukları saygı ve güvenden ileri gelmektedir. Yoksa, kedilerinin ifade etmek istedikleri gibi, "Bir özür vardı, yoktu" endişesi varit değildir. Eğer böyle bir endişe iki parti, iki koalisyon ortağı arasında olsa idi, zannederim ki bu ortaklık da kurulamazdı.

Sayın Demirel konuşmasının başlangıcında uzun süre 12 Mart olayları öncesindeki kurulmuş bazı derneklerin tüzüklerinden, bazı dergilerin yayımlarından örnekler Verdiler ve bu arada mahkeme dosyalarını ve yine bu arada savcı iddia namelerini okudular.

Şimdi kendisine Anayasanın bir maddesini olunmak istiyorum ve itiraf edeyim ki, bir yerde, bu maddeyi okurken de bir haz duymuyorum. 6,5 sene Türk Hüküme-

tinin başında bulunmuş ve Başbakanlık yapmış Sayın Demirel'e Anayasanın bu çok önemli maddesini 6,5 sene sonra burada hatırlatmış olmak istemezdim.

Maddeyi okuyorum;

"Madde 132. — Hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna, hukuka ve vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz.

"Görülmekte olan bir dâva hakkında Yasama Meclislerinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi hür beyanda bulunamaz"

Şimdi Sayın Demirel'in bahsettiği konulardan önemli bir kısmı daha sonuçlanmamıştır, mahkeme safhasındadır, Yargıtaydadır, veyahut mahkemededir... *(A.P. sıralarından,* "Kesinleşmiş olanları da var" *sesleri)*

Arkadaşlar, suçun şu niteliği bu niteliği olmaz. Bir Devletin kaderi kendisinin eline teslim edilmiş olan Meclis, vatandaşlar arasında ayırım yapmaz. Suçluyu adalete verir, adalet karşısındaki davranışını da yasalar düzenler. Bu yasaların dışına çıkıp şu suçlunun şusuna veya busuna göre özel davranışa girmek hukuk devleti ile bağdaşmaz ve insanı uygarca davranıştan da uzaklaştırır. *(C.H.P. sıralarından, "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Suçluların kimlerle olduklarını, neler yaptıklarını bir yana bırakınız. Bu anda bahsettikleri birtakım konular halen muhakeme edilmekte midir, edilmemekte midir? Muhakemeleri bitmemiştir... *(A.P. sıralarından,* "*Bitenler de var*" *sesleri)* Elimde listesi var. Siz daha Hükümetten yeni ayrıldınız. Şimdi ben bunu terk ettiğiniz yerlerden, Devletten aldım. Eğer bir hafta evvel olsa idi siz alacaktınız. Burada liste var. Bunu yanılgı kabul etmiş olayım. *(A.P. sıralarından müdahaleler)*

Efendim, lütfen hatibi sükunetle takip edelim. İstirham ederim müdahale etmeyin.

NECDET UĞUR (Devamla) — Burada bir tartışmayı, vaktiyle yapılmış bir tartışmayı tekrar açmak istemiyorum, çeşitli nedenlerle açmak istemiyorum. Sayın Demirel buraya, aradan bir hayli zaman, geçitli, yine mahkemedeki bazı savcıların iddianamelerini getirdi.. Vaktiyle de böyle şeyler olmuştu; kendileri getirmemişlerdi ama bir başka vesile ile olmuştu. Ve bir yerde Devletin memurlarıdır, politikaya doğru yönelmişlerdir. O zamanki iddialarında hatta hatta demokratik rejime karşı da pekâlâ eleştirilebilecek nitelikte cümleler vardı. Hatta hatta, siyasi partileri ağır suçlamalar altında bırakan yerler vardı. Ve dahası, Adalet Partisini Cumhuriyet Halk Partisine nazaran daha ağır töhmet altında bırakacak yerler vardı. Bunun tepkisini, yalnız Cumhuriyet Halk Partisi adına değil, bütün siyasi partiler adına Cumhuriyet Halk Partisi göstermişti. Şimdi bu iddianameleri bunları tekrarlamıyacağım, zabıtlarda Ve iddianamelerde vardır merak edenler görebilirler. Talihsiz iddianamelerdir o kesimleriyle.. Bir daha görülmemesi gereken, hele Parlâmento bahis mevzuu olduğu zaman, hele siyasi partiler bahse konu olduğu zaman hiçbir

mahkemede bir daha yer almaması gereken iddianamelerdir anılar. Bunları burada zikretmelerini, hele hele toplumsal - milliyetçi görüşlerden bile bahseden bazı iddianameleri, özgürlükçü demokrasinin bir Millet Meclisinde, yine mahkemelerde görülmekte olan bazı dâvalar için mesnet yapmamalarını çok çok tercih ederdik.

Sayın Demirel bütün bunları söyledikten sonra, "Bu olaylar devam ediyor ve sizin bu olaylar hakkında hiçbir şey Söylediğiniz yok" diyorlar. Teker teker bunları sıralayarak her birini soruyorlar ve "Siz ne gibi tedbirler alacaksınız, ne gibi bir özel politika izliyeceksiniz?" diyorlar.

Biliyorsunuz, 12 Marttan sonra sıkıyönetim, Sayın Demirel'in burada sözünü ettiği birtakım konular için ilân edilmiştir. Sıkıyönetimler arka arkaya geldi; çeşitli siyasi partiler sıkıyönetimin sürmesi veya sürmemesi hakkında görüşlerini belittiler ve nihayet bir gün baktık bu gerekçelerle süregelmekte olan sıkıyönetim artık devam etmeyeceğini söylemiş oldu. Bu gerekçeler sıkıyönetim gündeminden kaldırılmıştı. C.H.P. si zaten başından beri bu gerekçeler sebebiyle sıkıyönetimi doğru bulmuyordu, başka nedenlerle bir zaman için kabul etmişti aslında bu gerekçeleri varit bulmuyordu.

Haydi diyelim C.H.P. si öyle idi, ama diğer partililer doğru buluyorlardı, fakat bir gün geldi, bütün siyasi partiler ve özellikle Adalet Partisi de iki son Hükümetin önemli bir dayanağı idi bu gerekçeleri varit bulmadı bu gerekçeleri ve sıkıyönetimin kalkmasını uygun gördü.

Şimdi, "Siz ne tedbir aldınız?" diyorlar. Şimdi buradan şu çıkıyor; Kendileri bu gibi konular karşısında son derece tedbirlidirler, kendileri bu gibi konular karşısında son derece dikkatlidirler, aynı uyanıklık ve dikkati bizim de gösterip göstermediğimizi arıyorlar. Kendileri bu kadar çok dikkatli ve uyanıklardı da 12 Marta nasıl geldik? *(C.H.P sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

MÜFİT BAYRAKTAR (Bolu) — Göster bakalım bizde bir tek komünist var mı?

Sayın Bayraktar, böyle bir görüşme usulü yoktur. İstirham ediyorum lütfen sükûnetle konuşmaları takip edin.

İBRAHİM HORTOĞLU (Gaziantep) — Bizde var mı?

Sayın Hortoğlu, aynı şeyi sizin için söylüyorum.

NECDET UĞUR (Devamla) — Bugün yeni bir dönemin başladığını söylemiştik. Yeni dönemin bir tarafı da bizce hoşgörüdür. Ne kadar tahrik ederseniz ediniz, ilaha önce de Grubumuz çok tahrikler karşısında adanı akıllı hoşgörü gösterdi. Grubun temsilcisi de burada aynı hoşgörüyü gösterecektir merak etmeyiniz. *(C.H.P sıralarından alkışlar*)

Hoşgörü gösterilmezse aynı üslûpla cevap verilir, tatsız şeyler olur, seviyesizlik olur. Hoşgörünün faydası budur.

Sayın Demirel burada düşünce özgürlüğünden uzun boylu bahsettiler; Almanya'dan, Fransa'dan, İtalya'dan örnek verdiler. Ayrıca onların anayasalarını

okudular, Birleşmiş Milletler Evrensel Beyannamesinin 30'ncu maddesini okudular, İnsan haklarından bahsettiler, İtalyan Anayasasını okumuşlar ve bütün bunlardan sonra da endişelerini belittiler. Aslında bütün bunlar af üzerinde yoğunlaşan endişelerdi. Ama bir yerde de düşünce özgürlüğüne geliyoruz.

Af konusunda Sayın Feyzioğlu da endişeli göründüler, Sayın Korkmazcan da bu konuda çek kuşkulu ve hatta biraz fazla şüpheci göründü.

Şimdi, C.G.P. ne mensup bir Adalet Bakanı bundan bir süre evvel af için bakınız ne demişti; "Aziz Türk Milletinin bir af çıkarılmasını sabırsızlıkla isteyip, beklediğine inanıyorum. O kadar ki, bu affı durdurmanın millete saygısızlık olacağını rahatlıkla ifade mümkündür. Bu sebeplerle Yüce Meclislerin af konusunu hemen gündeme alacağını umuyor ve bekliyoruz"

Yine C.G.P. li Sayın Adalet Balkanı affı durdurmanın millete niçin saygısızlık olacağının cevabını şöyle veriyor; bugünkü infaz sistemimizi utanç ve ıstırap verici olarak tanımlıyor ve diyor ki; "Cezanın ıslahı nefs ve ibreti müessire niteliği inkâr olunamaz. Ancak işi bir dar çerçevede tutarak suçun işlenmesini önleyecek kültürel, sosyal ve ekonomik tedbirler alınmaz ve bu yetmiyormuşçasına modern infaz sistemine değer verilmeyerek içeri alınan kişinin marifetlerle dolu halde çıkmasına engel olunmazsa, Devlet ve toplum da suça ortak olmaktan kurtulamaz" Bunu söyleyen C.G.P. li Adalet Bakanı idi.

Şimdi infaz sistemimiz utanç ve acı verdiğime, göre, cezanın ıslahı nefs niteliği bizde geçerli değildir; cezanın ibreti müessire niteliği de yine işlememektedir. "Suçlan önleyici kültürel, toplumsal ve ekonomik tedbirler alınmadığı için de insanlarımız bir ölçüde suça itilmektedir" demektedir. Kaldı ki, genel af konusunda siyasi partilerin fazla ayrıklıkları hususlar olduğunu sanmıyorum. Aslında bir başka konuda, düşünce özgürlüğü konusunda siyasi partiler arasında fark olduğu anlaşılıyor.

Özgürlükçü demokrasinin niteliği farklı çıkar çatışmalarını denetlemek, uzlaştırmak ve dengelemektir. Özgürlükçü demokrasiyi kabul edenler farklı ekonomik çıkarları ve bunların farklı düşünce ve politikalarını da kabul etmek zorundadırlar. Kendi ekonomik çıkarına uygun düşünceyi özgür; karşıt düşünceyi suçlu saymanın demokrasi ile bağdaşır yanı yoktur. Bir düşünce ve politika toplumsal bir temele dayanıyorsa siz onu yok saysanız da o yine kendini kabul ettirir. Hukuk otoriteleri, ilke olarak affa karşı olanları bile, kaldı ki, siyasal bunalımlardan sonra sağlıklı bir düzenin kurulması için geniş kapsamlı, yani düşünce ve inanç özgürlüklerini da içine alan bir genel affı zorunlu görmektedirler.

Son günlerde basınımızda bu konuda çıkan yayınları siyasi partilerimizin saygıdeğer üyelerinin okuduklarını sanıyorum. Hele son günlerde bir açık oturum çıkmıştı İstanbul Üniversitesinin solluğu hakkında, Bazı siyasi partilerimizin güvenini kazanacak, hiçbir kuşku uyandırmayacak otoriteleri dahi düşünce özgürlüğünü de kapsayan bir affın yapılmasında zorunluluk ve yarar gördüklerini çeşitli nedenlerle belirttiler.

Af tasarısı Meclise yakında gelecektir. O zaman bu konu üzerinde uzun boylu durmak, konuyu işlemek imkânını taraflar bulacaklardır.

Sanıyorum ki, bu konunun çeşitli siyasi partilerce bu akşam Hükümet Programı dolayısıyle böylesine üzerinde durulmasının bir başka nedeni vardır, bu nedeni biraz sonra açıklayacağım.

Sayın Demirel, yine bir yerde suç ve ceza kavramları üzerinde duruyorlar ve "Cumhuriyet Halk Partisi işlenen suçlara daima özel mazeret sebepleri bulurdu. Kişi Sorumluluğunu sorumsuzluğa çevirirdi. Bir yerde suç mu işlendi, kusur düzen bozukluğundadır, derdi. Şimdi kanunları tatbik mevkiindedir. Acaba şimdi ne yapacak?" diyorlar. "Suç saydığı fiilleri işleyenlere ne yapacak? Düzen bozukluğuna mı verecek, yoksa tutumu ne olacak? Bunu anlamak istiyoruz" diyorlar, bu arada çeşitli misaller veriyorlar.

Şimdi, meselâ Men'î Müdahale Kanunu; Tecavüzün Men'i ve başkaları. Arkadaşlar, Sayın Adalet Partisi yetkilileri çok iyi bilirler; uzun süre Hükümet başında kaldılar, Devleti yönettiler, bazı şeyleri çok iyi bilirler. Birtakım yasalarda bazı hareketlerin yasaklanması, bazılarına cevaz verilmesi başka bir şeydir, fiiliyat başka bir şeydir. Meselâ kaçakçılık suçlarını ele alalım. Kaçakçılık yasaktır ve ceza kanunlarında kaçakçılık yapanları ağır suçlar beklemektedir. Adalet Partisi döneminde özellikle güneydoğu ve güney sınırlarımız ve Doğu bölgesinde kaçakçılık olaylarının arkası kesilmiş midir? Bilhassa o kesimdeki Adalet Partili milletvekillerine soruyorum; alabildiğine devam etmiştir.

Orman suçları; Biliyorsunuz ormanların korunması için kanunlarımızda birtakım çok sıkı müeyyideler getirilmiştir. Şimdi bu Yüce Meclislin çok iyi bildiği Orman Kanununun tatbikatıyla, uygulamasıyla ilgili bazı gerçekler vardır, bunları da açıkça söyleyeceğim.

Ya gecekondular? Gecekondular hepimizin gözleri önünde ve Adalet Partisinin iktidarı zamanında belki 4 - 5 misli fazlalaşan gecekondular; yani, başkasının toprağı üzerinde, arsası üzerinde imar yasalarına karşı olarak yapılmış yasa dışı gecekondular; bunların hepsi olageldi. Ne yaptı Adalet Partisi? Kaçakçılığı ne yaptı? Kaçakçılara ne yaptı? Orman suçlarına ne yaptı? Gecekondulara ne yaptı? Hiçbir şey yapmadı, boyun eğeli. Göz göre göre o kanunların, o yasaların işlememesine boyun eğeli. Neden? Biz bunun sebebini söylüyoruz, diyoruz ki, Bir yerde bu, bir Devlet için, bir Hükümet için zarftır, acizdir, otoriteyi zayıflatır, yasaların gücünü hafifletir. Eğer böyle bir durum varsa, eğer birtakım yasaklar ve müeyyideler konulmuş ama yaygın bir şekilde bu uygulanmıyorsa lütfen gerisine bakınız, düzende bir bozukluk var demektir. O düzene gidiniz, hangi çıkar karşınıza çıkarsa çıksın, o çıkarı çiğneme cesaretini gözünüze alınız ve o düzeni düzeltiniz ki yasalar da uygulanır hale gelsin...

Ama Adalet Partisi o düzenin üzerine gidemedi, düzeltemedi. Düzeltemediği için de bu yasalar havada kaldı. Orman yasaları uygulanıyor mu? Bütün bu Meclis Orman Kanununun nasıl tatbik edildiğinin, daha doğrusu nasıl kötüye tatbik edildiğinin hikâyeleriyle dolu değil midir? Köylü alay eder. Köylü, Devlete karşı o

kanun dolayısiyle güvenini kaybetmiştir. Devlet memuru itibarını kaybetmiştir. Türkiye'de orman bölgelerinde yaşayan milyonlarca insanın nazarında hor gün, biz o kanunları çıkaran Meclis olarak, sizler vaktiyle o kanunları uygulayan Hükümetler olanak havada kaldık, hafif kaldık. O köylülerin nazarında da kendilerini düşünmeyen insanlar olarak kaldık. Neden gidip de o köylülerin gerçek ihtiyaçlarına uygun yasalar yapılmaz? Tıpkı gecekondu da olduğu gibi, meşrulaştıralım dedik. Neyi meşrulaştıralım? 6,5 senelik iktidarınızda, yasalara rağmen göz yumarak yaptırdığınız evleri olduğu gibi, artık orada oturanları rüşvet vermekten kurtarmak için meşrulaştıralım eliyoruz. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*.

Tecavüz'ün men'i. Elbette... Burada, yıllar yılı, bu Meclisin önemli kavgalarından birisi Sayın Feyzioğlu söylemişti toprak reformu üze tinde olmuştur. Ama ne zaman bu kavgalar yapılsa, Türkiye'de dağıtılacak toprak olmadığı söylenirdi; toprak düzeninden çok şikâyetler getirildiği zaman da bunlar duyulmazdı. Anadolu insaninin en büyük dramı topraktan gelir, toprak kavgasından gelir. Buraya gelen milletvekillerinin dörtte üçü de bayatını bu toprak kavgalarına ya şahit olmakla, ya onları savunmakla geçirmiştir. Böylesine bir bozuk düzen, böylesine bir dram... Türk halkının büyük çoğunluğu böylesine. ıstırap içinde kalacak, ondan sonra siz geleceksiniz, "Siz vaktiyle bozuk düzenden bahsettiniz, hâlâ bahsedecek misiniz" diyeceksiniz? Elbette bahsedeceğiz. Bunu sonuna kadar, değiştirmeye kadar bahsedeceğiz. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)* "Bugün gücümüz yetmezse, tam gücümüzün olduğu güne kadar bekleyeceğiz ve bir gün bu insanların çilesine son vereceğiz. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

Değerli arkadaşlarım,

Sayın Demirel Hükümet Programını didik didik okumuşlar ve birtakım cümleler bulmuşlar. Diyorlar ki; "Pek çok konuda kesin bir tavır takınılmıyor, sadece mesele zikrediliyor, çözüm getirilmiyor. Konular üzerinde hal yolu bulmak için gayret sarf edileceği beyan ediliyor, gerekli tedbirler alınacak deniliyor. Bunlar hep yuvarlak şeylerdir, havada olan şeylerdir. Aslında bir mesele için birkaç çözüm yolu olabilir. Partilerin tercihini yapmış olması lâzımdı. Parlâmentonun önüne böyle çıkmak lâzımdı" diyorlar. Bu arada da örnek veriyorlar kendileri. Meselâ örneklerden bir tanesi şu; İşçi - memur ayrımına Ecevit Hükümetinin programı demiş ki "Ecevit Hükümetinin Programı, işçi - memur ayırımına süratle âdil ve vazıh bir çözüm getirilecektir"

Şimdi Sayın Demirel soruyorlar, "İşçi - memur meselesi yeni çıkmış bir mesele değildir, bu âdil ve vazıh çözüm nedir? Bu çeşitli kıstaslar herkese göre değişir. Hükümet getireceği çözümü tavzih edeceğini ifade etseydi, bu hususta fikir söylemek imkânını bulurduk. Acaba Hükümet bu çözümün ne olduğunu Hükümet olduktan sonra mı öğrenecektir?" diyorlar.

Şimdi, "İşçi - memur ayırımına süratle âdil ve vazıh bir çözüm getirilecektir" Cumhuriyet Halk Partisi ve Millî Selâmet Partisi bunu ne zaman demiş? 1974 yılının şubat ayının başlangıcında demiş.

Şimdi ben size bir başka Hükümet programı okuyorum; Yıl 7 Aralık 1969.

"İşçi - memur ayırımını kanunla kesin bir şekle bağlayacağız"

1969'da, Sayın Demirel, Hükümet Programında bunu söylemişsiniz. 1969 - 1974. Beş sene geçmiş. Çalışma Bakanınız yeni ayrıldı, yeri soğumadı hâlâ ve biz aynı meseleyi söylüyoruz.. *(A.P. sıralarından* müdahaleler) Şimdi müsaade edin aynı soruları biz size soralım; Dört seneden beri bu meseleye niçin vuzuh getirmediniz ve dört sene sonra bize bıraktınız?

Sayın Ecevit Hükümetinin Programı demiş ki; "Gelirsiz kalan yaşlılara ve sakatlara özel ilgi gösterilecektir" Bütün bunları söylüyor.

Şimdi, yüne Sayın Demirel'in 1969 yılı Programında bakınız ne deniyor. "Sakatlara, bakıma muhtaç ihtiyarlara el uzatmak, hulâsa iktisadî bakımdan zayıf düşmüş vatandaşlarımızın bu durumlarını gidermek için almakta olduğumuz ekonomik ve sosyal tedbirleri geliştirerek devam ettireceğiz"

Aradan dört sene geçmiş; ne tedbir var, ne şu var, ama dert duruyor.

Bir başka yerde yine buna benzer ifadeler var. "İnsan böyle yuvarlak şeyler söyler mi" diyorlar, ama bakınız. 1969 Programının 23'ncü sayfası. "İkinci Plân döneminin sonunda okulsuz köy kalmaması için bütün gücümüzle çalışacağız" diyorlar. "Türkiye'de yolsuz, susuz, ışıksız köy bulunduğunu tarihî bir hatıra haline getirmek yoluna yönelmişizdir" diyorlar. Biz, çıkıp da "Edebiyat yapmışsınız" diyor muyuz?

Başka? "Şoförlerin taşıt sahibi olabilmesi, taşıtı bulunanların da tamir ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla konulan özel fonun miktarı artırılacak, bunlardan faydalanacakların sayısı çoğaltılacak, bu konu ile ilgili formaliteler, basitleştirilecektir" deniliyor.

Şimdi bu konuyu eğer şoför yurttaşlarımız duysalar, dört sene evvel vaade dilen bu konuyu, bu basitleştirilen formalitenin ne olduğunu, bu fonun ne olduğunu haklı olarak sormazlar mı?

Bir başka yerde, "Fiyatların arz ve talep kanunlarına uygun olarak serbestçe tekevvün edebileceği bir ortam yaratılması esastır. Bu hal hiçbir zaman piyasayı başıboş bırakmak şeklinde anlaşılamaz. Belli hedeflere ancak ekonominin getirdiği tedbirler alınmak suretiyle ulaşılabilir. Vatandaşın yiyecek, giyecek, vesair ihtiyaçlarının en iyi ve en ucuz şekilde ve rasyonel bir şekilde pazarlanması teşvik edilecektir" diyorsunuz dört sene evvel. Dört sene evvelki yiyecek, giyecek fiyatlarına bakınız, bu aydaki fiyatlara bakınız. Ondan sonra, bu durumunuzla Türk halkının karşısına çıkacaksınız, güvenoyu alacaksınız ve dört sene sonra geleceksiniz, daha göreve başlamamış, güvenoyu alamamış bir Hükümete pahalılığın hesabını soracaksınız. Var mıdır bunda insaf?

Sayın Demirel'in burada plân kavramına çok bağlı olduklarını doğrusu memnuniyetle tespit etmiş bulunuyoruz. Bütün Türk halkı plânlama ve plân karşısında iki partinin durumunu hikâyeleşmiş birtakım örneklerle bilir. Her iki partinin bu konuda bir meselesi vardı, bütün kahvelere kadar düşmüştü vaktiyle. O noktadan buraya kadar, bu kürsüde plânlamayı savunacak hale geldiyse Adalet Partisi bundan ancak övünç duyarız, iftihar duyarız, teşekkür duyarız. Eğer bu konuda da bizi

kınıyorsa, bundan da şikâyetçi değiliz. Varsın, "Plân tercih ederiz" diyeceğine, bizi plancılık yüzünden kınasın.

"Karma ekonomi tâbiri hiç geçmemiştir" diyorlar. Benim anladığım kadarıyle Sayın Demirel, hem bizim "Ak Günlere" seçim bildirgemizi iyi okumuşlar, hem programı dikkatle okumuşlar. E, bunca tecrübesi de vardır, kavramları da bilir. Bütün buna rağmen eğer, "Karma ekonomiden hiç bahsetmemişsiniz" diyebiliyorsa, ya bu bir sürçü lisandır, ya başka şeydir ama onu kendisine yakıştıramadığını için söylemiyeceğim, bir yanlışlıktır.

Sayın Demirel, pahalılık, işsizlik, fukaralık, dengeli kalkınma, âdil vergi sistemi, bütün bunlar hakkında birtakım gerçekten ilginç sorular soruyorlar. Dahası var, Kamu İktisadî kuruluşları, altyapı sorunları, Merkez Bankası, prodüktivite meseleleri, tarım ürünlerinim değerlendirilmesi "meseleleri hakkında gerçekten ilgiyle, zevkle dinlediğimiz, kendilerinin bu meseledeki vukuflarını gösteren sorular sordular ve bu arada bir de misal verdiler; üç üründen bahsettiler, üzüm, tütün, çay ve bir yaş üzüm örneği verdiler. 5 kilo yaş üzümden 1 kilo kuru üzüm elde edilmesini anlattılar ve bu konu hakkında içten şikâyetlerini söylediler.

Şimdi eğer bütün bu konuşmalar, bu sorunların Meclis kürsüsünden yeni Hükümet vazifeye başlarken bir defa daha ortaya konulması, uzun yıllar değerli tecrübeler edinmiş bir devlet adamı tarafından ortaya konulması niteliğinde ise, söyliyeceğimiz bir sözümüz yoktur. Ama bütün bunlar daha güvenoyu almamış bir Hükümete; 6,5 yıl iktidarda kalmış bir partinin Başbakanı tarafından sorulacaksa, bu tek kelime ile insafsızlıktır. Mademki bütün bunlar böyle, idi bütün milletvekillerinin aklına gelen soru budur 6,5 yıldan beri niçin siz bunlara çözüm yolu bulamadınız?

Eğer yine "Biz bulamadık, siz ne düşünüyorsunuz?" derlerse, var mı idi sizin tedbiriniz?" derlerse, "Vardı" derim. Mesele, problemlere yaklaşma biçimindedir. Bir biçim yaklaşma vardır, kendileri haklıdırlar orada, o yaklaşma içinde bütün ortaya attığı soruların hepsi geçerlidir ve çözüm yolu da, ancak onun aklına geldikleri gibidir. Ama yaklaşma biçiminizi değiştirdiğiniz zaman o sorular geçerliliklerini kaybederler ve çok değişik çözüm yolları da ortaya çıkar. Her partinin yaklaşma biçimini de kendi görüşü, kendi felsefesi tâyin eder.

Önümüzdeki günlerde Adalet Partisinin Sayın Genel Başkam yeni Hükümetin bu sorunlara nasıl yaklaştığını ve hangi çözüm yollarını önerdiklerini Yüce Meclisimizde göreceklerdir, biraz insaflı ve biraz sabırlı olsunlar.

Bir de biz, kamu kesiminin kendi ihtiyaçlarını kendisinin ithal etmesini belirten bir cümleyi öngörmüştük, böyle bir cümle de var. Ayrıca yine buna benzer şeyler var.

Sayın Demirel diyorlar ki; "Piyasayı tanzim maksadıyle gerektiğinde ithalât, dağıtım ve stok yapma faaliyetlerinin Devletin veya kooperatiflerin münhasır tasarrufuna bırakmak, dış ticaretin kısmen devletleştirilmesi veya hiç olmazsa Devlet kontrolü altına alınması mânasını taşımaktadır ki, bu da mer'i ekonomik nizamımızla bağdaşamamakttadır, fayda getirmez, malsız bırakır, pahalılandırır.

Bunun tersini bu yaz çok gördük, yıllar boyu gördük. Yıllar boyu aksine yapılmış ithalâtla piyasada nasıl karaborsa Olduğunu, nasıl sarmanında yapılmadığını, nasıl yanlış yapıldığını gördük ve bunun acısını büyük ölçüde dar gelirliler çektiler. Daha bunu hiç denemedik, müsaade buyurunuz bunu deneyelim, ondan sonra karşılaştırırız.

Bor mineralleri hakkında Sayın Demirel'in söylediklerine biz C.H.P. olarak kesin şekilde karşıyız ve katılmıyoruz, Hükümeti baldı buluyoruz.

Bu konuda ben de kendilerine bazı bilgiler yermek isterim;

Yurdumuzun bu konudaki rezervleri bir milyar tonun üzerindedir. Kalsiyumlu bor yataklı özel 12 saha vardır ve rezervi 16 milyon tondur. Kamuda ise iki saha vardır, rezervi 26 milyon tondur. Sodyumlu bor yataklı özel bir saha vardır, 200 milyon ton rezervi vardır; kamuya ait bir sahada ise 300 milyon ton ve muhtemel 500 milyon tonluk bir rezerv vardır. Toplam, bir milyar 42 milyon tondur.

Etibank dışında dokuz yerli ve iki yabancı şirket boraks cevheri üretmektedir. Dokuz yerli şirket, beş şahsın kontrolü altındadır. Yıllık ihracatımız, ham cevher olarak, 10 - 12 milyon dolar civarındadır. Mamul ihraç edilse, yüz milyon dolar üzerinde ihracat olacağı etüde bağlanmıştır. Halen yalnız Etibank'ın 20 bin ton kapasiteli Bandırma Rafinerisi mamul ihraç etmektedir. Dokuz yerli ve iki yabancı şirketin sermaye toplamı 6.715.000 liradır. Bu sermaye ile bugünkü üretim ancak madenlerin tahribi sayesinde elde edilmektedir. Özel kesim 18 yıldır mamul üretim üzerinde yatırım yapmamıştır. Tahripkâr bir üretim tarzıyle ucuza malettikleri ham cevheri kireç fiyatına tonu 25 - 30 dolara ihraç edegelmiştir.

1955 yılında tonu 60 dolar olan cevher fiyatı kötü rekabet nedeniyle her yıl düşegelmiştir. Etibank, 650 milyon lira tutarında yatırana girişmiş ve mamul ihracatına hazırlanmaktadır.

Dış rafinerilerde kireç fiyatına hammadde satılmaya devam ettikçe, elbette kendi mamullerimizin ihraç olanağı kalmaz.

Kaliforniya'dan başka hiçbir memlekette bulunmayan bu millî servetin Devlet elinde geliştirilmesini biz en uygun ve en doğru çözüm yolu olarak bulmaktayız.

Muhterem arkadaşlarım,

Gecenin bu saatinde vakte ben de dikkatli olmadığım için hepinizden özür dilerim, ama bitiriyorum.

Demokratik Parti, Cumhuriyetçi Güven Partisi ve Adalet Partisi, bu konuşmalar süresince Koalisyon Hükümetini bütün konuşmaların içinde bir çeşit anarşistleri korumak, komünistlerle içli dışlı olmak, millî meselelerde pek hassas olmamak, hatta ve hatta millî meselelere karşı soğuk ve mesafeli olmakla, uzaktan yalandan birtakım gözle görülmez ama okunduğu zaman tıpkı bir fon müziği gibi insanı etkileyen suçlamalara girişmişlerdir ve sık sık Cumhuriyet Halk Partisine karşı mülkiyet hakkından bahsetmişler, mirastan bahsetmişler ve özel teşebbüsten bahsetmişlerdir. Aslında bu kelimelerin, çeşitli yerlerde ısrarla üzerlerinde durulmaktadır.

Kendilerinin, Cumhuriyet Halk Partisinin karşısında, miras hakkından, mülkiyet hakkının kutsallığımdan ve özellikle özel teşebbüsün büyük yararlarından bahsetmelerini yadırgamıyoruz, elbette bu böyledir. Adalet Partisi, özellikle diğer partiler de büyük ölçüde bu görüşlere bağlıdırlar; onların görüşleridir, bu Mecliste böyle bir diyalog kurulacaktır. Biz onları suçlamıyoruz, böyle görüşlere inanan siyasi partiler de olabilir. Biz başka görüşlerdeyiz. *(A.P. sıralarından,* "Açıkla" *sesleri)*

Açıklayayım; Biz, millî servet bir avuç insanın elinde toplanmasın, büyük Türk halkının elinde toplansın diyoruz; bu mu suç?,*(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Açıklayayım; Tekelci sermaye ile bu gidiş devam ederse bu memlekette gerçek bunalımlar başlar, sokak hareketleri başlar, hiçbir ceza kanunu ve sıkıyönetimle önleyemezsiniz diyoruz; sosyal adaleti yaygınlaştırın, diyoruz bu mu suç?

Biz bu fikirdeyiz, siz o fikirdesiniz. Siz, Türkiye'nin kalkınmasını bir avuç tekelci sermayenin nimetinde, sırtında görüyorsunuz, biz geniş halk kitlelerinin elinde görüyoruz. Siz, Türkiye'nin kalkınmasının, nimetlerinin nasıl dağılacağı hakkında hassas değilsiniz; biz size göre lüzumundan fazla hassasız. Bütün mesele bu. *(C.H.P. sıralarından alkışlar, A.P. sıralarından müdahaleler)*

"Anarşist" diyorsunuz. Diyelim ki Cumhuriyet Halik Partisini anarşistlikle suçladınız. Şimdi bir parlâmentoda bu deyimler geçiyor. Bunları bir gün benzer parlâmentolardan, bu deyimleri gerçek bilenler alsalar, ne diyecekler? İktidara gelmiş bir partiye anarşist demişler... Arkadaşlar, anarşistler Devleti ortadan kaldırmayı amaçlayan bir inanç peşindedirler. Devleti eline geçirmiş bir parti nesini kaldırsın? *(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından alkışlar)*

Komünistlik nedir arkadaşlar? Komünistlik, üretim araçlarının kamuya maledilmesidir, başka bir şey değildir. Bir siyasi parti ki, programında, bildirgesinde mütemadiyen geniş halk kitlelerine mülkiyeti yaygınlaştırmak ister; bir siyasi parti ki, bazı çevreler devletçilikten bahsetmedi diye kamulaştırmadan az bahsetti diye suçlar ve o siyasi parti gelir böyle bir programla çıkar; "Ben kooperatiflere, kooperatiflerin üst kuruluşlarına yatırım yaptıracağım" der, "Çalışanlara yatırım yaptıracağım" der; ondan sonra gelir buraya, koro halinde bu taraftan ve o taraftan komünistlik ithamı ile karşılaşır. Bu işi bilenler gülerler buna, insaf ederiz. Bu kelimenin bir anlamı vardır, bir şey ifade eder. Hissî olarak "Sen komünistsin" demeyi eğer bir hakaret yerine kullanıyorsanız, lütfen başka kelime bulunuz da gülünç olmayalım.

Sayın Demirel muhalefet partisi lideri olduktan sonra, muhalefette nasıl görev yapacaklar; bunu bir demeç halinde ya da bir konuşma halinde belirttiler. Diyorlar ki; "Sorumlu ve Devlete sadık muhalefetin rejimimizin eksiği bulunduğunu daha evvel ifade etmiştik. Bu eksiği gidereceğimizi ümit ederim"

Sorumlu ve Devlete sadık muhalefet.. Benim bildiğim, siyasi partiler millete, halka sadıktırlar. Devlete sadık siyasi parti... *(A.P. sıralarından müdahaleler)* Vatandaşlık o... Devlete bağlı olmak, Devletin kanunlarına saygılı olmak vatandaşlık görevi.

İHSAN ATAÖV (Antalya) — Sayın Uğur, yattı takım..

NECDET UĞUR (Devamla) — Ama bir siyasi partinin... Ne anlaşılıyor pek anlayamadım. Aslında biz buna aşinayızdır, ama tavsiye etmem

Müdahale etmeyiniz efendim.

NECDET UĞUR (Devamla) — "Bizden başka kimsenin Türkiye'yi idare edemeyeceği gibi bir zihniyetin sahibi değiliz" diyorlar. İnsanlar düşünürlerken akıllarına ilk gelen fikri, bir cümlede alda ilk gelen fikri tekzip etmek için söylemişler sanki. Siz Devlete sahip olacağız dersiniz, hem de muhalefet olursanız, o zaman size bu sual sorulur tabiî. Sizden başkası burayı idare edemez mi diye düşünüyorsunuz ki, hâlâ Devlete, Hükümet Olmadığınız halde sahip çıkıyorsunuz denilir. Bu sebeple arkasından hemen bunun tekzibini yapıyorlar ve "Muhalefet görevini hırsla, hınçla yapıldığı dönemlerde iktidar görevini deruhte ettik, çeşitli tahammülsüzlükleri gördük, iktidarı müşkül duruma düşürmek için memleketi idare edilmez hale getirmenin muhalefet görevi yapmak sayıldığına şahit olduk; onun için engeldi, yıkıcı ve sorumsuz muhalefetten şikâyetçi olduk" diyorlar ve böyle muhalefet yapmayacaklarını da ilâve ediyorlar.

Şimdi arkadaşlar; Sayın Demirel'in konuşmasının son cümlelerini beraber okuyalım müsaade ederseniz Sayın Adalet Partililer, "İç ve dış ticarette devletleştirme hazırlıkları olduğu intihamı veren, kalkınma ve yatırım hamlesini yanlış modellerle sekteye uğratacağından şüphe bulunmayan; devletleştirmeci, kamulaştırmacı bir zihniyetle vatandaşın istediği işi tutma ve mülkiyet haklarına saygılı olmayacağı intibaını veren; halkı sektör içi ve sektör dışı diye ikiye ayıran ve bunu ileri demokrasi icabı sayan; kalkınmamızın en önemli kesimleri olan tarım, endüstri, madencilik gibi sektörleri ileriye götürmede bir fikri bulunmayan, Doğu Bölgesi kalkınmasına özel bir itina göstermeyen, köy ve köylü meselelerine eğilmeyen; pahalılık, fukaralık, işsizlik, enflâsyon gibi fevkalâde önemli konularda hiç bir çözüm getirmeyen, ülkeyi temel mal ve hizmetlerden ve gerekli altyapıdan mahrum bırakacağı intibaını veren.

Bu kim bu? Daha güvenoyu almamış ve daha kalemi eline alıp da ilk imzayı atmamış Hükümete söyleniyor bütün bunlar.

Arkadaşlar, bütün bunların hepsinin, komünistlik, anarşistlik, millîlik, gayrimilllîlik; bunların hepsinin muhasebesi yapıldı. Buraya secinde geldik. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Türkiye'nin her yerinde, elinizden geleni arkaya bırakmadınız, söylediniz bunları. Türk halkına söylemediniz mi? Gecekonduda söylemediniz mi? Köylerde söylemediniz mi? Ormanlarda söylemediniz mi? Şu Cumhuriyet Halk Partilileri ta dağ köyündeki garip insana bile kendisinin derdiyle ilgilendiği için, yapılmadık jurnal mı kaldı? Kötülemedik lâf mı kaldı? Ondan sonra ne oldu? Kendi sevgili deyiminizle sandıktan Cumhuriyet Halk Partisi çıktı. Nereden çıktı? *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Gecekondudan çıktı, köylerden çıktı, en yoğun biçimde suçladığınız bölgelerden çıktı Cumhuriyet Halk Partisi. Türk halkı bu suçlamalarınızı çoktan iflâs ettirdi. Güldüler... Siz söylediniz, biz geldik; sizin söylediklerinizi bize anlatırken gülüyorlardı. Halinize gülüyorlardı. Bunu

ispat da ettiler... Daha, da ettiler Aralıkta., diğer seçimlerde ve daha da edecekler. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Sayın Demirel burada diyorlar ki; "İnsafsız, hırçın muhalefet yapmayacağım" Ama görüyorsunuz, daha işe başlamamış ve güvenoyu almamış bir Hükümete bir savcı iddianamesiyle çıktılar. Eğer bu hırçınlık değilse, bu insafsızlık değilse; ya başka türlü karar Verseler ne olacaklardı? Bunu düşünemiyoruz adında, *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Sayın Feyzioğlu buradalar mı bilmiyorum ama... *("Burada, burada" sesleri)* Sayın Feyzioğlu, Cumhuriyet Halk Partilileri sizin konuşmalarınızın önemli bir kesimini, hele Cumhuriyet Halk Partisinin bir dönemindeki konuşmalarınızı çok İyi hatırlarlar. İstanbul'dakiler Taksim mitinginde yaptığınız konuşmayı hatırlarlar. Yine Cumhuriyet Halk Partililerin teşkilâttan gelen, başta genç üyeleri Kurultayda yaptığınız konuşmaları hatırlarlar. Şimdi bana arkadaki arkadaşlarını, benim de sonradan hatırladığım bir cümleyi söylediler. Siz vaktiyle bizdeyken şöyle demişsiniz; "Biz Cumhuriyet Halk Partisi olarak komünizmin akıllı düşmanıyız, Adalet Partililer akılsız düşmanlarıdır"

TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) — İdik, idik. Şimdi yeni Cumhuriyet Halk Partisi var.

NECDET UĞUR (Devamla) — Hayır; demek ki, komünizmin bir akıllı düşmanlığı vardır, bir akılsız düşmanlığı vardır. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar*) O halde, konumuz Adalet Partisidir, bunu siz tanımlamışsınız, benim dilim varmamıştı.

Sayın Milletvekilleri, biz Cumhuriyet Halk Partisi olarak, Sayın Bülent Ecevit'in Başkanlığında kurulmuş olan Cumhuriyet Halk Partisi ve Millî Selâmet Partisi Karma Hükümetine olumlu oy vereceğiz. Üç yıllık ara rejimi bitirip, tam demokratik koşullarla kurulmuş olan bir Hükümet olduğu için olumlu oy vereceğiz.

Yıllardır birbirinin karşıtı diye propaganda yapılan bu görüşü önemli Ölçüde birleştirerek millî bütünlüğü güçlendirdiği için olumlu oy vereceğiz.

Karşılıklı bağışlama ve hoşgörüye dayanan bir kardeşlik ortamı ve iç barış getireceği için olumlu oy vereceğiz.

Ekonomik kalkınmayı bir avuç azınlığın eliyle ve geniş halk kitlelerinin sırtından yapmak yerine, geniş halk kitlelerinin eliyle yapacağı ve nimetlerden geniş halk kitlelerini yararlandıracağı için olumlu oy vereceğiz. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Millî güvenlik ve dış politikada bağımsız ve kişilikli bir politika izleyeceği için olumlu oy vereceğiz.

Biz Cumhuriyet Halk Partisi olarak bu Hükümete, kimsenin birbirine kuşkuyla bakmıyacağı bir huzur dönemi açacağı, gençlerimize ve çocuklarımıza sevgi ive güven dolu bir ortam yaratacağı için olumlu oy vereceğiz.

Ve nihayet biz Cumhuriyet Halk Partisi olarak, bu Hükümete, kimsenin kimseyi ezemediği bir dönemi başlatmak kararında olduğu için olumlu oy vereceğiz. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)*

Yüce Meclisi, bu duygularla, bu inançla Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına saygılarla selâmlarım. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri*, şiddetli ve ayakta sürekli *alkışlar*)

Teşekkür ederim Sayın Uğur.

SÜLEYMAN GENÇ (İzmir) — Sayın Başkan ...

Sayın Genç, Sayın Feyzioğlu'nun konuşmalarıyla ilgili zaptı getirttim ve tetkik ettim.

Sayın Feyzioğlu, konuşmalarının bir yerinde; "Af asayiş getirmeli, asayişsizlik değil. Af kardeşlik getirmeli, yeniden, anarşi ve iç kavga değil" diye bahsediyor ve sonunda, anarşistlerin hâkimlerimiz tarafından mahkûm edildiğini beyan buyuruyorlar. Bu arada bir arkadaşımızın İrfan Solmazer'le ilgili bir lâf atmasından sonra, Sayın Süleyman Genç, siz ayağa kalkıyorsunuz; bu arada Sayın Feyzioğlu; "Kim konuşuyor? Süleyman Genç. Çıkarayım mı vesikaları?" diyor.

SÜLEYMAN GENÇ (İzmir) — Tamam, işte Sayın Başkan, bu konuda söz istiyorum.

Müsaade buyurunuz Sayın Genç.

Bu ifade Başkanlıkça size sataşma niteliğinde görülmüştür. Ancak, rica ediyorum, yeni bir sataşmaya, gecenin bu saatinde sebebolmayın lütfen.

Buyurun efendim. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

SÜLEYMAN GENÇ (İzmir) — Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

Gecenin bu saatinde, Türk köylüsünün tek istirahathanesi olan kahvesiyle Ulusal Mecliste alay edilmeseydi buraya çıkmayacaktım ve Sayın Feyzioğlu'na, Türk köylüsüne hakaret edemezsin demeyecektim. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) — Onun için mi çıktın? Gerekçe bu mu Sayın Başkan? Hakaret etmedim ben.

SÜLEYMAN GENÇ (Devamla) — Bunun için...

Sayın Genç... Sayın Genç...

SÜLEYMAN GENÇ (Devamla) — Bunun için buraya çıktım. Ben Türk köylüsünün içinden geldim...

Sayın Genç, Sayın Genç... Rica ediyorum Sayın Genç dinleyin lütfen. Size bu konuyla ilgili olarak söz vermedim. Rica ediyorum, biraz evvel söylediğim...

TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) — Sayın Başkan, bana söz verin. Türk köylüsünün kahvehanesine hakaret etmedim ben. Asıl sataşma bu, söz istiyorum, asıl

sataşma bu, yalan söylüyor. Lütfen Başkanlık yapın. *(C.H.P. sıralarından gürültüler)* Sayın Feyzioğlu...

SÜLEYMAN GENÇ (Devamla) — Sayın Başkan, dikkat edeceğim ikazınıza, teşekkür ederim.

Sayın Feyzioğlu, lütfedip buyurun oturun, hatip sözünü bitirdikten sonra sizi de dinleyeceğim efendim.

SÜLEYMAN GENÇ (Devamla) — Benim hayatımda, vermeyeceğim hiç bir şeyin hesabı yoktur, her şeyin hesabını vermeye hazırım. Sayın Feyzioğlu ne biliyorsa, onu söylemek için kürsüsüne getirsin. Biz milletin oyuyle, onayını alarak buraya geldik, milletin oyuyle buraya geldik. O nedenle, biz burada her türlü hesabı vermeye hazırız. Ama milletin oyuyle buraya gelenlerin de, milletin oyuyle buraya getirenleri zan altında bırakmaya hakkı yoktur.

Şimdi, benim Sayın Feyzioğlu'ndan ricam, ne biliyorsa buraya lütfen getirsin ve buraya lütfen, Atatürk'e suikast yapanların kimin torunu olduğunu da getirsin.

Teşekkür ederim. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Teşekkür ederim Sayın Genç. Değerli arkadaşlarım...

TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) — Sayın Başkan...

Buyurun Sayın Feyzioğlu.

TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) — Sataşmadığına kani değilsiniz değil mi? Sataşmayı görün şimdi...

Efendim istirham ediyorum Sayın Feyzioğlu, söz vermedim daha size efendim. Ben, ne ifade buyuracaksanız onu lütfedin dedim.

TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) — Sayın Başkan, sözlerinde baştan sona kadar sataşma vardır.

1. — Türk köylüsünü tahkir ettiğim şeklinde iddia edilen bir sözüm tamamıyle tahrif edilerek nakledilmiştir. Köy kahvesini küçümsemek değil, köy kahvesinde gıyapta söylediğiniz yalanı burada söyleyemezsiniz, çünkü burada cevabını verirsiniz anlamında söylediğim zabıtlar meydandadır. Bir sözü tahrif ederek nakletmiştir, bir. *(C.H.P sıralarından müdahaleler)*

Lütfedin değerli arkadaşlarım, Sayın Feyzioğlu'nu dinleyin.

TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) — "Ne biliyorsa getirsin" demek suretiyle, kürsüye çıkıp kendisine bu sataşmasının cevabını vermem gerektiğini ifade etmiştir ve hakikaten gerekli hale gelmiştir, Kentlisine, hangi noktada müdahale ettiği için, niçin cevap verdiğimi açıklamak imkânını ortaya koymalıyım. Süleyman Genç yerinden ayağa kalkıp müdahale ederken haksızdı.

Sayın Feyzioğlu...

TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) — Ayrıca, sözlerinin sonunda; dayısı Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk toplandığı gün 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük

Millet Meclisinde vazife yapmış, İstiklâl Madalyası almış, babası ilk günden Müdafaai Hukukçu, Mustafa Kemal'in imzasıyle adam olmuş bu Meclise gelmiş bir insana soy sop karıştırarak alçakça iftira etmiştir.

Sayın Feyzioğlu... *(C.H.P. sıralarından şiddetli gürültüler, ayağa kalkmalar, "Alçak sensin", "Sözünü geri alsın Sayın Başkan, ne demek alçak" sesleri)*

OSMAN BAYKUL (Burdur) — Sözünü geri alsın, alçak diyemez.

Sayın Feyzioğlu.. Değerli arkadaşlarım... Sayın İdareciler... *(C.H.P. sıralarından gürültüler)*

Değerli arkadaşlarım, lütfen yerlinize oturun efendim... *(C.G.P. ve C.H.P. sıralarından karşılıklı bağırmalar, tartışmalar)*

A. DOĞAN ÖZTUNÇ (İstanbul) — Sözünü geri alsın Sayın Başkan.

İdareci üye arkadaşlarımız, lütfen göreve... Sayın arkadaşlarını, lütfen yerlerinize oturun efendim... Sayın üyeler, lütfen yerlerinize oturun efendim.

Değerli arkadaşlarım... *(C.H.P. sıralarından gürültüler)*

KADİR ÖZPAK (Uşak) — Süleyman Genç de bu Mecliste milletvekilidir. Sözünü geri alsın Feyzioğlu.

Sayın Özpak, lütfen yerinize oturun efendim.

Sayın Özpak, Sayın Özpak, lütfen yerinizle oturun efendim.

KADİR ÖZPAK (Uşak) — Lütfen sözünü geri alsın Sayın Başkan.

Değerli arkadaşlarım, Millet Meclisinin... *(C.H.P ve C.G.P. sıralarından gürültüler)*

Lütfen oturun ve sükûnetle müzakereleri yürütelim değerli arkadaşlarım. *(A.P. sıralarından* "Söz ver, söz söz" *sesleri)*

"Söz ver" denilmez. Söz istenilir, Başkanın takdirine mevdu bir keyfiyet. Verir veya vermez. "Söz ver" diye yerinden emredilmez beyefendi.

Söz isteyecek olan arkadaşımız da buradadır.

TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) — İstedim efendim, istedim. Söz rica ediyorum.

Sayın Feyzioğlu, ifade buyurduğunuz konuların tamamında Sayın Süleyman Genç'e cevap verecek nitelikte konuşma yaptınız.

TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) — Hayır, hayır, sataşmayı anlattım.

Sadece size bir konuda söz veriyorum...

MEHMET SÖNMEZ (Hatay) — Önce sözünü geri alsın.

Bir konuda söz veriyorum ve ayrıca bu "Alçak" sözünü de geri almamızı istirham ediyorum.

Süleyman Genç'in son cümlesi ile ilgili olarak söz veriyorum size. Bu sınır içerisinde kakmak kaydıyla lütfen.

MEHMET SÖNMEZ (Hatay) — Önce sözünü geri alsın.

Değerli arkadaşlarımı lütfen oturun. Sayın Sönmez...

TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) — Değerli arkadaşlarım, tartışma, anarşik eylemlere karışmış olanların affedilmemesi tezini savunduğum sırada çıkmıştır. *(A.P ve C.H.P. sıralarından yer yer ayağa kalkmalar)*

Sayın Feyzioğlu, bir dakika efendim.

Değerli arkadaşlarım, lütfen yerlerinizi alınız efendim.

Buyurun efendim.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Cumhuriyetçi Güven Partisinin inancına göre hangi suçların...

BİR MİLLETVEKİLİ — Bırak şu Cumhuriyetçi Güven Partisini...

Müdahale etmeyin arkadaşlar, lütfen müdahale etmeyin, yerimizden müdahale etmeyin efendim.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Tahammüllü iktidar, tahammüllü... Hoşgörülü (!)..

ORAL MAVİOĞLU (İçel) — Sana tahammül etmek mümkün mü?

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Yapmayın efendim... Cumhuriyetçi Güven Partisinin, hangi suçların affedilmemesi gerektiğini belirttiğim sırada yerinden kalkan Süleyman Genç; *(C.H.P. sıralarından "Sayın, Sayın" sesleri)* büyük vurgunlar vuranların niçin affedilmemesi gerektiğini, anarşi suçlarını işlemiş veya bunları propaganda ile kışkırtmış olanların aşırı sol örgütleri kurarak Türkiye'de bir totaliter kızıl dikta idaresi kurma çabasına girmiş olanların; niçin affedilmemesini savunduğum sırada, arkadan ayağa kalkan ve biraz evvel dinlediğiniz milletvekilli müdahalede bulundu. İçtüzüğe aykırı bir müdahale. Af için sizin başka düşünmeniz, bizim de bazı konularda başka düşünmemiz, bazı hususların affına karşı olmamız tabiî bir şey; tahammül etmek lâzım buna. Onun üzenine Süleyman Genç, "Vesikaları söyleyeyim mi" dememi de sataşma telâkki ettiler.

Anarşik eylem suçlarını Koalisyon Protokolünün dahi hariç bırakmayı düşündüğü, bizzat C.H.P. Genel Başkanının grup konuşmalarında, "Seçim beyannamemizdeki sınırların ötesine geçmeyelim" diye sınırlamaya çalışarak af dışı bırakmak istediği...

İBRAHİM AKDOĞAN (Kocaeli) — Dışına çıkıyor Sayın Başkan...

Lütfen müdahale etmeyin Sayın Akdoğan.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Anarşik eylemlerin affı için, bu affın şümulünü genişletmek için, Süleyman Genç Grupta konuşma yapmış mıdır, yapmamış mıdır; bütün basında çıkan haberler yalan mıdır?

MEHMET SÖNMEZ (Hatay) — Ne karıştırıyorsunuz bizim Grubumuzu? *(C.H.P. sıralarından gürültüler)*

Sayın Feyzioğlu, Sayın Feyzioğlu, size sadece son cümle ile ilgili olarak söz verdim.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Efendim, müsaade buyurun, müsaade buyuran. "Bildiğini söylesin" diyor. Kendisine verdiğim cevap bununla ilgilidir.

Köy kahvesinde İrfan Solmazer meselesinden bahsedip, gıyapta iftira edebilirsiniz; ama biz İrfan Solmazer'i kolundan tutup partiden attık. "Affetmeyin" diyen biziz, "Affedilsin" diye uğraşan sizsiniz Süleyman Genç "Affetmeyin, affetmeyin hesabını versin" diyen biziz. Affetmeyin...

METİN TÜZÜN (İstanbul) — Sözünü geri alsın.

Lütfen bitkin Sayın Feyzioğlu.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Süleyman Genç'in, 1 Mart 1971 tarihli Ulus Gazetesinde, sınıf edebiyatı ve bilimsel devrimcilik edebiyatı yaparak, "İlk adım halk yığınlarını kendi sınıf bilinci ile kuşatmak, kendi iktidarları uğrunda bu yığınları eyleme geçirmektir" tarzındaki görüşü, yığınları sınıf bilinci ile eyleme geçirmek görüşü bugün bu iktidarın kabul ettiği görüş müdür?

Sayın Feyzioğlu, bir dakikanızı istirham edebilir miyim efendim? Lütfen... *(C.H.P. sıralarından gürültüler)*

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Vaktiyle Cumhuriyet Halk Partisinde iki Genel Başkan vardır. Birisi Partinin Genel Başkanı İsmet İnönü, birisi de Gençlik Kolları Başkanı Süleyman Genç ve "Süleyman Genç başka bir zihniyetin başkanıdır" diye yazılan yazılar ve...

Sayın Feyzioğlu, sözünüzü keseceğim efendim. Sözünüzü keseceğim Sayın Feyzioğlu.

MEHMET ZEKİ TEKİNER (Nevşehir) — Vesika bu mu?

TEVFİK FİKRET ÖVET (Sinop) — Alâkası ne "bunun?

İBRAHİM AKDOĞAN (Kocaeli) — Ne alâkası var bunların?

A. DOĞAN ÖZTUNÇ (İstanbul) — Sayın Başkan, kürsüyü istismar ediyor.

METİN TÜZÜN (İstanbul) — Genel Başkan olamayanların ifadesidir bu.

Lütfen efendim, lütfen.

Sayın Feyzioğlu bağlayın ve müzakereye geçelim.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Daha bu vesikaları tekrar etmeme, "Sözünüzü keseceğim" müdahalesi ile yeni vesikalar söylememe imkân vermiyorsanız Sayın Başkan. Biz daha nice vesikaları getirme imkânını buluruz; fakat mademki bu noktada daha fazla konuşmamı, başka hususları da getirmemi lüzumlu görmüyorsunuz Sayın Başkan...

KADİR ÖZPAK (Uşak) — Son cümle, son cümle?

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Bir dakika. İlk ve son, ilk ve son. Müsaade buyurun.

Köy kahvehanesi konusunda söylediğim sözü tahrif edemezsiniz. En büyük saygısı olan insanız biz; ama gıyapta yalan söylediğiniz gibi orada, Mecliste söyleyemezisiniz; çünkü burada cevap alırsınız dedim.

METİN TÜZÜN (İstanbul) — Veremediniz ki...

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Soy sop meselesine gelince;

Sizin soyunuz, sopunuz kaç kuşağa kadar bellidir bilmem; ama benim 1.200 senelerine kadar... *(C.H.P sıralarından gürültüler)* Selçuklu devrine kadar babamın babası, onun babası, onun babası Kayseri'de tapu kayıtlarında bellidir.

TEVFİK FİKRET ÖVET (Sinop) — Ne ilgisi var şimdi bunların?

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Babam, Mustafa Kemalin imzası ile Türkiye Büyük Millet Meclisini, Müdafaai Hukukçu olarak, kurulduğu günden beri Cumhuriyet Halk Partisi saflarında olarak, Misakı Millîyi kalemi ile savunmuş insan olarak, Türkiye Büyük Millet Meclisine Mustafa Kemal'in gösterdiği aday olarak girmiştir.

Anamın özkardeşi 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisine Mustafa Kemal'in yanında girmiş olan, resmî ve adı eski Meclis binasında, bu Meclisin ilk kurucuları, ilk mebusları arasında, yer almış olan, İstiklâl Madalyası ile taltif edilmiş olan bir vatan evlâdıdır; hayatının sonuna kadar Mustafa Kemal'in yanında ve emrinde çalışmış olan insandır.

A. DOĞAN ÖZTUNÇ (İstanbul) — Sayın Başkan, konuyu genişletiyor, söz hakkını istismar ediyor.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Babam bu, anamın kardeşi bu; babamın babası bu Devletin bir küçük memuru, onun babası yine bu Devletin bir küçük memuru, onun babası yine Devlet hadimi.

Sayın Feyzioğlu...

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Arkadaşlarım, aşağılık birkaç komünistin son zamanlarda kasıtlı olarak tahriflerle benim soyumla sopumla ilgisi olmayan insanlarla ilgili ortaya attığı iftiraları bu kürsüye getirmeye hakkınız yoktur.

Sayın Feyzioğlu, Sayın Feyzioğlu, Sayın Feyzlioğlu...

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Biz kendi hesabımızı da..

Sayın Feyzioğlu, Sayın Feyzioğlu, Sayın Feyzioğlu... *(Başkan hatibin sözünü kesti) (C.H.P. sıralarından gürültüler)* Sayın Feyzioğlu...

KADİR ÖZPAK (Uşak) — Bayın Başkan, sözünü geri alsın...

Lütfen oturan arkadaşlarım. Lütfen oturun efendim, lütfen oturun.

Değerli arkadaşlarım, Millet Meclisinin çalışma saati ile ilgili bir önerge vardır, okutuyorum efendim.

Millet Meclisi Başkanlığına

Hükümet Programı müzakerelerinin bitmesi ve oylamanın 6.2.1974 gününde yapılmasını temin için müzakerelerin devamına karar verilmişti.

4.2.1974 gününün bitmesine rağmen müzakereler bitmemiş ve bu sebeple oylama 7.2.1974 gününe kalmıştır.

İlerleyen saatlerde müzakerelerin devamında gün kazanılması yönünden fayda kalmamış, fakat konuşan ve dinleyenler için müşkilât belirmiştir.

Bu sebeple saat 11.00'de toplanmak üzere Birleşime ara verilmesini saygı ile arz ederiz.

Nejdet Uğur (İstanbul)

Hasan Aksay (İstanbul)

İHSAN ATAÖV (Antalya) — Bayın Başkan, önergenin aleyhinde söz istiyorum.

Önergenin aleyhinde, buyurun efendim.

İHSAN ATAÖV (Antalya) — Bayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Yüce Meclis, bundan birkaç saat önce bütün grupların imzalarını taşıyan ve Bayın Meclis Balkanımızın da mütalaasıyla beraber Başkandık Divanı halinde, yani Danışma Kurulu halinde bir önergeyi Yüksek Başkanlığa sunmuş ve ittifakla kabul edilmişti.

Bu önerge, Hükümet Programının yarın Senatoda müzakere edileceği cihetle, müzakerelerin bitimine kadar devamına aitti. *(C.H.P. sıralarından "Dündü, dün" sesleri)* Bugün oldu, önergede "yarın" deniliyordu.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, bazı gruplar dinleme güçlerini kaybetmiştir...

Konu ile ilgili olarak Sayın Ataöv...

İHSAN ATAÖV (Devamla) — Önergede var Sayın Başkanım; yapmayın Allah aşkına, Önergede diyor ki; "Dinleme tahammülü kalmamıştır" Okuyun bir kerte daha...

Tamam efendim, tamam; buyurun konuşun.

İHSAN ATAÖV (Devamla) — Şimdi, bazı gruplarda dinleme tahammülü kalmamıştır. Her ne kadar sözcüler "hoşgörü" falan diyorsa da, hoşgörü kalmamış, küfür başlamıştır gruplarda. Yani Parlâmento haysiyetini korumak ortadan kalkıyor. Onun için bu işin yarına kalmasını icap ettiren bir şey de kalmamıştır. Gruplar konuşmuştur, İçtüzüğe göre ilki kişisel görüşme yapılacaktır. Bunlar da azamî 20'şer dakikadır.

Zannediyorum gruplara cevap verildiğine göre Hükümet adına, Hükümetin Grubunun Başkanı konuştu; belki Hükümet de bir şey konuşacak ama grubu cevap

verdiğine göre Hükümetin ne cevap vereceği belli değil, ama... *(C.H.P sıralarından gürültüler)*

Biz diyoruz ki, C.H.P. - M.S.P. Hükümetinin biran evvel güvenoyu alabilmesi için müzakerelere devam edelim, sabaha kadar devam edelim. Bundan evvelki hükümetlerin programları sabahlara kadar devam etmiş, o gün müzakeresi bitmiştir.

Yüce Meclislerin almış oldukları kararları iki saat sonra değiştiren Danışma Kurulundan geçmeden, mesai saatleriyle ilgili olarak İçtüzüğe aykırı kararlar verdiren bir duruma Yüce Meclisi sokmayınız. Zaten Sayın Başbakan konuşacaksa konuşacak, ondan sonra meselebitecek. Ama Sayın Başbakan hazır değilse, Sayın Başbakanın bazı dokümanlar toplamaya ihtiyacı varsa... *(C.H.P. sıralarından "Başbakan hazır, her zaman hazır" sesleri)*

Beyler siz Başbakan mısınız? *(C.H.P. sıralarından gürültüler)*

Lütfen gürültü etmeyin, lütfen dinleyin efendim.

İHSAN ATAÖV (Devamla) — O zaman bir diyeceğim yok. Halk Partililerin her birisi bir Başbakan ise bir diyeceğim yok. *(C.H.P. sıralarından gürültüler)*

Hatta biz öyle sanıyoruz ki, bu Başbakanlıkta biraz da Selâmetin hissesi var. O da çıkıp Ortak Pazar ile ilgili olarak konuşacak. Bırakınız, bu akşam tam tavında, gayet güzel dinleme durumu var, herkes tam formunda; gelin şunu konuşalım, buyurun sabaha kadar konuşalım. Ayın 7 sinde güven oylamasının yapılmasında bir mahzur yok. Yarın saat 11,00'e kalırsa, 11,00'den sonra kişisel görüşmeler, Başbakanın konuşması, ondan sonra grupların bir devam önergesi vermesi suretiyle bu işin daha çok uzaması ihtimali vardır. Başbakanın konuşmasıyle ortaya yeni durumlar çıkacaktır ve uzayabilecektir. Onlara cevap vermek için yeniden sözler alınacak ve müzakereler uzayacaktır. Ondan sonra Senatodaki konuşmalar tehlikeye girer. *(C.H.P. sıralarından müdahaleler)*

Çıkacak olan şu; Sayın Başbakan konuştuktan sonra bazı dokümanlar daha buraya gelir ve konuşmalar devam eder. Gruplar ikinci tur konuşmalarına geçerler. Güvenoyu almak o kadar basit mesele değildir. *(C.H.P. sıralarından gülüşmeler)* Evet, o kadar basit mesele değildir. Hele burada Grup adına Nejdet Uğur'u çıkarıp, konuşturup konuşturup da sonra önerge verip, "şimdi kalkıp gidelim;" demenin bir mânası yoktur. Gelin, şunu şurada konuşalım.

Sayın Nejdet Uğur'da; bundan önceki Grup Başkan vekilliği yaptığı devrelerdekinden çok form düşüklüğü gösterdi; o da biraz alışsın, bakın ortaya neler çıkacak. *(Gülüşmeler)*

Onun için, gecenin bu saatinde böyle olur. Bu önergeyi reddedin arkadaşlar... Sayın Başbakandan da rica ediyorum, yarın Senatodaki müzâkerelere daha salim bir şekilde gidebilmeleri için, bu işi bugün burada bitirelim. *(C.H.P. sıralarından gürültüler)* Üzülmeyin, nasıl olsa Selâmetle Ak Günlere doğru yol almışsınız, güvenoyu vereceksiniz, ama lâfını bitirelim şunun.

Saygılar sunuyorum. *(A.P. sıralarından alkışlar)*

Teşekkür ederim Sayın Ataöv. önergenin lehinde Sayın Erverdi, buyurun.

SELÇUK ERVERDİ (Erzurum) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; umarım ki, Sayın Ataöv'ün üslubunda konuşmayacağım için beni de form düşüklüğü ile itham etmezler. *(Gülüşmeler)*

Meclis kürsüsüne yakışmayacak, ciddiyetten uzak, bir veçhileyle söylediklerinin yasalarla alâkası olmayan birtakım şeyleri söylemek suretiyle indiler ve bizi de Danışma Kurulunun kararlarını ihlâl eder vaziyette gösterdiler.

Ortada Danışma Kurulunun aldığı bir karar yoktur. Sayın Meclis Başkanının bizleri davet edişi; partilerin grup başkanvekilleri meseleyi kendi aralarında konuşsunlar, Mecliste bigüna üzerinde münakaşa çıkmasın ve kolaylıkla halledilsin için idi. Danışma Kurulu, İçtüzükte geçen bir müessesedir.. Danışma Kurulunun bu türlü işlerde karar almasına da gerek yoktur, affına sığınarak zihnine yerleştireyim.

Gelelim ikinci meseleye;

Konu ne idi? Anayasanın 103'ncü maddesinde, güvenoyuna, tartışmaların bitişinden bir tam gün sonra müracaat edilmesi âmir hüküm olarak yer almaktadır. Saat 24'ü bir dakika geçmiş oldu mu Sayın Ataöv'ün, Mecliste başka şeyleri öğrenmiş olması sebebiyle İçtüzüğü öğrenmeye vakti olmamış oylama bir gün sonraya kalacaktır.

Binaenaleyh, vakit kazanmak için, gece 24'e kadar biteceğini zannederek, tahmin ederek; bütün arkadaşlar, ayın 6sında da güvenoyu alınmasını temin için müzakerelerin saat 19 dan sonra da devamına karar vermiştik ve bu yolda da oylama yapıldı. Ama gördük ki, Sayın Demirel'in meseleleri detaylı olarak anlatmaları dört saat sürdü. 2490'a göre ihaleye çıktı. Sayın grup sözcüleri ondan geri kalmamak için bir kısım da onlar ifade ettiler. *(C.H.P. sıralarından gülüşmeler, A.P. sıralarından gürültüler)*

Bakın, bizi tahammülsüzlükle itham ediyordunuz. Daha iğnenin ucu gelmeden bağırmaya başladınız. *(Gülüşmeler)*

O sebeple matlûp hâsıl olmadı. Sinirler gerilmiş... Bir grupa diğerinden farklı muamele de yapılmadı, herkes grupları adına konuştu.

İki milletvekili arkadaşımız konuşacak, kişisel görüşlerini söyleyecek, Sayın Başbakan da Hükümet adına konuşacak. Sayın Ataöv, onu da cevaplayacaklarını söylediler, Kabul. Eğer Meclis, verilen bir önergeyi kabul eder ve görüşmelerin devamında fayda bulursa, Tabiî Ataöv'ün sözüyle değil, Sayın Meclisin, kararıyle olacaktır bu. O zaman görüşmeler de devam eder. Hiç bir şey diyeceğimiz de yok, korkumuz da yok, verilmiyecek cevapta yok.

Ama bunların da olacağını tahmin eder ve bunların da tahakkuk edeceğini farz eder isek, bu görüşmeler daha saatlerce uzayacaktır.

Bizim önergemizde, "tahammülü kalmadı" diye bir ibare yok, Sayın Ataöv öyle anlamışlar, Sayın Başkandan rica edelim. "Söyleyeni de, dinleyeni de müşkülâtla karşı karşıya" dedik, tahammülü kalmadı demedik.

Bir kışını arkadaşlarımız daha dayanıklı olabilirler; ama bir kısım arkadaşlarda, uykusuzluk sebebiyle belki istediklerinden öteye giden kelimeleri söyleme durumu başladı. Bazı arkadaşlarımız sinirlerine mağlup olarak kendilerine yakışmayacak birtakım davranışların içerisine girdiler. Bundan sonra temadi ve tevalisi de mümkündür.

Ayrıca, bütün gruplar da konuşmuş, milletvekillerine sıra gelmiştir. Sayın Başbakana da, bulgun saat 11'den itibaren Senato'nun açılışına kadar zaman da kalacaktır. İki milletvekili konuştuktan sonra eğer görüşmelerin devamı için bir önerge verilmeyecek veya verilen önerge iltifata şayan bulunmayacaksa, o takdirde Sayın Başbakan da konuşacak, Senatoya kavuşacak zaman da olacaktır. O sebeple önergenin lehinde oy kullanmanızı rica ediyor, hepinize saygılar sunuyorum. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

Teşekkür ederim Sayın Erverdi.

Değerli arkadaşlarım, şimdi görüşmelerin, Birleşimin bugün saat 11'e bırakılması hususunu oylayacağım.

Görüşmelerin bugün saat 11'e bırakılmasını kabul, eden arkadaşlarım lütfen işaret buyursunlar.

Kabul etmeyenler... Teşekkür ederim.

Birleşimi bugün saat... *(A.P. sıralarından "Saymadınız" sesleri)* Kabul edilmiştir efendim. Bunun usulü vardır, her oylamaya itiraz ediyorsunuz.

Birleşimi; bugün saat 11'de toplanmak ve Hükümet Programı üzerindeki görüşmelere devam etmek üzere kapatıyorum efendim.

Kapanma Saati; 02.02

Millet Meclisi Tutanak Dergisi
Dönem 4 Cilt 1 Birleşim 37
Sayfa 488-545
05.02.1974 Salı

BİRİNCİ OTURUM

BAŞKAN; *Başkanvekili Ahmet Çakmak*
KÂTİPLER; *Mehdi Keskin (Kastamonu)*
Tufan Doğan Avşargil (Kayseri)
Açılma Saati; *11.00*

Hükümet Programının Görüşülmesi

Hükümet programı üzerindeki görüşmelere devam ediyoruz.

Dünkü birleşimde gruplar adına konuşmalar tamamlanmış, sıra kişisel konuşmalara gelmiştir.

Şimdi şahısları adına söz alan Sayın Milletvekillerine söz vereceğim.

Sayın Mustafa Timisi, buyurun efendim. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

MUSTAFA TİMİSİ (Sivas) — Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri;

Sayın Ecevit Hükümetinin Hükümet programı üzerinde görüşlerini açıklamak üzere söz almış bulunuyorum; ayrıntılara girmeden, temel noktalar üzerinde duracağım.

Değerli arkadaşlarım, 14 Ekim 1973 genel seçimleri tek başına bir siyasal partiyi Hükümet kuracak bir çoğunluğa sahip kılmamakla birlikte, ülkemizdeki sosyal ve ekonomik gelişimi, siyasal bir sonuç olarak açıkça ortaya koymuştur. İşçisiyle, köylüsüyle, yurtsever aydınıyla Türk halkının çoğunluğu, iç ve dış sömürüyü sürdüren egemen güçlerden ve yıllarca iş başında bulunan özel sektöre dayalı liberal sağ bir ekonomik politika izleyen gerici iktidarlardan kurtulmak istemektedir. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Diğer bir deyimle, halkımız, ülkemizin kurtuluşunu demokratik sol bir iktidarda görmektedir. *(A.P. sıralarından alkışlar, C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Bu nedenle, kendisine sol bir görünüm veren sosyal demokrat Cumhuriyet Halk Partisi,.. *(A.P. sıralarından "O..." sesleri)* 12 Mart sonrasının yarattığı şartların yardımıyla de en çok oyu almıştır.

AHMET BULDANLI (Muğla) — Hangi partidensin?

MUSTAFA TİMİSİ (Devamla) — Bize göre, demokratik koşullar içinde yürüttüğümüz toplumcu, devrimci, demokratik sol mücadelemiz için, bu gelişim olumlu bir sonuçtur. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Bu genel ve objektif değerlendirme sonucunda, Cumhuriyet Halk Partisinin ağırlık verdiği bir Hükümetin kurulmuş bulunmasını memnuniyetle karşılamaktayız. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

Sayın Milletvekilleri, program üzerindeki eleştirilerime geçmeden önce bir diğer önemli hususa da değinmek istiyorum.

Son günlerde, dünkü müzakerelerde de gördüğümüz gibi, Cumhuriyet Halk Partisi ve Millî Selâmet Partisi Koalisyonu, Türk kamuoyuna sol bir Hükümet olarak sunulmak istenmektedir. Bu imajın yaratılması, çok ince siyasi hesaplara dayanmaktadır. *(A.P. sıralarından gülüşmeler)* Demokratik sol gelişmemiz açısından, yoksul ve sömürülen emekçi halkımızın sol düşünceye olan inancı açısından, bunu biz sakıncalı bulmaktayız. Çünkü böyle bir hükümetin başarısızlıkları, ustalıkla sola mal edilmeye çalışılacaktır. Oysaki bugünkü Hükümet tek başına sosyal demokrat Cumhuriyet Halk Partisinin bir hükümeti değil, sol düşünceyle uzaktan yakından ilgisi olmayan Millî Selâmet Partisinin ortak olduğu bir koalisyondur. *(C.H.P. ve A.P. sıralarından gürültüler)* Yaratılan Hükümet bunalımın sonucu kurulmuş, nev'i şahsına münhasır bir ortaklıktır.

Bu noktada, bir diğer hususu arz etmek istiyorum. Üç aydan beri yaratılan Hükümet bunalımının, görebildiğimiz kadarıyla, gerçek sebebi, iktidarlarından uzaklaştırılmış bulunan sağ siyasal partilerin, milletin bu tarihî kararını bir türlü kabul edemeyişlerinden gelmektedir. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar, A.P. sıralarından, C.H.P. lilere hitaben; "Başınızın tacı", C.H.P. sıralarından "Dinlemeyi öğrenin" sesleri, gürültüler)*

Lütfen müdahale etmeyin efendim; karşılıklı konuşmayın.

MUSTAFA TİMİSİ (Devamla) — Biz birbirimizi tanıyoruz beyefendiler. *(A.P. sıralarından "Tabiî, tabiî" sesleri)*

Siz de cevap vermeyin Sayın Timisi.

MUSTAFA TİMİSİ (Devamla) — Kendilerine oy vermeyen yoksul halktan, âdeta intikam alma duygusu içinde, türlü Bizans oyunları içerisinde Hükümetin kuruluşunu önlemişlerdir. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Hükümet bunalımından doğan sorumluluk, bu egemen gerici, çıkarcı gruplarının üzerindedir. C.H.P. ile M.S.P. gruplarını bir Hükümet bunalımına son verdiklerinden dolayı da kutlamak istiyorum *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Değerli arkadaşlarım, Türk kamuoyu ile bizler hep beraber biliyoruz ki, bu Hükümet sol bir Hükümet değildir. *(A.P. sıralarından "Ya nedir?" sesleri)* Programı ile sol bir Hükümet, sol bir siyasal kuruluşun hükümetidir. Sol bir siyasal partiyi halkın kendisi kurar. Buraya gelip oturan, milletvekili olan kişiler, bu siyasal kavramları bilen insanlardır. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

Türk kamuoyu ile bizler hep beraber biliyoruz ki, bu Hükümet sol bir Hükümet değildir. Programı, amaçları, dünya görüşü bu Hükümetin sol bir Hükümet olmadığını açıkça ortaya koymuştur.

Bu iki temel gerçeği ortaya koyduktan sonra Hükümet programı üzerindeki görüşlerimi açıklayacağım.

Arkadaşlar, ülkemizin bu dönemdeki temel meselesi, demokratikleşme ve sanayileşmedir. Hükümet programımda, demokrasi, geniş boyutlar içerisinde, düşünce ayrılıklarına saygı gösteren, fikir ve düşünceyi sınırlamayan geniş bir görüşlülük içinde ele alınmıştır. Yeni bir dönemin başlangıcında olumlu bir gelişmedir bu. Gerçekten demokrasi, toplumdaki bütün sınıf ve tabakaların, her türlü antidemokratik baskıdan uzak, kendi dünya görüşleri doğrultusunda, özgürce siyasal faaliyette bulunduğu bir yönetim sistemidir.

Halkın halk için, halk tarafından yönetimi olan demokrasi ise; emekçi halkın gerçek temsilcilerinin parlâmentoya girmesini ve emekçi halkın özgürce yaşamasına engel olan ekonomik, sosyal ve politik bütün engellerin kaldırılmasını zorunlu kılar.

Bu noktada Ecevit Hükümetinin programı da somut bir açıklama ve öneri getirmemekle birlikte, gerçek demokrasiye ulaşılmasında bir aşama teşkil etmektedir. Ancak, düşünce ve inanç özgürlüğünü geniş boyutlar ile tanımlayan Hükümet, 12 Mart sonrası, özünden çok şey kaybederek değişikliğe uğrayan mevcut Anayasamız hakkında ne düşünmektedir?

Yine programında...

FEYZULLAH DEĞERLİ (Tokat) — Gücünüz yetmez, dokunamazsınız Anayasaya.

Lütfen karşılıklı konuşmayın.

MUSTAFA TİMİSİ (Devamla) — Bir gün yoksul halkın bağlarını meydana getiren zincirleri kıracak çoğunlukla geleceğiz buraya. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* O zaman gücümüz yetecek. *(A.P. sıralarından "Tek başına geleceksin" sesleri)*

Geçen dönem iktidarınızın başbakan olacak makama kadar gelmiş, yücelmiş bakanlarınızın, 226 oyu bulabilmek için demokrasi dışı, siyasi ahlâk dışı oyunbazlıklarını sayacağız. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Mebus pazarları açarak, demokrasiyi..

Sayın Timisi, Sayın Timisi...

MUSTAFA TİMİSİ (Devamla) — Demokrasiyi çoğunluğun tahakkümünde olan insanları..

AHMET BULDANLI (Muğla) — Bu şekilde konuşmasına nasıl müsaade ediyorsunuz Sayın Başkan?

Sayın Timisi, lütfen sadede gelin.

MUSTAFA TİMİSİ (Devamla) — Konuşacak lâfınız yoktur

Sayın Timisi, Başkanınız konuşuyor, dinleyin lütfen ve Hükümet programı üzerinde... *(A.P. sıralarından gürültüler, ayağa kalkmalar; C.H.P. sıralarından A.P. sıralarına doğru yürümeler)*

Sayın Timisi, bir dakika efendim.

AHMET BULDANDI (Muğla) — Buna müsaadeye hakkınız yok Sayın Başkan.

MUSTAFA TİMİSİ (Devamla) — Birbirimizi iyi tanırız.

Sayın Timisi bir dakika efendim; lütfen beni dinler misiniz?

MUSTAFA TİMİSİ (Devamla) — Müdahale ediyorlar efendim.

Bir dakika efendim, ben onları ikaz ediyorum.

Efendim, şimdi konuşmanızın içerisinde, gerçekten, "ahlâk dışı kurallar" diye bir deyim sarf ettiniz. Lütfen bunu tavzih ediniz, lütfen.

MUSTAFA TİMİSİ (Devamla) — Siyasi ahlâkla bağdaştıramadığım ve geçen döneme ait bir olayı söyledim. Israr ediyorum, gerçektir. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Ben geçen dönem 8 milletvekili ile gelen Birlik Partisinin Genel Başkanıyım. Partimden 5 milletvekilini, çeşitli oyunlarla, yakinen şahit oldum, eğer isterseniz açıklayabilirim... *(A.P. sıralarından gürültüler, C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* 226 oyu bulabilmek için aldatabildiler.

Evet, siz Hükümet programı üzerinde devam buyurun lütfen.

MUSTAFA TİMİSİ (Devamla) — O halde müdahale etmesinler Sayın Başkan.

Ben onlara gereken ikazı yapıyorum.

Arkadaşlar, lütfen sükûneti muhafaza edelim.

MUSTAFA TİMİSİ (Devamla) — Yine Hükümet programında millî demokratik, sosyal ve lâiklik ilkelerine yürekten inanarak Atatürk ilkelerine bağlı olduğunu ileri süren Hükümet, düşünce ve inanç özgürlüğü önündeki sınırlamaları kaldırma kararı alırken... *(A.P. sıralarından ayağa kalkmalar ve gürültüler)*

Lütfen oturalım efendim. Karşılıklı konuşmayalım; bu şekilde müzakere usulü yoktur beyefendiler. Lütfen oturalım.

Devam buyurun Sayın hatip.

MUSTAFA TİMİSİ (Devamla) — Arkadaşlar, yine Hükümet programında millî, demokratik sosyal ve lâiklik ilkelerine yürekten inanarak, Atatürk ilkelerine bağlı olduğunu ileri süren Hükümet, düşünce ve inanç özgürlüğü önündeki sınırlamaları kaldırma kararı alırken, mevcut Anayasamızla ve Atatürk ilkeleri ile nasıl bir uyum kuracak ve sınırını nasıl tayin edecektir? Bildiğiniz gibi, Atatürkçülüğün en belirgin özelliği lâisizm ve bağımsızlıktır. Hükümet programında ise, görebildiğimiz kadarı ile lâik devlet ilkesini oldukça ağır bir şekilde zedeleyen, mevcut Anayasamızı aşan, Atatürk ilkeleri ile bağdaşmayan birçok öneriler yer almaktadır.

Örnek; Lâik eğitim ve öğretim ilkesini zedeleyen okulların yeniden açılarak yaygınlaştırılması... *(M.S.P. sıralarından "Sen zedeliyorsun" sesleri)* ve orta öğretime ahlâk derslerinin konulması.

Şimdiye kadar hiç bir Hükümet programında göremediğimiz, görmediğimiz camilerin Devlet eliyle yaptırılması...

Burada ister istemez aklımıza şu soru gelmektedir. Tüm vatandaşlık görevlerini yerine getiren gayrimüslim yurttaşlarımızın kilise ihtiyacını da Hükümet karşılayacak mıdır?

HASAN TOSYALI (Kastamonu) — Onu da sen yaptır.

FEYZULLAH DEĞERLİ (Tokat) — Senin köyüne de cami yapılacak.

Rica ederim efendim, müdahale etmeyin.

MUSTAFA TİMİSİ (Devamla) — Benim köyüm Anadolu'nun bin yıllık tarihinden gelen bir köydür, Atatürkçüdür, devrimcidir.

Okul istiyorum ben, cami istemiyorum, camiyi senin köyüne yaptıracağız. *(A.P. ve D. P. sıralarından "Yuh" sesleri)*

ATA BODUR (Ordu) — Kızılbaş...

Rica ederim, yerinize oturun *(A.P. ve D.P. sıralarından gürültüler)*

Rica ederim, rica ederim, yerinize oturun efendim

FEYZULLAH DEĞERLİ (Tokat) — Senin köyüne cami yaptıracağız.

Rica ederim Sayın Değerli, yerinize oturun efendim. Hatip kendi görüşünü ifade ediyor efendim, oturun. *(A.P. ve M.S.P. sıralarından, "Yuh" sesleri)* Oturun efendim, müdahale etmeyin.

FEYZULLAH DEĞERLİ (Tokat) — Senin köyüne cami yaptıracak diye Hükümete güvenoyu vereceğim.

MUSTAFA TİMİSİ (Devamla) — Size saygı duyarım.

Beyefendiler, ben Allah'la kul arasına giren sınıfı kabul etmiyorum.

Sayın Milletvekilleri, İslâm dininde ruhban sınıfı yoktur. İslâm dininin özelliği, doğrudan doğruya, Allah ile kul arasında bir vasıta kabul etmeyişidir. İstediğim yerde ibadetimi yapabilirim ben. Onun için diyorum ki, şahısların vicdanlarına girecek ehliyeti kendimizde göremeyiz. Lâik bir devletiz biz. Lâik bir devlette, lâisizmi kabul etmiş bir yönetimde, Atatürkçülüğü kabul etmiş bir yönetimde devlet, din işlerini organize edemez, dinî eğitime giremez. Girdiği zaman lâikliği zedelemiş olur.

BEHRAM EKER (Balıkesir) — Lâikiz ama dinsiz değiliz.

MUSTAFA TİMİSİ (Devamla) — Anlayabildiniz mi? Yoksa istediğiniz yere gidin; camiye gidin, kiliseye gidin, nereye giderseniz gidin; beni enterese etmez.

BEHRAM EKER (Balıkesir) — Allahsız, sen bir Allahsızsın.

MUSTAFA TİMİSİ (Devamla) — Ben, Yirminci Asrın Türkiye'sinde, geri kalmış, ezilen toplumun, müspet meseleleriyle siyaset yapmak için ortaya çıkmış kişisiyim. Yerin altındaki cennetle alâkam yok benim; yeryüzünün cennetinde insanları yaşatmak istiyorum. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri)*

Sayın Timisi, Genel Kumlun aldığı karar gereğince konuşmanız yirmi dakika ile sınırlıdır. Bir dakikanız kalmıştır, ona göre toparlayın lütfen.

MUSTAFA TİMİSİ (Devamla) — Sayın Başkan, bütün konuşmaları inkıtaa uğratan, yerinden lâf atan Sayın Adalet Partili üyelerdir.

Bu hususta kaybettiğiniz zamanı da dikkate alarak size bu ikazda, bulunuyorum; devam buyurun lütfen.

MUSTAFA TİMİSİ (Devamla) — Arkadaşlar, Hükümet programımda kırgınlıkları ve kavgaları tarihe gömecek geniş kapsamlı bir af önerisi yer almış bulunuyor. Gerçekten, Cumhuriyetimizin 50'nci yılını geride bıraktığımız bu dönemde, bir barış dönemine girilmesinin gerekliliğine inanmaktayız. Kaldı ki, toplumumuzda oluşan bütün suçlar, özünde, çarpık ve dengesiz olan mevcut ekonomik ve sosyal düzenin kendisinden doğmaktadır. Geniş ölçüde fikir, düşünce ve basın özgürlüğünden yana olduğunu ileri süren Hükümetten, özellikle siyasi suçlarda biç bir sınırlamaya ve ayırıma gitmeden, geniş kapsamlı bir genel affı beklemekteyiz,

BEHRAM EKER (Balıkesir) — Komünistleri de affedelim mi?

Rica ederim efendim.

MUSTAFA TİMİSİ (Devamla) — Af istemek başka şey, suçu kabul etmek başka şey.

Efendim, siz lütfen devam buyurun, karşılıklı konuşma yapmayın.

MUSTAFA TİMİSİ (Devamla) — Sayın Milletvekilleri, Ecevit Hükümetinden, aslında ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal sorunlara köklü çözüm ve tedbirler getirmesini beklemek ve istemek, Hükümetin bünyesi itibariyle, mümkün değildir. Kısa vadede bu Hükümet, programında öngördüğü sosyal barışı sağlayacak geniş kapsamlı bir affı çıkarır, kısıtlanmış olan demokratik hak ve özgürlükleri genişletir, kısaca, ülkemizin demokratikleşmesine bir ölçüde hizmet edebilirse, bize göre yapması gereken en büyük hizmeti yapmış olacaktır. Bu noktadan hareketle Hükümetin desteklenmesinde yararlar görmekteyim. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

Sözlerime son verirken, lâik devlet ilkesinden, Atatürk ilke ve devrimlerinden verilecek her tavizin, ülkemizin ve halkımızın geleceği yönünden büyük zararlar vereceği endişesi içerisinde bulunduğumu tekrar arz eder, Hükümete başarılar diler, Yüce Meclise saygılarımı sunarım. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Teşekkür ederiz Sayın Timisi.

Buyurun Sayın Bilgehan.

CİHAT BİLGEHAN (Balıkesir) — Efendim, Sayın Timisi'nin konuşmalarında Adalet Partisi Grubuna sataşma olmuştur. Sizin de işaret buyurduğunuz gibi, "Siyasi ahlâk dışı" şeklinde bir beyanı olmuştur. Bu konu partimize karşı bir sataşmadır. *(C.H.P. sıralarından "Genel olarak konuştu" sesleri)*

Başkanlık bu hususu kabul ediyor, buyurun.

Sayın Timisi'den zaten tavzihini rica etmiştim; sataşma vâkidir, buyurun Sayın Bilgehan.

A.P. GRUBU ADINA CİHAT BİLGEHAN (Balıkesir) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar,

Biraz önce burada Türkiye Birlik Partisinin bu Mecliste tek temsilcisi ve Genel Başkanı Sayın Timisi, geçen dönem bu Mecliste milletvekili pazarları kurulduğu ve ahlâk dışı kurallar ile birtakım milletvekillerinin satın alındığını ifade etti. *(C.H.P. sıralarından "Umumî olarak bahsetti" sesleri)*

Rica ederim efendim, müdahale buyurmayın, bu şekilde anlaşma mümkün olmaz. Görüşmelere devam edemeyiz.

CİHAT BİLGEHAN (Devamla) — Bu düpedüz bir komünist iftirasıdır, *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri)*

TEVFİK FİKRET ÖVET (Sinop) — Ayıp ayıp. *(C.H.P. sıralarından gürültüler)*

ORHAN YILMAZ (Giresun) — Sayın Başkan, bu kürsüden "Komünist iftirası" şeklinde bir söz sarf edilemez.

ORAL MAVİOĞLU (İçel) — Başkan, taraf tutuyorsunuz.

Bir dakika efendim, daha söyleyeceği şeyin tamamını söylemedi ki. Anlayamadım ben. Yani şahıs itibariyle mi, taktik itibariyle mi? Anlaşılsın, ondan sonra efendim.

Devam buyurun.

CİHAT BİLGEHAN (Devamla) — Bana müdahale eden Sayın Cumhuriyet Halk Partililerin, bu "komünist iftirası" lâfından neden bu kadar heyecanlandıklarını bir türlü anlayamıyorum. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, C.H.P. sıralarından gürültüler)*

Müdahale etmeyin efendim.

CİHAT BİLGEHAN (Devamla) — Muhterem arkadaşlar, bu çatının altında bulunan, (ister bir partiye mensup olsun, isterse bağımsız olsun) hiçbir milletvekilinin satın alınacak bir insan olmadığını evvelâ kabul etmek lâzım gelir. Her birimizin, teker teker, bu Meclisin üyesi bulunduğumuz müddetçe, bu Meclisin fertlerinin haysiyetlerini korumakla görevli olduğumuzu unutmamamız lâzım gelir.

ORAL MAVİOĞLU (İçel) — Haysiyete lâyık olanlar korunur.

Rica ederim efendim.

CİHAT BİLGEHAN (Devamla) — Haysiyete lâyık olup olmadığının takdiri millete aittir. Milletin seçtiği bütün milletvekilleri haysiyetli insanlardır. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri)*

Ben bu kürsüden açıkça ilân ediyorum ve Sayın Timisi'ye imkân verilmesini istirham ediyorum. Gelip, bu sözünü bu kürsüden ispat etmediği takdirde, devrenin sonuna kadar, ömrünün sonuna kadar bir müfteri olarak kalacaktır.

Bu sözler bundan önceki dönemde de konuşuldu ve o zaman Hükümet adına konuşan Sayın Refet Sezgin arkadaşımız, (zabıtlarda vardır) o gün aynen şunu söyledi; "Bu iddiayı ispat edecek namuslu bir milletvekili arıyorum." Fakat şu ana kadar bu iddiayı ispat edecek bir arkadaş çıkmamıştır. Adalet Partisi hiçbir kimseyi satın almak gibi âdi bir düşüncenin içinde olmamıştır, olmayacaktır. Binaenaleyh, bu iddiayı ispat etmediği takdirde müfteri olmak sıfatı üzerinde kalacaktır.

Hepinize saygılar sunarım. *(A.P. sıralarından alkışlar)*

MUSTAFA TİMİSİ (Sivas) — Sayın Başkan, Topaloğlu'nu çağırın açıklasın.

Teşekkür ederim Sayın Bilgehan.

MUSTAFA TİMİSİ (Sivas) — Sayın Başkan, Sayın sözcü cevap verirken, "Bu bir komünist iftirasıdır" şeklinde bir beyanda bulundular. Açıkça şahsımı hedef alan bir sataşma olduğundan söz istiyorum efendim.

Sayın Timisi, Başkanlık onu şekli itibariyle "Bir komünist taktiği olarak" anladı. *(C.H.P. sıralarından gürültüler)* Şahsınız itibariyle size, "komünist" şeklinde bir hitapta bulunduğu kanaatinde değilim; ama direniyorsanız Yüce Heyetin oyuna başvuracağım.

MUSTAFA TİMİSİ (Sivas) — Cevap vermek istiyorum ve direniyorum. Tarafsızlığınızın zedelenmemesini de istediğimden ötürü söz vermenizi istirham ediyorum.

Başkanlık, hitabı "Komünist taktiği" şeklinde anlamasına rağmen, Sayın Timisi bunun, kendisine yapılmış bir sataşma olduğunu iddia ediyor ve bu hususta direniyor.

Sayın Timisi'ye sataşma olduğu hususunu oylarınıza sunuyorum. Bu hususu kabul edenler... Etmeyenler... Genel Kurulca sataşma olduğu hususu kabul edilmiştir.

Buyurunuz Sayın Timisi. Yeni sataşmalara meydan vermeyecek tarzda, münhasıran o konu üzerinde görüşmenizi ve gündemimize devam imkânını bize tanımanızı istirham ediyorum.

MUSTAFA TİMİSİ (Sivas) — Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Muhterem arkadaşlarım, konuşmamı sürdürürken, Adalet Partisi Grubuna ait, isimlerini tespit edemediğim arkadaşlar devamlı olarak yerlerinden müdahalelerde bulundular. Bu noktada, geçen dönemde burada bulunmuş bir kişi olarak, geçen dönem huylarından vazgeçmediklerini bir olayla ifade etmek istedim.

AHMET BULDANLI (Muğla) — Huy ne demek? Biz hayvan mıyız?

Rica ederim, müdahale etmeyiniz efendim. Bırakınız hatip konuşmasını yapsın.

MUSTAFA TİMİSİ (Devamla) — 1969 seçimlerinden sonra A.P. çoğunlukla seçimi kazanmış, iktidara gelmişti. Kendi iç bünyesinde meydana gelen olaylar sonucu, D.P. Grubuna ait arkadaşlarım yakinen bilirler bütçesi reddedildi ve Demi-

rel Hükümeti güven oylamasına mecbur kaldı. Sayıları yetmiyordu; burada Sayın Bölükbaşı'nın bulunmasını çok isterdim, noterden tasdikli belgelerle basın toplantısı da yapmışlardı ve bu talihsiz kayışa benim partim de uğradı. Hatta bir akşam, evimde otururken, oylamaya takaddüm eden bir günde, bir kişi gelerek... *(A.P. sıralarından "İsmini söyle" sesleri)* Merak edenlere gizlice söylerim.

Rica ederim Sayın Timisi, burada olmayan ve kendisini müdafaa imkânından mahrum kişilerin bu kürsüden itham edilmesi, üzerinde konuşma yapılması doğru bir hareket olmaz, efendim.

MUSTAFA TİMİSİ (Devamla) — Bu hususu kabul ederek Sayın Başkan, meseleyi genel hatlarıyla ortaya koymak istiyorum.

Konuşmamın başında söylediğim söz; "Siyasi ahlâkla bağdaştıramadığım" cümlesidir. Tekrar ediyorum, o günkü hareketleri, o günkü güvenoyuna gitme taktiklerini, Millet Meclisinde çoğunlukla iktidar olabilmek için başvurulan usulleri, ben yine de tekrar ediyorum, siyasi ahlâkla bağdaştıramadım.

Cumhuriyet Gazetesinin o günkü nüshalarını alıp tetkik edenler isimleri de görürler, bu olaya kimlerin karıştığını da yakinen izlerler. Meraklı arkadaşlarım gazete koleksiyonlarına bakmayı ihmal etmezlerse bu anlaşılır.

Şimdi, bu sözümün ne komünistlikle, ne faşistlikle, ne de solculukla alâkası vardır. Bu doğrudan doğruya siyasi düşünce ile siyasi karakter ile alâkalı olan bir tutum ve davranıştır. Her şeyde bir komünist parmağı görmeye alışmış, kafalarını devekuşu gibi kuma sokan Adalet Partisi iktidarları her gerçeği komünist sloganları ve hücumları ile geçiştirmeye uğraşırlar. Bu yanlıştır, bundan vazgeçelim. Şu çatının altında, inanıyorum ki, komünist bir kişi yoktur. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)* Buna inanıyorum, ama ben sosyalizmi kabul etmiş bir kişiyim. Hürriyetçi demokratik yoldan halkın mutluluğa ereceğine inanmış, Türkiye'nin kapitalist olmayan yoldan kalkınmasına inanmış bir insanım. Ama diktatoryaya, cebir ve şiddete, özgürlükleri mahkûm eden bir rejime inanan tek arkadaşımız burada yoktur. Şunu da söyleyeyim Sayın Adalet Partililer, dün burada soy ve şecere bahis konusu oldu, bizlerin de şeceresi çok eskidir. En yakın bir örnek ile (çok af edersiniz sizleri tenzih ederim) Atatürk'e deccal, komünist derken bir grup Atatürk'le birleşmeyi bir vatan görevi kabul etmiştir ecdadım ve ben böyle bir köy çocuğuyum. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)* Onun için müsterih olunuz.

Teşekkür ederim Sayın Başkan. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

Teşekkür ederim Sayın Timisi.

REFET SEZGİN (Çanakkale) — Sayın Başkan, Sayın Timisi konuşmasında tekrar siyasi ahlâk ile bağdaşmayan sözler sarf ederek A.P. Grubuna sataşmayı temadi ettirmiştir. *(C.H.P. sıralarından gürültüler)*

Bir dakika Sayın arkadaşlar.

REFET SEZGİN (Çanakkale) — Sayın Başkan, Sayın Timisi konuşmasında "siyasi ahlâk ile bağdaşmayan" demek suretiyle Adalet Partisi Grubuna sataşmışlardır. Cevap vermek istiyorum. *(C.H.P. ve A. P. sıralarından gürültüler)*

Bir dakika efendim, bir dakika efendim... Efendim mesele hallolmuştur kanaatimce. Şahsî kanaatidir. Şahsî kanaati mahkeme kararı değildir, o bakımdan... *(C.H.P. ve A. P. sıralarından gürültüler)* Rica ederim karşılıklı konuşmayın.

REFET SEZGİN (Çanakkale) — Zatıâlinizle konuşacağım. Sayın Başkan bir meselede grup adına söz almak için Meclis Başkanına mı müracaat edeceğiz, yoksa şu müracaatım üzerine yerinden mütalâa serdeden ve bir milletvekiline yakışmayan beyanlarda bulunan Sayın C.H.P. milletvekillerine mi?

Ben kendilerine gereken ikazda bulunuyorum efendim.

REFET SEZGİN (Çanakkale) — Böyle bir metot var mı?

Rica ediyorum efendim... Rica ederim... Karşılıklı konuşmayalım, müdahale etmeyelim efendim. *(C.H.P. ve A.P. sıralarından gürültüler)*

REFET SEZGİN (Çanakkale) — Sayın Başkan, grup adına söz işitiyorum. Sayın Timisi yapmış bulunduğu konuşmada, "siyasi ahlâkla bağdaşmayan davranış" diye birinci konuşmasındaki ifadelerini tekrar ettiler. Adalet Partisi Grubuna sataşma olduğu iddiasıyla söz rica ediyorum.

BAŞKAN— Efendim, arz ettiğim gibi, hatibin kendi görüşüdür bu. Kendi şahsî kanaatidir ve görüldüğü gibi...

REFET SEZGİN (Çanakkale) — Evet şahsi kanaatimdir. Grubuma tecavüz edilmiştir. Bunu cevaplamak lâzım. Bu Meclisin haysiyetli bir geçmişi vardır. Türkiye Büyük Millet Meclisi zabıtlarına intikal etmiş bir mazisi vardır. Yeni gelen arkadaşlarımızın bilgi sahibi olması lâzım. *(C.H.P. sıralarından "Biliyoruz, biliyoruz; çok iyi biliyoruz" sesleri, gürültüler)* Millet Meclisinin yeni üyelerinin, milletin bunu bilmesi lâzım gelir. Buna imkân vermek lâzımdır. *(C.H.P. sıralarından gürültüler)* Meclislerin hayatiyetleri ki, ayakta kaldıkları müddetçe yaşarlar... *(C.H.P. sıralarından gürültüler)*

Sayın Timisi'ye yeni sataşmalara mahal vermemesi için ricada bulunmuştum...

REFET SEZGİN (Çanakkale) — Sayın Başkan...

Gerçekten... Gerçekten... Müsaade buyurunuz efendim.

REFET SEZGİN (Çanakkale) — Sayın Başkan, bu şekildeki ithamların Cumhuriyet Halk Partisi ile Adalet Partisine yeni gelen milletvekili ve senatörleri de töhmet altında bırakacak, hatta Bakanlar Kurulunda bulunan bir kısım üyeleri de itham altında bırakacaktır. Derhal ele alınması lâzım. *(C.H.P. sıralarından sıra kapaklarına vurmalar, C.H.P. ve A.P. sıralarından gürültüler)*

Bir dakika efendim, bir dakika. Çok rica ediyorum. Daha devrenin başında Meclisin adabına, İçtüzük kurallarına aykırı hareketlerde bulunmayalım. Görüşmelerin selâmeti bakımından.

Efendim bir Sayın milletvekili Başkandan bir hususta talepte bulunuyor. Bu talebini Başkan gayet tabii dinleyecek, eğer uygunsa karşılayacak, uygun değilse görüşmelere devam edecektir. Daha o hususta bir beyanda bulunmadım. Rica ederim.

Gerçekten Sayın Timisi'ye rica etmiştim. Konuşurken de bir tavzihte bulunması ricasında bulunmuştum. Fakat Sayın Timisi ikinci konuşmalarında da, bu hususta ki beyanlarına ısrarla devam ettiler. Şimdi, gerçekten Sayın Sezgin'in beyanını, bir gruptan daha ziyade bir Meclisi töhmet altında bırakması bakımından uygun mütalâa ediyorum, *(C.H.P. sıralarından gürültüler "Adımıza konuşamaz" sesleri)* Rica ederim efendim. Bu başkanınızın takdiridir. Yalnız Sayın Sezgin istirham ediyorum. *(C.H.P. sıralarından şiddetli gürültüler, "Söz veremezsin" sesleri)* Rica ederim efendim rica ederim.

Sayın Sezgin, yalnız bu konuya münhasır... Rica ederim efendim, rica ederim efendim...

NECDET UĞUR (İstanbul) — Sayın Başkan biz de rica ediyoruz.

Sayın Başkan bizim adımıza nasıl karar verirsiniz? O Gruba varsa, yoksa deyiniz. Meclis adına sataşma demekle, bizi de dâhil ediyorsunuz. Buna hakkınız yok.

Efendim, halen burada olamayan milletvekilleri de var. Sayın Sezgin gerekçesinde halen Bakanlar Kurulu arasında bulunan bazı arkadaşların dahi bundan etkilenebileceğini söylediler.

NECDET UĞUR (İstanbul) — Biz onu sözcü seçmedik, Hükümet de onu sözcü seçmedi.

Ben Sayın Sezgin'e, yalnız bu hususa münhasır olmak üzere söz veriyorum. *(C.H.P. sıralarından şiddetli gürültüler, sıra kapaklarına vurmalar)* Rica ediyorum efendim, rica ediyorum.

Başkanlık Divanının, Bakanlar Kurulunu bu tartışmaya karıştırmamasını rica ediyorum.

Hayır efendim, zaten o hususu açıklasın diye Sayın Sezgin'i davet etmiş bulunuyorum. İyi ya efendim, işte vuzuha varılmasını temin için yapıyorum.. Efendim rica ederim oturumuz; oturun rica ederim. *(C.H.P. sıralarından ayağa kalkmalar, şiddetli gürültüler)* Bu şekilde ayakta müzakere devam edemez. Lütfen oturumuz, lütfen oturun efendim. *(C.H.P. sıralarından "Mecliste oturma adabını biliyoruz" sesleri)*

A. DOĞAN ÖZTUNÇ (İstanbul) — Sayın Başkan, sataşma olmadığını söylediniz, arkasından da söz verdiniz; çelişki var, olmaz böyle şey. *(C.H.P. sıralarından şiddetli gürültüler, sıra kapaklarına vurmalar)*

Buyurunuz Sayın Sezgin.

A.P. GRUBU ADINA REFET SEZGİN (Çanakkale) — Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri... *(C.H.P. sıralarından ayakta şiddetli gürültüler, sıra kapaklarına vurmalar)*

Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri; bir ithamı, yeni itham konularına vesile vermeden açıklamak üzere, vuzuha kavuşturmak üzere Grubum adına Söz almış bulunuyorum. Bir meselenin açıklığa kavuşturulmasına niçin izin vermiyorsunuz? Niçin müsamaha göstermiyorsunuz ki, Türkiye Büyük Millet Meclisi vasıtasıyla milletimiz birtakım gerçekleri öğrensin? *(C.H.P. sıralarından "Öğrendi, öğrendi"*

sesleri) Maksadımız bu. Öğrenmemiş olduğunuz, meseleyi bilmediğinizden belli. İzin veriniz, izin veriniz.

Efendim, müdahale etmeyin de...

REFET SEZGİN (Devamla) — İzin veriniz, izin veriniz efendim.

Efendim müdahale etmeyiniz. *(C.H.P. sıralarından gürültüler)*

REFET SEZGİN (Devamla) — Bir şey mi söylediniz? Çanakkale'de mi? *(C.H.P. sıralarından "Oradaki tatbikatı sizden iyi biliriz" sesleri)*

Rica ederim, devamı buyurunuz.

REFET SEZGİN (Devamla) — Çanakkale ile ilgili olarak konuşan arkadaşıma, sadece... *(C.H.P. sıralarından gürültüler)*

Karşılıklı görüşmeyin efendim.

REFET SEZGİN (Devamla) — Muhterem Milletvekilleri, geçen dönem içerisinde, bu Mecliste birtakım Sayın milletvekilinin parti değiştirmesi vakası, bir kısım basınımızda günlerce yazışma konusu oldu. Hatta... *("Borsa" sesleri)* Evet, şimdi bir arkadaşımın ifade buyurduğu gibi, borsa konularına varan iddialar serdedildi. Böyle iddialar söylendi, bu iddialar ortaya kondu. Hatta bir gün bu iddialar Meclis kürsüsüne getirildi.

O tarihte Hükümette bulunduğum için, Hükümet sözcüsü sıfatiyle Yüce Meclisin huzuruna gelerek bir konuşma yaptım. Konuşmam tabiatıyla zabıtlardadır. Böyle bir mevzuun görüşüleceğini bilseydim, o zabıtları da huzurunuza getirir okurdum.

Muhterem Milletvekilleri, zaman zaman Türkiye Büyük Millet Meclisinde, Sayın Milletvekilleri tarafından parti değiştirmeler vâki olmuştur. Hükümetlerin kurulmasına takaddüm eden sıralarda olmuştur. Meselâ, Üçüncü Koalisyon zamanında bir kısım senatör ve milletvekilleri Cumhuriyet Halk Partisine girmişlerdir. Normal...

ALEV COŞKUN (İzmir) — Normal olduğu için.

REFET SEZGİN (Devamla) — Hiç kimsenin hatırına da bir ithamı ortaya koymak gelmemiştir. Evet, parti değiştirmeler normal. Meselâ, bir başka partiden, Millet Partisinden, Cumhuriyet Halk Partisine girerek, zamanında da Genel Sekreterlik mevkiine gelen Sayın Kâmil Kırıkoğlu'nun girişi normaldir.

Sayın Mahmut Vural'ın, hastanede Bakanlık görevi alarak, Cumhuriyet Halk Partisine, Yeni Türkiye Partisinden gelmesi ve Ulaştırma Bakanı olması normaldir. Bunları temadi ettirmek mümkündür. Hatta şu dönemde, bu dönemin başlangıcında bir müstakil milletvekili arkadaşımızın Cumhuriyet Halk Partisine girmiş olması normaldir. Ondan daha önce, Sayın senatör Selâhattin Cizrelioğlu'nun Cumhuriyet Halk Partisine girişi gayet normaldir. Bunları taaddüt ettirmek mümkün.

Böyle bir iddia ortaya atıldığı zaman, Sayın arkadaşım, burada Millet Partisinin Sayın eski Genel Başkanı Osman Bölükbaşı'nın bir ıstırabını ifade ettiler ve

dediler ki, belgeler, noterden falan tanzim ediliyor. Şimdi asıl yorumla bulunulması lâzım gelen nokta şu idi; Bir milletvekili, bir aday bir partiye giriş için beyanda bulunuyor, giriyor; iradesini izan ediyor. O partinin yönetimi ve Genel Başkanı, o partiden ayrılmayacağına dair noter senedi tanzim ettiriyor. Asıl zayıf olan, asıl hukuka aykırı, millî iradeye aykırı olan, Anayasaya gerçek maniası ile aykırı olan cihet de bu. Bunun üzerinde durulmuyor. Böyle iddiaları, Adalet Partisi iktidardan düştü, bir daha iktidara gelmesin diye, bundan evvel olan hadiseler gibi, birtakım Adalet Partisine karşı olan özel düşünce sahipleri, Türkiye'de siyaset pazarına, Parlâmentoyu tahrip etme mamasında sürdüler. Bu tahkik edilmedi. Hükümet adına Yüce Meclisin huzuruma geldiğim zaman bu meseleden duyduğumuz ıstırabı ortaya koyarak; (aynen, hafızamda kaldığına göre, zabıtlarda vardır) "Bu iddiayı ispat edecek bir namuslu milletvekilli arıyorum. Hükümet adına arıyorum. Bu iddia sahibi lütfen iddiasını ispat etsin, delillerimi ortaya koysun; denetim yollarını işletsin, bu mesele gün ışığına çıksın" diye açıkça Hükümet adına beyanda bulundum, talip zuhur etmedi.

Benim şimdiki beyanım mevcut Bakanlar Kurulu ile ilgili değil. Sayın Başbakanın, neden bu meselede sanki bir tanzim olmuş gibi hareket ettiklerimi anlayamadım. Hiçbir tarizim yok, katiyen bir kastım yok..

MUSTAFA TİMİSİ (Sivas) — Bir Meclis araştırması sunun.

REFET SEZGİN (Devamla) — Evet beyefendiler, Hükümet hür demokratik parlâmento sistem içerisinde güvenoyu almak üzere programını getirmiş bulunmaktadır, sunmuş bulunmaktadır. Nereden güvenoyu alacak? Parlâmentodan güvenoyu alacak, milletin mümessillerinden alacak, sandıktan çıkan sizlerden rey alacak. Milletin iradesini izale etmek suretiyle, haysiyetli milletvekili olarak Parlâmentoya gelen siz bütün arkadaşlarımın iradesinden yetki alacak, güvenoyu alacak. Bu Parlâmentoyu, bu Parlâmentonun bütün mensuplarını ve onların şahsında Türk milletimi tezyife, tahkire medar olan bu beyanları reddediyor ve iddia sahipleri var ise ve onlar namuslu iseler, bu iddialarını ispata tekrar davet ediyorum.

Saygılar sunarım. *(A.P. sıralarından alkışlar)*

Teşekkür edeniz Sayın Sezgin.

Şimdi şahısları adına söz alan milletvekillerinden ikinci sırada bulunan Sayın Vahit Bozatlı'ya söz veriyorum.

Sayın Bozatlı, sizin de görüşmemiz 20 dakika ile sınırlıdır; buyurun.

VAHİT BOZATLI (Sivas) — Sayın Başkan, Yüce Meclislin Sayın üyeleri;

Elimizde bulunan ve daha önceki birleşimde okunmuş olan Sayın Ecevit Hükümetinin Programı üzerinde kişisel görüşlerimi beyan edeceğim.

Yalnız, bugün benden evvel, gerek koalisyonun kanatları, ortakları olan, Millî Selâmet Partisi, gerekse Cumhuriyet Halk Partisi grupları adıma, burada grup sözcülerimin, beyan ettikleri bazı hususların cevaplandırılması, bazı hususların gerçek-

lerle, ilimle bağdaşmayan yönü olduğundan, onların öncelikle belirtilmesi zarureti bulunduğundan, konuşmamın başlangıcında bunlardan bahsetmek zorundayım.

Değerli arkadaşlarım, bir konuda Türkiye'nin tarihinde büyük sorumluluğu olan parlamenterler olarak ittifak etmek mecburiyetindeyiz. Bunun gibi daha bazı konular var ki, mutlaka bunları tartışma dışında bırakmak mecburiyetindeyiz. Aksi halde, önümüzdeki dört yılda, zamanımızı, Parlâmento çalışmalarımızı büyük ölçüde israf etmiş, büyük ölçüde verimsiz sahalara, verimsiz tartışmalara hasretmiş oluruz. Bunlardan birisi, 12 Mart olayıdır. 12 Mart olayının hangi tarafında, lehinde veya aleyhinde, neresinde olursak olalım ki, ne olduğu hususunda, bundan evvel, 12 Martı müteakip kurulan, "Partiler Üstü Reform Hükümeti" dediğimiz Birinci Nihat Erim Hükümetinin Programı tartışılırken bütün partiler bir hususta anlaşmışlardır. O da şu idi;

Bu Hükümet askerî bir Hükümettir. Şimdiki deyimiyle, bu rejim, ara rejimdir. Bu idare askerî bir idaredir. Bu hususta tamamen mutabık kalmış idik. Ama bu mutabakata rağmen, bugünkü görüşmelerde görüyorum ki, bilhassa saygıdeğer Cumhuriyet Halk Partisi sözcüsü Necdet Uğur bey ifade ediyorlar ki, "Siz 1969'da görev aldınız, geldiniz, 4 sene geçti," diğer bir hesapla, "5 sene geçti, neden yapmadınız?"

Kısa süre önce, hatta aynı konuşmasının içimde, 12 Mart olayının, bir ara rejim yarattığını, bunun hiçbir partimin sorumluluğu ile ilgisi olmadığını ifade ediyorlar; biraz sonra da 12 Mart Hükümetlerine katılmış olan partilerin şu veya bu hizmeti niçin yapmadığını soruyorlar. Bir defa da olsun hatırlamıyorlar ki Sayın sözcü, bu Hükümetlerin içinde kısa veya uzun süre biz de kaldık, güvenoyu verdik. Niçin yapmadım, demiyorlar.

Türkiye'de, henüz fazla tecrübe sahibi olmadığımız demokratik yönetimde, büyük bir eksikliğimizin olduğunu şu müzakerelerden çıkarmış bulunuyoruz. Bunlardan birisi, muhalefette iseniz, hiç sorumluluğunuz yok; iktidarda iseniz her hesap sizden sorulacak.

Ben şimdi sormak istiyorum; 1969'dan 1973 yılına kadar, muhalefet görevi yapan arkadaşlarımın, bugün Koalisyon şeklinde de olsa veya başka bir şekilde de olsa iktidar sorumluluğunu yüklenmiş olduklarına göre, Adalet Partisinin 1969 Programında bulunsun veya bulunmasın, Türkiye'nin bugün Hükümet Programında yer almış olan sorunları hakkında, kendisinin dile getirdiği sorunlar hakkında hazırlığı nedir? Milletvekili olarak herhangi bir kanun teklifi veya grup olarak herhangi bir kanun teklifi getirmişler midir? Kendi çabaları ne olmuştur? Nereye kadar gelmiştir?

Arkadaşlarım, parlamenter düzenin bir zarureti var. İster muhalefette olalım, ister iktidarda olalım, herhangi bir fikrimizin, ne olursa olsun, kanun tasarısı şekline, kanun teklifi şekline getirildiği takdirde çoğunluğumuz yok, kabul edilmez gibi bir varsayımla hareket etmek bizi mesuliyetten kurtarmaz. Esasen böyle bir varsayıma sahip olduğumuz takdirde normal düşünen, kişi sayılmayız. Böyle bir varsayım hiç birimizin hakkı değil. Ne olursak olalım, parti olarak, kişi olarak düşündüğümüz yeminimizle teyit ettiğimiz, memlekete hizmet hususunda inandığı-

mız konuları, buraya, mutlaka, millet huzuruna, milletin temsilcilerinin huzuruna getirmeliyiz, savunmalıyız. Benim kanaatim şu; ister azınlıkta olalım, ister çoğunlukta olalım, haklı davalarda, mutlaka bu yüce milletin değerli temsilcilerini ikna edip, oylarını almanın mümkün olduğunu kabul etmeye mecburuz. Bu prensipte anlaşamadığımız takdirde, sözlerimin başında söylediğim gibi, çalışmalarımızın büyük bir kısmını israf etmiş oluruz.

Değerli arkadaşlarım, programda mevcut olan ve birçok arkadaşımın eleştirdiği fikir suçu mevzuundaki görüşlerimi arz etmek istiyorum.

Sayın grup sözcüsü arkadaşlarımdan birisi, (Sayın Uğur olacak zannediyorum) "Düşünce suçu tanınamaz." dediler.

Değerli arkadaşlarımı, millet huzurunda, çok önemli konuların tartışıldığı günleri yaşıyoruz. "Düşünce suçu tanınamaz" sözündeki düşünce suçu bunlardan birisidir.

Ben şimdi soruyorum arkadaşlarımdan; Türkiye'de düşünce suçu diye bir suç var mı? Varsa, bunu söyleyecek tek kişi çıkarsa, kabul ediyorum, haksızım bu konuda. Düşünce suçu yoktur Türkiye'de arkadaşlarım. Dünyanın hiçbir yerinde, hatta en ilkel hayatı yaşayan toplumlarda dahi düşünce suçu diye bir suç yoktur. Basının, kamuoyunun dikkatle takip ettiği, onların sempatisini kazanmaya müsait olan bu konuyu, lütfedin de herhangi bir istismar, herhangi bir çıkar konusu yapmayalım.

Bir defa, düşünce suçu olmadığında mutlak birleşmemiz gerekir; gerçek bu, kanunlarımız bu. Suç, düşüncenin izharından sonra ortaya çıkar. Her izhar edilen düşünce suç mudur? Hayır arkadaşlarım. İzhar edilen, ortaya İkonan, yazı şekline dönüşen veya konuşma şekline gelen bir düşünce ancak şu şekilde suç olur; kanunlarımız saymış; Türk Ceza Kanununun 141, 163'ncü maddesi ki, arkadaşlarım söylediler, saymış ne zaman suç olacağını.

Şimdi değerli arkadaşlarımızın, hatiplerin "düşünce suçu tanımıyoruz." sözünden maksatları, bu 141, 163'ü kaldırmaksa, bunları değiştirmekse, o zaman benim söyleyeceklerim var bu noktada. Öyle anlıyorum konuşmalardan ve Hükümet Programından bu neticeyi çıkarıyorum.

Değerli arkadaşlarım, Anayasanın 9'ncu maddesi gayet açık şekilde Anayasanın tüm maddelerinin değiştirilmesinin mümkün olduğunu ve fakat yine 9'ncu maddede, Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğunu bildiren maddenin değiştirilmesinin dahi teklif edilemeyeceği hususunu kesinlikle ifade etmiştir. Lütfen 9'ncu maddeyi bir defa daha tetkik edin; değişikliğini dahi hiçbir üye teklif edemez. Bunu bu Parlâmento mu koydu? Hayır arkadaşlar, Yüce Atatürk'ün kendi zamanlarında, Cumhuriyeti ilân eden ilk anayasalar da dâhil diğerlerinde olduğu gibi, adı konmuş olan rejimin, adı konmuş olan idare tarzının, yani Cumhuriyetin korunması içtin her yerde bulunan zarurî bir hükümdür.

Şimdi ben size soruyorum, fikir özgürlüğünü savunan arkadaşlardan sormak istiyorum, Anayasanın bu 9'ncu maddesi doğru mudur? Buna karşı çıkacak mıyız? Öyle ise, eğer hakikaten samimî olarak, dürüst olarak bu maddenin isabetli oldu-

ğunda ittifak ediyorsak, öbür müeyyidelerine de dokunmamak mecburiyetindeyiz. Aksi halde, onun müeyyidelerini elinden aldığımız takdirde, bilesiniz ki arkadaşlarım, bunu bilmek için hukukçu olmaya veya âlim olmaya lüzum yok, memlekette hiçbir kamun maddesi ayakta duramaz. İki gün sonra her biri bir tarafından onu tahrip eder, tutunamayacak, yaşayamayacak hale getirir.

Şimdi her fırsatta Atatürkçülüğü kimseye yermeyen, devrimcilikten bahseden, Atatürk ilkelerimi savunan arkadaşlara hitap ediyorum; özellikle Atatürkçülük konusunda tüm Parlâmento üyelerine, hiçbir ayırım yapmadan hitap ediyorum; Atatürk'ün kabul ettiği idare şeklini, Cumhuriyeti eğer bizler tereddütsüz yaşatmak, onun ifade ettikleri gibi gençliğe emanet ettikleri Cumhuriyete sahip çıkmak istiyorsak, onun müeyyidelerini artırmak mecburiyetindeyiz. Ama reformcu, devrimci görüşler derlerse ki, biz Cumhuriyette de ileri gitmek arzusundayız, hiçbir şeyde ileri gidemezler. Belki her konuda, Anayasanın her maddesini değiştirmede bir gün Türk Milleti Parlâmentosuna görev yaptırabilir; ama Cumhuriyet konusunda bu yetki parlâmentoların değildir.

Kim, ne kadar sayıda olursa olsun, Cumhuriyet konusunda bir değişikliğe mezun değildir. O itibarla Cumhuriyetin korunması hususundaki müeyyideleri sıkı sıkıya müdafaaya mecburuz; eğer Cumhuriyetin yaşamasına samimî olarak inanıyorsak.

Şimdi, Türk Devletinde, Ceza Kanununun 141 ve 163'üncü maddeleriyle Cumhuriyetin korunması konusundaki müeyyidelerin dışında acaba yanlış müeyyideler imi uygulanıyor? Uygulamada mı aksaklık var? Bu ayrı konu nitekim Sayın Millî Selâmet Partisinin Grup Sözcüsü, burada, bir konuda, "Allah, dedim diye hapse atıldım; üç sene süründüm." diyorlar.

Değerli arkadaşlarım ben bu arkadaşı itham etmiş değilim. Bu arkadaşın şikâyeti fikir özgürlüğünden değil; bu arkadaşın şikâyeti icradandır, yargıdandır veya oradaki hâkimdendir. Kendileri şimdi iktidarı işgali ediyorlar; arzu ediyorlarsa bu konuda, icranın yetkilerine giren konuda gereken ıslahatı yaparlar. Hâkim mer'i kanunlara göre, savcı mer'i kanunlara göre, haklı veya haksız, bir tahkikatı yürütebilir veya bir tahkikatı ele alabilir veya almayabilir. Bunun tamamen icranın hata veya sevabı olması gerekir.

Burada 141 ve 163'ncü maddelerden şikâyet ettiğimiz takdirde, daha icranın başında büyük bir hata içinde olduğumuzu kabul etmek zorundayız.

Şimdi, Cumhuriyetin korunması mevzuunda geçen yıllara şöyle kısa bir göz atacak olursak, arkadaşlarım, mevcut müeyyideleri de kâfi görmemişiz. Ne yapmışız? Bundan birkaç gün evvel, Parlâmentoda bulunan partilerin ittifakıyla, şimdi Hükümeti teşkil eden koalisyon kanadının bir yanı olan partinin de iştirakiyle, arkadaşlarımın da ifade ettikleri gibi, Anayasanın 11'nci maddesini tadil etmiş ve yeni müeyyidelerin çıkmasına davet etmişizdir. Türkiye'de Cumhuriyet idaresinin korunması mevzuunda aşılan merhale budur, halen alınan mesafe budur.

Anayasanın bu değişikliği ile şu anda yapacağınız iş, benim kanaatim, 141'nci maddenin 163'ncü maddenin eksik olan veya kifayetsiz olan kısımları varsa, 11'nci maddenin ışığı altında bunları ikmal etmek olacaktır.

Şimdi, düşünce suçu konusunda, düşünce suçu değil de, daha doğrusu "fikir suçlarını tamamen suç olmaktan çıkaracağız" şeklinde beyan var programda.

Arkadaşlarım, izin verirseniz burada Sayın Timisi'nin de konuşmasında, öyle zannediyorum ki kendisi de öyle değerlendirmiş, zaman zaman Sayın Timisi mevcut solları beğenmez, onların daha solunda olduğunu meydan konuşmalarında sık sık söylediği için onun bu noktadaki durumuna değer vermek zorunluluğunu duyuyorum. Fikir suçlarını kaldıracağız. Fikir suçlan kaldırıldığı takdirde arkadaşlarım, halen Hükümet, Sayın Başbakanın beyanından da anlaşıldığıma göre, eylemcilik hariç, "Eylemcilere af çıkarmak belki elimizde olmayacak" diyorlar, diğerlerine af çıkarmayı düşünüyorlar. Veya henüz belli değil, tamamını içine alabilir de, bilmiyoruz. Yalnız fikir suçlarının suç olmadığı hususunda bir kanun tedvin edildiği zaman elde edilecek netice şudur; Bütün fikir suçları 141 ve 163'ncü maddelere göre kalen suç olan fiiller suç olmaktan çıktığı takdirde, birçok arkadaşımız çok iyi bilirler, bir fiili suç olmaktan çıkaran bir kanun genel hukuk kurallarına göre makable şamil olur. Yani, Türkiye'de fikir suçlarının suç olmaktan çıkarılması halinde cezaevinde bulunan bütün suçlular, anarşist, eylemci, Maoist, Leninci, bunların hepsi suç olmaktan çıkar, tahliye edilir.

Bunu biliyor Hükümet veya bilmiyor orasını bilmem, ama bir gün bunu kendilerine söyleyecekler ve bu neticenin tahakkuk edeceği ifade edilecektir. Ne kalacaktır geriye? Tabanca taşımış da onun suçu kalacaktır. Bilmem adi, yaralama suçu varsa, onun cezası kalacaktır. Onlar zaten umumî af meyanında dikkate alınacak; kalıyor Cumhuriyeti değiştirmek, Cumhuriyeti yıkmak veya lâikliğe aykırı suçlar. Onlar da fikir suçu telâkki edildi, suç olmaktan çıkarıldı, genel ceza kurallarına göre makable şâmildir diyecektir bütün mahkemeler ve bunların hepsini tahliye edecek. Tarihî bir görev yaptığım kanaatindeyim. Kamuoyunu oluşturan arkadaşlarımın niyetlerinde, tasarılarında bu var - yok meselesini takdirlerinize, bırakırım.

Değerli arkadaşlarım, şu 132'nci maddeden bahsedeceğim. Anayasanın, akşam Sayın Uğurun bahsettikleri, 132'nci maddesi.

Sayın Demirel burada konuşmasında isim, olay, tek bir beyanı da zikretmeksizin, savcıların iddianamesinden veya örfî idarenin tebliğlerinden bahsederek, Türkiye'de anarşik olayların ne maksatla başladığını ve anarşik olaylara rağmen "Reform Hükümeti" diye kurulan Hükümetin her türlü reformu ve devrimi yapacağım taahhüdüne rağmen durmadığını; bu durmayışının tamamen bir başka rejimi, Cumhuriyete karşı başka bir idareyi getirme maksadından çıktığını ifade için örnekler verdi. Bunu 132'nci maddenin son fıkrasına aykırı buldular. Ben bunu hiç doğru bulmadım. Sayın Necdet Uğur'un 25.11.1971 tarihli 2'nci Birleşiminde konuşmaları var; lütfen o konuşmalarında, o tarihte bulunan arkadaşlar hatırlarlar, örfî idarenin bazı iddianamelerinde isim, suçluların şahsiyetleri, her şeyi belli olan iddianamelerinde Cumhuriyet Halk Partisine veya diğer partilere hitabeden bazı

yönlerini çıkmış burada eleştirmiş, hatta o tarihte bazı üyeler "Anayasanın 132'nci maddesi var; mahkemeye düşmüş bir işten bahsedemezsiniz" demişlerdi.

Sayın Bozatlı, 1 dakikanız var; toparlayınız lütfen.

VAHİT BOZATLI (Devamla) — Peki, ben sormak istiyorum. Aradan ne geçti de Sayın Uğur 6 ay evvelki sözünün bu defa tam tersini burada savunmak gibi bir duruma düşüyor. Arkadaşlarım ben sizlere bir şey söyleyeceğim; Türkiye'nin bunalımlarından en önemlisinden birisi politikacı ve politikacımın 6 ay evvel söylediğini 6 ay sonra değiştirmiş olmasından doğuyor. *(C.H.P. sıralarından "Sizin gibi" sesleri)*

TEVFİK FİKRET ÖVET (Sinop) — Sen 6 ay evvel ne diyordun?

KADİR ÖZPAK (Uşak) — Sayın Demirel hakkında söylediklerin ne idi? Altı ay evvel ne diyordun?

VAHİT BOZATLI (Devamla) — Eline zabıtları alır okursun.

Süreniz doldu Sayın Bozatlı.

KADİR ÖZPAK (Uşak) — 6 ay evvel hangi kanaatte idin?

VAHİT BOZATLI (Devamla) — Zabıtları açar okursun. Kendi bakan yaptıklarınıza sorun, "1 ay evvel neredeydin?" diye, bana değil.

Süreniz doldu Sayın Bozatlı, bağlayın efendim. Son cümlenizi söyleyin.

VAHİT BOZATLI (Devamla) — Bağlıyorum efendim.

Değerli arkadaşlarımı, ben bir hususa daha değinip sözlerimi bitiriyorum.

İBRAHİM HORTOĞLU (Gaziantep) — Vakti doldu efendim.

VAHİT BOZATLI (Devamla) — Müsaade eldin de Başkanlığı siz yapmayacaksınız...

Rica ederim karşılıklı konuşmayın efendim. Son cümlesini ifade buyuracaklar, müsaade buyurun.

İBRAHİM HORTOĞLU (Gaziantep) — 25 dakika oldu Sayın Başkan.

Rica ederim, biz burada saat tutuyoruz beyefendi.

VAHİT BOZATLI (Devamla) — Değerli arkadaşlarım, Sayın Uğur anamuhalefet partisi liderinin "Devleti koruyacağız, Devlete sahip çıkacağız" demesini eleştirdiler. Bu çok yanlış bir eleştiri kendilerine hatırlatmak isterim. Herhalde sosyolojide, idare hukukunda, Devletin milleti de içine alan bir kuruluş olduğunu hatırlamaları gerekir.

ÇETİN YILMAZ (İçel) — Bravo...

Tamam, tamam Sayın Bozatlı...

VAHİT BOZATLI (Devamla) — Bilirler ki, Devlet teşkilâtlanmış bir millettir. Sonra bir söz daha sarf ettiler; "Biz Devletiz" dediler. Hayır arkadaşım, Devlet değil o. Devlet değil şu anda. Devletin on veya yirmi parçasından birisi olan Hükümettir. Devletin içinde, Devlet tâbirinin içinde Meclis de vardır, Anayasa Mahkemesi

vardır, Danıştay vardır, müesseseler vardır. Saygılarımı sunarım. *(A.P. sıralarından,* "Bravo" sesleri, alkışlar)

Teşekkür ederim Sayın Bozatlı. Şahısları adına söz alan Sayın Milletvekilleri de konuşmuş bulunuyorlar.

Hükümet adına Sayın Başbakan söz istemişlerdir.

Buyurun Sayın Ecevit. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, sürekli ve şiddetli ayakta alkışlar; A.P. sıralarından "Dinleyici locasındakiler de alkışlıyor Sayın Başkan" sesleri)*

Teşekkür ederim arkadaşlar.

Bir dakika Sayın Ecevit.

Dinleyici localarından alkış tutanlar, tezahürata iştirak edenler var; İçtüzüğümüze göre bu mümkün değildir, görevlileri vazifeye davet ediyorum.

Buyurun Sayın Başbakan.

Sayın Başkan, Millet Meclisinin değerli üyeleri;

Yeni Hükümetin, göreve yeni başlayan ve daha güvenoyu bile almamış olan Hükümetin, programı görüşülürken dün gruplar adına yapılan konuşmalarda, muhalefette bulunan partilerin sözcülerinin yaptıkları konuşmalardaki şiddetli ton, belki kamuoyunu oluşturan birçok yurttaşlarımızı şaşırtacaktır. Üç aylık bir Hükümet bunalımı geçmiştir; bugün kurulandan başka bir terkip içinde bir Hükümet kurabilmek üzere bütün olanaklar denenmiştir, o olanakların hiç değilse bugünkü koşullarda yürümeyeceği görülmüştür, büyük güçlükler aşılarak bir Hükümet kurulmuştur ve bu Hükümet çok büyük bazı sorunlar birikimini de devralmıştır. Hiç değilse daha bu şartlar altında kurulan bir Hükümet göreve başlarken, ona bir iyi niyetli şansın muhalefetçe de tanınması beklenirdi; fakat böyle olmamıştır. Sanki uzun yıllar iktidarda bulunmuş ve ağır hatalar işlemiş bir Hükümet eleştiriliyormuş gibi bir üslûp içinde eleştiriler yöneltilmesi takdir edilmiştir, uygun görülmüştür. Bunu elbette saygı ile karşılıyorum; fakat bir gözlem olarak belirtiyorum.

Değerli arkadaşlarım, iki parti de "Madem başka Hükümet kurulamadı, iş bize kaldı; o halde ne türlü olursa olsun bir Hükümet kuralım" gibi bir düşünceye de kapılmamışlardır. Büyük bir sorumluluk duygusuyla şimdiye kadar hiçbir koalisyon müzakerelerinde görülmemiş ölçüde uzun bir zamanı koalisyon müzakerelerine ayırmışlardır. İşi ciddî tutmuşlardır ve birçok bakımlardan sağlamlığını, güvenirliliğini kamuoyunun geniş bir kesiminin kabul ettiği bir Hükümet kurmuşlardır.

Beklenirdi ki muhalefet, böyle bir hükümete karşı daha ilk gününden bu kadar sert, bu kadar kıyasıya, bu kadar kötüleyici ve bu kadar karamsar olmasın. Hele üç aylık bir uğraştan sonra Hükümet kurulabilmiş olması karşısında, hele Koalisyon Protokolünün ve Hükümet programının toplumda yarattığı genel huzur karşısında, böylesi bir muhalefet hiç beklenmeyebilirdi; fakat gece biraz üstünde durunca bu durumu sosyal ve siyasal yasaların mantığı açısından değerlendirince, muhalefetin bu tedirginliğini, bu kıyaslığını yadırgamamak, hatta doğal saymak gerektiğini düşündüm.

Böyle saymak gereğinin nedenleri bence şunlardır;

Deniliyor ki, hele şu iki parti, Cumhuriyet Halk Partisiyle Millî Selâmet Partisi bir araya gelip Hükümet kursunlar da görelim. Birbirleriyle karşıt sanılan iki parti, siyaset dilimize fazlasıyla girmiş bir terimle toplumda veya toplumun bazı kesimlerinde "alerji" uyandıran iki parti, bunlar bir araya gelip hükümet kurmaya kalkıştıkları vakit, kim bilir birebirlerine neleri kabul ettirecekler, ne tavizler verecekler ve daha ilk günlerinde ortaklık nasıl altüst olacak ve daha ilk günlerinde bu işin yürümeyeceği görülecek.

İşte grupları bulunan muhalefet partileri, öyle anlaşılıyor ki bu Hükümet karşısında böyle bir bekleyiş içindeydiler, daha doğrusu böyle bir umut içindeydiler. Hatta pek öyle muhalefet yapmalarına da gerek kalmayacağını düşünüyorlardı anlaşılan; toplumun veya toplumdaki belli kesimlerin muhalefetini ve direnişini yerlerinde oturup keyifle seyredebileceklerini düşünüyorlardı. Oysa, hiç de bekledikleri, düşündükleri, umdukları gibi olmadı. En çok alerji duyacağı sanılan çevrelerden bile çoğunda Protokolün ve programın açıklanışı üzerine yaygın bir ferahlık görüldü.

Piyasa kabuğuna çekilecek diye bekliyorlardı. Piyasa kabuğuna çekilmedi, açıldı. Piyasadan mallar çekilecek diye beklemiyordu, mallar çekilmedi, tezgâhların arkasından çıkarıldı. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)*

Alabildiğine yükselmiş fiyatlar, halkın dayanma duvarını aşacak diye bekleniyordu, aşmadı açıldı. *(C.H.P. sıralarından "Bravo"* sesleri" *alkışlar*)

Bu Hükümetin kuruluşu karşısında...

İSMAİL HAKKI KÖYLÜOĞLU (Ankara) — Nerede? *(C.H.P. sıralarından "Dinle, dinle" sesleri)*

Rica ederim, müdahale etmeyin.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — Yanımda dosyam var...

MURAT BAYRAK (Çanakkale) — Görelim bakalım dosyaları.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — İş adamlarından bir kısmından tutunuz, İnşaatçılar Derneğine kadar, tarımcılara kadar, işçilere kadar; okumak işinize gelmediği için okumamışsınız. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)*

Bu Hükümetin kuruluşuna, bu Hükümetin programına işçiler sevindi, hatta toplumdaki gelişmeyi ve bu gelişmenin kaçınılmazlığını iyi değerlendirebilen, her halde muhalefet gruplarından çok daha iyi değerlendirebilen bir kısım iş çevreleri sevindi, köylü sevindi, memur sevindi, duvarların dışındakiler sevindi, ardındakiler sevindi. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)*

Kimi, umduğunu bulabilmiş olmanın sevinci içinde idi, kimi korktuğuna uğramamış olmanın sevinci içinde idi. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* ve şu anlaşılmaya başladı ki arkadaşlarım; bu Hükümet, bu programı uygulamaya başlayarak bir süre iktidarda kalabilirse ki kalacaktır eğer güven oylarınızla göreve de-

vam etmek imkânını bulursa bu Hükümet programını uygulamaya başlayarak bir süre iktidarda kalabilirse, uzun bir süre, çok çok uzun bir süre iktidarda kalabilmesi de kesinleşecektir. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Bu Hükümet iktidarda kalmakla da kalmayacaktır, bu Hükümet çok şeyi değiştirecektir ülkemizde; sarsmadan, ürkütmeden, incitmeden değiştirecektir. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri)* öylesine değişecektir ki toplum yapısı bu program, uygulamaya başladığı zaman, o değişikliğe gönüllerini, kafalarını ayaklarını uyduramayan siyasetçiler ve partiler varlık nedenlerini yitireceklerdir, boşlukta kalacaklardır, bunu anlamaya başlamışlardır muhalefet partileri. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)*

Hizmetlerini sundukları, yaranmaya çalıştıkları çevrelerin bile gözünde anlamsızlaşacaklardır. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* O kadar ki, henüz belki bilinçli olarak fark edemiyorlar; ama bilinçaltında belki duymaya başlamışlardır; muhalefette ola ola muhalefet görevlerini bile yapamayacaklardır. Kimin, neyin muhalefeti olacaklardır bu Hükümet ve programı karşısında? İşçinin muhalefeti olabilecekler midir? *(C.H.P. sıralarından koro halinde "Hayır" sesleri)* Köylünün muhalefeti olabilecekler midir? *(C.H.P. sıralarından koro halinde* "Hayır" *sesleri)* Esnafın muhalefeti olabilecekler midir? *(C.H.P. sıralarından koro halinde "Hayır" sesleri; A.P. sıralarından anlaşılmayan müdahaleler)*

Hükümetin programı açıkça gösteriyor ki, işçinin de, köylünün de, esnafın da ve tüm çalışanların da bozuk düzene muhalefetini, muhalefet partileri değil, bu iktidar üslenmiştir. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, sürekli alkışlar)*

Dün buradaki tartışmalar gösterdi, gecekondulunun muhalefetini bu iktidar üstlenmiştir. Üreticinin muhalefetini, tüketicinin muhalefetini, Türkiye'de hâlâ sürüp giden; ama inşallah çok yakında değiştireceğimiz, Sayın Demirel'in temenni ettiği gibi değiştireceğimiz bozuk düzene karşı onların da muhalefetini bu iktidar, bu Hükümet üstlenmiştir.

Hapishanedekilerin umutları, muhalefete değil iktidara bağlanmıştır.

Dün gece bir muhalefet partisinin Sayın sözcüsü, burada bize, "Aracı diye zavallı simitçinin peşine düşeceksiniz" diyordu. Herhalde bilmiyordu ki, bunu söylerken, zavallı simitçinin cankurtaran simidi bu İktidar olacaktır. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Olsa olsa o simitçiye onu karaborsadan satanın muhalefeti olacaksınız sizler. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, şiddetli alkışlar)* Sokaktaki simitçinin, pazar yerindeki, Sakarya Caddesindeki hamalın daha iyi yaşama özlemi bu Hükümetin üzerinde ve Programında toplanmıştır. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Anamuhalefet partisinin lideri, programda köylünün sorunlarına hiç değinilmediğini söylerken, kendi konuşmasıyla ne kadar çelişkiye düştüğünü belki fark edemiyordu. Çünkü dört saatlik konuşmasının en az iki saati, bu programın köylüye getirdiklerini kötülemekle, karalamakla, aşırı göstermeye çalışmakla geçmişti. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri)*

Köylünün, küçücük gönül almalarla avutulabildiği yıllardan kalma bir alışkanlıkla Anamuhalefet Partisinin Sayın Lideri, "Hani 500 liralık köylü borçlarının affı?" diye dün bu kürsüden bize sordu. Beş yıl, on yıl gerilerden sesleniyordu bize hu soruyu sorarken Sayın Demirel. Yeni Anamuhalefet Partisinin Başkanı, Türkiye'de nasıl değişikliklerin oluşmakta olduğunu herhalde göremiyor. Artık en yoksul köylüye bile bu sesini duyuramayacaktır. Çünkü köylü bilecektir ki, bu programın, hu Hükümetin getireceği düzenle bankaların kapıları kendisine, kendi kuracağı kooperatiflere ardına kadar açılacaktır. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* 500 liralık nesilden nesile intikal eden faiziyle 500 liralık borcun rüyasını, korkulu rüyasını görmeyecektir; bankaların kapıları kendisine açılacaktır, yeni kuracağımız "Kooperatifler Bankası" nın kapıları ardına kadar açılacaktır.

HASAN CERİT (Adana) — Kardeşlere kapanacaktır.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — 500 lira değil, 500 bin liralar, milyonlar alabilecektir kredi olarak. *(A.P. sıralarından gülüşmeler)* Şimdi gülüyorsunuz, bir aya, iki aya kalmadan göreceksiniz. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, şiddetli alkışlar)*

Maddî karşılık aranmadan, hani senin tapulu malın diye sorulmadan, hani bunun ipoteği diye sorulmadan, emek karşılığı, alınacak ürün karşılığı, Devletçe hazırlanıp köylüye verilecek proje karşılığı bu krediler kendisine açılacaktır.

MURAT BAYRAK (Çanakkale) — Benzeri nerede var bunun?

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — Benzeri hiçbir yerde olmasa da Türkiye'de olacak inşallah. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, sürekli alkışlar)* Şimdiye kadar siz oldunuz bu soruyu soran arkadaşım, bundan sonra köylü olacak. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)*

Büyük aracılıktan, tefecilikten her yıl emeksiz çabasız milyonlarına milyonlar katabilmeye alışmış olanlar bir yana, topluma bir şeyler katarak kazanma gereğini kavrayan nice iş adamları bile artık özledikleri huzuru, güvenliği bu programda ve Hükümette bulabileceklerini düşünmeye başlamışlardır. Elbette eskisi kadar kolay kazanamayacaklardır; ama özledikleri huzur ve güvenlik için o kadarlık bir bedel ödemeyi şimdiden içlerine sindirmeye başlamışlardır çoğu. O çevrelerden bile büyükçe bir bölümü için geçerli, yararlı bir muhalefet olamayacaklarını sezmektedirler bu günün grubu olan muhalefet partileri; dünkü müzakerelerde bunu sezmiş olmanın huzursuzluğunu, tedirginliğini yansıtmışlardır.

Değerli arkadaşlarım, çok garip şeyler oluyor Türkiye'de şimdi. Dünyanın her ülkesinde muhalefet, toplumda daha çok özgürlük isteyenlerin özlemimi dile getirir. Şimdi Türkiye'de ise bunun tam tersi oluyor, iktidar "Daha çok özgürlük getireceğim" derken, muhalefet, "Hayır getiremezsin, o kadar özgürlük istemeyiz" diye direniyor. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* "Topluma özgürlüğün bu kadarı fazladır, bizim toplumumuz bu kadar özgürlüğü kaldıramaz" "diye çırpınıyor. Yalnız Türkiye'de değil, belki dünyada ilk kez muhalefette böylesine bir terslik görülmektedir.

Kısacası, Türkiye'de bugünün muhalefeti matematik açıdan bir araya gelip Hükümet kurması nazarî olarak mümkün bulunduğu halde, iktidar olabilmek şöyle dursun, muhalefet bile olamayacağını, muhalefet görevini bile yapamayacağını bilmenin huzursuzluğu, tedirginliği içindedir.

MURAT BAYRAK (Çanakkale) — Benzeri nerede var bunun?

KADİR ÖZPAK (Uşak) — Cebinize milyonları indiremeyeceksiniz.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) Değerli arkadaşlarım, Dünkü muhalefet gruplarının konuşmaları işte bu anlaşılır, anlaşılması gereken, huzursuzluğu yansıtıyordu. Onun için doğal sayılması gerekiyordu. Muhalefet yapamayınca ne yapılır; muhalefet yapamayınca yapılacak iş, birtakım kuruntular, kuşkular yaratmaya, kavga çıkarmaya, ortalığı karıştırmaya çalışmaktan ibarettir. Onu yapmaya çalıştılar; özellikle anamuhalefet partisi dünkü müzakerelerde bunu yapmaya çalıştı.

Değerli arkadaşlarımı, anamuhalefet partisinin Sayın lideri konuşmasına başlarken, uzun uzadıya, konuşmasının belki de en uzun bölümünde 12 Mart öncesi olaylarla ilgili dâvalardan, iddianamelerden parçalar okudu. Bunları Anayasa suçlarına örnek olarak verdi. Yaptığı hareketin Anayasa ne kadar aykırı olduğunu Sayın Necdet Uğur dün burada söyledi. Eğer hafızam beni yanıltmıyorsa Adalet Partisini yakından ilgilendiren bazı dâvalarla ilgili konular bu kürsüye geldiğinde, "mahkemesi görülmekte olan, iddia safhasında olan meseleler bu kürsüye getirilemez" demişti Adalet Partililer. *(A.P. sıralarından "Neşredildi" sesleri)* Neşredilir, bu kürsüye getirilmez... Anayasayı lütfen iyi okuyunuz, lütfen iyi okuyunuz Anayasayı *(C.H.P. sıralarından alkışlar)* Halk söyler siz söyleyemezsiniz, biz söyleyemeyiz. Bizim durumumuz başka bu konuda.

Ve Sayın Demirel'in kendisi de Anayasaya aykırı olarak iddianamelerinden bu kürsüde parçalar okuduğu dâvaların henüz görülmekte, devam etmekte olduğunu konuşmasında açıkça ifade etti. Demek ki, bilmeden de getirmiş olmuyordu. Bile bile Anayasaya aykırı bir iş yaparak, Anayasaya aykırı birtakım suçlarla ilgili iddialarda bulunuyordu ve sanki bütün bu bahsettiği geçmiş olaylar henüz göreve başlayalı on gün olmuş ve daha güvenoyu almamış bir Hükümet zamanında yapılmışçasına, Hükümet programı ile ilgili müzakereler sırasında bunları burada okuyordu. Oysa okuduğu, bahsettiği olayların istisnasız hepsi kendilerinin iktidarları zamanında olmuştu.

Neden olmuştu?

Değerli arkadaşlarım, bir çatışma tek bir tarafın eseri olamaz. Çatışma daima iki yanlı olur. Fakat Adalet Partisi, kendileri iktidarda bulundukları vakit bu kürsüden ve bu kürsü dışından defalarca hatırlatmıştık, çatışmalar karşısında vaziyet alırken, çatışmalara taraf olanlardan yalnız biri üzerinde durmuştur; yalnız birine karşı, o da yetersiz olmak üzere, tedbirler almaya çalışmıştır. Ötekinin varlığından bile habersiz görünmüştür.

Geçmişten hiç ders almamış olduklarını dün, bugün burada yine gördük. Yine sanki çatışmalar bir tarafın kendi içinde, kendi kendine yumruk sallaması, silah çekmesi imiş gibi, çatışmalardan, 12 Mart öncesi kendi iktidarları zamanında olan olaylardan tek yanlı olarak bahsettiler.

İşte bir Hükümet, karşısındaki meselelere böylesine tek yanlı, taraf tutarak bakarsa 12 Mart öncesinde olan gibi olaylar daima olur. Bu Hükümet hiçbir zaman o baltaya düşmeyecektir; onun için o olaylara izim vermeyecektir. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Bize rağmen, Hükümete rağmen, dikkatli davranışımıza, tarafsız davranışımıza rağmen, Allah esirgesin, yine olaylar çıkabilir; ama çıkarsa tarafsız davranışımızla Devletin gücünü Anayasadan ve yasalardan alan yetkilerini, otoritesini kanun dışına çıkan bütün gruplara adalette, eşitlikle uygulamak suretiyle o çatışmaların tırmanmaya dönüşmesini önleyebileceğimize güveniyoruz hiç değilse. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

ALPASLAN TÜRKEŞ (Adana) — Siz daima bir tarafsınız Sayın Ecevit. Tarafsız değilsiniz.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — Sayın Türkeş, Meclis kürsülerinde 12 Marttan önce yaptığım konuşmaları okursanız göreceksiniz; lütfen sizden bunu rica ediyorum, zahmet buyurunuz, zabıtlarda vardır. Çatışmalarda taraf olanların ikisine de aynı şiddetle hücum etmişimdir. Niçin alındığınızı da anlamamazlıktan gelmeyi tercih ediyorum. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Değerli arkadaşlarım...

ALPARSLAN TÜRKEŞ (Adana) — Bir tarafı himayeyi üzerinize aldınız. Hâkimler, valiler, emniyet müdürleri vardı...

Rica ediyorum Sayın Türkeş.

Devam buyurun Sayın Başbakan..

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — Tamam, tam ona geliyordum, notumda tam o noktaya geliyordum Sayın Türkeş. Diyecektim ki, Türkiye'de Anayasa var, yasalar var, hâkimler var, savcılar var, güvenlik kuvvetleri var. Memlekette bugün huzur var. Niçin geçmişin karanlıklarını, kendi eseriniz olan olayların acı hatıralarını buraya tekrar getirip saatlerce bize dalalettiniz? *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Eğer bu, milletin gözü özgürlükçü demokrasiden korksun diye yapıldıysa, yanılıyorsunuz. Türk Milleti özgürlükten korkmayacak kadar kendi kendine saygılıdır. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Geride bıraktığımız seçimlerin sonuçları da bunu göstermiştir. Bu konular hey şeyden çok milletin önümde tartışıldı.

Cumhuriyet Halk Partisi olarak biz ve bugünkü koalisyon ortağımız Millî Selâmet Partisi aynı hürriyet anlayışını, aynı bağışlama anlayışını savunduk milletin önünde ve bizi iktidar yaptı bu millet.

ALİ YILMAZ (Hatay) — % 33 oyla mı?

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — % 33 diye diye, 9 Aralıkta kaça çıkardığımızı unutmayınız lütfen. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Değerli arkadaşlarım, 12 Mart öncesini fazla hatırlatmamalarını dileriz. Çünkü 12 Mart öncesi olaylar hatırlatıldıkça o olayları en azından önleyemeyen Adalet Partisi iktidarını da millet ister istemez hatırlıyor.

Değerli arkadaşlarım, Sayın Anamuhalefet Partisi Lideri dünkü konuşmalarında, "Beynelmilel komünizmi tehlikesi var mı, yok mu? Buna değinmiyorlar, açık söylesinler" dedi. "Bunların iç barışı istedikleri, yani beynelmilel komünizmin etkisinde olanların iç barışı istedikleri iddia edilir mi, edilemez mi, açıkça söylesinler" dedi.

"Devleti yıkma ve bölme faaliyetlerini fikir özgürlüğü mü sayıyorlar? Düşünce, yapıcı ve yıkıcı bir güçtür. Yıkıcısı da olsun mu? dediler. "Hakaret serbest mi olacak?" dediler ve devam ettiler. "Kışkırtıcı ajanlar konusunda Ecevit'in geçmişte bazı iddiaları olmuştu. Şimdi Hükümetin başındadır, Devletin arşivlerime dayanarak iddiasını ispatlamakla yükümlüdür" dediler. "Asılsız ihbarlara dayanarak yapılan suçlamalarla ilgili iddiaları olmuştu, bunları ispat etmek zorundadır" dediler. "İşkenceler hakkında beyanları olmuştu, şimdi Hükümettedir, elimde Devletin arşivleri vardır, bunları ispat etmekle yükümlüdür" dediler. "Kontrgerilladan söz etmişti, bununla ilgili Devlet arşivlerine dayanarak açıklamalar yapmak zorundadır" dediler ve saire...

Değerli arkadaşlarım, elbette dünyada da, Türkiye'de de komünizm tehlikesi vardır. Bu, gerçi zaman zaman bizde iddia edildiği gibi, tek merkezden yönetilen bir beynelmilel komünizm değildir. Beynelmilel komünizmdir; ama tek merkezden yönetiliyor" dersek, kendi kendimizi aldatmış oluruz.

Daha geçen gün Brüksel'de toplanan, komünist partilerinin kongreleriyle ilgili olarak yabancı gazetelerde, ajanslarda çıkanları biraz incelerseniz, görürsünüz ki, Batınını komünist partileri birbirlerinden çok kesim çizgilerle ayrılmaktadırlar. İtalyan Komünist Partisi Fransız Komünist Partisinden, ayrılmaktadır. Çin komünistleri Ruslarınkinden, Yugoslavlar Çin'inkinden, Arnavutlar Ruslarınkinden ayrılmaktadır. Demek ki, beynelmilel komünizmler vardır ve elbette bütün memleketlerde olduğu gibi, hele özgürlükçü demokrasiyi benimseyen memleketlerde olduğu gibi, Türkiye'de de bunların bir ölçüde etkisi olacaktır. Türkiye'de de bunlar mevziiler tutmaya çalışacaklardır. Ve demokrasiye inananlar için, komünizmle özgürlükçü demokrasinin bir arada yürüyemeyeceğini, bizim gibi düşünenler için, bu komünizm tehlikesini önlemek gereklidir. Ama nasıl komünizm, beynelmilel komünizm tek değilse, komünizmi önlemenin yolları da tek değildir. Bunun bir yolunu Demirel idaresi 12 Marttan önce denedi, başarılı olamadı. Şimdi biz başka bir yol deneyeceğiz, arkadaşlar. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

İngiltere'de, İsveç te, İsviçre'de, Batı Almanya'da komünizm neden gelişemiyor? Serbest olduğu halde gelişemiyor. "Serbest değildir" dediler. Batı Almanya'da serbesttir. Batı Berlin'deki en büyük caddenin adı Karl Marx Allee'dir. Hiç bir kompleksleri yok, ama aldıkları sosyal tedbirlerle, ekonomik tedbirlerle, hem de o kadar

çok ileri gitmeyen tedbirlerle toplumda bir denge, huzur ve geleceğe yönelik umutlar yaratmak suretiyle komünizmi önleyebiliyorlar.

Düşüncelere yasaklar koyup da korkulan düşünce akımlarını yerin altında gizli faaliyetlerde bulunmaya mecbur bırakmak yerine, açığa çıkmasını sağlayıp, ona karşı demokratik hukuk devleti kuralları içinde daha etkin tedbirler bulma yolunu arayarak komünizmi önlüyorlar.

Değerli arkadaşlarım, İngiltere'de İkinci Dünya Savaşının sonuna kadar Parlâmentoda komünist milletvekilleri olurdu. Ne zaman ki İkinci Dünya Savaşından sonra ılımlı bir demokratik sol parti olan İngiliz İşçi Partisi, zaman zaman veya sık sık iktidara gelebilecek kadar güçlü bir parti haline geldi, o günden bu yana İngiliz Parlâmentosuna bir tek komünist milletvekili seçilemedi. İsveç'te serbesttir, Hollanda'da serbesttir, Danimarka'da, serbesttir, Norveç'te serbesttir. Ama bunların hiç birinde komünistlerin iktidara gelebilme şansı yoktur. Ve hepsi Sayın muhalefet sözcülerinin dün burada önerdiklerinin tam tersi düşünceleri, tedbirleri uygulamak suretiyle komünizmin gelişmesini önleyebilmişlerdir. Burada bize karşı savunulan metotlar 12 Mart öncesinde denendi, geçersizliği açıkça görüldü, zararları görüldü, komünizmin yayılmasını önlemediği, hızlandırdığı görüldü. Şimdi izin verirlerse veya izin vermeseler dahi milletimizin izniyle biz daha başka, daha demokratik tedbirler bulacağız. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, sürekli alkışlar)*

İç barış istemeyenler yok mudur? Olabilir. Bizi iç barışı istemeyenler değil, isteyenler ilgilendiriyor, kendi isteğimiz ilgilendiriyor. Biz "iç barışı kuracağız" diyoruz. Bu ne demektir? Demek ki, barış açısından bazı eksiklikler vardır, toplumda. Demek iç barışı istemeyenler vardır, barış tam olarak oluşmamıştır, "biz onu sağlayacağız" diyoruz. Başkalarının istekleri hakkında konuşmuyoruz; başkalarının aksi yöndeki isteklerine rağmen, biz kendi barış özlemimizden, isteğimizden söz ediyoruz.

Değerli arkadaşlarım, Sayın muhalefet partileri ne dense desin, düşüncelere, biz yerleşmiş ileri demokrasilerde tanınan özgürlüğü tanıyacağız. Fakat düşüncelerini başkalarına zorla kabul ettirmeye kalkışanlar da karşılarında devletin adaletli, fakat etkin gücünü anında bulacaklardır, size bunu söz veriyorum. *(C.H.P. sıralarından sürekli alkışlar)*

Şimdi, şu serbest olsun mu, bunu da yazmak serbest olsun mu gibi sözlerle bizi köşeye sıkıştıramazsınız arkadaşlarım.

Uzun süredir söylediğim gibi, Ortak Pazarda kader birliği yaptığımız Avrupa Konseyinde bir çatı altında toplandığımız memleketlerde ne ölçüde bir düşünce ve anlatım özgürlüğü varsa, ne bir adım eksiğini, ne bir adım fazlasını, o kadar olsun istiyoruz ve getireceğiz. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, sürekli alkışlar)*

Hem diyeceğiz ki, "Biz Avrupa Konseyinde üye olmaya lâyıkız, biz Ortak Pazarda eşit üyeliğe lâyıkız" hem de diyeceğiz ki, "Sizlerin, milletlerinizin lâyık olduğu hürriyetlere lâyık değiliz." Biz Türk Milletine bunu söylemeyiz, söyletmeyiz ve sizlere de söyletmeyeceğiz. *(C.H.P. sıralarından sürekli alkışlar, A.P. sıralarından gürültüler)*

Hakaret serbest olsun mu? Hayır. Hiç bir demokratik ülkede "hakaret hürriyeti" diye bir hürriyet yok. Elbette hakaret yasaklanacaktır, elbette iftira yasaklanacaktır; ama herkes düşüncesini serbestçe söyleyebilecektir. Sınır, o düşünceye de bazı düşünceleri, toplumun benimseyemeyeceği, istemediği bazı düşünceleri uygulamaya geçilme safhasında söz konusu olacaktır.

Değerli arkadaşlarım, Sayın Demirel; "Kışkırtıcı ajanlar konusunda Ecevit Başbakan olmadan önce muhtelif iddialarda, beyanlarda bulunmuştu. Şimdi devlet arşivleri elindedir, bu konuda açıklamalar yapmalıdır, ne tedbirler aldığını söylemelidir, ne alacağını söylemelidir" dedi. "Asılsız ihbarlar konusunda bildiklerini söylemelidir, kontrgerilla konusunda bildiklerini söylemelidir" dedi. Değerli arkadaşlarım, bu konulara girmeyi hiç istemiyordum, bizi geçmiş değil, gelecek ilgilendiriyor. Ama Sayın Demirel, mecbur ettiği için giriyorum. Öteki partilerin grup sözcüleri bu konulara daha dikkatli davrandılar, kendilerine müteşekkirim. Fakat anlaşılmaz, nasıl bir duyguyla Sayın Demirel işi döndürüp, dolaştırıp bunalım yaratıcı, "huzur buldum" diye sevinen toplumu karıştırıcı tahrik noktalarına getiriyor. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Kışkırtıcı ajanların 12 Mart öncesindeki şiddet eylemleriyle ilgili rolleri hakkında söylediklerime dayanak bulmak için Devlet arşivlerini araştırmama gerek yok. Ben bu konuda yaptığım iddiaları, açıkladığım bilgileri Sıkıyönetim mahkemelerindeki iddianamelerden, Sıkıyönetim mahkemelerine çağrılan bazı tanıklar hakkında resmen adlî makamlarca verilen bilgilerden aldım. Bunları öğrenmek veya sizlere öğretmek için Devlet arşivlerini karıştırmaya gerek görmüyoruz.

Asılsız ihbarlara gelince; birkaç gün önceki gazeteleri açınız. "Sabotör" diye ilân edilmiş bazı kimselerin, bir yıldır, iki yıldır bazıları tutuklu olan kimselerin, asılsız ihbarlar sonucu bu ithamlara uğradıkları, büyük bir suçlarının görülmeyerek serbest bırakıldıkları gazetelerde yazıldı. Benim bunları ispat etmek için Devlet arşivlerini karıştırmama gerek yok.

İşkence, kontrgerillâ; sıkıyönetim mahkemelerinde bütün bunların üstünde defalarca duruldu. Ben de bunlarla ilgili olarak, bu sonuncularla ilgili olarak kesinlikle şöyle olmuştur, böyle olmuştur demedim. Sadece bu iddialar üzerinde durulmasını istedim... *(A.P. sıralarından "Hayır, hayır öyle değil" sesleri)* Zabıtlar ortadadır. Fakat kışkırtıcı ajan konusunda ve diğer konularda, asılsız ihbarlar konusunda söylediğim sıkıyönetim mahkemelerinde resmen teşkil edilmiş olan hususlarla ilgilidir.

Şimdi Sayın Demirel öyle istiyor diye, açık söyleyeyim arkadaşlarım, ister kabul edin, ister etmeyin, özür dilerim, ben geçmişi karıştırmak, geçmişe dönmek niyetinde değilim. Açık söylüyorum, Yüce Meclislin Sayın üyeleri, bizim görevimiz tehlike değil, bizim görevimiz kavga değil, bizim görevimiz barış. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Kavga gerektiğinde kavgadan kaçtığımızı kimse söyleyemez. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Tehlikeler karşısında yılgınlık gösterdiğimizi kimse söyleyemez. 12 Mart öncesinde ve sonrasında bunların nice sınavlarını verdik; ama çok şükür kavga zamanı da, tehlike zamanı da geçti artık. Milletçe esenliğe çıktık.

Şimdi toplumda barış sağlamanın, huzur sağlamanın zamanıdır ve bizim de Hükümet olarak, iktidar olarak, iktidarı oluşturan partiler olarak ilk görevimiz, baş görevimiz budur. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

İstediğimiz kapanmış tehlikeleri büyütmek değil, geride bırakmak; kavgaları canlandırmak değil, barış getirmek istiyoruz topluma barış; isteseniz de istemeseniz de getireceğiz. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri ve şiddetli alkışlar*)

Hangi kavgaların, geçmişteki hangi kavgaların, kızgınlıkların, intikam duygularının ateşini yeniden ortaya çıkarıp da milletin huzurunu bozabiliriz diye, geçmişin olaylarının küllerini deşmeye hiç mi hiç niyetimiz yok. Bunu bilesiniz Sayın Demirel. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Siz, tarihle hesaplaşmanızı kendi içinizde yapınız; bizim verecek hesabımız yoktur. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri ve sürekli alkışlar*)

Geçmişin hesaplaşmalarını, intikam duygularını alevlendirmek yönünde, ne Adalet Partisinden gelen kışkırtmalara kapılacağız, ne de onların tam karşıtlarından gelen kışkırtmalara kapılacağız.

Geride bıraktığımız son yıllar göstermiştir ki birçok zamanlar Adalet Partisiyle onun tam karşıtı bulunanlar bilerek veya bilmeden, isteyerek veya istemeden aynı sonuçları elde etmek için uğraşmışlardır. Geçmişte olanları deşmeyeceğiz arkadaşlarım. Geçmişle ilgili bir hesaplaşma dönemi açmayacağız, açtırmayacağız; ama geçmişte olanları da bu ülkede bir daha oldurmayacağız. Geçmişte yapılanları bir daha yaptırmayacağız. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri* ve *alkışlar*) Herkes düşündüğünü serbestçe söyleme, yazma hakkına sahip olacaktır. Ama hiç kimseye kendi düşündüğünü, kendi inandığını başkalarına zorla, silahla, zorbalıkla kabul ettirme hakkını, olanağını tanımayacağız.

Değerli arkadaşlarım, düşünce özgürlüğünden sınır kaldırılamazmış, evvelâ Sayın grup sözcülerinden bunu dinledik. Sonra Adalet Partisinin bir Sayın milletvekili buraya çıktı, kendi liderini tekzip edermiş gibi söze başladı, öyle sandık. "Düşünce özgürlüğüne hiç bir yerde sınır olamaz" dedi. Meğer kafaların içindeki henüz ifade edilmemiş düşünceleri kastediyormuş. Geçen gün bir vesile ile bahsettiğim, kafaların içini okuyucu makine icat edilinceye kadar kafalarımızın içindeki düşünceleri çok şükür isteseniz de sınırlayamazsınız. Fakat düşünce özgürlüğünden bütün dünyanın anladığı kafadaki düşünceyi açığa vurabilme özgürlüğüdür. Biz bunun eksikliklerini tamamlayacağız ve bu özgürlüğe sınır kabul etmiyoruz. Çünkü biliyoruz ki, insanı insan yapan onun düşünce gücüdür. Uygarlığı yapan, insanın düşünce gücüdür. Kültürleri yaratan, insanlığı ilerleten, insanlığı özgür yapan insanların düşünce gücüdür. Bu gücü sınırlamaya hiçbir kimsenin hakkı olmamak gerekir. Bu hakkı hiç kimseye tanımadığı içindir ki, demokrasi, rejimlerin en güzelidir. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

"Mal sahipleri kendileri kuvvet kullanarak mı, tecavüzü defedecekler?" diye sordu Sayın Demirel bu "ihkakı hak" denen şeyin, memleketimizde ilk örneklerini veren zat sordu bu soruyu. Otobüs hadisesini hatırlarlar, daha iktidara gelir gelmez

kendi yandaşlarını silahlanmaya çağırışını hatırlarlar. Bunları yapan kimse, "mal sahipleri kendileri kuvvet kullanarak mı tecavüzleri defedecek?" dediler,

Değerli arkadaşlarım, biz hakça bir düzen getireceğiz; haklar gasbedilemeyecek ve Türkiye'de, adaletli bir yönetim, iyi işleyen bir güvenlik, bir asayiş mekanizması kurulacak, hiç merak etmesinler.

"Döviz alıp yürüyüşe geçenlere, durmayın yürüyün mü diyeceksiniz?" diye sordu Sayın Demirel.

Her halde "yollar yürümekle aşınmaz ya" deyip yerimizde oturmayacağız, merak buyurmasınlar. *(C.H.P.* sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)

Sayın Demirel, "rejimin işlerliğini, Devlet güvenliğini, vatandaşın can ve mal güvenliğini nasıl sağlayacaksınız?" diye sordu ve "Hükümet Programı koalisyon partilerinin memleket meselelerini ve bu meselelerin çözümlerini Hükümet olduktan sonra öğrenecekleri intibaını vermektedir" dedi. Biz belki, olabilir, bunları Hükümet olduktan sonra öğreneceğizdir; fakat Sayın Demirel ve partisi altı yıl Hükümet olmuş ve yine de öğrenememiştir. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)* Biz daha avantajlı bir durumdayız; onların yaptıkları hataları yapmamaya dikkat edeceğiz, böylelikle asayişi daha kolaylıkla sağlayacağız.

"Anarşi hareketlerinde görev ifa eden polise karşı Cumhuriyet Halk Partisinin takındığı tavır, acaba şimdi nasıl olacak?" diye sordu Sayın Demirel.

Değerli arkadaşlarım, bir kere bizim Hükümetimizin zamanında polisin tavrı ve polisle iktidar ilişkisi bambaşka olacak. Biz, polisi iktidarın kendi özel siyasal partizan amaçlarına göre kullanmayacağız. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Bir yerde bir hâdise çıktığı vakit, şunun elini kolunu bağla, ötekisini serbest bırak demeyeceğiz polise. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri)*

Değerli arkadaşlarım, ekonomik, sosyal görüşlerine tam karşıt olduğumuz halde, Sayın Talû Hükümetinin bu konulardaki tutumunu övmeği bir görev bildim. Geride bir seçim bıraktık, bir bunalım döneminden hemen sonra Sıkıyönetim yeni kalkmış, bir seçim dönemine girdik. Pek çok şeyden korkuluyordu; fakat şükranla belirtmeliyim, Talû Hükümetinin Türk Polisini görevini gereği gibi yapmakta serbest bırakması sayesinde, hiçbir ciddî olay olmaksızın, bütün dünyaya karşı öğünebileceğimiz bir seçim geçirdik. Türk polisinin geçmiş olaylarda, kendi tabiatından gelen hiçbir kusuru yoktur. Bütün kusur onu, kanun dışı, hak dışı, adalet dışı kullanmaya kalkışmış olanlardadır. Bu bir daha tekerrür etmeyecektir Türkiye'de, buna inanıyorum. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri* ve *alkışlar*)

Polisimizin, öğrenme isteğinin ne kadar gerçek olduğunu son zamanlarda yakından gördüğüm polisin, eğitimini önemle ele alacağız. Çünkü biliyoruz ki, çağın değişik suçlarına kıyasla, asayiş sağlama bilgimiz geride kalıyor; bu gerilikten kendimizi kurtarmaya çalışacağız.

Genel Başkanlığım sırasında benim de oturduğum apartmanın önüne, Sayın Demirel'in evinin önüne olduğu gibi, koruma memurları verildi. Her gece döndüğümde nöbet ne kadar değişirse değişsin, polis memurlarını kitap okur halde

bulurdum ve okudukları da bir lise bitirmek, bir meslek okulu bitirebilmek için gerekli kitaplardı. Türk polisinin bu okuma, öğrenme, daha iyi yetişme isteğini karşılayacağız; onu çağın gereklerine göre eğitilme olanaklarına kavuşturacağız; onu partizanca amaçların âleti olarak kullanmayacağız; O zaman eminim ki, Türk Polisi, Türk Jandarması, bizi hiç bir memlekete imrendirmeyecek kadar, demokratik hukuk kuralları içinde Türkiye'de asayişi sağlayacaktır. Bu bakımdan kimse merak buyurmasın.

Değerli arkadaşlarım, yine Sayını Demirel benim 15-16 Haziran 1970 işçi olaylarından önce çıkan işçi haklarıyla ilgili bazı kanunlar konusunda söylediklerimi buraya getirdi. "Parlâmentomun çıkaracağı kanunlara acaba Cumhuriyet Halk Partisi şimdi nasıl bakacak?" dedi.

Burada çok talihsiz bir örnek verdi Sayın Demirel. Çünkü sözünü ettiği kanunlar konusunda bizim ne kadar haklı olduğumuzu Anayasa Mahkemesi tescil etti. Müracaatımız üzerine o kanunları bozdu. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Biz öyle kanunlar çıkarmayacağız. Biz çıkaracağımız kanunlarla Türkiye'de işçi haklarımı ve başka halkları geriye götürmeyeceğiz, ilerleyen toplum ve dünya ile birlikte ileriye götüreceğiz arkadaşlar. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Değerli arkadaşlarım, Demokratik Parti sözcüsü Sayın Korkmazcan, "Hükümetin getirmeyi düşündüğü af tasarısı kapsamı itibariyle solculuğum milletlerarası bir aksiyonunun sonucudur" dedi.

İyi niyetine inandığım Sayın Korkmazcan'ın bu konuda niyetini aşan bir ifade kullandığını düşünebilmek istiyorum. Biz 50'nci Yıldönümünü kutlayan bir Devlette yaşayan ve içinde biraz insaf, şefkat duygusu bulunan herkesin o yıldönümü şerefine normal olarak isteyeceği bir affı getirmek istiyoruz. Beynelmilel solun veya sağın isteyeceği bir affı değil.

Kaldı ki, burada başka partilerden hakşinas bazı arkadaşlar da belirttiler, bizim, getireceğimiz af, eylem suçlarını, şiddet suçlarını kapsamayacaktır.

Biz barış getirirken, getirmeye çalışırken geçmişin kırgınlıklarını, iki taraflı, karşılıklı, "kim haklı kim haksız, kim daha çok haklı, kim daha çok haksız veya mağdur" diye bir hesaplamaya girmeden, bütünüyle kapatmaya yardımcı olacak bir af getireceğiz. Yüce Meclisimizin bütün üyelerinin de buna yardımcı olacaklarını umuyoruz. Bu af, beynelmilel solun istediği türden af değildir. Koyduğumuz, kendi koyduğumuz, koymak istediğimiz sınırlamalar yüzünden beynelmilel solun veyahut aşırı solun eleştirdiği bir aftır. Biz üyesi bulunduğumuz demokratik batılı ülkeler topluluğunun bizden beklediği ölçüde bir affı getiriyoruz. Ama onlar beklediği için değil, kendi milletimiz beklediği için ve kendi vicdanımız emrettiği için getiriyoruz onu da...

Cumhuriyetçi Güven Partisi Genel Başkanı Sayın Feyzioğlu arkadaşım, "sınırsız hürriyet denemelerinin zamanla anarşiye ve tepki yoluyla hürriyetlerim aşırı kısıtlamamasına yol açtıkları dünya tarihimde çok defa görülmüştür" dediler. Sınırsız hürriyet dememeleri zamanla anarşiye ve tepki yoluyla hürriyetlerim aşırı kısıtlanmasına yol açarmış, dünya tarihinde bu çok görülmüş...

Burada ufak bir kelime ihmali var. Sınırsız hürriyet dedi. Sayın Feyzioğlu. Kimse sınırsız hürriyet istemiyor. Düşünce hürriyetindeki sınırın kalkmasını istiyoruz.

TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) — İfade ediyorsunuz Programda.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — Sınırsız hürriyet diye değil, sınırsız düşünce hürriyeti.

TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) — Sınırsız ifade hürriyeti sözü var Programda.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT *(*Devamla) — İfadeyi başka anılıyoruz, siz, sınırsız hürriyet demişsiniz. Onu, yani sizin niyetinizi aştığını kabul ediyorum, öyle olduğunu tahmin ederim.

Elbette hiçbir toplumda sınırsız hürriyet olamaz. Biz düşünce ve ifade hürriyeti önündeki sınırın kalkmasını istiyoruz. Bizim istediğimiz anlamda ve ölçüde düşünce ve ifade özgürlüğü olduğu için hangi memleketlerde anarşi ve komünizm yerleşmiştir, bunun örneklerini ben hatırlayamıyorum. Belki bir iki örneği olabilir; ama herhalde çok daha yaygın bir başka örnek vardır. Demokrasiyi ve demokratik özgürlükleri korumak gerekçesiyle o özgürlüklerde yapılan kısıntıların giderek nasıl dikta rejimlerime yol açtığını gösteren örnekler dünyada herhalde çok daha fazladır. Bu bakımdan özellikle dikkatli olmak gerekir.

Sayın Demirel demokrasi anlayışlarını belirtirken burada, uzun uzadıya ferdin ekonomik hürriyetlerinden söz etti. "Bunlar olmadan, ferdin ekonomik hürriyetleri olmadan demokrasi de olmaz" dedi.

Çok doğrudur. Biz de buna inandığımız içindir ki, en başta, Devletleştirmeci bir parti değiliz, bazılarının sandığının aksine; Hükümet Programına da boraksın Devletleştirilmesinden başka bir madde girmemiş olmasının medeni koalisyon müzakereleri sırasında yaptığımız bir pazarlık değildir; iki partinin de aklına Devletleştirilmesi gereken başka bir konu gelmemiştir.

Demek ki, biz aslında ileri ölçüde, Cumhuriyet Halk Partisi adına konuşuyorum şu anda, bir saptamayla, biz korkulduğu gibi Devletleştirmeci bir parti değiliz; Millî Selâmet Partisinin de öyle olmadığı biliniyor, Hükümet de elbette değildir ve olmayacaktır. Devletleştirmeciliğe karşı oluşumuzun başlıca nedenlerinden biri, bütün üretim araçları Devletleşti mi, ferdin hürriyetlerinin de ortadan kalkacağını bilmemizdendir. *(C.H.P. sıralarından,* "bravo" sesleri, alkışlar) Fakat demokrasi yalnız kişinin, bireyin ekonomik hürriyetiyle, hürriyetleriyle sağlanamaz. Bu onun unsurlarından ancak bir tanesidir. Kişi özgürlüğüyle toplum yararını bağdaştırmak gerekir. Bunu ben söylemiyorum, Anayasamız söylüyor. Hem "kişinin teşebbüs özgürlüğü vardır." diyor, kişinin ekonomik özgürlüklerini sayıyor Anayasamız; hem de bunların toplum yararına sınırlanması gerektiğini söylüyor. Bu yapılmadıkça, Adalet Partisinin ve Sayın Demirel'in de ister istemez benimser göründükleri sosyal adalet sağlanamaz, demokrasi sağlam temellere kavuşamaz ve 12 Mart öncesinde olan gibi olayların meydana çıkması kolay kolay önlenemez.

Anayasamız ekonomik özgürlükleri tanımış; fakat onlara sınır konabileceğini söylemiştir. Ama elbette 11'nci maddedeki kayıtlar saklı kalmak kaydıyla; fakat esası Anayasanın 20'nci maddesinde belirtilen ölçüde ve anlamda, düşünce ve anlatım özgürlüğüne sınır getirilemeyeceğini söylemiştir.

Sayın Demirel ne yapıyor? Bunu tersine çeviriyor; Düşünce özgürlüğünü sınırlayalım, ekonomik özgürlüklerini ferdin sınırlamayalım.. O zaman ne sosyal adalet olur, ne demokrasi olur arkadaşlarım.

Sayın Demirel'in, Sayın Demirel diyorum çünkü partisinin tüm partisinin görüşlerini şu söyleyeceğim ne kadar yansıtıyor bilemiyorum, inşallah tam yansıtmıyordur, şöyle bir cümle kullandılar. Yazılı metinden aynen aldım, şöyle dedi Sayın Demirel dün; "Dünya kurulalı beri insanoğlunu menfaat saikı kadar verimli çalıştıran bir diğer metot keşfedilmemiştir." *(C.H.P. sıralarından gülüşmeler)*

Bir daha okuyorum, bu özdeyişi; "Dünya kurulalı beri insanoğlunu menfaat saikı kadar verimli çalıştıran bir diğer metot keşfedilmemiştir." Devam ediyor...

SÜLEYMAN DEMİREL (Isparta) — Doğru.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — "Kazanmak ve sahip olmak arzusu, saiki bir toplumu en çok verimli çalışma içine sokar."

SÜLEYMAN DEMİREL (Isparta) — Doğru. *(A.P. sıralarından "Doğru" sesleri)*

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — "Doğru" diyorlar. Aynı görüşteymişler, bunu bütün milletimize ilân ederiz izin verirseniz, sizin iznimizle.

SÜLEYMAN DEMİREL (Isparta) — Edin, edin. *(A.P. sıralarından "Edin" sesleri; C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — Değerli arkadaşlarım, biz beğensek de, beğenmesek de menfaat saikinin önemini küçümsemiyoruz, küçümseyemiyoruz; ama sadece menfaat ve menfaat saiki üzerine kurulu bir toplum ve ahlâk anlayışını da reddediyoruz arkadaşlarım. *(C.H.P. sıralarından "bravo" sesleri, sürekli alkışlar*)

Şimdi bir arkadaşımız, (ağız hareketlerinden anlıyorum) "mugalata" gibi bir şey söylüyor. *(A.P. sıralarından, "yanlış anlıyorsunuz." sesleri)* Sorarım size, 20'nci yüzyılın ikinci yarısını geçtik. Uygarlık belli bir düzeye ulaştı, uygarlığı bu düzeye ulaştırmada öncülük edenler, tek saikleri menfaat olanlar mıdır, bütün menfaatleri, hatta canlarını reddederek insan düşüncesini özgürce işletenler midir? *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

İdam edilmeyi göze alarak, engizisyon mahkemeleri tarafından ateşe atılmayı göze alarak, bırakınız menfaati, canını reddederek, inandığı düşünce uğrunda insanlığa yararlı olmak isteyenler mi, yoksa "insanların tek saiki menfaattir" diyenler mi toplumu ve insanlığı bu noktaya getirmiştir. Sorarım sizlere arkadaşlarım? *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Menfaat saiki elbette küçümsenemez. Fakat sağlıklı ve sağlam bir toplum yapısı kurabilmek için, en azından menfaat saiki ile başkalarını sevebilmeyi, men-

faat saiki ile toplum yararını bağdaştırabilmek zorundayız. Aksi halde tek ölçüsü menfaat saiki olan bir toplumda şahsen ben yaşamak istemezdim; eğer Türk toplumunda yaşamaktan kıvanç duyuyor isem, Türk toplumu için tek saikin menfaat olmadığını bilişimdendir arkadaşlarım. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Dünya kurulalı beri insanoğlunu menfaat saiki kadar verimli çalıştıran bir diğer metot keşfedilmemiş... Böyle olsa idi, insanlık bugüne kadar sağ salim erişemezdi, körü körüne menfaat çatışması bütün toplumları bölerdi, korktukları türden sınıf çatışması asıl o zaman olurdu.

Sayın Demirel kendisi gibi düşünenlerin büyük yanılgısını çok açık, çıplak ve - takdir etmek gerekir - çok dürüst bir şekilde ortaya koydu, kendi toplum anlayışlarını.

Değerli arkadaşlarım, toplumun koşullandırılmasına göre ve insanın bazı içgüdülerine göre menfaat gerçekten bir çalışma saikidir. Ama insanın üstünlüğü kendisindeki bazı içgüdülerini yenebilmesindedir. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

İnsandaki tek içgüdü menfaat saiki değildir. Ondan daha üstün, daha iyi, daha saygıdeğer içgüdüler de vardır. Biz öyle bir toplum düzeni kurmalıyız ki, daha iyi, daha üstün içgüdüler, menfaat saiki içgüdüsünü insanlık onuru ile bağdaşabilecek bir düzeye indirsin, bir ölçü içinde tutsun. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Ve hiç endişe buyurmasınlar, okullarımızdaki ahlâk dersini lâikliği yıkmak için, Atatürk devrimlerini yıkmak için değil; böylesine insanca bir ahlâk anlayışını Türk toplumuna götürmek için değerlendireceğiz. *(M.S.P. ve C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Biz insanı insan yapan, uygarlığı uygarlık yapan içgüdüleri, etkenleri yüzeye çıkaran, güçlendiren bir ahlâk düzeni, bir toplum düzeni kurmaya çalışacağız.

Sayın Demirel; "Fakir vatandaşa kalkınma nimetleri nasıl götürülecek?" diye sordular.

Sayın Demirel fakirliğin hep sözünü eder. Biz Türkiye'yi, fakirliğin sözü edilemeyecek hale getireceğiz. Biz bunların tedbirlerini getireceğiz. *(A.P. sıralarından "Oh, oh" sesleri, C.H.P. sıralarından alkışlar)* Kalkınmanın nimetlerini bugünün fakir vatandaşına, Adalet Partisinin dün burada reddettiği programımızla getireceğiz. *(C.H.P. sıralarından, alkışlar)*

Tek saiki menfaat hırsı olan bir ekonomi politikası yerine, başlıca amacı insan mutluluğu olan bir ekonomi politikası ile fakirliği yeneceğiz.

Bütün bunları nasıl yapacağız? İşte anlaşılan programımızı okumamışlar. Doğudan bahsetmemişiz, Güneydoğudan bahsetmemişiz, pahalılığın nasıl önleneceğinden bahsetmemişiz, Plânlamadan bahsetmemişiz, vesaire... Bütün bunlara rağmen programda yer alan hedeflere nasıl ulaşacağız? Programımızı biraz daha önyargısız ve dikkatli okurlarsa bunları nasıl yapacağımızı ayrıntıları ile göreceklerdir. Burada kısaca birkaç noktasına değinmekle yetineceğim.

Bir defa, kalkınmayı belli merkezlerde yoğunlaştırmayacağız. Sanayileşmeyi, artık o yükü esasen taşıyamaz hale gelmiş, üzerine fazla sanayi yükü bindiği için artan çevre sağlığı sorunları içinde zehirlenir hale gelmiş büyük kentlerin dışına, Anadolu'ya, Doğu Anadolu'ya, Güneydoğu Anadolu'ya yayacağız. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Bunun mekanizmasını, bunu nasıl yapmak için kuracağımız kurumlara kadar anlatmışız. Sayın Demirel çıkıyor; "Siz Doğudan, siz Güneydoğudan hiç bahsetmemişsiniz." diyor.

A. DOĞAN ÖZTUNÇ (İstanbul) — Okumamış okumamış...

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — Kendileri çok bahsetmişler, hiçbir şey yapmadılar. Biz belki bahsetmedik, ama çok şey yapacağız, *(C.H.P. sıralarından, alkışlar*)

Doğunun, Güneydoğunun sulama ihtiyaçlarından bahsettiniz. İktidarda iken "Mardin, Silopi, Urfa sulaması" hatırlarım daha ilk Başbakan olduğu günlerde Sayın Demirel Urfa'ya giderdi; "Su derdini halledeceğiz" diye demeç verirdi... *(A.P. sıralarından "Keban'a hayır!" sesleri)* Keban'ı biz başlattık arkadaşlarım, unutmayınız biz başlattık. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri alkışlar; A.P. sıralarından "Hayır, hayır" sesleri)*

Arkadaşlarım, bütün belgeleri ortadadır; Keban'ı biz başlattık. *(A.P. sıralarından gürültüler, C.H.P. sıralarından* "Bravo" sesleri, alkışlar) Eğer geldiğimiz zaman Barajlar Dairesindeki milliyetçi teknik personeli darmadağınık edilmiş bulmasa idik, barajları birtakım yabancı şirketlere, verebilmenin bahanesi uğruna Barajlar Dairesini milliyetçi Türk mühendislerini darmadağın edilmiş hür halde bulmasa idik, enerji meselesini şimdi vaadedebildiğimizden çok daha süratli hallederdik. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

NAHİT MENTEŞE (Aydın) — Oldu olacak Sayın Ecevit, şu Boğaz Köprüsünü de kabullen bari?

Müdahale etmeyin efendim, yerinizden konuşmayın.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — Boğaz Köprüsü gibi bütün eserleri saygı ile karşılarız; ama Boğaz Köprüsünden karşı kıyıya fabrikalar bölgesine gittiğinizde göreceksiniz ki, biliyorsunuz ki, elektriksizlikten fabrikalar duruyor Türkiye'de. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Ama biz o köprüyü kazandırılmış bir eser olarak şükranla karşılıyoruz. Lütfen lâfı değiştirmeyiniz; kusurlarınızı, günahlarınızı örtmek için...

"Plândan hiç bahsetmemişiz..." Değerli arkadaşlarım; bizim plân anlayışımız bambaşka. Biz plânı kâğıt üstünde bırakmamanın felsefesini ve mekanizmasını getirmişiz hu programımızla. "Bırak yapsın, bırak geçsin" felsefesi ile yani "ekonomik özgürlükler sınırsız olsun" felsefesi ile yani "Tek saik menfaattir" felsefesi ile plânlama bir arada yürüyemez. Onun için de gereği gibi yürüyememiştir. Şimdiye kadar A.P. iktidarı zamanında da ve ondan sonra da plânlar onun için kâğıt üstünde kalmıştır. Biz plânı kâğıt üstünde bırakmamanın, geri kalmış yöreleri ve bölgeleri de plânlamadan yararlandırabilmenin belki lâfını etmemişiz; ama mekanizmalarını, tedbirlerini, kurumlarını programımıza getirmişiz.

Değerli arkadaşlarım; Doğudan bahsetmemişiz, diyorlar. Hayvancılıkla ilgili olarak programda yazdıklarımız en hasta Kars'tan Urfa'ya kadar Doğuyu, Güneydoğuyu ilgilendirir.

Tarım Bakanlığının adını değiştirmişiz; "Gıda, Hayvancılık ve Tarım Bakanlığı" yapmışız ve yeni bir örgütlenmeye götürüyoruz. Neden? Doğu Anadolu halkının modern hayvancılık yoluyla kalkınmasına daha iyi hizmet edebilmek için en başta bunu yapmışız. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri)*

Değerli arkadaşlarım, verimi, üretimi nasıl artıracağımızı, gelişmeyi nasıl hızlandıracağımızı, bir Hükümet programının çerçevesi içinde girilebilecek azamî ayrıntılara girerek anlatmışız. Petrolde millî olanaklarımızı nasıl koruyacağımızı söylemişiz; boraksı nasıl değerlendireceğimizi söylemişiz; madenlerin imal edilmiş halde ihraç edileceğini söylemişiz; orman düzeninde neler yapacağımızı, kooperatifçilik düzeninde neler yapacağımızı, pazarlama düzeninde, iç ticaret, dış ticaret düzeninde, kredi ve bankacılık düzeninde, para - maliye politikasında neler yapacağımızı söylemişiz; ondan sonra Sayın Anamuhalefet Partisi lideri çıkıyor, "Bu söylediklerinizi nasıl yapacağınızı hiç anlatmamışsınız," diyor.

Değerli arkadaşlarım, gerek Sayın Demirel, gerek başta Sayın Feyzioğlu olmak üzere başka bazı grup sözcüleri, "Şu fiyatları nasıl düşüreceksiniz?" dediler.

TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) — Olduğu gibi söyleyin.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — Peki, siz söyleyin Sayın Feyzioğlu. Sayın Başkan izin verirse.

TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) —Programınızda, seçim beyannamenizde vaadettiğiniz ucuzluk vaaitlerinin fiyatlarla ilgili olarak dünya konjonktürüne atıfta bulundum...

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — Çok doğru Sayın Feyzioğlu kabul ediyorum. Fiyatlarda ilgili olarak dünya konjonktürüne atıfta bulunmak, bizim ucuzluk vaadimizle çelişmez. Neden? Çünkü fiyat artışları başka şeydir, fiyat düzeyleri başka şeydir, pahalılık başka şeydir. *(C.H.P. sıralarından, "Dinle, dinle" sesleri)*

Bir dakika arkadaşlarım; bizim burada bir liraya yediğimiz ekmek İsveç'te on liradır; ama İsveç'te hayat Türkiye'dekinden çok daha ucuzdur. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri)*

TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) — Gelirlerle fiyatlar arasında...

DAVUT AKSU (Kars) — Sayın Başkan, Turhan Feyzioğlu'na söyleyiniz.

İBRAHİM AKDOĞAN (Kocaeli) — Senelerdir burada, dinlemeyi öğrensin biraz.

Müdahale etmeyiniz Sayın Feyzioğlu.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — Elbette şu herkesin bildiği, bugünkü dünya konjonktürü içinde belli maddelerin fiyatlarını eski düzeylerinde tutma olanağı yoktur. Bunun için ancak, "Ben geçici bir Hükümetim," bahanesine

sarılan bir Hükümet imkân bulabilir. Petrol konusunda, başka hammaddeler konusunda bütün dünyadaki olağanüstü fiyat artışlarını yok farz etmek, "hiçbir fiyat ayarlamasına ihtiyaç yoktur" diyebilmek için yalnız memleket gerçeklerinden değil, dünya gerçeklerinden de bir hayli uzak olmak veya onlara gözlerini kapatmak gerekir.

Bizim programda ortaya koyduğumuz tedbir şu; Biz fiyatlarla gelirler arasında adaletli ve dinamik bir denge kuracağız ve dünya konjonktürünün gerekli kıldığı fiyat ayarlamalarını yaparken, bunun yükünü dar ve orta gelirli halka taşıtmamaya çalışacağız. Bunu programda açıkça ifade etmişiz. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Bunun tedbirleri nelerdir? Tedbirlerini elbette uygulamada göstereceğiz, ama bazılarını şimdiden programda da açıklamışız. Bir iki örneğini vereyim değerli arkadaşlarım.

Diyoruz ki; Ekonomimiz için hayati önem taşıyan, hayat pahalılığında büyük rolü olan bazı temel yatırım veya ihtiyaç maddelerini Devlet veya kooperatif ve kooperatif üst kuruluşlarıyla ithal edeceğiz. Bunların dağıtımını da yine, yerine konusuna göre, Devlet veya kooperatifler yapacak. Bu ne demektir? Bunu söyleyeyim arkadaşlarım; Tereyağı bitti bahanesiyle bazı Batı ülkelerinin tereyağı fazlasına pazar bulmak üzere getirtilen - Halbuki o para ile Türkiye'de mandıracılık geliştirilebilirdi, tereyağı üretimi artırılabilirdi - o onbeş liralık, yirmi liralık tereyağını kırk liraya sattırmayacağız demektir, programımıza koyduğumuz tedbirle. *(C.H.P. sıralarından sürekli alkışlar)*

Merkez Bankasında milyarlarca dolarlık döviz dururken, sunî demir - çelik karaborsası yaratıp da bir avuç vurguncuyu zengin etmeyeceğiz demektir koyduğumuz tedbir. *(C.H.P. sıralarından* "bastır" *sesleri ve sürekli alkışlar*)

Denebilir ki, "Sen özel teşebbüse karşı mısın?" Hayır! Özel teşebbüs var, özel teşebbüs var. Bir, fırsatını buldu mu demir - çeliğin karaborsasını yapan özel teşebbüs erbabı var; bir de o karaborsadan ateş pahasına aldığı demir - çelikle inşaat yapan insan var. Biz inşaat yapanı, fabrikasında demiri, çeliği kullananı, demir - çelik karaborsası yapan özel teşebbüs erbabına tercih edeceğiz. İkisi de özel teşebbüs; birini otelcine tercih edeceğiz.

Başka bazı partilerin, Adalet Partisinin kimi kime tercih ettiğini geçmişte gördük. Bizim tercihimiz, bu programın doğrultusunda, tam tersi olacaktır. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

Diyoruz ki, zamanla teşvik tedbirlerini tüketim maddelerinden yatırım maddeleri sanayiine ve ağır sanayie kaydıracağız. Bu ne demektir?

Tüketim malları imal eden yerli fabrikalarımız belli bir güç düzeyine, kuvvet düzeyine ulaştıktan sonra, Devlet himayesi altında halkı sömürmeye devam edemeyecektir. Eğer o zaman da halka, ürettiği tüketim maddelerini, ihtiyaç, maddelerini pahalıya satmaya devam ederse gümrük kapılarını açacağız, hiçbir teşvik, tedbiri uygulamayacağız, onu bir disiplin altına alacağız.

Bunlar sadece birkaç örnek... Demek ki, fiyat ayarlaması başka, ucuzluk - pahalılık başka olmak kaydıyla söylüyorum, pahalılığı nasıl önleyeceğimizin, hele dar ve orta gelirli yurttaşlarımızı aşırı fiyat yükselmelerinin yükünden nasıl koruyacağımızın bazı somut tedbirlerini dahi, bu Hükümet programında gerekmez iken ortaya koymuşuz.

Ayrıca, bir yandan ağır sanayii, yatırım malları ve ara mallar sanayiini hem geliştireceğimizi, hem yayacağımızı söylemişiz; ama bir yandan da onların silindiri altında sanatkârı, esnafı, küçük ve orta boy sanayiciyi ezdirmeyeceğimizi söylemişiz. Onları ezdirmeyecek kurumlar ve kredi mekanizmaları getireceğimizi söylemişiz. Böylelikle, yalnız halk düzeyinde değil, özel teşebbüsün kendi içinde de denge ve sosyal adalet sağlayacağımızı, kalkınmayı ve sanayileşmeyi, Doğusuyla Batısıyla bütün yurda dengeli olarak yayacağımızı söylemişiz.

Yabancı sermayeden yararlanma zorunluğu gerçeğini reddetmemişiz, ama yabancı sermayeden yararlanırken bir veya iki büyük ülkeye bağımlı duruma gelmeme zorunluluğunu belirtmişiz. Özellikle içinde bulunduğumuz dünya ortamının, koşullarının sağladığı olanaklardan yararlanırken, hem yabancı sermaye konusunda, hem dış ticaret konusunda çok unsurlu bir dengeye önem vereceğimizi belirtmişiz. Yabancı sermayenin kazandığını olduğu gibi dışarıya götürmesine izin vermeyeceğimizi söylemişiz. Elbette kendi çıkarını gözetecektir, ama biz de Türkiye'nin yararını kollamaya onu mecbur edeceğimizi söylemişiz ki bu, kendini düşünme hakkına sahip olan her memleketin elbette yapması gereken bir şeydir.

Değerli arkadaşlarım, Hükümet programında kooperatifçiliğe çok geniş bir yer veriliyor. Lâf olarak yer verilmiyor. Türkiye'de şimdiye kadar görülmemiş, başka birçok demokratik ülkelerde görülmüş ama Türkiye'de görülmemiş yeni bir boyut, yeni bir nitelik, yeni bir güç kazandıracağımızı belirterek söz ediyoruz kooperatifçilikten. Bunu da sözde bırakmıyoruz, kurumlarını söylüyoruz. Kooperatifçilikle ilgili bütün kuruluşları Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı adı altında bir bakanlıkta toplayarak kooperatifçiliğin Devletle ilişkilerinin kolaylaştırılacağını söylüyoruz. Normal kredi mekanizmasının dışında bir mekanizma kurarak, kooperatiflerin yatırımlar yapabilmesi için, kendi üyelerini ve memleketi güçlendirebilmek için gerekli kredileri alabilmelerini nasıl sağlayabileceğimizi anlatıyoruz. Fakat bazı Sayın sözcüler, o arada gerek Sayın Demirel, gerek Sayın Korkmazcan, bizim bu kooperatifçilik anlayışımıza bir kuşku gölgesi düşürücü nitelikte konuşmalar yaptılar.

Sayın Demirel, âdeta bizim kooperatifçilik anlayışımıza "Kolektivizm" kuşkusunun gölgesini düşürmeye kalkıştı. Sayın Korkmazcan da, burada tutulan hedefin "Devlet güdümü altındaki zorlayıcı bir kooperatifçilik sistemiyle köyden şehire kadar ticarî ve sosyal yaşantıyı kontrol altına almak olduğu açıktır." dedi. Bu; endişelerinin hiç varid olmadığını kısa zamanda göreceklerdir. Bizim şikâyetçi olduğumuz güdümlü demokrasi, bir anlamda Türkiye'de bugün uygulanmakta olan demokrasidir. Biz, genel müdürünü Hükümetin tayin ettiği kooperatife, kooperatif demeyiz. Ama bugünkü uygulama; etkin, güçlü kooperatifler görünüşte kooperatif, aslında Devlet bürokrasisinin bir uzantısı halindedir ve işbaşında bulunan Hükümetin

meşrebine göre, ekonomi anlayışına göre ya Devlet bürokrasisinin eğilimlerini yansıtır, ya da o kooperatiflerin üyesi olan köylüyü, üreticiyi sömürmek isteyen bazı iş çevrelerinin menfaatlerini gözetir.

Şimdi bu çatı - kuruluşlar elbette bir süre birtakım eksiklikleri, kusurları düzeltilerek, ister istemez - böyle devam edecek, ama biz süratle yapıyı temelden yükselteceğiz ve çatı ile birleştireceğiz ve en kısa zamanda gerçek demokratik kooperatifçiliği, bugüne kadar Türkiye'de olmayan gerçek demokratik kooperatifçiliği Türkiye'ye getireceğiz, amacımız budur.

Bu kooperatiflerle ticarî ve sosyal hayatı bir ölçüde kontrol altına almak söz konusu ise, bunu yapacak olan, (hiç merak edilmesin) Devlet olmayacaktır; halk kendi ekonomik ve sosyal hayatını, kendi hür iradesiyle bir ölçüde kendi kontrolü altına alacaktır. Aracının, tefecinin kontrolünden çıkarıp üretim hayatını Devlet yardımı ile - ama Devlet müdahalesiyle değil - kendi kontrolü altına alacaktır. Amacımız bundan ibarettir.

Sayın Demirel, "Banka kaynaklarının âdeta kamu fonları gibi kullanma eğilimi, endişemizin kaynağını teşkil etmektedir, banka kaynakları özel kesimin tasarruflarından oluşmaktadır, halk sektörüne neden imtiyaz tanınacak?" dediler.

Sayın arkadaşlarım, benim bildiğim kadarı ile bu bir yanılgıdır. Bankalarda biriken bu paralar öncelikle, bizim yararlandırmak istediğimiz halkın tasarruflarıdır. *(C.H.P. sıralarından,* "Bravo" sesleri, alkışlar) Radyo konuşmamda seçimler sırasında da söylediğim gibi; fakirliğini bir piyango hayaliyle avutmaya çalışan dar ve orta gelirli vatandaşlarımız, 200-400-600'er liralık paralarını bankalarda toplarlar ve o bankalardaki o paralar büyük bölümü ile onların yoksulluğunun sürüp gitmesine neden olanlara verilir.

Değerli arkadaşlarım, biz özel teşebbüsten kredi esirgeyeceğiz demiyoruz. Plân disiplini içinde yatırım yapacak olan, Türkiye'de iş sahaları açacak olan, Türkiye'nin kalkınmasını ve sınaileşmesini hızlandıracak olan iş adamları şimdiye kadar gördüklerinden belki daha büyük kredi kolaylıkları, proje kolaylıkları, hammadde kolaylıkları göreceklerdir. Bunu kendileri de anlamaya ve memnuniyetlerini belirtmeye başlamışlardır. Ama soygun için, halkı ve memleketi fakir bırakma imtiyazlarını sürdürebilmek için ona buna kredi verme dönemi kapanacaktır... *(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından,* "Bravo" sesleri, alkışlar) Şimdiye kadar tütüncüyü soyanlara verilen kredi tütünü yetiştirene, pamukçuyu sömürenlere verilen kredi pamukçuya verilecektir arkadaşlarım. *(C.H.P. sıralarından,* "Bravo" sesleri, alkışlar) Ve öğrencinin hakkı olan para da, aslında kendileri iktidarda bulundukları sırada gençlerin, çocukların muhtaç oldukları okulları açmayıp, özel kişilere artıranlara 10 milyon, 20 milyon olarak verilmeyecek, okumak isteyenlere, onların babalarına verilecektir. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)* Yani kısacası halkın parası halka ve halkı kalkındıracak iş adamlarına verilecek. *(C.H.P. sıralarından alkışlar*, "Bravo" sesleri)

Sayın Demirel, "Hükümet programında karma ekonomi tâbiri hiç geçmiyor" dedi. Hükümet programında borakstan başka devletleştirilecek başka bir şeyden

söz ediliyor mu ki, karma ekonomiden vazgeçildi mi, geçilmedi mi kuşkusu ortaya çıksın. Biz, karma ekonomiden vazgeçmek şöyle dursun, karma ekonomiyi yepyeni bir boyuta, halk boyutuna kavuşturarak daha da güçlendireceğiz. *(A.P. sıralarından "Ne demek o?" sesleri)* Halk boyutu dediğimiz şudur; Halka açık şirketler, devam edebilir, demokratik bir ülkede kimse buna engel olamaz, bunlara hiç bir diyeceğimiz yok. Ama halka açık şirketler altında bazı büyük sermayedarlar kendi para ve sermaye ihtiyaçlarını, kendi yönetecekleri işletmeler için toplayadursunlar, biz de bir yandan Hükümet olarak halkın kendi tasarruflarını kendi yönetim ve denetimleri altında Devlet yardımı ile kuracakları büyük sınai işletmelerde, tarım işletmelerinde değerlendirmelerini sağlamaya çalışacağız. Halk böylelikle Devletin de boyunduruğu altında olmayacak, büyük sermayenin de boyunduruğu altında olamayacak. Yalnız ekonomimiz değil, demokrasimiz de böylece yeni bir boyut kazanmış olacak. *(C.H.P. sıralarından,* "Bravo" sesleri)

Değerli arkadaşlarım, enerji konusunda Sayın Demirel meselelere kendi yaklaşımları açısından tipik bir şey söyledi; "Nerden sağlanırsa sağlansın, kaça sağlanırsa sağlansın elektriğin varlığı önemlidir" dediler. İşte bu zihniyettir ki, Türkiye'yi bugünkü elektrik ve enerji bunalımının ta içine getirdi... *(C.H.P. sıralarından,* "Bravo" sesleri, alkışlar)

Şimdi bizi mecbur bıraktıkları noktada, maalesef biz de bir süre için, "nereden ve kaça sağlarsak sağlayalım" diyecek durumdayız. Ama inşallah bu durumdan çok yakında kurtulacağız. Amerika bizi bir yandan belki fuel -oille enerji üretmeye teşvik ederken, kendisi şimdi enerji üretimi için kömüre dönüyor. Biz ise kendi kömür yataklarımızı toprağın altında terk etmişiz ve nice projeler yıllardır ihmal edilmiş halde duruyor. Bir kısmını da yüzeyden den, kolay tarafından kömürü alıp gerisini yanmaya terk eden bazı sorumsuz özel kişilerin eline bırakmışız ve fuel - oil fiyatlarının roket hızı ile yükseldiği bir dönemde Sayın Demirel'in burada veciz bir şekilde ifade ettikleri zihniyetin sonucu olarak, Türkiye'yi ateş pahasına fuel - oille ye fuel - oil santralları ile elektrik ihtiyacını karşılamaya mecbur olacak durumda bırakmışız. Biz bu durumdan memleketi kurtarmaya çalışacağız Sayın Demirel!

Sayın Korkmazcan; "Petrolde yabancılardan da yararlanmak gerekir" dedi. Hükümet programımda, petrolde yabancılardan da yararlanmayı düşünmediğimizi gösterir her hangi bir ibare olduğunu sanmıyorum. Ancak, yabancı petrol şirketleri karşısında Türkiye'nin millî yararını daha iyi gözetecek yasal tedbirleri ve yönetsel tedbirleri alacağımızı söylüyoruz ki, bu da hakkımızdır.

Sevgili arkadaşlarım, deniyor ki; "Türkiye kendi olanaklarıyla yeteri kadar petrol bulamaz." Çok daha büyük olanaklara sahip dev, uluslararası şirketler sondaj yapıyorlar, "Burada petrol yok" deyip kuyuların üstünü örtüp gidiyorlar; milliyetçi Türk mühendisi geliyor, ufacık olanaklarla oradan petrolü çıkarıyor. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)* Demek ki, kişisel menfaat saikinin üstüne millî menfaat saiki ile gidilince bazı şeyler yapılabiliyor. *(C.H.P. sıralarından alkışlar*)

Sayın arkadaşlarım, yabancı şirketler konusunda ne fazla katı olmak, ne de kendi kendini aldatmak gerekir. Bu konuda ne kadar iştiyaklı olsak azdır. Eğer son

günlerin Amerikan basınını izleyecek olursanız şunu görürsünüz; Amerikan Kongresinde "Engizisyon" tâbir edilen bir mahkeme kuruldu âdeta ve burada bazı dev petrol şirketlerin Amerikalı yöneticileri (Kongre veya Senato üyeleri tarafından, şimdi kesin olarak hatırlamıyorum) yargılanıyor. Neden yargılanıyorlar? 20 yıldan beri Orta - Doğu'da Amerikan hariciyesinin dış politikasını petrol şirketleri eliyle yürüttüğü ortaya çıkmış, bunun hesabı sorulmak isteniyor. (Ne kadarı doğrudur ne kadarı değildir bilmiyoruz. Bunu kınayarak, eleştirerek de söylemiyorum, dünyamızın gerçeği bu. O gerçekleri bilelim yeter, ona göre tedbirli oluruz) Yine bu hesaplaşmada ortaya çıkan bir gerçek, hani bütün dünyanın, az gelişmiş ülkelerin, gelişmiş ülkelerin, Türkiye'nin petrol fiyatlarındaki aşırı yükselişten kıvrandığı dönemde, yani 1973'ün son üç ayında 1972'nin son üç ayına oranla bu büyük petrol şirketlerinin kârlarında % 56 artış var ve bu artışın ancak % 16'sı Amerika'da sağlanıyor, % 84'ü bu petrol şirketlerimin faaliyet gösterdikleri veya petrollerini sattıkları başka memleketlerde sağlanıyor.

Değerli arkadaşlarım, sanırım son müzakerelerde veya müzakerelerden önce zaman zaman bir parti liderinin demecinde; "İşte programda hiç milliyetçilikten bahis yok" falan denilmişti. Çağımızın milliyetçiliğine ekonomik milliyetçilik dedik diye lütfen hor görülmesin, mübalâğalı sayılmasın. Çağımızın milliyetçiliği, bugünkü dünya gerçekleri karşısında, bizim keşfetmek zorunda olmadığımız, kapitalist olsun olmasın dünyanın bütün büyük ülkelerinin açıkladıkları bu gerçekler karşısında millî menfaatleri korumaktır. Çağımızın milliyetçiliğinin birinci koşullu budur. Hükümet programı da bu milliyetçilik anlayışına dayanarak hazırlanmıştır. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

Özellikle Sayın Korkmazcan, Kamu İktisadî Teşebbüslerindeki işçilerin, (yalnız; işçiler değil kastımız, bütün çalışanların; işçisiyle, yöneticisiyle, müstahdemiyle, teknik personeliyle) yönetime katılması ve katkıları onanında (bu sözüm de eleştirildi, halbuki programda var) pay almalarıyla ilgili madde hakkında bazı kuşkuları belirttiler. Bu konudaki düşüncelerimizi kısaca anlatmak isterim.

Değerli arkadaşlarım, bundan iki amacımız vardır. Birisi; şimdiye kadar İktisadî Devlet Teşekküllerinin sahibi, patronu belli olmamıştır. Devlet bunlara gereği gibi sahip çıkmamıştır, özellikle çok partili döneme girildiğinden beri, politik nedenlerle gereği gibi sahip çıkmamıştır. Kendi yöneticilerinin ise sahip çıkabilme yetkileri olmamıştır. Zaman zaman yine iktidarda bulunanların meşrebine, anlayışına göre Devlet sektörü, Türkiye'yi yer yer Ortak Pazar ülkeleriyle rekabet şansına kavuşturabilecek kadar büyük olanaklarıyla, kolay servet sağlamak isteyen bir kısım özel teşebbüs erbabının rahatça sağabildiği, menfaat sağlayabildiği kurumlar haline getirilmiştir. Partizanca atamalar yapılmıştır, özel teşebbüsün isteklerine göre atamalar yapılmıştır veya gerekli atamalar durdurulmuştur ve neticede bunlar memleket ekonomisini ayakta tutabilecek kurumlar olduğu halde memleket ekonomisine yük olan kurumlar haline gelmişlerdir. Biz bunlara yeni bir sahip bulacağız, bu sahip millet olacaktır ve millet adına o fabrikalarda, işletmelerde, maden ocaklarında çalışanlar olacaklardır arkadaşlarım. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

Bunun içsin Yugoslavya misalini verdi Sayın Korkmazcan. Yugoslavya'ya gitmeye gerek yok. Yugoslavya'daki şekil, birçok bakımlardan onların devlet yapısıyla kaynaşmış değişik bir sistem, incelemeye değer yönleri hiç şüphesiz var; fakat biz model olarak başka ülkelere bakalım. Almanya'da, yalnız devlet sektöründe değil, büyük özel müesseselerde bu sistem uzun zamanıdır uygulanıyor ve çok daha ileri ölçüde uygulanmasının hazırlıkları yapılıyor. Yer yer İngiltere'de de uygulanıyor, İtalyan kamu iktisadî kuruluşlarının bir kısmında uygulanıyor. Kapitalizmde bir hayli ileri gitmiş olan Fransa'da Renault gibi bir büyük fabrikada uygulanıyor, kapitalizmin bayraktarlığını yapan Amerika'da MİT (Massaehusetts Institute of Technology) denilen büyük üniversitede bu bir ders olarak okutuluyor. Scanlon Plan adlı bir kürsü vardır ve burada işçilerin yönetime ve kâra katılması dersi okutulur. Hiç değilse benim bildiğim, bir kaç yıl öncesine kadar okutulurdu. Bu da şöyle ortaya çıkmıştır;

Birinci Dünya Savaşından sonraki ağır bunalım yıllarında bir küçük demir - çelik fabrikasının işçileri ücretlerinin artırılmasını istiyorlar, grev yapıyorlar. Patron, dünya iktisadî bunalımının etkisi altında bir kuruş verebilecek durumda değil, zaten iflâsın eşiğinde olduğu için fabrikasını kapatmak üzere, işçilerin üyesi bulundukları sendikanın mahallî şube başkanına gidiyor ve "Bana bir çare bulun" diyor. Sendika başkanı hak veriyor fabrika sahihine, "Bu çareyi fabrikada çalışan işçiler bulabilir, onlara imkân tanıyın" diyor. Scanlon adlı eğitimsiz, fakat uyanık bir işçi bu işin önderliğini üzerine alıyor ve bir kendi kendini yönetim plânı çiziyor. Daha dünya iktisadî buhranı devam ederken o fabrika hem bunalımdan kurtuluyor, hem de işçilere istediğinden çok daha fazla gelir ve menfaat sağlıyor. Ondan sonra hiç bir okulun mezunu olmayan bu Scanlon adlı işçi MIT gibi bir büyük üniversitede bir kürsü sahibi yapılıyor. Amerika'da zaman zaman o kürsü etrafında bir kongre toplanır; Amerika'nın çeşitli yerlerinde yönetime ve kâra katılma sistemini uygulayan özel firmalar toplanırlar, karşılıklı tecrübelerini, izlenimlerini birbirlerine anlatırlar ve bu sistemi geliştirmeye çalışırlar.

Yine İngiltere'de, (yanlış hatırlamıyorsam) Scot Bader adlı bir şirket vardır; bu şirket tamamiyle içinde çalışanlar tarafından yönetilir; kârının bir kısmı çalışanlara verilir, bir kısmı yatırıma ayrılır, bir kısmı sosyal ve eğitsel faaliyetlere ayrılır.

O halde "Siz Yugoslav sistemini getirmek istiyorsunuz" demeden önce, biz bu konularda önyargı sahibi değiliz, çok kendine özgü bir rejimi olan Yugoslavya'daki devlet işletmeciliğinden de elbette bazı öğreneceğimiz şeyler olabilir. Amerika uzman üstüne uzman gönderiyor Yugoslavya'ya. Ama evvelâ Almanya'ya, Amerika'ya, İtalya'ya bakınız, bütün bunlarda bizim yalnız devlet sektörümüz için (özel teşebbüse karışmıyoruz) önerdiğimiz sistemi bulacaksınız.

Değerli arkadaşlarım, istiyoruz ki, Devlet bu işletmelere yön versin, plân hedefleri versin; ondan sonra karışmanın; yetkileriyle ve sorumluluklarıyla baş başa kalarak; işçisi, mühendisi, yöneticisi kafa kafaya versinler, hem bu müesseseleri kurtarsınlar, hem kendi kendilerini kurtarsınlar, hem de Devlet maliyesini ve bütçesini kurtarsınlar. Bizim istediğimiz bundan ibarettir.

Sayın Demirel; hem "Bu programla hiçbir şey getirmiyorsunuz" diyor, hem de, "Bu programda vadettiklerinizi hangi maddî olanaklarla yapacaksınız?" diyor. Demek ki, biz aynı şeyi söylemişiz ki, "Bunu hangi olanakla yapacaksınız" diyor. Bir de espri yaptılar, "Milyonların Maliye Bakanlığının alt katında olmadığını göreceksiniz" dediler. Bu tatlı bir espri idi. Fakat ben espri yapmayacağım, kendilerine bir gerçeği hatırlatacağım.

Kendileri Başbakan oldukları vakit, bildiğim kadar ve bazı kendisinin danıştığı iktisatçılardan da öğrendiğim kadar - uzun zaman, "Şu yastıkların, şiltelerin altındaki milyonlar ne zaman çıkacak" diye beklemişler. İktidara gelmeden önce bu konuda söylediklerine, "İşte Halk Partisi Hükümetleri varken herkes milyonlarını şiltesinin altında saklıyor, yastığının altında saklıyor" lâfına kendileri de inanmışlar. Sonradan ciddî ciddî, bildiğim kadarıyla bazı ekonomistleri çağırmışlar; "Bu milyonlar ne zaman yastıkların, şiltelerin altından çıkacak" diye. Biz böyle bir bilmezlik içinde değiliz. Maliye Bakanlığının alt katında bize ne devredildiğini maalesef çok iyi biliyoruz Sayın Demirel. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Ve bütün o imkânlar içinde; ama o imkânları süratle artırmaya çalışarak, programımızda belirttiklerimizi yapmaya çalışacağız.

Sayın Demirel, kendileri birkaç yıldır çok reformcu oldular biliyorsunuz, "Hükümet programı reformlardan hiç söz etmiyor" dediler. Değerli arkadaşlarım, 2,5 yıl o kadar sözü edildi ki, millet bıktı ve ciddiye almaz hale geldi. Yozlaştırmayı başardınız reformları... Onun için artık sözünü etmeyeceğiz, yapacağız arkadaşlarım. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Bu programda sizin reddettiğiniz ne varsa gerçek reform onlardır...

"Toprak reformundan söz edilmiyor" dedi Sayın Feyzioğlu, doğrudur. Millî Selâmet Partisi Grubu adına konuşan Sayın Hasan Aksay arkadaşım da bunu açık yürekle belirtti. Bu koalisyon anlaşmamızın bir gereğidir. Bunu kendi aramızda konuşmuş olduğumuz gibi, bütün açıklığı ile Yüce Meclise ve kamuoyuna bildirmeyi görev sayıyoruz.

Değerli arkadaşlarım, aslında Sayın Millî Selâmet Partisi Genel Başkanı arkadaşımın iznini almadan koalisyon müzakerelerine gireceğim, özür dilerim. Koalisyon müzakerelerinin uzaması sanıldığı gibi temel ekonomik, sosyal ve siyasal konulardaki bazı anlaşmazlıklardan ileri gelmedi. İki tarafın da titizliğinden ileri geldi. Hükümet kurulduğu zaman ortaya çıkabilecek yönetimle ilgili, tedbirlerin ayrıntılarıyla, ilgili bazı sorunları Hükümet kurulmadan önce açıklığa kavuşturmak arzumuzdan geldi. Bu arada ikimiz de birbirimize bu programda yer alan siyasal, ekonomik ve sosyal tedbirleri kabul ettirmekte en küçük bir güçlük çekmedik. Sadece iki konuda karşılıklı güçlüğümüz oldu.

1. — Toprak reformu konusunda. Burada bize Sayın Feyzioğlu ve Sayın Demirel tarafından hatırlatıldığı gibi, geçen yıl yürürlüğe girmiş olan Toprak Reformu Kanununu yeterli bulmadığımız bilinen bir gerçektir, bunu bildirgemizde de açıkladık ve iktidar olunca değiştireceğimizi, ne yönde değiştireceğimizi anlatarak söyledik.

2. — Ortak Pazar konusunda güçlüğümüz oldu. Fakat aslında iki parti de, karşılıklı, bu konularda dahi büyük bir fedakârlıkta bulunmak zorunda kalmadılar. Çünkü Sayın Millî Selâmet Partisi sözcüsünün de dün burada açık sözlülükle belirttiği gibi, Millî Selâmet Partisi bizim Ortak Pazar üyeliği yolunda atılmış aceleci, ihtiyatsız adımları, verilmiş aşırı tavizleri onarmak, kendi ulusal yararımıza uygun hale getirmek için beslediğimiz niyetin içtenliğini gördü. Bunu bir teminat olarak kabul etti. Hiç değilse, bu, Türkiye'nin menfaatlerini büyük ölçüde korur diye düşündü. Biz de şöyle düşündük. Toprak Reformu konusunda; Millî Selâmet Partisi bizim Toprak ve Tarım Reformu Kanununda yapmak istediğimiz değişiklikleri sakıncalı buluyor, olabilir; ama yürürlükte bir kanun vardır. Bunun yürütülmesinde iki parti mutabık. Biz de bunu şöyle içimize sindirdik; Bizim anlayışımıza göre esasen doğrudan doğruya toprak dağıtımı ile toprak reformuna başlamak son derece tehlikeli olabilir. Çünkü bir toprak reformu uygulamasının ilk yıllarında verim düşüşü olursa, "Toprak reformu da bu muymuş" diye bir hayal kırıklığı uyanabilir. Toprak reformu uygulamasıyla birlikte köylüyü verimli ve yoğun tarım işletmeciliği yapabilecek olanaklara kavuşturmak gerekir. Bunun için güçlü kooperatiflere, yeterli kredi olanaklarına kavuşturmak gerekir. Aracının, tefecinin sömürüsünden kurtarmak gerekir... *(A.P. sıralarından "hayırlı sabahlar" sesleri)* Bunu kitaplarımızda, bildirgelerimizde yıllardır okuyabilirdiniz. Size hayırlı sabahlar. Size hayırlı sabahlar... Yıllardır bizim toprak reformu anlayışımızın kuru bir toprak dağıtımından ibaret olmadığını bu kürsüde anlatıyoruz, kitaplarda yazıyoruz, bildirgelerde anlatıyoruz. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar; C.H.P. ve A.P. sıraları arasında karşılıklı gürültüler)*

Başarılı bir toprak reformu için gerekli olduğunu bildiğimiz bu tedbirlerin alınmasının hiç birine Millî Selâmet Partisinin itirazı yok. Onun için bu dönemi bu şekilde değerlendiririz, ondan sonra bugünkü kanunun elverdiğinden daha ileri ölçüde bir toprak reformuna gerek var mıdır, gerek yok mudur, onu zamanı geldiğinde ayrıca düşünürüz. Demek ki, toprak reformu konusunda ve Avrupa Ekonomik Topluluğu konusunda aramızdaki müzakere ve karşılıklı uzlaşma, taviz bundan ibarettir. *(C.H.P. ve A.P. sıraları arasında müdahaleler, gürültüler)*

Rica ederim, rica ederim arkadaşlar.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — Sayın arkadaşlarım, Sayın Demirel burada, her halde bizim yüzümüzden olmamakla beraber, "Büyük ölçüde artan hayat pahalılığı karşısında köylünün satınalma gücü iki misline çıkarılmalı" dedi. Buna çok sevindim.. Temenni ederim ki, bu olanağı bulduğumuz hallerde bundan memnun kalmayacak bazı iş çevrelerinin görüşleri, şikâyetleri bu kürsüde yansıtılmaz.

Değerli arkadaşlarım, "Haşhaşta ne yapacaklar? Vazıh deyimler bulamadık" dedi Sayın Demirel. Kendi bildirgelerini açtık, birkaç defa karıştırdık, tek bir cümleye rastlamadık. Ama seçim kampanyası sırasında "Kanunu değiştirerek haşhaş ekimime müsaade edeceğiz" diye söylediler. Halbuki mesele kanunla halledilecek değil, kararname ile halledilecek mesele idi. Niçin öyle dediler? Çünkü Hükümet

kendi ellerinde idi, bunu yapabilecek bakanlar kendi bakanları idi. Kendileri resmen Hükümette olmasalar bile fiilen Hükümette idiler. Onun için kararname ile yapabilirlerdi. Bunu halktan saklamak üzere, "Kamunu değiştireceğiz" dediler. Biz başından beri yazılı metinlerimizde ne söylüyorsak, o mealde, o çerçeve içerisinde kalıyoruz. İktidara geldik, güvenoyu aldıktan sonra verirseniz, ilk inceleyeceğimiz meselelerden birisi olacaktır. İnceleyeceğimiz sözü bile doğru değil, şimdiden konuyu inceletmeye başladım. Bu konuda her şeyden önce Türkiye'nin ve Türk köylüsünün yararını düşüneceğiz. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Geçen gün bazı bilim adamlarının açıkladığı bir acı gerçek; Türkiye'deki haşhaş tohumu 3-4 bin yıl içinde oluşturulmuş bir tohumudur. Türkiye'yi, ileride bu tohumu başka memleketlerden, ithal etmek durumunda bırakmamak için gerekli her tedbiri alacağız. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Haşhaşın yalnız haşhaşını değil, yemeğinde yağını kullanan, ahırında sapını kullanan köylüyü ele - güne muhtaç olmaktan kurtaracağız arkadaşlarım. Bunun için hiç endişe etmeyin. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Orman köylüsüne bu programla önerdiğimiz, sağladığımız olanaklardan da çok endişe duyulduğunu gördüm Sayın Demirel'in konuşmalarından. Bazı çevrelerin endişe duymakta yerden göğe kadar hakları vardır. Çünkü şimdiye kadar Türkiye'de bazı iş adamları Devletin ormanlarından, keresteyi, odunu ucuza kapatmışlar, Devletin inşaatına iki misli fiyatına satmışlardır. Bu yapılamayacaktır artık. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)* Bunun ticaretimi en başta orman köylülerinin kooperatifleri yapacaktır.

"Genel sağlık sigortasından söz edilmemiştir" dedi Sayın Demirel. Oysa genel sağlık sigortasının memlekete yayılacağı programda açıkça ifade edilmiştir.

Değerli arkadaşlarım, Sayın Feyzioğlu arkadaşım grev oylamasının muhtemel sakıncaları üzerimde durdu. Bu sakıncaları elbette biz de biliyoruz; fakat şimdiye kadar yürürlükte olan sistemin sakıncalarına bir çözüm bulunamamıştır. Eğer bu sakıncalara, yani hangi sendika yetkilidir, bunu tayin edebilmek için etkin bir sistem, mekanizma bulunabilirse, bu önerimiz de ısrar etmemiz hiç bir neden kalmaz. Bu öneriyi huzurunuza getirdiğimiz vakit de, Sayın Feyzioğlu'nun aklında bulunan, benim de paylaştığım kaygıları giderici birtakım formülleri de hiç şüphesiz ya biz getireceğiz veya burada birlikte arayacağız. Ama bugün çalışma hayatiyle biraz yakından ilgilenen Sayın üyeler, sendikalar anasında yetki ihtilâfı meselesinin nasıl sendikacılığımızı birtakım hastalıklarla malûl hale getiren, nasıl huzursuzluk nedeni olan bir sistem olduğunu biliyorlar. Bu, bizim çıkarttığımız kanun, iyi niyetle koymuşuz, ama uygulamada işlemediğini görüyoruz. Bunu değiştirmek için çare arıyoruz. Bu çare, programa koyduğumuz olmayabilir, ama mutlaka bir çare bulmaya mecburuz. Daha iyisi şu ama kadar aklımıza gelmedi.

Değerli arkadaşlarım, Sayın Demirel, (Özür dilerim, bu bölümde perakende olarak konulara değiniyorum) "İşçi - memur ayırımı nasıl olacak" dediler.

Bunun kesin ölçeğini, tabiî güvenoyu verirseniz kısa bir süre içinde aramaya, bulmaya çalışacağız. Bizim düşüncemize göre bazı genel kurallarım söyleyebilirim;

Birincisi; kamu sektöründe çalışanlardan aslında işçi sayılması gerektiği halde, toplu sözleşme ve grev hakkından yararlanmasın diye memur statüsüne mahkûm edilenleri cesaretle işçi statüsüne geçireceğiz. Birinci kıstasımız bu olacak.

İkincisi; İktisadî Devlet Teşekküllerimde kuracağımız demokratik işletmecilik yöntemiyle, o sektörde çalışanlar zaten muhtemelen memur olmaktan çıkacaklar; yöneticisiyle, mühendisiyle işletmecisiyle, hepsi sözleşmeyle çalışan, hukuk açısından işçi sayılabilen veya işveren vekili sayılabilen kimseler durumuna gelecekler.

Yine, Sayın Demirel, "Teknik personelden en iyi ve etkin biçimde yararlanacağız diyorsunuz. Bunu nasıl yapacaksınız?" diyor.

Bunu yapmaya mecburuz. Aksi halde sanayileşemeyiz; aksi halde beyin göçünü önleyemeyiz, aksi halde Türkiye'de o kadar milyonlar, milyarlar harcayarak okuttuğumuz teknisyen, sanatkâr, mühendis, jeolog, doktor yaptığınız elemanların yurt dışına gitmelerinin bir ölçünün üstünde önleyemeyiz. Bunun mutlaka çarelerini bulacağız. Bir kere onları manen tatmin edeceğiz, onları küstürmeyeceğiz. Acı gerçek şu ki, Sayın Demirel o zümrenin içinden geldiği halde o zümreyi kendisine küstürdü. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

Biz Türkiye'de bir teknokrasi kurmak istemiyoruz. Ama teknik insana, bilim adamına, teknisyene gereken değer verilmeden, gereken ölçüde manevî ve maddî tatmin sağlanmadan demokrasinin de işleyemeyeceğine, sanayileşme yolunda da ilerleyemeyeceğimize inanıyoruz.

Evvelâ şunu içimize sindirmemiz lâzım, milletvekilleri olarak, bakanlar olarak, ben Başbakan olarak, Devlet dairelerinde değerli arkadaşlarımız müsteşarlar, genel müdürler olarak şunu içimize sindirmek zorundayız; Çağımızın sanayi uygarlığında birçok teknik personel kendisinin üstü durumunda bulunan, âmiri durumunda bulunan kimseden daha yüksek ücret alabilir, alması gerekebilir. Mühendisi tutmak için, jeologu tutmak için onun maaşına zam yapacağız. Efendim, onun âmiri müsteşar, onun âmiri genel müdür bu kadar para alıyor, haydi onlara da yapalım, haydi arkasından mühendise... Bu yok. Sanayileşen her toplumda bazı öyle işçi vardır ki, âmirinden yüksek ücret alır. Bu, sanayileşmenin henüz çaresi bulunamamış bir personel rejimi sorunudur. Çaresini buluncaya kadar buna teslim olacağız; teknik personeli hem manen, hem maddeten, tatmin için gerekeni yapacağız arkadaşlarım.

Sayın Demirel, "Büyük şehirlerin ve metropollerin problemlerine ne gibi çözümler düşünülmektedir?" dediler.

Anlaşılan kendileri bizim programımızı okumak zahmetine katlanmamışlar, kendileri sorsun biz anlatalım diye düşünmüşler. Hepsi ayrıntılı olarak var. Uydu kentlerden söz etmişiz. Büyük şehirlerin kendi kendilerini boğmalarını önlemek için, çevre sağlığı sorununu önlemek için, arsa spekülâsyonu sorununu önlemek için, İngilizce "Statelite" denilen uydu -kentler kurulmasını önermişiz her büyük şehrin etrafında. Şehirlerin etrafındaki gelişme alanlarında bulunan arsaların kamu yararına kullanılmak üzere kamulaştırılmalarını önermişiz.

Gecekondu sorununa köklü, gerçekçi ve cesur çözümler önermişiz. Bazı arkadaşlarımızın, Sayın sözcülerin korktukları gibi herkes dilediği yere gecekondusunu kuracak değil, buna son veriyoruz. "1973 Aralığına kadar olan uygulamayı bağışlama sınırı içine alacağız" diyoruz. Özel kişilerin atmaları üzerimde kurulmuşsa, "İlle o arsaları kamulaştıracağız" da demiyoruz; "Mümkünse kamulaştıracağız, mümkün değilse, gerekli değilse onlara, başka yerde konut sağlayacağız" diyoruz ve bundan sonrası için, "Altyapı hizmetlerini Devletin getireceği alanlar tespit edeceğiz ve kendi evini kendi yapana, ne zamandır lâfı edilen, ama gerçekleşmeyen bir sistemle yardımı yapacağız" diyoruz.

Ayrıca, köy - kentlerden söz ediyoruz. Sayın Demirel köy - kentler hakkında çok kuşkular ileri sürdü. Oysa bu, "Merkezî köyler" adı altında, daha bundan kısa bir süre önce burada "müzakere ettiğimiz Üçüncü Beş Yıllık Plâna muhtemelen bizim 1969 bildirgemizden esinlenerek Veya değerli plânlamacı uzmanların düşüncesiyle girmiş bir konudur. Uygulaması yapılmamıştır, belli bir ekonomik ve sosyal sistem içine oturtulmamıştır. Onun içtin bugüne kadar işleyeceğimden şüphemiz vardı idaredeki bazı iyi niyetli yöneticilerin gayretine rağmen; fakat biz bunu uygulamaya kararlıyız. "Bunun finansmanı nereden gelecek?" diye soruldu. Bu, kemdi kendimi finanse edecek. Çünkü köylüye hizmet eskisinden çok daha kolay ve ucuza götürülebilecek; köyler, köy - kentlere nakledilmeyecek, isteyen yerli yerinde oturacak, ama bugün hiç bir köye ulaştırılması mümkün olmayan bazı hizmetler ve yatırımlar merkezî hizmet noktalarına götürülecek ve oradan gerektiğinde köylere de ulaştırılması olanağı sağlanacak. Bunlar üretim merkezleri olacak, daha ileri tarım teknolojisi merkezleri olacak ve yaygın sanayi politikamızın gereği olarak, köylünün de katkısıyle, teşebbüsüyle veya yurt dışındaki hemşehrilerinin ortaklığı ile sanayi kuruluşları kurabilmeleri için bütün olanakları toplayacak merkezler olacak.

Buralarda kurulacak küçük sanayiler aslında şehirlerde kurulacak sanayii erden çok daha düşük maliyetli olacak, özel teşebbüs veya devlet bir şehirde bir teşebbüs kurmak için evvelâ birtakım is tim lâikler yapar, birtakım sosyal yapılar yapar, sosyal görüşü daha, ileri ise lojmanlar yapar; ama köylü fabrika kurmayı düşündüğü vakit (ki, yer yer birçok yerlerde düşünülüyor) bu yatırımların hiç binini yapmaksızın tasarrufunu olduğu gibi fabrikaya yatırıyor.

Bundan bir süre önce, geçen yaz b ad arı idi, Alanya'nın Alsarlar Köyüne uğradım, kendiliğinden, tarihî oluşum içinde bir merkezî köy, bir yarı köy - kent durumuna gelmiş Alsarlar. 10-11 köy ona bağlı, meyvecilik yapan köyler veya dağ köyleri... Burada köylü bir ambalaj fabrikası, kuruyordu türlü engellemelere rağmen Ambalaj fabrikasının temelinden ve inşaat malzemesinden başka tek bir ek inşaat, yan inşaat yoktu. Halbuki aynı fabrika bir şehirde kurulacak olsaydı, onunla ilgili bir sürü yan masraflar da ortaya çıkmış olacaktı.

Demek ki, her bakımdan; gerek hizmetin götürülmesi bakımından, etkinliği bakımından, gerek sanayi kuruluşları bakımımdan köy - kentler kendi kendilerini finanse edebilecekleri gibi, daha üretken kaynak merkezleri haline gele çekleridir.

Değerli arkadaşlarımı, muhtemelen bizim programda belki acele ile yaptığımız bazı ifade aksaklıkları dolayısıyle bu üniversiteye giriş konusunda meramımızı iyi anlatamadığımız görülüyor. Böyle olabileceğini bütün içtenliğimle söylüyorum. Onun için müsaade ederseniz bu konuda ne olacağını, ne olmayacağını kısaca anlatayım.

Bazı sözcü arkadaşlarımız dediler ki; "Siz herkes için üniversiteye giriş sınavsız olacaktır, demiştiniz. Halbuki şimdi bazıları için sınavlı olacak diyorsunuz"

Değerli arkadaşlarını, herkes için üniversiteye girmek sınavsız olacak derken bunun anlamı elbette şu olanak gerekir; *(A.P. sıralarından* "Yaaa!" *sesleri)* Arkadaşlar, ciddî bir mesele konuşuyoruz, yağlarla, ballarla halledilecek bir mesele değil, ciddî bir mesele üzerindeyiz, 150 bin genci ilgilendiren bir mesele konuşuyoruz.

"Herkes imtihansız girecek" demek, üniversiteye girme hakkını iktisabetmemiş kimselerin de imtihansız olarak üniversiteye gireceği mânasına elbette gelmez. Kimler üniversiteye sınavsız girecek? Üniversiteye hazırlayıcı nitelikte oklukları kabul edilen ortaöğrenim kurumlarını bitirenler üniversiteye sınavsız girecekler. Buna ek olarak şimdiye kadar üniversiteye girme olanağını hiç bulamamış olanlara da sınavla girme şansını tanıyoruz, geçici olarak... Ayrıca diyoruz ki, kimsenin önü tıkanmayacaktır eğitimde ve öğretimde. Liselerde tek çatı altında değişik bölümler, programlar uygulanacak ve üniversiteye hazırlayıcı nitelikte olmayan bir programa devam etmekte olan bir öğrenci eğer fikrini değiştirir, "Hayır, ben bu meslekten vazgeçtim, üniversiteye gideceğim" derse, ona göre bir çatının altında değişik kurslar, programlar bulunacağı için, onları izleyebilecek ve o da o zaman üniversiteye sınavsız girebilecek.

Şimdilik üniversiteye girme hakkı hiç tanınmamış olanlara yeni bir hak tanıyoruz, ilerde onları da lise mezunlarına sağlayacağımız imkâna tam kavuşturulmak üzere.

Demek ki, seçimlerde verdiğimiz sözün gerisine düşmemişiz, daha ilerisine gitmişiz arkadaşlarım. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Sayın Demirel, benim geçmişteki bazı sözlerimden hatırlatmalar yaparak biraz alaylı bir üslupla, "İmam - Hatip okullarının orta kısmı açılacak mı?" diye sordular.

Değerli arkadaşlarım, bizim geçmiş, yıllardaki itirazlarımız şu idi; Bütün meslek ve sanat okullarının orta kısımları kapatıldı; askerî ortaokul, san alt ortaokulu, Maliye Meslek Orta-okulu, tarım ortaokulu, hemşire ortaokulu, sağlık ortaokulu, hepsi kapatıldı, yalnız İmam -hatip Ortaokulu parasız yatılı giriş olanaklarına sahibolarak açık bırakıldı. Bu durumda fakir aileler, çocuklarının din adamı olarak yetişmesini isteseler de istemeseler de çocuklarını bu okullara göndermek zorunda kalıyorlardı. Biz, "İmam - Hatip okulları kapansın" demedik. Biz, "Sosyal adaletin gereği, Türkiye gibi fakiri bol bir ülkede bütün meslek ve sanat okulları, tıpkı İmam-Hatip Okulları gibi ilkokula dayalı hale getirilsin yeniden" dedik. Ne yapıldı? Tam tersi yapıldı, fakir çocuklarına son olanak da kapatıldı ve imanı - hatip okullarının orta kısmı kaldırıldı. Şimdi İmam-Hatip Okulu ve diğer meslek ve sanat okulları ile

birlikte bütün meslek öğrenimini ilkokula dayalı hale getireceğiz. Programımızda yazılı olan budur.

(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)

"Vekil imamlar kadroya geçinilecek mi, geçirilmeyecek mi? Açık söyleyin" dedi Sayın Demirel.

Böyle konularda hiç bir kompleksimiz yok. Açık söyledik, daha da açık söyleriz. Türkiye'de vekil imamlar sorunu inkâr edilemeyecek bir sosyal sorundur. "Sen, yeteni kadar bilgili değilsin" diye insanları, şu ana kadar iyi - kötü bir geçim imkânı olan insanları Devlet tutup camii kapısının dışına atamaz. Ama bazısının muhtemelen okuması yakması dahi yoktur ki, bu gibi kimselere de büyük sorumluluk, bilgi isteyen bir görevi de ilelebet emanet edemeyiz. Bunların birçoğunun kendi kendilerini ne kadar iyi yetiştirdiklerini çok iyi biliyorum anma, aralarımda o olanağı, aile durumları, yoksullukları dolayısıyle bulamamış olanlar da vardır.

Bizim dediğimiz açıkça şudur; Vekil imamların eğitim açısından eksikliklerini tamamlayacağız. Bu eksiklikleri tamamlanınca onları asıl kadroya geçineceğiz, ondan sonra vekil imamlık uygulamasına son vereceğiz. Sözlerimiz bundan ibarettir. *(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından alkışlar)*

Seçim sistemi konusunda Sayın Feyzioğlu, benim şahsen benimsediğim bir öneride bulundu. Derhal koalisyon ortağımız olarak Sayın Erbakan'a eğildim, "Siz de benimser misiniz?" dedim, Memnuniyetle" dediler. "Seçilim sistemi değişirken seçilme yaşını 25'e indirelim" dediler, dediler Sayın Feyzioğlu. Bunu şükranla karşılıyoruz ve gruplarımızın da benimseyeceğini düşünüyorum. Bunu memnuniyetle, hazırlayacağımız kanuna koyarız. *(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından alkışlar)*

Millî savunma hizmetleri konusunda Sayın Demirel, "Modern bir ordunun ihtiyaç fazlası olanları yurt hizmeti sırasında askerlik dışı kamu hizmetlerinde görevlendirebiliriz" sözümüze kargı, "Amele-i mükellefe devri yeniden mi açılıyor? Her ne sebeple olursa olsun bu devir açılamaz" dediler.

Böyle meydan okumalara ihtiyaç yok Sayın Demirel. Türkiye'de demokratik hukuk devleti var. Her şeye rağmen tahribedilmemiş Anayasa Mahkemesi var, Danıştay var, elbette açılamaz. O devir, elbette amele-i mükellefe devri açılamaz. Biz Anayasamızın elverdiği ve bugüne kadar kullanılamamış bir olanağı memleket yaranıma kullanacağız; herkesi kendi bilgisine, eğitim alanına eğilimine en uygun alanda ordunun ihtiyaç fazlası olanları çalıştıracağız. Böylelikle askerlik çağına gelmiş gençlerimizi, bazılarını yıllarca, işsiz güçsüz, evsiz barksız bekleme durumundan kurtaracağız ve başta geri kalmış bölgeleri o yetişmiş elemanların hizmetlerinden yararlandıracağız.

Kıbrıs konusunda Sayın Korkmazcan bir endişelerini belirttiler. Bu konuda kısaca sunuşta bulunma gereğini duyuyorum. Şöyle dediler; "Kıbrıs'taki Türklerin emniyeti için Türkiye'nin bu konuda söz sahibi olmakta devamı imkânı mı, yoksa ancak bir veya iki eyaleti Türklerin idaresinde şeklen bağımsız bir devlet idaresi mi millî menfaatlerimize daha uygundur?"

Bu soruyu sormalarının nedeni, bizim Kıbrıs için en uygun çözüm olarak federasyon fikrini önermiş olmamız. Bu konuda en küçük bir kaygı durmalarına gerek yoktur. Esas olan Kıbrıs'ın bağımsızlığıdır bizim için. Kıbrıs'ın ne bölünmesini, ne başka bir ülkeye ilhakını istiyoruz, "Bağımsız bir devlet statüsü olmaya devam etmelidir" diyoruz. Bağımsız bir devlet statüsü içinde, elbette, Türkiye ile bugüne kadar devam eden ilişkileri devam edecektir. "Federasyon" derken de, Kıbrıs'ı eyalet eyalet bölmeyi asla düşünmüyoruz. Osmanlı Devlet düzeni ve yerleşme düzeni bize bu konularda çok ilham da verebilir. Her cemaati dağılmış bulunduğu yerlerde dahi belli egemenlik, kendi kendini yönetim olanaklarına kavuşturmak olanağı vardır. Biz Kıbrıs'ı bölecek bir federasyon düşünmüyoruz, iki toplumun egemenlik haklarında adaletli ve demokratik bir dengeyi ve uzlaşmayı sağlayacak bir federasyon istiyoruz. Bu bakımdan, Sayın Korkmazcan'ın bir açıdan, Kıbrıs'ta Rumların da tamamen ters açıdan duydukları endişelerin ikisi de yersizdir. Hiç endişe duyulmasın. Hükümet olarak Kıbrıs sorunu için en isabetli çözüm şeklinin federatif bir sistemle bulunacağına inanıyoruz. İki toplumdan oluşan Kıbrıs Devletinin Anayasasında, federatif devlet bünyesinin gerekli kıldığı unsurların bir kısmının esasen mevcut bulunduğuna inanıyoruz. Belki Rumlar da bu konuda, bizim zihnimizde bulunanlardan çok daha başka düşünceleri bizde vehmettikleri için aşırı endişeye kapılıyorlar. Bu itibarla, 1960 statüsünün hangi ölçüde takviyesinin Türk Cemaatinin güvenliği ve Kıbrıs Devletinin bağımsızlığı bakımından daha büyük bir teminat sağlayacağını araştıracağız. Bunu yaparken görüşmelerde ulaşılmış olan bugünkü durumun en iyi bir şekilde ileriye dönük olarak değerlendirilmesini, daha ileriye doğru götürülmek üzere, daha iyiye doğru götürülmek üzere değerlendirilmesini elbette görev bileceğiz.

Sayın Korkmazcan, Demokratik Parti Grubu adına yaptıkları konuşmada; "Bu Hükümet solcu bir Hükümettir. Böyle bir Hükümet karşısında Demokratik Parti sağcı, milliyetçi, demokrat muhalefeti temsil etmektedir" dedi.

Kendileri için uygun gördükleri sağcılık sıfatına bir şey söylemek bize düşmez. Bu sıfatla çağında bulundukları partileri de rahatsız etmiş olduklarını şüphesiz müşahede etmişlerdir. Çünkü sağcılık eskiden dinsel, geleneksel anlamda değerlendirildiği için Türkiye'de, birçok kimsenin saygı duyduğu bir kavramdı; ama şimdi gerçek çağdaş anlamını ve içeriğini kazanmıştır ve bu anlamda da, ekonomik ve sosyal anlamda sağcılığın, pek hoş bir şey olmadığı memleketimizde geniş ölçüde kabul edilmeye başlamıştır. Ben de bu anlamda sağcılığı kendilerine reva görmeyeceğini umuyorum; fakat bu tâbiri kullanıp kullanmamak tabiatıyle kendi bilecekleri iştir. Milliyetçilik konusunda, kendilerinin milliyetçilik anlayışına da, demokrasi anlayışlarına da saygı duyarım; fakat milliyetçilik konusunda her hakle bir muhalefete ihtiyacımız olmayacaktır. Bundan emin bulunsunlar. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Çağımızın gereklerine en uygun bir milliyetçiliği uygulayacağız.

Demokrasi anlayışları bakımımdan da, bizim getirmek istediğimiz demokratik özgürlüklere karşı çıkacak yönde bir muhalefet yapmazlarsa bilhassa memnun oluruz ve buna karşı çıkmayacak bir muhalefetle beraber çalışmaktan kıvanç duyarız.

Değerli arkadaşlarım, gene Demokratik Partisinin bence çok yersiz kuşkularını sembolik bir dille anlatan "Aysberg" nazariyesi de geçersizdir. İki parti arasında bütün görüşmeler her yönü ile kamuoyuna açıklanmıştı; son bir - iki yönü kaldıysa açıklanmamış, onları da burada açıklıyorum. Bildirgelerimizden tabiî Millî Selâmet Partisi adına konuşmak bana düşmez, ama kendi bildirgemizden bu Hükümet Programına aktarılmamış hususlar da kamuoyunun bilgisi içindedir. Hiç birisini saklama gereğini duymamışız. Demokrasi bir açıklık rejimidir. Daha az değil, daha çok bir demokrasi olsun istiyoruz ülkemizde; yani daha çok açıklık rejimi olsun istiyoruz. Böyle bir rejimin kurulmasında bize yardımcı olurlarsa, böyle "Aysberg" hayalleri görmemize de gerek kalmaz o zaman. En korkulan akımlar bile suyun altında saklı kalmaz, suyun yüzüne çıkar. Suyun yüzüne çıktı mı, her tedbirini alırsınız, en etkin ve demokratlık şekilde alırsınız ve o şekilde demokrasimiz daha sağlam, daha sağlıklı bir ortama kavuşmuş olur.

Değerli arkadaşlarım, bu protokol, bu programı ve bu Hükümetin tu tümüyle, öyle inanıyorum ki, Devletimize ve demokrasimizi daha çok açıklık getiriyoruz. Demokrasinin iyi işlemesi için gerekli olan saygınlığı politikaya ve politikacıya kazandırmaya çalışacağız. Şimdiye kadar, demokrasinin gereği olan "Halkın kendi kendini yönetmesi" kuralı, "Halkın Devlet ve memleket işleriyle ilgilenmesi" kuralı işletmesin diye, politika halka çirkin bir şey gibi gösterilmek istenirdi. Dernekler Kanununda ve öteki yasalarda yapılan filân, kısıntılar hep bunun sonuçlarıdır aslında, Hani, çocuğun pastayı yememesi istenince "Acıdır, sakın yeme" derler. Devletin, memleketin nimetlerinden istifade etmek istemeyenlere "Aman, politika kötü şeydir. Siz sendika olarak karışmayın, sen genç olarak karışma, sen işçi olarak, sen memur olarak karışma"... Kim karışsın? Bir avuç insan. O zaman politika çirkin olur, o zaman politika çamur olur. Biz getireceğimiz geniş özgürlüklerle, politikada herkesi bütün yurttaşları daha etkin hale getireceğiz. Halkımızı, Devlet yönetimine daha çok ağırlığını koyabilme olanağına kavuşturacağız. Politika ile ilgili bu yanılgıyı lortadan kaldıracağımız gibi, geçen gün Hükümet Programımda değindiğimiz, dün Sayın Millî Selâmet Partisi sözcüsü arkadaşımızın değindiği ve Sayın Demirel'in de alay ederek değindiği başka tarihî yanılgıları da ortadan kaldıracağız. Artık kimse sömürü aracı olarak din istismarı yapamayacaktır. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*. Artık kimse reformculuğu yozlaştırmak için Atatürk istismarcılığı da yapamayacak. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri alkışlar*). İşte iki parti, Atatürk ilkeleri doğrultusunda ve işte bu Devleti yöneteceğiz diye milletimizin önüne el ele verip çıkmış durumdadır. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Değerli arkadaşlarım, getireceğimiz yönetimle - eğer güvenimize lâyık olursak, bizi güveninize lâyık görürseniz - komünistlik umacısıyle toplumu korkutup da demokrasiyi ve özgürlükleri kısmaya kalkışmayacağız. Kimsenin kimseyi sömürmesine, ne yabancıların Türkiye'yi ne kemdi içimizden bazılarının halkı sömürmesine ve ezmesine izin vermeyeceğiz. Herkes düşüncesini serbestçe açıklayabilecek; ama kimse düşünce ayrılıkları yüzünden. kavga edemeyecek. Kimse kendi düşüncesini, inancını başkasına yumrukla, taşla, sopa ile silahla kabul ettirmeye kalkılamayacak.

Değerli arkadaşlarımı, güvenoyu verirseniz göreve güçle ve inançla devam edecek bu Hükümetle Türkiye'de yeni bir dönem başlayacak. O yeni dönemde bazı eski yöntemler geçerli olmayacak. Onun için toplumda geçerliliğini korumak isteyen bütün siyasetçileri ve partileri, açılmakta olan yeni dönemin kurallarına kendilerini daha iyi hazırlamaya davet ediyorum. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Toplumda şimdiden büyük ölçüde yerleşmeye başlayan barışın, siyasette partilerimiz arasında da yerleşmesini diliyoruz. Elbette fikir ayrılığımız olacak. O fikir ayrılıkları topluma, siyasete dinamizm katacak, ama bunu birbirimize iftirada bulunmadan, birbirimize saygı içimde yürütelim. Biz bunun için elimizden geleni yapacağız. Karşımıza geçip "bu kadar özgünlük fazla" diyenlere en sert muhalefet özgürlüğünü de tanımayı görev bileceğiz. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Değerli arkadaşlarım, sizlere her şeyi; neleri yapacağımızı, neleri yapmayacağımızı açık açık söyledik. Takdir sizlerindir. Hepimizi saygılarla selâmlarım.

Sağ olunuz efendim. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri*, *ayakta alkışlar*; *M.S.P. sıralarından alkışlar*)

Teşekkür ederim Sayın Ecevit.

Sayın arkadaşlar..

NURİ BAYAR (Sakarya) — Sayın Başkan, Sayın Başbakan beyanları meyanında, benim Sanayi Bakanlığı görevime rastlayan dönemdeki bazı konulara fevkalâde yanlış olarak değindiler, fevkalâde yanlış malûmat verdiler. İzin verirseniz bu durumu tashih için söz rica ediyorum. *(C.H.P. sıralarından gürültüler)*

Bir dakika efendim bir dakika, Sayın üye bir istekte bulunuyor, dinleyeyim de anlayayım.

NURİ BAYAR (Sakarya) — Fevkalâde yanlış malûmat verdiler, izin verirseniz bu durumu tavzih edeyim?

Şimdi bu görüşmeleri tamamlama durumundayız Sayın Bayar, müsaade buyurun efendim.

NURİ BAYAR (Sakarya) — Ne demek bu Sayın Başkan?

Müsaade buyurun efendim, daha sonra belki değerlendirme imkânını bulabilirim; sarih ifadede bulunuyorum Sayın Bayar.

Şimdi, Hükümet Programı üzerinde beş siyasi parti sözcüsü ve iki üye şahısları adına beyanda bulundular, Hükümet adına da Sayın Başbakan beyanda bulundular. Bu arada bir önerge gelmiştir, okutuyorum.

Millet Meclisi Başkanlığına Hükümet Programı üzerinde yapılan müzakerelerin devamı hususunun oya sunulmasını rica ederim. Saygılarımla.

D. P. Grup Başkanvekili Hasan Korkmazcan (Denizli)

C.G.P. Grup Başkanvekili Vefa Tanır (Konya)

A.P. Grup Başkanvekili Nahit Menteşe (Aydın)

Önerge üzerinde lehte Sayın Turhan Feyzioğlu söz istemişlerdir.

METİN TÜZÜN (İstanbul) — Aleyhte.

Aleyhte Metin Tüzün.

Buyurun Sayın Feyzioğlu.

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Sayın Başkan, önerge sahibi olarak konuşmak istiyorum.

Önerge sahibi olarak değil, lehinde ikinci kişi olarak size söz verebilirim Sayın Korkmazcan.

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Peki.

TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) — Sayın arkadaşlarım, geçen dönemlerde milletvekilliği yapmış olanlar, yeni İçtüzük hükmünden doğan bir rica ile gruplarımızın huzuruna çıktığımı fark etmişlerdir.

Yeni İçtüzük, gruplar adına birer konuşma ve iki milletvekili tarafından da konuşuna yapıldıktan sonra, müzakerelerin kifayetinin oylanmasını değil, müzakerelerin devamının oylanmasını emrediyor. Bir yeterlik önergesi oylaması yok yeni İçtüzükte. Yeni İçtüzük, birer defa gruplar ve ilki arkadaşımız konuştuktan sonra, eğer müzakerelerin devamında yarar görülüyorsa, bunun oyla halledilmesini uygun görüyor.

Sayın Başbakanın kürsüye çıktıkları ve konuşmaya haşladıkları sıralarda, Cumhuriyet Halk Partisi Grup Başkanı vekili arkadaşım bizim sıralara geldiler. Danışma Meclisinde de daha evvel; müzakereye devam edilirse, grupların bu defa sınırlı olarak, yarımşar saati geçmemek üzere ikinci defa söz hakkını kullanmaları bütün partilerin görüş birliği ile konuşulmuş, karara bağlanmış, "yarımşar saat gruplar ikinci haklarını kullanabilirler Meclis bu yolda, karar verirse" denmiş olduğu için, herhalde bunu düşünerek Sayın Cumhuriyet Halk Partisi Grup Başkanvekili geldiler, "Devamda yarar görüyor musunuz?" diye Demokratik Partiye sordular. Komşu olduğumuz için cevaplarını duyduk, "Evet" dediler. Bize sordular "Evet" dedik. Ve doğrusu sandık ki, bizim de temayüllerimizi öğrendikten sonra; düşünce özgürlüğüne, tartışma özgürlüğüne bu kadar önem verdiklerini beyan eden bir iktidar, "son söz milletvekilinindir" ve saire gibi hükümlerde vardı eski İçtüzükte, yine de var; bütün bu esaslar muvacehesinde ve bu kadar da sert başlamış olan başladığı kadar sert bitmedi bereket versin, bizim, konuşmalarımıza temas ettikçe hemen her noktada hak veren konuşmalar da yapıldı fakat çok da sert suçlamalar ihtiva eden gurubumuza, bütün muhalefet gruplarına müteveccih suçlamaları ihtiva eden bir Hükümet konuşmasından sonra müzakerelerin devamında Cumhuriyet Halk Partisi Grubu da yarar umacaktır, bunu zannettik. Bir önerge hazırladık, bu önergeyi bütün grupların, bundan öneki anlayış çerçevesi içinde imzalayacaklarını ümit ettik. Fakat gördük ki, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu Başkanvekili arkadaşımız, bize, "Bunda yarar görüyor musunuz?" diye sormuş olan arkadaşımız, bize bir temayülünü ihsas etmek istememiş, biz yanlış anlamışız, aslında sadece bizim

görüşümüzü öğrenmek istemişler. Bizim görüşümüz bu arkadaşlar; gerekçesini arz edebim ve Yüce Meclisten bu konuda anlayış beklediğimizi ilâve edeyim.

Çok önemli bir gün. Büyük yenilikler getirmek vaadiyle ortaya çıkıyor Hükümet, Öyle bir Hükümet Programı müzakeresi ki, bu, neler söylenmedi... "Bu öyle bir kuruluş olacak, öyle bir dönem açılacak ki; Türkiye'nin tarihinde yeni bir çağ açılıyor, şu oluyor, bu oluyor" dendi, pek çok şeyler söylendi. Bugün de mutlaka üzerinde durulması gerekli olan birçok hususlar ortaya kondu, hatta Programda mevcudolmayan, Programdan anlaşılmayan bazı hususlar bugün ilk defa Sayın Başbakanın konuşmasıyle Millet Meclislinin bilgisine sunulmuş oldu. Bütün bu konularda tartışma özgürlüğü, düşünce özgürlüğü fikrini bu kadar ısrarla ileri süren iktidarın, muhalefet partilerine yarım saat için olsun, Danışma Meclisinde karar verilen ölçü içinde yarım saat için olsun cevap imkânı vermeyeceğini tahmin etmiyoruz. Müzakerede, iktidar konuşur, artık muhalefet partileri bir defa söylediler söyleyeceklerini, son söz iktidardadır; iktidar da konuşur, zaten iktidar değil muhalefet görevini de aldılar, muhalefeti de kendileri yapacaklar, iktidarı da kendileri yapacaklar; "Bir milletvekili çıkaran parti" den başka da "Grubu olmayan parti" dediler; muhalefet de kabul etmeyen bir zihniyet ortaya koydular. Sevgili arkadaşlarım, böyle başladılar, bunların cevapları ortaya konmalı.

KADİR ÖZPAK (Uşak) — Anlama kabiliyetin yok, kalmamış sende.

Rica ederim...

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Çok açık olarak cevaplanması gereken şeyler söylendi. Aslında bu müzakere devam etmelidir ki, muhalefet olma görevini, muhalefet gibi davranmayı şiar edindiği anlaşılan bir iktidar karşısında iktidar sorumluluğu taşıyor gibi birtakım konularda endişelerini söylemek vazifesini, iktidarmış gibi memleket kaderini düşünme vazifesinin neden bize düştüğünü ifade edelim sizlere. *(A.P. ve C.G.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Hükümet muhalefet görevini alır da, bütün bu muhalefet görevlerini biz yapacağız, derse biz de madem iktidarmış gibi, 11'nci madde sınırlamasından sendikada yetki oylamasına kadar, şu noktadan bu noktaya kadar sorumluluğa davet eden birtakım konuşmalar yapmaya mecbur olduğumuzu ifade etmek imkânını bulalım.

Biz, gerçekten bu müzakerenin devamında yarar görüyoruz, memleket için yarar görüyoruz.

Denecektir ki, Senatoda konuşmalar başlayacak, Senatoda Sayın Başbakan hazır bulunmak zorunda. Olabilir arkadaşlar. Üç ay bekledik, güven oylamasının bir gün erken veya sonra olmasından çok daha fazla önem taşır fikir özgürlüğü, tartışıma özgürlüğü sanırım. Ha, muhalefet partilerimin bu konuları tartışmak imkânı da vardır; ama muhalefet partilerini İçtüzüğün verdiği başka imkânları anormal bir şekilde kullanarak, önerge getirmek suretiyle, şu konuda bu konuda tek tek önergeler getirmek suretiyle Meclisin vaktini çok lüzumsuz yere işgal ederek bu konuları tartışma yoluna götürmeyin. Yarımşar saat üç muhalefet partisine vereceğimiz konulma hakkı Meclise 1,5 saat kaybettirir; ama bu yolu kapatırsanız Meclis bun-

dan dolayı 1,5 hafta kaybedebilir. Çünkü bu konulardan bazılarının görüşülmesi zorunluluğu, biz milletimize karşı borçlu olduğumuz görevlerin icabı olarak yerine getirmek zorunluluğunu duyarız ve İçtüzükte bunları konuşmanın yolunu buluruz.

Saygılar sunarım.

Bütün partilerden, bu arada iktidar partilerinden, müzakerelerin, Danışma Kurulunda tespit edilmiş olan sınırlar içinde devamında yarar olduğu yolunda oy vermelerini istirham ederim. Takdir sizindir.

Teşekkür ederim.

Teşekkür öderim Sayın Feyzioğlu.

Aleyhte Sayın Tüzün, buyurun efendim.

METİN TÜZÜN (İstanbul) — Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri;

Aslında iki gündür süregelen müzakerelerin bir noktasına geldik. İçtüzüğümüzün 73'ncü maddesi, şu anda Yüce Meclis karar almazsa müzakerelerin bu noktada kesileceği hükmünü koymuş; ancak Meclis karar verirse müzakerelere devam edilecek.

Sayın Feyzioğlu'nun söylediği Danışma Kurulunun kararı ki İçtüzüğün 19'ncu maddesidir, istişarî anlamda bir karardır. Aynen madde öyle söylüyor. İstişarî anlamda bir karar için Sayın grup yöneticilerimiz diğer grup yöneticileriyle temas etmişler. Ama Sayın Feyzioğlu'nun iki gündür yapmak istediği bir husus var, dün ve bugün özellikle; "yeni gelen milletvekilleri, yeni gelen milletvekilleri" diye eski alışkanlığı ile ve yararlanmayı da...

TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) — Hayır, hayır! "Eski arkadaşlar" dedim, rica ederim.

METİN TÜZÜN (Devamla) — Afedersiniz. Lütfedin, lütfedin methedeceğim.

TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) — Aman efendim, bu kadar ters anlamayın.

METİN TÜZÜN (Devamla) — Hayır efendim ters anlamadım; doğrusunu söyleyeceğim, lütfedin, lütfedin.

Müsaade edin.

METİN TÜZÜN (Devamla) — Efendim, daha söylemedim ki...

Size bir şey demiyorum efendim, aşağıdan müdahale edenlere diyorum.

METİN TÜZÜN (Devamla) — Efendim, Mecliste bazıları Mehdî pozunda. Daha söylemediğimi söylemiş olarak kabul ediyor.

Değerli arkadaşlarım, "Yeni Milletvekilleri, yeni Milletvekilleri" diye yeni gelen milletvekillerine bazı dersler verilmek isteniyor.

TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) — Hayır, hayır...

METİN TÜZÜN (Devamla) — Aslında iki gündür yeni milletvekilleri eski milletvekillerinden, hele profesör milletvekillerinden çok ders aldılar. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

Efendim, iki gündür yapılan müzakerelerde burada söylenmedik şey kalmadı. Sayın eski milletvekillerinden edindiğim kanı ile Sayın Demirel'in ilk defa saygı ile bahsediyorum, her zaman bahsedeceğim - Sayın Demirel'in bir hesap tarzı var "24-15=9+2,5=11,5+1=12,5" Bundan evvelki Meclis müzakerelerinde böyle bir matematik silsilesi dökerek bunun içinde muhalefete kaç saat konuşma hakkının tanındığı, iktidara kaç saat konuşma hakkı tanındığını saptamış oldum. Yanlış saptamadı isem; verimli saatleri, müzakere saatli olarak kabul edersek, konuşma 12,5 saatlik konuşma süresinin 10 saatini muhalefet kullandı ve bu 10 saatin içinde fikir özgürlüğü ve çok mühim meseleler olarak önerilen meselelerin arasında çok değerli aile şecerelerini öğrenme olanağını bulduk.

Rica ederim Sayın Tüzün, Sayın Tüzün...

TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) — Sayın Başkan, Sayın Başkan!

Müsaade ediniz efendim, müsaade edin hemen müdahale ediyorum.

Sayın Tüzün, size, görüşmelerin devamı üzerine verilen önergenin aleyhinde söz verdim. Lütfen, yeni sataşmalara sebebiyet vermeyiniz.

TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) — Sayın Başkan, buna izin verecek misiniz? Bu kepazeliğe izin verecek misiniz?

Bülent Bey, müsaade edecek misiniz?

Ölüleri rahat bırakın, rahat bırakın ölüleri.

METİN TÜZÜN (Devamla) — Ölüleri rahmetle anıyoruz.

TURHAN FEYZİOĞLU (Kayseri) — Ölüleri rahat bırakın, yoksa dirilere huzur veremezsiniz, ölüleri rahat bırakın.

METİN TÜZÜN (Devamla) — Ölüleri rahmetle anıyoruz. Yalnız bu arada değerli Meclis üyeleri, asil ve asıl soylar hakkında bilgi sahibi oldular.

TALÂT OĞUZ (Mardin) — Önerge üzerinde konuşsun Sayın Başkan.

Rica ederim önerge üzerinde...

METİN TÜZÜN (Devamla) — İşte bu on saat bu türlü tartışmalarla geçti. Neler söylenmedi Sayın Milletvekilleri? Burada DEV-GENÇ'in, burada TÖS'ün, burada illegal örgütlerini programları, bildirileri okundu. Burada, şimdiye kadar Cumhuriyet Halk Partisinin ve takip ettiğim kadarı ile Millî Selâmet Partisinin ağzına dahi hiç almadığı, programlarına veya sözlerine dahi koymadığı sözler söylendi bizzat Sayın Demirel tarafından. Yani, bundan sonra burada okunmadık bir tek şey kaldı; Hani bizi suçluyorlar ya, belki bir süre daha tanınırsa, burada belki manifesto okunacak; bir de, biz komünistiz yahut onları destekliyoruz, kendileri milliyetçi(!)... İşte, böyle bir süre tanıdığınız anda, Türkiye de bazı meselelerin bazı kimselere

kimler tarafından sempatik gösterildiğinin beliğ bir numunesi burada pratik sahasına konmuş olacaktır. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Değerli arkadaşlarım, burada Hükümetin ve Hükümet kanadını teşkil eden her iki partinin ekonomik anlayışlarından din anlayışlarına kadar türlü konularda eleştiriler oldu. Programın içinde olsun, programın dışında olsun türlü sözler söylendi. Bir taraftan Cumhuriyet Halk Partisi ve Millî Selâmet Parti koalisyonunun, Türkiye'de aşırı uçlara kapı açar bir iktidar olma niteliğini taşıdığı belirtildi; bir taraftan bu Cumhuriyet Halk Partisi ve Millî Selâmet Partisi koalisyonunun..

HİLMİ TÜRKMEN (Samsun) — Sayın Başkan, önerge ile ne alâkası var?

Hatip, önergenin reddedilmesi konusunda fikirlerini söylüyor, neden reddedilmelidir diyor.

HİLMİ TÜRKMEN (Samsun) — Ne biçim gerekçe bu?

METİN TÜZÜN (Devamla) — Efendim, fikirlerimi el yordamı ile anlatamam ya. Sizin gibi konuşarak anlatıyorum. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*.

Buyurun Sayın Hatip.

METİN TÜZÜN (Devamla) — Bu ölçüde fikirler ortaya kondu. Keban Barajı meselesinden sulama meselesine kadar, duadan kongrelere kadar türlü şeyler söylendi. Türlü şeylere sahip çıkıldı veya karşı çıkıldı. Artık şu ortaya çıktı ve Yüce Meclisin malı oldu ki, bu ülkede bir düzen değişikliği gerekir. Ve bunun tartışması yapıldı. Artık, bundan sonra, Devletten bulamadığı yardım dolayısıyle kendisini aşırı tevekküle kaptıranların yağmur duasına çıkmayacakları - bir gün olacak toprak reformu da olacak, Keban da bitecek - kendi toprağını kendisi sulayan ve şükür duasına giden insanların ülkesi olacağını herkes kabul etti. O açıdan, 73'ncü madde gereğince sürdürülen müzakerelerin burada kesilmesi konusunda, önergenin aleyhinde oy vermenizi rica ediyorum.

Sayın Başkan, söz verdiğiniz için size ve dinlediği için Yüce Meclise saygılar sunuyorum. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*.

Teşekkür ederim Sayın Tüzün.

Önergenin lehinde Sayın Korkmazcan, buyurun efendim.

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri;

Bir Hükümetin henüz güvenoyu almadan Büyük Meclis huzurunda şu andaki duruma düşmesi gerçekten büyük talihsizliktir. Hale bu Hükümet yeni bir dönemi başlatacağı iddiası ile program hazırlayıp Yüce Meclisin huzuruna çıkmış bir Hükümetse, bu duruma düşmemeli idi.

Biraz önce önergenin aleyhinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına yeni milletvekili arkada şiarımızdan birisi konuştular. Bu, tesadüfen olmamıştır. Çünkü Cumhuriyet Halk Partisi Grubunun Başkanvekilleri bizim verdiğimiz bu önergenin aleyhinde konuşamazlardı. Çünkü Hükümet Programı ile ilgili özel gündemi Danışma Kurulunda hazırladığımız gün, ikinci görüşmelerin yarım saat olması hususunu

bütün gruplar olarak kabul ettik. Önerge verildiği takdirde, konuşmaların bütün gruplar için bir hak olarak doğacağını da kabul ettik. Sayın Meclis Başkanımız da Danışma Kuruluna başkanlık eden kimse olarak, Meclis Başkanı olarak, bu söylediklerimin şahadetini tahmin ediyorum, sorulursa yerine getirecektir.

Buna rağmen Sayın Başbakan, burada bizim konuşmalarımızla sorduğumuz birçok suali cevapsız bırakmış olarak Senatoya gitmek, Meclis müzakerelerini bu noktada kesmek istiyorsunuz.

Talihsizliğin bir başka yönü, bugün huzurunuzda konuşan Sayın Başbakanın hâlâ muhalefet miting hatibi havasından kurtulamamış olmasıdır. *(A.P. ve D.P. sıralarından* "Bravo" sesleri, alkışlar)

Sayın Başbakan, "fikir hürriyeti getireceğim" diye bizi fikir hürriyetinin karşısına çıkmakla suçlarken, bizim niyetlerimizi dahi bu kürsüden eleştirdi, içimizden geçen niyetleri dahi eleştirdi. Şimdi bunların cevabını verme hakkını siz bizlere tanımak istemiyorsunuz. Bu bir iktidarın, yeni işe başlıyan bir iktidarın bugünden iflâsı mânasına gelir. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri)*.

METİN TÜZÜN (İstanbul) — Cesaretiniz varsa Hükümet olsaydınız.

Müdahale etmeyin, efendim.

HASAN KORKMAZCAN (Devamla) — Sizin cesaretiniz varsa Demokratik Parti Grubuna, Adalet Partisi Grubuna ve Güven Partisi Grubuna, söz verirsiniz... *(C.H.P. sıralarından "Aysbergleri mi anlatacaksınız?" sesleri)*. Aysberglerin alt yüzünü sizlere gösteririz, buz dağlarının altında ne var size gösteririz. *(C.H.P. sıralarından gürültüler)*.

Aziz arkadaşlarım, aslında burada sizlerden bizlere söz hakkı tanımanız için ricada bulunmuyorum, Danışma Kurulunda verdiğiniz sözü yerine getirmenizi istiyorum. Danışma Kurulunda söz vermiştiniz. Meclis Başkanı da şahididir. Daha Hükümet Programının müzakerelerinde sözünü tutamayan bir iktidarın millet için inanılır ve güvenilir olması mümkün değildir.

Aziz arkadaşlarım, burada iki günden beri yapılan müzakerelerde Sayın Başbakan ve iktidarın Cumhuriyet Halk Partisi kanadı, sağcılığı; un karaborsacılığından demir hırsızlığına kadar ne kadar kötü fiil varsa; hukukun da, ahlâkın da kabul etmeyeceği ne kadar fiil varsa onların sahibi, koruyucusu gibi göstermeğe kalkıştı.

Aziz arkadaşlarım, sağcılık bir milletin ruh köküdür, inancıdır. Sağcılık Türk milliyetçiliğinin ta kendisidir. *(A.P. ve D.P. sıralarından* "Bravo" sesleri, alkışlar)

Bir taraftan menfaat saiki ile hareket eden insanları sağcı gibi göstereceksiniz, öte taraftan kendiniz milliyetçiliği, çıkarcılık çizgisine oturtmaya kalkışacaksınız. Gerçek milliyetçilik nedir, gerçek sağcılık nedir, ders almaya ihtiyacı olanlara bunu verebilmek için konuşmak imkânını bize sağlamalısınız. *(C.H.P. sıralarından gürültüler)*

DOĞAN ÖZTUNÇ (İstanbul) — Anlattı, demin Sayın Başbakan anlattı onları, dinlemedin mi?

Müdahale etmeyiniz efendim.

HASAN KORKMAZCAN (Devamla) — Bir barış dönemi açacağınızı söylüyorsunuz, Sayın Başbakan buraya çıkıyor "Barış getireceğiz" diyorlar, "Bu yeni dönemin en belirgin özelliği barış olacaktır" diyorlar, ama ben hiç kimseden "barış" kelimesinin bu kadar öfkeyle telâffuz edildiğini bugüne kadar görmemiştim. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

DOĞAN ÖZTUNÇ (İstanbul) — Siz öfke kusuyorsunuz, öfkeyi siz kusuyorsunuz.

HASAN KORKMAZCAN (Devamla) — Bir Başbakan, barış devri açacağını vaat eden bir Barbakan bu kürsüye çıkacak, birtakım muhayyel, çıkarcı, kanunun takip etmesi lâzım gelen, ama burada temsilcileri bulunmayan çevreleri suçlamak için, barış nutukları atarken öfkenin her rengine girecek ve sizler de "bastır" diye stadyum ağzıyla alkış tutacaksınız *(D.P. ve A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)* Bu Parlâmento üslubu değildir arkadaşlarım. Bu, Meclis üslubu değildir. *(C.H.P. sıralarından müdahaleler)*

Tasvir ediyorum, Sayın Başbakanın öfkeli çehresini burada tasvir ediyorum. Aziz arkadaşlarım,

Muhalefetin neyin muhalefeti olacağı soruldu bizlerden. Bize "siz işçinin muhalefeti olamazsınız" denildi. *(C.H.P. sıralarından gürültüler)*

DOĞAN ÖZTUNÇ (İstanbul) — Siz halkın, milletin muhalefetisiniz.

Sayın Korkmazcan, bir dakikanızı rica ediyorum.

C.H.P. SIRALARINDAN BİR MİLLETVEKİLİ — Sayın Başkan, sadet dışı konuşuyor. *(C.H.P. sıralarından gürültüler)*

Muhterem arkadaşlarım, bir dakika, bir dakikanızı rica ediyorum.

Bu gibi konuşmalar usul hakkında görüşmelerdir. Bu da 10 dakika ile sınırlıdır. Sayın hatip de konuşmasında, görüşmelerin neden uzatılması gerektiği noktasında gerekçelerini bildiriyor. Nihayet müddetle sınırlıdır bu, rica ederim, tahammül gösterin, zaten bir dakikaları kalmıştır.

Sayın Korkmazdan, konuşmanızı toparlamanızı rica ediyorum.

HASAN K0RKMAZCAN (Devamla) — Sayın Milletvekilleri, bu kürsünün icabına göre kullanılması hususunda aşırı bir titizlik sahibiyim. Dün burada program müzakereleri dolayısıyle yaptığımız konuşmamızda da görmüşsünüzdür, Hükümet Programının dışında tek kelime söylememeğe özel itina göstermişizdir. Sadet nedir, sadedin dışı nedir, bana itirazda bulunan arkadaşlarımın birçoğundan iyi bilirim.

Şimdi burada, "İşçinin, köylünün, esnafın muhalefeti mi olacaksınız?" diye sorulmuştur, bunların cevabını verebilmemiz için de imkân tanınması lâzımdır. Sayın Başbakan çıkmış, "Siz işçinin muhalefeti olamazsınız, siz köylünün muhalefeti olamazsınız, siz esnafın muhalefeti olamazsınız" demiş, *(C.H.P. sıralarından "doğru"*

sesleri) biz, neyin muhalefeti olduğumuzun cevabını verebilelim. Biz milletin muhalefetiyiz, milletin haklarını burada şerefle savunacak olan muhalefetiz ve milliyetçi muhalefetiz.

Süreniz doldu Sayın Korkmazcan, son cümlenizi söyleyiniz.

HASAN KORKMAZCAN (Devamla) — Aziz arkadaşlarım, konuşmamın başlangıcında da ifade ettiğim gibi, iktidar olarak görüşmelerden bugünden bu ölçüde korkuya ve endişeye kapılan bir heyetin Türkiye'de beklenen hizmetleri gerçekleştirmesi mümkün değildir.

Söz hürriyetini sınırsız olarak tanıyacağınızı söylüyorsunuz, bizi hürriyetlerin fazlalığından şikâyetçi gibi gösteriyorsunuz, biz aslında hürriyetlerden mi şikâyetçiyiz, anarşiden mi şikâyetçiyiz, bunun cevabını vermemize fırsat bırakmıyorsunuz.

Anlaşılan, sizin tanıdığınız Söz hürriyetini bulmak için mutlaka sokağa çıkmak lâzım, mutlaka meydana çıkmak lâzım, mutlaka anarşist olmak lâzım. *(C.H.P. sıralarından gürültüler, D.P. ve A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Tamam Sayın Korkmazcan, vaktiniz bitti, bağlayınız efendim.

HASAN KORKMAZCAN (Devamla) — Biz söz hürriyetini, evvelâ milletin kürsüsünde tanıyan bir iktidar görmek istiyoruz karşımızda ve bunu bugünden göremiyoruz. Bugünden geremiyoruz, ama biz bu kürsüyü İçtüzüğün verdiği imkânlar çerçevesinde kullanmanın imkânını buluruz, fakat iktidarla muhalefet arasındaki işbirliği bundan çok şey kayıp eder.

Aziz arkadaşlarım, iktidar - muhalefet çalışmalarının bugüne kadar olduğu gibi karşılıklı anlayış ve Meclisin iyi yönetimi istikametinde yürüyebilmesi için, bugün ikinci müzakerelerin açılması yolundaki önergemizin kabul buyurulması gerektiği inancındayız.

Yüce Meclise saygılar sunarım.

Teşekkür ederim, Sayın Korkmazcan.

Aleyhte Sayın Erverdi, buyurun efendim.

SELÇUK ERVERDİ (Erzurum) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar; Sayın Korkmazcan'ın, Cumhuriyet Halk Partisi Grup Başkan-vekillerinin kürsüye gelip Danışma Kurulunda ikinci müzakerelerin yapılmasına karar alındığının aksini söylemelerine imkân olmadığını ifade etmiş olması üzerine huzurunuzdayım.

Danışma Kurulunda gündem tayin edilirken, 73'ncü madde gereğince, konuşmaların siyasi parti grupları için birinci defa sınırsız, Hükümet için sınırsız, kişileri adına konuşacak arkadaşlarımız için de 20'şer dakika ile kayıtlı olarak teklifi yapılmıştı. Şahsen ben iştirak etmedim, ama iştirak eden arkadaşımız kadar, her iştirak edilen konuya imzamı atacak durumdayım.

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Necdet Bey çıksın.

SELÇUK ERVERDİ (Devamla) — Yalnız bir şeyi dikkatinize sunayım; Sayın Feyzioğlu ile komşu olduğunuzdan olacak, şimdi; sözün sonunu dinlemeden reaksiyon geliyor. Ne söyleyeceğimi nereden keşfettiniz de itiraz ediyorsunuz? Müsaade edin bitireyim; beğenmediğiniz nokta varsa itiraz edersiniz.

Sayın Erverdi, lütfen sataşmadan devam buyurun, Sayın Feyzioğlu'nu niçin katıyorsunuz? .

SELÇUK ERVERDİ (Devamla) — Sayın Başkandan..

Sayın Feyzioğlu'nu katıyorsunuz, Sayın Hasan Korkmazcan'a hitap ederken. Sataşma vardır diye söz isteyecek, sonu nereye varacak onu merak ediyorum.

Devam buyurun lütfen.

SELÇUK ERVERDİ (Devamla) — Sayın Başkandan, İçtüzüğü bendenize uygularken gösterdiği hassasiyeti, yerinden kalkıp nutuk söyleyenlere de bir defa olsun göstermesini rica ederek, emirlerine uyacağım.

Rica ederim Beyefendi.

SELÇUK ERVERDİ (Devamla) — Muhterem arkadaşlar, Danışma Kurulunda tespit edilen ilke şu;

Birincisi, demin söylediğim.

İkincisi; Eğer bir önerge verilir ve yeniden müzakerelerin devamına, oylama sonucunda önergenin kabulü ile karar verilirse, o takdirde de şu sürelerle konuşmalar yapılır şeklinde karargir olmuştur.

Binaenaleyh, o önergenin kabulü hakkında kimsenin verilmiş sözü yoktur. Sayın Feyzioğlu demin burada izah ederken dediler ki; "Bir grup başkanvekili arkadaşımız geldi dedi ki, ikinci defa görüşmeye lüzum görüyor musunuz?" Bu ne demektir? İkinci defa görüşme karar altına alınmış olsa gidip sormaya gerek yok. Demek ki bir kararınız mevcut değil; ama Umumî Heyet ikinci defa görüşmenin yapılmasına karar verirse, o takdirde onlar için süre konulmuştur. *(A.P. sıralarından "Konuşulursa ne olur?" sesleri)*

Ha, konuşulursa ne olur? Kürre-i arz üstünde söylenmedik lâf kalmadı; sizin de, bizim de. Biz bunları seçim meydanlarında, siz bunları yine seçim meydanlarında defaatle söylediniz. Kimsenin kimseyi Meclis çatısı altında, ne bizim Adalet Partisini, ne Adalet Partisinin bizi ikna etmesi elbette ki düşünülemez. Zaten reylerinizin rengini, daha Başvekili beklemeden, dana onun cevaplarının mukni olup olmadığını gözetmeden de açıklamış bulunuyorsunuz. Peşinen reylerinizi benimsemiş, peşinen belirtmiş, ondan sonra veresiye konuşmanın yollarını arıyorsunuz. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Muhterem arkadaşlar, şimdiye kadar hiçbir hükümet programı burada eleştirildiği kadar eleştirilmek imkânına sahip olmamıştır, hiç bir zaman müzakereler bugünkü "kadar uzun sürmemiştir.

Yine, Danışma Kurulunda mesele karar altına alınırken bir şey daha tespit edildi, denildi ki; "Müzakereler devam etsin, oylama imkânı ayın altısında elimize geçsin" Altısında elimize geçmediği gibi yedisinde de zor geçeceğe benzer.

İkincisi, yine Danışma Kurulunun bir önerisiyle gece saat 19'dan sonra devam etmesi istenirken, Senatoda bugün saat 15'de programın müzakeresinin yapılacağı da arkadaşlarımızın malûmu idi. Bu imkânı da, bulgun şu saatte Senato toplanmış olmasına rağmen, Sayın Başbakandan esirgemiş durumdasınız.

Binaenaleyh, her şey söylendi; yeni şey söylenecek değil.

SABRİ YAHŞİ (Kocaeli) — Siz verdiniz önergeyi, sabaha kadar devam etseydi...

SELÇUK ERVERDİ (Devamla) — Müsaade ederseniz, biz de buradayız, siz de buradasınız; neler biliyorsanız, neler öneriyorsanız getirirsiniz. Sayın Feyzioğlu demin buyurdular, "Bizi önergelerle, şunlarla, bunlarla mücadeleye mecbur etmeyin" dediler. Muhalefetin vazifesi, önergelerle, sözlü sorularla, gensorularla neyi biliyorsa onlarla iktidarın doğru olmayan tutumunu eleştirmek, ara sıra da insafı elverirse memleket yararına olanı benimsemektir. İkincisini beklemiyoruz, birincisine hazırız.

Saygılar sunarım. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Teşekkür ederim Sayın Erverdi.

Görüşmelerin devamına dair önergeyi okutmuş bulunuyorum. Tasviplerinize sunuyorum. Kabul edenler Kabul etmeyenler... Önerge kabul edilmemiştir. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

Şimdi, Hükümetten başka konuşan olmamıştır. İçtüzüğümüze göre son söz milletvekilinindir. Bu arada bir önerge var, onu ifade edeyim.

Ankara Milletvekili Sayın Mustafa Kemal Erkovan ve Yozgat Milletvekili Sayın Ali Fuat Eyüpoğlu, "Son söz milletvekilinindir" ibaresinin geçerliliğini muhafaza edebilmesi için grubu olmayan partilerin genel başkanlarına siyasi görüşlerini ifade edebilmek maksadıyle, kişisel konuşmalarda öncelik verilmesinin teamül haline, getirilmesini arz ve teklif ederiz diyorlar.

Son sözün İçtüzük gereği sıradan milletvekiline değil, grubu bulunmayan siyasi parti liderlerine yerilmesine dair önergenin İçtüzüğü değiştirme niteliğinde olduğu aşikârdır. İçtüzüğün değiştirilme biçimi, 157'nci maddesinde gösterilmiştir. Bu sebeple önergeniz hakkında bir işlem yapamıyorum.

Normal olarak sıradan bir milletvekiline söz vermem gerekir. Ancak, Adalet Partisi Grubu tarafından son söz istemi vardır, grup adına istenmiştir.

SELÇUK ERVERDİ (Erzurum) — Usul hakkında söz istiyorum Sayın Başkan.

Bir dakika efendim, önergeyi takdim edeyim de.

"İçtüzüğün 6l, 62 ve 73'ncü maddeleri gereğince som söz milletvekilinin olmasına mebni A.P. Grubu adına söz verilmesini arz ve istirham eylerim" diyor.

İçtüzüğün 62'nci maddesinin üçüncü fıkrasında da...

SELÇUK ERVERDİ (Erzurum) — Sayın Balkan...

Gruplara öncelik verileceği aşikârdır. Bu hususta bir itirazınız mı var Sayın Erverdi?

SELÇUK ERVERDİ (Erzurum) — Efendim, 73'ncü maddeye göre bir grubun iki defa konuşması mümkün değildir. Milletvekilinin söz hakkını bir başkasına, devretmesi her zaman mümkündür. Sıradaki milletvekili arkadaşım eğer söz hakkını başkasına devrediyorsa buna bir diyeceğimiz yok, ama milletvekili sıfatiyle konuşur.

O zaman gruplara, öncelik verilmesinin 62'nci maddeye göre mânası kalmaz Sayın Erverdi.

SELÇUK ERVERDİ (Erzurum) — Müsaade ederseniz arz edeyim; "Görüşmelerin devamı etmesine dair önerge verilmiş ve bu önerge de Genel Kurulun işaret oyuyla kabul edilmiş ise, 1'nci fıkra gereğince siyasi parti gruplarına ve milletvekillerine ikinci defa konuşma hakkı doğar"

Bu ne demek? Milletvekilleri ve gruplar ancak bir kere konuşabilir, ikinci defa konuşulmaz.

Hayır, o, demin hallettiğimiz konu Sayın Erverdi. Önerge kabul edilse idi ikinci defa konuşma hakkı doğacaktı; fakat son söz milletvekilinin olmakla Hükümet veya komisyon adına değil, milletvekili olarak grup adına görüşmek mümkündür. Bu yönde işlem yapacağım,

Adalet Partisi Grubu adına İdim görüşecek efendim?

Buyurun Sayın Demirel *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri alkışlar*; *(C.H.P., D.P. ve M.S.P. sıralarından gürültüler)*

İBRAHİM ETEM KILIÇOĞLU (Giresun) — Sayın Başkan, müsaade eder misiniz? *(C.H.P. sıralarından şiddetli gürültüler)*

Çok rica ederim beyefendiler.. Rica ederim, Tüzüğün... *(C.H.P. sıralarından "Hangi maddesi" sesleri)* Tüzüğün okuduğum 62'nci maddesine göre söz veriyorum ve bunu yaparken... *(C.H.P. sıralarından şiddetli gürültüler)*

TEVFİK FİKRET ÖVET (Sinop) — İçtüzüğün hangi maddesine göre yapıyorsunuz? Usul hatası yapıyorsunuz Sayın Başkan... *(C.H.P. sıralarından şiddetli gürültüler)*

Efendim, beni dinliyor mumunuz? Beni dinleyim lütfen, lütfen efendimi. Bu şekilde anlaşamayız? Bu sözü verirken gayet tabiî olarak, Kanunlar Müdürlüğünün müşavir heyet olarak burada görevli kişilerden de mütalâa aldım ve ben kendi bilgime onların da tavsiyesini katarak veriyorum sözü. Bunda usulsüzlük yoktur efendim. *(C.H.P. sıralarından gürültüler)* Çok rica ederim...

ETEM EKEN (Çorum) — Son söz milletvekilinindir, grup adına konuşamaz...

Milletvekilinin olması hususu komisyon veya Hükümet görüştükten sonra müzakere bitmeyeceği anlamındadır. Rica ederim, yapılacak başka bir husus görmüyorum, *(C.H.P. sıralarından gürültüler)*

NECDET ÖKMEN (İstanbul) — Sayın Başkan, niye vermiyorsunuz bir başka milletvekiline?

YUSUF ZİYA YAĞCI (Ankara) — Haksız bir emsal yaratıyorsunuz, bir tüzük tadili yapıyorsunuz.

Rica ediyorum efendim, lütfen oturunuz... *(C.H.P. sıralarından gürültüler)* Lütfen yerinize oturunuz, rica ediyorum..

TEVFİK FİKRET ÖVET (Sinop) — Usulsüzlük yapıyor Sayın Çakmak, tutumunuz hakkında söz istiyorum.

NECDET ÖKMEN (İstanbul) — Müzakereler bitti, son söz milletvekilinin, tamam. O zaman gruplara söz veremezsiniz. Son söz milletvekillinin ise sırada olan milletvekiline söz vermeniz gerekir. *(C.H.P. sıralarından şiddetli gürültüler, karşılıklı konuşmalar)*

Ben grup adına söz istendiği için önceki sırasına göre verdim. İçtüzüğe uygundur yaptığım muamele. *(C.H.P. sıralarından gürültüler)* Rica ederim buyurun oturun... Lütfen oturunuz efendim..

TEVFİK FİKRET ÖVET (Sinop) — Demokratik Parti ide söz istiyor, vermiyorsunuz?

Efendim, arz ettim... Arz ettim, grup adına söz almak milletvekili olmamayı icabettirmez. Hükümet veya komisyon olarak...

İBRAHİM ETEM KILIÇOĞLU (Giresun) — Sayın Başkan, usul hakkında söz istiyorum.

Efendim, oturan ben tatbikatımı yaptım, Sayın sözcüyü de kürsüye davet ettim... *(C.H.P. sıralarından* şiddetli *gürültüler, karşılıklı konuşmalar)* Rica ederim... Oturun lütfen... Görüşmelerin devamı için yerinize oturmanızı bekliyorum efendim... Lütfen...

ETEM EKEN (Çorum) — Müsaade buyurur musunuz Sayın Başkan, usul hakkında...

HAYRETTİN UYSAL (Sakarya) — Yanlış tatbikat yapıyorsunuz.

Kürsüde bir hatip varken görüşme yapmamız mümkün değildir. Buyurun lütfen oturun...

TEVFİK FİKRET ÖVET (Sinop) — Usulsüzlük yapıyorsunuz. *(C.H.P. sıralarından gürültüler)*

Lütfen oturunuz efendim...

ŞENER BATTAL (Konya) — Grubu olmayan parti başkanına neden söz vermiyorsunuz? Aynı şeyi grubu olmayan parti başkanına neden yapmıyorsunuz?

Önergeyle söz istediği için veriyorum. *("Tarafsız hareket etmiyorsun Başkan" sesleri)* Efendim, rica ederim... Ben söyledim, yaptığım muamele İçtüğüze tamamen uygundur. Rica ederim... *(C.H.P. sıralarından şiddetli gürültüler*)

ETEM EKEN (Çorum) — Sayın Başkan, yaptığınız İçtüzüğe uygun değildir.

İçtüzüğe uygundur, lütfen oturun...

TEVFİK FİKRET ÖVET (Sinop) — Sayın Başkan, Adalet Partisi Grubu adına mı konuşacak? *(Şiddetli gürültüler, anlaşılmayan müdahaleler)*

İBRAHİM ETEM KILIÇOĞLU (Giresun) — Sayın Başkan, bendeniz daha evvel usul bakında söz istedim; vermediniz; davet ettiniz. Bu yanlıştır.- Yanlış bir tatbikata başlangıç olmasın diye, yerimden itiraz ettim. İçtüzüğü yanlış tatbik etmektesiniz.

ORAL MAVİOĞLU (İçel) — Bu şekilde yanlış tatbikat olmaz. Kanunlar Müdürü, Başkanı ikaz ediniz; yanlış uygulama yapıyor.

Ben doğru uyguladığım kanaatindeyim. Rica ederim efendim, oturun... Çok rica ederim efendim; bu şekilde müzakere devanı edemez, lütfen oturun efendim.. Rica ediyorum efendim... Lütfen oturunuz efendim...

SELÇUK ERVERDİ (Erzurum) — Müsaade eder misiniz; uygun bir yol bulalım.. Sıradaki arkadaşımız sırasını Sayın Süleyman Demirel'e verebilir, mümkündür. Milletvekilli olarak konuşur, konuşmasının karşısında değiliz. Yanlış tatbikatınızı lütfen düzeltiniz. Sayın İbrahim Göktepe söz sırasını Sayın Demirel'e verirse, Sayın Demirel Isparta Milletvekili olarak konuşur...

Sayın Erverdi, o hususu arkadaşlarım demin ifade buyurdular. Yalnız...

ORAL MAVİOĞLU (İçel) — Sayın Başkan, yanlışlıkları düzeltmek bir faziletir. Uygulamanızda yanlışlık vardır.

Müsaade buyurun efendim. Ben şu Oturumu yöneten Başkanınız olarak yaptığım tatbikatı İçtüzüğe uygun buluyorum. *(C.H.P. sıralarından gürültüler)* Müsaade buyurun ..

YASİN HATİBOĞLU (Çorum) — Sayın Başkan, usul müzakeresi açalım, işi halledelim..

Müsaade buyurun... Beyefendiler müsaade buyurun... Yaptığım tatbikatın İçtüzüğe uygun olduğunu söylüyorum.. Bu tatbikatın İçtüzüğe uygun olmadığı kanaatinde Olanlar varsa, başka müsait bir oturumda bir usul müzakeresi... *(C.H.P. sıralarından gürültüler)*

ETEM EKEN (Çorum) — Tüzüğü alın lütfen Başkan...

Aman efendim, rica ederim, bunun başka yolu yoktur. Başka yolu yok efendim...

YASİN HATİBOĞLU (Çorum) — Şu usulü halledersek iyi olur. *(C.H.P. sıralarından "İçtüzüğü al da oku" sesleri)*

A. DOĞAN ÖZTUNÇ (İstanbul) — Tarafsız hareket etmiyorsunuz?

TEVFİK FİKRET ÖVET (Sinop) — Sayın Başkan, tarafsız hareket etmiyorsunuz, usulsüz hareket ediyorsunuz..

Söz verdim ve kürsüye davet ettim Sayın hatibi... Rica ediyorum... Müzakerelerin devamı için lütfen oturmanızı bekliyorum. *(Sıralar arasında karşılıklı konuşmalar, gürültüler)* Lütfen yerinize oturunuz.

SELÇUK ERVERDİ (Erzurum) — Tüzüğe uygun değil hareketiniz.

Sayın Erverdi, arz ettim efendim...

NECDET ÖKMEN (İstanbul) — Milletvekili olarak davet edeceksiniz. Tüzüğe bağlı olarak bu muameleleri yapacaksınız.

Evet, Tüzüğe bağlı olarak bu muameleyi yapıyorum.

ORAL MAVİOĞLU (İçel) — Usulsüz hareket ediyorsunuz, hatanızı düzeltin.

Sayın Mavioğlu, rica ederim; Divan üyesisiniz.. Çok rica ederim... Lütfen oturunuz efendim...

ORAL MAVİOĞLU (İçel) — Aç da oku; tarafsız hareket et..

Okudum da söylüyorum efendim, Başkanlığa o şekilde hitabetmeyin efendim, rica ederim... Çok rica ederim. Biz buraya otururken tarafsız ve İçtüzüğü kendisine hâkim kılarak hareket ediyoruz. Rica öderim, rica ederim efendim... Efendim, lütfen yerinize oturunuz, müzakerelerimizi ikmal edelim... Lütfen oturunuz efendim.

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Sayın Başkan, müsaade edin..

Efendim, kürsüye hatip davet ettim... Hatip davet ettim... Daha evvel usul hakkında talebi olsaydı yapabilirdim; hatip davet ettim efendim..

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Buradan söyleyeyim.

Efendim, İçtüzüğün açık hükmünü tatbik ediyorum... Meşkûk bir durum yok... Lütfen oturunuz efendim... Lütfen oturunuz...

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Sayın Başkan, bir hususu arz etmek, istiyorum.

Duymak imkânım yok efendim, lütfen yaklaşırsanız ne dediğinizi anlayabilirim.

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Buradan söyleyeyim,

Sayın Başkan, İçtüzüğümüze göre gruplar, öncelik hakikini birinci ve ikinci görüşmelerde kullanır diye bir kategoriye ayrılmıştır. Gruplar birinci görüşmede öncelik halklarını kullanmışlardır.

Müsaade buyurun, bir talepte bulunuyor, diniliyorum.

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Beş grup konuşmuştur, sonra milletvekillerinin söz hakkı doğmuştur. Onlar da konuşmuşlardır. Yüksek Meclis bizim

verdiğimiz önergeyi kabul etseydi, müzakereler devam edecekti. O zaman bir kişi için değil, yedi kişi için söz hakkı doğmuş olacaktı.

Bu balkımdan, yaptığınız tatbikat usulsüzdür. Şayet bunu usul kabul ediyorsanız, o zaman (bendeniz Adalet Partisi Grubundan önce önerge vermiştim) Grup olarak benim hakkımdır, benim konuşmam lâzımdır.

Şimdi burada, sadece davet etmiş olmanızın yarattığı emrivaki, bir yanlış tatbikata sebep olamaz. Yanlış bir tatbikat yapmaktasınız. Verdiğim Önerge ikinci söz hakkını doğursaydı, öncelik kazanacak ve ben konuşacaktım. Şu anda ikinci konuşma hakkı doğmadığı için...

Sayın Korkmazcan, önerge göndermiştiniz. Yalnız önergenizde...

TEVFİK FİKRET ÖVET (Sinop) — Yanlış tatbikat yapıyorsunuz.

HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Adalet Partisi Grubumdan önce idi.

Müsaade buyurun, müsaade buyurun; sizi dinledim, şimdi ben size arzı cevabedeyim. Önergenizde, ikinci defa söz hakkından bahsettiniz, gayet sarihtir. Adalet Partisi Grubu adına gönderilen önergede, son söz tasrih edilerek, hangi maddelere göre son sözün istendiği de belirtilmişti.

O bakımdan size, önergemiz daha evvel gelmesine rağmen, son söz olarak kabul edemediğim için söz veremedim; bu hususu açıklamak isterim.

İLYAS KILIÇ (Samsun) — Sayın Başkan, tatbikat yanlıştır.

TEVFİK FİKRET ÖVET (Sinop) — Tatbikatınız yanlış... *(C.H.P. sıralarından; "Sayın Başkan, bu tutumunuzdan dolayı bundan böyle hiçbir milletvekili ileride son sözü alamayacaktır" sesi)*

Efendim, İçtüzüğün...

NECDET ÖKMEN (İstanbul) — "Son söz milletvekilinindir" müessesesini ortadan kaldırıyorsunuz.

Ben İçtüzüğün hükümlerini tatbik ediyorum... *("Hayır hayır" sesleri, gürültüler)* Lütfen oturunuz... Lütfen oturunuz...

ORAL MAVİOĞLU (İçel) — Sayın Başkan, "Son söz milletvekilinindir" ilkesine dayanarak bir kişiye söz vermeniz gerekebilirdi belki. Ancak bu, dün ilân ettiğiniz milletvekilleri listesinden olacaktır; yoksa, muhalefet partisi grubunun başkanına olamaz. *(C.H.P. sıralarından devamlı gürültüler)*

Sayın Mavioğlu, müsaade edin efendim. Ben de söz vermeden evvel, sıradan bir milletvekiline söz vereceğimi söylemiştim. *(C.H.P., M.S.P., D.P. sıralarından devamlı gürültüler)* Beni dinlemiyorsunuz efendim dinlemezseniz anlaşmamız mümkün değil. Son sözü grup adına istedikleri için, grubun da 62'nci maddeye göre...

İLYAS KILIÇ (Samsun) — Usul müzakeresi açacaksınız Sayın Başkan..

TEVFİK FİKRET ÖVET (Sinop) — Söz veremezsiniz Sayın Başkan.

Çok rica ederim efendim, lütfen yerlerinize oturunuz.

SABRİ TIĞLI (Kastamonu) — Sayın Demirel dün grup adına konuşmadı mı? *(C.H.P. Sıralarından gürültüler)*

Müsaade buyurun efendim, çak rica ediyorum efemdim.

Arkadaşlar bu şekilde oturumu devam ettirmem mümkün değil. Çok rica ederim; bir dakika efendim. *(C.H.P. sıralarından "Bir önerge var" sesleri)*

Bir dakika; oturun efendim.

Sayın Erverdi'nin bir, önergesi var.

İçtüzüğün 62'nci maddesine göre; "Son söz milletvekilinindir" hükmüne ve 73'ncü maddesinin sarahatine rağmen gruplara ikinci defa konuşma imkânı vermeniz sebebiyle, açıkça tüzük ihlâli mahiyetimde olan bu tutumunuz hakkımda söz ve usul tartışması açılmasını istiyorum" diyor.

İLYAS KILIÇ (Samsun) — Hatip kürsüden inmeli ve bu müzakere açılmalıdır.

İBRAHİM ETEM KILIÇOĞLU (Giresun) — Hatip kürsüde iken bu önergeyi nasıl okursunuz Sayın Başkan?

Müsaade buyurun efendim. *(C.H.P. sıralarından gürültüler)*

Şimdi, beyefendi görüyorsunuz; İçtüzüğe davet ediyorum, arkadaşları; buna yanaşmıyorlar. Ben söyledim; yaptığım tatbikat İçtüzüğe ve danıştığım Kanunlar Müdürlüğü uzmanlarının mütalâasına aykırı değil, uygundur. *(C.H.P. sıralarından "Aykırıdır" sesleri, gürültüler)* Onun için...

İLYAS KILIÇ (Samsun) — Usul müzakeresi açılacaktır.

HASAN CERİT (Adana) — Son söz milletvekilinin olacaktır.

Hayır efendim, kürsüye hatip davet ettim. Bu durumda oturuma, devam edemem arkadaşlar. Yerinize oturmazsanız oturuma devam edemem, *(C.H.P. sıralarından devamlı gürültüler)*

Yerinize oturmazsanız oturuma ara vermek mecburiyetinde kalacağım.

İLYAS KILIÇ (Samsun) — Devlet memurlarını müşkül duruma sokuyorsunuz.

Oturuma 15,45'e kadar... Rica ederim, Başkanlığa saygılı olunuz ve bu aynı zamanda kendinize saygıdır, rica ederim efendim.

15 dakika sonra toplanmak üzere oturuma ara veriyorum

Kapanma Saati; 15.26

İKİNCİ OTURUM

BAŞKAN; *Başkanvekili Ahmet Çakmak*
DİVAN ÜYELERİ*; İlhami Çetin (Yozgat)*
Enver Akova (Sivas)
Açılma Saati; *15.47*

Millet Meclisinin 37'nci Birleşiminin 2'nci oturumunu açıyorum.

III. — USUL HAKKINDA GÖRÜŞMELER

1. — İçtüzüğün 62'nci maddesindeki grupların öncelik hakkının "Son söz milletvekilinindir" hükmünde de geçerli olup olmayacağına dair.

Değerli arkadaşlarım, evvelâ bir hususu arz etmek mecburiyetindeyim. Eski içtüzüğümüzde milletvekillerinin, gruplar daima öncelik aldığı için konuşamama durumu vardı; bundan şikâyet ediliyordu. Yeni içtüzük müzakereleri sırasında, gerek 73'ncü madde ve gerekse 62'nci maddenin müzakereleri sırasında bu hususta önergeler verilmiş, görüşmeler olmuştur. Örnek olsun diye size bu önergeyi okuyorum.

Millet Meclisi Başkanlığına

Millet Meclisi içtüzük kanunu tasarısının 62'nci maddesinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

Suna Tural (Ankara)
Hilmi İşgüzar (Sinop)

"Madde 62. — Söz, kayıt ve istem sırasına göre verilir. Başkan, görüşmeye başlamadan önce; söz sırasına göre söz ilanların adlarını okur. Hükümete, esas komisyona ve siyasi parti gruplarına söz almada öncelik tanınır. İlk öncelik esas komisyona, ikinci öncelik Hükümete, üçüncü öncelik siyasi parti gruplarına aittir. Ancak, sırada bulunan milletvekilleri konuşmadan, parti gruplarına ikinci öncelik hakkı verilmez. Siyasi parti gruplarına istem sırasına göre söz verilir"

Bu bahsettiğim, Sayın Tural ve Sayın İşgüzar'ın önergesidir.

Bu hususta Komisyon, Başkanın sorusu üzerine şu şekilde cevap veriyor; "Bu önergenin muhtevası 73'ncü madde ile halledilecektir; onun için katılmıyoruz Sayın Başkan"

Bahsettiğim bu önergeyi yani bilhassa altını çizerek söylemek istediğim husus; "ancak sırada bulunan milletvekilleri konuşmadan parti gruplarına ikinci öncelik hakkı verilemez" ibaresinin bulunduğu önergeyi Umumi Heyet reddetmiş bulunuyor. Yani, eski İçtüzükte şikâyet konusu olan, parti gruplarına daima öncelik tanınarak konuştuğu için milletvekillerinin konuşamama durumu 73'ncü madde hükmü ile ve demin Hükümet Programı üzerinde ki, görüşmelerde yaptığımız şekilde, mutlaka iki milletvekiline söz vermek suretiyle telafi edilmiş, bu mahzur kaldırılmış bulunuyor.

Ben Başkan olarak, şu müzakereleri yansıtan ve reddedilen önergeyi kapsayan metin ortada olduğuna göre, İçtüzüğe aykırı bir tatbikat yapmadığım kanaatindeyim. Zannediyorum ki, Sayın arkadaşlarım tatmin olmuşlardır. *(C.H.P. sıralarından,* "Önerge var" *sesleri)*

SELÇUK ERVERDİ (Erzurum) — Hayır efendim, önerge vardır, işleme koyunuz. *(C.H.P. sıralarından "Kanunlar Dairesinin görüşlerini aldınız mı" sesleri, gürültüler)*

Peki bendeniz, yeni İçtüzüğün müzakeresi sırasında çok net olarak meydana çıkmış bulunan hususu ve reddedilen önergeyi okumuş bulunuyorum. Buna rağmen, Başkanınız olarak; Meclise rağmen, Meclise karşı bir duruma gelmemek için Sayın Erverdi'nin, verdiği önergeyi bir usul meselesi kabul ederek, bu hususta iki lehte, iki aleyhte söz vermek üzere müzakere açacağım.

Sayın Durakoğlu önerge göndermişler ve uygulamam aleyhine grup adına söz istemişlerdir. Söz isteyen diğer Sayın üyeler lütfen isimlerini yazdırsınlar efendim

Efendim; söz vermeden önce meseleyi yeniden net çizgileri ile bir defa daha va'zedelim. "Son söz milletvekilinindir" hususunda son sözün gruplara verilemeyeceği veya gruplara öncelik tanınabileceği hususunda usul müzakeresi açıyorum.

Sayın Durakoğlu bu hususta grup adına söz istemişsiniz.

Buyurun Sayın Durakoğlu.

C.H.P. GRUBU ADINA AHMET DURAKOĞLU (Sivas) — Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri; İçtüzüğün 62'nci maddesinin bu şekli almasından önce eski içtüzükteki yerini düşündüğümüz takdirde, bugünkü usul ihtilafının neden çıktığı kesin bir şekilde anlaşılacaktır. Eski içtüzüğümüzde de, "Son söz milletvekilinindir" hükmü vardı; ama uygulama; "Son söz millet-vekilinindir" hükmüne rağmen gruplar adına da yapılabiliyordu. Ancak, 62'nci maddenin bu şekli alması hali hangi safhalardan geçmiştir?

O tarihte komisyonda bulunan ve şu İçtüzük hükümlerinden 22 tanesi kendi kaleminden çıkmış bir arkadaşınız olarak, müzakereleri başından sonuna kadar dikkatle takip etmek görevimdi.

Bu sebeple; evvelemirde, Komisyonda geçen müzakerelerde esas tutulan görüşlerin neler olduğunu, niçin bu maddenin bu şekli aldığını ve Başkanın uygulamasını neden İçtüzüğün bu hükmüne aykırı olduğunu göstermek için söz aldım.

Sayın arkadaşlarım; eski içtüzüğümüz konuşmada öncelikleri bulunan, Grup Komisyon ve Hükümet gibi kurulların sırasını tayin etmezdi; Komisyon ve Hükümet aynı zamanda söz isterlerse, hangisi daha önce söz alacaktır? Bu, Başkanın takdirine bırakılmıştı. Bu konuda bizim, Cumhuriyet Halk Partisi olarak bir teklifimiz vardı ve aynen şu idi; "Son söz millet-vekilindir" hükmü aynen kalıyor ve buna bir ilâve yapılıyordu; "Bu milletvekili her hangi bir siyasi parti grubuna dahil olabileceği gibi, grubu bulunmayan bir siyasi parti müntesibi veya bağımsız olabilir" diyordu.

Bu teklifimiz Komisyonda kabul edilmedi. Niçin edilmedi? "Son söz milletvekilindir" denildiği zaman; "Son söz milletvekilinindir" hükmüne sığınarak grup adına da söz alınabileceği için değil.

Demin Sayın Kubilây'la beraber bir gözden geçirdik; ne yazık ki, o müzakerede bulunan arkadaşlarımızın bir tanesi bile seçilememişler. Ama Sayın Kubilây'a demin, "şahit olarak da gösterebilir miyim" dedim; "Evet Meclis müzakereleri için gösterebilirsiniz" dedi. Biz burada açık açık; "Konuşma sayısı, öncelikleri belli olan grup, hükümet ve komisyon tarafından devamlı surette doldurulduğu ve tekrar söz alma imkânları bulunduğu için milletvekiline söz sırası gelmiyor. O bakımdan sarahate kavuşturalım" dedik.

O zaman Komisyon Başkanı Sayın Cevdet Akçalı idi... Demin Sayın Başkanın okuduğu önergenin reddediliş sebebi de tamamiyle ayrıdır; Sayın Başkanın anladığı şekilde de değildir; 73'ncü maddenin muhtevası, kabul edildiği şekilde değildi. Teklifte, grupların konuşmasından sonra, asgarî beş Sayın üyeye konuşma hakkı tanınıyordu ve aramızdaki anlaşma da bunun kabul edilmesi yolunda idi; ama Genel Kurulda bu, 2'ye indirtildi; Bu suretle, ret sebebi tahakkuk etmedi.

Şimdi, bütün bunlardan sonra; "Son söz milletvekilinindir" denildiği zaman, niçin, konuşma sırasının gruba değil de bir milletvekiline verilmesi lâzım? Bir hükmü, mücerret olarak bir fıkrayı ele alıp da değerlendiremezsiniz; o hükmü, İçtüzüğün heyeti umumiyesinde hâkim olan ilkeleri nazara alarak değerlendirebilirsiniz. Yüce Mecliste bulunan değerli milletvekillerinin her birisinin her zaman söz hakları yoktur. Niçin yoktur? Önceliği bulunanlar vardır da onun için yoktur. Söz almış olsalar bile "Mutlaka konuşacaktır" diyemezsiniz. Onun içindir ki, 62'nci maddenin 3'ncü fıkrasında bu öncelik sırası konuldu ve bunun da esas sebebi öncelik hakkı olanların bir bir tespit edilmesiydi. Bunlar kimdir? Komisyondur, Hükümettir, parti gruplarıdır. Öyle ise, bunlar üyelere devamlı surette takaddüm edecekler ve konuşma yapacaklardır. 73'ncü maddenin uygulanması, (dikkat buyurulursa) yine, 62'nci maddedeki "Son söz milletvekilinindir" hükmünün milletvekili tarafından yerine getirileceğini âmir hale getirir. Niçin? 73'ncü madde, gruplara muayyen saatler veriyor veya (Danışma Kurulunun teklifi ile özel gündem şekline sokulmuşsa) süreleri kaldırıyor.

Nitekim ne oldu; Adalet Partisi Grubu dört saat konuştu; Demokratik Parti Grubu üç saate yakın konuştu; Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu bir buçuk saat konuştu; ondan sonra Millî Selâmet Partisi Grubu konuştu; daha sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu konuştu. Yani, süre tahdidi olmadığı için istedikleri miktarda konuştular.

İkinci görüşme açılması niçin Genel Kurulun kararına bağlı bırakılmıştır? İki milletvekili konuştuktan sonra, konuşanlar arasında adaleti temin etmek içindir; bir gruba diğer bir grubu takaddüm ettirmemek içindir; adalet ilkelerini zedelememek içindir. Şimdi, siz tutup da 73'ncü maddenin tatbikatı böyle iken, "Son söz milletvekilinindir" diye o hakkı gruba verdiğiniz takdirde ne oluyor? Bütün gruplar birer defa konuştukları halde, A.P. Grubu iki defa konuşuyor ve bunun tabiî sonucu

budur. A.P. o zaman, İçtüzükte hâkim olan adalet ilkesini zedeliyor. Bunun tabiî sonucu da, bu hükmün; münhasıran milletvekilinin konuşması şeklinde olması lâzımgelir. "Son söz milletvekilinindir" hükmü; avantajları bulunan, öncelik hakları bulunan, imtiyazları bulunan grupların yeniden bir imtiyaza sahip olmamalarını sağlamak için konulmuş bir hükümdür. Yani, zaman zaman konuşma zaruretinde ve hakkında bulunan bir grup, bir diğer milletvekilinin önüne geçebiliyor. Hatta komisyon, Hükümetin ve Siyasi parti grubunun önüne geçebiliyor. Öyle ise, imtiyazı bulunan, başkalarının hakkının önüne geçen, öncelik hakkı bulunan bir gruba, bu sefer münhasıran milletvekiline tanınmış olan hakkı kullandırmak da adaletsizlik olur. O zaman açık seçik, son konuşma mutlaka; Hükümet konuşmuşsa "Hükümet dışında birisi", komisyon konuşması, "Komisyon dışında bir üye tarafından yapılır" şeklinde konulabilirdi. Hatta bir siyasi parti grubu konuşmuşsa, "Siyasi parti grubu olmayan bir üye konuşabilir" şeklinde konulabilirdi. Niçin acaba açıkça "Son söz milletvekilinindir" denilmiştir? İmtiyazlıya bir imtiyaz daha tanımamak içindir.

Böyle olunca; meseleye neresinden bakarsanız balkınız konu, Sayın Başkanın anladığı mânada değildir. Genel Kurulda ve komisyondaki müzakerelerin içinde bulunan bir arkadaşınız olarak, Sayın Cevdet Akçalı'nın burada bulunmasını çok arzu ederdim. Çünkü hiç şüphe etmiyorum, birçok hallerde kendi grubunun görüşümün de aksini, buradan söylemiştir, bu tabiatta bir kişiydi ve çıkıp konuşma imkânı olsa idi, hiç şüphe etmiyorum "Son söz milletvekilinindir" hükmünün münhasıran imtiyazlılara bir imtiyaz daha tanımak için suistimal edilemeyeceğimi ve son sözün mutlaka bir milletvekili tarafından kullanılması zaruretinde olduğunu ve bunun için İçtüzüğe sokulmuş bulunduğunu ifade edecekti...

Benim mâruzâtım bu kadardır. Sayın Başkanın uygulaması İçtüzük hükümlerine aykırıdır. İçtüzüğü, yeni yeni tatbik ediyoruz. Müzakereleri, kötü teamüllerle çıkmaz hale getirmemenin tek yolu, İçtüzük hükümlerini gerçek anlamda tatbik etmektir. Zaten bunların hepsinin mahzurlarının doğacağını (zabıtlarda vardır, okuduysanız) Millet Meclisi Başkanvekillerinin seçimi sakatlığına bağlamışımdır şahsen; Aslı gruplardan seçmezsiniz, "Genel Kurul seçecektir" dersiniz; ama Meclis Başkanvekillerini gruplardan seçersiniz; birinci plânda, Meclisin hizmetkârı değil; gruplarının hizmetkârı haline getirirsiniz. Bu hükmün değişmesi lâzımdı, ısrar ettik; ama Sayın A.P. milletvekili arkadaşlarımız iktidarlarını garanti gördükleri için, uzun süre bundan istifade edecekleri, muhalefete söz hakkı tanıyamıyacakları ve bunun büyük bir fırsat olduğu zehabı ile bunlara sahip çıkmışlardır. Ama bunun zamanı geçti.

Sayın Durakoğlu, müsaade eder misiniz? Bir sözünüze cevap vermek istiyorum.

AHMET DURAKOĞLU (Devamla) — Tamam efendim, sözümü bağlıyorum. Zaten sürem de bitti zannediyorum.

Sayın Başkanın uygulaması yanlıştır Bu hüküm İçtüzükte, arz ettiğimiz nedenlere dayanarak yer almıştır. Yarınki tatbikatlarda, müzakerelerde suhuleti temin bakımından bunda titizlik göstermek, Genel Kurulun bütün üyeleri için zaruridir.

Bu hassasiyeti, bütün arkadaşlarımızın (parti hesaplarına girmeden) göstermesini temenni eder, saygılar sunarım. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

Teşekkür ederim Sayın Durakoğlu.

Yalnız, "Başkanın gruplarıyle ilgili ve onun temrinde" şeklindeki beyanınız, eskiden Başkan vekilliği yapmış bir arkadaşımız olarak uygun mütalâa etmedik.

AHMET DURAKOĞLU (Sivas) — Mecliste geçmiştir efendim. O maddenin görüşülmesi sırasındaki kanaatimi söyledim.

Peki efendim, teşekkür ederim.

Başkanlığın tutumu lehimde söz isteyen var mı efendim? Yok.

Aleyhte, Sayın Korkmazcan; D.P. Grubu adına buyurunuz efendim.

D.P. GRUBU ADINA HASAN KORKMAZCAN (Denizli) — Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri;

İçtüzüğümüzün yeni uygulanmaya başlamış olması sebebiyle birtakım yanlış teamüllerin yerleşmemesi için İçtüzük hususunda grubumuzun hassasiyeti vardır. Şu anda, Sayın Başkanın uygulaması İçtüzüğün hükümlerine aykırıdır kanaatindeyiz. 73'ncü madde; "Tüzükte başkaca bir hüküm yoksa her konuda, her siyasi parti grubunun grupları adına ve iki üyenin kendileri adına birer defa konuşma hakları vardır" demektedir. 62'nci maddede gruplara, komisyona ve hükümete öncelik tanınmış ise de grupların buradaki önceliği, birinci söz hakkı sırası ve Mecliste yine 73'ncü maddenin 2'nci fıkrasına göre, müzakerelerin uzatılması kararı alınırsa ikinci müzakerede doğacaktır.

Bugün ve dün yapılan müzakerelerde, 73'ncü maddenin tanıdığı hakları bütün gruplar birer defa kullanmışlardır. Ondan sonra bu milletvekili arkadaşımız da konuşmak fırsatını bulmuşlardır; bilâhare Sayın Hükümet bu konuşmaları cevaplandırmıştır. Şimdi grupların, müzakerelerin uzatılması kararı alınmadığına göre ikinci defa söz hakları doğmadığından, öncelikleri de bahis konusu olamaz. Ama biraz önce Sayın Durakoğlu'nun ifade ettiği anlamda da, 62 inci maddenin koyduğu hükmü, "son sözü ancak milletvekilleri şahısları adına kullanabilirler; grupları adına kullanılamaz" mânasına da almıyoruz; o da yanlış olur. Grupların birinci müzakerede, daha doğrusu uzatma önergesi verilmeden önceki müzakerede bir kere konuşma hakları olduğuna göre bu haklarını gruplar, isterlerse Hükümetin konuşmasından önce kullanırlar (bu sefer olduğu gibi), isterlerse kullanmazlar; beklerler; Hükümet konuştuktan sonra sıradaki diğer milletvekillerinden önce haklarını kullanmak suretiyle "Son sözü" milletvekilinin konuşması ile bir grubun konuşması arasında fark kalmaz. Esasen eski uygulamada da, yürürlükten kaldırılan İçtüzüğümüzde de "Son söz milletvekilinindir" hükmü mevcuttur ve bu "Son söz" ü gerektiği zaman gruplar da kullanabiliyordu; ama o zaman, "grupların söz hakları bir keredir" diye sarih bir hüküm İçtüzükte yoktu; gruplar, önceliklerini her safhada kullanabiliyorlardı.

Biz, 73'ncü maddedeki önceliği şöyle anlıyoruz; Hükümet programının müzakeresi başlamıştır. Hükümet programlının müzakeresinde, meselâ bizlerden (grup-

lardan) önce sıraya 20 milletvekili kaydedilmiş olabilir. Gruplar söz talebinde bulununca bu 20 arkadaşımızın önüne geçmişlerdir. Tahmin ediyorum, gruplardan önce müracaat eden milletvekili bu sefer de olmuştur; fakat gruplar öncelik hakları dolayısıyla milletvekillerinden önce konuşma fırsatı bulmuşlardır. Şayet, Yüksek Heyetimiz bizim verdiğimiz önergeyi kabul buyursaydı, grupların birer kere daha konuşma hakkı doğacaktı; O zaman gruplar milletvekillerinden önce söz almak hakkına sahip olacaklardı.

Aziz arkadaşlarım, Sayın Başkanımdan bir not gelmiştir, tahmin ediyorum meseleye ışık tutucu yönü vardır. Müsaadenizle onu okumak istiyorum.

Aziz arkadaşlarım, bugün Cumhuriyet Halk Partili arkadaşlarımızın gösterdikleri hassasiyetin usul ile ilgili bir hassasiyet olması gerektiği kanaatindeyim. Sayın Demirel'in konuşup konuşmaması meselesi, tartışma konusu olmamalıdır; Hakkı var ise konuşacaktır, yok ise konuşmayacaktır. Eğer grupların ikinci defa söz alma hakları bulunsaydı, böyle anlasaydık benim konuşmam gerekirdi; çünkü daha önce verilmiş önergem var; Grubumun adına ikinci defa söz istemiştim; Sayın Başkan onu muameleye koymadı ve bu konuda da hak iddia etmiyorum; Çünkü Yüksek Heyetiniz ikinci konuşmalara lüzum görmemiş bulunuyor. Ancak, Başkanlıktan "Söz sırası kimdedir?" diye sorduk; şu anda, "Son söz milletvekilinindir" hükmünden yararlanacak olan arkadaşımız Adalet Partisi İçel Milletvekili İbrahim Göktepe'dir. İbrahim Göktepe arkadaşımız, 62'nci maddenin son fıkrasına göre söz hakkını Sayın Genel Başkanlarına bırakabilir ve Sayın Demirel İçtüzüğün hükmü içerisinde, bir milletvekili... *(C.H.P. sıralarından "Söz istemedi ki" sesleri)* Sayın Demirel şu anda da söz isteyebilir, ismi en sona yazılabilir; fakat önceki bir milletvekili...

İstemiş bulunuyor zaten.

HASAN KORKMAZCAN (Devamla) — Sayın Demirel söz istemiş bulunuyor, şu anda da isteyebilir. Önceki bir milletvekili sırasını kendisine terk edebilir ve Sayın Demirel burada Adalet Partisi Grubu adına değil; ama İbrahim Göktepe arkadaşımızdan aldığı şahsi hakkını kullanarak konuşabilir.

Yüksek Heyetinize saygılar sunarım. *(D.P. ve A.P. sıralarından alkışlar*, "Bravo" sesleri)

Teşekkür edenim Sayın Korkmazcan.

İHSAN ATAÖV (Antalya) — Sayın Başkan lehinde konuşmak istiyorum,

Buyurun Sayın Ataöv.

İHSAN ATAÖV (Antalya) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Meclisimizi şu anda yöneten Başkanımız 1961'den beri Parlâmento üyesidir. Eski İçtüzükte ve yeni İçtüzükteki hükme göre, gruplar milletvekillerine nazaran tercihli konuşuyorlar. Bunun delili, bütün gruplara müzakerenin ilk anında söz verilmesidir.

Şimdi, yeni İçtüzüğün ilk uygulamasında Sayın Başkan gruplara olan önceliği uygulamıştır. Bunda, yeni İçtüzüğün müzakeresi sırasındaki tutum dolayısıyle, uygulamanın doğru olup olmadığı münakaşa edilir, o başka. Yalnız, İçtüzüğü savu-

nurken Meclis Başkanının bütün ihtarlarına rağmen, Meclis kürsüsünün önünün işgal edilmesi, İçtüzüğe de, her şeye de, Anayasaya da aykırıdır. *(C.H.P. sıralarından "onu bırakalım" sesleri)* Onu bırakmayalım, onu söyleyelim ki, dokunulmaz olan bu kürsü bir daha işgal edilmesin; bir daha, Meclis Başkanı dinlenmez hale gelmesin.

Adalet Partisi Grubu eğer son sözü ayrı bir tutum, bir kasıt için istemiş olsaydı, bu hakkı zaten elde ediyordu; çünkü İbrahim Göktepe arkadaşımız müzakereler sırasında, kendi konuşma hakkını Partinin Genel Başkanına vermiş olduğunu bildirdiği önergesini Başkana yollamıştı. Buradan da belli ki, Adalet Partisi Grubunun bir art niyeti veya yanlış tüzük tatbikatı diye bir şey yok. Adalet Partisi Grubunun, Meclisi yöneten arkadaşımızın İçtüzüğü uygulamasın? Ve Meclis yönetimine bir saygısı vardır; onun ifadesini vermiştir.

ORAL MAVİOĞLU (İçel) — Gerekçe yarattın canım sende...

Konu üzerinde devam buyurun.

İHSAN ATAÖV (Devamla) — Şimdi Sayın arkadaşlarım, Sayın Başkanın aslında, oturuma yeniden başlayınca, oturumdan evvelki durumu burada ihdas etmesi lâzım idi. Fakat mademki yeni tatbikatta bir teamül kurulacak, bundan sonraki teamülde Yüksek Meclisin takdiri ile son sözün gruplara değil, milletvekillerine verilmesi uygun bulunacak; bu da bir kazançtır. Ama kaybolan şey, Meclisin o saatten bu saate kadar çalıştırılmadığı zamandır; bu kaybedilmiştir. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Şimdi Sayın arkadaşlarım, niçin gruplara bu kadar alerji gösterilir? Grup adına söz alan arkadaşımız da milletvekilidir. Ne Hükümet üyesidir, başka bir sıfatı vardır; ne komisyon üyesidir, ayrı bir sıfatı vardır; Yalnız, grubun bir üyesidir, milletvekilidir. "Son söz milletvekilinindir" hükmünün, bu Mecliste bulunan bir arkadaşınız olarak böyle tatbikatını gördüm; ama bugün yeni İçtüzüğün tatbikatı sırasında yeni bir teamül kurulacağı için Sayın Başkanın görüşmeler sonunda izhar edeceği takdire saygılı olacağız. Bu meseleyi ister oylar, ister oylamayız. Takdir Meclis Başkanımızındır. Meclis Başkanımızın vereceği kararlara; aşağıdan, ne sıra kapağı vurarak, ne bağırarak, ne isyan ederek; bir nevi böyle çirkin görüntü halinde bir koro halinde bulunmayacağımızı, Sayın Başkanın kararına saygılı olacağımızı, Adalet Partisi Grubu arkadaşlarımın böyle düşündüğünü arz eder, saygılar sunarım. *(A.P. sıralarından alkışlar)*

ORAL MAVİOĞLU (İçel) — Haklarınızı, gerektiği biçimde savunuyorsunuz.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Ataöv.

Sayın arkadaşlarım, görüşmeler sonunda, Gruplar adına konuşan arkadaşların beyanlarıyle Sayın Genel Kurulun temayülü belli olmuştur. Kabul olunur ki, yeni İçtüzüğün ilk tatbikatını yapıyoruz ve bu tatbikatın sağlam temele oturması bakımından bu usul görüşmesini açtık ve neticeye bağlamış oluyoruz.

Bu hususta bir oylamayı gerekli görmüyorum. Bu duruma göre, grupların son sözde öncelik hakkı olmadığı hususunda beliren kanaati tespit ettik.

II. - HÜKÜMET PROGRAMI (Devam)

1. — Başbakan Bülent Ecevit tarafından kurulan Bakanlar Kurulu Programının görüşülmesi. (Devam)

Şimdi son sözü, sırada bulunan İçel Milletvekili Sayın İbrahim Göktepe'nin; önergesi ile daha evvel Hükümet Programı üzerinde söz almış bulunan Sayın Süleyman Demirel'e devrettiğine dair önergesi uyarınca Sayın Süleyman Demirel'e söz veriyorum.

Sayın Demirel, son söz için buyurunuz. *(A.P. sıralarından şiddetli alkışlar) (C.H.P. sıralarından "Süre ne kadar?" sesleri)*

Sayın Demirel, Hükümetten sonra konuşan...

SÜLEYMAN DEMİREL (Isparta) — Sürem 20 dakika.

Evet; onu arza çalışıyordum efendim.

SÜLEYMAN DEMİREL (Isparta) — Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri;

Hepinize saygılarımı sunuyorum.

Hükümet programı üzerindeki konuşmalar bir yasama meclisinin en önemli işlerinden biridir. Hükümet önemli bir müessesedir, birçok şeyleri memleket hükümetten umar, hükümetten bekler. Hükümet de kendisinden birçok şeylerin umulması lâzımgeldiği iddialarıyle işbaşına gelir.

Hal böyle olunca bu müzakerelerin her zaman aşırı bir sükûnet içinde geçmesi beklenemez. Gayet tabiî ki, karşılıklı birtakım tartışmalar olacaktır. Gurur ve iftiharla' arz edeyim ki, demokrasi fikrinin savunucusu olarak, asgariden bu davanın davacısı olduğumuza inanarak Türkiye Büyük Millet Meclisi hayatiyet dolu bir Meclistir. Birbirimizi anlamakta zaman zaman müşkülât çekeriz, bunları büyütmüyorum. Hükümetler, yapılan tenkidleri hangi şekilde karşılarsa karşılasınlar, bu tenkidlerin iyi niyete dayandığını kimse inkâr etmemek gerekir. Biz memleketin daha iyi olması için çalışırız, varlığımızın sebebi budur.

Muhterem Milletvekilleri, daha çok zamanımız olsa, daha çok şeyler söylemek imkânını buluruz, özgürlük savunduğunuza göre, söylenen şeylerden endişe etmemek gerekir. Biraz fazla zaman alabilir; ama neticeye ulaşılır. Biz şayet önemle meselenin üzerinde duruyorsak; hakikaten hem görevimize, hem de cereyan etmekte olan tartışmaya önem atfettiğimizden dolayıdır.

O itibarla, huzurunuzu saatlerce işgal etmek, sadece sizi uzun saatler dinlemeye mecbur etmek gibi bir arzunun içinde değiliz. Bizi huzurunuzda uzun saatler bulunmaya mecbur eden şey, memleket meseleleri hakkında görüşlerimizi söylemektir. Bu görüşleri beğenirsiniz, beğenmezsiniz; gayet tabiî ki, biz kendi düşüncelerimizi, fikirlerimizi bilhassa iktidar partilerine veya bizim dışımızdaki partilere kabul ettirmeye çalışmıyoruz. Burası Türkiye'nin en önemli bir müessesesidir. Gayet tabiî ki, bu hür kürsüden düşüncelerimizi hiçbir kısıntıya tabi olmadan söylemek bizim hakkımızdır. Gayet tabiî ki, bunları söylerken de bir başıboşluğun savunucusu değiliz; Meclislerimizin tüzükleri vardır, onlara uyarız; bunların tat-

bikatında zaman zaman anlaşmazlıklar çıkabilir. Hele, Millet Meclisimiz yeni bir İçtüzük tatbikatı yapıyor, ilk defa olarak bu tatbikat yapılıyor, ilk defa olarak Meclis müzakerelerinde böylesine önemli bir konu 1973 seçiminden sonra başlamıştır. Onun içindir ki, mesele şu noktaya gelip, bana 20 dakika bile olsa söz söyleme imkânı doğduğundan dolayı bahtiyarlığımı belirtmek istiyorum.

Muhalefet - iktidar diyaloğunu fevkalâde önemli sayarım. Türkiye'de, rejimin bunalımlara uğramasında, mazide muhalefet - iktidar diyalogunun kopukluğundan önemli işler çıkmıştır. Bu diyalog ancak birbirimize tahammül ile mümkündür, birbirimizi iyi anlamaya, çalışmakla mümkündür, doğru yanlış, objektif sübjektif münakaşasından önce ne dediğimizi anlamamız lâzım. Birebirimizin ne dediğini doğru anlamamız lâzım.

Bu itibarla, şayet Muhterem Heyetiniz müzakerelerin uzatılmasına karar verseydi, daha sonraki zamanlarda, daha çok fikirlerimizi söylemek imkânını bulurduk. İktidar, bundan tedirgin olmamalıdır. Şu muamele usulen yapılmıyor, yani usul gerektirdiği için yapılmıyor; bundan bir medet umulduğu için yapılıyor, fayda umulduğu için yapılıyor. Onun içindir ki, düşüncelerle diyalogun mutlaka aydınlığa, vuzuha, mutlaka memlekette iktidar - muhalefet çatışmasını birtakım kısır münakaşalara, kısır tartışmalara sokmamasına yardımcı olduğu inancında bulunduğumdan bunları söylüyorum. Herkesin kendine göre tarzı beyanı olacak, üslubu olacak, bunlar gayet tabiîdir ve bilhassa siyasetçiler arasında üslup farklılıkları, düşünce farklılıkları gibi normaldir.

Bizim için önemli olan, sistemin işlemesidir. Dün de beyan ettim; hükümetler gelir, hükümetler gider; bizim için önemli olan, bir olağanüstü dönemin son bulmuş ve millet iradesiyle yeniden bu büyük müessesenin hayatiyet kazanmış olmasıdır.

Biz program tenkidi yaptık; ne yapacaktık muhalefet olarak? Muhalefet, Program tenkidi yaparken ne yapacaktı? Düşüncelerini söyleyecekti, sorular soracaktı, cevaplar alacaktı. Sorular sorduk, cevaplar aldık. Bu bir gensoru müzakeresi değildir, bunu biliyoruz. Gensoru müzakeresi olsa; yapılmış icraat vardır, o icraat üzerinde konkre, müşahhas fikirler söylemek imkânlarımız vardır, deliller koymak imkânlarımız vardır. Bu bir program müzakeresidir. Program müzakeresinde aranan şey hiç olmazsa, meseleye biz öyle yaklaşıyoruz, getirilen programın memlekete ne fayda sağlayacağı, memleketin ana meselelerine ne ölçüde deva olacağı ve bunun karşılığında memlekete neye malolacağı ve memleketin önemli meselelerinin bir kenarda bırakılıp bırakılmadığı; memleketin kaynaklarının en iyi şekilde kullanılmasına doğru ileri adımların atılıp atılmadığını tespittir. Burada tercihler rol oynar, düşünce sistemi rol oynar. Bunların hepsini kabul etmek gerekiyor.

Program, yapılan yeni açıklamalarla aslında yeni bir hüviyete kavuşmuştur. Binaenaleyh, şimdi yapılacak müzakerelerin daha çok faydalı olduğu inancında idik; fakat tabiî ki mesele burada bitmiyor, diğer Meclis vardır; o Mecliste de fikirlerimizi söylemek imkânına sahibiz; bunun ötesinde bütçe vardır; bunun ötesinde genel görüşme imkânları vardır; hükümeti denetlemek için elimizde birçok vasıtalar vardır. Gayet tabiî ki, bu vasıtalardan faydalanarak hükümet denetleme görevimizi

yapacağız. "Siz yapmadınız" demek, meseleyi, yapılmış hale getirmez. Gerçi zaman zaman bu çeşit tedbirlere, bu çeşit beyanlara başvurulur; bu bir sıkışmanın işareti de addedilebilir veya meselenin içinden sıyrılmanın işareti de addedilebilir. İktidarların görevi, kendilerinden evvelki iktidarların yapmadığım tespit değildir. İktidarların görevi, kendilerinin ortaya koyduğu, işleri nasıl yapacağını söylemek ve onları yapmaktır. Çünkü kendinden evvelki iktidarların bir işi yapmamış olması, bugünkü iktidara yapmama hakkını vermez.

Binaenaleyh, "Nasıl yapacaksınız?" diye sorulduğu zaman, "Siz yapsaydınız?" gibi bir cevapla karşılaşmış olmayı, doğrusu bir üzüntü konusu sayarım.

Aslında, nasıl yapacağınızı söylerseniz bunun size de yardımı olur, nasıl yapacağınızı düşünmek imkânını bulmuş olursunuz.

Programı okumadığımdan bahsedildi. Herhalde Programı okumasam, bu kadar ayrıntılı bu meseleleri bilmem. Programınızı ezbere biliyorum. Herhangi bir sayfasını; açın sorun; ne var, söyleyeyim.

O itibarla, "Programı okumadınız" gibi bir iddiayı, doğrusu ağırlığı olan bir iddia saymıyorum. *(C.H.P. sıralarından "Kaç sayfa" sesleri)*

Bu müzakereler daima biraz sert cereyan eder, dozu biraz muhafaza edilebildiği takdirde, sertliğin de o kadar önemi yoktur.

Reylerimizi tespit meselesine gelince; reylerimizi apriori, peşin yargıyla tespit etmiş değiliz. Reylerimizi daha dün tespit ettik. Cuma günü program okundu, dün müzakereye aldık, tespit ettik reylerimizi. Zaten, "peşin hükümle geldiniz" gibi bir ithamı kabul etmiyoruz. Aslında, biz mademki muhalefetiz, öyleyse kırmızı oy verelim diye gelmedik karşınıza. Düşündük, taşındık ne yapalım diye; kırmızı çıktı, öyle geldik.

Geride bıraktığımız seçimlerin sonuçlarının da yanlış değerlendirildiğini görüyoruz. bundan çok yanlış şeyler çıkar. Aslında, Cumhuriyet Halk Partisi sandıktan iktidar olarak çıkmadı. Sandıktan iktidar olarak çıksa, bu hükümet müzakerelerini bizim Kasım ayının başımda yapmamız lâzım gelirdi. Şubat ayının bu gününde yaptığımıza göre, sandık iktidar çıkarmadı bu defa. Mamafih, sandığın kıymetinin bilindiğine fevkalade memnunum. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri ve alkışlar)* Sekiz sene evvel bu kürsüden şu yazıyı gösterme mecburiyetinde kaldığımız günler olmuştur.

Yazı, takdir ile ifade edelim, genel oy ve onun işareti olan sandığın ki sonradan "sandıksal demokrasi", "cici demokrasi" "biçimsel demokrasi" namıyle küçümsenmişti, Türkiye'nin bunalımlara gitmesinde çok büyük rolleri olmuştur bunum; birbirimizi beğenmemekle bir yere varamayız. Sizi de seçen millettir, bizi de seçen millettir, Binlaenaleyh, size verilen reylerin değerli, bize verilen reylerin değersiz olduğunu iddia etmek mümkün değildir.

O itibarla, geliniz, esasen baktığınız zaman da ahım şahım bir şey yok, Önemi yok bu işin; ama kazanmayanı var. Biz seçimlere favori girdik, kazanamadan çıktık

hadise budur. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)* Ama siz de kazanarak çıkmadınız. *(A.P. sıralarından alkışlar)*

Bereket ki, Millî Selâmet Partisi imdada yetişti de iktidar oldunuz. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri ve alkışlar)* Bunu açıklıkla söylüyorum, gayet tabiîdir ki hiçbir parti Hükümet olacak kadar rey almamışsa, yapacak iş koalisyondur. Koalisyon bir kombinezon bulmak meselesidir; kim kiminle anlaşabilirse o Hükümet olur.

Binaenaleyh, "Biz iktidar olarak çıktık" denemez. Hep meydanlardan geldik ki müzakerelerin hızlı oluş nedeni de, meydanlarda kimse hızını alamamış gibi geliyor biraz. Ama bunda fayda vardır, geliniz bu diyalogu hakikaten milletimizin bize gösterdiği teveccüh istikametinde yaşatalım. Bunun yumuşatılması falan şart değil, sadece medenî olması lâzımdır ve kaideye uygun olmalıdır.

Muhterem Milletvekilleri, seçim kazanmamak, suçluluk ifade etmez. Yani, kimse seçimi kazanmadığı için suçlu falan olmaz. Seçim kazanırsınız, iktidar olursunuz; ebedî iktidar da olmaz, onu da hesabedelim. Bu kürsüden o intiba verilmeye çalışıldı, "Artık, bir daha biz seçim kaybetmeyiz", falan gibi. Aslında, sizin seçim kazanmamanız için biz çalışacağız yine, o bizim gereğimiz. *(Gülüşmeler)* Biz kendimiz kazanmak için çalışacağız; ama burada demokratik sistemde zaten alternatif ortadan kalktı mı, rejimi işletmemiz mümkün değildir, milletin sizi de görmesi lâzımdır, göreceklerdir.

Binaenaleyh, şunu ifade edelim; başarılı olursanız biz bundan seviniriz. *(A.P. sıralarından alkışlar)* Biz burada, "Aman siz başarılı olmayın, memleket zarar görsün; böylece bizim, de içimizde burukluk falan varsa, oh olsun, diyelim" diye bulunmuyoruz. Bu devir kapanmıştır, (şayet varsa böyle bir şey) Yok böyle şey. Bizim, istediğimiz, söylediğimiz şey; başarı, başında değil, sonunda belli olacak. Bizim, Türkiye'de ne bıraktığımız belli. Siz ne bırakacaksınız, onu göreceğiz. Ümidederiz iyi şeyler bırakırsınız, ümidederiz bizden daha çok şey bırakırsınız. Önemli olan Türkiye'dir. Bu yurt hepimizin, hepimiz bu milletin çocuklarıyız. *(A.P. sıralarından "Bravo" sesleri ve alkışlar)* Bizim maksadımız tezyif değildir, tahkir de değildir, küçültme de değildir; ama hem bir çağrıda bulunuyorum, buna uyulur, uyulmaz, o da önemli değildir; Gelin bu gemiyi işler tutalım ve bu zeminde diyaloğu muhafaza edelim ve gayet tabiîdir ki, muhalefet olarak bizim söyleyeceğimiz şeylerden sıkılmayacağımızı ifade ettiniz; ama daha birinci günde sıkıldınız gibi geliyor bana, *(C.H.P. sıralarından "Hayır, hayır" sesleri)*

"Hayır" demeyin, şimdi tam yerine geldim.

Sayın Hükümet Başkanı çok tedirgin göründü. Âdeta, "Siz muhalefet vazifesi dahi yapamazsınız" gibi bizi azarladı. Muhalefet vazifesini nasıl yapacaksak? Koalisyon Hükümetinin bir kurs açması lâzım gelecek sanıyorum, bu kursu açıp bizim muhalefet vazifemizi nasıl yapacağımızı öğretir; ama o zaman da güdümlü demokrasi olur o, o yola sapılmayacağını sanırım. Muhalefet olmazsa tek partiye gideriz. Halbuki, Anayasanın 28'nci, pardon 28'nci madde o sokaklar maddesidir. 56'nci maddesine göre, siyasi partiler ister iktidarda, ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır. Binaenaleyh, iktidar olarak, partile-

rim Anayasanın bu Meclisin ayrılmaz parçası, nizamın ayrılmaz parçası olduğunu bilmeniz ve muhalefetti bir işe yaramaz duruma düşürmeniz lâzımdır daha birinci günden. Muhalefetsiz bir demokrasi işlemez.

İBRAHİM AKDOĞAN (Kocaeli) — *(A.P. sıralarını göstererek)* o tarafa da anlatın.

SÜLEYMAN DEMİREL (Devamla) — Ben gayet tabiî, buradan ne tarafa döneceğimi kestiremedim, ne tarafa dönmemi istiyorsanız? Yani şu sırada siz varsınız da böyle dönmem de bir garip olur, onun için söylüyorum.

NECDET UĞUR (İstanbul) — Tamam efendim, tamam, rica ederiz.

SÜLEYMAN DEMİREL (Devamla) — Muhalefetin lüzumsuz bulunduğu şeklindeki bir hususu üzüntü ile karşıladık.

Sayın Başbakan birçok ileri iddialarda bulundu. Bu iddialar bir kesin yargı şeklindedir. İktisadî büyüme, ekonomik kalkınma, bu memleketi ileriye götürme böyle kesin yargılarla mümkün değildir, öyle olsa oturur karar veririz, ertesi gün de bakarız memleket güllük, gülistanlık olur. Bunun zorlukları vardır, kaideleri vardır, denenmiş yollar vardır, başarıya ulaşmış yollar vardır, başarıya ulaşmamış yollar vardır. Binaenaleyh, bunları bir kehanet şeklinde Saymıyorum şimdilik; ama gayet tabiîdir ki, önümüzdeki günlerde ne yapacağınızı hem biz, hem millet görecektir. Ümidederiz iyi şeyler yaparsınız.

Hükümetin, muhalefeti bir icraat makamı gibi görüp âdeta, bizim Hükümeti tenkid edeceğimiz yerde, Hükümetin bizi tenkid etmesini yadırgadığımızı ifade etmeliyim. Eğer biz muhalefet görevini yapamazsak bu görevi kim yapacak, muhalefet mi ithal edilecek? Muhalefetsiz demokrasi olmayacağına göre, o zaman her iki fonksiyonu da iktidar yapacaksa boşluk çıkar, hem iktidar boşluğu, hem muhalefet boşluğu çıkar. Bu boşluk rejime hayır getirmez genellikle.

Muhterem Milletvekilleri,

"Biz halkın yararlandırılmasına çalışacağız.." Yani, siz halkın yararına çalışacaksınız da, sizin dışınızdakiler niye halkın zararına çalışsın? Hepimiz halktan rey alıp geliyoruz buraya. Kabul etmek lâzımdır ki, hepimiz halkın faydasına çalışmışız; ama görüş, metot, düşünce farkı olabilir. Siz halkın faydasını şurada görürsünüz, biz orada değil, şurada görürüz. Öyle olmazsak zaten fırka olmaz orta yerde. *(C.H.P. sıralarından "Ne fırkası?" sesi)* Evet, yani parti olmaz. Parti, fırka, tefrikadan doğuyor, farklılıktan doğuyor.

O itibarla sizin dışınızdakileri halkın zararına, kendinizi halkın yararına çalışır gibi ilân etmiş olmanızı yine hayretle karşılıyorum. Bizim aradığımız şey daha iyisini yapmaktır. Daha iyisinin yapılmasını sağlamaktır. Yapacak olan iktidardır, bunun yapılması için muhalefet denetleme yapacaktır.

Bana, "Fakirliğin sözünü, eder; ama hiç bu işlerle uğraşılmaz" denildi. Türkiye'yi nereden alıp nereye getirdiğimiz orta yerdedir. Biz, 12 milyarlık bütçe devraldık, 80 milyarlık bütçe devredilmektedir size. Biz bankalarda 10 - 12 milyarlık halik

mevduatı devraldık, bu 70 - 80 milyar lira olarak size devredilmektedir. Biz borçlu... *(C.H.P. sıralarından gürültüler)* Bir tespit yapalım, müsaade edin. Size bir şey de demiyoruz daha, diyeceğimiz zaman, gelecek. Biz 10 - 12 milyar liralık bir yatırım hacmi devraldık, size 50 - 60 milyar liralık bir yatırım hacmi devrediyoruz; biz bankalarda 10 - 12 milyarlık mevduat devraldık, size 60 - 70 milyarlık bir mevduat devrediyoruz. Biz 6 sene 150 - 200 milyon dolar kâh borçta, kâh farkta bir Merkez Bankası devraldık; size 2 milyar dolarlık bir Merkez Bankası devredilmektedir. Kaldı ki biz... *(C.H.P. sıralarından "Sayın Başkan, süre doldu" sesleri)*

Sayın Demirel, bir dakikanız var, toparlayınız lütfen.

SÜLEYMAN DEMİREL (Devamla) — Bir dakika mı var? Bir dakika yeter bana, bir dakikada çok şey söylerim, ben... *(C.H.P. sıralarından gülüşmeler)*

Biz aslında ne özgürlüklere karşıyız, ne şuyuz ne buyuz. Biz Türkiye'de, Devletin ve rejimin yaşaması için, komünizmim bir tehlike olduğunu söylüyoruz. Söylediğimiz bundan ibarettir.

İ. FEHMİ CUMALIOĞLU (İstanbul) — Ya Masonluk?

SÜLEYMAN DEMİREL (Devamla) — Biz aslında, Türkiye'nin istihsal kapasitesini üç, dört misline çıkardık. Netice itibariyle biz, bir Türkiye'ye bir Türkiye daha ilâve ettik. Aksini bu zamana kadar kimse söyleyemedi. Biz 1969 seçim beyannamemizi tatbik imkânını bulamadık. 12 Mart 1971'den 15 Nisan 1973'e kadar biz Hükümette değiliz. Siz de vardınız 1972 Kasım ayına kadar bizimle beraber. Siz de 1972 yılı Kasım, ayına kadar, bu olağanüstü dönemin içinde vardınız. Olağanüstü dönemin müzakeresini başka bir gün yaparız. Hesaplaşmadan hiç korkmayız. Gocunacak hiçbir yaramız yoktur. Bu meseleyi böyle geçiştirmek mümkün değildir. Binaenaleyh ne çeşit hesaplaşma lazımsa hazırız. Kimin günahı, sevabı varsa hepsi çıksın orta yere. Gelin her şeyi konuşalım.

Hepinize saygılar sunuyorum. *(A.P. ve C.G.P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*

Teşekkür ederim Sayın Demirel.

Sayın arkadaşlarım, bu suretle Başbakan Sayın Bülent Ecevit tarafından kurulan Hükümet programının görüşülmesi tamamlanmıştır.

Anayasamızın 103 ve İçtüzüğümüzün 105'nci maddelerine göre, görüşmelerin bitiminden itibaren bir tam gün geçtikten sonra, 7 Şubat 1974 Perşembe günü güven oylaması yapılacaktır. *(C.H.P. sıralarından "Saat kaçta?" sesleri)* Beyefendiler arz edeceğim. Birleşimi talik ederken saati söyleyeceğim. Niçin istical buyuruyorsunuz?

Bu sebeple Birleşimi 7 Şubat 1974 Perşembe günü saat 15,00'te toplanılmak üzere kapatıyorum.

Kapanış Saati; 16.45

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi
Toplantı Yılı 13 Cilt 13 Birleşim 26
Sayfa 370-442
05.02.1974 Salı

BİRİNCİ OTURUM

BAŞKAN *Başkanvekili İskender Cenap Ege*
KÂTİPLER; *Mehmet Çamlıca (Kastamonu)*
Azmi Erdoğan (Diyarbakır)
Açılma Saati; *15.00*

Hükümet Programının Görüşülmesi

BAŞKAN — Sayın Senatörler, gündemimizin maddesi Hükümet Programı üzerinde müzakeredir. Ancak, Millet Meclisindeki müzakereler henüz hitam bulmadığı cihetle Hükümet Senatoda bulunamıyor. O bakımdan. Hükümetin, Millet Meclisindeki müzakerelerin bitimini beklemesini ve bittikten sonra oturumun açılmasın gerektiren bir husus vardır.

Bu itibarla Millet Meclisinin müzakereleri bitinceye kadar oturuma ara veriyorum.

Kapanma Saati; 15.10

İKİNCİ OTURUM

BAŞKAN; *Başkanvekili İskender Cenap Ege*
KÂTİPLER; *Mehmet Çamlıca (Kastamonu)*
Azmi Erdoğan (Diyarbakır)
Açılma Saati*; 16.50*

Başbakan Bülent Ecevit tarafından kurulan Bakanlar Kurulu programının görüşülmesi (devam)

BAŞKAN — 26'ncı Birleşimin ikinci oturumunu açıyorum.

Çoğunluğumuz vardır, Hükümet Programı üzerindeki müzakerelere başlıyoruz.

Yalnız, bir hususu katiyetle hatırlatmak isterim, Samiin localarında bulunanların ve senatörler dışında herhangi bir kimsenin müzakerelerle ilgili gösteri, nümayiş veya alkış gibi hareketlere katılmamaları gerekir; yasaktır. İlgililerin bu hususta çok uyanık olmalarını hassaten rica ederim.

Grupları adına söz talebedenler;

Sayın İhsan Çağlayangil, Adalet Partisi Grubu adına;

Sayın Mucip Ataklı, Millî Birlik Grubu adına;

Sayın Nihat Erim, Kontenjan Grubu adına söz talebetmişlerdir.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) — Sayın Başkan, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına söz talebediyoruz.

BAŞKAN — Şahısları adına söz talebedenler;

Sayın Ekrem Acuner, Sayın Hüsnü Dikeçligil, Sayın Hamdi Özer, Sayın Sami Turan, Sayın Sabahattin Orhon, Sayın Ömer Ucuzal, Sayın Yiğit Köker, Sayın Mehmet Özgüneş, Sayın Turgut Cebe, Sayın Hüseyin Kalpaklıoğlu, Sayın Hikmet İsmen, Sayın Tayfur Sökmen, Sayın Sait Mehmetoğlu, Sayın Mustafa Tığlı, Sayın Nejat Sarlıcalı, Sayın Hilmi Nalbantoğlu, Sayın Fethi Çelikbaş'dır.

Grupları adına söz isteyen üyelerin ilk konuşmaları sınırlı değildir.

Şahısları adına söz isteyenlerin konuşma süreleri 10 dakika ile sınırlanmıştır, efendim.

Bu durum karşısında Hükümet Programının müzakeresine geçiyorum.

Adalet Partisi Grubu adına Sayın İhsan Sabri Çağlayangil, buyurunuz. *(A.P. sıralarından alkışlar)*

AP GRUBU ADINA İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Bursa) — Sayın Başkan, yüce Senatonun değerli üyeleri;

Cumhuriyet Halk Partisi dile Millî Selâmet Partisinin birlikte kurdukları koalisyon Hükümetlinin yüce Meclislere sunmuş bulundukları program üzerinde Ada-

let Partisi Senato Grubunun görüşlerini açıklamak üzere yüksek huzurlarımızda bulunuyoruz.

Görüşlerimizde ve eleştirilerimizde evvelâ Hükümetin yapısını, sonra da programının muhtevasını ele alacağız.

Bugün huzurunuzda, bulunan ve kaderini Millet Meclisinde yapılacak güven oylamasına bağlayan Hükümet, 14 Ekim 1973 seçimlerinden sonra büyük gecikmeler ve güçlüklerle kurulabilmiştir.

Hükümet. Programı, bu durumun seçim sonuçlarımdan ve ülkemizin içinde bulunduğu koşullardan doğduğunu; fakat bu güçlüklerin içinden demokratik anlamda güçlü bir Hükümet çıktığını söylüyor. Evvelâ bu konu üzerinde durmak istiyoruz.

14 Ekim 1973 seçimleri sonucunun Hükümet kurulmasını güçleştiren bir biçimde tecelli ettiği doğrudur. Seçimler, hiçbir partiye iktidar vermedi Hükümet kurulması, değişik oranlarda oy toplayabilen siyasi partilerin kendi aralarında Mecliste güvenoyu sağlayabilecek yat erlikte bir anlaşma kurabilmelerine bağlı kaldı. Adalet Partisi ya da Cumhuriyet Halk Partisi kanatlarından biri mevcut olmadıkça, diğer partilerin bir araya gelerek Hükümet kurabilmeleri imkânsızdı.

Şu halde ya Adalet Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisi birleşerek Hükümet kuracaklar, ya da bu partilerin biri çoğunluk sağlayacak ölçüde kendine bir ortak arayacaktı.

Değişik imkânlar ve ihtimaller nazarî olarak araştırıldığı zaman Hükümet kurabilmek İçin ortaya 15'ten fazla alternatif çıkıyordu. C.H.P. ile A.P.., C.H.P. ile diğer küçük partiler; C.H.P. ile A.P. diğer küçük partilerle birleşebilirler... Bu durum, nispî temsil sistemini benimsemiş demokrasilerde sık sık ortaya çıkması mukadder bir neticedir.

Zaten nispî temsil, tek parti iktidarlarına meydan bırakmamak ve memlekette yaşayan küçük büyük tüm akımların meclislerde temsil edilmelerini sağlamak için düşünülmüş bir sistemdir.

1965 ve 1969 seçimlerinde Adalet Partisinin, bir zamanlar millî bakiyeye ve nispî temsile rağmen tek parti olarak iktidara gelmesi bu sistemi uygulayan memleketlerde o zamana kadar rastlanmamış bir istisna idi.

Nispî temsilin ilk uygulandığı 1961 seçimlerinde de, bu devreye benzer neticeler ortaya çıkmıştı.

1961 - 1965 yılları arası ömürsüz koalisyon hükümetlerinin idaresinde istikrarsız ve kısır bir dönem olarak yaşanmıştı.

Siyasi partiler, bu ziyan olmuş devrenin sıkıntılarını tekrar çekmemek için Hükümet kurulması meselesinde dikkatli davranmak ihtiyacını haklı olarak duydular. Devlet Başkam, mevcut imkânları çeşitli alternatifleri sabırla itina ile denedi. Sonunda ortaya C.H.P. - M.S.P. ortaklığı çıktı.

Acaba bu Hükümet 1973 seçimlerinin verdiği sonuçlardan çıkarılabilecek istikrarlı, günün şartlarına uygun ve güçlü bir model midir?

Her ne kadar programında Hükümet, kendisine bu gözle bakmakta ise de, biz aynı fikirde değiliz.

Bunalım süresince ve birçok kereler ifade ettiğimiz gibi partimizin inancı şudur ki; ülkemizi çevreleyen bugünkü dış ortam, iç ortam, karşı karşıya bulunduğumuz önemli siyasi, ekonomik sorunlar, ağır bir rejim bunalımından taze olarak sıyrılmış bulunmamız gibi sebepler; Türkiye'nin hiç birisi seçim meydanlarında iktidar olamamış görüşler arasından bir tekinin etken olacağı ve hassas sayıda zayıf bir çoğunluk tarafından kurulmuş bir Hükümetle idaresinin, memleket yararlarına ters düşeceğidir.

Biz istiyorduk ki, ülkemiz; hiç olmazsa olağanüstü şartların devamına münhasır kısa bir süre içinde yaşadığımız ortamda bugün karşı karşıya bulunduğumuz önemli siyasi, ekonomik sorunlara, ortaklaşa düzenlenmiş bir ortay yol programı ile çözüm arayan bütün partilere açık; ama tercihan iki büyük partinin içinde yer alacağı geniş bir koalisyon Hükümeti ile idare olunsun.

İşte bunun içindir ki, çoğunluk için gerekli şartı ancak 7 sayı ile aşabilen, önemli sorunlarda çözüm yollarında ortak bir anlayışla varamadıkları için bu konuları bir araya gelmelerini engellemesin diye protokollerinin, programlarının dışında bırakmak zorunda kalan iki partiden kurulu bu Hükümete; güçlü bir siyasi iktidar gözü ile bakamıyoruz.

Bu Hükümeti güçsüz kılan sebep, sadece yapısındaki bu zoraki sakat doğuş değildir. Program üzerinde konuşulurken bu konuya zaman zaman değineceğim, ama günün şartlarına en uygun model ortaya çıkamadı; ya da bizim partimiz bu modeli güçlü bulmadı diye bu Hükümeti peşin olarak suçlamanın veya başarısızlığa mahkûm etmenin ne niyeti, ne de zihniyeti içilirleyiz.

Bu Hükümet, Türkiye'de misli görülmemiş derecede uzayan bir bunalımdan demokratik kurallara uyularak aranmış, bulunmuş Türkiye Cumhuriyeti Hükümetidir. Bizlerin menfî oylarımıza rağmen taraftarlarının desteği ile Yüce Meclisinin güvenini kazanır ve işbaşına geçebilirse demokrasimizde aşama sayılacak koşullar içinde bizi bunalımdan sıyırmış bir Hükümet olacaktır. Biz yeni Hükümete bu gözlerle bakıyoruz, eleştirilerimizi de bu anlayış içinde yürüteceğiz.

Şimdi Hükümet programı ile ilgili görüşlerimize geçiyoruz;

Program; iki partinin ne çeşit bir çalışma ile birleşebildiklerini izahtan sonra, Türk Milleti için mutlu ve yeni bir dönem başladığını müjdeliyor. Ne kadar süreceğini bugünden kestirmek zor olan bu devrenin ne dereceye kadar mutlu geçeceğini, zaman elbette ki gösterecektir, ama program ne yenilikler getiriyor? Biz bunları araştırmaya çalışacağız.

Değerli arkadaşlarım; programın göze çarpan ilk genel görüntüsü, bütün secim kampanyası süresince, bilhassa ekonomik ve sosyal alanlarda, memleketimizin

köklü bir düzen değişikliği ihtiyacı içinde olduğunu öne sürenlerin iktidar ümitleri gerçeğe dönüşünce büyük bir ihtiyat ve teenni içine girmiş olduklarını görmektir.

Zaten, Cumhuriyet Halk Partisinin, daima yetkililerden önce konuşan sözcüleri, bu konuda da ihtiyatlarını terk etmediler, daha koalisyon kesinleşmeden evvel taraftarlarını şöylece uyardılar; Kurulması yakınlaşan Koalisyon Hükümeti üzerinde fazla hayale kapılmayın.

Bu Hükümetin, memleketteki ekonomik ve sosyal yapıya köklü bir değişiklik getirmesini beklemeyin. Çünkü toplumdaki güçler dengesi henüz adımlar atılmasına elverişli değildir, ama bu Hükümet hiçbir şey yapmayacak da saymayın! Bu Hükümet, af gibi, ekonomik zorlukların yığınları büsbütün ezmeden çözülmesi gibi konulara ilk iş olarak el atacak.

Bunların yanında; Türkiye'yi yapısal değişikliklere götürecek tedbirlere zemin hazırlayacak ilk adımlar da dikkatle atılacak.

Hükümet, sınırlı, alçak gönüllü bir programla işe başlamalı ve hedefine zaman içinde varmalıdır"

Bize değil, Cumhuriyet Halk Partisi basın sözcülerine raci olan bu beyanları şu anda, Yüce Heyetinizin tetkik ve tenkidime arz olunan Hükümet Programı, aynen ve büyük bir sadakatle doğrulamaktadır.

Bu beyanları, toplumdaki güçler dengesinin henüz böyle adımlar atılmasına elverişli olmadığı, Türkiye'yi yapısal değişikliklere götürecek tedbirlerin zemininin şimdiden hazırlanması ve hedefe zaman içinde varılması tavsiyelerini hatırda tutmamızda, programda Taslayacağımız bazı unsurların eleştirilmesi sırasında büyük yarar göreceğiz.

Bundan sonra programda, iktidar olmanın icaplarına uygun tavsiyeler yer alıyor;

"Milletin mutluluğu, ülkenin eskiliği, demokrasinin bütün kuralları ile ve özgürlükleri ile işlerliği için, iyi niyetler ve çabalarla sağlanan bir birlik lâzımdır bize.."

Ne güzel düşünceler; ama dün ve bugün örneklerini pek göremediğimiz düşünceler.

Yine güzel tavsiyeler var;

"İyi işleyen bir demokraside, düşünce ayrılıkları toplum yaşamını zenginleştirir, gelişmeyi hızlandırır, Devleti güçlendirir, milleti bütünleştirir"

İdeal görüşler; ama az kalsın düşünce ayrılığı, maazallah içeride birbirimize girecek hale getiriyordu.

Biz bu duyguları gönülden paylaşırız. Muma lef ette kaldığımız sürece, iktidarda da olduğu gibi, bu ilkelere saygı duyacağımızdan kimsenin kuşkusu olmasın.

Ancak, hoş görürlüğün, geniş görüşlülüğün, karşıt duygulara saygının, iktidar partilerinin sadece iktidarda iken değil, iktidar dışında da hatırlayacağı ilkeler olmasını temenni ettiğimizi söylemekle yetiniyoruz.

Bundan sonra program, rejimin sıkıntılı yıllarından arta kalmış kırgınlıkları, kavgadan ortadan kaldıracak geniş kapsamlı bir af üzerinde duruyor. Af, gerektiğinde topluma huzur getirebilecek bir atıfet müessesesidir.

Memleketimizin içinde bulunduğu koşulları, Cumhuriyetimizin 50'nci yılını idrak etmiş olmasını göz önünde tutarak biz de bir genel affın en kısa zamanda gerçekleşmesi gereğine inanıyoruz. Bu maksatla hazırladığımız bir kanım teklifi de halen Yüce Mecliste kaderini bekliyor; ama af meselesiyle ilgili birtakım sorunlar da var.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, bize göre ortak bir anlayış sağlanamadığı için, belki de daha başka sebeplerle olacak, birtakım önemli konulara bu programda yer verilmemiştir.

Bu Hükümet, sanki hiçbir şey olmamış, bir 12 Mart geçmemiş, bu devreden evvel Türkiye' de önemli çalkantılar ortaya çıkmamış, sanki memleket, beynelmilel komünizmin hedefi olmaktan çıkmış gibi olaylara bakıyor ve af meselesini bu acıdan izliyor, bize öyle görünüyor. O kadar ki, dünya coğrafyasındaki yerimizin de, çağdaş dünya koşullarının da bu konuda ikili olamayacağı görüşünde, ama bize göre Türkiye'de, bir devlet güvenliği meselesi ve bu güvenliği sağlamanın, içinde yaşadığımız kollar içinde özel niteliği vardır; var olmak gerekir.

Bir bunalımdan yeni çıktık. Memleket önümüzdeki günlerde nereye gidecek? Gönül ister ki, sıkıyönetimin ve o devreden beri devam eden çalışmaların etkisi olarak, yeni iktidar huzur içinde, sükûn içinde çalışıma imkânını bulsun. Bunda birtakım şansları da var. Sokağı ekseriya rejimden, tutumdan şikâyetçi sol temayüllü çevreler karıştırırdı. Belki yeni Hükümete bir şans tanıyabilir, bir intizar devresine girebilir; ama yeni Hükümetin solculuğu onlara yetmezse, o zaman yeni problemler çıkabilir.

Biz Türkiye'ye Marksist bir rejim getirmek için eyleme girdik. Kurtuluşu bu rejimde görüyoruz" diye göğsünü gere gere, acık açık içini dışına vuranların henüz mahkemelerinin devam etmekte olduğu bir devrede, bugün askerî cezaevlerinde kendilerine nezaretle mükellef subaylarımıza, "Yine siz insaflı adamlarsınız, bizi mahkemelere falan çıkarıyorsunuz, biz iktidara gelirsek sizi muhakeme etmeden asarız" diyenlerin şu havayı beraber teneffüs ettiği bir devrede Devleti yıkmak için anarşik olaylara fiilen katılanların veya bunları tahrik ve teşvik edenlerin, kapsamı geniş olması istenen bir af kanunu içine alınması elbette ki, düşünülemez.

Af meselesi için Millet Meclisinde de geniş müzakereler cereyan etti. Ben ayrıntılı olarak bu konuya inmek istemiyorum; anı a bu arada bir de fikir suçlarından söz edilmekte ve düşünce, inanç önünde sınırların kaldırılmasının kesin olarak programa alınmış bulunduğunu görmekteyiz.

Çok önemli gördüğümüz bu konuda biraz tevakkuf etmek ihtiyacı içindeyiz.

Türkiye'yi en ileri ölçüde demokratik özgürlüğe lâyık görmekte hiç kimse bizim kadar inançlı olamaz.

Altı yıllık iktidarımız süresince, kanunun kişiye tanıdığı haklara gölge düşürmemek için iktidar feda edercesine sebat gösterdik; ama Anayasamızın kişiye tanıdığı inanç, düşünce özgürlüklerinin sınırı ve niteliği üzeninde bir anlaşmaya varmaya mecburuz.

Mesele, "Biz komünizme prim verir miyiz, biz herkesten fazla komünizmin karşısındayız" gibi argümanlarla savunulamaz.

Fikir, düşünce, inanç hürriyetinin sınırı nedir? Bunda bir mutabakata varmaya mecburuz. Bu konuda yanlış anlamlar; yanlış uygulamalar Türkiye'ye Çok pahalıya malolmuştur.

Düşünce, inanç özgürlüğü hakkının kaynağı nedir?

Bu halk, Anayasanın 20'nci maddesinden güç alıyor. Bu madde, Anayasanın muhtelif tarihlerdeki değiştirmelerine muhatab olmadı.

Bu madde aynen şöyle;

Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir; düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir ve yayabilir.

Kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz"

Filhakika, vehle-i ulâda maddeye mutlak mânasiyle, lâfzı mânasiyle baktığınız zaman, geniş bir şekilde herkes düşünce ve kanaatlerini yaziyle sözle resimle tek başına veya toplu olarak açıklar, yayar.

O halde bunun sınırı yok mu? Sınırı var. Durum, fikir ve düşünce hürriyeti önündeki sınırları kâmilen kaldıracağız demeye müsait değil.

Muhterem arkadaşlarım, bu madde Kurucu Mecliste müzakere olunurken bir üye; Abdurrahman Altuğ itirazda bulunuyor. Bunu Millî Birlik Grubuna mensup arkadaşlarım herhalde hatırlayacaklardır. Diyor ki;

"20'nci maddenin birinci cümlesinden ve noktalı virgülden sonra düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim ile veya başka yollarla tek başına, toplu olarak yayar, açık" diyor. "Bunun hududu yok mudur Varsa nereye kadar? Meselâ, herhangi bir kimse fikrini, meselâ nasyonal sosyalizme kayan yahut komünizme kayan yahut irticaa kayan, ümmetçiliğe kayan fikirlerini tek başına, toplu olarak yayabilecek midir?" Bu itiraza başkaları da iltihak ediyor. Kimisi "Umumî adaba, ahlâka mugayir se yayabilecek midir?" diye sualler tevcih ediyorlar.

Komisyonun sözcüsü bu soruları karşılıyor. Şimdi bu kısmı okuyacağım;

Komisyon sözcüsü Muammer Aksoy — Muhterem arkadaşlarım bazı arkadaşlar 20'nci maddenin formülünden, komisyonun asla kasdetmediği ve kanaatimizce de, ondan çıkarılması mümkün olmayan mânalar çıkarmaktadırlar. Bu endişelerin üzerinde hassasiyetle durmak gerekir.

Tek başına veya toplu olarak fikrin açıklanabilmesinden yanlış mânalar çıkarılmıştır. Bâzı arkadaşlarımız, bu formülde değişiklik yapmamızı, bugünkü görüş-

melerden önce de bizden istediler. Bu sebeple komisyon olarak tekrar aramızda konuştuk. Komisyonun kanaati şu yoldadır; Maddeyi yalnız başına ele alarak, yani diğer hükümlerden tecridederek mânalandırmak caiz değildir. Hukukta doğru olan tefsir, (Gaitefsir) dir. Yani hükümlerin daima gayeye göre tefsir edilmesidir; hükmün niçin vazedildiğini göz önünde tutarak tefsir etme yoludur. Tefsir konusu olan hüküm, hangi kanunda ya da Anayasada ise, o kanun veya Anayasanın tümü, ruhu göz önünde tutularak, bir tefsir yapılır. Hazırladığımız Anayasa, demokratik bir Anayasadır. İnsan hak ve hürriyetlerini tanıyan bir Anayasadır. Bu Anayasa tasarısında yalnız hürriyetler tanınmamış; bir - iki hükmüyle de, katî olarak, doktrinin dahi bu istikamette olduğu ifade edilmiştir.

Demokrasilerde, bir tarafta, Hürriyetler hudutsuzdur. Hürriyet hürriyettir diyen bir görüş ve tatbikatı vardır. Diğer tarafta basın hürriyetini, söz hürriyetini, parti kurma hürriyetini, kayıtlamayı, bilhassa hürriyet nizamının muhafazası için caiz ve zarurî gören realist bir görüş yer almaktadır. Yeni Anayasalarına bu yolda kayıtlar koyan memleketler de vardır. Anayasa tasarımız, da, bu yolu tutmuş, tanımıştır.

Sadece 20'nci maddede değil, 57'nci maddede de açıkça ifade edilmiştir ki, komünizmi menediyoruz. Esasen bizde komünizm propagandası kanunla cezalandırılmıştır. Bundan sonra da böyle olacaktır. Anayasanın 57'nci maddesi bu hususta en iyi dayanağı teşkil edecektir. Siyasi partiler, ekstrem sol, ekstrem sağ fikir ve temayüllere iltifat edemezler. Bunların tüzükleri, programları, Anayasaya, insan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmüne uygun olmak zorundadır. (Bu esaslara uymayan parti, temelli kapatılır) diyen bir Anayasa, (Hürriyeti imha edici faaliyetleri meneden realist bir hürriyet anlayışının) kendisine temel yapmış bir Anayasadır. Binaenaleyh, o Anayasadaki hürriyetle ilgili hükümlere bu ışık altında mâna vermek gerekir. O halde, maddedeki fikir hürriyetine ve (Toplu veya tek başına) tâbirine mâna verirken, tefsiri bu çerçeve içinde yapmak zorunluluğu vardır. Meselâ bir şahıs fikrini bir aile toplantısında, dar bir dostlar topluluğunda ifade etmişse, fikir hürriyeti çerçevesi içinde kalmış sayılabilir; caizdir, ama bir fikri açıklama bu sınırı aşarak propaganda halini alırsa, bir şahıs kapı kapı dolaşarak Anayasanın ruhuna, açık hükümlerine zıt fikirleri yayarsa, yazarsa, meselâ komünist propagandası yaparsa, bunun 20'nci maddede ifadesini bulan fikir hürriyetinin şümulüne girmesi bahis konusu olamaz. Zira böyle bir propagandaya müsaade etmek, Anayasanın ikinci maddesinde belirtilen (Demokratik olma, insan halk ve hürriyetlerine dayanma ve hukuk devleti olma) umdeleriyle bağdaşamaz. Keza 57'nci maddedeki hükümle partilere dahi bu hakkı tanımayan zihniyetin, arkadaşların belirttiği mahzurlu yolu göz yumması tasavvur olunamaz"

Ondan sonra İnsan Haklarının ve bizim de katıldığımız beyannamelerin izahlarına geçiliyor ve deniyor ki, "İşte benim bu uzun beyanatım da zapta geçtiğine göre, bu Anayasa ancak Anayasanın dibacesinde ve Hükümeti tarif eden maddeleri içinde hürriyetler kullanılabilir. Onun dışında bu hürriyetler kullanılamaz"

Muhterem arkadaşlar, görülüyor ki, Anayasamız huzurunuzda programına tasvip bekleyen Hükümetin protokolunda ve programında kaldırılmasını öngördüğü gibi düşünce ve inanç özgürlüğü önündeki bütün sınırları yıkmanın, onların anladığı manada kaldırmasının taraftarı değildir. Yani, isterseniz eyleme geçmemek şartıyle her türlü fikri rahatça savunabilme veya yayabilme özgürlüğüne iltifat etmemiştir.

Hepimiz Türkiye'yi en ileri demokrasiye lâyık görüyoruz. Cümlemiz Türk Milletinin gelişme çizgisinin ve eğitim düzeyinin çok üstünde bir siyasal olgunluk kazandığı inancındayız, ama bu gerçekler bize düşünce ve inanç özgürlüğüne bir sınır tanımamıza mani değildir. Düşünce, Anayasa nizamı içinde kaldıkça her türlüsü ile özgür ve sınırsızdır, ama o nizamı taşarsa suçtur, yayılmaz, açığa vurulamaz.

Fikir suçu olur mu? Olur; buz gibi olur. İşte budur; Anayasa nizamına aykırı fikirleri ister masum, ister platonik, ister ilmî bir şekilde olursa olsun yaymaya kalkıştınız mı, fikir suçudur.

Bu bir akademik görüş değildir. Türk Uluyu adına yargı yetkisini kullanan en büyük yargı organlarının uygulamaları da bu yokla. Huzurunuza kesin bir örnek getirdim;

Bir gazete bir yarışma tertip ediyor. Bir okur, "Türkiye'nin kurtuluş yolu sosyalizmidir" diye bir makale ile bu yarışmaya katılıyor. Savcı, makalede suç unsuru buluyor, mahkemeye gidiyorlar, mahkeme beraat ettiriyor. Mesele Temyize intikal ediyor. Temyizin verdiği karar şu; "Anayasanın 20'nci maddesinde tanınan düşünce ve düşüncesini açığa vurma özgürlüğü sınırsız ve Anayasanın esas müesseselerini devirmeyi sağlayacak bir biçimde kullanılamaz. Sanık bu ilkeye aykırı davranmakla Anayasanın tanıdığı bir hakkı kullandım iddiasını öne süremez"

Bu konunun önemi bizce çok büyük. Onun için düşünce ve inanç özgürlüğünün sınırsız olması, sorumlu kişiler, hele bir Hükümetin başları tarafından savunulmaya başlanınca bunu değişik şekilde yorumlayanlar ortaya çıkabiliyor.

Bu kavramlar, üzerinde rahatça oynanması kolay olmayan konulardır.

Gerçek demokrasilerde özgürlük, Anayasadan güç alarak kurulu devlet düzenini tahribe yönelemez. Bakınız, bu düşünce ve fikir özgürlüğüne sınır tanımamak münakaşaları nelere yol açıyor, sizlere bir örnek vermek istiyorum, ama ondan evvel de bir konuya dikkatinizi çekmek istiyorum;

Şimdi değindiğim konuyla Hükümet Programı veya Hükümetin tutumu arasında bir bağlantı aranmamalı ve kurulmamalıdır. Hiç kimse, bilhassa bendeniz, aralarında yüreği memleket sevgisi dolu arkadaşlarım, yakın dostlarım da bulunan yeni Hükümeti herhangi bir şekilde suçlamayı aklımızdan geçirmeyiz, ama yine hiç kimse, Türkiye'de olup biten bunca olayların kızıl ideolojileri Türkiye'de yaymayı iş edinmiş yabancı radyoların tükenmez çalışmalarını, dış komünist çevrelerde hizmet görmeyi benimsemiş bazı sapıkların cümlece malûm marifetlerini görmelerine rağmen, yurdumuzda komünizmi yaymaya matuf gizli - kapalı, bazen de açık çalışmaların sürüp gittiğini inkâr edemez.

Şimdi, bu tartışmaların nelere yol açtığını belirtmek için bir misal vereceğim; Elimde bir dergi var. Bu derginin kapağında "İnsanca Yaşamı Engelleyen Zincirler Kırılacaktır" diye bir yazı var. Bu dergi bütün parlamenterlerin adına postayla gönderiliyor; sizlere de gelmiştir, ama bilmem okudunuz mu?

Dergide bir "İşçi Sözlüğü" bölümü var. Tabiî bu bölüm uzun, fakat ben oradan aldığım bir-iki pasajı nakledeceğim;

Kapitalizm nedir? Kapitalist düzende toplum iki sınıfa ayrılmıştır; işveren sınıfı (Burjuvazi), isçi sınıf (Proleterya)

İşveren sınıfı, üretim araçlarının, yani fabrikaların, toprakların, makinelerin, âletlerin; her türlü donatımın sahibi.

İşçi sınıfı, üretim araçlarından yoksun, işgücünü kapitaliste satarak geçinmek zorunda.

Kapitalist düzende üretim ileri bir teknikle pazar için yapılır. Kapitalistler üretimi kâr için düşünürler, ama kapitalist ne şekilde kâr ediyor? İşin can alıcı noktası bu. Kapitalist, işçi sınıfının yarattığı artı değeri sömürerek kâr eder. Artı değer nedir? İşveren, işçiye sekiz saatlik çalışmasının karşılığını ödemez. Onu sekiz saat çalıştırmak için para verir. İşçiye verilen ücretin değerini üretmek için gerekli zaman diyelim ki dört saattir, işçi geriye kalan dört saatte de çalışmaya devam eder. İşçi, bu ikinci dört saatte kendisi için değil, işveren için çalışır; emeğinin yarısı karşılığı ödenmemiş demektir. İşte bu karşılığı ödenmemiş emek işverenin cebine girer, bunun adına "Artı değer" denir.

Devlet nedir? Kapitalistler işçi sınıfını sömürme yolunda servete gömülmüş, güçlenmiş, saygıdeğer bir durumdayken, işçi sınıfı güvensizlik, sefalet ve katlanılmaz hayat şartları içinde kıvranır. Açık bir şeydir ki, bu biçimde kurulu mülkiyet ilişkilerinin ki, azınlığın yararına, çoğunluğun zararınadır, devamını sağlayan bir yöntem ya da mekanizmanın olması zorunludur. İşte bu yöntem, bu mekanizma devlettir.

Sınıflar varoldukça kapitalist devlet, egemen ve güçlü olanın yanında olmak zorundadır. Kapitalist düzenlerde işçi sınıfıyla işveren arasın da uzlaşmaz bir çelişki vardır. İşçi sınıfı, devlet yönetiminde söz ve karar sahibi olmak için örgütlenerek mücadele vermek zorundadır. İlkel komünal köleci topluma; köleci toplum feodal topluma; feodal toplum kapitalist topluma nasıl yerini terk etti ise, tarihî bir zorunluluk olarak kapitalist toplum da yerini sosyalist ve Marksist, topluma terkedecektir.

Yüce Senatonun değerli üyeleri, durum bize göre ciddî; belki de vahimdir. İnsafınıza müracaat ederek soruyorum; Burası Ankara değil de kıpkızıl bir rejimin başkenti olsaydı, ya da hudâ - negerde, afedersiniz, Allah saklasın Türkiye Doğu Blokunun bir parçası olsaydı, bu memlekette komünizmi yaymak ya da övmek veya tanımlamak için bundan öte, bundan ileri ne yazılabilir? Bu yazılar kapitalizmin değil, zıddıyle komünizmin tarifi, takdiri değil de nedir?

Bu kürsüden, aşırı cereyanları takiple ilgili idare ve yargı makamlarına hitap ediyorum, ihbar ediyorum; Anayasayı, yasaları hiçe sayan pervasızlıkla suç işleniyor. Buna müdahale edilmek gerekir.

Bu derginin marifetleri bu kadarla bitmiyor; "Ateş" isimli bir şiir var. Yunanistan'da. Papadopulos rejimi devrilirken öldürülen işçilerin yasını tutuyor. Şiiri aynen okuyorum;

ATEŞ

Bir oyun oynanan
Aktör Gizikis - Papadopulos
Sermayenin temsilcisi Hükümet,
Zincire vurulan HÜRRİYET
Yürüdü
Özgürlüğe susamış Halk
Zincirleri kırmak için,
Faşistler sattılar Hürriyeti
Dolar - Drahmi
Bir mitralyöz Amerikan yapısı
Bir komut vahşetin çağrısı, "ATEŞ"
Hürriyete susamış
Bir genç işçi,
Düştü toprağa
Yumruk vurdu eller
Selâm zulme karşı direnenler,
ölmesini bilmeyenler,
Hür yaşayamazlar.

Muhterem arkadaşlarım, mülkiyeti işverenin haksız olarak işçiyi dört saat çalıştırmasından kazanç sağlayan hırsızlık sayan ve ne olduğu belli işçilerin yasını tutan bu dergiden askerler do payını alıyorlar; bir şiir de onlar için okuyayım isterseniz;

GENERALİM TANKINIZ NE GÜÇLÜ

Tankınız ne güçlü, generalim,
Siler süpürür bir ormanı
Yüz insanı ezer geçer
Ama bir kusurcuğu var,
İster bir sürücü.
Bombardıman uçağınız ne güçlü, generalim,
Fırtınadan tez gider, filden zorlu
Ama bir kusurcuğu var;
Usta ister yapacak.
İnsan dediğin nice işler görür, generalim,
Bilir uçmasını, öldürmesini, insan dediğin,
Ama bir kusurcuğu var;
Bilir düşünmesini de.."

Senin topun var, tankın var, tayyaren var kaç para eder, onu süren sürücü, onu yapan işçi benden oldukça, benim gibi düşündükçe sen güçlü değilsin.

Muhterem arkadaşlarım, demokrasilerde, partiler yelpazesinin her bölümünü Anayasa çizgileri içinde savunan partilerin varlığı da, yaşamaları da doğaldır. Sosyal adaleti korumak ise, hem Anayasamızın, hem çağımızın bir icabıdır; ama sosyal adaletçilik sınırları kapsamı belli olmayan kavramlarla her tarafa çekilmesi kabil vuzuhsuz yöntemlerle gerçekleştirilmeye kalkılırsa, felsefelerini demokratik sol sananlar kendilerini aşırı solun kucağında bulurlar, onlara yem olurlar. Bu konuda, çok dikkatli olmaya mecburuz.

Eğer düzen değişikliğinden kastedilen mâna, bugünkü düzeni kollektivist bir düzene dönüştürmek için hür teşebbüsü, karma ekonomiyi, temsil eden müesseseleri yaşatacak ortamı evvelâ izale ederek bu müesseselerin kendi kendine yok olmalarını beklemek ve hür teşebbüs kuruluşları ortadan kalktığı zaman onların yerlerini alacak kurumların çekirdeklerini de şimdiden atmak değilse, Hükümet bugün önümüzde duran programına neden, ne maksatla girdiği anlaşılamayan niteliği tereddütler uyandıran bazı konularda bizi açıklığa kavuşturmak zorunluluğundadır.

Hükümet dış ticareti devletleştireceğim demiyor; ama kamu kesimleri kendi ihtiyaçlarını kendileri ithal edecektir. Bütün kesimlerde kooperatifler kuracağım; kendi ihtiyaçlarını bunlar da kendileri ithal edeceklerdir.

OYAK, MEYAK, İYAK gibi her sınıf kendi ihtiyaçlarını kendi kurumları ile sağlayacaklar, kendi ithalâtlarını kendileri yapacaklardır. Kredilerde de kooperatiflere tercih hakkı tanıyacağım, imkânları bu sektöre kaydıracağım diyor. Özel teşebbüs, kredisiz herkesin kendi ihtiyacını kendi ithal ettiği bir ortamda kendiliğinden yok mu olacak?

Bütün bu konular açıklanmamış bir hedefin gerçekleştirilme yolları mı, yoksa özel teşebbüs de, karma ekonomi kuruluşları da eşit şartlarla hiçbir tefrike tâbi tutulmadan, hor görülmeden yaşayabilecekler mi?

Kamu kesimlerinin ihtiyacı olan ithalâtın yine bizzat kendileri tarafından yapılmasına bugün hiçbir kanunî engel yoktur; ama bunu değişmez ve bozulmaz bir politika haline getirmekte, kemikleştirmekte fayda var mı? Devlet eliyle yapılacak ithalâtın muhatabı ekseriya devlet değil; taraflardan birinin devleti temsil eden yönetici, öbür tarafının tüccar oluşunun bugüne kadar denenmiş mahzurları üzerinde duruldu mu? İdare hayatımızda hem de devletin büyük sıkıntılar içinde çırpındığı devrelerde dövizi kamu teşekkülleri tarafından sağlanan hammaddeleri iktisadî kuruluşlar eliyle ithal ettik olmadı; dövizini biz vereceğiz diye özel teşebbüs arasında açık eksiltmeye koyduk daha ucuza geldi.

Programda ne devlet plânlarında, ne de demokratik idarelerde pek sık rastlanmayan yeni bir sektörden, halk sektöründen söz ediliyor. Bu sektör ne? Karma mı, özel mi, kamu mu; hangi bölüme bağlı?

Huzurunuzu fazla işgal etmekten korkma sam T.İ.P.'nin kapanması ile ilgili gerek Anayasa Mahkemesi kararında, gerek Atatürk ilkelerinin, gerek Anayasanın memlekette sınıf yaratılmasına ne kadar karşı olduğunu ve bunun ne veciz tahlili yapıldığını ifade etmek isterdim.

Halk, kamu yönetiminde ağırlığını etken hale nasıl getirecek? Anayasa gereğince devletin, yönetim, gözetiminde olan kamu iktisadî kuruluşlarına çalışanlar, işçiler nasıl ve neyin mukabilinde girecekler?

Orman yönetim ve gözetimine etkili olarak katılmaları istenen sendikalar ve güçlü kooperatiflerin rolü, statüsü ne olacaktır?

Yetkisiz organların devleti murakabe, müdahale altında tutmasına Anayasanın sarih hükümlerine rağmen, ne maksatla nasıl imkân aranacak?

Bizim Anayasamız toplumla ferdin hak ve menfaatlerini bir denge içinde tutan, hatta kişinin yararını başta sayan bir anlayışa sahiptir.

Bu itibarla gerek programda sık sık değinilen kooperatifler konusunda, gerek bir nebze temas ettiğim diğer meselelerde fertle toplum yararının denge halinde bulundurulması, korunması sağlanacak mı?

Hükümet programında yer alan ekonomik görüşlerde koalisyonun iki kanadını teşkil eden partilerin programı ile ve bu partilerin seçim beyannameleri ile ahenkli, ilgili bir bölüme rastlamak mümkün olmuyor. Bir yandan hızlı ekonomik kalkınmanın Anayasa çizgisinde, Atatürk ilkeleri içinde gerçekleştirileceğinden söz ediliyor, öte yandan halkın yönetime daha büyük ölçüde ağırlığını koyabileceği, başka ulusların da örnek alabileceği yeni bir Türk demokrasisi yaratılacağını söylüyor. Bu yaratılacak; yeni demokrasi bugünkü Anayasa düzeni ile nasıl bağdaşıyor? Halkoyu müessesesinin ya da (yeni bir müessesesi olarak getirilirse) referandumun dışında icra ile ne şekilde ilgi kuracak? Memleket ekonomisine hâkim olacak temel felsefe ne?

Toprak ve Tarım Reformu Kanunu uygulamasından bahis yok. Acaba bu kanun ne durumda, ne yapılacak? Dünkü Meclis müzakerelerinden anladığımız kadarı ile iki parti arasında bu konuda tam bir mutabakata varılamamış ve programa bu sebeple Toprak Reformu girememiş. Bu izahat tatmin etmiyor. Toprak Reformu konusunda ne yapılacaktır?

Programda Ziraat Bankasının aracı, tefeciye muhtaç etmeden köylüyü doğrudan doğruya kredilerden faydalandıracağından bahsediliyor. Ziraat Bankası bu kredileri esasen vere gelmektedir. 1973 yılı sonu itibariyle 2 milyondan fazla çiftçi aileye doğrudan doğruya, 1,5 milyon kooperatif üyesi çiftçiye de tarım kredi kooperatifleri vasıtasıyle 17 milyar 658 milyon lira kredi verilmiştir.

Aracı, tefeci meselesinde hassas olmak elbet teki yerinde ve lüzumludur ama bu konuda iktisadî olduğu kadar sosyal faktörler de vardır. Toplumun 6 asırlık bir sosyo-ekonomik düzenini ıslaha çalışırken dikkatli olmak ve bazı çevreleri tedirgin etmemek zorundayız.

Programda bir de bölge kalkınma ortaklıklarından söz ediliyor. Bu da vuzuha muhtaç bir konudur. Bu ortaklıkları kim kuracaktır? Kamu teşekkülleri mi olacaktır? Halkın iştiraki nasıl sağlanacaktır?

Programlarda fiyat artışlarının ne şekilde önleneceği belli değil. "Pahalılığı bizden evvelkiler yarattı; dün bir bugün iki. Durun bakalım, sabırlı olun" diye bir dav-

ranışa girmek, daha dün seçim meydanlarında bu konuyu geniş bir istismar vasıtası yapanlara yakışmıyor.

Hiçbir tedbir söylenmese bile ucuzluğa kavuşacağı ümit veya müjdesini; bu konuyu çok ustaca işleyenlerden bütün vatandaşlarımız beklemektedir.

Yanlış anlaşılmasın, biz ortalık niye ucuzlamadı demiyoruz, ama dün beceriksizlikten doğan pahalılık, bugün niye bir dünya konjonktürü, neden kaçınılmaz bir afet; niçin zorunlu bir konu haline geldi. Onu soruyoruz.

Biraz da programın eğitim konusu üzerinde durmak istiyoruz.

Sayın Talû Hükümeti zamanında hazırlanmış ve kanun haline getirilmiş bir "Millî Eğitim Temel Kanunu" var. Bu kanun, yıllardan beri Millî Eğitim Şûraları ve diğer kuruluşlar tarafından hazırlandı.

Hükümet programı, halen merî bulunan bu yasayı yok farzeden bir eda içinde. Orta öğrenimde teknik konulara yönelmek, bir yenilik değil, temel eğitim yasasının öngördüğü bir konudur.

Okullara "Ahlâk Dersi" konmasını memnunlukla karşılıyoruz.

Sınavsız üniversiteye giriş taahhütleri, programda yeni bir şekil almıştır. Üniversitelerimiz özerktir. Fakülte ve yüksek okullara alınacak öğrenciler, yurdun ihtiyacını tespit eden kalkınma plânlarına göre alınması iktiza eder. Bu ihmal edilirse insan gücü plânlı bir şekilde yurt kalkınmasında ihtiyaca göre ayarlanmış hale gelmemiş olur. Plânlı dönemde, üniversite ve yüksekokullara sınavsız öğrenci alınmasını hedef tutan bir program, aydınlar enflâsyonu yaratabilir.

Programın haşhaşla ilgili konusuna kısaca değinmeden geçemiyeceğiz. Biz bu konuda vuzuhtan ziyade konunun önem ve nezaketine işaret etmek istiyoruz.

Haşhaş meselesi talihsiz bir yön almıştır. Bu konuda Hükümet ne kararı alacaktır? Onu kendisi bilir. Meselenin değişik yönlerini ölçer, biçer. Politikasına, davranışına göre uygun bulduğu kararı verir. Bu kararın elbette ki önemi olacaktır. Şöyle veya böyle oluşunun çok yönlü etkileri olacaktır, ama bundan daha önemli olan, konunun iç ve dış politika alanlarında müzmin bir tartışma halinde, muallakta bırakılmasıdır. Hükümet tavrını takınmak, kesin sözünü söylemeli ve gerekçeleri ile kararını açıklamalı, savunmalıdır. Bu yolun millî çıkarlarımıza en uygun şekil olduğu kanısındayız. Bu karara iç politika, parti prestiji, günlük endişeler değil, memleketin yüksek yararları, âdil ve cesur kriterler dayanak olmalıdır dersek, Hükümete yardımcı olmaktan başka bir gayemiz olmadığına inanmanızı rica ederim.

Malî konular, vergi meselelerine, çalışma, enerji, petrol, dış politika konularına ve başka değinilmeyen diğer konulara gerektiğinde Grup adına konuşacak diğer arkadaşlarımız görüşlerimizi açıklayacaklardır.

Bizim bu konular arasına sıkıştırmak istediğimiz, hava ve su kirlenmesi işlerine yeteri kadar programda önem verilmediğini işaret etmek olacaktır.

Son olarak biraz da dış politika üzerinde bazı mâruzâtta bulunmak istiyorum.

Memleketimizde öteden beri siyasi hayatımızda itinalı bir şekilde uyulan güzel bir gelenek vardır. Dış politika konuları çoğunlukla iç tartışmaların dışında tutulur. Biz bu geleneğe sadık kalacağız. Zaten dış politika konusunda tartışılacak önemli özellikler yoktur. Protokolle, program arasında hissedilen bazı farkları protokolün hazırlanışı sırasında zorunlu istişarelere fazla önem verilmemesine bağlıyoruz. Yine bu ihmalden doğduğunu sandığımız bazı görüşlere de kısaca işaret etmek isterim.

Millî davamız olan Kıbrıs meselesinin yararlarımıza uygun olarak çözülmesi, elbette ki, hepimizin ortak dileğidir. Federatif bir sonucun bu ihtilâfı çözmek için uygun bir yol olduğunda da kuşku yoktur. Ancak, ihtilâfların barış yolu ile çözülmesinin tek imkânı müzakere, yoludur. Müzakerelerde başarı, taşman siyasi desteğe, fiilî güce ve müzakere kabiliyetine bağlıdır. Bu müzakerelere hazırlanmış, hele ilân edilmiş bir formülle gitmenin, çözüme yardımcı olacağını sanmıyoruz.

Biz, bu ihtilâfın federasyon formülü ile halli mümkün olursa büyük memnunluk duyacağız ve bu neticenin halli için iktidarla tam bir dayanışma halinde olacağız.

Konuşulmadık yönü kalmamasına rağmen Ortak Pazara da değinmek istiyoruz. Dün Mecliste yapılan tartışmalarda koalisyon partilerinin bir kanadına Ortak Pazar hakkındaki malûm görüşleri yüzünden tarizler oldu. Bu konuşmalara verilen cevaplarda üzüntü duyduğumuzu belirtmek ihtiyacındayız. Dendi ki; "Biz Ortak Pazar hakkındaki eski kanaatlerimizi saklı tutuyoruz, ama koalisyonun gerçekleştirilmesi için bunlardan fedakârlık yaptık" İşte biz bu nokta üzerinde biraz duracağız. Savundukları fikir, seçimlerde iktidar olamamış partiler bir araya gelerek Hükümet kurmak isterlerse elbette ki programlarını aynen uygulayamazlar. Elbette ki fedakârlık yapmak icabedecektir, ama bu fedakârlıklar, vaad edilen icraat üzerinde yapılabilir. Şunu yapacaktık, imkân bulamıyoruz demek mümkün. Fakat değerli arkadaşlarım, inançlardan fedakârlık yapılamaz. İnançlardan fedakârlık yapmanın; inançları, yarar için bırakmanın bu kürsüde söylemek istemediğim, yurdumun yöneticileri arasında gördüğüm, Devlet adamlarına yakıştıramadığım mânası vardır.

İnançlardan fedakârlık yapmak veya vazgeçmek mümkün ise, muhafaza edildiği iddia olunan diğer inançların ne dereceye ve ne zamana kadar geçerli olacağından haklı olarak şüphe duyulur. Üzüntüm budur. Dilerdim ki, beklerdim ki eski beyanları ile imza koydukları Hükümet Programındaki Ortak Pazarla ilgili çelişkiye Millî Selâmet Partisinin Sayın üyeleri daha başka, daha yakışıklı bir izah getirsinler.

Mâruzâtımı şöylece, özetlemek istiyorum, izim süren bir bunalımdan sonra tüm demokratik kurullara uygun bir Hükümete kavuşmuş bulunuyoruz. Bundan memnuniyet duyuyoruz. Bu Hükümetin icraatı ne olacaktır; meçhulümüz. Bunu zaman gösterecektir. Daha işe başlamadan bu Hükümeti başarısızlığa mahkûm etmeye de ne insaf ne de mantık imkân vermez. Önümüze bir program geldi. Programlar seçim beyannamesi değil. Beyannameler iyi niyetler, ümitler, temenniler, vaatler, taahhütler manzumesi olabilir. Siyasi partiler iktidar olunca programları, icraat göstergesi halini almalıdır. Bizim görüşümüz bu. Bu görüşleri ortaya koyduk.

Programda neleri uygun bulduk, neleri anlayamadık, nerelerden kuşku, nerelerden endişe duyduk, bunu dile getirmeye çalıştık.

Bunu ne üslup ile dile getirdi muhalefet partileri? Elbette ki her parti kendi anlayışına belki de mizacına göre konuştu, ama iktidar ile muhalefet ilişkileri mahsur kalelere benzer. İktidar gayeye erişmiş, kaleye yerleşmiştir. Muhalefet onu ele geçirmek durumundadır. Siyasi mücadelenin çıplak yönü budur. Muhalefet hücumda, iktidar müdafaada olacaktır. Hücumda ifrat ve acemilik saldıranları kendiliğinden tecziye eder, ama bugün Mecliste Sayın Başbakanın muhalefete verdiği cevaplarda takındığı tavır, kullandığı meydan okuyan üslup, alışılmış, işgal edilen makamla uyuşmuş bir beyan tarzı değildir. Biz barış için geldik deyip kavga çıkaracak her vesileyi kullanmak, söyleyeni avutur, dinleyeni düşündürür. Biz halk için buradayız, düzen değiştireceğiz demek de güzel ve cazip bir beyandır, ama bu günkü düzenin demokratik yollarla olduktan sonra zenginliği halka yaymağa, halkı her türlü ekonomik faaliyetlere ortak etmeye, kulaya iktidar mensuplarının üzerlerine basa bara feryada varırcasına savundukları ilkeleri uygulamaya, gerçekleşmeye mâni hangi tarafı var? Anayasa toplum yararına ilkeler getirmiştir. Doğru Anayasa ferdin menfaatlerinin de başça tutulacağını her yerinde söyler. Bu iki mefhumun birine ağırlık verip öbürünü ihmal etmek mümkün mü? İşte biz bu dengeyi savunuyoruz.

Bu programda vuzuhsuzluk var. Özgürlük istekler inden halk sektörlerine kadar öyle kavramlar var ki, şöyle uygularsanız böyle, bu türlü uygularsanız şöyle neticeler çıkması mümkün görünüyor. Bizi vuzuha kavuşturunuz diyoruz.

Kamuoyunu şüphe ve endişe içinde bırakmayınız diyoruz. Genel oylamaya katılanların Milletvekilleri seçiminde % 33 ü bir paralelde düşünüyor; bu aritmetik bir hakikat; Ama katılanların % 67'si öyle değil. Katılmayanların tümünün ne düşündüğü meçhul. Heyecanla büyük hedeflerle uğraşacağımıza, büyük iddialara başvuracağımıza; madeni barış isteniyor, bir noktada uyuşmaya çalışarak, birbirimizi kırmadan, suçlamadan, hele iktidar olmanın asgari icaplarını da unutarak yakışıksız bir üslup ve davranışa kapılmadan dünyanın bu çok nazik ve kritik devresinde şu mübarek memleketin dertlerine yan yana öğrenemez miyiz?

Başlangıç ümit verici değildir. Zaman, tecrübe bu tutumu, değiştiremeyecekse, ziyanlı ne şu, ne bu parti, ama hizmet bekleyen bu bahtsız memleket olacaktır.

Hepinize saygılarımı sunuyorum. *(A.P, C.G.P, Millî Birlik ve Kontenjan Grubu sıralarından alkışlar)*

BAŞKAN — Teşekkür ederiz Sayın Çağlayangil.

Millî Birlik Grubu adına Sayın Mucip Ataklı, buyurunuz efendim.

MİLLİ BİRLİK GRUBU ADINA MUCİP ATAKLI (Tabiî Üye) — Sayın Başkan, Sayın Senatörler;

Cumhuriyet Halk Partisi, Millî Selâmet Partisi Karma Hükümetinim Programını Grubumun görüşleriyle eleştirmek üzere huzurunuzda bulunuyorum.

Atatürk'ün kurduğu ve devrimlerle perçinleşen genç Cumhuriyetimiz, kendini ölümsüzleştirecek olan demokratik rejimin gerçekleştirilmesi yolunda birçok uğraşılardan geçerek; bugüne, yeni bir dönemin eşiğine gelmiş bulunmaktadır.

Bugüne gelişin ardında Cumhuriyetimizin 50 yıllık yaşam öyküsü yatmaktadır.

Hepimizin çok iyi bildiği ve ulusal şuura yerleşmiş olan bu olaydan aynı ayrı incelemeye lüzum görmüyoruz.

Önemli olan bugünlere gelişin ve varılan merhalenin, doğru bir biçimde teşhis edilerek değerlendirilmesi ve gelecekle ilgili tedbirlerin açık yüreklilikle ve cesaretle ele alınmasıdır.

Bu düzeye varışta, 27 Mayıs Devrim Anayasasının etkin rolünü ve siyasal değerini belirtmeden geçemeyeceğiz.

Çünkü Cumhuriyetimizin ve demokrasimizin gelecekteki gelişmesine ilişkin bütün temel düşüncelerin ve tedbirlerin, bu Anayasanın ruhunda ve yapısında mevcut olduğuna inmiyoruz.

İktidarın çoğu kez, Anayasanın özüne ve sözüne ters düşen tutum ve davranışlarının kaçınılmaz sonucu, toplumumuzun sürüklendiği huzursuzluğu ve rejimin geçirdiği tehlikeleri ve neticede, demokratik düzenin tabiatına ve gelişmesine ters düşen 12 Mart dönemini hat ırlatmak ta büyük yarar vardır.

Yine hatırlatmak lâzımdır ki, yanlış bir düşünce ve yorumla suçu Anayasada gösterip onu tahribe yönelen zihniyete ve çabalara rağmen, ulusa, mal olan Anayasanın, ruhu ve dinamiği, ulusumuzun uyanık şuurunda gerekli yeri ve değeri bulmuştur.

Nitekim 1961 Anayasasının ikinci bir referandumu sayılabilecek olan son seçimlerde. Anayasanın ruhuna ve müesseselerine ters düşen birçok vaatlere rağmen ulusumuz Anayasasına sahip çıkarak, sosyal barışa, geniş anlamda özgürlüklere ve sosyal adalete dayalı bir gelişmeyi ve yönetimi tercih ettiğini göstermiştir...

Kuşkusuz diyebiliriz ki, bundan sonraki demokratik gelişmeler ve kalkınma çabaları da bu temel değerlere dayandırılmak zorunluğundadır.

Programın özünde bu temel değerleri bulmuş olmaktan kıvanç duyuyoruz.

Ancak, demokratik mücadele tarihinde bu değerlerin kolay kazanılamadığını ve kazanıldıktan sonra da kolay korunamadığını da biliyoruz.

Bunun içindir ki, eşiğinde bulunduğumuz ve geleceğe ümitle baktığımız bu yeni dönemde bu değerleri, her türlü tehlike ve tertiplere karşı korumak, geliştirmek ve kalkınmamızın dinamizmini bunlara dayandırmak iktidarların asıl kaygısı olmalıdır.

Özgürlük ve sosyal barış ilkelerine ters düşen ve Anayasa dışı bulunan aşırı akımlarla, sosyal adalete ters düşecek kalkınmayı halkın, sırtından gerçekleştirmeye çalışan ekonomik görüş taraftarlarınım bu yeni dönemde rahatsızlık duyarak girişmeleri muhtemel tertip ve zorlamalara ve bunların doğuracağı büyük tehlikelere önemle değinmek isteriz.

Diğer taraftan bu özgürlüklerin ve yaygın sosyal adalet çabalarımızın yozlaştırılıp anarşiye, ülke ve ulus bütünlüğünü tehdide imkân vermeyecek dikkatli ve basiretli bir yönetimin zorunluluğuna da aynı önemle işaret etmek istiyoruz. Bu arada bazı güvenlik kuruluşlarının, özellikle son dönemde sınır tanımaz bir biçimde kamu yönetimine nüfuz edip yetkilerini de aşarak idarî tasarruflara yön veren bir tutuma girmesinin, yönetimde tedirginlik yaratıp giderekten işi nemellâzımcılığa vardırmalarının sakıncalarınla da işaret etmek işitiyoruz.

Bu olumsuz duruma son verilmesini ve Devletin güvenliği ve yaşaması için vücuduna mutlak bir zorunluluk duyulan güvenlik örgütlerin biçimli ve bilgili bir yapıya ve işleyişe kavuşturulmasını hayatî bir ihtiyaç olarak öneriyoruz.

Sayın Senatörler; kritik bir dönemde iş başına geçip bugüne kadar gelişen olaylarda ve özellikle 100 günlük Hükümet bunalımının mutlu bir sonuca ulaşmasında ve bu tutumuyla sadece kendilerine duyulan güveni artırmakla kalmayıp Devleti de, Devlet Başkanlığı müessesesini de güçlendiren Sayın Cumhurbaşkanımıza huzurunuzda şükran duygularımızı belirtirken kendilerini önümüzdeki dönemde de bir teminat olarak gördüğümüzü bir kez daha ifade etmek isteriz.

Siyasi partilerimizin demokratik kurallar içindeki davranışlarını ve özellikle C.H.P. ile M.S.P.'nin yurdumuzu hükümetsiz bırakmamak için karşılıklı anlayış ve fedakârlıklarını takdirle karşılıyor, bundan sonra da aynı anlayış içinde ulusumuza yararlı hizmetler yapmalarını temenni ediyoruz.

Bunalım süresince Silahlı Kuvvetlerimizin demokratik kurallara dayalı vakar tutumunu, demokrasimizin geleceği için bir teminat olarak değerlendiriyoruz.

Sayın Senatörler; Hükümet Programı hakkındaki ayrıntılı görüşlerimize geçmeden önce, programın genel yapısı üzerinde kısaca durmak istiyoruz.

Bu programın temeli olan sosyal barış, özgürlük, sosyal adalet ve bunlara dayandırılarak gerçekleştirilecek hızlı kalkınma ilkelerini memnunlukla karşılıyoruz.

Programın bu sağlam temelleri yanında, halka dönük bir öz taşıması, halkın ekonomik gücünü artıracak ve sermayeyi tabana yayacak tedbirleri öngörmesi, ekonomik bağımsızlığa yönelerek ekonomiyi milliyetçi bir temele dayatması gibi; gerçekten övgüye değer olan ana karakterini belirtmeyi de bir görev saymaktayız.

Programda Üçüncü Beş Yıllık Plân, 1974 uygulama programı ve 1974 bütçe ilişkilerine işaret edilmemiş olmasını, zaman yetersizliğine veya bu ilişkilerin henüz plânlanamamış olmasına bağlamaktayız.

Programın bazı yerlerinde kurumsal ve yapısal tedbirlerin açıklıkla belirtilmiş olması yanında birçok yerlerde tedbirlerin açıklıkla ifade edilmemiş olmasını yeterli bulmuyoruz.

Programın genel yapısında boşluk olarak gördüğümüz bu kusurlara, Hükümet ortaklığının kuruluş dönemindeki tabiatından gelen etkilerini gözden uzak tutmamakla birlikte bunların yine de açıklığa kavuşturulması samimî dileğimizdir.

Belki ilk anda bertaraf edilmemiş olan bu boşluklar, Hükümetin kurulmasından doğan demokratik güç ile açıkça ortada duran ulusal ihtiyaçlar karşısında ortaklarım takınacakları samimî tavır ve hizmet inancı ile ileride giderilecektir. Buna inanıyoruz.

Bu açık eleştirimizin amacı, iktidara yardımcı olmaktır. Hedefi ise bizzat programda ifadesini bulan açık anlayış ile köklü ve cesaretli hamle kararıdır.

Sayın Senatörler, kitle haberleşme ve ulaştırma araçlarının dünyayı yakınlaştırdığı ve uluslararası ilişkilerin çok yoğunlaştığı bir çağda Türkiye'nin elbette yalnız başına yaşaması mümkün değildir.

Dışta gelişen olaylar ve değişen koşullardan ülkemizin de bir ölçüde etkilenmesi doğaldır.

Önemli olan bunların zamanında saptanıp, ülkemize olan etkilerinin de belirlenerek uygulanacak yeni politikaların ortaya çıkarılmasıdır.

Bu hususlara gereken önem verilmediği içimdir iki, yeni Hükümeti hemen her alanda çok ağır görev ve sorumluluklar beklemektedir.

Hükümetin bu zorlukları bilerek, köklü ve cesaretli hamlelerle sorunların üstesinden geleceğini belirtmiş olmasını azimli ve yerinde bir davranış olarak değerlendiriyoruz.

Sayın Senatörler, Hükümet Programındaki, ekonomimin genel yapısı ile malî işlere ve ticarete ilişkin görüşlerimiz özetle şunlardır;

Programda öngörülen ekonomik düzenin genel ve belirgin karakteri, ekonomimizi milliyetçi bir öze dayandırmak, sermaye ve geliri geniş halik kitlelerine yaymaktır.

Bu amaca ulaşmak için öngörülen tedbirlere geçmeden, karma sis temin temel işleyişine değineceğim.

Ekonomimizin istikrarsızlığının esas kaynağı, karma ekonomi modelimizin asıl unsurlariyle açıklığa kavuşturulmamasında ve kendi ekonomik kuralları üzerine oturtulamamasında bulunmaktadır. Serbest piyasa mekanizmasının üretim arzı maliyet ve fiyat konularında plânın ana hedefleriyle ve plân disipliniyle uyumlu hale getirilmesi karma ekonomi modelinin işlemesi için kaçınılmaz bir ön koşuldur. Bu temel esas sağlanmadığı müddetçe bundan sonra değineceğimiz tedbirlerde başarı hiç de kolay olmayacaktır.

Uluslararası ve içteki fiyat artışlarının pahalılık yük altında uzun zamandan beri ezilmekte olan halkımıza en az biçimde yansıması için, ithalâta ve yerli ürünlerin pazarlanmasında aracıların kaldırılmasını uygun görüyoruz.

Yeni Hükümetten öncelikle ve ivedilikle beklenen en önemli işlerden biri' hayat pahalılığıyla mücadeledir. Bu hususta yeni Hükümetin ilgili bakanlık ve kuruluşlarla koordineli bir çabaya girmesini ditiyoruz.

Banka kredilerinin asıl ihtiyaç sahibi üretici kitlelere kaydırılması tedbirlerine yürekten katılıyoruz. Vergi yükünün kaldırılabilir âdil bir sisteme bağlanması ve vergi hâsılatının arttırılması için önerilen tedbirler manzumesini ciddî bir hamle olarak telâkki ediyoruz.

Asgarî geçim indiriminin yükseltilmesi geniş bir vergi mükellef kitlesine ferahlık getirecektir.

Büyük kısmı işçilerimizin alnı terinden doğan, binbir zorluklarla biriktirdiğimiz dövizlerimizin asıl düşünce olarak temel sanayiin dış finansmanında kullanılması;

İşçilerimizde biriken büyük hacimli paranın, yine onların elleri ve katkılariyle, temel sanayileşmemize yardım edecek projelerde değerlendirilmesi;

Banka kredilerinin, büyük kısmiyle tarım ve sanayi alanlarındaki önemli üretim dallarını desteklemesi;

Özel tüketimin ve özellikle kamu cari harcamalarının sıkı bir kontrol altına alınması gibi enflâsyonun yıkıcı etkenlerini gidererek tedbirler konusunda programın öngörülerine katılıyoruz.

Bu konu, ekonomimizin hızlı, sıhhatli ve istikrarlı kalkınması için zorunlu olduğu kadar, sosyal adalet bakımından da, hızla el atılması gereken ciddî bir konudur. Bunların bir bütünlük halinde uygulanmasını, cesaretle ele alınmasını diliyoruz.

Bu tedbirlerle yakın ilişkisi bulunan 1974 bütçesinin gecikmesi, yatırımları da olumsuz yönde etkileyecektir. Bütçe konusunda hızlı ve rasyonel hareket, edilmesinin gereği buradadır.

Üreticinin yüzünü güldürmekle yakın ilişkisi bulunan taban fiyatları konusunda, programda yapıcı görüşlere yer verilmiş olması çok önemlidir.

Fiyatların, ekim ve dikim mevsiminden önce ilânı çok yerinde olacaktır.

Bu güzel tedbirlerle birlikte, üreticiyi aracı ve tefeciye muhtaç etmeden zamanında kredilendirerek ve alın teri ile elde edilen ürünü, yeni bir sigorta sistemiyle korumak gibi tedbirlerin düşünülmüş olması, uygulamayı tam bir başarıya ulaştıracak ve emeği hakikiyle değerlendirecektir.

Kamu iktisadî Teşebbüslerinin kendi kuruluş amaçları dışında kullanılmasına son verileceği ve borçlarının konsolide edileceği görüşünü olumlu karşılıyoruz. Kalkınmamızın itici gücü ve öncüsü olan bu teşebbüslerin yeni koşullara göre re organize edilmesi kalkınmamızı hızlandıracaktır. Şimdiye kadar girişilen re organizasyon teşebbüsleri somut bir sonuca ulaşmamıştır. Kamu İktisadî Teşebbüslerinden olumlu sonuç almak, fiyat istikrar unsuru olmaları niteliğinden yararlanabilmek için bu teşebbüslerin reorganizasyona tabi tutulması gerekir.

Hükümetten bunu önleyen etkenleri bertaraf ederek Kamu iktisadî Teşebbüslerinin bir ekonomik bütünlük içinde çalışmasını sağlayacak biçimde reorganizasyona tâbi tutulmasını bekliyoruz.

Ülkemizin kronik sorunlarından biri de kaçakçılıktır. Fakat, bugün kaçakçılık geniş bir teşkilât olarak içten ve dıştan düzenli bir biçimde yapılmaktadır. Bu durum karşısında sadece Güney sınırı bölgemizdeki mayınların kaldırılması, sorana köklü bir tedbir getirmeyecektir. Kaçakçılık konusu yurt çapında ele alınıp, güvenlik tedbirleri yanında etkin ekonomik tedbirlerin de getirilmesi zorunludur.

Arap ülkelerinin petrolden artan gelirleri, piyasayı da etkileyerek kaçakçılığı hızlandıracaktır.

Gerçekte kaçakçılık bütün sınırlarımızdan ve limanlarımızdan yapılmaktadır ve bu ekonomik kalkınmamızı da olumsuz yönde etkilemektedir.

Getirilmesi düşünülen ekonomik tedbirler yanında, hudutlarda açık pazarlar kurulması, yerli sigara kalitesinin düzeltilerek üretimin artırılması, yabancı sigaralardan vergi alınarak tekel aracılığiyle satılmasını pratik bir çözüm yolu olarak görmekteyiz.

Sayın Senatörler, kamu yönetiminin etkili ve süratli bir biçim le işlemesi için bugüne kadar geciktirilmiş olan idarî reformun mümkün olan en kısa zamanda gerçekleştirileceğine inanmak istiyoruz.

Kırtasiyeciliği artıran ve işlerin süratle sonuçlanmasını engelleyen bugünkü düzen değiştirilmelidir.

Reform niteliğini daha çıkmadan yitiren Personel Kanunu ile bütçenin büyük bir kısmının personel giderlerine ayrılmasına rağmen, getirilen personel rejimi kimseyi memnun etme mistir.

Çünkü kanunda sistemin bütünlüğü ve dengesi daha baştan bozulmuştur. Personel Kanununun yeniden ele alınmasını ve Devlet Personel Dairesinin daha yetkili ve sorumlu hale getirilmesini Hükümetten bekliyoruz.

İşçilerin kıdem tazminatlarının artırılması olumlu bir tutum olmakla beraber, memurlara da bu halk tanınmalı, İşçi - memur emeklilik ve ikramiye dengesizi iği ortadan kaldırılmalıdır.

Yeni Hükümetin MEYAK gibi planlandığı halde yarım uygulamalarla ortada kalan, İYAK gibi sosyal dayanışma ve ortak fon yaşatma kurumlarına sahip çıkması isabetli olmuştur.

Anayasanın öngördüğü sosyal güvenliğin geliştirilerek tüm vatandaşlara uygulanmasını, sosyal Devlet anlayışının bir gereği sayıyoruz. Alınacak bu tedbirler her vatandaşın yarınına güvenle bakmasını sağlayacak, mutluluğunu ve Devlete güvenini artıracaktır.

Sayın Senatörler; kontrollü ziraî kredilerin yaygınlaştırılmasının ve artırılmasının, tarımımızın gelişmesinde etkili olacağına inanıyoruz.

Çiftçileri tefeci ve aracıların elinden kurtarmayı hedef tutan taban fiyatlarının erken ilânı, kredi imkânlarının sağlanması tarımımızın gelişmesinde çok etkili olacaktır.

Yalnız, yıllardır mücadelesi yapılan ve Anayasanın gereği olan Toprak Reformu Kanunu çıkmış, uygulanmasına geçilmiş iken programda Toprak Reformuna yer verilmemiş olmasını anlamakta güçlük çekmiş bulunuyoruz. Hükümetin bu hususta ki görüşünü öğrenmek istiyoruz.

Amerikan Hükümetinin isteği üzerine Türkiye'de haşhaş ekinlinin yasaklanmış olan ası, o zaman da ifade ettiğimiz gibi büyük bir bata olmuştur.

Uyuşturucu madde kaçakçılığının bedeli Türk çiftçisine ödetilmemeliydi. Bu nedenle Hükümetin, insanî kaygıları dikkate alarak haşhaş üreticilerinin mağdur durumlarına son verici çözüm yollarını bulacağını vaadetmesini olumlu buluyoruz. Ancak, diğer çiftçiler için düşünülen kooperatifleşmenin haşhaş üreticisi için de uygulanması ve üretilen afyonun şimdiye kadar olduğu gibi ham olarak ihracı değil, işlenerek dış piyasalara arz edilmesinin gerektiği kanısındayız.

Bu amaçla kurulacak sinaî tesisler, hem yeni bir istihdam imkânı yaratacak, hem ihracattan daha çok gelir sağlamamıza imkân hazırlayacak. Aynı zamanda ilâç sanayiimizin it halat ihtiyacını da önemli miktarda azaltacaktır.

Meyvecilik, sebzecilik, çiçekçilik, turfandacılık alanında Hükümet Programında öngörülen yetiştirme, depolama dağıtım, pazarlama ve finansman imkânlarının daha geniş çapta hayvancılık alanında da önemle ele alınmasına işaret etmek isteriz.

Gerek Türkiye'nin beslenmesinde, gerek büyük bir ihracat potansiyelini haiz olan hayvancılığa ayrı bir öncelik ve önem verilmesi kanısındayız.

Ülkemizde devamlı bir karakter arz eden enflâsyon etkisiyle meydana gelen hayat pahalılığı karşısında vatandaşlarımızın, özellikle dar gelirlilerin geçimleri çok ağır şartlar altında bulunmaktadır.

Gerek piyasa ekonomisinin oluşumunda, gerek vatandaşlarımızın beslenmesinde büyük bir otken olacağına inandığımız Devlet Üretme Çiftliklerine gereken önemin verilmesi ve miktarlarının artırılması zaruretine inanmaktayız.

Orman içinde ve çevresinde yaşayan 10 milyonu aşkın orman köylüsünün iş bulma ve geçim seviyesini artırmak amaciyle kurulması düşünülen kooperatifleri ve sendikaları olumlu bulmaktayız.

Ancak bu büyük kitleyi, verimi ve çapı sınırlı olan orman kaynaklarımızdan geçindirmek mümkün değildir. Bu nedenle gerek bu bölgelerde yaşayan vatandaşlarımızın gelirlerini yüksek seviyede tutmak, gerek ormanlarımızın varlığını korumak için, bir kısım vatandaşlarımızın Türkiye'nin başka bölgelerine yerleştirilmesinin planlanması zaruretini beli idim ek isteriz.

Daha önce başlanmış olan teraslamaya ve ağaçlandırmaya devanı edilmelidir.

Büyük protein potansiyeline sahip denizlerimizden ve iç sularımızdan her türlü yararlanma olanakları yeterinde geliştirilmemiştir.

Su Ürünleri Kanununun uygulanması üzerinden Çok zaman geçmesine rağmen ciddiyetle uğraşılmadığı için istenilen gelişme sağlanamamıştır.

Hükümetler henüz Su Ürünleri Genel Müdürlüğünün ihtiyacı olan kadroları vermemiş, dolayısiyle gerekli teşkilâtlanma ve donatım eksik kalarak hizmeti yayma ve genişletme olanaklarından yoksun kılınmıştır.

Hükümetin bu soruna gereken önemi vererek ekonomik kalkınmamızdaki yerini saptayacağını ümit ediyoruz.

Sayın Senatörler; İhtiyaç duyulan maddelerin iç ve dış piyasalardan Devlet eliyle satın, alınarak stok edilmesi fikrini çok olumlu karşılıyoruz. Ulusal güvenliğimiz, istikrar içinde kalkınmamız ve sunî fiyat artışları ile halen dünya, piyasalarında baş gösteren pahalılık temayülünün etkilerini önlemek açılarından çok etkin; fakat yurdumuzda şimdiye kadar üzerinde durulmamış olan bu tedbirlerin güçlüğünü de idrak ediyoruz. Hükümetin bu yoldaki çabalarını bütün gücümüzle destekleyeceğimizi belirtmek isteriz.

Dünyanın en önemli kavşak bölgelerinden biri olan ülkemizde, kara, deniz ve hava yolu ulaştırmacılığı tüm bir düzensizlik içinde olup birbirleri aleyhine çalışır durumdadırlar.

Karayollarındaki araç sayısının 700 bin civarında olmasına rağmen, trafik sorunu tam bir keşmekeş ve kontrolsüzlük içindedir. Her yıl trafik kazalarında ölen Ve yaralananların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Bu amaçla yıllardır komisyonlar kurulur ve Kalkınma Plân ve programlarında yer alır; fakat yine Ulaştırma, Bayındırlık ve İçişleri bakanları bir araya gelerek bu sorunun günümüzün koşullarına göre çözümlenmesi için ortaya konulmuş olan çözüm yolunu uygulamaya koyamazlar. Yeni Hükümet bu çareleri bulmalıdır.

Amerika, Birleşik Devletleriyle 1946'larda yapılmış olan bir hava anlaşması vardır ki, bütün koşullar değiştiği halde uluslararası toplantılarda, hak ve vecibeler bütün ayrıntılarıyle belirtilmiş olmasına rağmen Amerika Birleşik Devletleri bu anlaşmayı değiştirmeye yanaşmamaktadır.

Avrupa'daki işçilerimizin taşınmasiyle çok yakından ilgili olan hu konunun süratle ele alınıp düzeltilmesini yeni Hükümetten diliyoruz.

Sayın Senatörler, sanayileşme politikasına gelince;

Ulusal nitelikli, güçlü, sürekli ve yaygın bir sanayileşmenin ana hedef olarak belirtilmesini uygun buluyoruz.

Bunun için yeni bir sanayileşme modeli öngörülmüş gibidir. Bu, modern teknoloji ile yüksek istihdamı bağdaştıran bir modeldir.

Esasında birbirine karşıt olan bu iki unsuru, bir optimum noktasında bağdaştırmak güç olmakla beraber, ülkemizin sermaye birikimi ve kaynak durumu bakımından kaçınılmaz bir zarurettir.

Bu konuda uygulanacak sistemin ve alınacak tedbirlerin açıklığa kavuşturulmasını diliyoruz.

Devlet öncülüğü, halk sektörü, bölgesel kalkınma ortaklıkları gibi tanım ve kavramlarında uygulama koşullarıyle birlikte belirli ilkeler ve tedbirler bütünlüğü halinde açıklık kazanması hayatî bir önem taşımaktadır.

Ülke jeopolitiğimizin gerekleri ve birden bire ortaya çıkarak ekonomik koşullar ve dengeleri zorlayan dünya hammadde ve doğal kaynaklar egemenliği gerçeği karşısında Türkiye'nin ne kadar hızlı kalkınma gereği ve aynı zamanda olanağı ile karşı karşıya bulunduğu, acele çözüm bekleyen temel bir sorun ve ulusal bir politika ihtiyacı olarak ortadadır.

İlk olarak Ortadoğu politik statüsünün ele alınması, Arap devletleriyle İran ile ve gelişmişlik durumları itibariyle kategorik benzerlik gösteren öbür devletlerle karşılıklı yardımlaşmaya dayanan ekonomik kadar bütünlüğüne yönelen açık ve kesin ilişkiler kurulmalıdır.

Dostlarımız, sanayileşmiş bir Türkiye'nin güçlü ve samimî yardımına inandırılmalıdır.

Kalkınmamızdaki dar boğazların en önemlilerinden biride projelerin zamanında hazırlanmayışı, yabancılara yaptırılan proje bedellerinin çok yüksek oluşudur.

Nitekim. Birinci ve ikinci Beş Yıllık Kalkınma plânları süresince yatırımların zamanında hazırlanmamış olmasına, projelerin tamamlanmamış olmaları programlarda neden olarak gösterilmiştir.

Keza projeler için dış ülkelere çok büyük ödemeler yapılmıştır. Bu olumsuzlukları giderebilmek için Devlet Plânlama Teşkilâtına paralel bir "Devlet Proje Hazırlama Teşkilâtı" kurulmalıdır.

Bu örgütün temel görevi, hazırlanması uzun zaman alan ve maliyeti yüksek olan büyük yatırım projelerini hazırlamak olmalıdır.

Petrol üreten ülkelerin başlattıkları yeni petrol politikasıyle su yüzüne çıkan, stratejik ham maddelerin önemi, ister sanayileşmiş, ister kalkınmakta olan ülke olsun, bu maddelere sahip ülkelerin güçlerini artırmış ve yeni anlayışlar getirmiştir.

Dünyaca kabul edilen bu gerçekler karşısında Türkiye'de doğal kaynaklarını bu yeni anlayışa göre değerlendirmek zorundadır. Enerji üretimi bakımından yeni Hükümetin kömüre ve hidrolik santrallere dayalı bir enerji politikası benimsemiş olmasını memnunlukla karşılıyoruz.

Ham petrol fiyatlarındaki artış Türkiye'nin ithalâtına yılda 800 milyon dolar bir ek yük getirecektir. Dış ticaret dengemize olumsuz yöndeki etkisi yanında, pahalı enerji kalkınma hızımızı da düşürecektir. Bu nedenlerle petrol aramaları hızlandırılmalı ve petrolle birlikte linyit yatakları, radyoaktif mineraller, fosfat, volfram, tungsten, manyezit, demir ve balkır madenleri Devletleştirilmelidir. Enerji açığının kısa vâdede kapatılması için, komşu ülkelerden elektrik ve tabiî gaz alınmasına, güneş ve nükleer enerji kaynaklarından yararlanılmasına önem verilmelidir.

Madenciliğimizin kalkınması için bir maden bankasının kurulmasının önemine değinmek isteriz.

Sayın Senatörler; millî eğitim sorununa bugünkü plân ve yasa mevzuatı açısından bakınca; yeni iktidarın 8 yıllık temel eğitimi bırakarak, 5 yıllık ilköğretim ve onu izleyen iki dönendik orta öğrenime geri dönmek, meslek ve sanat eğitimini

ilköğretime dayatmak ve paralı yükseköğrenimi kaldırmak gibi başlıca üç noktada kararlı olduğu anlaşılmaktadır.

Geçmişte ısrarla savunduğumuz bu değişiklikten büyük ferahlık duyduk. Ancak, sanatın objektif nitelikli bir konu olması ve beceriye dayalı fonksiyonel bir karakter göstermesi yanında meslek eğitimi genellikle sosyal ve kültürlü bir birikimle yakın ilişkili olduğundan, sanatın ilkokula dayanması kolaylığı ve zorunluğuna meslek dalları içinde geçerli saymak olağan değildir. Bir meslek adamı olarak yetişecek gencin, orta öğretiminin temel kültürünü tam olarak alması bir zarurettir. Bu hususun bir kez daha gözden geçirilmesini diliyoruz.

Bugün için gerekli görmediğimiz 8 yıllık temel eğitimin, ilerde bir zorunluk olarak karşımıza çıkacağı da gözden uzak tutulmamalı ve şimdiden bazı tedbirler alınmalıdır.

Yeni iktidarın bugünkü millî ihtiyaçlarımız karşısında üniversite ve yüksekokul tanım ve kavramları ile bunların yükseköğrenimdeki oranları konusunda da açık bir görüş getirmesini yararlı bulmaktayız.

Yükseköğrenime sınavsız giriş düşüncesi gençlerimizde yeni bir umut ve heyecan uyandırmıştır.

Programa göre bunun pek kolay olmayacağı anlaşılmaktadır. Ortaya çıkan bu çelişkili durum da tatmin edici ölçüler içinde açıklığa kavuşturulup, ilgililerin buna göre hazırlıklı olması önümüzdeki 5 - 6 aylık kısa sürenin gerektirdiği bir tutum olacaktır.

Hızla büyüyen örgün eğitim ihtiyacı karşısında, örgün eğitim kurumlarının, yazın ve kışın, geceli ve gündüzlü bir plân içinde tam kapasiteli kullanım olanakları düşünülmelidir.

Programda, kalkınma plânlarında ve bundan Önceki hüküm etlerin programlarında olduğu gibi bu programda da yaygın eğitimin önem ve ihtiyacı isabetle teşhis edilmekle beraber, etkin bir örgütlenme biçiminin, zorunlu bir yapısal değişikliğin getirilmediğini, özellikle genel yaygın eğitim ve kültürel gelişme için temel koşul olan halkın gönüllü gücünün dinamik değerine, gereken önemle işaret edilemediğini görüyoruz. Örgün eğitim kurumlarımın bütün güç ve olanaklariyle yaygın eğitime destek olmasının gerekliliğini, bu kurumların bizzat yaygın eğitimi yürütmeleri biçimimde yorumlamak, çok sakıncalı bir tutum ve genel yaygın eğitimin ve kültürel çabaların tabiatına aykırı bir zorlama olur.

Eğitimin bütünlüğü içinde düşünülmekle birlikte zamanı, konu, tabiat, amaç bakımından örgün eğitimden ayrı bir niteliğe sahip olan yaygın eğitimin bürokratik bir anlayış ve tutumundan kurtarılmasını, halkın gönüllü gücüne dayatılan bir kurumsal yapıya kavuşturulmasını zorunlu ilk adım olarak görüyoruz.

Meslekî ve teknik yaygın eğitim konusuna gelince; plânın ve reform yasasının öngördüğü kanunî kurumsal yapının bir an önce gerçekleştirilmesini bekliyoruz.

Türkiye'yi memur Devleti haline getirme istidadında olan eğitim düzeni, kişilerin teknik alanlara yöneltilmesini sağlayacak eğitim olanaklarına kavuşturulmalıdır.

Sayın Senatörler, öğretmenlerin şimdiye kadar çektirilen ıstıraplarına, bu dönemde son verilmeli Cumhuriyetin öğretmeni lâyık olduğu itibara ve refaha kavuşturulmalıdır. *(Alkışlar)* "Seyir sporundan çok kitle sporuna, profesyonel spordan çok amatör spora" dönüş ilkesini, çok isabetli açık ve tutarlı buluyoruz.

Birçok çıkarları ve yanlış geliştirilmiş huyları tedirgin etmesi bakımımdan uygulanması zor ve çetin olan bu ilkenin cesaretle kullanılmasını; kısaca sporun halka indirilmesini diliyoruz.

Programın, nüfus, dağılma ve yerleşme politikasında belirli bir düzen düşüncesine sahip olmasını, kategorik bir yerleşim plânını öngörmesini çok isabetli bir tutum olarak tespit ediyoruz. Köy - kentler, uydu - kentler, büyümeleri kontrol altına alınmış şehirler ve şehir plânlaması ile rasyonel ilişki kurulmuş metropoliten şehirler bütünlüğü sanayileşme, tarımsal üretim plânı, yaygın ve dengeli hizmetler gibi ekonominin temel yapısı ile doğrudan doğruya ilişkili ve kuşkusuz bunların da önünde gelen zorunlu bir adımdır.

Bu temel adımın, artık iyiden iyiye etkisini göstermekte olan halk sağlığı, hava ve su kirlenmesi, doğal yapıların tahribi gibi çevre sorunlarını da kapsaması artık ciddî bir noktaya gelindiğini gösterir. Gelişi güzel büyüme baskısı altında kaynakların rasyonel kullanılmaması nedeniyle ortaya çıkan dengesizlik ve teknolojik düzensizliğin getireceği büyük tehlikeleri ve yapısal bozukluk ve verimsizliği gözden kaçırmamalıyız.

Çevre sorunları olarak nitelendirilip ihmal edildikçe gelecek kuşakların altından kalkamayacağı toplumsal maliyetlere ulaşacak olan bu konu, daha şimdiden İstanbul'un başlıca derdi ve hatta ulusal bir sorun haline gelmiştir. İzmit, İzmir ve İskenderun körfezleri, Ayvalık koyları da çeşitli bakımlardan aynı sorunun pençesindedirler. Geleceğin 20 - 30 yılı içinde de tedbiri alınmayacak tehlikelerin habercileri durumundadırlar. Yeni iktidarın günlük çıkarlar ve başıboş bir çaba yerine düzenli, hesaplı ve geleceği gözeten bilinçli bir tutuma gireceğini müjdeleyen ifadelerinden ferahlık duyuyoruz.

Meşrulaştırılacak gecekondu alanları için "Kendi evini kendi yapana yardım" mekanizmasını kullanıp bu alanları şehirlerin uyumlu bütünlüğü içine almada da yarar görüyoruz.

Toprak Reformuna dayalı kooperatifleşme ve sanayiin yurt yüzeyine yaygınlaştırılması konularında hızlı ve yeterli bir başarı kazanılmaz ise, gecekondu gerçeğinin önlenmesi mümkün olmayacaktır.

Kısa süreli ve zümresel çıkarlar karsısında bir türlü sonuca ulaşmayan sahiller ve organize sanayi bölgeleri derdi ciddî bir rahatsızlık ve gelişmenin ayak bağı olarak ortada durmaktadır. Bu konularda geçmiş iktidarlarca düşünülüp girişilmiş olan tedbir ve çabaların, kısa sürede sonuçlandırılmasını temenni ediyoruz.

Bunlar yapılmadan, turizmde gelişme, dengeli sanayileşme ve düzgün şehirleşme amaçlarına rasyonel olarak ulaşmak mümkün olmayacaktır.

Özel mülkiyet üzerindeki gecekondular sorunu da nazik bir konudur. Toplumsal yarara dayalı kamulaştırma ile bunlar arasında elbette fark vardır. Bu gibi ka-

mulaştırmalarda özel mülkiyet hukukuna olan saygının doğal bir gereği olarak bu hususta özel mülkiyetin sahiplerinin iradeleri esas alınmalıdır.

Hükümet programında sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesinin devam ettirileceğine dair açık bir hüküm bulunmamaktadır.

Bütün yurttaşlarımızın sağlık hizmetlerinden ücretsiz veya çok az bir ücretle faydalanmasını öngören bir kanun 27 Mayıs'tan hemen sonra çıkarılmış ve Doğu Bölgesinde uygulamaya geçilmişti. Sosyal hukuk devleti anlayışının bir icabı olarak en geniş ölçüde vatandaşlarımıza hizmet götüren bu kanun, ayın zamanda en geç 15 yıl içinde Türkiye'deki bütün sağlık hizmetlerinin birleştirilmesi amacını güdüyordu.

Halen 36 ilimizde 15 milyon vatandaşımıza hizmet götüren sosyalizasyondan Hükümet programında bahsedilmemiş olması, bunun yerine "Sağlık alanında hizmetler ve kurumlar bakımından ahenksizliği ve dağınıklığı giderici bir düzen" kurulacaktır denmesi, sosyalizasyon yerine ayrı bir sağlık düzeninin mi getirileceği maksadını taşımaktadır? Bu hususun açıklığa kavuşturulmasını diliyoruz.

Türkiye'de uygulanan personel rejimi nedeni ile birçok teknik eleman gibi doktorların da yurt dışına gittiği, bu nedenle büyük ölçüde doktor sıkıntısı çekildiği malûmunuzdur.

Ayrıca sağlık hizmetlerinin sosyalleştirildiği bölgelerdeki doktor noksanlığının bir nedeni de 224 sayılı yasa gereğince bu bölgelerdeki doktorların serbest çalışma imkânlarından yoksun oluşlarıdır. Tam gün çalışma nedeniyle diğer bölgelerdeki doktorlara nazaran aldıkları fazla ücret serbest çalışmama yüzünden ortadan kalkmaktadır.

Diğer doktorların da çoğu birçok büyük şehrimizde toplanmış bulunuyor.

Bu durum karşısında Türkiye'nin doktor ihtiyacını ve sosyalizasyon bölgelerindeki doktor açığını kapatmak için Hükümet ne düşünmektedir.

Kanımızca yurdun her bölgesinde ihtiyaç duyulan çeşitli hizmetler için bir mecburi hizmet ihtiyacı ile karsı karşıya bulunuyoruz. Hükümet bu ihtiyacı duymakta mıdır, duyuyorsa ne gibi tedbirler düşünmektedir? Açıklamalarını rica ediyoruz.

Dış politika ile ilgili görüşleri benimsiyor ve bunlara katılıyoruz.

Özellikle Kıbrıs'la ilgili açık ve olumlu tutumundan dolayı Hükümeti kutluyoruz.

Programda "Ortak sistemlerle yetinilmeyerek kendi millî savunma politikamız, stratejimiz ve imkânlarımızla geliştirilecektir" hükmüne yer verilmesini ciddî bir düşünce sayıyoruz. Kendi imkân ve ihtiyaçlarımıza ve geleneksel yeteneklerimize dayalı bir millî savaş doktrininin geliştirilmesi üzerinde önemle durulmalıdır. Bu doktrin ile birlikte uygulanacak olan askeri stratejimiz ise hiç kuşkusuz, millî politikamızın bir fonksiyonu olacaktır. Bu konularda alınacak dikkatli, ölçülü ve basiretli tedbirler, ekonomik ve malî gücümüzle orantılı olacak ve kaynak israfını önleyecektir.

Modern vurucu gücün yanında, yeni savaş doktrinine göre kurulup topraklarımızın savunulmasında sürekli savaşı yürütecek olan savunma ordusu yurt kalkınmasında da görev alacak bir nitelikte olmalıdır.

Millî güvenlik ve millî savunma konusundaki geleneksel millî hassasiyetimiz yanında, ülkenin ekonomik gücünün ve toplumun dinamik yapısının daha fazla gecikmeye tahammülü olmayan bir süre içinde gereken sağlamlığa kavuşturulması asıl düşünce olmalıdır.

Topraklarımızdaki ortak savunma tesislerinin, savaş araç ve gereçlerinin Türk Devletinin denetim; altında bulunmasına itina edilmesi düşüncesini çok olumlu karşıladık.

Yıllardır savunmasını yaptığımız bu görüşün gayet açık olarak programda yer almış olması kıvancı içinde Hükümeti kutluyoruz.

Sayın Senatörler; tedbir, vaat ve umut getiren bu programın gerçekleşmesi büyük tasarruflara, dış finansmana, etkin organizasyon ve idareye; yasa değişikliklerine bütün olanak ve kaynaklarımızla yapıcı toplumsal gücümüzü ortaya koyup kısa sürede çağdaş normlara uygun biçimde sanayileşmiş ve entellektüel gücü gelişmiş bir toplum kurmaya ihtiyaç vardır.

Bu ihtiyaç, bütün tehlikeleri hesaplı olarak göze almayı, ulusça fedakârlıklara katlanmayı zorunlu kılar.

Hükümet bu gerçeklere dayalı, fedakârlıkların ölçüsünü bütün, açıklığı ile ulusuna duyurmak, onun topyekün kalkınmadaki katkısını, fedakârlıkta ona öncülük ederek sağlamalıdır. Çok güç şartlar, karışık ve çetin sorunlar içinde bulunuyoruz.

Hükümetin, bu ağır yükü taşıması ulusal fedakârlığı gerektirmektedir.

Ulusumuz her çetin dönemde layık olan yönetimler için en büyük fedakârlığı yapmıştır. Bu hasletten Hükümetimizin yararlanacağı inancındayız.

Bu inançla Millî Birlik Grubu adına Sayın Ecevit Hükümetine başarılar diler, yüce Heyetinize ve Hükümetimizin Sayın üyelerine saygılar sunarım. *(C.H.P. ve M.B.G.* sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Ataklı.

Sayın üyeler, normal çalışma süresi son bulmuştur. Ancak, bir önerge var, okutuyorum;

Yüksek Başkanlığa

Hükümet Programı üzerindeki görüşmeler bitinceye kadar oturuma aralıksız devam olunmasını arz ve teklif ederiz.

C.H.P Grup Başkan Vekili	*Salih Tanyeri (Gaziantep)*
A.P. Grup Başkan Vekili	*Ömer Ucuzal (Eskişehir)*
Kontenjan Grubu Başkanı Cumhurbaşkanınca S.Ü.	*Nihat Erim.*
Millî Birlik Grubu Başkanı Tabiî Üye	*Fahri Özdilek*

BAŞKAN — Efendim, önergeyi oylarınıza arz etmeden evvel, Divan olarak bir hususun da bu önergeye ithal edilmesini rica edeceğim. O da saat 19.00'dan 20.00'ye kadar yemek arası verilmesi ve ondan sonra Birleşime devam edilmesi hususudur.

Bu şekliyle önergeyi oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Efendim, Birleşime saat 20.00'de devam etmek üzere ara veriyorum.

Kapanma saati; 18.57

ÜÇÜNCÜ OTURUM

BAŞKAN; *Başkanvekili İskender Cenap Ege*
KÂTİPLER; *Mehmet Çamlıca (Kastamonu)*
Azmi Erdoğan (Diyarbakır)
Açılma Saati; *20.00*

BAŞKAN — 26'nci Birleşimin üçüncü oturumunu açıyorum.

III — GÖRÜŞÜLEN İŞLER (Devamı)

1. — Başbakan Bülent Ecevit tarafından kurulan Bakanlar Kurulu programının görüşülmesi.

BAŞKAN — Müzakerelere devanı ediyoruz.

Söz sırası Kontenjan Grubu adına Sayın Nihat Erim'indir. Buyurun efendim.

KONTENJAN GRUBU ADINA NİHAT ERİM (Cumhurbaşkanınca S.Ü) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

14 Ekim 1973'te yapılan genel seçimlerden 110 gün sonra yeni Hükümetin programı Parlâmentoya sunulmuş bulunuyor. Cumhuriyet dönemlinde bir Hükümet kurulabilmesi için ilk defa bu kadar uzun bir süre gerekmiştir.

Millet Meclisinde çoğunluk oyları ile güven alacak bir Başbakanı bulmak Sayın Cumhurbaşkanının görevleridir. Bu işinde onun başyardımcıları Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi Başkanlarıdır. İki Meclisin Başkanlarının seçilmesi de uzadığı için, Devlet Başkanı bir süre onların bu yardımlarından yoksun kalmışlardır. Parlâmentoda grubu olmayan, hatta orada üyesi bulunmayan, siyasi partilerin genel başkanlarına veya partisiz grupların başkanlarına kadar, doğrudan doğruya danışma çevresini genişletmek ihtiyacını duymuşlardır. Bu amaçla 25 Aralık 1973 günü hepsini Çankaya Köşkünde toplayarak görüşmüşler, Hükümet bunalımına çözüm aramışlardır.

Genel seçimler tek bir partiye milletvekili salt çoğunluğunu vermedi. 1969 seçimlerinde A.P. tek başına % 46,5 oy almıştı. 1973 seçimlerinde hiçbir parti tek başına bu neticeyi elde edemedi. En çok oy kazanan C.H.P. % 33,3 oranına ulaşabildi. A.P. ise % 29.8 oranında kaldı. M.S.P. % 11.8 oy almıştır. Bu nedenle güvenoyu için partilerarası anlaşma veya ortaklık zorunlu olmuştur.

İç ve dış koşulları göz önünde tutan Sayın Cumhurbaşkanı, Millet Meclisinde en geniş oy temeline dayanmış bir millî koalisyonu öteki şekillere yeğ tuttuğunu, 4 Aralık ve 15 Aralık 1973 tarihlerindeki kamuoyuna açıklamalariyle ortaya koydular. Haftalarca bütün olanaklar araştırıldı. Siyasi partilerimiz takdirlerini serbestçe kullandılar. Millî denilen koalisyon, A.P. - C.H.P. koalisyonu; A.P. - D.P. - M.S.P. - C.G.P. koalisyonu sırf partilerin siyasi takdirlerini bu konularda olumlu noktalarda, her birine özgü çeşitli sebeplerle, birleştirememeleri nedeniyle gerçekleşemedi.

Sonunda, aritmetik ve hukukî bakımdan yapılması mümkün koalisyonlardan C.H.P. - M.S.P. ortaklığı kurulabildi.

Parlâmentonun önünde, Millet Meclisinde Anayasamıza göre salt çoğunluğu sağlayabilmek olanağına sahip, bir C.H.P. - M.S.P. ortak Hükümeti var. Millet Meclisine olduğu gibi, Cumhuriyet Senatosuna sunulan program böyle salt çoğunlukla güvenoyu alması, ortak iki partinin milletvekili sayılarına göre, mümkün görünen bir Hükümetin programıdır.

Senatonun Sayın üyeleri, biz, Cumhurbaşkanınca Seçilen Üyeler Grubu olarak, Hükümet Programı üzerinde bir siyasi parti grubu gibi durmayacağız. Dün ve bugün Millet Meclisinde siyasi partilerce yapılan uyarı veya eleştirileri, Hükümetin bunlara cevaplarını ilgi ve istifade ile dinledikten sonra, bir siyasi parti sözcüsü gibi ayrıntılara ve eleştirilere girmeyeceği Biz, parti ayrımı gözetmeksizin, Cumhuriyet rejimi bakımından milletimizin bütünlüğünü doğrudan doğruya ilgilendiren önemli saydığımız bir iki noktaya değinmek, dikkati çekmekle yetineceğiz.

C.H.P. ve M.S.P. Koalisyonunun hazırladığı protokolde ve Parlâmentoya sunulan Hükümet Programında, Atatürk ilkelerine, bilhassa lâiklik prensibine bağlı kalınacağına işaret eden sözleri memnunlukla kaydettik. Hükümetten her konuda olduğu gibi, bu konuda da kavram karışıklığına düşmeden, bir uygulama beklemekte, istemekteyiz. Bizim anlayışımızla Cumhuriyetin de, Demokrasinin de, bağımsızlığımızın da ayakta kalması Atatürk ilkelerine sımsıkı sarılmakla mümkündür.

Grubumuzun önemle üzerinde durduğu noktalardan biri de şudur; Sayın Cumhurbaşkanımız 11 Ocak 1974 günü yayınladıkları mesajda dikkatleri seçim ve siyasi partiler kanunlarının eksik ve sakat noktaları üzerine çekmişlerdi. Hatırlanacağı üzere, Grubumuz 14 Ekim 1973 seçimlerinden önce bu kürsüde aynı noktayı belirtmeye çalışmıştı. Ne kadar haklı olduğumuz seçimlerden sonraki uzun bunalım süresinde, Devlet Başkanımızın izlenimle iliyle de belirlenmiş olmaktadır. Ayrıca nisbî temsil sisteminin doğal sonucu olarak gelecekte de böyle bunalımlarla karşılaşıldığında, yeni seçilmiş Millet Meclisine dayanmayan istifa etmiş bir Hükümetlin uzun süre Devlet yönetme zorunda kalmasından doğacak sakıncaları, giderecek Anayasal tedbirler alınması ihtiyacına da işaret etmek isteriz.

Programın son sayfasında şu cümle ayrıca göze çarpmaktadır; Aynen okuyorum; "C.H.P. ile M.S.P. nin kurdukları Hükümet ortaklığı, uzun süre millî bütünlüğümüzü zedelemiş, kalkınma hamlelerimizi güçleştirmiş bazı tarihî yanılgıların doğurduğu sunî ayrılıklarla da son veren bir dönem açmaktadır ülkemizde" denmektedir.

Sözü edilen tarihî yanılgıların neler olduğu açıklığa kavuşturulmadığı için, öne sürülen bu iddia üzerinde şimdilik bir düşünce öne sürmeyeceğiz.

Ancak bu yanılgı iddiası karşısında Hükümet açıklık getirinceye kadar ciddî endişe duyacağımızı kaydetmeden de geçemiyoruz.

Yeri gelmişken Hükümet Programının birçok konularda genel deyimlere, üstü kapalı bazı formüllere, müphem vaatlere itibar ettiğini söylemek isteriz.

Bu durumda her konuda ayrıntılara inip eleştiride bulunmayacağız. Birçok bakımlardan gerçekten yenilik sayılması gereken, C.H.P. ile M.S.P. Koalisyonunun iyi niyetli olduğunu kabul ediyoruz. Hükümetlerce işe başlarken söylenmesi gelenekselleşmiş vaatlerin hangi malî kaynaklarla gerçekleştirileceğini de sormayacağız. Hükümet kanun tasarılarını getirdikçe, program açıklığa kavuştukça görüşlerimizi ortaya koymayı daha uygun bulmaktayız. Bu nedenle; 12 Mart'tan önceki bunalım, 12 Mart'tan yeni Hükümetin kumlusuna kadarki yönetim dönemi, affın kapsamı, niteliği, düşünce özgürlüğünün sınırsızlaştırılması, Kamu İktisadî Teşebbüslerinde çalışanların ve özel sektörde işçilerin yönetime katılmaları, kârdan pay almaları; Silahlı Kuvvetleri güçlendirme, dış politika, dış ve iç güvenlik, askerlik hizmeti, sınır boyundaki mayın tarlalarının kaldırılması, din görevlilerinden ekonomik ve sosyali kalkınmada faydalanma, İmam-Hatip Okullarının sayısı, meslek okulları, genel eğitim, üniversite ve yükseköğretim, ahlâk dersleri, sosyal adaletin yaygınlaştırılması, vergiler ve maliye sorunları gibi konularda Hükümetin açıklık getirmesinden sonra, gerekirse uyanlarda bulunacağız.

Üçüncü Beş Yıllık Plân, reformlar, özellikle Toprak ve Tarım Reformu Kanunu karşısındaki Hükümet tutumunun ne olacağından programda pek söz edilmemiş olmasını da, şu veya bu anlamda yorumlamaktan bugün kaçınacağız. İki istisna ile Hükümette hepsi yeni olan Bakanlar Kurulu Üyelerinin Devlet yönetiminin içine girdikçe, millî sorumluluğun gerçekleri ve gerekleriyle karşılaştıkça alacakları kararları beklemeyi peşin eleştiriye yeğ tutmaktayız.

Millet Meclisinde Hükümet programı üzerinde, dün ve bugün yapılan tartışmaların ışığında bir uyarıda bulunacağız;

Sözlerimizin başımda da belirttiğimiz üzere, C.H.P. - M.S.P. Koalisyon Hükümeti seçmen oylarının % 45'inin güvenini temsil etmektedir, fakat güvenoyu alırsa Millet Meclisinde' 233 milletvekili ile % 51,7 çoğunluğa dayanacaktır. Ancak, Anayasal durumu bu olmakla beraber, Hükümetin dışındaki büyük vatandaş kitlesini ve çok sayıda Parlâmento üyesini de hesaba katmak gerekir. Dengeli bir yönetim böyle sağlanabilir. Bekleyeceğiz ve göreceğiz, yurdunu seven her vatandaş gibi yüreklerinin millete hizmet aşkı ile çarptığına inandığımız Bakanlar Kurulu üyelerine iyi niyet kredisi açarak. Kontenjan Grubu olarak içten dileklerim izi sunuyoruz.

Hükümetin, yurdumuz yararına olduğuna inanacağımız her kararını, her davranışını destekleyeceğiz.

Yüce Senatoya saygılar sunuyoruz. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Teşekkür ederiz Sayın Erim.

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Sayın Fikret Gündoğan buyurunuz efendim.

C.H.P. GRUBU ADINA FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) — Sayın Başkan, Yüce Senatonun değerli üyeleri;

C.H.P. - M.S.P. Koalisyonu suretiyle kurulan Ecevit Hükümetinin programı müzakeresi münasebetiyle iktidarın bir kanadını teşkil eden C.H.P. Senato Grubunun

görüş ve düşüncelerini belirtmek maksadıyle huzurlarınızda bulunuyorum. Hepinizi saygıyle selâmlarım.

Bu görevi yaparken maruzatımı iki bölümde toplayacağım. Birinci bölümde, programın genel nitelikleriyle önemli maddelerinin bir ölçü içinde açıklanması üzerinde duracağım. İkinci bölümde ise, sayım muhalefet partileri sözcülerinin eleştirilerine imkânların elverdiği ölçüde ve gücümüz nispetinde cevap arzına çalışacağım.

Konuya girmeden önce, Türk siyaset hayatında büyük önem taşıyan ve hatta tarihî bir dönüm noktası teşkil eden 14 Ekim 1973 milletvekilleri genel seçimleri ve Cumhuriyet Senatosu 1/3 yenileme seçimlerinden ve sonuçlarından söz etmeyi, konuyu aydınlatma ve anlaşılmasını kolaylaştırma bakımından, zorunlu görüyoruz.

Yüce Senatonun değerli üyeleri, bizim kanımızca; 14 Ekim 1973 genel seçimleri, Türk siyaset hayatında, müstesna tarihî öneme sahip, üstün bir demokratik başarı, eşsiz bir halk zaferi olarak tanımlanacaktır.

Gerçekten; 14 Ekim seçimleri, Türk toplumunun gelişme evresinde kendini gösteren büyük ve köklü değişme ve yenileşme ihtiyaçlarına karşılık veremeyen siyasal iktidarların ve bu iktidarların koruduğu çağ dışı bütün sosyo - ekonomik kurumların direncini kırma yolunda, Türk halkının verdiği büyük bir demokratik mücadele olarak tarihe geçecektir.

Nasıl 1946'lar, 1950'ler, 1960'lar ve 1971'ler demokrasi tarihimizde büyük sonuçlar doğurmuş, önemli dönüm noktaları olmuşlarsa, 14 Ekim seçimleri de içinde oluştukları tarihî koşullar ve getirdikleri sonuçlar bakımından aynı ağırlıkta ve değerde yeni bir dönüm noktasının başlangıcı, ilk habercisi olarak kabul edilecektir.

Türk halkı, gelişme evresinin önemli aşamalarında yaptığı gibi, 14 Ekim seçimlerinde de kendisini saran tüm olumsuzluklardan, hak ve özgürlük kısıtlamalarından, ülke yönetiminde söz sahibi olmasını kıran bütün tertiplerden, sömürüden, ezilmekten, yalnızlıktan kurtulma ve arınma savaşına girişmiş ve bu savaşta, büyük ölçüde başarıya ulaşmayı bilmiştir.

Türk halkı; yaşamından elde ettiği bilgi, sağduyusu ile edindiği sağlam bilinç ile yürüttüğü ve başarıya ulaştırdığı bu demokratik savaşı, sürdürme görevini, ilerici, yenilikçi ve halkçı C.H.P. sine yüklenmiş ve onu, kendi öz iktidarına yol açan bir iktidar adayı olarak yüceltmiş ve güçlendirmiştir.

Bugün, müzakeresini yapmakta olduğumuz programın sahibi C.H.P. - M.S.P. Koalisyonuna dayalı Ecevit Hükümeti böyle bir halk hareketinin eseri ve ürünü olarak siyaset alanına doğmuş bulunmaktadır.

Böyle bir kaynaktan, büyük halk kitlelerinin özlemlerini ve umutlarım simgeleyen demokratik şahlanıştan güç ve yetki alan C.H.P. - M.S.P. Karma Hükümetinin programı, hiç kuşkusuz, halkçı bir program olacaktır.

Temelde halkçı olan bu Hükümetin programı, elbette sosyal barışçı ve affedici bir program olacaktır.

Halkçı ve barışçı bir programın sürekli olarak yürütülebilmesi, o programın, kaçınılmaz şekilde tam özgürlükçü bir temele dayandırılmasına bağlıdır.

Yine bu nitelikte bir programın, yalnız siyasal alanda değil, ekonomi alanında da halk iktidarına yol açacak halkın kendi ekonomik örgütlerini kurmasına olanak veren bir program olacaktır.

Bu program, bütün ekonomik ve sosyal hayatta çeyrek yüzyıldır egemen kılınan bozuk üretim ve gelir dağılımı düzeni yerine, sosyal adalet temeline dayalı hakça bir düzenin hâkim olmasını öngören bir program olacaktır ve en önemlisi, bu program, ülke ihtiyaçlarını, sosyal ve ekonomik sorunları; ülke gereklerinin, bilim ve tecrübenin sağlam verilerine dayalı olarak Anayasa çerçevesinde çözümlemek ve gidermekle yüküm Ki iki partiden oluşan ortak bir Hükümetin programı olarak, kendi içlinle uyumlu ve tutarlı bir sisteme bağlı bulunduğundan, kendi dışımda, her hangi bir sistem, dünya görüşü ya da doktrine bağlanamaz, benzetilemez yakıştırılamaz.

Değerli senatörler, programda yer alan "Halk sektörü ve kooperatifçiliği" maddesi en ziyade tartışma konusu olma istidadındadır. Programda bu madde ile ortaya konulan ve tartışma konusu olan şey, ekonomi politikasında yeni bir aşamaya ve düzenlemeye ulaşmayı öngören ve Türkiye gerçeklerinden doğan bir ihtiyacın ifadesidir.

Bugüne kadar ülke ekonomisinin gelişme sürecinde, özel girişimcilerin ekonomik faaliyetleri dışında başka bir gücün gelişme ve ilerleme sağlaması olanağı yok tarz edilmiştir. Ekonomik gelişime, hep bu özel girişimcilerin aklına ve eline kalmış imtiyazlı bir uğraştan beklenilmiştir. Bu anlayış ve inanış gereği olarak da, bütün ekonomik olanakların ve kaynakların hep bu kesime aktarılmasını sağlayıcı politikalar izlenmiştir. Bugüne dek, geniş halk kitlelerinin yaratıcı gücünden yararlanmak ve kitlelerin ekonomik gelişmeyi yaratmaları ve hızlandırmaları, bizzat yatırımcı ve uygulayıcı olarak ekonomik alana girmeleri sistendi bir şekilde engellenmiş, hiç değilse bu yolun açılmasına olanak verilmemiştir. Bunun sonucu olarak da ülke ekonomisi kaynak israfına dayalı, çarpık, sömürücü, adaletsiz ve geniş halk kitlelerinin yarattığı değerlerden gereği gibi yararlanamadığı, tekelcilik ve aşırı karalık eğilimlerini besleyen bir içerik kazanmaktan öteye gelişme gösterememiştir.

Bugüne kadar, ekonomik gelişmenin dışında tutulmaya özel bir özen gösterilen geniş halk kitlelerinin bundan böyle örgütlenmelerine geniş olanaklar sağlanmak suretiyle bir yandan ekonomik, gelişmenin bizzat yaratıcıları olmaları ve yarattıkları değerlerden yarattıkları ölçüde yararlanmaları ve bu suretle bir ölçüde de olsa demokratik bir ekonomik düzeni kurmalarına öncülük etmeye çalışacak bir Hükümet iş başına gelmemiştir.

Ancak bu Hükümettir ki, örgütlenmiş geniş halk kitlelerinin ekonomik gelişmeye katılmaları, özel sektör veya kamu sektörü içinde, güçsüz bir uydu şeklinde

değil, ekonomik gelişmenin yaratıcısı, aslî sahibi olarak görev yapacaklar ve doğal, olarak, kendi yarattıkları değerlerden daha âdil ve daha hakça bir düzen içinde yararlanacak imkânı sağlamıştır.

Tasavvur edilen şey, küçük tasarrufların büyük yatırımlarda gerçekleşmesi ve kurulacak ekonomik birimlere küçük tasarruf sahiplerinin, geniş halk yığınlarının sahibolmasıdır. Bugün küçük tasarruflar sermayenin önemli bölümünü ellerinde bulunduran ailelerin kurdukları "Tekelci Holdingler" denizinde birer fındık kabuğu kaderindedir. Öyle görülüyor ki, bu tekelci holdingler sanayie bugünkünden daha etkin bir şekilde hâkim olacaklardır.

Halk sektörü, böyle bir gelişme sürecine düşmemesi istenen ekonominin ve özellikle sanayiin önüne konmuş ilk ve en rasyonel engel olacak ve halkın yarattığı değerler daha âdil bir ölçüde yine kendilerine dönme olanağı kazanacaklardır.

Tarımsal üretim ve pazarlama konusunda çok yaygın ve geniş bir biçimde desteklenmesi düşünülen kooperatifçilik hareketi de aynı maksatlara yönelik bir ekonomi politikasıdır.

Yüce Senatonun değerli üyeleri; bundan sonraki sözlerim Hükümet programında yer alan belli başlı maddelerin halkçı ve sosyal adaletçi bir ekonomi politikasında nasıl sistemli bir uyum içinde görev yapmaya yöneldiklerini işaret etmekten ibaret olacaktır.

Değerli arkadaşlarını, iki günden beri cereyan, eden müzakerelerin; Yüce Senato üyelerinin de takibettiği müzakerelerin Hükümet programı olarak Yüce Meclislere sunulan dokümanda yer alan önemli maddelerini teker teker ve yazıldıkları biçim dışına, taşınarak yorumlamaya ve değerlendirmeye tabi tutulmalarına gerek olmadığı kanısındayım.

Çünkü bu program, biraz evvel de arz ettiğim gibi halkçı ve sosyal adaletçi bir ekonomi politikasını giderek bu memlekette hâkim kılmak isteyen yeni bir iktidar gücünün gerçekten kendi içinde uyumlu ve tutarlı birtakım politikalar demeti olarak sunduğu bir programdır.

Ancak, bu programda insan olarak da, parti olarak da yer alan bazı konuların üzerine çok kısa birkaç cümle ile eğilmekte ve bunların gerçekten Türk halkına getirebileceği ferahlığı ve Türk ekonomisine sağlayacağı imkânları belirtmekte büyük fayda görüyorum. Bunun için izninizi rica edeceğim. Devlet personeli maaşlarının yeniden düzenlenmesi için çaba sarf edeceğini ve bu konuda Devlet Personel Dairesine yeni bir biçim ve içerik kazandıracağını ifade eden Hükümet programı bu ülkede yaşayan ve sayıları yüz binlere varan Devlet memuru zümresine ve onların çektikleri ıstırap ve azaplara gerçekten bir çare niteliğini taşır mahiyettedir. Bugün Türkiye'de gelir dağılımı adaletinin o denli bozuk olduğu meydandadır ki, (tâbirimi mâzur görünüz) memurların almakta olduğu maaşlar kanaatimce sefalet derecesinin en alt bölümünü gösterir olmuştur. Sanki bu insanlar elleri, kolları bağlı yarattıkları bütün değerleri başkasına hibe etmeye mahkûm gibi bir hayatın içine itilmiş bulunmaktadırlar.

Binaenaleyh, personel rejiminde yeni bir düzenlemeye gitmeyi öngören Hükümetin bu hareketini, bir sosyal tabakanın kurtuluşu müjdesi olarak kabul etmek zorunludur.

Bu konuda programda bulunan bir pasajın, Türk idare hayatında, Türk Devlet hayatında çok önemli bir aşama teşkil ettiğini işaret etmeden geçemeyeceğim;

"Kamu yöneticileri yalnız görev ve yetkilerini kötüye kullandıkları zaman değil, görevlerini yerine getirmekten ve yetkilerini kullanmaktan kaçındıkları zaman da sorumlu olacaklardır"

Türkiye 50 yıldan çok daha uzun senelere uzanan bir tarihî dönem içinde, sanıyorum ki, bilgisizliklerinden veya kötü niyetlerinden ötürü Devlete zarar, halka zarar iras etmiş memurlardan ziyade, yetkilerini ve görevlerini kullanmakta ihmal ve tekâsül gösteren hizmetlilerin yüzünden geri kalmış denebilir. Bunu iddialı bir görüş ve düşünüş kabul etmeyin. Hatta Türkiye'de birçok dallarda ve özellikle bu Devlet dairelerinde "kaçma, karışma, çalışına" diye halk ağzında şekillenmiş bir anlayış da vardır.

Değerli arkadaşlarım, programın fikir özgürlüğü, fikir suçluları, af ve saire konularına, müsaade buyurursanız dün Millet Meclisinde cereyan eden müzakerelerin, bugün de Senatoda cereyan eden müzakerelerin ışığında ve Sayın muhalefet sözcülerinin iddialarını cevaplandırma sırasında değinmek üzere programdaki sırasını atlayarak geçiyorum. Çok kısa bir takım değinmelerle programın gerçekten bir ilerici, bu ülke içinde ferahı ve rahatlığı getirici maddelerinin bizim gözümüzde ne olduğunu anlatmak istiyorum.

Meselâ, programda iç borçların konsolidasyonu maddesinin önemini idrak etmeyen hiç bir arkadaşımın, hatta hiç bir Türk'ün mevcud olmadığını sanıyorum. Hukukta "Müstagrık-ı düyun" diye bir tâbir vardır. Gırtlağına kadar borca batmış idareler elinde Türkiye'nin ve o idarelerle iş görmek zorunda olan Türk halkının çektiği ıstırapları ve o teşekküllerde çalışan kişilerin nasıl denetildikleri ve nasıl finanse edildikleri, maaşlarının verilmesi için nasıl Devletin plânsız, programsız birtakım özel girişimlerle o kurumlara yardım etmekte bulundukları faciasını ortadan kaldırmaya yararlı bir tedbir olarak bu iç borçlar konsolidasyonu gerçekten önemli bir anlayıştır.

Bankaların kredi düzenlerinin ne olduğunu bilmeyen Türk yok gibidir. Türkiye'nin facialarından birini (gerçekten facia kelimesini bilerek kullanıyorum) teşkil eden para alım - satımı düzeninin, resmî deyimi ile kredi düzeninin; bankalar aracılığı ile yürütülen kredi düzeninin ne denli bozuk olduğunu anlatmak için burada fazla gayrete lüzum yoktur. Devlet Plânlama. Teşkilâtından tutun da, Devletin diğer resmî kurallılarının bu kredi düzeninin ne denli bozuk, ne denli çarpık ve ne denli özel maksatlara yönelik bir politika içinde, bugüne kadar Türk sanayiinin, Türk tarımının ve Türk insanının gelişmesine nasıl engel teşkil ettiğini görmeyen, bilmeyen kalmamıştır. Buna cesaretle parmak basan Hükümetin elbette kutlanması gerekir. Fakat, içinde bulunduğum ve seneler den beri şerefle üyesi olduğum partimin kurduğu bu Hükümette, bu kredi düzeninde alacağı tedbirlerin cihette-

ki palyatif olmamasını, köklü olmasını, çek önemli, çok kudretli kurumlarla karşı karşıya geleceklerini bildiklerini ve fakat benim bir kere daha hatırlatmakta fayda gördüğümü, kendilerinden özür dileyerek söylemek zorunda olduğumu her halde mazur görür.

Merkez Bankası; Merkez Bankası aracı büyük ekonomik ve malî araç... Bunlar bir ülkede siyasal iktidara sahibolan partilerin temel ekonomik politikalarına uygun kuramlar olarak çalıştırıla, çalıştırıla Türkiye bugün erişmesi gereken seviyenin çok altında kalmış ye bu kurumlar, özellikle Merkez bankaları son çıkan kanuna rağmen Türkiye'de pahalılık denen âfetin baş yaratıcılarından biri olmuştur. Bunu muhterem Hükümetimizin, ilgili bakanlarının benden çok daha iyi bildiğini yakından biliyorum.

Bilinmesi gereken bir husus var ki, bunu inşallah pahalılık maddesinde ifade etmek isterim. Türkiye'de pahalılık, enflâsyon (iki, bu terimler eşit anlamlıdır) çoğu kez şu, şu, şu nedenlerden ileri gelir diye sayarlar. Onları ben de saymak isterim; ama Türkiye'de para politikası, moneter politika pahalılığın baş yaratıcısıdır. Türkiye'de öylesine iktidarsız iktidarlar iş başında, kalmıştır ki, bir yerden kopan sert bir vaveylaya, sert bir şikâyet sözüne telâş ile kapılınmış ve Merkez Bankası kaynakları, ya açıktan para kesmek, ya da kredi musluklarını açmak suretiyle yersiz, ekonomik ihtiyaçlara uygun olmayan her türlü bilimsel, her türlü tatbikî verilerden uzak, soyut, öylesine politikalar güdülmüştür ki, o, giderek ve tabiî sonuç olarak, dün Demirel'in buyurduğu gibi bir ekonomik kanunun zorunluluğu yüzünden bu memlekette pahalılık denen âfetin baş yaratıcılarından biri olma istidadını kazanmıştır.

Lütfen açar mısınız Devlet İstatistik Dairesinin koyduğu son tabloları. Bilir misiniz Türkiye'de iki sene zarfında cari para hacmi yüzde kaç yüz artmıştır? Bunun, bu politikaların giderek Türkiye'de bütün ekonomiyi alt üsteden yakıcı bir enflâsyonu, tırmanan bir enflâsyonu, eşsiz bir enflâsyonu yarattığı; yani pahalılığı yarattığı inkâr edilir mi? Bu konuda Hükümetin hassas olacağını görmüş olmak beni sevindirecektir.

Tarım konusunda dünkü Millet Meclisi oturumunda çok söz söylendi. Bu tarım konusunda bundan evvel de çok söz söylendi. Sabrınızı tüketmemek şartıyle bazı konulara değinmek istiyorum. Çünkü bu Parlâmentonun kanadında biz uzun yıllar bundan evvelki iktidarlarla muhalefet partisi olarak karşı karşıya geldik ve ekonomi politikası konularında büyük mücadeleler verdik.

Dün Sayın Adalet Partisi Genel Başkanı tarımdaki durumun ne olduğunu anlattı tarımda Türkiye ekonomisinin bugünkü düzeyini ifade etti ve kolay anlaşılması mümkün olmayan birtakım sözler söylendi durdu, ama galiba hafızayı beşer nisyan ile malûl olacak ki, 1969 yılında Hükümet programı münasebetiyle burada yaptığımız bir münakaşada Sayın Demirel'in şimdi elimde bulunan zabıtlardaki sözleri hatırıma geliyor da, çaresiz bir tebessüme mecbur kalıyorum.

Adalet Partisi tarım konusunda bir gün gerçekten bir teknik muhakeme huzuruna çıkmış olsa, Türkiye'nin bugün tarım konusunda bulunduğu düzeyin yaratıcı-

sının tek âmilinin kendisi olduğunu görecektir. O kadar çelişkin, o kadar birbirini ifna eder, o kadar konudan uzak ve Türk köylüsüyle Türk tarımının ne idüğünü bilmez insanların elinde bu ülke yıllarca kalmıştır ki, bugün Türkiye'de hakikaten tarım yürekler acısıdır ve simidi kendisinin inkârın inkârı mesabesinde birtakım konuşmalarını gördükçe gülümsememek ekle değil.

Oysa 1969 senesi Hükümet programı müzakeresi sırasında Sayın Demirel bu kürsüden şöyle buyurdular; Tarım konusunda yapılacak çok şey var, ama bu bizim çok önem verdiğimiz meselelerin başında gelse de asıl işlerimiz bu değildir.

Sonra bu tarım konusunu böyle Sayın Gündoğan'ın (o zaman ben eleştirmiştim) anlattığı gibi büyütmeye de lüzum yok. Biz Türkiye olarak dışarıdan buğday, hatta arpa ithal ettiğimiz iddia ediliyor. Bu, doğru olmayan bir sözdür. Çünkü biz çok şükür buğday ihracatçısı bir ülke olduk. Hele, meselâ biz Hükümet olarak öyle mükemmel ekonomik araçlar kullandık ki, düne kadar 200 milyon lira verip yağ ithal eden bir ülke iken hemen ayçiçeğine 150 kuruş taban fiyatı koymakla Trakya köylüsü bize bütün Türkiye'ye yetecek miktarda ayçiçeği yetiştirdi. İşte böyle politikalarla biz tarımı Türkiye'nin ihtiyaçlarına yetecek düzeye getirecek dehada bir Hükümetiz" dedi. Oysa dün baktım hazin, hazin, bir çıkmaza girmiş insanların çaresiz çırpınışları içinde Türkiye'de tarım dünyasının nemene bozuk olduğunu ve tabi kendi eseri okluğunu söylemeksizin ifade ettiklerini gördüm ve gerçekten tebessüm eyledim.

Sayın Hükümetin tarım konusunda çok ciddî tedbirlerle bu ekonomi alanını düzenleyeceğini görmüş olmam elbette ki, beni mutlu kılıyor, ama şunu söyleyeyim; Elbette ki bir programa her şeyi yazmak mümkün değildir. Hiç bir zaman hiç bir partiden veya bir koalisyondan bu programda her şeyin, bütün teferruatıyle yazılmasını istemek kimsenin hakkı değildir; önce Adalet Partisi Genel Başkanı Sayın Süleyman Demirel'in hakkı değildir. İşte, buradaki zabıtta yazıldığı gibi "Bir programda her şeyin bulunmadı doğru değildir, âdet değildir, Bir program, o programı getiren iktidarın bağlı bulunduğu partinin seçim bildirgeleriyle tamamlanır, bütünlenir. Aslı, bütün politikaların remeli o bildirgelerde bulunur" demiştir. Şimdi bu programda tarımda yapacağınız işlerin anlatılın anı asını doğru görmüyoruz diyenlerin bundan 3-4 sene evvel nasıl bir program anlayışı içinde bulunduklarını görüp de şimdiki düşünceleriyle bunu bağdaştırmak çok zor.

Tarım girdilerinin ucuzlatılması konusu Türkiye'nin çok önemli bir meselesidir. Tarım girdileri Türkiye'de maalesef gerçek Türk ekonomik kuruluşlarının elinde değildir. Türkiye burada çok zor durumdadır. Traktör, gübre ve diğer ekipmanların Türkiye henüz yapar bir memleket değildir. Onun için tarım, girdilerinde gereken ucuzluğu temin etme yolunda adım atmaya kararlı olan Hükümetin bu konularda, hiç şüphesiz tarım girdilerini sağlayan endüstrilerde çok önemli hamleler yapması zorunluluğunu söylemek gerekir kanısındayım, ama tarım girdilerinin montajcı, işbirlikçi ekonomi birimleri elinde bulunduğunu unutmayacağım, pek muhterem Hükümetin bunu hiç aklından çıkarmayacağını bilirim.

Sulama ve saire bunlar çok güzel bir şeydir.

Kredilerde, projeye kredi verme esasını getiren Hükümet bence devrimci bir hareket yapmıştır. Medhi sena için söylemiyorum; uzun yıllardır Türkiye'de bir facia gözler önünde cereyan eder durur, durur, döner, durur, ama hiç kimse elini atmaya kadir olamaz. Sanıyorum ki, Mithat Paşa devrinden kalma bir düzenle tarımda kredi alış - verişi yapılır. Bu memlekette tapuyu bankaya yatırmayan kişiye, o tapunun değerinin çok altında bir miktar kredi verilmektedir. Oysa bu memlekette apaçık, çok aşikâr bir gerçek vardır; bu memlekette tarım topluklarının % 60'ına yakınının tapusuz olduğu; resmî bir gerçektir. Tapusuz tarla işleyen, 3,5-4 milyona yakın çiftçi ailesinin % 60'ının elinde tapu bulunmayan bir memlekette kredi düzenini tapu teminatına bağlayan ve bunu uzun süreler sürdüren iktidarların, proje kredisi vermeyi öngören yeni bir Hükümet karşısındaki davranışlarına şaşar kalırım.

Ne derler anlamam; tapulular, onlar da tapulu mallarının değerlerinin belli bir ölçüsünde kredi alsınlar. E! % 60 çiftçi ne yapsın acaba? Onlar kredi alamıyorlar. Çok iyi ediyorlar... Onlar gibi düşünsek, belki yıllar yılı kadastro hareketleri yapıp herkesi tapulu ettikten sonra bankadan kredi almaya yönelteceğimiz yerde, aşkolsun; Kristof Kolomb'un yumurtası gibi projeye kredi verin dediniz mi ne tapu, ne teminat kalmaz. Doğrusu da budur. Tüccarın yahut sanayicinin projesine kredi verilsin de, zavallı tarımcının yalnız tapulu tarlasına kredi verilsin... Böyle bir düzeni savunur dursun ve bunun adına da Anayasal düzen dersin, bunun dışındaki her düşünceyi de biraz sonra geleceğim bilmem hangi doktrinin esintileri ya da o doktrinin yerleşmesine zemin hazırlayıcı hareket sayarsın. E! Bu 1974'te anlatılması kolay olmayan bir hikâyedir; masal demiyorum.

Haşhaş ekilecek, hiç çaresi yoktur bunun. Bunu biz çok insanî duygularla bir özel dönemde kaybedilmiş bir ekonomik değer olarak kabul ediyoruz.

Orman içindeki boşlukların güpe gündüz ve herkes tarafından tarım maksadıyle kullanıldığı 1935'lerden beri, 1940'lardan beri bunun böyle geldiği bilinir. O tarlayı eken orman köylüsüyle orman memuru; yani Devlet burun buruna, karşı karşıya silah silaha dövüşür; ama bir iktidar gelip buna son vermeye cesaret edemez. Bunu yapmak isteyen Hükümet iyi bir şey yapıyor.

Sayın Hükümetten rica ediyorum, bilmem ki nazarı itibara alınır mı? Orman köylülerinin Türkiye'de yaşayan insan toplulukları içinde en zor durumda bulundukları bir vakıadır. 1967 senesinde bir teklifim olmuştu. O zaman Adalet Partisinin Grup Başkanı olan Sayın Nusret Tuna da imzalamıştı. Şöyle bir teklifte bulunmuştum;

Orman içinde yaşayan köylülerden iş talebiyle sebillere gelenlerin İş ve İşçi Bulma Kurumunda, yazılmalarından. kayıtlarının düşürülmesinden sonra hiç değilse yüzde bir ölçüde, öncelikle sanayi alanlarında iş sahibi edilmeleri iki büyük ekonomik fayda sağlar. Biri; orman köyünün, nüfusunu sabit tutar. Diğeri; orman ürününün bugün olduğu gibi Devlet - insan mücadelesi seklinde yok olması önlenir. Bu, sanıyorum ki; absürd bir teklif değildir. Muhterem, Hükümetin böyle bir düzeni çok makul bir şekilde ele alacağını Umarım.

Orman köylüsünün iş isteyen insanlar içinde belli bir ölçüde öncelik kazanmasının zararını anlamak mümkün değildir; ama faydasını hesaplamak kolaydır.

Sanayi stratejisinde gerçekten iyi düşüncelere sahip bir Hükümetle karşı, karşıyayız; ama hemen söyleyeyim ki yerli teknolojinin yaratılması için. Türkiye'de yeni bir düzen kurulmasına ihtiyaç vardır. Bunu Hükümette bulunan, çok genç ve bütün modern ekonomi politikalarını yakından bilen üyelerin derinden derine hissettiklerini sanırım. Yerli teknoloji üretmeyen, ülkede sanayileşme olanağı yok gibidir diye iddialı, bir görüşü ileri sürebilirim. Teknoloji sermayeden önemli olmuştur. Teknolojinin her bakımdan çok önem kazandığı bir dünyada yasıyoruz.

Enerji konusuna gidince; Bu, hakikaten senelerin ihmalinin sonucu Türkiye'yi bugünkü bir bunalım dönemine getirmiştir. Bu kürsüden yıllar yılı şu mücadeleyi yapmışızdır; Su gücünden yararlanmak suretiyle enerji üretmeye yanaşmayan iktidarların akıbeti, dün Millet Meclisi kürsüsünde olduğu gibi; "Nereden bulursanız, kaça buyursanız ne kadar bulursanız enerji ithal ediniz" e gider. Oysa su gücünden enerji istihsal, etmeyi önleyici uluslararası kartelin önemli rolünü elbette ki, bir mahkemede yazılı delil ibraz etmek gibi bir usulle ispat etmek mümkün değildir, ama Türkiye'de bu maalesef olmuştur. Hele bu enerji üretiminde barajlar kralı sıfatını ihraz ettiği ve o sıfatıyle övündüğü bilinen muhterem Demirel'in, o başarıları kaça malettiğine dair bir resmî istatistiği hâlâ hatırlarım da şimdi dünkü telâşını anlamak mümkün olur.

Bor minerallerinin devletleştirilmesine karşı duruyorlar. Bor stratejik bir madendir. Bor, bilebildiğim kadar bu feza işlerinde kullanılan bir madendir. Bor Türkiye'de dış ekonomilerin etkinliğini göstermeye yeterli bir işarettir. Bir İngiliz şirketi bor madenlerimizin istihsalinden ihracına, fiyatına kadar söz sahibidir. Bu, özel kişilerin indinde kalsın, ya da devletleştirilsin münakaşasının içinde Borax Consalidatet Limited Şirketinin marifetleri yatar ve durur. Bunu önlemenin çaresi devletleştirmektir. Şöyle olurmuş, böyle olurmuş... Hiç başka bir şey olmaz.

Gecekonduların meşrulaştırılması kadar doğal ya da gerekli ne vardır? Adalet Parti iktidarları bir kanun çıkarmışlardır. Gecekondu, yapımını önlemek Ve onları belli bir sahada, geliştirmeye çalışmak; ama görülmüştür ki, ona rağmen bu iş yürüyor. Demek ki. yasaklayıcı veya birtakımı palyatif tedbirler yerine, bu Hükümet programında olduğu gibi meseleyi kökünden kesici bir politikaya girmek elbette çok doğrudur, çok lâzımdır.

Tarımda sigorta kurumunu kurmak bir âbide, eser olacaktır. Afetlerden ve diğer ürün kaybettirici etkenlerden Türk köylüsünü kurtarıcı bir düzeni getirirse bu Hükümet başka hiç bir şey yapmasa Türk köylüsü ona ömrü boyunca medyun ve şükran, kalacaktır.

Cumhuriyetin 50'nci yılında Türkiye'de bir tarım sigortası bulunmaması şaşılacak şeydir.

Arkadaşlarım, bu arada Avrupa Ekonomik Topluluğu ile olan ilişkilerimizin umduğumun üstünde ve maalesef konunun önemiyle bağdaştıramayacağım bir

takını polemiklerin açıldığına şahit olmak beni üzdü. Sanıyorum ki; Avrupa Ekonomik Topluluğu ile olan münasebetlerimizin ne olduğu hakkında bu ülkede yıllar yılı iktidarda bulunmuş olmasına rağmen Adalet Partisi yöneticilerinin, özellikle Dışişleri Bakanının tam, bir bilgiye sahibolduğuna kani değilim. Çünkü 1971 yılında burada bir bütçe müzakeresi sırasında Adalet Partisi Hükümetinin 1970 Kasımında imzaladığı Katma Protokolle Türk Ekonomisine verdiği ve vereceği zararların ne olduğunu saatlerce dile getirdiğimiz zaman cevap olarak "çok sıkışıktık, 190 milyon dolar bir borç vereceklerdi, hemen hemen gözümüzü kapadık, imzala dik" demeye gelen cevaplar aldık. Oysa Avrupa Ekonomik Topluluğuna geçiş döneminin şartlarını içeren Katma Protokolün imzalanmasından önce bu memleketin resmî kuruluşu Devlet Plânlama Teşkilâtı çok uzun bir çalışma yapmış ve bu Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Katma Protokolünün düzenlenmesinde Türkiye yararlarının nasıl korunacağını o Katma Protokolü imzalayan Dışişleri Bakanına âbide eserlerle öğretmiş bulunmasına rağmen Katma Protokol maalesef Türk ekonomisinin gelişmesine engel olacak biçimde imzalanmıştır. Bunu ben söylüyorum, ben böyle yorumluyorum sanmayınız. Hayır. 1973 yılının başında bu ülkede, bu Parlâmentoda Üçüncü Beş Yıllık Plân adı altında bir plân müzakeresi yapıldı ve kabul edildi. Yüzlerce sayfalık bu plânı açınız. Mübalâğasız söylüyorum, her iki sayfasından birinde mutlaka şöyle bir işarete tanık olacaksınız. Plân her iki sayfasının birinde; "Eğer 1970 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu ile imzaladığımız Katma Protokol hükümleri değiştirilmezse, eğer Katma Protokol hükümleri Türkiye lehine iyileştirilmezse, eğer Katma Protokol hükümleri şu, şu, şu hale dönüştürülmezse Türkiye'nin sanayileşmesi mümkün değildir," der ve ben burada eleştiride bulunurken şu hükmü koyduğum zaman, plâncılar aynen onaylamışlardır ki, siz bu plânın başarı şansının Katma Protokolün Türkiye aleyhine işleyeceğini açıkça, gördüğünüz ve gösterdiğiniz hükümlerinin değiştirilmesine bağladınız öyle mi? Evet Plânın başarı şansının buna bağlı olduğunu iddia ediyoruz, dediler. Fakat görüyorsunuz bugün, Avrupa Ekonomik Topluluğu ile yaptığımız bu Katma Protokolün Türkiye aleyhine işleyen hükümlerinin değiştirilmesine değin itirazlarımız âdeta ve Üçüncü Beş Yıllık Plânın behemahal değiştirilmesini öngördüğü bu Katma Protokol hükümlerine yaptığımız itiraz, bugün nerdeyse bizim koalisyon ortağımızla aramızdaki derin bir anlaşmazlığın varlığının delili gibi gösterilmeye çalışılması hazindir. Hazindir, çünkü Katma Protokol gerçekten büyük sorumluluğu gerektirir biçimde, Türkiye aleyhine hükümleri ihtiva eder biçimde 1970 yılındaki iktidar sahipleri tarafından Türkiye aleyhine imzalanmış bir belgedir.

Sayın Hükümete sanıyorum ki, bundan sonra plânın başarı şansını hatta yapılacak her plânın başarı şansının bu Katma Protokol hükümlerindeki Türkiye aleyhinde mevcut durumların iyileştirilmesi çabasıyle geçirmesi kaçınılmaz olacaktır.

Avrupa Ekonomik Topluluğu ile yaptığımız bu Katma Protokolün elbette ki, günün birinde Türkiye'de hesabını herkes halk önünde verecektir.

İşçilerin kıdem tazminatı gerçekten bir ihtiyaca cevaptır.

Yetki referandumu. Bunda ben de şahsen söylüyorum, henüz daha aydınlığa kavuşmuş değilim; muhterem Hükümet Başkanının verdiği izahattan da anlıyorum ki, bu bir teknik meseledir, bunu halletmek için uğraşacaklardır.

Çıralık Kalfa Kanunu, Türkiye'de belli bir yaşta iş hayatına atılma zorunda bulunanların hiç bir teminata sahibolmadıkları defalarca bu kürsüden ifade edildiği halde hiç kimsenin zahmet edip bir düzenleme getirmediği ve ama bu Hükümetin bunu ele aldığı fevkalâde nefis bir anlayıştır.

NATO, millî savunma konuları da; bunlar benim, programda yazılı olduğundan başka söyleyeceğim konular değildir.

Şimdi izin verirseniz dün ve bugün cereyan eden müzakereler sırasında muhalefet partisi Sayın sözcülerinin Hükümet programını eleştirme çabaları içinde söyledikleri sözlere kısa kısa değinmek suretiyle arzı cevabetmeme müsaade buyurunuz. Elbette ki, pek muhterem Hükümet Başkanı ve Hükümet, üyeleri, benim gibi bu meseleleri ancak kendi ölçüsünde bilebilen bir kişiden çok daha doğru bir şekilde cevaplandırmaya kadirdirler. Dün de zaten öyle bir nefis cevaplandırma ziyafetine hepimiz mazhar olduk; ama ben de söylemek zorundayım; Cumhuriyet Halk Partisinin bir Senato grubu var, onun da bir görüşü var.

Değerli arkadaşlarını, konuyu ikilemeden, savsaklamadan apaçık ortaya koyalım. Bakınız dün de bugün de kürsülerden özellikle Adalet Partisi sözcüleri, bizim Cumhuriyet Halk Partisi olarak öteden beri, şimdi koalisyonda bulunan bir parti olarak Hükümet programında ileri sürdüğümüz çok önemli ve benim anlayışımla Türkiye'de yeni bir dönemin başlangıcına gerçekten medar olacak ve ancak böyle yapıldığı takdirde bir yeni dönemin açılması mümkün olacak hususlara muhalefet partilerinin ne gözle baktığını ifade edeyim.

Arkadaşlarım, muhalefet partileri sözcüleri, bizim fikir özgürlüğü ve fikir suçu kavramları üzerinde serdettiğimiz görüş ve düşünceleri, meselelerin tarihî gelişimini bilmeyenler çoğu kez birtakım masum kuşkular, birtakım aklanmış olma ihtimalimizi hesabederek ortaya konmuş tatlı uyarılar gibi göstermeye yahut görmeye eğilimlidirler.

Değerli arkadaşlarım, muhalefet partilerinin Cumhuriyet Halk Partisine ve şimdi Hükümete yönelttikleri bu özgürlük ve fikir özgürlüğü ve onun hayata geçirilmesinden doğan birtakım, sonuçları memleket ve Devlet hayatı için büyük bir tehlike olarak görme çabaları yeni değildir. Muhalefet partileri Cumhuriyet Halk Partisiyle başka hiç bir alanda savaşa tutuşmaya yeterli güce, görüşe, düşünüşe, ekonomi politikasına veya sosyal politikaya sahip değillerdir. Bu zaaflarını örtmenin yolunu daima şunda aramışlardır; Cumhuriyet Halk Partisi özgürlükçülük, fikir özgürlükleri ve onun sonuçlarında doğan hadiselere bakış açısıyle bu ülkede bir kavram kargaşası yaratmak suretiyle, bir töhmetler bulutu yığmak suretiyle Cumhuriyet Halk Partisini sola, aşırı sola yatkın bir parti görüntüsüne sokmak için ardı arası kesilmez çabaların eseridir.

Bugünkü itirazlar, bugünkü ifadeler bu Hükümet programına has, özgü özgü değildir; çok eskiden beri bizimle mücadele eden partiler hep bu konuda bizi halkın gözünden düşürmek çabalarıyle uğraşırlar, dururlar. Tarizî birtakım imkânlardan yararlanırlar, o bizim, tarih içinde yaptığımız devrimlerden yüksünenlerin, o bizim, bu memleketin ilerlemesi ve gelişmesinde aklığımız çok önemli kararlarda

gösterdiğimiz yürekliliği kıskananlar velhasıl Türk halkını cehaleti ile geleneksel-liğe bağlılığıyle öyle görerek, onları belki Cumhuriyet Halk Partisi hakkında kuşkuya düşürürüm amacı ile bu yüklemeleri yaparlar ve bize dün Millet Meclisinde bugün de burada gördüğümüz gibi bu bitmez tükenmez birtakım vesikalar okumak, iddianamelerin metinlerini sunmak veya bir dergide yazılan yazıları göstermek veya şu veya bu yerde konuştuğumuz her hangi bir sözü yorumlamak veya Hükümet programında söylediğimiz fikir özgürlüğü konusundaki sözlerimizin ananasını bilmem nereye çekmek suretiyle hep belli bir amacı, bir gizli Mc Carthy'ciliği devam ettirir giderler.

Oysa şunu söylemek gerekir, biz açık ve seçik olarak ifade etmişizdir ve ediyoruz; insanlar, insanilik haysiyetine ancak fikren özgür oldukları zaman sahiptirler. Fikir özgürlüğü, insanlık tarihinin hep can damarını, kan damarını, teşkil etmiş, sıcak yüreğini teşkil etmiş, beynini teşkil etmiş mücadelelerin ta ortasında bulunur. Galille'lerden tutunuz da bilmem kimlere kadar herkesin bu insanlık tarihi içinde fikir yüzünden suçlandığı ve birçok cezalara çarptırıldığı dünya evrimi içinde bizim gelip, inandığımız bir husus şudur; İnsanlar, haysiyet sahibi mahluklar; fikir, kanaat ve inanç özgürlüklerine sahih oldukları ölçüde eşrefi mahlukattandır ve değerlidir. Bunların fikirlerine her ne suretle olursa olsun ve onları yayma özgürlüğüne kaydolduğu takdirde belki o dönemde, tarihin o döneminde bazı geçici sonuçlar elde edersiniz; ama elde ettiğiniz bu sonuçlar belki sizin yakın çıkarlarınızı korumaya yeter; ama insanlık tarihinin ilerlemesine mani olur. Türkiye, ilerleme ve gelişme evresinde bulunan bir ülkedir. Burada ilerlemeyi ve gelişmeyi sağlayacak dinamik fikir özgürlüğüdür. Bundan yoksun kalmış Türkiye'nin bütün ırmaklarından kevser şarabı aksa, bütün dağlan pırlantalarla dolsa hiç bir zaman Türkiye'de ilerleme, gelişme ve gerçekten Türkiye'nin belli bir insanlık düzeyinde yaşayan insanlar ülkesi olması mümkün değildir.

Bu itibarla biz fikir özgürlüğünün ve fikirleri yayma özgürlüğünün gerçekten tam taraflısı ve yanlısı olmakta devanı edeceğiz. Bunda ne şu, ne bu anlayıştaki insanları koruma; ne şu, ne bu anlayıştaki insanlara ışık tutma hevesi ile arzusu ile hareket etmiyoruz. Türkiye'nin ilerletmesi ve kalkınmasının fikir özgürlüğüne bağlı okluğuna, fikirlerin serbestçe tartışılan bir ülke bulunması halinde Türkiye'nin gelişeceğine inandığımız içindir ki, fikir özgürlüğünü savunuyoruz ve fikre giderek kayıt koyan ortamda yaşayan Türk insanını da başka memleket insanlarından daha küçük görenlerle mücadele ediyoruz.

Sayın Hükümet Başkanımızın dün de ifade ettikleri gibi Avrupa ülkeleri ile bir aile birliği kurmak isteyenlerin o aile birliği içinde o ülkelerin düzeyinde bir Türk insanım tasavvur etmeleri zorunludur. Aksi takdirde bağdaşmamız, barışmamız, anlaşmamız mümkün değildir.

Ne var ki, biz, fikir özgürlüğünü tahrip özgürlüğü, zorla, başkasına kabul ettirilen anlayış ve düşünce aktarma, özgürlüğü anlamına da almıyoruz; ama fikirlerin yayılmasına ve söylenmesine müsaade edilen bir toplum olmasını istiyoruz.

Arkadaşlarım, bu memlekette kitaplar yazılması yasaklanmış, "ders kitabı okut" diye yazılan ve okutulan kitapların bilmem ne propagandası yaptığı iddia edilerek o insanların büyük ölçüde hürriyet kısıtlamaları ile cezalandırıl diki arı görülmüş bir vakıadır. Böylesine bir ülkeyi düşünemiyoruz. Kitap yayımlanmayan makale yazılmayan, fikir ve kanaatlerini açıkça ifadeden mahrum bırakılan insanların yaşadığı ülkede Türklerin gelişeceğine kani değiliz.

Sayın Çağlayangil, konuşmasının bir yerinde, bir dergide; "sosyalizmin tarif edildiğini ve değerin, işçi emeğinden doğduğunu" söyleyen, yazıyı çok tehlikeli, toplumun geleceği için büyük bir felâket olarak niteledi. Onun anlayışı böyle olabilir. Ne var ki. Türkiye'de sosyalizm denilen ekonomi politikası veya başka bir anlamda doktrin Türkiye'de resmi okullarda üniversitelerde okunuyor. İki tanesi tesadüfen elime geçti; bir tanesi "Kamu Hürriyetleri" adı altında Münci Kapani'nin eseri, bir tanesi "Ekonomi Doktrinleri Tarihi" adlı Mahmut Koloğlu'nun eseri. Bunlar mektep kitabı imişler, aldığıma göre.

Kaldı ki, bu sosyalizm üzerine çok çok şeyler konuşanların bir şeyde, özel bir konuda bir anlaşmaya varmaları yahut bir anlamaya varmaları gerekir. Biraz evvel Sayın Çağlayangil buradan "bakınız değeri yaratan unsurun emek olduğunu söylüyor. Bu mecmuadaki makale" diyor.

Ben bilgiçlik taslamak için söylemiyorum; burada bir bilimsel eserde de gördüm bilir misiniz? Bilirsiniz yahut bilmeleri gerekir diye söylüyorum, bu değerin emekten doğduğu yahut değeri yaratan emek olduğu, emek unsuru olduğunu ilk söyleyen ne Marx ne Lenin, ne Mao, ne Che Guavera. Galiba Ricardo, hatta Adam Smith, Liberal ekonomi politiğinin büyük üstatları ekonomi nazariyesini ortaya koydukları zaman değerin hangi unsur tarafından yaratıldığını söylerken bunu söylemişlerdir. Ricardo'yu veya Adam Smith'i de sosyalist farzetmek çok güçtür kanısındayım.

Her ne ise, "Sosyalizm" bir doktrindir. "Sosyalizm" bir dünya görüşüdür, "Sosyalizm" bir ekonomi politikasıdır, "Sosyalizm" bir ilim dalıdır, bugün Türkiye'de de ve başka yerlerde de okunmaktadır. Bir mecmuada yazılmasını "felâket" diye göstermek bu ülkede gerçekten neden korkulduğunu anlamaya imkân bulamıyorum.

Bu konuda başka bir şey de söylemek gerekiyor; bu sosyalistler veya onların daha da korkutucu terimiyle söylendiği gibi komünistlerden ürkmeye elbette ki helkesin böyle bir düşüncenin yahut bu düşüncenin eyleme geçmiş şekline karşı durması kadar tabiî bir şey olamaz, ya da bu tercih onların, bileceği şeydir.

Ama bir şey var arkadaşlarım, bunu da açıklığa kavuşturmak lâzım. Bu kominizin, sosyalizm veya bunun taraftarları, özellikle bu anarşistler ve gençler, bunlar çok çok çok Türkiye'de önem kazandılar. Elbette ki yaptıkları hareketleri bir tarih içinde değerlendirmek de mümkün. Bugün adalet mekanizmalarının değerlendirdiği gibi değerlendirmek mümkün. Bugün siyasi partilerin değerlendirdiği gibi değerlendirmek de mümkün. İstenilen gözle bakmak mümkün; Doğru, doğru, doğru hepsi doğru; ama bir şey var ki, yanlış. Bunu bu ülkeyi bugünden yarına, hemen mahvedecek bir harekete kapılmış - adedinin ne kadar olduğunu bilmediğim - in-

sanların başarıya ulaştıracakları bir anlayış ve görüş olarak sunmak, toplumları böyle bir ürkütme içine sokmak, böyle bir korkunun Türkiye kapılarında beklediğini, Türkiye'nin sabahtan akşama hemen komünist olmak üzere bulunduğunu ifade eden ve çok çok telâşa kapılmış ifadelerle bunu dile getirenlere şu açıdan katılamıyorum;

Komünist, anarşiyi ve silahlı eylemciler var. Bu her yerde var; ama bu komünist, anarşist, silahlı eylemciler var diye Türkiye'de hemen sabahtan akşama komünizmi gelmek üzeredir gibi bir telâşı anlamak mümkün değildir. Burası bir evrensel gerçektir; komünist veya sosyalist silahlı devrimler bugün Türkiye'de olduğu gibi veya başka yerde gözüktüğü gibi bir avuç veya 5 ilâ 10 bin neyse olabilir, militanın başarabileceği bir eylem ve işlem değildir. Bu, teori ve pratiği belli olan bir dünya görüşüdür. Bizden uzak olsun, bu bir sınıfın işidir. Eğer buna bir sınıf baş koymazsa, özellikle endüstride çalışan işçi sınıfı bu işin takipçisi olmazsa, ona yatkın örgütlenmeler içinde bulunmazsa, o bilfiil, ayağa kalkıp silahlanıp devrim hareketine geçmezse, anarşistlerin, bir avuç anarşistin bir memlekette komünist idareyi kurduğuna ben rastlamadım.

Başka yerlerde böyle olmuştur diyemezsiniz. Çünkü başka yerlerde bütün sosyalist devrimler mi diyeyim, komünist ihtilâller mi diyeyim hep işçi sınıfının eseri, mahsulü olmuştur.

Bu itibarla, bunu elbette ki azımsamıyorum, elbette ki küçümsemiyorum, elbette ki takdir ve tahsinle mükafatlandırmak istemiyorum, ama Türkiye'de böyle bir âcil tehlikenin, bir anarşist grubu tarafından Türkiye'ye deli gömleği geçirir gibi sabahtan akşama geçirmeye müsait bir ortam yaşandığı iddia edilemez. Öyle ise Türkiye çok büyük bir felâket içinde duruyor demektir. Çünkü bu takım düşüncelerin kaynağı, sıtma mikrobu yaratan bataklıkların mevcudiyetini nasıl o hastalık için kabul edersek. Türkiye toplumunun, ekonomsal ve sosyal düzeninin de böyle olduğunu kabul etmek gerekir; ama biz ne Af Kanunumuzda ne de başka bir beyanımızda anarşist, komünist militanların taraflısı ve yanlısı olmadık. Ancak, bu komünist ve anarşist militan eylemcilerin bu Türkiye toplumu içinde ve tarihî içinde nasıl doğduğunu burada anlatmaya vakit yok. Çünkü herkesin yavaş yavaş sabrı tükenmek üzere.

Yalnız şu kadarını söyleyeyim; Sayın Demirel dün bunları hep ortaya koyduktan sonra kalktı yeni bir anlayışını da ortaya koydu. Oysa eskiden böyle düşünmüyordu. Sayın Demirel, eskide demokrasiyi şimdi burada okuyacağım gibi; "Ferdidir, kişisel bir iştir, kişi işidir. Demokrasi esas itibariyle siyasi mahiyettedir. Demokrasi bir içtimaî muavenet ve bir iktisadî teşkilât sistemi değildir. Demokrasi maddî refah meselesi de değildir. Böyle bir nazariye, vatandaşların siyasi hürriyet ihtiyacını uyutmayı istihdaf eder. Bizim bildiğimiz demokrasi siyasidir. Onun hedefi milleti idare edenler üzerindeki murakabesi sayesinde siyasi hürriyet temin etmek demektir. Binaenaleyh, sosyal devletle, hürriyetçi devleti karıştıranlara bunu ithaf ediyorum. Demokrasi fikrîdir, bir kafa meselesidir, her halde bir mide meselesi değildir. Hükümet prensibi de bir adalet muhabbeti ve ahlâk fikri icabettirir. Demokrasi

esasen ferdîdir" dedi, ama dünkü konuşmasında bu biraz evvel zabıtlardan okuduğum görüş ve düşüncesini temelden değiştiren, o zaman yanlış olarak tanımladığı demokrasiyi, şimdi doğru tanımıyla ekspoze etti, teşhir etti; ama şüphesiz ki, bu doğru tanımlamasını yaparken de gerçekten demokrasi üzerinde sağlam bilgi sahibi olduğundan değil, bir kuşkusunu yenmek için böyle yaptı.

Çünkü Demirel bizim Hükümetimizin, koalisyon Hükümetinin giderek Türkiye'de ferdî teşebbüsü, özel teşebbüsü yok edecek, yerine nasıl olduğunu kendisinin de tarif edemediği ve fakat bizim hiçbir zaman düşlemediğimiz bir başka sisteme terk edeceği korkusu ve saiki ile yaptı.

BAŞKAN — Sayın Gündoğan bir noktayı işaret etmek mecburiyetindeyim.

Dün Millet Meclisinde Program üzerinde müzakere yapıldı. Sayın Demirel Millet Meclisinde konuştu ve Sayın Başbakan gerekli cevapları orada verdi. Bir iki hususta Sayın Demirel'in konuşmalarına dokunduğunuz zaman bunları müsamaha ile karşıladım; ama dikkat ediyorum ki, Program üzerindeki bütün konuşmalarınız sadece Sayın Demirel'in daha evvel yapmış olduğu konuşmaların tenkidi şekline büründü, Çok istirham edeceğim, mevzu biraz sadet dışı hal alıyor, Cumhuriyet Senatomuzun kendi hudutları içerisinde bu mevzuu görürseniz daha iyi olur kanaatindeyim.

C.H.P. GRUBU ADINA FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) — Sayın Başkan, anlayışınızı anlamamak mümkün değil. Ancak, anlayışınızın temelinde yatan fikir şu olsa gerek; sanki ben Sayın Demirel'i hedef almış da onunla burada cedel halinde bulunduğum sanılıyor. Hayır. Ben, Demirel'in şahsını hedef almış değilim, bizim karşımızda muhalefet olma görevini yüklendiklerini söyleyen bir partinin en yetkili kişisinin yine bu Parlâmentonun bir kanadı olan Millet Meclisinde belli bir biçimde ortaya koyması, artık onun kişiliğini aşan bir hareket olmuş; bir parti görüşü, bir muhalefet partisi anlayışı haline gelmiştir.

BAŞKAN — Sayın Gündoğan, bilirsiniz münakaşayı sevmem ve arkadaşlarımın söz hakkına ve hürriyetine de müdahalede bulunmak istemem. Ancak, Sayın Demirel'in burada kendisi hakkında söylenenlere cevap vermeye yetkisi var mıdır? Yoktur. Öyle ise, bu kürsüden görüşmek, bu kürsüden kendini müdafaa edememek durumunda olanları lütfen burada eleştirir duruma girmeyelim. Benim istirhamım bu.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) — Sayın Başkan, ben Demirel'in bana cevap vermesini.. Peki, anonim şekilde konuşayım; bizim karşımızdaki muhalefet partilerinin anlayışlarıyle, bizim anlayışlarımız arasındaki farkı belirtmek istiyorum, daha doğrusu şimdi husule gelen yeni dengenin ne idüğünü, eski dengenin de ne idüğünü, eskiden iktidar partileri olan bugünkü muhalefet partilerinin bu konularda ne düşündüğünü ifade etmek her halde hürriyetim içinde olması gerekir?

BAŞKAN — Gayet tabiî, gayet tabiî buyurunuz efendim.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) — Değerli arkadaşlarım, şimdi muhalefet partileri esinden demokrasiyi ferdi fikrî bir konu, içtimaî muavenet ve iktisadî

teşkilât konusu olmadığını söylemiş bulunuyorlardı, halbuki şimdi yaptıkları tenkitde; "Ekonomik sistem yeni, bir memlekette cari ekonomik düzenle siyasi rejim bir birinden bağımsız kavramlar değildir. İktisadî sistem birtakım temel hukuk kurallarına dayanır, bu temel hukuk kuralları her rejimin değil belli iktisadî sistemin yaşamasına ve gelişmesine elverişli olabilir. Hürriyetçi demokrasi, demokratik düzen ferde sadece siyasi kişilik değil iktisadî kişilik de tanıyan bir nizamdır. Kişiyi iktisadî faaliyetlerin mevzuu değil sahibi, hâkimi yapan nizamdır. Hür iradesiyle karar veremeyen kişinin hürriyete sahibolduğundan, hele siyasi hürriyetlerini kullanabileceğinden bahsetmeye imkân yoktur" diye demokrasinin bir sosyo - ekonomik içeriği bulunduğunu kabul etmiş bulunuyorlar. Tıpkı dünden beri cereyan eden müzakerelerde, bugünkü sözcülerin de ifade ettikleri gibi, ticaretin, özellikle dış ticaretin C.H.P. hükümetleri eliyle kamulaştırılması tehlikesine karşı çıkmalarını yadırgamamak elde değil. Çünkü bakınız 1969 yılında muhalefet partileri ticaret hakkında ne buyurmuşlar ve biz o buyurduklarına ne miktar uzak düşmüşüz veya yakın düşmüşüz, şimdi bu programın tenkidi bakımından bize çok önemli bir konu gibi geliyor.

Muhterem Senatörler, Türk tüccarının bugünkü durumu, daha ileri bir ticaret seviyesini kaldırma bakımından teşvike muhtaçtır. Nedenini söyleyeyim;

Bugün Türk tüccarı, geniş çapta ihracat yapan Türk tüccarı başka dış memleketlerdeki diğer firmaların aracılığını yapmaktadır. Ticaret, bu değildir. Ticaret, gidip piyasalara yerleşmek, o piyasalarda mal satmaktır.

Bugün ise dün tüccarların tüccar olmadıklarını, başka memleketlerin ekonomik araçları olarak bu ülkede onların menfaatlerini savunduğunu söylüyorlardı, şimdi bizim dış ticaret hakkında veya ticaret hakkında Hükümet Programına koyduğumuz düzenleyici maddeyi nasıl kınıyorlar, bunu anlamak mümkün değildir.

İdeoloji kavgalarının ve anarşik olayların bugün C.H.P. ve M.S.P. Koalisyonu tarafından önlenmesi için alınması gereken tedbirleri Hükümet Programına koymadığından bahseden muhalefet partisi sözcüleri bakınız bu hususta dün ne diyorlar, onu da size arz edeyim.

"Biliyoruz ki, hür bir düzende ideoloji kavgalarını yasaklarla önlemek mümkün değildir. Her zaman gayet tabiî ki, polis vazife görecektir; ama ideoloji kavgalarını ekonomik ve sosyal meselelerle ilerleme kaydetmeden daha tesirli bir şekilde ortadan kaldırmak ancak mümkündür. Ayrıca, demokratik rejim kendi kendini ayakta tutacak güce sahibolduğunu göstermek mecburiyetindedir"

Şimdi, Hükümetin komünizmle mücadele anarşizmle mücadele için hiçbir zabıta tedbiri getirmediğini, oysa ülkenin çok âcil bir tehlike ile karşı karşıya bulunduğunu söyleyen ve böylece programı beğenmediğini ifade eden muhalefet partileri daha dün bu polisiye tedbirlerle ideoloji kavgalarının önlenemeyeceğini, ancak bunun geniş ve köklü ıslahat hareketleriyle giderileceğini söylemişler. Şimdi bizim Hükümetimiz de sanıyorum ki, bu yolu tercih etmiş olmasına rağmen neden dolayı bu tenkide mâruz kalıyor, onu anlamak mümkün değildir.

Bizim bir başka yönümüze de çok dokunuyorlar. "Yaptığınız şeyler büyük değişikliklerdir, bu değişiklikler Türk toplumunun nizamını değiştirir" diyorlar. Oysa, yine aynı muhalefet partisi sözcüleri dün, yine bu zabıtlarda olduğu gibi, "Topyekûn ıslahat hareketi kaçınılmaz hale gelmiştir" şeklinde ifadede bulunuyorlar.

Demek ki, dünkü düşüncelerini bugün neden dolayı değiştirdiklerini anlamak mümkün olmasa dahi, bir yerde elbette ki, tenkidlerinin de yersiz olduğunu söylemeye bize hak verir.

Değerli arkadaşlarım, daha çok şeylerden bahsetmek mümkün; ancak bir konuya değineceğim ve sözlerimi bitireceğim.

Arkadaşlarım, muhalefet sözcüleri, özellikle A.P. 28 Ocak 1974 tarihinde "İktidarda olabilmek ve kalabilmek için yalnız Millet Meclisinde 226 oya sahibolmak yetmez, aynı zamanda Parlâmentonun diğer kanadı Cumhuriyet Senatosunda da oy gücüne sahibolmalıdır" dediler.

Arkadaşlarım, bu sözü dikkat nazarınıza, hatta Türk kamuoyunun dikkat nazarına açıklıkla ve üstüne basa basa arz ederim.

A.P. Cumhuriyet Senatosunda Anayasa gereği yapılan seçimler dolayısıyle bugün belli bir Ölçüde üyeye sahip partidir. Hemen hemen Cumhuriyet Senatosu genel mevcudunun yarısına yakın bir üye topluluğuna sahiptir.

A.P. 14 Ekim 1973 genel seçimlerinde yenildikten sonra C.H.P'nin iktidar olma şansının belirgin hale geldiği günlerde ve fevkalâde özenle hazırlanmış bir tertiple Cumhuriyet Senatosunda öylesine bir Başkanlık Divanı teşkili peşine düştü ki, maksat gayet açık ve aşikâr idi. Maksat, C.H.P. iktidarların, özellikle yasama faaliyetlerinde Cumhuriyet Senatosunda büyük bir engellemeye mâruz bırakmaktı.

BAŞKAN — Sayın Gündoğan, çok istirham ediyorum; şu konuşmanızın Hükümet Programiyle ne ilgisi var efendim?

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) — Bir dakika efendim. Siz..

BAŞKAN — Şimdi aynı şeye cevap vermeye kalkacaklar. Şu müzakereler gayet iyi sürüp giderken, ille bir noktada mesele mi çıkaralım?

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) Sayın Başkan, sizin itirazlarınız benim fikir silsilemi bozmaya matuf ise, bunda başarı kazanamayacaksınız.

BAŞKAN — Hiç alâkası yok efendim. Şimdiye kadar hiç müdahale etmedim; ama Hükümet Programiyle buradaki Başkanlık Divanı seçiminin hiç alâkası yok. Onun yeri gelecek, bol bol konuşabileceksiniz.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) — Bunu kamuoyuna arz etmek zorundayım ki. C.H.P. iktidarının sunî tertiplerle, Cumhuriyet Senatosunda Başkanlık Divanı tertipleriyle şu veya bu tertiplerle akamete uğratılması girişimleri Türk kamuoyu önünde gereken niteliği, gereken damgayı yiyecek ve A.P. yi çok zor duruma düşürecektir. Bundan yılmayacağız; ama göreceksiniz ki, C.H.P. iktidarları böyle tertipleri aşacak kadar halkla bütünleşmiş bir iktidar olarak hayatına devam edecektir.

Bir tarihte şimdiki Sayın muhalefet partisi Genel Başkanı "Bizim neden dolayı seçimleri kazandığımıza muhalefet partisi sözcüleri akıl erdiremiyorlar. Bu bizim sanatımızda, bunu söylemeyiz, sonra elimizden alırsınız" demişti ve ilâve etmişti "Yalnız hemen bir noktasını söyleyeyim, biz kendimizi halktan sayarız, halk da bizi kendinden sayar. Demek ki, devir değişti, demek ki, Adalet Partisi artık halktan sayılan parti olmaktan çıktı. Halk, Adalet Partisini kendi partisi olmaktan uzaklaştırdı. Şimdi, kendi partisine, Cumhuriyet Halk Partisine re onun ortağına eskiden olduğundan çok daha şevkle, hararet, inanç ve içtenlikle inanacaktır ve bu Hükümet herkesin gözü önünde, herkesin içine sindire, sindire, herkesi âdil ölçüler içinde memnun ede ede, Türk Halkının kaderini değiştirmeye muktedir olacak kir içtenlik, bir iyi niyet Hükümeti olarak tarihe geçecektir. Tanrı onlara ve hepimize yardımcı olsun.

Saygılar sunarım. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

BAŞKAN — Teşekkür ederiz Sayın Gündoğan.

Adalet Partisi Grubu adına ikinci kez söz talebeden Sayın Ömer Ucuzal buyurun efendim.

Sayın hatip, bu konuşmanız yarım saati geçemez efendim.

A.P. GRUBU ADINA ÖMER UCUZAL (Eskişehir) — Sayın Başkan, değerli senatörler.

Altı saate yakın bir zamandan beri Ecevit Hükümetinin Programı üzerinde yüce huzurunuzda görüşmeler yapılmaktadır. Müzakerenin mevzuu, Ecevit Hükümetinin Programı üzerinde devam etmiş olsa idi, ikinci kez Adalet Partisi Grubu adına huzurunuza gelmeyecektim. Hepinizin de şahit olduğu gibi Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Hükümet Programı üzerindeki görüşlerini beyan etmek üzere huzurunuzda konuşan Cumhuriyet Halk Partisi Grubu sözcüsü, Programı bir tarafa bırakıp, Adalet Partisinin iktidar döneminden. Adalet Partisinin çok yakın muhalefetine ve dünkü, bugünkü yapmış olduğu konuşmaları ele aldılar. Böylece programı bir tarafa bıraktılar. Tetkik buyurduğunuz Programda Hükümet bir hoşgörü havası ile Hükümet müsamaha ile göreve başlayacağını ilân ediyordu. Ama öbür Mecliste Programın müzâkeresinin hitamına doğru Millet Meclisi Cumhuriyet Halk Partisi Grubu da Hükümet Programının o güzel çerçevesini bir anda kırdı, aynen buradaki gibi muhalefete, iktidar dönemini, de ele almak suretiyle haksız ve yersiz isnadlarda bulunmaktan çekinmediler.

Sayın Gündoğan'ın konuşması sırasında Sayın Başkanın bir müdahalesi oldu. "Gayet normal seyrinde yürüyen müzakereyi, müzakerenin hududunu aşarak bir istikamete götürüyorsunuz" dediler. Bu Sayın Başkanın takdiri idi. Anladık ki, Sayın Gündoğan, dün Hükümetin Programı üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Adalet Partisi Genel Başkanı tarafından yapılan haklı ve yerinde ileri sürülen fikirlere Sayın Hükümet Başkanı tarafından verilen cevabı kâfi görmemişler, onu tamamlama arzusu içerisinde hareket ettiler ve böylece Hükümet ortaklarını da unutarak, sadece bu programın sahibi kendileri olduğunu, sadece Türkiye'de iktidar olarak kendilerinin bulunduğunu ilâna çalıştılar.

Bir hususu daha tespit etmeden geçemeyeceğim; Neden seçime yakın zaman içerisinde Cumhuriyet Halk Partisi birdenbire isminin başına "Yeni" kelimesini ilâve etmek ihtiyacım duydu? O zamandan beri düşünür, birtakım sebeplere bağlardım; ama şimdi daha iyi tespit ettim. Bu kürsülerde kendilerini müdafaa etmek için sanki Cumhuriyet hükümetlerinin Türkiye Cumhuriyetinin elli yıllık, döneminde Cumhuriyet Halk Partisi iktidarda bulunmuş olsa da, Yeni Cumhuriyet Halk Partisinin o parti ile alâkasının olmadığını ve böylece kendilerini müdafaada rahat hissetmenin hesabı içerisinde isim değiştirmiş oluyorlar.

Değerli senatörler. Cumhuriyet Halk Partisi yeri gelince 1920'lerden, büyük Türk Milletinin siyasi ve iktisadî kaderinde hizmeti bulunduğunu övüne övüne ilân ederler. Cumhuriyet Halk Partisinin 1920'lerden 1938'lere kadar geçen dönemine saygı ile bağlıyız. Bunun birinci sebebi, Cumhuriyetin ve büyük Türk Milletinin var oluşunun yegâne sahibi Atatürk'ün o dönemde büyük milletine seve seve hizmet ederek getirdiği inkılâplarıyle bu fakir milleti nereden alıp nereye getirdiğini gayet iyi bilmemizdir.

Şunu da hatırlatmak isterim ki, 1938 tarihine kadar Türkiye'de bir tek parti vardı da o partide bütün millet birlik içinde idi. O partinin yapmış olduğu hizmeti, tek başına bugünkü Cumhuriyet Halk Partisi kendisine mal edemez. Asıl sahip çıkmak istedikleri Cumhuriyet Halk Partisinin hizmet dönemi budur. Şayet sahip çıkmadıkları Cumhuriyet Halk Partisi dönemi 1938 - 1950 dönemi ise, ona da yıllarca bu kürsüden sahip çıktıklarını kendilerine hatırlatmak isteriz. 1960'dan 1964'e kadar da üç koalisyon hükümetinde Cumhuriyet Halk Partisi bu memlekette iktidar yapmıştır, Şimdi, bu kadar yıl Türk Milletinin kaderinde görev vermiş bir parti bu dönemlerin hepsini, ne halkın gözünden, ne milletin hafızasından silemez. Onun için, yeni kurulan Hükümetin programına kemali ciddiyetle sahip çıkarak, işçinin, köylünün, esnafın, sanatkârın bütün dertlerine çare bulacağım derken, geçmiş dönemlerde niçin çare bulmadınız sualini kapatmak için bir "Yeni" kelimesinin gölgesine sığınamazlar.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) — 25 seneden beri biz yokuz Sayın Ucuzal.

HALİL GORAL (Aydın) — Siz Adalet Partisi olarak ne yaptınız?

ÖMER UCUZAL (Devamla) — Biz de Adalet Partisi olarak; iktidar dönemimiz olan 6,5 yılda Büyük Türk Milletine açık alınla ve huzuru vicdanla hizmet ettiğimizi söyleyebiliriz ve tarih bunu yazacaktır, kimsenin bunu inkâra gücü yetmeyecektir.

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) — 12 Mart'a getirdiğinizi de yazacaktır.

BAŞKAN — Efendim lütfen müdahale etmeyiniz, çok rica ederim karşılıklı konuşmayınız.

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) — Bu sözlerin de alâkası yok ama...

ÖMER UCUZAL (Devamla) — Yeni arkadaşlarım, benim bu kürsüde, kendilerinden gelen sözlerle itidalimi kaybedeceğimi zannetmesinler, bir kaç ay sonra bunu anlarlar.

BAŞKAN — Lütfen mevzua devam ediniz Sayın Ucuzal, lütfen efendim.

NİYAZİ UNSAL (Erzincan) — Sizi çok iyi tanıyoruz!

ÖMER UCUZAL (Devamla) — Tanımanız da lâzım.

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) — Tanışırız!

ÖMER UCUZAL (Devamla) — Şimdi, birtakım şeyleri sıraladılar. Sıralanan bu şeyleri teker teker ele almaya Sayın Başkanın tayin ettiği müddet içerisinde imkân bulamayacağım. Teker teker cevaplarını arz edemeyeceğini, ama birkaçını da cevaplandırmadan geçemeyeceğim.

"Adalet Partisi olarak, Hükümet programında getirmiş oldukları halk sektörünün ne olduğunu takdir edemediğimizi" ifade buyurdular. Hakikaten öyle, değendi arkadaşlarım;

Anayasamızın sektörleri tanzim eden maddelerine baktığımız zaman, biri kamu, biri özel diye iki teşebbüsü görürüz. Açıklamaya lüzum yok; kamu ve özel. Vatandaşın yapamayacağı, milletin ihtiyacı bulunan malları üretmek için Devletin bazı kesimlere girerek hizmet gördüğü bir gerçektir. Bu dönem de rahmetli Büyük Atatürk'ün devrinde başlamıştır. Buna rağmen o devirde de özel sektör vardı ve bizzat Büyük Atatürk tarafından da himaye gördü. Bunu, Türkiye İş Bankasının, taraflarından kurulmuş olması misaliyle Yüce Heyete arz etmek isterim.

Şimdi gide gide her iki sektör de büyüdü, Allah'a çok şükür Türkiye de büyüdü, ama halk sektörü diye bir sektörle karşılaştık. Elbette bunun ne maksatla getirildiğini, neye hizmet edeceğini, bunun Anayasada ve mevcut mevzuatta yeri nerede diye sorduysak haklı olarak sorduk. Özel sektör, halk sektörü... İkisi de vatandaşın kuracağı teşebbüslerin isimi olarak akla geliyor. Kamu sektörü belli, ama görüyoruz ki ormanda, görüyoruz ki, kooperatifleşmelerde, görüyoruz ki iktisadî teşebbüsler meselesinde bu halk sektörü, sağında bulunan kamu Sektörünü, solunda bulunan özel sektörü tahrip ede ede bitirmenin de yollarını açmış bulunmaktadır. Peki, ekonomik hayatta böyle bir halk sektörüne ihtiyaç var diyebilirsiniz. E, bunun bir siyasi yönü yok mu? Siyasal sahada böyle bir kuruluşa ihtiyaç hissedildi mi ki, mevcut iki sektör arasına yeni bir sektör sokup, her iki tarafındaki sektörü tahrip etmenin endişesi içerisinde kaldık ve sorusunu sorduk.

Arkadaşını, birtakım şeyleri götüre götüre geldi tarım bölümüne. Tarım bölümünde bugün Türkiye'nin içinde bulunduğu şartları yaratanın rahatlıkla Adalet Partisi iktidarı olduğunu beyan buyurdular.

Sevgili arkadaşlarım, Türkiye'nin 1965'e kadar tarım sahasındaki durumunu, 1971'lere kadar olan durumunu, Devletin, resmî istatistikleri tespit etmiş durumdadır. Tanım sahasında biz köylüyü ihmal etmişiz, tarımımız bugün bu hale gelmiş... Nasıl ihmal etmişiz; 1965'te iktidara gelince. Türk köylüsünün tarım, sahasında çalışabilme imkânı sağlayabilmek için kendisine kredi açan müessesenin; Ziraat Bankası olduğu hepinizin malûmu. Ziraat Bankasının hesaplarına bakarsak, 1965'te Türk köylüsüne açtığı kredinin yekûnunu 2,5, milyar lira olarak görürüz. Altı sene sonra iktidardan ayrıldığımız zaman bu kredi altı sene içinde artırıla

artırıla 11,5 milyar liraya çıkarılmış; Devletin imkânı buna müsaade etmiş. Türk köylüsü iyi mahsûl alsın diye sulama yatırımlarına Devletin imkânları nispetinde bütçede yer ayırmışız. Türk köylüsü iyi mahsûl alsın diye iyi tohum aramışız, ıslah edilmiş tohumu köylüye vermişiz. Türk köylüsü iyi mahsûl alsın diye 1965'lerde 500.000 ton kimyevî gübre kullanırken 1970'lerde aynı gübrenin 2,5 milyon tona çıkmasını temin etmişiz, Dışarıdan ithal etmişiz, içeride 4 tane fabrika kurmuşuz. Kütahya'da vaktiyle kurulan fabrikayı da tevsi ederek bir misli artırmışız.

Küçük esnaf ve sanatkârlara geliyoruz; Türkiye Halk Bankası kredisini 50 milyon lira ile devraldık, küçük esnaf ve sanatkâra açtığı kredi 280 milyon lira. İki defa sermaye tezyidine gittik Halk Bankasının sermayesini 1 milyar liraya çıkardık, kredi miktarı da hepinizin bildiği gibi 1 milyar 980 milyon liraya çıkarıldı. Kâfi mi? Değil, İmkân? Bu kadar.

Sayın Erim, biraz evvel burada grubu adına beyanda bulunurken şöyle buyurdular; "Hükümet Programında birtakım şeyleri gördük bunların tahakkuku için gereken paraların nereden temin edileceğini soramıyoruz, yeri gelip onların kanunu görüşülünce onları araştıracağız" buyurdular.

Demek ki sadece yapacağız demek kâfi değil. Mesele yapmakta. Yapmak için şartlar, Devletin imkânı, Devletin yetişmiş elemanı, verdiğiniz de geri alma imkânı... Projeye kredi vereceklermiş. Üç sayfalık proje getirene 1 milyon vereceklermiş. Sadece projeye kredi verdiğinizi ilân ediyorsunuz. Günde 1 milyar gelirse, 360 günde 360 milyar eder.

Efendim, Türk köylüsünün sahibolduğu toprağın % 60'nın kadastrosu, tapusu yokmuş. Günahkârı ben miyim sevgili arkadaşım? Yeri gelince 30 sene iktidarda kaldım diyeceksin, sonra da kendi yapmadığın işin hesabını benim 6 yıllık devreme sokup benden soracaksın. Devletin bütçesini 10 yıldan beri sizinle beraber biz yapıyoruz burada. Her yıl Tapu Kadastro Umum Müdürlüğünün bütçesini Devletin imkânı nispetinde hep beraber artırıyoruz.

Niçin artırıyoruz? Bu imkânları köylü vatandaşımıza biran evvel götürmek için. Bir yönü ile de yıllarca tutturduğunuz reform meselesini ciddî ve hiç kimseyi kırmamak, hiç kimsenin hakkına tecavüz etmemek için toprak reformunu hukuk nizamı içinde uygulamak için.

BAŞKAN — Beş dakikanız var efendim.

ÖMER UCUZAL (Devamla) — Sayın arkadaşım, "Efendim, 50 yıldan beri bu memleketin geri kalış sebebini açıkça ifade ediyorum, Devlet memuru müsebbibidir. Bir kalemde yüzbinlerce insanı itham etmeye hakkınız yoktur. 50 yıldan beri bu memlekete hizmet edip ömrünün 30 yılını vermiş bugün tekaüt olmuş, *(C.H.P. sıralarından emekli olmuş, sesi..)* Emekli olmuş kişilere buradan çalışmadınız demeye ne hakkınız var? Devlet sektöründe halen vazife gören insanlara çalışmıyorsunuz demeye ne hakkınız var? Yani, Hükümet Programına koyduğunuz o iki cümlelik hüküm zannediyor musunuz bütün memurları suçlamak için kondu?

Efendim, biz fikir suçluluğunun karşısındaymışız. Biz fikir suçluluğunun karşısında değiliz sevgili arkadaşlarım; Ama millî, demokratik, lâik, sosyal hukuk dev-

letini yıkıcı, tahribedici bütün fikirlerin karşısındayız, bu fikirler ebediyen suçluluk vasıtası olacaktır.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) — Eylem..., ya nasıl,.., ah iyi vallahi.

A.P. GRUBU ADINA ÖMER UCUZAL (Devamla) — Eylem değil. İşte o sizin dediğiniz gibi söylenirse, yazılırsa yine suç olacak.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) — Kitaplarda yazıyor.

A.P. GRUBU ADINA ÖMER UCUZAL (Devamla) — O kitaplarda, Engels'in, Marx'ın karşısında aksi fikirleri beyan eden profesörlerin de fikri var; ama sabahtan akşama tek taraflı propagandaları yapmaya kalkarsanız evvelâ gelip Anayasanın 2'nci, 11'nci, 21'nci maddesinden 29'ncu maddesine kadar hepsini değiştirmeniz lâzım. İşte bir noktada bunu söylemek istiyor. Sözünüz biterken ifade ettiniz. "Efendim, o Mecliste çoğunluktalarmış, bu Mecliste azınlıkta olmalarının hükmü yokmuş" Siz Anayasayı değiştirmek için zannediyor musunuz? Anayasanın kapısında bulunan tokmak çevrilince açılacak. 301 milletvekili orada, 123 senatör de burada ister o tokmağı çevirmek için; ama programınızı getirmişsiniz işletmek için hangi kanuni yola, hangi prensiplere başvuracağınızı ifade etmiyorsunuz; Sanki iktidar olup Hükümete gelmek istediğinizi yapmak... O devirler çoktan bitti değerli arkadaşlarım.

"Efendim, komünistlikten ne korkuyorsunuz" Evet şeytandan korkar gibi korkuyoruz, onun için de tedbir alacağız sevgili arkadaşlarım.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) — Biz de tedbir alacağız gayet tabiî.

A.P. GRUBU ADINA ÖMER UCUZAL (Devamla) — Çekoslovakya'da da, Macaristan'da da böyle söylediler. Nerede şimdi onlar? Sonra da geleceksiniz programınızın başında; demokratik, lâik, sosyal hukuk devletine saygılı olduğunuzu ilân edeceksiniz. Bu Cumhuriyetin adını ne koyacaksınız?

BAŞKAN — Lütfen bağlayınız.

A.P. GRUBU ADINA ÖMER UCUZAL (Devamla) — Onun için Adalet Partisini kötüleye kötüleye bu getirdiğiniz programı tatbik edeceğinizi zannetmeyin ve bugünden bize taktığınız gözlükle başka gözlerle bakmayın. Memleket meselelerinde asgarî sizin kadar ciddî hareket edeceğimizi biliriz.

Saygılar sunarım efendim. *(A.P. sıralarından alkışlar)*

BAŞKAN — Teşekkür ederiz Sayın Ucuzal.

Sayın Çağlayangil bir dileğiniz var efendim, tam anlıyamadım lütfen yerinizden ifade eder misiniz?

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Bursa) — Sayın Başkan, Dışişleri Bakanı olduğum sırada imzaladığım bir Katma Protokolün zarar iras ettiğini bahisle Cumhuriyet Halk Partisi Sayın Grup Başkanvekilinin beyanları oldu. Bunu tavzih etmek istiyorum.

BAŞKAN — Sayın Gündoğan.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) — Sayın Başkanını, Sayın Çağlayangil'in Dışişleri Bakanı olduğu zaman imzaladığı Katma Protokol adı ile mâruf protokolün imzalanışından sonra kanunlarımıza göre burada bir hüküm ifade etmesi için müzakereler oldu. Bu bir. Ondan sonra bir Hariciye Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle yine bu Katma Protokol konusu burada konuşuldu. Gerek partilerin gerekse bizim grubumuz bu konuda saatler tutan sözler söylendi ve mesele bir yerde iki tarafın görüşleri alındıktan sonra bağlandı. Şimdi söylediğim şey, yeni ve o vakit söylemediğim bir konu değil ki Sayın Başkan ve onu da bırakın ben bu Katma Protokolün bugünkü maddeleri ile 3'ncü 5 Yıllık Plândan anladığım gibi, Türk ekonomisine faydalı olmayacaktır, yazılı olduğundan bahsettim Çekinmiyorum çıksın; ama bu konu çok çok tartışıldı.

BAŞKAN — Hayır, müsaadenizle gayet sarih size bir şey soruyorum; gayet sarih, sizin görüşmenizde Dışişleri Bakanı iken tarafımdan imzalanan Ortak Pazar Katma Protokolü için memlekete zarar getirdi şeklinde burada bir beyanda bulundunuz mu?

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) — Memlekete zarar getirecek şekilde hayır. Katma Protokolün bugün kapsadığı metinler, maddeler memlekette sanayileşmeye mâni olacak birtakım engeller halinde duruyor ve bunu Plânlama da böyle kabul etti dedim.

BAŞKAN — Sayın Çağlayangil, tatmin oldunuz mu efendim?

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Bursa) — Konuşacağım.

BAŞKAN — Buyurun efendim.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Bursa) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarını; huzurunuzu tekrar işgal etmek mecburiyetinde kaldığım için özür dilerim.

Yalnız Cumhuriyet Halk Partisinin Sayın sözcüsü Plânlamanın elime âdeta beni tedris edercesine verdiği çarşaf gibi talimata, öğütlere rağmen, benim imzaladığım bir Protokolla bugün sanayii dar boğazlara sokan, müşkül durumlar ihdas eden bir vaziyetin âmili ve müsebbibi olduğum şeklinde beyanlarda bulunuldu.

SALİH TANYERİ (Gaziantep) — Öyle bir şey söylemedi.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) — Zabıtlar var, belki mealen değil. Şimdi iki noktaya arzı cevap edeceğim. Bir kere Dışişleri Bakanı bu önemde Katma Protokolü yetkisiz, tetkiksiz imzaya selâhiyettar değildir. "Sen Brüksel'e git de bak. Eğer bu protokol işine gelirse imza edersin, gelmezse itirazlarını yaparsın" diye bir hadise olamaz Bu protokolün mazisi var, macerası var. Üç defa gittik, müzakereler inkıtaa uğradı, biz direndik, onlar direndiler. Her gidişimizde de Plânlamanın adamları, Maliyenin adamları, ilgili bütün vekâletlerin adamları beraberdi ve imza edeceğimiz metin de Ankara'ya intikal ettirilip alâkalı kütün dairelerce tetkik ve tavsiye edildikten sonra imzalandı.

Bu tarafı geçelim, şimdi önemli bir noktaya geleceğim. Biz bu metni 23 Kasını 1970 tarihinde imzaladık. Metnin son maddesi şöyle; "Bu Protokol imza eden dev-

letlerin kendi anayasaları usullerine uyularak Meclislerinde onaylandıktan sonra yürürlüğe girecektir" Tarih 23 Kasım 1970 Yürürlüğe girdiği tarih; yani bu Protokolün bu Mecliste onaylandığı tarih, 1448 sayılı kanun ve 22.7.1971 tarih. Bu protokolü bu Meclise imza için sevk eden Hükümet Sayın Erimin Hükümeti, tıpkı Sayın Gündoğan gibi Ortak Pazara bakan, onun gibi düşünüp, onun gibi konuşan bir beyin takımı Hükümetin içinde. Ayrıca sevk imzasının altında üç tane değerli imza. Başbakan Yardımcısı Sadi Koçaş Adalet Bakanı İsmail Arar ve Enerji Bakanı Topaloğlu. Madem bu protokol memleketi Bu kadar dar boğazlara sokacak, biz bir hata ettik imzaladı. Aradan dört ay sonra en yetkili makamlarda bulunan bugün şikâyette bulunan partinin en vekili kimseleri işgal ederek ne diye getirmişler huzurunuza? Simdi gelip de bana Çağlayangil gitti, protokolü imzaladı, Plânlamanın eline verdiği çarşaf gibi talimatı hiçe saydı, ona rağmen memleketi dar boğazlara soktu demek, bu Senatoda bir grup adına yapılan konuşmada hafiflik midir, ciddiyet midir? Takdirini size terk ederim.

Saygılarımla. *(A.P. sıralarından alkışlar)*

BAŞKAN — Teşekkür ederim. Sayın Gündoğan buyurun efendim.

C.H.P. GRUBU ADINA FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) — Sayın Başkan değerli arkadaşlarım; biraz evvel yaptığım konuşmaya ve cevap veren arkadaşlarıma karşılık vermek için huzurunuzda bulunuyorum, ama sonundan başlamak üzere arzı cevap edeceğim.

Değerli arkadaşlarını, Sayın Çağlayangil'in çoğu kez bu kürsüden güçlü bir konuşucu intibaını vermece çok özen bir gayret sarf ettiğini hep müşahede etmişsinizdir. Gücünü de maalesef söylediği fikirlerin doğruluğundan ve güçlülüğünden almaz da, işte böyle hafiflik midir, ağırlık mıdır gibi aslında o yaşta, o başta devlet yönetmiş bir kişiye başkasına taan etmek için başka söz bulamıyarak böyle sıfatlar izafe etmesine müracaat etmesi, asıl hafiflik değil midir yani? Hadi biz devletli değiliz, eski bir "Ministre Des Affairs Etranger" değiliz. Ama hadi yaptık, e, pekiyi siz bunu yaptınız, bunu söyler misiniz? Sizin diliniz özel diplomatik dildir. Ama bakıyorum, bundan kurtaramıyorsunuz kendinizi. Bu da çaresizliğinizden, o beyin takımınızın, sizin beyin takımınızın iyi mahsul vermediğinden. Bu böyle kalsın, istemiyordum fakat, söyledim.

Arkadaşlarım, Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Türkiye denilen ülkenin ilişkileri tarihi yazılacaktır. Birçok kitaplar var bu hususta; ama okuyan beri gelsin. Bu tarihin içinde, belli, kilometre taşları, yahut dönüm noktaları çok önemli, birer nirengi olarak duracaktır. Bunlardan en önemlisi kısa söylemek için söylüyorum. 23 Kasım 1973 tarihinde, Sayın Çağlayangil'in Dışişleri Bakanı olduğu zaman kendisinin imzaladığı, geçiş döneminin şartlarını ihtiva eden Katımı Protokol teşkil edecektir. Bunun ilginç bir macerası vardır. Bildiğiniz gibi bu Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Türkiye arasındaki münasebetleri başlatan ve belli aşamalar içinde gelişmesini sağlıyan temel andlaşma 1963 Ankara Andlaşmasıdır. Bu Ankara Andlaşmasında önemli iki madde Türkiye menfaatlerini ebede kadar korunmaya yeterli güçte, bir

hâkimiyet, hükümranlık hakkı maddesi olarak, durur ve gerçekten koyanlara da Türkiye şükran borcu ile borçludur.

Ankara Andlaşmasının 3'ncü maddesi, derki; "Bu Avrupa Ekonomik Topluluğuna Türkiye hızlandırılmış kalkınması için ve eşit tavizler dengesi içinde katılmayı öngörür. Karşılıklı eşit Ödüller dengesi içinde katılmayı öngörür" Ve bu Andlaşma böyle yapıldıktan sonra bildiğiniz gibi bir hazırlık dönemi, sonra bir geçiş dönemi, ondan sonra da bir tam üyelik dönemi gelecektir. Bildiğiniz gibi bu hazırlık dönemi ilk önce beş yıldır; fakat eğer Türkiye hazırlık döneminde gereği gibi Avrupa Ekonomik Topluluğunun üyesi olmağa yeteri kadar hazırlanamamış ise, o Konseyin ve Türkiye'nin isteği ile bu hazırlık dönemi bir yıl, iki yıl, hatta üç yıl hatta dört yıl uzatılması olanağı Öngörülmüş gene o andlaşmada. 1970 yıllından önceki bir yıl, yani 1969 senesinde Türkiye'nin hazırlık dönemi; beş senelik dönemi bitti. O sırada Türkiye bir tarihî karar vermekle karşı karşıya idi. Ya gerçekte bu beş senelik hazırlık dönemi içinde Türkiye geçiş dönemine girecek ve o dönem de ekonomisini, o dönemin şartlarına uygun biçimde yürütecek güçte idi, imkânlara sahip olmuş idi, o hazırlıktan gereği gibi yararlanmış idi, ya da Türkiye henüz geçiş dönemine girmeye yeterli bir ekonomik dikeye gelmemiş idi. Bu tarihî kararı vermek Türkiye'nin zorunlu bir görevi idi.

Şimdi, 1969 senesinde Türkiye, onu idare edenlerin elinde hazırlık döneminden, yeteri kadar istifade etmemiş bir ülke olarak görülmesine rağmen, onlar görmüyorsa Türkiye'yi yönetimde gerçekten çağdaş düzeyde bilgiyle teçhiz edecek birtakım teşekküller Türkiye'nin beş yıllık hazırlık döneminde geçiş dönemine girmeye yetecek düzeye gelmediğini gösterecek bilgileri o günün iktidarlarına verdi. Uzun çalışmalar sonucunda Devlet Plânlama Teşkilâtı ve başka diğer örgütler Türkiye'yi beş sene için de geçiş dönemime gelecek duruma getiremediğimizi açıkça ifade ettiler ve dediler ki. "Bu geciş dönemine girmeyi birkaç yıl geciktirmekte Türkiye'nin sayılmayacak kadar büyük yararları vardır"

Bu konu Avrupa Ekonomik Topluluğunun Brüksel'deki merkezinde de böylece bilinen bir konu idi. Oradaki teknisyenler buradaki Devlet plânlama Teşkilâtı gibi örgütlerin de verdiği bilgilerle gerçekten Türkiye'nin Beş Yıl sonra geçiş dönemine girmeye hazır olmadığını söylerken ve böylece müzakereleri hazırlık dönemini biraz daha uzatmaya doğru sevkederken birdenbire devrin iktidarı Sayın Çağlayangil oradaki teşkilatımıza emir buyurdu; hercibâdabad, şartlar ne olursa olsun uzatmayın, bu geriş dönemi Protokolünü imzalayın dedi ve kesilmiş müzakereleri devanı ettirdi, başlattı. Çırpındı oradaki delikanlılar, oradaki mütehassıslar, ne yapıyorsunuz dediler, elimizdeki imkândan istifade edelim, daha üç yıl hazırlık dönemini uzatabiliriz dediler. Dediler; ama dinleyen beri gelsin.

İşte o sırada bir dış kredi ihtiyacı çok âcil idi, birtakım başka propagandalar da yapılıyordu; Güya Avrupa devletleri entegre oluyorlarmış siyaseten biz geç kalıyormuşuz gibi bir telâşlar da girdi işin içine. Tabiî bilemediğim birtakım devlet sırları da girdi işin içine ve gidildi gözleri yaşlı yaşlı - evet, bunu bir dramatik bir söz olarak söylemiyorum. Devlet Plânlama Teşkilâtı mensupları ve Dışişleri Bakanlığı-

nın o teknik adamları gözleri yaşlı yaşlı bu Protokolü, Türkiye aleyhine hükümler taşıyan Protokolün Hükümetin isteği ile imzaladı ve gerçekten Türkiye o protokolü imzaladığı zaman Ankara Andlaşmasının Türkiye'nin hızlı kalkındırılması ve karşılıklı eşit ödüller ilkesini bozucu bir protokol olarak meydana doğdu ve ondan sonra Plânlama Teşkilâtı ne kadar uğraştıysa ne kadar çabaladıysa bunu başka bir biçime getirmeye muvaffak olamadı.

Katma Protokol böyle imzalandı; o da yetmedi; Katma Protokolün geriş dönemi daha bu Türkiye'nin Parlâmentosu tarafından tasdik edilip gerçek hukukî hüviyete kavuşmadan bir özel anlaşma yaptı Adalet Partisi Hükümeti. Geçici olarak Katma Protokol hükümlerini yürütmek için bir anlaşma yaptı, özel ticarî hükümler anlaşması yaptı. Afedersiniz, tâbiri mazur görün cayır cayır Protokol işler oldu, o özel anlaşmayla. Henüz bu memleketin Parlâmentosu ye Protokolü tasdik etmediği, bir dönemde o Protokol, işledi ve bir sürü neticeler doğurdu. Sonra 12 Mart'ta bildiğimiz sebeplerle bir muhtıra ile terki iktidar eyleyen partinin arkasından gelen, bizimle alâkasını nasıl kurduklarını bir türlü anlayamadığım çok muhterem Erim. Hükümetlerinin döneminde de artık yıllarca böyle uluslararası bir anlaşmanın tasdikten geçmeksizin uygulanması geçici anlaşmalar uygulanmasını Avrupa ülkeleri kabul etmedi de. Onlar da getirdiler Osman Olcay'ın zamanında burada müzakereye koydular.

Yalvardık Osman. Olcay'a; sen bari onlar gibi yapma dedik. Bilmiyordum, bilmiyorum hâlâ neden öyle yaptı, niçin öyle yaptılar, o zaman Hükümet niye öyle karar verdi. Onu ne bulmaya.. Ama Osman Olcay veya Nihat Erim Katma Protokole bir şey verdi mi? Tasdik etmediği zaman iki yıla yakın zaman geçmişti. O özel geçici anlaşmayla o doğan sonuçlar ne olacaktı! Tahmin ederim Hükümet ondan korktu da buraya geldi.

Pekâlâ söylüyorsunuz çoğunlukta olduğunuzu ve öyleydiniz filhakika ve Koalisyon Hükümetiyle idare ettiniz bu memleketi 8 ay ve sonra da üç ay bu Hükümet buhranında. Çoğunlukta olan parti olarak mademki şimdi kabul ediyorsunuz bizim itirazlarımızı, neye oy vererek onu tasdik ettiniz, niye değiştirmediniz, uyanmadınız?

Dahası var; Katma Protokolün değiştirilmesi gereği Plân maddeleri içine girdikten sonra Adalet Partisi şimdi bugün geldiği intibah ile ha evet Plân doğru söylüyor, eğer bu Katma Protokol hükümleri değişmezse bu Plânın başarı şansı yok gibidir dedi mü. Demedi. Neydi benim Nihat Erim Hükümetleri içindeki rolüm! Benim rolüm belli tarih içinde. 12 Mart 1971 Muhtırası ile ben demokrasiyi bağdaşır bulmayan bir parti idim. Ama böyle; ama şöyle iştiraklerim oldu. Bu benim gönlümde beğenerek, seçerek yaptığım bir şey değildi. Hem ne söylüyorsunuz; benim iddia ettiğim hususları 12 Mart 1971 tarihinden sonra gelen Nihat Erim Hükümetinin Programının birinci sayfasında ne diyor biliyor musunuz?

"Adalet Partisi İktidarları zamanında bu memlekette gerekli köklü reformlar yapılmadığı için bugünkü anarşi doğmuştur" diyor. İşte Başbakan burada. Elimde

de 1971 senesinde iktidara gelen Birinci Nihat Erim Hükümetinin Programı. Öyle mi? Yine Genel Başkanınız,

"Anarşi refah işaretidir" diye beyanda bulundu, zabıtta var. Anarşiyi refahın meydana getirdiği bir suç diye beyanda bulundu.

Şimdi, Ömer Ucuzal diyor ki, siz yeni Halk Partisi... Biz devrimci bir partiyiz. O devrimci parti ülke hayatı içinde, tarih içinde nerede yenileşmek, nerede ilerlemek, nerede yeni bir dünya görüşüne sahip olmak gerekirse tereddütsüz kendi iç dinamiği ile ve kendi iç meşruiyeti ile yeni olur.

Ben sana bir kere daha cevap vermiştim Sayın arkadaşım. "Hangisi yeni Halk Partisi, hangisi eski Halk Partisi" demiştin. Kınamak için söylemiyorum; bizim eski halimiz sizsiniz o eski Halk Partisi, yeni halimiz de bizim, yeni Halk Partisi demiştim.

Şimdi, dediği gibi bunların açık ve seçik muhasebesini yapmaya insanların mecali, takati yok.

Halk sektörü nedir, özel sektör ne olacaktır? Ne telâşa kapılıyorsunuz kuzum. Kim dedi size özel sektörün elindeki bütün üretim araçlarını alacağız da Devlete vereceğiz diye? Kim dedi size özel sektör denilen özel girişimciler, Türkiye'de artık bugünkü gibi yaşamayacaklar, şu teşebbüste bulunmayacaklar? Hayır; ama bir şeyi bilmeniz lâzım, özel sektör adı altında kaynakta ve mansapta ücrette ve fiyatta, bütün Türk halkını dilediği gibi soyma özgürlüğü artık yok. Böyle bir sermaye birikimi sürecine dur demek istiyoruz. İşte elimde bir gazete makalesi var. Resmî adanı, Maliye Vekâleti beş hesap danışmanı, bu Türkiye'nin nasıl bir vergi sistemi içinde yaşadığını yazıyor. "Türkiye'nin kanunları büyük bir soygun düzenini meşrulaştırmıştır" diyor. Makale orada. Yerinde resmen oturuyor. Doğru söylüyor. İşçinin ücretini kısacaksın, halkı en pahalı hayatı yaşatmaya medbur bırakacaksın, Devletin bütün kaynaklarını o ne idüğü belirsiz sektöre, aktaracaksın. Hükümet karışmayacak, kimse karışmayacak. O da isterse gazoz yapacak, isterse holding olacak, isterse tekelci olacak. Fiyat artışları diyeceksiniz. A kardeşim, fiyat artışları Türkiye'nin özel tarihî bir ekonomik vâkıasıdır. Bir başka başbakana bunu söylemiştim. Biraz evvel enflâsyona, para basmaya vesaireye bir miktar dokunmuştum.

Bugün Türkiye'de hâkim ekonomik tepelerde cirit atan büyük, tekelci sermaye hatta bazısı işbirlikçi sermaye, aşırı kâr denilen illetin zebunu mudur, değil midir? Böyle bir illet var mı, yok mu? Vardır. Türkiye'de pahalılığın büyük bir unsuru da budur. Üretim eksikliği de pahalılığı yaratır. Elbette yaratır. Dağıtım eksikliği de yaratır; ama Sayın Başbakanın dediği gibi pahalılık aslında bir ülkede insanları kut-î lâyemût geçinmeye, Tanrı kaderidir diye inanmaya kalkanların o memleket insanının başına belâ ettiği bir musibettir. 1971 den bu yana ücretlerle fiyatlar arasındaki artış ya da spiral dediğimiz münasebet ne haldedir. Çiftçi malları fiyatlarındaki artışla çiftçilik yapmak için gerekli araçların fiyatlarındaki artış nedir? 1968,

1969, 1970 yıllarına kadar yüzde bir artış dahi kaydetmeyen çiftçi malları fiyatlarının karşısında montajcı traktör fiyatları?

BAŞKAN — Sayın Gündoğan, lütfen kürsüye vurmayınız efendim. Sesler kayıtlara geçerken gürültü ile kayboluyor.

C.H.P. GRUBU ADINA FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) — Peki efendim % 40 - 50 civarında artmıştır. Bunu hep biliyoruz. "Türk çiftçisine biz ne verdik?" Ne verdiniz Türk çiftçisine? Şunu bilesiniz. Türkiye'de tarım alanında kurum olarak ne varsa Cumhuriyet Halk Partisinin eseridir; ama elinizde hep saptırılmış, hep başka bir kesime, merkantil burjuvaya akıtılmış birer malî kaynaktan başka bir şey olmamıştır. O bakımdan siz halk sektörünü anlayacaksınız. Çünkü halk sektörü halkın kendi kendine ekonomik faaliyette bulunma, kendi kendinin yarattığı değerlere sahip olma ve tekelci kapitalizme böylece, bir ölçüde engel olma, giderek bu ülkede küçük sermayenin büyük tekelci holdingler içinde erimesini önleme yolunda, dışa bağlılığı önleme yolunda atılması düşünülen bir adımdır. Dilerim ki başarı kazanır.

Türkiye'de sosyalist ekonomi politiği câri değil; ama Türkiye'de yozlaşmış ve insana tiksinti verici bir tekelci ve dışa bağlı montajcı, gayet kaynak israfcısı bir kapitalist ekonomi politiği de hâkimdir. Ne ondan, ne bundan yanayız, Anlaşıldı mı? Teşekkür ederim. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

BAŞKAN — Teşekkür ederiz Sayın Gündoğan.

Sayın İhsan Topaloğlu, zatıâlinizden hiç bahsedilmedi. Bir yazı göndermişsiniz.

M. İHSAN TOPALOĞLU (Giresun) — Kararnamede ismimin geçtiğini zannediyorum.

BAŞKAN — Aman efendim, zatıâlinizin isminden bahsedilmedi. *(C.H.P. sıralarından gürültüler anlaşılmayan müdahaleler)* Müsaadenizle efendim. Müsaadenizle arkadaşlar.

DOĞAN BARUTÇUOĞLU (Manisa) — Üç bakan dendi Sayın Başkan.

BAŞKAN — O zaman, burada o Hükümetin Başkanı var efendim. İcap ediyorsa kalkar o izahat verir. Şimdi, isminizden bahsedilmedi. Hiç kimse sizin için böyle bir şey düşünmedi.

DOĞAN BARUTÇUOĞLU (Manisa) — Evvelâ ona sorun. *(C.H.P. sıralarından gürültüler)*

BAŞKAN — Çok istirham ederim. Biz burada Hükümet Programını mı müzakere edeceğiz, yoksa Katma Protokolün müzakeresine mi gireceğiz? İstirham ederim. Çok istirham ederim, çok rica ederim arkadaşlar. Çok rica ederim. Ben büyük bir müsamahanın içindeyim. Siz iktidar kanadısınız. Siz daha çok bana yardımcı olacaksınız. Siz daha çok yardımcı olacaksınız ki ben bu işi daha rahatlıkla yürüteyim; ama bir nevi muhalefetmiş gibi hareket ederseniz ben bu idareyi götüremem müşkülâtla karşılaşırım. Daha söz almış 20 tane arkadaşımız var. Bunlar da bu yüksek Heyetin üyeleridir. Onların da söz hakkı vardır. Müsaade ediniz. Karşılıklı iki parti grubunun çekişmesinden bu işi çıkaralım; Senato genişliğinde, Senatonun bütün diğer üyelerini de katacak şekilde müzakereyi başladığımız gibi bir nezahet ve nezaket çerçevesi içerisinde yürütmek imkânına sahip olalım. Bunu bağışlayın lütfen efendim.

M. İHSAN TOPALOĞLU (Giresun) — Müsaade eder misiniz? Sayın Başkanım.

Sayın İhsan Sabri Çağlayangil ismimden bahsederek, Halk Partisinin bir üyesi olarak oradaki konuşmasını tekzip eden yahut bana cevap verecek şekilde konuştu. Burada anlayışıma göre gerçeği açıklamak istiyorum.

BAŞKAN — İki kelime ile söyleyiniz efendim. Gerçek nedir?

M. İHSAN TOPALOĞLU (Giresun) — Müsaade ederseniz kürsüye gelip iki dakikanızı alayım.

BAŞKAN — Buyurunuz efendim.

Çok istirham edeceğim yardımcı olun arkadaşlar. Bu böyle olur.

M. İHSAN TOPALOĞLU (Giresun) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Ortak Pazar Katma Protokolü hususunda Sayın İhsan Sabri Çağlayangil ismimden bahsederek, Cumhuriyet Halk Partisi üyelerinin de bu Anlaşmayı Meclise sevkettiğini söyleyerek bu işin içine benim de ismimi katmış oldu.

Bu konuda benim Protokolle ilk temasım, Karma Komisyonda üye olmakla başlar. Orada üye olarak dört Cumhuriyet Halk Partili bu Protokolün memlekete zararını anlatmak için günlerce mücadele ettik. Karma Komisyonun bütün tavsiyelerinin altında şerlilerimiz vardır. 12 Mart olayı geçtikten. Hükümet kurulduktan sonra bütün konularda olduğu gibi bir miras olarak Protokolü karşımızda imzalanmış bulduk. Bu Protokolün Meclise sevkedilmesi lâzım geliyordu. O zaman şartlı olarak, oradaki ilgililere bildirerek bunun şartlı kabul edileceğini konuşarak, zabıtlarda olduğu gibi Sayın Osman Olcay'ın beyanlarıyla o şekilde buradan geçirmek mecburiyeti hâsıl oldu. Bu Protokolü imzalatan ve bunun mesuliyetini taşıyan tabiîdir ki imzalayan Adalet Partisi Hükümeti idi.

Bu Anlaşma nitekim daha sonra Birinci Erim Hükümeti zamanında ekim ayında bunları düzeltmek için Plânlama Müsteşarı Brüksel'e gitti ve müzakerelere başlandı. Sonunda nasıl bir netice alındı, onu katı olarak bilmem; ama ben burada bir devri de savunmak için bulunmuyorum. Yalnız bir gerçeği açıklamakta kendimi görevli gördüm. Çünkü dolaylı yoldan Cumhuriyet Halk Partisinin bunun içerisine karıştırılması bir haksızlık olurdu. Hatta Sayın İhsan Sabri Çağlayangil'e şu kapının önünde şunu söylemişimdir; "Karma Komisyonda bizim, mücadelemizi, kendisine zorluk çıkarıldı şeklinde kabul ettiği için kendisine rica etmiştim. Böyle bir muhalefet var. Onun için bu muhalefetin baskısını kullanarak belki memleketin lehine bazı avantajlar sağlayabilirsiniz" diye de burada böyle bir konuşma geçmişti. Herhalde hatırlarlar.

Onun için bizim burada yapmış olduğumuz mecburî bir görev olarak gelmiş bir şeyi imzalayıp, sevk etmekten ibarettir ve bunu da şartlı olarak yapmışızdır. Bu, o Hükümetin anlaman ayı imzalaması dolayısıyle doğrudan doğruya onlara ait bir husus olması lâzım gelir.

Saygılarımla.

BAŞKAN — Teşekkür ederiz efendim. Teşekkür ederiz Sayın Topaloğlu.

Efendim, gruplar adına konuşmalar burada son bulmuştur. Şahısları adına söz alan arkadaşlara geçiyorum. Ancak, şahısları adına söz alan ondokuz arkadaşımız vardır, bunlara söz vermeden önce lehinde, aleyhinde veya üzerinde ne şekilde konuşacaklarını tek tek sorup karşılarına işaret edeceğim ve ondan sonra söz vermeye başlayacağını.

Bilindiği gibi, şahısları adına söz alan arkadaşların süresi on dakikadır. Sayın Ekrem Acuner?

EKREM ACUNER (Tabiî Üye) — Lehinde.

BAŞKAN — Lehinle. Sayın Dikeçligil?

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Kayseri) — Aleyhinde.

BAŞKAN — Aleyhinde.

Sayın Hamdi Özer...

HAMDİ ÖZER (Malatya) — Lehinde

BAŞKAN — Lehinde.

Sayın Sami Turan, yazılı olarak söz sırasını yine listede yazılı bulunan Sayın Fethi Çelikbaş'a vermiştir.

Sayın Fethi Çelikbaş, zatıâliniz?

FETHİ ÇELİKBAŞ (Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye) — Aleyhinde.

BAŞKAN — Aleyhte.

Sayın Sabahattin Orhon?

SABAHATTİN ORHON (Giresun) — Aleyhle.

BAŞKAN — Sayın Ömer Ucuzal, söz sırasını Kâmran İnan'a vermiştir.

Sayın Kâmran İnan, zatıâliniz.

KÂMRAN İNAN (Bitlis) — Üzerinde.

BAŞKAN — Üzerinde. Sayın Mehmet Özgüneş?

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) — Lehinde.

BAŞKAN — Lehinde.

Sayın Turgut Cebe?

TURGUT CEBE (Ankara) — Üzerinde.

BAŞKAN — Üzerinde

Sayın Kalpaklıoğlu?

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Kayseri) — Aleyhinde.

BAŞKAN — Aleyhinde. Sayın İşmen?

FATMA HİKMET İŞMEN (Kocaeli) — Lehinde

BAŞKAN — Lehinde. Sayın Tayfur Sökmen.

TAYFUR SÖKMEN (Cumhurbaşkanınca S.Ü) — Üzerinde.

BAŞKAN — Üzerinde.

Sayın Sait Mehmetoğlu?

SAİT MEHMETOĞLU (Mardin) — Üzerinde.

BAŞKAN — Sayın Tığlı?

MUSTAFA TIĞLI (Sakarya) — Aleyhinde.

Sayın Nejat Sarlıcalı?

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) — Lehinde.

BAŞKAN — Lehinde. Sayın Hilmi Nalbantoğlu?

HİLMİ NALBANTOĞLU (Erzurum) — Lehinde.

BAŞKAN — Lehinde. Sayın Sami Turan?

SAMİ TURAN (Kayseri) — Aleyhinde.

DOĞAN BARUTÇUOĞLU (Manisa) — Demin vardı yine.

BAŞKAN — Yer değişti efendim, yer değişti; müsaade edin efendim, müsaade edin; biraz itimat ediniz muhterem arkadaşlarım,

Sayın Mehmet Feyyat?

MEHMET FEYYAT (İstanbul) — Lehinde.

BAŞKAN — Lehinde.

Efendim, İçtüzüğün 56'nci maddesi mucibince bir lehte, bir aleyhte, bir üzerinde olmak üzere sıra ile söz vereceğim.

Simdi, lehinde Sayın Ekrem Acuner.

Saat yirmi iki kırk beş, efendim.

EKREM ACUNER (Tabiî Üye) — Sayın Başkan, Sayın Hükümet üyeleri, Sayın Senatörler;

Hükümet programı üzerinde söz alışımın amacı, programı eleştirmekten daha çok, programa hâkim olan fikir ve icraata katkıda bulunmak, gerekli gördüğüm uyarı ve önerileri kendilerine iletmektir.

Görüşlerimi açıklarken bir kör dövüşü haline getirilmiş olan konuları tekrarlamaktan sakınmaya ve teknik yeteneği gerektiren düşünce ve girişimlere de değinmemeye özellikle dikkat ve itina göstereceğimi belirtmek isterim.

Sayın Hükümet üyeleri, Sayın Senatörler; Çağımızın son yıllarda ulaştığı düzey; bireyleri, toplulukları, ulusları, uluslar ailesini çok yakından ilgilendiren ortak sorunlar, ortak çıkarlar ve ileri teknoloji konularıdır. Cihangir olmak, imparator-

luklar kurmak, diktatörlükler ve totaliter rejimler yaratmak nasıl çekiciliğini yitirmiş ise, devlet güdümünde şimdi yedek uygulanan doktrinler, sistemler, ideolojiler de tüm insanlığın karşılaştığı sorunları çözmekte ortak çıkarları sağlamakta gerekli unsurlar olmuşlardır; ama yeterli unsurlar olamamışlardır.

Nasıl ki, çağ kendine özgü koşullar içerisinde akıcını sürdürüp gidiyorsa, bu akışın getirdiği ortamda meydana yelen sorunlar da kendine özgü yeni çözüm şekilleri ve biçimleri istemektedir.

Uzaya atılan bir uydu ile evrende yer almış tüm doğal kaynakların yerlerinin tespit ve tayin edilmesinin olanak hale getirilmesi ileri bilim ve teknolojinin çıkar kaynaklarının belirlenmesinde ve sağlanmasında devletlerin izleyeceği iç ve dış politikaya nedenli etken olduğu bilinmelidir.

Eğer, uygulanmakta olan sistemler, doktrinler, ideolojiler sonuç almak için her konuda yeterli olsalardı zıt sistemler uygulayan devletlerin kimi sorunlar ve çıkarlar karşısında sıkı işbirliğini, aynı sistemleri uygulayanların ise birbirlerine karşı vaziyet alışlarını görmezdik, yaşamazdık.

İç sorunlarla dış sorunların, iç çıkarlarla dış çıkarların birbirleriyle olan bağlantılarını görmemek, anlamamak, ya da var olan bu bağlantıları kesebileceğini düşünmek, yanılgıların en büyüğüdür.

NATO'daki başkaldırmaları kırmak, Avrupa, özellikle Japonya'nın dünya pazarlarına egemen olma eğilimini taşıyan sanayi ve üretim gücünü kösteklemek için Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğinin ortaklaşa yarattıkları petrol sorunu ortak çıkarların kimleri bir araya getirebileceğinin en belirgin örneğidir.

Sayın Hükümet üyeleri; Bu gerçeklere yeterince önem verilmediği takdirde, Devlet güdümünde alınacak her tedbir kısa süreli olmaya, etkenliğini yitirmeye mahkûmdur. İster yurt içi ister uluslararası kurulması düşünülen ilgi ve ilişkilerde olsun, bu ilgi ve ilişkiler hangi alan ve konularda bulunursa bulunsun, yurt içinde birlik ve beraberliğin, huzur ve güvenin temin ve tesisi, sosyal barışın kurulması ve sürdürülmesi uluslararası kurulacak her türlü ortaklık ve birliklerde de ortak çıkar ve ortak sorunların bulunması en azından ortaklar arasında çıkar dengelerinin tesisi gereklidir.

Sayın Hükümet üyeleri; iktidar yolculuğunuzda sayılması bitmeyecek kadar görünen sorunlarla karşı karşıyasınız. Bu nedenle sizlere kendi inançlarıma göre önemli gördüğüm samimi önerilerim olacaktır.

Mevcut sorunlar, ne kadar sayı çokluğuna sahib olurlarsa olsunlar, bu sorunların büyük çoğunluğu teferruatla ilgilidir ve ana sorunların çözülmesi ile birlikte kendiliğinden ve rahatlıkla çözebilir.

İlk önerim, her yerde birden netice almak arzusu hiçbir yerde başarıya ulaşamamayı sonuçlar.

O halde, önce ana sorunlar üzerinde tüm güç kuvvet ve olanaklarla yüklenmek, ardı sırada da bu konularda sonuçlar aklıktan sonra diğerlerine yönelmektir.

Benim görebildiğim kadarı ile ülkemiz için ilk anda çözüm bekleyen ana sorunlar şunlardır; Tarımsal ve sanayi alanlarında öngörülen kalkınmayı sağlayacak olan temel kaynak enerji;

Aynı ölçüde etkili olacak diğer kullanım alanlarındaki su;

Huzur ve güvenliği, sosyal barışı, çok partili demokratik düzeni sağlayacak ve bunların sürekliliğini koruyacak olan sosyal sınıflar, gruplar ve coğrafî bölgeler arasında çıkar dengelerinin kurulması;

Uygar insan düzeyine ve onuruna yaraşır ölçüde fikir ve inanç özgürlüğünün yeniden getirilecek yasalarla pekleştirilmesi;

Sosyal hukuk devletinin tüm kuralları ile uygulanması; doğada ve halkta mevcut üretim gücü ve potansiyelinin ulusal güdüm altında olarak demokratik yöntemlere göre harekete geçirilmesidir.

Sayın Hükümet üyeleri, dışa yönelik ve dıştan yönelen sorunlar için de bu sorunlara bakış açısını ve izlenmesini gerekli gördüğüm yolları şu biçimde önermek istiyorum. Bu önerilerimi genel doğrultular halinde belirlemek ve ayrıntılarına girmemek niyetindeyim.

Bir ülkeyi, özellikle gelişmekte olan ülkeleri ilk önce en yakın komşularını içerisine alan bölgesel sorunlar ve çıkarlar ilgilendirir. Bölgede vukua gelecek bir bunalım ya da sorun yakın çevreyi tehdit, uzak çevreyi sıkıntı, daha uzağını üzüntü, daha da uzağını ise ilgisizlik şeklinde etkiler, Bunları bilmemek, ihmal etmek, bunları görmemezlikten gelerek gereğinden fazla uzak çevrelerin sorunları ile uğraşı kurmak ve böylece büyük politika yapıyorum izlenimi uyandırmaya çalışmak hem mevcut gücün ölçüsü ile orantılı olmaz, hem de bu politika kendisi için, ülkesi için yarar sağlamaz.

Haysiyetli, itibarlı, bağımsız politika demek, ulusal çıkarlarını bilen, ulusal sorunlarına teşhis koyan ve bu sorunlara, çıkarlara ortak katabilen politikadır. Ulusal hedeflerin sağlanmasında başarılı bir dış politikanın izlenmesinde esas, ülkemiz ve içinde bulunduğumuz uluslararası bölgenin sorunlarını ve çıkarlarını iyi bilmek ve bu sorunları, çıkarları bölgesel ortak sorunlar ve çıkarlar haline getirmek, süper devletlerin bu sorun ve çıkarlarla bağlantı kurabileceği noktaları bulabilmek ve buna dayanarak uluslararası birlikler ve ortaklıklar kurmak.

Orta - Doğu bunalımı ve bunalımın getirdiği sonuçlar dikkatle izlendiği takdirde dış politikamızın hassasiyet ve itina ile bütün gücünü toplayacağı yönü kendiliğinden ortaya koyar. Ümidetmek isterim ki, ulusal güvenliğimizi sağlayan Silahlı Kuvvetlerimizin teşkil, teçhiz, eğitim ve konuşu da, ağırlığı bu yönde olsun. NATO, CENTO Ortak Pazar, Avrupa Asamblesi gibi andlaşma ve andlaşmalar bugün erişilen düzeyde gerekliliğini sürdürmekte iseler de, yeterliliği bizim yönümüzden kanıtlayamamışlardır.

Sayın Hükümet üyeleri, 1961 yılından bu yana iktidar kurma olanağına sahip siyasi partilere, gerek başkanlarına yürekten ilettiğim dileklerimi sizlere de bu kürsüden iletmiş bulunuyorum. Parlâmentodan alacağınız güvenoyunun ardı sıra

Türk siyasi tarihi bir süre de sizin çizeceğiniz mecradan akacaktır. Tarihin dönemeç noktalarında iktidar olmak sorumluluğunu yüklenenlerin durumları gerçekten zor ve ilginçtir Ulusal özlemler için bağlanan umutlar bu dönemde çoklukla duygundurlar. Bu duygunluğa gerekli özen gösterilmezse toplumda mutsuzluklar her an yeniden başlayabilir. Kuşkusuz olarak diyebilirim ki, ülkemiz için böyle bir durumdan doğacak olumsuz sonuçları kestirmek de güç değildir.

O halde ulusal özlemler mutlaka hedeflerine ulaştırılmalıdırlar.

Bir de türlü deneylerden öğrenilen bir gerçek vardır. En içten yapılan eleştiriler, uyarılar, öneriler bir gün gelir zamanla iktidar çevresinde çok yönlü olarak kurulacak olan çemberi delemezler. İşte bu andan itibaren iktidar körleşir, sağırlaşır, hırçınlaşır, tutarsız, dengesiz, çağ dışı uygulamalar birbirlerini izler durur. Artık Devlet birimi yörüngesinden çıkmıştır. Bu gidişin sonunda iktidar çöker. Çöker; ama demokratik alternatifini de yok ederek çöker. Böyle bir iktidarın kimseye sorumluluk yüklemeye hakkı yoktur. Çünkü kendi kaderini yine kendi eliyle yazmıştır. Gerçekten demokrasiye inanan iktidarlar etraf çemberini kıran, lâik, sosyal hukuk devleti ilkelerini tüm kuralları ile uygulayan, demokratik alternatifleri sürekli olarak açık tutan iktidarlardır.

Beni dinleyen arkadaşlarıma saygılar sunar, İktidar kanadını oluşturan partilere ve Hükümetine sürekli, sağlıklı başarılar dilerim. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Teşekkür ederiz Sayın Acuner.

Muhterem arkadaşlarım, Sayın hatibin sözünü kesmemde için, zaten zamanı az, ikazda bulunmadım. Hitapların Başkanlığa yapılması lâzım, "Sayın Hükümet üyeleri, Sayın Senatörler" diye bir başlayış ki, burada ilik önce Başkanlık ve tabiî ki öncelikle Senato gelir. Bu bakımdan bu hitaplarımızda biraz dikkatli olmamız gerekir.

Sayın Hüsnü Dikeçligil, buyurunuz, aleyhinde.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Kayseri) — Sayın Başkan;

10 dakikalık zaman içerisinde burada, gördüğüm bazı mühim noktalar üzerinde duracağım. Şimdiye kadar, hatırımda kaldığına göre 10'a yakın Hükümet programı okundu. Bu Hükümet programlarının hepsi iddialı idi; ama sonunda baktık ki bunların hepsinin tahakkuk etmesine imkân görülmedi.

Bu Hükümet Programında da elbette Cumhuriyetçi Hareket Partisinin programından tutunuz başkalarından da buraya aktarmalar olmuştur, alınmıştır. Meselâ, köy-kentleri, kooperatifler meselesi Cumhuriyetçi Hareket Partisinin ilk defa programa aklığı meselelerdir. Yeni bir şey yoktur.

Yeni bir şey umumiyet itibariyle var; ama çok vaatler de var. Bu vaatlerin altından Türkiye'nin bu şartları altında nasıl kalkacağını hakikaten düşünüyorum. Bu vaatlerini yerine getiremediği takdirde elbet teki millet içine gömülecektir ve bir gayrimemnun durum meydana gelecektir. Türkiye'nin bütçesi ve imkânları malûm. Malûmoğlu malûm... Bugün bir sıkıntı içinde bulunan bir millet var ve bunlarla ilgili olarak her iki parti de büyük vaatlerde bulundular. Bulunuldu.

Bu sıkıntı nasıl giderilecek? Bence, bunu öncelikle ele alması lâzımdı. Bir pahalılık yoktur diye bir terane tutturuldu. Fakat, bunun aslı ve astarı yok. Ben, halkın içerisinde yaşayan bir insanım ve her Cuma - bilhassa aracılardan değil - pazardan alış verişimi yaparım. Bilâkis artış vardır. Şimdi, dünya fiyatları da malûm. İthalât pahalı olacak, pahalılık alıp yürüyecektir ve bugün bir liraya yediği ekmeği 3 - 4 liraya kadar yiyecektir. Bu sıkıntıyı nasıl giderebilecek? Engin tarihimizden bahsedeni Sayın Hükümet engin tarihimizin durumundan ibretle ders alması lâzımdı. Meselâ, memleketleri sıkıntıya düşüren nokta şu, Osmanlılar zamanında ekmeğin narhını doğrudan doğruya Padişah tâyin ederdi. Sadrazam da ekin, yakacak ve yağın narhını tâyin ederdi. Bu dört maddenin bulunmasına ve bunları halkın ucuz yemesine yardımcı olurdu. Bunlar olmadığı takdirde memlekette huzursuzluk olacağını biliyorlardı.

Şimdi soruyorum, ekmek seneye kaç liraya yenecek? Benim bugün piyasada gördüğüm buğdayın fiyatı 250 kuruştur. Bunu nasıl önleyebilecekler? İhtiyacı olanlar gıdasını ucuz olarak temin edebilecek mi?

Şeker fiyatında artış olacak mı? Şekerde mühim gıdalardan birisi. Türkiye'nin odun gibi yakacak ihtiyaçları sağlanabilecek mi? İşte üzerinde durulması gereken meseleler bunlardır, yani günlük meseleyi halletme keyfiyetidir. Halktan yana olma edebiyatı bir şey ifade etmez. Halkın bu zarurî ihtiyaçlarını gidermediğin takdirde, halktan yana değil, halka ters düşersiniz. Bu programda bu hususlara öncelik veren noktalara ben rastlamadım ve rastlanamaz da. Geniş vaatlerden önce, sözcüsünün söylediklerini giderici tedbirleri önceden almak mecburiyeti dedir. Bunları önceden almadığı takdirde, ne milletin güvenini, ne de parlamentonun güvenini kazanabilir.

Arkadaşlar iktidar oldular kendilerinden rica ediyorum, iktidar kanadı sakin olmalıdır, gürültüye meydan vermemeli. Ancak böylelikle Parlamentonun itimadını kazanabilir. Yoksa Mecliste olduğu gibi burada olduğu gibi eğer hırçınlıkların içine girerse, ne halkın, ne Parlamentonun itimadını kolay kolay kazanamaz ve mümkün olmayacaktır.

Arkadaşlarım, Sayın Erim burada bahsettiler, ama ben bunu biraz açıklayacağım, açıklamaya mecburum.

Bir noktaya rastladım, bizim ecdadımız tarih boyunca imarethaneler kurmuş, vakfiyeler kurmuş, düşkünlere yardım etmiş, Orhan Gazi, bimarhanede düşkünlere bizzat yemek yedirmiştir. Bu insanlar sağcıydı. Hatta koalisyonun ortağı parti mensupları da rozetini sağ tarafına takar. Sağcılığı yanlış anlamayınız, sağcılık bütün haksızlıkların karşısında, ilim irfanla beraber, yükselmekle beraber hak ve hukukla beraber ve alın teriyle kazancın dışındaki bir kazancı kabul etmeyen bir düşünce tarzıdır. Bunu Sayın Ecevit'ten bilerek ve Hükümet ortağı olan partiyi de üzmeden söylemesini, sağcılığı iyi bilmesini, engin tarihinden ders almasını çok isterdim, arzulardım. Maalesef bu ders alınmamıştır, meseleler tek taraflı mütalâa edilmiştir.

Sayın Ecevit'in Ak Günlere adlı kitabını okudum. Atatürk devrimlerini de okudum. Ben Atatürk inkılâplarını daha hoş görüyorum.

Şöyle bir tabir var, bizde anarşik olaylar öyle oluyor; Yeniçeri teşkilâtı kaldırıldığı vakit günü o şairi şöyle demiş ebcet hesabiyle; "İkide birde koyup kaldırmakta kazan devrildi ocağı söndürdü"

BAŞKAN — İki dakikanız var efendim.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) — Ne çabuk oldu efendim insaf edin.

Şimdi, arkadaşlar, bakıyorsunuz Atatürk devrine taban tabana zıttır. Ho Şi Minh, Che Guavera'nın karşısında kilitli kapılar vardı, onlar bu kilitleri kırmak mecburiyetindeydi, ama buna şimdi lüzum yoktur, tokmakları çevirdiğin vakit açabilecek. Hangi anahtarla açacak bunu acaba? Selâmet Partili arkadaşlarımız bu anahtarlarını acaba kullandıracak mı? Bu meselelerin üzerinde ısrarla durmak ve eğilmek mecburiyetindeyiz.

Düşünce özgürlüğü; arkadaşlar düşünce Özgürlüğü bu millete pahalıya mal olur. Çok pahalıya mal olacaktır kardeşliği sağlıyamıyacaktır. Siz buna güleceksiniz, ama ben Türkiye'yi bölmekten, parçalamaktan korkuyorum, ümitsizim. Birkaç tane misâl verelim; Türkiye'nin yapısını ve tarihî akışını iyi bilmek lâzım. Meşrutiyet devrinde uhuvvet, müsavat, adalet, hürriyet çığlıkları ve sosyalizmi hareketleri Filibeli Zaden'in konferansında görürdünüz. İmparatorluğu yemiş bitirmiştir. Türkiye daha kültür bakımımdan tamamen millîliğe kavuşmamıştır. Yani milletlik vasfını bütünüyle taşıyor kabul etmeyiniz. Yarın çıkıp Barzani'ye mehdi resul derse, nitekim aralarında vardır. Bunun da özgürlüğü olacak anı? Hizbüt Tahrir Türkiye'yi bölmek için kalkarsa, onların hareketleri düşünce özgürlüğü olacak mı? Yahova şahitleri takip ediliyor, bu düşünce özgürlüğü sayılacak mı? Arkadaşlar bunlar, üzerinde durulacak meselelerdir. Ben doğrusu atimizden ürküyorum, korkuyorum. Alabildiğine fikir özgürlüğü, anarşi yaratır...

BAŞKAN — Lütfen bağlayın efendim.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) — Fikir başkadır onu, o fikri eyleme geçirmek için talebeyi teşvik etmek başkadır. Arkadaşım burada söyledi ve bunlar kitaplarda yazılı, fakat siz onu tahrik edip eyleme geçirecek olursanız, bu fikir olmaz, sadece tahrik olur, memleketi bölmek olur.

Bu arada 12 Martı da unutmayalım. 12 Mart belki parti olarak bizim aleyhimize olmuştur, fakat ben milliyetperver olarak defalarca ifade ettim; Türk Ordusu en büyük millî vazifesini yaptı. Bugün bunlar fikir özgürlüğü olduğuna dair gazetelerde yazılar görüyoruz. Bu ne demektir? Eğer öyle olmasaydı. Türkiye komünizmin pençesine düşecek son Türk Devleti olacaktır. Tarihin enginliğinden ders alırken Sayın Ecevit'in kitabına Atatürk'ün gençliğe hitabesini koymasını isterdim.

BAŞKAN — Bağlayınız efendim vaktimiz geçiyor.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) — Orhun kitabelerinden ders alınmasını isterdim. Dışarıdan gelen fikirlerle Türk devletleri nasıl parçalanmış ve yıkılmıştır. Maalesef Türkiye'mizde Türklüğünü inkâr eden var. Dindar arkadaşlarımız ben İslâmım diyor. O zaman da İslamcılık vardı, ama İmparatorluğun o devrinde ne getirdi. Ben burada kürsüde ilk defa kaydetmiştim, Müslüman Türküm diye. İftihar

edeyim, bunlar birbirinden ayrılmayan unsurlardır. Ne yazık ki bugün Türkiye'de tarihin derinliğine inmeyen kişilerde bu fikirlerde var.

BAŞKAN — Efendim vaktiniz tamam.

HÜSNÜ DİKEÇLİĞİL (Devamla) — Şunu da sormak istiyorum; yine kitaplar piyasaya çıktı, milliyetperver çocuklara baskılar başladı. Halbuki Hükümetin bunu şimdiden durdurması lâzım.

HÜSEYİN ATMACA (Denizli) — Kitaptan korkma.

HÜSNÜ DİKEÇLİĞİL (Devamla) — Ben kitaptan korkmam, fakat o kitaplar memleketi ne hale getirdi ve sıkıyönetim onları toplattı. Onları piyasaya sürüp çocukları eyleme mi teşvik edeceksiniz?

HÜSEYİN ATMACA (Denizli) — Öğretmen olarak kitaptan korkma.

BAŞKAN — Lütfen karşılıklı konuşmayalım efendim.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) — Ben öğretmen olarak korkmuyorum, ben okuyorum. Bir defa tahammülü olan, benim zamanım olsaydı size bunların neler doğurduğunu açıkça söylerdim. Bu fikir özgüllüğü mü olacak? Mülkiyede genç Kuseyri arkadaşı tarafından öldürülecek. Şu beyaz kitap elimizde, bundan ibretle ders almalıyız.

BAŞKAN — Evet efendim vaktiniz doldu.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) — Her halde Melen Hükümeti yayımladı, bundan ibret dersi almalıyız. Arkasından hocalar yürüyüşe geçecek, bu hocalık vasfına sığar mı soruyorum?

BAŞKAN — Lütfen efendim vaktiniz geçti.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) — 12 Mart'tan sonra meydana çıkacak, biz öldürdük te sağcıların üzerine attık, diyecekler milliyetperver 17 tane vatansever evlât şehit edildi, gitti ve Türk Ordusuna komutanına silah atıldı, bunlar fikir suçu sayılmayacak mı? Tekrar karışıklığa meydan mı verilecek?

BAŞKAN — Sayın Dikeçligil, sözünüzü keseceğim.

HÜSEYİN ATMACA (Denizli) — O fikir suçu değil.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) — Fikir onu eyleme sevk etmiştir. Şimdi yine aynı boşluktan faydalanmak suretiyle siz bu hareketleri Türkiye'de doğurduğunuz gün mesul olacaksınız.

BAŞKAN — Efendim, Sayın Atmaca ile münakaşanızı dışarıda yapın, vaktiniz doldu.

HÜSNÜ DIKEÇLİGİL (Devamla) — Her halele şimdiden ben Hükümeti teyakkuza davet ederim. Bu hulusların üzerinde titizlikle durmayı, lâzımdır. Arkadaşlarıma soruyorum, müfredat programları milliyetçilik esasına müstenit, bunu hangisi yapıyor? Gençleri alabildiğine tahrik edecektir, kendi fikir istikametine doğru çekmeye çalışacaktır.

HİLMİ NALBANTOĞLU (Erzurum) — Sayın Başkan, biz de 20 dakika konuşacak mıyız?

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) — Sayın Başkan, vakit kısa, yalnız.

BAŞKAN — Vakit geçti efendim, kısa değil.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) — Çok teşekkür ederim. Konuşmamı bağlıyorum efendim. Müsadenizle bitiriyorum.

BAŞKAN — Efendim, konuşmanızı bitiriniz artık.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) — Sayın Başkanım, bir cümle ile bağlıyorum.

Şimdi, arkadaşlarımız kafalarına yerleştirdiklerini atmalı ve ondan sonra Türkiye'nin, gerçeklerine samimiyetle eğilmeli, ideolojik münakaşa veya doktrinlerin, inançların Türkiye'yi Demirperde gerisine atacağını düşünmeli ve de Cumhuriyet Halk Partisi arkadaşlarımız Milliyet Gazetesinde çıkan ve "İkinci Dünya Harbine Türkiye hiç girmedi" diye Menemencioğlu ve etrafımdakilerin komünist tehlikesini Avrupa'ya ilk defa duyurduklarını ve Avrupa'yı istila edeceklerini söylediklerini kulaklarından çıkarmamalıdır.

Bunun için, ileri düşünce ve fikir özgürlüğünden de bu kadar müsamaha ile Türkiye'nin, kardeş olacağım, hilafı kanaatımca düşünmemeli. Bu hususta basiretli olmaya davet ederim. Saygılarımla. *(A.P. sıralarından alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın üyeler, bazı muhterem arkadaşlarım "Biz de 20 dakika konuşacak mıyız?" diye soruyorlar.

Arkadaşlar, Başkan ne yapabilir! Ben ikazımı yapıyorum. Kaç defa ikaz ettim. Başka ne yapabilirim? Lütfen arkadaşlar Divana yardımcı olsunlar. Kimseyi zorla kolundan tutarak aşağıya in diremeyiz. Çok istirham ederim.

Sayın Kâmran İnan, üzerinde buyurunuz.

KÂMRAN İNAN (Bitlis) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Hükümet programının dış politikayla ilgili bölümü hakkında görüşümüzü sunmadan önce Cumhuriyetimizin 51'nci yılının ilk Hükümetini, memlekette alışılmamış derecede uzayan Hükümet bunalımını sona erdirmek konusunda gösterdiği başarıdan dolayı tebrik etmek isterim.

Çalışmaları millî menfaatlerimize uygun düştüğü sürece bizi karşılarında bulmayacaklardır.

Gerek Koalisyon Protokolü ve gerek Hükümet Programında dış politikadaki millî tercihlerimizin muhafaza edilmekte bulunduğunu memnuniyetle görmekteyiz.

"İçinde bulunduğumuz ortak güvenlik sistemine ve mevcut ittifaklarımıza bağlı barınacaktır" denmektedir.

Seçim konuşmalarında, C.H.P. 1973 seçim bildirgesinde. Koalisyon Protokolünde ve Hükümet Programında "NATO" kelimesinin kullanılmasından itina ile

kaçınılmış, ortak güvenlik sistemlinden söz edilmiştir. Siyasi hayatta bu kamuflâjı mazur görmek gerektiğini kabul ediyoruz. Ancak, memnuniyetle beyan edeyim ki, 1 Şubat 1974 tarihli gazetelerde çıkan Sayın Başbakanın dış politikayla ilgili bir beyanatında şu cümleyi memnuniyetle kaydettim.

"NATO üyesi bir memleket olarak kalmaya ve Avrupa Ekonomik Topluluğunla tam üye olmak yolundaki çalışmalarımıza devam edeceğiz"

Buradaki cevaplarında aynı cümleyi tekrar suretiyle bunu tescil ve beyan etmelerini kendilerinden istirham edeceğim.

"Millî güvenliğimiz ve savunmamız için yalınız ortak sistemlerle yetinilmeyecek, kendi millî savunma politikamız, stratejimiz ve imkânlarımızla geliştirilecektir" denilmektedir.

Bu sözler, senelerden beri takip edilegelmekte olan ve tatbik edilen bir siyasetin ifadesidir. Bu beyana aynen katılıyoruz.

"Topraklarımızdaki ortak savunma tesislerinin, savaş araç ve gereçlerinin Türk Devletinin denetimi altında bulunmasına daima itina edilecektir." denilmektedir.

Burada Koalisyon Protokolü ile Hükümet Programı arasındaki ufak fakat ilerici bir farkı da dikkatlerinize arz etmek isterim.

Buna rağmen bu cümle, konuyu yakından bilmeyen, senelerce bilgi veya iyi niyet noksanlığıyla sürdürülen propagandaların tesiri altında kalmış kimselere hitap etmektedir, gerçeği yansıtmamaktadır ve bunu sahipleri de bilmektedir.

Ordumuz, müşterek savunma kuvvet hedefleri ihtiyacı olan ortak savunma teslisleri, plânlama inşa ve kullanma safhalarından tamamiyle millî makamlarımızın kontrolü altında bulunmaktadır. Bunlarla ilgili müşterek kaidelerin tespiti dahi yetkili makamlarımızın iştirak ve muvafakatiyle olmaktadır. İki taraflı ilişkiler çerçevesine giren ortak savunma tesisleri üzerinde dahi 1969 anlaşmalarıyla tam kontrol hakkımız sağlanmıştır. Uygulamada bir noksanlık veya ihmal mevcut ise, bu millî hayatımızın her alanında görülen hepimizin şikâyet ettiğimiz, fakat bir türlü düzeltemediğimiz ihmallerin bir devamından ibarettir. Kontrol hakkı hukuken mevcuttur.

İkili anlaşmalar, yapılamasında hiçbir kusuru olmayan A.P. iktidarı tarafından önemle ele alınmış, büyük bir itina ve başarıyla ıslah edilmiş, dış politikamızın bağımsızlığını kemaliyle koruyacak bir hale sokulmuştur.

Bunların neresini kusurlu buldukları ve meyi düzeltecekleri anlaşılamamaktadır.

Protokolün dış politika temel görüşleri arasında "Kışkırtıcı olmayan bir politika izlemek ten" söz edilmektedir.

Şimdiye kadar dış politikasında kışkırtıcı olmayı bir temel görüş olarak alan bir Devlet gösterilemez. Başkasından farklı olmak ihtiyacını lüzumsuz ile karşılamak yoluna gitmemelidir.

Avrupa Ekonomik Topluluğu ile olan ilişkilerin esas anlaşmalar doğrultusunda yürütülmesine devam edileceği teminatı verilmekte, "ancak ek protokoller yeniden ele alınacak" denmektedir.

Koalisyon ortaklarından birisinin Avrupa Ekonomik Topluluğu karşısındaki tutumu seçimler sırasında söyledikleri ve seçim beyannamesinde ilân ettikleri bilinmektedir.

Bunları okumak, burada tekrar etmek suretiyle kendilerini Yüksek Heyetiniz, basın ve kamuoyu karşısında güç durumda bırakaraktan içtinap edecek, memleket menfaatına bulduğumuz bu hayırlı değişikliği memnuniyetle kaydetmekle yetineceğiz. Kendilerini, bu konuda gösterdikleri anlayış ve feragattan dolayı tebrik etmek isteriz.

Ek protokollerin yeniden ele alınması hususuna gelince, bunu memlekete dahi çok faydalı olmak yarışının samimî bir ifadesi olarak kabul ediyoruz.

Bu mevzudaki muhtemel teşebbüslerini şimdiden gölgelendirmemek için münakaşasını yapmaktan, kesin bir hüküm beyanından kaçınacağız.

C.H.P. nin 1973 Seçim Bildirgesinde "C.H.P. Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğuna tam üye olarak katılmasını ekonomik açıdan olduğu kadar" Altını çiziyorum, "siyasal açıdan da yararlı görüş" denmektedir.

Bu amaçta, hedefte birleşiyoruz. Bu hedefe ulaşmak için seçilecek yol ve metotta şüphesiz serbestileri olacaktır. Yalnız daha fazlayı sağlama gayreti içinde eldekini kaçırmamak gerekir.

Ayrıca, burada müsaadenizle bu Katma Protokol hakkında çok şeyler söylendi, yakında bir fırsat doğmaktadır. Biliyorsunuz, Katma Protokol altı üye arasında yapılmıştı. Bilâhare Avrupa Ekonomik Topluluğunun altı üyelikten dokuza çıkması üzerine bu protokol hükümlerinin yeni üç üye için de geçerli olmadı hususunda müzakereler yapıldı. Bu müzakerelerin yapılması ve bu yeni Katma Protokolün imzası sırasında A.P. iktidarda bulunmamaktaydı ve bu protokoller yakında Sayın Hükümet tarafından Yüksek Meclislerin önüne sevk edilecektir. Şayet bu protokol uygun görülmüyorsa bunun sevkinden vazgeçilebilir, yeniden müzakereye gidilebilir veya Hükümet bu protokolü Yüksek Meclislere sevk ediyorsa, o zaman 1'nci Ek Protokolü aynen kabul etmiş sayılır.

Dış meselelerimizin başında gelen, etrafında hepimizin birleştiği bir millî dava olan Kıbrıs konusuna gelince;

Hükümet bu mevzuda şimdiye kadar takip edegelmekte bulunan tutumdan farklı yeni bir görüş getirmektedir. Bu görüşü eleştirmeyeceğiz.

Kıbrıs üzerindeki ahalî haklarımızın korunması, bu milletlerarası andlaşmalarla oradaki soydaşlarımıza tanınan haklardan en ufak bir kısmının dede edilmemesi, Ada ile Anavatan arasındaki bağların muhafazası ve her ne pahasına olursa olsun "Enosis'in" önlenmesi kayıt ve şartıyla Hükümete bütün teşebbüslerinde yardımcı ve destek olacağız.

Koalisyon Protokolünde yer alan ve Hükümet Programına yansıtılmış bulunan başlıca meseleler hakkında görüşümüzü böylece tespit ettikten sonra dış politika ile ilgili bazı mülâhazalarımızı bu vesile ile Yüksek Heyetinizin bilgilerine sunmak isteriz;

Değerli arkadaşlarım; dış meselelerin iç soranlar kadar yoğunlaştığı, önem kazandığı bir devrede bulunuyoruz. Enerji buhranı dünyadaki ekonomik ve sosyal dengeyi tehdit etmektedir. Gelişen dünya ticareti, Amerika Birleşik Devletleri dış ödemeler dengesindeki devamlı açıklar, 1944 Broton WooIs'de temeli atılan dünya para sistemini geçersiz hale getirmiş, reform yolunda çalışmalar yapıldığı, formüller arandığı sırada baş döndürücü bir şekilde artan petrol fiyatları yepyeni bir durum yaratmıştır.

BAŞKAN — Üç dakikanız kaldı efendim.

KÂMRAN İNAN (Devamla) — Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Bu yeni durumdan en çok gelişme halinde bulunan memleketlerin ve bu arada memleketimizin müteessir olacağı genellikle kabul edilmektedir. Gelişme halinde bulunan memleketlerin halen aldıkları yıllık dış yardım toplamı 8,5 milyar dolar civarındadır. Akaryakıt fiyatlarına yapılan zamların aynı memleket için ilâve maliyetin 14 milyar dolar civarında olacağı hesaplanmaktadır. Buna ayrıca yatırım mallarında baş gösterecek fiyat artışlarını da katmak gerekecektir.

Bu her iki faktöre ilâveten memleketimiz yönünden işçi gelirlerinde kaydedilecek düşmeyi de hesaba katmak icabetmektedir. Batı Avrupa ülkelerinde enflâsyonun çift rakamlara ulaşmış bulunması ve daha da artmak temayülünü göstermesi, memleketimizde son üç yıldan beri % 20'leri bulan fiyat artışlarını daha da kamçılayacaktır. Hükümeti bekleyen birinci sorun iktisadidir ve bu yalnız millî tedbirlerle çözülebilecek karakterde değildir.

Diğer önemli bir konu; Batı dünyasındaki gelişmelerdir. Amerika Birleşik Devletleri Atlantik ilişkilerini, Avrupa ile olan münasebetlerini de gözden geçirmek lüzumunu hissetmektedir. Şartlar beş yıl öncesine nazaran değişmiştir. Avrupa'da birleşme hareketi geçici bazı zorluklara rağmen kuvvet kazanmaktadır. Ekonomik bütünleşme, siyasi birlikle tamamlanmak yolundadır. Savunma alanında da işbirliği ihtiyacı duyulmakta, münakaşası yapılmaktadır. Son Orta - Doğu krizi Yalta devri hatıralarını geri getirmiş, başta Fransa olmak üzere Batı Avrupa ülkelerinde bir şok tesiri yaratmıştır. Tek ağızdan konuşmadıkça dinlenmeyecekleri, kaale alınmayacakları hakikati ile uyanmışlardır ve tek ağızdan konuşmaya başladılar bile. Cenevre deki Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansında bu görülüyor, Viyana'daki karşılıklı kuvvet İndirimi görüşmelerinde bu görülüyor, 11 Şubatta Washington'da yapılacak enerji konferansında bu görülecek. Bu gelişmeler bizi, izole olmak tehlikesi ile karşı karşıya getiriyor.

Bir taraftan Amerika Birleşik Devletleri, diğer taraftan Dokuzlar Avrupa'sı bizim söz ve menfaat sahamızı daraltıyor. NATO'da biz artık kanat değil, kenar memleketi haline düşeceğiz. NATO'ya girişimizden 22 sene sonra İrlanda da ki, daha 1,5

yıl önce Avrupa Ekonomik Topluluğuna katılmıştır, daha az müessir, daha az söz sahibi bir duruma düşüyoruz.

BAŞKAN — Lütfen bağlayınız efendim.

KÂMRAN İNAN (Devamla) — Sayın Başkan, Yüksek Heyet müsaade buyururlarsa 5 dakikalık ilâve zaman rica edeceğim.

BAŞKAN — Efendim, Sayın Hatip 5 dakikalık bir zaman arzu ediyorlar, oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir. Buyurun efendim.

KÂMRAN İNAN (Devamla) — Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Diplomasimiz bu alanda gerekli uyanıklığı maalesef göstermemiş, kazanılmış haklarımızı koruyamamış (Kelimenin burada sırası gelmiştir) renksiz bir politika gütmüştür. Vakit kaybetmeden Dokuzlar siyasi danışma mekanizması ile İlişkilerimizi geliştirmeli, bir sisteme bağlamalı ve bilgi verilen bir üye değil, danışılan birliye olmalıyız. Unutulmamalı ki, Avrupa Ekonomik Topluluğuna girişimiz her şeyden önce siyasi bir tercihtir. Hükümetin bu alanda çok aktif bir politika gütmesi, Dokuzlarla olan bağlarımızı enine ve derinliğine geliştirmesi gerekecektir. Bu istikametteki çalışmalarda kendilerine destek olacağız. Bu mevzua bütçe görüşmelerinde daha geniş bir şekilde dönebilir, münakaşa edebiliriz. Memleketimizin uzun vadeli istikbalinin bulunduğu bir konudur bu.

Dünyadaki ve özellikle Avrupa'daki bütün yumuşama ve işbirliği belirtilerine Cenevre ve Viyana'daki çok taraflı Doğu-Batı müzakerelerine, Cenevre'de halen ara verilmiş bulunan iki taraflı SALT-II görüşmelerine, Federal Almanya'nın bütün Doğu Avrupa memleketleriyle münasebetlerini normalleştirmesi ve her iki Almanya'nın Birleşmiş Milletlere girmelerine, Sovyetler Birliği ile Amerika arasında 25'e yakın anlaşma imzalanmış bulunmuş olması ve nihayet Çin'in Milletler Topluluğuna alınmış olmasına rağmen ihtilâf hatta ihtilâflar devam etmekte. Son Orta-Doğu krizinde görüldüğü üzere nükleer savaş tehlikesi devam etmekte, Amerika Birleşik Devletleri 1974 - 1975 bütçesinde savunma masrafları olarak 99 milyar dolar teklif ederken, Sovyetler Birliği millî gelirinin % 9,2'sini askeri masraflara ayırmaktadır. Böyle bir dünyada uyanık bulunmaya, ittifaklarımızı canlı tutmaya mecburuz. Türkiye'yi yalnızlığa itici her türlü davranıştan kaçınmak gerekir. Türkiye, sözüne, ittifakına güvenilir bir Devlet karakterini muhafaza edecektir. Bu hepimizin müşterek görevidir. Bütün bunları Millete anlatmak, izah etmek gerekecektir.

Millî destekten mahrum bir dış politika, bugünkü dünyada bilhassa demokratik ülkelerde itibar bulamaz. Dış politikayı artık kapalı kutu olmaktan, bakanların inhisar ve zevkine terkedilmiş bir saha olmaktan çıkarıp, demokratize etmek, Millete götürmek lâzımdır.

Birçok meselemizin dışarıda kâfi kuvvet ve anlayışı bulamaması, millî destekten mahrum oluşundandır. Parlâmento ve kamuoyunu, çeşitli konular karşısındaki tutumumuzun tespiti, görüşümüzün olgunlaşması münakaşa ve çalışmalarına iştirak ettirmek gerekmektedir. Demokrasimiz artık bu aşamaya gelmiştir. Günümüz-

de iç politika ile dış politika birbirinin fonksiyonu haline gelmiş bulunmaktadır. Bir memleketin iç rejimi, onun milletler topluluğundaki yerini tayin etmektedir. Batı demokratik sistemini benimsemiş olan memleketimizin aynı rejimi uygulayan memleketlerle işbirliği yapması tabiîdir. Batılılaşma hareketimizin amaç ve icabı da budur. Dış alanda millî tercihlerimize istikametimiz belirlenmiştir; devamlılık karakteri arz etmektedir. İktidar değişikliği, aynı hedeflerin takibinde bir stil değişikliğinin ötesine geçmemelidir.

Bulunduğumuz yer, dış politikada fantezilere müsaade etmemektedir. Dış politikada tek geçerli kaide gerçekçi olmaktır. Tek objektif değerlendirme kıstası ve aynı zamanda hareket noktası millî menfaatlerimizdir. Bu doğrultuda kalındığı sürece Hükümete destek ve yardımcı olacağız. Herhangi bir inhiraf gördüğümüzde ikaz vazifemizi yapacağız. Bunu müsamaha ile karşılayacaklarını umarız.

Bu amaçlara ulaşmak, bu politikayı sıhhatli bir şekilde uygulamak için lüzumlu vasıta, teşkilât hakkında da bazı düşünce ve temennilerimizi ifadeye müsaadelerinizi rica edeceğiz.

Son iki yıllık sakat ve maalesef biraz da keyfî tatbikat neticesi hariciyemizin kıymetli genç elemanları şevk ve ümitlerini kaybetmiş bulunmaktadırlar. Kalite bir tarafa itilmiş, kantite ile iş görülmüştür. Bunu düzeltmek, gençlere imkân tanımak lâzımdır.

Geçmiş iktidarların müştereken sorumlu oldukları diğer bir durum da dışarıda maliyeti gittikçe artan, verimliliği ise ters orantılı bir şekilde düşen teşkilâtın dağınık halidir. Muhtelif bakanlıklarda dışarıya adam göndermek yarışı başlamıştır. Halen yılda 45 milyon doları aşan dış hizmetler masraflarının 15 milyon doları hiçbir hizmet karşılığı olmaksızın ve maalesef himaye ve şahsî mülâhazalarla tayin edilmiş 200 kadar insana verilmektedir. *(Alkışlar)* Sunî şekilde görevler icad edilmekte, mahdut kaynaklarımız bazı şahısların refah ve konforu yolunda heba edilmektedir. Dışarıda görevli kimselerden vazifenin aradığı şartlara haiz olanların nispeti % 20'yi geçmez. Bu durum, maliyetinden başka memleketimizin dış imajını da tahrip etmektedir. Bu meselenin üzerine ciddî bir şekilde eğilmenin zamanı gelmiştir. Hükümete bu sahada yardımcı olacağımızı peşinen arz ve beyan ederiz.

Teşekkür ederim. *(Sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın İnan.

Sayın Hamdi Özer lehinde buyurunuz efendim.

HAMDİ ÖZER (Malatya) — Sayın Başkan, Sayın Senatörler;

Yeni Hükümetin Programı hakkında görüş ve dileklerimi sunacağım. Bu Hükümet Programı başarı ile uygulama yoluna girince, bu yol üzerine dikilecek iki zıt engelle savaşmak zorunda kalacaktır. Bunlardan biri vurgun ve sömürücüler, diğeri de komünizm ve her çeşit dikta niyetleridir.

Yem Hükümetin özellikle bunlara karşı çok uyanık ve güçlü bulunmasını diliyorum.

Vurgun ve sömürü anarşisi yok edilince eylemli anarşiler ve dolayısiyle her renk dikta, girecek kapı bulamayacaktır.

Tabana yayılan sosyal adalet ve refah, Cumhuriyetimizin kalesi olacak, namuslu, dürüst, vicdanlı ve uyanık her vatandaş onun en güçlü muhafızı olarak Hükümetinin safında yer akacaktır.

Tarih göstermiştir ki, bir Hükümet halkını koruduğu ve kolladığı ölçüde halk tarafından korunur ve yaşatılır.

Sayın Senatörler; bu Hükümet bir koalisyon Hükümetidir. Koalisyon Hükümetleri birden fazla siyasi partiden vücut bulacağı için programları da hiçbir zaman tek bir partinin programı olamaz. İşte bu nedenle koalisyon partilerinden hiç biri millete sundukları kendi programlarındaki vaatlerden ötürü tanı bir sorumluluk içinde bulunamaz. Çünkü her sorumluluk bir yetkiye dayanır. Milletin verdiği yetki ölçüsünde her parti kendi programlarına göre iktidar veya muhalefet yapabilir.

Sayın Ecevit Hükümetinin Programı C.H.P. ve M.S.P.'nin ortak görüşleri olduğu halde, bu partilerden hiç birinin programı değildir.

Ancak, bu Hükümetin en üstün gücü, her iki patinin siyasal, sosyal ve ekonomik görüşlerindeki uyarlıktır. Bunun içindir ki, bu alandaki başarısızlığına mazeret bulamaz ve millete kabul ettiremez.

Öyle ise bu Hükümet, kendi partilerinin de kaderini çizen bir sorumluluğu yüklendiğini düşünerek birlik ve uyarlık içinde çalışmak zorunda olduğunu unutmamalıdır.

Sayın Senatörler; koalisyon hükümetleri, bir bakıma muhalefetleri kendi bünyelerinde taşırlar. Bununla beraber demokrasinin tabiatında olan bu biçim siyasi iktidarlar. İleri demokrasilerde oldukça güçlü, inandırıcı ve ömürlü olabilmektedir. Çünkü onlarda iyi niyet, insaflı muhalefet ve milletin hakemliğine, takdirine hürmet vardır.

İktidar görevini elinden aldı diye millete küsmek ve kendisine rahmet okutmak için gelecek iktidarlara bir harabe bırakmak yoktur.

Savaşı kaybeden ordular geri çekilirken, terk ettikleri alanı yağmalar sonra yıkar, yakar ve düşman için bir ölüm batağı haline sokarlar. Bu batak temizlenmedikçe bir adım ileri atılamaz.

Şimdi bu Hükümeti Millet ve tarih huzurunda uyarıyorum. Sayın Hükümet, Türkiye'miz yıllardan beri iktidar çatanalarının savaş harabesi haline gelmiş ve Milletimiz bir bunalım batağına saplanmıştır. Onu kurtarma, koruma ve ileriye yürütme görevini aldın. Bütün yollar vurguncuların istifleriyle barikatlanmış ve pusularla kordon altına alınmıştır.

Yürütme organı olarak bu engelleri temizlemeden ne kendin yürüyebilecek ve ne de yürütebileceksin. Bunun için derhal cesaretle harekete geç. Bütün istiflere baskınlar yap, herkesi, mal bildirimine tabi tut, fazla malları normal fiyatla satınal ve piyasaya halkın ihtiyacına sun. Yanlış beyanda bulunanlar için namuslu vatan-

daşların ihbarlarını teşvik et ve mükâfatlandır. Malî polis ve diğer Devlet görevlileri tarafından baskınlar yapılsın, saklı istifler kaçak mal gibi müsadere edilsin ve sahipleri Millî Koruma Mahkemelerinde ağır müeyyidelerle cezalandırılsın. Bunlar Devlet yapısını tahrip eden suçlular olarak asla af yüzü görmesinler. Vergi kaçakçılığı önlensin. Küçük esnaf, eğlence yerleri ve her çeşit kulüplerle açık ve gizli çalıştırılan evlere götürü vergi sistemi uygulansın. Devlet adına bunları soyanlar, mühürleme ve mühür açma oyunlarıyle toplumu maddî ve mânevi çöküntülere sokmasın. Devletin bünyesinden, maaşlı soyguncular ve rüşvet kadroları çıkartılsın.

Sayın Senatörler, Milletin ve rejimin bağrına çevrilmiş olan vurgun ve sömürü silahlarını müsadere etmenin bir yolu da varlık vergisidir. Buna bilhassa bugün daha çok ihtiyaç ve zaruret vardır.

Bir azınlık gruba, 40 milyon insanı köle olmaktan kurtarmalıyız. Bunlar vatanımızı ve milli servetlerimizi parsellemiş ve talan etmişlerdir. Küçük dereceli bir memur ve işçi kadar bunlar Devlete vergi ödemiyor ve Devlet bunların hilelerine karşı âciz kalıyor. Bunlar bütün giyecek, yiyecek maddelerini para zoruyle istifleyip, toplumu kıtlıkla terbiye ederek teslim almaya çalışıyorlar. Bunlara Devlet ve Millet olarak karşı koyamazsak, kıtlıktan kopacak kızıl kıyamet rejimleri en son Türk Devletini de sürükleyip götürecektir.

BAŞKAN — İki dakikanız kaldı Sayın Özer.

HAMDİ ÖZER (Devamla) — Bir eliyle yurttan toplayıp diğer eliyle yurt dışına kaçıran vatan hainlerine "Bu vatan bizimdir" demenin zamanı tükenmek üzeredir.

Sayın Senatörler; 67 ilimizde belirli maddeleri depo edenler vardır. Bunlar Millete karşı cephe almış "Ne varsa topla, Milletten sakla" parasıyle Millete saldırmaktadırlar. Bunun için millî korunmaya muhtacız. Bu ihtiyacın örnek bir gerekçesi olarak Malatya halkının şu ihbarını duyuruyorum;

Malatya'da şeker fabrikası var, fakat şeker yok. Çünkü Malatya'ya tahsis edilen şeker fabrikadan Malatya plâkalı nakil araçlarına yükleniyor, 3 kilometre ötede Gaziantep plâkalı araçlara aktarılarak bu ilin istifçilerine götürülüyor. Bu şekerleri şu anda onların ambar ve depolarında veya Suriye sınırından geçerken yakalamak mümkündür. Bu da gösteriyor ki, bu toplum yağma ve talan içinde uçuruma doğru sürüklenmektedir. Buna karşı Hükümetin güçlü tedbirler almasını Millet ve Parlamento olarak desteklemeye mecburuz. Destek yerine köstek olmaya çalışanların ömürleri kısa sürecektir.

Komünizm veya faşizmin gelmesini istemeyenler bu konuda birlik olmaya mecburdur. Birkaç yıl önce söylediğim gibi, kurşunlar boş tenekeleri deler geçer, fakat dolu tenekeleri patlatır. Fakir, fukaranın nafakasını istifleyen ambar mideler bunu bilmelidir.

BAŞKAN — Lütfen bağlayınız efendim.

HAMDİ ÖZER (Devamla) — Muhterem Başkanım, çok istirham ediyorum, iki dakikalık müsaadenize de benim ihtiyacım var, bir arkadaşım müsaade almadan 15 dakika konuştular.

BAŞKAN — Efendim, ben ikâz etmekle vazifeliyim, siz de tecrübeli parlamentersiniz, devam edersiniz.

HAMDİ ÖZER (Devamla) — Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sayın Hükümet, güçlü, inandırıcı ve ömürlü olmak istiyorsan, kasırga kanatlı fiyatları halkım yetişeceği düzeye indirmeye ve durdurtmaya mecbursun.

Bugün fiyatların katsayısı 5 artmış, maaş ve ücretlerde bir artış olmamış; fakat halkımızın katsayısı sıfıra düşünüş ve sabrı patlama noktasına gelmiştir. O, bir tek umutla beklemektedir. O umut sensin. Bu bağ da koparsa korkarım ki, halk katsayısı olarak kendi merdivenini kendisi kuracak ve onun basamakları vurguncuların kendileri olacaktır.

Sayın Senatörler; Anarşiye, isyana ve her çeşit diktaya yeşil ışık tutarak, onlar ortaklık davetiyesi gönderen vurguncu cambazların elinden bu Milletin hayat ve haysiyetini haraç mezat olmaktan kurtaralım. Bunun için Hükümete yardımcı olalım.

Sayın Hükümet, görevini yapanken ne vurguncular ve ne de onların avukatları seni yıldırmasın. Çünkü Türk Milleti onlara karşı senin safında ve seninledir. Hak, yenemeyeceği hiç bir kuvveti yaratmamıştır. Türk Milleti haklı ve sana karşı umutludur. Bu umudun şerefi, senin yegâne servetindir. Sana olan güveni bu umuda lâyık olmakla sürdüreceksin. Ben de bu umudun ışığı altında sana başarı ve aziz Milletime mutluluk diler, yüce Senatoya saygılar sunarım. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

BAŞKAN — Teşekkür ederiz Sayın Özer.

Sayın Fethi Çelikbaş, aleyhte; buyurunuz.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Cumhurbaşkanınca S.Ü**.) —** Sayın Başkan, Cumhuriyet senatosunun değerli üyeleri;

Cumhuriyet Halk Partisi ve Millî Selâmet Partisinden oluşan Ecevit Hükümetinin Programı üzerinde söze başlarken, uzun yılların badirelerinden geçerek Milletimizin bugüne ulaşmasını mesut bir netice olarak karşılıyor ve Türk siyasi hayatında sorumluluk deruhte eden her kişinin bu neticenin kadir ve kıymetini ilelebet muhafaza etmesini, takdir etmesini temenni ediyorum.

Derhal ifade edeyim ki, Milletimiz bu noktaya kolay gelmemiştir. Hadiselere isabetli teşhis koyamamak bunun başlıca âmili olmuştur. 12 Marttan bu yana vazife gören Hükümetlerin sıkıyönetim makamlarının ve fedakâr, vazifeşinas kolluk kuvvetlerinin gayretlerini bugün küçümsemek isteyenlere karşı, Cumhuriyet Hükümetinin eğer kusurları varsa tecziye etmesinin, kusursuzlar ise onları savunmasının vazifesi olduğunu belirtmek istiyorum.

Türkiye'de nasıl düşünürsek düşünelim, Cumhuriyetin bekasına karşı göz dikmiş, son müstakil Türk Devletini imha etmek için pusu kurmuş kuvvetler maalesef mevcuttur. Bunu görmemezlikten gelmek tarihin ve milletin sorumluları affetmeyeceği bir sonuç olacaktır; ama memlekette bundan büyük, telâfisi mümkün ol-

mayan elim neticelere gark olacaktır. Bu itibarla, geçmiş hadiseleri küçümsemeden başta Hükümet ve iktidar bütün partilerin ve sorumluların hadiseleri layık olduğu ölçülerde değerlendirerek, memleketimizin bir daha bu noktalara gelmemesinde müşterek bir hattı harekette ittifak etmesini temenniye şayan görmekteyim. Bu da gayet kolaydır. Hükümet, kanun hâkimiyetinde titiz davranmalıdır. Kanunları uygulamasında kendisine taraf olan veya kendisine yardımcı olan kuvvetlerin ki bugün sağda solla birtakım kıpırdanmalar görülmektedir, Hükümeti taciz eder duruma gelmeleri muhtemeldir; bunlar karşısında cesaretle kanun hâkimiyetini tesis etmeli ve Hükümet, kanun hâkimiyetini tesis ederken, muhalefette vazife gören veya bitaraf vazife görenler de Hükümetin bu noktada sendelemesine meydan vermeden takviye edecek kararlı bir tutumun sahibi olmalıdır. Eğer kanunlar kendi nokta-i nazarımıza uygun düşmüyorsa yapılacak iş, süratle kanunların değiştirilmesidir.

Bu itibarla, memleketimizin selâmetli bir idareye kavuşabilmesi, kurulabilmesi, yürütülebilmesi; her ne pahasına olursa olsun kanunların ivazsız, garazsız uygulanmasına bağlıdır. İktidar ve muhalefet bu noktada müşterek bir anlayış içerisinde bulunmalıdır.

Hükümet programı, başlarken ve bağlanırken bir netice üzerinde durmaktadır. Türkiye'nin, bu koalisyon Hükümeti ile bir mutlu devreye açılmış okluğunun beyanı ile başlıyor. Mutluluk sübjektif bir halettir. Bugün hapishanede çilesini dolduran vatandaş için mutluluk derhal hürriyetine kavuşmasıdır; işsiz bir vatandaş için mutluluk bir iş sahibi olup para kazanmak, çoluk çocuğunun, ailesinin nafakasını sağlamaktır. Pahalılıktan müstarib olan bir ailenin mutluluğu, bu pahalılığı yenmesi, gelirini bu pahalılığı yenecek seviyeye yükseltmesi veyahut da umumî fiyat seciyesini, istihlâk maddilerinin fiyatlarım düşünerek onun hayat pahalılığının ıstırabından kurtarılmasıdır. Bunun gibi olaylar. Bu itibara, hapishanede yatan vatandaşın hürriyetine kavuşturulması güç bir şey değildir, bu konudaki görüşlerimizi genel af tasarısı geldiğinde elbette söyleyeceğiz, onun üzerinde durmayacağım; fakat ne Hükümet programında layıkı veçhile yer aldığım gördüğüm, ne ele konuşmalarda üzerine eğilindiğini göremediğim Türkiye'yi büyük ıstıraplar içerisinde kıvrandıran mühim dava, ekonomik sosyal dava, Sayın arkadaşlarım bilesiniz ki, işsizlik davasıdır. Bendeniz 20 yıl fasıla ile her 10 yılda bir Hükümet sorumluluğu almak durumunda bulunan bir arkadaşınızım. 1953 - 1954 yılında ayda iki - üç kişi iş isterdi, 1962 - 1963'te bu haftaya çıktı, fakat son defa gördüğüm günde düzinelerle vatandaş ve insan haysiyetine yakışmayacak şekilde yal-vararak vazife ister durumdadır. Türkiye'nin nüfusu büyük ölçüde artmaktadır. Buna iş sahaları açmak lâzım gelir. Hükümet programına baktım, Hükümet programında istihdam politikası ile alâkalı yeni iş sahalarının açılmasına imkân verecek sarih bir politikayı görmediğim gibi, böyle bir imkânın açılması yollarının, ürkütülme yolu ile daraltılması neticelerine varabilecek haller gördüğüm için onlara temas edeceğim.

BAŞKAN — İki dakikanız var.

FETHİ CELİKBAŞ (Devamla) — Muhterem arkadaşlarım, ben iki dakikadan fazla konuşmayacağım ve sözlerimi bağlayacağım.

Türkiye'de Devlet yatırımları ile iş sahası açılabilecek, özel sektör yatırımı ile iş sahası açılabilecek, kooperatif sektörü ile açılabilecek. Yani bir halk sektörü ile açılabilecek. Hükümet bu halk sektörünü ne cins bir üretim ünitesi olarak görüyorsa, bunu süratle uygulamaya geçmelidir. Ağır sanayide geçilebileceğini söylüyor, tekelde geçilebileceğini söylüyor. Buna geçildiği takdirde bir tereddüt zail olacaktır. Bunun gibi, iş âlemini tereddüt içerisinde bulunduran son derece bulutlu birtakım ifadelerden memleketi süratle sıyırıp, hakikaten 15 - 20 yıldan beri büyük yatırım gayretleri içinde bulunan iş âlemini süratle yatırıma teşvik edebilmek için, yeni suigenerist bu halk sektörü ne ise, onun kuruluşuna geçmeli, bir örnekle başkalarına bir zararı olmayacağı meydanı çıkarılmalıdır. Banka sistemi böyledir, kredilerden faydalanma böyledir ve çeşitli teşvik belgelerinden istifade edilmesi konusu böyledir.

Müsaade ederseniz bir noktaya daha temas edeyim. Mühim bir nokta; ihracatın geliştirilmesidir. Gerçekten Türkiye'de ihracatın geliştirilmesi, istihdam politikası da dahil olmak üzere. Türkiye'nin pek çok derdine deva olma imkânına sahip büyük bir potansiyel karakteri taşır.

Pazarların çeşitlendirilmesi öteden beri hükümetlerin üzerinde durduğu bir konudur. Ortadoğu'da, Afrika'da, Asya'da, hatta Uzakdoğu'da yeni pazarlar bulmak öteden beri hükümetlerin üzerinde çalıştığı bir konudur, yeni bir şey değildir; ama bu konuda sadece gayret sarf etmek kâfi değildir. Bunun için Türkiye'nin cihazlanması zaruridir.

Bu mühim bir konudur, temas edildi; ama ben de hal yolu da göstermek suretiyle pahalılık konusuna temas etmek istiyorum. Bugün vatandaşı en büyük ıstırap içinde kıvrandıran konu, işçide işsizlik, onun yanı başında da pahalılıktır. Pahalılık; üretim, dağıtım, tüketim münasebetlerimi zaman ve mekân içerisinde rasyonel bir organizasyona kavuşturmakla giderilebilir. Çeşitli tabirler kullanıyor, bırakınız onları. Ne yapacaksanız yapınız; ama her halükârda üretilen bir malı az fire vererek, dağıtıma tabi tutarak değer fiyatı ile müstehlike intikal ettirmenin cihazlanmasını kurunuz. Memleket bunları bekliyor; uzun vadeli programların verdiği neticeleri beklemek, sıkışık vatandaşın derdine deva olmak değildir. Hükümetin âcil tedbirlerle - daha evvel bir arkadaşım konuştu - merkezî sıklet kurmak suretiyle bazı neticeler alması, nihayet uzun vâde de tahakkuk edecek neticelere ulaşması için kendine, sabırlı olmasını temenni etmek imkânını verecektir. Böyle bir çalışma içerisinde bulunmasını temenni eder, bunun bütün Hükümet içerisinde kendine yegâne müttefik olacak cihazın, idare olduğunu da sözlerime ilâve etmek suretiyle belirtmek isterim. Bugün sağda, solda çıkan yazılar, idarede vazife gören ve yerlerine yetiştirilmesi sanıldığı kadar kolay olmayan üst kademedeki memurları haklı, haksız taciz etmiştir. Memurun, teknik bilgilerini Bakana ulaştırması vazifesidir; fakat Bakanın aldığı siyasi karara da müdahale etmemesi yine ona düşen bir vazifedir. Bu münasebetlerle Hükümet, administrasyon memleketin birçok problemlerine çare bulabilir. Aksi takdirde idareye ters düşen hükümetlerin muvaffak olduğunu tarih yazmamıştır arkadaşlar.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim, Sayın Çelikbaş. Sayın Turgut Cebe, üzerinde.

TURGUT CEBE (Ankara) — Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun Sayın üyeleri;

Uzun bir devreden sonra büyük seçimleri takip eden günler içinde sıkı olarak cereyan eden siyasi bir takım görüşmeler, münakaşalar, mücadeleler neticesinde millî iki partinin bir araya gelmek suretiyle bir koalisyon Hükümeti kurmalarını, geç olmasına rağmen takdirle ve sevinçle karşıladığımı evvelemirde ifade etmek isterim.

Benim iki partinin protokolünden sonra meydana getirmiş olduğu Program üzerinde önemli saydığım birkaç noktaya temas etmek suretiyle maruzatımı tamamlayacağım. Bu önemli gördüğüm noktalardan bir tanesi, Hükümetin Programının başında millî mahiyette bütün partileri ve tarafları içine almak suretiyle bir hükümet kuruluşu olduğunu ilk defa beyan edişidir. Yalnız mesele beyandan ibaret olmamak kayıt ve şartıyle tatbikatta da bunu görebilmeyi ümit ederek, kendilerini bu ifadelerinden dolayı tebrik etmek isterim.

Bu programda benim naçiz görüşüme göre en fazla noksanlık olarak telâkki edilecek bir bahis var. Bu husus şudur; İktidar grubunun, iktidar ortaklarının ve bunların kurmuş olduğu Hükümetin, Programında memleketin alanını, ortamını nasıl teslim aldıklarını beyan etmemeleri bir sakıncalı durum ortaya koymuştur. Nereden başlıyor Hükümet? Hangi noktalar üzerinde titizlikle durulmuştur da, bu noktaları mepde ittihaz ederek Devletin yeni yeni bir takım kuruluş içine girmesini temin edecek hangi mütalaaları ele almak durumunu hissetmiştir? Programda bu belirtilmiyor. Türkiye'nin enerji durumu, Türkiye'nin tarım politikası, Türkiye'nin siyasi durumu, Türkiye'nin içtimaî durumu, Türkiye'nin iktisadî durumunun evvelemirde noktalarla tespit edilmesi, nirengi noktalarıyle tespit edilmesi, ondan sonra kanavanın üzerine çizgilerin çizilmesi icap ederdi. Bunu bir noksanlık olarak telâkki ediyorum.

Ayrıca Sayın Başbakanı Hükümeti kurduğundan itibaren, Parlamentodaki davranış ve tutumlarını müşahade ettiğim için, bir noksanlığa bu vesileyle temas etmek istiyorum. Şimdiye kadar Parlamento hayatımızda görmüş olduğumuz, gelip geçmiş Başbakanların yalnız kaldığını belirtmek istiyorum. Sayın Ecevit'in ele particinin içinde Hükümet de yalnız işe başladığını müşahade ettiğim için tehlikeyi önceden kendilerine işaret etmeği önemli sayıyorum. Bir liderin, bir Başbakanın bir istişari organla mücehhez olmadan, bir danışma kurulunun desteğine ihtiyaç hissetmeden yol alması, hiçbir zaman sıhhatli bir neticeye vasıl olmayana sebep olmaz. Bunun üzerinde önemle durmasını ve ileride yapacağı hamlelerde yorulmamasını teminen bu önemli noktaya, mazide geçen hadiseleri göz önüne alarak zikretmeği faydalı mütalaa ediyorum.

Programda önemli gördüğüm ve ileride seçimlerde memleket sathında mühim izler bırakacağına kani olduğum 18 yaş meselesine geliyorum. Orta tedrisat içinde

öğretim görenlerin 18 yaşını doldurmasına rağmen, şayet 18 yaşını mepde kabul edeceksek, seçimden uzak tutulmasını ben hayretle karşılıyorum. 18 yaşında değil, 15 yaşından itibaren diyebilirim. Parti kademelerinde gençlik teşkilâtı namı altında vazife gören genç dimağları, genç vücutları nazarı dikkate almadan, orta öğretimde bulunuyor diye 18 yaşına gelmiş bir kimseyi sevmen sandığının uzağındı tutmak hatalı olur. Yine söylüyorum, eğer 18 yaşını mebde olarak tayin edeceksek, ister okul dışında, ister okul içinde olsun onun muhakkak surette sandık başına gitmesini temin etmeye gayret edelim. Üniversite çağında bulunan bir kimse de okul içinde bulunmaktadır. 18-17 yaşını bitirmiş kimseler bugün üniversitede öğretim görmektedir. Bunlara bu hakkı verirken, orta öğretimde bulunuyordu ve bunları bu haktan mahrum etmek abes olur kanısındayım.

Malî meseleler kısmında fazla vergi sağlama problemine gelirsek; Bunu sadece vergi mükelleflerinin hatalarından, kasıtlarından, ahlâkî redaetinden neşet ediyor düşüncesi içinde olunmamak lâzım gelir; Devlet adamlarının, Devlet nizamının tutarlı, sıhhatli, dürüst olmasına bağlıdır. Balık baştan kokar kanısı içindeyim. Vergi mükellefine itimadı telkin etmek lâzım. İtimad verilmediği müddetçe ondan hâsıla almak mümkün değildir.

Diğer bir meseleye geliyorum. Bu mesele, Cumhuriyet devrinden beri ilk defa tatbik göreceği anlaşılan bir mesele; mecburî ahlâk elerdi koymak. Ahlâk üzerinde evvelemirde ittifak etmek zarureti vardır. Ahlâk nedir? Evvelâ bunu bilmemizde zaruret vardır. Ahlâk dersi lüzumlu mudur, değil midir? Ne zaman ahlâkî birtakım değerlerde değişiklikler olur? Ahlâkî değerlerin değişmesinde sebepleri evvelemirde kestirmek lâzım gelir. Düne nazaran ahlâkî olan bir mesele, yarın gayriahlâkî telâkki edilebilir.

Dün gayri ahlâkî telâkki edilen bir mesele, yarın ahlâkî telâkki edilebilir. Kıstaslar ne olacaktır, ne diyeceğiz, dersanede hangi hoca, hangi öğretmen ne suretle ahlâk empozesi cihetine gidecektir, doneler nasıl hazırlanacaktır, nasıl aşılanacaktı? Memlekette belki de yarın birtakım uçurumlar hâsıl olacaktır. Çok kritik bir meseledir. Din probleminden, dinî terbiyeden daha önemlidir. Din ile ahlâk arasındaki çatışmaları ileride geniş kapsamlı olarak Önlemeye matuf tedbirler kâfi gelmeyebilir. Bu bakımdan bu meseleyi bir ahlâk buhranı içindeyiz gibi gösterip de ahlâk dersleri Cihetine gitmemiz lâzım geldiğini ifade etmeyi ben doğru bulmuyorum.

BAŞKAN — İki dakikanız var efendim.

TURGUT CEBE (Devamla) — Bu cemiyette de ahlâksız kimse olduğuna kani değilim. Değer anlayışıdır bu. Şarkta ahlâkî olan mesele Batıda gayriahlâkî olabilir. Anadolu'nun Doğusunda, Şarkında farklılıklar vardır. Bu bakımdan meseleye eğilirken çek titizlikle neşter vurmak zarureti vardır; ama programda vardır, tatbik ederler, sonra da programı değiştirirler.

Sağlık kısmında gördüğüm önemli bir husus şudur ve takdire değer bir hususdur. Bunun için Hükümeti de bu yönden tebrik etmekten uzak kalamıyorum. Kan ürünlerinin istihsali, nakli ve saklanmadı hususunda disiplinli bir kan politikasının geliştirilmesi... Bu fevkalâde iyi bir düşüncedir. Çünkü birçok hastanelerimizde kan

stoklarına rastlamak bazen mümkün olmuyor. Ciheti askeriyede ordunun içinde büyük kan stokları vardır. Bu kan stoklarını bir yerde, bir noktada, bir müessesede toplamının önemli faydaları olacağı zannındayım. Bu bakımdan da Sayın Hükümetin bu tasavvurunu, bu düşüncesini takdirle karşılıyorum.

Bir meseleye daha işaret edeceğim. Mesele tatbikattadır, nazariyatta da değildir. Kâğıt üzerindeki bazı ifadeler yarın su yüzüne çıkamayabilir. O bakımdan programın içine meseleleri, sorunları dâhil ederken tatbik edilip edilmeyeceği üzerinde evvelemirde durmanın herhalde daha faydalı olacağı kanısındayım. Çünkü önemli bir mevzu; haşhaş sorunu. Bu meseleyi halle çalışacağız deniyor. Bu müphem bir şey. Haşhaş sorununu öyle kolaylıkla bugünkü şartlar içinde, bugünkü dünya şartları içinde halletmenin kolay olmayacağı kanısındayım. Zaten ifade de müphem bir maliyet arz ediyor. Onun için diyorum ki, müphem olan, yapılması mümkün olmayan şeylerden bahsetmenin doğru olmayacağı kanısındayım.

Bütün bunlara rağmen Hükümetin muvaffak olmasını şahsen arzularım. İnşallah memlekete hayırlı hizmetler getirirler. Çalışmadan baharı sağlamanın mümkün olmayacağını ifade ederek, çalışkan bir Başbakanın elinde, fakat evvelemirde danışma heyetlerinin de muhakkak yanında bulunması lâzımdır, çünkü yorulacaktır Sayın Başbakan. Kolay değildir Devleti idare etmek. O bakımdan iştişareye ehemmiyet vermek suretiyle memleket hayrına hizmetler yapabileceğine inanıyorum.

Teşekkür ederim, kendilerine muvaffakiyetler dilerim, cümlenize sağlıklar sunarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Teşekkür ederiz Sayın Cebe.

İki lehte, iki aleyhte ve iki üzerinde 6 arkadaşımız konuşmuş bulunmaktadır. Elimizde 4 tane yeterlik önergesi vardır. Bu yeterlik önergelerine göre... *(A.P. sıralarından "Son söz" sesleri)* Hükümet programının müzakerelerinde son söz yoktur. Bizim İçtüzüğümüzün 130'ncu maddesi buna âmirdir ve bugüne kadarla tatbikatımız da budur. Başbakan konuşur ve müzakereler son bulur.

Şimdi bu önergelerden bir tanesini okutuyorum, çünkü hepsi aynı mahiyette

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Altı arkadaşımız konuşmuş bulunmaktadır. Gecenin geç saatlerine geldiğimize nazaran müzakerenin kifayetini arz ve teklif ederim. Saygılarımla.

Fakih Özlen (Konya)

BAŞKAN — Diğerleri de aynı mealdedir; müsaadenizle okumayı zait buluyorum.

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Kayseri) — Önergenin aleyhinde söz istiyorum Sayın Başkan.

BAŞKAN — Buyurun efendim.

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Kayseri) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım;

Saat 24,00 Dün Mecliste grup hatiplerini dört saat, beş saat dinledik Bütün gruplar konuştu, Sayın Başbakan da konuştu. Konuşma ve müzakereler 15 saati buldu. Bizim şurada beş saati bulmayan konuşmamızda hemen bir sıkıntı başladı ve bazı arkadaşlarımız da 10 dakikacık bir konuşmayı dahi fazla görerek, bir yeterlik takriri ile işin içinden çıkmak istiyor.

Muhterem arkadaşlar; aylardan beri milletin tehalükle beklemiş olduğu zorla kurulan bir Hükümetin hakikaten tenkit ve temenniye muhtaç olan şu programı üzerinde üç, beş arkadaşın 10'ar dakikacık konuşması memleket vazifesi yapması bakımından mühim telâkki edilmiyor mu? Bugün konuşmayacağız, bu program üzerinde fikirlerimizi arz etmeyeceğiz... Tasvip ediyorsak neden tasvip ettiğimizi, neresini tasvip ettiğimizi; etmiyor isek, niçin etmediğimizi ve onun da dışında üçüncü bir şık olacak Hükümete karınca kaderince her hatibin yol göstermesi bakımından söyleyeceklerimiz sözler kalmadı mı?

Ben öyle zannediyorum ki, hepimizin söyleyeceklerinde memleketin çok lehine olacak, müspet neticeler çıkacak fikirler vardır. O halde müsaade buyurunuz, bu fikirleri arz edelim, izah edelim. Zaten söze başlarken arz ettiğim gibi, on dakikacık bir konuşma; dört saat değil, beş saat değil. Ne için grup sözcülerine saatlerce konuşma hakkı tanınıyor da, Parlâmentonun diğer üyelerine on dakikacık konuşma hakkı tanınmıyor ve bir takrirle bunun önüne geçilmek isteniyor.

Sayın Başbakanın ve Hükümetin söylediği, memleketin her işinde arzu ettiği, sokakta arzu ettiği düşünce özgürlüğü, fikir özgürlüğü memleketin Parlamentosunda olmasın mı? Arzu edilmez mi, Sayın Başbakan, Sayın Hükümet?

Müsaade ederseniz, meselâ, benim askerlik mevzuunda, seçim mevzuunda söyleyeceğim birkaç sözüm var. Bunlar birkaç dakikanın içine girecek meselelerdir.

Muhterem arkadaşlarım, öteden beri bildiğiniz bir askerlik meselesi var. Cesur hareket edeceğini söyleyen Hükümetin, yepyeni bir zihniyetle vazifeye başladığını ifade eden Hükümetin bu askerlik mevzuunu ele alarak bedeli nakdî usulünü ihdas etmesi ve altı ayda askerliğin bedeli nakdî suretiyle bitirilerek, iki senede bir askerin terhisi yerine iki sene de dört askerin terhisi mümkün olacaktır. Meselâ kendilerinin söylediği, Programda ileri sürdüğü fikre inanmak mümkün değil.

BAŞKAN — Yeterlik önergesi üzerinde konuşuyorsunuz, değil mi Sayın Kalpaklıoğlu?

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Devamla) — Evet efendim.

BAŞKAN — Buyurunuz efendim.

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Devamla) — Sayın Başkan, esas fikrimi söylüyorum ve izah zımnında misal veriyorum. Biliyorum; sadet dışına çıkmama mani olmak istiyorsunuz. Ben de o tarafa girmek istemiyorum; ama bunun faydasını işaret için misal vermeye çalışıyorum. Zatıâlinizin vazifesine müdahale aklımdan geçmez. Müsaade etmiyorsanız inebilirim.

BAŞKAN — Estağfurullah.

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Devamla) — Muhterem arkadaşlarım, Hükümet diyor ki; "Ben askerlik mevzuunu halledeceğim" Nasıl halledeceksiniz? "İhtiyaç olan kadarını, istihdam edebileceğim miktarı alacağım, geri kalanı da, herkesi kendi ihtisas sahasında Devletin diğer işlerinde çalıştıracağım" Kaç Hükümet bunu söyledi? Sıra sıra kaç Başvekil ve omun kurduğu hükümetler bunu söyledi? Muhterem arkadaşlar, hangisi yaptı, yapabildi?

HÜSEYİN ATMACA (Denizli) — Onlarla mukayese etme.

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Devamla) — Hangi çadırda, hangi esliha ile hangi yiyecekle, hangi alet ve edevatla, hangi masrafla, hangi tasarrufla bu işler yapılacak? Bu yüzbinler nasıl, nerede istihdam edilecek? Sayın Başbakan eliyor ki...

BAŞKAN — Eğer önerge kabul edilmezse, söz hakkınız mahfuz efendim.

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Devamla) — Haklısınız Sayın Başkan, ben her ne kadar hüsnüniyetle burada bu müzakerenin biraz daha devamında fayda olduğunu ifadeye çalışırken, bu misali vermekle sizin vazifenize müdahale etmeden bu işin içinden çıkmak istiyorum. İkazınızda da sizi haksız bulmama imkân yok. Bir hakkın müdafaasını yapmak üzere buraya gelen ben, Tüzüğün size verdiği hakkı da çiğnemek istemem. Mademki, Sayın Başkan müsaade de etmiyorsunuz; o halde ben sizden istirham ediyorum. Müsaade ediniz, takriri veren arkadaşlarısın geri alsın. Şura la birkaç arkadaş onar dakika daha konuşsun ve bu meseleyi öylece halledelim. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Teşekkür ederiz Sayın Kalpaklıoğlu.

Çok muhterem arkadaşlarım, önergeyi biraz sonra oylayacağımı. Yalnız Sayın hatip konuşurken bir noktaya işaret ettiler. O noktaya Senatoda Başkanlık yapan bir arkadaşınız olarak dokunmadan geçemeyeceğim.

Bazen arkadaşlarımız kürsüden iki Meclis arasında mukayeseler yapıyorlar. O Mecliste şu kadar konuşuldu, bu Mecliste bu kadar konuşuldu diyorlar. Konuşmanın, müzakerenin saatle değeri, kıymeti ortaya konamaz. Mesele müzakerenin tarzıdır. Müzakerede faydalı, lüzumlu olan tarafların ortaya konup konmamış olmasıdır. Kurulduğu günden bugüne Cumhuriyet Senatosunu hiçbir Meclisle mukayese etmiyoruz; fakat hiçbir Meclisten geri olmadığımızı söylüyoruz. Müzakerelerimizde mevzularımıza çok dikkatle, çok ciddiyetle, çok enine boyuna vukufla bu kürsüde temas edildiği konuşulduğu, müzakere edildiği hepiniz tarafından yakından takib edilmiş ve görülmüştür. Bu Türk efkârı umumiyesine de böylece aksetmektedir. Kaldı ki, şu günkü müzakere dahi şu ana kadar yedi saati bulmuştur. O bakımdan önergeyi kabul edip etmemek yine Yüksek Heyete ait bir hususdur.

Oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir efendimi.

Söz Sayın Başbakanda. Sayın Ecevit buyurunuz. *(Alkışlar)*

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Zonguldak Milletvekili) — Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun değerli üyeleri;

Bu yedi saatlik müzakereleri, yorucu bir çalışmanın sonuna gelmesine rağmen yapılan konuşmaların yararlılığının verdiği dinlendiricilikle dinledim. Gerçekten her bakımdan uyarıcı, aydınlatıcı konuşmalar yapıldı. Onun için Yüce Senatonun değerli üyelerine konuşmama başlarken şükranlarımı sunarım.

Gecenin bu geç saatinde uzun bir konuşma yaparak sizleri daha çok yormak istemiyorum. Esasen konuşmalar sırasında bazı Sayın hatiplerin söyledikleri, ileri sürdükleri bazı iddiaları veya sordukları bazı sorulan başka bazı Sayın hatipler karşıladılar, cevapladılar. O konulara mümkün olduğu kadar girmemeye çalışarak sözlerimi toparlamaya çalışacağımı.

Değerli arkadaşlarım, Adalet Partisi sözcülerinden Sayın İhsan Sabri Çağlayangil yaptıkları ilk konuşmada hem programımızdaki bazı hususların açıklığa kavuşturulması isteğinde bulundular, hem de bazı Sayın grup sözcüleri ve hatipler de kısmen ayın noktalarda, kısmen başka bazı noktalarda hem daha çok aydınlık istediler, hem de bazı sorular yönelttiler.

Değerli arkadaşlarım; Sayın İhsan Sabri Çağlayangil'in üzerinde durmamızı istediği konulara değinerek konuşmama giriyorum. Sayın Çağlayangil'in ileri sürdüğü sorularda, Adalet Partisi ile bugünkü koalisyon Hükümeti ortaklarının bazı sorunlara bakışlarındaki farklılık da kendiliğinden ortaya çıkmış oluyor. Özellikle ekonomik ve siyasal konularda partiler arasında ayrılıklar olması çok doğaldır, hatta demokrasinin gereğidir. Buna karşılık partilerin rejim anlayışları konusunda ufak da olsa farklılıkların bulunması için aynı şeyi söylemenin doğru olmadığı kanısındayım. Gönül ister iki; tartışa tartışa, aramızdaki diyaloğu sürdüre sürdüre ekonomik, konulardaki görüş ayrılıklarımız devam etse bile rejimin unsurları ve kuralları konusunda oyun kuralları konusunda gitgide birbirimize daha çok yaklaşalım. Bununla beraber, rejimin kuralları üzerimde uygar bir düzeyde partiler arasında bir tartışmamın başlamış olması ve bu tartışmanın gerek dünkü ve bugünkü Millet Meclisi görüşmelerinde gerek bu akşamki Cumhuriyet Senatosu görüşmelerinde ileri bir aşamaya varmış olması bence çok sevindirici ve umut vericidir. Çünkü bir ikaz bu düzeyde rejim sorunlu tartışılır hale geldikten sonra, bu eninde sonunda mutlaka partilerin rejim kuralları üzerinde birleşmeleri veya birbirine çok yakınlaşmaları sonucunu doğurur umudundayım.

Değerli arkadaşlarım; rejim konusundaki rejim konusundaki ayrılığımız özellikle özgürlüklerin kapsamı, düşünce ve anlatım özgürlüğünün, örgütlenme özgürlüğünüm kapsamı konusundadır. Bu, küçümsenebilecek bir ayrılık konusu değildir. Çünkü bizim görüşümüze göre demokrasiyi başka rejimlere üstün kılan temel unsur, demokrasinin düşünce ve anlatım özgürlüğüne, örgütlenme özgürlüğüne verdiği değerdir. Şeklî de olsa biçimsel de olsa, hemen bütün başka rejimler de de parlâmento vardır; biçimsel ve aldatıcı da olsa, demokratik sayılamayacak rejimlerde seçimler de vardır, sardık da vardım; ama bizim anladığımız şekilde düşünce ve anlatım özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü demokratik olmayan rejimlerde yoktur.

Demek ki, demokrasiyi özde, gerçekte başka rejimlerden ayıran temel unsur, özgürlüklerdir. O halde özgürlükler üzerinde partiler arasında görüş ayrılıklar bulunması bence demokrasimiz bakımından, küçümsenemeyecek bir eksikliktir; aramızda bu diyalogu sürdürmek suretiyle bu konudaki görüş aynılıklarımızı da kısa zamanda tüm kapatamasak bile daraltabileceğimizi umuyorum, öyle umarım ki, gene bu düzeyde cereyan edecek münakaşalarla genel af konusu görüşülürken onu hemen izleyeceğini umduğumuz düşünce özgürlüğünü daha sağlam esaslara bağlayacak, kavuşturacak kanun tasarımız üzerinde bunu süratle hazırlamaya çalışacağız; bu tasarı üzerimde yapılacak görüşmelerde ele partilerin özgürlükler konusundaki düşüncelerini birbirlerine daha yaklaştırma vesilesini bulabilelim temennisindeyim.

Değerli arkadaşlarım; özgürlük anlayışımız arasındaki farkı bizzat Sayın Çağlayangil'in verdikleri bir somut örnekle göstermeye çalışmak isterim.

Sayın Çağlayangil, burada Marksist teori açıdan bazı açıklamalar yapan bir iki paragraf okudular, bir dergiden. Ondan sonra bu konuda şu mütalaayı belirttiler. Dediler ki Sayın Çağlayangil. "Durum ciddî hatta vahimdir." Yani, Türkiye'de yayımlanan bir dergide böyle bir paragrafın, bu cümlelerin yer almış olması için söylüyorlar; "Durum ciddî hatta vahimdir. İnsafınıza müracaat ederek soruyorum; burası Ankara değil de kıpkızıl bir rejimin başkenti olsaydı, bu memlekette komünizmi yaymak ya da övmek ve tanımlamak için bundan öte bundan ileri ne yazılabilirdi"

Şimdi, Sayın Çağayangil'in müsamahalarına sığınarak ben de kendilerine bir başka soru yöneltmek isterim. Kendileri eski Dışişleri Bakanı olarak bütün dünyayı görmüşlerdir; özellikle birçoğu yakın dostumuz veya müttefikimiz olan demokratik ülkelerle yakın temasları olmuştur. O demokratik ülkelerden herhangi birinin başkentindeki veya bir kasabasındaki herhangi bir kitapçıda bu gibi cümlelerin içinde bulunduğu, hatta daha ileri ölçüde Marksist cümlelerin içinde bulunduğu kitaplara rastlarsa mı bunu yadırgarlar, yoksa o kitaplara rastlamadıkları zaman mı bunu yadırgarlar?

Aşağı yukarı kader birliği yaptığımız bütün demokratik Batı ülkelerinin en küçük kasabasının bile kitapçısında, istasyonundaki kitapçısında bu gibi konulara geniş yer veren kitaplar serbestçe satılır, serbestçe alınır ve kimse de, böyle kitaplar niçin satılıyor, nasıl okunuyor; burası kıpkızıl bir komünist ülkenin kasabası mı, başkenti mi, diye bir soru sormayı aklından geçirmez Böyle bir soru parlâmento kürsülerine gelmez.

Değerli arkadaşlarım; bu gibi yasaklara asıl komünist ülkelerde rastlanır. Marksist doktrinin tartışmaları içinde bazen ufak nüans ayrılıkları vardır; bir cümleyi, proleteryanın meselâ bir tarifini şu türlü değil de bu türlü yaptı diye bir kitap falanca komünist ülkenin başkentinde veya kitapçılarında veya bir başka komünist ülkenin kitapçılarında yasak edilebilir veya komünistliğe karşı olan kitaplar yasak edilebilir; ama demokratik ülkeleri başta, komünist ülkeler olmak üzere dikta ile yönetilen ülkelerden ayıran başlıca özellik, bizim, demokrasiyi benimsememize neden olan özellik, demokratik ülkelerde her fikrin serbestçe yazılabilmesidir. Biz, Türkiye'yi

de o ülkelerdeki kadar ileri ve gerçek bir demokrasiye layik bir ülke olarak görüyoruz. *(C.H.P. sıralarından alkışlar ve "Bravo" sesleri)* Türk Milletinin tarihi bütün o değindiğim milletlerin tarihinden daha eskidir. Türk Milletinin çok daha uzun bir bağımsız devlet geleneği vardır ve bu bağımsız devlet, geleneği tarihi içinde Türk Milleti büyük bir olgunluk, erginlik düzeyine erişmiştir. Batının çağdaş gelişmişlik ölçeklerine vurulduğunda Türkiye, az gelişmiş veya gelişme halinde bir ülke sayılabilir. Ekonomik açıdan, eğitim yüzeyi açısından az gelişmiş veya gelişme halinde bir ülke sayılabilir; fakat Türk toplumunun kendi uzun tarihindeki tecrübeleri içinde ortaya çıkmış kendine özgü bir olgunluğu bir erginliği, bir gelişmişliği vardır. Bu olgunlukla, bu erginlikle, bu gelişmişlikle Türk toplumu çoğu zaman demokrasinin çok kökleşmiş olduğu ülkeler hakkının çözemediği bazı sorunları çözebilmektedir.

Son iki buçuk yıl içinde demokratik ülkelerin gözlemcileri, devlet adamları, diplomatları, gazetecileri Türkiye'de demokrasinin temelinden çökmek üzere olduğu kanısındaydılar, bunun bekleyişi içindeydiler; zaman oldu burada gazetecilerle, yabancı televizyoncularla görüştük, "Bu gece sona eriyor mu, ermiyor mu?" diye merak içinde bizlere soruyorlardı; fakat ertesi gün demokrasinin eskisinden daha sağlam olarak, biraz daha sağlamlaşmış olarak yürümeye, işlemeye devam ettiğini hayretle görüyorlardı ve bunu izah edemiyorlardı. Gerçekte bunun izahı, Türk Milletinin kendi uzun tarihi içinde erişmiş olduğu olgunluk düzeyidir. Böyle bir olgunluğa erişmiş bir Milletten hiçbir düşünce ve ifade özgürlüğü esirgenemez, kanısındayım.

Demokrasimizin henüz bu bakımdan eksiklikleri vardır. Demokrasimizin bu bakımdan eksiklikleri olduğunun somut bir delili "Böyle bir parçanın yer aldığı bir kitap Ankara'nın kitapçılarında satılabilir mi?" diye bu mevzuun Cumhuriyet Senatosu kürsüsüne getirilebilmiş olmasıdır, hem de uzun yıllarını müttefiki olduğumuz, dostu olduğumuz demokratik ülkelerin başkentlerine ziyaretle geçirmiş bir değerli devlet adamı, bir değerli senatör tarafından. Bunun buraya getirilebilmiş olması en azından zihniyet bakımından henüz Türkiye'nin demokrasi konusunda bazı eksiklikleri bulunduğunu gösterir. İnşallah aramızda bu gibi konuları müzakere ede ede bu eksikliklerimizi ele gidermenin yolunu demokrasimizin koruyucusu olan şu çatının altında, Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında elbirliği ile bulacağız. Türkiye'de yeni Hükümetin yeni bir dönem açtığını söylüyoruz. Bu dönem, her şeyden önce demokrasiyi yeni bir genişliğe kavuşturması bakımından değer taşıyacaktır.

Değerli arkadaşlarım; ben düşünce özgürlüğüne, ifade özgürlüğüne genişlik kazandırılması istekleri, eğilimleri karşısında Türkiye'nin coğrafî durumunun bir mazeret olarak ileri sürülmesini de kabul edemiyorum, Hükümet olarak bunu kabul edemiyoruz. Bizim komünizm tehlikesine coğrafî olarak yakın olmamız, düşünce özgürlüğüne karşı ancak komünist ülkelerde rastlanabilecek kaygıları benimsememizin nedeni olamaz. Tersine, bizim komünizm tehlikesi karşısındaki başlıca silahımız, komünizmin elinde olmayan bir silah olmalıdır. O da, özgürlüktür, düşünce özgürlüğüdür. Biz o özgürlüğe sahip olduğumuz vakit insanları daha mutlu kılan bir rejim içinde yaşıyor olmanın bilinci ve sevinci ile komünizme her zaman-

kinden daha fazla karşı oluruz; demokrasiye, kendi rejimimize o nispette daha çok sahip çıkarız.

Değerli arkadaşlarım; Sayın Çağlayangil tarafından ekonomik, sosyal konulardaki görüş ayrılıklarını açık seçik ortaya koyan bazı kaygılar ileri sürüldü ve bazı sorular soruldu. O konuda açıklamalarda bulunmak isterim. Yalnız Sayın Çağlayangil değil, bazı başka Adalet Partili Sayın hatipler de bu konuda sorular sordular ve kaygılar belirttiler.

En başta "Halk sektörü" konusu üzerinde ve adı üzerinde kaygılar belirtildi. Bir değerli hatip "Bizim bildiğimiz, Anayasamıza göre bir devlet sektörü vardır, bir de özel sektör vardır; bir Devlet teşebbüsü, bir de özel teşebbüs vardır. Bunun dışında teşebbüs biçimi, sektör adı Anayasamızda ve bizim Devlet düzenimizde yoktur. Bu halk sektörü de nereden çıktı?" tarzında konuştular.

Değerli arkadaşlarım, bir defa bizim Anayasamız sadece bir tek sektörden bahsetmez. Anayasamızın bir maddesi özel sektörden bahseder, kamu işletmelerinden bahseder; fakat bir başka maddesi de kooperatiflerden, kooperatifçilikten bahseder ve özel sektöre Devletin destek olacağını söylemez, kamu yararına işletmek için özel sektörle ilgili olarak Devletin tedbir alacağını söyler; ama bu Anayasa kooperatiflerle ilgili maddesinde Devletin kooperatiflere destek olacağını açıkça ifade eder. Kooperatifler de bizim Hükümet olarak "Halk sektörü" diye tanımladığımız sektörün içinde önemli bir unsur olarak yer almaktadır ve alacaktır. Kaldı ki, o iki sektör içinde bir üçüncü sektör kavramı Türkiye'ye ve Türk Devlet düzenine ilk defa biz getiriyor da değiliz. Böyle bir yeni sektörü özellikle Sayın Adalet Partili senatörlerin, burada konuşan değerli sözcülerin niçin ve nasıl yadırgayabildiklerini anlamak çok güçtür. Çünkü özellikle Adalet Partisinin benimsemiş olduğu, Meclislerde desteklemiş olduğu Üçüncü Beş Yıllık Plânda açıkça üçüncü sektörden söz edilir. İzin verirseniz aynen okuyayım; Üçüncü Beş Yıllık Plânın 37'nci sayfasında, şöyle denilmektedir, "Üçüncü Sektör" anabaşlığı adı altında;

"Beş Yıllık Plânlarda ve programlarda kamu ve özel kesimin plân dönemindeki pay ve sorumluluklarının belirlenmesi yanında kanunlar ve diğer kamu tasarrufları ile kurulmuş olup, kamu fonlarını veya iştirakçilerinin tasarruflarını kullanan kurum, dernek ve vakıf, üçüncü kesim gibi tüzelkişiliklerin teşebbüsleri için de görev ve hedefler verilecektir"

Demek, resmen üçüncü sektör Adalet Partisinde oyları ile kabul edilmiş olan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânında yer almaktadır; Devletin bunlara plânla hedefler ve görevler vereceği tespit edilmektedir ve bu üçüncü sektörün içinde yer alacak olan unsurlar da kısmen de olsa sayılmaktadır.

Değerli arkadaşlarım; halk sektörünü teşebbüs özgürlüğünün karşıtı olarak görmemek gerekir. Eğer teşebbüs özgürlüğü herkesin yararlanabileceği, herkesin yararlanmak hakkı olan bir özgürlük ise, herkesi bundan yararlandırabilmenin yolu maddî bakımdan güçlü olanların yanı sıra, maddî güçleri yetersiz olanları da teşebbüs özgürlüğünden yararlanabilmenin, istifade edebilmenin yollarına, kurumlarına, mekanizmalarına kavuşturmaktır.

Çağımızda artık bir kişinin tek başına kurabileceği girişimler veya küçük, mütevazı bir aile topluluğu olarak kurabileceği girişimler gitgide geçerliliğini yitiriyor. Bugün dünya pazarlarında, hatta kendi ülkemizin pazarlarında geçerli olabilecek, tutunabilecek bir sanayi kurabilmek için, konusuna ve yerine göre milyonlar, yüz milyonlar, milyarlar değerinde yatırımlar yapmak gereklidir. Eğer özel teşebbüsü sadece ferdî teşebbüs olarak anlarsak, sadece toplumun varlıklı çevrelerinin inhisarında bir imtiyaz olarak görürsek o zaman Anayasamızın da gerekli kıldığı şekilde teşebbüs hürriyetinden herkesi yararlandırmış olamayız. Tek başlarına bu özgürlüğü kullanabilecek güçte olmayanlara Hükümet olarak olanak vereceğiz, güç katacağız. Onlar yüz kişilik, bin kişilik, on bin kişilik, yüz bin kişilik kooperatifler, örgütler halinde bir araya gelecekler. Paralarını başkalarına teslim etmeyecekler, kendi ortak sermayeleri olarak meydana koyup, gerekirse Devletten de yardım alıp plân hedeflerine uygun olarak yatırımlara yöneltecekler. Bundan niçin endişe duyulduğunu anlamakta güçlük çekiyoruz. Biz demiyoruz ki, üretim araçlarını Devlet eline alsın. Tam tersine, halkın büyük sermayeye karşı olduğu kadar, Devlete karşı da güçlü olmasını istiyoruz. Devletin karşısında da boynu dik olabilmesini istiyoruz. Servetin karşısında da, Devletin karşısında da hür olabilmesini istiyoruz, halkın. Eğer halk ekonomik bakımdan güçlü olmazsa, ona Anayasa ile tanıdığımız özgürlükler, Anayasanın sayfalarında, kâğıt üzerinde yazılar olarak kalır. Siyasal güç, ekonomik güçle desteklenirse bir anlam taşır. Biz halkın bu gibi halk girişimleriyle ekonomik gücünü artırdığımız oranda, onun siyasal gücünü de artırmış olacağız ve o zaman demokrasimize yeni bir boyut kazandırmış olacağız, demokrasimize gerçeklik kazandırmış olacağız; fakat görüyoruz ki Sayın Adalet Partili konuşmacıların Sözlerinden, halkın ekonomik gücünü artırabilecek, halkı büyük sermayeye bağımlılıktan kurtarabilecek ne tedbir önersek ve hatta halkı Devlete karşı bağımlılıktan kurtarabilecek ne tedbir önersek buna karşı büyük kaygı duyuyorlar.

Bu arada örneğin yine Sayın İhsan Sabri Çağlayangil orman konusu ile ilgili olarak Hükümet Programımızda yer alan sözlere değindiler ve şunları söylediler; "Ormanların yönetimine orman işçileri ve köylüleri, sendikaları veya kooperatifleri vasıtasıyle katılacak, iştirak edecek diyorsunuz. Bunların statüsü ne olacaktır? Yetkisiz organlar Devleti murakabe mi edecektir, denetleyecek midir? Anayasamız sarih olarak bunu reddettiği halde nasıl ve ne maksatla bu imkân sağlanmaktadır?" tarzında bir soru sordular.

Anayasamız bunu reddediyor mu, etmiyor mu? İzin verirseniz evvelâ buna bakalım.

Değerli arkadaşlarım; Anayasamızın ormanla ilgili maddesinin bir paragrafında aynen şöyle denir; 131'nci maddenin 4'ncü paragrafı; "Ormanlar içinde veya hemen yakanında oturan halkın kalkındırılması ve ormanı koruma bakımımdan, ormanın gözetilmesinde ve işletilmesinde Devletle bu halkın işbirliği yapmasını sağlayıcı tedbirler ve gereken hallerde başka yere yerleştirme kanunla düzenlenir."

Ormanların gözetilmesinde ve işletilmesinde Devletle halkın işbirliği yapması... Bu...

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) — 2'nci fıkra nedir?

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — Efendim, Bu 4'ncü fıkra efendim. 2'nci fıkra; "Devlet ormanları, kanuna göre Devletçe yönetilir ve işletilir" fakat aynı maddenin 4'ncü fıkrasında, "Bu ormanların gözetilmesinde ve işletilmesinde Devletle halk işbirliği "yapar" deniliyor. Anayasaya - yanlış hatırlamıyorsam bu maddenin bu fıkrası Kurucu Meclis tarafından konulmamıştır; 1970'de Adalet Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisinin mutabık kaldıkları bir metin olarak bu fıkra Anayasamıza eklenmiştir.

O halde, şimdi Sayın İhsan Sabri Çağlayangil'in bu maddenin de gereği olarak getirmek istediğimiz bir yönetim biçimi konusunda kuşkular öne sürmesinin nedenini anlamak, bizim için biraz güç oluyor.

Değerli arkadaşlarım; halkın kendi ortaklıkları, kooperatifleri, girişimleri yoluyla ekonomik alanda güç kazanması, faaliyet göstermesi biraz önce belirttiğim gibi demokrasimizin işlerliği ve güçlülüğü açısından da gereklidir. Çağımızda artık halk bu günlere kadar sürmüş olan demokrasiyle yetinmiyor. Dünyanın hemen her ülkesinde, demokrasinin çok kökleşmiş olduğu ülkelerde bile demokratik rejim şu veya bu ölçüde bir bunalım döneminden geçiyor. Bir bakıma bunun nedeni şudur;

Çağımız yaygın haberleşme ve eğitim çağıdır. Artık halk her şeyi, toplum sorunlarını, yönetimle ilgili sorunları eskisinden, geçen yüz yılda olduğundan, 50 yıl önce olduğundan, 20 -25 yıl önce olduğundan çok daha iyi bilmektedir. Ne kadar iyi bilirse, işlere o kadar çok karışmak da istemektedir ve bu hakkı kendinde görmektedir. Mademki demokrasi halkın kendi kendini yönetimidir. O halde, ben kendi kendimi doğrudan doğruya yönetebilmeliyim düşüncesi, özlemi, her demokratik ülkenin yurttaşlarının zihninde gitgide yer etmektedir, bilinçli olarak veya bilinç altında Halktaki bu özlem kimi yerde yöneticileri ürkütmekte, onlar Devlet yetkilerini eskisinden daha büyük ölçüde merkezî otoritenin elinde toplamaya kalkışmaktadırlar, fakat bu toplumdaki gelişmeye karşıt bir tutum olduğu için toplumda daha büyük tepkiler yaratmaktadır. Bence, halktaki bu eğilim karşısında izlenebilecek en tutarlı davranış, halkın yönetimdeki etkinliğini artırmak, halkın Devlet yönetimindeki yetkilerini genişletmektir.

Yine orman misaline döneyim; Eğer ormanların işletilmesinde orman köylüleri etkin biçimde rol oynayacak olurlarsa, ormanlarda köylülerin emeğiyle meydana getirilen serveti, ormanın kahrını çekmeyen bir avuç insan paylaşacak yerde, ömürlerini ormanda geçiren insanlar Devletle bölüşecek olurlarsa, o zaman Devletin artık ormanlarımızı korumak için yüz milyonlarca lira masraf etmesine gerek bile kalmayacaktır; çünkü o ormanlara en az Devlet kadar, Devletten daha çok o ormanlarda yaşayan ve çalışan köylüler ve işçiler sahip çıkacaklardır.

Değerli arkadaşlarım; yine Sayın İhsan Sabri Çağlayangil, şöyle bir cümle kullandılar "Bizim Anayasamız, toplumda ferdin hak ve menfaatlerini bir denge içinde tutan, hatta kişinin yanarını başta sayan bir anlayışa sahiptir" dediler. Biz, bizim Anayasamızın böyle bir anlayışa sahip olmadığı, kişinin yararını başta sayan bir Anayasa olmadığı kanısındayız. Bizim Anayasamız toplum yararını başta sayar, ki-

şinin özgürlüğüne büyük değer verir; fakat siz kişinin özgürlüğünü kısmak, ama kişinin yararını ön plâna çıkartmak istiyorsunuz.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Bursa) — Orada elinizde Anayasa var Sayın Başbakan; dibacesini lütfen okur musunuz?

BAŞKAN — Lütfen efendim.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — Bu bir paragraf başı Sayın Çağlayangil...

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Bursa) — Hayır, hayır. Elinizdeki Anayasanın dibacesini lütfen okur musunuz?

BAŞKAN — Lütfen efendim, lütfen karşılıklı olmasın.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — "Tarihî boyunca bağımsız yaşamış, hak ve hürriyetleri için savaşmış olan; Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı direnme hakkını kullanarak 27 Mayıs 1960 Devrimini yapan Türk milleti;

Bütün fertlerini, kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde, millî şuur ve ülküler etrafında toplayan ve milletimizi, dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak millî birlik ruhu içinde daima yüceltmeyi amaç bilen Türk milliyetçiliğinden hız ve ilham alarak ve (Yurtta Sulh, Cihanda Sulh) ilkesinin, Millî Mücadele ruhunun, millet egemenliğinin, Atatürk Devrimlerine bağlılığın tam şuuruna sahip olarak;

İnsan hak ve hürriyetlerini, millî dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi...

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Bursa) — Başta neyi saymış, Sayın Başbakan?

BAŞKAN — Lütfen karşılıklı konuşmayınız efendim.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — "İnsan hak ve hürriyetleri" tamam.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Bursa) — "Ferdin" diye başlamış.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — "İnsan hak ve hürriyetlerini, millî dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak demokratik hukuk Devletini bütün hukukî ve sosyal temelleriyle kurmak için..." diye devam ediyor.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Bursa) — Evet, başta "Ferdin"

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — Sayın arkadaşlarım; izin verirseniz, Anayasamızdan madem başlangıcı okuduk, başka maddelerini de okuyup hatırlamakta yarar vardır. Anayasamızın 36'ncı maddesi; Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz"

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Bursa) — Her Anayasada var.

BAŞKAN — Lütfen müdahale etmeyiniz efendim.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — Demek ki, kişinin yanarını başta saymıyor, Anayasamız; toplum yararını başta sayıyor. Bunu anlatmaya çalışıyorum. Sayın Çağlayangil.

BAŞKAN — Sayın Başbakan, çok istirham edeceğim efendim; karşılıklı Anayasa müzakeresi yapmıyoruz.

SIRRI ATALAY (Kars) — Sayın Çağlayangil yapıyor, neye ona söylemiyorsunuz, Sayın Başkan?

BAŞKAN — Efendim, ben her iki tarafa da hatırlatıyorum.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — Sayın Başkan konuşmamın başında belirtmiştim, koalisyonu meydana getiren partilerle Adalet Partisi arasındaki temel ayrılık, Anayasayı anlayışımız ve özgürlük anlayışımız bakımındandır. Sosyal ve ekonomik konulardaki ayrılıklarımızın devam etmesinde hiçbir sakınca yoktur. Ama bir memleketin başta gelen partileri, hepsini bağlayan Anayasayı anlayışlarında ayrılıyorlarsa, özgürlük ve demokrasi anlayışlarında ayıklıyorlarsa, o memleketin demokrasisinde ciddî bir aksaklık, bir hastalık var demektir. Bunu ancak bu gibi diyaloglarla, tartışmalarla ortadan kaldırmayı umabiliriz. Onun için biraz müsamahanızı rica ediyorum.

Gene Anayasamızın 37'nci maddesi der ki; "Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini gerçekleştirmek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlamak amaçlarıyla gereken tedbirleri alır. Kanun, bu amaçlarla, değişik tarım bölgelerine ve çeşitlerine göre toprağın genişliğini gösterebilir..." ve saire.

38'nci madde, kamu yararına yapılabilecek kamulaştırmalarla ilgilidir.

39'ncu madde şöyle der;

"Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılığı kanunda gösterilen şekilde ödenmek şartıyla Devletleştirilebilir"

40'ncı maddenin bir paragrafını okuyorum; Özel teşebbüsler kurmanın serbest olduğu belirtildikten sonra "Devlet, özel teşebbüslerin Millî İktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır"

Demek ki, değerli arkadaşlarım; kişinin yararı değil, toplumun yararı başta sayılıyor; ama toplum yararının kişi özgürlüğünü, özellikle düşünce özgürlüğünü kısmaması, kısmak için gerekçe olarak kullanılmaması, gene Anayasamızın buyrukları arasında yer alıyor, özellikle 20'nci maddesiyle. Bunu tersine çevirmeye kimsenin hakkı olmadığı kanısındayız; yani kişinin yararı, ferdin yararı önplâna çıkarılacak, buna mukabil ferdin özgürlüğü ikinci plâna itilecek. Bu Anayasa karşısında buna

hiç birimizin hakkı olmadığı kanısındayız. Onun içindir ki, bu Hükümet iktisadî hayatta toplum yararına ve siyasi hayatta kişi özgürlüğüne, düşünce özgürlüğüne eşit değer veren bir temeli dünya görüşü üzerine, bir temel anlayış üzerine kurulmuştur. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri)*

Sayın Çağlayangil, "Hükümet Programında kalkınma plânlarımızın temel prensibini teşkil eden karma ekonomi konusunda bir açıklık yoktur" buyurdular. Bunu Sayın Demirel de Millet Meclisinde söylemişti.

Sayın Senatörler; Hükümet Programında bir tek şeyin Devletleştirileceğinden söz ediliyor, boraks. ki, yanlış hatırlamıyorsam, bundan birkaç yıl evvel Cumhuriyet Senatosunun bir araştırma komisyonu raporu da boraksın Devletleştirilmesi gereğini ortaya koymuştu.

Şimdi, bir Hükümet programında sadece bir maden cevherinin devletleştirilmesinden söz edildiğine göre, artık o Hükümet programının karma ekonomiyi reddettiği kuşkucu nasıl duyulabilir, bunu anlayamıyorum.

Karma ekonominin devam edeceği bu kadar aşikârken, bir komplekse kapılıp "Biz karma ekonomiye bağlıyız, bağlı kalacağız" gibi programa bir hüküm, bir ibare koymak gereğini duymadık. Ama Sayın Çağlayangile bana burada bu açıklamayı yapma fırsatını verdikleri için teşekkür ederim. Mademki, böyle bir kuşkuları varmış, böylelikle bu kuşkuyu da giderme olanağını bulduğumuzu ümit ederim. Bugün Millet Meclisinde de söylediğim gibi, biz aslında karma ekonomiyi kaldırmıyoruz, kısmıyoruz, tersine genişletiyoruz, ona yeni bir boyut ekliyoruz; halk sektörü boyutunu ekliyoruz.

Gerek Sayın Çağlayangil, gerek Sayın Profesör Nihat Erim Kontenjan Gurubu Başkanı olarak yaptıkları konuşmalarda programa değinirken, Toprak ve Tarım Reformu Kanunundan ve bunun uygulanmasından bahis olmadığını, belirttiler. Bu konuda etraflı açıklamayı bugün Millet Meclisinde benzeri sorular ve hatırlatmalar üzerine yapmıştım, huzurunuzda da bunu kısaca tekrarlayayım.

Sayın Senatörler; toprak reformu konusunda gerçek şudur;

Koalisyonu meydana getiren iki parti birçok ekonomik ve sosyal konularda anlaşmışlardır. Ancak, önemli iki konuda tam anlaşma olanağını bulamamışlardır Bunlardan birisi Avrupa Ekonomik Topluluğuyle ilgili ilişkilerimizdir, öbürü de toprak reformudur.

Muhtemelen birçok savın üyelerin bildiği gibi, Cumhuriyet Halk Partisi geçen dönemde Yüce Meclisin kabul etmiş olduğu Toprak ve Tarım Reformu Kanununu yeterli bulmamaktadır. Millete ilân etmiştir ve vaat etmiştir, C.H.P. iktidara geldiği takdirde, bu Toprak ve Tarım Reformu Kanununu değiştirecek, onu kendi görüş açısından daha yeterli hale, daha ileri bir reform kanunu haline getirecektir, fakat iktidara geldik, ama tek başımıza gelmedik, bir koalisyon Hükümeti kurma durumundayız. Koalisyon ortağımız Millî Selâmet Partisiyle bu konuyu görüşürken, Millî Selâmet Partisinin bu konuda bazı kaygıları bulunduğunu gördük ve bunun üzerine Toprak ve Tarım Reformu Kanununda yapmak istediğimiz değişiklikleri

Protokol veya Programda belirtmeyi doğru bulmadık, bunu ertelemeyi daha uygun bulduk. Bu konuda tartışmaları uzatmak için bir gerek görmedik.

Bu konunun programa girmemiş olmasının anlamı şudur. Bu cevabımın, özellikle Sayın Profesör Nihat Erim'i tatmin edeceğini tahmin ediyorum.

Bu konuya Programda değinilmemiş olmasının anlamı, yürürlükte bulunan Toprak ve Tarım Reformu Kanununun uygulanacağı demektir. Uygulanacak olan her yürürlükteki kanundan bir programda bahsedilmesine gerek olmadığı içindir ki, programda buna ayrıca değinilmemiştir. Yeni bir unsur getirme olanağını bulamadığımız için değinilmemiştir; fakat hiç kuşku duyulmasın ki, iki parti bu konuda mutabıktırlar. Yürürlükteki Toprak ve Tarım Reformu Kanununun uygulanmasına devam edilecektir.

Cumhuriyet Halk Partisi toprak reformunu öteden beri ısrarla savunan ve yürürlükteki Toprak Reformu Kanununu dahi yeterli bulmayan bir parti olarak buna niçin rıza göstermiştir, hunun nedenini de açıkça takdirlerinize sunayım.

Bizim anlayışımıza göre toprak reformu, kuru bir toprak dağıtımı değildir, olmamalıdır. Eğer toprak reformu kuru, soyut bir toprak dağıtımı biçimde uygulanırsa, hiç değilse ilk yıllarda büyük verim düşüklükleri olabilir ve toprak dağıtımından yaralanan köylüler de "Toprak reformu dedikleri bu muymuş" diyebilir. Üstelik Devlete bunun maliyeti çok ağır bir yük olabilir. Toprak reformundan beklenen olumlu sonuçların elde edilebilmesi için kendisine verilecek mütevazi toprak üzerinde köylülerin verimli, yoğun tarım yapabilmeleri gerekir, modern tarım teknolojisinden yararlanabilmeleri gerekir. Bugünkünden çok daha geniş kredi olanaklarına kavuşabilmeleri gerekir, bugünkünden çok daha gerçek, güçlü ve çok sayıda kooperatiflere ve kooperatif üst kuruluşlarına kavuşmuş olmaları gerekir.

Bu Ön hazırlıklar yapılmadan uygulanacak bir toprak reformu, başarısızlık tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu başarısızlığın yaratacağı hayal kırıklığı ise toprak reformu için çok kötü bir sonuç ortaya çıkarabilir.

Onun için biz, kendi istediğimiz anlamda toprak reformunu ertelemekte bir zarar görmedik. Çünkü tarım alanında, köylünün kalkındırılması alanında Millî Selâmet Partisi ile hiç güçlük çekmeden tam mutabakıt halinde birleştiğimiz noktalar, esasen bizim görüşümüze göre başarılı bir toprak reformuna hazırlık yapabilmek için gerekli tedbirleri kapsamakta idi. Kooperatifçiliği güçlendirici tedbirler, politikalar; bu arada bir kooperatifler bankası, öyle bir banka ki, kredi vereceği kimseden tapulu mal istemeyecek, ipotek olarak bana ne gösteriyorsun demeyecek. Bunu dediği zaman köylümüzün, üreticimizin yarıdan çoğu bankalardan kredi alamıyor. Çünkü henüz tapu - kadastro işlemleri tamamlanmamış. Ürünü, emeği hatta beklenen ürünü, emeği ve gerekirse Devletçe hazırlanıp köylüye verilecek projeyi köylülerin kuracakları kooperatiflere yeterli kredi verecek şekilde değerlendiren bir kooperatifler bankası kurulacak Bu, bugün olduğu gibi, artık düğüne bile yetmeyen 500 liralık, 1.500 liralık, 2.500 liralık krediler olmayacak; projeye göre gerektiğinde 500 bin liralık, 1 milyon liralık, 5 milyon liralık krediler olacak, kooperatiflere ve-

rilmek üzere proje karşılığı olacak ve kontrollü olarak verilecek. Bunu işletecek bir kredi ve banka mekanizması kurulacak.

Tarımdan köylünün elde ettiği gelirin, aracı, tefeci elinde kalmasına yol açan bozuk pazarlama düzeni ortadan kaldırılacak. Koalisyon ortakları olarak bunda da mutabıkız. Tarımın modernleştirilmesinde mutabıkız Bunlarda mutabık olmakla alabileceğimiz, alma olanağını bulabileceğimiz tedbirler, esasen başarılı bir toprak reformu uygulamasına geçmeden alınması bizce zorunlu olan tedbirlerdir. Bu tedbirler alınır, köylü yeni kooperatifçilik düzeni ile yeni kredi ve pazarlama düzeni ile güçlendirilir, ondan sonra yürürlükteki Toprak Reformu Kanunu yeterli midir, değil midir, daha ilerisine gitmek gerekli midir, değil midir? Bu, önyargısız olarak zamanı geldiğinde yeniden düşünülür, tartışılır. Toprak reformu ile ilgili bir atıfta bulunulmamasının nedenini bu şekilde açıklamış bulunuyorum.

Şimdi sırası gelmişken iki Hükümet ortağı arasındaki ikinci önemli ayrılık konusuna da değinmek isterim. Çünkü bu konuda Sayın Çağlayangil Hükümet ortağımız olan Millî Selâmet Partisini çok üzen ve rencide eden, bizce de haksız bazı beyanlarda bulundular. Millî Selâmet Partisini inançsızlıkla itham etliler. Tabiî Millî Selâmet Partisini savunmak bana düşmez; fakat Hükümet adına Yüce Senatomuzun Tüzüğüne göre program müzakerelerinde sadece Başbakan konuşabileceği için, Sayın Erbakan bu konuda söz alamıyor. Onun için kendilerinin müsaade ve müsamahalarına sığınarak, kendileriyle mutabık kaldığımız ölçüler içerisinde bu konudaki gerçek durumu da açıklamak isterim.

Hükümet ortağı olan Millî Selâmet Partisinin Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkilerimizin nihaî hedeflerine karşı olduğu, bu bakımdan ciddi kuşkuları bulunduğu bilinen bir gerçektir; fakat Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkilerimizin bugünkü aşamasında yapılabilecekler ve yapılması gerekenler bakımından, bugünkü aşamada vapılabilecekler bakımından Cumhuriyet Halk Partisi ile Millî Selâmet Partisi arasında herhangi bir ayrılık yoktur. İktisadî, malî ve ticarî uygulamalarla ilgili olan bugünkü aşamada Millî Selâmet Partisinin görüşlerine uymayan bazı protokol hükümlerini millî yararımıza uygun bir biçimde değiştirmekte iki parti zaten, birleşmektedir. Cumhuriyet Halk Partisinin de Seçim Bildirgesinde bugün burada tartışma konusu olan ek protokollerin bazı hükümlerinin mutlaka değiştirilmesi, Türkiye yararına değiştirilmedi gerektiği ver almaktadır. Nitekim biz, iki parti olarak bunu söylemeye başladıktan yıllar sonra Üçüncü Beş Yıllık Plâna dahi bu zorunluk girmiştir Bu konuda millî yararımız açısından bu düzeltmeleri yapabilmek, yaptırabilmek için ciddî girişimlerde bulunmak konusunda iki parti tam mutabakat halindedir ve o mutabakat protokolde belirtilmiştir.

Millî Selâmet Partisi uzun vadede Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkilerimizin alabileceği biçim bakımından görüşlerini ve kaygılarını saklı tutmaktadır ve koalisyon müzakerelerinin başlangıcından itibaren büyük bir açıklıkla bu kaygılarını saklı tuttuğunu bize bildirmiştir. Bu bakımdan Millî Selâmet Partisinin bir inanç tavizi vermiş olduğu yolundaki ithamın çok haksız bir itham sayılmasının gerektiğini belirtmeme hem Sayın Erbakan'ın, hem de Sayın Çağlayangil'in müsaadelerini rica ederim.

Eğitim konusunda Sayın Çağlayangil, Adalet Partisinin Millet Meclisinde belirtmiş olduğu endişelerden çok farklı, hatta bir bakıma o endişelerle çelişen bazı endişeler öne sürdüler. Bir yanlış anlama ile yanlış yorum ile Millet Meclisindeki Adalet Partisi Sözcüsü Sayın Demirel, özet olarak "Siz herkes için, bütün lise mezunları için üniversiteye girişin sınavsız olacağını söylemiştiniz. Halbuki Hükümet Programında bazı kayıtlar getiriyorsunuz" dediler. Bu kayıtların varit olmadığını Mecliste uzun uzadıya anlattık ve zannederim kabul ettiler.

Burada Sayın Çağlayangil tam aksi endişeyi ileri sürüyor, "Siz herkese kapıları açacaksınız, bu durumda herkes üniversitelere girecek. Bu bir aydın enflasyonu yaratıyor" diyorlar. "Hayır" diye işaret ediyorlar; fakat cümle aynen şöyle; Planlı dönemde üniversite ve yüksekokullara sınavsız öğrenci alınmasını hedef tutan bir program, aydın enflasyonu yaratır, kişilerin yetenek ve kabiliyetleri de hiçe sayılmış olur"

Değerli arkadaşlarım; aslında Hükümet Programının eğitimle ilgili bölümü ayrıntılı olarak incelendiği vakit, Adalet Partisi Grubu adına Millet Meclisinde belirtilmiş olan kaygının da, burada belirtilmiş olan kaygının da geçerli olmadığı görülür.

Biz Hükümet Programında özetle şunu söylüyoruz; Üniversite sorununu muslukta değil kaynakla Çözmeye çalışacağız; yani ortaöğretimden itibaren eğitim sorununu yeniden ele alınıp düzenlemek suretiyle üniversite sorununu ve üniversite kapılarında yığılan yüzbini aşkın genç sorununu çözmeye çalışacağız. Nasıl, gecekondu Sorunu şehirde çözülemezse, kaynağına giderek çözülmek gerekirse, aynı şekilde üniversite sorunu da üniversite kapısında çözülemez. Onun için meseleyi kaynağından ele alıyoruz; yeni bir ortaöğretim, anlayışı getiriyoruz; Buna göre, meslek okulları ve teknik okullar beş yıllık ilkokula dayalı hale getirilecektir. Millî Birlik Grubu sözcüsü Sayın Ataklı, "Uzun vadede sekiz yıllık ilköğretimin daha iyi olabileceğini" belirtmişlerdir, bu görüşlerine iştirak etmek mümkündür; fakat kendileri de Türkiye'nin bugünkü koşullarında sekiz yıllık ilköğretimin Türkiye için biraz lüks olduğunu kabul eder bir ifade kullanıyorlardı. Biz, kapatılmış bulunan ortaokul düzeyindeki meslekî ve teknik okulları yeniden açmak kararındayız; fakat hiçbir çocuğun ve gencin eğitim bakımından önü tıkanmasın istiyoruz. Ortaokulda sanat öğrenimi yapan bir genç, ileride fikrini değiştirirse edebiyat öğrenimine, fen öğrenimine, din öğrenimine geçebilecektir; din öğrenimi yapan genç fikrini değiştirirse teknik öğrenime geçebilecektir; buna göre hazırlayıcı kurslar, programlar düzenlenecektir. Lisede ise, bir çatı altında değişik bölümler veya programlar yer alacaktır. Bir kısım lise öğrencileri üniversite için değil, doğrudan doğruya teknik alanda bir mesleğe atılmak için eğitim yapacaklardır; fakat bu gençler isterlerse, fikir değiştirirlerse aynı çatı altında başta programları da ek olarak izlemek suretiyle üniversiteye de girme şansına sahibolacaklarını bileceklerdir. Öylelikle, hiçbir genç başlangıçta bir yola girmiştir diye sonuna kadar o yolda yürüme mecburiyetini kendinde duymayacaktır; kendisini genç çağında yol değiştirme, karar değiştirme bakımından serbest durumda hissedebilecektir. Bu durumda üniversite kapılarına, ne yığılma olacaktır ne de üniversite kapılarını gençler kendilerine kapalı bulacaklardır.

Değerli arkadaşlarımı; Sayın Profesör Nihat Erim, yeni Hükümete destek olan, fakat bu arada bazı temennilerini ve kaygılarını da belirten konuşmalarında, programda yer alan bir cümleye değindiler ve bu cümleye, bu konuya açıklık getirilmesini istediler. O cümle şu; "Cumhuriyet Halik Partisi ile Millî Selâmet Partisinin kurdukları Hükümet ortaklığı, uzun süre millî bütünlüğümüzü zedelemiş, kalkınma hamlelerimizi güçleştirmiş, bazı tarihî yanılgıların doğurduğu sunî ayrılıklara da son veren bir dönem, açmaktadır ülkemizde" Programda bu cümle yer alıyor ve başka bir cümleyle tamamlanıyor.

Sayın Profesör Nihat Erim, "Sözü edilen tarihî yanılgıların neler olduğu açıklığa kavuşturulmadığı için öne sürülen bu iddia üzerinde şimdilik bir düşünce öne sürmeyeceğim" diyorlar, fakat bir kaygıları olduğunu örtülü ve nazik bir ifadeyle belirttikleri için bu konuya değinmeyi yararlı görüyorum; zaten daha sonra endişelerini de belirtiyorlar.

Değerli arkadaşlarım, bundan kastımız şudur; Geçmişle dini bir sömürü aracı olarak kullanmak isteyenler, toplumdaki fikir ayrılıklarını, sataşmaları din esasına dayandırmaya çalışmışlardır ve bu taktiğin sonucu olarak dinine bağlı bazı kimseler, din duyguları tahrik edilmek, suretiyle geçmişte birtakım yeniliklerin, kendi hayırlarına olabilecek yeniliklerin karşısına çıkarılabilmişlerdir. Bu durumu gören bazı aydınlar da yanlış bir mantık bağlantılı kurarak dinine bağlı olan, her yeniliğe, ilericiliğe karşı oluyor yanılgısına, yanlış sanısına kapılmıştır; bu yüzden, topluma yenilikler getirmek isteyen iyi niyetli aydınlarla o yeniliklerden yararlanabilecek olan geniş halk toplulukları arasında bir uçurum açılmıştır ve aslında çok ilerici bir halk olan, her yeniliğe açık bir halk olan Türk halkı, Türk köylüsü, Türk işçisi, esnafı haksız olarak, tutuculukla, gericilikle itham edilmiştir uzun zaman. Biz bu ithamı tarihî bir yanılgı olarak görüyoruz. Dine bağlılığın, yeniliğe, ilericiliğe, halk yararına yeniliklere, devrimlere, reformlara karşı olmadığını aksine onları kolaylaştırıcı bir etken olacağını düşünüyoruz. Onun için bu tarihî yanılgının ortadan kalkmasını, esasen ortadan kalkmakta olan bu yanılgının ortadan büsbütün kalkmasını hızlandırıcı bir Koalisyon kuruluşunu bu açıdan da sevinçle ve ümitle karşıladığımızı ifade etmiş oluyoruz. Artık, falan kimse dinine daha çok bağlı, diğeri dinin gereklerini daha az yerine getiriyor gibi mülâhazalarla siyaset alanında ayrılıklar olmayacak, ekonomik ve sosyal çıkarlara ve görüşlere göre saflaşmalar, ayrılıklar olacak. Demokraside, sağlıklı olan ayrılık budur; kalkınma halinde ve zorunluğunda bulunan bir toplumda da gerekli sataşmalar, sağlıklı fikir ayrılıkları ekonomik ve sosyal konulardaki fikir ayrılıklarıdır. Kısacası, tarihî yanılgıdan, ortadan kalkmakta olan ve büsbütün kalkmasına katkıda bulunabileceğimizi umduğumuz tarihî yanılgıdan kastımız bundan ibarettir. *(C.H.P. sıralarından alkışlar)*

Sayın Senatörler; Sayın Mucip Ataklı, bize çok güç katan konuşmalarında, yararlanarak dinlediğimiz konuşmalarında, hayat pahalılığı ile mücadelenin önemini haklı olarak belirtiyorlar.

Sayın Fethi Çelikbaş da bu konunun Hükümet gündeminde öncelik taşıması gerektiğini haklı olarak belirttiler.

Öyle inanıyoruz ki, Hükümet Programında bu konuya geniş yer ayrılmıştır. Bugün Millet Meclisinde de izah ettiğim gibi, Hükümet meseleyi fiyat meselesi olarak almamıştır; pahalılığı önleme meselesi olarak almıştır. Şöyle ki; bir memlekette fiyatlar yüksek olabilir, ama hayat pahalılığı bulunmayabilir. Buna bugün Mecliste bir örnek verdim; İsveç'te ekmek Türkiye'dekinin dokuz on misli fiyata satılır; ama İsveç'te ortalama vatandaş için hayat, Türkiye'dekinden çok daha ucuzdur.

Biz şunu yapmaya çalışacağız; Elbette yeni dünya konjonktürü, özellikle üretim bakımından kullanılması kaçınılmaz olan bazı temel maddelerin, bazı hammaddelerin fiyatlarındaki yükselişi ister istemez Türk ekonomisine de yansıtacaktır. Bunun gereği olarak zincirleme bazı fiyat ayarlamaları yapılması zorunluğu da doğacaktır; fakat biz sosyal adaletçi bir görüşle fiyatları ve gelirleri dinamik ve adaletli bir denge içinde tutmayı kendimize ödev bileceğiz, yapılmak zorunluğu ortaya çıkabilecek, hatta kısmen bazı alanlarda geçikmjş olduğunu bildiğimiz fiyat ayarlamalarının yükünün dar ve orta gelirli halkın omuzuna binmemesi için her tedbiri alacağız. Bu konuda şimdiden düşündüğümüz bazı somut tedbirler de vardır. Bunların ilk uygulamalarını en kısa zamanda, ortaya koyabileceğimize İnanıyoruz.

Sayın Ataklı, konuşmalarında Hükümet Programında Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesinin devam ettirileceğine dair açık bir hüküm bulunmamaktadır dediler ve bunun önemine değindiler.

Bu konuya sarahatle girmeyişimizin nedeni şudur; Bu açıklama fırsatını verdikleri için Sayın Ataklıya teşekkür ederim. Programımızda genel sağlık sigortasının biran önce kurulacağını söylüyoruz, Türkiye'ye yaygın olarak. Bir yandan Sosyal Sigortalar Kurumu var ve bunun sağlık sigortası var, bir yandan Emekli Sandığı var şimdi o da sağlık hizmetine başladı, BAĞ - KUR var, başka birtakım sosyal güvenlik müesseseleri yardımlaşma kurumları var, bir yandan Doğudan Orta - Anadolu'ya doğru ilerleyen sağlık hizmetlerinin sosyalizasyonu var, bir yandan da bütün Anadolu'ya yaymak istediğimiz ve sosyal güvenlik sistemimizdeki sağlık açısından boşlukları, gedikleri kapatacak genel sağlık sigortası projemiz kararımız var. Bu konuda bizden öncede yapılmış hazırlıklar esasen vardı.

Şimdi bu durumda bütün sağlıkla ilgili sosyal yardım ve sosyal güvenlik müesseselerini bir arada düşünmek gerekiyor, bunlar arasında bir uyum sağlamak gerekiyor. Bunların birbiri ile ilişkisi ne olacaktır, bunlar birbiri ile nasıl bağdaştıracağız, nasıl mükerrer hizmet götürmekten kaçınacağız? Bunu ayrıntıları ile saptamak imkânını Hükümet olmadan önce bulamadığımız içindir ki, bu konuda bir şey söylememeyi daha uygun bulduk; fakat buna mukabil Doğu ve Güney Doğudaki sağlık ocaklarının; evlerinin ve merkezlerini her bakımdan yeterli hale getirilmesine önem verileceğini ilk ve âcil bir tedbir, bir zorunluk olarak Hükümet Programında belirttik; ama müessese olarak sosyalizasyon nereye kadar ilerleyecekti nerede duracaktır, ne biçim alacaktır genel sağlık sigortası ile ve genel -sosyal güvenlik düzeni ile ilgili olarak bunu ayrıntıları ile düşünmeden programda bir şey söylemeyi doğru bulmadık.

Sayın Mucip Ataklı konuşmalarının sonunda millî savunma, millî güvenlik sorunlarına değinerek şöyle diyorlar; "Programda (Ortak sistemlerle yetinilmeyerek kendi millî savunma politikamız, stratejimiz ve imkânlarımızla geliştirilecektir) hükmüne yer verilmesini ciddî bir düşünce sayıyoruz. Kendi imkân ve ihtiyaçlarımıza ve geleneksel yeten eklerimize dayalı bir millî savaş doktrininin geliştirilmesi üzerinde önemle durulmalıdır. Bu doktrinle birlikte uygulanacak olan millî askerî stratejimiz ise, hiç kuşkusuz millî politikamızın bir fonksiyonu olacaktır. Bu konularda alınacak dikkatli, ölçülü ve basiretli tedbirler ekonomik ve malî gücümüzle orantılı olacak ve kaynak israfını önleyecektir"

Sayın Millî Birlik Grubu sözcüsünün bu konudaki sözlerine yürekten katılıyoruz. Esasen Hükümet Programında da millî savunma ihtiyaçlarımızla, ekonomik ihtiyaçlarımızın bağdaştırılacağı hükmü yer almaktadır. Bunun dışında, kendi imkân ve ihtiyaçlarımıza ve geleneksel yeteneklerimize dayalı çağımızın gereklerine uygun bir millî savaş doktrinin geliştirilmesi hiç şüphesiz çok yerinde bir düşüncedir. Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir özelliği, yalnız başka- ülkelerde olabileceği gibi, millî güvendiğimizin teminatı, koruyucusu olması değildir, bundan ibaret kalmamaktadır, Türk Silahlı Kuvvetleri aynı zamanda Türkiye'deki birçok yenileşme hareketlerinin de öncülüğünü yapmıştır ve bu dinamizmi bir gelenek olarak sürdürmektedir. Hiç şüphesiz bunun doğal sonucu olarak kendi strateji anlayışı, savaş doktrini anlayışı bakımından da çağın gereklerine ve memleket ihtiyaçlarına en uygun formülleri, en geçerli formülleri bulmaktadır ve bulacaktır. Bu bakımdan Sayın Ataklı'nın görüşlerine katılıyorum.

Değerli arkadaşlarım; Sayın Kâmran İnan'ın konuşmalarını gerçekten çok istifade ederek dinledik, Hükümet olarak kendilerine teşekkür ederim. Bâzı önemli uyarılarını dikkate alacağız. NATO'dan kelime olarak bahsetmeyişimizin tek nedeni; zaten üyesi bulunduğumuz ortak güvenlik sisteminin NATO'dan ibaret bulunuşudur, başka bir şey akla gelmeyeceği içindir. CENTO'da gerçi var; fakat mahdut bir etki alanı olduğunu Sayın İnan benden daha iyi bilirler, savunma açısından hiç değilse; ama bağlı bulunduğumuz ortak savunma sistemi denince NATO akla geleceği için bunu ayrıca belirtme zorunluluğunu duymamıştık; fakat hatırlatmaları üzerine kastımızın o olduğunu zapta geçirmiş oluyorum

KÂMRAN İNAN (Bitlis) — Teşekkür ederim.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) — Sağ olun efendim.

Dokuzlarla, yani Avrupa Ekonomik Topluluğunun tam üyeleri ile ilgili olarak Sayın Kâmran İnan'ın söylediklerine yürekten katılıyorum. Son zamanlarda bu dokuz devletin ilişkilerinde siyasal konular, zannederim evvelce beklendiğinden değişik olarak zamanı gelmeden önce önplâna geçmiştir. Öyle bekleniyordu ki, uzun süre iktisadî konularda işbirliği yapılacak, ondan sonra siyasi konularda daha yakın bir işbirliği içinde hareket etme zorunluluğu ortaya çıkacak; fakat dünyadaki umulmadık bazı değişiklikler, gelişmeler karşısında Ortak Pazar üyesi devletlerin siyasi alanda istişare mekanizmasını, çok yakın sıkı bir istişare mekanizmasını önplânda harekete geçirmeleri zorunluğu ortaya çıkmıştır ve bu zorunluluk özellikle Orta -

Doğu sorunları ile ilgili olarak ortaya çıkmasına rağmen, Türkiye'nin bu mekanizma ile ilgisi kendisine uzaktan bilgi verilmesinden ibaret kalmıştır. Halbuki özellikle Orta - Doğu meseleleri, petrol meseleleri söz konusu olduğu vakit, Ortak Pazar üyesi ülkelerin Türkiye ile ilişkilerini, siyasi ilişkilerini ona kendi toplantıları hakkında uygun görecekleri ölçüde bilgi vermenin çok ötesine götürmeleri beklenirdi. Yalnız Türkiye açısından değil, o memleketlerin salim kararlara ve Orta - Doğu için geçerli olabilecek kararlara varabilmeleri bakımından da doğru olurdu. Günkü Türkiye'nin tam tasvibi olmaksızın alınabilecek bazı kararları uygulamada güçlük çekebileceklerini veya uygulandığı zaman bunların Türkiye bakımından bazı problemler yaratabileceğini elbette o dost ülkeler de takdir ederler. Sayın Kâmran İnan'ın bu temennisine yürekten katılıyoruz. Dışişleri Bakanımızla da uyarıları üzerine görüştüm, bu konuda gereken girişimlerde bulunmayı biz de çok yerinde sayıyoruz.

Yine Sayın Kâmran İnan'ın dış politika sorunlarının kamuoyu önünde, kamuoyu tarafından açıkta tartışılması zamanının, çağının gelmiş olduğu yolundaki uyarıları çok yerindedir. Dış politika sorunlarının ve millî güvenlik sorunlarının kamuoyu önünde, geniş bir serbestlik içinde tartışılmasında büyük yarar olduğuna inanıyoruz. Bunun devletlerarası ilişkilerde Hükümetlere güç katacağına da inanıyoruz. Eğer bir konuyu, bir meseleyi müzakere etmek üzere masa başında oturduğumuz başka devletler, Türk dış politikasının oluşturulmasından, Türk kamuoyunun yeteri kadar etkisi, ağırlığı olmadığı gibi bir zehaba kapılacak olurlarsa, karşılarındaki Hükümeti etki altına alabileceklerini düşünebilirler. Fakat dış politikanın oluşmasında, dış politika kararlarında o memleketteki, Türkiye'deki kamuoyunun ihmal edilmez bir etken olduğunu bilirlerse, o zaman Türk Hükümeti müzakere masalarında çok daha güçlü olur. Bunun önemini, değerini biliyoruz. Demokrasi anlayışımızın da, millî güvenlik anlayışımızın da gereği olarak buna dikkat edeceğimizden hiç şüpheleri olmasın.

Sayı İnan eski bir diplomat olarak, Dışişleri Bakanlığı ile ve dış Devlet örgütümüzle ilgili olarak çok yerinde bazı uyarılarda bulundular. O arada dışarıdaki Devlet örgütümüzün dağınıklığından, hizmetlerin dağılmış ve çelişmiş halele bulunmasından şikâyet ettiler. Bu şikâyet konusu Hükümetin daha kurulmadan önce ele aldığı ilk konulardan biri olmuştur.

Bunun iki örneğini vereyim. Birincisi; daha protokol müzakerelerinde, başta Sayın Kâmran İnan'ın belirttiği nedenle Basın Yayın Genel Müdürlüğünün yeniden eski ocağına, Turizm ve Tanıtma Bakanlığına bağlanması konusunda iki parti olarak mutabık kaldık. Bunun da nedeni şu idi. Özellikle dışa dönük Devlet çalışmalarında bir ikilik meydana geliyordu. Basın Yayın aynı hizmeti bir doğrultuda yaparken, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı ya bir başka doğrultuda yaparak onunla çelişiyor veya aynı doğrultuda yaparak mükerrer iş yapıyordu. Bunun ikisi de sakıncalıydı. Onun için bu hizmetleri yeniden birleştirmeyi uygun gördük ve bunun daha ileri bir aşamasında, bu Bakanlığın dışarıdaki temsilciliklerini de birleştirme yoluna gitmeyi düşünüyoruz. Nihayet turizm ateşelikleri bilet acentası değildir. Bunların görevi memleketi tanıtmadır. Basın ateşeliklerimizin görevi de öncelikle memleketi tanıtmadır. Bu iki görevin değişik personel tarafından olsa da, aynı bürolardan

yönetilmesi gerektiğine inanıyoruz, bu yolda bir adımı dediğim gibi daha Hükümet kurulmadan atmış bulunuyoruz.

Ayrıca Hükümet kurulur kurulmaz hukuken yapmak zorunda kaldığı ilk işlerden biri de, daha önceki Hükümetin hiçbir hukukî mesnedi olmaksızın ihdas ettiği bazı yeni dış görevleri kaldırmak oldu. Bu da, Çalışma ateşelikleri nezdinde basın müşavirlikleridir. Turizm ateşliklerimiz var, basın ateşeliklerimiz, müşavirliklerimiz var, bir de alelacele çalışma ateşelikleri nezdinde basın müşavirlikleri kurulmuştu ve buna bazı değerli gazeteci arkadaşlarımız gönderilmişti; fakat bu tamamiyle hukukî mesnetten, dayanaktan yoksun olduğu için Sayıştay buna itiraz etmişti, Maliye itiraz etmişti; değerli gazeteci arkadaşlarımızın mukavelelerini yeniliyememe, sürdürememe durumu lortaya çıkmıştır, buna rağmen çaresi bulunamıyordu. Hükümet kurulur kurulmaz bu sorunu da ele aldı. Bu müesseseyi daha doğuş halinde iken ortadan kaldırdı ve gazeteci arkadaşlarımızı da yanlış bir uygulamanın kurbanı olmamaları için gerçekten gazeteci olanları imkân nispetinde Basın Yayma bağlı dış görevlerde görevlendirme yoluna gitti, ileride dış Devlet teşkilâtında dağınıklığın önlenmesine daha geniş ölçüde dikkat edeceğiz ve özellikle (Burada kişisel kanaatimi söylüyorum) muhtelif bakanlıklara bağlı dış temsilciliklerimiz üzerinde büyükelçinin otoritesini daha geçerli hale getirmenin, büyükelçilikle ilişkilerini daha uyumlu hale getirmenin yollarım da arama zorunluğuna inanıyorum.

Sayın Fethi Çelikbaş'ın değindikleri pahalılık konusuyle ilgili düşüncelerimi söylemiştim. Ayrıca pahalılığı önleyici ne gibi mekanizmaları düşündüğümüz de Programda ayrıntılariyle yazılıdır, özellikle temel tüketim maddeleri bakımından Devlete ve kooperatiflere verilen bazı ödevler ayrıntılariyle anlatılmıştır.

Bunun dışında Sayın Çelikbaş, işsizlik sorunu karşısında, "Programda hiçbir şey söylenmiyor" dediler; fakat işsizlik sorununu çözeceğiz yolunda bir cümlenin bu anlama gelecek bir paragrafın fazla bir değer taşımayacağı düşüncesinde idik. İşsizliği önlemenin çaresi, iş alanları yaratmaktır, iş alanlarını çok daha hızlı ölçüde ve yurda çok daha yaygın biçimde nasıl yaratacağımız, bunun için nasıl finansman mekanizmaları, teşvik politikaları uygulayacağımız ayrıntılariyle anlatılmıştır. Hele köy -kentler yolu ile kırsal bölgelere kadar sanayileşmeyi, hiç değilse sanayinin köklerini, kılcal damarlarını oksun yaymanın yolları, mekanizmaları üzerinde durulmuştur. Bütün bunlar işsizlik sorununu, istihdam sorununu da çözmenin en etkin tedbirleri olacaktır kanısındayım.

Bu konuda özellikle köye dayalı sanayileşme konusunda büyük ümitlerimiz var. Hele köylerden yurt dışına giden vatandaşlarımızın edindikleri tecrübeler ve özlemler bu konuda köylerimizde yeni heyecanlar uyandırmıştır. Türkiye'nin birçok yerinde, sizlerde benim gibi biliyorsunuzdur, Türk köylüleri aralarında topladıkları, yiyeceklerinden, içeceklerinden toplayıp biriktirdikleri küçük sermayeleri dışarıdaki hemşehrilerinden gelen sermayelerle birleştirerek halk girişimlerinde bulunmaktadırlar. Halk sektörünün temelleri köylerde istesek de istemesek de, çok şükür atılmaktadır. Bu, daha eskiden atılmaya başlamıştır. Örneğin, Kurtuluş Savaşında Ordumuza silah tamir etme geleneğini sürdüren Konya'nın Huğlu köyü

bugün küçük bir İsviçre kasabası gibidir. Evlerinin altı ahır değildir, atölyedir; camisinin altı dükkân değildir, fabrikadır. Bu köy bir küçük sanayi şehri haline gelmiştir. Böylesine bir sanayileşme heyecanının, özleminin bulunduğu köylerimize kadar sanayileşmeyi yaymak, daha doğrusu sanayileşmeyi oradan da başlatmak azmindeyiz. Bu da istihdam sorununa, o arada yerleşim sorununa biraz önce değindiğim gibi kaynağında çözüm bulmamızı kolaylaştırıcı bir yol olacaktır.

Sayın Turgut Cebe çok yararlanarak dinlediğim konuşmasında bir eksiklik gördüğünü belirtti. Sayın Cebe "Nasıl bir yönetim, nasıl bir ekonomi, nasıl bir maliye, nasıl bir miras devir aldığını Hükümet Programda yazmamış" dedi. Bunu ihmal edişimizin bir tek nedeni vardır, tesadüfi kir ihmal değildir, kasıtlı bir ihmaldir. Dedik ki, yeni bir döneme başlıyoruz, bu dönemin memlekete huzur ve barış getirmesini istiyoruz ve bu barışın yalnız halk arasında, yalnız aydınlar, gençler arasında değil, partiler arasında ve Parlamento içinde de olmasını istiyoruz. Onun için geçmişin hesabına eğilerek işe başlamayalım. Aşağı yukarı herkes nasıl bir miras devir aldığımızı biliyor, özellikle ekonomik alanda; ama bunlar için tarizlerde bulunarak, bunları ileride belki kolay başaramayacağımız işlerin ön mazereti olarak ileri sürmeyelim eledik, bunu protokol müzakereleri sırasında açıkça görüştük ve sırf bu nedenle ve böyle bir iyi niyetle Sayın Turgut Cebe'nin bir bakıma haklı olarak gördükleri bir eksikliği - gerçekten bu eksiklik vardır, o anlamda haklıdır diyorum - bile bile Programda bıraktık.

Sayın Turgut Cebe'nin yine bir uyarısına da teşekkür ederim. Danışmanlar, uzmanlar kadrosunun gereğini belirttiler, Devleti yönetecek kimseler için ve bir Başbakan için. Yalnız, bir endişeleri hiç değilse benim için varit değil. Yalnız değilim; politikada bu bakımdan yalnız olmamaya daima dikkat ettim ve bunun büyük değerini gördüm. Parti yönetiminde görev aldığımdan beri geniş bir uzman kadrosuyla birlikte çalışmaya dikkat ettim ve beni son Anayasa değişikliklerinde en çok üzen nokta bu vesile ile bir yürek acımı belirtmek isterim üniversite hocalarının partilerin merkez organlarında görev almalarını yasaklayan hüküm olmuştur. Bu, maalesef siyasi partileri Sayın Cebe'nin belirttiği çek yerinde ihtiyacı karşılayabilme olanağından geniş ölçüde yoksun bırakmıştır. Bunun, bu eksikliğin kısa zamanda yine Yüce Meclis tarafından giderileceğini ümit ederim.

Hükümet olarak da Başbakanlıkta ve Bakanlıklarda kendimizi bize yardımcı olarak gerçek danışman kadrolarıyle takviye etmeyi gerekli görüyoruz, bunu ödev bileceğiz. Müşavirliği, danışmanlığı halk deyimiyle bir kızağa çekilme yeri olmaktan çıkarmaya kararlıyız. Gerçek anlamını ve değerini kazandırmak istiyoruz. Bugünün karmaşık toplum sorunlarına en bilgili kişinin bile tek başına aklının ve bilgisinin ermeyeceği kanısındayız. Eksikliğimizi bilebildiğimiz ölçüde eksiklerimizi giderebileceğimize inanıyoruz. Bu bakımdan Sayın Cebe, uyarılarına dikkat edeceğimizden emin bulunsunlar.

Değerli arkadaşlarım, fazla vaktinizi almamak için konuşmamı burada kesiyorum. Bazı değerli senatörlerin sorularını bilmeden ihmal ettiysem, cevaplandırmadıysam sizlerden özür dilerim.

Sözlerimin başlangıcında, belirttiğim gibi Cumhuriyet Senatosunun bu seviyeli müzakeresi, eğer Meclisten güvenoyu alabilirse işine, görevine devam edecek olan yeni Hükümet için son derecede uyarılı ve faydalı olmuştur. Sık sık Senatomuzun bu uyarılarından ve eleştirilerinden yararlanma olanaklarını arayacağız.

Hükümetimiz adına hepinize şükranlarımı sunarım, saygılar sunarım. *(Sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Teşekkür ederiz efendim.

Sayın Başbakanın görüşmeleriyle Hükümet Programı üzerindeki müzakereler son bulmuştur. Programın uygulanmasında Milletimize ve memleketimize hayırlı olması temennisiyle Hükümete başarılar dilerim. *(Alkışlar)*

7 Şubat 1974 Perşembe günü saat 15,00'te toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

Kapanma Saati; 01.45

Millet Meclisi Tutanak Dergisi
Dönem 4 Cilt 1 Birleşim 38
Sayfa;548-561
7.2.1974 Perşembe

BİRİNCİ OTURUM
BAŞKAN; *Kemal Güven*
DÎVAN ÜYELERİ; *Tufan Doğan Avşargil (Kayseri)*
Enver Akova (Sivas)
Açılma Saati; *15.00*

Güvenoylaması

BAŞKAN — Millet Meclislinin 38'nci Birleşimini açıyorum.

Çoğunluğumuz vardır, görüşmelere başlıyoruz.

Başbakan Bülent Ecevit tarafından kurulan Bakanlar Kurulu hakkında Anayasanın 103'ncü maddesi uyarınca güvenoylaması

Gündemimize göre Başbakan Sayın Bülent Ecevit tarafından kurulan Bakanlar Kurulu hakkında Anayasanın 103, içtüzüğümüzün 105'nci maddesi gereğince güven oylaması yapılacaktır.

Güven, oylamasının açık oyla yapılması İçtüzük gereğidir. Açık oylama şekline Genel Kurul karar verecektir.

Güven oylamasının ad okunmak suretiyle yapılması hususunu oylarınıza sunuyorum.

Kabul edenler... Etmiyenler Kabul olunmuştur efendim.

Sayın arkadaşlarım, oylama hususunda bir hatırlatma olacaktır. Güvenoyu verenler lütfen ayağa kalkarak yüksek sesle, Başkanlık kürsüsünden duyulacak biçimde kabul edenler kabul, reddedenler ret, çekinser kalan arkadaşlarım da çekinser kelimelerini kullanmak suretiyle oylarını izhar edeceklerdir.

Adana seçim çevresinden oylamaya başlıyorum.

ADANA

Mehmet Can	Kabul
Hasan Cerit	Kabul
Erol Çevikçe	Kabul
Osman Çıtak	Kabul
İlter Çubukçu	Kabul
Yılmaz Hocaoğlu	Ret
Selâhattin Kılıç	Ret

Battal Koksal	Ret
Mehmet Hulusi Özkul	Kabul
İbrahim Tekin	Ret
Ahmet Topaloğlu	Ret
Emin Bilen Tümer	Kabul
Alparslan Türkeş	Ret
ADIYAMAN	
Halil Ağar	Yok
Kemal Tabak	Kabul
Abdurrahman Ünsal	Kabul
Ramazan Yıldırım	Kabul
AFYON KARAHİSAR	
Mehmet Rıza Çerçel	Ret
İbrahim Elmalı	Ret
Rasim Hancıoğlu	Kabul
Süleyman Mutlu	Kabul
Mete Tan	Ret
Ali İhsan Ulubahşi	Ret
Şükrü Yübaşıoğlu	Kabul
AĞRI	
Cemil Erhan	Kabul
Rıza Polat...	Ret
Kerem Şahin	Ret
Mir Bahattin Yardımcı	Kabul
AMASYA	
Yavuz Acar	Ret
Hasan Bütüner	Kabul
Hüsnü Cahit Koçkar	Kabul
Vehbi Meşhur	Kabul
ANKARA	
Hüsameddin Akmumcu	Kabul
Muammer Alıcı	Kabul
Orhan Alp	Ret
Oğuzhan Asiltürk	Kabul
Kemal Ataman	Kabul
Oğuz Aygün	Ret
Osman Ceran	Kabul

Orhan Eren	Ret
Mustafa Kemal Erkovan	Ret
Necdet Evliyagil	Ret
Mustafa İmirzalıoğlu	Kabul
M. Rauf Kandemir	Kabul
Cahit Kayra	Kabul
İsmail Hakkı Ketenoğlu	Ret
Kâmil Kırıkoğlu	Kabul
İsmail Hakkı Köylüoğlu	Ret
İbrahim Saffet Omay	Kabul
Cevat Önder	Ret
Hasan Özçelik	Ret
Feriha Fatma Öztürk	Kabul
Fikri Pehlivan	Ret
Önder Sav	Kabul
İlyas Seçkin	Kabul
Sabahattin Selek	Kabul
Hayrettin Turgut Toker	Ret
Yusuf Ziya Yağcı	Kabul
ANTALYA	
İhsan Ataöv	Ret
Deniz Baykal	Kabul
Ömer Buyrukçu	Kabul
Abdurrahim Erdem	Ret
Fahri Özçelik	Kabul
Faiz Şarlar	Ret
Remzi Yılmaz	Kabul
ARTVİN	
Turgut Altunkaya	Kabul
Sabit Osman Avcı	Ret
Ekrem Şadi Erdem	Kabul
AYDIN	
İsa Ayhan	Kabul
M. Şükrü Koç	Kabul
Mutlu Menderes	Ret
Nahit Menteşe	Ret

Kemal Ziya Öztürk	Ret
İsmet Sezgin	Ret
Behiç Tozkoparan	Ret
BALIKESİR	
Ahmet Akçael	Kabul
Mustafa Kemal Alver	Ret
İlhan Aytekin	Ret
Cihat Bilgehan	Ret
Necati Cebe	Kabul
İbrahim Behram Eker	Ret
Ahmet İhsan Kırımlı	Ret
Sadullah Usumi	Kabul
Orhan Üretmen	Kabul
BİLECİK	
Muzaffer Erdem	Ret
Mehmet Ergül	Kabul
BİNGÖL	
Abdullah Bazencir	Kabul
Hasan Celâlettin Ezman	Kabul
BİTLİS	
Abidin İnan Gaydalı	Ret
Muhyettin Mutlu	Yok
BOLU	
Harun Aytaç	Kabul
Müfit Bayraktar	Ret
Ahmet Çakmak	Ret
Kemal Demir	Ret
Abdi Özkök	Kabul
BURDUR	
Osman Aykul	Kabul
Faik Kırbaşlı	Ret
Ali Sanlı	Kabul
BURSA	
Emin Acar	Yok
Mehmet Emekli	Kabul
Hasan Esat Işık	Kabul

Halil Karaatlı	Ret
Cemal Külâhlı	Ret
Kasım Önadım	Ret
Hüseyin Suat Sungur	Ret
Mustafa Tayyar	Ret
Mehmet Turgut	Ret
Ahmet Türkel	Ret
ÇANAKKALE	
Murat Bayrak	Ret
Osman Orhan Caneri	Kabul
Zekiye Gülsen	Ret
Hasan Sever	Kabul
Refet Sezgin	Ret
ÇANKIRI	
Mehmet Ali Arsan	Yok
Nurettin Ok	Ret
Arif Tosyalıoğlu	Ret
ÇORUM	
Cahit Angın	Kabul
Yakup Çağlayan	Ret
Etem Eken	Kabul
Yasin Hatiboğlu	Kabul
Kasım Parlar	Kabul
İhsan Tombuş	Ret
Turhan Utku	Kabul
DENİZLİ	
Sami Arslan	Ret
Fuat Avcı	Ret
Hüseyin Erçelik	Kabul
Rıza Gençoğlu	Ret
Hasan Korkmazcan	Ret
Hüdai Oral	Kabul
DİYARBAKIR	
Hasan Değer	Ret
Abdüllâtif Ensarioğlu	Ret
Recai İskenderoğlu	Kabul

Halit Kahraman	Kabul
Bahattin Karakoç	Kabul
Mahmut Kepolu	Ret
Mahmut Uyanık	Kabul
EDİRNE	
İlhami Ertem	Ret
Veli Gülkan	Yok
İlhan İşık	Kabul
Cevat Sayın	Kabul
ELAZIĞ	
Atilla Atilâ	Kabul
Ömer Naim Barım	Kabul
Hasan Buz	Kabul
Rasim Küçükel	Ret
A. Orhan Senemoğlu	Kabul
ERZİNCAN	
Hüsamettin Atabeyli	Ret
Hasan Çetinkaya	Kabul
Nurettin Karsu	Kabul
ERZURUM	
Yahya Akdağ	Kabul
Rasim Cinisli	Ret
Rıfkı Danışman	Ret
Selçuk Erverdi	Kabul
Mehmet Fuat Fırat	Kabul
Gıyasettin Karaca	Kabul
Korkut Özal	Kabul
Zekâi Yaylalı	Kabul
İsmail Hakkı Yıldırım	Ret
ESKİŞEHİR	
Ayşe Aliye Koksal	Kabul
İbrahim Ethem Güngör	Ret
Keyfi Öztürk	Ret
Murat Kâhyaoğlu	Kabul
Niyazi Onat	Kabul
Orhan Oğuz	Ret

GAZİANTEP

İbrahim Hortoğlu	Kabul
İmam Hüseyin İncioğlu	Ret
Mehmet Bozgeyik	Kabul
Mehmet Özkaya	Ret
Mehmet Üzmen	Kabul
Mustafa Güneş	Kabul
Orhan Tokuz	Ret
Yusuf Öztürkmen	Kabul

GİRESUN

Hasan Vamık Tekin	Kabul
İbrahim Etem Kılıçoğlu	Ret
Mehmet Emin Turgutalp	Ret
Mustafa Kemal Çilesiz	Kabul
Nizamettin Erkmen	Ret
Orhan Yılmaz	Kabul

GÜMÜŞHANE

Erol Tuncer	Kabul
Mehmet Orhan Akkoyunlu	Kabul
Mustafa Karaman	Ret
Turgut Yücel	Ret

HAKKÂRİ

Mikail İlçin	Kabul

HATAY

Abdullah Çilli	Ret
Ali Yılmaz	Ret
Malik Yılman	Kabul
Mehmet Sait Reşa	Kabul
Mehmet Sönmez	Kabul
Sabahattin Adalı	Ret
Sabri İnce	Kabul

ISPARTA

Ali İhsan Balım	Ret
Mustafa Cesur	Ret
Süleyman Demirel	Ret *(AP sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)*
Yusuf Uysal	Ret

İÇEL

Çetin Yılmaz	Kabul
Hikmet Baloğlu	Kabul
İbrahim Göktepe	Ret
Nazım Baş	Ret
Oral Mavioğlu	Kabul
Rasim Gürsoy	Ret
Süleyman Şimşek	Kabul

İSTANBUL

A. Bahir Ersoy	Kabul
A. Doğan Öztunç	Kabul
Abdullah Baştürk	Kabul
Abdurrahman Köksaloğlu	Kabul
Ali Nejat Ölçen	Kabul
Ali Topuz	Kabul
Cemal Suer	Ret
Cemil Yavaş	Ret
Engin Ünsal	Kabul
Fatma Gülhis Mankut	Ret
Ferruh Bozbeyli	Ret
Halûk Ülman	Kabul
Hasan Aksay	Yok
Hasan Basri Akkiray	Kabul
Hüsamettin Tiyanşan	Ret
Hüseyin Özdemir	Ret
İ. Fehmi Cumalıoğlu	Kabul
İhsan Toksarı	Ret
İlhami Sancar	Ret
İlhan Özbay	Kabul
İsmail Hakkı Tekinel	Ret
M. Kâzım Özeke	Kabul
Mehmet Emin Sungur	Kabul
Metin Tüzün	Kabul
Mustafa Kara	Ret
Mustafa Parlar	Ret
Necdet Ökmen	Kabul

Necdet Uğur	Kabul
Nilüfer Gürsoy	Yok
Orhan Birgit	Kabul
Orhan Eyüboğlu	Kabul
Osman Özer	Ret
Reşit Ülker	Kabul
Sadettin Bilgiç	Ret
Servet Bayramoğlu	Ret
Süleyman Arif Emre	Kabul
Şükriye Tok	Kabul
Vahit Yaşar Çalın	Kabul
İZMİR	
Talât Asal	Ret
Kaya Bengisu	Kabul
Alev Coşkun	Kabul
Yüksel Çakmur	Kabul
Adil Demir	Ret
Yücel Dirik	Ret
Ali Naili Erdem	Ret
Yılmaz Ergenekon	Ret
Süleyman Genç	Kabul
Coşkun Karagözoğlu	Kabul
Şinasi Osma	Ret
A. Kemal Önder	Kabul
Remzi Özen	Kabul
Orhan Demir Sorguç	Ret
İsmail Taşlı	Ret
Cemal. Tercan	Ret
Neccar Türkcan	Kabul
Mahmut Türkmenoğlu	Kabul
KAHRAMAN MARAŞ	
İsmet Ağaoğlu	Kabul
Halit Evliya	Ret
Mehmet Özdal	Kabul
Ahmet Tevfik Paksu	Kabul
Mehmet Pamuk	Kabul
Oğuz Söğütlü	Kabul

Ali Zülfikâroğlu	Ret
KARS	
Davut Aksu	Kabul
Dağan Araslı	Kabul
Yasin Bozkurt	Ret
Abdülkerim Doğru	Kabul
Kemal Okyay	Kabul
Cemil Ünal	Ret
Hasan Yıldırım	Kabul
KASTAMONU	
Vecdi İlhan	Kabul
Mehdi Keskin	Ret
Sabri Keskin	Ret
Hilmi Öztürk	Ret
Sabri Tığlı	Kabul
Hasan Tosyalı	Ret
KAYSERİ	
Mehmet Altmışyedioğlu	Ret
Tufan Doğan Avşarğil	Kabul
Cemal Cebeci	Kabul
Turhan Feyzioğlu	Ret *(C.G.P. sıralarından alkışlar)*
Selçuk İmamoğlu	Ret
Hayrettin Nakiboğlu	Ret
Kâmil Özsarıyıldız	Ret
Mehmet Yüceler	Kabul
KIRKLARELİ	
Tankut Akalın	Kabul
Mehmet Atagün	Ret
Mehmet Dedeoğlu	Kabul
KIRŞEHİR	
Mustafa Aksoy	Kabul
Memduh Erdemir	Ret
Sait Saylam	Kabul
KOCAELİ	
Sedat Akay	Ret
İbrahim Akdoğan	Kabul
Turan Güneş	Kabul

Şevket Kazan	Kabul
Sabri Yahşi	Ret
KONYA	
Reşat Aksoy	Kabul
Mehmet Oğuz Atalay	Ret
Şener Battal	Kabul
İsmet Büyükyaylacı	Kabul
Bahri Dağdaş...	Ret
Muzaffer Demirtaş	Ret
Necmettin Erbakan	Kabul

(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından "Bravo" sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar; dinleyicilerden A.P. sıralarından şiddetli gürültüler, sıra kapaklarına vurmalar, "Dinleyiciler yuh çekiyorlar" sesleri)

Efendim.. Bir dakika efendim. Efendim, bir dakikanızı rica edeyim.

FERRUH BOYBEYLİ (İstanbul) — Sayın Başkan, böyle müsamahalı davranırsanız, şişe de atarlar bir gün buraya, bomba da atarlar.

Efendim, bir dakikanızı rica edeyim. *(A.P. sıralarından, Dinleyiciler yuh çekiyorlar, Meclise yuh çekemezler, sesleri, şiddetli gürültüler)*

MEHMET ERSOY (Kütahya) — Niçin tedbir almadınız Sayın Başkan?

İdareci üyeler, lütfen sükûneti muhafaza ediniz. *(A.P. ve C.H.P. sıralarından karşılıklı "Yuh" sesleri)*

MUSTAFA KUBİLAY İMER (Konya) — Tedbir almadınız, ikaz etmediniz.

FERRUH BOZBEYLİ (İstanbul) — Sayın Başkan, buna siz sebebiyet verdiniz. Şimdi seyrediniz bu manzarayı. İkaz etseydiniz.

Efendim, sükûneti muhafaza edeyim, sonra anons yapacağım.

CEVAT ÖNDER (Ankara) — Sayın Başkan, dinleyicileri tamamen çıkarmadıkça gürültü bitmez, sükûnet olmaz.

Efendim, ikaz edeceğim sükûneti muhafaza ettikten sonra ancak.

CEVAT ÖNDER (Ankara) — İkaz kâfi değil, sükûneti muhafaza ediniz.

Sükûneti muhafaza edeyim, ikaz edeceğim efendim. Sükûneti muhafaza edeyim. *(Başkanın çana vurması)*

Efendim, İdareci üyeleri göreve çağırıyorum; İdareci Üye arkadaşlarım.

HİLMİ TÜRKMEN (İçel) — Sükûneti muhafaza ediniz. Burası C.H.P. Kurultayı değildir.

İkaz edeceğim efendim, sükûneti muhafaza edin.

Efendim, İçtüzüğümüze göre dinleyicilerin alkış veya herhangi bir şekilde tezahüratta bulunmaları mümkün değildir. Kendilerini ve İdareci Üyeleri ikaz ediyorum, göreve davet ediyorum.

SABRİ YAHŞİ (Kocaeli) — Sayın Başkan, Meclise yuh çeken dinleyici burada bulunamaz; yuh çeken çıkartılır. Ayıp bu, ayıp *(A.P. sıralarından şiddetli gürültüler)*

Anlamıyorum dediğinizi.

SABRİ YAHŞİ (Kocaeli) — Meclise yuh çeken dinleyiciler burada bulunamaz. *(A.P. sıralarından ayağa kalkmalar, şiddetli gürültüler)*

Efendim, yerinize oturunuz.

HİLMİ TÜRKMEN (İçel) — İkazınız kâfi değil.

Efendim, yerlerinize oturunuz. Görevlileri vazifeye davet ediyorum. Ben kalkıp onları sükûnete davet edemem. Görevli arkadaşlarımı vazifelerinin ifası için davet ediyorum. Sükûneti temin edemiyorum, sesimi işittiremiyorum. Yerlerinize oturunuz, yerlerinize oturunuz efendim. *(A.P. ve C.H.P. sıralarından şiddetli gürültüler; Başkanın çana vurması)*

Efendim, oylamaya devam ediyorum. *(A.P. sıralarından şiddetli gürültüler, "Oylamaya devam etmeyiniz" sesleri)*

İBRAHİM BEHRAM EKER (Balıkesir) — Meclise yuh çekiyorlar. Seyirciler yuh çekiyorlar Sayın Başkan. Yuh çekmeye hakları yok. *(A.P. sıralarından ayağa kalkmalar, şiddetli gürültüler)*

Efendim, yerlerinize oturunuz lütfen. Yerlerinize oturunuz.

İBRAHİM BEHRAM EKER (Balıkesir) — Yuh çekenler dışarı çıkartılsın.

Efendim, ilk defa siz sükûneti muhafaza ediniz. İlk defa Meclisin sükûnetini temin etmek zorundayız. *(A.P. sıralarından "Yuh çekenleri çıkartın dışarıya" sesleri, şiddetli gürültüler)*

MUSTAFA KUBİLAY İMER (Konya) — Sayın Başkan, Tüzüğü okuyunuz ve onları dışarı çıkartınız. *(A.P. sıralarından ayağa kalkmalar, ön sıralara doğru yürümeler)*

Efendim, ikaz edeceğim. Siz yerinize olurunuz lütfen. *(A.P. sıralarından "Evvelâ yuh çekenleri dışarı çıkarttırın" sesleri, şiddetli gürültüler)*

Efendim, sükûneti muhafaza edelim. İkaz edeceğim. Vazifelileri göreve davet edeceğim. *(A.P. sıralarından "Vazifeni yap Başkan" sesleri, şiddetli gürültüler)*

SABİT OSMAN AVCI (Artvin) — Sayın Başkan, söz istiyorum, izah edeceğim. Efendim? Sayın Avcı?

SABİT OSMAN AVCI (Artvin) — Sayın Başkan ikaz ediyorum, oylamayı yapamazsınız.

Sayın Avcı. İlk önce Mecliste arkadaşlarımızın sükûnetini temin edeyim, sonra dinleyicileri ikaz edeceğim.

SABİT OSMAN AVCI (Artvin) — İçtüzüğe aykırı tatbikat yaptınız.

Sayın Avcı, evvelâ yerinize oturunuz, lütfen yerinize oturunuz; siz Başkanlık yaptınız; arkadaşlarınızı da yerlerine oturmaya davet ediniz lütfen.

MEMDUH ERDEMİR (Kırşehir) — İkazınızı baştan yapmadınız.

Efendim, yerlerinize oturunuz, yerlerinizden konuşunuz.

FUAT AVCI (Denizli) — Vazifenizi yapınız Sayın Başkan.

Efendim, ihtar edeceğim, ikaz edeceğim. Yalnız sükûneti de.. *(A.P., C.H.P., D.P. sıralarından şiddetli gürültüler; A.P. ve C.H.P. sıralarından karşılıklı ayağa kalkmalar ve sataşmalar)*

MEMDUH ERDEMİR (Kırşehir) — Onları dışarı çıkartın, sonra oturacağız.

Efendim, ben bu hususla görevli değilim. Görevli arkadaşlarımı görevlerini yapmaya davet ediyorum.

Sayın İdareci Üyeleri, vazifeye davet ediyorum, sükûneti temin ediniz... Bu şekilde oylamaya devam edemeyeceğiz. Efendim, yerlerinize oturun, tekrar dinleyicilere ihtarda bulunacağım... *(A.P. sıralarından "İhtar yetmez, çıkartmanız lâzım" sesleri, şiddetli gürültüler)* Görevlileri vazifeye davet edeceğim, sükûneti muhafaza edin Oylama... Lütfen arkadaşlarım, herkes yerine otursun.

Ne istiyorsunuz efendim... Anlayamadım.. *(A.P. sıralarından şiddetli gürültüler; "Meclisin manevî şahsiyeti tahkir edilmiştir, müeyyideleri uygulamanızı istiyoruz" sesleri)*

SABİT OSMAN AVCI (Artvin) — Sayın Başkan, usul hakkında söz istiyorum.

Söz olmaz, oylama sırasında söz veremem Sayın Avcı. Siz benden iyi bilirsiniz bu usulleri...

SABİT OSMAN AVCI (Artvin) — Sayın Başkan, bu mecliste...

Dinlemeden ifade edemezsiniz, dinleyiniz bir dakika.. Size yardımcı olmak istiyorum.

Sayın Avcı, size söz vermem mümkün değildir. Oylama sırasında söz verilmeyeceğini benden daha iyi bilirsiniz. Rica ediyorum, rica ediyorum.

SABİT OSMAN AVCI (Artvin) — Sayın Başkan, Sayın Başkan...

İmkân yok efendim.. İfade ediyorum, veremem. Oylama sırasında söz verilemez.. Siz benden daha iyi bilirsiniz.

SABİT OSMAN AVCI (Artvin) — Sayın Başkan, hu Mecliste buna benzer aynı olaylar olmuştur. Hatta rahmetli Fuat Arna'ya bu hususta usul için söz verilmiştir.

Efendim, bir dakikanızı rica edeyim.. Evvelâ.. Evvelâ...

SABİT OSMAN AVCI (Artvin) — Aynı şekilde söz rica ediyorum, size yardımcı olmak istiyorum.

Evvelâ Mecliste sükûneti temin edeyim, sonra dinleyicileri ikaz edeceğim, fırsat ve imkân bırakmıyorsunuz, efendim.

SABİT OSMAN AVCI (Artvin) — Söz vermeniz mümkündür, emsali vardır..

Lütfen oturun, lütfen oturun söz veremem efendim.. Söz vermem mümkün değil.

SABİT OSMAN AVCI (Artvin) — Tatbikatı vardır.

Söz vermem mümkün değil efendim.. Oylama sırasında söz veremem efendim.

FUAT AVCI (Denizli) — Oylama esnasında söz vermeniz mümkündür, tatbikatı vardır.

Efendim, dinleyicilere müteaddit defa gerekli ikaz yapılmıştır. *(A.P. sıralarından gürültüler, "hayır", "ikaz yapılmamıştır" sesleri)* Görevliler... Efendim, gürültüden anlamanız mümkün değil, gürültüden anlamanız mümkün değil.

FUAT AVCI (Denizli) — Sayın Başkan, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî şahsiyeti.. *(A.P. sıralarından şiddetli gürültüler; "Dışarıya çıkacaklar" sesleri)*

SABİT OSMAN AVCI (Artvin) — Usul bakımından söz vermeniz mümkündür...

Anlayamadım efendim Lütfen yerlerinize oturun efendim... Oylamaya devam ediyoruz.

SABRİ YAHŞİ (Kocaeli) — "Dinleyici localarını göstererek" Bunları dışarıya çıkartacaksınız..

Sayın Kemalettin Gökakın.. *(A.P. sıralarından şiddetli gürültüler, "oylama yapamazsınız" sesleri)*

SABRİ YAHŞİ (Kocaeli) — Boşaltın, Meclisin haysiyetini kurtarın.. *(A.P. sıralarından şiddetli gürültüler, C.H.P. sıralarından "halkı Meclisten nasıl kovarlar?" sesleri)*

Efendim, dinleyicileri tekrar ikaz ediyorum.. Dinleyicilerin herhangi bir şekilde tezahürata iştirak etmeleri, alkışlamaları mümkün değildir. Görevlileri, görevlerini ifaya davet ediyorum..

SABRİ YAHŞİ (Kocaeli) — Olmaz Beyefendi... Boşaltacaksınız..

Buyurun efendim, yerinize oturun Allah aşkına.. Oylamaya devam ediyorum efendim...

SABRİ YAHŞİ (Kocaeli) — Emir verin boşalttırın, lütfen boşalttırın.. *(A.P. sıralarından "Sayın Başkan, emir verin yapsınlar", "Meclise hakaret ettiremezsiniz; C.H.P. sıralarından oylamaya devam" sesleri, gürültüler)*

Bir dakikanızı rica edeyim efendim, bir dakikanızı rica edeyim, bağırmakla hiçbir şey halledilmez... Bağırmakla bir şey halledilemez, efendim... Efendim, bir dakika müsaade edin, bir dakika müsaade edin.. Sayın Avcı rica ediyorum, siz Meclis Başkanlığı yapmışsınız, önayak olmayınız rica ediyorum, efendim. Sayın Avcı

lütfen oturunuz, siz örnek olunuz, rica ediyorum.. Örnek olunuz rica ediyorum, Mecliste ayakta durulmayacağını bilirsiniz efendim

SABİT OSMAN AVCI (Artvin) — Meclisi terk mi edelim, bunu mu istiyorsunuz?

FUAT AVCI (Denizli) — Meclisi terk edeceğiz...

Sayın Avcı, bir dakikanızı rica ediyorum, oturun diyorum... Rica ediyorum.

SABİT OSMAN AVCI (Artvin) — Söz istiyorum.

Söz veremeyeceğim efendim, söz vermem mümkün değildir... Söz veremem efendim.

SABİT OSMAN AVCI (Artvin) — Söz vermeniz mümkündür. Meclise hakaret edilmiştir.

Söz vermem mümkün değildir. Söz veremeyeceğim.. *(A.P. sıralarından gürültüler, "Meclise hakaret edilmiştir" sesleri)* Sayın Avcı, oturduğunuz yerden, bulunduğunuz yerden ne demek istiyorsanız açıkça ifade edin.

SABİT OSMAN AVCI (Artvin) — Efendim, evvelâ ben size yardım etmek istiyorum, sonra Mecliste sükûnetin temininde yardımcı olacağım. Sonra Mecliste yapılan muameleyi protesto edeceğim; ondan sonra da usulsüz hareketinizi, tutumunuzu, sizi ikaz edeceğim, uyaracağım. Emsali var.

Söz veremeyeceğim. Oylama sırasında söz vermem mümkün değil, efendim..

SABİT OSMAN AVCI (Artvin) — Emsali var, sataşmadan söz istemiyorum. Cumhurbaşkanlığı seçiminde de olmuştur.

Hayır efendim, oylama devam ederken söz vermem mümkün değil efendim.

SABİT OSMAN AVCI (Artvin) — Ben süse yardımcı olmak istiyorum Bu bana sataşma değil, Sayın Başkan.

Hayır efendim, oylama devam ederken söz vermem mümkün değil efendim.

SABİT OSMAN AVCI (Artvin) — Son Cumhurbaşkanlığı seçiminde de olmuştur

Oylama Sırasında mümkün değildir, efendim.. Oylama sırasında mümkün değil efendim. *(A.P. sıralarından "Neyi oyluyoruz?"* sesleri) Güven oylaması yapıyoruz efendim, güven oylaması yapıyoruz.

İBRAHİM BEHRAM EKER (Balıkesir) — Açın Tüzüğü okuyun.. *(A.P. sıralarından "Tüzüğü okuyun" sesleri)*

Sayın İdareci üyeler, Sayın İdareci Üyeler.. Lütfen vazifeye davet ediyorum, sükûneti muhafaza edin. *(A.P. sıralarından "Başkan, Meclisin hakarete uğramasına mâni olun" "Tüzüğü okuyun" sesleri, gürültüler)*

Tüzüğü sizden iyi okudum ve sizden iyi biliyorum efendim. *(A.P. sıralarından "Bilmiyorsun" sesleri)* Gerekli ikaz yapılmıştır, gerekli ikaz yapılmıştır... Gerekli ikaz yapılmıştır efendim. Vazifeliler göreve davet edilmiştir, görevlerini ifa edeceklerdir.

Her halde Başkan buradan kalkıp dinleyicileri dışarı çıkaracak değildir. Vazifeli arkadaşlar göreve devam edeceklerdir.

MEMDUH ERDEMİR (Kırşehir) — Bu sizin Meclisiniz..

SABİT OSMAN AVCI (Artvin) — Söz verin, size yardımcı olmak istiyorum. Vazifenizi yapmıyorsunuz.

Sayın Avcı, Sayın Avcı.. Başkan olarak vazifelilerin dikkatini çökmekten öteye ne yapabilirim? *(Gürültüler, "Ara verin" sesleri)* Ara veremeyeceğim efendim, oylamaya devam edeceğiz..

SABRİ YAHŞİ (Kocaeli) — Meclisi boşaltın, dinleyicileri boşaltınız, Meclisin haysiyetini kurtarınız.

Sayın Yahşi, Sayın Yahşi, görevli arkadaşlarımı ikaz ettim, görevlerini yapmaya davet ettim...

SABRİ YAHŞİ (Kocaeli) — Boşaltacaksınız; sokaktan Meclis idare edilmez, boşaltacaksınız.

Bunu görevli arkadaşlarım yapacaktır... Görevli arkadaşlarım yapacaktır; Başkan bunu yapamaz. Görevli arkadaşım yapacaktır, lütfen yerinize oturun.. Sayın Bilgehan, lütfen yerinize oturun, Grup Başkanvekilisiniz. *(A.P. sıralarından gürültüler; C.H.P. sıralarından "oylamaya devam" sesleri)*

SABİT OSMAN AVCI (Artvin) — Sayın Başkan, daha önce emsalleri olmuştur, söz vermeniz gerekli Cumhurbaşkanlığı seçiminde olmuştur.

Sayın Avcı görevli arkadaşlarım vazifeye davet edilmişlerdir... Görevlerini yerine getireceklerdir.

SABRİ YAHŞİ (Kocaeli) — Sayın Başkan, lütfediniz, emir veriniz de boşalttırınız. *(Gürültüler, C.H.P. sıralarından "oylamaya devam edelim", A.P. sıralarından "Divan eksildi" sesleri)*

(Divan Üyesi Sivas Milletvekili Enver Akova'nın yerine Divan Üyesi Erzurum Milletvekili Zekâi Yaylalı geçti)

CİHAT BİLGEHAN (Balıkesir) — Sayın Başkan bu sözleriniz karşısında Meclisi terk ediyoruz. *(A.P. Milletvekilleri Genel Kurul salonunu terk etti) (C.H.P. sıralarından "Yuh" sesleri)*

FERRUH BOZBEYLİ (İstanbul) — Bu Meclisi idare edilmez duruma getirdiniz. İçtüzük emirleri yerine getirilmeyince oylamaya gidilemez...

MUSTAFA KUBİLÂY İMER (Konya) — Dinleyiciler dışarı çıkarılmazsa oylamaya devam edilemez. Yaptığınız doğru mu Sayın Başkan?

FERRUH BOZBEYLİ (İstanbul) — İdareniz kifayetsiz Sayın Başkan, böyle idare edilmez.

VEDAT ÖNSAL (Sakarya) — Anarşi Meclise girdi, anarşi Meclise girdi..

Sayın Önsal.. Sayın Bozbeyli, Sayın Bozbeyli... Görevlileri, görevlileri.. *(C.H.P. ve D.P. sıraları arasında karşılıklı gürültüler)* Sayın Önsal.. Görevlileri vazifeye davet ettim, gerekli ikazı yaptım, gerekli ihtarı yaptım...

VEFA TANIR (Konya) — Sayın Başkan 10 dakika ara veremez misiniz? Başka ne zaman ara verilir?

NAZIM BAŞ (İçel) — Sayın Başkan görüyorsunuz değil mi? Burası stadyum değil.

Arkadaşlar sükûneti muhafaza edelim.. *(C.H.P. sıralarından "Oylamaya devam edelim" sesleri)*

Efendim, bâzı arkadaşlarımız dinleyicilerimizin Meclisten çıkarılmalarını talebetmektedirler. Gerekli ikaz yapılmıştır. Görevli arkadaşlarımı vazifeye davet etmişimdir. Görevli arkadaşlarım vazifelerini yerine getireceklerdir. Ben buraya gelen milleti buradan kovamam. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri, şiddetli alkışlar, D.P. sıralarından "Ayıp, bir Başkan böyle konuşmaz" sesleri, dinleyici localarından alkışlar)*

EKREM DİKMEN (Trabzon) — Gördünüz mü Başkan yine halk localarından alkışlar var, alkışlıyorlar.

Gerekli vazife yapılmıştır efendim. Başkanlığımız gerekli ihtarını yapmıştır.. *(D.P. ve C.G.P. grupları Genel Kurul salonunu terk ettiler)*

Oylamaya devam ediyorum arkadaşlar;

Kemâlettin Gökakın	Yok
Ali Kökbudak	Kabul
Mustafa Kubilây İmer	Yok
Mehmet Necati Kalaycıoğlu	Yok
Hüseyin Keçeli	Kabul
Özer Ölçmen	Yok
Faruk Sükan	Yok
Vefa Tanır	Yok
Mustafa Üstündağ	Kabul
KÜTAHYA	
Ahmet Mahir Ablum	Yok
Ahmet Haşim Benli	Kabul
Hüseyin Cavit Erdemir	Yok
İlhan Ersoy	Yok
Mehmet Ersoy	Yok
MALATYA	
Mehmet Turhan Akyol	Kabul
Mehmet Delikaya	Kabul
Hüseyin Deniz	Kabul
Hakkı Gökçe	Kabul

Ahmet Karaaslan	Yok
Celâl Ünver	Kabul
MANİSA	
Veli Bakırlı	Kabul
Ahmet Balkan	Yok
Süleyman Çağlar...	Yok
Mustafa Ok	Kabul
Hilmi Okçu	Yok
Necmi Özgür	Yok
M. Gündüz Sevilgen	Kabul
Önol Şakar	Yok
Süleyman Tuncel	Yok
Hasan Zengin	Kabul
MARDİN	
Fehim Adak	Kabul
İbrahim Aysoy	Çekinser
Seyfi Güneştan	Yok
Talât Oğuz	Yok
Ahmet Türk	Yok
Nurettin Yılmaz...	Kabul
MUĞLA	
Adnan Akarca	Yok
Ahmet Buldanlı	Yok
Ünal Demir	Yok
Halil Dere	Kabul
Ali Döğerli	Kabul
MUŞ	
Ahmet Hamdi Çelebi	Kabul
Tekin İleri Dikmen	Kabul
Kasım Emre	Çekinser
NEVŞEHİR	
Mehmet Sabri Dörtkol	Kabul
Mehmet Zeki Tekiner	Kabul
Ragıp Üner	Yok
NİĞDE	
Mehmet Altınsoy	Yok
Ş. Yaşar Arıbaş	Yok
Mehmet Bıyık	Yok
Haydar Özalp	Yok
Azmi Yavuzalp	Kabul

ORDU	
Ata Bodur	Yok
Memduh Ekşi	Kabul
Mehmet Said Erbil	Kabul
Mustafa Kemal Gönül	Kabul
Ferda Güley	Kabul
Kemal Şensoy	Yok
Bilâl Taranoğlu	Yok
Senai Yazıcı	Yok
RİZE	
O. Yılmaz Karaosmanoğlu	Kabul
Sami Kumbasar	Kabul
Sudi Reşat Saruhan	Kabul
Cevat Yalçın	Yok
SAKARYA	
Nuri Bayar	Yok
Kenan Durukan.	Kabul
Nadir Lâtif İslâm	Yok
İsmail Müftüoğlu	Kabul
M. Vedat Önsal	Yok
Hayrettin Uysal	Kabul
SAMSUN	
Ali Acar	Kabul
Fahri Birer	Kabul
Mustafa Dağıstanlı	Yok
İlyas Kılıç	Kabul
Doğan Kitaplı	Yok
Hüseyin Özalp	Yok
Hayati Savaşçı	Yok
Hilmi Türkmen	Yok
Fuat Uysal	Kabul
İrfan Yankutan	Kabul
SİİRT	
İdris Arıkan	Yok
Abdülbâki Cartı	Kabul
Mehmet Nebil Oktay	Yok
Abdülkerim Zilân	Kabul
SİNOP	
Mustafa Kaptan	Yok

Yalçın Oğuz	Kabul
Tevfik Fikret Övet	Kabul
SİVAS	
Enver Akova	Yok
Ahmet Arıkan	Kabul
N. Nazif Arslan	Kabul
Vahit Bozatlı	Yok
Ahmet Durakoğlu	Kabul
Ekrem Kangal	Kabul
Vahdettin Karaçorlu	Kabul
Mehmet İhsan Karaçam	Kabul
Mustafa Timisi	Kabul. *(C.H.P. sıralarından "Bravo" sesleri ve alkışlar)*
TEKİRDAĞ	
Yılmaz Alpaslan	Kabul
Halil Başol	Yok
Nihan İlgün	Yok
Ömer Kahraman	Kabul
TOKAT	
Hüseyin Abbas	Kabul *(Alkışlar)*
Cevat Atılgan	Yok
İsmail Hakkı Birler	Kabul
Feyzullah Değerli	Yok
Ali Şevki Erek	Yok
Ali Kurt	Kabul
Haydar Ulusoy	Kabul
TRABZON	
Mehmet Aslantürk	Kabul
Âdil Ali Cinel	Kabul
Ömer Çakıroğlu	Yok
Ekrem Dikmen	Yok
Hüseyin Kadri Eyüpoğlu	Kabul
Lütfi Köktaş	Kabul
Mehmet Özgür	Yok
Ahmet Şener	Kabul
TUNCELİ	
Nihat Saltık	Kabul
Süleyman Yıldırım	Kabul
URFA	
Mehmet Aksoy	Yok

Necati Aksoy	Kabul
Mehmet Celâl Bucak	Yok
Necmettin Cevheri	Yok
Mustafa Kılıç	Yok
Abdülkadir Öncel	Kabul
Celâl Paydaş	Kabul
UŞAK	
Orhan Dengiz	Yok
Kadir Özpak	Kabul
Ahmet Yılmaz	Kabul
VAN	
İhsan Bedirhanoğlu	Yok
Muslih Görentaş	Yok
Kinyas Kartal	Yok
Mehmet Salih Yıldız	Yok
YOZGAT	
İhsan Arslan	Yok
İlhami Çetin	Kabul
Ali Fuat Eyüpoğlu	Yok
Nedim Korkmaz	Kabul
Mustafa Asri Ünşür	Yok
Ömer Lûtfi Zararsız...	Kabul
ZONGULDAK	
Ahmet Nihat Akın	Yok
Zekâi Altınay	Kabul
Kemal Anadol	Kabul
Bülent Ecevit	Kabul *(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından "Bravo" sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)*
Fevzi Fırat	Yok
Orhan Göncüoğlu	Yok
Cahit Karakaş	Kabul
Sadık Tekin Müftüoğlu	Yok
Mehmet Zeki Okur	Kabul

Oylama sırasında bulunmayanları tekrar okuyacağım.

Sayın Halil Ağar	Yok
Sayın Muhyettin Mutlu	Kabul *(Alkışlar)*
Sayın Emin Acar	Yok
Sayın Mehmet Ali Arsan	Yok

Sayın Veli Gülkan	Yok
Sayın Hasan Aksay	Kabul *(Alkışlar)*
Sayın Nilüfer Gürsoy	Yok
Sayın Kemâlettin Gökakın	Yok
Sayın Mustafa Kubilay İmer	Yok
Sayın Necati Kalaycıoğlu	Yok
Sayın Özer Ölçmen	Yok
Sayın Faruk Sükan	Yok
Sayın Vefa Tanır	Yok
Sayın Ahmet Mahir Ablum	Yok
Sayın Hüseyin Cahit Erdemir	Yok
Sayın İlhan Ersoy	Yok
Sayın Mehmet Ersoy	Yok
Sayın Ahmet Karaaslan	Yok
Sayın Ahmet Balkan	Yok
Sayın Süleyman Çağlar	Yok
Sayın Hilmi Okçu	Yok
Sayın Necmi Özgür	Yok
Sayın Önol Şakar	Yok
Sayın Süleyman Tünedi	Yok
Sayın Seyfi Güneştan	Yok
Sayın Talât Oğuz	Yok
Sayın Ahmet Türk	Yok
Sayın Adnan Akarca	Yok
Sayın Ahmet Buldanlı	Yok
Sayın Ünal Demir	Yok
Sayın Kasım Emre	Çekimser
Sayın Ragıp Üner	Yok
Sayın Yaşar Arıbaş	Yok
Sayın Mehmet Altınsoy	Yok
Sayın Mehmet Bıyık	Yok
Sayın Haydar Özalp	Yok
Sayın Ata Bodur	Yok
Sayın Kemâl Şensoy	Yok
Sayın Bilâl Taranoğlu	Yok
Sayın Senai Yazıcı	Yok
Sayın Cevat Yalçın	Yok
Sayın Nuri Bayar	Yok
Sayın Nadir Lâtif İslâm	Yok

Sayın Vedat Önsal	Yok
Sayın Mustafa Dağıstanlı	Yok
Sayın Doğan Kitaplı	Yok
Sayın Hüseyin Özalp	Yok
Sayın Hayati Savaşçı	Yok
Sayın Hilmi Türkmen	Yok
Sayın İdris Arıkan	Yok
Sayın Mehmet Nebil Oktay	Yok
Sayın Mustafa Kaptan	Yok
Sayım Enver Akova	Yok
Sayın Vahit Bozatlı	Yok
Sayın Halil Başol	Yok
Sayın Nihat İlgün	Yok
Sayın Cevat Atılgan	Yok
Sayın Feyzullah Değerli	Yok
Sayın Ali Şevki Erek	Yok
Sayın Ömer Çakıroğlu	Yok
Sayın Ekrem Dikmen	Yok
Sayın Mehmet Özgür	Yok
Sayın Mehmet Aksoy	Yok
Sayın Mehmet Celâl Bucak	Yok
Sayın Necmettin Cevheri	Yok
Sayın Mustafa Kılıç	Yok
Sayın Orhan Dengiz	Yok
Sayın İhsan Bedirhanoğlu	Yok
Sayın Muslih Görentaş	Yok
Sayın Kinyas Kartal	Yok
Sayın Mehmet Salih Yıldız	Yok
Sayın İhsan Arslan	Yok
Sayın Ali Fuat Eyüpoğlu	Yok
Sayın Mustafa Asri Ünsür	Yok
Sayın Mehmet Nihat Akın	Yok
Sayın Fevzi Fırat	Yok
Sayın Orhan Göncüoğlu ...	Yok
Sayın Sadık Tekin Müftüoğlu	Yok

Sonradan gelip de oyunu kullanmayan arkadaşım var mı efendim?

Oyunu kullanmayan Sayın milletvekili? ... Yok.

Oylama işlemi bitmiştir,

Efendim dinleyicileri tekrar ikaz etmek lüzumunu duyuyorum. Dinleyicilerin herhangi bir surette Meclisteki tezahürata iştirak etmeleri, alkışlamaları İçtüzüğümüze göre sureti katiyede menedilmiştir. Bu şekilde davrananları dışarı çıkarttıracağım.

(Oyların ayrımı yapıldı)

Oylama sonuçları gelmiştir, arz ediyorum;

Başbakan Sayın Bülent Ecevit tarafından kurulan Bakanlar Kurulunun güven oylamasına 373 üye katılmış; 235 kabul, 136 ret, 2 çekinser oy kullanılmıştır. *(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından, "Bravo" sesleri, sürekli alkışlar)*

Bu suretle Sayın Bülent Ecevit tarafından kurulan Hükümete Millet Meclisince güvenoyu verilmiştir. Kendilerini kutlar, ulusumuz ve yurdumuz için hayırlı olmasını dilerim. *(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından alkışlar)*

Söz istiyorum Sayın Başkan.

Buyurunuz Sayın Ecevit *(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından alkışlar)*

Millet Meclisinin Sayın üyeleri;

Bakanlar Kurulu adına göstermiş olduğunuz güven için teşekkür ederim. Dünya ve ülke koşulları bakımından, oldukça çetin bir ortamda büyük bir sorumluluk yüklendiğimizi biliyoruz. Fakat milletimizin engin tecrübesinden ve zor durumlar karşısında daima ağırlığını duyuran üstün yeteneklerinden alacağımız güçle bu sorumluluğu taşıyabileceğimize güveniyoruz. *(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından alkışlar)*

Yüce milletimiz sivil, asker bütün fertleriyle ve kurumlarıyle demokrasiye bağlılığının sarsılmazlığını bu dönemde bir kez daha göstermiştir. Demokratik rejimin işlemesinde Türkiye Büyük Millet Meclisi ve bütün partilerimiz her sınavdan dünyanın hayranlığını kazanan başarılarla çıkmışlardır. Bütün bunlar içinde bulunduğumuz ortamın sorunlarını ve güçlüklerini azimle ve cesaretle göğüsleyebilmemizi kolaylaştırıcı etkenlerdir.

Görevimizi yerine getirirken Türkiye Büyük Millet Meclisimizin ve partilerimizin yalnız desteğine değil, uyarılarına eleştirilerine ve denetimine de büyük değer vereceğiz. Özgürlükçü demokratik rejim ve sosyal adalet içinde ülkemizin kalkınması ve ulusumuzun mutluluğu uğrunda var gücümüzle çalışmayı ödevlerin, en şereflisi sayacağız. *(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından alkışlar)*

Yüce Meclisimizi Bakanlar Kurulu adına şükranla ve saygı ile selâmlarım. *(C.H.P. ve M.S.P. sıralarından şiddetli alkışlar ve "Bravo" sesleri)*

Teşekkür ederim, Sayın Başbakan.

Sayın Milletvekilleri, bugün gündemimizde görüşülecek başkaca bir konu kalmamıştır.

Sözlü soruların görüşülmesi için 12.2.1974 Salı günü saat 15.00'de toplanılmak üzere birleşimi kapatıyorum.

Kapanma Saati; 16.25

Güvenoylaması

Program;	*01.02.1974*
Güvenoylaması;	*07.02.1974*
Üye Sayısı*;*	*450*
Oy Verenler;	*373*
Kabul edenler;	*235*
Reddedenler;	*136*
Çekinserler*;*	*2*

EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR